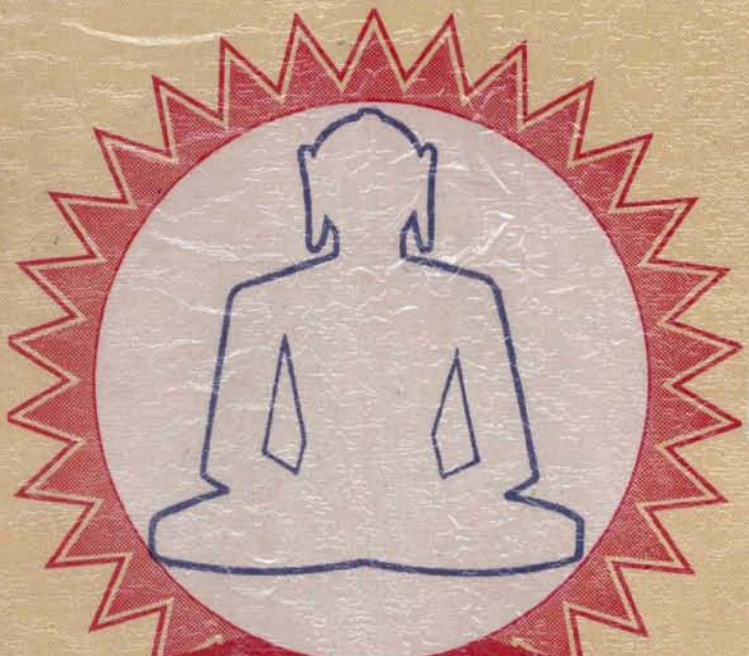
: સંપાદક :

અ. પ્ર. ઉપાધ્યાય મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલ 'કમલ'

૧

परस्परोग्रहोजीवानाम्

વીર્યાચાર

તપાચાર

ચારિત્રાચાર

દર્શનાચાર

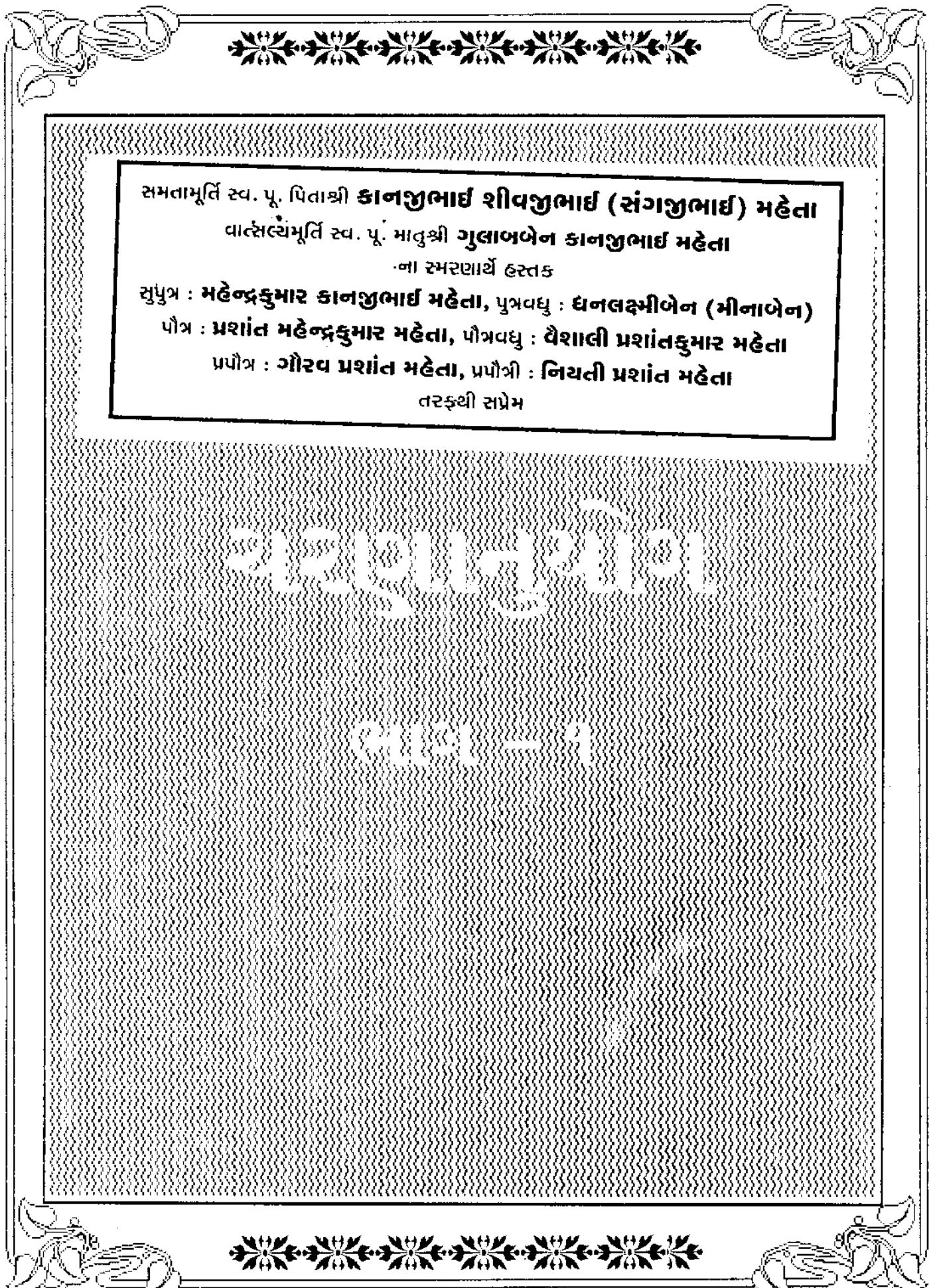
જ્ઞાનાચાર

ચરણાનુયોગ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સમતામૂર્તિ સ્વ. પૂ. પિતાશ્રી **કાનજીભાઈ શીવજીભાઈ (સંગજીભાઈ) મહેતા**

વાત્સલ્યમૂર્તિ સ્વ. પૂ. માતુશ્રી **ગુલાબબેન કાનજીભાઈ મહેતા**

ના સ્મરણાર્થે હસ્તક

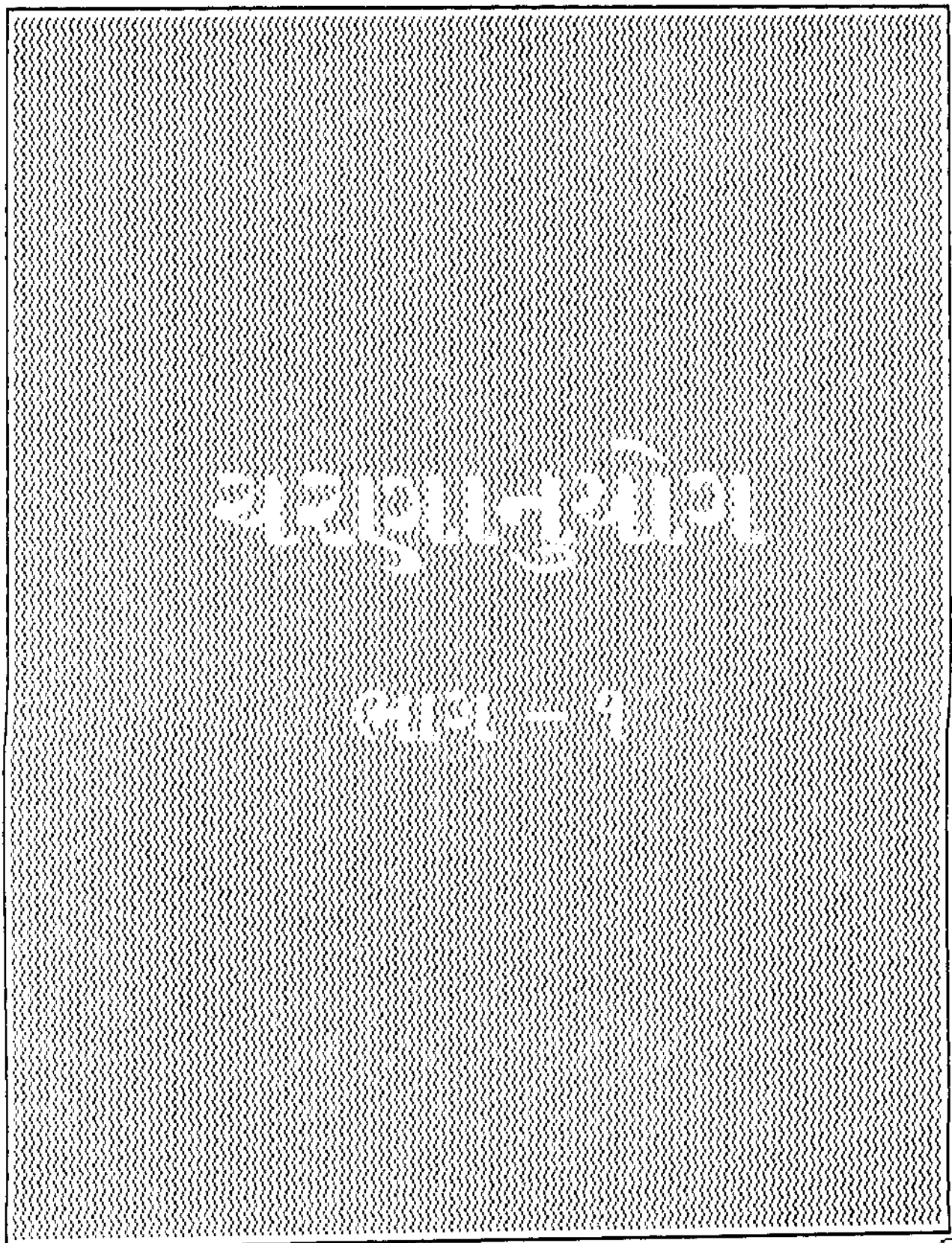
સુપુત્ર : **મહેન્દ્રકુમાર કાનજીભાઈ મહેતા,** પુત્રવધુ : **ધનલક્ષ્મીબેન (મીનાબેન)**

પૌત્ર : **પ્રશાંત મહેન્દ્રકુમાર મહેતા,** પૌત્રવધુ : **વૈશાલી પ્રશાંતકુમાર મહેતા**

પ્રપૌત્ર : **ગૌરવ પ્રશાંત મહેતા,** પ્રપૌત્રી : **નિયતી પ્રશાંત મહેતા**

તરફથી સપ્રેમ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

શ્રી ફતેહ-પ્રતાપ-ગુરુદેવ સ્મૃતિ-પુષ્પ
આગમ અનુયોગ ગ્રંથમાળા પુષ્પ-૪

ચરણાનુયોગ

ગુજરાતી ભાષાંતર

(પ્રથમ ખંડ)

(જૈન આગમોમાં વર્ણિત આચાર ધર્મ-વિષયક સામગ્રીનું પ્રામાણિક સંકલન)

: પ્રધાન-સંપાદક :
અનુયોગ-પ્રવર્તક ઉપાધ્યાય-પ્રવર પં. રત્ન
મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'

: સંયોજક :
આગમરસિક
શ્રી વિનયમુનિજી 'વાગીશ'

: સંપાદિકા-અનુવાદિકા :
મહાસતીશ્રી મુક્તિપ્રભાજી એમ.એ., પીએચ.ડી.
મહાસતીશ્રી દિવ્યપ્રભાજી એમ.એ., પીએચ.ડી.

: સહસંપાદિકા :
મહાસતીશ્રી અનુપમાજી એમ.એ., પીએચ.ડી.
મહાસતીશ્રી ભવ્યસાધનાજી એમ.એ.,પીએચ.ડી.
મહાસતીશ્રી વિરતિસાધનાજી બી.એ.

: પ્રધાન પરામર્શક :
પંડિત શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયા

: ગુજરાતી આવૃત્તિ સંપાદક-સંશોધક :
ડૉ. રમણીકભાઈ શાહ
એમ.એ., પીએચ.ડી.

: પ્રકાશન-સહયોગી :
સુણાવ નિવાસી શ્રેષ્ઠીવર્ય
શ્રી ચુનીલાલ ધોરીભાઈ પટેલ અને સુપુત્રો
શ્રી નવનીતભાઈ - જયંતિભાઈ - પ્રવીણભાઈ પટેલ
પરિવાર (પાર્શ્વનાથ કોર્પોરેશનવાળા), અમદાવાદ (ગુજરાત)

: પ્રકાશક :
આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ
અમદાવાદ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સર્વાધિકાર પ્રકાશકાધીન.

પ્રકાશક અને પ્રાપ્તિસ્થાન :
આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ,
સ્થાનકવાસી જૈન વાડી,
સ્થાનકવાસી જૈન સોસાયટી,
નારણપુરા ક્રોસિંગ,અમદાવાદ- ૩૮૦ ૦૧૩
ફોન : ૪૬૫૪૨૬, ૪૪૯૭૧૧

સંપર્ક સૂત્ર :
શ્રી વર્ધમાન મહાવીર કેન્દ્ર
સબ્જીમંડી સામે,
માઉન્ટ આબુ (રાજસ્થાન)
પીન-૩૦૭૫૦૧, ફોન : ૩૫૬૬

પ્રથમ આવૃત્તિ :
વીર નિર્વાણ સંવત - ૨૫૨૩
વિક્રમ સંવત - ૨૦૫૩
ઈ.સ. ૧૯૯૭
અક્ષયતૃતીયા (૯ - મે)

મૂલ્ય :
પાંચસો રૂપિયા
રૂ. ૫૦૦/-

મુદ્રક :
(૧) **ધરણિધર પ્રિન્ટર્સ** (લેટરપ્રેસ જોબ)
હઠીભાઈની વાડી સામે, અમદાવાદ.
(૨) **સ્કેન-ઓ-ગ્રાફિક્સ** (કોમ્પ્યુટર-ઓફસેટ જોબ)
૩એ, રવિકુંજ સોસાયટી, નારણપુરા,
અમદાવાદ-૧૩ ફોન : ૪૯૪૩૯૦

સેવા-સહયોગી શ્રમણ મંડળ :
૧. મધુર વ્યાખ્યાની શ્રી ગૌતમમુનિજી
૨. વિનોદપ્રિય શ્રી મિલનમુનિજી
૩. સેવાભાવી શ્રી સંજયમુનિજી

સેવા-સહયોગી શ્રમણી મંડળ :
૧. મહાસતી શ્રી દર્શનપ્રભાજી
૨. મહાસતી શ્રી ચારુશીલાજી
૩. મહાસતી શ્રી યોગસાધનાજી
૪. મહાસતી શ્રી ઉત્તમસાધનાજી
૫. મહાસતી શ્રી અપૂર્વસાધનાજી
૬. મહાસતી શ્રી વિરાગસાધનાજી

ટ્રસ્ટી મંડળ :
૧. શ્રી બળદેવભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ
૨. શ્રી હિંમતલાલ શામળદાસ શાહ
૩. શ્રી મહેન્દ્રભાઈ શાંતિલાલ શાહ
૪. શ્રી નવનીતભાઈ ચુનીલાલ પટેલ
૫. શ્રી રમણલાલ માણેકલાલ શાહ
૬. શ્રી વિજયરાજ બી. જૈન
૭. શ્રી અજયરાજ કે. મહેતા
૮. શ્રી જયંતિભાઈ ચંદુલાલ સંઘવી (માનદ્‌મંત્રી)
૯. ડૉ. શ્રી સોહનલાલ સંચેતી (સહમંત્રી)

પ્રૂફ સંશોધક :
માંગીલાલ શર્મા (કુરડાયાં)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Published in memory of Rev.
Gurudeva Fateh–Pratap Agam Anuyog No. 4

CARAṆĀNUYOGA

GUJARATI TRANSLATION

(Part-I)

: Chief-Editor :
Anuyog Pravartak Upadhyaya Pravar Pandit Ratna
Muni. Shri Kanahiyalalji 'Kamal'

: Colligator :
Agam Rasik
Shri Vinay Muniji "Vageesh"

: Translators :
Mahasati Shri Muktiprabhaji M.A., Ph.D.
Mahasati Shri Divyaprabhaji M.A., Ph.D.

: Assistant Editors :
Mahasati Shri Anupamaji M.A., Ph.D.
Mahasati Shri Bhavyasadhanaji M.A., Ph.D.
Mahasati Shri Viratisadhanaji B.A.

: Special Advisor :
Pandit Shri Dalsukhbhai Malvania

: Gujarati Edition Editor :
Dr. R. M. Shah
M.A., Ph.D.

: Publishing Co–ordinatior :
Shri Chunilal Dhoribhai Patel (Sunav)
& Shri Navnitbhai, Jayantibhai,
Pravinbhai Patel Family
(Parshwanath Corporation)

Agam Anuyog Trust

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

©

PUBLISHER :

Agam Anuyog Trust,

Sthanakvasi Jain Wadi,

Sthanakvasi Jain Society,

Naranpura Crossing,

Ahmedabad – 13. Ph : 465426

CONTECT PLACE :

Shri Vardhman Mahavir Kendra

Opp. Subjimandi, Mt. ABU. (Raj.)

Pin : 307501. Ph : 3566

FIRST EDITION :

AD. 2053

Year : 1997

Akshya Trutiya (9 – May)

PRICE :

Rs. : 500 /– (Rupees Five Hundred)

PRINTED BY :

(1) **Dharnidhar Printers** (Letterpress Job)
Opp. Hathibhai's Wadi, Ahmedabad

(2) **Scan–O–Grafix** (Computer–Offset Job)
3 – A, Ravikunj Society,
Naranpura, Ahmedabad–13.
Ph : 494390

SEVA SAHYOGI SHRAMAN MANDAL :

1 Madhur Vyakhyani Sh. Gautam Muniji
2 Vinodpriya Sh. Milan Muniji
3 Sevabhavi Sh. Sanjay Muniji

SEVA SAHYOGI SHRAMANI MANDAL :

1 Mahasati Sri Darshanprabhaji
2 Mahasati Sri Charushilaji
3 Mahasati Sri Yogsadhanaji
4 Mahasati Sri Uttamsadhanaji
5 Mahasati Sri Apurvasadhanaji
6 Mahasati Sri Viragsadhanaji

TRUSTIES :

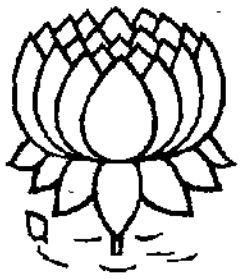
1 Shri Baldevbhai Dosabhai Patel
2 Shri Himatlal Shamaldas Shah
3 Shri Mahendrabhai Shantilal Shah
4 Shri Navanitbhai Chunilal Patel
5 Shri Ramanlal Maneklal Shah
6 Shri Vijayraj B. Jain
7 Shri Ajayraj K. Mehta
8 Shri Jayantibhai Chandulal Sanghavi (Secretary)
9. Dr. Shri Sohanlal Sancheti (Co–Secretary)

PROOF READER :

Mangilal Sharma (Kurdayan)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આચાર્ય સમ્રાટ શ્રી આનન્દઋષિજી મહારાજના
કર-કમળોમાં...

તારું જ આ તુજને અર્પણ છે
ચરણ-કરણનું આ ચિંતન
પંચાચાર પરિપૂર્ણ પ્રભો ! તવ
ચરણ-કમળમાં સવિનય વંદન

: શ્રુત-સેવક :

અનુયોગ પ્રવર્તક ઉપાધ્યાય કન્હૈયાલાલ 'કમલ'
શ્રી વિનયમુનિ 'વાગીશ'
તથા
આર્યા મુક્તિપ્રભા, દિવ્યપ્રભા

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

: આચાર્યશ્રી આનંદઋષિજી મ. નું સંક્ષિપ્ત પરિચય :

તેઓ નાની ઉંમરમાં જ દીક્ષિત થઈ ગયા. તે શ્રમણસંઘના બીજા પાટવી આચાર્ય હતા. તેમની આજ્ઞામાં ૧૧૦૦ સાધુ-સાધ્વી વિચરણ કરતા હતા. તે બહુજ જ્ઞાની-સરલ સ્વભાવી હતા. તેમની જ્ઞાન પ્રત્યે વિશેષ લાગણી હતી. તેમની પ્રેરણાથી ઘણીજ શિક્ષણ સંસ્થાઓ થઈ, જેમાં પાથર્ડી બોર્ડ દ્વારા દર વર્ષે હજારો જ્ઞાનાર્થીઓ લાભ લે છે. તેમના ચરણોમાં કમલ હતો. તેઓ સતત સ્વાધ્યાયમાં લીન રહેતા હતા. તેમની મુખાકૃતિ તેમજ બેસવાની જેવી સ્થિતિ હતી એવીજ સ્થિતિ - ઉપાધ્યાય શ્રીજીની છે. જે લોકો જુએ છે તે કહે છે કે **આનંદઋષિજી** જેવા જ છે. તેમની ઉપાધ્યાયજી ઉપર વિશેષ કૃપાદૃષ્ટિ હતી. તેઓ દરરોજ એકાસણા કરતા હતા. તેમને ક્રિયામાં વિશેષ રૂચિ હતી અને સાથે જ્ઞાન પ્રત્યે એટલોજ આદરભાવ પણ હતો. તે કારણે જ આ આચારધર્મ વિષયનો ગ્રંથ **"ચરણાનુયોગ"** નો પહેલો ભાગ અર્પણ કરવામાં આવે છે.

...ગ્રન્થમાલાના આદ્ય પ્રેરકો...

ધર્મપ્રાણ વીરલોંકાશાહની પરંપરામાં અનેક મહાપુરુષો થયા, જેમાં આચાર્ય **જીવરાજજી મ.**નું નામ ક્રિયોદ્ધારકમાં વિશેષરૂપથી ગણાય. તેમના મુખ્યરૂપથી ચાર શિષ્યો થયા. જેમાં આચાર્યશ્રી **સ્વામીદાસજી મ.** નું નામ અગ્રણીય હતું. તેઓ પરણવા જતા હતા ત્યાં રસ્તામાં જ પૂજ્ય **શ્રી દીપચંદજી મ.** નો ઉપદેશ ચાલતો હતો, તે સાંભળીને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. તે જ સમયે ભાવિ પત્નીને રાખડી બાંધી, બહેન બનાવી દીક્ષિત થઈ ગયા. તે બહુ જ મહાન જ્ઞાની થયા, પ્રભાવશાળી થયા. તેમના અક્ષરો મોતી જેવા હતા. આજે પણ તેમની લખેલી બત્રીસી જ્ઞાનભંડારમાં ઉપલબ્ધ છે. એમની પરંપરામાં ઘણા બધા તપસ્વી-જ્ઞાની સંતો થયા.

તેમાં જ પૂજ્ય **ગુરૂદેવશ્રી ફતેહચંદજી મ.** હતા જેમની ૮૦ વર્ષની ઉંમરમાં પણ બધી ઈન્દ્રિયો સ્વસ્થ હતી. તેઓ દરરોજ એક આસન પર બેસીને સાત કલાક ભજન કરતા હતા. તેમના જ ગુરૂભાઈ **પ્રતાપચંદ્રજી મ.** હતા. તેમનો અવાજ બહુ જ બુલંદ હતો તેમના રાત્રિ પ્રવચનમાં બધી જ્ઞાતિના લોકો (જૈન - જૈનેતર) આવતા હતા. એવા તે પ્રભાવશાળી હતા. તેમના જ શિષ્ય **કમલમુનિ** છે. તેમને ભણાવવામાં ઘણી જ કાળજી રાખી મોટા પંડિતો પાસે અધ્યયન કરાવ્યું. ૧૧ વર્ષ સુધી વૈરાગ્યકાળમાં (દિક્ષાર્થી અવસ્થામાં) રાખી આગમોનું અને ટીકા-ચૂર્ણી-ભાષ્યનું વિશેષ અધ્યયન કરાવ્યું તે તેમનો મહાન ઉપકાર હતો, તે કારણે જ આ ગ્રન્થમાળા તેમની સ્મૃતિમાં પ્રગટ થઈ રહી છે, પાઠક આ ગ્રન્થોનો ખૂબ જ લાભ લે એજ અભ્યર્થના.

- વિનયમુનિ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રકાશકીય...

ભારતીય સંસ્કૃતિનું સર્વમાન્ય સૂત્ર છે **आचारः प्रथमो धर्मः** આચાર પ્રથમ ધર્મ છે. જૈન પરંપરામાં 'आयारो पढमो अंगो' આચાર પ્રથમ અંગ છે.- અંગનો અર્થ ધર્મશાસ્ત્ર તો છે જ, પરંતુ વ્યાપક અર્થમાં લઈએ તો - જીવનનું મુખ્ય અંગ પણ છે. ભારતીય આગમોમાં માનવતાનું જેટલું મહત્ત્વ કહેવાયું છે તેનાથી પણ ઘણું અધિક મહત્ત્વ સાધક-જીવનમાં આચાર ધર્મનું કહેવાયું છે.

પ્રાચીન જૈન પરંપરામાં 'આચાર' ને માટે 'ચરણ' શબ્દનો પ્રયોગ થતો હતો. ચરણ એટલે ચરિત્ર, મનુષ્યના આચાર ધર્મની મર્યાદા, સંયમ-સાધનાનો વ્યવસ્થિત માર્ગ ચરણ છે.

જૈન શ્રુત જ્ઞાન- શાસ્ત્રોને ચાર અનુયોગોમાં વિભક્ત કરવામાં આવેલ છે. ૧. **ચરણાનુયોગ**, ૨. **ધર્મકથાનુયોગ**, ૩. **ગણિતાનુયોગ** અને ૪. **દ્રવ્યાનુયોગ**. આ ચારે મૂળ અને હિન્દી અનુવાદ સાથે પ્રકાશિત થઈ ચૂક્યા છે.

મૂળ અને હિન્દી અનુવાદની સાથે સાથે જ ગુજરાતી અનુવાદની યોજના અમલમાં મુકાઈ હતી અને તેમાં આ પૂર્વે ધર્મકથાનુયોગ ગુજરાતી ભાષાન્તર બે ભાગમાં પ્રકાશિત થઈ ચૂકેલ છે.

ચરણાનુયોગ અને **દ્રવ્યાનુયોગ** બે સૌથી અધિક મહત્ત્વપૂર્ણ અને વિશાળ ગ્રંથો છે. ચરણાનુયોગ ગ્રંથ મોટો છે એટલે વાચકોની સગવડ માટે તેને બે ભાગમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે. તેમાંથી ચરણાનુયોગ મૂળ અને ગુજરાતી ભાષાન્તરનો પ્રથમ ભાગ પાઠકોની સેવામાં પ્રસ્તુત કરતાં અમે અત્યંત આનંદ અનુભવીએ છીએ. બીજો ભાગ પણ શીઘ્ર પ્રકાશિત કરીશું એવી અમને આશા છે.

અનુયોગ સંપાદન પ્રકાશનકાર્ય માટે ગુરુદેવ ઉપાધ્યાય **શ્રી કન્હૈયાલાલજી મ.સા. 'કમલ'** એ પોતાનું સંપૂર્ણ જીવન સમર્પિત કરી દીધું છે. આવા જીવનદાની શ્રુત-ઉપાસક સંત પ્રત્યે આભાર વ્યક્ત કરવો તે એક ઔપચારિકતા જ ગણાશે, આવનારી પેઢીઓ યુગ-યુગ સુધી તેમનો ઉપકાર યાદ કરીને શ્રુતનું બહુમાન કરશે તે જ તેઓ પ્રત્યેની સાચી કૃતજ્ઞતા મનાશે. આ સાથે જ ગુરુદેવશ્રીના પરમ સેવાભાવી કાર્યદક્ષ શિષ્ય **શ્રી વિનયમુનિજી 'વાગીશ'** અને સ્થાનકવાસી જૈન સમાજનાં પ્રખ્યાત વિદુષી સ્વ. મહાસતી**શ્રી ઉજ્જવલકુમારીજી**ના સુશિષ્યા મહાસતી **શ્રી મુક્તિપ્રભાજી**, મહાસતી**શ્રી દિવ્યપ્રભાજી** તથા તેઓની શ્રુતાભ્યાસી શિષ્યાઓની સેવા આ કાર્ય માટે સમર્પિત છે, આ ગ્રંથનો ગુજરાતી અનુવાદ પણ તેઓશ્રીએ જ કર્યો છે એ આપણા સહુનું અહોભાગ્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જૈનદર્શનના વિખ્યાત વિદ્વાન **શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયા** પ્રાચીન ભારતીય વિદ્યાઓના પ્રતિનિધિ વિદ્વાન છે. તેમનો આત્મીય સહયોગ સંપાદનકાર્યમાં પ્રારંભથી જ રહ્યો છે. તેઓએ અત્યધિક ઊદારતા તથા નિઃસ્વાર્થ ભાવનાથી આ કાર્યમાં માર્ગદર્શન આપ્યું, સહયોગ આપ્યો, સમય-સમય પર મૂલ્યવાન પરામર્શન પણ આપ્યું. આથી તેમના પ્રતિ કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરવી અમારું કર્તવ્ય છે.

ગુજરાતી ભાષાન્તરનું સંશોધન પ્રમાર્જન-સંપાદન આદિનો કાર્યભાર ગુજરાત યુનિવર્સીટીના પ્રાકૃત વિભાગના અધ્યક્ષ **ડૉ. રમણીકભાઈ**એ સંભાળ્યો તેમના પણ આભારી છીએ.

પૂજ્ય **ઉપાધ્યાય શ્રી કમલ મુનિજી** મોટી ઉમર હોવા છતાં અમદાવાદ પધાર્યા અને તેમના સાન્નિધ્યમાં **૧ જાન્યુઆરી ૯૬** એ અનુયોગ લોકાર્પણ સમારોહનું મોટું આયોજન શ્રેષ્ઠિવર્ય **શ્રી શ્રેણિકભાઈ કસ્તૂરભાઈ**ની અધ્યક્ષતા માં થયું. શ્રેષ્ઠીવર્ય **શ્રી દીપચંદભાઈ ગાર્ડી, શ્રી ઉત્તમચંદભાઈ મહેતા, શ્રી પૂરણરાજ જી બોહરા, હસમુખલાલ કસ્તુરચંદભાઈ શાહ, શ્રીમતી સુશીલાબેન** પાલનપુરવાળા વગેરે વિશેષ અતિથિઓ તરીકે પધાર્યા અને તેઓનો બહુજ સહકાર મળ્યો, તથા અનેક નામી અનામી મૂકદાતાઓનો સહયોગ મળ્યો છે. તેમના અમે ઋણી છીએ.

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટના સહયોગી સદસ્ય મંડળના પણ અમે આભારી છીએ કે જેઓના આર્થિક અનુદાનથી આટલું વિશાળ વ્યયસાધ્ય કાર્ય પુરૂં કરવામાં અમે શક્તિમાન બન્યા છીએ.

શ્રી ચુનીલાલ ધોરીભાઈ પટેલ તેમજ તેમના સુપુત્રો જ્ઞાન પ્રત્યે વિશેષ રુચિ ધરાવનાર સેવાભાવી **શ્રી નવનીતભાઇ, જયંતિભાઈ, પ્રવિણભાઈ (પાર્શ્વનાથ કોર્પોરેશન)** અમદાવાદવાળા પરિવારના અમે અત્યંત આભારી છીએ કે જેમણે આ ભાગના પ્રકાશનનો સંપૂર્ણ ખર્ચ ઉપાડયો છે.

શ્રી નવનીતભાઈ (પાર્શ્વનાથ કોર્પો.) નો કયા શબ્દોમાં આભાર વ્યક્ત કરીએ, જ્યારે જ્યારે આગમ અનુયોગનાં કાર્યમાં જરૂરત પડે છે. ત્યારે તન-મન-ધનથી, ખંત, નિષ્ઠાથી સહયોગ આપે છે. તેમના મૂક યોગદાન માટે ધન્યતા અનુભવીએ છીએ.

આ કાર્યમાં સંપૂર્ણ સહકાર ને પુસ્તકો મોકલવા વગેરેની વ્યવસ્થાના સહભાગી થવા માટે **નારણપુરા સંઘ**ના પણ વિશેષ આભારી છીએ.

ગુજરાતી ભાષાન્તરની પ્રેસકોપી મહાસતી **શ્રી ડૉ. અનુપમાજી** તથા **વિરતીસાધનાજી**એ કરી આપી તથા ગુજરાતી ટાઈપકોપી વડોદરાવાળા **શ્રી જીતુભાઈ કાપડીયા**એ કરી આપી તેમના આભારી છીએ.

કાર્યાલયની વ્યવસ્થા સંભાળતા **શ્રી શામજીભાઈ** તથા પ્રેસ સંબંધી, ટ્રસ્ટસંબંધી અને પ્રૂફરીડીંગ ઈત્યાદિ કાર્ય તન્મયતાથી કરી આપવા માટે **શ્રી માંગીલાલજી શર્મા** ધન્યવાદને પાત્ર છે.. પ્રેસવાળા **શ્રી દીલીપભાઈ (સ્કેન-ઓ-ગ્રાફિક્સ), ધરણીધર પ્રિન્ટર્સ** એ સુંદર, સમયસર અને શુદ્ધ મુદ્રણ કરી આપ્યું તે માટે તેઓનો પણ અત્રે આભાર માનીએ છીએ.

અસ્તુ.....

વિનીત

બળદેવભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ (અધ્યક્ષ)

જયન્તિલાલ ચંદુલાલ સંઘવી (માનદ્‌મંત્રી)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સંપાદકીય...

ઉપાધ્યાય કન્હૈયાલાલ 'કમલ'

"ચરણ" પ્રવૃત્તિ અને પુરુષાર્થનું પ્રતીક છે. "ચરણ" માં મર્યાદા અને સમ્યક્ વિવેકનો યોગ હોવાથી તે આચરણ (आङ् मर्यादायां) કહેવાય છે. આચરણ અર્થાત્ આચાર-ધર્મ. ચરણાનુયોગનો અર્થ થાય છે આચાર-ધર્મ સંબંધી નિયમાવલી, મર્યાદા વગેરેની વ્યાખ્યા અને સંગ્રહ.

પ્રસ્તુત ચરણાનુયોગ ગ્રંથ પોતાની આ અભિધામાં સાર્થક છે.

જૈન સાહિત્યમાં "અનુયોગ" નાં બે રૂપ મળે છે.

(૧) અનુયોગ વ્યાખ્યા (૨) અનુયોગ- વર્ગીકરણ

કોઈપણ પદ વગેરેની વ્યાખ્યા કરવા માટે, તેનું હાર્દ સમજવા/સમજાવવા માટે ૧. ઉપક્રમ, ૨. નિક્ષેપ, ૩. અનુગમ અને ૪. નય - આ ચાર શૈલીઓનો આશ્રય લેવામાં આવે છે. अनुयोजनमनुयोगः (अणुजोअणमणुओगो) સૂત્રનો અર્થની સાથે સંબંધ જોડીને તેની ઉચિત વ્યાખ્યા કરવી તેનું નામ છે અનુયોગ-વ્યાખ્યા (जम्बू. वृत्ति).

અનુયોગ-વર્ગીકરણનો અર્થ છે અભિધેય (વિષય) ની દ્રષ્ટિથી શાસ્ત્રોનું વર્ગીકરણ કરવું. જેમકે, અમુક-અમુક આગમ, અમુક અધ્યયન, અમુક ગાથા-અમુક વિષયની છે. આ રીતે વિષયવસ્તુની દ્રષ્ટિથી વર્ગીકરણ કરીને આગમોનો ગંભીર અર્થ સમજવાની શૈલી અનુયોગ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ છે.

પ્રાચીન આચાર્યોએ આગમોના ગંભીર અર્થને સરળતાપૂર્વક સમજાવવાને માટે આગમોનું ચાર અનુયોગોમાં વર્ગીકરણ કર્યું છે.

૧.	**ચરણાનુયોગ**	:	આચાર સંબંધી આગમ
૨.	**ધર્મકથાનુયોગ**	:	ઉપદેશપ્રદ કથા તથા દ્રષ્ટાંત સંબંધી આગમ.
૩.	**ગણિતાનુયોગ**	:	ચન્દ્ર, સૂર્ય, અંતરિક્ષ (ખગોળ) વિજ્ઞાન તથા ભૂગોળનાં ગણિત વિષયક આગમ.
૪.	**દ્રવ્યાનુયોગ**	:	જીવ, અજીવ આદિ નવ તત્ત્વોની વ્યાખ્યા કરનાર આગમ.

અનુયોગ-વર્ગીકરણના લાભો :

જો કે અનુયોગ વર્ગીકરણ પદ્ધતિ આગમોના ઉત્તરકાલીન ચિંતક આચાર્યોની દેન છે, પરંતુ તે આગમપાઠી, શ્રુતાભ્યાસી મુમુક્ષુઓ માટે ઘણી ઉપયોગી છે. આજના યુગમાં તો આ પદ્ધતિની અત્યધિક ઉપયોગિતા છે.

વિશાળ આગમ-સાહિત્યનું અધ્યયન કરવું સામાન્ય વ્યક્તિ માટે અત્યંત મુશ્કેલ છે. એટલા માટે જ્યારે જે વિષયનું અનુસંધાન કરવું હોય ત્યારે તે વિષયના આગમપાઠનું અનુશીલન કરીને જિજ્ઞાસાનું સમાધાન કરવું પડે. આ ત્યારે સંભવિત બને જ્યારે અનુયોગ પદ્ધતિથી સંપાદિત આગમોનાં શુદ્ધ સંસ્કરણો પ્રાપ્ય હોય.

અનુયોગ પદ્ધતિથી આગમોનો સ્વાધ્યાય કરવાથી અનેક જટિલ વિષયોનું આપમેળે જ સમાધાન થઈ જાય છે, જેમ કે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧. આગમોનો કેવી રીતે વિસ્તાર થયો છે તે સ્પષ્ટ થઈ જાય છે.

૨. ક્યો પાઠ આગમ સંકલનકાળની પછીથી પ્રવિષ્ઠ થયો છે ?

૩. આગમપાઠોમાં આગમલેખન પૂર્વે તથા પછી વાચનાભેદનાં કારણે તથા દેશકાળના વ્યવધાનનાં કારણે લિપિક-કાળમાં શું તફાવત છે ?

૪. ક્યો આગમપાઠ સ્વ-મતનો છે, ક્યો પાઠ પરમતની માન્યતાવાળો છે ? તથા ભ્રાંતિવશ પરમત-માન્યતાવાળો ક્યો પાઠ આગમમાં સંકલિત થઈ ગયો છે ?

આ પ્રકારનાં અનેક પ્રશ્નોનું સમાધાન આ શૈલીથી મળી જાય છે. જેનું આધુનિક શોધ છાત્રો/પ્રાચ્યવિદ્યાના સંશોધક વિદ્વાનો માટે ઘણું મહત્ત્વ છે.

અનુયોગ કાર્યનો પ્રારંભ :

લગભગ આજથી ૬૦ વર્ષ પહેલાં મારા મનમાં અનુયોગ વર્ગીકરણ પદ્ધતિથી આગમોનું સંકલન કરવાની ભાવના જાગી હતી. શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયાએ તે સમયે મને માર્ગદર્શન આપ્યું, પ્રેરણા આપી અને નિઃસ્વાર્થ - નિસ્પૃહ ભાવથી આત્મિક સહયોગ આપ્યો. તેમની પ્રેરણા અને સહયોગ મેળવી મારો સંકલ્પ દૃઢ થતો ગયો અને હું આ શ્રુતસેવામાં જોડાઈ ગયો. આજના અનુયોગગ્રંથો તે બીજનાં મધુર ફળો છે.

સર્વપ્રથમ ગણિતાનુયોગનું કાર્ય સ્વર્ગસ્થ ગુરૂદેવ શ્રી ફતેહચંદજી મ.સા.ના સાનિધ્યમાં શરૂ થયું હતું. પરંતુ તેનું પ્રકાશન તેઓશ્રીના સ્વર્ગવાસ બાદ થયું.

થોડા સમય પછી ધર્મકથાનુયોગનું સંપાદન કાર્ય શરૂ કર્યું. તે બે ભાગોમાં પરિપૂર્ણ થયું. ત્યાં સુધીમાં ગણિતાનુયોગની પ્રથમ આવૃત્તિ અપ્રાપ્ય થઈ ચૂકી હતી. તથા અનેક સ્થળેથી તેની માંગ આવતી રહેતી હતી. આ કારણે ધર્મકથાનુયોગની પાછળ ફરી ગણિતાનુયોગનું સંશોધન શરૂ કર્યું. સંશોધન શું, લગભગ ૫૦ ટકા નવું સંપાદન જ થઈ ગયું. તેનું પ્રકાશન પૂર્ણ થયા બાદ ચરણાનુયોગનું આ સંકલન પ્રસ્તુત છે.

કહેવત છે "श्रेयांसि बहु विघ्नानि" શુભ અને ઉત્તમકાર્યમાં અનેક વિઘ્નો આવે છે. વિઘ્ન મુશ્કેલીઓ આપણી દ્રઢતા અને ધીરતા, સંકલ્પ-શક્તિ અને કાર્યનિષ્ઠાની પરીક્ષારૂપ છે. મારા જીવનમાં પણ આવી પરીક્ષાઓ અનેકવાર આવી છે. અનેકવાર શરીર અસ્વસ્થ થયું, ભારે બીમારીઓ આવી, સહયોગી પણ ક્યારેક મળ્યા ક્યારેક નહિ, પરંતુ પોતાના કાર્યમાં હું લાગ્યો રહ્યો.

સંપાદનમાં **સેવાભાવી વિનયમુનિ 'વાગીશ'** પણ મારી સાથે સહયોગી બન્યા, તેઓ આજ પણ શારીરિક સેવાની સાથોસાથ માનસિક દ્રષ્ટિથી પણ મને પરમ સાતા આપી રહ્યા છે. ગુજરાતી ભાષાનું જ્ઞાન નહીં હોવા છતાં પણ પ્રૂફ તપાસવાં સક્રિય બની ગયા અને અનુયોગ સંપાદનમાં પણ સંપૂર્ણ જાગરૂકતા સાથે સહકાર આપી રહ્યાં છે.

ખંભાત સંપ્રદાયના આચાર્ય પ્રવર **શ્રી કાન્તિઋષિજી મ.** એ મારા પર અનુગ્રહ કરીને વ્યાકરણાચાર્ય **શ્રી મહેન્દ્રઋષિજી મ.** ને શ્રુત સેવામાં સહકાર આપવા માટે મોકલ્યા હતા, આથી હું તેઓનો હૃદયથી કૃતજ્ઞ છું.

સંપાદકીય - સહયોગ :

વિદુષી મહાસતી **ડૉ. મુક્તિપ્રભાજી, ડૉ. દિવ્યપ્રભાજી** અને તેમની સાક્ષર શિષ્યા પરિવારનો એવો અનુપમ સુયોગ મળ્યો કે અનુયોગનું કાર્ય આગળ વધતું ગયું. મને અતીવ પ્રસન્નતા છે કે તે શ્રમણીઓએ આ કાર્યમાં તન્મય બનીને જે સહયોગ આપ્યો છે તેનો ઉપકાર આગમ-અભ્યાસીઓ યુગ-યુગ સુધી યાદ કરશે. તેઓની રત્નત્રય-સાધના સર્વદા સફળ હો એ જ મારો હાર્દિક આશીર્વાદ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અનુયોગ સંપાદનકાર્યમાં પ્રારંભમાં તો અનેક મુશ્કેલીઓ નડી. જેમકે, આગમના શુદ્ધ સંસ્કરણોની પ્રતોનો અભાવ, પ્રાપ્ત પાઠોમાં ક્રમ ભંગ અને ખાસ કરીને "जाव" શબ્દનો અનપેક્ષિત/અનાવશ્યક પ્રયોગ. છતાં પણ ધીરે ધીરે જેમ જેમ આગમ સંપાદનકાર્યમાં પ્રગતિ થતી ગઈ તેમ તેમ મુશ્કેલીઓ પણ દૂર થતી ગઈ. મહાવીર જૈન વિદ્યાલય - મુંબઈ, જૈન વિશ્વભારતી - લાડનૂં તથા આગમ પ્રકાશન સમિતિ - બ્યાવર આદિ પ્રકાશન સંસ્થાઓનો એ ઉપકાર જ માનવો જોઈએ કે આજ આગમોના સુંદર ઉપયોગી સંસ્કરણો ઉપલબ્ધ છે અને તે મોટા ભાગે પહેલાં કરતાં શુદ્ધ-સુસંપાદિત છે. જો કે આજ પણ ઉક્ત સંસ્થાઓના નિર્દેશકોની આગમ-સંપાદનશૈલી પૂર્ણ વૈજ્ઞાનિક અથવા જેવી જોઈએ તેવી નથી. લિપિ દોષ, લેખકનાં મતિભ્રમ તથા વાચનાભેદ વગેરે કારણોથી આગમોના પાઠોમાં અનેક સ્થાનો પર વ્યુત્ક્રમ જોવા મળે છે. પાઠભેદ તો છે જ -"जाव" ક્યાંક અનાવશ્યક જોડી દેવાયો છે, જેનાથી અર્થ બદલાઈ પણ જાય છે; ક્યાંક લગાવવામાં નથી આવ્યો અને ક્યાંક સંપૂર્ણ પાઠ આપીને પણ "जाव" લગાવી દીધો છે. પ્રાચીન પ્રતિઓમાં આ પ્રકારના લેખન-દોષો રહી ગયા છે. જેનાથી આગમનો યોગ્ય અર્થ કરવામાં તથા પ્રાચીન પાઠ-પરમ્પરાનો બોધ કરાવવામાં મુશ્કેલી પેદા થાય છે. વિદ્વાન સંપાદકોએ આ પાસા ઉપર ધ્યાન આપવું જોઈતું હતું. પ્રાચીન પ્રતિઓમાં ઉપલબ્ધ પાઠ જેમનો તેમ રાખવો અડગ શ્રુત શ્રદ્ધાનું રૂપ નથી, આપણી શ્રુતભક્તિ પાઠોને વ્યવસ્થિત અને શુદ્ધ રૂપમાં પ્રસ્તુત કરવામાં છે. કોઈ કોઈ વાર એક પાઠની તુલના કરવામાં અને યોગ્ય પાઠનું નિર્ધારણ કરવામાં કેટલાંય દિવસ કે સપ્તાહ પણ લાગી જાય છે. પરંતુ વિદ્વાન સંશોધક તેને યોગ્ય સ્વરૂપમાં જ પ્રસ્તુત કરે છે. આજ આવા પ્રકારના આગમ-સંપાદનની જરૂર છે. અસ્તુ.

હું મારી શારીરિક અસ્વસ્થતાના કારણે, વિદ્વાન સહયોગીઓના અભાવના કારણે તથા પરિપૂર્ણ સાહિત્યની અનુપલબ્ધી અને સમયાભાવના કારણે જેવો સંશોધિત શુદ્ધ પાઠ આપવા માંગતો હતો તેવો આપી નથી શક્યો, છતાં પણ મેં પ્રયત્ન કર્યો છે કે પાઠ શુદ્ધ રહે. લાંબા લાંબા સામાસિક પદોનું ઉચ્ચારણ દુષ્કર હોય છે તથા ઉચ્ચારણ કરતી વખતે અનેક આગમપાઠીઓ પણ ઉચ્ચારણદોષ કરી બેસે છે. આવા દુરૂહ પાઠો સુગમ સ્વરૂપે પ્રસ્તુત કરી નાનાં નાનાં પદો બનાવી મૂકવામાં આવે અને બરાબર સામે જ તેમનો અર્થ આપવામાં આવે તો અર્થબોધ સરળ બની જાય. જો કે જે સંસ્કરણનો મૂળ પાઠ લીધો છે, હિન્દી અનુવાદ પણ તેનો જ મોટા ભાગે લીધો છે, છતાં પણ સાવધાની રાખીને વ્યવસ્થિત કરેલ છે. ક્યાંક ક્યાંક ઉચિત સંશોધન પણ કર્યું છે. ઉપર્યુક્ત ત્રણ સંસ્થાઓ ઉપરાંત આગમોદય સમિતિ - રતલામ તથા सुत्तागमे (पुप्फभिक्खुजी) ના પાઠો પણ ઉપયોગી થયા છે. પૂજ્ય અમોલક ઋષિજી મ., પૂજ્ય ઘાસીલાલ જી મ. તથા આચાર્યશ્રી આત્મારામજી મ. દ્વારા સંપાદિત અનુવાદિત આગમોનો પણ યથાવશ્યક ઉપયોગ કર્યો છે. હું ઉક્ત આગમોના સંપાદક વિદ્વાનો અને શ્રદ્ધેય મુનિવરોનો આભારી છું. પ્રકાશન સંસ્થાઓ પણ ઉપકારક છે. તેમનો સહકાર કૃતજ્ઞ ભાવથી સ્વીકારવો તે અમારું કર્તવ્ય છે.

હવે પ્રસ્તુત ગ્રંથ 'ચરણાનુયોગ' વિષયમાં પણ કંઈક કહેવા ઈચ્છું છું.

ચરણાનુયોગ :

આગમોનો સાર આચાર છે. - 'अंगाणं किं सारो ?' 'आयारो !' આચારાંગ આગમ તો અંગોનું સારભૂત આગમ છે જ, પરંતુ આચાર અર્થાત્ 'ચારિત્ર' તે આગમનો - શ્રુતનો સાર છે. "ज्ञानस्य फलं विरतिः ।" જ્ઞાનનું ફળ વિરતિ છે. શ્રુતનો સાર 'ચારિત્ર' છે. આથી ચારિત્ર સંબંધી વિવરણ આગમોમાં યત્ર-તત્ર ઘણી અધિક માત્રામાં મળે છે. આમ પણ કહી શકાય કે ચારિત્રનો વિષય સહુથી વિશાળ તથા વ્યાપક છે. ધર્મકથાનુયોગની જેમ ચરણાનુયોગ પણ વર્ણનની દ્રષ્ટિથી વિસ્તૃત છે. આથી આની સામગ્રી અનુમાનથી અધિક થઈ ગઈ. એટલા માટે આને બે ભાગમાં વહેંચી દેવામાં આવ્યો છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"આચાર" ના મુખ્ય પાંચ વિભાગો છે. ૧. જ્ઞાનાચાર, ૨. દર્શનાચાર, ૩. ચારિત્રાચાર, ૪. તપાચાર અને ૫. વીર્યાચાર. વર્ણનની દ્રષ્ટિએ ચારિત્રાચાર સહુથી વિશાળ છે. પાંચ મહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ (આઠ પ્રવચનમાતા) એટલાનું જ વર્ણન પ્રથમ ભાગમાં થઈ શક્યું છે. સંયમ, સમાચારી, સંઘવ્યવસ્થા, શ્રાવકાચાર વગેરે અનેક મહત્ત્વપૂર્ણ વિષયો બીજા ભાગમાં પ્રકાશિત થશે. સાથે જ ચરણાનુયોગની તુલનાત્મક વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના, શબ્દસૂચિ, સંદર્ભ સ્થળોની નિર્દેશિકા આદિ બીજા ભાગમાં આપવામાં આવશે.

મેં એ વાતનું પણ ધ્યાન રાખ્યું છે કે જે વિષય આગમોમાં અનેક સ્થાનો પર આવ્યો છે ત્યાં એક આગમનો પાઠ મૂળમાં આપી બાકી આગમના પાઠો તુલના માટે ટિપ્પણોમાં આપવામાં આવે, જેથી તુલનાત્મક દ્રષ્ટિથી વાંચનારને તે ઉપયોગી બને. અનેક પાઠોના અર્થમાં ભ્રાંતિ થાય છે ત્યાં ટીકા, ભાષ્ય વગેરેની સહાય લઈને પાઠનો અર્થ પણ સ્પષ્ટ કરાયો છે, વ્યાખ્યાનો તફાવત પણ દર્શાવ્યો છે. કેટલાંક પાઠોની પૂર્તિ માટે વૃત્તિ, ચૂર્ણિ, ભાષ્ય વગેરેનો પણ ઉપયોગ કર્યો છે. પાઠોનો અર્થ સારી રીતે જાણી શકાય તે માટે મૂળની સામે જ બહુ જ સાવધાની પૂર્વક અર્થ ગોઠવેલ છે.

આ રીતે પૂરેપૂરી સાવધાની રાખી છે કે જે વિષય જ્યાં આવે ત્યાં પોતાની રીતે સંપૂર્ણ આવે. એટલા માટે તેના સમાન, પૂરક તથા ભાવસ્પષ્ટ કરનારા અન્ય આગમોના પાઠો પણ અંકિત કર્યા છે. મારો દ્રઢ વિશ્વાસ છે કે આગમ જ્ઞાનમાં રુચિ, શ્રદ્ધા અને ભક્તિ રાખનારા વાચકોને માટે આ ચરણાનુયોગ તેમની જિજ્ઞાસાને તૃપ્ત કરશે, જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરશે અને શ્રુત ભક્તિને અધિક સુદ્રઢ બનાવશે.

સંપાદિત સાહિત્યનું શુદ્ધ રૂપમાં મુદ્રણ હોય તે પણ પરમ આવશ્યક છે. અનુયોગ ગ્રંથોના શુદ્ધ અને સારી રીતે થયેલા મુદ્રણ કાર્યમાં **શ્રીયુત શ્રીચંદ્રજી સુરાણા 'સરસ'** નો પણ મહત્ત્વપૂર્ણ સહયોગ રહ્યો છે. અંતમાં આ મહાન કાર્યમાં પ્રત્યક્ષ-પરોક્ષ સહયોગ આપનારા સર્વ સહયોગીજનો પ્રત્યે હાર્દિકભાવથી કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરું છું.

વિશેષ :

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટના કાર્યકર્તાઓ અને સહયોગીઓની એ ભાવના હતી કે આનું ગુજરાતી અનુવાદયુક્ત સંસ્કરણ પણ પ્રગટ થાય. તદનુસાર ધર્મકથાનુયોગના બે ભાગ પ્રકાશિત થઈ ચૂક્યા છે અને આ ચરણાનુયોગનો પ્રથમ ભાગ વાચકોના હાથમાં છે. આનો ગુજરાતી અનુવાદ મહાસતી **શ્રી મુક્તિપ્રભાજીએ** કર્યો છે અને સંશોધન-સંપાદન **ડૉ. રમણીકભાઈએ** કર્યું છે. બીજા ભાગનું કાર્ય ચાલુ છે. ગણિતાનુયોગનો ગુજરાતી અનુવાદ **ડૉ. કનુભાઈ શેઠ** તથા દ્રવ્યાનુયોગનો અનુવાદ મહાસતીજી **શ્રી મુક્તિપ્રભાજી, દિવ્યપ્રભાજી, અનુપમાજી** કરી રહ્યા છે.

આગમ અનુયોગનું કાર્ય વ્યવસ્થિત રાખવા માટે **સ્થાનકવાસી જૈન સંઘ નારણપુરાનો** સહયોગ ધન્યવાદને પાત્ર છે. તથા આ કાર્યને વેગવંતુ બનાવવા માટે તથા ફંડ એકત્રિત કરવા માટે આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટના માનદ્‌મંત્રી**શ્રી જયન્તિભાઈ સંઘવી**ની સૂઝ સમજ અભિનંદનીય છે.

મારું સ્વાસ્થ્ય હવે એટલું અનુકૂળ નથી રહેતું, છતાં **શ્રી વિનયમુનિની** પ્રબળ પ્રેરણાથી તથા **શ્રી માંગીલાલ શર્મા** વગેરેના પુરુષાર્થથી ગુજરાતી ભાષાન્તરના કાર્યમાં પ્રગતિ થઈ રહી છે તે સંતોષનો વિષય છે. શ્રી ગૌતમ મુનિ તેમજ પ્રવચન પ્રભાવનામાં **શ્રી મિલન મુનિ** અને **સંજય મુનિ** સેવા-સહકારમાં તત્પર છે.

★★★

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉપાધ્યાય પ્રવર પં. રત્ન
મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. ''કમલ''

આગમ મનીષી
શ્રી વિનયમુનિજી મ. 'વાગીશ'

શ્રુતાચાર્ય પરમ વિદુષી
મહાસતીજી ડૉ. શ્રી મુક્તિપ્રભાજી

''અરિહંત પ્રિયા'' વિદુષી રત્ન
મહાસતીજી ડૉ. શ્રી દિવ્યપ્રભાજી

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ – ટ્રસ્ટી મંડળ

શ્રી બળદેવભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ

શ્રી હિમ્મતલાલ શામળદાસ શાહ

શ્રી નવનીતભાઈ ચુનીલાલ પટેલ

શ્રી મહેન્દ્રભાઈ શાન્તિલાલ શાહ

શ્રી આર. એમ. શાહ

શ્રી વિજયરાજ બી. જૈન

શ્રી અજયરાજ કે. મહેતા

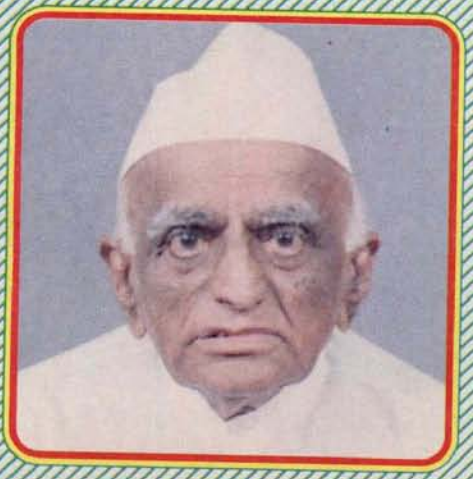
શ્રી જયન્તિભાઈ સી. સંઘવી (મંત્રી)

ડૉ. શ્રી સોહનલાલજી સંચેતી (સહમંત્રી)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

''ચરણાનુયોગ'' ભાગ-૧ પ્રકાશન સહયોગી દાતા

શ્રી ચુનીભાઈ ધોરીભાઈ પટેલ

સ્વ. સુરજબેન સી. પટેલ

આપ બહુજ ભાવનાશીલ સુશ્રાવક છો. વર્ષોથી ઘણાજ ઉપાશ્રય આદીમાં સહકાર પણ આપ્યો છે. અનેક જગ્યાએ હોસ્પીટલ, ધાર્મિકક્ષેત્રે, શૈક્ષણિકક્ષેત્રે, જાહેર સંસ્થાઓ વગેરેમાં પણ સહકાર આપેલ છે.

૮૪ વર્ષની જૈફ ઉંમરે સાધુ સાધ્વીજીની વૈયાવચ્ચ એજ એમનો જીવન મંત્ર છે. હર હાલતમાં મુકદાનનો પ્રવાહ વહાવે છે. ભોળીયા ભગવાનનું બિરૂદ પામેલ સૌના અમ્મા પિયા છે. તેમનું સ્વાસ્થ્ય સારુ રહે તેવી શુભ ભાવના.....

આપની ધર્મપત્ની સ્વ. શ્રીમતી સુરજબેન પણ બહુજ ભાવનાશીલ હતા. આપના સુપુત્રો શ્રી નવનીતભાઈ, પ્રવિણભાઈ, જયન્તીભાઈ બહુજ ભાવનાશીલ ઉદાર હૃદયી ધર્મશ્રદ્ધાળુ શ્રાવક છે. આપના પરિવારનો આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટને બહુજ મોટો સહકાર મળેલ છે. ચરણાનુયોગ ભાગ-૧ના પ્રકાશનનો સંપૂર્ણ ખર્ચ-સહયોગ આપના સહપરિવાર તરફથી મળેલ છે.

ધર્મપ્રેમી શ્રી નવનીતભાઈ સી. પટેલ

અ.સૌ. ઈન્દિરાબેન એન. પટેલ

''સંપત્તિ મળી સદ્‌ભાગ્યથી, કરણી કરે સત્કાર્યની, એ સંપતિ હોય છે, પુન્યાનુબંધી પુન્યની''

જેમને અનેક તડકા છાંયડાના વહેતા સમયને પ્રત્યક્ષ નિહાળી - હૃદયમાં કરુણા પ્રેમ - આદર સદૈવ સૌ પ્રત્યે રહ્યા પૂ. દાદા - માત - પિતા પ્રત્યેની અનન્ય ભક્તિએ અને પોતાની નમ્રતા - સુઝ-સમજથી સાધુ - સાધ્વીજી જૈન - જૈનતરમાં અનોખુ અણમોલુ સ્થાન પામ્યા છે.

ધર્મપત્ની અ.સૌ. ઈન્દિરાબેન રથના બન્ને પૈડાં સરીખાની જેમ હરકાર્યમાં હરહાલતમાં સાથ આપી રહ્યા છે. લાડલી દિકરીઓ - દિકરા ઋષભભાઈ પિતાના પાવન પગલે મુકદાન વહાવી રહ્યા છે. નાના મોટા ઉપાશ્રય - સ્કુલ - કોલેજ - હોસ્પીટલ તેમજ અનેક અકલ્પનીય દાન તેજ તેમની વિશાળતાના દર્શન કરાવે છે.

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટના કાર્યમાં તન-મન-ધનથી તેમનો ફાળો વંદનીય - અભિનંદનીય બની રહ્યો છે. તેમનું સ્વાસ્થ્ય શાસન સેવા સાનુકુળ રહે તેવી અંતરની ભલી ભાવના સહ...

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

શ્રી પ્રવિણભાઈ સી. પટેલ

અ.સૌ. લત્તાબેન પી. પટેલ

સુણાવ નિવાસી-માતા-પિતા-દાદાના ધર્મના સંસ્કારનો વારસો દિપાવી રહ્યા છો. અ.સૌ. લત્તાબેન ખૂબજ ધર્મ ભાવનાવાળા નમ્ર અને સાદાઈભર્યા જીવનમાં આનંદ માનનાર છે. પરમાર્થના કાર્યમાં આપના કુટુંબને મળેલો અમરવારસો સૌ દિપાવી રહ્યા છો.

શ્રી જયંતીભાઈ સી. પટેલ

અ.સૌ. દિપિકાબેન જે. પટેલ

ઉદારદિલ મૂકદાતાનું પ્રશંસનીય બીરૂદ ધરાવનાર શ્રી જયંતીભાઈ કે જેમણે પરમાર્થના કાર્યકરી માનવતાની મ્હેંક ચોમેર ફેલાવી છે. તેમના ધર્મપત્નીનો ધર્મકાર્યમાં ખૂબજ સહકાર રહે છે. સોલા શ્રીસંઘમાં જયંતીભાઈનો ખૂબજ ફાળો રહ્યો છે. આંગણે આવેલ કોઈ દીન દુઃખીયો ખાલી હાથે ન જાય એ એમનો ઉત્તમગુણ ચોમેર સુવાસ ફેલાવી રહ્યો છે. આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટને સારો ફાળો આપી ચરણાનુયોગમાં સહભાગી થયા છે.

શ્રી ઋષભભાઈ એન. પટેલ

અ.સૌ. રિદ્ધિબેન આર. પટેલ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

સહયોગી સદસ્યોની નામાવલિ

વિશિષ્ટ સહયોગી :

૧.	શ્રીમતી સૂરજબેન ચુન્નીભાઈ ધોરીભાઈ પટેલ, પાર્શ્વનાથ કોર્પોરેશન હસ્તે, સુપુત્ર શ્રી નવનીતભાઈ, પ્રવીણભાઈ, જયંતિભાઈ	અમદાવાદ
૨.	શ્રી બળદેવભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ પબ્લિક ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, હસ્તે, શ્રી બળદેવભાઈ, બચ્ચુભાઈ, બકાભાઈ	અમદાવાદ
૩.	આઈડિયલ સીટ મેટલ સ્ટૈપિંગ એન્ડ પ્રેસિંગ પ્રા.લિ....હસ્તે, શ્રી આર.એમ.શાહ	અમદાવાદ
૪.	શ્રી આત્મારામ માણિકલાલ પબ્લિક ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ હસ્તે, શ્રી બળવન્તલાલ, મહેન્દ્રકુમાર, શાન્તિલાલ શાહ	અમદાવાદ
૫.	શ્રી હસમુખલાલ કસ્તુરચંદભાઈ શાહ	અમદાવાદ
૬.	શ્રી પ્રેમ ગ્રુપ પીપલિયા કલાં, શ્રી પ્રેમરાજ ગણપતરાજ બોહરા હસ્તે શ્રી પૂરણચંદજી બોહરા	અમદાવાદ
૭.	શ્રી રાજમલ રિખબચંદ મેહતા ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ....હસ્તે, શ્રી સુશીલાબેન રમણિકલાલ મહેતા	મુંબઈ
૮.	શ્રી શ્રેણીકભાઈ કસ્તુરચંદ શેઠ	અમદાવાદ
૯.	શ્રી દિપચંદભાઈ ગાર્ડી સાહેબ	મુંબઈ
૧૦.	શ્રી યુ. એન. મહેતા સાહેબ	અમદાવાદ
૧૧.	શ્રી કોકીલાબેન જંયતિલાલ કાંતિલાલ પટેલ	સાણંદ
૧૨.	એક સદ્‌ગૃહસ્થ તરફથી...હસ્તે શ્રી ભરતભાઈ શેઠ	અમદાવાદ
૧૩.	શ્રી વાલકેશ્વર સ્થા. જૈન સંઘ	મુંબઈ
૧૪.	શેઠ શ્રી ચુનીલાલ લધુભાઈ ગુંદીયાળાવાળા.. હસ્તે અરવિંદભાઈ	અમદાવાદ
૧૫.	શ્રી કે. ડી. શેઠ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ..હસ્તે જગદીશભાઈ કાંતિલાલ શેઠ	અમદાવાદ
૧૬.	શ્રી રસીકલાલ શાંતિલાલ રાજેન્દ્રભાઈ	અમદાવાદ
૧૭.	શ્રી હસમુખલાલ સી. શેઠ	મુંબઈ
૧૮.	શ્રી રૂપાબેન શૈલેશભાઈ મહેતા	પાલનપુર
૧૯.	શ્રી પાર્શ્વનાથ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ....હસ્તે શ્રી નવનીતભાઈ	અમદાવાદ
૨૦.	શ્રી કાલુપુર કોમર્શિયલ કો.ઓ.બેંક લિ.	અમદાવાદ
૨૧.	શેઠશ્રી ચુન્નીલાલ નરભેરામ મેમોરિયલ ટ્રસ્ટ હસ્તે, શ્રી મન્નુભાઈ બેકરીવાલા, રૂબી મિલ	અમદાવાદ મુંબઈ
૨૨.	શ્રી પ્રભૂદાસભાઈ એન. વોરા	મુંબઈ
૨૩.	શ્રી પી. એસ. લૂંકડ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ....હસ્તે શ્રી પુંખરાજજી લૂંકડ	મુંબઈ
૨૪.	શ્રી ગાંધી પરિવાર.....હસ્તે, અમરચન્દ રિખવચન્દ ગાંધી	હૈદરાબાદ
૨૫.	શ્રી ગુલશનરાયજી જૈન	દિલ્હી
૨૬.	શ્રીચન્દજી જૈન, જૈન બન્ધુ	દિલ્હી
૨૭.	શ્રી ધેવરચંદજી કાનુંગા, એલ્કોબક્સ પ્રા.લિ.	જોધપુર
૨૮.	શ્રીમતી તારાદેવી લાલચંદજી સિંધવી	કુશાલપુરા
૨૯.	શ્રી થાનચંદ મેહતા ફાઉન્ડેશન.....હસ્તે, શ્રી નારાયણચંદજી મહેતા	જોધપુર
૩૦.	શ્રી ઉદયકુંવર ધર્મપત્ની શ્રી ઉમ્મેદમલજી સાંડ....હસ્તે, શ્રી ગણેશમલજી મોહનલાલજી સાંડ	જોધપુર
૩૧.	શ્રીમતી સોહનકંવર ધર્મપત્ની ડો. સોહનલાલજી સંચેતી તથા સુપુત્ર શ્રી શાન્તિપ્રકાશ, મહાવીરપ્રકાશ, જિનેન્દ્રપ્રકાશ અને નગેન્દ્રપ્રકાશ સંચેતી	જોધપુર
૩૨.	શ્રી જેઠમલજી ચોરડિયા, મહાવીર ડ્રગ હાઉસ	બેંગ્લોર
૩૩.	શ્રી શાન્તિલાલજી નાહર	અમદાવાદ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩૪.	શ્રી ભીમરાજજી ઝવેરચંદજી	સાંડેરાવ
૩૫.	શ્રી કમળાબેન હીરાલાલજી જીરાવાલા	અમદાવાદ
૩૬.	શ્રી જયંતીભાઈ સુંદરજીભાઈ ગોસલિયા	અમદાવાદ
૩૭.	ડૉ. શ્રી યોગેન્દ્રભાઈ શાંતિલાલ ભાવસાર	ખંભાત
૩૮.	શ્રી હિમ્મતલાલ શામળદાસ શાહ	અમદાવાદ
૩૯.	શ્રી મોહનલાલજી મુકનચંદજી બાલિયા	અમદાવાદ
૪૦.	શ્રી વિજયરાજજી બાલાબક્સજી બોહરા - સાબરમતી	અમદાવાદ
૪૧.	શ્રી અજયરાજજી કે. મહેતા - એલિસબ્રીજ	અમદાવાદ
૪૨.	શ્રી ચીમનભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ....હસ્તે, નવનીતભાઈ	અમદાવાદ
૪૩.	કાંતાબેન જંયતિલાલ મનસુખલાલ લોખંડવાલા	અમદાવાદ
૪૪.	શ્રી સૌરાષ્ટ્ર સ્થા. જૈન સંઘ (નગરશેઠનો વંડો) હસ્તે ભરતભાઈ શેઠ	અમદાવાદ
૪૫.	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ (નારણપુરા) અમદાવાદ...હસ્તે શાંતિભાઈ	અમદાવાદ
૪૬.	શ્રી સાણંદ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ....હસ્તે, શ્રી બલદેવભાઈ	અમદાવાદ
૪૭.	શ્રી પંજાબ જૈન ભ્રાતૃ સભા - ખાર	મુંબઈ
૪૮.	શ્રી રતનકુમારજી જૈન, નિત્યાનન્દ સ્ટીલ રોલર મિલ	મુંબઈ
૪૯.	શ્રી માણેકલાલજી રતનશી બગડીયા	મુંબઈ
૫૦.	શ્રી હરીલાલ જયચંદ દોશી, વિશ્વ વાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ	મુંબઈ
૫૧.	શ્રી તેજરાજજી રુપરાજજી બમ્બ	ઈચલકરંજી (મહારાષ્ટ્ર)
	હસ્તે, શ્રી માણેકચન્દજી રુપરાજજી બમ્બ	ભાદવાવાલા
૫૨.	શ્રીમતી સુગનીબાઈ મોતીલાલજી બમ્બ....હસ્તે, શ્રી ભીમરાજજી બમ્બ પીહવાલા	હૈદરાબાદ
૫૩.	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ, નવરંગપુરા	અમદાવાદ
૫૪.	શ્રી નંદુભાઈ મહાસુખભાઈ પટેલ	અમદાવાદ
૫૫.	શ્રી ભાઈલાલભાઈ હરિલાલ ગોસલિયા	અમદાવાદ
૫૬.	શ્રી ધીરજલાલ મોરબિયા	આબુરોડ
૫૭.	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ (સોલા)	અમદાવાદ
૫૮.	શ્રી ધીરેશભાઈ ટી. શાહ	અમદાવાદ
૫૯.	શ્રી બંસીભાઈ શીવલાલ કાપડિયા	અમદાવાદ
૬૦.	શ્રી ગુલાબચંદજી માંગીલાલજી સુરાણા	સિકન્દ્રાબાદ
૬૧.	શ્રી નેમનાથજી જૈન	ઈન્દૌર (મધ્યપ્રદેશ)
૬૨.	શ્રી બાબુલાલજી ધનરાજજી મહેતા	સાદડી (મારવાડ)
૬૩.	શ્રી હુકમીચંદજી મહેતા (એડવોકેટ)	જોધપુર
૬૪.	શ્રી કેશરીમલજી હીરાચંદજી તાતેડ સમદડીવાલે	હુબલી
૬૫.	શ્રી આર.ડી. જૈન, જૈન તાર ઉદ્યોગ	દિલ્હી
૬૬.	શ્રી દેશરાજજી પૂરણચંદજી જૈન	અમદાવાદ
૬૭.	શ્રી રોયલ સિન્થેટિકસ પ્રા.લિ.	મુંબઈ
૬૮.	શ્રી વિરદીચંદજી કોઠારી	કિશનગઢ
૬૯.	શ્રી મદનલાલજી કોઠારી મહામંદિર	જોધપુર
૭૦.	શ્રી જંવતરાજજી સોહનલાલજી બાફના	બેંગ્લોર
૭૧.	શ્રી ધનરાજજી વિમલકુમારજી રુણબાલ	બેંગ્લોર
૭૨.	શ્રી જગજીવનદાસ રતનશી બગડીયા	દામનગર (ગુજરાત)
૭૩.	શ્રી સુગાલ એન્ડ દામાણી	નઈ દિલ્હી
૭૪.	શ્રી ભીવરાજજી હજારીમલજી-સાણેરાવવાલે	કોસમ્બા
૭૫.	મે. મરુધર ઈલેકિટ્રકલ્સ	મુંબઈ
	હસ્તે, શ્રી અક્ષયકુમારજી સામસુખા - જોધપુરવાલા	
૭૬.	શ્રી વિજયરાજજી મહેતા	અમદાવાદ

●●●●

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અનુક્રમણિકા

"ચરણાનુયોગ" : ભાગ-૧

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
	મંગળ સૂત્ર	
૧	નમસ્કાર સૂત્ર	૧
૨	નમસ્કાર મંત્રનું મહત્વ	૧
૩	પંચપદ વંદન સૂત્ર	૧
૪	મંગળ સૂત્ર	૧
૪	ઉત્તમ સૂત્ર	૧
૪	શરણ સૂત્ર	૧-૨
૫	ચોવીસ તીર્થંકરોના નામ	૩
૬	ચતુર્વિંશતિ સંસ્તવ સૂત્ર	૩-૪
૭-૧૦	મહાવીર- વંદન સૂત્રો	૪-૫
૧૧	શ્રી વીર- સ્તુતિ	૫-૮
૧૨	વીર શાસન સ્તુતિ	૮
૧૩	ગણધર વંદન સૂત્ર	૮
૧૪	ગણધર નામ	૮
૧૫	સંઘ સ્તુતિ	૮
૧૬	સંઘ- વંદન સૂત્ર	૯
	(૧) સંઘને નગરની ઉપમા	૯
	(૨) સંઘને ચક્રની ઉપમા	૯
	(૩) સંઘને રથની ઉપમા	૯
	(૪) સંઘને પદ્મની ઉપમા	૯
	(૫) સંઘને ચંદ્રની ઉપમા	૯
	(૬) સંઘને સૂર્યની ઉપમા	૯
	(૭) સંઘને સમુદ્રની ઉપમા	૯
	(૮) સંઘને મેરૂની ઉપમા	૧૦
૧૭	શ્રુત નમસ્કાર સૂત્ર	૧૦
૧૮-૨૦	ભગવતી શ્રુત દેવતાને નમસ્કાર	૧૦-૧૧
૨૧	ગણિપિટક નમસ્કાર સૂત્ર	૧૧
૨૨	લિપી નમસ્કાર સૂત્ર	૧૧
૨૩	વંદન ફલ સૂત્ર	૧૧
૨૪	ચતુર્વિંશતિ સંસ્તવ ફલ સૂત્ર	૧૨
૨૫	સ્તવ સ્તુતિ મંગળ ફલ સૂત્ર	૧૨
	ધર્મ- પ્રજ્ઞાપના	
૨૬-૨૭	ભગવાન મહાવીર વર્ણન	૧૩-૧૭
૨૮	ભગવાનની ધર્મદેશના	૧૭
૨૯	ધર્મ સ્વરૂપની જિજ્ઞાસા	૧૭
૩૦	ભાવ લોકના પ્રકાર	૧૭
૩૧	ભવની અપેક્ષાએ જ્ઞાનાદિની પ્રરૂપણા	૧૮

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૩૨	છ પ્રકારના ભાવ	૧૮
૩૩-૩૪	ભાવ પ્રમાણ પ્રરૂપણ	૧૯-૨૦
૩૫	જ્ઞાન ગુણ પ્રમાણ	૨૦
૩૬	અનુમાન પ્રમાણ	૨૧-૨૩
૩૭	ઉપમા પ્રમાણ	૨૩-૨૪
૩૮	આગમ પ્રમાણ	૨૫
૩૯	દર્શનગુણ પ્રમાણ	૨૫-૨૬
૪૦	ચારિત્ર ગુણ પ્રમાણ	૨૬
૪૧	નય પ્રમાણ	૨૬
૪૨	પ્રસ્થક દૃષ્ટાંત	૨૭
૪૩	વસતિ દૃષ્ટાંત	૨૭-૨૮
૪૪	પ્રદેશ દૃષ્ટાંત	૨૯-૩૧
૪૫	ધર્મનું સ્વરૂપ	૩૨
૪૬	અવિરોધ ધર્મ	૩૨
૪૭	આજ્ઞા ધર્મ	૩૨
૪૮	ધર્મનાં પરિણામો	૩૨
૪૯-૫૯	ધર્મના ભેદ- પ્રભેદ	૩૨-૩૪
૬૦-૬૭	ધર્મનું માહાત્મ્ય	૩૪-૩૬
૬૮	ધર્મના અનધિકારિઓ	૩૭
૬૯-૭૦	અનુત્તર ધર્મની આરાધના	૩૮
૭૧	ધર્મને દ્વીપની ઉપમા	૩૮
૭૨	કેવલી પ્રણીત ધર્મની અપ્રાપ્તિ	૩૯
૭૩-૭૫	કેવલી પ્રણીત ધર્મની પ્રાપ્તિ	૩૯-૪૧
૭૬	છદ્મસ્થ યાવત્ પરમાવધિયોના ક્રમથી સિધ્ધ હોવા અથવા ન હોવાનું નિરૂપણ	૪૧
૭૭	કેવલીનો મોક્ષ અને સંપૂર્ણ જ્ઞાન	૪૧-૪૨
૭૮	કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મશ્રવણને અનુકૂળ અવસ્થા	૪૨
૭૯	કેવલી પ્રજ્ઞપ્ત ધર્મશ્રવણનો અનુકૂલ કાલ	૪૨
૮૦	ધર્મ આરાધનાનાં અનુકૂલ ક્ષેત્રો	૪૨
૮૧	ધર્મનો પરિત્યાગ કરનાર અને અધર્મનો સ્વીકાર કરનારની ગાડીવાન સાથે તુલના	૪૩
૮૨	ધર્મ આરાધકની જુગારી સાથે તુલના	૪૩
૮૩	અધર્મ કરનારની નિષ્ફળ રાત્રીઓ	૪૩
૮૪	ધર્મ કરનારની સફળ રાત્રીઓ	૪૩
૮૫	ધર્મ પાથેયની સુખી અપાથેયની દુઃખી	૪૩
૮૬-૯૨	દુર્લભ ધર્મ	૪૪-૪૭
૯૩	ધર્મ સાધનામાં સહાયક	૪૭
૯૪	શ્રદ્ધાના સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ	૪૭
૯૫	કરણના પ્રકાર	૪૭
૯૬	ઉપક્રમના ભેદ	૪૭
૯૭	વ્યવસાય (અનુષ્ઠાન) ના પ્રકાર	૪૮
૯૮	સંયતાદિની ધર્માદિમાં સ્થિતિ	૪૮-૫૦
૯૯	પ્રત્યુપકાર દુષ્કર, પ્રત્યુપકાર સુકર	૫૦-૫૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૦૦	ધર્માર્જિત વ્યવહાર	૫૧
૧૦૧	ચાર- ચાર પ્રકારનાં ધાર્મિક અને અધાર્મિક પુરૂષ	૫૧-૫૨
૧૦૨	ધર્મનિંદા કરણ - પ્રાયશ્ચિત્ત	૫૨
૧૦૩	અધર્મ પ્રશંસાકરણ પ્રાયશ્ચિત્ત	૫૨
	આચાર પ્રજ્ઞપ્તિ	
૧૦૪	નિર્ગ્રન્થોનો આચાર ધર્મ	૫૩
૧૦૫	આચાર ધર્મ પ્રણિધિ	૫૩
૧૦૬	આચારના પ્રકાર	૫૩
૧૦૭	પાંચ ઉત્કૃષ્ટ	૫૩
૧૦૮	ચાર પ્રકારોનો મોક્ષ માર્ગ	૫૪
૧૦૯	આરાધનાના પ્રકાર	૫૪
૧૧૦	આરાધનાના ફળની પ્રરૂપણા	૫૪-૫૫
૧૧૧	ત્રણ પ્રકારની બોધિ	૫૫
૧૧૨	ત્રણ પ્રકારના બુદ્ધ	૫૫
૧૧૩	ત્રણ પ્રકારના મોહ	૫૫
૧૧૪	ત્રણ પ્રકારના મૂઢ	૫૬
૧૧૫	આચાર સમાધિ	૫૬
૧૧૬	કલ્પસ્થિતિ (આચાર મર્યાદા)	૫૬
	જ્ઞાનાચાર	
૧૧૭	ચાર પ્રકારની શ્રુતસમાધિ	૫૭
૧૧૮	જ્ઞાનની ઉત્પત્તિના અનુકૂલ કાલ	૫૭
૧૧૯	જ્ઞાનની ઉત્પત્તિની અનુકૂલ અવસ્થા	૫૭
૧૨૦	જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિનાં કારણ	૫૮
૧૨૧	જિન પ્રવચન શ્રવણ કર્યા વગર આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિ	૫૮-૫૯
૧૨૨	જિન પ્રવચન સાંભળી આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિ	૫૯-૬૦
૧૨૩	વિભંગજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ	૬૦
૧૨૪-૧૨૫	જ્ઞાનની મુખ્યતા	૬૧
૧૨૬	જ્ઞાનથી સંયમનું પરિજ્ઞાન	૬૧
૧૨૭	જ્ઞાનથી સંસારભ્રમણ અટકે છે	૬૧
૧૨૮	શ્રુત આરાધનાનું ફળ	૬૧
૧૨૯-૧૩૦	જ્ઞાનથી નિર્વાણ પ્રાપ્તિ	૬૧-૬૩
	પ્રથમ કાળ જ્ઞાનાચાર	
૧૩૧	કાળ પ્રતિલેખનાનું ફળ	૬૪
૧૩૨	સ્વાધ્યાય- કાળ પ્રતિલેખના	૬૪
૧૩૩-૧૩૪	સ્વાધ્યાય- ધ્યાનાદિનો કાળ વિવેક	૬૪
૧૩૫	વ્યતિકૃષ્ટ કાળમાં નિર્ગ્રન્થો માટે સ્વાધ્યાય નિષેધ	૬૪
૧૩૬	વ્યતિકૃષ્ટ કાળમાં નિર્ગ્રન્થિની માટે સ્વાધ્યાય વિધાન	૬૫
૧૩૭-૩૮	નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિનીઓ માટે સ્વાધ્યાય કાળ વિધાન	૬૫
૧૩૯	નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિની માટે અસ્વાધ્યાય કાળ વિધાન	૬૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૪૦	ચાર પ્રકારનો અસ્વાધ્યાય કાળ	૬૫
૧૪૧	ચાર મહા પ્રતિપદાઓમાં સ્વાધ્યાય નિષેધ	૬૫-૬૬
૧૪૨	દસ પ્રકારનાં ઔદારિક સમ્બન્ધી અસ્વાધ્યાય	૬૬-૬૭
૧૪૩	શારીરિક કારણ હોવાથી સ્વાધ્યાયનો નિષેધ	૬૮
૧૪૪	દસ પ્રકારનાં અંતરિક્ષ અસ્વાધ્યાય	૬૮-૬૯
૧૪૫	અકાળે સ્વાધ્યાય કરવાનું અને કાળે સ્વાધ્યાય ન કરવાનું પ્રાયશ્ચિત	૬૯-૭૦
	દ્વિતીય વિનય જ્ઞાનાચાર	
૧૪૬	વિનયાચાર કહેવાની પ્રતિજ્ઞા	૭૧
૧૪૭	વિનય પ્રયોગ	૭૧-૭૨
૧૪૮	અવિનયનું ફળ	૭૨
૧૪૯	વિનયને મૂળની ઉપમા	૭૩
૧૫૦	આચાર્યની વિનય પ્રતિપત્તિ	૭૩-૭૪
૧૫૧	શિષ્યની વિનય- પ્રતિપત્તિ	૭૪-૭૬
૧૫૨	વિનયના ભેદ- પ્રભેદ	૭૬-૮૧
૧૫૩	વિનય પ્રતિપન્ન પુરૂષ	૮૧-૮૨
૧૫૪- ૧૫૮	વિનીતનાં લક્ષણ	૮૨
૧૫૯	આઠ પ્રકારનાં શિક્ષાશીલ	૮૨
૧૬૦	પંદર પ્રકારનાં સુવિનીત	૮૩
૧૬૧-૧૬૬	શિષ્યનાં કરવાં યોગ્ય કાર્યો	૮૩-૮૪
૧૬૭-૧૬૮	ગુરૂ સન્મુખ બેસવાનો વિધિ	૮૪
૧૬૯-૧૭૧	પ્રશ્ન પૂછવાની વિધિ	૮૪
૧૭૨	શિષ્યના પ્રશ્નનો ગુરૂ દ્વારા ઉત્તર	૮૪
૧૭૩	ગુરૂ પ્રત્યે શિષ્યનાં કર્તવ્યો	૮૫
૧૭૪	શિષ્ય પ્રત્યે ગુરૂનાં કર્તવ્યો	૮૫
૧૭૫	અનુશાસન- પાલનમાં શિષ્યનું કર્તવ્ય	૮૫
૧૭૬	ગુરૂના અનુશાસનનો શિષ્ય પર પ્રભાવ	૮૫
૧૭૭	ક્રોધી ગુરૂ પ્રત્યે શિષ્યનું કર્તવ્ય	૮૫
૧૭૮	ચાર પ્રકારની વિનય સમાધિ	૮૬
૧૭૯-૧૮૦	વિનયનું સુપરિણામ	૮૬-૮૭
૧૮૧-૧૮૨	અવિનીતનાં લક્ષણો	૮૭
૧૮૩	ત્રણ પ્રકારનાં અવિનય	૮૭
૧૮૪	ચૌદ પ્રકારનાં અવિનીત	૮૭
૧૮૫	અવિનીતનું સ્વરૂપ	૮૮
૧૮૬	ગુર્વાદિના પ્રત્યનીક	૮૮-૮૯
૧૮૭-૧૯૦	અવિનીતની ઉપમાઓ	૮૯-૯૧
૧૯૧	અવિનીત અને વિનીતનું સ્વરૂપ	૯૧
૧૯૨	અવિનીત- સુવિનીતનાં લક્ષણ	૯૧-૯૨
૧૯૩-૧૯૭	અવિનીત અને સુવિનીતના આચરણનો પ્રભાવ	૯૨-૯૩
૧૯૮	વિનીત- અવિનીતનું સ્વાગત ચિંતન	૯૩
૧૯૯	શિક્ષા પ્રાપ્ત ન થવાનાં પાંચ કારણ	૯૩
૨૦૦	શિક્ષા માટે અયોગ્ય	૯૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૨૦૧	તેત્રીસ આશાતનાઓ	૯૪-૯૬
૨૦૨	અન્ય પ્રકારે તેત્રીસ આશાતના	૯૭-૯૯
૨૦૩	આશાતનાના ફળનું નિરૂપણ	૯૯-૧૦૦
૨૦૪-૨૦૫	આશાતનાનું પ્રાયશ્ચિત	૧૦૦
૨૦૬	અવિનય કરનારનું પ્રાયશ્ચિત્ત	૧૦૦
	તૃતીય બહુમાન જ્ઞાનાચાર	
૨૦૭	આચાર્યોનો મહિમા	૧૦૧
૨૦૮	આચાર્યની સેવાનું ફળ	૧૦૧
૨૦૯	વૃક્ષ- ભેદથી આચાર્યના ભેદ	૧૦૧-૧૦૨
૨૧૦	ફળ ભેદથી આચાર્યના ભેદ	૧૦૨
૨૧૧	કરંડિયા સમાન આચાર્ય	૧૦૨-૧૦૩
૨૧૨	આચાર્ય- ઉપાધ્યાયની સિદ્ધિ	૧૦૩
૨૧૩	આચાર્યની ઉપાસના	૧૦૩
૨૧૪	ગુરૂ પુજા	૧૦૩
૨૧૫	તથારૂપ શ્રમણો કે માહણોની પર્યુપાસનાનું ફળ	૧૦૩-૧૦૪
૨૧૬	ગુરૂ અને સાધર્મિકની સુશ્રુષાનું ફળ	૧૦૪
૨૧૭	ગુરૂ કુળવાસનું મહત્વ	૧૦૫-૧૦૬
૨૧૮	પ્રશ્ન પૂછવાની વિધિ	૧૦૬-૧૦૭
૨૧૯	ઉત્તરવિધિ	૧૦૭-૧૦૮
૨૨૦	સમાધિનું વિધાન	૧૦૮
૨૨૧	શ્રુતધરના પ્રકાર	૧૦૮
૨૨૨	બહુશ્રુતનું સ્વરૂપ	૧૦૮-૧૧૦
૨૨૩	અબહુશ્રુતનું સ્વરૂપ	૧૧૦
	ચોથો ઉપધાનાચાર	
૨૨૪	શિક્ષા- યોગ્ય	૧૧૦
	પાંચમો અનિન્હવાચાર	
૨૨૫	અસાધુનું સ્વરૂપ	૧૧૧
	છઠ્ઠો વ્યંજન જ્ઞાનાચાર, સાતમો અર્થ જ્ઞાનાચાર, આઠમો તદુભય જ્ઞાનાચાર	
૨૨૬	સૂત્રાર્થને છુપાવવાં નહિ	૧૧૧
	જ્ઞાનાચાર પરિશિષ્ટ	
૨૨૭	જ્ઞાન અને આચારભેદથી પુરૂષોના પ્રકાર	૧૧૨
૨૨૮-૨૨૯	જ્ઞાની અને અજ્ઞાની	૧૧૩
૨૩૦	જ્ઞાન દર્શનની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિ	૧૧૩
૨૩૧	અતિશયયુક્ત જ્ઞાન- દર્શનની ઉત્પત્તિ ન હોવાનાં કારણ	૧૧૩-૧૧૪
૨૩૨	અતિશયયુક્ત જ્ઞાન- દર્શનની ઉત્પત્તિનાં કારણ	૧૧૪
૨૩૩	જ્ઞાન દર્શનાદિની વૃધ્ધિ કરનારા અને હાનિ કરનારા	૧૧૪
૨૩૪	અવધિજ્ઞાનના ક્ષોભકો	૧૧૫
૨૩૫	કેવળજ્ઞાન- દર્શનના અક્ષોભક	૧૧૫
૨૩૬	જ્ઞાન સમ્પન્ન અને ક્રિયા સમ્પન્ન	૧૧૬
૨૩૭-૨૩૮	જ્ઞાનયુક્ત અને આચારયુક્ત	૧૧૬-૧૧૭
૨૩૯	જ્ઞાનયુક્ત અને જ્ઞાન પરિણત	૧૧૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૨૪૦	જ્ઞાનયુક્ત અને વેષયુક્ત	૧૧૭
૨૪૧	જ્ઞાનયુક્ત, શોભાયુક્ત અયુક્ત	૧૧૭
૨૪૨	પાંચ પ્રકારની પરિજ્ઞા	૧૧૭
૨૪૩	શરીર સંપન્ન અને પ્રજ્ઞા સંપન્ન	૧૧૮
૨૪૪	ઋજુ- ઋજુપ્રજ્ઞ અને વક્ર, વક્રપ્રજ્ઞ	૧૧૮
૨૪૫	દીન અને અદીન, દીન- પ્રજ્ઞાવાન અને અદીન પ્રજ્ઞાવાન	૧૧૮
૨૪૬	આર્ય અને અનાર્ય, આર્ય- પ્રજ્ઞાવાન અને અનાર્ય પ્રજ્ઞાવાન	૧૧૮
૨૪૭	સત્યવક્તા અને અસત્યવક્તા, સત્યપ્રજ્ઞા અને અસત્યપ્રજ્ઞા	૧૧૮-૧૧૯
૨૪૮	શીલ સંપન્ન અને દુઃશીલ સંપન્ન, શીલ પ્રજ્ઞાવાન અને દુઃશીલ પ્રજ્ઞાવાન	૧૧૯
૨૪૯	શુદ્ધ અને શુદ્ધ પ્રજ્ઞાવાન, અશુદ્ધ અને અશુદ્ધ પ્રજ્ઞાવાન	૧૧૯
૨૫૦	વાચનાદાતા, અદાતા, અહિતા, અગ્રહિતા	૧૧૯
૨૫૧	સૂત્રાર્થ ગ્રાહક, અગ્રાહક	૧૧૯-૧૨૦
૨૫૨	પ્રશ્નકર્તા- અકર્તા	૧૨૦
૨૫૩	સૂત્રાર્થ વ્યાખ્યાતા, અવ્યાખ્યાતા	૧૨૦
૨૫૪	શ્રુત અને શરીરથી પૂર્ણ અથવા અપૂર્ણ	૧૨૦
૨૫૫	શ્રુતથી પૂર્ણ અને અપૂર્ણ, પૂર્ણ જેવા અને અપૂર્ણ જેવા	૧૨૦
૨૫૬	શ્રુતથી પૂર્ણ અને અપૂર્ણ, શ્રમણવેષથી પૂર્ણ અને અપૂર્ણ	૧૨૧
૨૫૭	શ્રુતથી પૂર્ણ અને અપૂર્ણ, ઉપકારી અને અપકારી	૧૨૧
૨૫૮	શ્રુતથી પૂર્ણ અને અપૂર્ણ, શ્રુતના દાતા અને અદાતા	૧૨૧
૨૫૯	શ્રુતથી અને શરીરથી સમ્પન્ન અથવા અવનત	૧૨૧
૨૬૦	જાતિ સંપન્ન, જાતિ હીન, શ્રુત સંપન્ન અને શ્રુત હીન	૧૨૧
૨૬૧	કુલ સંપન્ન અને કુલહીન, શ્રુત સંપન્ન અને શ્રુત હીન	૧૨૨
૨૬૨	સુરૂપ અને કુરૂપ, શ્રુત સંપન્ન અને શ્રુતહીન	૧૨૨
૨૬૩	બળ સંપન્ન અને બળહીન, શ્રુતસંપન્ન અને શ્રુતહીન	૧૨૨
૨૬૪	સૂત્રધર, અર્થધર	૧૨૨
૨૬૫	છ દિશાઓમાં જ્ઞાનવૃધ્ધિ	૧૨૨
૨૬૬	જ્ઞાન વૃધ્ધિના દસ નક્ષત્ર	૧૨૩
૨૬૭	ત્રણ પ્રકારના નિર્ણય	૧૨૩
૨૬૮	ત્રણ પ્રકારની નિવૃત્તિ	૧૨૩
૨૬૯	ત્રણ પ્રકારના વિષયાનુરાગ	૧૨૩
૨૭૦	ત્રણ પ્રકારના વિષયસેવન	૧૨૩
	જ્ઞાનાચાર કોષ્ઠક	૧૨૪
	દર્શનાચાર	
	(સમ્યક્‌દર્શન : સ્વરૂપ તથા પ્રાપ્તિ ઉપાય-૧)	
૨૭૧	દર્શનનું સ્વરૂપ	૧૨૫
૨૭૨	સમ્યકત્વને દ્વીપની ઉપમા	૧૨૫
૨૭૩-૨૭૪	દર્શનનું લક્ષણ	૧૨૫
૨૭૫	સમ્યક્‌દર્શનનાં આઠ અંગો	૧૨૫
૨૭૬	સમ્યકત્વની દસ પ્રકારની રૂચિ	૧૨૬
૨૭૭-૭૮	ત્રણ પ્રકારનાં દર્શન	૧૨૭
૨૭૯	દર્શન- સંપન્નતાનું ફળ	૧૨૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૨૮૦-૮૧	દર્શનાવરણીયના ક્ષયથી બોધિલાભ અને ક્ષય ન થવાથી અલાભ	૧૨૭-૧૨૯
૨૮૨	દર્શન પ્રાપ્તિ માટે અનુકૂળ કાળ	૧૨૯
૨૮૩	દર્શન પ્રાપ્તિ માટે અનુકૂળ અવસ્થા	૧૨૯
૨૮૪	દર્શન પ્રાપ્તિ માટે અનુકૂળ દિશાઓ	૧૨૯
૨૮૫	પાંચ દુર્લભબોધિ જીવ	૧૨૯
૨૮૬	પાંચ સુલભબોધિ જીવ	૧૩૦
૨૮૭	ત્રણ દુર્બોધ્ય	૧૩૦
૨૮૮	ત્રણ સુબોધ્ય	૧૩૦
૨૮૯-૯૨	સુલભબોધિ અને દુર્લભબોધિ	૧૩૦-૧૩૧
૨૯૩	બોધિલાભમાં બાધક અને સાધક	૧૩૧
૨૯૪	શ્રદ્ધાળુ- અશ્રદ્ધાળુ	૧૩૧-૧૩૨
૨૯૫	સમ્યદર્શી શ્રમણનો પરિષહ- જય	૧૩૨
૨૯૬	અસમ્યકદર્શી શ્રમણનો પરિષહ- પરાજય	૧૩૨-૧૩૩
૨૯૭	સમ્યકત્વ- પરાક્રમના પ્રશ્નોત્તર	૧૩૩-૧૩૪
૨૯૮-૨૯૯	સંવેગ આદિનું ફળ	૧૩૪-૧૩૫
૩૦૦	નિર્વેદનું ફળ	૧૩૫
૩૦૧	સમ્યકત્વીની ચાર પ્રકારની શ્રદ્ધા	૧૩૫-૧૩૬
૩૦૨-૩૦૭	સમ્યકત્વના પાંચ અતિચાર	૧૩૬-૧૩૭
૩૦૮	પ્રવ્રજ્યાપૂર્વક સાધકની નિર્વેદદશા	૧૩૮-૧૩૯
૩૦૯	એકત્વ ભાવનાથી પ્રાપ્ત નિર્વેદ	૧૪૦-૧૪૧
૩૧૦	અનુસ્રોત અને પ્રતિસ્રોત	૧૪૧-૧૪૨
૩૧૧-૩૧૩	સાધુતાથી પતિત દશા	૧૪૨-૧૪૪
૩૧૪	સંયમમાં રતને સુખ અને અરતને દુઃખ	૧૪૫
૩૧૫-૩૧૬	સંયમમાં અસ્થિર શ્રમણની સ્થિરતા માટે ચિન્તન	૧૪૫-૧૪૬
૩૧૭	મિથ્યા દર્શન વિજયનું ફળ	૧૪૬-૧૪૭
૩૧૮	ચાર અન્યતીર્થિકોની શ્રદ્ધાનું નિરસન	૧૪૭-૧૪૯
૩૧૯	પ્રથમ તજ્જીવ તત્ શરીરવાદીની શ્રદ્ધાનું નિરસન	૧૪૯-૧૫૩
૩૨૦	બીજા પંચમહાભૂતવાદીની શ્રદ્ધાનું નિરસન	૧૫૩-૧૫૫
૩૨૧	તૃતીય ઈશ્વરકારણિકવાદીની શ્રદ્ધાનું નિરસન	૧૫૫-૧૫૭
૩૨૨	ચોથા નિયતિવાદીની શ્રદ્ધાનું નિરસન	૧૫૭-૧૫૯
૩૨૩	લોક રચનાના અનેક પ્રકાર	૧૫૯-૧૬૦
૩૨૪	અકારકવાદી	૧૬૦
૩૨૫	એકાત્મવાદી	૧૬૦
૩૨૬	આત્મષષ્ઠવાદ	૧૬૧
૩૨૭	અવતારવાદ	૧૬૧
૩૨૮	લોકવાદ- સમીક્ષા	૧૬૧
૩૨૯	પંચસ્કંધવાદ	૧૬૧-૧૬૨
૩૩૦	સ્વ-સ્વ- પ્રવાદ- પ્રશંસા અને સિદ્ધિ - લાભના દાવા	૧૬૨
૩૩૧	વિવિધવાદ નિરસન	૧૬૨-૧૬૩
૩૩૨	મિથ્યાદર્શનોથી સંસારનું પરિભ્રમણ	૧૬૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
	મિથ્યાત્વ અજ્ઞાન અનાચરણ-૨	
૩૩૩	મિથ્યા દર્શનના ભેદ- પ્રભેદ	૧૬૪
૩૩૪-૩૩૫	મિથ્યાત્વના ભેદ- પ્રભેદ	૧૬૪-૧૬૫
૩૩૬-૩૮	અન્યતીર્થિકોની દર્શન પ્રજ્ઞાપના	૧૬૫
૩૩૯	મોહમૂઢને બોધદાન	૧૬૫
૩૪૦	મોહમૂઢની દુર્દશા	૧૬૬-૧૬૭
૩૪૧	વિવાદ- શાસ્ત્રાર્થના છ પ્રકાર	૧૬૭
૩૪૨	અન્યતીર્થિકોના ચાર વાદ	૧૬૮
૩૪૩	ક્રિયાવાદીઓની શ્રદ્ધા	૧૬૮
૩૪૪	એકાન્ત ક્રિયાવાદી	૧૬૮-૧૬૯
૩૪૫	એકાન્ત ક્રિયાવાદ અને સમ્યક્ ક્રિયાવાદ પ્રરૂપક	૧૬૯-૧૭૦
૩૪૬	સમ્યક્ ક્રિયાવાદના પ્રતિપાદક અને અનુગામી	૧૭૦-૧૭૧
૩૪૭	અક્રિયાવાદીનું સ્વરૂપ	૧૭૧-૧૭૨
૩૪૮	અક્રિયાવાદીઓની સમીક્ષા	૧૭૨-૧૭૩
૩૪૯-૩૫૩	અક્રિયાવાદીનો મિથ્યાદંડ પ્રયોગ	૧૭૩-૧૭૯
૩૫૪-૩૫૫	એકાન્ત જ્ઞાનવાદી	૧૭૯-૧૮૦
૩૫૬	અજ્ઞાનવાદ	૧૮૦-૧૮૨
૩૫૭	એકાન્ત અજ્ઞાનવાદ સમીક્ષા	૧૮૨
૩૫૮	એકાન્ત- વિનયવાદીની સમીક્ષા	૧૮૨
૩૫૯	પુંડરીક રૂપક	૧૮૨-૧૮૩
૩૬૦	શ્રેષ્ઠ પુંડરીક પ્રાપ્ત કરવામાં અસફળ ચાર પુરૂષો	૧૮૩-૧૮૬
૩૬૧-૩૬૨	ઉત્તમ શ્વેત કમળની પ્રાપ્તિમાં સફળ નિઃસ્પૃહ ભિક્ષુ	૧૮૬-૧૮૮
૩૬૩	દૃષ્ટાંતોના દૃષ્ટાન્તિકની યોજના	૧૮૮-૧૮૯
૩૬૪	એકાન્ત- દૃષ્ટિ નિષેધ	૧૮૯-૧૯૧
૩૬૫	અન્યતીર્થિકોની મોક્ષ પ્રરૂપણા અને તેનો પરિહાર	૧૯૧-૧૯૨
૩૬૬	અન્યતીર્થિકોની પ્રરૂપણા અને પરિહાર	૧૯૩
૩૬૭	મોક્ષ- વિશારદનો ઉપદેશ	૧૯૩-૧૯૪
૩૬૮	નિર્વાણ જ સાધ્ય છે	૧૯૪
૩૬૯	મોક્ષ માર્ગમાં અપ્રમત્ત ભાવથી ગમનનો ઉપદેશ	૧૯૪-૧૯૫
૩૭૦	નિર્વાણનું મૂલ સમ્યક્દર્શન	૧૯૫
૩૭૧	પ્રધાન મોક્ષ- માર્ગ	૧૯૫
૩૭૨	ઉન્માર્ગે ગમન કરનારની નરકગતિ	૧૯૫-૧૯૬
૩૭૩	નિર્વાણ માર્ગની સાધના	૧૯૬
૩૭૪	સન્માર્ગ- ઉન્માર્ગનું સ્વરૂપ	૧૯૭
૩૭૫	મોક્ષમાર્ગ જિજ્ઞાસા	૧૯૭
૩૭૬	નિર્વાણ માર્ગ	૧૯૭-૧૯૮
૩૭૭	અનુત્તર જ્ઞાન- દર્શન	૧૯૮
૩૭૮-૩૭૯	મૈત્રીભાવના	૧૯૮-૨૦૦
૩૮૦	સિધ્ધ- સ્થાનનું સ્વરૂપ	૨૦૦-૨૦૧
૩૮૧	સત્યવકતા, અસત્યવકતા, દર્શનસત્યા, દર્શન અસત્યા	૨૦૧
૩૮૨	સુશીલ અને દુઃશીલ, સુદર્શન અને કુદર્શન	૨૦૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૩૮૩	શુદ્ધ અને અશુદ્ધ, શુદ્ધ દર્શનવાળા અને અશુદ્ધ દર્શનવાળા	૨૦૧
૩૮૪	ઉન્નત અને અવનત, ઉન્નત-દર્શની, અવનત- દર્શની	૨૦૧
૩૮૫-૩૮૭	સરલ અને વક્ર, સરલદૃષ્ટિ અને વક્રદૃષ્ટિ	૨૦૨
	દર્શનાચાર પરિશિષ્ટ	૨૦૩-૨૦૪
	(સમ્યક્‌દર્શન કોષ્ઠક)	૨૦૫
	ચારિત્રાચાર	
૩૮૮-૩૯૦	ચરણવિધિનું મહત્વ	૨૦૬
૩૯૧-૩૯૫	સંવરની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિ	૨૦૬-૨૦૮
૩૯૬-૩૯૮	આશ્રવ અને સંવરનો વિવેક	૨૦૮-૨૧૨
૩૯૯-૪૦૦	પાંચ સંવર દ્વારોનું પ્રરૂપણ	૨૧૨-૨૧૩
૪૦૧	પાપસ્થાનોથી જીવોની ગુરૂતા	૨૧૪
૪૦૨	વિરતિ સ્થાનોથી જીવોની લઘુતા	૨૧૪
૪૦૩	દસ પ્રકારનો અસંવર	૨૧૪
૪૦૪	પાંચ સંવર દ્વારો	૨૧૫
૪૦૫	મહાયજ્ઞ	૨૧૫
૪૦૬	દશ પ્રકારના સંવર	૨૧૫
૪૦૭	દસ પ્રકારની અસમાધિ	૨૧૫
૪૦૮	દસ પ્રકારની સમાધિ	૨૧૫-૨૧૬
૪૦૯	અસંવૃત્ત અણગારનું સંસાર પરિભ્રમણ	૨૧૬
૪૧૦	સંવૃત્ત અણગારનું સંસાર પારગમન	૨૧૬-૨૧૭
૪૧૧	ચારિત્ર- સંપન્નતાનું ફળ	૨૧૭
૪૧૨	કેટલાક લોકો ચારિત્રને જાણવા માત્રથી જ મોક્ષ માને છે.	૨૧૭
	પ્રથમ મહાવ્રત : અહિંસા મહાવ્રત : સ્વરૂપ અને આરાધના : ૧	
૪૧૩-૪૧૫	સર્વ તીર્થંકરોએ સર્વ પ્રાણ- ભૂત- જીવ સત્વોની રક્ષા કરવી જોઈએ એવી પ્રરૂપણા કરી છે.	૨૧૮-૨૧૯
૪૧૬	પ્રથમ મહાવ્રત આરાધના પ્રતિજ્ઞા	૨૧૯
૪૧૭	પ્રથમ મહાવ્રત અને તેની પાંચ ભાવના	૨૧૯-૨૨૧
૪૧૮	અહિંસાનાં સાઠ નામ	૨૨૧-૨૨૩
૪૧૯	ભગવતી અહિંસાની આઠ ઉપમાઓ	૨૨૩-૨૨૪
૪૨૦	અહિંસા સ્વરૂપના પ્રરૂપક અને પાલક	૨૨૪-૨૨૬
૪૨૧ (ક-ખ)	આત્મસમદૃષ્ટિ	૨૨૬-૨૨૭
	ષડ્‌જીવનિકાય- સ્વરૂપ : હિંસા નિષેધ-૨	
૪૨૨-૪૨૩	ભગવાને છ જીવનિકાયની પ્રરૂપણા કરી છે.	૨૨૮
૪૨૪-૪૨૫	છ જીવનિકાયોની આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા	૨૨૮-૨૨૯
૪૨૬-૪૩૨	છ જીવનિકાયની હિંસા ન કરવી જોઈએ.	૨૨૯-૨૩૦
૪૩૩-૪૩૪	પૃથ્વીકાયનો આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા	૨૩૦-૨૩૧
૪૩૫	સચિત્ત પૃથ્વી પર નિષધા (બેસવાનો) નિષેધ અચિત્ત પૃથ્વી પર બેસવાનું વિધાન	૨૩૧
૪૩૬	પૃથ્વીકાયના જીવોની વેદના જાણીને તેમના આરંભનો નિષેધ	૨૩૧-૨૩૪
૪૩૭-૪૩૯	અપ્‌કાયિક જીવોનો આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા	૨૩૪
૪૪૦	અપ્‌કાયિક જીવોની હિંસાનો નિષેધ	૨૩૪-૨૩૬
૪૪૧-૪૪૨	તેજસ્‌કાયિક જીવોનો આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા	૨૩૬-૨૩૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૪૪૩	તેજસ્કાયિક એક અમોઘ શસ્ત્ર	૨૩૭
૪૪૪-૪૪૬	તેજસ્કાયિક જીવોની હિંસાનો નિષેધ	૨૩૭-૨૩૯
૪૪૭-૪૪૮	વાયુકાયિક જીવોની આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા	૨૩૯-૨૪૦
૪૪૯	વાયુકાયિક જીવોની હિંસાનો નિષેધ	૨૪૦-૨૪૧
૪૫૦-૪૫૩	વનસ્પતિકાયિક જીવોનો આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા	૨૪૧-૨૪૨
૪૫૪-૪૫૬	વનસ્પતિકાયિક જીવોની હિંસાનો નિષેધ	૨૪૨-૨૪૩
૪૫૭	વનસ્પતિ શરીર અને મનુષ્ય શરીરની સમાનતા	૨૪૪
૪૫૮	ત્રસકાયિક જીવોનું સ્વરૂપ	૨૪૪-૨૪૫
૪૫૯	ત્રસકાયિકના ભેદ- પ્રભેદ	૨૪૫-૨૪૬
૪૬૦-૪૬૧	ત્રસકાયના અનારંભની પ્રતિજ્ઞા	૨૪૬
૪૬૨-૪૬૪	ત્રસકાયિકની હિંસાનો નિષેધ	૨૪૬-૨૪૮
૪૬૫	આર્ય-અનાર્ય વચનોનું સ્વરૂપ	૨૪૮-૨૪૯
૪૬૬-૪૬૭	પ્રાણાતિપાતથી બાળજીવોનાં વારંવાર જન્મ-મૃત્યુ	૨૪૯-૨૫૦
૪૬૮	અયતનાનો નિષેધ	૨૫૦-૨૫૧
૪૬૯	છ જીવનિકાયની હિંસાનું પરિણામ	૨૫૧
	ષડ્જીવનિકાય- હિંસાકરણ- પ્રાયશ્ચિત્ત-૩	
૪૭૦	સચિત્ત વૃક્ષના મૂળમાં આલોકન આદિનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૨
૪૭૧	સચિત્ત વૃક્ષ પર ચડવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૨-૨૫૩
૪૭૨	ત્રસ પ્રાણીઓને બાંધવાનું અને બંધનથી મુકત કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૩
૪૭૩	પૃથ્વીકાય આદિનો આરંભ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૩
૪૭૪	સચિત્ત પૃથ્વીકાયિક પર કાયોત્સર્ગ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૩-૨૫૪
૪૭૫	ઈંડાવાળા કાષ્ઠ પર કાયોત્સર્ગ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૪
૪૭૬	અસ્થિર થુણી આદિ પર કાયોત્સર્ગ આદિ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૪
	સદોષ- ચિકિત્સા- નિષેધ- ૪	
૪૭૭-૪૭૮	સદોષ ચિકિત્સા નિષેધ	૨૫૫
૪૭૯	ગૃહસ્થ પાસે વ્રણ- પરિકર્મ ન કરાવવું જોઈએ.	૨૫૫-૨૫૬
૪૮૦	ગૃહસ્થ દ્વારા ગંડાદિનું પરિકર્મ ન કરાવવું જોઈએ.	૨૫૬
૪૮૧	ગૃહસ્થ દ્વારા શલ્ય ચિકિત્સા ન કરાવવી જોઈએ.	૨૫૭
૪૮૨	ગૃહસ્થ દ્વારા વૈયાવૃત્ય ન કરાવવી જોઈએ	૨૫૭
૪૮૩	ગૃહસ્થ કૃત ચિકિત્સાની અનુમોદનાનો નિષેધ	૨૫૭
૪૮૪	ગૃહસ્થ દ્વારા કાંટા આદિ કાઢવાની અનુમોદનાનો નિષેધ	૨૫૭
૪૮૫	ગૃહસ્થ દ્વારા લીખ આદિ કાઢવાની અનુમોદનાનો નિષેધ	૨૫૭
	ચિકિત્સાકરણ પ્રાયશ્ચિત્ત-૫	
	(૧) પરસ્પર ચિકિત્સા કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત	
૪૮૬	વ્રણ પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૮
૪૮૭	પરસ્પર વ્રણની ચિકિત્સાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૮-૨૫૯
૪૮૮	ગંડાદિ પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૫૯-૨૬૧
૪૮૯	એક બીજાનાં ગંડાદિની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૧-૨૬૨
૪૯૦	કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૨-૨૬૩
૪૯૧	એકબીજાના કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૩
૪૯૨	ગૃહસ્થની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
	(૨) નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિની પરસ્પર ચિકિત્સા પ્રાયશ્ચિત્ત :	
૪૯૩	નિર્ગ્રન્થી દ્વારા નિર્ગ્રન્થનાં વ્રણોની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૪
૪૯૪	નિર્ગ્રન્થી દ્વારા નિર્ગ્રન્થનાં ગંડાદિની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૫-૨૬૬
૪૯૫	નિર્ગ્રન્થી દ્વારા નિર્ગ્રન્થનાં કૃમિ કઢાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૬
૪૯૬	નિર્ગ્રન્થ દ્વારા નિર્ગ્રન્થીના વ્રણોની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૭
૪૯૭	નિર્ગ્રન્થ દ્વારા નિર્ગ્રન્થીનાં ગંડાદિની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૭-૨૬૯
૪૯૮	નિર્ગ્રન્થ દ્વારા નિર્ગ્રન્થીનાં કૃમિ કઢાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૬૯
	(૩) અન્યતીર્થિક યા ગૃહસ્થ દ્વારા ચિકિત્સા કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત :	
૪૯૯	વ્રણની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૦
૫૦૦	ગંડ આદિની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૦-૨૭૨
૫૦૧	કૃમિ કઢાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૨
	(૪) અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થની ચિકિત્સા કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત	
૫૦૨	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં વ્રણની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૩
૫૦૩	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં ગંડાદિની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૪-૨૭૫
૫૦૪	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૬
	આરંભજન્ય કાર્યો કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત -૬	
૫૦૫	પાણી વહેવાની નાળી નિર્માણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૬
૫૦૬	શીકુ નિર્માણ કરણ પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૬
૫૦૭	પદમાર્ગાદિ નિર્માણકરણ પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૬
૫૦૮	પદમાર્ગાદિ નિર્માણ સંબંધી પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૬-૨૭૭
૫૦૯	દંડાદિ પરિસ્કાર સંબંધી પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૭
૫૧૦	દારૂદંડ કરવા આદિનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૭
૫૧૧	સોય આદિનાં પરિષ્કારનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૮
૫૧૨	અન્યતીર્થિકાદિ દ્વારા સોય આદિનાં ઉત્તરકરણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૮
૫૧૩	પ્રયોજન વિના સોયાદિ યાચનાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૮
૫૧૪	અવિધિથી સોય આદિ યાચનાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૯
૫૧૫	સોય આદિનાં વિપરીત પ્રયોગોનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૯
૫૧૬	સોય આદિ એકબીજાને પ્રદાન કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૭૯-૨૮૦
૫૧૭	અન્યતીર્થિક અને ગૃહસ્થ પાસે ગૃહ ધૂમ સાફ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૮૦
	પ્રથમ મહાવ્રતનું પરિશિષ્ટ :	
૫૧૮	પ્રથમ મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ	૨૮૧
	પ્રથમ ભાવના	૨૮૧
	બીજી ભાવના	૨૮૧
	ત્રીજી ભાવના	૨૮૨
	ચોથી ભાવના	૨૮૨-૨૮૩
	પાંચમી ભાવના	૨૮૩
૫૧૯	ઉપસંહાર	૨૮૪
૫૨૦	આરંભ- સારંભ- સમારંભનાં સાત સાત પ્રકાર	૨૮૪
૫૨૧	અનારંભ, અસારંભ અને અસમારંભનાં સાત સાત પ્રકાર	૨૮૪
૫૨૨	આઠ સૂક્ષ્મ જીવોની હિંસાનો નિષેધ	૨૮૫
૫૨૩	પ્રથમ પ્રાણ સૂક્ષ્મ	૨૮૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૫૨૪	બીજુ પનક સૂક્ષ્મ	૨૮૫-૨૮૬
૫૨૫	ત્રીજું બીજ સૂક્ષ્મ	૨૮૬
૫૨૬	ચોથું હરિત સૂક્ષ્મ	૨૮૬
૫૨૭	પાંચમું પુષ્પ સૂક્ષ્મ	૨૮૬
૫૨૮	છઠ્ઠું અંડ સૂક્ષ્મ	૨૮૭
૫૨૯	સાતમું લયન સૂક્ષ્મ	૨૮૭
૫૩૦	આઠમું સ્નેહ સૂક્ષ્મ	૨૮૭
૫૩૧	પંચેન્દ્રિય જીવોના ઘાતકો દશ પ્રકારનો અસંયમ કરે છે.	૨૮૮
૫૩૨	દસ પ્રકારનો અસંયમ	૨૮૮
૫૩૩	પંચેન્દ્રિય જીવોનો ઘાત ન કરનાર દશ પ્રકારનો સંયમ કરે છે.	૨૮૮
૫૩૪	દસ પ્રકારનો સંયમ	૨૮૯
૫૩૫	પાપ શ્રમણનું સ્વરૂપ	૨૮૯
૫૩૬	અન્યતીર્થિકોનો સ્થવિરોની સાથે પૃથ્વી- હિંસા વિષયક વિવાદ	૨૮૯-૨૯૦
	દ્વિતીય મહાવ્રત: સ્વરૂપ અને આરાધના - ૧	
૫૩૭	બીજા મહાવ્રતના આરાધકની પ્રતિજ્ઞા	૨૯૧
૫૩૮	મૃષાવાદ વિરમણ મહાવ્રતની પાંચ ભાવના	૨૯૧-૨૯૨
૫૩૯	સત્ય સંવરના પ્રરૂપક અને આરાધક	૨૯૩
૫૪૦	સત્ય વચનનો મહિમા	૨૯૩-૨૯૪
૫૪૧	સત્ય વચનની છ ઉપમાઓ	૨૯૪
૫૪૨	અવકતવ્ય સત્ય	૨૯૪
૫૪૩	વકતવ્ય સત્ય	૨૯૫
૫૪૪	સત્ય વચનનું ફળ	૨૯૫
૫૪૫	અલ્પ મૃષાવાદનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૯૫
૫૪૬	વસુરાત્નિક- અવસુરાત્નિક કથનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૯૫
૫૪૭	વિપરીત કથનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૯૫
૫૪૮	વિપરીત પ્રાયશ્ચિત્ત કહેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૨૯૬-૨૯૭
	બીજું મહાવ્રત : પરિશિષ્ટ-૧	
૫૪૯	મૃષાવાદ- વિરમણ અથવા સત્ય મહાવ્રતની પાંચ ભાવના	૨૯૭
૫૫૦	પ્રથમ ભાવના	૨૯૭-૨૯૮
	બીજી ભાવના	૨૯૮
	ત્રીજી ભાવના	૨૯૮- ૨૯૯
	ચોથી ભાવના	૨૯૯
	પાંચમી ભાવના	૨૯૯-૩૦૦
૫૫૧	ઉપસંહાર	૩૦૦
૫૫૨	ન બોલવા યોગ્ય છ વચનોનો નિષેધ	૩૦૦
૫૫૩	ભાષા સંબંધી આઠ સ્થાનોનો નિષેધ	૩૦૦
	તૃતીય મહાવ્રત : સ્વરૂપ અને આરાધના -૧	
૫૫૪-૫૫૫	ત્રીજા મહાવ્રતની આરાધનાની પ્રતિજ્ઞા	૩૦૧-૩૦૨
૫૫૬	તૃતીય મહાવ્રત અને તેની પાંચ ભાવના	૩૦૨-૩૦૪
૫૫૭-૫૮	દત્ત અનુજ્ઞાત- સંવરનું સ્વરૂપ	૩૦૪
૫૫૯	અદત્તાદાન વિરમણ મહાવ્રત આરાધક વડે અકરણીય કૃત્ય	૩૦૪-૩૦૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૫૬૦	દત્ત અનુજ્ઞાત સંવરના આરાધક	૩૦૬
૫૬૧	દત્ત અનુજ્ઞાત સંવરનું ફળ	૩૦૭
૫૬૨	અન્ય સાધુના ઉપકરણ- ઉપયોગ હેતુ અવગ્રહ ગ્રહણ વિધાન	૩૦૭
૫૬૩	રાજ્ય પરિવર્તનમાં અવગ્રહ અનુજ્ઞાપન	૩૦૭
૫૬૪	અલ્પ અદત્તાદાનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૦૭
૫૬૫	શિષ્ય અપહરણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૦૭-૩૦૮
૫૬૬	આચાર્યનું અપહરણ અથવા પરિવર્તનકરણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૦૮
	તૃતીય મહાવ્રત પરિશિષ્ટ	
૫૬૭	તૃતીય અદત્તાદાન મહાવ્રતની પાંચ ભાવના	૩૦૯
૫૬૮	પ્રથમ ભાવના	૩૦૯
	દ્વિતીય ભાવના	૩૧૦
	તૃતીય ભાવના	૩૧૦
	ચોથી ભાવના	૩૧૦-૩૧૧
	પાંચમી ભાવના	૩૧૧
૫૬૯	ઉપસંહાર	૩૧૨
૫૭૦	અન્યતીર્થિકો દ્વારા અદત્તાદાનનો આક્ષેપ સ્થવિરો દ્વારા તેનો પરિહાર	૩૧૨-૩૧૫
	ચતુર્થ મહાવ્રતઃ બ્રહ્મચર્ય સ્વરૂપ-૧	
૫૭૧	ચતુર્થ બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રતના આરાધનની પ્રતિજ્ઞા	૩૧૬
૫૭૨	મૈથુન વિરમણ વ્રતની પાંચ ભાવનાઓ	૩૧૬-૩૧૮
૫૭૩-૫૭૪	બ્રહ્મચર્ય મહિમા	૩૧૮-૩૧૯
૫૭૫	બ્રહ્મચર્યની સાડત્રીસ ઉપમાઓ	૩૧૯-૩૨૧
૫૭૬	બ્રહ્મચર્ય ખંડિત થવાથી સર્વ મહાવ્રત ખંડિત થાય છે.	૩૨૧
૫૭૭	બ્રહ્મચર્યની આરાધના કરવાથી સર્વ મહાવ્રતોની આરાધના થાય છે.	૩૨૧-૩૨૨
૫૭૮	બ્રહ્મચર્યનાં વિઘાતક	૩૨૨
૫૭૯	બ્રહ્મચર્યનાં સહાયક	૩૨૩
૫૮૦	બ્રહ્મચર્યની આરાધનાનું ફળ	૩૨૩
૫૮૧	બ્રહ્મચર્યનાં અનનુકૂળ સ્થાનો	૩૨૩
૫૮૨	બ્રહ્મચર્યને અનુકૂળ અવસ્થા	૩૨૩
૫૮૩	બ્રહ્મચર્યના અનુકૂળ પ્રહર	૩૨૪
૫૮૪-૮૫	બ્રહ્મચર્યની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિ	૩૨૪-૩૨૫
	બ્રહ્મચર્ય પાલનનાં ઉપાયો-૨	
૫૮૬	ધર્મરથ- સારથી ધર્મારામ વિહારી બ્રહ્મચર્ય	૩૨૫
૫૮૭	બ્રહ્મચર્ય સમાધિ સ્થાન	૩૨૫-૩૨૬
૫૮૮	દસ બ્રહ્મચર્ય સમાધિ સ્થાનોનાં નામ	૩૨૬
૫૮૯-૯૪	વિવિક્ત શયનાસન સેવન	૩૨૬-૨૭
૫૯૫-૯૬	સ્ત્રીકથા નિષેધ	૩૨૭-૨૮
૫૯૭-૬૦૧	સ્ત્રીના આસન પર બેસવાનો નિષેધ	૩૨૮
૬૦૨-૬૦૪	સ્ત્રીની ઈન્દ્રિયોના અવલોકનનો નિષેધ	૩૨૯
૬૦૫-૬૦૬	સ્ત્રીઓના વાસનાજન્ય શબ્દ શ્રવણનો નિષેધ	૩૨૯-૩૩૦
૬૦૭-૬૦૮	ભુક્ત- ભોગોના સ્મરણનો નિષેધ	૩૩૦
૬૦૯-૬૧૧	વિકારવર્ધક આહાર કરવાનો નિષેધ	૩૩૦-૩૩૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૬૧૨-૬૧૩	અધિક આહારનો નિષેધ	૩૩૧
૬૧૪-૬૧૫	વિભૂષા કરવાનો નિષેધ	૩૩૧-૩૩૨
૬૧૬-૬૨૧	શબ્દાદિ વિષયોમાં આસક્તિનો નિષેધ	૩૩૨-૩૩૩
૬૨૨	બ્રહ્મચર્યની રક્ષાનાં ઉપાય	૩૩૩
૬૨૩	વેશ્યાઓની ગલીમાં આવગમન નિષેધ	૩૩૩-૩૩૪
૬૨૪	બ્રહ્મચર્યના અઢાર પ્રકાર	૩૩૪
	અબ્રહ્મ નિષેધનાં કારણ- ૩	
૬૨૫	અધર્મનું મૂળ	૩૩૫
૬૨૬-૬૩૧	સ્ત્રી રાગ નિષેધ	૩૩૫-૩૩૯
૬૩૨	ગૃહસ્થકૃત કાયક્રિયાની અનુમોદના નિષેધ	૩૩૯
૬૩૩	ગૃહસ્થકૃત શરીરના પરિકર્મોની અનુમોદનાનો નિષેધ	૩૩૯-૩૪૦
૬૩૪	ગૃહસ્થ પાદપરિકર્મની અનુમોદનાનો નિષેધ	૩૪૦
૬૩૫	ઉદ્યાનાદિમાં ગૃહસ્થકૃત પગ આદિના પરિકર્મોની અનુમોદનાનો નિષેધ	૩૪૦
૬૩૬	ગૃહસ્થકૃત પાદપરિકર્મ નિષેધ	૩૪૧
૬૩૭	ગૃહસ્થ દ્વારા મેલ કઢાવવાની અનુમોદનાનો નિષેધ	૩૪૨
૬૩૮	ગૃહસ્થકૃત રોમ- પરિકર્મોની અનુમોદનાનો નિષેધ	૩૪૨
૬૩૯	ભિક્ષુ-ભિક્ષુણીની અન્યોન્ય પરિકર્મ ક્રિયાની અનુમોદનાનો નિષેધ	૩૪૨
૬૪૦	અન્યોન્ય પાદાદિ પરિકર્મ ક્રિયાની અનુમોદનાનો નિષેધ	૩૪૨
	વિભૂષાના સંકલ્પથી સ્વ- શરીરની ચિકિત્સાનું પ્રાયશ્ચિત્ત- ૧	
૬૪૧	વિભૂષાના સંકલ્પથી વ્રણોની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૪૨-૩૪૩
૬૪૨	વિભૂષાના સંકલ્પથી ગંડાદિની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૪૩-૩૪૪
૬૪૩	વિભૂષાના સંકલ્પથી કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૪૪
	મૈથુનના સંકલ્પથી સ્વ- શરીરની ચિકિત્સાનું પ્રાયશ્ચિત્ત-૨	
૬૪૪	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી વ્રણની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૪૫
૬૪૫	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી ગંડાદિ ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૪૬-૩૪૭
૬૪૬	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૪૭
	મૈથુન સેવનની ઈચ્છાથી અન્યોન્ય ચિકિત્સા કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત- ૩	
૬૪૭	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર વ્રણની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૪૮
૬૪૮	મેથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર ગંડાદિની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૪૯-૩૫૦
૬૪૯	મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી પરસ્પર કૃમિ કઢાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૦
	પરિકર્મ- કરણ- પ્રાયશ્ચિત્ત -૬	
૬૫૦	શરીર પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૧
૬૫૧	મેલ દૂર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૧
૬૫૨	પાદપરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૨
૬૫૩	નખાગ્ર ભાગોનાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૨
૬૫૪	જાંઘાદિનાં રોમ (રૂંવાટીનાં) પરિકર્મોનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૨-૩૫૩
૬૫૫	ઓષ્ઠ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૩-૩૫૪
૬૫૬	ઉત્તરોષ્ઠાદિક રોમ પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૪
૬૫૭	દાંત-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૪
૬૫૮	આંખ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૪-૩૫૫
૬૫૯	અક્ષિપત્ર-પરિકર્મ પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૬૬૦	ભૃકુટિ આદિના રોમ પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૫
૬૬૧	વાળનાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૬
૬૬૨	મસ્તિષ્ક ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૬
	પરસ્પર શરીર-પરિકર્મ પ્રાયશ્ચિત્ત-૨	
૬૬૩	એકબીજાના શરીરના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૬
૬૬૪	એકબીજાના મેલ કાઢવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૭
૬૬૫	એકબીજાનાં પાદ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૭-૩૫૮
૬૬૬	એકબીજાના નખાગ્ર કાપવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૫૮
૬૬૭	એકબીજાના જાંઘ આદિની રુંવાટીનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૮
૬૬૮	એકબીજાના હોઠોના પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૮-૩૫૯
૬૬૯	એકબીજાના ઉત્તરોષ્ઠાદિ રોમ (ઢંવાટી)નાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૯
૬૭૦	એકબીજાના દાંતોના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૫૯-૩૬૦
૬૭૧	એકબીજાના આંખોના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૦
૬૭૨	એકબીજાના અક્ષિપત્રોનાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૬૧
૬૭૩	એકબીજાના ભૃકુટિ આદિના રોમ પરિકર્મના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૧
૬૭૪	એકબીજાનાં કેશ-પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૬૧
૬૭૫	એકબીજાના મસ્તિષ્ક (માથા)ને ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૬૧
	અન્ય તીર્થિકાદિ દ્વારા સ્વશરીરનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૩	
૬૭૬	શરીરનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૧-૩૬૨
૬૭૭	મેલ દૂર કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૨
૬૭૮	પગના પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૨-૩૬૩
૬૭૯	નખાગ્ર પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૬૩
૬૮૦	જાંઘ આદિનાં રોમનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૩-૩૬૪
૬૮૧	હોઠોનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૪-૩૬૫
૬૮૨	ઉત્તરોષ્ઠાદિનાં રોમ (રુંવાટી)નું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૫
૬૮૩	દાંતનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૫
૬૮૪	આંખોનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૫-૩૬૬
૬૮૫	અક્ષિપત્રનું પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૬૬
૬૮૬	ભૃકુટિ આદિનાં રોમનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૬
૬૮૭	કેશ-પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૬૭
૬૮૮	મસ્તિષ્કને ઢંકાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૬૭
	નિર્ગ્રન્થી દ્વારા અન્ય તીર્થિકાદિ પાસે નિર્ગ્રન્થ શરીર-પરિકર્મ પ્રાયશ્ચિત્ત-૪	
૬૮૯	સાધ્વી દ્વારા સાધુના શારીરિક પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૭-૩૬૮
૬૯૦	નિર્ગ્રન્થી દ્વારા નિર્ગ્રન્થની આંખ આદિનો મેલ કઢાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૮
૬૯૧	નિર્ગ્રન્થી દ્વારા નિર્ગ્રન્થના પગનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૮-૩૬૯
૬૯૨	નિર્ગ્રન્થી દ્વારા નિર્ગ્રન્થના નખાગ્રોને પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૯
૬૯૩	સાધ્વી દ્વારા સાધુનાં જાંઘ આદિના રોમ (રુંવાટી)નું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૬૯
૬૯૪	સાધ્વી દ્વારા સાધુનાં હોઠનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૦
૬૯૫	સાધ્વી દ્વારા સાધુનાં ઉત્તરોષ્ઠ આદિનાં રોમ (રુંવાટી) નું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૦-૩૭૧
૬૯૬	સાધ્વી દ્વારા સાધુના દાંતનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૧
૬૯૭	સાધ્વી દ્વારા સાધુની આંખોનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૧-૩૭૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૬૯૮	સાધ્વી દ્વારા સાધુનાં અક્ષિપત્રો (પાંપણો)નું પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૭૨
૬૯૯	સાધ્વી દ્વારા સાધુનાં ભૂકુટિનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૨
૭૦૦	સાધ્વી દ્વારા સાધુના વાળનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૨
૭૦૧	સાધ્વી દ્વારા સાધુનું માથું ઢંકાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૭૩
	અન્ય તીર્થિકાદિ દ્વારા નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થી શરીર-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૫	
૭૦૨	સાધુ દ્વારા સાધ્વીનાં શરીરનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૩
૭૦૩	સાધુ દ્વારા સાધ્વીના (આંખો આદિના) મેલ કઢાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૪
૭૦૪	સાધુ દ્વારા સાધ્વીના પગનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૪-૩૭૫
૭૦૫	સાધુ દ્વારા સાધ્વીના નખાગ્રોનું પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૭૫
૭૦૬	સાધુ દ્વારા સાધ્વીની જાંઘ આદિના રોમનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૫
૭૦૭	સાધુ દ્વારા સાધ્વીના હોઠોનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૬
૭૦૮	સાધુ દ્વારા સાધ્વીના ઉત્તરોષ્ઠાદિ રોમનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૬-૩૭૭
૭૦૯	સાધુ દ્વારા સાધ્વીના દાંતનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૭
૭૧૦	સાધુ દ્વારા સાધ્વીની આંખોનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૭-૩૭૮
૭૧૧	સાધુ દ્વારા સાધ્વીના અક્ષિપત્રો (પાંપણો)નું પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૭૮
૭૧૨	સાધુ દ્વારા સાધ્વીનાં ભૂકુટિ આદિનાં રોમનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૮
૭૧૩	સાધુ દ્વારા સાધ્વીના વાળનું પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૭૮
૭૧૪	સાધુ દ્વારા સાધ્વીના મસ્તકને ઢંકાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૭૮-૩૭૯
	અન્યતીર્થિકનાં પરિકર્મ કરવા માટેનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૬	
૭૧૫	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં શરીર-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૯
૭૧૬	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના મેલ કાઢવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૭૯-૩૮૦
૭૧૭	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં પગનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૦
૭૧૮	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના નખાગ્રોના પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૮૧
૭૧૯	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના જાંઘાદિના રોમનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૧
૭૨૦	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના હોઠોના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૨
૭૨૧	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના ઉત્તરોષ્ઠ રોમ આદિના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૨-૩૮૩
૭૨૨	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના દાંતોનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૩
૭૨૩	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના આંખોનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૩-૩૮૪
૭૨૪	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના અક્ષિપત્રો (પાંપણો)નાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૮૪
૭૨૫	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના ભૂકુટિ આદિના રોમ પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૪
૭૨૬	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના વાળના પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૮૪
૭૨૭	અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં મસ્તકને ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૮૫
	વિભૂષાના સંકલ્પથી સ્વશરીર-પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૭	
૭૨૮	વિભૂષાનાં સંકલ્પથી શરીર-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૫
૭૨૯	વિભૂષાના સંકલ્પથી મેલ કાઢવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૬
૭૩૦	વિભૂષાના સંકલ્પથી પગનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૬
૭૩૧	વિભૂષાના સંકલ્પથી નખાગ્ર પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૮૭
૭૩૨	વિભૂષાના સંકલ્પથી જાંઘના સેમનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૭
૭૩૩	વિભૂષાના સંકલ્પથી હોઠનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૮
૭૩૪	વિભૂષાના સંકલ્પથી ઉત્તરોષ્ઠાદિના રોમનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૮
૭૩૫	વિભૂષાના સંકલ્પથી દાંતના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૯

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૭૩૬	વિભૂષાના સંકલ્પથી આંખનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૮૯-૩૯૦
૭૩૭	વિભૂષાના સંકલ્પથી આંખોની પાંપણોના પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૯૦
૭૩૮	વિભૂષાના સંકલ્પથી ભૃકૂટિ આદિના રોમનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૦
૭૩૯	વિભૂષાના સંકલ્પથી વાળ પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૯૦
૭૪૦	વિભૂષાના સંકલ્પથી મસ્તક ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૯૦
	મૈથુનેચ્છાથી કરેલ સ્વશરીર-પરિકર્મ પ્રાયશ્ચિત્ત -૮	
૭૪૧	મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી શરીરના પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૧
૭૪૨	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી મેલ કાઢવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૨
૭૪૩	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પગનાં પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૨-૩૯૩
૭૪૪	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી નખોનું પરિકર્મ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૯૩
૭૪૫	મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી જાંઘ આદિનાં રોમનાં પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૩-૩૯૪
૭૪૬	મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી હોઠોનું પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૪-૩૯૫
૭૪૭	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી ઉત્તરોષ્ઠાદિના રોમ પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૯૫
૭૪૮	મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી દાંતોના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૫-૩૯૬
૭૪૯	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી આંખનું પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૬
૭૫૦	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી અક્ષિપત્ર (પાંપણ)નું પરિકર્મ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૯૭
૭૫૧	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી ભૃકુટિ આદિનાં રોમના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૭
૭૫૨	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી કેશ-પરિકર્મ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૯૭
૭૫૩	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી મસ્તક ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૩૯૭
	મૈથુનના સંકલ્પથી કરેલ પરસ્પર પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૯	
૭૫૪	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પરના શરીરના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૮-૩૯૯
૭૫૫	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પરનો મેલ દૂર કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૯
૭૫૬	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર પગનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૩૯૯-૪૦૦
૭૫૭	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર નખાગ્રોનું પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૦૦
૭૫૮	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર જાંઘનાં રોમના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૦-૪૦૧
૭૫૯	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી હોઠ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૧-૪૦૨
૭૬૦	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર ઉત્તરોષ્ઠાદિ રોમ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૨-૪૦૩
૭૬૧	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર દાંતનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૩
૭૬૨	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર આંખનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૩-૪૦૪
૭૬૩	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર અક્ષિપત્ર પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૦૪
૭૬૪	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી ભૃકુટિ આદિના રોમનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૪-૪૦૫
૭૬૫	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર કેશ-પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૦૫
૭૬૬	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર મસ્તિષ્ક ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૦૫
	મૈથુનના સંકલ્પથી નિષિદ્ધ કૃત્યોનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૭	
૭૬૭	મૈથુન સેવન-સંકલ્પનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૫-૪૦૬
૭૬૮	વિકુર્વિતરૂપે મૈથુન-સંકલ્પનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૬-૪૦૭
૭૬૯	સચિત્ત પૃથ્વી આદિ પર નિષધા કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૭-૪૦૮
૭૭૦	અંક-પલ્યંકમાં નિષધાદિ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૮
૭૭૧	ધર્મશાળા આદિમાં નિષદ્યાદિ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૮
૭૭૨	પુદ્ગલ-પ્રક્ષેપણાદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૯
૭૭૩	પશુ-પક્ષીઓના અંગ સંચાલનાદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૯

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૭૭૪	ભક્તપાન આદિ આદાન-પ્રદાન કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૦૯-૪૧૦
૭૭૫	વાચના દેવા-લેવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૧૦
૭૭૬	આકાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૦
૭૭૭	મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી ચિકિત્સા કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૧૦ -૪૧૨
૭૭૮	મૈથુન સેવન માટે ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૨
૭૭૯	મૈથુન સેવન માટે પ્રાર્થના કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૨
૭૮૦	મૈથુન સેવન માટે વસ્ત્ર અપાવૃત્ત કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૨
૭૮૧	મૈથુન સેવન માટે ગુહ્ય અંગ દર્શનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૨
૭૮૨	ગુહ્ય અંગ પરિકર્મના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૧૨-૪૧૩
૭૮૩	મૈથુન સેવન સંકલ્પથી ગુહ્ય અંગ-પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૩-૪૧૪
૭૮૪	અંગ-સંચાલનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૪
૭૮૫	હસ્તકર્મ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૫
૭૮૬	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી હસ્તકર્મ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૫
૭૮૭	શુક્રના પુદ્ગલ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૫
૭૮૮	પશુપક્ષીની સાથેના મૈથુનભાવનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૧૫
	મૈથુનેચ્છાથી ઉપકરણ ધારણાદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૮	
૭૮૯	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી વસ્ત્ર ધારણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૧૬
૭૯૦	વિભૂષા-હેતુથી ઉપકરણ ધારણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૬
૭૯૧	વિભૂષાના હેતુથી ઉપકરણ પ્રક્ષાલનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૧૭
૭૯૨	મૈથુનના સંકલ્પથી વસ્ત્ર નિર્માણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૧૭-૪૧૮
૭૯૩	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી આભૂષણ નિર્માણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૧૮-૪૧૯
૭૯૪	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી માળા નિર્માણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૧૯
૭૯૫	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી ધાતુ નિર્માણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૧૯-૪૨૦
	મૈથુનેચ્છા સંબંધી પ્રકીર્ણક પ્રાયશ્ચિત્ત-૯	
૭૯૬	મૈથુન સેવન માટે કલેશ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૨૦
૭૯૭	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પત્ર-લેખનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૨૦
૭૯૮	મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પ્રણીત આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૨૦-૪૨૧
૭૯૯	વશીકરણસૂત્ર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૨૧
૮૦૦	એકલી સ્ત્રી સાથે રહેવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૨૧-૪૨૨
	ચોથા બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રતનું પરિશિષ્ટ	
૮૦૧	ચોથા બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ	૪૨૨-૪૨૩
૮૦૨	પહેલી ભાવના-સ્ત્રી સહિત સ્થાનનો નિષેધ	૪૨૩
	બીજી ભાવના-સ્ત્રી કથાનો ત્યાગ	૪૨૩-૪૨૪
	ત્રીજી ભાવના-સ્ત્રીઓની ઈન્દ્રિયોના અવલોકનનો નિષેધ	૪૨૪
	ચોથી ભાવના-ભોગોની સ્મૃતિનો નિષેધ	૪૨૪-૪૨૫
	પાંચમી ભાવના-વિકારવર્ધક આહારનો નિષેધ	૪૨૫
૮૦૩	ઉપસંહાર	૪૨૬
૮૦૪	બ્રહ્મચર્યની નવ અગુપ્તિઓ	૪૨૬-૪૨૭
૮૦૫	બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિઓ	૪૨૭
	પાંચમું અપરિગ્રહ મહાવ્રત (અપરિગ્રહ મહાવ્રતની આરાધના-૧)	
૮૦૬	અપરિગ્રહ મહાવ્રતની આરાધનાની પ્રતિજ્ઞા	૪૨૭-૪૨૮

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૮૦૭-૮	અપરિગ્રહ મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ	૪૨૮
	પહેલી ભાવના- શ્રોત્રેન્દ્રિય સંયમ	૪૨૮-૪૨૯
	બીજી ભાવના- ચક્ષુરિન્દ્રિય સંયમ	૪૨૯
	ત્રીજી ભાવના- ઘ્રાણેન્દ્રિય સંયમ	૪૨૯-૪૩૦
	ચોથી ભાવના- જિહ્વેન્દ્રિય સંયમ	૪૩૦
	પાંચમી ભાવના- સ્પર્શેન્દ્રિય સંયમ	૪૩૦-૪૩૧
૮૦૯	અપરિગ્રહ મહાવ્રતને વૃક્ષની ઉપમા	૪૩૧
૮૧૦	અપરિગ્રહ મહાવ્રત આરાધકને અકલ્પનીય દ્રવ્ય	૪૩૧-૪૩૨
	અપરિગ્રહ મહાવ્રતના આરાધકો-૨	
૮૧૧	અપરિગ્રહી	૪૩૩
૮૧૨	અપરિગ્રહી શ્રમણને પદ્મની ઉપમા	૪૩૩
૮૧૩	બધા એકાંત પંડિતો સર્વત્ર સમભાવના સાધક હોય છે.	૪૩૩
૮૧૪	સર્વ બાળજીવો આસક્ત છે, સર્વ પંડિતો અનાસક્ત છે.	૪૩૩
૮૧૫	અનાસક્ત જ મરણથી મુક્ત થાય છે	૪૩૪
૮૧૬	અનાસક્ત જ સર્વથા અહિંસક હોય છે	૪૩૪
૮૧૭	કામમાં અનાસક્ત નિર્ગ્રન્થ	૪૩૪
૮૧૮	અપરિગ્રહી નિર્ગ્રન્થ	૪૩૫
૮૧૯	ત્યાગી શ્રમણોને પ્રમાદનો નિષેધ	૪૩૫
૮૨૦	શલ્યને સમાપ્ત કરનારો જ શ્રમણ હોય છે	૪૩૫
૮૨૧	ત્યાગીઓની દેવગતિ	૪૩૫
૮૨૨	ધીર પુરુષ ધર્મને જાણે છે	૪૩૫
૮૨૩	ધ્રુવચારી કર્મરજને ખંખેરે છે	૪૩૬
૮૨૪	શ્રામણ્ય-રહિત શ્રમણ	૪૩૬
૮૨૫	પાંચ આશ્રવદ્વારો	૪૩૭
	પરિગ્રહનું સ્વરૂપ - ૩	
૮૨૬	પરિગ્રહનું સ્વરૂપ	૪૩૭
૮૨૭-૨૮	પરિગ્રહ-પાપનું ફળ દુઃખ	૪૩૭-૪૩૮
૮૨૯	પરિગ્રહમાં આસક્તિનો નિષેધ	૪૩૮
૮૩૦	પરિગ્રહ મહાભય	૪૩૮
૮૩૧	પરિગ્રહ વિરક્તિ જ મુક્તિ છે.	૪૩૯
૮૩૨	પરિગ્રહથી દુઃખ અને અપરિગ્રહથી સુખ	૪૩૯
૮૩૩	સુખી થવાના ઉપાયનું પ્રરૂપણ	૪૩૯
૮૩૪	તૃષ્ણાને લતાની ઉપમા	૪૩૯
૮૩૫	અર્થલોલુપો હિંસા કરે છે	૪૩૯-૪૪૦
૮૩૬	લોભનો નિષેધ	૪૪૦
૮૩૭	જીવન-વિનાશી રોગ હોવા છતાં પણ ઔષધ આદિના સંગ્રહનો નિષેધ	૪૪૦-૪૪૧
૮૩૮-૩૯	અશન આદિના સંગ્રહનો નિષેધ	૪૪૧
૮૪૦	બાલજીવ ક્રૂર કર્મ કરે છે	૪૪૧-૪૪૨
૮૪૧	મૂર્ખ ધર્મને જાણતા નથી	૪૪૨
	આસક્તિ-નિષેધ -૪	
૮૪૨	સર્વજ્ઞ જ સર્વ આશ્રવોને જાણે છે	૪૪૨-૪૪૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૮૪૩	રતિનો નિષેધ	૪૪૩
૮૪૪-૪૫	અરતિનો નિષેધ	૪૪૩
૮૪૬	રતિ-અરતિનો નિષેધ	૪૪૪
૮૪૭	સાધુએ રતિ કે અરતિ કરવી ન જોઈએ	૪૪૪
૮૪૮	રાગ-શમનનો ઉપાય	૪૪૪
૮૪૯	આભ્યંતર પરિગ્રહના પાશ વડે બંધાયેલા પ્રાણી	૪૪૫
૮૫૦	આભ્યંતર પરિગ્રહથી વિરત પંડિત	૪૪૫
૮૫૧	પરિગ્રહ-વિરત પાપકર્મ-વિરત બને છે	૪૪૬
૮૫૨	ગોળાનું રૂપક	૪૪૬
૮૫૩	ભોગોથી નિવૃત્ત બનો	૪૪૬
૮૫૪	મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ કામભોગોમાં રાગદ્વેષનો નિગ્રહ કરવો જોઈએ	૪૪૬-૪૪૭
૮૫૫	સર્વ કામભોગો દુઃખદાયી છે	૪૪૭
૮૫૬	કામભોગાભિલાષી દુઃખી થાય છે	૪૪૭-૪૪૮
૮૫૭-૫૯	કામભોગોમાં આસક્તિનો નિષેધ	૪૪૮
૮૬૦	કામગુણોમાં મૂર્છાનો નિષેધ	૪૪૮
૮૬૧	શબ્દશ્રવણમાં આસક્તિનો નિષેધ	૪૪૮-૪૫૧
૮૬૨-૬૩	રૂપદર્શનની આસક્તિનો નિષેધ	૪૫૧-૪૫૨
૮૬૪	અજ્ઞાની જીવોના દુઃખાનુભવના હેતુઓ	૪૫૨
૮૬૫	સર્વ એકાંત બાલ જીવ મમત્વયુક્ત હોય છે	૪૫૨
૮૬૬	આતુર વ્યક્તિઓને માટે પરીષહ અસહ્ય હોય છે	૪૫૨-૪૫૩
૮૬૭	કષાયથી કલુષિત ભાવોનું સંવર્ધન થાય છે	૪૫૩
૮૬૮-૭૧	સ્વજનો શરણદાતા થતાં નથી	૪૫૩-૪૫૫
૮૭૨	કર્મ વેદતી વેળાએ કોઈ શરણ થતું નથી	૪૫૫-૪૫૬
	અપરિગ્રહ મહાવ્રત આરાધનાનું ફળ-૫	
૮૭૩	અપરિગ્રહ આરાધનાનું ફળ	૪૫૬
૮૭૪	સુખ-સ્પૃહા નિવારણનું ફળ	૪૫૬
૮૭૫	વિનિવર્તનાનું ફળ	૪૫૬
	આસક્તિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૬	
૮૭૬	શબ્દ શ્રવણ આસક્તિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૫૭
૮૭૭	વપ્રાદિ (જળાશય-વિશેષ)ના શબ્દ સાંભળવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૫૮-૪૬૦
૮૭૮	ઈહલૌકિક આદિ શબ્દોમાં આસક્તિ રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૬૦
૮૭૯	ગાયન આદિ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૬૦
૮૮૦	મુખ આદિથી વીણા જેવી આકૃતિ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૦-૪૬૧
૮૮૧	મુખ આદિથી વીણા જેવો અવાજ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૬૧-૪૬૨
૮૮૨	વપ્રાદિ અવલોકનનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૨-૪૬૩
૮૮૩,	રાજા અને તેમની રાણીઓને જોવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૪
૮૮૪	ઈહલૌકિક આદિ રૂપોમાં આસક્તિ રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૬૪
૮૮૫	પાત્ર આદિમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જોવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૪-૪૬૫
૮૮૬	ગંધ સૂંઘવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૬૫
૮૮૭	અલ્પ અચિત પાણીથી હાથ ધોવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૬૫
૮૮૮	કૂતુહલનાં સંકલ્પથી સર્વ કાર્ય કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૫-૪૬૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
	વશીકરણ-પ્રાયશ્ચિત્ત-૭	
૮૮૯	રાજાને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૭
૮૯૦	અંગરક્ષકને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૮
૮૯૧	નગરરક્ષકને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૮
૮૯૨	નિગમ રક્ષકને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૮
૮૯૩	સીમારક્ષકને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૯
૮૯૪	દેશ-રક્ષકને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૯
૮૯૫	સર્વ રક્ષકને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૯
૮૯૬	ગ્રામ-રક્ષકને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૯
૮૯૭	રાજ્ય-રક્ષકને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૬૯
	પાંચમા મહાવ્રતનું પરિશિષ્ટ-૮	
૮૯૮-૯૯	પાંચમા અપરિગ્રહ મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ	૪૭૦
	પ્રથમ ભાવના- શ્રોત્રેન્દ્રિય-સંયમ	૪૭૦-૪૭૧
	બીજી ભાવના-ચક્ષુરિન્દ્રિય-સંવર	૪૭૧-૪૭૨
	ત્રીજી ભાવના-ઘ્રાણેન્દ્રિય સંયમ	૪૭૨-૪૭૩
	ચોથી ભાવના : રસેન્દ્રિય સંયમ	૪૭૩-૪૭૪
	પાંચમી ભાવના- સ્પર્શેન્દ્રિય સંયમ	૪૭૪-૪૭૫
૯૦૦	ઉપસંહાર	૪૭૫-૪૭૬
	પાંચે મહાવ્રતોનું પરિશિષ્ટ-૯	
૯૦૧-૦૨	પાંચ મહાવ્રતોની આરાધનાનું ફળ	૪૭૬-૪૭૭
૯૦૩	આરંભ-પરિગ્રહનો ત્યાગી કર્મોનો અંત લાવે છે	૪૭૭-૪૭૮
૯૦૪	ભિક્ષુનાં પાંચ મહાવ્રતોનું પાલન	૪૭૮
	છટ્ઠું વ્રત : રાત્રિ ભોજન - નિષેધ - ૧	
૯૦૫	છઠ્ઠા વ્રતની આરાધના-પ્રતિજ્ઞા	૪૭૮-૪૭૯
૯૦૬	રાત્રે અશનાદિ ગ્રહણનો નિષેધ	૪૭૯
૯૦૭	રાત્રિભોજન-નિષેધનું કારણ	૪૭૯
૯૦૮	રાત્રિભોજનનો સર્વથા નિષેધ	૪૭૯
૯૦૯	રાત્રિમાં આહારાદિના ઉપયોગનો નિષેધ	૪૮૦
૯૧૦	રાત્રિમાં લેપ લગાવવાનો નિષેધ	૪૮૦
૯૧૧	રાત્રિમાં તેલ આદિનાં માલિશનો નિષેધ	૪૮૦
૯૧૨	રાત્રિમાં કલ્કાદિનાં ઉબટનનો નિષેધ	૪૮૦
	રાત્રિભોજનનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૨	
૯૧૩-૧૪	સૂર્યોદય કે સૂર્યાસ્તનાં સંબંધમાં શંકા હોવા છતાં આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૮૦-૪૮૩
૯૧૫	દિવસે કે રાત્રે અશનાદિ ગ્રહણ કરવાનું તથા ખાવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૮૩
૯૧૬-૧૭	રાત્રે અશન આદિનો સંગ્રહ કરવા તથા ખાવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૮૪
૯૧૮	દિવસનાં ભોજનની નિંદા અને રાત્રિભોજનની પ્રશંસાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૮૪
૯૧૯	દિવસે કે રાત્રે ગ્રહણ કરેલા છાણનાં લેપનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૮૪-૪૮૫
૯૨૦	દિવસે કે રાત્રે ગ્રહણ કરેલ લેપ પ્રયોગનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૮૫
૯૨૧	ઉદ્‌ગાલ (ઓડકાર) ગળવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૮૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
	ચારિત્રાચાર કોષ્ઠક	૪૮૬
	અષ્ટ પ્રવચન માતાનું સ્વરૂપ	
૯૨૨-૨૩	અષ્ટ પ્રવચન માતા	૪૮૭
૯૨૪-૨૫	આઠ સમિતિઓ	૪૮૭-૪૮૮
	ઈર્યા સમિતિ વિધિકલ્પ-૧	
૯૨૬	ઈર્યા સમિતિનાં ભેદ-પ્રભેદ	૪૮૮
૯૨૭-૨૮	ઈર્યા સમિતિનું સ્વરૂપ	૪૮૮-૪૮૯
૯૨૯	પ્રાસુક વિહાર સ્વરૂપ પ્રરૂપણ	૪૮૯
૯૩૦	ભાવિત-આત્મા અણગારની ક્રિયાનું વિધાન	૪૮૯-૪૯૦
૯૩૧	સંવૃત્ત અણગારની ક્રિયાનું વિધાન	૪૯૦-૪૯૧
	નિષેધકલ્પ-૨	
૯૩૨	અસ્થિર લાકડાં આદિ પરથી જવાનો નિષેધ	૪૯૧
૯૩૩	સાધુ કોલસાદિનું અતિક્રમણ ન કરે	૪૯૧
૯૩૪	રાત્રિગમન નિષેધ	૪૯૧
૯૩૫	સાંઢાદિનાં ભયથી ઉન્માર્ગે જવાનો નિષેધ	૪૯૧
૯૩૬	અનાર્યોના પ્રદેશમાં માર્ગ-ગમનનો નિષેધ	૪૯૨
૯૩૭	નિષિદ્ધ ક્ષેત્રોમાં વિહાર કરવાના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૯૨
૯૩૮	ચોરોના ભયથી ઉન્માર્ગગમનનો નિષેધ	૪૯૩
૯૩૯	ચોરનો ઉપસર્ગ થતાં મૌન રહે	૪૯૩
૯૪૦	ચોરો ઉપકરણ છીનવી લે તો પણ ફરિયાદ ન કરે	૪૯૩
૯૪૧	બીજા પાસે ઉપકરણ વહન કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૯૩
૯૪૨	પથિકનાં પૂછવાથી મૌન રાખવું જોઈએ	૪૯૪
૯૪૩	માર્ગમાં ગૃહસ્થો સાથે વાર્તાલાપનો નિષેધ	૪૯૪
૯૪૪	માર્ગમાં ટેકરા આદિ અવલોકનનો નિષેધ	૪૯૪
૯૪૫	માર્ગમાં કચ્છાદિ અવલોકનનો નિષેધ	૪૯૫
૯૪૬	અન્યતીર્થિક આદિ સાથે નિષ્ક્રમણ અને પ્રવેશ નિષેધ	૪૯૫
૯૪૭	અન્યતીર્થિકાદિની સાથે ગ્રામાનુગ્રામ-ગમનનો નિષેધ	૪૯૫
૯૪૮	અન્યતીર્થિકાદિની સાથે પ્રવેશ અને નિષ્ક્રમણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૪૯૬
૯૪૯	અન્યતીર્થિક આદિની સાથે ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૪૯૬
	વિધિ-નિષેધ કલ્પ - ૩	
૯૫૦	ભિક્ષુને ચાલવાનો વિધિ-નિષેધ	૪૯૬
૯૫૧	વિષમ માર્ગે જવાનો વિધિ-નિષેધ	૪૯૬-૪૯૭
૯૫૨-૫૩	ભિક્ષાર્થ ગમન માર્ગનો વિધિ-નિષેધ	૪૯૭-૪૯૮
૯૫૪-૫૫	ગ્રામાનુગ્રામ ગમનનો વિધિ-નિષેધ	૪૯૮
૯૫૬	આચાર્યાદિની સાથે જવાનો વિધિ-નિષેધ	૪૯૯
૯૫૭	માર્ગમાં આચાર્યાદિનો વિનય	૪૯૯
૯૫૮	માર્ગમાં રત્નાધિકની સાથે જવાનો વિધિ-નિષેધ	૪૯૯
૯૫૯	માર્ગમાં રત્નાધિકનો વિનય	૪૯૯
૯૬૦	સ્થવિરોની સેવા માટે પરિહાર કલ્પસ્થિત ભિક્ષુના ગમન સંબંધી વિધિ-નિષેધ અને પ્રાયશ્ચિત્ત	૫૦૦-૫૦૧
૯૬૧	અટવીમાં જવાના વિધિ-નિષેધ	૫૦૧
૯૬૨	વિરુદ્ધ રાજ્યાદિમાં જવાનો વિધિ-નિષેધ	૫૦૧-૫૦૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૯૬૩	અરાજક વિરુદ્ધ રાજ્યમાં ગમનાગમનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૦૨
૯૬૪	અભિષેક રાજધાનીઓમાં વારંવાર જવા આવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૦૨
૯૬૫	ફોજનો પડાવ હોય એવા માર્ગનાં ગમનનો વિધિ-નિષેધ	૫૦૩
૯૬૬	સેનાથી નજીક ક્ષેત્રોમાં રાત રહેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૦૩
૯૬૭	જીવ-જંતુવાળા રસ્તે જવાનો વિધિ-નિષેધ	૫૦૩
૯૬૮-૬૯	મહાનદી પાર કરવાના વિધિ-નિષેધના પાંચ કારણ	૫૦૪
૯૭૦	પાંચ મહાનદી પાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૦૪
૯૭૧-૭૨	નૌકા વિહારનો વિધિ-નિષેધ	૫૦૫-૫૦૮
૯૭૩	જંઘા પ્રમાણ પાણી પાર કરવાની વિધિ	૫૦૮-૫૦૯
૯૭૪	નૌકા-વિહારનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો	૫૦૯-૫૧૨
	ભાષા સમિતિ વિધિકલ્પ	
૯૭૫	ત્રિકાલિક તીર્થંકરો દ્વારા ચાર પ્રકારની ભાષાની પ્રરૂપણા	૫૧૨
૯૭૬-૭૭	વિવેક પૂર્વક બોલે તે આરાધક, વિવેક વગર બોલે તે વિરાધક	૫૧૨-૫૧૩
૯૭૮	ભાષાના ભેદ-પ્રભેદ	૫૧૩-૫૧૪
૯૭૯	એકવચન વિવક્ષા	૫૧૪
૯૮૦	બહુવચન વિવક્ષા	૫૧૪-૫૧૫
૯૮૧	સ્ત્રીલિંગ શબ્દ	૫૧૫
૯૮૨	પુલ્લિંગ શબ્દ	૫૧૫
૯૮૩	નપુંસક લિંગ શબ્દ	૫૧૫
૯૮૪	આરાધની ભાષા	૫૧૫-૫૧૬
૯૮૫	અવધારિણી ભાષા	૫૧૬-૫૧૭
૯૮૬	પ્રજ્ઞાપની ભાષા	૫૧૭-૫૧૮
૯૮૭	મન્દકુમારાદિની ભાષા આદિનો બોધ	૫૧૮-૫૧૯
૯૮૮-૮૯	સોળ પ્રકારનાં વચનનો વિવેક	૫૧૯-૫૨૦
૯૯૦	અસાવધ અસત્યામૃષા ભાષા બોલવી જોઈએ	૫૨૦
૯૯૧	કષાયનો ત્યાગ કરી બોલવું જોઈએ	૫૨૧
૯૯૨-૯૩	આમંત્રણના સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ	૫૨૧
૯૯૪	અંતરિક્ષના વિષયમાં ભાષા વિધિ	૫૨૧
૯૯૫	રૂપના વિષયમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ	૫૨૧-૫૨૨
૯૯૬	દર્શનીય પ્રાકાર આદિના સંબંધમાં અસાવધ ભાષા વિધિ	૫૨૨
૯૯૭-૯૮	ઉપસ્કૃત અશનાદિનાં સંબંધમાં અસાવધ ભાષા વિધિ	૫૨૨
૯૯૯	પુષ્ટ શરીરવાળા મનુષ્યાદિના સંબંધમાં અસાવધ ભાષા વિધિ	૫૨૨
૧૦૦૦	ગાય આદિનાં સંબંધમાં અસાવધ ભાષા વિધિ	૫૨૩
૧૦૦૧	ઉદ્યાનાદિનાં સંબંધમાં અસાવધ ભાષા વિધિ	૫૨૩
૧૦૦૨	વનફળોના સંબંધમાં અસાવધ ભાષા વિધિ	૫૨૩
૧૦૦૩	ઔષધિઓના સંબંધમાં અસાવધ ભાષા વિધિ	૫૨૩
૧૦૦૪	શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શાદિના સંબંધમાં અસાવધ ભાષા વિધિ	૫૨૪
	નિષેધ કલ્પ	
૧૦૦૫-૦૯	એકાંત નિશ્ચયાત્મક ભાષાનો નિષેધ	૫૨૪-૫૨૬
૧૦૧૦	છ નિષિધ્ધ વચન	૫૨૬
૧૦૧૧	આઠ નિષિધ્ધ સ્થાન	૫૨૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૦૧૨	ચાર પ્રકારની સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૨૬
૧૦૧૩	મૃષા આદિ ભાષાઓનો નિષેધ	૫૨૭
૧૦૧૪-૧૫	સત્યામૃષા (મિશ્ર) ભાષાઓનો નિષેધ	૫૨૭
૧૦૧૬	અવર્ણવાદ આદિનો નિષેધ	૫૨૭
૧૦૧૭	સાવદ્ય વચનનો નિષેધ	૫૨૭
૧૦૧૮	ગૃહસ્થના સત્કારાદિનો નિષેધ	૫૨૮
૧૦૧૯	પથિકોના સાવદ્ય પ્રશ્નોના ઉત્તર આપવાનો નિષેધ	૫૨૮-૫૨૯
૧૦૨૦-૨૩	આમંત્રણમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૨૯-૫૩૦
૧૦૨૪-૨૫	રોગી આદિના સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૩૦
૧૦૨૬	પ્રાકાર આદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૩૧
૧૦૨૭	ઉપસ્કૃત અશનાદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૩૧
૧૦૨૮	પુષ્ટ શરીરવાળા મનુષ્ય આદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૩૧
૧૦૨૯	ગાય આદિના સંબંધનાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૩૧
૧૦૩૦	ઉદ્યાન આદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૩૨
૧૦૩૧	વન-ફળોનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૩૨
૧૦૩૨	ઔષધિઓનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૩૨
૧૦૩૩	શબ્દાદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ	૫૩૨
	વિધિ- નિષેધ કલ્પ - ૩	
૧૦૩૪	કહેવા ન કહેવા યોગ્ય ભાષા	૫૩૩
૧૦૩૫	દાન સંબંધી ભાષા-વિવેક	૫૩૩
૧૦૩૬	અહિતકારી ભાષા વિવેક	૫૩૩-૫૩૪
૧૦૩૭	સાધુ ભાષા સંબંધી વિવેક	૫૩૪
૧૦૩૮	સંખડી, ચોર અને નદીનાં સંબંધમાં ભાષા વિવેક	૫૩૪
૧૦૩૯	નદીઓના સંબંધમાં ભાષા વિવેક	૫૩૪
૧૦૪૦	ક્રય-વિક્રયમાં ભાષાનો વિવેક	૫૩૪-૫૩૫
૧૦૪૧	સંદેશ વિષયક ભાષા વિવેક	૫૩૫
	ભાષા-સમિતિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત - ૪	
૧૦૪૨	અલ્પ કઠોર વચન કહેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૩૫
૧૦૪૩	અગાઢ વચનોનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૩૫
	એષણા સમિતિ-૧	
૧૦૪૪	એષણા સમિતિ	૫૩૬
	પિંડેષણા સ્વરૂપ અને પ્રકાર - ૨	
૧૦૪૫	સર્વ દોષમુક્ત આહારનું સ્વરૂપ	૫૩૬
૧૦૪૬	આહાર નિષ્પાદનનાં કારણો તથા તેને ગ્રહણ કરવાની અને ખાવાની વિધિ	૫૩૭
૧૦૪૭	ગંધમાં આસક્તિનો નિષેધ	૫૩૭
૧૦૪૮	માધુકરી વૃત્તિ	૫૩૮
૧૦૪૯	મૃગચર્યા-વૃત્તિ	૫૩૮
૧૦૫૦	કાપોતી-વૃત્તિ	૫૩૮
૧૦૫૧	અદીન-વૃત્તિ	૫૩૮
૧૦૫૨	આહાર નિમિત્તે ભિક્ષુકને ઘુણની ઉપમા	૫૩૯
૧૦૫૩	ભિક્ષાવૃત્તિ નિમિત્તે ભિક્ષુકને મત્સ્યની ઉપમા	૫૩૯-૫૪૦

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૦૫૪	ભિક્ષાવૃત્તિ નિમિત્તે ભિક્ષુને પક્ષીની ઉપમા	૫૪૦-૫૪૧
૧૦૫૫	યાચકના પ્રકાર	૫૪૧
૧૦૫૬	ચાર પ્રકારના આહાર	૫૪૧
૧૦૫૭	ત્રણ પ્રકારનો આહાર	૫૪૧-૫૪૨
૧૦૫૮	અવગ્રહિત આહારના પ્રકાર	૫૪૨
૧૦૫૯	વિગઈ (વિકૃતિ) નાં નવ પ્રકાર	૫૪૨
૧૦૬૦	વિગઈના અન્ય પ્રકાર	૫૪૨
૧૦૬૧	એષણાના ત્રણ પ્રકાર	૫૪૨-૫૪૩
૧૦૬૨	શુધ્ધ ભિક્ષાના નવ પ્રકાર	૫૪૩
૧૦૬૩	આહાર પકવવાનો નિષેધ	૫૪૩
૧૦૬૪	છ પ્રકારની ગોચરી	૫૪૩-૫૪૪
૧૦૬૫-૭૨	શુધ્ધ આહારની ગવેષણા અને ઉપભોગનો ઉપદેશ	૫૪૪-૫૪૫
૧૦૭૩-૭૫	સામુદાનિકી ભિક્ષાનું વિધાન	૫૪૫
૧૦૭૬	એષણા-કુશલ ભિક્ષુ	૫૪૫
૧૦૭૭	ભિક્ષુની ગવેષણા વિધિ	૫૪૬
૧૦૭૮	આહાર-ઉદ્ગમ-ગવેષણા	૫૪૬
૧૦૭૯	સ્વજન-પરિજન-ગૃહમાં જવાનો વિધિ નિષેધ	૫૪૬
૧૦૮૦	સ્વજનના ઘરેથી આહાર-ગ્રહણ હેતુ વિધિ નિષેધ	૫૪૭
૧૦૮૧	સ્વજનના ઘરે અકાળે જવાનો નિષેધ	૫૪૭-૫૪૮
૧૦૮૨	સ્વજન-પરિજનનાં ઘરે અસમયે જવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૪૮
૧૦૮૩	ગવેષણાકાલમાં જવાની વિધિ	૫૪૮
૧૦૮૪-૮૬	ગવેષણા કાળમાં આચરણીય કૃત્ય	૫૪૮-૫૪૯
૧૦૮૭	ભિક્ષા કાળમાં જ જવાનું વિધાન	૫૪૯
૧૦૮૮	ગવેષણાકાળમાં ઊભા રહેવા આદિની વિધિ	૫૪૯-૫૫૦
૧૦૮૯	શ્રમણ આદિને જોઈ ઊભા રહેવાની તથા પ્રવેશની વિધિ	૫૫૦
૧૦૯૦	ગૃહસ્થના ઘરમાં નહિ કરવાના કાર્ય	૫૫૦-૫૫૧
૧૦૯૧	સંકલેશ સ્થાન નિષેધ	૫૫૧
૧૦૯૨	ગોચરી જવાના સમયે પાત્ર-પ્રતિલેખનની વિધિ	૫૫૧
૧૦૯૩	અસમયમાં પ્રવેશનો વિધિ નિષેધ	૫૫૧-૫૫૨
૧૦૯૪	એષણા ક્ષેત્રનું પ્રમાણ	૫૫૨
૧૦૯૫	આહાર કરતા પ્રાણીઓના માર્ગમાં આવવા-જવાનો નિષેધ	૫૫૨
૧૦૯૬-૯૭	ભિક્ષાના સમયે ઉન્મત્ત સાંઢ આદિને જોઈ વિચરણનો વિધિ નિષેધ	૫૫૨-૫૫૩
૧૦૯૮	ખાડાવાળા માર્ગમાં જવાનો નિષેધ	૫૫૩
૧૦૯૯	અઘૃણિત કુળોમાં ગોચરી જવાનો વિધાન	૫૫૩
૧૧૦૦	ઘૃણિત કુળોમાં ભિક્ષાર્થે જવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૫૪
૧૧૦૧	અગવેષણીય કુળ	૫૫૪
૧૧૦૨	નિષિધ્ધ કુળમાં ગવેષણા નિષેધ	૫૫૪
૧૧૦૩	નિષિધ્ધ ઘરમાં ભિક્ષા લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૫૪
૧૧૦૪	ભિક્ષાચાર્યમાં મળ-મૂત્રાદિ પરઠવાની વિધિ	૫૫૪
૧૧૦૫-૦૬	બંધ દ્વારને ખોલવાનો વિધિ નિષેધ	૫૫૫
૧૧૦૭	ભિક્ષાચર્યામાં માયા કરવાનો નિષેધ	૫૫૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૧૦૮	અભિનિચરિકામાં જવાનો વિધિ નિષેધ	૫૫૬
૧૧૦૯	ચરિકા પ્રવિષ્ટ ભિક્ષુનું કર્તવ્ય	૫૫૬
૧૧૧૦	ચરિકા નિવૃત્ત ભિક્ષુનું કર્તવ્ય	૫૫૬-૫૫૭
૧૧૧૧	નવનિર્મિત ગ્રામાદિમાં આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૫૭
૧૧૧૨	નવા લોઢા આદિની ખાણોમાં આહાર ગ્રહણ કરવા આદિનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૫૭
	ઉદ્ગમ-દોષ (પ્રાક્કથન)	૫૫૮
	આહાર દોષ	૫૫૮
	સોળ ઉદ્ગમ દોષ	૫૫૯
	ઉદ્ગમ દોષ - ૪	
	(૧) આધાકર્મ દોષ	
૧૧૧૩-૧૫	આધાકર્મી આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૦-૫૬૧
૧૧૧૬	આધાકર્મી આહાર કરવાથી કર્મબંધનનાં એકાંત કથનનો નિષેધ	૫૬૧
૧૧૧૭	કલ્પસ્થિત અકલ્પસ્થિતના નિમિત્તે બનેલા આહાર ગ્રહણનો નિર્ણય	૫૬૨
૧૧૧૮	આસક્તિપૂર્વક આધાકર્મ આહાર કરવાનું ફળ	૫૬૨-૫૬૩
૧૧૧૯	આધાકર્મ આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૬૩
	(૨) ઔદ્દેશિક દોષ	
૧૧૨૦	ઔદ્દેશિક આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૩
૧૧૨૧	દાનાર્થે રાખેલો આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૩
૧૧૨૨	પુણ્યાર્થ આપેલો આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૪
૧૧૨૩	ભિખારીઓ માટે રાખેલો આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૪
૧૧૨૪	શ્રમણાર્થે રાખેલો આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૪
	(૩) પૂતિકર્મ દોષ	
૧૧૨૫	પૂતિકર્મદોષયુક્ત આહારનો નિષેધ	૫૬૪
૧૧૨૬	પૂતિકર્મ દોષયુક્ત આહાર ગ્રહણ કરવાનું પરિણામ	૫૬૪-૫૬૫
૧૧૨૭	પૂતિકર્મ દોષયુક્ત્ આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૬૫
	(૪) સ્થાપના દોષ	
૧૧૨૭	સ્થાપના દોષનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૬૫
	(૫) ક્રીત દોષ	
૧૧૨૯	ક્રીત આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૫
૧૧૩૦	ઔષધ સંબંધી ક્રીતાદિ દોષોનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૬૫-૫૬૬
	(૬) અભિહૃત દોષ	
૧૧૩૧	અભિહૃત આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૬
૧૧૩૨	અભિહૃત દોષનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૬૬
	(૭) ઉદ્ભિન્ન દોષ	
૧૧૩૩-૩૪	ઉદ્ભિન્ન આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૭
૧૧૩૫	ઉદ્ભિન્ન આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૬૭
	(૮) માલોપહૃત દોષ	
૧૧૩૬	માલોપહૃત આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૬૭-૫૬૮
૧૧૩૭	માલોપહૃત આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૬૮
૧૧૩૮-૩૯	કોઠીમાં રાખેલો આહાર લેવાનો નિષેધ	૫૬૮-૫૬૯
૧૧૪૦	કોઠીમાં રાખેલા આહાર લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૬૯

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सूत्रांक	विषय	पृष्ठांक
	(९) अनिसृष्ट दोष	
११४१-४२	अनिसृष्टआहार ग्रहण करवानो विधि-निषेध	५६९
	उत्पादन दोष - ५	
	प्राक्कथन	५७०
	(१) कोपपिंड दोष	
११४३-४५	अशनादिन न मळवाथी क्रोध करवानो निषेध	५७१
	लोभ-पिंड दोष	
११४८	पूर्व पश्चात् सस्तव दोष	५७२
११४९	पूर्व पश्चात् संस्तव दोषनुं प्रायश्चित्त सूत्र	५७२
११५०	उत्पादन दोषोनो त्याग अने शुद्ध आहार-ग्रहणनो उपदेश	५७२-५७३
११५१	धातृपिंड आदि दोषयुक्त आहार करनारनुं प्रायश्चित्त सूत्र	५७३-५७४
	एषणा दोष-९	
	(प्राक्कथन)	५७४
	(१) शंकित दोष	
११५२	शंका होवाथी आहार ग्रहण करवानो निषेध	५७५
	(२) निक्षिप्त दोष	
११५३	पृथ्वीकाय प्रतिष्ठित आहार ग्रहण करवानो निषेध	५७५
११५४	अप्काय पर मूकेलो आहार ग्रहण करवानो निषेध	५७५
११५५-५७	अग्निकाय पर मूकेलो आहार ग्रहण करवानो निषेध	५७५-५७८
११५८	वनस्पतिकाय प्रतिष्ठित आहार ग्रहण करवानो निषेध	५७८
११५९	त्रसकाय प्रतिष्ठित आहार ग्रहण करवानो निषेध	५७८
११६०	निक्षिप्तदोषयुक्त आहार ग्रहण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र	५७८
	(३) दायक दोष :	
११६१	गर्भवतीनां हाथे आहार-ग्रहणनो निषेध	५७९
११६२	स्तनपान करावती स्त्रीना हाथे आहार-ग्रहणनो निषेध	५७९
११६३	पूर्वकर्मयुक्त (अचित्त) मीठानां ग्रहणनो निषेध	५७९
११६४	पूर्वकर्मयुक्त (अचित्त) संघट्टन आदिनां ग्रहणनो निषेध	५७९-५८०
११६५	पूर्वकर्मयुक्त हाथ आदिथी आहार ग्रहणनो निषेध	५८०
११६६	पूवकर्मकृत हाथ आदिथी आहार लेवानुं प्रायश्चित्त सूत्र	५८०
११६७-६८	वायुकायनी विराधनाथी भिक्षा लेवानो निषेध अने प्रायश्चित्त	५८१
११६९	वनस्पतिकायनी विराधनाथी आहार लेवानो निषेध	५८१-५८२
११७०	विविधकाय विराधको पासेथी भिक्षा लेवानो निषेध	५८२
	(४) उन्मिश्र दोष :	
११७१	प्राणी आदिथी युक्त आहार ग्रहणनो निषेध तथा गृहीत आहार परठववानी विधि	५८२-५८३
११७२	अनंतकाय संयुक्त आहार ग्रहण प्रायश्चित्त सूत्र	५८३
११७३	प्रत्येककाय संयुक्त आहार ग्रहण प्रायश्चित्त सूत्र	५८३
	(५) अपरिणत दोष	
११७४	अशस्त्र परिणत कमळ-कंद-आदिने ग्रहण करवानो निषेध	५८३
११७५	अशस्त्र परिणत पीपर आदि ग्रहण करवानो निषेध	५८४
११७६	अशस्त्र परिणत फळोने ग्रहण करवानो निषेध	५८४
११७७	अशस्त्र परिणत प्रवालने ग्रहण करवानो निषेध	५८४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૧૭૮	અશસ્ત્ર પરિણત કોમળ ફળને ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૫૮૪
૧૧૭૯	અશસ્ત્ર પરિણત શેરડી આદિનાં ગ્રહણનો નિષેધ	૫૮૫
૧૧૮૦	અશસ્ત્ર પરિણત ઉત્પલ આદિનાં ગ્રહણનો નિષેધ	૫૮૫
૧૧૮૧	અશસ્ત્ર પરિણત અગ્રબીજ આદિનાં ગ્રહણનો નિષેધ	૫૮૫
૧૧૮૨	અશસ્ત્ર પરિણત શેરડી આદિનાં ગ્રહણનો નિષેધ	૫૮૫
૧૧૮૩	અશસ્ત્ર પરિણત લસણ આદિનો નિષેધ	૫૮૬
૧૧૮૪	અશસ્ત્ર પરિણત જીવયુક્ત વાસી આહારનાં ગ્રહણનો નિષેધ	૫૮૬
૧૧૮૫-૮૭	અપરિણત મિશ્ર વનસ્પતિનાં ગ્રહણનો નિષેધ	૫૮૬
૧૧૮૮	અપરિણત-પરિણત ધાન્યનાં ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૫૮૭
૧૧૮૯	કૃત્સ્ન ધાન્ય ભક્ષણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૮૭
૧૧૯૦	સેકેલા ડુંડા આદિ ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૫૮૮
૧૧૯૧	અપરિણત-પરિણત તાડફળનાં ગ્રહણનો વિધિ નિષેધ	૫૮૮
૧૧૯૨	અપરિણત-પરિણત આમ (કેરી) ગ્રહણ કરવાનો વિધિ-નિષેધ	૫૮૮-૫૮૯
૧૧૯૩	સચિત્ત આમ્રફળ ઉપભોગનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૯૦
૧૧૯૪	અપરિણત-પરિણત શેરડી ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૫૯૦-૫૯૧
૧૧૯૫	સચિત્ત શેરડી ખાવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૯૨
૧૧૯૬	અપરિણત - પરિણત લસણ ગ્રહણનો વિધિ નિષેધ	૫૯૨-૫૯૩
	(૬) લિપ્ત દોષ	
૧૧૯૭	સંસૃષ્ટ હાથ આદિથી આહાર ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૫૯૪
૧૧૯૮-૯૯	સચિત્ત દ્રવ્યથી ખરડાયેલા હાથ આદિથી આહાર ગ્રહણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૯૫
૧૨૦૦	છર્દિત દોષ	૫૯૬
	એષણા વિવેક - ૭	
૧૨૦૧	ગર્ભવતી નિમિત્તે બનેલા આહારનો વિધિ-નિષેધ	૫૯૬
૧૨૦૨	અદૃષ્ટ સ્થાને જવાનો નિષેધ	૫૯૬
૧૨૦૩	રજયુક્ત આહાર ગ્રહણનો નિષેધ	૫૯૬
૧૨૦૪	પુષ્પાદિ વિખરાયેલા સ્થાનમાં પ્રવેશનો નિષેધ	૫૯૭
૧૨૦૫	બાળક આદિને ઉલ્લંઘવાનો નિષેધ	૫૯૭
૧૨૦૬	વધુ ત્યાજ્યભાગવાળા આહાર ગ્રહણનો નિષેધ	૫૯૭
૧૨૦૭	અગ્રપિંડના ગ્રહણનો નિષેધ	૫૯૭-૫૯૮
૧૨૦૮	નિત્ય દાન અપાતા ઘરોમાંથી આહાર લેવાનો નિષેધ	૫૯૮
૧૨૦૯	નિત્ય દાન પિંડ આદિ ખાવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૯૮
૧૨૧૦	જંગલમાં જનારનાં આહારાદિ ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૯૯
૧૨૧૧	નૈવેદ્યપિંડ ભોગવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૯૯
૧૨૧૨	અત્યુષ્ણ આહાર લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૯૯
૧૨૧૩	રાજપિંડ ગ્રહણ અને ભોગનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૯૯
૧૨૧૪	અંતઃપુરમાં પ્રવેશ તથા ભિક્ષા ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૫૯૯-૬૦૦
૧૨૧૫-૧૬	મૂર્ધાભિષિક્ત રાજાનો અનેક પ્રકારનો આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૦૦
૧૨૧૭	મૂર્ધાભિષિક્ત રાજાના છ દોષાયતન જાણ્યા વગર ગોચરીએ જવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૦૧
૧૨૧૮	યાત્રાએ નીકળેલા રાજાનો આહાર ગ્રહણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૦૧-૬૦૨
૧૨૧૯	બહાર ગયેલ રાજાનો આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૦૨
૧૨૨૦	મૂર્ધાભિષિક્ત રાજાના કાઢેલા આહારને લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૦૨-૬૦૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૨૨૧	અનેક સ્થાનોમાં રાજપિંડ લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૦૫
	પ્રકીર્ણક દોષ - ૮	
૧૨૨૨-૨૩	ઔદ્દેશિક આદિ આહાર ગ્રહણ કરવાનો વિધિ-નિષેધ	૬૦૬-૬૦૭
૧૨૨૪	આમંત્રણ કર્યા પછી પણ દોષયુક્ત આહારાદિ લેવાનો નિષેધ	૬૦૭-૬૦૮
૧૨૨૫-૨૬	સાવદ્ય સંયુક્ત આહાર ગ્રહણનો નિષેધ	૬૦૮
૧૨૨૭	આહાર પ્રત્યે આસક્તિ કરવાનો નિષેધ	૬૦૯
૧૨૨૮	સંગ્રહ કરવાનો નિષેધ	૬૦૯
૧૨૨૯	સંખડી નિષેધ અને શુધ્ધ આહારનું વિધાન	૬૦૯
૧૨૩૦-૩૧	દોષ રહિત આહાર ગ્રહણ અને તેનું પરિણામ	૬૦૯-૬૧૦
૧૨૩૨	નિર્દોષ આહાર ગવેષકની અને દેનારની સુગતિ	૬૧૧
	પરિભોગૈષણા - ૯	
૧૨૩૩	આહાર કરવાનો ઉદ્દેશ્ય	૬૧૧
૧૨૩૪	આહાર કરવાના સ્થાનનો નિર્દેશ	૬૧૧
૧૨૩૫	ગોચરીમાં પ્રવેશેલા ભિક્ષુના આહારની વિધિ	૬૧૧
૧૨૩૬	ઉપાશ્રયમાં આહાર કરવાની વિધિ	૬૧૨-૬૧૩
૧૨૩૭	મુનિ આહારની માત્રાનો જ્ઞાતા હોવો જોઈએ.	૬૧૩
૧૨૩૮	લેપ સહિત પૂર્ણ આહાર કરવાનો નિર્દેષ	૬૧૩
૧૨૩૯-૪૦	રસગૃદ્ધિનો નિષેધ	૬૧૩
૧૨૪૧	આગંતુક શ્રમણોને આમંત્રણ દેવાની વિધિ	૬૧૪
૧૨૪૨	વિગઈભોક્તા ભિક્ષુ	૬૧૪
૧૨૪૩	આચાર્યે આપ્યા વગર વિકૃતિ-ભક્ષણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૧૪
૧૨૪૪	ફરી ભિક્ષાર્થે જવાનું વિધાન	૬૧૪
૧૨૪૫	પુલાકભક્ત ગ્રહણ થયા બાદ ગોચરી જવાનો વિધિ-નિષેધ	૬૧૫
૧૨૪૬	સાધારણ આહારને આજ્ઞા લઈને વહેંચવાની વિધિ	૬૧૫
૧૨૪૭	શ્રમણ, બ્રાહ્મણ ઈત્યાદિ માટે ગ્રહિત આહાર વહેંચીને ખાવાની વિધિ	૬૧૫-૬૧૭
૧૨૪૮	સ્થવિરો માટે સંયુક્ત ગૃહીત આહારનો પરિભોગ અને પરઠવવાની વિધિ	૬૧૭
૧૨૪૯	વધેલા આહાર સંબંધી વિધિ	૬૧૭-૬૧૮
૧૨૫૦	સાંભોગિકોને નિમંત્રણ કર્યા વગર પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૧૮
૧૨૫૧	પ્રાપ્ત આહારમાં માયા કરવાનો નિષેધ	૬૧૮
૧૨૫૨-૫૩	આહારનો ઉપભોગ કરવામાં માયા કરવાનો નિષેધ	૬૧૮-૬૧૯
૧૨૫૪	નિરસ આહાર પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૧૯
૧૨૫૫	મળેલા મીઠાનો પરિભોગ અને પરિષ્ઠાવનની વિધિ	૬૧૯-૬૨૦
૧૨૫૬	જીવયુક્ત આહારનો પરિભોગ અને પરઠવવાની વિધિ	૬૨૦
૧૨૫૭	પાણીં આદિથી સહિત આહારનો પરિભોગ અને પરઠવવાની વિધિ	૬૨૦
૧૨૫૮	અચિત્ત અનેષણીય આહાર પરઠવવાની વિધિ	૬૨૦-૬૨૧
૧૨૫૯	આચાર્યે આપ્યા વિના આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૨૧
૧૨૬૦	પત્રોનો આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૨૧
૧૨૬૧	ગૃહસ્થના પાત્રમાં આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૨૧
૧૨૬૨	પૃથ્વી આદિ પર અશનાદિ રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૨૧
	પરિભોગૈષણાનાં દોષ - ૧૦	
૧૨૬૩	ઈંગાલ આદિ દોષોનું સ્વરૂપ	૬૨૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૨૬૪	ઈંગાલ આદિ દોષરહિત આહારનું સ્વરૂપ	૬૨૨-૬૨૩
૧૨૬૫	ક્ષેત્રાતિક્રાન્ત આદિ દોષોનું સ્વરૂપ	૬૨૩-૬૨૪
૧૨૬૬	આહાર લેવાનાં કારણ	૬૨૪
૧૨૬૭	આહાર ત્યાગનાં કારણ	૬૨૪-૬૨૫
૧૨૬૮-૬૯	કાલાતિક્રાન્ત આહાર રાખવા અને ખાવાનો નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૨૫
૧૨૭૦-૭૧	માર્ગાતિક્રાન્ત આહાર રાખવા અને ખાવાનો નિષેધ અને પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૨૫-૬૨૬
૧૨૭૨	આહારની પ્રશંસા અને નિંદાનો નિષેધ	૬૨૬
	સંખડી - ગમન - ૧૧	
૧૨૭૩	અર્ધ યોજન ઉપરાંત સંખડી (જમણવાર)માં જવાનો નિષેધ	૬૨૬
૧૨૭૪	સંખડીમાં જવાથી થનાર દોષ	૬૨૬-૬૨૭
૧૨૭૫	સંખડીમાં જમવાથી ઉત્પન્ન થતા દોષ	૬૨૭-૬૨૮
૧૨૭૬	આકીર્ણ સંખડીમાં જવાનો નિષેધ તથા તેના દોષ	૬૨૮
૧૨૭૭	ઉત્સવમાં આહાર ગ્રહણનાં વિધિ નિષેધ	૬૨૮-૬૨૯
૧૨૭૮	મહામહોત્સવમાં આહાર ગ્રહણનો વિધિ નિષેધ	૬૨૯-૬૩૦
૧૨૭૯	આકીર્ણ કે અનાકીર્ણ સંખડીમાં જવાનો વિધિ નિષેધ	૬૩૦
૧૨૮૦	સંખડીમાં જવા માટે માયાસ્થાન સેવનનો નિષેધ	૬૩૧
૧૨૮૧	રાત્રે સંખડીમાં જવાં માટેનો નિષેધ	૬૩૧
૧૨૮૨-૮૩	સંખડીમાં જવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૩૧
	સાગારિક - ૧૨	
૧૨૮૪	સાગારિકનાં અશનાદિ ગ્રહણનો નિષેધ	૬૩૨
૧૨૮૫-૮૬	પરિહરણીય શય્યાતરનો નિર્ણય	૬૩૨
૧૨૮૭	સંસૃષ્ટ અસંસૃષ્ટ શય્યાતર પિંડનાં ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૬૩૨-૬૩૩
૧૨૮૮	શય્યાતરનાં અસંસૃષ્ટ પિંડને સંસૃષ્ટ કરવાનો નિષેધ અને પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૩૩
૧૨૮૯	શય્યાતરનો ઘેર આવેલ આહારનાં ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૬૩૩
૧૨૯૦	શય્યાતરે અન્યત્ર મોકલેલ આહારને ગ્રહણ કરવાનો વિધિ-નિષેધ	૬૩૩
૧૨૯૧	શય્યાતરનો અંશમાત્ર આહાર ગ્રહણ કરવાનો વિધિ-નિષેધ	૬૩૪
૧૨૯૨	પૂજ્ય પુરુષોનો આહાર કરવાનો વિધિ-નિષેધ	૬૩૪
૧૨૯૩	શય્યાતરનાં આગંતુક નિમિત્તે આહાર ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૬૩૫
૧૨૯૪	શય્યાતરનાં દાસ આદિ નિમિત્તે બનાવેલ આહાર ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૬૩૫-૬૩૬
૧૨૯૫	શય્યાતરનાં ઉપજીવી જ્ઞાતિજન નિમિત્તે બનેલા આહાર ગ્રહણનો નિષેધ	૬૩૬-૬૩૭
૧૨૯૬	શય્યાતરની ભાગીદારીનો પદાર્થ ગ્રહણ કરવાનો વિધિ-નિષેધ	૬૩૭-૬૩૮
૧૨૯૭	શય્યાતરની ભાગીદારીની ભોજન સામગ્રી ગ્રહણ કરવાનો વિધિ નિષેધ	૬૩૮
૧૨૯૮	શય્યાતરની ભાગીદારીવાળા આમ્રફળ ગ્રહણ કરવાનો વિધિ નિષેધ	૬૩૮
૧૨૯૯	સાગારિકનો આહાર ભોગવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૩૯
૧૩૦૦	સાગારિકનાં આહાર ગ્રહણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૩૯
૧૩૦૧	શય્યાતરનું ઘર જાણ્યા વિના ભિક્ષાએ જવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૩૯
૧૩૦૨	સાગારિકની નિશ્રામાં અશન આદિની યાચનાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૩૯
	પાણૈષણા	
૧૩૦૩	અચિત્ત પાણી ગ્રહણ વિધિ	૬૪૧-૬૪૨
૧૩૦૪	બિમાર નિર્ગ્રન્થ માટે કલ્પનીય વિકટ દાતી	૬૪૨
૧૩૦૫-૦૬	અપ્રાસુક પાણી લેવાનો નિષેધ	૬૪૨-૬૪૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૩૦૭	અસાવધાનીથી આપેલું સચિત્ત પાણી પરઠવવાની વિધિ	૬૪૩
૧૩૦૮	સરસ-નીરસ પાણીમાં સમભાવનું વિધાન	૬૪૩
૧૩૦૯-૧૦	પાણી ગ્રહણ કરવાનું વિધાન અને નિષેધ	૬૪૪-૬૪૫
૧૩૧૧	અમનોજ્ઞ પાણી પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૪૫
૧૩૧૨	તત્કાળ ધોયેલા પાણીને ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૪૬
	શય્યૈષણા : વિધિ કલ્પ-૧	
૧૩૧૩	શ્રમણને રહેવા યોગ્ય સ્થાન	૬૪૬
૧૩૧૪	ઉપાશ્રયની યાચના	૬૪૬-૬૪૭
૧૩૧૫	ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ-નિષ્ક્રમણની વિધિ	૬૪૭
૧૩૧૬	હેમંત અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં નિર્ગ્રન્થોની વસતિવાસ મર્યાદા	૬૪૮
૧૩૧૭-૨૧	નિર્ગ્રન્થોના કલ્પ્ય ઉપાશ્રય	૬૪૮
૧૩૨૨	હેમન્ત અને ગ્રીષ્મમાં નિર્ગ્રન્થિયોની વસતિવાસ મર્યાદા	૬૪૮-૬૪૯
૧૩૨૩-૨૬	નિર્ગ્રન્થિઓનાં કલ્પ ઉપાશ્રય	૬૪૯
૧૩૨૭-૨૮	નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓનાં કલ્પ્ય ઉપાશ્રય	૬૪૯
૧૩૨૯	ગ્રામાદિમાં નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને રહેવાની વિધિ	૬૪૯
૧૩૩૦	અભિક્રાન્તક્રિયા કલ્પનીય શય્યા	૬૪૯-૬૫૦
૧૩૩૧	અલ્પ સાવદ્યક્રિયા કલ્પનીય શય્યા	૬૫૦
	શય્યૈષણા : નિષેધ કલ્પ - ૨	
૧૩૩૨-૩૩	ગૃહનિર્માણ નિષેધ	૬૫૧
૧૩૩૪-૩૬	નિર્ગ્રન્થોના અકલ્પનીય ઉપાશ્રય	૬૫૧
૧૩૩૭-૪૦	નિર્ગ્રન્થિયોના અકલ્પનીય ઉપાશ્રય	૬૫૧-૬૫૨
૧૩૪૧-૬૦	નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓ માટે અકલ્પ્ય ઉપાશ્રય	૬૫૨-૬૫૭
૧૩૬૧	ગૃહસ્થ પ્રતિબધ્ધ ઉપાશ્રયના દોષ	૬૫૮
૧૩૬૨	શુધ્ધ ઉપાશ્રયની પ્રરૂપણા	૬૫૮-૬૫૯
૧૩૬૩	વારંવાર સાધર્મિકના આગમનની શય્યાનો નિષેધ	૬૫૯
૧૩૬૪	કાલાતિક્રાન્ત ક્રિયાનું સ્વરૂપ	૬૫૯
૧૩૬૫	ઉપસ્થાન ક્રિયાનું સ્વરૂપ	૬૫૯
૧૩૬૬	મુનિને એક ક્ષેત્રમાં ફરી આવવાની કાલમર્યાદા	૬૫૯
૧૩૬૭	અનભિક્રાન્ત ક્રિયાનું સ્વરૂપ	૬૬૦
૧૩૬૮	વર્જ્ય ક્રિયાનું સ્વરૂપ	૬૬૦
૧૩૬૯	મહાવર્જ્યક્રિયાનું સ્વરૂપ	૬૬૦-૬૬૧
૧૩૭૦	સાવદ્ય ક્રિયાનું સ્વરૂપ	૬૬૧
૧૩૭૧	મહાસાવદ્ય ક્રિયાનું સ્વરૂપ	૬૬૧
૧૩૭૨	વગડા જેવા ગ્રામાદિમાં નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને રહેવાનો નિષેધ	૬૬૧
૧૩૭૩	નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓ માટે પાણીના કિનારા પર નિષેધ કાર્ય	૬૬૨
૧૩૭૪	નિર્ગ્રન્થિઓના ઉપાશ્રયમાં નિર્ગ્રન્થો માટે નિષેધ કાર્ય	૬૬૨
૧૩૭૫	નિર્ગ્રન્થોના ઉપાશ્રયમાં નિર્ગ્રન્થિઓ માટે નિષેધ કાર્ય	૬૬૨
૧૩૭૬	સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં નિષેધ કાર્ય	૬૬૨
	શય્યૈષણા : વિધિ - નિષેધ - ૩	
૧૩૭૭	અન્તરિક્ષ ઉપાશ્રય માટે વિધિ-નિષેધ	૬૬૩
૧૩૭૮-૮૩	એષણીય અને અનેષણીય ઉપાશ્રય	૬૬૩-૬૬૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૩૮૪-૮૫	ઘાસ પરાળ નિર્મિત ઉપાશ્રયનો વિધિ નિષેધ	૬૬૫-૬૬૬
૧૩૮૬	દરવાજા રહિત ઉપાશ્રયનો વિધિ-નિષેધ	૬૬૬
૧૩૮૭	અનાજથી ભરેલા ઉપાશ્રયનો વિધિ નિષેધ	૬૬૬-૬૬૭
૧૩૮૮	આહારવાળા ઉપાશ્રયનો વિધિ નિષેધ	૬૬૭
૧૩૮૯	કાયોત્સર્ગ હેતુ સ્થાનનો વિધિ નિષેધ	૬૬૮
૧૩૯૦	સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં જવાનો વિધિ નિષેધ	૬૬૮
	શય્યૈષણા : વિધિ નિષેધ પ્રાયશ્ચિત્ત - ૪	
૧૩૯૧	સુરાયુક્ત ઉપાશ્રયમાં રહેવાનો વિધિ નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત	૬૬૮-૬૬૯
૧૩૯૨	પાણીવાળા ઉપાશ્રયમાં રહેવાનો વિધિ નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત	૬૬૯
૧૩૯૩	અગ્નિવાળા ઉપાશ્રયમાં રહેવાનો વિધિ નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત	૬૬૯
૧૩૯૪	દીવાવાળા ઉપાશ્રયમાં રહેવાનો વિધિ નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત	૬૬૯
૧૩૯૫	અલ્પજ્ઞો સાથે રહેવાનો વિધિ નિષેધ અને પ્રાયશ્ચિત્ત	૬૭૦
૧૩૯૬	હંમેશા રહેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૭૦
૧૩૯૭	ઔદ્દેશિક આદિ શૈયાઓમાં પ્રવેશનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૭૦
૧૩૯૮	નિષિદ્ધ શય્યાઓમાં પ્રવેશ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૭૧
૧૩૯૯	ઘૃણિત કુળોમાં રહેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૭૧
૧૪૦૦	સાધ્વીઓના ઉપાશ્રયમાં અવિધિથી પ્રવેશ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૭૧
૧૪૦૧	સાધ્વીઓના આગમન માર્ગમાં ઉપકરણ રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૭૧
૧૪૦૨	સ્વજનાદિને ઉપાશ્રયમાં રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૭૧-૬૭૨
૧૪૦૩	રાજાની પાસે રહેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૭૨
	અવગ્રહ ગ્રહણ વિધિ - ૫	
૧૪૦૪	પાંચ પ્રકારનાં અગ્રહ	૬૭૨
૧૪૦૫	આજ્ઞા ગ્રહણ કરવાની વિધિ	૬૭૨
૧૪૦૬	પૂર્વગ્રહિત અવગ્રહને ગ્રહણ કરવાની વિધિ	૬૭૨-૬૭૩
૧૪૦૭	અવગ્રહ ક્ષેત્રનું પ્રમાણ	૬૭૩
૧૪૦૮	અવગ્રહને ગ્રહણ કરવાનો અને તેમાં રહેવાનો વિવેક	૬૭૩
	અવગ્રહ ગ્રહણ નિષેધ - ૬	
૧૪૦૯	સચિત્ત પૃથ્વી આદિના અવગ્રહનો નિષેધ	૬૭૩
૧૪૧૦	અંતરિક્ષજાત અવગ્રહનો નિષેધ	૬૭૪
૧૪૧૧	ગૃહસ્થ સંસર્ગવાળા ઉપાશ્રયનો અવગ્રહ નિષેધ	૬૭૪
૧૪૧૨	ગૃહસ્થના ઘરના સંસર્ગવાળા ઉપાશ્રયનો અવગ્રહ નિષેધ	૬૭૪
૧૪૧૩	અકલ્પનીય ઉપાશ્રયનો અવગ્રહ નિષેધ	૬૭૫
૧૪૧૪	સચિત્ર ઉપાશ્રયનો અવગ્રહ લેવાનો નિષેધ	૬૭૫
	સંસ્તારક ગ્રહણ વિધિ - ૭	
૧૪૧૫	આગંતુક શ્રમણોની શૈયાસંસ્તારકની વિધિ	૬૭૫
૧૪૧૬	શય્યા સંસ્તારક ગ્રહણ કરવાની વિધિ	૬૭૫
૧૪૧૭	સાધુઓ માટે કલ્પનીય આસન	૬૭૫
૧૪૧૮	શય્યા સંસ્તારક લાવવાની વિધિ	૬૭૬
૧૪૧૯	શય્યા સંસ્તારકની ફરી આજ્ઞા લેવાની વિધિ	૬૭૬
૧૪૨૦	શય્યા સંસ્તારક બીછાવવાની વિધિ	૬૭૬
૧૪૨૧	શય્યા સંસ્તારક પર આરૂઢ થવાની તથા શયનની વિધિ	૬૭૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૪૨૨	અન્ય સાંભોગિકને પીઢ ઈત્યાદિ માટે નિમંત્રણ વિધિ	૬૭૭
૧૪૨૩	સાગારિકના શય્યા સંસ્તારકની અર્પણ વિધિ	૬૭૭
૧૪૨૪	ખોવાયેલા શય્યા સંસ્તારક શોધવાની વિધિ	૬૭૭-૬૭૮
૧૪૨૫	પ્રતિલેખન કર્યા વગર શય્યા પર શયન કરવાવાળા પાપશ્રમણ હોય છે.	૬૭૮
૧૪૨૬	અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ શય્યાઓ	૬૭૮
	સંસ્તારક ગ્રહણ નિષેધ - ૮	
૧૪૨૭	સાધ્વીઓના અકલ્પનીય આસન	૬૭૮
૧૪૨૮	બીજીવાર આજ્ઞા લીધા વિના શય્યા સંસ્તારક ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૬૭૯
૧૪૨૯	શય્યા સંસ્તારક પાછું આપ્યા વિના વિહાર કરવાનો નિષેધ	૬૭૯
	સંસ્તારક ગ્રહણ વિધિ - નિષેધ - ૯	
૧૪૩૦	કલ્પનીય અકલ્પનીય શય્યા સંસ્તારક	૬૭૯-૬૮૦
૧૪૩૧	શય્યા સંસ્તારક ગ્રહણ કરવાનો વિધિ નિષેધ	૬૮૦
૧૪૩૨	સંસ્તારક પ્રત્યર્પણ વિધિ નિષેધ	૬૮૦
	સંસ્તારક સંબંધી પ્રાયશ્ચિત - ૧૦	
૧૪૩૩	શય્યા સંસ્તારક સંબંધી પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૮૧
૧૪૩૪	ગૃહસ્થના વસ્ત્રથી આચ્છાદિત બાજોઠના આસનનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૬૮૨
૧૪૩૫	સાગારિકના શય્યા સંસ્તારક વગર આજ્ઞાએ લેવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૬૮૨
	વસ્ત્રૈષણા	
૧૪૩૬	સાધુ સાધ્વીઓના વસ્ત્રૈષણાનું સ્વરૂપ	૬૮૨
૧૪૩૭	વસ્ત્રનું પ્રતિલેખન કર્યા પછી વસ્ત્ર ગ્રહણની વિધિ	૬૮૨-૬૮૩
૧૪૩૮	હેમંત ગ્રીષ્મમાં વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાનું વિધાન	૬૮૩
૧૪૩૯	પ્રવ્રજ્યા પર્યાયના ક્રમથી વસ્ત્ર ગ્રહણનું વિધાન	૬૮૩
૧૪૪૦	નિર્ગ્રન્થોની વસ્ત્રૈષણા વિધિ	૬૮૩
૧૪૪૧	નિર્ગ્રન્થીની વસ્ત્રૈષણા વિધિ	૬૮૩-૬૮૪
૧૪૪૨	સાધ્વીની વસ્ત્રાગ્રહ વિધિ	૬૮૪
	નિષેધ કલ્પ-૨	
૧૪૪૩	ઔદ્દેશિકાદિ વસ્ત્રના ગ્રહણનો નિષેધ	૬૮૪-૬૮૫
૧૪૪૪	શ્રમણ આદિને ગણીને બનાવેલા વસ્ત્રાદિ લેવાનો નિષેધ	૬૮૫
૧૪૪૫	અર્ધ યોજનથી આગળ વસ્ત્રૈષણા માટે જવાનો નિષેધ	૬૮૫
૧૪૪૬	મહા મૂલ્યવાન વસ્ત્રોના ગ્રહણનું નિષેધ	૬૮૫-૬૮૬
૧૪૪૭	મત્સ્ય ચર્માદિથી બનેલાં વસ્ત્રોના ગ્રહણનું નિષેધ	૬૮૬
૧૪૪૮	સંકેત વચનથી વસ્ત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૬૮૬-૬૮૭
૧૪૪૯	અપ્રાસુક વસ્ત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૬૮૭
૧૪૫૦	પરિકર્મકૃત વસ્ત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૬૮૭
૧૪૫૧	શ્રમણના નિમિત્તે ધોવડાવેલાં વસ્ત્ર ગ્રહણ નિષેધ	૬૮૭-૬૮૮
૧૪૫૨	કંદ આદિ કાઢી અપાતા વસ્ત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૬૮૮
૧૪૫૩	વર્ષાવાસમાં વસ્ત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૬૮૮
	વિધિ નિષેધ કલ્પ - ૩	
૧૪૫૪	રાત્રે વસ્ત્રાદિ ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૬૮૮-૬૮૯
૧૪૫૫	શ્રમણ આદિના ઉદ્દેશ્યથી બનાવેલ વસ્ત્ર લેવાનો વિધિ-નિષેધ	૬૮૯
૧૪૫૬	ક્રિતાદિ દોષયુક્ત વસ્ત્ર-ગ્રહણનો વિધિ - નિષેધ	૬૮૯
૧૪૫૭	ક્રિતાદિ દોષ યુક્ત વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૬૮૯-૬૯૦

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૪૫૮	અતિરિક્ત વસ્ત્ર વિતરણનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૯૦
	વસ્ત્ર ધારણ વિધિ - ૪	
૧૪૫૯	વસ્ત્ર ધારણના કારણો	૬૯૦
૧૪૬૦	એષણીય વસ્ત્ર	૬૯૦-૬૯૧
૧૪૬૧	એષણીય વસ્ત્ર ધારણનું વિધાન	૬૯૧
૧૪૬૨	એક વસ્ત્રધારી ભિક્ષુ	૬૯૧-૬૯૨
૧૪૬૩	બે વસ્ત્રધારી ભિક્ષુ	૬૯૨
૧૪૬૪	ત્રણ વસ્ત્રધારી ભિક્ષુ	૬૯૨-૬૯૩
૧૪૬૫	સાધ્વીઓની પછેડીઓનું પ્રમાણ	૬૯૩
૧૪૬૬	નિર્ગ્રન્થિને પછેડી સીવડાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૯૩
	વસ્ત્ર ધારણ વિધિ નિષેધ : ૫	
૧૪૬૭	વસ્ત્ર ગ્રહણનાં વિધિ-નિષેધ	૬૯૩-૬૯૪
૧૪૬૮-૬૯	ધારણીય-અધારણીય વસ્ત્રનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૯૪
૧૪૭૦	આકુંચન પટ્ટગના ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ	૬૯૪
૧૪૭૧	અવગ્રહાનન્તકાદિના ગ્રહણનો વિધિ નિષેધ	૬૯૫
૧૪૭૨	કૃત્સ્નાકૃત્સ્ન વસ્ત્રોનો વિધિ-નિષેધ	૬૯૫
૧૪૭૩	કૃત્સ્ન વસ્ત્ર ધારણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૯૫
૧૪૭૪	ભિન્નાભિન્ન વસ્ત્રોનો વિધિ-નિષેધ	૬૯૫
૧૪૭૫	અભિન્ન વસ્ત્રને ધારણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૯૫
	વસ્ત્ર ધોવાનો નિષેધ	
૧૪૭૬	વસ્ત્ર સુગંધિત કરવા અને ધોવાનો નિષેધ	૬૯૬
૧૪૭૭-૮૦	વસ્ત્ર સુગંધિત કરવા અને ધોવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૯૬-૬૯૭
	વસ્ત્ર આતાપન - ૭	
૧૪૮૧	વિહિત સ્થાનો પર વસ્ત્ર સૂકવવાનું વિધાન	૬૯૮
૧૪૮૨	નિષિદ્ધ સ્થાનો પર વસ્ત્ર સૂકવવાનો નિષેધ	૬૯૮
૧૪૮૩	નિષિદ્ધ સ્થાનો પર વસ્ત્ર સૂકવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૬૯૯-૭૦૦
	વસ્ત્ર પ્રત્યર્પણનો વિધિ-નિષેધ-૮	
૧૪૮૪	પ્રાતિહારિક વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવામાં માયા કરવાનો નિષેધ	૭૦૦
૧૪૮૫	અપહરણના ભયથી વસ્ત્ર વિવર્ણ કરવાનો નિષેધ	૭૦૦-૭૦૧
૧૪૮૬	ચોરાના ભયથી અવળે માર્ગે જવાનો નિષેધ	૭૦૧
૧૪૮૭	ચોરોથી લુંટાયેલા વસ્ત્રોની યાચનાનો વિધિ-નિષેધ	૭૦૧
૧૪૮૮	વસ્ત્ર વિવર્ણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૧
	ચર્મ-સંબંધી વિધિ નિષેધ - ૯	
૧૪૮૯	સરોમ ચર્મના વિધિ નિષેધ	૭૦૨
૧૪૯૦	સરોમ ચર્મના ઉપયોગનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૨
૧૪૯૧	કૃત્સ્નાકૃત્સ્ન ચર્મનો વિધિ-નિષેધ	૭૦૨
૧૪૯૨	અખંડ ચર્મ ધારણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૨
	ચિલમિલીની વિધિ - ૧૦	
૧૪૯૩	ચિલમિલી રાખવાનું અને ઉપયોગ કરવાનું વિધાન	૭૦૨
૧૪૯૪	ચિલમિલિકા જાતે નિર્માણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૩
૧૪૯૫	ચિલમિલિકા નિર્માણ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
	વસ્ત્રૈષણા સંબંધી અન્ય પ્રાયશ્ચિત્ત - ૧૧	
૧૪૯૬	અન્યતીર્થિક આદિને વસ્ત્રાદિ દેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૩
૧૪૯૭	અજ્ઞાત વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૩
૧૪૯૮	ઘૃણિત કુળથી વસ્ત્રાદિ ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૩
૧૪૯૯	ઊંચા સ્વરથી વસ્ત્રની યાચના કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૪
૧૫૦૦	વસ્ત્રો માટે એક સ્થાને રહેવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૪
૧૫૦૧	સચેલ અચેલની સાથે રહેવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૪
૧૫૦૨	ગૃહસ્થના વસ્ત્રોનો ઉપયોગ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૪
૧૫૦૩	ચાદરને લાંબી દોરીઓ બાંધવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૫
૧૫૦૪	કપાસને કાંતવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૦૫
૧૫૦૫	ભિક્ષુને ચાદર સીવડાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૫
૧૫૦૬	વસ્ત્ર પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૫-૭૦૬
૧૫૦૭	વસ્ત્રથી પૃથ્વીકાય આદિને કાઢવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૦૬
	પાત્રૈષણા	
૧૫૦૮	એષણીય પાત્ર	૭૦૭
૧૫૦૯	પ્રતિલેખન કર્યા બાદ ગ્રહણ કરવાનું વિધાન :	૭૦૭
૧૫૧૦	સ્થવિરનાં નિમિત્તે લાવેલાં પાત્ર આદિની વિધિ	૭૦૭-૭૦૮
૧૫૧૧	અતિરિક્ત પાત્ર વિતરણનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૦૮
	નિષેધ કલ્પ-૨	
૧૫૧૨	ઔદ્દેશિકાદિ પાત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૭૦૯
૧૫૧૩	શ્રમણ આદિની ગણત્રી કરીને બનાવેલાં પાત્ર લેવાનો નિષેધ	૭૦૯
૧૫૧૪	પાત્રૈષણા માટે અર્ધ યોજનની મર્યાદાથી વધુ જવાનો નિષેધ	૭૦૯
૧૫૧૫	પાત્ર માટે અર્ધ યોજનાની મર્યાદા ભંગ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૧૦
૧૫૧૬	બહુમૂલ્યવાળા પાત્ર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૭૧૦
૧૫૧૭	નિષિદ્ધ પાત્રનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૧૦-૭૧૧
૧૫૧૮	સંકેત વચનથી પાત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૭૧૧
૧૫૧૯	અપ્રાસુક પાત્ર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ	૭૧૨
૧૫૨૦	પરિકર્મકૃત પાત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૭૧૨-૭૧૩
૧૫૨૧	શ્રમણના નિમિત્તે ધોવાતા પાત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૭૧૩
૧૫૨૨	કંદાદિ કાઢીને પાત્ર આપવાનો નિષેધ	૭૧૩
૧૫૨૩	ઔદ્દેશિક આહાર પાણી સહિત પાત્ર ગ્રહણનો નિષેધ	૭૧૪
	વિધિ નિષેધ કલ્પ - ૩	
૧૫૨૪	શ્રમણ આદિના ઉદ્દેશ્યથી બનાવેલાં પાત્રનો વિધિ-નિષેધ	૭૧૪
૧૫૨૫	ક્રીતાદિ દોષયુક્ત પાત્ર ગ્રહણનો વિધિ નિષેધ	૭૧૫
૧૫૨૬	ક્રીતાદિ દોષયુક્ત પાત્ર ગ્રહણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૧૫
૧૫૨૭	પાત્ર ગ્રહણનો વિધિ - નિષેધ	૭૧૫
૧૫૨૮-૨૯	રાખવા યોગ્ય તથા અયોગ્ય પાત્રનાં પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૧૬
૧૫૩૦	અતિરિક્ત પાત્ર દેવાનો વિધિ - નિષેધ	૭૧૬
	પાત્ર ધારણ વિધિ નિષેધ - ૪	
૧૫૩૧	સવૃન્ત પાત્ર ધારણ વિધાન	૭૧૬
૧૫૩૨	સવૃન્ત પાત્ર ધારણ નિષેધ	૭૧૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧૫૩૩	ઘટીમાત્રક ધારણનું વિધાન	૭૧૭
૧૫૩૪	ઘટીમાત્રક ધારણનો નિષેધ	૭૧૭
૧૫૩૫	કલ્પનીય પાત્રની સંખ્યા	૭૧૭
	પાત્ર તપાવવાનો વિધિ-નિષેધ-૫	
૧૫૩૬	વિહિત સ્થાનો પર પાત્ર સૂકવવાનું વિધાન	૭૧૭
૧૫૩૭	નિષિદ્ધ સ્થાનો પર પાત્ર સૂકવવાનો નિષેધ	૭૧૮
૧૫૩૮	નિષિદ્ધ સ્થાનો પર પાત્ર સૂકવવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૧૮-૭૧૯
	પાત્ર-પ્રત્યર્પણ વિધિ-નિષેધ - ૬	
૧૫૩૯	પ્રાતિહારિક પાત્ર ગ્રહણ કરવામાં માયા કરવાનો નિષેધ	૭૧૯-૭૨૦
૧૫૪૦	પાત્ર વિવર્ણ આદિ કરવાનો નિષેધ	૭૨૦
૧૫૪૧	પાત્રને વર્ણ પરિવર્તન કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૨૦-૭૨૧
૧૫૪૨	ચોરોના ભયથી અવળે માર્ગે જવાનો નિષેધ	૭૨૧
૧૫૪૩	ચોરોથી લુંટાયેલા પાત્રની યાચનાનો વિધિ-નિષેધ	૭૨૧
	પાત્ર-પરિકર્મનો નિષેધ-૭	
૧૫૪૪	પાત્ર-પરિકર્મનો નિષેધ	૭૨૧-૭૨૨
૧૫૪૫	પાત્ર પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૨-૭૨૩
૧૫૪૬	સ્વયં પાત્ર નિર્માણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૩
૧૫૪૭	પાત્ર નિર્માણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૩-૭૨૪
૧૫૪૮	પાત્રને કોતરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૪
૧૫૪૯	પાત્ર સાંધવાનાં અને બાંધવાના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૪
	પાત્રૈષણા સંબંધી અન્ય પ્રાયશ્ચિત્ત-૮	
૧૫૫૦	પાત્રમાંથી જીવજંતુ કાઢવાનું સૂત્ર	૭૨૪-૭૨૫
૧૫૫૧	પાત્ર માટે (કોઈ સ્થળે) રહેવાનાં પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૨૫
૧૫૫૨	માંગી-માંગીને યાચના કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૫
૧૫૫૩	સ્વજનાદિ ગવેષિત પાત્ર રાખવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૫-૭૨૬
	પાયંપુંછણ (પાદપ્રોંછન) એષણા	
૧૫૫૪	કાષ્ઠ દંડવાળા પાદપ્રોંછન વિધિ નિષેધ	૭૨૬-૭૨૭
૧૫૫૫	કાષ્ઠ દંડવાળા પાદપ્રોંછન પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૭
૧૫૫૬	પાદપ્રોંછન પાછું ન આપવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૭-૭૨૮
	રજોહરણ એષણા	
૧૫૫૮	રજોહરણ સંબંધી પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૨૮-૭૨૯
૧૫૫૯	ગોચ્છા આદિના વિતરણનો વિવેક	૭૨૯
	૪. આદાન-નિક્ષેપ સમિતિનું સ્વરૂપ-૧	
૧૫૬૦	આદાનભાણ્ડ માત્ર નિક્ષેપણા સમિતિનું સ્વરૂપ	૭૨૯-૭૩૦
૧૫૬૧	ઉપકરણ ધારણના કારણ	૭૩૦
૧૫૬૨	સર્વ ભાંડોપકરણ સહિત ગમન વિધિ	૭૩૦-૭૩૧
૧૫૬૩	ઉપકરણ અવગ્રહ ગ્રહણ વિધાન	૭૩૧
૧૫૬૪	એકલા સ્થવિરના ભાંડોપકરણ અને તેમના આદાન નિક્ષેપણની વિધિ	૭૩૨
૧૫૬૫	દંડાદિ પરિષ્કાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૩૨
૧૫૬૬	દંડાદિને પરઠવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૩૨
૧૫૬૭	અતિરિક્ત ઉપધિ રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૩૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
	ઉપકરણ પ્રતિલેખન-૨	
૧૫૬૮	શય્યા સંસ્તારક ઈત્યાદિનું પ્રતિલેખન વિધાન	૭૩૩
૧૫૬૯	ઉપધિને ઉપયોગમાં લેવાની વિધિ	૭૩૩
૧૫૭૦	અપ્રમાદ પ્રમાદ પ્રતિલેખન પ્રકાર	૭૩૩-૭૩૪
૧૫૭૧-૭૨	પ્રતિલેખનમાં પ્રમત્ત પાપ શ્રમણ	૭૩૪
૧૫૭૩	ઉપધિ અપ્રતિલેખનનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૩૪
	ઉપકરણ પ્રત્યર્પણ પ્રત્યાખ્યાન-૩	
૧૫૭૪	પ્રાતિહારિક સોય આદિ પ્રત્યર્પણ કરવાની વિધિ	૭૩૫
૧૫૭૫	અવિધિથી સોય આદિનું પ્રત્યર્પણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૩૫
૧૫૭૬	નિશ્ચિત સમયમાં દંડ આદિને પાછા ન સોંપવાના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર	૭૩૫-૭૩૬
૧૫૭૭	ઉપધિ પ્રત્યાખ્યાનનું ફળ	૭૩૬
૧૫૭૮	પડી ગયેલા કે વિસ્મૃત થયેલા ઉપકરણની એષણા	૭૩૬-૭૩૭
	(૫) ઉચ્ચાર-પ્રશ્રવણ નિક્ષેપ સમિતિ	
૧૫૭૯-૮૦	પરિષ્ઠાપના સમિતિનું સ્વરૂપ	૭૩૭
૧૫૮૧	ચાર પ્રકારના સ્થંડિલ	૭૩૭
૧૫૮૨	દસ લક્ષણયુક્ત સ્થંડિલમાં પરઠવવાનું વિધાન	૭૩૭-૭૩૮
૧૫૮૩	ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ ભૂમિના પ્રતિલેખનનું વિધાન	૭૩૮
૧૫૮૪	મળમૂત્રાદિની પ્રબળ ઈચ્છા થવા પર કરવાની વિધિ	૭૩૮-૭૩૯
૧૫૮૫	મળ-મૂત્રાદિને પરઠવવાની વિધિ	૭૩૯
૧૫૮૬-૮૭	શ્રમણના મૃતદેહને પરઠવવાની તથા ઉપકરણોને ગ્રહણ કરવાની વિધિ	૭૩૯
	પરિષ્ઠાપનાનો નિષેધ-૨	
૧૫૮૮	ઉદ્દેશિક આદિ સ્થંડિલમાં મળ-મૂત્રાદિ પરઠવવાનો નિષેધ	૭૩૯-૭૪૦
૧૫૮૯	પરિકર્મ કરેલા સ્થંડિલમાં મળ-મૂત્રાદિ પરઠવવાનો નિષેધ	૭૪૦
૧૫૯૦	વિભિન્ન સ્થળોમાં મળ-મૂત્ર પરઠવવાનો નિષેધ	૭૪૦-૭૪૨
	પરિષ્ઠાપના વિધિ-નિષેધ-૩	
૧૫૯૧	પ્રાસુક અપ્રાસુક સ્થંડિલમાં પરઠવવાનો વિધિ-નિષેધ	૭૪૨-૭૪૩
૧૫૯૨	શ્રમણ, બ્રાહ્મણ ઉદ્દેશ્યથી બનાવેલા સ્થંડિલમાં પરઠવવાનો વિધિ નિષેધ	૭૪૩
	નિષિદ્ધ પરિષ્ઠાપના સંબંધી પ્રાયશ્ચિત-૪	
૧૫૯૩-૯૬	નિષિદ્ધ સ્થાનો પર ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૪૩-૭૪૬
૧૫૯૭	અન્યતીર્થિકાદિની સાથે સ્થંડિલ જવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૪૬
૧૫૯૮	આવૃત્ત સ્થાનોમાં મળ-મૂત્ર પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૪૭
૧૫૯૯	ઉચ્ચારણ પ્રશ્રવણ ભૂમિનું પ્રતિલેખન ન કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૪૭
૧૬૦૦	અવિધિથી મળ-મૂત્ર આદિ પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૪૭
૧૬૦૧	સ્થંડિલ સામાચારીનું પાલન કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર	૭૪૭-૭૪૮
	ગુપ્તિ	
	ગુપ્તિ-અગુપ્તિ-૧	
૧૬૦૨-૩	ગુપ્તિનું સ્વરૂપ	૭૪૮
૧૬૦૪	ત્રિગુપ્તિ સંયત	૭૪૮
૧૬૦૫	ગુપ્તિ તથા અગુપ્તિના પ્રકાર	૭૪૮

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
	મન ગુપ્તિ-૨	
૧૬૦૬	મનગુપ્તિ સ્વરૂપ	૭૪૮
૧૬૦૭	ચાર પ્રકારની મન ગુપ્તિ	૭૪૯
૧૬૦૮	મનને દુષ્ટ અશ્વની ઉપમા	૭૪૯
૧૬૦૯-૧૦	દશ ચિત્ત સમાધિ સ્થાન	૭૪૯-૭૫૦
૧૬૧૧	વ્યાકુળ ચિત્તવૃત્તિવાળાનું દુષ્કૃત્ય	૭૫૧
૧૬૧૨	મનને વશમાં કરવાનું ફળ	૭૫૧
૧૬૧૩	મનસમાધારણાનું ફળ	૭૫૧
૧૬૧૪	મનની એકાગ્રતાનું ફળ	૭૫૧
	વચન ગુપ્તિ - ૩	
૧૬૧૫	વચન ગુપ્તિનું સ્વરૂપ	૭૫૧
૧૬૧૬	ચાર પ્રકારની વચનગુપ્તિ	૭૫૧
૧૬૧૭	ગુપ્તિના કૃત્યો	૭૫૨
૧૬૧૮	વચન ગુપ્તિની પ્રરૂપણા	૭૫૨
૧૬૧૯	વચન ગુપ્તિનું ફળ	૭૫૨
૧૬૨૦	વચન સમાધારણાનું ફળ	૭૫૨
	કાયા ગુપ્તિ - ૪	
૧૬૨૧	કાય ગુપ્તિનું સ્વરૂપ	૭૫૨
૧૬૨૨	કાય ગુપ્તિના અનેક પ્રકાર	૭૫૨
૧૬૨૩	કાય ગુપ્તિનું મહત્ત્વ	૭૫૩
૧૬૨૪	કાયગુપ્તિનું ફળ	૭૫૩
૧૬૨૫	કાય સમાધારણાનું ફળ	૭૫૩
૧૬૨૬	ઈન્દ્રિય નિગ્રહનું ફળ	૭૫૪
૧૬૨૭	અપ્રમત્ત મુનિનાં અધ્યવસાય	૭૫૪-૭૫૫
૧૬૨૮	કાયદંડનો નિષેધ	૭૫૫
૧૬૨૯	અસ્થિર આસનવાળો પાપશ્રમણ	૭૫૫
	પરિશિષ્ટ	
૪૯ (૨)	અનગાર ધર્મ પ્રરૂપણા	૭૫૬
૨૭૬ (૨)	સમ્યક્ આદિ ત્રણ પ્રકારની રુચિઓ	૭૫૬
૩૮૮ (૨)	સામાન્યતયા શ્રમણચર્યાનું પ્રરૂપણ	૭૫૬-૭૫૭

●●●●●

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

॥ णाणायारो ॥

काले विणये बहुमाणे,
उवधाने तहा अणिण्हवणे।
वंजण - अत्थ - तदुभए,
अट्ठविधो णाणमायारो ॥

निशीथभाष्य, भाग-१, गा० ८

१

ચરણાનુયોગ

(જ્ઞાનાચાર)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अर्हम्

नमोऽत्थुणं समणस्स भगवओ वड्ढमाणस्स

मंगल सुत्ताणि

णमोक्कार सुत्तं—

१. नमो अरिहंताणं[1],
नमो सिद्धाणं,
नमो आयरियाणं,
नमो उवज्झायाणं,
नमो लोए सव्वसाहूणं,[2]

—वि. स. १, उ. १; सु. १

णमोक्कारमंत महत्तं—

२. एसो पंच नमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो।
मंगलाणं च सव्वेसिं, पढमं हवइ मंगलं॥

—आव. अ. १ सु. १

पंचपदवंदण सुत्तं—

३. नमिऊण असुर-सुर-गरुल-
भुयंग-परिवंदिए।
गयकिलेसे अरिहे सिद्धायरिए
उवज्झाए सव्वसाहूणं॥

—चंद. गा. २

मंगल सुत्तं—

४. चत्तारि मंगलं,
अरिहंता मंगलं, सिद्धा मंगलं,
साहू मंगलं, केवलिपण्णत्तो धम्मो मंगलं।

उत्तम सुत्तं—

चत्तारि लोगुत्तमा,
अरिहंता लोगुत्तमा, सिद्धा लोगुत्तमा,
साहू लोगुत्तमा, केवलिपण्णत्तो धम्मो
लोगुत्तमो।

सरण सुत्तं—

चत्तारि सरणं पवज्जामि,
अरिहंते सरणं पवज्जामि,

મંગળ સૂત્ર

નમસ્કાર સૂત્ર-

૧. અરિહંતોને નમસ્કાર,
સિદ્ધોને નમસ્કાર,
આચાર્યોને નમસ્કાર,
ઉપાધ્યાયોને નમસ્કાર,
લોકમાં સમસ્ત સાધુઓને નમસ્કાર.

નમસ્કાર મંત્રનું મહત્વ-

૨. આ પાંચ નમસ્કાર, સર્વ પાપોનો ક્ષય કરનાર તથા સર્વ મંગળોમાં પ્રથમ મંગળ છે.

પંચપદ વંદન સૂત્ર-

૩. અસુર-સુર ગરુડ અને નાગકુમારોથી વંદિત, ક્લેશ-રહિત અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય તથા સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર કરીને ("ચરણાનુયોગ"નો) પ્રારંભ કરવામાં આવે છે.

મંગળ સૂત્ર-

૪. ચાર મંગળ છે,
અરિહંત મંગળ છે, સિદ્ધ મંગળ છે, સાધુ મંગળ છે,
કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ મંગળ છે.

ઉત્તમ સૂત્ર-

લોકમાં ચાર ઉત્તમ છે:
લોકમાં અરિહંતો ઉત્તમ છે, સિદ્ધો ઉત્તમ છે,
સાધુઓ ઉત્તમ છે, અને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ ઉત્તમ છે.

શરણ સૂત્ર-

હું ચારનું શરણ સ્વીકારું છું:
અરિહંતોનું શરણ સ્વીકારું છું,

---

१ (क) जंबु. व. १, सु. १ (ख) सूर. पा. १, सु. १ (ग) चन्द. पा. १, सु. १

२ आव. अ. १, सु. १

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सिद्धे सरणं पवज्जामि,	સિદ્ધોનું શરણ સ્વીકારું છું,
साहू सरणं पवज्जामि,	સાધુઓનું શરણ સ્વીકારું છું,
केवलिपण्णत्तं धम्मं सरणं पवज्जामि[1]।	કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મનું શરણ સ્વીકારું છું.

—आव. अ. ४, सु १२–१४

---

१ (क) अरहंता मंगलं मज्झ, अरहंता मज्झ देवया । अरहंते कित्तइस्सामि, बोसिरामित्ति पावगं ॥
सिद्धा य मंगलं मज्झ, सिद्धा य मज्झ देवया । सिद्धे य कित्तइस्सामि, बोसिरामित्ति पावगं ॥
आयरिया मंगलं मज्झ, आयरिया मज्झ देवया । आयरिए कित्तइस्सामि, बोसिरामित्ति पावगं ॥
उवज्झाया मंगलं मज्झ, उवज्झाया मज्झ देवया । उवज्झाया कित्तइस्सामि, बोसिरामित्ति पावगं ॥
साहू य मंगलं मज्झ, साहू य मज्झ देवया । साहू य कित्तइस्सामि, बोसिरामित्ति पावगं ॥

—पइण्णय ६, गा. १–५

(ख) **चउसरण गमणं**

अरिहंत-सिद्ध-साहू, केवलि-कहिओ सुहावहो धम्मो । एए चउरो चउगइ-हरणा, सरण लहइ धन्नो ॥

अरिहंता सरणं

अह सो जिणभत्ति-भरुच्छरंतरोमंच-कंचुअकरालो । पहरिस-पण-उम्मीसं, सीसमी कयंजली भणइ ॥
रागद्दोसारीणं हंता कम्मट्ठगाइअरिहंता । विसय-कसायारीणं, अरिहंता हुँतु मे सरणं ॥
रायसिरिमुक्कमित्ता, तवचरणं दुच्चरं अणुचरित्ता । केवलसिरिमरिहंता, अरिहंता हुँतु मे सरणं ॥
थुइवंदणमरिहंता, अमरिंद-नरिंद पूअमरिहंता । सासय-सुहमरहंता, अरिहंता हुँतु मे सरणं ॥
परमणगयं मुणंता, जोइंद-महिन्दझाणमरहंता । धम्मकहे अरिहंता, अरिहंता हुँतु मे सरणं ॥
सव्वजिआणमहिंसं, अरहंता सच्चवयणमरहंता । बंभव्वयमरहंता, अरिहंता हुँतु मे सरणं ॥
ओसरणमवसरित्ता, चउतीसं अइसए मिसेवित्ता । धम्मकहं च कहंता, अरिहंता हुँतु मे सरणं ॥
एगाइ गिराऽणेगे, संदेहे देहिणं समं छित्ता । तिहुयणमणुसासंता, अरिहंता हुँतु मे सरणं ॥
वयणामएण भुवणं, निव्वाविंता गुणेसु ठावंता । जिअलोअमुद्धरंता, अरिहंता हुँतु मे सरणं ॥
अच्चब्भुयगुणवंते, निअ-जस-सभहर-पसाहिअ-दिअंते । निब्भयमणाइअणंते, पडिवन्नो सरणमरिहंते ॥
उज्झिअ-जर-मरणाणं, समत्त-दुक्खत्त-सत्त-सरणाणं । तिहुअण-जणसुहयाणं, अरिहंताणं नमो ताण ॥

सिद्धा सरणं

अरिहंत-सरण-मल-सुद्धि-लद्ध-सुविसुद्ध-सिद्ध-बहुमाणो । पणय-सिर-रइय-कर-कमल-सेहरी-सहरिसं भणइ ॥
कम्मट्ठक्खयसिद्धा, साहाविअ-नाण-दंसण समिद्धा । सव्वट्ठ-सिद्धि-सिद्धा, ते सिद्धा हुँतु मे सरणं ॥
तिअलोअमत्थयत्था, परम पयत्था, अचिंत-गमत्था । मंगल-सिद्ध-पयत्था, सिद्धा सरणं मुह-पसत्था ॥
मूलुक्खय-पडिवक्खा, अमूढलक्खा मजोगिपच्चक्खा । साहाविअत्त-सुक्खा, सिद्धा सरणं परममुक्खा ॥
पडिपिल्लिअपडिणीया, समग्ग-झाणग्गि-दड्ढ-भव-बीआ । जोइसर-सरणीया, सिद्धासरणंमुसरणीआ ॥
पाविअ-परमाणंदा, गुणीनीसंदा विभिन्न-भव-कंदा । लद्धईकय-रवि-चंदा, सिद्धा सरणं खविअदंदा ॥
उवलद्ध-परम-बंभा, दुल्लह-लंभा विमुक्क-संरंभा । भुवण-घर-धरण-खंभा, सिद्धा सरणं निरारंभा ॥

साहू सरणं

सिद्ध सरणेण नवबंभ-हेउ-साहु-गुण-जणिअ-बहुमाणो । मेइणि-मिलंत-सुपसत्थ, मत्थओ तत्थिमं भणइ ॥
जिअलोअ-बंधुणो, कुगइ-सिंधुणो पारगा महाभागा । नाणाइएहिं सिव-सुक्ख-साहगा साहुणो सरणं ॥
केवलिणो परमोही, विउलमई सुअहरा जिणमयंमि । आयरिअ-उवज्झाया, ते सव्वे साहुणो सरणं ॥
चउदस-दस-नवपुव्वी, दुवालसिक्कारसंगिणो जे अ । जिणकप्पाऽहालंदिअ, परिहारविसुद्धि-साहू अ ॥
खीरासव-महुआसव-संभिन्नस्सोअ-कुट्ठबुद्धि अ । चारण-चेउव्वि-पयाणुसारिणो साहुणो सरणं ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चउवीस तित्थयरणामाणि—

५. वंदे उसभं अजियं संभवमभिनंदणं
सुमइ-सुप्पभ-सुपासं ।
ससि पुप्फदंत सीयल
सिज्जंसं वासुपुज्जं च ॥
विमलमणंतं य धम्मं,
संति कुंथुं अरं च मल्लिं च ।
मुणिसुव्वय-नमि-नेमिं,
पासं तह वद्धमाणं च ॥
—नं. थ. गा. १८-१९

ચોવીશ તીર્થંકરોના નામ :

५. १-ઋષભ, २-અજિત, ३-સંભવ, ४-અભિનંદન, ५-સુમતિ, ६-પદ્મપ્રભ, ७-સુપાર્શ્વ, ८-ચંદ્રપ્રભ, ९-સુવિધિ (પુષ્પદન્ત), १०-શીતલ, ११-શ્રેયાંસ १२-વાસુપૂજ્ય, १३-વિમલ, १४-અનંત, १५-ધર્મ, १६-શાન્તિ, १७-કુંથુ, १८-અર, १९-મલ્લિ, २०-મુનિસુવ્રત, २१-નમિ, २२-નેમિ, २३-પાર્શ્વ તથા २४-ભગવાન મહાવીરને (વર્ધમાનને) હું વંદન કરું છું.

चउवीससंथव सुत्त—

६. लोगस्स उज्जोयगरे, धम्म-तित्थयरे जिणे ।
अरिहंते कित्तइस्सं, चउवीसं पि केवली ॥

उसभमजियं च वंदे,
संभवमभिणंदणं च सुमइं च ।
पउमप्पहं सुपासं,
जिणं च चंदप्पहं वंदे ॥

सुविहिं च पुप्फदंतं,
सीअल-सिज्जंस-वासुपुज्जं च ।
विमलमणंतं च जिणं,
धम्मं संतिं च वंदामि ॥

चतुर्विंशति संस्तव सूत्र :

६. સંપૂર્ણ વિશ્વમાં ધર્મનો ઉદ્યોત-પ્રકાશ પાથરનારા, ધર્મ-તીર્થની સ્થાપના કરનારા, રાગ-દ્વેષને, જીતનારા, અંતરંગ કામ ક્રોધાદિ શત્રુઓનો નાશ કરનારા, એવા કેવળજ્ઞાની ચોવીસ તીર્થંકરોનું હું કીર્તન કરીશ-સ્તુતિ કરીશ.

હું શ્રી ઋષભદેવ, શ્રી અજિતનાથજીને વંદન કરું છું, સંભવ, અભિનંદન, સુમતિ, પદ્મપ્રભ સુપાર્શ્વ અને રાગ-દ્વેષના વિજેતા ચંદ્રપ્રભને વંદન કરું છું.

શ્રી પુષ્પદંત (સુવિધિનાથ), શીતલ, શ્રેયાંસ, વાસુપૂજ્ય, વિમલનાથ, અનંત જિનેશ્વરને, ધર્મનાથ તથા શાંતિનાથ ભગવાનને વંદન કરું છું.

उज्झिय-वइर-विरोहा, निच्चमदोहा पसंतमुह-सोहा । अभिमय-सुयसंदोहा, हयमोहा साहुणो सरणं ॥
खंडिअ-सिंणेह-दामा, अकामधामा निकाम-सुहकामा । सुपुरिस-मणाभिरामा, आयारामा मुणी सरणं ॥
मिल्हिअ विसय-कसाया, उज्झियघर-घरणिसंग-सुहसाया । अकलिय-हरिस-विसाया, साहू सरणं गय-ममायं ॥
हिंसाइ-दोस-मुक्का, कय-कारुन्ना सयंसुरुप्पन्ना । अजरामर-पह-खुन्ना, साहू सरणं सुकय-पुन्ना ॥
कामविडंबणचुक्का, कलिमलमुक्का विवित्तक-चोरिक्का । पावरय-सुरय-रिक्का, साहू गुण-रयण-चच्चिक्का ॥
साहुत्त-सुट्ठिया जं, आयरियाई तओ य ते साहू । साहुभणिएण गहिया, तम्हा ते साहुणो सरणं ॥

केवलिकहिओ धम्मो सरणं

पडिवन्न-साहु-सरणो, सरणं काउं पुणो वि जिण-धम्मं । पहरिस-रोमंच-पवंच-कंचुअंचिअ-तणू भणइ ॥
पवर-सुकएहिं पत्तं, पत्तेहि वि नवरि केहि वि न पत्तं । तं केवलि-पन्नत्तं, धम्मं सरणं पवन्नोऽहं ॥
पत्तेण अपत्तेण य, पत्ताणि अ जेण नर-सुरसुहाइं । मुक्ख-सुहं पुण पत्तेण, नवरि धम्मो स मे सरणं ॥
निद्दलिअ-कलुसकम्मो, कय-सुह-जम्मो खलीकयअहम्मो । पसुह-परिणाम-रम्मो, सरणं मे होउ जिणधम्मो ॥
कालत्तए वि न मयं, जम्मण-जर-मरण-वाहि-सय-समयं । अमयं व बहुमयं, जिणमयं च सरणं पवन्नोऽहं ॥
पसमिअ-काम-पमोहं, दिट्ठादिट्ठेसु न कत्थि-विरोहं । सिव-सुह-फलदममोहं, धम्मं सरणं पवन्नोऽहं ॥
नरय-गइ-गमण-रोहं, सुग-संरोहं पवाइ-निक्खोहं । निहणिअ-वम्मह-जोहं, धम्मं सरणं पवन्नोऽहं ॥
भासुर-सुवन्न - सुन्दर - रयणालंकार—गारव—महग्घं । निहिमिव दोगच्च-हरं, धम्मं जिण-देसिअं वंदे ॥
—पइण्णयसुत्तेसु कुसलाणुबंधि अज्झयणं गा. ११—४८ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कुंथुं अरं च मल्लिं,
वंदे मुणिसुव्वयं नमिजिणं च ।
वंदामि रिट्ठनेमिं,
पासं तह वद्धमाणं च ॥

एवं मए अभिथुआ,
विहूय-रयमला, पहीण-जर-मरणा ।
चउवीसं पि जिणवरा,
तित्थयरा मे पसीयंतु ॥

कित्तिय-वंदिय-महिया,
जे ए लोगस्स उत्तमा सिद्धा ।
आरुग्गबोहिलाभं,
समाहिवरमुत्तमं दिंतु ॥

चंदेसु निम्मलयरा,
आइच्चेसु अहियं पयासयरा ।
सागर-वर-गंभीरा,
सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु ॥
—आव. अ. २, सु. ३-६

श्री कुंथुनाथ, अरनाथ, भगवती मल्लि, मुनिसुव्रत तथा रागद्वेषना विजेता नमिनाथजीने वंदन करुं छुं, એ જ પ્રમાણે હું અરિષ્ટનેમિ (નેમિનાથ), પાર્શ્વનાથ અને અંતિમ તીર્થંકર વર્ધમાન (મહાવીર) સ્વામીને વંદન કરું છું.

જેમની મેં આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી છે, જે કર્મરૂપી ધૂળ તથા મેલથી રહિત છે, જે જરા-મરણ દોષોથી સર્વથા મુક્ત છે, એવા આંતરંગ શત્રુઓ પર વિજય પ્રાપ્ત કરનારા ધર્મપ્રવર્તક ચોવીશે તીર્થંકરો મારા પર પ્રસન્ન થાઓ.

જેમની (ઈન્દ્રાદિ દેવો તથા મનુષ્યોએ) પ્રશંસા કરી છે, કીર્તિ કરી છે, વંદના કરી છે, ભાવથી પૂજા કરી છે અને જે સંપૂર્ણ સંસારમાં સૌથી ઉત્તમ છે એવા સિદ્ધ-તીર્થંકર ભગવંતો મને આરોગ્ય અર્થાત્ આત્મશાંતિ, બોધિ-સમ્યગ્દર્શનાદિ રત્નત્રયનો પૂર્ણ લાભ તથા ઉત્તમ સમાધિ પ્રદાન કરો.

જેઓ (અનેક કોટા-કોટિ) ચંદ્રોથી અધિક નિર્મળ અને સૂર્યોથી પણ વિશેષ પ્રકાશમાન છે, મહાસમુદ્રથી પણ અધિક ગંભીર છે, એવા (તીર્થંકર) સિદ્ધ ભગવંતો મને સિદ્ધિ પ્રદાન કરો (અર્થાત્ એમના આલંબનથી મને સિદ્ધિ-મોક્ષ પ્રાપ્ત થાઓ.)

महावीरवंदणं सुत्ताणि—

महावीर-वंदन सूत्रो-

७. जयइ जग-जीव-जोणी,
वियाणओ जगगुरु जगाणंदो ।
जगनाहो जगबंधू,
जयइ जगप्पियामहो भयवं ॥

जयइ सुआणं पभवो,
तित्थयराणं अपच्छिमो जयइ ।
जयइ गुरु लोगाणं,
जयइ महप्पा महावीरो ॥

भद्दं सव्व-जगुज्जोयगस्स,
भद्दं जिणस्स वीरस्स ।
भद्दं सुरासुरनमंसियस्स,
भद्दं धुयकम्म-रयस्स ॥
—नं. थ. गा. १-३

७. સંસારના સર્વ પ્રાણીઓના ઉત્પત્તિ-સ્થાનોને (યોનિઓને) જાણનારા, જગતના ગુરુ, જગદાનંદ, જગન્નાથ,, જગતના બંધુ, જગતના પિતામહ જિનેશ્વર ભગવાન સદા જયવંત છે.

સમસ્ત શ્રુતજ્ઞાનના મૂળસ્રોત, [વર્તમાન અવસર્પિણી કાળના ૨૪] તીર્થંકરોમાંના અંતિમ અને લોકગુરુ મહાત્મા મહાવીર સદા જયવંત છે.

કર્મરજ રહિત, દેવ-દાનવો દ્વારા વંદિત, સર્વ જગતના ઉદ્યોત કરનારા જિન મહાવીરનું સદા કલ્યાણ થાઓ.

८. ववगय-जर-मरण-भए,
सिद्धे अभिवंदिऊण तिविहेणं ।
वंदामि जिणवरिंदं,
तेलोक्क-गुरुं महावीरं ॥
—पण्ण. पद. १, गा. १

८. જન્મ-જરા-મૃત્યુના ભયથી રહિત સિદ્ધોને ત્રિવિધ [મન-વચન-કાયા દ્વારા] વંદન કરીને ત્રૈલોક્યગુરુ જિનેન્દ્ર ભગવાન મહાવીરને હું વંદન કરું છું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९. वीरवरस्स भगवओ जर-मरण-
किलेसदोसरहियस्स ।
वंदामि विणयपणओ
सोक्खुप्पाए सया पाए ॥१॥
—सूर. पा. २०, सु. १०७, गा. ६

१०. जयइ णवणलिणकुवलयवियसिय-
सयवत्तपत्तलदलच्छो ।
वीरो गयंदमयगलसललियगयविक्कमो
भयवं ॥
—चंद. गा. १

सिरि वीरत्थुई—

११. पुच्छिस्सु णं समणा माहणा य,
अगारिणो या पर-तित्थिया य ।
से केइ णेगंतहियं धम्ममाहु,
अणेलिसं साहु-समिक्खयाए ॥
कहं च नाणं कहं दंसण से,
सीलं कहं नाय-सुयस्स आसी ? ।
जाणासि णं भिक्खु ! जहातहेणं,
अहासुयं बूहि जहा णिसंतं ॥
खेयन्नए से कुसले महेसी,
अणंतनाणी य अणंतदंसी ।
जसंसिणो चक्खुपहे ठियस्स,
जाणाहि धम्मं च धिइं च पेहि ॥
उड्ढं अहे यं तिरियं दिसासु,
तसा य जे थावर जे य पाणा ।
से णिच्च-णिच्चेहिं समिक्खपन्ने,
दीवे व धम्मं समियं उदाहु ॥
से सव्वदंसी अभिभूयनाणी,
निरामगंधे धिइमं ठियप्पा ॥
अणुत्तरे सव्व-जगंसि विज्जं,
गंथा अतीते अभए अणाऊ ॥
से भूइपण्णे अणिएअचारी,
खेओहंतरे धीरे अणंत-चक्ख ।
अणुत्तरे तप्पइ सूरिए वा,
वइरोयणिंदे व तमं पगासे ॥
अणुत्तरं धम्ममिणं जिणाणं,
नेया मुणी कासव आसुपन्ने ।
इंदे व देवाण महाणुभावे,
सहस्सनेता दिवि णं विसिट्ठे ॥

૯. જરા મરણ, કલેશ, દ્વેષ ઈત્યાદિથી રહિત વીરવર ભગવાન મહાવીરના સદા સુખદાયી ચરણોમાં હું વિનયપૂર્વક વંદન કરું છું.

૧૦. નવ-વિકસિત કમળ, નીલોત્પલ કે શતપત્ર કમળના પત્ર જેવા દીર્ઘ નેત્રવાળા અને મદમસ્ત ગજેન્દ્રની સુલલિત ગતિવાળા ભગવાન મહાવીર જય પામે છે.

શ્રી વીર-સ્તુતિ :

૧૧. [શ્રી જંબૂસ્વામી કહે છે કે -] હે પ્રભો ! મને શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, ગૃહસ્થો અને અન્ય તીર્થિકોએ પૂછયું કે, જેમણે ઉત્તમ રીતે વિચાર કરીને એકાંત રૂપે કલ્યાણ કરનારો અનુપમ ધર્મ કહ્યો છે તે કોણ છે ?

હે મુનિ, તે જ્ઞાતપુત્ર [ભગવાન મહાવીર]નું જ્ઞાન કેવું હતું ? દર્શન કેવું હતું ? અને શીલ-ચારિત્ર કેવું હતું ? હે ભિક્ષુ, આપ એ યથાર્થપણે જાણો છો, માટે આપે જેવું સાંભળ્યું છે, જેવું અવધાર્યું છે તેવું કહો.

[શ્રી સુધર્માસ્વામી, જંબૂસ્વામી આદિ શિષ્ય વર્ગને ઉત્તર આપે છે] તે મહર્ષિ ખેદજ્ઞ (સંસારના પ્રાણીઓના દુઃખોના જ્ઞાતા) હતા, કુશલ-કર્મરૂપી કુશને લણવામાં નિપુણ, આશુપ્રજ્ઞ-સદા સર્વ ઉપયોગ રાખનારા, અનંતજ્ઞાની અને અનંતદર્શી હતા. [ભવસ્થ કેવળી અવસ્થામાં જગતના] લોચનમાર્ગમાં સ્થિત એવા યશસ્વી ભગવાન મહાવીરના ધર્મને તમે જાણો અને તેમના ધૈર્યને જુઓ.

તે ઊંચે ઊંચી નીચી અને તિર્છી દિશામાં રહેલ ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓને જાણીને તેમ જ [જગતના સર્વ પદાર્થો દ્રવ્યની અપેક્ષાએ] નિત્ય [અને પર્યાયની અપેક્ષાએ] અનિત્યની સમ્યક રીતે સમીક્ષા કરીને દ્વીપ જેવા આધારભૂત અથવા દીપક જેવા સર્વ પદાર્થોને પ્રકાશિત કરનાર ધર્મનો સમત્વ પૂર્વક પ્રરૂપણા કરી છે.

તે ભગવાન મહાવીરસ્વામી સર્વદર્શી, અપ્રતિહતજ્ઞાની, વિશુદ્ધ ચારિત્રવાન, ધૈર્યવાન અને આત્મસ્વરૂપમાં લીન હતા, તેમ જ સમસ્ત જગતમાં ઉત્કૃષ્ટ વિદ્વાન હતા, ગ્રંથિરહિત, નિર્ભય અને આયુષ્યકર્મ-રહિત હતા.

તે ભગવાન મહાવીર સ્વામી અનંતજ્ઞાની, અપ્રતિબદ્ધવિહારી, સંસાર સાગર પાર થયેલા, પરમ ધીર ગંભીર અને સર્વદર્શી હતા, સૌથી વધુ તપનાર સૂર્ય સમાન તેજસ્વી હતા તથા અગ્નિ સમાન અજ્ઞાન-અંધકારને દૂર કરી, પદાર્થોના યથાર્થ સ્વરૂપને પ્રકાશિત કરનાર હતા.

જેમ સ્વર્ગ લોકમાં સહસ્ર દેવોમાં ઈન્દ્ર વિશિષ્ટ પ્રભાવશાળી નેતા છે, તેમ સમસ્ત જગતમાં પ્રભાવશાળી સર્વજ્ઞ કાશ્યપગોત્રી મુનિશ્રી વર્ધમાનસ્વામી ઋષભ આદિ જિનવરો પ્રણીત અનુત્તર ધર્મના વિશિષ્ટ અને પ્રભાવશાળી નેતા હતા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से पन्नया अक्खय-सायरे वा,
महोदही वा वि अणंतपारे ।
अणाइले वा अकसाइ मुक्के,
सक्के व देवाहिवई जुइमं ॥

से वीरिएणं पडिपुण्णवीरिए,
सुदंसणे वा नग-सव्व-सेट्ठे ।
सुरालए वासि-मुदागरे से,
विरायए णेग-गुणोववेए ॥

सयं सहस्साण उ जोयणाणं,
तिकंडगे पंडग-वेजयंते ।
से जोयणे णवणवए सहस्से,
उद्धुस्सितो हेट्ठ सहस्समेगं ॥
पुट्ठे नभे चिट्ठई भूमि-वट्ठिए,
जं सूरिया अणुपरिवट्टयंति ।
से हेमवन्ने बहुनंदणे य,
जंसी रतिं वेदयंती महिंदा ॥
से पव्वए सद्द-महप्पगासे,
विरायती कंचण-मट्ठ-वण्णे ।
अणुत्तरे गिरिसु य पव्व-दुग्गे,
गिरीवरे से जलिए व भोमे ॥
महीइ मज्झंमि ठिए णगिंदे,
पन्नायते सूरिय-सुद्ध-लेसे ।
एवं सिरीए उ स भूरि-वन्ने,
मणोरमे जोयइ अच्चिमाली ॥

सुदंस्सणस्सेव जसो गिरिस्स,
पवुच्चइ महतो पव्वयस्स ।
एतोवमे समणे नाय-पुत्ते,
जाई-जसो-दंसण-नाण-सीले ॥

गिरीवरे वा निसहायताणं,
रुयए व सेट्ठे वलयायताणं ।
तओवमे से जग-भूइ-पन्ने,
मुणीण मज्झे तमुदाहु पन्ने ॥

ભગવાન સમુદ્ર સમાન અક્ષય પ્રજ્ઞાવાન, સ્વયંભૂરમણસમુદ્ર સમાન અપાર પ્રજ્ઞાવાળા, એ સમુદ્રના જળ સમાન સ્વચ્છ અને નિર્મળ, સમસ્ત કષાયોથી રહિત અને જીવનમુક્ત વિહારી, દેવોના અધિપતિ ઈન્દ્ર સમાન દિવ્ય તેજથી સંપન્ન દેવાધિદેવ હતા.

એ ભગવાન વીર્ય શક્તિથી પૂર્ણ વીર્યવાન-શારીરિક અને આધ્યત્મિક બળમાં અસીમ હતા. જેમ સુદર્શન-મેરુપર્વત બધા પર્વતોમાં મુખ્ય છે, તેમ ભગવાન બધા પ્રાણીઓમાં શ્રેષ્ઠ હતા. જેમ મેરુ પર્વત દેવોના નિવાસ સ્થાન જેવો અને નિવાસીઓ માટે આનંદદાયક છે, તેમ ભગવાન અનેક ગુણોથી યુક્ત અને જગતનાં જીવોને આનંદદાયક એવા મેરુની માફક શોભતા હતા.

તે સુમેરુ પર્વત એક લાખ યોજન ઊંચો છે, તેના ત્રણ કાંડ (વિભાગ) છે.-પૃથ્વીમય, સુવર્ણમય અને વૈડૂર્યમય. તેમાં સૌથી ઊંચે સ્થિત પંડગવન વૈજયંતી પતાકા જેવું શોભી રહ્યું છે.

(જમીન ઉપર) તે સુમેરુ પર્વત નવાણુ હજાર યોજન ઊંચો છે (અને જમીનની અંદર) એક હજાર યોજન ઊંડો છે.

તે સુમેરુ પર્વત, ઉપર આકાશને સ્પર્શ કરતો અને નીચે પૃથ્વીમાં અંદર સ્થિત છે. સૂર્યાદિ જ્યોતિષ્કગણ તેની પરિક્રમા કરે છે. તે સોનેરી રંગનો છે અને બહુ (અર્થાત્ ચાર) નંદનવનોથી ભરેલો છે. ત્યાં મહેન્દ્રો પણ આનંદનો અનુભવ કરે છે.

તે મેરુ સર્વ પર્વતોમાં શ્રેષ્ઠ છે, ઉપ પર્વતોના કારણે દુર્ગમ છે અને મણિઓ તેમજ ઔષધીઓથી ભરપૂર હોઈ પ્રજ્વલિત ભૂમિવાળો શોભી રહ્યો છે. તે સુમેરુ પર્વત જગતમાં અનેક નામો (જેમ કે મંદર મેરુ, સુદર્શન, સુરગિરિ વગેરે)થી પ્રસિદ્ધ છે. તેનો રંગ સોના જેવો શુદ્ધ અને સુશોભિત છે.

તે નગેન્દ્ર પૃથ્વીના મધ્ય ભાગમાં સ્થિત છે, સૂર્ય સમાન તેજસ્વી કાંતિવાળો છે, અને અનેક વર્ણવાળો હોઈ અનુપમ શોભાવાળો, મનોરમ છે તેમ જ સૂર્યની જેમ સર્વ દિશાઓને પ્રકાશિત કરનાર છે.

જેમ સમસ્ત પર્વતોમાં સુમેરુ પર્વતનો યશ સર્વથી શ્રેષ્ઠ કહેવાય છે, તેમ તેની ઉપમાવાળા જ્ઞાતપુત્ર શ્રમણ ભગવંત મહાવીર સ્વામી પણ જાતિ, યશ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ હતા.

જેમ લાંબા પર્વતોમાં નિષધ પર્વત સર્વથી લાંબો છે અને વર્તુળાકાર પર્વતોમાં રુચક પર્વત સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે, તેમ તેમની ઉપમાવાળા ભગવાન મહાવીર જગતમાં સર્વ મુનિઓમાં પ્રભૂત પ્રજ્ઞામાં અદ્વિતીય અને શ્રેષ્ઠ હતા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणुत्तरं धम्ममुईरइत्ता,
अणुत्तरं झाणवरं झियाई ।
सुसुक्कसुक्कं, अपगंड-सुक्कं,
संखेंदु-एगंतवदात-सुक्कं ॥
अणुत्तरग्गं परमं महेसी,
असेस-कम्मं स विसोहइत्ता ।
सिद्धिगते साइमणंतपत्ते,
नाणेण सीलेण य दंसणेण ॥
रूक्खेसु णाए जह सामली वा,
जंसी रतिं वेदयंति सुवन्ना ।
वणेसु वा नंदणमाहु सेट्ठं,
नाणेण सीलेण य भूइपन्ने ॥
थणियं य सद्दाण अणुत्तरे उ,
चंदो व ताराण महाणुभावे ।
गंधेसु वा चंदणमाहु सेट्ठं,
एवं मुणीणं अपडिन्नमाहु ॥
जहा सयंभू उदहीण सेट्ठे,
नागेसु वा धरणिंदमाहु सेट्ठे ।
खोओदए वा रस-वेजयंते,
तवोवहाणे मुणि वेजयंते ॥
हत्थीसु एरावणमाहु णाए,
सीहो मियाणं सलिलाण गंगा ।
पक्खीसु वा गरुले वेणुदेवे,
निव्वाणवादीणिह नायपुत्ते ॥
जोहेसु णाए जह वीससेणे,
पुप्फेसु वा जह अरविंदमाहु ।
खत्तीण सेट्ठे जह दंत-वक्के,
इसीण सेट्ठे तह वद्धमाणे ॥
दाणाण सेट्ठं अभय-प्पयाणं,
सच्चेसु वा अणवज्जं वयंति ।
तवेसु वा उत्तम-बंभचेरं,
लोगुत्तमे समणे णायपुत्ते ॥
ठिईण सेट्ठा लवसत्तमा वा,
सभा सुहम्मा व सभाण सेट्ठा ।
निव्वाण-सेट्ठा जह सव्व-धम्मा,
न णायपुत्ता परमत्थि णाणी ॥
पुढोवमे धुणई विगयगेही,
न सण्णिहिं कुव्वई आसुपन्ने ।
तरिउं समुद्दं व महाभवोघं,
अभयंकरे वीर अणंतचक्खू ॥

ભગવાન મહાવીરે સર્વોત્તમ ધર્મ બતાવ્યો હતો. સર્વોત્તમ ધ્યાનની સાધના કરી હતી, તેમનું ધ્યાન માત્ર શુક્લ ધ્યાન-સર્વોત્કૃષ્ટ હતું અને શંખ તથા ચંદ્રમાની સમાન શુભ અને નિર્મળ હતું.

મહર્ષિ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના પ્રભાવથી સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરીને, સર્વોત્તમ, મુખ્ય, સાદિ અનંત એવી સિદ્ધ-ગતિને પ્રાપ્ત કરી.

જેમ વૃક્ષોમાં (દેવ કુરુક્ષેત્રમાં રહેલ) શાલ્મલિ વૃક્ષ શ્રેષ્ઠ છે, અને તે સુવર્ણકુમાર દેવોનું ક્રીડા-સ્થાન છે, અથવા વનોમાં જેમ નંદનવન શ્રેષ્ઠ છે, તેમ જ્ઞાન અને શીલમાં સર્વજ્ઞ ભગવાન મહાવીર શ્રેષ્ઠ હતા.

જેમ શબ્દોમાં (ધ્વનિઓમાં) મેઘગર્જના ઉત્તમ છે, નક્ષત્રોમાં મહાનુભાવ ચંદ્રમા મુખ્ય છે, તથા સુવાસિત પદાર્થોમાં ચંદન શ્રેષ્ઠ છે, તેમ સર્વ કામના-મુક્ત ભગવાન મહાવીર સ્વામી સર્વ મુનિઓમાં શ્રેષ્ઠ મનાય છે.

જેમ સમુદ્રોમાં સ્વયંભૂરમણ, નાગકુમારોમાં ધરણેન્દ્ર અને રસવાળા પદાર્થોમાં ઇક્ષુરસ શ્રેષ્ઠ છે તેમ તપ-ઉપધાનમાં સર્વ મુનિઓમાં ભગવાન મહાવીર વૈજયંતીપતાકાની પેઠે સર્વોપરિ હતા.

જેમ હાથીઓમાં ઐરાવત, પશુઓમાં સિંહ, નદીઓમાં ગંગા અને પક્ષીઓમાં વેણુદેવ ગરુડ શ્રેષ્ઠ છે, તેમ નિર્વાણવાદીઓમાં જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન મહાવીર શ્રેષ્ઠ હતા.

જેમ યોદ્ધાઓમાં વિશ્વસેન, ફૂલોમાં કમળ અને ક્ષત્રિયોમાં દન્તવક્ર મુખ્ય ગણાય છે, તેમ ઋષિઓમાં ભગવાન મહાવીર શ્રેષ્ઠ હતા.

જેમ દાનોમાં અભયદાન, સત્યમાં અનવદ્ય (નિર્દોષ) સત્ય અને તપોમાં બ્રહ્મચર્ય ઉત્તમ છે, તે પ્રમાણે લોકમાં જ્ઞાતપુત્ર શ્રમણ ઉત્તમ હતા.

જેમ સમસ્ત સ્થિતિઓમાં લવસત્તમા સ્થિતિથી સભાઓમાં સુધર્મા સભાથી અને ધર્મોમાં નિર્વાણ (મોક્ષ) ધર્મથી કોઈ શ્રેષ્ઠ નથી, તે પ્રમાણે જ્ઞાનીઓમાં જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન મહાવીરથી કોઇ પરમ જ્ઞાની નથી.

ભગવાન મહાવીર સ્વામી પૃથ્વીની જેમ પ્રાણીઓના આધારભૂત છે, અષ્ટકર્મોનો નાશ કરનાર છે. આસક્તિ રહિત એવા તે કોઈપણ પદાર્થનો સંગ્રહ ન કરનાર છે, આશુપ્રજ્ઞ, પ્રાણી માત્રને અભય આપનાર અને અનંત સંસાર સાગરનો પાર કરનાર તે અનંતચક્ષુ-અનંતજ્ઞાની છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कोहं च माणं च तहेव मायं,
लोभं चउत्थं अज्झत्थ-दोसा ।
एआणि वंता अरहा महेसी,
न कुव्वई पाव न कारवेइ ॥
किरियाकिरियं वेणइयाणुवायं,
अण्णाणियाणं पडियच्च ठाणं ।
से सव्व-वायं इह वेयइत्ता,
उवट्ठिए संजम दीह-रायं ॥
से वारिया इत्थि सराइभत्तं,
उवहाणवं दुक्ख खयट्ठयाए ।
लोगं विदित्ता आरं परं च,
सव्वं पभू वारिय सव्व वारं ॥
सोच्चा य धम्मं अरिहंतभासियं,
समाहियं अट्ठपओवसुद्धं ।
तं सद्दहाणा य जणा अणाऊ,
इंदा व देवाहिवइ आगमिस्संति ॥
—सूय. सु. १, अ. ६ गा. १-२९

अरिहंत महर्षि भगवान महावीर स्वामीએ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર આંતરિક દોષોનો ત્યાગ કર્યો હતો. તે સ્વયં પાપ કરતા ન હતા અને કરાવતા પણ ન હતા.

ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી, વિનયવાદી અને અજ્ઞાનવાદી એ સર્વ મતવાદીઓના મતને જાણીને ભગવાન મહાવીર સ્વામી દીર્ઘરાત્ર (યાવત્-જીવન) સંયમમાં સ્થિત રહ્યા હતા. ઉપધાનવાન ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ દુઃખનો નાશ કરવા માટે સ્ત્રી-સંગ તથા રાત્રિ ભોજનનો ત્યાગ કર્યો હતો, તેમ જ કર્મોનો ક્ષય કરવા માટે સદા તપમાં પ્રવૃત્ત હતા. આ લોક અને પરલોકનું સ્વરૂપ જાણીને તેમણે સર્વપ્રકારના પાપનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો હતો.

અરિહંત દેવ દ્વારા કથિત, યુક્તિસંગત, શબ્દ અને અર્થથી શુદ્ધ ધર્મને સાંભળીને જે જીવો તેના પર શ્રદ્ધા રાખે છે તેઓ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે, અથવા (કદાચિત શેષ કર્મ રહી જાય તો) ઇન્દ્ર સમાન દેવતાઓના અધિપતિ બને છે અને ત્યાર પછીના ભવમાં સિદ્ધ થાય છે.

वीर-सासण थुई—

१२ निव्वुइ-पह-सासणयं जयइ,
सया सव्वभावदेसणयं ।
कुसमय-मय-नासणयं,
जिणिंद वर-वीर-सासणयं ॥
—नं. थ. गा. २

१२. वीर शासन स्तुति :-

નિવૃત્તિમાર્ગના શાસક, સર્વ ભાવોના તથા પદાર્થોના ઉપદેશક, કુદર્શનીઓના અભિમાનને તોડનારા, જિનેન્દ્ર ભગવાન મહાવીરનું શાસન સદા જયવંત હો.

गणहर वंदण सुत्तं—

१३ णमो गोयमाईणं गणहराणं
— वि. अंतिमसुत्तं

१३. गणधर वंदन सूत्र :-

ગૌતમાદિ ગણધરોને નમસ્કાર.

गणहरणामाणि—

१४ पढमित्थ इंदभूई,
बीए पुण होई अग्गिभूइ त्ति ।
तइए य वाउभूई,
तओ वियत्ते सुहम्मे य ॥
मंडिय-मोरियपुत्ते,
अकंपिए चेव अयलभाया य ।
मेयज्जे य पहासे,
गणहरा हुंति वीरस्स ॥
—नं. थ. गा. २०-२१

१४. गणधर नामो :-

પ્રથમ ઇંદ્રભૂતિ જેમનું નામ ગૌતમ છે, બીજા અગ્નિભૂતિ, ત્રીજા વાયુભૂતિ, ચોથા વ્યક્ત, પાંચમા સુધર્મા, છઠ્ઠા મંડિતપુત્ર, સાતમા મૌર્યપુત્ર, આઠમા અકમ્પિત, નવમા અચલભ્રાતા, દસમા મેતાર્ય અને અગિયારમા પ્રભાસ. આ અગિયાર ભગવાન મહાવીરના ગણધરો (ગણ-વ્યવસ્થાપકો) હતા.

संघस्स थुई—

१५ तव नियम विणयवेलो जयइ
सया नाणविमलविउलजलो ।
हेउसयविउलवेगो
संघसमुद्दो गुणविसालो ॥
—वि. स. ४१, उ. १९६, गा. २

१५. સંઘ-સ્તુતિ :-

તપ, નિયમ અને વિનયરૂપી વેળા-ભરતીવાળા, નિર્મળ જ્ઞાન રૂપી વિપુલ પાણીવાળા, સેંકડો હેતુ રૂપી વિપુલ વેગવાળા અને ગુણથી વિશાળ એવા સંઘ રૂપી સમુદ્રનો જય થાઓ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संघ वंदण-सुत्तं—

१६ (१) संघस्स णगरोवमा—

गुण-भवण-गहण ! सुय-रयण-भरिय !
दंसण-विसुद्ध रत्थागा ! ।
संघ-नगर ! भद्दं ते
अक्खंडचरित्तपागारा ! ॥

(२) संघस्स चक्कोवमा—

संजम-तव-तुंबारयस्स नमो
सम्मत्तपारियल्लस्स ।
अप्पडिचक्कस्स जओ होउ
सया संघचक्कस्स ॥

(३) संघस्स रहोवमा—

भद्दं सील-पडागूसियस्स तव-नियम-तुरय-जुत्तस्स ।
संघरहस्स भगवओ सज्झाय-सुनंदिघोसस्स ।

(४) संघस्स पउमोवमा—

कम्म-रय-जलोह-विणिग्गयस्स
सुय-रयण-दीह-नालस्स ।
पंच-महव्वय-थिर-कण्णियस्स
गुण-केसरालस्स ॥
सावग-जण-महुअर-परिवुडस्स
जिण-सूर-तेय-बुद्धस्स ।
संघ-पउमस्स भद्दं
समण-गण-सहस्स-पत्तस्स ॥

(५) संघस्स चंदोवमा—

तव-संजम-मय-लंछण !
अकिरिय-राहु-मुह-दुद्धरिस ! णिच्चं ।
जय संघचंद !
निम्मल-सम्मत्त-विसुद्ध-जोण्हागा ! ॥

(६) संघस्स सूरोवमा—

पर-तित्थिय-गह-पह-नासगस्स
तव-तेय-दित्त-लेसस्स ।
नाणुज्जोयस्स जए
भद्दं दम-संघ-सुरस्स ॥

(७) संघस्स समुद्दोवमा—

भद्दं ! धिइवेलापारिगयस्स
सज्झाय-जोग-मगरस्स ।
अक्खोहस्स भगवओ
संघसमुद्दस्स रुन्दस्स ॥

संघ-वंदन सूत्र—

१६. (१) संघने नगरनी उपमा :

गुणरूप भव्य भवनोथी व्याप्त, श्रुत शास्त्ररूप रत्नोथी परिपूर्ण, विशुद्ध सम्यक्त्वरूप राजमार्गवाळा, निरतिचारी चारित्ररूप किल्लावाळा, हे संघ-नगर ! तारुं कल्याण थाओ.

(२) संघने चक्रनी उपमा :

संयम जेनी नाभि छे, (बाह्य अने आभ्यंतर) तप जेनां आरा छे, सम्यक्त्व जेनी परिधि छे. एवा संघ रूपी चक्रने नमस्कार. जेनी कोई तुलना करी शकतुं नथी एवा संघचक्रनो सदा जय थाओ.

(३) संघने रथनी उपमा :

शीलांगरूप ध्वज जेनी उपर फरकी रही छे, जेमां तप अने संयमरूप सुंदर अश्वयुगल जोडायेल छे, जेमांथी [पांच प्रकारना] स्वाध्यायना मंगलमय मधुर ध्वनि नीकळी रहेल छे एवा भगवान 'संघरथ'नुं कल्याण थाओ.

(४) संघने पद्मनी उपमा :

जे संघरूप पद्म कर्मरज रूपी जळप्रवाहमां नीकळेल छे, जेने श्रुतरत्नमय दीर्घ नाल छे, जेनी पांच महाव्रतरूप स्थिर कर्णीओ छे, उत्तर गुणरूप जेनी परागकेशर छे, जे श्रावक जनोरूपी भ्रमरोथी घेरायेल छे, जे जिनेश्वररूप सूर्यना तेजथी विकास पामेल छे अने श्रमण गणरूप हजारो पांदडाओथी जे शणगारायेल छे एवा श्री संघ पद्मनुं सदा कल्याण हो.

(५) संघने चंद्रनी उपमा :

तप अने संयमरूप मृगलांछनथी युक्त, अक्रियावादीरूप राहुना मुखथी गळी न शकाय तेवा निर्मळ (निरतिचार) सम्यक्त्वरूप चांदनीथी शणगारायेला हे संघचन्द्र ! तारो सदा जय हो.

(६) संघने सूर्यनी उपमा :

परतीर्थिक रूपी ग्रहोना तेजने नष्ट करनार तपतेजथी देदीप्यमान सम्यग्ज्ञानरूप प्रकाशथी भरेला दम-प्रधान संघसूर्यनुं जगतमां कल्याण थाओ.

(७) संघने समुद्रनी उपमा :

धैर्यरूपी वेला (अर्थात् आत्मिक परिणामरूप भरती)थी घेरायेल स्वाध्याय अने शुभ योगरूपी मगरोथी युक्त, परीषहो अने उपसर्गोथी अक्षुब्ध, सर्व ऐश्वर्ययुक्त भगवान संघरूपी समुद्रनुं कल्याण हो.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(८) संघस्स मेरूवमा—

सम्मद्दंसण-वर-वइरदढ-रूढ-गाढावगाढ-पेढस्स ।
धम्म - वर - रयण - मंडियचामीयर - मेहलागस्स ॥
नियमूसिय-कणय-सिलायलुज्जल-
जलंत-चित्तकूडस्स ।
नंदण-वण-मणहर - सुरभि-
सील-गंधुद्धुमायस्स ॥
जीव-दया-सुन्दर-कंदरुद्दरिय-
मुणिवर-मइंद-इन्नस्स ।
हेउ-सय - धाउ - पगलंत-
रयण-दित्तोसहिगुहस्स ॥
संवर-वर-जल-पगलिय-उज्झर-
पविरायमाण-हारस्स ।
सावग - जण - पउर-रवंत-
मोर - नच्चंत-कुहरस्स ॥
विणय-नयप्पवर-मुणिवर-फुरंत-
विज्जुज्जलंत-सिहरस्स ।
विविह-गुण-कप्प-रुक्खग-फल-भर-
कुसुमाउल-वणस्स ॥
नाण-वर-रयण-दिप्पंत-कंत-
वेरुलिय-विमल-चूलस्स ।
वंदामि विणय-पणओ संघ-महामन्दर-गिरिस्स ।
गुण-रयणुज्जल-कडयं सील-सुगंधि-तव-मंडिउद्देसं ॥
सुय-वारसंग-सिहरं संघमहामंदरं वंदे ॥
नगर-रह-चक्क-पउमे चंदे सूरे समुद्दमेरुम्मि ।
जो उवमिज्जइ सययं तं संघ-गुणायरं वंदे[1] ॥)

—नं. थ. गा. ४-१७

(૮) સંઘને મેરુની ઉપમા :

સમ્યગ્દર્શનરૂપ ગાઢ શ્રેષ્ઠ વજ્રમય દૃઢ એવી જેની ભૂપીઠિકા છે. ઉત્તર ગુણરત્નોથી સુશોભિત શ્રેષ્ઠ ધર્મ મૂળગુણ રૂપ જેની સુવર્ણ-મેખલા છે એવી, નિયમરૂપી સુવર્ણ-શિલાઓથી ઉજ્જ્વળ જ્વલંત ચિત્તરૂપી ઊંચા શિખરોવાળા શીલરૂપ સુગંધથી છવાયેલા મનહર નંદનવનો જેમાં છે એવા.

જીવદયારૂપ સુંદર કંદરાઓમાં રહેલા ઉત્કૃષ્ટ ક્ષમાદિભાની અનેક મુનિવરરૂપી મૃગેન્દ્રોવાળા, સોહેતુ હેતુ રૂપી ધાતુઓથી ઝરતી દિવ્ય ભાવરૂપી ઔષધીરત્નોવાળી ગુફાવાળા.

સંવરરૂપી વહેતી શ્રેષ્ઠ જલધારાથી સુશોભિત ઝરણાવાળા વાદળોને જોઈને નાચતા અને કલરવ કરતા મોરોની જેમ વિવિધ ભક્તિભાવોથી બોલતા અને નાચતા શ્રાવક ગણોવાળા.

વિનયથી નમ્ર મુનિવરોરૂપી ચમકતી વિજળીથી તેજસ્વી બનેલ શિખરોળા વિવિધ ગુણરૂપ ફૂલ કે ફળવાળા કલ્પવૃક્ષ સમાન.

સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપ શ્રેષ્ઠ રત્નોથી દેદિપ્યમાન સુંદર વૈડૂર્યમણિમય નિર્મળ શિખરવાળા સંઘરૂપ મહાન મેરુને હું વિનયપૂર્વક નમીને વંદન કરું છું.

ગુણરૂપી રત્નોથી ઉજ્જ્વળ જેનો મધ્યભાગ છે; જેના પાર્શ્વભૂમિ શીલ રૂપી સુગંધથી સુગંધિત અને તપથી સુશોભિત છે, જે દ્વાદશાંગ શ્રુતરૂપ શિખરોથી સંપન્ન છે, એવા મહાન મેરુને હું વંદન કરું છું.

નગર, રથ, ચક્ર, પદ્મ, ચંદ્ર, સૂર્ય, સમુદ્ર અને મેરુની જેને ઉપમા આપવામાં આવી છે એવા ગુણાકર અર્થાત્ ગુણોની ખાણ સમાન સંઘને હું વંદન કરું છું.

સુअस्स णमोक्कार सुत्तं—

१७. णमो सुअस्स । वि.स. १, उ. १, सु. ३

श्रुत नमस्कार सूत्र—

१७. श्रुतने नमस्कार

सुयदेवया णमोक्कार सुत्ताइं—

१८ नमो सुयदेवयाए भगवतीए[2] ।–वि.स.१७,उ.१,सु.१

श्रुत देवता नमस्कार सूत्र—

१८. भगवती श्रुत देवताने नमस्कार

१९ कुमुय-सुसंठियचलणा
अमलियकोरंटवेंटसंकासा ।
सुयदेवया भगवई
मम मतितिमिरं पणासेउ ॥

वि. अंतिमसुत्तं

१९-કમળ પર ધરેલ ચરણકમળવાળી, નિર્મળ કોરંટ પુષ્પની કળી સમાન એવી પૂજ્ય શ્રુતદેવી મારા અજ્ઞાનનો નાશ કરો.

---

१. १-नगर, २-रथ, ३-चक्र, ४-पद्म, ५-चन्द्र, ६-सूर्य, ७-समुद्र, ८-मेरु-એ ઉપમા-અષ્ટક મહામાનવની પ્રતિષ્ઠાનો દ્યોતક છે. તેમાં અધ્યાત્મ સાધકોનો સંઘ ઉપમેય છે. શ્રેષ્ઠતમ ઉપમાના દ્વારા સંઘમાં એ બધા અનિવાર્ય ગુણોની પ્રતિષ્ઠા થવી ઘણી જરૂરી છે જેથી સાધક સાધનામાં સહેજે સિદ્ધિ મેળવી શકે છે.

२. भग. स. २९ उ. १ सू. १

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२० वियसियअरविंदकरा
नासियतिमिरा सुयाहिया देवी ।
मज्झं पि देउ मेहं
वुह-विबुह-णमंसिया णिच्चं ॥
सुयदेवयाए पणमिमो
जीए पसाएण सिक्खियं नाणं ।
अण्णं पवयणदेवी
संतिकरी तं नमंसामि ॥
सुयदेवया य जक्खो कुंभधरो बंभसंति वेरोट्टा ।
विज्जा य अंतहुंडी देउ अविग्घं लिहंतस्स ॥
वि. अंतिमसुत्तं

२०- જેના હાથમાં ખીલેલ કમળ છે, જેણે અજ્ઞાનરૂપ અંધકારનો નાશ કર્યો છે, બુધ-પંડિત અને વિબુધ-દેવો જેમને હંમેશા નમે છે, એવી શ્રુતાધિષ્ઠિત દેવી મને બુદ્ધિ આપો.

અમે શ્રુતદેવતાને પ્રણામ કરીએ છીએ,જેની કૃપાથી જ્ઞાન મળ્યું છે. અને વળી શાન્તિ કરવાવાળી છે એવી પ્રવચન-દેવીને મારા નમસ્કાર છે.

શ્રુતદેવતા, કુંભધર યક્ષ, બ્રહ્મશાન્તિ, વૈરોટ્યા, વિદ્યા અને અંતહુંડી લેખન કરનારને નિર્વિઘ્ન કરો.

गणिपिडग णमोक्कार सुत्तं—
२१. णमो दुवालसंगस्स गणिपिडगस्स ।
वि. अंतिमसुत्तं

ગણિપિટક નમસ્કાર સૂત્ર—
૨૧. દ્વાદશાંગ ગણિપિટકને નમસ્કાર

लिवि णमोक्कार सुत्तं—
२२. णमो बंभीए लिवीए[3] । वि.प्र. १,उ.१,सु.१

લિપિ નમસ્કાર સૂત્ર—
૨૨. બ્રાહ્મી લિપિને નમસ્કાર.

वंदणा फल सुत्तं—
२३. प्र० वंदणएणं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ० वंदणएणं नीयागोयं कम्मं खवेइ । उच्चागोयं निबन्धइ । सोहग्गं च णं अप्पडिहयं आणाफलं निव्वत्तेइ दाहिणभावं च णं जणयइ ।
—उत्त. अ. २९, सु. १२

વંદન-ફળ સૂત્ર—
૨૩. પ્ર. ભંતે ! વંદનાથી જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?

ઉ. વંદનાથી તે નીચ કુળમાં ઉત્પન્ન કરનાર (જન્મ આપનાર) કર્મોનો નાશ કરે છે, ઉચ્ચ કુળમાં ઉત્પન્ન કરનાર કર્મોને બાંધે છે, જેની આજ્ઞાને લોકો શિરોમાન્ય કરે છે, અબાધિત પરમ સૌભાગ્યને પ્રાપ્ત થાય છે, તેમજ દાક્ષિણ્યભાવ પણ પ્રાપ્ત કરે છે.

---

૩. બ્રાહ્મી લિપિને નમસ્કાર શા માટે અને કેમ ?

અક્ષર વિન્યાસરૂપ એટલે કે લિપિબદ્ધ શ્રુત દ્રવ્યશ્રુત છે. લખવામાં આવતા અક્ષર સમૂહનું નામ લિપિ છે. ભગવાન્ ઋષભદેવે પોતાની પુત્રી બ્રાહ્મીને જમણા હાથે લખવાનાં સ્વરૂપમાં જે લિપિ શીખવી તે બ્રાહ્મી લિપિ કહેવાય છે. બ્રાહ્મી લિપિને નમસ્કાર કરવાના સંબંધમાં ત્રણ પ્રશ્નો ઉભા થાય છે.

(૧) લિપિ અક્ષરસ્થાપનારૂપ હોવાથી તેને નમસ્કાર કરવા એ દ્રવ્યમંગલ છે. જે કે એકાંત મંગલરૂપ ન હોવાના કારણે બ્રાહ્મી કેવી રીતે ઉપાદેય થઈ શકે ?

(૨) ગણધરોએ સૂત્રને લિપિબદ્ધ કર્યા નથી એવી પરિસ્થિતિમાં એમણે લિપિને નમસ્કાર શા માટે કર્યા ?

(૩) પ્રસ્તુત શાસ્ત્ર પોતે જ મંગલરૂપ છે. પછી શાસ્ત્ર માટે એ મંગળ શા માટે કરવામાં આવ્યું ?

તેનું યથાક્રમે સમાધાન આ પ્રમાણે છે—

પ્રાચીન કાળમાં શાસ્ત્રને કંઠસ્થ કરવાની પરંપરા હતી, લિપિબદ્ધ કરવાની નહીં. એવી સ્થિતિમાં લિપિને નમસ્કાર કરવાની જરૂર ન હતી. છતાં પણ લિપિને નમસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે તેના માટે વૃત્તિકાર સ્પષ્ટતા કરે છે કે આ નમસ્કાર પ્રાચીનકાળના લોકો માટે નથી, આધુનિક લોકો માટે છે. માટે એવો પુરાવો થાય છે કે ગણધરોએ લિપિને નમસ્કાર કર્યા નથી. આ નમસ્કાર શાસ્ત્રને લિપિબદ્ધ કરનાર કોઇ પરંપરાનુગામીથી કરવામાં આવેલ છે. અક્ષરસ્થાપનારૂપ લિપિ પોતે જ પોતાના સ્વરૂપમાં નમસ્કરણીય હોતી નથી. એવું જ જો હોત તો લાટી, યવની, તુર્કી, રાક્ષસી ઇત્યાદિ પ્રત્યેક લિપિ નમન યોગ્ય હોત. પરંતુ અહીં બ્રાહ્મી લિપિને નમન યોગ્ય બતાવી છે. તેનું કારણ એવું છે કે શાસ્ત્ર બ્રાહ્મી લિપિમાં જ પ્રતિબદ્ધ હોવાના કારણે તે લિપિ આધુનિક લોકોના માટે શ્રુત-જ્ઞાનરૂપ ભાવમંગળરૂપે ઘણી જ ઉપકારી છે. દ્રવ્યશ્રુત ભાવશ્રુતનું કારણ હોવાથી સંજ્ઞાક્ષરરૂપ (બ્રાહ્મી લિપિરૂપ) દ્રવ્યશ્રુતને પણ મંગળસ્વરૂપે માન્યું છે. વાસ્તવમાં અહીં નમન યોગ્ય ભાવશ્રુત જ છે. તો જ પૂજ્ય છે. અથવા શબ્દનયની દૃષ્ટિએ શબ્દ અને તેનો કર્તા એક જ થઇ જાય છે. એવા અભેદ-વિવક્ષાથી બ્રાહ્મી લિપિને નમસ્કાર ભગવાન્ ઋષભદેવ (બ્રાહ્મી લિપિના નિર્માતા)ને નમસ્કાર કરવા બરોબર છે. માટે લિપિને નમસ્કાર કરવાનો અર્થ અક્ષર-વિન્યાસને નમસ્કારરૂપ લેવામાં આવે તો અતિવ્યાપ્તિ દોષ થશે.

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

चउवीसथवफल सुत्तं—

२४. प्र० चउव्वीसत्थएणं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ० चउव्वीसत्थएणं दंसणविसोहिं जणयइ।
—उत्त. अ. २९, सु. ११

थव-थुई मंगल फल सुत्तं—

२५. प्र० थवथुइमंगलेणं भंते ! जीवे किं जणयइ ?

उ० थवथुइमंगलेणं नाणदंसणचरित्तबोहिलाभं जणयइ। नाणदंसणचरित्त-बोहिलाभसंपन्ने य णं जीवे अन्तकिरियं कप्पविमाणोववत्तिगं आराहणं आराहेइ। —उत्त. अ. २९, सु. १६

चतुर्विंशतिस्तव फळ सूत्र—

२४. प्र. भंते! चतुर्विंशतिस्तव [चोवीश तीर्थंकरोनी स्तुति करवाथी) जीव शुं प्राप्त करे छे ?
उ. चतुर्विंशतिस्तवथी सम्यक्त्वनी विशुद्धि प्राप्त थाय छे.

स्तव स्तुति मंगळफळ—

२५. प्र. भंते! स्तव अने स्तुतिरूप मंगळथी जीव शुं प्राप्त करे छे ?
उ. स्तव अने स्तुतिरूप मंगळथी ते ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप बोधिनो लाभ प्राप्त करे छे. ज्ञान, दर्शन अने चारित्रना बोधि-लाभथी संपन्न व्यक्ति मोक्ष-प्राप्ति अथवा वैमानिक देवोमां उत्पन्न थवा योग्य आराधना करे छे.
जेना अध्यवसानावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम थयो नथी, ते केवलीपासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळ्या विना संवर आराधना करी शकता नथी. गौतम आ प्रयोजनथी आ प्रमाणे कहेवामां आव्युं छे.

—o—

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

धम्मपण्णवणा

२६. तेणं कालेणं
तेणं समएणं
समणे भगवं महावीरे।
आइगरे
तित्थयरे
सयं संबुद्धे।
पुरिसुत्तमे
पुरिससीहे
पुरिसवरपुंडरीए
पुरिसवरगंधहत्थी।
लोगुत्तमे
लोगनाहे
लोगहिए
लोगपईवे
लोगपज्जोयगरे।
अभयदए
चक्खुदए
मग्गदए
सरणदए
जीवदए
बोहिदए।
धम्मदए
धम्मदेसए
धम्मनायगे
धम्मसारही
धम्मवर-चाउरंत-चक्कवट्टी।
दीवो
ताणं
सरणगई पइट्ठे
अप्पडिहयवरणाणदंसणधरे।
वियट्ट छउमे।
जिणे
जाणए
तिण्णे
तारए
मुत्ते
मोयए

ધર્મ-પ્રજ્ઞાપન

૨૬. તે કાળે
તે સમયે
શ્રમણ ભગવાન મહાવીર
શ્રુત-ચારિત્રધર્મના પ્રવર્તક
ચતુર્વિધ તીર્થના સંસ્થાપક
સ્વયંબુદ્ધ
પુરુષોમાં ઉત્તમ
પુરુષોમાં સિંહ સમાન
પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ પુંડરીક-કમળ સમાન
પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ ગંધહસ્તી સમાન,
લોકમાં સર્વોત્કૃષ્ટ
લોકના નાથ
લોકના હિતકર
લોકપ્રદીપ (લોકમાં દીપક સમાન)
લોકમાં ઉદ્યોત (પ્રકાશ) કરનારા.
અભયદાન-દાતા,
જ્ઞાનચક્ષુ-દાતા,
(મોક્ષ)-માર્ગદર્શક
શરણદાતા
જીવદયાના કરનાર,
બોધિદાતા,
ધર્મદાતા,
ધર્મોપદેશક,
ધર્મનાયક,
ધર્મસારથી,
ધર્મના શ્રેષ્ઠ ચાતુરંત ચક્રવર્તી,
દ્વીપ સમાન
રક્ષક,
શરણાગતના આધાર
આવરણ રહિત અનુત્તર જ્ઞાન દર્શનના ધારક,
કપટ રહિત,
રાગ-દ્વેષ-વિજેતા,
રાગ-દ્વેષને જીતવાનો પથ દર્શાવનાર
(પોતે) સંસાર સાગર તરી ગયેલ,
(બીજાને) સંસારના તારક
બાહ્યાભ્યન્તર પરિગ્રહથી મુક્ત
પરિગ્રહથી મુક્ત કરનારા

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बुद्धे
बोहए ।
सव्वण्णू
सव्वदरिसी
सिवमयलमरुअमणंतमक्खयमव्वाबाह-
मपुणरावत्तगं

जीवाजीव द्रव्योना ज्ञाता
जीवाजीव द्रव्योना उपदेशक
सर्वज्ञ
सर्वदर्शी,
उपद्रव-रहित, स्थिर, रोग-रहित, अनंत, अक्षय, बाधा-रहित, अपुनरावर्तक

सिद्धिगइ नामधेयं ठाणं संपाविउकामे

सिद्धगति नामक स्थानने प्राप्त करवानी कामना-वाळा हता.

अरहा जिणे केवली
सत्तहत्थुस्सेहे
समचउरंससंठाणसंठिए
वज्जरिसहनारायसंघयणे
अणुलोम वाउवेगे
कंकग्गहणी
कवोयपरिणामे
सउणिपोस-पिट्ठन्तरोरुपरिणए

ते अरिहंत केवळज्ञानी हता.
सात हाथ ऊंचा हता.
समचोरस संस्थानवाळा,
वज्रऋषभनाराच संहनन युक्त
तेमना शरीरमां दरेक वायु अनुकूळ वेगवाळा हता.
कंक पक्षीना जेवा गुदाशयवाळा
कपोतना जठराग्नि जेवा जठराग्निवाळा हता.
एमना पृष्ठ भागना अंतमां अपान भाग अने ऊरु शकुनि (पक्षी)नी जेम सुगठित हता.

पउमुप्पलगंध सरिस णिस्सास सुरभिवयणे

एमनो निःश्वास अने वदन पद्म जेवा सुगंधित हता.

निरायंग-उत्तम-पसत्थ-अइसेयणिरुवमपले

एमनुं शरीर रोग रहित उत्तम प्रशस्त सर्वो-त्तम गुणयुक्त अतिश्वेत अने अनुपम मांस वाणुं हतुं.

जल्ल-मल-कलंक-सेय-रयदोसवज्जियसरीरे
णिरुवलेवे

एमनुं शरीर अनेक प्रकारना मेल, परसेवा, रज, मसा, तल आदि कलंक रहित, रज दोषथी वर्जित होवाथी निर्मळ हतुं.

छायाउज्जोइयंगमंगे
घण-णिचिय-सुबद्ध-लक्खणुन्नयकूडागारणिभ-
पिंडियग्गसिरए
सामलिबोंड-घण-णिचियच्छोडियमिउ-विसय-
पसत्थ-सुहुम-लक्खण-सुगंध-सुन्दर-भुजमोचक-
भिंग-णील-कज्जल-पहट्ठ-भमरगणणिद्ध-णिकुरंब-
णिचय-कुंचियपयहिणावत्तमुद्धसिरए

एमनां प्रत्येक अंग-उपांग तेजस्वी कांतिवाळां हतां.
एमनुं मस्तक सघन सुबद्ध गोळाकार उत्तम लक्षणोथी संपन्न पर्वतना उन्नत शिखर जेवुं हतुं.
एमना मस्तके पडेला केश शाल्मलि फळने फाडीने नाखेला सघन रेशा जेवा कोमळ, विशाळ प्रशस्त सूक्ष्म लक्षण आदिथी संपन्न सुगंधित अने सुंदर हता, वांकडिया अने भुजमोचक मणि काजळ तथा भ्रमर जेवा काळा चमकदार पुष्ट सघन अने दक्षिणा-वर्त हता.

दाडिम-पुप्फ-तवणिज्ज-सरिस-णिम्मल-सुणिद्ध-
केसंत केसभूमि

एमना मस्तके पर केश जेमांथी नीकळता ते चामडी दाडमना फूल जेवी तथा तपेला सोना जेवी निर्मळ अने सुंवाणी हती.

छत्तागारुत्तमांगदेसे
णिव्वण-सम-लट्ठ चंदद्धसमणिडाले

एमनो मस्तकनो मध्यभाग छत्राकार हतो.
एमनुं ललाट व्रणना चिह्नथी रहितसमतल मसृण सुंदर तेमज अर्धचंद्राकार हतुं.

उडुवइ-पडिपुण्ण-सोमवयणे

एमनुं मुख शरदऋतुना पूर्ण चंद्र समान सौम्य हतुं.

अल्लीण-पमाणजुत्त-सवणे

एमना कान योग्य अने प्रमाणसर हता.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पीण-मंसल-कवोलदेसभाए
आणामिय चाप-रुइल किण्हब्भराइतणु-कसिण-णिद्ध भमुहे
अवदालिय-पुंडरीय-णयणे
कोआसिय-धवल-पत्तलच्छे
गरुलायय उज्जु-तुंग-णासे

उवचिय-सिलप्पवाल-बिंबफलसण्णिभाहरोट्ठे
पंडुर-ससिसयल-विमल-णिम्मलसंख-गोखीरफेण-कुंद-दग-रयमुणालिया-धवल दंतसेढी

अखंड दंते
उप्फुडिय दंते
अविरल दंते
सुणिद्ध दंते
सुजाय दंते
एकदंत सेढी विव अणेगदंते

हुयवह-णिद्धंत-धोय-तत्त-तवणिज्जरत्ततल-तालु-जीहे
अवट्ठिय-सुविभत्त-मंसू

मंसल-संठिय-पसत्थ-सद्दूल-विउल-हणुए

चउरंगुल-सुप्पमाण-कंबुवरसरिसग्गीवे

वर महिस-वराह-सीहसद्दूलउसभ-णागवर-पडिपुण्णखंधे

जुग-सण्णिभ-पीण-रइअ-पीवर पउट्ठसंठिए-सुसिलिट्ठ-विसिलिट्ठ-घणथिर-सुबद्धसंधि-पुरवर-फलिहवट्टिय-भुए
भुयगीसर-विउल-भोग-आयाण-पलिह उच्छूढ-दीहबाहू
रत्ततलोवइय-मउय-मंसल-सुजाय-लक्खण-पसत्थ-अछिद्द-जाल-पाणी

पीवर कोमल वरंगुली
आयंब-तंब-तलिन सुई-रुइल-णिद्ध-णखे

चंद-सूर-संख-चक्क-दिसासोत्थिय-विभत्त-सुर-रइय पाणिलेहे
कणगसिलातलुज्जल-पसत्थ-समतलउवचिय-वित्थिण्णपिहुल-सिरिवच्छंकिय वच्छे

એમના ગાલ પુષ્ટ અને માંસલ હતા.
એમની ભ્રમરો નમેલા ધનુષ જેવી વાંકી તથા વાદળ જેવી કાળી, પાતળી અને સ્નિગ્ધ હતી.

એમના નેત્ર ખીલેલા પુંડરીક કમળ જેવાં હતાં, એમની કીકીઓ તથા શ્વેત ભાગ અત્યંત તેજસ્વી હતા.
એમનું નાક ગરુડની ચાંચ જેવું લાંબું, સીધું તથા ઊંચું હતું.
એમના હોઠ પરવાળા અને બિમ્બફળ જેવા હતા.
એમના દાંત ચંદ્રખંડ જેવા, નિર્મળ શંખ જેવા. ગાયના દૂધના ફીણ જેવા, કુંદ પુષ્પ જેવા તથા કમળના રેસા જેવા શ્વેત હતા.
એમના દાંત અખંડ હતા.
એમના દાંત ફાટ રહિત હતા.
એમના દાંત એકબીજાની સાથે યુક્ત હતા.
એમના દાંત ચીકણા હતા.
એમના દાંત સુંદર હતા.
બધા દાંતો એકજ સળંગ દંતશ્રેણિ હોય તેમ લાગતું હતું.
એમનું તાળવું અને જીભ અગ્નિથી તપેલા અને પાણીથી ધોયેલા સોના જેવા રતાશ પડતા હતા.

અવર્ધનશીલ બે ભાગોથી વહેંચાયેલા એમનાં દાઢીને મુછ સુવ્યવસ્થિત હતા.
એમની હડપચી શાર્દુલસિંહની હડપચીના જેવી માંસલ-વિશાળ અને પુષ્ટ હતી.
એમની ગર્દન ચાર આંગળ પ્રમાણ શ્રેષ્ઠ શંખ જેવી હતી,
એમના ખભાનો ભાગ શ્રેષ્ઠ મહિષ, શૂકર, શાર્દુલ સિંહ, વૃષભ અને ઉત્તમ હાથીના સ્કંધ જેવો પરિપૂર્ણ હતો.

ગાડીના પૈડાં જેવી મજબૂત અને વિશેષ સ્નાયુઓથી બંધાયેલી સુદૃઢ સાંધાઓવાળી, જોડાયેલી એમની ભુજાઓ નગરના દરવાજાના આગળા જેવી હતી.
ઇચ્છિત વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા માટે નાગરાજની ફેલાયેલી ફણાની માફક તેમના હાથ લાંબા અને દૃઢ હતા.

એમની રક્તવર્ણી હથેળી માંસલ, તથા વિશેષ લક્ષણવાળી હતી અને આંગળીઓ મેળવવાથી એમાં છિદ્રો દેખાતાં નહોતાં.
એમની સુંદર આંગળીઓ માંસલ અને કોમળ હતી.
એમના હાથની આંગળીઓના નખ આછા રક્ત-વર્ણ સ્વચ્છ, ચીકણા, પાતળા તથા ચમકદાર હતા.
એમના હાથોમાં ચંદ્ર-સૂર્ય, શંખ, ચક્ર, દક્ષિણાવર્ત સ્વસ્તિક ઇત્યાદિ આકૃતિયો સાથેની સુંદર અને સ્પષ્ટ રેખાઓ હતી.
એમનું વક્ષસ્થલ સ્વર્ણશિલા જેવું ઉજ્જવલ, વિશાળ, સમતલ, માંસલ, પહોળું તથા શ્રીવત્સના ચિહ્નવાળું હતું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सण्णय-संगय-सुंदर-सुजाय-णियमाइय-पीणरइय पासे

झस-विहग-सुजायपीण कुच्छी

सुइ करणे

गंगावत्तक-पयाहिणावत्त-तरंगभंगुर-रविकिरण-तरुण-बोहिय अकोसायंत-पउमगंभीर वियड-णाभे

साहयसोणंद-मुसल-दप्पणणि करियवरकणगच्छरु सरिसवर वइर-वलियमज्झे

पमुइय-वरतुरग-सीहवर-वट्टिय कडी

वरतुरगसुजाय-गुज्झदेसे

आइण्ण-हउव्व-णिरुवलेवे

गयससण-सुजाय-सन्निभोरू

समग्ग-णिमग्ग-गूढ जाणु

एणी-कुरूविंदावत्त वट्टाणुपुव्व जंघे

संठिय-सुसिलिट्ठ-गूढ-गुप्फे

सुपइट्ठिय-कुम्म-चारु-चलणे

रत्तुप्पलपत्त-मउय-सुकुमाल-कोमल-तले

नग-नगर-मगर-सागर-चक्कंकवरंग-मंगलंकिय चरणे

अणुपुव्व-सुसहयंगुलीए

उण्णय-तणु-तंब-णिद्ध-णक्खे

वरवारणतुल्ल-विक्कम-विलसिय-गई

कणगसिलाय-सुजाय-णिरुवहय-देहधारी

उज्जुय-सम-सहिय-जच्चतणुकसिण-णिद्ध-आइज्ज-लउह-रमणिज्जरोमराई

हुयवह-णिद्धम-जलिय तडितडिएतरुण-रवि-किरण-सरिस-तेए

એમના શરીરનો પડખાનો ભાગ શરીરાનુસાર સુંદર, માંસલ અને પ્રમાણસર તથા સુડોલ હતો.

એમનું ઉદર (પેટ) માછલી તથા પક્ષી જેવું સુંદર હતું.

એમના ઉદર (પેટ) ના આંતરડા સ્વસ્થ હતા.

એમની નાભિ ગંગા નદીના દક્ષિણાવર્ત તરંગોથી બનેલા વમળો જેવી ગોળ, તરુણ સૂર્યના કિરણોથી સંપૂર્ણ ખીલેલા કમળ જેવી ગહન અને ગંભીર હતી.

એમના શરીરનો મધ્યભાગ (કટિભાગ) ત્રિપાઈના મધ્યભાગ જેવો, સાંબેલાના મધ્યભાગ જેવો, દર્પણના દંડ જેવો, ચળકતા સોનાની સુંદર તલવારની મૂઠ જેવો અને શ્રેષ્ઠ વજ્રના મધ્યભાગ જેવો હતો.

એમની કમરનો ભાગ ઉત્તમ ઘોડાની અને સિંહની સુડોળ કમર જેવો હતો.

એમનો ગુહ્યપ્રદેશ સશકત ઘોડાના ગુહ્યપ્રદેશના જેવો પરિપૂર્ણ હતો.

અત્યંત ઉત્તમ પ્રકારના ઘોડાના ગુહ્યપ્રદેશના જેવો ભગવાનનો ગુહ્યપ્રદેશ લેપ રહિત હતો.

એમની બન્ને જાંઘાઓ હાથીની સૂંઢ જેવી સુગઠિત હતી.

એમના ઘુંટણો ડબ્બાના ઢાંકણા જેવા સુસ્થિત (યોગ્ય રીતે બીડાયેલ) હતા.

એમની પિંડીઓ હરણની પિંડીઓ જેવી, કુરુવિંદ નામના ઘાસ જેવી, ક્રમસર ગોળાકાર થતી એવી હતી.

એમના પગની ઘૂંટીઓ સુગઠિત સુવ્યવસ્થિત અને ગાઢી હતી.

એમના ચરણ કાચબાની ઉપરના ભાગ જેવા સુંદર અને સુપ્રતિષ્ઠિત હતાં.

એમનાં પગના તળિયાં રકતકમળપત્ર જેવાં, અત્યંત સુકોમળ હતાં.

એમનાં પગનાં તળિયા પર્વત, નગર, મગર, સાગર, ચક્ર, સ્વસ્તિક ઇત્યાદિ માંગલિક ચિહ્નોથી સુશોભિત હતા.

એમના પગની આંગળીઓ કમશઃ નાની મોટી તથા એકબીજા સાથે બીડાયેલી હતી.

એમના પગની આંગળીઓના નખ રકતવર્ણા, ઉન્નત, ચીકણા તેમજ પાતળા હતા.

એમની ગતિ પટ્ટહસ્તિની ગતિની જેમ પરાકમપૂર્ણ -(ગૌરવપૂર્ણ) હતી.

તેઓ કંચનશલાકા સમાન તથા રોગાદિક પીડા રહિત દેહધારી હતા.

એમના શરીરની રોમરાજી સીધી, એક સરખી, એકમેકને મળેલી, પાતળી, કાળી, લાવણ્યમય અને રમણીય હતી.

એમનું તેજ ધુમાડા વગરના (નિર્ધૂમ) પ્રજ્વલિત અગ્નિ જેવું, વિદ્યુત જેવું તથા તરુણ સૂર્યના કિરણો જેવું હતું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणासवे अममे अकिंचणे छिन्नसोए णिरुवलेवे
ववगय-पेम-राग-दोस मोहे
णिग्गंथस्स पवयणस्स देसए
सत्थगाइणायगे, पइट्ठावए, समणगपई समणग-विंद परिवुडे[1]

चउतीसबुद्धवयणातिसेस पत्ते
पणतीससच्चवयणातिसेस पत्ते —उव.सु. १६

२७. तए णं समणे भगवं महावीरे तीसे य महइ-महालियाए परिसाए, मुणि परिसाए, जइ परिसाए, देव परिसाए, अणेगसयाए अणेगसयवंदाए अणेगसयवंदपरिवाराए, सारयणवत्थणिय-महुर-गम्भीरकोंचणिग्घोस-दुंदुभिस्सरे
उरे वित्थडाए, कंठे वट्टियाए
सिरे समाइण्णाए
अगरलाए
अमम्मणाए
सुवत्तक्खरसण्णिवाइयाए पुण्णरत्ताए सव्व-भासाणुगामिणीए सरस्सईए
जोयण णिहारिणा सरेणं
अद्धमागहाए भासाए धम्मं परिकहेइ
सा वि य णं अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाणं अप्पणो सभासाए परिणामेणं परिणमइ[2] उव. सु. ५६

२८. भगवओ धम्म देसणा—

ततो णं समणे भगवं महावीरे उप्पन्ननाण-दंसणधरे अप्पाणं च लोगं च अभिसमिक्ख पुव्वं देवाणं धम्ममाइक्खती, ततो पच्छा माणुसाणं ।
आ. सु. २. अ. १५. सु. ७७५

धम्मसरूवं जिण्णासा

२९. प०-कतरे धम्मे अक्खाते माहणेण मतीमता ?
उ०-अंजु धम्मं अहातच्चं जिणाणं तं सुणेह मे ।
सुय. सु. १ अ. ६ गा. १.

भावलोअप्पयारा—

३०. तिविहे लोगे पण्णत्ते, तं जहा—
१. णाणलोगे,
२. दंसणलोगे,
३. चरित्तलोगे ।
ठाणं अ. ३, उ. २. सु. १६१ (२)

તેઓ આશ્રવરહિત, મમત્વરહિત, પરિગ્રહરહિત, શોકરહિત અને લેપ રહિત (મધ્યસ્થ) હતા.

ભગવાન પ્રેમ, રાગ, દ્વેષ અને મોહથી રહિત હતા. પ્રભુ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચનના ઉપદેશક હતા.

તેઓ શાસ્ત્રકારોના આદિનાયક, પ્રતિષ્ઠાપક શ્રમણ સ્વામી હતા અને સાધુવૃત્તિથી ઘેરાયેલા હતા.

તેઓ ચોત્રીસ બુદ્ધવચનાતિશયોથી સંપન્ન હતા.

તેઓ પાંત્રીસ સત્યવચનાતિશયોથી સંપન્ન હતા.

૨૭ તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અતિ મહાન સભાઓ, મુનિઓની સભાઓ, યતિઓની સભાઓ દેવોની સભાઓ, અનેક સો સંખ્યાવાળી, અનેક સો સંખ્યાના વૃંદોવાળી સભાઓ, અનેક સો સંખ્યાના વૃંદોના પરિવારવાળી સભાઓને, શરદ ઋતુના નવીન મેઘની ગર્જના જેવા, મધુર તેમ જ ગંભીર તથા ક્રૌંચ પક્ષીના મંજુલ નિર્ઘોષની જેવા મીઠા તેમજ દુંદુભિના સ્વરની જેમ દૂર સુધી વિસ્તરાયેલા હોય એવા ધ્વનિથી હૃદયમાંથી વિસ્તારાયેલા. કંઠમાં સ્થિર રહેલા, મસ્તકમાં ફેલાયેલા, એવા અસ્પષ્ટ ઉચ્ચારણ રહિત, અવ્યક્ત ધ્વનિ (ગણગણાટ) રહિત, સકલ વાઙ્મય સ્વરૂપ, સર્વ અક્ષરોના સંયોગથી ગેયરાગ યુક્ત, સર્વભાષામાં પરિણમન પામવાના સ્વભાવવાળી વાણીથી, જોજન સુધી દૂર સંભળાય એવા સ્વરથી અર્ધમાગધી ભાષામાં ધર્મની પ્રરૂપણા કરી.

આ અર્ધમાગધી ભાષા એ સર્વ આર્ય-અનાર્ય શ્રોતાઓની પોતપોતાની ભાષામાં સ્વયં રૂપાન્તરિત થાય છે.

૨૮ ભગવાનની ધર્મદેશના

અનુત્તર જ્ઞાન દર્શનના ધારક શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે કેવળજ્ઞાન દ્વારા પોતાના આત્મા અને લોકને સમ્યક્ પ્રકારે જાણી પહેલાં દેવોને ત્યારબાદ મનુષ્યોને ધર્મદેશના આપી.

ધર્મ સ્વરૂપની જિજ્ઞાસા—

૨૯ પ્ર. અહિંસાના પરમ ઉપદેશક કેવળજ્ઞાની મહાવીર સ્વામીએ કયો ધર્મ બતાવ્યો છે ?

ઉ. જિનેશ્વર કથિત એ સરળ ધર્મ યથાર્થ સ્વરૂપે મારી પાસેથી સાંભળો.

ભાવલોકના પ્રકાર—

૩૦ લોક ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે.

૧ – જ્ઞાનલોક

૨ – દર્શનલોક

૩ – ચારિત્રલોક

---

૧. उवा सु. ९

૨. ભગવાન મહાવીરના શરીરનું આ વર્ણક ઔપપાતિક સૂત્રનાં સૂત્રોમાંથી લેવામાં આવ્યું છે. પરંતુ પ્રાપ્ત પ્રતિઓમાં જુદી જુદી વાચનાના પાઠ છે. માટે પ્રસ્તુત વર્ણકપાઠનાં સંકલનમાં બધી જ પ્રતિઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ વર્ણકમાં સૂત્રોનો જેટલો અંશ જરૂરી હતો તેટલો જ લેવામાં આવ્યો છે. અને સૂત્રાંક આગમ પ્રકાશન સમિતિ બ્યાવરના લેવામાં આવ્યા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भवापेक्षया णाणाइणं परूवणा—

३१. प०-इहभविए भंते ! नाणे ? परभविए नाणे ? तदुभयभविए नाणे ?

उ०-गोयमा ! इहभविए वि नाणे, परभविए वि नाणे, तदुभयभविए वि नाणे ।

दंसणं पि एवमेव

प०-इहभविए भंते ! चरित्ते ? परभविए चरित्ते ? तदुभयभविए चरित्ते ?

उ०—गोयमा ! इहभविए चरित्ते, नो परभविए चरित्ते, नो तदुभयभविए चरित्ते ।

एवं तवे संजमे

—वि. स. १, उ. १, सु. १०

भव की अपेक्षाओं से ज्ञानादि की प्ररूपणा—

३१. प्र. भंते ! ज्ञान आ भव संबंधी छे ? परभव संबंधी छे ? के उभयभव संबंधी छे ?

उ. गौतम ! ज्ञान आ भव संबंधी पण छे, पर भव संबंधी पण छे, उभयभव संबंधी पण छे. ए ज प्रमाणे दर्शन पण जाणवु.

प्र. भंते ! चारित्र आ भव संबंधी छे ? परभव संबंधी छे ? के उभयभव संबंधी छे ?

उ. गौतम ! चारित्र आ भव संबंधी छे, परभव संबंधी नथी अने उभयभव संबंधी पण नथी.

ए ज प्रमाणे तप अने संयमना विषयमां पण जाणवु.

छव्विहा भावा—

३२. छव्विहे भावे पण्णत्ते तं जहा—

१. ओदइए,

२. उवसमिए,

३. खइए,

४. खओवसमिए,

५. पारिणामिए,

६. सन्निवाइए ।[1]

—ठाणं. अ. ६, सु. ५३७

छ प्रकारना भाव—

३२. भाव छ प्रकारना कह्या छे, जेमके-

१ - औदयिक भाव- जे भाव कर्मोदयथी निष्पन्न थाय छे, ते भावने औदयिक भाव कहे छे. जेमके क्रोध मानादि एकवीस भाव.

२ - औपशमिक भाव-मोह कर्मोना उपशमथी निष्पन्न सम्यक्त्वादि बे भाव.

३ - क्षायिक भाव - घाति कर्मना क्षयथी उत्पन्न थतां अनंत ज्ञान, दर्शनादि नव भाव.

४ - क्षायोपशमिक भाव - घाति कर्मोना क्षयोपशमथी थता मति - श्रुत ज्ञानादि अढार भाव.

५ - पारिणामिक भाव - कोई कर्मना उदय विना अनादिथी चालता आवता जीवत्व आदि त्रण भाव.

६ - सान्निपातिक भाव-औदयिक आदि पांच भावना संयोगथी उत्पन्न थतो भाव सान्निपातिक भाव छे.

---

१. (क) अणु. उवक्कम. सु. २०७.

(ख) "छव्विहे भावे" इत्यादि, भवनं भावः पर्याय इत्यर्थः

गाहा-ओदइय उवसमिए य, खइए य तहा खओवसमिए य ।

परिणाम सन्निवाए य, छव्विहो भावलोगो उ ॥-॥

(१) तत्रौदयिको द्विविधः—१, उदय—२- उदयनिष्पन्नश्च.

तत्रोदयोऽष्टाना कर्मप्रकृतिनामुदयः—शान्तावस्थापरित्यागेनोदीरणावलिकामतिक्रम्योदयावलिकायात्मीयात्मीयरूपेण विपाक इत्यर्थः

अत्र चैवं व्युत्पत्तिः—उदय एवौदयिकः

उदयनिष्पन्नस्तु कर्मोदयजनितो जीवस्य मानुषत्वादिः पर्यायः तत्र च उदयेन निर्वृत्तस्तत्र वा भव इत्यौदयिक इत्येवं व्युत्पत्तिरिति.

(२) तथा औपशमिकोऽपि द्विविधः—१. उपशम, २. उपशमनिष्पन्नश्च.

तत्रोपशमो दर्शनकर्मणोऽनन्तानुबन्ध्यादिः मिश्रस्योपशमश्रेणिप्रतिपन्नस्य वा मोहनीयभेदान् अनन्तानुबन्ध्यादीनुपशमयतः उदयाभाव इत्यर्थः उपशम एवौपशमिकः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भावप्पमाणपरूवणं ।
३३. प०—से किं तं भावप्पमाणे ?

ભાવ પ્રમાણ પ્રરૂપણ—
૩૩ પ્ર. ભાવ પ્રમાણ કેટલા પ્રકારના કહ્યાં છે ?

उपशमनिष्पन्नस्तु उपशान्त क्रोध इत्यादि उदयाभावफलस्वरूप आत्मपरिणाम इति भावना.
तत्र च व्युत्पत्तिः—उपशमेन निर्वृत्त औपशमिक इति.
(३) तथा क्षायिको द्विविधः—१. क्षय, २. क्षयनिष्पन्नश्च.
तत्र क्षयोऽष्टानां कर्मप्रकृतीनां ज्ञानावरणादि भेदानां, क्षय कर्माभाव एवेत्यर्थः
क्षयनिष्पन्नस्तु तत्फलरूपो विचित्र आत्मपरिणामः केवलज्ञानः दर्शनचारित्रादि. तत्र क्षयेण निर्वृत्तः "क्षायिक" इति व्युत्पत्तिः ।
(४) तथा क्षायोपशमिको द्विविधः, १. क्षयोपशम, २. क्षयोपशमनिष्पन्नश्च ।
तत्र क्षयोपशमश्चतुर्णां घातिकर्मणां केवलज्ञानप्रतिबन्धकानां ज्ञानावरण-दर्शनावरण-मोहनीयान्तरायाणां क्षयोपशम इह उदीर्णस्य क्षयोऽनुदीर्णस्य च विपाकमधिकृत्योपशम इति गृह्यते ।
आह—औपशमिकोऽप्येवंभूत एव, नवं ।
तत्रोपशान्तस्य प्रदेशानुभवतोऽप्यवेदनात् अस्मिंश्च वेदनादिति अयं च क्षयोपशमक्रियारूप एवेति क्षयोपशम एवं क्षायोपशमिकः ।
क्षयोपशमनिष्पन्नस्त्वाभिनिबोधिक ज्ञानादिलब्धिपरिणाम आत्मन, एवं क्षयोपशमेन निर्वृत्तः क्षायोपशमिक इति च व्युत्पत्तिरिति ।
(५) तथा परिणमनं परिणामः— अपरित्यक्तपूर्वावस्थस्यैव तद्भावगमनमित्यर्थः ।
उक्तं च

परिणामोऽर्थान्तरगमनं, न च सर्वथा व्यवस्थानम् ।
न च सर्वथा विनाशः, परिणामस्तद्विदामिष्टः ॥

स एव पारिणामिक इत्युच्यते ।
स च साधनादिभेदेन द्विविधः १. तत्र सादिः जीर्णघृतादीनां, तद्भावस्य सादित्वादिति ।
२. अनादिपारिणामिकस्तु धर्मास्तिकायादीनां, तद्भावस्य तेषामनादित्वादिति ।
(६) तथा सन्निपातो—मेलकस्तेन निर्वृतः सान्निपातिकः अयं चैषां पञ्चानामौदयिकादिभावानां द्वयादि संयोगतः सम्भवासम्भवानपेक्षया षड्विंशतिभंगरूपः ।
तत्र द्विकसंयोगे दश त्रिक संयोगेऽपि दशैव चतुष्कसंयोगे पञ्च, पञ्चकसंयोगेत्वेक एवेति । सर्वेऽपि षड्विंशतिरिति ।
इह चाविरुद्धाः पञ्चदश सन्निपातिकभेदा इष्यन्ते, ते चैवं भवन्ति ।
गाहाओ—उदइए खओवसमिए, परिणामिकेक्क गइचउक्के वि ।
खयजोगेण वि चउरो, तयभावे उवसमेण वि ॥—॥
उवसमसेढी एक्को, केवलिणो वि य तहेव सिद्धस्स ।
अविरुद्धसन्निवाइय, भेया एमेव पनरस ॥—॥
औदयिक-क्षायोपशमिक-पारिणामिकनिष्पन्नः सान्निपातिक एकैको गतिचतुष्केऽपि ।
तद्यथा—औदयिको नारकत्वं, क्षायोपशमिक इन्द्रियाणि, पारिणामिको जीवत्वमिति ।
इत्थं तिर्यग्नरामरेष्वपि योजनीयमिति चत्वारो भेदाः
तथा क्षययोगेनापि चत्वार एव तास्वेव गतिषु ।
अभिलापस्तु—औदयिको नारकत्वं, क्षायोपाशमिक इन्द्रियाणि, क्षायिक सम्यक्त्वं, पारिणामिको जीवत्वमिति, एवं तिर्यगादिष्वपि वाच्यं सन्ति चैतेष्वपि क्षायिक सम्यग्दृष्टयोऽधिकृतभगान्यथानुपपत्तेरिति भावनीयमिति ।
-तय भावे" त्ति, क्षायिकाभावे च शब्दाच्छेषत्रय भावे चौपशमिकेनापि चत्वार एव उपशममात्रस्य गतिचतुष्टयेऽपि भावादिति ।
अभिलापस्तथैव, नवरं—सम्यक्त्वस्थाने उपशान्तकषायत्वमिति वक्तव्यमेते चाष्टौ भंगाः, प्राक्तनाश्चत्वार इति द्वादश, उपशमश्रेण्यामेको भंगः तस्या मनुष्येष्वेव भावात् ।
अभिलापः पूर्ववत् नवरं—मनुष्य विषय एवं,
केवलिनश्चैक एव, औदयिको मानुषत्वं पारिणामिको जीवत्वं ।
तथैव सिद्धस्यैक एव क्षायिक सम्यक्त्वं पारिणामिको जीवत्वमिति ।
एवमेतैस्त्रिभिर्भंगैः संहिताः प्रागुक्ताः द्वादश अविरुद्ध सान्निपातिका भेदाः पञ्चदशभवन्तीति ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ०—भावप्पमाणे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. गुणप्पमाणे, २. णयप्पमाणे, ३. संखप्पमाणे।[1]
—अणु० सु० ४२७

૩. ભાવ પ્રમાણ ત્રણ પ્રકારે પ્રાપ્ત થયેલ છે. તે આ પ્રમાણે –
૧ – ગુણ પ્રમાણ ૨ – નય પ્રમાણ અને ૩ સંખ્યા પ્રમાણ.

३४. प०—से किं तं जीवगुणप्पमाणे ?
उ०-जीवगुणप्पमाणे तिविहे पण्णत्ते तं जहा-
१. णाणगुणप्पमाणे, २. दंसणगुणप्पमाणे,
३. चरित्तगुणप्पमाणे य।
अणु. सु. ४३५

૩૪ પ્ર. જીવ ગુણ પ્રમાણ કેટલા પ્રકારનાં છે ?
૩. જીવ ગુણ પ્રમાણ ત્રણ પ્રકારનાં છે. તે આ પ્રમાણે –
૧ – જ્ઞાન ગુણ પ્રમાણ ૨ દર્શન ગુણ પ્રમાણ.
૩ – ચારિત્ર ગુણ પ્રમાણ.

णाणगुणप्पमाणं—
३५. प०—से किं तं णाणगुणप्पमाणे ?
उ०-णाणगुणप्पमाणे चउव्विहे पण्णत्ते तं जहा-
१. पच्चक्खे, २. अणुमाणे, ३. ओवम्मे,
४. आगमे।
प०-से किं तं पच्चक्खे ?
उ०-पच्चक्खे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. इंदियपच्चक्खे य, २. नो इंदियपच्चक्खे य।
प०-से किं तं इंदियपच्चक्खे ?
उ०-इंदियपच्चक्खे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-
सोइंदियपच्चक्खे-जाव-फासिंदियपच्चक्खे,
से तं इंदियपच्चक्खे।
प०-से किं तं नो इंदियपच्चक्खे ?
उ०-नो इंदियपच्चक्खे तिविहे पण्णत्ते तं जहा-
१. ओहिणाणपच्चक्खे, २. मणपज्जवणाणपच्चक्खे, ३. केवलणाणपच्चक्खे,
से तं नो इंदियपच्चक्खे, से तं पच्चक्खे।
अणु. सु. ४३६-४३९

ज्ञान गुण प्रमाण—
૩૫ પ્ર. જ્ઞાન ગુણ પ્રમાણ કેટલા પ્રકારનાં છે ?
૩. જ્ઞાન ગુણ પ્રમાણ ચાર પ્રકારનાં છે તે આ પ્રમાણે –
૧ – પ્રત્યક્ષ ૨ – અનુમાન
૩ – ઉપમા ૪ – આગમ
પ્ર. પ્રત્યક્ષ કેટલા પ્રકારનાં છે ?
૩. પ્રત્યક્ષ બે પ્રકારનાં છે. તે આ પ્રમાણે –
૧ – ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ ૨ –નો ઇન્દ્રિયપ્રત્યક્ષ.
પ્ર ઇન્દ્રિયપ્રત્યક્ષ કેટલા પ્રકારનાં છે ?
૩. ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ પાંચ પ્રકારનાં છે. તે આ પ્રમાણે –
૧ – શ્રોત્રેન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ યાવત્ સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ.
[ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ સમાપ્ત.]
પ્ર. નો–ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ કેટલા પ્રકારનાં છે ?
૩. નો–ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ ત્રણ પ્રકારનાં છે. તે આ પ્રમાણે –
૧ – અવધિજ્ઞાન પ્રત્યક્ષ ૨ – મનઃ પર્યવજ્ઞાનપ્રત્યક્ષ
૩ – કેવલજ્ઞાન પ્રત્યક્ષ
[નો– ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ સમાપ્ત
પ્રત્યક્ષ સમાપ્ત]

अपि च–
गाहाओ—उवसमिए २ खविएऽवि य ९ खयउवसम १८ उदय २१ पारिणामे ३ य।
दो नव, अट्ठारसग, इगवीसा तिन्नि भेएणं ॥
१. सम्म चरित्ते पढमे; १. दंसण, २. नाणे य, ३. दाण, ४. लाभे य।
५. उवभोग, ६. भोग, ७. वीरिय, ८. सम्म, ९. चरित्ते तह बीए ॥–॥
(ङ) ४ चउनाण ३ ऽन्नाणतियं, ३ दंसणतिय ५ पंचदाणलद्धीओ।
१ समत्तं, १ चारित्ते चं, १ संजमासंजमे तइए ॥–॥
४ चउगइ, ४ चउक्कसाया, ३ लिंगत्तियं ६ लेसछक्क १ अन्नाणं।
१ मिच्छत्त १ मविद्धत्त, १ असंजमे तह चउत्थे उ ॥–॥
पंचगम्मि य भावे, १ जीव, २ अभव्वत्त, ३ भव्वत्ता चेव,
पंचण्हवि भावाणं, भेया एमेव तेवन्ना ॥–॥ -स्थानांग टीकामांथी उद्धृत

१. (ક) અહીં ગુણ પ્રમાણ અને નય પ્રમાણ લીધાં છે. સંખ્યા પ્રમાણ ગણિતાનુયોગમાં (કાળ પ્રમાણ પૃ. ૬૯૧ પર કાલલોકમાં તથા ક્ષેત્ર પ્રમાણ પરિશિષ્ટ-૨-પૃ. ૭૫૪ પર) આપવામાં આવ્યું છે.
(ખ) આની પહેલાનું એક સૂત્ર દ્રવ્યાનુયોગમાં આપેલ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणुमाणप्पमाणं—

३६. प०-से किं तं अणुमाणे ?

उ०—अणुमाणे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. पुव्ववं, २. सेसवं, ३. दिट्ठ साहम्मवं ।

प०-से किं तं पुव्ववं ?

उ०-पुव्ववं पंचविहे पण्णत्ते तं जहा-

१. खतेण वा, २. वण्णेण वा, ३. मसेण वा,

४. लंछणेण वा, ५. तिलएण वा ।

संगहणी गाहा—

माता पुत्तं जहा णट्ठं, जुवाणं पुणरागयं ।

काई पच्चभिजाणेज्जा, पुव्वलिंगेण केणइ ॥-॥

से त' पुव्ववं ।

प०-से किं तं सेसवं ?

उ०-सेसवं पंचविहं पण्णत्तं, तं जहा-

१. कज्जेणं, २. कारणेणं, ३. गुणेणं,

४. अवयवेणं, ५. आसएणं ।

प०-से किं तं कज्जेणं ?

उ०-कज्जेणं=संखं सद्देणं, भेरिं ताडिएणं, वसभं हेकिएणं, मोरं केकाइएणं, हयं हिंसिएणं, गयं गुलगुलाइएणं, रहं घणघणाइएणं,

से त' कज्जेणं ।

प०-से किं तं कारणेणं ?

उ०-कारणेणं=तंतवो पडस्स कारणं, न पडो तंतुकारणं, वीरणा कडस्स कारणं, न कडो वीरणकारणं, मिप्पिंडो घडस्स कारणं, न घडो मिप्पिंडकारणं ।

से त' कारणेणं ।

प०-से किं तं गुणेणं ?

उ०-गुणेणं-सुवण्णं निकसेणं, पुप्फं गंधेणं, लवणं रसेणं, मदिरं आसायिएणं, वत्थं फासेणं । से त' गुणेणं ।

प०-से किं तं अवयवेणं ?

उ०-अवयवेणं=महिसं सिंगेणं, कुक्कुडं सीहाए, हत्थिं विसाणेणं[1], वराहं दाढाए, मोरं पिंछेणं, आसं खुरेणं, वग्घं नहेणं, चमरं वालगंडेणं, दुपयं मणुस्साइ, चउपयं गवमाइ, बहुपयं गोम्हियाइ, सीहं केसरेणं, वसहं ककुहेणं, महिलं वलयबाहाए ।

अनुमान प्रमाण—

३६ प्र. अनुमान (प्रमाण) केटला प्रकारनां छे ?

उ. अनुमान त्रण प्रकारनां छे. ते आ प्रमाणे -

१ — पूर्ववत्, २ — शेषवत्, ३ — दृष्ट-साधर्म्यवत्

प्र. पूर्ववत् केटला प्रकारनां छे ?

उ. पूर्ववत् पांच प्रकारनां छे. ते आ प्रमाणे -

१ - क्षतथी २ - वर्णथी, ३ - मसाथी

४ - लांछनथी ५ - तलथी.

संग्रहणी गाथार्थ :

कोइ मातानो पुत्र बाल्यावस्थामां ज परदेश जतो रह्यो हतो. युवान थया बाद घेर आव्यो त्यारे माताओ कोइ पूर्व चिह्नना आधारे ओळखी लीधो.

[पूर्ववत् समाप्त]

प्र. शेषवत् केटला प्रकारनां छे ?

उ. शेषवत् पांच प्रकारनां छे. ते आ प्रमाणे —

१ — कार्यथी २ — कारणथी ३ — गुणथी

४ — अवयवथी ५. — आश्रयथी

प्र. कार्यनुं स्वरूप केवुं छे. ?

उ. कार्य उपरथी कारणनुं अनुमान करवुं ते आ प्रमाणे -

शब्दथी शंख, वगाडवाथी भेरी, धुरडवाथी सांढ, केकारवथी मयूर, हणहणाटथी घोडो, गर्जनाथी हाथी, घणघणाटथी रथनुं अनुमान करवुं ते.

[कार्य समाप्त]

प्र. कारणनुं स्वरूप केवुं छे ?

उ. कारण - ते आ प्रमाणे -

तंतु पटनुं कारण छे. पट तंतुनुं कारण नथी.

वीरणा (तृणविशेष) सादडीनुं कारण छे. सादडी वीरणानुं कारण नथी.

सणीओ चटाईनुं कारण छे, चटाई सणीओनुं कारण नथी.

माटीनो पिंड घडानुं कारण छे, घडो माटीना पिंडनुं कारण नथी.

[कारण समाप्त]

प्र. गुणनुं स्वरूप केवुं छे ?

उ. गुण — ते आ प्रमाणे —

सुवर्ण कसोटीथी, फूल सुवासथी, लवण (मीठुं) रसथी, दारू स्वादथी, अने वस्त्र स्पर्शथी.

[गुण समाप्त]

प्र. अवयवनुं स्वरूप केवुं छे ?

उ. अवयव - ते आ प्रमाणे —

भैंस शींगडांथी, कूकडो कलगीथी, हाथी दंतशूळथी जंगली सूवर दाढोथी, मोर पींछाथी, घोडो खरीथी, वाघ नखोथी, चमरी गाय वाळोना गुच्छाथी, द्विपद-मनुष्यादि, चतुष्पद — गाय आदि, बहुपद — चंदनघो आदि, सिंह केशवाळीथी, बळद खभा परना ढेकाथी, स्त्री चूडलाथी.

१. दन्तशृंग-हाथीदांत

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संगहणी गाहा—

परियर-बंधेण भडं, जाणिज्ज महिलियं णिवसणेणं।
सित्थेण दोणपागं, कविं च एक्काए गाहाए॥

से तं अवयवेणं।

प०-से किं तं आसएणं?

उ०-आसएणं=अग्गिं धूमेणं, सलिलं बलागाहिं,
वुट्ठं अब्भविकारेणं, कुलपुत्तं सीलसमायारेणं।

संगहणी गाहा—

इंगियागार णेयेहिं किरियाहिं भासिएण य।
नेत्त-वक्कविकारेहिं गिज्झए अंतगं मणं॥

से तं आसएणं से तं सेसवं।

प०-से किं तं दिट्ठसाहम्मवं?

उ० दिट्ठसाहम्मवं दुविहं पण्णत्तं तं जहा-
१., सामण्णदिट्ठं य, २. विसेसदिट्ठं य।

प०=से किं तं सामण्णदिट्ठे?

उ०-सामण्णदिट्ठं-जहा-एगो पुरिसो तहा बहवे पुरिसा,
जहा बहवे पुरिसा तहा एगो पुरिसो।
जहा एगो करिसावणो, तहा बहवे करिसावणा,
जहा बहवे करिसावणा, तहा एगो करिसावणो।

से तं सामण्णदिट्ठं।

प०-से किं तं विसेसदिट्ठं?

उ०-विसेसदिट्ठं-से जहाणामए केइपुरिसे कंचि पुरिस बहूणं पुरिसाणं मज्झे पुव्वदिट्ठं पच्चभिजाणेज्जा- 'अयं से पुरिसे'।
बहूणं वा करिसावणाणं मज्झे पुव्वदिट्ठं करिसावणं पच्चभिजाणेज्जा। 'अयं से करिसावणे'
तस्स समासओ तिविहं गहणं भवति, तं जहा-
१. तीतकालगहणं, २. पडुप्पन्नकालगहणं,
३. अणागयकालगहणं।

प०-से किं तं तीतकालगहणं?

उ०-तीतकालगहणं=उत्तिण्णाणि वणाणि, निप्फण्णसस्सं वा मेदिणिं, पुण्णाणि य कुण्ड-सरणदि-दीहिया-सलागाइं पासित्ता, तेणं साहिज्जइ जहा सुवुट्ठी आसि।

से तं तीतकालगहणं।

प०-से किं तं पडुप्पण्णकालगहणं?

उ०-पडुप्पण्णकालगहणं=साहु गोयरग्गगयं चिच्छड्डियपउरभत्त-पाणं पासित्ता। तेणं साहिज्जइ जहा सुभिक्खे वट्टइ। से तं पडुप्पण्णकालगहणं।

સંગ્રહણી ગાથાર્થ —

યોદ્ધો કમર પટ્ટાથી, સ્ત્રી વેષભૂષાથી, દ્રોણ-પાક (દોણીમાં પાકતું અન્ન) કણથી, કવિ એક ગાથાથી.

[અવયવ સમાપ્ત]

પ્ર. આશ્રયનું સ્વરૂપ કેવું છે?

ઉ. આશ્રય — તે આ પ્રમાણે —

ધૂમાડાથી અગ્નિ, બગલાઓથી પાણી, વર્ષા વાદળોથી, સદાચારથી કુલપુત્ર

સંગ્રહણી ગાથાર્થ —

અંતરમનના ભાવ શારીરિક અંગોના હાવભાવથી, ક્રિયાઓથી, વાણીથી, આંખ અને મુખના ભાવથી સમજી શકાય છે.

[આશ્રય સમાપ્ત]
[શેષવત્ સમાપ્ત]

પ્ર. દૃષ્ટસાધર્મ્ય કેટલા પ્રકારના છે?

ઉ. દૃષ્ટસાધર્મ્ય બે પ્રકારના છે. — તે આ પ્રમાણે —

૧ — સામાન્ય દૃષ્ટ ૨ — વિશેષદૃષ્ટ

પ્ર. સામાન્યદૃષ્ટનું સ્વરૂપ કેવું છે?

ઉ. સામાન્યદૃષ્ટ — તે આ પ્રમાણે —

જેવો એક પુરુષ છે એવા અનેક પુરુષો છે.
જેવા અનેક પુરુષ છે એવો એક પુરુષ છે.
જેવો કાર્ષાપણ (સિક્કો) છે એવા અનેક કાર્ષાપણ છે.
જેવા અનેક કાર્ષાપણ છે એવો એક કાર્ષાપણ છે.

[સામાન્યદૃષ્ટ સમાપ્ત]

પ્ર. વિશેષદૃષ્ટનું સ્વરૂપ કેવું છે?

ઉ. વિશેષદૃષ્ટ તે આ પ્રમાણે-

જેમ કોઈ પુરુષ કોઈ પહેલા જોયેલા (પૂર્વદૃષ્ટ) પુરુષને ઘણા પુરુષોના વચમાં જોઇને એમ અનુમાન કરે કે "આ તે જ પુરુષ છે" તે જ પ્રમાણે-
પહેલાં જોયેલા કાર્ષાપણ (સિક્કા)ને ઘણા કાર્ષાપણ (સિક્કા)ની વચમાં જોઈને એમ અનુમાન કરે કે 'આ તે જ કાર્ષાપણ (સિક્કો) છે.'
તે ત્રણ પ્રકારથી જાણી શકાય છે. જેમકે-
ભૂતકાળથી જાણી શકાય, વર્તમાનકાળથી જાણી શકાય, ભવિષ્યકાળથી જાણી શકાય.

પ્ર. ભૂતકાળનું સ્વરૂપ કેવું છે?

ઉ. ભૂતકાળ તે આ પ્રમાણે-

ઘાસવાળા જંગલો, તૈયાર થયેલ અનાજના ખેતરો, ભરેલા કુંડ, વાવ, તળાવ, નદી ઇત્યાદિ જોઈને અનુમાન કરે કે અહીં સારો વરસાદ થયો છે.

[ભૂતકાળ ગ્રહણ સમાપ્ત]

પ્ર. વર્તમાન કાળનું સ્વરૂપ કેવું છે?

ઉ. વર્તમાન કાળ તે આ પ્રમાણે-

ગોચરી ગયેલા સાધુ વધુ માત્રામાં ભાત-પાણી મળેલાં જોઇને અનુમાન કરે કે અહીં સુકાળ છે.

[વર્તમાનકાળ ગ્રહણ સમાપ્ત]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प०-से किं तं अणागयकालगहणं ?
उ०-अणागयकालगहणं ।

संगहणी गाहा-

अब्भस्स निम्मलत्ते,
कसिणा य गिरीसविज्जुयामहे ।
थणिय वाउब्भामा, संझा रत्ता य णिद्धा य॥—॥
वारुणं वा, माहिंदं वा,
अण्णयरं वा पसत्थं उप्पायं
पासित्ता ते णं साहिज्जइ—
जहा सुवुट्ठी भविस्सइ ।

से तं अणागयकालगहणं ।

एएसिं चेव विवच्चासे तिविहं गहणं भवइ,
तं जहा—
१. तीतकालगहणं, २. पडुप्पन्नकालगहणं
३. अणागय कालगहणं ।

प.—से किं तं तीतकालगहणं ?
उ०—तीतकालगहणं=निन्नाइ वणाइं,
अणिप्फण्णसस्सं च मेइणिं सुक्का णि य कुण्ड-
सर-णदि-दह-तलागाइं पासित्ता तेणं साहिज्जंति-
जहा कुवुट्ठी आसी ।

से तं तीतकालगहणं ।

प०—से किं तं पडुप्पण्णकालगहणं ?
उ०—पडुप्पण्णकालगहणं=साहु गोयरग्गगयं अलभमाणं
पासित्ता तेणं साहिज्जइ, जहा दुब्भिक्खे वट्टइ ।

से तं पडुप्पण्णकालगहणं ।

प०—से किं तं अणागकालगहणं ?
उ०—अणागयकालगहणं=अग्गेयं वा, वायव्वं वा
अण्णयरं वा अप्पसत्थं उप्पायं पासित्ता तेणं
साहिज्जइ जहा कुवुट्ठी भविस्सइ ।

से तं अणागयकालगहणं । से तं विसेसदिट्ठं । से तं दिट्ठसाहम्मवं । से तं अणुमाणे ।

अणु० सु० ४४०-४५७

उवमापमाणं-

३७. प०—से किं तं ओवम्मे ?
उ०—ओवम्मे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. साहम्मोवणीए य, २. वेहम्मोवणीए य ।

प्र०—से किं तं साहम्मोवणीए ?
उ०—साहम्मोवणीए तिविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. किंचिसाहम्मे, २. पायसाहम्मे, ३. सव्व साहम्मे य ।

પ્ર. ભવિષ્યકાળનું સ્વરૂપ કેવું છે ?
ઉ. ભવિષ્યકાળ તે આ આ પ્રમાણે-

સંગ્રહણી ગાથાર્થ:-

સ્વચ્છ આકાશ, કાળા વર્ણનાં વાદળોમાં વીજળી ચમકવી અને ગર્જના થવી, વંટોળીયો થવો, રક્તવર્ણી સંધ્યા, આર્દ્રા, મૂળાદિ નક્ષત્રોનો યોગ, અન્ય પ્રશસ્ત ઉત્પાત એ જોઈને અનુમાન કરે કે અહીં સારામાં સારો વરસાદ થશે.

[ભવિષ્યકાળ ગ્રહણ સમાપ્ત.]

એનાથી વિપરિત ત્રણ પ્રકારે જાણી શકાય છે. તે આ પ્રમાણે-

૧. ભૂતકાળથી, ૨. વર્તમાનકાળથી
૩. ભવિષ્યકાળથી.

પ્ર. ભૂતકાળનું સ્વરૂપ કેવું છે ?
ઉ. ભૂતકાળ તે આ પ્રમાણે-

ઘાસ વગરનાં જંગલો, પાક વગરના ખેતરો, કુંડ, વાવ, તળાવ, નદી ઈત્યાદિ સુકાયેલા જોઈને "અહીં વરસાદ નથી થયો" એવું અનુમાન કરે.

[ભૂતકાળ ગ્રહણ સમાપ્ત]

પ્ર. વર્તમાનકાળનું સ્વરૂપ કેવું છે ?
ઉ. વર્તમાનકાળ તે આ પ્રમાણે-

ગોચરી ગયેલા સાધુ, ભાત-પાણી ઓછા મળેલ હોય તો "અહીં દુકાળ છે" એવું અનુમાન કરે.

[વર્તમાનકાળ ગ્રહણ સમાપ્ત]

પ્ર. ભવિષ્ય કાળનું સ્વરૂપ કેવું છે ?
ઉ. ભવિષ્ય કાળ-તે આ પ્રમાણે-

અગ્નિ ખૂણામાંથી કે વાયવ્ય ખૂણામાંથી પવન આવતો હોય અને અન્ય અપ્રશસ્ત (અશુભ) ઉત્પાત જોઈને "ભવિષ્યમાં વરસાદ નહીં થાય" એવું અનુમાન કરે.

[અનાગતકાળ ગ્રહણ સમાપ્ત, વિશેષ દ્રષ્ટ સમાપ્ત, દ્રષ્ટ સાદર્મ્ય સમાપ્ત, અનુમાન સમાપ્ત.]

ઉપમા પ્રમાણ:-

૩૭. પ્ર. ઉપમા કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉ. ઉપમા બે પ્રકારની કહી છે. તે આ પ્રમાણે-
૧. સાધર્મ્યોપમા, ૨. વૈધર્મ્યોપમા.

પ્ર. સાધર્મ્યોપમા કેટલા પ્રકારની છે ?
ઉ. સાધર્મ્યોપમા ત્રણ પ્રકારની કહી છે. તે આ પ્રમાણે-
૧. અલ્પ સાધર્મ્ય ૨. અર્ધ સાધર્મ્ય,
૩. સર્વ સાધર્મ્ય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प०—से किं तं किंचिसाहम्मे ?
उ०—किंचि साहम्मे=जहा मंदरो तहा सरिसवो, जहा सरिसवो तहा मंदरो। जहा समुद्दो तहा गोप्पयं, जहा गोप्पयं तहा समुद्दो। जहा चंदो तहा कुन्दो, जहा कुन्दो तहा चंदो। से तं किंचिसाहम्मे।

प०—से किं तं पायसाहम्मे ?
उ०—पायसाहम्मे=जहा गो तहा गवयो, जहा गवयो तहा गो। से तं पायसाहम्मे।

प्र०—से किं तं सव्वसाहम्मे ?
उ०—सव्वसाहम्मे ओवम्मं णत्थि।
तहा वि तस्स ओवम्मं कीरइ।
जहा अरिहंतेहिं अरिहंतसरिसं कयं।
एवं—
चक्कवट्टिणा चक्कवट्टिसरिसं कयं।
बलदेवेण बलदेवसरिसं कयं।
वासुदेवेण वासुदेवसरिस कयं।
साहुणा साहुसरिसं कयं।
से तं सव्वसाहम्मे। से तं साहम्मोवणीए।

प्र०—से किं तं वेहम्मोवणीए ?
उ०—वेहम्मोवणीए तिविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. किंचिवेहम्मे, २. पायवेहम्मे ३. सव्ववेहम्मे

प्र०—से किं तं किंचिवेहम्मे ?
उ०—किंचिवेहम्मे=जहा सामलेरो न तहा बाहुलेरो, जहा बाहुलेरो न तहा सामलेरो।
से तं किंचिवेहम्मे।

प्र०—से किं तं पायवहम्मे ?
उ०—पायवेहम्मे=जहा वायसो न तहा पायसो।
जहा पायसो न तहा वायसो।
से तं पायवेहम्मे।

प्र०—से किं तं सव्ववेहम्मे ?
उ०—सव्ववेहम्मे=नत्थि ओवम्मे। तहावि तेणेव तस्स ओवम्मं कीरइ।
जहा—नीएण नीयसरिसं कयं।
दासेण दाससरिसं कयं।
काकेण काकसरिसं कायं।
साणेण साणसरिसं कयं।
पाणेण पाणसरिसं कयं।
से तं सव्ववेहम्मे। से तं वेहम्मोवणीयं। से तं ओवम्मे। अणु. सु. ४५८–४६६

પ. અલ્પ સાધર્મ્યનું પ્રમાણ કેવું છે ?
ઉ. અલ્પ સાધર્મ્ય-તે આ પ્રમાણે-
જેવો મેરુ પર્વત છે તેવો રાઈનો દાણો છે,
જેવો રાઈનો દાણો છે, તેવો મેરુ પર્વત છે.
જેવો સમુદ્ર છે, તેવું ગાયનું પગલું છે.
જેવું ગાયનું પગલું છે, તેવો સમુદ્ર છે.
જેવો ચંદ્ર છે, તેવું કુંદપુષ્પ છે.
જેવું કુન્દપુષ્પ છે, તેવો ચંદ્ર છે.
[અલ્પ સાધર્મ્ય સમાપ્ત]

પ્ર. અર્ધ સાધર્મ્યનું સ્વરૂપ કેવું છે ?
ઉ. અર્ધ સાધર્મ્ય તે આ પ્રમાણે-
જેવી ગાય છે તેવું ગવય (નીલગાય) છે.
જેવું ગવય (નીલગાય) છે, તેવી ગાય છે.
[અર્ધ સાધર્મ્ય સમાપ્ત]

પ્ર. સર્વ સાધર્મ્યનું સ્વરૂપ કેવું છે ?
ઉ. સર્વ સાધર્મ્યોપમા હોતી જ નથી, છતાં પણ ઉપમા આપવામાં આવે છે. અરિહંતોથી અરિહંતોનું સાધર્મ્ય, એ જ પ્રકારે-
ચક્રવર્તી સાથે ચક્રવર્તીનું સાધર્મ્ય,
બળદેવ સાથે બળદેવનું સાધર્મ્ય,
વાસુદેવ સાથે વાસુદેવનું સાધર્મ્ય,
સાધુ સાથે સાધુનું સાધર્મ્ય.
[સર્વ સાધર્મ્ય સમાપ્ત
સાધર્મ્યોપનીત સમાપ્ત]

પ્ર. વૈધર્મ્યોપમા કેટલા પ્રકારની છે ?
ઉ. વૈધર્મ્યોપમા ત્રણ પ્રકારની કહી છે. તે આ પ્રમાણે-
૧. અલ્પ વૈધર્મ્ય, ૨. અર્ધ વૈધર્મ્ય,
૩ સર્વ વૈધર્મ્ય.

પ્ર. અલ્પ વૈધર્મ્યનું સ્વરૂપ કેવું છે ?
ઉ. અલ્પ વૈધર્મ્ય, તે આ પ્રમાણે-
જેવી શ્યામ ગાય છે, એવી શ્વેત ગાય નથી.
જેવી શ્વેત ગાય છે, તેવી શ્યામ ગાય નથી.
[અલ્પ વૈધર્મ્ય સમાપ્ત]

પ્ર. અર્ધ વૈધર્મ્યનું સ્વરૂપ કેવું છે ?
ઉ. અર્ધ વૈધર્મ્ય, તે આ પ્રમાણે-
જેવો કાગડો છે તેવું દૂધ નથી.
જેવું દૂધ છે, તેવો કાગડો નથી.
[અર્ધ વૈધર્મ્ય સમાપ્ત]

પ્ર. સર્વ વૈધર્મ્યોપમાનું સ્વરૂપ કેવું છે ?
ઉ. સર્વ વૈધર્મ્યોપમા હોતી જ નથી, છતાં પણ તેની ઉપમા આપવામાં આવે છે. તે આ પ્રમાણે-
નીચે નીચ જેવું કર્યું, દાસે દાસ જેવું કર્યું.
કાગડાએ કાગડા જેવું કર્યું. કુતરાએ કુતરા જેવું કર્યું.
પાણીએ પાણી જેવું કર્યું.
[સર્વ વૈધર્મ્ય સમાપ્ત. વૈધર્મ્યોપનીત સમાપ્ત.
ઉપમા સમાપ્ત]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आगमप्पमाणं —

३८.प०—से किं तं आगमे ?

उ०—आगमे दुविहे पण्णत्ते । तं जहा—

१. लोइए य, २. लोगुत्तरिए य ।

प०—से किं तं लोइए ?

उ०—लोइए जण्णं इमं अण्णाणिएहिं मिच्छादिट्ठिएहिं सच्छंदबुद्धि मइ विगप्पियं । तं जहा—भारहं रामायणं-जाव-चत्तारि य वेया संगोवंगा ।

से तं लोइए आगमे ।

प०—से किं तं लोगुत्तरिए ?

उ०—लोगुत्तरिए जं इमं अरहंतेहिं भगवंतेहिं उप्पण्णणाण-दंसणधरेहिं तीय-पच्चुप्पण्ण-मणागय जाणएहिं तेलोक्क चहिय-महिय-पुइएहिं सव्वण्णूहिं सव्वदरिसीहिं पणीयं दुवालसंगं गणिपिडगं । तं जहा-आयारो जाव-दिट्ठिवाओ ।

से तं लोगुत्तरिए आगमे ।

अहवा—**आगमे तिविहे पण्णत्ते । तं जहा—**

१. सुत्तागमे य, २. अत्थागमे य, ३. तदुभयागमे य ।

अहवा—**आगमे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा—**

१. अत्तागमे, २, अणंतरागमे, ३. परंपरागमे ।

तित्थगराणं अत्थस्स अत्तागमे ।

गणहराणं सुत्तस्स अत्तागमे,

अत्थस्स अणंतरागमे,

गणहरसीसाणं सुत्तस्स अणंतरागमे अत्थस्स परंपरागमे ।

तेणं परं सुत्तस्स वि अत्थस्स वि नो अत्तागमे नो अणंतरागमे परंपरागमे ।

से तं लोगुत्तरिए । से तं आगमे ।

से तं णाणगुणप्पमाणे ।

—अणु०सु० ४६७-४७०

दंसणगुणप्पमाणं—

३९. प०-से किं तं दंसणगुणप्पमाणे ?

उ०—दंसणगुणप्पमाणे चउव्विहे पण्णत्ते । तं जहा-

१. चक्खुदंसणगुणप्पमाणे, २. अचक्खुदंसणगुणप्पमाणे, ३. ओहिदंसणगुणप्पमाणे, ४. केवल दंसणगुणप्पमाणे य ।

चक्खुदंसणं—चक्खुदंसणिस्स घड-पड-कड-रहादिएसु दव्वेसु ।

आगम प्रमाण—

३८. प्र. आगम केटला प्रकारनां छे ?

उ. आगम बे प्रकारनां छे. ते आ प्रमाणे-
१. लौकिक आगम, २. लोकोत्तर आगम.

प्र. लौकिक आगम केटला प्रकारनां छे ?

उ. लौकिक आगम-ते आ प्रमाणे- अज्ञानी मिथ्या दृष्टिओनी स्वच्छंद बुद्धिथी रचित महाभारत, रामायण, भागवत, सांगोपांग (सांगोपांग) चारेय वेद.

[लौकिक आगम समाप्त.]

प्र. लोकोत्तर आगमनुं स्वरूप केवुं छे ?

उ. लोकोत्तर आगम, ते आ प्रमाणे-
केवळज्ञान, केवळदर्शन द्वारा भूत, वर्तमान अने भविष्य जाणवावाळा सर्वज्ञ, सर्वदर्शी, अरिहंत भगवंतो द्वारा अर्थात द्वादशांग गणिपिटक.
जेम के-आचारांग यावत् दृष्टिवाद.

लोकोत्तर आगम समाप्त.

अथवा आगमना त्रण प्रकार छे. ते आ प्रमाणे-
१. सूत्रागम, २. अर्थागम, ३. अने तदुभयागम.

अथवा आगम त्रण प्रकारनां छे. ते आ प्रमाणे-
१. आत्मागम, २. अनन्तरागम, ३. परंपरागम.

तीर्थंकरोना अर्थागम एमना आत्मागम छे.
गणधरोना सूत्रागम एमना आत्मागम छे. अने अर्थागम अनन्तरागम छे. गणधर शिष्यो माटे सूत्रागम, अनन्तरागम छे अने अर्थागम परंपरागम छे.

त्यारबाद अर्थात् पछीनाओ माटे सूत्रागम पण अने अर्थागम पण न आत्मागम छे, न अनन्तरागम छे. परंतु परंपरागम छे.

लोकोत्तर समाप्त, आगम समाप्त,

ज्ञान गुण प्रमाण समाप्त

दर्शनगुण प्रमाण :-

३९. प्र. दर्शनगुण प्रमाण केटला प्रकारनां छे ?

उ. दर्शनगुण प्रमाण चार प्रकारनां छे. ते आ प्रमाणे-

१.-चक्षु दर्शनगुण प्रमाण, २.-अचक्षु दर्शनगुण प्रमाण, ३.-अवधि दर्शनगुण प्रमाण, ४.-केवल दर्शन गुण प्रमाण.

१. चक्षु दर्शनगुण प्रमाण (आंखवाळा जीवो) चक्षुदर्शनथी घट, पट, कडक, रथ इत्यादि द्रव्योने जोवाय छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अचक्खुदंसणं—अचक्खुदंसणिस्स आयभावे।
ओहिदंसणं—ओहिदंसणिस्स सव्वरूविदव्वेहिं न पुण सव्वपज्जवेहिं।
केवलदंसणं-केवलदंसणिस्स सव्वदव्वेहिं सव्व पज्जवेहि य। से तं दंसणगुणप्पमाणे।
—अणु०सु० ४७१

२. અચક્ષુદર્શન - અચક્ષુદર્શનથી જીવ પોતાને જુએ છે.
૩. અવધિદર્શન - અવધિદર્શનથી સર્વ રૂપી દ્રવ્યોને જુએ છે, સર્વ પર્યાયોને જોવાતા નથી.
૪. કેવલદર્શન - કેવલદર્શનથી સર્વ દ્રવ્ય અને સર્વ પર્યાયોને જુએ છે.
દર્શનગુણ પ્રમાણ સમાપ્ત

चरित्तगुणप्पमाणं—

४०. प०-से किं तं चरित्तगुणप्पमाणे ?
उ०—चरित्तगुणप्पमाणे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. सामाइय चरित्तगुणप्पमाणे।
२. छेदोवट्ठावणिय चरित्तगुणप्पमाणे,
३. परिहारविसुद्धिय चरित्तगुणप्पमाणे,
४. सुहुमसंपराय चरित्तगुणप्पमाणे,
५. अहक्खाय चरित्तगुणप्पमाणे।
सामाइय चरित्तगुणप्पमाणे दुविहे पण्णत्ते।
तं जहा—
१. इत्तरिए य, २. आवकहिए य।

छेदोवट्ठावणिय चरित्तगुणप्पमाणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. सातियारे य, २, निरतियारे य।
परिहारविसुद्धिय चरित्तगुणप्पमाणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. णिव्विसमाणए य, २, णिव्विट्ठकायिए य।
सुहुमसंपराय चरित्तगुणप्पमाणे दुविहे पण्णते, तं जहा—
१. संकिलिस्समाणयं य, २. विसुज्झमाणयं य।
अहक्खाय चरित्तगुणप्पमाणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. पडिवाई य, अपडिवाई य।
१. छउमत्थे य, २. केवलिए य।
से तं चरित्तगुणप्पमाणे, से तं जीवगुणप्पमाणे, से तं गुणप्पमाणे। अणु० सु० ४७२

ચારિત્રગુણ પ્રમાણ :-

૪૦. પ્ર. ચારિત્રગુણ પ્રમાણ કેટલા પ્રકારનાં છે ?
ઉ. ચારિત્રગુણ પ્રમાણ પાંચ પ્રકારનાં છે. તે આ પ્રમાણે-
૧-સામાયિક ચારિત્રગુણ પ્રમાણ,
૨-છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રગુણ પ્રમાણ,
૩-પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્રગુણ પ્રમાણ,
૪-સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રગુણ પ્રમાણ,
૫-યથાખ્યાત ચારિત્રગુણ પ્રમાણ.
૧. સામાયિક ચારિત્રગુણ બે પ્રકારનાં કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે

૧. ઇત્વરિક = અલ્પકાલીન,
૨. યાવત્કથિક = જીવનપર્યન્ત.

૨ - છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રગુણ પ્રમાણ બે પ્રકારનાં કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે-
૧-સાતિચાર, ૨-નિરતિચાર.

૩. પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્રગુણ પ્રમાણ બે પ્રકારનાં કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે-
૧-નિર્વિષમાનક, ૨-નિર્વિષ્ટકાયિક.

૪. સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રગુણ પ્રમાણ બે પ્રકારનાં કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે-
૧-સંક્લિશ્યમાનક, ૨-વિશુદ્ધ્યમાનક.

૫. યથાખ્યાત ચારિત્રગુણ પ્રમાણ બે પ્રકારનાં કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે-
૧-પ્રતિપાતિક, ૨-અપ્રતિપાતિક.
૧ છદ્મસ્થિક ૨ કેવલિક.

ચારિત્રગુણ પ્રમાણ સમાપ્ત, જીવગુણ પ્રમાણ સમાપ્ત, ગુણપ્રમાણ સમાપ્ત.

णयप्पमाणं—

४१. प०—से किं तं नयप्पमाणे ?
उ०—नयप्पमाणे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. पत्थगदिट्ठन्तेणं, २. वसहिदिट्ठन्तेणं,
३. पएसदिट्ठन्तेणं —अणु०सु० ४७३

નય પ્રમાણ :-

૪૧. પ્ર૦ નય પ્રમાણ કેટલા પ્રકારનાં છે ?
ઉ૦ નય પ્રમાણ ત્રણ પ્રકારે છે. તે આ પ્રમાણે-
૧ - પ્રસ્થક દૃષ્ટાંતથી, ૨ - વસતિ દૃષ્ટાંતથી,
૩ - પ્રદેશ દૃષ્ટાંતથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पत्थगदिट्ठन्तं—

४२.प०–से किं तं पत्थगदिट्ठन्तेणं ?

उ०—पत्थगदिट्ठन्तेणं–से जहा नामए केइपुरिसे परसुं गहाय अडविहुत्तो गच्छेज्जा।
तं च केइ पासित्ता वदेज्जा–
कत्थ भवं गच्छसि ?
(१) अविसुद्धो नेगमो भणइ—पत्थगस्स गच्छामि।
तं च केइ छिंदमाणं पासित्ता वदेज्जा—
किं भवं छिंदसि ?
विसुद्धतराओ नेगमो भणइ–पत्थयं छिंदामि।
तं च केइ तच्छेमाणं पासित्ता वदेज्जा—
किं भवं तच्छेसि ?
विसुद्धतराओ नेगमो भणइ—
पत्थयं तच्छेमि।
तं च केइ उक्किरमाणं पासित्ता वदेज्जा—
किं भवं उक्किरसि ?
विसुद्धतराओ नेगमो भणइ–पत्थयं उक्किरामि।
तं च केइ विलिहमाणं पासित्ता वदेज्जा—
किं भवं विलिहसि ?
विसुद्धतराओ नेगमो भणइ—पत्थयं विलिहामि।
एवं विसुद्धतरागस्स नेगमस्स
नागाउडितओ पत्थओ ।
(२) एवमेव ववहारस्स वि ।
(३) संगहस्स चितो मिओ मिज्जसमारूढो पत्थओ।

(४) उजुसुयस्स पत्थओ वि पत्थओ
मिज्जं पि से पत्थओ ।
तिण्हं सद्दनयाणं पत्थगाहिगारजाणओ पत्थगो।
जस्स वा वसेणं पत्थगो निप्फज्जइ ।
से तं पत्थगदिट्ठंतेणं ।

—अणु. सु. ४७४

પ્રસ્થક દૃષ્ટાંત :-

૪૨. પ્ર૦ પ્રસ્થક (અનાજ માપવાનું એક પાત્ર) દૃષ્ટાંત કોને કહેવાય ?

ઉ૦ પ્રસ્થક દૃષ્ટાંત–જેવી રીતે કોઈ પુરુષ કુહાડી લઈને જંગલમાં જાય. તેને જોઈને કોઈ કહે કે "તું ક્યાં જાય છે ?" ત્યારે.

૧–અવિશુદ્ધ નૈગમનયવાળો કહે છે. "પ્રસ્થક માટે જઈ રહ્યો છું." તે પુરુષને લાકડાં કાપતા જોઈ કોઈ કહે "તું શું કાપી રહ્યો છે ?" ત્યારે વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે, "પ્રસ્થક કાપી રહ્યો છું." તે પુરુષને લાકડું છોલતા જોઈને કોઈ કહે "તું શું છોલી રહ્યો છે ?" ત્યારે વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે, "પ્રસ્થક છોલી રહ્યો છું." તે પુરુષને લાકડું કોરતા જોઈને કોઈ કહે "તું શું કોરી રહ્યો છે ?" ત્યારે વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે, "પ્રસ્થક કોરી રહ્યો છું." તે પુરુષને લાકડું ખોદતા જોઈને કોઈ કહે કે "તું શું ખોદી રહ્યો છે ?" ત્યારે વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે, "પ્રસ્થક ખોદી રહ્યો છું." આ પ્રમાણે વિશુદ્ધતર નૈગમયનવાળો પ્રસ્થકના સંબંધમાં કહે છે.

૨–એ જ પ્રમાણે વ્યવહારનયવાળો પણ કહે છે.

૩–સંગ્રહનયવાળો અનાજનો સંગ્રહ કરીને પ્રસ્થક દ્વારા માપવાનો પ્રારંભ કરે ત્યારે તેને પ્રસ્થક કહે છે.

ઋજુસૂત્રનયવાળો પ્રસ્થકથી અનાજ માપતો હોય ત્યારે તેને પ્રસ્થક કહે છે.

ત્રણેય શબ્દનય પ્રસ્થકનાં કાર્યને જાણીને પ્રસ્થક કહે છે.

પ્રસ્થક દૃષ્ટાંત સમાપ્ત

वसहिदिट्ठन्तं—

४३.प०–से किं तं वसहिदिट्ठन्तेणं ?

उ०—वसहिदिट्ठन्तेणं–से जहानामए केइ पुरिसे कंचि पुरिसं वएज्जा-किं भवं वससि ?

तत्थ अविसुद्धो नेगमो भणइ-'लोगे वसामि।'

लोगे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा—

વસતિ દૃષ્ટાંત :-

૪૩. પ્ર૦–વસતિ દૃષ્ટાંત કોને કહેવાય ?

ઉ૦–વસતિ દૃષ્ટાંત–જેવી રીતે કોઈ પુરુષ બીજા કોઈ પુરુષને કહે, 'તમે ક્યાં રહો છો ?' ત્યારે અવિશુદ્ધ નૈગમનયવાળો કહે છે–'હું આ લોકમાં રહું છું.'

લોક ત્રણ પ્રકારનાં છે ? ૧–ઊર્ધ્વલોક, ૨–અધોલોક ૩–તિર્યક્‌લોક.

શું એ ત્રણેયમાં આપ રહો છો ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. उड्ढलोए, २. अहोलोए, ३. तिरियलोए।
तेसु सव्वेसु भवं वससि? विसुद्धतराओ नेगमो भणइ-'तिरियलोए वसामि।'
तिरियलोए जंबुद्दीवादीया सयंभुरमणपज्ज-वसाणा असंखेज्जा दीव समुद्दा पण्णत्ता।
तेसु सव्वेसु भवं वससि?
विसुद्धतराओ नेगमो भणइ-जंबुद्दीवे वसामि।

जंबुद्दीवे दस खेत्ता पण्णत्ता, तं जहा-
१. भरहे, २. एरवए, ३. हेमवए, ४. एरण्णवए, ५. हरिवस्से, ६. रम्मगवस्से, ७. देवकुरा, ८. उत्तरकुरा, ९. पुव्वविदेहे, १०.अवरविदेहे।
तेसु सव्वेसु भवं वससि?
विसुद्धतराओ नेगमो भणइं-भरहे वसामि।

भरहेवासे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा--
१. दाहिणड्ढभरहे य, २. उत्तरड्ढभरहे य,
तेसु सव्वेसु भवं वससि?

विसुद्धतराओ नेगमो भणइ--
दाहिणड्ढभरहे वसामि।

दाहिणड्ढभरहे अणेगाइं गाम-नगर-खेड-कव्वड-मडंव-दोणमुह-पट्टणाऽऽसंवाह-संनिवे-साइं तेसु सव्वेसु भवं वससि?
विसुद्धतराओ नेगमो भणइ-पाडलिपुत्ते वसामि।

पाडलिपुत्ते अणेगाइं गिहाइं,
तेसु सव्वेसु भवं वससि?
विसुद्धतराओ नेगमो भणइ--देवदत्तस्स घरे वसामि।
देवदत्तस्स घरे अणेगा कोट्ठगा।
तेसु सव्वेसु भवं वससि?
विसुद्धतराओ नेगमो भणइ-गब्भघरे वसामि।

एवं विसुद्धस्स नेगमस्स वसमाणो वसइ।
एवमेव ववहारस्स वि।
संगहस्स संथारसमारूढो वसइ।
उज्जुसुयस्स जेसु आगासपएसेसु ओगाढो तेसु वसइ।

तिण्हं सद्दनयाणं आयभावे वसइ।
से तं वसहिदिट्ठन्तेणं। अणु०सु० ४७५

વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે- "હું તિર્યક્‌લોકમાં રહું છું."

તિર્યક્‌લોકમાં જંબુદ્વીપથી લઈ ને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર સુધી અસંખ્ય દ્વીપ સમુદ્ર કહ્યા છે. 'શું એ સર્વમાં આપ રહો છો?'

વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે-"હું જંબુદ્વીપમાં રહું છું."

જંબુદ્વીપમાં દસ ક્ષેત્ર કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે ૧-ભરત,૨-ઐરવત, ૩-હેમવત ૪-હૈરણ્યવત, ૫-હરિવર્ષ ૬-રમ્યક વર્ષ, ૭-દેવકુરુ, ૮-ઉત્તરકુરુ, ૯-પૂર્વવિદેહ, ૧૦-અપર (પશ્ચિમ) વિદેહ.

"શું આપ એ સર્વમાં રહો છો?"

વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે. "હું ભરતક્ષેત્રમાં રહું છું."

ભરતક્ષેત્ર બે પ્રકારનાં છે. ૧-દક્ષિણાર્ધ ભરત, ૨-ઉત્તરાર્ધ ભરત. "શું આપ એ સર્વમાં રહો છો?"

વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે- "હું દક્ષિણાર્ધ ભરતમાં રહું છું."

દક્ષિણાર્ધ ભરતમાં અનેક ગ્રામ, નગર, ખેટ, કર્બટ, મડંબ, દ્રોણમુખ, પટ્ટણ, આસંવાહ, સંનિવેસ ઇત્યાદિ છે. "શું આપ એ સર્વમાં રહો છો?"

વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે-"હું પાટલીપુત્રમાં રહું છું."

પાટલીપુત્રમાં અનેક ઘર છે. શું આપ એ બધામાં રહો છો?

વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે- "હું દેવદત્તના ઘરમાં રહું છું."

"દેવદત્તના ઘરમાં અનેક ઓરડીઓ છે. શું એ બધામાં આપ રહો છો?"

વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો કહે છે-"હું મધ્યભાગમાં રહું છું" આ પ્રમાણે વિશુદ્ધતર નૈગમનયવાળો રહે છે.

એ જ પ્રમાણે વ્યવહારનયવાળો પણ.

સંગ્રહનયવાળો પોતાના બિછાના પર રહે છે.

ઋજુસૂત્ર નયવાળો જેટલા આકાશ પ્રદેશોમાં સ્થિત છે એટલામાં રહે છે. અર્થાત્ વર્તમાનમાં તે જેટલી જગ્યામાં છે એટલામાં રહે છે.

ત્રણેય શબ્દનયવાળાનું કથન છે- "તે આત્મભાવમાં રહે છે." વસતિ દૃષ્ટાંત સમાપ્ત

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पएसदिट्ठन्तं-

४४. प०-से किं तं पएसदिट्ठन्तेण ?

उ० -पएसदिट्ठन्तेणं-नेगमो भणइ-छण्हं पएसो, तं जहा-

१. धम्मपएसो, २. अधम्मपएसो,
३. आगासपएसो ४. जीवपएसो,
५. खंधपएसो, ६. देसपएसो ।

एवं वयंतं नेगमं संगहो भणइ,
जं भणसि छण्हं पएसो, तण्ण भवइ ।

प०—कम्हा ?

उ०—जम्हा जो सो देस पएसो तस्सेव दव्वस्स।

प०—जहा को दिट्ठन्तो ?

उ०—दासेण मे खरो कीओ, दासो वि मे, खरो वि मे, तं मा भणाहि-छण्हं पएसो।
भणाहि-पंचण्हं पएसो, तं जहा-

१. धम्मपएसो, २. अधम्मपएसो,
३. आगासपएसो ४. जीवपएसो,
५. खंधपएसो ।

एवं वयंतं संगहं ववहारो भणइ-
जं भणसि पंचण्हं पएसो तं न भवइ ।

प०--कम्हा ?

उ०--जइ जहा पंचण्हं गोट्ठियाणं केइ दव्व जाए सामण्णे । तं जहा-हिरण्णे वा, सुवण्णे वा, धणे वा,धण्णे वा,तो जुत्त वत्तुं जहा पंचण्हं पएसो।

तं मा भणाहि-पंचण्हं पएसो ।

भणाहि-पंचविहो पएसो, तं जहा-

१. धम्मपएसो, २. अधम्मपएसो,
३. आगासपएसो, ४. जीवपएसो,
५. खंधपएसो ।

एवं वयंतं ववहारं उज्जुसुओ भणइ-
जं भणसि पंचविहो पएसो, तं न भवइ।

પ્રદેશ દૃષ્ટાંત :-

૪૪. પ્ર૦ - પ્રદેશ દૃષ્ટાંત કોને કહેવાય ?

ઉ૦ - પ્રદેશ દૃષ્ટાંત - નૈગમનયવાળો કહે છે-છએનો પ્રદેશ છે.

૧ - ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ
૨ - અધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ
૩ - આકાશાસ્તિકાયનો પ્રદેશ
૪ - જીવાસ્તિકાયનો પ્રદેશ
૫ - સ્કંધનો પ્રદેશ
૬ - દેશનો પ્રદેશ

આ પ્રમાણે કહેતા નૈગમનયવાળાને સંગ્રહનયવાળો કહે છે-"જે તમે છએનો પ્રદેશ કહો છો તે યથાર્થ નથી."

પ્ર૦-કેવી રીતે ?

ઉ૦-જે દ્રવ્યનાં દેશના જે પ્રદેશ છે તે પ્રદેશ તે જ દ્રવ્યનાં છે.

પ્ર૦-દૃષ્ટાંત શું છે ?

ઉ૦-મારા નોકરે ગધેડો ખરીદ્યો છે. તો નોકર પણ મારો છે. ને ગધેડો પણ મારો છે. એટલા માટે છએનો પ્રદેશ ન કહો. પાંચના પ્રદેશ કહો.

૧ - ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ
૨ - અધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ
૩ - આકાશાસ્તિકાયનો પ્રદેશ
૪ - જીવાસ્તિકાયનો પ્રદેશ
૫ - સ્કંધનો પ્રદેશ

આ પ્રમાણે કહેતા સંગ્રહનયવાળાને વ્યવહારનયવાળો કહે છે-જે તમે પાંચેયનો પ્રદેશ કહો છો તે યથાર્થ નથી.

પ્ર૦ - કેવી રીતે ?

ઉ૦ - જેવી રીતે પાંચ મિત્રોનાં કેટલાંક દ્રવ્યો-(પદાર્થો) ભાગીદારીનાં છે-જેમ કે હિરણ્ય, સુવર્ણ, ધનધાન્ય. તો શું પાંચેયના પ્રદેશની જેમ આ પાંચેયનાં દ્રવ્ય છે. એવું કહેવું યોગ્ય ગણાય ? માટે પાંચેયના પ્રદેશ ન કહો. પાંચ પ્રકારના પ્રદેશો છે-એવું કહો. જેમ કે-

૧ - ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશો
૨ - અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશો
૩ - આકાશાસ્તિકાયના પ્રદેશો
૪ - જીવાસ્તિકાયના પ્રદેશો
૫ - સ્કંધના પ્રદેશો

આ પ્રમાણે કહેતા વ્યવહારનયવાળાને ઋજુસૂત્રનયવાળો કહે છે- "જે તમે પાંચ પ્રકારના પ્રદેશ કહો છો તે યથાર્થ નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प० –कम्हा ?

उ० –जइ ते पंचविहो पएसो एवं ते एक्केक्को पएसो पंचविहो । एवं तं पणवीसविहो पएसो भवइ ।

तं मा भणाहि—पंचविहो पएसो—

भणाहि—भइयव्वो पएसो—

१. सिया धम्मपएसो,

२. सिया अधम्मपएसो,

३. सिया आगासपएसो,

४. सिया जीवपएसो,

५. सिया खंधपएसो ।

एवं वयंतं उज्जुसुयं संपइ सद्दणयो भणइ ।

जं भणसि भइयव्वो पएसो तं न भवइ ।

प० –कम्हा ?

उ० –१, जइ ते भइयव्वो पएसो एवं ते धम्मपएसो वि सिया अधम्मपएसो, सिया आगासपएसो, सिया जीवपएसो, सिया खंधपएसो ।

२. अधम्मपएसो वि सिया धम्मपएसो, सिया आगासपएसो, सिया जीवपएसो, सिया खंधपएसो ।

३. आगासपएसो वि, सिया धम्मपएसो, सिया अधम्मपएसो, सिया जीवपएसो, सिया खंधपएसो ।

४. जीवपएसो वि सिया धम्मपएसो, सिया अधम्मपएसो, सिया आगासपएसो, सिया खंधपएसो ।

५. खंधपएसो वि सिया धम्मपएसो, सिया अधम्मपएसो, सिया आगासपएसो, सिया जीवपएसो ।

एवं ते अणवत्था भविस्सइ,

तं मा भणाहि भइयव्वो पएसो । भणाहि–

धम्मे पएसे से पएसे धम्मे ।

પ્ર. કેવી રીતે ?

ઉ. જો તમે પાંચ પ્રકારના પ્રદેશ કહો છો તો એકએકના પાંચ પ્રકારના પ્રદેશો હશે. આ પ્રમાણે પચ્ચીસ પ્રકારના પ્રદેશ થાય છે. માટે પાંચ પ્રકારના પ્રદેશ ન કહો. પ્રદેશ-વિભાજ્ય છે એવું કહો.

૧. કયારેક ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશો છે,

૨. કયારેક અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશો છે,

૩. કયારેક આકાશાસ્તિકાયના પ્રદેશો છે,

૪. કયારેક જીવાસ્તિકાયના પ્રદેશો છે,

૫. કયારેક સ્કંધના પ્રદેશો છે.

આ પ્રમાણે કહેતા ઋજુસૂત્રનયવાળાને શબ્દનયવાળો કહે છે–જે તમે 'પ્રદેશ વિભાજ્ય છે' એવું કહો છો તે યથાર્થ નથી.

પ્ર. કેવી રીતે ?

ઉ. ૧–જો તે પ્રદેશ વિભાજ્ય હોય તો જે ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ છે તે કયારેક અધર્માસ્તિકાય નો પ્રદેશ પણ થશે, કોઈ વાર આકાશાસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે, કોઈ વાર જીવાસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે અને કોઈ વાર સ્કંધનો પ્રદેશ પણ થશે.

૨–જે અધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ છે તે કોઈ વાર ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ થશે. કોઈ વાર આકાશાસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે. કોઈવાર જીવાસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે અને કોઈ વાર સ્કંધનો પ્રદેશ પણ થશે.

૩–જે આકાશાસ્તિકાયનો પ્રદેશ છે તે કયારેક ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે. કોઈ વાર અધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે, કોઈ વાર જીવાસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે અને કોઈ વાર સ્કંધનો પ્રદેશ પણ થશે.

૪–જે જીવાસ્તિકાયનો પ્રદેશ છે તે કોઈ વાર ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે. કોઈ વાર અધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે, કોઈ વાર આકાશાસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે અને કોઈ વાર સ્કંધનો પ્રદેશ પણ થશે.

૫–જે સ્કંધનો પ્રદેશ છે તે કોઈ વાર ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે. કોઈ વાર આકાશાસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે અને કોઈ વાર જીવાસ્તિકાયનો પ્રદેશ પણ થશે.

તમારા મતથી આ પ્રમાણે અનવસ્થા (અવ્યવસ્થા) થઈ જશે. માટે પ્રદેશ વિભાજ્ય છે એવું ન કહો-પરંતુ એવું કહો–

ધર્માસ્તિકાયનો જે પ્રદેશ છે તે ધર્માસ્તિકાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अधम्मे पएसे से पएसे अधम्मे ।
आगासे पएसे से पएसे आगासे ।
जीवे पएसे से पएसे णो जीवे ।
खंधे पएसे से पएसे णो खंधे ।
एवं वयंतं सद्दणयं समभिरूढो भणति-

अधर्मास्तिकायनो जे प्रदेश छे ते अधर्मास्तिकाय छे.
आकाशास्तिकायनो जे प्रदेश छे ते
आकाशास्तिकाय छे.
जीवास्तिकायनो जे प्रदेश छे ते जीवास्तिकाय नथी.
स्कंधनो जे प्रदेश छे ते स्कंध नथी.

आ प्रमाणे कहेता शब्दनयने समभिरूढ नये कह्युं-

जं भणसि-धम्मे पदेसे, से पदेसे धम्मे-जाव-
खंधे पदेसे, से पदेसे नो खंधे, तं न भवइ ।

तमे जे कहो छो के धर्मास्तिकायनो जे प्रदेश छे ते धर्मास्तिकाय छे-यावत् स्कन्धनो जे प्रदेश छे ते स्कन्ध नथी. एवुं न कहो.

प० -कम्हा ?

प्र. शा माटे ?

उ० -एत्थ दो समासा भवंति, तं जहा-
१. तप्पुरिसे य, २. कम्मधारए य ।

उ. अहीं बे समास थाय छे
१. तत्पुरुष, २. कर्मधारय.

प० -तं न नज्जइ कयरेणं समासेणं भणसि ?
किं तप्पुरिसेणं किं कम्मधारएणं ?
जइ तप्पुरिसेणं भणसि तो मा एवं भणाहि-
अह कम्मधारएणं भणसि तो विसेसओ भणाहि

तमो कया समासना आधारे एवुं कहो छो ए जणातुं नथी. तत्पुरुष समासथी कहो छो के कर्मधारय समासथी कहो छो ? जो तत्पुरुष समासथी कहेता हो तो आ प्रमाणे न कहो, कर्मधारय समासथी कहेता हो तो विशेषरूपथी कहो एटले के स्पष्ट कहो.

धम्मे य से पएसे से पएसे धम्मे ।
अधम्मे य से पएसे से पएसे अधम्मे ।
आगासे य से पएसे से पएसे आगासे ।

धर्मास्तिकायनो जे प्रदेश छे ते धर्मास्तिकाय ज छे, एटले के धर्मास्तिकायथी अभिन्न छे. अधर्मास्तिकायनो जे प्रदेश छे ते अधर्मास्तिकाय ज छे, एटले के अधर्मास्तिकायथी अभिन्न छे. आकाशास्तिकायनो जे प्रदेश छे ते आकाशास्तिकाय ज छे, एटले के आकाशास्तिकायथी अभिन्न छे.
(धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय अने आकाशास्तिकाय ए त्रणेय एक एक द्रव्यात्मक छे, माटे आ प्रमाणे कहेवुं ज योग्य गणाय.)

जीवे य से पएसे से पएसे नो जीवे-
खंधे य से पएसे से पएसे नो खंधे ।
एवं वयंतं संपयं समभिरूढं एवंभूओ भणइ-

जीवास्तिकायनो जे प्रदेश छे एटले एक जीव जीवास्तिकाय नथी. (जीवास्तिकाय अनन्त जीवात्मक छे.एटले एक जीव जीवास्तिकाय न थई शके.).
स्कन्धनो जे (एक) प्रदेश छे, ते स्कन्ध नथी.

जं जं भणसि तं तं सव्वं कसिणं पडिपुण्णं
निरवसेसं एगगहणगहियं देसे वि मे अवत्थू
पएसे वि मे अवत्थू ।

(स्कन्ध जघन्य बे प्रदेशात्मक यावत् अनंत प्रदेशात्मक होय छे. एटले एक प्रदेश स्कन्ध नथी.) आ प्रमाणे कहेतां समभिरूढनयवाळाने एवंभूतनयवाळाओ कह्युं-तमे जे जे द्रव्योना संबंधमां कहो छो ए सर्वने पूर्ण, अखंड, निरवशेष, एकना ग्रहणथी ग्रहण करनारने द्रव्य मानुं छुं "हुं देशने पण अवस्तु मानुं छुं. अने प्रदेशने पण अवस्तु मानु छुं."

से तं पएसदिट्ठंतेणं । से तं नयप्पमाणे ।
—अणु० सु० ४७६

प्रदेश दृष्टांत समाप्त
नय प्रमाण समाप्त.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

धम्मसरूवं—

४५. सोच्चा खलु मेधावी पंडियाणं निसामिया।
समियाए धम्मे आरिएहिं पवेइए।[1]

आ० सु० १, अ० ५, उ० ३, सु० १५७ (ख ग)

धर्मनुं स्वरूप :-

४५. आचार्योनी वाणी श्रवण करी मेधावी साधक हृदयंगम करे के-आर्योओ समतामां धर्म कह्यो छे.

अविरोहो धम्मो—

४६. भूएहिं न विरुज्झेज्जा, एस धम्मे वुसीमओ।
वुसिमं जगं परिन्नाय, अस्सिं जीवित-भावणा॥
भावणा-जोग-सुद्धप्पा, जले नावा व आहिया।
नावा व तीर-संपन्ना सव्वदुक्खा तिउट्टइ॥

सू०सु० १, अ० १५, गा० ४-५

अविरोध धर्म :-

४६. प्राणीओनी साथे वैर-विरोध न करे, ओ ज तीर्थंकर अथवा सुसंयमीनो धर्म छे. सुसंयमी साधु (त्रस स्थावरनुं) जगतनुं स्वरूप सम्यक्‌रूपे जाणीने आ वीतराग अतिपादित धर्ममां जीवित-भावना (जीव-समाधान-कारिणी पच्चीस अथवा बार प्रकारनी भावना) करे.
भावनायोगथी जेनो आत्मा शुद्ध थई गयो छे, ते पुरुष जळमां नाव समान कहेल छे. जेम नौका अनुकूळ वायुनो संयोग मळवाथी किनारे पहोंची जाय छे, तेवी ज रीते भावनायोगी साधु समस्त दुःखोथी मुक्त थई जाय छे.

आणा धम्मो—

४७. "आणाए मामगं धम्मं" एस उत्तरवादे इह माणवाणं वियाहिए।

—आ० सु० १, अ० ६, उ० २, सु० १८५ (ग)

आज्ञा धर्म :-

४७. भगवान महावीरे कहुं-'मारो अभिमत धर्म मारी आज्ञा पाळवामां छे. मानवीने माटे आ मारुं सर्वोत्तम कथन छे.'

धम्मपरिणामाइं—

४८ प०-धम्मसद्धाए णं भंते! जीवे किं जणयइ?

उ०-धम्मसद्धाएणं सायासोक्खेसु रज्जमाणे विरज्जइ। आगारधम्मं च णं चयइ। अणगारिएणं जीवे सारीरमाणसाणं दुक्खाणं छेयण-भेयण-संजोगाइणं वोच्छेयं करेइ, अव्वाबाहं च सुहं निव्वत्तेइ।

—उत्त० अ० २६, सु० ५

धर्मनां परिणामो :-

४८. प्र. भंते! धर्म-श्रद्धाथी जीवने शुं फळनी प्राप्ति थाय छे?

उ० हे गौतम! सातावेदनीय कर्मजन्य सुखमां अनुरक्त आ जीव वैराग्य प्राप्त करे छे. त्यारबाद गृहस्थ धर्मने छोडीने अणगार धर्मने ग्रहण करता थका शारीरिक अने मानसिक दुःखोनुं छेदन-भेदन तथा अनिष्ट संयोगजन्य मानसिक दुःखनो क्षय करे छे. त्यारबाद बधा ज प्रकारनां विघ्नरहित सुख पामे छे.

धम्मस्स भेयप्पभेया—

४९. दुविहे धम्मे पण्णत्ते, तं जहा—
सुयधम्मे चेव, चरित्तधम्मे चेव।
सुयधम्मे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
सुत्तसुयधम्मे चेव, अत्थसुयधम्मे चेव।
चरित्तधम्मे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
आगारचरित्तधम्मे चेव, अणगारचरित्तधम्मे चेव।

ठाणे०अ० २, उ० १, सु०६१

धर्मना भेद-प्रभेदो :-

४९. धर्म बे प्रकारना कह्या छे.
१-श्रुत धर्म (द्वादशांग श्रुतनो अभ्यास करवो).
२. चारित्र धर्म (मूलगुण अने उत्तर गुणरूप आचरण)
श्रुत धर्मना बे प्रकार छे.
१-सूत्र-श्रुत धर्म (मूळ सूत्रोनुं अध्ययन करवुं)
२-अर्थ-श्रुत धर्म (सूत्रोना अर्थनुं अध्ययन करवुं)
चारित्र धर्मना बे प्रकारो छे.
१-अगार-चारित्र धर्म (श्रावकोनो अणुव्रत वगेरे रूप धर्म).
२-अणगार-चारित्र धर्म (साधुओनो महाव्रत आदिरूप धर्म)

१. आ. सु० १, अ० ८, उ० ३, सु० २०९ [ख]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५०. दुविहे सामाइए पण्णत्ते, तं जहा-
१. अगारसामाइए चेव, २. अणगारसामाइए चेव ।
ठाणं० अ० २, उ० १, सु० ७८

५०. सामायिकना બે પ્રકાર કહ્યા છે યથા-
૧-અગાર સામાયિક.
૨-અણગાર સામાયિક.

५१. तिविहे धम्मे पण्णत्ते, तं जहा—
१. सुयधम्मे,
२. चरित्तधम्मे,
३. अत्थिकायधम्मे ।
ठाणं० अ० ३, उ० ३, सु० १९४ (१)

५१. ધર્મ ત્રણ પ્રકારનો કહ્યો છે.
૧- શ્રુત ધર્મ - વીતરાગ ભાવનાની સાથે શાસ્ત્રોનો સ્વાધ્યાય કરવો.
૨- ચરિત્ર ધર્મ - મુનિ ને શ્રાવકના ધર્મનું પરિપાલન કરવું.
૩- અસ્તિકાય ધર્મ - પ્રદેશવાળાં દ્રવ્યોને અસ્તિકાય કહે છે અને તેના સ્વભાવને અસ્તિકાય-ધર્મ કહેવાય છે.

५२. तिविहा पण्णवणा पण्णत्ता, तं जहा—
१. णाणपण्णवणा,
२. दंसणपण्णवणा,
३. चरित्तपण्णवणा ।
तिविहे सम्मे पण्णत्ते, तं जहा—
१. णाणसम्मे, २. दंसणसम्मे, ३. चरित्तसम्मे ।
ठाणं० अ० ३, उ.४ । सु० १९८/२-३

५२. પ્રજ્ઞાપનાના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે. યથા -
૧- જ્ઞાન પ્રજ્ઞાપના, ૨- દર્શન પ્રજ્ઞાપના,
૩- ચારિત્ર પ્રજ્ઞાપના.

સમ્યક્ ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યાં છે. યથા-
૧- જ્ઞાન સમ્યક્, ૨-દર્શન સમ્યક્ ૩-ચારિત્ર સમ્યક્

५३. तिविहे भगवया धम्मे पण्णत्ते, तं जहा—
सुअहिज्झिए,
सुज्झाइए,
सुतवस्सिए ।
जया सुअहिज्झियं भवइ, तया सुज्झाइयं भवइ ।
जया सुज्झाइयं भवइ, तया सुतवस्सियं भवइ ।
से सुअहिज्झिए, सुज्झाइए, सुतवस्सिए,
सुयक्खाएणं, भगवया धम्मे पण्णत्ते ।
ठाण अ० ३, उ० ४, सु० २१७

५३. ભગવાને ત્રણ પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો છે.
૧- સુ-અધીત (યોગ્ય રૂપથી કરેલ અધ્યયનવાળો)
૨- સુ-ધ્યાત (યોગ્ય રૂપથી કરેલ ચિંતનવાળો)
૩- સુ-તપસ્વિત (યોગ્ય રીતે આચરેલ)
જ્યારે ધર્મ સુ-અધીત હોય છે ત્યારે તે સુ-ધ્યાત હોય છે.
જ્યારે તે સુ ધ્યાત હોય છે ત્યારે તે સુ-તપસ્વિત હોય છે.
સુ-અધીત, સુ-ધ્યાત અને સુ-તપસ્વિત ધર્મને ભગવાને સમ્યક્ ધર્મ કહ્યો છે.

५४. दसविहे धम्मे पण्णत्ते, तं जहा—
गामधम्मे, नयरधम्मे, रट्ठधम्मे, पासंडधम्मे,
कुलधम्मे, गणधम्मे, संघधम्मे, सुयधम्मे,
चरित्तधम्मे, अत्थिकायधम्मे ।[1]
ठाणं० अ० १०, सु० ७६०

५४. ધર્મ દશ પ્રકારનો છે, આ પ્રમાણે-
૧. ગ્રામધર્મ ૨. નગરધર્મ, ૩. રાષ્ટ્રધર્મ
૪. પાખંડધર્મ, ૫. કુળધર્મ, ૬. ગણધર્મ
૭. સંઘધર્મ, ૮. શ્રુતધર્મ, ૯. ચારિત્રધર્મ
૧૦. અસ્તિકાયધર્મ.

१. આ દસ ધર્મોમાં પહેલા ચાર ધર્મ લૌકિક ધર્મ છે. પાંચમો, છઠ્ઠો અને સાતમો લૌકિક અને લોકોત્તર બંને ધર્મ છે. આઠમો અને નવમો લોકોત્તર ધર્મ છે. દસમો દ્રવ્ય ધર્મ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५५. दसविहे समणधम्मे पण्णत्ते, तं जहा—
खंति, मुत्ति, अज्जवे, मद्दवे, लाघवे, सच्चे, संजमे, तवे, चियाए, बंभचेरवासे।[1]
—ठाणं०अ०१०, सु०७१२ (२)

५५. પ્રશ્ન—શ્રમણધર્મ દશ પ્રકારનો છે, તે આ પ્રમાણે—
૧. ક્ષમા, ૨. અલોભ, ૩. સરળતા, ૪. મૃદુતા
૫. લઘુતા, ૬. સત્ય, ૭. સંયમ, ૮. તપ,
૯. ત્યાગ, ૧૦. બ્રહ્મચર્યવાસ.

५६. प०-१. खन्तीए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?
उ०—खन्तीए णं परीसहे जिणइ।
प०—(२) मुत्तीए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?
उ०—मुत्तीए णं अकिंचणं जणयइ। अकिंचणे य जीवे अत्थलोलाणं पुरिसाणं अपत्थणिज्जे भवइ।
प०—३. अज्जवयाए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?
उ०—अज्जवयाए णं काउज्जुययं भावुज्जुययं भासुज्जुययं अविसंवायणं जणयइ। अविसंवायणसंपन्नयाए णं जीवे धम्मस्स आराहए भवइ।
प०—४. मद्दवयाए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?
उ०—मद्दवयाए णं अणुस्सियत्तं जणयइ। अणुस्सियत्ते णं जीवे मिउमद्दवसंपन्ने अट्ठ मयट्ठाणाइं निट्ठवेइ॥
—उत्त०अ०२९, सु०४८-५१

५६. પ્ર.-૧ ભંતે ! ક્ષમાથી જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?
ઉ.-૧ ક્ષમાથી તે પરિષહો પર વિજય પ્રાપ્ત કરે છે.
પ્ર.-૨. ભંતે ! મુક્તિ (નિર્લોભતા)થી જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?
ઉ.-૨. મુક્તિથી જીવ અકિંચનતા (અપરિગ્રહ)ને પ્રાપ્ત કરે છે. અકિંચન જીવ અર્થલોભી પુરુષોથી અપ્રાર્થનીય હોય છે. તેની પાસે કોઈ યાચના કરતા નથી.
પ્ર.-૩. ભંતે ! ઋજુતાથી (સરળતાથી) જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?
ઉ.-૩. ઋજુતાથી તે કાયાની સરળતા, મનની સરળતા, ભાષાની સરળતા અને અવિસંવાદ એટલે કે અવંચકવૃત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે. અવંચકવૃત્તિથી સંપન્ન જીવ ધર્મનો આરાધક હોય છે.
પ્ર.-૪. ભંતે ! મૃદુતાથી જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?
ઉ.-૪. મૃદુતાથી તે અનુદ્ધત (શાંત) મનોભાવને પ્રાપ્ત કરે છે. અનુદ્ધત મનોભાવવાળો જીવ મૃદુ-માર્દવભાવયુક્ત હોય છે. જેથી તે મદનાં આઠ સ્થાનોનો વિનાશ કરે છે.

५७. प०—५. पडिरूवयाए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?
उ०—पडिरूवयाए णं लाघवियं जणयइ। लहुभूए णं जीवे अप्पमत्ते पागडलिंगे पसत्थलिंगे विसुद्धसम्मत्ते सत्तसमिइसमत्ते सव्वपाणभूयजीवसत्तेसु वीससणिज्जरूवे अप्पडिलेहे जिइन्दिए विउलतवसमिइसमन्नागए वावि भवइ।
—उत्त० अ०२९, सु० ४४

५७. પ્ર.-૫. ભંતે ! પ્રતિરૂપતા (જિનકલ્પી જેવા આચરણનું પાલન કરવું)થી જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?
ઉ.-૫. પ્રતિરૂપતાથી તે હળવાપણું પ્રાપ્ત કરે છે. ઉપકરણોના અલ્પીકરણથી હલકો થયેલો જીવ અપ્રમત્ત, પ્રકટ લિંગવાળો, પ્રશસ્તલિંગવાળો, વિશુદ્ધ સમ્યક્ત્વવાળો, પરાક્રમ અને સમિતિથી પરિપૂર્ણ, સર્વપ્રાણ, ભૂત, અને સત્ત્વો માટે વિશ્વનીય રૂપવાળો, અલ્પ પ્રતિલેખનવાળો, જિતેન્દ્રિય તથા વિપુલ તપ અને સમિતિઓનો સર્વત્ર પ્રયોગ કરનારો હોય છે.

---

१. (क) चत्तारि धम्मदारा पण्णत्ता, तं जहा—खंति, मुत्ति अज्जवे, मद्दवे। —ठाणं ४, उ० ४, सु०३७२
(ख) पंच अज्जवठाणा पण्णत्ता, तं जहा—साहु अज्जवं साहु मद्दवं, साहु लाघवं, साहु खंति, साहु मुत्ति। —ठाणं अ० ५, उ० १, सु० ४००(ख)
(ग) सम० १०, सु० १
(घ) चाई, लज्जू, धन्ने, तवस्सी, खंतिखमे, जितिंदिए, सोहिए, अणियाणे, अबहिल्लेसे, अममे, अकिंचणे, छिन्नगंथे, निरुवलेवे। प० संवरद्वार, ५, सु० ९
(च) भिक्खुधम्मम्मि दसविहे। जे भिक्खू जयई निच्चं से न अच्छई मंडले। —उत्त० अ० ३१, गा० १०
(छ) पंच ठाणाइं समणेणं भगवता महावीरेण समणाणं णिग्गंथाणं णिच्चं वण्णिताइं णिच्चं कित्तिताइं णिच्चं बुइयाइं णिच्चं पसत्थाइं णिच्चमब्भणुन्नाताइं भवंति तं जहा—खंती, मुत्ती, अज्जवे, मद्दवे, लाघवे।
पंच ठाणाइं समणेणं भगवया महावीरेणं समणाणं णिग्गंथाणं णिच्चं वण्णियाइं **जाव** णिच्चमब्भणुण्णायाइं तं जहा—
१. सच्चे २. संजमे, ३. तवे, ४. चियाए, ५. बंभचेरवासे। —ठाणं०अ०५, उ०१, सु०३९६ (३-४)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५८. प०—६. (क) भावसच्चे णं भंते! जीवे किं जणयइ?

उ०—भावसच्चे णं भावविसोहिं जणयइ। भावविसोहिए वट्टमाणे जीवे अरहन्तपन्नत्तस धम्मस्स आराहणयाए अब्भुट्ठेइ। अरहन्तपन्नत्तस्स धम्मस्स आराहणयाए अब्भुट्ठित्ता "परलोगधम्मस्स आराहए" हवइ।"

(ख) करणसच्चे णं भंते! जीवे किं जणयइ?

करणच्चे णं करणसत्ति जणयइ। करणसच्चे वट्टमाणो जीवे जहावाई तहाकारी यावि भवइ।

(ग) जोगसच्चे णं भंते। जीवे किं जणयइ? जोगसच्चे णं जोगं विसोहेइ।

—उत्त० अ० २९, सु० ५२-५४

५८. प्र.-६. (क) भंते! भाव-सत्य (अंतरात्माનું सत्य)थी જીव शुं प्राप्त કरे छे?

उ.-६. (क) भाव-सत्यथी જીव भावनी विशुद्धिने प्राप्त કरे छे. भावविशुद्धिनां वर्तमान જીव अर्हत्-प्रज्ञप्त धर्मनी आराधनामां तत्पर अने छे. अर्हत्-प्रज्ञप्तनी आराधनामां तत्पर थयेलो ते [જીव] परलोकमां पण धर्मनो आराधक अने छे.

प्र.-६. (ख) भंते! કरણ-सत्य (કार्यनी सत्यता)थी જીव शुं प्राप्त કरे छे?

उ.-६. (ख) કरણ-सत्यथी જીव કरણ-शक्ति (अपूर्व કार्य કरवानुं सामर्थ्य)ने प्राप्त કरे छे. કरણ-सत्यमां वर्तमान જીव जेवुं કहे छे तेवुं કरे छे.

प्र.-६. (ग) भंते! योग-सत्य (मन-वचन-કायानी सत्यता) थी જીव शुं प्राप्त કरे छे?

उ-६.(ग) योग-सत्यताथी જીव मन-वचन-કायानी प्रवृत्तिने विशुद्ध કरे छे.

५९. प०—७. संजमेण भंते! जीवे किं जणयइ?

उ०—संजमेण अणण्हयत्तं जणयइ।

प०—८. तवेण भंते! जीवे किं जणयइ?

उ०—तवेण वोदाणं जणयइ।[1]

—उत्त० अ० २९, सु० २८-२९

५९. प्र.-७. भंते! संयमथी જીव शुं प्राप्त કरे छे?

उ.-७. संयमथी જીव आश्रवनो निरोध કरे छे.

प्र.-८. भंते! तपथी જીव शुं प्राप्त કरे छे?

उ-८. तपथी જીव व्यवदान-पूर्व संचित કर्मोनो क्षय કरी विशुद्धिने प्राप्त કरे छे.

धम्ममाहप्पं—

६०. एस धम्मे सुद्धे णितीए सासए समेच्च लोयं खेत्तण्णेहिं पवेदिते। तं जहा—

उट्ठिएसु वा, अणुट्ठिएसु वा, उवट्ठिएसु वा, अणुवट्ठिएसु वा, उवरतदंडेसु वा, अणुवरतदंडेसु वा, सोवधिएसु वा, अणुवहिएसु वा, संजोगरएसु वा, असंजोगरएसु वा।

तच्चं चेतं तहा चेतं अस्सिं चेतं पवुच्चति।

तं आइत्तु ण णिहे, ण णिक्किखवे, जाणित्तु धम्मं जहा-तहा।

धर्मनुं माहात्म्य :

६०. आ धर्म शुद्ध, नित्य अने शाश्वत छे. खेदज्ञ-संसारना दुःखने जाणनार अरिहंतोओ (જીव) लोकने सम्यक् प्रકारे जाणीने तेनुं प्रतिपादन कर्युं छे.

जे धर्माचरण माटे तत्पर अने अतत्पर छे, जे धर्मश्रवण माटे उपस्थित अथवा अनुपस्थित छे, जे (જીवोने मानसिक-वाचिक-कायिक) दंड आपवाथी उपरत अथवा अनउपरत छे, जे उपाधिथी युक्त छे अथवा उपाधिथी रहित छे, जे संयोगोमां रागी अथवा त्यागी छे.

ते (अरिहंत प्रज्ञप्त धर्म) तत्त्व-सत्य छे. तथ्य छे (तथारूप ज छे) अने तेमां सम्यक्रूपे प्रतिपादित छे.

साधक तेने (धर्मने) ग्रहण કरीने (तेना आचरण माटे पोतानी शक्तिने) छुपावे नहि, अने न तो तेने (आवेशमां आवी) फेंकी दे अथवा छोडे. धर्मनुं जेवुं स्वरूप छे तेवुं जाणी (आजीवन) तेनुं आचरण કरे.

१.-[क] योग्ये-त्यागना माटे जुओ ज्ञानाचार [ख] अंभयेर वासे ना माटे जुओ ब्रह्मचर्य गवेषणा.

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

दिट्ठेहिं णिव्वेयं गच्छेज्जा।
णेा लोगस्सेसणं चरे।
जस्स णत्थि इमा णाती, अण्णा तस्स कओ सिया ?
दिट्ठं सुयं मया विण्णायं, जमेयं परिकहिज्जति।
समेमाणा पलेमाणा पुणो पुणो जातिं पकप्पेंति।
अहो य रातो य जतमाणो धीरे सया आगतपण्णाणे, पमत्ते बहिया पास, अप्पमत्तो सया परक्कमेज्जासि।
—आ०सु०१,अ०४, उ०१, सु० १३२(ख)-१३३

(दृष्ट-अनिष्ट) रूपोथी (इन्द्रिय-विषयोमां) विरक्ति प्राप्त करे. ते लोकेषणामां न भटके. जे मुमुक्षुमां आवी (लोकेषणा) बुद्धि नथी, तेनाथी अन्य प्रवृत्ति केम थशे ? अथवा जेमां सम्यक्त्व ज्ञान नथी अथवा अहिंसा बुद्धि नथी तेमां बीजा अर्थात् विवेक-बुद्धि क्यांथी होय ?

आ जे धर्म कहेवामां आवी रह्यो छे ते दृष्ट (जोयेलो), श्रुत (सांभळेलो), मत (मानेलो) अने विशेषरूपथी ज्ञात (जाणेलो) छे.

हिंसामां रुचि राखनारा अने तेमां ज लीन रहेनारा मनुष्यो वारंवार जन्म लेता रहे छे.(सम्यक्-दर्शनमां) अहर्निश यत्न करनारा, सतत प्रज्ञावान, धीर साधक एमने जुओ के जे प्रमत्त छे, (धर्मथी) विमुख छे. माटे तुं अप्रमत्त बनी [सम्यक्त्वमां पराक्रम कर.] एवुं हुं कहुं छुं.

६१. सोही उज्जुयभूयस्स, धम्मो सुद्धस्स चिट्ठई।
निव्वाणं परमं जाई, घय-सित्त व्व पावए॥

६१. जे ऋजुभूत (सरळ) होय छे, ते शुद्धि प्राप्त करे छे. अने जे शुद्ध होय छे तेनामां धर्म टके छे, (जेमां धर्म स्थिर छे ते) घीथी सिंचेला अग्निनी जेम परम निर्वाण (विशुद्ध आत्मदीप्ति)ने प्राप्त थाय छे.

विगिंच कम्मुणो हेउं, जसं संचिणु खन्तिए।
पाढवं सरीरं हिच्चा, उड्ढं पक्कमई दिसं॥

कर्मना हेतुओने दूर करी, क्षमाथी यशनो संचय कर. आम करनार पार्थिव शरीर छोडी ऊर्ध्व दिशा (स्वर्ग के मोक्ष)ने प्राप्त करे छे.

विसालिसेहिं सीलेहिं, जक्खा उत्तर-उत्तरा।
महासुक्का व दिप्पन्ता, मन्नन्ता अपुणच्चवं॥

[ते] विविध प्रकारनां शीलनी आराधना करी देवकल्पो अथवा तेथी पण उपरना देवलोकना आयुष्यनो उपभोग करे छे. ते उत्तरोत्तर महाशुक्ल (चंद्र-सूर्य) नी जेम दीप्तिमान बने छे. "स्वर्गथी पुनः च्यवन नथी थतुं" एवुं माने छे.

अप्पिया देवकामाणं. कामरूव-विउव्विणो।
उड्ढं कप्पेसु चिट्ठन्ति, पुव्वा वाससया बहू॥

ते देवो भोगो माटे स्वयमेव समर्पित होय छे, इच्छानुसार रूप धारण करवानुं सामर्थ्य धरावे छे, सेंकडो पूर्व वर्षो सुधी असंख्य काळ सुधी ऊर्ध्व देवलोकमां रहे छे.

तत्थ ठिच्चा जहाठाणं, जक्खा आउक्खए चुया।
उवेन्ति माणुसं जोणिं, से दसंगेऽभिजायइ॥

ते देवो ते कल्पोमां पोताना शीलनी आराधनानुसार स्थानोमां रहेतां रहेतां आयुष्य क्षय थवाथी च्यवित थईने मनुष्य-योनिने प्राप्त करे छे. ते त्यां दश अंगोवाळी भोगसामग्रीथी युक्त (शरीरधारी) थाय छे.

खेत्तं वत्थुं हिरण्णं च, पसवो दास-पोरुसं।
चत्तारि काम-खन्धाणि, तत्थ से उववज्जई॥

क्षेत्र-खेतरोनी भूमि, वास्तु-घरबार, सुवर्ण अने पशुओ अने दास-आ चार कामस्कन्धो ज्यां होय छे ते कुळमां तेओ उत्पन्न थाय छे.

मित्तवं नायवं होइ, उच्चागोए य वण्णवं।
अप्पायंके महापन्ने, अभिजाए जसोबले॥

तेओ मित्रवान, ज्ञातिवान, उच्च गोत्रवाळा, स्वरूपवान, नीरोगी, महाप्रज्ञ, अभिजात, यशस्वी अने बळवान बने छे.

भोच्चा माणुस्सए भोए, अप्पडिरूवे अहाउयं।
पुव्वं विसुद्ध-सद्धम्मे, केवलं बोहि बुज्झिया॥

आजीवन अनुपम मानवीय भोगोने भोगवी पूर्व जन्ममां विशुद्ध सद्धर्मी (नियाणारहित तप करनार) होवाना कारणे ते विशुद्ध बोधिनो अनुभव करे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चउरंगं दुल्लहं मत्ता, संजमं पडिवज्जिया।
तवसा धुय कम्मंसे, सिद्धे हवइ सासए॥
—उत्त. अ. ३, गा. १२-२०

६२. एस धम्मे धुवे णिच्चे सासए जिणदेसिए।
सिद्धा सिज्झंति चाणेण, सिज्झिस्संति तहावरे॥
—उत्त.अ. १६, गा. १९

६३. धम्मो मंगलमुक्किट्ठं, अहिंसा संजमो तवो।
देवा वि तं नमंसंति, जस्स धम्मे सया मणो॥
—दस. अ. १, गा. १

धम्मस्स आराहया

६४. अहेगे धम्ममादाय आदाणप्पभितिसुपणिहिए
चरे अपलीयमाणे दढे सव्वंगेहि परिण्णाय।
—आ. सु. १, अ.६, उ. २, सु. १८४(क)

६५. छन्नं च पसंसं णो करे,
न य उक्कोस-पगास-माहणे।
तेसिं सुविवेगमाहिते,
पणया जेहिं सुज्झोसिसं धुयं॥
अणिहे सहिए सुसंवुडे, धम्मट्ठी उवहाणवीरिए।
विहरेज्ज समाहितिंदिए,
आयहियं खु दुहेण लब्भइ॥
—सू.सु. १, अ. २, उ. २, गा. २९-३०

६६. जेहिं काले परक्कंतं न पच्छा परितप्पइ।
ते धीरा बंधणुम्मुक्का, नावकंखंति जीवियं॥
—सू. सु. १, अ. ३, उ. ४, गा. १५

६७. प०—जे इमे भंते! उग्गा, भोगा, राइन्ना, इक्खागा, नाया, कोरव्वा एएणं अस्सिं धम्मे ओगाहंति? अस्सिं धम्मे ओगाहित्ता अस्सिं अट्ठविहं कम्मरयमलं पवाहेंति?
अट्ठविहं कम्मरयमलं पवाहित्ता तओ पच्छा सिज्झंति, बुज्झंति, मुच्चंति, परिणिव्वायंति, सव्वदुक्खाणमंतं करेंति?
उ०—हंता गोयमा! जे इमे उग्गा, भोगा, तं चेव—अंतं करेंति। अत्थेगइया अन्नयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवंति। —वि. स. २०, उ. ८, सु. १६.

धम्माणहिगारिणो—

६८. जरा-मच्चुवसोवणीते नरे सततं मूढे धम्मं नाभिजाणति। —आ.सु.१, अ.३, उ.१, सु. १०८(क)

તેઓ ઉક્ત ચાર અંગોને દુર્લભ માનીને સંયમનો સ્વીકાર કરે છે. ત્યારબાદ તપસ્યાથી કર્મના સર્વ અંશોને ધોઈ શાશ્વત સિદ્ધિને પામે છે.

૬૨. આ નિર્ગ્રંથ-કથિત ધર્મ ધ્રુવ છે, નિત્ય છે, શાશ્વત છે. તેનાથી અનેક આત્માઓ અતીતમાં સિદ્ધ થયા છે, વર્તમાનમાં સિદ્ધ થઈ રહ્યા છે અને ભવિષ્યમાં સિદ્ધ થશે.

૬૩. અહિંસા, સંયમ અને તપરૂપ ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે. એવા ધર્મમાં જેનું મન રમી રહ્યું છે, તેને દેવતાઓ પણ નમસ્કાર કરે છે.

ધર્મના આરાધકો :-

૬૪. કેટલાક સાધક ધર્મ સ્વીકાર કરીને પ્રારંભથી જ માયાજાળમાં ફસાતા નથી પણ દૃઢતાપૂર્વક સર્વ પ્રતિજ્ઞાઓનું પાલન કરે છે.

૬૫. માહણ [અહિંસાધર્મી સાધુ] માયા કે લોભ ન કરે તેમજ માન કે ક્રોધ પણ ન કરે. જેમણે ધુત (કર્મોનો ક્ષય કરનાર સંયમ)નું સારી રીતે સેવન કર્યું છે. એમનો જ સુવિવેક પ્રસિદ્ધ છે. તેઓ જ અનુત્તર ધર્મ પ્રત્યે સમર્પિત છે.

તે અનુત્તરધર્મી સાધક કોઈ પણ પદાર્થની સ્પૃહા કે આસક્તિ ન કરે, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની વૃદ્ધિ કરનાર હિતેષી સાધક ઇન્દ્રિય અનેમનને ગોપિત-સુરક્ષિત રાખે, ધર્માર્થી તપસ્યામાં પરાક્રમી બને, ઇન્દ્રિયોને સમાહિત-વશવર્તી રાખે, આ પ્રમાણે સંયમમાં વિચરણ કરે કારણ કે આત્મહિત મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય છે.

૬૬. ધર્મોપાર્જનકાળમાં જે પુરુષોએ ધર્મની આરાધના કરી છે, તે પશ્ચાત્તાપ કરતા નથી. બંધનમુક્ત થયેલ તે ધીરપુરુષો અસંયમી જીવનની ઇચ્છા કરતા નથી.

૬૭. પ્ર. ભંતે! જે ઉગ્રકુળ, ભોગકુળ, રાજન્યકુળ, ઇક્ષ્વાકુકુળ, જ્ઞાતકુળ અને કૌરવ્યકુળના ક્ષત્રિય છે. શું એ બધા આ ધર્મમાં પ્રવેશ કરે છે?
પ્રવેશ કરીને આઠ પ્રકારનાં કર્મરૂપ રજ-મળને ધુએ છે?
ત્યારબાદ તે સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત અને પરિનિર્વૃત્ત થઈ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે?

ઉ. હે ગૌતમ! જે ઉગ્રકુળ આદિના ક્ષત્રિયો છે તેઓ યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે અને કેટલાક ક્ષત્રિયો દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે.

ધર્મના અનધિકારીઓ :-

૬૮. જરા અને મૃત્યુના આક્રમણથી ત્રસ્ત અને મૂઢ બનેલો માનવી કદાપિ ધર્મ કરી શકતો નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणुत्तरधम्मस्स आराहणा

६९. उत्तरमणुयाण आहिया,
गामधम्मा इति मे अणुस्सुतं ।
जंसी विरता समुट्ठिता,
कासवस्स अणुधम्मचारिणो ॥

जे य चरंति आहियं, नातेण महता महेसिणा ।
ते उट्ठित ते समुट्ठिता,
अन्नोन्नं सारेंति धम्मओ ॥

मा पेह पुरा पणामए अभिकंखे उवहिं धुणितए ।
जे दूवणतेहि णो णया, ते जाणंति समाहिमाहियं ॥

णो काहिए होज्ज संजए,
पासणिए ण य संपसारए ।
णच्चा धम्मं अणुत्तरं,
कयकिरिए य णा यावि मामए ॥
—सूय.सु.१, अ.२, उ.२, गा.२५-२८

अनुत्तर धर्मनी आराधना :-

६९. મેં (સુધર્માસ્વામીએ) પરંપરાથી એમ સાંભળ્યું છે કે ગ્રામ-ધર્મ (પાંચ ઇન્દ્રિયોનાં શબ્દ આદિ વિષયો અથવા મૈથુન-સેવન) આ લોકમાં મનુષ્યો માટે દુર્જેય કહ્યાં છે. જેનાથી વિરત (નિવૃત્ત) તથા સંયમમાં (સંયમાનુષ્ઠાનમાં) ઉત્થિત (ઉદ્યત) પુરુષો જ કાશ્યપગોત્રીય ભગવાન ઋષભદેવ અથવા ભગવાન મહાવીર સ્વામીના ધર્માનુયાયી સાધકો છે.

જે પુરુષો મહાન મહર્ષિ જ્ઞાતપુત્ર દ્વારા ઉપદિષ્ટ આ ધર્મનું આચરણ કરે છે, તેઓ મોક્ષ-માર્ગમાં ઉત્થિત (ઉદ્યત) છે અને તેઓ સર્વ પ્રકારે સમુત્થિત (સમુદ્યત) છે. તથા તેઓ જ ધર્મથી વિચલિત કે ભ્રષ્ટ થતાં એકબીજાને સંભાળે છે, ફરીથી ધર્મમાં સ્થિર કે પ્રવૃત્ત કરે છે.

પૂર્વે ભોગવેલા શબ્દાદિ વિષયોનું અંતર-નિરીક્ષણ ન કરે, ઉપધિ-માયા કે અષ્ટવિધ કર્મ પરિગ્રહનો નાશ કરવાની અભિકાંક્ષા (ઇચ્છા) કરે. જે મનને દૂષિત કરનારા શબ્દાદિ વિષયોમાં આસક્ત થતા નથી, તે (સાધકો) પોતાના આત્મામાં નિહિત સમાધિને (રાગ-દ્વેષથી નિવૃત્ત અથવા ધર્મધ્યાનસ્થ ચિત્તવૃત્તિને) જાણે છે.

સંયમી સાધુ વિકથા ન કરે, પ્રશ્નફળનો ઇચ્છુક ન બને, સંપ્રસારક એટલે કે વરસાદ અથવા ધન-પ્રાપ્તિના ઉપાયોનો નિર્દેશક ન બને તથા કોઈ વસ્તુ પર મમત્વ ન રાખે, પરંતુ અનુત્તર ધર્મને જાણી સંયમરૂપી ધર્મક્રિયાનું અનુષ્ઠાન કરે.

७०. ण हि णूण पुरा अणुस्सुतं,
अदुवा तं तह णो समुट्ठियं ।
मुणिणा सामाइयाहितं,
णाएणं जगसव्वदंसिणा ॥
एवं यत्ता महेतरं, धम्ममिणं सहिता बहू जणा ।
गुरुणो छंदाणुवत्तगा,
विरता तिन्न महोघमाहितं ॥[1]
सूय. सु. १, अ. २, उ. २. गा. ३१-३२

७०. જગતનાં સમસ્ત ભાવદર્શી જ્ઞાતપુત્ર મુનિ-પુંગવ ભગવાન મહાવીરે જે સામાયિક આદિનું નિરૂપણ કર્યું છે, બરોબર જીવોએ એને સાંભળ્યું જ નથી. (જો સાંભળ્યું હોય તો) જેવું એમણે કહ્યું છે તેવું (યથાર્થ રૂપે) તેનું અનુષ્ઠાન કર્યું નથી.

એવું જાણીને સૌથી મહાન (અનુત્તર) આર્હત ધર્મને માનીને જ્ઞાનાદિ રત્નત્રયી-સંપન્ન ગુરુની આજ્ઞામાં રહેનારા અને પાપ-વિરત અનેક માનવોએ (સાધકોએ) આ વિશાળ પ્રવાહમય સંસારને પાર કર્યો છે એવું ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે.

धम्मस्स दीवोवमा—

७१. जहा से दीवे असंदीणे एवं से धम्मे आरिय-पदेसिए । ते अणवकंखमाणा अणतिवातेमाणा दइता मेधाविणो पंडिता ।[2]
आ.सु. १, अ.६, उ.३, सु १८९(ख)

ધર્મને દ્વીપની ઉપમા -

७१. જેમ વહાણમાં બેઠેલા યાત્રિઓ માટે દ્વીપ આશ્રયસ્થાન છે, તેવી જ રીતે આર્ય (તીર્થંકર) દ્વારા ઉપદેશાયેલો ધર્મ સંસારસાગર પાર કરનારાઓ માટે આશ્રયસ્થાન છે.

---

१. संखाय पेसलं धम्मं दिट्ठिमं परिनिव्वुडे । —सूय० सु. २, अ० ३: उ० ३. गा २१(क)

२. प०—महाउदग-वेगेणं, वुज्झमाणाण पाणिणं । सरणं गई पइट्ठा य दीवं के मन्नसी मुणी ?
उ०—अत्थि एगो महादीवो, वारिमज्झे महालओ । महाउदगवेगस्स, गई तत्थ न विज्जई ॥
प्र०—दीवे य इइ के वुत्ते ? केसी गोयममब्बवी । केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ।
उ०—जरा-मरणवेगेणं वुज्झमाणाण पाणिणं । धम्मो दीवो पइट्ठा य, गई सरणमुत्तमं ॥ उत्त०, अ० २३, गा० ६८-६८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केवलिपण्णत्तस्स धम्मस्स अपत्ति—

७२. दो ठाणाइं अपरियाणेत्ता आया णो केवलिपण्णत्तं धम्मं लभेज्ज सवणयाए, तं जहा—आरम्भे चेव, परिग्गहे चेव।

—ठाणं अ.२, उ.१, सु.५४

केवलिपण्णत्तस्स धम्मस्स पत्ति—

७३. दो ठाणाइं परियाणेत्ता आया केवलिपण्णत्तं धम्मं लभेज्ज सवणयाए, तं जहा—आरम्भे चेव, परिग्गहे चेव।

दोहिं ठाणेहिं आया केवलिपण्णत्तं धम्मं लभेज्ज सवणयाए, तं जहा—सोच्चच्चेव अभिसमेच्च च्चेव। —ठा. अ.२, उ.१, सु.५५

७४. प०—असोच्चा णं भंते! केवलिस्स वा, केवलिसावगस्स वा, केवलिसावियाए वा, केवलिउवासगस्स वा, केवलिउवासियाए वा, तप्पक्खियस्स वा, तप्पक्खियसावगस्स वा, तप्पक्खियसावियाए वा, तप्पक्खियउवासगस्स वा, तप्पक्खियउवासियाए वा, केवलिपन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए?

उ०—गोयमा! असोच्चा णं केवलिस्स वा—जाव—तप्पक्खियउवासियाए वा, अत्थेगतिए केवलिपन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए, अत्थेगतिए, केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए।

प०—से केणट्ठेणं भंते एवं वुच्चइ-

असोच्चा णं केवलिस्स वा—जाव—तप्पक्खिय उवासियाए वा, अत्थेगतिए केवलिपन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए अत्थेगतिए केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए?

उ०—गोयमा! जस्स णं नाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा—जाव—तप्पक्खिय उवासियाए वा केवलि-पन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए।

जस्स णं नाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा— जाव—तप्पक्खियउवासियाए वा केवलि पन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए।

કેવલી પ્રણીત ધર્મની અપ્રાપ્તિ–

૭૨. આરંભ અને પરિગ્રહ–આ બે સ્થાનોને જ્ઞપરિજ્ઞાથી જાણ્યા વિના અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી ત્યાગ કર્યા વિના આત્મા કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મનું શ્રવણ કરી શકતો નથી.

કેવલી પ્રણીત ધર્મની પ્રાપ્તિ–

૭૩. આરંભ અને પરિગ્રહ–આ બે સ્થાનોને જ્ઞપરિજ્ઞાથી જાણીને અને પ્રત્યાખ્યાનપરિજ્ઞાથી ત્યાગ કરી આત્મા કેવલી-પ્રણીત ધર્મને શ્રવણ કરવાને પાત્ર બને છે.

તેમજ ધર્મની ઉપાદેયતા સાંભળવા અને તેને જાણવા માટે એ બે કારણોથી આત્મા કેવલી-પ્રણીત ધર્મને શ્રવણ કરવાને પાત્ર બને છે.

૭૪. પ્ર. ભંતે! કેવલી પાસેથી, કેવલીના શ્રાવક પાસેથી, કેવલીની શ્રાવિકા પાસેથી, કેવલીના ઉપાસક પાસેથી કેવલીના ઉપાસિકા પાસેથી, કેવલીના પાક્ષિક પાસેથી, કેવલી પાક્ષિકના શ્રાવક પાસેથી, કેવલી પાક્ષિકની શ્રાવિકા પાસેથી, કેવલી પાક્ષિક ઉપાસક પાસેથી, કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી, સાંભળ્યા વિના જીવને કેવલી-પ્રરૂપિત ધર્મ-શ્રવણનો લાભ થાય?

ઉ.– ગૌતમ! કેવલી પાસેથી, યાવત્ કેવલી-પાક્ષિકની ઉપાસિકા પાસેથી, સાંભળ્યા વિના પણ કોઈ જીવને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મશ્રવણનો લાભ થાય અને કોઈ જીવને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મશ્રવણનો લાભ થતો નથી.

પ્ર.– ભંતે! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો કે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કોઈ જીવને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ-શ્રવણનો લાભ થાય અને કોઈ જીવને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મનો લાભ ન થાય?

ઉ.– ગૌતમ! જે જીવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે, તેને કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ શ્રવણનો લાભ થાય.

જે જીવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી, તેને કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મશ્રવણનો લાભ ન થાય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से तेणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ--
जस्स णं नाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा—जाव—तप्पक्खियउवासियाए वा केवलिपन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए।
जस्स णं नाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए[1]।

—वि.स.९, उ.३१, सु.२

गौतम ! ते हेतुथी એમ કહ્યું છે કે
જે જીવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે તેને કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ શ્રવણનો લાભ થાય.
જે જીવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી તેને કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મશ્રવણનો લાભ ન થાય.

७५. प०— सोच्चा णं भंते ! केवलिस्स वा, केवलिसावगस्स वा, केवलिसावियाए वा, केवलिउवासगस्स वा, केवलिउवासियाए वा, तप्पक्खियस्स वा, तप्पक्खियसावगस्स वा, तप्पक्खियसावियाए वा, तप्पक्खियउवासगस्स वा, तप्पक्खियउवासियाए वा, केवलिपन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए ?

७५. ભંતે ! કેવલી પાસેથી, કેવલીના શ્રાવક પાસેથી, કેવલીની શ્રાવિકા પાસેથી, કેવલીના ઉપાસક પાસેથી, કેવલીની ઉપાસિકા પાસેથી, કેવલીના પાક્ષિક પાસેથી, કેવલી પાક્ષિકના શ્રાવક પાસેથી, કેવલી પાક્ષિકની ઉપાસિકા પાસેથી ધર્મ સાંભળીને કોઈ જીવ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ પ્રાપ્ત કરી શકે ?

उ०—गोयमा ! सोच्चा णं केवलिस्स वा—जाव—तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगतिए केवलिपन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए, अत्थेगतिए केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए।

उ. ગૌતમ ! કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક-ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળીને કોઈ જીવ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મને પ્રાપ્ત કરી શકે. કોઈ જીવ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મને પ્રાપ્ત ન પણ કરી શકે.

प०—से केणट्ठेणं भंते एवं वुच्चइ—
सोच्चा णं केवलिस्स वा—जाव—तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगतिए केवलिपन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए, अत्थेगतिए केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए ?

પ્ર.- ભંતે ! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો કે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળીને કોઈ જીવ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ-શ્રવણને પ્રાપ્ત કરે અને કોઈ જીવ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ-શ્રવણને પ્રાપ્ત ન કરે ?

उ०—गोयमा ! जस्स णं नाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा -जाव—तप्पक्खियउवासियाए वा केवलि पन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए।

उ.- હે ગૌતમ ! જે જીવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી, તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળીને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મને પ્રાપ્ત ન કરી શકે.

जस्स णं नाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा—जाव—तप्पक्खियउवासियाए वा केवलिपन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए।

જે જીવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળીને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મને પ્રાપ્ત કરી શકે.

१—वि.स.९ उ.३१, सु.१३ (१)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से तेणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ—
जस्स णं नाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा–जाव–तप्पक्खिय-उवासियाए वा केवलिपन्नत्तं धम्मं लभेज्जा सवणयाए ।
जस्स णं नाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा–जाव–तप्पक्खिय-उवासियाए वा केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए ।

—वि.स. ९, उ. ३१, सु. ३२

હે ગૌતમ ! એ હેતુથી એમ કહ્યું છે કે જે જીવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે તે જીવ કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળીને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જે જીવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળીને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મને પ્રાપ્ત ન કરી શકે.

छउमत्थ जाव परमाहोहिणं कमसो असिज्झणाइ-सिज्झणाइ परूवणं—

छद्मस्थ यावत् परमावधियोना क्रमथी सिद्ध होवा अथवा न होवानुं निरूपण–

७६. प०–छउमत्थे णं भंते ! मणूसे तीतमणंतं सासयं समयं, केवलेणं संजमेणं, केवलेणं संवरेणं, केवलेणं बंभचेरवासेणं, केवलाहिं पवयण-मातीहिं सिज्झिंसु—जाव—सव्वदुक्खाणमंतं-करिंसु ?
उ०–गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे ।
प०–से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—"मणूसे तीतमणंतं सासतं समयं–जाव–अंतं करेंसु ?"

उ०–गोयमा! जे केइ अंतकरा वा,अंतिमसरीरिया वा सव्वदुक्खाणमंतं करेंसु वा,करिस्संति वा, सव्वे ते उप्पन्ननाण-दंसणधरा अरहा जिणे केवली भवित्ता ततो पच्छा सिज्झंति–जाव–सव्वदुक्खाणमंतकरेंसु वा, करेंति वा, करिस्संति वा, से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ –"मणूसे तीतमणंतं सासतं समयं–जाव–सव्व-दुक्खाणमंतं करेंसु ।"

पडुप्पन्ने वि एवं चेव, नवरं "सिज्झंति" भाणियव्वं ।
अणागते वि एवं चेव, नवरं "सिज्झिस्संति" भाणियव्वं ।
जहा छउमत्थो तहा आहोहिओ वि, तहा परमाहोहिओ वि । तिण्णि तिण्णि आलावगा भाणियव्वा ।

—वि.स. १, उ. ४, सु. १२–१५

૭૬. પ્ર. – ભંતે ! વીતેલા અનંત શાશ્વત કાળમાં છદ્મસ્થ મનુષ્ય કેવળ સંયમથી, કેવળ સંવરથી, કેવળ બ્રહ્મચર્યવાસથી અને કેવળ અષ્ટ પ્રવચન માતાથી સિદ્ધ થયા છે, બુદ્ધ થયા છે યાવત્ સર્વ દુઃખોનો નાશ કરનારા થયા છે ?

ઉ. – હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. – ભંતે ! શા હેતુથી એમ કહો છો કે પૂર્વોક્ત છદ્મસ્થ મનુષ્ય યાવત્ સર્વ દુઃખોનો નાશ કરનાર થયા નથી ?

ઉ. – હે ગૌતમ ! કર્મોનો અંત કરનાર કોઈપણ માનવ ચરમશરીરી થયા છે અથવા સમસ્ત દુઃખોનો જેમણે નાશ કર્યો છે, જે નાશ કરે છે અથવા જે નાશ કરશે, તે બધા ઉત્પન્ન જ્ઞાન-દર્શનધારી, અરિહન્ત, જિન અને કેવલી થયા બાદ સિદ્ધ થયા છે, બુદ્ધ થયા છે, મુક્ત થયા છે, પરિનિર્વાણને પામ્યા છે. અને એમણે સર્વ દુઃખોનો નાશ કર્યો છે, કરે છે અને કરશે. માટે હે ગૌતમ, એવું કહ્યું છે કે વીતેલા અનંત શાશ્વત કાળમાં છદ્મસ્થ મનુષ્ય યાવત્ સર્વ દુઃખોનો નાશ કર્યો છે.

વર્તમાનકાળમાં પણ એ જ પ્રમાણે જાણવું. વિશેષમાં એ છે કે 'સિદ્ધ થાય છે' એમ કહેવું. તથા ભવિષ્યકાળમાં પણ એ જ પ્રમાણે જાણવું. વિશેષમાં એ છે કે 'સિદ્ધ થશે' એમ કહેવું. જેમ છદ્મસ્થના વિષયમાં કહ્યું છે તેમ આધોવધિક અને પરમાધોવધિકના વિષયમાં પણ જાણવું અને એના ત્રણ ત્રણ આલાપક કહેવા.

केवलिस्स मोक्खो संपुण्णणाणित्तं च—

કેવલીનો મોક્ષ અને સંપૂર્ણ જ્ઞાન.

७७. प०–केवली णं भंते ! मणूसे तीतमणंतं सासयं समयं–जाव–सव्वदुक्खाणं अंतं करेंसु ?

૭૭. પ્ર. – ભંતે ! વીતેલા અનંત શાશ્વત કાળમાં કેવળ-જ્ઞાનસંપન્ન મનુષ્યે યાવત્ સર્વ દુઃખોનો નાશ કર્યો છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ०-हंता, सिज्झिस्सु-जाव-सव्वदुक्खाणं अंतं करेंसु। पते तिण्णि आलावगा भाणियव्वा छउमत्थस्स जधा, नवरं सिज्झिस्सु, सिज्झंति, सिज्झिस्संति।

प०-से नूणं भंते! तीतमणंतं सासयं समयं, पडुप्पन्नं वा सासयं समयं, अणागतमणंतं वा सासयं समयं जे केइ अंतकरा वा अंतिमसरीरिया वा सव्वदुक्खाणमंतं करेंसु वा करेंति वा करिस्संति वा सव्वे ते उप्पन्ननाण-दंसणधरा अरहा जिणे केवली भवित्ता तओ पच्छा सिज्झंति-जाव-सव्वदुक्खाणं अंतं करेस्संति वा?

उ०-हंता, गोयमा! तीतमणंतं सासतं समयं -जाव-सव्वदुक्खाण अंतं करेस्संति वा।

प०-से नूणं भंते! उप्पन्ननाण-दंसणधरे अरहा जिणे केवली "अलमत्थु" त्ति वत्तव्वं सिया?

उ०-हंता, गोयमा! उप्पन्ननाण-दंसणधरे अरहा जिणे केवली "अलमत्थु" त्ति वत्तव्वं सिया।

—वि.स. १, उ. ४, सु. १६-१८

૭. - હા, ગૌતમ! તે સિદ્ધ થયા યાવત્ તેણે સમસ્ત દુઃખોનો નાશ કર્યો. અહીં પણ છદ્મસ્થની માફક આ ત્રણ આલાપકો કહેવા જોઈએ. વિશેષ એ કે સિદ્ધ થયા છે, સિદ્ધ થાય છે અને સિદ્ધ થશે.

પ્ર. - ભંતે! વીતેલા અનંત શાશ્વત કાળમાં, વર્તમાન શાશ્વત કાળમાં અને ભવિષ્યે અનન્ત શાશ્વત કાળમાં જે કોઈ અન્તકરોએ અથવા ચરમશરીરી પુરુષોએ સર્વ દુઃખોનો નાશ કર્યો છે, કરે છે, કરશે, શું એ બધા ઉત્પન્ન જ્ઞાન-દર્શનધારી, અરિહન્ત, જિન અને કેવલી થઈ ત્યાર પછી સિદ્ધ થાય યાવત્ સર્વ દુઃખોનો નાશ કરશે?

૭. - હા, ગૌતમ! વીતેલા અનંત શાશ્વત કાળમાં સર્વ દુઃખોનો નાશ કરશે.

પ્ર. - ભંતે, તે ઉત્પન્ન જ્ઞાન-દર્શનધારી, અરિહંત, જિન અને કેવલી 'અલમસ્તુ' અર્થાત્ પૂર્ણ છે એવું કહેવાય?

૭. - હા ગૌતમ! તે ઉત્પન્ન જ્ઞાન-દર્શનધારી, અરિહંત જિન અને કેવલી 'અલમસ્તુ' અર્થાત્ પૂર્ણ છે એવું કહેવાય.

केवलिपण्णत्तस्स धम्मस्स सवणाणुकूलोव यो—

केवली प्ररूपित धर्मश्रवणने अनुकूळ अवस्था -

७८. तओ वया पण्णत्ता, तं जहा—
पढमे वए, मज्झिमे वए, पच्छिमे वए।
तिहिं वएहिं आया केवलिपण्णत्तं धम्मं लभेज्ज सवणयाए, तं जहा-
पढमे वए, मज्झिमे वए, पच्छिमे वए।
—ठाणं. अ. ३, उ. २, सु. १६३(२)

७८. अवस्थाभेद त्रण प्रकारना कह्या छे—.
१ - प्रथम अवस्था, मध्यम अवस्था, पश्चिम अवस्था.
२ - त्रणेय अवस्थामां आत्मा केवली प्ररूपित धर्मश्रवणने प्राप्त करे छे. यथा-
प्रथम अवस्थामां, मध्यम अवस्थामां, पश्चिम अवस्थामां.

केवलिपण्णत्तस्स धम्मस्स सवणाणुकूलो कालो—

केवली प्ररूपित धर्मश्रवणनो अनुकूळ काळ -

७९. १. तओ जामा पण्णत्ता तं जहा—
पढमे जामे, मज्झिमे जामे, पच्छिमे जामे।

२. तिहिं जामेहिं आया केवलिपण्णत्तं धम्मं लभेज्ज सवणयाए, तं जहा—
पढमे जामे, मज्झिमे जामे, पच्छिमे जामे।
—ठाणं. अ. ३, उ. २, सु. १६३ (९)

७९. १ - त्रण याम (प्रहर) कह्यां छे.
प्रथमयाम, मध्यमयाम, पश्चिमयाम.
२ - त्रणेय यामोमां आत्मा केवली प्ररूपित धर्म श्रवणने प्राप्त करे छे-प्रथमयाममां, मध्यम याममां, पश्चिमयाममां.

धम्माराहणाणुकूलखित्तं—

धर्मआराधनानां अनुकूळ क्षेत्रो—

८० (क) गामे अदुवा रण्णे,
(ख) णेव गामे, णेव रण्णे धम्ममायाणह।
पवेइयं माहणेण मइमया।
—आ. सु. १, अ. ८, उ. १, सु. २०२ (ग-घ)

८०. विवेक होय तो गाममां रहीने पण धर्मनी आराधना थई शके छे. अने जंगलमां पण थई शके छे. विवेकना अभावमां गाममां पण धर्माराधना थती नथी अने जंगलमां पण थती नथी. आ रीते भगवान महावीर द्वारा कहेल धर्मने मतिमान ग्रहण करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ધમ્મં જહમાણસ્સ અધમ્મં પડિવજ્જમાણસ્સ સાગડિ-ણતુલણા—

૮૧. જહા સાગડિઓ જાણં, સમં હિચ્ચા મહાપહં ।
વિસમં મગ્ગમોઇણ્ણો, અક્ખે ભગ્ગમ્મિ સોયઈ ॥
એવં ધમ્મં વિઉક્કમ્મ, અહમ્મં પડિવજ્જિયા ।
વાલે મચ્ચુમુહં પત્તે, અક્ખે ભગ્ગો વ સોયઈ ॥
—ઉત્ત. અ. ૫, ગા. ૧૪-૧૫

ધમ્મારાહગસ્સ જૂઅકારેણ તુલણા—

૮૨. કુજએ અપરાજિએ જહા, અક્ખેહિં કુસલેહિં દીવયં ।
કડમેવ ગહાય ણો કલિં, નો તીયં નો ચેવ દાવરં ॥
એવં લોગંમિ તાઇણા, બુઇએऽયં જે ધમ્મે અણુત્તરે ।
તં ગિણ્હહિયં તિ ઉત્તમં, કડમિવ સેસऽવહાય પડિએ ॥
—સૂય. સૂ. ૧, અ. ૨, ઉ. ૨, ગા. ૨૩-૨૪

ધર્મનો પરિત્યાગ કરનાર અને અધર્મનો સ્વીકાર કરનારની ગાડીવાન સાથે તુલના –

૮૧. જેમ કોઈ ગાડી હાંકનાર સરિયામ રસ્તો છોડીને વિકટ માર્ગે ગાડી હાંકે છે અને પછી ગાડીની ધૂરા તૂટી પડતાં શોક કરે છે તેમ ધર્મનું ઉલ્લંઘન કરી અધર્મને પંથે જતાં છે, તે બાળજીવ જ્યારે મૃત્યુના મુખમાં ઝડપાઈ જાય છે ત્યારે ભાંગેલ ધૂરાવાળા ગાડીવાનની માફક દુઃખી થાય છે.

ધર્મ આરાધકની જુગારી સાથે તુલના–

૮૨. જેવી રીતે જુગાર રમવામાં નિપુણ અને કોઈથી પરાજિત ન થનાર જુગારી કૃત નામના દાવને જ (ચતુર્થ સ્થાનને જ) ગ્રહણ કરે છે, પણ કળિ, દ્વાપર કે ત્રેતા, અર્થાત્ પ્રથમ, દ્વિતીય કે તૃતીય સ્થાનમાં રમતો નથી.
જેમ જુગારી એક, બે અને ત્રણ સ્થાનને છોડી ચોથા કૃતદાવ સ્થાનને જ ગ્રહણ કરે છે, તેમ સાધુ આ લોકમાં જગતની રક્ષા કરનારા સર્વજ્ઞે જે સર્વોત્તમ ધર્મ કહ્યો છે તેને કલ્યાણકારી અને ઉત્તમ સમજી ગ્રહણ કરે છે.

અધમ્મં કુણમાણસ્સ અફલા રાઇઓ—

૮૩. જા જા વચ્ચઇ રયણી, ન સા પડિનિયત્તઈ ।
અહમ્મં કુણમાણસ્સ, અફલા જંતિ રાઇઓ ॥
—ઉત્ત. અ. ૧૪, ગા. ૨૪

અધર્મ કરનારની નિષ્ફળ રાત્રીઓ–

૮૩. જે આ દિવસ-રાત વ્યતીત થાય છે, તેની પુનરાવૃત્તિ થતી હોતી નથી. અધર્મ કરનારનાં આ દિવસ-રાત નિષ્ફળ વ્યતીત થાય છે.

ધમ્મં કુણમાણસ્સ સફલા રાઇઓ—

૮૪. જા જા વચ્ચઇ રયણી, ન સા પડિનિયત્તઈ ।
ધમ્મં ચ કુણમાણસ્સ, સફલા જંતિ રાઇઓ ॥
—ઉત્ત. અ. ૧૪, ગા. ૨૫

ધર્મ કરનારની સફળ રાત્રીઓ –

૮૪. જે આ દિવસ-રાત વ્યતીત થાય છે, તેની પુનરાવૃત્તિ થતી નથી. ધર્મ કરનારનાં આ દિવસ-રાત સફળ વ્યતીત થાય છે.

ધમ્મં પાહેયેણ સુહી, અપાયેહેણ દુહી—

૮૫. અદ્ધાણં જો મહન્તં તુ, અપાહેઓ પવજ્જઈ ।
ગચ્છન્તો સે દુહી હોઈ, છુહા-તણ્હાએ પીડિઓ ।
એવં ધમ્મં અકાઊણં, જો ગચ્છઇ પરં ભવં ।
ગચ્છન્તો સો દુહી હોઇ, વાહીરોગેહિં પીડિઓ ॥
અદ્ધાણં જો મહન્તં તુ, સપાહેઓ પવજ્જઈ ॥
ગચ્છન્તો સો સુહી હોઇ છુહા-તણ્હાવિવજ્જિઓ ।
એવં ધમ્મં પિ કાઊણં, જો ગચ્છઇ પરં ભવં ।
ગચ્છન્તો સો સુહી હોઇ, અપ્પકમ્મે અવેયણે ॥
જહા ગેહે પલિત્તમ્મિ, તસ્સ ગેહસ્સ જો પહૂ ।
સારભણ્ડાણિ નીણેઇ, અસારં અવઉજ્ઝઇ ॥
એવં લોએ પલિત્તમ્મિ, જરાએ મરણેણ ય ।
અપ્પાણં તારઇસ્સામિ.....॥
—ઉત્ત. અ. ૧૯, ગા. ૧૯-૨૪

ધર્મ પાથેયથી સુખી, અપાથેયથી દુઃખી –

૮૫. જે વ્યક્તિ પાથેય (ભાથું) લીધા વિના લાંબા માર્ગ પર નીકળી પડે છે, તે ચાલતાં ચાલતાં ભૂખ અને તરસથી પીડિત થાય છે.
તેવી જ રીતે જે વ્યક્તિ ધર્મ કર્યા વિના પરભવમાં જાય છે તે ત્યાં જતાં જ વ્યાધિ અને રોગથી પીડિત થાય છે અને દુઃખી થાય છે.
જે વ્યક્તિ ભાથું સાથે લઈને લાંબો માર્ગ પસાર કરે છે, તે માર્ગમાં ભૂખ અને તરસનાં દુઃખથી રહિત સુખી થાય છે.
તેવી જ રીતે જે વ્યક્તિ ધર્મ કરીને પરભવમાં જાય છે તે લઘુકર્મી હોવાથી વેદનાથી રહિત બની સુખી થાય છે.
જે પ્રમાણે ઘરને આગ લાગવાથી ગૃહસ્વામી મૂલ્યવાન સારવસ્તુઓને બહાર કાઢે છે, અને મૂલ્યહિન અસાર વસ્તુઓને છોડી દે છે.
તેવી જ રીતે આપની અનુમતિ પ્રાપ્ત કરી જરા અને મરણથી બળતા આ લોકમાંથી સારભૂત એવા મારા આત્માને હું ઉગારી લઈશ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दुल्लहो धम्मो—

८६. निट्ठितट्ठा व देवा वा उत्तरीए इमं सुतं ।
सुतं च मेतमेगेसिं, अमणुस्सेसु णो तहा ॥
अंतं करेंति दुक्खाणं, इहमेगेसि आहिते ।
आघायं पुण एगेसिं, दुल्लभेऽयं समुस्सए ॥
—सूय. सु. १, अ. १५, गा. १६-१७

दुर्लभ धर्म -

८६. [श्री सुधर्मास्वामी पोताना शिष्य जंबूस्वामीने कहे छे] - में तीर्थंकर देव पासेथी सांभळ्युं छे के संयमनुं पालन करनार मनुष्य ज तो कृतकृत्य-मुक्त थई जाय छे. अथवा देवगति प्राप्त करे छे. मनुष्य सिवाय बीजी गतिना जीवोमां एवी योग्यता होती नथी.
घणा अन्य तिर्थीकोनुं कहेवुं छे के देव ज संपूर्ण दुःखोनो अंत करे छे, मनुष्य नहीं. (परंतु एवुं संभवित नथी. कारणके आ आर्हत् प्रवचनमां तीर्थंकरो, गणधरो आदिनुं कहेवुं छे के आ मानव-शरीर-मानवजन्म मळवो अथवा मनुष्य विना आ समुच्चय धर्म श्रवणादिरूप अभ्युदय दुर्लभ छे.

८७. जे धम्मं सुद्धमक्खंति, पडिपुण्णमणेलिसं ।
अणेलिसस्स जं ठाणं, तस्स धम्मकहा कुतो ॥
कुतो कयाइ मेधावी, उप्पज्जंति तहागता ।
तहागता य अपडिण्णा चक्खु लोगस्सऽणुत्तरा ॥
—सूय. सु. १, अ. १५, गा. १९-२०

८७. जे महापुरुष अनुपम अने शुद्ध धर्मनी प्ररूपणा करे छे, अने ते ज प्रमाणे आचरण करे छे, तेओ सर्वोत्तम स्थान प्राप्त करे छे. पछी तेमने जन्म लेवानी वात पण शानी होय ?
पुनरागमन रहित मोक्षमां गयेला ज्ञानी पुरुषो फरीथी संसारमां उत्पन्न थई शके खरा? सर्व प्रकारनी कामनाओथी रहित तीर्थंकरो आदि महापुरुषो जगतनां सर्वोत्कृष्ट नेत्रो (पथदर्शको) छे.

८८. छट्ठाणाइं सव्वजीवाणं णो सुलभाइं भवंति, तं जहा—
१. माणुस्सए भवे, २. आरिए खेत्ते जम्मं,
३. सुकुले पच्चायाती, ४. केवलिपण्णत्तस्स धम्मस्स सवणता, ५. सुतस्स वा सद्दहणता[1]
६. सद्दहितस्स वा पत्तियस्स वा रोइतस्स वा सम्मं कारणं फासणता ।
—ठाणं अ. ६, सु. ४८५

८८. छ स्थान समस्त जीवो माटे दुर्लभ छे; जेवां के -
१ - मनुष्यभव, २ - आर्यक्षेत्रमां जन्म
३ - सुकुळमां आगमन
४ - केवली प्ररूपित धर्मनुं श्रवण
५ - सांभळेला धर्ममां श्रद्धा
६ - श्रद्धान करेला, प्रतीति थयेला अने रुचिकर थयेला धर्मनी काया वडे सम्यक् स्पर्शना (आचरण).

८९. समावन्नाण संसारे, नाणा-गोत्तासु जाइसु ।
कम्मा नाणाविहा कट्टु, पुढो विस्संभिया पया ॥

एगया देवलोएसु, नरएसु वि एगया ।
एगया आसुरं कायं, आहाकम्मेहिं गच्छई ॥

एगया खत्तिओ होई, तओ चण्डाल-बोक्कसो ।
तओ कीड-पयंगो य, तओ कुन्थु-पिवीलिया ॥

एवमावट्ट-जोणीसु, पाणिणो कम्म-किब्बिसा ।
न निव्विज्जन्ति संसारे, "सव्वट्ठेसु व" खत्तिया ॥

८९. संसारी जीव अनेक प्रकारे कर्मोपार्जन करी अनेक नामवाळी जातिओमां उत्पन्न थई, पृथक् पृथक् रूपथी संपूर्ण विश्वनो स्पर्श करी ले छे- बधी जग्याओ उत्पन्न थाय छे.
जीव पोताना कृतकर्म अनुसार क्यारेक देवलोकमां, क्यारेक नरकमां अने क्यारेक असुर निकायमां उत्पन्न थाय छे.
ए ज जीव क्यारेक क्षत्रिय, क्यारेक चंडाळ, क्यारेक बोक्कस (वर्णसंकर), क्यारेक कीडो, क्यारेक पतंगियुं, क्यारेक कंथवो अने क्यारेक कीडी थाय छे.
जे प्रमाणे क्षत्रिय लोको समस्त अर्थोने (काम-भोगोने) भोगववा छतां पण विरक्तिने प्राप्त थता नथी, ए ज प्रमाणे कर्मथी मलिन जीव अनादि काळथी योनिचक्रमां भ्रमण करवा छतां पण संसारमां निर्वेद पामी शकता नथी - तेनाथी मुक्त थवानी इच्छा पण करी शकता नथी.

१ उत्त० अ० ३, गा० १

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कम्म-संगेहिं सम्मूढा, दुक्खिया बहु-वेयणा ।
अमाणुसासु जोणीसु, विणिहम्मन्ति पाणिणो ॥

कम्माणं तु पहाणाए, आणुपुव्वी कयाइ उ ।
जीवा सोहिमणुप्पत्ता, "आययन्ति मणुस्सयं"॥
—उत्त. अ. ३, गा. २-७

जे જીव કર્મો દ્વારા સંમૂઢ, દુઃખી અને અત્યંત વેદનાવાળા છે, એ પોતાનાં કૃતકર્મો દ્વારા મનુષ્યેતર (નરક-તિર્યંચ) યોનિઓમાં જન્મ લઈ ફરી ફરી વિનિઘાત - ત્રાસ પામે છે.
કાળક્રમે કદાચ મનુષ્યગતિનાં બાધક કર્મોનો નાશ થવાથી જીવને શુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેના ફળ સ્વરૂપ મનુષ્યત્વને પ્રાપ્ત કરે છે.

९०. माणुस्सं विग्गहं लद्धुं, सुई धम्मस्स दुल्लहा ।
जं सोच्चा पडिवज्जन्ति, तवं खन्तिमहिंसयं ॥[1]
—उत्त. अ. ३, गा. ८

९०. મનુષ્યશરીર પ્રાપ્ત થયા પછી પણ એ ધર્મનું શ્રવણ દુર્લભ છે, જેનું શ્રવણ કરી જીવ તપ, ક્ષમા અને અહિંસાને પ્રાપ્ત કરે છે.

९१. आहच्च सवणं लद्धुं, सद्धा परमदुल्लहा ।
सोच्चा नेआउयं मग्गं, बहवे परिभस्सई ॥

९१. કદાચ ધર્મ શ્રવણ થયા પછી શ્રદ્ધા હોવી પરમ દુર્લભ છે. ઘણા લોકો મોક્ષ તરફ લઈ જવાવાળા માર્ગનું શ્રવણ કરવા છતાં પણ તેનાથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

सुइं च लद्धुं सद्धं च, वीरियं पुण दुल्लहं ।
बहवे रोयमाणा वि, "नो एणं" पडिवज्जए ॥
—उत्त. अ. ३, गा. ९-१०

શ્રુતિ અને શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત થવા છતાં પણ સંયમમાં વીર્ય (પુરુષાર્થ) થવું અત્યંત દુર્લભ છે. ઘણા લોકો સંયમમાં રુચિ રાખવા છતાં પણ તેનો સમ્યક્ સ્વીકાર કરી શકતા નથી.

---

१ (क) धर्म श्रवण दुर्लभता—

तए णं केसी कुमारसमणे चित्तं सारहिं एवं वयासी खलु चउहिं ठाणेहिं चित्ता ! जीवा केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभेज्जा सवणयाए । तं जहा—

१. आरामगयं वा उज्जाणगयं वा समणं वा माहणं वा णो अभिगच्छइ, णो वंदइ, णो णमंसइ, णो सक्कारेइ, णो सम्माणेइ, णो कल्लाणं मंगलं देवयं चेइयं पज्जुवासेइ, नो अट्ठाइं हेऊइं पसिणाइं कारणाइं वागरणाइं पुच्छइ, एएणं ठाणेणं चित्ता ! जीवा केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभेति सवणयाए ।

२. उवस्सयगयं समणं वा तं चेव जाव एतेण वि ठाणेणं चित्ता ! जीवा केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभेति सवणयाए ।

३. गोयरग्गगयं समणं वा माहणं वा जाव नो पज्जुवासइ, णो विउलेणं असण-पाण-खाइम-साइमेणं पडिलाभइ, णो अट्ठाइं जाव पुच्छइ, एएणं ठाणेणं चित्ता ! केवलिपन्नत्तं धम्मं नो लभइ सवणयाए ।

४. जत्थ वि य णं समणेण वा माहणेण वा सद्धिं अभिसमागच्छइ, तत्थ वि णं हत्थेण वा वत्थेण वा छत्तेण वा अप्पाणं आवरित्ता चिट्ठइ, नो अट्ठाइं जाव पुच्छइ, एएण वि ठाणेणं चित्ता ! जीवे केवलिपन्नत्तं धम्मं णो लभइ सवणयाए । एएहिं च णं चित्ता ! चउहिं ठाणेहिं जीवे णो लभइ केवलिपन्नत्तं धम्मं सवणयाए ।

(ख) धर्म श्रवण सुलभता—

चउहिं ठाणेहिं चित्ता ! जीवे केवलिपन्नत्तं धम्मं लभइ सवणयाए, तं जहा—

१. आरामगयं वा उज्जाणगयं वा समणं वा माहणं वा वंदइ नमंसइ जाव (सक्कारेइ, सम्माणेइ, कल्लाणं मंगलं देवयं चेइयं) पज्जुवासइ अट्ठाइ जाव (हेऊइं पसिणाइं कारणाइं वागरणाइं) पुच्छइ, एएणं वि जाव लभइ सवणयाए एवं—

२. उवस्सयगयं

३. गोयरग्गगयं समणं वा जाव (असण-पाण-खाइम-साइमेणं) पडिलाभेइ, अट्ठाइं जाव पुच्छइ एएण वि ।

४. जत्थ वि य णं समणेण वा माहणेण वा अभिसमागच्छइ तत्थ वि य णं णो हत्थेण वा जाव (वत्थेण वा, छत्तेण वा अप्पाणं) आवरेत्ताणं चिट्ठइ, एएण वि ठाणेणं चित्ता ! जीवे केवलिपन्नत्तं धम्मं लभइ सवणयाए ।

तुज्झे च णं चित्ता ! पएसी राया आरामगयं वा तं चेव सव्वं भाणियव्वं आइल्लएणं गमएणं जाव अप्पाणं आवरेत्ता चिट्ठइ, तं कहं णं चित्ता ! पएसिस्स रन्नो धम्ममाईक्खिस्सामो ? —राय० सू० २३४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९२. दुल्लहे खलु माणुसे भवे,
चिरकालेण वि सव्वपाणिणं
गाढा य विवाग कम्मुणो,
समयं गोयम ! मा पमायए ॥
पुढविक्कायमइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
कालं संखाईयं, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

आउक्कायमइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
कालं संखाईयं, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

तेउक्कायमइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
कालं संखाईयं, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

वाउक्कायमइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
कालं संखाईयं, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

वणस्सइकायमइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
कालमणन्तदुरन्तं, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

बेइन्दियकायमइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
कालं संखिज्जसन्नियं, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

तेइन्दियकायमइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
कालं संखिज्जसन्नियं, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

चउरिन्दियकायमइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
कालं संखिज्जसन्नियं समयं गोयम ! मा पमायए ॥

पंचिन्दियकायमइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
सत्तऽट्ठभवग्गहणे, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

देवे नेरइए य अइगओ, उक्कोसं जीवो उ संवसे ।
इक्किक्कभवग्गहणे, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

एवं भवसंसारे, संसरइ सुहासुहेहि कम्मेहिं ।
जीवो पमायबहुलो, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

लद्धूण वि माणुसत्तणं, आरिअत्तं पुणरावि दुल्लहं ।
बहवे दसुया मिलेक्खुया, समयं गोयम ! मा पमायए ॥

९२. विश्वनां तमाम प्राणीओने सहाने माटे मनुष्य-जन्मनी प्राप्ति होवी परम दुर्लभ छे. कर्मना विपाक तीव्र होय छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

पृथ्वीकायमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे असंख्यात काळ त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.
अप्कायमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे असंख्यात काळ त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

तेजस्कायमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे असंख्यात काळ त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.
वायुकायमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे असंख्यात काळ त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

वनस्पतिकायमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे दुरन्त अनंतकाळ सुधी त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

द्वीन्द्रियकायमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे संख्यात काळ सुधी त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

त्रीन्द्रियकायमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे संख्यात काळ सुधी त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

चतुरिन्द्रियकायमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे संख्यात काळ सुधी त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

पंचेन्द्रियकायमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे सात-आठ जन्मग्रहण सुधी त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

देव अने नरक योनिमां उत्पन्न थयेलो जीव वधारेमां वधारे एक जन्म सुधी त्यां रहे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

आ प्रमाणे प्रमादी जीव शुभ-अशुभ कर्मो द्वारा जन्म-मृत्युरूप संसारमां परिभ्रमण करे छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

मनुष्यजन्म दुर्लभ छे. ए मळवा छतां पण आर्य देशमां जन्म मळवो ए वधारे दुर्लभ छे. घणाये लोको मनुष्य थईने पण दस्यु के म्लेच्छ थाय छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

लद्धूण वि आयरियत्तणं,अहीणपंचिन्दियया हु दुल्लहा।
विगलिन्दियया हु दीसई, समयं गोयम ! मा पमायए॥

अहीणपंचिन्दियत्तं पि से लहे, उत्तमधम्मसुई हु दुल्लहा।
कुतित्थिनिसेवए जणे, समयं गोयम ! मा पमायए॥

लद्धूण वि उत्तमं सुइं, सद्दहणा पुणरावि दुल्लहा।
मिच्छत्तनिसेवए जणे, समयं गोयम। मा पमायए॥

धम्मं पि हु सद्दहन्तया, दुल्लहया कायेण फासया।
इह कामगुणेहिं मुच्छिया, समयं गोयम ! मा पमायए॥
—उत्त. अ. १०, गा. ४-२०

आर्यदेशमां जन्म मळवा छतां पण पांचेय इन्द्रियोथी पूर्ण स्वस्थ होवुं दुर्लभ छे. घणा जीवो विकलेन्द्रिय देखाय छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

पांचेय इन्द्रियो पूर्ण स्वस्थ होवा छतां पण उत्तम धर्मनुं श्रवण दुर्लभ छे. घणा लोको कुतीर्थिकोनी सेवा करनारा होय छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

उत्तम धर्मनुं श्रवण मळवा छतां पण श्रद्धा थवी घणी ज दुर्लभ छे. घणा लोको मिथ्यात्वनुं सेवन करनारा होय छे. माटे हे गौतम !तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

उत्तम धर्ममां श्रद्धा होवा छतां पण तेनुं आचरण करनार दुर्लभ छे. आ लोकमां घणा लोको कामगुणोमां मूर्छित होय छे. माटे हे गौतम ! तुं क्षण मात्रनो पण प्रमाद न करीश.

धम्मसाहणाए सहाया—

धर्मसाधनामां सहायक -

९३. धम्मं ण चरमाणस्स पंच निस्साठाणा पण्णत्ता, तं जहा—
छक्काए, गणो,
राया, गिहवई,
सरीरं। ठाणं. अ. ५, उ. ३, सु. ४४७

९३. धर्मनुं आचरण करनारा साधुओ माटे पांच निश्रा (आलंबन) कह्यां छे
१ - षट्काय
२ - गण (श्रमण संघ)
३ - राजा
४ - गृहपति
५ - शरीर

सद्धासरूव-परूवणं—

श्रद्धाना स्वरूपनुं प्ररूपण-

९४. नत्थि धम्मे अधम्मे वा, नेव सन्नं निवेसए।
अत्थि धम्मे अधम्मे वा, एवं सन्नं निवेसए॥
—सुय. सु. २, अ. ५, गा. १४

९४. धर्म अथवा अधर्म नथी, एवी श्रद्धा न राखवी जोईओ. धर्म अथवा अधर्म छे—एवी श्रद्धा राखवी जोईओ.

करणप्पयारा—

करणना प्रकार -

९५. तिविहे करणे पण्णत्ते, तं जहा—
धम्मिए करणे, अधम्मिए करणे
धम्मियाधम्मिए करणे।
—ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. २१६

९५. करण त्रण प्रकारनां कह्यां छे.
१- धार्मिक करण. २- अधार्मिक करण
३.- धार्मिकाधार्मिक करण.

उवक्कमभेया—

उपक्रमना भेद -

९६. तिविधे उवक्कमे पण्णत्ते, तं जहा—
धम्मिए उवक्कमे,
अधम्मिए उवक्कमे,
धम्मियाधम्मिए उवक्कमे।
—ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १९४(२)

९६. उपक्रम (उपायपूर्वक कार्यनो आरंभ) त्रण प्रकारना कह्या छे. जेम के-
१. धार्मिक उपक्रम - श्रुत अने चारित्ररूप धर्मनी प्राप्ति माटे प्रयास करवो.
२. अधार्मिक उपक्रम - असंयमवर्धक आरंभ कार्य करवुं.
३. धार्मिकाधार्मिक उपक्रम - संयम अने असंयमरूप कार्यो करवां.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ववसायप्पगारा—

९७. तिविहे ववसाए पण्णत्ते, तं जहा—

धम्मिए ववसाए, अधम्मिए ववसाए, धम्मियाधम्मिए ववसाए ।

अहवा—तिविहे ववसाए पण्णत्ते तं जहा-पच्चक्खे, पच्चइए, अणुगामिए ।

अहवा—तिविधे ववसाए पण्णत्ते तं जहा-इहलोइए, परलोइए-इहलोइय-परलोइए ।

इहलोइए ववसाए तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-लोइए, वेइए, सामइए ।

लोइए ववसाए तिविधे पण्णत्ते, तं जहा-अत्थे, धम्मे, कामे ।

वेइए ववसाए तिविधे पण्णत्ते तं जहा-रिउव्वेदे, जउव्वेदे, सामवेदे ।

सामइए ववसाए तिविधे पण्णत्ते तं जहा-णाणे, दंसणे, चरित्ते ।

—ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १९१(१-७)

व्यवसाय (अनुष्ठान)ना प्रकार –

९७. व्यवसाय (वस्तुरूपनो निर्णय अथवा पुरुषार्थनी सिद्धिना माटे करवामां आवेला अनुष्ठान) त्रण प्रकारना कह्या छे—

१. धार्मिक व्यवसाय २. अधार्मिक व्यवसाय. ३. धार्मिकाधार्मिक व्यवसाय.

अथवा व्यवसाय त्रण प्रकारना कह्या छे—

१. प्रत्यक्ष व्यवसाय, २. प्रात्ययिक (व्यवहार-प्रत्यक्ष) व्यवसाय अने ३. अनुगामिक (अनुमानिक) व्यवसाय.

अथवा व्यवसाय त्रण प्रकारना कह्या छे—

१. ऐहलौकिक, २. पारलौकिक, ३. ऐहलौकिक-पारलौकिक.

ऐहलौकिक व्यवसाय त्रण प्रकारना कह्या छे.

१. लौकिक २. वैदिक ३. सामयिक (श्रमणोनो व्यवसाय.)

लौकिक व्यवसाय त्रण प्रकारना कह्या छे—

१. अर्थ व्यवसाय, २. धर्म व्यवसाय ३. काम व्यवसाय.

वैदिक व्यवसाय त्रण प्रकारना कह्या छे—

१. ऋग्वेद, २. यजुर्वेद. ३. सामवेद व्यवसाय (अर्थात् ए वेदोना अनुसार करवामां आवेलो निर्णय अथवा अनुष्ठान.)

सामायिक व्यवसाय त्रण प्रकारना कह्या छे—

१. ज्ञान २. दर्शन ३. चारित्र व्यवसाय.

संजयाइणं धम्माइसु ठिई—

९८. प०-१. से नूणं भंते ! संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खायपावकम्मे धम्मे ठिए ?

२. असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खायपावकम्मे अधम्मे ठिए ?

३. संजयासंजए धम्माधम्मे ठिए ?

उ०-१. हंता गोयमा ! संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मे धम्मे ठिए ।

२. असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खाय-पावकम्मे अधम्मे ठिए ।

३. संजयासंजए धम्माधम्मे ठिए ॥१॥

संयतादिनी धर्मादिमां स्थिति –

९८. प्र. (१) हे भंते ! संयत, प्राणातिपात आदिथी विरतिवाळो अने जेणे प्राणातिपात आदिथी पापकर्मोना प्रतिघात अने प्रत्याख्यान कर्या छे, एवो जीव चारित्र धर्ममां स्थित छे ?

(२) असंयत, अविरत, प्राणातिपातादि पापकर्मोना प्रतिघात अने प्रत्याख्यान जेणे कर्या नथी, एवो जीव अधर्ममां स्थित छे ?

(३) तथा संयत-असंयत जीव धर्माधर्ममां स्थित छे ?

उ. (१) हा गौतम ! संयत अने विरत जेणे प्राणातिपात आदि पापकर्मोना प्रतिघात अने प्रत्याख्यान कर्या छे, एवो जीव धर्ममां स्थित छे.

(२) असंयत अने अविरत जेणे प्राणातिपात आदि पापकर्मोना प्रतिघात अने प्रत्याख्यान कर्या नथी, एवो जीव अधर्ममां स्थित छे.

(३) संयत-असंयत जीव धर्माधर्ममां स्थित छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प०-एएसिं णं भंते ! धम्मंसि वा, अहम्मंसि वा, धम्माधम्मंसि वा, चक्किया केइ आसइत्तए वा, सइत्तए वा, चिट्ठित्तए वा, निसीइत्तए वा, तुयट्टित्तए वा ?

उ०-गोयमा ! णो तिणट्ठे समट्ठे ॥२॥

प्र. ભન્તે ! ધર્મમાં, અધર્મમાં કોઈપણ જીવ બેસવાની, સૂવાની, ઊભા રહેવાની, નીચે બેસવાની, પડખાં ફેરવવાની કે આળોટવાની ઇત્યાદિ ક્રિયા કરી શકે ખરો ?

ઉ. હે ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નથી (અર્થાત્ એમ થવું સંભવ નથી.)

प०-से केणं खाइं अट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

१. संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मे धम्मे ठिए ?

२. असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खाय-पावकम्मे अधम्मे ठिए ?

३. संजयासंजए धम्माधम्मे ठिए ?

प्र. ભંતે ! શા કારણથી આપ એમ કહો છો કે-

(૧) સંયત અને વિરત જેણે પ્રાણાતિપાત આદિ પાપકર્મોના પ્રતિઘાત અને પ્રત્યાખ્યાન કર્યા છે એવો જીવ ધર્મમાં સ્થિત છે ?

(૨) અસંયત-અને અવિરત જેણે પ્રાણાતિપાત આદિ પાપકર્મોના પ્રતિઘાત અને પ્રત્યાખ્યાન કર્યા નથી, એવો જીવ અધર્મમાં સ્થિત છે ?

(૩) સંયતાસંયત ધર્માધર્મમાં સ્થિત છે ?

उ०-१. गोयमा ! संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मे धम्मे ठिए, धम्मं चेव उवसंपज्जित्ताणं विहरइ,

ઉ. (૧) હે ગૌતમ ! સંયત અને વિરત જેણે પ્રાણાતિપાત આદિ પાપકર્મોના પ્રતિઘાત અને પ્રત્યાખ્યાન કર્યા છે, એવો જીવ ધર્મમાં સ્થિત છે. કારણ કે તે ધર્મને ગ્રહણ કરી વિહરણ-[વ્યવહાર] કરે છે.

२. असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खाय-पावकम्मे अधम्मे ठिए, अधम्मं चेव उवसंपज्जित्ताणं विहरइ,

(૨) અસંયત પ્રાણાતિપાત આદિથી અવિરત જેણે પ્રાણાતિપાત આદિ પાપકર્મોના પ્રતિઘાત અને પ્રત્યાખ્યાન કર્યા નથી, એવો જીવ અધર્મમાં સ્થિત છે કારણ કે તે અધર્મને ગ્રહણ કરી વિહરણ કરે છે.

३. संजयासंजए धम्माधम्मे ठिए, धम्माधम्मं उवसंपज्जित्ताणं विहरइ,
से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मे धम्मे ठिए ।
असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खाय-पावकम्मे अधम्मे ठिए ।

(૩) સંયતાસંયત જીવ અધર્મમાં સ્થિત છે. કારણ કે ધર્મ-અધર્મ ગ્રહણ કરી વ્યવહાર કરે છે.
હે ગૌતમ ! તે હેતુથી એમ કહ્યું છે કે-
સંયત પ્રાણાતિપાત આદિથી વિરત જેણે પ્રાણાતિપાત આદિ પાપકર્મોના પ્રતિઘાત અને પ્રત્યાખ્યાન કર્યા છે, એવો જીવ ધર્મમાં સ્થિત છે.
અસંયત પ્રાણાતિપાત આદિથી અવિરત જેણે પ્રાણાતિપાત આદિ પાપકર્મોના પ્રતિઘાત અને પ્રત્યાખ્યાન કર્યા નથી એવો જીવ અધર્મમાં સ્થિત છે.

संजयासंजए धम्माधम्मे ठिए ॥३॥

સંયતાસંયત જીવ ધર્મ-અધર્મમાં સ્થિત છે કારણ કે તે ધર્મ-અધર્મ ગ્રહણ કરી વ્યવહાર કરે છે.

प०-जीवा णं भंते ! किं धम्मे ठिया ? अधम्मे ठिया ? धम्माधम्मे ठिया ?

प्र. ભંતે ! જીવ ધર્મસ્થિત છે ? અધર્મસ્થિત છે ? ધર્માધર્મસ્થિત છે ?

उ०-गोयमा ! जीवा धम्मे वि ठिया, अधम्मे वि ठिया, धम्माधम्मे वि ठिया ॥४॥

ઉ. ગૌતમ ! જીવ ધર્મસ્થિત પણ છે, અધર્મસ્થિત પણ છે, ધર્માધર્મસ્થિત પણ છે.

प०-नेरइया णं भंते ! किं धम्मे ठिया ? अधम्मे ठिया ? धम्माधम्मे ठिया ?

प्र. ભંતે ! નૈરયિક ધર્મસ્થિત છે ? અધર્મસ્થિત છે ? ધર્માધર્મસ્થિત છે ?

उ०-गोयमा ! नेरइया नो धम्मे ठिया, अधम्मे ठिया, नो धम्माधम्मे ठिया ॥५॥

ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિક ધર્મસ્થિત નથી, અધર્મસ્થિત છે, ધર્માધર્મસ્થિત નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प०-असुरकुमारा-जाव-थणियकुमारा णं भंते ! किं धम्मे ठिया ? किं अधम्मे ठिया ? किं धम्माधम्मे ठिया ?

उ०-गोयमा ! असुरकुमारा-जाव-थणियकुमारा नो धम्मे ठिया, अधम्मे ठिया, नो धम्माधम्मे ठिया।

प०-पुढवीकाइया-जाव-चउरिंदिया णं भंते ! किं धम्मे ठिया ? अधम्मे ठिया ? धम्माधम्मे ठिया ?

उ०-गोयमा ! पुढवीकाइया-जाव-चउरिंदिया नो धम्मे ठिया, अधम्मे ठिया, नो धम्माधम्मे ठिया॥६॥

प०-पंचिंदियतिरिक्ख जोणिया णं भंते ! किं धम्मे ठिया ? अधम्मे ठिया ? धम्माधम्मे ठिया ?

उ०-गोयमा ! पंचिंदियतिरिक्ख जोणिया नो धम्मे ठिया, अधम्मे ठिया, धम्माधम्मे वि ठिया ॥७॥

प०-मणुस्सा णं भंते ! किं धम्मे ठिया ? अधम्मे ठिया ? धम्माधम्मे ठिया ?

उ०-गोयमा ! मणुस्सा धम्मे वि ठिया, अधम्मे वि ठिया, धम्माधम्मे वि ठिया ॥८॥

प०-वाणमंतर—जोइसिया-वेमाणिया णं भंते ! किं धम्मे ठिया ? अधम्मे ठिया ? धम्माधम्मे ठिया ?

उ०-गोयमा ! वाणमंतर-जोइसिया—वेमाणिया नो धम्मे ठिया, अधम्मे ठिया, नो धम्माधम्मे ठिया ॥९॥

-वि. स., १७, उ. २, सु. १-९

प्र. भंते ! असुरकुमार यावत् स्तनितकुमार धर्म-स्थित छे ? अधर्मस्थित छे ? धर्माधर्मस्थित छे ?

उ. गौतम ! असुरकुमार यावत् स्तनितकुमार धर्म-स्थित नथी, अधर्मस्थित छे. धर्माधर्मस्थित नथी.

प्र. भंते ! पृथ्वीकायिक यावत् चतुरेन्द्रिय जीव धर्मस्थित छे ? अधर्मस्थित छे ? धर्माधर्मस्थित छे ?

उ. गौतम ! पृथ्वीकायिक यावत् चतुरेन्द्रिय जीव धर्मस्थित नथी, अधर्मस्थित छे, धर्माधर्मस्थित नथी.

प्र. भंते ! पंचेन्द्रिय तिर्यंच-योनिक जीव धर्म-स्थित छे ? अधर्मस्थित छे ? धर्माधर्मस्थित छे ?

उ. गौतम ! तिर्यंच-योनिक जीव धर्मस्थित नथी, अधर्मस्थित छे, धर्माधर्मस्थित छे.

प्र. भंते ! मनुष्य धर्मस्थित छे ? अधर्मस्थित छे ? धर्माधर्मस्थित छे ?

उ. गौतम ! मनुष्य धर्मस्थित छे, अधर्मस्थित पण छे, धर्माधर्मस्थित पण छे.

प्र. भंते ! वाणव्यंतर-ज्योतिषिक, वैमानिक धर्म-स्थित छे ? अधर्मस्थित छे ? धर्माधर्मस्थित छे ?

उ. गौतम ! वाणव्यंतर, ज्योतिषिक, वैमानिक धर्मस्थित नथी, अधर्मस्थित छे, धर्माधर्मस्थित नथी.

दुप्पडियारा सुप्पडियारा—

९९. तिण्हं दुप्पडियारं समणाउसो ! तं जहा—
अम्मापिउणो, भट्टिस्स, धम्मायरियस्स ।

१. संपाओ वि य णं केइ पुरिसे, अम्मापियरं सयपाग-सहस्सपागेहिं तिल्लेहिं अब्भंगेत्ता, सुरभिणा गंधट्टएणं उव्वट्टित्ता, तिहिं उदगेहिं मज्जाविता, सव्वालंकार-विभूसियं करेत्ता, मणुन्नं थालीपागसुद्धं अट्ठारस-वंजणाउलं भोयणं भोयावेत्ता जावज्जीवं पिट्ठिवडेंसियाए पारवहेज्जा, तेणावि तस्स अम्मापिउस्स दुप्पडियारं भवइ ।

अहे णं से तं अम्मापियरं केवलिपण्णत्ते धम्मे आघवइत्ता पण्णवइत्ता परूवइत्ता ठावइत्ता भवइ, तेणामेव तस्स अम्मापिउस्स सुप्पडियारं भवइ समणाउसो !

ઉપકારનો બદલો દુર્લભ, ઉપકારનો બદલો સુલભ-

૯૯. હે શ્રમણાયુષ્મન્ ! આ ત્રણના ઉપકારનો બદલો વાળવાનું કાર્ય અશક્ય ગણાય છે-

૧-માતાપિતાનો ૨-ભર્તા-માલિકનો,૩-ધર્માચાર્યનો.

(૧) ધારો કે કોઈ સુપુત્ર પોતાના માતાપિતાનાં અંગોને દરરોજ પ્રાતઃકાળે શતપાક અને સહસ્ર-પાક તેલો વડે માલિશ કરે, પછી સુગંધીકારક ગરમ અને ઠંડા પાણીથી તેમને સ્નાન કરાવે, પછી સઘળા અલંકારોથી વિભૂષિત કરીને તેમને મનોજ્ઞ તથા શુદ્ધ ૧૮ પ્રકારના વ્યંજનોથી યુક્ત ભોજન જમાડે અને જીવનપર્યન્ત પોતાના ખભા ઉપર લઈને ફર્યા કરે તો પણ તે માતાપિતાના ઋણને ફેડી શકતો નથી.

પરંતુ જો તે તેમને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ કહે, તેનું પ્રતિપાદન કરે, તેની પ્રરૂપણા કરી તેમને તે ધર્મ તરફ વાળી લે, તેમાં સ્થિર કરે, ઉપાસક બનાવી દે, તો તેમના ઉપકારોનો બદલો અર્થાત ઋણ ફેડવામાં તે સમર્થ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२. केइ महच्चे दरिद्दं समुक्कसेज्जा, तए णं से दरिद्दे समुक्किट्ठे समाणे पच्छा पुरं च णं विउलभोगसमितिसमन्नागते यावि विहरेज्जा, तए णं से महच्चे अन्नया कयाइ दरिद्दीहूए समाणे तस्स दरिद्दस्सअंतिए हव्वमागच्छेज्जा, तए णं से दरिद्दे तस्स भट्टिस्स सव्वस्समवि दलयमाणे तेणावि तस्स दुप्पडियारं भवइ ।

अहे णं से तं भट्टिं केवलिपन्नत्ते धम्मे आघवइत्ता—जाव—ठावइत्ता भवति, तेणामेव तस्स भट्टिस्स सुप्पडियारं भवइ ।

३. केइ तहारूवस्स समणस्स वा माहणस्स वा अंतिए एगमवि आयरियं धम्मियं सुवयणं सोच्चा निसम्म कालमासे कालं किच्चा अन्नयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववन्ने, तए णं से देवे तं धम्मायरियं दुब्भिक्खातो वा देसातो सुभिक्खं देसं साहरेज्जा, कंताराओ वा णिक्कंतारं करेज्जा, दीहकालिएणं वा रोगातंकेणं अभिभूतं समाणं विमोएज्जा, तेणावि तस्स धम्मायरियस्स दुप्पडियारं भवइ ।

अहे णं से तं धम्मायरियं केवलि-पन्नत्ताओ धम्माओ भट्ठं समाणं भुज्जो वि केवलिपन्नत्ते धम्मे आघवइत्ता—जाव—ठावइत्ता भवति, तेणामेव तस्स धम्मायरियस्स सुप्पडियारं भवइ । —ठाणं. अ. ३, उ. १, सु. १४३

(२) કોઈ ઐશ્વર્ય-સંપન્ન મનુષ્ય કોઈ દરિદ્રને ધન વગેરેની મદદ કરીને તેની ઉન્નતિ કરે છે. ધારો કે તે દાતાનું નસીબ પલ્ટાય છે. કમનસીબે તે દરિદ્રાવસ્થામાં આવી જાય છે. ત્યારબાદ તે પોતાની મદદથી ધનવાન બનેલા માણસની પાસે જાય છે. ધારો કે તે માણસ પોતાના ઉપર ઉપકાર કરનાર તે માણસને પોતાનું સર્વસ્વ ધન આપી દે. આમ કરવા છતાં પણ તે તેના ઉપકારનો બદલો વાળી શકતો નથી.

પરંતુ જો તે તેની સમક્ષ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મનું કથન કરીને યાવત્ તેને તે ધર્મનો આરાધક બનાવી દે તો તે તેના ઉપકારનો બદલો અવશ્ય વાળી શકે છે.

(૩) કોઈ પુરુષ ધર્મગુરુ-ધર્માચાર્યનું એક વચન શ્રવણ કરી બોધિલાભ પામે છે અને યોગ્ય સમયે દેહ ત્યાગી દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. જો તે દિવ્ય શક્તિથી પોતાના ધર્માચાર્યને દુર્ભિક્ષ કાળમાં દુષ્કાળ પ્રદેશથી સુભિક્ષ પ્રદેશમાં કે માર્ગ ભૂલેલા તેમને ઘોર જંગલમાંથી વસતિવાળા પ્રદેશમાં મૂકી આપે અથવા રોગગ્રસ્ત એવા તેમને રોગમુક્ત કરી દે તો પણ તે ધર્માચાર્યનો ઉપકાર કરી શકતો નથી.

જો તેઓ કદાચ ધર્મવિમુખ થઈ જાય ત્યારે જો તે ધર્માચાર્યને ધર્મમાં લગાવે યાવત્ ધર્મમાં સ્થિર કરે તો એમનો પ્રત્યુપકાર કરવા સમર્થ થઈ શકે છે.

धम्मज्जिओ ववहारो—

१००. धम्मज्जियं च ववहारं, बुद्धेहायरियं सया ।
तमायरन्तो ववहारं, गरहं नाभिगच्छई ॥
—उत्त. अ. १, गा. ४२

ધર્માર્જિત વ્યવહાર

૧૦૦ જે વ્યવહાર ધર્મથી અર્જિત થયો છે, જેનું તીર્થંકર આચાર્યોએ હંમેશાં આચરણ કર્યું છે એ વ્યવહારનું આચરણ કરતાં મુનિ કોઈપણ સ્થાને નિંદાને પાત્ર થતો નથી.

चउ-चउव्विहा धम्मिया अधम्मिया पुरिसा—

१०१. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
१. रूवं नाममेगे जहइ, नो धम्मं

२. धम्मं नाममेगे जहइ, नो रूवं,
३. एगे रूवं वि जहइ, धम्मं वि जहइ,
४. एगे नो रूवं जहइ, नो धम्मं जहइ ।

चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
१. धम्मं नाममेगे जहइ, नो गणसंठिइं,

ચાર ચાર પ્રકારના ધાર્મિક અને અધાર્મિક પુરુષ-

૧૦૧. ચાર જાતિના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
૧ – કોઈ રૂપનો (સાધુવેષનો) ત્યાગ કરે છે, પણ ધર્મને છોડતો નથી.
૨ – કોઈ ધર્મને છોડે છે, પણ રૂપને છોડતો નથી.
૩ – કોઇ રૂપ (વેષ) છોડે છે, અને ધર્મને પણ છોડે છે.
૪ – કોઈ રૂપ (વેષ) છોડતો નથી. અને ધર્મને પણ છોડતો નથી.

(ફરી) ચાર જાતિના પુરુષ કહ્યા છે, જેવા કે—
૧ – કોઈ ધર્મને છોડી દે છે, પણ ગણની સંસ્થિતિ (મર્યાદા) છોડતા નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२. गणसंठिइं नाममेगे जहइ, नो धम्मं,

३. एगे गणसंठिइं वि जहइ, धम्मं वि जहइ,

४. एगे नो गणसंठिइं जहइ, नो धम्मं वि जहइ।

चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—

१. पियधम्मे नाममेगे, नो दढधम्मे,

२. दढधम्मे नाममेगे, नो पियधम्मे,

३. एगे पियधम्मे वि, दढधम्मे वि,

४. एगे नो पियधम्मे, नो दढधम्मे।[1]

—ठाणं. अ. ४, उ. अ, सु. ३१९(५१-५३)

२ – કોઈ ગણની મર્યાદા છોડે છે, પણ ધર્મને છોડતા નથી.

૩ – કોઈ ગણની મર્યાદા પણ છોડે છે, અને ધર્મ પણ છોડે છે.

૪ – કોઈ ગણની મર્યાદા પણ છોડતા નથી, અને ધર્મ પણ છોડતા નથી.

(ફરી) ચાર જાતિના પુરુષ કહ્યા છે. જેવા કે—

૧ – કોઈ ધર્મપ્રિય હોય છે, પણ દૃઢધર્મી હોતા નથી.

૨ – કોઈ દૃઢધર્મી હોય છે, પણ ધર્મપ્રિય હોતા નથી.

૩ – કોઈ ધર્મપ્રિય હોય છે. અને દૃઢધર્મી પણ હોય છે.

૪ – કોઈ ધર્મપ્રિય પણ હોતા નથી. અને દૃઢધર્મી પણ હોતા નથી.

धम्मनिंदा पायच्छित्तं—

१०२. जे भिक्खू धम्मस्स अवण्णं वयइ वयंतं वा साइज्जइ। तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं।

—नि. उ. ११, सु. ९

ધર્મનિંદાકરણ-પ્રાયશ્ચિત્ત-

૧૦૨. જે ભિક્ષુ ધર્મની નિંદા કરે છે, કરાવે છે અથવા કરનારની અનુમોદના કરે છે. તે ભિક્ષુ અનુદ્ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહાર સ્થાન પ્રાયશ્ચિત્તને પાત્ર બને છે.

अधम्मपसंसा पायच्छित्तं—

१०३. जे भिक्खू अधम्मस्स वण्णं वयइ वयंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं।

—नि. उ. ११, सु. १०

અધર્મપ્રશંસાકરણ પ્રાયશ્ચિત્ત

૧૦૩. જે ભિક્ષુ અધર્મની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અથવા કરનારની અનુમોદના કરે છે તે ભિક્ષુ અનુદ્ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહારસ્થાન પ્રાયશ્ચિત્તને પાત્ર બને છે.

१ ववः उ० १०, सु० ११-१३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आयार-पण्णत्ति

णिग्गंथाणं आयार धम्मो –

१०४ नाण-दंसणसंपन्नं संजमे य तवे रयं ।
गणिमागमसंपन्नं उज्जाणम्मि समोसढं ॥१॥
रायाणो रायमच्चा य माहणा अदुव खत्तिया।
पुच्छंति निहुयऽप्पाणो, कहं मे आयार-गोयरो ? ॥२॥
तेसिं सो निहुओ दंतो, सव्वभूयसुहावहो ।
सिक्खाए सुसमाउत्तो, आइक्खइ विय-क्खणो ॥३॥
हंदि । धम्मऽत्थकामाणं निग्गंथाणं सुणेह मे ।
आयारगोयरं भीमं, सयलं दुरहिट्ठियं ॥४॥
नऽन्नत्थ एरिसं वुत्तं, जं लोए परमदुच्चरं ।
विउलट्ठाणभाइस्स, न भूयं न भविस्सइ ॥५॥
सखुड्डग-वियत्ताणं, वाहियाणं च जे गुणा ।
अखंड-फुडिया कायव्वा, तं सुणेह जहा तहा ॥६॥

दस० अ० ६, गा० १–६

आयारधम्मप्पणिही—

१०५ आयारप्पणिहिं लद्धुं, जहा कायव्व भिक्खुणा ।
तं भे उदाहरिस्सामि, आणुपुव्विं सुणेह मे[1] ॥

—दस. अ. ८, गा. १

आयारप्पयारा—

१०६ पंचविहे आयारे पण्णत्ते, तं जहा—
(१) णाणायारे, (२) दंसणायारे, (३) चरित्तायारे, (४) तवायारे, (५) वीरियायारे ।

—ठाणं. अ. ५, उ. २, सु. ४३२

पंचमणुत्तरा—

१०७ केवलिस्स णं पंच अणुत्तरा पण्णत्ता, तं जहा—
(१) अणुत्तरे णाणे, (२) अणुत्तरे दंसणे, (३) अणुत्तरे चरित्ते, (४) अणुत्तरे तवे, (५) अणुत्तरे वीरिए ।

ठाणं. ५, उ. १, सु. ४१०(९)

આચાર-પ્રજ્ઞપ્તિ

નિર્ગ્રન્થોનો આચાર ધર્મ-

૧૦૪. જ્ઞાન અને દર્શન સંપન્ન, સંયમ અને તપમાં રત, આગમ - સંપદાથી યુક્ત આચાર્યને ઉદ્યાનમાં પધારેલ જોઈ રાજા અને મંત્રીગણ, બ્રાહ્મણ અને ક્ષત્રિય આદિ લોકો નિશ્ચલ ચિત્તથી પૂછે છે.—
ભંતે! આપના આચાર ગોચર કેવા પ્રકારના છે ? એવું પૂછવાથી એ શાંત, દાન્ત, સર્વ પ્રાણીઓના માટે સુખાવહ, શિક્ષાઓથી યુક્ત અને પરમ વિચક્ષણ ગણિ તેઓને ઉત્તર આપે છે—
'હે રાજા આદિ જનો! ધર્મના પ્રયોજનરૂપ મોક્ષની ઇચ્છાવાળા નિર્ગ્રન્થોના ભીમ (કાયર પુરુષો માટે દુષ્કર) એવા અસાધ્ય આચાર-ગોચરનું હું વર્ણન કરીશ. તે મારી પાસેથી સાંભળો.
આ લોકમાં જેનું પાલન અત્યંત દુષ્કર છે એવો શ્રેષ્ઠ આચાર (જિન શાસન સિવાય) કોઈ અન્ય સ્થાને દેખાડેલ નથી. સર્વોચ્ચ મોક્ષ સ્થાનને પ્રાપ્ત કરાવી શકે એવો આચાર અન્ય મતમાં ક્યારેય પણ હતો નહીં અને આગામી કાળમાં પણ હશે નહીં.
બાળક હોય કે વૃદ્ધ, અસ્વસ્થ હોય કે સ્વસ્થ બધાએ જે ગુણોનું અર્થાત્ આચાર-નિયમોનું પાલન અખંડ તેમજ અસ્ફુટિત રૂપથી કરવું જોઈએ, તે ગુણો જેમ છે તેમ મારી પાસેથી સાંભળો.

આચાર ધર્મ પ્રણિધિ-

૧૦૫. આચારરૂપ ઉત્કૃષ્ટ નિધિને પામીને(સાધુને)જે કરવા યોગ્ય ક્રિયા છે, તે તમે અનુક્રમપૂર્વક મારી પાસેથી સાંભળો.

આચારના પ્રકાર-

૧૦૬. આચાર પાંચ પ્રકારના કહ્યા છે. જેમ કે—
૧ - જ્ઞાનાચાર, ૨ - દર્શનાચાર, ૩ - ચારિત્રાચાર, ૪ - તપાચાર, ૫ - વીર્યાચાર.

પાંચ ઉત્કૃષ્ટ-

૧૦૭. કેવલીનાં પાંચ સ્થાન અનુત્તર (સર્વોત્તમ-અનુપમ) કહ્યાં છે, જેમ કે,
૧ - અનુત્તર જ્ઞાન, ૨ - અનુત્તર દર્શન ૩ - અનુત્તર ચારિત્ર, ૪. અનુત્તર તપ, ૫ - અનુત્તર વીર્ય.

---

१ दुविहे आयारे पन्नत्ते, तं जहा—णाणायारे, चेव नोणाणायारे चेव ।
णोणाणायारे दुविहे पन्नत्ते, तं जहा—देसणायारे चेव नोदंसणायारे चेव ।
नोदंसणायारे दुविहे पन्नत्ते, तं जहा—चरित्तायारे चेव नोचरित्तायारे चेव ।
णो चरित्तायारे दुविहे पन्नत्ते, तं जहा—तवायारे चेव वीरियायारे चेव । —ठाणं. अ. २, उ. ३, सु. ७६ (१–४)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चउविहं मोक्खमग्गं—

१०८ मोक्खमग्गगइं तच्चं, सुणेह जिणभासियं ।
चउकारणसंजुत्तं, नाणदंसणलक्खणं ॥
नाणं च दंसणं चेव, चरित्तं च तवो तहा ।
एस मग्गो त्ति पन्नत्तो, जिणेहिं वरदंसिहिं ॥
नाणं च दंसणं चेव, चरित्तं च तवो तहा ।
एयं मग्गमणुप्पत्ता, जीवा गच्छन्ति सोग्गइं ॥
—उत्त. अ. २८, गा. १-३

नाणेण जाणई भावे, दंसणेण य सद्दहे ।
चरित्तेण निगिण्हाइ, तवेण परिसुज्झई ॥
—उत्त. अ. २८, गा. ३५

चार प्रकारनो मोक्ष मार्ग -

१०८. ज्ञानादि चार कारणोयुक्त ज्ञान-दर्शन लक्षणवाणी, जिनभाषित मोक्षमार्गनी गतिने सांभळो. वरदर्शी-सत्यना सम्यक् द्रष्टा जिनवरोओ ज्ञान, दर्शन, चारित्र अने तपने मोक्षनो मार्ग कह्यो छे. ज्ञान, दर्शन, चारित्र अने तपना मार्गे चालनार जीव सद्गति पामे छे.

आत्मा ज्ञानथी भावोने (जीवादि पदार्थोने) जाणे छे, दर्शनथी तेना पर श्रद्धा करे छे, चारित्रथी कर्म आश्रवनो निरोध करे छे, अने तपथी विशुद्ध थाय छे.

आराहणापयारा—

१०९ तिविहा आराहणा पन्नत्ता तं जहा—
णाणाराहणा, दंसणाराहणा, चरित्ताराहणा ।
णाणाराहणा तिविहा पन्नत्ता, तं जहा—
उक्कस्सा, मज्झिमा, जहन्ना ।
एवं दंसणाराहणा वि,
चरित्ताराहणा वि ।
—ठाणं. अ. ३, उ. ४, सु. १९८ (८-११)

आराधनाना प्रकार -

१०९. आराधना त्रण प्रकारनी कही छे — जेम के
१ - ज्ञान आराधना २ - दर्शन आराधना
३ - चारित्र आराधना
ज्ञान आराधना त्रण प्रकारनी छे.—
१ - उत्कृष्ट, २ - मध्यम, ३ - जघन्य
दर्शन आराधना त्रण प्रकारनी छे.—
१ - उत्कृष्ट, २ - मध्यम, ३ - जघन्य
चारित्र आराधना त्रण प्रकारनी छे.—
१ - उत्कृष्ट, २ - मध्यम, ३ - जघन्य.

आराहणाफलपरूवणा—

११० प०—उक्कोसियं णं भंते ! णाणाराहणं आराहेत्ता कतिहिं भवग्गहणेहिं सिज्झति—जाव—अंतं करेति ?

उ० —गोयमा ! अत्थेगइए तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झति—जाव—अंतं करेति । अत्थेगतिए दोच्चेणं भवग्गहणेणं सिज्झति—जाव—अंतं करेति ।

अत्थेगतिए कप्पोवएसु वा कप्पातीएसु वा उववज्जति ।

प०—उक्कोसियं णं भंते ! दंसणाराहणं आराहेत्ता कतिहिं भवग्गहणेहिं सिज्झति—जाव—अंतं करेति ?

उ०—एवं चेव ।

प०—उक्कोसियं णं भंते ! चरित्ताराहणं आराहेत्ता कतिहिं भवग्गहणेहिं सिज्झति—जाव—अंतं करेति ?

आराधनाना फळनी प्ररूपणा—

११०. प्र. भंते, ज्ञानની उत्कृष्ट आराधना करीने जीव केटला भव करीने सिद्ध थाय छे यावत् सर्व दुःखोनो अंत करे छे ?

उ. गौतम ! केटलाक जीवो तेज भवमां सिद्ध थाय छे. यावत् सर्व दुःखोनो अंत करे छे. केटलाक जीवो बे भव करी सिद्ध थाय छे यावत् सर्व दुःखोनो अंत करे छे.
केटलाक जीवो कल्पोपपन्न देवलोकमां अथवा कल्पातीत देवलोकमां उत्पन्न थाय छे.

प्र. भंते ! दर्शनની उत्कृष्ट आराधना करीने जीव केटला भव करी सिद्ध थाय छे यावत् सर्व दुःखोनो अंत करे छे ?
उ. गौतम ! जे प्रमाणे उत्कृष्ट ज्ञान आराधनाना फळना विषयमां कह्युं छे એ જ प्रमाणे उत्कृष्ट दर्शन आराधनाना (फळना) विषयमां समजवुं जोईએ.

प्र. भंते ! चारित्रनी उत्कृष्ट आराधना करीने जीव केटला भव करी सिद्ध थाय छे यावत् सर्व दुःखोनो अंत करे छे ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ०—एवं चेव ।
नवरं अत्थेगतिऐ कप्पातीएसु उववज्जति ।

ઉ. ગૌતમ ! ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન આરાધનાનાં (ફળના) વિષયમાં જે પ્રમાણે કહ્યું એ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર આરાધનાના (ફળના) વિષયમાં કહેવું જોઈએ. વિશેષમાં એ છે કે કેટલાક જીવ (એના ફળ સ્વરૂપ) કલ્પાતીત દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प०—मज्झिमियं णं भंते ! णाणाराहणं आराहेत्ता कतिहिं भवग्गहणेहिं सिज्झति—जाव—अंतं करेति ?

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનની મધ્યમ આરાધના કરી જીવ કેટલા ભવ કરી સિદ્ધ થાય છે યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે ?

उ०—गोयमा ! अत्थेगतिए दोच्चेणं भवग्गहणेणं सिज्झइ—जाव—अंतं करेति, तच्चं पुण भवग्गहणं नाइक्कमइ ।

ઉ. ગૌતમ ! કેટલાક જીવો બે ભવ કરી સિદ્ધ થાય છે યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે, એ ત્રીજા ભવનું અતિક્રમણ કરતા નથી.

प०—मज्झिमियं णं भंते ! दंसणाराहणं आराहेत्ता कतिहिं भवग्गहणेहिं सिज्झति—जाव—अंतं करेति ?

પ્ર. ભંતે ! દર્શનની મધ્યમ આરાધના કરી જીવ કેટલા ભવ કરી સિદ્ધ થાય છે યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે ?

उ०—एवं चेव ।
एवं मज्झिमियं चरित्ताराहणं पि ।

ઉ. ગૌતમ ! જે પ્રમાણે જ્ઞાનની મધ્યમ આરાધનાના (ફળના) વિષયમાં જાણવું જોઈએ.
એ જ (પૂર્વોક્ત) પ્રકારથી ચારિત્રની મધ્યમ આરાધનાના (ફળના) વિષયમાં કહેવું જોઈએ.

प०—जहन्नियं णं भंते ! णाणाराहणं आराहेत्ता कतिहिं भवग्गहणेहिं सिज्झति—जाव—अंतं करेति ?

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનની જઘન્ય આરાધના કરી જીવ કેટલા ભવ કરી સિદ્ધ થાય છે યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે ?

उ०—गोयमा ! अत्थेगतिए तच्चेणं भवग्गहणेणं सिज्झइ—जाव—अंतं करेइ, सत्त-ऽट्ठभवग्गहणाइं पुण नाइक्कमइ ।
एवं दंसणाराहणं पि ।

ગૌતમ ! કેટલાક જીવો ત્રીજા ભવમાં સિદ્ધ થાય છે, યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે. પરંતુ સાત-આઠ ભવનું અતિક્રમણ કરતા નથી.

એ જ પ્રમાણે જઘન્ય-દર્શન આરાધનાના (ફળના) વિષયમાં જાણવું જોઈએ.

एवं चरित्ताराहणं पि ।
—वि. श. ८, उ. १०, सु. १०-१८

એ જ પ્રમાણે જઘન્ય ચારિત્ર આરાધનાના વિષયમાં પણ જાણી લેવું જોઈએ.

तिविहा बोही—

ત્રણ પ્રકારની બોધિ –

१११ तिविहा बोधी पण्णत्ता, तं जहा—
णाणबोधी, दंसणबोधी, चरित्तबोधी[1] ।
—ठाणं. अ. ३, उ. २, सु. १६४ (१)

૧૧૧. બોધિ ત્રણ પ્રકારની કહી છે —
૧ – જ્ઞાન બોધિ, ૨ – દર્શન બોધિ.
૩ – ચારિત્ર બોધિ,

तिविहा बुद्धा—

ત્રણ પ્રકારના બુદ્ધ—

११२ तिविहा बुद्धा पण्णत्ता, तं जहा—
णाणबुद्धा, दंसणबुद्धा, चरित्तबुद्धा[2] ।
—ठाणं. अ, ३, उ. ४, सु. १६४ (२)

૧૧૨. બુદ્ધના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે —
૧ – જ્ઞાન બુદ્ધ ૨ – દર્શન બુદ્ધ ૩ – ચારિત્ર બુદ્ધ

तिविहे मोहे—

११३ तिविहे मोहे पण्णत्ते, तं जहा—
णाणमोहे दंसणमोहे[3] चरित्तमोहे ।
—ठाणं. अ. ३, उ. २, सु. १६४ (३)

૧૧૩. ત્રણ પ્રકારના મોહ —
મોહના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે —
૧ – જ્ઞાન મોહ, ૨ – દર્શન મોહ,
૩ – ચારિત્ર મોહ.

---

१. ठाणं. अ. २, उ. ४, सु. ११५
२. ठा. अ. २, उ. ४, सु. ११५
३. ठाणं. अ. २, उ. ४, सु. ११५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तिविहा मूढा—

११४ तिविहा मूढा पण्णत्ता, तं जहा—
णाणमूढा, दंसणमूढा, चरित्तमूढा[1] ।
—ठा. अ. ३, उ. २, सु. १६४ (४)

आयारसमाही—

११५ चउव्विहा खलु आयारसमाही भवइ तं जहा—
१. नो इहलोगट्ठयाए आयारमहिट्ठेज्जा,
२. नो परलोगट्ठयाए आयारमहिट्ठेज्जा,
३. नो कित्तिवण्णसद्दसिलोगट्ठयाए आयार-महिट्ठेज्जा,
४. नन्नत्थ आरहंतेहिं हेऊहिं आयारमहिट्ठेज्जा, चउत्थं पयं भवइ ।

भवइ य इत्थ सिलोगो—
जिणवयणरए अतितिणे पडिपुण्णाययमा-ययट्ठिए ।
आयारसमाहिसंवुडे भवइ य दंते भाव-संधए ॥
—दस. अ. ९, उ. ४, सु. ११-१२

कप्पट्ठिई—

११६ छव्विहा कप्पट्ठिई पण्णत्ता, तं जहा—

१. सामाइय-संजय-कप्पट्ठिई,

२. छेओवट्ठावणिय-संजय कप्पट्ठिई,

३. निव्विसमाण कप्पट्ठिई,

४. निव्विट्ठकाइय कप्पट्ठिई,

५. जिणकप्पट्ठिई,

६. थेरकप्पट्ठिई ।
—कप्प. उ. ६, सु. २०

ત્રણ પ્રકારના મૂઢ —

૧૧૪. મૂઢના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે—
૧ – જ્ઞાન મૂઢ, ૨ – દર્શન મૂઢ, ૩ – ચારિત્ર મૂઢ.

આચાર સમાધિ —

૧૧૫. આચાર સમાધિના ચાર પ્રકાર કહ્યા છે —
૧ – આ લોકને માટે આચારને ન આચરે.
૨ – પરલોકને માટે આચારને ન આચરે.
૩ – કીર્તિ, વર્ણ, શબ્દ અને શ્લોકને માટે (અર્થાત્ યશ-પ્રશંસાને માટે) પણ આચારનું પાલન ન કરે.
૪ – અર્હંત દેવોએ ફરમાવેલા નિર્જરાના હેતુ સિવાય કોઈ પણ સ્વાર્થ માટે આચાર ન પાળે. આ ચોથું પદ છે.

અહીં (આચાર સમાધિના પ્રકરણમાં) એક શ્લોક છે.

જિન વચનોમાં મગ્ન રહેનાર, કટુ વચનો સાંભળવા છતાં પણ કટુ ઉત્તર ન આપનાર, સૂત્રોને પૂર્ણ-રૂપથી જાણનાર, સતત મોક્ષની ઝંખના કરનાર, મન અને ઇન્દ્રિયોને વશમાં રાખનાર, આચાર સમાધિથી આશ્રવનો નિરોધ કરનારા મુનિ મોક્ષ-ગામી થાય છે.

કલ્પસ્થિતિ (આચાર મર્યાદા)—

૧૧૬. કલ્પસ્થિતિ (નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થિઓની આચાર-મર્યાદા) છ પ્રકારની હોય છે, જેમકે,
૧ – સામાયિક-સંયત કલ્પસ્થિતિ – સામાયિક ચારિત્ર સંબંધી મર્યાદા.
૨ – છેદોપસ્થાપનીય સંયત કલ્પસ્થિતિ – જીવન-પર્યંતની સામાયિક સ્વીકાર કરાવતી વેળાએ અથવા વ્રતભંગ થયા પછી ફરી પાંચ મહાવ્રતોની જે મજ ચારિત્રની મર્યાદા.
૩ – નિર્વિશ્યમાન કલ્પસ્થિતિ –પરિહાર-વિશુદ્ધિ તપ સ્વીકાર કરનારની આચાર-મર્યાદા.
૪ – નિર્વિષ્ટકાયિક કલ્પસ્થિતિ–પારિહારિક તપ પૂર્ણ કરનારની આચાર-મર્યાદા.
૫ – જિનકલ્પસ્થિતિ–ગચ્છ બહાર થઈ તપસ્યા-પૂર્વક જીવન વ્યતીત કરનારની આચાર-મર્યાદા.
૬ – સ્થવિર કલ્પસ્થિતિ – ગચ્છના આચાર્યની આચાર મર્યાદા.

---

१. ठाणं. अ. २, उ. ४, सु. ११५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चउव्विहा सुयसमाही—

११७ चउव्विहा खलु सुयसमाही भवइ तं जहा—

१. सुयं मे भविस्सइ त्ति अज्झाइयव्वं भवइ

२. एगग्गचित्तो भविस्सामि त्ति अज्झाइयव्वं भवइ

३. अप्पाणं ठावइस्सामि त्ति अज्झाइयव्वं भवइ

४. ठिओ परं ठावइस्सामित्ति अज्झाइयव्वं भवइ ।

चउत्थं पयं भवइ ।

भवइ य इत्थ सिलोगो—

नाणमेगग्गचित्तो य, ठिओ ठावयई परं ।

सुयाणि य अहिज्जित्ता,

रओ सुयसमाहिए ॥

दस. अ. ९, उ. ४, सु. ७-८

चार प्रकारनी श्रुतसमाधि

११७. श्रुतसमाधिना चार प्रकार छे. यथा –

१ – 'मने श्रुतज्ञाननी प्राप्ति थशे' माटे अध्ययन करवुं जोईओ.

२ – 'हुं एकाग्र चित्त थईश' माटे अध्ययन करवुं जोईओ.

३ – 'हुं आत्माने धर्ममां स्थापित करीश' माटे अध्ययन करवुं जोईओ.

४ – 'हुं स्वधर्ममां स्थिर थई बीजाने तेमां स्थापित करीश' माटे अध्ययन करवुं जोईओ. ओ चतुर्थ पद छे.

अने अहीं [श्रुतसमाधिना प्रकरणमां] ओक श्लोक छे—

अध्ययन द्वारा ज्ञान थाय छे, चित्तनी ओकाग्रता थाय छे, धर्ममां पोते स्थिर थाय छे, अने बीजाने स्थिर करे छे तथा अनेक प्रकारना श्रुतनुं अध्ययन करी श्रुतसमाधिमां मस्त रहे छे.

अट्ठविहो णाणायारो—

काले विणए बहुमाणे, उवहाणे तहा अनिन्हवणे ।

वंजण-अत्थ-तदुभए, अट्ठविहो णाणमायारो[1] ॥

—आचारांग टीका अं. १, उ. १, गा. ७,

आठ प्रकारना ज्ञानाचार—

ज्ञानाचार आठ प्रकारना छे. जेम के,

१ – कालाचार, २ – विनयाचार, ३ – बहुमानाचार, ४. उपधानाचार, ५ – अनिन्हवाचार, ६. व्यंजनाचार, ७ – अर्थाचार, ८-तदुभयाचार.

णाणुप्पण्णाणुकूलो कालो—

११८ तओ जामा पण्णत्ता, तं जहा—

पढमे जामे, मज्झिमे जामे, पच्छिमे जामे ।

तिहिं जामेहिं आया केवलमाभिणिबोहियणाणं उप्पाडेज्जा

—जाव—तिहिं जामेहिं आया केवलणाणं उप्पाडेज्जा

तं जहा—

पढमे जामे, मज्झिमे जामे, पच्छिमे जामे ।

ठाणं अ. ३, उ. २, सु. १६३(९)

ज्ञानની उत्पत्तिना अनुकूळ काळ—

११८. त्रण [याम] प्रहर कह्या छे —

१-प्रथम याम, २-मध्यम याम, ३-पश्चिम याम. त्रणेय यामोमां आत्मा विशुद्ध आभिनिओधिक ज्ञानने प्राप्त करे छे.

यावत् त्रणेय यामोमां आत्मा विशुद्ध केवळज्ञानने प्राप्त करे छे. जेम के —

१ – प्रथम यामभां, २ – मध्यम यामभां, ३-पश्चिम यामभां.

णाणुप्पण्णाणुकूलो वयो—

११९ तओ वया पण्णत्ता, तं जहा—

पढमे वए, मज्झिमे वए, पच्छिमे वए ।

तिहिं वएहिं आया केवलमाभिणिबोहियणाणं उप्पाडेज्जा,

—जाव—तिहिं वएहिं आया केवलनाणं उप्पाडेज्जा, तं जहा—

पढमे वए; मज्झिमे वए; पच्छिमे वए ।

ठाणं अ. ३, उ. २, सु. १६३ (२)

ज्ञानની उत्पत्तिनी अनुकूळ अवस्था—

११९. वय के अवस्था-भेद त्रण कह्या छे, यथा –

१ – प्रथम अवस्था, २ – मध्यम अवस्था

३ – अंतिम अवस्था.

त्रणेय अवस्थाओमां आत्मा विशुद्ध आभिनिओधिक ज्ञानने प्राप्त करे छे.

यावत् त्रणेय अवस्थामां, आत्मा विशुद्ध केवळज्ञानने प्राप्त करे छे. जेम के —

१ – प्रथम अवस्थामां, २ - मध्यम अवस्थामां,

३ – अंतिम अवस्थामां.

१. आगमोमां ज्ञानाचारना विषयमां जुदा जुदा ठेकाणे जेटलां सूत्र छे तेनुं वर्गीकरण करवा माटे ज्ञानाचारना आ आठ भेदोनुं कथन अहीं करवामां आव्युं छे. आगळ यथाक्रमे ज्ञानाचारना आठ भेदोनुं वर्णन छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णाणस्स उप्पत्ति अणुप्पत्ति कारणा :—

१२०. दो ठाणाइं अपरियाणेत्ता आया णो केवलमभिणिबोहियणाणं उप्पाडेज्जा, तं जहा—
१. आरंभे चेव, २. परिग्गहे चेव।
दो ठाणाइं परियाणेत्ता आया केवलमाभिणिबोहियणाणं उप्पाडेज्जा, तं जहा—
१. आरंभे चेव, २. परिग्गहे चेव।

ठाणं. अ. २, उ. १, सु. ५४-५५(७)

जिणपवयणं असोच्चा आभिणिबोहियणाणस्स जाव केवलनाणस्स उप्पत्ति-अणुप्पत्ति—

१२१ प०—असोच्चा णं भंते ! केवलिस्स वा—जाव—तप्पक्खिय-उवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा ?
उ०—गोयमा ! असोच्चा णं केवलिस्स वा—जाव—तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगत्तिए केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा, अत्थेगत्तिए केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं नो उप्पाडेज्जा।
प०—से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—असोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगत्तिए केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा, अत्थेगत्तिए केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं नो उप्पाडेज्जा ?
उ०—गोयमा ! जस्स णं आभिणिबोहियनाणावरणिज्जाणं कम्माणं-जाव-केवलनाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा।
जस्स णं आभिणिबोहियनाणावरणिज्जाणं कम्माणं-जाव-केवलनाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं नो उप्पाडेज्जा।
से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ—जस्स णं आभिणिबोहियनाणावरणिज्जाणं कम्माण-जाव-केवलनाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं असोच्चा

જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિનાં કારણ—

૧૨૦. આરંભ અને પરિગ્રહ એ બે સ્થાનોને જાણ્યા અને ત્યાગ્યા વગર આત્મા વિશુદ્ધ આભિનિબોધિક જ્ઞાનને પામતો નથી.

આરંભ અને પરિગ્રહ એ બે સ્થાનોને જાણીને અને ત્યાગીને આત્મા વિશુદ્ધ આભિનિબોધિક જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે છે.

જિનપ્રવચન શ્રવણ કર્યા વગર આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિ-

૧૨૧. પ્ર.ભંતે ! કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વગર કોઈ જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે ખરો ?
ઉ. ગૌતમ ! કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કોઈ જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને કોઈ જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત ન કરી શકે.
પ્ર. ભંતે ! એમ શા હેતુથી કહો છો કે —
કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કોઈ જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને કોઈ જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી ?
ઉ. ગૌતમ ! જેણે આભિનિબોધિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો યાવત્ કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે, તે જીવ કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કોઈ જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે.
જે જીવે આભિનિબોધિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો યાવત્ કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી, તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કોઈ જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત ન કરી શકે.
ગૌતમ ! તે હેતુથી એમ કહ્યું છે કે –
જે જીવે આભિનિબોધિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો યાવત્ કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે, તે જીવ કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा।

जस्स णं आभिणिबोहियनाणावरणिज्जाणं कम्माणं-जाव-केवलनाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं नो उप्पाडेज्जा।

—वि. स. ९, उ. ३१, सु. ८

ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કોઈ જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જે જીવે આભિનિબોધિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો યાવત્ કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત ન કરી શકે.

जिणपवयणं सोच्चा आभिणिबोहियणाणस्स जाव केवलनाणस्स उप्पत्ति-अणुप्पत्ति—

जिनप्रवचन सांभળी आभिनिबोधिक ज्ञान यावत् केवळज्ञानની उत्पत्ति अने अनुत्पत्ति—

१२२ प०—सोच्चा णं भंते ! केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा।

१२२. प्र. भंते ! केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभળी कोई जीव शुद्ध आभिनिबोधिक ज्ञान यावत् केवलज्ञान उत्पन्न करी शके खरो ?

उ०—गोयमा ! सोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगत्तिए केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा अत्थेगत्तिए केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं नो उप्पाडेज्जा।

उ. हे गौतम ! केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभળी कोई जीव शुद्ध आभिनिबोधिक ज्ञान यावत् केवळज्ञान न प्राप्त करी शके.

प०—से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—सोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगत्तिए केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा, अत्थेगत्तिए केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं नो उप्पाडेज्जा ?

प्र. भंते ! એમ शा हेतुथी કहो छो के - केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभળी कोई जीव शुद्ध आभिनिबोधिक ज्ञान यावत् केवळज्ञान प्राप्त करी शके छे अने केटलाक जीवो शुद्ध आभिनिबोधिक ज्ञान यावत् केवळज्ञान प्राप्त करी शकता नथी ?

उ०—गोयमा ! जस्स णं आभिणिबोहियनाणावरणिज्जाणं कम्माणं-जाव-केवलनाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा।

जस्स णं आभिणिबोहियनाणावरणिज्जाणं कम्माणं—जाव— केवलनाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ से णं सोच्चा केवलिस्स वा—जाव--तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं--जाव--केवलनाणं उप्पाडेज्जा।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ—जस्स णं आभिणिबोहियनाणावरणिज्जाणं कम्माणं-जाव-केवलनाणावरणिज्जाणं कम्माणं

ગૌતમ ! જે જીવે આભિનિબોધિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો યાવત્ કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે, તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળી કેટલાક જીવ શુદ્ધ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જેના આભિનિબોધિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો યાવત્ કેવલજ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી, તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળી કેટલાક જીવ શુદ્ધ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી.

હે ગૌતમ ! એ હેતુથી એમ કહ્યું છે કે-

જે જીવે આભિનિબોધિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો યાવત્ કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

खओवसमे कडे भवइ से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं उप्पाडेज्जा ।

जस्स णं आभिणिबोहियनाणावरणिज्जाणं कम्माणं-जाव-केवलनाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं आभिणिबोहियनाणं-जाव-केवलनाणं नो उप्पाडेज्जा [1]।

—वि. स. ९, उ. ३१, सु. ३२

છે, તે જીવ કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળી કેટલાક જીવ શુદ્ધ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જેના આભિનિબોધિક જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો યાવત્ કેવળજ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ થયો નથી તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળી કેટલાક જીવ શુદ્ધ આભિનિબોધિક જ્ઞાન યાવત્ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી.

विभंगणाणोप्पत्ति—

१२३ तस्स णं छट्ठं छट्ठेणं अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं उड्ढं बाहाओ पगिज्झिय पगिज्झिय सूराभिमुहस्स आयावणभूमीए आयावेमाणस्स पगतिभद्दयाए पगइउवसंतयाए पगतिपयणुकोह-माण-माया-लोभयाए मिउमद्दवसंपन्नयाए अल्लीणताए भद्दताए विणीतताए अण्णया कयाइ सुभेणं अज्झवसाणेणं, सुभेणं परिणामेणं, लेस्साहिं विसुज्झमाणिहिं तयावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमेणं ईहापोहमग्गण-गवेसणं करेमाणस्स विब्भंगे नामं अन्नाणे समुप्पज्जइ,

से णं तेणं विब्भंगनाणेणं समुप्पन्नेणं जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं असंखेज्जाइं जोयणसहस्साइं जाणइ पासइ,

से णं तेणं विब्भंगनाणेणं समुप्पन्नेणं जीवे वि जाणइ, अजीवे वि जाणइ,

पासंडत्थे सारंभे सपरिग्गहे संकिलिस्समाणे वि जाणइ, विसुज्झमाणे वि जाणइ,

से णं पुव्वामेव सम्मत्तं पडिवज्जइ, सम्मत्तं पडिवज्जित्ता समणधम्मं रोएति, समणधम्मं रोएत्ता चारित्तं पडिवज्जइ, चारित्तं पडिवज्जित्ता लिंगं पडिवज्जइ,

तस्स णं तेहिं मिच्छत्तपज्जवेहिं परिहायमाणेहिं परिहायमाणेहिं, सम्मद्दंसणपज्जवेहिं परिवड्ढमाणेहिं परिवड्ढमाणेहिं से विब्भंगे अन्नाणे सम्मत्तपरिग्गहेण खिप्पामेव ओही परावत्तइ ।

—वि. स. ९, उ. ३१, सु. १४

વિભંગજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ—

૧૨૩. નિરંતર છઠ-છઠની તપશ્ચર્યા કરતાં કરતાં સૂર્યની સામે ઊંચા હાથ રાખીને આતાપના ભૂમિમાં આતાપના લેતાં, તે (ધર્મ શ્રવણ કર્યા વિના કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનાર) જીવની પ્રકૃતિભદ્રતાથી, પ્રકૃતિની ઉપશમતાથી, સ્વાભાવિક રૂપથી, ક્રોધ-માન-માયા અને લોભ અત્યંત મંદ થવાથી, અત્યંત મૃદુત્વસંપન્નતાથી, કામ ભોગોમાં અનાસક્તિથી, ભદ્રતા અને વિનીતતાથી તથા કોઈ સમર્થ શુભ અધ્યવસાય, શુભ પરિણામ, વિશુદ્ધ લેશ્યા અને તદાવરણીય (વિભંગ-જ્ઞાનાવરણીય) કર્મોનાં ક્ષયોપશમથી ઈહા-અપોહ-માર્ગણા અને ગવેષણા કરતાં વિભંગ નામક અજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે.

ત્યારબાદ તે ઉત્પન્ન થયેલા વિભંગ જ્ઞાન દ્વારા જઘન્ય આંગળનાં અસંખ્યાતમા ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત યોજન સુધી જાણે અને જુએ છે.

તે ઉત્પન્ન થયેલા વિભંગ-જ્ઞાનથી એ જીવોને પણ જાણે છે અને અજીવોને પણ જાણે છે.

તે પાષણ્ડસ્થ-સારંભી (આરંભયુક્ત) સપરિગ્રહ [પરિગ્રહી] અને સંક્લેશ પામતા જીવોને પણ જાણે છે અને વિશુદ્ધ થતા જીવોને પણ જાણે છે.

[ત્યારબાદ] એ [વિભંગજ્ઞાની] સર્વ પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. સમ્યક્ત્વ પામીને શ્રમણધર્મ પર રુચિ રાખે છે. શ્રમણ ધર્મ પર રુચિ કરીને ચારિત્ર અંગીકાર કરે છે. ચારિત્ર અંગીકાર કરીને લિંગ (સાધુવેશ) સ્વીકાર કરે છે.

ત્યારે તેના (ભૂતપૂર્વ વિભંગજ્ઞાનીના) મિથ્યાત્વના પર્યાય ક્રમસર ક્ષીણ થતાં થતાં અને સમ્યક્ દર્શનના પર્યાય ક્રમસર વધતાં વધતાં 'વિભંગ' નામક અજ્ઞાન સમ્યક્ત્વયુક્ત થાય છે. અને તરત જ અવધિ (જ્ઞાન)ના રૂપમાં પરિવર્તન પામે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णाणस्स पहाणत्तं—

१२४ नाणेण विणा न हुन्ति चरणगुणा ।
—उत्त. अ. २८, गा. ३०

ज्ञानની મુખ્યતા—

૧૨૪. જ્ઞાન વિના ચારિત્ર ગુણ પ્રાપ્ત થતો નથી.

१२५ पढमं नाणं तओ दया, एवं चिट्ठइ सव्वसंजए ।
अन्नाणी किं काही, किं वा नाहिइ सेय-
पावगं ॥[1]

सोच्चा जाणइ कल्लाणं,
सोच्चा जाणइ पावगं ।
उभयं पि जाणइ सोच्चा,
जं सेयं तं समायरे ॥
—दस. अ. ४, गा. ३३-३४

૧૨૫. પહેલાં જ્ઞાન પછી દયા - આ પ્રમાણે સર્વ મુનિ સ્થિર થાય છે. અજ્ઞાની શું કરી શકે ? તે શું જાણે કે શ્રેય શું છે અને પાપ શું છે ?

[જીવ] સાંભળીને કલ્યાણને જાણે છે અને સાંભળીને જ પાપને જાણે છે. કલ્યાણ અને પાપ સાંભળીને જ જાણી શકાય છે. માટે જે શ્રેયસ્કર હોય તેનું જ આચરણ કરે.

णाणेण संजम परिण्णा—

१२६. जो जीवे वि न याणाइ, अजीवे वि न याणई ।
जीवाजीवे अयाणंतो, कहं तो नाहिइ संजमं ॥
जो जीवे वि वियाणाइ, अजीवे वि वियाणई ।
जीवाजीवे वियाणंतो, सो हु नाहिइ संजमं ॥
—दस. अ. ४, गा. ३५-३६

જ્ઞાનથી સંયમનું પરિજ્ઞાન—

૧૨૬. જે જીવોને પણ નથી જાણતો, અજીવોને પણ નથી જાણતો, તે જીવ અને અજીવને ન જાણનારો સંયમને કેવી રીતે જાણી શકે ?
જે જીવોને પણ જાણે છે, અજીવોને પણ જાણે છે, તે જીવ અજીવ બન્નેને જાણનારો જ સંયમને જાણી શકે છે.

णाणेण न संसार भमणं—

१२७. प.—नाणसंपन्नयाए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?
उ०—नाणसंपन्नयाए णं जीवे सव्वभावाभिगमं जणयइ । नाणसंपन्ने णं जीवे चाउरन्ते संसारकन्तारे न विणस्सइ ।
जहा सूई ससुत्ता, पडिया वि न विणस्सइ ।
तहा जीवे ससुत्ते, संसारे न विणस्सइ ॥
नाणविणयतवचरित्तजोगे संपाउणइ स-
समय-परसमय संघायणिज्जे भवइ ।
—उत्त. अ. २९, सु. ६१

જ્ઞાનથી સંસારભ્રમણ અટકે છે—

૧૨૭. પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનસંપન્નતાથી જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?
ઉ. જ્ઞાનસંપન્નતાથી તે બધા પદાર્થોને જાણે છે. જ્ઞાનસંપન્ન જીવ ચાર ગતિરૂપ ચાર અંતવાળી સંસારઅટવીમાં નાશ પામતો નથી.
જેમ દોરાવાળી સોય કયાંય પડી જાય તો પણ ખોવાઈ જતી નથી, તેવી જ રીતે શ્રુત-સંપન્ન જીવ પણ સંસારમાં રહેવા છતાં પણ નષ્ટ થતો નથી.
(જ્ઞાનસંપન્ન) અવધિ આદિ વિશેષ જ્ઞાન, વિનય, તપ અને ચારિત્રના યોગોને પ્રાપ્ત કરે છે. અને તેથી સ્વસમય અને પરસમયમાં અર્થાત્ સ્વમત પરમતની વ્યાખ્યા કે તુલના કરવા માટે યોગ્ય માનવામાં આવે છે.

सुय-आराहणा फलं—

१२८ प०—सुयस्स आराहणयाए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?
उ०—सुयस्स आराहणयाए अन्नाणं खवेइ न य संकिलिस्सइ ॥
—उत्त. अ. २९, सु. २६

શ્રુત આરાધનાનું ફળ—

૧૨૮. પ્ર. ભંતે ! શ્રુતની આરાધનાથી જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?
ઉ. શ્રુતની આરાધનાથી જીવ અજ્ઞાનનો ક્ષય કરે છે. અને રાગ-દ્વેષ આદિથી ઉત્પન્ન થનારા સંક્લેશને પામતો નથી.

णाणेण णिव्वाणपत्ति—

१२९ जया जीवे अजीवे य, दो वि एए वियाणई ।
तया गइं बहुविहं, सव्वजीवाण जाणई ॥
जया गइं बहुविहं, सव्वजीवाण जाणई ।
तया पुण्णं च पावं च, बंधं मोक्खं च जाणई ॥

જ્ઞાનથી નિર્વાણપ્રાપ્તિ—

૧૨૯. જ્યારે મનુષ્ય જીવ અને અજીવ બંનેને જાણી લે છે, ત્યારે તે સર્વ જીવોની ઘણા પ્રકારની ગતિઓ પણ જાણી લે છે.
જે સમયે મનુષ્ય સર્વ જીવોની અનેક ભેદવાળી ગતિઓને જાણી લે છે, ત્યારે તે પુન્ય, પાપ, બંધ અને મોક્ષને પણ જાણી લે છે.

---

૧. અજ્ઞાનીને હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેયનો વિવેક હોતો નથી. આ વિવેકજ્ઞાનમાં જ સંભવિત છે. જ્ઞાનાચારને સર્વ પ્રથમ સ્થાન આપવું જરૂરી છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जया पुण्णं च पावं च, बंधं मोक्खं च जाणई ।
तया निव्विंदए भोए, जे दिव्वे जे य माणुसे ॥

જ્યારે મનુષ્ય પુન્ય, પાપ, બંધ અને મોક્ષને જાણી લે છે, ત્યારે જે પણ દેવ અને મનુષ્યના ભોગો છે, તેનાથી વિરક્ત થઈ જાય છે.

जया निव्विंदए भोए, जे दिव्वे जे य माणुसे ।
तया चयइ संजोगं, सब्भिंतरबाहिरं[1] ॥

જ્યારે મનુષ્ય દિવ્ય અને માનવીય ભોગોથી વિરક્ત થઈ જાય છે, ત્યારે તે આભ્યંતર અને બાહ્ય સંયોગોને ત્યજી દે છે.

जया चयइ संजोगं, सब्भिंतरबाहिरं ।
तया मुण्डे[2] भवित्ताणं, पव्वइए अणगारियं ॥

જ્યારે મનુષ્ય આભ્યંતર અને બાહ્ય સંયોગોનો ત્યાગ કરે છે, ત્યારે તે મુંડિત થઈ અણગારવૃત્તિનો અંગીકાર કરે છે.

जया मुण्डे भवित्ताणं, पव्वइए अणगारियं ।
तया संवरमुक्किट्ठं[3], धम्मं फासे अणुत्तरं ॥

જ્યારે મનુષ્ય મુંડિત થઈને અણગારભાવનો સ્વીકાર કરે છે, ત્યારે તે ઉત્કૃષ્ટ સંવરરૂપ અનુત્તર ધર્મનો સ્પર્શ કરે છે.

जया संवरमुक्किट्ठं, धम्मं फासे अणुत्तरं ।
तया धुणइ कम्मरयं, अबोहिकलुसं कडं[4] ॥

જ્યારે મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ સંવરરૂપ અનુત્તર ધર્મનો સ્પર્શ કરે છે, ત્યારે તે અબોધિરૂપ પાપ દ્વારા સંચિત કર્મરજને ખંખેરે છે.

जया धुणइ कम्मरयं[5], अबोहिकलुसं कडं ।
तया सव्वत्तगं नाणं, दंसणं चाभिगच्छई[6] ॥

જ્યારે મનુષ્ય અબોધિરૂપ પાપ દ્વારા સંચિત કર્મરજને ખંખેરે છે, ત્યારે તે સર્વગામી કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનને પામે છે.

जया सव्वत्तगं नाणं, दंसणं चाभिगच्छई ।
तया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली[7] ॥

જ્યારે મનુષ્ય સર્વગામી કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શનને પામે છે, ત્યારે તે જિન અને કેવલી થઈને લોક-અલોકના સ્વરૂપને જાણી લે છે.

---

૧. આભ્યંતર સંયોગ – ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આદિ. બાહ્ય સંયોગ – ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, હિરણ્યક, સુવર્ણ, સ્વજન, પરિજન આદિ.

૨. (ક) મુંડ બે પ્રકારનાં કહ્યાં છે. દ્રવ્યમુંડ અને ભાવમુંડ. વાળનો લોચ કરવો તે દ્રવ્યમુંડ છે. ઇન્દ્રિયોના વિષય પર વિજય પ્રાપ્ત કરવો તે ભાવમુંડ છે. દ્રવ્યમુંડને કાયિકમુંડ અને ભાવમુંડને માનસિકમુંડ કહે છે.

(ખ) સ્થા. અ. દસ. સૂ. ૭૪૬માં દસ પ્રકારનાં મુંડ કહ્યાં છે. યથા—
મુંડ દસ પ્રકારના કહ્યાં છે. યથા—
(૧) શ્રોત્રેન્દ્રિયમુંડ – શ્રોત્રેન્દ્રિયના વિષયનું મુંડન (ત્યાગ) કરનાર
(૨) ચક્ષુરિન્દ્રિય મુંડ – ચક્ષુરિન્દ્રિયના વિષયનું મુંડન કરનાર
(૩) ઘ્રાણેન્દ્રિયમુંડ-ઘ્રાણેન્દ્રિયના વિષયનું મુંડન કરનાર
(૪) રસેન્દ્રિયમુંડ – રસેન્દ્રિયના વિષયનું મુંડન કરનાર
(૫) સ્પર્શેન્દ્રિયમુંડ – સ્પર્શેન્દ્રિયના વિષયનું મુંડન કરનાર
(૬) ક્રોધમુંડ – ક્રોધ, કષાયનું મુંડન કરનાર
(૭) માનમુંડ – માન કષાયનું મુંડન કરનાર
(૮) માયામુંડ – માયા કષાયનું મુંડન કરનાર
(૯) લોભમુંડ – લોભ કષાયનું મુંડન કરનાર
(૧૦) મસ્તકમુંડ – કેશલુંચન કરનાર

૩. દેશવિરતના સંવર દેશ સંવર છે, માટે જઘન્ય સંવર છે. સર્વ વિરતિનો સંવર સર્વસંવર છે માટે ઉત્કૃષ્ટ સંવર છે.

૪. બોધરહિત દશા એટલે કે અજ્ઞાન દશા કે મિથ્યાત્વ દશા. એને બોધરહિત દશા કહેવાય છે. જ્યાં સુધી વ્યક્તિ બોધરહિત છે ત્યાં સુધી જ પાપકર્મ કરે છે.

૫. આત્માનું આવરણ કર્મરજ છે. તેને ધોવાથી કેવલજ્ઞાન અને કેવળદર્શનરૂપ આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે.

૬. કેવળજ્ઞાની કેવળજ્ઞાનથી લોકવ્યાપી સમસ્ત પદાર્થોને તથા આ લોકને જાણે છે.

૭. સ્થાનાંગ સૂત્ર, સ્થા. ૩, ઉ. ૪, સૂત્ર ૨૨૦માં ત્રણ પ્રકારના જિન અને ત્રણ પ્રકારના કેવલી કહ્યાં છે. પરંતુ અહીં કેવળજ્ઞાની કેવલી અને કેવળજ્ઞાની જિન કહ્યાં છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली।
तया जोगे निरूम्भित्ता[1], सेलेसिं पडिवज्जई॥

जया जोगे निरूंभित्ता, सेलेसिं पडिवज्जई[2]।
तया कम्मं खवित्ताणं, सिद्धिं गच्छइ नीरओ॥

जया कम्मं खवित्ताणं, सिद्धिं गच्छइ नीरओ।
तया लोगमत्थयत्थो[3], सिद्धो हवइ सासओ॥
—दस. अ. ४, गा. ३७-४८

જ્યારે મનુષ્ય જિન અને કેવલી થઈ લોક-અલોકના સ્વરૂપને જાણે છે, ત્યારે તે યોગોનો નિરોધ કરી શૈલેશી અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે.
જ્યારે મનુષ્ય યોગનો નિરોધ કરી શૈલેશી અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે, ત્યારે તે કર્મોનો ક્ષય કરી રજમુક્ત બની સિદ્ધ ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે.
જ્યારે મનુષ્ય કર્મોનો ક્ષય કરી રજમુક્ત બની સિદ્ધ ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે, ત્યારે તે લોકનાં મસ્તક પર સ્થિત શાશ્વત સિદ્ધ થાય છે.

१३०. दोहिं ठाणेहिं संपण्णे अणगारे अणादीयं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंतं संसारकंतारं वीतिवएज्जा,
तं जहा—विज्जाए चेव चरणेण चेव।
—ठाणं, अ. २, उ. १, सु. ५३

૧૩૦. આ બંને સ્થાનોથી સંપન્ન અણગાર (સાધુ) અનાદિ અનંત દીર્ઘકાલીન માર્ગવાળા અને ચતુર્ગતિરૂપ સંસારના ઘોર વનને પાર કરે છે, અર્થાત્ મુક્ત થાય છે. યથા —
વિદ્યાથી (જ્ઞાનથી) અને ચરણથી (ચારિત્રથી).

卐

---

१. सूक्ष्मक्रिया अने अप्रतिपाती शुक्लध्यानमां योगनो निरोध थाय छे. योगनिरोधनो क्रम आ प्रमाणे छे : सौथी पहेलां मनोयोगनो निरोध थाय छे. त्यारबाद वचनयोगनो निरोध थाय छे. त्यारबाद काययोगनो निरोध थाय छे. तेना माटे जुओ उत्त. अ. २९, सू. ७२

२. शैल ईश, शैलेश. मेरुनुं नाम छे, मेरु जेवी अडोल, अकंप, अवस्था शैलेशी अवस्था छे. कंपन योग-निमित्तक होय छे. योगरहित आत्मामां कंपन थतुं नथी. माटे योग निरोध करी शैलेशी अवस्था प्राप्त थाय छे. ज्यां सुधी कंपन छे त्यां सुधी आत्मा मुक्त थतो नथी-एना माटे जुओ. भग. श. १७, उ. ३, सू. १.

३. कर्मोनो क्षय करी रजमुक्त आत्मा लोकाग्रे केवी रीते स्थित थाय छे ते रूपक छे.

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

पढमो काल–णाणायारो

कालपडिलेहणा फलं—

१३१. प०—कालपडिलेहणयाए[1] णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?

उ०—कालपडिलेहणयाए नाणावरणिज्जं कम्मं खवेइ ॥

—उत्त. अ. २९ सु. १७

सज्झायकालस्स पडिलेहणं—

१३२. दिवसस्स चउरो भागे,
कुज्जा भिक्खू वियक्खणे ।
तओ उत्तरगुणे कुज्जा,
दिणभागेसु चउसु वि ॥
—उत्त अ. २६, गा. ११

जं नेइ जया रत्तिं, नक्खत्तं तंमि तइ चउब्भागे ।
संपत्ते विरमेज्जा, सज्झाय पओसकालम्मि ॥
तम्मेव य नक्खत्ते, गयण चउब्भागसावसेसंमि ।
वेरत्तियं पि कालं, पडिलेहित्ता मुणी कुज्जा ॥
—उत्त. अ. २६, गा. १९–२०

सज्झाय–झाणाइ काल विवेगो—

१३३. पढमं पोरिसिं सज्झायं, बीयं झाणं झियायई ।
तइयाए भिक्खायरियं, पुणो चउत्थीए सज्झायं ॥
—उत्त. अ. २६, गा १२

१३४. पोरिसीए चउत्थीए, कालं तु पडिलेहिया ।
सज्झायं तु तओ कुज्जा, अबोहेन्तो असंजए ॥
—उत्त. अ. २६, गा. ४४

णिग्गंथाणं विइगिट्ठकाले सज्झायकाल निसेहो—

१३५. नो कप्पइ निग्गंथाणं विइगिट्ठे काले[2] सज्झायं उद्दिसित्तए वा करेत्तए वा ।
—वव, उ. ७, सु. १४

પ્રથમ કાળ જ્ઞાનાચાર

કાળ પ્રતિલેખનાનું ફળ –

૧૩૧. પ્ર. ભંતે, કાળપ્રતિલેખનાથી (સ્વાધ્યાય આદિના ઉપયુક્ત સમયનું જ્ઞાન કરવાથી) જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?

ઉ. કાળ–પ્રતિલેખનાથી તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય કરે છે.

સ્વાધ્યાય–કાળ પ્રતિલેખના–

૧૩૨. વિચક્ષણ ભિક્ષુએ દિવસના ચાર વિભાગ કરવા. એ ચારે વિભાગોમાં (સ્વાધ્યાય વગેરે)ઉત્તરગુણોની આરાધના કરવી.

જે નક્ષત્ર જે રાતની પૂર્તિ કરે છે, તે (નક્ષત્ર) જ્યારે આકાશનાં ચતુર્થ ભાગમાં આવે (પ્રથમ પ્રહર સમાપ્ત થાય) ત્યારે પ્રદોષ કાળમાં (રાત્રિના પ્રારંભમાં) સ્વાધ્યાયથી વિરત થઈ જાય.

એ જ નક્ષત્ર જ્યારે આકાશના ચતુર્થ ભાગમાં શેષ રહે ત્યારે વૈરાત્રિક કાળ (રાતનો ચતુર્થ પ્રહર) આવેલો જાણીને મુનિ પાછો સ્વાધ્યાયમાં પ્રવૃત્ત થઈ જાય.

સ્વાધ્યાય–ધ્યાનાદિનો કાળવિવેક –

૧૩૩ પ્રથમ પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય અને બીજા પ્રહરમાં ધ્યાન કરે, ત્રીજામાં ભિક્ષાચરી અને ચોથામાં ફરી સ્વાધ્યાય કરે.

૧૩૪. ચોથા પ્રહરમાં કાળનું પ્રતિલેખન કરીને અસંયત વ્યક્તિઓને જગાડયા વિના સ્વાધ્યાય કરે.

વ્યતિકૃષ્ટ કાળમાં નિર્ગ્રન્થો માટે સ્વાધ્યાય–નિષેધ –

૧૩૫. નિર્ગ્રન્થોએ વ્યતિકૃષ્ટકાળમાં (વિપરીત કાળ = કાલિક આગમના સ્વાધ્યાયકાળમાં ઉત્કાલિક – આગમનો સ્વાધ્યાય કરવો,તથા ઉત્કાલિક આગમના સ્વાધ્યાયકાળમાં કાલિક આગમનો સ્વાધ્યાય કરવો) સ્વાધ્યાય કરવો કલ્પતો નથી.

---

૧. (ક) કાળ પ્રતિલેખના – આ કાળ કઈ ક્રિયા કરવા માટે છે એવું નિરીક્ષણ કરવું તેને કાળપ્રતિલેખના કહેવાય છે.

(ખ) પ્રમાદ રહિત સાધક કાળપ્રતિલેખનાથી સ્વાધ્યાયનો કાળ જાણી તેને જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થાય છે.

(ગ) આવશ્યક અ. ૪ માં કાળ પ્રતિલેખના સૂત્રમાં કાળના અતિક્રમ આદિ દોષોની શુદ્ધિનો પાઠ છે.

૨. વ્યતિકૃષ્ટ કાળ બે પ્રકારનાં છે. ૧–કાલિક વ્યતિકૃષ્ટ, ૨–ઉત્કાલિક વ્યતિકૃષ્ટ. કાલિક વ્યતિકૃષ્ટ = દિવસ તથા રાત્રિના પહેલા અને ચતુર્થ પ્રહરને છોડીને બીજા અને ત્રીજા પ્રહરમાં કાલિક આગમોનું અધ્યયન કરવું અને સ્વાધ્યાય કરવું. ઉત્કાલિક વ્યતિકૃષ્ટ=ચાર સંધ્યાઓમાં ઉત્કાલિક આગમોનું અધ્યયન કરવું, તથા સ્વાધ્યાય કરવો. કાલિક અને ઉત્કાલિકની સંજ્ઞા શ્રુતજ્ઞાનના વિભાગમાં જુઓ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

निग्गंथीणं विइगिट्ठकाले सज्झायविहाणं—

१३६ कप्पइ निग्गंथीणं विइगिट्ठए काले सज्झायं करेत्तए निग्गंथ निस्साए ।[1]

—वव. उ. ७, सु. १५

व्यतिकृष्ट કાળમાં નિર્ગ્રન્થિની માટે સ્વાધ્યાય વિધાન-

१३६. નિર્ગ્રન્થની નિશ્રામાં નિર્ગ્રન્થીઓને વ્યતિકૃષ્ટ કાળમાં (પણ) સ્વાધ્યાય કરવો કલ્પે છે.

निग्गंथ-निग्गंथीणं सज्झायविहाणं—

१३७ कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा सज्झाइए सज्झायं करेत्तए । वव. उ. ७, सु. १७

નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિનીઓ માટે સ્વાધ્યાય-કાળ-વિધાન-

१३७. નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિનીઓએ સ્વાધ્યાય-કાળમાં (જ) સ્વાધ્યાય કરવો કલ્પે છે.

१३८ कप्पइ णिग्गंथाण वा णिग्गंथीण वा चाउक्क-कालं सज्झायं करेत्तए, तं जहा—
पुव्वण्हे,
अवरण्हे,
पओसे,
पच्चूसे ।

—ठाणं. ४. उ. २, सु. २८५ (३)

१३८. નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિનીઓએ ચાર કાળમાં સ્વાધ્યાય કરવો કલ્પે છે, જેમ કે—
१ - પૂર્વાહ્નમાં — દિવસના પ્રથમ પ્રહરમાં
२ - અપરાહ્નમાં — દિવસના અંતિમ પ્રહરમાં
३ - પ્રદોષમાં — રાતના પ્રથમ પ્રહરમાં
४ - પ્રત્યૂષમાં — રાતના અંતિમ પ્રહરમાં

निग्गंथ-निग्गंथीणं असज्झायकाल विहाणं—

१३९ नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा असज्झाइए सज्झायं करेत्तए ।

—वव. उ. ७, सु. १६

નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિની માટે અસ્વાધ્યાય કાળ વિધાન -

१३९. નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિનીઓએ અસ્વાધ્યાય કાળમાં સ્વાધ્યાય કરવો કલ્પતો નથી.

चउव्विहो असज्झायकालो—

१४० णो कप्पइ णिग्गंथाण वा णिग्गंथीण वा चउहिं सज्झायं करेत्तए, तं जहा—
१. पढमाए,
२. पच्छिमाए,
३. मज्झण्हे,
४. अड्ढरत्ते ।[2]

—ठाणं. ४, उ. २, सु. २८५ (२)

ચાર પ્રકારનો અસ્વાધ્યાય કાળ -

१४०. નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિનીઓએ ચારે સંધ્યાઓમાં સ્વાધ્યાય કરવો કલ્પતો નથી. જેમ કે—
१ - પ્રથમ સંધ્યા - સૂર્યોદયનો પૂર્વકાળ
२ - પશ્ચિમ સંધ્યા- સૂર્યાસ્તની પછીનો કાળ
३ - મધ્યાહ્ન સંધ્યા - દિવસના મધ્યભાગનો કાળ
४ - અર્ધરાત્ર સંધ્યા - અડધી રાતનો કાળ

चउसु महापाडिवएसु सज्झायणिसेहो—

१४१ णो कप्पइ णिग्गंथाण वा णिग्गंथीण वा चउहिं महापाडिवएहिं सज्झायं करेत्तए, तं जहा—
१. आसाढपाडिवए,
२. इंदमहपाडिवए,
३. कत्तियपाडिवहे,

ચાર મહા પ્રતિપદાઓમાં સ્વાધ્યાયનિષેધ -

१४१. નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિનીઓએ ચાર મહા પ્રતિપદાઓમાં સ્વાધ્યાય કરવો કલ્પતો નથી. જેમ કે-
१ - અષાઢ પ્રતિપદા - અષાઢી પૂર્ણિમા પછી આવે એ વદ એકમે.
२ - ઇન્દ્રમહ-પ્રતિપદા - આસો માસની પૂર્ણિમા પછી આવે તે એકમે.
३ - કાર્તિક-પ્રતિપદા- કાર્તિકી પૂર્ણિમા પછી આવે તે એકમે.

---

१. ક્ષેત્ર વ્યતિકૃષ્ટ અને ભાવ વ્યતિકૃષ્ટ એ બે પ્રકારનાં શિષ્ય હોય છે. તેને આગમોનું અધ્યયન કરવાનો નિષેધ છે.

२. આ ચાર સંધ્યાકાળોમાં એક એક મુહૂર્ત અસ્વાધ્યાય કાળ રહે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪. સુનિમ્હગપાડિવए ।[1]
—ઠાणं ૪, ઉ. ૨, સુ. ૨૮૫ (૧)

૪ - સુગ્રીષ્મ- પ્રતિપદા - ચૈત્રી પૂર્ણિમા પછી આવે એ એકમે.

દસવિહે ઓરાલિए असज्झाए—
૧૪૨ दसविधे ओरालिए असज्झाइए पण्णत्ते[2], तं जहा—
૧. अट्ठि, ૨. मंसे, ૩. सोणिते[3], ૪. असुइ-

દસ પ્રકારના ઔદારિક-સમ્બન્ધી અસ્વાધ્યાય -
૧૪૨. ઔદારિક શરીર સમ્બન્ધી અસ્વાધ્યાય દસ પ્રકારના કહ્યા છે, જેમ કે -
૧-અસ્થિ, ૨-માંસ, ૩-લોહી, ૪-અશુચિ, ૫-સ્મ-

---

૧. આ ચાર પૂર્ણિમાઓમાં અને ચાર પડવાઓમાં સ્વાધ્યાય ન કરવાનાં બે કારણો છે :
(૧) સ્વાધ્યાય કરનારની સાથે મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ માયા કપટ ન કરે.
(૨) હાલમાં વિકૃતિરૂપ આહાર વધારે મળે છે માટે સ્વાધ્યાયમાં મન લાગતું નથી. નિશીથ-ઉ. ૧૯, સુ ૧૨ માં ચાર મહાપ્રતિપદાઓ (પડવો)નું વર્ણન આ પ્રમાણે છે. ચૈત્ર વદ એકમ, અષાઢ વદ એકમ, ભાદરવા વદ એકમ, કારતક વદ એકમ.

સ્થાનાંગમાં વર્ણવેલી ચાર મહાપ્રતિપદાઓમાં આસો વદ એકમનાં સ્થાનમાં અહીં ભાદરવા વદ એકમનું વર્ણન છે. આ અંતર વાચનાભેદના કારણે છે. અથવા સ્થાનાંગ સંકલનકર્તાના દેશમાં ઈન્દ્રમહોત્સવ આસો માસની મહા પ્રતિપદાનો થતો હશે. અને નિશીથ સંકલનકર્તાના દેશમાં ઇન્દ્રમહોત્સવ ભાદરવા માસની મહાપ્રતિપદામાં થતો હશે. માટે આ બે જુદી જુદી એકમનું વર્ણન આ બે આગમોમાં થયું છે.

નિશીથ ઉ. ૧૯, સુ. ૧૧ માં ચાર મહા મહ એટલે કે મહા મહોત્સવનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આ ચાર મહોત્સવમાં સ્વાધ્યાય કરવાના પ્રાયશ્ચિત્તનું વિધાન છે એ ચાર મહામહોત્સવ યથાક્રમે આ પૂર્ણિમાઓમાં થાય છે :

ઇન્દ્ર મહોત્સવ - આસો પૂર્ણિમા તથા આસો વદ એકમ, રાજસ્થાનમાં - કારતક વદ એકમ. સ્કન્દ મહોત્સવ - કારતકી પૂનમ તથા કારતક વદ એકમ, રાજસ્થાનમાં - માગસર વદ એકમ. નાગ મહોત્સવ અષાઢી પૂનમ તથા અષાઢ વદ એકમ, રાજસ્થાનમાં - શ્રાવણ વદ એકમ. ભૂત મહોત્સવ - ચૈત્રી પૂર્ણિમા તથા ચૈત્ર વદ એકમ, રાજસ્થાનમાં - વૈશાખ વદ એકમ. આસો પૂર્ણિમા પછી આસો વદ એકમ ગુજરાતમાં પ્રચલિત પંચાંગના આધારે કહેલ છે. રાજસ્થાની પંચાંગ પ્રમાણે પૂર્ણિમા પછી વદ એકમ બીજા મહિનાની આવે છે. માટે ઉપર બન્ને એકમ લખી છે. આ સંબંધમાં સ્થાનાંગ ટીકાકારનું લખાણ આ પ્રમાણે છે:

આચારાંગ શ્રુત૦ - ૨, અ૦ ૧, ઉ-૨, સુ૦ ૧૨માં તથા ભગવતી શત૦ ૯ ઉ. ૩૩ માં ઇન્દ્રમહ આદિ ૧૯ મહોત્સવનાં નામ છે, સાથે સાથે બીજા મહોત્સવોનો પણ ઉલ્લેખ છે. બીજા મહોત્સવોને છોડીને માત્ર ચાર મહોત્સવોમાં સ્વાધ્યાય ન કરવાનું વિધાન શા માટે છે ? એ સંશોધનનો વિષય છે. ઇન્દ્રમહોત્સવ આદિ ઉત્સવ જુદી જુદી તિથીઓમાં પણ મનાવવામાં આવે છે. જેમ કે યક્ષ મહોત્સવ અષાઢ પૂર્ણિમાને દિવસે મનાવવામાં આવે છે. પરંતુ લાટ દેશમાં શ્રાવણ પૂર્ણિમાના દિવસે મનાવવામાં આવે છે. તો શું લાટ દેશમાં અસ્વાધ્યાય શ્રાવણ પૂર્ણિમાના દિવસે રહેશે ?

૨. મનુષ્ય અને તિર્યંચના ઔદારિક શરીર સંબંધી અસ્વાધ્યાય છે. અહીં માત્ર પંચેન્દ્રિય તિર્યંચના ઔદારિક શરીર સંબંધી અસ્વાધ્યાયનો ઉલ્લેખ છે.

૩. (ક) આગમોત્તરકાલીન ગ્રંથોમાં-લોહી, માંસ, ચામડી અને હાડકાં એ ચાર અસ્વાધ્યાય કહ્યાં છે. અસ્વાધ્યાયનાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, અને ભાવ-
દ્રવ્ય-હાડકાં, માંસ, લોહી અને ચામડી, એ અસ્વાધ્યાયનાં દ્રવ્ય છે.
ક્ષેત્ર -અસ્વાધ્યાયનું ક્ષેત્ર ૬૦ હાથની સીમામાં રહેલાં હાડકાં આદિ ચાર પદાર્થ છે.
કાળ -હાડકાં વગેરે જે સમયે દેખાતાં હોય તે સમયે ત્રણ પ્રકારનાં અસ્વાધ્યાય કાળ છે.
ભાવ-કાલિક, ઉત્કાલિક આગમોનો સ્વાધ્યાય ન કરવો.
આ કથન પંચેન્દ્રિય તિર્યંચનાં હાડકાં આદિનાં સંબંધમાં છે. મનુષ્યના હાડકા આદિના સંબંધમાં દ્રવ્ય અને ભાવનું કથન તિર્યંચના જેવું છે અને કાળના સંબંધમાં કેટલીક વિશેષતાઓ છે. જે આ પ્રમાણે છે :
ક્ષેત્ર-હાડકાં આદિ દ્રવ્યથી ૧૦૦ હાથની સીમા સુધીનું ક્ષેત્ર અસ્વાધ્યાયનું ક્ષેત્ર છે.
કાળ-મનુષ્યના હાડકાં દેખાય તે સમયથી અહોરાત્રિ સુધીનો કાળ અસ્વાધ્યાય કાળ છે.

(ખ) સ્ત્રી-રજનો અસ્વાધ્યાય કાળ ત્રણ દિવસ. જો ત્રણ દિવસ પછી પણ રક્તદર્શન થતું રહે તો અસ્વાધ્યાય નથી. ઉપાશ્રય કે સ્વાધ્યાય ભૂમિથી બંને બાજુએ કે પૃષ્ઠ ભાગમાં સાત ઘર સુધી બાળક, બાલિકાના જન્મનો અસ્વાધ્યાય યથાક્રમ-સાત આઠ દિવસનો અસ્વાધ્યાય કાળ માનવામાં આવે છે. ઉપાશ્રયમાં જે તરફ રાજમાર્ગ હોય એ તરફ અસ્વાધ્યાય કાળ માનવામાં આવતો નથી. (માણસનાં હાડકાં ૧૦૦ હાથ સુધી હોય તો તેનો અસ્વાધ્યાય ૧૨ વર્ષ સુધી રહે છે. પછી તે ભલે જમીનમાં ગળી ગયાં હોય. ચિતામાં બળેલાં અને જલપ્રવાહમાં વહેલાં હાડકાં સ્વાધ્યાયમાં ગણાતા નથી.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सामंते[1], ५. सुसाण-सामंते[2] ६. चंदोवराए, ७. सूरोवराए[3], ८. पडणे[4], ९. रायवुग्गहे[5], १०. उवस्सयस्स अंतो ओरालिए सरीरगे[6]।

—ठाणं. अ. १०, सु. ७१४ (२)

शान नजीक होवुं, ६-चन्द्रग्रहण, ७-सूर्यग्रहण, ८-पतन-मरण-प्रमुख व्यक्तिना मृत्युना कारणे ९-राज्यविप्लव थवाथी, १०-उपाश्रयमां सो हाथ अंतर सुधीमां औदारिक कलेवर होय तो स्वाध्याय करवानो निषेध कर्यो छे.

---

१. स्वाध्याय स्थळनी नजीक ज्यां सुधी मळमूत्रनी दुर्गंध आवती होय अथवा मळमूत्र दृष्टिगोचर थतां होय त्यां सुधी अस्वाध्याय नथी.

२. स्मशानथी चारे तरफ १०० (सो) हाथ सुधी अस्वाध्याय क्षेत्र छे.

३. (क) चंद्रग्रहण अने सूर्यग्रहण औदारिक स्वाध्यायमां गणेला माटे गणवामां आव्या छे के तेमनां विमान पृथ्वीकायना बनेला छे.

(ख) चंद्रग्रहणना अस्वाध्याय बे प्रकारनां छे. जघन्य आठ प्रहर. उत्कृष्ट बार प्रहर.

(१) जे उदयकाळमां चंद्र ग्रसित थई जाय तो चार प्रहर ए रात्रिए तथा चार दिवस आगामी प्रहरनां एम आठ प्रहर अस्वाध्यायनां छे.

(२) जे चंद्रमा प्रभातना समये ग्रहण ग्रसित थाय तो चार प्रहर दिवसना, चार प्रहर रात्रिना अने चार प्रहर बीजा दिवसनां आ प्रमाणे बार प्रहर अस्वाध्यायना छे.

(ग) सूर्यग्रहणनां अस्वाध्याय बे प्रकारनां छे–१. जघन्य–बार प्रहर, २. उत्कृष्ट सोळ प्रहर.

(१) सूर्य अस्तना समये ग्रसित थई जाय तो चार प्रहर रातनां अने आठ प्रहर आगामी अहोरात्रिनां—आ प्रमाणे बार प्रहर अस्वाध्यायनां छे.

(२) जे उदयकाळमां सूर्य ग्रसित थई जाय तो ते दिवस–रातनां आठ अने आगामी दिवस–रातनां—आठ आ प्रमाणे सोळ प्रहर अस्वाध्यायना छे.

सघन वादळोथी घेरायेला आकाशना कारणे जे ग्रहण देखाय नहि अने संध्याकाळमां सूर्य ग्रसित थाय, अस्त थई जाय तो ते दिवस–रात अने आगामी दिवस–रातनां सोळ प्रहर अस्वाध्यायना छे.

(घ) बीजा अन्तरिक्ष अस्वाध्याय आकस्मिक छे. परंतु चंद्रग्रहण अने सूर्य ग्रहण आकस्मिक नथी. माटे आने अन्तरिक्ष अस्वाध्यायथी अलग मान्या छे.

४ – (क) गामना मुखी, मोटा परिवारवाळा गृहस्थ के शय्यातरनुं (जेनी आज्ञाथी मकानमां रह्या होय) तथा उपाश्रयनी आजुबाजु सात घरोनी अंदर बीजा कोई व्यक्तिनुं मृत्यु थई जाय तो एक अहोरात्रिनो अस्वाध्याय काळ छे.

(ख) राजानुं मृत्यु थया पछी ज्यां सुधी बीजो राजा राज्य सिंहासन पर बेसे नहि त्यां सुधी स्वाध्याय करवो निषेध छे. आ प्रमाणे प्रमुख राज्याधिकारीनुं (अमात्य, सेनाधिपति आदि) मृत्यु थया पछी ज्यां सुधी नवा राज्याधिकारी स्थापित न थाय त्यां सुधी स्वाध्याय करवानो निषेध छे.

(ग) ज्यां सुधी अराजकता, अव्यवस्था अने अशांति होय त्यां सुधी स्वाध्याय करवानो निषेध छे.

५ – (क) राजा तथा सेनापतिओना संग्राम, प्रसिद्ध स्त्री–पुरुषोनी लडाई, मल्लयुद्ध अथवा बे गामनां जनसमूहमां पारस्परिक युद्ध अने क्लेश थयो होय तो युद्ध समाप्तिनी पछी एक अहोरात्रि सुधी अस्वाध्याय काळ छे.

(ख) युद्धमां जे घणा लोको मार्या गया होय तो ते स्थानमां बार वर्ष सुधी स्वाध्याय करवानो निषेध छे.

६ – (क) उपाश्रयमां पंचेन्द्रिय तिर्यंच के मनुष्यनुं शरीर पडयुं होय तो सो हाथ सुधी अस्वाध्याय क्षेत्र छे.

(ख) उपाश्रयनी सापेथी मृत शरीर लई जाय तो ज्यां सुधी सो हाथथी आगळ न नीकळे त्यां सुधी स्वाध्याय न करवो जोईए.

(ग) नानां गामोमां मृतदेह ज्यां सुधी गामनी बहार न लई जाय त्यां सुधी स्वाध्याय निषेध छे.

(घ) मोटां शहेरोमां मडेाल्लानी बहार ज्यां सुधी मृत शरीरने लई जवामां न आवे त्यां सुधी स्वाध्यायनेा निषेध छे.

(ङ) मृत शरीर बे प्रकारनां छे. १–दृष्ट–जे जे मृत शरीर देखातुं होय ते २ – श्रुत – अमुक स्थानमां मृत शरीर पडयुं छे. एवुं कोई पासेथी सांभळ्युं होय.

दृष्ट अने मृत शरीरनां संबंधमां चार विकल्प :–

(१) मृत शरीर देखातुं नथी, परंतु दुर्गंध आवे छे.
(२) मृत शरीर देखाय छे परंतु दुर्गंध आवती नथी.
(३) मृत शरीर देखाय पण छे अने तेनी दुर्गंध पण आवे छे.
(४) मृत शरीर देखातुं पण नथी अने दुर्गंध पण आवती नथी.

आमां छेल्ला चेाथा भंगनेा अस्वाध्याय नथी. शेष त्रण भंगेानेा अस्वाध्याय छे.

पहेला भंगमां मृत शरीरनी ज्यां सुधी दुर्गंध आवे छे त्यां सुधी स्वाध्याय करवेा निषेध छे.

बीजा भंगमां साठ हाथ अथवा सेा हाथ सुधी अस्वाध्याय क्षेत्र छे. पारदर्शक आवरणेाथी आवृत्त कलेवर अथवा विविध प्रकारनां लेपथी दुर्गंध रहित बनेलुं कलेवर बीजा भंगनेा विषय छे.

त्रीजा भंगमां ज्यां सुधी मृत शरीर देखाय अने ज्यां सुधी मृत शरीरनी दुर्गंध आवे त्यां सुधी अस्वाध्याय क्षेत्र छे. चेाथेा भंग स्वाध्यायनुं क्षेत्र छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अप्पणो असज्झाए सज्झाय-निसेहो—

१४३. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा अप्पणो असज्झाइए सज्झायं करेत्तए ।[1]
कप्पइ णं अन्नमन्नस्स वायणं दलइत्तए ।[2]
—वव. उ. ७, सु. १८

शारीरिक कारण होवाथी स्वाध्यायनो निषेध -

१४३. निर्ग्रन्थो अने निर्ग्रन्थिनीओने स्वशरीर संबंधी अस्वाध्याय होय तो स्वाध्याय करवो कल्पतो नथी. (परन्तु व्रणादिने विधिवत् आच्छादित करी) वाचना आपवी कल्पे छे.

दसविहे अन्तलिक्ख असज्झाए—

१४४. दसविधे अन्तलिक्खाए असज्झाए पण्णत्ते, तं जहा—

१. उक्कावाते[3] ।

२. दिसिदाघे[4] ।

३. गज्जिते[5] ।

४. विज्जुते[6] ।

दस प्रकारना अंतरिक्ष अस्वाध्याय—

१४४. अंतरिक्ष-आकाश संबंधी अस्वाध्यायकाळ दस प्रकारना छे, जेम के—

१ - उल्कापात-अस्वाध्याय - वीजळी पडवाथी अथवा तारानां पतनथी स्वाध्याय करवो नहि.

२ - दिग्दाह-अस्वाध्याय - दिशाओने प्रज्वलित जोईने स्वाध्याय करवो नहि.

३ - गर्जना-अस्वाध्याय - आकाशमां मेघोनी घोर गर्जनाना समये स्वाध्याय करवो नहि.

४ - विद्युत-अस्वाध्याय - वीजळीना चमकवा समये स्वाध्याय करवो नहि.

---

१. निर्ग्रन्थनो आत्मसमुत्थ अस्वाध्याय एक प्रकारनो छे. जेम - व्रण, अर्श, भगंदर, आदिथी नीकळतुं लोही, परु आदि. निर्ग्रन्थिनीना आत्मसमुत्थ अस्वाध्याय बे प्रकारनां छे : जेम - एक - व्रण, अर्श, भगंदर आदि, बीजा आर्तव, रजःस्राव.

२. (क) निर्ग्रन्थने स्वाध्याय स्थळथी सो हाथ दूर जई ने व्रण आदिनुं प्रक्षालन करी तेना पर राखनां त्रण आवरण बांध्या पछी वाचना आपवी कल्पे छे.

आ प्रमाणे निर्ग्रन्थीने पण सो हाथ दूर जईने व्रणने विधिवत् प्रक्षालन करी अने राखनां त्रण आवरण आर्तव पर बांध्या पछी वाचना आपवी के लेवी कल्पे छे.

(ख) व्यवहार भाष्यमां तथा हरिभद्रीय आवश्यकवृत्तिमां अस्वाध्यायोनां जुदा जुदा प्रकारनां वर्णन छे. जेम के—

अस्वाध्याय बे प्रकारनां छे. १ - आत्म समुत्थ, अने परसमुत्थ, आत्मसमुत्थनां भेद उपर कह्यां प्रमाणे छे.

परसमुत्थनां पांच भेद छे. १ - संयमघाती, २ - औत्पातिक, ३ - देवता प्रयुक्त ४ - व्युद्ग्रह - जनित, ५ - शारीरिक.

अस्वाध्यायनां आ पांच भेदोनां प्रभेदोमां बधा अस्वाध्यायोनो समावेश थई जाय छे. जेम—

१ - संयमघाती - धूमिका, महिका, रजोघात.

२ - औत्पातिक - पांशु वृष्टि, मांस वृष्टि, लोही वृष्टि, केश वृष्टि, शिला वृष्टि आदि.

३ - देवता प्रयुक्त - गंधर्व नगर, दिग्दाह, वीजळी, उल्कापात, यूपक, यक्षादीप्त, चंद्र-ग्रहण, सूर्य-ग्रहण, निर्घात, गर्जना, अनभ्र, वज्रपात, चार संध्या, चार महोत्सव, चार प्रतिपदा आदि.

४ - व्युद्ग्रहजनित - संग्राम, महासंग्राम, द्वन्द्व युद्ध, मल्लयुद्ध, आदि.

५ - शारीरिक - अंडज, जरायुज, अने पोतजनां प्रसव, अथवा तेमनुं मरण, तेमनुं उद्भिन्न अथवा अनुद्भिन्न कलेवर, आशिव, महामारि आदि, व्रण, अर्श, भगंदर, ऋतुधर्म, कोढ इत्यादि.

(ग) अस्वाध्यायसंबंधी विशेष जाणकारी माटे प्रवचनसारोद्धार - द्वा २-२९८ गाथा ४६४ - ४८५.
व्यवहार उद्दे. ७नुं भाष्य, हरिभद्रीय आवश्यक प्रतिक्रमण अध्ययन, अस्वाध्याय निर्युक्ति; अभिधान राजेन्द्र कोष, भाग - १, पृ. २८३२ आदि जुओ. तेत्रीस आशातनाओमां कालस्स आसायणाए-आ एक आशातना छे - स्वाध्याय काळमां स्वाध्याय न करवो अने अस्वाध्याय काळमां स्वाध्याय करवो-ते काळनी अशातना छे. कुमुदिनी अने सूर्यमुखी वनस्पति पर तथा चक्रवाक अने घूवड पक्षी पर चंद्र - सूर्यनो साक्षात प्रभाव देखाय छे. आ प्रमाणे चंद्र - सूर्य ग्रहणनो पण अनिष्ट प्रभाव प्रत्येक पदार्थ पर अवश्य देखाय छे. एटला माटे ग्रहण काळमां तथा निर्धारित उत्तरकाळमां स्वाध्यायनो निषेध छे.

३. तारा खरवा अथवा आकाशथी तेजपूंजनुं पडवुं - उल्कापात छे. तेनो अस्वाध्यायकाळ एक प्रहरनो छे.

४. दिग्दाहनो अस्वाध्याय काळ एक प्रहरनो छे.

५. गर्जनानो बे प्रहरनो अने वीजळीनो एक प्रहरनो अस्वाध्याय छे,

६. आद्रा नक्षत्रथी चित्रा नक्षत्र सुधी अर्थात् वर्षाकाळमां गर्जना अने वीजळी अस्वाध्याय नथी,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५. णिग्घाते[1] ।

૫ – નિર્ઘાત-અસ્વાધ્યાય – વાદળો હોય યા ન હોય પણ વ્યન્તરાદિ દેવો દ્વારા આકાશમાં ઘોર ગર્જના અથવા વજ્રપાત થાય તો સ્વાધ્યાય કરવો નહિ.

६. जुवए[2] ।

૬ – યૂપક-અસ્વાધ્યાય – સંધ્યાનો પ્રકાશ અને ચન્દ્રપ્રકાશ એકી સાથે મળે ત્યારે સ્વાધ્યાય કરવો નહિ.

७. जक्खालित्ते[3] ।

૭ – યક્ષાદીપ્ત-અસ્વાધ્યાય – યક્ષાદિ દ્વારા કોઈ એક દિશામાં વીજળી જેવો પ્રકાશ દેખાય તો સ્વાધ્યાય કરવો નહિ.

८. धूमिया[4] ॥

૮ – ધૂમિકા-અસ્વાધ્યાય – ધુમ્મસ હોય ત્યારે સ્વાધ્યાય કરવો નહિ.

९. महिया[5] ।

૯ – મહિકા-અસ્વાધ્યાય – ઝાકળ અથવા બરફ પડે ત્યારે સ્વાધ્યાય કરવો નહિ.

१०. रयुग्घाते[6] ।

૧૦ – રજ-ઉદ્‌ઘાત-અસ્વાધ્યાય – તોફાન-વાવા-ઝોડાથી ધૂળ ઊડે ત્યારે સ્વાધ્યાય કરવો નહિ.

ठाणं. अ. १०, सु. ७१४(१)

अकाले सज्झायकरणस्स काले सज्झायअकरणस्स पायच्छित्तं—

અકાળે સ્વાધ્યાય કરવાનું અને કાળે સ્વાધ્યાય ન કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત –

१४५. जे भिक्खू चउहिं संझाहिं सज्झायं करेइ करंतं वा साइज्जइ ।[7] तं जहा—१. पुव्वाए संझाए, २. पच्छिमाए संझाए, ३. अवरण्हे, ४. अड्ढरत्ते ।

૧૪૫. જે ભિક્ષુ પ્રાતઃકાળમાં, સંધ્યાકાળમાં, મધ્યાહ્નમાં અને અર્ધરાત્રિમાં એ ચાર સંધ્યાઓમાં સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कालियसुयस्स परं तिण्हं पुच्छाणं पुच्छइ पुच्छंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કાલિક શ્રુતની ત્રણ પૃચ્છાઓથી વધારે પૃચ્છાઓ આચાર્યને અકાળમાં પૂછે છે, પુછાવે છે અને પૂછનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू दिट्ठिवायस्स परं सत्तण्हं पुच्छाणं पुच्छइ पुच्छंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ દૃષ્ટિવાદની સાત પૃચ્છાઓથી અધિક પૃચ્છાઓ અકાળમાં આચાર્યશ્રીને પૂછે છે, પુછાવે છે અને પૂછનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू चउसु महामहेसु सज्झायं करेइ करंतं वा साइज्जइ । तं जहा—१. इंदमहे, २. खंदमहे, ३. जक्खमहे, ४. भूतमहे ।

જે ભિક્ષુ ઇન્દ્રમહોત્સવ, સ્કંદમહોત્સવ, યક્ષમહોત્સવ, ભૂતમહોત્સવ આ ચાર મહોત્સવમાં સ્વાધ્યાય કરે છે, સ્વાધ્યાય કરાવે છે અને સ્વાધ્યાય કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

---

૧. અભ્ર વજ્રપાત તથા ગર્જનાનાં પ્રચંડ અવાજને નિર્ઘાત કહે છે. તેનો અસ્વાધ્યાય કાળ એક પ્રહરનો છે.

૨. સુદ પક્ષની પ્રતિપદા, બીજ અને ત્રીજની સંધ્યાની પ્રભા અને ચંદ્રની પ્રભા મળી જાય છે. તે સમયે સાંજની સંધ્યાનો સમય નથી હોતો. તેથી આ ત્રણ દિવસોમાં એક પ્રહરનો અસ્વાધ્યાય કાળ છે.

૩. કોઈ એક દિશામાં રહી રહીને વીજળીનો ચમકારો થાય તો. તેને યક્ષાદીપ્ત કહેવાય છે. તેનો અસ્વાધ્યાય કાળ એક પ્રહરનો છે.

૪. કારતક મહિનાથી મહા મહિના સુધી મેઘનો ગર્ભકાળ કહેવાય છે. આ સમય ધૂમ્ર વર્ણની ઝાકળ પડે છે. જ્યાં સુધી ઝાકળ રહે ત્યાં સુધી અસ્વાધ્યાય કાળ છે.

૫. ઉપર બતાવેલા ગર્ભકાળમાં શ્વેતવર્ણની ધુમ્મસ પડે છે. તેને મહિકા કહેવાય છે. જ્યાં સુધી શ્વેતવર્ણની ધુમ્મસ રહે ત્યાં સુધી અસ્વાધ્યાયકાળ છે.

૬. રજોઘાત : આકાશમાં રજ છવાયેલી રહે ત્યાં સુધી અસ્વાધ્યાયકાળ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू चउसु महापाडिवएसु सज्झायं करेइ करंतं वा साइज्जइ। तं जहा—१. सुगिम्ह-पाडिवए, २. आसाढी-पाडिवए, ३. आसोय-पाडिवए, ४. कत्तिय-पाडिवए।

जे भिक्खू चाउक्कालं सज्झायं उवाइणावेइ उवाइणावंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू असज्झाइए सज्झायं करेइ करंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अप्पणो असज्झाइए सज्झायं करेइ करंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

—नि. उ. १९, सु. ८–१८

જે ભિક્ષુ વૈશાખના પડવે, અષાઢના પડવે, આસોના પડવે, કાર્તિકના પડવે એ ચાર મહા પ્રતિપદાઓમાં સ્વાધ્યાય કરે છે, સ્વાધ્યાય કરાવે છે અને સ્વાધ્યાય કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ચારકાળ સ્વાધ્યાયનું અતિક્રમણ કરે છે, અતિક્રમણ કરાવે છે અને અતિક્રમણ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ અસ્વાધ્યાયકાળમાં સ્વાધ્યાય કરે છે, સ્વાધ્યાય કરાવે છે અને સ્વાધ્યાય કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પોતાના અસ્વાધ્યાય કાળમાં સ્વાધ્યાય કરે છે, સ્વાધ્યાય કરાવે છે અને સ્વાધ્યાય કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તે ભિક્ષુ ઉદ્ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્તને) પાત્ર બને છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बिइओ विणय णाणायारो

विणयायार पाउअरण-पइण्णा—

१४६. संजोगा[1] विप्पमुक्कस्स, अणगारस्स भिक्खुणो[2]।
विणयं[3] पाउकरिस्सामि, अणाणुपुव्विं सुणेह मे ॥
—उत्त. अ. १, गा. १

विणय पओगो—

१४७. रायणिएसु[4] विणयं पउंजे,
धुवसीलयं[5] सययं न हावयज्जा।

द्वितीय विनय ज्ञानाचार

विनयाचार कहेवानी प्रतिज्ञा –

१४६. संयोगथी मुक्त अणगार भिक्षुना विनयधर्मनुं अनुक्रमथी हुं निरूपण करुं छुं, ते ध्यानपूर्वक मारी पासेथी सांभळो.

विनय प्रयोग –

१४७. रत्नाधिकोना प्रत्ये विनयनो प्रयोग करे.

ध्रुवशीलतानी क्यारेय पण हानि न करे.

---

१. संयोग बे प्रकारनां छे. १. बाह्य संयोग, २. आभ्यंतर संयोग
(क) माता पिता आदि स्वजनोनो तथा पदार्थोनो संयोग बाह्य संयोग छे.
(ख) क्रोध आदि क्षायोनो संयोग आभ्यंतर संयोग छे.

२. अणगार अने भिक्षुनो संयोग विशेष अर्थनो द्योतक छे. जैन अन्य दर्शनानुयायी केटलाक साधक अणगार होय छे, परंतु भिक्षु नथी होता अने केटलाक भिक्षु होय छे, परंतु अणगार नथी होता. माटे जे अणगार छे अने भिक्षु पण छे तेनो विनय अहीं कहेवाय. अहीं विनय शब्द साधुजनो वडे आचरातो आचार एटले अनुशासन, नम्रता अने आचारना अर्थमां आपेल छे.

३. लोकोपचार विनय, अर्थनिमित्त विनय, कामहेतु विनय, भयविनय, मोक्षविनय – आ पांच प्रकारनां विनयमांथी अही मोक्ष विनयनो अधिकार छे.

४. (क) पूर्वदीक्षित, आचार्य, उपाध्याय, सद्भावना उपदेशक अथवा ज्ञानादि भावरत्नोथी वधु समृद्ध होय, ते रात्निक कहेवाय छे.

(ख) स्थानांग अ. ४ उद्दे ३. सु. ३२० मां चतुर्विध संघना माटे राइणिएनो प्रयोग थयो छे.

(ग) मूलाचार अधि. ५ गाथा १८७ मां फक्त साधुओ माटे रदिणिए अने ऊणरादिणिए नो प्रयोग थयो छे

(घ) सूत्रकृतांग श्रुत १, अ–१४, गा–७ मां पर्याय ज्येष्ठना माटे रात्निक अने सद्यदीक्षितनां माटे 'समव्रत' शब्द मळे छे. आ प्रमाणे दीक्षापर्यायनी अपेक्षाथी त्रण प्रकारनां श्रमण होय छे. १. रात्निक – पूर्वदीक्षित. २. – समव्रत – सद्यदीक्षित अने ३. ऊनरात्निक–पश्चात्–दीक्षित.

(ङ) मूलाचारमां रादिणियनुं संस्कृत रूप रात्निक अने ऊणरादिणियनुं संस्कृत रूप ऊनरात्निक करेल छे.

५ टीकाकारे ध्रुवशीलतानो अर्थ अढार हजार शीलांग कर्यो छे.

जे णो करंति मणसा, णिज्जिय आहार–सन्ना सोइंदिए ।
पुढवीकायारंभे, संतिजुत्ते ते मुणी वंदे ॥

आ एक गाथा छे. ते गाथामांथी १८,००० गाथाओ बने छे. गाथाओनो रचनाक्रम आ प्रमाणे छे : पहेली दस गाथाओमां दस धर्मोनां नाम क्रमश : आवशे. त्यारबाद 'पुढवी' (पृथ्वीकाय)नी साथे दस धर्मोनी दस गाथाओ थशे. आ प्रमाणे आउ, तेउ, वाउ, वणस्सई, बेइंन्द्रिय, त्रेइंन्द्रिय, चउरिन्द्रिय, पंचेन्द्रिय अने अजीव आ बधानी साथेदस धर्मोना कथन करवाथी १० × १० = १०० गाथाओ बनशे. आ १०० गाथाओमां ईन्द्रियनो प्रयोग थयो. आ प्रमाणे चक्षुरिन्द्रिय, घ्राणेन्द्रिय, रसेन्द्रिय अने स्पर्शेन्द्रियनां संयोगथी १०० × ५ = ५०० गाथाओ थई. आ ५०० गाथाओमां 'आहार संज्ञा' नो प्रयोग थयो. आ प्रमाणे भयसंज्ञा, मैथुनसंज्ञा, अने परिग्रहना प्रयोगथी ५०० × ४ = २००० गाथाओ थई. आ गाथाओमां मननो प्रयोग थयो. आ प्रमाणे वचन अने कायानो प्रयोग करवाथी २००० × ३ = ६००० गाथाओमां करवुं, करावबुं अने अनुमोदवुंना प्रयोगथी ६००० × ३ = १८००० गाथाओ बने छे.

न करति मणेण आहारसण्णविप्पजढगो उ णियमेण । सोइंदिय संवुडो पुढविकायारम्भ खंतिजुओ ॥
इय मद्दवाइजोगा पुढविकाए भवति दस भेया । आउक्कायादीसु वि, इय एते पिंडियं तु सयं ॥
सोइंदिएण एयं, सेसेहि वि जे इमं तओ पंचो । आहारसण्ण जोगा, इय सेसाहिं सहस्सदुगं ॥
एयं मणेण वइमाविएसु एयति छस छसहस्साइं । ण करइ सेसेहिं पिय एए सव्वे वि अट्ठारा ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कुम्मो व अल्लीणपलीणगुत्तो[1],
परक्कमेज्जा तव संजमम्मि ॥
दस० अ० ८, गा० ४०

તેમ જ કાચબાની જેમ અંગોપાંગને ગોપવીને તપ અને સંયમમાં પરાક્રમ કરે.

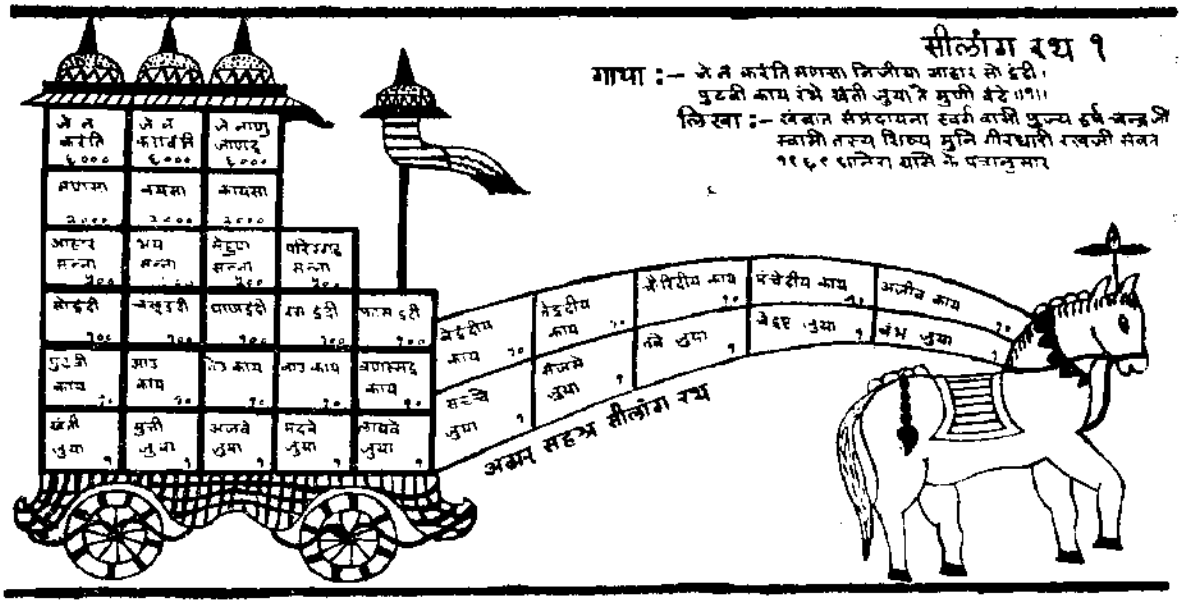
अविणयफलं—

१४८. थंभा व कोहा व मयप्पमाया,
गुरुस्सगासे विणयं न सिक्खे[2]।
सो चेव उ तस्स अभूइभावो[3],
फलं व कीयस्स[4] वहाय होइ ॥
—दस. अ. ९, उ. १, गा. १

અવિનયનું ફળ -

૧૪૮. જે મુનિ ગર્વથી, ક્રોધથી, માયાથી અથવા પ્રમાદથી ગુરુ સમીપે વિનયની શિક્ષા લેતો નથી, તે જ (વિનયની અશિક્ષા) તેનો વિનાશ કરનારી થાય છે. જેમ વાંસનું ફળ તેના પોતાના વિનાશ માટે હોય છે.

अष्टादश सहस्रशीलांग रथनुं प्राचीन चित्र— (पृ. ७१ नी टिप्पण-५ चालु)

१. गुप्त शब्द आलीन अने प्रलीन बंने सांधी छे. काचबानी जेम पोताना शरीरना अंगोपांगनुं गोपन करी कायचेष्टा करतो नथी, ते आलीनगुप्त कहेवाय छे. कारण उत्पन्न थवाथी यतनापूर्वक जे शारीरिक प्रवृत्ति करे छे, ते प्रलीनगुप्त कहेवाय छे. श्रमण काचबानी जेम पोताना अंगोपांगोने गुप्त राखे अने आवश्यकता अनुसार विवेकपूर्वक प्रवृत्ति करे.

२. विनय बे प्रकारनां छे. १. ग्रहण – विनय २. आसेवन – विनय. ज्ञानात्मक विनयने ग्रहण विनय अने क्रियात्मक विनयने आसेवन विनय कहे छे. (बृहत्कल्प-चूर्णि)

३. भूतिनो अर्थ छे ऐश्वर्य. तेनो अभाव अभूतिभाव अर्थात् अविनय.

४. हवाथी अवाज करता वांसने कीचक कहे छे. फळ लागवाथी ते वांस सुकाई जाय छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विणयस्स मूलोवमा—

१४९. मूलाओ खंधप्पभवो दुमस्स,
खंधाओ पच्छा समुवेंति साहा ।
साहप्पसाहा विरुहंति पत्ता,
तओ से पुप्फं च फलं रसो य ॥
एवं धम्मस्स विणओ मूलं,
परमो से मोक्खो ।
जेण कित्तिं सुयं सिग्घं,
निस्सेसं चाभिगच्छई ॥

—दस. अ. ९, उ. २, गा. १–२

વિનયને મૂળની ઉપમા –

૧૪૯. વૃક્ષના મૂળથી સ્કંધ ઉત્પન્ન થાય છે, સ્કંધ પછી શાખાઓ ઉત્પન્ન થાય છે, અને શાખામાંથી પ્રશાખાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યારબાદ પત્ર, પુષ્પ, ફળ અને રસ ઉત્પન્ન થાય છે. આ પ્રમાણે ધર્મનું મૂળ વિનય (આચાર) છે અને તેનું અંતિમ પરિણામ (ફળ) મોક્ષ છે. વિનય દ્વારા મુનિ આ લોકમાં કીર્તિ અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મહાપુરુષો દ્વારા પરમ શ્લાઘાને પામે છે. અને ક્રમશઃ આત્મવિકાસ સાધી પરમ-કલ્યાણને (મોક્ષને) પામે છે.

आयरियस्स विणय-पडिवत्ती—

१५०. आयरिओ अंतेवासी इमाए चउव्विहाए विणय-पडिवत्तीए विणइत्ता भवइ निरिणत्ते गच्छइ, तं जहा—

१. आयार-विणएणं, २. सुयं-विणएणं,
३. विक्खेवणा-विणएणं, ४. दोस-निग्घायणा-विणएणं ।

प०—से किं तं आयार-विणए ?

उ०—आयार-विणए चउव्विहे पण्णत्ते । तं जहा–

१. संयम-सामायारी यावि भवइ,

२. तव-सामायारी यावि भवइ,

३. गण-सामायारी यावि भवइ,

४. एकल्ल-विहार-सामायारी यावि भवइ ।

से तं आयार–विणए ।

प०—से किं तं सुय-विणए ?

उ०—सुय-विणए चउव्विहे पण्णत्ते । तं जहा–

१. सुत्तं वाएइ,
२. अत्थं वाएइ,
३. हियं वाएइ,

४. निस्सेसं वाएइ,

से तं सुय–विणए ।

આચાર્યની વિનય પ્રતિપત્તિ –

૧૫૦. આચાર્ય પોતાના શિષ્યોને આ ચાર પ્રકારની વિનય પ્રતિપત્તિ શીખવીને પોતાના ઋણથી મુક્ત બને છે – જેમ કે,

આચારવિનય, શ્રુતવિનય, વિક્ષેપણાવિનય અને દોષનિર્ઘાતનાવિનય.

પ્ર. ભંતે ! આ આચાર વિનયના કેટલા પ્રકાર છે ?

ઉ. આચારવિનયના ચાર પ્રકાર કહ્યા છે, જેમકે–

૧ – સંયમસમાચારી – સંયમના ભેદ-પ્રભેદોનું જ્ઞાન કરાવીને આચરણ કરાવવું.

૨ – તપસમાચારી – તપના ભેદ-પ્રભેદોનું જ્ઞાન કરાવીને આચરણ કરાવવું.

૩ – ગણસમાચારી –સાધુ-સંઘની સારસંભાળ કરી રક્ષા કરવી. રોગી, દુર્બલ સાધુઓની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવી. અન્ય ગણની સાથે યથાયોગ્ય વ્યવહાર કરવો અને કરાવવો.

૪ – એકાકી વિહાર સમાચારી – કયા સમયે અને કઈ અવસ્થામાં એકલા વિહાર કરવો જોઈએ એ વાતનું જ્ઞાન કરાવવું.

આ આચાર વિનય છે.

પ્ર. ભંતે ! શ્રુતવિનયના કેટલા પ્રકાર છે ?

ઉ. શ્રુતવિનયના ચાર પ્રકાર કહ્યા છે જેમ કે –

૧ – શ્રુતવાચના – મૂળ સૂત્રોની વાચના દેવી.

૨ – અર્થવાચના – સૂત્રોના અર્થની વાચના દેવી.

૩ – હિતવાચના – શિષ્યનાં હિત માટે ઉપદેશ આપવો.

૪ – નિઃશેષવાચના – પ્રમાણ, નય, નિક્ષેપ, સંહિતા, પદચ્છેદ, પદાર્થ, પદવિગ્રહ, ચાલના (શંકા), પ્રસિદ્ધિ (સમાધાન) આદિ દ્વારા સૂત્રાર્થનું યથાવિધિ સમય અધ્યાપન કરવું-કરાવવું.

આ શ્રુતવિનય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प०—से किं तं विक्खेवणा-विणए ?
उ०—विक्खेवणा-विणए चउव्विहे पण्णत्ते । तं जहा—

१. अदिट्ठ-धम्मं दिट्ठ-पुव्वगत्ताए विणयइत्ता भवइ,

२. दिट्ठपुव्वगं साहम्मियत्ताए विणयइत्ता भवइ,

३. चुय-धम्माओ धम्मे ठावइत्ता भवइ,

४. तस्सेव धम्मस्स हियाए, सुहाए, खमाए, निस्सेसाए, अणुगामियत्ताए अब्भुट्ठेता भवइ ।

से तं विक्खेवणा-विणए ।

प०—से किं तं दोस-निग्घायणा-विणए ?
उ०—दोस-निग्घायणा-विणए चउव्विहे पण्णत्ते । तं जहा—

१. कुद्धस्स कोहं विणएत्ता भवइ,
२. दुट्ठस्स दोसं णिगिण्हित्ता भवइ,
३. कंखियस्स कंखं छिंदित्ता भवइ,
४. आय-सुपणिहिए यावि भवइ,

से तं दोस-निग्घायणा-विणए ।

—दसा. द. ४, सु. १५-१९

अंतेवासिस्स विणय पडिवत्ती—

१५१. तस्स णं एवं गुणजाइयस्स अंतेवासिस्स इमा चउव्विहा विणय पडिवत्ती भवइ । तं जहा—

१. उवगरण-उप्पायणया,

२. साहिल्लया,

३. वण्ण-संजलणया,

४. भार-पच्चोरुहणया ।

प०—से किं तं उवगरण-उप्पायणया ?
उ०—उवगरण-उप्पायणया चउव्विहा पण्णत्ता, तं जहा—

१. अणुप्पण्णाणं उवगरणाणं उप्पाइत्ता भवइ,

२. पोराणाणं उवगरणाणं सारक्खित्ता संगोवित्ता भवइ,

प्र. भंते ! विक्षेपणा विनयना केटला प्रकार छे ?
उ. विक्षेपणा विनयना चार प्रकार कह्या छे. जेम के-

१ - अदृष्टधर्म अर्थात् जे शिष्ये सम्यक् रूपे धर्मने जाण्यो नथी, तेने तेनाथी अवगत करावी सम्यक्त्वी बनाववो.
२ - दृष्टधर्मा शिष्यने साधर्मिकता-विनीत (विनयसंयुक्त) करवो.
३ - धर्मथी विमुख बनेला शिष्यने धर्ममां स्थापित करवो.
४ - ए ज शिष्यना धर्महित माटे, सुख माटे, सामर्थ्य माटे, मोक्ष माटे, अने अनुगामिकता अर्थात् भवांतरमां पण धर्मादिनी प्राप्ति माटे अभ्युद्यत रहेवुं.

आ विक्षेपणाविनय छे.

प्र. भंते ! दोषनिर्घातना-विनयना केटला प्रकार छे ?
उ. दोषनिर्घातना-विनयना चार प्रकार कह्या छे. जेम के—

१ - क्रुद्ध व्यक्तिना दोषने दूर करवो.
२ - दुष्ट व्यक्तिना दोषने दूर करवो.
३ - आकांक्षावाळी व्यक्तिनी आकांक्षानुं निवारण करवुं.
४ - आत्माने सुप्रणिहित राखवो अर्थात् शिष्योने सुमार्ग पर लगाववा.

आ दोषनिर्घातना विनय छे.

शिष्यनो विनय-प्रतिपत्ति -

१५१. आ प्रमाणे गुणवान अंतेवासी शिष्यनी आ चार प्रकारनी विनयप्रतिपत्ति होय छे. जेमके -

१ - उपकरणोत्पादनता - संयमनां साधक वस्त्र -पात्रादि प्राप्त करवां.
२ - सहायता - अशक्त साधुओनी सहायता करवी.
३ - वर्णसंज्वलनता - गण अने गणीना गुण प्रकट करवा.
४. - भारप्रत्यवरोहणता - गणना भारनो निर्वाह करवो.

प्र. भंते ! उपकरणोत्पादनताना केटला प्रकार छे ?
उ. उपकरणोत्पादनताना चार प्रकार कह्या छे. जेम के-

१ - अनुत्पन्न उपकरण उत्पादनता - नवां उपकरणोने प्राप्त करवां.
२ - जूनां उपकरणोनुं संरक्षण अने संगोपन करवुं.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. परित्तं जाणित्ता पच्चुद्धरित्ता भवइ,

३ - જે ઉપકરણ પરીત (અલ્પ) હોય એનો પ્રત્યુદ્ધાર કરવો એટલે કે પોતાના ગણના અથવા અન્ય ગણના આવેલા સાધુની પાસે જો અલ્પ ઉપકરણ હોય અથવા સર્વથા ન હોય તો એની પૂર્તિ કરવી.

४. अहाविहिं संविभइत्ता भवइ ।
से त उवगरण-उप्पायणया ?

४ - શિષ્યો માટે યથાયોગ્ય વિભાગ કરીને આપવા.
આ ઉપકરણોત્પાદનતા છે.

प०—से किं तं साहिल्लया ?

પ્ર. ભંતે ! સહાયતા વિનયના કેટલા પ્રકાર છે ?

उ०—साहिल्लया चउव्विहा पण्णत्ता । तं जहा—

૩. સહાયતા વિનયના ચાર પ્રકાર કહ્યા છે. જેમ કે-

१. अणुलोम-वइ-सहिते यावि भवइ,

૧ - અનુલોમ - (અનુકૂળ) વચન - સહિત થવું. ગુરુ જે કહે તેનો વિનયપૂર્વક સ્વીકાર કરવો.

२. अणुलोम-काय-किरियत्ता यावि भवइ,

૨ - અનુલોમ કાય - ક્રિયાવાળા થવું. સર્વથા ગુરુની આજ્ઞા અનુસાર પોતાનો શરીરવ્યાપાર ચલાવવો.

३. पडिरूव-काय-संफासणया यावि भवइ ।

૩ - પ્રતિરૂપકાય સ્પર્શના - ગુરુની યથાયોગ્ય સેવા-સુશ્રૂષા કરવી.

४. सव्वत्थेसु अपडिलोमया यावि भवइ ।
से तं साहिल्लया ।

૪ - સર્વાર્થ-અપ્રતિલોમતા-સર્વ કાર્યોમાં કપટ-રહિત વ્યવહાર કરવો.
આ સહાયતા વિનય છે.

प०—से किं तं वण्ण-संजलणया ?

પ્ર. ભંતે ! વર્ણસંજ્વલનતાવિનયના કેટલા પ્રકાર છે ?

उ०—वण्ण-संजलणया चउव्विहा पण्णत्ता । तं जहा—

૩. વર્ણસંજ્વલનતાવિનયના ચાર પ્રકાર છે. જેમ કે-

१. अहातच्चाणं वण्ण-वाई भवइ,

૧ - યથાતથ્ય ગુણોના વર્ણવાદી-પ્રશંસા કરનાર થવું.

२. अवण्णवाइं पडिहणित्ता भवइ,

૨ - અવર્ણવાદીને નિરુત્તર કરનાર થવું.

३. वण्णवाइं अणुवूहित्ता भवइ,

૩ - વર્ણવાદીના ગુણોનું સંવર્ધન કરનાર થવું.

४. आय वुड्ढसेवी यावि भवइ ।
से तं वण्ण-संजलणया ।

૪ - સ્વયં વૃદ્ધોની સેવા કરવી.
આ વર્ણસંજ્વલનતા વિનય છે.

प०—से किं तं भार पच्चोरूहणया ?

પ્ર. ભંતે ! ભારપ્રત્યારોહણતાવિનયના કેટલા પ્રકાર છે ?

उ —भार-पच्चोरूहणया चउव्विहा पण्णत्ता । तं जहा—

૩. ભારપ્રત્યારોહણતાના ચાર પ્રકાર કહ્યા છે. જેમ કે-

१. असंगहिय-परिजण-संगहित्ता भवइ,

૧ - અસંગૃહીત-પરિજન-સંગ્રહીતા થવું. (નિરાશ્રિત શિષ્યોનો સંગ્રહ કરવો.)

२. सेहं आयार-गोयर-संगहित्ता भवइ,

૨- નવદીક્ષિત શિષ્યોને આચાર અને ગોચરીનો વિધિ શીખવવો.

३. साहम्मियस्स गिलायमाणस्स अहाथामं वेयावच्चे अब्भुट्ठित्ता भवइ,

૩ - સાધર્મિક રોગી સાધુઓની યથાશક્તિ વૈયાવૃત્ય કરવા માટે તત્પર રહેવું.

४. साहम्मियाणं अहिगरणंसि उप्पण्णंसि तत्थ अणिस्सितोवस्सिए अपक्खग्गहिय-मज्झत्थ-भावभूए सम्मं ववहरमाणे तस्स अधिगरणस्स

૪ - સાધર્મિકોમાં પરસ્પર અધિકરણ (કલહન-કલેશ) ઉત્પન્ન થવાથી રાગ-દ્વેષનો પરિત્યાગ કરીને કોઈ વિશેષ પક્ષ ગ્રહણ કર્યા વિના માધ્યસ્થ ભાવ રાખવો. અને સમ્યક્ વ્યવહારનું પાલન

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

खमावणाए विउसमणत्ताए सया समियं अब्भुट्ठित्ता भवइ,

प०—कहं णु भंते ! साहम्मिया ?

उ०—अप्पसद्दा, अप्पझंझा, अप्पकलहा, अप्पकसाया, अप्पतुमंतुमा, संजमबहुला, संवरबहुला, समाहिबहुला, अप्पमत्ता, संजमेण तवसा अप्पाणं भावेमाणा-एवं च णं विहरेज्जा।

से त' भार-पच्चोरुहणया।

एसा खलु थेरेहिं भगवंतेहिं अट्ठविहा गणि-संपया पण्णत्ता।

दसा.द.४, सु. २०-२५

કરીને એ કલહના ક્ષમાપન અને ઉપશમન માટે સદા તત્પર રહેવું.

પ્ર. ભંતે ! એવું શા માટે કરવું ?

ઉ. કારણકે એમ કરવાથી સાધર્મિક વૈમનસ્ય થશે નહિ. પરસ્પર ભેદ થશે નહિ. કલહ, કષાય, હોંસાતોંસી થશે નહિ. તથા સાધર્મિક જન સંયમ-બહુલ, સંવર-બહુલ, સમાધિ-બહુલ અને અપ્રમત્ત થઈ સંયમ અને તપથી આત્મભાવના કરતા વિચરણ કરશે.

આ ભારપ્રત્યારોહણતા-વિનય છે.

સ્થવિર ભગવંતોએ આને જ આઠ પ્રકારની ગણિસંપદા કહી છે.

विणयस्स भेयप्पभेया—

१५२ प०—से किं तं विणए ?

उ०—अब्भुट्ठाणं अंजलिकरणं, तहेवासणदायणं गुरुभत्तिभावसुस्सूसा, विणओ एस वियाहिओ ॥

उत्त. अ. ३०, गा. ३२

विणए सत्तविहे पण्णत्ते। तं जहा—

१. णाणविणए २. दंसणविणए ३. चरित्तविणए ४. मणविणए ५. वइविणए ६. कायविणए ७. लोगोवयारविणए।

प०—से किं तं णाणविणए ?

उ०—णाणविणए पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. आभिणिबोहियणाणविणए २. सुयणाणविणए, ३. ओहिणाणविणए ४. मणपज्जवणाणविणए ५. केवलणाणविणए।

प०—से किं तं दंसणविणए ?

उ०—दंसणविणए दुविहे पण्णत्ते तं जहा—

१. सुस्सूसणाविणए

२. अणच्चासायणाविणए।

प०—से किं तं सुस्सूसणाविणए ?

उ०—सुस्सूसाविणए अणेगविहे पण्णत्ते तं जहा-

१. अब्भुट्ठाणे इ वा।

વિનયના ભેદ-પ્રભેદ

૧૫૨. પ્ર. વિનય એટલે શું ?

ઉ. અભ્યુત્થાન (ઊભા થવું), હાથ જોડવા, આસન આપવું, ગુરુજનોની ભક્તિ કરવી અને ભાવપૂર્વક શુશ્રૂષા કરવી તેને વિનય કહેવાય છે.

વિનયના સાત પ્રકાર છે —

૧ – જ્ઞાન-વિનય, ૨ – દર્શન-વિનય,
૩ – ચારિત્ર-વિનય, ૪ – મનોવિનય,
૫ – વચન-વિનય, ૬ – કાર્ય-વિનય,
૭ – લોકોપચાર-વિનય.

પ્ર. જ્ઞાન વિનય શું છે ?

ઉ. જ્ઞાન-વિનયના પાંચ ભેદ બતાવ્યા છે. જેવા કે,

૧ – આભિનિબોધિક જ્ઞાન-મતિજ્ઞાન વિનય,
૨ – શ્રુતજ્ઞાન વિનય, ૩ – અવધિજ્ઞાન વિનય,
૪ – મનઃપર્યવજ્ઞાન વિનય ૫ – કેવળજ્ઞાન વિનય.

એ જ્ઞાનોની યથાર્થતા સ્વીકારી તે માટે વિનીત ભાવથી યથાશક્તિ પુરુષાર્થ અથવા પ્રયત્ન કરવો.

પ્ર. દર્શન-વિનયના કેટલા પ્રકાર છે ?

ઉ. દર્શન-વિનયના બે પ્રકાર છે. જેવા કે,

૧ – શુશ્રૂષા-વિનય,
૨ – અનત્યાશાતના વિનય.

પ્ર. શુશ્રૂષા-વિનય કેટલા પ્રકારનો છે ?

ઉ. – શુશ્રૂષા-વિનયના અનેક પ્રકાર છે. તે આ પ્રમાણે છે —

૧ — અભ્યુત્થાન — ગુરુજનો અથવા ગુણીજનોના આવવાથી એમનો આદર કરવા માટે ઊભા થવું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२. आसणाभिग्गहे इ वा,

३. आसणप्पदाणे इ वा,

४. सक्कारे इ वा,
५. सम्माणे इ वा,
६. किइकम्मे इ वा,
७. अंजलिप्पग्गहे इ वा,

८. एंतस्स अणुगच्छणया,
९. ठियस्स पज्जुवासणया,
१०. गच्छंतस्स पडिसंसाहणया ।
से तं सुस्सूणाविणए ।

२ — આસનાભિગ્રહ - ગુરુજન જ્યાં બેસવા ચાહે ત્યાં આસન રાખવું.
૩ — આસન-પ્રદાન - ગુરુજનોને બેસવા આસન પ્રદાન કરવું.
૪ — ગુરુજનોનો સત્કાર કરવો.
૫ — સન્માન કરવું.
૬ — યથાવિધિ વંદન-પ્રણામ કરવાં.
૭ — કોઈ વાતનો સ્વીકાર અથવા અસ્વીકાર કરતી વખતે હાથ જોડવા.
૮ — આવી રહેલા ગુરુજનોની સામે જવું.
૯ — બેઠેલા ગુરુજનોની સામે બેસી સેવા કરવી.
૧૦ — જઈ રહેલા ગુરુજનોને પહોંચાડવા જવું.
આ સુશ્રૂષા-વિનય છે.

प्र०—से किं तं अणच्चासायणाविणए ?

उ०—अणच्चासायणाविणए पणयालीसविहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. अरहंताणं अणच्चासायणया,
२. अरहंतपण्णत्तस्स धम्मस्स अणच्चासायणया,
३. आयरियाणं अणच्चासायणया एवं,
४. उवज्झायाणं,
५. थेराणं,
६. कुलस्स
७. गणस्स,
८. संघस्स,
९. किरियाणं,
१०. संभोगस्स,

११. आभिणिबोहियणाणस्स,
१२. सुयणाणस्स,
१३. ओहिणाणस्स,
१४. मणपज्जवणाणस्स,
१५. केवलणाणस्स,

१६-३० एएसिं भत्तिबहुमाणे,

३१-४५ एएसिं चेव वण्णसंजलणया,
से तं अणच्चासायणाविणए ।

પ્ર. અનત્યાશાતના વિનય કેટલા પ્રકારના છે ?

ઉ. અનત્યાશાતના વિનયના ૪૫ પ્રકાર છે. તે આ પ્રમાણે છે—

૧ — અર્હત્ ભગવન્તની આશાતના કરવી નહીં.
૨ — અર્હત્-પ્રજ્ઞપ્ત - અરિહંત પ્રરૂપિત ધર્મની આશાતના કરવી નહીં.
૩ — આચાર્યોની આશાતના કરવી નહીં.
૪ — ઉપાધ્યાયોની આશાતના કરવી નહીં.
૫ — સ્થવિરોની આશાતના કરવી નહીં.
૬ — કુળની આશાતના કરવી નહીં.
૭ — ગણની આશાતના કરવી નહીં.
૮ — સંઘની આશાતના કરવી નહીં.
૯ — ક્રિયાવાનની આશાતના કરવી નહીં.
૧૦ — સાંભોગિક - જેની સાથે વંદના-ભોજન-પારસ્પરિક વ્યવહાર હોય તે ગચ્છના શ્રમણ અથવા સમાન આચારવાળા શ્રમણની આશાતના કરવી નહીં.
૧૧ — મતિ-જ્ઞાનની આશાતના કરવી નહીં.
૧૨ — શ્રુત-જ્ઞાનની આશાતના કરવી નહીં.
૧૩ — અવધિ-જ્ઞાનની આશાતના કરવી નહીં.
૧૪ — મનઃપર્યવ-જ્ઞાનની આશાતના કરવી નહીં.
૧૫ — કેવળ-જ્ઞાનની આશાતના કરવી નહીં.

એ પંદરનું ભક્તિપૂર્વક બહુમાન કરવું. જેથી ત્રીસ પ્રકાર થાય છે. વળી તેમના સદ્‌ભૂત ગુણોનું ઉત્કીર્તન કરવું. એ રીતે ત્રીસમાં પંદર વર્ણ સંજ્વલનતા મેળવવાથી પીસ્તાલીસ પ્રકાર અનત્યાશાતનાવિનયના થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प०—से किं तं चरित्तविणए ?
उ०—चरित्तविणए पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. सामाइयचरित्तविणए,
२. छेदोवट्ठावणियचरित्तविणए,
३. परिहारविसुद्धचरित्तविणए,
४. सुहुमसंपरायचरित्तविणए,
५. अहक्खायचरित्तविणए,
से तं चरित्तविणए ।

प०—से किं तं मणविणए ?
उ०—मणविणए दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. पसत्थमणविणए, २. अपसत्थमणविणए ।

प०—से किं तं अपसत्थमणविणए ?
उ०—अपसत्थमणविणए जे य मणे—
१. सावज्जे,
२. सकिरिए,
३. सकक्कसे,
४. कडुए,
५. णिट्ठुरे,
६. फरुसे,
७. अण्हयकरे,
८. छेयकरे,
९. भेयकरे,
१०. परित्तावणकरे,
११. उद्दवणकरे,
१२. भूओवघाइए, तहप्पगारं मणो णो पहारेज्जा, से तं अपसत्थमणविणए।

प०—से किं तं पसत्थमणविणए ?
उ०—पसत्थमणविणए जे य मणे—

१. असावज्जे,	२. अकिरिए,
३. अकक्कसे,	४. अकडुए,
५. अणिट्ठुरे,	६. अफरुसे,
७. अणण्हयकरे,	८. अछेयकरे,
९. अभेयकरे,	१०. अपरितावणकरे,
११. अणुद्दवणकरे,	१२. अभूओवघाइए,

तहप्पगारं मणं धारेज्जा से तं पसत्थमणोविणएविणए ।

પ્ર. ચારિત્ર-વિનયના કેટલા પ્રકાર છે ?
ઉ. ચારિત્ર-વિનયના પાંચ પ્રકાર છે.
૧ – સામાયિકચારિત્ર-વિનય
૨ – છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર-વિનય
૩ – પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર-વિનય
૪ – સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર-વિનય
૫ – યથાખ્યાત ચારિત્ર-વિનય
આ ચારિત્ર-વિનય છે.

પ્ર. મનોવિનયના કેટલા પ્રકાર છે ?
ઉ. મનોવિનય બે પ્રકારના કહ્યા છે—
૧ – પ્રશસ્ત મનોવિનય,
૨ – અપ્રશસ્ત મનોવિનય.

પ્ર. અપ્રશસ્ત મનોવિનય એટલે શું ?
ઉ. જે મન –
૧ – સાવદ્ય – પાપ સહિત હોય,
૨ – સક્રિય – પ્રાણાતિપાત આદિ આરંભ ક્રિયા સહિત,
૩ – કર્કશ,
૪ – કટુક – પોતાના માટે અથવા બીજાના માટે કડવા રસની પેઠે અનિષ્ટ,
૫ – નિષ્ઠુર – કઠોર – મૃદુતા રહિત
૬ – પરુષ – સ્નેહ રહિત – રુક્ષ
૭ – આશ્રવકારી – અશુભકર્મ સહિત
૮ – છેદકર – કોઈના હાથપગ આદિ તોડવાનો દુર્ભાવ રાખનાર
૯ – ભેદકર – નાક આદિ અંગને કાપવાના બૂરા ભાવવાળું
૧૦ – પરિતાપનકર – પ્રાણીઓને સંતપ્ત, પરિતપ્ત રાખવાની ભાવનાવાળું
૧૧ – ઉપદ્રવણકર – મારણાંતિક કષ્ટ પહોંચાડનાર
૧૨ – ભૂતોપઘાતિક – જીવનો ઘાત કરવાના દુર્ભાવવાળું હોય છે – તે અપ્રશસ્ત મન છે.

પ્ર. પ્રશસ્ત મનોવિનય કોને કહેવાય ?
ઉ. પ્રશસ્ત મનોવિનય અર્થાત્

૧ – અસાવદ્ય,	૨ – નિષ્ક્રિય,
૩ – અકર્કશ,	૪ – અકટુક – મધુર,
૫ – અનિષ્ઠુર – કોમળ,	૬ – અપરુષ – સ્નિગ્ધ,
૭ – અનાશ્રવકારી,	૮ – અછેદક,
૯ – અભેદક.	૧૦ – અપરિતાપક
૧૧ – અનુપદ્રવણકર	૧૨ – અભૂતોપઘાતિક – ઉપઘાત રહિત – કરુણાશીલ

એવું મન પ્રશસ્ત મન કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प०—से किं तं वइविणए ?
उ०—वइविणए दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. पसत्थवइविणए, २. अपसत्थ-वइविणए ।
प०—से किं तं अपसत्थ वइविणए ?
उ०—अपसत्थ वइविणए जे य मणे ।
१. सावज्जे,
२. सकिरिए,
३. कक्कसे,
४. कडुए,
५. णिट्ठुरे,
६. फरुसे,
७. अण्हयकरे,
८. छेयकरे,
९. भेयकरे,
१०. परितावणकरे,
११. उद्दवणकरे,
१२. भूओवघाइए, तहप्पगारं वइं णो पहारेज्जा ।
से तं अपसत्थ वइविणए ।
प०—से किं तं पसत्थ वइविणए ?
उ०—पसत्थ वइविणए जे ये मणे ।
१. असावज्जे, २. अकिरिए,
३. अकक्कसे, ४. अकडुए,
५. अणिट्ठुरे, ६. अफरुसे,
७. अणण्हयकरे, ८. अछेयकरे,
९. अभेयकरे, १०. अपरितावणकरे,
११. अणुद्दवकरे, १२. अभूओवघाइए, तहप्पगारं वइं धारेज्जा ।
से त्तं पसत्थ वइ विणए ।
से त्तं वइ विणए ।
प०—से किं तं कायविणए ?
उ०—कायविणए दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
१. पसत्थकायविणए,
२. अपसत्थकायविणए ।
प०—से किं तं अपसत्थकायविणए ?
उ०—अपसत्थकायविणए सत्तविहे पण्णत्ते, तं जहा—

પ્ર. વચન-વિનયના કેટલા પ્રકાર છે ?
ઉ. વચન-વિનયના બે પ્રકાર છે.
૧ – પ્રશસ્ત વચન-વિનય,
૨ – અપ્રશસ્ત વચન-વિનય

પ્ર. અપ્રશસ્ત વચન-વિનય એટલે શું ?
ઉ. જે વચન-
૧ – સાવદ્ય – પાપ સહિત હોય,
૨ – સક્રિય – પ્રાણાતિપાત આદિ આરંભક્રિયા સહિત,
૩ – કર્કશ – કઠોર
૪ – કટુક – પોતાના માટે અથવા બીજાના માટે કડવા રસની પેઠે
૫ – નિષ્ઠુર – કઠોર – મૃદુતા રહિત
૬ – પરુષ – સ્નેહ રહિત
૭ – આશ્રવકારી – અશુભ કર્મ સહિત
૮ – છેદકર – અંગોપાંગ છેદવાને માટે દુર્વચન રૂપ
૯ – ભેદકર – નાસિકા આદિ કાપવા માટે દુર્વચન રૂપ
૧૦ – પરિતાપનકર – પ્રાણીઓને સંતાપ પરિતાપ કરવાના દુર્વચન રૂપ
૧૧ – ઉપદ્રવણકર – મારણાંતિક કષ્ટ દેવા માટેના દુર્વચન રૂપ
૧૨ – ભૂતોપઘાતિક – જીવોનો ઘાત થાય તેવા દુર્વચન રૂપ હોય
– તે અપ્રશસ્ત વચન-વિનય કહેવાય.
પ્ર. પ્રશસ્ત વચન-વિનય કોને કહેવાય ?
ઉ. પ્રશસ્ત વચન-વિનય એટલે
૧ – અસાવદ્ય, ૨ – નિષ્ક્રિય, ૩ – અકર્કશ,
૪ – અકટુક, ૫ – અનિષ્ઠુર, ૬ – અપરુષ,
૭ – અનાશ્રવકારી, ૮ – અછેદક ૯ – અભેદક,
૧૦ – અપરિતાપક, ૧૧ – અનુપદ્રવણકર
૧૨ – અભૂતોપઘાતિક – ઉપઘાત રહિત, કરુણાશીલ હોય તે પ્રશસ્ત વચન વિનય કહેવાય.

આ વચન વિનય છે.
પ્ર. કાયવિનય કેટલા પ્રકારના છે ?
ઉ. કાયવિનય બે પ્રકારના છે.
૧ – પ્રશસ્ત કાય-વિનય,
૨ – અપ્રશસ્ત કાય-વિનય.

પ્ર. અપ્રશસ્ત કાય-વિનય કેટલા પ્રકારના છે ?
ઉ. અપ્રશસ્ત કાય-વિનયના સાત પ્રકાર છે. તે આ પ્રમાણે છે—

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. अणाउत्तं गमणे,

૧ – અનુપયુક્ત ગમન – વિના ઉપયોગ – સાવધાની વિના ઉપયોગ – સાવધાની વિના ચાલવું.

२. अणाउत्तं ठाणे,
३. अणाउत्त निसीदणे,
४. अणाउत्तं तुयट्टणे,

૨ – અનુપયુક્ત સ્થાન – ઉપયોગ વિના ઊભા રહેવું,
૩ – અનુપયુક્ત નિષીદન – ઉપયોગ વિના બેસવું.
૪ – અનુપયુક્ત ત્વગ્વર્તન – ઉપયોગ વિના બિછાનામાં પડખાં ફેરવવાં.

५. अणाउत्तं उल्लंघणे,

૫ – અનાયુક્ત ઉલ્લંઘન – ઉપયોગ વિના કીચડ આદિનું અતિક્રમણ કરવું – કાદવ વગેરે ઓળંગીને જવું.

६. अणाउत्तं पलंघणे,

૬ – અનુપયુક્ત પ્રલંઘન – ઉપયોગ વિના વાર-વાર કીચડ વગેરેનું ઉલ્લંઘન કરવું.

७. अणाउत्तं सव्विंदियकायजोगजुंजणया,

૭ – અનુપયુક્ત સર્વેન્દ્રિયકાયયોગ – યોજનતા – ઉપયોગ વિના સર્વ ઇન્દ્રિયોની તથા કાયયોગની પ્રવૃત્તિ કરવી.

से तं अपसत्थकायविणए ।
प०—से किं तं पसत्थकायविणए ?
उ०—पसत्थकायविणए सत्तविहे पण्णत्ते तं जहा-

આ અપ્રશસ્ત કાય-વિનય છે.
પ્ર. પ્રશસ્ત કાયવિનય કેટલા પ્રકારના છે ?
ઉ. પ્રશસ્ત કાયવિનયના સાત ભેદ છે. તે આ પ્રમાણે છે—

१. आउत्तं गमणे,

૧ – ઉપયુક્ત ગમન – ઉપયોગ, જાગૃતિ, સાવધાનીથી ચાલવું.

२. आउत्तं ठाणे,
३. आउत्तं निसीदणे,
४. आउत्तं तुयट्टणे,

૨ – ઉપયુક્ત સ્થાન – ઉપયોગથી ઊભા રહેવું.
૩ – ઉપયુક્ત નિષીદન – ઉપયોગ સહિત બેસવું.
૪ – ઉપયુક્ત ત્વગ્વર્તન – ઉપયોગથી બિછાનામાં પડખાં ફેરવવાં.

५. आउत्तं उल्लंघणे,

૫ – ઉપયુક્ત ઉલ્લંઘન – ઉપયોગથી કીચડ આદિનું અતિક્રમણ કરવું.

६. आउत्तं पलंघणे,

૬ – ઉપયુક્ત પ્રલંઘન – ઉપયોગથી વાર-વાર કીચડ વગેરેનું ઉલ્લંઘન કરવું.

७. आउत्तं सव्विंदियकायजोगजुंजणया,

૭ – ઉપયુક્ત સર્વેન્દ્રિયકાયયોગ-યોજનતા – ઉપયોગથી સર્વ ઇન્દ્રિયોની તથા કાયયોગની પ્રવૃત્તિ કરવી.

से तं पसत्थकायविणए, से तं काय विणए ।

આ પ્રશસ્ત કાય-વિનય છે. આ કાય-વિનય છે.

प० से किं तं लोगोवयारविणए ?
उ०—लोगोवयारविणए सत्तविहे पण्णत्ते
तं जहा—

પ્ર. લોકોપચાર વિનય કેટલા પ્રકારના છે ?
ઉ. લોકોપચાર વિનયના સાત ભેદ બતાવ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે —

१. अब्भासवत्तियं,

૧ — અભ્યાસવર્તિતા — ગુરુવર્યો, વડીલો, સત્પુરુષોની પાસે બેસવું.

२. परच्छंदाणुवत्तियं,

૨ — પરચ્છન્દાનુવર્તિતા — ગુરુવર્યો, પૂજ્યજનોની ઇચ્છાનુરૂપ પ્રવૃત્તિ કરવી.

३. कज्जहेउं,

૩ — કાર્યહેતુ — વિદ્યા આદિ પ્રાપ્ત કરવા માટે અથવા જેણે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી છે તેની સેવા પરિચર્યા કરવી.

४. कयपडिकिरिया,

૪ — કૃત-પ્રતિક્રિયા — પોતાના પ્રત્યે કરાયેલા ઉપકારો અને કૃતજ્ઞતા અનુભવતાં સેવા-પરિચર્યા કરવી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५. अत्तगवेसणया,

६. देसकालण्णुया,

७. सव्वट्ठेसु अप्पडिलोमया ।

से तं लोगोवयारविणए,
से तं विणए ।[1] ओव सु. ३० (२३-३४)

५ — आर्त-गवेषणा — रोगी, वृद्धावस्थाथी पीडित संयतजनो, गुरुवर्योनी सारसंभाळ तथा औषधि, पथ्य आदि द्वारा सेवा परिचर्या करवी.
६ — देशकालज्ञता — देश तथा समयनुं ध्यानमां राखीने एवुं आचरण करवुं जेथी पोतानुं मूळ लक्ष्य ध्यानमां रहे.
७ — सर्वार्थाप्रतिलोमता — सर्व अनुष्ठेय विषयो, कार्योमां विपरीत आचरण करवुं नहि. अनुकूळ आचरण करवुं.
आ लोकोपचार विनय छे.
आ प्रमाणे आ विनयनुं विवेचन छे.

विणयपडिवण्णा पुरिसा—

१५३. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
१. अब्भुट्ठेति णाममेगे णो अब्भुट्ठावेति,

२. अब्भुट्ठावेति णाममेगे णो अब्भुट्ठेति,

३. एगे अब्भुट्ठेति वि अब्भुट्ठावेति वि,

४. एगे णो अब्भुट्ठेति णो अब्भुट्ठावेति ।

चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
१. वंदति णाममेगे, णो वंदावेति,

२. वंदावेति णाममेगे, णो वंदति,

३. एगे वंदति वि, वंदावेति वि,

४. एगे णो वंदति, णो वंदावेति ।

चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं, जहा—
१. सक्कारेइ णाममेगे, णो सक्कारावेइ,

२. सक्कारावेइ णाममेगे, णो सक्कारेइ,

३. एगे सक्कारेइ वि, सक्कारावेइ वि,

४. एगे णो सक्कारेइ, णो सक्कारावेइ ।

चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
१. सम्माणेति णाममेगे, णो सम्माणावेति,

२. सम्माणावेति णाममेगे, णो सम्माणेति,

३. एगे सम्माणेति, वि, सम्माणावेति वि,

४. एगे णो सम्माणेति, णो सम्माणावेति ।

विनय प्रतिपन्न पुरुष-

१५३. पुरुष चार प्रकारना कह्या छे. जेम के —
१ — कोई पुरुष (गुरुजन आदिने जोईने) पोते ऊभो थाय छे, परन्तु बीजाने ऊभो करावतो नथी.
२ — कोई पुरुष बीजाने ऊभो करावे छे, परन्तु स्वयं ऊभो थतो नथी.
३ — कोई पुरुष स्वयं पण ऊभो थाय छे अने बीजाने पण ऊभो करे करावे छे.
४ — कोई पुरुष स्वयं ऊभो थतो नथी अने बीजाने पण ऊभो करावतो नथी.

फरी पुरुष चार प्रकारना कह्या छे. जेम के-
१ — कोई पुरुष (गुरुजन आदिने) वंदन करे छे. परंतु बीजाथी वंदन करावतो नथी.
२ — कोई पुरुष बीजाथी वंदन करावे छे, परंतु स्वयं वंदन करतो नथी.
३ — कोइ पुरुष स्वयं वंदन करे छे. अने बीजाथी पण वंदन करावे छे.
४ — कोई पुरुष स्वयं वंदन करतो नथी अने बीजाथी वंदन करावतो नथी.

फरी पुरुष चार प्रकारना कह्या छे, जेम के —
१ — कोई पुरुष (गुरुजन आदिनो) सत्कार करे छे, परंतु बीजाथी सत्कार करावतो नथी.
२ — कोई पुरुष बीजाथी सत्कार करावे छे, परंतु स्वयं सत्कार करतो नथी.
३ — कोई पुरुष स्वयं पण सत्कार करे छे, अने बीजाथी पण सत्कार करावे छे.
४ — कोइ पुरुष स्वयं सत्कार करतो नथी अने बीजाथी सत्कार करावतो नथी.

फरी पुरुष चार प्रकारना कह्या जेम के—
१ — कोई पुरुष (गुरुजन आदिनुं) सन्मान करे छे, परंतु बीजाथी सन्मान करावतो नथी.
२ — कोई पुरुष बीजाथी सन्मान करावे छे, परंतु स्वयं सन्मान करतो नथी.
३ — कोई पुरुष स्वयं सन्मान करे छे अने बीजाथी पण सन्मान करावे छे.
४ — कोइ पुरुष स्वयं सन्मान करतो नथी अने बीजाथी सन्मान करावतो नथी.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
१. पूएइ णाममेगे णो पूयावेति,

२. पूयावेति णाममेगे णो पूएइ,

३. एगे पूएइ वि पूयावेति वि,

४. एगे णो पूएइ णो पूयावेति।
—ठाणं अ.४, उ.१, सु. २५६ (५-९)

ચાર પુરુષ ચાર પ્રકારના કહ્યા છે, જેમ કે —
૧ — કોઈ પુરુષ (ગુરુજનાદિની) પૂજા કરે છે, પરંતુ બીજાથી પૂજા કરાવતો નથી.
૨ — કોઈ પુરુષ બીજાથી પૂજા કરાવે છે. પરંતુ સ્વયં પૂજા કરતો નથી.
૩ — કોઈ પુરુષ સ્વયં પણ પૂજા કરે છે, અને બીજાથી પણ પૂજા કરાવે છે.
૪ — કોઈ પુરુષ સ્વયં પૂજા કરતો નથી અને બીજાથી પૂજા કરાવતો નથી.

विणीयस्स लक्खणाइं —

વિનીતનાં લક્ષણ —

१५४. आणानिद्देसकरे, गुरूणमुववायकारए।
इंगियागार-सम्पन्ने, से विणीए त्ति वुच्चइ॥
—उत्त. अ.१, गा.२

૧૫૪. ગુરુની આજ્ઞા અનુસાર કાર્ય કરનાર, ગુરુજનોના સાન્નિધ્યમાં રહેનાર અને ગુરુના ઇંગિત તથા આકારના જ્ઞાનને જાણનારને વિનીત કહેવાય છે.

१५५. मणोगयं वक्कगयं, जाणित्तायरियस्स उ।
तं परिगिज्झ वायाए, कम्मुणा उववायए॥
—उत्त. अ.१, गा.४३

૧૫૫. આચાર્યના મનોગત અને વાણીગત ભાવોને જાણીને એને વાણીથી ગ્રહણ કરે અને કાર્ય રૂપમાં પરિણત કરે.

१५६. कालं छंदोवयारं च, पडिलेहित्ताण हेउहिं।
तेण तेण उवाएण, तं तं संपडिवायए॥
—दस. अ.९, उ २, गा. २०

૧૫૬. કાળ, અભિપ્રાય અને આરાધના વિધિને હેતુ-ઓથી જાણીને તદનુકૂલ ઉપાયો દ્વારા તે પ્રયોજનનું સંપ્રતિપાદન કરે.

१५७. अमोहं वयणं कुज्जा, आयरियस्स महप्पणो।
तं परिगिज्झ वायाए, कम्मुणा उववायए॥
—दस.अ. ८, गा. ३३

૧૫૭. મુનિ, મહાન આત્મા, જ્ઞાની આચાર્યનાં વચનોને સફળ કરે. [આચાર્ય જે કહે] તેને 'તહત્તિ' વાણીથી ગ્રહણ કરી કર્મથી તેનું આચરણ કરે.

१५८. आयरियं अग्गिमिवाहियग्गी,
सुस्सूसमाणो पडिजागरेज्जा।
आलोइयं इंगियमेव नच्चा,
जो छन्दमाराहयइ स पुज्जो॥
आयारमट्ठा विणयं पउंजे,
सुस्सूसमाणो परिगिज्झ वक्कं।
जहोवइट्ठं अभिकंखमाणो,
गुरुं तु नासायइ स पुज्जो॥
—दस.अ.९, उ.३, गा. १-२

૧૫૮. જેમ અગ્નિહોત્રી બ્રાહ્મણ અગ્નિની આરાધના કરતો હોવાથી સાવધાન રહે છે, એ જ પ્રમાણે શિષ્ય પણ આચાર્યની શુશ્રૂષા કરવામાં સાવધાન રહે. જે આચાર્યની દૃષ્ટિને અને ઇશારાને જાણીને એમના અભિપ્રાયની આરાધના કરે છે તે પૂજનીય બને છે?
જે આચારને માટે વિનયનો પ્રયોગ કરે છે, જે આચાર્યને સાંભળવાની ઇચ્છા રાખતો હોવાથી એમનાં વચનોનો સ્વીકાર કરીને ઉપદેશને અનુકૂળ આચરણ કરે છે, જે ગુરુની આશાતના કરતો નથી તે પૂજનીય થાય છે.

अट्ठविहा सिक्खासीला—

આઠ પ્રકારનાં શિક્ષાશીલ—

१५९. अह अट्ठहिं ठाणेहिं सिक्खासीले त्ति वुच्चइ।
अहस्सिरे सया दन्ते, न य मम्ममुदाहरे॥
नासीले न विसीले, न सिया अइलोलुए।
अकोहणे सच्चरए, सिक्खासीले त्ति वुच्चइ॥
—उत्त. अ. ११, गा. ४-५

૧૫૯. આઠ પ્રકારની વ્યક્તિ શિક્ષાશીલ કહેવાય છે.
૧. જે હાસ્ય ન કરે,
૨. જે સદા ઇન્દ્રિય અને મનનું દમન કરે,
૩. જે મર્મ-પ્રકાશન ન કરે,
૪. જે ચરિત્રથી હીન ન હોય,
૫. જેનું ચારિત્ર દોષોથી કલુષિત ન હોય,
૬. જે રસોમાં અતિલોલુપ ન હોય,
૭. જે ક્રોધ ન કરે,
૮. જે સત્યમાં રત હોય એને શિક્ષાશીલ કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पण्णरसविहा सुविणीया--

१६०. अह पन्नरसहिं ठाणेहिं, सुविणीए त्ति वुच्चइ ।
नीयावत्ती अचवले, अमाई अकुऊहले ॥

अप्पं चाऽहिक्खिवई, पबन्धं च न कुव्वई ।
मेत्तिज्जमाणो भयई, सुयं लद्धुं न मज्जई ॥

न य पावपरिक्खेवी, न य मित्तेसु कुप्पई ।
अप्पियस्सावि मित्तस्स, रहे कल्लाण भासई ॥

कलहडमरवज्जए, बुद्धे अभिजाइए ।
हिरिमं पडिसंलीणे, सुविणीए त्ति वुच्चइ ॥
—उत्त. अ.११, गा. १०-१३

पंदर प्रकारना सुविनीत-

१६०. पंदर कारणे अभ्यासी सुविनीत कहेवाय छे.
१. जे नम्र व्यवहार करे छे.
२. जे चपळ होतो नथी.
३. जे मायावी होतो नथी.
४. जे कुतूहल करतो नथी.
५. जे कोईनो तिरस्कार करतो नथी.
६. जे क्रोधने टकावी राखतो नथी.
७. जे मित्रभाव राखनार प्रत्ये कृतज्ञ होय छे.
८. जे श्रुत प्राप्त करी मद करतो नथी.
९. जे स्खलना होवा छतां कोईनो तिरस्कार करतो नथी.
१०. जे मित्रो पर क्रोध करतो नथी.
११. जे अप्रिय मित्रनी पण एकांतमां प्रशंसा करे छे.
१२. जे कलेश अने मारामारीनुं वर्जन करे छे.
१३. जे कुळवान होय छे.
१४. जे लज्जावान होय छे. अने
१५. जे प्रतिसंलीन (इन्द्रिय अने मननुं संगोपन करनारो) होय छे.

ते बुद्धिमान मुनि विनीत कहेवाय छे.

सेहस्स करणीय कज्जाणि--

१६१. आलवन्ते लवन्ते वा, न निसीएज्ज कयाइ वि ।
चइऊण आसणं धीरो, जओ जत्तं पडिस्सुणे ॥
उत्त. अ.१, गा. २१

१६२. निसन्ते सियाऽमुहरी, बुद्धाणं अन्तिए सया ।
अट्ठजुत्ताणि सिक्खेज्जा, निरट्ठाणी उ वज्जए ॥
अणुसासिओ न कुप्पेज्जा,
खंतिं सेविज्ज पण्डिए ॥
खुड्डेहिं सह संसग्गिं, हासं कीडं च वज्जए॥
मा य चण्डालियं कासी, बहुयं मा य आलवे ।
कालेण य अहिज्जित्ता, तओ झाएज्ज एगगो ॥
—उत्त. अ. १, गा. ८-१०

शिष्यनां करवां योग्य कार्यो-

१६१. बुद्धिमान शिष्य गुरुना एकवार बोलावववाथी अथवा वारंवार बोलावववाथी कयारे पण बेसी न रहे, परन्तु ए जे आदेश आपे एनो आसन छोडीने यत्नपूर्वक अमल करे.

१६२. [शिष्य] आचार्य सामे प्रशान्त रहे, वाचाळ न अने. अर्थपूर्ण पदोने शीखे अने निरर्थक वातोनो त्याग करे.
[शिष्य] गुरु द्वारा अनुशासित होवाथी क्रोध न करे. क्षुद्र व्यक्तिओनी साथे संसर्ग, हास्य अने क्रीडा न करे.
[शिष्य] चांडालोचित्य आचरण [कुव्यवहार] न करे, वधु न बोले, स्वाध्यायकाळमां स्वाध्याय करे अने त्यारबाद एकलो ध्यान करे.

१६३. पडिणीयं च बुद्धाणं, वाया अदुव कम्मुणा ।
आवी वा जइ वा रहस्से, नेव कुज्जा कयाइ वि ॥
—उत्त. अ. १, गा. १७

१६३. [शिष्य] लोकोनी समक्ष अथवा एकान्तमां वचनथी अथवा कर्मथी कयारे पण आचार्यने प्रतिकूळ वर्तन न करे.

१६४. आयरिएहिं वाहिन्तो, तुसिणीओ न कयाइ वि ।
पसाय-पेही नियागट्ठी, उवचिट्ठे गुरुं सया ॥
—उत्त. अ. १, गा. २०

१६४. गुरुनी कृपानो चाहक मोक्षाभिलाषी शिष्य कोईपण स्थितिमां आचार्यनां वचन सांभळी मौन न रहेतां निरंतर एमनी सेवामां उपस्थित रहे.

१६५ न कोवए आयरियं, अप्पाणं पि न कोवए ।
बुद्धोवघाई न सिया, न सिया तोत्तगवेसए ॥
—उत्त. अ. १, गा. ४०

१६५. विनीत शिष्य आचार्यने क्रोधित न करे अने तेमनां कठोर अनुशासनाद्दिथी स्वयं-पोते क्रोधित न थाय अने गुरुने साचीखोटी संभळावीने तेमनो दोषदर्शक न थाय.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१६६. आहच्च चण्डालियं कट्टु, न निण्हविज्ज कयाइ वि ।
'कडं कडे' त्ति भासेज्जा, 'अकडं नो कडे' त्ति य ॥
—उत्त. अ. १, गा. ११

१६६. [शिष्ये] એકાએક ચંડાલોચિત કર્મ કર્યું હોય તો તેને કયારે પણ છુપાવે નહિ. અકરણીય કર્યું હોય તો 'કર્યું છે' અને ન કર્યું હોય તો 'નથી કર્યું' એમ કહે.

गुरुसमीवनिसीयण विही—

गुरु सन्मुख બેસવાનો વિધિ—

१६७. न पक्खओ, न पुरओ नेव किच्चाण पिट्ठओ ।
न जुंजे उरूणा उरूं, सयणे नो पडिस्सुणे ॥

नेव पल्हत्थियं कुज्जा, पक्खपिण्डं व संजए ।
पाए पसारिए वावि, न चिट्ठे गुरुणन्तिए ॥
—उत्त. अ. १, गा. १८-१९

१६७. [शिष्य] આચાર્યની બરાબર (સરખા ઊંચા સ્થાને) ન બેસે, આગળ કે પાછળ ન બેસે. એમના ગોઠણ્ણથી પોતાના ગોઠણ્ણ અડાડીને ન બેસે. પથારીમાં બેસીને જ એમના આદેશનો સ્વીકાર ન કરે, પરંતુ એને છોડીને સ્વીકાર કરે.

સંયમી મુનિએ ગુરુની સામે પલાંઠી વાળીને બેસવું નહિ, બન્ને હાથોથી શરીર બાંધી બેસવું નહિ, તથા પગ ફેલાવીને પણ બેસવું નહિ.

१६८. आसणे उवचिट्ठेज्जा, "अणुच्चे अकुए" थिरे ।
अप्पुट्ठाई निरुट्ठाई, निसीएज्जऽप्पकुक्कुए ॥
—उत्त. अ. १, गा. ३०

१६८. ગુરુના આસનથી નીચું હોય, અકંપમાન હોય અને સ્થિર હોય એવાં આસન પર બેસે. પ્રયોજન હોવા છતાં પણ વારંવાર ઊઠે નહિ, બેસે ત્યારે સ્થિર અને શાન્ત થઈને બેસે, હાથ પગ ઇત્યાદિથી ચંચળતા રહિત રહે.

पण्ह पुच्छा विही—

પ્રશ્ન પૂછવાની વિધિ :

१६९. इहलोगपारत्तहियं, जेणं गच्छइ सोग्गइं ।
बहुस्सुयं पज्जुवासेज्जा, पुच्छेज्जऽत्थ-विणिच्छयं ॥
—दस. अ. ८, गा. ४३

१६९. જે શ્રમણ ધર્મ દ્વારા આલોક અને પરલોકમાં હિત થાય છે, મૃત્યુ પશ્ચાત્ સુગતિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેની પ્રાપ્તિ માટે તે બહુશ્રુતની ઉપાસના કરે અને અર્થ-વિનિશ્ચય માટે પૃચ્છા કરે.

१७०. आसण-गओ न पुच्छेज्जा, नेव "सेज्जा गओ कयाइ" वि ।
आगम्मुयक्कुडओ सन्तो, पुच्छेज्जा पंजली-उडो ॥
—उत्त. अ. १, गा २२

१७०. આસન પર અથવા શય્યા પર બેઠાં બેઠાં કયારે પણ ગુરુને કોઈ વાત પૂછે નહિ, પરંતુ તેમની પાસે જઈ ઉત્કટ (ઉકડૂ) આસને બેસી હાથ જોડીને પૂછે.

१७१. नापुट्ठो वागरे किंचि[1], पुट्ठो वा नालियं वए ।
कोहं असच्चं कुव्वेज्जा[2], धारेज्जा पियमप्पियं ॥
उत्त. अ. १, गा. १४

१७१. પૂછ્યા વગર કંઈ પણ ન બોલે. પૂછ્યા પછી અસત્ય ન બોલે. ક્રોધ ન કરે. ક્રોધ આવી જાય તો તેને નિષ્ફળ કરી દે. પ્રિય અને અપ્રિય શિક્ષામણ્ણ ધારણ્ણ કરે, તે પર રાગ અને દ્વેષ ન કરે.

सेहकयपण्हस्स गुरुदिण्णमुत्तरं—

શિષ્યના પ્રશ્નનો ગુરુ દ્વારા ઉત્તર-

१७२ एवं विणयजुत्तस्स, सुत्तं अत्थं च तदुभयं ।
पुच्छमाणस्स सीसस्स, वागरेज्ज जहासुयं ॥
—उत्त. अ. १, गा. २३

१७२. આ પ્રમાણે જે શિષ્ય વિનીત સ્વભાવે જો પૂછે તો ગુરુ સૂત્ર, અર્થ અને તદુભય (સૂત્ર અને અર્થ બંને) જેવાં સાંભળ્યાં છે (જાણ્યાં છે) તેવાં જ બતાવે.

---

१. अपुच्छिओ णिक्कारणं न भासते । —छलकल्प चूर्णि पृ. २८८

२ ક્વચ ક્રોધ આવી જાય તો ઉપશાંત થઈ દુઃસંકલ્પ, દુર્વચન તેમજ દુષ્કૃત્યનો પશ્ચાત્તાપ કરે. ક્રોધને અસત્ય કરવાથી અર્થાત્ ક્રોધ કરવાથી સંચિત અશુભ કર્મવર્ગણાનાં ક્ષયની આ વિધિ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गुरुं पइ सेहस्स किच्चाइं—

१७३. तेसिं गुरुणं गुणसागराणं, सोच्चाण मेहावि सुभासियाइं ।
चरे मुणी पंचरए तिगुत्तो, चउक्कसायावगए स पुज्जो ॥
गुरुमिह सययं पडियरिय मुणी, जिणवय-निउणे अभिगमकुसले ।
धुणिय रयमलं पुरेकडं भासुरमउलं गइं गय ॥
—दस. अ. ९, उ. ३, गा. १४–१५

गुरु प्रत्ये शिष्यनां कर्त्तव्यो-

१७३. बुद्धिमान मुनि पंचमहाव्रतोमां लीन, त्रिगुप्तिधारी अने चारे कषायोथी रहित थाय छे, त्यारे गुणसमुद्र गुरुवर्यनां सुभाषित वचनोने सांभळीने तदनुसार आचरण करे छे ते ज पूजनीय बने छे. जिन धर्मनां तत्त्वोने जाणनारो, अतिथि-साधुओनो सुचतुर सेवक साधु गुरुनी आ लोकमां निरंतर सेवा करीने पूर्वकृत कर्मरजने क्षय करीने, दिव्यधाम, ज्ञान ज्योति स्वरूप सर्वोत्कृष्ट सिद्ध गतिने प्राप्त करे छे.

सेहं पइ गुरुस्स किच्चाइं—

१७४. जे माणिया सययं माणयंति, जत्तेण कन्नं व निवेसयंति ।
ते माणए माणरिहे तवस्सी, जिइंदिए सच्चरए स पुज्जो ॥
—दस. अ, ९, उ. ३, गा. १३

शिष्य प्रत्ये गुरुनां कर्त्तव्यो-

१७४. पिता जेम पोतानी कन्याने श्रेष्ठ स्थानमां स्थापित करे छे, ते ज प्रमाणे गुरुदेव यत्नपूर्वक शिष्यने ज्ञानादि सद्गुणोनी प्राप्ति करावी उच्च भूमिका पर मूकी दे छे. एवा उपकारी अने माननीय जितेन्द्रिय, सत्यमां सदा रत अने तपस्वी आचार्योनुं जे सन्मान करे छे ते पूज्य छे.

अणुसासणे सेहस्स किच्चाइं—

१७५. जं मे बुद्धाणुसासन्ति, सीएण फरुसेण वा ।
मम लाभो त्ति पेहाए, पयओ तं पडिस्सुणे ॥

अणुसासणमोवायं, दुक्कडस्स य चोयणं ।
हियं तं मन्नए पण्णो, वेसं होइ असाहुणो ॥

हियं विगय-भया बुद्धा, फरुसं पि अणुसासणं ।
वेस्सं तं होइ मूढाणं, खन्ति-सोहिकरं पयं ॥
—उत्त. अ. १, गा. २७–२९

अनुशासन-पालनमां शिष्यनुं कर्त्तव्य-

१७५. 'आचार्य मारा माटे कोमळ अथवा कठोर वचनोथी जे अनुशासन करे छे, ते मारा लाभ माटे छे.' एवो विचार करीने प्रयत्नपूर्वक एमनां वचनोनो स्वीकार करे.

कोमळ अथवा कठोर वचनोथी करवामां आवतुं अनुशासन दुष्कृतोनुं निवारण करे छे, प्रज्ञावान मुनि तेने हितकारी समजे छे, ज्यारे असाधु माटे ते ज द्वेषनुं कारण बनी जाय छे.

भय-मुक्त बुद्धिमान शिष्य गुरुनां कठोर अनुशासनने पण हितकर माने छे. परंतु अज्ञानीओ माटे ओ ज क्षमा अने चित्तविशुद्धि करनार गुण-वृद्धिनुं आधारभूत अनुशासन द्वेषनो हेतु बने छे.

गुरुकयाणुसासणस्स पभावो—

१७६. रमए पण्डिए सासं, हयं भद्दं व वाहए ।
बालं सम्मइ सासन्तो, गलियस्सं व वाहए ॥
उत्त. अ. १, गा. ३७

गुरुना अनुशासननो शिष्य पर प्रभाव-

१७६. जेम उत्तम घोडाने हंकारता तेनो वाहक आनंद पामे छे, ओ ज प्रमाणे पंडित (विनीत) शिष्य पर अनुशासन करतां गुरु आनंद पामे छे. अने जेम दुष्ट घोडाने हंकारतां तेनो वाहक खेद पामे छे, ओ ज प्रमाणे बाळ (अविनीत) शिष्य पर अनुशासन करतां गुरु खेद पामे छे.

कुवियगुरु पसायणट्ठा सेहस्स किच्चाइं—

१७७. आयरियं कुवियं नच्चा, पत्तिएण पसायए ।
विज्झवेज्ज पंजलिउडो, वएज्ज न पुणो त्ति य ॥
—उत्त. अ. १, गा. ४१

क्रोधी गुरु प्रत्ये शिष्यनुं कर्त्तव्य –

१७७. आचार्यने क्रोधित थयेला जाणीने विनीत शिष्य प्रीतिकारक वचनोथी एमने प्रसन्न करे, हाथ जोडीने एमने शांत करे. अने एम कहे के, 'हुं फरीथी एवुं क्यारेय करीश नहि.'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चउव्विहा विणयसमाही—

१७८. सुयं मे आउसं तेणं भगवया एवमक्खायं —इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणय-समाहिट्ठाणा पन्नत्ता।

प०—कयरे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्ठाणा पन्नत्ता?

उ०—इमे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्ठाणा पन्नत्ता, तं जहा—

१. विणयसमाही, २. सुयसमाही,
३. तवसमाही, ४. आयारसमाही।

विणए सुए अ तवे, य आयारे निच्चं पंडिया।
अभिरामयंति अप्पाणं, जे भवंति जिइंदिया॥

चउव्विहा खलु विणयसमाही भवइ तं जहा—

१. अणुसासिज्जंतो सुस्सूसइ,
२. सम्मं संपडिवज्जइ,
३. वेयमाराहइ,
४. न य भवइ अत्तसंपग्गहिए।

चउत्थं पयं भवइ। भवइ य इत्थ सिलोगो—

पेहेइ हियाणुसासणं, सुस्सूसइ तं च पुणो अहिट्ठए।
न य माणमएण मज्जइ, विणयसमाही आययट्ठिए॥

—दस. अ. ९, उ. ४, सु. १-६

विणयस्स सुफलं—

१७९. तम्हा विणयमेसेज्जा, सीलं पडिलभेज्जओ।
बुद्ध-पुत्ते नियागट्ठी, न निक्कसिज्जइ कण्हुई॥

—उत्त. अ. १, गा. ७

१८०. नच्चा नमइ मेहावी, लोए "कित्ती से" जायए।
हवई किच्चाणं सरणं, भूयाणं जगई जहा॥

पुज्जा जस्स पसीयन्ति, संबुद्धा पुव्वसंथुया।
पसन्ना लाभइस्सन्ति, विउलं अट्ठियं सुयं॥

ચાર પ્રકારની વિનય સમાધિ -

૧૭૮. હે આયુષ્યમાન! મેં સાંભળ્યું છે કે તે ભગવાને એવું પ્રતિપાદન કર્યું છે કે, આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચનમાં સ્થવિર ભગવંતોએ વિનય સમાધિનાં ચાર સ્થાનોનું પ્રરૂપણ કર્યું છે.

પ્ર. એ વિનય સમાધિનાં ચાર સ્થાન કયાં છે? જેનું સ્થવિર ભગવાને પ્રતિપાદન કર્યું છે?

ઉ. જેનું સ્થવિર ભગવાને પ્રતિપાદન કર્યું છે. એ વિનય સમાધિનાં ચાર સ્થાન આ છે.

૧ - વિનયસમાધિ,
૨ - શ્રુતસમાધિ,
૩ - તપસમાધિ,
૪ - આચાર સમાધિ.

જે જિતેન્દ્રિય હોય છે, તે પંડિત પુરુષ પોતાના આત્માને સદા વિનય, શ્રુત, તપ અને આચાર સમાધિમાં રમાડે છે.

વિનય સમાધિના ચાર પ્રકાર છે, જેમ કે

૧ - શિષ્ય આચાર્યનાં અનુશાસનને સાંભળવાની ઇચ્છા કરે.
૨ - અનુશાસનનો સમ્યક્ પ્રકારે સ્વીકાર કરે.
૩ - વેદની (શ્રુતજ્ઞાનની) આરાધના કરે.
૪ - આત્મપ્રશંસક ન થાય.

આ ચતુર્થ પદ છે. અને અહીં એક શ્લોક છે.

૧- મોક્ષાર્થી મુનિ હિતાનુશાસનની અભિલાષા કરે - સાંભળવાની ઇચ્છા કરે છે.
૨ - શુશ્રૂષા કરે છે - અનુશાસનને સમ્યક્ રૂપથી ગ્રહણ કરે છે.
૩ - અનુશાસનને અનુકૂળ આચરણ કરે છે.
૪ - હું વિનય-સમાધિમાં કુશળ છું - એ રીતે ગર્વ કે અહંકારથી ઉન્મત્ત થતો નથી.

વિનયનું સુપરિણામ -

૧૭૯. જેનાથી શીલની પ્રાપ્તિ થાય એવા વિનયનું આચરણ કરવું જોઈએ. જે આચાર્યનો પ્રિય શિષ્ય અને મોક્ષનો અભિલાષી હોય છે, તેને ગણમાંથી કાઢી મૂકવામાં આવતો નથી.

૧૮૦. વિનયનાં સ્વરૂપને જાણીને જે મેધાવી શિષ્ય વિનમ્ર બની જાય છે, તેની લોકમાં કીર્તિ થાય છે. જેવી રીતે પૃથ્વી પ્રાણીઓ માટે આધારભૂત છે, તેવી રીતે યોગ્ય શિષ્ય ધર્માચરણ કરનાર માટે આધારભૂત હોય છે.

શિક્ષણ-કાળ પહેલાં જ શિષ્યના વિનયભાવથી પરિચિત, સંબુદ્ધ પૂજ્ય આચાર્ય તેના પર પ્રસન્ન થઈ તેને પોતાના અર્થગંભીર વિપુલ શ્રુતજ્ઞાનનો લાભ કરાવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

स पुज्जसत्थे सुविणीयसंसए,
"मणोरुई" चिट्ठइ कम्म-संपया ।
तवोसमायारिसमाहिसंवुडे,
महज्जुई पंच-वयाइं पालिया ॥
स देव-गन्धव्व-मणुस्सपूइए, चइत्तु देहं
मलपंकपुव्वयं ।
सिद्धे वा हवइ सासए, देवे वा अप्परए
महिड्ढिए ॥
—उत्त. अ. १, गा. ४५-४८

તે પૂજ્ય થાય છે - તેના શાસ્ત્રીય જ્ઞાનનું ખૂબ જ સન્માન થાય છે. એના સર્વ સંશય દૂર થાય છે. તે ગુરુનો મનગમતો થાય છે. તે કર્મ-સંપદા (દસવિધ-સમાચારી) થી સંપન્ન થઈને રહે છે. તે તપસમાધિથી સંપન્ન હોય છે. તે પાંચ મહાવ્રતોનું પાલન કરી મહાન તેજસ્વી થઈ જાય છે.

દેવ, ગન્ધર્વ અને મનુષ્યોથી પૂજિત તે વિનીત શિષ્ય મલ અને પંકથી બનેલા શરીરનો ત્યાગ કરી કાં તો શાશ્વત સિદ્ધ બને છે. અથવા અલ્પ-કર્મવાળો મહાન ઋદ્ધિ-સંપન્ન દેવ થાય છે.

अविणीय लक्खणाइं—

१८१. आणाऽनिद्देसकरे, गुरूणमणुववायकारए ।
पडिणीए असंबुद्धे, "अवीणिए त्ति" वुच्चई ॥
—उत्त. अ. १, गा. ३

અવિનીતનાં લક્ષણો -

૧૮૧. જે ગુરુની આજ્ઞા અને આદેશનું પાલન કરતો નથી, ગુરુની સેવા-શુશ્રૂષા કરતો નથી, જે ગુરુથી પ્રતિકૂળ વર્તન કરે છે અને ગુરુના વિચારોને જાણતો નથી તે "અવિનીત" કહેવાય છે.

१८२. आयरियउवज्झाएहिं, सुयं विणयं च गाहिए ।
ते चेव खिंसई बाले, पावसमणे त्ति वुच्चई ॥
आयरियउवज्झायाणं, सम्मं नो पडितप्पइ ।
अप्पडिपूयए थद्धे, पावसमणे त्ति वुच्चई ॥
—उत्त. अ. १७, गा. ४-५

૧૮૨. જે આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયે શ્રુત અને વિનય ધર્મ શીખવ્યો એમની જે નિંદા કરે છે, તે વિવેક-ભ્રષ્ટ મુનિ 'પાપ-શ્રમણ' કહેવાય છે.

જે આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયનાં કાર્યોની સમ્યક્ પ્રકારે ચિંતા કરતો નથી, તેમની સેવા કરતો નથી, જે વડીલોનું સન્માન કરતો નથી અને જે અભિમાની હોય છે, તે 'પાપ-શ્રમણ' કહેવાય છે.

तिविहे अविणए--

१८३. अविणए तिविहे पण्णत्ते, तं जहा--
देसच्चाई,
निरालंबणता,
णाणा पेज्जदोसे ।
ठाणं.अ.३, उ.३, सु १९३(६)

ત્રણ પ્રકારના અવિનય -

૧૮૩. અવિનયના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે.
૧ - દેશત્યાગી - સ્વામીને આળો આપી દેશ છોડીને ચાલ્યા જવું.
૨ - નિરાલમ્બન - ગચ્છ અથવા કુટુંબને છોડી તેનાથી દૂર થવું.
૩ - નાનાપ્રેયોદ્વેષી - અનેક પ્રયોજનથી લોકોની સાથે રાગ-દ્વેષ કરવો.

चउद्दसविहे अविणीए--

१८४. अह चउदसहिं ठाणेहिं, वट्टमाणे उ संजए ।
अविणीए वुच्चई सो उ, निव्वाणं च न गच्छई ॥

अभिक्खणं कोही हवई, पबन्धं च पकुव्वई ।
मित्तिज्जमाणो वमई, सुयं लद्धुण मज्जई ॥

अवि पावपरिक्खेवी, अवि मित्तेसु कुप्पई ।
सुप्पियस्सावि मित्तस्स, रहे भासइ पावगं ॥

पइण्णवाई दुहिले, थद्धे लुद्धे अणिग्गहे ।
असंविभागी अचियत्ते, अविणीए त्ति वुच्चई ॥
उत्त.अ. ११, गा. ६-९

ચૌદ પ્રકારના અવિનીત -

૧૮૪. ચૌદ પ્રકારે વર્તન કરનાર (મુનિ) અવિનીત કહેવાય છે, તે નિર્વાણને પામતો નથી-

૧ - જે વારંવાર ક્રોધ કરે છે. ૨ - જે ક્રોધ ટકાવી રાખે છે. ૩ - જે મૈત્રી-ભાવનો અસ્વીકાર કરે છે. ૪ - જે શ્રુત (જ્ઞાન) પ્રાપ્ત કરી અહંકાર કરે છે. ૫ - જે ભૂલ કરનારનો તિરસ્કાર કરે છે. ૬ - જે મિત્રો પર ક્રોધ કરે છે. ૭ - જે અત્યંત પ્રિય મિત્રની પણ એકાન્તમાં કુથલી કરે છે. ૮ - જે કારણ વગર પ્રલાપ કરે છે. ૯ - જે દેશદ્રોહી છે. ૧૦ - જે અભિમાની છે. ૧૧ - જે સરસ આહાર આદિમાં આસક્ત છે. ૧૨ - જે અજિતેન્દ્રિય છે. ૧૩ - જે અસંવિભાગી છે. ૧૪ - જે અપ્રીતિકર છે, તે અવિનીત કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अविणीय सरूवं--

१८५. एवं ते सिस्सा दिया य, राओ य अणुपुव्वेण वाइया तेहिं महावीरेहिं पण्णाणमंतेहिं, तेसिंतिए पन्नाणमुवलब्भ हेच्चा उवसमं फारुसियं समादियंति ।

वसित्ता बंभचेरंसि आणं तं णो त्ति मन्नमाणा।

आघायं तु सोच्चा निसम्म, 'समणुन्ना जीविस्सामो' एगे णिक्खम्म ते असंभवेता विडज्झमाणा कामेसु गिद्धा अज्झोववन्ना समाहिमाघायमझोसयंता सत्थारमेव फरुसं वयंति । सीलमंता उवसंता संखाए रीयमाणा,'असीला' अणुवयमाणस्स बितिया मंदस्स बालया।

णियट्टमाणा वेगे आयारगोयरमाइक्खंति । नाणब्भट्ठा दंसणलूसिणो नममाणा एगे जीवियं विप्परिणामेंति ।

पुट्ठा वेगे णियच्छंति, जीवियस्सेव कारणा। निक्खंतं पि तेसिं दुन्निक्खंतं भवई ।

बालवयणिज्जा हु ते नरा पुणो पुणो जातिं पकप्पेंति अहे संभवंता विहायमाणा 'अहमंसीति विउक्कसे' उदासीणे फरुसं वयंति पलियं पगंथे, अदुवा अगंथे अतहेहिं तं मेहावी जाणिज्जा धम्मं ।

--आ सु. १, अ ६ उ.४, सु.१९०-१९१

अविनीतनुं स्वरूप -

१८५. आ रीते महान वीर अने ज्ञानवान गुरु दिवस रात सतत शिक्षा आपी शिष्यने तैयार करे छे. तेमांथी केटलाक शिष्य गुरु पासेथी ज्ञान प्राप्त करी शांत भावने छोडी अभिमानी-स्वेच्छाचारी बनी जाय छे.

केटलाक शिष्यो संयम अंगीकार कर्या पछी सत्पुरुषोनी आज्ञानो अनादर करे छे.

केटलाक शिष्यो कुशीलनां दुष्परिणाम जोईने जिनभाषित तत्त्वने सांभळी समजी "आपणे सर्वना मानीता थईशुं" एवो विचार करी दीक्षा धारण करे छे. परंतु मोक्षमार्गमां नहीं चालतां, कामभोगोथी मळतां सुखमां मूर्च्छित थई विषयोनो विचार करता थका तीर्थंकरभाषित समाधिने प्राप्त करता नथी. उलटा हितशिक्षा आपनार मुनिने कठोर वचन कहे छे.

तथा केटलाक स्वयं भ्रष्ट होवा छतां पण बीजा सुशील क्षमावंत, विवेकथी वर्तता मुनिओने कुशील कहे छे. आवा अज्ञानी-मूर्खनी आ बीजी अज्ञानता छे.

केटलाक शिष्यो संयमनुं पालन न करता होवा छतां पण संयमना आचार - गोचर बराबर कहे छे. केटलाक शिष्यो ज्ञान-दर्शनथी भ्रष्ट होवा छतां पण एम कहे छे के 'अमे जे आचरण करी रह्या छीओ ते ज शुद्ध आचार छे' एटले ज्ञान-दर्शनथी भ्रष्ट ते शिष्यो विनयी होवा छतां पण आचारभ्रष्ट छे. केटलाक साधारण कक्षाना शिष्यो परिषहोथी डरी असंयमित जीवन जीववा माटे संयमथी भ्रष्ट थई जाय छे. तेवी व्यक्तिनी दीक्षा पण कुदीक्षा छे.
ते असंयमी शिष्यो साधारण पुरुषो द्वारा पण निंदित थाय छे. केटलाक अल्पश्रुत शिष्यो पोते विद्वान छे तेवो देखाव करीने 'हुं विद्वान छुं' एम प्रमाणे कहीने जे तटस्थ श्रमणो छे तेमने तुच्छकारे छे, अथवा मिथ्या दोषारोपण करीने तेमनी अवहेलना करे छे. तेथी तेओ वारंवार चारेय गतिओमां जन्म ले छे. एटले बुद्धिमान शिष्य विनयधर्मने जाणे.

गुरुआईणं पडिणीया--

१८६. रायगिहे नयरे-जाव-एवं वयासी--

प्र०--गुरु णं भंते ! पडुच्च कति पडिणीया पण्णत्ता ?

उ०--गोयमा ! तओ पडिणीया पण्णत्ता तं जहा--

आयरियपडिणीए उवज्झायपडिणीए, थेरपडिणीए ।

गुर्वादिना प्रत्यनीक --

१८६. राजगृह नगरमां (गौतम स्वामीओ) यावत् (श्रमण भगवान महावीरने) आ प्रमाणे पूछ्युं-

प्र. भंते ! गुरुदेवना केटला प्रत्यनीक (विरोधी) कह्या छे ?

उ. गौतम ! त्रण प्रत्यनीक कह्या छे. ते आ प्रमाणे छे --

१ - आचार्य-प्रत्यनीक, २ - उपाध्याय-प्रत्यनीक]
३ - स्थविर-प्रत्यनीक

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प० गइं णं भंते ! पडुच्च कति पडिणीया पण्णत्ता ?

उ० –गोयमा ! तओ पडिणीया पण्णत्ता तं जहा-
इहलोगपडिणीए, परलोगपडिणीए,
दुहओलोगपडिणीए ।

प०––समूहं णं भंते ! पडुच्च कति पडिणीया पण्णत्ता ?

ऊ०––गोयमा ! तओ पडिणीया पण्णत्ता,
तं जहा-
कुलपडिणीए गणपडिणीए
संघपडिणीए ।

प०—अणुकंप पडुच्च कति पडिणीया पण्णत्ता ?

उ०—गोयमा ! तओ पडिणीया पण्णत्ता, तं जहा—
तवस्सिपडिणीए, गिलाणपडिणीए,
सेहपडिणीए ।

प०—सुयं णं भंते ! पडुच्च कति पडिणीया पण्णत्ता ?

उ०— गोयमा ! तओ पडिणीया पण्णत्ता,
तं जहा—
सुत्तपडिणीए, अत्थपडिणीए,
तदुभयपडिणीए ।

प०–भावं णं भंते । पडुच्च कति पडिणीया पण्णत्ता ?

उ०–गोयमा ! तओ पडिणीया पण्णत्ता, तं जहा–
नाणपडिणीए, दंसणपडिणीए, चरित्तपडिणीए[1]
—वि. स. ८, उ. ८, सु. १–७

अविणीय उवमाइं –

१८७ जहा सुणी पूइ-कण्णी, निक्कसिज्जइ सव्वसो ।
एवं दुस्सील-पडिणीए, मुहरी निक्कसिज्जई ॥

कण-कुण्डगं चइत्ताणं, विट्ठं भुंजइ सूयरे ।
एवं सीलं चइत्ताणं, दुस्सीले रमई मिए ॥

सुणियाऽभावं साणस्स, सूयरस्स नरस्स य ।
विणए ठवेज्ज अप्पाणं, इच्छन्तो हियमप्पणो ॥
—उत्त. अ. १. गा. ४–६

प्र. भंते ! गतिની અપેક્ષાથી કેટલા પ્રત્યનીક કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ પ્રત્યનીક કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે —
૧ – ઇહલોક-પ્રત્યનીક, ૨ – પરલોક-પ્રત્યનીક,
૩ – ઉભયલોક-પ્રત્યનીક.

પ્ર. ભંતે ! સમૂહ (શ્રમણસંઘ)ની અપેક્ષાએ કેટલા પ્રત્યનીક કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ પ્રત્યનીક કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે —
૧ – કુળ-પ્રત્યનીક, ૨ – ગણ-પ્રત્યનીક
૩ – સંઘ પ્રત્યનીક

પ્ર. ભંતે ! (સાધુઓની) અનુકંપાની અપેક્ષાએ કેટલા પ્રત્યનીક કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ પ્રત્યનીક કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે–
૧. – તપસ્વી-પ્રત્યનીક, ૨ – ગ્લાન-પ્રત્યનીક
૩ – શૈક્ષ-(નવદીક્ષિત) પ્રત્યનીક.

પ્ર. ભંતે ! શ્રુતની અપેક્ષાએ કેટલા પ્રત્યનીક કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ પ્રત્યનીક કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે —
૧. – સૂત્ર-પ્રત્યનીક, ૨ – અર્થ-પ્રત્યનીક
૩ - તદુભય-પ્રત્યનીક.

પ્ર. ભંતે ! ભાવની અપેક્ષાથી કેટલા પ્રત્યનીક કહ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ પ્રત્યનીક કહ્યા છે.તે આ પ્રમાણે છે —
૧ – જ્ઞાન-પ્રત્યનીક, ૨ – દર્શન-પ્રત્યનીક,
૩ – ચારિત્ર-પ્રત્યનીક.

અવિનીતની ઉપમાઓ —

૧૮૭ જેમ સડેલા કાનવાળી કૂતરીને સર્વ સ્થાનોમાંથી કાઢી મૂકવામાં આવે છે, તેમ દુઃશીલ, ગુરુને પ્રતિકૂળ વર્તન કરનાર, વાચાળ શિષ્યને પણ સર્વ જગ્યાએથી અપમાનિત કરી કાઢીમૂકવામાં આવેછે.

જેમ સુવ્વર ઓખાના ભૂંસાને છોડીને વિષ્ટા ખાય છે. તેમ અજ્ઞાની ભિક્ષુ શીલને છોડીને દુઃશીલમાં રમણ કરે છે.

સડેલા કાનવાળી કૂતરી અને વિષ્ટા ખાનાર સુવ્વરની સમાન, દુઃશીલથી મનુષ્યની ન શોભે તેવી હીન સ્થિતિ થાય છે, એમ સમજીને પોતાનું હિત ઇચ્છનાર ભિક્ષુએ વિનયધર્મને અંગીકાર કરવો જોઈએ.

---

१ ठाणं. अ. ३, उ. ४, सु. २०८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१८८. मा "गलियस्से व" कसं, वयणमिच्छे पुणो पुणो ।
कसं व दट्ठुमाइण्णे, पावगं परिवज्जए ॥
—उत्त. अ. १, गा. १२

१८८. જેમ અડિયલ ઘોડો ચાબુકનો માર વારંવાર ખાય છે, તેમ વિનીત શિષ્ય ગુરુના આદેશ-ઉપદેશની વારંવાર અપેક્ષા ન કરે. જેમ ચપળ ઘોડો ચાબુકને જોતાં જ ઉન્માર્ગ છોડી દે છે, તેમ વિનીત શિષ્ય ગુરુના સંકેત માત્રથી પાપકર્મ અર્થાત્ અશુભ પ્રવૃત્તિને છોડી દે.

१८९. जे य चंडे मिए थद्धे, दुव्वाई नियडी सढे ।
वुज्झइ से अविणीयप्पा, कट्ठं सोयगयं जहा ॥

विणयं पि जो उवाएणं, चोइओ कुप्पई नरो ॥
दिव्वं सो सिरिमेज्जंति दंडेण पडिसेहए ॥
—दस. अ. ९, उ. २, गा. ३-४

१८९. જે ક્રોધી છે, મૂર્ખ છે, અહંકારી છે, દુર્વાદી છે, કઠોરભાષી છે, કપટી છે તથા સંયમયોગમાં આદર-હીન છે તે અવિનીતાત્મા જલપ્રવાહમાં પડેલ કાષ્ઠ જેમ વહી જાય છે, તેમ સંસારસાગરમાં વહી જાય છે.

જે મનુષ્ય કોઈ ઉપાયથી વિનયધર્મ પ્રત્યે પ્રેરિત કરાય તો ક્રોધિત થાય છે, તે આવતી દિવ્ય લક્ષ્મીને દંડો મારીને હાંકી કાઢવા સમાન કાર્ય કરે છે.

१९०. खलुंके जो उ जोएइ, विहम्माणो किलिस्सई ।
असमाहिं च वेएइ, तोत्तओ य से भज्जई[1] ॥

एगं डसइ पुच्छंमि, एगं विन्धइऽभिक्खणं ।
एगो भंजइ समिलं एगो उप्पहपट्ठिओ ॥

एगो पडइ पासेणं, निवेसइ निविज्जई ।
उक्कुदइ उप्फिडई, सढे बालगवी वए ॥

माई मुद्धेण पडई, कुद्धे गच्छइ पडिप्पहं ।
मयलक्खेण चिट्ठई, वेगेण य पहावई ॥

छिन्नासे छिन्दई सिल्लिं, दुहन्तो भंजए जुगं ।
से वि य सुस्सुयाइत्ता, उज्जाहित्ता पलायए ॥

खलुंका जारिसा जोज्जा, दुस्सीसा वि हु तारिसा ।
जोइया धम्मजाणम्मि, भज्जन्ति धिइदुब्बला ॥

इड्ढीगारविए एगे, एगेऽत्थ रसगारवे ।
सायागारविए एगे, एगे सुचिरकोहणे ॥

भिक्खालसिए एगे, एगे ओमाणभीरुए थद्धे ।
एगं च अणुसासम्मी, हेऊहिं कारणेहि य ॥
सो वि अन्तरभासिल्लो, दोसमेव पकुव्वई ।
आयरियाणं तं वयणं, पडिकूलेइ अभिक्खणं ॥

१९०. જે દુષ્ટ બળદો જોડે છે, તે તેમને મારતાં મારતાં ક્લેશ પામે છે, અસમાધિનો અનુભવ કરે છે, છેવટે તેની ચાબુક પણ તૂટી જાય છે.

તે ગુસ્સે બનેલો વાહક કોઈની પૂંછડી મરડે છે, તો કોઈને વારંવાર પરોણી ઘોંચે છે. અને તેથી તે બળદોમાંથી કોઈ એક બળદ ઘૂંસરી તોડી નાંખે છે તો વળી બીજો ઉન્માર્ગે ચાલ્યો જાય છે.

કોઈ માર્ગ પર બેસી જાય છે, તો કોઈ પડી જાય છે. કોઈ સૂઈ જાય છે, તો કોઈ કૂદે છે. કોઈ ઊછળે છે, તો કોઈ દુષ્ટ બળદ તરુણ ગાયની પાછળ દોડે છે.

કોઈ માયાવી બળદ માથું ઊંધું ઢાળીને જમીન પર પડી જાય છે. કોઈ ગુસ્સે થઈ ઉન્માર્ગે ચાલ્યો જાય છે. કોઈ મરેલા જેવો પડયો રહે છે, તો કોઈ જોરથી દોડવા માંડે છે.

કોઈ દુષ્ટ બળદ ધાંધલ કરી, બધું તોડી ફોડી નાંખે છે. દુર્દાન્ત બની ઘૂંસરી તોડી નાખે છે અને સૂં-સૂં અવાજ કરતો ગાડું છોડીને ભાગી જાય છે.

અયોગ્ય બળદ જેમ વાહનને તોડી નાંખે છે, તે જ રીતે ધીરજ વિનાના શિષ્યને પણ ધર્મ-ધ્યાનમાં જોડતાં તે પણ તેને ફગાવી દે છે.

કોઈ ઐશ્વર્યનો અહંકાર કરે છે, કોઈ રસનું અભિમાન કરે છે, કોઈ સુખનું અભિમાન કરે છે, તો કોઈ લાંબો વખત ગુસ્સો કરે છે.

કોઈ ભિક્ષાચરીમાં આળસ કરે છે, કોઈ અપમાનથી ડરે છે, તો કોઈ હઠીલો બની જાય છે.

કારણોસર ગુરુ કોઈવાર કોઈને અનુશાસિત કરે છે તો તે વચ્ચે બોલે છે, આચાર્યનાં વચનોમાં દોષ કાઢે છે, વારે વારે તેમના કહ્યાંથી ઊંધું વર્તન કરે છે.

---

१ दुग्गओ वा पओएणं चोइओ वहई रहं । एवं दुब्बुद्धि किच्चाणं वुत्तो वुत्तो पकुव्वइ ॥ —दस. अ. ९, उ. २, गा. १९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

न सा ममं वियाणाइ, न वि सा मज्झ दाहिई ।
निग्गया होहिई मन्ने, साहू अन्नोऽत्थ वच्चउ ॥

पेसिया पलिउंचन्ति, ते परियन्ति समन्तओ ।
रायवेट्ठिं व मन्नन्ता, करेन्ति भिउडिं मुहे ॥

वाइया संगहिया चेव, "भत्तपाणे य" पोसिया ।
जायपक्खा जहा हंसा, पक्कमन्ति दिसोदिसिं ॥

अह सारही विचिन्तेइ, खलुंकेहिं समागओ ।
किं मज्झ दुट्ठसीसेहि, अप्पा मे अवसीयई ॥

जारिसा मम सीसाउ, तारिसा गलिगद्दहा ।
गलिगद्दहे चइत्ताणं, दढं परिगिण्हइ तवं ॥
—उत्त. अ. २७, गा. ३-१६

लिक्षा आपती वખते કોઈ શિષ્ય ગુરુને કહે છે – 'ગૃહિણી મને નથી ઓળખતી. મને આપશે નહીં' 'મને લાગે છે તે બહાર ગઈ હશે. માટે કોઈ બીજો સાધુ જાય.'

કોઈ કામે મોકલે તો કામ કર્યા વિના પાછો ફરે, ખબરે, આમતેમ ભટકે, ગુરુની આજ્ઞાને વેઠ માની ભવાં ચઢાવી મોં બગાડે છે.

જેમ પાંખ આવતાં હંસ જુદી જુદી દિશામાં ઊડી જાય છે, તેવી જ રીતે ધર્મના આચારવિચાર શીખવીને દીક્ષિત કરેલા તેમ જ આહાર-પાણીથી પોષેલા કુશિષ્યો બીજે ચાલ્યા જાય છે.

અવિનીત શિષ્યથી દુઃખી થઈને ધર્મધ્યાનના સારથી આચાર્ય વિચારે છે. "મને આ દુષ્ટ શિષ્યોથી શો લાભ? એમનાથી મારો આત્મા દુઃખી થાય છે. વ્યાકુળ થાય છે."

"ગળિયા ગધેડા જેવા મારા શિષ્યો છે." આમ વિચારી ગણાચાર્ય, ગળિયા ગધેડા જેવા શિષ્યોને છોડી દૃઢતાથી તપસાધનામાં મગ્ન બને છે.

अविणीय-विणीय सरूवं—

१९१. जे यावि चंडे मइ-इड्ढिगारवे,
पिसुणे नरे साहसहीणपेसणे ।
अदिट्ठधम्मे विणए अकोविए,
असंविभागी न हु तस्स मोक्खो ॥

निद्देसवत्ती पुण जे गुरुणं,
सुयत्थधम्मा विणयम्मि कोविया ।
तरित्तु ते ओहमिणं दुरुत्तरं,
खवित्तु कम्मं गइमुत्तमं गया ॥
—दस. अ. ९, उ. २, गा. २२-२३

અવિનીત અને વિનીતનું સ્વરૂપ –

૧૯૧ – જે મનુષ્ય ક્રોધી છે, જેને બુદ્ધિ અને ઋદ્ધિનો ગર્વ છે, જે ચુગલીખોર છે, જે અયોગ્ય કાર્યમાં સાહસી છે, જે ગુરુની આજ્ઞાનું યથાસમય પાલન કરતો નથી, જે અદૃષ્ટ (અજ્ઞાત)-ધર્મા છે, જે વિનયથી અજાણ છે તથા જે અસંવિભાગી છે તેનો કદાપિ મોક્ષ થતો નથી.

જે ગુરુની આજ્ઞામાં રહેનાર છે, જ્ઞાન તથા ધર્મનાં રહસ્યને જાણનાર છે, વિનયનું પાલન કરવામાં પંડિત છે, તે મુશ્કેલીથી તરી શકાય એવા ઘોર સંસારસાગરને તરી જઈ કર્મોનો ક્ષય કરી ઉત્તમ ગતિને પામે છે.

अविणीय-सुविणीय लक्खणाइं—

१९२. तहेव अविणीयप्पा, उववज्झा हया गया ।
दीसंति दुहमेहंता, आभिओगमुवट्ठिया ॥

तहेव सुविणीयप्पा, उववज्झा हया गया ।
दीसंति सुहमेहंता, इड्ढिं पत्ता महायसा ।

तहेव अविणीयप्पा, लोगंसि नरनारिओ ।
दीसंति दुहमेहंता, छाया ते विगलिन्दिया ॥

અવિનીત-સુવિનીતનાં લક્ષણ –

૧૯૨. જેવી રીતે રાજા આદિ મહાપુરુષોનાં હાથી અને અશ્વો આદિ પશુ, જે પોતાના સ્વામીની આજ્ઞા પાળતાં નથી અર્થાત્ માલિકના ઇશારા પ્રમાણે કાર્યમાં જોડાતાં નથી તે ઘોર દુઃખ અનુભવતાં કે ભોગવતાં દેખાય છે તેવી રીતે જે વિનયગુણથી રહિત આત્માઓ છે તે હંમેશાં દુઃખ જ પામે છે.

તેનાથી વિપરીત સેનાપતિ વગેરે લોકો પાસેથી શિક્ષણ પામી તેમને આધીન રહી, ઇશારા પ્રમાણે વર્તનારા સુવિનીત એવા અશ્વો તથા હાથીઓ સમૃદ્ધિ પામી, મહાયશવાળા બની અતિ સુખ ભોગવતા દેખાય છે.

અવિનય કરનારાં સ્ત્રી-પુરુષો માર પડવાથી ઘાયલ થયેલાં, કૂબડાં, ઇન્દ્રિય-વિકલ બનેલાં આ લોકમાં ઘોરાતિઘોર દુઃખ ભોગવતાં, પ્રત્યક્ષ દેખાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दण्डसत्थपरिजुण्णा, असब्भवयणेहि य ।
कलुणा विवन्नछंदा, खुप्पिवासाए परिगया ॥

तहेव सुविणीयप्पा लोगंसि नरनारिओ ।
दीसंति सुहमेहंता, इड्ढिपत्ता महायसा ॥

तहेव अविणीयप्पा, देवा जक्खा य गुज्झगा ।
दीसंति दुहमेहंता, आभिओगमुवट्ठिया ॥

तहेव सुविणीयप्पा, देवा जक्खा य गुज्झगा ।
दीसंति सुहमेहंता, इड्ढिपत्ता महायसा ॥

जे आयरिय-उवज्झायाणं, सुस्सूसावयणंकरा ।
तेसिं सिक्खा पवड्ढंति, जलसित्ता इव पायवा ॥
—दस. अ. ९, उ. २. गा. ५-१२

अविनीत पुरुषो दंड अने शस्त्रथी क्षत-विक्षत शरीरवाळा, असभ्य वचनोथी सर्वत्र तिरस्कार पामनारा, दीनभाव देखाडनारा, पराधीन जीवन व्यतीत करनारा तेम ज क्षुधा-तृषानी तीव्र असह्य वेदना भोगवता देखाय छे.

परंतु जे नरनारीओओ विनयनी आराधना करी होय छे ते आ लोकमां महायशस्वी अने महासंपत्तिने पामी सुख भोगवतां देखाय छे.

अविनीत आत्मा देव, यक्ष के भवनपति गुह्यक नामक देवयोनिमां उत्पन्न थाय तो त्यां पण चाकरपणुं पामीने दुःख भोगवतां ज देखाय छे.

परंतु जे सुविनीत आत्मा छे ते देव, यक्ष अने भवनपतिदेव थईने पण त्यां महायशस्वी तथा महाऋद्धिमान थईने सुख भोगवतां ज देखाय छे.

जे शिष्य आचार्य अने उपाध्यायनी शुश्रूषा अने आज्ञापालन करे छे एमनुं ज्ञान पाणीथी सिंचायेलां वृक्षोनी जेम प्रतिदिन वृद्धिने पामे छे.

अविनीत-विणीतस्स य आयरण-पभावो—

१९३. अप्पणट्ठा परट्ठा वा, सिप्पा णेउणियाणि य ।
गिहिणो उवभोगट्ठा, इहलोगस्स कारणा ॥

जेण बंधं वहं घोरं, परियावं च दारुणं ।
सिक्खमाणा नियच्छन्ति, जुत्ता ते ललिइंदिया ॥

ते वि तं गुरुं पूयंति, तस्स सिप्पस्स कारणा ॥
सक्कारेंति नमंसंति, तुट्ठा निद्देसवत्तिणो ॥

किं पुण जे सुयग्गाही, अणंतहियकामए ।
आयरिया जं वए भिक्खू, तम्हा तं नाइवत्तए ॥

नीयं सेज्जं गइं ठाणं, नीयं च आसणाणि य ।
नीयं च पाए वंदेज्जा, नीयं कुज्जा य अंजलिं ॥

संघट्टइत्ता काएण, तहा उवहिणामवि ।
खमेह अवराहं मे, वएज्ज न पुणो त्ति य ॥
—दस.अ. ९, उ.२, गा. १३-१८

અવિનીત અને સુવિનીતના આચરણનો પ્રભાવ –

૧૯૩. ગૃહસ્થો પોતાના જીવનનિર્વાહને માટે તથા પર (સગાસંબંધી કુટુંબ આદિ)ના પાલન-પોષણને માટે, ફક્ત આ લોકમાં જ સુખસાધન, ઐશ-આરામને માટે, વિવિધ પ્રકારની શિલ્પકળાઓ શીખવા તથા તેમાં નિપુણ બનવા માટે તે તે કલાઓના આચાર્યો પાસે જાય છે. ત્યાં –

કળાઓને શીખવામાં જોડાયેલા સુકોમળ શરીરવાળા રાજકુમારાદિ કળા શીખવતા આચાર્યો વડે થતાં બંધન તેમજ અત્યંત અસહનીય શારીરિક ત્રાસ તેમજ કોઈ પણ પ્રકારના કઠોર પરિતાપને સહન કરે છે. છતાં પણ –

તે રાજકુમારાદિ છાત્રો, ગુરુની આજ્ઞામાં રહેનારા, સંતુષ્ટ રહેનારા, શિલ્પ આદિ કળાઓ શીખવામાં ઉત્સાહ ધારણ કરનારા બની ગુરુની પૂજા કરે છે, સત્કાર કરે છે, તેમજ નમસ્કાર પણ કરે છે.

તો પછી જે જ્ઞાનને પામવામાં તત્પર અને અનંતહિત (મોક્ષ) નો ઇચ્છુક છે એનું તો કહેવું જ શું ? તે માટે તે આચાર્ય જે કહે તેનું, એમનાં વચનનું ભિક્ષુ ઉલ્લંઘન ન કરે.

ભિક્ષુ (આચાર્યથી) નીચી શય્યા રાખે, નીચી ગતિ કરે, નીચે ઊભો રહે, નીચું આસન રાખે અને સમ્યક્ પ્રકારે નમ્ર થઈને ગુરુનાં ચરણ-કમળોની વંદના કરે.

પોતાના શરીરથી, ઉપકરણોથી અથવા અન્ય બીજા પ્રકારથી આચાર્યને અને તેમનાં ઉપકરણોને સ્પર્શ થવાથી શિષ્ય આ પ્રમાણે કહે – "આપ મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. હું ફરી આવું કરીશ નહીં."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१९४. (आलवंते लवंते वा, न निसेज्जाए पडिस्सुणे।
मोत्तूणं आसणं धीरो, सुस्सूसाए पडिस्सुणे॥)
दस. अ. ९ उ. २, गा. २०, टिप्पण

१९५. विवत्ती अविणीयस्स, संपत्ती विणियस्स य।
जस्सेयं दुहओ नायं, सिक्खं से अभिगच्छइ॥
—दस. अ.९, उ.२, गा.२१

१९६. अणासवा थूलवया कुसीला
मिउं पि चण्डं पकरेंति सीसा।
चित्ताणुया लहु दक्खोववेया,
पसायए ते हु दुरासयं पि॥
—उत्त. अ.१, गा.१३.

१९७. जे विग्गहीए अन्नायभासी,
न से समे होति अझंझपत्ते।
ओवायकारी य हिरीमणे य,
एगंतदिट्ठी य अमाइरूवे॥

से पेसले सुहुमे पुरिसजाते,
जच्चज्जणिए चेव सुउज्जुयारे।
बहुंपि अणुसासिते जे तहच्चा,
समे हु से होति अझंझपत्ते॥
—सूय. श्रु. १, अ. १३, गा. ६-७.

अविणीय-सुविणीयाणं चिंतणं—

१९८. "खड्डुया मे चवेडा मे, अक्कोसा य वहा य मे"।
कल्लाणमणुसासन्तो, पावदिट्ठि त्ति मन्नई॥

पुत्तो मे भाय नाइ त्ति, साहू कल्लोण मन्नई।
पावदिट्ठी उ अप्पाणं, सासं "दासं व" मन्नई॥
उत्त. अ. १, गा. ३८-३९

पंच असिक्खा ठाणाणि—

१९९. अह पंचहिं ठाणेहिं, जेहिं सिक्खा न लब्भई।
थम्भा कोहा पमाएणं, रोगेणालस्सएण य॥
उत्त. अ. ११, गा. ३

१९४. (बुद्धिमान शिष्य गुरुना એકવાર બોલાવવાથી કયારે પણ બેસી ન રહે, પરંતુ આસન છોડી शुश्रूषा सहित એમનાં વચનનો સ્વીકાર કરે અને યોગ્ય ઉત્તર આપે.)

१९५. "अविनयीने विपत्ति अने विनयीने संपत्ति होय छे." આ બન્નેને જે જાણે છે તે જ શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરે છે.

१९६. આજ્ઞા ન માનનારા, વગર વિચાર્યે બોલનારા, અવિનીત શિષ્ય કોમળ સ્વભાવવાળા ગુરુને પણ ક્રોધી બનાવી દે છે.

ગુરુના મનોનુકૂળ ચાલનારા, પટુતાથી કાર્ય સંપન્ન કરનારા શિષ્ય દુરાશય (શીઘ્ર કુપિત થનાર) ગુરુને પણ પ્રસન્ન કરી લે છે.

१९७. જે સાધક કલહકારી છે, અન્યાયયુક્ત બોલે છે, (રાગ-દ્વેષયુક્ત હોવાથી) સમતા મેળવી શકતો નથી, તે કલહ રહિત પણ થતો નથી, પરંતુ સુસાધુ ઉપઘાતકારી (ગુરુના સાંનિધ્યમાં રહીને એમના નિર્દેશાનુસાર ચાલનાર) અથવા ઉપાયકારી (સૂત્રોપદેશાનુસાર ઉપાય-પ્રવૃત્તિ કરનાર) હોય છે, તે અનાચારનું સેવન કરતાં ગુરુ આદિથી લજ્જિત થાય છે. જીવાદિ તત્ત્વોમાં તેની દૃષ્ટિ (શ્રદ્ધા) સ્પષ્ટ અથવા નિશ્ચિત થાય છે, તથા તે માયા-રહિત વ્યવહાર કરે છે.

ભૂલ થવાથી આચાર્ય આદિ દ્વારા અનેકવાર અનુશાસિત થવાથી જે પોતાની લેશ્યા શુદ્ધ રાખે છે, તે સુસાધક મૃદુભાષી અથવા વિનયાદિ ગુણ-યુક્ત છે. તે જ સૂક્ષ્મ અર્થદર્શી છે, તે જ વાસ્તવમાં સંયમમાં પુરુષાર્થી છે તથા તે જ ઉત્તમ જાતિથી સમન્વિત અને સાધ્વાચારમાં સહજ-સરલ ભાવથી પ્રવૃત્ત રહ્યો છે. તે જ સમભાવી છે અને તે કષાય રહિત થાય છે.

વિનીત-અવિનીતનું સ્વગત ચિંતન –

१९८. પાપ-દૃષ્ટિવાળો શિષ્ય ગુરુના કલ્યાણકારી અનુશાસનને પણ ઠોકર મારવા સમાન, થપ્પડ મારવા સમાન, ગાળો ભાંડવા અને પ્રહાર કરવા સમાન અનિષ્ટ સમજે છે.

"ગુરુ મને પોતાના પુત્ર ભાઈ અને સ્વજનની જેમ આત્મીય સમજીને શિક્ષણ આપે છે"–વિનીત શિષ્ય એમ વિચારી તેમના અનુશાસનને કલ્યાણકારી માને છે, પરન્તુ પાપ-દૃષ્ટિવાળો કુશિષ્ય હિતાનુશાસનથી શાસિત થવા છતાં પોતાને દાસ તુલ્ય માને છે.

શિક્ષા પ્રાપ્ત ન થવાનાં પાંચ કારણ –

१९९. १ – અભિમાન, २ – ક્રોધ ૩ – પ્રમાદ
૪ – રોગ, ૫ – આળસ
આ પાંચ કારણોથી શિક્ષા પ્રાપ્ત થતી નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सिक्खाए अणुवउत्ता—

२००. तओ नो कप्पंति सिक्खवेत्तए, तं जहा—

१. पण्डए,

२. वाइए,

३. कीवे ।

कप्प. उ. ४, सु. ६

तेत्तीसं आसायणाओ—

२०१. इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं तेत्तीसं आसायणाओ पण्णत्ताओ ।

प०—कयराओ खलु ताओ थेरेहिं भगवंतेहिं तेत्तीसं आसायणाओ पण्णत्ताओ ?

उ०—इमाओ खलु ताओ थेरेहिं भगवंतेहिं तेत्तीसं आसायणाओ पण्णत्ताओ तं जहा-

१. सेहे रायणियस्स पुरओ गंता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

२. सेहे रायणियस्स सपक्खं गंता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

३. सेहे रायणियस्स आसन्नं गंता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

४. सेहे रायणियस्स पुरओ चिट्ठित्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

५. सेहे रायणियस्स सपक्खं चिट्ठित्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

६. सेहे रायणियस्स आसन्नं चिट्ठित्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

७. सेहे रायणियस्स पुरओ निसीइत्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

८. सेहे रायणियस्स सपक्खं निसीइत्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

९. सेहे रायणियस्स आसन्नं निसीइत्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

१०. सेहे रायणिएणं सद्धिं बहिया वियारभूमिं निक्खंते समाणे तत्थ सेहे पुव्वतरागं आयमइ, पच्छा रायणिए भवइ आसायणा सेहस्स ।

११. सेहे रायणिएणं सद्धिं बहिया वियारभूमिं वा विहारभूमिं वा निक्खंते समाणे तत्थ सेहे पुव्वतरागं आलोएइ पच्छा रायणिए, भवइ आसायणा सेहस्स ।

શિક્ષા માટે અયોગ્ય —

૨૦૦. આ ત્રણને કોઈપણ પ્રકારનું જ્ઞાન આપવું કલ્પતું નથી. જેવા કે —

૧ – પંડક – સ્ત્રી સદૃશ સ્વભાવવાળો નપુંસક.

૨ – વાતિક – કામવાસનાનું દમન ન કરી શકે એવા.

૩ – ક્લીવ – (જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં) અસમર્થ.

તેત્રીસ આશાતનાઓ

૨૦૧. આ આર્હત્ પ્રવચનમાં સ્થવિર ભગવન્તોએ તેત્રીસ આશાતનાઓ કહી છે.

પ્ર. સ્થવિર ભગવન્તોએ તેત્રીસ આશાતનાઓ કહી છે, એ કઈ છે ?

ઉ. સ્થવિર ભગવન્તોએ આ તેત્રીસ આશાતનાઓ કહી છે. જેવી કે–

૧ – નવદીક્ષિત (અલ્પ દીક્ષાપર્યાયવાળો) રત્નાધિક સાધુની આગળ ચાલે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

૨ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની સમકક્ષ (સમ શ્રેણી–બરાબરી)માં ચાલે તો તેને આશાતનાદોષ લાગે છે.

૩ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની આસન્ન (અત્યંત નજદીક) થઈને ચાલે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

૪ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની આગળ ઊભો રહે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

૫ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની સમકક્ષ ઊભો રહે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

૬ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની નજીક ઊભો રહે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

૭ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની આગળ બેસે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

૮ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની સમકક્ષ (સરખા ઊંચા આસને) બેસે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

૯ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની નજીક બેસે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

૧૦ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની સાથે બહાર (મલોત્સર્ગ માટે) ગયો હોય ત્યારે (કારણવશાત્ બન્ને એક જ પાત્રમાં પાણી લઈ ગયા હોય એવી દશામાં) જો નવદીક્ષિત રત્નાધિકથી પહેલાં આચમન (શૌચશુદ્ધિ) કરે તો આશાતના દોષ લાગે છે.

૧૧ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની સાથે બહાર વિચારભૂમિ અથવા વિહારભૂમિ (સ્વાધ્યાયસ્થાન) પર જાય અને ત્યાં નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની પહેલાં આલોચના કરે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१२. केइ रायणियस्स पुव्व-संलवित्तए सिया, तं सेहे पुव्वतरागं आलवइ, पच्छा रायणिए, भवइ आसायणा सेहस्स।

१२ – કોઈ વ્યક્તિ રત્નાધિક સાધુની પાસે વાર્તાલાપ માટે આવે અને જો નવદીક્ષિત તેની સામે પહેલાં જ વાર્તાલાપ કરવા લાગે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

१३. सेहे रायणियस्स राओ वा वियाले वा बाहरमाणस्स—"अज्जो! के सुत्ता? के जागरा?" तत्थ सेहे जागरमाणे रायणियस्स अपडिसुणेत्ता, भवइ आसायणा सेहस्स।

१३ – રાત્રિમાં અથવા વિકાળ (સંધ્યા સમય)માં રત્નાધિક સાધુ નવદીક્ષિતને સંબોધન કરીને કહે (પૂછે) – 'હે આર્ય! કોણ કોણ સૂઈ રહ્યા છે અને કોણ કોણ જાગી રહ્યાં છે?' એ સમયે જાગતો હોવા છતાં નવદીક્ષિત જો રત્નાધિક સાધુનાં વચનોને જાણે સાંભળ્યું નથી તેમ કરીને ઉત્તર ન આપે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

१४. सेहे असणं वा, पाणं वा, खाइमं वा, साइमं वा, पडिग्गाहित्ता तं पुव्वमेव सेहतरागस्स आलोएइ, पच्छा, रायणियस्स, भवइ आसायणा सेहस्स।

१४ – નવદીક્ષિત, જો અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ આહાર (ગૃહસ્થના ઘરેથી) લાવી એની આલોચના કોઈ નવદીક્ષિતની પાસે પહેલાં કરે અને પછી રત્નાધિક સાધુની પાસે કરે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

१५. सेहे असणं वा, पाणं वा, खाइमं वा, साइमं वा पडिग्गाहित्ता तं पुव्वमेव सेहतरागस्स उवदंसेइ, पच्छा रायणियस्स, भवइ आसायणा सेहस्स।

१५ – નવદીક્ષિત, જો અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ આહાર (ગૃહસ્થના ઘરેથી) લાવી પહેલાં કોઈ અન્ય નવદીક્ષિતને બતાવે અને પછી રત્નાધિક સાધુને બતાવે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

१६. सेहे असणं वा, पाणं वा, खाइमं वा, साइमं वा, पडिग्गाहित्ता तं पुव्वमेव सेहतरागं उवणिमंतेइ, पच्छा रायणिए, भवइ आसायणा सेहस्स।

१६ – નવદીક્ષિત, જો અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ આહારને ઉપાશ્રયમાં લાવી પહેલાં અન્ય નવદીક્ષિતને (ભોજનાર્થ) આમંત્રિત કરે અને પછી રત્નાધિક સાધુને આમંત્રિત કરે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

१७. सेहे रायणिएणं सद्धिं असणं वा, पाणं वा, खाइमं वा, साइमं वा पडिग्गाहित्ता तं रायणियं अणापुच्छित्ता जस्स जस्स इच्छइ तस्स तस्स खद्धं खद्धं तं दलयति, भवइ आसायणा सेहस्स।

१७ – નવદીક્ષિત, જો રત્નાધિક સાધુની સાથે અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ આહાર (ઉપાશ્રયમાં) લાવી રત્નાધિક સાધુને પૂછ્યા વિના તેઓ (રત્નાધિક સાધુ) જે જે સાધુને આપવા ઇચ્છે છે તે તે સાધુને જલ્દી જલ્દી અધિક માત્રામાં આપે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

१८. सेहे असणं वा, पाणं वा, खाइमं वा, साइमं वा पडिग्गाहित्ता रायणिएणं सद्धिं आहारेमाणे तत्थ सेहे—खद्धं-खद्धं डागं-डागं उसढं-उसढं रसियं-रसियं मणुन्नं-मणुन्नं मणामं-मणामं निद्धं-निद्धं लुक्खं-लुक्खं आहारित्ता, भवइ आसायणा सेहस्स।

१८ – નવદીક્ષિત, અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ આહાર લાવી રત્નાધિક સાધુની સાથે આહાર કરતાં જો ત્યાં તે (નવદીક્ષિત) પ્રચુર માત્રામાં વિવિધ પ્રકારનાં શાક, શ્રેષ્ઠ તાજાં, રસદાર (ખીર, દહીં, હલવો તેમજ સ્નિગ્ધ અને રુક્ષ ફરસાણ પાપડ આદિનો) આહાર કરે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

१९. सेहे रायणियस्स बाहरमाणस्स अपडिसुणित्ता, भवइ आसायणा सेहस्स।

१९ – રત્નાધિક સાધુના બોલાવ્યાથી જો નવદીક્ષિત રત્નાધિક સાધુની વાત સાંભળે નહિ (જાણે નથી સાંભળ્યું કરી ચૂપ રહી જાય) તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

२०. सेहे रायणियस्स बाहरमाणस्स तत्थगए चेव पडिसुणित्ता, भवइ आसायणा सेहस्स।

२० – રત્નાધિક સાધુના બોલાવવાથી જો નવદીક્ષિત પોતાના સ્થાન પર બેઠાં બેઠાં તેમની વાતને સાંભળે અને તેમની સન્મુખ ઉપસ્થિત ન થાય તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२१. सेहे रायणियं "किं" त्ति वत्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

२१ – રત્નાધિક સાધુના બોલાવવાથી જો નવદીક્ષિત "શું કહો છો ?" એમ કહે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

२२. सेहे रायणियं "तुमं" त्ति वत्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

२२ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુને 'તું' અથવા 'તને' કહે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

२३. सेहे रायणियं खद्धं खद्धं वत्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

२३ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુની સન્મુખ નિરર્થક પ્રલાપ કરે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

२४. सेहे रायणियं तज्जाएणं तज्जाएणं पडिहणित्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

२४ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુ સાથે એમનાં જ કહેલાં વચનોથી પ્રતિભાષણ કરે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

२५. सेहे रायणियस्स कहं कहेमाणस्स "इति एवं" वत्ता भवइ आसायणा सेहस्स ।

२५ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુ કથા કહેતા હોય એ સમયે કહે કે "આ આમ કહો" તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

२६. सेहे रायणियस्स कहं कहेमाणस्स "नो सुमरसी" त्ति वत्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

२६ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુ કથા કહેતા હોય ત્યારે "આપ ભૂલો છો," "આપને સ્મરણ નથી." એમ કહે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

२७. सेहे रायणियस्स कहं कहेमाणस्स णो सुमणसे, भवइ आसायणा सेहस्स ।

२७ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુ કથા કહેતા હોય અને જો પ્રસન્ન ન રહે (દુર્ભાવ પ્રગટ કરે) તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

२८. सेहे रायणियस्स कहं कहेमाणस्स परिसं भेत्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

२८ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુ કથા કહેતા હોય ત્યારે (કોઈ પણ બહાને) પરિષદનું વિસર્જન કરવાનો આગ્રહ કરે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

२९. सेहे रायणियस्स कहं कहेमाणस्स कहं आच्छिंदित्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

२९ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુ કથા કહેતા હોય અને જો કથામાં વાંધો ઉપસ્થિત કરે તો આશાતના દોષ લાગે છે.

३०. सेहे रायणियस्स कहं कहेमाणस्स तीसे परिसाए, अणुट्ठियाए अभिन्नाए अवुच्छिन्नाए अव्वोगडाए दोच्चंपि तच्चंपि तमेव कहं कहित्ता, भवइ आसायणा सेहस्स ।

३० – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુએ જે કથા કહી હોય અને પરિષદ (સભા) વિખરાયા વિના રત્નાધિક સાધુ ત્યાં વિદ્યમાન હોવા છતાં પણ જો એ જ કથા બીજી-ત્રીજી વાર પણ કહે તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

३१. सेहे रायणियस्स सिज्जा-संथारगं पाएणं संघट्टित्ता हत्थेण अणुण्णवित्ता गच्छइ, भवइ आसायणा सेहस्स ।

३१ – નવદીક્ષિત, જો રત્નાધિક સાધુના શય્યા-સંસ્તારકને પગથી સ્પર્શ થવાથી હાથ જોડીને ક્ષમાયાચના કર્યા વિના ચાલ્યો જાય તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

३२. सेहे रायणियस्स सिज्जा-संथारए चिट्ठित्ता वा, निसीइत्ता वा, तुयट्टित्ता वा, भवइ आसायणा सेहस्स ।

३२ – નવદીક્ષિત, રત્નાધિક સાધુના શય્યા-સંસ્તારક પર ઊભો રહે, બેસે અથવા સૂઈ જાય તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

३३. सेहे रायणियस्स उच्चासणंसि वा समासणंसि वा चिट्ठित्ता वा, निसीइत्ता वा, तुयट्टित्ता वा, भवइ आसायणा सेहस्स ।

३३ – નવદીક્ષિત, જો રત્નાધિક સાધુથી ઊંચા અથવા સમાન આસન પર ઊભો રહે અથવા સૂઈ જાય તો તેને આશાતના દોષ લાગે છે.

थेरेहिं भगवंतेहिं तेत्तीसं आसायणाओ पण्णत्ताओ ।[1]— त्ति बेमि । —दसा. द. ३, सु. १–३

સ્થવિર ભગવન્તોએ નિશ્ચયથી આ પૂર્વોક્ત તેત્રીસ આશાતનાઓ કહી છે.

१ सम. सम. ३३, सु. १ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अहवा तेत्तीसं आसायणाओ—
२०२. १. अरिहंताणं आसायणाए,

અન્ય પ્રકારે તેત્રીસ આશાતના —
૨૦૨ -૧ - અરિહન્તોની આશાતના - વર્તમાનમાં અહીં અરિહન્ત ક્યાં છે ? નથી. તો પછી આશાતના કેવી ? [આવો વિકલ્પ કરવો.]

૨. સિદ્ધાણં આસાયણાએ,

૨ - સિદ્ધોની આશાતના – સિદ્ધોને શરીર નથી. પછી સુખનો ઉપભોગ કેવી રીતે કરશે ? તેઓ તો નિષ્ક્રિય છે, તો પછી એમનું જ્ઞાન સક્રિય કેવી રીતે ? [ઇત્યાદિ વિકલ્પ કરવા]

૩. આયરિયાણં આસાયણાએ,

૩ - આચાર્યોની આશાતના - આ તો નાની ઉંમરના છે, આ તો કુલીન નથી, આ તો સ્વયં વૈયાવૃત્ય કરવા માટે સૌને પ્રેરણા આપે છે. [ઇત્યાદિ વિકલ્પ કરવા.]

૪. उवज्झायाणं आसायणाए,

૪ – ઉપાધ્યાયોની આશાતના – આચાર્યોની આશાતના જેમ જ જાણવું.

૫. साहूणं आसायणाए,

૫ – સાધુઓની આશાતના - એ મેલાં વસ્ત્રો રાખે છે, એ કઠોર તપ કરીને આત્મઘાત કરે છે, એમની જાતિ, કુળ વગેરેનો કંઈ જ ખ્યાલ નથી, કેશ-લોચન જેવાં અજ્ઞાન કષ્ટ સહન કરી પોતાની મોટાઈ બતાવે છે. [ઇત્યાદિ વિકલ્પ કરવા.]

૬. साहुणीणं आसायणाए,

૬ – સાધ્વીઓની આશાતના – એ હંમેશાં અપ-વિત્ર રહે છે, કલહ કરનાર છે, અત્યધિક પરિગ્રહ રાખે છે. [ઇત્યાદિ વિકલ્પ કરવા.]

૭. सावयाणं आसायणाए,

૭ – શ્રાવકોની આશાતના – આ હંમેશાં મિથ્યા-ભાષણ કરીને 'મિચ્છામિ દુક્કડં' કરતા રહે છે. આ તો માયાચારી છે, આ જન-ધનમાં મમત્વ રાખી મુક્તિની કામના કરે છે, આ સંતાન અને સંપત્તિની કામનાથી દાન પુણ્ય કરે છે. [ઇત્યાદિ વિકલ્પ કરવા.]

૮. सावियाणं आसायणाए,

૮ – શ્રાવિકાઓની આશાતના – આ બાલ-બચ્ચાં-ઓમાં મોહ રાખે છે, રાત-દિવસ આરંભ પરિ-ગ્રહમાં લીન રહે છે, આનામાં ઈર્ષ્યાની આગ બળી રહી છે, ઇત્યાદિ વાતો કહીને અવહેલના કરવી.

૯. देवाणं आसायणाए,

૯ – દેવતાઓની આશાતના – દેવતાઓની નિંદા કરવી અથવા દેવતાઓનું અસ્તિત્વ જ ન માનવું. પુનર્જન્મમાં પણ ન માનવું.

૧૦. देवीणं आसायणाए,

૧૦ – દેવીઓની આશાતના – દેવતાઓની આશા-તનાની જેમ જ જાણવું.

૧૧. इहलोगस्स आसायणाए, परलोगस्स आसायणाए,

૧૧ – આ લોક અને પરલોકની આશાતના-આ લોક અને પરલોકની અસ્તિત્વને અસત્ય માનવી, પુન-ર્જન્મમાં ન માનવું, નરક આદિ ચાર ગતિઓ ન માનવી.

૧૨. केवलीणं आसायणाए,

૧૨ – કેવળીની આશાતના – કેવળીનો અવર્ણવાદ (નિંદા) કરવો.

૧૩. केवलीपन्नत्तस्स धम्मस्स आसायणाए,

૧૩ – કેવળી-પ્રજ્ઞપ્ત ધર્મની આશાતના – ધર્મના માહાત્મ્યને ન માનવું. સર્વજ્ઞ કથિત સિદ્ધાંતોનો ઉપહાસ કરવો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૪. सदेव-मणुआ-सुरस्स लोगस्स आसायणाए,

૧૪ – લોકની આશાતના – દેવાદિ સહિત લોકના સંબંધમાં મિથ્યા પ્રરૂપણા કરવી, લોક સંબંધી પૌરાણિક ધારણાઓ પર વિશ્વાસ કરવો, લોકની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા પ્રલય સંબંધી ભ્રાંત ધારણાઓનો પ્રચાર કરવો.

૧૫. सव्वपाण-भूय-जीव सत्ताण आसायणाए,

૧૫ – પ્રાણ-ભૂત-જીવ અને સત્ત્વોની આશાતના – આત્માનું અસ્તિત્વ ન સ્વીકારવું અથવા ક્ષણિક માનવું, પૃથ્વી આદિને નિર્જીવ માનવાં.

૧૬. कालस्स आसायणाए.

૧૬ – કાળની આશાતના – "કાલે કાલ સમાયરે" ના સિદ્ધાંતનો સ્વીકાર ન કરવો અથવા એ સિદ્ધાંતનો ઉપહાસ કરવો.

૧૭. सुयस्स आसायणाए,

૧૭ – શ્રુતની આશાતના – શ્રુતની પ્રાકૃત ભાષા સામાન્ય જનોની ભાષા છે, શ્રુતમાં પરસ્પર વિરોધ છે. ઇત્યાદિ વિકલ્પ કરવા.

૧૮. सुयदेवयाए आसायणाए,

૧૮ – શ્રુત-દેવતાની આશાતના – શ્રુતની અધિષ્ઠાત્રી દેવીને અકિંચિત્કર (કંઈ કરી શકવા અસમર્થ) માનવી.

૧૯. वायणायरियस्स आसायणाए,

૧૯ – વાચનાચાર્યની આશાતના – ઉપાધ્યાયની આજ્ઞાથી શિષ્યોને શ્રુતનો ઉદ્દેશ આદિ કરાવનારને વાચનાચાર્ય કહે છે. તેની અવજ્ઞા કરવી.

चउद्दस णाण आसायणाओ—

[જ્ઞાનની ચૌદ આશાતના]

૨૦. जं वाइद्धं,

૨૦ – વ્યાવિદ્ધ – આગમ વાંચતાં વાંચતાં પદોને આગળ પાછળ કરીને બોલવાં.

૨૧. वच्चामेलियं,

૨૧ – વ્યત્યામેડિત – શૂન્યચિત્તથી શાસ્ત્રોના પાઠોનું પારાયણ કરવું અથવા અન્ય સૂત્રનો પાઠ અન્ય સૂત્રમાં ભેળવવો.

૨૨. हीणक्खरं,

૨૨ – હીનાક્ષર – અક્ષર છોડીને સ્વાધ્યાય કરવો.

૨૩. अच्चक्खरं,

૨૩ – અધિકાક્ષર – આગમપાઠમાં અધિક અક્ષર બોલવા.

૨૪. पयहीणं,

૨૪ – પદહીન – આગમપાઠમાંથી પદ છોડીને પાઠ કરવો.

૨૫. विणयहीणं,

૨૫ – વિનયહીન – શાસ્ત્ર ભણાવનારનો અવિનય કરવો.

૨૬. जोगहीणं,

૨૬ – યોગહીન – મન-વચન-કાયાના યોગની ચંચળતા રાખવી.

૨૭. घोसहीणं,

૨૭ – ઘોષહીન – ઉદાત્ત, અનુદાત્ત અને સ્વરિતનો યથાર્થ ઉચ્ચાર ન કરવો.

૨૮. सुट्ठुदिन्नं,

૨૮ – સુષ્ઠુદત્ત – શિષ્યને તેની યોગ્યતા કરતાં વધારે ભણાવવું.

૨૯. दुट्ठुपडिच्छियं,

૨૯ – દુષ્ઠુપ્રતિચ્છિત – શ્રુત (જ્ઞાન) ને દુર્ભાવથી ગ્રહણ કરવું.

૩૦. अकाले कओ सज्झाओ,

૩૦ – અકાળમાં સ્વાધ્યાય કરવો – કાલિક શ્રુતને અકાળમાં ભણવું અને ઉત્કાલિક શ્રુતને અસ્વાધ્યાય કાળમાં ભણવું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३१. काले न कओ सज्झाओ,

३२. असज्झाइए सज्झाइयं,

३३. सज्झाइए न सज्झाइयं,

—आव. अ ४, सु. २६

३१ – કાળમાં સ્વાધ્યાય ન કરવો – કાલિક અને ઉત્કાલિક આગમોને નિશ્ચિત સ્વાધ્યાય કાળમાં ન વાંચવાં.

३२ – અસ્વાધ્યાય કાળમાં સ્વાધ્યાય કરવો – બત્રીસ અસ્વાધ્યાય કાળોમાં સ્વાધ્યાય કરવો.

३३ – સ્વાધ્યાય કાળમાં સ્વાધ્યાય ન કરવો – જ્યારે બત્રીસ અસ્વાધ્યાય કાળોમાંથી એક પણ અસ્વાધ્યાય કાળ ન હોય છતાં પણ સ્વાધ્યાય ન કરવો.

आसायणा-फल-निरूवण-

२०३. जे यावि मंदे त्ति गुरुं विइत्ता,
डहरे इमे अप्पसुए त्ति नच्चा ।
हीलंति मिच्छं पडिवज्जमाणा,
करेंति आसायण ते गुरूणं ॥

पगईए मंदा वि भवंति एगे,
डहरा वि य जे सुयबुद्धोववेया ।
आयारमंता गुणसुट्ठिअप्पा,
जे हीलिया सिहिरिव भास कुज्जा ॥

जे यावि नागं डहरे ति नच्चा,
आसायए से अहियाय होइ ।
एवायरियं पि हु हीलयन्तो,
नियच्छई जाइपहं खु मंदे ॥

आसीविसो यावि परं सुरुट्ठो,
किं जीवनासाओ परं नु कुज्जा ।
आयरियपाया पुण अप्पसन्ना,
अबोहिआसायण नत्थि मोक्खो ॥

जो पावगं जलियमवक्कमेज्जा,
आसीविसं वा वि हु कोवएज्जा ।
जो वा विसं खायइ जीवियट्ठी,
एसोवमाऽऽसायणया गुरूणं ॥

सिया हु से पावय नो डहेज्जा,
आसीविसो वा कुविओ न भक्खे ।
सिया विसं हालहलं न मारे,
न यावि मोक्खो गुरुहीलणाए ॥

जो पव्वयं सिरसा भेत्तुमिच्छे,
सुत्तं व सीहं पडिबोहएज्जा ।
जो वा दए सत्तिअग्गे पहारं,
एसोवमासायणया गुरूणं ॥

આશાતનાના ફળનું નિરૂપણ –

२०३. જે મુનિઓ ગુરુને "આ મંદ (અલ્પપ્રજ્ઞ) છે." "આ અલ્પ વયસ્ક અને અલ્પશ્રુત છે" એવું જાણીને તેમના ઉપદેશને મિથ્યા માની તેની અવહેલના કરે તે ગુરુની આશાતના કરે છે.

કેટલાક મુનિ વયોવૃદ્ધ હોવા છતાં પણ સ્વભાવથી મંદ (અલ્પપ્રજ્ઞ) હોય છે. કેટલાક અલ્પવયસ્ક હોવા છતાં પણ શ્રુત અને બુદ્ધિથી સંપન્ન હોય છે. આચારવાન અને ગુણોમાં સ્થિર આત્માવાળા મુનિઓ ભલે પછી તે મંદ હોય કે પ્રાજ્ઞ એમની અવજ્ઞા થાય તો એવી રીતે સદ્ગુણોને ભસ્મ કરી નાંખે છે, જેવી રીતે અગ્નિ ઇંધણરાશિને.

જેમ કોઈ મૂર્ખ માણસ આ સર્પ નાનો છે એવું જાણીને તેને ક્રોધિત કરે છે તો તેનું સર્પ દ્વારા અહિત થાય છે, તેવી જ રીતે આચાર્યની અવહેલના કરનારો મૂર્ખ ખરેખર સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

આશીવિષ સર્પ જો કદાપિ કુપિત થાય તો "પ્રાણ-નાશથી" અધિક કંઈ કરી શકે નહિ. પરન્તુ જો આશાતના કરવાથી પૂજ્ય આચાર્યદેવ અપ્રસન્ન થઈ જાય તો તેની અપ્રસન્નતાના કારણથી અજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય, અજ્ઞાનથી જીવ અનંત સંસારચક્રમાં પરિભ્રમણ કરે તથા મોક્ષની પ્રાપ્તિથી દૂર થાય છે.

જેમ કોઈ જીવન-ઇચ્છુક આત્મા બળતા અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે છે, દૃષ્ટિવિષ સર્પને ગુસ્સે કરે છે અથવા વિષ-ભક્ષણ કરે છે તો તે આત્મા કદાપિ બચી શકે નહિ અર્થાત્ મૃત્યુ પામે તેમ સાધકજન ગુરુની આશાતના કરી સંયમ જીવન જીવી શકે નહિ.

સંભવ છે કે અગ્નિ કદાચ બાળે નહિ, આશીવિષ સર્પ ક્રોધિત થવા છતાં પણ દંશ દે નહિ, એ પણ સંભવ છે કે હલાહલ વિષ પણ ન મારે; પરન્તુ ગુરુની અવહેલનાથી મોક્ષ તો અસંભવ જ છે.

જેમ કોઈ પોતાના મસ્તિષ્કથી પર્વત ફોડવાની ઇચ્છા કરે, સૂતેલા સિંહને જગાડે, અને ભાલાની અણી પર પ્રહાર કરે. એ સર્વે ક્રિયાઓ જે પ્રમાણે હાનિકારક છે તે જ પ્રમાણે ગુરુનો તિરસ્કાર કરનારની હાલત ઘણી દુઃખદ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सिया हु सीसेण गिरिं पि भिंदे,
सिया हु सीहो कुविओ न भक्खे ।
सिया न भिंदेज्ज व सत्तिअग्गं,
न यावि मोक्खो गुरुहीलणाए ॥

आयरियपाया पुण अप्पसन्ना,
अबोहिआसायण नत्थि मोक्खो ।
तम्हा अणाबाहसुहाभिकंखी,
गुरुप्पसायाभिमुहो रमेज्जा ॥
—दस. अ. ९, उ १, गा. २-१०

कदाचित् कोई पोतानी शक्तिथी मस्तिष्क वडे पर्वतने पण फोडे, कदाचित् सिंह कोपायमान थवा छतां पण फाडी न खाय, कदाचित् भालानी अणी पण वींधे नहि. परन्तु गुरुनी अवहेलनाथी मोक्ष तो असंभवित अने ज छे.

आचार्य अप्रसन्न थवाथी शिष्यने बोधि-लाभनी प्राप्ति थती नथी. आशातनाथी मोक्ष प्राप्त थतुं नथी. माटे निराबाध (मोक्ष) सुखना अभिलाषुक आत्माओ हरहंमेश गुरुनी प्रसन्नता माटे प्रयत्नशील रहेवुं.

आसायणाए पायच्छित्तं—

२०४. जे भिक्खू आयरिय-उवज्झायाणं सेज्जा-संथारयं पाएणं संघट्टेत्ता हत्थेणं अणणुण्णवेत्ता धारयमाणे गच्छइ गच्छंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहार-ट्ठाणं उग्घाइयं ।
—नि. उ. १६ सु. २८

२०५. जे भिक्खू भिक्खुं अण्णयरीए अच्चासायणाए अच्चासाएइ अच्चासायंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परि-हारट्ठाणं उग्घाइयं ।
—नि.उ. १५, सु. ४

अविणयकरणस्स पायच्छित्तं—

२०६. जे भिक्खू भदंतं आगाढं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू भदंतं फरुसं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू भदंतं आगाढं फरुसं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू भदंतं अण्णयरीए अच्चासायणाए अच्चासाएइ अच्चासायंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहार-ट्ठाणं अणुग्घाइयं । —नि. उ. १०, सु. १-४

आशातनानुं प्रायश्चित -

२०४. जे भिक्षु आचार्य, उपाध्यायोनी शय्या संस्तारकने पग अडवा छतां पण हाथ जोडी विनय कर्या विना जतय छे, जवा माटे कहे छे, अने जनारनुं अनुमोदन करे छे.
ते भिक्षु उद्घातिक परिहार स्थान [प्रायश्चित्त]ने पात्र बने छे.

२०५. जे भिक्षु बीजा कोई पण भिक्षुनी कोई पण एक प्रकारनी आशातना करे छे, करावे छे अने करनारनी अनुमोदना करे छे -
ते भिक्षु उद्घातिक चातुर्मासिक परिहार स्थान [प्रायश्चित्त]ने पात्र बने छे.

अविनय करनारनुं प्रायश्चित -

२०६. जे भिक्षु आचार्यने अपशब्द कहे छे, कहेवडावे छे, कहेनारनुं अनुमोदन करे छे;
जे भिक्षु आचार्यने कठोर वचन कहे छे, कहेवडावे छे, कहेनारनुं अनुमोदन करे छे;
जे भिक्षु आचार्यने अपशब्द अने कठोर वचन कहे छे, कहेवडावे छे, कहेनारनुं अनुमोदन करे छे;
जे भिक्षु आचार्यनी कोई पण प्रकारनी आशातना करे छे, करावे छे, करनारनुं अनुमोदन करे छे;
- ते भिक्षु अनुद्घातिक चातुर्मासिक परिहार स्थान [प्रायश्चित्त] ने पात्र बने छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तइओ बहुमाण णाणायारो

आयरिय महिमा—

२०७. जहा निसंते तवणच्चिमाली,
पभासई केवलभारहं तु ।
एवायरिओ सुयसीलबुद्धिए,
विरायई सुरमज्झे व इंदो ॥

जहा ससी कोमुइजोगजुत्तो,
नक्खत्ततारागणपरिवुडप्पा ।
खे सोहई विमले अब्भमुक्के,
एवं गणी सोहइ भिक्खुमज्झे ॥
महागरा आयरिया महेसी,
समाहिजोगे सुयसीलबुद्धिए ।
संपाविउकामे अणुत्तराइं,
आराहए तोसए धम्मकामी ॥
—दस.अ.९, उ.१, गा. १४-१६

आयरिय सुस्सूसा फलं—

२०८. सोच्चाण मेहावी सुभासियाइं,
सुस्सूसए आयरियऽप्पमत्तो ।
आराहइत्ताण गुणे अणेगे,
से पावई सिद्धिमणुत्तरं ॥
—दस. अ.९, उ. १, गा. १७

रुक्खभेएण आयरिय भेया—

२०९. (क) तत्तारि रुक्खा पण्णत्ता, तं जहा—
साले णाममेगे सालपरियाए,
साले णाममेगे एरंडपरियाए,
एरण्डे णाममेगे सालपरियाए,
एरण्डे णाममेगे एरण्डपरियाए,
एवामेव चत्तारि आयरिया पण्णत्ता,
तं जहा—
साले णाममेगे सालपरियाए,

साले णाममेगे एरंडपरियाए,

एरण्डे णाममेगे सालपरियाए,

एरण्डे णाममेगे एरण्डपरियाए,

(ख) चत्तारि रुक्खा पण्णत्ता, तं जहा—
साले णाममेगे सालपरिवारे,
साले णाममेगे एरण्डपरिवारे,

तृतीय बहुमान ज्ञानाचार

આચાર્યોનો મહિમા –

૨૦૭. જેમ દિવસે પ્રદીપ્ત થતો સૂર્ય સંપૂર્ણ ભારતને (ભરત-ક્ષેત્ર) પ્રકાશિત કરે છે, એ જ પ્રમાણે શ્રુત, શીલ અને બુદ્ધિસંપન્ન આચાર્ય વિશ્વને પ્રકાશિત કરે છે. અને જે પ્રમાણે દેવતાઓની વચ્ચે ઇન્દ્ર શોભે છે એ જ પ્રમાણે સાધુઓના વચ્ચે આચાર્ય શોભે છે.

જેમ કૌમુદી-ચન્દ્રિકાના યોગથી યુક્ત, નક્ષત્ર અને તારાઓના સમૂહથી પરિવૃત ચંદ્રમા વાદળાંઓથી રહિત નિર્મળ-સ્વચ્છ આકાશમાં શોભા પામે છે, એ જ પ્રમાણે ભિક્ષુઓની મધ્યમાં આચાર્ય શોભે છે.

સર્વોત્કૃષ્ટ જ્ઞાનાદિ રત્નોને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાવાળો ધર્માભિલાષી સાધુ જ્ઞાનાદિ રત્નોની ખાણ તથા સમાધિયોગ, શ્રુત, શીલ અને બુદ્ધિથી યુક્ત મહર્ષિ આચાર્યોની આરાધના કરે તથા વિનયાદિથી તેઓને પ્રસન્ન કરે.

આચાર્યની સેવાનું ફળ –

૨૦૮. બુદ્ધિથી મુનિ ઉપર્યુક્ત સુભાષિત વચનોને સાંભળીને અપ્રમત્ત દશામાં રહે અને આચાર્યની શુશ્રૂષા કરે. આ પ્રમાણે તે અનેક ગુણોની આરાધના કરી અનુત્તર સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે.

વૃક્ષ-ભેદથી આચાર્યના ભેદ –

૨૦૯. વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યાં જેમ કે –
સાલ જાતિના હોય અને સાલ-પર્યાયી હોય.
સાલ જાતિના હોય અને એરંડ-પર્યાયી હોય.
એરંડ જાતિના હોય અને સાલ-પર્યાયી હોય.
એરંડ જાતિના હોય અને એરંડ-પર્યાયી હોય.

એ જ પ્રમાણે આચાર્ય ચાર પ્રકારના કહ્યા છે. જેમ કે –

૧ – શ્રેષ્ઠ જાતિ-કુળ-સમુત્પન્ન હોય અને જ્ઞાન-ક્રિયા-યુક્ત પણ હોય,
૨. શ્રેષ્ઠ જાતિ-કુળ-સમુત્પન્ન હોય પણ જ્ઞાન-ક્રિયા-રહિત હોય.
૩ – શ્રેષ્ઠ જાતિ-કુળમાં અનુત્પન્ન હોય અને જ્ઞાન ક્રિયા-યુક્ત હોય,
૪ – શ્રેષ્ઠ જાતિ-કુળમાં અનુત્પન્ન હોય અને જ્ઞાન – ક્રિયા રહિત હોય.

વૃક્ષ ચાર પ્રકારનાં કહ્યાં છે. જેમ કે –
સાલ જાતિના અને સાલ પરિવારવાળા,
સાલ જાતિના અને એરંડ પરિવારવાળા,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एरण्डे णाममेगे सालपरिवारे,
एरण्डे णाममेगे एरण्डपरिवारे,
एवामेव चत्तारि आयरिया पण्णत्ता,
तं जहा—
साले णाममेगे सालपरिवारे;

साले णाममेगे एरण्डपरिवारे,

एरण्डे णाममेगे सालपरिवारे,

एरण्डे णाममेगे एरण्डपरिवारे ।

सालदुममज्झयारे, जह साले णाम
होइ दुमराया ।
इय सुन्दर आयरिए, सुन्दरसीसे मुणेयव्वे॥
एरण्डमज्झयारे, जह साल णाम होइ
दुमराया ।
इय सुन्दर आयरिए,
मंगुल सीसे मुणेयव्वे ॥
सालदुममज्झयारे, एरण्डे णाम होइ
दुमराया ।
इय मंगुल आयरिए सुन्दरसीसे मुणीयव्वे ॥
एरण्डमज्झयारे, एरण्डे णाम होइ
दुमराया ।
इय मंगुलआयरिए, मंगुलसीसे मुणेयव्वे ॥
—ठाणं.अ.४, उ.३, सु ३४९

એરંડ જાતિના અને સાલ પરિવારવાળા,
એરંડ જાતિના અને એરંડ પરિવારવાળા.

એ જ પ્રમાણે આચાર્ય ચાર પ્રકારના કહ્યા છે, જેમ કે -

૧ - શ્રેષ્ઠ જાતિ-કુળ સમુત્પન્ન અને શ્રેષ્ઠ ગુણ-સંપન્ન શિષ્ય પરિવારવાળા,
૨ - શ્રેષ્ઠ જાતિ-કુળ-સમુત્પન્ન અને ગુણ-રહિત શિષ્ય પરિવારવાળા,
૩ - શ્રેષ્ઠ જાતિ-કુળમાં અનુત્પન્ન અને શ્રેષ્ઠ ગુણ-સંપન્ન શિષ્ય પરિવારવાળા,
૪ - શ્રેષ્ઠ જાતિ-કુળમાં અનુત્પન્ન અને ગુણ-રહિત શિષ્ય પરિવારવાળા.

૧ - જે પ્રમાણે સાલ વૃક્ષોની વચ્ચે રહેલું એક સાલ વૃક્ષ શોભે છે, એ જ પ્રમાણે ઉત્તમ શિષ્યોની વચ્ચે રહેલા ઉત્તમ આચાર્ય શોભે છે.

૨ - જે પ્રમાણે એરંડ વૃક્ષોની વચ્ચે ઉત્તમ સાલ શોભાયમાન થતો નથી, એ જ પ્રમાણે સુશોભિત આચાર્ય અશોભનીય શિષ્યોથી શોભાયમાન થતા નથી.

૩ - જે પ્રમાણે સાલ વૃક્ષોની વચ્ચે એરંડની સ્થિતિ છે, એવી જ રીતે સુંદર શિષ્ય-સમુદાયથી યુક્ત એવા આચાર્યોની સ્થિતિ છે.

૪ - જે પ્રમાણે એરંડોની વચ્ચે એરંડ રહે છે, એ જ પ્રમાણે, અસુંદર શિષ્યોમાં અસુંદર આચાર્ય રહે છે.

फलभेयेण आयरियभेया—

ફળ ભેદથી આચાર્યના ભેદ -

२१०. चत्तारि फला पण्णत्ता, तं जहा—
१. आमलग—महुरे २. मुद्दिया—महुरे,
३. खीर—महुरे, ४. खंड—महुरे ।

२१०. ચાર પ્રકારનાં ફળ કહ્યાં છે, જેમ કે -
૧ - આંબળાં જેવાં મધુર
૨ - દ્રાક્ષ જેવાં મધુર
૩ - ખીર જેવાં મધુર
૪ - ખાંડ જેવાં મધુર

एवामेव चत्तारि आयरिया पण्णत्ता, तं जहा—

१. आमलगमहुरफलसमाणे,
२. मुद्दियामहुरफलसमाणे,
३. खीरमहुरफलसमाणे,
४. खंडमहुरफलसमाणे ।
ठाणं. ४, उ.३, सु. ३१९ (४३)

એ જ પ્રમાણે આચાર્ય ચાર પ્રકારના કહ્યા છે, જેમ કે -
૧ - આંબળા જેવા મધુર ફળ સમાન,
૨ - દ્રાક્ષ જેવા મધુર ફળ સમાન,
૩ - ખીર જેવા મધુર ફળ સમાન.
૪ - ખાંડ જેવા મધુર ફળ સમાન.

करंडग समाणा आयरिया—

કરંડિયા સમાન આચાર્ય —

२११. चत्तारि करंडगा पण्णत्ता, तं जहा—
१. सोवाग—करंडए, २. वेसिया—करंडए

૨૧૧. ચાર પ્રકારના કરંડિયા કહ્યા છે. જેમ કે -
૧-શ્વપાક-કરંડિયો ૨-વેશ્યા-કરંડિયો

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. गाहावई—करंडए, ४. राय—करंडए,
एवामेव चत्तारि आयरिया पण्णत्ता, तं जहा—

१. सेवागकरंडसमाणे,
२. वेसियाकरंडसमाणे,
३. गाहावइकरंडसमाणे,
४. राजकरंडसमाणे। —ठाणं.अ.४, उ.३, सु ३४८

३-गृहपति-કરંડિયો ४-राज-કરંડિયો
એ જ પ્રમાણે આચાર્ય ચાર પ્રકારના કહ્યા છે. જેમ કે —
૧ - શ્વપાકના કરંડિયા જેવા
૨ - વેશ્યાના કરંડિયા જેવા
૩ - ગૃહપતિના કરંડિયા જેવા
૪ - રાજાના કરંડિયા જેવા

आयरिय-उवज्झायाणं सिद्धि—

२१२. प०—आयरिय उवज्झाएणं भंते! सविसयंसि गणं अगिलाए संगिण्हमाणे, अगिलाए उवगिण्हमाणे कइहिं भवग्गहणेहिं सिज्झइ –जाव–सव्वदुक्खाणमंतं करेइ?

उ०—गोयमा! अत्थेगइए तेणेव भवग्गहणेणं।
अत्थेगइए दोच्चेणं भवग्गहणेणं सिज्झइ।
तच्चं पुण भवग्गहणं णाइक्कमइ॥
—वि.श. ५, उ ६, सु.१९

આચાર્ય-ઉપાધ્યાયની સિદ્ધિ—

૨૧૨. પ્ર. ભન્તે! આચાર્ય અને ઉપાધ્યાય જો પોતાના શિષ્યોને ખેદ રહિત સૂત્રાર્થ અને રત્ન-ત્રયની સાધનામાં સહયોગ આપે તો તેઓ કેટલા ભવ ગ્રહણ કર્યા બાદ સિદ્ધ થાય છે યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે?
ઉ. હે ગૌતમ! કેટલાક તો તે જ ભવમાં સિદ્ધ થાય છે, અને બે ભવગ્રહણ કરીને સિદ્ધ થાય છે. પરંતુ ત્રીજા ભવ ગ્રહણને તે અતિક્રમે નહિ અર્થાત્ ત્રીજા ભવમાં તો સિદ્ધ થાય જ છે.

आयरिय-उवासणा—

२१३. जहाहियग्गी जलणं नमंसे,
नाणाहुईमंतपयाभिसित्तं।
एवायरियं उवचिट्ठएज्जा,
अणंतनाणोवगओ वि संतो॥
—दस. अ. ९, उ. १. गा. ११

આચાર્યની ઉપાસના -

૨૧૩. જેમ અગ્નિહોત્રી બ્રાહ્મણ વિવિધ આહુતિઓ અને મંત્રપદોથી અભિષિક્ત અગ્નિને નમસ્કાર કરે છે, એ જ પ્રમાણે શિષ્ય અનંત જ્ઞાન સંપન્ન હોવા છતાં પણ આચાર્યની વિનયપૂર્વક સેવા કરે છે.

गुरु-पूयणं—

२१४. जस्संतिए धम्मपयाइं सिक्खे,
तस्संतिए वेणइयं पउंजे।
सक्कारए सिरसा पंजलीओ,
कायग्गिरा भो! मणसा य निच्चं॥
लज्जा दया संजम बंभचेरं,
कल्लाणभागिस्स विसोहिठाणं।
जे मे गुरु सययमणुसासयंति,
ते हं गुरु सययं पूययामि॥
—दस. अ. ९, उ. १, गा. १२-१३

ગુરુ-પૂજા —

૨૧૪. જે ગુરુની સમીપમાં શિષ્ય ધર્મશાસ્ત્રોનાં ગૂઢ રહસ્યો શીખ્યો હોય તે ગુરુનો (શિષ્ય) યથાયોગ્ય વિનયભાવ કરે તેમજ માથું નમાવી હાથ જોડી (પંચાંગ વંદન કરી) મન વચન અને કાયાથી ગુરુનો સત્કાર કરે.
કલ્યાણ ઇચ્છનાર સાધુને લજ્જા, દયા, સંયમ અને બ્રહ્મચર્ય એ સર્વે વિશુદ્ધિ એટલે કર્મમલ દૂર કરવાનું સ્થાન છે. જે ગુરુ મને કાયમ હિતશિક્ષા આપે છે. તે ગુરુની હું કાયમ પૂજા કરતો રહું.” (એવો ભાવ શિષ્યે રાખવો જોઈએ.)

तहारूवसमणमाहणाणं पज्जुवासणाफलं—

२१५. प०—१. तहारूवा णं भंते! समणं वा माहणं वा पज्जुवासमाणस्स किं फला पज्जुवासणा?

उ०—गोयमा! सवणफला।
प०—२. से ण भंते! सवणे किं फले?
उ०—णाणफले।

તથારૂપ શ્રમણો કે માહણોની પર્યુપાસનાનું ફળ –

૨૧૫. પ્ર. ૧. ભંતે! તથારૂપ (જેવો વેષ છે તદનુરૂપ ગુણોવાળા) શ્રમણ અને માહણ (હિંસા ન કરનારા)ની પર્યુપાસના કરનાર મનુષ્યોને તેમની પર્યુપાસનાનું શું ફળ છે?
ઉ. ગૌતમ! પર્યુપાસનાનું ફળ શ્રવણ છે.
પ્ર. ૨. ભંતે! શ્રવણનું ફળ શું હોય છે?
ઉ. ગૌતમ! શ્રવણનું ફળ જ્ઞાન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प०—३. से णं भंते ! णाणे किं फले ?
उ०—विण्णाणफले ।
प०—४. से णं भंते ! विण्णाणे किं फले ?
उ०—पच्चक्खाणफले ।
प०—५. से णं भंते ! पच्चक्खाणे किं फले ?
उ०—संजमफले ।
प०—६. से णं भंते ! संजमे किं फले ?
उ०—अणण्हयफले ।
प०—७. से णं भंते ! अणण्हये किं फले ?
उ०—तवफले ।
प०—८. से णं भंते ! तवे किं फले ?
उ०—वोदाण फले ।
प०—९. से णं भंते ! वोदाणं किं फले ?
उ०—अकिरियाफले ।
प०—१०. से णं भंते ! अकिरिया किं फला ?
उ०—सिद्धिपज्जवसाणफला पण्णत्ता गोयमा !

गाहा—
सवणे णाणे य विण्णाणे, पच्चक्खाणे य संजमे ।
अणण्हये तवे चेव, वोदाणे अकिरिया सिद्धि[1] ॥
—वि.स. २, उ.५, सु. २६

प्र. ७. भंते ! ज्ञानનું ફળ શું હોય છે ?
ઉ. ગૌતમ ! જ્ઞાનનું ફળ વિજ્ઞાન છે.
પ્ર. ૪. ભંતે ! વિજ્ઞાનનું ફળ શું હોય છે ?
ઉ. ગૌતમ ! વિજ્ઞાનનું ફળ પ્રત્યાખ્યાન છે.
પ્ર. ૫. ભંતે ! પ્રત્યાખ્યાનનું ફળ શું છે?
ઉ. ગૌતમ ! પ્રત્યાખ્યાનનું ફળ સંયમ છે.
પ્ર. ૬. ભંતે ! સંયમનું ફળ શું છે ?
ઉ. ગૌતમ ! સંયમનું ફળ આશ્રવરહિતપણું છે.
પ્ર. ૭. ભંતે ! આશ્રવરહિતપણાનું ફળ શું છે ?
ઉ. ગૌતમ ! આશ્રવરહિતપણાનું ફળ તપ છે.
પ્ર. ૮. ભંતે ! તપનું ફળ શું છે ?
ઉ. ગૌતમ ! તપનું ફળ વ્યવદાન (કર્મનાશ) છે.
પ્ર. ૯. ભંતે ! વ્યવદાનનું ફળ શું છે ?
ઉ. ગૌતમ વ્યવદાનનું ફળ નિષ્ક્રિયપણું છે.
પ્ર. ૧૦. ભંતે ! નિષ્ક્રિયપણાનું ફળ શું છે ?
ઉ. ગૌતમ ! નિષ્ક્રિયપણાનું અંતિમ ફળ સિદ્ધિ છે. [અર્થાત્ અક્રિયતા-અયોગ અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાથી અંતમાં સિદ્ધિ-મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.]
ગાથા – ૧ – [પર્યુપાસનાનું ફળ] શ્રવણ
૨ – [શ્રવણનું ફળ] જ્ઞાન
૩ – [જ્ઞાનનું ફળ] વિજ્ઞાન
૪ – [વિજ્ઞાનનું ફળ] પ્રત્યાખ્યાન
૫ – [પ્રત્યાખ્યાનનું ફળ] સંયમ
૬ – [સંયમનું ફળ] અનાશ્રવત્વ
૭ – [અનાશ્રવત્વનું ફળ] તપ
૮ – [તપનું ફળ] વ્યવદાન
૯ – [વ્યવદાનનું ફળ] અક્રિયા
૧૦ – [અક્રિયાનું ફળ] સિદ્ધિ છે.

गुरु साहम्मिय सुस्सूसणया फले—

२१६. प०—गुरुसाहम्मियसुस्सूसणयाए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?

उ०—गुरुसाहम्मियसुस्सूसणयाए णं विणय-पडिवत्तिं जणयइ । "विणयपडिवन्ने य णं" जीवे अणच्चासायणसीले नेरइयतिरिक्खजोणियमणुस्सदेवदोग्गईओ निरुम्भई । वण्णसंजलणभत्तिबहुमाणयाए मणुस्स-देवसोग्गईओ निबन्धइ सिद्धिं सोग्गइं च विसोहेइ । पसत्थाइं च णं विणयमूलाइं सव्वकज्जाइं साहेइ । अन्ने य बहवे जीवे विणइत्ता भवइ ।
—उत्त.अ. २९ सु. ६

ગુરુ અને સાધર્મિકની સુશ્રૂષાનું ફળ –

૨૧૬. પ્ર. ભંતે ! ગુરુ અને સાધર્મિકની સુશ્રૂષાથી (પર્યુપાસનાથી) જીવને શું પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ગુરુ અને સાધર્મિકની સુશ્રૂષાથી જીવ વિનય-પ્રતિપત્તિની પ્રાપ્તિ કરે છે. વિનય પ્રતિપન્ન વ્યક્તિ ગુરુનો અવિનય કે પરિવાદ કરનારો હોતો નથી. માટે તે નૈરયિક, તિર્યંચ-યોનિક મનુષ્ય અને દેવ સંબંધી દુર્ગતિનો નિરોધ કરે છે. શ્લાઘા, ગુણ-પ્રકાશન, ભક્તિ અને બહુમાન દ્વારા મનુષ્ય અને દેવ સંબંધી સુગતિનો બંધ કરે છે. અને શ્રેષ્ઠ ગતિ સ્વરૂપ સિદ્ધિને વિશુદ્ધ કરે છે. વિનય-મૂલક બધાં પ્રશસ્ત કાર્યો સિદ્ધ કરે છે. અને બીજા અનેક વ્યક્તિઓને વિનયના પથ પર લઈ જાય છે.

---

१. ठाणं अ.३, उ.३, सु. १९५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गुरुकुलवासस्स माहप्पं—

२१७. गंथं विहाय इह सिक्खमाणो,
उट्ठाय सुबंभचेरं वसेज्जा ।
ओवायकारी विणयं सुसिक्खे,
जे छेए विप्पमादं न कुज्जा ॥

जहा दियापोतमपत्तजातं,
सावासगा पविउं मण्णमाणं ।
तमचाइयं तरुणमपत्तजातं,
ढंकादि अव्वत्तगमं हरेज्जा ॥

एवं तु सेहं पि अपुट्ठधम्मं,
निस्सारियं बुसिमं मण्णमाणा ।
दियस्स छावं व अपत्तजातं,
हरिंसु णं पावधम्मा अणेगे ॥

ओसाणमिच्छे मणुए समाहिं,
अणोसिते, णंतकरे ति णच्चा ।
ओभासमाणो दवियस्स वित्तं,
ण णिक्कसे बहिया आसुपण्णे ॥

जे ठाणओ या सयणासणे य,
परक्कमे यावि सुसाधुजुत्ते ।
समितीसु गुत्तीसु य आयपण्णे,
वियागरत्ते य पुढो वदेज्जा ॥

सद्दाणि सोच्चा अदु भेरवाणि,
अणासवे तेसु परिव्वएज्जा ।
निद्दं च भिक्खु न पमाय कुज्जा,
कहंकहं पी वितिगिच्छतिण्णे ॥

डहरेण वुड्ढेणऽणुसासिते ऊ,
रातिणिएणावि समव्वएणं ।
सम्मं तगं थिरतो णाभिगच्छे,
णिज्जंतए वा वि अपारए से ॥

ગુરુકુળવાસનું મહત્ત્વ –

૨૧૭. આ લોકમાં બાહ્ય-આભ્યંતર પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી પ્રવ્રજિત થઈ, અધ્યયન અને આચરણરૂપમાં ગુરુ પાસે શાસ્ત્રો શીખતો સાધક સમ્યક્‌રૂપે બ્રહ્મચર્યમાં સ્થિત રહે, આચાર્ય અથવા ગુરુના સાન્નિધ્યમાં તેમની આજ્ઞામાં રહેતો શિષ્ય વિનયનું પ્રશિક્ષણ લે, સંયમમાં કદાપિ પ્રમાદ કરે નહિ.

કોઈ પક્ષીના બચ્ચાને પૂરી પાંખો આવ્યા વિના તે પોતાના માળામાંથી ઊડીને અન્યત્ર જવા ચાહે છે, ત્યારે બાળપક્ષી ઊડવામાં અસમર્થ હોઈ તેને થોડી થોડી પાંખ ફફડાવતું જોઈ ઢંક આદિ માંસ-લોલુપ પક્ષીઓ તેનું હરણ કરી લે છે અને મારી નાંખે છે.

એ જ પ્રમાણે જે હજુ શ્રુત-ચારિત્ર-ધર્મમાં પુષ્ટ-પરિપક્વ નથી એવા નવદીક્ષિત શિષ્યને પોતાના સંઘથી નીકળેલો જોઈ, પોતાના વશમાં આવવા યોગ્ય જાણી, અનેક પાખંડી તીર્થિકો પાંખ વગરના પક્ષીના બચ્ચાની જેમ તેનું હરણ કરે છે (ધર્મભ્રષ્ટ કરે છે).

ગુરુકુળમાં નિવાસ નથી કર્યો એવો સાધક પુરુષ પોતાનાં કર્મોનો અંત કરી શકતો નથી એવું જાણી સાધક ગુરુના સાન્નિધ્યમાં નિવાસ અને સમાધિની ઇચ્છા કરે. મુક્તિગમન યોગ્ય નિષ્કલંક ચારિત્ર સંપન્નપુરુષના આચરણનો સ્વીકાર કરી આશુપ્રજ્ઞ સાધક ગુરુકુળવાસથી બહાર ન નીકળે.

ગુરુકુળવાસી સાધક સ્થાન, શયન, આસન, પરાક્રમ, ગમન-આગમન, તપશ્ચર્યા આદિના વિષયમાં ઉત્તમ સાધુ સમાન આચરણ કરે છે. તથા સમિતિઓ અને ગુપ્તિઓના વિષયમાં અત્યંત પ્રજ્ઞાવાન થાય છે, અને તે સમિતિ-ગુપ્તિ આદિનું યથાર્થ સ્વરૂપ બીજાને પણ બતાવે છે.

ઈર્યાસમિતિ આદિથી યુક્ત સાધુ મધુર અથવા ભયંકર શબ્દોને સાંભળી, તેમાં રાગ-દ્વેષ રહિત થઈ સંયમમાં પ્રગતિ કરે તથા નિદ્રા-પ્રમાદ અને વિકથા-કષાય આદિ પ્રમાદ ન કરે. સાધુને કદાચ કોઈ વિષયમાં શંકા થઈ જાય તો તે કોઈ પણ ઉપાયથી (ગુરુ દ્વારા) તેનું નિવારણ કરીને નિઃશંક બની જાય.

ગુરુ-સાન્નિધ્યમાં નિવાસ કરતા સાધુથી કોઈ વિષયમાં પ્રમાદવશ ભૂલ થઈ જાય તો અવસ્થા અથવા દીક્ષામાં સમાન અથવા મોટા સાધુ દ્વારા અનુશાસિત કરવામાં અથવા ભૂલ સુધારવા માટે પ્રેરિત કરવામાં આવે છે. જે સાધક સમ્યક્‌ સ્થિરતાપૂર્વક તેનો સ્વીકાર કરતો નથી તે સંસાર-સમુદ્રને પાર કરી શકતો નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विउट्ठितेणं समयाणुसिट्ठे,
डहरेण वुड्ढेण व चोइते तु।
अच्चुट्ठितेणं घडदासिएण वा,
अगारिणं वा समयाणुसिट्ठे ॥

साध्वाचारना पालनमां कोई भूल होवाथी परतीर्थिक अथवा गृहस्थ द्वारा अर्हत्प्रणीत आगम अनुसार शिक्षा आपवाथी अथवा अवस्थामां नाना के वृद्ध द्वारा प्रेरित करवाथी એટલું જ નહિ પરંતુ અત્યંત તુચ્છ કર્મ કરવાવાળી દાસી (ઘડો ભરનારી દાસી) અથવા કોઈ દ્વારા એમ કહેવાથી કે 'આ કાર્ય તો ગૃહસ્થાચારને યોગ્ય પણ નથી, તો સાધુની તો વાત જ શી?'

ण तेसु कुज्झे य पव्वहेज्जा,
ण यावि किंचि फरुसं वदेज्जा।
तहा करिस्सं ति पडिस्सुणेज्जा,
सेयं खु मेयं ण पमाद कुज्जा ॥

સાધક ક્રોધ ન કરે. દંડાથી તેને વ્યથા પણ પહોંચાડે નહિ કે તેને પીડાકારી કઠોર શબ્દ કહે નહિ, પરંતુ 'હું ભવિષ્યમાં એમ જ કરીશ.' એ પ્રમાણે (મધ્યસ્થવૃત્તિથી) પ્રતિજ્ઞા કરે. આમાં મારું શ્રેય જ છે એમ સમજીને તે પ્રમાદ કરે નહિ.

वणंसि मूढस्स जहा अमूढा,
मग्गाणुसासंति हितं पयाणं।
तेणेव मज्झं इणमेव सेयं,
जं मे बुहाऽसम्मणुसासयंति ॥

જેમ જંગલમાં માર્ગ ભૂલેલા પુરુષને કોઈ માર્ગ જાણનારો પુરુષ હિતકારી માર્ગ બતાવે તે સમયે માર્ગ ભૂલેલો માનવી તેને હિતકારી સમજે છે, તેમ કોઈ અનુભવી પુરુષ સાધુને ઉત્તમ માર્ગની શિક્ષા આપે તો ગુરુકુળમાં વસનાર સાધુ સમજે કે આ મારા કલ્યાણ માટે છે.

अह तेण मूढेण अमूढगस्स,
कायव्व पूया सविसेसजुत्ता।
एतोवमं तत्थ उदाहु वीरे,
अणुगम्म अत्थं उवणेति सम्मं ॥

જે પ્રમાણે રસ્તો ભૂલેલો માણસ માર્ગ બતાવનારનો ઉપકાર માનીને તેનો વિશેષ આદર-સત્કાર કરે છે, તે પ્રમાણે સાધુ પણ સન્માર્ગ બતાવનારનો ઉપકાર માનીને વિશેષ પ્રકારે સત્કાર કરે અને તેના ઉપદેશને હૃદયમાં ધારણ કરે એવું શ્રી મહાવીર સ્વામીએ કહ્યું છે.

णेया जहा अंधकारंसि राओ,
मग्गं ण जाणाइ अपस्समाणं।
से सूरियस्स अब्भुग्गमेणं,
मग्गं विजाणाति पगासियंसि ॥
एवं तु सेहे वि अपुट्ठधम्मे,
धम्मं न जाणाति अबुज्झमाणे।
से कोविए जिणवयणेण पच्छा,
सूरोदए पासति चक्खुणेव ॥
—सूय. सु. १, अ.१४, गा.१-१३

જેમ માર્ગને જાણનાર નેત્ર સહિત હોવા છતાં અંધકારમયી રાત્રિમાં ન જોઈ શકવાના કારણે માર્ગને જાણી શકતો નથી, પરંતુ સૂર્યોદય થતાં પ્રકાશ ફેલાઈ જવાથીતે માર્ગને યથાયોગ્ય જાણે છે;

તેમ ધર્મમાં અનિપુણ શિષ્ય પણ અજ્ઞાનના કારણે ધર્મ જાણતો નથી, પરંતુ જિનવચનોથી વિદ્વાન બની જતાં સૂર્યથી પ્રકાશિત થયેલા પદાર્થોની જેમ ધર્મને જાણી લે છે,

पण्हकरणविही—

प्रश्न पूछवानी विधि —

२१८. कालेण पुच्छे समियं पयासु,
आइक्खमाणो दवियस्स वित्तं।
तं सोयकारी य पुढो पवेसे,
संखा इमं केवलियं समाहिं ॥
अस्सिं सुठिच्चा तिविहेण ताई,
एतेसु या संति निरोहमाहु।
ते एवमक्खंति तिलोगदंसी,
ण भुज्जमेत ति पमायसंगं ॥

૨૧૮. સમ્યક્ આચારવાન આચાર્ય સામે ઉચિત અવસર જોઈને સાધુ સૂત્ર તેમજ અર્થની પૃચ્છા કરે અને આગમનો ઉપદેશ કરનાર આચાર્યનું બહુમાન સન્માન કરે. આચાર્યની આજ્ઞાનુસાર પ્રવૃત્તિ કરતો તે કેવલી પ્રણીત સમાધિને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરે.

ગુરુના ઉપદેશમાં બરાબર સ્થિત સાધુ મન, વચન અને કાયાથી પ્રાણીઓની રક્ષા કરે. કારણ, સમિતિ અને ગુપ્તિના પાલનમાં જ તીર્થંકરોએ શાંતિની પ્રાપ્તિ અને કર્મક્ષય કહેલ છે. તે ત્રિલોકદર્શી પુરુષનું આ કથન છે કે સાધુએ ફરીથી કદી પણ પ્રમાદનો સંગ કરવો જોઈએ નહિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिसम्म से भिक्खु समीहमट्ठं,
पडिभाणवं होति विसारते या।
आयाणमट्ठी वोदाण मोणं,
उवेच्च सुद्धेण उवेति मोक्खं॥
—सूय.सु.१, अ.१४, गा. १५-१७

ગુરુસેવામાં રહેનાર મુનિ સાધુના આચારને સાંભળીને તથા મોક્ષરૂપી ઇષ્ટ અર્થને જાણીને તત્ત્વમાં કુશળ અને સિદ્ધાંતનો વ્યાખ્યાતા બની જાય છે. પ્રગતિનો ઇચ્છુક તે સાધુ તપ તેમજ સંયમને પ્રાપ્ત કરીને નિર્દોષ આહાર દ્વારા મોક્ષ મેળવે છે.

उत्तरविही—

२१९. संखाय धम्मं च वियागरेंति,
बुद्धा हु ते अंतकरा भवंति।
ते पारगा दोण्ह वि मोयणाए,
संसोधितं पण्हमुदाहरंति॥

नो छादते नो वि य लूसएज्जा,
माणं ण सेवेज्ज पगासणं च।
ण यावि पण्णे परिहास कुज्जा,
ण या सिसावाद वियागरेज्जा॥

भूताभिसंकाए दुगुञ्छमाणो,
ण णिव्वहे मंतपदेण गोत्तं।
ण किंचि मिच्छे मणुओ पयासु,
असाहुधम्माणि ण संवदेज्जा॥

हासं पि णो संधये पावधम्मं,
ओए तहियं फरुसं वियाणे।
नो तुच्छए नो य विकंथतिज्जा,
अणाइले या अकसाइ भिक्खू॥

संकेज्ज याऽसंकितभाव भिक्खू,
विभज्जवादं च वियागरेज्जा।
भासादुगं धम्म समुट्ठितेहिं,
वियागरेज्जा समया सुपण्णे॥

अणुगच्छमाणे वितहं ऽभिजाणे,
तहा तहा साहु अकक्कसेणं।
ण कत्थती भास विहिंसएज्जा,
निरुद्धगं दा वि न दीहएज्जा॥

उत्तरविधि-

२१९. गुरुकुळमां निवास करनार साधु सम्यक् प्रकारे धर्मने जाणीने तेनी प्ररूपणा करे छे. ते बुद्ध (ज्ञानी) पूर्व संचित कर्मोनो अंत करे छे, पोताने अने बीजाने कर्मपाशथी छोडावी स्वयं संसारथी पार थई जाय छे अने बीजाने पण पार करावे छे. ते मुनि विचारीने प्रश्नोना उत्तरो आपे छे.

प्रश्ननो उत्तर आपतां साधुओ सूत्रना असली अर्थने छुपाववो न जोईओ तेमज शास्त्रथी विपरीत व्याख्या पण न करवी जोईओ, "हुं बहु ज्ञानी छुं" ओवुं अभिमान न करवुं जोईओ तथा पोताना गुणो जाहेर न करवा जोईओ. कारणवश श्रोता तत्त्वने न समजे तो प्राज्ञ तेनी हांसी न करे तेम ज कोईने आशीर्वाद न आपे.

साधु पापनी घृणा करीने प्राणीओना विनाशनी शंकाथी कोईने आशीर्वाद न आपे तथा मंत्रविद्यानो प्रयोग करीने पोताना संयमने निःसार न बनावे तेम ज अन्यजनो पासेथी कोई वस्तुनी इच्छा न करे अने असाधु-धर्मनो उपदेश न आपे.

साधुओ एवो शब्द अथवा एवी शारीरिक चेष्टा न करवी जोईओ के जेनाथी पोतानी अथवा बीजानी हांसी थाय. तेणे पापमय कर्तव्यनो उपदेश पण न आपवो जोईओ. रागद्वेषथी रहित साधु बीजाने दुःख उत्पन्न थाय तेवां सत्य वचननो पण प्रयोग न करे, आदरसन्मान पामीने अभिमान न करे, आत्मप्रशंसा न करे अने लोभादि कषायोथी रहित थईने विचरे.

सूत्र अने अर्थना विषयमां निःशंक होवा छतांय बुद्धिमान साधु गर्व न करे अने स्याद्वादमय—सापेक्ष वचन कहे. सत्य अने व्यवहार आ बे ज भाषाओनो उपयोग करे. धर्मनिष्ठ साधुओनी साथे विचरे अने राजा तथा रंक पर समान भाव राखीने उपदेश करे.

पूर्वोक्त सत्यभाषा अने व्यवहारभाषानो प्रयोग करीने धर्मनी व्याख्या करता साधुना कथनने कोई बुद्धिमान बराबर समजी ले छे अने कोई मंदबुद्धि ऊलटुं समजी ले छे. परंतु ते ऊलटुं समजनार मंदमतिने साधु कोमळ शब्दोथी समजावे पण तिरस्कार न करे. प्रश्न करनारनी भाषा अशुद्ध होय तो तेनी निंदा न करे तथा नानी वातने शब्दोना आडंबरथी विस्तृत न करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

समालवेज्जा पडिपुण्णभासी,
निसामिया समिया अट्ठदंसी ।
आणाए सुद्धं वयणं भिउंजे,
ऽभिसंधए पावविवेग भिक्खू ॥
सूय. सु.१, अ.१४, गा.१८-२४

व्याख्यान करती वेळाओ जे विषय संक्षेपमां न समजवी शकाय तेने साधु विस्तारपूर्वक समजावे. आचार्य पासेथी सूत्रार्थनुं श्रवण करीने सम्यक् प्रकारथी पदार्थनो ज्ञाता मुनि तीर्थंकर भगवानना आज्ञानुसार निर्दोष वचन बोले, अने पापनो विवेक राखे.

समाहिविहाणं—

२२०. अहाबुइयाइं सुसिक्खएज्जा,
जएज्ज या णातिवेलं वदेज्जा ।
से दिट्ठिमं दिट्ठि ण लूसएज्जा ।
से जाणति भासिउं तं समाहिं ॥

अलूसए णो पच्छण्णभासी,
णो सुत्तमत्थं च करेज्ज ताई ।
सत्थारभत्ती अणुवीति वायं,
सुयं च सम्मं पडिवातएज्जा ॥

से सुद्धसुत्ते उवहाणवं च,
धम्मं च जे विंदति तत्थ तत्थ ।
आदेज्जवक्के कुसले वियत्ते,
से अरिहति भासिउं तं समाहिं ॥
—सूय. सु. १, अ. १४ गा. २५-२७

समाधिनुं विधान-

२२०. साधु जिनेश्वर देवना सत्य सिद्धांतोनो सारी रीते अभ्यास करे अने हमेशां तेमना उपदेश प्रमाणे वचन बोले, मर्यादानुं उल्लंघन करीने वधारे न बोले. ते सम्यग्दृष्टि साधु पोताना सम्यग्दर्शनने दूषित न करे. आवो साधु सर्वज्ञोक्त भावसमाधिने कहेवा माटे योग्य होय छे.

साधु आगमना अर्थने दूषित न करे तथा शास्त्रना अर्थनं छुपाव्या वगर बोले. प्राणीओनी रक्षा करनारा साधु सूत्र अने अर्थने अन्यथा न करे तथा शिक्षा आपनारा गुरुनी भक्तिनुं ध्यान राखीने उपदेश करे अने गुरुना मुखमांथी जेवो अर्थ सांभळ्यो होय तेवी ज प्ररूपणा करे.

जे साधु शुद्ध सूत्रनुं उच्चारण करे छे तथा शास्त्रोक्त उपधानादि तपनुं अनुष्ठान करे छे अने उत्सर्गना स्थान पर उत्सर्ग तेमज अपवादना स्थान पर अपवाद मार्गनी प्ररूपणा करे छे ते ज पुरुष ग्राह्यवाक्य छे. अर्थात् तेनी वात ज मानवा योग्य छे. आ प्रमाणे अर्थ करवामां निपुण तथा वगर विचार्युं काम नहि करनारो पुरुष ज सर्वज्ञोक्त भावसमाधिनुं प्रतिपादन करी शके छे.

सुत्तधरस्स भेया—

२२१. तओ पुरिस जाया पण्णत्ता, तं जहा—
सुत्तधरे, अत्थधरे, तदुभयधरे ।
—ठाणं अ.३, उ.३, सु. १७७

श्रुतधरना प्रकार-

२२१. श्रुतधरना त्रण प्रकार छे :
१-सूत्रधर, २-अर्थधर, ३-तदुभयधर. (सूत्र अने अर्थ बन्नेना धारक)

बहुस्सुयसरूवं—

२२२. जहा संखम्मि पयं, 'निहियं दुहओ वि' विरायइ ।
एवं बहुस्सुए भिक्खू, धम्मो कित्ती
तहा सुयं ॥

जहा से कम्बोयाणं, आइण्णे कन्थए सिया ।
आसे जवेण पवरे, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

जहाइण्णसमारूढे, सूरे दढपरक्कमे ।
उभओ नन्दिघोसेणं, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

बहुश्रुतनुं स्वरूप-

२२२. जे प्रमाणे शंखमां साचवेलुं दूध, तेना आधार अने गुणो वडे जेवुं अने तेवुं निर्मळ रहे छे, एज प्रमाणे बहुश्रुत भिक्षुमां धर्म, कीर्ति अने श्रुत बने वडे सुशोभित अने निर्मळ रहे छे.

जे प्रमाणे कम्बोज देशमां कन्थक जातिना घोडा जातवान अने गतिमां श्रेष्ठ होय छे, ते ज प्रमाणे भिक्षुओमां बहुश्रुत भिक्षु श्रेष्ठ होय छे.

जे प्रमाणे जातवान अश्वे उपर चढेलो योद्धो, तेनी आजुबाजुमां वागतां विजयवाद्योथी दृढ पराक्रमी बने छे, ते ज प्रमाणे बहुश्रुत पण तेनी आसपास थता मंगळ धर्मघोषथी दृढ पराक्रमी बने छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जहा करेणुपरिकिण्णे, कुंजरे सट्ठिहायणे ।
बलवन्ते अप्पडिहए, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે હાથણીઓથી ઘેરાયેલો સાઠ વર્ષનો બળવાન હાથી કોઈથી પરાજિત થતો નથી એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ બીજાથી પરાજિત થતો નથી.

जहा से तिक्खसिंगे, जायखंधे विरायई ।
वसहे जूहाहिवई, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે તીક્ષ્ણ શીંગડાં અને અત્યંત બળવાન કાંધવાળો બળદ સાંઢોના જુથમાં અધિપતિરૂપે સુશોભિત થાય છે, એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ આચાર્ય બનીને સુશોભિત થાય છે.

जहा से तिक्खदाढे, उदग्गे दुप्पहंसए ।
सीहे मियाणपवरे, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે તીક્ષ્ણ દાઢવાળો, પૂર્ણ યુવાન અને કોઈનાથી પરાજિત ન થાય તેવો સિંહ વન-પશુઓમાં શ્રેષ્ઠ હોય છે, એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ અન્ય તીર્થિકોમાં શ્રેષ્ઠ હોય છે.

जहा से वासुदेवे, संखचक्कगदाधरे ।
अप्पडिहयबले जोहे, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે શંખ, ચક્ર અને ગદાને ધારણ કરનાર વાસુદેવ અપરાજિત બળવાળો યોદ્ધો હોય છે, એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ અપરાજિત હોય છે.

जहा से चाउरन्ते, चक्कवट्टी महिड्ढिए ।
चउदसरयणाहिवई, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે મહાન ઋદ્ધિવાળો, ચાતુરંત ચક્રવર્તી ચૌદ રત્નોનો અધિપતિ હોય છે, એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ ચૌદ પૂર્વનો સ્વામી હોય છે.

जहा से सहस्सक्खे, वज्जपाणी पुरन्दरे ।
सक्के देवाहिवई, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે સહસ્રચક્ષુ વજ્રપાણિ અને પુરંદર શક્ર દેવોનો અધિપતિ હોય છે, એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ દૈવી (શ્રુત) સંપદાનો અધિપતિ હોય છે.

जहा से तिमिरविद्धंसे उत्तिट्ठन्ते दिवायरे ।
जलन्ते इव तेएण, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે અંધકારનો નાશ કરનાર ઊગતો સૂર્ય તેજથી પ્રજ્વલિત લાગે છે, એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ તપના તેજથી તેજસ્વી લાગે છે.

जहा से उडुवई चन्दे, नक्खत्तपरिवारिए ।
पडिपुण्णे पुण्णमासीए, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે નક્ષત્ર પરિવારથી ઘેરાયેલો નક્ષત્રપતિ ચંદ્ર પૂર્ણિમાએ પ્રતિપૂર્ણ થાય છે, એ જ પ્રમાણે સાધુઓના પરિવારથી ઘેરાયેલો બહુશ્રુત સાધુ સંપૂર્ણ કળાઓમાં પરિપૂર્ણ હોય છે.

जहा से सामाइयाणं, कोट्ठागारे सुरक्खिए ।
नाणाधन्नपडिपुण्णे, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે સામાજિક કે વેપારીઓનાં કોષ્ઠાગાર સુરક્ષિત અને અનેક પ્રકારના ધાન્યથી પરિપૂર્ણ હોય છે, એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ અનેક પ્રકારનાં શ્રુતથી પરિપૂર્ણ હોય છે.

जहा सा दुमाण पवरा, जम्बू नाम सुदंसणा
अणाढियस्स देवस्स, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે 'અનાદૃત' દેવનું 'સુદર્શન' નામનું જમ્બૂ વૃક્ષ સર્વ વૃક્ષોમાં શ્રેષ્ઠ હોય છે, એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ બધા સાધુઓમાં શ્રેષ્ઠ હોય છે.

जहा सा नईण पवरा, सलिला सागरंगमा ।
सीया नीलवन्तपवहा, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે નીલવાન પર્વતથી નીકળેલી, સમુદ્ર તરફ જતી, જળથી ભરેલી, સીતા નદી બધી નદીઓમાં શ્રેષ્ઠ છે, એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ બધા સાધુઓમાં શ્રેષ્ઠ હોય છે.

जहा से नगाण पवरे, सुमहं मन्दरे गिरी ।
नाणोसहिपज्जलिए, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

જે પ્રમાણે અનેક પ્રકારની ઔષધિઓથી દેદીપ્યમાન મંદર પર્વત બધા પર્વતોમાં શ્રેષ્ઠ છે. એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ બધા સાધુઓમાં શ્રેષ્ઠ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जहा से सयंभूरमणे, उदही अक्खओदए ।
नाणारयणपडिपुण्णे, एवं हवइ बहुस्सुए ॥

समुद्दगम्भीरसमा दुरासया,
अचक्किया केणइ दुप्पहंसया ।
सुयस्स पुण्णा विउलस्स ताइणो,
खवित्तु कम्मं गइमुत्तमं गया ॥

तम्हा सुयमहिट्ठेज्जा उत्तमट्ठगवेसए ।
जेणप्पाणं परं चेव, सिद्धिं संपाउणेज्जासि ॥
—उत्त. अ. ११, गा. १५-३२

જે પ્રમાણે અક્ષય જળવાળો સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર અનેક પ્રકારનાં રત્નોથી ભરેલો હોય છે. એ જ પ્રમાણે બહુશ્રુત સાધુ અક્ષયજ્ઞાનથી પરિપૂર્ણ હોય છે.

સમુદ્ર સમાન ગંભીર, કષ્ટ રહિત, અવિચલિત, કોઈપણ દ્વારા અપરાજેય, વિપુલ શ્રુત જ્ઞાનથી પૂર્ણ અને રક્ષક બહુશ્રુત મુનિઓ કર્મોનો ક્ષય કરી ઉત્તમ ગતિમાં (મોક્ષમાં) ગયા છે.

માટે ઉત્તમ ગતિ (મોક્ષ)ની ગવેષણા કરનાર મુનિ આગમનો આશ્રય લે જેથી તે સ્વયંને અને બીજા સાધકોને પણ સિદ્ધિ (મોક્ષ)ની પ્રાપ્તિ કરાવી શકે.

अबहुस्सुय सरूवं--

२२३ जे यावि होइ निव्विज्जे, थद्धे लुद्धे अणिग्गहे ।
अभिक्खणं उल्लवई, अविणीए अबहुस्सुए ॥
उत्त. अ. ११, गा. २

અબહુશ્રુતનું સ્વરૂપ-

૨૨૩. જે વિદ્યાહીન છે, વિદ્યાવાન થવા છતાં પણ અભિમાની છે, જે અજિતેન્દ્રિય છે, જે વારંવાર અસંબદ્ધ બોલે છે, જે અવિનીત છે તે અબહુશ્રુત કહેવાય છે.

चउत्थो उवहाणायारो[1]

ચોથો ઉપધાનાચાર

सिक्खारिह—

२२४. वसे गुरुकुले निच्चं, जोगवं उवहाणवं ।
पियंकरे पियंवाई, से सिक्खं लद्धुमरिहई ॥
—उत्त. अ. ११, गा. १४

શિક્ષા-યોગ્ય—

૨૨૪. જે સદા ગુરુકુળમાં વાસ કરે છે, જે સમાધિયુક્ત હોય છે, જે ઉપધાન (શ્રુત-અધ્યયનના સમયે તપ) કરે છે, જે પ્રિય કાર્ય કરે છે, જે પ્રિય બોલે છે - તે જ શિક્ષા પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

---

૧. (ક) આગમોનાં અધ્યયન-કાળમાં આયંબિલ આદિ તપ કરવું તે ઉપધાનાચાર છે.

(ખ) પ્રત્યેક આગમનાં અધ્યયન કાળમાં કેટલું તપ કરવું તેનું વિસ્તૃત વિવરણ પ્રાપ્ત આગમોમાં નથી પરંતુ 'યોગોદ્વહન વિધિ' વિષયક કેટલાક ગ્રંથોમાં તપની વિધિ છે. ઉપધાન પરિભાષા—

(ગ) उपसमीपेऽधीयते क्रियते सूत्रादिकं येन तपसा तदुपधानम् । (ઘ) उपधीयते उपष्टम्भ्यते श्रुतमनेनेति उपधानम् ।

(ચ) આચારાંગ શ્રુત ૧, અ. ૯ માં उवहाणसुयं (ઉપધાનશ્રુત) નામનું અધ્યયન છે. આ અધ્યયનમાં ભગવાન મહાવીરની તપોમય સાધનાનું વર્ણન છે. (છ) સૂત્રકૃતાંગમાં શ્રુત ૧, અ. ૧૧, ગા. ૩૫ માં 'उपधानवीर्य' શ્રમણનું વિશેષણ છે.

(જ) સ્થાનાંગ અ. ૨, ઉ. ૩, સૂ-૮૪ માં 'ઉપધાન-પ્રતિમા'નો ઉલ્લેખ છે. उपधानं तपस्तत्प्रतिमोपधानप्रतिमा द्वादश भिक्षु प्रतिमा एकादशोपासकप्रतिमाश्चेत्येवरूपेति । (ઝ) સ્થાનાંગ અ ૪. ઉદે. ૧, સૂ. ૨૫૧માં પણ 'ઉપધાન પ્રતિમા'નો ઉલ્લેખ છે.

(ઞ-ા) સ્થાનાંગ અ.૪, ઉ.૧, સૂ. ૨૩૫માં ચાર અંતક્રિયાઓમાં उपधानवान् अनगारनું વિશેષણ છે.

(ટ) સૂત્રકૃતાંગ-શ્રુ. ૧, અ-૨, ઉ ૧, ગા. ૧૫ માં એક સુંદર રૂપક આપેલું છે. જેમ પક્ષી પંખ ફફડાવીને ધૂળ દૂર કરે છે, એ જ પ્રમાણે શ્રમણ ઉપધાન તપથી કર્મરજને દૂર કરે છે.

(ઠ) उपधान-महिमा-जइ खलु मइलं वत्थं, सुज्झइ उदगाएहिं दव्वेहिं । एवं भावुवहाणेण, सुज्झइ कम्ममट्ठविहं ॥
—आचारांग निर्युक्ति, गाथा २८३

(ડ) ઉપધાન તપના સંબંધમાં નિશીથ અને મહાનિશીથમાં અલ્પમાત્રામાં લખેલ છે. પરંતુ તેની પ્રતિઓ અપ્રાપ્ત હોવાના કારણે અહીં લખેલ નથી.

(ઢ) શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક પરંપરામાં ઉપધાન તપ કરાવવાની પ્રથા પ્રચલિત છે. તે આ તપની આરાધનામાં શ્રાવક, શ્રાવિકાઓને જ વધુ પડતું સ્થાન આપે છે. 'સપ્ત ઉપધાન વિધિ' નામના પુસ્તકમાં સાત પ્રકારનાં ઉપધાનની તપ વિધિ છે. તેની પ્રસ્તાવનામાં સંપાદકમુનિએ લખેલ છે કે— "पूर्वस्मिन्समये उपधानतपोवाहि नामाचारादिग्यवस्था परमोत्कृष्टविधिसम्पन्ना प्रकारान्तरेण निर्धारिता चासीत्, परं देशकालादिकं समालोच्य करुणावरुणालयैराचार्यैः स क्रमो नितरां सुगमो भवेत्तथा पश्चात् परिवर्तितः ।"

(ણ) ઉપધાન તપના સંબંધમાં પ્રાચીન ગ્રંથ 'વિધિપ્રપા' 'આચાર દિનકર' અને 'સમાચારી શતક' આદિમાં બધી જગ્યાએ લખેલ છે. જિજ્ઞાસુએ તે ગ્રંથોનો અભ્યાસ કરવો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पंचमो अणिण्हवायारो

असाहुसरूवं—

२२५. अहो य राओ य समुट्ठिएहिं, तहागएहिं पडिलब्भ धम्मं ।
समाहि माघायमजोसयंता, सत्थारमेवं फरुसं वयंति ॥

विसोहयं ते अणुकाहयंते, जे आयभावेण वियागरेज्जा ।
अट्ठाणिए होइ बहुगुणाणं, जे णाणसंकाए मुसं वएज्जा ॥
जे यावि पुट्ठा पलिउंचयंति आयाणमट्ठं खलु वंचयंति ।
असाहुणो ते इह साहुमाणी, मायण्णि एसंति अणंतघातं ॥

—सूय. सु. १, अ. १३, गा. २-४

छट्ठो वंजणणाणायारो[2] सत्तमो अट्ठ-णाणायारो[3] अट्ठमो तदुभयणाणायारो[4]

सुत्तत्थस्स अणिण्हवणं—

२२६. अदूसए[5] णो पच्छन्नभासी, णो सुत्तमत्थं च करेज्ज ताई[6] ।
सत्थारभत्ती अणुवीइ वायं, सुयं च सम्मं पडिवायइस्सं ॥

—सूय. सु. १, अ. १४, गा. २६, (६०५)

પાંચમો અનિન્હવાચાર

અસાધુનું સ્વરૂપ—

૨૨૫. અહર્નિશ ઉત્તમ અનુષ્ઠાનમાં પ્રવૃત તીર્થંકરોની પાસે ધર્મને પામીને પણ સમાધિ માર્ગનું સેવન ન કરવાના કારણે જમાલિ આદિ નિહ્નવ પોતાના પ્રશાસ્તા (ધર્મોપદેશક)ને કઠોર વચન કહે છે.

જે (ગોષ્ઠામાહિલની જેમ)[1] વિશુદ્ધ મોક્ષ માર્ગની પરંપરાગત વ્યાખ્યાથી જુદી વ્યાખ્યા કરે છે, તથા સર્વજ્ઞના જ્ઞાનમાં શંકા હોવાથી મિથ્યા ભાષણ કરે છે તે ઉત્તમ ગુણોનું પાત્ર બની શકતો નથી.

જે કોઈ (સાધક-સાધિકા) પૂછવા છતાં પોતાના ગુરુનું નામ છુપાવે છે, તે મળવા યોગ્ય મોક્ષથી પોતાને વંચિત કરે છે. તે વાસ્તવમાં અસાધુ હોવા છતાં પોતાને સાધુ માને છે. તે માયા (કપટ)થી અનંતવાર દુઃખનું પાત્ર બને છે.

છઠ્ઠો વ્યંજન જ્ઞાનાચાર, સાતમો અર્થ જ્ઞાનાચાર, આઠમો તદુભય જ્ઞાનાચાર —

સૂત્રાર્થને છુપાવવાં નહિ—

૨૨૬. સર્વ પ્રાણીઓના ત્રાતા (રક્ષક) શ્રમણ, આગમના અર્થને છુપાવે નહિ, દૂષિત ન કરે, સૂત્રાર્થનું અન્યથા ઉચ્ચારણ ન કરે તથા શિક્ષા આપનાર ગુરુની ભક્તિનું ધ્યાન રાખતાં પ્રત્યેક વાત વિચારીને કહે અને ગુરુ પાસેથી સૂત્રાર્થની જે પ્રમાણે વ્યાખ્યા સાંભળી છે, તે જ પ્રમાણે પ્રરૂપણા કરે.

---

૧. ભગવાન મહાવીરના શાસનમાં સાત પ્રવચન નિહ્નવ થયા છે. તેઓનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન સ્થાનાંગ, અ-૭, સૂત્ર ૫૮૭માં છે.

૨. (ક) જે અર્થને વ્યક્ત કરે તે વ્યંજન છે વ્યંજનોથી સૂત્રની રચના થાય છે. માટે વ્યંજન સૂત્રને કહેવાય છે. वंजणमिति भण्णते सुत्तं । નિશીથચૂર્ણિ પીઠિકા પૃષ્ઠ ૧૨, ગા. ૧૭. સૂત્રનાં અક્ષરોનું શુદ્ધ ઉચ્ચારણ કરવું વ્યંજનાચાર છે.

(ખ) સૂત્રના અશુદ્ધ ઉચ્ચારણથી અર્થભેદ થાય છે. અર્થભેદથી ક્રિયાભેદ અને ક્રિયાભેદથી નિર્જરા થતી નથી. અને નિર્જરા ન થવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી. માટે સૂત્રોનું શુદ્ધ ઉચ્ચારણ કરવું જરૂરી છે.

(ગ) સૂત્રકૃતાંગ સુ. ૧, અ-૧૪, ગા. ૨૭ માં 'सुद्धसुत्त' સૂત્રનું શુદ્ધ ઉચ્ચારણ 'ભાવસમાધિ' નું કારણ માન્યું છે.

(ઘ) શુદ્ધ ઉચ્ચારણ માટે વ્યાકરણનું જ્ઞાન જરૂરી છે તથા ભાષાસમિતિનો વિવેક જરૂરી છે. માટે એ વિષય સંબંધી વિસ્તૃત વિવેચન ભાષાસમિતિ વિભાગમાં જુઓ.

૩. સૂત્રનો સાચો અર્થ કરવો તે અર્થાચાર છે.

૪. સૂત્ર અને અર્થનું શુદ્ધ ઉચ્ચારણ કરવું અને સમ્યક્ અર્થ સમજવો તે તદુભયાચાર છે.

૫. अदूसए—अपसिद्धान्तव्याख्यायेन सर्वज्ञोक्तमागमं न दूषयेत् ।

૬. ताई—संसारात् त्रायी-त्राणशीलो जन्तुनाम् ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णाणायार-परिसिट्ठं

णाण-आयार-भेएण पुरिसभेया—

२२७. (क) चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
सेयंसे नाममेगे सेयंसे,
सेयंसे नाममेगे पावंसे,
पावंसे नाममेगे सेयंसे,
पावंसे नाममेगे पावंसे।

(ख) चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
सेयंसे नाममेगे सेयंसेत्ति सालिसए,
सेयंसे नाममेगे पावंसेत्ति सालिसए,
पावंसे नाममेगे सेयंसेत्ति सालिसए,
पावंसे नाममेगे पावंसेत्ति सालिसए।

(ग) चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
सेयंसे नाममेगे सेयंसे त्ति मन्नइ,
सेयंसे नाममेगे पावंसे त्ति मन्नइ,
पावंसे नाममेगे सेयंसे त्ति मन्नइ,
पावंसे नाममेगे पावंसे त्ति मन्नइ।

(घ) चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
सेयंसे नाममेगे सेयंसे त्ति सालिसए मन्नइ,
सेयंसे नाममेगे पावंसे त्ति सालिसए मन्नइ,
पावंसे नाममेगे सेयंसे त्ति सालिसए मन्नइ,
पावंसे नाममेगे पावंसे त्ति सालिसए मन्नइ।

—ठाणं अ. ४, उ. ४, सु. ३४४ (३-६)

જ્ઞાનાચાર પરિશિષ્ટ

જ્ઞાન અને આચારભેદથી પુરુષોના પ્રકાર—

૨૨૭. (ક) પુરુષ ચાર પ્રકારના કહ્યા છે, જેમ કે—
૧ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે.
૨ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે પરંતુ આચરણની અપેક્ષાએ પાપી છે.
૩ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ પાપી છે પરંતુ આચરણની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે.
૪ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ પણ પાપી છે અને આચરણની અપેક્ષાએ પણ પાપી છે.

(ખ) પુરુષ ચાર પ્રકારના કહ્યા છે, જેમ કે—
૧ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે અને આચરણની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ જેવા છે.
૨ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે પરંતુ આચરણની અપેક્ષાએ પાપી જેવા છે.
૩ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ પાપી છે પરંતુ આચરણની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ જેવા છે.
૪ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ પાપી છે અને આચરણની અપેક્ષાએ પાપી જેવા છે.

(ગ) ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
૧ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે અને પોતે પોતાને શ્રેષ્ઠ માને છે.
૨ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે પરંતુ પોતે પોતાને પાપી માને છે.
૩ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ પાપી છે પરંતુ પોતે પોતાને શ્રેષ્ઠ માને છે.
૪ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ પાપી છે અને પોતે પોતાને પાપી માને છે.

(ઘ) ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
૧ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે અને પોતે પોતાને શ્રેષ્ઠ જેવા માને છે.
૨ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ શ્રેષ્ઠ છે પરંતુ પોતે પોતાને પાપી જેવા માને છે.
૩ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ પાપી છે પરંતુ પોતે પોતાને શ્રેષ્ઠ જેવા માને છે.
૪ – કેટલાક પુરુષ બોધની અપેક્ષાએ પાપી છે અને પોતે પોતાને પાપી જેવા માને છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णाणिणो अण्णाणिणो य—

२२८. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
दुग्गए नाममेगे दुग्गए,
दुग्गए नाममेगे सुग्गए,
सुग्गए नाममेगे दुग्गए,
सुग्गए नाममेगे सुग्गए ।

ठाणं अ. ४ उ. ३, सु ३२७ (२)

ज्ञानी अने अज्ञानी—

२२८. चार प्रकारना पुरुष कह्या छे. जेम के—
એક પુરુષ પહેલાં પણ જ્ઞાનાદિ ગુણમાં અલ્પ છે અને પછીથી પણ જ્ઞાનાદિ ગુણમાં અલ્પ જ રહે છે.
એક પુરુષ પહેલાં જ્ઞાનાદિ ગુણમાં અલ્પ છે અને પછીથી જ્ઞાનાદિ ગુણથી સમ્પન્ન થાય છે.
એક પુરુષ પહેલાં જ્ઞાનાદિ ગુણથી સમ્પન્ન છે અને પછીથી જ્ઞાનાદિ ગુણથી અલ્પ થઈ જાય છે.
એક પુરુષ પહેલાં જ્ઞાનાદિ ગુણથી સમ્પન્ન છે અને પછીથી પણ જ્ઞાનાદિ ગુણથી સમ્પન્ન જ રહે છે.

२२९. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
तमे नाममेगे तमे,
तमे नाममेगे जोई,
जोई नाममेगे तमे,
जोई नाममेगे जोई ।

—ठाणं अ. ४, उ. ३, सु. ३२७ (७)

२२९. चार प्रकारना पुरुष कह्या छे. जेम के—
એક પુરુષ પહેલાં અજ્ઞાની છે અને પછી પણ અજ્ઞાની છે.
એક પુરુષ પહેલાં અજ્ઞાની છે પરંતુ પછી જ્ઞાની થાય છે.
એક પુરુષ પહેલાં જ્ઞાની છે પરંતુ પછી અજ્ઞાની થાય છે.
એક પુરુષ પહેલાં જ્ઞાની છે અને પછી પણ જ્ઞાની છે.

णाणदंसणुप्पत्ति—अणुप्पत्ति य—

२३०. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
किससरीरस्स नाममेगस्स णाण-दंसणे समुप्पज्जइ नो दृढसरीरस्स,
दृढसरीरस्स नाममेगस्स णाण-दंसणे समुप्पज्जइ, नो किससरीरस्स,
एगस्स किससरीरस्स वि णाण-दंसणे समुप्पज्जइ, दृढसरीरस्स वि,
एगस्स नो किससरीरस्स णाण-दंसणे समुप्पज्जइ, नो दृढसरीरस्स ।

—ठाण. अ. ४, उ. १, सु. २८३ (३)

જ્ઞાન દર્શનની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિ—

૨૩૦. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
કૃશ શરીરવાળા પુરુષોને જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ દૃઢ શરીરવાળાને નહિ.
દૃઢ શરીરવાળા પુરુષોને જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ કૃશ શરીરવાળાને નહિ.
કૃશ અને દૃઢ શરીરવાળા પુરુષોને પણ જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થાય છે.
કૃશ અને દૃઢ શરીરવાળા પુરુષોને પણ જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થતાં નથી.

अतिसेस नाणदंसणाणं अणुप्पत्ति कारणाइं—

२३१. चउहिं ठाणेहिं णिग्गंथाण वा णिग्गंथीण वा अस्सिं समयंसि अतिसेसे णाणदंसणे समुप्पज्जिउकामे वि ण समुप्पज्जेज्जा, तं जहा—
१. अभिक्खणं-अभिक्खणं इत्थिकहं भत्तकहं देसकहं रायकहं कहेत्ता भवति ।
२. विवेगेण विउस्सग्गेणं णो सम्ममप्पाणं भावित्ता भवति ।

અતિશયયુક્ત જ્ઞાન-દર્શનની ઉત્પત્તિ ન હોવાનાં કારણ—

૨૩૧. ચાર કારણોથી નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થીઓને આ સમયે અર્થાત્ તત્કાળ અતિશયયુક્ત જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થતાં થતાં પણ ઉત્પન્ન થતાં નથી. જેમ કે,
૧ – જે નિર્ગ્રન્થ અથવા નિર્ગ્રન્થી વારંવાર સ્ત્રી-કથા, ભક્ત(ભોજન) કથા, દેશકથા, રાજકથા કરે છે.
૨ – જે નિર્ગ્રન્થ અથવા નિર્ગ્રન્થી વિવેક અને વ્યુત્સર્ગ દ્વારા આત્માને સમ્યક્ પ્રકારે ભાવિત કરનાર હોતાં નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि णो धम्मजागरियं जागरइत्ता भवति ।

४. फासुयस्स एसणिज्जस्स उंछस्स सामुदाणियस्स णो सम्मंगवेसित्ता भवति ।

इच्चेतेहिं चउहि ठाणेहिं णिग्गंथाण वा णिग्गंथीण वा अस्सिं समयंसि अतिसेसे णाणदंसणे समुप्पज्जिउकामे वि णो समुप्पज्जेज्जा ।

—ठाणं अ. ४, उ.२, सु २८४(१)

३ – જે નિર્ગ્રન્થ અથવા નિર્ગ્રન્થી પૂર્વ રાત્રિ અથવા અપર રાત્રિના સમયે ધર્મજાગરણ કરી જાગૃત થતાં નથી.

૪ – જે નિર્ગ્રન્થ અથવા નિર્ગ્રન્થી, પ્રાસુક, એષણીય ઉંછ અને સામુદાનિક ભિક્ષાની સમ્યક્ પ્રકારે ગવેષણા કરતા નથી.

આ ચાર કારણોથી નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થીઓને તત્કાળ અતિશયયુક્ત જ્ઞાન-દર્શન ઉત્પન્ન થતાં થતાં પણ અટકી જાય છે, ઉત્પન્ન થતાં નથી.

अतिसेस नाणदंसणुप्पत्ति कारणाइं—

२३२. चउहिं ठाणेहिं णिग्गंथाण वा णिग्गंथीण वा अस्सिं समयंसि अतिसेसे णाणदंसणे समुप्पज्जिउकामे समुप्पज्जेज्जा, तं जहा—

१. इत्थिकहं भत्तकहं देसकहं रायकहं णो कहेत्ता भवति ।

२. विवेगेण विउस्सग्गेणं सम्ममप्पाणं भावेत्ता भवति ।

३. पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि धम्मजागरियं जागरइत्ता भवति ।

४. फासुयस्स एसणिज्जस्स उंछस्स सामुदाणियस्स सम्मं गवेसित्ता भवति ।

इच्चेतेहिं चउहिं ठाणेहिं णिग्गंथाण वा णिग्गंथीण वा अस्सिं समयंसि अतिसेसे णाणदंसणे समुप्पज्जिउकामे समुप्पज्जेज्जा ।

ठाणं.अ.४, उ. २, सु. २८४ (२)

અતિશયયુક્ત જ્ઞાન-દર્શનની ઉત્પત્તિનાં કારણ—

૨૩૨. ચાર કારણોથી નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થીઓને આ સમયે અતિશયયુક્ત જ્ઞાન-દર્શન તત્કાળ ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ—

૧ – જે સ્ત્રીકથા, ભક્તકથા, દેશકથા અને રાજકથા કરતા નથી.

૨ – જે વિવેક અને વ્યુત્સર્ગ દ્વારા આત્માની સમ્યક્ પ્રકારે ભાવના કરે છે.

૩ – જે પૂર્વ રાત્રિ અને અપરરાત્રિના સમયે ધર્મધ્યાન કરતાં જાગૃત રહે છે.

૪ – જે પ્રાસુક, એષણીય, ઉંછ અને સામુદાનિક ભિક્ષાની સમ્યક્ પ્રકારથી ગવેષણા કરે છે.

આ ચાર કારણોથી નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થીઓને આ સમયે અતિશય-યુક્ત જ્ઞાન-દર્શન તત્કાળ ઉપન્ન થાય છે.

णाण-दंसणाणं वुड्ढिकरा हाणिकरा य—

२३३. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—

एगेणं नाममेगे वड्ढइ एगेणं हायइ,

एगेणं नाममेगे वड्ढइ दोहिं हायइ,

दोहिं नाममेगे वड्ढई एगेणं हायइ,

एगे दोहिं नाममेगे वड्ढइ दोहिं हायइ ।

— ठाणं. अ. ४, उ.३. सु. ३२७(१-४)

જ્ઞાનદર્શનાદિની વૃદ્ધિ કરનારા અને હાનિ કરનારા—

૨૩૩. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. યથા—

એક પુરુષ જ્ઞાનથી વધે છે, પરંતુ સમ્યક્ દર્શનથી હીન થાય છે.

એક પુરુષ જ્ઞાનથી વધે છે, પરંતુ સમ્યક્દર્શન અને વિનયથી હીન થાય છે.

એક પુરુષ જ્ઞાન અને ચારિત્રથી વધે છે, પરંતુ સમ્યક્ દર્શનથી હીન થાય છે.

એક પુરુષ જ્ઞાન અને ચારિત્રથી વધે છે, પરંતુ સમ્યક્દર્શન અને વિનયથી હીન થાય છે.

[આ ચતુર્ભંગીનો એક વૈકલ્પિક અર્થ આ પ્રમાણે પણ છે–

એક પુરુષ જ્ઞાનથી વધે છે અને રાગથી હીન થાય છે.

એક પુરુષ જ્ઞાનથી વધે છે અને રાગ-દ્વેષથી હીન થાય છે.

એક પુરુષ જ્ઞાન અને સંયમથી વધે છે અને રાગથી હીન થાય છે.

એક પુરુષ જ્ઞાન અને સંયમથી વધે છે અને રાગ-દ્વેષથી હીન થાય છે.]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ओहिनाणिस्स खोभगा—

२३४. पंचहिं ठाणेहिं ओहिदंसणे समुप्पज्जिउकामे वि तप्पयढमाए खंभाएज्जा, तं जहा—

१. अप्पभुतं वा पुढविं पासित्ता तप्पढमयाए खंभाएज्जा,

२. कुन्थुरासिभूतं वा पुढविं पासित्ता तप्पढमयाए खंभाएज्जा,

३. महइ महालयं वा महोरगसरीरं पासित्ता तप्पढमयाए खंभाएज्जा,

४. देवं वा महड्ढियं जाव-महेसक्खं पासित्ता तप्पढमयाए खंभाएज्जा,

५. पुरेसु वा पोराणाइं महइ महालयाइं महानिहाणाइं पहीणसामियाइं, पहीणसेउयाइं, पहीणगुत्तागाराइं उच्छिन्नसामियाइं उच्छिन्नसेउयाइं उच्छिन्नगोत्तागाराइं जाइं इमाइं गामागर-णगर-खेड-कव्वड-मडंब - दोणमुह-पट्टणासम-संवाह-सन्निवेसेसु सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-चउम्मुह-महापहपहेसु णगरणिद्धमणेसु सुसाण-सुन्नागार-गिरिकंदर-संति-सेलोवट्ठावण-भवणगिहे सुसन्निक्खित्ताइं चिट्ठन्ति ताइं वा पासित्ता तप्पढमयाए खंभाएज्जा। इच्चेएहिं पंचहिं ठाणेहिं ओहिदंसणे समुप्पज्जिउकामे तप्पढमयाए खंभाएज्जा।

—ठाणं अ.५, उ.१, सु. ३९४(१)

અવધિજ્ઞાનના ક્ષોભકો —

૨૩૪ અવધિજ્ઞાની અવધિજ્ઞાનના પ્રથમ ઉપયોગની પ્રવૃત્તિના સમયે પાંચ કારણોથી ક્ષુબ્ધ - ચલિત થાય છે.

જેમ કે —

૧ - પૃથ્વીને નાની જોઈને અવધિજ્ઞાનના પ્રથમ ઉપયોગના સમયે અવધિજ્ઞાની ચલાયમાન થાય છે.

૨ - કુંથુઓની રાશિ વડે ભરેલી પૃથ્વીને જોઈને અવધિજ્ઞાનના પ્રથમ ઉપયોગ સમયે અવધિજ્ઞાની ચલાયમાન થાય છે.

૩ - મહાન અજગરનું શરીર જોઈને અવધિજ્ઞાનના પ્રથમ ઉપયોગના સમયે અવધિજ્ઞાની ચલાયમાન થાય છે.

૪ - અત્યંત સુખી અને મહાન સુખસંપન્ન દેવોને જોઈને અવધિજ્ઞાનના પ્રથમ ઉપયોગના સમયે અવધિજ્ઞાની ચલાયમાન થાય છે.

૫ - ગામની વસ્તીમાં કે શહેરોમાં તેમજ પર્વતોની ગુફાઓમાં, સ્મશાન જેવાં સ્થાનોમાં જમીનમાં દટાયેલી માલિકી વિનાની ધનસંપત્તિ (ભંડારો) ને જોઈને અવધિજ્ઞાનના પ્રથમ ઉપયોગના સમયે અવધિજ્ઞાની ચલાયમાન થાય છે.

केवलणाण-दंसण अक्खोभगा-

२३५. पंचहिं ठाणेहिं केवलवरनाण-दंसणे समुप्पज्जिउकामे तप्पढमयाए नो खंभाएज्जा, तं जहा—

अप्पभूतं या पुढविं पासित्ता तप्पढमयाए नो खंभाएज्जा,—सेसं तहेव—जाव—भवणगिहेसु सन्निक्खित्ताइं चिट्ठन्ति ताइं वा पासित्ता तप्पढमयाए नो खंभाएज्जा। इच्चेएहिं पंचहिं ठाणेहिं-जाव-नो खंभाएज्जा।

—ठाणं. अ. ५. उ. १, सु. ३९४ (२)

કેવળજ્ઞાન-દર્શનના અક્ષોભક —

૨૩૫. કેવળજ્ઞાની અને કેવળદર્શની કેવળજ્ઞાન-કેવળ દર્શનના ઉપયોગની પ્રથમ પ્રવૃત્તિ સમયે ક્ષુબ્ધ થતાં નથી, જેમ કે

૧ - પૃથ્વીને નાની જોઈને યાવત્ માલિકી વિનાની ધનસંપત્તિ જોઈને ચલાયમાન થતા નથી આમ [ઉપરોક્ત] પાંચ કારણોથી યાવત્ ચલાયમાન થતા નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णाणसंपन्ना किरियासंपन्ना य—

२३६. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
बुहे णाममेगे बुहे,
बुहे नाममेगे अबुहे,
अबुहे नाममेगे बुहे,
अबुहे नाममेगे अबुहे।

चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
बुहे नाममेगे बुहहियए,

बुहे नाममेगे अबुहहियए,

अबुहे नाममेगे बुहहियए,

अबुहे नाममेगे अबुहहियए।
—ठाणं.अ.४, उ.४, सु. ३५२(४)

જ્ઞાનસમ્પન્ન અને ક્રિયાસમ્પન્ન—

૨૩૬. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે —
એક પુરુષ શાસ્ત્રજ્ઞ છે અને ક્રિયાકુશલ પણ છે.
એક પુરુષ શાસ્ત્રજ્ઞ છે, પરંતુ ક્રિયાકુશલ નથી.
એક પુરુષ શાસ્ત્રજ્ઞ નથી, પરંતુ ક્રિયાકુશલ છે.
એક પુરુષ શાસ્ત્રજ્ઞ પણ નથી અને ક્રિયાકુશલ પણ નથી.

ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે —
એક પુરુષ વિવેકી છે પરંતુ તેનાં કાર્યો પણ વિવેકપૂર્ણ છે.

એક પુરુષ વિવેકી છે અને તેનાં કાર્યો વિવેકપૂર્ણ નથી.

એક પુરુષ અવિવેકી છે, પરંતુ તેનાં કાર્યો વિવેકપૂર્ણ છે.

એક પુરુષ અવિવેકી છે અને તેનાં કાર્યો પણ વિવેકપૂર્ણ નથી.

णाणजुत्ता—आयारजुत्ता य--

२३७. (क) चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
जुत्ते नाममेगे जुत्ते,

जुत्ते नाममेगे अजुत्ते,

अजुत्ते नाममेगे जुत्ते

अजुत्ते नाममेगे अजुत्ते।
--ठाणं, अ.४, उ ३, सू. ३१९(७)

જ્ઞાનયુક્ત અને આચારયુક્ત--

૨૩૭. (ક) ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે જેમ -
એક પુરુષ જ્ઞાનથી યુક્ત છે અને આચારથી પણ યુક્ત છે.
એક પુરુષ જ્ઞાનથી યુક્ત છે પરંતુ આચારથી યુક્ત નથી.
એક પુરુષ જ્ઞાનથી યુક્ત નથી, પરંતુ આચારથી યુક્ત છે.
એક પુરુષ જ્ઞાનથી પણ યુક્ત નથી અને આચારથી પણ યુક્ત નથી,
[કાળની અપેક્ષાએ આ ચૌભંગીનો અર્થ આ પ્રમાણે થશે.—
એક પુરુષ ગૃહસ્થ-પર્યાયમાં ધનાદિથી યુક્ત છે અને શ્રમણ-પર્યાયમાં જ્ઞાનાદિથી યુક્ત છે.
એક પુરુષ ગૃહસ્થ-પર્યાયમાં ધનાદિથી યુક્ત છે અને શ્રમણ-પર્યાયમાં જ્ઞાનાદિથી યુક્ત નથી.
એક પુરુષ ગૃહસ્થ-પર્યાયમાં ધનાદિથી યુક્ત નથી, પરંતુ શ્રમણ-પર્યાયમાં જ્ઞાનાદિથી યુક્ત છે.
એક પુરુષ ગૃહસ્થ-પર્યાયમાં ધનાદિથી યુક્ત નથી. અને શ્રમણ-પર્યાયમાં જ્ઞાનાદિથી યુક્ત નથી.]

૨૩૮. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा--
तमे नाममेगे तमबले,
तमे नाममेगे जोईबले,
जोई नाममेगे तमबले,
जोई नाममेगे जोईबले।
(ख) चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा--
तमे नाममेगे तमबलपलज्जणे,

ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે, જેમ કે —
૨૩૮. એક પુરુષ અજ્ઞાની છે અને દુરાચારી છે.
એક પુરુષ અજ્ઞાની છે પરંતુ સદાચારી છે.
એક પુરુષ જ્ઞાની છે પરંતુ દુરાચારી છે.
એક પુરુષ જ્ઞાની છે પરંતુ સદાચારી છે.
(ખ) ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે જેમ કે —
એક પુરુષ અજ્ઞાની છે અને તેને દુરાચારમાં જ આનંદ આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तमे नाममेगे जोईबलपलज्जणे,

जोई नाममेगे तमबलपलज्जणे,

जोई नाममेगे जोईबलपलज्जणे ।

ठाणं अ.४, उ.३, सु. ३२७(७-८)

एक पुरुष अज्ञानी छे, परंतु तेने सदाचारमां ज आनंद आवे छे.

एक पुरुष ज्ञानी छे परंतु तेने दुराचारमां ज आनंद आवे छे.

एक पुरुष ज्ञानी छे. परंतु तेने सदाचारमां ज आनंद आवे छे,

णाणजुत्ता--णाणपरिणता य—

ज्ञानयुक्त अने ज्ञानपरिणत —

२३९. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—

जुत्ते नाममेगे जुत्तपरिणए,

जुत्ते नाममेगे अजुत्तपरिणए,

अजुत्ते नाममेगे जुत्तपरिणए,

अजुत्ते नाममेगे अजुत्तपरिणए ।

—ठाणं.अ ४, उ. ३, सु. ३१९(८)

२३९. चार प्रकारना पुरुष कह्या छे जेम के —

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त छे अने ज्ञानादिनी परिणतिथी पण युक्त छे.

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त छे. परंतु ज्ञानादिनी परिणतिथी युक्त नथी.

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त नथी. परंतु ज्ञानादिनी परिणतिथी युक्त छे.

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त नथी अने ज्ञानादिनी परिणतिथी पण युक्त नथी.

णाणजुत्ता वेसजुत्ता य—

ज्ञानयुक्त अने वेषयुक्त—

२४०. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—

जुत्ते नाममेगे जुत्तरूवे,

जुत्ते नाममेगे अजुत्तरूवे,

अजुत्ते नाममेगे जुत्तरूवे,

अजुत्ते नाममेगे अजुत्तरूवे ।

—ठाणं. अ. ४, उ.३, सु. ३१९ (९)

२४०. चार प्रकारना पुरुष कह्या छे जेम के-

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त छे. अने साधुवेषथी पण युक्त छे.

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त छे, परंतु साधुवेषथी युक्त नथी.

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त नथी, परंतु साधुवेषथी युक्त छे.

एक पुरुष ज्ञानादिथी पण युक्त नथी अने साधुवेषथी पण युक्त नथी.

णाणजुत्ता सिरिजुत्ता, अजुत्ता य—

ज्ञानयुक्त, शोभायुक्त, अयुक्त —

२४१. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—

जुत्ते नाममेगे जुत्तसोभे,

जुत्ते नाममेगे अजुत्तसोभे,

अजुत्ते नाममेगे जुत्तसोभे,

अजुत्ते नाममेगे अजुत्तसोभे ।

—ठाणं अ.४, उ.३, सु. ३१९ (१०)

२४१. चार प्रकारना पुरुष कह्या छे. जेम के —

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त छे अने तेनी यथायोग्य शोभा पण छे.

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त छे, परंतु तेनी यथायोग्य शोभा नथी.

एक पुरुष ज्ञानादिथी युक्त नथी परंतु तेनी यथायोग्य शोभा छे.

एक पुरुष ज्ञानादिथी पण युक्त नथी अने तेनी यथायोग्य शोभा पण नथी.

पंचविहा परिण्णा—

पांच प्रकारनी परिज्ञा —

२४२. पंचविहा परिण्णा पण्णत्ता, तं जहा—

१. उवहिपरिण्णा,

२. उवस्सयपरिण्णा,

३. कसायपरिण्णा,

४. जोगपरिण्णा,

५. भत्तपाणपरिण्णा ।

—ठाणं.अ.५, उ.२, सु. ४२०

२४२. परिज्ञाना पांच प्रकार कह्या छे जेम के —

१ — उपधि परिज्ञा,

२ — उपाश्रय परिज्ञा

३ — कषाय परिज्ञा

४ — योग परिज्ञा

५ — भक्तपान परिज्ञा

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सरीरसंपन्ना पण्णासंपन्ना य—

२४३. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
उन्नए नाममेगे उन्नए पन्ने,
उन्नए नाममेगे पणए पन्ने,
पन्नए नाममेगे उन्नए पन्ने,
पन्नए नाममेगे पणए पन्ने ।
—ठाणं.अ.४, उ.१, सु. २३६

शरीरसंपन्न अने प्रज्ञासंपन्न —

२४३. चार प्रकारना पुरुष कह्या छे. जेम के —
એક પુરુષ શરીરથી સંપન્ન છે અને પ્રજ્ઞાથી પણ સંપન્ન છે.
એક પુરુષ શરીરથી સંપન્ન છે, પરંતુ પ્રજ્ઞાથી સંપન્ન નથી.
એક પુરુષ શરીરથી સંપન્ન નથી, પરંતુ પ્રજ્ઞાથી સંપન્ન છે.
એક પુરુષ શરીરથી પણ સંપન્ન નથી અને પ્રજ્ઞાથી પણ સંપન્ન નથી.

उज्जू उज्जुपण्णा, जुत्ता वंका वंकपण्णाजुत्ता--

२४४. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा--
उज्जू नाममेगे उज्जूपन्ने,
उज्जू नाममेगे वंकपन्ने,
वंके नाममेगे उज्जूपन्ने,
वंके नाममेगे वंकपन्ने।
--ठाणं अ.४, उ.१, सु. २३६

ઋજુ, ઋજુપ્રજ્ઞ અને વક્ર, વક્રપ્રજ્ઞ—

૨૪૪. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ ઋજુ છે અને ઋજુપ્રજ્ઞ છે.
એક પુરુષ ઋજુ છે, પરંતુ વક્રપ્રજ્ઞ છે.
એક પુરુષ વક્ર છે, પરંતુ ઋજુપ્રજ્ઞ છે.
એક પુરુષ વક્ર છે. અને વક્રપ્રજ્ઞ છે.

दीना दीनपण्णाजुत्ता, अदीना अदीनपण्णाजुत्ता—

२४५. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
दीणे नाममेगे दीणपन्ने,
दीणे नाममेगे अदीणपन्ने,
अदीणे नाममेगे दीणपन्ने,
अदीणे नाममेगे अदीणपन्ने ।
ठाणं. अ. ४. उ. २, सु. २७९ (१)

દીન અને અદીન. દીન-પ્રજ્ઞાવાન અને અદીન-પ્રજ્ઞાવાન—

૨૪૫. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે-
એક પુરુષ દીન છે અને સૂક્ષ્મ અર્થના આલોચનમાં પણ દીન છે.
એક પુરુષ દીન છે, પરંતુ સૂક્ષ્મ અર્થના આલોચનમાં અદીન છે.
એક પુરુષ અદીન છે, પરંતુ સૂક્ષ્મ અર્થના આલોચનમાં દીન છે.
એક પુરુષ અદીન છે અને સૂક્ષ્મ અર્થના આલોચનમાં પણ અદીન છે.

अज्जा अणज्जा, अज्जपण्णाजुत्ता अणज्ज पण्णाजुत्ता—

२४६. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
अज्जे नाममेगे अज्जपन्ने,
अज्जे नाममेगे अणज्जपन्ने,
अणज्जे नाममेगे अज्जपन्ने,
अणज्जे नाममेगे अणज्जपन्ने ।
—ठाणं. अ. ४, उ. २, सु. २८० (२)

આર્ય અને અનાર્ય, આર્ય-પ્રજ્ઞાવાન અને અનાર્ય-પ્રજ્ઞાવાન—

૨૪૬. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ આર્ય પણ છે અને આર્ય-પ્રજ્ઞાવાળો પણ છે.
એક પુરુષ આર્ય છે, પરંતુ આર્યપ્રજ્ઞાવાળો નથી.
એક પુરુષ અનાર્ય છે, પરંતુ આર્યપ્રજ્ઞાવાળો છે.
એક પુરુષ અનાર્ય છે અને અનાર્ય-પ્રજ્ઞાવાળો પણ છે.

सच्चा असच्चा, सच्चपण्णाजुत्ता असच्च पण्णाजुत्ता-

२४७. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
सच्चे नाममेगे सच्चपन्ने,

સત્યવક્તા અને અસત્યવક્તા, સત્યપ્રજ્ઞા અને અસત્યપ્રજ્ઞા—

૨૪૭. ચાર પ્રકારના પુરુષો કહ્યા છે. જેમ કે--
એક પુરુષ સત્યવક્તા છે અને તેની પ્રજ્ઞા પણ સત્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सच्चे नाममेगे असच्चपन्ने,

असच्चे नाममेगे सच्चपन्ने,
असच्चे नाममेगे असच्चपन्ने ।
ठाणं अ. ४ उ. २, सु. २४१ (१)

એક પુરુષ સત્યવક્તા છે,પરંતુ તેની પ્રજ્ઞા અસત્ય છે.
એક પુરુષ અસત્યવક્તા છે. પરંતુ તેની પ્રજ્ઞા સત્ય છે.
એક પુરુષ અસત્ય વક્તા છે અને તેની પ્રજ્ઞા પણ અસત્ય છે.

सुसीला दुस्सीला, सील पण्णाजुत्ता असीलपण्णाजुत्ता-

२४८. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
सुइ नाममेगे सुइपन्ने,

सुइ नाममेगे असुइपन्ने,

असुइ नाममेगे सुइपन्ने,

असुइ नाममेगे असुइपन्ने ।
ठाणं अ. ४, उ. २, सु. २४१ (२)

શીલ સંપન્ન અને દુઃશીલ સંપન્ન, શીલ-પ્રજ્ઞાવાન અને દુઃશીલ-પ્રજ્ઞાવાન—
૨૪૮. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ સ્વભાવથી સારો છે અને તેની પ્રજ્ઞા પણ પવિત્ર છે.
એક પુરુષ સ્વભાવથી સારો છે, પરંતુ તેની પ્રજ્ઞા અપવિત્ર છે.
એક પુરુષ સ્વભાવથી સારો નથી. પરંતુ તેની પ્રજ્ઞા પવિત્ર છે.
એક પુરુષ સ્વભાવથી સારો નથી અને તેની પ્રજ્ઞા પણ અપવિત્ર છે.

सुद्धा सुद्ध पण्णाजुत्ता, असुद्धा असुद्ध पण्णाजुत्ता—

२४९. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
सुद्धे नाममेगे सुद्धपन्ने,

सुद्धे नाममेगे असुद्धपन्ने,

असुद्धे नाममेगे सुद्धपन्ने,

असुद्धे नाममेगे असुद्धपन्ने ।
—ठाणं अ. ४. उ. १, सु. २४१

શુદ્ધ અને શુદ્ધ પ્રજ્ઞાવાન, અશુદ્ધ અને અશુદ્ધ-પ્રજ્ઞાવાન—
૨૪૯. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ નિર્મળ જ્ઞાનાદિ ગુણવાળો છે અને તેની પ્રજ્ઞા પણ શુદ્ધ છે.
એક પુરુષ નિર્મળ જ્ઞાનાદિ ગુણવાળો છે, પરંતુ તેની પ્રજ્ઞા શુદ્ધ નથી.
એક પુરુષ નિર્મળ જ્ઞાનાદિ ગુણવાળો નથી, પરંતુ તેની પ્રજ્ઞા શુદ્ધ છે.
એક પુરુષ નિર્મળ જ્ઞાનાદિ ગુણવાળો નથી અને તેની પ્રજ્ઞા પણ શુદ્ધ નથી.

वायणा दाता, अदाता, गहिया, अगहिया—

२५०. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा-
१. वाएइ णाममेगे णो वायावेइ,

२. वायावेइ णाममेगे णो वाएइ,

३. एगे वाएइ वि वायावेइ वि,

४. एगे णो वाएइ णो वायावेइ ।
ठाणं अ. ४, उ. १, सु. २५६ (१०)

વાચનાદાતા, અદાતા, ગ્રહિતા, અગ્રહિતા—
૨૫૦. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
૧ – કોઈ પુરુષ બીજાને વાચના આપે છે, પરંતુ બીજા પાસેથી વાચના લેતો નથી.
૨ – કોઇ પુરુષ બીજા પાસેથી વાચના લે છે, પરંતુ બીજાને વાચના આપતો નથી.
૩ – કોઈ પુરુષ બીજાને વાચના આપે છે અને બીજા પાસેથી વાચના લે પણ છે.
૪ – કોઈ પુરુષ બીજાને વાચના આપતો નથી અને બીજા પાસેથી વાચના લેતો નથી.

पडिच्छगा-अपडिच्छगा—

२५१. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
१. पडिच्छति णाममेगे णो पडिच्छावेति,

२. पडिच्छावेति णाममेगे णो पडिच्छति,

३. एगे पडिच्छति वि पडिच्छावेति वि,

સૂત્રાર્થ ગ્રાહક, અગ્રાહક—
૨૫૧. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
૧ – કોઈ પુરુષ પ્રતીચ્છા (સૂત્ર અને અર્થનું ગ્રહણ) કરે છે. પરંતુ પ્રતીચ્છા કરાવતો નથી.
૨ – કોઈ પુરુષ પ્રતીચ્છા કરાવે છે. પરંતુ પ્રતીચ્છા કરતો નથી.
૩ – કોઈ પુરુષ પ્રતીચ્છા કરે પણ છે અને પ્રતીચ્છા કરાવે પણ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. एगे णो पडिच्छति णो पडिच्छावेति ।
ठाणं अ. ४, उ. १, सु. २५६ (११)

४ – કોઈ પુરુષ પ્રતીચ્છા કરતો નથી અને પ્રતીચ્છા કરાવતો નથી.

पण्ह कत्ता, अकत्ता—
२५२. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
१. पुच्छइ णाममेगे णो पुच्छावेइ,
२. पुच्छावेइ णाममेगे णो पुच्छइ,
३. एगे पुच्छइ वि पुच्छावेइ वि,
४. एगे णो पुच्छइ णो पुच्छावेइ ।
ठाणं अ. ४, उ. १, सु. २५६ (१२)

પ્રશ્નકર્તા, અકર્તા—
૨૫૨. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
૧ – કોઈ પુરુષ પ્રશ્ન કરે છે, પરંતુ પ્રશ્ન કરાવતો નથી.
૨ – કોઈ પુરુષ પ્રશ્ન કરાવે છે, પરંતુ સ્વયં પ્રશ્ન કરતો નથી.
૩ – કોઈ પુરુષ પ્રશ્ન કરે પણ છે અને પ્રશ્ન કરાવે પણ છે.
૪ – કોઈ પુરુષ પ્રશ્ન કરતો નથી. અને પ્રશ્ન કરાવતો પણ નથી.

वागरा, अवागरा—
२५३. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता तं जहा—
१. वागरेति णाममेगे णो वागरावेति,
२. वागरावेति णाममेगे णो वागरेति,
३. एगे वागरेति वि वागरावेति वि,
४. एगे णो वागरेति णो वागरावेति ।
—ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. २५६ (१३)

સૂત્રાર્થ વ્યાખ્યાતા, અવ્યાખ્યાતા—
૨૫૩. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
૧ – કોઈ પુરુષ સૂત્રાદિનું વ્યાખ્યાન કરે છે. પરંતુ અન્ય પાસે વ્યાખ્યાન કરાવતો નથી.
૨ – કોઈ પુરુષ અન્ય પાસે વ્યાખ્યાન કરાવે છે, પરંતુ સ્વયં વ્યાખ્યાન કરતો નથી.
૩ – કોઈ પુરુષ સ્વયં વ્યાખ્યાન કરે છે અને અન્ય પાસે પણ વ્યાખ્યાન કરાવે છે.
૪ – કોઇ પુરુષ સ્વયં વ્યાખ્યાન કરતો નથી અને અન્ય પાસે પણ વ્યાખ્યાન કરાવતો નથી.

सुएण वा सरीरेण वा पुण्णा अपुण्णा—
२५४. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
पुण्णे नाममेगे पुण्णे,
पुण्णे नाममेगे तुच्छे,
तुच्छे नाममेगे पुण्णे,
तुच्छे नाममेगे तुच्छे ।
– ठाणं अ, ४, उ. ४, सु. ३६०(१)

શ્રુત અને શરીરથી પૂર્ણ અથવા અપૂર્ણ—
૨૫૪. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ અવયવાદિથી પૂર્ણ છે અને શ્રુતથી પણ પૂર્ણ છે.
એક પુરુષ અવયવાદિથી પૂર્ણ છે, પરંતુ શ્રુતથી પૂર્ણ નથી.
એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ નથી, પરંતુ અવયવાદિથી પૂર્ણ છે.
એક પુરુષ શ્રુતથી પણ પૂર્ણ નથી અને અવયવાદિથી પણ પૂર્ણ નથી.

सुएण पुण्णा अपुण्णा, पुण्णावभासा अपुण्णावभासा—
२५५. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
पुण्णे नाममेगे पुण्णोभासी,
पुण्णे नाममेगे तुच्छोभासी,
तुच्छे नाममेगे पुण्णोभासी,
तुच्छे नाममेगे तुच्छोभासी ।
—ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३६० (२)

શ્રુતથી પૂર્ણ અને અપૂર્ણ, પૂર્ણ જેવા અને અપૂર્ણ જેવા—
૨૫૫. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ છે અને પૂર્ણ જ દેખાય છે.
એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ છે. પરંતુ પૂર્ણ દેખાતો નથી.
એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ નથી. પરંતુ પૂર્ણ દેખાય છે.
એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ નથી અને પૂર્ણ દેખાતો પણ નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सुएण पुण्णा अपुण्णा, पुण्णरूवा अपुण्णरूवा—

२५६. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
पुण्णे नाममेगे पुण्णरूवे,

पुण्णे नाममेगे तुच्छरूवे,

तुच्छे नाममेगे पुण्णरूवे,

तुच्छे नाममेगे तुच्छरूवे ।
—ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३६० (३)

सुएण पुण्णा अपुण्णा, उपकारकारगा, अपकारकारगा—

२५७ चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
पुण्णे वि एगे पियट्ठे,
पुण्णे वि एगे अवदले,
तुच्छे वि एगे पियट्ठे,
तुच्छे वि एगे अवदले ।
—ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३६० (४)

सुएण पुण्णा अपुण्णा, सुअस्स दाता अदाता—

२५८. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
पुन्ने वि एगे विस्संदइ,

पुन्ने वि एगे णो विस्संदइ,

तुच्छे वि एगे विस्संदइ,

तुच्छे वि एगे नो विस्संदइ ।
ठाणं अ. ४, उ. ४, सु. ३६० (५)

सुएण सरीरेण य उन्नया अवनया—

२५९. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
उन्नए नाममेगे उन्नए,

उन्नए नाममेगे पणए,

पणए नाममेगे उन्नए,

पणए नाममेगे पणए ।
—ठाणं. अ. ४, सु. २३६-(२)

जाइसंपन्ना, जाइहीणा, सुयसंपन्ना, सुयहीणा—

२६०. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
जाइसंपन्ने नाममेगे नो सुयसंपन्ने,

श्रुतथी पूर्ण अने अपूर्ण, श्रमणवेषथी पूर्ण अने अपूर्ण—

२५६. चार प्रकारना पुरुष कह्या छे. जेम के—
એક પુરુષ શ્રુતથી પણ પૂર્ણ છે અને સાધુવેષથી પણ પૂર્ણ છે.

એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ છે, પરંતુ સાધુવેષથી પૂર્ણ નથી.

એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ નથી. પરંતુ સાધુવેષથી પૂર્ણ છે.

એક પુરુષ શ્રુતથી પણ પૂર્ણ નથી અને સાધુવેષથી પણ પૂર્ણ નથી.

શ્રુતથી પૂર્ણ અને અપૂર્ણ, ઉપકારી અને અપકારી—

૨૫૭. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ છે અને પરોપકારી પણ છે.

એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ છે. પરંતુ પરોપકારી નથી.

એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ નથી. પરંતુ પરોપકારી છે.

એક પુરુષ શ્રુતથી પણ પૂર્ણ નથી અને પરોપકારી પણ નથી.

શ્રુતથી પૂર્ણ અને અપૂર્ણ, શ્રુતના દાતા અને અદાતા—

૨૫૮. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ છે અને અન્યને શ્રુત આપે છે.

એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ છે, પરંતુ અન્યને શ્રુત આપતો નથી.

એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ નથી. પરંતુ અન્યને શ્રુત આપે છે.

એક પુરુષ શ્રુતથી પૂર્ણ નથી અને અન્યને પણ શ્રુત આપતો નથી.

શ્રુતથી અને શરીરથી સંપન્ન અથવા અવનત—

૨૫૯. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ શરીરથી સંપન્ન છે અને શ્રુતથી પણ સંપન્ન છે.

એક પુરુષ શરીરથી સંપન્ન છે, પરંતુ શ્રુતથી સંપન્ન નથી.

એક પુરુષ શરીરથી સંપન્ન નથી, પરંતુ શ્રુતથી સંપન્ન છે.

એક પુરુષ શરીરથી સંપન્ન નથી અને શ્રુતથી પણ સંપન્ન નથી.

જાતિસંપન્ન, જાતિહીન, શ્રુત-સંપન્ન, શ્રુત-હીન—

૨૬૦. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન છે, પરંતુ શ્રુત-સંપન્ન નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सुयसंपन्ने नाममेगे नो जाइसंपन्ने,
एगे जाइसंपन्ने वि सुयसंपन्ने वि,

एगे नो जाइसंपन्ने नो सुयसंपन्ने ।

--ठाणं. अ. ४, उ. ३, सु. ३१९ (२४)

એક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન છે, પરંતુ જાતિ-સંપન્ન નથી.
એક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ છે. અને શ્રુત-સંપન્ન પણ છે.
એક પુરુષ જાતિ-સંપન્ન પણ નથી અને શ્રુત-સંપન્ન પણ નથી.

कुलसंपण्णा, कुलहीणा, सुयसम्पन्ना, सुयहीणा--

કુલસંપન્ન અને કુલહીન, શ્રુતસંપન્ન અને શ્રુતહીન—

२६१. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा--
कुलसंपन्ने नाममेगे नो सुयसंपन्ने,
सुयसंपन्ने नाममेगे नो कुलसंपन्ने,
एगे कुलसंपन्ने वि सुयसंपन्ने वि,

एगे नो कुलसंपन्ने नो सुयसंपन्ने ।

--ठाणं. अ. ४, उ. ३, सु. ३१९ (२९)

૨૬૧. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ કુલ-સંપન્ન છે. પરંતુ શ્રુત-સંપન્ન નથી.
એક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન છે. પરંતુ કુલ-સંપન્ન નથી.
એક પુરુષ કુલ-સંપન્ન પણ છે. અને શ્રુત-સંપન્ન પણ છે.
એક પુરુષ કુલ-સંપન્ન પણ નથી અને શ્રુત-સંપન્ન પણ નથી.

सुरूवा, कुरूवा, सुयसम्पन्ना, सुयहीणा--

સુરૂપ અને કુરૂપ, શ્રુતસંપન્ન અને શ્રુતહીન--

२६२. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा--
रूवसंपन्ने नाममेगे नो सुयसंपन्ने,
सुयसंपन्ने नाममेगे नो रूवसंपन्ने,
एगे रूवसंपन्ने वि सुयसंपन्ने वि,

एगे नो रूवसंपन्ने नो सुयसंपन्ने ।

--ठाणं अ ४, उ. ३, सु ३१९-(३६)

૨૬૨. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે--
એક પુરુષ રૂપ-સંપન્ન છે, પરંતુ શ્રુત-સંપન્ન નથી.
એક પુરુષ શ્રુત-સંપન્ન છે, પરંતુ રૂપ-સંપન્ન નથી.
એક પુરુષ રૂપ-સંપન્ન પણ છે અને શ્રુત-સંપન્ન પણ છે.
એક પુરુષ રૂપ-સંપન્ન પણ નથી અને શ્રુત-સંપન્ન પણ નથી.

बलसम्पण्णा, बलहीणा, सुयसम्पण्णा, सुयरहिया-

બળસંપન્ન અને બળહીન, શ્રુતસંપન્ન અને શ્રુતહીન--

२६३. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा--
बलसंपन्ने नाममेगे नो सुयसंपन्ने,
सुयसंपन्ने नाममेगे नो बलसंपन्ने,
एगे बलसंपन्ने वि सुयसंपन्ने वि,

एगे नो बलसंपन्ने नो सुयसंपन्ने ।

--ठाणं. अ. ४, उ. ३, सु. ३१९ (३३)

૨૬૩. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે--
એક પુરુષ બળસંપન્ન છે, પરંતુ શ્રુત-સંપન્ન નથી.
એક પુરુષ શ્રુતસંપન્ન છે, પરંતુ બળસંપન્ન નથી.
એક પુરુષ બળસંપન્ન પણ છે. અને શ્રુતસંપન્ન પણ છે.
એક પુરુષ બળસંપન્ન પણ નથી અને શ્રુતસંપન્ન પણ નથી.

सुत्तधरा, अत्थधरा—

સૂત્રધર, અર્થધર--

२६४. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा--
सुत्तधरे नाममेगे नो अत्थधरे,
अत्थधरे नाममेगे नो सुत्तधरे,
एगे सुत्तधरे वि अत्थधरे वि,
एगे नो सुत्तधरे नो अत्थधरे ।

--ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. २५६ (१४)

૨૬૪. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે--
એક સૂત્રધર છે. પરંતુ અર્થધર નથી.
એક અર્થધર છે, પરંતુ સૂત્રધર નથી.
એક સૂત્રધર પણ છે. અને અર્થધર પણ છે.
એક સૂત્રધર પણ નથી અને અર્થધર પણ નથી.

छसु दिसासु णाणवुड्ढी--

છ દિશાઓમાં જ્ઞાનવૃદ્ધિ--

२६५. छद्दिसाओ पण्णत्ताओ, तं जहा--पाईणा, पडीणा, दाहिणा, उदीणा, उड्ढा, अधा ।
छहिं दिसाहिं जीवाणं गती पवत्तति नाणाभिगमे, तं जहा--
पाईणाते-जाव-अधाते। -ठाणं. अ. ६, सु. ४९९

૨૬૫. છ દિશાઓ કહી છે. ૧ - પૂર્વ, ૨ - પશ્ચિમ. ૩ - દક્ષિણ, ૪ - ઉત્તર, ૫ - ઊર્ધ્વ, ૬ - અધો,

છ દિશાઓમાં જીવોને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. જેમ કે-પૂર્વ યાવત્ અધો દિશામાં.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णाणवुड्ढिकरा दस णक्खत्ता--

२६६. दस णक्खत्ता णाणस्स वुड्ढिकरा पण्णत्ता, तं जहा—

मिगसिरमद्दा पुस्सो, तिन्नि य पुव्वाइं मूलमस्सेसा ।
हत्थो चित्तो य तहा, दस वुड्ढिकराइं णाणस्स[1] ॥

--ठाणं. अ. १०, सु. ७८१

तिविहा णिण्णया--

२६७. तिविहे अंते पण्णत्ते, तं जहा--

लोगंते,
वेयंते,
समयंते । --ठाणं. अ. ३, उ. ४, सु. २१९

तिविहा निव्वुई--

२६८. तिविधा वावत्ती पण्णत्ता, तं जहा--

जाणू, अजाणू, वितिगच्छा ।

ठाणं अ. ३, उ. ४, सु. २१८ (१)

तिविहो विसयाणुरागो--

२६९. तिविधा अज्झोववज्जणा पण्णत्ता, तं जहा-

जाणू, अजाणू, वितिगच्छा ।

ठाणं अ. ३, उ. ४, सु. २१८ (२)

तिविहं विसयाणुसेवणं--

२७०. तिविधा परियावज्जणा पण्णत्ता, तं जहा--

जाणू, अजाणू, वितिगच्छा ।

--ठाणं. ३, उ. ४, सु. २१८(३)

જ્ઞાન વૃદ્ધિના દસ નક્ષત્ર —

૨૬૬. જ્ઞાન વૃદ્ધિ કરનાર દસ નક્ષત્ર કહ્યાં છે જેમ કે –

૧ — મૃગશીર્ષ	૨ — આર્દ્રા
૩ — પુષ્ય	૪ — પૂર્વાષાઢા
૫ — પૂર્વાફાલ્ગુની	૬ — પૂર્વાભાદ્રપદ
૭ — મૂલ	૮ — અશ્લેષા
૯ — હસ્ત	૧૦ — ચિત્રા

ત્રણ પ્રકારના નિર્ણય –

૨૬૭. અંત (રહસ્ય – નિર્ણય) ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે :

૧ — લૌકાન્ત – નિર્ણય–લૌકિક શાસ્ત્રોના રહસ્યનો નિર્ણય.

૨ – વેદાન્ત–નિર્ણય – વૈદિક શાસ્ત્રોના રહસ્યનો નિર્ણય

૩ – સમયાન્ત–નિર્ણય – જૈન સિદ્ધાન્તોના રહસ્યનો નિર્ણય

ત્રણ પ્રકારની નિવૃત્તિ —

૨૬૮. વ્યાવૃત્તિ (પાપરૂપ કાર્યોથી નિવૃત્તિ) ત્રણ પ્રકારની કહી છે –

જ્ઞાનપૂર્વક, અજ્ઞાનપૂર્વક અને વિચિકિત્સા (સંશયાદિ)પૂર્વક

ત્રણ પ્રકારના વિષયાનુરાગ –

૨૬૯. અધ્યુપપાદન (ઇન્દ્રિય-વિષયાનુસંગ) ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે —

જ્ઞાનપૂર્વક, અજ્ઞાનપૂર્વક અને વિચિકિત્સાપૂર્વક

ત્રણ પ્રકારનાં વિષયસેવન —

૨૭૦ પર્યાપાદન (વિષય-સેવન) ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે –

જ્ઞાનપૂર્વક, અજ્ઞાનપૂર્વક અને વિચિકિત્સાપૂર્વક

卐

---

१. આ નક્ષત્રોનો ચંદ્રમાની સાથે યોગ થાય ત્યારે અભ્યાસ કરવામાં આવે તો જ્ઞાનનું સંવર્ધન થાય છે. વિઘ્નરહિત અધ્યયન, શ્રવણ, વ્યાખ્યાન તથા ધારણા થાય છે. આવાં કાર્યોમાં વિશેષ કાળ કારણ હોય છે. કારણકે વિશેષ કાળ ક્ષયોપશમનો હેતુ મનાય છે. કહ્યું પણ છે કે—

गाहा–उदयक्खयखओवसमा, जं च कम्मुणो भणिया । दव्वं, खेत्तं, कालं, भवं च भावं च संपप्प ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જ્ઞાનાચાર કોષ્ટક

જ્ઞાનાચાર

કાલ જ્ઞાનાચાર | ૨ વિનયાચાર ૩. બહુમાનાચાર ૪. ઉપધાનાચાર ૫. અનિન્હવાચાર ૬. વ્યંજનાચાર ૭. અર્થાચાર ૮. તદુભયાચાર

૧ કાલ-પ્રતિલેખના
૪ અસ્વાધ્યાય કાલ
૪ મહાપ્રતિપદામાં સ્વાધ્યાય નિષેધ
૧૦ ઔદારિક અસ્વાધ્યાય
૧૦ અન્તરિક્ષ અસ્વાધ્યાય

૪ વિનયપ્રતિપત્તિ
૧ આચાર વિનયપ્રતિપત્તિ
૨ શ્રુત વિનયપ્રતિપત્તિ
૩ વિક્ષેપના વિનય પ્ર.
૪ દોષ નિર્ઘાતના વિનય પ્ર.

૧ ઉપકરણોત્પાદનતા (૪ ભેદ)
૨ સહાયતા (૪ ભેદ)
૩ વર્ણસંજ્વલનતા (૪ ભેદ)
૪ ભાર પ્રત્યવરોહણતા (૪ ભેદ)

૧ જ્ઞાનવિનય(૫ ભેદ)
૨ દર્શનવિનય (૫૫ ભેદ)
૩ ચારિત્રવિનય(૫ભેદ)
૪ મનોવિનય(૨૪ ભેદ)
૫ વચન વિનય (૨૪ ભેદ)
૬ કાયવિનય (૧૪ ભેદ)
૭. લોકોપચારવિનય (૭ ભેદ)

વિનયસમાધિ (૪)

૧ શુશ્રૂષાવિનય (૧૦ ભેદ)
૨ અનત્યાશાતનાવિનય (૪૫ભેદ)

૧ પ્રશસ્ત મનોવિનય(૧૨ ભેદ)
૨ અપ્રશસ્ત મનોવિનય ૧૨ ભેદ)

૧ પ્રશસ્ત વચનવિનય (૧૨ ભેદ)
૨ અપ્રશસ્ત વચનવિનય (૧૨ ભેદ)

૧ પ્રશસ્તકાયવિનય (૭) ૨ અપ્રશસ્તકાયવિનય (૭)

આચાર વિનય પ્રતિપત્તિ (૪)

૧ સંયમસમાચારી ૨ તપઃસમાચારી ૩ ગણસમાચારી ૪ એકાકીવિહાર સમાચારી

શ્રુતવિનય (૪)

૧ સૂત્ર વાચના ૨ અર્થ વાચના ૩ હિત વાચના ૪ નિઃશેષ વાચના

વિક્ષેપણાવિનય (૪)

૧ અદૃષ્ટધર્મા ૨ દૃષ્ટધર્મા ૩ ચ્યુતધર્માને ધર્મજ્ઞાન દઈને સ્થાપિત કરવો ૪ ધર્મમાં ઉદ્યત કરવો.

દોષનિર્ઘાતના વિનય (૪)

૧ ક્રુદ્ધ ૨ દુષ્ટ ૩ કાંક્ષાવાળાના દોષનું નિવારણ કરવું ૪ આત્મ-સુપ્રણિહિત રાખવું

અવિનય

૧ અવિનય
૧ દેશત્યાગ
૨ નિરાલમ્બન
૩ નાના પ્રાયોદ્વેષી

૨ અવિનીત (૧૪ પ્રકાર)
પ્રત્યનીક (૬ + ૩ = ૧૮)
૩ ગુરુપ્રત્યનીક-૧ આચાર્ય પ્રત્યનીક ૨ ઉપાધ્યાય. પ્ર. ૩ સ્થવિર પ્ર.
૩ ગતિ પ્રત્યનીક-૧ ઇહલોક પ્ર. ૨ પરલોક પ્ર. ૩ ઉભયલોક પ્ર.
૩ સમૂહ પ્રત્યનીક-૧ કુલ પ્ર. ૨ ગણ પ્ર. ૩ સંઘ પ્ર.
૩ અનુકમ્પ્ય પ્રત્યનીક-૧ તપસ્વી પ્ર. ૨ ગ્લાન પ્ર ૩ શૈક્ષ પ્ર.
૩ શ્રુત પ્રત્યનીક-૧ સૂત્ર પ્ર. ૨ અર્થ પ્ર. ૩ તદુભય પ્ર.
૩ ભાવ પ્રત્યનીક-૧ જ્ઞાન પ્ર. ૨ દર્શન પ્ર. ૩ ચારિત્ર પ્ર.

Jain Education International
For Private & Personal Use Only
www.jainelibrary.org

॥ दंसणायारो ॥

णिस्संकिय णिक्कंखिय,
णिव्वितिगिच्छा अमूढदिट्ठिय।
उववूह - थिरीकरणे,
वच्छल्ल - पभावणे अट्ठ ॥

- निशीथभाष्य, भाग-१, गा० २३

ચરણાનુયોગ

(દર્શનાચાર)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दंसणायारो

सम्यक्दर्शन : स्वरूप तथा प्राप्ति - उपाय - १

दंसणसरूवं—

२७१. प०—से णूणं भंते ! तमेव सच्चं णीसंकं जं जिणेहिं पवेइयं ?

उ०—हंता, गोयमा ! तमेव सच्चं णीसंकं जं जिणेहिं पवेइयं[1] ।

प०—से णूणं भंते ! एवं मणे धारेमाणे, एवं पकरेमाणे, एवं चिट्ठेमाणे, एवं संवरेमाणे आणाए आराहए भवइ ?

उ०—हंता, गोयमा ! एवं मणं धारेमाणे-जाव-आणाए आराहए भवइ ।

—वि. स. १, उ. ३, सु. ६

सम्मत्तस्स दीवोवमा—

२७२. बुज्झमाणाण पाणाणं, कच्चंताण सकम्मुणा ।
आघाति साहु तं दीवं, पतिट्ठेसा पवुच्चती ॥

—सूय. सु. १, अ. ११, गा. २३

दंसण लक्खणं—

२७३. जीवाजीवा य बंधो य, पुण्णं पावासवो तहा ।
संवरो निज्जरा मोक्खो, संते ए तहिया नव ॥

तहियाणं तु भावाणं, सब्भावे उवएसणं ।
भावेणं सद्दहंतस्स, सम्मत्तं तं वियाहियं ॥

—उत्त. अ. २८, गा. १४-१५

२७४. इणमेव णावकंखंति जे जणा धुवचारिणो ।
जाति - मरणं परिण्णाय चरे संकमणे दढे ॥

—आ. सु. १, अ. २, उ. ३, सु. ७८ (क)

समदंसणिस्स अट्ठ पभावणा—

२७५. निस्संकिय निक्कंखिय, निव्वितिगिच्छा अमूढदिट्ठी य ।
उववूह - थिरीकरणे, वच्छल्ल - पभावणे अट्ठ ॥

—उत्त. अ. २८, गा. ३१

દર્શનાચાર

સમ્યગ્દર્શન-સ્વરૂપ અને પ્રાપ્તિના ઉપાય-૧

દર્શનનું સ્વરૂપ-

૨૭૧. પ્ર. ભંતે એ જ સત્ય અને નિઃશંક છે જે જિન ભગવાને કહ્યું છે ?

ઉ. હા ગૌતમ ! તે જ સત્ય અને નિઃશંક છે જે જિન ભગવાને કહ્યું છે.

પ્ર. ભંતે ! આ પ્રમાણે મનમાં ધારતો, કરતો, આચરણમાં સ્થિત રહેતો અને આત્મસંવરણ કરતો પ્રાણી આજ્ઞાનો આરાધક હોય છે ?

ઉ. હા ગૌતમ ! આ પ્રમાણે મનમાં ધારણ કરતો યાવત્ આજ્ઞાનો આરાધક હોય છે.

સમ્યક્ત્વને દ્વીપની ઉપમા-

૨૭૨. મિથ્યાત્વ, કષાય અને પ્રમાદ આદિરૂપ સંસાર-સાગરના પ્રવાહમાં વહેતા તથા પોતાનાં કર્મોથી દુઃખ પામતાં પ્રાણીઓ માટે તીર્થંકર ભગવાને ઉત્તમ દ્વીપરૂપ નિર્વાણ માર્ગ બતાવ્યો છે. તત્ત્વજ્ઞ પુરુષ એને જ મોક્ષ-પ્રાપ્તિનો આધાર માને છે.

દર્શનનું લક્ષણ-

૨૭૩. (૧) જીવ, (૨) અજીવ, (૩) બંધ, (૪) પુણ્ય, (૫) પાપ, (૬) આશ્રવ, (૭) સંવર, (૮) નિર્જરા અને (૯) મોક્ષ, એ નવ તત્ત્વ સત્ય છે.

જીવાદિ તત્ત્વરૂપ ભાવોના સદ્ભાવના નિરૂપણમાં જે ભાવપૂર્વક શ્રદ્ધા છે તેને સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

૨૭૪. જે પુરુષ શાશ્વત સુખના એટલે કે મોક્ષમાર્ગના અભિલાષી છે, તેઓ અસંયમી જીવન ચાહતા નથી. તેઓ જન્મમરણના ચક્રને જાણી દૃઢતાપૂર્વક મોક્ષપથ પર આગળ વધે.

સમ્યક્દર્શનનાં આઠ અંગો-

૨૭૫. (૧) નિઃશંકા, (૨) નિષ્કાંક્ષા, (૩) નિર્વિચિકિત્સા, (૪) અમૂઢ-દૃષ્ટિ (૫) ઉપબૃંહણ, (૬) સ્થિરીકરણ, (૭) વાત્સલ્ય, (૮) પ્રભાવના. એ આઠ સમ્યક્ત્વનાં અંગ છે.

---

૧. (ક) આ. સુ. ૧, અ. ૫, ઉ. ૫, સુ. ૧૬૮
(ખ) વિ. સ. ૧, ઉ. ૩ સુ. ૧૫ (૩)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સમ્મદંસણિસ્સ દસવિહા રુઈ—

૨૭૬. નિસગ્ગુવએસરુઈ, આણારુઈ સુત્તબીયરુઇમેવ ।
અભિગમવિત્થારરુઈ, કિરિયાસંખેવધમ્મરુઈ ॥[1]

(૧) ભૂયત્થેણાહિગયા, જીવાજીવા ય પુણ્ણ-પાવં ચ ।
સહસમ્મુઇયાસવસંવરો, રોયઇ ઉ નિસગ્ગો ॥

જો જિણદિટ્ઠે ભાવે, ચઉવ્વિહે સદ્દહાઇ સયમેવ ।
એમેવ નઽન્નહ ત્તિ ય, સ નિસગ્ગરુઈ ત્તિ નાયવ્વો ॥

(૨) એએ ચેવ ઉ ભાવે, ઉવઇટ્ઠે જો પરેણ સદ્દહઈ ।
છઉમત્થેણ જિણેણ વ, ઉવએસરુઈ ત્તિ નાયવ્વો ॥

(૩) રાગો દોસો મોહો, અન્નાણં જસ્સ અવગયં હોઈ ।
આણાએ રોયંતો, સો ખલુ આણારુઈ નામ ॥

(૪) જો સુત્તમહિજ્જન્તો,સુએણ ઓગાહઈ ઉ સમ્મત્તં ।
અંગેણ બાહિરેણ વ, સો સુત્તરુઇ નાયવ્વો ॥

(૫) એગેણ અણેગાઇં, પયાઇં જો પસરઈ ઉ સમ્મત્તં ।
ઉદએ વ્વ તેલ્લબિંદુ, સો બીયરુઇ ત્તિ નાયવ્વો ॥

(૬) સો હોઇ અભિગમરુઈ, સુયનાણં જેણ અત્થઓ દિટ્ઠં ।
"એક્કારસ અંગાઇં" પઇણ્ણગં દિટ્ઠિવાઓ ય ॥

(૭) દવ્વાણ સવ્વભાવા, સવ્વપમાણેહિં જસ્સ ઉવલદ્ધા ।
સવ્વાહિં નયવિહીહિં, ય,વિત્થારરુઈ ત્તિ નાયવ્વો॥

(૮) દંસણનાણચરિત્તે, તવવિણએ સચ્ચસમિઇ-ગુત્તીસુ ।
જો કિરિયાભાવરુઈ, સો ખલુ કિરિયારુઈ નામ ॥

(૯) અણભિગ્ગહિયકુટ્ઠી, સંખેવરુઈ ત્તિ હોઇ નાયવ્વો ।
અવિસારઓ પવયણે, અણભિગ્ગહિઓ ય સેસેસુ ॥

(૧૦) જો અત્થિકાયધમ્મં, સુયધમ્મં ખલુ ચરિત્ત-ધમ્મં ચ ।
સદ્દહઇ જિણાભિહિયં, સો ધમ્મરુઇ ત્તિ નાયવ્વો ॥

—ઉત્ત. અ. ૨૮, ગા. ૧૬.-૨૭

સમ્યક્ત્વની દસ પ્રકારની રુચિ-

૨૭૬. (૧) નિસર્ગ રુચિ, (૨) ઉપદેશ રુચિ, (૩) આજ્ઞા રુચિ, (૪) સૂત્ર રુચિ, (૫) બીજ રુચિ, (૬) અભિગમ રુચિ, (૭) વિસ્તાર રુચિ, (૮) ક્રિયા રુચિ, (૯) સંક્ષેપ રુચિ, (૧૦) ધર્મ રુચિ,

(૧) જે પરોપદેશ વિના માત્ર પોતાના આત્માથી ઉપજેલા જ્ઞાનથી અવગત જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ તથા આશ્રવને જાણે છે, સંવર આદિ તત્ત્વો પર શ્રદ્ધા કરે છે, તે નિસર્ગ રુચિ છે.

જે જિનેન્દ્ર દ્વારા દૃષ્ટ અને ઉપદિષ્ટ ભાવોમાં તથા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી વિશેષ પદાર્થો પર 'આ આમ જ છે, જુદું નહીં' એવી શ્રદ્ધા રાખે છે, તેને નિસર્ગ રુચિવાળો જાણવો જોઈએ.

(૨) જે બીજાના – છદ્મસ્થ – અથવા જિન – ના ઉપદેશ દ્વારા જીવાદિ ભાવોમાં શ્રદ્ધા કરે છે તેને ઉપદેશ રુચિવાળો જાણવો જોઈએ.

(૩) જે વ્યક્તિ રાગ-દ્વેષ, મોહ અને અજ્ઞાન દૂર થવાથી વીતરાગની આજ્ઞામાં રુચિ રાખે છે તે આજ્ઞા-રુચિ છે.

(૪) જે અંગ-પ્રવિષ્ટ અથવા અંગ-બાહ્ય સૂત્રોને વાંચતો વાંચતો સમ્યક્ત્વ પામે છે, તે સૂત્રરુચિ છે.

(૫) જેમ પાણીમાં નાંખેલા તેલનું ટીપું પ્રસરી જાય છે, તેમ જેની સમ્યક્ત્વ (રુચિ) એક પદથી (તત્ત્વ) અનેક પદોમાં ફેલાય છે. તેને બીજરુચિ જાણવો જોઈએ.

(૬) જેણે અગિયાર અંગ, પ્રકીર્ણક અને દૃષ્ટિવાદ આદિ શ્રુત-જ્ઞાન અર્થ સાથે મેળવ્યું હોય તે અભિગમ-રુચિ છે.

(૭) જેને દ્રવ્યોના બધા ભાવ, બધા પ્રમાણો અને બધા નય-વિધિઓથી ઉપલબ્ધ છે, તે વિસ્તારરુચિ છે.

(૮) દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, તપ, વિનય, સત્ય, સમિતિ, ગુપ્તિ આદિ ક્રિયાઓમાં જેની વાસ્તવિક રુચિ છે તે ક્રિયા-રુચિ છે.

(૯) જે જિન પ્રવચનમાં અકુશળ છે અને કોઈ પણ પ્રકારનાં પ્રવચનો પણ જાણતો નથી, પરંતુ જેને કુદૃષ્ટિનો આગ્રહ ન હોવાના કારણે સ્વલ્પ જ્ઞાન માત્રથી તત્ત્વ-શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત થાય છે, તેને સંક્ષેપ-રુચિ જાણવો જોઈએ.

(૧૦) જે જિન-પ્રરૂપિત અસ્તિકાય-ધર્મમાં, શ્રુત-ધર્મમાં અને ચારિત્રધર્મમાં શ્રદ્ધા રાખે છે તેને ધર્મ-રુચિ જાણવો જોઈએ.

---

૧ ઠા. અ. ૧૦, સુ. ૭૫૧ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तिविहे दंसणे—

२७७. तिविहे दंसणे पण्णत्ते,[1] तं जहा—
१. सम्मदंसणे,　२. मिच्छदंसणे,
३. सम्मामिच्छदंसणे ।
—ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १९०/१

२७८. सम्मदंसणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
णिसग्गसम्मदंसणे, अभिगमदंसणे,
णिसग्गसम्मदंसणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा—
पडिवाइ चेव,　अपडिवाइ चेव,
अभिगमसम्मदंसणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा —
पडिवाइ चेव,　अपडिवाइ चेव,
—ठाणं. अ. २, उ. १, सु. ५९ (२-४)

दंसणसंपण्णयाए फलं—

२७९. प०—दंसणसंपन्नयाए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?
उ०—दंसणसंपन्नयाए णं भवमिच्छत्तछेयणं करेइ, परं न विज्झायइ ।
अणुत्तरेणं नाणदंसणेणं अप्पाणं संजोएमाणे सम्मं भावेमाणे विहरइ ॥
—उत्त. अ. २९, सु. ६२

दरिसणावरणिज्जस्स खएण बोहिलाभो अक्खएण-अलाभो—

२८०. प०—असोच्चा णं भंते ! केवलिस्स वा-जाव तप्पक्खिय-उवासियाए वा केवलं बोहिं बुज्झेज्जा ?
उ०—गोयमा ! असोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खिय-उवासियाए वा अत्थेगत्तिए केवलं बोहिं बुज्झेज्जा अत्थेगत्तिए केवलं बोहिं नो बुज्झेज्जा ।
प०—से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—
असोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगत्तिए केवलं-बोहिं बुज्झेज्जा अत्थेगत्तिए केवलं बोहिं नो बुज्झेज्जा ?

ત્રણ પ્રકારનાં દર્શન-

૨૭૭. ત્રણ પ્રકારનાં દર્શન કહ્યાં છે. જેમ કે-
(૧) સમ્યગ્દર્શન, (૨) મિથ્યાદર્શન, (૩) સમ્યગ્-મિથ્યાદર્શન.

૨૭૮. સમ્યગ્દર્શનના બે પ્રકાર કહ્યા છે. જેમ કે-
(૧) નિસર્ગ સમ્યગ્દર્શન, (૨) અભિગમ સમ્યગ્દર્શન.
નિસર્ગ સમ્યગ્દર્શનના બે પ્રકાર કહ્યા છે—
જેમ કે,
(૧) પ્રતિપાતિ, (૨) અપ્રતિપાતિ.
અભિગમ સમ્યગ્દર્શનના બે પ્રકાર કહ્યા છે. જેમ કે-
(૧) પ્રતિપાતિ. (૨) અપ્રતિપાતિ.

દર્શન-સમ્પન્નતાનું ફળ-

૨૭૯. પ્ર. ભન્તે ! દર્શન-સમ્પન્નતાથી જીવને શું પ્રાપ્ત થાય છે ?
ઉ. દર્શન સમ્પન્નતાથી તે સંસાર-પર્યટનના હેતુ-ભૂત મિથ્યાત્વનો નાશ કરે છે - ક્ષાયિક સમ્યગ્દર્શનને પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાર પછી સમ્યક્ત્વનો પ્રકાશ ઓલવાતો નથી. તે અનુત્તર જ્ઞાન અને દર્શનથી આત્માને સંયોજિત કરતો, તેને સમ્યક્પ્રકારે આત્મસાત્ કરતો વિચરણ કરે છે.

દર્શનાવરણીયના ક્ષયથી બોધિલાભ અને ક્ષય ન થવાથી અલાભ-

૨૮૦. પ્ર. ભંતે ! કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળ્યા વિના કોઈ જીવ કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે ખરો ?
ઉ. ગૌતમ ! કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી (ધર્મને) સાંભળ્યા વિના કોઈ જીવ કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે. અને કોઈ જીવ કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત ન કરી શકે.
પ્ર. ભંતે ! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો કે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી (ધર્મને) સાંભળ્યા વિના કોઈ જીવ કેવલબોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે અને કોઈ જીવ કેવલબોધિને પ્રાપ્ત ન કરી શકે ?

---

१. (क) ठाणं. अ. २, उ. १, सु. ५९ (१)
(ख सत्तविहे दंसणे पण्णत्ते, तं जहा—१. सम्मदंसणे, २. मिच्छदंसणे, ३. सम्मामिच्छदंसणे, ४. चक्खुदंसणे, ५. अचक्खुदंसणे, ६. ओहिदंसणे, ७. केवलदंसणे । —ठाणं, अ. ७, सु. ५६५
(ग) अट्ठविहे दंसणे पण्णत्ते, तं जहा—१. सम्मदंसणे, २. मिच्छदंसणे, ३. सम्मामिच्छदंसणे, ४. चक्खुदंसणे, ५. अचक्खुदंसणे, ६. ओहिदंसणे, ७. केवलदंसणे, ८. सुविणदंसणे । —ठाणं. अ. ८. सु. ६१९
स्थानांगनी रचना अनुसार सात अने आठ दर्शनोना प्रकार कह्या छे. परंतु सम्यग्दर्शनादि दर्शनत्रय साथे चक्षुदर्शनादि दर्शनोनुं विषयसाम्य नथी. चक्षुदर्शनादि चार दर्शन उपयोगरूप छे. अने ए चारे दर्शन दर्शनावरणीय कर्मोना क्षयोपशम-क्षयजन्य छे.
(घ) तिविधे पओगे पण्णत्ते तं जहा—सम्मपओगे, मिच्छपओगे, सम्मामिच्छपओगे । —ठाणं.अ.३, उ.३, सु.१९०(३)

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

उ०—गोयमा ! जस्स णं दरिसणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खिय-उवासियाए वा केवलं बोहिं बुज्झेज्जा ।

जस्स णं दरिसणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बोहिं नो बुज्झेज्जा ।

से तेणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ—
जस्स णं दरिसणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बोहिं बुज्झेज्जा ।

जस्स णं दरिसणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बोहिं नो बुज्झेज्जा ।[1]

—वि. स. ९, उ. ३१, सु १३

ઉ. ગૌતમ ! જેણે દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે; તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિક પાસેથી (ધર્મને) સાંભળ્યા વિના કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે.

જેણે દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી, તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી (ધર્મને) સાંભળ્યા વિના કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત ન કરી શકે.

ગૌતમ ! એ હેતુથી એમ કહ્યું છે કે—
જેણે દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી (ધર્મને) સાંભળ્યા વિના કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે.

જેણે દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી (ધર્મને) સાંભળ્યા કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત ન કરી શકે.

२८१. प०—(क) सोच्चा णं भंते ! केवलिस्स वा-जाव तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बोहिं बुज्झेज्जा ?

उ०—गोयमा ! सोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगतिए केवलं बोहिं बुज्झेज्जा अत्थेगतिए केवलं बोहिं नो बुज्झेज्जा ।

प०—से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ —
सोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगतिए केवलं बोहिं बुज्झेज्जा अत्थेगतिए केवलं बोहिं नो बुज्झेज्जा ?

उ०—गोयमा ! जस्स णं दरिसणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बोहिं बुज्झेज्जा ।

जस्स णं दरिसणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बोहिं नो बुज्झेज्जा ।

૨૮૧. પ્ર. હે ભંતે ! કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી-પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી ધર્મ સાંભળી કોઈ જીવ કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે ખરો ?

ઉ. ગૌતમ ! કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી-પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી (ધર્મને) સાંભળી કોઈ જીવ કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે અને કોઈ જીવ કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત ન કરી શકે.

પ્ર. ભંતે ! એ પ્રમાણે શા હેતુથી કહો છો કે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળી કોઈ જીવ કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે અને કોઈ જીવ કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત ન કરીશકે ?

ઉ. ગૌતમ ! જેણે દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી (ધર્મને) સાંભળી કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે.

જેણે દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી (ધર્મને) સાંભળીને કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત ન કરી શકે.

१–वि. स. ९ उ. ३१ सु. १३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से तेणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ—
जस्स णं दरिसणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बोहिं बुज्झेज्जा ।

जस्स णं दरिसणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव तप्पक्खिय उवासियाए वा केवलं बोहिं नो बुज्झेज्जा ।

—वि. श. ९, उ. ३१, सु. १३

હે ગૌતમ! તે હેતુથી એમ કહ્યું છે કે

જેણે દર્શનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળીને કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરી શકે.

જેણે દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ કર્યો નથી, તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળીને કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત ન કરી શકે.

दंसणलाभाणुकूलो कालो—

दर्शनप्राप्ति माटे अनुकूळ काळ —

२८२. तओ जामा पण्णत्ता, तं जहा—
पढमे जामे, मज्झिमे जामे, पच्छिमे जामे,
तिहिं जामेहिं आया केवलं बोहिं बुज्झेज्जा,
पढमे जामे, मज्झिमे जामे, पच्छिमे जामे ।

—ठाणं. अ. ३, उ. २, सु १६३

૨૮૨. ત્રણ યામ (પ્રહર) કહ્યાં છે, જેમ કે —
પ્રથમ યામ, મધ્ય યામ, અંતિમ યામ.
ત્રણેય યામોમાં આત્મા કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરે છે.
પ્રથમ યામમાં, મધ્યમ યામમાં, અંતિમ યામમાં.

दंसणलाभाणुकूला वया—

दर्शनप्राप्ति माटे अनुकूळ अवस्था —

२८३. तओ वया पण्णत्ता, तं जहा—
पढमे वए, मज्झिमे वए, पच्छिमे वए ।

तिहिं वएहिं आया केवलं बोहिं बुज्झेज्जा—
पढमे वए, मज्झिमे वए, पच्छिमे वए ।

—ठाणं. अ ३, उ. २, सु. १६३

૨૮૩. ત્રણ અવસ્થા કહી છે. જેમ કે —
પ્રથમ અવસ્થા, મધ્યમ અવસ્થા, અંતિમ અવસ્થા.
ત્રણેય અવસ્થામાં આત્મા કેવલ બોધિને પ્રાપ્ત કરે છે.
પ્રથમ અવસ્થામાં, મધ્યમ અવસ્થામાં અને અંતિમ અવસ્થામાં.

छसु दिसासु दंसणलाभो—

दर्शनप्राप्ति माटे अनुकूळ दिशाओ –

२८४. छद्दिसाओ पण्णत्ताओ, तं जहा—
पाईणा, पडीणा, दाहिणा, उदीणा, उड्ढा, अहा—
छहिं दिसाहिं जीवाणं दंसणाभिगमे ।

—ठाणं अ. ६, सु, ४९९ (१-२)

૨૮૪. છ દિશાઓ કહી છે. જેમ કે—
૧ પૂર્વ, ૨ પશ્ચિમ, ૩ ઉત્તર ૪ દક્ષિણ,
૫ ઊર્ધ્વ અને અધો.
આ છ દિશાઓમાં જીવને દર્શન (સમ્યક્ત્વ) ની પ્રાપ્તિ થાય છે.

पंच दुल्लहबोही जीवा—

પાંચ દુર્લભબોધિ જીવ –

२८५. पंचहिं ठाणेहिं जीवा दुल्लभबोधियत्ताए कम्मं पकरेंति, तं जहा—

अरहंताणं अवण्णं वदमाणे,
अरहंतपण्णत्तस्स धम्मस्स अवण्णं वदमाणे,
आयरियउवज्झायाणं अवण्णं वदमाणे,
चाउवण्णस्स संघस्स अवण्णं वदमाणे,
विवक्क-तवबंभचेराणं देवाणं अवण्णं वदमाणे।

—ठाणं. अ. ५, उ. २, सु. ४२६ (१)

૨૮૫. પાંચ કારણોથી જીવ દુર્લભબોધિ કરનાર (જિન ધર્મની પ્રાપ્તિને દુર્લભ કરનાર) મોહનીય આદિ કર્મોને ઉપાર્જન કરે છે.-જેમ કે
૧ – અર્હન્તોનો અવર્ણવાદ કરતો.
૨ – અર્હત્પ્રજ્ઞપ્ત ધર્મનો અવર્ણવાદ કરતો,
૩ – આચાર્ય, ઉપાધ્યાયનો અવર્ણવાદ કરતો,
૪ – ચતુર્વર્ણ (ચતુર્વિધ) સંઘનો અવર્ણવાદ કરતો,
૫ – તપ અને બ્રહ્મચર્યના પરિપાકથી દિવ્ય ગતિને પ્રાપ્ત દેવોનો અવર્ણવાદ કરતો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પંચ સુલહબોહી જીવા—

૨૮૬. પંચહિં ઠાણેહિં જીવા સુલભબોધિયત્તાए કમ્મં પકરેંતિ, તં જહા—
અરહંતાणं વણ્ણં વદમાણે,
અરહંતપણ્ણત્તસ્સ ધમ્મસ્સ વણ્ણં વદમાણે,
આયરિયઉવજ્ઝાયાણં વણ્ણં વદમાણે,
ચાઉવણ્ણસ્સ સંઘસ્સ વણ્ણં વદમાણે,
વિવક્ક-તવ-બંભચેરાણં દેવાણં વણ્ણં વદમાણે।
—ઠાણં. અ. ૫, ઉ. ૨. સુ. ૪૨૬(૨)

પાંચ સુલભબોધિ જીવ-

૨૮૬. પાંચ કારણોથી જીવ સુલભબોધિ કરનાર કર્મને ઉપાર્જન કરે છે. જેમ કે-
૧ – અર્હંતોનો વર્ણવાદ (સદ્‌ગુણોદ્ભાવન) કરતો.
૨ – અર્હંતપ્રજ્ઞપ્ત ધર્મનો વર્ણવાદ કરતો,
૩ – આચાર્ય-ઉપાધ્યાયનો વર્ણવાદ કરતો,
૪ – ચતુર્વર્ણ (ચતુર્વિધ) સંઘનો વર્ણવાદ કરતો,
૫ – તપ અને બ્રહ્મચર્યના પરિપાકથી દિવ્ય ગતિને પ્રાપ્ત દેવોનો વર્ણવાદ કરતો.

તઓ દુબોજ્ઝા—

૨૮૭. તઓ દુસણ્ણપ્પા પણ્ણત્તા, તં જહા—
દુટ્ઠે,
મૂઢે,
વુગ્ગાહિતે[1]
ઠાણં. અ. ૩, ઉ. ૪, સુ. ૨૦૪ (૯)

ત્રણ દુર્બોધ્ય-

૨૮૭. ત્રણ દુર્બોધ્ય કહ્યાં છે—
૧ – દુષ્ટ – તત્ત્વોપદેષ્ટા પ્રત્યે દ્વેષ રાખનારો,
૨ – મૂઢ-ગુણ અને દોષોથી અનભિજ્ઞ,
૩ – વ્યુદ્ગ્રાહિત-અંધશ્રદ્ધાવાળો દુરાગ્રહી

તઓ સુબોજ્ઝા—

૨૮૮. તઓ સુસણ્ણપ્પા પણ્ણત્તા, તં જહા—
અદુટ્ઠે,
અમૂઢે,
અવુગ્ગાહિતે ।[2]
—ઠાણં. અ. ૩, ઉ. ૪, સુ. ૨૦૪ (૧૦)

ત્રણ સુબોધ્ય-

૨૮૮. ત્રણ સુબોધ્ય કહ્યાં છે—
૧ – અદુષ્ટ – તત્ત્વોપદેષ્ટા પ્રત્યે દ્વેષ ન રાખનાર,
૨ – અમૂઢ-ગુણ અને દોષોનો જ્ઞાતા,
૩ – અવ્યુદ્ગ્રાહિત – સમ્યક્ શ્રદ્ધાવાળો.

સુલહબોહી-દુલ્લહબોહી ય—

૨૮૯. ઇતો વિદ્ધંસમાણસ્સ, પુણો સંબોહિ દુલ્લભા।
દુલ્લભા ઉ તહચ્ચા ણં, જે ધમ્મટ્ઠ વિયાગરે ॥
—સુય. સુ. ૧, અ. ૧૫, ગા. ૧૮

સુલભબોધિ અને દુર્લભબોધિ -

૨૮૯. જે જીવ મનુષ્યભવ ગુમાવી દે છે તેને ફરીથી બોધિની પ્રાપ્તિ મુશ્કેલ છે. કારણ કે સમ્યક્‌દર્શનની પ્રાપ્તિ (યોગ્ય હૃદયનાં પરિણામો થવા) દુર્લભ છે, જે ધર્મની વ્યાખ્યા કરી શકે. અને ધર્મ-પ્રાપ્તિ માટે યોગ્ય છે તેઓને શુભ લેશ્યા (અંતઃકરણની પરિણતિ) ની પ્રાપ્તિ થવી પણ દુર્લભ છે.

૨૯૦. ઇણમેવ ખણં વિયાણિયા, ણો સુલભં બોહિં ચ આહિયં।
એવં સહિએऽહિયાસए, આહ જિણે ઇણમેવ સેસગા ।
—સુય. સુ. ૧, અ. ૨, ઉ. ૩, ગા. ૧૧

૨૯૦. જ્ઞાનાદિ સમ્પન્ન અથવા સ્વહિતૈષી મુનિ આ પ્રમાણે વિચાર કરે કે આ જ ક્ષણ બોધિ પ્રાપ્ત થવાનો અવસર છે. બોધિ (સમ્યગ્‌દર્શન) દુર્લભ છે એવું જિન-રાગદ્વેષ વિજેતાએ અને શેષ તીર્થંકરોએ કહ્યું છે.

૨૯૧. ઇહ જીવિયં અણિયમેત્તા, પબ્ભટ્ઠા સમાહિ-જોગેહિં ।
તે કામ-ભોગરસગિદ્ધા, ઉવવજ્જંતિ આસુરે કાયે ॥
તત્તો વિ ય ઉવટ્ટિત્તા, સંસારે બહુ અણુપ-રિયટંતિ ।
બહુકમ્મલેવલિત્તાણં, બોહિ હોહિ સુદુલ્લહા તેસિં ॥
—ઉત્ત. અ. ૮, ગા. ૧૪-૧૫

૨૯૧ [જે શ્રમણો કામ, ભોગ અને રસોમાં લિપ્ત છે તેઓ આ જીવનમાં અનિયન્ત્રિત રહીને અને સમાધિ-યોગથી ભ્રષ્ટ થઈ આસુરકાયમાં ઉત્પન્ન થાય છે.] તેઓ ત્યાંથી પણ નીકળી સંસારમાં લાંબા કાળ સુધી પરિભ્રમણ કરે છે. કારણકે તેવા ભારે કર્મી જીવોને બોધિની પ્રાપ્તિ મહા દુર્લભ છે.
જે સમ્યગ્‌દર્શનમાં અનુરક્ત છે, નિદાન રહિત છે તથા ક્રિયા કરનારા અને શુક્લ લેશ્યામાં જે જીવ મરણ પામે છે, તેને બોધિ પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે.

---

૧. કલ્પ ઉ. ૪, સુ. ૧૨ ।

૨. કલ્પ. ઉ. ૪, સુ. ૧૩ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૯૨. મિચ્છાદંસણરત્તા, સનિયાણા હુ હિંસગા ।
इय जे मरंति जीवा, तेसिं पुण दुल्लहा बोही ॥

सम्मद्दंसणरत्ता, अनियाणा सुक्कलेसमोगाढा।
इय जे मरंति जीवा, तेसिं सुलहा भवे बोही ॥
मिच्छादंसणरत्ता, सनियाणा कण्हलेस्समोगाढा ।
इय जे मरंति जीवा, तेसिं पुण दुल्लहा बोही ॥
उत्त. अ. ३६, गा. २५७-२५८

૨૯૨. જે જીવ (અંતિમ સમયમાં) મિથ્યા દર્શનમાં અનુરક્ત છે, નિદાન સહિત છે અને હિંસક થઈ મરણ પામે છે, તેને બોધિ દુર્લભ થાય છે.

આ પ્રમાણે જે જીવ મિથ્યાદર્શનમાં અનુરક્ત છે, નિદાન સહિત ક્રિયા કરનારા છે અને કૃષ્ણ લેશ્યામાં મરણ પામે છે તેને ફરી બોધિ પ્રાપ્ત થવી મહાન દુર્લભ છે.

બોહિલાભે બાધગા સાહગા ય—

૨૯૩. दो ठाणाइं अपरियाणित्ता आया णो केवलिं बोहिं बुज्झेज्जा,
तं जहा—आरंभे चेव, परिग्गहे चेव ।
दो ठाणाइं परियाणित्ता आया केवलं बोहिं बुज्झेज्जा,
तं जहा—आरंभे चेव, परिग्गहे चेव ।
दोहिं ठाणेहिं आया केवलं बोहिं बुज्झेज्जा, तं जहा—
सोच्चा चेव, अभिसोच्चा चेव ।
दोहिं ठाणेहिं आया केवलं बोहिं बुज्झेज्जा,
खएण चेव, उवसमेण चेव ।
—ठाणं. अ. २. उ. १, सु. ५४-५५

બોધિલાભમાં બાધક અને સાધક —

૨૯૩. બે સ્થાનોનો (હેતુઓનો) ત્યાગ કર્યા વિના આત્મા કેવલ બોધિને પામી શકતો નથી જેમ કે-આરંભ અને પરિગ્રહ.

બે સ્થાનોનો ત્યાગ કરવાથી આત્મા કેવલ બોધિને પામી શકે છે. જેમ કે આરંભ અને પરિગ્રહ.

બે સ્થાનોથી આત્મા કેવલ બોધિને પામી શકે છે જેમ કે—સાંભળીને અને સમજીને.

બે સ્થાનોથી આત્મા શુદ્ધ બોધિને પામી શકે છે. જેમ કે કર્મોના ક્ષયથી અને ઉપશમથી.

સદ્દહાલુઆ, અસદ્દહાલુઆ—

૨૯૪. १. सद्दिढस्स णं समणुन्नस्स संपव्वयमाणस्स—समियं ति मन्नमाणस्स एगया समिया होइ,

२. सद्दिढस्स णं समणुन्नस्स संपव्वयमाणस्स—समियं ति मन्नमाणस्स एगया असमिया होइ,

३. सद्दिढस्स णं समणुन्नस्स संपव्वयमाणस्स—असमियं ति मन्नमाणस्स एगया समिया होइ ।

४. सद्दिढस्स णं समणुन्नस्स संपव्वयमाणस्स—असमियं ति मन्नमाणस्स एगया असमिया होइ ।

५. समियं ति मन्नमाणस्स समिया वा, असमिया वा, समिया होइ उवेहाए।

६. असमियं ति मन्नमाणस्स समिया वा, असमिया वा, असमिया होइ, उवेहाए ।

શ્રદ્ધાળુ, અશ્રદ્ધાળુ -

૨૯૪. ૧ - દીક્ષિત થવાના સમયે વૈરાગ્યવાન શ્રદ્ધાળુ જિન પ્રવચનને સમ્યક્ માને છે અને ભવિષ્યમાં પણ સમ્યક્ માને છે.

૨ - દીક્ષિત થવાના સમયે વૈરાગ્યવાન શ્રદ્ધાળુ જિનપ્રવચનને સમ્યક્ માને છે. પરંતુ ભવિષ્યમાં સમ્યક્ માનતો નથી.

૩ - દીક્ષિત થવાના સમયે વૈરાગ્યવાન શ્રદ્ધાળુ જિન પ્રવચનને અસમ્યક્ માને છે. પરંતુ ભવિષ્યમાં સમ્યક્ માને છે.

૪ - દીક્ષિત થવાના સમયે વૈરાગ્યવાન શ્રદ્ધાળુ જિન પ્રવચનને અસમ્યક્ માને છે, અને ભવિષ્યમાં પણ અસમ્યક્ માને છે.

૫ - જે જિન પ્રવચનને સમ્યક્ માને છે, તે સમ્યક્ અથવા અસમ્યક્ પદાર્થ સમ્યક્ વિચારણાથી સમ્યક્ રૂપમાં પરિણત થાય છે.

૬ - જે જિન-પ્રવચનને અસમ્યક્ માને છે, તે સમ્યક્ અથવા અસમ્યક્ પદાર્થ અસમ્યક્ વિચારણાથી અસમ્યક્ રૂપમાં પરિણત થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उवेहमाणो अणुवेहमाणो बूया—"उवेहाहि समियाए"
इच्चेवं तत्थ संधी झोसिओ भवइ।

से उट्ठितस्स ठितस्स गति समणुपासह।

एत्थ वि बालभावे अप्पाणं—णो उवदंसेज्जा।
—आ.सु.१, अ.५, उ.५, सु. १६९

विचारक पुरुष अविचारक पुरुषने कहे के 'हे पुरुष! सम्यक् विचार कर'.

आ प्रमाणे (सम्यक् विचारथी) ज संयमी जीवनमां कर्मक्षय करी शकाय छे.

आ प्रमाणे व्यवहारमां पण बनार सम्यक् असम्यकनी गांठ ओळी शकाय छे. अर्थात् आ पद्धतिथी (मिथ्यात्वादिना कारणथी बनार) कर्म-संततिरूप संधि तोडी शकाय छे.

तमे अज्ञान भावमां पण पोताने प्रदर्शित न करो.

सम्मद्दंसणि समणस्स परीसहविजओ—

सम्यग्दर्शी श्रमणनो परिषह-जय—

२९५. तओ ठाणा ववसियस्स हिताए सुभाए खमाए णिस्सेसाए आणुगामियत्ताए भवंति, तं जहा—

२९५. व्यवसित (श्रद्धालु) निर्ग्रन्थ माटे त्रण स्थान हितकारी, शुभ, क्षम, निःश्रेयस अने शुभ अनुबंधना कारणरूप थाय छे. जेम के—

१. से णं मुण्डे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए णिग्गंथे पावयणे णिस्संकिते णिक्कंखिते णिव्वितिगिच्छते णो भेदसमावण्णे णो कलुससमावण्णे णिग्गंथं णं पावयणं सद्दहति पत्तियति रोएति, से परिस्सहे अभिजुंजिय अभिजुंजिय अभिभवति, णो तं परिस्सहा अभिजुंजिय-अभिजुंजिय अभिभवंति।

१ – कोई पुरुष मुंडित थई अगारमांथी अनगार धर्ममां प्रव्रजित थईने निर्ग्रन्थ-प्रवचनमां निःशंकित, निःकांक्षित, निर्विचिकित्सक, अभेद-समापन्न अने अकलुष-समापन्न थईने निर्ग्रन्थ-प्रवचनमां श्रद्धा करे छे, प्रतीति करे छे, रुचि करे छे, ते परिषहो साथे लडीने तेमने पराजित करी दे छे, जेथी परिषहो तेने पराजित करी शकता नथी.

२. से णं मुण्डे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए समाणे पंचहिं महव्वएहिं णिस्संकिए –जाव–णो कलुससमावण्णे पंच महव्वताइं सद्दहति–जाव–णो तं परिस्सहा अभिजुंजिय-अभिजुंजिय अभिभवंति।

२ – कोई पुरुष मुंडित थई अगारमांथी अनगार धर्ममां प्रव्रजित थईने पांच महाव्रतोमां निःशंकित यावत् कलुष-समापन्न थईने पांच महाव्रतोमां श्रद्धा करे छे. यावत् ते परिषहो साथे लडीने तेमने पराजित करी दे छे, जेथी परिषहो तेने पराजित करी शकता नथी.

३. से णं मुण्डे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए छहिं जीवणिकाएहिं णिस्संकिते –जाव–णो कलुससमावण्णे छ जीवणिकाए सद्दहति–जाव–णो तं परिस्सहा अभिजुंजिय-अभिजुंजिय अभिभवंति।
ठाण अ.३, उ.४, सु २२३(२)

३ – कोई पुरुष मुंडित थईने अगारमांथी अनगार धर्ममां प्रव्रजित थईने छ जीव-निकायोमां निःशंकित यावत् अकलुष-समापन्न थईने छ जीवनिकायमां श्रद्धा करे छे. यावत् ते परिषहो साथे लडीने तेमने पराजित करी दे छे. जेथी परिषहो तेने पराजित करी शकता नथी.

असम्मद्दंसणिस्स समणस्स परीसह पराजओ—

असम्यग्दर्शी श्रमणनो परिषह-पराजय—

२९६. तओ ठाणा अव्ववसितस्स अहिताए असुभाए अखमाए अणिस्सेसाए अणाणुगामियत्ताए भवंति, त जहा—

२९६. अव्यवस्थित (अश्रद्धालु) निर्ग्रन्थ माटे त्रण स्थान अहित, अशुभ, अक्षम, अनिःश्रेयस अने अनानुगामितानां कारण थाय छे. जेम के –

१. से णं मुण्डे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए णिग्गंथे पावयणे संकिते कंखिते वितिगिच्छिते भेदसमावण्णे कलुससमावण्णे णिग्गंथं पावयणं णो सद्दहति णो पत्तियति णो रोएति, तं परिस्सहा अभिजुंजिय-अभिजुंजिय अभिभवंति, णो से परिस्सहे अभिजुंजिय-अभिजुंजिय अभिभवइ।

१ – कोई पुरुष मुंडित थई, अगारमांथी अनगार धर्ममां प्रव्रजित थईने निर्ग्रन्थ प्रवचनमां शंकित, कांक्षित, विचिकित्सित, भेद-समापन्न अने कलुषसमापन्न थईने निर्ग्रन्थ-प्रवचन पर श्रद्धा नथी करतो, प्रतीति नथी करतो, रुचि नथी करतो, तो एवो अणगार द्रव्यलिंगी साधु आवी पडेला परिषहोथी लडीने तेमने पराजित करी शकतो नथी.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२. से णं मुण्डे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए पंचहिं महव्वएहिं संकिते-जाव-कलुससमावण्णे पंच महव्वताइं णो सद्दहति -जाव-णो से परिस्सहे अभिजुंजिय-अभिजुंजिय अभिभवति ।

२ – કોઈ પુરુષ મુંડિત થઈને અગારમાંથી અનગાર ધર્મમાં પ્રવ્રજિત થઈને પાંચ મહાવ્રતોમાં શંકિત, યાવત્ કલુષસમાપન્ન થઈને પાંચ મહાવ્રતો પર શ્રદ્ધા નથી કરતો યાવત્ તેને પરિષહ આવી પરાજિત કરી દે છે. તે પરિષહો સાથે લડીને તેમને પરાજિત કરી શકતો નથી.

३. से णं मुण्डे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए छहिं जीवणिकाएहिं संकिते -जाव-कलुससमावण्णे छ जीवणिकाए णो सद्दहति -जाव-णो से परिस्सहे अभिजुंजिय-अभिजुंजिय अभिभवति ।

—ठाणं. अ ३, उ.४, सु.२२३(१)

३ – એ જ પ્રમાણે કોઈ પુરુષ મુંડિત થઈ અગારમાંથી અનગાર ધર્મમાં પ્રવ્રજિત થઈને છ-કાયના જીવોના વિષયમાં શંકિત-યાવત્ કલુષ સમાપન્ન થઈને છ જીવ-નિકાય પર શ્રદ્ધા કરતો નથી યાવત્ તેને પરિષહ પ્રાપ્ત થઈ પરાજિત કરી દે છે, તે પરિષહ સાથે લડીને તેમને પરાજિત કરી શકતો નથી.

सम्मत्तपरक्कमस्स पण्हुत्तरा—

सम्यक्त्व-पराक्रमना प्रश्नोत्तर –

२९७. सुयं मे आउसं ! तेणं भगवया एवमक्खायं -इह खलु "सम्मत्तपरक्कमे" नाम अज्झयणे समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइए जं सम्मं सद्दहित्ता पत्तियाइत्ता रोयइत्ता फासइत्ता पालइत्ता तीरइत्ता किट्टइत्ता सोहइत्ता आराहइत्ता आणाए अणुपालइत्ता बहवे जीवा सिज्झन्ति बुज्झन्ति मुच्चन्ति परिनिव्वायन्ति सव्वदुक्खाणमन्तं करेन्ति ।

तस्स णं अयमट्ठे एवमाहिज्जइ त जहा—

२९७. આયુષ્મન્ ! ભગવાને જે આમ કહ્યું છે તે મેં સાંભળ્યું છે – આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચનમાં કાશ્યપ-ગોત્રીય શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ નામનું અધ્યયન કહ્યું છે. જેમાં યથા-યોગ્ય શ્રદ્ધા કરીને, પ્રતીતિ કરીને, રુચિ રાખીને, જેના વિષયનો સ્પર્શ કરીને સ્મૃતિમાં રાખીને સમ્યગ્ રૂપથી હસ્તગત કરીને ભણેલા પાઠનું ગુરુને નિવેદન કરી, ગુરુ સમીપે ઉચ્ચારણની શુદ્ધિ કરીને, સત્ય અર્થનો બોધ પ્રાપ્ત કરી અને અર્હંતની આજ્ઞાનુસાર અનુપાલન કરી ઘણા જીવો સિદ્ધ થાય છે, બુદ્ધ થાય છે, મુક્ત થાય છે, પરિ-નિર્વાણ (શાંતિ) પામે છે અને બધાં દુઃખોનો અંત કરે છે. સમ્યક્ પરાક્રમનો અર્થ આ પ્રમાણે કહ્યો છે. જેમ કે –

१. संवेगे	२. निव्वेए
३. धम्मसद्धा	४. गुरुसाहम्मिय-सुस्सूसणया
५. आलोयणया	६. निन्दणया
७. गरहणया	८. सामाइए
९. चउव्वीसत्थए	१०. वंदणए
११. पडिक्कमणे	१२. काउस्सग्गे
१३. पच्चक्खाणे	१४. थवथुइमंगले
१५. कालपडिलेहणया	१६. पायच्छित्तकरणे
१७. खमावणया	१८. सज्झाए
१९. वायणया	२०. पडिपुच्छणया
२१. परियट्टणया	२२. अणुप्पेहा
२३. धम्मकहा	२४. सुयस्स आराहणया
२५. पगग्गमणसंनिवेसणया	२६. संजमे
२७. तवे	२८. वोदाणे

१. – संवेग,	२. – निर्वेद,
३. – धर्म-श्रद्धा,	४. – गुरु अने साधर्मिकनी शुश्रूषा,
५. – आलोचना,	६. – निन्दा,
७. – गर्हा,	८. – सामायिक,
९ – चतुर्विंशति-स्तव,	१०. – वंदना,
११ – प्रतिक्रमण	१२. – कायोत्सर्ग
१३ – प्रत्याख्यान	१४. – स्तव-स्तुति-मंगल
१५ – काल-प्रतिलेखना	१६. – प्रायश्चित्तकरण
१७ – क्षमापना	१८ – स्वाध्याय
१९ – वाचना	२० – प्रतिपृच्छना
२१ – परावर्तना	२२ – अनुप्रेक्षा
२३ – धर्मकथा	२४ – श्रुताराधना
२५ – એકાગ્ર મનની સ્થાપના	२६ – संयम
२७ – तप	२८ – व्यवदान

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२९. सुहसाए ३०. अप्पडिबद्धया
३१. विवित्तसयणासणसेवणया ३२. विणियट्टणया
३३. संभोगपच्चक्खाणे ३४. उवहिपच्चक्खाणे
३५. आहारपच्चक्खाणे ३६. कसायपच्चक्खाणे
३७. जोगपच्चक्खाणे ३८. सरीरपच्चक्खाणे
३९. सहायपच्चक्खाणे ४०. भत्तपच्चक्खाणे
४१. सब्भावपच्चक्खाणे ४२. पडिरूवया
४३. वेयावच्चे ४४. सव्वगुणसंपण्णया
४५. वीयरागया ४६. खन्ती
४७. मुत्ती ४८. अज्जवे
४९. मद्दवे ५०. भावसच्चे
५१. करणसच्चे ५२. जोगसच्चे
५३. मणगुत्तया ५४. वयगुत्तया
५५. कायगुत्तया ५६. मणसमाधारणया
५७. वयसमाधारणया ५८. कायसमाधारणया
५९. नाणसंपन्नया ६०. दंसणसंपन्नया
६१. चरित्तसंपन्नया ६२. सोइन्दियनिग्गहे
६३. चक्खिन्दियनिग्गहे ६४. घाणिन्दियनिग्गहे
६५. जिब्भिन्दियनिग्गहे ६६. फासिन्दियनिग्गहे
६७. कोहविजए ६८. माणविजए
६९. मायाविजए ७०. लोहविजए
७१. पेज्जदोसमिच्छादंसणविजए
७२. सेलेसी ७३. अकम्मया[1] ।

—उत्त. अ. २९, सु. १-२

२९ - सुखनी स्पृहानो त्याग ३० - अप्रतिबद्धता
३१ - विविक्त-शयनासन सेवन ३२ - विनिवर्तना
३३ - सम्भोग-प्रत्याख्यान ३४ - उपाधि-प्रत्याख्यान
३५ - आहार-प्रत्याख्यान ३६ - कषाय-प्रत्याख्यान
३७ - योगप्रत्याख्यान ३८ - शरीरप्रत्याख्यान
३९ - सहाय-प्रत्याख्यान ४० - भक्त-प्रत्याख्यान
४१ - सद्भाव-प्रत्याख्यान ४२ - प्रतिरूपता
४३ - वैयावृत्य ४४ - सर्वगुणसम्पन्नता
४५ - वीतरागता ४६ - क्षांति
४७ - मुक्ति ४८ - आर्जव
४९ - मार्दव ५० - भाव-सत्य
५१ - करण-सत्य ५२ - योग-सत्य
५३ - मनो-गुप्तता ५४ - वचन-गुप्तता
५५ - काय-गुप्तता ५६ - मनःसमाधारणा
५७ - वाङ्-समाधारणा ५८ - काय-समाधारणा
५९ - ज्ञान-सम्पन्नता ६० - दर्शन-सम्पन्नता
६१ - चारित्र-सम्पन्नता ६२ - श्रोत्रेन्द्रियनिग्रह
६३ - चक्षुरिन्द्रियनिग्रह ६४ - घ्राणेन्द्रियनिग्रह
६५ - जिह्वेन्द्रिय-निग्रह ६६ - स्पर्शनेन्द्रिय-निग्रह
६७ - क्रोध-विजय ६८ - मान-विजय
६९ - माया-विजय ७० - लोभ-विजय
७१ - प्रेयो-द्वेष-मिथ्या-दर्शन विजय
७२ - शैलेशी ७३ - अकर्मता

संवेगाइणं फलं—

२९८. प्र०—संवेगेणं भंते ! जीवे किं जणयइ ?

उ०—संवेगेणं अणुत्तरं धम्मसद्धं जणयइ । अणुत्तराए धम्मसद्धाए संवेगं हव्वमागच्छइ । अणन्ताणुबन्धिकोहमाण-मायालोभे खवेइ । कम्मं न बन्धइ । तप्पच्चइयं च णं मिच्छत्तविसोहिं काऊण दंसणाराहए भवइ । दंसण-विसोहीए य णं विसुद्धाए अत्थेगइए तेणेव भवग्गहणेण सिज्झइ । सोहीए य णं विसुद्धाए तच्चं पुणो भवग्गहणं सिज्झइ । सोहीए य णं विसुद्धाए तच्चं पुणो भवग्गहणं नाइक्कमइ ।

उत्त. अ. २९, सु. ३

संवेग आदिनुं फळ —

२९८. प्र. भंते ! संवेग (मोक्षनी अभिलाषा)थी जीव शुं प्राप्त करे छे ?

उ. संवेगथी जीव अनुत्तर धर्मश्रद्धाने प्राप्त करे छे. अनुत्तर धर्मश्रद्धाथी त्वरित वधारे संवेगने प्राप्त करे छे, अनंतानुबंधी क्रोध-मान-माया-लोभनो क्षय करे छे, नवां कर्मोनो बंध करतो नथी. अनंतानुबंधी कषाय क्षीण थवाथी मिथ्यात्वविशुद्धि करीने दर्शन (सम्यक् श्रद्धा)-ना आराधना करे छे. दर्शन-विशुद्धि द्वारा विशुद्ध थवाथी कोई जीव एक जन्ममां सिद्ध थाय छे. अने कोई दर्शन विशुद्धिथी विशुद्ध थवाथी त्रीजा भवनुं अतिक्रमण करतो नथी - तेमां अवश्य सिद्ध थाय ज छे.

---

१. सम्यक्त्व पराक्रम अध्ययनना आ सूत्रोमां सम्यग्दर्शन संबंधित मात्र चार सूत्रो छे. अने बाकीना सूत्रो जुदा जुदा विषयोनां छे. ते ते अनुयोगोनां छे, ते ते अनुयोगोमां यथास्थान आपवामां आव्यां छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२९९. प०—अह भंते ! संवेगे, निव्वेए, गुरु-साहम्मिय-सुस्सूसणया, आलोयणया, निंदयणया, गरहणया, खमावणया, सुहसाययया, विउसमणया, भावे अपडि-बद्धया, विणिवट्टणया, विवित्त-सय-णासण-सेवणया, सोइंदिय संवरे-जाव-फासिंदिय-संवरे, जोग-पच्चक्खाणे, सरीर-पच्चक्खाणे, कसाय-पच्च-क्खाणे, संभोग पच्चक्खाणे, उवहि-पच्चक्खाणे, भत्त-पच्चक्खाणे, खमा, विरागया, भाव-सच्चे, जोग-सच्चे, करण-सच्चे, मण-समन्नाहरणया, वइ-समन्नाहरणया, काय-समन्नाहरणया, कोह-विवेगे-जाव-मिच्छादंसण-सल्ल-विवेगे, णाण-संपन्नया, दंसणसंपन्नया, चरित्तसंपन्नया, वेदण-अहियासणया, मारणंतियअहियासणया, एए णं भंते ! पया किं पज्जवसाणफला समणाउसे ?[1]

२९९. प्र. आयुष्मन् श्रमण भगवन ! संवेग, निर्वेद, गुरु-साधर्मिक शुश्रुषा, आलोचना, निन्दा, गर्हा, क्षमापना, उपशांतता, श्रुत-सहायता, श्रुतअभ्यास, भावमां अप्रतिबद्धता, पापस्थानोथी निवृत्त थवुं, विनिवर्तना, विविक्त शयनासन सेवन, श्रोत्रेन्द्रिय-संवर यावत् स्पर्शेन्द्रिय संवर, योग-प्रत्याख्यान, शरीर-प्रत्याख्यान, कषाय-प्रत्याख्यान, सम्भोग-प्रत्याख्यान, उपधि प्रत्याख्यान, भक्त-प्रत्याख्यान, क्षमा, विरागता, भाव-सत्य, योग-सत्य, करण सत्य, मनःसमन्वाहरण, वचन-समन्वाहरण, काय-समन्वाहरण, क्रोधनो त्याग यावत मिथ्या-दर्शन शल्यनो त्याग, ज्ञान-संपन्नता, दर्शन संपन्नता, चारित्र संपन्नता, वेदना-सहनशीलता अने मारणान्तिक कष्टमां सहनशीलता. ए बधां पदोनुं फळ शुं कहुं छे ?

उ०—गोयमा ! संवेगे निव्वेए-जाव-मारणंतिय-अहियासणया-एए णं सिद्धि-पज्जवसाण-फला पन्नत्ता समणाउसो।

वि. श.१७, उ.२,सु. २२

उ. हे आयुष्मन् श्रमण गौतम ! संवेग-निर्वेद यावत् मारणान्तिक कष्टमां सहनशीलता, ए बधां पदोनुं अंतिम फळ सिद्धि (मोक्ष) छे.

णिव्वेयफलं—

निर्वेदनुं फळ—

३००. प०—निव्वेएणं भंते ! जिवे किं जणयइ ?

३००. प्र. भंते ! निर्वेदथी (भव-वैराग्यथी) जीवने शुं प्राप्त थाय छे ?

उ०—निव्वेएणं दिव्व-माणुसतेरिच्छिएसु कामभोगेसु निव्वेयं हव्वमागच्छइ। सव्वविसएसु विरज्जइ, सव्वविसएसु विरज्जमाणे आरम्भपरिच्चायं करेइ। आरम्भपरिच्चायं करेमाणे संसारमग्गं वोच्छिन्दइ सिद्धिमग्गे पडिवन्ने य भवइ।

—उत्त. अ. २९. सु. ४

उ. निर्वेदथी जीव देव मनुष्य अने तिर्यंच संबंधी कामभोगोमां जल्दी निर्वेद (खेद) पामे छे. बधा विषयोथी विरक्त थाय छे. बधा विषयोथी विरक्त थई ते आरंभनो परित्याग करे छे. आरंभनो परित्याग करी संसार-मार्गनो विच्छेद करे छे. अने सिद्धिमार्गने प्राप्त करे छे.

सम्मद्दंसणिस्स चउव्विहा सद्दहणा—

सम्यक्त्वीनी चार प्रकारनी श्रद्धा –

३०१. परमत्थसंथवो वा,

३०१. १ – परमार्थ तत्त्वनो वारंवार गुणानुवाद करवो,

---

२. (क) उत्तराध्ययन – अ० २९मां संवेगथी अक्रमया सुधी ७१ प्रश्नोत्तर छे. (मतान्तरथी ७२ अथवा ७३ प्रश्नोत्तर छे.) अने आ ऊपरोक्त प्रश्नोत्तरमां फक्त ५४ पद छे. तेना फळनुं आमां कथन छे ? आ क्रमभेद अने संख्याभेदनुं शुं कारण छे ? आ शोधनो विषय छे. केटलाक विद्वानो आनुं कारण वाचनाभेद बतावे छे. केटलाक विद्वानोनी एवी मान्यता छे के भगवती-सूत्रनां आ प्रश्नोत्तरो उत्तरा. ३, अ. २९ नो संक्षिप्त पाठ छे.

(ख) प्रश्नना अंतमां समणाउसो संबोधन अशुद्ध प्रतीत थाय छे. कारण के 'हे आयुष्यमन् श्रमण !' ए संबोधन गुरु शिष्य माटे करे छे, अहीं तेथी विपरीत छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सुदिट्ठपरमत्थसेवणा वा वि,
वावन्नकुदंसणवज्जणा य,
एए सम्मत्तसद्दहणा ।[1] —उत्त. अ २८, गा. २८

२ – જે મહાપુરુષોએ પરમાર્થને યથાયોગ્ય જોયો છે તેમની સેવા શુશ્રુષા કરવી.
૩ – જે સમ્યક્ત્વથી ભ્રષ્ટ થયા છે, તથા –
૪ – જે કુદર્શની-મિથ્યાત્વીજનોનો વિશ્વાસ નાશે છે. તેમની સંગતિ ન કરવી.
એ સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધા છે અર્થાત્ ઉપર્યુક્ત ગુણોથી સમ્યક્ત્વની શ્રદ્ધા પ્રગટ થાય છે.

समत्तस्स पंचअइयारा—[2]

३०२. सम्मत्तस्स समणोवासएणं पंच अइयारा इमे जाणियव्वा, न समायरियव्वा तं जहा—

સમ્યક્ત્વના પાંચ અતિચાર —

૩૦૨. સમ્યક્ત્વના પાંચ મુખ્ય અતિચાર જાણવા યોગ્ય છે, પણ આદરવા યોગ્ય નથી.

---

१. सम्यक्त्वना सडसठ भेद—

चउ सद्दहण–तिलिंगं, दस–विणय–ति–सुद्धि–पंच–गयदोसं । अट्ठ-पभावण-भूसण, लक्खण-पंचविह-संजुत्तं ॥
छट्ठिवह-जयणागारं, छब्भावणभाविअं च छट्ठाणं । इय सत्तसट्ठि-दंसण-भेअ-विसुद्धं तु सम्मत्तं ॥

आ सडसठ भेद आ प्रमाणे छे—

सम्यक्त्वनां त्रण लिंग (चिह्न)—

१. सुस्सूसधम्मराओ, २. गुरुदेवाणं जहा समाहिए । ३. वेयावच्चे नियमो, सम्मदिट्ठिस्स लिंगाई ॥

सम्यक्त्वना दस विनय—

१. अरिहंत, २. सिद्ध, ३. चेइए, ४. सुए, ५. अधम्मे, ६. असाहुवग्गे य ।
७. आयरिय, ८. उवज्झाए, ९. पवयणे, १०. दंसणे विणओ ॥

सम्यक्त्वीनी त्रण शुद्धि—

१. मुत्तूण जिणं, २. मुत्तूण जिणमयं, ३. जिणमयट्ठिए मोत्तुं । संसारकत्तारं, चिंतिज्जंतं जगं सेसं ॥

सम्यक्त्वनां पांच दूषण—

१. संका २. कंख, ३. वितिगिच्छा, ४. [illegible], तह ५. संथवो, कुलिंगीसु । सम्मत्तस्सऽइयारा, परिहरिअव्वा पयत्तेणं ॥

सम्यक्त्वीनी आठ प्रभावना—

१. पावयणी, २. धम्मकही, ३. वाई, ४. नेमित्तिओ, ५. तवस्सी य । ६. विज्जा ७. सिद्धो य ८. कवी अट्ठे व ॥
८. पभावगा भणिया ॥

सम्यक्त्वीनां पांच भूषण—

१. जिणसासणे कुसलया, २. पभावगा, ३. तित्थसेवगा, ४. थिरया । ५. भत्ती अगुणा सम्मत्त-दीवया उत्तमा पंच ॥

सम्यक्त्वीनां पांच लक्षण—

१. उवसम, २. संवेगो वि अ, ३. निव्वेओ तह य होइ, ४. अणुकंपा । ५. अत्थिक्कं च अ एए, सम्मत्ते लक्खणा पंच ॥

सम्यक्त्वीनी छ प्रकारनी जयणा—

नो अन्नतित्थिए अन्नतित्थिदेवे य तह तदेवाइं । गहिए कुतित्थिएहिं, १. वंदामि न वा, २. नमंसामि ॥
३. नेव अणालत्तो आलवेमि, ४. नो संलवेमि तह तेसिं । देमि न, ५. असणाइं, पेसेमि न गंधं, ६. पुप्फाइं ॥

सम्यक्त्वीना छ आगार—

१. रायाभिओगो व, २. गणाभिओगो ३. बलाभिओगो य, ४. सुराभिओगो ।
५. कंतारवित्ती, ६. गुरुनिग्गहो य, छ छिंडियाउ जिणसासणम्मि ॥

सम्यक्त्वीनी छ भावना—

१. मूलं, २. दारं ३. पइट्ठाणं, ४. आहारो, ५. भायणं, ६. निही । दु छक्कसा वि धम्मस्स, सम्मत्तं परिकित्तिअं ॥

सम्यक्त्वीनां छ स्थान—

अत्थि अ णिच्चो कुणई, कयं च सुएई अत्थि णिव्वाणं । अत्थि अ मुक्खोवाओ, छ सम्मत्तस्स ठाणाइं ॥

प्रवचनसारोद्धार, द्वार १४९, गा. ९४०-९५५

२. आठ दर्शनातिचार—

१. (क) संका, कंखा, वितिगिच्छा, मूढदिट्ठी, अणुववूहा, अथिरीकरणं, अवच्छल्लं, अप्पभावणया ।
—जीतकल्पचूर्णि, गा. २८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संका, कंखा, वितिगिच्छा, परपासंड-पसंसा, पर-पासंडसंथवे। —आव. अ. ६, सु.६५

१. सम्मद्दंसणस्स पढमं "संसयं" अइयारं—

३०३. संसयं परियाणओ संसारे परिण्णाए भवइ, संसयं अपरियाणओ संसारे अपरिण्णाए भवइ।

—आ.सु. १, अ.५, उ.१, सु. १४९

(૧) સમ્યક્‌દર્શનનો પ્રથમ 'સંશય' અતિચાર -

૩૦૩. જે સંશયને જાણે છે, તે સંસારના સ્વરૂપને પણ જાણે છે. જે સંશયને નથી જાણતો તે સંસારના સ્વરૂપને પણ નથી જાણતો.

२. सम्मद्दंसणस्स बिइयं "कंखा" अइयारं—

३०४. प०—कहं णं भंते! समणा वि निग्गंथा कंखामोहणिज्जं कम्मं वेदेंति?

उ०—गोयमा! तेहिं तेहिं नाणंतरेहिं दंसणंतरेहिं चरित्तंतरेहिं लिंगंतरेहिं पवयणंतरेहिं पावयणंतरेहिं कप्पंतरेहिं मग्गंतरेहिं मतंतरेहिं भंगंतरेहिं नयंतरेहिं नियमंतरेहिं संकिया कंखिया वितिकिंच्छिता भेदसमावन्ना, कलुससमावन्ना, एवं खलु समणा निग्गंथा कंखामोहणिज्जं कम्मं वेदेंति।

—वि.स. १,उ.३, सु. १५(२)

(૨) સમ્યક્‌દર્શનનો બીજો 'કાંક્ષા' અતિચાર-

૩૦૪. પ્ર. ભંતે! શ્રમણનિર્ગ્રન્થો કાંક્ષા મોહનીય કર્મનું વેદન કેવી રીતે કરે છે?

ઉ. ગૌતમ! એ-એ કારણોથી જ્ઞાનાન્તર, દર્શનાન્તર, ચારિત્રાન્તર, લિંગાન્તર, પ્રવચનાન્તર, પ્રાવચનિકાન્તર, કલ્પાન્તર, માર્ગાન્તર, મતાન્તર, ભંગાન્તર, નયાન્તર, નિયમાન્તર અને પ્રમાણાન્તર દ્વારા શંકિત, કાંક્ષિત, વિચિકિત્સિત, ભેદસમાપન્ન અને કલુષસમાપન્ન બની શ્રમણ નિર્ગ્રન્થો પણ કાંક્ષા મોહનીય કર્મનું વેદન કરે છે.

३. सम्मद्दंसणस्स तइयं "विइगिच्छा" अइयारं—

३०५. वितिगिच्छसमावन्नेणं अप्पाणेणं णो लभति समाधिं।

सिता वेगे अणुगच्छंति,

असिता वेगे अणुगच्छंति।

अणुगच्छमाणेहिं अणणुगच्छमाणे कहं णं णिव्विज्जे?

—आ.सु. १, अ.५, सु १६७

(૩) સમ્યક્‌દર્શનનો ત્રીજો 'વિચિકિત્સા' અતિચાર-

૩૦૫. -વિચિકિત્સા-પ્રાપ્ત (શંકાશીલ) આત્મા સમાધિ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી.

૧ - કોઈ કોઈ હળુકર્મી ગૃહસ્થ પણ આચાર્યના વચનને સમજી શકે છે.

૨ - કોઈ અપ્રતિબદ્ધ સાધુ [વિચિકિત્સાદિ રહિત આચાર્યનું] અનુગમન કરે છે અર્થાત્ આચાર્યના વચનને સમજી શકે છે.

૩- કરનારાઓની વચ્ચે રહેતા[આચાર્ય]નું અનુગમન ન કરનારા, ભાવ ન સમજનારા ઉદાસીન [સંયમ પ્રત્યે ખિન્ન] કેમ નહીં થાય? અર્થાત્ અવશ્ય થાય જ.

४. परपासंडसेवी—

३०६. आयरियपरिच्चाई परपासण्डसेवए।
गाणंगणिए दुब्भूए, पावसमणे त्ति वुच्चई॥

—उत्त. अ. १७, गा.१७

(૪) પરપાષંડ સેવી -

૩૦૬. જે પોતાના આચાર્યનો ત્યાગ કરી અન્ય મતપરંપરાને સ્વીકારે છે, જે છ માસ જેટલી અવધિમાં જ એક ગણથી બીજા ગણમાં જાય છે, જેનું આચરણ નિંદાને પાત્ર છે, તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે.

५. परपासंडसंथव-

३०७. अकुसीले सया भिक्खू, णो य संसग्गियं भए।
सुहरूवा तत्थुवसग्गा, पडिबुज्झेज्ज ते विदू॥

—सूय.सु.१, अ.९, गा. २८

(૫) પરપાષંડસંસ્તવ -

૩૦૭. સાધુ હંમેશાં અકુશીલ બનીને રહે તથા કુશીલો અને દુરાચારીઓની સાથે સંસર્ગ રાખે નહિ. કારણ કે કુશીલોની સંગતિથી સંયમ નષ્ટ થાય છે તથા તેવા સુખભોગની ઇચ્છારૂપ ઉપસર્ગ રહે છે માટે વિદ્વાન સાધક એ તથ્ય ને યથાયોગ્ય જાણી તેનાથી સાવધાન રહે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

साहुगस्स पव्वज्जा पुव्व निव्वेयदस्सा—

३०८. से बेमि पाईणं वा -जाव- उदीणं वा संतेगतिया मणुस्सा भवंति, तं जहा—आरिया वेगे, अणारिया वेगे, उच्चागोया वेगे, णीयागोया वेगे, कायमंता वेगे, हस्समंता वेगे, सुवण्णा वेगे, दुवण्णा वेगे, सुरूवा वेगे, दुरूवा वेगे।

तेसिं च णं खेत्त-वत्थूणि परिग्गहियाणि भवंति, तं जहा—
अप्पयरा वा भुज्जतरा वा। तेसिं च णं जणजाणवयाइं परिग्गहियाइं भवंति, तं जहा—
अप्पयरा वा भुज्जयरा वा।

तहप्पकारेहिं कुलेहिं आगम्म अभिभूय एगे भिक्खायरियाए समुट्ठिता, सतो वा वि एगे णायओ य उवकरणं च विप्पजहाय भिक्खायरियाए समुट्ठिता, असतो वा वि एगे नायओ य उवकरणं च विप्पजहाय भिक्खायरियाए समुट्ठिता।

जे ते सतो वा असतो वा णायओ य उवकरणं च विप्पजहाय भिक्खायरियाए समुट्ठिता पुव्वामेव तेहिं णातं भवति, तं जहा—
इह खलु पुरिसे अण्णमण्णं ममट्ठाए एवं विप्पडिवेदेति, तं जहा—

खेत्तं मे, वत्थुं मे, हिरण्णं मे, सुवण्णं मे, धणं मे, धण्णं मे, कंसं मे, दूसं मे, विपुलधण-कणग-रयण-मणिमोत्तिय-संख-सिल-प्पवाल-रत्त-रयण-संतसार-सावतेयं मे, सद्दा मे, रूवा मे, गंधा मे, रसा मे, फासा मे, एते खलु मे कामभोगा, अहमवि एतेसिं।

પ્રવ્રજ્યાપૂર્વેક સાધકની નિર્વેદદશા—

૩૦૮. શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રી જંબુસ્વામીને કહે છે -હું એમ કહું છું કે પૂર્વ આદિ ચારે દિશાઓમાં અનેક પ્રકારના મનુષ્યો નિવાસ કરે છે. જેમ કે કોઈ આર્ય છે, કોઈ અનાર્ય છે, કોઈ ઉચ્ચ કુળના છે. કોઈ નીચ કુળના છે, કોઈ શરીરે કદાવર છે, અને કોઈ ઠીંગણા શરીરવાળા છે. કોઈના શરીરનો વર્ણ સુંદર હોય છે, કોઈનો અસુંદર હોય છે. કોઈ મનોજ્ઞ રૂપવાળા હોય છે, કોઈ અમનોજ્ઞ રૂપવાળા.

કોઈની પાસે જમીનમકાન હોય છે, કોઈની પાસે અલ્પ તો કોઈની પાસે અધિક. કોઈ જન-જનપદ પરિગ્રહવાળા હોય છે, કોઈનો પરિગ્રહ થોડો તો કોઈનો વધારે પરિગ્રહ હોય છે.

એમાંથી કોઈ પુરુષ પૂર્વોક્ત કુળોમાં જન્મ લઈ વિષય-ભોગોની આસક્તિ છોડી ભિક્ષાવૃત્તિ ધારણ કરવા માટે ઉદ્યત થાય છે. કોઈ વિદ્યમાન સ્વજન પરિવાર તથા ધન-ધાન્ય આદિ સર્વ ભોગ-ઉપભોગની ઉત્તમ સામગ્રીનો ત્યાગ કરીને ભિક્ષાવૃત્તિનો સ્વીકાર કરે છે. અને કોઈ કોઈ અવિદ્યમાન સ્વજન પરિવાર અને સંપત્તિનો ત્યાગ કરીને ભિક્ષાવૃત્તિ ધારણ કરવા સમુદ્યત બને છે.

જે વિદ્યમાન અથવા અવિદ્યમાન કુટુંબ પરિવાર તેમજ ધન-ધાન્ય આદિ સંપત્તિનો ત્યાગ કરીને ભિક્ષુ બને છે, કે ઉપકરણનો ત્યાગ કરી ભિક્ષાચર્યા (સાધુદીક્ષા) માટે સમુત્થિત થાય છે, એ બન્ને પ્રકારના સાધકોને એ પહેલેથી જ ખ્યાલ હોય છે કે — આ લોકમાં પુરુષગણ પોતાનાથી ભિન્ન વસ્તુઓને ઉદ્દેશીને ખોટેખોટું એમ જ માને છે કે 'આ મારું છે, મારા ઉપયોગમાં આવશે' જેમકે

'આ ખેતર મારું છે, આ મકાન મારું છે, આ ચાંદી મારી છે, આ સોનું મારું છે, આ ધન મારું છે, ધાન્ય મારું છે, આ કાંસાનાં વાસણો મારાં છે, આ બહુમૂલ્ય વસ્ત્રો અથવા લોખંડ આદિ ધાતુ મારાં છે, આ પ્રચુર ધન (ગાય ભેંસ આદિ પશુ), આ અઢળક કનક, રત્ન, મણિ, મોતી, શંખશિલા, પ્રવાળ (મૂંગા), લાલ-રત્ન, પદ્મરાગ ઇત્યાદિ ઉત્તમોત્તમ મણિઓ મારા છે, અને પૈતૃક-રોકડું ધન મારું છે, આ કર્ણપ્રિય અવાજ કરનારી વીણા, વેણુ આદિ વાદ્ય-સાધન મારાં છે, આ સુન્દર અને રૂપાળા પદાર્થો મારા છે, આ અત્તર, તેલ ઇત્યાદિ સુગંધિત પદાર્થો મારા છે, આ ઉત્તમોત્તમ સ્વાદિષ્ટ અને સરસ ખાદ્ય પદાર્થો મારા છે, આ કોમળ સ્પર્શવાળા ગાદી-તકિયા ઇત્યાદિ પદાર્થ મારા છે, આ પૂર્વોક્ત પદાર્થ-સમૂહ મારા કામ-ભોગનાં સાધનો છે. હું તેમનો ઉપભોગ કરનારો છું અથવા ઉપભોગ કરવામાં સમર્થ છું.'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से मेहावी पुव्वामेव अप्पणा एवं समभिजाणेज्जा, तं जहा—
इह खलु मम अण्णयरे दुक्खे रोगायंके समुप्पज्जेज्जा अणिट्ठे अकंते अप्पिए असुभे अमणुण्णे अमणामे दुक्खे णो सुहे, से हंता भयंतारो कामभोगा ! इमं मम अण्णतरं दुक्खं रोगायंकं परियाइयह अणिट्ठं अकंतं अप्पियं असुभं अमणुण्णं अमणामं दुक्खं णो सुहं, ताहं दुक्खामि वा सोयामि वा जूरामि वा तिप्पामि वा पिट्टामि वा परितप्पामि वा,

ते मेधावी साधके पहेलेथी ज यथायोग्य विचारी लेवुं जोईओ के 'आ संसारमां ज्यारे मने कोई रोग अथवा दुःख उत्पन्न थाय छे, जे मने इष्ट नथी, प्रीतिकर नथी, प्रिय नथी, अशुभ छे, अमनोज्ञ छे, विशेष पीडाकारी छे, दुःखरूप छे, सुखरूप नथी. [त्यारे हुं तेमने प्रार्थना करुं के —] हे भयथी रक्षा करनारा मारा धनधान्यादि कामभोगो ! मारा आ अनिष्ट, अकांत, अप्रिय, अशुभ, अमनोज्ञ, अत्यंत दुःखद दुःखरूप अथवा असुखरूप रोग, दुःख इत्यादिने तमे वहेंची लो. कारण के हुं आ पीडा, रोग अथवा दुःखथी घणो दुःखी थई रह्यो छुं. हुं चिंता अथवा शोकथी घणो ज व्याकुळ छुं. तेथी हुं घणो ज चिंताग्रस्त रहुं छुं. हुं खूब ज पीडाउं छुं. हुं खूब ज वेदना भोगवुं छुं. अथवा अतिसंतप्त छुं.

इमाओ से अण्णतरातो दुक्खातो रोगायंकातो पडिमोयह अणिट्ठातो अकंतातो अप्पियाओ असुहाओ अमणुन्नाओ अमणामाओ दुक्खाओ णो सुहातो। एवामेव नो लद्धपुव्वं भवति।

माटे तमे सर्व मने आ अनिष्ट, अकांत, अप्रिय, अशुभ, अमनोज्ञ, अमनोन्य, दुःखरूप अथवा असुखरूप, मारा कोई पण दुःखथी अथवा रोगथी मने मुक्त करो. त्यारे [ते धनधान्यादि कामभोगना पदार्थो उक्त प्रार्थना सांभळी दुःखादिथी मुक्त करे] एवुं क्यारे पण बनी शके नहि.

इह खलु कामभोगा णो ताणाए वा सरणाए वा, पुरिसे वा एगता पुव्विं कामभोगे विप्पजहति, कामभोगा वा एगता पुव्विं पुरिसं विप्पजहंति, अन्ने खलु कामभोगा अन्नो अहमंसि, से किमंग पुण वयं अन्नममन्नेहिं कामभोगेहिं मुच्छामो? इति संखाए णं वयं कामभोगे विप्पजहिस्सामो।

आ संसारमां कोई काम-भोगथी पीडित व्यक्तिनी रक्षा करवामां अथवा शरण देवामां समर्थ होतुं नथी. ए काम-भोगोनो उपभोक्ता कोई समये तो पहेलेथी ज स्वयं ए काम-भोग पदार्थने छोडी दे छे. अथवा कोई समये (द्रव्यादिना अभावमां) विषयोन्मुखने ए काम-भोग्य साधनो ज पहेलेथी छोडी दे छे. माटे ते कामभोग माराथी भिन्न छे, अने हुं तेमनाथी भिन्न छुं. पछी हुं शा माटे मारायी भिन्न एवा कामभोगोमां मूर्च्छित-आसक्त बनी रहेल छुं ? आ प्रमाणे सर्वनुं एवुं स्वरूप जाणीने अमे ए कामभोगोनो परित्याग करी दईशुं.

से मेहावी जाणेज्जा बाहिरंगमेतं, इणमेव उवणीततरागं,

बुद्धिमान साधक जाणी ले के आ सर्व कामभोगादि पदार्थ बहिरंग-बाह्य छे. मारा आत्माथी भिन्न छे.

तं जहा–माता मे, पिता मे, भाया मे, भज्जा मे, भगिणी मे, पुत्ता मे, धूता मे, नत्ता मे, सुण्हा मे, पेसा मे, सुही मे, सयण-संगंथ-संथुता मे, एते खलु मे णायओ, अहमवि एतेसिं।

—सूय. सु. २, अ. १, सु. ६६७–६७१

आनाथी तो मारा नजीकना ए ज्ञातिजन (स्वजन) छे. जेम के [ते कहे छे —] 'आ मारी माता छे, मारा पिता छे, मारा भाई छे, मारी बेन छे, मारी पत्नी छे, मारो पुत्र छे, मारी पुत्री छे, आ मारा दास(नोकर-चाकर) छे, आ मारी दोहित्री छे, मारी पुत्रवधू छे, मारो मित्र छे, आ मारा पहेलाना अथवा पछीना स्वजन तथा परिचित मारा संबंधी छे अने हुं पण तेमनो आत्मीय जन छुं.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगत्त भावणया णिव्वेयं—

३०९. से मेहावी पुव्वामेव अप्पणा एवं समभिजाणेज्जा—इह खलु मम अण्णतरे दुक्खे रोगातंके समुप्पज्जेज्जा अणिट्ठे-जाव-दुक्खे नो सुहे, से हंता भयंतारो णायओ इमं ममण्णतरं दुक्खं रोगायंकं परिआदियध अणिट्ठं-जाव-नो सुहं मा हं दुक्खामि वा-जाव-परितप्पामि वा, इमातो मं अंन्नयरातो दुक्खातो रोगायंकातो पडिमोएह अणिट्ठाओ-जाव-णो सुहातो। एवामेव णो लद्धपुव्वं भवति ।

तेसिं वा वि भयंताराणं मम णाययाणं अण्णयरे दुक्खे रोगातंके समुप्पज्जेज्जा अणिट्ठे जाव-नो सुहे, से हंता अहमेतेसिं भयंताराणं णाययाणं इमं अण्णतरं दुक्खं रोगातंकं परियाइयामि अणिट्ठं-जाव-णो सुहं, मा मे दुक्खंतु वा-जाव-परितप्पंतु वा, इमाओ णं अण्णतरातो दुक्खातो रोगातंकातो परिमोएमि अणिट्ठातो-जाव-नो सुहातो। एवामेव णो लद्धपुव्वं भवति ।

अण्णस्स दुक्खं अण्णो नो परियाइयति, अन्नेण कडं कम्मं अन्नो नो पडिसंवेदेति,[1] पत्तेयं जायति, पत्तेयं मरइ, पत्तेयं चयति, पत्तेयं उववज्जति, पत्तेयं इंझा, पत्तेयं सण्णा, पत्तेयं मण्णा, एवं विण्णू, वेदणा, इति खलु णाति-संयोगा णो ताणाए वा णो सरणाए वा,

એકત્વ ભાવનાથી પ્રાપ્ત નિર્વેદ—

૩૦૯. (પરંતુ ઉપર્યુક્ત શાસ્ત્રોક્ત) બુદ્ધિમાન સાધક પોતે પહેલેથી જ સમ્યક્ પ્રકારે જાણી લે આ લોકમાં મને કોઈ પણ પ્રકારનું કોઈ દુઃખ અથવા રોગ-દુઃખ (કે જે મારા માટે અનિષ્ટ-અકાંત, અપ્રિય, યાવત્ દુઃખદાયક છે) ઉત્પન્ન થયા બાદ હું મારા સંબંધીઓને પ્રાર્થના કરીશ કે 'હે ભયનો અંત કરનાર સંબંધીઓ! મારા આ અનિષ્ટ, અપ્રિય, યાવત્ દુઃખરૂપ અથવા રોગાંતકરૂપ કષ્ટને તમે બધા સરખે ભાગે વહેંચી લો. જેથી હું આ દુઃખથી દુઃખી, ચિંતિત, યાવત્ અતિસંતપ્ત ન બનું. તમે સર્વ મને આ અનિષ્ટ યાવત્ ઉદ્‌પીડિત અથવા રોગ-આતંક દુઃખથી મુક્ત કરો. (મારો છુટકારો કરો.). ત્યારે તે જ્ઞાતિજનો મારા દુઃખ અને રોગાંતક અને પીડા વહેંચી અથવા મને એ દુઃખ કે રોગાંતક અને પીડાથી મુક્ત કરે એવું કદાપિ થતું નથી.

અથવા ભયથી મારી રક્ષા કરનારા એ મારા સંબંધીઓને જ કોઈ દુઃખ અથવા રોગ ઉત્પન્ન થઈ જાય જે અનિષ્ટ, અપ્રિય, યાવત્ અસુખકર હોય, તો હું તેને ભયત્રાતા, સંબંધીઓનો અપ્રિય યાવત્ અસુખરૂપ રોગાંતકને વહેંચી લઉં, જેથી તે મારા સંબંધીજન દુઃખી થાય નહિ યાવત્ તેઓ અતિસંતપ્ત થાય નહિ. તથા હું એ સંબંધી-ઓને તેમના કોઈ અનિષ્ટ યાવત્ અસુખરૂપ દુઃખ અથવા રોગાંતકથી મુક્ત કરી શકું એવું પણ કદી થતું નથી.

(કારણ કે) એકબીજાનાં દુઃખોને એકબીજી વ્યક્તિઓ વહેંચી શકતી નથી. એક દ્વારા કરેલાં કર્મનું ફળ બીજો ભોગવી શકતો નથી. પ્રત્યેક પ્રાણી એકલો જન્મે છે અને (આયુષ્ય ક્ષય થવાથી) એકલો જ મરે છે. પ્રત્યેક વ્યક્તિ એકલો જ ત્યાગ કરે છે, બીજી ગતિમાં જાય છે. એકલો જ એ વસ્તુ-ઓનો ઉપભોગ અથવા સ્વીકાર કરે છે. પ્રત્યેક વ્યક્તિ એકલો જ ઝંઝા (સંક્લેશ) આદિ કષા-યોના ભાવને ગ્રહણ કરે છે. એકલો જ પદાર્થનું પરિજ્ઞાન કરે છે. તથા પ્રત્યેક વ્યક્તિ એકલો જ મનન ચિંતન કરે છે. એકલો જ વિદ્વાન બને છે. વ્યક્તિ પોતપોતાના સુખદુઃખનું પોતે જ વેદન (અનુભવ) કરે છે. એટલે કે પૂર્વોક્ત પ્રકારથી અન્યકૃત કર્મનું ફળ અન્ય ભોગવતો નથી. તથા પ્રત્યેકનાં જન્મ-જરા-મરણ આદિ જુદાં જુદાં છે. એ સિદ્ધાંત પ્રમાણે સંબંધીઓનો સંયોગ દુઃખથી રક્ષા કરવા અથવા પીડિત મનુષ્યોને શાન્તિ કે શરણભૂત થવામાં સમર્થ નથી.

---

१. न तस्स दुक्ख विभयंति नाइओ, न मित्तवग्गा न सुया न बंधवा। एक्को सयं पच्चणुहोइ दुक्खं, कत्तारमेवं अणुजाइ कम्मं ।
—उत्तराध्ययन अ. १३, गा. २३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुरिसो वा एगता पुव्विं णातिसंयोगे विप्पजहति, णातिसंयोगा वा एगता पुव्विं पुरिसं विप्पजहंति, अन्ने खलु णातिसंयोगा अन्नो अहमंसि, से किमंग पुण वयं अन्नमन्नेहिं णातिसंयोगेहिं मुच्छामो? इति संखाए ण वयं णातिसंयोगे विप्पजहिस्सामो।

કયારેક [ક્રોધાદિવશ અથવા મરણકાળમાં] મનુષ્ય પોતે જ સંબંધીઓનો સંયોગ પહેલેથી જ છોડી દે છે. અથવા કયારેક સંબંધીઓ પણ [માનવનાં દુર્વ્યવહાર-દુરાચરણાદિ જોઈ] મનુષ્યને પહેલાં છોડી દે છે. માટે (મેધાવી સાધક એટલું અવશ્ય જાણે કે) 'સંબંધીજનો મારાથી ભિન્ન છે, જુદા છે. અને હું તે સર્વથી ભિન્ન છું. હું સંબંધ-સંયોગથી જુદો છું" પછી હું મારાથી જુદા (આત્માથી ભિન્ન) એવા સંબંધ સંયોગમાં શા માટે આસક્ત બનું? એવું યથાયોગ્ય જાણીને મારે જ્ઞાતિજનો અને સંયોગોનો પરિત્યાગ કરવો જોઈએ.

से मेहावी जाणेज्जा बाहिरगमेतं, इणमेव उवणीयतरागं तं जहा—हत्था मे, पाया मे, बाहा मे, उरू मे, सीसं मे, उदरं मे, सीलं मे, आउं मे, बलं मे, वण्णो मे, तया मे, छाया मे, सीयं मे, चक्खुं मे, घाणं मे, जिब्भा मे, फासा मे, ममाति।

પરંતુ મેધાવી સાધકે અવશ્ય જાણી લેવું જોઈએ કે સંબંધ સંયોગો તો બાહ્ય વસ્તુ (આત્માથી ભિન્ન-પરભાવ) છે જ. તેથી પણ નજીકનાં સંબંધી આ સર્વ (શરીર સંબંધી અવયવાદિ) છે, જેના પ્રત્યે પ્રાણી મમત્વ કરે છે. જેમ કે - આ મારા હાથ છે. આ મારા પગ છે. આ મારી ભુજા-બાહુઓ છે. આ મારી જાંઘો છે. આ મારું મસ્તક-માથું છે. આ મારું પેટ છે. આ મારો શીલ-સ્વભાવ અથવા આદત છે. આ પ્રમાણે મારું આયુ, મારું બળ, મારો વર્ણ (રંગ), મારી ચામડી (ત્વચા), મારી છાયા (અથવા કાન્તિ), મારા કાન, મારી આંખો, મારું નાક, મારી જીભ, મારી સ્પર્શેન્દ્રિય આ પ્રમાણે પ્રાણી 'મારું મારું' કરે છે.

जंसि वयातो परिजूरति तं जहा—आऊओ बलाओ वण्णाओ तताओ छाताओ सीताओ -जाव-फासाओ, सुसंधीतासंधी बिसंधी भवति, वलितरंगे गाते भवति, किण्हा केसा पलिता भवंति, तं जहा—जं पि य इमं सरीरगं उरालं आहारोवचियं एतं पि य मे अणुपुव्वेणं विप्पजहियव्वं भविस्सति।

[પરંતુ યાદ રાખજો કે] ઉંમર અધિક થવાની સાથે એ સર્વ ક્ષીણ થઈ જશે. જેમ કે (વૃદ્ધ થતાંની સાથે મનુષ્ય) આયુષ્યથી, બળથી, વર્ણથી, ત્વચાથી, કાનથી, તથા સ્પર્શેન્દ્રિય સુધી સર્વ શરીર સંબંધી પદાર્થોથી ક્ષીણ-હીન થઈ જાય છે. તેની સુગઠિત માંસપેશીથી દૃઢ સાંધા પણ ઢીલા થઈ જાય છે. તેના શરીરની ચામડીમાં કરચલી પડી જાય છે. તેના કેશ કાળા મટી સફેદ થઈ જાય છે. આ જે આહારથી વધેલું ઔદારિક શરીર છે, તે પણ ક્રમશઃ અવધિ (આયુષ્ય) પૂર્ણ થવાથી છોડી દેવું પડશે.

एयं संखाए से भिक्खू भिक्खायरियाए समुट्ठिते दुहतो लोगं जाणेज्जा, तं जहा—जीवा चेव अजीवा चेव, तसा चेव, थावरा चेव।
—सूय.सु.२, अ.१, सु. ६७२-६७६

એવું જાણી ભિક્ષાચર્યા સ્વીકાર કરવા માટે-પ્રવજ્યા માટે સમુદ્યત સાધુ લોકને બંને પ્રકારથી જાણે. જેમ કે લોક જીવ રૂપ અને અજીવ રૂપ છે. તથા લોક ત્રસરૂપ અને સ્થાવર રૂપ છે.

अणुसोओ पडिसोओ य—

३१०. अणुसोयपट्ठिए बहुजणम्मि,
पडिसोयलद्धलक्खेणं।
पडिसोयमेव अप्पा,
दायव्वो होउकामेणं॥

અનુસ્રોત અને પ્રતિસ્રોત

૩૧૦. મોટા ભાગના લોકો વિષય-પ્રવાહમાં વહી રહ્યા છે. પરંતુ વિષયપ્રવાહથી પૃથક્ સંયમ તરફ જેનું લક્ષ્ય જાગૃત થયું છે એવા મોક્ષાર્થી સાધકે પોતાના આત્માને વિષયપ્રવાહથી પરાઙ્મુખ રાખવો જોઈએ.

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

अणुसोयसुहोलोगो ,
पडिसोओ आसवो सुविहियाणं ।
अणुसोओ संसारो ,
पडिसोओ तस्स उत्तारो ॥

સંસાર અનુસ્રોત છે અને તેનાથી પાર પામવું પ્રતિસ્રોત છે. જે સાધુ મહાત્માઓ છે તેઓનો આશ્રવ (ઇન્દ્રિયજન્ય રૂપ વ્યાપાર) પ્રતિસ્રોત છે. અનુસ્રોત સંસાર છે (જન્મ મરણની પરંપરા છે) અને પ્રતિસ્રોત તેનો ઉતાર (જન્મ મરણને પાર કરવાનો ઉપાય) છે.

तुम्हा आयारपरक्कमेण, संवरसमाहिबहुलेणं ।
चरिया गुणा य नियमा य, होंति साहूण
दट्ठवा ॥
—दस.चू. २, गा. २-४

તેથી જે મુનિઓ આચાર-પાલનમાં પરાક્રમી છે તેમજ સંવર-સમાધિમાં યુક્ત છે તેઓએ પોતાનો વિહાર, મૂલોત્તરગુણ અને નિયમાદિ જે સમયે આચરવા યોગ્ય હોય તે યથાયોગ્ય આચરવા જોઈએ.

सामण्ण हीणाणं अवट्ठिई—

સાધુતાથી પતિત દશા —

३११. धम्माउ भट्ठं सिरिओवहेयं,
जन्नग्गि विज्झायमिवप्पतेयं ।
हीलंति णं दुव्विहियं कुसीला,
दाढुद्धियं घोरविसं व नागं ॥

३११. જેની દાઢો ખેંચી લેવામાં આવી છે એવા ઝેરીલા સાપની સાધારણ લોકો પણ અવહેલના કરે છે. તે જ પ્રમાણે ધર્મથી ભ્રષ્ટ અને આધ્યાત્મિક સંપત્તિથી પતિત થયેલા, ઠરી ગયેલા યજ્ઞના અગ્નિ જેવા નિસ્તેજ દુર્વિહિત સાધુનો દુરાચારીઓ પણ તિરસ્કાર કરે છે.

इहेवधम्मो अयसो अकित्ती,
दुन्नामधेज्जं च पिहुज्जणम्मि ।
चुयस्स धम्माउ अहम्मसेविणो,
संभिन्नवित्तस्स य हेट्ठओ गई ॥

ધર્મથી દૂર થયેલ અધર્મસેવી અને ચારિત્રનો ભંગ કરનાર સાધુ આ જ મનુષ્યજીવનમાં અધર્મનું આચરણ કરે છે. તેની બદનામી થાય છે. સાધારણ લોકોમાં પણ તે બદનામ થાય છે અને તેની અધોગતિ થાય છે.

भुंजित्तु भोगाइं पसज्झ चेयसा,
तहाविहं कट्टु असंजमं बहुं ।
गइं च गच्छे अणभिज्झियं दुहं,
बोही य से नो सुलभा पुणो पुणो ॥
—दस. चू. १, गा. १२-१४

ધર્મથી પતિત થયેલા, અધર્મને સેવનારા અને પોતાના વ્રતનિયમોથી ભ્રષ્ટ થયેલા સાધુઓને આ લોકમાં અપયશ નિંદા આદિ જેવા ગેરલાભો થાય છે અને જીવનના અંતે પરલોકમાં પણ અધર્મના ફળસ્વરૂપ અધમ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે.

તે સંયમભ્રષ્ટ સાધુ દત્તચિત્તથી ભોગો ભોગવીને તથા તે પ્રકારનાં ઘણાં અસંયમનાં કાર્યો કરીને અનિષ્ટ દુઃખપૂર્ણ ગતિમાં જાય છે અને વારંવાર જન્મ-મરણ કરવા છતાં પણ તેને બોધિ સુલભ થતી નથી.

३१२. जया य चयई धम्मं, अणज्जो भोग कारणा ।
से तत्थ मुच्चिए बाले, आयइं नावबुज्झई ॥

३१२. જ્યારે અનાર્ય સાધુ ભોગોના કારણથી ચારિત્ર-ધર્મને છોડે છે ત્યારે તે અજ્ઞાની કામભોગોમાં મૂર્ચ્છિત હોવાથી ભવિષ્ય કાળને સારી રીતે જાણતો નથી.

जया ओहाविओ होइ, इंदो वा पडिओ छमं ।
सव्वधम्मपरिब्भट्ठो, स पच्छा परितप्पई ॥

જ્યારે કોઈ સાધુ ચારિત્ર-ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે ત્યારે તે સર્વ-ધર્મથી સર્વ રીતે ભ્રષ્ટ થઈ પૃથ્વી પર પતિત થયેલા ઇન્દ્રની જેમ પાછળથી પરિતાપ કરે છે.

जया य वंदिमो होइ, पच्छा होइ अवंदिमो ।
देवया व चुया ठाणा, स पच्छा परितप्पई ॥

જ્યારે સાધુ સંયમમાં રહે છે ત્યારે વંદનીય બને છે અને સંયમ છોડયા પછી અવંદનીય બની જાય છે. તે સાધુ પોતાના સ્થાનથી ચ્યુત થયેલ દેવતાની માફક પાછળથી પરિતાપ કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जया य पूइमो होइ, पच्छा होइ अपूइमो ।
राया व रज्जपब्भट्ठो, स पच्छा परितप्पई ॥

जया य माणिमो होइ, पच्छा होइ अमाणिमो ।
सेट्ठि व्व कब्बडे छूढो, स पच्छा परितप्पई ॥

जया य थेरओ होइ, समइक्कंतजोव्वणो ।
मच्छो व्व गलं गिलित्ता, स पच्छा परितप्पई ॥

जया य कुकुडंबस्स, कुतत्तीहिं विहम्मइ ।
हत्थी व बंधणे बद्धो, स पच्छा परितप्पई ॥

पुत्तदारपरिकिण्णो, मोहसंताणसंतओ ।
पंकोसन्नो जहा नागो, स पच्छा परितप्पई ॥

अज्ज अहं गणी होंतो, भावियप्पा बहुस्सुओ ।
जइ हं रमंते परियाए, सामण्णे जिणदेसिए ॥
—दस. चू. १, गा. १-९

જ્યારે સંયમી હોય છે ત્યારે પૂજ્ય હોય છે અને ચારિત્રથી પતિત થયા પછી અપૂજ્ય થઈ જાય છે ત્યારે રાજ્ય-ભ્રષ્ટ રાજાની જેમ તે સાધુ પશ્ચાત્તાપ કરે છે.

જ્યારે સાધુ માન્ય હોય છે અને શીલથી ભ્રષ્ટ થયા પછી અમાન્ય થઈ જાય છે, ત્યારે કોઈ નાનકડા ગામમાં પરિત્યક્ત શ્રેષ્ઠીની માફક તે પાછળથી પરિતાપ કરે છે.

તે ભ્રષ્ટ સાધુ જ્યારે યુવા અવસ્થા વીતી જતાં સ્થવિર (-વૃદ્ધ) થઈ જાય છે, ત્યારે તે ગલ (કાંટો) ગળી જનાર મત્સ્ય-માછલીની જેમ પશ્ચાત્તાપ કરે છે.

જ્યારે સંયમત્યાગી સાધુ કુટુંબની દુષ્ટ ચિંતાઓથી પ્રતિહત થાય છે, ત્યારે વિષયની લાલચથી બંધનમાં બાંધેલા હાથીની જેમ પાછળથી પરિતાપ કરે છે.

પુત્ર અને સ્ત્રીથી ઘેરાયેલો, દર્શનમોહનીયાદિ કર્મોથી સંતપ્ત થયેલો તે સાધુ કીચડમાં ફસાયેલા હાથીની જેમ પાછળથી પરિતપ્ત થાય છે.

જો હું ભાવિતાત્મા અને બહુશ્રુત થઈને જિનોપદેશિત સાધુ-સંબંધી ચારિત્રમાં રમણ કરતો હોત તો આજે હું આચાર્ય હોત.

३१३. जो पव्वइत्ताण महव्वयाइं, सम्मं नो फासयई पमाया ।
अनिग्गहप्पा य रसेसु गिद्धे, न मूलओ छिन्दइ बन्धणं से ॥

आउत्तया जस्स न अत्थि काइ, इरियाए भासाए तहेसणाए ।
आयाणनिक्खेवदुगुन्छणाए, न वीरजायं अणुजाइ मग्गं ॥

चिरं पि से मुण्डरुई भवित्ता, अथिरव्वए तवनियमेहीं भट्ठे ।
चिरं पि अप्पाण किलेसइत्ता, न पारए होइ, हु संपराए ॥

"पोल्ले व" मुट्ठी जह से असारे,
अयन्तिए कूडकहावणे वा ।
राढामणी वेरुलियप्पगासे,
अमहग्घए होइ य जाणएसु ॥

कुसीललिंगं इह धारइत्ता,
इसिज्झयं जीविय बूहइत्ता ।
असंजए संजयलप्पमाणे,
विणिघायमागच्छइ से चिरं पि ॥

૩૧૩. 'જે મહાવ્રતોને સ્વીકાર કરી તેમનું યથાયોગ્ય પાલન કરતો નથી, જે પોતાના આત્માનો નિગ્રહ કરતો નથી, જે રસોમાં મૂર્છિત હોય છે, તે બંધનનું મૂળ છેદી શકતો નથી.'

'ઈર્યા, ભાષા, એષણા, આદાન-નિક્ષેપ અને ઉચ્ચાર-પ્રસ્રવણની પરિસ્થાપનામાં જે સાવધાનીથી વર્તતો નથી, તે વીરપુરુષોના માર્ગનું અનુગમન કરી શકતો નથી.'

'જે વ્રતોમાં સ્થિર નથી, વ્રત અને નિયમોને આચરી શકતો નથી, તે લાંબા કાળથી મુંડનમાં રુચિ રાખવા છતાં પણ અને લાંબા કાળ સુધી આત્માને કષ્ટ દેવા છતાં પણ સંસાર પાર પામી શકતો નથી.'

'જે પોલી મુઠ્ઠીની જેમ અસાર છે, ખોટા સિક્કાની જેમ અપ્રમાણિત છે, કાચનો મણિ હોવા છતાં પણ જે વૈડૂર્યની જેમ ચમકે છે તે જાણકાર વ્યક્તિઓની દૃષ્ટિમાં મૂલ્યહીન બને છે.'

'જે કુશીલ વેષ અને ઋષિ-ધ્વજને (રજોહરણ આદિ મુનિ ચિહ્નને) ધારણ કરી તેના દ્વારા આજીવિકા ચલાવે છે, અસંયમી હોવા છતાં પોતાને સંયમી કહે છે તે ચિરકાળ સુધી વિનાશને પામે છે.'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"विसं तु पीय" जह कालकूडं,
हणाइ सत्थं जह कुग्गहीयं ।
"एसे व" धम्मो विसओववन्नो,
हणाइ वेयाल इवाविवन्नो ॥

जे लक्खणं सुविण पउंजमाणे,
निमित्त-कोउहल-संपगाढे ।
कुहेडविज्जासवदारजीवी,
न गच्छई सरणं तम्मिकाले ॥

तमंतमेणेव उ से असीले,
सया दुही विप्परियासुवेइ ।
संधावई नरग-तिरिक्खजोणिं,
मोणं विराहेत्तु असाहुरूवे ॥

उद्देसियं कीयगडं नियागं,
न मुंचई किंचि अणेसणिज्जं ।
अग्गीविव सव्वभक्खी भवित्ता,
इओ चुओ गच्छइ कट्टु पावं ॥

न तं अरी कंठछेत्ता करेइ,
जं से करे अप्पणिया दुरप्पा ।
से नाहिई मच्चुमुहं तु पत्ते,
पच्छाणुतावेण दयाविहूणो ॥

निरट्ठिया नग्गरुई उ तस्स,
जे उत्तमट्ठं विवज्जासमेइ ।
इमे वि से नत्थि परे वि लोए,
दुहओ वि से झिज्जइ तत्थ लोए ॥

एमेवऽहाछन्द—कुसीलरूवे,
मग्गं विराहेत्तु जिणुत्तमाणं ।
कुररी विवा भोगरसाणुगिद्धा,
निरट्ठसोया परियावमेइ ॥

सोच्चाण मेहावि सुभासियं इमं,
अणुसासणं नाणगुणोववेयं ।
मग्गं कुसीलाण जहाय सव्वं,
महानियण्ठाण वए पहेणं ॥

चरित्तमायारगुणन्निए तओ,
अणुत्तरं य संजमपालियाणं ।
निरासवे संखविया णकम्मं,
उवेइ ठाणं विउलुत्तमं धुवं ॥
—उत्त.अ. २०, गा. ३९-५२

'પીધેલું હળાહળ વિષ, ખોટી રીતે પકડેલું શસ્ત્ર અને અનિયંત્રિત વેતાલ જેમ વિનાશકારી હોય છે. એ પ્રમાણે વિષય-વિકારવાળો ધર્મ પણ વિનાશકારી હોય છે.'

'જે લક્ષણશાસ્ત્ર અને સ્વપ્નશાસ્ત્રનો પ્રયોગ કરે છે. નિમિત્તશાસ્ત્ર અને કૌતુકકાર્યમાં અત્યંત આસક્ત છે, મિથ્યા આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરનાર કુહેટક વિદ્યાઓ (મંત્ર-તંત્રાદિ)થી દ્વારરૂપ આજીવિકા ચલાવે છે, તે કર્મનું ફળ ભોગવતી વખતે કોઈના શરણને પામી શકતો નથી.'

તે શીલ રહિત દ્રવ્ય સાધુ પોતાના અજ્ઞાનથી નિરંતર દુઃખી થઈ વિપરીત દૃષ્ટિને પામે છે. પરિણામે અસાધુ મુનિ ધર્મની વિરાધના કરી નરક અને તિર્યંચ યોનિમાં સતત પરિભ્રમણ કરતો રહે છે.

જે ઔદ્દેશિક ક્રીત-કૃત નિયાગ (નિત્યપિંડ) ઇત્યાદિ અલ્પ પણ અનેષણીય આહાર છોડતો નથી તે ભિક્ષુ અગ્નિની જેમ સર્વભક્ષી બની પાપકર્મ કરીને દુર્ગતિમાં જાય છે.

પોતે પોતાના દુષ્ટ પ્રવૃત્તિ-શીલ દુરાત્માથી જે અનર્થ કરે છે, એવો અનર્થ ગળું કાપવાવાળો શત્રુ પણ કરતો નથી. ઉક્ત તથ્યને નિર્દય-સંયમહીન મનુષ્ય મૃત્યુક્ષણોમાં પશ્ચાત્તાપ કરતો જાણી શકશે.

'જે (દ્રવ્ય સાધુ) ઉત્તમાર્થમાં (અંતિમ સમયની આરાધનામાં) વિષયમાં વિપરીત દૃષ્ટિ રાખે છે, તેની શ્રામણ્યમાં અભિરુચિ વ્યર્થ છે. તેના માટે ન તો આ લોક છે, ન તો પરલોક છે. બંને લોકનાં પ્રયોજનથી શૂન્ય હોવાના કારણે તે બંને લોકથી ભ્રષ્ટ ભિક્ષુ નિરંતર ચિંતિત રહે છે.'

'એ જ પ્રમાણે સ્વચ્છંદી સાધુ અને કુશીલ સાધુ પણ જિનોત્તમ ભગવાનના માર્ગની વિરાધના કરીને એવી રીતે પરિતાપને પ્રાપ્ત થાય છે જેવી રીતે ભોગરસોમાં આસક્ત બની નિરર્થક શોક કરનારી ગીધડી (પક્ષિણી) દુઃખી થાય છે.'

'બુદ્ધિશાળી સાધક આવા સુભાષિતથી અને જ્ઞાનગુણથી યુક્ત અનુશાસન (શિક્ષા)ને સાંભળી કુશીલ વ્યક્તિના સર્વ માર્ગોને છોડીને મહાન નિર્ગ્રન્થોના માર્ગે વળે છે.'

'ચારિત્રાચાર અને જ્ઞાનાદિ ગુણોથી સંપન્ન નિર્ગ્રન્થ નિરાશ્રવ હોય છે. અનુત્તર શુદ્ધ સંયમનું પાલન કરી તે નિરાશ્રવ (રાગદ્વેષ બંધન હેતુઓથી મુક્ત) સાધક કર્મોનો ક્ષય કરી વિપુલ શાશ્વત ઉત્તમ સ્થાન પ્રાપ્ત કરે છે.'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संजमरयाणं सुखं अरयाणं दुक्खं—

३१४. देवलोगसमाणो उ, परियाओ महेसिणं ।
रयाणं अरयाणं तु, महानिरयसारिसो ॥

अगरोवमं जाणिय सोक्खमुत्तमं
रयाण परियाए तहारयाणं ।
निरओवमं जाणिय दुक्खमुत्तमं,
रमेज्ज तम्हा परियाय पंडिए ॥
दस.चू.१, गा. १०-११

संयमभां रतने सुख अने अरतने दुःख—

३१४. संयमभां अनुरक्त महर्षिओ माटे मुनि-पर्याय देवलोक समान सुखरूप होय छे. अने जे संयमभां अनुरक्त नथी, तेना माटे ते ज (मुनि-पर्याय) महान नरक समान दुःखरूप होय छे.

संयमभां अनुरक्त मुनिओनुं सुख देवो समान उत्तम जाणी तथा संयमभां अनुरक्त न रहेनार मुनिओनुं दुःख नरक समान उत्कृष्ट जाणी पंडित मुनि संयमभां ज रमण करे.

अथिर समणस्स ठिइहेउ चिंतणं—

३१५. इमस्स ता नेरइयस्स जंतुणो,
दुहोवणीयस्स किलेसवत्तिणो ।
पलिओवमं झिज्जइ सागरोवमं,
किमंग ! पुण मज्झ इमं मणोदुहं ॥

न मे चिरं दुक्खमिणं भविस्सई,
असासया भोगपिवासा जंतुणो ।
न चे सरीरेण इमेणवेस्सई,
अविस्सई जीवियपज्जवेण मे ॥

जस्सेवमप्पा उ हवेज्ज निच्छिओ,
चएज्ज देहं न उ धम्मसासणं ।
तं तारिसं नो पयलेंति इंदिया,
उवेंतवाया व सुदंसणं गिरिं ॥

इच्चेव संपस्सिय बुद्धिमं नरो,
आयं उवायं विविहं वियाणिया ।
काएण वाया अदु माणसेणं,
तिगुत्तिगुत्तो जिणवयणमहिट्ठिज्जासि ॥
—इस. चू.१, गा. १५-१८

अस्थिर श्रमणनी स्थिरता माटे चिन्तन—

३१५. क्लेशमां रहेला अने दुःखमां सबडता नारक जीवोनुं पल्योपम अने सागरोपम सुधीनुं आयुष्य पण भोगवाई जाय छे अर्थात् समाप्त थई जाय छे. तो पछी मारुं आ क्षणिक मानसिक दुःख शा हिसाबमां ? [एवुं साधक विचारे.]

आ मारुं दुःख चिरकाळ सुधी रहेशे नहि. जीवोनी भोगपिपासा अशाश्वत छे. जो ते आ शरीरनी हयातीमां न मटे तो मारा जीवनना अंत सुधीमां तो अवश्य दूर थशे.

पूर्वोक्त विचारोथी जे साधुनो आत्मा दृढ थई जाय के ते "देहनो त्याग करवो पसंद करे, परंतु सद्धर्मना नियमने न छोडे" त्यारे तेने जेम सुदर्शन पर्वतने महावायु चलायमान करी शकतो नथी, तेम ते मेरु समान दृढ अडोल साधुने इन्द्रियो चलित करी शकती नथी.

बुद्धिमान मनुष्य आ प्रमाणे सम्यक् आलोचना करी तथा विविध प्रकारना लाभ अने तेनां साधनोने जाणी त्रण गुप्तिओने (काया-वाणी अने मनने) गोपवी जिनवाणीनो आश्रय ले.

३१६. इह खलु भो ! पव्वइएणं, उप्पन्नदुक्खेणं, संजमे अरइसमावन्नचित्तेणं, ओहाणुप्पेहिणा अणोहाइएणं चेव, हयरस्सि-गयंकुस-पोयपडागाभूयाइं इमाइं अट्ठारस ठाणाइं सम्मं संपडिलेहियव्वाइं भवंति । तं जहा—

३१६. मुमुक्षुओ ! निर्ग्रंथ प्रवचनमां जे प्रव्रजित छे, छतां पण तेने मोहवश दुःख उत्पन्न थई जाय, संयममां तेनुं चित्त अरतियुक्त थई जाय, ते संयमने छोडी गृहस्थाश्रममां चाल्यो जवा इच्छे तो तेणे संयम छोडया पूर्वे अढार स्थानोनी यथायोग्य आलोचना करवी जोईओ. अस्थित आत्मा माटे तेनुं (आलोचनानुं) ते स्थान छे जे अश्व माटे लगामनुं, हाथी माटे अंकुशनुं अने वहाण माटे शढनुं छे. अढार स्थान आ प्रमाणे छे. जेम के—

१. हं भो ! दुस्समाए दुप्पजीवी ।
२. लहुस्सगा इत्तरिया गिहीणं कामभोगा ।

अहो !
१ – दुषम काळमां दुःखपूर्वक जीवन व्यतीत कराय छे.
२ – गृहस्थ लोकोनां कामभोग असार छे तेम ज अल्पकालीन छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. भुज्जो य माइबहुला मणुस्सा।
४. इमे य मे दुक्खे न चिरकालोवट्ठाई भविस्सइ।
५. ओमजणपुरक्कारे।
६. वंतस्स य पडियाइयणं।
७. अहरगइवासोवसंपया।
८. दुल्लभे खलु भो! गिहीणं धम्मे गिहिवास-मज्झे वसंताणं।
९. आयंके से वहाय होइ।
१०. संकप्पे से वहाय होइ।
११. सोवक्केसे गिहवासे, निरुवक्केसे परियाए।
१२. बंधे गिहवासे, मोक्खे परियाए।
१३. सावज्जे गिहवासे, अणवज्जे परियाए।
१४. बहुसाहारणा गिहीणं कामभोगा।
१५. पत्तेयं पुण्णपावं।
१६. अणिच्चे खलु भो! मणुयाण जीविए कुसग्गजलबिंदुचंचले।
१७. बहुं च खलु पावं कम्मं पगडं॥
१८. पावाणं च खलु भो! कडाणं कम्माणं पुव्विं दुच्चिण्णाणं दुप्पडिक्कंताणं वेयइत्ता मोक्खो, नत्थि अवेयइत्ता, तवसा वा झोसइत्ता।

अट्ठारसमं पयं भवइ।

—दस चू. १, सु. १

३ – મનુષ્ય મોટા ભાગે માયાવી-છળકપટ કરનાર છે.
४ – આ (પરિષહજનિત) દુઃખ મને લાંબો સમય સુધી ટકનાર નથી.
५ – દુષમ કાળમાં નીચ પુરુષોનું સન્માન કરવું પડશે.
६ – વમન કરેલ વિષયભોગોનું ફરી પાન કરવું પડશે.
७ – નીચ ગતિને યોગ્ય કર્મબંધન કરવાં પડશે.
८ – અહો! નિશ્ચયે ગૃહવાસમાં વસતા ગૃહસ્થોને ધર્મ દુર્લભ છે.
९ – તુર્ત જ નાશ કરનાર વિશૂચિકાદિ રોગ ધર્મ-રહિત ગૃહસ્થને વધને માટે હોય છે.
१० – પ્રિયના વિયોગ અને અપ્રિયના સંયોગથી જે સંકલ્પ ઉત્પન્ન થાય છે તે ગૃહસ્થના વિનાશ માટે હોય છે.
११ – ગૃહવાસ કલેશસહિત હોવાથી કર્મબંધનનું સ્થાન છે. અને મુનિ પર્યાય કલેશ-રહિત છે.
१२ – ગૃહવાસ બંધન છે ત્યારે મુનિ-પર્યાય કર્મ-બંધનથી છોડાવનાર છે.
१३ – ગૃહવાસ સાવદ્ય (પાપ સ્થાન) છે. પરંતુ મુનિ-પર્યાય નિરવદ્ય (પાપથી રહિત) છે.
१४ – ગૃહસ્થોનાં કામભોગ ચોર, જાર આદિ હર કોઈ જનને માટે સાધારણ છે.
१५ – પુણ્ય અને પાપ સર્વજીવોનાં પૃથક્ પૃથક્ છે.
१६ – અહો! મનુષ્યોનું જીવન કુશના અગ્ર ભાગ ઉપર રહેલ જલ-બિન્દુની સમાન ચંચલ છે, માટે નિશ્ચય રૂપથી અનિત્ય છે.
१७ – મેં ઘણું જ પાપકર્મ કર્યું છે. જેથી મારી બુદ્ધિ વિપરીત થઈ રહી છે.
१८ – અહો! દુષ્ટ ભાવોથી આચરેલા મિથ્યાત્વ આદિ ભાવોથી ઉપાર્જન કરેલાં પૂર્વકૃત પાપ-કર્મોના ફળને ભોગવ્યા પછી જ મોક્ષ થાય છે, ભોગવ્યા વગર નહિ. અથવા પૂર્વકર્મોનો તપ વડે ક્ષય કરવાથી મોક્ષ થાય છે.

આ અઢારમું પદ છે.

मिच्छादंसणविजओ फलं—

३१७. प०—पेज्ज-दोस-मिच्छादंसणविजएणं भंते! जीवे किं जणयइ?

उ०—पेज्ज-दोस-मिच्छादंसणविजएणं दंसण-चरित्ताराहणयाए अब्भुट्ठेइ। "अट्ठविहस्स कम्मस्स कम्मगण्ठि विमोयणाए" तप्प-ढमयाए जहाणुपुव्विं अट्ठवीसइविहं मोह-णिज्जं कम्मं उग्घाएइ, पंचविहं नाणा-वरणिज्जं नवदंसणावरणिज्जं पंचविहं

મિથ્યા-દર્શન-વિજયનું ફળ-

३१७. પ્ર. ભન્તે! પ્રેમ, દ્વેષ અને મિથ્યા દર્શનના વિજયથી જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે?

ઉ. પ્રેમ, દ્વેષ અને મિથ્યા દર્શનના વિજયથી તે જીવ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની આરાધના માટે ઉદ્યત થાય છે. આઠ કર્મોની જે કર્મ-ગ્રંથિ (ઘાત્ય-કર્મ) છે તેને ખોલવા માટે તે ઉદ્યત થાય છે. માટે સર્વ પ્રથમ મોહ-નીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિઓનો અનુક્રમે ક્ષય કરે છે. ત્યાર પછી જ્ઞાનાવરણીય કર્મની પાંચ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अन्तरायं एए तिन्नि वि कम्मंसे जुगवं खवेइ।

तओ पच्छा अणुत्तरं अणंतं कसिणं पडिपुण्णं निरावरणं वितिमिरं विसुद्धं लोगालोगप्पभावगं केवल-वरनाणदंसणं समुप्पाडेइ।

-जाव-सजोगी भवइ, ताव य इरियावहियं कम्मं बन्धइ सुहफरिसं दुसमयट्ठिइयं।

तं पढमसमए बद्धं, बिइयसमए वेइयं, तइयसमए निज्जिण्णं तं बद्धं पुट्ठं उदीरियं वेइयं निज्जिण्णं सेयाले य अकम्मं चावि भवइ॥

अहाउयं पालइत्ता अन्तोमुहुत्तद्धावसेसाउए जोगनिरोहं करेमाणे सुहुमकिरियं अप्पडिवाइ सुक्कज्झाणं झायमाणे तप्पढमयाए "मणजोगं निरुम्भइ निरुम्भित्ता, वइजोगं निरुम्भइ, निरुम्भित्ता, कायजोगं निरुम्भइ,निरुम्भित्ता आणापाणनिरोहं" करेइ, करित्ता ईसि पंचहस्सक्खरुच्चारणाद्धाए य णं अणगारे समुच्छिन्नकिरियं अनियट्टिसुक्कज्झाणं झियायमाणे वेयणिज्जं, आउयं, नामं, गोत्तं च एए चत्तारि वि कम्मंसे जुगवं खवेइ।

तओ ओरालियकम्माइं च सव्वाहिं विप्पजहणाहिं विप्पजहित्ता उज्जुसेढिपत्ते अफुसमाणगई उड्ढं एगसमएणं अविग्गहेणं तत्थ गन्ता सागारोवउत्ते सिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिनिव्वाएइ सव्वदुक्खाणमन्तं करेइ।

—उत्त.अ. २९,सु.७३-७५

દર્શનાવરણીય કર્મની નવ અને અંતરાય કર્મની પાંચ – આ ત્રણે કર્મોની પ્રકૃતિઓનો એક સાથે ક્ષય કરે છે.

ત્યાર બાદ તે અનુત્તર, અનન્ત કૃત્સ્ન, પ્રતિપૂર્ણ, નિરાવરણ, અજ્ઞાન-તિમિર-રહિત, વિશુદ્ધ, લોક અને અલોકને પ્રકાશિત કરનાર કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનને પામે છે.

જ્યાં સુધી તે સયોગી રહે છે ત્યાં સુધી તેનો ઈર્યા-પથિક કર્મનો બન્ધ થાય છે. તે બન્ધ સુખસ્પર્શી (પુણ્યમય) હોય છે. તેની સ્થિતિ બે સમયની હોય છે.

પ્રથમ સમયમાં બંધ થાય છે, બીજા સમયમાં ઉદય થાય છે અને ત્રીજા સમયમાં તે નિર્જરી જાય છે. તે કર્મ ક્રમશઃ બદ્ધ થાય છે, સ્પૃષ્ટ થાય છે, ઉદયમાં આવે છે, ભોગવાય છે, નષ્ટ થાય છે અને અંતમાં અકર્મા બની જાય છે.

કેવળી થયા બાદ તે શેષ આયુષ્યનો નિર્વાહ કરે છે. જ્યારે અન્તર્મુહૂર્ત પરિમાણ આયુષ્ય શેષ રહે ત્યારે તે યોગ-નિરોધ કરવામાં પ્રવૃત્ત થાય છે. તે સમયે 'સૂક્ષ્મક્રિયા-અપ્રતિપાતિ' નામક શુક્લ ધ્યાનમાં લીન બની તે સર્વ પ્રથમ મનો-યોગનો નિરોધ કરે છે, ત્યાર બાદ વચન-યોગનો નિરોધ કરે છે. ત્યારબાદ આનાપાન (ઉચ્છ્વાસ-નિશ્વાસ)-નો નિરોધ કરે છે. ત્યારબાદ સ્વલ્પકાળ સુધી પાંચ હ્રસ્વાક્ષરો (અ ઇ ઉ ઋ લૃ) નાં ઉચ્ચારણ કાળ સુધી 'સમુચ્છિન્નક્રિયા – અનિવૃત્તિ' નામક શુક્લ ધ્યાનમાં લીન થયેલો અણગાર વેદનીય, આયુષ્ય, નામ અને ગોત્ર – એ ચારે કર્મોનો એકીસાથે નાશ કરે છે.

ત્યાર બાદ તે ઔદારિક અને કાર્મણ શરીરનો સદા માટે સર્વથા પરિત્યાગ કરે છે. સંપૂર્ણ રૂપથી એ શરીરથી રહિત થઈ તે ઋજુ શ્રેણીને પામે છે અને એક સમયમાં અસ્પૃશદ્-ગતિરૂપ ઊર્ધ્વગતિથી એક પણ વળાંક વગર (અવિગ્રહ રૂપથી) સીધો ત્યાં લોકાગ્રમાં – જઈને સાકારોપયોગયુક્ત (જ્ઞાનોપયોગી અવસ્થામાં) સિદ્ધ બને છે, બુદ્ધ બને છે, મુક્ત બને છે, પરિનિર્વાણને પામે છે અને બધાં દુઃખોનો અંત કરે છે.

चउण्हं अण्ण उत्थियसद्दहण-णिरसणं—

चार अन्यतीर्थिकोनी श्रद्धानुं निरसन –

३१८. इह खलु पाईणं वा पडीणं वा उदीणं वा दाहिणं वा संति एगतिया मणुस्सा भवंति अणुपुव्वेण लोगं तं उववन्ना,

३१८. [श्रमण भगवान महावीर कहे छे] हे आयुष्मन् श्रमणो! आ मनुष्योमां पूर्व, पश्चिम, उत्तर अने दक्षिण दिशाओमां केटलाक आर्य (क्षेत्रार्य आदि) होय छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं जहा—आरिया वेगे, अणारिया वेगे, उच्चगोया वेगे णीयागोया वेगे, कायंता वेगे हस्समंता वेगे, सुवण्णा वेगे, दुव्वण्णा वेगे सुरूवा वेगे, कुरूवा वेगे।

અથવા કેટલાક અનાર્ય, (ધર્મથી વિમુખ, પાપી, નિર્દય, નિરનુકંપ, ક્રોધ-મૂર્તિ, અસંસ્કારી) હોય છે. કેટલાક ઉચ્ચગોત્રીય હોય છે, કેટલાક નીચગોત્રીય, કોઈ મોટી અવગાહનાવાળા (કદાવર શરીરવાળા) હોય છે, કોઈ ઓછી અવગાહનાવાળા (ઠિંગણા) હોય છે. કોઈ ઉત્તમ વર્ણવાળા હોય છે તો કોઈ કૃષ્ણવર્ણા, કોઈ સુંદર અંગોપાંગથી યુક્ત હોય છે, તો કોઈ બેડોળ-અપંગ હોય છે.

तेसिं च णं महं एगे राया भवति महाहिमवंतमलयमंदरमहिंदसारे अच्चंतविसुद्धरायकुलवंसप्पसूते निरंतररायलक्खणविरातियंगमंगे बहुजणबहुमाणपूजिते सव्वगुणसमिद्धे खत्ति मुदिए मुद्धाभिसित्ते,

એ મનુષ્યોમાં (વિલક્ષણ કર્મોદયથી) કોઈ રાજા બને છે. તે (રાજા) મહાન હિમવાન, મલયાચલ મન્દરાચલ તથા મહેન્દ્ર પર્વતની જેમ સામર્થ્યવાન અથવા વૈભવવાન હોય છે. તે અત્યંત વિશુદ્ધ રાજકુળમાં જન્મેલો હોય છે. તે સાંગોપાંગ રાજલક્ષણોથી સુશોભિત હોય છે. તેની ઘણા લોકો દ્વારા બહુમાન પૂર્વક પૂજા-પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવે છે. તે ગુણોથી સમૃદ્ધ હોય છે. તે ક્ષત્રિય (પીડિત પ્રાણીઓનો ત્રાતા – રક્ષક) હોય છે, તે સદા પ્રસન્ન રહે છે. તે રાજાનો રાજ્યાભિષેક કરેલો હોય છે.

माउं पिउं सुजाए दयपत्ते सीमंकरे सीमंधरे खेमंकरे खेमंधरे मणुस्सिंदे जणवदपिया जणवदपुरोहिते सेउकरे केउकरे

તે પોતાનાં માતાપિતાનો સુપુત્ર (અંગજાત) હોય છે. તે દયાપ્રિય હોય છે. તે જનતાની સુવ્યવસ્થા માટે સીમા – નૈતિક ધાર્મિક મર્યાદા – સ્થાપિત કરનાર હોય છે. તે જનતાનું પાલન કરનાર તથા યોગક્ષેમનું વહન – રક્ષણ કરનાર હોય છે. તે મનુષ્યોમાં ઇન્દ્ર સમાન, પ્રજાનો પિતા અને જનપદનો પુરોહિત (શાંતિ-રક્ષક) હોય છે. તે પોતાના રાજ્ય અથવા રાષ્ટ્રની સુખ-શાન્તિ માટે નદી, નહેર, પુલ, બંધ ઇત્યાદિ નિર્માણ કરનાર અને ભૂમિ, ખેતર, બગીચા ઇત્યાદિની વ્યવસ્થા કરનાર હોય છે.

णरपवरे पुरिसवरे पुरिससीहे पुरिसआसीविसे पुरिसवरपोंडरीए पुरिसवरगंधहत्थी अड्ढे दित्ते वित्ते वित्थिण्णविउलभवण-सयणासण जाण-वाहणाइण्णे

તે માનવોમાં શ્રેષ્ઠ, પુરુષોમાં વરિષ્ઠ, પુરુષોમાં સિંહ સમાન, પુરુષોમાં આશીવિષ સર્પ સમાન, પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ પુંડરીક તુલ્ય, પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ ગન્ધહસ્તી સમાન હોય છે. તે અત્યંત ધનાઢ્ય, દેદીપ્યમાન (તેજસ્વી) અને પ્રસિદ્ધ પુરુષ હોય છે. તેની પાસે વિશાળ વિપુલ ભવન, શય્યા આસન, યાન (વિવિધ પાલખી આદિ) તથા વાહન (ઘોડા-ગાડી, રથ ઇત્યાદિ સવારીઓ તથા હાથી-ઘોડા આદિ) ની પ્રચુરતા રહે છે.

बहुधणबहुजातरूव-रयए आओगपओगसंपउत्ते विच्छड्डियपउरभत्त-पाणे बहुदासी-दास-गो-महिस-गवेलप्पभूते पडिपुण्णकोस-कोट्ठागाराउहधरे

તેનો કોષ (ખજાનો) પ્રચુર ધન, સોના, ચાંદી ઇત્યાદિથી ભરેલો રહે છે. તેને ત્યાં ઘણું દ્રવ્યની આવક હોય છે અને જાવક પણ વધુ માત્રામાં હોય છે. તેને ત્યાંથી ઘણા લોકોને પર્યાપ્ત માત્રામાં ભોજન પાણી આપવામાં આવે છે. તેને ત્યાં અનેક દાસ-દાસી તથા ગાય, બળદ, ભેંસ, બકરી ઇત્યાદિ પશુઓ રહે છે. તેનો ધાન્યનો કોઠાર અન્નથી, ધનનો કોશ (ખજાનો) ઘણા દ્રવ્યથી અને શસ્ત્ર-શાલા અનેક શસ્ત્રોથી ભરેલાં રહે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बलवं दुब्बलपच्चामित्ते
ओहयकंटकं निहयकंटकं मलियकंटकं उद्धिय-
कंटकं अकंटयं
ओहयसत्तू निहयसत्तू उद्धियसत्तू निज्जियसत्तू
पराइयसत्तू ववगयदुब्भिक्खमारिभयविमुक्कं,

તે શક્તિશાળી હોય છે. તે પોતાના શત્રુઓને દુર્બળ (પરાજિત) બનાવે છે. તેના રાજ્યમાં કંટક-ચોર, વ્યભિચારીઓ, લુટારુઓ તથા ઉપદ્રવ કરનારાનો અને દુષ્ટોનો નાશ કરવામાં આવે છે તેમનું અહમ્ ઓગાળવામાં આવે છે અથવા તેમના દાંતિયા ભાંગી નાખવામાં આવે છે. તેના રાજ્યમાં શત્રુઓને જીતી લેવામાં આવે છે. તેઓને પરાજિત કરવામાં આવે છે, તેનું રાજ્ય દુર્ભિક્ષ અને મહામારી ઇત્યાદિના ભયથી વિમુક્ત થાય છે.

रायवण्णओ जहा उववाइए-जाव-पसंतडिंबमरं
रज्जं पसासेमाणे विरहति ।

[અહીંથી લઈને] 'સ્વચક્ર-પરચક્રના ભયથી રહિત થઈ ગયો છે એવા રાજ્યનું પાલન કરતો તે રાજા વિચરણ કરે છે.' [અહીં સુધીનો પાઠ 'ઔપપાતિક સૂત્ર'માં વર્ણિત પાઠની જેમ સમજવો જોઈએ.]

तस्स णं रण्णो परिसा भवति—
उग्गा उग्गपुत्ता भोगा भोगपुत्ता इक्खागा
इक्खागपुत्ता नाया नायपुत्ता
कोरव्वा कोरव्वपुत्ता भडा भडपुत्ता माहणा
माहणपुत्ता लेच्छई लेच्छइपुत्ता पसत्थारो
पसत्थपुत्ता सेणावती सेणावतीपुत्ता ।
सूय. सु.२, अ.१, सु. ६४६-६४७ (क)

તે રાજાની પરિષદ (સભા) હોય છે. તેમાં આ જાતના સભાસદો હોય છે—ઉગ્રકુળમાં ઉત્પન્ન અને ઉગ્રપુત્ર, ભોગકુળમાં જન્મેલ અને ભોગપુત્ર, ઇક્ષ્વાકુ કુળમાં ઉત્પન્ન અને ઇક્ષ્વાકુપુત્ર, જ્ઞાતકુળમાં ઉત્પન્ન અને જ્ઞાતપુત્ર, કુરુકુળમાં ઉત્પન્ન અને કુરુપુત્ર, તથા કૌરવપુત્ર, સુભટકુળમાં ઉત્પન્ન અને સુભટપુત્ર, બ્રાહ્મણકુળમાં ઉત્પન્ન અને બ્રાહ્મણપુત્ર, લિચ્છવી નામક ક્ષત્રિયકુળમાં ઉત્પન્ન અને લિચ્છવીપુત્ર, મંત્રી આદિ બુદ્ધિજીવી વર્ગ અને મંત્રી આદિના પુત્ર, સેનાપતિ અને સેનાપતિપુત્ર આદિ સર્વ તેની સભાના સભાસદો હોય છે.

पढमं तज्जीवतच्छरीरवाइए सद्दहण णिरसणं—

પ્રથમ તજ્જીવ તત્ શરીરવાદીની શ્રદ્ધાનું નિરસન-

३१९. तेसिं च णं एगतिए सड्ढी, कामं त समणा
य माहणा य पहारेंसु गमणाए,
तत्थऽन्नतरेणं धम्मेणं पण्णत्तारो वयमेतेणं
धम्मेणं पण्णवइस्सामो,

३१९. [એવા રાજાઓમાંથી] કોઈ [રાજા] ધર્મમાં શ્રદ્ધાળુ હોય છે. તે ધર્મ-શ્રદ્ધાળુની પાસે કોઈ શ્રમણ અથવા બ્રાહ્મણ (માહણ) ધર્મપ્રરૂપણાની ઇચ્છાથી જવાનો નિશ્ચય (નિર્ધાર) કરે છે. કોઈ એક ધર્મની શિક્ષા દેનાર તે શ્રમણ અને બ્રાહ્મણ એવો નિશ્ચય કરે છે કે અમે એ ધર્મશ્રદ્ધાળુ પુરુષ સમક્ષ અમારા આ (ઇચ્છિત) ધર્મની પ્રરૂપણા કરીશું.

से एवमायाणह भयंतारो जहा मे एस धम्मे
सुयक्खाते सुपण्णत्ते भवति ।

તેઓ એ ધર્મશ્રદ્ધાળુ પુરુષની પાસે જઈ કહે છે, 'હે સંસારભીરુ ! ધર્મપ્રેમી ! અથવા ભયથી ભયભીત બનેલી જનતાના રક્ષક મહારાજ ! હું જે પણ ઉત્તમ ધર્મનું સ્વરૂપ બતાવું છું, તેને જ આપ પૂર્વ પુરુષો દ્વારા સમ્યક્ પ્રકારથી કથિત અને સુપ્રજ્ઞપ્ત (સત્ય) સમજો.

तं जहा—उड्ढं पादतला अहे केसग्गमत्थया
तिरियं तयपरियंते जीवे,
एस आयपज्जवे कसिणे,
एस जीवे जीवति, एस मए णो जीवति,

તે ધર્મ આ પ્રમાણે છે—પગના તળિયેથી ઉપર અને માથાના વાળ પર્યન્ત તથા તિરછા-ચામડી સુધી જે શરીર છે તે જ જીવ છે. એ શરીર જ જીવનો સંપૂર્ણ પર્યાય (અવસ્થાવિશેષ અથવા પર્યાયવાચી શબ્દ) છે. [કારણ કે] આ શરીર

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सरीरे चरमाणे चरति, विणट्ठम्मि य णो चरति, एतं तं जीवितं भवति,

જ્યાં સુધી જ આ જીવ જીવે છે. શરીર મરણ પામ્યા બાદ એ જીવતું નથી. શરીર સ્થિર રહે ત્યાં સુધી જ આ જીવ સ્થિત રહે અને શરીર નષ્ટ થવાથી જીવનો નાશ થાય છે. તેથી જ્યાં સુધી શરીર છે ત્યાં સુધી આ જીવન (જીવ) છે.

आदहणाए परेहिं णिज्जति,
अगणिझामिते सरीरे कवोत-वण्णाणि अट्ठीणी भवंति,
आसंदीपंचमा पुरिसा गामं पच्चागच्छंति ।
एवं असतोअसंविज्जमाणे ।[1]

શરીર સાથે જ જીવન પૂર્ણ થાય છે, ત્યારે બીજા લોકો એને બાળવા લઈ જાય છે. અગ્નિથી શરીર બળી જવાથી હાડકાં કપોત વર્ણનાં (રાખોડી રંગનાં) થઈ જાય છે. ત્યારબાદ મૃત દેહને શ્મશાન ભૂમિમાં પહોંચાડનાર જઘન્ય (ઓછામાં ઓછા) ચાર પુરુષ જે મૃતદેહને ઉપાડી ગયા હતા તે માંચી (ઠાઠડીને) લઈ પોતાના ગામમાં પાછા ફરે છે. એવી સ્થિતિમાં આ સ્પષ્ટ છે કે શરીરથી ભિન્ન કોઈ જીવ નામક દ્રવ્ય નથી કારણ કે તે શરીરથી ભિન્ન જીવ પ્રતીત થતો નથી. (તેથી જે લોકો શરીર અને જીવને જુદાજુદા માનતા નથી તેમનો આ પૂર્વોક્ત સિદ્ધાંત યુક્તિયુક્ત સમજવો.)

जेसिं तं सुयक्खायं भवति—"अन्नो भवति जीवो अन्नं सरीरं"
तम्हा ते एवं नो विप्पडिवेदेंति—

પરંતુ જે લોકો યુક્તિપૂર્વક એવું પ્રતિપાદન કરે છે કે જીવ પૃથક્ છે અને શરીર પૃથક્ છે તે આ પ્રમાણે (જીવ અને શરીરને) પૃથક્ પૃથક્ કરીને નથી બતાવી શકતા કે –

अयमाउसो ! आता दीहे ति वा हस्से ति वा परिमंडले ति वा वट्टे ति वा तंसे ति वा चउरंसे ति वा छलंसे ति वा अट्ठंसे ति वा आयते ति वा
कण्हे ति वा णीले ति वा लोहिते ति वा हालिद्दे ति वा सुब्भिगंधे ति वा दुब्भिगंधे ति वा तित्ते ति वा कडुए ति वा कसाए ति वा अंबिले ति वा महुरे ति वा कक्खडे ति वा मउए ति वा गरुए ति वा सिते ति वा उसिणे ति वा णिद्धे ति वा लुक्खे ति वा।
एवमसतेा असंविज्जमाणे ।

આ આત્મા દીર્ઘ (લાંબો) છે કે હ્રસ્વ (નાનો અને ઠીંગણો) છે. તે ચન્દ્રમાની જેમ ગોળાકાર છે અથવા દડાની જેમ ગોળ છે ? તે ત્રિકોણ છે કે ચતુષ્કોણ છે ? પહોળો છે કે સાંકડો છે ? તે ષટકોણ છે કે અષ્ટકોણ છે ? તે કાળો છે, લીલો છે, લાલ છે, પીળો છે, શ્વેત છે ? તે સુગંધિત છે કે દુર્ગન્ધિત ? તે તીખો છે કે કડવો, ખાટો કે મીઠો છે ? તે કર્કશ છે કે કોમળ છે ? ભારે (ગુરુ) છે કે હલકો(લઘુ) ? તે ઠંડો છે કે ગરમ છે ? સ્નિગ્ધ છે કે રુક્ષ છે ?

જેસિં તં સુયક્ખાયં ભવતિ "અન્નો જીવો અન્નં સરીરં", તમ્હા તે णो एवं उवलभंति—

માટે જે લોકો જીવને શરીરથી ભિન્ન નથી માનતા એમનો મત જ યુક્તિસંગત છે.

से जहानामए केइ पुरिसे कोसीतो असिं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—
अयमाउसो ! असी अयं कोसीए,

જે લોકોનું આમ કહેવું છે કે 'જીવ અન્ય છે અને શરીર અન્ય છે.' તે આ પ્રમાણે જીવને ઉપલબ્ધ (પ્રાપ્ત) કરી શકતા નથી.

જેમ કે કોઈ વ્યક્તિ મ્યાનમાંથી તલવાર બહાર કાઢીને બતાવતો કહે છે કે 'આયુષ્મન્, આ તલવાર છે અને આ મ્યાન છે.' એમ બંને જુદા બતાવી શકે છે. એ જ પ્રમાણે કોઈ પુરુષ એવો નથી જે

---

૧. पत्तेण कसिणे आया जे बाला जे य पंडिता, संति पेच्चा णं ते संति णत्थि सत्तोवपातिया ।
णत्थि पुण्णे व पावे वा णत्थि लोए इतो परे, सरीरस्स विणासेणं विणासो होति देहिणो ।।

સૂય.સુ.૧, અ.૧, ઉ.૧, ગા.૧૧-૧૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवमेव णत्थि केइ अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेति —अयमाउसो ! आता अयं सरीरे ।

से जहाणामए केइ पुरिसे मुंजाओ इसीयं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—

अयमाउसो ! मुंजो, अयं इसीया,
एवामेव नत्थि केति उवदंसेत्तारो-अयमाउसो! आता इदं सरीरे ।

से जहाणामए केति पुरिसे मंसाओ अट्ठिं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—

अयमाउसो ! मंसे, अयं अट्ठी,
एवामेव नत्थि केति उवदंसेत्तारो—अयमाउसो ! आया, इदं सरीरं ।

से जहानामए केति पुरिसे करतलाओ आमलकं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—
अयमाउसो ! करतले, अयं आमलए,
एवामेव णत्थि केति उवदंसेत्तारो—अयमाउसो ! आया इदं सरीरं ।

से जहाणामए केइ पुरिसे दहीओ णवणीयं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—
अयमाउसो ! णवणीयं, अयं दही,
एवामेव नत्थि केति उवदंसेत्तारो जाव सरीरं।

से जहानामए केति पुरिसे तिलेहिंतो तेल्ले अभिनिव्वट्टित्ताणं अयमाउसो ! तेल्ले अयं पिण्णाए,
उवदंसेज्जा—
एवामेव-जाव-सरीरं।

से जहानामए केइ पुरिसे उक्खूतो खोतरसं अभिनिव्वट्टेत्ताणं उवदंसेज्जा—अयमाउसो ! खोतरसे, अयं चोए, एवमेव-जाव-सरीरं ।

से जहानामए केइ पुरिसे अरणीतो अग्गिं अभिनिव्वट्टेत्ताणं
उवदंसेज्जा—
अयमाउसो ! अरणी, अयं अग्गी,
एवामेव-जाव-सरीरं ।

શરીરથી જીવને પૃથક્ કરી બતાવી શકે કે 'આયુષ્માન્ ! આ આત્મા છે અને (તેનાથી ભિન્ન) આ શરીર છે.'

જેમ કે કોઈ પુરુષ મુંજ નામક ઘાસમાંથી તણખલાની ઈષિકા (કોમળ સ્પર્શવાળી શલાકા-સળી) બહાર કાઢી અલગ-અલગ બતાવી શકે કે આયુષ્મન્ ! આ તો મુંજ છે અને આ તણખલાની ઈષિકા-સળી છે. આ પ્રમાણે એવો કોઈ ઉપદર્શક પુરુષ નથી કે જે એવું બતાવી શકે કે આયુષ્મન્ ! આ આત્મા છે અને આ (તેનાથી પૃથક્) શરીર છે.

જેમ કોઈ પુરુષ માંસમાંથી હાડકાંને અલગ-અલગ કરી બતાવે કે 'આયુષ્માન્ ! આ માંસ અને આ હાડકાં છે.' એ જ પ્રમાણે કોઈ એવો ઉપદર્શક પુરુષ નથી જે શરીરથી આત્માને અલગ કરી બતાવી દે કે 'આયુષ્મન્ ! આ તો આત્મા છે અને આ શરીર છે.'

જેમ કોઈ પુરુષ હથેળીમાંથી આંબળાને બહાર કાઢી બતાવી દે કે આયુષ્માન્ ! આ હથેળી છે અને આ આમળું છે. એ જ પ્રમાણે કોઈ એવો પુરુષ નથી જે શરીરથી આત્માને પૃથક કરી બતાવે કે આયુષ્માન્ ! આ આત્મા છે અને આ (તેનાથી પૃથક્) શરીર છે.

કોઈ પુરુષ દહીંથી નવનીત (માખણ) અલગ કરી બતાવી દે કે 'આયુષ્માન્ ! આ નવનીત છે અને આ દહીં છે.' આ પ્રમાણે કોઈ એવો પુરુષ નથી કે જે શરીરથી આત્માને પૃથક કરી બતાવે કે 'આયુષ્માન્ ! આ આત્મા છે અને આ શરીર છે.'

જેમ કોઈ પુરુષ તલમાંથી તેલ બહાર કાઢી પ્રત્યક્ષ બતાવી દે કે 'આયુષ્મન્ ! આ તેલ છે અને આ તલનો ખોળ છે.' એ જ પ્રમાણે કોઈ એવો પુરુષ નથી કે જે શરીરને આત્માથી પૃથક કરી બતાવે કે 'આયુષ્મન્ ! આ આત્મા છે અને આ આત્માથી પૃથક્ શરીર છે.'

જેમ કોઈ પુરુષ શેરડીમાંથી તેનો રસ અલગ કરી બતાવી દે કે 'આયુષ્મન્ ! આ શેરડીનો રસ છે અને આ તેનાં ફોતરાં છે.' એ જ પ્રમાણે એવો કોઈ પુરુષ નથી કે જે શરીર અને આત્માને અલગ-અલગ કરી બતાવે કે 'આયુષ્મન્ ! આ આત્મા છે અને આ અલગ તે શરીર છે.'

જેમ કોઈ પુરુષ અરણિના લાકડામાંથી અગ્નિ બહાર કાઢી પ્રત્યક્ષ બતાવી દે કે 'આયુષ્મન્ ! આ અરણિ છે. અને આ આગ છે' એ જ પ્રમાણે કોઈ વ્યક્તિ એવી નથી કે જે શરીર અને આત્માને પૃથક્ કરી બતાવી દે કે 'આયુષ્મન્ ! આ આત્મા છે અને આ તેથી ભિન્ન શરીર છે.'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं असतो असंविज्जमाणे ।
जेसिं तं सुयक्खातं भवति तं जहा—"अन्नो जीवो अन्नं सरीरं" तम्हा तं मिच्छा ।

માટે આત્મા શરીરથી પૃથક્ ઉપલબ્ધ થતો નથી, એ જ વાત યુક્તિયુક્ત છે. આ પ્રમાણે (વિવિધ યુક્તિઓથી આત્માનો અભાવ સિદ્ધ હોવા છતાં પણ) જે પૃથગાત્મવાદી (સ્વદર્શનાનુરાગવશ) વારંવાર પ્રતિપાદન કરે છે, કે 'આત્મા અલગ છે, શરીર અલગ છે' પૂર્વોક્ત કારણોથી એમનું એ કથન મિથ્યા છે.

से हंता

આ પ્રમાણે શરીરથી જુદો આત્માને ન માનનારા તજ્જીવતચ્છરીરવાદી લોકાયતિક આદિ સ્વયં જીવોનું (નિઃસંકોચ) હનન કરે છે, [તથા બીજાને પણ ઉપદેશ આપે છે-]

हणह खणह छणह दहह पयह आलुंपह विलुंपह सहसक्कारेह विपरामुसह,

આ જીવોને મારો, આ પૃથ્વી ખોદી નાખો, આ વનસ્પતિ કાપી નાખો, આ બાળી નાખો, આ પકાવો, આને લૂંટી લો અથવા આનું હરણ કરો. આને કાપી નાખો અથવા નષ્ટ કરી દો. વગર વિચારે એકાએક વધ કરી નાખો, આને પીડિત [હેરાન] કરો ઇત્યાદિ.

एत्ताव ताव जीवे, णत्थि परलोए,

કારણ કે, શરીર માત્ર જ જીવ છે. તેથી ભિન્ન કોઈ પરલોક નથી. (માટે યોગ્ય સુખનો ઉપભોગ કરો.)

ते णो एवं विप्पडिवेदेंति, तं जहा—किरिया इ वा अकिरिया इ वा, सुक्कडे ति वा दुक्कडे ति वा, कल्लाणे ति वा पावए ति वा, साहू ति वा असाहू ति वा, सिद्धि ति वा असिद्धि ति वा, निरए ति वा अनिरए ति वा ।

એ શરીરાત્મવાદી આગળ કહેલ સક્રિયા અથવા અક્રિયા, સુકૃત અથવા દુષ્કૃત, કલ્યાણ (પુણ્ય) અથવા પાપ, સારું અથવા ખરાબ, સિદ્ધિ કે અસિદ્ધિ, નરક અથવા સ્વર્ગ ઇત્યાદિને માનતા નથી.

एवं ते विरूवरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं विरूवरूवाइं कामभोगाइं समारंभंति भोयणाए ।

આ પ્રમાણે એ શરીરાત્મવાદી અનેક અનેક પ્રકારના કર્મસમારમ્ભ વડે વિવિધ પ્રકારના કામભોગોનું સેવન કરે છે અથવા વિષયોનો ઉપભોગ કરવા માટે અનેક પ્રકારનાં દુષ્કૃત્યો કરે છે.

एवं पेगे पागब्भिया निक्खम्म मामगं धम्मं पण्णवेंति ।

આ પ્રમાણે શરીરથી ભિન્ન આત્મા નથી એવું માનવાની ધૃષ્ટતા કરનાર કેટલાક નાસ્તિકો પોતાના મતાનુસાર પ્રવજ્યા ધારણ કરી 'મારો જ ધર્મ સત્ય છે' એવી પ્રરૂપણા કરે છે.

तं सद्दहमाणा तं पत्तियमाणा तं रोएमाणा

આ શરીરાત્મવાદમાં શ્રદ્ધા રાખતા, પ્રતીતિ કરતા, રુચિ રાખતા, કોઈ રાજા આદિ તે શરીરાત્મવાદીને કહે છે....

साधु सुयक्खाते समणे ति वा माहणे ति वा, कामं खलु आउसो ! तुमं पूययामो, तं जहा—असणेण वा पाणेण वा खाइमेण वा साइमेण वा वत्थेण वा पडिग्गहेण वा कंबलेण वा पायपुंछणेण वा,

'હે શ્રમણ અથવા બ્રાહ્મણ! તમે મને આ તજ્જીવ-તચ્છરીરવાદ રૂપ ઉત્તમ ધર્મ સંભળાવ્યો તે ખૂબ જ સારું કર્યું. હે આયુષ્મન્! હું આપની પૂજા (સત્કાર-સન્માન) કરું છું જેમ કે... હું અન્ન, પાન, ખાદ્ય, સ્વાદ્ય, વસ્ત્ર, પાત્ર, કમ્બલ, પાદ-પુંછન વિગેરે દ્વારા આપનું સન્માન કરું છું.'

तत्थेगे पूयणाए समाउट्ठिंसु तत्थेगे पूयणाए निगामइंसु ।

આમ કહેતાં કેટલાક રાજાઓ તેની પૂજામાં પ્રવૃત્ત બને છે. એ શરીરાત્મવાદી પોતાની પૂજા-પ્રતિષ્ઠામાં પ્રવૃત્ત થઈ જાય છે. અને એ સ્વમત સ્વીકારનાર રાજા આદિને પોતાની પૂજા-પ્રતિષ્ઠા માટે પોતાના મત-સિદ્ધાન્તમાં દૃઢ (પાકા અથવા કટ્ટર) કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुव्वामेव तेसिं णायं भवति—समणा भविस्सामो अणगारा अकिंचणा अपुत्ता अपसू परदत्तभोइणो भिक्खुणो पावं कम्मं णो करिस्सामो समुट्ठाए ते अप्पणा अप्पडिविरया भवंति, सयमाइयंति अन्ने वि आदियावेन्ति अन्नं पि आतियंतं समणुजाणंति,

એ શરીરાત્મવાદીઓએ પ્રથમ તો એ પ્રતિજ્ઞા કરી હોય છે કે 'અમે અણગાર (ઘરબારના ત્યાગી), અકિંચન (દ્રવ્યાદિ રહિત), પુત્ર રહિત (પુત્રાદિના ત્યાગી), પશુ રહિત (પશુ આદિના સ્વામિત્વથી રહિત), બીજાએ આપેલી ભિક્ષાથી નિર્વાહ કરનાર ભિક્ષુ બનીશું. અમે પાપ કર્મ (સાવદ્ય કાર્ય) કરીશું નહિ.' આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા સહિત તેઓ સ્વયં દીક્ષા ગ્રહણ કરીને પણ પાપકર્મોથી નિવૃત્ત થતા નથી. તેઓ સ્વયં પરિગ્રહનો સ્વીકાર કરે છે; બીજા પાસે સ્વીકાર કરાવે છે અને પરિગ્રહ સ્વીકારનારનું અનુમોદન કરે છે.

एवामेव ते इत्थिकामभोगेहिं मुच्छिया गिद्धा गढिता अज्झोववन्ना लुद्धा रागदोसत्ता, ते णो अप्पाणं समुच्छेदेंति, नो परं समुच्छेदेंति, नो अण्णाइं पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं समुच्छेदेंति,

આ પ્રમાણે તેઓ સ્ત્રી તથા અન્ય કામભોગોમાં આસક્ત, મૂઢ, અત્યધિક ઇચ્છા અને લાલસાથી યુક્ત, લુબ્ધ (લોભી), રાગ-દ્વેષને વશીભૂત, અને આર્ત (ચિન્તાતુર) બની જાય છે. તેઓ પોતાના આત્માને સંસારથી અથવા કર્મપાશથી (બન્ધનથી) મુક્ત કરી શકતા નથી તેમ જ ઉપદેશાદિથી બીજાને મુક્ત કરાવી શકતા નથી અને અન્ય પ્રાણી, ભૂત, જીવ કે સત્વને મુક્ત કરી શકતા નથી,

पहीणा पुव्वसंजोगं, आयरियं मग्गं असंपत्ता इति ते णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा कामभोगेसु विसण्णा।

તેઓ પોતાનાં સ્ત્રી-પુરુષ, ધન-ધાન્ય આદિથી દૂર થયેલા છે અને આર્ય માર્ગથી પણ દૂર થઈ જાય છે, તેથી તેઓ આ લોકના રહેતા નથી અને પરલોકના પણ રહેતા નથી અને વચ્ચે જ કામભોગ રૂપી કાદવમાં ફસાઈ જાય છે.

इति पढमे पुरिसजाते तज्जीव-तस्सरीरिए आहिते। —सूय.सु.२, अ.१, सु. ६४७-६५३

આમ પ્રથમ પુરુષ તજ્જીવ-તચ્છરીરવાદીનું કથન થયું.

विइयं पंचमहब्भूयवाइए सद्दहणणिरसणं—

બીજા પંચમહાભૂતવાદીની શ્રદ્ધાનું નિરસન—

३२०. अहावरे दोच्चे पुरिसजाते पंचमहब्भूतिए ति आहिज्जति।

इह खलु पाईणं वा-जाव-संतेगतीया मणुस्सा भवंति अणुपुव्वेणं लोयं उववण्णा, तं जहा—आरिया वेगे-जाव-दुरूवा वेगे। तेसिं च णं महं एगे राया भवती महया एवं चेव णिरवसेसं-जाव-सेणावतिपुत्ता।

३२०. પૂર્વોક્ત પ્રથમ પુરુષથી ભિન્ન બીજો પુરુષ પંચમહાભૂતિક કહેવાય છે.

આ મનુષ્યલોકની પૂર્વ યાવત્ ઉત્તર દિશામાં મનુષ્ય રહે છે. તે ક્રમથી અનેક રૂપોમાં મનુષ્યલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ કે... કોઈ આર્ય થાય છે, કોઈ અનાર્ય યાવત્ કોઈ કુરૂપ આદિ થાય છે. એ મનુષ્યોમાંથી કોઈ એક મહાન પુરુષ રાજા થાય છે. એ રાજા પૂર્વસૂત્રોક્ત વિશેષણો મહાન્ હિમવાન્-ઇત્યાદિથી સહિત હોય છે. અને તેની રાજપરિષદ્ યાવત્ સેનાપતિ ઇત્યાદિથી સહિત હોય છે.

तेसिं च णं एगतीए सद्धी भवति, कामं तं समणा य माहणा य पहारिंसु गमणाए। तत्थऽण्णतरेणं धम्मेणं पन्नत्तारो वयमिमेणं धम्मेणं पन्नइस्सामो,

એ સભાસદોમાંથી કોઈ પુરુષ ધર્મશ્રદ્ધાળુ હોય છે. શ્રમણ અને માહણ (બ્રાહ્મણ) તેની પાસે જવાનો નિશ્ચય કરે છે. તે કોઈ એક ધર્મની શિક્ષા આપનાર અન્યતીર્થિક શ્રમણ અને માહણ રાજા આદિને કહે છે....
"અમે આપને ઉત્તમ ધર્મનું સ્વરૂપ બતાવીશું."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से एवमायाणह भयंतारो ! जहा मे एस धम्मे सुअक्खाए सुपण्णत्ते भवति ।

ત્યાર બાદ તેઓ કહે છે 'હે ભય-ત્રાતા ! પ્રજાના ભયનો અંત કરનાર રાજન ! હું જે પણ આપને ઉત્તમ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવીશ, તે જ પૂર્વપુરુષો દ્વારા સમ્યગ્ પ્રકારે કહેવાયેલ અને સુપ્રજ્ઞપ્ત (સત્ય) ધર્મ છે.'

इह खलु पंच महब्भूता जेहिं नो कज्जति किरिया ति वा अकिरिया ति वा, सुकडे ति वा दुकडे ति वा कल्लाणे ति वा पावए ति वा साहु ति वा असाहु ति वा, सिद्धी ति वा असिद्धी ति वा णिरए ति वा अणिरए ति वा अवि यंतसो तणमातमवि ।

આ જગતમાં પાંચ મહાભૂત જ સર્વેસર્વા છે. જેનાથી જ આપણી ક્રિયા, અક્રિયા, સુકૃત, દુષ્કૃત, પુણ્ય, પાપ, સારું, ખરાબ, સિદ્ધિ, અસિદ્ધિ, નરક-ગતિ, નરક સિવાય અન્ય ગતિ વ. થાય છે. વધારે શું કહેવું, તણખલાનું વળવું— જેવી ક્રિયા પણ આ પાંચ મહાભૂતોથી જ થાય છે.

तं च पदुद्देसेणं पुढोभूतसमवातं जाणेज्जा, तं जहा—

આ પાંચ મહાભૂતોનો સમૂહ જ પૃથક્ પૃથક્ નામથી ઓળખાય છે. જેમ કે...

पुढवी एगे महब्भूते, आउ दोच्चे महब्भूते, तेऊ तच्चे महब्भूते, वाउ चउत्थे महब्भूते, आगासे पंचमे महब्भूते ।

પૃથ્વી એક મહાભૂત છે, પાણી બીજો મહાભૂત છે, ત્રીજો મહાભૂત તેજ (અગ્નિ) છે, વાયુ ચોથો મહાભૂત છે, અને આકાશ પાંચમો મહાભૂત છે.

इच्चेते पंच महब्भूता अणिम्मिता अणिम्मेया अकडा णेा कित्तिमा णो कडगा अणादिया अणिधणा अवंझा अपुरोहिता सतंता सासता ।

એ પાંચ મહાભૂત કોઈ કર્તા દ્વારા નિર્મિત નથી. તથા અન્ય કોઈ કર્તા દ્વારા નિર્માણ કરાવેલ નથી. તે અકૃત છે, અકૃત્રિમ છે, અને અકૃતક છે. અનાદિ છે. શાશ્વત છે અને સમસ્ત કાર્યોના કરનાર છે. તેમને કાર્ય કરવાની પ્રેરણા આપનાર કોઈ નથી. તે સ્વતંત્ર અને શાશ્વત [નિત્ય] છે.

आयछट्ठा पुण एगे, एवमाहु—

કોઈ (સાંખ્યવાદી) પંચમહાભૂત અને છઠ્ઠા આત્માનો સ્વીકાર કરે છે. તેઓ આ પ્રમાણે કહે છે કે-

सतेा णत्थि विणासो, असतेा णत्थि संभवो। पतावं तावं जीवकाए, पतावं तावं अत्थिकाए, पतावं तावं सव्वालोए, एतं मुहं लोगस्स कारणयाए, अवि यंतसो तणमा तमवि ।

સતનો વિનાશ થતો નથી અને અસતની ઉત્પત્તિ થતી નથી. (તે પંચમહાભૂતવાદી કહે છે. ... પંચમહાભૂત રૂપ જ જીવકાય છે. તે જ (પાંચ મહાભૂતોનું અસ્તિત્વ માત્ર) અસ્તિકાય છે, તે જ (પંચમહાભૂત રૂપ જ) સંપૂર્ણ જીવલોક છે. આ પંચમહાભૂત જ લોકનું મુખ્ય કારણ છે. એટલે સુધી કે તણખલાનું કંપન પણ આ પંચમહાભૂતોના કારણથી જ થાય છે.'

से किणं किणावेमाणे, हणं घातमाणे, पचं पयावेमाणे, अवि अंतसो पुरिसमवि चिक्किणित्ता घायइत्ता, एत्थ वि जाणाहि णत्थि एत्थ दोसेा ।[1]

(આ દૃષ્ટિથી આત્મા અસત્ કે અકિંચિત્ કર હોવાથી) "પોતે ખરીદે તથા બીજા પાસે ખરીદાવે, પ્રાણીઓનો સ્વયં ઘાત કરે તથા બીજા પાસે ઘાત કરાવે, સ્વયં પકાવે તથા બીજા પાસે પકાવરાવે (ઉપ-લક્ષણથી આ સર્વ અસદ્ અનુષ્ઠા-નોનું અનુમોદન કરતાં) ત્યાં સુધી કે સર્વ ક્રિયાઓ કરવા-કરાવવામાં પુરુષ દોષનો ભાગી બનતો નથી.

જે કોઈ પુરુષ ઉપર્યુક્ત ક્રિયાઓ કરે, તેને દોષી ન સમજો.

१, संति पंच महब्भूया इहमेगेसिमाहिया । पुढवी आऊ तेउ वाउ आगास पंचमा ।
एते पंच महब्भूया तेब्भो एगो त्ति आहिया, अह एसिं विणासे उ विणासो होइ देहिणो ॥
सूय. सु.१, अ. १, उ.१, गा. ७-८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ते णो एतं विप्पडिवेदेंति, तं जहा—किरिया ति वा-जाव-अणिरए ति वा ।

एवामेव ते विरूवरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं विरूवरूवाइं कामभोगाइं समारभंति भोयणाए। एवामेव ते अणारिया विप्पडिवण्णा तं सद्दहमाणा पत्तियमाणा-जाव-इति ते णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा कामभोगेसु विसण्णा ।

તે (પંચમહાભૂતવાદીઓ) ક્રિયાથી લઈ નરકથી જુદી ગતિ સુધીના [પૂર્વોક્ત] પદાર્થોને માનતા નથી.

આ પ્રમાણે તેઓ અનેક પ્રકારનાં સાવદ્ય કાર્યો દ્વારા કામભોગોની પ્રાપ્તિ માટે હંમેશાં આરંભ સમારંભમાં પ્રવૃત્ત રહે છે. માટે તે અનાર્ય (આર્ય-ધર્મથી દૂર) વિપરીત વિચારવાળા છે. આ પંચમહાભૂતવાદીઓના ધર્મ (દર્શન)માં શ્રદ્ધા રાખનારા અને અનેક ધર્મને સત્ય માનનારા રાજા આદિ (પૂર્વોક્ત પ્રકારથી તેમની પૂજા-પ્રશંસા તથા આદર સત્કાર કરે છે, વિષયભોગ-સામગ્રી તેમને ભેટ કરે છે. આ પ્રમાણે સાવદ્ય અનુષ્ઠાનમાં પણ અધર્મ ન માનનારા તે પંચમહાભૂતવાદીઓ (સ્ત્રી સમ્બન્ધી કામભોગોમાં મૂર્ચ્છિત બની) નથી તો લોકના રહેતા અને નથી તો પરલોકના રહેતા. ઉભયભ્રષ્ટ થઈ પૂર્વવત્ વચ્ચમાં જ કામ-ભોગોમાં ફસાય છે અને અન્યને ફસાવે છે.

दोच्चे पुरिसज्जाए पंचमहब्भूतिए त्ति आहिते ।
—सूय. सु. २, अ. १, सु. ६५४-६५८

આ બીજો પુરુષ પંચમહાભૂતિક કહ્યો છે.

तइयं ईसरकारणीय वाइए सद्दहण-णिरसणं—

તૃતીય ઈશ્વરકારણિકવાદીની શ્રદ્ધાનું નિરસન –

३२१. अहावरे तच्चे पुरिसज्जाते ईसरकारणिए त्ति आहिज्जइ ।

३२१. બીજા પંચમહાભૂતિક પુરુષ પછી ત્રીજો પુરુષ 'ઈશ્વરકારણિક' કહેવાય છે.

इह खलु पाईणं वा-जाव-उदीणं वा संतेगतिया मणुस्सा भवंति अणुपुव्वेणं लोयं उववन्ना, तं जहा—आरिया वेगे-जाव-तेसिं च णं महंते एगे राया भवति-जाव-सेणावति-पुत्ता ।

આ માનવલોકમાં પૂર્વ યાવત્ ઉત્તર દિશા-ઓમાં ઘણા મનુષ્ય હોય છે, જે ક્રમશઃ આ લોકમાં ઉત્પન્ન છે. જેમ કે, તેમાંથી કોઈ આર્ય હોય છે, કોઈ અનાર્ય ઇત્યાદિ. પૂર્વસૂત્રોક્ત સંપૂર્ણ વર્ણન અહીં બધું લેવું જોઈએ. તેમાંથી કોઈ એક શ્રેષ્ઠ પુરુષ મહાન રાજા હોય છે-ત્યાંથી લઈને રાજાની સભાના સભાસદો (સેનાપતિ, પુત્ર) સુધીનું વર્ણન પણ પૂર્વોક્ત વર્ણન જેવું સમજી લેવું જોઈએ.

तेसिं च णं एगतीए सद्दही भवति, कामं तं समणा य माहणा य पहारिंसु गमणाए-जाव-जहा मे एस धम्मे सुअक्खाए सुपण्णत्ते भवति ।

આ પુરુષોમાંથી કોઈ એક ધર્મશ્રદ્ધાળુ હોય છે. તે ધર્મશ્રદ્ધાળુની પાસે જવાનો તથાકથિત શ્રમણ અને બ્રાહ્મણ નિશ્ચય કરે છે. તેઓ તેની પાસે જઈને કહે છે – હે ભયત્રાતા મહારાજ ! હું આપને સત્ય ધર્મ સમજાવું છું, જે પૂર્વ પુરુષો દ્વારા કથિત તથા સુપ્રજ્ઞપ્ત છે. યાવત્ આપ તેને જ સત્ય સમજો.

इह खलु धम्मा पुरिसादीया पुरिसोत्तरिया पुरिसप्पणीया पुरिसपज्जोइता पुरिसअभिसमण्णागता पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठन्ति ।

આ જગતમાં જેટલા પણ ચેતન-અચેતન ધર્મ (સ્વભાવ-પદાર્થ) છે, તે બધા પુરુષાદિક છે. ઈશ્વર અથવા આત્મા (તેનો) આદિનું કારણ છે. સર્વ પદાર્થ ઈશ્વરોત્તરિક છે—ઈશ્વર કે આત્મા જ સર્વ પદાર્થોનું કાર્ય છે. સર્વ પદાર્થ ઈશ્વર દ્વારા પ્રણીત (રચાત) છે, ઈશ્વરમાંથી જ ઉત્પન્ન (જન્મેલા) છે, સર્વ પદાર્થ ઈશ્વર દ્વારા પ્રકાશિત છે. સર્વ પદાર્થ ઈશ્વરના અનુગામી છે, ઈશ્વરનો આધાર લઈને ટકેલા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. से जहानामए गंडे सिया सरीरे जाते सरीरे वुड्ढे सरीरे अभिसमण्णागते सरीरमेव अभिभूय चिट्ठति । एवामेव धम्मा वि पुरिसादीया -जाव-पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठन्ति ।

(૧) જેમ કે કોઈ પ્રાણીના શરીરમાં થયેલું ગુમડું શરીરમાંથી જ ઉત્પન્ન થાય છે, શરીરમાં જ વધે છે, શરીરનું જ અનુગામી બને છે અને શરીરનો જ આધાર લઈ રહેલું છે. એ જ પ્રમાણે સર્વ ધર્મ (પદાર્થ) ઈશ્વરથી જ ઉત્પન્ન થાય છે, ઈશ્વરથી જ વૃદ્ધિગત થાય છે, ઈશ્વરના જ અનુગામી થાય છે, ઈશ્વરના આશ્રયમાં જ સ્થિત રહે છે.

२. से जहाणामए अरई सिया सरीरे जाया सरीरे अभिसंवुड्ढा सरीरे अभिसमण्णागता सरीरमेव अभिभूय चिट्ठति । एवामेव धम्मा पुरिसादीया-जाव पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठन्ति।

(૨) જેમ અરતિ (મનનો ઉદ્વેગ) શરીરમાંથી જ ઉત્પન્ન થાય છે, શરીરમાં જ વધે છે, શરીરની અનુગામિની બને છે, અને શરીરને જ મુખ્ય આધાર બનાવી પીડિત કરે છે, એ જ પ્રમાણે સંપૂર્ણ પદાર્થ ઈશ્વરમાંથી જ ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ તેનાથી જ વૃદ્ધિગત અને તેના જ આશ્રયથી સ્થિત છે.

३. से जहाणामए वम्मिए सिया पुढवीजाते पुढवीसंवुड्ढे पुढवी-अभिसमण्णागते पुढवीमेव अभिभूय चिट्ठति । एवामेव धम्मा वि पुरिसादीया-जाव-अभिभूय चिट्ठन्ति ।

(૩) જેમ વલ્મીક (રાફડો અથવા ઉધઈનું ઘર) પૃથ્વીમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, પૃથ્વીમાં જ વધે છે અને પૃથ્વીનો જ આશ્રય લઈ રહે છે, એ જ પ્રમાણે સર્વ ધર્મ પણ ઈશ્વરથી જ ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ તેમાં જ લીન થઈ રહે છે.

४. से जहाणामए रुक्खे सिया पुढवीजाते पुढविसंवुड्ढे पुढवि-अभिसमण्णागते पुढविमेव अभिभूय चिट्ठति । एवामेव धम्मा वि पुरिसाइया-जाव-अभिभूय चिट्ठन्ति ।

(૪) જેમ કોઈ વૃક્ષ પૃથ્વીમાંથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. પૃથ્વીથી જ તેનું સંવર્ધન થાય છે, પૃથ્વીનું જ અનુગામી બને છે અને પૃથ્વીમાં જ વ્યાપ્ત થઈ રહે છે. એ જ પ્રમાણે સર્વ પદાર્થ ઈશ્વરથી ઉત્પન્ન થઈ સંવર્દ્ધિત અને આનુગામિક થાય છે અને અંતમાં તેમાં જ વ્યાપ્ત થઈ રહે છે,

५. से जहानामए पुक्खरणी सिया पुढविजाता -जाव-पुढविमेव अभिभूय चिट्ठति । एवामेव धम्मा वि पुरिसादीया-जाव-पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठन्ति ।

(૫) જેમ પુષ્કરિણી (વાવડી) પૃથ્વીથી ઉત્પન્ન (નિર્મિત) થાય છે અને ——— યાવત્ અંતમાં પૃથ્વીમાં જ લીન થઈ રહે છે એ જ પ્રમાણે સર્વ પદાર્થ ઈશ્વરથી ઉત્પન્ન થાય છે યાવત્ અંતમાં તેમાં જ લીન થઈ રહે છે.

६. से जहाणामए उदगपोक्खले सिया उदगजाए-जाव-उदगमेव अभिभूय चिट्ठति। एवामेव धम्मा वि-जाव-पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठन्ति।

(૬) જેમ કોઈ પાણીનું પુષ્કર (પોખર કે તળાવ) હોય તે પાણીથી જ ઉત્પન્ન (નિર્મિત) હોય છે, પાણીથી જ વધે છે, પાણીનું જ અનુગામી થઈ અન્તમાં પાણીને જ વ્યાપ્ત કરે છે. એ જ પ્રમાણે સર્વ પદાર્થ ઈશ્વરથી ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ એમાં જ વિલીન થઈ જાય છે.

७. से जहाणामए उदगबुब्बुए सिया उदगजाए-जाव-उदगमेव अभिभूय चिट्ठति । एवामेव धम्मा वि पुरिसाईया-जाव-पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठन्ति ।

(૭) જેમ કોઈ પાણીના પરપોટા પાણીમાં જ ઉત્પન્ન થાય છે, પાણીમાં જ વધે છે, પાણીનું જ અનુગમન કરે છે અને અંતમાં પાણીમાં જ વિલીન થઈ જાય છે. એ જ પ્રમાણે સર્વ પદાર્થ ઈશ્વરથી ઉત્પન્ન થાય છે અને અંતમાં તેમાં જ વ્યાપ્ત (લીન) થઈ જાય છે.

इच्चेवं पि य इमं समणाणं णिग्गंथाणं उद्दिट्ठं विणयजियं दुवालसंगं गणिपिडगं, तं जहा—

આ જે શ્રમણ-નિર્ગ્રન્થ દ્વારા કહેલા, રચેલા અથવા પ્રગટ કરેલા, દ્વાદશાંગ ગણિપિટક (આચાર્યોના અથવા ગણધરોના જ્ઞાન-પટારા - જ્ઞાનભંડાર) છે. જેમ કે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आयारेा-जाव-दिट्ठिवातेा, सव्वमेयं मिच्छा, णं एतं तहितं, ण एयं आहत्तहितं ।

આચારાંગ સૂત્રકૃતાંગથી લઈ દૃષ્ટિવાદ સુધી એ સર્વ મિથ્યા છે, એ તથ્ય રહિત છે અને યથાતથ (યથાર્થ વસ્તુ સ્વરૂપનાં બોધક) નથી (કારણ કે તે સર્વ ઈશ્વર પ્રણીત નથી.)

इमं सच्चं, इमं तहितं, इमं आहत्तहितं, ते एवं सण्णं कुव्वंति, ते एवं सण्णं संठवेंति, ते एवं सण्णं सोवट्ठयंति,

આ જે અમારો (ઈશ્વરકર્તૃત્વવાદ અથવા આત્માદ્વૈતવાદ) છે તે તથ્ય છે, સત્ય છે, યથાતથ છે. આવી રીતે તેઓ ઈશ્વરકારણવાદીઓ એવી સંજ્ઞા (માન્યતા અથવા વિચારધારા) રાખે છે અથવા નિશ્ચય કરે છે, તેઓ પોતાના શિષ્યોની સામે પણ આ જ માન્યતાની સ્થાપના કરે છે. તેઓ સભામાં પણ એ જ માન્યતા સંબંધી યુક્તિઓ મતાગ્રહપૂર્વક ઉપસ્થિત (પ્રસ્તુત) કરે છે.

तमेवं ते तज्जातियं दुक्खं णातिउट्टन्ति सउणी पंजरं जहा ।

જેમ પક્ષી પિંજરાને તોડી મુક્ત થઈ શકતું નથી, તેમ જ તે (પૂર્વોક્તવાદી) પોતાના ઈશ્વરકર્તૃત્વવાદ અથવા આત્માદ્વૈતવાદને ગાઢ આગ્રહના કારણે છોડી શકતા નથી. આ મતનો સ્વીકાર કરવાથી ઉત્પન્ન (તજ્જાતીય) દુઃખને (દુઃખના કારણભૂત કર્મસમૂહને) તોડી શકતા નથી.

ते णो (एतं) विप्पडिवेदेंति तं जहा—किरिया इ वा-जाव- अणिरए ति वा ।

તે (ઈશ્વરકારણવાદી અથવા આત્માદ્વૈતવાદી સ્વમતાગ્રહગ્રસ્ત હોવાથી આ (પહેલાં કહેલી) વાતોને માનતા નથી જેમ કે પૂર્વસૂત્રોક્ત ક્રિયાથી લઈને અનિરય (નરક સિવાયની ગતિ) સુધી છે.

एवामेव ते विरूवरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं विरूवरूवाइं कामभोगाइं समारंभित्ता भोयणाए एवामेव ते अणारिया विप्पडिवण्णा, तं सद्दहमाणा-जाव-इति ते णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा कामभोगेसु विसण्णा ।

તે અનેક પ્રકારનાં પાપકર્મો યુક્ત (સાવદ્ય) અનુષ્ઠાનો દ્વારા કામભોગોના ઉપભોગો માટે અનેક પ્રકારના કામભોગોનો આરંભ કરે છે. તે અનાર્ય (આર્ય ધર્મથી દૂર) છે. તેઓએ વિપરીત માર્ગનો સ્વીકાર કરેલો છે, અથવા ભ્રમમાં પડેલા છે. આ પ્રમાણે ઈશ્વરકર્તૃત્વવાદમાં શ્રદ્ધા-પ્રતીતિ રાખનાર તે ધર્મશ્રદ્ધાળુ રાજા આદિ તે મતપ્રરૂપક સાધકોની પૂજાભક્તિ કરે છે. ઇત્યાદિ પૂર્વોક્ત વર્ણનાનુસાર તે ઈશ્વરકારણવાદી નથી તો આ લોકના થતા કે નથી તો પરલોકના થતા. તે ઉભયભ્રષ્ટ લોકો વચ્ચે જ કામભોગોમાં ફસાઈને દુઃખ પામે છે.

तच्चे पुरिसज्जाते इस्सरकारणिए त्ति आहिते ।
—सूय-सु. २, अ. १, सु. ६५९-६६२

આ ત્રીજા ઈશ્વરકારણવાદીનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવ્યું છે.

चउत्थं णियइवाइय सद्दहण-णिरसणं—

ચોથા નિયતિવાદીની શ્રદ્ધાનું નિરસન –

३२२. अहावरे चउत्थे पुरिसजाते णियतिवातिए ति आहिज्जति ।

૩૨૨. ત્રણ પુરુષોનું વર્ણન કર્યા બાદ હવે નિયતિવાદી નામના ચોથા પુરુષનું વર્ણન કરવામાં આવે છે.

इह खलु पाईणं वा तहेव-जाव-सेणावतिपुत्ता वा, तेसिं च णं एगतिए सद्दही भवति, कामं तं समणा य माहणाय संपहारिंसु गमणाए-जाव

આ માનવલોકમાં પૂર્વાદિ દિશાઓના વર્ણનથી લઈ રાજા અને રાજસભાના સભાસદ સેનાપતિ-પુત્ર સુધીનું વર્ણન પ્રથમ પુરુષના પાઠની જેમ જાણવું જોઈએ. પૂર્વોક્ત રાજા અને તેની સભામાંથી કોઈ પુરુષ ધર્મશ્રદ્ધાળુ હોય છે. તેને ધર્મશ્રદ્ધાળુ જાણી (ધર્મોપદેશાર્થે) તેની પાસે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

-जहा मे एस धम्मे सुअक्खाते सुपण्णत्ते भवति ।

इह खलु दुवे पुरिसा भवंति — एगे पुरिसे किरियमाइक्खति, एगे पुरिसे णो किरियमाइक्खति ।

जे य पुरिसे किरियमाइक्खइ, जे य पुरिसे णोकिरियमाइक्खइ, दो वि ते पुरिसा तुल्ला एगट्ठा कारणमावन्ना ।

बाले पुण एवं विप्पडिवेदेति कारणमावन्ने, तं जहा—जो अहमंसी दुक्खामि वा सोयामि वा जूरामि वा तिप्पामि वा पिट्टडामि वा परितप्पामि वा अहं तामकासी,

परो वा जं दुक्खति वा सोयइ वा जूरइ वा तिप्पइ वा पिट्टडइ वा परितप्पइ वा परो एतामकासि,

एवं से बाले सकारणं वा परकारणं वा एवं विप्पडिवेदेति कारणमावन्ने ।

मेधावी पुण एवं विप्पडिवेदेति कारणमावन्ने–

अहमंसि दुक्खामि वा सोयामि वा जूरामि वा तिप्पामि वा पिट्टडामि वा परितप्पामि वा, णो अहमेतामकासि परो वा जं दुक्खति वा-जाव-परितप्पति वा नो परो एयमकासि।

एवं से मेहावी सकारणं वा परकारणं वा एवं विप्पडिवेदेति कारणमावन्ने।

से बेमि—पाईणं वा-जाव-उदीणं वा जे तस-थावरा पाणा ते संघायमावज्जंति,

જવાનો શ્રમણ અને બ્રાહ્મણ નિશ્ચય કરે છે. યાવત્ તે તેની પાસે જઈ કહે છે 'હું આપને પૂર્વ પુરુષ કથિત જે કહું છું તે જ ધર્મ સત્ય છે, સુપ્રજ્ઞપ્ત છે, સુઆખ્યાત છે. તે ધર્મ આ પ્રમાણે છે —

આ લોકમાં [દાર્શનિક જગતમાં] બે પ્રકારના પુરુષો હોય છે. એક પુરુષ ક્રિયાનું કથન કરે છે, ત્યારે બીજો ક્રિયાનું કથન કરતો નથી (ક્રિયાનો નિષેધ કરે છે).

જે પુરુષ ક્રિયાનું કથન કરે છે અને જે પુરુષ ક્રિયાનો નિષેધ કરે છે તે સમાનપણે કારણને(નિયતિ-વાદને) પ્રાપ્ત કરે છે.

એ બન્ને અજ્ઞાની છે. પોતાના સુખદુઃખના કારણભૂત કાળ, કર્મ તથા ઈશ્વર આદિને માન-વાથી એમ સમજે છે કે હું જે કંઈ પણ દુઃખ ભોગવું છું, શોક કરી રહ્યો છું, દુઃખથી આત્મનિંદા [પશ્ચાત્તાપ] કરી રહ્યો છું અથવા શારીરિક બળનો નાશ કરી રહ્યો છું, પીડા પામી રહ્યો છું, અથવા પરિતાપ ભોગવી રહ્યો છું, એ સર્વ મારા જ કરેલા કર્મનું ફળ છે.

તથા જે બીજા દુઃખ ભોગવે છે, શોક કરે છે, આત્મનિંદા કરે છે, શારીરિક બળનો નાશ કરે છે અથવા પીડિત થાય છે કે પરિતાપ ભોગવે છે તે સર્વ તેમના દ્વારા કરેલા કર્મનું ફળ છે.

એટલા માટે તે અજ્ઞાની જીવ (કાળ, કર્મ, ઈશ્વર ઇત્યાદિને સુખદુઃખનું કારણ માનતો) સ્વ-નિમિત્તક (સ્વકૃત) તથા પરનિમિત્તક (પરકૃત) સુખદુઃખાદિને પોતાના તથા બીજાના દ્વારા કૃત કર્મફળ સમજે છે.

પરન્તુ એક માત્ર નિયતિને જ સર્વ પદાર્થનું કારણ માનનાર પુરુષ તો એમ સમજે છે કે

હું જે કંઈ દુઃખ ભોગવું છું, શોક કરું છું કે આત્મનિંદા કરું છું, હું શારીરિક બળનો નાશ કરું છું, પીડા પામું છું, પરિતાપ પામું છું, એ સર્વ મારા કરેલા કર્મનું ફળ નથી તથા બીજા પુરુષો જે દુઃખ ભોગવે છે, શોક આદિથી સંતપ્ત પીડિત થાય છે એ પણ તેમનાથી થતાં કર્મોનું ફળ નથી (પરંતુ એ સર્વ નિયતિનો પ્રભાવ છે).

આ પ્રમાણે તે બુદ્ધિમાન પુરુષ પોતાના કે બીજાના નિમિત્તો થતાં દુઃખ આદિને વિશે એમ માને છે કે આ બધું નિયતિકૃત છે, કોઈ બીજા કારણથી નથી.

માટે હું (નિયતિવાદી) કહું છું કે પૂર્વ આદિ દિશાઓમાં નિવાસ કરતા જે ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓ છે તે સર્વ નિયતિના પ્રભાવથી જ ઔદારિક આદિ શરીરરચનાને પ્રાપ્ત કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ते एवं परियायमावज्जंति, ते एवं विवेगमावज्जंति, ते एवं विहाणमागच्छंति, ते एवं संगइयंति।

ते નિયતિના કારણે જ બાળક-યુવાન-વૃદ્ધ અવસ્થા (પર્યાય) ને પ્રાપ્ત કરે છે, તે નિયતિવશાત્ જ શરીરથી પૃથક્ (મૃત) થાય છે, તે નિયતિના કારણે જ કાણા, કુબડા આદિ અનેક પ્રકારની અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે, નિયતિનો આશ્રય લઈને જ અનેક પ્રકારનાં સુખદુઃખોને પ્રાપ્ત કરે છે.

उवेहाए णो एयं विप्पडिवेदेंति, तं जहा—किरिया ति वा-जाव-णिरए ति वा अणिरए ति वा।

(શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રી જંબુસ્વામીને કહે છે) આ પ્રમાણે નિયતિને જ સંપૂર્ણ સારાં-માઠાં કાર્યોનું કારણ માનનારા નિયતિવાદીઓ આગળ કહેલી વાતોને માનતા નથી તથા ક્રિયા, અક્રિયા, સ્વર્ગ-નરકાદિને પણ માનતા નથી.

एवं ते विरूवरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं विरूवरूवाइं कामभोगाइं समारभंति भोयणाए। एवामेव ते अणारिया विप्पडिवण्णा तं सद्दहमाणा-जाव-इति ते णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा कामभोगेसु विसण्णा।

આ પ્રમાણે તે નિયતિવાદના ચક્રમાં પડેલા લોકો અનેક પ્રકારના સાવદ્યકર્મોનું અનુષ્ઠાન કરી કામભોગોનો ઉપભોગ કરે છે. આ પ્રમાણે નિયતિવાદમાં શ્રદ્ધા રાખનારા અનાર્ય છે, ભ્રમમાં પડેલા છે. તેઓ નથી તો આ લોકના રહેતા કે નથી તો પરલોકના, પરન્તુ કામ-ભોગોમાં ફસાઈને કષ્ટ ભોગવે છે, દુઃખ પામે છે.

चउत्थे पुरिसजाते णियएवाइए त्ति आहिए।

આ ચતુર્થ પુરુષ નિયતિવાદીનું કથન થયું.

इच्चेते चत्तारि पुरिसजाता णाणापन्ना णाणाछंदा णाणासीला णाणादिट्ठी णाणारुई णाणारंभा णाणज्झवसाणसंजुत्ता पहीणपुव्वसंजोगा आरियं मग्गं असंपत्ता,

આ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત ચાર પુરુષો જુદી જુદી બુદ્ધિવાળા, વિભિન્ન અભિપ્રાયવાળા, વિભિન્ન આચારવાળા, પૃથક્ પૃથક્ દર્શનવાળા, અનેક રુચિવાળા, જુદા જુદા આરંભ ધર્માનુષ્ઠાનવાળા તથા વિભિન્ન અધ્યવસાય (પુરુષાર્થ) વાળા છે. તેઓએ માતા-પિતા આદિ ગૃહસ્થાશ્રમીય પૂર્વ સંયોગોને તો છોડી દીધા, પરન્તુ આર્યમાર્ગને (મોક્ષપથને) હજુ સુધી પામ્યા નથી.

इति ते णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा कामभोगेसु विसण्णा ![1]

—सूय.सु.२, अ.१, सु.६६३-६६६

માટે તેઓ નથી તો આ લોકના રહેતા, નથી તો પરલોકના રહેતા, પરંતુ વચ્ચે જ (સાંસારિક) કામભોગોમાં ફસાઈ જઈ કષ્ટ ભોગવે છે.

विविहा लोगरयण-परूवणा—

लोक रचनाना अनेक प्रकार—

३२३. इणमन्नं तु अण्णाणं इहमेगेसिमाहियं।
देवउत्ते अयं लोगे बंभउत्ते त्ति आवरे॥

૩૨૩. (પહેલાં બતાવેલાં અજ્ઞાનો સિવાય) બીજું અજ્ઞાન આ પણ છે...'આ લોકમાં [દાર્શનિક જગતમાં] કોઈએ કહ્યું છે કે આ લોક (કોઈ) દેવતા દ્વારા ઉત્પન્ન કરેલું છે અને કોઈ કહે છે કે બ્રહ્માએ બનાવેલું છે.'

---

१. आघायं पुण एगेसिं उववन्ना पुढो जिया। वेदयंति सुहं दुक्खं अदुवा लुप्पंति ठाणओ॥
न तं सयंकडं दुक्खं कओ अन्नकडं च णं। सुहं वा जइ वा दुक्खं सेहियं वा असेहियं॥
न सयं कडं णं अन्नेहिं वेदयन्ति पुढो जिया। संगतियं तं तहा तेसिं इहमेगेहिमाहियं॥
एवमेताइं जंपंता बाला पंडियमाणिणो। णियया-अणियये संतं अजाणंता अबुद्धिया॥
एवमेगे उ पासत्था ते भुज्जो विप्पगब्भिया। एवं उवट्ठिता संता ण ते दुक्खविमोक्खया॥

—सूय.सु.१, अ.१, उ.२, गा. १-५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ईसरेण कडे लोए पहाणाति तहावरे ।
जीवा-जीवसमाउत्ते सुह-दुक्खसमन्निए ॥

જીવ અને અજીવથી યુક્ત તથા સુખદુઃખથી સમન્વિત આ લોક ઈશ્વર દ્વારા રચાયેલું છે. (એવું કોઈ કહે છે) તથા બીજા (સાંખ્ય) કહે છે (આ લોક) પ્રધાન (પ્રકૃતિ) આદિ દ્વારા બનેલું છે.

सयंभुणा कडे लोए इति वुत्तं महेसिणा ।
मारेण संथुता माया तेण लोए असासते ॥

સ્વયંભૂએ (વિષ્ણુ અથવા કોઈ અન્યે) આ લોકને બનાવ્યો છે, એવું અમારા મહર્ષિએ કહ્યું છે. યમરાજે આ માયા રચી છે માટે આ લોક અશાશ્વત, અનિત્ય (પરિવર્તનશીલ) છે.

माहणा समणा एगे आह अंडकडे जगे ।
असो तत्तमकासी य अयाणंता मुसं वदे ॥

કેટલાક બ્રાહ્મણ અને શ્રમણો જગતને ઈંડામાંથી બનેલું કહે છે તથા (તેઓ કહે છે)—
'બ્રહ્માએ તત્ત્વ (પદાર્થ સમૂહ) બનાવેલ છે.' પરંતુ તત્ત્વને ન જાણનારા એ (અજ્ઞાની) મિથ્યા જ આવું કહે છે.

सएहिं परियाएहिं लोयं बूया कडे ति य ।
तत्तं ते ण विजाणंती ण विणासि कयाइ वि ॥

(પૂર્વોક્ત અન્ય દર્શની) પોતપોતાની કલ્પના અનુસાર આ લોકને બનાવેલો કહે છે, પરંતુ તેઓ (સર્વ અન્ય દર્શની) વસ્તુતત્ત્વને જાણતા નથી, કારણકે આ લોકનો કયારે પણ નાશ નથી.

असणुण्णसमुप्पादं दुक्खमेव विजाणिया ।
समुप्पादमयाणंता किह नाहिंति संवरं ॥
—सूय.सु.१, अ.१, उ.३, गा.५-१०

દુઃખ અમનોજ્ઞ અનુષ્ઠાનથી ઉત્પન્ન થાય છે-એ જાણી લેવું જોઈએ. દુઃખની ઉત્પત્તિનું કારણ ન જાણનારા લોકો દુઃખ રોકવાનો ઉપાય (સંવર) કેમ જાણી શકે ?

अकारकवाई—

अકારકવાદ—

३२४. कुव्वं च कारवं चेव सव्वं कुव्वं ण विज्जति ।
एवं अकारओ अप्पा एवं ते उ पगब्भिया ॥

३२४. આત્મા પોતે કોઈ ક્રિયા કરતો નથી, તેમ જ બીજા પાસે કરાવતો પણ નથી. આ બધી ક્રિયાનો કરનાર આત્મા નથી. આ પ્રમાણે આત્મા અકારક છે. આ પ્રમાણે તે (અકારકવાદી સાંખ્ય આદિ) (પોતાના મતની) પ્રરૂપણા કરે છે.

जे ते उ वाइणो एवं लोए तेसिं कुओ सिया ।
तमातो ते तमं जंति मंदा आरंभनिस्सिया ॥
—सूय.सु.१, अ.१, उ.१, गा.१३-१४

જો કે પૂર્વોક્તવાદી (તજ્જીવ-તચ્છરીરવાદી) તથા અકારકવાદી આ પ્રમાણે 'શરીરથી ભિન્ન આત્મા નથી' ઇત્યાદિ તથા 'આત્મા અકર્તા અને નિષ્ક્રિય છે' એમ કહે છે. તેમના મતમાં આ લોક (ચાતુર્ગતિક સંસાર કે પરલોક) કેવી રીતે ઘટી શકે ? વાસ્તવમાં તે મૂઢ અને આરંભમાં આસક્ત-વાદી એક (અજ્ઞાન) અંધકારથી નીકળી બીજા અંધકારમાં જાય છે.

एगप्पवाई—

એકાત્મવાદી—

३२५. जहा य पुढवीथूमे एगे नाणा हि दीसइ ।
एवं भो ! कसिणे लोए, विण्णू नाणा हि दीसए ॥

३२५. જેમ એક જ પૃથ્વી સ્તૂપ (પૃથ્વીપિંડ) અનેક રૂપોમાં દેખાય છે, હે જીવ ! એ જ પ્રમાણે સંપૂર્ણ લોકમાં (વ્યાપ્ત) આત્મા અનેક રૂપમાં દેખાય છે, અથવા (એક) આત્મરૂપ (આ) સંપૂર્ણ લોક અનેક રૂપોમાં દેખાય છે.

एवमेगे त्ति जंपंति, मंदा आरम्भणिस्सिया ।
एवं किच्चा सयं पावं, तिव्वं दुक्खं नियच्छइ ॥
—सूय.सु.१, अ.१, उ.१, गा.९-१०

આ પ્રમાણે કેટલાક મંદમતિ (અજ્ઞાની) 'આત્મા એક જ છે' એવું કહે છે, (પરંતુ) આરંભમાં આસક્ત રહેનાર વ્યક્તિ પાપકર્મ કરી સ્વયં એકલો જ દુઃખ ભોગવે છે (બીજા નહિ).

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आयछट्ठवाय—

३२६. संति पंच महब्भूता इहमेगेसि आहिता ।
आयछट्ठा पुणेगाऽऽहु आया लोगे य सासते ॥

दुहओ ते ण विणस्संति नो य उप्पज्जए असं ।
सव्वे वि सव्वहा भावा नियतीभावमागता ॥
—सुय. सु. १, अ. १, उ. १, गा. १५-१६

आत्मषष्ठवाद—

३२६. આ જગતમાં પંચમહાભૂત, અને છઠ્ઠો આત્મા છે. એવું કેટલાક વાદીઓએ પ્રરૂપ્યું કરી કહ્યું છે તથા 'આત્મા અને લોક શાશ્વત તથા નિત્ય છે.'

સહેતુક અને અહેતુક બન્ને પ્રકારથી પણ પૂર્વોક્ત છએ પદાર્થ નષ્ટ થતા નથી, તેમ જ અસત્-અવિદ્યમાન પદાર્થ કયારે પણ ઉત્પન્ન થતો નથી. બધા પદાર્થ સર્વથા નિયતભાવવાળા અર્થાત્ નિત્ય છે.

अवतारवायं—

३२७. सुद्धे अपावए आया इहमेगेसि आहितं ।
पुणो कीडा-पदोसेणं से तत्थ अवरज्झति ॥

इह संवुडे मुणी जाए पच्छा होति अपावए ।
वियडं व जहा भुज्जो नीरयं सरयं तहा ॥
—सुय. सु. १, अ. १, उ. ३, गा. ११-१२

अवतारवाद —

३२७. આ જગતમાં કેટલાકો (દાર્શનિકો કે અવતારવાદીઓ)નું મંતવ્ય છે કે આત્મા શુદ્ધ થઈને પાપરહિત થઈ જાય છે. ફરી તે રાગદ્વેષના કારણે ત્યાં જ [મોક્ષમાં જ] બંધાઈ જાય છે.

આ મનુષ્યભવમાં જે જીવ સંવૃત્ત-સંયમનિયમાદિમાં રત બની જાય છે અને પછી નિષ્પાપ બની જાય છે-જેમ રજરહિત નિર્મળ જળ ફરી સરજસ્ક મલિન થઈ જાય છે. તે જ પ્રમાણે તે [નિર્મળ નિષ્પાપ આત્મા પણ ફરી મલિન થઈ જાય છે.].

लोगवायसमिक्खा—

३२८. लोगावायं निसामेज्जा इहमेगेसि आहितं ।
विवरीतपण्णसंभूतं अण्णपण्णवुतिताणुयं ॥

अणंते णितिए लोए सासते ण विणस्सति ।
अंतवं णितिए लोए इति धीरोऽतिपासति ॥

अपरिमाणं विजाणाति इहमेगेसि आहितं ।
सव्वत्थ सपरिमाणं इति धीरोऽतिपासति ॥

जे केइ तसा पाणा चिट्ठन्ति अदु थावरा ।
परियाए अत्थि से अंजू तेण ते तस-थावरा ॥
—सूय. सु. १, अ. १, उ. ४, गा. ५-८

लोकवाद-समीक्षा

३२८. આ લોકમાં કેટલાક લોકોનું કહેવું છે કે લોકવાદ-પૌરાણિકવાદ અથવા લોકપ્રચલિત માન્યતાઓવાળી વાતો સાંભળવી જોઈએ. પરંતુ (વાસ્તવમાં) તે વિપરીત બુદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયેલો છે, તત્ત્વ વિરોધી પ્રજ્ઞા દ્વારા રચેલો છે અને તેમાં બીજા અવિવેકીઓની વાતનું અનુસરણ છે. તે જ લોકવાદ છે.

આ લોક અનંત છે, નિત્ય છે અને શાશ્વત છે. તેનો કદી નાશ થતો નથી અથવા આ લોક અંતવાન છે, સીમારહિત અને નિત્ય છે એમ વ્યાસ આદિ ધીર પુરુષોએ કહ્યું છે.

આ લોકમાં કેટલાકનું કહેવું એમ કે છે - કોઈ પુરુષ અસીમ પદાર્થોને જાણે છે છતાં સર્વજ્ઞ તો નથી જ. દેશ-કાળની અપેક્ષાએ તે ધીર પુરુષ -પરિમાણ સહિત - એક સીમા સુધી જાણે છે.

આ લોકમાં જેટલાં ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓ છે તેઓ અવશ્ય અન્યાન્ય પર્યાયમાં [પરિવર્તનમાં] જાય છે, [તેથી તે] ત્રસ જીવ મરીને સ્થાવર થાય છે અને સ્થાવર મરીને ત્રસ થાય છે.

पंचखंधवायं—

३२९. पंच खंधे वयंतेगे बाला उ खणजोइणो ।
अन्नो अणन्नो णेव हु हेउयं च अहेउयं ॥

पंच स्कंधवाद -

३२९. કેટલાક અજ્ઞાનીઓનું કહેવું એમ છે કે - આ સંસારમાં કેવળ પાંચ સ્કંધ જ છે અને તે સર્વે ક્ષણમાત્રસ્થિર રહેનારા છે. આ સ્કંધોથી ભિન્ન કે અભિન્ન ઉત્પન્ન થનાર આત્મા નામનો પૃથક્ પદાર્થ કોઈ છે જ નહિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुढवी आऊ तेऊ य तहा वाउ य एकओ ।
चत्तारि धाउणो रूवं एवमाहंसु जाणगा ॥
—सूय. सु.१, अ.१, उ.१, गा.१७-१८

બીજા (બૌદ્ધો)નું કથન છે કે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ એ ચાર ધાતુઓથી સંસાર બનેલો છે. આ ચાર ધાતુઓથી ભિન્ન આત્મા જેવો કોઈ પદાર્થ નથી.

स्व-स्व-प्रवाद-प्रशंसा और सिद्धि-लाभका दावा—

३३०. पयाणुवीति मेधावि बंभचेरे ण ते वसे ।
पुढो पावाउया सव्वे अक्खायारो सयं सयं ॥

સ્વ-સ્વ-પ્રવાદ-પ્રશંસા અને સિદ્ધિ-લાભના દાવા—

૩૩૦. બુદ્ધિમાન પુરુષ [આ અન્યતીર્થિકોનો વિચાર કરીને] એવો નિર્ણય કરે કે તેઓ બ્રહ્મની ચર્યામાં સ્થિર નથી તથા તેઓ બધા પોતપોતાના સિદ્ધાન્તોને જ ઉત્તમ બતાવે છે, તેની જ પ્રશંસા કરે છે (માટે તત્ત્વજ્ઞ પુરુષોએ તેઓના કથન પર આસ્થા ન રાખવી જોઈએ.)

सए सए उवट्ठाणे सिद्धिमेव ण अन्नहा ।
अहो वि होति वसवत्ती सव्वकामसमप्पिए ॥

(વિભિન્ન મતવાદીઓને) પોતપોતાના અનુષ્ઠાનથી જ સિદ્ધિ મળે છે, બીજાથી નહીં એવું કહ્યું છે. મોક્ષપ્રાપ્તિ પૂર્વે મનુષ્યે જિતેન્દ્રિય બનીને રહેવું જોઈએ તેથી આ આ લોક સંબંધી ઇષ્ટ કામભોગો પ્રાપ્ત થાય છે અને પરભવમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્ જે અમારા મતના અધીન થઈ જાય તો તેની સર્વ કામનાઓ પૂર્ણ થઈ જાય.

सिद्धा य ते अरोगा य इहमेगेसि आहितं ।
सिद्धिमेव पराकाउं सासए गढिया नरा ॥

આ સંસારમાં કેટલાક અન્યદર્શનીઓનું કહેવું છે કે અમારા દર્શન અનુસાર અનુષ્ઠાન કરીને જે સિદ્ધિ (રસસિદ્ધિ કે અષ્ટસિદ્ધિ) પ્રાપ્ત કરે છે તે સર્વ પ્રકારથી શારીરિક તેમજ માનસિક રોગોથી રહિત થઈ જાય છે. તે અન્યદર્શનીઓ આ પ્રમાણે ડીંગ હાંકતા કેટલીક સિદ્ધિઓને આગળ કરીને પોતાના દર્શનમાં ગ્રથિત [આસક્ત-ગ્રસ્ત-બંધાયેલા] રહે છે.

असंवुडा अणादीयं भमिहिंति पुणो पुणो ।
कप्पकालमुवज्जंति ठाणा आसुर किब्विसिय ॥
—सूय. सु.१, अ.१, उ.३, गा.१३-१६

તે અન્યદર્શનીઓ ઇન્દ્રિયવિજયથી રહિત હોવાથી વારંવાર અનાદિ સંસારમાં ભ્રમણ કરતા રહેશે. તેઓ બાળતપના પ્રભાવથી દેવગતિ પામશે તોપણ ચિરકાળ સુધી અસુરો-ભવનપતિ દેવો તથા કિલ્બિષક (નીચી જાતના દેવો) આદિ પર્યાયમાં ઉત્પન્ન થશે.

विविध वाद-निरसनं—

વિવિધવાદ નિરસન —

३३१. आगारभावसंता वि आरण्णा वा वि पव्वया ।
इमं दरिसणमावन्ना सव्वदुक्खा विमुच्चती ॥

૩૩૧. પૂર્વોક્ત સર્વે મતાવલંબી પોતપોતાના દર્શનને મુક્તિનું કારણ કહે છે. ચાહે કોઈ ઘરમાં નિવાસ કરનાર ગૃહસ્થ હોય કે વનમાં રહેનાર તાપસ હોય કે પ્રવ્રજ્યા ધારણ કરેલ મુનિ અથવા પર્વતની ગુફામાં રહેનાર હોય, જે કોઈ અમારા આ દર્શનને અંગીકાર કરે છે તે સર્વે દુઃખોથી મુક્ત થઈ જાય છે.

ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा ।
जे ते उ वाइणो एवं ण ते ओहंतराऽऽहिता ॥

તે પૂર્વોક્ત મતાવલંબી અન્ય દર્શનીઓ જ્ઞાનાવરણ આદિ કર્મોની સંધિને નહીં જાણતા, દુઃખોથી મુક્ત થવાનો પ્રયત્ન કરે છે. પરંતુ તે લોકો નથી તો ક્રિયામાં પ્રવૃત્ત રહેતા તથા નથી હોતા [ધર્મવેત્તા. આ રીતે [અફળવાદનું સમર્થન કરનારા] તે અન્યદર્શનીઓ સંસારનો (જન્મ-મરણની પરમ્પરાનો) પાર પામતા નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा।
जे ते उ वाइणो एवं ण ते संसारपारगा॥

ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा।
जे ते उ वाइणो एवं ण ते गब्भस्स पारगा॥

ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा।
जे ते उ वाइणो एवं ण ते जम्मस्स पारगा॥

ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा।
जे ते उ वाइणो एवं ण ते दुक्खस्स पारगा॥

ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा।
जे ते उ वादिणो एवं न ते मारस्स पारगा।

णाणाविहाइं दुक्खाइं अणुभवंति पुणो पुणो।
संसारचक्कवालम्मि वाहि-मच्चु-जराकुले॥

उच्चावयाणि गच्छंता गब्भमेस्संताऽणंतसो।
नायपुत्ते महावीरे एवमाह जिणोत्तमे॥
—सूय. सु.१. अ.१, उ.१, गा.१९-२७

ते પૂર્વોક્ત (અન્યતીર્થિકો) સન્ધિને જાણ્યા વિના જ (ક્રિયામાં પ્રવૃત્ત રહે છે.). તેમ જ તેઓ ધર્મને જાણતા નથી તેથી તે વાદીઓ સંસારનો પાર પામી શકતા નથી.

તે પૂર્વોક્ત (ચાર્વાક આદિ અન્યતીર્થિકો) સન્ધિને જાણ્યા વિના જ ક્રિયામાં પ્રવૃત્ત રહે છે. તેમ જ (મિથ્યાસિદ્ધાન્તને માનનારા) તેઓ ધર્મને જાણતા નથી તેથી તેઓ ગર્ભ (જન્મ)નો પાર પામી શકતા નથી.

તે (અન્યતીર્થિકો) સંધિને જાણ્યા વિના જ ક્રિયામાં પ્રવૃત્ત રહે છે, તેમજ ધર્મને જાણતા નથી માટે મિથ્યા પ્રરૂપણા કરે છે. તેથી તેઓ જન્મ-પરંપરાનો પાર પામી શકતા નથી.

તે અન્ય મતવાદીઓ સંધિને જાણ્યા વિના જ ક્રિયામાં પ્રવૃત્ત રહે છે, તેઓ ધર્મને જાણતા નથી અને મિથ્યા પ્રરૂપણા કરે છે તેથી તેઓ દુઃખોનો પાર પામતા નથી.

તે [અન્યતીર્થિકો] સંધિને જાણ્યા વિના જ ક્રિયામાં પ્રવૃત્ત રહે છે તેમજ તેઓ ધર્મને જાણતા નથી માટે તેઓ મિથ્યા પ્રરૂપણા કરે છે તેથી તેઓ મૃત્યુનો પાર પામી શકતા નથી.

તે [પૂર્વોક્ત મિથ્યા સિદ્ધાન્તની પ્રરૂપણા કરનાર વાદીઓ] મૃત્યુ, વ્યાધિ તથા જરાથી પરિપૂર્ણ આ સંસાર-ચક્રમાં વારંવાર વિવિધ પ્રકારનાં દુઃખો ભોગવ્યા કરે છે.

જ્ઞાતપુત્ર જિનોત્તમ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીએ કહ્યું છે, કે પૂર્વોક્ત નાસ્તિક આદિ (પોતાની મિથ્યા શ્રદ્ધા, મિથ્યા જ્ઞાન તથા મિથ્યા ચારિત્રના કારણે) ઊંચી નીચી ગતિઓમાં ભ્રમણ કરશે અને અનંત વાર (નિરંતર) ગર્ભવાસ પ્રાપ્ત કરશે.

मिच्छादंसणेहिं संसार परियट्टणं—

३३२. इच्चेयाहिं दिट्ठीहिं सातागारव-णिस्सिता।
सरणं ति मण्णमाणा सेवंती पावगं जणा॥

जहा आसाविणिं णावं जातिअंधो दुरूहिया।
इच्छेज्जा पारमागंतुं अंतरा य विसीयति॥

एवं तु समणा एगे मिच्छदिट्ठी अणारिया।
संसारपारकंखी ते संसारं अणुपरियट्टन्ति॥
—सूय. सु. १, अ. १, उ. २, गा. ३०-३२

મિથ્યાદર્શનોથી સંસારનું પરિભ્રમણ—

૩૩૨. પૂર્વોક્ત અન્યદર્શનીઓ પોતાના આ દર્શનને સ્વીકાર કરી સુખભોગ અને માન-મોટાઈમાં આસક્ત થઈ રહ્યા છે તથા પોતાના દર્શનને રક્ષણકર્તા માની પાપકર્મનું સેવન કરે છે.

જેમ કોઈ જન્માંધ પુરુષ છિદ્રવાળી નૌકા પર આરૂઢ થઈને પાર જવા ઇચ્છે છે, પરંતુ તે વચમાં જ ડૂબી જાય છે.

એ જ પ્રમાણે કેટલાક મિથ્યાદૃષ્ટિ અને અનાર્ય શ્રમણો સંસારને પાર કરવાની ઇચ્છા કરે છે, પરંતુ તે સંસારમાં જ પરિભ્રમણ કરે છે.

卐

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मिथ्यात्व अज्ञान अनाचरण–२

मिच्छादंसणस्स भेयप्पभेया—

३३३. मिच्छादंसणे दुविहे पन्नत्ते, तं जहा—
अभिगहियमिच्छादंसणे चेव
अणभिगहियमिच्छादंसणे चेव।

अभिगहियमिच्छादंसणे दुविहे पन्नत्ते तं जहा—

सपज्जवसिते चेव अपज्जवसिते चेव।

एवमणभिगहितमिच्छादंसणे वि।

सपज्जवसिते, अपज्जवसिते।

—ठाणं. अ.२, उ.१. सु.५९(५-७)

मिच्छत्तस्स भेयप्पभेया—

३३४. तिविहे मिच्छत्ते पण्णत्ते, तं जहा—
अकिरिया, अविणए, अन्नाणे।
अकिरिया तिविहा पण्णत्ता, तं जहा—
पओगकिरिया[1], समुदाणकिरिया[2],
अन्नाणकिरिया।
पओगकिरिया तिविहा पण्णत्ता, तं जहा—
मणपओगकिरिया, वइपओगकिरिया,
कायपओगकिरिया।
समुदाणकिरिया तिविहा पण्णत्ता, तं जहा—
अणंतरसमुदाणकिरिया[3] परंपरसमुदाण-
किरिया[4], तदुभयसमुदाणकिरिया[5]।
अन्नाणकिरिया तिविहा पण्णत्ता, तं जहा—
मतिअन्नाणकिरिया, सुयअन्नाणकिरिया,
विभंगअन्नाणकिरिया।
अन्नाणे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा—
देसऽण्णाणे[6], सव्वऽण्णाणे[7], भावऽण्णाणे[8]

—ठाणं.अ.३, उ.३, सु.१९३ (१–५, ७)

મિથ્યાત્વ અજ્ઞાન અનાચરણ–૨

મિથ્યા દર્શનના ભેદ-પ્રભેદ—

૩૩૩. મિથ્યા દર્શનના બે પ્રકાર કહ્યા છે. જેમ કે—
આભિગ્રહિક— (આ ભવમાં ગ્રહણ કરેલું મિથ્યાત્વ) અને અનાભિગ્રહિક (પૂર્વભવોથી આવેલું મિથ્યાત્વ).

આભિગ્રહિક મિથ્યાદર્શનના બે પ્રકાર કહ્યા છે. જેમ કે—
સપર્યવસિત (સાન્ત) અને અપર્યવસિત (અનંત).

અનાભિગ્રહિક મિથ્યા દર્શનના બે પ્રકાર કહ્યા છે. જેમ કે—
સપર્યવસિત અને અપર્યવસિત.

મિથ્યાત્વના ભેદ-પ્રભેદ—

૩૩૪. મિથ્યાત્વના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે. જેમ કે—
૧. અક્રિયા, ૨. અવિનય, ૩. અજ્ઞાન.

અક્રિયા મિથ્યાત્વના ત્રણ પ્રકાર કહ્યા છે. જેમ કે—
૧. પ્રયોગક્રિયા ૨. સમુદાનક્રિયા. ૩. અજ્ઞાનક્રિયા

પ્રયોગ ક્રિયા ત્રણ પ્રકારની કહી છે. જેમ કે—

૧-મનપ્રયોગ ક્રિયા, ૨-વચનપ્રયોગ ક્રિયા, ૩-કાય-પ્રયોગ ક્રિયા.

સમુદાન ક્રિયા ત્રણ પ્રકારની કહી છે. જેમ કે-
૧-અનન્તર સમુદાન ક્રિયા, ૨-પરમ્પરા સમુદાન ક્રિયા, ૩-તદુભય સમુદાન ક્રિયા.

અજ્ઞાન ક્રિયા ત્રણ પ્રકારની કહી છે. જેમ કે—

૧-મતિ અજ્ઞાન ક્રિયા, ૨-શ્રુત અજ્ઞાન ક્રિયા, ૩-વિભંગ અજ્ઞાન ક્રિયા.

અજ્ઞાન ત્રણ પ્રકારનાં કહ્યાં છે. જેમ કે—
૧-દેશ અજ્ઞાન, ૨-સર્વ અજ્ઞાન, ૩-ભાવ અજ્ઞાન.

---

૧. પ્રયોગક્રિયા આત્માની વીર્ય-શક્તિના વ્યાપારને કહે છે. મિથ્યાત્વી જીવનો પ્રયોગ અસમ્યક્ હોવાથી અક્રિય કહ્યો છે. અને તેનાથી જીવને કર્મ-બંધ થાય છે. આત્માની વીર્ય-શક્તિનો વ્યાપાર મન-વચન અને કાયાથી વ્યક્ત થાય છે. માટે પ્રયોગક્રિયાના આ ત્રણ ભેદ છે.

૨. સમુદાનક્રિયા – મન, વચન અને કાયાના વ્યાપારથી સંચિત કર્મરજના પ્રકૃતિબંધ વ. રૂપથી અથવા દેશઘાતિ અને સર્વઘાતિ રૂપથી વ્યવસ્થિત હોવું તે સમુદાનક્રિયા છે.

૩. અનંતર સમુદાન ક્રિયા – પ્રથમ સમયે થનારી ક્રિયા.

૪. પરંપરા સમુદાન ક્રિયા – બીજા સમયમાં થનારી ક્રિયા.

૫. તદુભય સમુદાન ક્રિયા – પ્રથમાપ્રથમ સમયમાં થનારી ક્રિયા.

૬. વિવક્ષિત દ્રવ્યના એક દેશને ન જાણવું તે દેશ-અજ્ઞાન છે.

૭. વિવક્ષિત દ્રવ્યને સર્વથા ન જાણવું તે સર્વ-અજ્ઞાન છે.

૮. વિવક્ષિત દ્રવ્યના પર્યાયને ન જાણવાં તે 'ભાવ-અજ્ઞાન' છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३३५. दसविधे मिच्छत्ते पण्णत्ते तं जहा—
१. अधम्मे धम्मसण्णा,
२. धम्मे अधम्मसण्णा,
३. उम्मग्गे मग्गसण्णा,
४. मग्गे उमग्गसण्णा,
५. अजीवेसु जीवसण्णा,
६. जीवेसु अजीवसण्णा,
७. असाहूसु साहुसण्णा,
८. साहूसु असाहुसण्णा,
९. अमुत्तेसु मुत्तसण्णा,
१०. मुत्तेसु अमुत्तसण्णा ।
—ठाणं. अ. १०, सु. ७३४

३३५. મિથ્યાત્વના દસ પ્રકાર કહ્યા છે.
૧-અધર્મને ધર્મ માનવો.
૨-ધર્મને અધર્મ માનવો.
૩-ઉન્માર્ગને સુમાર્ગ માનવો.
૪-સુમાર્ગને ઉન્માર્ગ માનવો.
૫-અજીવોને જીવો માનવા.
૬-જીવોને અજીવ માનવા.
૭-અસાધુઓને સાધુ માનવા.
૮-સાધુઓને અસાધુ માનવા.
૯-અમુક્તોને મુક્ત માનવા.
૧૦-મુક્તોને અમુક્ત માનવા.

अण्णउत्थियाणं दंसणपण्णवणा—

३३६. इहमेगेसिं आयारगोयरे णो सुणिसंते भवति । ते इह आरंभट्ठी, अणुवयमाणा हणपाणे, घातमाणा, हणतो यावि समणुजाणमाणा, अदुवा अदिन्नमाइयंति ।
आ. सु. १, अ. ८. उ. १, सु. २०० (क)

अन्यतीर्थिकोनी दर्शनप्रज्ञापना—

३३६. આ મનુષ્યલોકમાં કેટલાક સાધકોને આચાર-ગોચરનો પરિચય હોતો નથી. માટે તેઓ આરંભ કરતા હોય છે. તેઓ આ પ્રમાણે કહે છે કે-'પ્રાણીઓનો વધ કરો.' અથવા સ્વયં વધ કરે છે અને પ્રાણીઓનો વધ કરનારની અનુમોદના કરે છે.
આ પ્રમાણે આચરણ કરનારા તેઓ અદત્તનું ગ્રહણ કરે છે.
(તેઓ આ પ્રમાણે કહે છે.)

३३७. सुकडे ति वा दुकडे ति वा
कल्लाणे ति वा पावए ति वा
साहू ति वा असाहू ति वा
सिद्धी ति वा असिद्धी ति वा
निरए ति वा अनिरए ति वा ।
जमिणं विप्पडिवण्णा मामग धम्मे पण्णवेमाणा । पत्थ वि जाणह अकम्हा ।
आ. सु. १, अ. ८. उ. १, सु. २०० (ग)

३३७. સુકૃત છે, દુષ્કૃત છે.
કલ્યાણ છે, પાપ છે.
સાધુ છે, અસાધુ છે.
સિદ્ધિ છે, સિદ્ધિ નથી.
નરક છે, નરક નથી.
આ પ્રમાણે પરસ્પર વિરુદ્ધ વાદોને પ્રરૂપતા તેઓ પોતપોતાના ધર્મની પ્રરૂપણા કરે છે. એમની પૂર્વોક્ત પ્રરૂપણામાં કોઈ પણ હેતુ હોતો નથી એમ જાણો.

३३८. एवं तेसिं णो सुअक्खाते णो सुपण्णत्ते धम्मे भवति ।
आ. सु. १, अ. ८, उ. १, सु. २०१ (क)

३३८. આ પ્રમાણે એમનો ધર્મ ન તો યુક્તિ-સંગત હોય છે ન તો સુપ્રરૂપિત હોય છે.

मोहमूढस्स बोहप्पदाणं—

३३९. अदक्खुव दक्खुवाहितं, सद्दहसु अदक्खुदंसणा ।
हंदि हु सुनिरुद्धदंसणे, मोहणिज्जे कडेण कम्मुणा ॥
दुक्खी मोहे पुणो पुणो, निव्विंदेज्ज सिलोगपूयणं ।
एवं सहिते हि पासए, आयतुलं पाणेहिं संजते ॥
—सूय. सु. १, अ. २, उ. ३, गा. ११-१२

मोहमूढने बोधदान—

३३९. अदृष्टवत् [अंधतुल्य] पुरुष ! प्रत्यक्षदर्शी सर्वज्ञोक्त सिद्धान्तमां श्रद्धा करो. जेनी दृष्टि पोते करेलां मोहनीय कर्मना प्रभावथी अंध थई छे, ते ज सर्वज्ञोक्त आगम पर श्रद्धा राखतो नथी तेम जाणो.
दुःखी जीव वारंवार मोहने वश थाय छे, माटे साधु पोतानी स्तुति अने पूजनो त्याग करे. आ प्रमाणे ज्ञान, दर्शन, चारित्र संपन्न संयमी साधु बधां प्राणीओने पोताना आत्मा समान जुओ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મોહમૂઢસ્સ દુદ્દસા—

૩૪૦. પાસહ એગેઽવસીયમાણે અણત્તપણ્ણે ।

સે બેમિ—સે જહાવિ કુમ્મે હરએ વિણિવિટ્ઠ-ચિત્તે પચ્છણ્ણપલાસે, ઉમ્મમુગ્ગં સે ણો લભતિ ।

ભંજગા ઇવ સંનિવેસં નો ચયંતિ ।

એવં પેગે અણેગરૂવેહિં કુલેહિં જાતા રૂવેહિં સત્તા કલુણં થણંતિ, ણિદાણતો તે ણ લભંતિ મોક્ખં ।

અહ પાસ તેહિં ણેલેહિં આયત્તાએ જાયા—

ગંડી અદુવા કોઢી રાયંસી અવમારિયં ।
કાણિયં ઝિમિયં ચેવ કુણિતં ખુજ્જિતં તહા ॥

ઉદરિં ચ પાસ, મુઇં ચ સૂણિયં ચ ગિલાસિણિં ।
વેવઇં પીઢસપ્પિં ચ સિલિવયં મધુમેહાણિં ॥
સોલસ એતે રોગા અક્ખાયા અણુપુવ્વસો ।

અહ ણં ફુસંતિ આતંકા ફાસા ય અસમંજસા ॥૧૭૯ ।

મરણં તેસિં સપેહાએ ઉવવાયં ચયણં ચ ણચ્ચા
પરિપાગં ચ સપેહાએ તં સુણેહિં જહા તહા ।

સંતિ પાણા અંધા તમંસિ વિયાહિતા ।
તામેવ સઇં અસઇં અતિયચ્ચ ઉચ્ચાવચે ફાસે પડિસંવેદેતિ ।

મોહમૂઢની દુર્દશા—

૩૪૦. કેટલાક આત્મપ્રજ્ઞાથી રહિત થઈ સંયમના પથથી પતિત થઈ જાય છે તેઓને જુઓ, કેટલું દુઃખ ભોગવી રહ્યા છે!

હું કહું છું કે-જેમ કોઈ કાચબો છે. તેનું ચિત્ત સરોવરમાં લાગેલું છે. તે સરોવર શેવાળ અને કમળનાં પત્રોથી આચ્છાદિત છે. તે કાચબો ઉન્મુક્ત આકાશને જોવા માટે તળાવમાં વૃદ્ધ હોવાથી બહાર નીકળવાનો માર્ગ મેળવી શકતો નથી.

જેમ વૃક્ષ (ઠંડી, તાપ, તોફાન તથા પ્રહારોને સહતા હોવા છતાં પણ) પોતાના સ્થાનને છોડતાં નથી એ જ પ્રમાણે કેટલાક લોકો (અનેક સાંસારિક કષ્ટ, યાતના, દુઃખ વારંવાર ભોગવવા છતાં પણ) ગૃહવાસને છોડતા નથી.

એ જ પ્રમાણે ઘણા લોકો અનેક પ્રકારનાં [દરિદ્ર, સંપન્ન, મધ્યમવર્ગના] કુળોમાં જન્મ લે છે પરંતુ રૂપાદિ વિષયોમાં આસક્ત બની, અંતમાં દુઃખી થઈ કરુણ વિલાપ કરે છે. (છતાં પણ દુઃખોને છોડી શકતા નથી) માટે દુઃખનાં હેતુભૂત કર્મોથી તેઓ મુક્ત થઈ શકતા નથી.

વળી જુઓ, જીવ પોતપોતાનાં કર્મોનાં ફળ ભોગવવાના કારણે નિમ્નોક્ત રોગોના શિકાર બને છે.

૧-કોઈને કંઠમાળનો રોગ થાય છે. ૨-કોઈને કોઢ થાય છે. ૩-કોઈને ક્ષય રોગ થાય છે. ૪-કોઈને અપસ્માર-વાઈ થાય છે. ૫-કોઈને આંખનો રોગ થાય છે. ૬-કોઈને શરીરની જડતા-લકવો થાય છે. ૭-કોઈને હાથ, પગ વિકલ થાય છે. ૮-કોઈને કુબડાપણું થાય છે. ૯-કોઈને મુંગાપણું થાય છે. ૧૦-કોઈને પેટનો રોગ થાય છે. ૧૧-કોઈને સોજા ચડે છે. ૧૨-કોઈને ભસ્મક રોગથી અતિશય ભૂખ ઉત્પન્ન થાય છે. ૧૩-કોઈને કંપવા થાય છે. ૧૪-કોઈને પીઠ વળી જાય છે. ૧૫-કોઈના હાથપગ કઠોર થઈ જાય છે. ૧૬-કોઈને મધુમેહ ઉત્પન્ન થાય છે. આ પ્રમાણે સોળ મહારોગ કહ્યા છે.

આ સિવાય અન્ય [શૂળાદિ મારણાન્તિક] આતંક [દુઃસાધ્ય રોગ] અને અપ્રત્યાશિત [દુઃખોને] સ્પર્શે છે.

તેમજ જેમને રોગ નથી તેવા દેવને પણ જન્મ-મરણ થયા કરે છે. માટે કર્મવિપાકને જાણી કર્મોને દૂર કરવાં જોઈએ. એથી પણ વધુ કર્મના ફળને કહું છું તે સાંભળો.

(આ સંસારમાં) કર્મના વશથી જીવ અંધ-જ્ઞાનચક્ષુ રહિત બની ઘોર અંધકારમય સ્થાનોમાં વારંવાર જન્મ લે છે. તેને જ એક વાર અથવા અનેકવાર ભોગવે છે. તીવ્ર અને મંદ સ્પર્શોનું પ્રતિસંવેદન કરે છે, બુદ્ધોએ (તીર્થંકરોએ) આ તથ્યનું પ્રતિપાદન કર્યું છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बुद्धेहिं एवं पवेदितं ।
संति पाणा वासगा रसगा उदए उदयचरा आगासगामिणो

[બીજાં પણ અનેક પ્રકારનાં] પ્રાણી હોય છે. જેમ કે— [વર્ષજ-વર્ષાઋતુમાં ઉત્પન્ન થનારા દેડકાં આદિ], અથવા વાસક- [ભાષાલબ્ધિસંપન્ન દ્વીન્દ્રિયાદિ પ્રાણી.], રસજ-[રસમાં ઉત્પન્ન થનારા], રસગ [રસજ્ઞ સંજ્ઞી જીવ,], ઉદક - [એકેન્દ્રિય અપ્કાયિક જીવ,] અથવા પાણીમાં ઉત્પન્ન થનારા કૃમિ કે જલચર જીવ, આકાશગામી નભચર પક્ષી ઇત્યાદિ.

पाणा पाणे किलेसंति ।

આ પ્રાણીઓ પરસ્પર એકબીજાને પીડા આપે છે.

पाणा लोए महब्भयं ।

માટે લોકમાં મહાન્ ભય વર્તે છે તે તું જો !

बहुदुक्खा हु जंतवो ।

હે જીવ ! આમ સંસારમાં પ્રાણીઓના દુઃખની સીમા જ નથી.

सत्ता कामेहिं माणवा ।

મનુષ્ય કામભોગોમાં વિષયાસક્ત છે.

अबलेण वहं गच्छंति सरीरेण पभंगुरेण ।

આ નિર્બળ એવા શરીરના ક્ષણિક સુખ માટે અન્ય પ્રાણીના વધની ઇચ્છા કરે છે.

अट्टे से बहुदुक्खे इति बाले पकुव्वति ।

વેદનાથી પીડિત તે મનુષ્ય દુઃખ ભોગવે છે, માટે તે અજ્ઞાની પ્રાણીઓને કષ્ટ આપે છે.

एते रोगे बहू णच्चा आतुरा परितावए।

વિવેકહીનતાને કારણે ઘણાં દુઃખોને ભોગવનાર અજ્ઞાની જીવ શરીરમાં અનેક રોગને ઉત્પન્ન થયેલા જોઈને તેની ચિકિત્સામાં અનેક જીવોની હિંસા કરે છે.

णालं पास। अलं तवेतेहिं ।

પરંતુ એમ કરવાથી પણ રોગ મટતો નથી, માટે હે મુનિ ! તું એવી પ્રવૃત્તિ ન કર.

एतं पास मुणी ! महब्भया णातिवादेज्ज कंचणं ।

આ હિંસાને મહાભયરૂપ સમજીને કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા ન કર.

—आ. सु. १, अ. ६, उ. १. सु. १७८-१८०

छव्विहे विवादे—

વિવાદ-શાસ્ત્રાર્થના છ પ્રકાર—

३४१. छव्विहे विवादे पण्णत्ते, तं जहा—

३४१. વિવાદ-શાસ્ત્રાર્થના છ પ્રકાર કહ્યા છે જેમ કે-

१. ओसक्कइत्ता,

૧-ઓસક્કઇત્તા-વાદી જે તર્ક કરે એનો ઉત્તર ધ્યાનમાં ન આવવાથી સમય વ્યતીત કરવા માટે પ્રકૃત વિષયથી દૂર થવું (બીજા વિષય ઉપર ચડી જવું).

२. उस्सक्कइत्ता,

૨-ઉસ્સક્કઇત્તા-શાસ્ત્રાર્થની સંપૂર્ણ તૈયારી થતાં જ વાદીને પરાજિત કરવા માટે આગળ આવવું.

३. अणुलोमइत्ता,

૩ - અનુલોમઇત્તા - વિવાદાધ્યક્ષને પોતાને અનુકૂળ બનાવવો અથવા પ્રતિવાદીના પક્ષનું એકવાર સમર્થન કરી તેને પોતાને અનુકૂળ કરી લેવો.

४. पडिलोमइत्ता,

૪ - પડિલોમઇત્તા - શાસ્ત્રાર્થની સંપૂર્ણ તૈયારી હોવાથી વિવાદાધ્યક્ષ તથા પ્રતિપક્ષીની ઉપેક્ષા કરવી.

५. भइत्ता,

૫ - ભઇત્તા - વિવાદાધ્યક્ષની સેવા કરી તેને પોતાના પક્ષમાં કરવો.

६. भेलइत्ता ।

—ठाणं.अ.६, सु.५१२

૬ - ભેલઇત્તા - નિર્ણાયકોમાં પોતાના સમર્થકોનું બહુમાન કરવું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णउत्थियाणं चउरो वाया—

३४२. चत्तारि समोसरणाणिमाणि, पावादुया जाइं पुढो वयंति ।
किरियं अकिरियं विणयंति तइयं,
अण्णाणमाहंसु चउत्थमेव ॥
—सूय.सु.१, अ.१२, गा.१

अन्यतीर्थिकोना चार वाद—

३४२. परतीर्थिक मतवादी जे जुदा जुदा बताववामां आव्या छे, ते चार समवसरण-वाद अथवा सिद्धान्त आ प्रमाणे छे. - क्रियावाद, अक्रियावाद, विनयवाद अने अज्ञानवाद.

किरियावाईणं सद्धा—

३४३. प०—से किं तं किरिया-वाई यावि भवति ?

उ०—किरिया-वाई, भवति ।

तं जहा—आहिय-वाई, आहिय-पण्णे, आहिय-दिट्ठी,

सम्मा-वाई, निया-वाई, संति परलोग-वादी,

अत्थि इहलोगे, अत्थि परलोगे,
अत्थि माया, अत्थि पिया, अत्थि अरिहंता,
अत्थि चक्कवट्टी, अत्थि बलदेवा, अत्थि वासुदेवा,
अत्थि सुकड-दुक्कडाणं कम्माणं फल-वित्ति-विसेसे,
सुचिण्णा कम्मा सुचिण्णा फला भवंति,
दुचिण्णा कम्मा दुचिण्णा फला भवंति,
सफले कल्लाण-पावए,
पच्चायंति जीवा,
अत्थि नेरइया-जाव-अत्थि देवा अत्थि सिद्धी ।

से एवं वादी एवं पन्ने एवं दिट्ठि-छंद-राग-मिनिवट्ठे यावि भवइ ।
से भवइ महिच्छे-जाव-उत्तरगामिणेरइए सुक्क-पक्खिए, आगमेस्साणं सुलभबोहिए यावि भवइ ।

से तं किरिया वादी । —दसा.द.६, सु. १५-१६

क्रियावादीओनी श्रद्धा—

३४३. प्र. भंते ! क्रियावादी कोण छे ?

उ. जे अक्रियावादीथी विपरीत आचरण करे छे. जेम के - जे आस्तिकवादी छे, जेनी आस्तिक बुद्धि छे तथा आस्तिक दृष्टि छे.

जे सम्यक्त्ववादी छे, जे नित्य(मोक्ष)वादी छे तथा परलोकवादी छे.

जे एवुं माने छे के आ लोक छे, परलोक छे, माता छे, पिता छे, अरिहंत छे, चक्रवर्ती छे, बळदेव छे, वासुदेव छे.

सुकृत अने दुष्कृत कर्मोनी फळवृत्ति-विशेष होय छे. सुआचरित कर्म शुभ फळ आपे छे अने असद् आचरित कर्म अशुभ फळ आपे छे. कल्याण (पुण्य) अने पाप फळ-सहित छे अर्थात् पोते फळ आपे छे.

जीव परलोकमां जाय पण छे अने आवे पण छे.

नारकी छे, यावत् (तिर्यंच छे, मनुष्य छे), देव छे तथा सिद्धि (मुक्ति) छे. आ प्रमाणे मान्य करनाराओ आस्तिक-क्रियावादी कहेवाय छे.

आ प्रमाणे जे आस्तिकवादी छे, आस्तिक प्रज्ञ छे, अने आस्तिक दृष्टिथी (कदाच चारित्र मोहनीय कर्मना उदयथी) स्वच्छन्द छे. वळी ते राग एटले के प्रेम अने बुद्धिवाळा होवा छतां महान इच्छाओवाळा पण होय छे. अने आवी दशामां जो नारकायुनो बन्ध करे छे, तो ते उत्तर दिशावर्ती नरकमां उत्पन्न थाय छे. ते शुक्ल पाक्षिक थाय छे. अने आगामी काळमां सुलभबोधि थाय छे यावत् सुगतिने प्राप्त करता अंतमां मोक्षगामी थाय छे.

ते क्रियावादी छे.

एगंत किरियावाइ—

३४४. अहावरं पुरक्खायं किरियावाइदरिसणं ।
कम्मचिंतापणट्ठाणं संसारपरिवड्ढणं ॥

ऐकान्त क्रियावादी —

३४४. हवे बीजुं ऐकान्त क्रियावादीओनुं दर्शन छे. कर्मनी चिन्ताथी रहित ते ऐकान्त क्रियावादीओनुं दर्शन जन्म-मरणरूप संसार वधारनारुं छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जाणं काएण णाउट्टी अबुहो जं च हिंसती।
पुट्ठो संवेदेति परं अवियत्तं खु सावज्जं॥

જે વ્યક્તિ જાણવા છતાં મનથી હિંસા કરે છે, પરન્તુ શરીરથી છેદન-ભેદનાદિ ક્રિયારૂપ હિંસા કરતો નથી, તથા જે અજાણતાં (શરીરથી) હિંસા કરી લે છે, તે સ્પર્શ માત્રથી (અલ્પ-માત્રામાં) કર્મબંધનું ફળ ભોગવે છે. વાસ્તવમાં તે સાવદ્ય (પાપ) કર્મ અવ્યક્ત-અસ્પષ્ટ-અપ્રકટ હોય છે.

संतिमे तओ आयणा जेहिं कीरति पावगं।
अभिकम्माय पेसाय मणसा अणुजाणिया॥

ક્રિયાવાદીઓના મતાનુસાર કર્મબંધનાં ત્રણ કારણ છે, જેનાથી પાપકર્મોનો ઉપચય થાય છે - ૧ - કોઈ પ્રાણીને મારવા માટે તેના પર આક્રમણ કરવું. ૨-બીજાને આદેશ આપીને પ્રાણીનો ઘાત કરાવવો. ૩-પ્રાણીનો ઘાત કરનારની મનથી અનુમોદના કરવી,

एए उ तओ आयणा जेहिं कीरति पावगं।
एवं भावविसोहिए णिव्वाणमभिगच्छती॥

એ ત્રણ આદાન છે, જેના દ્વારા પાપકર્મ કરવામાં આવે છે. પરન્તુ જ્યાં ભાવની વિશુદ્ધિ છે અર્થાત્ (એ ત્રણ નથી) ત્યાં કર્મબંધ થતો નથી, અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે.

पुत्तं पिता समारंभ आहारट्ठमसंजए।
भुंजमाणो य मेधावी कम्मुणा नोवलिप्पति[1]॥

જેવી રીતે અસંયમી પિતા વિપત્તિ વેળાએ પુત્રને મારીને રાગ-દ્વેષ રહિત થઈ તેનું માંસ ખાય તો પણ તે કર્મથી લિપ્ત થતો નથી. તે પ્રમાણે રાગદ્વેષ રહિત સ્થિતપ્રજ્ઞ સાધુ [માંસ ખાવા છતાં] પણ કર્મથી લિપ્ત થતો નથી.

मणसा जे पउस्संति चित्तं तेसिं न विज्जती।
अणवज्जं अतहं तेसिं ण ते संवुडचारिणो॥
—सूय.सु.१, अ.१, उ.२, गा.२४-२९

[અન્યતીર્થિકોનું ઉપર્યુક્ત કથન યોગ્ય નથી, કારણ કે] જે લોકો મનથી (કોઈ પ્રાણી પર) રાગ-દ્વેષ કરે છે, તેનું મન શુદ્ધ હોતું નથી. અને અશુદ્ધ મનવાળા સંવરમાં પ્રવૃત્તિ કરનાર હોતા નથી. તેનું આ કથન મિથ્યા છે કે કેવળ મનથી પાપ કરનારને કર્મબંધ થતો નથી. વાસ્તવિક રીતે એ જ કર્મબંધનનું પ્રધાન કારણ છે.

एगंत किरियावायस्स सम्मं किरियावायस्स परूवगा—

એકાન્ત ક્રિયાવાદ અને સમ્યક્ ક્રિયાવાદ પ્રરૂપક-

३४५. ते एवमक्खंति समेच्च लोगं,
तहा तहा समणा माहणा य।
सयंकडं णण्णकडं च दुक्खं,
आहंसु विज्जाचरणं पमोक्खं॥

३४५. [અહીં ક્રિયાવાદીઓનો મત બતાવે છે. ક્રિયાવાદી જ્ઞાનનો નિષેધ કરીને ફક્ત ક્રિયાથી જ સ્વર્ગ-મોક્ષ માને છે, શાસ્ત્રકાર કહે છે]- કોઈ શાક્યાદિ શ્રમણ તથા બ્રાહ્મણ પોતપોતાના અભિપ્રાય પ્રમાણે લોકને જાણીને ક્રિયા પ્રમાણે ફળ મળવાનું કહે છે.

ते चक्खु लोगंसिह णायगा तु,
मग्गाऽणुसासंति हितं पयाणं।
तहा तहा सासयमाहु लोए,
जंसी पया माणव! संपगाढा॥

તથા (તેઓ એવું પણ કહે છે કે) દુઃખ પોતાની ક્રિયાથી થાય છે, બીજાની ક્રિયાથી થતું નથી. પરંતુ તીર્થંકર દેવોએ કહ્યું છે કે મોક્ષ, જ્ઞાન અને ક્રિયા બન્નેથી મળે છે, એકલી ક્રિયાથી નહિ.

આ લોકમાં તીર્થંકર ભગવાન ચક્ષુ સમાન છે. અને લોકના નાયક છે. તેઓ પ્રજાઓને હિતકર જ્ઞાનાદિરૂપ મોક્ષના માર્ગનો ઉપદેશ આપે છે

१. આ કથન એકાન્તક્રિયાવાદીઓ (મિથ્યાત્વીઓ)નું છે. એટલે જૈનાગમ એ કથન સાથે સંમત નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अने शिक्षा आपे छे. हे मानव ! जेमजेम मिथ्यात्व वधे छे, तेमतेम संसार वधतो जाय छे. जे संसारमां (नारक, तिर्यंच, मनुष्य अने देवता रूपे) प्राणीओ निवास करे छे.

जे रक्खसा वा जमलोइया वा,
जे वा सुरा गंधव्वा य काया ।
आगासगामी य पुढोसिया य,
पुणो पुणो विप्परियासुवेंति ॥

જે રાક્ષસો છે, જે યમલોકમાં રહેનાર (નારકો) છે, તથા જે ચારે નિકાયના દેવો છે અથવા જે દેવ ગાંધર્વ છે તથા પૃથ્વીકાય આદિ છ કાય છે, જે આકાશગામી (વિદ્યાધર) તથા પક્ષી આદિ છે અને ભૂમિચર (પૃથ્વી પર રહેનારા) છે તે બધાં પ્રાણીઓ પોતપોતાના કર્મ પ્રમાણે સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

जमाहु ओहं सलिलं अपारगं,
जाणाहि णं भवगहणं दुमोक्खं ।
जंसी विसन्ना विसयंगणाहिं
दुहतो वि लोयं अणुसंचरंति ॥

તીર્થંકરો, ગણધરો આદિએ આ સંસારને સ્વયંભૂરમણની જેમ અપાર (દુસ્તર) કહ્યો છે. તેથી આ ગહન સંસારને દુર્મોક્ષ (દુઃખથી છુટકારો પામી શકાય એવો) સમજો.

આ સંસારમાં વિષય અને સ્ત્રીમાં આસક્ત જીવ વારંવાર સ્થાવર અને જંગમ અથવા આકાશાશ્રિત અને પૃથ્વી-આશ્રિત રૂપથી અથવા વેશમાત્રથી પ્રવ્રજ્યાધારી હોવાથી અને અવિરતિના કારણે આ લોકથી પરલોકમાં બન્ને ભેદો દ્વારા ભ્રમણ કરે છે.

ण कम्मुणा कम्म खवेंति बाला,
अकम्मुणा उ कम्म खवेंति धीरा ।
मेधाविणो लोभमयावतीता,
संतोसिणो णो पकरेंति पावं ॥

અજ્ઞાની જીવો પાપયુક્ત કર્મ કરીને એ પૂર્વકૃત કર્મોનો ક્ષય કરી શકતા નથી. અકર્મ દ્વારા (આશ્રવ કર્મને રોકીને અંતે શૈલેશી અવસ્થામાં) ધીર (મહાસત્ત્વશાળી) સાધકો કર્મનો ક્ષય કરે છે. મેધાવી સાધકો લોભમય (પરિગ્રહ) કાર્યોથી દૂર રહે છે. તે સંતોષી બની પાપકર્મ કરતા નથી.

ते तीत-उप्पण्णमणागताइं,
लोगस्स जाणंति तहागताइं ।
णेतारो अण्णेसि अणण्णणेया,
बुद्धा हु ते अंतकडा भवंति ॥

તે વીતરાગ મહાપુરુષો લોભના ત્યાગી, સંતોષી અને પાપકર્મથી નિવૃત્ત હોય છે, તેઓ જીવોના ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યના ભાવોને યથાર્થ રૂપે જાણે છે, તેઓ બીજા જીવોને સંસાર-સાગર પાર કરવા માટે નેતા બને છે, પરંતુ તેમનો કોઈ નેતા હોતો નથી. તે જ્ઞાની પુરુષો સંસારનો અંત કરે છે.

ते णेव कुव्वंति न कारवेंति,
भूताभिसंकाए दुगुंछमाणा ।
सया जता विप्पणमंति धीरा,
विण्णत्तिवीरा य भवंति एगे ॥
—सूय.सु.१, अ.१२, गा.११-१७

તે (પ્રત્યક્ષજ્ઞાની અથવા પરોક્ષજ્ઞાની તત્ત્વજ્ઞ પુરુષો) પૂર્વે કહેલા સાધુઓ જીવહિંસાના ભયથી સ્વયં પાપ કરતા નથી અને બીજા પાસે કરાવતા નથી, પરંતુ કર્મનું વિદારણ કરવામાં નિપુણ, તે સદા પાપના અનુષ્ઠાનથી નિવૃત્ત રહીને સંયમાનુષ્ઠાનનું પાલન કરે છે. પણ કેટલાક અન્યદર્શની માત્ર જ્ઞાનથી જ (વિજ્ઞપ્તિથી જ) વીર બને છે, ક્રિયાથી નહિ.

सम्मकिरियावायस्स पडिवायका पालगा य—

સમ્યક્ ક્રિયાવાદના પ્રતિપાદક અને અનુગામી—

३४६. डहरे य पाणे वुड्ढे य पाणे,
ते आतओ पासति सव्वलोए ।

૩૪૬. આ સંપૂર્ણ જગતમાં નાના નાના શરીરવાળા (કંથવા આદિ) પ્રાણીઓ પણ છે. મોટા મોટા

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उवेहति लोगमिणं महंतं,
बुद्धऽप्पमत्तेसु परिव्वएज्जा ॥

स्थूळ शरीरवाळा (हाथी आदि) प्राणीओ पण छे. सम्यक्रवादी सुसाधु ते बधाने पोताना आत्मानी जेम समजे छे, जुओ छे अने जाणे छे, एटलुं ज नहि पण आ लोकने महान अथवा अनंत जीवोथी व्याप्त समजे छे. एवुं समजीने ज्ञानी पुरुष संयमपरायण मुनि पासे दीक्षित थाय छे.

जे आततो परतो यावि णच्चा,
अलमप्पणो होति अलं परेसिं ।
तं जोतिभूतं च सताऽऽवसेज्जा,
जे पाउकुज्जा अणुवीयि धम्मं ॥

जे सम्यक् क्रियावादी साधक पोतानी मेळे के बीजा (तीर्थंकर, गणधर आदि) पासेथी जीवादि पदार्थोने जाणी अन्य जिज्ञासुओ के मुमुक्षुओने उपदेश आपे छे, ते पोतानी के बीजानी रक्षा के उद्धार करवामां समर्थ होय छे. जे जीवोनी कर्म परिणतिनो अथवा सद्धर्म (श्रुत चारित्र रूप धर्म के क्षमादि दसविध श्रमणधर्म तथा श्रावकधर्म)-नो विचार करी, चिन्तन करी धर्मतत्त्वने प्रकाशे छे एवा ज्योति स्वरूप मुनिना सान्निध्यमां हंमेशां निवास करवो जोईओ.

अत्ताण जो जाणति जो य लोगं,
आगइं च जो जाणइ णागइं च ।
जो सासयं जाणइ असासयं च,
जाती मरणं च जणोववातं ॥
अहो वि सत्ताण विउट्टणं च,
जो आसवं जाणति संवरं च,
दुक्खं च जो जाणति निज्जरं च ।
सो भासितुमरिहति किरियवादं ॥

जे पोताना आत्माने जाणे छे, जे लोकने तथा जीवोनी गति अने अनागति (सिद्धि)ने जाणे छे, ओ ज प्रमाणे जे शाश्वत (मोक्ष) अने अशाश्वत (संसार)ने तथा जन्म-मरण अने प्राणीओनी अनेक गतिओमां गमनने जाणे छे, तथा अधोलोक (नरक आदि) ना जीवने पण अनेक प्रकारनी पीडा थाय छे एवुं जे जाणे छे, अने जे आश्रव (कर्मोनुं आगमन) अने संवरने (कर्मोनो निरोध) जाणे छे तथा जे दुःख अने निर्जराने जाणे छे, ओ ज सम्यक् क्रियावादी साधक क्रियावादने सम्यक् प्रकारथी बतावी शके छे.

सद्देसु रूवेसु असज्जमाणे,
गंधेसु रसेसु अदुस्समाणे ।
णो जीवियं णो मरणाभिकंखी,
आदाणगुत्ते वलयाविमुक्के ॥
—सूय.सु.१, अ.१२, गा.१८-२२

सम्यक्रवादी साधु मनोज्ञ शब्द अने रूपमां आसक्त न थाय, अमनोज्ञ गंध अने रसमां द्वेष न करे तथा तेओ जीवन जीववानी आकांक्षा न करे तथा न [परीषह अने उपसर्गोथी पीडित थवाथी] मृत्युनी ईच्छा करे, परंतु आदानगुप्त (संयमथी सुरक्षित)तथा मायाथी विमुक्त थईने रहे.

अकिरियावाइ सरूवं—

३४७. अकिरियावाइ-वण्णणं, तं जहा—अकिरिया यावि भवइ नाहिय-वाई, नाहिय-पण्णे, नाहिय -दिट्ठी,
णो सम्मवाई, णो णितियवादी णं संति परलोगवाई,
णत्थि इह लोए, णत्थि पर लोए, णत्थि माया, णत्थि पिया, णत्थि अरिहंता, णत्थि चक्कवट्टी, णत्थि बलदेवा, णत्थि वासुदेवा, णत्थि णिरया, णत्थि णेरइया,
णत्थि सुकड-दुक्कडाणं फलवित्ति-विसेसो,
णो सुचिण्णा कम्मा सुचिण्णफला भवंति,

अक्रियावादीनुं स्वरूप —

३४७. जे अक्रियावादी छे, अर्थात् जीवादि पदार्थोना अस्तित्वनो अपलाप करे छे, नास्तिकवादी छे, नास्तिक बुद्धिवाळो छे, नास्तिक दृष्टि राखे छे.

जे सम्यक्रवादी नथी, नित्यवादी नथी, जे क्षणिकवादी छे तथा परलोकवादी नथी.

जे एवुं कहे छे के आ लोक नथी, माता नथी, पिता नथी, अरिहंत नथी, चक्रवर्ती नथी, नरक नथी, नारकी नथी.

सुकृत अने दुष्कृत कर्मोनुं फळ-विशेष होतुं नथी.
के-सुचीर्ण[सम्यक् प्रकारना आचरण रूप] कर्म सुचीर्ण-(शुभ) फळ आपतुं नथी.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णो दुच्चिण्णा कम्मा दुच्चिण्णाफला भवंति,

अफले कल्लाण-पावए, णो पच्चायंति जीवा,
णत्थि णिरयगई, तिरियगई, मणुस्सगई, देवगई,
णत्थि सिद्धि,

से एवं वादी, एवं पण्णे, एवं दिट्ठी,
एवं छंद-रागाभिनिविट्ठे यावि भवई ।

से भवति महिच्छे, महारंभे, महापरिग्गहे,
अहम्मिए, अहम्माणुए, अहम्मसेवी, अहम्मिट्ठे,
अहम्मक्खाइ, अहम्मरागी, अहम्मपलोई,
अहम्मजीवी, अहम्म-पलज्जणे, अहम्म-सील-
समुदायारे, अहम्मेणं चेव वित्तिं कप्पेमाणे
विहरइ ।
"हण, छिंद, भिंद" विकत्तए,

लोहियपाणी चंडे, रुद्दे, खुद्दे, असमिक्खियकारी,
साहस्सिए,

उक्कंचण-वंचण-माया-नियडि-कूड-कवड-साइ-
संपओग-बहुले,

दुस्सीले, दुप्परिचए, दुच्चरिए, दुरणुणेए,
दुव्वए, दुप्पडियाणंदे,

निस्सीले, निव्वए, निग्गुणे, निम्मेरे, निप्पच्च-
क्खाण-पोसहोववासे असाहू ।

—दसा द.६, सु.३-५

दुचीर्ण [કુત્સિત પ્રકારનું આચરણ કર્યું] કર્મ-દુચીર્ણ [અશુભ] ફળ આપતું નથી.

કલ્યાણ [શુભ] કર્મ અને પાપકર્મ ફળ-રહિત હોય છે. જીવો પરલોકમાં જઈ ઉત્પન્ન થતા નથી. નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવ આ ચાર ગતિઓ નથી, સિદ્ધિ, મુક્તિ જેવું કશું જ નથી.

જે આ પ્રમાણે કહેનારા છે, આ પ્રમાણેની પ્રજ્ઞાવાળા છે, આ પ્રમાણેની દૃષ્ટિવાળા છે, જે આ પ્રકારની ઇચ્છા કે લોભ અને રાગથી તીવ્ર અભિનિવેશ કે કદાગ્રહ સંપન્ન છે તે મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ છે.

એવા મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ મહાઇચ્છાવાળા, મહારંભી, મહાપરિગ્રહી, અધાર્મિક, અધર્માનુગામી, અધર્મસેવી, અધર્મિષ્ઠ, અધર્મ ખ્યાતિવાળા, અધર્માનુરાગી, અધર્મદ્રષ્ટા, અધર્મજીવી, અધર્મમાં અનુરક્ત રહેનારા, અધાર્મિક શીલ-સ્વભાવવાળા, અધાર્મિક આચરણવાળા અને અધર્મમાં જ આજીવિકા ચલાવનારા હોય છે.

તે (મિથ્યાદૃષ્ટિ નાસ્તિક આજીવિકા માટે બીજાને) કહે છે-"જીવોને મારો, તેનાં અંગોનું છેદન કરો, મસ્તક, પેટ આદિનું ભેદન કરો, કાપો, (આનો અંત કરો." તે પોતે જ જીવોનો અંત કરે છે.)

તેના હાથ લોહીથી ખરડાયેલા રહે છે. તે ચંડ, રૌદ્ર અને ક્ષુદ્ર હોય છે. તે વિચાર્યા વિના કાર્ય કરે છે, સાહસી હોય છે.

લોકો પાસેથી લાંચ-રુશ્વત લે છે. છેતરપીંડી, માયા, નિકૃતિ, છળ, કુડ, કપટ અને સાતિ સંપ્રયોગમાં (માયા-જાળ-બીછાવવામાં) અત્યંત કુશળ હોય છે.

તે દુઃશીલ હોય છે, દુષ્ટજનોનો પરિચય રાખે છે, દુશ્ચરિત હોય છે, દારુણસ્વભાવી હોય છે, હિંસા-પ્રધાન મતોને ધારણ કરે છે, દુષ્કૃત્યો કરવા અને સાંભળવામાં તેને આનંદ થાય છે અથવા ઉપકારીની સાથે કૃતઘ્નતા કરી આનંદ માને છે.

તે શીલ રહિત હોય છે, વ્રત રહિત હોય છે, પ્રત્યાખ્યાન અને પૌષધોપવાસ કરતો નથી અર્થાત્ શ્રાવક-મતોથી રહિત અસાધુ હોય છે.

अकिरियावाइणं समिक्खा—

३४८. लवावसंकी य अणागतेहिं,
णो किरियामाहंसु अकिरियआया।

सम्मिस्सभावं सगिरा गिहीते,
से मुम्मुई होति अणाणुवादी ।

અક્રિયાવાદીઓની સમીક્ષા—

૩૪૮. (ઉત્તરાર્ધ) તે જ પ્રમાણે લવ એટલે કે કર્મબંધની આશંકા કરનારા અક્રિયાવાદી ભૂત અને ભવિષ્યકાળ વડે વર્તમાનને ઉડાવીને ક્રિયાનો નિષેધ કરે છે.

તે (પૂર્વોક્ત અક્રિયાવાદી) નાસ્તિક જે પદાર્થોનો નિષેધ કરે છે, તેનું અસ્તિત્વ સ્વીકારી લે છે તથા પદાર્થની સત્તા અને અસત્તા બન્નેથી મિશ્રિત (પદાર્થનું અસ્તિત્વ અને નાસ્તિત્વ બન્ને

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मिश्रित विरुद्ध) पक्षनो पण स्वीकार करे छे. तेओ स्याद्वादीना वचननो अनुवाद करवामां (भेवडावववामां) पण असमर्थ होई मूक बनी जाय छे.

इमं दुपक्खं इममेगपक्खं
आहंसु, छलायतणं च कम्मं ॥

तेओ पोताना पक्षने प्रतिपक्ष रहित अने परमतने प्रतिपक्ष सहित बतावे छे. तेओ स्याद्वादीनां साधनोनुं खंडन करवा माटे वाइछळनो प्रयोग करे छे.

ते एवमक्खंति अबुज्झमाणा,
विरूवरूवाणि अकिरियाता ।
जमादिदित्ता बहवो मणूसा,
भमंति संसारमणोवतग्गं ॥

वस्तुस्वरूपने नहि जाणनार ते अक्रियावादीओ विविध प्रकारनां शास्त्रोनुं कथन करे छे, जे शास्त्रनो आश्रय लईने घणा मनुष्यो अनंतकाळ सुधी संसारमां भ्रमण करे छे.

णाइच्चो उदेति ण अत्थमेति,
ण चंदिमा वड्ढती हायती वा।
सलिला ण संदंति ण वंति वाया,
वंझे णियते कसिणे हु लोए ॥

सर्व शून्यतावादी (अक्रियावादी) कहे छे के सूर्य ऊगतो के अस्त थतो नथी. तेम चंद्र वधतो नथी के घटतो नथी. तेवी ज रीते पाणी वहेतुं नथी अने हवा वाती नथी. आ संपूर्ण जगत अर्थशून्य, मिथ्या अने शून्यरूप छे.

जहा य अंधे सह जोतिणा वि,
रूवाइं णो पस्सति हीणनेत्ते ।
संतं पि ते एवमकिरियआता,
किरियं ण पस्संति निरुद्धपण्णा ॥

जेम आंधळ मनुष्य दीपक साथे होवा छतां नेत्रहीन होवाना कारणे घट पट पदार्थोने जोई शकतो नथी, ते प्रमाणे जेनी प्रज्ञा ज्ञानावरणना कारणे रुंधायेली छे, एवा बुद्धिहीन अक्रियावादीओ सन्मुख विद्यमान क्रियाने पण जोई शकता नथी.

संवच्छरं सुविणं लक्खणं च,
निमित्तं देहं उप्पाइयं च ।
अट्ठंगमेत्तं बहवे अहित्ता,
लोगंसि जाणंति अणागताइं ॥

जगतमां घणा लोको संवत्सर (ज्योतिष शास्त्र), स्वप्नशास्त्र (शुभ अशुभ स्वप्नोनुं फळ बतावनारुं शास्त्र), लक्षणशास्त्र (शरीरनां स्वस्तिक आदि चिह्नोनुं फळ बतावनार शास्त्र), निमित्त (शकुन शास्त्र), देहशास्त्र (शरीरना तल-मसा आदिनुं फळ बतावनार), उत्पात (आकाशमां शुभाशुभ बतावनार), भूमिकंप तथा उल्कापात आदि बतावनार श्रुत – ए अष्टांग निमित्त शास्त्रोनुं अध्ययन करीने भविष्यमां थनारी वातोने जाणे छे, (पण शून्यवादीओ तो आटलुं पण जाणता नथी.)

केई निमित्ता तहिया भवंति,
केसिंचि तं विप्पडिएति णाणं ।
ते विज्जभावं अणहिज्जमाणा,
आहंसु विज्जापलिमोक्खमेव ॥
—सूय.सु.१, अ.१२, गा. ४–१०

कोई निमित्तवेत्तानुं ज्ञान तो सत्य होय छे, तो कोई निमित्तवेत्तानुं ज्ञान विपरीत होय छे. आवुं जोईने विद्यानुं अध्ययन नहि करीने अक्रियावादीओ विद्याना त्यागमां ज कल्याण बतावे छे.

अकिरियवाइस्स मिच्छादंडप्पओगो—

अक्रियावादीनो मिथ्या दंड प्रयोग –

३४९. १. सव्वाओ पाणाइवायाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

३४९. (क) १ – ते जीवनपर्यंत सर्व प्रकारना प्राणातिपात (जीव-घात)थी अप्रतिविरत रहे छे अर्थात् सर्व प्रकारनी जीव-हिंसा करे छे.

२. सव्वाओ मुसावायाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

२ – यावज्जीवन सर्व प्रकारना मृषावादथी अप्रतिविरत रहे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. सव्वाओ अदिन्नादाणाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૩ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના અદત્તાદાનથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

४. सव्वाओ मेहुणाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૪ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના મૈથુન-સેવનથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

५. सव्वाओ परिग्गहाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૫ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના પરિગ્રહથી અપ્રતિવિરત રહે છે અર્થાત્ ત્યાગ કરતા નથી.

६. सव्वाओ कोहाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૬ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના ક્રોધથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

७. सव्वाओ माणाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૭ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના માનથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

८. सव्वाओ मायाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૮ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારની માયાથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

९. सव्वाओ लोभाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૯ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના લોભથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

१०. सव्वाओ पेज्जाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૧૦ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના પ્રેય (રાગ)થી અપ્રતિવિરત રહે છે.

११. सव्वाओ दोसाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૧૧ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના દ્વેષથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

१२. सव्वाओ कलहाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૧૨ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના કલેશથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

१३. सव्वाओ अब्भक्खाणाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૧૩ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના અભ્યાખ્યાનથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

१४. सव्वाओ पिसुण्णाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૧૪ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના પૈશુન્ય (ચાડી ચુગલી) થી અપ્રતિવિરત રહે છે.

१५. सव्वाओ परपरिवायाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૧૫ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના પર-પરિવાદ (લોકો દ્વારા પીઠ પાછળ થતી નિંદા) કરવાથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

१६. सव्वाओ अरइ-रइ-अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૧૬ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારની રતિ (ઇષ્ટ પદાર્થો મળવાથી થતી પ્રસન્નતા) અને અરતિ (ઇષ્ટ પદાર્થ ન મળવાથી થતી અપ્રસન્નતા) થી અપ્રતિવિરત રહે છે.

१७. सव्वाओ मायामोसाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૧૭ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારની માયા-મૃષા (છલપૂર્વક અસત્ય ભાષણ કરવું તથા વેશભૂષા બદલી બીજાને ઠગવા) થી અપ્રતિવિરત રહે છે.

१८. सव्वाओ मिच्छादंसणसल्लाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए।

—दसा. द. ६. सु.६

૧૮ - યાવજ્જીવન સર્વ પ્રકારના મિથ્યા-દર્શન શલ્યથી અપ્રતિવિરત રહે છે. અર્થાત્ આજીવન પૂર્વોક્ત પાપસ્થાનોનું સેવન કરતા રહે છે.

३५०. सव्वाओ कसाय-दंतकट्ठ-पहाण-मद्दण-विलेवण-सद्द-फरिस-रस-रूव-गंधमल्लालंकाराओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

૩૫૦. (ખ)-તે નાસ્તિક મિથ્યાદૃષ્ટિ સર્વ પ્રકારના કષાયથી, રંગાયેલ વસ્ત્રથી, દંતધાવન કાષ્ટ (દાતણ)થી, સ્નાન, મર્દન, વિલેપન, શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ, ગંધ, માળા અને અલંકારોથી જીવનપર્યંત અપ્રતિવિરત રહે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सव्वाओ सगड-रह-जाण-जुग-गिल्लि-थिल्लि-सीया-संदमाणिया-सयणासण - जाण - वाहण-भोयण-पवित्थर-विहिओ-अप्पडिविरए जाव-ज्जीवाए,

તે સર્વ પ્રકારનાં ગાડાં, રથ, યાન, યુગ, ડોળી, ખચ્ચરગાડી, પાલખી, સ્યન્દમાનિકા, શયનાસન, યાન, વાહન, ભોજન અને થાળી-વાટકા આદિ વિધિથી, ઉપકરણોના ભોગોપભોગથી જીવનપર્યંત અપ્રતિવિરત રહે છે. (અર્થાત્ સર્વ પ્રકારના પંચેન્દ્રિયોનાં વિષય-સેવનમાં અતિ આસક્ત રહે છે. સર્વ પ્રકારની સવારીઓનો ઉપભોગ કરે છે અને અનેક પ્રકારના ગૃહ સંબંધી વસ્ત્ર, આભરણ ભોજનાદિનો સંગ્રહ કરતા રહે છે.)

सव्वाओ आस-हत्थि-गो-महिस-गवेलय-मेस-दास-दासी-कम्मकर-पोरुस्साओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

તે મિથ્યાદૃષ્ટિ સર્વ ઘોડા, હથણી, ગાય, ભેંસ, બકરાં, ઘેટાં દાસ-દાસી તથા પદાતિના સમુદાય એ બધાથી જીવનપર્યંત અપ્રતિવિરત રહે છે.

सव्वाओ कय-विक्कय-मासद्ध-मासरूवग-संव-वहाराओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

તે સર્વ પ્રકારના ક્રય (ખરીદી), વિક્રય (વેચાણ), માષ, અર્ધમાષ આદિ રજત મુદ્રા રૂપ સંવ્યવહારથી જીવનપર્યંત અપ્રતિવિરત રહે છે.

सव्वाओ हिरण्ण-सुवण्ण-धण-धन्न-मणि-मोत्तिय-संख-सिलप्पवालाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

તે સર્વ પ્રકારના હિરણ્ય-(ચાંદી), સુવર્ણ, ધન-ધાન્ય, મણિ-મોતી, શંખ-શિલ, પ્રવાળ (મૂંગા)થી જીવનપર્યંત અપ્રતિવિરત રહે છે.

सव्वाओ कूडतुल्ल-कूडमाणाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

તે સર્વ પ્રકારના કૂટતોલ. કૂટમાન (હીનાધિક-તોલ-માપ)થી જીવનપર્યંત અપ્રતિવિરત રહે છે.

सव्वाओ आरम्भ-समारंभाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

તે સર્વ આરંભ-સમારંભથી યાવજ્જીવન અપ્રતિવિરત રહે છે.

सव्वाओ - पयण - पयावणाओ अप्पडिविरए जावज्जीवाए,

તે સર્વ પ્રકારના પચન-પાચન (બનાવવા-પકાવવા)થી યાવજ્જીવન અપ્રતિવિરત રહે છે.

सव्वाओ-करण-करावणाओ अप्पडिविरए जाव-ज्जीवाए,

તે સર્વ કાર્ય કરવા-કરાવવાથી યાવજ્જીવન અપ્રતિવિરત રહે છે.

सव्वाओ-कुट्टण-पिट्टणाओ तज्जण-तालणाओ वह-बंध-परिकिलेसाओ अप्पडिविरए जाव-ज्जीवाए,

તે સર્વ પ્રકારના કૂટવા-પીસવાથી, તર્જન-તાડનથી, વધ, બંધ અને પરિક્લેશથી યાવજ્જીવન અપ્રતિવિરત રહે છે.

जे यावण्णे तहप्पगारा सावज्जा अबोहिया कम्मा परपाण-परियावण कडा कज्जंति ततो वि य अप्पडिविरए जावज्जीवाए।

યાવત્—
જેટલા પણ ઉપર્યુક્ત પ્રકારના સાવદ્ય (પાપ-યુક્ત), અબોધિક (મિથ્યાત્વવર્ધક) અને બીજા જીવોના પ્રાણોને પરિતાપ પહોંચાડવાવાળાં કર્મો છે, તેનાથી પણ તે યાવજ્જીવન અપ્રતિવિરત રહે છે. અર્થાત્ ઉપર્યુક્ત સર્વ પ્રકારનાં પાપકાર્યો અને આરંભ-સમારંભનાં તમામ કાર્યોમાં સંલગ્ન રહે છે.

(તે મિથ્યાદૃષ્ટિ પાપાત્મા કેવી રીતે પાપ કાર્ય કરવામાં સંલગ્ન રહે છે, એ વાતને એક દૃષ્ટાંતથી સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે.—)

से जहानामए केइ पुरिसे कलम-मसूर-तिल-मूंग-मास-निप्फाव-कुलत्थ-आलिसदग-सेत्ती-णा हरिमंथ जवजवा एवमाइएहिं अयते कूरे मिच्छा दंडं पउंजइ।

જેમ કોઈ પુરુષ કલમ (ધાન્ય), મસૂર,તલ, મગ, માષ (અડદ,), નિષ્પાવ (વાલોળ), કુલત્થ (કળથી), આલિસિન્દક (ચોળા), સેતીણા (તુવેર), હરિમંથ (કાળા ચણા), જવ, જવા (જુવાર) તથા એ જ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प्रकारनां બીજા ધાન્યોને કોઈ પણ યતના વગર (જીવરક્ષાના ભાવ વિના) ક્રૂરતાપૂર્વક ઉપમર્દન કરતાં મિથ્યાદંડ પ્રયોગ કરે છે. અર્થાત્ ઉપયુક્ત ધાન્યને જે પ્રમાણે ખેતીમાં ખેડી, બળામાં ધોકાવી, ખાંડણિયામાં કૂટી, ચક્કીમાં દળી-પીસી અને ચૂલા પર રાંધી નિર્દય વ્યવહાર કરે છે.

एवामेव तहप्पगारे पुरिसजाए तित्तिर-वट्टग-लावग-कपोत-कपिंजल-मिय-महिस-वाराह-गाह-गोह-कुम्मसरी-सिवादिएहिं अयते कूरे मिच्छा दंडं पउंजइ।

—दसा. द. ६, सु. ७-८

તે જ પ્રમાણે કોઈ પુરુષ-વિશેષ તેતર, બટેર, લાવરી, કબૂતર, ચાતક ઇત્યાદિ પક્ષી; મૃગ, ભેંશ, વરાહ (સુવ્વર, ભુંડ), ગ્રાહ (મગર), ગોધા (ઘો), કાચબો અને સર્પ ઇત્યાદિ નિરપરાધ પ્રાણીઓ પર અયતનાથી ક્રૂરતાપૂર્વક મિથ્યાદંડનો પ્રયોગ કરે છે. અર્થાત્ 'આ જીવોને મારવામાં પાપ નથી' એવી બુદ્ધિથી તેમનો નિર્દયતાપૂર્વક ઘાત કરે છે.

३५१. जावि य से बाहिरिया परिसा भवति, तं जहा—

दासे इ वा, पेसे इ वा, भिअए इ वा, भाइल्ले इ वा, कम्मकरे इ वा, भोगपुरिसे इ वा, तेसिं पि य णं अण्णयरंसि अहा—लहुयंसि अवराहंसि सयमेव गरुयं दंडं निवत्तेति। तं जहा—

इमं दंडेह, इमं मुंडेह, इमं तज्जेह, इमं तालेह, इमं अंदुय-बंधणं करेह, इमं नियल-बंधणं करेह, इमं हडि-बंधणं करेह, इमं चारग-बंधणं करेह, इमं नियल-जुयल-संकोडिय-मोडियं करेह, इमं हत्थछिन्नयं करेह, इमं पाय-छिन्नयं करेह, इमं कण्ण-छिन्नयं करेह, इमं नक्क-छिन्नयं करेह, इमं सीस-छिन्नयं करेह, इमं मुख-छिन्नयं करेह, इमं वेय छिन्नयं करेह, इमं उट्ठछिन्नयं करेह, इमं हियउप्पाडियं करेह,

एवं नयण-वसण-दसण-वद्दण-जिब्भ-उप्पाडियं करेह, इमं उल्लंबियं करेह, इमं घासियं, इमं घोलियं, इमं सूलाइयं इमं सूलाभिन्नं, इमं खारवत्तियं करेह, इमं दब्भवत्तियं करेह, इमं सीह-पुच्छयं करेह, इमं वसभपुच्छयं करेह, इमं दवग्गि-दड्ढयं करेह, इमं काकणीमंस-खावियं करेह, इमं भत्तपाण निरुद्धयं करेह, इमं जावज्जीव बंधणं करेह, इमं अन्नतरेण असुभ-कुमारेणं मारेह।

३५१ (अ) એવા મિથ્યાદૃષ્ટિઓની જે બહારની પરિષદ હોય છે. જેમ કે – દાસ (ક્રીત-ક્રિંકર), પ્રેષ્ય (દૂત), ભૃતક (પગારથી કામ કરનારા), ભાગિક (ભાગીદાર-કાર્યકર્તા), કર્મકર (ઘરકામ કરનારા) અથવા ભોગપુરુષ (પ્રાપ્ત કરેલા ધનનો ભોગ કરનારા) ઇત્યાદિ તેમના દ્વારા અતિ લઘુ અપરાધ થઈ જતાં પોતે જ ભારે દંડ આપવાની આજ્ઞા આપે છે.

જેમ કે (હે પુરુષો!) આને દંડ આદિથી પીટો, એનું માથું મુંડો, આને તાડન-તર્જન કરો, આને થપ્પડ લગાવો, આના હાથોમાં હાથકડી નાખો, આના પગમાં બેડીઓ નાખો, આને બાડામાં નાખો, આને કેદમાં બંધ કરો, આના બન્ને પગને સાંકળથી બાંધી, પાછળના ભાગમાં મરડી દો, હાથ કાપી નાખો, પગ કાપી નાખો, કાન કાપી નાખો, નાક કાપી નાખો, માથું કાપી નાખો, મોઢું છુંદી નાખો, પુરુષચિહ્ન કાપી નાખો, હોઠ કાપી નાખો, હૃદય ચીરી નાખો.

આ પ્રમાણે તેનાં નેત્ર, વૃષણ (અંડકોષ), દાંત, શરીર અને છાલને ખેંચી નાખો, આને દોરડાથી બાંધી વૃક્ષાદિ પર લટકાવી દો, આને બાંધી જમીન પર ઘસડો, આને દહીંની જેમ વલોવી નાખો. આને શૂળી ચઢાવો, આને ત્રિશૂલથી ભેદી નાખો, આના શરીરને શસ્ત્રો વડે છેદન-ભેદન કરી તેના પર ક્ષાર (મીઠું, સાજીખાર આદિ ખારી વસ્તુ) ભરી દો, એના શરીરમાં પડેલા ઘામાં દર્ભ આદિ તીક્ષ્ણ ઘાસ ખોસો, એને સિંહની પૂંછડી સાથે બાંધી છૂટો મૂકી દો, એને સાંઢની પૂંછડીએ બાંધીને છોડી દો, એને દવાગ્નિમાં બાળી નાખો, એના માંસના કોડી જેવા ટુકડા કરી કાગડા-ગીધ આદિને ખવડાવી દો, એનું ખાવાનું પીવાનું બંધ કરી દો, આને જીવનપર્યંત બંધનમાં રાખો, આને કોઈ પણ પ્રકારના કષ્ટોથી મારી નાખો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जा वि य सा अब्भिंतरिया परिसा भवति, तं जहा—

माया इ वा, पिया इ वा, भाया इ वा, भगिणि इ वा, भज्जा इ वा, धूया इ वा, सुण्हा इ वा तेसिं पि य णं अण्णयरंसि अहा लहुयंसि अवराहंसि सयमेव गरुयं दंडं निवत्तेति, तं जहा—

सीओदग-वियडंसि कायं बोलित्ता भवइ;
उसिणोदग-वियडेण कायं ओसिंचित्ता भवइ;
अगणिकाएण कायं उद्दहित्ता भवइ,
जोत्तेण वा, वेत्तेण वा, नेत्तेण वा, कसेण वा, छिवाडीए वा, लयाए वा, पासाइं उद्दालित्ता भवइ,

दंडेण वा, अट्ठीण वा, मुट्ठीण वा, लेलुएण वा, कवालेण वा, कायं आउट्टित्ता भवइ।

तहप्पगारे पुरिस-जाए संवसमाणे दुम्मणा भवंति।

तहप्पगारे पुरिस-जाए विप्पवसमाणे सुमणा भवंति।

तहप्पगारे पुरिस-जाए, दंडमासी, दंडगुरुए, दंडपुरक्खडे,

अहिए अस्सिं लोयंसि, अहिए परंसि लोयंसि। ते दुक्खेंति, सोयंति, एवं झुरेंति, तिप्पंति पिट्टेंति, परितप्पंति,

ते दुक्खण-सोयण-झुरण-तिप्पण-पिट्टण-परितप्पण-वह-बंध-परिकिलेसाओ अप्पडिविरए भवति।

दसा. द.६, सु.९-११

३५२. एवामेव से इत्थि-काम भोगेहिं मुच्छिए, गिद्धे, गढिए, अज्झोववण्णे,

એ મિથ્યાદૃષ્ટિની જે અભ્યંતર પરિષદ્ છે. જેમ કે —

માતા-પિતા, ભાઈ-બહેન, પત્ની, પુત્ર, પુત્રી, પુત્રવધૂ ઇત્યાદિ, તેમનો કોઈ પણ નાનો અપરાધ હોવાથી અથવા થઈ જવાથી પોતે જ ભારે દંડ આપે છે.

જેમ કે-ઠંડીમાં અત્યંત ઠંડા પાણીથી ભરેલા તળાવ આદિમાં એનું શરીર ડુબાડી દે છે.

ગરમીમાં અત્યંત ઉષ્ણ પાણીનું એના શરીર પર સિંચન કરે છે.

એના શરીરને આગથી બાળી નાખે છે.

જોતરાથી (બળદોના ગળામાં બાંધવાનું ઉપકરણ), નેતર આદિથી અથવા દહીં વલોવવાના નેતરા-દોરીથી, ચામડાના ચાબુકથી, વૃક્ષની છીબાડી અર્થાત્ તલવાર જેવી તીક્ષ્ણ ચાબુકથી અથવા લતાથી મારી બન્ને પાર્શ્વ ભાગોની ચામડી ઉખેડી નાખે છે.

અથવા દંડાથી, હાડકાથી, મુઠ્ઠીથી, પથ્થરના ટુકડાથી અને ઘડાના ઠીકરાથી, કપાલથી (અર્પરથી) એના શરીરનું છેદનભેદન કરે છે.

આ પ્રકારના પુરુષવર્ગની સાથે રહેનારા મનુષ્ય દુર્મન (દુઃખી) રહે છે, અને આ પ્રકારના પુરુષવર્ગથી દૂર રહેનારા મનુષ્ય પ્રસન્ન રહે છે.

આ પ્રકારનો પુરુષવર્ગ હંમેશાં દંડાને સાથે રાખે છે. અને કોઈનો અલ્પ પણ અપરાધ થઈ જાય તો વધુ ને વધુ દંડ આપવાનો વિચાર કરે છે તથા દંડ આપવા માટે હંમેશાં તૈયાર જ હોય છે, એટલું જ નહિ પણ દંડાને હંમેશાં આગળ રાખીને જ વાત કરે છે.

આવા માણસો આ લોકમાં પણ પોતાનું અહિત કરે છે અને પરલોકમાં પણ પોતાનું અકલ્યાણ કરનારા હોય છે.

ઉપર પ્રમાણે બતાવેલા મિથ્યાદૃષ્ટિ અકિયાવાદી નાસ્તિક લોકો બીજાને દુઃખી કરે છે, શોકસંતપ્ત કરે છે, દુઃખ પહોંચાડી ઝુરાવે છે, સતાવે છે, પીડા પહોંચાડે છે અને અનેક પ્રકારે પરિતાપ પહોંચાડે છે.

(એટલું જ નહિ) તેઓ બીજાને દુઃખ આપવાથી, શોક ઉત્પન્ન કરવાથી, ઝુરાવવાથી, રડાવવાથી, પીટવાથી, પરિતાપનથી, વધથી, બંધથી અનેક પ્રકારનાં દુઃખ સંતાપ પહોંચાડતાં એનાથી અપ્રતિવિરત રહે છે અર્થાત્ પાપોમાં તત્પર રહે છે.

૩૫૨. આ પ્રમાણે તે સ્ત્રી-સંબંધી કામ-ભોગોમાં મૂર્ચ્છિત, ગૃદ્ધ, આસક્ત તથા પંચેન્દ્રિયોના વિષયોમાં નિમગ્ન રહે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जाव-वासाइं चउ-पंचमाइं, छ दसमाणि वा अप्पतरो वा भुज्जतरो वा कालं भुंजित्ता कामभोगाइं, पसेवित्ता वेरायतणाइं, संचिणित्ता बहुयं पावाइं कम्माइं,

ओसन्नं संभार-कडेण कम्मुणा ।
से जहानामए-
अयगोले इ वा, सेलगोले इ वा उदयंसि पक्खित्ते समाणे उदग-तलमइवत्तित्ता अहे धरणि-तले पइट्ठाणे भवइ,

एवामेव तहप्पगारे
पुरिसजाए वज्ज-बहुले, धुण्ण-बहुले, पंक-बहुले, वेर-बहुले दंभ-नियडि-साइ-बहुले, आसायणा-बहुले, अयस-बहुले, अघत्तिय-बहुले

ओसण्णं तस-पाण-घाती कालमासे कालं किच्चा धरणि-तलमइवत्तित्ता अहे नरग-धरणितले पइट्ठाणे भवइ ।

ते णं णरगा—
अंतो वट्टा, बाहिं चउरंसा, अहे खुरप्पसंठाण-संठिआ, निच्चंधकार-तमसा,

ववगय-गह-चंद-सूर-णक्खत्त-जोइस-पहा,

मेद-वसा-मंस-रुहिर-पूय-पडल-चिक्खल-लित्ताणुलेवण-तला,
असुइविस्सा, परमदुब्भिगंधा,

काउय-अगणि-वण्णाभा, कक्खड-फासा दुरहियासा ।

असुभा नरगा । असुभा नरएसु वेयणा ।

नो चेव णं णरएसु नेरइया निद्दायंति वा, पयलायंति वा, सुइं वा रइं वा, धिइं वा, मइं वा उवलभंति ।
ते णं तत्थ—
उज्जलं, विउलं, पगाढं, कक्कसं, कडुयं, चंडं, दुक्खं, दुग्गं, तिक्खं, तिव्वं दुरहियासं नरएसु नेरइया नरयवेयणं पच्चणुभवमाणा विहरंति ।

से जहानामए रुक्खे सिया पव्वयग्गे जाए, मूलच्छिन्ने, अग्गे गरुए,

यावत्-ते चार-पांच वर्ष, छ-सात वर्ष કે આઠ-દસ વર્ષ અથવા એથી પણ ઓછાવત્તા કાળ સુધી કામ-ભોગોને ભોગવી વૈરભાવનાં સર્વ સ્થાનોનું સેવન કરી તથા ઘણાં પાપકર્મોનો સંચય કરી,

પ્રાયઃ સ્વકૃત કર્મોના ભારથી જેમ

લોઢાનો ગોળો કે પથ્થરનો ગોળો પાણીમાં અતિક્રમણ કરી, નીચે ભૂમિતલ (પાતાળ)માં જઈ બેસે છે.

તે જ પ્રમાણે ઉપરોક્ત પ્રકારનો પુરુષવર્ગ અતિ પાપીષ્ઠ વજ્ર જેવાં કર્મોથી ભારે, ક્લેશકારી, પાપરૂપી કીચડથી ભરેલા, વૈરભાવવાળા, મહાદંભી, મહાકપટી, મહાધૂર્ત, દેવ-ગુરુ-ધર્મની આશાતના કરનાર, વિશ્વાસઘાતી, અકીર્તિવાળો,

ત્રસ-પ્રાણઘાતી થતો થતો, ત્રસ પ્રાણીઓની ઘાત કરતો કરતો, કાલમાસમાં કાળ કરી (મરણ પામી) આ ભૂમિ-તળનું અતિક્રમણ કરી નીચે નરક ભૂમિ-તળમાં જઈ સ્થાપિત થઈ જાય છે.

તે નરકાવાસ,

મધ્યમાં અંદરથી ગોળ અને બહારથી ચોરસ છે. નીચે ક્ષુર (અસ્તરા)ના જેવા તીક્ષ્ણ ધારવાળા નિત્ય ઘોર અંધકારથી વ્યાપ્ત છે.

અને ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર આ જ્યોતિષ્કોની પ્રભાથી રહિત છે.

તે નરકાવાસ માંસ, રુધિર, પરુના કીચડથી લિપ્ત-આલિપ્ત છે.

તે નરકાવાસ મળ-મૂત્રાદિ અશૂચિ પદાર્થોથી ભરેલા છે, અત્યંત દુર્ગન્ધમય છે,

કાળા કે કપોત વર્ણવાળા અગ્નિના વર્ણ જેવી આભાવાળા છે, કર્કશ સ્પર્શવાળા છે, માટે તેનો સ્પર્શ અસહ્ય છે.

તે નરકાવાસ અશુભ છે માટે તે નરકોમાં વેદનાઓ પણ અશુભ જ હોય છે.

એ નરકના જીવોને નિદ્રા આવતી નથી, ઊંઘી શકતા નથી. તેઓને સ્મૃતિ, રતિ, ધૃતિ અને મતિ પ્રાપ્ત થતી નથી.

એ નારકીઓ એ નરકોમાં-

ઉજ્જ્વલ, વિપુલ, પ્રગાઢ, કર્કશ, કટુક, ચંડ, રૌદ્ર, દુઃખમય, તીક્ષ્ણ, તીવ્ર, દુઃસહ નરકવેદનાઓનો પ્રતિક્ષણ અનુભવ કરતા વિચરે છે.

જેમ પર્વતના અગ્રભાગ (શિખર) પર ઉત્પન્ન વૃક્ષના મૂળ ભાગને કાપી નાખવાથી ઉપરનો ભાગ ભારે થવાથી,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जओ निन्नं, जओ दुग्गं, जओ विसमं तओ पवडति । एवामेव तहप्पगारे पुरिसजाए गब्भाओ गब्भं, जम्माओ जम्मं, माराओ मारं, दुक्खाओ दुक्खं,

दाहिण-गामि णेरइए, कण्हपक्खिए, आगमेस्साणं-जाव दुल्लभबोहिए यावि भवति ।

से तं अकिरिया-वाई यावि भवइ ।

—दसा. द. ६, सु. १२-१४

જ્યાં નિમ્ન સ્થાન છે, જ્યાં દુર્ગમ પ્રવેશ છે અને જ્યાં વિષમ સ્થળ છે ત્યાં પડી જાય છે-એ જ પ્રમાણે ઉપર બતાવેલો મિથ્યાત્વી, ઘોર પાપી પુરુષવર્ગ એક ગર્ભથી બીજા ગર્ભમાં, એક જન્મથી બીજા જન્મમાં, એક મરણથી બીજા મરણમાં અને એક દુ:ખથી બીજા દુ:ખમાં પડતો જ જાય છે.

તે દક્ષિણ-દિશા-સ્થિત ઘોર નરકમાં જાય છે. તે કૃષ્ણપાક્ષિક નારકી આગામી કાળમાં યાવત્ દુર્લભબોધિવાળા હોય છે.

ઉપર બતાવેલા જીવો અક્રિયાવાદી છે.

३५३. जे केइ लोगंमि उ अकिरियआया, अन्नेण पुट्ठा धुयमादिसंति ।
आरंभसत्ता गढिया य लोए, धम्मं ण जाणंति विमुक्खहेउं ॥१६॥

पुढो य छंदा इह माणवा उ, किरियाकिरियं च पुढो य वायं ।
जायस्स बालस्स पकुव्व देहं, पवड्ढई वेरमसंजयस्स ॥१७॥

सूय. सु. १, अ. १०, गा. १६-१७

૩૫૩. આ લોકમાં જેઓ આત્માને ક્રિયારહિત માને છે અને બીજા દ્વારા પૂછવાથી મોક્ષનું અસ્તિત્વ બતાવે છે તેઓ આરંભમાં આસક્ત અને વિષય-ભોગમાં ગૃદ્ધ છે. તેઓ મોક્ષના કારણરૂપ જે ધર્મ છે તેને જાણતા નથી.

સંસારમાં માનવોની રુચિ જુદા જુદા પ્રકારની હોય છે. તેથી કોઈ ક્રિયાવાદને તો કોઈ એથી વિપરીત અક્રિયાવાદને માને છે. કોઈ તરતના જન્મેલા બાળકના શરીરને કાપી પોતાનું સુખ માને છે. વાસ્તવમાં એવા અસંયમી લોકો બીજાની સાથે વેર જ વધારે છે.

एगंतणाणवाई—

एकान्त ज्ञानवादी—

३५४. कल्लाणे पावए वा वि, ववहारो ण विज्जई ।
जं वेरं तं न जाणंति, समणा बालपंडिया ॥

असेसं अक्खयं वा वि, सव्वदुक्खे त्ति वा पुणो ।
वज्झा पाणा न वज्झ त्ति, इति वायं न नीसरे ॥

दीसंति समियाचारा, भिक्खुणो साहुजीविणो ।
एए मिच्छोवजीवि त्ति, इति दिट्ठिं न धारए ॥

दक्खिणाए पडिलंभो, अत्थि नत्थि त्ति वा पुणो ।

૩૫૪. આ વ્યક્તિ એકાન્ત કલ્યાણવાન [પુણ્યાત્મા] છે, અને આ એકાન્ત પાપી છે, એવો વ્યવહાર હોતો નથી, (છતાં પણ) બાલ-પંડિત (સદ્ - અસદ્ - વિવેકથી રહિત હોવા છતાં પણ સ્વયંને પંડિત માનનાર) (શાક્ય આદિ) શ્રમણો (એકાન્ત પક્ષના અવલંબનથી ઉત્પન્ન થનાર) વેર (કર્મબંધ) જાણતા નથી.

જગતના સમસ્ત પદાર્થો એકાન્ત નિત્ય છે કે એકાન્ત અનિત્ય છે એવું કથન (પ્રરૂપણ) કરવું ન જોઈએ. તથા સર્વ જગત એકાન્ત રૂપથી દુ:ખમય છે એવું કથન પણ ન કરવું જોઈએ. તથા અમુક પ્રાણી વધ્ય છે, અમુક અવધ્ય છે એવું વચન પણ સાધુએ (મોઢામાંથી) કાઢવું ન જોઈએ.

યતનાપૂર્વક જીવનારા સમ્યક્ આચારના પ્રતિપાલક, નિર્દોષ ભિક્ષાજીવી એવા ઘણા સાધુ દૃષ્ટિગોચર થાય છે.માટે સાધુઓ મિથ્યા વ્યવહારથી જગતને ઠગીને આજીવિકા કરે છે એવી દૃષ્ટિ રાખવી ન જોઈએ.

મેધાવી (વિવેકી) સાધુએ એવી (ભવિષ્ય) વાણી કરવી ન જોઈએ કે અમુક પાસેથી દાન મળે છે અને અમુક પાસેથી નથી મળતું અથવા આજે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ण वियागरेज्ज मेहावी,
संतिमग्गं च बूहए ॥
—सूय. सु. २, अ. ५, गा. २९-३२

तमने भिक्षालाभ थशे के नहि? परंतु जेथी शान्तिमार्ग (मोक्षमार्ग)नी वृद्धि थती होय एवुं वचन कहेवुं जोईओ.

३५५. भणन्ता अकरेन्ता य,
बन्धमोक्खपइण्णिणो ।
वायाविरियमेत्तेण
समासासेन्ति अप्पयं ॥

३५५. 'ज्ञानथी ज मोक्ष थाय छे' जे एवुं कहे छे, पण तेना माटे कोई क्रिया करता नथी, ते केवल बंध अने मोक्षना सिद्धान्तनी स्थापना करनारा छे. ते केवल वाणीनी वीरताथी पोते पोताने आश्वासन आपनारा छे.

न चित्ता तायए भासा,
कओ विज्जाणुसासणं ।
विसन्ना पावकम्मेहिं,
बाला पंडियमाणिणो ॥
—उत्त. अ. ६, गा. ९-१०

विविध भाषाओ बचावी शकती नथी. विद्यानुं अनुशासन पण बचाववा समर्थ नथी (जे एनुं शरण माने छे ते) पोतपोताने पंडित माननारा अज्ञानी मनुष्यो अनेक प्रकारनां पापकर्मोमां डूबेला रहे छे.

अण्णाणवायं—

अज्ञानवाद—

३५६. जविणो मिगा जहा संता परिताणेण वज्जिता ।
असंकियाइं संकंति संकियाइं असंकिणो ॥

३५६. जेवी रीते प्राणहीन चंचळ मृग शंकाने अयोग्य स्थानमां शंका करे छे अने शंकायुक्त स्थानमां शंका करता नथी.

परियाणियाणि संकंता पासित्ताणि असंकिणो ।
अण्णाणभयसंविग्गा संपलिंती तहिं तहिं ॥

ते प्रमाणे सुरक्षित स्थानने शंकास्पद अने पाश-बंधनयुक्त स्थानने शंकारहित मानता, अज्ञान अने भयथी उद्विग्न थयेल ते मृगो पाश-युक्त स्थानमां ज जईने फसाय छे.

अह तं पवेज्ज वज्झ अहे वज्झस्स वा वए ।
मुंचेज्ज पयपासाओ तं तु मंदे ण देहती ॥

ते समये ते मृग कूदीने ते बंधनने ओळंघी जाय अथवा ते बंधनथी नीचे थईने नीकळी जाय तो ते बंधनथी बची शके, परंतु ते मूर्ख मृग जाणी शकता नथी.

अहियप्पा हियपण्णाणे विसमंतेणुवागते ।
से बद्धे पयपासेहिं तत्थ घायं नियच्छति ॥

अहितात्मा - पोतानुं ज अहित करनार अने अहित बुद्धिना (अज्ञाना) धारक ते मृग कूट-पाशादि (बंधन) सहित विषम प्रदेशमां पहोंची त्यां पद-बंधनथी बंधाई जाय छे. अने त्यां ज विनाशने प्राप्त थाय छे.

एवं तु समणा एगे मिच्छद्दिट्ठी अणारिया ।
असंकिताइं संकंति संकिताइं असंकिणो ॥

ते प्रमाणे कोई कोई मिथ्यादृष्टि अनार्य श्रमणो शंका रहित अनुष्ठानोमां शंका करे छे अने शंका योग्य अनुष्ठानोमां शंका करता नथी.

धम्मपण्णा जा सा तं तु संकंति मूढगा ।
आरंभाइं न संकंति अवियत्ता अकोविया ॥

ते मूढ मिथ्यादृष्टि धर्म प्रज्ञापना-धर्मप्ररूपणामां शंका करे छे. (पण) आरंभ-हिंसाजन्य कार्योमां [सत्शास्त्र ज्ञानथी रहित होवाथी] शंका करता नथी.

सव्वप्पगं विउक्कस्सं सव्वं णूमं विहूणिया ।
अप्पत्तियं अकम्मंसे एयमट्ठं मिगे चुए ॥

सर्वात्मक-सर्वना अंतःकरणमां व्याप्त-लोभ, समस्त माया, विविध उत्कर्षरूप मान अने अप्रत्यय रूप क्रोधनो नाश करी जीव अकर्मा (कर्मथी सर्वथा रहित) थाय छे. किन्तु आ (सर्वज्ञ भाषित) अर्थने (सदुपदेश के सिद्धान्त अथवा सत्यने) मृग समान अज्ञानी जीवो त्यजी दे छे (जाणता नथी).

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे एतं णाभिजाणंति मिच्छद्दिट्ठी अणारिया ।
मिगा वा पासबद्धा ते घायमेसंत णंतसो ॥

જે મિથ્યાદૃષ્ટિ અનાર્ય પુરુષ આ અર્થને (સિદ્ધાન્ત કે સત્યને) જાણતા નથી, પાશ (બંધન) બદ્ધ મૃગની પેઠે તે (મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાની) અનંત વાર ઘાત-વિનાશને પ્રાપ્ત થશે, વિનાશને શોધશે.

माहणा समणा एगे सव्वे णाणं सयं वदे ।
सव्वलोगे वि जे पाणा न ते जाणंति किंचणं ॥

(અજ્ઞાનવાદી કહે છે) કેટલાય બ્રાહ્મણો અને શાક્યાદિ શ્રમણો (એ) બધા પોતપોતાનું ડહાપણ બતાવે છે, પરંતુ સમસ્ત લોકમાં જે પ્રાણીઓ છે તેમના વિષયમાં તેઓ કાંઈ પણ જાણતા નથી.

मिलक्खु अमिलक्खुस्स जहा वुत्ताणुभासती ।
ण हेउं से विजाणाति भासियं तऽणुभासती ॥

જેમ કોઈ આર્ય ભાષાનો અજાણ મ્લેચ્છ પુરુષ અમ્લેચ્છ (આર્ય) પુરુષના કથનનો (કહેલાનો) માત્ર અનુવાદ કરે છે, પરંતુ તે તે ભાષાનો હેતુ (કથનનું કારણ કે રહસ્ય) સમજતો નથી, પરંતુ તેના દ્વારા કહેવાયેલા વક્તવ્યને અનુસરી (પરમાર્થશૂન્ય) માત્ર ભાષણનું રટણ જ કરી જાય છે.

एवमण्णाणिया णाणं वयंता वि सयं सयं ।
णिच्छयत्थं ण जाणंति मिलक्खू व अबोहिए ॥

તે જ પ્રમાણે સમ્યગ્જ્ઞાનહીન (બ્રાહ્મણો તથા શ્રમણો) પોતપોતાનું જ્ઞાન કહેતાં હોવા છતાં પણ (તેના) નિશ્ચિત અર્થને (પરમાર્થને) જાણતા નથી, તેઓ (પૂર્વોક્ત) મ્લેચ્છો (અનાર્યો)ની જેમ સમ્યગ્ બોધ રહિત છે.

अण्णाणियाण वीमंसा अण्णाणे नो नियच्छती ।
अप्पणो य परं णालं कुतो अण्णेऽणुसासिउं ? ॥

'અજ્ઞાન જ શ્રેષ્ઠ છે' તે નિર્ણયાત્મક વિચાર અજ્ઞાન પક્ષમાં સંગત થઈ શકતો નથી. અજ્ઞાનવાદી પોતાને પણ શિક્ષા દેવામાં સમર્થ નથી તો પછી બીજાને શિક્ષા કેવી રીતે આપી શકે?

वणे मूढे जहा जंतु मूढणेताणुगामिए ।
दुहओ वि अकोविया तिव्वं सोयं णियच्छति ॥

[દૃષ્ટાંત દ્વારા અજ્ઞાનવાદનું નિરાકરણ કરતાં શાસ્ત્રકાર કહે છે કે] - જેમ વનમાં દિશામૂઢ કોઈ પ્રાણી બીજા દિશામૂઢ મનુષ્યની પાછળ પાછળ ચાલે છે તો સન્માર્ગથી અનભિજ્ઞ તે બન્ને (કયાંય ખતરનાક સ્થળમાં પહોંચીને) અવશ્ય તીવ્ર શોકમાં ડૂબી જાય છે - એટલું જ નહિ પણ અસહ્ય દુઃખ પામે છે. એ જ પ્રમાણે અજ્ઞાનવાદી સમ્યગ્ માર્ગના વિષયમાં દિગ્મૂઢ એવા નેતાની પાછળ ચાલવાથી ઘણા ઊંડા શોકમાં ડૂબી જાય છે.

अंधो अंधं पहं णितो दूरमद्धाण गच्छती ।
आवज्जे उप्पहं जंतु अदुवा पंथाणुगामिए ॥

જે પોતે જ આંધળો છે તે બીજા આંધળાને રસ્તામાં લઈ જતાં જ્યાં જવાનું છે ત્યાંથી દૂર ચાલ્યો જાય છે, અથવા ઊલટે માર્ગે ચાલ્યો જાય છે, અથવા તો ઉન્માર્ગ પકડી લે છે. પરંતુ સાચા માર્ગે તે ચાલી શકતો નથી.

एवमेगे णियावट्ठी धम्ममाराहगा वयं ।
अदुवा अधम्ममावज्जे ण ते सव्वज्जुयं वए ॥

એ જ પ્રમાણે કેટલાક નિયાગાર્થીઓ-મોક્ષાર્થીઓ કહે છે, "અમે ધર્મારાધક છીએ." પરંતુ (ધર્મારાધના તો દૂર રહી) તેઓ (પ્રાયઃ)અધર્મનું જ આચરણ કરે છે. તેઓ સરળ સંયમ-માર્ગને અંગીકાર કરી શકતા નથી.

एवमेगे वितक्काहिं णो अण्णं पज्जुवासिया ।
अप्पणो य वितक्काहिं अयमंजू हि दुम्मति ॥

કેટલાક દુર્બુદ્ધિ જીવો પૂર્વોક્ત વિકલ્પોને લઈને (પોતાના અજ્ઞાનવાદી નેતાઓને છોડીને) જ્ઞાનીની

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं तक्काए साहेंता धम्मा-धम्मे अकोविया ।
दुक्खं ते नाइतुट्टन्ति सउणी पंजरं जहा ॥

सयं सयं पसंसंता गरहंता परं वइं ।
जे उ तत्थ विउस्संति संसारं ते विउस्सिया ॥
—सूय. सु. १, अ. १, उ. २, गा. ६-२३

एगंत अण्णायवायस्स समिक्खा—

३५७. अण्णाणिया ता कुसला वि संता,
असंथुया णो वितिगिच्छतिण्णा ।
अकोविया आहु अकोवियाए,
अणाणुवीयीति मुसं वदंति ॥
—सूय. सु. १, अ. १२, गा. २

एगंत विणयवाइस्स समिक्खा—

३५८. सच्चं असच्चं चिंतयंता,
असाहु साहु त्ति उदाहरंता ॥
जे मे जणा वेणइया अणेगे,
पुट्ठा वि भावं विणइंसु नाम ॥
अणोवसंखा इति ते उदाहु,
अट्ठे स ओभासति अम्ह एवं ।
सूय.सु.१, अ.१२, गा.३-४/१

पोंडरीय रूवगं—

३५९. सुयं मे आउसंतेणं भगवता एवमक्खायं—
इह खलु पोंडरीए णामं अज्झयणे, तस्स णं अयमट्ठे पण्णत्ते—

से जहाणामए पोक्खरणी सिया बहुउदगा बहुसेया बहुपुक्खला लद्धट्ठा पुण्डरीगिणी पासादिया दरिसणीया अभिरूवा पडिरूवा ।

सेवा-पर्युपासना કરતા નથી. તેઓ પોતાના વિકલ્પોને લઈને 'આ અજ્ઞાન માર્ગ જ સરળ છે' તેવું માને છે.

આ પ્રમાણે તર્ક દ્વારા પોતાના મતને મોક્ષ-પ્રદ સિદ્ધ કરતાં ધર્મ અને અધર્મને નહિ જાણનાર અજ્ઞાનવાદીઓ જે પ્રમાણે પક્ષી પિંજરાને તોડી બહાર નીકળી શકતું નથી, તે પ્રમાણે પોતાના દુઃખને દૂર કરી શકતા નથી.

પોતપોતાના મતની પ્રશંસા અને બીજાનાં વચનોની નિંદા કરતા જે અન્યતીર્થિકો પોતાનું પાંડિત્ય દેખાડે છે, તેઓ સંસારમાં જ ભ્રમણ કરે છે.

એકાન્ત અજ્ઞાનવાદ સમીક્ષા—

૩૫૭. તે અજ્ઞાનવાદીઓ પોતાને (વાદમાં) કુશળ માનવા છતાં પણ સંશયથી રહિત (વિચિકિત્સામાંથી બહાર નીકળેલ) નથી માટે તેઓ અસંસ્તુત (અસંબદ્ધભાષી કે મિથ્યાવાદી હોવાથી અપ્રશંસાને પાત્ર) છે. તેઓ પોતે જ અકોવિદ (ધર્મોપદેશમાં અનિપુણ) છે. અને પોતાના અકોવિદ (અનિપુણ-અજ્ઞાની) શિષ્યોને ઉપદેશ આપે છે, તેઓ (અજ્ઞાન પક્ષનો આશ્રય લઈ) વસ્તુ તત્ત્વનો વિચાર કર્યા વિના જ મિથ્યા ભાષણ કરે છે.

એકાન્ત-વિનયવાદીની સમીક્ષા—

૩૫૮. વિનયવાદી સત્યને અસત્ય ચિંતવે છે તથા અસાધુને સાધુ પ્રતિપાદિત કરે છે. આમ આ જે વિનયવાદી છે તેઓને પૂછો તો તેઓ વિનયને જ મોક્ષનું સાધન બતાવે છે.

વસ્તુના યથાર્થ સ્વરૂપનું પરિજ્ઞાન ન હોવાથી વ્યામૂઢમતિ તે વિનયવાદી એવું કહે છે કે 'અમને અમારા પ્રયોજનની સિદ્ધિ વિનયથી જ દેખાય છે.'

પુંડરીક રૂપક—

૩૫૯. (શ્રી સુધર્મા સ્વામી જંબૂસ્વામીને કહે છે) —હે આયુષ્મન્ ! મેં સાંભળ્યું હતું તે ભગવન્તે એમ કહ્યું હતું'

'આ આર્હત્ પ્રવચનમાં 'પુંડરીક' નામનું એક અધ્યયન છે. તેનો અર્થ આ પ્રમાણે કહ્યો છે —કલ્પના કરો કે જેમ કોઈ પુષ્કરિણી (કમળ-તલાવડી) છે. તે ઘણા જ જલથી પરિપૂર્ણ છે, અને ઘણા કીચડવાળી પણ છે, (અથવા ઘણાં શ્વેત પદ્મ હોવાથી તથા સ્વચ્છ જલ હોવાથી અત્યન્ત શ્વેત છે.) ઘણું પાણી હોવાથી અત્યંત ઊંડી છે અથવા ઘણાં કમળોથી છવાયેલી છે. તે પુષ્કરિણી ('કમળોવાળી' એવા) નામને સાર્થક કરનારી અથવા યથાર્થ નામવાળી અથવા જગતમાં પ્રતિષ્ઠા પામેલી છે. તે પ્રચુર પુંડરીકો (શ્વેત-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कमळो)थी संपन्न छे. ते पुष्करिणी जोनारना चित्तने प्रसन्न करनार, दर्शनीय, प्रशस्त रूप सम्पन्न, अद्वितीय रूपवाळी (अत्यंत मनोहर) छे.

तीसे णं पुक्खरणीए तत्थ तत्थ देसे तहिं तहिं बहवे पउमवरपोंडरिया बुइया अणुपुव्वट्ठिया ऊसिया रूइला वण्णमंता गंधमंता रसमंता फासमंता पासादीया दरिसणीया अभिरूवा पडिरूवा।

ते पुष्करिणीना देश-देशमां (प्रत्येक भागमां) तथा ते-ते प्रदेशोमां-यत्र-तत्र घणां ज उत्तमोत्तम पुंडरीको (श्वेत कमळो) कह्यां छे. जे क्रमशः उपर ऊठेलां छे. एटलुं ज नहि ते पाणी अने कीचडथी पण उपर ऊठेलां छे. अत्यंत देदीप्यमान छे, अत्यंत सुंदर छे, रंग-रूपमां अत्यंत मनोहर छे, सुगंधित छे, रसथी भरेलां छे, कोमळ स्पर्शवाळां छे, चित्तने प्रसन्न करनार, दर्शनीय, अद्वितीय, रूपसंपन्न अने सुंदर छे.

तीसे णं पुक्खरणीए बहुमज्झदेसभाए एगे महं पउमवरपोंडरिए बहुए, अणुपुव्वट्ठिए ऊसिते रूइले वण्णमंते गंधमंते रसमंते फासमंते पासादीए दरिसणिए अभिरूवे पडिरूवे ।

ते पुष्करिणीना बरोबर मध्यभागमां मोटुं एक श्वेत कमळ शोभा पामी रहेल छे. ते पण उत्तमोत्तम क्रमथी विलक्षण रचनाथी सहित छे, तथा जल अने कादवथी उपर ऊठेल छे अथवा घणुं ज ऊंचुं छे, अत्यंत सुंदर अने देदीप्यमान छे, मनोज्ञ छे, अत्यंत सुगंधथी युक्त छे, विलक्षण रसोथी संपन्न छे, कोमळ स्पर्शवाळुं छे, अत्यंत आह्लादक, दर्शनीय, मनोहर अने अतिसुंदर छे.

सव्वावंति च णं तीसे पुक्खरणीए तत्थ तत्थ देसे तहिं तहिं बहवे पउमवर-पुण्डरीया बुइया अणुपुव्वट्ठिता-जाव-पडिरूवा।

[तात्पर्य ए छे के] ए संपूर्ण पुष्करिणीमां ज्यां त्यां चारे दिशाओमां अने विदिशाओमां, सर्व देशप्रदेशोमां, (भागोमां) घणां उत्तमोत्तम पुंडरीको भरेलां छे. ते क्रमशः एकथीजाथी सुंदर, जळ अने कीचडथी उपर ऊठेलां, यावत् पूर्वोक्त गुणोथी संपन्न, अत्यंत रूपवान अने अद्वितीय सुंदर छे.

सव्वावंति च णं तीसे पुक्खरणीए बहुमज्झदेसभागे एगे महं पउमवरपोंडरीए बुइते अणुपुव्वट्ठिते-जाव-पडिरूवे ।

—सूय.सु.२, अ.१, सू.६३८

ए पुष्करिणीना ठीक मध्यभागमां एक महान उत्तम पुंडरीक (श्वेत कमळ) बतावामां आव्युं छे. ए पण क्रमशः विकास पामेलुं यावत् पूर्वोक्त गुणोथी सुशोभित घणुं ज मनोरम छे.

पोंडरीयपग्गहणे चउरो वि असफला—

३६०. अह पुरिसे पुरत्थिमातो दिसातो आगम्म तं पुक्खरणीं तीसे पुक्खरणीए तीरे ठिच्चा पासति तं महं एगं पउमवरपोंडरियं अणुपुव्वट्ठितं ऊसितं-जाव-पडिरूवं।

तए णं से पुरिसे एवं वदासी—
"अहमंसि पुरिसे खेत्तण्णे कुसले पंडिते वियत्ते मेधावी अबाले मग्गत्थे मग्गविदू मग्गस्स गति-परक्कमण्णू,

श्रेष्ठ पुंडरीक प्राप्त करवामां असफळ चार पुरुषो—

३६०. हवे कोई पुरुष पूर्व दिशा तरफथी ते पुष्करिणी पासे आवे छे अने ते पुष्करिणीना किनारे ऊभो रही ते महान एवा उत्तम पुंडरीकने जुए छे. जे क्रमशः रचनाथी सहित जळ अने कीचडथी उपर ऊठेलुं यावत् पूर्वोक्त विशेषणोथी युक्त घणुं ज मनोहर छे.

त्यारबाद ते श्वेत कमळने जोई ते पुरुष मनमां विचारे छे-हुं खेदज्ञ (क्षेत्रज्ञ-निपुण) छुं, कुशळ, पंडित, विचक्षण के बुद्धिवान पुरुष छुं. हुं बालभावथी निवृत्त-युवक छुं, हुं मार्गस्थ (इष्ट सिद्धिना मार्गनो ज्ञाता) छुं. मार्गनी गति तथा पराक्रमनो विशेषज्ञ छुं.

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

अहमेयं पउमवरपोंडरियं उन्निक्खेस्सामि" त्ति कट्टु इति वच्चा से पुरिसे अभिक्कमे तं पुक्खरणिं;
जाव जावं च णं अभिक्कमे ताव तावं च णं महंते उदए महंते सेए पहीणे तीरं, अप्पत्ते पउमवरपोंडरीयं णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा पोक्खरणीए सेयंसि विसण्णे पढमे पुरिसजाए।

'हुं કમળોમાં શ્રેષ્ઠ આ પુંડરીક કમળને (તોડીને) અહાર કાઢીશ, એવી ઇચ્છાથી અહીં આવ્યો છું.' એવું કહી તે પુરુષ તે પુષ્કરિણીમાં પ્રવેશ કરે છે. તે જેમ જેમ પુષ્કરિણીમાં આગળ વધતો જાય છે, તેમ તેમ તેમાં અત્યધિક ઊંડું પાણી અને કીચડનો તેને સામનો કરવો પડે છે. એટલે કે તે વ્યક્તિ કિનારાથી ઘણો દૂર પહોંચી જાય છે પરંતુ શ્રેષ્ઠ પુંડરીક કમળથી નજીક પણ પહોંચી શકતો નથી. અર્થાત્ કમળથી પણ ઘણો દૂર છે. તે આ પાર આવી શકતો નથી. અને પેલે પાર જઈ શકતો નથી. અને ઊંડા જળ અને કીચડથી વ્યાપ્ત પુષ્કરિણીમાં ખૂંચી જાય છે, અને ખૂંચી ગયા બાદ ક્લેશને પામે છે. આ પ્રથમ પુરુષની વાત થઈ.

अहावरे दोच्चे पुरिसजाए—
अह पुरिसे दक्खिणातो दिसातो आगम्म तं पुक्खरिणीं तीसे पुक्खरिणीए तीरे ठिच्चा पासति
तं महं एगं पउमवरपोंडरीयं अणुपुव्वट्ठितं-जाव-पडिरूवं, तं च एत्थ एगं पुरिसजातं पासति पहीणं तीरं, अपत्तं पउमवरपोंडरीयं, णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा पोक्खरणीए सेयंसि विसण्णं।

હવે બીજા પુરુષનું વૃતાન્ત કહે છે—
(પ્રથમ પુરુષ કીચડમાં ફસાઈ ગયો) ત્યારબાદ બીજો પુરુષ દક્ષિણ દિશામાંથી તે પુષ્કરિણીની પાસે આવે છે. તે (પુષ્કરિણીના) દક્ષિણ કિનારા પર ઊભો રહીને શ્રેષ્ઠ પુંડરીકને જુએ છે. જે વિશિષ્ટ કમળની રચનાથી યુક્ત છે. યાવત્ પ્રસન્નતા પ્રદાન કરનાર [પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત] અને અતિ સુંદર છે. તે કાદવમાં ખૂંચી ગયેલ પેલા પુરુષને જુએ છે કે જે કિનારાથી દૂર પહોંચેલ છે અને ઇચ્છિત શ્વેત પદ્મ કમળ પ્રાપ્ત કરી શકેલ નથી. અને જે ઘરનો કે ઘાટનો રહ્યો નથી. તે પુષ્કરિણીની મધ્યમાં કાદવમાં ફસાયેલો છે, ત્યારે બીજો પુરુષ તે પુરુષ માટે કહેવા લાગ્યો કે-

तए णं से पुरिसे तं पुरिसं एवं वदासी—
अहो णं इमे पुरिसे अखेयण्णे अकुसले अपंडिते अवियत्ते अमेहावी बाले णो मग्गत्थे णो मग्गविऊ णो मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू

અહો! આ માણસ ખેદજ્ઞ (ક્ષેત્રજ્ઞ-નિપુણ) નથી, તે કુશળ કે પંડિત નથી, અપરિપક્વ બુદ્ધિવાળો છે, મેધાવી નથી [પણ] તે હજુ બાલ અજ્ઞાની છે. તે સત્પુરુષોના માર્ગમાં સ્થિર નથી. નથી તો તે વ્યક્તિ માર્ગવેત્તા કે જે માર્ગથી ચાલીને મનુષ્ય પોતાના અભિષ્ટ ઉદ્દેશ્યને પ્રાપ્ત કરે છે, તે માર્ગની ગતિવિધિ તથા પરાક્રમને આ જાણતો નથી. 'જેમ કે આ વ્યક્તિ આવું સમજતો હતો કે-હું મોટો ખેદજ્ઞ છું, કુશળ છું યાવત્ પૂર્વોક્ત વિશેષતાઓથી યુક્ત છું. હું આ પુંડરીકને ઊખેડીને લઈ જઈશ,'

जं णं एस पुरिसे "खेयन्ने कुसले-जाव-पउमवरपोंडरीयं उन्निक्खेस्सामि"
णो यखलु एतं पउमवरपोंडरीयं एवं उन्निक्खेयव्वं जहा णं एस पुरिसे मन्ने।

પરંતુ તે પુરુષ જે પ્રમાણે માને છે તે પ્રમાણે આ પુંડરીક (પદ્મ કમળ) લાવી શકાય એમ નથી.

अहमंसि पुरिसे खेयण्णे कुसले पंडिए वियत्ते मेहावी अबाले मग्गत्थे मग्गविऊ मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू अहमेयं पउमवरपोंडरीयं उन्निक्खिस्सामि ति कट्टु इति वच्चा से पुरिसे अभिक्कमे तं पुक्खरणिं,

'હું ખેદજ્ઞ (ક્ષેત્રજ્ઞ) પુરુષ છું. આ કાર્યમાં કુશળ છું, હિતાહિતનો જાણકાર છું, પરિપક્વ બુદ્ધિસંપન્ન પ્રૌઢ છું, તથા મેધાવી છું, હું કંઈ નાદાન બાળક નથી. પૂર્વજ સજ્જનો દ્વારા આચરિત માર્ગ પર સ્થિર છું. તે માર્ગનો જ્ઞાતા છું. તે માર્ગની ગતિવિધિ અને પરાક્રમનો જાણકાર છું. તેથી હું અવશ્ય આ ઉત્તમ શ્વેત કમળને ઉખેડી લાવી શકીશ.' [હું એવા પ્રતિજ્ઞા કરીને આવ્યો છું.]

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

-जाव-जावं च णं अभिकम्मे ताव तावं च णं महंते उदए महंते सेए, पहीणे तीरं, अप्पत्ते पउमवरपोंडरीयं, णो हव्वाए णो पाराए. अंतरा सेयंसि विसण्णे दोच्चे पुरिसजाते ।

અહાવરે તચ્ચે પુરિસજાતે—
अह पुरिसे पच्चत्थिमाओ दिसाओ आगम्म तं पुक्खरणिं तीसे पुक्खरिणीए तीरे ठिच्चा पासति तं महं एगं पउमवरपुण्डरियं अणुपुव्वट्ठियं-जाव-पडिरूवं,
ते तत्थ दोण्णि पुरिसजाते पासति पहीणे तीरं, अप्पत्ते पउमवरपोंडरीयं, णो हव्वाए णो पाराए, -जाव-सेयंसि निसण्णे ।

ततेणं से पुरिसे एवं वदासी—

अहो णं इमे पुरिसा अखेत्तन्ना अकुसला अपंडिया अवियत्ता अमेहावी बाला णो मग्गत्था णो मग्गविऊ णो मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू, जं णं एते पुरिसा एवं मण्णे "अम्हे तं पउमवरपोंडरीयं उण्णिक्खेस्सामो", णो य खलु एयं पउमवरपोंडरीयं एवं उण्णिक्खेतव्वं जहा ण एए पुरिसा मण्णे ।

अहमंसि पुरिसे खेतन्ने कुसले पंडिते वियत्ते मेहावी अबाले मग्गत्थे मग्गविऊ मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू, अहमेयं पउमवरपोंडरीयं उण्णिक्खेस्सामि इति वच्चा से पुरिसे अभिक्कमे तं पुक्खरणिं,
जाव-जावं च णं अभिकम्मे ताव तावं च णं महंते उदए महंते सेए जाव अंतरा सेयंसि निसण्णं
तच्चे पुरिसजाए ।

આ પ્રમાણે વિચારી તે પુરુષે તે પુષ્કરિણીમાં પ્રવેશ કર્યો.

તે બીજો પુરુષ જેમ જેમ આગળ વધે છે તેમ તેમ જળ અને કાદવની ઊંડાઈ વધતી જાય છે. જેણે તટ છોડી દીધેલ છે અને પુષ્કરિણી (કમળ) સુધી પહોંચેલ નથી. એવો તે પુરુષ પણ આ પાર કે પેલે પાર જઈ શકતો નથી, તે પુરુષ પુષ્કરિણીની મધ્યમાં ફસાઈ જઈ દુઃખનો અનુભવ કરે છે અને ભયંકર કલેશ પામે છે. આ બીજા પુરુષનું વૃત્તાન્ત છે.

હવે ત્રીજા પુરુષનું વૃત્તાન્ત કહેવાય છે-

બીજા પુરુષ બાદ ત્રીજો પુરુષ પશ્ચિમ દિશામાંથી આ પુષ્કરિણીની પાસે આવે છે. આવીને કિનારા ઉપર ઊભો રહે છે. ત્યાં ઊભો રહીને તે ઉત્તમ શ્વેત કમળને જુએ છે, જે વિશેષ રચનાથી યુક્ત પૂર્વોક્ત વિશેષણોથી યુક્ત અત્યંત મનોહર છે. વળી તેના (તે પુષ્કરિણીના) કાદવમાં ફસાયેલા કમળની કામનાવાળા બે પુરુષોને પણ જુએ છે કે જેઓ કિનારાથી દૂર થઈ ગયેલ છે અને ઇચ્છિત કમળ સુધી પહોંચેલ નથી. ન તો આ પાર કે ન પેલે પાર, મધ્યમાં જ તેઓ પુષ્કરિણીના કાદવમાં ફસાઈ ગયા છે અને દુઃખી દુઃખી થઈ ગયા છે.

ત્યાર બાદ ત્રીજા પુરુષે એ બન્ને પુરુષો માટે આ પ્રમાણે કહ્યું—

"અહો! આ બન્ને વ્યક્તિઓ ખેદજ્ઞ નથી. નથી તો પંડિત કે નથી પ્રૌઢ. નથી પરિપક્વ બુદ્ધિવાળા કે નથી બુદ્ધિમાન. તેઓ હજુ નાદાન બાલ (અજ્ઞાની) છે. તેઓ સાધુ પુરુષો દ્વારા આચરિત માર્ગ પર સ્થિત નથી, તથા જે માર્ગ પર ચાલીને જીવ ઇચ્છિતને સિદ્ધ કરે છે, તેને તે જાણતા નથી. છતાં તેઓ (બન્ને પુરુષ) એમ સમજે છે કે 'અમો આ ઉત્તમ શ્વેત કમળને ઉખેડીને બહાર લાવી શકીશું' પરંતુ આ ઉત્તમ શ્વેત કમળને આ પ્રમાણે ઉખેડીને લાવવું સરળ નથી. તેઓ જેટલું માને છે એટલું આ કાર્ય સરળ નથી.

'અલબત્ત હું ખેદજ્ઞ (ક્ષેત્રજ્ઞ), કુશળ, પંડિત, પરિપક્વ બુદ્ધિવાળો, મેધાવી, યુવાન, માર્ગવેત્તા, માર્ગની ગતિવિધિ અને પરાક્રમનો જ્ઞાતા છું. હું આ ઉત્તમ શ્વેત કમળને બહાર લાવીને જ રહીશ. હું એવો સંકલ્પ કરીને જ અહીં આવ્યો છું.' એવું કહી તે ત્રીજા પુરુષે પુષ્કરિણીમાં પ્રવેશ કર્યો અને જેમ જેમ આગળ વધ્યો તેમ તેમ કાદવની ઊંડાઈ વધતી જાય છે. તેણે તટનો ત્યાગ કર્યો છે અને શ્વેત કમળ સુધી પહોંચ્યો નથી. તે પુરુષ આ પાર કે પેલે પાર જઈ શકતો નથી. પણ પુષ્કરિણીના કાદવમાં ફસાઈ દુઃખ અને કલેશ પ્રાપ્ત કરે છે. આ ત્રીજા પુરુષની કથા થઈ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अहावरे चउत्थे पुरिसजाए —
अह पुरिसे उत्तरातो दिसातो आगम्म तं पुक्खरणिं तीसे पुक्खरणीए तीरे ठिच्चा पासति एगं पउमवरपोंडरियं अणुपुव्वट्ठितं -जाव-पडिरूवं ।

હવે ચોથા પુરુષનું વર્ણન કરવામાં આવે છે.

ત્રીજા પુરુષ પછી ચોથો પુરુષ ઉત્તર દિશામાંથી આ પુષ્કરિણીની પાસે આવે છે. આવીને તટ ઉપર ઊભો રહે છે અને પેલાં મહાન ઉત્તમ શ્વેત કમળને જુએ છે. જે ઉત્તમ રચનાથી યુક્ત યાવત્ પૂર્વોક્ત વિશેષણોથી વિશિષ્ટ અને મનોહર છે. અને કાદવમાં ફસાયેલા ત્રણ પુરુષોને પણ જુએ છે જેઓ કિનારાથી દૂર થયેલા છે અને કમળ પાસે પહોંચ્યા નથી પણ પુષ્કરિણીના મધ્યમાં જ ખૂંચી ગયેલા છે.

ते तत्थ तिण्णि पुरिसजाते पासति पहीणे तीरं अप्पत्ते-जाव-सेयंसि निसण्णे ।
तते णं से पुरिसे एवं वदासी—अहो णं इमे पुरिसा अखेयण्णा-जाव-णो मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू, जण्णं एते पुरिसा एवं मण्णे—अम्हे तं पउमवरपोंडरीयं उण्णिक्खिस्सामो ।

ત્યાર બાદ એ ત્રણે પુરુષોને જિઈને] ચોથો પુરુષ આ પ્રમાણે કહે છે કે- 'અહો ! આ ત્રણે પુરુષો ખેદજ્ઞ નથી. યાવત્ પૂર્વોક્ત વિશેષણોથી યુક્ત માર્ગની ગતિવિધિ તથા પરાક્રમના વિશેષજ્ઞ પણ નથી. છતાં તેઓ એમ સમજે છે કે અમે આ શ્રેષ્ઠ પુંડરીક કમળને બહાર લાવી શકીશું. પરંતુ એ ઉત્તમ શ્વેત કમળ એ રીતે બહાર ન લાવી શકાય જે રીતે કે તેઓ માની રહ્યા છે.'

णो खलु एयं पउमवरपोंडरीयं एवं उण्णिक्खेयव्वं जहा णं एते पुरिसा मण्णे ।

'હું ખેદજ્ઞ પુરુષ છું. યાવત્ તે માર્ગની ગતિવિધિ અને પરાક્રમનો વિશેષજ્ઞ છું. તેથી હું આ પ્રધાન શ્વેત કમળને લાવી શકીશ. એવા અભિપ્રાયથી હું સંકલ્પ કરી અહીં આવ્યો છું.'

अहमंसि पुरिसे खेयण्णे-जाव-मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू, अहमेयं पउमवरपोंडरीयं उण्णिक्खिस्सामि इति वच्चा से पुरिसे अभिक्कमे तं पुक्खरणिं,
जाव जावं च णं अभिक्कमे ताव तावं च णं महंते उदए महंते सेते-जाव-विसण्णे ।
चउत्थे पुरिसजाए ।
—सूय. सु.२, अ.१, सु.६३९-६४२

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ચોથો પુરુષ પણ પુષ્કરિણીમાં પ્રવેશ કરે છે. જેમ જેમ આગળ વધે છે તેમ તેમ તે ઊંડા જળ અને કાદવમાં ફસાઈ જાય છે. તેણે તટનો ત્યાગ કરેલ છે અને કમળ સુધી પહોંચેલ નથી. વચમાં જ ફસાઈ જવાના કારણે દુઃખ અને ક્લેશ પામે છે. ન તો તે આ પાર રહ્યો ન પેલે પારનો.

આ પ્રમાણે ચોથા પુરુષના પણ આ જ હાલ થયા.

पउमवरपोंडरीय पग्गहणे निरीहो भिक्खू रूवलो—

उत्तम श्वेत કમળની પ્રાપ્તિમાં સફળ નિઃસ્પૃહ ભિક્ષુ—

३६१. अह भिक्खू लूहे तीरट्ठी खेयण्णे कुसले पंडिते वियत्ते मेहावी अबाले मग्गत्थे मग्गविदू मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू अन्नतरीओ दिसाओ अणुदिसाओ वा आगम्म तं पुक्खरणीं, तीसे पुक्खरणीए तीरे ठिच्चा पासति तं महं एगं पउमवरपोंडरीयं-जाव-पडिरूवं,

३६१. ત્યારબાદ રાગદ્વેષ રહિત, સંસારથી અલિપ્ત, મોક્ષાભિલાષી, [પેલે પાર જવાનો ઇચ્છુક], ખેદજ્ઞ કે ક્ષેત્રજ્ઞ યાવત્ [પૂર્વોક્ત સર્વ વિશેષણોથી યુક્ત] માર્ગની ગતિવિધિ અને પરાક્રમનો વિશેષજ્ઞ તથા નિર્દોષ ભિક્ષા માત્રથી નિર્વાહ કરનાર સાધુ કોઈ દિશા અથવા વિદિશાથી તે પુષ્કરિણીની પાસે આવી તેના (પુષ્કરિણી) તટ પર ઊભો રહી તે શ્રેષ્ઠ પુંડરીક કમળને જુએ છે, જે અત્યંત વિશાળ યાવત્ [પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત] મનોહર છે. અને ત્યાં તે ભિક્ષુ પેલા ચારે પુરુષોને પણ જુએ છે, જેઓ કિનારાથી ઘણા દૂર થયેલ છે અને ઉત્તમ શ્વેત કમળ પણ મેળવી શક્યા નથી. જેઓ નથી તો અહીંના રહ્યા કે નથી ત્યાંના રહ્યા, પણ પુષ્કરિણીના મધ્યમાં જ કીચડમાં ફસાઈ ગયા છે.

ते य चत्तारि पुरिसजाते पासति पहीणे तीरं अप्पत्ते-जाव-अंतरा पोक्खरणीए सेयंसि विसण्णे।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तते णं भिक्खू एवं वदासी—
अहो णं इमे पुरिसा अखेतण्णा-जाव-णो मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू जं णं एते पुरिसा एवं मन्ने 'अम्हेयं पउमवरपोंडरीयं उन्निक्खिस्सामो' णो य खलु एयं पउमवरपोंडरीयं एवं उन्नक्खेतव्वं जहा णं एते पुरिसा मन्ने,

त्यारબાद તે ભિક્ષુએ આ ચારે પુરુષો સંબંધમાં આ પ્રમાણે કહ્યું કે- 'અહો ! આ ચારે વ્યક્તિ ખેદજ્ઞ નથી યાવત્ [પૂર્વોક્ત વિશેષણોથી સંપન્ન] માર્ગની ગતિવિધિથી અને પરાક્રમથી અનભિજ્ઞ છે. માટે તે લોકો એમ સમજે છે કે, અમે લોકો આ શ્રેષ્ઠ શ્વેત કમળને કાઢી લઈ જઈશું. કિન્તુ આ ઉત્તમ કમળ આ રીતે બહાર ન જ આવી શકે જેવી રીતે એ લોકો સમજે છે."

अहमंसी भिक्खू लूहे तीरट्ठी खेयण्णे-जाव-मग्गस्स गति-परक्कमण्णू, अहमेयं पउमवरपोंडरीयं उन्निक्खिस्सामि त्ति कट्टु इति वच्चा,

"હું સંસારથી અલિપ્ત નિર્દોષ ભિક્ષાજીવી સાધુ છું. રાગદ્વેષ રહિત છું. હું સંસારસાગરથી પાર જવાનો ઇચ્છુક છું ખેદજ્ઞ (-ક્ષેત્રજ્ઞ) છું યાવત્ જે માર્ગે ચાલી સાધક પોતાના ઇચ્છિત સાધ્યની પ્રાપ્તિ માટે પરાક્રમ કરે છે, તેનો વિશેષજ્ઞ છું. હું આ ઉત્તમ શ્વેત કમળને (પુષ્કરિણીમાંથી બહાર) કાઢી શકીશ.'

से भिक्खू णो अभिक्कम्मे तं पुक्खरणिं, तीसे पुक्खरणीए तीरे ठिच्चा सद्दं कुज्जा—
"उप्पताहि खलु भो पउमवरपोंडरीया !
उप्पताहि खलु भो पउमवरपोंडरीया ।"
अह से उप्पतिते पउमवरपोंडरिए ।
—सूय. सु.२, अ.१, सु.६४३

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે ભિક્ષુ પુષ્કરિણીમાં પ્રવેશ કરતો નથી, પણ પુષ્કરિણીના કાંઠા પર ઊભો રહીને કહે છે-'હે ઉત્તમ શ્વેત કમળ ! ત્યાંથી ઊઠીને (મારી પાસે) બહાર આવ.' આ પ્રમાણે સાધુના કહેવાથી તે ઉત્તમ પુંડરીક તે પુષ્કરિણીથી ઊઠી અથવા બહાર નીકળીને બહાર આવે છે.

३६२. एवं से भिक्खू धम्मट्ठी धम्मविदू नियागपडिवण्णे,

से जहेयं बुतियं, अदुवा पत्ते पउमवरपोंडरियं अदुवा अपत्ते पउमवरपोंडरीयं।

३६२. આ પ્રમાણે [પૂર્વોક્ત વિશેષણોયુક્ત] તે ભિક્ષુ ધર્માર્થી (ધર્મથી જ પ્રયોજન રાખનાર) ધર્મનો જ્ઞાતા અને સંયમ કે મોક્ષને પ્રાપ્ત હોય છે.

એવો ભિક્ષુ જેમ કે (આ અધ્યયનમાં પહેલાં કહ્યું હતું કે પૂર્વોક્ત પુરુષોમાં પાંચમો પુરુષ છે, તે ભિક્ષુ શ્રેષ્ઠ પુંડરીક કમળની જેમ નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરી શકે. અથવા તે શ્રેષ્ઠ પુંડરીક કમળને (મતિ, શ્રુત, અવધિ તથા મનઃપર્યાય જ્ઞાન સુધી જ પ્રાપ્ત હોવાથી) પ્રાપ્ત ન કરી શકે. (એ જ સર્વશ્રેષ્ઠ પુરુષ છે.)

एवं से भिक्खू परिण्णातकम्मे परिण्णायसंखे परिण्णायगिहवासे उवसंते समिते सहिए सदा जते।

આ પ્રકારનો ભિક્ષુ કર્મનો (કર્મનાં સ્વરૂપ, વિપાક તથા ઉપાદાનનો) પરિજ્ઞાતા, સંગનો (બાહ્ય આભ્યંતર-સંબંધનો) પરિજ્ઞાતા તથા (નિઃસાર) ગૃહવાસનો પરિજ્ઞાતા (મર્મજ્ઞ) થઈ જાય છે. તે (ઇન્દ્રિય અને મનના વિષયોનું ઉપશમન કરવાથી) ઉપશાન્ત, (પાંચ સમિતિઓથી યુક્ત હોવાથી) સમિત, (હિતથી જ્ઞાનાદિ સહિત હોવાથી) સહિત અને હંમેશાં યત્નશીલ અથવા સંયમમાં પ્રયત્નશીલ હોય છે.

सेयं वयणिज्जे तं जहा—

તે સાધકને આ પ્રમાણે (આગળ કહેલાં વિશેષણોમાંથી કોઈ પણ વિશેષણોથી યુક્ત શબ્દોથી) કહી શકાય છે. જેમ કે-

समणे ति वा माहणे ति वा खंते ति वा दंते ति वा गुत्ते ति वा मुत्ते ति वा इसी ति वा

તે શ્રમણ છે કે માહણ-બ્રાહ્મણ (બ્રાહ્મીઓનું હનન ન કરો એવો ઉપદેશ કરનાર તે 'માહણ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मुणीति वा कति ति वा विदू ति वा भिक्खू ति वा लूहे ति वा तिरट्ठी ति वा चरणकरण-पारविदु

अथवा બ્રહ્મચર્યનિષ્ઠ હોવાથી બ્રાહ્મણ) છે. અથવા ક્ષાન્ત (ક્ષમાશીલ) છે. અથવા દાન્ત (ઇન્દ્રિયનો-વશીકર્તા) છે. અથવા ગુપ્ત (ત્રણ ગુપ્તિઓથી ગુપ્ત) છે અથવા મુક્ત (મુક્તવત્) તથા મહર્ષિ (વિશિષ્ટ તપશ્ચરણયુક્ત) છે. અથવા મુનિ (જગતની ત્રિકાળ અવસ્થા પર મનન કરનારા) છે. અથવા કૃતી (પુણ્યવાન-સુકૃત કે પરમાર્થ પંડિત) તથા વિદ્વાન્ (અધ્યાત્મ-વિદ્યાવાન) છે. અથવા ભિક્ષુ (નિરવદ્ય - ભિક્ષાજીવી) છે. અથવા તે રૂક્ષ (અન્તા-હારી-પ્રાન્તાહારી) છે. અથવા તીરાર્થી (મોક્ષાર્થી) છે. અથવા ચરણ-કરણના (મૂલ-ઉત્તર ગુણોના) રહસ્યનો પારગામી છે.

ત્તિ બેમિ ।

—સૂય. સુ. ૨, અ.૧, સુ.૬૯૨-૬૯૩

—એવું હું કહું છું.

दिट्ठन्तस्स णिगमणं—

૩૬૩. દૃષ્ટાંતોના દાર્ષ્ટાન્તિકની યોજના:—

३६३. किट्टिते णाते समणाउसो ! अट्ठे पुण से जाणितव्वे भवति ।

[શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ કહ્યું કે] 'હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! તમને મેં જે દૃષ્ટાંત(જ્ઞાત) કહ્યું છે તેનો અર્થ (મર્મ) તમારે સર્વે એ જાણવો જોઈએ.'

भंते ! त्ति समणं भगवं महावीरं निग्गंथा य निग्गंथीओ य वंदंति, नमंसंति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—किट्टिते णाए समणाउसो ! अट्ठं पुण से ण जाणामो ।

'હા, ભન્તે !' એમ કહીને સર્વ સાધુ-સાધ્વી-ઓએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને વંદન નમસ્કાર કર્યા, વંદન નમસ્કાર કરીને ભગવાન મહાવીરને આ પ્રમાણે કહ્યું-'આયુષ્મન્ શ્રમણ ભગવાન ! આપે જે દૃષ્ટાંત કહ્યું તેનો અર્થ(રહસ્ય) અમે જાણતા નથી, તે અમારી સમજમાં આવતું નથી.'

समणाउसो ! त्ति समणे भगवं महावीरे ते य बहवे निग्गंथा य निग्गंथीओ य आमंतित्ता एवं वदासी—हंता समणाउसो ! आइक्खामि विभावेमि किट्टेमि पवेदेमि सअट्ठं सहेउं सनिमित्तं भुज्जो भुज्जो उवदंसेमि ।

ત્યારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ એ સર્વ નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિનીઓને સંબોધન કરી આ પ્રમાણે કહ્યું-'શ્રમણ-શ્રમણીઓ ! હું આનો અર્થ (રહસ્ય)જણાવું છું,અર્થ સ્પષ્ટ (પ્રગટ) કરું છું. પર્યાયવાચી શબ્દો દ્વારા કહું છું. હેતુ અને દૃષ્ટાન્તો દ્વારા હૃદયંગમ કરાવું છું. અર્થ, હેતુ અને નિમિત્ત સહિત તે અર્થ વારંવાર જણાવું છું.'

से बेमि—लोयं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! सा पुक्खरणी बुइता,

(સાંભળો) એ અર્થ હું કહું છું.-'આયુષ્માન્ શ્રમણો ! મેં માત્ર દૃષ્ટાના રૂપમાં કલ્પના કરી આ લોક (સંસાર)ને પુષ્કરિણીની ઉપમા આપી છે.'

कम्मं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! से उदए बुइते,

હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! મેં રૂપકના રૂપમાં કલ્પના કરી કર્મને આ પુષ્કરિણીના પાણીની ઉપમા આપી છે.

कामभोगा य खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! से सेए ते बुइते,

હે આયુષ્માન શ્રમણો ! મેં મારી કલ્પનામાં સ્થિર કરી કામભોગોને પુષ્કરિણીના કાદવની ઉપમા આપી છે.

जणं-जाणवयं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! ते बहवे पउमवरपुण्डरीया बुइता,

હે આયુષ્માન શ્રમણો ! મેં મારી દૃષ્ટિથી ચિન્તન કરી આર્ય દેશની પ્રજા અને જનપદોના જનોને પુષ્કરિણીનાં ઘણાં શ્વેત કમળોની ઉપમા આપી છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

रायाणं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो !
से एगे महं पउमवरपोंडरीए बुइते,

अन्नउत्थिया य खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! ते चत्तारि पुरिसजाता बुइता,

धम्मं ज खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो !
से भिक्खू बुइते,
धम्मतित्थं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! से तीरे बुइए,

धम्मकहं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो !
से सद्दे बुइते,
नेव्वाणं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो !
से उप्पाते बुइते,

एवमेयं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो !
से एवमेयं बुइतं ।

—सूय. सु. २, अ. १, सु. ६४४-६४५

एगंतदिट्ठी णिसेहो—

३६४. अणादीयं परिण्णाय,
अणवदग्गे ति वा पुणो ।
सासतमसासते यावि,
इति दिट्ठिं न धारए ॥

एतेहिं दोहिं ठाणेहिं,
ववहारो ण विज्जती ।
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं,
अणायारं तु जाणए ॥

समुच्छिज्जिहिंति सत्थारो,
सव्वे पाणा अणेलिसा ।
गंठीगा वा भविस्संति,
सासयं ति च णो वदे ॥

एएहिं दोहिं ठाणेहिं, ववहारो ण विज्जई ।
एएहिं दोहिं ठाणेहिं, अणायारं तु जाणई ॥

जे केति खुद्दगा पाणा,
अदुवा संति महालया ।
सरिसं तेहिं वेरं ति,
असरिसं ति य णो वदे ॥

આયુષ્માન શ્રમણો ! મેં મારી ઇચ્છાથી મનમાં નિશ્ચય કરી રાજાને તે પુષ્કરિણીનું એક મહાન શ્રેષ્ઠ શ્વેત કમળ (પુંડરીક) કહ્યો છે.

હે આયુષ્માન શ્રમણો ! મેં મારી ઇચ્છાથી અન્ય તીર્થિકોને તે પુષ્કરિણીના કાદવમાં ફસાયેલા ચાર પુરુષ બતાવ્યા છે.

આયુષ્માન શ્રમણો ! મેં મારી બુદ્ધિથી ચિન્તન કરી ધર્મને તે ભિક્ષુની ઉપમા આપી છે.

આયુષ્માન શ્રમણો ! મેં મારી ઇચ્છાથી સ્વયમેવ વિચાર કરી ધર્મતીર્થને પુષ્કરિણીના તટની ઉપમા આપી છે.

આયુષ્માન શ્રમણો ! મેં મારા આત્મામાં નિશ્ચય કરી ધર્મકથાને સાધુના શબ્દોની ઉપમા આપી છે.

આયુષ્માન શ્રમણો ! મેં મારું મન સ્થિર કરી નિર્વાણ (સંપૂર્ણ કર્મક્ષય રૂપ મોક્ષ કે સિદ્ધશીલા સ્થાન) ને શ્રેષ્ઠ પુંડરીક-કમળનાં પુષ્કરિણીમાંથી બહાર આવવાની ઉપમા આપી છે.

(સંક્ષેપમાં) આયુષ્માન શ્રમણો ! મેં આ (પૂર્વોક્ત) પ્રકારે સ્વયં આત્મમાં નિશ્ચય કરી આ પુષ્કરિણી આદિને આલોક આદિના દૃષ્ટાંતના રૂપમાં કહેલ છે. અર્થાત્ આ રૂપકરૂપે મેં રજૂ કરેલ છે.

એકાન્ત-દૃષ્ટિ નિષેધ —

૩૬૪. વિવેકી પુરુષ આ જગતને (અને જગતના પદાર્થોને) અનાદિ અને અનંત જાણીને તેમને એકાન્ત શાશ્વત કે એકાન્ત અશાશ્વત-નિત્ય અથવા અનિત્ય ન માને.

એકાન્ત નિત્ય અને એકાન્ત અનિત્ય આ બંને પક્ષોથી લોકનો વ્યવહાર થઈ શકતો નથી. તેથી એ બન્ને પક્ષોના આશ્રયથી અનાચારનું સેવન થાય છે એમ જાણવું.

શાસન પ્રવર્તક તીર્થંકર ભગવાન તથા તેમના શાસનાનુગામી (સર્વજ્ઞના મતને માનનાર) સર્વ ભવ્ય જીવો મુક્ત થશે. સર્વ જીવો પરસ્પર એક સમાન નથી. અથવા સર્વ જીવો કર્મબંધનથી મુક્ત રહેશે. અથવા સર્વ જીવો શાશ્વત (સદાસ્થાયી એક રૂપ) રહેશે. અથવા તીર્થંકર હંમેશાં શાશ્વત રહેશે...ઇત્યાદિ એકાન્ત વચન બોલવાં ન જોઈએ.

કારણ કે આ બન્ને એકાન્ત પક્ષોથી લોકનો વ્યવહાર થઈ ન શકે. તેથી એ બન્ને એકાન્ત પક્ષોના આશ્રયથી અનાચારનું સેવન થાય છે.

[આ સંસારમાં જે (એકેન્દ્રિય) આદિ ક્ષુદ્ર (નાના) જીવો છે, અથવા જે મહાકાય (હાથી, ઊંટ, મનુષ્ય આદિ) જીવો છે, તે બન્નેની હિંસાથી સમાન વેર થાય છે અથવા સમાન વેર નથી થતું એમ એકાન્ત ન કહેવું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, ववहारो ण विज्जती ।
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, अणायारं तु जाणए ॥

કારણ કે એ બન્ને (સમાન વેર થાય છે અથવા સમાન વેર નથી થતું) એકાન્ત વચનોથી વ્યવહારનો નિષેધ થાય છે અને અનાચારનું સેવન થાય છે.

अहाकडाइं भुंजंति,
अण्णमण्णे सकम्मुणो ।
उवलित्ते ति जाणेज्जा,
अणुवलित्ते ति वा पुणो ॥

આધાકર્મી દોષ સહિત આહારાદિનો જે સાધુ ઉપભોગ કરે છે, એ બન્ને (દાતા તથા ઉપભોક્તા) પરસ્પર પાપકર્મોથી લિપ્ત થાય છે કે અલિપ્ત રહે છે, એમ બન્ને એકાન્ત વચન ન કહેવાં.

एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, ववहारो ण विज्जती ।
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, अणायारं तु जाणए ॥

કારણ કે આ બન્ને એકાન્ત વચનથી વ્યવહારનો નિષેધ થાય છે અને અનાચારનું સેવન થાય છે.

जमिदं उरालमाहारं,
कम्मगं च तमेव य ।
सव्वत्थ वीरियं अत्थि,
णत्थि सव्वत्थ वीरियं ॥

આ જે [પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તે] ઔદારિક શરીર છે, આહારક શરીર છે, કાર્મણ શરીર છે અને વૈક્રિય તથા તૈજસ શરીર છે, તે પાંચે શરીર એકાન્ત રૂપે ભિન્ન નથી [એક જ છે] અથવા તે પાંચે સર્વથા ભિન્ન ભિન્ન જ છે. આવાં એકાન્ત વચનો ન કહેવાં તથા બધા પદાર્થોમાં પદાર્થોની શક્તિ વિદ્યમાન છે. અથવા બધા પદાર્થોમાં બધા પદાર્થોની શક્તિ નથી. એવું એકાન્ત કથન પણ ન કહેવું જોઈએ.

एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, ववहारो ण विज्जती ।
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, अणायारं तु जाणए ॥

કારણકે આ બન્ને પ્રકારના એકાન્ત વિચારોથી વ્યવહાર થતો નથી. માટે એ બન્ને પ્રકારના એકાન્ત વિચારોની પ્રરૂપણા કરવાથી અનાચારનું સેવન થાય છે.

णत्थि लोए अलोए वा, णेवं सण्णं णिवेसए ।
अत्थि लोए अलोए वा, एवं सण्णं णिवेसए ॥

લોક નથી અથવા અલોક નથી એવી સંજ્ઞા (બુદ્ધિ-સમજ) અથવા એવો વિચાર કરવો નહિ, પરંતુ લોક છે અને અલોક (આકાશાસ્તિકાય માત્ર) છે, એવું જ્ઞાન કરવું જોઈએ.

णत्थि जीवा अजीवा वा, णेवं सण्णं णिवेसए ।
अत्थि जीवा अजीवा वा, एवं सण्णं णिवेसए ॥

જીવ અને અજીવ પદાર્થ નથી, એવો વિચાર કરવો નહિ, પરંતુ જીવ અને અજીવ છે એવું જ્ઞાન કરવું જોઈએ.

णत्थि धम्मे अधम्मे वा, णेवं सण्णं णिवेसए ।
अत्थि धम्मे अधम्मे वा, एवं सण्णं णिवेसए ॥

ધર્મ અને અધર્મ નથી, એમ વિચારવું નહિ, પરંતુ ધર્મ અને અધર્મ છે, એમ માનવું જોઈએ.

णत्थि बंधे व मोक्खे वा, णेवं सण्णं णिवेसए ।
अत्थि बंधे व मोक्खे वा, एवं सण्णं णिवेसए ॥

બંધ અને મોક્ષ નથી, એમ વિચારવું નહિ, પણ બંધ અને મોક્ષ છે એમ માનવું જોઈએ.

णत्थि पुण्णे व पावे वा, णेवं सण्णं णिवेसए ।
अत्थि पुण्णे व पावे वा, एवं सण्णं णिवेसए ॥

પુણ્ય અને પાપ નથી એમ વિચારવું નહિ પણ પુણ્ય પણ છે અને પાપ પણ છે એમ માનવું જોઈએ.

णत्थि आसवे संवरे वा, णेवं सण्णं णिवेसए ।
अत्थि आसवे संवरे वा, एवं सण्णं णिवेसए ॥

આશ્રવ અને સંવર નથી એવી શ્રદ્ધા રાખવી નહિ પણ આશ્રવ પણ છે અને સંવર પણ છે એવી શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ.

णत्थि वेयणा निज्जरा वा, णेवं सण्णं णिवेसए ।
अत्थि वेयणा निज्जरा वा, एवं सण्णं णिवेसए ॥

વેદના અને નિર્જરા નથી, એવી માન્યતા રાખવી યોગ્ય નથી. પરંતુ વેદના અને નિર્જરા છે એવી માન્યતા રાખવી જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

નત્થિ કિરિયા અકિરિયા વા,
णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि किरिया अकिरिया वा,
एवं सण्णं निवेसए॥

ક્રિયા અને અક્રિયા નથી, એવી માન્યતા ન રાખવી જોઈએ પણ ક્રિયા પણ છે અને અક્રિયા પણ છે એવી માન્યતા રાખવી જોઈએ.

नत्थि कोहे व माणे वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि कोहे व माणे वा, एवं सण्णं निवेसए॥

ક્રોધ અને માન નથી એવી માન્યતા રાખવી યોગ્ય નથી પણ ક્રોધ પણ છે, માન પણ છે એવી માન્યતા રાખવી જોઈએ.

नत्थि माया व लोभे वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि माया व लोभे वा, एवं सण्णं निवेसए॥

માયા અને લોભ નથી, એવી માન્યતા રાખવી ન જોઈએ પણ માયા પણ છે અને લોભ પણ છે એવી માન્યતા રાખવી જોઈએ.

णत्थि पेज्जे व दोसे वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि पेज्जे व दोसे वा, एवं सण्णं निवेसए॥

રાગ અને દ્વેષ નથી-આ પ્રકારનો વિચાર ન કરવો જોઈએ પરંતુ રાગ અને દ્વેષ છે એવો વિચાર રાખવો જોઈએ.

णत्थि चाउरंते संसारे, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि चाउरंते संसारे, एवं सण्णं निवेसए॥

ચાર ગતિવાળો સંસાર નથી, એવું વિચારવું નહિ પણ ચાર ગતિવાળો સંસાર છે એવી શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ.

णत्थि देवो व देवी वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि देवो व देवी वा, एवं सण्णं निवेसए॥

દેવ અને દેવી નથી એવું વિચારવું નહિ પણ દેવ અને દેવી છે એમ માનવું જોઈએ.

नत्थि सिद्धी असिद्धी वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि सिद्धी असिद्धी वा, एवं सण्णं निवेसए॥

સિદ્ધિ કે અસિદ્ધિ (મુક્તિ કે અમુક્તિરૂપ સંસાર) નથી-એવી બુદ્ધિ ન રાખવી જોઈએ, પણ સિદ્ધિ પણ છે અને અસિદ્ધિ પણ છે એવી બુદ્ધિ રાખવી જોઈએ.

नत्थि सिद्धी नियं ठाणं, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि सिद्धी नियं ठाणं, एवं सण्णं निवेसए॥

સિદ્ધિ (મુક્તિ) જીવનું નિજ સ્થાન (સિદ્ધશીલા) નથી એવી ખોટી માન્યતા ન રાખવી જોઈએ, પણ સિદ્ધિ જીવોનું નિજ સ્થાન છે, એવો સિદ્ધાંત માનવો જોઈએ.

नत्थि साहू असाहू वा णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि साहू असाहू वा, एवं सण्णं निवेसए॥

(સંસારમાં કોઈ) સાધુ કે અસાધુ નથી એવું માનવું નહિ, પણ સાધુ અને અસાધુ બંને છે એવી શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ.

नत्थि कल्लाणे पावे वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि कल्लाणे पावे वा, एवं सण्णं निवेसए॥
—सूय. सु. २, अ. ५, गा. २-२८

કોઈ પણ કલ્યાણકારી (પુણ્યાત્મા) અને પાપી નથી એમ ન માનવું, પણ કલ્યાણવાન અને પાપી બંને છે એમ માનવું જોઈએ.

अण्ण उत्थियाणं मोक्खपरूवणा परिहारो य—

અન્યતીર્થિકોની મોક્ષ પ્રરૂપણા અને તેનો પરિહારઃ-

३६५. इहेगे मूढा पवदंति मोक्खं,
आहारसंपज्जणवज्जणेणं।
पगे य सीतोदगसेवणेणं,
हुतेण पगे पवदंति मोक्खं॥

૩૬૫. આ જગતમાં અથવા મોક્ષપ્રાપ્તિના વિષયમાં કેટલાક અજ્ઞાની કહે છે કે આહારનું રસ-પોષક જે ભીડું છે એને છોડી દેવાથી મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. અને કોઈ શીતળ (કાચા પાણીનું સેવન કરવાથી) તથા કોઈ અગ્નિમાં ઘી આદિનું હવન કરવાથી, મોક્ષની પ્રાપ્તિ બતાવે છે.

पाओसिणाणादिसु णत्थि मोक्खो,
खारस्स लोणस्स अणासएणं।
ते मज्ज मंसं लसुणं च भोच्चा,
अन्नत्थ वासं परिकप्पयंति॥

પ્રાતઃકાળે સ્નાનાદિથી મોક્ષ થતો નથી, અને ન તો ક્ષાર (ભીડું) ન ખાવાથી મોક્ષ થાય છે. તે (અન્યતીર્થિક મોક્ષવાદી) મદ્ય, માંસ અને લસણ ખાઈ મોક્ષથી અન્યત્ર (સંસારમાં) પોતાનો નિવાસ પ્રાપ્ત કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उदगेण जे सिद्धिमुदाहरंति,
सायं च पातं उदगं फुसंता।
उदगस्स फासेण सिय य सिद्धी,
सिज्झिंसु पाणा बहवे दगंसि॥

मच्छा य कुम्मा य सिरीसिवा य,
मग्गू य उट्टा दगरक्खसा य।
अट्ठाणमेयं कुसला वदंति,
उदगेण जे सिद्धिमुदाहरंति॥

उदगं जती कम्म मलं हरेज्जा,
एवं सुहं इच्छामेत्तता वा।
अंधव्व णेयारमणुस्सरित्ता,
पाणाणि चेव विणिहंति मंदा॥

पावाइं कम्माइं पकुव्वतो हि,
सिओदगं तु जइ तं हरेज्जा।
सिज्झिंसु एगे दगसत्तघाती,
मुसं वयंते जलसिद्धिमाहु॥

हुतेण जे सिद्धिमुदाहरंति,
सायं च पातं अगणिं फुसंता।
एवं सिया सिद्धि हवेज्ज तम्हा,
अगणिं फुसंताण कुकम्मिणं पि॥

अपरिक्ख दिट्ठ ण हु एव सिद्धी,
एहिंति ते घातमबुज्झमाणा।
भूतेहिं जाण पडिलेह सातं,
विज्जं गहाय तस-थावरेहिं॥

थणंति लुप्पंति तसंति कम्मी,
पुढो जगा परिसंखाय भिक्खू।
तम्हा विदू विरते आयगुत्ते,
दट्ठुं तसे य पडिसाहरेज्जा॥
—सूय. सु. १, अ. ७, गा. १२-२०

સવાર, સાંજ જલનો સ્પર્શ (સ્નાનાદિ ક્રિયા દ્વારા) કરે છે, તે સ્નાનથી જ સિદ્ધિ બતાવે છે, (તેઓ મિથ્યાવાદી છે.) જો જલના સ્પર્શથી જ મુક્તિ મળતી હોય તો પાણીમાં રહેનારાં અનેક જલચર પ્રાણીઓને મોક્ષ જ મળી જવો જોઈએ.

(જો જળસ્પર્શથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી હોત તો) મત્સ્ય, કાચબા, જલચર સર્પ, મદ્ગુ (જળમૃગ) તથા ઉષ્ટ્ર નામના જલચર ઊંટ અને જલરાક્ષસ ઇત્યાદિ જલજંતુઓ સર્વ પ્રથમ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરત. પરંતુ એવું હોતું નથી. માટે જે જલસ્પર્શથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ બતાવે છે, મોક્ષતત્ત્વ પારંગત પુરુષ તેના આ કથનને અયુક્ત કહે છે.

જો જળ કર્મ રૂપી મેલને ધોઈ નાંખે છે, તો તે પુણ્યને કેમ ન ધોઈ નાંખે? તેથી જળ સ્નાનથી મોક્ષ માનવો તે માત્ર કલ્પના છે. મંદબુદ્ધિ લોકો અજ્ઞાનાંધ અનુસરણ કરીને [જળસ્નાન વગેરે દ્વારા] પ્રાણીઓનો ઘાત કરે છે.

જો પાપકર્મ કરનાર વ્યક્તિના તે પાપોને શીતલ (સચિત્ત) જલ (જલસ્નાનાદિ) હરણ કરે તો કેટલાય જળજંતુઓનો ઘાત કરનાર (માછી-મારો) પણ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરી શકશે. માટે જળથી (સ્નાનાદિ ક્રિયાથી) મુક્તિ થાય તેવી માન્યતાવાળા મિથ્યાવાદી છે.

સવાર સાંજ અગ્નિનો સ્પર્શ કરી જે લોકો અગ્નિમાં હોમ કરવાથી જ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય એવું માને છે તેઓ પણ મિથ્યાવાદી છે. જો આ પ્રમાણે સિદ્ધિ મળતી હોય તો અગ્નિનો સ્પર્શ કરનારા (કંદોઈ, રસોયા, કુંભાર, લુહાર, સોની ઇત્યાદિ) કુકર્મીઓને (આરંભ કરનારાઓને) પણ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવી જોઈએ. (પણ તેમ બનતું નથી.)

જલસ્નાન અને અગ્નિહોત્ર આદિ ક્રિયાઓથી સિદ્ધિ માનના લોકોએ પરીક્ષા કર્યા વિના જ આ સિદ્ધાંતને સ્વીકારી લીધો છે. આ પ્રમાણે સિદ્ધિ મળતી નથી. વસ્તુ તત્ત્વનો બોધ ન હોવાના કારણે તે લોકો ઘાત (સંસાર ભ્રમણ રૂપ પોતાનો વિનાશ) પ્રાપ્ત કરશે. અધ્યાત્મ વિદ્યાવાન (સમ્યક્જ્ઞાની) યથાર્થ વસ્તુ સ્વરૂપને ગ્રહણ કરી એમ વિચારે કે ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓના ઘાતથી તેને સુખ કેમ મળશે? એ યથાયોગ્ય સમજે.

પાપકર્મ કરનારાં પ્રાણી રડતાં હોય છે, તલ-વાર આદિ દ્વારા છેદાય છે, ત્રાસ ભોગવે છે. એવું જાણી, વિદ્વાન ભિક્ષુ પાપથી વિરક્ત થઈ આત્માનો રક્ષક (મન-વચન-કાયગુપ્તિથી યુક્ત) બને. તથા ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓને યથાયોગ્ય જાણી તેમની હિંસા ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णतित्थियाणं परूवणा परिहारो य—

३६६. तमेव अविजाणंता,
अबुद्धा बुद्धमाणिणो ।
बुद्धा मो त्ति य मण्णंता,
अंतए ते समाहिए ॥

ते य बीओदगं चेव,
तमुद्दिस्सा य जं कडं ।
भोच्चा झाणं झियायंति,
अखेतण्णा असमाहिता ॥

जहा ढंका य कंका य, कुलला मग्गुका सिही ।
मच्छेसणं झियायंति, झाणं ते कलुसाधमं ॥

एवं तु समणा एगे,
मिच्छदिट्ठी अणारिया ।
विसएसणं झियायंति,
कंका वा कलुसाहमा ॥
—सूय. सु. १, अ. ११, गा. २५-२८

मोक्ख विसारअस्स उवएसो—

३६७ अह ते परिभासेज्जा भिक्खू मोक्खविसारए ।
एवं तुब्भे पभासंता दुपक्खं चेव सेवहा ॥

तुब्भे भुंजह पाएसु,
गिलाणा अभिहडं ति य ।
तं च बीओदगं भोच्चा,
तमुद्देसादि जं कडं ॥

लित्ता तिव्वाभितावेण,
उज्जया असमाहिया ।
नातिकंडइतं सेयं, अरुयस्सावरज्झती ॥

तत्तेण अणुसिट्ठा, ते अपडिण्णेण जाणया ।
ण एस णियए मग्गे, असमिक्खा वई किती ॥

अन्यतीर्थिकोनी प्ररूपणा अने परिहार—

३६६. तेने (प्रतिपूर्ण अनुपम निर्वाणमार्ग रूप धर्मने) न जाणवाने कारणे (अबुध) होवा छतां पण स्वयंने पंडित माननारा अन्यतीर्थिको अमे ज धर्म तत्वनो प्रतिबोध पामेला छीओ एवुं मानवाथी सम्यग्दर्शन रूप भाव समाधिथी दूर छे.

तेओ (अन्यतीर्थिको) बी अने सचित्त जळनो तथा तेना उद्देश्य (निमित्त) थी जे आहार बनेलो छे तेनो उपभोग करी आर्तध्यान करे छे. कारण के ते अखेदज्ञ, [प्राणीओना खेद-पीडाथी अनभिज्ञ अथवा धर्मज्ञानमां अनिपुण] अने असमाधियुक्त छे.

जेम ढंक, कंक, कुरर, जलमुर्गा अने शिखी नामनां जळचर पक्षीओ माछलीने पकडी गळी जवानो खराब विचार (कुध्यान) करे छे, तेम तेनुं ध्यान पापरूप अने अधम होय छे.

तेवी रीते केटलाक मिथ्यादृष्टि अने अनार्य श्रमणो विषयोनी प्राप्तिनुं ज ध्यान करे छे, माटे तेओ पण ढंक, कंक, आदि प्राणीओनी जेम पाप भावोथी युक्त अने अधम छे.

मोक्ष-विशारदनो उपदेश—

३६७. मोक्ष-विशारद (ज्ञान-दर्शन-चारित्ररूप मोक्षनी प्ररूपणा करवामां निपुण) साधु तेने (अन्यतीर्थिकोने) आ प्रमाणे कहे के आम कहेवाथी (आक्षेप करवाथी) तमे पोते ज सदोष आचारनुं सेवन करो छो. अथवा असत् पक्षनुं सेवन करो छो.

आप संत लोको [गृहस्थना कांसा तांबा आदि] धातुना पात्रमां भोजन करो छो. रोगी संतो माटे गृहस्थो द्वारा [पोताना स्थान पर] भोजन मंगावो छो. एटलुं ज नहि बीज अने सचित्त जलनो उपयोग करो छो अने जे आहार संतना निमित्ते बन्यो छे तेवा औद्देशिक आदि दोषयुक्त आहारनुं सेवन करो छो.

आप लोको तीव्र कषायो अथवा तीव्र बंधनवाळां कर्मोथी लिप्त (सद्विवेकथी) रहित तथा समाधिथी रहित छो. (माटे अमारा ख्याल मुजब) धाने वधारे खांजवाळवो ते सारुं नहि, कारण के तेथी विकार उत्पन्न थाय छे.

'जे प्रतिकूळ ज्ञाता नथी अथवा जेने मिथ्या अर्थ बतावववानी प्रतिज्ञा नथी, तथा जे हेय उपादेयनो ज्ञाता साधु छे, तेना द्वारा एवा [आक्षेपकर्ता अन्यदर्शनीओने] सत्य (वास्तविक तत्व)नी शिक्षा देवामां आवे छे के, आ (आप लोको द्वारा स्वीकृत) मार्ग (निंदानो मार्ग) युक्ति संगत

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

परिसा जा वई एसा,
अग्गे वेणु व्व करिसिता ।
गिहिणो अभिहडं सेयं,
भुंजितुं न तु भिक्खुणो ॥

धम्मपण्णवणा जा सा,
सारंभाण विसोहिया ।
न तु एतार्हि दिट्ठीहिं,
पुव्वमासि पकप्पियं ॥

सव्वार्हि अणुजुत्तीहिं अचयंता जवित्तए ।
ततो वायं णिराकिच्चा ते भुज्जो वि
पगब्भिता ॥

रागदोसाभिभूयप्पा ,
मिच्छत्तेण अभिदुता ।
अक्कोसे सरणं जंति,
टंकणा इव पव्वयं ॥

बहुगुणप्पगप्पाइं
कुज्जा अत्तसमाहिए ।
जेणऽण्णो ण विरुज्झेज्जा,
तेणं तं तं समायरे ॥

इमं च धम्ममादाय कासवेण पवेइयं ।
कुज्जा भिक्खू गिलाणस्स अगिलाए समाहिते ॥
—सूय.सु.१, अ.१, उ.३, गा.११-२०

નથી. આપે સુવિહિત સાધુઓ માટે જે આક્ષેપાત્મક વચન કહ્યાં છે, તે વિચાર કર્યા વગર કહ્યાં છે. તથા આપ લોકોનો આચાર પણ વિવેકશૂન્ય છે.

આપનું એવું જે કહેવું છે કે સાધુને ગૃહસ્થ દ્વારા લાવેલા આહારનો ઉપભોગ કરવો શ્રેયસ્કર છે, પરંતુ સાધુ દ્વારા લાવેલો નહિ. આ વાત પણ વાંસના અગ્ર ભાગની જેમ નકામી છે.

[સાધુઓને દાન આદિ દઈ ઉપકાર કરવો જોઈએ.] એવી જે ધર્મપ્રજ્ઞાપના (ધર્મદેશના) છે, તે આરંભ સમારંભયુક્ત ગૃહસ્થોને વિશુદ્ધિ કરનારી છે. સાધુઓને નહિ, આ કારણથી (સર્વજ્ઞોએ) પૂર્વકાળમાં આવી પ્રરૂપણા નહોતી કરી.

સમગ્ર યુક્તિઓથી (કથનોથી) પોતાના પક્ષની સિદ્ધિ કરવામાં અસમર્થ તે અન્યતીર્થિકો ત્યારે વાદને છોડી ફરી પોતાના પક્ષની સ્થાપના કરવાની ધૃષ્ટતા કરે છે.

રાગ અને દ્વેષથી જેનો આત્મા દબાયેલો છે, જે મિથ્યાત્વના પ્રવાહમાં વહી રહેલ છે એવા અન્યતીર્થિકો જેમ (પહાડી અનાર્યો) ટંકણ જાતિના ક્લેચ્છ (યુદ્ધમાં હારી જતાં) પહાડનો આશ્રય લે છે, તેમ શાસ્ત્રાર્થમાં હારી જાય છે ત્યારે અસભ્ય વચનો તથા મારપીટ આદિનો આશ્રય લે છે.

અન્યતીર્થિકો સાથે વાદ કરતી વખતે મુનિ પોતાની ચિત્તવૃત્તિને પ્રસન્ન રાખે તેમજ પોતાના પક્ષનું સમર્થન કરે અને બીજા મનુષ્યો તેઓના વિરોધી ન બને એવું આચરણ કરે.

કાશ્યપ-ગોત્રીય ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ કહેલા આ ધર્મને સ્વીકાર કરી સમાધિયુક્ત ભિક્ષુ રુગ્ણ સાધુની સેવા ગ્લાનિરહિત થઈને કરે.

णिव्वाणमेव साहेज्जं—

૩૬૮. णेव्वाणपरमा बुद्धा,
णक्खत्ताणं व चंदिमा ।
तम्हा सया जते दंते,
निव्वाणं संधते मुणी ॥
—सूय. सु.१, अ.११, गा.२२

નિર્વાણ જ સાધ્ય છે.—

૩૬૮. જેમ નક્ષત્રોમાં ચંદ્રમા પ્રધાન છે, તેમ નિર્વાણને જ પ્રધાન (પરમ) માનનારા (પરલોકાર્થી) તત્ત્વજ્ઞ સાધકો માટે (સ્વર્ગ, ચક્રવર્તીત્વ, ધન આદિ છોડીને) નિર્વાણ જ શ્રેષ્ઠ (પરમપદ) છે. માટે મુનિ સદા દાન્ત (મન અને ઇન્દ્રિયોને વિજેતા), યત્નશીલ તથા જિતેન્દ્રિય બની નિર્વાણની જ સાધના કરે.

मोक्खमग्गे अपमत्तगमणोवएसो—

૩૬૯. न हु जिणे अज्ज दिस्सई, बहुमए दिस्सई,
मग्गदेसिए ।
संपइ नेयाउए पहे, समयं गोयम !
मा पमायए ॥

મોક્ષ માર્ગમાં અપ્રમત્ત ભાવથી ગમનનો ઉપદેશ-

૩૬૯. 'આજ જિનેશ્વર ભગવંત પ્રત્યક્ષ નથી. જે માર્ગદર્શક છે, તેઓનો મત એક નથી.'— આવતી પેઢીઓ માટે આ મુશ્કેલીઓ અનુભવાશે. પરંતુ અત્યારે મારી ઉપસ્થિતિમાં તને પાર લઈ જનારો (ન્યાયપૂર્ણ) પથ પ્રાપ્ત છે. માટે હે ગૌતમ ! તું ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કરીશ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अवसोहिय कण्टगापहं, ओइण्णो सि पहं
महालयं ।
गच्छसि मग्ग विसोहिया, समयं गोयम !
मा पमायए ॥

अबले जह भारवाहए, मा मग्गे
विसमेऽवगाहिया ।
पच्छा पच्छाणुतावए, समयं गोयम !
मा पमायए ॥

तिण्णो हु सि अण्णवं महं, किं पुण चिट्ठसि
तीरमागओ ।
अभितुर पारं गमित्तए, समयं गोयम !
मा पमायए ॥

—उत्त. अ.१०, गा.३१-३४

કાંટાથી ભરેલા માર્ગને છોડી તું વિશાળ પથ પર ઊતરી આવ્યો છે. દઢ નિશ્ચયની સાથે એ જ માર્ગ પર ચાલતો રહે. માટે હે ગૌતમ ! તું ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ કરીશ નહિ.

દુર્બળ ભારવાહકની જેમ તું વિષમ માર્ગે ચાલ્યો ન જઈશ. કારણકે વિષમ માર્ગે જનારાઓને પશ્ચાત્તાપ થાય છે. માટે હે ગૌતમ ! તું ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ કરીશ નહિ.

તું આ મહાન સમુદ્રને પાર કરી ગયો અને હવે કિનારાની નજીક પહોંચીને શા માટે અટકયો છે ? તેને પાર કરવા ઉતાવળ કર. હે ગૌતમ ! તું ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ કરીશ નહિ.

णिव्वाणमूलं सम्मद्दंसणं—

३७०. नत्थि चरित्तं सम्मत्तविहूणं, दंसणे उ भइयव्वं ।
सम्मत्तचरित्ताइं, जुगवं पुव्वं व सम्मत्तं ॥

नादंसणिस्स नाणं, नाणेण विणा न हुन्ति
चरणगुणा ।
अगुणिस्स नत्थि मोक्खो, नत्थि अमोक्खस्स
निव्वाणं ॥

—उत्त,अ.२८, गा.२९-३०

નિર્વાણનું મૂળ સમ્યક્દર્શન—

૩૭૦. સમ્યક્ત્વ વિના ચારિત્ર થતું નથી. દર્શનમાં (સમ્યક્ત્વ) ચારિત્રની ભજના (વિકલ્પ) છે. સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એકી સાથે ઉત્પન્ન થાય છે. અને જ્યાં તે એકી સાથે ઉત્પન્ન થતાં નથી, ત્યાં પહેલાં સમ્યક્ત્વ થાય છે.

સમ્યક્ત્વ વિના જ્ઞાન નથી થતું, જ્ઞાન વિના ચારિત્ર નથી થતું, ચારિત્ર ગુણ વિના મોક્ષ નથી થતો, અને મોક્ષ વિના નિર્વાણ નથી થતું.

पहाणा मोक्खमग्गा—

३७१. अच्चन्तकालस्स समूलगस्स,
सव्वस्स दुक्खस्स उ जो पमोक्खो ।
तं भासओ मे पडिपुण्णचित्ता,
सुणेह एगग्गहियं हियत्थं ॥

नाणस्स सव्वस्स पगासणाए,
अन्नाणमोहस्स विवज्जणाए ।
रागस्स दोसस्स य संखएणं,
एगन्तसोक्खं समुवेइ मोक्खं ॥

तस्सेस मग्गो गुरुविद्धसेवा,
विवज्जणा बालजणस्स दूरा ।
"सज्झायएगन्तनिसेवणा य"
सुत्तत्थ-संचिन्तणया धिई य ॥

—उ. २त्त, अ. ३२, गा. १-३

પ્રધાન મોક્ષ-માર્ગ—

૩૭૧. અનાદિકાલીન સર્વ દુઃખો અને તેનાં કારણો (કષાય આદિ) માંથી મોક્ષનો જે ઉપાય છે તે હું કહું છું. તે એકાંતહિત (ધ્યાન માટે હિતકર) છે. માટે તમે એકાગ્ર ચિત્ત થઈ હિત (મોક્ષ) માટે સાંભળો.

સંપૂર્ણ જ્ઞાનનો પ્રકાશ અજ્ઞાન અને મોહનો નાશ તથા રાગ-દ્વેષનો ક્ષય થવાથી આત્મા એકાન્ત સુખમય મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે.

ગુરુ અને વૃદ્ધોની (સ્થવિર મુનિઓની) સેવા કરવી, અજ્ઞાની જનોનું દૂરથી જ વર્જન કરવું, સ્વાધ્યાય કરવો, એકાન્તવાસ કરવો, સૂત્ર અને અર્થનું ચિંતન કરવું, અને ધૈર્ય રાખવું એ મોક્ષનો માર્ગ છે.

उम्मग्गपट्ठाणं निरयगमणं—

३७२. सुद्धं मग्गं विराहित्ता, इहमेगे उ दुम्मती ।

ઉન્માર્ગે ગમન કરનારની નરકગતિ—

૩૭૨. આ જગતમાં કેટલીક કુબુદ્ધિ વ્યક્તિઓ તો શુદ્ધ (નિર્વાણ રૂપ) ભાવમાર્ગની વિરાધના કરી ઉન્માર્ગમાં

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उम्मग्गगता दुक्खं, घंतमेसंति ते तधा ॥

जहा आसाविणिं नावं, जातिअंधो दुरूहिया ।
इच्छती पारमागंतुं, अंतरा य विसीयती ॥

एवं तु समणा एगे, मिच्छदिट्ठी अणारिया ।
सोयं कसिणमावण्णा, आगंतारो महब्भयं ॥
सूय. सु.१, अ.११ गा. २९-३१

उन्मार्गगामी દુઃખ, ઘાતને પ્રાપ્ત કરે છે. તેઓ પોતાને માટે દુઃખ તથા અનેકવાર ઘાત (વિનાશ-મરણ) ઇચ્છે છે અથવા શોધે છે.

જેમ કોઈ જન્માંધ પુરુષ છિદ્રવાળી નાવ પર ચઢી નદી પાર કરવા ચાહે છે, પરંતુ તે વચમાં જ (મઝધારે) ડૂબી જાય છે.

એ જ પ્રમાણે કેટલાક મિથ્યાદર્શી અનાર્ય શ્રમણો કર્મોના આશ્રવરૂપ પૂર્ણ ભાવ સ્રોતમાં ડૂબેલા હોય છે. અંતમાં તેમને નરકાદિ દુઃખરૂપી મહાભય પ્રાપ્ત કરવો પડશે.

णिव्वाण साहणा—

३७३. इमं च धम्ममादाय,
कासवेण पवेदितं ।
तरे सोयं महाघोरं,
अत्तत्ताए परिव्वए ॥

विरते गामधम्मेहिं,
जे केइ जगती जगा ॥
तेसिं अत्तुवमायाए
थामं कुव्वं परिव्वए ॥

अतिमाणं च मायं च,
तं परिण्णाय पंडिते ।
सव्वमेयं निराकिच्चा,
निव्वाणं संधए मुणी ॥

संधते साहुधम्मं च,
पावं धम्मं णिराकरे ।
उवधाणवीरिए भिक्खू
कोहं माणं न पत्थए ॥

जे य बुद्धा अतिक्कंता,
जे य बुद्धा अणागता ।
संति तेसिं पतिट्ठाणं,
भूयाणं जगती जहा ॥

अहं णं वतमावण्णं,
फासा उच्चावया फुसे ।
ण तेसु विणिहण्णेज्जा,
वातेणेव महागिरी ॥

संवुडे से महापण्णे,
धीरे दत्तेसणं चरे ।
निव्वुडे कालमाकंखी,
एवं केवलिणो मतं ॥
—सूय. सु. १, अ. ११, गा. ३२-३८

નિર્વાણ માર્ગની સાધના—

૩૭૩. કાશ્યપ-ગોત્રીય ભગવાન મહાવીર દ્વારા પ્રરૂપિત આ ધર્મને ગ્રહણ (સ્વીકાર) કરી, શુદ્ધ માર્ગ સાધક સાધુ મહાઘોર (જન્મ મરણાદિ દીર્ઘકાલિક દુઃખ-પૂર્ણ) સંસારસાગરને પાર કરે તથા આત્મરક્ષા માટે સંયમમાં પરાક્રમ કરે.

સાધુ ગ્રામ ધર્મથી (શબ્દાદિ વિષયોથી) નિવૃત્ત (વિરત) થઈ જગતમાં જે કોઈ (જીવિતાર્થી) પ્રાણી છે, એ સુખપ્રિય પ્રાણીઓને આત્મવત્ સમજી તેમને દુઃખ ન પહોંચાડે, તેમની રક્ષા માટે પરાક્રમ કરી સંયમની સાધનામાં પ્રગતિ કરે.

પંડિત મુનિ અતિ માન અને માયા તથા (અતિ લોભ અને ક્રોધને) (સંસારવૃદ્ધિનું કારણ) જાણી સમસ્ત કષાયસમૂહનું નિવારણ કરી, નિર્વાણની (મોક્ષની) સાથે આત્માનું સંધાન કરે અથવા મોક્ષની શોધ કરે.

સાધુ ક્ષમા આદિ દસવિધ શ્રમણ-ધર્મમાં વૃદ્ધિ કરે તથા જે પાપધર્મ છે તેનું નિવારણ કરે. ભિક્ષુ તપશ્ચર્યામાં (ઉપધાનમાં) પૂર્ણ શક્તિ લગાવે તથા ક્રોધ અને અભિમાનને જરા પણ સફળ થવા ન દે.

જે બુદ્ધ (કેવળજ્ઞાની) ભૂતકાળમાં થયા છે અને ભવિષ્યમાં થશે, તે સર્વનો આધાર શાંતિ જ છે [કષાયનો ઉપશમ જ છે], જેવી રીતે પ્રાણીઓનો આધાર પૃથ્વી છે.

અણગાર ધર્મ સ્વીકાર કર્યા બાદ સાધુ અનેક પ્રકારનાં અનુકૂળ પ્રતિકૂળ પરિષહ અને ઉપસર્ગ રૂપ સ્પર્શ કરે, તો તેનાથી જરા પણ વિચલિત થાય નહીં. જેમ કે મહાવાતથી મહાગિરિવર મેરુ કયારે પણ વિચલિત થતો નથી.

આશ્રવ દ્વારનો નિરોધ (સંવર) કરવાથી તે મહાપ્રજ્ઞ ધીર સાધુ ગૃહસ્થ દ્વારા દીધેલા એષણીય-કલ્પનીય આહારને જ ગ્રહણ કરે તથા શાંત (ઉપશાંત-કષાય નિવૃત્ત) રહીને [જો કાળનો અવસર આવે તો] કાળ (પંડિત-મરણ અથવા સમાધિ-મરણ)ની આકાંક્ષા (પ્રતીક્ષા) કરે. એ જ કેવળી ભગવાનનો મત છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सुमग्ग-उम्मग्ग सरूवं—

३७४. कुप्पहा बहवो लोए, जेहिं नासन्ति जंतवो ।
अद्धाणे कह वट्टन्ते, तं न नस्ससि गोयमा ॥

जे य मग्गेण गच्छन्ति, जे य उम्मग्गपट्ठिया ।
ते सव्वे विइया मज्झे, तेा न नस्सामहं मुणी ॥

मग्गे य इइ के वुत्ते? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेव बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥

कुप्पवयण-पासण्डी, सव्वे उम्मग्गपट्ठिया ।
सम्मग्गं तु जिणक्खायं, एस मग्गे हि उत्तमे ॥
उत्त.अ.२३, गा.६०-६३

सन्मार्ग-उन्मार्गनुं स्वरूप—

३७४. 'गौतम! लोकमां कुमार्ग घणा छे. जेमां लोको भटके छे. मार्ग पर चालता तमे शा माटे नथी भटकता ?,

'जे सन्मार्गथी चाले छे अने जे उन्मार्गथी चाले छे' ए बधाने हुं ओळखुं छुं. माटे हे मुनि! 'हुं भटकतो नथी.'

'मार्ग कोने कहेवाय?' केशीओ गौतमने कह्युं. केशीना पूछवाथी गौतमे आ प्रमाणे कहुं—

'मिथ्या प्रवचनने माननारा बधा पाखंडी-मती लोको उन्मार्गे चाले छे. सन्मार्ग तो जिनोपदिष्ट छे. ते ज उत्तम मार्ग छे.'

मोक्खमग्ग जिण्णासा—

३७५. कयरे मग्गे अक्खाते, माहणेण मतीमता ।
जं मग्गं उज्जु पावित्ता, ओहं तरति दुत्तरं ॥

तं मग्गं अणुत्तरं बुद्धं, सव्वदुक्खविमोक्खणं ।
जाणासि णं जहा भिक्खू, तं णे बूहि महामुणी ॥

जइ णे केइ पुच्छिज्जा, देवा अदुव माणुसा ।
तेसिं तु कतरं मग्गं, आइक्खेज्ज कहाहि णे ॥

जइ वो केइ पुच्छिज्जा, देवा अदुव माणुसा ।
तेसिमं पडिसाहेज्जा, मग्गसारं सुणेह मे ॥

अणुपुव्वेण महाघोरं, कासवेण पवेदियं ।
जमादाय इओ पुव्वं, समुद्दं व ववहारिणो ॥

अतरिंसु तरंतेगे, तरिस्संति अणागता ।
तं सोच्चा पडिवक्खामि, जंतवो तं सुणेह मे ॥
—सूय.सु.१, अ.११, गा.१-६

मोक्षमार्ग जिज्ञासा—

३७५. अहिंसाना परम उपदेष्टा (महामाहण) केवळज्ञानी (विशुद्ध मतिमान) भगवान महावीरे कयो मोक्ष-मार्ग बताव्यो छे? जे सरळ मार्गने प्राप्त करी दुस्तर संसारने मनुष्य पार करे छे?

हे महामुनि! सर्व दुःखोथी मुक्त करनार शुद्ध अने अनुत्तर (सर्व श्रेष्ठ) ए मार्गने आप जेवी रीते जाणो छो, कृपा करी अमने बतावो.

जो कोई देव अथवा मनुष्य अमने पूछे तो अमे कयो मार्ग बतावीए? [कृपा करी] ए पण अमने बतावो.

जो कोई देव अथवा मनुष्य पूछे तो तेने [हवे जे कहेवाशे ते] मार्ग बतावयो जोईए. ए साररूप मार्ग तमे मारी पासेथी श्रवण करो.

काश्यप-गोत्रीय श्रमण भगवान महावीर द्वारा प्रतिपादित ते अति कठिन मार्गने हुं क्रमथी बतावुं छुं. जेम समुद्र मार्गथी विदेशमां व्यापार करनार समुद्रने पार करे छे. तेम आ मार्गनो आश्रय लई पूर्वे घणा जीवोए संसारसागरने पार कर्यो छे.

वर्तमानमां केटलाक जीवो पार करी रह्या छे, अने भविष्यमां पण घणा जीवो पार करशे. ए भावमार्ग तीर्थंकर महावीर पासेथी श्रवण करी [जेवो समज्यो छुं] ए रूपमां हुं आपने कहीश.

हे जिज्ञासु जीवो! ए [मार्ग संबंधी] वर्णन आप मारी पासेथी सांभळो.

निव्वाण-मग्गं—

३७६. उड्ढं अहे तिरियं च, जे केइ तस-थावरा ।
सव्वत्थ विरतिं कुज्जा, संति निव्वाणमाहियं ॥

निर्वाण मार्ग—

३७६. ऊपर, नीचे अने तीरछा [लोकमां] जे कोई त्रस अने स्थावर जीवो छे, सर्वत्र ते सर्वनी हिंसाथी विरति (निवृत्ति) करवी जोईए. तेनाथी जीवने शांतिमय निर्वाण - मोक्षनी प्राप्ति बतावी छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पभू दोसे निराकिच्चा, ण विरुज्झेज्ज केणइ ।
मणसा वयसा चेव, कायसा चेव अंतसो ॥
—सूय.सु.१, अ.११, गा.११-१२

इन्द्रिय-विजेता साधक दोषोनुं निवारण करी कोई पण प्राणीनी साथे जीवनपर्यंत मनथी, वचनथी अने कायाथी वैरविरोध करे नहि.

अणुत्तर णाण-दसणं—

३७७. जमतीतं पडुप्पण्णं, आगामिस्स च णायगो ।
सव्वं मण्णति तं ताती, दंसणावरणंतए ॥
अंतए वितिगिंछाए, से जाणति अणेलिसं ।
अणेलिसस्स अक्खाया, ण से होति तहिं तहिं ॥
सूय.सु.१, अ.१५, गा.१-२

अनुत्तर ज्ञान-दर्शन—

३७७. जे पदार्थ भूतकालमां थई गयुं छे, जे पदार्थ वर्तमानमां विद्यमान छे, जे पदार्थ भविष्यमां थशे – ओ सर्वने दर्शनावरणीय कर्मनो सर्वथा अंत करनार जीवोना रक्षक, धर्मनायक तीर्थंकर भगवान जाणे अने जुओ छे. जेणे विचिकित्सा [संशय]नो सर्वथा नाश कर्यो छे, एवा ते अतुल ज्ञानवान् छे, सौथी अधिक वस्तुतत्त्वनो निर्णय करनार छे. एवा त्यां [बौद्धादि दर्शनमां] होता नथी.

मेत्ति भावणा—

३७८. तहिं तहिं सुयक्खायं, से य सच्चे सुयाहिए ।
सदा सच्चेण संपण्णे, मेत्तिं भूतेहिं कप्पते ॥

भूतेहिं न विरुज्झेज्जा, एस धम्मे वुसीमओ ।
वुसीमं जगं परिण्णाय, अस्सिं जीवितभावणा ॥

भावणाजोगसुद्धप्पा, जले णावा व आहिया ।
नावा व तीरसंपत्ता, सव्वदुक्खा तिउट्टति ॥
सूय.सु.१, अ.१५, गा.३-५

मैत्री भावना—

३७८. [श्री तीर्थंकर देवे] आगमआदि स्थानोमां जे जीवादि पदार्थोनुं सारा प्रमाणमां कथन कर्युं छे ते ज सुभाषित छे. माटे सदा सत्यथी संपन्न थई प्राणीओ साथे मैत्री-भावना राखवी जोईओ.

प्राणीओनी साथे वैरविरोध करवो नहि – ओ ज तीर्थंकरोनो अथवा सुसंयमीओनो धर्म छे. सुसंयमी साधु जगतनुं स्वरूप सम्यक् प्रकारे जाणी आ वीतराग प्रतिभादित धर्ममां जीवित भावना राखे.

भावनायोगना योगथी जेनो अंतरात्मा शुद्ध थयो छे तेनी स्थिति जलमां नाव समान कही छे. किनारा पर पहोंचेली नाव विश्राम करे छे – ओ ज प्रमाणे भावना योग साधक पण संसारसमुद्रना किनारे पहोंची संपूर्ण दुःखोथी मुक्त थाय छे.

३७९. जं च मे पुच्छसी काले, सम्मं सुद्धेण चेयसा ।
ताइं पाउकरे बुद्धे, तं नाणं जिणसासणे, ॥

किरियं च रोयए धीरे, अकिरियं परिवज्जए ।
दिट्ठीए दिट्ठीसम्पन्ने, धम्मं चर सुदुच्चरं ॥

एयं पुण्णपयं सोच्चा, अत्थ-धम्मोवसोहियं ।
भरहो वि भारहं वासं, चेच्चा कामाइं पव्वए ॥

सगरो वि सागरन्तं, भरहवासं नराहिवो ।
इस्सरियं केवलं हिच्चा, दयाए परिनिव्वुडे ॥

चइत्ता भारहं वासं, चक्कवट्टी महिड्ढिओ ।
पव्वज्जमब्भुवगओ, मघवं नाम महाजसो ॥

३७९. 'जे तमे मने सम्यक् शुद्ध चित्तथी काळना विषयमां पूछी रह्या छो ते सर्वज्ञ भगवंते प्रगट करेल छे. माटे ते ज्ञान जिन शासनमां विद्यमान छे.'

'धीर पुरुष क्रियामां रुचि राखे अने अक्रियानो त्याग करे. सम्यक् दृष्टिथी संपन्न थई तमे दुश्चर धर्मनुं आचरण करो.'

'अर्थ अने धर्मथी उपशोभित आ पुन्यपदने (पवित्र उपदेश वचनने) श्रवण करी भरत चक्रवर्ती भारतवर्ष अने कामभोग इत्यादिनो परित्याग करी प्रव्रजित थया हता.

सगर नराधिप (चक्रवर्ती) पण संपूर्ण सागर पर्यन्त भारत वर्ष अने परिपूर्ण ऐश्वर्यनो त्याग करी संयम साधना द्वारा परिनिर्वाणने प्राप्त थया हता.

'महान ऋद्धिवान, महान यशस्वी मघवा नामना त्रीजा चक्रवर्तीए भारतवर्षना छ खंडना राज्यनो त्याग करी प्रव्रज्या स्वीकारी हती.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सणंकुमारो मणुस्सिन्दो, चक्कवट्टी महिड्ढिओ।
पुत्ते रज्जे ठवित्ताणं, सो वि राया तवं चरे ॥

चइत्ता भारहं वासं, चक्कवट्टी महिड्ढिओ।
सन्ती सन्तिकरे लोए, पत्तो गइमणुत्तरं ॥

इक्खागरायवसभो, कुन्थु नाम नराहिवो।
विक्खायकित्ती धिइमं, पत्तो गइमणुत्तरं ॥

सागरन्तं जहित्ताणं, भरहं नरवरीसरो।
अरो य अरयं पत्तो, पत्तो गइमणुत्तरं ॥

चइत्ता भारहं वासं, चक्कवट्टी नराहिओ।
चइत्ता उत्तमे भोए, महापउमे तवं चरे ॥

एगच्छत्तं पसाहित्ता, महिं माणनिसूरणो।
हरिसेणो मणुस्सिन्दो, पत्तो गइमणुत्तरं ॥

अन्निओ रायसहस्सेहिं सुपरिच्चाई दमं चरे।
जय नामो जिणक्खायं, पत्तो गइमणुत्तरं ॥

दसण्णरज्जं मुइयं, चइत्ताण मुणी चरे।
दसण्णभद्दो निक्खन्तो, सक्खं सक्केण चोइओ ॥

नमी नमेइ अप्पाणं, सक्खं सक्केण चोइओ।
चइऊण गेहं वइदेही, सामण्णे पज्जुवट्ठिओ ॥

करकण्डू कलिंगेसु, पंचालेसु य दुम्मुहो।
नमी राया विदेहेसु, गन्धारेसु य नग्गई ॥

एए नरिन्दवसभा, निक्खन्ता जिणसासणे।
पुत्ते रज्जे ठवित्ताणं, सामण्णे पज्जुवट्ठिया ॥

सोवीररायवसभो, चेच्चा रज्जं मुणी चरे।
उद्दायणो पव्वइओ, पत्तो गइमणुत्तरं ॥

तहेव कासीराया विसेओ-सच्चपरक्कमे।
कामभोगे परिच्चज्ज, पहणे कम्ममहावणं ॥

तहेव विजओ राया अणट्टाकित्ति पव्वए।
रज्जं तु गुणसमिद्धं, पयहित्तु महाजसो ॥

'महान ऋद्धिसंपन्न, मनुष्योमां इन्द्र એવા सनत्कुमार चक्रवर्तीએ पुत्रने राज्य पर स्थापित કरी तपनुं (चारित्रनुं) आचरण કर्युं हतुं.

'महान ऋद्धिसंपन्न, लोકमां शांति કरनार शांतिनाथ चक्रवर्तीએ भारतवर्षनो त्याग કरी अनुत्तर गतिने प्राप्त કरी हती.'

'इक्ष्वाकु કुળना राजाओमां श्रेष्ठ नरेश्वर, विખ्यात કीर्ति-धृतिमान, કुंथुनाथे अनुत्तर गति प्राप्त કरी हती.

'सागर पर्यन्त भारत वर्षने छोडी, કर्म-रજने दूर કरी, नरेश्वरोमां श्रेष्ठ अरनाथ भगवाने अनुत्तर गति प्राप्त કरी हती.'

'भारतवर्षने छोडी, उत्तम भोगोनो त्याग કरी,महापद्म चक्रवर्तीએ तपनुं आचरण કर्युं हतुं.'

'शत्रुओनुं मानमर्दन કरनार हरिषेण चક્રवर्तीએ पृथ्वी पर એકछत्र शासन કर्या બाद अनुत्तर गति प्राप्त કरी हती.'

'श्रेष्ठ त्यागी, જय चक्रवर्तीએ हजार राजाओनी साथे राज्यनो परित्याग કरी, जिन-भाषित संयमनुं आचरण કर्युं हतुं अने अनुत्तर गति प्राप्त કरी हती.'

'साक्षात् देवेन्द्रथी प्रेरित थई, दशार्ण-भद्र राजाએ पोतानुं संपूर्ण प्रકारथी आनंदित दशार्ण-राज्य छोडी प्रव्रज्या लीधी हती अने मुनि धर्मनुं आचरण કर्युं हतुं.'

'साक्षात् देवेन्द्रथी प्रेरित होवा छतां पण विदेहना राजा नेमि श्रामण्य-धर्ममां यथायोग्य स्थिर थया अने पोताने अत्यंत नम्र બनाव्या हता.'

'કलिंगमां કरકंडु, पांचालमां द्विमुख, विदेहमां नमिराजा, अने गांधारमां नग्गतिએ पण એम જ કर्युं हतुं.'

'आ राजाओ वृषभ समान महान हता. तेओએ पोतपोताना पुत्रने राज्य सोंपी जिन-शासनमां प्रव्रજित थया, अने यथायोग्य श्रामण्य धर्मथी सिद्ध थया हता.'

– सौवीर राजाओमां वृषभनी जेम महान उद्दायन राजाએ राज्य छोडी प्रव्रज्या लीधी, मुनि-धर्मनुं आचरण કर्युं अने अनुत्तर गति प्राप्त કरी हती.'

– आ જ प्रमाणे श्रेय अने सत्यमां पराक्रम-शील કाशीराજे કामभोगोनो परित्याग કरी કर्म રूपी महावननो नाश કर्यो हतो.'

'आ જ प्रमाणे अमर-कीर्ति, महान यशस्वी विजय राजाએ गुण-समृद्ध राज्यनो परित्याग કरी प्रव्रज्या लीधी हती.'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तहेवुग्गं तवं किच्चा, अव्वक्खित्तेण चेयसा।
महाबलो रायरिसी, अदाय सिरसा सिरं॥

'એ જ પ્રમાણે અનાકુલ ચિત્તથી ઉગ્ર તપસ્યા કરી રાજર્ષિ મહાબલે માથું આપી માથું પ્રાપ્ત કર્યું અર્થાત્ અહંકારનું વિસર્જન કરી સિદ્ધપદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું.'

कहं धीरो अहेऊहिं, उम्मत्तो व महिं चरे?
एए विसेसमादाय, सूरा दढपरक्कमा॥

'આ ભરત આદિ શૂર અને દૃઢ પરાક્રમી રાજાઓએ જિનશાસનની વિશેષતા જોઈને જ તેનો સ્વીકાર કર્યો હતો. માટે સાધક અહેતુવાદોથી પ્રેરિત થઈ ઉન્મત્તની જેમ પૃથ્વી પર વિચરણ કેવી રીતે કરી શકે?!

अच्चन्तनियाणखमा, सच्चा मे भासिया वई।
अतरिंसु तरन्तेगे, तरिस्सन्ति अणागया॥

મેં આ અત્યંત યુક્તિ સંગત સત્યવાણી કહી છે. તેને સ્વીકાર કરી અનેક જીવો ભૂતકાળમાં સંસાર સમુદ્રથી તરી ગયા છે, વર્તમાનમાં તરી રહ્યા છે અને ભવિષ્યમાં તરશે.

कहं धीरे अहेऊहिं, अत्ताणं परियावसे?
सव्वसंगविनिम्मुक्के, सिद्धे हवइ नीरए॥
उत्त.अ.१८. गा.३२-५४

ધીર સાધક! એકાન્તવાદી અહેતુવાદોમાં તું કેવી રીતે ભળી શકે? જે સર્વ સંગતથી મુક્ત છે, તે જ નીરજ અર્થાત્ કર્મરજથી રહિત થઈ સિદ્ધ થાય છે.

सिद्धट्ठाण सरूवं—

सिद्ध-स्थानનું સ્વરૂપ—

३८०. इह आगतिं गतिं परिण्णाय अच्चेति जातिमरणस्स वट्टमग्गं वक्खातरते।

૩૮૦. પરમાર્થનો વિચાર કરી અને સંસારના આવાગમનને જાણી, જન્મ-મરણના માર્ગને વ્યાખ્યાતરત મુનિ પાર કરી લે છે અર્થાત્ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે.

सव्वे सरा नियट्टन्ति,
तक्का जत्थ ण विज्जति,
मती तत्थ ण गाहिया।
ओए अप्पतिट्ठाणस्स खेत्तण्णे।

[સિદ્ધાત્માનું સ્વરૂપ અથવા અવસ્થા બતાવવા માટે] કોઈ શબ્દ સમર્થ નથી, કોઈ તર્ક ત્યાં ચાલતો નથી, ત્યાં બુદ્ધિ પ્રવેશી શકતી નથી. ત્યાં તે મુક્ત આત્મા કર્મ-મલથી રહિત ઓજરૂપ શરીર રૂપ પ્રતિષ્ઠાન આધાર રહિત અને ક્ષેત્રજ્ઞ જ છે.

से ण दीहे, ण हस्से, ण वट्टे, ण तंसे, ण चउरंसे, ण परिमंडले,
ण किण्हे, ण णीले, ण लोहिते, ण हालिद्दे, ण सुक्किले,
ण सुब्भिगंधे, ण दुब्भिगंधे,

તે મુક્તજીવ લાંબો નથી, ટૂંકો નથી, ત્રિકોણ નથી, ચોરસ નથી કે ગોળાકાર નથી.

તે કાળો નથી. લીલો નથી. પીળો નથી અને શ્વેત નથી.

તે સુગંધયુક્ત નથી. તે દુર્ગન્ધયુક્ત પણ નથી.

ण तित्ते, ण कडुए, ण कसाए, ण अंबिले, ण महुरे,
ण कक्खडे, ण मउए, ण गरुए, ण लहुए,
ण सीए, ण उण्हे, ण णिद्धे, ण लुक्खे,

તે તીખો નથી. કડવો નથી. તૂરો નથી. ખાટો નથી. મીઠો નથી.

તે કઠોર નથી, કોમળ નથી, ભારે નથી, હલકો નથી. તે ઠંડો નથી, ગરમ નથી, ચીકણો નથી, રુક્ષ નથી.

ण काऊ, ण रुहे, ण संगे, ण इत्थी, ण पुरिसे, ण अण्णहा।
परिण्णे सण्णे।
उवमा ण विज्जति।

તે (મુક્તાત્મા) શરીરધારી નથી, પુનર્જન્મધારી નથી. તે સંગરહિત છે. તે સ્ત્રી નથી, પુરુષ નથી, કે નપુંસક નથી.

તે (મુક્તાત્મા) જ્ઞાતા છે, પરિજ્ઞાતા છે. તેને જાણવા માટે કોઈ ઉપમા નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अरूवी सत्ता ।
अपदस्स पदं णत्थि ।
से ण सद्दे, ण रूवे, ण गंधे, ण रसे, ण फासे इच्चेतावंति ।

—आ.सु.१, अ.५, उ.६, सु. १७६

તે અરૂપી સત્તાવાળો છે. તે અવસ્થારહિત છે. માટે તેનું વર્ણન કરવા માટે કોઈ શબ્દ નથી.
તે શબ્દ નથી, રૂપ નથી, ગંધ નથી, રસ નથી અને સ્પર્શ નથી. બસ એટલું જ છે.

सच्चा असच्चा दंसणसच्चा दंसणअसच्चा—

३८१. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
सच्चे नाममेगे सच्चदिट्ठी,
सच्चे नाममेगे असच्चदिट्ठी,
असच्चे नाममेगे सच्चदिट्ठी,
असच्चे नाममेगे असच्चदिट्ठी,

—ठाणं.अ.४, उ.१, सु.२४१(७)

સત્યવક્તા, અસત્યવક્તા, દર્શનસત્યા, દર્શનઅસત્યા-

૩૮૧. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ સત્યવક્તા છે. અને તેની દૃષ્ટિ-દર્શન પણ સત્ય છે.
એક પુરુષ સત્યવક્તા છે, પરંતુ તેની દૃષ્ટિ-દર્શન અસત્ય છે.
એક પુરુષ અસત્યવક્તા છે, પરંતુ તેની દૃષ્ટિ-દર્શન સત્ય છે.
એક પુરુષ અસત્યવક્તા છે અને તેની દૃષ્ટિ-દર્શન પણ અસત્ય છે.

सुसीला दुस्सीला सुदंसणा कुदंसणा—

३८२. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता तं जहा—
सुई नाममेगे सुइदिट्ठी,
सुई नाममेगे असुइदिट्ठी,
असुई नाममेगे सुइदिट्ठी,
असुई नाममेगे असुइदिट्ठी ।

—ठाणं अ. ४, उ.१, सु.२४१(१७)

સુશીલ અને દુઃશીલ, સુદર્શન અને કુદર્શન—

૩૮૨. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ સારા સ્વભાવવાળો છે અને તેની દૃષ્ટિ-દર્શન પણ સારું છે.
એક પુરુષ સારા સ્વભાવવાળો છે પરંતુ તેની દૃષ્ટિ-દર્શન સારું નથી.
એક પુરુષ સારા સ્વભાવવાળો નથી, પરંતુ તેની દૃષ્ટિ-દર્શન સારું છે.
એક પુરુષ સારા સ્વભાવવાળો પણ નથી અને તેની દૃષ્ટિ-દર્શન પણ સારું નથી.

सुद्धा असुद्धा सुद्ध दंसणा असुद्ध दंसणा—

३८३. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता तं जहा—
सुद्धे नाममेगे सुद्धे,
सुद्धे नाममेगे असुद्धे,
असुद्धे नाममेगे सुद्धे,
असुद्धे नाममेगे असुद्धे ।

—ठाणं.अ.४, उ.१, सु.२३९(२)

શુદ્ધ અને અશુદ્ધ, શુદ્ધ દર્શનવાળા અને અશુદ્ધ દર્શનવાળા-

૩૮૩. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ શુદ્ધ છે. અને તેની દૃષ્ટિ-દર્શન પણ શુદ્ધ છે.
એક પુરુષ શુદ્ધ છે, પરંતુ તેની દૃષ્ટિ શુદ્ધ નથી.
એક પુરુષ અશુદ્ધ છે, પરંતુ તેની દૃષ્ટિ શુદ્ધ છે.
એક પુરુષ અશુદ્ધ છે અને તેની દૃષ્ટિ પણ અશુદ્ધ છે.

उन्नया अवनया उन्नयदंसणा अवनयदंसणा—

३८४. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता तं जहा—
उन्नए नाममेगे उन्नयदिट्ठी,
उन्नए नाममेगे पणयदिट्ठी,
पणए नाममेगे उन्नयदिट्ठी,
पणए नाममेगे पणयदिट्ठी ।

—ठाणं.अ.४, उ.१, सु.२३६(७)

ઉન્નત અને અવનત, ઉન્નત-દર્શની, અવનત-દર્શની—

૩૮૪. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—
એક પુરુષ ઉન્નત છે અને ઉન્નત દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.
એક પુરુષ ઉન્નત છે, પરંતુ હીન દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.
એક પુરુષ હીન છે, પરંતુ ઉન્નત દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.
એક પુરુષ હીન છે અને હીન દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सरला वंका उज्जुदंसणा-वंकदंसणा आइ—

३८५.(क) चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
उज्जू नाममेगे उज्जूदिट्ठी,

उज्जू नाममेगे वंकदिट्ठी,

वंके नाममेगे उज्जूदिट्ठी,

वंके नाममेगे वंकदिट्ठी ।

—ठाणं.अ.४, उ.१, सु.२३६(१७)

३८६. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता तं जहा—
अज्जे नाममेगे अज्जदिट्ठी,
अज्जे नाममेगे अणज्जदिट्ठी,

अणज्जे नाममेगे अज्जदिट्ठी,

अणज्जे नाममेगे अणज्जदिट्ठी ।

—ठाणं.अ.४, उ.२, सु.२८०(७)

३८७. चत्तारि पुरिसजाया पण्णत्ता, तं जहा—
दीणे नाममेगे दीणदिट्ठी,

दीणे नाममेगे अदीणदिट्ठी,

अदीणे नाममेगे दीणदिट्ठी,

अदीणे नाममेगे अदीणदिट्ठी ।

—ठाणं.अ.४, उ.२, सु.२७९(७)

સરલ અને વક્ર, સરલદૃષ્ટિ અને વક્રદૃષ્ટિ—

૩૮૫. ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—

એક પુરુષ હૃદયથી સરળ છે, અને માયારહિત દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.

એક પુરુષ હૃદયથી સરળ છે, પરંતુ તે માયા-યુક્ત દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.

એક પુરુષ હૃદયથી વક્ર છે, પરંતુ માયારહિત દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.

એક પુરુષ હૃદયથી વક્ર છે, અને માયાયુક્ત દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.

ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—

૩૮૬. એક પુરુષ આર્ય છે. અને આર્ય દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.

એક પુરુષ આર્ય છે. પરંતુ અનાર્ય દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.

એક પુરુષ અનાર્ય છે, પરંતુ આર્ય દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.

એક પુરુષ અનાર્ય છે અને અનાર્ય દૃષ્ટિ-દર્શનવાળો છે.

ચાર પ્રકારના પુરુષ કહ્યા છે. જેમ કે—

૩૮૭. એક પુરુષ ગ્લાન મુખવાળો છે, અને તેની દૃષ્ટિ-દર્શન પણ સ્પષ્ટ નથી.

એક પુરુષ ગ્લાન મુખવાળો છે, પરંતુ તેની દૃષ્ટિ-દર્શન સ્પષ્ટ છે.

એક પુરુષ ગ્લાન મુખવાળો નથી, પરંતુ તેની દૃષ્ટિ-દર્શન સ્પષ્ટ છે.

એક પુરુષ ગ્લાન મુખવાળો નથી અને તેની દૃષ્ટિ-દર્શન પણ સ્પષ્ટ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दर्शनाचार परिशिष्ट

પુંડરીક સંબંધી દૃષ્ટાંત-દાર્ષ્ટાન્તિકની યોજના—

પ્રસ્તુત બે સૂત્રોમાંથી પ્રથમ સૂત્રમાં શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરે શ્રમણ-શ્રમણીઓની જિજ્ઞાસા જોઈ તેઓને દૃષ્ટાંતોનું અર્થઘટન કરી બતાવવાનું આશ્વાસન આપ્યું છે. દ્વિતીય સૂત્રમાં મહાવીર પ્રભુએ પોતાની કેવળજ્ઞાન રૂપી પ્રજ્ઞા દ્વારા નિશ્ચિત કરી પુષ્કરિણી આદિ દૃષ્ટાંતોના વિવિધ પદાર્થોની ઉપમા દઈ આ પ્રમાણે અર્થઘટન કર્યું છે.

(૧) પુષ્કરિણી ચૌદ રજ્જુ-પરિમાણવાળો વિશાળ લોક છે. જેમ પુષ્કરિણીમાં અગણિત કમળો ઉત્પન્ન થાય છે અને નાશ પામે છે, એ જ પ્રમાણે લોકમાં અગણિત પ્રકારના જીવો પોતપોતાના કર્માનુસાર ઉત્પન્ન થાય છે અને નાશ પામે છે. પુષ્કરિણી અનેક કમળોનો આધાર છે. એ જ પ્રમાણે મનુષ્યલોક પણ અનેક માનવોનો આધાર છે.

(૨) પુષ્કરિણીનું પાણી કર્મ છે. જેમ પુષ્કરિણીમાં પાણીના કારણે કમળની ઉત્પત્તિ થાય છે, એ જ પ્રમાણે આઠ પ્રકારનાં સ્વકૃત કર્મોના કારણે મનુષ્યોની ઉત્પત્તિ થાય છે.

(૩) કામ-ભોગ પુષ્કરિણીનો કાદવ છે. જેમ કાદવમાં ફસાયેલો માનવ પોતાનો ઉદ્ધાર કરવામાં અસમર્થ થઈ જાય છે, એ જ પ્રમાણે કામ-ભોગોમાં ફસાયેલો માનવ પણ પોતાનો ઉદ્ધાર કરી શકતો નથી. એ બન્ને સમાન રૂપે બંધનનું કારણ છે. એક બાહ્ય બંધન છે. બીજું આંતરિક બંધન છે.

(૪) આર્યજન અને જનપદ બહુસંખ્યક શ્વેતકમળ છે. પુષ્કરિણીમાં અનેક પ્રકારનાં કમળો હોય છે, એ જ પ્રમાણે મનુષ્યલોકમાં અનેક પ્રકારનાં માનવ રહે છે. અથવા પુષ્કરિણી કમળોથી સુશોભિત હોય છે. એ જ પ્રમાણે મનુષ્યો અને એના દેશોથી માનવલોક સુશોભિત હોય છે.

(૫) જેમ પુષ્કરિણીનાં સંપૂર્ણ કમળોમાં મુખ્ય એક ઉત્તમ અને વિશાળ શ્વેત કમળ છે, એ જ પ્રમાણે મનુષ્યલોકના સર્વ મનુષ્યોમાં શ્રેષ્ઠ અને સર્વ પર શાસનકર્તા નરેન્દ્ર હોય છે, તે શીર્ષસ્થ અને સ્વ-પર-અનુશાસ્તા હોય છે, જેમ કે પુષ્કરિણીમાં કમળોનું શીર્ષસ્થ, શ્રેષ્ઠ પુંડરીક છે.

(૬) અવિવેકના કારણે પુષ્કરિણીના કાદવમાં ફસાઈ જનાર જેમ એ ચાર પુરુષો હતા, એ જ પ્રમાણે સંસાર રૂપી પુષ્કરિણીના કામ-ભોગ-રૂપી કીચડ અથવા મિથ્યા માન્યતાઓનાં દળ-દળામાં ફસાઈ જનાર ચારઅન્ય તીર્થિકો છે, જે પુષ્કરિણી-પંક મગ્ન પુરુષોની જેમ નથી તો પોતાનો ઉદ્ધાર કરી શકતા કે નથી મુખ્ય શ્વેતકમળરૂપ શાસકનો ઉદ્ધાર કરી શકતા.

(૭) અન્ય તીર્થિકો ગૃહત્યાગ કરવા છતાં પણ સત્યસંયમનું પાલન નથી કરતા માટે તેઓ નથી તો ગૃહસ્થમાં રહેતા, અને નથી સાધુપદ-મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરી શકતા. તેઓ વચમાં જ ફસાયેલા પુરુષોની જેમ ન તો અહીંના રહે છે, ન તો ત્યાંના, ઉભયભ્રષ્ટ જ રહી જાય છે.

(૮) જેમ બુદ્ધિમાન પુરુષ પુષ્કરિણીમાં પ્રવેશ્યા વગર, તેના કિનારા પરથી અવાજ દઈ ઉત્તમ શ્વેત કમળને બહાર કાઢે છે, એ જ પ્રમાણે રાગ-દ્વેષ રહિત સાધુ ભોગ રૂપી દળથી યુક્ત સંસાર પુષ્કરિણીમાં ન પેસતાં, સંસાર અથવા ધર્મતીર્થ રૂપ કિનારા પર ઊભો રહી (તટસ્થ-નિર્લિપ્ત) ધર્મકથા રૂપી સાદ કરી શ્વેત કમળ રૂપી રાજા-મહારાજા ઇત્યાદિને સંસાર રૂપી પુષ્કરિણીથી બહાર કાઢે છે.

(૯) જેમ પાણી અને કાદવનો ત્યાગ કરી કમળ બહાર (તેનાથી ઉપર ઊઠી) આવે છે, એ જ પ્રકારે ઉત્તમ પુરુષ પોતાના અષ્ટવિધ કર્મરૂપી પાણી અને કામભોગરૂપી કાદવનો ત્યાગ કરી નિર્વાણને પામે છે. શ્વેત કમળનું ઉપર ઊઠીને બહાર આવવું એ જ નિર્વાણપ્રાપ્તિ છે.

ક્રિયાવાદ—

નિર્યુક્તિકારે ક્રિયાવાદના ૧૮૦ ભેદ બતાવ્યા છે. તે આ પ્રમાણે છે - સર્વ પ્રથમ જીવ, અજીવ, પુન્ય **પાપ**, આશ્રવ, સંવર, નિર્જરા, બંધ અને મોક્ષ - એ નવ પદાર્થને ક્રમશઃ સ્થાપિત કરી તેની નીચે સ્વતઃ અને પરતઃ એ બે ભેદ રાખવા જોઈએ. એ જ પ્રમાણે તેની નીચે નિત્ય અને અનિત્ય એ બે ભેદોની સ્થાપના કરવી જોઈએ. તેની નીચે ક્રમશઃ કાળ, સ્વભાવ, નિયતિ, ઈશ્વર અને આત્મા એ પાંચ ભેદોની સ્થાપના કરવી જોઈએ. જેમ કે ૧. જીવ પોતે વિદ્યમાન છે. ૨. જીવ પરતઃ(બીજાથી) ઉત્પન્ન થાય છે. ૩. જીવ નિત્ય છે ૪. જીવ અનિત્ય છે. આ ચારે ભેદોને ક્રમશઃ કાળ આદિ પાંચેયની સાથે ગુણતાં વીસ ભેદ (૪×૫=૨૦) થાય છે, એ જ પ્રકારે અજીવ આદિ શેષ આઠના પ્રત્યેક વીસ વીસ ભેદ જાણવા જોઈએ. આ પ્રમાણે નવે પદાર્થોના ૨૦ × ૯=૧૮૦ ભેદ ક્રિયાવાદીઓના થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અક્રિયાવાદ—

અક્રિયાવાદના ૮૪ ભેદ થાય છે. તે આ પ્રમાણે છેઃ જીવ આદિ સાત પદાર્થોને ક્રમશઃ લખી તેની નીચે ૧. સ્વતઃ ૨. પરતઃ એ બે ભેદ સ્થાપિત કરવા જોઈએ. ત્યારબાદ ૭ X ૨=૧૪ પદાર્થોની નીચે ૧. કાળ, ૨. યદૃચ્છા, ૩. નિયતિ, ૪. સ્વભાવ, ૫ ઈશ્વર, ૬. આત્મા એ ૭ પદોને રાખવા જોઈએ. જેમ ૧. જીવ સ્વતઃ યદૃચ્છા નથી. ૨. જીવ પરતઃ કાળથી નથી. ૧. જીવ સ્વતઃ યદૃચ્છાથી નથી, ૨. જીવ પરતઃ યદૃચ્છાથી નથી. એ જ પ્રમાણે નિયતિ, સ્વભાવ, ઈશ્વર અને આત્માની સાથે પણ પ્રત્યેકના બે બે ભેદ થાય છે. એ પ્રમાણે જીવ આદિ સાતે પદાર્થોના સાત સ્વતઃ-પરતઃના પ્રત્યેકના બે અને કાળ આદિના ૭ ભેદ મેળવી કુલ ૭ X ૨=૧૪ X ૬=૮૪ ભેદ થયા.

અજ્ઞાનવાદ—

અજ્ઞાનવાદીઓના ૬૭ ભેદ આ પ્રમાણે છે – જીવ આદિ નવ તત્ત્વને ક્રમશઃ લખી તેની નીચે સાત ભાંગા રાખવા જોઈએ. ૧. સત્. ૨. અસત્, ૩. સદસત્, ૪. અવક્તવ્ય, ૫. સદવક્તવ્ય, ૬. અસદવક્તવ્ય, ૭. સત્-અસત્-અવક્તવ્ય. જેમ કે જીવસત્ છે. એવું કોણ જાણે છે? અને આ જાણવાથી પણ પ્રયોજન શું? એ પ્રમાણે ક્રમશઃ અસત્ આદિ શેષ ૬ એ ભાંગા સમજવા જોઈએ. જીવાદિ નવ તત્ત્વોમાં પ્રત્યેકની સાથે સાત સાત ભાંગા થવાથી કુલ ત્રેસઠ ભાંગા થયા. ત્યારબાદ ચાર ભાંગા બીજા મેળવવાથી ૬૩+૪=૬૭ ભેદ થાય. ચાર ભાંગા આ પ્રમાણે છે. ૧. સત્ (વિદ્યમાન) પદાર્થની ઉત્પત્તિ થાય છે એવું કોણ જાણે છે? અને એવું જાણવાથી લાભ શો? એ જ પ્રમાણે અસત્ (અવિદ્યમાન,) સદસત્ (કંઈ વિદ્યમાન કંઈ અવિદ્યમાન) અને અવક્તવ્યભાવની સાથે પણ વાક્ય જોડવાથી ચાર વિકલ્પ થાય છે. ૬૩+૪=૬૭ ભેદ થયા.

વિનયવાદ—

નિર્યુક્તિકારે વિનયવાદના ૩૨ ભેદ બતાવ્યા છે. ૧. દેવતા, ૨. રાજા, ૩. યતિ, ૪. જ્ઞાતિ, ૫. વૃદ્ધ, ૬. અધમ, ૭. માતા, ૮. પિતા, એ આઠનો મનથી, વચનથી, કાયાથી અને દાનથી વિનય કરવો જોઈએ. આ પ્રમાણે ૮ X ૪=૩૨ ભેદ વિનયવાદના થયા.

આ પ્રમાણે અન્ય તીર્થિક માન્ય

ક્રિયાવાદના	૧૮૦ ભેદ
અક્રિયાવાદના	૮૪ ભેદ
અજ્ઞાનવાદના	૬૭ ભેદ
વિનયવાદના	૩૨ ભેદ
ખરાબર કુલ	૩૬૩ ભેદ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

॥ चरित्तायारो ॥

पणिधाण - जोगजुत्तो,
पंचहिं समितीहिं तिहिं य गुत्तीहिं ।
एस चरित्तायारो,
अट्ठविहो होति णायव्वो ॥

- निशीथभाष्य, भाग-१, गा० ३५

ચરણાનુયોગ

(ચારિત્રાચાર)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સમ્યક્‌દર્શન કોષ્ટક

૧. નિસર્ગ સમ્યગ્‌દર્શન
૨. અભિગમ સમ્યગ્‌દર્શન

પાંચ લક્ષણ
૧. ઉપશમ
૨. સંવેગ
૩. નિર્વેદ
૪. અનુકંપા
૫. આસ્તિક્ય

પાંચ અતિચાર
૧. શંકા
૨. કાંક્ષા
૩. વિચિકિત્સા
૪. પર–પાષંડ–પ્રશંસા
૫. પર–પાષંડ–સંસ્તવ

પાંચ ભૂષણ
૧. જિનશાસન કુશળતા
૨. પ્રભાવના
૩. તીર્થસેવના
૪. ધર્મસ્થિરતા
૫. ગુણ–ભક્તિ

દશપ્રકાર રુચિ
૧. નિસર્ગરુચિ
૨. ઉપદેશરુચિ
૩. આજ્ઞારુચિ
૪. સૂત્રરુચિ
૫. બીજરુચિ
૬. અભિગમરુચિ
૭. વિસ્તારરુચિ
૮. ક્રિયારુચિ
૯. સંક્ષેપરુચિ
૧૦. ધર્મરુચિ

આઠ અંગ
૧. નિઃશંકા
૨. નિષ્કાંક્ષા
૩. નિર્વિચિકિત્સા
૪. અમૂઢદૃષ્ટિ
૫. ઉપબૃંહણ
૬. સ્થિરીકરણ
૭. વાત્સલ્ય
૮. પ્રભાવના

શ્રદ્ધાના ચાર પ્રકાર
૧. પરમાર્થ સંસ્તવ
૨. સુદૃષ્ટ પરમાર્થ સેવન
૩. સમ્યક્‌ત્વ ભ્રષ્ટનો સંગત્યાગ
૪. કુદર્શનીનો સંગત્યાગ

આઠ પ્રભાવક
૧. પ્રાવચનિક
૨. ધર્મકથિક
૩. વાદી
૪. નૈમિત્તિક
૫. તપસ્વી
૬. વિદ્યાસિદ્ધ
૭. કવિ
૮. પ્રભાવક

મિથ્યાદર્શન

- ૧. અક્રિયા
  - ૧. પ્રયોગ ક્રિયા
    - ૧. મનઃપ્રયોગ ક્રિયા
    - ૨. વચનપ્રયોગ ક્રિયા
    - ૩. કાયપ્રયોગ ક્રિયા
  - ૨. સમુદાન ક્રિયા
    - ૧. અનન્તર સમુદાનક્રિયા
    - ૨. પરંપર સમુદાનક્રિયા
    - ૩. તદુભય સમુદાનક્રિયા
  - ૩. અજ્ઞાન ક્રિયા
    - ૧. મતિઅજ્ઞાન ક્રિયા
    - ૨. શ્રુતઅજ્ઞાન ક્રિયા
    - ૩. વિભંગઅજ્ઞાન ક્રિયા
- ૨. અવિનય
- ૩ અજ્ઞાન
  - ૩ પ્રકાર
    - ૧. દેશઅજ્ઞાન
    - ૨. સર્વઅજ્ઞાન
    - ૩. ભાવઅજ્ઞાન
  - દસ પ્રકાર
    - ૧. ધર્મમાં અધર્મ શ્રદ્ધા
    - ૨. અધર્મમાં ધર્મ શ્રદ્ધા
    - (આદિ)

Jain Education International
For Private & Personal Use Only
www.jainelibrary.org

चरित्तायारो

चरणविहिमहत्तं—

३८८. चरणविहिं पवक्खामि, जीवस्स उ सुहावहं।
जं चरित्ता बहू जीवा, तिण्णा संसारसागरं॥
—उत्त. अ. ३१, गा. १

३८९. दोहिं ठाणेहिं संपन्ने अणगारे अणादीयं अणवयग्गं दीहमद्धं चाउरंतसंसारकंतारं वीतिवतेज्जा, तं जहा—विज्जाए चेव चरणेण चेव।[1]
—ठाणं. अ. २, उ. १, सु. ५३

३९०. णत्थि आसवे संवरे वा, णेव सण्णं निवेसए।
अत्थि आसवे संवरे वा, एवं सण्णं निवेसए॥
—सूय. सु. २, अ. ५, गा. १७

संवरस्स उप्पत्ति अणुप्पत्ति य—

३९१. तओ जामा पण्णत्ता,
तं जहा—पढमे जामे, मज्झिमे जामे,
पच्छिमे जामे।
तिहिं जामेहिं आया केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा,
तं जहा—पढमे जामे, मज्झिमे जामे,
पच्छिमे जामे।
—ठाणं. अ. ३, उ. २, सु. १६३

३९२. तओ वया पण्णत्ता, तं जहा—
पढमे वए, मज्झिमे वए, पच्छिमे वए

तिहिं वएहिं आया केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा
तं जहा—
पढमे वए, मज्झिमे वए, पच्छिमे वए।
—ठाणं. अ. ३, उ. २, सु. १६३

३९३. दो ठाणाइं अपरियाणेत्ता आया णो केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा, तं जहा-आरंभे चेव, परिग्गहे चेव।
दो ठाणाइं परियाणेत्ता आया केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा, तं जहा—
आरंभे चेव, परिग्गहे चेव।
—ठाणं. अ. २, उ. १, सु. ५४-५५

१ ठाण. अ. २, उ० १, सु. ६१

ચારિત્રાચાર

ચરણવિધિનું મહત્ત્વ—

૩૮૮. હવે હું જીવને સુખ આપનારી તે ચરણ-વિધિનું કથન કરીશ, જેનું આચરણ કરી ઘણા જીવ સંસાર-સાગરથી તરી ગયા.

૩૮૯. વિદ્યા અને ચરણ (ચારિત્ર) એ બન્ને સ્થાનોથી સંપન્ન અણગાર જ અનાદિ અનંત લાંબાપથવાળા આ ચતુર્ગતિરૂપ સંસારથી મુક્ત થાય છે.

૩૯૦. આશ્રવ અને સંવર નથી એવી શ્રદ્ધા ન રાખવી જોઈએ. પરંતુ આશ્રવ પણ છે અને સંવર પણ છે એવી શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ.

સંવરની ઉત્પત્તિ અને અનુત્પત્તિ—

૩૯૧. ત્રણ યામ (પ્રહર) કહેવામાં આવ્યા છે. જેમ કે—
પ્રથમ યામ, મધ્યમ યામ, અને અંતિમ યામ.

ત્રણેય યામોમાં આત્મા વિશુદ્ધ સંવરથી સંવૃત્ત થાય છે.
જેમ-પ્રથમ યામમાં, મધ્યમ યામમાં, અને અંતિમ યામમાં.

૩૯૨. ત્રણ પ્રકારની અવસ્થા કહી છે. યથા—
પ્રથમ અવસ્થા, મધ્યમ અવસ્થા અને અંતિમ અવસ્થા.
ત્રણે અવસ્થામાં આત્મા સંપૂર્ણ સંવરથી સંવૃત્ત થાય છે. યથા—
પ્રથમ અવસ્થા, મધ્યમ અવસ્થા અને અંતિમ અવસ્થા.

૩૯૩. આરંભ અને પરિગ્રહ એ બે સ્થાનોને જાણ્યા અને છોડ્યા વગર આત્મા સંપૂર્ણ સંવરથી સંવૃત્ત થતો નથી.

આરંભ અને પરિગ્રહ એ બે સ્થાનોને જાણી અને છોડી આત્મા સંપૂર્ણ સંવરથી સંવૃત્ત થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३९४. प्र०—असोच्चा णं भंते ! केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा ?

उ०—गोयमा ! असोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगत्तिए केवलेणं संवरेणं सवरेज्जा, अत्थेगत्तिए केवलेणं संवरेणं नो संवरेज्जा।

प्र०—से केणट्ठेण भंते ! एवं वुच्चइ—
असोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगत्तिए केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा, अत्थेगत्तिए केवलेणं संवरेणं नो संवरेज्जा ?

उ०—गोयमा ! जस्स णं अज्झवसाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा।

जस्स णं अज्झवसाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं नो संवरेज्जा।

से तेणट्ठेणं गोयमा एव वुच्चइ—
जस्स णं अज्झवसाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा।
जस्स णं अज्झवसाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं नो संवरेज्जा।[1]

—वि. स. ९, उ. ३१, सु. ७

३९४. प्र. भंते ! केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळ्या विना कोई जीव संवर आराधना करी शके खरो ?

उ. गौतम ! केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळ्या विना कोई जीव संवर आराधन करी शके छे अने कोई जीव संवर आराधन करी शकता नथी.

प्र. भंते ! कया प्रयोजनथी एवुं कहेवामां आवे छे ? केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळ्या विना कोई जीव संवर आराधन करी शके छे. अने कोई जीव संवर आराधन करी शकता नथी ?

उ. जेनां अध्यवसानावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम थयो छे, ते केवली पासेथी यावत् केवलीपाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळ्या विना संवर आराधन करी शके छे.

जेनां अध्यवसानावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम थयो नथी, ते केवली पासेथी यावत् केवली-पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळ्या विना संवर आराधन करी शकता नथी.

गौतम ! आ कारणथी एवुं कहेवामां आवे छे के—
जेनां अध्यावसानावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम थयो छे - यावत् - केवलि पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळीने संवर आराधन करी शके छे.

जेनां अध्यावसानावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम नथी थयो - यावत् - केवलिपाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळीने संवर आराधन नथी करी शकता.

३९५. प्र०—सोच्चा णं भंते ! केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा ?

उ०—गोयमा ! सोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगत्तिए केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा, अत्थेगत्तिए केवलेणं संवरेणं नो संवरेज्जा।

३९५. प्र. भंते ! केवली पासेथी यावत् केवली उपासिका-पासेथी सांभळीने कोई जीव संवर आराधन करी शके छे ?

उ. गौतम ! केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळीने कोई जीव संवर आराधन करी शके छे अने कोई जीव संवर आराधन करी शकता नथी.

१. वि. स. ९, उ. ३१ सु. १३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प०—से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—
सोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगतिए केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा, अत्थेगतिए केवलेणं संवरेणं नो संवरेज्जा ?

उ०—गोयमा ! जस्स णं अज्झवसाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा। जस्स णं अज्झवसाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं नो संवरेज्जा।
से तेणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ—

जस्स णं अज्झवसाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं संवरेज्जा।
जस्स णं अज्झवसाणावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलेणं संवरेणं नो संवरेज्जा।

—वि. स. ९, उ. ३१, सु. ३२

પ્ર. ભંતે ! કયા પ્રયોજનથી એવું કહેવામાં આવ્યું છે ?
કે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળીને કોઈ જીવ સંવર આરાધન કરી શકે છે. અને કોઈ જીવ સંવર આરાધન કરી શકતા નથી ?

ઉ. ગૌતમ ! જેનાં અધ્યવસાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ થયો છે તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળી સંવર આરાધન કરી શકે છે.
જેનાં અધ્યવસાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ થયો નથી. તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળી સંવર આરાધન કરી શકતા નથી.

ગૌતમ ! આ પ્રયોજનથી આવું કહેવામાં આવ્યું છે.
જેનાં અધ્યવસાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ થયો છે, તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળી સંવર આરાધન કરી શકે છે.

જેનાં અધ્યવસાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષયોપશમ થયો નથી, તે કેવલી પાસેથી યાવત્ કેવલી પાક્ષિક ઉપાસિકા પાસેથી સાંભળી સંવર આરાધન કરી શકતા નથી.

आसवस्स संवरस्स य विवेगो—

३९६. अहो वि सत्ताण विउट्टणं च,
जो आसवं जाणति संवरं च।
दुक्खं च जो जाणति निज्जरं च,
सो भासितुमरिहति किरियवादं॥

—सूय. सु. १, अ. १२, गा- २१

આશ્રવ અને સંવરનો વિવેક—

૩૯૬. જે અધોલોકમાં પ્રાણીઓ વિવર્ત (જન્મ-મરણ)ને જાણે છે, જે આશ્રવ અને સંવરને જાણે છે, જે દુઃખ અને નિર્જરાને જાણે છે, તે ક્રિયાવાદનું પ્રતિપાદન કરી શકે છે.

३९७. जे आसवा ते परिस्सवा,
जे परिस्सवा ते आसवा।

जे अणासवा ते अपरिस्सवा,
जे अपरिस्सवा ते अणासवा।

૩૯૭. જે આશ્રવ [કર્મબંધનાં] કારણો છે, તે જ પરિશ્રવ (સંવર) કર્મનિર્જરાનાં કારણો થઈ જાય છે. આ પ્રમાણે જે પરિશ્રવો (સંવર) છે તે આશ્રવો થઈ જાય છે.

જે અનાશ્રવ વ્રત-વિશેષો છે, તે પણ (અશુભ અધ્યવસાયવાળા માટે અપરિશ્રવ-કર્મનાં કારણો બની જાય છે.) આ પ્રમાણે જે અપરિશ્રવ-પાપનાં કારણો છે, તે પણ (કદાચ) અનાશ્રવ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एते य पए संबुज्झमाणे लोगं च आणाए अभिसमेच्चा पुढो पवेदितं।

चिट्ठं कूरेहिं कम्मेहिं चिट्ठं परिविचिट्ठति।
अचिट्ठं कूरेहिं कम्मेहिं णो चिट्ठं परिविचिट्ठति।

पगे वदंति अदुवा वि णाणी,
णाणी वदंति अदुवा वि पगे।[1]

—आ. सु. १, अ. ४, उ. २, सु. १३४-१३५

આ પદોને સમ્યક્ પ્રકારે જાણી તીર્થંકરો દ્વારા પ્રતિપાદિત લોકને આજ્ઞાનુસાર સમ્યક્ પ્રકારે જાણી આશ્રવોનું સેવન ન કરે.

જે વ્યક્તિ અત્યંત ગાઢ અધ્યવસાયવશ ક્રૂર કર્મોમાં પ્રવૃત્ત થાય છે, તે અત્યંત પ્રગાઢ વેદનાવાળા સ્થાનમાં પેદા થાય છે. જે ગાઢ અધ્યવસાયવાળા હોવા છતાં ક્રૂર કર્મોમાં પ્રવૃત્ત થતા નથી, તે પ્રગાઢ વેદનાવાળા સ્થાનમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

એવી વાત ચૌદ પૂર્વનાં ધારક શ્રુત-કેવલી આદિ કહે છે અથવા કેવલજ્ઞાની પણ કહે છે. આ જે વાત કેવલજ્ઞાની કહે છે, તે શ્રુત કેવલી પણ કહે છે.

३९८. प०—जीवे णं भंते ! सया समियं एयति वेयति चलति फंदइ घट्टइ खुब्भइ उदीरति तं तं भावं परिणमति ?

उ०—हंता, मंडियपुत्ता ! जीवे णं सया समितं एयति-जाव-तं तं भावं परिणमति।

प०—जाव च णं भंते ! से जीवे सया समितं-जाव-परिणमति तावं च णं तस्स जीवस्स अंते अंतकिरिया भवति ?

उ०—णो इणट्ठे समट्ठे।

प०—से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—जावं च णं से जीवे सया समितं एयति-जाव-अंते तावं च णं तस्स जीवस्स अंतकिरिया न भवति ?

उ०—मंडियपुत्ता ! जावं च णं से जीवे सया समितं-जाव-परिणमति तावं च णं से जीवे आरंभति सारंभति समारंभति,

आरम्भे वट्टति, सारम्भे वट्टति, समारम्भे वट्टति,

३९८. प्र. ભંતે ! શું જીવ હંમેશાં મર્યાદિત રૂપમાં કંપે છે, વિવિધ રીતે કંપે છે, એક સ્થાનમાંથી બીજા સ્થાનમાં જાય છે, સ્પંદન ક્રિયા કરે છે, [ધીરું અથવા ધીમું ચાલે છે], સર્વ દિશાઓમાં જાય છે, ક્ષોભ પામે છે, ઉદીરે છે [પ્રબલ રૂપથી પ્રેરિત થાય છે] અને તે તે ભાવોમાં પરિણત થાય છે ?

ઉ. હા મંડિતપુત્ર ! જીવ હંમેશાં પરિમિત રૂપથી કંપે છે, યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવોમાં પરિણત થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જ્યાં સુધી જીવ સમિત-પરિમિત રૂપથી કંપે છે યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવમાં પરિણત થાય છે ત્યાં સુધી શું એ જીવની અંતિમ સમયમાં અંતક્રિયા (મુક્તિ) થાય છે ?

ઉ. મંડિતપુત્ર ! એ અર્થ (વાત) સમર્થ (શક્ય) નથી કારણ કે જીવ જ્યાં સુધી ક્રિયાયુક્ત છે, ત્યાં સુધી અંતક્રિયા-રૂપ અર્થાત્ મુક્ત નથી થતો.

પ્ર. ભંતે ! એવું કહેવાનું કારણ શું કે જ્યાં સુધી જીવ સમિત રૂપથી હંમેશા કંપે છે યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવોમાં પરિણત થાય છે, ત્યાં સુધી તેની અંતિમ-સમયમાં અંતક્રિયા (મુક્તિ) નથી થઈ શકતી ?

ઉ. હે મંડિતપુત્ર ! જીવ જ્યાં સુધી હંમેશાં સમિત-રૂપે કંપે છે યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવમાં પરિણત થાય છે, ત્યાં સુધી તે (જીવ) આરંભ કરે છે, સંરંભ કરે છે, સમારંભ કરે છે.

આરંભમાં વર્તે છે, સંરંભમાં વર્તે છે અને સમારમ્ભમાં વર્તે છે.

१-(१) सु. १३४ अने १३५नी वच्चमां सूत्रांश तपाचारमां स्वाध्याय तपना पांच भेद धर्मकथामां जुओ.
(२) संवर तथा सामायिकनां विशेष प्रसंग हेतु भग. श. १, उ. ९, सु. २१-२४ धर्मकथानुयोग भा. १, खं. २, पृ. ३१९-३२१ मां जुओ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आरम्भमाणे, सारम्भमाणे, समारम्भमाणे आरम्भे वट्टमाणे, सारम्भे वट्टमाणे, समारम्भे वट्टमाणे, बहूणं पाणाणं-जाव-सत्ताणं दुक्खावणताए सोयावणताए जुरावणताए तिप्पावणताए पिट्टावणताए परितावणताए वट्टति,

से तेणट्ठेणं मंडियपुत्ता ! एवं वुच्चति-जावं च णं से जीवे सया समितं एयति-जाव-परिणमति तावं च णं तस्स जीवस्स अंते अंतकिरिया न भवति।

प०—जीवे णं भंते ! सया समियं नो एयति-जाव-नो तं तं भावं परिणमति ?

उ०—हंता, मंडियपुत्ता ! जीवे णं सया समियं-जाव-नो परिणमति।

प०—जाव च णं भंते ! से जीवे नो एयति-जाव-नो तं तं भावं परिणमति तावं च णं तस्स जीवस्स अंते अंतकिरिया भवति ?

उ०—हंता,-जाव-भवति।

प०—से केणट्ठेणं भंते !-जाव-भवति ?

उ०—मंडियपुत्ता ! जावं च णं से जीवे सया समियं णो एयति-जाव-णो परिणमइ तावं च णं से जीवे नो आरंभति, नो सारंभति, नो समारभति, नो आरम्भे वट्टइ, णो सारम्भे वट्टइ णो समारम्भे वट्टइ, अणारम्भमाणे, असारम्ममाणे, असमारम्ममाणे,
आरम्भे अवट्टमाणे, सारम्भे अवट्टमाणे, समारम्भे अवट्टमाणे बहूणं पाणाणं-जाव-सत्ताणं अदुक्खावणयाए-जाव-अपरियावणयाए वट्टइ।
से जहानामए केइ पुरिसे सुक्कं तणहत्थयं जाततेयंसि पक्खिवेज्जा, से नूणं मंडियपुत्ता। से सुक्के तणहत्थए जायतेयंसि पक्खित्ते समाणे खिप्पामेव मसमसाविज्जइ ?

આરંભ, સંરંભ અને સમારંભ કરતો જીવ તથા આરંભમાં, સંરંભમાં અને સમારંભમાં પ્રવર્તમાન જીવ—

ઘણા પ્રાણો, યાવત્ સત્ત્વોને દુઃખ પહોંચાડવામાં, શોક કરાવવામાં, ઝૂરાવવામાં (વિલાપ કરાવવામાં), રડાવવામાં અથવા આંસુ સરાવવામાં, મારવામાં અને પરિતાપ દેવામાં, સંતપ્ત કરવામાં પ્રવૃત્ત થાય છે.

હે મંડિતપુત્ર ! એટલા માટે એવું કહેવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી જીવ સમિતરૂપથી કંપે છે યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવોમાં પરિણત થાય છે ત્યાં સુધી તે જીવ અંતિમ સમય (મરણ કાળમાં) અંતક્રિયા કરી શકતો નથી.

પ્ર. ભન્તે ! જીવ હંમેશાં (શાશ્વત રૂપે) સમિત રૂપે જ કંપિત થતો નથી યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવોમાં પરિણત થતો નથી ?

ઉ. હા, મંડિતપુત્ર ! જીવ હંમેશાંના માટે સમિત રૂપમાં જ કંપિત થતો નથી યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવોમાં પરિણત થતો નથી. (અર્થાત્ જીવ એક સમય ક્રિયા રહિત થઈ શકે છે.)

પ્ર. ભંતે ! જો તે જીવ હંમેશાના માટે સમિત રૂપથી કંપિત થતો નથી યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવોમાં પરિણત થતો નથી, તો શું તે જીવની અંતિમ સમયમાં અંતક્રિયા (મુક્તિ) નથી થતી ?

ઉ. હા મંડિતપુત્ર ! એમ યાવત્ જીવની અંતિમ સમયમાં અંતક્રિયા થાય છે.

પ્ર. ભગવન્ ! એવું શા કારણથી કહેવામાં આવે છે કે જીવની યાવત્ અંતક્રિયા (મુક્તિ) થાય છે ?

ઉ. મંડિતપુત્ર ! જ્યારે તે જીવ હંમેશાં (ને માટે) સમિત રૂપથી (પણ) કંપિત થતો નથી યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવોમાં પરિણત થતો નથી ત્યાં સુધી તે જીવ આરંભ કરતો નથી, સંરંભ કરતો નથી અને સમારંભ પણ કરતો નથી, અને તે જીવ આરંભમાં, સંરંભમાં, સમારંભમાં પ્રવૃત્ત થતો નથી.

આરંભ સંરંભ અને સમારંભ ન કરવાથી તથા આરંભ, સંરંભ અને સમારંભમાં પ્રવૃત્ત ન થવાથી જીવ ઘણાં પ્રાણી, ભૂતો, જીવો અને સત્ત્વોને દુઃખ પહોંચાડવામાં યાવત્ પરિતાપ ઉત્પન્ન કરવાની પ્રવૃત્તિમાં નિમિત્ત થતો નથી.

[ભગવાન—] જેમ કે (ધારો કે) કોઈ પુરુષ સૂકા ઘાસના પૂળાને અગ્નિમાં નાખે તો શું મંડિત-પુત્ર ! તે સૂકા ઘાસનો પૂળો અગ્નિમાં નાખતાં તરત જ બળી જાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ०—हंता, मसमसाविज्जइ।

प०—से जहानामए केइ पुरिसे तत्तंसि अयकवल्लंसि उदयबिंदुं पक्खिवेज्जा, से नूणं मंडियपुत्ता! से उदयबिंदु तत्तंसि अयकवल्लंसि पक्खित्ते समाणे खिप्पामेव विद्धंसमागच्छइ?

उ०—हंता, विद्धंसमागच्छइ।

प०—से जहानामए हरए सिया पुण्णे पुण्णप्पमाणे वोलट्टमाणे वोसट्टमाणे समभरघडत्ताए चिट्ठति?

उ०—हंता, चिट्ठति।

प०—अहे णं केइ पुरिसे तंसि हरयंसि एगं महं नावं सतासवं सयच्छिद्दं ओगाहेज्जा, से नूणं मंडियपुत्ता! सा नावा तेहिं आसवदारेहिं आपूरेमाणी आपूरेमाणीत्ता पुण्णा पुण्णप्पमाणा वोलट्टमाणा वोसट्टमाणा समभरघडत्ताए चिट्ठति?

उ०—हंता, चिट्ठति।

प०—अहे णं केइ पुरिसे तीसे नावाए सव्वतो समंता आसवदाराइं पिहेइ पिहित्ता नावाउस्सिंचणएणं उदयं उस्सिंचिज्जा, से नूणं मंडियपुत्ता! सा नावा तंसि उदयंसि उस्सित्तंसि समाणंसि खिप्पामेव उड्ढं उद्दाति?

उ०—हंता, उद्दाति।[1]

ઉ. હા ભંતે! તે તરત જ બળી જાય છે.

પ્ર. [ભગવાન—]! (ધારો કે) જેમ કોઈ પુરુષ તપેલા લોઢાની કડાઈ પર પાણીનું ટીપું નાખે તો શું મંડિતપુત્ર! એ તપેલા લોઢાની કડાઈ પર નાખેલું તે પાણીનું બિન્દુ અવશ્ય તરત જ નાશ પામે છે? એ ખરું કે નહિ?

ઉ. મંડિતપુત્ર — હા ભન્તે! તે જલબિન્દુ જલ્દીથી નાશ પામે છે.

પ્ર. [ભગવાન—] માનો કે કોઈ એક ઘરો હોય, જે પાણીથી ભરેલો હોય, પાણીથી છલોછલ ભરેલો હોય, પાણીથી છલકાતો હોય, પાણીથી વધતો હોય તો શું એ ઘરો પાણીથી ભરેલા ઘડાની પેઠે બધા ઠેકાણે પાણીથી વ્યાપ્ત હોય?

ઉ. ભંતે! બધે ઠેકાણે પાણીથી વ્યાપ્ત હોય.

પ્ર. હવે તે ઘરમાં કોઈ પુરુષ, સેંકડો નાનાં કાણાંવાળી તથા સેંકડો મોટાં કાણાંવાળી એક મોટી નાવને ઉતારે, તો શું મંડિતપુત્ર! તે નાવ તે કાણાંઓ દ્વારા પાણીથી ભરાતી ભરાતી જ્યારે પાણીથી સંપૂર્ણ ભરાઈ જાય અને તેમાં પાણી છલોછલ થઈ જાય તથા તે નાવ પાણીથી વધ્યે જ જાય અને અંતમાં તે (નૌકા) પાણીથી ભરેલા ઘડાની પેઠે બધે ઠેકાણે પાણીથી વ્યાપ્ત થઈ જાય?

ઉ.—હા ભંતે! તે પૂર્વોક્ત પ્રકારથી જલથી વ્યાપ્ત થાય.

પ્ર.—કદાચ કોઈ પુરુષ તે નાવનાં બધાં કાણાં ચારે તરફથી ઢાંકી દે અને એવું કરી નૌકાની ઉલેચણી વતી પાણીને ઉલેચી લે તો હે મંડિતપુત્ર! તે નૌકાના પાણીને ઉલેચી ખાલી કરતાં જ શું તે શીઘ્ર પાણીની ઉપર આવી જાય છે?

ઉ.—હા ભંતે! તે પાણીની ઉપર આવી જાય.

---

१ (क) प०—अत्थि णं भंते! जीवा य पोग्गला य अन्नमन्नबद्धा अन्नमन्नपुट्ठा अन्नमन्नमोगाढा अन्नमन्नसिणेहपडिबद्धा अन्नमन्नघडत्ताए चिट्ठन्ति?

उ०—हंता, अत्थि।

प०—से केणट्ठेणं भंते!-जाव-चिट्ठन्ति?

उ०—गोयमा! से जहानामए हरदे सिया पुण्णे पुण्णप्पमाणे वोलट्टमाणे वोसट्टमाणे समभरघडत्ताए चिट्ठति।

प०—अहे णं केइ पुरिसे तंसि हरदंसि एगं महं नावं सदासवं सतछिद्दं ओगाहेज्जा। से नूणं गोयमा! सा णावा तेहिं आसवद्वारेहिं आपूरमाणी आपूरमाणी पुण्णा पुण्णप्पमाणा वोलट्टमाणा वोसट्टमाणा समभरघडत्ताए चिट्ठति?

उ०—हंता चिट्ठति।

से तेणट्ठेणं गोयमा! अत्थि णं जीवा य पोग्गलोय-जाव-अन्नमन्नघडत्ताए चिट्ठन्ति।—वि. स. १, उ. ६, सु. २६

(ख) सूय. सु. १, अ. १, उ. २, गा. ३१। (ग) उत्त. अ. २३, गा. ७०-७३।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवामेव मंडियपुत्ता ! अतत्तासंवुडस्स अणगारस्स इरियासमियस्स-जाय-गुत्त-बंभयारिस्स,

आउत्तं गच्छमाणस्स चिट्ठमाणस्स निसीयमाणस्स तुयट्टमाणस्स,
आउत्तं वत्थ-पडिग्गह-कंबल-पादपुंछणं गेण्हमाणस्स निक्खिवमाणस्स-जाव-चक्खुपम्हनिवायमवि वेमाया सुहुमा इरियावहिया किरिया-कज्जइ।

सा पढमसमयबद्धपुट्ठा बितियसमय-वेतिया ततियसमय-निज्जरिया, सा बद्धापुट्ठा उदीरिया वेदिया निज्जिण्णा सेयकाले अकम्मं चावि भवति।

से तेणट्ठेणं मंडियपुत्ता ! एवं वुच्चति—जावं च णं से जीवे सया समितं नो एयति-जाव-तावं च णं तस्स जीवस्स अंते अंतकिरिया भवति।

—वि. स. ३, उ. ३, सु. ११-१४

હે મંડિતપુત્ર ! એ જ પ્રમાણે પોતાના આત્મા દ્વારા આત્મામાં સંવૃત્ત થયેલ ઈર્યાસમિતિ આદિ પાંચ સમિતિઓથી સમિત તથા મનો-ગુપ્તિ આદિ ત્રણ ગુપ્તિઓથી ગુપ્ત બ્રહ્મ-ચર્યની નવ ગુપ્તિઓથી ગુપ્ત,
ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરનાર, સ્થિતિ કરનાર, બેસનાર, સુનાર તથા
ઉપયોગપૂર્વક વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, પાદપ્રોંછન (રજોહરણ) ઇત્યાદિ ધર્મોપકરણોને સાવધાની (ઉપયોગ) સાથે ગ્રહણ કરનાર અને મૂકનાર અણગારને યાવત્ આંખને પટપટાવતાં પણ વિમાત્રાપૂર્વક સૂક્ષ્મ ઈર્યાપથિકી ક્રિયા થાય છે. તે પ્રથમ સમયમાં બદ્ધ-સ્પૃષ્ટ, બીજા સમયમાં વેદાયેલી અને ત્રીજા સમયમાં નિર્જરાને પામેલી અર્થાત્ બદ્ધ-સ્પૃષ્ટ, વેદાયેલી નિર્જરાને પામેલી ક્રિયા ભવિષ્યકાળમાં અકર્મ રૂપ પણ થઈ જાય છે,

એટલા માટે હે મંડિત પુત્ર ! એવું કહેવામાં આવે છે કે જ્યારે તે જીવ હંમેશાં સમિત રૂપથી પણ કંપિત થતો નથી, યાવત્ તત્ સંબંધી ભાવોમાં પરિણત થતો નથી, ત્યારે અંતિમ સમયમાં તેની અંતક્રિયા (મુક્તિ) થઈ જાય છે.

पंच संवरदार परूवणं—

३९९. जंबू !

पत्तो य संवरदाराइं, पंच वोच्छामि आणुपुव्विए।
जह भणियाणि भगवया, सव्वदुक्ख-विमोक्खणट्ठाए॥
पढमं होइ अहिंसा, बिइयं सच्चवयणं चि पण्णत्तं।
दत्तमणुण्णाय संवरो य, बंभचेरम-परिग्गहत्तं च च॥[1]

પાંચ સંવર દ્વારોનું પ્રરૂપણ—

૩૯૯. શ્રી સુધર્માસ્વામી કહે છે-હે જંબૂ !

હવે હું પાંચ સંવર દ્વારોને અનુક્રમથી કહીશ, જેની ભગવાને સમસ્ત પ્રાણીઓનાં દુઃખો દૂર કરવાને માટે પ્રરૂપણા કરી છે.

(આ પાંચ સંવર દ્વારોમાં) સૌથી પહેલું અહિંસા છે, બીજું સત્યવચન છે, ત્રીજું દત્તાનુ-ગ્રહણ છે, ચોથું બ્રહ્મચર્ય અને પાંચમું અપરિ-ગ્રહત્વ છે.

---

१ (क) पंच महव्वया पण्णत्ता, तं जहा—१. सव्वाओ पाणातिवायाओ वेरमणं, २. सव्वाओ मुसावायाओ वेरमणं, ३ सव्वाओ अदिण्णादाणाओ वेरमणं, ४. सव्वाओ मेहुणाओ वेरमणं, ५. सव्वाओ परिग्गहाओ वेरमणं।
—ठाणं. अ. ५, उ. १, सु. ३८९

(ख) पंच णिज्जरट्ठाणा पन्नत्ता, तं जहा —१. पाणाइवायाओ वेरमणं, २. मुसावायाओ वेरमणं, ३. अदिन्नादाणाओ वेरमणं ४. मेहुणाओ वेरमणं, ५. परिग्गहाओ वेरमणं।
—सम. ५, सु. १

(ग) तहेव हिंसं अलियं, चोज्जं अबम्भसेवणं। इच्छाकामं च लोभं च, संजओ परिवज्जए।—उत्त. अ. ३५, गा. ३

(घ) उत्त. अ. २३, गा. ८७ (ङ) सूय. सु. १, अ. १६, गा. ४ (च) आव. अ. ४, सु. २४

(छ) सूय. सु. २, अ. ६, गा. ६ (ज) दस. अ. ६, गा. ८-२१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ताणि उ इमाणि सुव्वय !
महव्वयाई लोयहियसव्वसाइं

श्री सुधर्मास्वामीએ પોતાના અંતેવાસી જમ્બૂસ્વામીને કહ્યું, હે સુવ્રત ! અર્થાત્ ઉત્તમ વ્રતોના ધારક અને પાલક જમ્બૂ ! જેનું વર્ણન ઉપર કરવામાં આવ્યું છે એવાં તે મહાવ્રતો સમસ્ત જીવોનું કલ્યાણ કરનારાં છે. લોકનું સર્વહિત કરનારાં છે.

सुयसागर-देसियाइं, तवसंजममहव्वयाई
सीलगुणवरव्वयाइं, सच्चज्जवयाइं

શ્રુત (આગમ) રૂપી સાગરમાં તેનો ઉપદેશ કરવામાં આવ્યો છે. એ તપ અને સંયમ રૂપ મહાવ્રત છે.

આ વ્રતોમાં શીલનો, ઉત્તમ ગુણનો સમૂહ સન્નિહિત છે. સત્ય અને આર્જવ-ઋજુતા-સરલતા નિષ્કપટતા એમાં પ્રધાન છે.

णरय-तिरिय-मणुय-देवगइ-विवज्जगाइं
सव्वजिणसासणगाइं, कम्मरयविदारगाइं,

આ મહાવ્રત નરકગતિ, તિર્યંચગતિ, મનુષ્યગતિ અને દેવગતિથી બચાવનાર છે. (મુક્તિ પ્રદાતા છે.) સમસ્ત જિનો-તીર્થંકરો દ્વારા આ સંવરદ્વાર ઉપદિષ્ટ છે. આ સંવરદ્વાર કર્મરૂપી રજનાં વિદારણ કરનાર અર્થાત્ ક્ષય કરનાર છે.

भवसयविणासगाइं, दुहसयविमोयणगाइं
सुहसयपवत्तणगाइं,
कापुरिसदुरुत्तराइं सप्पुरिसणीसेवियाइं,

તે સંવરદ્વાર ભવશત-વિનાશક છે અર્થાત્ જન્મ મરણનો અંત કરનાર છે. સેંકડો દુઃખોથી બચાવનાર છે. સેંકડો સુખોમાં પ્રવૃત્ત કરનાર છે. આ મહાવ્રત કાયર પુરુષો માટે દુસ્તર છે, સત્પુરુષો દ્વારા સેવિત છે.

णिव्वाणगमणसग्गप्पयाणगाइं,
संवरदाराइं पंच कहियाणि उ भगवया।
—पण्ह. सु. २, अ. १, सु. १

આ મોક્ષમાં જવા માટેનો માર્ગ છે, સ્વર્ગમાં પહોંચાડનારાં છે.

આ પ્રકારે આ મહાવ્રત રૂપ પાંચ સંવરદ્વાર ભગવાન મહાવીરે કહ્યાં છે.

४००. एयाइं वयाइं पंच वि सुव्वय-महव्वयाइं
हेउसय विवित्तपुक्खलाइं कहियाइं,
अरहंतसासणे समासेण पंच संवरा,
वित्थरेण उ पणवीसंति,

समिय-समिय संवुडे, सयाजयण-घडण-सुविसुद्धदंसणे एए अणुचरियसंजते चरमसरीरधरे भविस्सतीति।
—पण्ह सु. २, अ. ५, सु. १८

४००. હે સુવ્રત ! એ પાંચ સંવરરૂપ મહાવ્રતો સેંકડો હેતુઓથી પુષ્કળ વિસ્તીર્ણ છે.

અરિહંત શાસનમાં એ સંવરદ્વાર સંક્ષેપમાં પાંચ કહેવામાં આવ્યાં છે.

વિસ્તારથી(પ્રત્યેકની પાંચ ભાવનાઓ હોવાથી) એના પચ્ચીસ પ્રકાર છે.

જે સાધુ ઈર્યાસમિતિ આદિ (પૂર્વોક્ત પચ્ચીસ ભાવનાઓ) સહિત હોય છે, અથવા જ્ઞાન અને દર્શનથી સહિત હોય છે, તથા કષાય-સંવર અને ઇન્દ્રિય-સંવરથી સંવૃત્ત હોય છે, જે પ્રાપ્ત સંયમ યોગનું યત્નપૂર્વક પાલન કરે છે, અને અપ્રાપ્ત સંયમયોગની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નશીલ રહે છે. સર્વથા વિશુદ્ધ શ્રદ્ધાવાન હોય છે, તે આ સંવરોની આરાધના કરી અશરીરી (મુક્ત) થશે.

(पृ. २१२ नुं टीप्पण चालु)

(अ) स्था. अ. ५. उ, २, सु. ४१८ तथा सम. ५मां पांच संवरनां नाम छे. परंतु ते सम्यक्त्व विरति, अकषाय, अप्रमाद अने अयोग छे. पांच निर्जरा स्थान, पांच महाव्रत अथवा पांच संवरयुक्त, पांच अन्तर्गत 'विरति'मां समाविष्ट थई जाय छे. संवर अने निर्जरानी परिभाषा प्रमाणे प्राणातिपातविरमण आदि पांच संवर पण छे. अने निर्जरास्थान पण छे. पण्ह. सु. २, अ-१, सु. १ ना प्रारंभमां अहिंसा आदि पांच संवरोनां केटलांक विशेषण छे. तेमां नरक आदि चार गतिओनां विवर्जन अने निर्वाण तेमज देवगतिनी प्राप्ति पांच संवरोनी आराधनानुं फळ कहेवाय छे. ज्यां देवगति विवर्जन छे, त्यां अशुभ देवगतिनुं विवर्जन छे. निर्वाणगतिनी अपेक्षाओ पांच निर्जरास्थान छे. अशुभनी निर्जरा थवाथी शुभ मनुष्यगति अथवा शुभ देवगति दाता छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पाप ठाणेहिं जीवाणं गरुयत्तं—

४०१. प०—कहण्णं भंते ! जीवा गरुयत्तं हव्वमागच्छंति ?

उ०—गोयमा ! पाणाइवाएणं, मुसावाएणं, अदिन्नादाणेणं, मेहुणेणं, परिग्गहेणं, कोह-माण-माया-लोभ-पेज्ज-दोस-कलह-अब्भक्खाण-पिसुन्न-रइअरइ-परपरिवाय-माया-मोस-मिच्छादंसणसल्लेणं एवं खलु गोयमा ! जीवा गरुयत्तं हव्वमागच्छंति।

—वि. स. १, उ. ९, सु. १

પાપસ્થાનોથી જીવોની ગુરુતા—

૪૦૧. પ્ર. ભંતે ! જીવ શા કારણે શીઘ્ર ગુરુત્વ (ભારેપણાને) પામે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પ્રાણાતિપાતથી, મૃષાવાદથી, અદત્તાદાનથી, મૈથુનથી, પરિગ્રહથી, ક્રોધથી, માનથી, માયાથી, લોભથી, પ્રેય (રાગ)થી, દ્વેષથી, કલહથી, અભ્યાખ્યાનથી, પૈશુન્યથી, રતિ-અરતિથી, પરપરિવાદ (પરનિન્દા)થી, માયા-મૃષાથી અને મિથ્યાદર્શનશલ્યથી. આ પ્રમાણે ગૌતમ ! એ રીતે જીવો શીઘ્ર ગુરુત્વને પામે છે.

विरइ ठाणेहिं जीवाणं लहुयत्तं—

४०२. प०—कहण्णं भंते ! जीवा लहुयत्तं हव्वमागच्छंति ?

उ०—गोयमा ! पाणाइवायवेरमणेणं-जाव-मिच्छादंसणसल्ल वेरमणेणं एवं खलु गोयमा ! जीवा लहुयत्तं हव्वमागच्छंति, एवं संसारं आउलीकरेंति, परित्तिं करेंति एवं संसारं दीही करेंति, हस्सी करेंति, एवं संसारं अणुपरियट्टन्ति, वीइवयंति पसत्था चत्तारि, अप्पसत्था चत्तारि।[1]

—वि. स. १, उ. ९, सु २-३

વિરતિસ્થાનોથી જીવોની લઘુતા—

૪૦૨. પ્ર. ભંતે ! જીવ શા કારણે શીઘ્ર લઘુત્વ (લઘુતા-હળવાપણું) પામે છે ?

ઉ. હે ગૌતમ ! પ્રાણાતિપાતથી વિરત હોવાના કારણે યાવત્ મિથ્યાદર્શનશલ્યથી વિરત હોવાના કારણે જીવ શીઘ્ર લઘુત્વને પામે છે.

આ પ્રમાણે જીવ સંસારને વધારે છે અને પરિમિત કરે છે. લાંબો કરે છે. અને ટૂંકો કરે છે. તેમજ સંસારમાં વારંવાર ભ્રમણ કરે છે. [તથા પ્રાણાતિપાત આદિથી નિવૃત્ત થઈને જીવો સંસારને ઘટાડે છે. ટૂંકો કરે છે.] અને સંસારને ઓળંગી જાય છે.

તેમાંથી ચાર (હળવાપણું, સંસારને ઘટાડવો, સંસારને ટૂંકો કરવો અને સંસારને ઓળંગવો.] પ્રશસ્ત છે. અને ચાર [ભારેપણું, સંસારને વધારવો, સંસારને લાંબો કરવો અને સંસારમાં ભમવું એ] અપ્રશસ્ત છે.

दसविहे असंवरे—

४०३. दसविधे असंवरे पण्णत्ते, तं जहा—

१. सोतिंदियअसंवरे, २. चक्खिंदियअसंवरे,

३. घाणिंदियअसंवरे, ४. जिब्भिंदियअसंवरे,

५. फासिंदियअसंवरे,[2] ६. मणअसंवरे,[3]

७. वयअसंवरे, ८. कायअसंवरे,

९. उवकरणअसंवरे,

१०. सूचीकुसग्गअसंवरे

—ठाणं. अ. १०, सु. ७०९ (४)

દસ પ્રકારનો અસંવર—

૪૦૩. દશ પ્રકારના અસંવર કહ્યા છે, યથા—

૧ - શ્રોત્રેન્દ્રિય અસંવર, ૨ - ચક્ષુઇન્દ્રિય - અસંવર,

૩ - ઘ્રાણેન્દ્રિય-અસંવર ૪ - રસના-ઇન્દ્રિય-અસંવર,

૫ - સ્પર્શનેન્દ્રિય અસંવર, ૬ - મન-અસંવર,

૭ - વચન-અસંવર, ૮ - કાય-અસંવર

૯ - ઉપકરણ-અસંવર ૧૦ - સૂચીકુશાગ્ર-અસંવર

---

१ वि. स. १२, उ. २, सु. १४।

२ ठाणं. अ. ५, उ. २, सु. ४२७ (४)

३ ठाणं. अ. ६, सु. ४८७ (२)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पंच संवर दारा—

४०४. पंच संवर दारा पन्नता, तं जहा—
१. सम्मतं, २. विरई,
३. अप्पमत्तया, ४. अकसाया,
५. अजोगया। —सम. ५, सु. १

महाजण्णं—

४०५. सुसंवुडा पंचहिं संवरेहिं,
इह जीवियं अणवकंखमाणा॥
वोसट्ठकाया सुइचत्तदेहा,
महाजयं जयइ जन्नसिट्ठं॥
—उत्त. अ. १२, गा. ४२

दसविहे संवरे—

४०६. दसविधे संवरे पण्णत्ते, तं जहा—
१. सोतिंदियसंवरे, २. चक्खिंदियसंवरे,
३. घाणिंदियसंवरे, ४. जिब्भिंदियसंवरे,
५. फासिंदियसंवरे,[1] ६. मणसंवरे,[2]
७. वयसंवरे, ८. कायसंवरे.
९. उवकरणसंवरे, १८. सूचीकुसग्गसंवरे।
—ठाणं. अ. १०, सु. ७०९ (३)

दसविहा असमाही—

४०७. दसविधा असमाधी पण्णत्ता, तं जहा—
१. पाणातिवाते, २. मुसावाए,
३. अदिण्णादाणे- ४. मेहुणे,
५. परिग्गहे, ६. इरियाऽसमिती
७. भासाऽसमिती, ८. एसणाऽसमिती,
९. आयाण-भंड-मत्त-णिक्खेवणाऽसमिती।
१०. उच्चार-पासवण-खेल-सिंघाणग-जल्ल-
परिट्ठावणियाऽसमिती।
—ठाणं, अ. १०, सु. ७११(९) असमिति

दसविहा समाही—

४०८. दसविधा समाधी पण्णत्ता, तं सहा—
१. पाणातिवायवेरमणे, २. मुसावायवेरमणे,
३. अदिण्णादाणवेरमणे, ४. मेहुणवेरमणे,
५. परिग्गहवेरमणे, ६. इरियासमिती,

પાંચ સંવર દ્વારો—

૪૦૪. સંવર દ્વાર પાંચ પ્રકારના છે,-યથા—
૧ - સમ્યક્ત્વ, ૨ - વિરતિ,
૩ - અપ્રમાદ, ૪ - અકષાય,
૫ - અયોગ અથવા યોગોની પ્રવૃત્તિનો નિરોધ.

મહાયજ્ઞ—

૪૦૫. જેઓ પાંચ સંવરોથી પૂર્ણ સંવૃત્ત હોય છે,જેઓ જીવનની આકાંક્ષા નથી રાખતા. જેઓ શરીરનો અર્થાત્ શરીરની આસક્તિનો ત્યાગ કરે છે. જેઓ પવિત્ર છે. વિદેહ છે, દેહભાવ નથી રાખતા, તેઓ વાસના પર વિજય મેળવનાર મહાવિજયી શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ કરે છે.

દશ પ્રકારના સંવર—

૪૦૬. સંવર દશ પ્રકારના કહ્યા છે. જેમ કે—
૧ - શ્રોત્રેન્દ્રિય-સંવર, ૨ - ચક્ષુરિન્દ્રિયસંવર,
૩ - ઘ્રાણેન્દ્રિય-સંવર, ૪ - રસનેન્દ્રિય-સંવર,
૫ - સ્પર્શનેન્દ્રિય-સંવર, ૬ - મન-સંવર,
૭ - વચન - સંવર, ૮ - કાય-સંવર,
૯ - ઉપકરણ - સંવર, ૧૦ - સૂચીકુશાગ્રસંવર,

દસ પ્રકારની અસમાધિ—

૪૦૭. અસમાધિ દસ પ્રકારની કહી છે. જેમ કે—
૧ - પ્રાણાતિપાત - અવિરમણ
૨ - મૃષાવાદ - અવિરમણ
૩ - અદત્તાદાન - અવિરમણ
૪ - મૈથુન - અવિરમણ
૫ - પરિગ્રહ - અવિરમણ
૬ - ઇર્યા - અસમિતિ
૭ - ભાષા - અસમિતિ
૮ - એષણા - અસમિતિ
૯ - આદાન - ભાંડ - (પાત્ર)-નિક્ષેપ અસમિતિ
૧૦ - ઉચ્ચાર - પ્રસ્રવણ - શ્લેષ્મ - સિંઘાણ - જલ-પરિષ્ઠાપનાની અસમિતિ

દસ પ્રકારની સમાધિ—

૪૦૮. સમાધિ દસ પ્રકારની કહી છે. જેમ કે—
૧ - પ્રાણાતિપાત - વિરમણ
૨ - મૃષાવાદ - વિરમણ
૩ - અદત્તાદાન - વિરમણ
૪ - મૈથુન - વિરમણ
૫ - પરિગ્રહ - વિરમણ
૬ - ઇર્યા સમિતિ

---

१ ठाणं. अ. ५, उ. २, सु. ४२७ (३)

२ ठाणं. अ. ६, सु. ४८७ (१)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७. भासासमिती, ८. एसणासमिती,
९. आयाण-भंड-मत्त-णिक्खेवणासमिती,
१०. उच्चार-पासवण-खेल-सिंघाणग-जल्ल-परिट्ठावणिया समिती।
-ठाणं. अ. १०, सु. ७११ (२) समिति।

७ - ભાષા સમિતિ
८ - એષણા સમિતિ
૯ - આદાન - ભાંડ - માત્ર (પાત્ર) - નિક્ષેપણની સમિતિ
૧૦ - ઉચ્ચાર - પ્રસ્રવણ - શ્લેષ્મ - સિંઘાણ - જલ્લ - પરિષ્ઠાપના સમિતિ

असंवुडअणगारस्स संसार परिभमणं—

असंवृत अणुगारनुं संसार परिभ्रमण—

४०९. प० —असंवुडे णं भंते ! अणगारे किं सिज्झति? बुज्झति? मुच्चति? परिनिव्वाति? सव्वदुक्खाणमंतं करेति?

उ०—गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे !

प०—से केणट्ठे णं भंते ! एवं वुच्चइ नो सिज्झइ-जाव-नो अंतं करेइ?

उ०—गोयमा ! असंवुडे अणगारे आउय-वज्जाओ सत्तकम्म-पगडीओ,
सिढिलबंधणबद्धाओ धणियबंधणबद्धाओ पकरेति,
हस्सकालट्ठितीयाओ, दीहकालट्ठितीयाओ पकरेति,
मंदाणुभागाओ, तिव्वाणुभागाओ पकरेति,
अप्पपदेसग्गाओ बहुप्पदेसग्गाओ पकरेति,
आउगं च णं कम्मं सिय बंधति, सिय नो बंधति,
असातावेदणिज्जं च णं कम्मं भुज्जो-भुज्जो उवचिणाति, अणादीयं च णं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंतं संसार-कंतारं आणुपरियट्टइ।
से तेणट्ठे णं गोयमा ! असंवुडे अणगारे नो सिज्झति-जाव-नो सव्वदुक्खाणमंतं करेइ।
—वि. स. १, उ. १, सु. ११ (१)

४०९. प्र. भंते ! असंवृत्त अनगार शुं सिद्ध थाय छे ? बोध पामे छे ? मुक्त थाय छे ? निर्वाण पामे छे ? तथा समस्त दुःखोनो अंत करे छे ?

उ. हे गौतम ! ओ अर्थ समर्थ (वात संभवित) नथी.

प्र. भंते ! ते शा कारणे सिद्ध नथी थता यावत् दुःखोनो अंत नथी करता ?

उ. गौतम ! असंवृत्त अनगार आयुष्यकर्मने छोडी शेष सात कर्म प्रकृतिओने
शिथिल बंधनथी बद्धने गाढ बंधनथी बद्ध करे छे,
अल्पकाळनी स्थिति जेनी छे तेनी दीर्घकाळनी स्थिति करे छे.
मंद अनुभागवाळीने तीव्र अनुभागवाळी करे छे.
अल्पप्रदेशवाळीने घणा प्रदेशवाळी करे छे
तथा आयुष्यकर्मने कयारेक बांधे छे तथा कयारेक नथी बांधता.
असातावेदनीय कर्मने वारंवार उपार्जित करे छे.
तथा अनादि अनन्त दीर्घ मार्गवाळा चतुर्गतिसंसार रूपी अरण्यमां वारंवार पर्यटन-परिभ्रमण करे छे.
हे गौतम ! आ कारणे असंवृत्त अणुगार सिद्ध थता नथी.
यावत् समस्त दुःखोनो अंत करता नथी.

संवुडअणगारस्स संसारपारगमणं—

संवृत्त अणुगारनुं संसार-पारगमन—

४१०. प.—संवुडे णं भंते ! अणगारे सिज्झति-जाव-अंतं करेति?

उ०—हंता, सिज्झति-जाव-अंतं करेति।

प०—से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-सिज्झइ-जाव-अंतं करेति?

४१०. प्र. भंते ! शुं संवृत्त अनगार सिद्ध थाय छे यावत् सर्व दुःखोनो अंत करे छे ?

उ. हा गौतम ! ते सिद्ध थाय छे यावत् सर्व दुःखोनो अंत करे छे.

प्र. भंते ! ते शा कारणे सिद्ध थाय छे यावत् सर्व दुःखोनो अंत करे छे ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ०—गोयमा ! संवुडे अणगारे आउय-वज्जाओ सत्तकम्म-पगडीओ, घणियबंधणबद्धाओ सिढिलबंधण-बद्धाओ पकरेति,
दीहकालट्ठितीयाओ हस्सकालट्ठितीयाओ पकरेति,
तिव्वाणुभागाओ मंदाणुभागाओ पकरेति,
बहुपएसग्गाओ अप्पपएससग्गाओ पकरेति,
आउयं च णं कम्मं न बंधति,
असायावेयणिज्जं च णं कम्मं नो भुज्जो भुज्जो उवचिणाति,
अणाईयं च णं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंतं संसार-कंतारं वीतीवयति ।
से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ—
"संवुडे अणगारे सिज्झति-जाव-अंतं करेति ।"

—वि. सं. १, उ. १, सु. ११ (२)

ઉ.—ગૌતમ ! સંવૃત્ત અણગાર આયુષ્ય કર્મને છોડી શેષ સાત કર્મ પ્રકૃતિઓને ગાઢ બંધનથી બદ્ધમાંથી શિથિલ બંધનથી બદ્ધ કરે છે.

દીર્ઘકાલિક સ્થિતિવાળીને હ્રસ્વ (થોડા) કાળની સ્થિતિવાળી કરે છે.

તીવ્રરસ (અનુભાવ) વાળીને મંદ રસવાળી કરે છે.

ઘણા પ્રદેશવાળીને અલ્પ પ્રદેશવાળી કરે છે. અને આયુષ્ય કર્મ બાંધતા નથી. તે અસાત વેદનીયકર્મનો વારંવાર ઉપચય કરતા નથી (માટે તે)

અનાદિ-અનંત દીર્ઘ માર્ગવાળા ચતુર્ગતિ રૂપ સંસાર-અરણ્યનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

આ કારણથી હે ગૌતમ ! એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે સંવૃત્ત અણગાર સિદ્ધ થાય છે યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે.

चरित्तसंपन्नयाए फलं—

४११. प्र०—चरित्तसंपन्नाए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?

उ०—चरित्तसंपन्नाए णं सेलेसीभावं जणयइ । सेलेसिं पडिवन्ने य अणगारे चत्तारि केवलिकम्मंसे खवेइ । तओ पच्छा सिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिनिव्वाएइ सव्वदुक्खाणमंतं करेइ ।"

— उत्त. अ. २९, सु. ६३

चारित्र-સંપન્નતાનું ફળ—

૪૧૧. પ્ર.—ભંતે ! ચારિત્ર-સંપન્નતાથી જીવ શું પ્રાપ્ત કરે છે ?

ઉ.—ચારિત્ર-સંપન્નતાથી તે શૈલેશી-ભાવને પ્રાપ્ત કરે છે. શૈલેશી દશાને પ્રાપ્ત કરનાર અણગાર ચાર કેવલી સત્કર્મોનો (કેવલીનાં વિદ્યમાન કર્મોનો) ક્ષય કરે છે. ત્યારબાદ તેઓ સિદ્ધ થાય છે, બુદ્ધ થાય છે, મુક્ત થાય છે, પરિનિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે અને સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે.

एगे चरणविण्णाणेण एव मोक्खं मण्णंति—

४१२. इहमेगे उ मन्नन्ति, अप्पच्चक्खायपावगं ।
आयरियं विदित्ताणं, सव्वदुक्खा विमुच्चई ॥

—उत्त. अ. ६, गा, ८

કેટલાક લોકો ચારિત્રને જાણવા માત્રથી જ મોક્ષ માને છે—

૪૧૨, સંસારમાં કેટલાક લોકોનું એવું માનવું છે કે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા વગર કે હિંસાના ત્યાગ વગર માત્ર તત્ત્વજ્ઞાનને જાણવાથી બધા દુઃખોમાંથી મુક્તિ મેળવી શકાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રથમ મહાવ્રત

અહિંસા મહાવ્રત : સ્વરૂપ અને આરાધના–૧

सव्वेहिं तित्थयरेहिं सव्व-पाण-भूय-जीव-सत्ताणं रक्खणं कायव्वं इति परूवियं—

સર્વ તીર્થંકરોએ સર્વ પ્રાણ-ભૂત-જીવ સત્ત્વોની રક્ષા કરવી જોઈએ–એવી પ્રરૂપણા કરી છે.

४१३. से बेमि—जे य अतीता जे य पडुप्पण्णा जे य आगमेस्सा अरहंता भगवंता सव्वे ते एवमाइक्खंति, एवं भासेंति, एवं पण्णवेंति, एवं परूवेंति—

૪૧૩. હું (સુધર્માસ્વામી) કહું છું-ભૂતકાળમાં (ઋષભદેવ આદિ) જે પણ અરિહંત (તીર્થંકર) થઈ ગયા છે, વર્તમાનમાં જે પણ (સીમંધરસ્વામી આદિ) તીર્થંકર છે તથા ભવિષ્યમાં જે પણ (પદ્મનાભ આદિ) થશે, એ સર્વ અરિહંત ભગવાનોએ (પરિષદમાં) આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપ્યો છે, આ પ્રમાણે જ ભાષણ કરે છે, આ પ્રમાણે જ (હેતુ, દૃષ્ટાંત, યુક્તિ આદિ દ્વારા) માર્ગદર્શન (પ્રજ્ઞાપન) કરે છે, તથા આ પ્રમાણે જ પ્રરૂપણા કરે છે કે—

सव्वे पाणा-जाव-सव्वे सत्ता ण हंतव्वा ण अज्जावेयव्वा, ण परिघेतव्वा, ण परितावेयव्वा, ण उद्दवेयव्वा,

કોઈ પણ પ્રાણી યાવત્ સત્ત્વની હિંસા કરવી ન જોઈએ, ન તો બલાત્ એનાથી આજ્ઞા-પાલન કરાવવું જોઈએ, ન તો તેને બલાત્ દાસ-દાસી આદિના રૂપમાં પકડીને અથવા ખરીદીને રાખવા જોઈએ, ન તેને પીડા આપવી જોઈએ, અને ન ઉદ્વિગ્ન કરવા જોઈએ.

एस धम्मे धुवे णितिए सासते, समेच्च लोगं खेतन्नेहिं पवेदिते ।[1]

—सूय. सु. २, अ. १, सु ६८०

આ જ ધર્મ ધ્રુવ છે, નિત્ય છે, શાશ્વત છે, સંપૂર્ણ લોકને જાણીને ક્ષેત્રજ્ઞ શ્રી તીર્થંકરોએ આ ધર્મનું પ્રતિપાદન કર્યું છે.

४१४ से भिक्खू जे इमे तस-थावरा पाणा भवंति
ते णो सयं समारभति,
णो वऽण्णेहिं समारभावेंति,
अण्णे समारभंते वि न समणुजाणइ,

इति से महता आदाणातो उवसंते उवट्ठिते पडिविरते ।

—सूय. सु. २, अ. १, सु. ६८४

૪૧૪. જે ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓ છે તેમનો તે ભિક્ષુ સ્વયં સમારંભ કરતો નથી.

બીજા દ્વારા સમારંભ કરાવતો નથી.

અને સમારંભ કરનારનું અનુમોદન કરતો નથી.

માટે તે સાધુ મહાન કર્મોના બંધનથી મુક્ત થઈ ગયેલ છે, શુદ્ધ સંયમમાં સ્થિત રહે છે, તથા પાપકર્મોથી નિવૃત્ત રહે છે.

४१५. उरालं जगओ जोयं, विपरीयासं पलेंति य ।
सव्वे अक्कंतदुक्खा य, अतो सव्वे अहिंसिया॥

૪૧૫. ઔદારિક (ત્રસ-સ્થાવર જીવ રૂપ) જગતનાં (બાલ્ય, યૌવન, વૃદ્ધત્વ આદિ) સંયોગ, અવસ્થા વિશેષ અથવા યોગ-મન, વચન, કાયાની પ્રવૃત્તિ ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ છે. અને તે (જીવ) વિપર્યય (બીજા પર્યાય) ને પણ પ્રાપ્ત થાય છે. તથા બધાં પ્રાણી દુઃખથી આક્રાન્ત છે. માટે બધાં પ્રાણી અહિંસ્ય-હિંસા કરવા યોગ્ય નથી.

---

१ आ. सु. १, अ. ४, उ. ५, सु. १३२ (क)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एतं खु णाणिणो सारं, जं न हिंसति किंचण ं।
अहिंसा समयं चेव, एतावंतं वियाणिया ॥[1]
—सूत्र. सु. १, अ. १, उ. ४, गा. ९-१०

ज्ञानी पुरुषो माटे आ न्याययुक्त छे के कोई पण प्राणीनी हिंसा न करे, तेमज अहिंसा द्वारा समताने समजे अर्थात् एम जाणे के मने जेम मृत्यु अने दुःख अप्रिय छे, तेम सर्व प्राणीओने मृत्यु अने दुःख अप्रिय छे. माटे कोई पण जीवनी हिंसा न करवी जोईओ.

पढम महव्वय आराहणा पइण्णा—

प्रथम महाव्रत आराधन प्रतिज्ञा—

४१६. पढमे भंते ! महव्वए पाणाइवायाओ वेरमणं।
सव्वं भंते ! पाणाइवायं पच्चक्खामि—
से सुहुमं वा बायरं वा, तसं वा, थावरं वा,
से य पाणाइवाए चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. दव्वओ, २. खेत्तओ, ३. कालओ,
४. भावओ ।

१. दव्वओ छसु जीवनिकाएसु,
२. खेत्तओ सव्वलोगे,
३. कालओ दिया वा, राओ वा,
४. भावओ रागेण वा दोसेण वा ।

नेव सयं पाणे अइवाएज्जा, नेवन्नेहिं पाणे अइवायावेज्जा, पाणे अइवायंते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा,
जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि, न कारवेमि, करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि।

तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।[2]

४१६. भंते ! पहेलुं महाव्रत प्राणातिपातथी निवृत्त थवानुं छे.

भंते ! हुं सर्व प्रकारे प्राणातिपातनुं प्रत्याख्यान करुं छुं. सूक्ष्म के बादर, त्रस के स्थावर.

ते प्राणातिपातना चार प्रकार कह्या छे—
१-द्रव्यथी. २-क्षेत्रथी, ३-कालथी, ४-भावथी.

१-द्रव्यथी-छ जीवनिकायमां
२-क्षेत्रथी-सर्व लोकमां
३-कालथी-दिवस अथवा रातमां
४-भावथी-राग अथवा द्वेषथी

आ प्राणीओना प्राणोनो हुं स्वयं अतिपात (घात) करीश नहीं, बीजा द्वारा करावीश नहीं तथा अतिपात करनारनुं अनुमोदन करीश नहीं.

यावज्जीवन (जीवन सुधी) हुं त्रण करण अने त्रण योगथी अथवा मन, वचन कायाथी हिंसा करीश नहीं, करावीश नहीं के हिंसानुं करनारनुं अनुमोदन करीश नहीं.

भंते ! तेनाथी हुं निवृत्त थाउं छुं. मारा आत्मानी साक्षीओ ते पापने निंदु छुं. आपनी पासे तेनी गर्हा करुं छुं. अने (कषाय) आत्मानो व्युत्सर्ग करुं छुं.

पढमे भन्ते ! महव्वए उवट्ठिओमि सव्वओ पाणाइवायाओ वेरमणं ।[3]
—दस. अ. ४, सु, ११

भंते ! ए प्रमाणे पहेला महाव्रत-प्राणातिपात वेरमण व्रतमां हुं उपस्थित थयो छुं. जेमा सर्व प्राणातिपातनी विरति थाय छे.

पढम महव्वय पंच भावणाओ—

प्रथम महाव्रत अने तेनी पांच भावना—

४१७. पढमं भंते ! महव्वयं पच्चक्खामि सव्वं पाणातिवातं ।
से सुहुमं वा, बायरं वा, तसं वा, थावरं वा, णेव सयं पाणातिवातं करेज्जा; नेवऽण्णं पाणातिवातं कारवेज्जा, अण्णं पि पाणातिवातं करंतं ण समणुजाणेज्जा ।

४१७. भंते ! हुं प्रथम महाव्रतमां सर्व प्राणातिपात (हिंसा) प्रत्याख्याननो त्याग करुं छुं.

हुं सूक्ष्म-स्थूल तथा त्रस-स्थावर कोई पण प्राणीनी स्वयं हिंसा करीश नहीं, बीजा पासे करावीश नहीं अने हिंसा करनारनी अनुमोदना करीश नहीं.

आ प्रमाणे हुं जीवनपर्यंत त्रण करण अने त्रण योगथी हिंसाथी निवृत्त थाउं छुं.

---

१ सूय. सु. १, अ ११, गा. १० ।

२ समता सव्वभूएसु. सत्त-मित्तेसु वा जगे। पाणाइवायविरई, जावज्जीवाए दुक्करे । उत्त. अ. १९, गा. २६

३ दस. अ. ६, गा. ९-१०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणसा, वयसा, कायसा। तस्स भंते ! पडिक्कमामि, निंदामि, गरहामि, अप्पाणं वोसिरामि ।

હે ભંતે ! હું તે પૂર્વોક્ત પાપનું પ્રતિક્રમણ કરું છું. આત્મસાક્ષીથી તેની નિંદા કરું છું તથા ગુરુસાક્ષીથી ગર્હા કરું છું. મારા આત્માથી પાપનો વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति ।

તે પ્રથમ મહાવ્રતની પાંચ ભાવના હોય છે—

१. तत्थिमा पढमा भावणा—रियासमिते से णिग्गंथे, णोअणरियासमिते त्ति। केवली बूया—"इरियाअसमिते से णिग्गंथे पाणाइं भूयाइं जीवाइं सत्ताइं अभिहणेज्ज वा, वत्तेज्ज वा, परियावेज्ज वा, लेसेज्ज वा, उद्दवेज्ज वा। इरियासमिते से णिग्गंथे, णो इरियाअसमिते त्ति पढमा भावणा।

(૧) તેમાંથી પહેલી ભાવના આ પ્રમાણે છે,- નિર્ગ્રન્થ ઈર્યાસમિતિથી યુક્ત હોય છે. ઈર્યા-સમિતિથી રહિત નહીં.

કેવલી ભગવાને કહ્યું છે કે-ઈર્યાસમિતિથી રહિત નિર્ગ્રન્થ પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વનું હનન કરે છે, ધૂળ આદિથી ઢાંકે છે, દબાવી દે છે, પીડા પહોંચાડે છે. એટલા માટે નિર્ગ્રન્થ ઈર્યાસમિતિથી યુક્ત રહે છે. ઈર્યાસમિતિથી રહિત નહીં. 'આ પહેલી ભાવના છે.'

२. अहावरा दोच्चा भावणा—मणं परिजाणति से णिग्गंथे,
जे य मणे पावए सावज्जे सकिरिए अण्हयकरे छेदकरे भेदकरे अधिकरणिए पादोसिए पारितावणिए पाणातिवाइए भूतोवघातिए तहप्पगारं मणं णो पधारेज्जा। मणं परिजाणति से णिग्गंथे, जे य मणे अपावए त्ति दोच्चा भावणा।

(૨) તે પછી બીજી ભાવના આ છે-જે મનને સારી રીતે જાણી પાપોથી પાછા ફરે છે, તે નિર્ગ્રન્થ છે.

જે મન પાપકર્તા, સાવદ્ય (પાપથી યુક્ત) છે, ક્રિયાઓથી યુક્ત છે, કર્મોનું આશ્રવકારક છે. છેદન-ભેદનકારી છે, ક્લેશ-દ્વેષકારી છે, પરિતાપકારક છે, પ્રાણીઓના પ્રાણોનો અતિપાત કરનાર અને જીવોનું ઉપઘાતક છે. આ આ પ્રકારનું મન (મનોવૃત્તિઓ) ધારણ ન કરે. જે મનને ભલીભાંતિ જાણીને પાપમય વિચારોથી દૂર રાખે છે, જેનું મન પાપોથી રહિત છે, તે નિર્ગ્રન્થ છે. આ બીજી ભાવના છે.

३. अहावरा तच्चा भावणा—वइं परिजाणति से णिग्गंथे,
जा य वई पाविया सावज्जा सकिरिया-जाव-भूतोवघातिया तहप्पगारं वइं णो उच्चारेज्जा।
जे वइं परिजाणति से णिग्गंथे जा य वइ अपाविया त्ति तच्चा भावणा।

(૩) આની અંદર ત્રીજી ભાવના આ છે.-જે સાધક વચનના સ્વરૂપને યોગ્ય રૂપે જાણીને સદોષ વચનોનો પરિત્યાગ કરે છે, તે નિર્ગ્રન્થ છે.

જે વચન પાપકારી સાવદ્ય ક્રિયાઓથી યુક્ત યાવત્ જીવોનું ઉપઘાતક છે, સાધુ આવાં વચનોનો ઉચ્ચાર ન કરે.

જે વાણી અને દોષોને ભલીભાંતિ જાણીને સદોષ વાણીનો પરિત્યાગ કરે છે, તે નિર્ગ્રન્થ છે. તેની વાણી પાપદોષ રહિત હોય. આ ત્રીજી ભાવના છે.

४. अहावरा चउत्था भावणा—आयाणभंडमत्तणिक्खेवणासमिते से णिग्गंथे, णो अणादाणभंडनिक्खेवणाऽसमिते ।
केवली बूया-"आदाणभंडनिक्खेवणाअसमिते से णिग्गंथे पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं अभिहणेज्ज वा-जाव-उद्दवेज्ज वा। तम्हा आयाणभंडणिक्खेवणासमिते से णिग्गंथे, णो अणादाणभंडणिक्खेवणाऽसमिते त्ति चउत्था भावणा।

(૪) ત્યાર પછી ચોથી ભાવના આ છે.-જે આદાન-ભાંડ-માત્ર-નિક્ષેપણા સમિતિથી યુક્ત છે, તે નિર્ગ્રન્થ છે. આદાનભાંડ - માત્ર - નિક્ષેપણા સમિતિથી રહિત હોય તે નિર્ગ્રન્થ નથી.

કેવલી ભગવાન કહે છે કે-જે નિર્ગ્રન્થ-આદાનભાંડ-માત્ર-નિક્ષેપણા સમિતિથી રહિત છે, તે પ્રાણીઓ, ભૂતો, જીવો અને સત્ત્વોને અભિઘાત કરે છે યાવત્ પીડા પહોંચાડે છે. માટે જે આદાનભાંડ-નિક્ષેપણા સમિતિથી યુક્ત છે તે નિર્ગ્રન્થ છે. જે આદાનભાંડ-નિક્ષેપણા-સમિતિથી રહિત છે, તે નિર્ગ્રન્થ નથી. આ ચોથી ભાવના છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५. अहावरा पंचमा भावणा—आलोइयपाण-भोयणभोई से णिग्गंथे णो अणालोइयपाण-भोयणभोई ।

केवली बूया—"अणालोइयपाण-भोयणभोइ से णिग्गंथे पाणाणि वा, भूताणि वा, जीवाणि वा, सत्ताणि वा अभिहणेज्ज वा-जाव-उद्दवेज्ज वा । तम्हा आलोइयपाण-भोयण-भोई से णिग्गंथे णो अणालोइयपाण-भोई त्ति पंचमा भावणा ।[1]

पत्ताव ताव महव्वयं सम्मं काएणं फासिते पालिते तीरिए किट्टिते अवट्ठिते आणाए आराहिते यावि भवति ।

(५) આના પછી પાંચમી ભાવના આ છે.-જે સાધક આહાર-પાણી જોઈને વાપરે છે. તે નિર્ગ્રન્થ હોય છે. જોયા વિના વાપરે તે નહિ.

કેવલી ભગવાન કહે છે-જે જોયા વગર જ આહાર-પાણી વાપરે છે તે નિર્ગ્રન્થ પ્રાણો, ભૂતો, જીવો અને સત્ત્વોનો ઘાત કરે છે. યાવત્ પીડા પહોંચાડે છે. માટે જે જોઈને આહાર-પાણી વાપરે છે, તે જ નિર્ગ્રન્થ છે, જોયા વિના આહાર-પાણી વાપરનાર નહિ. આ પાંચમી ભાવના છે.

આ પ્રકારે પાંચ ભાવનાઓ સહિત તથા સાધક દ્વારા સ્વીકૃત પ્રાણાતિપાત વિરમણ રૂપ પહેલા મહાવ્રતના સમ્યક્ પ્રકારથી કાયાએ સ્પર્શિત, પાલિત, ગૃહીત મહાવ્રતને યથાયોગ્ય પાર લગાડવાથી, તેનું કીર્તન કરવાથી, તેમાં અવસ્થિત રહેવાથી, ભગવંત આજ્ઞાની અનુરૂપ આરાધના થાય છે.

पढमे भंते ! महव्वए पाणाइवाताओ वेरमणं ।
—आ. सु. २, अ. १५, सु. ७७७-७७९

ભન્તે ! આ પ્રાણાતિપાત વિરમણરૂપ પ્રથમ મહાવ્રત છે.

अहिंसाए सट्ठी नामाइं—

અહિંસાનાં સાઠ નામ—

४१८. तत्थ पढमं अहिंसा, तस-थावर-सव्वभूय खेमंकरी ।

तीसे सभावणाओ, किंचि वोच्छं गुणुद्देसं ॥

४१८. આ સંવરદ્વારોમાં પહેલું જે અહિંસા છે, તે ત્રસ અને સ્થાવર - સમસ્ત જીવોનું ક્ષેમ-કુશળ કરનાર છે.

હું પાંચ ભાવનાઓ સહિત અહિંસાના ગુણોનું થોડું વર્ણન કરીશ.

तत्थ पढमं अहिंसा ।
जा सा सदेव मणुयासुरस्स लोगस्स भवइ दीवो

ताणं सरणं गइ पइट्ठा ।

તે (પૂર્વોક્ત) પાંચ સંવરદ્વારોમાં પહેલું સંવર-દ્વાર અહિંસા છે. તે અહિંસા દેવો, મનુષ્યો અને અસુરો સહિત સંપૂર્ણ લોકના માટે દ્વીપ સમાન છે.

ત્રાણ છે-વિવિધ પ્રકારનાં ભયભીત દુઃખોથી પીડિત જનોનું રક્ષણ કરનારી છે. તેથી તે ત્રાણ રૂપ છે-શરણદાત્રી છે-શરણ દેનારી છે. કલ્યાણકામી જનો માટે ગતિ-ગમ્ય છે, તથા સમસ્ત ગુણો અને અને સુખોનો આધાર છે.

[અહિંસાનાં નીચે પ્રમાણે નામ છે]—

१. निव्वाणं,

૧. નિર્વાણ - મોક્ષનું કારણ છે.

२. निव्वुई,

૨. નિવૃત્તિ - માનસિક સ્વસ્થતારૂપ છે.

३. समाही,

૩. સમાધિ - સમતાનું કારણ છે.

---

१ (क) —सम. सम. २५, सु. १

२ (ख) —पण्ह. सु. २, अ. १, सु. ७-११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. सत्ती,	४. शक्ति – आध्यात्मिक शक्ति કે शक्तिનું કારણ (ઘણાં સ્થાને 'सत्ती' ના સ્થાન પર 'सन्ती', જેનો અર્થ शांति) થાય.
५. कित्ती,	५. કીર્તિ – યશનું કારણ છે.
६. कंती,	६. કાંતિ–અહિંસાના આધારભૂત કાંતિ-તેજસ્વિતા ઉત્પન્ન થાય છે. માટે તે કાંતિ છે.
७. रती य,	७. રતિ – આત્મીયતાને ઉત્પન્ન કરવાને કારણે તેનું નામ રતિ છે.
८. विरती य,	८. વિરતિ – પાપોથી વિરક્તિ.
९. सुयंग,	९. શ્રુતાંગ – સત્ શાસ્ત્રોનાં અધ્યયન-મનનથી અહિંસા ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી તેનું નામ શ્રુતાંગ છે.
१०. तित्ती,	१०. તૃપ્તિ – સંતોષવૃત્તિ પણ અહિંસાનું એક અંગ છે.
११. दया,	११. દયા – દુઃખ પામતાં, મરતાં કે દુઃખી પ્રાણીઓની કરુણા પ્રેરિત ભાવથી રક્ષા કરતાં યથાશક્તિ બીજાનાં દુઃખનું નિવારણ કરવું.
१२. विमुत्ती,	१२. વિમુક્તિ – પ્રાણીઓને બન્ધનોથી મુક્ત કરાવનાર.
१३. खंती,	१३. ક્ષાન્તિ – ક્ષમા, તે પણ અહિંસાનું રૂપ છે.
१४. समत्ताराहणा,	१४. સમ્યક્ત્વારાધના–જિનશાસનની આરાધનાના કારણરૂપ.
१५. महती,	१५. મહતી – બધાં જ વ્રતોમાં શ્રેષ્ઠ છે.
१६. बोही,	१६. બોધિ – ધર્મપ્રાપ્તિનું કારણ.
१७. बुद्धी,	१७. બુદ્ધિ – પારકાનાં દુઃખો બતાવનારી હોવાથી.
१८. धिइ,	१८. ધૃતિ – ચિત્તની દૃઢતા.
१९. समिद्धी,	१९. સમૃદ્ધિ – સર્વ પ્રકારથી સમ્પન્નતાથી યુક્ત-જીવનને આનંદિત કરનાર,
२०. रिद्धी,	२०. ઋદ્ધિ – લક્ષ્મીપ્રાપ્તિનું કારણ.
२१. विद्धी,	२१. વૃદ્ધિ – પુણ્યથી ધર્મની વૃદ્ધિનું કારણ.
२२. ठिती,	२२. સ્થિતિ – મોક્ષમાર્ગમાં પ્રતિષ્ઠિત કરનારી.
२३. पुट्ठी,	२३. પુષ્ટિ – પુન્યવૃદ્ધિથી જીવનને પુષ્ટ બનાવનારી.
२४. नंदा,	२४. નન્દા – સ્વ અને પરનો આનંદ–પ્રમોદ કરનારી.
२५. भद्दा,	२५. ભદ્રા – સ્વ અને પરનું ભદ્ર–કલ્યાણ કરનારી.
२६. विसुद्धी,	२६. વિશુદ્ધિ – આત્માને વિશિષ્ટ શુદ્ધ બનાવનારી.
२७. लद्धी,	२७. લબ્ધિ – કેવળજ્ઞાન આદિ લબ્ધિઓનું કારણ–
२८. विसिट्ठदिट्ठी,	२८. વિશિષ્ટ-દૃષ્ટિ – વિચાર અને આચારમાં અનેકાન્તરૂપી અહિંસા જ પ્રધાન દર્શન છે.
२९. कल्लाणं,	२९. કલ્યાણ – મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવનાર હોવાથી.
३०. मंगलं,	३०. મંગલ – પાપ-વિનાશિની,
३१. पमोओ,	३१. પ્રમોદ – સ્વ-પરને હર્ષ ઉત્પન્ન કરનારી.
३२. विभूती,	३२. વિભૂતિ – ઐશ્વર્યનું કારણ.
३३. रक्खा,	३३. રક્ષા – પ્રાણીઓને દુઃખથી બચાવનારી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३४. सिद्धावासो,

३५. अणासवो,
३६. केवलीणंठाणं,
३७. सिवं,
३८. समिई,
३९. सील,
४०. संजमो त्ति य,

४१. सीलपरिघरो,
४२. संवरो य,
४३. गुत्ती,

४४. ववसाओ,
४५. उस्सओ,
४६. जन्नो,

४७. आयतणं,
४८. जयणं,
४९. अप्पमाओ,
५०. अस्साओ,
५१. विसासो,
५२. अभओ,

५३. सव्वस्स वि अमाघाओ,

५४. चोक्ख,
५५. पवित्ता,

५६. सूई,
५७. पूजा,
५८. विमल,

५९. पभासा य,
६०. निम्मलयर त्ति,
एवमादीणि नियगुणनिम्मियाइं पज्जवनामाणि होंति, अहिंसाए भगवतीए ।

—पण्ह० सु० २, अ० १, सु० २

३४. सिद्धावास – सिद्धिगति नामना स्थानमां निवास कराववनारी.
३५. अनाश्रव – आवता कर्मोनो निरोध करनारी.
३६. केवली – स्थान – केवलीओना माटे स्थानरूप.
३७. शिव – सुख स्वरूप, उपद्रव-रहित.
३८. समिति – सम्यक् प्रवृत्ति.
३९. शील – सदाचार स्वरूप.
४०. संयम – मन अने इन्द्रियोना विरोध तथा जीवरक्षारूप.
४१. शील परिगृह – सदाचार अथवा ब्रह्मचर्यनुं घर.
४२. संवर – आश्रवनो निरोध करनारी.
४३. गुप्ति – मन, वचन, कायानी असत् प्रवृत्तिने रोकवी.
४४. व्यवसाय – विशिष्ट-उत्कृष्ट निश्चयरूप.
४५. उच्छ्रय – प्रशस्त भावोनी उन्नति करनारी.
४६. यज्ञ – भाव, देवपूजा अथवा यत्न जीवरक्षामां सावधानता स्वरूप.
४७. आयतन – सर्व गुणोनुं स्थान.
४८. यतना – निरवद्य अनुष्ठान रूप.
४९. अप्रमाद – पांच प्रमादोनो त्याग.
५०. आश्वासन – प्राणीओ माटे आश्वासन.
५१. विश्वास – सर्व जीवोना विश्वासनुं कारण.
५२. अभय – प्राणीओने निर्भयता प्रदान करनारी, स्वयं आराधकने पण निर्भय बनावनारी.
५३. सर्वस्व अमाघात – प्राणी मात्रनी हिंसानो निषेध अथवा अमारी घोषणा स्वरूप
५४. शौक्ष – पवित्र वस्तुओ करतां वधारे पवित्र.
५५ पवित्रा – आत्मानी निर्मळता माटे कारणभूत होवाथी.
५६. शुचि – भाव शुचिताना कारणरूप.
५७. पूजा – पूजारूप.
५८. विमला – स्वयं निर्मळ तेम ज निर्मलतानुं कारण.
५९. प्रभासा – आत्माने प्रकाशमय करनारी.
६०. निर्मलतरा – अत्यंत निर्मळ अथवा आत्माने अतीव निर्मळ बनावनारी.

अहिंसा भगवतीनां आ स्वगुण निष्पन्न पर्यायवाची नाम छे.

जहिंसा भगवईए अट्ठोवमा—

४१९. एसा सा भगवइ अहिंसा,
१. जा सा भीयाण विव सरणं,
२. पक्खीणं विव गगणं,

भगवती अहिंसानी आठ उपमाओ—

४१९. आ अहिंसा भगवती जे छे ते–
१. भयभीत प्राणीओने माटे शरणभूत छे.
२. पक्षीओने गमन करवामां आकाश-आधारभूत छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. तिसियाणं विव सलिलं,

४. खुहियाणं विव असणं,
५. समुद्दमज्झे व पोयवहणं,

६. चउप्पयाणं व आसमपयं,

७. दुहट्टियाणं व ओसहिबलं,

८. अडवीमज्झे व सत्थगमणं,

एतो विसिट्ठतरिया अहिंसा जा सा पुढवी-जल अगणि-मारुय-वणस्सइ-बीय-हरिय-जलयर थलयर-खहयर-तस-थावर-सव्वभूय-खेमंकरी ।

—पण्ह. सु. २, अ, १, सु. ३

३. આ અહિંસા તરસ્યાઓની પ્રાણરક્ષા માટે જલ સમાન છે.

૪. ભૂખ્યા માટે અન્ન સમાન છે.

૫. સમુદ્રની મધ્યે ડૂબતા જીવોને માટે જહાજ સમાન છે.

૬. ચાર પગવાળા પશુઓને માટે આશ્રય [સ્થાન] સમાન છે.

૭. દુઃખોથી પીડિત - રોગી જનોને માટે ઔષધ - બળ સમાન છે.

૮. ભયાનક જંગલમાં સાર્થ - સંઘની સાથે ગમન કરવા સમાન છે.

(શું ભગવતી અહિંસા વાસ્તવમાં જલ, અન્ન, ઔષધ, યાત્રામાં સાર્થ (સમૂહ) આદિનાં સમાન જ છે ? ના,) ભગવતી અહિંસા આનાથી પણ અત્યંત વિશિષ્ટ છે. જે પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, બીજ, હરિત, જલચર, સ્થલચર, ખેચર, ત્રસ અને સ્થાવર સર્વ જીવોનું મંગલ કરનારી છે.

अहिंसा सरूवपरूवगा पालगा य—

४२०. एसा भगवई अहिंसा जा सा अपरिमियणाणदंसणधरेहिं सील-गुण-विणय-तव-संयम-णायगेहिं, तित्थकरेहिं, सव्वजग-जीववच्छलेहिं तिलोयमहिएहिं जिणवरेहिं सुट्ठुदिट्ठा,

ओहिजिणेहिं विण्णाया,

उज्जुमईहिं विदिट्ठा,

विउलमईहिं विदिआ,

पुव्वधरेहिं अहीया,

वेउव्वीहिं पतिण्णा,

१. आभिणिबोहियणाणीहिं, २. सुयणाणीहिं,
३. ओहिनाणीहिं, ४. मणपज्जवणाणीहिं,
५. केवलणाणीहिं,
१. आमोसहिपत्तेहिं, २. खेलोसहिपत्तेहिं ।

३. विप्पोसहिपत्तेहिं, ४. जल्लोसहिपत्तेहिं,

५. सव्वोसहिपत्तेहिं ।

અહિંસા સ્વરૂપના પ્રરૂપક અને પાલક—

૪૨૦. આ જિન સિદ્ધાંતોકત જે અહિંસા છે તે અપરિમિત - અનંત કેવળજ્ઞાન-દર્શનને ધારણ કરનારી, શીલરૂપ ગુણ, વિનય, તપ અને સંયમના નાયક-ને ચરમ સીમા સુધી પહોંચાડનારી, તીર્થની સંસ્થાપના કરનારા અવર્તક, જગતના સર્વ જીવો પ્રતિ વાત્સલ્ય ભાવ રાખનારી, ત્રણે લોક દ્વારા પૂજનારા એવા જિન ચંદ્રોએ પોતાના કેવળજ્ઞાન -દર્શન દ્વારા સમ્યકરૂપમાં સ્વરૂપ, કારણ અને કાર્યના દૃષ્ટિકોણથી નિશ્ચિત કરવામાં આવેલી છે.

વિશિષ્ટ અવધિજ્ઞાનીઓ દ્વારા વિજ્ઞાત કરવામાં આવી છે.

ઋજુમતિ - મનઃપર્યવજ્ઞાનીઓ દ્વારા એનું નિરીક્ષણ-પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે તેવી છે,

વિપુલમતિ-મનઃપર્યવજ્ઞાનીઓ દ્વારા જેની જાણ કરવામાં આવી છે તેવી છે.

ચૌદ પૂર્વના ધારક મુનિઓએ આનું અધ્યયન કરેલ છે.

વૈક્રિય લબ્ધિના ધારક મુનિઓએ આનું જીવન-પર્યન્ત પાલન કરેલ છે.

૧. આભિનિબોધિક મતિજ્ઞાનીઓએ,
૨. શ્રુતજ્ઞાનીઓએ, ૪. મનઃપર્યવજ્ઞાનીઓએ.
૩. અવધિજ્ઞાનીઓએ ૫. કેવલજ્ઞાનીઓએ,

૧. આમૌષધિ લબ્ધિના ધારકોએ,
૨. ક્ષ્વેલૌષધિ લબ્ધિના ધારકોએ,
૩. વિપ્રૌષધિ લબ્ધિધારકોએ
૪. જલૌષધિ લબ્ધિધારકોએ
૫. સર્વૌષધિ લબ્ધિ પ્રાપ્ત કરનારાઓએ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. बीयबुद्धीहिं, २. कुट्ठबुद्धीहिं,
३. पयाणुसारीहिं, ४. संभिण्णसोयहिं
५. सुयधरेहिं ।

१. मणबलिएहिं, २. वयबलिएहिं,
३. कायबलिएहिं ।

१. णाणबलिएहिं २. दंसणबलिएहिं,
३. चरित्तबलिएहिं,

१. खीरासवेहिं, २. महुआसवेहिं,
३. सप्पियासवेहिं, ४. अक्खीणमहाणसिएहिं,
१. चारणेहिं, विज्जाहरेहिं ।

चउत्थभत्तिएहिं एवं-जाव-छम्मासभत्तिएहिं,

१. उक्खित्तचरएहिं, २. णिक्खित्तचरएहिं
३. अन्तचरएहिं, ४. पन्तचरएहिं,
५. लूहचरएहिं, ६. अण्णइलाएहिं,
७. समुयाणचरएहिं, ८. मोणचरएहिं,
९. संसट्ठकप्पिएहिं, १०. तज्जायसंसट्ठकप्पिएहिं,
११. उवणिहिएहिं, १२. सुद्धेसणिएहिं,
१३. संखादत्तिएहिं, १४. दिट्ठलाभिएहिं,
१५. अदिट्ठलाभिएहिं १६. पुट्ठलाभिएहिं,
१७. आयंबिलिएहिं, १८, पुरिमड्ढिएहिं,
१९. एक्कासणिएहिं, २०. णिव्विइएहिं,
२१. भिण्णपिंडवाइएहिं, २२. परिमियपिंडवाइएहिं
२३. अंताहारेहिं, २४. पंताहारेहिं,
२५. अरसाहारेहिं, २६. विरसाहारेहिं,
२७. लूहाहारेहिं, २८. तुच्छाहारेहिं,
२९. अन्तजीवीहिं, ३०. पन्तजीवीहिं,
३१. लूहजीवीहिं, ३२. तुच्छजीवीहिं,
३३. उवसन्तजीवीहिं. ३४. पसन्तजीवीहिं,
३५. विवित्तजीवीहिं,
३६. अखीरमहुसप्पिएहिं,

३७. अमज्जमंसासिएहिं,
१. ठाणाइएहिं,
२. पडिमंठाइएहिं, ३. ठाणुक्कडिएहिं,

१. बीजबुद्धि लब्धिधारकोએ
२. कोष्ठबुद्धि लब्धिधारकोએ
३. पदानुसारिबुद्धि लब्धिना धारकोએ
४. संभिन्नश्रोतस् लब्धिना धारकोએ,
५. श्रुतधरोએ,
१. मनोબલીઓએ,
२. वचनબલીઓએ,
३. કાયબલી મુનિઓએ,
१. જ્ઞાનબલીઓએ
२. દર્શનબલી તથા
३. चारित्रબલી મહાપુરુષોએ
१. क्षीराश्रव લબ્ધિધારીઓએ,
२. मध्वाश्रव લબ્ધિધારીઓએ,
३. सर्पिराश्रव લબ્ધિધારીઓએ
४. અક્ષીણ મહાનસ લબ્ધિના ધારકોએ,
१. ચારણો અને વિદ્યાધરોએ,

ચતુર્થ ભક્ત અર્થાત્ એક ઉપવાસ કરનારાથી લઇને યાવત્ છ માસ ભક્તિક તપસ્વીઓએ આ પ્રકારે.....

१. ઉત્ક્ષિપ્ત ચરક, २. નિક્ષિપ્ત ચરક,
३. અંત ચરક, ४. પ્રાન્ત ચરક,
५. રુક્ષ ચરક, ६. અન્તગ્લાયક,
७. સમુદાન ચરક, ८. મૌન ચરક,
९. સંસૃષ્ટકલ્પિક १०. તજ્જાતસંસૃષ્ટકલ્પિક,
११. ઉપનિધિક १२. શુદ્ધૈષણિક,
१३. સંખ્યાદત્તિક, १४. દૃષ્ટલાભિક,
१५. અદૃષ્ટલાભિક, १६. પૃષ્ઠલાભિક,
१७. આચામ્લક, १८. પૂરિમાર્ધિક,
१९. એકાશનિક, २०. નિર્વિકૃતિક
२१. ભિન્નપિંડપાતિક, २२. પરિમિતપિંડપાતિક,
२३. અંતાહારી, २४. પ્રાન્તઆહારી,
२५. અરસ-આહારી, २६. વિરસાહારી,
२७. રુક્ષાહારી, २८. તુચ્છાહારી,
२९. અન્તજીવી, ३०. પ્રાન્તજીવી,
३१. રુક્ષજીવી, ३२. તુચ્છજીવી,
३३. ઉપશાંતજીવી, ३४. પ્રશાન્તજીવી,
३५. વિવિક્તજીવી, ३६. દૂધ, મધ અને ઘીનો આજીવન ત્યાગ કરનારઓએ,
३७. મદ્ય અને માંસથી રહિત આહાર કરનારાઓએ.
१. કાયોત્સર્ગ કરીને એક સ્થાન પર સ્થિર રહેવાનો અભિગ્રહ કરનારાઓએ,
२. પ્રતિમા સ્થાયિકોએ ३. સ્થાનોત્કટિકોએ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. वीरासणिएहि, ५. णेसज्जिएहि,
६. डंडाइएहि, ७. लगंडसाईएहि,
८. एगपासगेहिं, ९. आयावएहिं,
१०. अप्पावएहिं, ११. अणिट्ठुभएहिं,
१२. अकंडूयएहिं, १३. धुयकेसमंसुलोमणखेहिं,

४. वीरासनिकोએ ५. नैषधिकोએ
६. दंडायतिकोએ ७. लगन्डशायिकोએ
८. એકપાર્શ્વકોએ ९ આતાપકોએ
१०. અપ્રાવૃતોએ ११ અનિષ્ઠીવકોએ
१२. અકંડૂયકોએ १३. ધૂતકેશોએ—

શ્મશ્રુ-લોમ-નખવાળા અર્થાત્ માથાનાં વાળ, દાઢી, મૂછ અને નખોના સંસ્કારનો ત્યાગ કરનારાઓએ,

१४. सव्वगायपडिकम्मविप्पमुक्केहिं,
समणुचिण्णा,
सुयहरविइयत्थकायबुद्धीहिं धीरमइबुद्धिणो य। जे ते आसीविसउग्गतेयकप्पा, णिच्छयववसायपज्जत्तकयमईया, णिच्चं सज्झायज्झाणअणुबद्धधम्मझाणा, पंचमहव्वयचरित्तजुत्ता, समिया समिइसु समियपावा छव्विहजगवच्छला णिच्चमप्पमत्ता एएहिं अण्णेहिं य जा सा अणुपालिया भगवई।
—पण्ह. सु. २, अ. १, सु. ४

१४. સંપૂર્ણ શરીરનું પ્રક્ષાલન આદિ સંસ્કારના ત્યાગીઓએ,

શ્રુતધરો દ્વારા તત્ત્વાર્થને અવગત કરનારી બુદ્ધિના ધારક મહાપુરુષોએ (અહિંસા ભગવતીનું) સમ્યક્ પ્રકારે આચરણ કર્યું છે.

(આનાથી અતિરિક્ત) આશીવિષ સર્પ સમાન, ઉગ્ર તેજથી સંપન્ન મહાપુરુષોએ, વસ્તુતત્ત્વનો નિશ્ચય અને પુરુષાર્થ - બન્નેમાં પૂર્ણ કાર્ય કરનારી બુદ્ધિથી સંપન્ન મહાપુરુષોએ, નિત્ય સ્વાધ્યાય અને ચિત્તવૃત્તિ નિરોધ રૂપ ધ્યાન કરનારા તથા ધર્મધ્યાનમાં નિરંતર ચિત્તને લગાડી રાખનારા પુરુષોએ, પાંચ મહાવ્રત-સ્વરૂપ ચારિત્રથી યુક્ત તથા પાંચ સમિતિઓથી સંપન્ન, પાપોનું શમન કરનારા, છ જીવનિકાય રૂપ જગતના વત્સલ, નિરંતર અપ્રમાદી રહીને વિચરણ કરનારા મહાત્માઓએ તથા અન્ય વિવેક-વિભૂષિત સત્પુરુષોએ અહિંસા ભગવતીની આરાધના કરી છે.

अप्पसमदिट्ठी—

४२१. तुमं सि णाम तं चेव जं हंतव्वं ति मण्णसि,
तुमं सि णाम तं चेव जं अज्जावेतव्वं ति मण्णसि,
तुमं सि णाम तं चेव जं परितावेतव्वं ति मण्णसि,
तुमं सि णाम तं चेव जं परिघेतव्वं ति मण्णसि,

एवं तं चेव जं उद्दवेतव्वं ति मण्णसि।
अंजू चेयं पडिबुद्धजीवी। तम्हा ण हंता, ण वि घातए।

अणुसंवेयणमप्पाणेणं जं हंतव्वं णाभिपत्थए।
—आ. सु. १, अ. ५, उ. ५, सु. १७०

४२१. (क) इणमेव णावकंखंति, जे जणा धुवचारिणो।
जाती-मरणं परिण्णाय, चरे संकमणे दढे॥

આત્મસમદૃષ્ટિ—

४२१. જેને તું મારવાનો વિચાર કરી રહ્યો છે, તે તું સ્વયં છે.

જેના પર તું હુકમ ચલાવવાનો વિચાર કરે છે, તે તું સ્વયં છે.

જેને તું દુઃખી કરવા ઇચ્છે છે, તે સ્વયં તું છે.

જેને તું દાસ બનાવવાના હેતુથી ગ્રહણ કરવા ઇચ્છે છે, તે સ્વયં તું છે.

જેને તું મારી નાખવા ઇચ્છે છે, તે સ્વયં તું છે.

જ્ઞાની પુરુષ ઋજુ-સરળ હોય છે, તે પ્રતિબોધ પ્રાપ્ત કરી જીવનારા હોય છે, જેથી કરીને તે સ્વયં હનન કરતા નથી તથા બીજા દ્વારા હનન કરાવતા નથી.

કૃતકર્મનાં અનુરૂપ પોતે જ તેનું ફળ ભોગવે છે, માટે કોઈનું હનન કરવાની ઇચ્છા કરશો નહિ.

४२१. (ख) જે પુરુષો મોક્ષ તરફ ગતિશીલ છે, તે અસંયમી જીવનની ઇચ્છા કરતા નથી, પરંતુ તેઓ જન્મ-મરણને જાણીને મોક્ષના સેતુ પર દૃઢતાપૂર્વક ચાલે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णत्थि कालस्स णागमो

—आ. सु. १, अ. २, उ. ३, सु. ७८ (क)

મૃત્યુ માટે કોઈ પણ ક્ષણ અનવસર નથી.

४२१. (ख) पभू एजस्स दुगुन्छणाए। आतंकदंसी अहियं ति णच्चा।

४२१. (ખ) સાધનાશીલ પુરુષ હિંસાના પીડાઓને સારી રીતે જાણે છે અને આરંભ-હિંસાને અહિતકર સમજે છે. તે વાયુ કાયના સમારંભથી નિવૃત્ત થવામાં સમર્થ છે.

जे अज्झत्थं जाणति से बहिया जाणति।

जे बहिया जाणति से अज्झत्थं जाणति।

एयं तुलमण्णेसिं।

इह संतिगता दविया णावकंखंति जीविउं।

—आ. सु. १, अ. १, उ. ७, सु. ५६

જે અધ્યાત્મને જાણે છે, તે બાહ્ય સંસારને પણ જાણે છે. જે બાહ્ય સંસારને જાણે છે, તે અધ્યાત્મને પણ જાણે છે.

પોતાને તથા બીજાને એક જ ત્રાજવા પર તોલવા જોઈએ. (આ પ્રમાણે સ્વ-પરનું અન્વેષણ -ચિન્તન કરવું જોઈએ.)

જૈન શાસનના શરણમાં આવેલ, શાન્તિને પ્રાપ્ત થયેલ સંયમી સાધક મુનિ વાયુકાયની હિંસા કરી જીવવાની ઇચ્છા ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

षड्जीवनिकाय-स्वरूप : हिंसानिषेध-२

भगवया छ जीवनिकाया परूविया—

४२२. सुयं मे आउसं ! तेणं भगवया एवमक्खायं—
इह खलु छज्जीवणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुयक्खाया सुपन्नत्ता।
सेयं मे अहिज्जिउं अज्झयणं धम्मपन्नत्ती।

प०—कयरा खलु सा छज्जीवणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुयक्खाया सुपन्नत्ता।
सेयं मे अहिज्जिउं अज्झयणं धम्मपन्नत्ती।

उ०—इमा खलु सा छज्जीवणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुयक्खाया सुपन्नत्ता।
सेयं मे अहिज्जिउं अज्झयणं धम्मपन्नत्ती

तं जहा—
१. पुढविकाइया, २. आउकाइया,
३. तेउकाइया, ४. वाउकाइया,
५. वणस्सइकाइया। ६. तसकाइया।

—दस. अ. ४, सु. १-३

४२३. ततो णं समणे भगवं महावीरे उप्पन्ननाण-दंसणधरे गोतमादीणं समणाणं णिग्गंथाणं पंच महव्वयाइं सभावणाइं छज्जीवणिकायाइं आइक्खति भासति परूवेति, तं जहा पुढवीकाए जाव तसकाए।

—आ. सु. २, अ. १५, सु. ७७६

छण्हं जीवणिकायाणं अणारंभपइण्णा—

४२४. इच्चेसिं छण्हं जीवनिकायाणं नेव सयं दंडं समारंभेज्जा, नेवन्नेहिं दंडं समारंभावेज्जा, दंडं समारंभंते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा।
जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि।
तस्स भंते ! पडिक्कामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि।

—दस. अ. ४, सु. १०

४२५. उवेहेणं बहिया य लोकं।
से सव्वलोकंसि जे केइ विण्णू।

ભગવાને છ જીવનિકાયની પ્રરૂપણા કરી છે—

૪૨૨. હે આયુષ્મન્ ! મેં સાંભળ્યું છે કે ષડ્જીવનિકાય નામનું અધ્યયન કાશ્યપ ગોત્રીય શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અલૌકિક રીતે જાણીને તેના વાસ્તવિક સ્વરૂપનું કથન કર્યું છે.

તે ધર્મપ્રજ્ઞપ્ત અધ્યયનનું પઠન, મનન, ચિંતન કરવામાં મારું શ્રેય છે.

પ્ર. હે ભંતે ! ષડ્જીવનિકાય નામનું કયું અધ્યયન કાશ્યપ ગોત્રીય શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે જ્ઞાનથી જાણીને પરિષદમાં વર્ણન કર્યું છે કે જેમાં ધર્મની પ્રજ્ઞાપ્તિ છે અને જે ધર્મપ્રજ્ઞપ્તિ અધ્યયન જાણવું મારે માટે શ્રેયસ્કર છે ?

ઉ. આ ષડ્જીવનિકાય નામનું અધ્યયન કાશ્યપ ગોત્રીય શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સ્વયં જ્ઞાનથી જાણીને પ્રરૂપેલું છે, સારી રીતે પ્રજ્ઞપ્ત કરેલું છે. તે અધ્યયનનું પઠન કરવું મારા માટે શ્રેયસ્કર છે. તે આ પ્રમાણે છે. જેમ કે...

૧-પૃથ્વીકાય	૨-અપ્કાય
૩-તેજસ્કાય	૪-વાયુકાય
૫-વનસ્પતિકાય	૬-ત્રસકાય

૪૨૩. ત્યારબાદ કેવળજ્ઞાન-કેવળદર્શનના ધારક શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ગૌતમ આદિ શ્રમણનિર્ગ્રન્થોને (લક્ષ કરીને) ભાવના સહિત પાંચ મહાવ્રતો અને પૃથ્વીકાયથી લઈને ત્રસકાય સુધી-ષડ્જીવનિકાયના સ્વરૂપનું વ્યાખ્યાન કર્યું છે. સામાન્ય-વિશેષ રૂપથી પ્રરૂપણા કરી છે.

છ જીવનિકાયોનો આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા :-

૪૨૪. આ છ જીવનિકાયોનો સ્વયં દંડ સમારંભ કરવો ન જોઈએ, બીજા દ્વારા દંડ સમારંભ કરાવવો ન જોઈએ અને દંડ સમારંભ કરનારનું અનુમોદન કરવું ન જોઈએ. જીવનપર્યન્ત સુધી હું ત્રણ કરણ, ત્રણ યોગથી - મનથી, વચનથી, કાયાથી - કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ અને કરનારનું અનુમોદન પણ કરીશ નહિ.

ભંતે ! હું પૂર્વ કાળમાં થયેલા પાપથી નિવૃત્ત થાઉં છું. આત્મ સાક્ષીએ તે પાપને નિંદું છું. આપની સાક્ષીએ તે પાપની ગર્હા કરું છું. અને કષાય - આત્માનો વ્યુત્સર્ગ કરું છું

૪૨૫ [ધર્મથી] વિમુખ જે લોકો છે તેની ઉપેક્ષા કર ! આમ કહેનાર સંપૂર્ણ લોકમાં જે કોઈ વિદ્વાનો છે તેમાં સર્વશ્રેષ્ઠ વિદ્વાન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणुवियि पास ! णिक्खित्तदंडा जे केइ सत्ता पलियं चयंति ।
णरा मुतच्चा धम्मविदु त्ति अंजू,

आरंभजं दुक्खमिणं ति णच्चा । एवमाहु सम्मत्तदंसिणो ।
से सव्वे पावादिया दुक्खस्स कुसला परिण्ण-मुदाहरंति इति कम्मं परिण्णाय सव्वसो ।
—आ. सु. १, अ. ४, उ. ३, सु. १४०

તું વિચાર કર અને જો - જેમણે આરંભનો ત્યાગ કર્યો છે (તેઓ સર્વ શ્રેષ્ઠ વિદ્વાન્ છે.)

જે સત્ત્વશીલ મનુષ્ય ધર્મના સમ્યક્ વિશેષજ્ઞ હોય છે, તેઓ જ કર્મનો ક્ષય કરે છે. એવા મનુષ્યો ધર્મવેત્તા હોય છે. અથવા શરીર પ્રત્યે અનાસક્ત હોય છે.

આ દુઃખને આરંભથી ઉત્પન્ન થયેલું જાણી (સંપૂર્ણ હિંસાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.) એવું સમ્યક્દર્શી સર્વજ્ઞાએ કહ્યું છે.

તે બધા [સર્વજ્ઞ] દુઃખોને જાણવામાં કુશળ હોય છે. માટે કર્મોને સંપૂર્ણપણે જાણી તેનો ત્યાગ કરવાનો ઉપદેશ આપે છે.

छ जीवणिकायाणं हिंसा न कायव्वा—

छ જીવનિકાયની હિંસા ન કરવી જોઈએ.

४२६. इच्चेयं छज्जीवणियं, सम्मद्दिट्ठी सया जए ।
दुलहं लभित्तु सामण्णं, कम्मुणा न विराहेज्जासि ॥
—दस. अ. ४, गा. ५१

४२६. દુર્લભ એવા શ્રમણભાવને પામી યતનાવાન સમ્યક્દર્શી સાધુ સતત સાવધાન શ્રમણની સાધુતા પામી પૂર્વોક્ત ષડ્જીવનિકાયની કર્મણા - મન વચન અને કાયાથી વિરોધના ન કરે.

४२७. पुढवी-आऊ-अगणि-वाऊ-तण-रुक्ख-सबीयगा ।
अंडया पोय-जराऊ-रस-संसेय-उब्भिया ॥

एतेहिं छहिं कायेहिं, तं विज्जं परिजाणिया ।
मणसा कायवक्केणं, णारंभी ण परिग्गही ॥
सूय. सु. १, अ. ९, गा. ८-९

४२७. પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ તથા હરિત, તૃણ, વૃક્ષ અને બીજ આદિ વનસ્પતિ તેમજ અંડજ, પોતજ, જરાયુજ, રસજ, સ્વેદજ અને ઉદ્ભિજ્જ ઇત્યાદિ ત્રસકાય, તે સર્વે ષટ્કાયિક જીવ છે.

વિવેકવાન્ સાધક આ છકાયોને સજીવ સમજે અને મન, વચન તેમજ કાયાથી તેનો આરંભ ન કરે. તથા પરિગ્રહ પણ ન કરે.

४२८. पुढवीजीवा पुढो सत्ता, आउजीवा तहाऽगणी ।
वाउजीवा पुढो सत्ता, तण रुक्ख सबीयगा ॥

अहावरा तसा पाणा, एवं छक्काय आहिया ।
इत्ताव ताव जीवकाए, नावरे विज्जती काए ॥

सव्वाहिं अणुजुत्तीहिं, मतिमं पडिलेहिया ।
सव्वे अकंतदुक्खा य, अतो सव्वे न हिंसया ॥
—सूय. सु. १, अ. ११, सु. ७-९

४२८. પૃથ્વી જીવ છે. તથા પૃથ્વીને આશ્રિત પણ જીવ છે તે પૃથક પૃથક રહેલા છે તથા પાણી અને અગ્નિ પણ જીવ છે. વાયુકાયના જીવ પણ ભિન્ન ભિન્ન છે. તેમ જ તૃણ, વૃક્ષ અને બીજ (વનસ્પતિ) પણ જીવ છે.

ઉપરોક્ત પાંચ સિવાય [છટ્ઠા] ત્રસકાયના જીવો પણ છે. આ પ્રમાણે તીર્થંકર દેવોએ જીવના છ [ભેદ] બતાવ્યા છે. તે સિવાય સંસારમાં બીજા કોઈ જીવનિકાય નથી. અર્થાત્ સંસારના સમસ્ત જીવોનો આ છ નિકાયમાં સમાવેશ થઈ જાય છે.

જ્ઞાની સાધક બધી અનુકૂળ યુક્તિઓ વડે આ જીવોનું જીવપણું જાણીને તથા આ બધા જીવોને દુઃખ અણગમતું છે એવું વિચારીને કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા ન કરે.

४२९. पुढवि दगअगणिमारुय, तण-रुक्ख-सबीयगा ।
तसा य पाणा जीव त्ति, इह वुत्त महेसिणा ॥

तेसिं अच्छणजोएण, निच्चं होयव्वयं सिया ।
मणसा काय वक्केण, एवं भवइ संजए ॥
दस. अ. ८, गा. २-३

४२९. પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, વાયુકાય તથા વનસ્પતિકાય તૃણ વૃક્ષ - બીજ સુધી સ્થાવરકાય તથા ત્રસપ્રાણી તે બધા જીવ છે. એમ મહર્ષિ મહાવીરે કહ્યું છે.

મુનિએ મન, વચન અને કાયાથી તે જીવો પ્રત્યે નિત્ય અહિંસક વૃત્તિથી રહેવું જોઈએ. અહિંસક રહેનાર સાધક જ [આદર્શ] સંયમી બને છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४३०. एत्थं पि जाण उवादीयमाणा, जे आयारे ण रमंति,

आरम्भमाणा विणयं वयंति,

छंदोवणीया अज्झोववण्णा,

आरम्भसत्ता पकरेंति संगं ।

से वसुमं सव्व-समण्णागत-पण्णाणेण अकरणिज्जं पावं कम्मं तं णो अण्णेसिं ।

तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं छज्जीवणिकाय-सत्थं समारंभेज्जा,
णेवऽण्णेहिं छज्जीवणिकयसत्थं समारंभावेज्जा,
णेवऽण्णे छज्जीवणिकायसत्थं समारंभंते समणुजाणेज्जा ।
जस्सेते छज्जीवणिकायसत्थ-समारम्भा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परिण्णायकम्मे.
त्ति बेमि ।

—आ. सु. १, अ. १, उ. ७, सु. ६२

४३०. તમે એ જાણો કે જે આચાર [અહિંસા સ્વભાવ]માં રમણ કરતા નથી. તે વિષયોની આસક્તિમાં બંધાયેલા છે.

તેઓ આરંભ કરતા થકા પણ પોતાને સંયમી બતાવે છે. અથવા બીજાને સંયમનો ઉપદેશ આપે છે.

તેઓ સ્વચ્છંદાચારી અને વિષયોમાં આસક્ત હોય છે.

તેઓ (સ્વચ્છંદાચારી) આરંભમાં અસક્ત રહેતા થકા વારંવાર કર્મબંધન બાંધતા રહે છે.

તે વસુમાન (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ ધનથી યુક્ત) સર્વ પ્રકારના વિષયોના સંબંધમાં સાવધાન રહેનાર અંતઃકરણથી પાપકર્મને અયોગ્ય જાણે તથા એ વિષયમાં અન્વેષણ (મનથી પણ ચિંતન) ન કરે.

આનું જાણી બુદ્ધિમાન સાધક સ્વયં પટ્કાયના જીવોનો સમારંભ કરે નહિ,

બીજા દ્વારા તેમનો સમારંભ કરાવે નહિ.

સમારંભ કરનારની અનુમોદના પણ કરે નહિ.

જેણે ષટ્જીવનિકાય શસ્ત્ર સમારંભને પરિજ્ઞાથી જાણેલ છે અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી ત્યાગ કરી દીધો છે, તે પરિજ્ઞાતકર્મા (વિવેકી) મુનિ કહેવાય છે.

—એમ હું કહું છું.

४३१ उड्ढं अहे य तिरियं दिसासु,
तसा य जे थावरा जे य पाणा ।
सया जते तेसु परिव्वएज्जा,
मणप्पदोसं अविकंपमाणे ॥

—सूय. सु. १, अ. १४, गा. १४

४३१. મુનિ ઊંચીનીચી અને તિર્છી દિશાઓમાં જે ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓ નિવાસ કરે છે, તેમની હિંસા કોઈ પણ પ્રકારથી ન થાય તેવો પ્રયત્ન કરે તથા ઉપેક્ષા યતનાપૂર્વક સંયમનું પાલન કરે અને તેમના ઉપર મનથી જરા પણ દ્વેષ ન કરતાં દૃઢ થઈને વિચરે.

४३२. से मेधावी जे अणुग्घायणस्स खेत्तण्णे जे य बंधप्पमोक्खमण्णेसी ।

कुसले पुण णो बद्धे णो मुक्के ।

से जं च आरम्भे, जं च णारंभे, अणारद्धं च ण आरम्भे ।

छणं छणं परिण्णाय लोगसण्णं च सव्वसो ।

—आ. सु. १, अ. २, उ. ६, सु. १०४

४३२. જે અનુદ્ઘાત-અહિંસાના સમગ્ર સ્વરૂપને જાણે છે તથા જે કર્મોના બંધનથી મુક્ત થવાના ઉપાયને શોધનાર છે તે પંડિત છે.

કુશળ પુરુષ મુક્ત પણ નથી અને બંધનમાં પણ નથી.

કુશળ સાધક જે માર્ગ પર ચાલ્યા છે તે પર દરેકે ચાલવું જોઈએ અને જે માર્ગ પર તેઓ નથી ચાલ્યા તે પર ન ચાલવું જોઈએ. તેઓ અનાચરિત પ્રવૃત્તિનું આચરણ ન કરે.

અહિંસા અને હિંસાનાં કારણોને તથા લોકસંજ્ઞાને જાણીને સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ.

पुढविकाय अणारंभकरण पइण्णा—

४३३. पुढवी चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थ परिणएणं ।

—दस. अ. ४, सु. ४

પૃથ્વીકાયનો આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા :-

४३३. શસ્ત્ર-પરિણતિથી પૂર્વે પૃથ્વી ચિત્તવતી - સજીવ કહેવાય છે, એમાં અનેક જીવો છે, [તથા પ્રત્યેક જીવ] સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ ધરાવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४३४. से भिक्खू वा भिक्खूणी वा संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मे दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा—से पुढविं वा भित्तिं वा सिलं वा लेलुं वा ससरक्खं वा कायं ससरक्खं वा वत्थं हत्थेण वा पाएण वा कट्ठेण वा किलिंचेण वा अंगुलियाए वा सलागाए वा सलागहत्थेण वा, न आलिहेज्जा न विलिहेज्जा न घट्टेज्जा न भिंदेज्जा,

अन्नं न आलिहावेज्जा न विलिहावेज्जा न घट्टावेज्जा न भिंदावेज्जा,

अन्नं आलिहंतं वा विलिहंतं वा घट्टन्तं वा भिंदंतं वा न समणुजाणेज्जा जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि ।[1]

तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसरामि ।

—दस. अ. ४, सु. १८

४३४. સંયમી, પાપથી વિરત અને નવાં પાપકર્મ બાંધવાનાં પ્રત્યાખાન લેનાર ભિક્ષુ હોય કે ભિક્ષુણી હોય, તે દિવસે કે રાત્રિએ, એકાકી હોય કે સમૂહમાં હોય, સૂતો હોય કે જાગતો હોય, પૃથ્વી, ભીંત (નદી પર્વત આદિની તિરાડ), શિલા, ઢેકું, સચિત્ત રજયુક્ત શરીર અથવા સચિત્ત રજયુક્ત વસ્ત્રને હાથથી, પગથી, કાષ્ઠના ખંડથી, લોખંડની સળીથી અથવા લોખંડની સળીના સમૂહથી ખોતરે, ખોદે, હલાવે (પરસ્પર અફળાવે) અથવા છેદન, ભેદન કરે નહીં.

બીજા પાસે ખોતરાવે, ખોદાવે, હલાવે કે છેદન ભેદન કરાવે નહીં.

ખોતરનારા, ખોદનારા, હલાવનારા, છેદનભેદન કરનારાનું અનુમોદન પણ કરે નહિ.

ભંતે ! જીવનપર્યન્ત ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગથી, મનથી, વચનથી, કાયાથી હું આમ કરીશ કરાવીશ નહિ અને કરનારનું અનુમોદન પણ કરીશ નહિ.

ભંતે ! હું પૂર્વ કાળે કરેલા પૃથ્વી-સમારંભથી નિવૃત્ત થાઉં છું. તેની નિંદા કરું છું, ગર્હા કરું છું અને આત્મસાક્ષીએ વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

सचित्त पुढवीए णिसिज्जा निसेहो—
अचित्त पुढवीए णिसेज्जा विहाणो—

सचित्त પૃથ્વી પર નિષદ્યા (બેસવાનો) નિષેધ - અચિત્ત પૃથ્વી પર બેસવાનું વિધાન :-

४३५. सुद्धपुढवीए न निसिए, ससरक्खम्मि य आसणे ।
पमज्जित्तु निसीएज्जा, जाइत्ता जस्स ओग्गहं ॥

—दस. अ. ८, गा. ५

४३५. મુનિ શુદ્ધ પૃથ્વી અને સચિત્ત-રજથી સંસૃષ્ટ આસન પર ન બેસે, અચિત્ત પૃથ્વી પર પ્રમાર્જન કરીને અને તે જેની હોય તેની અનુમતિ લઈને બેસે.

पुढवीकाइयाणं वेयणा विण्णायतेसिं आरम्भणिसेहो कओ—

પૃથ્વીકાયના જીવોની વેદના જાણીને તેમના આરંભનો નિષેધ—

४३६. अट्टे लोए परिजुण्णे दुस्संबोधे अविजाणए ।

अस्सिं लोए पव्वहिए तत्थ तत्थ पुढो पास आतुरा परितावेंति ।

संति पाणा पुढो सिता ।

लज्जमाणा पुढो पास ।

४३६. જે મનુષ્ય વિષય કષાયથી પીડાયેલ છે, જ્ઞાન, દર્શનાદિ પ્રશસ્ત ભાવોથી હીન બનેલા છે, એવો અજ્ઞાની ઘણી મુશ્કેલીથી બોધને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. અજ્ઞાની જીવો કામ-ભોગ તથા સુખ માટે આતુર બની સ્થાન સ્થાન પર પૃથ્વીકાય આદિ પ્રાણીઓને સંતાપ આપે છે, તેઓને જો ! સમજ !

પૃથ્વીકાયના જીવો પૃથક-પૃથક શરીરમાં આશ્રિત રહે છે અર્થાત્ તેઓ પ્રત્યેક-શરીરી છે. તેથી જ સંયમી તે જીવોની હિંસા કરતાં શરમાય છે. અર્થાત્ પ્રાણીઓને પીડા આપ્યા વિના જીવનનિર્વાહ કરે છે. તેઓને જો.

જુઓ ! સાચા સાધકો પૃથ્વીકાયની હિંસા કરવામાં શરમ અનુભવે છે.

---

१ पुढविं भित्तिं सिलं लेलुं नेव भिंदे न संलिहे । तिविहेण करणजोएण संजए सुसमाहिए ॥ —दस. अ. ८. गा. ४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

'अणगारा मो' त्ति एगे पवयमाणा। जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं पुढविकम्मसमारंभेणं पुढविसत्थं समारंभमाणो अणेगरूवे पाणे विहिंसति।

કેટલાક વેષધારી સાધુઓ કહે છે કે "અમે અણગાર છીએ" છતાં પણ તેઓ અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્રોના પ્રયોગો વડે પૃથ્વીકાય સંબંધી આરંભ સમારંભ કરી જીવોની હિંસા કરે છે તથા પૃથ્વીકાયના જીવોની હિંસાની સાથે તેના આશ્રિત અન્ય અનેક પ્રકારના જીવોની પણ હિંસા કરે છે.

तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—

પૃથ્વીકાયના સમારંભના વિષયમાં ભગવાને પરિજ્ઞા–વિવેક સમજાવ્યો છે—

इमस्स चेव जीवियस्स, परिवंदण माणण-पुयणाए जाती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघात-हेउं,

છતાં પણ પ્રાણી જીવનનિર્વાહ માટે, પ્રશંસા માટે, માન પૂજા માટે જન્મ-મરણથી મુક્ત થવા માટે, દુઃખોના નિવારણ માટે

से सयमेव पुढविसत्थं समारंभति, अण्णेहिं वा पुढविसत्थं समारंभावेति, अण्णे वा पुढविसत्थंते समारंभं समणुजाणति, तं से अहिताए, तं से अबोहीए।

પોતે પૃથ્વીકાયની હિંસા કરે છે, બીજા પાસે કરાવે છે અને પૃથ્વીકાયની હિંસા કરનારની અનુમોદના કરે છે,

એવી હિંસા તેના અહિત માટે હોય છે, તે અબોધિ અર્થાત્ અજ્ઞાનનું કારણ બને છે.

से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुट्ठाए। सोच्चा भगवतो अणगाराणं इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु निरए।

સાધક એવું જાણી સાધનામાં સંલગ્ન બને.

તીર્થંકર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાંભળી સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાંક પ્રાણીઓને પરિજ્ઞાન થાય છે કે, હિંસા એ કર્મબંધનું કારણ છે, મોહનું કારણ છે, મરણનું કારણ છે, નરકનું કારણ છે.

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं पुढविकम्मसमारंभेणं पुढविसत्थं समारंभमाणे अण्णे अणेगरूवे पाणे विहिंसति।

(છતાં પણ) જીવ પોતાના કાર્યોમાં આસક્ત થઈ અનેક શસ્ત્રો દ્વારા પૃથ્વીકાય કર્મસમારંભથી, પૃથ્વીકાયના જીવોની હિંસા કરે છે. અને સાથે અન્ય અનેક પ્રકારનાં પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે.

से बेमि—

હું કહું છું કે—

अप्पेगे अंधमब्भे, अप्पेगे अंधमच्छे,

જેમ કોઈ જન્માંધ વ્યક્તિ ઇન્દ્રિયવિકલ-લંગડાં મૂંગાં, બહેરાં, અવયવહીનને ભેદે, સાંબેલા આદિથી છૂંદે (કે તલવાર આદિથી છેદન કરે તેને વેદનાનો જે અનુભવ થાય છે, એ જ વેદનાનો અનુભવ પૃથ્વીકાય જીવોને થાય છે.)

अप्पेगे पादमब्भे, अप्पेगे पादमच्छे,
अप्पेगे गुप्फमब्भे, अप्पेगे गुप्फमच्छे,
अप्पेगे जंघमब्भे, अप्पेगे जंघमच्छे,
अप्पेगे जाणुमब्भे, अप्पेगे जाणुमच्छे,
अप्पेगे उरूमब्भे, अप्पेगे उरूमच्छे,
अप्पेगे कडिमब्भे, अप्पेगे कडिमच्छे,
अप्पेगे णाभिमब्भे, अप्पेगे णाभिमच्छे,
अप्पेगे उदरमब्भे, अप्पेगे उदरमच्छे,
अप्पेगे पासमब्भे, अप्पेगे पासमच्छे,
अप्पेगे पिट्ठिमब्भे, अप्पेगे पिट्ठिमच्छे,
अप्पेगे उरमब्भे, अप्पेगे उरमच्छे,
अप्पेगे हिययमब्भे, अप्पेगे हिययमच्छे,

જેમ કોઈ કોઈના પગને ભેદે, છેદે.
જેમ કોઈ કોઈના પિંડીને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈની જંઘાને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈના ઘૂંટણને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈના સાથળને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈની કમરને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈની નાભિને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈના પેટને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈની પાંસળીને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈની પીઠને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈની છાતીને ભેદે, છેદે,
જેમ કોઈ કોઈના હૃદયને ભેદે, છેદે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अप्पेगे थणमब्भे, अप्पेगे थणमच्छे,
अप्पेगे खंधमब्भे, अप्पेगे खंधमच्छे,
अप्पेगे बाहुमब्भे, अप्पेगे बाहुमच्छे,
अप्पेगे हत्थमब्भे, अप्पेगे हत्थमच्छे,
अप्पेगे अंगुलिमब्भे, अप्पेगे अंगुलिमच्छे,
अप्पेगे णहमब्भे, अप्पेगे णहमच्छे,
अप्पेगे गीवमब्भे, अप्पेगे गीवमच्छे,
अप्पेगे हणुमब्भे, अप्पेगे हणुमच्छे,
अप्पेगे होट्ठमब्भे, अप्पेगे होट्ठमच्छे,
अप्पेगे दंतमब्भे, अप्पेगे दंतमच्छे,
अप्पेगे जिब्भमब्भे, अप्पेगे जिब्भमच्छे,
अप्पेगे तालुमब्भे, अप्पेगे तालुमच्छे,
अप्पेगे गलमब्भे, अप्पेगे गलमच्छे,
अप्पेगे गंडमब्भे, अप्पेगे गंडमच्छे,
अप्पेगे कण्णमब्भे, अप्पेगे कण्णमच्छे,
अप्पेगे णासमब्भे, अप्पेगे णासमच्छे,
अप्पेगे अच्छिमब्भे, अप्पेगे अच्छिमच्छे,
अप्पेगे भमुहमब्भे, अप्पेगे भमुहमच्छे,
अप्पेगे णिडालमब्भे, अप्पेगे णिडालमच्छे,
अप्पेगे सीसमब्भे, अप्पेगे सीसमच्छे,
अप्पेगे संपमारए, अप्पेगे उद्दवए ।

जेम कोई कोईना स्तनने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना खभाने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना बाहुने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना हाथने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना आंगणीने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना नखने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईनी गरदनने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईनी दाढीने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना होठने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना दांतने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईनी जीभने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना तालवाने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना गळाने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना गालने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना कानने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना नाकने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईनी आंखने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईनी भ्रमरने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना ललाटने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईना मस्तकने भेदे, छेदे,
जेम कोई कोईने मूर्च्छित करे अथवा मारी नाखे त्यारे तेने जे वेदना थाय छे ए ज प्रकारनी पृथ्वीकायिक जीवोनी वेदना जाणवी जोईए.

एत्थ सत्थं[1] समारंभमाणस्स इच्चेते आरम्भा अपरिण्णाता भवंति ।

जे अहीं (लोकमां) पृथ्वीकायिक जीवो पर शस्त्र-समारंभ (शस्त्र-प्रयोग) करे छे ते वास्तवमां आ आरंभोथी (हिंसा संबंधी प्रवृत्तिओनां कडवां परिणामो तथा जीवोनी वेदनाथी) अजाणेला छे.

एत्थ सत्थं असमारंभमाणस्स इच्चेते आरम्भा परिण्णाता भवंति ।

जे पृथ्वीकायिक जीवो पर शस्त्रनो समारंभ-प्रयोग करता नथी ते वास्तवमां आ आरंभो-हिंसा संबंधी प्रवृत्तिओनो ज्ञाता छे (ते ज तेनाथी मुक्त छे.)

तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं पुढविसत्थं समारंभेज्जा, णेवऽण्णेहिं पुढविसत्थं समारंभावेज्जा, णेवऽण्णे-पुढविसत्थं समारंभंते समणुजाणेज्जा ।

ते (पृथ्वीकायिक जीवोनी अव्यक्त वेदना) जाणीने बुद्धिमान मानव पृथ्वीकायनो समारंभ स्वयं करे नहि, बीजा पासे पृथ्वीकायनो समारंभ करावे नहि, तथा तेनो समारंभ करनारनुं अनु-मोदन करे नहि.

---

१ निर्युक्तिकारे पृथ्वीकायनां दस शस्त्र आ प्रमाणे बताव्यां छे–
१. कोदाणी आदि भूमि खोदवानुं उपकरण,
२. हळ आदि भूमि खेडवानुं उपकरण,
३. मृग शृंग,
४. लाकडुं, तृण आदि,
५. अग्निकाय,
६. उच्चार-प्रस्रवण (मळ, मूत्र),
७. स्वकाय शस्त्र, यथा–काळी माटीनुं शस्त्र पीळी माटी आदि,
८. परकाय शस्त्र, यथा–पाणी आदि,
९. तदुभय शस्त्र, यथा–माटी मेळवेलुं पाणी,
१०. भाव शस्त्र–असंयम.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जस्सेते पुढविकम्मसमारंभा परिण्णाता भवंति से हु मुणी परिण्णायकम्मे ।
त्ति बेमि ।

—आ. सु. १, अ. १, उ. ३, सु. १०-१८

જેણે પૃથ્વીકાય સંબંધી સમારંભોને જાણ્યા છે અર્થાત્ હિંસાનાં કટુવાં પરિણામોને જાણ્યાં છે તે જ પરિજ્ઞાતકર્મા (હિંસાનો ત્યાગી) મુનિ કહેવાય છે.

.....એમ હું કહું છું.

आउकाय अणारंभ करण-पइण्णा—

अप्कायिक જીવોનો આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા—

४३७. आऊ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ।

—दस. अ. ४, सु. ५.

४३७. શસ્ત્ર પરિણતિથી પૂર્વે પાણી સજીવ કહેવાય છે. એવા અનેક જીવો છે. તથા પ્રત્યેક જીવો સ્વતંત્ર અસ્તિત્વવાળા છે.

४३८. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मे दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा ।

से उदगं वा ओसं वा हिमं वा महियं वा करगं वा हरतणुगं वा सुद्धोदगं वा उदओल्लं वा कायं उदओल्लं वा वत्थं ससिणिद्धं वा कायं ससिणिद्धं वा वत्थं, न आमुसेज्जा न संफुसेज्जा न आवीलेज्जा न पवीलेज्जा न अक्खोडेज्जा न पक्खोडेज्जा न आयावेज्जा न पयावेज्जा,

अन्नं नं आमुसावेज्जा न संफुसावेज्ज न आवीलावेज्जा न पवीलावेज्जा न अक्खोडावेज्जा न पक्खोडावेज्जा न आयावेज्जा न पयावेज्जा,

अन्नं आमुसंतं वा संफुसंतं वा आवीलंतं वा पवीलंतं वा अक्खोडंतं वा पक्खोडंतं वा आयावंतं वा पयावंतं वा न समणुजाणेज्जा ।

जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि ।
तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।

—दस. अ. ४, सु. १०

४३८. સંયમી, પાપથી વિરત અને નવાં પાપકર્મ બાંધવાનું પ્રત્યાખ્યાન લેનાર ભિક્ષુ કે ભિક્ષુણી હોય, તેણે દિવસે કે રાત્રે, એકાકી કે પરિષદમાં, સૂતાં કે જાગતાં,

કૂવાતળાવનું પાણી, ઓસનું પાણી, બરફ, ધુમ્મસ, કરા, ઊગતા અંકુરો પર પડેલાં બિંદુઓ, શુદ્ધ ઉદક (વર્ષાનું પાણી) અથવા સચિત્ત પાણીથી ભિંજાયેલી કાયા અથવા સચિત્ત પાણીથી ભિંજાયેલું વસ્ત્ર, પાણીનાં બિંદુઓથી સ્નિગ્ધ થયેલી કાયા અથવા સ્નિગ્ધ-ભીનું વસ્ત્ર હોય તેને કદીપણ મસળવું નહિ, સ્પર્શ કરવો નહિ, ઘસવું નહિ, દબાવવું નહિ, ઝાટકવું નહિ, પખાડવું નહિ, સુકવવું નહિ, તપાવવું નહિ,

તેમજ બીજા પાસે મસળાવે નહિ, સ્પર્શ કરાવે નહિ, ઘસરાવે નહિ, દબાવડાવે નહિ, ઝટકાવે નહિ, પખાડાવે નહિ, સુકાવડાવે નહિ, તપાવડાવે નહિ.

તેમજ બીજો કોઈ મસળનાર હોય, સ્પર્શ કરનાર હોય, ઘસનાર હોય, દબાવનાર હોય, ઝાટકનાર હોય, પખાડનાર હોય, તપાવનાર હોય તેનું અનુમોદન કરે નહિ.

યાવજ્જીવન ત્રણ કરણ, ત્રણ યોગથી, મનથી, વચનથી, કાયાથી કરે નહિ, કરાવે નહિ અને કરનારનું અનુમોદન પણ કરે નહિ.

ભંતે ! હું પૂર્વકાળે કરેલા જળ-સમારંભથી નિવૃત્ત થાઉં છું. તેની નિંદા કરું છું, ગર્હા કરું છું, અને કષાય આત્માનો વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

४३९. उदउल्लं अप्पणो कायं, नेव पुंछे न संलिहे। समुप्पेह तहाभूयं, नो णं संघट्टए मुणी ॥

—दस. अ. ८, गा. ७

४३९. મુનિ પાણીથી ભિંજાયેલા પોતાના શરીરને લૂછે નહિ તથા મસળે નહિ, શરીરને તથાભૂત (ભિંજાયેલું) જોઈ તેનો સ્પર્શ કરે નહિ.

आउकाइयाणं हिंसा निसेहो—

अप्कायिक જીવોની હિંસાનો નિષેધ—

४४०. लज्जमाणा पुढो पास ।

४४०. હે ! સાધુ સાધ્વીઓ અપ્કાયની હિંસા કરવામાં શરમ અનુભવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"अणगारा मो" त्ति एगे पवयमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं उदयकम्मसमारंभेणं उदयसत्थं समारंभमाणे अण्णे य अणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—

इमस्स चेव जीवितस्स परिवंदण-माणण-पूयणाए। जाती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघात-हेतुं से सयमेव उदयसत्थं समारंभति, अण्णेहिं वा उदयसत्थं समारंभावेति, अण्णे वा उदयसत्थं समारंभंते समणुजाणति ।
तं से अहिताए, तं से अबोधए ।

से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुट्ठाए ।

सोच्चा भगवतो अणगाराणं इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु मोहे, एस खलु गंथे, एस खलु मारे, एस खलु निरए ।

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं उदयसत्थ-कम्मसमारंभेणं उदयसत्थं समारंभमाणे अण्णे वऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।
से बेमि—
संति पाणा उदयणिस्सिया जीवा अणेगा ।
इहं च खलु भो अणगाराणं उदय-जीवा वियाहिया ।
सत्थं चेत्थं अणुवीयि पास ।

पुढो सत्थं पवेदितं ।

अदुवा अदिण्णादाणं ।

कप्पइ णे, कप्पइ णे पातुं अदुवा विभूसाए।

કેટલાક વેષધારી સાધુઓ કહે છે કે 'અમે અણગાર છીએ' છતાં પણ તેઓ અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્રોના પ્રયોગ વડે અપ્કાય સંબંધી આરંભ-સમારંભ કરી જીવોની હિંસા કરે છે તથા અપ્કાયના જીવોની હિંસાની સાથે તેનાં આશ્રિત અનેક પ્રકારના જીવોની પણ હિંસા કરે છે.

અપ્કાયના સમારંભના વિષયમાં ભગવાને પરિજ્ઞા-વિવેક સમજાવ્યો છે.

છતાં પણ પ્રાણી જીવનનિર્વાહ માટે, પ્રશંસા માટે, માન-પૂજા માટે, જન્મ - મરણથી મુક્ત થવા માટે, દુઃખોના નિવારણ માટે સ્વયં અપ્કાયની હિંસા કરે છે, બીજા પાસે કરાવે છે અને અપ્કાયની હિંસા કરનારની અનુમોદના કરે છે.

એવી હિંસા તેના અહિત માટે હોય છે. તેના માટે તે અજ્ઞાનનું કારણ બને છે.
સાધક એવું જાણી સાધનામાં સંલગ્ન બને.

તીર્થંકર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાંભળી સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાંક પ્રાણીઓને પરિજ્ઞાન થાય છે કે હિંસા એ કર્મબંધનું કારણ છે, મોહનું કારણ છે, મરણનું કારણ છે, નરકનું કારણ છે.
[છતાં પણ] જીવ પોતાનાં કાર્યોમાં આસક્ત થઈ અનેક શસ્ત્રો દ્વારા અપ્કાય-કર્મ-સમારંભથી અપ્કાયના જીવોની હિંસા કરે છે અને સાથે અન્ય અનેક પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે.

હું કહું છું કે-
પાણીના આશ્રયે અનેક પ્રકારના જીવો રહે છે.
હે મનુષ્ય ! આ અણગાર ધર્મમાં, અર્થાત્ અર્હત્-દર્શનમાં, પાણીને સ્વયં સજીવ કહ્યું છે.

અપ્કાયનાં અનેક ભિન્ન ભિન્ન શસ્ત્ર કહ્યાં છે. તેના પર ચિંતન કરીને જો.
ભગવાને અપ્કાયનાં અનેક ભિન્ન ભિન્ન શસ્ત્ર બતાવ્યાં છે.

અપ્કાયની હિંસા, માત્ર હિંસા જ નથી, અદત્તાદાન-ચોરી પણ છે.
'અમને કલ્પે છે, અમારા સિદ્ધાંત અનુસાર અમે પીવા માટે પાણી લઈ શકાએ છીએ.'
"અમને પીવા માટે તથા સ્નાન - શોભા માટે પાણી વાપરવામાં કંઈ પણ દોષ લાગતો નથી."

---

१. निर्युक्तिकारे अप्कायनां सात शस्त्र आ प्रमाणे बतावयां छे-
१. उत्सेचन - कूवामांथी पाणी काढवुं
२. गालन - पाणी गाळवुं
३. धोवन - पाणीथी उपकरण-वासण आदि धोवा
४. स्वकाय शस्त्र - एक स्थाननुं पाणी बीजा स्थाननां पाणीनुं शस्त्र छे.
५. परकाय शस्त्र - माटी, तेल, क्षार, साकर, अग्नि आदि.
६. तदुभय शस्त्र - पाणीथी लीनी माटी आदि
७. भाव शस्त्र - असंयम

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुढो सत्थेहिं विउट्टन्ति ।

एत्थं वि तेसिं णो णिकरणाए ।

एत्थ सत्थं[1] समारंभमाणस्स इच्चेते आरम्भा अपरिण्णाया भवंति ।

एत्थ सत्थं असमारंभमाणस्स इच्चेते आरम्भा परिण्णाया भवंति ।

तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं उदयसत्थं समारंभेज्जा, णेवण्णेहिं उदयसत्थं समारंभावेज्जा, उदयसत्थं समारंभंते अण्णे ण समणुजाणेज्जा ।

जस्सेते उदयसत्थसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परिण्णातकम्मे त्ति बेमि ।

—आ. सु. १, अ. १, उ. ३. सु. २३-३१

આ પ્રમાણે પોતાના શાસ્ત્રનું પ્રમાણ આપી ઘણા અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્રો દ્વારા અપ્કાયના જીવોની હિંસા કરે છે.

પોતાના શાસ્ત્રનું પ્રમાણ આપીને અપ્કાયની હિંસા કરનારા સાધુ, હિંસાના પાપથી વિરત થઈ શકતા નથી અર્થાત્ તેઓનો હિંસા ન કરવાનો સંકલ્પ પૂર્ણ થઈ શકતો નથી.

જે અહીં શસ્ત્ર-પ્રયોગ વડે જલકાય જીવોનો સમારંભ કરે છે તે આ આરંભોથી [જીવોની વેદના અને હિંસાનાં કુપરિણામોથી] બચી શકતા નથી.

જે અપ્કાયિક જીવો પર શસ્ત્ર-પ્રયોગ કરતો નથી, તે આરંભોનો જ્ઞાતા છે, તે હિંસા-દોષથી મુક્ત થાય છે, અર્થાત્ જ્ઞ-પરિજ્ઞાથી હિંસાને જાણે છે, પ્રત્યાખ્યાન-પરિજ્ઞાથી તેનો ત્યાગ કરે છે.

(આ જાણી) બુદ્ધિમાન પુરુષ સ્વયં અપ્કાયની હિંસા ન કરે, અન્ય પાસે ન કરાવે અને કરનારને અનુમોદન ન કરે.

જેણે જલકાયની હિંસાને અહિતકર અને અબોધિકર સમજી લીધી છે, તે પરિજ્ઞાતકર્મા-વિવેકી મુનિ કહેવાય છે.-એમ હું કહું છું.

तेउकाइयाणं अणारंभ-करण पइण्णा—

तेजस्कायिक જીવોનો આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા—

४४१. तेऊ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ।

—दस. अ. ४, सु. ६

४४१. શસ્ત્ર-પરિણતિથી પૂર્વે તેજસ્ ચિત્તવાન સજીવ કહેવાય છે. એવા અનેક જીવો છે તથા પ્રત્યેક જીવ સ્વતંત્ર અસ્તિત્વવાળો છે.

४४२. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मे ।

दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा—

से अगणिं वा इंगालं वा मुम्मुरं वा अच्चिं वा जालं वा अलायं वा सुद्धागणिं वा, उक्कं वा न उंजेज्जा न घट्टेज्जा न उज्जालेज्जा न निव्वावेज्जा ।

अन्नं न उंजावेज्जा न घट्टावेज्जा न उज्जालावेज्जा न निव्वावेज्जा ।

अन्नं उंजंतं वा घट्टन्तं वा उज्जालंतं वा निव्वावंतं वा न समणुजाणेज्जा जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि ।[1]

४४२. સંયમી, પાપથી વિરત અને નવાં પાપકર્મ બાંધવાનાં પ્રત્યાખ્યાન લેનાર સાધુ હોય કે સાધ્વી,

તે દિવસે કે રાત્રે, એકાકી કે પરિષદમાં, સૂતાં કે જાગતાં,

કાષ્ઠની અગ્નિ, કોલસાના અંગારાની અગ્નિ, બકરીની લીંડી વગેરેની અગ્નિ, શિખાની અગ્નિ, ભઠ્ઠીની અગ્નિ, શુદ્ધ અગ્નિ, અથવા ઉલ્કાપાત-વીજળીની અગ્નિને સિંચન ન કરે, સંઘટ્ટન ન કરે, પ્રજ્વલિત ન કરે, તથા નિર્વાણ (બુઝાવવું) કરે નહિ.

બીજા પાસે સિંચન કરાવે નહિ, સંઘટ્ટન કરાવે નહિ, પ્રજ્વલિત કરાવે નહિ તથા નિર્વાણ કરાવે નહિ.

સિંચન, સંઘટ્ટન, પ્રજ્વલિત તથા નિર્વાણ કરનારનું (બુઝાવનારનું) અનુમોદન કરે નહિ. જીવનપર્યન્ત ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગથી, મનથી, વચનથી, અને કાયાથી કરે નહિ, કરાવે નહિ, અને કરનારનું અનુમોદન કરે નહિ.

---

१ इंगालं अगणिं अच्चिं, अलायं वा संजोइयं । न उंजेज्जा न घट्टेज्जा, नो णं निव्वावए मुणी ॥ —दस. अ. ८, गा. ८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।

—दस. अ. ४, सु. २०

ભંતે ! પૂર્વકાળે કરેલા અગ્નિ સમારંભથી હું નિવૃત્ત થાઉં છું, તેની નિંદા કરું છું, ગર્હા કરું છું, તથા કષાય આત્માનો વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

तेउकाओ अमोहसत्थो—

૪૪૩. विसप्पे सव्वओधारे, बहुपाणविणासमे ।
नत्थि जोइसमे सत्थे, तम्हा जोइं न दीवए॥

—उत्त. अ. ३५, गा. १२

તેજસ્કાયિક એક અમોઘ શસ્ત્ર—

૪૪૩. અગ્નિ જેવું બીજું શસ્ત્ર નથી, તે બધી રીતે પ્રાણીનાશક તેજ ધારવાળો છે. ઘણાં પ્રાણીઓનો વિનાશ કરનાર છે. તેથી ભિક્ષુ અગ્નિ ન સળગાવે.

तेउकाइयाणं हिंसा निसेहो—

૪૪૪. जे दीहलोगसत्थस्स खेयण्णे से असत्थस्स खेयण्णे ।

जे असत्थस्स खेयण्णे से दीहलोगसत्थस्स खेयण्णे ।

वीरेहिं एयं अभिभूय दिट्ठं संजतेहिं सया जतेहिं सदा अप्पमत्तेहिं ।

जे पमत्ते गुणट्ठिते से हु दंडे पवुच्चति ।

तं परिण्णाय मेहावी इदाणीं णो जमहं पुव्वमकासी पमादेणं ।

लज्जमाणा पुढो पास ।

अणगारा मो त्ति एगे पवयमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं अगणिकम्मसमारंभेणं अगणिसत्थं समारंभमाणे अण्णे वऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—

इमस्स चेव जीवियस्स परिवंदण माणण-पूयणाए जाति-मरण-मोयणाए दुक्खपडि-घातहेतुं,
से सयमेव अगणिसत्थं समारभति, अण्णेहिं वा अगणिसत्थं समारभावेति, अण्णे वा अगणिसत्थं समारभमाणे समणुजाणति ।

तं से अहिताए, तं से अबोधीए ।

તેજસ્કાયિક જીવોની હિંસાનો નિષેધ—

૪૪૪. (दीर्घलोकशस्त्र) – दीर्घलोक (એટલે) વનસ્પતિ, તેનું શસ્ત્ર–અગ્નિકાય. આ અગ્નિના સ્વરૂપને જે જાણે છે તે સંયમને જાણે છે.

જે સંયમનું સ્વરૂપ જાણે છે તે દીર્ઘલોકના શસ્ત્રરૂપ અગ્નિકાય સ્વરૂપને જાણે છે.

સદા જિતેન્દ્રિય, સદા અપ્રમત્ત, હંમેશાં યત્નાવાન, સંયમી વીર પુરુષોએ પરિષહાદિને જીતીને કેવળજ્ઞાન દ્વારા સાક્ષાત્ સર્વ વસ્તુના સ્વરૂપને જોયું છે.

જે પ્રમાદી છે, ઇન્દ્રિયસુખોના અભિલાષી છે તે હિંસા કરી દંડ આપે છે. તેથી તે જુલ્મી, અન્યાયી કહેવાય છે.

એ જાણીને બુદ્ધિમાન આત્મચિંતન કરે કે 'મેં પહેલાં પ્રમાદથી હિંસાદિ જે કાર્યો કર્યાં છે તે હવે ફરી હું નહીં કરું.'

જુઓ ! સાચા સાધકો અગ્નિકાયની હિંસા કરવામાં શરમ અનુભવે છે.

કેટલાક વેષધારી સાધુઓ કહે છે કે 'અમે અણગાર છીએ.' છતાં પણ તેઓ અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્રોના પ્રયોગો વડે અગ્નિકાય સંબંધી આરંભ-સમારંભ કરી જીવોની હિંસા કરે છે. તથા અગ્નિકાયના જીવોની હિંસાની સાથે તેના આશ્રિત અન્ય અનેક પ્રકારના જીવોની પણ હિંસા કરે છે.

અગ્નિકાયના સમારંભના વિષયમાં ભગવાને પરિજ્ઞા-વિવેક સમજાવ્યો છે.

(છતાં પણ) પ્રાણી જીવનનિર્વાહ માટે, જન્મ મરણથી મુક્ત થવા માટે, દુઃખોના નિવારણ માટે,

કોઈ સ્વયં અગ્નિકાયની હિંસા કરે છે, બીજા પાસે કરાવે છે અને અગ્નિકાયની હિંસા કરનારની અનુમોદના કરે છે.

એવી હિંસા તેના અહિત માટે હોય છે, માટે તે અજ્ઞાનનું કારણ બને છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेवुज्झमाणे आयाणीयं समुट्ठाए ।

सोच्चा भगवतो अणगाराणं वा अंतिए इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु निरए ।

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं[1] अगणिकम्मसमारंभेणं अगणिसत्थं समारंभमाणे अण्णे वऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

से बेमि—संति पाणा पुढविणिस्सिता तणणिस्सिता पत्तणिस्सिता कट्ठणिस्सिता गोमयणिस्सिता कयवरणिस्सिता ।

संति संपातिमा पाणा आहच्च संपयन्ति य ।

अगणिं च खलु पुट्ठा एगे संघातमावज्जंति । जे तत्थ संघातमावज्जंति ते तत्थ परियावज्जंति । जे तत्थ परियावज्जंति ते तत्थ उद्दायन्ति ।

एत्थ सत्थं समारंभमाणस्स इच्चेते आरम्भा अपरिण्णाता भवंति ।

एत्थ सत्थं असमारंभमाणस्स इच्चेते आरम्भा परिण्णाता भवंति ।

तं परिण्णाय मेहावी नेव सयं अगणि-सत्थं समारंभेज्जा,

नेवण्णेहिं अगणिसत्थं समारंभावेज्जा,

अगणिसत्थं समारंभमाणे, अण्णे न समणुजाणेज्जा ।

जस्स एते अगणिकम्मसमारंभा परिण्णाता भवंति से हु मुणी परिण्णायकम्मे,

त्ति बेमि ।

—आ. सु. १, अ. १, उ. ४, सु. २२-२९

સાધક એવું જાણી સાધનામાં સંલગ્ન બને.

તીર્થંકર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાંભળી સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાંક પ્રાણીઓને પરિજ્ઞાન થાય કે હિંસા એ કર્મબંધનું કારણ છે, મોહનું કારણ છે, મરણનું કારણ છે, નરકનું કારણ છે.

છતાં પણ જીવ પોતાનાં કાર્યોમાં આસક્ત થઈ અનેક શસ્ત્રો દ્વારા અગ્નિકાય કર્મ-સમારંભથી અગ્નિકાયના જીવોની હિંસા કરે છે અને સાથે અન્ય અનેક પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે.

હું કહું છું કે અનેક પ્રાણી-પૃથ્વી, તૃણ, પાત્ર, કાષ્ઠ, છાણ અને કચરાના ઢગલા આદિનાં આશ્રિત રહે છે.

કોઈ સંપાતિમ-ઊડનારાં પ્રાણી હોય છે (કીટ, પતંગ, પક્ષી આદિ), જે ઊડતાં ઊડતાં નીચે પડી જાય છે.

તે પ્રાણી અગ્નિનો સ્પર્શ પામીને સંઘાતને (શરીરના સંકોચને) પ્રાપ્ત થાય છે. શરીર સંકુચિત થવાથી અગ્નિની ઉષ્માથી મૂર્છિત થયા બાદ મૃત્યુ પણ પામે છે.

જે અગ્નિકાયના જીવો પર શસ્ત્ર-પ્રયોગ કરે છે, તે આરંભ-સમારંભ ક્રિયાઓનાં કડવાં પરિણામોથી અપરિજ્ઞાત હોય છે, અર્થાત્ તે હિંસાનાં દુઃખદ પરિણામોથી દૂર થઈ શકતો નથી.

જે અગ્નિકાય પર શસ્ત્ર-સમારંભ કરતો નથી તે વાસ્તવમાં આરંભનો જ્ઞાતા અર્થાત્ હિંસાથી મુક્ત થઈ જાય છે.

તે જાણીને મેધાવી મનુષ્ય સ્વયં અગ્નિ-શસ્ત્રનો સમારંભ ન કરે.

બીજા દ્વારા તેનો સમારંભ ન કરાવે.

તેનો સમારંભ કરનારનું અનુમોદન ન કરે.

જેણે અગ્નિ-કર્મ-સમારંભ યથાયોગ્ય જાણ્યો છે, તે જ મુનિ છે. તે પરિજ્ઞાત-કર્મા (કર્મનો જ્ઞાતા અને ત્યાગી) છે.

એવું હું કહું છું.

४४५. तं भिक्खुं सीतफास-परीवेवमाणगातं उवसंकमित्तु गाहावती वूया—

४४५. शीत-स्पर्शथी ध्रूजता शरीरवाळा मुनि पासे जई कोई गृहस्थ कहे—

---

१. અગ્નિકાયના શસ્ત્રોનો ઉલ્લેખ કરતાં નિર્યુક્તિમાં તેના આઠ પ્રકાર બતાવ્યા છે.
१. માટી કે ધૂળ
२. પાણી,
३. આર્દ્ર વનસ્પતિ,
४. ત્રસ પ્રાણી,
५. સ્વકાય શસ્ત્ર, – એક અગ્નિ બીજી અગ્નિનું શસ્ત્ર છે.
६. પરકાય શસ્ત્ર – પાણી આદિ,
७. તદુભય શસ્ત્ર – જેમ ભૂસાથી ભરેલો અગ્નિ બીજા અગ્નિનું શસ્ત્ર છે.
८. ભાવ શસ્ત્ર – અસંયમ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आउसंतो समणा ! णो खलु ते गामधम्मा उव्वाहंति ?

आउसन्तो गाहावती ! णो खलु मम गामधम्मा उव्वाहंति ।
सीतफासं णो खलु अहं संचाएमि अहियासेत्तए ।

णो खलु मे कप्पति अगणिकायं उज्जालित्तए वा पज्जालित्तए वा कायं आयावित्तए वा पयावित्तए वा अण्णेसिं वा वयणाओ ।

सिया एवं वदंतस्स परो अगणिकायं उज्जालेत्ता पज्जालेत्ता कायं आयावेज्जा वा पयावेज्जा वा । तं च भिक्खू पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा अणासेवणाए त्ति बेमि ।

—आ. सु. १, अ. ८, उ. ४, सू. २११-२१२

હે આયુષ્માન્ શ્રમણ ! શું તમને ગ્રામધર્મ (કામ) પીડિત કરતો નથી ને ? (મુનિએ કહ્યું)

આયુષ્માન્ ગૃહપતિ ! મને ગ્રામધર્મ (કામ) પીડિત કરતો નથી, પરંતુ મારું શરીર દુર્બળ હોવાના કારણે હું શીત-સ્પર્શને સહન કરવામાં અસમર્થ છું. (માટે મારું શરીર ઠંડીથી રક્ષણ કરું છે.)

અગ્નિ સળગાવવો, વારંવાર સળગાવવો અને શરીર તપાવવું કે વારંવાર તપાવવું અથવા એવું બીજાને કહીને કરાવવું મને કલ્પતું નથી.

સાધુની આ વાત સાંભળી [કદાચ] ગૃહસ્થ અગ્નિકાયને પ્રજ્વલિત કરે, સાધુના શરીરને થોડું તપાવે, એ સમયે અગ્નિકાયના આરંભને ભિક્ષુ પોતાની બુદ્ધિથી વિચાર કરીને, આગમના આજ્ઞાને ધ્યાનમાં લાવી ગૃહસ્થને કહે કે, "અગ્નિકાયનું સેવન મારા માટે અસેવનીય છે."

४४६. जे मायरं च पियरं च हेच्चा,
समणव्वदे अगणि समारभेज्जा ।
अहाहु से लोगे कुसीलधम्मे,
भूताइं जे हिंसति आतसाते ॥
उज्जालओ पाणऽतिवातएज्जा,
निव्वावओ अगणि तिवातइज्जा ।
तम्मा उ मेहावि समिक्ख धम्मं,
ण पंडिते अगणि समारभेज्जा ॥

पुढवि वि जीवा आऊ वि जीवा,
पाणा य संपातिम संपयन्ति ।
संसेदया कट्ठसमस्सिता य,
एते दहे अगणि समारभंते ॥

—सूय. सु. १, अ. ७, गा. ५-७

४४६. જેઓ પોતાનાં માતાપિતાને છોડી, શ્રમણવ્રતને ધારણ કરી અગ્નિકાયનો સમારંભ કરે છે, તથા જેઓ પોતાના સુખ માટે પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે, તે લોકમાં કુશીલ ધર્મવાળો (એવું સર્વજ્ઞ પુરુષોએ) કહ્યો છે.

અગ્નિ સળગાવનાર વ્યક્તિ પ્રાણીઓની ઘાત કરે છે અને અગ્નિ ઓલવનાર પણ અગ્નિકાયના જીવોની ઘાત કરે છે, માટે મેધાવી પંડિત પોતાના ધર્મનો વિચાર કરી અગ્નિકાયનો સમારંભ કરે નહિ.

પૃથ્વી સજીવ છે, તેમજ પાણી પણ સજીવ છે, તથા સંપાતિમ-પતંગિયા ઇત્યાદિ જીવ છે, જે અગ્નિમાં પડી મરી જાય છે. બીજા પણ પરસેવામાં ઉત્પન્ન થતાં જીવ તથા કાષ્ઠના (લાકડા ઇત્યાદિ સંઘણ) આશ્રિત રહેનાર જીવ હોય છે. અગ્નિકાયનો સમારંભ કરનાર આ (સ્થાવર-ત્રસ) પ્રાણીઓને બાળે છે.

वाउकाय अणारम्भ करण पइण्णा—

४४७. वाउ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थ-परिणएणं ।

—दस. अ. ४, सू. ७

वायुकायिक જીવોનો આરંભ ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા—

४४७. શસ્ત્ર પરિણતિથી પૂર્વે વાયુકાય ચિત્તવાન સજીવ કહેવાય છે. એવા અનેક જીવો છે તથા પ્રત્યેક જીવ સ્વતંત્ર અસ્તિત્વવાળો છે.

४४८. से भिक्खु वा भिक्खुणी वा संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मे,

दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा—

४४८. સંયમી, પાપથી વિરત અને નવાં પાપકર્મ બાંધવાના પ્રત્યાખ્યાન લેનાર ભિક્ષુ હોય કે ભિક્ષુણી હોય,

તેણે દિવસે કે રાત્રે, એકાકી કે પરિષદમાં, સૂતાં કે જાગતાં,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से सिपण वा विहुयणेण वा तालियंटेण वा पत्तेण वा पत्तभंगेण वा साहाए वा साहाभंगेण वा पिहुणेण वा पिहुणहत्थेण वा चेलेण वा चेलकण्णेण वा हत्थेण वा मुहेण वा अप्पणो वा कायं बाहिरं वा वि पोग्गलं, न फुसेज्जा न वीएज्जा,

अन्नं न फुसावेज्जा न वीयावेज्जा,

अन्नं फुसंतं वा वीयंतं वा न समणुजाणेज्जा[1] जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि ।

तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।

—दस. अ. ४, सु, २१

ચામરથી, પંખાથી, હવા નાંખવી નહિ, પત્રથી, પત્રના ટુકડાથી, શાખાથી, શાખાના ટુકડાથી, મોરપીંછથી કે મોરપીંછના હાથાથી, વસ્ત્રથી કે વસ્ત્રના છેડાથી, હાથથી કે મુખથી પોતાની કાયાને કે બહારના પુદ્ગલને ફૂંક મારવી નહિ, હવા નાંખવી નહિ,

બીજા દ્વારા ફૂંક મરાવવી નહિ, હવા નંખાવવી નહિ,

ફૂંક મારનાર કે હવા નાખનારની અનુમોદના ન કરવી. જીવનપર્યન્ત માટે ત્રણ કરણ ને ત્રણ યોગથી મનથી, વચનથી, કાયાથી તેમ કરવું નહિ, કરાવવું નહિ તેમજ કરનારનું અનુમોદન પણ કરવું નહિ.

ભંતે ! પૂર્વકાળે કરેલા વાયુ સમારંભથી હું નિવૃત્ત થાઉં છું. તેની નિંદા કરું છું. ગર્હા કરું છું તથા કષાય આત્માનો વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

वाउकाइयाणं हिंसा निसेहो—

४४९. लज्जमाणा पुढो पास। "अणगारा मो" त्ति एगे पवदमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वाउकम्मसमारंभेणं वाउसत्थं समारम्भमाणे अण्णेवऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—

इमस्स चेव जीवियस्स परिवंदण-माणण-पूयणाए, जाई-मरण-मोयणाए, दुक्खपडिघातहेतुं,

से सयमेव वाउसत्थं समारभति, अण्णेहिं वा वाउसत्थं समारभावेति, अण्णे वा वाउसत्थं समारभंते समणुजाणति ।

तं से अहियाए, तं से अबोधीए ।

से तं संबुज्झमाणे, आयाणीयं समुट्ठाए,

सोच्चा भगवओ, अणगाराणं वा अंतिए इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु णिरए।

इच्चत्थं गढिए लोए ।

વાયુકાયિક જીવોની હિંસાનો નિષેધ—

४४९. જુઓ ! સાચા સાધકો વાયુકાયિકની હિંસા કરવામાં શરમ અનુભવે છે. કેટલાક વેષધારી સાધુઓ કહે છે કે 'અમે અણગાર છીએ' છતાં પણ તેઓ અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્રોના પ્રયોગો વડે વાયુકાય સંબંધી આરંભ સમારંભ કરી જીવોની હિંસા કરે છે તથા વાયુકાયના જીવોની હિંસાની સાથે તેનાં આશ્રિત અનેક પ્રકારના જીવોની પણ હિંસા કરે છે.

વાયુકાયના સમારંભના વિષયમાં ભગવાને પરિજ્ઞા-વિવેક સમજાવ્યો છે.

છતાં પણ પ્રાણી જીવન-નિર્વાહ માટે, પ્રશંસા માટે, માનપૂજા માટે, જન્મ-મરણથી મુક્ત થવા માટે, દુઃખોના નિવારણ માટે,

સ્વયં પણ વાયુકાયની હિંસા કરે છે, બીજા પાસે કરાવે છે અને વાયુકાયની હિંસા કરનારની અનુમોદના કરે છે.

એવી હિંસા તેના અહિત માટે હોય છે. તેના માટે તે અજ્ઞાનનું કારણ બને છે.

તે સંયમી, તે હિંસાને-હિંસાનાં કુપરિણામોને સમ્યક્ પ્રકારથી સમજી સાધનામાં સંલગ્ન બને.

તીર્થંકર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાંભળી, સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાંક પ્રાણીઓને પરિજ્ઞાન થાય છે કે હિંસા એ કર્મબંધનું કારણ છે, મોહનું કારણ છે, મરણનું કારણ છે, નરકનું કારણ છે.

છતાં પણ તેઓ પોતાનાં કાર્યોમાં આસક્ત થાય છે.

---

१ तालियंटेण पत्तेण, साहाविहुयणेण वा । न वीएज्ज अप्पणो कायं, बाहिरं वा वि पोग्गलं । —दस. अ. ८. गा. ९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वाउकम्म-समारंभेणं वाउसत्थं समारम्भमाणे अण्णेवऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

से बेमि—संति संपाइमा पाणा आहच्च संपतंति य ।

फरिसं च खलु पुट्ठा, एगे संघायमावज्जंति । जे तत्थ संघायमावज्जंति, ते तत्थ परियावज्जंति जे तत्थ परियावज्जंति ते तत्थ उद्दायन्ति ।

एत्थ सत्थं समारम्भमाणस्स इच्चेते आरम्भा अपरिण्णाता भवंति ।

एत्थं सत्थं समारम्भमाणस्स इच्चेते आरम्भा परिण्णाता भवंति ।

तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं वाउसत्थं समारंभेज्जा,

णेवऽण्णेहिं वाउसत्थं समारंभावेज्जा,

णेवऽण्णे वाउसत्थं समारभंते समणुजाणेज्जा ।

जस्सेते वाउसत्थं समारम्भा परिण्णाता भवंति, से हु मुणी परिण्णायकम्मे त्ति बेमि ।

—आ. सु. १, अ. १, उ. ७, सु. ५७-६१

तेओ अनेक शस्त्रो द्वारा वायुकाय कर्म-समारंभथी वायुकायना जीवोनी हिंसा करे छे. अने साथे अन्य अनेक प्राणीओनी पण हिंसा करे छे.

हुं कहुं छुं के-घणा संपातिम-ऊडनारां प्राणी होय छे. जे वायुथी अताडित थई-ऊडतां ऊडतां नीचे पडी जाय छे.

ते प्राणीने वायुनो स्पर्श-आघात थवाथी (शरीर) संकोचाई जाय छे. ज्यारे ते वायुस्पर्शथी संघातित होय छे-संकोचाई जाय छे, त्यारे ते मूर्च्छित थई जाय छे. ज्यारे ते मूर्च्छित थई जाय छे त्यारे कदीक तेओ मरी पण जाय छे.

जे वायुकायना जीवो पर शस्त्र-प्रयोग करे छे, ते आरंभ-समारंभ क्रियाओनां कडवां परिणामोथी अपरिज्ञात होय छे,

जे वायुकाय पर शस्त्र-समारंभ करतो नथी ते वास्तवमां आरंभनो ज्ञाता होय छे.

એમ જાણી મેધાવી મનુષ્ય સ્વયં વાયુકાયનો સમારંભ ન કરે,

બીજા દ્વારા વાયુકાયનો સમારંભ ન કરાવે.

કે વાયુકાયનો સમારંભ કરનારનું અનુમોદન ન કરે.

જેણે વાયુ-કર્મ-સમારંભ યથાયોગ્ય જાણ્યો છે, તે જ મુનિ છે, તે જ પરિજ્ઞાત-કર્મા (કર્મનો જ્ઞાતા અને ત્યાગી) છે - એવું હું કહું છું.

वणस्सइकाय अणारम्भ-करण पइण्णा—

४५०. वणस्सई चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थसत्थ परिणएणं,

तं जहा—अग्गबीया मूलबीया पोरबीया खंधबीया बीयरुहा सम्मुच्छिमा तणलया ।

वणस्सइकाइया सबीया चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ।

—दस. अ. ४, सु. ८

वनस्पतिकायिक जीवोनो आरंभ न करवानी प्रतिज्ञा—

५०. शस्त्र परिणतिथी पूर्वे वनस्पति चित्तवती [सजीव] कहेवाय छे. एवा अनेक जीवो छे. तथा तेवो प्रत्येक जीव स्वतंत्र अस्तित्ववाळो छे.

तेना अनेक प्रकार छे. अग्रबीज, मूळबीज, पर्वबीज, स्कंधबीज, बीजरुह, संमूर्च्छिम, तृण अने लता.

शस्त्र-परिणतिथी पूर्वे बीजपर्यन्त (मूळथी लईने बीज सुधी) वनस्पतिकाय सजीव कहेवाय छे. ते (वनस्पति) अनेक जीवोवाळी छे तेमां प्रत्येक जीव स्वतंत्र अस्तित्व धरावे छे.

४५१. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मे, दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा—

से बीएसु वा बीयपइट्ठिएसु वा रूढेसु वा रूढपइट्ठिएसु वा जाएसु वा जायपइट्ठिएसु वा हरिएसु वा हरियपइट्ठिएसु वा छिन्नेसु

४५१. संयमी पापथी विरत अने नवां पापकर्म बांधवाना प्रत्याख्यान लेनार भिक्षु होय के भिक्षुणी होय, तेणे दिवस के रात्रे, एकाकी के परिषद्मां, सूतां के जागतां कदी पण—

बीज पर किंवा बीजे पर रहेली वस्तुओ पर, स्फुटित बीजे पर, स्फुटित रहेली वस्तुओ पर, पांदडां आववावाळी वनस्पति पर, स्थित

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वा छिन्नपइट्ठिएसु वा सचित्तेसु वा सचित्तकोलपडिनिस्सिएसु वा, न गच्छेज्जा, न चिट्ठेज्जा, न निसीएज्जा, न तुयट्टेज्जा,

વસ્તુઓ પર, લીલોતરી પર, લીલોતરી પર રહેલી વસ્તુઓ પર, છેદેલી સજીવ વનસ્પતિનાં અંગો પર, છેદેલી સજીવ વનસ્પતિનાં અંગો પર રહેલી વસ્તુઓ પર, સચિત્ત વનસ્પતિ પર, સચિત્ત કોલ – બોર, (જે કાષ્ઠમાં જીવોની ઉત્પત્તિ થાય તેના ઉપર) તેમજ કાષ્ઠ-ઈંટથી યુક્ત કાષ્ઠ આદિ પર ન ચાલે, ન ઊભો રહે, ન બેસે, ન સૂવે,

अन्नं न गच्छावेज्जा न चिट्ठावेज्जा न निसियावेज्जा न तुयट्टावेज्जा,
अन्नं गच्छंतं वा चिट्ठन्तं वा निसीयन्तं वा तुयट्टन्तं वा न समणुजाणेज्जा,
जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि ।
तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि !
—दस. अ. ४, सु. २२

તેમજ બીજા કોઈને તેના પર ચલાવે નહિ, ઊભા રખાવે નહિ, બેસાડે નહિ કે સુવાડે નહિ,

ચાલતો હોય, ઊભો રહેતો હોય, બેસતો હોય કે સૂતો હોય તો તેની અનુમોદના પણ ન કરે.

જીવનપર્યન્ત માટે કૃત, કારિત, અનુમોદિત પાપથી, મનથી, વચનથી, કાયાથી – ન કરે, ન કરાવે અને કરનારની અનુમોદના પણ ન કરે.

भंते ! पूर्वकाळे करेला वनस्पति-समारंभथी हुं निवृत्त थाउं छुं, तेनी निंदा करुं छुं, तेनी गर्हा करुं छुं, तथा कषाय आत्मानो व्युत्सर्ग करुं छुं.

૪૫૨. तणरुक्खं न छिंदेज्जा, फलं मूलं व कस्सई ।
आमगं विविहं बीयं, मणसा वि न पत्थए ॥

गहणेसु न चिट्ठेज्जा, बीएसु हरिएसु वा ।
उदगम्मि तहा निच्चं, उत्तिंगपणगेसु वा ॥
—दस. अ. ८, गा. १०-११

૪૫૨. યતનાવાન મુનિ તૃણ, વૃક્ષ તથા કોઈ પણ (વૃક્ષ આદિનું), ફળના મૂળનું છેદન કરે નહિ અને વિવિધ પ્રકારનાં સચિત્ત બીજોની મનથી પણ ઇચ્છા ન કરે.

મુનિ, વન, નિકુંજની વચમાં પડેલા બીજ પર, લીલોતરી પર, અનન્તકાયિક-વનસ્પતિ પર સર્પછત્ર કે કાઈ પર ઊભા ન રહે.

(સર્પછત્ર=બિલાડીના ટોપ નામની વનસ્પતિ)
(કાઇ=ઓમાસામાં થતી લીલ નામની વનસ્પતિ)

૪૫૩. दसविहा तणवणस्सइकाइया पन्नत्ता, तं जहा–
१. मूले, २. कंदे, ३. खंधे, ४. तया, ५. साले, ६. पवाले, ७. पत्ते, ८. पुप्फे[1] ९. फले, १०. बीये ।
—ठाणं. अ. १०, सु. ७७३

૪૫૩. તૃણ વનસ્પતિકાયિક જીવ દસ પ્રકારના છે. જેમ–
૧. મૂળ, ૨. કન્દ, ૩. સ્કન્ધ, ૪. છાલ, ૫. શાખા, ૬. પ્રવાલ, ૭. પત્ર, ૮. પુષ્પ, ૯. ફળ, ૧૦. બીજ.

वणस्सइकाइयाणं हिंसा निसेहो—

વનસ્પતિકાયિક જીવોની હિંસાનો નિષેધ—

૪૫૪. लज्जमाणा पुढो पास । 'अणगारा मो' त्ति एगे पवयमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वणस्सतिकम्मसमारम्भेणं वणस्सतिसत्थं समारम्भमाणे अण्णे अणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

૪૫૪. જુઓ ! સાચા સાધકો વનસ્પતિકાયિકની હિંસા કરવામાં શરમ અનુભવે છે. કેટલાક વેષધારી સાધુઓ કહે છે કે 'અમે અણગાર છીએ' છતાં પણ તેઓ અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્રોના પ્રયોગો વડે વનસ્પતિકાય સંબંધી આરંભ સમારંભ કરી જીવોની હિંસા કરે છે તથા વનસ્પતિકાયના જીવોની હિંસાની સાથે તેના આશ્રિત અન્ય અનેક પ્રકારના જીવોની પણ હિંસા કરે છે.

तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चेव जीवियस्स परिवंदण-माणण-पूयणाए, जाती-मरण-मोयणाए, दुक्खपडिघातहेतुं,

વનસ્પતિકાયના સમારંભના વિષયમાં ભગવાને પરિજ્ઞા-વિવેક સમજાવ્યો છે. છતાં પણ પ્રાણી જીવનનિર્વાહ માટે, પ્રશંસા માટે, માન, પૂજા માટે, જન્મ-મરણથી મુક્ત થવા માટે, દુઃખોના નિવારણ માટે,

---

१ ठाणं. अ. ८. सु. ६१४ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से सयमेव वणस्सतिसत्थं समारंभति, अण्णेहिं वा वणस्सतिसत्थं समारंभावेति अण्णे वा वणस्सतिसत्थं समारभमाणे समणुजाणति ।

તે (તથાકથિત સાધુ) વનસ્પતિકાયની હિંસા કરે છે, બીજા પાસે કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

तं से अहियाए तं से अबोहिए ।

એવી હિંસા તેના અહિત માટે હોય છે. તેના માટે તે અજ્ઞાનનું કારણ બને છે.

से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुट्ठाए ।

સાધક એવું જાણી સાધનામાં સંલગ્ન બને.

सोच्चा भगवतो अणगाराणं वा अंतिए इहमेगेसिं णायं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे एस खलु णिरए ।

તીર્થંકર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાંભળી, સદ્બોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાક પ્રાણીઓને પરિજ્ઞાન થાય છે કે હિંસા એ કર્મબંધનું કારણ છે, મોહનું કારણ છે, મરણનું કારણ છે, નરકનું કારણ છે.

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वणस्सति-कम्मसमारंभेणं वणस्सतिसत्थं समारंभमाणे वऽण्णे अणेगरूवे पाणे विहिंसति ।
—आ. सु. १, अ. १, उ. ५, सु. ४२-४४

છતાં પણ જીવ પોતાનાં કાર્યોમાં આસક્ત થઈ અનેક શસ્ત્રો દ્વારા વનસ્પતિકાય-કર્મ-સમારંભથી વનસ્પતિકાયના જીવોની હિંસા કરે છે અને સાથે અન્ય અનેક પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે.

४५५. एत्थ सत्थं समारंभमाणस्स इच्चेते आरम्भा अपरिण्णाता भवंति ।

૪૫૫. વનસ્પતિકાયનો જે સમારંભ કરે છે તેને પૂર્વોક્ત હિંસાદિ ક્રિયાઓ કર્મબંધનું કારણ છે, તેનું જ્ઞાન નથી.

एत्थ सत्थं असमारम्भमाणस्स इच्चेते आरम्भा परिण्णाया भवंति ।

વનસ્પતિકાયમાં શસ્ત્રનો પ્રયોગ નહિ કરનારને પહેલાં કહેલ હિંસાદિ ક્રિયાઓ કર્મબંધનું કારણ છે, એવો વિવેક છે તેથી પાપ લાગતું નથી.

तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं वणस्सतिसत्थं समारंभावेज्जा, णेवऽण्णेहिं वणस्सतिसत्थं समारम्भावेज्जा,
णेवऽण्णे वणस्सतिसत्थं समारंभंते समणुजाणेज्जा ।
जस्सेते वणस्सतिसत्थसमारम्भा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परिण्णायकम्मे त्ति बेमि ।
—आ. सु. १, अ. १, उ. ५, सु. ४६-४८

આવું જાણી બુદ્ધિમાન પુરુષ સ્વયં વનસ્પતિકાયનો આરંભ કરે નહિ, બીજા પાસે કરાવે નહિ અને જે વનસ્પતિકાયનો આરંભ કરતા હોય તેમનું અનુમોદન કરે નહિ.

જે આ વનસ્પતિકાયના સમારંભના અશુભ પરિણામને જાણે છે તે વિવેકી મુનિ છે,–એમ હું કહું છું.

४५६. हरिताणि भूताणि विलंबगाणि,
आहारदेहाइं पुढो सिताइं ।
जे छिंदति आतसुहं पडुच्चा,
पागब्भि पाणे बहुणं तिवाती ॥

૪૫૬. હરિતકાય અથવા દૂર્વા, અંકુર વગેરે પણ જીવ છે. હરિતકાયના એ જીવ (મૂળ, સ્કંધ, શાખા, પત્ર, પુષ્પ, ફળ આદિમાં) અલગ અલગ હોય છે. જે જીવ પોતાના સુખ માટે તે જીવોનું છેદન ભેદન કરે છે તે ધૃષ્ટતાપૂર્વક ઘણા પ્રાણીઓનો ઘાત કરે છે.

जातिं च वुड्ढिं च विणासयन्ते,
बीयादि अस्संजय आयदंडे ।
अहाहु से लोए अणज्जधम्मे,
बीयादि जे हिंसति आयसाते ॥
—सूय. सु. १, अ. ७, गा. ८-९

જે દીક્ષિત અથવા ગૃહસ્થ અસંયમી પુરુષ પોતાના સુખના માટે બીજનો નાશ કરે છે તે પુરુષ તે બીજ દ્વારા ઉત્પન્ન થનારાં અંકુર, શાખા, પત્ર, પુષ્પ, ફળ વગેરેનો નાશ કરે છે. એ પોતાના આત્માને દંડિત કરે છે. જ્ઞાનીઓએ તેવા પુરુષને અનાર્યધર્મી કહેલ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वणस्सइ य मणुयजीवणयस्स य तुलत्तं—

४५७. से बेमि—

इमं पि जातिधम्मयं,
एयं पि जातिधम्मयं;
इमं पि बुड्ढिधम्मयं,
एयं पि बुड्ढिधम्मयं;
इमं पि चित्तमंतयं,
एयं पि चित्तमंतयं;
इमं पि छिण्णं मिलाती,
एयं पि छिण्णं मिलाती;

इमं पि आहारगं,
एयं पि आहारगं;
इमं पि अणितियं,
एयं पि अणितियं;
इमं पि असासयं,
एयं पि असासयं;
इमं पि चयोवचइयं,

एयं पि चयोवचइयं;

इमं पि विप्परिणामधम्मयं,

एयं पि विप्परिणामधम्मयं ।

—आ. सु. १, अ. १, उ. ५, सु. ४५

तसकाय सरूवं—

४५८. से बेमि—

संतिमे तसा पाणा, तं जहा—
अंडया पोतया जराउया रसया संसेइमा
समुच्छिमा उब्भिया उववातिया[1] ।

વનસ્પતિ શરીર અને મનુષ્ય શરીરની સમાનતા—

૪૫૭. હું કહું છું—

મનુષ્ય શરીર / વનસ્પતિ શરીર

૧. જેમ મનુષ્ય જન્મ લે છે.
તેમ વનસ્પતિ પણ જન્મ લે છે.

૨. જેમ મનુષ્ય વધે છે.
તેમ વનસ્પતિ પણ વધે છે.

૩. જેમ મનુષ્ય ચેતનાયુક્ત છે.
તેમ વનસ્પતિ પણ ચેતનાયુક્ત છે.

૪. જેમ મનુષ્યશરીર છિન્નભિન્ન થવાથી કરમાય છે.
તેમ વનસ્પતિ શરીર પણ છિન્નભિન્ન થવાથી કરમાય છે.

૫. જેમ મનુષ્ય આહાર કરે છે.
તેમ વનસ્પતિ પણ આહાર કરે છે.

૬. જેમ મનુષ્યનું શરીર અનિત્ય છે.
તેમ વનસ્પતિનું શરીર પણ અનિત્ય છે.

૭. જેમ મનુષ્યનું શરીર અશાશ્વત છે.
તેમ વનસ્પતિનું શરીર પણ અશાશ્વત છે.

૮. જેમ મનુષ્યનું શરીર આહારથી ઉપચિત (પુષ્ટ) થાય છે. આહારના અભાવથી અપચિત (ક્ષીણ) થાય છે.
તેમ વનસ્પતિનું શરીર પણ એ જ પ્રમાણે ઉપચિત - અપચિત (ક્ષીણ પુષ્ટ) થાય છે.

૯. જેમ મનુષ્યનું શરીર અનેક પ્રકારની અવસ્થાઓમાં રૂપાંતરિત થાય છે.
તેમ વનસ્પતિનું શરીર પણ અનેક પ્રકારની અવસ્થાઓમાં રૂપાંતરિત થાય છે.

ત્રસકાયિક જીવોનું સ્વરૂપ—

૪૫૮. હું કહું છું.....

આ સર્વ ત્રસ પ્રાણીઓ છે. જેમ કે,—

અંડજ, પોતજ, જરાયુજ, રસજ, સંસ્વેદજ, સમ્મુર્ચ્છિમ, ઉદ્ભિજ્જ અને ઔપપાતિક ઇત્યાદિ.

---

૧. ઉત્પત્તિ-સ્થાનની દૃષ્ટિથી ત્રસ જીવોના આઠ ભેદ આ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યા છે.
૧. અંડજ - ઈંડાથી ઉત્પન્ન થનારા - કોયલ, કબૂતર, મોર, હંસ, આદિ.
૨. પોતજ - પોત અર્થાત્ ચર્મમય થેલી. પોતથી ઉત્પન્ન થનારા-જેમ હાથી, વલ્ગુલી-વડવાગોળ આદિ.
૩. જરાયુજ - જરાયુનો અર્થ છે ગર્ભ - વેષ્ટન અથવા તો એવી થેલી જે જન્મના સમયે બાળકને વીંટળાયેલી હોય. તેને 'ઓર' પણ કહેવાય છે. જરાયુની સાથે ઉત્પન્ન થનાર જેમ મનુષ્ય, ગાય, ભેંસ આદિ.
૪. રસજ - છાશ, દહીં આદિ રસ વિકૃત થવાથી તેમાં જે કૃમિ આદિ ઉત્પન્ન થાય છે તે 'રસજ' કહેવાય છે.
૫. સંસ્વેદજ-પરસેવામાં ઉત્પન્ન થનારા જેમ - જૂ, લીખ આદિ.
૬. સમૂર્ચ્છિમ - બાહ્ય વાતાવરણના સંયોગથી ઉત્પન્ન થનારા જેમ-ભમરો, કીડી, મચ્છર, માખી આદિ.
૭. ઉદ્ભિજ્જ - જમીનને ફોડીને નીકળનારા જેમ-તીડ, પતંગ આદિ.
૮. ઔપપાતિક - 'ઉપપાત'નો શાબ્દિક અર્થ છે એકાએક થવાવાળી ઘટના. આગમની દૃષ્ટિએ દેવતા શય્યામાં, નારક કુંભીમાં ઉત્પન્ન થઈ લગભગ એક મુહૂર્તમાં પૂર્ણ યુવાન બને છે. માટે તે ઔપપાતિક કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एस संसारे त्ति पवुच्चति । मंदस्स अवियाणओ ।

णिज्झाइत्ता पडिलेहित्ता पत्तेयं परिणिव्वाणं ।

सव्वेसिं पाणाणं सव्वेसिं भूताणं सव्वेसिं जीवाणं सव्वेसिं सत्ताणं[1] । अस्सातं अपरिणिव्वाणं महब्भयं दुक्खं ति बेमि ।

तसंति पाणा पदिसो दिसासु य ।
तत्थ तत्थ पुढो पास आतुरा परितावेति ।

संति पाणा पुढो सिया ।
—आ. सु. १, अ. १, उ. ६, सु. ४९

તે (ત્રસ જીવોનું સમન્વિત ક્ષેત્ર) સંસાર કહેવાય છે. મંદ તથા અજ્ઞાની જીવો આમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરે છે.

હું વિચાર કરીને અને જોઈને કહું છું કે-પ્રત્યેક પ્રાણી પરિનિર્વાણ [સુખ અને શાન્તિ] ચાહે છે.

સર્વ પ્રાણી - વિકલેન્દ્રિય, સર્વ ભૂત-વનસ્પતિ, સર્વ જીવ-પંચેન્દ્રિયો તથા સર્વ સત્ત્વો-શેષ એકેન્દ્રિયો આદિ જીવોને અસાતા [વેદના] અને અપરિનિર્વાણ [અશાન્તિ] એ મહા ભયંકર અને દુઃખદાયી છે.

—એવું હું કહું છું.

પ્રાણી દિશાઓ અને વિદિશાઓમાં સર્વત્ર [પૃથક-પૃથક કારણોથી] ત્રાસ પામે છે.

[હે શિષ્ય !] તું જો ! વિષય-સુખાભિલાષી આતુર થયેલા મનુષ્યો પોતાના અનેક પ્રકારના સ્વાર્થ માટે તેમને પરિતાપ-દુઃખ આપે છે.

આ ત્રસ આદિ પ્રાણીઓ પૃથક-પૃથક શરીરો આદિના આશ્રિત સર્વત્ર રહે છે.

तसकायस्स भेयप्पभेया—

४५९. से जे पुण इमे अणेगे बहवे तसा पाणा तं जहा—

अंडया पोयया जराउया रसया संसेइमा सम्मुच्छिमा उब्भिया उववाइया ।

जेसिं केसिंचि पाणाणं अभिक्कंतं पडिक्कंतं संकुचियं पसारियं रुयं भंतं तसियं पलाइयं आगइ-गइ-विन्नाया—

ત્રસકાયના ભેદ-પ્રભેદ—

ત્રસકાય જીવો પણ અનેક પ્રકારના કહ્યા છે. જેમ—

અંડજ, પોતજ, જરાયુજ, રસજ, સ્વેદજ, સમ્મૂર્ચ્છિમ, ઉદ્ભિજ, ઔપપાતિક, એ ૯ જીવ-નિકાયમાં આવે છે.

કોઈ પ્રાણીઓમાં સન્મુખ આવવું, પાછું જવું, સંકોચાઈ જવું, વિસ્તૃત થવું, શબ્દોચ્ચાર કરવો, અહીં-તહીં જવું, ભયભીત થવું, દોડવું, ઇત્યાદિ ક્રિયાઓ છે. અને જે આગતિ તેમ જ ગતિના વિજ્ઞાતા (જાણનાર) છે, તે ત્રસ છે.

---

१. (क) प्रस्तुत सूत्रमां प्रयुक्त प्राण, भूत, जीव अने सत्त्व शब्द सामान्यरूपे जीवना ज वाचक छे. शब्दनय (समभिरूढनयनी) अपेक्षाओ आगममां तेना जुदा जुदा अर्थोनुं प्रयुक्तिकरण आ प्रमाणे छे.

प्राण-दस प्रकारना प्राण होवाथी.

भूत-त्रणे कालमां रहेवाथी.

जीव-आयुष्यकर्मना कारणे.

सत्त्व-विविध पर्यायोनुं परिवर्तन होवा छतां पण आत्मद्रव्यनी सत्तामां कोई अंतर न आववाथी.

(ख) शीलांकाचार्ये आनो अर्थ आ प्रमाणे कर्यो छे.

प्राण-बेइन्द्रिय, तेइन्द्रिय, चौरेन्द्रिय जीव.

भूत-वनस्पतिकाय जीव.

जीव-पांच इन्द्रियवाळा जीव. देव, मनुष्य, नारक अने तिर्यंच.

सत्त्व-पृथ्वी, अप्, अग्नि अने वायुकायना जीव.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे य कीडपयंगा, जा य कुंथुपिवीलिया, सव्वे बेइंदिया, सव्वे तेइंदिया, सव्वे चउरिंदिया, सव्वे पंचिंदिया, सव्वे तिरिक्खजोणिया, सव्वे नेरइया, सव्वे मणुया, सव्वे देवा, सव्वे पाणा परमाहम्मिया—

एसो खलु छट्ठो जीवनिकाओ त्ति पवुच्चई ।
—दस. अ. ४, सु. ९

જે કીટ, પતંગ, કંથવા અને કીડીઓ સર્વ બે ઇન્દ્રિયવાળા જીવ, ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળા જીવ, ચાર ઇન્દ્રિયવાળા જીવ, પાંચ ઇન્દ્રિયવાળા જીવ, તિર્યંચ યોનિવાળા જીવ, નારકીના જીવ, મનુષ્ય, દેવ તેમજ બધાં પ્રાણીઓ સુખને ઇચ્છવાવાળાં છે.

તેને છઠ્ઠો જીવનિકાય ત્રસકાય કહેવાય છે.

तसकाय अणारम्भ पइण्णा—

૪૬૦. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खायपावकम्मे,

दिया वा राओ वा एगओ वा परिसागओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा—
से कीडं वा पयंगं वा कुंथुं वा पिवीलियं वा हत्थंसि वा पायंसि वा बाहुंसि वा ऊरूंसि वा उदरंसि वा सीसंसि वा वत्थंसि वा पडिग्गहंसि वा कंबलंसि वा पायपुंछणंसि वा रयहरणंसि वा गोच्छगंसि वा उंडगंसि वा दंडगंसि वा पीढगंसि वा फलगंसि वा सेज्जंसि वा संथारगंसि वा अन्नयरंसि वा तहप्पगारे उवगरणजाए तओ संजयामेव पडिलेहिय पडिलेहिय पमज्जिय पमज्जिय एगंतमवणेज्जा नो संघायमावज्जेज्जा।
दस. अ. ४, सु. २३

ત્રસકાયના અનારંભની પ્રતિજ્ઞા—

૪૬૦. સંયમી, પાપથી વિરત અને નવાં પાપકર્મ બાંધવાનાં પ્રત્યાખ્યાન લેનાર, ભિક્ષુ હોય કે ભિક્ષુણી હોય,

તેણે દિવસે કે રાત્રે, એકાકી કે પરિષદમાં, સૂતાં કે જાગતાં કદી પણ—

કીટ, પતંગ, કુંથુ, પિપીલિકાઓ હાથ પર, પગ પર, બાહુ પર, સાથળ પર, પેટ પર, શિર પર, વસ્ત્ર પર, પાત્ર પર, કંબલ પર, આસનાદિ પર, રજોહરણ પર, ગુચ્છા પર, ઉન્દક (સ્થંડિલ) પર, દંડ પર, બાજોઠ પર, પાટિયા પર, શય્યા પર, સંથારા પર, અથવા તેવા પ્રકારના કોઈ અન્ય ઉપકરણ પર ચઢી જાય ત્યારે સાવધાનીપૂર્વક ધીમેધીમે પ્રતિલેખન કરી પ્રમાર્જન કરી તે જીવોને ત્યાંથી ઉપાડીને એકાંત સ્થાનમાં મૂકી દે, પરંતુ તેમનો ઘાત ન કરશે—આયસમાં એકઠીભૂત પ્રાણીઓને પીડા પહોંચે તેવી રીતે ન રાખવાં.

૪૬૧. तसे पाणे न हिंसेज्जा वाया अदुव कम्मुणा ।
उवरओ सव्वभूएसु पासेज्ज विविहं जगं ॥
—दस. अ. ८, गा. १२

૪૬૧. સર્વ પ્રાણીઓના વિષયમાં હિંસા પરિત્યાગ કરનાર સાધુ વચનથી અથવા કર્મથી પણ પ્રાણીઓની હિંસા ન કરે, પરંતુ વિવિધ સ્વરૂપવાળા જગતને જાણે અને જુએ.

तसकाइयाणं हिंसानिसेहो—

ત્રસકાયિકની હિંસાનો નિષેધ—

૪૬૨. लज्जमाणा पुढो पास । "अणगारा मो" त्ति एगे पवयमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं तसकायसमारंभेणं तसकायसत्थं समारम्भमाणे अण्णे अणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चेव जीवियस्स परिवंदण-माणण पूयणाए, जाती-मरण-मोयणाए, दुक्खपडिघातहेतुं से सयमेव तसकायसत्थं समारंभति, अण्णेहिं वा तसकायसत्थं समारंभावेति, अण्णे वा तसकायसत्थं समारंभमाणे समणुजाणति ।

૪૬૨. જુઓ ! સાચા સાધકો ત્રસકાયની હિંસા કરવામાં શરમ અનુભવે છે. કેટલાક વેષધારી સાધુઓ કહે છે કે, 'અમે અણગાર છીએ' છતાં પણ તેઓ અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્રોના પ્રયોગો વડે ત્રસકાય સંબંધી આરંભ-સમારંભ કરી જીવોની હિંસા કરે છે, તથા ત્રસકાયના જીવોની હિંસાની સાથે તેનાં આશ્રિત અન્ય અનેક પ્રકારના જીવોની પણ હિંસા કરે છે.

ત્રસકાયના સમારંભના વિષયમાં ભગવાને પરિજ્ઞા-વિવેક સમજાવ્યો છે. છતાં પણ જીવન-નિર્વાહ માટે, પ્રશંસા માટે, માન, પૂજા માટે, જન્મ-મરણથી મુક્ત થવા માટે, દુઃખોના નિવારણ માટે, તે (તથાકથિત સાધુ) પોતે ત્રસકાયની હિંસા કરે છે, બીજા પાસે હિંસા કરાવે છે અને હિંસા કરનારની અનુમોદના કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं से अहिताए, तं से अबोधीए ।

એવી હિંસા તેના અહિત માટે હોય છે. તેના માટે તે અજ્ઞાનનું કારણ બને છે.

से त्तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुट्ठाए ।

સંયમી સાધક તે હિંસાને હિંસાનાં કુપરિણામોને સમ્યક્ પ્રકારે જાણી સાધનામાં સંલગ્ન બને.

सोच्चा भगवतो अणगाराणं वा अंतिए इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु निरए।

તીર્થંકર અથવા શ્રમણજનો પાસેથી સાંભળી અવબોધ પ્રાપ્ત કરી કેટલાક પ્રાણીઓને પરિજ્ઞાન થાય છે કે, હિંસા એ કર્મબંધનું કારણ છે, મોહનું કારણ છે, નરકનું કારણ છે.

इच्चत्थं गढिए लोए जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं तसकायसमारंभेणं तसकायसत्थं समारंभमाणे अण्णे अणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

છતાં પણ જીવ પોતાનાં કાર્યોમાં આસક્ત થઈ અનેક શસ્ત્રો દ્વારા ત્રસકાય-કર્મ-સમારંભથી ત્રસકાયના જીવોની હિંસા કરે છે અને સાથે અન્ય અનેક પ્રાણીઓની પણ હિંસા કરે છે.

से बेमि—

—એવું હું કહું છું.

अप्पेगे अच्चाए वधेंति, अप्पेगे अजिणाए वधेंति, अप्पेगे मंसाए वधेंति, अप्पेगे सोणिताए वधेंति, अप्पेगे हिययाए वधेंति, एवं पित्ताए वसाए पिच्छाए पुच्छाए बालाए सिंगाए विसाणाए दंताए दाढाए नहाए ण्हारुणीए अट्ठिए,

ત્રસ જીવોની હિંસાના કારણો-કેટલાંક લોકો અર્ચા [અંધશ્રદ્ધાથી પ્રેરિત થઈ દેવી દેવતા વગેરેનો ભોગ] આપવા માટે ત્રસજીવોને મારે છે. કોઈ ચામડા માટે, કોઈ માંસ માટે, કોઈ લોહી માટે, કોઈ હૃદય માટે, કોઈ પિત્તને માટે, કોઈ ચરબી માટે, કોઈ પીંછા માટે, કોઈ પૂંછડી માટે, કોઈ વાળ માટે, કોઈ સિંગડા માટે, કોઈ વિષાણ (હાથી-શૂકરાદિના દાંત) માટે, કોઈ દાઢો માટે, કોઈ નખ માટે, કોઈ નસો માટે, કોઈ હાડકાં માટે.

अट्ठिमिंजाए अट्ठाए अणट्ठाए ।

કોઈ હાડકાના અંદરના ભાગ માટે, કોઈ પ્રયોજનથી, કોઈ પ્રયોજન વિના જ હિંસા કરે છે.

अप्पेगे हिंसिसु मे त्ति वा,

એણે મારાં સ્વજનોને માર્યા હતા માટે હિંસા કરે છે.

अप्पेगे हिंसंति वा,
अप्पेगे हिंसिस्सति वा वा णे वधेंति ।

કોઈ 'આ મને મારશે' એ ભાવથી જીવોને મારે છે.

एत्थं एत्थं समारम्भमाणस्स इच्चेते आरम्भा अपरिण्णाया भवंति ।
एत्थ सत्थं असमारम्भमाणस्स इच्चेते आरम्भा परिण्णाया भवंति ।

ત્રસકાયની હિંસામાં પ્રવૃત્ત વ્યક્તિને હિંસાદિ ક્રિયાઓ કર્મબંધનું કારણ છે, તેનું જ્ઞાન નથી.

ત્રસકાયમાં શસ્ત્રોનો ઉપયોગ નહિ કરનારને હિંસાદિ ક્રિયાઓ કર્મબંધનનું કારણ છે, તેવું જ્ઞાન હોય છે.

तं परिण्णाय मेधावी णेव सयं तसकायसत्थं समारंभेज्जा णेवऽण्णेहिं तसकायसत्थं समारंभावेज्जा णेवऽण्णे तसकायसत्थं समारंभंते समणुजाणेज्जा ।
जस्सेते तसकायसत्थसमारम्भा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परिण्णातकम्मे त्ति बेमि ।
—आ. सु. १, अ. १, उ. ६, सु. ५०-५५

એવું જાણી બુદ્ધિમાન પુરુષ સ્વયં ત્રસકાય-શસ્ત્રનો સમારંભ ન કરે. બીજા દ્વારા સમારંભ ન કરાવે, સમારંભ કરનારની અનુમોદના પણ ન કરે.

જેમણે ત્રસકાય સંબંધી સમારંભો (હિંસાના હેતુઓ-ઉપકરણો-કુપરિણામો)ને જાણી લીધા તે જ પરિજ્ઞાત-પાપ-કર્મા (હિંસા-ત્યાગી) મુનિ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४६३. अज्झत्थं सव्वओ सव्वं, दिस्स पाणे पियायए।
न हणे पाणिणो पाणे, भय-वेराओ उवरए॥
—उत्त. अ. ६, गा. ६

४६३. સર્વ પ્રકારનાં અધ્યાત્મ - સુખ મને પ્રિય છે, તેવી જ રીતે બીજાને પણ પ્રિય છે. સર્વ પ્રાણીઓને પોતાનું જીવન પ્રિય હોય છે એવું જાણી સાધક, ભય તેમજ વેરના કારણે સર્વ દિશાઓથી થતા પ્રાણીઓના પ્રાણનો ઘાત ન કરે.

छण्हं जीवणिकायाणं हिंसा कम्मबंधहेउ त्ति—
तिकालिय अरहंताणं समा पण्णवणा—

૭ જીવનિકાયોની હિંસા કર્મબંધનો હેતુ છે, ત્રૈકાલિક અર્હન્તોએ સમાન પ્રરૂપણા કરી છે.—

४६४. तत्थं खलु भगवता छज्जीवणिकाया हेऊ पण्णत्ता, तं जहा— पुढविकायिया-जाव-तसकायिया।

से जहानामए मम अस्सायं दंडेण वा अट्ठीण वा मुट्ठीण वा लेलूण वा कवालेण वा आउडिज्जमाणस्स वा हम्ममाणस्स वा तज्जिज्जमाणस्स वा ताडिज्जमाणस्स वा परितावेज्जमाणस्स वा किलामिज्जमाणस्स वा उद्दविज्जमाणस्स वा-जाव-लोमुक्खणणमातमवि हिंसाकरं दुक्खं भयं पडिसंवेदेमि,

इच्चेवं जाण सव्वे पाणा-जाव-सत्ता दंडेण वा-जाव-कवालेण वा आउडिज्जमाणा वा हम्ममाणा वा तज्जिज्जमाणा वा ताडिज्जमाणा वा परियाविज्जमाणा वा किलामिज्जमाणा वा उद्दविज्जमाणा वा-जाव-लोमुक्खणणमातमवि हिंसाकरं दुक्खं भयं पडिसंवेदेंति।

एवं णच्चा सव्वे पाणा-जाव-सव्वे सत्ता ण हंतव्वा, ण अज्जावेयव्वा, ण परिघेतव्वा, ण परितावेयव्वा, ण उद्दवेयव्वा।
—सूय. सु. २, अ. १, सु. ६७९

४६४. સર્વજ્ઞ ભગવાન્ તીર્થંકર દેવે ૭ જીવનિકાયો ને કર્મબંધના હેતુરૂપ બતાવ્યા છે. જેમ કે—પૃથ્વીકાય યાવત્ ત્રસકાય સુધી ૬જીવનિકાય છે.

વિચારવું જોઈએ કે જો કોઈ મને દંડ વડે, હાડકા વડે, મુઠ્ઠી વડે, માટીના ઢેફા વડે, ચાબુક વગેરેથી મારે, તર્જના કરે, પથ્થર વડે, અથવા ફૂટેલા ઘડાના ઠીકરા વડે પીટે, સંતાપ આપે, કલેશ પહોંચાડે, ઉદ્વેગ આપે અથવા ડરાવે છે યાવત્ મારું એક રુંવાડું પણ બેંચે તો હું અશાન્તિ, દુઃખ તેમ જ ભય અનુભવું છું.

તે પ્રમાણે સર્વ જીવ, પ્રાણ, ભૂત યાવત્ સત્ત્વને દંડા વગેરેથી યાવત્ ઠીકરા વડે મારે કે પીટે, આંગળી બતાવી ધમકાવે કે વઢે, તર્જના કરે, પીટે, સંતાપ આપે, કલેશ પહોંચાડે, ઉદ્વેગ આપે, યાવત્ એક રુંવાડું પણ ઉખેડી લે તો તેઓ પણ મારી સમાન જ અશાંતિ તથા દુઃખ અનુભવે છે તથા તેમને પણ ભય ઉત્પન્ન થાય છે.

એવું જાણી કોઈ પણ પ્રાણી યાવત્ સત્ત્વને હણવાં નહિ, તેમને બળાત્કારથી આજ્ઞા આપવી નહિ, વળી તેઓને બળાત્કારથી પકડીને દાસ દાસી બનાવવા નહિ, ખરીદવા નહિ, પરિતાપ આપવો નહિ અને તેમને ઉદ્વિગ્ન બનાવવાં જોઈએ નહિ.

आयरियाणायरियवयणाणं सरूवं—

आर्य-अनार्य वचनोनुं स्वरूप—

४६५. आवंती केआवंती लोयंसी समणा य माहणा य पुढो विवादं वदंति।

"से दिट्ठं च णे, सुयं च णे, मयं च णे, विण्णायं च णे, उड्ढं अहं तिरियं दिसासु सव्वतो सुपडिलेहियं च णे—सव्वे पाणा सव्वे जीवा सव्वे भूता सव्वे सत्ता हंतव्वा अज्जावेतव्वा परिघेतव्वा, परितावेतव्वा, उद्दवेतव्वा। एत्थ वि जाणह णत्थेत्थ दोसो।"

अणारियवयणमेयं।

तत्थ जे ते आरिया ते एवं वयासी—

४६५. આ લોકમાં કોઈ શ્રમણ-બૌદ્ધ સાધુ અને બ્રાહ્મણો પૃથક પૃથક રીતે ધર્મ વિરુદ્ધ વિવાદનું પ્રતિપાદન કરીને કહે છે કે-

અમે શાસ્ત્રમાં જોયું છે. પૂર્વજોના મુખેથી સાંભળ્યું તથા માન્યું છે. વળી નિશ્ચય રૂપથી ઊંચીનીચી તથા તીરછી દિશામાં પરીક્ષા કરીને જાણ્યું છે કે, સર્વ જીવો, સર્વ ભૂતો અને સર્વ સત્ત્વોને મારવામાં, દબાવવામાં, પકડવામાં, પરિતાપ પહોંચાડવામાં, કે પ્રાણરહિત કરવામાં કોઈ દોષ નથી.

આવું કથન અનાર્ય પુરુષોનું છે.

આ જગતમાં જે પણ આર્ય—પાપકર્મોથી દૂર રહેનારાં છે, તેમણે એવું કહ્યું છે કે—

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"से दुद्दिट्ठं च मे, दुस्सुयं च मे, दुम्मयं च मे, दुव्विण्णायं च मे, उड्ढं अहं तिरियं दिसासु सव्वतो दुप्पडिलेहितं च मे, जं णं तुब्भे एवं आचक्खह, एवं भासह, एवं पण्णवेह, एवं परूवेह--सव्वे पाणा सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता हंतव्वा, अज्जावेतव्वा, परिघेत्तव्वा, परितावेयव्वा, उद्दवेतव्वा । एत्थ वि जाणह णत्थेत्थ दोसो ।"

अणारियवयणमेयं ।

वयं पुण एवमाचिक्खामो, एवं भासामो, एवं पण्णवेमो, एवं परूवेमो—

"सव्वे पाणा सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता ण हंतव्वा, ण अज्जावेतव्वा, ण परिघेतव्वा ण परियावेयव्वा, ण उद्दवेतव्वा । एत्थ वि जाणह णत्थेत्थ दोसो ।"

आयरियवयणमेयं ।

पुव्वं णिकाय समयं पत्तेयं पुच्छिस्सामो—

हं भो पावादुया ! किं मे सायं दुक्खं उताहु असायं ? समिता पडिवण्णे या वि एवं वूया—

"सव्वेसिं पाणाणं सव्वेसिं भूताणं सव्वेसिं जीवाणं सव्वेसिं सत्ताणं असायं अपरिनिव्वाण महब्भयं दुक्खं ति," त्ति बेमि ।

—आ. सु. १, अ. ४, उ. २, सु. १३६-१३९

"તમારું દેખવું, સાંભળવું, માનવું, નિશ્ચયરૂપથી જાણવું તથા ઊંચી નીચી તથા તીરછી દિશાઓમાં સર્વથા દોષયુક્ત બની નિરિક્ષણ કરવું તે સર્વે મિથ્યા છે. વળી તમે કહો છો, પ્રરૂપણા કરો છો અને પ્રજ્ઞાપના કરો છો કે- 'સર્વ પ્રાણીઓ જીવો, ભૂતો અને સત્ત્વોને મારવા, દબાવવા, પકડવા, પરિતાપ પહોંચાડવા, પ્રાણરહિત કરવામાં કોઈ દોષ નથી."

એવું કથન તો અનાર્યોનું જ છે.

અમે એમ કહીએ છીએ, એમ બોલીએ છીએ, એમ પ્રજ્ઞાપન કરીએ છીએ, એવી પ્રરૂપણા કરીએ છીએ કે,

કોઈ પણ પ્રાણી, જીવ, ભૂત અને સત્ત્વને મારવા ન જોઇએ, દબાવવા ન જોઇએ, પકડવા ન જોઇએ, પરિતાપ પહોંચાડવો ન જોઇએ, પ્રાણરહિત કરવા ન જોઇએ. [આવી અહિંસા] એ દોષરહિત કાર્ય છે.

એવું આર્ય પુરુષોનું કથન છે.

પહેલાં પ્રત્યેક મતવાળાના સિદ્ધાંતને જાણી અમે પૂછીએ છીએ કે,

'હે વાદીઓ ! તમને દુઃખ પ્રિય છે કે અપ્રિય છે ? જો એમ કહો કે દુઃખ પ્રિય છે તો આ ઉત્તર પ્રત્યક્ષવિરુદ્ધ હશે. અને જો એમ કહો કે દુઃખ અપ્રિય છે તો આપ દ્વારા આ સમ્યક્ સિદ્ધાન્ત સ્વીકારાતો હોવાથી અમારે આપને એવું કહેવું પડશે કે,

જેમ આપને દુઃખ અપ્રિય નથી તેમજ સર્વ પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વોને દુઃખ પ્રિય નથી. બધાજ જીવોને દુઃખ અસાતા-જનક, અશાન્તિ જનક, અને મહાભય ઉપજાવનાર છે.

—એમ હું કહું છું.

पाणाइवाएण बालजीवाणं पुणो पुणो जम्म-मरणं—

४६६. पुढवी य आऊ अगणी य वाउ,
तण-रुक्ख-बीया य तसा य पाणा ।
जे अंडया जे य जराउ पाणा,
संसेयया जे रसयाभिधाणा ॥

एताइं कायाइं पवेदियाइं
एतेसु जाण पडिलेह सायं ।
एतेहिं कायेहि य आयदंडे,
एतेसु या विप्परियासुवेति ॥

પ્રાણાતિપાતથી બાળજીવોનાં વારંવાર જન્મ-મૃત્યુ-

૪૬૬. પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય, વાયુકાય, તૃણ, વૃક્ષ, બીજ આદિ વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય- અંડજ (ઈંડાથી ઉત્પન્ન થયેલ પક્ષી વગેરે), જરાયુજ (મનુષ્ય, ગાય વગેરે), સ્વેદજ (પરસેવાથી ઉત્પન્ન થયેલ જૂ, માંકડ વગેરે) અને રસજ (દૂધ, દહીં, ઘી આદિ રસોથી ઉત્પન્ન થયેલ) આ બધા જીવ-સમૂહને તીર્થંકર ભગવાને જીવનિકાય કહેલ છે. આ બધા જીવો સુખના અભિલાષી છે અને દુઃખના દ્વેષી છે. એમ જાણવું જોઈએ અને સૂક્ષ્મ રીતે વિચાર કરવો જોઈએ.

જેઓ આ પ્રાણીઓનો નાશ કરે છે તેઓ પોતાના આત્માને દંડે છે અને વારંવાર એ જ યોનિઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जातीवहं अणुपरियट्टमाणे,
तस - थावरेहिं विणिघायमेति ।
से जाति-जाती बहुकूरकम्मे,
जे कुव्वती मिज्जती तेण बाले ॥

પૂર્વોક્ત ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હિંસા કરનાર જીવ વારંવાર એકેન્દ્રિયથી લઈને પંચેન્દ્રિય સુધીની યોનિઓમાં પરિભ્રમણ કરે છે અને ત્રસકાય તથા સ્થાવર કાયમાં ઉત્પન્ન થઈને વિનાશ પામે છે. વારંવાર જન્મ લઈને ક્રૂર કર્મો કરનાર તે અજ્ઞાની જીવ જે કર્મ કરે છે, તે કર્મથી જ મૃત્યુને મેળવે છે.

अस्सिं च लोगे अदुवा परत्था,
सतग्गसो वा तह अन्नहा वा ।
संसारमावन्न परं परं ते,
वेदंति वेयंति य दुण्णियाइं ॥
—सूय. सु. १, अ. ७, गा. १–४

કરેલાં કર્મો કોઈ આ લોકમાં ફળ આપે છે. તો કોઈ બીજા ભવમાં ફળ આપે છે. કોઈ એક જન્મમાં ફળ આપે છે, તો કોઈ સેંકડો જન્મો બાદ ફળ આપે છે. કોઈ કર્મ જે રીતે કર્યું હોય તે પ્રમાણે ફળ આપે છે. અને કોઈ કર્મ બીજા રીતે પણ ફળ આપે છે. સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં કુશીલ જીવો તીવ્રમાં તીવ્ર દુઃખો ભોગવે છે. કોઈ જીવ પૂર્વકૃત કર્મનું ફળ ભોગવતાં આર્તધ્યાન કરીને ફરી નવા કર્મ બાંધે છે. આ રીતે નિરંતર પાપ કર્મનું ફળ ભોગવતા રહે છે.

४६७. आवंती के आवंती लोयंसि विप्परामुसति अट्ठाए अणट्ठाए वा एतेसु चेव विप्परामुसंति ।

गुरु से कामा ! ततो से मारस्स अंतो ।

जतो से मारस्स अंतो ततो से दूरे ।

णेव से अंतो णेव से दूरे ।

से पासति कुसितमिव कुसग्गे पणुण्णं णिवतितं वातेरितं ।
एवं बालस्स जीवितं मंदस्स अविजाणतो ।

४६७. આ સંસારમાં જે કોઈ પ્રાણી સપ્રયોજન અથવા નિષ્પ્રયોજન જીવોની હિંસા કરે છે તો તે જ જીવોની ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આવા અજ્ઞાની જીવને વિષયભોગો છોડવા બહુ કઠિન લાગે છે.

તેથી તેઓ જન્મ-મરણમાં ફસાઈ રહે છે તથા મોક્ષના સુખથી દૂર રહે છે. વળી તેઓ વિષય-સુખને ભોગવી શકતા નથી કે તેથી વિમુખ પણ થઈ શકતા નથી.

તત્વદર્શી જાણે છે કે તૃણના અગ્રભાગ ઉપર રહેલ જલબિંદુ, ઉપર બીજું બિંદુ પડવાથી અથવા વાયુથી કંપિત થતાં નીચે પડે છે.

તેવી રીતે અજ્ઞાની, અવિવેકી પરમાર્થને નહિ જાણનાર જીવોનું જીવન પણ અસ્થિર છે. છતાં...

कूराणी कम्माणि बाले पकुव्वमाणे तेण दुक्खेण मूढे विप्परियासमुवेति,
मोहेण गब्भं मरणाइ इति ।
एत्थ मोहे पुणो पुणो ।
—आ. सु. १, अ. ५, उ. १, सु. १४७-१४८

અજ્ઞાની જીવ ક્રૂર કર્મ કરતાં ઘણા દુઃખથી મૂઢ બની વિપરીતતાને પ્રાપ્ત થાય છે. મોહના કારણે તે વારંવાર જન્મ મરણને પ્રાપ્ત થાય છે.

આ રીતે મોહના કારણે તે ફરી ફરી સંસારમાં ભ્રમણ કરે છે.

अजयणा निसेहो—

४६८. अजयं चरमाणो उ, पाण-भूयाइं हिंसई ।
बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयं फलं ॥

અયતનાનો નિષેધઃ-

४६८. અયતનાપૂર્વક ચાલનાર જીવ, ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે. અને તેથી તે જે પાપકર્મનો બંધ કરે છે, તે કર્મનું કટુ પરિણામ તેને ભોગવવું પડે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अजयं चिट्ठमाणो उ, पाण-भूयाइं हिंसई ।
बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयं फलं॥

अजयं आसमाणो उ, पाण-भूयाइं हिंसई ।
बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयं फलं ॥

अजयं सयमाणो उ, पाण-भूयाइं हिंसई ।
बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयं फलं ॥

अजयं भुंजमाणो उ, पाण-भूयाइं हिंसई ।
बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयं फलं ॥

अजयं भासमाणो उ, पाण-भूयाइं हिंसई ।
बंधई पावयं कम्मं, तं से होइ कडुयं फलं ॥

प०—कहं चरे कहं चिट्ठे, कहमासे कहं सए ।
कहं भुंजतो भासंतो, पावं कम्मं न बंधई ॥

उ०—जयं चरे जयं चिट्ठे, जयमासे जयं सए ।
जयं भुंजंतो भासंतो, पावं कम्मं न बंधई ॥

सव्वभूयप्पभूयस्स, सम्मं भूयाइ पासओ ।
पिहियासवस्स दंतस्स, पावं कम्मं न बंधई ॥
—दस. अ. ४, गा. २४-३२

અયતનાપૂર્વક ઊભો રહેનાર જીવ, ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે અને તેથી તે જે પાપકર્મ બાંધે છે, તે કર્મનું કટુ પરિણામ તેને ભોગવવું પડે છે.

અયતનાપૂર્વક બેસનાર જીવ ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે અને તે જે પાપકર્મ બાંધે છે, તે કર્મનું કટુ પરિણામ તેને પોતાને જ ભોગવવું પડે છે.

અયતનાપૂર્વક શયન કરનાર જીવ ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે અને તેથી તે જે પાપકર્મ બાંધે છે, તે કર્મનું કટુ પરિણામ તેને પોતાને જ ભોગવવું પડે છે.

અયતનાપૂર્વક ભોજન કરનારા જીવ ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે અને તેથી તે જે પાપકર્મ બાંધે છે, તે કર્મનું કટુ પરિણામ તેને પોતાને જ ભોગવવું પડે છે.

અયતનાપૂર્વક બોલનારજીવ ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે અને તેથી તે જે પાપકર્મ બાંધે છે, તે કર્મનું કટુ પરિણામ તેને પોતાને જ ભોગવવું પડે છે.

પ્ર. કેવી રીતે ચાલવું ? કેવી રીતે ઊભા રહેવું ? કેવી રીતે બેસવું ? કેવી રીતે શયન કરવું ? કેવી રીતે ભોજન કરવું ? કેવી રીતે બોલવું ? કે જેથી પાપકર્મ ન બંધાય ?

ઉ. યતનાપૂર્વક ચાલનાર, યતનાપૂર્વક બેસનાર, યતનાપૂર્વક શયન કરનાર, યતનાપૂર્વક ભોજન કરનાર, અને યતનાપૂર્વક બોલનાર પાપકર્મોને બાંધતો નથી.

જે સર્વ જીવોને આત્મવત્ માને છે, જે સર્વ જીવોને સમ્યક્-દૃષ્ટિથી જુએ છે, જે આશ્રવનો નિરોધ કરી ચૂક્યો છે, જે દમન કરે છે તે પાપ-કર્મનું બંધન કરતો નથી.

છજ્જીવણિકાયવહ-પરિણામં—

૭ જીવનિકાયની હિંસાનું પરિણામઃ-

४६९. गब्भाइ मिज्जंति बुया-ऽबुयाणा,
णरा परे पंचसिहा कुमारा ।
जुवाणगा मज्झिम थेरगा य,
चयंति ते आउखए पलीणा ॥

४६९. વનસ્પતિનું છેદન કરનાર પુરુષોમાં કોઈ કોઈ ગર્ભમાં જ મરી જાય છે. કોઈ અસ્પષ્ટ બોલવાની અવસ્થામાં, કોઈ બોલવાની અવસ્થા પ્રાપ્ત થયાં પહેલાં જ, કોઈ કુમાર અવસ્થામાં, કોઈ પ્રૌઢ બનીને, તો કોઈ વૃદ્ધાવસ્થામાં મરી જાય છે. આ પ્રમાણે વનસ્પતિની હિંસા કરનાર પ્રાણી કોઈ પણ અવસ્થામાં મરણને શરણ થાય છે.

संबुज्झहा जंतवो माणुसत्तं,
दट्ठुं भयं बालिसेणं अलंभो ।
एगंतदुक्खे जरिते व लोए,
सकम्मुणा विप्परियासुवेति ॥
—सूय. सु. १, अ. ७, गा. १०-११

હે જીવો ! તમે સમજો. આ સંસારમાં મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિ બહુ જ કઠિન છે તથા નરકગતિ અને તિર્યંચ ગતિના ઘોર દુઃખોને જુઓ અને વિચારો કારણ કે અજ્ઞાની જીવોને બોધની પ્રાપ્તિ થતી નથી. આ સંસાર જ્વરથી પીડિતની જેમ એકાંત દુઃખી છે તેથી જીવ પોતાના સુખ માટે કરેલ પાપકર્મના કારણે દુઃખને પાત્ર બને છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

षड्जीवनिकाय-हिंसाकरण-प्रायश्चित्त-उ

सचित्तरुक्खमूले आलोयणाइ करण पायच्छित्त सुत्ताइं—

४७०. जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा आलोएज्ज वा पलोएज्ज वा आलोयंतं वा पलोयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा ठाणं वा सेज्जं वा निसीहियं वा तुयट्टन्तं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा असणं वा-जाव-साइमं वा आहारेइ आहारंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा उच्चारं पासवणं परिट्ठवेइ परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा सज्झायं करेइ करंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा सज्झायं उद्दिसइ उद्दिसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा सज्झायं समुद्दिसइ समुद्दिसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा सज्झायं अणुजाणइ अणुजाणंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा सज्झायं वाएइ वायंतं वा साइज्जइ ।

(जे भिक्खू सचित्त-रुक्ख-मूलंसि ठिच्चा सज्झायं पडिच्छइ पडिच्छंतं वा साइज्जइ ।)

जे भिक्खू सचित्त-रुक्खमूलंसि ठिच्चा सज्झायं परियट्टेइ परियट्टेन्तं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । —नि. उ. ५, सु. १-११

सचित्तरुक्खे दुरूहणस्स पायच्छित्त सुत्तं—

४७१. जे भिक्खू सचित्तरुक्खं दुरूहइ, दुरूहंतं वा साइज्जइ ।

સચિત્ત વૃક્ષના મૂળમાં આલોકન આદિનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રઃ-

૪૭૦. જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષના મૂળ પર સ્થિત થઈને દેખે, વારંવાર દેખે, દેખાડે, વારંવાર દેખાડે, દેખાડનારની, વારંવાર દેખાડનારની અનુમોદના કરે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષના મૂળ પર સ્થિત થઈ, કાયોત્સર્ગ કરે, શૈયા બનાવે, બેસે અથવા સૂએ ઇત્યાદિ કાર્ય કરે, કરાવે, કરનારની અનુમોદના કરે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષના મૂળ પર સ્થિત થઈ થઈ, અશન યાવત્ સ્વાદિમનો આહાર કરે કરાવે, કરનારની અનુમોદના કરે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષના મૂળ પર સ્થિત થઈ ઉચ્ચાર-પ્રસ્રવણ પરઠે, પરઠાવે અથવા પરઠવનારની અનુમોદના કરે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષના મૂળ પર સ્થિત થઇ સ્વાધ્યાય કરે, કરાવે અથવા કરનારની અનુમોદના કરે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષના મૂળ પર સ્થિત થઈ, સ્વાધ્યાયનું પારાયણ કરે, કરાવે. કરનારની અનુમોદના કરે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષના મૂળ પર સ્થિત થઈ, સ્વાધ્યાયની અનુજ્ઞા આપે, અપાવે, આપનારની અનુમોદના કરે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષના મૂળ પર સ્થિત થઈ, સૂત્રાર્થની વાચના આપે, અપાવે, આપનારની અનુમોદના કરે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષના મૂળ પર સ્થિત થઈ સૂત્રાર્થના સંબંધમાં પ્રશ્ન કરે, કરાવે, કરનારની અનુમોદના કરે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષનાં મૂળ પર સ્થિત થઈ સૂત્રાર્થની પુનરાવૃત્તિ, કરે, કરાવે, કરનારની અનુમોદના કરે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

સચિત્ત વૃક્ષ પર ચડવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રઃ-

૪૭૧. જે ભિક્ષુ સચિત્ત વૃક્ષ પર ચડે છે, ચડાવે છે, ચડનારની અનુમોદના કરે છે. તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १२, सु. ९

तसपाणाणं बंधण-मोयण-करण पायच्छित्त-सुत्तं—

त्रस प्राणीओने बांधवानुं अने बंधनथी मुक्त करवानुं प्रायश्चित्त सूत्रः-

४७२. जे भिक्खू कोलुण पडियाए अण्णयरिं तसपाणजाइं १. तणपासएण वा, २. मुंज-पासएण वा, ३. कट्ठ-पासएण वा, ४. चम्म पासएण वा, ५. वेत्त-पासएण वा, ६. रज्जु-पासएण वा, ७. सुत्त-पासएण वा, बंधइ बंधेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू कोलुण-पडियाए अण्णयरिं तसपाणजाइं तण-पासएण वा जाव-सुत्त पासएण वा बद्धेल्लयं मुयइ मुयंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । —नि. उ. १२, सु. १-२

४७२. જે ભિક્ષુ કરુણા ભાવથી કોઈ એક પ્રાણીને ૧-તૃણપાશથી, ૨-મુંજપાશથી, ૩-કાષ્ઠપાશથી, ૪-ચર્મપાશથી, ૫-વેત્રપાશથી, ૬-રજ્જુપાશથી, ૭-સૂત્રપાશથી બાંધે છે, બંધાવે છે, બાંધનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ કરુણા ભાવથી કોઈ એક ત્રસ પ્રાણીને હાથા વગેરેથી યાવત્ સૂત્રપાશથી બાંધેલાને મુક્ત કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

पुढवीकाइयाणं आरंभ-करण पायच्छित्त-सुत्तं—

पृथ्वीकाय आदिनो आरंभ करवानुं प्रायश्चित्त सूत्रः-

४७३. जे भिक्खू पुढवीकायस्स वा-जाव-वणस्सइकायस्स वा फलमायमवि समारंभइ समारंभंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । नि. उ. १२, सु. ८

४७३. જે ભિક્ષુ પૃથ્વીકાય યાવત્ વનસ્પતિકાયનો અલ્પ માત્ર પણ આરંભ કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે,

सचित्त पुढवीकाइए ठाणाइ करणपायच्छित्त सुत्ताइं—

सचित्त पृथ्वीकायिक पर कायोत्सर्ग करवानुं प्रायश्चित्त सूत्रः-

४७४. जे भिक्खू अणंतरहियाए पुढवीए १. ठाणं वा, २. सेज्जं वा, ३. णिसेज्जं वा, ४. णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू ससिणिद्धाए पुढवीए ठाणं वा-जाव-णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू ससरक्खाए पुढवीए ठाणं वा-जाव-णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू मट्टियाकडाए पुढवीए ठाण वा-जाव-णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू चित्तमंताए पुढवीए ठाणं वा-जाव-णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू चित्तमंताए सिलाए ठाणं वा-जाव-णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

४७४. જે ભિક્ષુ સદા સચિત્ત રહેનારી પૃથ્વી પર કાયોત્સર્ગ કરે છે, સૂવે છે, બેસે છે, સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્નિગ્ધ પૃથ્વી પર કાયોત્સર્ગ કરે યાવત્ સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પાણીથી ભીંજાયેલી પૃથ્વી પર કાયોત્સર્ગ કરે છે, યાવત્ સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત રજવાળી પૃથ્વી પર કાયોત્સર્ગ કરે છે, યાવત્ સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પૃથ્વી પર કાયોત્સર્ગ કરે છે યાવત્ સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત શીલા પર કાયોત્સર્ગ કરે છે યાવત્ સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू चित्तमंताए लेलूए ठाणं वा-जाव-णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १३, सु. १-७

જે ભિક્ષુ સચિત્ત માટીના ઢેફા પર કાયોત્સર્ગ કરે છે, યાવત્ સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सअंडाइए दारुए पाणाइ करण पायच्छित्त सुत्तं—

ઈંડાવાળા કાષ્ઠ પર કાયોત્સર્ગ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર-

४७५. जे भिक्खू कोलावासंसि दारुए जीवपइट्ठिए सअंडे जाव-ससंताणगंसि ठाणं वा-जाव-णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १३, सु. ८

४७५. જે ભિક્ષુ ધોડા પડેલાં કાષ્ઠ પર, સજીવ કાષ્ઠ પર, ઈંડા, પ્રાણી યાવત્ કરોળિયા ચાલી રહ્યા હોય તેવા કાષ્ઠ પર કાયોત્સર્ગ કરે યાવત્ સ્વાધ્યાય કરે, અથવા કાયોત્સર્ગાદિ ત્રણે કાર્યો એક જ સ્થાન પર કરે, કરાવે, કરનારની અનુમોદના કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

दुबद्धथुणाइसु ठाणाइ करण पायच्छित्त सुत्ताइं—

અસ્થિર થુણી આદિ પર કાયોત્સર્ગ આદિ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર:-

४७६. जे भिक्खू १. थूणंसि वा, २. गिहेलुयंसि वा, ३. उसुकालंसि वा, ४. कामजलंसि वा, अण्णयरंसि वा, तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुबद्धे दुण्णिक्खित्ते अणिकंपे चलाचले ठाणं वा सेज्जं वा णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. कुलियंसि वा, २. भित्तिंसि वा, ३. सिलंसि वा, ४. लेलुंसि वा अण्णयरंसि तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुबद्धे दुण्णिक्खित्ते अणिकंपे चलाचले ठाणं वा-जाव-णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. खंधंसि वा २. फलिहंसि वा, ३. मंचंसि वा, ४. मंडवंसि वा, ५. मालंसि वा, ६. पासायंसि वा, ७. हम्मतलंसि वा अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुबद्धे दुण्णिक्खित्ते अणिकंपे चलाचले ठाणं वा-जाव-णिसीहियं वा चेएइ चेयंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १३, सु. ९-११

४७६. જે ભિક્ષુ અસ્થિર સ્તંભ, ઊખરો, સાંબેલું, નહાવાની કૂંડી ઈત્યાદિ એવા અનેક પ્રકારના ઊંચા સ્થાન પર, (યોગ્ય બાંધેલું નહીં, યોગ્ય રાખેલું નહીં-ડગમગ-અસ્થિર હોવાથી) કાયોત્સર્ગ, શય્યા અને સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ અસ્થિર પગથિયા, ભીંત, શિલા અને શિલાખંડ પર, અન્ય એવા બીજા સ્થાનો પર કાયોત્સર્ગ કરે છે, યાવત્ સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ અસ્થિર સ્કંધ પર, આગળા પર, મંચ પર, મંડપ પર, માંચડા પર, મહેલ પર, ~~તલઘર પર, અન્ય એવા અદ્ધર સ્થાનો પર કાયો-~~ત્સર્ગ કરે છે, યાવત્ સ્વાધ્યાય કરે છે, અથવા કાયોત્સર્ગાદિ ત્રણે કાર્યો એક જ સ્થાન પર કરે છે, કરાવે છે, કરનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सदोष-चिकित्सा - निषेध-४

सदोस तेगिच्छा निसेहो—

४७७. से तं जाणह जमहं बेमि—
तेइच्छं पंडिए पवयमाणे से हंता छेत्ता भेत्ता लुंपित्ता विलुंपित्ता उद्दवइत्ता "अकडं करिस्सामि" त्ति मण्णमाणे, जस्स वि य णं करेइ ।

अलं बालस्स संगेणं, जे वा से करेति बाले ।

ण एवं अणगारस्स जायति त्ति बेमि ।
—आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ९४

४७८. सें तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुट्ठाए तम्हा पावं कम्मं णेव कुज्जा ण कारवे ।

सिया तत्थ एकयरं विप्परामुसति छसु अण्णयरम्मि कप्पति । सुहट्ठी लालप्पमाणे सएण दुक्खेण मूढे विप्परियासमुवेति । सएण विप्पमाएण पुढो वयं पकुव्वति जंसिमे पाणा पव्वहिता ।

पडिलेहाए णो णिकरणाए । एस परिण्णा कम्मोवसंती ।
—आ. सु. १, अ. २, उ. ६, सु. ९५-९७

गिहत्थेण वणपरिकम्मो न कायव्वो—

४७९. से से परो कायंसि वणं आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा, णो तं सातिए, णो तं णियमे ।

से से परो कायंसि वणं संवाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा, णो तं सातिए, णो तं णियमे ।

से से परो कायंसि वणं तेल्लेण वा घएण वा वसाए वा मक्खेज्ज वा भिलंगेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

सदोष चिकित्सा निषेधः-

४७७. તમે તેને જાણો, જે હું કહું છું.

પોતાને ચિકિત્સક પંડિત કહેવડાવતા કેટલાક વૈદ્યો, ચિકિત્સામાં પ્રવૃત્ત બને છે પરંતુ તેઓ અનેક જીવોને મારનારા, છેદનારા, ભેદનારા, લોપ કરનાર, પ્રાણથી રહિત કરનારા હોય છે. તથા 'જે પહેલાં કોઈએ કર્યું નથી એવું હું કરીશ.' એમ કરી (જીવહિંસા સહિત) જેની ચિકિત્સા કરે છે (તે પણ હિંસામાં સહભાગી બને છે)

માટે આવા અજ્ઞાનીઓનો અને આવી ચિકિત્સા કરાવનારનો સંગ ન કરવો જોઈએ. તેમ કરનાર બાળ અજ્ઞાની છે.

જે સાચા ગૃહત્યાગી સાધુ છે, તે આવી ચિકિત્સા કરાવતા નથી. એમ હું કહું છું.

४७८. માટે સાધક પાપકર્મના વિષયને યોગ્ય રીતે જાણી સંયમ સાધનામાં સમુદ્યત બને. આમ સ્વયં પાપકર્મ કરે નહિ, બીજા પાસે કરાવે નહિ, (કરનારનું અનુમોદન પણ કરે નહિ.)

ઘણીવાર એવું પણ બને છે કે-એકકાયની હિંસા કરવામાં છકાયની હિંસા થઈ જાય છે અથવા જે પૂર્વોક્ત પાપ સ્થાનોમાંથી કોઇ એકનું સેવન કરે છે તે સર્વ પાપસ્થાનોનું સેવન કરે છે. તે સુખના અભિલાષી વારંવાર સુખની ઈચ્છા કરે છે, સ્વ-કૃત કરે કર્મોના કારણે દુઃખથી મૂઢ બની જાય છે તથા વિષયાદિ સુખને બદલે દુઃખ મેળવે છે. તે પોતાના પ્રમાદના કારણે જ અનેક યોનિઓમાં પરિભ્રમણ કરે છે જ્યાં પ્રાણી ઘણું દુઃખ ભોગવે છે.

એવું જાણી સાધક પાપકર્મના સંકલ્પનો ત્યાગ કરે એ જ પરિજ્ઞાવિવેક કહેવાય છે. આ વિવેકથી કર્મોનો ક્ષય થાય છે.

ગૃહસ્થ પાસે વ્રણ-પરિકર્મ ન કરાવવું જોઈએ:-

४७९. કદાચ કોઈ ગૃહસ્થ, સાધુના શરીર પર વ્રણ (ઘા)ને એક વાર લૂંછે, અથવા વારંવાર સારી રીતે લૂંછીને સાફ કરે તો સાધુ તેને મનથી પણ ન ચાહે, વચન અને કાયથી પ્રેરણા ન કરે.

કદાચ કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના શરીર પર થયેલા વ્રણને દબાવે અથવા સારી રીતે મસળે તો સાધુ તેને મનથી પણ ન ચાહે, વચન અને કાયાથી પ્રેરણા ન કરે.

કદાચ કોઈ ગૃહસ્થ, સાધુના શરીરમાં થયેલા વ્રણ ઉપર તેલ, ઘી અથવા વસા(ચરબી) ચોપડે, મસળે કે મર્દન કરે તો સાધુ તેને મનથી પણ ન ચાહે, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से से परो कायंसि वणं लोद्धेण वा कक्केण वा चुण्णेण वा वण्णेण वा उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा, णो तं सातिए, णो तं णियमे।

से से परो कायंसि वणं सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोवेज्ज णो तं सातिए, णो तं णियमे।

से से परो कायंसि वणं अण्णतरेण सत्थजातेण अच्छिंदेज्ज वा विच्छिंदेज्ज वा, णो तं सातिए, णो तं णियमे।

से से परो कायंसि वणं अण्णतरेण सत्थजातेण अच्छिंदित्ता वा विच्छिंदित्ता वा पूयं वा सोणियं वा णीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए, णो तं णियमे।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ७०८-७१३

कदाचित् कोई गृहस्थ साधुना शरीर पर थयेला व्रणने लोध्र, कल्क चूर्ण अथवा वर्ण आदि विलेपन द्रव्योथी लेप करे के लगावे तो साधु तेने मनथी पण न चाहे, वचन अने कायाथी प्रेरणा पण न करे.

कदाचित् कोई गृहस्थ साधुना शरीर पर थयेला व्रणने प्रासुक, ठंडा पाणीथी अथवा गरम पाणीथी एक वार अथवा वारंवार धुओ तो साधु तेने मनथी पण न चाहे, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा न करे.

कदाचित् कोई गृहस्थ साधुना शरीर पर थयेला व्रणने कोई पण प्रकारना शस्त्रथी थोडुं पण छेदन करे, वारंवार छेदन करे तो साधु तेने मनथी पण न चाहे, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा न करे.

कदाचित् कोई गृहस्थ साधुना शरीर थयेला व्रणने कोई विशेष शस्त्रथी थोडुं अथवा वारंवार छेदन करीने तेमांथी परु अथवा लोही अहार काढे अथवा तेने साफ करे, तो साधु तेने मनथी पण न चाहे, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा न करे.

गृहस्थ द्वारा गंडादिनुं परिकर्म न करावबुं जोई ओः-

४८०. से से परो कायंसि गंडं वा अरइयं वा पुलयं वा भगंदलं वा आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा, णो तं सातिए, णो तं णियमे।

से से परो कायंसि गंडं वा-जाव-भगंदलं वा संवाहेज्ज वा पलिमद्देज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे।

से से परो कायंसि गंडं वा-जाव- भगंदलं वा तेल्लेण वा घएण वा वसाए वा मक्खेज्ज वा णो तं सातिए, णो तं णियमे।

से से परो कायंसि गंडं वा-जाव-भगंदलं वा लोद्धेण वा कक्केण वा चुण्णेण वा वण्णेण वा उल्लोलेज्ज वा उव्वट्टेज्ज वा, णो तं सातिए, णो तं णियमे।

से से परो कायंसि गंडं वा-जाव-भगंदलं वा सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोएज्ज वा णो तं सातिए, णो तं णियमे।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ७१५—७१९

४८०. कदाचित् कोई गृहस्थ, साधुना शरीरमां थयेल गुमडुं, अर्श, घा अथवा भगंदरने एक वार अथवा वारंवार साफ करे तो, साधु तेने मनथी पण न ईच्छे, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा न करे.

कदाचित् कोई गृहस्थ, साधुना शरीरमा थयेल गुमडुं यावत् भगंदरने दबावे अथवा परिमर्दन करे तो साधु तेने मनथी पण न ईच्छे, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा न करे.

कदाचित् कोई गृहस्थ साधुनां शरीरमां थयेला गुमडुं यावत् भगंदर पर तेल, घी वसा(चरबी) चोपडे, मसळे अथवा मालिश करे तो साधु तेने मनथी पण न ईच्छे, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा न करे.

कदाचित् कोई गृहस्थ साधुना शरीरमां थयेल गुमडुं यावत् भगंदर पर लोध्र, कल्क चूर्ण अथवा वर्णनुं थोडुं अथवा अधिक विलेपन करे तो साधु तेने मनथी पण न ईच्छे, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा न करे.

कदाचित् कोई गृहस्थ साधुना शरीरमां थयेला गुमडुं यावत् भगंदर अचित्त ठंडा पाणीथी अथवा गरम पाणीथी थोडुं अथवा वधारे धूओ तो साधु मनथी पण न ईच्छे, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा न करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गिहत्थेण सल्लतिगिच्छा न कायव्वा—

४८१. से से परो कायंसि गंडं वा-जाव-भगंदलं वा अण्णतरेणं सत्थजातेणं अच्छिंदेज्ज वा, अन्नतरेणं सत्थजातेणं अच्छिंदित्ता वा विच्छिंदित्ता वा पूयं सोणियं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए, णो तं णियमे।

—आ. सु. २, अ. १३, सु ७२०

ગૃહસ્થ દ્વારા શલ્ય ચિકિત્સા ન કરાવવી જોઈએઃ-

૪૮૧. કદાચ કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના શરીરમાં થયેલ ગુમડું યાવત્ ભગંદરને કોઈ વિશેષ શસ્ત્રથી થોડું છેદન કરે અથવા વિશેષ રૂપથી છેદન કરે અથવા અન્ય વિશેષ શસ્ત્રથી થોડું અથવા વિશેષ રૂપથી છેદન કરીને પરુ અથવા લોહી બહાર કાઢે અથવા તેને સાફ કરે, તો સાધુ મનથી પણ ન ઇચ્છે, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા ન કરે.

गिहत्थेण वेयावच्चं न कायव्वं—

४८२. से से परो सुद्धेणं वा वइबलेणं तेइच्छं आउट्टे, से से परो असुद्धेणं वइबलेणं तेइच्छं आउट्टे से से परो गिलाणस्स सचित्ताइं कंदाणि वा मूलाणि वा तयाणि वा हरियाणि वा खणित्तु वा कड्ढेत्तु वा कड्ढावेत्तु वा तेइच्छं आउट्टेज्जा णो तं सातिए, णो तं णियमे ।

कडुवेयण कटुदुवेयणा पाण-भूत-जीव-सत्ता वेदणं वेदेंति ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ७२८

ગૃહસ્થ દ્વારા વૈયાવૃત્ય ન કરાવવી જોઈએઃ-

૪૮૨. જો કોઈ ગૃહસ્થ શુદ્ધ વાગ્બળથી (મંત્રબળથી) સાધુની ચિકિત્સા કરવા ઇચ્છે અથવા ગૃહસ્થ અશુદ્ધ મંત્રબળથી સાધુની વ્યાધિ ઉપશાંત કરવા ઇચ્છે અથવા તે ગૃહસ્થ કોઇ રોગી સાધુની ચિકિત્સા સચિત્ત કંદ, મૂળ, છાલ કે લીલોતરીને ખોદીને અથવા ખેંચીને, બહાર કાઢીને, અથવા બીજા દ્વારા કઢાવીને ચિકિત્સા કરવા ઇચ્છે તો સાધુ તેને મનથી પણ ન ઇચ્છે, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા ન કરે.

જો સાધુના શરીરમાં કઠોર વેદના હોય તો એવો વિચાર કરી સમભાવથી સહન કરે કે સર્વ પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્વ પોતાના કરેલા અશુભ કર્મ અનુસાર વેદનાનો અનુભવ કરે છે.

गिहत्थकय तिगिच्छाए अणुमोयणा णिसेहो—

४८३. से से परो पादाओ पूयं वा सोणियं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ७००

ગૃહસ્થ કૃત ચિકિત્સાની અનુમોદનાનો નિષેધઃ-

૪૮૩. જો કોઈ ગૃહસ્થ સાધુનાં પગમાં આવેલા લોહી તથા પરુને કાઢે અથવા તેને કાઢીને શુદ્ધ કરે તો તેને મનથી પણ ન ઇચ્છે, વચન કે કાયાથી પ્રેરણા પણ ન કરે.

गिहत्थकय खाणुयाइणिहरण अणुमोयणा णिसेहो—

४८४. से से परो पादाओ खाणुयं वा, कंटयं वा, णीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए वा, णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ६९९

ગૃહસ્થ દ્વારા કાંટા આદિ કાઢવાની અનુમોદનાનો નિષેધઃ-

૪૮૪. જો કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના પગમાંના કાંટા આદિને કાઢે અથવા તેને શુદ્ધ કરે તો તેને મનથી પણ ન ઇચ્છે વચન અને કાયાથી પ્રેરણા પણ ન કરે.

गिहत्थकय लिक्खाइ णिहरणस्स अणुमोयणा णिसेहो—

४८५. से से परो सीसातो लिक्खं वा जूयं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा णो तं सातिए, णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ७२४

ગૃહસ્થ દ્વારા લીખ આદિ કાઢવાની અનુમોદનાનો નિષેધઃ-

૪૮૫. જો કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના માથામાંથી જૂ અથવા લીખ કાઢે અથવા માથું સાફ કરે, તો તેને સાધુ મનથી પણ ન ઇચ્છે, વચન અને કાયાથી પ્રેરણા પણ ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चिकित्साकरण प्रायश्चित्त-५

(१) परस्पर चिकित्सा करवानां प्रायश्चित्त

वण-परिकम्म-पायच्छित्त-सुत्ताइं—

४८६. जे भिक्खू अप्पणो कायंसि वणं,

आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अप्पणो कायंसि वणं—
संवाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहंतं वा, पलिमद्दंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अप्पणो कायंसि वणं—
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा, अब्भंगेज्ज वा
मक्खेज्ज वा,
अब्भंगंतं वा, मक्खंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अप्पणो कायंसि वणं—
लोद्धेण वा-जाव-वण्णेण वा, उल्लोलेज्ज वा,
उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेन्तं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अप्पणो कायंसि वणं
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोवेज्ज वा,

उच्छोलंतं वा, पधोवंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अप्पणो कायंसि वणं—
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,

फूमंतं वा, रयंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. ३, सु. २८-३३

अण्णमण्ण-वण-तिगिच्छाए पायच्छित्तसुत्ताइं-

४८७. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि वणं—

आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि वणं—
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज ।

વણ પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રઃ-

૪૮૬. જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરના વ્રણનું માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરના વ્રણનું
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરના વ્રણ પર,
તેલ યાવત્ માખણ
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરના વ્રણને,
લોધ્ર યાવત્ વર્ણથી લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરના વ્રણને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી, અથવા ગરમ પાણીથી,
ધૂએ, વારંવાર ધૂએ,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરના વ્રણને,
રંગે, વારંવાર રંગે,
રંગાવે, વારંવાર રંગાવે,
રંગનારનું, વારંવાર રંગનારનું અનુમોદન કરે.
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

પરસ્પર વ્રણની ચિકિત્સાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રઃ-

૪૮૭. જે ભિક્ષુ એકબીજાનાં શરીર પર થયેલા વ્રણનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરનારનું પ્રમાર્જન કરનાર અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ એકબીજાના શરીર પર થયેલા વ્રણનું
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संवाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि वणं—
तेल्लेण वा, -जाव-णवणीएण वा, मक्खेज्ज वा,
भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि वणं—
लोद्धेण वा-जाव-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि वणं—
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि वणं—
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. ४, सु. ६१-६९.

गंडाइ परिकम्म पायच्छित्त सुत्ताइं—

४८८. जे भिक्खू अप्पणो कायंसि—
गंडं वा, पिलयं वा, अरइयं वा, असियं वा,
भगंदलं वा,
अण्णयरेण तिक्खेण सत्थजाएणं,
अच्छिंदेज्ज वा, विच्छिंदेज्ज वा,
अच्छिंदंतं वा, विच्छिंदंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अप्पणो कायंसि—गंडं वा-जाव-
भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा
णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा,
णीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अप्पणो कायंसि—गंडं वा-जाव-
भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा
पूयं वा, सोणियं वा,
णीहरित्ता वा, विसोहित्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,

મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ એકબીજાનાં શરીર પર થયેલા વ્રણને,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળે, વારંવાર મસળે, મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળનારનું વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ એકબીજાનાં શરીર પર થયેલા વ્રણનું
લોધ્ર યાવત્ વર્ણથી,
લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ એકબીજાના શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધૂએ, વારંવાર ધૂએ.
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ એકબીજાના શરીર પર થયેલા વ્રણને,
રંગે, વારંવાર રંગે,
રંગાવે, વારંવાર રંગાવે,
રંગનારનું, વારંવાર રંગનારનું અનુમોદન કરે.
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

ગંડાદિ પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્રઃ-

૪૮૮. જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરનાં ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,

છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે,
છેદન કરાવે, વારંવાર છેદન કરાવે,
છેદન કરાવનારનું, વારંવાર છેદન કરાવનારનું
અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાનાં શરીરના ગંડ યાવત્ ભગંદરને,

અન્ય બીજા કોઈ પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢે, શોધન કરે, કઢાવે, શોધન કરાવે,
કાઢનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ પોતાનાં શરીરનાં ગંડ યાવત્ ભગંદરને,

અન્ય કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરી, વારંવાર છેદન કરી,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધૂએ, વારંવાર ધૂએ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उच्छोलेज्ज वा, पधोवेज्ज वा,
उच्छोलंतं वा, पधोवंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अप्पणो कायंसि—गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेण सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
णीहरित्ता वा, विसोहित्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोइत्ता वा,

अण्णयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपेज्ज वा, विलिंपेज्ज वा,
आलिंपंतं वा, विलिंपंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अप्पणो कायंसि—गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा सोणियं वा,
णीहरित्ता वा, विसोहित्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,

अण्णयरेणं, आलेवणजाएणं,
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा, जाव-णवणीएण वा,

अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगंतं वा, मक्खंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अप्पणो कायंसि—गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं, सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा
णिहरित्ता वा, विसोहित्ता वा,
सीओदग वियडेण वा उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोइत्ता वा,
अण्णयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेत्ता वा, मक्खेत्ता वा,
अण्णयरेणं धूवणजाएणं,

ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરનાં ગંડ યાવત્ ભગંદરને,

અન્ય કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરી, વારંવાર છેદન કરી,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધૂએ, વારંવાર ધૂએ,
ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,
અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે.
લેપન કરનારનું વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરના ગંડ યાવત્ ભગંદરને,

અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,
અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરીને, વારંવાર લેપન કરીને,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળે, વારંવાર મસળે;
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળનારનું; વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે:
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરના ગંડ યાવત્ ભગંદરને,

અન્ય કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,
અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરી, વારંવાર લેપન કરી,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળીને, વારંવાર મસળીને,
કોઈ એક પ્રકારના ધૂપથી,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

धूवेज्ज वा, पधूवेज्ज वा,
धूवंतं वा पधूवंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. ३, सु. ३४-३६

ધૂપ આપે, વારંવાર ધૂપ આપે,
ધૂપ અપાવે, વારંવાર ધૂપ અપાવે,
ધૂપ આપનારનું, વારંવાર ધૂપ આપનારનું અનુમોદન કરે.
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अण्णमण्ण-गंडाइ-तिगिच्छाए-सुत्ताइं—

એકબીજાનાં ગંડાદિની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર:-

४८९. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि—गंडं वा, पिलगं वा, अरइयं वा, असियं वा, भगंदलं वा, अन्नयरेण तिक्खेण सत्थजाएणं, अच्छिंदेज्ज वा, विच्छिंदेज्ज वा,

अच्छिंदेंतं वा विच्छिंदेंतं वा, साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि—गंडं वा जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,

नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि—गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा सोणियं वा,
नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,

उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि-गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग वियडेण वा, उसिणोदग वियडेण वा,
अच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,

४८९. જે ભિક્ષુ એકબીજાના શરીર પર થયેલા ગંડ યાવત્ ભગંદરને,

અન્ય કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે,
છેદન કરાવે, વારંવાર છેદન કરાવે,
છેદન કરનારનું, વારંવાર છેદન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ એકબીજાના શરીર પર થયેલા ગંડ યાવત્ ભગંદરને,

અન્ય કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢે અથવા શોધન કરે,
કઢાવે, શોધન કરાવે,
કાઢનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ એકબીજાના શરીર પર થયેલ ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધોવે, વારંવાર ધોવે,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,

ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ એકબીજાના શરીર પર થયેલા ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपेज्ज वा, विलिंपेज्ज वा,
आलिंपेंतं वा, विलिंपेंतं वा साइज्जइ ।

अन्य કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि—गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं सत्थजाएणं,
पूयं वा सोणियं वा,
नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग वियडेण वा, उसिणोदग वियडेण वा,
अच्छोल्लेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगेंतं वा, मक्खेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायंसि-गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा सोणियं वा,
नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग वियडेण वा, असिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलित्ता वा, पधोइत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा,-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेत्ता वा, मक्खेत्ता वा,
अन्नयरेणं धूवजाएणं,
धूवेज्ज वा, पधूवेज्ज वा,
धूवंतं वा पधूवंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ એકબીજાના શરીર પર થયેલા ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,
અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરીને, વારંવાર લેપન કરીને,
તેલ યાવત માખણથી,
મસળે, વારંવાર મસળે,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ એકબીજાના શરીર પર થયેલા ગંડ યાવત ભગંદરને,
અન્ય કોઇ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી, અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
અન્ય કોઈ એક લેપનો,
લેપ કરી, વારંવાર લેપ કરી,
તેલ યાવત્ માખણ,
મસળીને, વારંવાર મસળીને,
કોઈ એક અન્ય પ્રકારના ધૂપથી,
ધૂપ આપે, વારંવાર ધૂપ આપે,
ધૂપ અપાવે, વારંવાર ધૂપ અપાવે,
ધૂપ અપાવનારનું, વારંવાર ધૂપ અપાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. ४, सु. ६७–७२

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

किमिणीहरण पायच्छित्तसुत्तं—

કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્રઃ-

४९०. जे भिक्खू अप्पणो पालु-किमियं वा, कुच्छि-किमियं वा, अंगुलीए णिवेसिय णिवेसिय, णीहरइ, णीहरंतं वा साइज्जइ ।

૪૯૦. જે ભિક્ષુ પોતાની ગુદાના કૃમિઓને અને કુક્ષિનાં કૃમિઓને આંગળીથી અહાર કાઢે છે, કઢાવે છે, કાઢનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. ३, सु. ४०

तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

अण्णमण्ण किमिणीहरणस्स पायच्छित्तसुत्तं—

४९१. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स पालु-किमियं वा, कुच्छि-किमियं वा, अंगुली निवेसिय निवेसिय, नीहरइ, नीहरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. ४, सु. ७३

એકબીજાના કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્રઃ-

૪૯૧. જે ભિક્ષુ એકબીજાની ગુદાના કૃમિઓને અને કુક્ષિના કૃમિઓને વારંવાર આંગળીથી બહાર કાઢે છે, કઢાવે છે, કાઢનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गिहि तिगिच्छाकरण पायच्छित्तसुत्तं—

४९२. जे भिक्खू गिहितिगिच्छं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. १२, सु. १३

ગૃહસ્થની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રઃ-

૪૯૨. જે ભિક્ષુ ગૃહસ્થની ચિકિત્સા કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(२) निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थिनी परस्पर चिकित्सा-प्रायश्चित्त

णिग्गंथीणा णिग्गंथ-वणतिगिच्छाकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं—

निर्ग्रन्थी द्वारा निर्ग्रन्थनां व्रणोनी चिकित्सा कराववानुं प्रायश्चित्त सूत्र-

४९३. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

४९३. જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થના શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થના શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ દ્વારા,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि वणं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा, -जाव-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થનાં શરીર પર થયેલા વ્રણ પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ દ્વારા,
તેલ યાવત્ માખણ,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा, -जाव-वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उवट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થના શરીર પર થયેલા વ્રણ પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
લોધ્ર યાવત્ વર્ણથી,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે.
લેપન કરાવનારનું વારંવાર લેપન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થના શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ વડે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । —नि. उ. १७, २७-३२

જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થનાં શરીર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
રંગાવે, વારંવાર રંગાવે,
રંગાવનારનું, વારંવાર રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिग्गंथिणा णिग्गंथ गंडाईणं तिगिच्छाकारावणस्स पायच्छित्तसुत्ताइं—

४९४. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेण तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेज्ज वा, विच्छिंदावेज्ज वा,
अच्छिंदावेंतं वा, विच्छिंदावेंतं वा साइज्जइ ।
जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावित्ता वा, विच्छिंदावित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेज्ज वा, विसोहावेज्ज वा,
नीहरावेंतं वा विसोहावेंतं वा साइज्जइ।
जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।
जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपावेज्ज वा, विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपावेंतं वा, विलिंपावेंतं वा साइज्जइ ।
जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,

નિર્ગ્રન્થી દ્વારા નિર્ગ્રન્થનાં ગંડાદિની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રઃ-

૪૯૪. જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થનાં શરીર પર થયેલ,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ દ્વારા
અન્ય કોઇ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવે, વારંવાર છેદન કરાવે,
છેદન કરાવનારનું, વારંવાર છેદન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.
જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થના શરીર પર થયેલા,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અન્ય કોઇ પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવીને, વારંવાર છેદન કરાવીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કઢાવે, શોધન કરાવે.
કઢાવનારનું, શોધન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થનાં શરીર પર થયેલા,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અન્ય કોઈ પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવીને, વારંવાર છેદન કરાવીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું, અનુમોદન કરે.

જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થનાં શરીરે થયેલા
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અન્ય કોઈ પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવીને, વારંવાર છેદન કરાવીને,
પરુ અથવા લોહી
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધોવડાવીને, વારંવાર ધોવડાવીને,
અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરાવી, વારંવાર લેપન કરાવી,
લેપન કરાવનારનું, વારંવાર લેપન કરાવનારનું
અનુમોદન કરે.

જે નિર્ગ્રન્થી નિર્ગ્રન્થનાં શરીર પર થયેલા,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपावेत्ता वा, विलिंपावेत्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगावेज्ज वा, मक्खावेज्ज वा,
अब्भंगावेंतं वा, मक्खावेंतं वा साइज्जइ ।
जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग वियडेण वा,
उच्छोलावेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपावेत्ता वा, विलिंपावेत्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगावेत्ता वा, मक्खावेत्ता वा,
अन्नयरेणं धूवणजाएणं वा,
धूवावेज्ज वा, पधूवावेज्ज वा,
धूवावेंतं वा, पधूवावेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहार-
ट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १७, सु. ३३-३८

अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
अन्य कोइ प्रकारना तीक्ष्ण शस्त्र द्वारा,
छेदन करावीने, वारंवार छेदन करावीने,
परु अथवा लोहीने,
काढीने, शोधन करीने,
अचित्त ठंडा पाणीथी अथवा अचित्त गरम पाणीथी
धोवडावीने, वारंवार धोवडावीने,
अन्य कोई એક लेपनु,
लेपन करावीने, वारंवार लेपन करावीने,
तेल यावत् माખણथी,
मसळावीने, वारंवार मसळावीने,
मसळनारनुं, वारंवार मसळनारनुं अनुमोदन करे.

जे निर्ग्रन्थी निर्ग्रन्थना शरीर पर थयेला,
गंड यावत् भगंदरने,
अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
छेद करावीने, वारंवार छेद करावीने,
परु अथवा लोहीने,
काढीने, शोधन करीने.
अचित्त ठंडा पाणीथी अथवा अचित्त गरम पाणीथी
धोवडावीने. वारंवार धोवडावीने,
अन्य कोई એક लेपनु,
लेपन करावीने, वारंवार लेपन करावीने,
तेल यावत् माખણथी,
मसळावीने, वारंवार मसळावीने,
कोई એક प्रकारनां धूपथी,
धूप अपावे, वारंवार धूप अपावे,
धूप अपावनारनुं, वारंवार धूप अपावनारनुं
अनुमोदन करे.
तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान प्राय-
श्चित्त) आवे छे.

णिग्गंथिणा णिग्गंथकिमिणीहराणस्स
पायच्छित्तसुत्तं—

४९५. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स—
पालुकिमियं वा, कुच्छिकिमियं वा, अण्ण-
उत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अंगुलिए निवेसाविय निवेसाविय,
नीहरावेइ नीहरावेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहार-
ट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १७, सु. ३९

निर्ग्रन्थी द्वारा निर्ग्रन्थनां कृमि कढावववानुं प्रायश्चित्त
सूत्रः-

४९५. जे निर्ग्रन्थी निर्ग्रन्थनी,
गुदाना कृमिओने, कुक्षिनां कृमिओने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
आंगणी नंखावी नंखावीने कढावे अथवा
कढावनारनुं अनुमोदन करे
तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्राय-
श्चित्त) आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिग्गंथेण णिग्गंथी वण-तिगिच्छाकारावणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं—

४९६. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ।
जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संवाहेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संवाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा-जाव-वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि वणं—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहार-ट्ठाणं उग्घाइयं। —नि. उ. १७, सु. ८०-८५

નિર્ગ્રન્થ દ્વારા નિર્ગ્રન્થીના વ્રણોની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રઃ-

૪૯૬. જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીના શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,
જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીનાં શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.
જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીનાં શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે,
જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીનાં શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
લોધ્ર યાવત વર્ણથી,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.
જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીના શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડવનારનું અનુમોદન કરે.
જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીનાં શરીર પર થયેલા વ્રણને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
રંગાવે, વારંવાર રંગાવે,
રંગાવનારનું, વારંવાર રંગાવનારનું અનુમોદન કરે,
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथेण णिग्गंथी गंडाइ तिगिच्छाकारावणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं—

४९७. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि—
गंडं वा, पिलगं वा, अरइयं वा,
असियं वा, भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेज्ज वा विच्छिंदावेज्ज वा,
अच्छिंदावेंतं वा, विच्छिंदावेंतं वा साइज्जइ।

નિર્ગ્રન્થ દ્વારા નિર્ગ્રન્થીનાં ગંડાદિની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રઃ-

૪૯૭. જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીનાં શરીરનાં
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અન્ય કોઈ એક તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવે, વારંવાર છેદન કરાવે,
છેદન કરાવનારનું, વારંવાર છેદન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेज्ज वा, विसोहावेज्ज वा,
नीहरावेंतं वा, विसोहावेंतं वा, साइज्जइ।

જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીનાં શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અન્ય કોઇ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરી, વારંવાર છેદન કરી,
પરુ અથવા લોહીને,
કઢાવે, શોધન કરાવે,
કઢાવનારનું, શોધન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि—
गंडं वा,-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्त ाव,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ।

જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીનાં શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહી,
કઢાવીને, શોધન કરાવીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि —
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपावेज्ज वा, विलिंपावेज्जा वा,
आलिंपावेतं वा, विलिंपावेंतं वा साइज्जइ।

જે નિર્ગ્રન્થ, નિર્ગ્રન્થીનાં શરીરનાં,
ગંડ યાવત ભગંદરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવીને, વારંવાર છેદન કરાવીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કઢાવીને, શોધન કરાવીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી, ધોઈને, વારંવાર ધોઇને,
અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, વારંવાર લેપન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा
उच्छोलावेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपावेत्ता वा, विलिंपावेत्ता वा,

જે નિર્ગ્રન્થ નિર્ગ્રન્થીના શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લો ીને,
કઢાવીને, શોધન કરાવીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી, ધોવડાવીને, વારંવાર ધોવડાવીને,
અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરાવીને, વારંવાર લેપન કરાવીને,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगावेज्ज वा, मक्खावेज्ज वा,
अब्भंगावेंतं वा, मक्खावेंतं वा साइज्जइ ।

जे निग्गंथे णिग्गंथीए कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपावेत्ता वा, विलिंपावेत्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगावेत्ता वा, मक्खावेत्ता वा,
अन्नयरेण धूवणजाएणं,
धूवावेज्ज वा, पधूवावेज्ज वा,
धूवावेंतं वा, पधूवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १७, सु. ८६-९१

तेल यावत् माखणथी,
मसळावे, वारंवार मसळावे,
मसळावनारनुं, वारंवार मसळावनारनुं अनुमोदन करे,
जे निर्ग्रन्थ निर्ग्रन्थीनां शरीरनां,
गंड यावत् भगंदरने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे
अन्य कोई एक प्रकारनां तीक्ष्ण शस्त्र द्वारा,
छेदन करीने, वारंवार छेदन करीने,
परु अथवा लोहीने,
कढावीने, शोधन करावीने,
अचित्त ठंडा पाणीथी अथवा अचित्त गरम पाणीथी, धोवडावीने, वारंवार धोवडावीने,
अन्य कोई एक लेपनुं,
लेपन करावीने, वारंवार लेपन करावीने,
तेल यावत् माखणथी,
मसळावे, वारंवार मसळावे,
अन्य कोई एक प्रकारनां धूपथी,
धूप अपावे, वारंवार धूप अपावे,
धूप अपावनारनुं, वारंवार धूप अपावनारनुं अनुमोदन करे,
तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

णिग्गंथेण णिग्गंथी-किमीणीहरावणस्स पायच्छित्त-सुत्तं—

४९८. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए,
पालुकिमियं वा,
कुच्छिकिमियं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अंगुलिए निवेसावियं निवेसावियं नीहरावेइ, नीहरावेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १७, सु. ९२

निर्ग्रन्थ द्वारा निर्ग्रन्थीनां कृमि कढावववानुं प्रायश्चित्त सूत्रः-

४९८. जे निर्ग्रन्थ निर्ग्रन्थीनी,
गुदानां कृमिओने,
अने कुक्षिनां कृमिओने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे
आंगळी नंखावी नंखावीने कढावे, कढावनारनुं अनुमोदन करे,
तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(३) अन्यतीर्थिक या गृहस्थ द्वारा चिकित्सा कराववानां प्रायश्चित्त

वण तिगिच्छाकारावणस्स पायच्छित्तसुत्ताइं—

४९९. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, अप्पणो कायंसि वणं—
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, अप्पणो कायंसि वणं—
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, अप्पणो कायंसि वणं—
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, अप्पणो कायंसि वणं—
लोद्धेण वा-जाव-वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो कायंसि वणं—
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, अप्पणो कायंसि वणं—
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा, साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १५, सु. २५-३०

વ્રણની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર:-

૪૯૯. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના શરીરનાં વ્રણનું,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાનાં શરીરનાં વ્રણનું,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના શરીરનાં વ્રણ પર,
તેલ યાવત્ માખણ
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના શરીરનાં વ્રણ પર,
લોધ્ર યાવત્ વર્ણનું,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, વારંવાર લેપન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના શરીરનાં વ્રણને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોવડાવે, વારંવાર, ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના શરીરનાં વ્રણને,
રંગાવે, વારંવાર રંગાવે,
રંગાવનારનું, વારંવાર રંગાવનારનું અનુમોદન કરે,
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गंडाइ तिगिच्छा करावणस्स पायच्छित्तसुत्ताइं—

५००. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,

ગંડ આદિની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર:-

૫૦૦. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अन्नयरेण तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेज्ज वा विच्छिंदावेज्ज वा,
अच्छिंदावेंतं वा, विच्छिंदावेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अप्पणो कायंसि-गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं वा तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावित्ता वा विच्छिंदावित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेज्ज वा, विसोहावेज्ज वा,
नीहरावेंतं वा, विसोहावेंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा,
अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपावेज्ज वा, विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपावेंतं वा, विलिंपावेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,

અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવે, વારંવાર છેદન કરાવે,
છેદન કરાવનારનું, વારંવાર છેદન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાનાં શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવીને, વારંવાર છેદન કરાવીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કઢાવે, શોધન કરાવે,
જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવીને, વારંવાર છેદન કરાવીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કઢાવીને, શોધન કરાવીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી, ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના શરીરના,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવીને, વારંવાર છેદન કરાવીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કઢાવીને, શોધન કરાવીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી, ધોવડાવીને, વારંવાર ધોવડાવીને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં લેપથી,
લેપન કરાવીને, વારંવાર લેપન કરાવીને,
લેપન કરાવનારનું વારંવાર લેપન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થપાસે પોતાનાં શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવીને, વારંવાર છેદન કરાવીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કઢાવીને, શોધન કરાવીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવીને, વારંવાર ધોવડાવીને,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपावेत्ता वा, विलिंपावेत्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगावेज्ज वा, मक्खावेज्ज वा,
अब्भंगावेंतं वा, मक्खावेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदावेत्ता वा, विच्छिंदावेत्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरावेत्ता वा, विसोहावेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणंजाएणं,
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगावेत्ता वा, मक्खावेत्ता वा,
अन्नयरेणं धूवणंजाएणं,
धूवावेज्ज वा, पधूवावेज्ज वा,
धूवावेंतं वा, पधूवावेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहार-
ट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १५, सु. ३१–३६

अन्य કોઈ એક પ્રકારનાં લેપથી,
લેપન કરાવીને, વારંવાર લેપન કરાવીને,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુ-
મોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થપાસે પોતાના
શરીરના.
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરાવીને, વારંવાર છેદન કરાવીને,
પરુ અથવા લોહી,
કઢાવીને, શોધન કરાવીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ
પાણીથી,
ધોવડાવીને, વારંવાર ધોવડાવીને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં લેપથી,
લેપન કરાવીને, વારંવાર લેપન કરાવીને,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળાવીને, વારંવાર મસળાવીને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં ધૂપથી,
ધૂપ અપાવે, વારંવાર ધૂપ અપાવે,
ધૂપ અપાવનારનું, વારંવાર ધૂપ અપાવનારનું
અનુમોદન કરે,
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન
(પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

किमिणीहरावणस्स पायच्छित्तसुत्तं—

५०१. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएणं वा, पालुकिमियं वा, कुच्छिकिमियं वा, अंगुलिए निवेसाविय निवेसाविय नीहरावेइ, नीहरावेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परि-
हारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १५, सु. ३७

કૃમિ કઢાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૦૧. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ગુદાનાં કૃમિઓને અને કુક્ષિનાં કૃમિઓને વારંવાર
આંગળીથી બહાર કઢાવે, કઢાવનારનું અનુમોદન કરે,

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન
(પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૪) અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થની ચિકિત્સા કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત–

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स वणपरिकम्म पायच्छित्तसुत्ताइं—

૫૦૨. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, कायंसि वणं—
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, कायंसि वणं—
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा पलिमद्देंतं वा, साइज्जइ ।
जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा कायंसि वणं—
तेल्लेण वा,-जाव-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, कायंसि वणं—
लोद्धेण वा-जाव-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं, वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, कायंसि वणं—
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, कायंसि वणं—
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. ११, सु. २३-२८

અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં વ્રણની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :–

૫૦૨. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં શરીરના વ્રણને,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે;
જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થોનાં શરીરનાં વ્રણને,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં શરીરના વ્રણ પર,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળે, વારંવાર મસળે,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં શરીરના વ્રણ પર,
લોધ્ર યાવત્ વર્ણનું,
લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે;
જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના શરીરના વ્રણને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં શરીરનાં વ્રણને,
રંગે, વારંવાર રંગે,
રંગાવે, વારંવાર રંગાવે,
રંગનારનું, વારંવાર રંગનારનું અનુમોદન કરે,
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स गंडाइतिगिच्छाए पायच्छित्तसुत्ताइं—

५०३. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदेज्ज वा, विच्छिंदेज्ज वा,
अच्छिंदेंतं वा, विच्छिंदेंतं वा साइज्जइ ।

अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना गंडादिनी चिकित्सा करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :-

५०३. जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना शरीरनां,
गंड यावत् भगंदरने,
अन्य कोई એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે,
છેદન કરાવે, વારંવાર છેદન કરાવે,
છેદન કરનારનું, વારંવાર છેદન કરનારનું અનુમોદન કરે;

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં શરીરનાં
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરી વારંવાર છેદન કરી,,
પરુ અથવા લોહી,
કાઢે, શોધન કરે,
કઢાવે, શોધન કરાવે,
કાઢનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે;

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा गारत्थियस्स वा कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेत्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે;
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે,
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે;

जे भिक्खू अण्णउत्थिस्स वा, गारत्थियस्स वा, कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेत्ता वा, विसोहेत्ता वा,

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરીને, વારંવાર છેદન કરીને,
પરુ અથવા લોહીને,
કાઢીને, શોધન કરીને,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सीओदग वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोयावेत्ता वा,
अण्णयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपेज्ज वा, विलिंपेज्ज वा,
आलिंपंतं वा, विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમપાણીથી,
ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,
અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું, અનુમોદન કરે;

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेत्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अण्णयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगेंतं वा, मक्खेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરી, વારંવાર છેદન કરી,
પરુ અથવા લોહી,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,
અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરી, વારંવાર લેપન કરી,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળે, વારંવાર મસળે,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે;

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेत्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अण्णयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेत्ता वा, मक्खेत्ता वा,
अण्णयरेणं धूवणजाएणं,
धूवेज्ज वा, पधूवेज्ज वा,
धूवेंतं वा, पधूवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર દ્વારા,
છેદન કરી, વારંવાર છેદન કરી,
પરુ અથવા લોહી,
કાઢીને, શોધન કરીને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી, ધોઇને, વારંવાર ધોઇને,

અન્ય કોઈ એક લેપનું,
લેપન કરી, વારંવાર લેપન કરી,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળીને, વારંવાર મસળીને,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારનાં ધૂપથી,
ધૂપ આપે, વારંવાર ધૂપ આપે,
ધૂપ અપાવે, વારંવાર ધૂપ અપાવે,
ધૂપ આપનારનું, વારંવાર ધૂપ આપનારનું, અનુમોદન કરે;

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. ११, सु. २९-३४

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स किमिणिहरणस्स पायच्छित्तसुत्तं—

५०४. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, पालु-किमियं वा, कुच्छि-किमियं वा, अंगुलीए निवेसिय निवेसिय, नीहरइ, नीहरंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं । —नि. उ. ११, सु. ३५

અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૦૪. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં, ગુદાનાં કૃમિઓને, અને કુક્ષિનાં કૃમિઓને, વાર વાર આંગળી નાંખી નાંખીને, કાઢે છે, કઢાવે છે અને કઢાવનારનું અનુમોદન કરે છે,

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

આરંભજન્ય કાર્યો કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૬

दगणालियाकरण पायच्छित्त सुत्तं—

५०५. जे भिक्खू दगवीणियं—
सयमेव करेइ, करंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । —नि. उ. २, सु. ११

सिक्कग-करण-पायच्छित्त सुत्तं—

५०६. जे भिक्खू सिक्कगं वा, सिक्कगणंतगं वा, सयमेव करेइ, करंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । —नि. उ. २, सु. १२

पदमग्गाइकरण पायच्छित्त सुत्तं—

५०७. जे भिक्खू पयमग्गं वा, संकमं वा, आलंबणं वा, सयमेव करेइ, करंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । —नि. उ. २. सु. १०

पयमग्गाइ णिम्माण करण पायच्छित्त सुत्तं—

५०८. जे भिक्खू पंयमग्गं वा, संकमं वा, अवलंबणं वा-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा कारेइ कारेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू दगवीणियं—
अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा कारेइ कारेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सिक्कगणंतगं वा—
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा कारेइ कारेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सोत्तियं वा, रज्जुयं वा, चिलिमिलिं वा—

પાણી વહેવાની નાળી નિર્માણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર:-

૫૦૫. જે ભિક્ષુ પાણી વહેવાની નાળીનું નિર્માણ, સ્વયં કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે; તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

શીકુ નિર્માણકરણ પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૦૬. જે ભિક્ષુ શીકું તથા શીકાની દોરીઓનું નિર્માણ, સ્વયં કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે; તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

પદમાર્ગાદિ નિર્માણકરણ પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૦૭. જે ભિક્ષુ પગદંડી, પુલ અથવા આલંબન (ઝૂલતા પુલ)નું.
સ્વયં નિર્માણ કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

પદમાર્ગાદિ નિર્માણ સંબંધી પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૦૮. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે, પગડંડી, પુલ અથવા અવલંબનનું, નિર્માણ કરાવે છે, કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે;

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે પાણી કાઢવાની નાળીનું, નિર્માણ કરાવે છે, કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે;

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે શીકુ, શીકાની દોરીઓનું, નિર્માણ કરાવે છે, કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે,

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે સૂતરની રસ્સી અથવા મચ્છરદાનીનું

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
कारेइ कारेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं । —नि. उ. १, सु. ११-१४

निर्माण કરાવે છે, કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે;

તેને માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન(પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

दंडाइ परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं—

दंडादि परिष्कार संबंधी प्रायश्चित्त :-

५०९. जे भिक्खू दंडगं वा, लट्ठियं वा, अवलेहणं वा, वेणुसूइयं वा, सयमेव परिघट्टेइ वा, संठवेइ वा, जमावेइ वा,
परिघट्टेंतं वा संठवेंतं वा जमावेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।
—नि. उ. २. सु. २६

५०९. જે ભિક્ષુ દંડો, લાઠી, અવલેહનિકા અથવા વાંસની સોયનું,
સ્વયં નિર્માણ કરે છે, આકાર સુધારે છે, વિષમને સમ કરે છે,
નિર્માણ કરાવે છે, આકાર સુધરાવે છે, વિષમને સમ કરાવે છે,
નિર્માણ કરનારનું, આકાર સુધારનારનું, વિષમને સમ કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

दारुदंडकरणाईणं पायच्छित्त सुत्ताइं—

दारुदंड करवा आदिनुं प्रायश्चित्त सूत्र :-

५१०. जे भिक्खू सचित्ताइं—१. दारू दंडाणि वा, २. वेणु-दंडाणि वा, ३. वेत्त-दंडाणि वा—
करेइ करंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सचित्ताइं—दारू-दंडाणि वा-जाव-वेत्त-दंडाणि वा
धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सचित्ताइं—दारू-दंडाणि वा-जाव वेत्त-दंडाणि वा
परिभुंजइ, परिभुंजंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सचित्ताइं—दारू-दंडाणि वा-जाव-वेत्त-दंडाणि वा करेइ, करंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सचित्ताइं—दारू-दंडाणि वा-जाव-वेत्त-दंडाणि वा धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू चित्ताइं—दारूदंडाणि वा-जाव-वेत्त-दंडाणि वा
परिभुंजइ, परिभुंजंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू विचित्ताइं—दारू-दंडाणि वा-जाव-वेत्त-दंडाणि वा करेइ, करंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू विचित्ताइं—दारू-दंडाणि वा-जाव-वेत्त-दंडाणि वा धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू विचित्ताइं—दारू-दंडाणि वा-जाव-वेत्त-दंडाणि वा
परिभुंजइ, परिभुंजंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । —नि. उ. ५, सु. २५-३३

५१०. જે ભિક્ષુ ૧ - સચિત્ત કાષ્ઠનો દંડો, ૨ - સચિત્ત વાંસનો દંડો અને ૩ - સચિત્ત નેતરનો દંડો, બનાવે છે, બનાવડાવે છે, બનાવનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ સચિત્ત કાષ્ઠનો દંડ યાવત્ સચિત્ત નેતરનો દંડ,
પકડીને રાખે છે, પકડીને રખાવે છે, પકડીને રાખનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ સચિત્ત કાષ્ઠનો દંડ યાવત્ સચિત્ત નેતરના દંડનો ઉપભોગ કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ કાષ્ઠના દંડને યાવત્ નેતરના દંડને, રંગે છે, રંગાવે છે, રંગનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ કાષ્ઠના દંડને, યાવત્ નેતરના દંડને, રંગ કરી પકડી રાખે છે, પકડી રાખનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ રંગ થયેલા કાષ્ઠના દંડનો યાવત્ નેતરના દંડનો, ઉપભોગ કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ કાષ્ઠના દંડને યાવત્ વાંસના દંડને, દ્વિરંગી કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ કાષ્ઠના દંડને યાવત્ નેતરનાં દંડને દ્વિરંગી કરીને પકડી રાખે છે, પકડી રખાવે છે, પકડી રાખનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ દ્વિરંગી કાષ્ઠનાં દંડનો યાવત્ દ્વિરંગી નેતરનાં દંડનો, ઉપભોગ કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સુઈયાઈણં ઉત્તરકરણ પાયચ્છિત્ત સુત્તાઈં—

૫૧૧. જે ભિક્ખૂ સુઈણ ઉત્તરકરણં—
સયમેવ કરેઇ, કરંતં વા સાઇજ્જઇ ।
જે ભિક્ખૂ પિપ્પલગસ્સ ઉત્તરકરણં—
સયમેવ કરેઇ, કરંતં વા સાઇજ્જઇ ।
જે ભિક્ખૂ નહચ્છેયણગસ્સ ઉત્તરકરણં—
સયમેવ કરેઇ, કરંતં વા સાઇજ્જઇ ।
જે ભિક્ખૂ કણ્ણસોહણગસ્સ ઉત્તરકરણં—
સયમેવ કરેઇ, કરંતં વા સાઇજ્જઇ ।
તં સેવમાણે આવજ્જઇ માસિયં પરિહારટ્ઠાણં
ઉગ્ઘાઇયં ।

—નિ. ઉ. ૨, સુ. ૧૪-૧૭

સોય આદિનાં પરિષ્કારનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૧૧. જે ભિક્ષુ સોયનું ઉત્તરકરણ (પરિષ્કાર-નિર્માણ,)
સ્વયં કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ કાતરનું ઉત્તરકરણ,
સ્વયં કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ નખ-છેદનનું ઉત્તરકરણ,
સ્વયં કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ કર્ણ-શોધનનું ઉત્તરકરણ,
સ્વયં કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

સુઈઆઈણં અણ્ણઉત્થિયાઇણા ઉત્તરકરણસ્સ પાય-
ચ્છિત્ત સુત્તાઈં—

૫૧૨. જે ભિક્ખૂ સુઈણ ઉત્તરકરણં—
અણ્ણઉત્થિએણ વા, ગારત્થિએણ વા,
કારેતિ, કારેંતં વા સાઇજ્જઇ ।
જે ભિક્ખૂ પિપ્પલગસ્સ ઉત્તરકરણં—
અણ્ણઉત્થિએણ વા, ગારત્થિએણ વા
કારેતિ, કારેંતં વા સાઇજ્જઇ ।
જે ભિક્ખૂ નહચ્છેયણગસ્સ ઉત્તરકરણં—
અણ્ણઉત્થિએણ વા, ગારત્થિએણ વા
કારેતિ, કારેંતં વા સાઇજ્જઇ ।
જે ભિક્ખૂ કણ્ણસોહણગસ્સ ઉત્તરકરણં—
અણ્ણઉત્થિએણ વા, ગારત્થિએણ વા
કારેતિ કારેંતં વા સાઇજ્જઇ ।
તં સેવમાણે આવજ્જઇ માસિયં પરિહારટ્ઠાણં
અણુગ્ઘાઇયં ।

—નિ. ઉ. ૧, સુ. ૧૫-૧૮

અન્યતીર્થિકાદિ દ્વારા સોય આદિનાં ઉત્તરકરણનું
પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૧૨. જે ભિક્ષુ સોયનાં ઉત્તરકરણ (પરિષ્કાર-નિર્માણ),
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થો પાસે
કરાવે છે, કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ કાતરનાં ઉત્તરકરણ,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે
કરાવે છે, કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ નખ છેદનકના ઉત્તરકરણ,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે
કરાવે છે, કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે,
જે ભિક્ષુ કર્ણશોધનકના ઉત્તરકરણ,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે
કરાવે છે, કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે;
તેને માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

સૂઈ આઈણં અણટ્ઠ જાયણા કરણસ્સ પાયચ્છિત્ત
સુત્તાઈં—

૫૧૩. જે ભિક્ખૂ અણટ્ઠાએ સૂઇ
જાએઇ જાયંતં વા સાઇજ્જઇ ।
જે ભિક્ખૂ અણટ્ઠાએ નહચ્છેયણગં—
જાએઇ જાયંતં વા સાઇજ્જઇ ।
જે ભિક્ખૂ અણટ્ઠાએ કણ્ણસોહણગં—
જાએઇ જાયંતં વા સાઇજ્જઇ ।
તં સેવમાણે આવજ્જઇ માસિયં પરિહારટ્ઠાણં
અણુગ્ઘાઇયં ।

નિ. ઉ. ૧, સુ. ૧૯-૨૨

પ્રયોજન વિના સોયાદિ યાચનાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રઃ-

૫૧૩. જે ભિક્ષુ પ્રયોજન વિના સોયની યાચના,
કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ પ્રયોજન વિના કાતરની યાચના,
કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ પ્રયોજન વિના નખ છેદનકની યાચના,
કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ પ્રયોજન વિના કર્ણશોધનકની યાચના,
કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
તેને માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सूई आईणं अविहि जायणा करणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं—

५१४. जे भिक्खू अविहीए सूइं—
जाएइ जायंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अविहीए पिप्पलगं—
जाएइ जायंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अविहीए नहच्छेयणगं—
जाएइ जायंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अविहीए कण्णसोहणगं—
जाएइ जायंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १, सु. २३-२६

અવિધિથી શોય આદિ યાચનાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૧૪. જે ભિક્ષુ અવિધિથી શોયની યાચના,
કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ અવિધિથી કાતરની યાચના,
કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ અવિધિથી નખછેદનકની યાચના,
કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ અવિધિથી કર્ણશોધનકની યાચના,
કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;
તેને માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सूई आईणं विपरीयपओगकरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं—

५१५. जे भिक्खू पाडिहारियं सूइं जाइत्ता—
वत्थं सिविस्सामि त्ति पायं सिव्वइ सिव्वंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू पाडिहारियं पिप्पलगं जाइत्ता—
वत्थं छिंदिस्सामि त्ति पायं छिंदइ, छिंदंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू पाडिहारियं नहच्छेयणगं जाइत्ता—
नहं छिंदिस्सामि त्ति सल्लुद्धकरणं करेइ, करंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू पाडिहारियं कण्णसोहणगं जाइत्ता—
कण्णमलं निहरिस्सामि त्ति दंतमलं वा, नहमलं वा नीहरइ नीहरंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. १. सु. २७-३०,

શોય આદિનાં વિપરીત પ્રયોગોનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૧૫. જે ભિક્ષુ પાડિહારિય-પ્રત્યર્પણીય શોયની યાચના કરી,
'વસ્ત્ર સીવીશ.' એવું કહ્યા બાદ પાત્ર
સીવે છે, સીવડાવે છે, સીવનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ પાડિહારિય કાતરની યાચના કરી,
'વસ્ત્ર કાપીશ' એવું કહ્યા બાદ પાત્ર
કાપે છે, કપાવે છે, કાપનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ પાડિહારિય નખછેદનકની યાચના કરી,
'નખ કાપીશ' એવું કહ્યા બાદ કાંટો,
કાઢે છે, કઢાવે છે, કાઢનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ પાડિહારિય કર્ણશોધનકની યાચના કરી,
'કાનનો મેલ કાઢીશ' એવું કહ્યા બાદ દાંતોનો
અથવા નખોનો મેલ કાઢે છે;
તેને માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सूई आईणं अण्णमण्णदाणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं—

५१६. जे भिक्खू अप्पणो एगस्स अट्ठाए सूइं जाइत्ता-
अण्णमण्णस्स अणुप्पदेइ अणुप्पदेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अप्पणो एगस्स अट्ठाए पिप्पलगं जाइत्ता—

अण्णमण्णस्स अणुप्पदेइ अणुप्पदेंतं वा साइज्जइ ।

શોય આદિ એકબીજાને પ્રદાન કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૧૬. જે ભિક્ષુ માત્ર પોતાના માટે 'શોય'ની યાચના,
કરે છે. (અને તે યાચના કરેલી શોય) બીજા બીજાને
આપે છે, અપાવે છે, આપનારનું અનુમોદન કરે છે;
જે ભિક્ષુ માત્ર પોતાના માટે 'કાતર'ની યાચના
કરે છે (અને તે યાચના કરેલી કાતર) બીજા બીજાને
આપે છે, અપાવે છે, આપનારનું અનુમોદન કરે છે;

જે ભિક્ષુ માત્ર પોતાના માટે 'નખછેદનક'ની યાચના
કરે છે(અને તે યાચના કરેલ નખછેદનક)બીજા બીજાને,
આપે છે, અપાવે છે, આપનારનું અનુમોદન કરે છે;

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खु अप्पणो एगस्स अट्ठाए कण्णसोहणगं जाइत्ता—

अण्णमण्णस्स अणुप्पदेइ, अणुप्पदंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. १. सु, ३१–३४,

જે ભિક્ષુ માત્ર પોતાના માટે 'કર્ણશોધનક'ની યાચના કરે છે (અને તે યાચના કરેલ કર્ણશોધનક) બીજા બીજાને,

આપે છે, અપાવે છે, આપનારનું અનુમોદન કરે છે;

તેને માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન(પ્રાયશ્ચિત્ત)

अण्णउत्थिएण गारत्थिएण गिहधूम-परिसाडण पायच्छित्तसुत्तं—

अन्यतीर्थिक अने गृहस्थ पासे गृहधूम साफ कराववानुं प्रायश्चित्त सूत्र :-

५१७. जे भिक्खू गिह–धूमे—
अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा,
परिसाडावेइ परिसाडावंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि, उ. १, सु. ५७

५१७. જે ભિક્ષુ ગૃહધૂમને
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે, સાફ કરાવે છે,
સાફ કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે;
તેને માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प्रथम महाव्रतनुं परिशिष्ट

५१८. [पुरिम-पच्छिमगाणं तित्थगराणं पंचजामस्स पणवीसं भावणाओ पण्णत्ताओ तं जहा[1]—

पढम महव्वयस्स पंच भावणाओ—

१. ईरियासमिई २. मणगुत्ती
३. वयगुत्ती ४. आलोइयपाणभोयणं
५. आदाण-भंड-मत्तणिक्खेवणासमिई ।

—सम. २५. सु. १

तस्स इमा पंच भावणाओ पढमस्स वयस्स होंति—पाणाइवायवेरमण-परिरक्खणट्ठयाए ।

पढमा भावणा—

पढमं ठाण-गमण-गुण-जोग-जुंजणजुगंतर-णिवाइयाए दिट्ठिए ईरियव्वं,

कीड-पयंग-तस-थावर-दयावरेण णिच्चं पुप्फ-फल-तय-पवाल-कंद-मूल-दग-मट्टिय-बीय-हरिय-परिवज्जिएण सम्मं ।

एवं खलु सव्वपाणा ण हीलियव्वा, ण णिंदियव्वा, ण गरहियव्वा, ण हिंसियव्वा, ण छिंदियव्वा, ण भिंदियव्वा, ण वहेयव्वा, ण भयं दुक्खं च किंचि लब्भा पावेउं,

एवं इरियासमिइ जोगेण भाविओ भवइ अंतरप्पा असबलमसंकिलिट्ठणिव्वणचरित्तभावणाए अहिंसए संजए सुसाहू ।

बिइया भावणा—

बिइयं च मणेण पावएणं पावगं अहम्मियं दारुणं णिस्संसं वह-बंध-परिकिलेस-बहुलं भय-मरण-परिकिलेस-संकिलिट्ठं, ण कयावि मणेण पावएणं पावगं किंचि वि झायव्वं ।

एवं मणसमिइजोगेण भाविओ भवइ अंतरप्पा असबलमसंकिलिट्ठणिव्वणचरित्तभावणाए संजए सुसाहू ।

५१८. [પહેલા અને છેલ્લા તીર્થંકરે પાંચ મહાવ્રતોની પચ્ચીસ ભાવનાઓ કહી છે. જેમ કે-

પ્રથમ મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ-

૧ ઇર્યા સમિતિ, ૨. મન ગુપ્તિ, ૩. વચન ગુપ્તિ ૪. આલોકિત-પાન-ભોજન ૫. આદાનભાંડ-માત્ર નિક્ષેપણા સમિતિ.

પાંચ મહાવ્રતોમાંથી પ્રથમ મહાવ્રતની આ પાંચ ભાવનાઓ પ્રાણાતિપાત વિરમણ અર્થાત્ અહિંસા મહાવ્રતની રક્ષા માટે છે.

પ્રથમ ભાવના :-

ઉઠતાં, ઉભા રહેતાં કે ચાલતા સ્વ-પરની પીડારહિત ગુણ-યોગને જોડનારી તથા યુગ પ્રમાણ ભૂમિનું અવલોકન કરી (અર્થાત્ લગભગ ચાર હાથ આગળની ભૂમિ પર દૃષ્ટિ રાખી) હંમેશા કીડા, પતંગ, ત્રસ, સ્થાવર જીવોની દયામાં તત્પર થઈ ફળ, ફૂલ, છાલ, પ્રવાલ-પાંદડાં-કુંપળ, કંદ-મૂળ, પાણી, માટી, બીજ તથા લીલું ઘાસ ઇત્યાદિને બચાવતાં સમ્યક્ પ્રકારે યતનાથી ચાલવું જોઇએ.

આ પ્રમાણે ચાલનાર સાધુએ ખરેખર જ કોઈ પણ પ્રાણીની હીલના-ઉપેક્ષા, નિંદા, હિંસા, છેદન, ભેદન કે પીડન ન કરવાં જોઇએ. ઉપર બતાવેલા જીવોને લેશ માત્ર પણ ભય કે દુઃખ ન પહોંચાડવું જોઇએ.

આ પ્રમાણે (આચરણથી) સાધુ ઇર્યાસમિતિમાં મન, વચન, કાયાની પ્રવૃત્તિથી સંલગ્ન બને છે. તથા શબલતાથી (મલિનતાથી) રહિત, સંક્લેશથી રહિત, અક્ષત (નિરતિચાર) ચારિત્રની ભાવનાથી યુક્ત, સંયમશીલ તથા અહિંસક સુસાધુ મોક્ષનો સાધક કહેવાય છે.

બીજી ભાવના :-

બીજી ભાવના મનઃસમિતિ છે, પાપમય, આધાકર્મી, ધર્મવિરોધી, દારુણ-ભયાનક, નૃશંસ-નિર્દયતાપૂર્ણ, વધ, બંધન અને ઘણા પરિક્લેશવાળા, ભય, મૃત્યુ અને ક્લેશથી સંક્લિષ્ટ-મલિન એવા પાપયુક્ત મનથી, લેશમાત્ર પણ વિચાર કરવો નહિ.

આ પ્રમાણે (આચરણથી) મનઃસમિતિની પ્રવૃત્તિથી અંતરાત્મા ભાવિત-વાસિત થાય છે. તથા નિર્મળ, સંક્લેશ રહિત, અખંડ (નિરતિચાર) ચારિત્રની ભાવનાથી યુક્ત સંયમશીલ તેમ જ અહિંસક સુસાધુ કહેવાય છે.

---

१. આ પાઠ સમવાયાંગનો છે—માટે એની સાથે પાંચ મહાવ્રતની પચ્ચીસ ભાવનાઓ કહી છે. અહીં પ્રત્યેક મહાવ્રતની પાંચ પાંચ ભાવનાઓ યથાસ્થાન આપવામાં આવી છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तइया भावणा—

तइयं च वईए पावियाए पावगं ण किंचि वि भासियव्वं ।

एवं वइ-समितिजोगेण भाविओ भवइ अंतरप्पा असबलमसंकिलिट्ठणिव्वण-चरित्त-भावणाए अहिंसए संजए सुसाहू ।

चउत्था भावणा—

चउत्थं आहारएसणाए सुद्धं उंछं गवेसियव्वं,

अण्णाए अकहिए अगढिए अदुट्ठे अदीणे अकलुणे अविसाई अपरितंतजोगी जयण-घडण-करण-चरिय-विणय-गुण-जोग-संपओगजुत्ते भिक्खू भिक्खेसणाए जुत्ते समुदाणेउण...

भिक्खायरियं उंछं घेत्तूण आगओ गुरुजणस्स पासं गमणागमणाइयारे पडिक्कमणपडिक्कंते आलोयणदायणं य दाउण गुरुजणस्स गुरुसंदिट्ठस्स वा जहोवएसं णिरइयारं च अप्पमत्तो पुणरवि अणेसणाए पयओ पडिक्कमित्ता ....

पसंते आसीणसुहणिसण्णे मुहुत्तमित्तं च झाणसुहजोगणाणसज्झायगोवियमणे धम्ममणे अविमणे सुहमणे अविग्गहमणे समाहियमणे सद्धासंवेगणिज्जरमणे पवयणवच्छलभावियमणे उट्ठिऊण य पहट्ठतुट्ठे जहारायणियं णिमंतइत्ता य साहवे भावओ य विइण्णे य गुरुजणेणं उपविट्ठे ....

ત્રીજી ભાવના :-

ત્રીજી ભાવના વચન સમિતિ છે, પાપયુક્ત વાણીથી જરા પણ સાવદ્ય વચનોનો ઉપયોગ કરે નહિ.

આ પ્રમાણે વાક્ સમિતિનાં (ભાષા સમિતિ) યોગથી યુક્ત અંતરાત્માવાળા, નિર્મળ, સંક્લેશ રહિત અને અખંડ ચારિત્રની ભાવનાવાળા અહિંસક સુસાધુ-મોક્ષના સાધક કહેવાય છે.

ચોથી ભાવના :-

ચોથી ભાવના નિર્દોષ આહાર લેવો તે છે. આહારની એષણાથી શુદ્ધ એષણા સંબંધી સર્વ દોષો રહિત, મધુકરી વૃત્તિથી-અનેક ઘરોથી ભિક્ષાની ગવેષણા કરવી જોઈએ.

ભિક્ષાની ગવેષણા કરતાં સાધુએ અજ્ઞાત રહેવું જોઈએ, અગૃદ્ધ-આસક્તિ રહિત, અદુષ્ટ-દ્વેષથી રહિત, અર્થાત્ ભિક્ષા ન દેનાર, અપર્યાપ્ત ભિક્ષા દેનાર અથવા નિરસ ભિક્ષા દેનાર દાતા પર દ્વેષ ન કરે; કરુણ-દયનીય દયાપાત્ર ન બને. અલાભની સ્થિતિમાં વિષાદ ન કરે; મન, વચન-કાયાની સંયમ પ્રવૃત્તિમાં નિરંતર અનુરક્ત રહે; પ્રાપ્ત સંયમયોગોની રક્ષા માટે યત્નશીલ તથા અપ્રાપ્ત સંયમયોગોની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્નવાન, વિનયનું આચરણ કરનાર તથા ક્ષમા આદિ ગુણોની પ્રવૃત્તિથી યુક્ત એવા ભિક્ષાચર્યામાં તત્પર ભિક્ષુક અનેક ઘરોમાં ભ્રમણ કરી થોડી થોડી ભિક્ષા ગ્રહણ કરે.

ભિક્ષા ગ્રહણ કરી પોતાના સ્થાન પર ગુરુજનની સમક્ષ, જતાં-આવતાં લાગેલા અતિચાર-દોષોનું પ્રતિક્રમણ કરે, લીધેલા આહાર-પાણીની આલોચના કરે, આહાર-પાણી ગુરુને બતાવે, ત્યારબાદ ગુરુજન દ્વારા નિર્દિષ્ટ કોઈ અગ્રગણ્ય સાધુના આદેશ અનુસાર સર્વ અતિચારો-દોષોની નિવૃત્તિ માટે ફરી પ્રતિક્રમણ (કાયોત્સર્ગ) કરે.

ત્યારબાદ શાંત ભાવથી સુખપૂર્વક સ્થિર થઈ, મુહૂર્ત સુધી ધર્મધ્યાન, ગુરુની સેવા ઇત્યાદિ શુભ યોગ, તત્ત્વચિંતન અથવા સ્વાધ્યાય દ્વારા પોતાના મનનું જોપન કરી, ચિત્ત સ્થિર કરી, શ્રુત-ચારિત્રરૂપ ધર્મમાં સંલગ્ન મનવાળો, ચિત્ત-શૂન્યતાથી રહિત, સંક્લેશથી રહિત, કલહ અથવા દુરાગ્રહથી રહિત મનવાળો, સમાધિયુક્ત મનવાળો, પોતાના ચિત્તને ઉપશમમાં સ્થાપિત કરવાવાળો, શ્રદ્ધા, સંવેગ-મોક્ષની અભિલાષા અને કર્મનિર્જરામાં ચિત્તને સંલગ્ન કરનારો, પ્રવચનમાં વત્સલતામય મનવાળો સાધુ પોતાના આસનેથી ઊઠે અને સંતુષ્ટ થઈ, રત્નાધિક (દીક્ષામાં નાના-મોટા) ક્રમાનુસાર અન્ય સાધુઓને આહાર માટે નિમંત્રિત કરે; લાવેલા આહારનું ગુરુજનો દ્વારા વિતરણ કરી આહાર મળતાં, યોગ્ય આસન પર બેસે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संपमज्जिऊण ससीसं कायं तहा करयलं, अमुच्छिए अगिद्धे अगढिए अगरहिए अणज्झोववण्णे अणाइले अलुद्धे अणत्तट्ठिए असुरसुरं अचवचवं अदुयमविलंबियं अपरिसाडियं आलोयभायणे जयं पयत्तेण ववगय-संजोग-मणिंगालं च विगयधूमं अक्खोवंजणाणुलेवण-भूयं संजमजायामायाणिमित्तं संजमभारवह-णट्ठयाए भुंजेज्जा, पाणधारणट्ठयाए संजएणं समियं ।

પછી મસ્તક સહિત શરીરને તથા હથેળીને યથાયોગ્ય પ્રમાર્જિત કરીને, પૂંજીને, આહારમાં અનાસક્ત થઈ, સ્વાદિષ્ટ ભોજનની લાલસાથી રહિત તથા રસોમાં અનુરાગ રહિત બની, દેનારની અથવા ભોજનની નિંદા કર્યા વિના, સરસ વસ્તુઓમાં આસક્ત બન્યા વિના, અકલુષિત ભાવપૂર્વક, લોલુપતાથી રહિત થઈ, પરમાર્થ બુદ્ધિનો ધારક સાધુ (આહાર કરતી વેળાએ) 'સુર-સુર' ધ્વનિ કરે નહિ, 'ચપડ, ચપડ' અવાજ કરે નહિ, વધારે ઝડપથી ખાય નહિ, વધારે ધીમેથી ખાય નહિ. આહારને ભૂમિ પર ન ઢોળતો, વિશાળ પ્રકાશયુક્ત પાત્રમાં (ભોજન કરે)

यतनापूर्वक, आदर पूर्वक એમ જ સંયોજનાદિ સંબંધી દોષોથી રહિત, અંગાર તથા ધૂમદોષરહિત, ગાડીની ધૂરીમાં તેલ સિંચન કરવા સમાન અથવા ઘા ઉપર મલમ લગાડવા સમાન માત્ર સંયમયાત્રાના નિર્વાહ માટે, સંયમનો ભાર વહન કરવા માટે, પ્રાણ ધારણ કરવા માટે, સાધુએ સમ્યક્ પ્રકારે યતના સહિત આહાર કરવો જોઈએ.

एवं आहारसमितिजोगेणं भाविओ भवति अन्तरप्पा असबलमसंकिलिट्ठ-निव्वण-चारित्त-भावणाए अहिंसए संजए सुसाहू ।

આ પ્રમાણે આહાર સમિતિમાં (એષણા સમિતિમાં) યોગ્ય પ્રવૃત્તિનાં યોગથી અંતરાત્માને ભાવિત કરનારો સાધુ, નિર્મળ સંક્લેશ રહિત તથા ચારિત્રની ભાવનાવાળો અહિંસક સુસાધુ મોક્ષનો સાધક કહેવાય છે.

पंचमी भावणा—

पंचमं आयाणणिक्खेवणसमिती—पीढ-फलग-सिज्जा संथारग-वत्थ-पत्त-कंबल-दंडग-रयहरण-चोल-पट्टग-मुहपोत्तिय-पायपुंछणाई एयं पि संज-मस्स उववूहणट्ठयाए वायातव-दंसमसग-सीय-परिरक्खणट्ठयाए उवगरणं रागदोसरहियं परिहरियव्वं संजमेणं णिच्चं पडिलेहण पप्फो-डण-पमज्जणयाए अहो य राओ य अप्पमत्तेण होइ सययं णिक्खियव्वं च गिण्हियव्वं च भायणभंडोवहिउवगरणं ।

પાંચમી ભાવના :-

પાંચમી ભાવના આદાન-નિક્ષેપણ સમિતિ છે. તેનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે: સંયમના ઉપકરણ, પાટ, બાજોઠ, પાથરણું, આસન, ચોકી, ઘાસનું બિછાનું, વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, લાકડી, રજોહરણ, ચોલપટ્ટક, મુખ વસ્ત્રિકા, પાદપ્રોંછન (પગ લૂંછવાનો વસ્ત્ર ખંડ,) ઇત્યાદી ઉપકરણો સંયમની રક્ષા માટેનાં છે. તેથી તેમને હવા, તડકો, ડાંસ, મચ્છર અને ઠંડી ઇત્યાદિથી શરીર સુરક્ષા માટે રાગ-દ્વેષ રહિત થઈને, ધારણ-ગ્રહણ કરવાં જોઈએ. સાધુ હંમેશા એ ઉપકરણોનું પ્રતિલેખન, પ્રસ્ફોટના-ઝાટકવામાં અને પ્રમાર્જન કરવામાં દિવસે અને રાત્રે હંમેશા અપ્રમત્ત રહે. તેમજ વસ્ત્ર, પાત્ર, કે અન્ય ઉપધિને યતનાપૂર્વક રાખે અને ઉપાડે.

एवं आयाणभंडणिक्खेवणासमिइजोगेण भाविओ भवइ अन्तरप्पा असबलमसंकिलिट्ठ-णिव्वणचरित्तभावणाए अहिंसए संजए सुसाहू ।

આ પ્રમાણે આદાન-નિક્ષેપણ સમિતિના યોગથી ભાવિત બનેલ અંતરાત્મા વાળો સાધુ નિર્મળ, અશબલ, અસંક્લિષ્ટ તથા અખંડ (નિરતિચાર) ચારિત્રની ભાવનાથી યુક્ત અહિંસક, સંયમશીલ સુસાધુ બને છે. અથવા એવો જ સંયમશીલ સુસાધુ કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उवसंहारो—

५१९. एवमिणं संवरस्स दारं सम्मं संवरियं होइ सुप्पणिहियं ।
इमेहिं पंचहिं पि कारणेहिं मण-वयण-काय परिरक्खिएहिं णिच्चं आमरणंतं च एस जोगो णेयव्वो धिइमया मइमया अणासवो अकलुसो अच्छिद्दो अपरिस्सावी असंकिलिट्ठो सुद्धो सव्वजिणमणुण्णाओ ।
एवं पढमं संवरदारं फासियं पालियं सोहियं तीरियं किट्टियं आराहियं आणाए अणुपालियं भवइ ।
एवं णायमुणिणा भावया पण्णवियं पसिद्धं सिद्धं सिद्धवर-सासणमिणं आघवियं सुदेसियं पसत्थं ।

—पण्ह. सु. २, अ. १, सु. १२-१४

सत्त-सत्तविहे आरम्भे, सारम्भे, समारम्भे—

५२०. सत्तविहे आरम्भे पण्णत्ते, तं जहा—
१. पुढवीकाइय आरम्भे,
२. आउकाइय आरम्भे,
३. तेउकाइय आरम्भे,
४. वाउकाइय आरम्भे,
५, वणस्सइकाइय आरम्भे,
६. तसकाइय आरम्भे,
७. अजीवकाइय आरम्भे ।
सत्तविहे सारम्भे पण्णत्ते, तं जहा-पुढविकाइयसारम्भे-जाव-अजीवकाइयसारम्भे ।
सत्तविहे समारम्भे पण्णत्ते, तं जहा—पुढविकाइयसमारम्भे-जाव-अजीवकाइयसमारम्भे ।
ठाणं. अ. ७, सु. ५७१ (३, ५-६)

सत्त, सत्तविहे अणारम्भे, असारंभे, असमारंभे य-

५२१. सत्त सत्तविहे अणारंभे पण्णत्ते, तं जहा—
१. पुढविकाइयअणारंभे,
२. आउकाइयअणारम्भे,
३. तेउकाइयअणारम्भे,
४ वाउकाइयअणारम्भे,
५. वणस्सइकाइयअणारम्भे,
६. तसकाइयअणारम्भे,
७. अजीवकाइयअणारम्भे,
सत्तविहे असारंभे पण्णत्ते, तं जहा—पुढविकाइयअसारंभे-जाव-अजीवकाइयअसारंभे ।
सत्तविहे असमारंभे पज्णत्ते, तं जहा—पुढविकाइयअसमारंभे-जाव-अजीवकाइय असमारंभे ।
ठाण. अ. ७, सु. ५७१.

ઉપસંહાર :-

૫૨૯. આ પ્રમાણે મન, વચન અને કાયાથી સુરક્ષિત આ પાંચ ભાવનાઓના ઉપાયોથી આ અહિંસારૂપ સંવર દ્વારનું સ્વસ્થચિત્તો બુદ્ધિમાન પુરુષોએ હંમેશા જીવનપર્યન્ત સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરવું જોઈએ. તે અનાશ્રવ છે અર્થાત્ નવા કર્મોના આશ્રવને રોકનારું છે, દીનતારહિત, કલુષ-મલીનતા રહિત અને અચ્છિદ્રરૂપ છે. અપરિશ્રાવી—કર્મરૂપી પાણીનાં આવાગમનનો અવરોધ કરનારું છે, માનસિક સંક્લેશથી રહિત શુદ્ધ છે, તથા સર્વ તીર્થંકરો દ્વારા અનુજ્ઞાત છે.

ઉપર પ્રમાણે પ્રથમ સંવર દ્વાર પુષ્ટ થાય છે, પાલિત થાય છે, શોધિત થાય છે, અતિચારોથી રહિત બનેછે, તીર્ણ- પૂર્ણરૂપથી જીવનમાં પાલિત થાય છે, કીર્તિત, આરાધિત અને આજ્ઞા અનુસાર ઉપદિષ્ટ કરાયેલ બને છે, ત્રણ કરણ, ત્રણ યોગોથી સારી રીતે તેનું આચરણ થાય છે, જિનેન્દ્ર ભગવાનની આજ્ઞા અનુસાર પાલન થાય છે. જ્ઞાત મુનિ ભગવાન મહાવીરે એ [સંવર દ્વાર] પ્રજ્ઞાપિત કર્યું છે તેમજ પ્રરૂપિત કર્યું છે. સિદ્ધવર શાસન દ્વારા પ્રસિદ્ધ છે, સિદ્ધ છે, શ્રેષ્ઠ છે, સમ્યક્ પ્રકારે ઉપદેશથી ભરેલ મંગલમય છે.

આરંભ-સારંભ-સમારંભનાં સાત પ્રકાર :-

૫૨૦. આરંભ સાત પ્રકારનાં કહ્યા છે. જેમ કે-
૧. પૃથ્વીકાયિક -આરંભ
૨. અપ્કાયિક - આરંભ.
૩. તેજસ્કાયિક - આરંભ,
૪. વાયુકાયિક - આરંભ,
૫. વનસ્પતિકાયિક - આરંભ,
૬. ત્રસકાયિક - આરંભ,
૭. અજીવકાય - આરંભ.
સારંભ સાત પ્રકારનાં કહ્યા છે. જેમ...
પૃથ્વીકાય - સારંભ યાવત્ અજીવકાય-સારંભ.
સમારંભ સાત પ્રકારનાં કહ્યાં છે. જેમ...
પૃથ્વીકાય - સમારંભ યાવત્ અજીવકાય-સમારંભ.

અનારંભ, અસારંભ અને અસમારંભનાં સાત પ્રકાર :-

૫૨૧. અનારંભ સાત પ્રકારનાં કહ્યાં છે. જેમ...
(૧) પૃથ્વીકાયિક - અનારંભ,
(૨) અપ્કાયિક - અનારંભ,
(૩) તેજસ્કાયિક - અનારંભ
(૪) વાયુકાયિક - અનારંભ,
(૫) વનસ્પતિકાયિક - અનારંભ,
(૬) ત્રસકાયિક - અનારંભ,
(૭) અજીવકાયિક - અનારંભ,

અસારંભ સાત પ્રકારનાં કહ્યાં છે, જેમ કે પૃથ્વીકાયિક અસારંભ યાવત્ અજીવકાયિક-અસારંભ.

અસમારંભ સાત પ્રકારનાં કહ્યાં છે, જેમ કે પૃથ્વીકાયિક અસમારંભ યાવત્ અજીવકાયિક અસમારંભ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અટ્ઠસુહુમજીવાણ હિંસા ણિસેહો—

૫૨૨. અટ્ઠ સુહુમાઇં પેહાએ, જાઇં જાણિત્તુ સંજએ ।
દયાહિગારી ભૂએસુ, આસ ચિટ્ઠ સએહિ વા ॥

આઠ સૂક્ષ્મ જીવોની હિંસાનો નિષેધ :-

૫૨૨. પ્રત્યેક જીવ પ્રત્યે દયા ધરાવનાર સંયમી ભિક્ષુ આગળ કહેવાતા આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મ જીવોને વિવેકપૂર્વક સમજી તથા તેમને જોઈને પછી જ બેસે, ઊભો રહે, અથવા સૂએ, જેથી તેમની હિંસાથી બચી શકે.

૫૦-કયરાઇં અટ્ઠ સુહુમાઇં, જાઇં પુચ્છેજ્જ સંજએ ।
ઇમાઇં તાઇં મેહાવી, આઇક્ખેજ્જ વિયક્ખણો ॥

પ્ર. તે આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મ જીવો કયા છે? એમ જ્યારે સંયમી સાધુઓ પ્રશ્ન કરે ત્યારે વિચક્ષણ અને મેધાવી ગુરુ આ પ્રમાણે ઉત્તર આપે.

ઉ૦—૧ સિણેહં ૨ પુપ્ફસુહુમં ચ, ૩-૪ પાણુત્તિંગં
તહેવ ય । ૫ પણગં ૬ બીયં ૭ હરિયં ચ,
૮ અંડસુહુમં ચ અટ્ઠમં ॥[1]

ઉ. ૧ - સ્નેહસૂક્ષ્મ, ૨ - પુષ્પસૂક્ષ્મ, ૩ - પ્રાણી-સૂક્ષ્મ, ૪ - કીડીયારાસૂક્ષ્મ, ૫ - પનકસૂક્ષ્મ, ૬ - બીજસૂક્ષ્મ, ૭ - હરિતસૂક્ષ્મ અને ૮ - અંડસૂક્ષ્મ.

એવમેયાણિ જાણિત્તા, સવ્વભાવેણ સંજએ ।
અપ્પમત્તો જએ નિચ્ચં, સવ્વિંદિયસમાહિએ ॥
દસ. અ. ૮, ગા. ૧૩-૧૬

બધી ઇન્દ્રિયોને નિયંત્રણમાં રાખનાર સંયમી સંત ઉપરનાં આઠેય સૂક્ષ્મ પ્રાણીઓને જાણીને તે ન હણાઈ જાય તેમ સર્વ પ્રકારે અપ્રમત્ત ભાવથી ઉપયોગપૂર્વક વર્તે.

પઢમં પાણસુહુમં—

પ્રથમ પ્રાણ સૂક્ષ્મ :-

૫૨૩ પ૦—સે કિં તં પાણસુહુમે ?

૫૨૩. પ્ર. ભંતે! સૂક્ષ્મ - પ્રાણી કોને કહેવાય?

ઉ૦ પાણસુહુમે પંચવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા-
૧. કિણ્હે, ૨. નીલે, ૩. લોહિએ, ૪. હાલિદ્દે,
૫. સુક્કિલ્લે ।
અત્થિ કુંથુ અણુદ્ધરી નામં જા ઠિયા અચ-
લમાણા છઉમત્થાણ નિગ્ગંથાણ વા, નિગ્ગંથીણં
નો ચક્ખુફાસં હવ્વમાગચ્છઇ ।
જા અટ્ઠિયા ચલમાણા છઉમત્થાણ નિગ્ગંથાણ
વા, નિગ્ગંથીણ વા ચક્ખુફાસં હવ્વમાગચ્છઇ ।
જા છઉમત્થેણ નિગ્ગંથિણ વા અભિક્ખણં
અભિક્ખણં જાણિયવ્વા પડિલેહિયવ્વા હવઇ ।
સે તં પાણસુહુમે ।
દસા. દ. ૮, સુ. ૫૧.

ઉ. પ્રાણી - સૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારના કહ્યાં છે. જેમ-
૧ - કૃષ્ણ વર્ણવાળા, ૨ - લીલા વર્ણવાળા,
૩ - લાલ વર્ણવાળા, ૪ - પીળા વર્ણવાળા,
૫ - સફેદ વર્ણવાળા સૂક્ષ્મ કંથવા (પૃથ્વી પર ચાલનારા બે ઇન્દ્રિયાદિ સૂક્ષ્મ પ્રાણી) જે સ્થિર હોય, ચાલતાં ન હોય ત્યારે છદ્મસ્થ નિર્ગ્રન્થ - નિર્ગ્રન્થીઓને શીઘ્ર દૃષ્ટિગોચર થતા નથી.
સૂક્ષ્મ કંથવા જે અસ્થિર હોય, ચાલતા હોય તો, છદ્મસ્થ નિર્ગ્રન્થ - નિર્ગ્રન્થીઓને શીઘ્ર દૃષ્ટિ-ગોચર થઈ જાય છે.
એ સૂક્ષ્મ - પ્રાણી છદ્મસ્થ નિર્ગ્રન્થ - નિર્ગ્રન્થીઓને વારંવાર જાણવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય, અને પ્રતિ-લેખન કરવા યોગ્ય છે.
પ્રાણી સૂક્ષ્મ - વર્ણન સમાપ્ત

બીયં પણગસુહુમણં—

બીજું પનક સૂક્ષ્મ :-

૫૨૪. પ૦—સે કિં તં પણગસુહુમે ?
ઉ૦—પણગસુહુમે પંચવિહે પણ્ણત્તે, તં જહા—
૧. કિણ્હે, ૨. નીલે ૩. લોહિએ,
૪. હાલિદ્દે, ૫ સુક્કિલ્લે ।

૫૨૪. પ્ર. ભંતે! પનક સૂક્ષ્મ કોને કહેવાય?
ઉ. પનક - સૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યાં છે. જેમ...
૧ - કૃષ્ણ પનક, ૨ - લીલી પનક, ૩ - લાલ પનક,
૪ - પીળી પનક, ૫ સફેદ પનક,

---

૧. (ક) બાસાસાસં પજ્જોસવિયાણં ઇવ ખલુ નિગ્ગંથાણ વા, નિગ્ગંથીણ વા ઇમાઇં અટ્ઠ સુહુમાઇં જાઇં છઉમત્થેણં નિગ્ગંથેણ વા નિગ્ગંથીએ વા અભિક્ખણં અભિક્ખણં જાણિયવ્વાઇં પાસિયવ્વાઇં પડિલેહિયવ્વાઇં ભવંતિ, તં જહા—
૧. પાણસુહુમં, ૨. પણગસુહુમં, ૩. બીઅસુહુમં ૪. હરિયસુહુમં,
૫. પુપ્ફસુહુમં, ૬. અંડસુહુમં, ૭. લેણસુહુમં, ૮. સિણેહસુહુમં । —દસા.દ. ૮, સુ.૫૦

(ખ) આ ગાથામાં "ઉત્તિંગસુહુમ" છે અને ઠાણં અ. ૮ સૂ. ૧૬ માં 'લેણસુહુમ" છે. આ માત્ર શબ્દ ભેદ છે. બન્નેનો અર્થ સમાન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अत्थि पणगसुहुमे तद्दव्वसमाणवण्णे नाम पण्णत्ते ।

जे छउमत्थेण निग्गंथेण वा, निग्गंथीए वा अभिक्खणं अभिक्खणं जाणियव्वे पासियव्वे पडिलेहियव्वे भवइ ।

से तं पणगसुहुमे ।

दसा. द. ८, सु. ५२

વરસાદ થયા બાદ ભૂમિ, કાષ્ઠ, વસ્ત્ર જે વર્ણનાં હોય છે, તેના પર તેના વર્ણવાળી ફૂગ થાય છે. આથી તેમાં તેવા જ વર્ણવાળા જીવો ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પનક - સૂક્ષ્મ છદ્મસ્થ નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓએ વારંવાર જાણવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય અને પ્રતિલેખન કરવા યોગ્ય છે.

પનક સૂક્ષ્મ - વર્ણન સમાપ્ત.

तईयं बीयसुहुमं—

ત્રીજું બીજ સૂક્ષ્મ :-

५२५. ६०—से किं तं बीअसुहुमे ?

उ०—बीअसुहुमे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. किण्हे २. नीले, ३. लोहिए ४. हालिद्दे, ४. सुक्किकल्ले ।

अत्थि बीअसुहुमे कण्णिया समाणवण्ण नामं पण्णत्ते ।

जे छउमत्थेण निग्गंथेण वा, निग्गंथीए वा अभिक्खणं अभिक्खणं जाणियव्वे पासियव्वे पडिलेहियव्वे भवइ ।

से तं बीअसुहुमं दसा. द. ८, सु. ५३

५२५. प्र. भंते ! बीज सूक्ष्म कोने कहेवाय ?

उ. बीज - सूक्ष्म पांच प्रकारनां कह्यां छे. जेम-

१ - कृष्ण बीज सूक्ष्म, २ - लीला बीज सूक्ष्म, ३ - लाल बीज सूक्ष्म, ४ - पीळा बीज सूक्ष्म, ५ - सफेद बीज सूक्ष्म.

वर्षाकाळमां शालि आदि धान्योमां समान वर्णवाळा सूक्ष्म जीवो उत्पन्न थाय छे. ते बीज-सूक्ष्म कहेवाय छे.

आ सूक्ष्म बीज छद्मस्थ निर्ग्रन्थ - निर्ग्रन्थीओने वारंवार जाणवा योग्य, जोवा योग्य अने प्रतिलेखन करवा योग्य छे.

बीज सूक्ष्म - वर्णन समाप्त.

चउत्थं हरियसुहुमं—

ચોથું હરિત - સૂક્ષ્મ :-

५२६. प०—से किं तं हरियसुहुमे ?

उ०—हरियसुहुमे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. किण्हे, २. नीले, ३. लोहिए, ४. हालिद्दे ५. सुक्किकल्ले ।

अत्थि हरियसुहुमे पुढवीसमाणवण्णए नामं पण्णत्ते ।

जे छउमत्थेण निग्गंथेण वा, निग्गंथीए वा अभिक्खणं अभिक्खणं जाणियव्वे पासियव्वे पडिलेहियव्वे भवइ।

से तं हरियसुहुमे । -दसा. द. ८, सु. ५४

५२६. प्र. भंते ! हरित - सूक्ष्म कोने कहेवाय ?

उ. हरित - सूक्ष्म पांच प्रकारनां कह्यां छे. जेम-

१. कृष्ण हरितसूक्ष्म, २. लीला हरितसूक्ष्म, ३. लाल हरितसूक्ष्म, ४. पीळां हरितसूक्ष्म. ५. सफेद हरित-सूक्ष्म,

आ हरित - सूक्ष्म लीला पांदडां पर पृथ्वीना समान वर्णवाळा होय छे.

आ हरित - छद्मस्थ निर्ग्रन्थ - निर्ग्रन्थीओओ वारंवार जाणवा योग्य, अने प्रतिलेखन करवा योग्य छे.

हरित सूक्ष्म - वर्णन समाप्त.

पंचमं पुप्फसुहुमं—

પાંચમું પુષ્પ સૂક્ષ્મ :-

५२७ प०—से किं तं पुप्फसुहुमे ?

उ०—पुप्फसुहुमे पंचविहे पण्णत्ते तं जहा-

१. किण्हे, २. नीले, ३. लोहिए, ४. हालिद्दे ५. सुक्किकल्ले ।

अत्थि पुप्फसुहुमे रुक्खसमाणवण्णे नामं पण्णत्ते।

जे छउमत्थेण निग्गंथेण वा, निग्गंथीए वा अभिक्खणं अभिक्खणं जाणियव्वे पासियव्वे पडिलेहियव्वे भवइ ।

से तं पुप्फसुहुमे । -दसा- द. ८, सु. ५५

५२७. प्र. भंते ! पुष्प सूक्ष्म कोने कहेवाय ?

उ. पुष्प - सूक्ष्म पांच प्रकारनां कह्यां छे. जेम-

१. कृष्ण पुष्प सूक्ष्म, २. लीला पुष्प सूक्ष्म, ३. लाल पुष्प सूक्ष्म, ४. पीळा पुष्प सूक्ष्म, ५. सफेद पुष्प सूक्ष्म.

आ पुष्प सूक्ष्म वृक्षना समान वर्णवाळा होय छे.

आ पुष्प सूक्ष्म - छद्मस्थ निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थीओओ वारंवार जाणवा योग्य, जोवा योग्य अने प्रतिलेखन करवा योग्य छे.

पुष्प सूक्ष्म वर्णन समाप्त

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

छट्ठं अंडसुहुमं—

५२८. प०—से किं तं अंडसुहुमे ?

उ०—अंडसुहुमे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. उद्दसंडे,
२. उक्कलियंडे,
३. पिपीलिअंडे,
४. हलिअंडे,
५. हल्लोहलिअंडे ।

जे छउमत्थेण निग्गंथेण वा, निग्गंथीए वा अभिक्खणं अभिक्खणं जाणियव्वे पासियव्वे पडिलेहियव्वे भवइ ।

से तं अंडसुहुमे । —दसा. ८, सु. ५६

છઠ્ઠું અંડ સૂક્ષ્મ :-

૫૨૮. ભંતે ! અંડ સૂક્ષ્મ કોને કહેવાય ?

ઉ. અંડ સૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યાં છે. જેમકે-

૧. ઉદ્દશાન્ડ - મધમાખી, માંકડ આદિનાં ઇંડા,
૨. ઉત્કલિકાન્ડ - કરોળિયા આદિનાં ઇંડા,
૩. પિપીલિકાન્ડ - કીડી, મંકોડા આદિનાં ઇંડા,
૪. હલિકાન્ડ - ગરોળી આદિનાં ઇંડા,
૫. હલોહલિકાન્ડ - કાચંડા આદિનાં ઇંડા.

આ સૂક્ષ્મ અંડ છદ્મસ્થ નિર્ગ્રન્થ - નિર્ગ્રન્થી-ઓએ વારંવાર જાણવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય અને પ્રતિલેખન કરવા યોગ્ય છે.

सत्तमं लयणसुहुमं-

५२९. प०—से किं तं लेणसुहुमे ?

उ०—लेणसुहुमे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. उत्तिंगलेणे,
१. भिगुलेणे,
३. उज्जुए,
३. तालमूलए,
५. संबुक्कावट्टे नामं पंचमे ।

जे छउमत्थेण निग्गंथेण वा, निग्गंथीए वा अभिक्खणं अभिक्खणं जाणियव्वे पासियव्वे पडिलेहियव्वे भवइ ।

से तं लेणसुहुमे । द. सा. द. ८ सु. ५४

સાતમું લયન સૂક્ષ્મ -

૫૨૯. પ્ર. ભંતે ! લયન સૂક્ષ્મ કોને કહેવાય ?

ઉ. લયન સૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યાં છે. જેમકે-

૧. ઉત્તિંગ લયન - ભૂમિમાં ગોળાકાર ખાડા બનાવીને રહેનારા જીવ.
૨. ભૃગુલયન - કાદવવાળી ભૂમિ પર જામી ગયેલા પોપડાની નીચે રહેનારા જીવ.
૩. ઋજુક લયન - દરોમાં રહેનારા જીવ.
૪. તાલમૂલમક લયન - તાડનાં મૂળ જેવી આકૃતિ-વાળા ઉપરથી સાંકડાં, અંદરથી પહોળા દરોમાં રહેનારા જીવ.
૫. શમ્બૂકાવર્ત લયન - શંખના સમાન ઘરોમાં રહેનારા જીવ.

આ લયન-સૂક્ષ્મ છદ્મસ્થ નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થી-ઓએ વારંવાર જાણવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય અને પ્રતિલેખન કરવા યોગ્ય છે.

લયન સૂક્ષ્મ વર્ણન સમાપ્ત.

अट्ठमं सिणेह सुहुमं—

५३०. प०—से किं तं सिणेह-सुहुमे ?

उ०—सिणेह-सुहुमे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. उस्सा,
२. हिमए,
३. महिया,
४. करए,
५. हरतणुए ।

जे छउमत्थेण निग्गंथेण वा, निग्गंथीए वा, अभिक्खणं अभिक्खणं जाणियव्वे पासियव्वे पडिलेहियव्वे भवइ ।

से तं सिणेह-सुहुमे । द.सा. द. ८, सु. ५८

આઠમું સ્નેહ સૂક્ષ્મ: -

૫૩૦. પ્ર. ભંતે ! સ્નેહ સૂક્ષ્મ કોને કહેવાય ?

ઉ. સ્નેહ - સૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યાં છે. જેમ-

૧. ઓસ સૂક્ષ્મ - ઓસ બિન્દુઓમાંનાં જીવ,
૨. હિમ સૂક્ષ્મ - બરફનાં જીવ.
૩. મહિકા સૂક્ષ્મ - ઝાકળ, ધૂમ્મસ આદિનાં જીવ.
૪. કરક સૂક્ષ્મ - કરા આદિનાં જીવ.
૫. હરિત - તૃણ - સૂક્ષ્મ - લીલા ઘાસ પર રહેનાર જીવ.

આ સ્નેહ સૂક્ષ્મ છદ્મસ્થ નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થી-ઓને વારંવાર જાણવા જોવા યોગ્ય અને પ્રતિલેખન કરવા યોગ્ય છે.

સ્નેહ સૂક્ષ્મ વર્ણન સમાપ્ત

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पंचेंदियघायका दसविहं असंजमं कुव्वंति—

५३१. पंचिंदिया णं जीवा समारभमाणस्स दसविहे असंजमे कज्जति, तं जहा—

१. सोतामयाओ सोक्खातो ववरोवेत्ता भवति।
२. सोतामएणं दुक्खेणं संजोगेत्ता भवति।
३. चक्खुमयाओ सोक्खातो ववरोवेत्ता भवति।
४. चक्खुमएणं दुक्खेणं संजोगेत्ता भवति।
५. घाणमयाओ सोक्खातो ववरोवेत्ता भवति।
६. घाणमएणं दुक्खेणं संजोगेत्ता भवति।
७. जिब्भामयाओ सोक्खातो ववरोवेत्ता भवति।
८. जिब्भामएणं दुक्खेणं संजोगेत्ता भवति।
९. फासमयाओ सोक्खातो ववरोवेत्ता भवति।
१०. फासमएणं दुक्खेणं संजोगेत्ता भवति।[1]

—ठाणं. अ. १०, सु. ७१५(२)

પંચેન્દ્રિય જીવોના ઘાતકો દશ પ્રકારનો અસંયમ કરે છે.

૫૩૧. પંચેન્દ્રિય જીવોનો ઘાત કરનારાઓ વડે દશ પ્રકારનો અસંયમ થાય છે, જેમ કે-

૧. શ્રોત્રેન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ કરવાથી,
૨. શ્રોત્રેન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ કરવાથી,
૩. ચક્ષુઇન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ કરવાથી,
૪. ચક્ષુઇન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ કરવાથી,
૫. ઘ્રાણેન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ કરવાથી,
૬. ઘ્રાણેન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ કરવાથી,
૭. રસનેન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ કરવાથી,
૮. રસનેન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ કરવાથી,
૯. સ્પર્શેન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ કરવાથી.
૧૦. સ્પર્શેન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ કરવાથી,

दसविहे असंजमे—

५३२. दसविधे असंजमे पण्णत्ते, तं जहा—

१. पुढविकाइय असंजमे
२. आउकाइय असंजमे,
३. तेउकाइम असंजमे,
४. वाउकाइय असंजमे,
५. वणस्सतिकाइयअसंजमे,
६. बेइंदियअसंजमे,
७. तेइंदियअसंजमे,
८. चउरिंदियअसंजमे,
९. पंचिंदियअसंजमे,
१०. अजीवकायअसंजमे।[2]

ठाणं. अ. १०, सु. ७०९ (२)

દસ પ્રકારનો અસંયમ :

૫૩૨. અસંયમ દસ પ્રકારનો છે, જેમ કે-

૧. પૃથ્વીકાયિક અસંયમ,
૨. અપ્કાયિક અસંયમ,
૩. તેજસ્કાયિક અસંયમ,
૪. વાયુકાયિક અસંયમ,
૫ વનસ્પતિકાયિક અસંયમ,
૬. બેઇન્દ્રિય અસંયમ,
૭. તેઇન્દ્રિય અસંયમ,
૮. ચઉરિન્દ્રિય અસંયમ,
૯. પંચેન્દ્રિય અસંયમ,
૧૦. અજીવકાય અસંયમ.

पंचिंदिय अघायका दसविहं संजमं कुव्वंति—

५३३. पंचिंदिया णं जीवा असमारभमाणस्स दसविधे संजमे कज्जति, तं जहा—

१. सोतामयाओ सोक्खाओ अववरोवेत्ता भवति।
२. सोतामएणं दुक्खेणं असंजोगेत्ता भवति।
३. चक्खुमयाओ सोक्खाओ अववरोवेत्ता भवति।
४. चक्खुमएणं दुक्खेणं असंजोगेत्ता भवति।

પંચેન્દ્રિય જીવોનો ઘાત ન કરનાર દશપ્રકારનો સંયમ કરે છે-

૫૩૩. પંચેન્દ્રિય જીવોનો ઘાત ન કરનારને દસ પ્રકારનો સંયમ થાયછે. જેમ-કે,

૧. શ્રોત્રેન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ ન કરવાથી,
૨. શ્રોત્રેન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ ન કરવાથી,
૩. ચક્ષુઇન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ ન કરવાથી.
૪. ચક્ષુન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ ન કરવાથી,

---

१ चउरिंदिया णं जीवा समारभमाणस्स अट्ठविहे असंजमे कज्जति तं जहा—
१ चक्खुमयाओ सोक्खाओ ववरोवेत्ता भवइ, २ चक्खुमएणं दुक्खेणं संजोगेत्ता भवइ,
एवं जाव—
७ फासमयाओ सोक्खाओ ववरोवेत्ता भवइ, ८ फासमएणं दुक्खेण संजोगेत्ता भवइ। —ठाणं, अ. ८ सु.६१५

२ सत्तविहे असंजमे पण्णत्ते, तं जहा—पुढविकाइय असंजमे जाव तसकाइय असंजमे अजीवकाय असंयमे। —ठाण. अ.७,सु.५७१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५. घाणमयाओ सोक्खाओ अवयरोवेत्ता भवति।
६. घाणामएणं दुक्खेणं असंजोगेत्ता भवति।
७. जिब्भामयाओ सोक्खाओ अवयरोवेत्ता भवति।
८. जिब्भामएणं दुक्खेणं असंजोगेत्ता भवति।
९. फासमयाओ सोक्खाओ अवयरोवेत्ता भवति।
१०. फासामएणं दुक्खेणं असंजोगेत्ता भवति।[1]
—ठाणं अ. १०, सु. ७१५ (१)

५. ઘ્રાણેન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ ન કરવાથી,
૬. ઘ્રાણેન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ ન કરવાથી.
૭. રસનેન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ ન કરવાથી.
૮. રસનેન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ ન કરવાથી,
૯. સ્પર્શેન્દ્રિય સંબંધી સુખનો વિયોગ ન કરવાથી,
૧૦. સ્પર્શેન્દ્રિય સંબંધી દુઃખનો સંયોગ ન કરવાથી,

दसविहे संजमे—

५३४. दसविधे संजमे पण्णत्ते, तं जहा—
१. पुढविकाइयसंजमे,
२. आउकाइयसंजमे,
३. तेउकाइयसंजमे,
४. वाउकाइयसंजमे,
५. वणस्सतिकाइयसंजमे,
६. बेइंदियसंजमे,
७. तेइंदियसंजमे,
८. चउरिंदियसंजमे
९. पंचिंदियसंजमे,
१०. अजीवकायसंजमे।[2]
—ठाणं. अ. १०, सु. ७०९ (१)

દસ પ્રકારનો સંયમ :-

૫૩૪. સંયમ દસ પ્રકારનો કહ્યો છે. જેમકે—
૧. પૃથ્વીકાયિક સંયમ,
૨. અપ્કાયિક સંયમ,
૩. તેજસ્કાયિક સંયમ,
૪. વાયુકાયિક સંયમ,
૫. વનસ્પતિકાયિક સંયમ,
૬. બેઇન્દ્રિય સંયમ,
૭. તેઇન્દ્રિય સંયમ,
૮. ચઉરેન્દ્રિય સંયમ,
૯. પંચેન્દ્રિય સંયમ,
૧૦. અજીવકાય સંયમ,

पावसमण-सरूवं—

५३५. सम्मद्दमाणे पाणाणि, बीयाणी हरियाणि य।
असंजए संजयमन्नमाणे, पावसमणे त्ति वुच्चइ॥
—उत्त. अ. १७, गा. ६

પાપ શ્રમણનું સ્વરૂપ :-

૫૩૫. પ્રાણી, બીજ અને વનસ્પતિનો નાશ કરનારા, અસંયમી હોવા છતાં પણ પોતે પોતાને સંયમી માને છે તે પાપ-શ્રમણ કહેવાય છે.

अन्नउत्थियाणं थेरेहिं सह पुढवी हिंसा विवादो—

અન્યતીર્થિકોનો સ્થવિરોની સાથે પૃથ્વી-હિંસા વિષયક વિવાદ :-

५३६. तए णं ते अन्नउत्थिया ते थेरे भगवंते एवं वयासी—"तुब्भे णं अज्जो! तिविहं तिविहेणं असंजय-जाव-एगंतबाला यावि भवह।

तए णं ते थेरा भगवंतो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी—"केण कारणेणं अम्हे तिविहं तिविहेणं असंजय-जाव-एगंतबाला यावि भवामो?

तए णं ते अन्नउत्थिया ते थेरे भगवंते एवं वयासी— "तुब्भे णं अज्जो! रीयं रीयमाणा पुढविं पेच्चेह, अभिहणह, वत्तेह,

૫૩૬. ત્યારબાદ તે અન્યતીર્થિકોએ તે સ્થવિર ભગવંતોને કહ્યું, 'આર્યો! (અમે કહીએ છીએ કે) તમે જ ત્રિવિધ-ત્રિવિધ અસંયત યાવત્ એકાન્ત-બાલ છો.'

ત્યારે તે સ્થવિર ભગવન્તોએ તે અન્યતીર્થિકોને (ફરીથી) પૂછ્યું 'આર્યો! કયાં કારણથી અમે ત્રિવિધ-ત્રિવિધ અસંયત યાવત્ એકાન્ત-બાલ છીએ'?

ત્યારે અન્યતીર્થિકોએ સ્થવિર ભગવંતોને આ પ્રમાણે કહ્યું - 'આર્યો! તમે ગમન કરતી વખતે પૃથ્વીકાયિક જીવોને દબાવો છો, હણો છો, પગથી

१ चउरिंदिया णं जीवा असमारभमाणस्स अट्ठविहे संजमे कज्जति, तं जहा—सोक्खाओ चक्खुमाओ अवरोवित्ता भवइ चक्खुमएणं दुक्खेणं असंजोएत्ता भवइ एवं जाव—फासमाओ अवरोवित्ता सोक्खाओ भवइ फासामएणं दुक्खेणं असंजोगेत्ता भवइ। —ठाणं. अ. ८, सु. ६१५ (१)

२ सत्तविहे संजमे पण्णत्ते तं जहा—पुढविकाइयसंजमे जाव तसंकाइयसंजमे, अजीवकायसंयमे। —ठाणं. अ. ७. सु. ५७१(१)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

लेसेह, संघट्टेह, परितावेह, किलामेह, उद्दवेह । तए णं तुब्भे पुढविं पच्चेमाणा-जाव-उद्दवेमाणा तिविहं तिविहेणं असंजय-जाव-एगंतबाला यावि भवह ।"

तए णं ते थेरा भगवंतो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी-"नो खलु अज्जो ! अम्हे रीयं रीयमाणा पुढविं पेच्चेमो-जाव-उद्दवेमो ।

अम्हे णं अज्जो ! रीयं रीयमाणा कायं वा, जोगं वा, रियं वा पडुच्च देसं देसेणं वयामो, पएसं पएसेणं वयामो, "तेणं अम्हे देसं देसेणं वयमाणा, पएसं पएसेणं वयमाणा नो पुढविं पेच्चेमो-जाव-उद्दवेमो,

तए णं अम्हे पुढविं अपेच्चेमाणा-जाव-अणुद्दवेमाणा तिविहं तिविहेणं संजय-जाव-एगंतपंडिया यावि भवामो ।

तुब्भे णं अज्जो ! अप्पणा चेव तिविहं तिविहेणं असंजय-जाव-एगंतबाला यावि भवह ।

तए णं ते अन्नउत्थिया ते थेरे भगवंते एवं वयासी-"केणं कारणेणं अम्हे तिविहं तिविहेणं असंजय-जाव-एगंतबाला यावि भवामो ?

तए णं थेरा भगवंतो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी--"तुब्भे णं अज्जो ! रीयं रीयमाणा पुढविं पेच्चेह-जाव-उद्दवेह,

तए णं तुब्भे पुढविं पेच्चेमाणा-जाव-उद्दवेमाणा तिविहं तिविहेणं असंजय-जाव-एगंतबाला यावि भवह ।

तए णं ते अन्नउत्थिया ते थेरे भगवंते एवं वयासी—"तुब्भे णं अज्जो ! गम्ममाणे अगते, वीतिक्कमिज्जमाणे अवीतिक्कंते रायगिहं नगरं संपाविउकामे असंपत्ते ?"

तए णं ते थेरा भगवंतो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी—"नो खलु अज्जो ! अम्हं गम्ममाणे अगते, वीतिक्कमिज्जमाणे अवीतिक्कंते रायगिहं नगरं संपाविउकामे असंपत्ते,"

अम्हं णं अज्जो ! गम्ममाणे गए, वीतिक्कमिज्जमाणे वीतिक्कंते, रायगिहं नगरं संपाविउकामे संपत्ते, तुब्भं णं अप्पणा चेव गम्ममाणे अगए, वीतिक्कमिज्जमाणे अवीतिक्कंते रायगिहं नगरं संपाविउकामे असंपत्ते ।

तए णं ते थेरा भगवन्तो ते अन्नउत्थिए एवं पडिहणेंति ।

वि. स. ८, उ. ७, सु. १६-२४

કરે છો, તેઓને ભૂમિની સાથે સંઘર્ષિત કરો છો, તેઓને એકઠા કરો છો, સ્પર્શ કરો છો, પરિતાપિત કરો છો, ક્લાન્ત કરો છો અને તેઓને મારો છો. આ પ્રમાણે પૃથ્વીકાયિક જીવોને દબાવવાથી યાવત્ મારવાથી તમે ત્રિવિધ-ત્રિવિધ અસંયત, યાવત્ એકાન્તબાલ છો.'

ત્યારે સ્થવિરોએ અન્યતીર્થિકોને આ પ્રમાણે કહ્યું - 'આર્યો ! અમે ગમન કરતી વખતે પૃથ્વીકાયિક જીવોને દબાવતા નથી, યાવત્ મારતા નથી.

હે આર્યો ! અમે વિચરણ કરતી વખતે કાર્ય માટે (અર્થાત્ શરીરની લઘુનીતિ, વડીનીતિ આદિ કાર્ય માટે), યોગ(અર્થાત્ જ્ઞાન આદિની સેવા)માટે, ઋત (અર્થાત્ સત્ય-અપૂકાયાદિ જીવ સંરક્ષણરૂપ સંયમ) માટે, એક દેશથી (સ્થળથી) બીજા દેશમાં (સ્થળ) અને એક પ્રદેશથી બીજા પ્રદેશમાં જઈએ છીએ.

આ પ્રમાણે એક સ્થળથી બીજા સ્થળમાં અને એક પ્રદેશથી બીજા પ્રદેશમાં જતાં, અમે પૃથ્વીકાયિક જીવોને દબાવતા નથી યાવત્ મારતા નથી. તેથી અમે ત્રિવિધ-ત્રિવિધ સંયત યાવત્ એકાંત પંડિત છીએ. પરંતુ હે આર્યો ! તમે સ્વયં ત્રિવિધ-ત્રિવિધ અસંયત યાવત્ એકાન્ત બાલ છો.'

ત્યારે અન્યતીર્થિકોએ સ્થવિર ભગવંતોને આ પ્રમાણે પૂછ્યું-આર્યો ! અમે કયા કારણથી ત્રિવિધ -ત્રિવિધ અસંયત યાવત્ એકાન્ત બાલ છીએ ?

ત્યારે સ્થવિર ભગવંતોએ અન્યતીર્થિકોને આ પ્રમાણે કહ્યું - આર્યો ! તમે વિચરણ કરતી વખતે પૃથ્વીકાયિક જીવોને દબાવો છો યાવત્ મારી નાખો છો, એટલા માટે પૃથ્વીકાયિક જીવોને દબાવતા યાવત્ મારતા તમે ત્રિવિધ - ત્રિવિધ અસંયત યાવત્ એકાન્ત બાલ છો.

ત્યાર પછી તે અન્યતીર્થિકોએ એમ કહ્યું-હે આર્યો ! તમારા (મતે) ગમ્યમાન-જઈ રહેલ હોય તે અગત - ન ગયેલ કહેવાય છે ? ઉલ્લંઘન કરાઈ રહ્યું હોય તે ન ઉલ્લંઘન કરાયેલું એમ કહેવાય છે અને રાજગૃહ નગર પહોંચવાની ઇચ્છાવાળાને, નહીં પહોંચેલ એમ કહેવાય છે ?

તે પછી તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે અન્યતીર્થિકોને એમ કહ્યું કે, હે આર્યો ! અમારા (મતે) ગમ્યમાન-જે જઈ રહેલ હોય તે અગત - ન ગયેલ, વ્યતિક્રમ્યમાન-ઉલ્લંઘન કરાતું તે અવ્યતિક્રાંત-ઉલ્લંઘન ન કરાયેલું, એમ નથી કહેવાતું. રાજગૃહ નગરે પહોંચવાની ઇચ્છાવાળાને અસંપ્રાપ્ત - ન પહોંચેલ ન કહેવાય છે.

પણ હે આર્યો ! અમારા (મતે)ગમ્યમાન-તે ગત, ઉલ્લંઘન કરતાંને વ્યતિક્રાંત અને રાજગૃહ નગરને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાવાળાને સંપ્રાપ્ત કહેવાય છે. હે આર્યો ! તમારા મતે જ ગમ્યમાનને અગત, વ્યતિક ક્રમ્યમાનને અવ્યતિક્રાન્ત અને રાજગૃહ જવાની ઇચ્છાવાળાને અસંપ્રાપ્ત કહેવાય છે.

તે પછી સ્થવિર ભગવંતોએ તે અન્યતીર્થિકોને એ પ્રમાણે નિરુત્તર કર્યા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દ્વિતીય મહાવ્રત

દ્વિતિય મહાવ્રતઃ સ્વરૂપ અને આરાધના-૧

विइय-महव्वय-आराहण पइण्णा--

૫૩૭. अहावरे दोच्चे भंते ! महव्वए मुसावायाओ वेरमणं ।[1]

सव्वं भंते ! मुसावायं पच्चक्खामि ॥

से कोहा वा, लोहा वा भया वा हासा वा ।

से य मुसावाए चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा--

१. दव्वओ, २. खेत्तओ, ३. कालओ, ४ भावओ ।

१. दव्वओ सत्तदव्वेसु,

२. खेत्तओ लोगे वा अलोगे वा,

३. कालओ दिया वा राओ वा,

४. भावओ कोहेण वा, लोहेण वा, भएण वा, हासेण वा,

नेव सयं मुसं वएज्जा, नेवन्नेहिं मुसं वायावेज्जा, मुसं वयंते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं[2] वायाए[3] काएणं[4] न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि ।

तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।

दोच्चे भंते ! महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ मुसावायाओ वेरमणं ।[5] दस.अ. ४, सु. १२

मुसावाय विरमणमहव्वयस्स पंच भावणाओ-

૫૩૮. अहावरं दोच्चं (भंते) महव्वयं पच्चक्खामि सव्वं मुसावायं वइदोसं । से कोहा वा लोभा वा भया वा हासा वा णे सयं मुसं भासेज्जा, णेवऽण्णेणं मुसं भासावेज्जा, अण्णं पि मुसं भासंतं ण समणुजाणेज्जा जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणसा वायसा कायसा ।

तस्स भंते ! पडिक्कमामि-जाव-वोसिरामि ।

બીજા મહાવ્રતના આરાધકની પ્રતિજ્ઞા :-

૫૩૭. ભંતે ! ત્યારબાદ બીજા મહાવ્રતમાં મૃષાવાદની વિરતિ હોય છે.

ભંતે ! હું સર્વ મૃષાવાદનું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું. તે ક્રોધથી હોય, અથવા લોભથી, ભયથી હોય અથવા હાસ્યથી.

તે મૃષાવાદ ચાર પ્રકારનાં છે.—

૧. દ્રવ્યથી, ૨. ક્ષેત્રથી, ૩. કાળથી, ૪. ભાવથી,

૧. દ્રવ્યથી સર્વ દ્રવ્યનાં સંબંધમાં,

૨. ક્ષેત્રથી લોકના સંબંધમાં અથવા અલોકના સંબંધમાં,

૩. કાળથી દિવસમાં અથવા રાતમાં,

૪. ભાવથી ક્રોધ અથવા લોભથી, ભયથી અથવા હાસ્યથી.

હું સ્વયં અસત્ય નહીં બોલું, બીજા દ્વારા અસત્ય નહીં બોલાવરાવું, બોલનારનું અનુમોદન પણ નહીં કરું. જીવન પર્યન્ત ત્રણ કરણ, ત્રણ યોગથી - મનથી, વચનથી, કાયાથી - નહીં કરું, નહીં કરાવું, અને કરનારનું અનુમોદન પણ નહીં કરું.

ભંતે ! હું પૂર્વે કરેલા મૃષાવાદથી નિવૃત્ત થાઉં છું, તેની નિંદા કરું છું, ગર્હા કરું છું, અને (કષાય) - આત્માનો વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

ભંતે ! હું બીજા મહાવ્રતમાં સ્થિત થાઉં છું. એમાં સર્વ મૃષાવાદની વિરતિ થાય છે.

મૃષાવાદ વિરમણ મહાવ્રતની પાંચ ભાવના —

૫૩૮. ભંતે ! હવે હું બીજું મહાવ્રત સ્વીકારું છું. આજે હું સર્વ પ્રકારના મૃષાવાદ (અસત્ય) અને સદોષ-વચનનું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું (આ સત્ય મહાવ્રતનાં પાલનને માટે) હું ક્રોધથી, લોભથી, ભયથી અથવા હાસ્યથી સ્વયં જુઠું બોલીશ નહિ, અન્ય વ્યક્તિ પાસે જુઠું બોલાવીશ નહિ. અને જે વ્યક્તિ જુઠું બોલે છે તેનું અનુમોદન પણ કરીશ નહિ. આ પ્રમાણે જીવન-પર્યન્ત ત્રણ કરણોથી તથા મન, વચન અને કાયા આ ત્રણ યોગોથી મૃષાવાદનો હું સર્વથા ત્યાગ કરું છું.

આ પ્રમાણે મૃષાવાદ વિરમણરૂપ બીજા મહા-વ્રતનો સ્વીકાર કરી હે ભંતે ! હું પૂર્વભાવિત મૃષાવાદરૂપ પાપનું પ્રતિક્રમણ કરું છું યાવત્ પોતાના આત્માથી મૃષાવાદનો સર્વથા વ્યુત્સર્ગ (ત્યાગ) કરું છું.

---

૧ मुसावाओ य लोगम्मि सव्वसाहूहिं गरहिओ । अविस्सासो य भूयाणं तम्हा मोसं विवज्जए ॥ —दस. अ. ६, गा. १२

૨. મનથી અસત્ય ચિંતન ન કરવું, ૩. વચનથી અસત્ય ન બોલવું. ૪. કાયાથી અસત્ય આચરણ ન કરવું.

૫ निच्चकालऽप्पमत्तेणं, मुसावायविवज्जणं । भासियव्वं हियं सच्चं, निच्चाउत्तेण दुक्करं ॥ उत्त. अ. १९. गा २७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तत्थिमाओ पंच भावणाओ भवंति ।
१. तत्थिमा पढमा भावणा अणुवीयि भासी से णिग्गंथे, णो अणणुवीयि भासी ।
केवली बूया—अणणुवीयि भासी से णिग्गंथे समावज्जेज्जा मोसं वयणाए । अणुवीयि भासी से निग्गंथे, णो अणणुवीयि भासी त्ति पढमा भावणा ।
२. अहावरा दोच्चा भावणा कोधं परिजाणति से निग्गंथे, णो कोधणे सिया ।

केवली बूया—कोधपत्ते कोही समावदेज्जा मोसं वयणाए । अणुवीयि भासी से निग्गंथे णो य कोहणाए सि (य) त्ति दोच्चा भावणा ।

३. अहावरा तच्चा भावणा—लोभं परिजाणति से णिग्गंथे णो य लोभणाए सिया ।

केवली बूया—लोभपत्ते लोभी समावदेज्जा मोसं वयणाए । लोभं परिजाणति से णिग्गंथे णो य लोभणाए सि (य) त्ति तच्चा भावणा ।

४. अहावरा चउत्था भावणा—भयं परिजाणति से निग्गंथे णो य भयभीरुए सिया ।
केवली बूया—भयपत्ते भीरू समावदेज्जा मोसं वयणाए । भयं परिजाणति से निग्गंथे, णो य भयभीरुए सिया, चउत्था भावणा ।

५. अहावरा पंचमा भावणा—हासं परिजाणति से निग्गंथे णो य हासणाए सिया ।

केवली बूया—हासपत्ते हासी समावदेज्जा मोसं वयणाए ।
हासं परिजाणति से निग्गंथे णो य हासणाए सिय त्ति पंचमा भावणा ।

एत्ताव ताव (दोच्चं) महव्वयं सम्मं काएण फासिते पालिते तीरिए किट्टिते आराहिते यावि भवति ।

दोच्चे भंते महव्वए मुसावायाओ वेरमणं ।
—आ. सु. २, अ. १५, सु. ७८०-७८२

આ બીજાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ હોય છે-
(૧) પહેલી ભાવના:- વક્તવ્ય પ્રમાણે વિચાર કરીને બોલે તે નિર્ગ્રન્થ છે. વગર વિચાર્યે બોલે તે નિર્ગ્રન્થ નથી.

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે-વગર વિચાર્યે બોલનાર સાધુ, વચનથી અસત્યને પ્રાપ્ત કરે છે અર્થાત્ મૃષાવાદી થાય છે. તેથી નિર્ગ્રન્થ વિચારીને બોલે, વિચાર્યા વિના ન બોલે એ પહેલી ભાવના.
(૨) ત્યારબાદ બીજી ભાવના આ પ્રમાણે છે:-ક્રોધનું કટુક ફળ જાણીને તેનો પરિત્યાગ કરે છે તે નિર્ગ્રન્થ છે. માટે સાધુએ ક્રોધી ન થવું જોઈએ.

કેવલી ભગવાને કહ્યું છે-ક્રોધ આવવાથી ક્રોધી વ્યક્તિ આવેશવશ અસત્ય વચનનો પ્રયોગ કરે છે. માટે જે સાધક ક્રોધનું અનિષ્ટ સ્વરૂપ જાણી તેનો પરિત્યાગ કરે છે, તે જ નિર્ગ્રન્થ કહેવાય છે ક્રોધી નહીં. તે બીજી ભાવના છે.
(૩) ત્યારપછી ત્રીજી ભાવના આ છે:- જે સાધક લોભનાં દુષ્પરિણામને જાણી તેનો પરિત્યાગ કરે છે તે નિર્ગ્રન્થ છે. માટે સાધુ લોભગ્રસ્ત ન થાય.

કેવલી ભગવાને કહ્યું છે કે, લોભી વ્યક્તિ લોભના આવેશથી અસત્ય બોલી દે છે. માટે જે સાધક લોભનું અનિષ્ટ સ્વરૂપ જાણી તેનો પરિત્યાગ કરે છે, તે જ નિર્ગ્રન્થ છે, લોભી નહીં. એ ત્રીજી ભાવના છે.
(૪) ત્યારબાદ ચોથી ભાવના આ છે:- જે સાધક ભયનાં દુષ્પરિણામને જાણી તેનો પરિત્યાગ કરી દે છે તે નિર્ગ્રન્થ છે. માટે સાધકે ભયભીત ન થવું જોઈએ.

કેવલી ભગવાનનું કહેવું છે- ભય પ્રાપ્ત-કરનાર વ્યક્તિ ભયભીત થઈ અસત્ય બોલે છે, માટે જે સાધક ભયનું યથાર્થ અનિષ્ટ સ્વરૂપ જાણી તેનો પરિત્યાગ કરે છે, તે જ નિર્ગ્રન્થ છે, ન કે ભયભીત. આ ચોથી ભાવના છે.
(૫) પાંચમી ભાવના આ છે:- જે સાધક હાસ્યનાં અનિષ્ટ પરિણામને જાણી તેનો પરિત્યાગ કરે છે તે નિર્ગ્રન્થ કહેવાય છે. એટલા માટે નિર્ગ્રન્થે મશ્કરી ન કરવી જોઈએ.

કેવલી ભગવાને કહ્યું છે-હાસ્યવશ મશ્કરી કરનાર વ્યક્તિ અસત્ય પણ બોલી દે છે. માટે જે મુનિ હાસ્યના અનિષ્ટ સ્વરૂપને જાણી તેનો ત્યાગ કરે, તે નિર્ગ્રન્થ છે, ન કે કહેકા-મજાક કરનાર. આ પાંચમી ભાવના છે.

આ પાંચ ભાવનાઓથી ભાવિત સાધક બીજું મૃષાવાદ વિરમણ મહાવ્રત સમ્યક્ પ્રકારે કાયસ્પર્શનાથી આચરણ કરીને, પાલન કરીને, પાર ઉતારીને, કીર્તન કરીને, તથા અંત સુધી એમાં જ અવસ્થિત રહીને ભગવાનની આજ્ઞાનુસાર આરાધિત થાય છે,
ભંતે ! આ મૃષાવાદ વિરમણરૂપ બીજું મહાવ્રત છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सच्चवयणस्स पण्णवगा आराहगा य—

५३९. तं सच्चं भगवं तित्थयरसुभासियं दसविहं, चोद्दसपुव्वीहिं पाहुडत्थविइयं, महरिसीण य समयप्पइण्णं,

देविंद-णरिंद-भासियत्थं, वेमाणियसाहियं, महत्थं, मंतोसहिविज्जा-साहणत्थं, चारणगण-समण-सिद्धविज्जं, मणुयगणाणं वंदणिज्जं, अमरगणाणं अच्चणिज्जं, असुरगणाणं पूयणिज्जं, अणेगपासंडिपरिग्गहियं जं तं लोगम्मि सारभूयं ।

—पण्ह. सु. २, अ. २, सु ४

सत्य संवरना प्ररूपक अने आराधक :—

५३९. १. सत्यना तीर्थंकर भगवंतोओ दस प्रकार कह्यां छे.

२. चौद पूर्वधरोओ आभृतोमां प्रतिपादित सत्यना अंशने जाण्यो छे. तेम ज,

३. महर्षिओओ सत्यने सिद्धांतना रूपमां प्रतिपादित कर्युं छे.

देवेन्द्रो अने नरेन्द्रोओ सत्यने पुरुषार्थ साध्य कहुं छे. वैमानिक देवोओ सत्यनुं महान प्रयोजन साध्युं छे. सत्य, औषधि तथा विद्याओनी साधना करावनार छे. विद्याधरो, चारणो तथा श्रमणोनी विद्या सत्यथी ज सिद्ध थाय छे. मनुष्योने माटे सत्य वंदनीय छे, देवो माटे पूजनीय छे, असुरो माटे प्रशंसनीय छे. अने संप्रदायोओ पण सत्यने ग्रहण करेल छे. तथा सत्यव्रत लोकमां सारभूत छे.

सच्चवयणस्स माहप्पं—

५४०. जंबू ! बिइयं य सच्चवयणं सुद्धं सुचियं सिवं सुजायं सुभासियं सुव्वयं सुकहियं सुदिट्ठं सुपइट्ठियं सुपइट्ठियजसं सुसंजमिय-वयण-बुइयं सुरवर-णरवसभ-पवरबलवग-सुविहिय जण-बहुमयं, परमसाहु-धम्मचरणं, तव-णियम-परिग्गहियं सुगइपहदेसगं य लोगुत्तमं वयमिणं ।

विज्जाहर-गगणगमण-विज्जाण साहकं सग्ग-मग्ग-सिद्धिपहदेसगं अवितहं,

तं सच्चं उज्जुयं अकुडिलं भूयत्थं अत्थओ विसुद्धं उज्जोयकरं पभासगं भवइ सव्व-भावाणं जीवलोए, अविसंवाइ ।
जहत्थमहुरं पच्चक्खं दयिबयं व जं तं अच्छेर-कारगं

१. अवत्थंतरेसु बहुएसु मणुसाणं, सच्चेण-महासमुद्दमज्झे वि मूढाणिया वि पोया ।
२. सच्चेण य उदगसंभमम्मि वि ण बुज्झइ ण य मरंति थाहं ते लहंति ।

३. सच्चेण य अगणिसंभमम्मि वि ण डज्झंति उज्जुगा मणुस्सा ।
४. सच्चेण य तत्ततेल्ल-तउ-लोह-सीससगाइं छिवंति धरेंति ण य डज्झंति मणुस्सा ।

५. सच्चेण य मणुस्सा पव्वयकडकाहिं मुच्चंते ण य मरंति ।

५४०. हे जंबू ! बीजु संवर द्वार सत्य छे.

आ सत्य वचन शुद्ध छे, पवित्र छे, शिव छे, सुजात छे, सुभाषित छे, सुव्रत छे, सुकथित छे, सुदृष्ट छे, सुप्रतिष्ठित छे, सुप्रतिष्ठित यशवाळुं छे, अत्यंत संयत वचनोथी कथित छे, उत्तम देवो, उत्तम पुरुषो, बळवानो तथा सुविहित जनो द्वारा मान्य छे, श्रेष्ठ साधुजनोनुं धर्मानुष्ठान छे, तप अने नियमोथी परिगृहित छे, सद्गतिनुं पथ-प्रदर्शक छे, तेम ज आ व्रत लोकमां उत्तम छे.

आ सत्य वचन विद्याधरोनी आकाशगामिनी विद्यानी सिद्धिनुं साधन छे, स्वर्ग मार्ग अने सिद्धि मार्गनुं प्रदर्शक छे, असत्यथी रहित छे,

आ सत्य संवर द्वार सरळ छे, अकुटिल छे, वास्तविक अर्थनुं प्रतिपादन करनार छे, परमार्थ दृष्टिथी शुद्ध छे, उद्योत करनारुं छे, भवलोकमां संपूर्ण भावोने प्रकाशित करनारुं छे, अविसंवादी छे, वास्तवमां मधुर छे, साक्षात् देवता जेवुं छे, आश्चर्यजनक कार्योनुं साधक छे.

१. अनेक अवस्थाओमां मनुष्य, सत्यना प्रभावथी महासमुद्रनी मध्यमां रहेवा छतां डूबतो नथी.

२. सत्यना प्रभावथी समुद्रमां आवायेली होडी अने तेनो चलावनार नाविक पाणीना चमळामां डूबतो नथी, मरतो नथी तेम ज किनारे पहोंचे छे, त्यां तेने रक्षण मळी जाय छे.

३. सत्यना प्रभावथी मनुष्य अग्निनो लोग थवा छतां बळतो नथी.

४. सत्यना प्रभावथी सरळ मनुष्य तपेला तेल, तांबु, लोढां के सीसाने अडे अथवा हथेळी पर राखे तो पण बळतो नथी.

५. सत्यना प्रभावथी पर्वत परथी पडवा छतां मनुष्य मरतो नथी.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६. सच्चेण य परिग्गहिया असिपंजरगया समराओ वि णिइंति अण्णहा य सच्चवाई ।

७. वहबंधभियोगवेर-घोरेहिं पमुच्चंति य ।

८. अमित्तमज्झाहिं णिइंति अण्णहा य सच्चवाई ।

९. देवाणि य देवयाओ करेंति सहायं सच्चवयणे रत्ताणं ।

—पण्ह. सु. २, अ, सु. १-३

१. સત્યના પ્રભાવથી યુદ્ધ ભૂમિમાં શત્રુઓની મધ્યમાં ફસાયેલો મનુષ્ય પણ ઘા લાગ્યા વગર રણમૈદાનમાંથી સુરક્ષિત બહાર આવે છે.

૭. સત્યવાદી પુરુષ પ્રબળ શત્રુઓ દ્વારા થતા વધબંધન, લડાઈ, ઝગડા, બળાત્કાર અને ઘોર શત્રુતાથી બચી જાય છે.

૮. સત્યવાદી પુરુષ શત્રુઓ વચ્ચે ફસાયેલો હોવા છતાં પણ નિર્દોષ નીકળી જાય છે.

૯. સત્યવાદીઓને દેવો પણ સહાયતા કરે છે.

सच्चवयणस्स छ उवमाओ—

५४१. १. गंभीरयरं महासमुद्दाओ,
२. थिरयरगं मेरुपव्वयाओ,
३. सोमयरगं चंदमंडलाओ,
४. दित्तयरं सूरमंडलाओ,
५. विमलयरं सरयणहयलाओ,
६. सुरभियरं गंधमादणाओ ।

जे वि य लोगम्मि अपरिसेसा मंतजोगा जवा य विज्जा य जंभगा य अत्थावि य सत्थाणि य सिक्खाओ य आगमा य सव्वाइं पि ताइं सच्चे पइट्ठियाइं। —प. सु. २, अ. २,सु. ५-६

સત્ય વચનની છ ઉપમાઓ —

૫૪૧. ૧. સત્ય મહાસાગરથી પણ અધિક ગંભીર છે.
૨. સત્ય સુમેરુથી પણ અધિક સ્થિર છે.
૩. સત્ય ચંદ્રમંડળથી પણ અધિક સૌમ્ય છે.
૪. સત્ય સૂર્યમંડળથી પણ અધિક પ્રકાશિત છે.
૫. સત્ય શરદ ઋતુના આકાશ મંડળથી પણ અધિક નિર્મળ છે.
૬. સત્ય ગંધમાદન નામના પર્વતથી પણ અધિક સુગંધમય છે.

લોકમાં જેટલા પણ મંત્ર, યોગ, જપ, વિદ્યા, જૃંભક દેવ, અસ્ત્ર-શસ્ત્ર, શિક્ષા, કલા અને આગમ છે, તે સર્વ સત્યમાં પ્રતિષ્ઠિત છે.

अवत्तव्वं सच्चे—

५४२. सच्चं वि य संजमस्स उवरोधकारगं किंचि न वत्तव्वं हिंसा सावज्जसंपउत्तं भेय-विकहकारगं अणत्थ-घाय-कलहकारगं अणज्जं अववाय विवायसंपउत्तं वेलंबं ओजघेज्ज बहुलं णिल्लज्जं लोयगरहणिज्जं दुद्दिट्ठं दुस्सुयं अमुणियं । अप्पणो थवणा, परेसु णिंदा,

ण तंसि मेहावी, णं तेसि धण्णो, ण तंसि पियधम्मो, ण तंसि कुलीणो, ण तंसि दाणयई, ण तंसि सूरो, ण तंसि पडिरूवो, ण तंसि लट्ठो, ण पंडिओ, ण बहुस्सुओ, ण वि य तंसि तवस्सी, ण यावि परलोयणिच्छयमई असि, सव्वकालं ।

जाइ-कुल-रूव वाहि-रोगेण वाधि जं होई वज्जणिज्जं दुहओ उवयारमइक्कंतं एवं विहं सच्चं वि ण वत्तव्वं ।

—प. सु. २, अ. २, सु. ७-८

અવક્તવ્ય સત્ય :-

૫૪૨. ૧. સંયમમાં બાધક બને એવું સત્ય કદાપિ ન બોલવું જોઈએ. હિંસા અને સાવદ્યથી યુક્ત, ચારિત્રનો ભેદ કરનાર, વિકથારૂપ, વૃથા, કલહકારી, અનાર્ય કે અન્યાય યુક્ત, અને વિવાદ ઉત્પન્ન કરનાર, વિડમ્બના-જનક, બ્રેશ અને ધૃષ્ટતાથી યુક્ત, લજ્જાહીન, લોકનિન્દનીય, સારી રીતે ન જોયેલું, સારી રીતે ન સાંભળેલું, સારી રીતે ન જાણેલું, આત્મ-પ્રશંસા તથા પરનિન્દારૂપ એવું સત્ય વચન પણ ન બોલવું જોઈએ.

૨. "તારામાં બુદ્ધિ નથી, તને ધનનું લેણું નથી, તું ધર્મપ્રિય નથી, તું કુલીન નથી, તું દાની નથી, તું શુરવીર નથી, તું રૂપવાન નથી, તું પંડિત નથી, તું બહુશ્રુત નથી, તું તપસ્વી નથી, તારામાં પરલોકની દૃઢ શ્રદ્ધા નથી" એવાં વચન કદાપિ કહેવાં યોગ્ય નથી.

૩. જાતિ, કુલ, રૂપ, વ્યાધિ, રોગ ઇત્યાદિનાં કથનથી જો બીજાને પીડા પહોંચતી હોય, તથા શિષ્ટાચાર કે ઉપકારનું ઉલ્લંઘન થતું હોય તો તે વચન વર્જનીય છે. એવું સત્ય પણ બોલવા યોગ્ય નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वत्तव्वं सच्चं—

५४३. प०—अहं केरिसगं पुणाइ सच्चं तु भासियव्वं?
उ०—जं तं दव्वेहिं पज्जवेहिं य गुणेहिं कम्मेहिं बहुविहेहिं सिप्पेहिं आगमेहि य णाम-क्खाय-णिवाय-उवसग्ग-तद्धिय-समास-संधि-पद-हेउ-जोगिय-उणाइ-किरिया-विहाण-धाउ-सर-विभत्ति-वण्णजुत्त-तिकाल दसविहं पि सच्चं[1] जह भणियं तह य कम्मुणा होइ। दुवालसविहा होइ भासा,[2] वयणं वि य होइ सोलसविहं।[3]

एवं अरहंतमणुण्णायं समिक्खियं संजएणं कालम्मि य वत्तव्वं।

—प. सु. २, अ. २, सु. ९

वक्तव्य सत्य :-

५४३. प्र. तो पछी केवा प्रकारनुं सत्य बोलवुं जोईओ?
उ. जे वचन द्रव्य, पर्याय, गुण, कर्म, अनेक प्रकारना शिल्प अने आगमथी युक्त होय, तेम ज नाम, आख्यात, निपात, उपसर्ग तद्धित, समास, संधि, पद, हेतु, यौगिक, उणादि (प्रत्यय-विशेष), क्रिया-विधान, धातु, स्वर, विभक्ति, वर्णथी युक्त होय, अर्थात् जे वचन अर्थनी दृष्टिथी तथा शब्दशास्त्रनी दृष्टिथी युक्त होय, एनो ज प्रयोग करवो जोईओ. दश प्रकारनां सत्य गैडालिक छे. ए सत्य जे प्रमाणे कह्यां छे ते ज प्रमाणे होय छे. बार प्रकारनी भाषा अने सोळ प्रकारनां वचन होय छे.

आ प्रमाणे अर्हन्त भगवान् द्वारा अनुज्ञात तेमज सम्मीक्षित वचन यथा समये संयमीओओ बोलवां जोईओ.

सच्चवयण फलं—

५४४. इमं च अलिय पिसुण-फरुस कडुय-चवलय-वयण-परिरक्खणट्ठयाए पावयणं भगवया सुकहियं,
अत्तहियं पेच्चाभाविय आगमेसिभद्दं सुद्धं णेयाउयं अकुडिलं अणुत्तरं सव्वदुक्ख-पावाणं विउसमणं। —प.सु. २, अ. २, सु. १०

सत्य वचनतुं फळ :-

५४४. आवुं प्रवचन भगवाने असत्य, पिशुन कठोर कडवां तथा विवेकहीन वचनोनां निषेध माटे सम्यक् प्रकारे कह्युं छे.

आ प्रवचन आत्म हितकर छे, परभवमां शुभ फळ आपनारुं छे, भविष्यमां कल्याणकारी छे, शुद्ध छे, न्याययुक्त छे, कुटिलताथी रहित छे, सर्वोत्तम छे, संपूर्ण दुःख तथा पापोनुं उपशम करनारुं छे.

अप्पमुसावायस्स पायच्छित्तसुत्तं—

५४५. जे भिक्खू लहुसगं मुसं वयइ वयंतं वा साइज्जइ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं। —नि. उ. २, सु. १९

अल्प मृषावादनुं प्रायश्चित सूत्र :-

५४५. जे भिक्षु अल्प मृषावाद बोले छे, बोलावे छे, बोलनारनुं अनुमोदन करे छे—

तेने मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

वसुराइयं अवसुराइयं वयमाणस्स पायच्छित्तसुत्ताइं-

५४६. जे भिक्खू वुसिराइयं अवुसिराइयं वयइ वयंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अवुसिराइयं वुसिराइयं वयइ वयंतं वा साइज्जइ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहार-ट्ठाणं उग्घाइयं। नि. उ. १६, सु. १३-१४

वसुरातिक-अवसुरातिक कथननुं प्रायश्चित्त सूत्र :

५४६. जे भिक्षु धनवानने निर्धन कहे छे, कहेवडावे छे, कहेनारनुं अनुमोदन करे छे—

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

विवरीय वयमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं—

५४७. जे भिक्खू णत्थि संभोगवत्तिया[2] किरिय त्ति वयइ वयंतं वा साइज्जइ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं। नि. उ. ५, सु. ६३

विपरीत कथननुं प्रायश्चित्त सूत्र :-

५४७. जे भिक्षु 'संभोगवत्तिया क्रिया नथी', एवुं कहे छे, कहेवडावे छे, कहेनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

---

१. (क) ठाणं, अ.१०,सु. ७४१ (ख) पण्ण. पद ११,सु. ८६२, २. पण्ण. प. ११,सु. ८६६ ३. पण्ण, प.११,सु. ८९६
२. संभोग विसंभोग विधान माटे जुओ आज अनुयोगना "संघ व्यवस्था" मां "गण व्यवस्थामां" "संभोग विधान" विषयमां.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विपरीय पायच्छित्तं वदमाणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं—

५४८. जे भिक्खू उग्घाइयं अणुग्घाइयं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अणुग्घाइयं उग्घाइयं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू उग्घाइयं अणुग्घाइयं देइ देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अणुग्घाइयं उग्घाइयं देइ देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू उग्घाइयं सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू उग्घाइय-हेउं सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू उग्घाइय-संकप्पं सोच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू उग्घाइयं वा उग्घाइय-हेउं वा उग्घाइय-संकप्पं वा सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अणुग्घाइयं सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अणुग्घाइय-हेउं सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अणुग्घाइय-संकप्पं सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू उग्घाइयं वा अणुग्घाइय-हेउं वा अणुग्घाइय-संकप्पं वा सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

વિપરીત પ્રાયશ્ચિત્ત કહેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૪૮. જે ભિક્ષુ ઉદ્ઘાતિકને અનુદ્ઘાતિક કહે છે, કહેવરાવે છે, કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ અનુદ્ઘાતિકને ઉદ્ઘાતિક કહે છે, કહેવડાવે છે, કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તવાળાને અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત આપે છે, અપાવે છે, આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તવાળાને ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત આપે છે, અપાવે છે, આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુને) ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાપ્ત થયું છે, એવું સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુને) ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો હેતુ સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુને) ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો સંકલ્પ સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુના) ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો સંકલ્પ સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુને) અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત થયું છે, એવું સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુના) અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો હેતુ સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુના) અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો સંકલ્પ સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુના) અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત, અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો હેતુ અથવા અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો સંકલ્પ સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू उग्घाइयं वा अणुग्घाइयं वा सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુને) ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત અને અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રાપ્ત થયું છે, એવું જાણી અથવા સાંભળી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે,

जे भिक्खू उग्घाइय-हेउं वा अणुग्घाइय-हेउं वा सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુને) ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત અથવા અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો હેતુ સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે,

जे भिक्खू उग्घाइय-संकप्पं वा अणुग्घाइय-संकप्पं वा सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુને) ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત અથવા અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો સંકલ્પ સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू उग्घाइयं वा अणुग्घाइयं वा उग्घाइय-हेउं वा अणुग्घाइय-हेउं वा उग्घाइय-संकप्पं वा अणुग्घाइय-संकप्पं वा सोच्चा णच्चा संभुंजइ संभुंजंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ (કોઈ અન્ય ભિક્ષુને) ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત અથવા અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો હેતુ, અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો હેતુ, ઉદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો સંકલ્પ, અનુદ્ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્તનો સંકલ્પ સાંભળી અથવા જાણી (તેની સાથે) આહાર કરે છે, કરાવે છે, કરવાનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. १०, सु. १५-३०

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

બીજું મહાવ્રતઃ પરિશિષ્ટ—૧

बिइय मुसावाय विरमण महव्वयस्स पंच भावणा—

મૃષાવાદ-વિરમણ અથવા સત્ય મહાવ્રતની પાંચ ભાવના :-

५४९. १. अणुवीतिभासणया,
२. कोहविवेगे,
३. लोभविवेगे,
४. भयविवेगे,
५. हासविवेगे, —सम. २५, सु. १६५

૫૪૯: ૧. અનુવિચિ ભાષણ : ચિંતન કરીને બોલવું,
૨. ક્રોધ-વિવેક : ક્રોધનો ત્યાગ કરીને બોલવું,
૩. લોભ-વિવેક : લોભનો ત્યાગ કરીને બોલવું,
૪. ભય-વિવેક : ભયનો ત્યાગ કરીને બોલવું,
૫. હાસ્ય-વિવેક : હાસ્યનો ત્યાગ કરીને બોલવું;

५५०. तस्स इमा पंच भावणाओ बितियस्स अलियवयणस्स वेरमण-परिरक्खणट्ठयाए ।

पढमं—सोऊण संवरट्ठं परमट्ठं सुट्ठु जाणिऊणं ण वेगियं ण तुरियं ण चवलं ण कडुयं ण फरुसं ण साहसं ण य परस्स पीलाकरं सावज्जं, सच्चं च हियं च मियं च गाहगं च सुद्धं संगयमकाहलं च समिक्खियं संजएण कालम्मि य वत्तव्वं ।

૫૫૦. અલીક (અસત્ય) વચન વિરમણ વ્રતની રક્ષા માટે આ પાંચ ભાવનાઓ કહી છે—
પ્રથમ ભાવના :-

ગુરુ સમીપે સત્ય વચનરૂપ સંવરનો અર્થ અને તેનો પરમાર્થ સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને, વેગ, ત્વરા અને ચપળતાપૂર્વક અનિષ્ટ, કઠોર, સાહસિક, પરપીડાકારી અને સાવદ્ય વચન બોલવાં ન જોઈએ.

સંયમીજનોએ સત્ય, હિતકારી, પરિમિત, ગ્રાહક (પ્રતીતિજનક), શુદ્ધ, સુસંગત, સ્પષ્ટ વિચારયુક્ત વચનો યથા સમયે બોલવાં જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं अणुवीइसमिइजोगेण भाविओ भवइ अंतरप्पा संजय-करचरण णयण-वयणो सूरो सच्चवज्जवसंपण्णो ।

આ પ્રમાણે જેનો અંતરાત્મા અનુવિચિંત્ય સમિતિના યોગથી યુકત થાય છે; તેનો અંતરાત્મા હાથ, પગ, નેત્ર તથા મુખની પ્રવૃતિ યતનાપૂર્વક સંયમિત કરનાર થઈ જાય છે. તેથી શૌર્ય તથા સરલ સત્યથી પરિપૂર્ણ થઈ જાય છે.

बिइयं—कोहो ण सेवियव्वो, कुद्धो चंडिक्किओ मणूसो-

१. अलियं भणेज्ज, पिसुणं भणेज्ज, फरुसं भणेज्ज, अलियं पिसुणं-फरुसं भणेज्ज ।

२. कलहं करेज्जा, वेरं करेज्जा, विकहं करेज्जा, कलहं वेरं विकहं करेज्जा,

३. सच्चं हणेज्ज, सीलं हणेज्ज, विणयं हणेज्ज, सच्चं सीलं विणयं हणेज्ज ।

४. वेसो भवेज्ज, वत्थुं भवेज्ज, गम्मो भवेज्ज, वेसो वत्थुं गम्मो भवेज्ज ।

एयं अण्णं च एवमाइयं भणेज्ज कोहग्गि-संपलित्तो तम्हा कोहो ण सेवियव्वो ।

બીજી ભાવના-

ક્રોધ કરવો ન જોઈએ. ક્રોધી તેમજ રૌદ્ર સ્વભાવી મનુષ્ય—

૧. અસત્ય ભાષણ કરે છે, પૈશુન્ય-નિંદા કરે છે, કઠોર વચન બોલે છે અને અસત્ય પિશુન તથા કઠોર વચનોનો પ્રયોગ કરે છે.

૨. કલહ કરે છે, વેર કરે છે, વિકથા કરે છે અને કલહ, વેર તથા વિકથા કરે છે.

૩. સત્યનો ઘાત કરે છે, શીલનો ઘાત કરે છે, વિનયનો ઘાત કરે છે. અને સત્ય, શીલ તથા વિનયનો ઘાત કરે છે.

૪. દ્વેષને પાત્ર બને છે, દોષને પાત્ર બને છે, નિંદાને પાત્ર બને છે અને દ્વેષ, દોષ, તથા નિંદાને પાત્ર બને છે.

ક્રોધાગ્નિથી પ્રજ્વલિત બને છે. તે આ પ્રકારે કે અન્ય પ્રકારે મૃષાવચન બોલે છે. માટે ક્રોધ કરવો ન જોઇએ.

एवं खंतीइ भाविओ भवइ अंतरप्पा संजयकर-चरण-णयण-वयणो सूरो सच्चवज्जवसंपण्णो ।

આ પ્રમાણે જેનો અંતરાત્મા ક્ષમાથી ભાવિત હોય છે, તેનાં હાથ, પગ, નેત્ર તથા મુખની પ્રવૃત્તિ યતનાપૂર્વક સંયમિત થઈ જાય છે. તેથી તે શૌર્ય અને સરલ સત્યથી પરિપૂર્ણ થઈ જાય છે.

तइयं—लोहो न सेवियव्वो—

१. लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, खेत्तस्स व वत्थुस्स व कएण ।
२. लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, कित्तीए व लोभस्स व कएण ।
३. लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, रिद्धीए व सोक्खस्स व कएण ।
४. लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, भत्तस्स व पाणस्स व कएण ।
५. लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, पीढस्स व फलगस्स व कएण ।
६. लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, सेज्जाए व संथारगस्स व कएण ।
७. लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, वत्थस्स व पत्तस्स व कएण ।

ત્રીજી ભાવના :-

લોભ કરવો ન જોઈએ. લોભી-લાલચુ મનુષ્ય-

૧. ક્ષેત્ર અને વાસ્તુ (ખેતર-મકાન આદિ) માટે મિથ્યા ભાષણ કરે છે.

૨. કીર્તિ અને લોભ માટે મિથ્યા ભાષણ કરે છે.

૩. ઋદ્ધિ અને સુખ માટે મિથ્યા ભાષણ કરે છે.

૪. આહાર અને પાણી માટે મિથ્યા ભાષણ કરે છે.

૫. પાટ અને ફલક માટે મિથ્યા ભાષણ કરે છે.

૬. શય્યા અને સંસ્તારક માટે મિથ્યા ભાષણ કરે છે.

૭. વસ્ત્ર અને પાત્ર માટે મિથ્યા ભાષણ કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८. लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, कंबलस्स व पायपुंछस्स व कएण ।
९. लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, सीसस्स व सिस्सीणीए व कएण ।
लुद्धो लोलो भणेज्ज अलियं, अन्नेसु य एवमादिसु बहुसु कारण-सएसु, तम्हा लोभो न सेवियव्वो ।
एवं मुत्तीए भाविओ भवइ अन्तरप्पा । संजय-कर-चरण-नयण-वयण-सूरो सच्चवज्जवसंपन्नो ।

८. કંબલ અને પગલૂછણિયા માટે મિથ્યા ભાષણ કરે છે.
૯. શિષ્ય અને શિષ્યા માટે મિથ્યા ભાષણ કરે છે.

ઈત્યાદિ અનેક કારણોથી લોભી મિથ્યા ભાષણ કરે છે.
માટે લોભ કરવો ન જોઈએ.

આ પ્રમાણે જેનો અંતરાત્મા મુક્તિ (નિર્લોભતા) થી ભાવિત થાય છે, તેનાં હાથ, પગ, નેત્ર તથા મુખની પ્રવૃત્તિઓ યતનાપૂર્વક સંયમિત થઈ જાય છે. તથા શૌર્ય અને સરલ સત્યથી પરિપૂર્ણ થઈ જાય છે.

चउत्थं—न भाइयव्वं—

१. भीतं खु भया अइंति लहुयं ।
२. भीतो अविितिज्जओ मणूसो ।
३. भीतो भूतेहिं घिप्पइ ।
४. भीतो अन्नं पि हु भेसेज्जा ।
५. भीतो तव-संजमं पि हु मुएज्जा ।
६. भीतो य भरं न नित्थरेज्जा ।
७. सप्पुरिस-निसेवियं च मग्गं भीतो न समत्थो अणुचरिउं ।
तम्हा न भाइयव्वं भयस्स वा, वाहिस्स वा, रोगस्स वा, जराए वा, मच्चुस्स वा अन्नस्स वा एवमाइयस्स ।
एवं धेज्जेण भाविओ भवइ अन्तरप्पा ।
संजय-कर-चरण-नयण वयण-सूरो सच्चवज्जवसंपन्नो ।

ચોથી ભાવના :-
ભયભીત થવું ન જોઇએ.
૧. ભયભીતને શીઘ્ર અનેક ભય ઉપસ્થિત થાય છે.
૨. ભયભીતની કોઈ સહાયતા કરતું નથી.
૩. ભયભીતને ભૂત પ્રેત વળગી જાય છે.
૪. ભયભીત મનુષ્ય બીજાને પણ ભયભીત કરે છે.
૫. ભયભીત મનુષ્ય તપ-સંયમને પણ ત્યજી દે છે.
૬. ભયભીત મનુષ્ય ભાર વહન કરી શકતો નથી.
૭. ભયભીત મનુષ્ય સત્પુરુષો દ્વારા સેવિત માર્ગ પર ચાલી શકતો નથી.

માટે ભયથી, વ્યાધીથી, રોગથી, જરાથી, મૃત્યુથી તથા અન્ય કોઈ ભયના હેતુથી ભયભીત થવું ન જોઈએ.

આ પ્રમાણે જેનો અંતરાત્મા ધૈર્યથી ભાવિત થાય છે, તેના હાથ પગ, નેત્ર તથા મુખની પ્રવૃત્તિ યતનાપૂર્વક સંયમિત બને છે. અને તે શૌર્ય તથા સરલ સત્યથી પરિપૂર્ણ બની જાય છે.

पंचमकं—हासं न सेवियव्वं ।
अलियाइं असंतकाइं जंपति हासइत्ता ।
१. परपरिभवकारणं च हासं ।
२. परपरिवायप्पियं च हासं ।
३. परपीलाकारगं च हासं ।
४. भेदविमुत्तिकारगं च हासं ।
५. अन्नोऽन्नजणियं च होज्ज हासं ।
६. अन्नोऽन्नगमणं च होज्ज मम्मं ।
७. अन्नोऽन्नगमणं च होज्ज कम्मं ।
८. कंदप्पाभियोगगमणं च होज्ज हासं ।

પાંચમી ભાવના :-
કોઈની મશ્કરી ન કરવી જોઈએ, ઠઠ્ઠા-મશ્કરી કરનારો જ અસત્ય વચન અને અશોભન બોલે છે.
૧. હાસ્ય (મશ્કરી) બીજા માટે પરાભવનું કારણ છે.
૨. હાસ્ય પર-નિંદા પ્રધાન હોય છે.
૩. હાસ્ય પર-પીડા જનક હોય છે.
૪. હાસ્યથી ચારિત્રનો ભંગ અને વિકૃત મુખ થઈ જાય છે.
૫. હાસ્ય પરસ્પર (એક બીજાની સાથે) થાય છે.
૬. હાસ્યમાં એકબીજાના મર્મ પ્રગટ થાય છે.
૭. હાસ્યથી લોકનિંદા થાય છે.
૮. હાસ્યથી (સાધુ) કાંદર્પિક અને આભિયોગિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. માટે કોઈની હાંસી કરવી ન જોઇએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९. आसुरियं किब्बिसत्तणं जणेज्ज च हासं।
तम्हा हासं न सेवियव्वं।
एवं मोणेण भाविओ भवइ अंतरप्पा।
संजम-कर-चरण-नयण-वयण सूरो सच्चज्जव-संपन्नो।
—प्र. सु. २, अ. २, सु. ११-१५

उवसंहारो—

५५१. पंचमिणं संवरस्स दारं सम्मं संवरियं होइ सुपणिहियं।
इमेहिं पंचहिं वि कारणेहिं मण-वयण-काय-परिरक्खिएहिं निच्चं आमरणंतं च एस जोगो णेयव्वो धितिमया मतिमया अणासवो अकलुसो अच्छिद्दो अपरिस्सावी असंकिलिट्ठो सव्व-जिणमणुण्णाओ।

एवं बितियं संवरदारं फासियं पालियं सोहियं तीरियं किट्टियं अणुपालियं आणाए आराहियं भवइ।

एवं नायमुणिणा भगवया पन्नवियं परूवियं पसिद्धं सिद्धवरसासणमिणं आघवियं सुदेसियं पसत्थं।
—प्र. सु. २, अ. २, सु. १६-१८

छण्हं अवयणाइणं निसेहो—

५५२. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा इमाइं छ अवयणाइं वइत्तए, तं जहा—
१. अलियवयणे, २. हीलियवयणे,
३. खिंसियवयणे ४. फरुसवयणे
५. गारत्थियवयणे,
६. विओसवियं वा पुणो उदीरित्तए।[1]
—कप्प. उ. ६, सु. १

अट्ठ ठाणाइणं निसेहो—

५५३. कोहे माणे य मायाए लोभे य उवउत्तया।
हासे भए मोहरिए विगहीसु तहेव च॥

एयाइं अट्ठ ठाणाइं परिवज्जित्तु संजए।
असावज्जं मियं काले भासं भासेज्ज पन्नवं॥
—उत्त. अ. २४, गा. ९-१०

१. ठाणं. अ. ६, सु. ५२७।

આ પ્રમાણે જેનો અંતરાત્મા મૌનથી ભાવિત થાય છે, તેનાં હાથ, પગ, નેત્ર તથા મુખની પ્રવૃત્તિ યતનાપૂર્વક સંયમિત બની જાય છે, તથા તે શૌર્ય અને સરલ સત્યથી પરિપૂર્ણ થાય છે.

૫૫૧. ઉપસંહાર :-

આ પ્રમાણે મન, વચન અને કાયાથી સુરક્ષિત આ પાંચ ભાવનાઓવાળું સંવર દ્વાર-સત્ય મહાવ્રત-સમ્યક્ પ્રકારે આચરવું તથા સુપ્રણિહિત-સ્થાપિત કરવું જોઈએ. ધૈર્યવાન તથા બુદ્ધિમાન સાધકે સમજવું જોઈએ કે આશ્રવનો નિરોધ કરનાર, નિર્મળ, અછિદ્રરૂપ - કર્મરૂપ - જલ જેમાં પ્રવેશી શકતું નથી તેવું, કર્મબંધના પ્રવાહથી રહિત, સંક્લેશનો અભાવ કરનાર તેમ જ સમસ્ત તીર્થંકરો દ્વારા અનુજ્ઞાત છે, એવાં આ યોગને નિરંતર જીવન પર્યંત આચરણમાં ઉતારવો જોઇએ.

આ પ્રમાણે (પૂર્વોક્ત) સત્ય નામક સંવર દ્વારને જે યથા સમયે અંગીકૃત કરી તેનું પાલન કરે છે, શોધિત કરી તેનું આચરણ કરે છે, તીરિત - અંત સુધી પાર પહોંચાડે છે, કીર્તિત-બીજાની સમક્ષ આદરપૂર્વક કહે છે, અનુપાલિત-નિરંતર પાલન કરે છે, તે ભગવાનની આજ્ઞા અનુસાર આરાધક બને છે.

આ પ્રમાણે જ્ઞાતમુનિ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આ સિદ્ધવર શાસનનું કથન કર્યું છે, વિશેષ પ્રકારથી વિવેચન કર્યું છે, તર્ક અને પ્રમાણથી સિદ્ધ કર્યું છે, સુપ્રતિષ્ઠિત કર્યું છે, ભવ્ય જીવો માટે તેનો ઉપદેશ આપ્યો છે, તે પ્રશસ્ત-કલ્યાણકારી-મંગલમય છે.

૫૫૨. ન બોલવા યોગ્ય છ વચનોનો નિષેધ :-

નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિઓએ આ છ કુવચન બોલવાં કલ્પતાં નથી. જેમ કે—
૧. અલીક (અસત્ય) વચન,
૨. અવહેલના (અપમાન) જનક વચન,
૩. ખિંસિત (નિંદા) વચન,
૪. પરુષ (કઠોર) વચન,
૫. ગાર્હસ્થ્ય (ગૃહસ્થ-સંસારીને યોગ્ય) વચન,
૬. શાંત કલહને ફરીથી પ્રજ્વલિત કરનાર વચન.

૫૫૩. ભાષા સંબંધી આઠ સ્થાનોનો નિષેધ :-

૧. ક્રોધ, ૨. માન, ૩. માયા, ૪. લોભ, ૫. હાસ્ય ૬. ભય, ૭. વાચાળતા, ૮. વિકથા [એ આઠ] પ્રત્યે સંયતમુનિ સાવધાન રહે. તેનો પ્રયોગ ન કરે.

પ્રજ્ઞાવાન મુનિ આ આઠ સ્થાનોનું વર્જન કરી યથાસમય નિરવદ્ય અને પરિમિત વચન બોલે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तृतीय महाव्रत

तृतीय महाव्रतः स्वरूप अने आराधना-१

तइयमहव्वयस्स आराहणा पइण्णा—

५५४. अहावरे तच्चे भंते ! महव्वए अदिन्नादाणाओ वेरमणं ।

सव्वं भंते ! अदिन्नादाणं पच्चक्खामि ।[1]
से गामे वा, नगरे वा, रन्ने वा अप्पं वा, बहुं वा, अणुं वा, थूलं वा, चित्तमंतं वा, अचित्तमंतं वा ।

से य अदिण्णादाणे चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. दव्वओ, २. खेत्तओ,
३. कालओ, ४. भावओ ।
१. दव्वओ अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा, अचित्तमंतं वा,
२. खेत्तओ गामे वा, नयरे वा, अरण्णे वा,
३. कालओ दिया वा राओ वा
४. भावओ अप्पग्घे वा महग्घे वा ।
नेव सयं अदिन्नं गेण्हेज्जा, नेवन्नेहिं अदिन्नं गेण्हावेज्जा, अदिन्नं गेण्हंते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि ।

तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।[2]

तच्चे भंते ! महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ अदिन्नादाणाओ वेरमणं ।

—दस. अ. ४, सु. १३

५५५. "समणे भविस्सामि अणगारे अकिंचणे अपुत्ते अपसू परदत्तभोई पावं कम्मं णो करिस्सामि" त्ति समुट्ठाए "सव्वं भंते ! अदिण्णादाणं पच्चक्खामि ।"

ત્રીજા મહાવ્રતની આરાધનાની પ્રતિજ્ઞા :-

૫૫૪. ભંતે ! ત્યારબાદ ત્રીજા મહાવ્રતમાં અદત્તાદાનથી વિરતિ (નિવૃત્ત થવાનું) હોય છે.

ભંતે ! હું સર્વ અદત્તાદાનનું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું. જેમ કે-
ગામમાં, નગરમાં અથવા અરણ્યમાં (કોઈ પણ) અલ્પ અથવા વધારે, સૂક્ષ્મ અથવા સ્થૂલ સચિત્ત (સજીવ) હોય અથવા અચિત્ત (નિર્જીવ).
તે અદત્તાદાન ચાર પ્રકારનાં છે, જેમ કે
૧ દ્રવ્યથી, ૨-ક્ષેત્રથી, ૩-કાળથી, ૪-ભાવથી,

૧. દ્રવ્યથી -અલ્પ અથવા વધારે, સૂક્ષ્મ અથવા સ્થૂળ, સચિત્ત અથવા અચિત્ત.
૨. ક્ષેત્રથી-ગામમાં, નગરમાં અથવા અરણ્યમાં.
૩. કાળથી-દિવસમાં અથવા રાત્રિમાં.
૪. ભાવથી અલ્પ મૂલ્યવાળી અથવા બહુ-મૂલ્યવાળી.

કોઈ પણ અદત્ત વસ્તુને હું સ્વયં ગ્રહણ કરીશ નહીં, બીજાથી અદત્ત વસ્તુને ગ્રહણ કરાવીશ નહિ અને અદત્ત વસ્તુ ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન પણ કરીશ નહિ-યાવત્જીવન મણકરણ મણ યોગથી-મનથી, વચનથી, કાયાથી કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ અને કરનારનું અનુમોદન પણ કરીશ નહિ.

ભંતે ! હું પૂર્વે કરેલાં અદત્તાદાનથી નિવૃત્ત થાઉં છું, તેની નિંદા કરું છું, ગર્હા કરું છું, અને આત્મા (કષાય)નો વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

ભંતે ! હું ત્રીજા મહાવ્રતમાં સ્થિત થાઉં છું. આમાં સર્વ અદત્તાદાનની વિરતિ હોય છે.

૫૫૫. (મુનિ દીક્ષા લેતાં સમયે એવી પ્રતિજ્ઞા કરે છે) ..."હવે હું શ્રમણ બની જઈશ. અણગાર, અકિંચન (અપરિગ્રહી), અપુત્ર (પુત્રાદિ સંબંધોથી મુક્ત), અપશુ (દ્વિપદ-ચતુષ્પદાદિ પશુઓના સ્વામિત્વથી મુક્ત) તેમ જ પરદત્તભોજી (બીજા ગૃહસ્થ દ્વારા અદત્ત ભિક્ષામાં પ્રાપ્ત આહારાદિનું સેવન કરનાર) થઈ હવે હું કોઈ પણ હિંસાદિ પાપકર્મ કરીશ નહિ." આ પ્રમાણે સંયમ પાલન માટે ઉત્થિત-સમુદ્યત થઈ કહે છે..."ભંતે ! હું આજ સમસ્ત પ્રકારના અદત્તાદાનનું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું."

---

१. दंत सोहणमाइस्स, अदत्तस्स विवज्जणं अणवेसणिज्जस्स, गेण्हणा अवि दुक्करं ॥ —उत्त. अ. १९, गा. २८

२. चित्तमंतमचित्तं वा अप्पं वा जइ वा बहुं । दंतसोहणमेत्तं पि ओग्गहं से अजाइया —दस. अ. ६, गा १३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से अणुपविसित्ता गामं वा जाव-रायहाणिं वा णेव सयं अदिण्णं गेण्हेज्जा, णेवऽण्णेणं अदिण्णं गेण्हावेज्जा, णेवऽण्णं अदिण्णं गेण्हंतं पि समणुजाणेज्जा ।
—आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६०७(क-ख)

સાધુ ગ્રામ યાવત્ રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરી પોતે વગર રજાએ (કોઈ પણ) પદાર્થને ગ્રહણ કરે નહિ, બીજા પાસે ગ્રહણ કરાવે નહિ તથા અદત્ત ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન કરે નહિ.

अदिन्नादाण महव्वयस्स पंच भावणाओ—

तृतीय महाव्रत अने तेनी पांच भावना :-

५५६. अहावरं तच्चं भंते ! महव्वयं पच्चक्खामि सव्वं अदिण्णादाणं ।

५५६. भंते ! त्यारबाद हवे हुं त्रीजा महाव्रतनो स्वीकार करुं छुं. तेना संदर्भमां हुं सर्व प्रकारे अदत्तादानનું પ્રત્યાખ્યાન (ત્યાગ) કરું છું. તે આ પ્રમાણે છે—

से गामे वा नगरे वा अरण्णे वा अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा णेव सयं अदिण्णं गेण्हेज्जा, णेवऽण्णं अदिण्णं गेण्हावेज्जा अण्णं पि अदिण्णं गेण्हंतं ण समणुजाणेज्जा जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणसा वयसा कायसा तस्स भंते ! पडिक्कमामि-जाव-वोसिरामि ।

તે (ગ્રાહ્ય પદાર્થ) ગામમાં હોય, નગરમાં હોય, અરણ્યમાં હોય, અલ્પ હોય, અધિક હોય સૂક્ષ્મ હોય, સ્થૂળ હોય (નાનું હોય કે મોટું હોય), સચિત્ત હોય કે અચિત્ત હોય, તેને તેના સ્વામીએ આપ્યા વિના હું સ્વયં ગ્રહણ કરીશ નહિ, બીજા દ્વારા (પદાર્થ આપ્યા વિના) ગ્રહણ કરાવીશ નહિ, તથા અદત્તાદાન ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન કરીશ નહિ, જીવનપર્યંત ત્રણ કરણ તથા મન-વચન-કાયા એ ત્રણ યોગથી હું આ પ્રતિજ્ઞા કરું છું. સાથે જ હું પૂર્વકૃત અદત્તાદાન રૂપ પાપનું પ્રતિક્રમણ કરું છું. યાવત્ પોતાની સાક્ષીએ અદત્તાદાન પાપનો વ્યુત્સર્ગ (ત્યાગ) કરું છું.

तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति ।

ત્રીજા મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ :-

१. तत्थिमा पढमा भावणा—अणुवीयि मितोग्गहजाई से निग्गंथे ।
केवली बूया—अणणुवीयि मितोग्गहजाई से णिग्गंथे अदिण्णं गेण्हेज्जा । अणुवीयि मितोग्गहजाई से निग्गंथे, णो अणणुवीयि मितोग्गहजाई त्ति पढमा भावणा ।

૧. એ પાંચમાંથી પ્રથમ ભાવના આ પ્રમાણે છે- જે સાધક પહેલાં વિચાર કરી પરિમિત અવગ્રહની યાચના કરે છે તે નિર્ગ્રંથ છે, પરંતુ વિચાર કર્યા વગર પરિમિત અવગ્રહની યાચના કરનાર (નિર્ગ્રન્થ) નથી. કેવળી ભગવાને કહ્યું છે કે, જે વગર વિચાર્યે પરિમિત અવગ્રહની યાચના કરે છે, તે નિર્ગ્રન્થ અદત્ત ગ્રહણ કરે છે, માટે તદનુરૂપ ચિંતન કરી પરિમિત અવગ્રહની યાચના કરનાર સાધુ નિર્ગ્રન્થ કહેવાય છે, ન કે વગર વિચાર્યે મર્યાદિત અવગ્રહની યાચના કરનાર. આ પ્રમાણે પ્રથમ ભાવના થઈ.

२. अहावरा दोच्चा भावणा—अणुण्णविय पाण-भोयणं भोई से णिग्गंथे, णो अणणुण्णविय पाण-भोयणभोई ।

૨. ત્યારબાદ બીજી ભાવના આ છે- ગુરુજનોની આજ્ઞા લઈ, આહાર પાણી ઇત્યાદિનું સેવન કરનાર નિર્ગ્રન્થ હોય છે. આજ્ઞા વગર આહાર-પાણી આદિનો ઉપયોગ કરનાર નહિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केवली बूया—अणणुण्णवीयि पाण-भोयणभोई से णिग्गंथे अदिण्णं भुंजेज्जा। तम्हा अणुण्णवीयि पाण-भोयणभोई से णिग्गंथे, णो अणणुण्णविय पाण-भोयणभोई त्ति दोच्चा भावणा।

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે કે જે નિર્ગ્રન્થ ગુરુ આદિની આજ્ઞા વગર આહારપાણીનો ઉપભોગ કરે છે તે અદત્તાદાનનું સેવન કરે છે. માટે જે સાધક ગુરુ આદિની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી આહારપાણી આદિનો ઉપભોગ કરે છે, તે નિર્ગ્રન્થ કહેવાય છે. આજ્ઞા ગ્રહણ કર્યાવગર આહારપાણી આદિનું સેવન કરનાર નિર્ગ્રન્થ નથી. આ બીજી ભાવના છે.

३. अहावरा तच्चा भावणा—णिग्गंथे णं उग्गहंसि, उग्गहियंसि एत्ताव ताव उग्गहणसीलए सिया।

३. ત્રીજી ભાવનાનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે- નિર્ગ્રન્થ સાધુઓએ ક્ષેત્ર તથા કાળની મર્યાદાપૂર્વક અવગ્રહ (સ્થાન)ની યાચના કરવી જોઈએ.

केवली बूया—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि एत्ताव ताव अणोग्गहणसीलो अदिण्णं ओगिण्हेज्जा, निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि एत्ताव ताव उग्गहणसीलए सिय त्ति तच्चा भावणा।

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે કે, જે નિર્ગ્રન્થ મર્યાદાપૂર્વક અવગ્રહની અનુજ્ઞા (યાચના) ગ્રહણ કરતા નથી, તે અદત્તનું ગ્રહણ કરે છે. માટે નિર્ગ્રન્થ સાધુએ ક્ષેત્ર-કાળની મર્યાદા સ્પષ્ટ કરી અવગ્રહની અનુજ્ઞા ગ્રહણ કરવી જોઇએ, અન્યથા નહીં. આ તૃતીય ભાવના છે.

४. अहावरा चउत्था भावणा—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि अभिक्खणं अभिक्खणं उग्गहणसीलए सिया।

४. ત્યારબાદ ચોથી ભાવના આ છે- નિર્ગ્રન્થે અવગ્રહની અનુજ્ઞા ગ્રહણ કર્યા બાદ વારંવાર અવગ્રહ-અનુજ્ઞા-ગ્રહણશીલ થવું જોઇએ. (ફરી ફરી સ્થાન ગ્રહણ કરવા માટે રજા લેવી જોઈએ.)

केवली बूया—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि अभिक्खणं अभिक्खणं अणोग्गहणसीले अदिण्णं गिण्हेज्जा, निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि अभिक्खणं अभिक्खणं उग्गहणसीलए सिय त्ति चउत्था भावणा।

કારણકે કેવળી ભગવાને કહ્યું છે કે, જે નિર્ગ્રન્થ અવગ્રહની અનુજ્ઞા ગ્રહણ કરવા છતાં વારંવાર અવગ્રહની અનુજ્ઞા લેતો નથી, તે અદત્તાદાન-દોષનો ભાગી બને છે. માટે નિર્ગ્રન્થ એક વાર અવગ્રહની અનુજ્ઞા કરી લીધા પછી પણ વારંવાર અવગ્રહઅનુજ્ઞા ગ્રહણ કરવી જોઈએ. આ ચોથી ભાવના છે.

५. अहावरा पंचमा भावणा—अणुवीयि मितोग्गहजाई से निग्गंथे साहम्मिएसु णो अणणुवीयि मित्तोग्गहजाई।

५. ત્યારબાદ પાંચમી ભાવના આ પ્રમાણે છે- જે સાધક સાધર્મિકોનો પણ વિચાર કરી મર્યાદિત અવગ્રહની યાચના કરે છે, તે નિર્ગ્રન્થ છે. વગર વિચાર્યે પરિમિત અવગ્રહની યાચના કરનાર નિર્ગ્રન્થ નથી.

केवली बूया—अणणुवीयि मितोग्गहजाई से निग्गंथे साहम्मिएसु अदिण्णं ओगिण्हेज्जा। से अणुवीयि मितोग्गहजाई से निग्गंथे साहम्मिएसु णो अणणुवीयि मितोग्गहजाई त्ति पंचमा भावणा।[1]

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે, વગર વિચાર્યે જે સાધર્મિકો પાસે પરિમિત અવગ્રહની યાચના કરે છે, તેને સાધર્મિકો પાસેથી અદત્ત ગ્રહણ કરવાનો દોષ લાગે છે. માટે જે સાધક સાધર્મિકો પાસેથી પણ વિચારપૂર્વક મર્યાદિત અવગ્રહની યાચના કરે છે, તે નિર્ગ્રન્થ કહેવાય છે. વગર વિચાર્યે સાધર્મિકો પાસેથી મર્યાદિત અવગ્રહની યાચના કરે તે (નિર્ગ્રન્થ) નથી, આ પાંચમી ભાવના છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पत्ताव ताव (तच्चे) महव्वयं सम्मं काएणं फासिते पालिते तीरिए किट्टिते अवट्ठिते आणाए आराहिते यावि भवति ।

तच्चं भंते ! महव्वयं अदिण्णादाणाओ वेरमणं ।

—आ. सु. २, अ. १५, सु. ७८३-७८५

આ પ્રમાણે પાંચ ભાવનાઓથી વિશેષ તથા સ્વીકૃત અદત્તાદાન-વિરમણ (ત્રીજા) મહાવ્રતનું સમ્યક્ પ્રકારે કાયાથી સ્પર્શ કરી, તેનું પાલન કરી, ગૃહીત મહાવ્રતને યથાયોગ્ય રીતે પૂર્ણ કરે, તેનું કીર્તન કરે તેમ જ તેમાં અંત સુધી અવસ્થિત રહે તે ભગવદાજ્ઞાનો સમ્યક્ આરાધક થાય છે. ભંતે ! આ અદત્તાદાન-વિરમણરૂપ ત્રીજું મહાવ્રત છે.

दत्तमणुण्णाय संवरस्स सरूवं—

५५७. आयाणं नरयं दिस्स नायएज्ज तणामवि ।
"दोगुंछी अप्पणो पाए" दिन्नं भुंजेज्ज भोयणं ॥

उत्त. अ. ६, गा. ७

दत्त अनुज्ञात-संवरनुं स्वरूप :-

५५७. 'अदत्तनुं आदान नरक छे.' એમ જાણી, આપ્યા વગર એક તણખલું પણ ન લે; અસંયમની જુગુપ્સા કરનાર મુનિ પોતાના પાત્રમાં ગૃહસ્થ દ્વારા અદત્ત આહાર ગ્રહણ કરે.

५५८. जंबू ! दत्तमणुण्णायसंवरो नाम होइ तितियं सुव्वता ।
महव्वयं गुणव्वयं परदव्व-हरण पडिविरइ-करणजुत्तं । अपरिमियमणंत तण्हाणुगयम-हिच्छ-मणवयण-कलुस-आयाण-सुनिग्गहियं, सुसंजमिय - मण- हत्थ- पायनिहुयं निग्गंथं णेट्ठिकं निरुत्तं, निरासवं, निब्भयं, विमुत्तं, उत्तमनर-वसभ-पवर-बलवग-सुविहितजणसंमतं परमसाहुधम्मचरणं ।

—प. सु. २, अ. ३, सु. १

५५८. 'શ્રેષ્ઠ વ્રતવાળા હે જમ્બૂ !' ત્રીજું સંવર દ્વાર દત્તાનુજ્ઞાત નામક છે. આ મહાવ્રત અને ગુણવ્રત પણ છે. આ લોક અને પરલોક બન્નેને સુધારવા માટે નિમિત્તભૂત છે. પરદ્રવ્યનું હરણ કરવામાં વિરક્તિ યુક્ત, અપરિમિત તથા અનંત તૃષ્ણારૂપ અને અનુગત (વસ્તુઓની અપેક્ષાએ) મહેચ્છા-રૂપ જે મન, વચન દ્વારા થતાં પાપરૂપી ગ્રહણ (આદાન)નું યોગ્ય પ્રકારે નિગ્રહ-યુક્ત સારી રીતે સંયમિત મન-હાથ-પગ ઇત્યાદિ સંવરણ યુક્ત, (બાહ્ય તથા આભ્યંતર) ગ્રંથિને તોડનારા, નિષ્ઠાયુક્ત (ઉત્કૃષ્ટ), નિરૂકત (તીર્થંકરો દ્વારા, પૂર્ણતાથી કહેલું), આશ્રવરહિત, નિર્ભય, વિમુકત (લોભ અથવા દોષ રહિત), ઉત્તમ, નરવૃષભ દ્વારા, પ્રધાન બળવાન મનુષ્યો તથા સુવિહિત (સાધુ) જનોથી માન્ય કરેલ તથા પરમ સાધુઓનાં ધર્માનુષ્ઠાનરૂપ આ (ત્રીજું) વ્રત છે.

अदिन्नादाणविरमणमहव्वयाराहगस्स अकरणिज्ज किच्चाइं-

५५९. जत्थ य गामागार-नगर-निगम-खेड-कव्वड-मडंब-दोणमुह-संवाह-पट्टणासमगयं च किंचि दव्वं मणि-मुत्त-सिलप्पवाल-कंस-दूस-रयणवर-कणग-रयणमादिं पडियं पम्हुट्ठं विप्पणट्ठं न कप्पति कस्सइ कहेउं वा, गेण्हउं वा ।

अहिरन्न - सुवन्निकेणं, समलेट्ठुकंचणे णं अपरिग्गहसंवुडे णं लोगम्मि विहरियव्वं ।

અદત્તાદાન વિરમણ મહાવ્રત આરાધક વડે અકરણીય કૃત્ય :-

५५९. ગ્રામ-નગર, આકર, નિગમ, ખેટ, કર્બટ, મડમ્બ, દ્રોણમુખ, સંવાહ, પટ્ટન, આશ્રમ ઇત્યાદિમાંથી કોઈ પણ દ્રવ્ય જેમ કે-મણિ-મુક્તા (મોતી), શિલા-પ્રવાલ, કાંસુ (ધાતુ), વસ્ત્ર-સોના-ચાંદી-રત્ન ઇત્યાદિ કંઈ પણ પડેલું હોય અથવા કોઈનું ખોવાઈ ગયું હોય અને એ ભુલાયું હોય (અથવા તેનો માલિક શોધી રહ્યો હોય) તે વિષયમાં કોઈને કહેવું અથવા પોતે ઉઠાવી લેવું-એ સાધુને કલ્પતું નથી.

હિરણ્ય-સુવર્ણ રહિત, પથ્થર તથા કંચનને સમાન જાણનાર, (એવી ઉપેક્ષાવૃત્તિથી) ભાવ અપરિગ્રહ અને સંવૃત્ત (ઇન્દ્રિયોના સંવરયુક્ત) ભાવથી સાધુએ લોકોમાં રહેવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जं पि य होज्जाइ दव्वजातं खलगतं खेत्तगतं रन्नमंतरगतं वा किंचि पुप्फ-फल-तयप्पवाल-कंद-मूल-तण-कट्ठ सक्करादि अप्पं च बहुं च अणुं च थूलगं वा न कप्पति उग्गहंमि अदिण्णंमि गिण्हउं ।

કોઈ પણ દ્રવ્યાદિ પદાર્થ ખળામાં, ખેતરમાં કે જંગલોમાં હોય, જેમ કે-ફૂલ, ફળ, છાલરૂપે હોય, પ્રવાળ, કંદ-મૂળ, ઘાસ, લાકડી, કાંકરા ઈત્યાદિ વસ્તુઓ મૂલ્યવાન અથવા વિશેષ મૂલ્યવાન હોય, થોડી હોય કે ઘણી હોય, છતાં પણ સાધુ તે વસ્તુઓને તેના માલિકની આજ્ઞા વગર લે નહીં.

जे हणि हणि उग्गहं अणुन्नविय गेण्हियव्वं ।

પ્રતિદિન અવગ્રહ પ્રાપ્ત કરી (માલિકની આજ્ઞા લઈ) સાધુએ તે કલ્પ્ય વસ્તુઓ જ લેવી યોગ્ય કહેવાય.

वज्जेयव्वो सव्वकालं अचियत्त-घरपवेसो, अचियत्त-भत्तपाणं, अचियत्त-पीढ-फलग-सेज्जा-संथारग-वत्थ-पत्त-कंबल-दंडग-रयहरण-निसेज्ज-चोलपट्टग-मुहपोत्तियं-पायपुंछणाइ-भायण-भंडोवहि-उवकरणं ।

અપ્રીતિકર (સાધુ પ્રત્યે અભાવ દર્શાવનાર) ઘરમાં પ્રવેશ કરવો અથવા અપ્રીતિકર ઘરના આહારપાણી લેવા સાધુઓ માટે અયોગ્ય ગણાય. માટે અપ્રીતિકરને ત્યાંથી પીઠ, ફલક, શય્યા-સંસ્તારક, વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, દંડક રજોહરણ, નિષદ્યા, ચોળપટ્ટક, મોઢે બાંધવાની મુખ-વસ્ત્રિકા, પગ લૂંછવાનું વસ્ત્ર-ભાજન, વસ્ત્રાદિ ઉપકરણ પણ ન લે.

परपरिवाओ परस्स दोसो, परववएसेणं जं च गेण्हइ, परस्स नासेइ जं च सुकयं दाणस्स य अंतराइयं, दाणविप्पणासो, पेसुन्नं चेव मच्छरित्तं च ।

બીજાનો અપવાદ (બીજાના દોષો બતાવી) બતાવી અથવા બીજાના નામે કોઈ પણ વસ્તુ ન લે. આ પ્રકારના દોષ સાધુ માટે ત્યાજ્ય છે. બીજાના સુકૃત આદિ પુન્યકર્મોનો નાશ થાય તેવા વચન ન બોલે, દાનમાં અંતરાય (વિઘ્નો) ઊભા થાય એવાં વચનો ન બોલવાં. દાનનો વિનાશ થાય તેવા વચનો ન બોલવાં. બીજાની ખરી-ખોટી, ચુગલી-ચાડી તથા ઈર્ષ્યાભાવનો પણ પરિત્યાગ કરવો જોઈએ.

जे वि य पीढ-फलग-सेज्जा-संथारग-वत्थ-पाय-कंबल-मुहपोत्तिय-पायपुंछणादि भायण-भंडोवहि-उवकरणं-असंविभागी, असंगहरूई ।

જે સાધુ પીઠ, ફલક, શય્યા, સંસ્તારક, વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, દંડ, રજોહરણ, નિષદ્યા, ચોળ-પટ્ટા, મુખ પર બાંધવાની મુખવસ્ત્રિકા, પગ લૂછવાનું વસ્ત્ર ઈત્યાદિ તથા ભાજન-ભાંડ ઇત્યાદિ, જે ઉપકરણનો સંવિભાગ ન થતો હોય, સૂઝતા મળતાં હોય, તો તેને પણ સંગ્રહવાની રુચિ ન કરે

तवतेणे य, वयतेणे य, रूवतेणे य, आयारे चेव भावतेणे य ।

જે તપનો ચોર છે, વાણીનો ચોર છે, રૂપનો ચોર છે, આચાર ધર્મનો ચોર છે, ભાવનો ચોર છે.

सद्दकरे झंझकरे कलहकरे वेरकरे विकहकरे असमाहिकरे, सया अप्पमाणभोई, सततं अणुबद्धवेरे य, निच्चरोसी, से तारिसए नाराहए वयमिणं ।

—प. सु. २, अ. ३, सु. २-७

(રાત્રે) મોટા-ઊંચે સ્વરે બોલતો હોય, ગચ્છમાં ફૂટ પાડતો હોય, કલહ કરતો હોય, વેર વધારતો હોય, વિકથા-બકવાદ કરતો હોય, ચિત્તમાં અસમાધિ ઉપજાવતો હોય, હંમેશ પ્રમાણરહિત ભોજન કરતો હોય, હંમેશા વેર-વિરોધ ટકાવીને રાખતો હોય, હંમેશા નિત્યનવા રોષ કે અપ્રસન્નતા રાખતો હોય, એવી પ્રકૃતિનો સાધુ ત્રીજા મતની આરાધના કરી શકતો નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दत्तमणुण्णाय संवरस्स आराहगा—

५६०. प०—अह केरिसए पुणाइं आराहए वयमिणं ?

उ०—जे से उवहि-भत्त-पाण-संगहण-दाण-कुसले ।

अच्चंत-बाल-दुब्बल-गिलाण-वुड्ढ-खवग-पवत्तय-आयरिय-उवज्झाए, सेहे साहम्मिए, तवस्सी, कुलगण-संघ-चेइयट्ठे ।

निज्जरट्ठी वेयावच्चं अणिस्सियं बहुविहं दसविहं करेइ ।

१. न य अचियत्तस्स गिहं पविसइ ।

२. न य अचियत्तस्स गेण्हइ भत्त-पाणं ।

३. न य अचियत्तस्स सेवइ पीढ-फलग-सेज्जा-संथारग-वत्थ- पाय-कंबल-डंडग-रयहरण-निसेज्ज-चोलपट्टय-मुहपोत्तिय-पायपुंछणाइ-भायण-भंडोवहि-उवगरणं ।

४. न य परिवायं परस्स जंपति ।

५. न यावि दोसे परस्स गेण्हति ।

६. परववएसेण वि न किंचि गेण्हति ।

७. न य विपरिणामेति किंचि जणं ।

८. न यावि णासेइ दिन्न-सुकयं ।

९. दाऊणं य न होइ पच्छातावि ए ।

१०. संविभागसीले ।

११. संगहोवग्गहकुसले,
से तारिसए आराहेइ वयमिणं ।

—पण्ह. सु. २, अ. ३, सु. ८ (क)

५६०. दत्त अनुज्ञात संवरना आराधक :-

प्र. (जे उपर्युक्त प्रकारनो मनुष्य आ व्रतनी आराधना करी शकतो नथी), तो केवा प्रकारनो मनुष्य आ व्रतनी आराधना करी शके ?

उ. आ दत्त-व्रतनो आराधक ओ ज पुरुष थई शके छे, जे वस्त्र-पात्र आदि धर्मोपकरण, आहार-पाणी इत्यादिनो संग्रह अने संविभाग करवामां कुशळ छे.

जे अत्यंत बाळ, दुर्बळ, ग्लान, वृद्ध अने मासक्षमण आदि तपस्या करनार साधुनी, प्रवर्तक, आचार्य, उपाध्याय, नवदीक्षित साधुनी तथा साधर्मिक...लिंग अने प्रवचनथी समान-धर्मा साधुनी, तपस्वी, कुळ, गण, संघना चित्तनी प्रसन्नता माटे सेवा करनारो होय.

जे निर्जरानो अभिलाषी छे तेवो मुनि आलोक परलोक संबंधी आकांक्षा रहित थईने दस प्रकारनी (आहार-पाणी आदि विविध प्रकारे) वैयावृत्य करे छे.

१. ते अप्रीतिकारक गृहस्थना कुळमां प्रवेश करतो नथी

२. अप्रीतिकारक घरना आहार-पाणी ग्रहण करतो नथी.

३. अप्रीतिकारक पासेथी पीठ, फलक, शय्या संस्तारक, वस्त्र, कंबल, दंड, रजोहरण, चोलपट्टक, मुखवस्त्रिका तथा पगलूंछणियुं के भाजन-पात्रो पण लेतो नथी.

४. ते बीजानी निंदा (पर-परिवाद) करतो नथी.

५. बीजाना दोषोने ग्रहण करतो नथी.

६. जे बीजाना नामे (ग्लान बाळ आदिने माटे लावेल) कंई पण ग्रहण करतो नथी.

७. कोइने धर्मथी विमुख करतो नथी.

८. बीजाना दान आदिना सुकृत अथवा धर्माचरणनो नाश करतो नथी.

९. जे दानादि आप्या बाद, वैयावृत्य आदि कर्या बाद पश्चात्ताप करतो नथी.

१०. आचार्य, उपाध्याय आदिने माटे संविभागकारी होय.

११. संग्रह तथा उपकार करवामां कुशळ होय.
आवो साधक ज अदत्तादान व्रतनो आराधक होय छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दत्तमणुण्णाय संवरस्स फलं—

५६१. इमं च परदव्वहरण-वेरमण-परिरक्खणट्ठयाए पावयणं भगवया सुकहियं अत्तहियं पेच्चा भावियं आगमेसिभद्दं सुद्धं नेयाउयं अकुडिलं अणुत्तरं सव्वदुक्खपावाणं-विओवसमणं ।

—पण्ह. सु. २, अ. ३, सु. ९

દત્ત અનુજ્ઞાત સંવરનું ફળ :-

૫૬૧. પરાયા દ્રવ્યના હરણથી વિરમણ (નિવૃત્તિ)રૂપ અસ્તેય વ્રતની પરિરક્ષા માટે ભગવાન તીર્થંકર દેવે પ્રવચનમાં યોગ્ય જ કહ્યું છે. આવું પ્રવચન આત્મા માટે હિતકારી છે, જન્માંતરમાં શુભ ફળ પ્રદાન કરનારું છે, તથા ભવિષ્યમાં કલ્યાણકારી છે. આ પ્રવચન શુદ્ધ છે, ન્યાય-યુક્તિ-તર્ક સહિત છે, અકુટિલ-ઋજુતાના સરળ માર્ગરૂપ છે, સર્વોત્તમ છે તથા સર્વ દુઃખ અને પાપને સર્વથા શાંત કરનાર છે.

अण्ण समणोवगरणस्स ओग्गह विहि—

५६२. जेहिं वि सद्धिं संपव्वइए तेसिंऽपि याइं छत्तयं वा डंडगं वा मत्तयं वा-जाव-चम्मछेदणगं वा तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणणुण्णविय पडिलेहिय पमज्जिय तओ संजयामेव ओगिण्हेज्ज वा पगिण्हेज्ज वा ।

—आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६०७ (ग)

અન્ય સાધુના ઉપકરણ-ઉપયોગ હેતુ અવગ્રહ-ગ્રહણ વિધાન :-

૫૬૨. જે સાધુઓની સાથે પોતે પ્રવ્રજિત થયો છે તેમનાં પણ છત્ર, દંડ, માત્રક (ભાજન) યાવત્ ચર્મ છેદનક ઈત્યાદિ ઉપકરણો, પહેલાં તેમની અવગ્રહ-અનુજ્ઞા લીધા વિના તથા પ્રતિલેખન પ્રમાર્જન કર્યા વિના એક અથવા અનેક વાર ગ્રહણ કરે નહિ. પરંતુ પહેલાં જ અવગ્રહ-અનુજ્ઞા (ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા) લઈ ત્યારબાદ તેનું પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કરી સંયમી સાધુ તે વસ્તુને એક કે અનેક વાર ગ્રહણ કરે.

रज्ज परियट्टिए ओग्गह विहि—

५६३. से रज्जपरियट्टेसु संथडेसु अव्वोगडेसु अव्वोच्छिन्नेसु अपर-परिग्गहिएसु सच्चे व ओग्गहस्स पुव्वाणुन्नवणा चिट्ठइ अहालंदमवि ओग्गहे ।

से रज्जपरियट्टेसु असंथडेसु वोगडेसु वोच्छिन्नेसु परपरिग्गहिएसु भिक्खुभावस्स अट्ठाए दोच्चंपि ओग्गहे अणुन्नवेयव्वे सिया ।

—वव. उ. ७, सु. २६-२७

રાજ્ય પરિવર્તનમાં અવગ્રહ અનુજ્ઞાપન :-

૫૬૩. રાજાના મૃત્યુ બાદ જ્યાં સુધી નવા રાજાનો અભિષેક ન થાય, રાજ્ય અવિભક્ત તથા શત્રુઓ દ્વારા અનાક્રાન્ત રહે, રાજ્ય અવિચ્છિન્ન રહે તથા રાજ્ય વ્યવસ્થા પૂર્વવત્ રહે ત્યાં સુધી સાધુ સાધ્વીઓ માટે પૂર્વગ્રહિત આજ્ઞા જ અવસ્થિત રહે છે,

રાજાના મૃત્યુ પછી રાજ્ય વિભક્ત થઈ જાય અથવા શત્રુઓ દ્વારા આક્રમણ થઈ જાય, રાજવંશ વિચ્છેદ થઈ જાય અથવા રાજ્ય વ્યવસ્થા પૂર્વવત્ ન રહે તો સાધુ-સાધ્વીઓએ ભિક્ષુભાવની રક્ષા માટે બીજીવાર આજ્ઞા લેવી જોઈએ.

अप्पअदिण्णादाणस्स पायच्छित्त सुत्तं—

५६४. जे भिक्खू लहुसगं अदत्तं आइयइ आइयन्तं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. २, सु. २०

અલ્પ અદત્તાદાનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૬૪. જે ભિક્ષુ અલ્પ અદત્તાદાન લે છે; લેવડાવે છે, લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિકપરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सेह-अवहरण-विप्परिणामण पायच्छित्त सुत्तं—

५६५. जे भिक्खू सेहं अवहरइ अवहरंतं वा साइज्जइ ।

શિષ્ય અપહરણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૫૬૫. જે ભિક્ષુ શિષ્યનું અપહરણ કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે;

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू सेहं विप्परिणामेइ विप्परिणामंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणग्घाइयं ।

—नि. उ. १०, सु. ९-१०

જે ભિક્ષુ શિષ્યના પૂર્વગુરુ પ્રત્યે અશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

आयरियस्स अवहरण-विप्परिणामण-पायच्छित्त सुत्तं—

आचार्यनुं अपहरण अथवा परिवर्तनकरणनुं प्रायश्चित्त सूत्र :-

५६६. जे भिक्खू दिसं अवहरइ अवहरंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दिसं विप्परिणामेइ विप्परिणामंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. १०, सु. ११-१२

५६६. જે ભિક્ષુ આચાર્યનું અપહરણ કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ આચાર્યનું પરિવર્તન કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે,

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

તૃતીય મહાવ્રત પરિશિષ્ટ

અદિણ્णાદાण મહવ્વયસ્સ પંચ ભાવણાઓ—

૫૬૭. ૧. उग्गहमणुण्णवणया,
૨. उग्गहसीमजाणणया,
૩. सयमेव उग्गहं अणुगिण्हणया,
૪. साहम्मिय उग्गहं अणुण्णविय परिभुंजणया,
૫. साहारणभत्तपाणं अणुण्णविय परिभुंजणया ।

—सम. २५, सु. १

તૃતીય અદત્તાદાન મહાવ્રતની પાંચ ભાવના :-

૫૬૭. ૧. અવગ્રહ - અનુજ્ઞાપનતા
૨. અવગ્રહ સીમા - જ્ઞાપનતા
૩. સ્વયમેવ અવગ્રહ - અનુગ્રહણતા
૪. સાધર્મિક અવગ્રહ - અનુજ્ઞાપનતા
૫. સાધારણ ભક્તપાન અનુજ્ઞાપ્ય પરિભુંજનતા

૫૬૮. तस्स इमा पंच भावणाओ होंति परदव्व हरणवेरमणपरिरक्खणट्ठयाए ।

પઢમં—देवकुल-सभप्पवा-आवसह रुक्खमूल-आराम-कंदरागर-गिरिगुहा-कम्म-उज्जाण-जाणसाला -कुवियसाला - सुन्नघर - सुसाण लेण-आवणे, अन्नंमि य एवमादियंमि दग-मट्टिय-बीज-हरित-तस-पाण-असंसत्ते अहाकडे फासुए विवित्ते पसत्थे उवस्सए होइ विहरियव्वं ।

आहाकम्मबहुले य जे से आसित्त-संमज्जि-ओवलित्त-सोहिय-छायण-दूमण-लिंपण-अणुलिंपण-जलण-भंडचालणं, अंतो वहिं च असंजमो जत्थ वड्ढई, संजयाण अट्ठा वज्जेयव्वो हु उवस्सओ से तारिसए सुत्त पडिकुट्ठे ।

एवं विवित्तवास-वसहि-समितिजोगेण भाविओ भवई अंतरप्पा । निच्चं अहिकरण-करण-कारावण-पावकम्मविरओ दत्तमणुन्नाय-ओग्गहरुई ।

૫૬૮. પરદ્રવ્યહરણ-વિરમણ (અદત્તાદાન ત્યાગ) વ્રતની સંપૂર્ણ રક્ષા કરવા માટે પાંચ ભાવનાઓ છે.

પ્રથમ ભાવના :-

દેવકુળ (મંદિર) સભા-મહાજન સ્થાન, પ્રપા (પાણીની પરબ), પરિવ્રાજક નિવાસ, વૃક્ષ મૂળમાં, ઉદ્યાનમાં, ગુફા, ખાણ, પર્વતની ગુફા, ચૂના આદિની ભઠ્ઠી,યાનશાળા,ગૃહ-સામગ્રી ભરવાનું સ્થાન (કોઠાર રૂમ), મંડપ, શૂન્ય ગૃહ સ્મશાન, લયન-પર્વતની તળેટીમાં રહેલા પાષાણ ઘરમાં, હાટમાં ઇત્યાદિ અન્ય એવાં જ સ્થાનો જે સચિત્ત પાણી માટી, બીજ, હરિતકાય, ત્રસ પ્રાણીઓથી રહિત હોય તથા ગૃહસ્થે પોતાના ઉપયોગ માટે બનાવ્યું હોય, પ્રાસુક હોય તથા સ્ત્રી, પુરુષ, પંડકથી રહિત અને પ્રશસ્ત હોય, એવા ઉપાશ્રયમાં સાધુએ રહેવું જોઈએ.

જે સ્થાન આધાકર્મ સહિત હોય અર્થાત્ જ્યાં સાધુના નિમિત્તે પાણી છાંટવાની ક્રિયા થતી હોય, ઝાડુથી સાફ કર્યું હોય, પાણીથી લિંપ્યું હોય, ચંદનમાળા આદિથી સુશોભિત કર્યું હોય, ચટાઈ આદિ બીછાવી હોય, કલાઈથી શ્વેત કર્યું હોય, છાણ આદિથી લીપ્યું હોય ગરમ કરવા માટે અથવા પ્રકાશ માટે આગ જલાવી હોય, વાસણ અહીં તહીં કર્યા હોય, આ પ્રમાણે સાધુઓ માટે જે ઉપાશ્રયની અંદર અથવા બહાર જીવોની હિંસા અધિક થતી હોય, એવો આગમ-નિષિદ્ધ ઉપાશ્રય સાધુ માટે વર્જિત છે,

આ પ્રમાણે જેનો અંતરાત્મા વિવિક્તવાસ સમિતિથી ભાવિત થાય છે, તે દુર્ગતિમાં લઈ જનારા દોષથી નિવૃત્ત થતો દત્ત અનુજ્ઞાત અવગ્રહની રુચિવાળો બને છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बितियं—आरामुज्जाण-काणण-वणप्पदेसभागे जं किंचि इक्कडं च, कठिणगं च जंतुगं च परेर-कुरुव-कुस-डब्भ-पलाल-मूयग-वल्लय-पुप्फ, फल-तयप्पवाल-कंद-मूल-तण-कट्ठ-सक्करादी गेण्हइ, सेज्जोवहिस्स अट्ठा न कप्पए ओग्गहे अदिन्नंमि गिण्हेउं ।

जे हणि हणि उग्गहं अणुन्नवियं गेण्हियव्वं ।
एवं उग्गहसमितिजोगेण भाविओ भवइ अंतरप्पा ।
निच्चं अहिकरण-करण-कारावण-पावकम्म-विरते दत्तमणुन्नाय-ओग्गहरुई ।

ततियं—१. पीढ-फलग-सेज्जा-संथारगट्ठयाए रुक्खा न छिंदियव्वा ।

२. न छेदणेण भेदणेण सेज्जा कारेयव्वा ।

३. जस्सेव उवस्सए वसेज्ज, सेज्जं तत्थेव गवेसेज्जा ।

४. न य विसमं समं करेज्जा ।

५. न निवाय-पवाय उस्सुगुत्तं ।

६. न डंस-मसगेसु खुभियव्वं ।

७. अग्गी धूमो य न कायव्वो ।

एवं संजम-बहुले, संवर-बहुले, संवुड-बहुले, समाहि-बहुले, धीरे काएण फासयंतो सययं अज्झप्पज्झाणजुत्ते समिए एगे चरेज्ज धम्मं ।

एवं सेज्जासमितिजोगेण भाविओ भवईअंतरप्पा ।
निच्चं अहिकरण-कारावण-पावकम्मविरते दत्तमणुन्नाय-ओग्गहरुई ।

चउत्थं—साहारण-पिंडपातलाभे भोत्तव्वं सज्जणपण समियं ।

બીજી ભાવના :-

આરામ-ઉદ્યાન, કાનન તથા વન પ્રદેશમાં જે કોઇ ઈક્ષણ (તૃણ) કઠિનગ (પાંદડાં) જતુ (પાણીમાં થતું ઘાસ) પરા, મુંજ, કુશ, દર્ભ પરાલ, મૂચક, વલ્કજ, પુષ્પ, ફળ, છાલ, અંકુર કંદમૂળ, તૃણ, કાષ્ઠ, કાંકરી આદિ સંસ્તારક બનાવવા માટે આવશ્યક હોય તો આજ્ઞા માંગીને લેવું કલ્પે છે. આજ્ઞા વગર લેવું કલ્પતું નથી હંમેશા આજ્ઞા લઇને લેવું કલ્પે છે.

આ પ્રમાણે જેનો અંતરાત્મા અવગ્રહ-સમિતિથી ભાવિત હોય છે, તે દુર્ગતિમાં લઈ જનારા પાપકર્મો કરવાના દોષથી નિત્ય વિરકત થઇ દત્ત અનુજ્ઞાત અવગ્રહની રુચિવાળો બને છે.

ત્રીજી ભાવના :-

૧. પીઠ, ફલક, શય્યા કે સંસારક માટે વૃક્ષ કાપવાં ન જોઈએ.

૨. છેદન-ભેદન ક્રિયા કરીને શય્યા ન બનાવવી જોઈએ.

૩. જેના ઉપાશ્રયમાં નિવાસ કર્યો હોય ત્યાં જ શય્યાની ગવેષણા કરવી જોઈએ.

૪. ઊંચી-નીચી જમીનને સમ ન કરવી જોઈએ,

૫. હવાનો અભાવ હોય કે અધિક હવા આવતી હોય તો જરા પણ પ્રતિકાર ન કરવો જોઈએ.

૬. ડાંસ કે મચ્છરનો ઉપદ્રવ હોય તો પણ ક્ષોભ ન કરવો જોઈએ.

૭. અગ્નિ કે ધુમાડો ન કરવો જોઈએ.

આ પ્રમાણે જે પૃથ્વીકાય આદિ છકાય જીવોના રક્ષણમાં તત્પર, આશ્રવ રોકવામાં તત્પર, કષાય અને ઇન્દ્રિયોના નિગ્રહમાં તત્પર ચિત્ત-સમાધિમાં તત્પર, ધૈર્યવાન, કાયાથી સર્વદા (ન માત્ર મનોરથથી) ચારિત્રનું પાલન કરનાર અધ્યાત્મ ધ્યાનથી યુકત હોય છે, તે રાગાદિથી રહિત બની ધર્મનું આચરણ કરે છે.

આ પ્રમાણે જેનો અંતરાત્મા શય્યા સમિતના યોગથી ભાવિત હોય છે તે દુર્ગતિમાં લઈ જનારા પાપકર્મોને કરવા, કરાવવાથી નિવૃત્ત થઇ દત્ત અનુજ્ઞાત અવગ્રહની રુચિવાળો બને છે.

ચોથી ભાવના :-

સમાન સાધર્મિકોનો પ્રાપ્ત આહાર આદિ પણ આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી ઉપયોગમાં લેવો જોઇએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

न साय-सूणाहिकं, न खद्धं, न वेगियं, न चवलं, न साहसं, न य परस्स पीलाकारं सावज्जं ।

साधर्मिकोना आहारमांथी शाक, दाळ, इत्यादि वधारे न लेवां जोईओ. भोजननो पण वधारे भाग न लेवो जोईओ. (अन्यथा साधुओने अप्रीति थाय छे). कोळीया जल्दी न गळवा जोईओ, कोळीया मोढामां जल्दी जल्दी न मूकवा जोईओ. आहार करती वेळाओ कायिक चपळता न राखवी जोईओ. ओकदम (हित-मित-पथ्यनो विवेक कर्या वगर) आहार न करवो जोईओ. बीजाने पीडा थाय ओवी रीते आहार न करवो जोईओ. सावद्य (सदोष) आहार न करवो जोईओ.

तह भोतव्वं जह से ततियवयं न सीदति ।

आहार ओ प्रमाणे लेवो जोईओ जेथी त्रीजुं व्रत खंडित न थाय.

साहारण-पिंडपायलाभे सुहुमं अदिन्नादाणवय-नियम-वेरमणं ।

समान साधर्मिकोथी प्राप्त आहार आदि (आज्ञा लई) लेवामां निश्चित्त रूपथी सूक्ष्म अदत्तादान विरमण व्रतनुं पालन थाय छे.

एवं साहारण-पिंडपायलाभे समिति-जोगेण भाविओ भवइ अंतरप्पा ।
निच्चं अहिकरण-करण-कारावण-पावकम्म-विरते दत्तमणुन्नाय ओग्गहरुई ।

आ प्रमाणे जेनो आंतरात्मा सम्यक् प्रवृत्तिना योगथी भावित थाय छे, ते दुर्गतिमां लई जनारा पाप कर्मो करवा-कराववाना दोषोथी निवृत्त थतो दत्त-अनुज्ञात-अवग्रह रुचिवाळो बने छे.

पंचमगं—

१. साहम्मिएसु विणओ पउंजियव्वो ।

२. उवगरण-पारणासु विणओ पउंजियव्वो ।

३. वायण-परियट्टणासु विणओ पउंजियव्वो । दाण-गहण-पुच्छणासु विणओ पउंजियव्वो ।

४. दाण-गहण-पुच्छणासु विणओ पउंजियव्वो ।

५. निक्खमण-पवेसणासु विणओ पउंजियव्वो ।

६. गुरुसु साहुसु तवस्सीसु य विणओ पउंजियव्वो ।

अन्नेसु य एवमादिसु बहुसु कारणसएसु विणओ पउंजियव्वो ।
विणओ वि तवो, तवो वि धम्मो, तम्हा विणओ पउंजियव्वो ।
एवं विणएण भाविओ भवई अंतरप्पा ।
निच्चं अहिगरणं करण-कारावण-पावकम्म विरए, दत्तमणुण्णाय ओग्गहरुई ।
—प्र. सु. २, अ. ३, सु. १०-१५

पांचमी भावना :-

१. साधर्मिक प्रत्ये विनयनो प्रयोग करवो जोईओ

२. रोगी आदिनी सेवा माटे, पारणा (तपश्चर्यानी समाप्ति)मां विनयनो प्रयोग करवो जोईओ.

३. वाचना-नवा ग्रंथना अध्ययन तथा परिवर्तना-सूत्रार्थना पारायणमां विनयनो प्रयोग करवो जोईओ.

४. साधर्मिकोने आहारादि देवामां अथवा तेओ पासेथी आहारादि ग्रहण करवामां अथवा सूत्रार्थनी पृच्छामां विनयनो प्रयोग करवो जोईओ.

५. उपाश्रयथी नीकळती वेळाओ अथवा उपाश्रयमां प्रवेश करती वखते विनयनो प्रयोग करवो जोईओ.

६. गुरु, साधु तथा तपस्वीओनो विनय करवो जोईओ. इत्यादि आवा अनेक प्रसंगोमां विनयनो प्रयोग करवो जोईओ.

विनय तप छे, तप धर्म छे, माटे विनय करवो जोईओ.

आ प्रमाणे जेनो आंतरात्मा विनयथी भावित थाय छे ते दुर्गतिमां लई जनारा पापकर्मोने करवा तथा करावावाना दोषथी निवृत्त थई दत्त अनुज्ञातना अवग्रहनी रुचिवाळो बने छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उवसंहारो—

५६९. एवमिणं संवरस्स दारं सम्मं संवरियं होइ सुप्पणिहियं, एवं पंचहिं वि कारणेहिं मण-वय-काय-परिरक्खिएहिं णिच्चं आमरणंतं च एस जोगो णेयव्वो धिइमया मइमया अणासवो अकलुसो अछिद्दो अपरिस्सावी असंकिलिट्ठो सुद्धो सव्वजिणमणुण्णाओ ।

एवं तइयं संवरदारं फासियं पालियं सोहियं,

तीरियं,
किट्टियं,
आराहियं आणाए अणुपालियं भवइ ।

एवं णायमुणिणा भगवया पण्णवियं परूवियं पसिद्धं सिद्धं सिद्धवर-सासणमिणं आघवियं सुदेसियं पसत्थं ।

—प. सु. २, अ. ३, सु. १६

उपसंहार :-

५६९. આ પ્રમાણે મન, વચન, અને કાયાથી પૂર્ણ-રૂપે સુરક્ષિત-આ પાંચ ભાવનાઓવાળું સંવર દ્વાર-અસ્તેય મહાવ્રત સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરવા યોગ્ય છે. માટે ધૈર્યવાન તથા મતિમાન સાધક આશ્રવનો નિરોધ કરનારા નિર્મળ, અકલુષ, અછિદ્ર-કર્મરૂપ જલબિંદુ પણ જેમાં પ્રવેશી શકતું નથી તેવા, અપરિ-શ્રાવી, સંક્લેશનો અભાવ કરનારા, કર્મફળથી રહિત હોવાના કારણે શુદ્ધ તથા સર્વ તીર્થંકરો દ્વારા અનુજ્ઞાત આ યોગને નિરંતર જીવન પર્યંત આચરણમાં ઉતારે.

આ પ્રમાણે (પૂર્વોક્ત રીતથી) દત્તાનુજ્ઞાત નામક સંવર દ્વાર યથાસમયે અંગીકૃત કરી પાલિત શોધિત કરી નિરતિચાર આચરે,

તીરિત-અંત સુધી પાર પહોંચાડે-કીર્તિત,

બીજા સમક્ષ આદરપૂર્વક કહે,

અનુપાલિત-હમેશા પાલન કરે, ત્યારે ભગવાનની આજ્ઞાનુસાર આરાધિત બને છે.

આ પ્રમાણે જ્ઞાતમુનિ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સિદ્ધવર શાસનનું કથન કર્યું છે, વિશેષ પ્રકારે પ્રવચન કર્યું છે, તર્ક અને પ્રમા-ણથી સિદ્ધ કર્યું છે સુપ્રતિષ્ઠિત કર્યું છે, ભવ્ય જીવો માટે તેનો ઉપદેશ આપ્યો છે. તે પ્રશસ્ત-કલ્યાણકારી મંગલમય છે.

अन्नउत्थिएहिं अदत्तादाणाक्खेवो—थेरेहिं तप्प-रिहारो य—

अन्य तीर्थिको द्वारा अदत्तादानतो आक्षेप-स्थविरो द्वारा तेनो परिहार :-

५७०. तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे नयरे । वण्णओ । गुणसिलए चेइए वण्णओ-जाव पुढवि-सिलापट्टओ वण्णओ । तस्स णं गुणसिलयस्स चेइयस्स अदूरसामंते बहवे अन्नउत्थिया परिवसंति ।

५७०. તે કાળે અને તે સમયે રાજગૃહ નામે નગર હતું. વર્ણન (ઔપપાતિક સૂત્રમાં વર્ણિત ચંપાનગરવત્ જાણવું). ગુણશિલક ચૈત્ય હતું, યાવત્ પૃથ્વીશિલાપટ્ટક હતું. (આ વર્ણન ઔપપાતિક સૂત્રના પૂર્ણભદ્ર ચૈત્યની જેમ સમજવું. શિલાપટ્ટક સુધીનું વર્ણન જાણવું.) તે ગુણશિલ ચૈત્યની આસપાસ થોડે દૂર ઘણા અન્યતીર્થિકો વસતા હતા.

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे आदिगरे-जाव-समोसढे-जाव- परिसा पडिगया ।

તે કાળે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર, તીર્થની આદિના કરનારા યાવત્ સમોસર્યા યાવત્ પરિષદ વિસર્જિત થઈ.

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स बहवे अंतेवासी थेरा भगवंतो जातिसम्पन्ना कुलसम्पन्ना-जाव- जीवियासा-मरणभयविप्पमुक्का समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामंते उड्ढं जाणू अहोसिरा झाणकोट्ठोवगया संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणा-जाव-विहरंति ।

તે કાળે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન્ મહા-વીરના ઘણા શિષ્યો, સ્થવિર ભગવંતો, જાતિ સંપન્ન-ઇત્યાદિ વર્ણવ્યા છે તેવા, યાવત્ જીવિતની આશા અને મરણના ભયથી રહિત હતા, અને શ્રમણ ભગવંત મહાવીરની આસપાસ ઢીંચણ ઊંચા કરી, મસ્તક નીચે નમાવી, ધ્યાનરૂપ કોષ્ટને પ્રાપ્ત થયેલા, સંયમ અને તપ વડે આત્માને ભાવિત કરતા યાવત્ વિહરતા હતા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तए णं ते अन्नउत्थिया जेणेव थेरा भगवन्तो तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता ते थेरे भगवन्ते एवं वयासी—"तुब्भे णं अज्जो तिविहं तिविहेणं असंजय-अविरय-अप्पडिहय अपच्चक्खाय पावकम्मा सकिरिया असंवुडा, एगंतदंडा, एगंतबाला यावि भवह।

तए णं ते थेरा भगवन्तो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी—

"केण कारणेणं अज्जो! तिविहं तिविहेणं असंजय-अविरय-अप्पडिहय - अप्पच्चक्खाय-पावकम्मा-जाव-एगंतबाला यावि भवामो?"

तए णं ते अन्नउत्थिया ते थेरे भगवन्ते एवं वयासी—

"तुब्भे णं अज्जो! अदिन्नं गेण्हह, अदिन्नं भुंजह, अदिन्नं सातिज्जह। तए णं तुब्भे अदिन्नं गेण्हमाणा, अदिन्नं भुंजमाणा, अदिन्नं सातिज्जमाणा तिविहं तिविहेणं असंजय-अविरय-अप्पडिहय-अपच्चक्खाय - पावकम्मा -जाव-एगंतबाला यावि भवह।"

तए णं ते थेरा भगवन्तो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी—

"केण कारणेणं अज्जो! अम्हे अदिन्नं गेण्हामो, अदिन्नं भुंजामो, अदिन्नं सातिज्जामो?"

तए णं अम्हे अदिन्नं गेण्हमाणा, अदिन्नं भुंजमाणा, अदिन्नं सातिज्जमाणा तिविहं तिविहेणं असंजय-अविरय-अप्पडिहय-पच्चक्खाय-पावकम्मा-जाव-एगंतबाला यावि भवामो?

तए णं ते अन्नउत्थिया ते थेरे भगवन्ते एवं वयासी—

"तुम्हाणं अज्जो! दिज्जमाणे अदिन्ने, पडिगहेज्जमाणे अपडिग्गहिए निसिरिज्जमाणे अणिसट्ठे,

तुब्भे णं अज्जो! दिज्जमाणं पडिग्गहगं असंपत्तं एत्थ णं अंतरा केइ अवहरिज्जा, गाहावइस्स ण तं, नो खलु तं तुब्भे, तइ णं तुब्भे अदिन्नं गेण्हह, अदिन्नं भुंजह, अदिन्नं सातिज्जह, "तए णं तुब्भे अदिन्तं गेण्हमाणा अदिन्नं भुंजमाणा अदिन्नं सातिज्जमाणा -जाव एगंतबाला यावि भवह।"

ત્યારે તે અન્યતીર્થિકો જ્યાં સ્થવિર ભગવંતો હતા ત્યાં આવ્યા અને ત્યાં આવીને તેઓએ તે સ્થવિર ભગવંતોને એમ કહ્યું કે, 'હે આર્યો! તમે ત્રિવિધ ત્રિવિધે અસંયત, અવિરત અને અપ્રતિહત પાપકર્મવાળા છો, ક્રિયાસહિત છો, અસંવૃત છો, એકાન્ત હિંસા કારક તથા એકાન્ત અજ્ઞાની છો.'

ત્યારે તે સ્થવિર ભગવંતોએ અન્યતીર્થિકોને એમ કહ્યું કે,

હે આર્યો! અમે કયા કારણથી ત્રિવિધે અસંયત અવિરત અપ્રતિહત અને અપ્રત્યાખ્યાન પાપકર્મવાળા યાવત્ એકાંત બાલ-અજ્ઞાની છીએ?

ત્યારબાદ તે અન્યતીર્થિકોએ તે સ્થવિર ભગવંતોને એમ કહ્યું કે,

હે આર્યો! તમે અદત્ત (કોઈએ નહીં આપેલ) પદાર્થનું ગ્રહણ કરો છો. અદત્ત પદાર્થને ખાઓ છો અને અદત્તનો સ્વાદ લો છો. અર્થાત્ (ગ્રહણાદિકની) અનુમતિ આપો છો. તેથી અદત્તનું ગ્રહણ કરતા, અદત્તને જમતા અને અદત્તની અનુમતિ આપતા તમે ત્રિવિધ ત્રિવિધેથી અસંયત અવિરત અપ્રતિહત અને અપ્રત્યાખ્યાન પાપકર્મવાળા યાવત્ એકાંત બાળ પણ છો.

ત્યારબાદ તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે અન્યતીર્થિકોને એમ કહ્યું કે,

હે આર્યો! કેવી રીતે અમે અદત્તનું ગ્રહણ કરીએ છીએ, અદત્તનું ભોજન કરીએ છીએ અને અદત્તની અનુમતિ આપીએ છીએ?

કે જેથી અદત્તને ગ્રહણ કરતાં, અદત્તનું ભોજન કરતાં, અદત્તની અનુમતિ આપતાં અમે ત્રિવિધ ત્રિવિધેથી અસંયત અવિરત અને અપ્રત્યાખ્યાન પાપકર્મવાળા યાવત્ એકાંત બાલ છીએ?

ત્યારબાદ તે અન્યતીર્થિકોએ તે સ્થવિર ભગવંતોને એમ કહ્યું કે,

હે આર્યો! તમારા મતમાં અપાતું હોય તે આપેલું નથી, ગ્રહણ કરાતું હોય તે ગ્રહણ કરાયેલું નથી, (પાત્રમાં) નંખાતું હોય તે નંખાયેલું નથી. એવું કથન છે. હે આર્યો! તમને આપવામાં આવતો પદાર્થ જ્યાં સુધી પાત્રમાં પડયો નથી, તેવામાં વચમાંથી જ તે પદાર્થને કોઈ અપહરણ કરે તો તે ગૃહપતિના પદાર્થનું અપહરણ થયું એમ કહેવાય, પણ તમારા પદાર્થનું અપહરણ થયું એમ ન કહેવાય. "તેથી તમે અદત્તનું ગ્રહણ કરો છો, અદત્તનું ભોજન કરો છો, અદત્તની અનુમતિ આપો છો. માટે અદત્તનું ગ્રહણ કરતા, અદત્તનું ભોજન કરતા અદત્તની અનુમતિ યાવત્ દેતા તમે એકાંત બાળ-અજ્ઞાન છો."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तए णं ते थेरा भगवन्तो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी—
"नो खलु अज्जो ! अम्हे अदिन्नं गिण्हामो, अदिन्नं भुंजामो, अदिन्नं सातिज्जामो, अम्हे णं अज्जो ! दिन्नं गेण्हामो, दिन्नं भुंजामो, दिन्नं सातिज्जामो।"

तए णं अम्हे दिन्नं गेण्हमाणा, दिन्नं भुंजमाणा, दिन्नं सातिज्जमाणा तिविहं तिविहेणं संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय - पावकम्मा, अकिरिया, संवुडा, एगंत अदंडा, एगंतपंडिया यावि भवामो।

तए णं ते अन्नउत्थिया ते थेरे भगवंते एवं वयासी—
"केण कारणेणं अज्जो ! तुम्हे दिन्नं गेण्हह दिन्नं भुंजह, दिन्नं सातिज्जह," तए णं तुम्हे दिन्नं गेण्हमाणा-जाव-एगंत-पंडिया यावि भवह।
तए णं ते थेरा भगवन्तो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी—
"अम्हे णं अज्जो ! दिज्जमाणे दिन्ने, पडिगहेज्जमाणे पडिग्गहिए निसिरिज्जमाणे निसट्ठे। अम्हे णं तं णो खलु तं गाहावइस्स।

तए णं अम्हे दिन्नं गेण्हामो, दिन्नं भुंजामो, दिन्नं सातिज्जामो, तए णं अम्हे दिन्नं गेण्हमाणा, दिन्न भुंजमाणा, दिन्नं सातिज्जमाणा तिविहं तिविहेणं संजय-विरय-पडिहय-पच्चक्खाय पावकम्मा-जाव-एगंतपंडिया यावि भवामो।

तुम्हे णं अज्जो ! अप्पणा चेव तिविहं तिविहेणं असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खाय-पावकम्मा-जाव-एगंतबाला यावि भवह।
तए णं ते अन्नउत्थिया ते थेरे भगवंते एवं वयासी—

ત્યાર પછી તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે અન્યતીર્થિકોને એમ કહ્યું કે,

હે આર્યો ! અમે અદત્તનું ગ્રહણ કરતા નથી, અદત્તનું ભોજન કરતા નથી અને અદત્તની અનુમતિ પણ આપતા નથી. હે આર્યો ! અમે દત્તનું-આપેલ પદાર્થનું ગ્રહણ કરીએ છીએ, દત્તનું ભોજન કરીએ છીએ અને દત્તની અનુમતિ આપીએ છીએ.

માટે દત્તનું ગ્રહણ કરતા, દત્તનું ભોજન કરતા અને દત્તની અનુમતિ આપતા અમે ત્રિવિધે ત્રિવિધેથી સંયત, વિરત અને પાપકર્મનો નાશ કરનારા, પાપકર્મોનું પ્રત્યાખ્યાન કરનારા, ક્રિયારહિત સંવૃત્ત એકાન્ત અહિંસક યાવત્ એકાંત પંડિત છીએ."

ત્યારબાદ તે અન્યતીર્થિકોએ તે સ્થવિર ભગવંતોને એમ કહ્યું કે,

હે આર્યો ! તમે કેવી રીતે દત્તનું ગ્રહણ કરો છો, દત્તનું ભોજન કરો છો, દત્તની અનુમતિ આપો છો, જેથી દત્તનું ગ્રહણ કરતા તમે યાવત્ એકાંત પંડિત છો ?

ત્યાર પછી તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે અન્યતીર્થિકોને એ પ્રમાણે કહ્યું કે,

હે આર્યો ! અમારા મતમાં અપાતું તે "અપાયેલું", ગ્રહણ કરાતું તે "ગ્રહણ કરાયેલું" "પાત્રમાં નંખાતું" તે "નંખાયેલું છે." એવું કથન છે.

જેથી અમને અપાતો પદાર્થ જ્યાં સુધી પાત્રમાં નથી પડયો ત્યાં સુધીમાં વચમાં કોઈ તે પદાર્થનો અપહાર કરે તો તે અમારા પદાર્થનો અપહાર થયો એમ કહેવાય, પણ તે ગૃહપતિના પદાર્થનો અપહાર થયો એમ ન કહેવાય.

માટે અમે દત્તનું ગ્રહણ કરીએ છીએ, દત્તનું ભોજન કરીએ છીએ, અને દત્તની અનુમતિ આપીએ છીએ. તેથી દત્તનું ગ્રહણ કરતાં, દત્તનું ભોજન કરતા, દત્તની અનુમતિ આપતા અમે ત્રિવિધ ત્રિવિધેથી સંયત, વિરત, પાપકર્મના નિરોધક, પાપકર્મનું પ્રત્યાખ્યાન કરનાર, ક્રિયારહિત, સંવૃત્ત, એકાન્ત અહિંસક, એકાંત પંડિત છીએ.

હે આર્યો ! તમે પોતે જ ત્રિવિધ ત્રિવિધેથી અસંયત અવિરત પાપકર્મોના અનિરોધક, પાપકર્મોનું પ્રત્યાખ્યાન ન કરનાર યાવત્ એકાંત બાળ છો.'

ત્યારબાદ તે અન્યતીર્થિકોએ તે સ્થવિર ભગવંતોને એમ કહ્યું કે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"केण कारणेणं अज्जो अम्हे तिविहं तिविहेणं असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खाय पावकम्मा सकिरिया—असंवुडा एगंतदंडा एगंतबाला यावि भवामो ?

तए णं ते थेरा भगवंतो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी—

"तुब्भे णं अज्जो ! अदिन्नं गेण्हह, अदिन्नं भुंजह, अदिन्नं साइज्जह, तए णं अज्जो। तुब्भे अदिन्नं गेण्हमाणा अदिन्नं भुंजमाणा, अदिन्नं साइज्जमाणा तिविहं तिविहेणं असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खाय पावकम्मा-जाव-एगंतबाला यावि भवह।"

तए णं ते अन्नउत्थिया ते थेरे भगवंते एवं वयासी—

"केण कारणेणं अज्जो ! अम्हे अदिन्नं गेण्हामो अदिन्नं भुंजामो, अदिन्नं साइज्जामो, तए णं अम्हे अदिन्नं गेण्हमाणा, अदिन्नं भुंजमाणा, अदिन्नं साइज्जमाणा तिविहं तिविहेणं असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खाय-पावकम्मा-जाव-एगंतबाला यावि भवामो।"

तए णं थेरा भगवन्तो ते अन्नउत्थिए एवं वयासी—

तुब्भे णं अज्जो दिज्जमाणे—अदिन्ने पडिगहेज्जमाणे अपडिग्गहिए, निसिरिज्जमाणे अनिसट्ठे।

तुब्भे णं अज्जो ! दिज्जमाणं पडिग्गहगं असंपत्तं एत्थ णं अंतरा केइ अवहरिज्जा गाहावइस्स णं तं, नो खलु तं तुब्भं, तए णं तुब्भे अदिन्नं गेण्हह, अदिन्नं भुंजह, अदिन्नं सातिज्जह, तए णं तुब्भे अदिन्नं गेण्हमाणा, अदिन्नं भुंजमाणा, अदिन्नं साइज्जमाणा तिविहं तिविहेणं असंजय-अविरय-अपडिहय-अपच्चक्खाय-पावकम्मा जाव-एगंतबाला यावि भवह।"

—वि.स. ८, उ.७, सु. १-१५

હે આર્યો ! કયા કારણથી અમે ત્રિવિધ ત્રિવિધે અસંયત, અવિરત, પાપકર્મોના અનિરોધક, પાપકર્મોનું પ્રત્યાખ્યાન ન કરનાર યાવત્ એકાંત બાળ છીએ ?

ત્યારબાદ તે સ્થવિર ભગવંતોએ અન્યતીર્થિકોને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે આર્યો ! તમે અદત્ત ગ્રહણ કરો છો; અદત્ત ભોજન કરો છો, અદત્તની અનુમતિ આપો છો, માટે હે આર્યો ! તમે અદત્ત ગ્રહણ કરતા, અદત્ત ભોજન કરતા, અદત્તની અનુમતિ આપતા ત્રિવિધ ત્રિવિધથી અસંયત, અવિરત, પાપકર્મોના અનિરોધક, પાપકર્મોનું પ્રત્યાખ્યાન ન કરનારા યાવત્ એકાંત અજ્ઞાની છો.

ત્યારબાદ તે અન્યતીર્થિકોએ સ્થવિર ભગવંતોને આ પ્રમાણે કહ્યું.—

હે આર્યો ! શી રીતે અમે અદત્ત ગ્રહણ કરીએ છીએ, અદત્ત ભોજન કરીએ છીએ, અદત્તની અનુમતિ આપીએ છીએ ? જેથી આ પ્રમાણે અદત્ત ગ્રહણ કરતાં, અદત્ત ભોજન કરતાં, અદત્તની અનુમતિ દેતા ત્રિવિધ ત્રિવિધથી અસંયત, અવિરત કે અનિરોધક પાપકર્મોના પ્રત્યાખ્યાન ન કરનારા યાવત્ એકાંત અજ્ઞાની છીએ ?

ત્યારબાદ એ સ્થવિર ભગવંતોએ અન્યતીર્થિકોને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે આર્યો ! તમે અપાતું તે 'ન અપાયેલું' ગ્રહણ કરાતું 'ન ગ્રહણ કરાયેલું' અને પાત્રમાં નંખાતું તે 'ન નંખાયેલું' માનો છો.

હે આર્યો ! અપાતો પદાર્થ જ્યાંસુધી પાત્રમાં ન આવે અને વચમાં જ કોઈ તેનું અપહરણ કરે, તો તે ગૃહસ્થનો છે, અમારો નહિ. (એમ તમે માનો છો.) માટે તમે અદત્ત ગ્રહણ કરો છો, અદત્ત ભોજન કરો છો અને અદત્તની અનુમતિ આપો છો.

આ પ્રમાણે તમે અદત્તને ગ્રહણ કરતા, અદત્તનું ભોજન કરતાં, અદત્તની અનુમતિ આપતા ત્રિવિધ ત્રિવિધથી અસંયત, અવિરત, પાપકર્મના અનિરોધક, પાપકર્મનું પ્રત્યાખ્યાન ન કરનારા યાવત્ એકાંત અજ્ઞાની છો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चतुर्थ महाव्रतः ब्रह्मचर्य स्वरूप—१

चउत्थ बंभचेर महव्वयस्स आराहण-पइण्णा—

५७१. अहावरे चउत्थे भंते ! महव्वए मेहुणाओ वेरमणं ।

सव्वं भन्ते ! मेहुणं पच्चक्खामि; से दिव्वं वा माणुसं वा, तिरिक्ख-जोणियं वा ।

[से य मेहुणे चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा—

१. दव्वओ २. खेत्तओ, ३. कालओ ४. भावओ।

१. दव्वओ रूवेसु वा रूवसहगतेसु वा दव्वेसु,

२. खेत्तओ उड्ढलोए वा, अहोलोए वा, तिरियलोए वा ।

३. कालओ दिया वा राओ वा,

४. भावओ रागेण वा दोसेण वा]

नेव सयं मेहुणं सेवेज्जा, नेवऽन्नेहिं मेहुणं सेवावेज्जा, मेहुणं सेवंते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा, जावज्जीवाए-तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं, न करेमि, न कारवेमि, करंतं वि अन्नं न समणुजाणामि ।

तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।[1]

चउत्थे भंते ! महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ मेहुणाओ वेरमणं । दस. अ.४, सु.१४

चतुर्थ ब्रह्मचर्य महाव्रतना आराधनની પ્રતિજ્ઞાः-

५७१. ભંતે ! ત્યારબાદ ચોથા મહાવ્રતમાં મૈથુનની વિરતિ થાય છે.

ભંતે ! હું સર્વ પ્રકારના મૈથુનનું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું—દેવ સંબંધી, મનુષ્ય સંબંધી અથવા તિર્યંચ સંબંધી.

[તે મૈથુનના ચાર પ્રકાર છે. જેમ કે-

૧. દ્રવ્યથી, ૨. ક્ષેત્રથી, ૩. કાળથી, ૪. ભાવથી

૧. દ્રવ્યથી રૂપમાં અથવા રૂપ યુક્ત દ્રવ્યમાં,

૨ ક્ષેત્રથી ઉર્ધ્વલોક અથવા અધોલોક અથવા તિર્યક્‌લોકમાં,

૩. કાળથી દિવસમાં અથવા રાત્રિમાં,

૪. ભાવથી રાગ કે દ્વેષથી]

મૈથુનનું હું પોતે સેવન કરીશ નહિ, બીજા દ્વારા મૈથુન સેવન કરાવીશ નહિ તથા મૈથુન સેવન કરનારનું અનુમોદન પણ કરીશ નહિ. જીવનપર્યંત ત્રણ કરણ, ત્રણ યોગથી, મનથી, વચનથી, કાયાથી-કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ, કરનારનું અનુમોદન પણ કરીશ નહિ.

ભંતે ! હું ભૂતકાળના મૈથુન-સેવનથી નિવૃત્ત થાઉં છું, તેની નિંદા કરું છું, ગર્હા કરું છું તથા આત્માનો વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

ભંતે ! હું ચોથા મહાવ્રતમાં ઉપસ્થિત થાઉં છું, જેમાં સર્વ મૈથુનની વિરતિ થાય છે.

मेहुण विरमण वयस्स पंच भावणाओः—

५७२. अहावरं चउत्थं भंते ! महव्वयं पच्चक्खामि सव्वं मेहुणं ।

से दिव्वं वा, माणुसं वा, तिरिक्खजोणियं वा, णेव सयं मेहुणं गच्छेज्जा । णेवऽण्णं मेहुणं गच्छाविज्जा, अण्णं पि मेहुणं गच्छंतं ण समणुजाणेज्जा,

जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं-जाव-वोसिरामि ।

मैथुन विरमण व्रतની પાંચ ભાવનાઓ :-

५७२. ત્યારબાદ ભંતે ! હું ચતુર્થ મહાવ્રત સ્વીકાર કરું છું. તેના સંદર્ભમાં સર્વ પ્રકારના મૈથુન વિષય -સેવનનું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું.

દેવ સંબંધી, મનુષ્ય સંબંધી તથા તિર્યંચ યોનિ સંબંધી મૈથુનનું હું સ્વયં સેવન કરીશ નહિ, બીજા દ્વારા તત્ સંબંધી મૈથુન સેવન કરાવીશ નહિ તથા મૈથુન સેવન કરનારનું અનુમોદન કરીશ નહિ.

યાવત્‌જીવન ત્રણ કરણ-ત્રણ યોગથી એ પ્રતિજ્ઞા કરું છું. યાવત્ મારા આત્માથી મૈથુન સેવન-પાપનો વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

મૈથુન-વિરમણ વ્રતની પાંચ ભાવનાઓ—

५७३. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति ।

१. तत्थिमा पढमा भावणा—

णो णिग्गंथे अभिक्खणं अभिक्खणं इत्थीणं कहं कहइत्तए सिया ।

केवली बूया—निग्गंथे णं अभिक्खणं अभिक्खणं इत्थीणं कहं कहेमाणे संतिभेदा, संतिविभंगा, संति केवलिपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा ।

५७३. તેની પાંચ ભાવનાઓ છે—

૧. તે પાંચ ભાવનાઓમાં પ્રથમ ભાવના આ પ્રમાણે છેઃ

સાધુ વારંવાર સ્ત્રીઓની કામ-જનક કથા (વાતચીત) કહે નહિ.

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે—વારંવાર સ્ત્રીઓની કથા કહેનારા સાધુ શાંતિરૂપ ચારિત્રનો તથા શાંતિરૂપ બ્રહ્મચર્યનો ભંગ કરનારા હોય છે. તથા શાંતિરૂપ કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.

१. विरई अबंभचेरस्स, कामभोगरसन्नुणा । उग्गं महव्वयं बंभं धारेयव्वं सुदुक्करं ॥ —उत्तरा. अ. १९, गा. २९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णो णिग्गंथे अभिक्खणं अभिक्खणं इत्थीणं कहं कहेइत्तए सिय त्ति पढमा भावणा।

२. अहावरा दोच्चा भावणा—
णो णिग्गंथे इत्थीणं मणोहराइं मणोरमाइं इंदियाइ आलोइत्तए णिज्झाइत्तए सिया।

केवली बूया—णिग्गंथे णं इत्थीणं मणोहराइं मणोरमाइं इंदियाइं आलोएमाणे, णिज्झाएमाणे संतिभेदा, संतिविभंगा संति केवलिपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा,

णो णिग्गंथे इत्थीणं मणोहराइं मणोरमाइं इंदियाइं आलोइत्तए णिज्झाइत्तए सिय त्ति दोच्चा भावणा।

३. अहावरा तच्चा भावणा—
णो णिग्गंथे इत्थीणं पुव्वरयाइं पुव्वकीलियाइं सुमरित्तए सिया।

केवली बूया—णिग्गंथे णं इत्थीणं पुव्वरयाइं पुव्वकीलियाइं सरमाणे संतिभेदा संतिविभंगा संति केवलिपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा।

णो णिग्गंथे इत्थीणं पुव्वरयाइं पुव्वकीलियाइं सुमरित्तए सिय त्ति तच्चा भावणा।

४. अहावरा चउत्था भावणा—
णातिमत्तपाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो पणीयरसभोयणभोई।

केवली बूया—अतिमत्तपाण-भोयणभोई से णिग्गंथे पणीयरस-भोयणभोई त्ति संतिभेदा संतिविभंगा संति केवलिपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा।
णातिमत्तपाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो पणीतरसभोयणभोई ति चउत्था भावणा।

५. अहावरा पंचमा भावणा—
णो णिग्गंथे इत्थी-पसु-पंडगसंसत्ताइं सयणासणाइं सेवित्तए सिया।

માટે સાધુએ સ્ત્રીઓની કથા વારંવાર કહેવી ન જોઇએ. એ પ્રથમ ભાવના છે.

૨. બીજી ભાવના –

સાધુ કામ-રાગથી સ્ત્રીઓની મનોહર તથા મનોરમ ઇન્દ્રિયોને સામાન્ય રૂપથી અથવા વિશેષ-રૂપથી જુએ નહિ.

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે—સ્ત્રીઓની મનોહર તથા મનોરમ ઇન્દ્રિયોને કામ-રાગપૂર્વક સામાન્ય અથવા વિશેષ રૂપથી અવલોકન કરનારા સાધુ શાંતિરૂપ ચારિત્રનો નાશ તથા શાંતિરૂપ બ્રહ્મચર્યનો ભંગ કરે છે તથા શાંતિરૂપ કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.

માટે સાધુએ સ્ત્રીઓની મનોહર તથા મનોરમ ઇન્દ્રિયોનું કામ-રાગ પૂર્વક સામાન્ય તથા વિશેષ રૂપથી અવલોકન કરવું ન જોઈએ. આ બીજી ભાવના છે.

૩. ત્રીજી ભાવના-

સાધુ સ્ત્રીઓની સાથે કરેલી પૂર્વરતિ (પૂર્વાશ્રમમાં કરેલ સુખભોગ) તથા પૂર્વ કામક્રીડાનું સ્મરણ કરે નહિ.

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે—સ્ત્રીઓની સાથે કરેલી પૂર્વ રતિ તથા પૂર્વ કામક્રીડાનું સ્મરણ કરનાર સાધુ શાંતિરૂપ ચારિત્રનો નાશ તથા શાંતિરૂપ બ્રહ્મચર્યનો ભંગ કરનારા હોય છે તથા શાંતિરૂપ કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.

માટે સાધુ સ્ત્રીઓની સાથે કરેલી પૂર્વરતિ તથા પૂર્વ કામક્રીડાનું સ્મરણ કરે નહિ. આ ત્રીજી ભાવના છે.

૪. ચોથી ભાવના-

સાધુ અતિ માત્રામાં આહાર પાણીનો ઉપયોગ કરે નહિ તથા સરસ, સ્નિગ્ધ, સ્વાદિષ્ટ ભોજનનો ઉપભોગ પણ કરે નહિ.

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે—જે સાધુ પ્રમાણથી અધિક (અતિ માત્રામાં) આહાર પાણીનો ઉપભોગ કરે છે તથા સ્નિગ્ધ સરસ-સ્વાદિષ્ટ ભોજન કરે છે તે શાંતિરૂપ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.

માટે સાધુએ અતિ માત્રામાં આહારપાણીનો ઉપભોગ અથવા સરસ સ્નિગ્ધ ભોજનનો ઉપભોગ કરવો ન જોઈએ. આ ચોથી ભાવના છે.

૫. પાંચમી ભાવના –

ત્યારબાદ પાંચમી ભાવનાનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે–

સાધુ, સ્ત્રી, પશુ, અને નપુંસક સંસક્ત (સંસર્ગવાળી) શય્યા (વસતિ) તથા આસન ઇત્યાદિનું સેવન ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केवली बूया-निग्गंथे णं इत्थी-पसु-पंडग-संसत्ताई सयणासणाइं सेवेमाणे संतिभेदा संतविभंगा, संति केवलिपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा ।

णो णिग्गंथे इत्थी-पसु-पंडगसंसत्ताइं सयणासणाइं सेवित्तए सिय त्ति पंचमा भावणा ।

एत्ताव ताव महव्वए सम्मं काएण फासिते पालिते सोहिते तीरिए किट्टिते अवट्ठिते आणाए आराहिते यावि भवति ।
चउत्थं भंते ! महव्वयं मेहुणाओ वेरमणं ।
—आ. सु. २. अ. १५, सु. ७८६-७८८

केवली भगवान કહે છે—જે સાધુ સ્ત્રી, પશુ અને નપુંસક સંસક્ત (સ્પર્શવાળી) શય્યા તથા આસન ઈત્યાદિનું સેવન કરે છે તે શાંતિરૂપ ચારિત્રનો નાશ કરે છે, શાંતિરૂપ બ્રહ્મચર્યનો ભંગ કરે છે તથા શાંતિરૂપ કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.

માટે સાધુએ સ્ત્રી, પશુ, નપુંસક-સંસક્ત શય્યા તથા આસન ઈત્યાદિનું સેવન ન કરવું જોઈએ. આ પાંચમી ભાવના છે.

આ પ્રમાણે પાંચ ભાવનાઓથી વિશિષ્ટ તથા સ્વીકૃત મૈથુન વિરમણરૂપ ચતુર્થ મહાવ્રતને સમ્યક્ પ્રકારે કાયાથી સ્પર્શ કરી, તેનું પાલન કરી, શોધન કરી, કીર્તન કરી તથા અવસ્થિત રહેવાથી ભગવદાજ્ઞા અનુરૂપ સમ્યક્ આરાધન થાય છે.

ભંતે! આ મૈથુન વિરમણરૂપ ચતુર્થ મહાવ્રત છે.

बंभचेर महिमा—

५७३. जंबू ! एत्तो य बंभचेरं उत्तम-तव-नियम-णाण-दंसण-चरित्त-समत्त-विणयमूलं ।

यम-नियम-गुणप्पहाणजुत्तं,
हिमवंत-महंत-तेयमंत-पसत्थ-गंभीर-थिमित-मज्झं,

अज्जवसाहुजणाचरितं
मोक्खमग्गं, विसुद्ध-सिद्धिगति-निलयं,

सासयमव्वाबाहमपुणब्भवं पसत्थं, सोमं, सुभं, सिवमयलमक्खयकरं,

जतिवर-सारक्खितं, सुचरियं, सुसाहियं,
णवरं-मुणिवरेहिं महापुरिस-धीर-सूर-धम्मिय-धितिमंताण य सया विसुद्धं,

सव्वभव्वजणाणुचिण्णं निस्संकियं निब्भयं नित्तुसं, निरायासं, निरुवलेवं,

निव्वुतिघरं, नियमं, निप्पकंपं तव-संजम-मूल-दलिय-णेम्मं,

ब्रह्मचर्य महिमा-

५७३. હે જમ્બૂ ! અદત્તાદાન વિરમણ નામના સંવર દ્વારની સમાપ્તિ બાદ બ્રહ્મચર્ય વ્રત છે. આ બ્રહ્મચર્ય ઉત્તમ તપ, નિયમ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, સમ્યક્ત્વ તથા વિનયનું મૂળ કારણ છે.

યમ અને નિયમરૂપ ગુણોમાં શ્રેષ્ઠ મનાય છે.

જેવી રીતે પર્વતોમાં હિમાલય મહાન તેમ જ તેજસ્વી છે, તે જ પ્રમાણે સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત મહાન તથા તેજસ્વી છે. બ્રહ્મચર્યના અનુષ્ઠાનથી હૃદય પ્રશસ્ત, ગંભીર, અગાધ અને સ્થિર થાય છે.

આ બ્રહ્મચર્ય સરળ સાધુજનો દ્વારા આચરિત છે.

આ બ્રહ્મચર્ય મોક્ષમાર્ગ છે. વિશુદ્ધ સિદ્ધગતિનું સ્થાન છે.

આ બ્રહ્મચર્ય શાશ્વત છે, અવ્યાબાધ છે, તથા પુનઃભવને રોકનારું છે, પ્રશસ્ત છે, સૌમ્ય છે, સુખરૂપ છે, શિવ છે, અચળ છે, અક્ષયકારી છે.

આ બ્રહ્મચર્યનું યતિવરોએ સમ્યક્ પ્રકારે રક્ષણ કર્યું છે, સમ્યક્ પ્રકારે આચરણ કર્યું છે, સમ્યક્ પ્રકારે કથન કર્યું છે.

વિશેષ :- મુનિવરોએ, મહાપુરુષોએ, ધીર, વીર, શૂરવીરોએ, ધાર્મિક પુરુષોએ, ધૈર્યવાનોએ આ બ્રહ્મચર્યનું સદા-યાવત્જીવન પાલન કર્યું છે.

આ વ્રત નિર્દોષ છે, કલ્યાણકારી છે, ભવ્યજનોએ તેનું આચરણ કર્યું છે. તે શંકા રહિત છે, ભયરહિત છે, તુષ રહિત-સ્વચ્છ-તન્દુલ સમાન, ખેદનાં કારણોથી રહિત છે, પાપના લેપથી રહિત છે.

નિવૃત્તિ-મનનું મુક્તિગૃહ છે, નિયમોથી નિશ્ચલ છે, તપ-સંયમનું મૂળ છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पंच महव्वय-सुरक्खियं, समिति-गुत्तिगुत्तं,
झाणवरकवाडसुकयं, अज्झप्पदिन्नफलिहं
संनद्धोच्छइय-दुग्गइपहं, सुगइपहदेसगं च,
लोगुत्तमं च ।

—प्र.सु. २, अ ४, सु.१

પાંચ મહાવ્રતોથી સુરક્ષિત છે, સમિતિ, ગુપ્તિથી યુક્ત છે.

ઉત્તમ ધ્યાનરૂપી આરણ્યોની પાછળ મધ્ય ભાગમાં લગાવેલા આગળાની માફક, અધ્યાત્મના રક્ષક આગળા સમાન છે.

આ વ્રત દુર્ગતિના માર્ગને સદંતર રોકી દે તથા સુગતિનું પથદર્શક છે. આ વ્રત ત્રણે લોકમાં ઉત્તમ છે.

५७४. देवदाणवगन्धव्वा जक्ख-रक्खस-किन्नरा ।
बम्भयारिं नमंसन्ति, दुक्करं जे करन्ति तं ॥

—उत्त.अ.१६, गा.१८

५७४. જે દુષ્કર બ્રહ્મચર્ય પાળે છે, તેને દેવ, દાનવ, ગંધર્વ, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર બધા નમસ્કાર કરે છે.

बंभचेरस्स सत्ततीसं उवमाओ—

બ્રહ્મચર્યની સાડત્રીસ ઉપમાઓ :-

५७५. १. वयमिणं पउमसर-तलाग-पालिभूयं,

૫૭૫. ૧. આ વ્રત કમળોથી સુશોભિત સરોવર અને તળાવ સમાન, મનોહર ધર્મની પાળ સમાન છે. અર્થાત્ ધર્મની રક્ષા કરનારું છે.

२. महासगड-अरगतुंबभूयं,

૨. કોઈ મહાશકટ (મોટું વાહન)ના પૈડાના આરા માટે નાભી સમાન છે. અર્થાત્ ધર્મ ચારિત્રનો આધાર છે.

३. महाविडिम-रुक्ख-खंधभूयं,

૩. આ વ્રત કોઈ વિશાળ વૃક્ષનાં સ્કંધ (થડ) સમાન છે. અર્થાત્ જેમ વિશાળ વૃક્ષની શાખાઓ, પ્રશાખાઓ, ડાળીઓ, પાંદડા, પુષ્પ, ફળ ઇત્યાદિનો આધાર સ્કંધ હોય છે, તે જ પ્રમાણે ધર્મનો આધાર બ્રહ્મચર્ય છે.

४. महानगर-पागार-कवाड-फलिहभूयं,

૪. આ વ્રત મહાનગરનાં પ્રાકારનાં બારણાની સાંકળ સમાન છે.

५. रज्जु-पिणिद्धो व इंदकेतू विसुद्धऽणेग-गुण-संपणिद्धं ।

૫. ગુણ (દોરી)થી બાંધેલા ઈન્દ્રધ્વજની માફક અનેક ગુણોથી સમૃદ્ધ છે.

६. गहगण-णक्खत्त-तारगाणं च जहा उडुवई ।

૬. જેમ ગ્રહગણ, નક્ષત્ર તથા તારાગણમાં ચંદ્રમા સર્વશ્રેષ્ઠ મનાય છે, તે જ પ્રમાણે સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે.

७. मणि-मुत्त-सिल-पव्वाल-रत्त-रयणागराणं च जहा समुद्दो ।

૭. મણિ, મુક્તા, શિલા, પ્રવાળ તથા લાલ રત્નનાં ઉત્પત્તિ સ્થાનોમાં જેમ સમુદ્ર શ્રેષ્ઠ છે, તે જ પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય સર્વ વ્રતોમાં શ્રેષ્ઠ છે.

८. वेरुलिओ चेव जहा मणीणं ।

૮. એ જ પ્રમાણે મણિઓમાં વૈડૂર્ય મણિ, તેમ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય ઉત્તમ છે.

९. जहा मउडो चेव भूसणाणं ।

૯. આભૂષણોમાં મુગટ શ્રેષ્ઠ છે તેમ વ્રતોમાં બ્રહ્મચય શ્રેષ્ઠ છે.

१०. वत्थाणं चेव खोमजुयलं ।

૧૦. સર્વ પ્રકારના વસ્ત્રોમાં ક્ષૌમયુગલ શ્રેષ્ઠ મનાય છે, તેમ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે.

११. अरविन्दं चेव पुप्फजेट्ठं ।

૧૧. પુષ્પોમાં શ્રેષ્ઠ અરવિંદ-કમલ પુષ્પ, છે, તેમ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે.

१२. गोसीसं चेव चंदणाणं ।

૧૨. ચંદનોમાં હરિચંદન શ્રેષ્ઠ ગણાય છે, તેમ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે.

१३. हिमवन्तो चेव ओसहीणं ।

૧૩. જેમ ઔષધીઓ (-ચમત્કારિક વનસ્પતિઓ)નું ઉત્પત્તિ સ્થાન હિમવાન્ પર્વત છે, તેમ આમર્શૌષધિ (આદિ લબ્ધીઓ)નો ઉત્પત્તિનું સ્થાન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१४. सीतोदा चेव निन्नगाणं ।

१४. જેમ નદીઓમાં શીતોદા નદી શ્રેષ્ઠ છે તેમ પ્રમાણે સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત ઉત્તમ છે.

१५. उदहीसु जहा सयंभुरमणो ।

१૫ જેમ સમુદ્રોમાં સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર મહાન છે. તેમ પ્રમાણે વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય મહત્વશાળી છે.

१६. रुयगवरे चेव मंडलिक-पव्वयाणं ।

१૬. જેમ માંડલિક અર્થાત્ ગોળાકાર પર્વતોમાં રુચકવર (તેરમા દ્વીપમાં સ્થિત) પર્વત શ્રેષ્ઠ છે, તે જ પ્રમાણે સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત પ્રધાન છે.

१७. पवरो एरावण इव कुंजराणं ।

૧૭. હાથીઓમાં જેમ ઐરાવત હાથી શ્રેષ્ઠ હોય છે, તેમ સર્વવ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય મુખ્ય છે.

१८. सिहो व्व जहा मिगाणं ।

૧૮. મૃગોની વચ્ચે-જંગલી જાનવરોની વચ્ચે જેમ સિંહ શ્રેષ્ઠ હોય છે, તેમ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે.

१९. पवरो सुपन्नगाणं च वेणुदेवे ।

૧૯. સુપર્ણ દેવકુમારોમાં જેમ વેણુદેવ શ્રેષ્ઠ છે, તેમ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે.

२०. धरणे जहा पण्णग-इंदराया ।

૨૦. નાગકુમાર દેવોમાં ધરણેન્દ્ર શ્રેષ્ઠ છે, તે જ પ્રમાણે સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય પ્રધાન છે.

२१. कप्पाणं चेव बंभलोए ।

૨૧. કલ્પોમાં બ્રહ્મલોક ઉત્તમ છે તેમ બ્રહ્મચર્ય વ્રતોમાં ઉત્તમ છે.

२२. सभासु य जहा भवे सोहम्मा ।

૨૨. જેમ ઉત્પાત સભા, અભિષેક સભા, અલંકાર સભા, વ્યસાય સભા તથા સુધર્મા સભા, એ પાંચેયમાં સુધર્મા સભા શ્રેષ્ઠ છે. તે જ પ્રમાણે વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે.

२३. ठितिसु लवसत्तम व्व पवरा ।

૨૩. જેમ સ્થિતિઓમાં લવસપ્તમા-અનુત્તર વિમાનવાસી દેવોની સ્થિતિ શ્રેષ્ઠ છે, તે જ પ્રમાણે વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય પ્રધાન છે.

२४. दाणाणं चेव अभयदाणं ।

૨૪. સર્વ દાનોમાં અભયદાન શ્રેષ્ઠ છે, તે જ પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય સર્વ વ્રતોમા શ્રેષ્ઠ છે.

२५. किमिराओ चेव कम्बलाणं ।

૨૫. કામળામાં જેમ કૃમિરાગ રક્ત કામળો શ્રેષ્ઠ છે, તેમ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે.

२६. संघयणे चेव वज्जरिसभे ।

૨૬. સંહનનોમાં વજ્રઋષભનારાચ સંહનન ઉત્તમ છે, તેમ બ્રહ્મચર્ય સર્વવ્રતોમાં શ્રેષ્ઠ છે.

२७. संठाणे चेव समचउरंसे ।

૨૭. સંસ્થાનોમાં સમચતુરસ્ર શ્રેષ્ઠ છે, તેમ સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય ઉત્તમ છે.

२८. झाणेसु य परमसुक्कझाणं ।

૨૮. ચારેય ધ્યાનોમાં શુક્લધ્યાન શ્રેષ્ઠ છે, તેમ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત શ્રેષ્ઠ છે.

२९. णाणेसु य परमकेवलं सुपसिद्धं ।

૨૯. સમસ્ત જ્ઞાનોમાં જેમ કેવળજ્ઞાન શ્રેષ્ઠ છે, તે જ પ્રમાણે સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત શ્રેષ્ઠ છે.

३०. लेसासु य परम सुक्कलेसा ।

૩૦. જેમ લેશ્યાઓમાં પરમશુક્લલેશ્યા સર્વોત્તમ છે, તે જ પ્રમાણે સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત પ્રધાન છે.

३१. तित्थंकरे जहा चेव मुणीणं ।

૩૧ જેમ સર્વ મુનિઓ વચ્ચે તીર્થંકર ઉત્તમ છે. તે જ પ્રમાણે સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત શ્રેષ્ઠ છે.

३२. वासेसु जहा महाविदेहे ।

૩૨. જેમ સર્વ ક્ષેત્રોમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્ર સર્વોત્તમ છે, તેમ બ્રહ્મચર્ય સર્વ વ્રતોમાં શ્રેષ્ઠ છે.

३३. गिरिराया चेव मंदरवरे ।

૩૩. પર્વતોમાં ગિરિરાજ સુમેરુ જેમ સર્વોત્તમ છે, તે જ પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય સર્વોત્તમ વ્રત છે.

३४. वणेसु जह नंदणवणं पवरं ।

૩૪. જેમ સમસ્ત વનોમાં નંદનવન શ્રેષ્ઠ છે. તે જ પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય વ્રત પ્રધાન છે.

३५. दुमेसु जहा जंबू सुदंसणा विस्सुयजसा,
जीए नामेण य अयं दीवो ।

૩૫. જેમ વૃક્ષોમાં સુદર્શન જંબુ વૃક્ષ વિખ્યાત છે, જેના નામથી આ દ્વીપ વિખ્યાત છે, એ જ પ્રમાણે વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત શ્રેષ્ઠ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३६. तुरगवती, गयवती, रहवती, नरवती, जह विसुए चेव राया ।

३७. रहिय चेव जहा महारहगए ।
एवमणेगा गुणा अहीणा भवंति एक्कंमि बंभचेरे ॥
—प.सु.२, अ.४, सु.२

३६. જેમ હયદળવાળો, રથદળવાળો અને પાયદળવાળો રાજા વિખ્યાત હોય છે, તે જ પ્રમાણે બ્રહ્મચર્યાધિપતિ વિખ્યાત છે.

३७. જેમ રથિકોમાં મહારથી શ્રેષ્ઠ હોય છે, તે જ પ્રમાણે સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત સર્વશ્રેષ્ઠ છે.

આ પ્રમાણે તે (બ્રહ્મચર્ય) અનેક ગુણોથી વ્યાપ્ત છે-

बंभचेरभग्गे सव्वे महव्वया भग्गा—

બ્રહ્મચર્ય ખંડિત થવાથી સર્વ મહાવ્રત ખંડિત થાય છે-

५७६. जंमि य भग्गंमि होइ सहसा सव्वं संभग्ग-मद्दिय-मथिय-चुण्णिय-कुसल्लिय-पव्वयपडिय-खडिय-परिसडिय-विणासियं, विणय-सील तव-नियमगुणसमूहं ।
—प. सु.२, अ.४, सु.२

५७६. બ્રહ્મચર્યની વિરાધના થતાં સહસા, સમસ્ત વિનય, શીલ, તપ, નિયમ તથા ગુણોનો સમૂહ ફૂટેલા ઘડાની જેમ સંભગ્ન યાવત્ નષ્ટ થાય છે. દહીંની જેમ મથિત (મંથન) થાય છે, લોટની જેમ ચૂર્ણ-ભૂકો ભૂકો થાય છે, કાંટા લાગેલા શરીરની જેમ શલ્યયુક્ત થાય છે, પર્વતથી ઢળતી શિલા સમાન ઢળી પડે છે, ચીરાયેલી અથવા તોડેલી લાકડીની જેમ ખંડિત થાય છે તથા દુરવસ્થાને પ્રાપ્ત અને અગ્નિ દ્વારા બળેલા-વિખરાયેલા લાકડાની જેમ વિનષ્ટ થાય છે

बंभचेरे आराहिए सव्वे महव्वया आराहिया—

બ્રહ્મચર્યની આરાધના કરવાથી સર્વ મહાવ્રતોની આરાધના થાય છે—

५७७. तं बंभं भगवंतं जंमि य आराहियंमि वयमिणं सव्वं-
"सीलं तवो य, विणओ य, संजमो य, खंती, गुत्ती, मुत्ती, तहेव इहलोइय-पारलोइय जसे य, कित्ती य, पच्चओ य।" तम्हा निहुएण बंभचेरं चरियव्वं, सव्वओ विसुद्धं जावज्जीवाए-जाव-सेयट्ठी संजउ त्ति ॥

५७७. તે બ્રહ્મચર્ય ભગવાન્ છે - અતિશય-સંપન્ન છે,

આ પ્રમાણે એક બ્રહ્મચર્યની આરાધના કરવાથી અનેક ગુણ સ્વયમેવ આધીન-પ્રાપ્ત થાય છે. બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન કરવાથી નિર્ગ્રન્થ-પ્રવ્રજ્યા સંબંધી સંપૂર્ણ વ્રત જેવાં કે સત્ય, શીલ, સમાધાન, તપ, વિનય અને સંયમ, ક્ષમા, ગુપ્તિ, મુક્તિ, નિર્લોભતાનું અખંડ રૂપે પાલન થાય છે. બ્રહ્મચર્ય વ્રતનાં પ્રભાવથી આલોક તથા પરલોક સંબંધી યશ અને કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. તે વિશ્વાસનું કારણ છે, અર્થાત્ બ્રહ્મચારી પર સર્વનો વિશ્વાસ હોય છે. માટે શ્રેયાર્થીઓએ એકાગ્ર ચિત્તથી (ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગથી) વિશુદ્ધ (સર્વથા નિર્દોષ) બ્રહ્મચર્યનું યાવત્જીવન પાલન કરવું જોઈએ.

एवं भणियं वयं भगवया, तं च इमं—
गाहाओ—

આ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીરે બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું કથન કર્યું છે.

ભગવાનનું તે કથન આ પ્રમાણે છે—
[ગાથાર્થ :-]

पंचमहव्वयसुव्वयमूलं, समणमणाइल साहुसुचिन्नं ।
वेर-विरमणं पज्जवसाणं, सव्वसमुद्दमहोदधितित्थं ॥

આ બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાંચમહાવ્રત રૂપ સુંદર વ્રતોનું મૂળ છે. શુદ્ધ આચાર અથવા સ્વભાવવાળા મુનિઓ દ્વારા જેનું ભાવપૂર્વક સમ્યક્ પ્રકારે સેવન કરવામાં આવ્યું છે. આ વૈરભાવની નિવૃત્તિ અને તેનો અંત કરનારું છે તથા સમસ્ત સમુદ્રોમાં સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર સમાન દુસ્તર પણ તરવાનો ઉપાય હોવાના કારણે તીર્થ સ્વરૂપ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तित्थकरेहि सुदेसियमग्गं, नरय-तिरिच्छ-
विवज्जियमग्गं ।
सव्वपवित्तिसुनिम्मियसारं,
सिद्धिविमाणअवंगुयदारं ॥

देव-नरिंद-नमंसियपूयं, सव्वजगुत्तम-मंगलमग्गं ।
दुद्धरिसं गुणनायकमेक्कं, मोक्खपहस्सऽवडिंसगभूयं ॥

प.सु.२, अ.४, सु.३-४

તીર્થંકર ભગવંતોએ બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન કરવાના માર્ગ-ઉપાયો ગુપ્તિ આદિ યથાયોગ્ય બતાવ્યાં છે. તેના પ્રભાવથી નરક ગતિ અને તિર્યંચગતિનો માર્ગ અટકી જાય છે. અર્થાત્ બ્રહ્મચર્ય આરાધકને નરક-તિર્યંચ ગતિથી બચાવે તે સર્વ પવિત્ર અનુષ્ઠાનોને સારયુક્ત બનાવનાર તથા મુક્તિ અને વૈમાનિક દેવગતિના દ્વારને ઉઘાડનાર છે.

દેવેન્દ્ર અને નરેન્દ્ર જેને નમસ્કાર કરે છે, તે મહાપુરુષો માટે પણ બ્રહ્મચર્ય પૂજનીય છે. તે જગતનાં સર્વ મંગલોનો માર્ગ છે. દેવો અને દાનવો પણ તેને પરાજિત કરી શકતા નથી. તે ગુણોનો અદ્વિતીય નાયક છે. અર્થાત્ બ્રહ્મચર્ય એવું સાધન છે જે સર્વ સદ્ગુણો તરફ આરાધકોને પ્રેરિત કરે છે. અને તે મોક્ષમાર્ગનાં શિરોભૂષણ રૂપ છે.

बंभचेर विघातका—

५७८. जेण सुद्धचरिएण भवइ सुबंभणो सुसमणो सुसाहू सुइसी सुमुणी संजए एवं भिक्खू जो सुद्धं चरति बंभचेरं ।

इमं च रति-राग-दोस-मोह-पवड्ढणकरं, किं मज्ज-पमाय-दोस-पसत्थं—सीलकरणं, अब्भंगणाणि य, तेल्ल-मज्जणाणि य, अभिक्खणं अभिक्खणं कक्ख-सीस-कर-चरण-वदण-धोवण-संवाहण-गाय-कम्म-परिमद्दणाणुलेवण-चुन्नवास-धूवण-सरीर-परिमंडण-बाउसिक-हसिय-भणिय-नट्ट-गीय-वाइय-नड-नट्टक- जल्ल-मल्ल-पेच्छण-वेलंबक जाणि य सिंगारागाराणि य ।

अन्नाणि य एवमादियाणि तव-संजम-बंभचेर-घातोवघातियाइं अणुचरमाणेणं बंभचेरं वज्जेयव्वाइं सव्वकालं ।

—प.सु.२, अ.४, सु.५

બ્રહ્મચર્યનાં વિઘાતક :-

૫૭૮. બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રતનું નિર્દોષ પરિપાલન કરવાથી મનુષ્ય સુબ્રાહ્મણ યથાર્થ નામવાળો, સુશ્રમણ – સાચો તપસ્વી અને સુસાધુ – નિર્વાણસાધક-વાસ્તવિક સાધુ કહેવાય છે. તે જ સંયત-સંયમવાન છે. તે જ સાચો ભિક્ષુ – નિર્દોષ ભિક્ષાજીવી છે, જે આ બ્રહ્મચર્યને શુદ્ધ રીતે પાળે છે.

બ્રહ્મચર્યનું અનુપાલન કરનારા પુરુષોએ હવે પછી કહેવામાં આવે છે તે વ્યવહારોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ-રતિ-ઇન્દ્રિયોના વિષયો પ્રત્યે રાગ, -પરિજનો પ્રત્યે સ્નેહ, દ્વેષ, શત્રુતા અને મોહ – અજ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારા અસાર, પ્રમાદ દોષ તથા પાર્શ્વસ્થ શિથિલાચારી સાધુઓનું શીલ - આચાર જેમ કે ઘી આદિનું માલિશ કરવું, તેલ લગાવવું, સ્નાન કરવું, વારંવાર બગલ, માથું, હાથ, પગ અને મોઢું ધોવાં, મર્દન કરવું, પગ આદિ દબાવવા, પગચંપી કરવી, પરિમર્દન કરવું, સમગ્ર શરીરનું મર્દન કરવું, વિલેપન કરવું, ચૂર્ણ વાસ-સુગંધિત -પાવડરથી સુવાસિત કરવું, ધૂપ દેવો, શરીરને મંડિત કરવું-સુશોભિત કરવું, બાકુશિક કર્મ કરવું-નખ, કેશ, વસ્ત્રોને સંવારવા ઇત્યાદિ, હાસ્ય-મશ્કરી કરવી, વિકારયુક્ત ભાષણ કરવાં, નાટક, ગીત, વાદિત્ર, નટ, નૃત્યકાર તથા જલ્લો-(રસ્સી પર ખેલ બતાવનાર) અને મલ્લો-(કુશ્તી-બાજો)નો તમાશો જોવો, જે શૃંગારનું આગાર-ઘર છે

તેમ જ આ પ્રકારની અન્ય વાતો જેનાથી તપશ્ચર્યા, સંયમ અને બ્રહ્મચર્યનો વિનાશ કે ઘાત-પૂર્ણતઃ વિનાશ થાય છે તેનો બ્રહ્મચર્યનું આચરણ કરનારે હંમેશ માટે ત્યાગ કરવો જોઇએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बंभचेर सहायगा—

५७९. भवियव्वो भवइ अंतरप्पा, इमेहिं तव-नियम-सील-जोगेहिं निच्चकालं ।

प०—किं ते ?

उ०—अण्हाणक-अदंतधावण-सेय-मल-जल्ल-धारणं, मूणवय-केसलोए य, खम-दम-अचेलग-खुप्पिवास, लाघव-सितोसिण-कट्ठसेज्जा, भूमि-निसेज्जा, परघरपवेस-लुद्धावलद्ध-माणावमाण-निंदण-दंस-मसग-फास-नियम-तव गुण-विणयमादिएहिं जहा से थिरतरकं होइ बंभचेरं ।

—प. सु. २, अ. ४, सु. ६

ब्रह्मचर्यना सहायक :-

५७९. त्याज्य व्यवहारोना वर्जनની સાથે આગળ કહેવાશે એવા વ્યાપારોથી અંતરાત્માને ભાવિત-વાસિત કરવો જોઈએ.

પ્ર. તે વ્યાપાર કયા છે ?

ઉ. (તે આ છે:) સ્નાન ન કરવું, દન્તધાવન ન કરવું, સ્વેદ-પરસેવો સૂકવવો જોઈએ નહિં, જામેલો કે જુદા પ્રકારનો મેલ દૂર કરવો નહિ, મૌન વ્રત કરવું, કેશોનું લુંચન કરવું, ક્ષમા, દમ-ઇન્દ્રિય-નિગ્રહ, અચેલકતા-વસ્ત્રરહિત થવું અથવા અલ્પ વસ્ત્ર ધારણ કરવાં, ભૂખ-તરસ સહન કરવાં, લાઘવ-અલ્પ ઉપધિ રાખવી, ઠંડી, ગરમી સહન કરવાં, કાષ્ઠની શય્યા, ભૂમિ નિષદ્યા-જમીન પર બેસવું જોઈએ, પરગૃહ પ્રવેશ, શય્યા તથા ભિક્ષાદિ માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં જવું પડે ત્યારે પ્રાપ્તિ તથા અપ્રાપ્તિને સમભાવથી સહન કરવાં, માન-અપમાન, નિંદા તથા દંશ-મસકના કલેશ સહન કરવા, નિયમ અર્થાત્ દ્રવ્યાદિ સબંધી અભિગ્રહ કરવા, તપ તથા મૂળગુણ આદિ તથા વિનયાદિથી આત્માને વિશુદ્ધ કરવો- જેથી બ્રહ્મચર્ય વ્રત અત્યંત દૃઢ થાય છે.

बंभचेर आराहणा फलं—

५८०. इमं च अबंभचेरविरमणं-परिरक्खणट्ठयाए पावयणं भगवया सुकहियं, अत्तहियं पेच्चा भाविकं, आगमेसि भद्दं, सुद्धं, नेआउयं, अकुडिलं, अणुत्तरं, सव्वदुक्ख-पावाण विउसवणं ।

प. सु. २, अ. ४, सु. ७

ब्रह्मचर्यनी आराधनानुं फळ :-

५८०. अब्रह्मनिवृत्ति [ब्रह्मचर्य] व्रतની રક્ષા માટે ભગવાન મહાવીરે આ પ્રવચન કહ્યું છે. આ પ્રવચન પરલોક માટે ફળપ્રદાયક છે, ભવિષ્ય માટે કલ્યાણનું કારણ છે, શુદ્ધ છે, ન્યાય યુક્ત છે, કુટિલતા રહિત છે, સર્વોત્તમ છે અને દુઃખ તથા પાપોને ઉપશાંત કરનાર છે.

बंभचेराअणणुकूला ठाणा—

५८१. दो ठाणाइं अपरियाणेत्ता आया णो केवलं बंभचेरवासमावसेज्जा तं जहा—
आरंभे चेव, परिग्गहे चेव ।
दो ठाणाइं परिणायेत्ता आया केवलं बंभचेरवासमावसेज्जा, तं जहा—
आरंभे चेव, परिग्गहे चेव ।

—ठाणं अ.२, उ १, सु.५४-५५

ब्रह्मचर्यनां अननुकूळ स्थानो :-

५८१. આરંભ અને પરિગ્રહ એ બે સ્થાનોને જાણ્યા અને ત્યાગ્યા વગર આત્મા સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્યને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી.

આરંભ અને પરિગ્રહ એ બે સ્થાનોને જાણી અને ત્યાગી આત્મા સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્યને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

बंभचेराणकूला वय—

५८२. तओ वया पण्णत्ता,
तं जहा—पढमे वए, मज्झिमे वए, पच्छिमे वए । तिहिं वएहिं केवलं बंभचेरवासमावसेज्जा, तं जहा—पढमे वए, मज्झिमे वए, पच्छिमे वए ।

ठाणं अ.३, उ.२, सु.१६३

ब्रह्मचर्यने अनुकूळ अवस्था :-

५८२. અવસ્થાના ત્રણ પ્રકાર કહ્યાં છે. યથા-

જેમ-પ્રથમ અવસ્થા, મધ્યમ અવસ્થા અને અંતિમ અવસ્થા.

ત્રણેય અવસ્થાઓમાં આત્મા વિશુદ્ધ બ્રહ્મ-ચર્યમાં નિવાસ કરે છે.

જેવી કે-પ્રથમ અવસ્થામાં, મધ્યમ અવસ્થામાં અને અંતિમ અવસ્થામાં.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बंभचेराणुकूला यामा—

५८३. तओ जामा पण्णत्ता,
तं जहा—पढमे जामे, मज्झिमे जामे, पच्छिमे जामे। तिहिं जामेहिं आया केवलं बंभचेरवासमावसेज्जा,
तं जहा—पढमे जामे, मज्झिमे जामे, पच्छिमे जामे। ठाणं अ.३, उ.२, सु. १६३

बंभचेरस्स उप्पत्ति अणुप्पत्ति य—

५८४. प०—असोच्चा णं भंते! केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बंभचेरवासं आवसेज्जा?

उ०—गोयमा! असोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगतिए केवलं बंभचेरवासं आवसेज्जा, अत्थेगतिए केवलं बंभचेरवासं नो आवसेज्जा।

प०—से केणट्ठेणं भंते! एवं वुच्चइ—असोच्चा णं भंते! केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगतिए बंभचेरवासं आवसेज्जा, अत्थेगतिए केवलं बंभचेरवासं नो आवसेज्जा?

उ०—गोयमा! जस्स णं चरित्तावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बंभचेरवासं आवसेज्जा। जस्स णं चरित्तावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे, भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बंभचेरवासं आवसेज्जा।

से तेणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ—जस्स णं चरित्तावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं असोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बंभचेरवासं नो आवसेज्जा।[1]
—वि. स. ६, उ.३१, सु. ५

ब्रह्मचर्यना अनुकूळ प्रहर :-

५८३. त्रण याम कह्यां छे.
जेम-प्रथम याम, मध्यम याम अने पश्चिम याम.
त्रणेय यामोमां आत्मा विशुद्ध ब्रह्मचर्यवासमां निवास करे छे.
जेम के- प्रथम याममां, मध्यम याममां अने अंतिम याममां.

ब्रह्मचर्यनी उत्पत्ति अने अनुत्पत्ति :-

५८४. प्र. भंते! केवली यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळ्या विना कोई जीव ब्रह्मचर्य पालन करी शके खरो?

उ. गौतम! केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी सांभळ्या विना कोई जीवो ब्रह्मचर्य पालन करी शके छे अने कोई जीवो ब्रह्मचर्य पालन करी शकता नथी.

प्र. भंते! एम शा हेतुथी कहेवामां आवे छे के केवलीथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण कर्या विना कोई जीव ब्रह्मचर्य पालन करी शके छे अने कोई जीव ब्रह्मचर्य पालन करी शकता नथी?

उ. गौतम! जेणे चारित्रावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम कर्यो छे ते केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रमण कर्या विना ब्रह्मचर्य पालन करी शके छे.

जे जीवे चारित्रावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम कर्यो नथी ते केवली पासेथी यावत् केवली पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण करवाथी पण ब्रह्मचर्य पालन करी शकतो नथी.

गौतम! माटे ए हेतुथी एम कहेवामां आव्युं छे के-

जे जीवे चारित्रावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम कर्यो छे ते केवळी पासेथी यावत् केवळी पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण कर्या विना ब्रह्मचर्यनुं पालन करी शके छे.

जे जीवे चारित्रावरणीय कर्मोनो क्षयोपशम कर्यो नथी ते केवळी पासेथी यावत् केवळी पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण करीने पण ब्रह्मचर्य पालन करी शकतो नथी.

१. वि.स.ए, . उ३१, सु. १३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५८५. प०—सोच्चा णं भंते ! केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बंभचेरवासं आवसेज्जा ?

उ०—गोयमा ! सोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगतिए केवलं बंभचेरवासं आवसेज्जा, अत्थेगतिए केवलं बंभचेरवासं नो आवसेज्जा।

प०—से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ—
सोच्चा णं केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा अत्थेगतिए केवलं बंभचेरवासं आवसेज्जा अत्थेगतिए केवलं बंभचेरवासं नो आवसेज्जा ?

उ०—गोयमा ! जस्स णं चरित्तावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बंभचेरवासं आवसेज्जा।
जस्स णं चरित्तावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बंभचेरवासं नो आवसेज्जा।
से तेणट्ठेणं गोयमा एवं वुच्चइ—
जस्स णं चरित्तावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे कडे भवइ से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बंभचेरवासं आवसेज्जा।
जस्स णं चरित्तावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमे नो कडे भवइ, से णं सोच्चा केवलिस्स वा-जाव-तप्पक्खियउवासियाए वा केवलं बंभचेरवासं नो आवसेज्जा।

—वि.स. ६, उ. ३१, सु.३२

५८५. प्र. भंते ! केवळी पासेथी यावत् केवळी पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण करी कोई जीव ब्रह्मचर्यनुं पालन करी शके खरो ?

उ. गौतम ! केवळी पासेथी यावत् केवळी पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण करी कोई जीव ब्रह्मचर्य पालन करी शके छे अने कोई जीव ब्रह्मचर्यनुं पालन करी शकतो नथी.

प्र. भंते ! एम शा हेतुथी कहेवामां आवे छे ?
केवळी पासेथी यावत् केवळी पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण करी कोई ब्रह्मचर्य पालन करी शके छे अने कोई जीव ब्रह्मचर्य पालन करी शकतो नथी ?

उ. गौतम ! जेनो चारित्रावरणीय कर्मोनो क्षयोपक्षम थयो छे ते केवळी पासेथी यावत् केवळी पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण करी ब्रह्मचर्यनुं पालन करी शके छे.

जे जीवे चारित्रावरणीय कर्मोनो क्षयोपक्षम कर्यो नथी, ते केवळी पासेथी यावत् केवळी पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण करीने पण ब्रह्मचर्य पालन करी शकतो नथी.
गौतम ! माटे ए हेतुथी एम कहेवामां आवे छे के-
जेनो चारित्रावरणीय कर्मोनो क्षयोपक्षम थयो छे ते केवळी पासेथी यावत् केवळी पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण करी ब्रह्मचर्यनुं पालन करी शके छे.

जेणे चारित्रावरणीय कर्मोनो क्षयोपक्षम कर्यो नथी ते केवळी पासेथी यावत् केवळी पाक्षिक उपासिका पासेथी श्रवण करीने पण ब्रह्मचर्य पालन करी शकतो नथी.

ब्रह्मचर्यपालननां उपायो—२

धम्मरहसारही धम्मारामविहारी बंभयारी—

५८६. धम्मारामे चरे भिक्खू, धिइमं धम्मसारही।
धम्मारामरए दन्ते, बम्भचेरसमाहिए ॥

बंभचेरसमाहिठाणा—

५८७. सुयं मे आउसं ! तेणं भगवया एवमक्खायं—
इह खलु थेरेहिं भगवन्तेहिं दस बंभचेरसमाहिठाणा पन्नत्ता,

धर्मरथ-सारथी धर्मारम-विहारी ब्रह्मचारी :-

५८६. धैर्यवान्, धर्म रथना सारथी, धर्ममां रत, दान्त तथा ब्रह्मचर्यमां चित्तनुं समाधान प्राप्त करनारा भिक्षु धर्म-उद्यानमां विचरण करे.

ब्रह्मचर्य समाधि स्थान :-

५८७. हे आयुष्यन् ! में सांभळ्युं छे, भगवाने आ प्रमाणे कहुं छे—
निर्ग्रन्थ प्रवचनमां जे स्थविर (गणधर) भगवंतो थया छे तेओओ ब्रह्मचर्य समाधिनां दस स्थान कह्यां छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू सोच्चा, नच्चा,
निसम्म, संजमबहुले, संवरबहुले, समाहिबहुले,
गुत्ते, गुत्तिन्दिए, गुत्तबम्भयारी सया अप्पमत्ते विहरेज्जा ।

प०—कयरे खलु ते थेरेहिं भगवन्तेहिं दस बम्भचेरसमाहिठाणा पन्नत्ता, जे भिक्खू सोच्चा, नच्चा, निसम्म, संजमबहुले, संवरबहुले, समाहिबहुले, गुत्ते, गुत्तिन्दिए, गुत्तबम्भयारी सया अप्पमत्ते विहरेज्जा ?

उ०—इमे खलु ते थेरेहिं भगवन्तेहिं दस बम्भचेरसमाहिठाणा पन्नत्ता, जे भिक्खू सोच्चा, नच्चा, निसम्म, संजमबहुले, संवरबहुले, समाहिबहुले, गुत्ते, गुत्तिन्दिए, गुत्तबम्भयारी सया अप्पमत्ते विहरेज्ज त्ति ।

—उत्त. अ. १६, सु. १.

જેને શ્રવણ કરી, જેના અર્થનો નિશ્ચય કરી, ભિક્ષુ સંયમ, સંવર, તથા સમાધિનો વારંવાર અભ્યાસ કરે, મન, વાણી અને શરીરનું ગોપન કરે, ઇન્દ્રિયોને તેના વિષયોથી બચાવે, બ્રહ્મચર્યને સુરક્ષાઓથી સુરક્ષિત રાખે તથા હંમેશા અપ્રમત્ત બની વિચરણ (વિહાર) કરે.

પ્ર. સ્થવિર ભગવાને તે બ્રહ્મચર્ય સમાધિના ક્યાં દસ સ્થાન કહ્યાં છે, જેને શ્રવણ કરી, જેના અર્થનો નિશ્ચય કરી, ભિક્ષુ સંયમ, સંવર તથા સમાધિનો વારંવાર અભ્યાસ કરે, મન, વાણી અને શરીરનું ગોપન કરે, ઇન્દ્રિયોને તેના વિષયોથી બચાવે, બ્રહ્મચર્યને સુરક્ષાઓથી સુરક્ષિત રાખે, તથા હંમેશા અપ્રમત્ત થઈ વિહાર કરે ?

ઉ. સ્થવિર ભગવાનોએ બ્રહ્મચર્ય સમાધિના દસ સ્થાન કહ્યાં છે, જેને સાંભળી, અર્થનો નિશ્ચય કરી, ભિક્ષુ સંયમ, સંવર તથા સમાધિનો વારંવાર અભ્યાસ કરે, મન, વાણી અને શરીરનું ગોપન કરે, ઇન્દ્રિયોને તેમના વિષયોથી બચાવે, બ્રહ્મચર્યને સુરક્ષાઓથી સુરક્ષિત રાખે, તથા હંમેશા અપ્રમત્ત થઈ વિહાર કરે. તે આ પ્રમાણે છે-

दस बम्भचेरसमाहिठाणाणं णामाइं—

५८८. १. आलओ थीजणाइण्णो,
२. थीकहा य मणोरमा ।
३. संथवो चेव नारीणं
४ तासिं इन्दियदरिसणं ॥
५. कुइयं, रुइयं गीयं,
६. सहभुत्तासियाणि य ।
७. पणीयं भत्तपाणं च,
८. अइमायं पाण-भोयणं ॥
९. गतभूसणमिट्ठं च,
१०. कामभोगा य दुज्जया । नरस्सऽत्तगवेसिस्स, विसं तालउडं जहा ॥

—उत्त.अ. १६, गा. १३-१५

દસ બ્રહ્મચર્ય સમાધિ સ્થાનોનાં નામ :-

૫૮૮. ૧-સ્ત્રીઓથી આકીર્ણ (ભરેલ) આલય,
૨-મનોરમ સ્ત્રી કથા,
૩-સ્ત્રીઓનો પરિચય,
૪-તેમની ઇન્દ્રિયોને જોવી,
૫-તેઓના કૂંજન, રુદન, ગીત તથા હાસ્યયુક્ત શબ્દો સાંભળવા,
૬-તેઓના ભોગવેલા ભોગોને યાદ કરવા
૭-પ્રણીત પાન ભોજન,
૮-માત્રાથી અધિક પાન ભોજન,
૯-શરીરને શણગારવાની ઇચ્છા તથા
૧૦-દુર્જય કામ-ભોગ એ દસ આત્મ-ગવેષી મનુષ્ય માટે તાલપુટ વિષ સમાન છે.

विवित्तसयणासणसेवणं—

५८९. "विवित्ताइं सयणासणाइं सेवेज्जा, से निग्गंथे" नो इत्थीपसु-पण्डगसंसत्ताइं सयणासणाइं सेवित्ता हवइ से निग्गंथे ।

प०—तं कहमिति चे ?

उ०—आयरियाह-निग्गंथस्स खलु इत्थी-पसु-पण्डगसंसत्ताइं, सयणासणाइं सेवमाणस्स बंभयारिस्स बम्भचेरे संका वा कंखा वा वितिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा,

૧-વિવિક્ત-શયનાસન સેવન :-

૫૮૯. જે એકાન્ત શયન તથા આસન સેવન (ઉપયોગ) કરે છે તે નિર્ગ્રન્થ છે. સ્ત્રી, પશુ તથા નપુંસકથી આકીર્ણ (વ્યાપ્ત) શયન કે આસનનું જે સેવન ન કરે તે નિર્ગ્રન્થ છે.

પ્ર. એવું શા માટે ?

ઉ. એવું પૂછવાથી આચાર્ય કહે છે :- નિર્ગ્રન્થ, સ્ત્રી, પશુ તથા નપુંસકથી આકીર્ણ (વ્યાપ્ત) શયન તથા આસનનું સેવન કરનારા બ્રહ્મચારીઓને બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા, કાંક્ષ કે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भेयं वा लभेज्जा, उम्मायं वा पाउणिज्जा, दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा, केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा। तम्हा नो इत्थी-पसु-पण्डगसंसत्ताइं सयणासणाइं सेवित्ता हवइ से निग्गंथे।
—उत्त. अ.१६. सु.२

વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય છે.
અથવા બ્રહ્મચર્યનો વિનાશ થાય છે
અથવા ઉન્માદ પેદા થાય છે.
અથવા દીર્ઘકાલિક રોગ તથા આતંક થાય છે.
અથવા તેઓ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.
માટે જેઓ સ્ત્રી, પશુ અને નપુંસકથી આકીર્ણ શયન કે આસનનું સેવન કરતા નથી તે નિર્ગ્રન્થ છે.

૫૯૦ जं विवित्तमणाइण्णं, रहियं इत्थिजणेण य। बम्भचेरस्स रक्खट्ठा, आलयं तु निसेवए॥
—उत्त. अ. १६, गा. ३

૫૯૦. બ્રહ્મચર્યની રક્ષા માટે મુનિ એવા આવાસમાં રહે જે એકાંત, અનાકીર્ણ કે સ્ત્રીઓથી રહિત હોય,

૫૯૧. अन्नट्ठं पगडं लयणं, भएज्ज सयणाऽऽसणं। उच्चारभूमिसम्पन्नं, इत्थी-पसु-विवज्जियं॥
—दस. अ. ८, गा. ५१

૫૯૧. મુનિ બીજા માટે બનાવેલા ગૃહ, શયન કે આસનનું સેવન કરે, તે ગૃહ મળ-મૂત્ર વિસર્જનની ભૂમિથી યુક્ત તથા સ્ત્રી અને પશુથી રહિત સ્થાન હોવું જોઈએ.

૫૯૨. विवित्तसेज्जासणजन्तियाणं, ओमासणाणं दमिइन्दियाणं।
न रागसत्तू धरिसेइ चित्तं, पराइओ वाहिरिवोसहेहिं॥
जहा बिरालावसहस्स मूले, न मूसगाणं वसही पसत्था।
एमेव इत्थीनिलयस्स मज्झे, न बम्भयारिस्स खमो निवासो॥
—उत्त. अ. ३२, गा. १२-१३

૫૯૨. જે વિવિક્ત શય્યા અને આસનથી નિયન્ત્રિત હોય છે, જે અલ્પ ખાય છે અને જીતેન્દ્રિય હોય છે, તેના ચિત્તને રાગ-દ્વેષ પરાજીત કરતા નથી.
જેમ ઔષધિથી નાશ પામેલો રોગ ફરી શરીરને ઘેરતો નથી તેમ.
જેમ બિલાડીની વસ્તી પાસે ઉંદરોનું રહેવું યોગ્ય નથી, તે પ્રમાણે સ્ત્રીઓની વસ્તીમાં બ્રહ્મચારીએ રહેવું યોગ્ય નથી.

૫૯૩. मणोहरं चित्तहरं, मल्लधूवेण वासियं। सकवाडं पण्डरुल्लोयं, मणसा वि न पत्थए॥[1]
इन्दियाणि उ भिक्खुस्स, तारिसम्मि उवस्सए। दुक्कराइं निवारेउं, कामरागविवड्ढणे॥
—उत्त. अ. ३५, गा. ४-५

૫૯૩. જે સ્થાન મનોહર ચિત્રોથી આકીર્ણ, માળા તથા ધૂપથી સુવાસિત, દરવાજા સહિત, શ્વેત ચંદરવાથી યુક્ત હોય એવા સ્થાનની બ્રહ્મચારી મનથી પણ અભિલાષા ન કરે.
કામ-રાગનું સંવર્ધન કરનારા ઉપાશ્રયમાં ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરવો (તેના પર નિયંત્રણ પ્રાપ્ત કરવું) ભિક્ષુ માટે દુષ્કર હોય છે.

૫૯૪. कामं तु देवीहिं वि भूसियाहिं न चाइया खोभइउं तिगुत्ता।
तहा वि एगंतहियं ति नच्चा, विवित्तवासो मुणिणं पसत्थो॥
मोक्खाभिकंखिस्स वि माणवस्स संसारभीरुस्स ठियस्स धम्मे।
नेयारिसं दुत्तरमत्थि लोए, जहित्थिओ बालमणोहराओ॥ —उत्त.अ.३२,गा. १६-१७

૫૯૪. એમ તો ત્રણ ગુપ્તિઓથી ગુપ્ત મુનિઓને વિભૂષિત દેવીઓ પણ વિચલિત કરી શકતી નથી, છતાં પણ ભગવાને એકાંત હિતની દૃષ્ટિએ મુનિનો વિવિક્ત વાસ જ યોગ્ય કહ્યો છે.
મોક્ષ ચાહનારા, સંસારભીરુ તથા ધર્મમાં સ્થિત મનુષ્ય માટે લોકમાં કોઈ પણ વસ્તુ એવી દુસ્તર નથી, જેવી દુસ્તર મનનું હરણ કરનારી સુકુમાર સુંદરીઓ હોય છે.

૨. थीकहाणिसेहो—

૨. સ્ત્રીકથા નિષેધ :-

૫૯૫. नो इत्थीणं कहं कहित्ता हवइ, से निग्गंथे।
प.—तं कहमिति चे?
उ.—आयरियाह—निग्गंथस्स खलु

૫૯૫. જે સ્ત્રીઓની વાતો નથી કરતો તે નિર્ગ્રન્થ છે.
પ્ર. એમ શા માટે?
ઉ. એમ પૂછવાથી આચાર્ય કહે છે - જે સ્ત્રી-

1 चित्तभित्तिं न निज्झाए, नारिं वा सुअलंकियं। भक्खरं पिव दट्ठूणं, दिट्ठिं पडिसमाहरे॥ दस. अ. ८, गा. ५४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

इत्थीणं कहं कहेमाणस्स, बम्भयारिस्स बम्भयेरे संका वा, कंखा वा, वितिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा,
भेयं वा लभेज्जा,
उम्मायं वा पाउणिज्जा,
दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा,
केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा।
तम्हा नो इत्थीणं कहं कहेज्जा।
—उत्त अ. १६, सु. ३

ઓની વાતો કરે છે તે બ્રહ્મચારી નિર્ગ્રન્થને બ્રહ્મચર્યમાં શંકા, કાંક્ષા અથવા વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય છે.
અથવા બ્રહ્મચર્યનો વિનાશ થાય છે.
અથવા ઉન્માદ પેદા થાય છે.
અથવા દીર્ઘકાલિક રોગ અથવા આતંક થાય છે.
અથવા તે કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.
તેથી સ્ત્રીઓની વાત ન કરે.

५९६. मणपल्हायजणणिं, कामरागविवड्ढणिं।
बम्भचेररओ भिक्खू थीकहं तु विवज्जए॥
सयं च संथवं थीहिं, संकहं च अभिक्खणं।
बम्भचेररओ भिक्खू, निच्चसो परिवज्जए॥
—उत्त. अ. १६, गा. ४-५

५९६. બ્રહ્મચર્યમાં રત ભિક્ષુ મનમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરનારી તેમ જ કામ-વાસના ઉત્પન્ન થાય તેવી સ્ત્રી-કથાથી દૂર રહે.
બ્રહ્મચર્યમાં રત ભિક્ષુ સ્ત્રીઓની સાથે પરિચય અને વારંવાર વાર્તાલાપથી હરહંમેશ દૂર રહે.

३. इत्थीहिं सद्धिं निसेज्जाणिसेहो—

३. સ્ત્રીના આસન પર બેસવાનો નિષેધ :-

५९७. नो इत्थीहिं सद्धिं सन्निसेज्जागए विहरित्ता हवइ से निग्गंथे।
प०—तं कहमिति चे?
उ०—आयरियाह—निग्गंथस्स खलु इत्थीहिं सद्धिं सन्निसेज्जागयस्स, विहरमाणस्स बम्भचेरे संका वा, कंखा वा, वितिगिच्छा वा, समुप्पज्जिज्जा,
भेयं वा लभेज्जा,
उम्मायं वा पाउणिज्जा,
दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा,
केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा।
तम्हा खलु नो निग्गंथे इत्थीहिं सद्धिं सन्निसेज्जागए विहरेज्जा। —उत्त.अ.१६,सु.४

५९७. સ્ત્રીઓ સાથે જે એક આસન પર બેસતો નથી તે નિર્ગ્રન્થ છે.
પ્ર. એમ શા માટે?
ઉ. એવું પૂછવાથી આચાર્ય કહે છે—સ્ત્રીઓ સાથે એક આસન પર બેસનારા બ્રહ્મચારી-ઓને બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા, કાંક્ષા, વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય છે.
અથવા બ્રહ્મચર્યનો વિનાશ થાય છે.
અથવા ઉન્માદ પેદા થાય છે.
અથવા દીર્ઘકાલિક રોગ અથવા આતંક પેદા થાય છે.
અથવા કેવલી-પ્રરૂપિત ધર્મથી તે ભ્રષ્ટ થાય છે.
માટે નિર્ગ્રન્થે સ્ત્રીઓ સાથે એક આસન પર ન બેસવું જોઈએ.

५९८. जहा कुक्कुडपोयस्स, निच्चं कुललओ भयं।
एवं खु बंभयारिस्स, इत्थीविग्गहओ भयं॥
—दस. अ. ८, गा. ५३

५९८. જે પ્રમાણે કૂકડાના બચ્ચાને હંમેશા બિલાડીથી ભય હોય છે, તે જ પ્રમાણે બ્રહ્મચારી પુરુષને સ્ત્રીના શરીરથી ભય હોય છે.

५९९. जतुकुम्भे जोतिमुवगूढे, आसुऽभितत्ते णासमुपयाति।
एवित्थियाहिं अणगारा, संवासेण णासमुवयंति॥
—सूय. सु १, अ. ४, उ. १, गा. २७

५९९. જેમ અગ્નિના સ્પર્શથી લાખનો ઘડો તરત જ નાશ પામે છે. તે જ પ્રમાણે સ્ત્રી-સંસર્ગથી - વાત-ચીતથી અણગાર પુરુષ [પણ] શીઘ્રતાથી નષ્ટ (સંયમ-ભ્રષ્ટ) થાય છે.

६००. हत्थपायपडिच्छिन्नं, कण्णनासविगप्पियं।
अवि वाससइं नारिं, बंभयारी विवज्जए॥
—दस अ. ८, गा. ५५

६००. જેના હાથ પગ કપાયેલા હોય, જેના કાન, નાક છેદાયેલા હોય એવી સો વર્ષની વૃદ્ધ નારીથી પણ બ્રહ્મચારી દૂર રહે.

६०१. समरेसु अगारेसु, सन्धीसु य महापहे।
एगो एगत्थिए सद्धिं, नेव चिट्ठे न संलवे॥
—उत्त. अ. १, गा. २६

६०१. લુહારની શાળામાં, ઘરોમાં, બે ઘર વચ્ચેના સંધિ-સ્થાનમાં તથા રાજમાર્ગમાં એકલો મુનિ, એકલી સ્ત્રી સાથે ઊભો ન રહે તથા સંલાપ કરે નહિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪- इत्थी इंदियाणं आलोयणणिसेहो—

૬૦૨. नो इत्थीणं इन्दियाइं मणोहराइं मणोरमाइं आलोइत्ता निज्झाइत्ता, हवइ, से निग्गंथे।

प०—तं कहमिति चे ?

उ०—आयरियाह—निग्गंथस्स खलु इत्थीणं इन्दियाइं मणोहराइं, मणोरमाइं आलोएमाणस्स, निज्झायमाणस्स बम्भयारिस्स बम्भचेरे संका वा, कंखा वा, वितिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा,
भेयं वा लभेज्जा,
उम्मायं वा पाउणिज्जा,
दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा,
केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा।
तम्हा खलु निग्गंथे नो इत्थीणं इन्दियाइं मणोहराइं, मणोरमाइं आलोएज्जा, निज्झाएज्जा।

—उत्त. अ. १६, सु. ५

૬૦૩. अंगपच्चंगसंठाणं, चारुल्लवियपेहियं।
बम्भचेररओ थीणं, चक्खुगेज्झं विवज्जए ॥[1]

उत्त. अ. १६, गा. ६

૬૦૪. न रूव-लावण्ण-विलास-हासं,
न जंपियं इंदियपेहियं वा।
इत्थीण चित्तंसि निवेसइत्ता,
दट्ठुं ववस्से समणे तवस्सी ॥
अदंसणं चेव अपत्थणं च,
अचिन्तणं चेव अकित्तणं च।
इत्थीजणस्सारियझाणजोग्गं,
हियं सया बम्भवए रयाणं ॥

—उत्त. अ. ३२, गा. १४-१५

૫. इत्थीणं कूइयाइ सद्दसवणणिसेहो—

૬૦૫. नो इत्थीणं कुड्डुन्तरंसि वा, दूसन्तरंसि वा, भित्तिअन्तरंसि वा, कुइयसद्दं वा, रुइयसद्दं वा, गीयसद्दं वा, हसियसद्दं वा, थणियसद्दं वा, कन्दियसद्दं वा, विलवियसद्दं वा, सुणेत्ता हवइ से निग्गंथे।

प०—तं कहमिति चे ?

उ०—आयरियाह—निग्गंथस्स खलु इत्थीणं कुड्डुन्तरंसि वा, दूसन्तरंसि वा, भित्तिअंतरंसि वा, कुइयसद्दं वा, रुइयसद्दं वा, गीयसद्दं वा, हसियसद्दं वा, थणियसद्दं वा, कन्दियसद्दं वा, विलवियसद्दं वा, सुणमाणस्स बम्भयारिस्स बम्भचेरे संका

૪. સ્ત્રીની ઇન્દ્રિયોના અવલોકનનો નિષેધ :-

૬૦૨. જે સ્ત્રીઓની મનોહર અને મનોરમ ઇન્દ્રિયોને અનિમેષ દૃષ્ટિથી જોતો નથી, તેના વિષયમાં ચિંતન કરતો નથી, તે નિર્ગ્રન્થ છે.

પ્ર. એમ શા માટે ?

ઉ. એવું પૂછવાથી આચાર્ય કહે છે- સ્ત્રીઓની મનોહર અને મનોરમ ઇન્દ્રિયોને અનિમેષ દૃષ્ટિથી જોનારા તથા તેના વિષયમાં ચિંતન કરનારા બ્રહ્મચારીને બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા, કાંક્ષા અથવા વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય છે.
અથવા બ્રહ્મચર્યનો વિનાશ થાય છે.
અથવા ઉન્માદ પેદા થાય છે.
અથવા દીર્ઘકાલિક રોગ અને આતંક થાય છે.
અથવા તે કેવલી-પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

માટે સ્ત્રીઓની મનોહર અને મનોરમ ઇન્દ્રિયોને અનિમેષ દૃષ્ટિથી ન જુએ, તેના વિષયમાં ચિંતન ન કરે.

૬૦૩. બ્રહ્મચર્યમાં રત રહેનારા ભિક્ષુ સ્ત્રીઓના ચક્ષુ-ગ્રાહ્ય, અંગ-પ્રત્યંગ, આકાર, બોલવાની મનોહર છટા તેમજ કટાક્ષ વગેરેને જુવે નહિ તથા જોવાનો પ્રયત્ન કરે નહિ.

૬૦૪. તપસ્વી સાધુ સ્ત્રીઓના રૂપ, લાવણ્ય, વિલાસ, હાસ્ય, મધુર આલાપ, ઇંગિત અને કટાક્ષને મનમાં રાખીને તેને જોવાનો સંકલ્પ કરે નહિ.

જે સદા બ્રહ્મચર્યમાં લીન રહે છે તેણે સ્ત્રીઓને જોવી નહિ, ચાહવી નહિ, તેમનું ચિંતન કરવું નહિ અને તેમનું વર્ણન કરવું હિતકર નથી. એ ધર્મધ્યાન માટે ઉપયુક્ત છે.

૫. સ્ત્રીઓના વાસનાજન્ય શબ્દ શ્રવણનો નિષેધ :-

૬૦૫. જે માટીની દિવાલના અંતરથી, પડદાના અંતરથી, પાકી દિવાલના અંતરથી સ્ત્રીઓના કૂજન, રુદન, ગીત, હાસ્ય, ગર્જના, આક્રંદ કે વિલાપના શબ્દો શ્રવણ કરતા નથી તે નિર્ગ્રન્થ છે.

પ્ર. એમ શા માટે ?

ઉ. એવું પૂછવાથી આચાર્ય કહે છે - માટીની દિવાલના અંતરથી, પડદાના અંતરથી, પાકી દિવાલના અંતરથી, સ્ત્રીઓના કૂજન, રુદન, ગીત, હાસ્ય, ગર્જન, આક્રંદ કે વિલાપના શબ્દો શ્રવણ કરનારા બ્રહ્મચારીને બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા, કાંક્ષા, કે વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય છે.

१ अंगपच्चंगसठाणं, चारुल्लवियपेहियं। इत्थीणं तं न निज्झाए, कामरागविवड्ढणं ॥ —दस. अ. ८, गा. ५७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वा, कंखा वा, वितिगिच्छा वा, समुप्पज्जिज्जा, भेयं वा लभेज्जा, उम्मायं वा पाउणिज्जा, दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा, केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा। तम्हा खलु निग्गंथे नो इत्थीणं कुड्डन्तरंसि वा, दूसन्तरंसि वा, भित्तंतरंसि वा, कुइयसद्दं वा, रुइयसद्दं वा, गीयसद्दं वा, हसियसद्दं वा, थणियसद्दं वा, कन्दियसद्दं वा, विलवियसद्दं वा सुणेमाणे विहरेज्जा।

—उत्त १६, सु. ६

અથવા બ્રહ્મચર્યનો વિનાશ થાય છે.
અથવા ઉન્માદ પેદા થાય છે.
અથવા દીર્ઘકાલીન રોગ કે આતંક થાય છે.
અથવા તે કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.
તેથી તે માટીની દિવાલના અંતરથી, પડદાના અંતરથી, સ્ત્રીઓના કૂજન, ગીત હાસ્ય, ગર્જન, આક્રંદ કે વિલાપના શબ્દોનું શ્રવણ કરે નહિ.

६०६. कुइयं रुइयं गीयं, हसियं थणियं कन्दियं।
बम्भचेररओ थीणं, सोयगिज्झं विवज्जए॥

—उत्त. अ. १६, गा. ७

૬૦૬. બ્રહ્મચર્યમાં રત રહેનારો ભિક્ષુ સ્ત્રીઓના શ્રોત્ર-ગ્રાહ્ય, કૂજન, રુદન, ગીત, હાસ્ય, ગર્જન કે ક્રંદનને ન શ્રવણ કરે કે ન શ્રવણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે.

६. भुक्तभोग-सुमरणणिसेहो—

६. ભુક્ત-ભોગોના સ્મરણનો નિષેધ :-

६०७. नो निग्गंथे पुव्वरयं, पुव्वकीलियं अणुसरित्ता हवइ से निग्गंथे।

प०—तं कहमिति चे?

उ०—आयरियाह—निग्गंथस्स खलु पुव्वरयं, पुव्वकीलियं अणुसरमाणस्स बंभयारिस्स बम्भचेरे संका वा, कंखा वा, वितिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा, भेयं वा लभेज्जा, उम्मायं वा पाउणिज्जा, दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा, केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा। तम्हा खलु नो निग्गंथे पुव्वरयं, पुव्वकीलियं अणुसरेज्जा। —उत्त. अ. १६, सु. ७

૬૦૭. જે ગૃહવાસમાં કરેલી રતિ તથા ક્રીડાનું અનુસ્મરણ કરતો નથી, તે નિર્ગ્રન્થ છે.

પ્ર. એમ શા માટે?

ઉ. એવું પૂછવાથી આચાર્ય કહે છે. - ગૃહવાસમાં કરેલી રતિ-ક્રીડાનું અનુસ્મરણ કરનારાને બ્રહ્મચર્યમાં શંકા, કાંક્ષા કે વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય છે.
અથવા બ્રહ્મચર્યનો વિનાશ થાય છે.
અથવા ઉન્માદ પેદા થાય છે.
અથવા દીર્ઘકાલીન રોગ અથવા આતંક થાય છે,
અથવા કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી તે ભ્રષ્ટ થાય છે.
માટે ગૃહવાસમાં કરેલી રતિ-ક્રીડાનું સ્મરણ ન કરે.

६०८. हासं किड्डं रइं दप्पं, सहसाऽवत्तासियाणि य।
बम्भचेररओ थीणं, नाणुचिन्ते कयाइ वि॥

—उत्त. अ. १६, गा. ८

૬૦૮. બ્રહ્મચર્યમાં રત રહેનારા ભિક્ષુ, પૂર્વ જીવનમાં સ્ત્રીઓની સાથે અનુભવેલા હાસ્ય, ક્રીડા, રતિ, અભિમાન તથા આકસ્મિક ત્રાસનું કયારેય પણ અનુચિંતન ન કરે.

७. पणीयआहारणिसेहो—

७. વિકારવર્ધક આહાર કરવાનો નિષેધ :-

६०९. नो पणीयं आहारं आहारित्ता हवइ से निग्गंथे।

प०—तं कहमिति चे?

उ०—आयरियाह—निग्गंथस्स खलु पणीयं पाणभोयणं आहारेमाणस्स बम्भयारिस्स बंभचेरे संका वा, कंखा वा, वितिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा, भेयं वा लभेज्जा, उम्मायं वा पाउणिज्जा,

૬૦૯. જે પ્રણીત (સરસ તથા પૌષ્ટિક) આહાર કરતો નથી તે નિર્ગ્રન્થ છે,

પ્ર. એમ શા માટે?

ઉ. એવું પૂછવાથી આચાર્ય કહે છે. - પ્રણીત પાન, ભોજન કરનારા બ્રહ્મચારીના બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા, કાંક્ષા કે વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય છે.
અથવા બ્રહ્મચર્યનો વિનાશ થાય છે,
અથવા ઉન્માદ પેદા થાય છે.
અથવા દીર્ઘકાલીન રોગ અથવા આતંક થાય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा,
केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा ।
तम्हा खलु नो निग्गंथे पणीयं आहारेज्जा ।
—उत्त. अ. १६, सु. ८

अथवा केवली प्ररुपित धर्मथी ते भ्रष्ट थाय छे.
माटे प्रणीत आहार न करवो जोईओ.

६१०. पणीयं भत्तपाणं तु खिप्पं मयविवड्ढणं ।
बम्भचेररओ भिक्खू निच्चसो परिवज्जए ॥
—उत्त. अ. १६, गा. ९

६१०. ब्रह्मचर्यमां रत रहेनार भिक्षु जल्दीथी काम-वासना संवर्धन थाय एवुं प्रणीत भक्तपाननुं सदाय वर्जन करे,

६११. रसा पगामं न निसेवियव्वा,
पायं रसा दित्तिकरा नराणं ।
दित्तं च कामा समभिद्दवन्ति,
दुमं जहा साउफलं व पक्खी ॥
जहा दवग्गी पउरिन्धणे वणे,
समारुओ नोवसमं उवेइ ।
एविन्दियग्गी वि पगामभोइणो,
न बम्भयारिस्स हियाय कस्सई ॥
—उत्त. अ. ३२, गा. १०-११

६११. रसोनुं प्रकाम (अधिक मात्रामां) सेवन न करे, ते प्रायः मनुष्यनी धातुओने उद्दीप्त करे छे. जेनी धातुओ उद्दीप्त थाय छे तेने काम-भोग सतावे छे, जेम स्वादिष्ट फळवाळा वृक्षोने पक्षी हेरान करे छे.

जेम पवनना झपाटा साथे प्रचुर ईंधण वाळा वनमां लागेलो दावानळ उपशान्त थतो नथी, ओ ज प्रमाणे प्रकाम-भोजनी (दाथी दाथीने खानारानी) इन्द्रियाग्नि (कामाग्नि) शान्त थती नथी, माटे प्रकाम भोजन कोई पण ब्रह्मचारी माटे हितकर नथी.

८. अमितपाणभोयणणिसेहो—

८. अधिक आहारनो निषेध :-

६१२. नो अइमायाए पाणभोयणं आहारेत्ता हवइ से निग्गंथे ।

प०—तं कहमिति चे ?

उ०—आयरियाह—निग्गंथस्स खलु अइमायाए पाणभोयणं आहारेमाणस्स बम्भयारिस्स बम्भचेरे संका वा, कंखा वा, वितिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा, भेयं वा लभेज्जा, उम्मायं वा पाउणिज्जा, दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा, केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा । तम्हा खलु नो निग्गन्थे अइमायाए पाणभोयणं भुंजिज्जा । उत्त. अ. १६, सु. ९

६१२. जे प्रमाणथी अधिक खातो पीतो नथी, ते निर्ग्रन्थ छे.

प्र. एम शा माटे ?

उ. एवुं पूछवाथी आचार्य कहे छे. - प्रमाणथी अधिक खानारा पीनारा ब्रह्मचारीने ब्रह्मचर्यनां विषयमां शंका, कांक्षा के विचिकित्सा उत्पन्न थाय छे.
अथवा ब्रह्मचर्यनो विनाश थाय छे.
अथवा उन्माद पेदा थाय छे.
अथवा दीर्घकालीन रोग अने आतंक थाय छे.
अथवा केवली प्ररुपित धर्मथी ते भ्रष्ट थई जाय छे.
माटे प्रमाणथी अधिक खावुं पीवुं नहि.

६१३. धम्मलद्धं मियं काले, जत्तत्थं पणिहाणवं ।
नाइमत्तं तु भुंजेज्जा, बम्भचेररओ सया ॥
—उत्त. अ. १६, गा. १०

६१३. ब्रह्मचर्य-रत तथा स्वस्थ चित्तनी स्थिरता माटे भिक्षु जीवन निर्वाह माटे योग्य समये निर्दोष भिक्षा द्वारा प्राप्त परिमित भोजन करे, परंतु अधिक मात्रामां खाय नहि.

९. विभूसाणिसेहो—

९. विभूषा करवानो निषेध :-

६१४. नो विभूसाणुवाई हवइ, से निग्गंथे ।

प०—तं कहमिति चे ?

उ०— आयरियाह— विभूसावत्तिए, विभूसियसरीरे इत्थिजणस्स अभिलसणिज्जे हवइ । तओ णं तस्स इत्थिजणेणं अभिलसिज्जमाणस्स बम्भयारिस्स बम्भचेरे संका वा, कंखा वा, वितिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा,

६१४. जे शरीरने शणगारतो नथी ते निर्ग्रन्थ छे.

प्र. एम शा थाटे ?

उ. एवुं पूछवाथी आचार्य कहे छे. - जेनो स्वभाव शरीर शणगारवानो छे, तेने स्त्रीओ चाहती होय छे. तेथी स्त्रीओ जेने चाहे ते ब्रह्मचारीने ब्रह्मचर्यना विषयमां शंका, कांक्षा के विचिकित्सा अथवा तेना ब्रह्मचर्यनो विनाश थाय छे,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भेयं वा लभेज्जा,
उम्मायं वा पाउणिज्जा,
दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा,
केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा ।
तम्हा खलु नो निग्गन्थे विभूसाणुवाई सिया ।
—उत्त. अ. १६, गा. १०

અથવા ઉન્માદ પેદા થાય છે.
અથવા દીર્ઘકાલીન રોગ અને આતંક પેદા થાય છે.
અથવા તે કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.
તેથી નિર્ગ્રન્થ શણગારી ન બને.

६१५. विभूसं परिवज्जेज्जा, सरिरपरिमण्डणं ।
बम्भचेररओ भिक्खू, सिंगारत्थं न धारए ॥
—उत्त. अ. १६. गा. ११

૬૧૫. બ્રહ્મચર્યમાં રત રહેનારા ભિક્ષુ શણગાર ન કરે તથા શરીરની શોભા વધે એવા શણગારને ધારણ ન કરે.

१०. सद्दाइसु मुच्छाणिसेहो—

૧૦. શબ્દાદિ વિષયોમાં આસક્તિનો નિષેધ :-

६१६. नो सद्द-रूव-रस-गन्ध-फासाणुवाई हवइ, से निग्गन्थे ।

प०—तं कहमिति चे ?

उ०—आयरियाह—निग्गन्थस्स खलु सद्द-रूव-रस-गन्ध-फासाणुवाइस्स बम्भयारिस्स बम्भचेरे संका वा, कंखा वा, वितिगिच्छा वा समुप्पज्जिज्जा, भेयं वा लभेज्जा, उम्मायं वा पाउणिज्जा, दीहकालियं वा रोगायंकं हवेज्जा, केवलिपन्नत्ताओ वा धम्माओ भंसेज्जा । तम्हा खलु णो निग्गत्थे सद्द-रूव-रस-गन्ध-फासाणुवाइ हविज्जा । दसमे बम्भचेरसमाहिट्ठाणे हवइ ।
—उत्त० अ० १६, सु० ११

૬૧૬. જે શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શમાં આસક્ત હોતો નથી તે નિર્ગ્રન્થ છે.

પ્ર. એમ શા માટે ?

ઉ. એવું પૂછવાથી આચાર્ય કહે છે. - શબ્દ, રૂપ રસ, ગંધ અને સ્પર્શમાં આસક્ત રહેનારાને બ્રહ્મચર્યના વિષયમાં શંકા, કાંક્ષા કે વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય છે.
અથવા બ્રહ્મચર્યનો વિનાશ થાય છે,
અથવા ઉન્માદ પેદા થાય છે,
અથવા દીર્ઘકાલીન રોગ અથવા આતંક પેદા થાય છે.
અથવા તે કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.
માટે શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શમાં આસક્ત બને નહિ.
બ્રહ્મચર્યની સમાધિનું આ દસમું સ્થાન છે.

६१७. सद्दे रूवे य गन्धे य, रसे फासे तहेव य ।
पंचविहे कामगुणे, निच्चसो परिवज्जए ॥
—उत्त० अ० १६, गा, १२

૬૧૭. શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ-એ પાંચ પ્રકારના કામગુણોનું હંમેશા વર્જન કરે.

६१८. कामाणुगिद्धिप्पभवं खु दुक्खं,
सव्वस्स लोगस्स सदेवगस्स ।
जं काइयं माणसियं च किंचि,
तस्सऽन्तगं गच्छइ वीयरागो ॥
जहा य किंपागफला मणोरमा,
रसेण वण्णेण य भुज्जमाणा ।
ते खुद्दए जीविय पच्चमाणा,
एओवमा कामगुणा विवागे ॥
—उत्त० अ. ३२, गा० १९-२०

૬૧૮. સર્વ જીવોમાં, અને દેવતાઓના પણ જે કંઈ કાયિક કે માનસિક દુઃખો હોય છે, તે કામ-ભોગોની સતત અભિલાષાથી ઉત્પન્ન થાય છે. વીતરાગ આત્મા જ દુઃખનો અંત લાવી શકે છે.

જેમ કિંપાક ફળ ખાવાનાં સમયે રસ અને વર્ણથી મનોરમ હોય છે અને પરિપાકના સમયે ક્ષુદ્ર-જીવનનો અંત કરે છે. કામ-ગુણ પણ વિપાક-ફળમાં એ જ પ્રમાણે હોય છે.

६१९. दुज्जए कामभोगे य, निच्चसो परिवज्जए ।
संकट्ठाणाणि सव्वाणि, वज्जेज्जा पणिहाणवं ॥
—उत्त० अ० १६, गा० १६

૬૧૯. એકાગ્ર ચિત્તવાળા મુનિ, દુર્જય કામ-ભોગો અને બ્રહ્મચર્યમાં શંકા ઉત્પન્ન કરનારા પૂર્વોક્ત સર્વ સ્થાનોનું વર્જન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६२०. विभूसा इत्थिसंसग्गी पणीयरसभोयणं ।
नरस्सऽत्तगवेसिस्स, विसं तालउडं जहा ॥
—दस० अ० ८, गा० ५६

६२१. विवित्ता य भवे सेज्जा, नारीणं न लवे कहं ।
गिहिसंथवं न कुज्जा, कुज्जा साहूहि संथवं ।
—दस० अ० ८, गा० ५२

बम्भचेररक्खणोवाया—

६२२. से पभूतदंसी पभूतपरिण्णाणे उवसंते समिए सहिते सदा जते दट्ठुं विप्पडिवेदेति अप्पाणं-किमेस जणो करिस्सति ?

एस से परमारामो जाओ लोगंसि इत्थिओ ।
मुणिणा हु एतं पवेदितं ।
उव्वाहिज्जमाणे गामधम्मेहिं,

अवि णिब्बलासए ।
अवि ओमोदरियं कुज्जा,
अवि उड्ढं ठाणं ठाएज्जा,
अवि गामाणुगामं दूइज्जेज्जा
अवि आहारं वोच्छिंदेज्जा,
अवि चए इत्थीसु मणं ।
पुव्वं दंडा पच्छा फासा, पुव्वं फासा पच्छा दंडा ।
इच्चेते कलहा संगकरा भवंति पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्ज अणासेवणाए ।

से णो कहिए, णो पासणिए, णो संपसारए, णो ममए, णो कतकिरिए, वइगुत्ते अज्झप्पसंवुडे परिवज्जए सदा पावं ।

एतं मोणं समणुवासेज्जासि । त्ति बेमि ॥
—आ० सु० १, अ० ५, उ० ४, सु० १६४-१६५

११. गणिका-आवागमणणिसेहो—

६२३. न चरेज्ज वेससामंते बंभचेरवसाणुए ।
बंभयारिस्स दंतस्स होज्जा तत्थ विसोत्तिया ॥

૬૨૦. આત્મગવેષી પુરુષ માટે વિભૂષા, સ્ત્રીનો સંસર્ગ તથા પ્રણીત રસનો આહાર તાલપુટ વિષ સમાન છે.

૬૨૧. મુનિ એકાંત સ્થાનમાં રહે. સ્ત્રીઓની મધ્યમાં કથા કરે નહિ, ગૃહસ્થો સાથે પરિચય કરે નહિ. જો પરિચય કરવો જ હોય તો સાધુઓ સાથે કરે.

બ્રહ્મચર્યની રક્ષાનાં ઉપાય :-

૬૨૨. તે પ્રણીત પ્રભૂત પરિજ્ઞાની, ઉપશાન્ત, સમિતિથી યુક્ત (જ્ઞાનાદિથી સહિત) સદા યતનાશીલ અથવા ઇન્દ્રિયજયી અપ્રમત્ત મુનિ માટે ઉદ્યત સ્ત્રીજનને જોઈ પોતે પોતાની પર્યાલોચના કરે છે કે,

'આ સ્ત્રીજન મારું શું કરી શકશે ?' અર્થાત્ મને શું સુખ પ્રદાન કરી શકશે ? (જરા પણ નહિ). તે સ્ત્રીઓ ચિત્તને મોહિત કરનારી છે, પણ હું તો સહજ આત્મિક સુખથી સુખી છું, (એ મને શું સુખ દેશે ?)

ગ્રામધર્મ (ઇન્દ્રિય-વિષય-વાસના) થી ઉત્પીડિત મુનિ માટે મુનીન્દ્ર તીર્થંકર મહાવીરે આ ઉપદેશ આપ્યો છે કે.....

તે નિર્બલ (નિઃસાર) આહાર કરે,
ઉણોદરિકા (અલ્પાહાર) પણ કરે,
એક સ્થાન પર રહીને કાયોત્સર્ગ પણ કરે.
ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર પણ કરે,
આહારનો પરિત્યાગ (અનશન) કરે,
સ્ત્રીઓ પ્રત્યે આકૃષ્ટ થનારા મનનો પરિત્યાગ કરે.

વિષય સેવન કરતા પહેલાં અનેક પાપ કરવા પડે છે, ત્યારબાદ જ ભોગ ભોગવાય છે. અથવા કયારેક પહેલાં ભોગ ભોગવવામાં આવે છે, ત્યારબાદ તેનો દંડ ભોગવવો પડે છે.

આ પ્રમાણે તે કામ-ભોગો કલહ તથા આસક્તિ પેદા કરનારાં છે. આગમ દ્વારા તથા અનુભવ દ્વારા આમ સમજી પોતાને આજ્ઞા કરે કે સ્ત્રીનું સેવન ન કરવું જોઈએ.

બ્રહ્મચારી કામ કથા કરે નહિ, (વાસનાપૂર્ણ દૃષ્ટિથી) સ્ત્રીઓના અવયવોને જુએ નહિ, પરસ્પર સંકેતો કરે નહિ, તેમના પર મમત્વ કરે નહિ, શરીરના સાજ-શણગારથી દૂર રહે, વચન ગુપ્તિનો પાલક (પાલન કરનારો) તે મુનિ વાણીથી આલાપ કરે નહિ, મનને પણ કામ-વાસના તરફ જતાં સંયમમાં રાખે. સતત પાપનો પરિત્યાગ કરે.

આ (અબ્રહ્મચર્ય - વિરતિરૂપ) મુનિત્વની જીવનમાં સમ્યક્ પ્રકારે સાધના કરે, જીવનમાં ઉતારે.

૧૧. વેશ્યાઓની ગલીમાં આવાગમન નિષેધ :-

૬૨૩. બ્રહ્મચર્યનો વશવર્તી મુનિ વેશ્યાવાડાની સમીપ જાય નહિ, કારણ કે દમિતેન્દ્રિય બ્રહ્મચારીને ત્યાં પણ વિસ્રોતસિકા (મનોવિકાર) થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणायणे चरंतस्स संसग्गीए अभिक्खणं ।
होज्ज वयाणं पीला सामण्णम्मि य संसओ ॥
तम्हा एयं वियाणित्ता दोसं दुग्गइवड्ढणं ।
वज्जए वेससामंतं मुणी एगंतमस्सिए ॥
—दस० अ० ५, उ० १, गा० ९-११

अस्थानमां वारंवार जवाथी (वेश्याओनो) संसर्ग होवाना कारणे व्रतोमां आधा तथा श्रमण्यमां संदेह थई शके छे.

माटे तेने दुर्गति वधारनार दोष जाणी एकांतनुं (मोक्षमार्गनुं) अनुगमन करनार मुनि वेश्या-वाडानी नजीक जाय नहि.

बंभचेरस्स अट्ठारसपगारा—

ब्रह्मचर्यना अढार प्रकार :-

६२४. अट्ठारसविहे बंभे पण्णत्ते, तं जहा

(१) ओरालिए कामभोगे णेव सयं मणेणं सेवइ,

(२) णोवि अण्णं मणेणं सेवावेइ,

(३) मणेणं सेवंतं पि अण्णं न समणुजाणइ,

(४) ओरालिए कामभोगे णेव सयं वायाए सेवइ,

(५) णोवि अण्णं वायाए सेवावेइ,

(६) वायाए सेवंतं पि अण्णं न समणुजाणइ,

(७) ओरालिए कामभोगे णेव सयं काएणं सेवइ,

(८) णोवि य अण्णं काएणं सेवावेइ

(९) काएणं सेवंतं पि अण्णं न समणुजाणई।

(१०) दिव्वे कामभोगे णेव सयं मणेणं सेवति,

(११) णो वि अण्णं मणेणं सेवावेइ,

(१२) मणेणं सेवंतं पि अण्णं न समणुजाणइ,

(१३) दिव्वे कामभोगे णेव सयं वायाए सेवइ,

(१४) णोवि अण्णं वायाए सेवावेइ,

(१५) वायाए सेवंतं पि अण्णं न समणुजाणइ।

(१६) दिव्वे कामभोगे णेव सयं काएणं सेवइ।

(१७) णोवि अण्णं काएणं सेवावेइ,

(१८) काएणं सेवंतं पि अण्णं न समणुजाणइ।[1]

सम० १८, सु० १

६२४. ब्रह्मचर्यना अढार प्रकार कह्यां छे जेम के

१ - औदारिक (शरीरवाळा मनुष्य-तिर्यंचोना) काम-भोगोने मनथी स्वयं सेवन करे नहि.

२ - अन्यने मनथी सेवन करावे नहि.

३ - सेवन करनारा अन्यनी मनथी अनुमोदना करे नहि.

४ - औदारिक काम-भोगोने वचनथी स्वयं करे नहि,

५ - अन्यने वचनथी सेवन करावे नहि.

६ - सेवन करनारा अन्यनी वचनथी अनुमोदना करे नहि.

७ - औदारिक काम-भोगोनुं स्वयं कायाथी सेवन करे नहि,

८ - अन्यने कायाथी सेवन करावे नहि.

९ - सेवन करनारा अन्यनी कायाथी अनुमोदना करे नहि.

१० - दिव्य-(देव-देवी संबंधी) काम-भोगोनुं स्वयं मनथी सेवन करे नहि.

११ - अन्यने मनथी सेवन करावे नहि.

१२ - सेवन करनारा अन्यनी मनथी अनुमोदना करे नहि,

१३ - दिव्य - कामभोगोने स्वयं वचनथी सेवन करे नहि.

१४ - अन्यने वचनथी सेवन करावे नहि,

१५ - सेवन करनारा अन्यनुं वचनथी अनुमोदन करे नहि,

१६ - दिव्य - कामभोगोनुं स्वयं कायाथी सेवन करे नहि,

१७ - अन्यने कायाथी सेवन करावे नहि.

१८ - सेवन करनारा अन्यनी कायाथी अनुमोदना करे नहि.

१— (क) त्रण प्रकारना मैथुन छे.

१. - दिव्य, २. - मानुष्य, ३. - तैर्यग्योनिक

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अब्रह्म निषेधनां कारण-३

अधम्मस्स मूलं—

६२५ अबंभचरियं घोरं, पमायं दुरहिट्ठियं ।
नायरंति मुणी लोए, भेयायणवज्जिणो ॥
मूलमेयमहम्मस्स महादोससमुस्सयं ।
तम्हा मेहुण संसग्गिं निग्गंथा वज्जयंति णं ॥
दस. अ. ६. गा. १५-१६

અધર્મનું મૂળ છે—

૬૨૫. અબ્રહ્મચર્ય જગતમાં સૌથી વધારે પ્રમાદનું કારણ છે. દુર્બળ વ્યક્તિ જ એનું સેવન કરતો હોય છે, એનું સેવન દુરધિષ્ઠિત-ધૃણા અને જુગુપ્સાજનક છે. માટે ચારિત્રભંગના સ્થાનોથી દૂર રહેનારા મુનિઓ મહાભયંકર એવા અબ્રહ્મચર્યનું કદિ આચરણ કરતા નથી.

કારણ કે આ અબ્રહ્મચર્ય અધર્મનું મૂળ છે. મૈથુન મહાદોષનું ભાજન છે. માટે મૈથુન સંસર્ગને નિગ્રન્થો ત્યજી દે છે.

इत्थीरागणिसेहो—

६२६ जे छेये से सागारियं ण सेवे ।
कट्टु एवं अविजाणतो बितिया मंदस्स बालिया ॥
—आ. सु. १, अ. ५, उ. १, सु १४९(ख)

६२७ नो रक्खसीसु गिज्झेज्जा, गंडवच्छासुऽणेगचित्तासु ।
जाओ पुरिसं पलोभित्ता, खेलंति जहा व दासेहिं ॥
नारीसु नोपगिज्झेज्जा इत्थी विप्पजहे अणगारे ।
धम्मं च पेसलं नच्चा, तत्थ ठवेज्ज भिक्खू अप्पाणं ॥ —उत्त. अ. ८, गा. १८-१९

६२८ न मिज्जति महावीरे, जस्स नत्थि पुरेकडं ।
वाऊ व जालमच्चेति, पिया लोगंसि इत्थिओ ॥
इत्थिओ जे ण सेवंति, आदिमोक्खा हु ते जणा ।
ते जणा बंधणुम्मुक्का, नावकंखंति जीवितं ॥
—सूय. सु. १. अ. १५, गा. ८-९

६२९ जइ तं काहिसि भावं, जा जा दिच्छसि नारिओ
वायाविद्धो व्व हडो, अट्ठिअप्पा भविस्ससि ॥
गोवालो भण्डपालो वा, जहा तद्दव्वऽणिस्सरो ।

સ્ત્રી રાગ નિષેધ—

૬૨૬. જે કુશળ છે તે મૈથુન સેવન કરતો નથી અને જે મૈથુન સેવન કરી છુપાવે છે, અથવા જે અજાણ્યો બને છે તે તે મૂર્ખની બીજી મૂર્ખતા છે.

૬૨૭. ગ્રન્થિઓની જેમ ઉપસેલા સ્તનવાળી કામવાસનાવાળી તથા કપટવાળી અનેક સ્ત્રીઓ, પુરુષોને લલચાવે છે અને નચાવે છે તથા સાધકની સાધનામાં વિઘ્ન નાંખે છે. તેવી સ્ત્રીઓમાં આસક્તિ ન રાખવી જોઈએ.

અણગાર સ્ત્રીઓમાં મૂર્છિત ન બને તથા તેના સંસર્ગને છોડી દે. ભિક્ષુ ધર્મને શ્રેષ્ઠતમ જાણી તેમાં જ પોતાના આત્માને સ્થિર કરે.

૬૨૮. જેને પૂર્વકૃત કર્મ નથી તે મહાવીર્યવાન પુરુષ જન્મતા કે મરતા નથી. સ્ત્રીઓ પણ તે વીર પુરુષનો પરાભવ કરી શકતી નથી. જેમ વાયુ અગ્નિની જ્વાળાને ઉલ્લંઘીને જતો રહે છે, તેમ તે મહાવીર્યવાન પુરુષ પણ સ્ત્રીઓથી પર થઈ જાય છે.

૬૨૯. જે સાધકો સ્ત્રીઓનું સેવન કરતા નથી, તેઓ સર્વ પ્રથમ મોક્ષગામી હોય છે. સંપૂર્ણ કર્મબંધનોથી મુક્ત તે પુરુષો અસંયમી જીવનની ઇચ્છા કરતા નથી.

(ચાલુ)-એ ત્રણથી વિપરીત બ્રહ્મચર્ય છે.

જે પ્રત્યેક વિરતિને ત્રણ કરણ ત્રણ યોગથી વિકલ્પ પ્રસ્તુત કરવામાં આવે તો ૯ વિકલ્પ થાય છે.

આ પ્રમાણે ત્રણે વિરતિના ૨૭ વિકલ્પ થાય છે.

અહીં બ્રહ્મચર્યના ૧૮ ભેદોમાં ઔદારિક કામભોગોના ૯ વિકલ્પોના અંતર્ગત મનુષ્ય અને તિર્યંચ સંબંધી મૈથુન વિરતિનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

શેષ ૯ વિકલ્પોમાં માત્ર દિવ્ય કામભોગોની વિરતિ જ કહેવામાં આવી છે.

(ખ) ઉત્ત. અ. ૩૧, ગા. ૧૪.

(ગ) એ જ પ્રમાણે અબ્રહ્મના ૧૮ પ્રકાર છે. આ. શ્રમણ સૂત્ર ૪ માં

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं अणिस्सरो तं पि, सामण्णस्स भविस्ससि ॥

उत्तरा अ. २२, गा. ४४-४५

'જો તું સ્ત્રીઓને જોઈ તેના પ્રત્યે આ પ્રમાણે રાગભાવ કરીશ તો વાયુકંપિત હડ (વનસ્પતિ વિશેષ) ની જેમ અસ્થિતાત્મા થઈ જઇશ.'

જેમ ગોપાલક અને ભંડારી, ગાયોના કે ભંડારના સ્વામી નથી હોતા, તે જ પ્રમાણે તું પણ (શ્રમણ હોવા છતાં) શ્રામણ્યનો સ્વામી નહિ બને.

६३०. अह सेऽणुतप्पती पच्छा, भोच्चा पायसं व विसमिस्सं ।
एवं विवेगमायाए, संवासो न कप्पती दविए ॥
तम्हा उ वज्जए इत्थी, विसलित्तं व कंटगं णच्चा ।
ओए कुलाणी वसवत्ती, आघाति ण से वि णिग्गंथे ॥
जे एयं उंछं अणुगिद्धा, अण्णयरा हु ते कुसीलाणं ।
सुतवस्सिए वि से भिक्खू, णो विहरे सह णमित्थीसु ॥
अवि धूयराहिं सुण्हाहिं धातीहिं अदुव दासीहिं ॥
महतीहिं वा कुमारीहिं, संथवं से णेव कुज्जा अणगारे ॥
अदु णातिणं व सुहिणं वा, अप्पियं दट्ठुं एगता होति ।
गिद्धा सत्ता कामेहिं, रक्खण-पोसणे मणुस्सोऽसि ॥
समणं पि दट्ठुदासीणं, तत्थ वि ताव एगे कुप्पंति ।
अदुवा भोयणेहिं णत्थेहिं, इत्थी दोससंकिणो होंति ॥
कुव्वंति संथवं ताहिं, पब्भट्ठा समाहिजोगेहिं ।
तम्हा समणा ण समेंति, आतहिताय सण्णिसेज्जाओ ॥
बहवे गिहाई अवहट्टु मिस्सीभावं पत्थुता एगे ।
धुवमग्गमेव पवदंति, वायावीरियं कुसीलाणं ॥
सुद्धं रवति परिसाए, अह रहस्सम्मि दुक्कडं करेति ।
जाणंति य णं तहावेदा, माइल्ले महासढेऽयं ति ॥
सयं दुक्कडं च न वयइ, आइट्ठो वि पकत्थती बाले ।
वेयाणुवीइ मा कासी, चोइज्जंतो गिलाइ से भुज्जो ॥

૬૩૦. જેમ વિષમિશ્રિત ખીર ખાઇને મનુષ્ય પશ્ચાત્તાપ કરે છે, એ જ પ્રમાણે સ્ત્રીને વશ થયેલો સાધુ પશ્ચાત્તાપ કરે છે. માટે મોક્ષગામી યોગ્ય સાધુએ સ્ત્રીઓ સાથે સહવાસ કરવો કલ્પતો નથી.

સ્ત્રીઓને વિષલિપ્ત કાંટા જેવી સમજીને સાધુ સ્ત્રી સંસર્ગનો ત્યાગ કરે. સ્ત્રીને વશ બનીને રહેનારો સાધક ગૃહસ્થના ઘરમાં એકલો જઈ એકલી સ્ત્રીને ઉપદેશ આપતો હોય તો એ પણ નિર્ગ્રંથ ન કહેવાય.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રી સંસર્ગ રૂપ નિંદનીય કર્મોમાં અત્યંત આસક્ત છે, તે કુશીલ છે. તેથી સાધુ ભલે ઉત્તમ તપસ્વી પણ હોય તો પણ તે સ્ત્રીઓ સાથે વિચરે નહિ.

ભલે, પોતાની પુત્રી હોય કે પુત્રવધૂ હોય, ધાવમાતા હોય કે દાસી હોય, મોટી ઉંમરની હોય કે કુંવારી કન્યા હોય, પરંતુ સાધુ તેની સાથે સંપર્ક પરિચય ન કરે.

કોઈ સ્ત્રીની સાથે સાધુને એકાંતમાં બેઠેલો જોઇને તે સ્ત્રીના જ્ઞાતીજનો અને સુહૃદય જનોના ચિત્તમાં કદિ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય કે આ સાધુ પણ બીજા માણસોની જેમ કામમાં આસક્ત રહે છે. ત્યારે તેઓ ક્રોધિત બનીને કહે છે કે તમે તે સ્ત્રીનું ભરણ પોષણ શા માટે કરતા નથી ? તમે તેના પતિ છો.

ઉદાસીન સાધુને એકાંતમાં કોઈ સ્ત્રી સાથે વાર્તાલાપ કરતો જોઇને કોઈ કોઈ વ્યક્તિ ક્રોધિત બની જાય છે. અથવા ભોજનાદિ પદાર્થો સાધુને આપતી સ્ત્રી પણ દોષની આશંકા પેદા કરે છે.

સમાધિ યોગ એટલે ધર્મધ્યાનથી ભ્રષ્ટ પુરુષ જ એ સ્ત્રીઓ સાથે પરિચય કરે છે. માટે શ્રમણ આત્મ હિતાર્થે સ્ત્રીઓની સમીપ જાય નહિ.

કેટલાક માણસો ઘરેથી નીકળી પ્રવ્રજિત થઈ મિશ્ર માર્ગના અર્થાત્ કંઈક ગૃહસ્થના અને કંઈક સાધુના એમ બન્નેના આચાર અપનાવે છે અને તેને જ મોક્ષનો માર્ગ બતાવે છે. કારણ કે કુશીલોની શક્તિ વચનમાં જ હોય છે, (કાર્યોમાં નહિ).

કુશીલ પુરુષ સભામાં પોતાને શુદ્ધ બતાવે છે, પરંતુ છુપી રીતે પાપ કરે છે. અંગ ચેષ્ટાદિનો જ્ઞાતા પુરુષ જાણી લે છે કે આ માયાવી અને મહાશઠ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

द्रव्यलिंगी अज्ञानी साधु पूछवा छतां पण पोतानां दुष्कृत्योने कहेतो नथी. परंतु पोतानी प्रशंसा करवा लागे छे. आचार्यादि ज्यारे तेने वारंवार कहे छे के 'तमे मैथुननी अभिलाषा न करो.' त्यारे ते ग्लानि करे छे.

जे पुरुषो स्त्रीओनुं पोषण करी चूकेल छे तेथी स्त्रीओ द्वारा थता भेदना ज्ञाता छे. तथा जे पुरुष बुद्धिथी युक्त छे, एवा पण केटलाय पुरुषो स्त्रीओने वशीभूत थई जाय छे.

परस्त्री सेवन करनार पुरुषना हाथ-पग कापी नांखवामां आवे छे अथवा तेनी चामडी के मांस कापी लेवामां आवे छे अग्निमां बाळवामां आवे छे तेम ज तेना अंग कापी तेना उपर क्षार सिंचवामां आवे छे.

पापी पुरुषो आ लोकमां कान, नाक अने कंठनुं छेदन सहन करे छे, परंतु एवो निश्चय करता नथी के हवे अमे फरीथी पाप नहि करीओ.

उसिया वि इत्थिपोसेसु, पुरिसा इत्थिवेद-खेतण्णा ।
पण्णासमन्विता वेगे, णारीण वसं उवकसंति ॥
अवि हत्थ-पादछेदाए, अदुवा वद्धमंस उवकंते ।
अवि तेयसाऽभितवणाइं, तच्छिय खार-सिंचणाइं च ॥
अदु कण्ण-णासियाछेज्जं, कंठच्छेदणं तितिक्खंति ।
इति एत्थ पावसंतत्ता, न य बेंति पुणो न काहिं ति ॥
—सूय. सु. १, अ. ४, उ. १, गा. १०-२२

६३१. साधु राग-द्वेष रहित बनीने लोगमां कदी चित्त न लगावे. जो कदी लोगमां चित्त लागी जाय तो तेने ज्ञान वडे पाछुं हठावे. साधु माटे लोग लोगववो ते आश्चर्यनी वात छे. छतां केटलाक साधु लोग लोगवे छे, ते वात तमे सांभळी.

६३१.
ओए सदा ण रज्जेज्जा, भोगकामी पुणो विरज्जेज्जा ।
भोगे समणाण सुणेहा, जह भुंजंति भिक्खुणो एगे ॥
अहं तं तु भेदमावन्नं, मुच्छितं भिक्खुं काममतिवट्टं ।

चारित्रथी भ्रष्ट, स्त्रीमां मूर्च्छित, विषय लोगमां आसक्त साधुने पोताना वशमां जाणीने, स्त्री तेना मस्तक उपर पगथी प्रहार करे छे.

पलिभिंदियाण तो पच्छा, पादु वट्टु मुद्धिं पहणंति
जइ केसियाए मए भिक्खू णो विहरे सह णमित्थीए ।
केसाणि वि हं लुंचिस्सं, नऽन्नत्थ मए चरिज्जासि ॥

कोई स्त्री कहे छे-जो मारा जेवी केशवाळी स्त्री साथे विहार करवामां तमने शरम आवती होय तो आ जग्याओ ज वाळ ओळीने (लोच करीने) हुं भी हउं छुं. परंतु तमे मारा विना कोई जग्याओ जशो नहि.

अह णं से होति उवलद्धो, तो पेसंति तहाभूतेहिं ।
लाउच्छेदं पेहाहिं, वग्गुफलाइं आहराहि त्ति ॥
दारुणि सागपागाए, पज्जोओ वा भविस्सती रातो ।
पातीणि य मे रयावेहि, पहि य ता मे पट्टि उम्मद्दे ॥

अने ज्यारे ते स्त्री जाणी ले छे के साधु मारा वशमां आवी गयो छे त्यारे ते स्त्री तेने नोकरनी जेम कार्य करवा माटे प्रेरित करे छे. ते कहे छे के तुंबडी कापवा माटे छरी लई आवो. मारा माटे उत्तम फळ लई आवो.

हे साधु ! शाक पकावववा माटे इंधण लाव. रात्रिमां अजवाळा माटे तेल लाव. मारा पग रंगी दे. आव, मारी पीठ चोळी दे.

वत्थाणि य मे पडिलेहेहि, अन्नपाणं च आहराहि त्ति ।
गंधं च रओहरणं च कासवगं च समणु जाणाहि ॥
अदु अंजणिं अलंकारं, कुक्कुहयं च मे पयच्छहि ।
लोद्धं च लोद्धकुसुमं च, वेणुपलासियं च गुलियं च ॥

हे साधु ! मारा माटे नवा वस्त्रो लाव अथवा आ वस्त्रो साफ करी दे. मारे माटे अन्न अने पाणी लावी दे. तथा सुगंधी द्रव्यो अने सावरणी लावीने आप. वाळ कापवा माटे वाळंदने बोलाव.

हे साधु ! मारे माटे अंजनपात्र, अलंकार अने वीणा लावीने आप. लोध्रना फळ अने फुल तथा वांसळी तेम ज यौवनरक्षक के पौष्टिक गोळी पण लाव.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कुट्ठं अगुरुं तगरं च, संपिट्ठं समं उसीरेण।
तेल्लं मुहं भिलिजाए, वेणुफलाइं सन्निधाणाए॥

नंदीचुण्णगाइं पहराहि, छत्तोवाहणं च जाणाहि।
सत्थं च सूवच्छेयाए, आणीलं च वत्थयं रयावेहि॥

सुफणिं च सागपागाए, आमलगाइं दगाहरणं च।
तिलगकरणिमंजणसलागं, धिसु मे विधूणयं विजाणाहि॥

संडासगं च फणिहं च, सीहलिपासगं च आणाहि।
आदंसगं पयच्छाहि, दंतपक्खालणं पवेसेहि॥

पूयफलं तंबोलं च, सूईसुत्तगं च आणाहि।
कोसं च मोयमेहाए, सुप्पुक्खलगं च खारगलणं च॥

चंदालगं च करगं च, वच्चघरगं च आउसो! खणाहि।
सरपादगं च जाताए, गोरहगं च सामणेराए॥

घडिगं च सडिडिमयं च, चेलगोलं कुमारभूताए।
घासं समभियावन्नं, आवसहं च जाण भत्तं च॥

आसंदियं च नवसुत्तं, पाउल्लाइं संकमट्ठाए।
अदु पुत्तदोहलट्ठाए, आणप्पा हवंति दासा वा॥

जाते फले समुप्पन्ने, गेण्हसु वा णं अहवा जहाहि।
अह पुत्तपोसिणो एगे, भारवहा हवंति उट्टा वा॥

राओ वि उट्ठिया संता, दारगं संठवेंति धाती वा।
सुहिरीमणा वि ते संता, वत्थधुवा हवंति हंसा वा॥

एवं बहूहिं कयपुव्वं, भोगत्थाए जेऽभियावन्ना।
दासे मिए व पेस्से वा, पसुभूते वा से ण वा केई॥

હે સાધુ! ઉશીર (ખસ)ના પાણીમાં પીસેલ કમળકુઠ, તગર અને અગર લાવીને આપ. મોઢા ઉપર લગાડવાનું તેલ તેમ જ વસ્ત્રો વગેરે રાખવા માટે વાંસની બનેલી પેટી લાવ.

હોઠ રંગવાનું ચૂર્ણ લાવ. છત્રી, પગરખાં અને શાક સમારવા માટે છરી લાવ તેમ જ ગળી વગેરેથી વસ્ત્ર રંગાવી આપ.

શાક બનાવવા માટે તપેલી લાવ, આમળા લાવ. પાણી રાખવા માટે પાત્ર લાવ. ચાંદલો કરવા માટે તથા અંજન માટે સળી લાવ. તેમ જ હવા નાખવા માટે વીંજણો-પંખો લાવી આપ.

હે સાધુ! નાકના વાળ ચૂંટવા માટે ચીપિયો લાવ. વાળ સમારવા માટે કાંસકી, અંબોડા પર બાંધવા માટે ઊનની ગૂંથેલી બળી, મુખ જોવા માટે દર્પણ, તેમ જ દાંત સાફ કરવા માટે દંત-મંજન લાવ.

સોપારી, પાન, સોય, દોરો લાવ. રાત્રિએ આહાર જવામાં મને ડર લાગે છે, માટે પેશાબ કરવાની કુંડી લાવ. સૂપડું, ખાંડણી તથા ખાર ગાળવા માટે વાસણ લાવ.

હે આયુષ્યન્! ચંદાલક-દેવપૂજાનું પાત્ર, કરક-જળ અથવા મદિરાનું પાત્ર મને લાવી આપ. મારા માટે પાયખાનું બનાવી દે. પુત્રને રમવા માટે એક ધનુષ લાવી દે. અને શ્રમણ-પુત્ર એટલે તારા પુત્રને ગાડીમાં ફેરવવા માટે એક બળદ લાવ,

માટીની ઘરિકા તથા ડિંડિમ (નગારું વગેરે વાદ્યિત્ર) લાવ, કુમારને રમવા માત્ર કપડાનો દડો લઈ આવ. ચોમાસું આવી ગયું છે માટે મકાન અને અન્નનો પ્રબંધ કર.

નવી સુતળીથી બનેલી માંચી બેસવા માટે લાવ. હરવા ફરવા માટે પાદુકા લાવ. મને ગર્ભ-દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે. માટે અમુક વસ્તુ લાવ. આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ દાસની જેમ પુરુષો પર હુકમ કરે છે.

પુત્ર જન્મ થયો તે ગૃહસ્થાશ્રમનું ફળ છે. તે ફળ ઉત્પન્ન થતાં સ્ત્રી (કોપાયમાન થઈ) પતિને કહે છે કે પુત્રને કાં તો ખોળામાં લે અથવા ત્યજી દે. અને કોઈ કોઈ પુત્ર-પોષણમાં આસક્ત પુરુષો ઊંટની જેમ ભાર વહન કરે છે.

સ્ત્રીના વશીભૂત પુરુષ રાત્રે ઉઠીને પણ ધાવ-માતાની જેમ પુત્રને ખોળામાં સુવરાવે છે. તે અત્યંત લજ્જાશીલ બનવા છતાં પણ ધોબીની પેઠે કપડાં ધૂવે છે.

સ્ત્રીવશ થઈને ઘણા પુરુષોએ આવું કાર્ય કર્યું છે. જે પુરુષ ભોગના નિમિત્તે સાવદ્ય કાર્યમાં આસક્ત છે, તે દાસ, મૃગ કે ખરીદેલા ગુલામ જેવા છે. અથવા તેમનાથી પણ અધમ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं खु तासु विण्णप्पं संथवं संवासं च वज्जेज्जा ।
तज्जातिया इमे कामा वज्जकरा य एवमक्खाया ॥

एवं भयं ण सेयाए इइ से अप्पगं णिरुम्भित्ता ।
णो इत्थिं णो पसुं भिक्खू, णो सयं पाणिणा णिलिज्जेज्जा॥

सुचिसुद्धलेसे मेहावी परकिरियं च वज्जए णाणी ।
मणसा वयसा कायेणं सव्वफाससहे अणगारे ॥

इच्चेवमाहु से वीरे धुयरए धूयमोहे से भिक्खू ।
तम्हा अज्झत्थविसुद्धे सुविमुक्के आमोक्खाए
परिव्वएज्जासि ॥

—सूय. सु. १, अ. ४, उ. २, गा, १-२२

આ પ્રમાણે (સ્ત્રીના વિષયમાં જે કહ્યું છે.) તે દોષો જાણી સ્ત્રી સાથે પરિચય કે સહવાસ ન કરે. સ્ત્રી સંસર્ગથી ઉત્પન્ન થતાં કામભોગો પાપને ઉત્પન્ન કરનાર છે. એમ તીર્થંકર દેવોએ કહ્યું છે.

સ્ત્રી સંસર્ગથી પૂર્વોક્ત અનેક પ્રકારના ભય પ્રાપ્ત થાય છે. માટે (સ્ત્રીસહવાસ) કલ્યાણકારી નથી તેથી તે કામભોગથી પોતાને બચાવે સ્ત્રીઓ તથા પશુઓથી બચે અને પોતાના ગુપ્તાંગને હાથથી ન અડે.

વિશુદ્ધ લેશ્યાવાન, સંયમની મર્યાદામાં સ્થિત જ્ઞાની સાધુ મન વચન અને કાયાથી પરક્રિયા ન કરે- સ્ત્રીના પગ વગેરે ન દબાવે. તે અનિકેત ભિક્ષુ મન, વચન અને કાયાથી બધા કષ્ટોને સહન કરે.

જેમણે સ્ત્રી સંપર્ક જનિત રજ અર્થાત્ કર્મોને દૂર કર્યા છે, તથા જે રાગ-દ્વેષથી રહિત છે તેવા વીર પ્રભુએ પૂર્વોક્ત વાત કહી છે. માટે નિર્મળ ચિત્તવાળા તેમજ સ્ત્રી સંપર્ક-વર્જિત સાધુ મોક્ષ પર્યન્ત સંયમના અનુષ્ઠાનમાં પ્રવૃત્ત રહે.

गिहत्थकय कायकिरियाए अणुमोयणा णिसेहो—

६३२ परकिरियं अज्झत्थियं संसेइयं णो तं सातिए णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ६९०

ગૃહસ્થકૃત કાયક્રિયાની અનુમોદનાનો નિષેધ :-

૬૩૨. (બીજા અર્થાત્ ગૃહસ્થ દ્વારા) મુનિના શરીર પર કરવામાં આવેલી પરિકર્મ રૂપ ક્રિયાની ઇચ્છા ન કરે, કારણ કે તે ક્રિયા કર્મબંધનનું કારણ છે માટે તેને મનથી ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

गिहत्थकय-कायपरिकम्मस्स अणुमोयणा णिसेहो—

६३३ से से परो कायं आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो कायं संवाधेज्ज वा पलिमद्देज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो कायं तेल्लेण वा-जाव-वसाए वा मक्खेज्ज वा अब्भंगेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो कायं लोद्धेण वा-जाव-वसाए वा उल्लोलेज्ज वा उव्वट्टेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो कायं सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो कायं अण्णतरेणं विलेवणजातेणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

ગૃહસ્થકૃત શરીરના પરિકર્મોની અનુમોદનાનો નિષેધ:-

૬૩૩. જો કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના શરીરને એક વાર કે વારંવાર લૂછી સાફ કરે તો તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચનથી કે કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના શરીરને એક વાર કે વારંવાર મર્દન કરે, તો તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચનથી કે કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના શરીર પર તેલ યાવત્ માખણ ચોળે, વારંવાર ચોળે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના શરીર પર લોધ્ર યાવત્ વર્ણનું લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે તો તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચનથી કે કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

કદાચ કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના શરીરને અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોવે, વારંવાર ધોવે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

કદાચ કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના શરીર પર કોઈ એક પ્રકારનાં વિલેપનથી એક વાર કે વારંવાર લેપ કરે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से से परो कायं अण्णतरेण धूवणजाएण धूवेज्ज वा पधूवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो कायं फुमेज्ज वा रएज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ७०१-७०७

गिहत्थकय-पायपरिकम्मस्स अणुमोयणा णिसेहो—

६३४ से से परो पादाइं आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो पादाइं संवाधेज्ज वा पलिमद्देज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो पादाइं फुमेज्ज वा रएज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो पादाइं तेल्लेण वा-जाव-वसाए वा मक्खेज्ज वा भिलिंगेज्ज वा णो तं सातिए, णो तं णियमे ।

से से परो पादाइं लोद्धेण वा-जाव-वण्णेण वा उवट्टेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो पादाइं सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा पधोएज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो पादाइं अण्णतरेण विलेवणजातेण आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो पादाइं अण्णतरेण धूवणजाएणं धूवेज्ज वा पधूवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ६९१-६९८

आरामाइसु गिहत्थकयपायाइ - परिकम्माणुमोयणा णिसेहो—

६३५ से से परा आरामंसि वा उज्जाणंसि वा णीहरित्ता वा विसोहित्ता वा पायाइं आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा णो तं सातिए णो तं णियमे ।

एवं णेयव्वा अण्णमण्णकिरिया वि ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ७२७

જો કોઇ ગૃહસ્થ મુનિના શરીરને કોઈ એક પ્રકારના ધૂપથી ધૂપિત કરે, વારંવાર ધૂપિત કરે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના શરીરને સુશોભિત કરે અથવા રંગે તો તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

ગૃહસ્થકૃત પાદપરિકર્મની અનુમોદનાનો નિષેધ :-

૬૩૪. જો કોઈ ગૃહસ્થ (ધર્મ શ્રદ્ધાવશ) મુનિના ચરણોને (વસ્ત્રાદિથી) લુછે, વારંવાર લુછે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના ચરણોનું મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ મુનિના ચરણોને સુશોભિત કરે અથવા રંગે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના ચરણો પર યાવત્ માખણ મસળે, વારંવાર મસળે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના ચરણો પર લોધ્ર યાવત્ વર્ણનું લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઇ ગૃહસ્થ સાધુના ચરણોને અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધૂએ, વારંવાર ધૂએ તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઇ ગૃહસ્થ સાધુના ચરણો પર કોઈ પ્રકારના દ્રવ્યોથી એક વાર લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના ચરણોને કોઈ એક પ્રકારના ધૂપથી ધૂપિત કરે, વારંવાર ધૂપિત કરે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

ઉદ્યાનાદિમાં ગૃહસ્થકૃત પગ આદિના પરિકર્મોની અનુમોદનાનો નિષેધ :-

૬૩૫. જો કોઈ સાધુને બાગ બગીચામાં લઇ જઈ પ્રવેશ કરાવી તેના ચરણોને લુછે, વારંવાર લુછે તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ. વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

એ જ પ્રમાણે સાધુઓની અન્યોન્ય ક્રિયા (પારસ્પરિક ક્રિયાઓ) ના વિષયમાં પણ આ સર્વ સૂત્રના પાઠ સમજી લેવા જોઇએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गिहत्थकय-पाय परिकम्म णिसेहो—

६३६ से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्टावेत्ता पादाइं आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्टावेत्ता पादाइं संवाधेज्जा वा पलिमद्देज्जा वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्टावेत्ता पादाइं फुमेज्ज वा रएज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्टावेत्ता पादाइं तेल्लेण वा-जाव घसाए वा मक्खेज्ज वा भिलिंगेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्टावेत्ता लोद्धेण वा, कक्केण वा चुण्णेण वा वण्णेण वा उल्लोलेज्ज वा उव्वट्टेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्टावेत्ता पादाइं सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोएज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्टावेत्ता पादाइं अण्णतरेण विलेवणजाएणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा, णो तं साइए णो तं णियमे ।

से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्टावेत्ता पादाइं अण्णतरेण धूवणजाएणं धूवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्टावेत्ता हारं वा अद्धहारं वा उरत्थं वा गेवेयं वा मउडं वा पालंबं वा सुवण्णसुत्तं वा आविंधेज्ज वा पिणिंधेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ७२५-७२६

गृहस्थकृत पादपरिकर्म निषेध :-

६३६. जो कोइ गृहस्थ साधुने पोताना खोळामां के पलंग पर सुवरावी अथवा पडखा फेरवावी (धर्मश्रद्धा वश) तेना चरणोने वस्त्रादिथी लुछे तो ते तेने मनथी पण चाहे नहि, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा करे नहि.

जो कोई गृहस्थ साधुने पोताना खोळामां के पलंग पर सुवरावी के पडखा फेरवावी तेना चरणोनुं मर्दन करे, अमर्दन करे, तो ते तेने मनथी पण चाहे नहि, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा करे नहि.

जो कोई गृहस्थ साधुने पोताना खोळामां के पलंग पर सुवरावी अथवा पडखा फेरवावी तेना चरणोने फूंक मारे अथवा रंगे, तो ते तेने मनथी पण चाहे नहि. वचन अने कायाथी पण प्रेरणा करे नहि.

जो कोई गृहस्थ साधुने पोताना खोळामां के पलंग पर सुवरावी के पडखा फेरवावी तेना चरणो पर तेल यावत् माखण मसळे, वारंवार मसळे, तो ते तेने मनथी पण चाहे नहि, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा करे नहि.

जो कोई गृहस्थ साधुने पोताना खोळामां के पलंग पर सुवरावी के पडखा फेरवावी तेना चरणो पर लोध्र यावत् वर्णनुं लेपन करे, वारंवार लेपन करे, तो ते तेने मनथी पण चाहे नहि. वचन अने कायाथी पण प्रेरणा करे नहि.

जो कोई गृहस्थ साधुने पोताना खोळामां के पलंग पर सुवरावी के पडखा फेरवावी तेना चरणोने अचित्त ठंडा पाणीथी अथवा अचित्त गरम पाणीथी धोवे, वारंवार धोवे, तो ते तेने मनथी पण चाहे नहि, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा करे नहि.

जो कोइ गृहस्थ साधुने पोताना खोळामां के पलंग पर सुवरावी के पडखा फेरवावी तेना चरणोने कोई प्रकारना द्रव्योथी लेपन करे, वारंवार लेपन करे, तो ते तेने मनथी पण चाहे नहि, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा करे नहि.

जो कोई गृहस्थ साधुने पोताना खोळामां के पलंग पर सुवरावी के पडखा फेरवावी तेना चरणोने कोई प्रकारना धूपथी धूपित करे, वारंवार धूपित करे, तो ते तेने मनथी पण चाहे नहि, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा करे नहि.

जो कोइ गृहस्थ साधुने पोताना खोळामां के पलंग पर सुवरावी पडखा फेरवावी तेना हार, अर्धहार, वक्षस्थल पर पहेरवा योग्य आभूषण, गळानुं आभूषण, मुगट, लांबी माळा, सुवर्णसूत्र आंधे के पहेरावे, तो ते तेने मनथी पण चाहे नहि, वचन अने कायाथी पण प्रेरणा करे नहि.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गिहत्थकय-मलणीहरणस्स अणुमोयणा णिसेहो—

६३७ से से परो कायातो सेयं वा जल्लं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

से से परो अच्छिमलं वा दंतमलं वा णहमलं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

—आ. सु. २. अ. १३, सु. ७२१-७२२

ગૃહસ્થ દ્વારા મેલ કઢાવવાની અનુમોદનાનો નિષેધ-

૬૩૭. જો કોઈ ગૃહસ્થ સાધુના શરીરના પરસેવાનો કે મેલથી યુક્ત પસીનાને લુછે કે સાફ કરે, તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

જો કોઈ ગૃહસ્થ સાધુની આંખનો મેલ, કાનનો મેલ, દાંતનો મેલ, નખનો મેલ કાઢે કે તેને સાફ કરે, તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

गिहत्थकज रोमपरिकम्मस्स अणुमोयणा णिसेहो—

६३८ से से परो दीहाइं वालाइं दीहाइं रोमाइं दीहाइं भमुहाइं दीहाइं कक्खरोमाइं दीहाइं वत्थिरोमाइं कप्पेज्ज वा संठवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १३, सु. ७२३

ગૃહસ્થકૃત રોમ-પરિકર્મોની અનુમોદનાનો નિષેધ-

૬૩૮. જો કોઇ ગૃહસ્થ સાધુના માથાના લાંબા વાળ, લાંબા રોમ, નેણ અને બગલના લાંબા રોમ, લાંબા ગૃહ્યભાગના રોમોને કાપે અથવા ઠીક કરે, તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન કે કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

भिक्खुस्स भिक्खुणीए अण्णमण्णकिरियाणिसेहो—

६३९ से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अण्णमण्णकिरियं अज्झत्थियं संसेइयं णो तं सातिए णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १४, सु. ७३०

ભિક્ષુ ભિક્ષુણીની અન્યોન્ય પરિકર્મ ક્રિયાની અનુમોદનાનો નિષેધ :-

૬૩૯. સાધુ કે સાધ્વીની અન્યોન્ય ક્રિયા પરસ્પર પાદ-પ્રમાર્જનાદિ સંપૂર્ણ ક્રિયા, કે જે પરસ્પર સંબંધિત છે, કર્મ સંશ્લેષજનની છે, માટે તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

अण्णमण्ण पायाइ परिकम्म णिसेहो—

६४० से अण्णमण्ण पाए आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

—आ. सु. २, अ. १४, सु. ७१३

અન્યોન્ય પાદાદિ પરિકર્મ ક્રિયાની અનુમોદનાનોનિષેધ :-

૬૪૦. સાધુ કે સાધ્વી (વિના કારણે) પરસ્પર એક બીજાના ચરણો એક વાર લુછે, વારંવાર સાફ કરે, તો તે તેને મનથી પણ ચાહે નહિ, વચન અને કાયાથી પણ પ્રેરણા કરે નહિ.

विभूषाना संकल्पथी स्व-शरीरनी चिकित्सानु प्रायश्चित्त-१.

विभूसावडियाए वणतिगिच्छाए पायच्छित्त सुत्ताइं-

६४१ जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-वणं आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा, आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-वणं संवाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा, संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा सांइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-वणं तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा, मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा, मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-वणं लोद्धेण वा-जाव-वण्णेण वा, उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा, उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-वणं सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग वियडेण वा

વિભૂષાના સંકલ્પથી વ્રણોની ચિકિત્સા કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૪૧. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીર પર થયેલા, વ્રણનું માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે,

માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે, માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીર પર થયેલા,

વ્રણનું મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,

મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીર પર થયેલા,

વ્રણ પર તેલ યાવત્ માખણ મસળે,

વારંવાર મસળે, મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,

મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીર પર થયેલા,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-
वणं सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग
वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-
वणं फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमंतं वा, रयंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहार-
ट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १५, सु. ११२-११७

વણ પર લોધ્ર યાવત્ વર્ણનું,
લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું
અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીર
પર થયેલા વ્રણને
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધોવે, વારંવાર ધોવે,
ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે, ધોનારનું,
વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી
પોતાના શરીર પર પયેલા,વ્રણને,
રંગે, વારંવાર રંગે,
રંગાવે, વારંવાર રંગાવે,
રંગનારનું, વારંવાર રંગનારનું અનુમોદન કરે,
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન
(પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

विभूसावडियाइ गंडाइ तिगिच्छाए पायच्छित्त सुत्ताइं-

६४२ जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-
गंडं वा,-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदेज्ज वा, विच्छिंदेज्ज वा,
अच्छिंदंतं वा, विच्छिंदंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा सोणियं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेत्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि-
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेत्ता वा, विसोहेत्ता वा,

વિભૂષાના સંકલ્પથી ગંડાદિની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૪૨. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી
પોતાના શરીરનાં,ગંડ (ગુમડું) યાવત્ ભગંદરને,
કોઈ એક પ્રકારનાતીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે, પરુ અથવા લોહી, કાઢે,
શોધન કરે, કઢાવે, શોધન કરાવે,
કાઢનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને, કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી,
છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે, પરુ અથવા લોહીને કાઢે, શોધન કરે.
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી, અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે, ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.
જેભિક્ષુ વિભૂષાનાં સંકલ્પથી પોતાના શરીરનાં,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે,
વારંવાર છેદન કરે,
પરુ અથવા લોહીને, કાઢે, શોધન કરે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોઈ, વારંવાર ધોઇ,
કોઈ એક લેપથી, લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपेज्ज वा, विलिंपेज्ज वा,
आलिंपंतं वा विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेत्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्जवा,
अब्भंगेंतं वा, मक्खेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अन्नयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेत्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेत्ता वा, मक्खेत्ता वा,
अन्नयरेणं धूवणजाएणं,
धूवेज्ज वा, पधूवेज्ज वा,
धूवंतं वा, पधूवंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं
परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।
—नि. उ. १५, सु. ११८-१२३

લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીરના,
ગંડ યાવત્ ભગંદરને,
કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી, છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે,
પરુ અથવા લોહીને કાઢે, શોધન કરે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોઈ, વારંવાર ધોઈ,
કોઈ એક પ્રકારના લેપથી લેપન કરે,
વારંવાર લેપન કરે,
તેલ યાવત્ માખણથી મસળે, વારંવાર મસળે,
મસળાવે, મસળાવે,
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી
પોતાના શરીરનાં ગંડ યાવત્ ભગંદરને
કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી
છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે,
પરુ અથવા લોહીને કાઢે. શોધન કરે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી, અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોઈ, વારંવાર ધોઈ,
અન્ય કોઈ એક પ્રકારના લેપથી,
લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે,
તેલ યાવત્ માખણથી,
મસળી, વારંવાર મસળી,
કોઈ એક પ્રકારનો ધૂપ આપે, વારંવાર ધૂપ આપે,
ધૂપ અપાવે, વારંવાર ધૂપ અપાવે, ધૂપ આપનારનું, વારંવાર ધૂપ આપનારનું અનુમોદન કરે,
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે

विभूसावडियाए किमिणीहरणस्स पायच्छित्तसुत्तं—

વિભૂષાના સંકલ્પથી કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર :-

६४३. जे भिक्खूविभूसावडियाए अप्पणो—
पालुकिमियं वा, कुच्छिकिमियं वा, अंगुलीए निवेसिय निवेसिय नीहरेइ, नीहरेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । —नि. उ. १५, सु. १२४

૬૪૩. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી
પોતાના ગુદાનાં કૃમિઓને અને કુક્ષિનાં કૃમિઓને આંગળી નાંખી નાંખીને,
કાઢે છે, કઢાવે છે,
કાઢનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મૈથુનના સંકલ્પથી સ્વ-શરીરની ચિકિત્સાનું પ્રાયશ્ચિત્ત-૨

मेहुणवडियाय वण तिगिच्छाए पायच्छित्त सुत्ताइं—

૬૪૪. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि

वणं आमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स अप्पणो कायंसि—
वणं संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्दंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि—
वणं तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि—
वणं लोद्धेण वा जाव-वण्णेण वा,
उल्लोल्लेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि—
वणं सीओदग वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि—
वणं फुमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फुमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि, उ. ६, सु. ३६-४१

મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી વ્રણની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૪૪. જે ભિક્ષુ, માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના શરીર પર થયેલાં વ્રણનું માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના શરીર પર થયેલાં વ્રણનું
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી
મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના શરીર પર થયેલાં વ્રણ પર
તેલ યાવત્ માખણ મસળે, વારંવાર મસળે,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે, મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું
અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી
મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના શરીર પર થયેલાં વ્રણ પર લોધ્ર યાવત્ વર્ણનું લેપનકરે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી
મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના શરીર પર થયેલાં વ્રણને
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોવે,
ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે.
ધોનારનું, વારંવાર અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી
મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના શરીર પર થયેલાં વ્રણને રંગે, વારંવાર રંગે,
રંગાવે વારંવાર રંગાવે,
રંગનારનું, વારંવાર રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मेहुणवडियाए गंडाइ तिगिच्छाए पायच्छित्तसुत्ताइं—

६४५. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदेज्ज वा, विच्छिंदेज्ज वा,
अच्छिंदंतं वा, विच्छिंदंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरित्ता वा विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपेज्ज वा, विलिंपेज्ज वा,
आलिंपेंतं वा साइज्जइ ।

મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી ગંડાદિ ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૪૫. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી
મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના શરીર પર થયેલા ગંડ યાવત્ ભગંદરને
કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે,
વારંવાર છેદન કરે,
છેદન કરાવે, વારંવાર છેદન કરાવે,
છેદન કરનારનું, વારંવાર છેદન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી
મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના શરીર પર થયેલાં ગંડ યાવત્ ભગંદરને
કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે,
વારંવાર છેદન કરે, પરુ અથવા લોહીને કાઢે,
શોધન કરે, કઢાવે, શોધન કરાવે,
કાઢનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી
મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના શરીર પર થયેલા ગંડ યાવત્ ભગંદરને
કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે,
વારંવાર છેદન કરે, પરુ અથવા લોહીને કાઢે,
શોધન કરે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધૂએ, વારંવાર ધૂએ,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે, ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી
મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના શરીર પર થયેલા ગંડ યાવત્ ભગંદરને
કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે;
વારંવાર છેદન કરે,
પરુ અથવા લોહી કાઢે, શોધન કરે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધોઈ, વારંવાર ધોઈ,
કોઈ એક પ્રકારના લેપથી
લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खु माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायंसि—
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अण्णयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपेत्ता वा, विलिंपेत्ता वा,
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेत्ता वा, मक्खेत्ता वा,

अन्नयरेण धूवणजाएणं, धूवेज्ज वा, पधूवेज्ज वा,
धूवेंतं वा, पधूवेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. ६, सु. ४२-४७

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે. એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાનાશરીર પર થયેલા ગંડ યાવત્ ભગંદરને
કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે,
પરુ અથવા લોહીને કાઢે, શોધન કરે,

અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોઈ,

વારંવાર ધોઈ, કોઈ પ્રકારના લેપથી લેપન કરે,
વારંવાર લેપન કરે, તેલ યાવત્ માખણથી મસળે,
વારંવાર મસળે, કોઈ એક પ્રકારના ધૂપથી
ધૂપ આપે, વારંવાર ધૂપ આપે,
ધૂપ અપાવે, વારંવાર ધૂપ અપાવે,

ધૂપ આપનારનું, વારંવાર ધૂપ આપનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે.

मेहुणवडियाए किमि-णिहरणस्स पायच्छित्त सुत्तं—

६४६. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो,
पालुकिमियं वा, कुच्छिकिमियं वा,
अंगुलिए निवेसिय निवेसिय,
नीहरइ, नीहरंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. ६, सु. ४८

મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી કૃમિ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૪૬. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
પોતાના ગુદાનાં કૃમિઓને તથા કુક્ષિનાં કૃમિઓને
આંગળી નાખીને, કાઢે છે, કઢાવે છે,
કાઢનારનું અનુમોદન કરે છે,
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મૈથુનસેવનની ઇચ્છાથી અન્યોન્ય ચિકિત્સા કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્તો-૩

मेहुणवडियाए अण्णमण्णवणतिगिच्छाए पायच्छित्त सुत्ताइं—

६४७. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
वणं आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
वणं संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
वणं तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्जवा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
वणं लोद्धेण वा-जाव-चण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा, साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि
वणं सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
वणं फुमेज्ज वा, रएज्ज वा, फुमेंतं वा,
रएंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं

मैथुन सेवनना संकल्पथी परस्पर व्रणनी चिकित्सा करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :-

६४७. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી
એક બીજાના શરીર પર થયેલાં વ્રણનું માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે, માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એક બીજાનાં શરીર પર થયેલા વ્રણનું મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે, મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એક બીજાના શરીર પર થયેલા વ્રણનું મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે, મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એક બીજાના શરીર પર થયેલા વ્રણ પર તેલ યાવત માખણ મસળે, વારંવાર મસળે, મસળાવે, વારંવાર મસળાવે, મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એક બીજાના શરીર પર થયેલા વ્રણ પર લોધ્ર યાવત વર્ણનું લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે, લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે, લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના શરીર પર થયેલા વ્રણને રંગે, વારંવાર રંગે, રંગાવે, વારંવાર રંગાવે, રંગનારનું, વારંવાર રંગનારનું અનુમોદન કરે. તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

નિ.ઉ. ૭, સુ. ૨૬-૩૧.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण गंडाइ तिगिच्छाए पायच्छित्त सुत्ताइं—

६४८. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदेज्ज वा, विच्छिंदेज्ज वा, अच्छिंदेंतं वा,
विच्छिंदेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा, नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं, सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं,
अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा,
पूयं वा, सोणियं वा,
नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अण्णयरेणं आलेवण-जाएण,
आलिंपेज्ज वा, विलिंपेज्ज वा, आलिंपंतं वा
विलिंपंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि,
गंडं वा-जाव-भगंदलं वा,
अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएण

મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર ગંડાદિની ચિકિત્સા કરવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર :-

૬૪૮. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે, એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના શરીર પર થયેલા ગંડ યાવત્ ભગંદરને કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે, છેદન કરાવે, વારંવાર છેદન કરાવે, છેદન કરનારનું, વારંવાર છેદન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે, એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના ગંડ યાવત્ ભગંદરને, કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે, પરુ અથવા લોહી કાઢે, કઢાવે, શોધન કરે, શોધન કરાવે, કાઢનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે, એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના ગંડ યાવત્ ભગંદરને કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે, પરુ અથવા લોહી કાઢે, શોધન કરે, અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી, ધોવે, વારંવાર ધોવે, ધોવડાવે, ધોનારનું વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના ગંડ યાવત્ ભગંદરને કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે, પરુ અથવા લોહી કાઢે, શોધન કરે, અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોઈ, વારંવાર ધોઈ, કોઇ એક પ્રકારના લેપથી લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે, લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે, લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના ગંડ યાવત્ ભગંદરને કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદન કરે, વારંવાર છેદન કરે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा पूयं वा, सोणियं वा, नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा, सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा, अण्णयरेणं आलेवणजाएणं, आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा, तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा, अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा, अब्भंगेंतं वा, मक्खेंतं वा साइज्जइ ।

પરુ અથવા લોહી કાઢે, અથવા શોધન કરે, અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોઈ, વારંવાર ધોઈ, કોઈ એક પ્રકારના લેપથી લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે, તેલ યાવત્ માખણથી મસળે, વારંવાર મસળે, મસળાવે, વારંવાર મસળાવે, મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायंसि, गंडं वा-जाव-भगंदलं वा, अण्णयरेणं तिक्खेणं सत्थजाएणं, अच्छिंदित्ता वा, विच्छिंदित्ता वा पूयं वा, सोणियं वा, नीहरित्ता वा, विसोहेत्ता वा, सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा, अण्णयरेणं आलेवण जाएणं, आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा, तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा, अब्भंगेत्ता वा मक्खेत्ता वाअन्नयरेणं धूवणं-जाएणं, धूवेज्ज वा, पधूवेज्ज वा, धूवंतं वा, पधूवंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

नि. उ. ७, सु. ३२-३७

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે એવી સ્ત્રીથી મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના ગંડ યાવત્ ભગંદરને, કોઈ એક પ્રકારના તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી છેદીને, વારંવાર છેદન કરીને, પરુ અથવા લોહી કાઢે,
કાઢીને શોધન કરીને, અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોઇને,
કોઈ પ્રકારના આલેપનથી આલેપન કરીને, વિલેપન કરીને,
તેલથી અથવા માખણથી, અભ્યંગ કરીને, મર્દન કરીને,
કોઈ પ્રકારના ધૂપથી ધૂપ આપે,
વારંવાર ધૂપ આપે,
ધૂપ આપનારનું, વારંવાર ધૂપ આપનારનું અનુમોદન કરે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए अण्णमण्णकिमि-णीहरणस्स पायच्छित्त सुत्त—

६४९. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स पालुकिमियं वा, कुच्छि-किमियं वा, अंगुलीए निवेसिय निवेसिय, नीहरइ, नीहरंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

नि. उ. ७, सु. ३८

મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર કૃમિ કઢાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૪૯. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન જેની ઇન્દ્રિયો છે તેવી સ્ત્રીથી
મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી,
પરસ્પરના ગુદાના કૃમિઓને અને કૂક્ષિના કૃમિઓને,
આંગળી નાખી નાખી કાઢે છે, કઢાવે છે,
કઢાવનારનું અનમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

परिकर्म-करण-प्रायश्चित्त-६

कायपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं—

६५०. जे भिक्खू अप्पणो कायं—
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अप्पणो कायं—
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अप्पणो कायं—
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगंतं वा, मक्खंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अप्पणो कायं—
लोद्धेण वा-जाव-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अप्पणो कायं—
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोवेज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोलेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अप्पणो कायं—
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रयंतं वा साइज्जइ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ॥

—नि. उ. ३, सु. २२-२७

શરીર પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૫૦. જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરનું
માર્જન કરે પ્રમાર્જન કરે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરનું
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીર પર,
તેલ યાવત્ માખણ મસળે, વારંવાર મસળે,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ પોતાના શરીર પર,
લોધ્ર યાવત્ વર્ણનું લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપનકરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે

જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોવે, વારંવાર ધોવે,
ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે, ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે
જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરને,
રંગે, વારંવાર રંગે, રંગાવે, વારંવાર રંગાવે,
રંગનારનું, વારંવાર રંગનારનું અનુમોદન કરે.
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मलणीहरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं—

६५१. जे भिक्खू अप्पणो कायाओ—
सेयं वा, जल्लं वा, पंकं वा, मलं वा,
णीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
णीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अप्पणो—
अच्छि-मलं वा, कण्ण-मलं वा, दंत-मलं वा,
णह-मलं वा,
णीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
णीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ॥

—नि. उ. ३, सु. ६७-६८

મેલ દૂર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૫૧. જે ભિક્ષુ પોતાના શરીરના,
પરસેવાને, જલ્લને (જામેલા મેલને), પંકને (લાગેલા કાદવને), મલને (લાગેલી રજને)
દૂર કરે, શોધન કરે દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,
દૂર કરનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના,
આંખના મેલને, દાંતના મેલને, નખના મેલને,
દૂર કરે, શોધન કરે, દૂરકરાવે, શોધન કરાવે,
દૂર કરનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पायपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं—

६५२. जे भिक्खू अप्पणो पाए—
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अप्पणो पाए—
संवाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अप्पणो पाए—
तेल्लेण वा-जाव-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगंतं वा, मक्खंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू अप्पणो पाए—
लोद्धेण वा जाव-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अप्पणो पाए—
सीओदग वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोवेज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोवेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खु अप्पणो पाए—
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा रएंतं वा साइज्जइ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

—नि. उ. ३, सु. १६-२१

પાદપરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૫૨. જે ભિક્ષુ પોતાના પગનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના પગનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના પગ પર,
તેલ યાવત્ ભાખણ મસળે, વારંવાર મસળે,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ પોતાના પગ પર,
લોધ્ર યાવત્ વર્ણનું લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે,
લેપન કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,
લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના પગને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોવે, વારંવાર ધોવે,
ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે, ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના પગને,
રંગે, વારંવાર રંગે, રંગાવે, વારંવાર રંગાવે,
રંગનારનું, વારંવાર રંગનારનું અનુમોદન કરે.
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णहसिहापरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं—

६५३. जे भिक्खु अप्पणो दीहाओ णहसिहाओ—
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

—नि. उ. ३, सु. ४१

નખાગ્ર ભાગોનાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૫૩. જે ભિક્ષુ પોતાના લાંબા નખાગ્રોને
કાપે, સુશોભિત કરે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કાપનારનું સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

जंघाइरोमाणं परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं—

६५४. जे भिक्खु अप्पणो दीहाइं जंघ-रोमाइं—
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा संठवेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खु अप्पणो दीहाइं कक्ख-रोमाइं—
कप्पेज्ज वा संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ।

જંઘાદિનાં રોમ (રુંવાટીનાં) પરિકર્મોનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૬૫૪. જે ભિક્ષુ પોતાના જંઘના (પિંડલીના)
લાંબા રોમને (રુંવાડાને) કાપે, સુશોભિત કરે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ પોતાના બગલ (કાંખ)ના
લાંબા રોમને કાપે, સુશોભિત કરે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે, કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अप्पणो दीहाइं मंसु-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાના શ્મશ્રુ (દાઢીમૂછ) નાં લાંબા રોમને
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो दीहाइं वत्थि-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાની બસ્તિનાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो दीहाइं चक्खु रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાની આંખોનાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ३, सु. ४२-४६

ओट्ठपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

ઓષ્ઠ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६५५. जे भिक्खू अप्पणो उट्ठे-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

૬૫૫. જે ભિક્ષુ પોતાના હોઠોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो उट्ठे-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાના હોઠોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो उट्ठे-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगंतं वा, मक्खेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાના હોઠો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो उट्ठे -
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાના હોઠો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो उट्ठे-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાના હોઠોને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अप्पणो उट्ठे-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. ३, सु. ५०-५५

जे ભિક્ષુ પોતાના હોઠોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંકમારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

उत्तरोट्ठाइरोमाणं पायच्छित्त सुत्ताइं-

६५६ जे भिक्खू अप्पणो दीहाइं उत्तरोट्ठ-रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अप्पणो दीहाइं णासा-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. ३, सु. ५६

ઉત્તરોષ્ઠાદિ રોમ પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૫૬. જે ભિક્ષુ પોતાના લાંબા ઉત્તરોષ્ઠ રોમ (હોઠના-
નીચેના લાંબા રોમ),
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ પોતાના નાકનાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

दंतपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

६५७. जे भिक्खू अप्पणो दंते-
आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा,
आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अप्पणो दंते-
उच्छोलेज्ज वा, पधोवेज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अप्पणो दंते-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. ३, सु. ४७-४९

દાંત-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૫૭. જે ભિક્ષુ પોતાના દાંતોને,
ઘસે, વારંવાર ઘસે, (ઘસાવે, વારંવાર ઘસાવે,)
ઘસનારનું, વારંવાર ઘસનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ પોતાના દાંતોને,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ પોતાના દાંતોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

चक्खु-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

६५८. जे भिक्खू अप्पणो अच्छीणि-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अप्पणो अच्छीणि-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

આંખ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૫૮. જે ભિક્ષુ પોતાની આંખોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ પોતાની આંખોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अप्पणो अच्छीणि-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगेंतं वा, मक्खेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાની આંખો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो अच्छीणि-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાની આંખો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो अच्छीणि-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोवेज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાની આંખોને,
અચિત્ત ઠંડાપાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो अच्छीणि-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાની આંખોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

-नि. उ. ३, सु. ५८-६३

अच्छिपत्तपरिकम्म पायच्छित्त सुत्तं-

અક્ષિપત્ર-પરિકર્મ પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

६५९. जे भिक्खू अप्पणो दीहाइं अच्छिपत्ताइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

૬૫૯. જે ભિક્ષુ પોતાના લાંબા અક્ષિપત્રો (પાંપણ)ને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

-नि. उ. ३, सु. ५७

भुमगाइरोमाणं परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

ભ્રુકુટિ આદિના રોમ પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६६०. जे भिक्खू अप्पणो दीहाइं भुमग-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

૬૬૦. જે ભિક્ષુ પોતાની ભ્રુકુટિનાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अप्पणो दीहाइं पास-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પોતાના પડખાના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

-नि. उ. ३, सु. ६४-६५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केस-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं-

६६१. जे भिक्खू अप्पणो दीहाइं केसाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. ३, सु. ६६

सीसदुवारियं करणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

६६२. जे भिक्खू गामाणुगामं दूइज्जमाणे अप्पणो सीसदुवारियं
करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. ३, सु. ६९

વાળનાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૬૬૧. જે ભિક્ષુ પોતાના લાંબા વાળને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

મસ્તિષ્ક ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૬૬૨. જે ભિક્ષુ ગ્રામાનુગ્રામ જતાં પોતાના મસ્તિષ્કને ઢાંકે,
(ઢંકાવે,) ઢાંકનારનું અનુમોદન કરે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન(પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

५२-५२ शरीर-परिकर्म प्रायश्चित्त-२

अण्णमण्णस्स कायपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

६६३. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायं-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायं-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायं-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायं-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायं-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायं-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. ४, सु. ५५-६०

એકબીજાના શરીરના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૬૩. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના શરીરનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં શરીરનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં શરીર પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં શરીર પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં શરીરને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં શરીરને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णमण्णस्स मलणिहरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

६६४. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स अच्छि–मलं वा,
कण्ण–मलं वा, दंत–मलं वा, नह–मलं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स कायाओ–सेयं वा,
जल्लं वा, पंकं वा, मल्लं वा,

नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

–नि. उ. ४ सु. ९९–१००

એકબીજાના મેલ કાઢવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૬૪. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના આંખોના મેલને,
કાનના મેલને, દાંતના મેલને, નખના મેલને,
દૂર કરે, શોધન કરે, (દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,)
દૂર કરનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં શરીર પરથી પ્રસ્વેદ
(પરસેવા)ને, જલ્લ (જમા થયેલો મેલ) ને, પંક
(લાગેલા કીચડ)ને, મલ (લાગેલી રજ) ને,
દૂર કરે, શોધન કરે, (દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,)
દૂર કરનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

अण्णमण्णस्स पायपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

६६५. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स पाए–
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स पाए–
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स पाए–
तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स पाए–
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स पाए–
सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

એકબીજાનાં પાદ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૬૫. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના પગનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે,(માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના પગનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના પગ પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના પગ પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના પગને,
અચિત્ત ઠંડાપાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स पाए-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

जे ભિક્ષુઓ એકબીજાના પગને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

– नि. उ. ४, सु. ४९-५४

अण्णमण्णस्स णहसीहा-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं-

એકબીજાના નખાગ્ર કાપવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

६६६. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाओ नह-सीहाओ-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

૬૬૬. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના લાંબા નખાગ્રોને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

–नि. उ. ३, सु. ७४

अण्णमण्णस्स जंघाइरोमाणं परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

એકબીજાની જાંઘ આદિની રુંવાટીનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६६७. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं जंघ-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

૬૬૭. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની જાંઘના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं कक्ख-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ કુક્ષિ (કાંખ) ના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं मंसु-रोमाइं-

કપ્પેજ્જ વા, સંઠવેજ્જ વા,
કપ્પેંતં વા, સંઠવેંતં વા સાઇજ્જઇ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં શ્મશ્રુના (દાઢી-મૂછના) લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं वत्थि-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा ,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની બસ્તિના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं चक्खू-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा ,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની આંખના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

–नि. उ. ४, सु. ७५-७९

अण्णमण्णस्स ओट्ठ-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं-

એકબીજાના હોઠોનાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

६६८. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स उट्ठे-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

૬૬૮. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં હોઠોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स उट्ठे –
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના હોઠોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે,(મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स उट्ठे,
तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના હોઠો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स उट्ठे –
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના હોઠો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स उट्ठे–
सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના હોઠોને,
અચિત્ત ઠંડાપાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स उट्ठे–
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં હોઠોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

– नि. उ. ४, सु. ८३–८८

अण्णमण्णस्स उत्तरोट्ठाइरोमाइ परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

એકબીજાના ઉત્તરોષ્ઠાદિ રોમ (રુંવાટી)નાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६६९. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं उत्तरोट्ठरोमाइं–

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं णासा–रोमाइं–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

नि. उ. ४, सु. ८९

૬૬૯. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના ઉત્તરોષ્ઠના લાંબા રોમ (હોઠની નીચેની લાંબી રુંવાટી)ને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના નાકના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

अण्णमण्णस्स दंतपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

એકબીજાનાં દાંતોના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६७०. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दंते–
आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा,
आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

૬૭૦. જે ભિક્ષુ એકબીજાનાં દાંતોને,
ઘસે, વારંવાર ઘસે, (ઘસાવે, વારંવાર ઘસાવે,)
ઘસનારનું, વારંવાર ઘસનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दंते –
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં દાંતોને,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दंते–
फुमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં દાંતોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

– नि. उ. ४, सु. ८०–८१

अण्णमण्णस्स चक्खु परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

એકબીજાની આંખોના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६७१. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स अच्छीणि–
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

૬૭૧. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની આંખોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स अच्छीणि–
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની આંખોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स अच्छीणि–
तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની આંખો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स अच्छीणि–
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની આંખો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स अच्छीणि–
सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदग–वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની આંખોને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स अच्छीणि–
फुमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फुमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની આંખોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

– नि. उ. ४, सु. ९१–९६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णमण्णस्स अच्छीपत्तपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं–

६७२. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं अच्छिपत्ताइं–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

– नि. उ. ४, सु. ९०

એકબીજાનાં અક્ષિપત્રોનાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર :

૬૭૨. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાના લાંબા અક્ષિપત્રો (પાંપણો)ને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

अण्णमण्णस्स भुमगाइरोमाणं परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

६७३. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं भुमग–रोमाइं–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं पास–रोमाइं–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

– नि. उ. ४, सु. ९७–९८

એકબીજાની ભ્રૂકુટિ આદિના રોમ પરિકર્મના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૭૩. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાની ભ્રૂકુટિનાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં પાર્શ્વ (પડખા)ના રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

अण्णमण्णस्स केस–परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं–

६७४. जे भिक्खू अण्णमण्णस्स दीहाइं केसाइं
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

– नि. उ. ४, सु. ९८

એકબીજાનાં કેશ-પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૬૭૪. જે ભિક્ષુઓ એકબીજાનાં લાંબા વાળને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

अण्णमण्णस्स सीसदुवारियंकरणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

६७५. जे भिक्खू गामाणुगामियं दूइज्जमाणे–
अण्णमण्णस्स सीसदुवारियं,
करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

–नि. उ. ४, सु. १०१

એકબીજાનાં મસ્તિષ્ક (માથા) ને ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૬૭૫. જે ભિક્ષુઓ ગ્રામાનુગ્રામ જતાં એકબીજાનાં
મસ્તિષ્ક (માથા)ને,
ઢાંકે, (ઢંકાવે,) ઢાંકનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

अन्य तीर्थिकादि द्वारा स्वशरीरनां परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त-उ

कायपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

६७६. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो कायं–
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो कायं–
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

शरीरनां परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

૬૭૬. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાનાં શરીરનું,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાનાં શરીરનું,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो कायं-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાનાં શરીરને,
તેલ **યાવત્** માખણથી,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो कायं-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાનાં શરીરને,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણથી
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो कायं-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાનાં શરીરને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,
ધોવરાવનારનું, વારંવાર ધોવરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो कायं-
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્ય તીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના શરીરને,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મરાવનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. १५, सु. ११-१४

मलणीहरावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

મેલ દૂર કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६७७. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो-
अच्छिमलं वा, कण्णमलं वा, दंतमलं वा, नहमलं वा,
नीहरावेज्ज वा, विसोहावेज्ज वा,
नीहरावेंतं वा, विसोहावेंतं वा साइज्जइ ।

૬૭૭. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના,
આંખના મેલને, કાનના મેલને, દાંતના મેલને, નખના મેલને,
દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,
દૂર કરાવનારનું, શોધન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो कायाओ-
सेयं वा, जल्लं वा, पंकं वा, मल्लं वा,

નીહરાવેજ્જ વા, વિસોહાવેજ્જ વા,
નીહરાવેંતં વા, વિસોહાવેંતં વા સાઇજ્જઇ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાના શરીરના,
પ્રસ્વેદ (પરસેવા)ને, જલ્લ (જામી ગયેલા મેલ)ને,
પંક (લાગેલા કાદવ)ને, મલ (લાગેલી રજ)ને,
દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,
દૂર કરાવનારનું, શોધન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. १५, सु. ६३-६४

पाय-परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

પગના પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६७८. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो पादे-
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

૬૭૮. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાનાં પગનું,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो पादे–

संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના પગનું,

મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो पादे–
तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના પગને,
તેલ **યાવત્** માખણથી,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो पादे–
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના પગ પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो पादे–
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના પગને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो पादे–
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના પગને,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મરાવનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

–नि. उ. १५, सु. १३–१८

णहसीहाए परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

નખાગ્ર પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

६७९. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा दीहाओ णहसिहाओ–
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

૬૭૯. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે લાંબા નખાગ્રો (નખના છેડા)ને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

–नि. उ. १५, सु. ३८

जंघाइरोमाणं परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

જાંઘ આદિનાં રોમનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६८०. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा दीहाइं जंघरोमाइं–
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

૬૮૦. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાની, જાંઘના લાંબા રોમને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा दीहाइं कक्ख-रोमाइं–
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે બગલ (કાંખ)ના લાંબા રોમને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
दीहाइं मंसुरोमाइं-
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
શ્મશ્રુ (દાઢી-મૂછ)નાં લાંબા રોમને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
दीहाइं वत्थि रोमाइं-
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
બસ્તિના લાંબા રોમને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
दीहाइं चक्खु रोमाइं-
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं व साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
ચક્ષુના લાંબા રોમને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

-नि. उ. १५, सु. ३९-४३

ओट्ठ-परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

હોઠોનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६८१. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो उट्ठे-
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

૬૮૧. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાના હોઠોનું,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो उट्ठे-
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાના હોઠોનું.
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो उट्ठे-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાના હોઠોને,
તેલથી **યાવત્** માખણથી,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो उट्ठे-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાના હોઠો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણથી,
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो उट्ठे-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાના હોઠોને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,
ધોવરાવનારનું, વારંવાર ધોવરાવનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो उट्ठे–
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १५, सु. ४७–५२

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक पासे अथवा गृहस्थ पासे પોતાના હોઠોને,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મારનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

उत्तरोट्ठाइरोमाणं परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

ઉત્તરોષ્ઠાદિનાં રોમ (રુંવાટી)નું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६८२. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो दीहाइं उत्तरोट्ठरोमाइं–
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो दीहाइं णासा–रोमाइं–
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १५, सु. ५३

૬૮૨. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના ઉત્તરોષ્ઠના લાંબા રોમને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના નાકના લાંબા રોમને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

दंतपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

દાંતનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६८३. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो दंतं–
आघंसावेज्ज वा, पघंसावेज्ज वा,
आघंसावेंतं वा, पघंसावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो दंतं–
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो दंतं–
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १५, सु. ४४–४६

૬૮૩. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના દાંતને,
ઘસાવે, વારંવાર ઘસાવે,
ઘસાવનારનું, વારંવાર ઘસાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના દાંતને,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાના દાંતને,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મારનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अच्छीपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

આંખોનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६८४. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो अच्छीणि–
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा अप्पणो अच्छीणि–
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

૬૮૪. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાની આંખોનું,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે પોતાની આંખોનું,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो अच्छीणि-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાની આંખો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो अच्छीणि-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा ।
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાની આંખો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो अच्छीणि-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાની આંખોને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो अच्छीणि-
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાની આંખોને,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મારનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

– नि. उ. १५, सु. ५५-६०

अच्छीपत्त-परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

६८५. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो दीहाइं अच्छीपत्ताइं-
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

– नि. उ. १५, सु. ५४

અક્ષિપત્રનું પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૬૮૫. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાના લાંબા અક્ષિપત્રો (પાંપણો)ને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

भुमगरोमाइ परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

६८६. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारात्थिएण वा
अप्पणो दीहाइं भुमगरोमाइं-
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो दीहाइं पासरोमाइं-
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

– नि. उ. १५. सु. ६१-६२

ભ્રૂકુટિ આદિનાં રોમનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૮૬. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાની ભ્રૂકુટિના લાંબા રોમને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પડખાના રોમને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केस-परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

६८७. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
अप्पणो दीहाइं केसाइं-
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

– नि. उ. १५, सु. ६२

केश-परिकर्म करावવાનું प्रायश्चित्त सूत्र :

૬૮૭. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે અથવા ગૃહસ્થ પાસે
પોતાના લાંબા વાળને,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

सीसदुवारियं कारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

६८८. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा
गामाणुगामं दूइज्जमाणे अप्पणो सीसदुवारियं-
कारावेइ, कारावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

– नि. उ. १५, सु. ६५

मस्तिष्कने ढंકાવવાનું प्रायश्चित्त सूत्र :

૬૮૮. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે
ગ્રામાનુગ્રામ જતાં પોતાના મસ્તિષ્કને,
ઢંકાવે, ઢંકાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

निर्ग्रन्थी द्वारा अन्य तीर्थिकादि पासे निर्ग्रन्थ शरीर-परिकर्म प्रायश्चित्त-४

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स काय-परिकम्म-कारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

६८९. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स कायं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,

साध्वी द्वारा साधुना शारीरिक परिकर्म करावવાનાં प्रायश्चित्त सूत्रो :-

૬૮૯. જે સાધ્વી સાધુના શરીરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે,

જે સાધ્વી સાધુના શરીરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
મર્દન કરાવે , પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના શરીરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
તેલ **यावत्** માખણ,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના શરીરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
લોધ્ર **यावत्** વર્ણનું,
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના શરીરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના શરીરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १७, सु. २१–२६

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स अच्छीआईणं मल-णीहरावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

६९०. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स–
अच्छिमलं वा, कण्णमलं वा, दंतमलं वा, नहमलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
नीहरावेज्ज वा, विसोहावेज्ज वा,
नीहरावेंतं वा, विसोहावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स–
कायाओ सेयं वा, जल्लं वा, पंकं वा, मल्लं वा,

अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
नीहरावेज्ज वा, विसोहावेज्ज वा,
नीहरावेंतं वा, विसोहावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १७, सु. ६५–६६

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स पायपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

६९१. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स पादे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स पादे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स पादे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स पादे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स पादे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,

ફૂંક મારનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

નિર્ગ્રન્થી દ્વારા નિર્ગ્રન્થની આંખ આદિનો મેલ કઢાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૯૦. જે સાધ્વી સાધુના,
આંખોના મેલને, કાનના મેલને, દાંતના મેલને, નખના મેલને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,
દૂર કરાવનારનું, શોધન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના શરીરના,
સ્વેદ (પરસેવા)ને, જલ્લ (જામી ગયેલા મેલ)ને, પંક (લાગેલા કાદવ)ને, મલ (લાગેલી રજ)ને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,
દૂર કરાવનારનું, શોધન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

નિર્ગ્રન્થી દ્વારા નિર્ગ્રન્થના પગનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૬૯૧. જે સાધ્વી સાધુના પગને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના પગને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના પગ પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના પગ પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના પગ પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदग–वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स पादे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १७, सु. १५–२०

अચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના પગને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મરાવનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स णहसिहा परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

६९२. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाओ णहसिहाओ–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १७, सु. ४०

निर्ग्रन्थी द्वारा निर्ग्रन्थना नखाग्रोने परिकर्म करावववानुं प्रायश्चित्त सूत्रः

६९२. જે સાધ્વી સાધુના લાંબા નખાગ્રોને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स जंघाइ रोमाणं परिकम्म–कारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

६९३. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं जंघरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं कक्खरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं मंसुरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं वत्थिरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं चक्खुरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा , संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १७, सु. ४१–४५

साध्वी द्वारा साधुनां जांघ आदिना रोम (रुंवाटी)नुं परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

६९३. જે સાધ્વી સાધુની જાંઘના લાંબા રોમ (રુંવાટી)ને
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુનાં બગલ (કાંખ)ના લાંબા રોમને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુનાં શ્મશ્રુ (દાઢી-મૂછ)ના લાંબા રોમને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના બસ્તિના લાંબા રોમને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુની આંખના લાંબા રોમને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिग्गंथिणाणिग्गंथस्सओट्ठपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

६९४. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स उट्ठे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स उट्ठे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा ।
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स उट्ठे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा ।
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स उट्ठे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा-**जाव**- वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स उट्ठे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स उट्ठे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

- नि. उ. १७, सु. ४९-५४

साध्वी द्वारा साधुनां होठनुं परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

६९४. जे साध्वी साधुना होठनुं,
अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
मार्जन करावे, प्रमार्जन करावे,
मार्जन करावनारनुं, प्रमार्जन करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साध्वी साधुना होठनुं,
अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
मर्दन करावे, प्रमर्दन करावे,
मर्दन करावनारनुं, प्रमर्दन करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साध्वी साधुना होठ पर,
अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
तेल **यावत्** माखणथी
मसळावे, वारंवार मसळावे,
मसळावनारनुं, वारंवार मसळावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साध्वी साधुना होठ पर,
अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
लोध्र **यावत्** वर्णनुं,
लेपन करावे, उबटन करावे,
लेपन करावनारनुं, उबटन करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साध्वी साधुना होठ,
अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
अचित्त ठंडा पाणीथी अथवा अचित्त गरम पाणीथी,
धोवडावे, वारंवार धोवडावे,
धोवडावनारनुं, वारंवार धोवडावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साध्वी साधुना होठने,
अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
फूंक मारे, रंगावे,
फूंक मारनारनुं, रंगावनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स उत्तरोट्ठाइ रोमाणं परिकम्म-कारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

६९५. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं उत्तरोट्ठ रोमाइं-

अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं णासा रोमाइं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,

साध्वी द्वारा साधुनां उत्तरोष्ठ आदिनां रोम (रुंवाटी)नुं परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

६९५. जे साध्वी साधुना उत्तरोष्ठना लांबा रोमने, (होठनी नीचेनी लांबी रुंवाटीने)
अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
कपावे, सुशोभित करावे,
कपावनारनुं, सुशोभित करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साध्वी साधुनां नाकनां लांबा वाळने,
अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
कपावे, सुशोभित करावे,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-- नि. उ. १७, सु. ५५

કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स दंतपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

સાધ્વી દ્વારા સાધુના દાંતનું પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६९६. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दंते-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आघंसावेज्ज वा, पघंसावेज्ज वा,
आघंसावेंतं वा, पघंसावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दंते-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दंते-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १७, सु. ४६-४८

૬૯૬. જે સાધ્વી સાધુના દાંતો,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ઘસાવે, વારંવાર ઘસાવે,
ઘસાવનારનું, વારંવાર ઘસાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના દાંતો,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવરાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુના દાંતોને,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મરાવનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स अच्छी-परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

સાધ્વી દ્વારા સાધુની આંખોનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६९७. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स अच्छीणि-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स अच्छीणि-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स अच्छीणि-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा ।
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स अच्छीणि-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

૬૯૭. જે સાધ્વી સાધુની આંખોનું,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુની આંખોને,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
મર્દન કરાવે, વારંવાર મર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, વારંવાર મર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુની આંખો પર,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધ્વી સાધુની આંખો પર,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स अच्छीणि-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે સાધ્વી સાધુની આંખોને ,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स अच्छीणि-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

જે સાધ્વી સાધુની આંખોને,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મરાવનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. १७, सु. ५७-६२

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स अच्छीपत्त परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

સાધ્વી દ્વારા સાધુનાં અક્ષિપત્રો (પાંપણો)નું પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

६९८. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं अच्छिपत्ताइं
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

૬૯૮. જે સાધ્વી સાધુની લાંબી પાંપણોને,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. १७, सु. ५६

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स भुमगाइरोमाणं परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

સાધ્વી દ્વારા સાધુનાં ભ્રૂકુટિનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

६९९. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं भुमगरोमाइं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

૬૯૯. જે સાધ્વી સાધુનાં ભ્રૂકુટિનાં લાંબા રોમ (રુંવાટી)ને
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं पासरोमाइं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

જે સાધ્વી સાધુનાં પાર્શ્વ (પડખાં)નાં લાંબા રોમને,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. १७, सु. ६३-६४

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स केस परिकम्मकरावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

સાધ્વી દ્વારા સાધુના વાળનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

७००. (जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स दीहाइं केसाइं-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ)

૭૦૦. (જે સાધ્વી સાધુના લાંબા વાળને,
અન્ય તીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. १७, सु. ६५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिग्गंथिणा णिग्गंथस्स सीसदुवारियं कारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

७०१. जा णिग्गंथी णिग्गंथस्स गामाणुगामं दूइज्जमाणे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीसदुवारियं कारावेइ, कारावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. ६७

સાધ્વી દ્વારા સાધુનું માથું ઢંકાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૭૦૧. જે સાધ્વી ગ્રામાનુગ્રામ જતાં સાધુના માથાને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ઢંકાવે, ઢંકાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अन्य तीर्थिकादि द्वारा निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थी शरीर-परिकर्मनां प्रायश्चित्त-५

णिग्गंथेण णिग्गंथीए कायपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

७०२. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदग–वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ,

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. ७४–७९

સાધુ દ્વારા સાધ્વીનાં શરીરનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૦૨. જે સાધુ સાધ્વીનાં શરીરનું,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીનાં શરીરનું,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીનાં શરીર પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીનાં શરીર પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીનાં શરીરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીના શરીરને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મારનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिग्गंथेण णिग्गंथीए मलणिहरावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७०३. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए-
अच्छिमलं वा, कण्णमलं वा, दंतमलं वा,
नहमलं वा,
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
नीहरावेज्ज वा, विसोहावेज्ज वा,
नीहरावेंतं वा, विसोहावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए कायाओ-
सेयं वा, जल्लं वा, पंकं वा, मल्लं वा,

अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
नीहरावेज्ज वा, विसोहावेज्ज वा,
नीहरावेंतं वा, विसोहावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि.उ. १७, सु. ११८-११९

साधु द्वारा साध्वीना (आंखो आदिना) मेल कढावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७०३. जे साधु साध्वीना,
आंखोना मेलने, कानना मेलने, दांतना मेलने,
नखना मेलने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
दूर करावे, शोधन करावे,
दूर करावनारनुं, शोधन करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीना शरीरना,
प्रस्वेद (पसेवा)ने, जल्ल (जामी गयेला मेल)ने,
पंक (लागेला कादव)ने, मल (लागेली रज)ने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
दूर करावे, शोधन करावे,
दूर करावनारनुं, शोधन करावनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

णिग्गंथेण णिग्गंथीए पायपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७०४. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए पादे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए पादे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए पादे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा -**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए पादे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए पादे-
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,

साधु द्वारा साध्वीना पगनां परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७०४. जे साधु साध्वीना पगनुं,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
मार्जन करावे, प्रमार्जन करावे,
मार्जन करावनारनुं, प्रमार्जन करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीना पगनुं,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
मर्दन करावे, प्रमर्दन करावे,
मर्दन करावनारनुं, प्रमर्दन करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीना पगने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
तेल **यावत्** माखण,
मसळावे, वारंवार मसळावे,
मसळावनारनुं, वारंवार मसळावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीना पगने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
लोध्र **यावत्** वर्णनुं,
लेपन करावे, उबटन करावे,
लेपन करावनारनुं, उबटन करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीना पगने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
अचित्त ठंडा पाणीथी अथवा अचित्त गरम पाणीथी,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए पादे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. ६८–७३

धोवडावे, वारंवार धोवडावे,
धोवडावनारनुं, वारंवार धोवडावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीना पगने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
फूंक मरावे, रंगावे,
फूंक मरावनारनुं, रंगावनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

णिग्गंथेण णिग्गंथीए णहसीहा परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

७०५. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाओ नहसिहाओ–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. ९३

साधु द्वारा साध्वीना नखाग्रोनुं परिकर्म करावववानुं प्रायश्चित्त सूत्र :–

७०५. जे साधु साध्वीना लांबा नखाग्रोने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
कपावे, सुशोभित करावे,
कपावनारनुं, सुशोभित करावनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

णिग्गंथेण णिग्गंथीए जंघाइरोमाणं परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

७०६. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं जंघरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा ।
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं कक्खरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं मंसुरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं वत्थिरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं चक्खुरोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. ९४–९८

साधु द्वारा साध्वीनी जांघ आदिना रोमनां परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७०६. जे साधु साध्वीना जांघनां लांबा रोम (रुंवाटी)ने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
कपावे, सुशोभित करावे,
कपावनारनुं, सुशोभित करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीना बगल (कांख)ना लांबा रोमने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
कपावे, सुशोभित करावे,
कपावनारनुं, सुशोभित करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीना श्मश्रु (दाढी-मूछ)ना लांबा रोमने
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
कपावे, सुशोभित करावे,
कपावनारनुं, सुशोभित करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीनी बस्तिना लांबा रोमने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
कपावे, सुशोभित करावे,
कपावनारनुं, सुशोभित करावनारनुं अनुमोदन करे.

जे साधु साध्वीनी आंखोना लांबा रोमने,
अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थ पासे,
कपावे, सुशोभित करावे,
कपावनारनुं, सुशोभित करावनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिग्गंथेण णिग्गंथीए ओट्ठ परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

७०७. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए उट्ठे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए उट्ठे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए उट्ठे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए उट्ठे–
अण्णउत्थिएण वा–गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए उट्ठे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदग–वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए उट्ठे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १७, सु. १०२–१०७

साधु द्वारा साध्वीना होठोनुं परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७०७. જે સાધુ સાધ્વીના હોઠોનું,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીના હોઠોનું,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીના હોઠોને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીના હોઠો પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીના હોઠને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીના હોઠોને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મરાવનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथेण णिग्गंथीए उत्तरोट्ठ–रोमाणं परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

७०८. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं उत्तरोट्ठ रोमाइं–

अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

(जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं णासा रोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,

साधु द्वारा साध्वीना उत्तरोष्ठादि रोमनां परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७०८. જે સાધુ સાધ્વીના ઉત્તરોષ્ઠનાં લાંબા રોમ (હોઠની નીચેના લાંબા વાળ)ને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

(જે સાધુ સાધ્વીના નાકના લાંબા વાળને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कप्पेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. १०८

कपावे, सुशोभित करावे,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.)

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथेण णिग्गंथीए दंतपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

७०९. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दंते–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आघंसावेज्ज वा, पघंसावेज्ज वा,
आघंसावेंतं वा, पघंसावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दंते –
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दंते–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. ९९–१०१

साधु द्वारा साध्वीना दांतनां परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७०९. જે સાધુ સાધ્વીના દાંતને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ઘસાવે, વારંવાર ઘસાવે,
ઘસાવનારનું, વારંવાર ઘસાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીના દાંતને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીના દાંતને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મરાવનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथेण णिग्गंथीए अच्छीपरिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

७१०. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए अच्छीणि–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा,
आमज्जावेंतं वा, पमज्जावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए अच्छीणि–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
संबाहावेज्ज वा, पलिमद्दावेज्ज वा,
संबाहावेंतं वा, पलिमद्दावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए अच्छीणि–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खावेज्ज वा, भिलिंगावेज्ज वा,
मक्खावेंतं वा, भिलिंगावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए अच्छीणि–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोलावेज्ज वा, उव्वट्टावेज्ज वा,
उल्लोलावेंतं वा, उव्वट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए अच्छीणि–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,

साधु द्वारा साध्वीनी आंखोनां परिकर्म करावववानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७१०. જે સાધુ સાધ્વીની આંખોનું,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,
માર્જન કરાવનારનું, પ્રમાર્જન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીની આંખોને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,
મર્દન કરાવનારનું, પ્રમર્દન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીની આંખો પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,
મસળાવનારનું, વારંવાર મસળાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીની આંખો પર,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,
લેપન કરાવનારનું, ઉબટન કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીની આંખોને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदग–वियडेण वा,
उच्छोलावेज्ज वा, पधोयावेज्ज वा,
उच्छोलावेंतं वा, पधोयावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए अच्छीणि–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
फूमावेज्ज वा, रयावेज्ज वा,
फूमावेंतं वा, रयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. ११०–११५

णिग्गंथेण णिग्गंथीए अच्छिपत्त परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

७११. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं अच्छिपत्ताइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. १०९–११०

णिग्गंथेण णिग्गंथीए भुमगाइरोमाणं परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

७१२. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं भुमग–रोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं पास–रोमाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. ११६–११७

णिग्गंथेण णिग्गंथीए केसाइं परिकम्मकारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

७१३. (जे णिग्गंथे णिग्गंथीए दीहाइं केसाइं–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
कप्पावेज्ज वा, संठवावेज्ज वा,
कप्पावेंतं वा, संठवावेंतं वा साइज्जइ ।)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १७, सु. ११७

णिग्गंथेण णिग्गंथीए सीसदुवारियं–कारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

७१४. जे णिग्गंथे णिग्गंथीए गामाणुगामं दूइज्जमाणे–
अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा,
सीसदुवारियं कारावेइ, कारावेंतं वा साइज्जइ ।

अચિત્ત ઠંઠા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,
ધોવડાવનારનું, વારંવાર ધોવડાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીની આંખોને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ફૂંક મરાવે, રંગાવે,
ફૂંક મરાવનારનું, રંગાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

સાધુ દ્વારા સાધ્વીના અક્ષિપત્રો (પાંપણો)નું પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૭૧૧. જે સાધુ સાધ્વીની આંખની પાંપણના લાંબા રોમને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

સાધુ દ્વારા સાધ્વીનાં ભ્રૂકુટિ આદિનાં રોમનાં પરિકર્મ કરાવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૧૨. જે સાધુ સાધ્વીના ભ્રૂકુટિનાં લાંબા રોમને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

જે સાધુ સાધ્વીના પાર્શ્વના લાંબા વાળને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

સાધુ દ્વારા સાધ્વીના વાળનું પરિકર્મ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૭૧૩. (જે સાધુ સાધ્વીના લાંબા વાળને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
કપાવે, સુશોભિત કરાવે,
કપાવનારનું, સુશોભિત કરાવનારનું અનુમોદન કરે.)

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

સાધુ દ્વારા સાધ્વીના મસ્તકને ઢંકાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૭૧૪. જે સાધુ ગ્રામાનુગ્રામ જતી સાધ્વીના મસ્તકને,
અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે,
ઢંકાવે, ઢંકાવનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १७, सु. १२०

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

अन्यतीर्थिकनां परिकर्म करवा माटेनां प्रायश्चित्त-६

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स कायपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थनां शरीर-परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७१५. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा कायं-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा कायं-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा कायं-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा कायं-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा ।
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा कायं-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा कायं-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. १७-२२

७१५. जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना शरीरनुं,
मार्जन करे, प्रमार्जन करे, (मार्जन करावे, प्रमार्जन करावे,)
मार्जन करनारनुं, प्रमार्जन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना शरीरनुं,
मर्दन करे, प्रमर्दन करे, (मर्दन करावे, प्रमर्दन करावे,)
मर्दन करनारनुं, प्रमर्दन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना शरीर पर,
तेल **यावत्** माखण,
मसणे, वारंवार मसणे, (मसणावे, वारंवार मसणावे,)
मसणनारनुं, वारंवार मसणनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना शरीर पर,
लोध्र **यावत्** वर्णनुं,
लेपन करे, उबटन करे, (लेपन करावे, उबटन करावे,)
लेपन करनारनुं, उबटन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना शरीरने,
अचित्त ठंडा पाणीथी अथवा अचित्त गरम पाणीथी,
धोवे, वारंवार धोवे, (धोवडावे, वारंवार धोवडावे,)
धोनारनुं, वारंवार धोनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना शरीरने,
फूंक मारे, रंगे, (फूंक मरावे, रंगावे,)
फूंक मारनारनुं, रंगनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स मलणीहरण पायच्छित्त सुत्ताइं-

अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना मेल काढवानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७१६. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा-
अच्छिमलं वा, कण्णमलं वा,
दंतमलं वा, नहमलं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

७१६. जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थनां,
आंखना मेलने, कानना मेलने,
दांतना मेलने, नखना मेलने,
दूर करे, शोधन करे, (दूर करावे, शोधन करावे,)
दूर करनारनुं, शोधन करनारनुं अनुमोदन करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा-
कायाओ-सेयं वा, जल्लं वा,
पंकं वा, मल्लं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थनां शरीरनां,
प्रस्वेद (परसेवा)ने, जल्ल (जामी गयेला मेल)ने,
पंक (लागेला कादव)ने, मल (लागेली २४)ने,
दूर करे, शोधन करे, (दूर करावे, शोधन करावे,)
दूर करावनारनुं, शोधन करावनारनुं अनुमोदन करे.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान
(प्रायश्चित्त) आवे छे.

-नि. उ. ११, सु. ६१-६२

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स पायपरिकम्म पायच्छित्त सुत्ताइं-

अन्य तीर्थिक अथवा गृहस्थनां पगनां परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७१७. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा पाए-
आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

७१७. जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना पगनुं,
मार्जन करे, प्रमार्जन करे, (मार्जन करावे, प्रमार्जन करावे,)
मार्जन करनारनुं, प्रमार्जन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा पाए-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना पगनुं,
मर्दन करे, प्रमर्दन करे, (मर्दन करावे, प्रमर्दन करावे,)
मर्दन करनारनुं, प्रमर्दन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा पाए-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना पग पर,
तेल **यावत्** माखण,
मसणे, वारंवार मसणे, (मसणावे, वारंवार मसणावे)
मसणनारनुं, वारंवार मसणनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा पाए-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना पग पर,
लोध्र **यावत्** वर्णनुं,
लेपन करे, उबटन करे, (लेपन करावे, उबटन करावे,)
लेपन करनारनुं, उबटन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा पाए-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना पगने,
अचित्त ठंडा पाणीथी अथवा अचित्त गरम पाणीथी,
धोवे, वारंवार धोवे, (धोवडावे, वारंवार धोवडावे)
धोनारनुं, वारंवार धोनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा पाए-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना पगने,
फूंक मारे, रंगे, (फूंक मरावे, रंगावे,)
फूंक मारनारनुं, रंगनारनुं अनुमोदन करे.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान
(प्रायश्चित्त) आवे छे.

-नि.उ.११, सु. ११-१६.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स णहपरिकम्म-पायच्छित्त सुत्तं-

७१८. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, दीहाओ नहसिहाओ-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. ३६

अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना नखाग्रोना परिकर्मनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

७१८.जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना
लांबा नखाग्रोने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे,)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स जंघाइरोम-परिकम्म-पायच्छित्त सुत्ताइं-

७१९. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, दीहाइं जंघ-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, दीहाइं कक्ख-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, दीहाइं मंसु-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, दीहाइं वत्थि-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा, दीहाइं चक्खु-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

- नि. उ. ११, सु. ३७-४१

अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना जांघादिना रोमनां परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७१९.जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना जांघादिना
लांबा रोमने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे,)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थनी बगल (कांख)ना लांबा रोमने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे,)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना लांबा श्मश्रु (दाढी-मूछ)ना रोमने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे,)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना बस्तिना लांबा रोमने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे,)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थना आंखोना लांबा रोमने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे,)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स ओट्ठ-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७२०. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा उट्ठे-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा उट्ठे-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा उट्ठे-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा उट्ठे-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा उट्ठे-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा उट्ठे-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. ४५-५०

अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थनां होठोना परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७२०. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના હોઠોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના હોઠોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના હોઠો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના હોઠો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના હોઠો,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના હોઠોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स उत्तरोट्ठाइ रोम-परिकम्म पायच्छित्त सुत्ताइं-

७२१. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा-
दीहाइं उत्तरोट्ठ-रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थनां उत्तरोष्ठ रोम आदिना परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७२१. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના ઉત્તરોષ્ઠના
લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा
दीहाइं णासारोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. ५१

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स दंतपरिकम्म-पायच्छित्त सुत्ताइं-

७२२. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा दंते-
आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा,
आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा दंते-
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा दंते-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. ४२-४४

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स चक्खु-परिकम्म पायच्छित्त सुत्ताइं-

७२३. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा
अच्छीणि-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा , पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा
अच्छीणि-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा
अच्छीणि-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा
अच्छीणि-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

(જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના નાસિકાના
લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.)

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન
(પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના દાંતોનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૨૨. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના દાંતોને,
ઘસે, વારંવાર ઘસે, (ઘસાવે, વારંવાર ઘસાવે,)
ઘસનારનું, વારંવાર ઘસનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના દાંતોને,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના દાંતોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થની આંખોનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૨૩. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થની
આંખોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થની
આંખોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થની
આંખોને,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થની
આંખોને,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा अच्छीणि-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થની આંખોને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा अच्छीणि-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થની આંખોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ११, सु. ५३-५८

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स अच्छीपत्तपरिकम्म पायच्छित्त सुत्तं-

અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં અક્ષિપત્રો (પાંપણો)નાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

७२४. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा दीहाइं अच्छिपत्ताइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

૭૨૪. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થની લાંબી પાંપણોને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

- नि. उ. ११, सु. ५२

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स भुमगाइरोम-परिकम्म पायच्छित्त सुत्ताइं-

અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના ભ્રૂકુટિ આદિના રોમ પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

७२५. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा दीहाइं भुमगरोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

૭૨૫. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના લાંબા ભ્રૂકુટિના રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा दीहाइं पासरोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના પડખાના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

- नि. उ. ११, सु. ५९-६०

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स केस परिकम्म पायच्छित्त सुत्तं-

અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં વાળના પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

७२६. (जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा दीहाइं केसाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।)

૭૨૬. (જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થના લાંબા વાળને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

- नि. उ. ११, सु. ५३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णउत्थियस्स गारत्थियस्स सीसदुवारियं–करणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

७२७. जे भिक्खू गामाणुगामं दूइज्जमाणे अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा–
सीस–दुवारियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. ११, सु. ६३

અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં મસ્તકને ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૭૨૭. જે ભિક્ષુ ગ્રામાનુગ્રામ જતાં અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં,
મસ્તિષ્કને ઢાંકે, (ઢંકાવે,) ઢાંકનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

विभूषाना संकल्पथी स्वशरीर-परिकर्म करवानां प्रायश्चित्त-७

विभूसावडियाए कायपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

७२८. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायं–
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायं–
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायं–
तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायं–
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायं–
सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदग–वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायं–
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १५, सु. १०६–१११

વિભૂષાનાં સંકલ્પથી શરીર-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૨૮. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીરનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીરનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીર પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીરને,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીરને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના શરીરને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विभूसावडियाए मलणीहरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७२९. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो-
अच्छिमलं वा, कण्णमलं वा, दंतमलं वा, नहमलं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो कायाओ-
सेयं वा, जल्लं वा,
पंकं वा, मल्लं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १५०-१५१

विभूषाना संकल्पथी मेल काढवानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७२९. जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना,
आंखना मेलने, कानना मेलने, दांतना मेलने, नखना मेलने,
दूर करे, शोधन करे, (दूर करावे, शोधन करावे,)
दूर करनारनुं, शोधन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना शरीरना,
प्रस्वेद (पसेवा)ने, जल्ल (जामी गयेला मेल)ने,
पंक (लागेला कादव)ने, मल (लागेली रज)ने,
दूर करे, शोधन करे, (दूर करावे, शोधन करावे,)
दूर करनारनुं, शोधन करनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त)
आवे छे.

विभूसावडियाए पायपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७३०. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो पादे-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो पादे-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो पादे-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो पादे-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो पादे-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो पादे-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १००-१०५

विभूषाना संकल्पथी पगनां परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७३०. जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना पगनुं,
मार्जन करे, प्रमार्जन करे, (मार्जन करावे, प्रमार्जन करावे,)
मार्जन करनारनुं, प्रमार्जन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना पगनुं,
मर्दन करे, प्रमर्दन करे, (मर्दन करावे, प्रमर्दन करावे,)
मर्दन करनारनुं, प्रमर्दन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना पगने,
तेल **यावत्** माखण,
मसळे, वारंवार मसळे, (मसळावे, वारंवार मसळावे,)
मसळनारनुं, वारंवार मसळनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना पग पर,
लोध्र **यावत्** वर्णनुं,
लेपन करे, उबटन करे, (लेपन करावे, उबटन करावे)
लेपन करनारनुं, उबटन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना पगने,
अचित्त ठंडापाणीथी अथवा अचित्त गरम पाणीथी,
धोवे, वारंवार धोवे, (धोवडावे, वारंवार धोवडावे,)
धोनारनुं, वारंवार धोनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना पगने,
फूंक मारे, रंगे, (फूंक मरावे, रंगावे,)
फूंक मारनारनुं, रंगनारनुं, अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त)
आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विभूसावडियाए णहसिहाए परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं–

७३१. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाओ
नह–सिहाओ–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

–नि. उ. १५, सु. १२५

વિભૂષાના સંકલ્પથી નખાગ્ર પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :–

૭૩૧. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના
લાંબા નખાગ્રને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

विभूसावडियाए जंघाइरोमाणं परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

७३२. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं
जंघ–रोमाइं–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं
कक्ख–रोमाइं–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं
मंसु– रोमाइं–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं
वत्थि–रोमाइं–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं
चक्खु–रोमाइं–
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

–नि. उ. १५, सु. १२६–१३०

વિભૂષાના સંકલ્પથી જાંઘના રોમનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૩૨. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાની
જાંઘના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના
બગલ (કાંખ)ના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના
શ્મશ્રુ (દાઢી- મૂછ)ના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાની
બસ્તિના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાની
આંખોની પાંપણના રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विभूसावडियाए ओट्ठपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७३३. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो उट्ठे-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो उट्ठे-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो उट्ठे-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो उट्ठे-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो उट्ठे-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो उट्ठे-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १३४-१३९

विभूषाना संकल्पथी होठनां परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७३३. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના હોઠોને,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના હોઠોને,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના હોઠો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના હોઠો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના હોઠોને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના હોઠોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

विभूसावडियाए उत्तरोट्ठाइरोमाइं परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७३४. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं उत्तरोट्ठाइ रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ।

(जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं णासा रोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १४०

विभूषाना संकल्पथी उत्तरोष्ठादिना रोमनां परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७३४. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના ઉત્તરોષ્ઠના
લાંબા રોમ (હોઠની નીચેની લાંબી રુંવાટી)ને
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

(જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાની નાસિકાનાં
લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.)

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विभूसावडियाए दंत परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७३५. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दंते-
आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा,
आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दंते-
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दंते -
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १३१-१३३

विभूषाना संकल्पथी दांतना परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७३५. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના દાંતને,
ઘસે, વારંવાર ઘસે, (ઘસાવે, વારંવાર ઘસાવે)
ઘસનારનું, વારંવાર ઘસનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના દાંતને,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાના દાંતને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

विभूसावडियाए अच्छीपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७३६. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो अच्छीणि-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो अच्छीणि-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो अच्छीणि-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो अच्छीणि-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो अच्छीणि
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

विभूषाना संकल्पथी आंखनां परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७३६. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાની આંખોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાની આંખોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાની આંખો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાની આંખો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી પોતાની આંખોને,
અચિત્ત ઠંડાપાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो अच्छीणि-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १४२-१४७

जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोतानी आंखोने,
फूंक मारे, रंगे, (फूंक मरावे, रंगावे,)
फूंक मारनारनुं, रंगनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

विभूसावडियाए अच्छिपत्तपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं-

विभूषाना संकल्पथी आंखोनी पांपणोना परिकर्मनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

७३७. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं अच्छिपत्ताइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १४१

७३७. जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोतानी आंखोनी पांपणोने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे,)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

विभूसावडियाए भुमगाइरोमाणं परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

विभूषाना संकल्पथी भ्रूकुटि आदिना रोमनां परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७३८. जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं भुमगरोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं पासरोमाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १४८-१४९

७३८. जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोतानी भ्रूकुटिनां लांबा रोमने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे,)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना पडखाना लांबा रोमने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे,)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

विभूसावडियाए केस-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं-

विभूषाना संकल्पथी वाळ परिकर्मनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

७३९. (जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो दीहाइं केसाइं-
कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १४९

७३९. (जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी पोताना लांबा वाळने,
कापे, सुशोभित करे, (कपावे, सुशोभित करावे)
कापनारनुं, सुशोभित करनारनुं अनुमोदन करे.)

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

विभूसावडियाए सीसदुवारियंकरणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

विभूषाना संकल्पथी मस्तक ढांकवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

७४०. जे भिक्खू विभूसावडियाए गामाणुगामं दूइज्जमाणे अप्पणो सीसदुवारियं करेइ,
करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १५२

७४०. जे भिक्षु विभूषाना संकल्पथी ग्रामानुग्राम जतां मस्तिष्कने ढांके, (ढंकावे,)
ढांकनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મૈથુનેચ્છાથી કરેલ સ્વશરીર-પરિકર્મ પ્રાયશ્ચિત્ત-૮

मेहुणवडियाए काय-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७४१. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायं-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायं-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायं-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायं-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायं-

सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायं-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ३०-३५

મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી શરીરના પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૪૧. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના શરીરનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના શરીરનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના શરીર પર, તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના શરીર પર, લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના શરીરને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના શરીરને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मेहुणवडियाए मलणीहरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७४२. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो-
अच्छि-मलं वा, कण्ण-मलं वा, दंत-मलं वा,
नह-मलं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो कायाओ-
सेयं वा, जल्लं वा,
पंकं वा, मल्लं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ७४-७५

मैथुन सेवनना संकल्पथी मेल काढवानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७४२. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની આંખના મેલને, કાનના મેલને, દાંતના મેલને, નખના મેલને,
દૂર કરે, શોધન કરે, (દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,) દૂર કરનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના શરીરના પ્રસ્વેદ (પરસેવા)ને, જલ્લ (જામી ગયેલા મેલ)ને, પંક લાગેલા કાદવ)ને, મલ (લાગેલી રજ)ને,
દૂર કરે, શોધન કરે, (દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,) દૂર કરનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए पायपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७४३. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो पाए-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गाम्मस्स मेहुणवडियाए अप्पणो पाए-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो पाए-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो पाए-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી પગનાં પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૪૩. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના પગનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,) માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન -સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના પગનું
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,) મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના પગ પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,) મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના પગ પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,) લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो पाए–
सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदग–वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના પગને, અચિત્ત ઠંડાપાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી, ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,) ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो पाए–
फूमेज्ज वा रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના પગને, ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,) ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

–नि. उ. ६, सु. २४–२९

मेहुणवडियाए णहसिहा परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं–

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી નખોનું પરિકર્મ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

७४४. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाओ नहसीहाओ–

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. ३, सु. ४९

७४४. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના લાંબા નખાગ્રોને, કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए जंघाइ रोमाणं परिकम्मस्स पायच्छित्त–सुत्ताइं–

મૈથુન-સેવનનાં સંકલ્પથી જાંઘ આદિનાં રોમનાં પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

७४५. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं जंघरोमाइं–

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं कक्खरोमाइं–

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं मंसुरोमाइं–

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं वत्थिरोमाइं–

७४५. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની જંઘા (જાંઘ)ના લાંબા રોમને, કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની બગલનાં લાંબા રોમને, કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની દાઢી-મૂછનાં લાંબા રોમને, કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની બસ્તિનાં લાંબા રોમને

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं चक्खुरोमाइं-

કપ્પેજ્જ વા, સંઠવેજ્જ વા,
કપ્પેંતં વા, સંઠવેંતં વા સાઇજ્જઇ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની આંખના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ५०-५४

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए ओट्ठ-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

મૈથુન-સેવનનાં સંકલ્પથી હોઠોનું પરિકર્મ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

७४६. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो उट्ठे-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

૭૪૬. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના હોઠોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो उट्ठे-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના હોઠોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो उट्ठे-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના હોઠ પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो उट्ठे-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोल्लेज्ज वा, उवट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उवट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના હોઠ પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो उट्ठे-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના હોઠ
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए
अप्पणो उट्ठे-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ५८-६३

मेहुणवडियाए उत्तरोट्ठाइरोमाणं परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं-

७४७. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं उत्तरोट्ठ-रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं णासा-रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ६४

मेहुणवडियाए दंत-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७४८. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दंते-
आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा,
आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दंते-

उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दंते-

फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના હોઠોને, ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,) ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી ઉત્તરોષ્ઠાદિના રોમ પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૭૪૭. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના લાંબા ઉત્તરોષ્ઠ-રોમને, (મૂછના લાંબા વાળને,) કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના નાકનાં લાંબા રોમને, કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

મૈથુન-સેવનનાં સંકલ્પથી દાંતોના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૪૮. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના દાંતોને, ઘસે, વારંવાર ઘસે, (ઘસાવે, વારંવાર ઘસાવે,) ઘસનારનું, વારંવાર ઘસનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના દાંતોને, ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,) ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના દાંતોને, ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,) ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. ६, सु.–५५–५७

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

मेहुणवडियाए चक्खु-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

मैथुन-सेवनना संकल्पथी आंखनुं परिकर्म करवानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७४९. जे भिक्खू–माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो अच्छीणि–
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो अच्छीणि–

संबाहेज्ज वा पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो अच्छीणि–

तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो अच्छीणि–
लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा,
उल्लोल्लेज्ज वा, उवट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उवट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो अच्छीणि–

सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदग–वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो अच्छीणि–

फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. ६, सु. ६६–७१

७४९. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની આંખોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની આંખોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,
પોતાની આંખો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની આંખો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની આંખોને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની આંખોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मेहुणवडियाए अच्छिपत्त-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं-

७५०. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं अच्छिपत्ताइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ६५

मैथुन-सेवनना संकल्पथी अक्षिपत्र (पांपण) नुं परिकर्म करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

७५०. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની આંખની લાંબી પાંપણોને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए भुमगाइरोमपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७५१. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं भुमगरोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं पास-रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ७२-७३

मैथुन-सेवनना संकल्पथी भ्रुकुटि आदिनां रोमना परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७५१. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાની ભ્રૂકુટિના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના પાર્શ્વના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए केस-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं-

७५२. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अप्पणो दीहाइं केसाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ७३

मैथुन-सेवनना संकल्पथी केश-परिकर्म करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

७५२. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી પોતાના લાંબા વાળને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,) કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए सीसदुवारियं-करणस्स पायच्छित्त-सुत्तं-

७५३. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए गामाणुगामं दूइज्जमाणे सीसदुवारियं

करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ७६

मैथुन-सेवनना संकल्पथी मस्तक ढांकवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

७५३. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી ગ્રામાનુગ્રામ જતાં, મસ્તકને,
ઢાંકે, (ઢંકાવે,) ઢાંકનારનું અનુમોદન કરે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મૈથુનના સંકલ્પથી કરેલ પરસ્પર પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૯

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-काय परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પરના શરીરના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

७५४. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायं-

आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

७५४. જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના શરીરનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,) માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायं-

संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના શરીરનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,) મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायं-

तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના શરીર પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,) મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायं-

लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोल्लेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના શરીર પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,) લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायं-

सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના શરીરને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,) ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स कायं-

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના શરીરને,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

फूंक मारे, रंगे, (फूंक मरावे, रंगावे,)
फूंक मारनारनुं, रंगनारनुं अनुमोदन करे.

तेमने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

-नि. उ. ७, सु. २०-२५

मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स मलणीहरण पायच्छित्त-सुत्ताइं-

मैथुनसेवननां संकल्पथी परस्परनो मेल दूर करवानां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७५५. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स-

अच्छि-मलं वा, कण्ण-मलं वा, दंत-मलं वा,
नह-मलं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स-

कायाओ-सेयं वा, जल्लं वा,
पंकं वा, मल्लं वा,
नीहरेज्ज वा, विसोहेज्ज वा,
नीहरेंतं वा, विसोहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

૭૫૫. જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની,
આંખોનો મેલ, કાનનો મેલ, દાંતનો મેલ,
નખનો મેલ,
દૂર કરે, શોધન કરે, (દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,)
દૂર કરનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના શરીરનાં, પ્રસ્વેદ (પરસેવા)ને, જલ્લ (જામી ગયેલા મેલ)ને પંક (લાગેલા કાદવ)ને, મલ (લાગેલી રજ)ને,
દૂર કરે, શોધન કરે, (દૂર કરાવે, શોધન કરાવે,)
દૂર કરનારનું, શોધન કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ६४-६५

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-पायपरिकम्मस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं-

मैथुन-सेवननां संकल्पथी परस्पर पगनां परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

७५६. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स पाए-

आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स पाए-

संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स पाए-

तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,

૭૫૬. જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના પગનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના પગનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના પગ પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स पाए-

लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोल्लेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,
उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स पाए-

सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स पाए-

फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. १४-१९

मसળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના પગ પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના પગને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના પગને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-णहसिहा-परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्तं-

७५७. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाओ नहसीहाओ-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. ३९

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર નખાગ્રોનાં પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૭૫૭. જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના નખાગ્રોને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેમને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-जंघाइरोमाणं परिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

७५८. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं जंघरोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર જાંઘનાં રોમના પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૫૮. જે ભિક્ષુઓ માતાની સમાન (છે ઈન્દ્રિયો જેની એવી) સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની જાંઘનાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं कक्ख-रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની બગલ (કાંખ) નાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं मंसु-रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાનાં શ્મશ્રુ (દાઢી-મૂછ) ના લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं वत्थि-रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની બસ્તિનાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं चक्खु-रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની આંખનાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ४०-४४

मेहुणवडियाएअण्णमण्ण-ओट्ठपरिकम्मस्स पायच्छित्त सुत्ताइं -

મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી હોઠ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો-

७५९. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स उट्ठे-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

૭૫૯. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના હોઠનું, માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,) માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स उट्ठे-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

(જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના હોઠનું, મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,) મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स उट्ठे-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના હોઠ પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स उट्ठे-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,

उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના હોઠ પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
ઉબટન કરે, વારંવાર ઉબટન કરે, (ઉબટન કરાવે, વારંવાર ઉબટન કરાવે,)
ઉબટન કરનારનું, વારંવાર ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स उट्ठे-
सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના હોઠને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स उट्ठे-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના હોઠને,
ફૂંક મારે, રંગે (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ४८-५३

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-उत्तरोट्ठाइ-रोम-परिकम्मस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર ઉત્તરોષ્ઠાદિ રોમ-પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

७६०. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं उत्तरोट्ठ रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

(जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं णासा रोमाइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।)

७६०. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના લાંબા ઉત્તરોષ્ઠ રોમને, (હોઠની ઉપરના વાળને)
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

(જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના નાકનાં લાંબા રોમને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

-नि. उ. ७, सु. ५४

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-दंतपरिकम्मस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

मैथुनसेवनना संकल्पथी परस्पर दांतनां परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७६१. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दंते-

आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा,
आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

७६१. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના દાંતને,

ઘસે, વારંવાર ઘસે, (ઘસાવે, વારંવાર ઘસાવે,)
ઘસનારનું, વારંવાર ઘસનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दंते-
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના દાંતને,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दंते-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના દાંતને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ४५-४७

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-अच्छी-परिकम्मस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર આંખનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

७६२. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स अच्छीणि-
आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा,
आमज्जंतं वा, पमज्जंतं वा साइज्जइ ।

७६२. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની આંખોનું,
માર્જન કરે, પ્રમાર્જન કરે, (માર્જન કરાવે, પ્રમાર્જન કરાવે,)
માર્જન કરનારનું, પ્રમાર્જન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स अच्छीणि-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની આંખોનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स अच्छीणि-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा,
मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની આંખો પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स अच्छीणि-

लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उल्लोलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा,

उल्लोलेंतं वा, उव्वट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની આંખો પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
ઉબટન કરે, વારંવાર ઉબટન કરે, (ઉબટન કરાવે, વારંવાર ઉબટન કરાવે,)
ઉબટન કરનારનું, વારંવાર ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स अच्छीणि-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની આંખોને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવરાવે, વારંવાર ધોવરાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स अच्छीणि-
फूमेज्ज वा, रएज्ज वा,
फूमेंतं वा, रएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની આંખોને,
ફૂંક મારે, રંગે, (ફૂંક મરાવે, રંગાવે,)
ફૂંક મારનારનું, રંગનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ५६-६१

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-अच्छिपत्त-परिकम्मस्स पायच्छित्त-सुत्तं -

મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર અક્ષિપત્ર પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર-

७६३. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं अच्छिपत्ताइं-

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

૭૬૩. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના લાંબા અક્ષિપત્રો(પાંપણો) ને,
કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ५५

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-भुमगाइ-रोमाणं-परिकम्मस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી ભ્રુકુટિ આદિના રોમનાં પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

७६४. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं भुमगरोमाइं-

૭૬૪. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાની ભ્રુકુટિનાં લાંબા રોમને,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं पासरोमाइं-

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના પાર્શ્વ (પડખાં) નાં લાંબા રોમને,

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।

કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ६२-६३

मेहुणवडियाए अण्णमण्ण-केसपरिकम्मस्स पायच्छित्त-सुत्तं -

મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર કેશ-પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર -

७६५. (जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स दीहाइं केसाइं-

૭૬૫. (જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી એકબીજાના લાંબા વાળને,

कप्पेज्ज वा, संठवेज्ज वा,
कप्पेंतं वा, संठवेंतं वा साइज्जइ ।)

કાપે, સુશોભિત કરે, (કપાવે, સુશોભિત કરાવે,)
કાપનારનું, સુશોભિત કરનારનું અનુમોદન કરે.)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ६३

मेणुवडियाए अण्णमण्ण-सीसदुवारियंकरणस्स पायच्छित्त-सुत्तं-

મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી પરસ્પર મસ્તિષ્ક ઢાંકવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર -

७६६. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णमण्णस्स गामाणुगामं दूइज्जमाणे-

૭૬૬. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી ગ્રામાનુગ્રામ જતાં એકબીજાના મસ્તિષ્કને,

सीस-दुवारियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

ઢાંકે, (ઢંકાવે,) ઢાંકનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ६६

मैथुनना संकल्पथी निषिद्ध कृत्योनां प्रायश्चित्त - ७

મૈથુનના સંકલ્પથી નિષિદ્ધ કૃત્યોનાં પ્રાયશ્ચિત્ત - ૭

मेहुणसेवण-संकप्पस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

મૈથુનસેવન-સંકલ્પનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

७६७. निग्गंथी च णं गिलायमाणिं पिया वा, भाया वा, पुत्तो वा, पलिस्सएज्जा-

૭૬૭. રોગી સાધ્વીના પિતા, ભાઈ, પુત્ર પડી જતી સાધ્વીને હાથનો સહારો આપી ઉપાડે, (કારણ કે તે પોતાની મેળે ઉઠવા બેસવામાં અસમર્થ છે, માટે તેને ઉપાડી, બેસાડી શકાય.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं च निग्गंथी साइज्जेज्जा मेहुणपडिसेवणपत्ता,

आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

निग्गंथं च णं गिलायमाणं माया वा, भगिणी वा, धूया वा, पलिस्सएज्जा–

तं च निग्गंथे साइज्जेज्जा मेहुणपडिसेवणपत्ते,

आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

तेवा समये ते साध्वी (पूर्वानुभूत मैथुन-सेवननी स्मृतिथी) पुरुष-स्पर्शनुं अनुमोदन करे तो,

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

रोगी साधुनी माता, बहेन के पुत्री पडी जता साधुने हाथनो सहारो आपी उपाडे, (कारण के ते पोतानी मेळे उठवा, बेसवामां असमर्थ छे, माटे तेने उपाडी, बेसाडी शकाय.)

तेवा समये ते साधु (पूर्वानुभूत मैथुन-सेवननी स्मृतिथी) स्त्री-स्पर्शनुं अनुमोदन करे तो,

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

–कप्प. उ. ४, सु. १४–१५

विकुव्वियरूवेण मेहुणसंकप्प–पायच्छित्त सुत्ताइं –

७६८. देवे य इत्थिरूवं विउव्वित्ता निग्गंथं पडिग्गाहिज्जा–
तं च णिग्गंथे साइज्जेज्जा मेहुणपडिसेवणपत्ते,

आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

देवे य पुरिसरूवं विउव्वित्ता निग्गंथिं पडिग्गाहिज्जा–
तं च निग्गंथी साइज्जेज्जा मेहुणपडिसेवणपत्ता,

आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

देवी अ इत्थिरूवं विउव्वित्ता निग्गंथं पडिग्गाहेज्जा–
तं च निग्गंथे साइज्जेज्जा मेहुणपडिसेवणपत्ते,

आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

देवी अ पुरिसरूवं विउव्वित्ता निग्गंथिं पडिग्गाहेज्जा–
तं च निग्गंथी साइज्जेज्जा मेहुणपडिसेवणपत्ता,

विकुर्वितरूपे मैथुन-संकल्पनां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७६८. जो कोई देव (विकुर्वणा शक्तिथी) स्त्रीनुं रूप बनावीने साधुने आलिंगन करे अने ते तेना स्पर्शनुं अनुमोदन करे तो (मैथुन-सेवन न करवा छतां पण) मैथुन-सेवनना दोषने प्राप्त करे छे.
माटे ते (साधु) चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्तने) पात्र बने छे.

जो कोई देव (विकुर्वणा शक्तिथी) पुरुषनुं रूप बनावीने साध्वीने आलिंगन करे अने ते तेना स्पर्शनुं अनुमोदन करे तो (मैथुन सेवन न करवा छतां पण) मैथुन-सेवनना दोषने प्राप्त करे छे.

माटे ते (साध्वी) चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्तने) पात्र बने छे.

जो कोई देवी (विकुर्वणा शक्तिथी) स्त्रीनुं रूप बनावीने साधुने आलिंगन करे अने ते तेना स्पर्शनुं अनुमोदन करे तो (मैथुन सेवन न करवा छतां पण) मैथुन-सेवनना दोषने प्राप्त करे छे.

माटे ते (साधु) चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्तने) पात्र बने छे.

जो कोई देवी (विकुर्वणा शक्तिथी) पुरुषनुं रूप बनावीने साध्वीने आलिंगन करे अने ते तेना स्पर्शनुं अनुमोदन करे तो (मैथुन सेवन न करवा छतां पण) मैथुन-सेवनना दोषने प्राप्त करे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–कप्प. उ. ५, सु. १–४

माटे ते (साध्वी) चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्तने) पात्र बने छे.

सचित्त पुढवी–आइए निसिज्जा–करण पायच्छित्त–सुत्ताइं –

सचित्त पृथ्वी आदि पर निषद्या करवानां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७६९. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण–वडियाए
"अणंतरहियाए पुढवीए"
णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण–वडियाए
"ससिणिद्धाए पुढवीए"
णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण–वडियाए
"ससरक्खाए पुढवीए"
णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण–वडियाए
"मट्टियाकडाए पुढवीए"
णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण–वडियाए
"चित्तमंताए पुढवीए"
णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण–वडियाए
"चित्तमंताए सिलाए"
णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण–वडियाए
"चित्तमंताए लेलुए"
णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण–वडियाए
कोलावासंसि वा, दारुए जीव–पइट्ठीए सअंडे,
सपाणे, सबीए, सहरिए, सओसे, सउदए,
सउत्तिंग–पणग–दग–मट्टि–मक्कडा–संताणगंसि–

७६९. જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી,
સચિત્ત પૃથ્વીની નજીકની ભૂમિ પર સ્ત્રીને,
બેસાડે છે કે સુવડાવે છે,
બેસાડનારનું કે સુવાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી,
સ્નિગ્ધ ભૂમિ પર સ્ત્રીને,
બેસાડે છે કે સુવડાવે છે,
બેસાડનારનું કે સુવાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી,
સચિત્ત રજવાળી ભૂમિ પર સ્ત્રીને,
બેસાડે છે કે સુવડાવે છે,
બેસાડનારનું કે સુવાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી,
સચિત્ત માટીવાળી ભૂમિ પર સ્ત્રીને,
બેસાડે છે કે સુવડાવે છે,
બેસાડનારનું કે સુવાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી,
સચિત્ત પૃથ્વી પર સ્ત્રીને,
બેસાડે છે કે સુવડાવે છે,
બેસાડનારનું કે સુવાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી,
સચિત્ત શિલા પર સ્ત્રીને,
બેસાડે છે કે સુવડાવે છે,
બેસાડનારનું કે સુવાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી,
સચિત્ત માટીના ઢેફાં પર સ્ત્રીને,
બેસાડે છે કે સુવડાવે છે,
બેસાડનારનું કે સુવાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી ઘુણ કે ઉધઈ લાગવાથી જે કાષ્ઠ જીવ સહિત હોય તેના પર તથા જે સ્થાનમાં ઈંડાં, ત્રસ જીવ, બીજ, લીલોતરી, ઘાસ, ઓસ, પાણી, કીડી આદિના દર, સેવાળ, ફૂગ, ભીની માટી, કરોળિયાનાં જાળાં હોય તેવી જગા પર,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. ७, सु. ६७-७४

स्त्रीने बेसाडे छे के सुवडावे छे, के बेसाडनारनुं के सुवाडनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

अंक-पलीयंकंसि निसिज्जाइ-करण पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७७०. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
अंकंसि वा, पलियंकंसि वा,
णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
अंकंसि वा, पलियंकंसि वा,
णिसीयावेत्ता वा, तुयट्टावेत्ता वा,
असणं वा-**जाव**-साइमं वा अणुग्घासेज्ज वा
अणुप्पाएज्ज वा,
अणुग्घासंतं वा अणुप्पाएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. ७, सु. ७५-७६

अंक-पल्यंकमां निषद्यादि करवानां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७७०. જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન-સેવનનાં સંકલ્પથી સ્ત્રીને,
અર્ધ-પલ્યંક આસનમાં કે પૂર્ણ પલ્યંક આસનમાં,
બેસાડે છે કે સુવડાવે છે,
બેસાડનારનું કે સુવાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી સ્ત્રીને,
એક જાંઘ પર અથવા ખોળામાં કે પર્યંક આસનમાં
બેસાડીને કે સુવાડીને,
અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય ખવડાવે છે કે
પીવડાવે છે,
ખવડાવનારનું કે પીવડાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

आगंतारादिसु निसिज्जाइ-करण पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७७१. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
आगंतारेसु वा, आरामागारेसु वा,
गाहावइकुलेसु वा, परियावसहेसु वा,
णिसीयावेज्ज वा, तुयट्टावेज्ज वा,
णिसीयावेंतं वा, तुयट्टावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
आगंतारेसु वा, आरामागारेसु वा,
गाहावइकुलेसु वा, परियावसहेसु वा,
णिसीयावेत्ता वा, तुयट्टावेत्ता वा,
असणं वा-**जाव**-साइमं वा अणुग्घासेज्ज वा
अणुप्पाएज्ज वा,
अणुग्घासंतं वा, अणुप्पाएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. ७, सु. ७७-७८

धर्मशाळा आदिमां निषद्यादि करवानां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७७१. જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન-સેવનનાં સંકલ્પથી સ્ત્રીને,
ધર્મશાળામાં, બગીચામાં,
ગૃહસ્થના ઘરમાં કે પરિવ્રાજકના સ્થાનમાં
બેસાડે છે કે સુવાડે છે,
બેસાડનારનું કે સુવાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી,
ધર્મશાળામાં, બગીચામાં,
ગૃહસ્થના ઘરમાં કે પારિવ્રાજકના સ્થાનમાં સ્ત્રીને,
બેસાડીને કે સુવાડીને,
અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય ખવાડે છે કે
પીવાડે છે,
ખવડાવનારનું કે પીવડાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पोग्गल-पक्खेवणाईए पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७७२. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
अमणुन्नाइं पोग्गलाइं निहरइ,
निहरंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
मणुण्णाइं पोग्गलाइं उवकिरइ,
उवकिरंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. ८०-८१

पुद्गल-प्रक्षेपणादिनां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७७२. जे भिक्षु स्त्रीनी साथे मैथुन-सेवननां संकल्पथी
अमनोज्ञ पुद्गलो काढे छे,
काढनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु स्त्रीनी साथे मैथुन-सेवनना संकल्पथी
मनोज्ञ पुद्गलोनो प्रक्षेप करे छे,
प्रक्षेप करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान
(प्रायश्चित्त) आवे छे.

पसुपक्खीण अंग-संचालणाई पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७७३. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
अण्णयरं पसुजायं वा, पक्खिजायं वा,
पायंसि वा, पक्खंसि वा, पुच्छंसि वा,
सीसंसि वा गहाय संचालेइ संचालेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
अण्णयरं पसुजायं वा, पक्खिजायं वा, सोयंसि कट्ठं वा
कलिंचं वा, अंगुलियं वा, सलागं वा,
अणुप्पवेसित्ता संचालेइ, संचालेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
अण्णयरं पसुजायं वा, पक्खिजायं वा,
अयमित्थीत्ति कट्टु आलिंगेज्ज वा, परिस्सएज्ज वा,
परिचुम्बेज्ज वा, छिंदेज्ज वा, विच्छिंदेज्ज वा,
आलिंगंतं वा, परिस्सयंतं वा, परिचुंबंतं वा,
छिंदंतं वा, विच्छिंदंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. ८२-८४

पशु-पक्षीओना अंग संचालनादिनां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७७३. जे भिक्षु स्त्रीनी साथे मैथुन-सेवनना संकल्पथी कोई
पण जातना पशु के पक्षीनां पगने, पार्श्व भागने,
पूंछडाने के माथाने पकडीने संचालित करे छे,
करावनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु स्त्रीनी साथे मैथुन-सेवनना संकल्पथी कोई
पण जातना पशु के पक्षीनां श्रोत अथवा अपानद्वार
के योनिद्वारमां काष्ठ, सुंडलो, आंगळी के नेतर
आदिनी शलाकानो प्रवेश करी संचालित करे छे,
करावनारनुं अनुमोदन करे छे.
जे भिक्षु स्त्रीनी साथे मैथुन-सेवननां संकल्पथी
कोईपण जातना पशु के पक्षीमां 'आ स्त्री छे' एवुं
जाणी तेनुं आलिंगन (शरीरना एक भागने स्पर्श)
करे छे अथवा परिष्वजन (पूरा शरीरनो स्पर्श) करे
छे, मोढाथी चुंबन करे छे के नख आदिथी एक वार के
अनेक वार छेदन करे छे अथवा आलिंगन आदि
करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान
(प्रायश्चित्त) आवे छे.

भत्तपाणाई आयाण-पयाण-करण पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७७४. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
असणं वा-**जाव**-साइमं वा देइ, देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिच्छइ, पडिच्छंतं वा
साइज्जइ ।

भक्तपान आदि आदान-प्रदान करवानां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७७४. जे भिक्षु स्त्रीनी साथे मैथुन सेवनना संकल्पथी तेने
अशन **यावत्** स्वाद्य आपे छे, स्वाद्य आपनारनुं
अनुमोदन करे छे.
जे भिक्षु स्त्रीनी साथे मैथुन-सेवनना संकल्पथी तेनुं
अशन **यावत्** खाद्य ग्रहण करे छे, ग्रहण करनारनुं
अनुमोदन करे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
वत्थं वा-**जाव**-पायपुंछणं वा देइ, देंतं वा
साइज्जइ ।
जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
वत्थं वा-**जाव**-पायपुंछणं वा पडिग्गाहेइ,
पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. ८५-८८

जे ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી
તેને વસ્ત્ર **યાવત્** પાદપ્રોંછન આપે છે, આપનારનું
અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી તેનું
વસ્ત્ર **યાવત્** પાદપ્રોંછન ગ્રહણ કરે છે,
ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન
(પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वायणा आयाण-पयाण पायच्छित्त-सुत्ताइं -

વાચના દેવા-લેવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

७७५. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
सज्झायं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
सज्झायं पडिच्छइ, पडिच्छंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. ८९-९०

૭૭૫. જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી
સૂત્રાર્થની વાચના આપે છે, આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી
સૂત્રાર્થની વાચના લે છે, લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન
(પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

आकारकरण पायच्छित्त-सुत्तं -

આકાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર -

७७६. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए
अण्णयरेणं इंदिएणं आकारं करेइ,
करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. ९१

૭૭૬. જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી
કોઈપણ ઇન્દ્રિયથી કોઈપણ પ્રકારનો આકાર
બનાવે છે, બનાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન
(પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए तिगिच्छाकरणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી ચિકિત્સા કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

७७७. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए

पिट्ठंतं वा, सोयंतं वा, पोसंतं वा,
भल्लायएण उप्पाएइ, उप्पायंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए

पिट्ठंतं वा, सोयंतं वा, पोसंतं वा,
भल्लायएण उप्पाएत्ता-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

૭૭૭. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી
સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી.
તે સ્ત્રીની યોનિને, અપાનદ્વાર અથવા અન્ય છિદ્રને,
ભિલામા આદિથી ઉત્તેજિત કરે છે, ઉત્તેજિત કરનારનું
અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઇન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી
સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી.
તે સ્ત્રીની યોનિને, અપાનદ્વાર અથવા અન્ય છિદ્રને,
ભિલામા આદિથી ઉત્તેજિત કરી.
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-

पिट्ठंतं वा, सोयंतं वा, पोसंतं वा,
भल्लायएण उप्पाएत्ता –
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं आलिंपेज्ज वा,
विलिंपेज्ज वा,

आलिंपंतं वा, विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી
તે સ્ત્રીની યોનિને અપાનદ્વાર અથવા અન્ય છિદ્રને,
ભિલામા આદિથી ઉત્તેજિત કરી
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,
કોઈ લેપનું લેપન કરે, વારંવાર લેપન કરે (લેપન - કરાવે, વારંવાર લેપન કરાવે,)

લેપન કરનારનું, વારંવાર લેપન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-

पिट्ठंतं वा, सोयंतं वा, पोसंतं वा,
भल्लायएण उप्पाएत्ता-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगेंतं वा, मक्खेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી
તે સ્ત્રીની યોનિને અપાનદ્વાર અથવા અન્ય છિદ્રને,
ભિલામા આદિથી ઉત્તેજિત કરી,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,
કોઈ લેપનું,
લેપન કરી, વારંવાર લેપન કરીને,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए –

पिट्ठंतं वा, सोयंतं वा, पोसंतं वा,
भल्लायएण उप्पाएत्ता-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेत्ता वा, पधोएत्ता वा,
अन्नयरेणं आलेवणजाएणं,
आलिंपित्ता वा, विलिंपित्ता वा,
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
अब्भंगेत्ता वा, मक्खेत्ता वा,
अण्णयरेणं धूवणजाएणं,
धूवेज्ज वा, पधूवेज्ज वा,

धूवेंतं वा, पधूवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,
તે સ્ત્રીની યોનિને, અપાનદ્વારને કે અન્ય છિદ્રને,
ભિલામા આદિથી ઉત્તેજિત કરી,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી
ધોઈને, વારંવાર ધોઈને,
કોઈ લેપથી,
લેપન કરી, વારંવાર લેપન કરીને,
તેલ-**યાવત્**-માખણ,
મસળીને, વારંવાર મસળીને,
કોઈ એક ધૂપથી,
ધૂપ આપે, વારંવાર ધૂપ આપે, (ધૂપ અપાવે, વારંવાર ધૂપ અપાવે,)

ધૂપ આપનારનું, વારંવાર ધૂપ આપનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

-नि. उ. ६, सु. १४-१८

मेहुणवडियाए तेइच्छ-करणस्स पायच्छित्त-सुत्तं -

७७८. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अण्णयरं तेइच्छं आउट्टइ आउट्टंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. ७९

मैथुन-सेवन माटे चिकित्सा करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र -

७७८. જે ભિક્ષુ મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી કોઈપણ પ્રકારની ચિકિત્સા કરે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुण पत्थणाय पायच्छित्त-सुत्तं -

७७९. जे भिक्खू माउग्गामं मेहुणवडियाए - विण्णवेइ, विण्णवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. १

मैथुन-सेवन माटे प्रार्थना करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र -

७७९. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવન માટે પ્રાર્થના કરે, (કરાવે) કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)આવે છે.

मेहुणवडियाए वत्थ-विरहियकरणस्स पायच्छित्त-सुत्तं -

७८०. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए सयं अवाउडिं- कुज्जा, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ११

मैथुन-सेवन माटे वस्त्र अपावृत करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र -

७८०. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવન માટે તેને સ્વયં નગ્ન થવા માટે કહે, (કહેવડાવે,) કહેનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुणवडियाए अंगादाण-दरिसणस्स पायच्छित्त-सुत्तं -

७८१. (जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-

"इच्छामि भे अज्जो ! अचेलियाए अंगादाणं पासित्तए" जो तं एवं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. ११

मैथुन-सेवन माटे गुह्य अंग दर्शननुं प्रायश्चित्त सूत्र -

७८१. (જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી કહે કે,

'હે આર્યે ! હું તમારા ગુહ્ય અંગને જોવા ચાહું છું.' તે પ્રકારે જે કહે, (કહેવડાવે,) કહેનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अंगादाण-परिकम्मस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७८२. जे भिक्खू अंगादाणं- कट्ठेण वा, किलिंचेण वा, अंगुलियाए वा, सलागाए वा, संचालेइ, संचालेंतं वा साइज्जइ ।

गुह्य अंग परिकर्मनां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७८२. જે ભિક્ષુ જનનેન્દ્રિયને, લાકડાથી, વાંસની ખપાટથી, આંગળીથી કે સળીથી, સંચાર કરે છે, (સંચાર કરાવે છે,) સંચાર કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू अंगादाणं-
संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ જનનેન્દ્રિયનું,
મર્દન કરે, પ્રમર્દન કરે, (મર્દન કરાવે, પ્રમર્દન કરાવે,)
મર્દન કરનારનું, પ્રમર્દન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अंगादाणं-
तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगेंतं वा, मक्खेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ જનનેન્દ્રિય પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે, (મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अंगादाणं-
लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उव्वट्टेइ वा, परिवट्टेइ वा,
उव्वट्टेंतं वा, परिवट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ જનનેન્દ્રિય પર,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણનું,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अंगादाणं-
सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ જનનેન્દ્રિયને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अंगादाणं-
निच्छल्लेइ, निच्छल्लेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ જનનેન્દ્રિયનાં,
અગ્રભાગની ચામડીને ઉપર કરે, (કરાવે,)
કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू अंगादाणं-
जिग्घइ, जिग्घंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ જનનેન્દ્રિયને,
સૂંઘે છે, (સુંઘાવડાવે છે,) સૂંઘનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू अंगादाणं-
अण्णयरंसि अचित्तंसि सोयंसि अणुपवेसित्ता
सुक्कपोग्गले निग्घायइ, निग्घायंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ જનનેન્દ્રિયનો,
કોઈ અન્ય અચિત્ત છિદ્રમાં પ્રવેશ કરાવી, વીર્યના
પુદ્ગલોને કાઢે છે, (કઢાવે છે,) કાઢનારનું
અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

તેને માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત)
આવે છે.

-नि. उ. १, सु. २-९

मेहुणवडियाए अंगादाण-परिकम्मस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७८३. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अंगादाणं-
कट्ठेण वा, किलिंचेण वा, अंगुलियाए वा, सलागाए वा,
संचालेइ, संचालेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अंगादाणं-

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી ગુહ્ય અંગ-પરિકર્મનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર -

૭૮૩. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી જનનેન્દ્રિયનો,
લાકડાથી, વાંસની ખપાટથી, આંગળીથી કે સળીથી,
સંચાર કરે છે, (સંચાર કરાવે છે,) સંચાર કરનારનું
અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી જનનેન્દ્રિયનું,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संबाहेज्ज वा, पलिमद्देज्ज वा,
संबाहेंतं वा, पलिमद्देंतं वा साइज्जइ ।

मर्दन करे, प्रमर्दन करे, (मर्दन करावे, प्रमर्दन करावे,)
मर्दन करनारनुं, प्रमर्दन करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अंगादाणं-

तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा,
अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा,
अब्भंगेंतं वा, मक्खेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्षु माताની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી જનનેન્દ્રિય પર,
તેલ **યાવત્** માખણ,
મસળે, વારંવાર મસળે,(મસળાવે, વારંવાર મસળાવે,)
મસળનારનું, વારંવાર મસળનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अंगादाणं-

लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा,
उव्वट्टेइ वा, परिवट्टेइ वा,
उव्वट्टेंतं वा, परिवट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી જનનેન્દ્રિયનું,
લોધ્ર **યાવત્** વર્ણથી,
લેપન કરે, ઉબટન કરે, (લેપન કરાવે, ઉબટન કરાવે,)
લેપન કરનારનું, ઉબટન કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अंगादाणं-

सीओदग-वियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा,
उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,
उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી જનનેન્દ્રિયને,
અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી,
ધોવે, વારંવાર ધોવે, (ધોવડાવે, વારંવાર ધોવડાવે,)
ધોનારનું, વારંવાર ધોનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अंगादाणं-
णिच्छल्लेइ, णिच्छल्लेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી જનનેન્દ્રિયની,
ચામડીને ઉપર ઉપાડે છે, (ઉપર ઉપાડાવે છે,) ઉપર ઉપાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अंगादाणं-
जिग्घइ, जिग्घतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી જનનેન્દ્રિયને, સૂંઘે છે, (સુંઘાવડાવે છે,) સૂંઘનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अंगादाणं-
अण्णयरंसि अचित्तंसि सोयंसि अणुपवेसित्ता
सुक्कपोग्गले निग्घायइ, निग्घायंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી જનનેન્દ્રિયને, કોઈ અચિત્ત છિદ્રમાં પ્રવેશ કરાવી, વીર્યના પુદ્ગલોને, કાઢે છે,(કઢાવે છે,) કાઢનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ६, सु. ३-१०

अंग-संचालण पायच्छित्त-सुत्तं -

७८४. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए अक्खंसि वा, उरुंसी वा, उयरंसि वा, थणंसि वा गहाय संचालेइ, संचालेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. १३

અંગ-સંચાલનનું પ્રાયશ્ચિત્ત - સૂત્ર -

૭૮૪.જે ભિક્ષુ સ્ત્રી સાથે મૈથુન સેવનના સંકલ્પથી સ્ત્રીના, અક્ષ, ઉરુ, ઉદર કે સ્તનને ગ્રહણ કરી સંચાલિત કરે છે, (સંચાલિત કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

हत्थकम्म-पायच्छित्त-सुत्तं -

७८५. जे भिक्खू हत्थकम्मं करेइ करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. १, सु. १

मेहुणवडियाए हत्थकम्म-करणस्स पायच्छित्त-सुत्तं -

७८६. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-
हत्थकम्मं करेइ करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ६, सु. २

सुक्कपोग्गल-णिग्घाडण पायच्छित्त-सुत्तं -

७८७. जत्थ एए बहवे इत्थीओ य पुरिसा य पण्हायंति,
तत्थ से समणे निग्गंथे
अन्नयरंसि अचित्तंसि सोयंसि सुक्कपोग्गले निग्घाएमाणे
हत्थकम्म पडिसेवणपत्ते आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

जत्थ एए बहवे इत्थीओ य पुरिसा य पण्हायंति,
तत्थ से समणे निग्गंथे
अन्नयरंसि अचित्तंसि सोयंसि सुक्कपोग्गले
निग्घाएमाणे मेहुण-पडिसेवणपत्ते,
आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-वव. उ. ६, सु. १६-१७

पसु-पक्खीण सह मेहुणभावस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७८८. निग्गंथीए य राओ वा वियाले वा उच्चारं वा पासवणं वा विगिंचमाणीए वा विसोहेमाणीए वा अन्नयरे पसुजाइए वा पक्खिजाइए वा अन्नयरं इंदियजायं परामुसेज्जा, तं च निग्गंथी साइज्जेज्जा हत्थकम्म-पडिसेवणपत्ता आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

निग्गंथीए राओ वा वियाले वा उच्चारं वा पासवणं वा विगिंचमाणीए वा अन्नयरं पसुजाइए वा पक्खिजाइए वा अन्नयरंसि सोयंसि ओगाहेज्जा तं च निग्गंथी साइज्जेज्जा, मेहुणपडिसेवणपत्ता आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

कप्प. उ. ५, सु. १३-१४

हस्तकर्म करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र -

७८५. जे भिक्षु हस्तकर्म करे छे, (करावे छे) करनारनुं अनुमोदन करे छे.
तेने मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

मैथुन-सेवनना संकल्पथी हस्तकर्म करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र -

७८६. जे भिक्षु माताની समान छे ईन्द्रियो जेनी (એવી स्त्री साथे) मैथुन-सेवननो संकल्प करी हस्तकर्म करे छे, (करावे छे,) करनारनुं अनुमोदन करे छे.
तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

शुक्रना पुद्गल काढवानुं प्रायश्चित्त सूत्र -

७८७. ज्यां अनेक स्त्री-पुरुषो मैथुन सेवन (प्रारंभ) करे छे तेने जोईने ते (एकाकी अगीतार्थ) श्रमण-साधु हस्तकर्मथी कोई अचित्त स्रोतमां शुक्र पुद्गल काढे तो, तेने मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

ज्यां अनेक स्त्री-पुरुषो मैथुन सेवन (प्रारंभ) करे छे तेने जोईने ते (एकाकी अगीतार्थ) श्रमण-साधु मैथुन सेवन करी कोई अचित्त स्रोतमां शुक्र पुद्गल काढे तो,
तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

पशुपक्षीनी साथेना मैथुनभावनां प्रायश्चित्त सूत्रो -

७८८. जो कोई निर्ग्रन्थी रात्रिमां के विकालमां मल-मूत्रनो परित्याग करे अथवा शुद्धि करे ते समये कोई पशु-पक्षीथी निर्ग्रन्थीनी कोई ईन्द्रियनो स्पर्श थई जाय अने ते स्पर्शनुं ते (आ सुखद स्पर्श छे आ प्रमाणे) मैथुनभावथी अनुमोदन करे तो तेने हस्तकर्म दोष लागे छे. माटे ते मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान प्रायश्चित्तनी पात्र बने छे.
जो कोई निर्ग्रन्थी रात्रिमां के विकालमां मल-मूत्रनो परित्याग करे अथवा शुद्धि करे ते समये कोई पशु के पक्षी निर्ग्रन्थीनां कोई स्रोतनुं अवगाहन करे अने ते अवगाहननुं ते (आ अवगाहन सुखद छे आ प्रमाणे,) अनुमोदन करे तो (मैथुन सेवन न करवा छतां पण) तेने मैथुन सेवननो दोष लागे छे. माटे ते चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान प्रायश्चित्तनी पात्र बने छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મૈથુનેચ્છાથી ઉપકરણ ધારણાદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૮

मेहुणवडियाए वत्थधरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं –

७८९. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए–

कसिणाइं वत्थाइं धरेइ,
धरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए–

अहयाइं वत्थाइं धरेइ,
धरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए–

धोवरत्ताइं वत्थाइं धरेइ,
धरेंतं वा साइज्जइ ।

(जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए–

मलिणाइं वत्थाइं धरेइ,
धरेंतं वा साइज्जइ ।)

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए–

चित्ताइं वत्थाइं धरेइ,
धरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए–

विचित्ताइं वत्थाइं धरेइ,
धरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. ६, सु. १९–२३

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી વસ્ત્ર ધારણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

૭૮૯. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી તે સ્ત્રી માટે અખિન્ન (અખંડ) વસ્ત્ર રાખે છે, (રખાવે છે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી તે સ્ત્રી માટે અક્ષત (પૂર્ણ) વસ્ત્ર રાખે છે, (રખાવે છે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી તે સ્ત્રી માટે ધોઈને રંગેલાં વસ્ત્ર રાખે છે, (રખાવે છે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

(જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી તે સ્ત્રી માટે મેલાં વસ્ત્ર રાખે છે, (રખાવે છે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી તે સ્ત્રી માટે કોઈ એક રંગના વસ્ત્ર રાખે છે, (રખાવે છે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી તે સ્ત્રી માટે વિચિત્ર વસ્ત્ર રાખે છે, (રખાવે છે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

विभूसावडियाए वत्थाइ–उवगरणधरणस्स पायच्छित्त–सुत्तं –

७९०. जे भिक्खू विभूसावडियाए वत्थं वा–**जाव**–पायपुंछणं वा–अण्णयरं वा उवगरणजायं धरेइ,
धरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १५, सु. १५३

વિભૂષા-હેતુથી ઉપકરણ ધારણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર -

૭૯૦. જે ભિક્ષુ વિભુષાના સંકલ્પથી વસ્ત્ર **યાવત્** રજોહરણ અથવા એવા કોઈ ઉપકરણને ધારણ કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विभूसावडियाए वत्थाइ-उवगरण-धोवणस्स पायच्छित्त-सुत्तं -

७९१. जे भिक्खू विभूसावडियाए वत्थं वा-**जाव**-पायपुंछणं वा-अण्णयरं वा उवगरणजायं धोवेइ, धोवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १५, सु. १५४

विभूषाना हेतुथी उपकरण प्रक्षालननुं प्रायश्चित्त सूत्र -

७९१. જે ભિક્ષુ વિભૂષાના સંકલ્પથી વસ્ત્ર **યાવત્** રજોહરણ અથવા એવા કોઈ ઉપકરણને ધોવે છે, (ધોવડાવે છે) ધોનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मेहुण वडियाए वत्थ-करणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७९२. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-

१. आइणाणि वा,
२. सहिणाणि वा,
३. सहिणकल्लाणाणि वा,
४. आयाणि वा,
५. कायाणि वा,
६. खोमियाणि वा,
७. दुगुल्लाणि वा,
८. तिरीडपट्टाणि वा,
९. मलयाणि वा,
१०. पत्तुण्णाणि वा,
११. अंसुयाणि वा,
१२. चिणंसुयाणि वा,
१३. देसरागाणि वा,
१४. अमिलाणि वा,
१५. गज्जलाणि वा,
१६. फालिहाणि वा,
१७. कोयवाणि वा,
१८. कंबलाणि वा,
१९. पावराणि वा,
२०. उद्दाणि वा,
२१. पेसाणि वा,
२२. पेसलेसाणि वा,
२३. किण्हमिगाईणगाणि वा,
२४. नीलमिगाईणगाणि वा,
२५. गोरमिगाईणगाणि वा,
२६. कणगाणि वा,
२७. कणगंताणि वा,

મૈથુનના સંકલ્પથી વસ્ત્ર નિર્માણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

७९२. જે ભિક્ષુ સ્ત્રીની સાથે મૈથુન સેવનનાં સંકલ્પથી -

૧. ઉંદર આદિના ચર્મથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૨. સૂક્ષ્મ વસ્ત્ર,
૩. સૂક્ષ્મ અને સુશોભિત વસ્ત્ર,
૪. બકરીના સૂક્ષ્મ રોમથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૫. ઈન્દ્રનીલવર્ણી કપાસથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૬. સામાન્ય કપાસથી નિષ્પન્ન સુતરાઉ વસ્ત્ર,
૭. ગૌડ દેશમાં પ્રસિદ્ધ અથવા દુકૂલ વૃક્ષથી નિષ્પન્ન વિશેષ કપાસનું વસ્ત્ર,
૮. તિરીડ વૃક્ષાવયવથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૯. મલયગિરિચંદનનાં પાંદડાથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૧૦. ઝીણા કેશ-તંતુઓથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૧૧. દુકૂલ વૃક્ષના આભ્યંતર અવયવથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૧૨. ચીન દેશમાં નિષ્પન્ન અત્યંત સૂક્ષ્મ વસ્ત્ર,
૧૩. દેશવિદેશનાં રંગેલાં વસ્ત્ર,
૧૪. રોમ દેશનાં બનેલાં વસ્ત્ર,
૧૫. ચાલવાથી અવાજ થાય એવાં વસ્ત્ર,
૧૬. સ્ફટિકના જેવાં સ્વચ્છ વસ્ત્ર,
૧૭. વસ્ત્રવિશેષ 'કોતવ-વરક'
૧૮. કંબલ,
૧૯. કંબલ વિશેષ-'ખરડગ-પરિગાદિ પાવરક'
૨૦. સિંધુ દેશના મચ્છના ચર્મથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૨૧. સિંધુ દેશના સૂક્ષ્મ ચર્મવાળા પશુથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૨૨. એ જ પશુના સૂક્ષ્મ પશમોથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર,
૨૩. કૃષ્ણ મૃગચર્મ,
૨૪. નીલ મૃગચર્મ,
૨૫. ગૌર મૃગચર્મ,
૨૬. સ્વર્ણરસથી લિપ્ત સાક્ષાત્ સ્વર્ણમય દેખાય એવું વસ્ત્ર,
૨૭. જેનાં કિનારે સ્વર્ણરસ લગાડેલો હોય તેવું વસ્ત્ર,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२८. कणगपट्टाणि वा,
२९. कणगखचियाणि वा,
३०. कणगफुसियाणि वा,
३१. वग्घाणि वा,
३२. विवग्घाणि वा,
३३. आभरण-चित्ताणि वा,
३४. आभरण-विचित्ताणि वा,
करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

૨૮. સ્વર્ણરસની પટ્ટીઓવાળું વસ્ત્ર,
૨૯. સ્વર્ણ તાર જડેલું વસ્ત્ર,
૩૦. સોનાના સ્તબક કે ફૂલ જડેલું વસ્ત્ર,
૩૧. વ્યાઘ્રચર્મ,
૩૨. ચિત્તાનું ચર્મ,
૩૩. વિશેષ પ્રકારના આભૂષણવાળું વસ્ત્ર,
૩૪. અનેક પ્રકારના આભૂષણવાળું વસ્ત્ર,
બનાવે છે, (બનાવડાવે છે,) બનાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए आइण्णाणि वा-**जाव**-आभरण-विचित्ताणि वा धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનાં સંકલ્પથી ઉંદર આદિના ચર્મથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર **યાવત્** અનેક પ્રકારના આભૂષણવાળું વસ્ત્ર ધારણ કરે છે, (ધારણ કરાવે છે) ધારણ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए आइण्णाणि वा-**जाव**-आभरण-विचित्ताणि वा पिणद्धेइ, पिणद्धेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ સ્ત્રી સાથે મૈથુન-સેવનનાં સંકલ્પથી ઉંદર આદિના ચર્મથી નિષ્પન્ન વસ્ત્ર **યાવત્** અનેક પ્રકારના આભૂષણવાળું વસ્ત્ર પહેરે છે, (પહેરાવે છે) પહેરનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. १०-१२

मेहुणवडियाए आभूसणं करमाणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

७९३. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-

१. हाराणि वा, २. अद्धहाराणि वा,
३. एगावली वा, ४. मुत्तावली वा,
५. कणगावली वा, ६. रयणावली वा,
७. कडगाणि वा, ८. तुडियाणि वा,
९. केउराणि वा, १०. कुण्डलाणि वा,
११. पट्टाणि वा, १२. मउडाणि वा,
१३. पलंब-सुत्ताणि वा, १४. सुवण्ण-सुत्ताणि वा,

करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण वडियाए-

हाराणि वा-**जाव**-सुवण्ण-सुत्ताणि वा धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી આભૂષણ નિર્માણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

૭૯૩. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,

૧. હાર, ૨. અર્ધહાર,
૩. એકાવલી, ૪. મુક્તાવલી,
૫. કનકાવલી, ૬. રત્નાવલી,
૭. કડાં, ૮. ભૂજબંધ,
૯. બાજુબંધ ૧૦. કુંડલ,
૧૧. પટ્ટા, ૧૨. મુગટ,
૧૩. કંદોરા, ૧૪. સુવર્ણસૂત્ર.

કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,
હાર **યાવત્** સુવર્ણસૂત્ર રાખે છે, (રખાવે છે) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण वडियाए-

हाराणि वा-**जाव**-सुवण्ण-सुत्ताणि वा परिभुंजइ, परिभुंजंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. ७-९

मेहुणवडियाए मालाकरणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं :-

७९४. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-

१. तण-मालियं वा,	२. मुंज-मालियं वा,
३. भिंड-मालियं वा,	४. मयण-मालियं वा,
५. पिच्छ-मालियं वा,	६. दंत-मालियं वा,
७. सिंग-मालियं वा,	८. संख-मालियं वा,
९. हड्ड-मालियं वा,	१०. कट्ठ-मालियं वा,
११. पत्त-मालियं वा,	१२. पुप्फ-मालियं वा,
१३. फल-मालियं वा,	१४. बीज-मालियं वा,
१५. हरिय-मालियं वा,	

करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए-

तणमालियं वा-**जाव**-हरियमालियं वा धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए-

तणमालियं वा-**जाव**-हरियमालियं वा पिणद्धइ, पिणद्धंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ७, सु. १-३

मेहुणवडियाए घाउकम्मकरणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं-

७९५. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-

१. अय-लोहाणि वा,	२. तंब-लोहाणि वा,
३. तउय-लोहाणि वा,	४. सीसग-लोहाणि वा,
५. रुप्प-लोहाणि वा,	६. सुवण्ण-लोहाणि वा,

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,
હાર **યાવત્** સુવર્ણસૂત્રનો પરિભોગ કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી માળા નિર્માણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :-

૭૯૪. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,

૧. ઘાસની માળા,	૨. મુંજની માળા,
૩. નેતરની માળા,	૪. મદનની માળા,
૫. પીંછાની માળા,	૬. દાંતની માળા,
૭. શીંગડાની માળા,	૮. શંખની માળા,
૯. હાડકાની માળા,	૧૦. લાકડાની માળા,
૧૧. પત્રની માળા,	૧૨. ફૂલની માળા,
૧૩. ફળની માળા,	૧૪. બીની માળા,
૧૫. લીલી (વનસ્પતિ)ની માળા,	

ઈત્યાદિ કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,
ઘાસની માળા **યાવત્** લીલી (વનસ્પતિ)ની માળા રાખે છે, (રખાવે છે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,
ઘાસની માળા **યાવત્** લીલી (વનસ્પતિ)ની માળા પહેરે છે, (પહેરાવે છે,) પહેરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

મૈથુનસેવનના સંકલ્પથી ધાતુ નિર્માણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૭૯૫. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,

૧. લોખંડ ધાતુ,	૨. તાંબુ ધાતુ,
૩. ત્રપુ ધાતુ,	૪. સીસા ધાતુ,
૫. ચાંદી ધાતુ,	૬. સુવર્ણ ધાતુ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए-

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,

अय-लोहाणि वा-**जाव**-सुवण्ण-लोहाणि वा, धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

લોખંડ ધાતુ **યાવત્** સુવર્ણ ધાતુ રાખે છે, (રખાવે છે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए-

જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,

अय-लोहाणि वा-**जाव**-सुवण्ण-लोहाणि वा, परिभुंजइ, परिभुंजंतं वा साइज्जइ ।

લોખંડ ધાતુ **યાવત્** સુવર્ણ ધાતુનો પરિભોગ કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ७, सु. ४-६

मैथुनेच्छा संबंधी प्रकीर्णक प्रायश्चित्त-९

मेहुणवडियाए कलहकरणस्स पायच्छित्त-सुत्तं-

મૈથુન-સેવન માટે કલેશ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

७९६. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुण-वडियाए-

૭૯૬. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,

कलहं कुज्जा, कलहं बूया, कलहवडियाए बहियाए, गच्छइ, गच्छंतं वा साइज्जइ ।

કલેશ કરે, કલેશ કરવાનો સંકલ્પ કરી બોલે, અથવા કલેશ કરવાનો સંકલ્પ કરી બહાર જાય, (જવા માટે કહે,) જનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ६, सु. १२.

मेहुणवडियाए पत्तपदाणस्स पायच्छित्त-सुत्तं-

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી પત્ર-લેખનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

७९७. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-

૭૯૭. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,

लेहं लिहइ, लेहं लिहावइ, लेहवडियाए बहियाए, गच्छइ, गच्छंतं वा साइज्जइ ।

પત્ર લખે છે, (પત્ર લખાવે છે,) પત્ર લખવાના સંકલ્પથી બહાર જાય, (જવા માટે કહે,) જનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. ६, सु. १३

मेहुणवडियाए पणीय-आहारं आहारमाणस्स पायच्छित्त-सुत्तं-

મૈથુન-સેવનના સંકલ્પથી પ્રણીત આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

७९८. जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवडियाए-

૭૯૮. જે ભિક્ષુ માતાની સમાન છે ઈન્દ્રિયો જેની (એવી સ્ત્રી સાથે) મૈથુન-સેવનનો સંકલ્પ કરી,

१. खीरं वा, २. दहिं वा, ३. णवणीयं वा, ४. सप्पिं वा, ५. गुलं वा, ६. खंडं वा, ७. सक्करं वा, ८. मच्छंडियं वा,

૧. દૂધ, ૨. દહીં, ૩. માખણ, ૪. ઘી, ૫. ગોળ, ૬. ખાંડ, ૭. સાકર, ૮. બુરું,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णयरं वा पणीयं आहारं आहारेइ आहारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. ६, सु. ७७

કે બીજા પણ પૌષ્ટિક આહાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वसीकरणसुत्तकरणस्स पायच्छित्त–सुत्तं–

७९९. जे भिक्खू सण–कप्पासओ वा, उण्ण–कप्पासओ वा, पोण्ड–कप्पासओ वा, अमिल–कप्पासओ वा, वसीकरण–सुत्ताइं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. ३, सु. ७०

વશીકરણસૂત્ર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૭૯૯. જે ભિક્ષુ શણ કપાસમાંથી, ઊન કપાસમાંથી, પોંડ્ર કપાસમાંથી કે અમીલ કપાસમાંથી, વશીકરણ સૂત્ર (દોરો) કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

एगागीणीए इत्थीए सद्धिं संवासकरण पायच्छित्त सुत्ताइं :

८००. जे भिक्खू १. आगंतारंसि वा, २. आरामागारंसि वा, ३. गाहावइकुलंसि वा, ४. परियावसहंसि वा, एगो एगित्थीए सद्धिं विहारं वा करेइ, सज्झायं वा करेइ, असणं वा–**जाव**–साइमं वा आहारेइ, उच्चारं वा पासवणं वा परिट्ठवेइ, अण्णयरं वा अणारियं णिट्ठुरं असमणपाउग्गं कहं कहेइ, कहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. उज्जाणंसि वा, २. उज्जाणगिहंसि वा, ३. उज्जाणसालंसि वा, ४. णिज्जाणंसि वा, ५. णिज्जाणगिहंसि वा, ६. णिज्जाणसालंसि वा, एगो एगित्थीए सद्धिं विहारं वा करेइ –**जाव**–असमणपाउग्गं कहं कहेइ, कहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. अट्टंसि वा, २. अट्टालयंसि वा, ३. चरियंसि वा, ४. पागारंसि वा, ५. दारंसि वा, ६. गोपुरंसि वा एगो एगित्थीए सद्धिं विहारं वा करेइ –**जाव**–असमणपाउग्गं कहं कहेइ, कहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. दग–मग्गंसि वा, २. दग–पहंसि वा, ३. दग–तीरंसि वा, ४. दग – ठाणंसि वा, एगो एगित्थीए सद्धिं विहारं वा करेइ–**जाव**–असमण पाउग्गं कहं कहेइ, कहेंतं वा साइज्जइ ।

એકલી સ્ત્રી સાથે રહેવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૮૦૦. જે ભિક્ષુ ૧-ધર્મશાળામાં, ૨-ઉદ્યાન ગૃહમાં, ૩-ગૃહસ્થનાં ઘરમાં, ૪-પરિવ્રાજકના આશ્રમમાં, એકલો એકલી સ્ત્રીની સાથે રહે છે, સ્વાધ્યાય કરે છે, અશન **યાવત્** સ્વાદિમનો આહાર કરે છે, ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ પરઠે છે અથવા કોઈ સાધુએ ન કહેવા યોગ્ય કામકથા કહે છે કે કહેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ ૧- નગરની નજીકના રહેવાના સ્થાનમાં. ૨- નગરની નજીકના ઉદ્યાનમાં ઘરમાં, ૩-નગરની નજીકની ઉદ્યાન શાળામાં, ૪- રાજા આદિના નગર નિર્ગમન સમયે રહેવાના સ્થાનમાં, ૫- ઘરમાં, ૬- શાળામાં, એકલો એકલી સ્ત્રીની સાથે રહે છે **યાવત્** સાધુએ ન કહેવા યોગ્ય કામકથા કહે છે કે કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ૧- પ્રાકારના ઉપરના ઘરમાં, ૨-પ્રાકારના ઝરુખામાં, ૩- પ્રાકાર અને નગરની વચ્ચેના માર્ગમાં, ૪- પ્રાકારમાં, ૫- નગરદ્વારમાં, ૬- બે દ્વારની વચ્ચેના સ્થાનમાં એકલો એકલી સ્ત્રીની સાથે રહે છે **યાવત્** સાધુએ ન કહેવા યોગ્ય કામકથા કહે છે, કે કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ૧- સરોવરમાં પાણી આવવાના માર્ગમાં, ૨- સરોવરમાંથી પાણી જવાના માર્ગમાં, ૩ - સરોવરના કિનારા પર, ૪- સરોવરનાં સ્થાનમાં એકલો એકલી સ્ત્રીની સાથે રહે છે **યાવત્** સાધુએ ન કહેવા યોગ્ય કામકથા કહે છે, કે કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू १. सुण्ण–गिहंसि वा, २. सुण्ण–सालंसि वा, ३. भिण्णगिहंसि वा, ४. भिण्णसालंसि वा, ५. कूडागारंसि वा, ६. कोट्ठागारंसि वा एगो एगित्थीए सद्धिं विहारं वा करेइ–**जाव**–असमणपाउग्गं कहं कहेइ, कहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ૧- સૂના ઘરમાં, ૨- સૂની શાળામાં, ૩- ખંડેર ઘરમાં, ૪- ખંડેર શાળામાં, ૫- ઝૂંપડીમાં, ૬- ધાન્યાદિના કોઠારમાં એકલો એકલી સ્ત્રીની સાથે રહે છે **યાવત્** સાધુએ ન કહેવા યોગ્ય કામકથા કહે છે, કે કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. तणगिहंसि वा, २. तणसालंसि वा, ३. तुसगिहंसि वा, ४. तुस–सालंसि वा, ५. भुसगिहंसि वा, ६. भुससालंसि वा एगो एगित्थीए सद्धिं विहारं वा करेइ–**जाव**–असमणपाउग्गं कहं कहेइ, कहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ૧- ઘાસ ઘરમાં, ૨- ઘાસ શાળામાં, ૩- શાલિ આદિના તુષઘરમાં, ૪- તુષ શાળામાં, ૫- મગ, અડદ આદિના ભૂસાઘરમાં, ૬- ભૂસાની શાળામાં, એકલો એકલી સ્ત્રીની સાથે રહે છે **યાવત્** સાધુએ ન કહેવા યોગ્ય કામકથા કહે છે, કે કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. जाणसालंसि वा, २. जाणगिहंसि वा, ३. वाहणगिहंसि वा, ४. वाहणसालंसि वा एगो एगित्थीए सद्धिं विहारं वा करेइ–**जाव**–असमणपाउग्गं कहं कहेइ, कहेंतं वा साइज्जइ

જે ભિક્ષુ ૧- યાન ઘરમાં, ૨- યાન શાળામાં, ૩- વાહન ઘરમાં, ૪- વાહન શાળામાં એકલો એકલી સ્ત્રીની સાથે રહે છે **યાવત્** સાધુએ ન કહેવા યોગ્ય કામકથા કહે છે, કે કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. पणियगिहंसि वा, २. पणियसालंसि वा, ३. कुवियगिहंसि वा, ४. कुवियसालंसि वा एगो एगित्थीए सद्धिं विहारं वा करेइ–**जाव**–असमणपाउग्गं कहं करेइ, कहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ૧- દુકાનમાં, ૨- હાટમાં, ૩- ચૂના આદિ બનાવવાના ઘરમાં, ૪- ચૂના બનાવવાના કારખાનામાં એકલો એકલી સ્ત્રીની સાથે રહે છે **યાવત્** સાધુએ ન કહેવા યોગ્ય કામકથા કહે છે, કે કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. गोणसालंसि वा, २. गोणगिहंसि वा, ३. महाकुलंसि वा, ४. महागिहंसि वा एगो एगित्थीए सद्धिं विहारं वा करेइ–**जाव**–असमणपाउग्गं कहं कहेइ, कहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ૧- ગૌશાળામાં, ૨- ગૌગૃહમાં, ૩- મહાકુળમાં, ૪- મહાગૃહમાં એકલો એકલી સ્ત્રીની સાથે રહે છે **યાવત્** સાધુએ ન કહેવા યોગ્ય કામકથા કહે છે, કે કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

ચોથા બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રતનું પરિશિષ્ટ

चउत्थस्स बंभचेरमहव्वयस्स पंच भावणाओ –

ચોથા બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ :

८०१. १. इत्थी–पसु–पंडग–संसत्तसयणासणवज्जणया,

८०१. ૧- સ્ત્રી, પશુ, નપુંસક વડે સેવિત શય્યા, આસન આદિનો ત્યાગ.

२. इत्थीकह–विवज्जणया,

૨- સ્ત્રીકથાનો ત્યાગ.

३. इत्थीणं इंदियाणमालोयणवज्जणया,

૩- સ્ત્રીઓની ઈન્દ્રિયોને રાગપૂર્વક જોવાનો ત્યાગ.

४. पुव्वरय–पुव्वकीलिआणं अणणुसरणया,

૪- પૂર્વે કરેલા રતિક્રીડાના સ્મરણોનો ત્યાગ.

५. पणीताहार–विवज्जणया ।

૫- વિકારવર્ધક પૌષ્ટિક આહારનો ત્યાગ.

सम.५, सु.१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तस्स इमा पंच भावणाओ चउत्थस्स होंति
अबंभचेरवेरमण परिरक्खणट्ठयाए।

चतुर्थ अब्रह्मचर्य विरमण व्रतनी रक्षा माटे आ पांच भावनाओ छे.

पढमा भावणा– विवित्त–सयणासणया –

पहेली भावना-स्त्री सहित स्थाननो निषेध :

८०२. **पढमं**–१. सयणासण–घर–दुवार–अंगण–आगास–गवक्ख–साल–अभिलोयण–पच्छवत्थुक–पसाहणक–ण्हाणिकावकामा अवकासा ।

८०२. १- शय्या, आसन, घरनो दरवाजो, प्रांगण, आकाश (उपरनुं खुल्लुं स्थान,) झरुखो, सामान राखवानी ओरडी, बेसीने जोवानुं ऊंचुं स्थान, पाछलुं घर, न्हावा तथा शृंगार सजवानुं स्थान इत्यादि सर्व स्थान स्त्री संसर्गवाळा होवाथी त्याज्य छे.

२. जे य वेसियायणे अच्छंति य ।

२- ज्यां वेश्याओनुं स्थान होय,

३. जत्थ इत्थिकाओ अभिक्खणं मोह–दोस–रति–रागवड्ढणीओ कहिंति य कहाओ बहुविहाओ ते वि हु वज्जणिज्जा ।

३- ज्यां मोह, दोष, रति अने रागने वधारनारी अनेक प्रकारनी वातो स्त्रीओ करती होय ते स्थान ब्रह्मचारी माटे त्याज्य छे.

४. इत्थिसंसत्त– संकिलिट्ठा अन्ने वि य एवमाइ अवकासा ते वि हु वज्जणिज्जा ।

४- स्त्री संसर्गना कारणे संक्लेश सहित जे पण कोई अन्य स्थान छे तेनाथी दूर रहेवुं.

५. जत्थ मणोविब्भमो वा, भंगो वा, (भंसगो वा) अट्टं, रुद्दं च हुज्ज झाणं तं तं – वज्जेज्जऽवज्जभीरु अणायतणं अंतपंतवासी ।

५- ज्यां रहेवाथी मनमां विभ्रम पेदा थाय, ब्रह्मचर्यनो भंग के नाश थाय, आर्तध्यान के रौद्रध्यान थाय, पापभीरु एवा अयोग्य स्थाननो परित्याग करे.

एवमसंसत्त वास–वसही समिइ–जोगेण भाविओ भवइ अंतरप्पा आरतमण–विरयगामधम्मे जितेंदिए बंभचेरगुत्ते ।

आ प्रमाणे स्त्री-सहयोग रहित स्थानमां समितिना योगथी भावित अंतःकरणवाळा, ब्रह्मचर्यमां अनुरक्त चित्तवाळा तथा ईन्द्रियोना विषयग्रहण स्वभावथी निवृत्त, जीतेन्द्रिय साधुनुं ब्रह्मचर्य सुरक्षित होय छे.

बिइया भावणा : इत्थीकहा विवज्जणया –

बीजी भावना-स्त्री कथानो त्याग :

बिइयं– १. नारीजणस्स मज्झे न कहेयव्वा कहा विचित्ता विव्वोय–विलास–संपउत्ता हास–सिंगार–लोइयकहव्व मोहजणणी ।

१- स्त्रीओनी सभामां भोगविलासनी चेष्टायुक्त विचित्र प्रकारनी कथा, जेमां हास्य अने शृंगार रसनी प्रधानता होय, जे मोह उत्पन्न करनारी होय तेनो त्याग करवो.

२. न आवाह–विवाह–वर–कहाविव इत्थीणं वा सुभग–दुभग–कहा चउसट्ठिं च महिलागुणा ।

२- आ प्रमाणे सगपण अथवा लग्न संबंधी वातो, स्त्रीओनां सौभाग्य-दुर्भाग्यनी वार्ता तेम ज स्त्रीओनी चोसठ कळाओ संबंधी चर्चा पण न करवी जोईए.

३. न वन्न–देस–जाति–कुल–रूव–नाम–नेवत्थ–परिजण–कहावि इत्थियाणं ।

३- स्त्रीओना रंग-रूप, देश, जाति, कुळ, नाम, वस्त्र, परिजन संबंधी कथाओ पण न करवी जोईए.

४. अन्नावि य एवमादियाओ कहाओ सिंगार–कलुणरसाओ तव–संजम–बंभचेर–घाओवघाइयाओ अणुचरमाणेणं बंभचेरं न कहेयव्वा, न सुणेयव्वा, न चिंतेयव्वा ।

४- ते ज प्रमाणे अन्य कथाओ जेम के शृंगार रसथी भरेली, करुणरस उत्पन्न करनारी अथवा जे तप, संयम तथा ब्रह्मचर्यनो घात-उपघात करनारी होय तेवी कथाओ ब्रह्मचारी साधुजनोए न करवी जोईए, तेमनुं श्रवण तथा चिंतन पण न करवुं जोईए.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं इत्थी–कहा–विरति–समिति–जोगेणं भाविओ भवइ अंतरप्पा आरत–मण–विरय–गामधम्मे जितिंदिए बंभचेरगुत्ते ।

આ પ્રમાણે સ્ત્રીકથા રહિત વિરતિ-સમિતિના યોગથી ભાવિત અંતઃકરણવાળો, બ્રહ્મચર્યમાં અનુરક્ત ચિત્તવાળો તેમજ ઈન્દ્રિય-વિકારોથી નિવૃત્ત જીતેન્દ્રિય સાધુ બ્રહ્મચર્યથી ગુપ્ત-સુરક્ષિત રહે છે.

ततीया भावणा : इत्थीणं इंदियाणमालोयण–वज्जणया–

ततीयं–नारीणं हसिय–भणियं चेट्ठिय–वियेक्खिय–गइ–विलास–कीलियं,

ત્રીજી ભાવના : સ્ત્રીઓની ઈન્દ્રિયોના અવલોકનનો નિષેધ :

સ્ત્રીઓના હાસ્ય, વિકારી ભાષા, હાથ વગેરેના ચાળા, કટાક્ષવાળા નિરીક્ષણ, તેની ચાલચલગત તથા ક્રીડાનો,

विब्बोतिय–नट्ट–गीत–वाइय–सरीर–संठाण–वन्न–कर–चरण–नयन–लावण्ण–रूव–जोव्वण–पयोहराधर–वत्थालंकार–भूसणाणि य गुज्झोवकासियाइं ।

કામોત્તેજક સંભાષણ, નૃત્ય, ગીત, (વીણા ઈત્યાદિ) વાજિંત્રોના સૂર, શરીરની આકૃતિ, (ગોરા-કાળા આદિ) વર્ણ, હાથ, પગ અને આંખો લાવણ્ય, રૂપ, યૌવન, સ્તન, હોઠ, વસ્ત્ર, અલંકાર અને કપાળનો ચાંલ્લો ઈત્યાદિ ભૂષણો તથા ગુપ્ત અંગો,

अन्नाणि य एवमाइयाइं तव–संजम–बंभचेर–घातोवघातियाइं अणुचरमाणेणं बंभेचेरं न चक्खुसा, न मणसा, न वयसा, पत्थेयव्वायं पावकम्माइं ।

તથા અન્ય એવા અનેક પ્રકારના (સ્ત્રી સંબંધી અંગોપાંગનાં) હાવભાવથી બ્રહ્મચર્ય, તપ તથા સંયમનો ઘાત ઉપઘાત થાય છે માટે બ્રહ્મચર્યનું અનુપાલન કરનાર મુનિ તેઓને નેત્રોથી જુએ નહિ, મનથી પણ વિચારે નહિ, વચનથી તત્સંબંધી બોલે નહિ તથા પાપમય કાર્યોની અભિલાષા પણ કરે નહિ.

एवं इत्थी–रूव–विरति–समिति–जोगेण भाविओ भवइ अंतरप्पा आरतमण–विरय–गामधम्मे जिइंदिए बंभचेरगुत्ते ।

આ પ્રમાણે સ્ત્રીરૂપ-વિરતિ-સમિતિના યોગથી ભાવિત અંતઃકરણવાળા બ્રહ્મચર્યમાં અનુરક્ત ચિત્તવાળા, ઈન્દ્રિય વિકારથી વિરત તથા જીતેન્દ્રિય મુનિ બ્રહ્મચર્યમાં સુરક્ષિત હોય છે.

चउत्था भावणा : पुव्वरय–पुव्वकीडा–अणुस्सरणया –

चउत्थं–पुव्वरय–पुव्वकीलिय–पुव्वसंगंथ–गंथ–संथुया,

ચોથી ભાવના-ભોગોની સ્મૃતિનો નિષેધ :

પૂર્વે ભોગવેલા વિષયભોગોનું સ્મરણ, પૂર્વે ભોગવેલી કામક્રીડા, પૂર્વકાળના સાસરિયા આદિ પરિચિત લોકો એ સર્વનું સ્મરણ ન કરવું જોઈએ.

जे ते आवाह–विवाह–चोल्लकेसु य तिथिसु जन्नेसु उस्सवेसु य सिंगारागार–चारुवेसाहिं – हाव–भाव–पललिय विक्खेव–विलाससालिणीहिं अणुकूलपेम्मिकाहिं सद्धिं अणुभूया सयण–संपओगा,

તે જ પ્રમાણે સગપણ, લગ્ન, ચૂડાકર્મ વાળ ઉતારવા તથા પર્વ તિથિઓમાં, યજ્ઞો, નાગપૂજા ઈત્યાદિ અવસરો પર, શૃંગારથી સજેલી, હાવભાવ અને કટાક્ષ યુક્ત, ઢીલાં કેશ, આંજેલી આંખો ઈત્યાદિ શૃંગાર યુક્ત, (હાથ ભમર તથા નેત્રોનો વિશિષ્ટ પ્રકારનો) હાવભાવ દર્શાવતી, અનુકુળ- પ્રેમાળ સ્ત્રીઓની સાથે અનુભવેલા શયન ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારના કામશાસ્ત્રોક્ત પ્રયોગો,

उदु–सुह–वर–कुसुम–सुरभि चंदण–सुगंधि–वरवासधूव–सुहफरिस–वत्थभूसण–गुणोववेया,

અનુકુળ ઋતુમાં ઉત્તમ પુષ્પોની સુગંધથી સુવાશિત કરનારા તથા ચંદનની સુગંધ, ચૂર્ણ કરેલા ઉત્તમ સુગંધિત દ્રવ્ય, ધૂપ, સુખદ સ્પર્શવાળા વસ્ત્ર અને આભૂષણ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

रमणिज्जाउज्ज–गेय–पउर–नड–नट्टक–जल्ल–मल्ल–मुट्ठिक–वेलंबग–कहग–पवग–लासग–आइक्खग–लंख–मंख–तूणइल्ल–तुंबवीणिय–तालायर–पकरणाणि य बहूणि महुर–सर–गीय– सुस्सराइं,

રમણીય વાદ્ય-ધ્વનિ, ગાયન, નટ, નર્તક, દોરડા પર નાચનારા નટ, કુસ્તીબાજ, મુષ્ટિબાજ, વિદૂષક, કથાકાર, કૂદનારા, રાસલીલાવાળા, શુભાશુભ કહેનારા, ઊંચા વાંસની ટોચ પર ખેલ કરનાર, ચિત્રપટ બતાવી ભિક્ષા માંગનારા, વાજિંત્ર વગાડનારા, વીણા વગાડનારા, તાલચર (મંજીરા વગાડનારા)એ સર્વની ક્રીડાઓ, અનેક પ્રકારના મધુર ધ્વનિવાળા ગીતો તેમ જ મનોહર સ્વરો,

अन्नाणि य एवमादियाणि तव–संजम–बंभचेर–घातोवघातियाइं अणुचरमाणेणं बंभचेरं न ताइं समणेण लब्भा दट्ठुं न कहेउं, न सुमरिउं जे ।

એ જ પ્રમાણે અન્ય વિષય જે તપ, સંયમ અને બ્રહ્મચર્યનો ઘાત-ઉપઘાત કરનાર છે, તે વિષયોને બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરનાર શ્રમણે જોવાં ન જોઈએ, એ સંબંધી વાર્તાલાપ ન કરવો જોઈએ તથા પૂર્વે જે જોયું અને સાંભળ્યું હોય તેનું સ્મરણ પણ ન કરવું જોઈએ.

एवं पुव्वरय–पुव्वकीलिय–विरति–समितिजोगेणं भाविओ भवइ अंतरप्पा आरय–मण–विरय–गामधम्मे जितिंदिए बंभचेरगुत्ते ।

આ પ્રમાણે પૂર્વરત-ક્રીડિત-વિરતિ-સમિતિ-યોગથી ભાવિત અંતઃકરણવાળો, બ્રહ્મચર્યમાં અનુરક્ત ચિત્તવાળો, જીતેન્દ્રિય મુનિ બ્રહ્મચર્યથી સુરક્ષિત હોય છે.

पंचमा भावणा : पणीयाहार विवज्जणया–

पंचमगं–आहार–पणीय–निद्ध–भोयण–विवज्जिए संसए सुसाहु ववगय–खीर–दहि–सप्पि–नवनीय–तेल्ल–गुल–खंड–मच्छंडिक–महु–मज्ज–मंसखज्जक–विगति–परिचत्त, कयाहारे ।

પાંચમી ભાવના -વિકારવર્ધક આહારનો નિષેધ :

સ્વાદિષ્ટ, ગરિષ્ટ તથા સ્નિગ્ધ આહારના ત્યાગી સંયમશીલ-સુસાધુ દૂધ, દહી,ઘી, માખણ, તેલ, ગોળ, ખાંડ, બુરુ, મધ, મદ્ય, માંસ ઈત્યાદિ ખાદ્ય-પકવાન તથા વિગઈ રહિત આહાર કરે.

न दप्पणं, न बहुसो, न नितिकं,

ઈન્દ્રિય ઉત્તેજિત થાય એવો આહાર ન કરે, દિવસ દરમ્યાન વારંવાર આહાર ન કરે, પ્રતિદિન (હંમેશા) ન ખાય.

न सायसूपाहिकं, न खद्धं ।

દાળ, શાક અધિક માત્રામાં ન ખાય તથા પ્રચુર માત્રામાં ભોજન ન કરે.

"तहा भोत्तव्वं जह से जायामायाए य भवइ"

સાધુ એટલો જ હિતકારી મિતકારી આહાર કરે જેટલો તેની સંયમયાત્રાનો નિર્વાહ કરવામાં આવશ્યક હોય.'

न य भवइ विब्भमो, न भंसणा य धम्मस्स ।

જેથી મનમાં વિભ્રમ-ચંચળતા ઉત્પન્ન ન થાય, બ્રહ્મચર્ય વ્રતનો ભંગ ન થાય.

एवं पणीयाहार–विरति–समितिजोगेण भाविओ भवइ अंतरप्पा आरय–मण–विरय–गामधम्मे जितिंदिए बंभचेरगुत्ते ।

–प.सु.२, अ.४, सु. ८–१२ (क)

આ પ્રમાણે પ્રણીત-આહારની વિરતિરૂપ સમિતિના યોગથી ભાવિત અંતઃકરણવાળો, બ્રહ્મચર્યની આરાધનામાં અનુરક્ત ચિત્તવાળો તથા મૈથુનથી વિરક્ત સાધુ જીતેન્દ્રિય તથા બ્રહ્મચર્યથી સુરક્ષિત હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उवसंहारो–

८०३. एवमिणं संवरस्स दारंसम्मं संवरियं होइ सुपणिहियं । इमेहिं पंचहिं वि कारणेहिं मण–वयण–काय–परिरक्खिएहिं । णिच्चं आमरणंतं च एसो जोगो णेयव्वो धितिमया मतिमया ।

अणासवो अकलुसो अच्छिद्दो अपरिस्सावी असंकिलिट्ठो सुद्धो सव्वजिणमणुन्नाओ ।

एवं चउत्थं संवरदारं फासियं पालियं सोहियं तीरियं किट्टियं आणाए अणुपालियं भवइ।

एवं नायमुणिणाभगवया पन्नवियं परूवियं पसिद्धं सिद्धवर–सासणमिणं आघवियं सुदेसियं पसत्थं । त्ति बेमि ।

– प.सु.२, अ.४, सु. १२(ख)

ઉપસંહાર :

૮૦૩.આ પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય વ્રતરૂપ આ સંવરદ્વાર સમ્યક્ પ્રકારે સંવૃત તથા સુરક્ષિત હોય છે. મન, વચન અને કાયાના ત્રણેય યોગથી પરિરક્ષિત હોય છે. આ પૂર્વોક્ત પાંચ ભાવનાઓથી હંમેશા જીવન પર્યંત આ યોગનું ધૈર્યવાન અને કુશળ મુનિએ પાલન કરવું જોઈએ.

આ સંવર દ્વાર આશ્રવ તથા ભાવછિદ્રોથી રહિત છે, જેથી કર્મનો આશ્રવ થતો નથી. તે અકલુશ, અછિદ્ર, અપરિશ્રાવી તથા શુદ્ધ છે. તેમજ સર્વ તીર્થંકરો દ્વારા અનુજ્ઞાત છે.

આ પ્રમાણે આ ચોથું સંવર દ્વાર વિધિપૂર્વક અંગીકૃત કરી, પાલન કરી, શોધિત કરી, અતિચાર રહિત, ત્યાગ સહિત, નિર્દોષરૂપે પાર કરી, કિનારા સુધી પહોંચાડી, બીજાને ઉપદેશ આપી, આરાધિત કરી તીર્થંકર ભગવાનની આજ્ઞાનુસાર અનુપાલિત કરાય છે.

એવું જ્ઞાત ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે, યથાયોગ્ય સમજાવ્યું છે. તે પ્રસિદ્ધ-જગવિખ્યાત છે, પ્રમાણસિદ્ધ છે. આ ભવસ્થિત સિદ્ધો-અરિહંત ભગવંતોનું શાસન છે. દેવો, માનવી તથા અસુરોથી યુક્ત પરિષદ્માં આ ઉપદેશ અપાયેલ છે તથા મંગલકારી છે. એવું હું કહું છું.

बंभचेरस्स णव अगुत्तिओ –

८०४. णव बंभचेर अगुत्तीओ पंण्णत्ताओ, तं जहा–

णो विवित्ताइं सयणासणाइं सेवित्ता भवति–

१. इत्थीसंसत्ताइं पसुसंसत्ताइं पंडगसंसत्ताइं ।

२. इत्थीणं कहं कहेत्ता भवति ।

३. इत्थिठाणाइं सेवित्ता भवति ।

४. इत्थीणं इंदियाइं मणोहराइं मणोरमाइं आलोइत्ता णिज्झाइत्ता भवति ।

५. पणीयरसभोई भवति ।

६. पाणभोयणस्स अइमायमाहारए सया भवति ।

બ્રહ્મચર્યની નવ અગુપ્તિઓ :

૮૦૪.બ્રહ્મચર્યની નવ અગુપ્તિઓ અથવા વિરાધનાઓ કહેવામાં આવી છે. જેમ કે - જે બ્રહ્મચારી એકાંતમાં શયન-આસનનું સેવન કરતો નથી.

૧. છતાં પણ સ્ત્રી સંયોગ, પશુ સંયોગ, નપુસંક સંયોગવાળા સ્થાન સેવન કરે છે.

૨. જે બ્રહ્મચારી સ્ત્રીઓની કથા કરે છે કે સ્ત્રીઓમાં કથા કરે છે.

૩. જે બ્રહ્મચારી સ્ત્રીઓના ઉઠવા બેસવાના સ્થાનનું સેવન કરે છે.

૪. જે બ્રહ્મચારી સ્ત્રીઓની મનોહર અને મનોરમ ઈન્દ્રિયોનું રાગભાવપૂર્વક નિરીક્ષણ કરે છે અને તેનું ચિંતન કરે છે.

૫. જે બ્રહ્મચારી પ્રણીત રસવાળું ભોજન કરે છે.

૬. જે બ્રહ્મચારી હંમેશા અધિક માત્રામાં આહારપાણી કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૭. पुव्वरय पुव्वकीलियं सरित्ता भवति ।

૭- જે બ્રહ્મચારી પૂર્વના ભોગ અને ક્રીડાઓનું સ્મરણ કરે છે.

૮. सद्दाणुवाई रूवाणुवाई सिलोगाणुवाई भवति ।

૮- જે બ્રહ્મચારી મનોજ્ઞ શબ્દોને સાંભળવાનો, સુંદર રૂપને જોવાનો અને યશ પ્રતિષ્ઠાનો અભિલાષી હોય છે.

૯. सायासोक्खपडिबद्धे या वि भवति ।[1]

– ठाणं. अ.९, सु. ६६३ (१).

૯- જે બ્રહ્મચારી સાતાવેદનીય સુખમાં આસક્ત હોય છે.

बंभचेरस्स णव गुत्तिओ –

૮૦૫. णव बंभचेरगुत्तीओ पण्णत्ताओ, तं जहा –
विवित्ताइं सयणासणाइं सेवित्ता भवति –

१. णो इत्थीसंसत्ताइं णो पसुसंसत्ताइं णो पंडगसंसत्ताइं ।

२. णो इत्थीणं कहं कहेत्ता भवति ।

३. णो इत्थिठाणाइं सेवित्ता भवति ।

४. णो इत्थीणं इंदियाइं मणोहराइं मणोरमाइं आलोइत्ता णिज्झाइत्ता भवति ।

५. णो पणीयरसभोई भवति ।

६. णो पाणभोयणस्स अइमायमाहारए सया भवति ।

७. णो पुव्वरतं पुव्वकीलियं सरेत्ता भवति ।

८. णो सद्दाणुवाई णो रूवाणुवाई, णो सिलोगाणुवाई भवति ।

९. णो साया सोक्खपडिबद्धे या वि भवति ।[2]

– ठाणं. अ. ९, सु. ६६३(२)

બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિઓ :

૮૦૫. બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિઓ (વાડ) કહેવામાં આવી છે. જેમ કે બ્રહ્મચારી એકાંતમાં શયન અને આસન કરે છે.

૧. પરંતુ સ્ત્રી પશુ કે નપુંસક યુક્ત સ્થાનનું સેવન કરતો નથી.

૨. બ્રહ્મચારી સ્ત્રીઓની કથા કરતો નથી તેમજ સ્ત્રીઓમાં કથા કરતો નથી.

૩. બ્રહ્મચારી સ્ત્રીઓના ઉઠવા બેસવાના સ્થાનોનું સેવન કરતો નથી.

૪. બ્રહ્મચારી સ્ત્રીઓની મનોહર અને મનોરમ ઈન્દ્રિયોનું નિરીક્ષણ કરતો નથી અને તેનું ચિંતન કરતો નથી.

૫. બ્રહ્મચારી પ્રણીત રસ-ઘી, તેલ ઈત્યાદિયુક્ત ભોજન કરતો નથી.

૬. બ્રહ્મચારી કદી અધિક માત્રામાં આહારપાણી કરતો નથી.

૭. બ્રહ્મચારી પૂર્વના ભોગ અને ક્રીડાઓનું સ્મરણ કરતો નથી.

૮. બ્રહ્મચારી મનોજ્ઞ શબ્દોને સાંભળવાનો, સુંદર રૂપને જોવાનો અને યશ-પ્રતિષ્ઠાનો અભિલાષી હોતો નથી.

૯. બ્રહ્મચારી સાતાવેદનીય સુખમાં આસકત થતો નથી.

પાંચમું અપરિગ્રહ મહાવ્રત
અપરિગ્રહ મહાવ્રતની આરાધના-૧

अपरिग्गहमहव्वय आराहण–पइण्णा–

૮૦૬. अहावरे पंचमे भंते । महव्वए परिग्गहाओ वेरमणं । सव्वं भंते ! परिग्गहं पच्चक्खामि–से गामे वा, णगरे वा, अरण्णे वा, अप्पं वा, बहुं वा, अणुं वा, थूलं वा, चित्तमंतं वा, अचित्तमंतं वा।

અપરિગ્રહ મહાવ્રતની આરાધનાની પ્રતિજ્ઞા :

૮૦૬. ભંતે ! પાંચમા મહાવ્રતમાં પરિગ્રહથી નિવૃત્ત થવાનું છે. ભંતે ! હું સર્વ પ્રકારના પરિગ્રહનું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું. જેમ કે-ગામમાં, નગરમાં કે અટવીમાં, અલ્પ મૂલ્યવાન કે બહુમૂલ્યવાન, સૂક્ષ્મ કે સ્થૂળ, સચિત્ત કે અચિત્ત કોઈ પણ પદાર્થનો પરિગ્રહ કરીશ નહિ.

१-२. सम. ९, सु. १

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(से य परिग्गहे चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा–

१. दव्वओ २. खेत्तओ, ३. कालओ, ४. भावओ ।

१. दव्वओ सव्वदव्वेहिं,
२. खेत्तओ सव्वलोएहिं,
३. कालओ दिया वा राओ वा,
४. भावओ अप्पेग्घे वा महग्घे वा।)

नेव सयं परिग्गहं परिगेण्हेज्जा, नेवऽन्नेहिं परिग्गहं परिगेण्हावेज्जा, परिग्गहं परिगेण्हंते वि अन्ने न समणुजाणेज्जो[1] जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि ।

तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि।[2]
पंचमे भन्ते ! महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ परिग्गहाओ वेरमणं ।

दस. अ. ४, सु. १५

પરિગ્રહના ચાર પ્રકાર કયા છે. જેવા કે -

૧- દ્રવ્યથી, ૨- ક્ષેત્રથી, ૩- કાળથી, ૪- ભાવથી.

૧- દ્રવ્યથી સર્વ દ્રવ્ય સંબંધી,
૨- ક્ષેત્રથી સર્વ લોકમાં,
૩- કાળથી દિવસે અથવા રાત્રે,
૪- ભાવથી અલ્પ મૂલ્યવાળી કે બહુમૂલ્યવાળી વસ્તુ હોય.)

કોઈપણ પરિગ્રહનું ગ્રહણ હું કરીશ નહિ, બીજા દ્વારા પરિગ્રહનું ગ્રહણ કરાવીશ નહિ અને પરિગ્રહ ગ્રહણ કરનારની અનુમોદના પણ કરીશ નહિ. જીવન પર્યંત ત્રણ કરણ, ત્રણ યોગથી-મનથી, વચનથી, કાયાથી- કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ અને કરનારનું અનુમોદન પણ કરીશ નહિ.

ભંતે ! હું તેનું પ્રતિક્રમણ કરું છું, નિંદા કરું છું, ગર્હા કરું છું અને સ્વ આત્મા દ્વારા વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

ભંતે ! પાંચમા મહાવ્રતમાં ઉપસ્થિત થાઉ છું, જેમાં સર્વ પરિગ્રહની વિરતિ હોય છે.

अपरिग्गहमहव्वयस्स पंच भावणाओ –

८०७. अहावरं पंचमं भन्ते ! महव्वयं सव्वं परिग्गहं पच्चाइक्खामि । से अप्पं वा, बहुं वा, अणुं वा, थूलं वा चित्तमंतं वा, अचित्तमंतं वा, णेव सयं परिग्गहं गेण्हेज्जा, णेवऽण्णेणं परिग्गहं गेण्हावेज्जा, अण्णं वि परिग्गहं गेण्हंतं न समणुजाणेज्जा जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणसा वयसा कायसा तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।[3]

અપરિગ્રહ મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ :

૮૦૭. ભંતે ! હું પાંચમાં મહાવ્રતમાં સર્વપ્રકારના પરિગ્રહનો ત્યાગ કરું છું. જે અલ્પ કે બહુ હોય, સૂક્ષ્મ હોય કે સ્થૂલ હોય, સચિત્ત કે અચિત્ત હોય- કોઈપણ પ્રકારના પરિગ્રહને સ્વયં ગ્રહણ કરીશ નહિ, બીજા દ્વારા કરાવીશ નહિ અને પરિગ્રહ ગ્રહણ કરનારની અનુમોદના કરીશ નહિ. આ પ્રમાણે હું જીવન પર્યંત ત્રણ કરણ, ત્રણ યોગથી-મનથી, વચનથી, કાયાથી- પરિગ્રહથી નિવૃત્ત થાઉં છું. હે ભંતે ! તેનું પ્રતિક્રમણ કરું છું, ગર્હા કરું છું, આત્મ સાક્ષીએ પરિગ્રહનો વ્યુત્સર્ગ કરું છું.

तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति–

पढमा भावणा–सोइंदियसंजमो –

१. तत्थिमा पढमा भावणा–सोततो णं जीवे मुणुण्णामणुण्णाइं सद्दाइं सुणेति, मणुण्णामणुण्णेहिं सद्देहिं णो सज्जेज्जा, णो रज्जेज्जा, णो गिज्झेज्जा, णो बुज्झेज्जा णो अज्झोववज्जेज्जा, णो विणिघायमावज्जेज्जा ।

તે પાંચમા મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ આ છે-

પહેલી ભાવના- શ્રોત્રેન્દ્રિય સંયમ :

તેમાં પ્રથમ ભાવના શ્રોત્ર (કાન)થી આ જીવ, મનોજ્ઞ અને અમનોજ્ઞ શબ્દ સાંભળે છે, પરંતુ તે મનોજ્ઞ અને અમનોજ્ઞ શબ્દમાં આસક્ત ન થાય, રાગભાવ ન કરે, ગૃદ્ધ ન બને, મોહિત ન થાય, તલ્લીન ન રહે તથા રાગદ્વેષ કરી પોતાના આત્મભાવને નષ્ટ ન કરે.

---

१. सूय. सु. २, अ. १, सु. ६८५
२. धण–धन्न–पेसवग्गेसु, परिग्गह–विवज्जणा । सव्वारंभ–परिच्चाओ, निम्ममत्तं सुदुक्करं ।। – उत्त. अ.११, गा. ३०
३. दस–अ. ४, सु. १२ (५)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केवली बूया–निग्गंथे णं मणुण्णामणुण्णेहिं सद्देहिं सज्जमाणे–**जाव**–विणिघायमावज्जमाणे संतिभेदा संतिविभंगा संतिकेवलीपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा ।

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે- જે સાધુ મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ શબ્દોમાં આસક્ત રહે છે **યાવત્** રાગદ્વેષ કરે છે તે શાંતિરૂપ ચારિત્રનો ભંગ કરે છે, શાંતિરૂપ અપરિગ્રહ મહાવ્રતનો ભંગ કરે છે અને શાંતિરૂપ કેવળી પ્રજ્ઞપ્ત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.

गाहा–ण सक्का ण सोउं, सद्दा सोत्तविसयमागया ।
राग–दोसा उ जे तत्थ, ते भिक्खू परिवज्जए ।।

ગાથાર્થ : કર્ણપટમાં પડતા શબ્દો સંભળાય નહિ તે સંભવ નથી- તે તો સંભળાયા વિના રહે નહિ. પરંતુ મુનિ સંભળાયેલા શબ્દો પ્રત્યે રાગદ્વેષ ન કરે.

सोततो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं सद्दाइं सुणेति पढमा भावणा ।

માટે જીવ કાન દ્વારા મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ શબ્દ સાંભળે, તેમાં રાગદ્વેષ ન કરે તે પહેલી ભાવના.

बितिया भावणा–चक्खुरिंदियसंजमो –

બીજી ભાવના - ચક્ષુરિન્દ્રિય સંયમ :

२. अहावरा दोच्चा भावणा–चक्खूतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रूवाइं पासति, मणुण्णामणुण्णाइं रूवेहिं णो सज्जेज्जा–**जाव**–णो विणिघायमावज्जेज्जा ।

ચક્ષુ દ્વારા જીવ મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ સર્વ પ્રકારના રૂપોને જુએ છે, પરંતુ સાધકે તે રૂપોમાં આસક્ત થવું ન જોઈએ **યાવત્** રાગદ્વેષ કરી પોતાના આત્મભાવનો નાશ ન કરવો જોઈએ.

केवली बूया–निग्गंथे णं मणुण्णामणुण्णाइं रूवेहिं सज्जमाणे–**जाव**–संति केवलीपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा ।

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે - જે નિર્ગન્થ મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ રૂપોને જોઈ આસક્ત બને છે **યાવત્** શાંતિરૂપ કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે.

गाहा–ण सक्का रूवमदट्ठुं, चक्खूविसयमागतं ।
राग–दोसा उ जे तत्थ, ते भिक्खू परिवज्जए ।।

ગાથાર્થ : ચક્ષુ સમક્ષ આવેલું રૂપ ન જોવું તે શક્ય નથી, તે તો દેખાય જ છે. પરંતુ દેખાતા રૂપમાં સાધુ રાગદ્વેષનો પરિત્યાગ કરે.

चक्खूतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रूवाइं पासति त्ति दोच्चा भावणा ।

માટે નેત્રથી જીવ મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ રૂપોને રાગદ્વેષ રહિતપણે જુએ છે તે બીજી ભાવના છે.

तितिया भावणा–घाणिंदिय संजमो–

ત્રીજી ભાવના - ઘ્રાણેન્દ્રિય સંયમ :

३. अहावरा तच्चा भावणा–घाणतो जीवो मणुण्णा–मणुण्णाइं गंधाइं अग्घायंति मणुण्णामणुण्णेहिं गंधेहिं णो सज्जेज्जा–**जाव**–णो विणिघायमावज्जेज्जा ।

હવે ત્રીજી ભાવનામાં જીવ નાસિકા દ્વારા મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ ગંધ ગ્રહણ કરે છે, પરંતુ ભિક્ષુ મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ ગંધમાં આસક્ત ન થાય **યાવત્** રાગદ્વેષ કરીને પોતાના આત્મભાવનો નાશ ન કરે.

केवली बूया–मणुण्णामणुण्णेहिं गंधेहिं सज्जमाणे –**जाव**–संति केवलीपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा ।

કેવલી ભગવાને કહ્યું છે - જે નિર્ગ્રન્થ મનોજ્ઞ કે અમનોજ્ઞ ગંધમાં આસક્ત થાય છે **યાવત્** તે શાંતિરૂપ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

गाहा–ण सक्का ण गंधमग्घाउं, णासाविसयमागयं ।
राग–दोसा उ जे तत्थ, ते भिक्खू परिवज्जए ।।

ગાથાર્થ : ઘ્રાણેન્દ્રિયનો વિષય થયેલ ગંધ ન સૂંઘાય એવો સંભવ નથી, પરંતુ તે ગંધમાં જે રાગદ્વેષ ઉત્પન્ન થાય છે ભિક્ષુ તેનો પરિત્યાગ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

घाणतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं गंधाइं अग्घायति त्ति तच्चा भावणा ।

માટે ઘ્રાણેન્દ્રિયથી જીવ ગંધ ગ્રહણ કરે છે તેમાં રાગદ્વેષ ન કરે- આ ત્રીજી ભાવના છે.

चउत्था भावणा–जिब्भिंदिय–संजमो–

ચોથી ભાવના - જિહ્વેન્દ્રિય સંયમ :

४. अहावरा चउत्था भावणा–जिब्भाओ जीवो मणुण्णा–मणुण्णाइं रसाइं अस्सादेति मणुण्णामणुण्णेहिं रसेहिं णो सज्जेज्जा–**जाव**–णो विणिघायमावज्जेज्जा ।

જિહ્વા દ્વારા જીવ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ રસનું આસ્વાદન કરે છે, પરંતુ ભિક્ષુ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ રસોમાં આસક્ત ન થાય **યાવત્** રાગદ્વેષ કરી પોતાના આત્મભાવનો નાશ ન કરે.

केवली बूया–निग्गंथे णं मणुण्णामणुण्णेहिं रसेहिं सज्जमाणे–**जाव**–संति केवलीपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा ।

કેવલી ભગવાને કહ્યું છે - કે નિર્ગ્રન્થ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ રસોમાં આસક્ત થાય છે. **યાવત્** તે શાંતિરૂપ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

गाहा –ण सक्का रसमणासातुं, जीहाविसयमागतं ।
राग–दोसा उ जे तत्थ, ते भिक्खू परिवज्जए ।।

ગાથાર્થ : જિહ્વા પર આવેલ રસનું આસ્વાદન ન થાય તે શક્ય નથી. પરંતુ તે રસોના પ્રત્યે જે રાગદ્વેષ ઉત્પન્ન થાય છે ભિક્ષુ તેનો પરિત્યાગ કરે.

जीहातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रसाइं अस्सादेति त्ति चउथा भावणा ।

માટે જિહ્વા વડે જીવ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ સર્વ પ્રકારના રસોનું આસ્વાદન ન કરે તે ચોથી ભાવના છે.

पंचमा भावणा–फासिंदिय संजमो–

પાંચમી ભાવના- સ્પર્શેન્દ્રિય સંયમ :

५. अहावरा पंचमा भावणा–फासातो जीवो मणुण्णा – मणुण्णेहिं फासेहिं णो सज्जेज्जा–**जाव**–णो विणिघायमावज्जेज्जा।

સ્પર્શનેન્દ્રિય દ્વારા જીવ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ સ્પર્શનો અનુભવ કરે છે. પરંતુ ભિક્ષુ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ સ્પર્શોમાં આસક્ત ન થાય **યાવત્** રાગદ્વેષ કરી પોતાના આત્મભાવનો નાશ ન કરે.

केवली बूया–निग्गंथेण मणुण्णामणुण्णेहिं फासेहिं सज्जमाणे–**जाव**–संति केवलिपण्णत्ताओ धम्माओ भंसेज्जा ।

કેવલી ભગવાને કહ્યું છે- જે નિર્ગ્રન્થ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ સ્પર્શમાં આસક્ત થાય છે **યાવત્** શાંતિરૂપ કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

गाहा – ण सक्का ण संवेदेतुं फासं विसयमागतं ।
राग–दोसा उ जे तत्थ, ते भिक्खू परिवज्जए ।।

ગાથાર્થ : સ્પર્શેન્દ્રિયનો વિષય થયેલ સ્પર્શનો અનુભવ ન થાય તે શક્ય નથી. માટે ભિક્ષુ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ સ્પર્શ દ્વારા ઉત્પન્ન થનારા રાગદ્વેષનો પરિત્યાગ કરે.

फासातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं फासाइं पडिसंवेदेति त्ति पंचमा भावणा ।[1]

સ્પર્શેન્દ્રિય દ્વારા જીવ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ સ્પર્શનો અનુભવ કરે છે, પરંતુ તેમાં આસક્ત ન થાય તે પાંચમી ભાવના છે.

एताव ताव महव्वए सम्मं काएण फासिते पालिते तीरिए किट्टिते अवट्ठिते आणाए आराहिते या वि भवति ।

આ પ્રમાણે પાંચ ભાવનાઓથી સંપન્ન સાધક પરિગ્રહ-વિરમણ રૂપ પાંચમા મહાવ્રતનો કાયાથી સમ્યક્ સ્પર્શ કરી તેનું પાલન કરે, ભગવાનની આજ્ઞાનુસાર આરાધિત મહાવ્રતને પાર પહોંચાડે, તેનું કીર્તન કરે, અંત સુધી તેમાં સ્થિર રહે જેથી ભગવાનની આજ્ઞાનુસાર આરાધક થઈ જાય છે.

पंचमं भंते ! महव्वयं परिग्गहाओ वेरमणं ।

ભંતે ! આ પરિગ્રહ-વિરમણરૂપ પાંચમું મહાવ્રત છે.

आ. सु. २, अ. १५, सु. ७८९–७९१

---

१. (क) सम. स. २५, सु. १
(ख) पण्ह. सु.२, अ. ५, सु. १३–१६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८०८. इच्चेएहिं पंचहिं महव्वएहिं पणवीसाहिं य भावणाहिं संपन्ने अणगारे अहासुत्तं अहाकप्पं अहामग्गं अहातच्चं सम्मं काएण फासित्ता पालित्ता सोहित्ता तीरित्ता किट्टित्ता आराहित्ता आणाए अणुपालित्ता यावि भवइ ।

आ. सु. २, अ. १५, सु. ७९२

८०८. આ રીતે પાંચ મહાવ્રત અને પચ્ચીસ ભાવનાઓથી સંપન્ન મુનિ યથાશ્રુત, યથાકલ્પ અને યથામાર્ગ યથાર્થપણે તેમને કાયાથી સમ્યક્ સ્પર્શ કરી, પાળી, સંશોધન કરી, પાર પહોંચાડી, કીર્તિત કરી, આરાધન કરવાથી ભગવાનની આજ્ઞા અનુસાર આરાધક થાય છે.

अपरिग्गहमहव्वयस्स पादपोवमा-

८०९. जो सो वीरवर-वयण-विरति-पवित्थर-बहुविहप्पकारो सम्मत्त विसुद्धो मूलो ।

धिति कन्दो ।
विणय वेइओ ।
निग्गत-तिल्लोक-विपुल-जस-निविड-पीण-पवर-सुजात खंधो ।

पंचमहव्वय-विसाल सालो ।
भावण तयंत ।

ज्झाण-सुभोग-नाण पल्लववरंकुरधरो ।

बहुगुण कुसुमसमिद्धो ।
सील सुगंधो ।
अणण्हव फलो ।

पुणो य मोक्खवर बीजसारो ।
मंदरगिरिसिहर-चूलिका इव मोक्खवर-मुत्तिमग्गस्स सिहरभूओ संवरवर-पादपो ।

पण्ह. सु. २, अ. ५, सु. २

अपरिग्रह महाव्रतने वृक्षनी उपमा :

८०९. श्री वीरवर-भगवान महावीरना आदेशानुसार जे परिग्रह निवृत्तिनो विस्तार छे ते आ अपरिग्रह नामनुं छेल्लुं संवर द्वाररूपी विशाळ वृक्ष छे. सम्यक् दर्शन ते वृक्षनुं विशुद्ध मूळ छे.
(चित्तनी स्थिरता रूप) धैर्य तेनुं कंद छे,
विनय तेनी वेदिका- (चारे तरफनो कोट) छे.
त्रण लोकमां फेलायेलो विपुल यश तेनुं सघन, सुंदर थड छे.

पांच महाव्रत तेनी विशाळ शाखाओ छे.
(अनित्यता, अशरणता ईत्यादि) भावनाओ आ संवर वृक्षनी छाल छे.

धर्मध्यान, शुभयोग तथा ज्ञानरूपी पल्लवोना अंकुरोने कुंपळोने ए धारण करनार छे.
उत्तरगुणरूपी संख्याबंध फूलोथी ए समृद्ध छे.
शीलनी सौरभथी संपन्न छे.
आ संवर वृक्ष अनाश्रव-कर्माश्रवना निरोधरूप फळो वाळुं छे.
मोक्ष ते वृक्षना बीजनो सार छे.
मेरु पर्वतना शिखर पर चूलिकानी जेम मोक्ष-कर्मक्षयनी निर्लोभता स्वरूप मार्गनुं ते शिखर छे.
(आ प्रमाणे अपरिग्रह रूपी उत्तम संवर रूपी जे वृक्ष छे ते अंतिम संवरद्वार छे.)

अपरिग्गह महव्वय-आराहगस्स अकप्पणिज्जाइं दव्वाइं-

८१०. जत्थ न कप्पइ गामागर-नगर-खेड-कब्बड-मडंब-दोणमुह-पट्टणाऽऽसमगयं च । किंचि अप्पं वा, बहुं वा, अणुं वा, थूलं वा, तस-थावरकायदव्वजायं मणसा वि परिघेत्तुं ।

अपरिग्रह महाव्रत आराधकने अकल्पनीय द्रव्य :

८१०. गाम, आकर, नगर, खेट, कर्बट, मडंब, द्रोणमुख, पट्टन अथवा आश्रममां रहेला कोईपण पदार्थ होय, चाहे ते अल्प मूल्यवाळा होय के बहु मूल्यवाळा होय, प्रमाणमां नाना होय के मोटा होय, त्रसकाय-शंखादि होय के स्थावर काय रत्नादि होय ते द्रव्य समूहने मनथी पण ग्रहण करवुं कल्पतुं नथी. अर्थात् तेने ग्रहण करवानी ईच्छा पण योग्य नथी.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

न हिरण्ण–सुवण्ण–खेत्त–वत्थुं ।

ચાંદી, સોનું, જમીન, વાસ્તુ (મકાન, દુકાન) પણ ગ્રહણ કરવા કલ્પતાં નથી.

न दासी–दास–भयक–पेस–हय–गय–गवेलगं च ।

દાસી, દાસ, ભૃત્ય-સેવક, પ્રેષ્ય-સંદેશવાહક, ઘોડા, હાથી, બળદ ઈત્યાદિ પણ ગ્રહણ કરવા કલ્પતાં નથી.

न जाण–जुग्ग–सयणाइं, न छत्तकं, न कुंडिया, न उवाणहा ।

રથ, ગાડી તથા પાલખી આદિ તેમ જ છત્રી કે કમંડળ, જોડાં પણ લેવા કલ્પતાં નથી.

न पेहुण–वीयण–तालियंटका ।

મોરપિંછ, પંખા તેમજ તાડના પંખા પણ ગ્રહણ કરવા કલ્પતાં નથી.

न यावि अय–तउय–तंब–सीसक–कंस–रयत–जातरूव–मणि–मुत्ताधार–पुडक–संख–दंत–मणि–सिंग–सेल–काय–वरचेल–चम्म–पत्ताइं महरिहाइं, परस्स अज्झोववायलोभ–जणणाइं परियड्ढेउं गुणवओ ।

લોઢું, કથીર, તાંબુ, સીસું, કાંસુ, ચાંદી, સોનું, મણિ અને મોતીનો હાર, સીપસંપુટ, શંખ,(ઉત્તમ) દાંત, શિંગડા, શૈલપાષાણ, કાચ, ઉત્તમ વસ્ત્ર, ચર્મ, પાત્ર, એ સર્વને ગ્રહણ કરવું કલ્પતું નથી. કારણ કે એ મૂલ્યવાન પદાર્થો બીજાને ગ્રહણ કરવાની તીવ્ર આકાંક્ષા ઉત્પન્ન કરાવે છે.

न यावि पुप्फ–फल–कंद–मूलादियाइं, सण–सत्तरसाइं, सव्वधन्नाइं तिहि वि जोगेहिं परिघेत्तुं ओसह– भेसज्ज–भोयणट्ठयाए संजएणं ।

એ જ પ્રમાણે પુષ્પ, ફળ, કંદ, મૂળ આદિ તથા શણ આદિ સત્તર પ્રકારના ધાન્ય એ બધાં ધાન્યનાં પરિગ્રહોનો ત્યાગી સાધુ ઔષધ ભેષજ્ય કે ભોજન માટે ત્રિયોગ-મનથી, વચનથી, કાયાથી ગ્રહણ ન કરે.

प.– किं कारणं ?

પ્ર. ગ્રહણ ન કરવાનું કારણ શું ?

उ.– अपरिमित–णाण–दंसणधरेहिं सीलगुण–विणय–तव–संजम–नायकेहिं तित्थयरेहिं सव्वजगज्जीव–वच्छलेहिं तिलोयमहिएहिं जिणवरिंदेहिं एस जोणी जंगमाणं दिट्ठा ।

ઉ. અપરિમિત-અનંત જ્ઞાન અને દર્શનના ધારક, શીલ-ચિત્તની શાંતિ, ગુણ-અહિંસા આદિ, વિનય તપ અને સંયમના નાયક, જગતના બધાં પ્રાણીઓ પર વાત્સલ્ય ધારણ કરનારા, ત્રિલોક-પૂજનીય તીર્થંકર જિનેન્દ્રોએ પોતાના કેવળ જ્ઞાનથી જોયું છે કે આ પુષ્પ, ફળ આદિ ત્રસ જીવોની યોનિ-ઉત્પત્તિ સ્થાન છે.

न कप्पइ जोणी–समुच्छेदो तेण वज्जंति समणसीहा ।

યોનિનો ઉચ્છેદ-વિનાશ કરવો યોગ્ય નથી માટે શ્રમણસિંહ-ઉત્તમ મુનિ પુષ્પ ફળ ઇત્યાદિનું પરિવર્જન કરે.

जं पि य आदेण–कुम्मास–गंज–तप्पण–मंथु–भुज्जिय–पलल–सूप–सक्कुलि–वेढिम–वरसरक–चुन्न–कोसग– पिंड–सिहरिणि–वट्ट–मोयग–खीर–दहि–सप्पि–नवनीत–तेल्ल–गुल–खंड–मच्छंडिय–मधु–मज्ज–मंस–खज्जक–वंजण–विधि मादिकं पणीयं उवस्सए परघरे व रन्ने न कप्पति, तं पि सन्निहिं काउं सुविहियाणं ।

पण्ह. सु. २, अ. ५, सु. ३–४

બીજાં પણ ઓદન-કૂર (ભાત), કુલ્માષ-બાફેલા અડદ આદિ, ગંજ એક પ્રકારનો ભોજ્ય પદાર્થ, તર્પણ-સાથવો, મંથુ-બોર આદિનું ચૂર્ણ, શેકેલી ધાણી, પલલ-તલના ફૂલોનું ચૂર્ણ, સૂપ-દાળ, શષ્કુલી-તલપાપડી, વેષ્ટિમ-વેઢમી, વરસરક નામનો ભોજ્ય પદાર્થ, ચૂર્ણ કોશ-ખાદ્ય વિશેષ, ગોળ આદિનો પિંડ, શિખરિણિ-શ્રીખંડ, વડાં, લાડવા, દૂધ, દહીં, ઘી, માખણ, તેલ, ગોળ, ખાંડ, બૂરુ, મધ, મદ્ય, માંસ આદિ ખાદ્ય પદાર્થો અને અનેક પ્રકારના વ્યંજન-શાક, છાસ ઇત્યાદિ વસ્તુઓનો ઉપાશ્રયમાં કે અન્ય કોઈના ઘરમાં અથવા અટવીમાં પરિગ્રહત્યાગી સાધુએ સંચય કરવો કલ્પતો નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अपरिग्रह महाव्रतना आराधको - २

अपरिग्गही –

८११. आवंती के आवंती लोयंसि अपरिग्गहावंती एएसु चेव अपरिग्गहावंति ।

– आ. सु. १, अ. ५, उ. ३, सु. १५७ (क)

अपरिग्गही समणस्स पउमोवमा –

८१२. वोछिन्द सिणेहमप्पणो कुमुयं सारइयं व पाणियं ।
से सव्वसिणेहवज्जिए, समयं गोयम ! मा पमायए।।

– उत्त. अ. १०, गा. २८

सव्वे एगंतपंडिया सव्वत्थ समभावसाहगा –

८१३. जहा अंतो तहा बाहिं, जहा बाहिं तहा अंतो ।

अंतो अंतो पूतिदेहंतराणि पासति पुढो वि सवंताइं ।
पंडिते पडिलेहाए ।

से मतिमं परिण्णाय मा य हु लालं पच्चासी ।
मा तेसु तिरिच्छमप्पाणमावातए ।

– आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ९२

सव्वे बाला आसत्ता सव्वे पंडिया अणासत्ता –

८१४. आहाकडं चेव निकाममोणे,
निकामसारी य विसण्णमेसी ।
इत्थीसु सत्ते य पुढो य बाले,
परिग्गहं चेव पकुव्वमाणे ।।

वेराणुगिद्धे णिचयं करेति,
इतो चुते से दुहमट्ठदुग्गं ।
तम्हा तु मेधावि समिक्ख धम्मं,
चरे मुणी सव्वओ विप्पमुक्के ।।

आयं न कुज्जा इह जीवितट्ठी,
असज्जमाणो य परिव्वएज्जा ।
णिसम्मभासी य विणीय गिद्धिं,
हिंसण्णितं वा ण कहं करेज्जा ।।

–सूय. सु. १, अ. १०, गा. ८–१०

अपरिग्रही -

८११.આ જગતમાં જે કોઈ અપરિગ્રહી થાય છે તે સર્વ (તીર્થંકરની વાણી સાંભળી વિવેકી બને છે અને) સર્વ પ્રકારના પદાર્થોનો ત્યાગ કરીને જ અપરિગ્રહી બને છે.

અપરિગ્રહી શ્રમણને પદ્મની ઉપમા -

૮૧૨.જેમ શરદ ઋતુનું કમળ પાણીમાં લિપ્ત નથી થઈ જતું તેમ તું પણ બધા પ્રકારની લોલુપતાનો ત્યાગ કરીને નિર્લેપ થઈ જા. અને એ માટે હે ગૌતમ ! એક સમય (ક્ષણ) નો પણ પ્રમાદ ન કર.

બધા એકાંત પંડિતો સર્વત્ર સમભાવના સાધક હોય છે. -

૮૧૩. (શરીર) જે અંદરથી અસાર છે તેવી જ રીતે બહારથી પણ અસાર છે, અને જેવું બહારથી અસાર છે તેવું અંદરથી અસાર છે.

સાધક આ શરીરમાં રહેલા દુર્ગન્ધી પદાર્થોને તથા અંદરની અવસ્થાઓને જુએ. બુદ્ધિમાન સાધક (ભોગ અને દેહના સ્વરૂપને) સારી રીતે સમજી,

બાળકની જેમ તે લાળને ચૂસનાર એટલે કે ત્યાગેલા ભોગોને ફરી ઈચ્છનાર ન થાય. તેમજ તિર્યક્ માર્ગે (જ્ઞાનાદિથી વિમુખ માર્ગે) ન જાય.

સર્વ બાળજીવો આસક્ત છે, સર્વ પંડિતો અનાસક્ત છે -

૮૧૪.જે સાધક પ્રવ્રજ્યા લઈ આધાકર્મી આહારની ઈચ્છા કરે છે અને તેને માટે તપાસ કરે છે તે કુશીલ છે. તથા જે સ્ત્રીમાં આસક્ત બનીને તેના વિલાસોમાં અજ્ઞાનીની પેઠે મુગ્ધ રહે છે અને સ્ત્રીની પ્રાપ્તિ માટે પરિગ્રહ રાખે છે તે પાપની વૃદ્ધિ કરે છે.

જે સાધક પ્રાણીઓની હિંસા કરી તેમની સાથે વેર બાંધે છે તે પાપની વૃદ્ધિ કરે છે. તેથી તે મરીને નરક વગેરે દુઃખદાયી સ્થાનોમાં જન્મ લે છે. માટે મેધાવી મુનિ ધર્મનો વિચાર કરી સર્વ દુરાચારોથી દૂર રહી સંયમનું પાલન કરે.

સાધુ આ સંસારમાં ભોગમય જીવનની ઈચ્છા કરીને ધનનો સંચય ન કરે, તથા (પુત્ર સ્ત્રી વગેરેમાં) આસક્તિ-ભાવ ન રાખે, પૂર્વાપર વિચાર કરીને ભાષા બોલે, શબ્દાદિ વિષયોમાં રત ન રહે, તેમજ હિંસાયુક્ત કથા ન કહે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणासत्तो एव मरणा मुच्चइ–

८१५. पासिय आतुरे पाणे अप्पमत्तो परिव्वए ।

मंता एयं मतिमं पास,
आरंभजं दुक्खमिणं ति णच्चा,

मायी पमायी पुणरेति गब्भं ।

उवेहमाणो सद्द–रूवेसु अंजू माराभिसंकी मरणा पमुच्चति ।

– आ. सु. १, अ. ३, उ. १, सु. १०८ (ख)

अनासक्त જ મરણથી મુક્ત થાય છે :-

८१५. પ્રાણીઓને મોહથી વિહ્વળ જોઈ સાધક સાવધાન થઈ સંયમમાં અપ્રમત્ત બની વિચરણ કરે.

હે બુદ્ધિમાન સાધક, તું મનનપૂર્વક આ પ્રાણીઓને જો. હિંસાદિથી જ દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે, (એવું જાણી સદા જાગૃત રહેવું જોઈએ.)

માયાવી તથા પ્રમાદી પ્રાણી વારંવાર જન્મ ધારણ કરે છે.

પરંતુ જે શબ્દાદિ વિષયોમાં રાગદ્વેષ ન કરતાં સમભાવથી પ્રવૃત્તિ કરે છે તે સરળ જીવ મૃત્યુના ભયથી મુક્ત થઈ જાય છે.

अणासत्तो एव सव्वहा अहिंसओ भवइ–

८१६. आसेवित्ता एयमट्ठं इच्चेवेगे समुट्ठिता ।

तम्हा तं बिइयं नासेवते णिस्सारं पासिय णाणी ।
उववायं चयणं णच्चा, अणण्णं चर माहणे ।

से ण छणे, न छणावए, छणंतं णाणुजाणति ।

णिव्विंद णंदिं अरते पयासु ।

अणोमदंसी णिसण्णे पावेहिं कम्मेहिं ।

– आ. सु. १, अ. ३, उ. २. सु. ११९

अनासक्त જ સર્વથા અહિંસક હોય છે :-

८१६. કેટલાક સાધકો અસંયમનું આચરણ કરી અંતમાં સંયમ-સાધનામાં સંલગ્ન બની જાય છે. ત્યારબાદ તે ફરી ક્યારેય પણ એનું સેવન કરતાં નથી.

તેથી જ્ઞાની સાધક જે પ્રાપ્ત કામભોગોને સાર રહિત સમજી છોડ્યાં છે તેમને ફરી સેવતો નથી. દેવોના ઉપપાત અને ચ્યવન (પણ નિશ્ચિત છે,) જાણી તું અનન્ય (સંયમ કે મોક્ષ માર્ગ) નું આચરણ કર.

તે (સંયમી મુનિ) કોઈ પણ જીવની હિંસા કરે નહિ, બીજા પાસે હિંસા કરાવે નહિ કે હિંસા કરનારનું અનુમોદન કરે નહિ.

તું (સાંસારિક આનંદ પ્રમોદનો તિરસ્કાર કરી,) સ્ત્રીઓમાં આસક્તિ ન રાખ.

(જ્ઞાનાદિ) ઉત્તમ ગુણોને જોનાર સાધક પાપકર્મોમાં ઉદાસીન રહે છે.

कामेसु अगिद्धो णियंठो–

८१७. अण्णातपिंडेणऽधियासएज्जा,
नो पूयणं तवसा आवहेज्जा ।
सद्देहिं रूवेहिं असज्जमाणे,
सव्वेहिं कामेहिं विणीय गेहिं ।।

सव्वाइं संगाइं अइच्च धीरे,
सव्वाइं दुक्खाइं तितिक्खमाणे ।
अखिले अगिद्धे अणिएयचारी,
अभयंकरे भिक्खू अणाविलप्पा ।।

– सूय. सु. १, अ. ७, गा. २७–२८

કામમાં અનાસક્ત નિર્ગ્રન્થ :-

८१७. સંયમી સાધુ અજ્ઞાત કુળોમાંથી આહાર ગ્રહણ કરી પોતાનો નિર્વાહ કરે. તપ દ્વારા પોતાની પૂજા પ્રતિષ્ઠા આદિની ઇચ્છા ન કરે, શબ્દો અને રૂપોમાં આસકત ન બને તથા સર્વ પ્રકારના ભોગોને છોડીને સંયમનું પાલન કરે.

ધૈર્યવાન સાધુ સર્વ સંબંધોને છોડીને, બધા દુઃખોને સહન કરીને, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રથી યુકત થાય છે. તથા કોઈ પણ વિષયમાં આસકત ન બની અપ્રતિબદ્ધ વિહારી બને છે. એવો સાધક પ્રાણીઓને અભય આપીને વિષય અને કષાયોથી પર નિર્મળ ચિત્તવાળો હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अपरिग्गही णियंठो –

८१८. ते अणवकंखमाणा, अणतिवातेमाणा, अपरिग्गहेमाणा, णो परिग्गहावंति सव्वावंति च णं लोगंसि,

णिहाय दंडं पाणेहिं पावं कम्मं अकुव्वमाणे, एस महं अगंथे वियाहिते ।

ओए जुइमस्स खेतण्णे, उववायं चयणं च णच्चा ।

– आ. सु. १, अ. ८, उ. ३, सु. २०९ (ख)

અપરિગ્રહી નિર્ગ્રન્થ :-

८१८.સમભાવી સાધુ કામભોગોની ઈચ્છાથી નિવૃત્ત થઈ કોઈપણ પ્રાણીની હિંસા કરતો નથી, તેમજ પરિગ્રહ પણ રાખતો નથી. પરિગ્રહ નહિં રાખવાના કારણે તે સમસ્ત લોકમાં અપરિગ્રહી કહેવાય છે.

જે પ્રાણીઓની હિંસાનો ત્યાગ કરી પાપકર્મ કરતો નથી તે મહાન નિર્ગ્રન્થ કહેવાય છે.

એવો સાધુ સંયમનો જ્ઞાતા હોય છે, જેથી રાગદ્વેષ રહીત બની જ્યોતિર્મય થઈ જાય છે. જેથી દેવોના પણ જન્મ મરણને જાણી શરીરની અનિત્યતાનું અનુચિંતન કરે.

परिच्चाई समणाणं पमाय–णिसेहो–

८१९. चिच्चाण धणं च भारियं, पव्वइओ हि सि–अणगारियं ।

मा वन्तं पुणो वि आइए, समयं गोयम !

मा पमायए ।।

अवउज्झियं मित्तबन्धवं, विउलं धणोहसंचयं ।

मा तं बिइयं गवेसए, समयं गोयम ! मा पमायए ।।

– उत्त. अ. १०, गा. २९–३०

ત્યાગી શ્રમણોને પ્રમાદનો નિષેધ :-

८१९.ધન અને સ્ત્રીનો ત્યાગ કરીને તું અણગાર થયો છે, તેથી એકવાર વમન કરી નાખેલા ભોગોનો ફરીથી સ્વીકાર ન કર. હે ગૌતમ ! સમય(ક્ષણ) માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

મિત્ર, બંધુ તથા વિપુલ ખજાનાને છોડીને ફરી તેની તપાસ ન કર. હે ગૌતમ ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

सल्लुद्धरो समणो–

८२०. महयं पलिगोव जाणिया, जा वि य वंदण–पूयणा इहं ।

सुहुमे सल्ले दुरुद्धरे, विदुमं ता पयहेज्ज संथवं ।।

– सूय. सु. १, अ. २, उ. २, गा. ११

શલ્યને સમાપ્ત કરનારો જ શ્રમણ હોય છે:-

८२०.સાંસારિક જીવો દ્વારા વંદન કે માનસન્માન તે મહાન કીચડ છે. એવું જાણીને મુનિ ગર્વ ન કરે. કારણ કે ગર્વ સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ શલ્ય છે જે નીકળવું મુશ્કેલ છે. માટે વિદ્વાન મુનિએ પ્રશંસાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

चाईणं देवगई–

८२१. गवासं मणिकुंडलं, पसवो दासपोरुसं ।

सव्वमेयं चइत्ताणं, कामरूवी भविस्ससि ।।

– उत्त. अ. ६, गा. ५

ત્યાગીઓની દેવગતિ :

८२१.ગાય,ઘોડા, મણિ, કુંડળ, પશુ, દાસ તથા પુરુષ-સમૂહ એ બધાનો પરિત્યાગી સાધક પરલોકમાં કામરૂપી (ઈચ્છા મુજબ રૂપ બનાવવામાં સમર્થ) દેવ થાય છે.

धीरा धम्मं जाणंति–

८२२. आसं च छंदं च विगिंच धीरे ।

तुमं चेव तं सल्लमाहट्टु ।

जेण सिया तेण णो सिया ।

इणमेव णावबुज्झंति जे जणा मोहपाउडा ।

– आ. सु. १, अ. २, उ. ४, सु. ८३

ધીર પુરુષ ધર્મને જાણે છે :-

८२२.ધીર પુરુષ ! તારે વિષયોની આશા અને સંકલ્પોથી દૂર રહેવું જોઈએ.

એ ભોગેચ્છારૂપ શલ્યનું સર્જન તે પોતે જ કર્યું છે.

જે ધનાદિ સામગ્રીથી સુખ મળે છે, તે જ ધનાદિ સામગ્રીથી સુખ ન પણ થાય.

જે મોહથી આવૃત છે, તે વાસ્તવિક તથ્યને જાણી શકતો નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

धुवचारिणो कम्मरयं धुणंति–

८२३. आयाण भो ! सुस्सूस भो ! धूतवादं पवेदयिस्सामि । इह खलु अत्तताए तेहिं तेहिं कुलेहिं अभिसेएण अभिसंभूता अभिसंजाता अभिणिव्वट्टा अभिसंवुड्ढा अभिसंबुद्धा अभिणिक्खंता अणुपुव्वेण महामुणी ।

तं परक्कमंतं परिदेवमाणा 'मा णे चयाहि' इति ते वदंति ।
छंदोवणीता अज्झोववण्णा अक्कंदकारी जणगा रुदंति ।।

अतारिसे मुणी ओहं तरए जणगा जेण विप्पजढा ।

सरणं तत्थ णो समेति । किह णाम से तत्थ रमति ।

एतं णाणं सया समणुवासेज्जासि ।

– आ. सु. १, अ. ६, उ. १, सु. १८१-१८२

ધ્રુવચારી કર્મરજને ખંખેરે છે :-

૮૨૩. હે મુનિ ! સાંભળો અને સમજો ! હું તમને કર્મક્ષયનો ઉપાય બતાવું છું. આ સંસારમાં કેટલાક જીવ પોતાના કરેલા કર્મોથી ભિન્ન ભિન્ન કુળોમાં માતાની રજ અને પિતાના શુક્રથી ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાં એ પોતાનું સંવર્ધન કરે છે. ત્યારબાદ જન્મ ધારણ કરે છે. ક્રમશઃ આગળ વધતાં પ્રતિબોધ પામી ત્યાગ માર્ગ અંગીકાર કરે છે અને એ ક્રમથી મહામુનિ બને છે.

સંયમ અંગીકાર કરતી વખતે માતાપિતાદિ સ્વજન વિલાપ કરતાં તેને કહે છે, 'અમે તારી ઇચ્છાનુસાર ચાલનારા, તારી સાથે આટલો પ્રેમ રાખનારા છીએ. તું અમને છોડ નહીં.' તેઓ આ રીતે આક્રંદ કરતાં રડે છે.

(કરુણ વિલાપ કરતાં મમત્વ ભાવે કરી કહે છે કે,) 'જે માતાપિતાને છોડી દે છે, તે આદર્શ મુનિ કહેવાતો નથી. અને તેવો મુનિ સંસારને તરી શકતો નથી.'

(સ્વજનોનો વિલાપ સાંભળીને પણ) મુનિ તેમના શરણમાં જતો નથી. તે (તત્ત્વજ્ઞ પુરુષ) સંસારમાં કેવી રીતે રમણ કરે ?

મુનિ માટે આવું જ્ઞાન હંમેશા ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે.

सामण्ण–रहिया समणा–

८२४. जे धम्मलद्धं विणिहाय भुंजे,
वियडेण साहट्टु य जो सिणाति ।
जो धोवति लूसयती व वत्थं,
अहाऽऽहु से णागणियस्स दूरे ।।

कम्मं परिण्णाय दगंसि धीरे,
वियडेण जीवेज्ज य आदिमोक्खं ।
से बीय–कंदाति अभुंजमाणे,
विरते सिणाणादिसु इत्थियासु ।।

जे मायरं पियरं च हेच्चा
ऽगारं तहा पुत्त पसुं धणं च ।
कुलाइं जे धावति सादुगाइं,
अहाऽऽहु से सामणियस्स दूरे ।।

– सूय. सु. १, अ. ७, गा. २१-२३

શ્રામણ્ય-રહિત શ્રમણ :

૮૨૪. જે સાધુ ઉદ્દિષ્ટ વગેરે દોષોથી રહિત આહારનો પણ સંચય કરી ઉપભોગ કરે છે, અચિત્તજળથી પણ શરીરના અંગોને સંકોચીને સ્નાન કરે છે, વસ્ત્ર ધોવે છે, વસ્ત્રને નાનાં મોટાં કરે છે, તે શ્રામણ્યથી દૂર છે એમ કહ્યું છે.

જળના સમારંભથી કર્મબંધ થાય છે એવું જાણી ધીર મુનિ જીવન પર્યંત પ્રાસુક જળ વડે જીવન ધારણ કરે. તથા બીજ, કંદ વગેરેનું ભોજન ન કરે. તેમ જ સ્નાન તથા સ્ત્રીઓ આદિથી વિરત રહે.

જે પુરુષ માતા, પિતા, પુત્ર, ઘર, પશુ અને ધનને છોડી દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે તે જો પછી સ્વાદિષ્ટ ભોજન બનાવનાર ઘરોમાં લોલુપતાથી દોડે છે તો તે શ્રમણત્વથી દૂર છે એમ કહ્યું છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पंच आसवदारा–

८२५. पंच आसवदारा पण्णत्ता, तं जहा–
१. मिच्छत्तं, २. अविरइ, ३. पमाया, ४. कसाया, ५. जोगा ।

– सम. ५, सु. १

પાંચ આશ્રવદ્વારો :-

૮૨૫.પાંચ પ્રકારના આશ્રવ દ્વાર બતાવવામાં આવ્યાં છે. યથા- ૧-મિથ્યાત્વ, ૨-અવિરતિ, ૩-પ્રમાદ, ૪-કષાય, ૫-યોગ.

परिग्रहनुं स्वरूप - उ

परिग्गह–सरूवं–

८२६. आवंती के आवंती लोगंसि परिग्गहावंती, से अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा, चित्तमंतं वा, अचित्तमंतं वा एतेसु चेव परिग्गहावंती ।

एतदेवेगेसिं महब्भयं भवति ।

लोगवित्तं च णं उवेहाए ।

एते संगे अविजाणतो ।

– आ. सु. १, अ. ५, सु. १५४

परिग्गहपावस्स फलं दुक्खं–

८२७. तं परिगिज्झं दुपयं चउप्पयं अभिजुंजियाणं संसिचियाणं तिविधेण जा वि से तत्थ मत्ता भवति अप्पा वा, बहुगा वा।

से तत्थ गढिते चिट्ठति भोयणाए ।

ततो से एगदा विप्परिसिट्ठं संभूतं महोवकरणं भवति ।

तं पि से एगदा दायदा विभयंति, अदत्तहारो वा सेऽवहरति, रायाणो वा से विलुंपंति णस्सति वा से, विणस्सति वा से, अगारदाहेण वा से डज्झति ।

इति से परस्सऽट्ठाए कूराइं कम्माइं बाले पकुव्वमाणे तेण दुक्खेण मूढे विप्परियासमुवेति ।

मुणिणा हु एतं पवेदितं ।

પરિગ્રહનું સ્વરૂપ :-

૮૨૬.આ લોકમાં જેટલા પ્રાણી પરિગ્રહવાળા છે, તે પરિગ્રહ થોડો હોય કે ઘણો હોય, સૂક્ષ્મ હોય કે સ્થૂળ હોય, સચિત્ત હોય કે અચિત્ત હોય- તેઓ તેમાં આસકત હોવાના કારણે જ પરિગ્રહધારી છે.

આ પરિગ્રહ જ પરિગ્રહધારીઓ માટે મહાભયનું કારણ છે.

સાધકો ! પરિગ્રહી લોકોના ધન કે સંજ્ઞાઓને જુઓ.

જે આસક્તિઓને જાણતાં નથી તે મહાભયને પામે છે.

પરિગ્રહ-પાપનું ફળ દુઃખ :-

૮૨૭.પરિગ્રહમાં આસકત પ્રાણી દ્વિપદ, ચતુષ્પદનો પરિગ્રહ કરી તેને કામમાં જોડીને તેમની દ્વારા ધન એકત્રિત કરે છે. આ પ્રમાણે ભોગોપભોગ માટે ધન એકઠું કરી સંચય કરે છે. પોતાના, બીજાના કે બન્નેના પ્રયત્નથી તેની પાસે થોડી કે ઘણી માત્રામાં ધનસંગ્રહ થઈ જાય છે, તેમાં તે આસક્ત થઈ જાય છે અને ભોગ માટે તેની સુરક્ષા કરે છે.

વિવિધ પ્રકારના ભોગોપભોગ પછી તેની પાસે બચેલ ઘણી સંપત્તિ એકત્રિત થઈ જાય છે અને તે ધનાઢય બની જાય છે.

તે પણ કોઈ વખત (જમાઈ, પુત્ર કે પૌત્ર આદિ) વારસદારો, પરસ્પર વહેંચી લે છે, ચોર ચોરી લે છે, રાજા લૂંટી લે છે, (વ્યાપાર આદિમાં હાનિ થવાથી) નષ્ટ થઈ જાય છે અથવા ઘરમાં આગ લાગવાથી બળી જાય છે.

આ પ્રમાણે અર્થલુબ્ધ અજ્ઞાની પ્રાણી બીજાઓને માટે ક્રૂર કર્મો કરતો, તે કર્મોથી ઉત્પન્ન થયેલ દુઃખને ભોગવતો વિપર્યાસ (દુઃખ) પામે છે.

સર્વજ્ઞાનીએ આ પ્રમાણે પ્રરૂપેલ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणोहंतरा एते, णो य ओहं तरित्तए ।

અતીરંગમા એતે, णो य तीरं गमित्तए।
अपारंगमा एते, णो य पारं गमित्तए ।

આયાણિજ્જં ચ આદાય તમ્મિ ઠાણે ણ ચિટ્ઠતિ ।
વિતહં પપ્પ ખેત્તણ્ણે તમ્મિ ઠાણંમિ ચિટ્ઠતિ ।।

આ. સુ. ૧, અ. ૨, ઉ. ૩, સુ. ૭૯

એ મૂઢ અનોઘંતર અર્થાત્ સંસાર પ્રવાહને તરવામાં સમર્થ હોતા નથી, એટલે કે એ પ્રવ્રજ્યા લેવામાં અસમર્થ રહે છે.

તેઓ અતીરંગમ છે-તીર-કિનારા સુધી પહોંચવામાં સમર્થ હોતા નથી. તેઓ અપારંગમ છે - પાર પહોંચવામાં સમર્થ હોતા નથી.

તે (મૂઢ) આદાણીય -સત્યમાર્ગને પામવા છતાં પણ તે સ્થાનમાં સ્થિર રહી શકતો નથી. પોતાની અજ્ઞાનતાના કારણે અસત્ માર્ગને પામી તેમાં જ રચ્યો પચ્યો રહે છે.

८२८. आउक्खयं चेव अबुज्झमाणे
ममाति से साहसकारि मंदे ।
अहो य रातो परितप्पमाणे,
अट्ठे सुमूढे अजरामरव्व ।।

जहाहि वित्तं पसवो य सव्वे,
जे बांधवा जे य पिता य मित्ता ।
लालप्पती सो वि य एइ मोहं,
अन्ने जणा तं सि हरंति वित्तं ।।

–सूय. सु. १, अ. १०, गा. १८–१९

૮૨૮.પાપથી નહિ ડરનાર અજ્ઞાની જીવ પોતાના આયુષ્યનો અંત જાણતો નથી. તે પૌદ્ગલિક પદાર્થો પર મમત્વ રાખીને રાત દિવસ પાપમાં આસક્ત રહે છે અને પોતાને અજર અમર માનતો ધનમાં જ મુગ્ધ રહે છે.

સમાધિના ઈચ્છુક માનવ, તું ધન અને પશુ વગેરે દરેક સચિત્ત-અચિત્ત પદાર્થોને છોડી દે. માતા, પિતા, બંધુ, ભગિની, મિત્રજન વગેરે કોઈપણ તારો કયાંય ઉપકાર કરતાં નથી છતાં તું તેમના માટે રડે છે, અને મોહ પામે છે. પરંતુ તું મરી જઈશ ત્યારે બીજા લોકો તેં ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યનો ઉપભોગ કરશે. અથવા તારા ધનનું હરણ કરી જશે.

परिग्गहे आसत्ति–णिसेहो–

८२९. परिग्गहाओ अप्पाणं अवसक्केज्जा ।
अण्णहा णं पासए परिगहेज्जा ।

एस मग्गे आरिएहिं पवेदिते, जहेत्थ कुसले
णोवलिंपिज्जासि त्ति बेमि ।

– आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ८९(घ)

પરિગ્રહમાં આસક્તિનો નિષેધ :-

૮૨૯.પોતાના આત્માને પરિગ્રહથી બચાવો.

જેવી રીતે ગૃહસ્થ પરિગ્રહને મમત્વ-ભાવથી જુએ છે તેવી રીતે ધર્મોપકરણને પરિગ્રહરૂપે ન જોતાં કેવળ સાધન સમજી તેના પર મમત્વ ન રાખે.

આ માર્ગ તીર્થંકરોએ બતાવ્યો છે. તે માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરનાર કુશળ સાધક પરિગ્રહમાં લેપાતો નથી. એમ હું કહું છું.

परिग्गहं महाभयं–

८३०. से सुपडिबुद्धं सुविणियंति णच्चा पुरिसा परमचक्खू ।
विपरिक्कम एतेसु चेव बंभचेरं त्ति बेमि ।

– *आ. सु. १, अ. ५, उ. २, सु. १५५ (क)*

પરિગ્રહ મહાભય :-

૮૩૦. (પરિગ્રહ મહાભયનો હેતુ છે.) એવું (પ્રત્યક્ષજ્ઞાની દ્વારા) સમ્યક્ પ્રકારે દૃષ્ટ અને ઉપદેશિત છે. (માટે) પરમ ચક્ષુષ્માન પુરુષ સંયમમાં પરાક્રમ કરે. અપરિગ્રહી સાધક જ બ્રહ્મચારી હોય છે. એમ હું કહું છું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

परिग्गहमुत्ति एव मुत्ति–

८३१. (थावरं जंगमं चेव, धणं धण्णं उवक्खरं ।
पच्चमाणस्स कम्मेहिं, नालं दुक्खाउ मोयणे ।)
(–उत्त. अ. ६, गा. ५)

परिग्गहेण दुहं अपरिग्गहेण सुहं–

८३२. धम्मस्स य पारए मुणी, आरम्भस्स य अंतए ठिए ।
सोयति य ण ममाइणो, नो य लभंति णियं परिग्गहं ।।

इह लोगे दुहावहं विऊ, परलोगे य दुहं दुहावहं ।
विद्धंसणधम्ममेव तं, इइ विज्जं को गारमावसे ? ।।
– सूय. सु. १, अ. २, उ. २, गा. ९–१०

सुहोवाय–परूवणं–

८३३. आयावयाही चय सोगमल्लं,
कामे कमाही कमियं खु दुक्खं ।
छिंदाही दोसं विणएज्ज रागं,
एवं सुही होहिसि संपराए ।।
– दस. अ. २, गा. ५

तण्हाए लयोवमा–

८३४. **प.**– अन्तोहियय–संभूया, लया चिट्ठइ गोयमा ।
फलेइ विसभक्खीणि सा उ उद्धरिया कहं? ।।

उ.– तं लयं सव्वसो छित्ता, उद्धरित्ता समूलियं ।
विहरामि जहानायं, मुक्का मि विसभक्खणं ।।

प.– लया य इइ का वुत्ता, केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ।।

उ.– भवतण्हा लया वुत्ता, भीमा भीमफलोदया ।
तमुद्धरित्तु जहानायं, विहरामि महामुणी ।।
– उत्त. अ.२३, गा. ४५–४८

अट्ठलोलुपा दंडं समारभंति–

८३५. अहो य राओ य परितप्पमाणे कालाकालसमुट्ठायी
संजोगट्ठी अट्ठालोभी आलुंपे सहसक्कारे
विणिविट्ठचित्ते एत्थ सत्थे पुणो–पुणो ।

परिग्रह विरक्ति જ મુક્તિ છે :-

८३१.(ધન ધાન્ય કે ઘરવખરી આદિ સ્થાવર જંગમ સંપત્તિ દુષ્કર્મોથી પીડાતા જીવને મુક્તિ આપવામાં સમર્થ નથી.)

પરિગ્રહથી દુઃખ અને અપરિગ્રહથી સુખ :-

८३२.શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મના પારગામીને તથા આરંભના અભાવમાં સ્થિત રહેનારને મુનિ કહેવાય છે. તેથી વિપરિત મમતા રાખનાર પ્રાણી પરિગ્રહ માટે ચિંતા કરે છે. છતાં પણ તે પરિગ્રહને પ્રાપ્ત કરી શકતાં નથી.

પરિગ્રહ આ લોકમાં તેમજ પરલોકમાં દુઃખદાયી છે તથા નશ્વર છે, એવું જાણીને કોણ જ્ઞાની પુરુષ ગૃહવાસમાં રહેવાનું પસંદ કરે ?

સુખી થવાના ઉપાયનું પ્રરૂપણ :-

८३३.હે શિષ્ય ! આતાપના લે, સુકુમારતાને છોડ, વિષયવાસનાનું અતિક્રમણ કર. આ રીતે છોડવાથી દુઃખ પોતાની મેળે અતિક્રાન્ત- દૂર થઈ જશે. દ્વેષભાવનું છેદન કર. રાગભાવને દૂર કર. આ પ્રમાણે કરવાથી સંસારમાં તું સુખી થઈશ.

તૃષ્ણાને લતાની ઉપમા :-

८३४.**પ્ર.** "હે ગૌતમ ! હૃદયમાં એક લતા ઉત્પન્ન થયેલ છે. તેને વિષ જેવાં ફળ લાગેલાં છે. તેને તમે કેવી રીતે ઉખેડી નાખ્યા ?"

ઉ. " તે લતા તદ્દન જડમૂળથી ઉખેડીને સર્વથા કાપીને નીતિપૂર્વક હું વિચરણ કરું છું, માટે હું વિષફળ ખાતો નથી."

પ્ર. કેશીકુમારે ગૌતમ સ્વામીને કહ્યું, " તે લતા કઈ છે ? " કેશીએ પુછતાં ગૌતમે આમ કહ્યું -

ઉ. "ભવતૃષ્ણા જ ભયંકર લતા છે તેને ભયંકર પરિપાકવાળા ફળ લાગે છે. હે મહામુનિ ! તેને જડથી ઉખાડીને હું નીતિ અનુસાર વિહાર કરું છું."

અર્થલોલુપો હિંસા કરે છે :-

८३५. (અજ્ઞાની જીવ સ્વજન, ધન આદિમાં આસકત હોવાના કારણે) રાતદિવસ પરિતપ્ત રહે છે, કાળ-કાળનો વિચાર કર્યા વિના કુટુંબ અને ધનાદિમાં લુબ્ધ બને છે, વિષયોમાં ચિત્ત જોડી તે ધનનો લોભી બને છે, કર્તવ્ય અકર્તવ્યનો વિચાર કર્યા વિના નિર્ભયતાથી લૂંટફાટ મચાવે છે, તેમ જ અનેકવાર પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से आतबले, से णातबले, से मित्तबले, से पेच्चबले, से देवबले, से रायबले, से चोरबले, से अतिथिबले, से किवणबले, से समणबले,

शरीरબળ, જાતિબળ, મિત્રબળ, પરલોકબળ, દેવબળ, રાજબળ, ચોરબળ, અતિથિબળ, ભિક્ષુકબળ તથા શ્રમણબળાદિ વિવિધ બળોની પ્રાપ્તિ માટે (અજ્ઞાની પ્રાણી વિવિધ પ્રકારની હિંસક પ્રવૃત્તિમાં પડી જીવ-હિંસા કરે છે.)

इच्चेतेहिं विरूवरूवेहिं कज्जेहिं दंडसमादाणं, संपेहाए भया कज्जति, पावमोक्खो त्ति मण्णमाणे अदुवा आसंसाए।

કોઈ વ્યક્તિ કામનાની પૂર્તિ માટે, તો કોઈ ભયના કારણે હિંસા આદિ કરે છે. કોઈ પાપથી છૂટવા માટે, તો કોઈ અપ્રાપ્તને પ્રાપ્ત કરવાની આશાએ હિંસા પ્રયોગ કરે છે.

तं परिण्णाय मेहावी णेवसयं एतेहिं कज्जेहिं दंडं समारंभेज्जा, णेवऽण्णं एतेहिं कज्जेहिं दंडं समारंभावेज्जा, णेवऽण्णे एतेहिं कज्जेहिं दंडं समारंभंते समणुजाणेज्जा ।
एस मग्गे आरिएहिं पवेदिते जहेत्थ कुसले णोवलिंपेजास्सि त्ति बेमि ।

– आ. सु. १, अ. २, उ. २, सु. ७२–७४

(ઉપર બતાવેલી) હિંસા અહિતરૂપ છે. એવું જાણી જ્ઞાની સાધક પોતે હિંસા કરે નહિ, બીજા પાસે કરાવે નહિ કે કરનારનું અનુમોદન કરે નહિ.

આ (અહિંસાનો) માર્ગ તીર્થંકરોએ બતાવ્યો છે, તેથી કુશળ સાધક પોતાના આત્માને હિંસાદિક વૃત્તિથી લિપ્ત ન કરે એમ હું કહું છું.

लोभ–णिसेहो–

લોભનો નિષેધ :-

८३६. कसिणं पि जो इमं लोयं, पडिपुण्णं दलेज्ज इक्कस्स ।
तेणावि से न संतुस्से, इइ दुप्पूरए इमे आया ।।

८૩૬. ધન-ધાન્યથી પરિપૂર્ણ સમગ્ર લોક પણ કોઈ તેને આપી દે તો પણ તેને સંતોષ થતો નથી, એવી તૃષ્ણાની લોલુપતા ભરેલો આ આત્મા છે.

जहा लाभो तहा लोभो, लाभा लोभो पवड्ढई ।
दोमासकयं कज्जं, कोडीए वि न निट्ठियं ।।

– उत्त. अ. ८, गा. १६–१७

જેમ જેમ લાભ થતો જાય છે, તેમ તેમ લોભ વધતો જાય છે. બે માસા સોનાથી થતું કાર્ય કરોડો સુવર્ણ મુદ્રિકાથી પણ સર્યું નહીં.

जीवियंतकरणे वि रोगायंके वि समुप्पन्ने ओसहाईणं संगहणिसेहो–

જીવન-વિનાશી રોગ હોવા છતાં પણ ઔષધ આદિના સંગ્રહનો નિષેધ :-

८३७. जं पि य समणस्स सुविहियस्स उ रोगायंके बहुप्पगारंमि समुप्पन्ने ।

८૩૭. આગમાનુસાર ચારિત્રનું પરિપાલન કરનારા જ્ઞાની સાધકને જો અનેક પ્રકારના રોગ કે વ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય તો

वाताहिक–पित्त–सिंभ–अइरित्त–कुविय–तह–सन्निवात जाते व उदयपत्ते ।
उज्जल–बल–विउल–कक्खड–पगाढदुक्खे ।

વાત-પિત્ત કે કફનો અતિશય પ્રકોપ થાય કે સન્નિપાત થાય, તેથી કરીને ઉજ્વલ અર્થાત્ જ્યાં લેશમાત્ર પણ સુખ નથી. એવું પ્રબળ, વિપુલ, દીર્ઘકાળ સુધી અનિષ્ટ તથા પ્રગાઢ, અત્યંત તીવ્ર દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે.

असुह–कडुय–फरुसे ।

એ દુઃખ અશુભ કે કડવા દ્રવ્યની જેમ અનિષ્ટ અને કઠોર હોય છે.

चण्ड–फलविवागे ।

એટલું જ નહિ પણ એ દુઃખ દારુણ ફળવાળું હોય છે.

महब्भए जीवियंतकरणे ।

જેથી મહાન ભય ઉત્પન્ન થાય છે, અને જીવનનો અંત પણ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सव्वसरीर-परितावणकरे न कप्पइ तारिसे वि तह अप्पणो परस्स वा ओसह-भेसज्जं भत्त-पाणं च तं पि संनिहिकयं ।

– प. सु. २, अ. ५, सु. ७

समग्र शरीरमां परिताप उत्पन्न करे छे. એવી દુઃખમય પરિસ્થિતિમાં પણ પોતાના માટે કે બીજા સાધુ માટે ઔષધ, દવાદારુ, આહારપાણીનો સંગ્રહ કરવો કલ્પતો નથી.

असणाईणं संगह-निसेहो –

८३८. तहेव असणं पाणगं वा,
विविहं खाइमं साइमं लभित्ता ।
होही अट्ठो सुए परे वा,
तं न निहे न निहावए जे स भिक्खू ।

– दस. अ. १०, गा. ८

અશન આદિના સંગ્રહનો નિષેધ -

८३८. પૂર્વોકત વિધિથી વિવિધ પ્રકારના આહારપાણી ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય વગેરેની સુંદર ભિક્ષા મેળવીને કાલ કે પરમદિવસે ઉપયોગમાં આવશે, એમ માનીને જે સાધક સંચય કરે નહિ, કરાવે નહિ તેજ આદર્શ ભિક્ષુ છે.

८३९. सन्निहिं च न कुवेज्जा, लेवमायाए संजए ।
पक्खी पत्तं समादाय, निरवेक्खो परिव्वए ।।

– उत्त. अ. ६, गा. १५

८३९. સંયમી મુનિ લેપ લાગે એટલી પણ ચીજનો સંગ્રહ ન કરે. પક્ષીની જેમ કાલની અપેક્ષા રાખ્યા વગર નિરપેક્ષ ભાવે તે પાત્ર લઈને ભિક્ષા માટે પર્યટન કરે.

बाला क्रूरकम्माइं कुव्वंति–

८४०. ततो से एगया रोगसमुप्पाया समुप्पज्जंति ।

બાલજીવ ક્રૂર કર્મ કરે છે -

८४०. ઘણી વાર તો તે અર્થસંગ્રહી ભોગીઓના શરીરમાં અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે.

जेहिं वा सद्धिं संवसति ते व णं एगया णिगया पुव्विं परिवयंति, सो वा ते णियए पच्छा परिवएज्जा ।

તે જેની સાથે રહે છે તે કુટુંબીજનો જ્યારે તે રોગગ્રસ્ત થાય છે ત્યારે તેનો તિરસ્કાર અને નિંદા કરવા લાગે છે. ત્યારબાદ તે પણ તેમનો તિરસ્કાર કરવા લાગે છે.

णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा ।

હે પ્રાણી ! કુટુંબીઓ તારી રક્ષા કરવામાં, તને શરણ દેવામાં સમર્થ નથી.

तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा सरणाए वा ।

અને તુ પણ તેઓનું રક્ષણ કરવા કે તેઓને શરણ આપવા સમર્થ નથી.

जाणित्तु दुक्खं पत्तेयं सायं ।

પ્રત્યેક પ્રાણી પોતે કરેલા સુખ અને દુઃખને ભોગવે છે. એવું જાણી (ઇન્દ્રિયો પર વિજય પ્રાપ્ત કરે.)

भोगामेव अणुसोयंति,

કેટલાક લોકો જે ઇન્દ્રિયો પર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી તે વારંવાર કામભોગનો જ વિચાર કરતા રહે છે.

इहमेगेसिं माणवाणं तिविहेण जावि से तत्थ मत्ता भवति अप्पा वा बहुया वा । से तत्थ गढिते चिट्ठति भोयणाए ।

આ સંસારમાં કેટલાક લોકો એવા છે કે કામભોગોની અભિલાષા વડે પોતાના, બીજાના કે બન્નેના મિશ્રિત પ્રયત્નથી અલ્પ કે અધિક ધન અથવા સાધનો પ્રાપ્ત થતાં તેમનો ઉપભોગ કરવા માટે તેમાં મન વચન અને કાયાથી અત્યંત આસકત થઈ જાય છે. ભોગ માટે તેમની રક્ષા પણ કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ततो से एगया विप्परिसिट्ठं संभूतं महोवकरणं भवति तं पि से एगया दायादा विभयंति, अदत्तहारो वा सेऽवहरंति, रायाणो वा से विलुंपंति, णस्सति वा से, विणस्सति वा से, अगारदाहेणं वा से डज्झति।

વિવિધ પ્રકારના ભોગપભોગ પછી વધેલી ઘણી સંપત્તિ એકઠી થાય છે. તેના કારણે તે મહાન વૈભવશાળી બની જાય છે. જીવનમાં કોઈવાર એવો પણ સમય આવી જાય છે કે સ્વજનો પરસ્પર તે સંપત્તિ વહેંચી લે છે. અથવા ચોર ચોરી લે છે, રાજા લૂંટી લે છે, (વ્યાપાર આદિમાં હાનિ થવાથી) નષ્ટ થઈ જાય છે, અથવા ઘરમાં આગ લાગવાથી બળી જાય છે. આમ અનેક માર્ગોથી તે સંપત્તિનો નાશ થઈ જાય છે.

इति से परस्स अट्ठाए कूराइं कम्माइं बाले पकुव्वमाणे तेण दुक्खेण मूढे विप्परियासमुवेति ।

આ પ્રમાણે તે અજ્ઞાની જીવ બીજાને માટે ક્રૂર કર્મો કરે છે તથા દુઃખથી મૂઢ બની વિપરીત પ્રવૃત્તિ કરે છે.

– आ. सु. १, अ. २, उ. ४, सू. ८१-८२

मूढा धम्मं न जाणंति –

મૂર્ખ ધર્મને જાણતા નથી -

८४१. थीभि लोए पव्वहिते ।

८४१.સંસારી જીવો સ્ત્રીઓથી પરાજિત છે.

ते भो ! वदंति एयाइं आयतणाइं ।

હે પુરુષો ! ' આ સ્ત્રીઓ ભોગોપભોગનું સાધન છે.' એમ તેઓ કહે છે.

से दुक्खाए मोहाए माराए णरगाए नरगतिरिक्खाए ।

આ પ્રકારે કહેવું, દુઃખનું, મોહનું, મૃત્યુનું, નરકનું અને તિર્યંચ ગતિનું કારણ છે.

सततं मूढे धम्मं णाभिजाणति ।

નિરંતર મૂઢ બનેલ જીવ ધર્મને જાણતો નથી.

उदाहु वीरे–अप्पमादो महामोहे, अलं कुसलस्स पमादेणं, संतिमरणं सपेहाए, भेउरधम्मं सपेहाए। णालं पासं ।

ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે કે, મોહના પ્રધાન કારણોમાં પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ. અને બુદ્ધિમાન પુરુષે પ્રમાદથી બચવું જોઈએ. શાંતિ (મોક્ષ) અને મરણ (સંસાર) ને જોનારો અને જાણનારો (પ્રમાદ ન કરે) આ શરીર નાશવંત છે એવું જાણી સાધકે પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ.

अलं ते एतेहिं। एतं पास मुणि ! महब्भयं ! णातिवातेज्ज कंचणं ।

હે મુનિ ! વિષયભોગોથી કયારેય પણ તૃપ્તિ થતી નથી માટે એવા ભોગોમાં આસક્તિ ન રાખ. આ ભોગોને મહાભયરૂપ જાણ. ભોગોના માટે કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા ન કર.

– आ. सु. १, अ. २, उ. ४, सु. ८४-८५

आसक्ति-निषेध-४

सव्वण्णु एव सव्वासवं जाणइ–

સર્વજ્ઞ જ સર્વ આશ્રવોને જાણે છે -

८४२. उड्ढं सोता, अहे सोता, तिरियं सोता वियाहिता ।
एते सोता वियक्खाता, जेहिं संगं ति पासहा ।।

८४२.ઊંચી, નીચી, તીર્છી, સર્વ દિશામાં (આસક્તિના) સ્ત્રોત છે. તે સ્ત્રોત કર્મ બંધનનાં આશ્રવ દ્વાર છે. જ્યાં જ્યાં જીવની આસક્તિ હોય છે. ત્યાં ત્યાં કર્મનું બંધન છે. તે તમે જુઓ.

आवट्टमेयं तु पेहाए एत्थ विरमेज्ज वेदवी ।

(રાગદ્વેષ-કષાય-વિષયાસક્તિ રૂપ) ભાવાવર્તનું નીરિક્ષણ કરી બુદ્ધિમાન સંસારના વિષયોથી વિરક્ત બને છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विण्णेत्तु सोतं निक्खम्म एस महं अकम्मा जाणति, पासति, पडिलेहाए णावकंखति। इह आगतिं गतिं परिण्णाय।

– आ. सु. १, अ. ५, उ. ६, सु. १७४–१७६(क)

જે કોઈ વિષયભોગ અથવા આશ્રવના સ્ત્રોતને ક્ષીણ કરવા માટે ત્યાગ માર્ગને સ્વીકાર કરે છે, તેમજ ઘાતી કર્મનો ક્ષય કરીને સર્વજ્ઞ અને સર્વદૃષ્ટા બને છે, તે સંસારના આવાગમનને જાણી કોઈ પણ પ્રકારની આકાંક્ષા કરતો નથી.

रइ–णिसेहो –

८४३. विसएसु मणुन्नेसु, पेमं नाभिनिवेसए।
अणिच्चं तेसिं विन्नाय, परिणामं पोग्गलाण उ ।।

पोग्गलाण परिणामं, तेसिं नच्चा जहा तहा ।
विगयतण्हो विहरे, सीईभूएण अप्पणा ।।

– दस. अ. ८, गा. ५८–५९

रतिनो निषेध -

८४३.सर्व पुद्गल-જડ વસ્તુઓના પરિણામને અનિત્ય સ્વભાવવાળા જાણી સાધક મનોજ્ઞ વિષયોમાં આસક્ત ન બને (અને અમનોજ્ઞ પદાર્થ પર દ્વેષભાવ ન લાવે.)

મુનિ સદા પૌદ્ગલિક પદાર્થોના પરિણામો યથાર્થ રૂપે જાણીને આત્માને ઉપશાંત કરી તૃષ્ણા-રહિત થઈ સંયમ-ધર્મમાં વિચરે.

अरइ–णिसेहो –

८४४. विरयं भिक्खू रीयंतं चिररातोसियं अरती तत्थ किं विधारए?

संधेमाणे समुट्ठिते ।

जहा से दीवे असंदीणे एवं से धम्मे आरियपदेसिए ।

ते अणवकंखमाणा अणतिवातेमाणा दइता मेधाविणो पंडिता ।

एवं तेसिं भगवंतो अणुट्ठाणे जहा से दियापोते। एवं ते सिस्सा दिया य अणुपुव्वेण वायित।

– आ. सु. १, अ. ६, उ.३, सु. १८९

अरतिनो निषेध -

८४४.अप्रशस्त ભાવોમાંથી નીકળી પ્રશસ્તભાવોમાં ઘણાં લાંબા સમયથી રમણ કરતાં સંયમી-ભિક્ષુને અરતિ વિચલિત કરી શકે ખરી ?

(પ્રતિક્ષણ આત્માની સાથે) સંધાન કરનારા તથા સમ્યક્ પ્રકારે સાવધાન મુનિ શુભ પરિણામની શ્રેણી પર ચઢતો જાય છે.

તેથી તે મુનિ અસંદીન-પાણીથી કયારેય નહિ ઢંકાતા એવા દ્વીપની સમાન છે. આર્ય (તીર્થંકર) ભાષિત ધર્મ પણ આવા દ્વીપ સમાન છે.

ભોગોની ઈચ્છા તથા જીવહિંસા ન કરવાના કારણે સર્વ લોકના પ્રિયપાત્ર તેઓ મેધાવી તથા પંડિતપદને પ્રાપ્ત કરે છે.

જેમ પક્ષી પોતાના બચ્ચાનું પાલન પોષણ કરી તેને સમર્થ બનાવે છે, તેવી જ રીતે ધર્મમાં જે શિષ્યો હતોત્સાહ હોય તેમને મહાન આચાર્ય આદિ દિવસ રાત સાવધાનીપૂર્વક શિક્ષા આપી ધર્મમાં કુશળ બનાવે છે.

८४५. अरतिं आउट्टे से मेधावी खणंसि मुक्के ।

– आ. सु. १, अ. २, उ. २, सु. ६९

८४५.જે અરતિનું નિવર્તન કરે છે, તે મેધાવી સાધક હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

रइ-अरइ णिसेहो –

८४६. जे ममाइयमतिं जहाति से जहाति ममाइयं ।

से हु दिट्ठपहे मुणी जस्स णत्थि ममाइतं ।

तं परिण्णाय मेहावी विदित्ता लोगं, वंता लोगसण्णं
से मतिमं परक्कमेज्जासि त्ति बेमि ।

णारतिं सहति वीरे, वीरे णो सहति रतिं।
जम्हा अविमणे वीरे, तम्हा वीरे ण रज्जति ।

सद्दे फासे अधियासमाणे णिव्विंद णंदिं इह
जीवियस्स ।

– आ. सु. १, अ. २, उ. ६, सु. ९७(ख)–९९(क)

रति-अरतिनो निषेध -

८४६. જે મમત્વ બુદ્ધિને ત્યાગી શકે છે, તે મમત્વને ત્યાગી શકે છે.

જેને મમત્વ નથી, તે મોક્ષના માર્ગને જાણનાર મુનિ છે.

એવું જાણી બુદ્ધિમાન મુનિ લોકના સ્વરૂપને જાણીને લોકસંજ્ઞાનો ત્યાગ કરે તથા વિવેકપૂર્વક સંયમમાં પુરુષાર્થ કરે. વાસ્તવમાં તેને જ બુદ્ધિમાન પુરુષ કહે છે. એમ હું કહું છું.

પરાક્રમી સાધક અરતિ (સંયમમાં ઉત્પન્ન થયેલ અરુચિ) ને સહન કરતો નથી. તેમજ રતિ (બાહ્ય પદાર્થોમાં થતી રુચિ) ને પણ સહન કરતો નથી. માટે વીર સાધુ અવિમનસ્ક અર્થાત્ શાંત હોય છે. તે કોઈપણ પદાર્થ પર આસક્તિ ઉત્પન્ન થવા દેતો નથી.

મુનિએ શબ્દ, સ્પર્શાદિ વિષયો જો ઉપસ્થિત થાય તો તેને સહન કરી લેવા જોઈએ. પરંતુ તેમાં પ્રસન્ન થવું જોઈએ નહિ. (તે અસંયમી જીવનના આમોદ-પ્રમોદનો ત્યાગ કરે. અથવા તેના પ્રત્યે ઉદાસીન રહે.)

भिक्खुणा न रइ कायव्वा, न अरइ कायव्वा–

८४७. अरतिं रतिं च अभिभूय भिक्खू,
बहूजणे वा तह एगचारी ।
एगंतमोणेण वियागरेज्जा,
एगस्स जंतो गतिरागती य ।।
सयं समेच्चा अदुवा वि सोच्चा,
भासेज्ज धम्मं हितदं पयाणं ।
जे गरहिया सणियाणप्पओगा,
ण ताणि सेवंति सुधीरधम्मा ।।

– सूय. सु. १, अ. १३, गा. १८–१९

साधुએ રતિ કે અરતિ કરવી ન જોઈએ :

८४७. સાધુ અસંયમમાં રતિ અને સંયમમાં અરતિ ન કરે. તે ઘણા સાધુ સાથે રહેતો હોય અથવા એકલો રહેતો હોય, પરંતુ સંયમમાં બાધા ન પહોંચે એવાં વચન બોલે. વળી તે ધ્યાનમાં રાખે કે, જીવાત્મા એકલો જ જાય છે અને એકલો જ આવે છે.

સંયમી સાધક ધર્મના સ્વરૂપને સમ્યક્ પ્રકારે સ્વયં જાણીને અથવા (ગુરુ, આચાર્ય આદિથી) શ્રવણ કરીને જીવોનું હિત થાય એવો ઉપદેશ આપે. ઉત્તમ ધૈર્ય ધર્મવાળા સાધક નિંદિત કાર્ય અથવા ફળની પ્રાપ્તિ માટે કાર્ય ન કરે.

रागणिग्गहोवायं–

८४८. समाए पेहाए परिव्वयंतो,
सिया मणो निस्सरई बहिद्धा ।
न सा महं नोवि अहं पि तीसे,
इच्चेव ताओ विणएज्ज रागं ।।

– दस. अ. २, गा. ४

રાગ-શમનનો ઉપાય :

८४८. સમભાવની દૃષ્ટિથી વિચરતા સાધુનું મન કદાચ (સંયમીરૂપી ગૃહમાંથી) બહાર નીકળી જાય તો સાધુ 'તે સ્ત્રી આદિ મારાં નથી અને હું તેઓનો નથી.' આ પ્રકારના ચિંતનથી તે સ્ત્રી આદિ પરના રાગને દૂર કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अब्भिंतर–पास–परिग्गह–पासबद्धा पाणिणो –

८४९. **प.** दीसन्ती बहवे लोए, पासबद्धा सरीरिणो ।
मुक्कपासो लहुब्भूओ, कहं तं विहरसी मुणी ।।

उ. ते पासे सव्वसो छित्ता, निहन्तूण उवायओ ।
मुक्कपासो लहुब्भूओ, विहरामि अहं मुणी ।।

प. पासा य इइ के वुत्ता, केसी गोयमब्बवी ।
केसिमेव बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ।।

उ. रागद्दोसादओ तिव्वा, नेहपासा भयंकरा ।
ते छिन्दित्तु जहानायं, विहरामि जहक्कमं ।।

– उत्त. अ. २३, गा. ४०–४३

आभ्यंतर परिग्रहना पाश वडे बंधायेला प्राणी -

८४९. **प्र.** "આ સંસારમાં અનેક જીવ પાશ-બધ્ધ છે. છતાં પણ હે મુનિ ! તમે બંધનમુક્ત અને લઘુભૂત-પ્રતિબંધહીન હળવા થઈને કેવી રીતે વિચરો છો ?"

ઉ. "મુનિ! તે બધાં બંધનોને સર્વ રીતે કાપીને, ઉપાયો વડે નષ્ટ કરી ને, હું બંધનમુક્ત અને હળવો થઈને વિચરું છું"

પ્ર. "ગૌતમ ! તે બંધન ક્યાં ?" કેશીએ ગૌતમને પૂછ્યું. કેશીના પૂછવાથી ગૌતમે આમ કહ્યું !

ઉ. "તીવ્ર રાગ દ્વેષ અને સ્નેહ ભયંકર બંધન છે. તેમને છેદીને ધર્મ નીતિ તેમજ આચાર પ્રમાણે હું વિચરું છું."

अब्भिंतर–परिग्गहविरओ पंडिओ–

८५०. से असइं उच्चागोए, असइं णीयागोए। णो हीणे, णो अतिरित्ते। णो पीहए।

इति संखाए के गोतावादी ? के माणावादी ? कंसि वा एगे गिज्झे ?

तम्हा पंडिते णो हरिसे, णो कुज्झे।

भूतेहिं जाण पडिलेह सातं । समिते एयाणुपस्सी तं जहा–

अंधत्तं बहिरत्तं मूकत्तं काणत्तं कुट्टतं खुज्जत्तं वडभत्तं सामत्तं सबलत्तं ।

सह पमादेणं अणेगरूवाओ जोणीओ संधेति, विरूवरूवे फासे पडिसंवेदयति ।

से अबुज्झमाणे हतोवहते जाती–मरणं अणुपरियट्टमाणे ।

– आ. सु. १, अ. २, उ. ३, सु. ७५–७७ (क)

आभ्यंतर परिग्रहथी विरत पंडित :

८५०. આ જીવ અનેક વાર ઉચ્ચ ગોત્રમાં તથા અનેક વાર નીચ ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થયો છે. માટે અહીં કોઈ હીન નથી કે કોઈ વિશેષ ઉચ્ચ નથી. (એવું જાણી કોઈ પણ જાતનો) ઉચ્ચ ગોત્રનો ગર્વ ન કરે.

પ્રભુનું આવું ફરમાન જાણી કોણ પોતાના ગોત્રનો ગર્વ કરે? કોણ અભિમાન કરે? તથા કોણ કોના ગોત્રમાં આસક્ત બને?

તેથી વિવેકશીલ સાધક ઉચ્ચ ગોત્ર પ્રાપ્ત થવાથી હર્ષ ન કરે તથા નીચ ગોત્ર પ્રાપ્ત થવાથી દુઃખ ન કરે.

દરેક પ્રાણીને સુખ પ્રિય છે, એમ જાણી પાંચ પ્રકારની સમિતિ સહિત સૌની સાથે વિવેકપૂર્ણ વ્યવહાર કરે.

જીવ પોતાના જ પ્રમાદથી આંધળો, બહેરો, મૂંગો, કાણો, ઠૂંઠો, કૂબડો, વાંકો, કાળો, કાબરો થાય છે.

પોતાના પ્રમાદના કારણે અનેક યોનિઓમાં જન્મ ધારણ કરે છે તેમજ વિવિધ પ્રકારના આઘાતો-વેદનાઓનો અનુભવ કરે છે.

(પ્રમાદી જીવ કર્મ સિદ્ધાંતને) ન સમજવાથી (શારીરિક દુઃખોથી) હત (માનસિક વેદનાથી) ઉપહત થઈ જન્મમરણનાં ચક્રમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

परिग्गहविरओ पावकम्मविरओ होइ-

८५१. से भिक्खू जे इमे कामभोगा सचित्ता वा अचित्ता वा ते णो सयं परिगिण्हति, नेवऽण्णेणं परिगिण्हावेति, अण्णं परिगिण्हंतं पि ण समणुजाणइ, इति से महया आदाणातो उवसंते उवट्ठित्ते पडिविरते ।

– सूय. सु. २, अ. १, सु. ६८५

गोला रूवगं –

८५२. उल्लो सुक्को य दो छूढा, गोलया मट्टियामया ।
दो वि आवडिया कुड्डे, जो उल्लो सोऽत्थ लग्गई ।।

एवं लग्गन्ति दुम्मेहा, जे नरा कामलालसा ।
विरत्ता उ न लग्गन्ति, जहा सुक्को उ गोलए ।।

– उत्त. अ. २५, गा. ४०-४१

भोगनियट्टी कुज्जा –

८५३. अधुवं जीवियं नच्चा, सिद्धिमग्गं वियाणिया ।
विणियट्टेज्ज भोगेसु, आउं परिमियमप्पणो ।।

– दस. अ. ८, गा. ३४

मणुण्णामणुण्णेसु काम-भोगेसु राग-दोस-णिग्गहो कायव्वो –

८५४. जे विण्णवणाहिऽज्झोसिया,
संतिण्णेहि समं वियाहिया ।
तम्हा उड्ढं ति पासहा,
अदक्खू कामाइं रोगवं ।।

अग्गं वणिएहिं आहियं,
धारेंती राईणिया इहं ।
एवं परमा महव्वया,
अक्खाया उ सराइभोयणा ।।

जे इह सायाणुगा णरा,
अज्झोववन्ना कामेसु मुच्छिया ।
किवणेण समं पगब्भिया,
न वि जाणंति समाहिमाहियं ।।

પરિગ્રહ-વિરત પાપકર્મ-વિરત બને છે :

૮૫૧. જે સાધુ સચિત્ત અને અચિત્ત બંને પ્રકારના કામ ભોગોને સ્વયં ગ્રહણ કરતો નથી, અન્યની પાસે ગ્રહણ કરાવતો નથી તથા ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન કરતો નથી, એથી જે મહાન કર્મ બંધનથી નિવૃત્ત થયેલ છે, શુદ્ધ સંયમમાં સ્થિત અને પાપ કર્મથી નિવૃત્ત થઈ ચૂક્યો છે તે જ સાધુ કહેવાય છે.

ગોળાનું રૂપક -

૮૫૨. જેમ એક ભીનો અને એક સૂકો એમ બે માટીના ગોળા ફેંક્યા. તે બન્ને ભીંત ઉપર અથડાયા. જે ભીનો હતો તે ત્યાં જ ચોંટી ગયો.

એ દૃષ્ટાંત અનુસાર જે મનુષ્ય દુર્બુદ્ધિ અને કામભોગોમાં આસક્ત છે તે વિષયોમાં ચોંટી જાય છે. વિરક્ત સાધક સૂકા ગોળાની જેમ ચોંટતો નથી.

ભોગોથી નિવૃત્ત બનો -

૮૫૩. હે સાધુઓ ! આ તમારું જીવન અસ્થિર છે, (આયુષ્ય અલ્પ છે,) અને (રત્નત્રયરૂપી) મોક્ષમાર્ગ નિત્ય છે, એમ જાણી તેની આરાધના માટે કામભોગોથી નિવૃત્ત થવું જોઈએ.

મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ કામભોગોમાં રાગદ્વેષનો નિગ્રહ કરવો જોઈએ -

૮૫૪. જે પુરુષો સ્ત્રીઓમાં આસક્ત નથી તેઓ મુક્ત પુરુષ જેવા છે. તેથી કામભોગોને રોગ સમાન જાણીને ઉપર મોક્ષ તરફ જ જુઓ.

જેમ વેપારી દૂર દેશથી ઉત્તમ રત્નો અને વસ્ત્રો વગેરે લાવે છે તેને રાજા મહારાજાદિ ધારણ કરે છે, તે જ પ્રમાણે આચાર્ય દ્વારા ઉપદિષ્ટ રાત્રિભોજનવિરમણ સહિત પાંચ મહાવ્રતો સાધુ પુરુષો જ ધારણ કરે છે. (અન્ય લોકો ધારણ કરી શકતા નથી.)

આ લોકોમાં જે પુરુષો સુખની પાછળ ભમે છે, તથા સમૃદ્ધિ, રસ અને સાતાગૌરવમાં મૂર્છિત છે, તેઓ ઈન્દ્રિયોથી પરાજિત દીન પુરુષ સમાન ધૃષ્ટતાપૂર્વક કામસેવન કરે છે. એવા માણસો ભગવાન દ્વારા ઉપદિષ્ટ સમાધિને સમજતા નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वाहेण जहा व विच्छते,
अबले होइ गवं पचोइए।
से यंतसो अप्पथामए,
नातिवहति अबले विसीयति ।।

જેમ ગાડીવાન ચાબૂક મારીમારીને બળદને દુર્બળ કરે છે તેથી તે વિષમ માર્ગ કાપી શકતો નથી, અર્થાત્ કીચડ આદિમાં ફસાઈ કલેશ પામે છે. અને પરાક્રમહીન અને બળહીન હોવાના કારણે વિષમ માર્ગમાં કષ્ટ પામે છે, પરંતુ ભાર વહન કરવામાં સમર્થ થતો નથી.

एवं कामेसणविद्,
अज्ज सुए पयहेज्ज संथवं ।
कामी कामे ण कामए,
लद्धे वा वि अलद्ध कन्हुई ।।

તે પ્રમાણે કામભોગના અન્વેષણમાં નિપુણ પુરુષ આજ કાલમાં કામભોગ છોડી દઈશ એવો માત્ર વિચાર કરે છે, પરંતુ તે છોડી શકતો નથી. માટે કામભોગની ઈચ્છા જ કરવી નહિ, અને મળેલા કામભોગને ન મળ્યા બરાબર જાણી તેઓથી નિઃસ્પૃહી બની જવું જોઈએ.

मा पच्छ असाहुया भवे,
अच्चेही अणुसास अप्पगं ।
अहियं च असाहु सोयती,
से थणती परिदेवती बहुं ।।

પાછળથી અસાધુતા (શોક-સંતાપ) ન થાય એવો વિચાર કરી (વિષય-સેવનથી પોતાના આત્માને દૂર કરો અને) શિક્ષા આપો કે હે આત્મન્ ! અસાધુ પુરુષ કર્મ કરી દુર્ગતિમાં ગયા બાદ શોક કરે છે, બહુ વિલાપ કરે છે.

इह जीवियमेव पासहा,
तरुणए वाससयाउ तुट्टती ।
इत्तरवासे व बुज्झहा,
गिद्धनरा कामेसु मुच्छिया ।।
– सूय. सु. १, अ. २, उ. ३, गा. २-८

(હે મનુષ્યો !) આ મૃત્યુ લોકમાં પહેલાં તો પોતાનું જીવન જુઓ. સો વર્ષના આયુવાળા પુરુષનું જીવન પણ યુવાવસ્થામાં જ નષ્ટ થઈ જાય છે. આ જીવનને થોડા દિવસના નિવાસ જેવું સમજો. (આવી સ્થિતિમાં) ક્ષુદ્ર મનુષ્ય જ કામભોગોમાં મૂર્છિત બને છે.

सव्वे कामभोगा दुहावहा –

સર્વ કામભોગો દુઃખદાયી છે -

८५५. सव्वं विलवियं गीयं, सव्वं नट्टं विडम्बियं ।
सव्वे आभरणा भारा, सव्वे कामा दुहावहा ।।

८५५. બધાં ગીત-ગાન કેવળ વિલાપ છે, બધાં જ નાટ્ય વગેરે વિડંબના છે. બધાં જ આભૂષણ ભારરૂપ છે અને બધાં કામભોગો દુઃખપ્રદ છે.

बालाभिरामेसु दुहावहेसु, न तं सुहं कामगुणेसु रायं ।
विरत्तकामाण तवोधणाणं, जं भिक्खुणं सीलगुणे रयाणं ।।
– उत्त. अ. १३, गा. १६-१७

કામનાઓથી વિરક્ત શીલગુણી, તપસ્વી ભિક્ષુઓને જે સુખ છે, તે (સુખ) અજ્ઞાનીઓને પ્રિય લાગતા દુઃખજનક કામભોગોમાં નથી.

कामभोगाभिकंखी परितप्पइ–

કામભોગાભિલાષી દુઃખી થાય છે -

८५६. कामा दुरतिकम्मा । जीवियं दुप्पडिबूहगं ।

८५६. કામભોગોનો ત્યાગ કરવો ઘણો જ દુષ્કર છે. જીવનની એક ક્ષણ પણ વધારી શકાતી નથી.

कामकामी खलु अयं पुरिसे से सोयति जूरति तिप्पति पिड्डति परितप्पति ।

વિષયાભિલાષી પુરુષ (વિષયોના અભાવમાં) અત્યંત શોક કરે છે, ખેદ પામે છે, સંતાપ કરે છે અને અત્યંત પીડાને અનુભવે છે.

आयतचक्खू लोगविपस्सी लोगस्स अहे भागं जाणति, उड्ढं भागं जाणति, तिरियं भागं जाणति ।

દીર્ઘદર્શી અને સંસારની વિચિત્રતાને જાણનાર પુરુષ લોકના અધોભાગને, ઉર્ધ્વભાગને તથા તીર્છાભાગને જાણે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गढिए अणुपरियट्टमाणे ।
संधिं विदित्ता इह मच्चिएहिं ।

एस वीरे पसंसिते जे बद्धे पडिमोयए ।
– आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ९०–९१

કામભોગોમાં આસક્ત પુરુષ સંસારમાં પરિભ્રમ કર્યા કરે છે. આ સંધિ (મરણધર્મા શરીર) ને જાણી વિરક્ત બને.

તે શૂરવીર પ્રસંશનીય છે, તે જ વ્યક્તિ સંસારના બંધનમાં બંધાયેલ પ્રાણીઓને મુક્ત કરે છે.

कामभोगेसु आसत्ति–णिसेहो –

८५७. लद्धे कामे ण पत्थेज्जा, विवेगे एसमाहिए ।
आरियाइं सिक्खेज्जा, बुद्धाणं अंतिए सया ।।
– सुय. सु. १, अ. ९, गा. ३२

કામભોગોમાં આસક્તિનો નિષેધ -

८५७. સાધુ પ્રાપ્ત થયેલ કામભોગોની ઈચ્છા ન કરે, તેને જ વિવેક કહ્યો છે. સાધુ આચાર્ય આદિ જ્ઞાનીજનો પાસેથી હંમેશા આચારની શિક્ષા પ્રાપ્ત કરે.

८५८. अगिद्धे सद्द–फासेसु, आरंभेसु अणिस्सिते ।
सव्वेतं समयातीतं, जमेतं लवितं बहुं ।।
– सूय. सु. १, अ. ९, गा. ३५

८५८. શબ્દ યાવત્ સ્પર્શમાં અનાસક્ત રહે, તેમ જ સાવદ્ય અનુષ્ઠાન ન કરે. અહીં સાધુ માટે જે સ્વરૂપ કહેવામાં આવ્યું છે તે સંપૂર્ણ-ત્રૈકાલિક છે.

८५९. लद्धा हुरत्था पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा अणासेवणयाए ।
– आ. सु. १, अ. ५, उ. १, सु. १४९(ग)

८५९. દીર્ઘદૃષ્ટિથી વિચાર કરીને જુએ કે પ્રાપ્ત થયેલા કામભોગો સેવન કરવા યોગ્ય નથી. તેથી બીજાને સેવન ન કરવાનો ઉપદેશ આપે, અને તેના કટુ પરિણામોનું શિષ્યને જ્ઞાન કરાવે.

कामगुणेसु मुच्छा–णिसेहो –

८६०. जे गुणे से आवट्टे जे आवट्टे से गुणे ।

उड्ढं अहं तिरियं पाईणं पासमाणे रूवाइं पासति, सुणमाणे सद्दाइं सुणेति ।
उड्ढं अहं तिरियं पाईणं मुच्छमाणे रूवेसु मुच्छति, सद्देसु यावि ।

एस लोगे वियाहिए ।
एत्थ अगुत्ते अणाणाए ।

पुणो पुणो गुणासाए वंकसमायारे पमत्ते गारमावसे ।
– आ. सु. १, अ. १, उ. ५, सु. ४१

કામગુણોમાં મૂર્છાનો નિષેધ -

८६०. જે ગુણ (શબ્દાદિ ઈન્દ્રિયોના વિષયો) છે તે આવર્ત અર્થાત્ સંસારના કારણો છે, અને જે આવર્ત છે તે ઈન્દ્રિયોના વિષયો છે.

આ જીવ ઉર્ધ્વ, અધો, તિર્છી અને પૂર્વાદિ દિશાઓમાં વિવિધ રૂપોને જુએ છે. તેમ જ શબ્દોને સાંભળે છે.
ઉર્ધ્વદિશામાં, અધોદિશામાં, તિર્છી દિશામાં અને પૂર્વાદિ દિશાઓમાં, મનોજ્ઞ વસ્તુઓમાં અને મનોજ્ઞ શબ્દોમાં આસક્ત બને છે.
આ આસક્તિ સંસાર કહેવાય છે.
જે શબ્દાદિ વિષયોમાં પોતાના ચિત્તની વૃત્તિનું ગોપન કરતા નથી, તે ભગવાનની આજ્ઞાની બહાર છે.
જે વારંવાર શબ્દાદિ વિષયોમાં આસક્ત બની કુટિલતા-અસંયમનું આચરણ કરે છે તે પ્રમાદી છે. પોતાને ત્યાગી સાધુ કહેવડાવે છે, પણ વાસ્તવમાં તે ગૃહસ્થાવાસમાં જ છે.

सद्दसवणासत्ति–णिसेहो–

८६१. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा मुइंगसद्दाणि वा नंदीसद्दाणि वा झल्लरीसद्दाणि वा अण्णतराणि वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं विततताइं सद्दाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

શબ્દશ્રવણમાં આસક્તિનો નિષેધ :

८६१. સાધુ કે સાધ્વીએ કોઈ સ્થાને મૃદંગના શબ્દ, તબલાના શબ્દ, ઝાલરના શબ્દ અથવા આ પ્રકારના કોઈપણ વિતતવાદ્યોના શબ્દો સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર જવું ન જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-वीणासद्दाणि वा, विवंचिसद्दाणि वा, बद्धीसगसद्दाणि वा, तुणयसद्दाणि वा, पवणसद्दाणि वा, तुंबवीणियसद्दाणि वा, ढंकुणसद्दाणि वा, अण्णतराइं वा, तहप्पगाराइं विरूवरूवाणि सद्दाणि ताइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

સાધુ કે સાધ્વીએ કોઈ સ્થાન પર વીણાના શબ્દ, સિતારના શબ્દ, શરણાઈના શબ્દ, તુનક, પણવ-ઢોલ, તંબુરા, ઢંકુણ-(વાદ્ય વિશેષ) વગેરેના શબ્દો તથા તેવા પ્રકારના વિવિધ તત (તન્તુ) પ્રકારના વાદ્યોના શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર જવું ન જોઈએ.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा, अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-तालसद्दाणि वा, कंसतालसद्दाणि वा, लत्तियसद्दाणि वा, गोहियसद्दाणि वा,
किरिकिरिसद्दाणि वा, अण्णतराणि वा, तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं तालसद्दाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

સાધુ કે સાધ્વી કોઈ સમયે કોઈ શબ્દ સાંભળવામાં આવે જેમ કે, તાલ, કંસતાલ, મંજીરા, ગોધિકા-ભાંડોના વાદ્યો, કિરકિરિયા-વાંસની ખપાટોથી નિર્મિત વાજિંત્રના શબ્દો તથા તેવા પ્રકારના બીજા કોઈપણ ઘનવાદ્યોના શબ્દો સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-संखसद्दाणि वा वेणुसद्दाणि वा वंससद्दाणि वा खरमुहिसद्दाणि वा पिरिपिरियसद्दाणि वा अण्णयराइं तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सद्दाइं झुसिराइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

સાધુ કે સાધ્વી જ્યાં શંખ, વેણુ, વાંસળી, ખરમુખી, પિરિપિરિકાના શબ્દો તથા તેવા પ્રકારના બીજા શુષિર વાદ્યોના શબ્દો થતા હોય ત્યાં સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-वप्पाणि वा, फलिहाणि वा-**जाव**-सराणि वा, सरपंतियाणि वा, सरसरपंतियाणि वा, अण्णतराइं वा, तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सद्दाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે જેમકે પાણી ભરેલ જમીન, ખાઈ **યાવત્** સરોવર, સરોવરની પંક્તિ તથા સરોવરની અનેક પંક્તિ તેમ જ તેવી જ બીજી જગ્યા પર થતી કલકલ આદિ શબ્દોની ધ્વનિ વગેરે સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-कच्छाणि वा, णूमाणि वा, गहणाणि वा, वणाणि वा, वणदुग्गाणि वा, पव्वयाणि वा, पव्वयदुग्गाणि वा, अण्णतराइं वा, तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सद्दाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે જેમકે જલાશય, ગુફા, ગહન ઝાડી, વન, વનદુર્ગ, પર્વત, પર્વતદુર્ગ ઈત્યાદિ સ્થળોમાં થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-गामाणि वा, नगराणि वा निगमाणी वा, रायहाणाणि वा, आसम-पट्टण-सण्णिवेसाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सद्दाइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે જેમકે ગામ, નગર, નિગમ, રાજધાની, આશ્રમ, પટ્ટણ, સન્નિવેશ આદિ સ્થાનોમાં તથા તે પ્રકારના બીજા વિવિધ સ્થળોમાં થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-आरामाणि वा, उज्जाणाणि वा, वणाणि वा, वणसंडाणि वा, देवकुलाणि वा, सभाणि वा, पवाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं सद्दाइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે જેમકે આરામગૃહ, ઉદ્યાન, વન, વનખંડ, દેવકુલ, સભા તથા પરબ અથવા એવા જ કોઈ બીજા સ્થાન પર થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-अट्टाणि वा, अट्टालयाणि वा, चरियाणि वा, दाराणि वा, गोपुराणि वा अण्णतराणि वा तहप्पगाराइं सद्दाइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

साधु કે સાધ્વી જ્યારે કેટલાક શબ્દો સાંભળે છે જેમકે અગાસી અથવા અટ્ટાલકમાં, ફરવાના માર્ગોમાં, દરવાજાઓમાં, મુખ્ય દરવાજાઓમાં કે એવા પ્રકારના વિવિધ સ્થાનોમાં થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-तियाणि वा, चउक्काणि वा, चच्चराणि वा चउमुहाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं सद्दाइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે જેમકે ત્રિક (ત્રિભેટા), ચોક, ચોરા તથા ચૌટા આદિ સ્થાનોમાં તેમ જ એવા પ્રકારના અન્ય સ્થાનોમાં થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-महिसकरणट्ठाणाणि वा, वसभकरणट्ठाणाणि वा, अस्सकरणट्ठाणाणि वा, हत्थिकरणट्ठाणाणि वा-**जाव**-कविंजल-करणट्ठाणाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सद्दाइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક શબ્દો સાંભળે છે જેમકે ભેંસનું સ્થાન, બળદશાળા, અશ્વશાળા, હાથીશાળા **યાવત્** કપિંજલ-પક્ષી આદિનાં રહેવાના સ્થાનો તેમ જ તેવા પ્રકારના અન્ય સ્થાનોમાં થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-महिसजुद्धाणि वा, वसभजुद्धाणि वा, अस्सजुद्धाणि वा, हत्थिजुद्धाणि वा-**जाव**-कविंजलजुद्धाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सद्दाइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે જેમકે પાડાઓનું યુદ્ધ, સાંઢનું યુદ્ધ તથા બળદો, અશ્વો, હાથી **યાવત્** કપિંજલ વગેરેના યુદ્ધથી થતા શબ્દો અથવા તેવા પ્રકારના (બીજા પશુ પક્ષીઓના લડવાથી કે લડવાના સ્થાનોથી થતા) શબ્દો સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-जूहियट्ठाणाणि वा, हयजूहियट्ठाणाणि वा, गयजूहियट्ठाणाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सद्दाइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે, જેમકે યુથિક સ્થાનોમાં, અશ્વયુથિકસ્થાનોમાં, હાથીયુથિકસ્થાનોમાં અથવા એ જ પ્રકારે અન્ય સ્થાનોમાં થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-अक्खाइयट्ठाणाणि वा, माणुम्माणियट्ठाणाणि वा, महयाहतनट्ट-गीत-वाइत-तंति-तलताल-तुडिय-पडुप्पवाउयट्ठाणाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं सद्दाइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે, જેમકે જ્યાં કથા-કહાણી કહેવાતી હોય, માપ-તોલ થતો હોય, જ્યાં મહાન નૃત્ય, ગીત, વાજિંત્ર, વીણા, તાલ, ઢોલ, નગારાં આદિ વાજિંત્રોના શબ્દો થઈ રહ્યા હોય અથવા એવા જ કોઈ બીજા સ્થાનો પર સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खु वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-कलहाणि वा, डिंबाणि वा, डमराणि वा, दोरज्जाणि वा, वेररज्जाणि वा, विरुद्धरज्जाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं सद्दाइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે, જેમકે ઝગડાનાં સ્થાનમાં થતાં શબ્દો, કલહના શબ્દો, શત્રુ સૈન્યના શબ્દ બળવાના શબ્દો, બે રાજયોના વિરોધથી થતાં શબ્દો, વેરના શબ્દો, બે રાજ્ય વિરોધનાં સ્થળ પર થતા શબ્દો તથા તેવા પ્રકારના અન્ય સ્થળો પર થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगतियाइं सद्दाइं सुणेति, तं जहा-खुड्डियं दारियं परिवुडं मंडितालंकितं निब्बुज्झमाणिं पेहाए, एगपुरिसं वा वहाए णीणिज्झमाणं पेहाए, अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए।

સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે, જેમકે વસ્ત્ર તથા અલંકારોથી વિભૂષિત કરી નાની બાલિકાઓને કે કુમારિકાને (લગ્નાદિ પ્રસંગોના પ્રયોજનથી) ઘણા મનુષ્યોના પરિવાર સાથે (ઘોડા કે હાથી આદિ પર આરૂઢ કરી) લઈ જવાતી દેખી, અથવા કોઈ પુરુષને વધ માટે લઈ જવાતો દેખી, ત્યાં થતા શબ્દો તેમ જ તેવા પ્રકારના કોઈ પણ અન્ય સ્થળોમાં થતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अण्णतराइं विरूवरूवाइं महुस्सवाइं एवं जाणेज्जा, तं जहा-बहुसगडाणि वा बहुरहाणि वा, बहुमिलक्खुणि वा, बहुपच्चंताणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं महुस्सवाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए।

સાધુ કે સાધ્વી વિવિધ પ્રકારના મહોત્સવના સ્થાનોને પણ જાણે, જ્યાં ઘણી ગાડીઓ, ઘણા રથો, ઘણા મલેચ્છો અથવા ઘણા અનાર્ય લોક એકત્રિત થયેલ હોય, તથા તેવા પ્રકારના બીજા વિવિધ ઉત્સવ સ્થાનોમાં શબ્દો સાંભળવાની ઈચ્છાથી તે સ્થાન પર ન જાય.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अण्णतराइं विरूवरूवाइं महुस्सवाइं एवं जाणेज्जा, तं जहा-इत्थीणि वा पुरिसाणि वा, थेराणि वा, डहराणि वा, मज्झिमाणी वा, आभरणविभूसियाणि वा, गायंताणि वा, वायंताणि वा, णच्चंताणि वा, हसंताणि वा, रमंताणि वा, मोहंताणि वा, विपुलं असणं-**जाव**-साइमं परिभुंजंताणि वा, परिभायंताणि वा विछड्डयमाणाणि वा, विग्गोवयमाणाणि वा, अण्णयराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं महुस्सवाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए।

સાધુ કે સાધ્વી વિવિધ પ્રકારોના મહોત્સવોને પણ જાણે, જેમ કે સ્ત્રીઓ પુરુષો, વૃદ્ધો, બાળકો અથવા તરુણો આભૂષણોથી વિભુષિત થઈને ગાતાં બજાવતાં, નાચતાં, હસતાં, રમતાં, ક્રીડા કરતાં, વિપુલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમનો ઉપભોગ કરતાં, આપ-લે કરતાં, છાંડતાં, પરસ્પરને વગોવતાં હોય કે એવા પ્રકારના કોઈ પણ મહોત્સવો હોય તો ત્યાં સાંભળવા માટે ન જાય.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा णो इहलोइएहिं सद्दहिं, णो परलोएहिं सद्देहिं, णो सुतेहिं सद्देहिं, णो असुतेहिं सद्देहिं, णो दिट्ठेहिं सद्देहिं, णो अदिट्ठेहिं सद्देहिं, णो इट्ठेहिं सद्देहिं, णो कंतेहिं सद्देहिं सज्जेज्जा, णो रज्जेज्जा, णो गिज्जेज्जा, णो मुज्झेज्जा, णो अज्झोववज्जेज्जा ।

– आ. सु. २, अ. ११, सु. ६६९-६८७

સાધુ કે સાધ્વી આ લોક સંબંધી શબ્દોમાં, પરલોક સંબંધી શબ્દોમાં દેખીતા શબ્દોમાં કે અણદેખેલા શબ્દોમાં, સાંભળેલા શબ્દોમાં ન સાંભળેલા શબ્દોમાં, ઈષ્ટ અથવા મનગમતા શબ્દોમાં આસક્ત ન થાય, રાગ ન કરે, ગૃદ્ધ ન થાય, મુગ્ધ ન થાય તથા લોલુપ ન થાય.

रुवावलोयणासत्ति णिसेहो –

८६२. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अहावेगइयाइं रूवाइं पासति, तं जहा-गंथिमाणि वा, वेढिमाणी वा, पूरिमाणि वा, संघातिमाणि वा, कट्ठकम्माणि वा, पोत्थकम्माणि वा, चित्तकम्माणि वा, मणिकम्माणि वा, दंतकम्माणि वा, पत्तच्छेज्जकम्माणि वा,

રૂપદર્શનની આસક્તિનો નિષેધ :

८६२. સાધુ કે સાધ્વી અનેક પ્રકારના રૂપને જુએ, જેમ કે, ગ્રંથિત રૂપ ફૂલ આદિને ગૂંથીને બનાવેલ સ્વસ્તિકાદિ, વેષ્ઠિમ રૂપ-વસ્ત્રાદિને વણાવટમાં વણીને બનાવેલ પૂતળી આદિની આકૃતિઓ, પૂરિમ રૂપ-અંદર પૂરીને પુરુષાદિની બનાવેલ આકૃતિ વગેરે, સંઘાતિમ રૂપ-અનેક વસ્તુઓને મેળવીને બનાવેલા

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विविहाणि वा वेढिमाइं अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं चक्खुदंसणवडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए।

રૂપો, કાષ્ઠ કર્મ-સુંદર રથ આદિ, પુસ્ત કર્મ-વસ્ત્ર અથવા તાડપત્રના પુસ્તક પર બનાવેલા ચિત્રો વગેરે, મણિકર્મ-વિવિધ વર્ણોના મણિઓથી બનાવેલ સ્વસ્તિકાદિ, દંતકર્મ-હાથીદાંતઆદિથી બનાવેલ સુંદર કલાકૃતિઓ પત્રછેદ્ય કર્મ-પત્રોનું છેદન કરી બનાવેલ રૂપો તથા તેવા પ્રકારના અન્ય રૂપોને જોવા માટે સાધક ન જાય.

एव नेयव्यं जहा सद्दपडिमा सव्वा वाइत्तवज्जा रूवपडिमावि।

– आ. सु. २, अ. १२, सु. ६८९

આ પ્રમાણે જે શબ્દ સંબંધી પ્રતિમામાં ઉપર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે, તે જ પ્રમાણે અહીં ચતુર્વિધ આતોદ્ય-વાદ્યોને છોડી રુપ પ્રતિમાના વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

८६३. पासह एगे रूवेसु गिद्धे परिणिज्जमाणे। एत्थ फासे पुणो पुणो।

– आ. सु. १, अ. ५, उ. १, सु. १४९ (घ)

८६३. જેઓ રૂપમાં આસક્ત છે, તેઓ નરકાદિ યોનિમાં વારંવાર ઉત્પન્ન થાય છે. તેને જુઓ.

बालाणं दुक्खाणुभवण-हेउणो –

અજ્ઞાની જીવોના દુઃખાનુભવના હેતુઓ -

८६४. बाले पुण णिहे कामसमणुण्णे असमितदुक्खे दुक्खी दुक्खाणमेव आवट्टं अणुपरियट्टति।

– आ. सु. १, अ. २, उ. ६, सु. १०५ (ख)

८६४. જે અજ્ઞાની છે, કામભોગોમાં આસક્ત છે, ભોગેચ્છા શાંત નહિ થવાના કારણે તે દુઃખી થઈ દુઃખોના ચક્રમાં ભ્રમણ કર્યા કરે છે.

सव्वे एगंत बाला ममत्तजुत्ता–

સર્વ એકાંત બાલ જીવ મમત્વયુક્ત હોય છે :

८६५. जीवियं पुढो पियं इहमेगेसिं माणवाणं खेत्त-वत्थु-ममायमाणाणं। आरत्तं विरत्तं मणिकुंडलं सह हिरण्णेण इत्थियाओ परिगिज्झ तत्थेव रत्ता।

ण एत्थ तवो वा दमो वा णियमो वा दिस्सति।

संपुण्णं बाले जीविउकामे लालप्पमाणे मूढे विप्परियासमुवेति।

– आ. सु. १, अ. २, उ. ३, सु. ७७ (ख)

८६५. જે મનુષ્ય, ક્ષેત્ર-જમીન તથા વાસ્તુ-મકાન વગેરેમાં મમત્વ રાખે છે, તે પ્રત્યેક પ્રાણીને પોતાનું જીવન બહુ જ પ્રિય લાગે છે. અજ્ઞાની પ્રાણી રંગબેરંગી વસ્ત્ર, મણિરત્ન, કુંડલ, સોનાચાંદી તથા સ્ત્રીઓના પરિગ્રહમાં આસક્ત બને છે.

પરિગ્રહી પુરુષમાં તપ, દમ-ઈન્દ્રિયનિગ્રહ કે કોઈ વ્રત નિયમ હોતાં નથી.

તે મૂઢ પ્રાણી અસંયમી જીવનની ઈચ્છા કરે છે, વારંવાર સુખની અભિલાષા કરતા રહે છે. તે ભોગની લાલસાથી વિપરીત પ્રવૃત્તિ કરવાથી સુખીને બદલે દુઃખી જ થાય છે.

आतुराणं परीसहा दुरहियासा–

આતુર વ્યક્તિઓને માટે પરીષહ અસહ્ય હોય છે :

८६६. आतुरं लोगमायाए चइत्ता पुव्वसंजोगं हेच्चा उवसमं वसित्ता बंभचेरंसि वसु वा अणुवसु वा जाणित्तु धम्मं अहा तहा अहेगे तमचाइ कुसीला।

८६६. કામરાગાદિ રૂપ સંસારને યોગ્ય રીતે જાણી સ્નેહીજનોનાં પૂર્વ સંયોગને છોડી, ઉપશમ ધારણ કરી, બ્રહ્મચર્યમાં રત રહી, વસુ (સાધુ) અથવા અનુવસુ (શ્રાવક) ધર્મના વાસ્તવિક સ્વરૂપને જાણવા છતાં પણ કેટલાક કુશીલ વ્યક્તિઓ તે ધર્મનું પાલન કરવા સમર્થ હોતા નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वत्थं पडिग्गहं कंबलं पायपुंछणं विउसिज्ज
अणुपुव्वेण अणधियासेमाणा परीसहे दुरहियासए।

तेओ वस्त्र, पात्र, कंबल, पादप्रोंछ ने छोडी એકપછી એક આવનાર ભારે પરીષહ સહન ન થવાના કારણે મુનિધર્મનો ત્યાગ કરે છે.

कामे ममायमाणस्स इदाणिं वा मुहुत्ते वा अपरिमाणाए भेदे।

વિવિધ કામભોગો પર ગાઢ મમત્વ રાખનાર અસંયમી અંતર્મુહૂર્તમાં અથવા અપરિમિત સમયમાં ક્ષણભંગુર દેહથી વિલીન થઈ શકે છે.

एवं से अंतराइएहिं कामेहिं आकेवलिएहिं अवितिण्णा चेते।

– आ. सु. १, अ. ६, उ. २, सु. १८३

આ રીતે અનેક વિઘ્નોથી પરિપૂર્ણ અને અતૃપ્ત કામભોગોનાં કારણે એ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે અને અનંતકાળ સુધી એવી સામગ્રી મેળવવા મથામણ કરતો રહે છે.

कसायकलुसिया कसायं वड्ढंति –

કષાયથી કલુષિત ભાવોનું સંવર્ધન થાય છે -

८६७. कासंकसे खलु अयं पुरिसे, बहुमायी, कडेण मूढे,

८६७. કામભોગોમાં આસક્ત પુરુષ-'મેં આ કાર્ય કર્યું, આ કરીશ.' આ પ્રકારના વિચારથી તે અત્યંત માયા-કપટ કરી બીજાને ઠગે છે.

पुणो तं करेति लोभं, वेरं वड्ढेति अप्पणो ।

તે પોતાના કાર્યોથી જ મૂઢ બની ફરી લોભ કરે છે. જેથી અનેક પ્રાણીઓ સાથે તેની શત્રુતા વધે છે. જે એમ કહુ છું કે માયા તથા લોભનું આચરણ કરનાર વેર વધારે છે. તે શરીરને પુષ્ટ કરવા માટે એમ કરે છે.

जमिणं परिकहिज्जइ इमस्स चेव पडिबूहणताए।

अमराइयइ महासड्ढी । अट्टमेतं तु पेहाए।
अपरिण्णाए कंदति।

– आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ९३

કામભોગોમાં અત્યંત આસક્તિ રાખતો હોવાના કારણે પોતાને અમર જાણે છે. તેને તું જો ! તે કેવો આર્ત્ત તથા દુઃખી છે. આમ પરિગ્રહનો ત્યાગ ન કરનાર કંદન કરતો રહે છે.

सयणा न सरणदाया –

સ્વજનો શરણદાતા થતાં નથી -

८६८. माया पिया ण्हुसा भाया, भज्जा पुत्ता य ओरसा ।
नालं ते मम ताणाय, लुप्पन्तस्स सकम्मुणा ।।

८६८. જ્યારે હું પોતાનાં જ અપકર્મોથી પીડિત થાઉં છું, ત્યારે માતા, પિતા, બહેન, ભાઈ, પત્ની કે સગા પુત્રો પણ મદદગાર થતા નથી.

एयमट्ठं सपेहाए, पासे समियदंसणे ।
छिन्दं गेहिं सिणेहं च, न कंखे पुव्वसंथवं ।।

– उत्त. अ. ६, गा. ३–४

સમ્યક્ દર્શનવાળો સાધક પોતાની સ્વતંત્ર બુદ્ધિથી આ હકીકત જાણીને, આસક્તિ તથા સ્નેહનાં બંધનનું છેદન કરે. તેમ જ પોતાના પૂર્વ પરિચિતોની પણ કશી અભિલાષા ન રાખે.

८६९. जे गुणे से मूलट्ठाणे, जे मूलट्ठाणे से गुणे।

८६९. જે ગુણો (શબ્દાદિ વિષયો) છે, તે (કષાયરૂપ સંસારનાં) મૂળ કારણો છે અને જે મૂળ કારણો છે, તે ગુણો છે.

इति से गुणट्ठी महता परितावेणं वसे पमत्ते।

તે વિષયાભિલાષી પ્રાણી પરિતાપથી પ્રમત્ત થઈ (શારીરિક અને માનસિક ઘોર દુઃખોમાં) જીવન વીતાવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं जहा–माता मे, पिता मे, भाया मे, भगिणी मे, भज्जा मे, पुत्ता मे, धूया मे, सुण्हा मे, सुहि–सयण–संगंथ–संथुता मे, विवित्तोवकरण–परियट्टण–भोयण–अच्छायणं मे।

તે હંમેશા એવું વિચારે છે કે "આ મારી માતા, મારા પિતા, મારા ભાઈ, મારી બહેન, મારી પત્ની, મારા પુત્રો, મારી પુત્રી, મારી પુત્રવધૂ, મારા મિત્રો, મારાં સ્વજન, મારા સંબંધી, મારા પરિચિત, મારા વિવિધ ઉપકરણો, મારી ધનસંપત્તિ, મારી ભોજનસામગ્રી, મારાં વસ્ત્ર છે."

इच्चत्थं गढिए लोए वसे पमत्ते।

આ પ્રકારનાં મમત્વના અનેક પ્રપંચોમાં ફસાયેલ પ્રાણી જીવનના અંત સુધી પ્રમાદી બની કર્મથી બંધાય છે.

अहो य राओ य परितप्पमाणे कालाकालसमुट्ठायी संजोगट्ठी अट्ठालोभी आलुंपे सहसक्कारे विणिविट्ठचित्ते एत्थ सत्थे पुणो पुणो।

(એવો પ્રમત્ત અને આસક્ત પ્રાણી) રાત-દિવસ ચિંતા તથા તૃષ્ણાથી વ્યાકુળ રહે છે. કાળ-અકાળ વિચાર કર્યા વિના (કુટુંબ અને ધનાદિમાં) લુબ્ધ બની, (વિષય અને કષાયમાં) ચિત્ત જોડી, કર્તવ્યાકર્તવ્યનું ભાન ભૂલી, દુઃસાહસી બની લૂંટફાટ મચાવે છે તથા વારંવાર અનેક પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે.

अप्पं च खलु आउं इहमेगेसिं माणवाणं, तं जहा–सोतपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं, चक्खुपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं, घाणपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं, रसपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं, फासपण्णाणेहिं परिहायमाणेहिं ।

આ સંસારમાં કેટલાક મનુષ્યોનું આયુષ્ય ઘણું થોડું હોય જેમકે-કાનની શક્તિ ક્ષીણ થવાથી, આંખની શક્તિ ક્ષીણ થવાથી, નાકની શક્તિ ક્ષીણ થવાથી, જીભની શક્તિ ક્ષીણ થવાથી, સ્પર્શેન્દ્રિયની શક્તિ ક્ષીણ થવાથી, અલ્પ આયુષ્યમાં તે મરણને શરણ થાય છે.

अभिकंतं च खलु वयं संपेहाए तओ से एगया मूढ–भावं जणयंति ।

(યુવાન) અવસ્થા જલ્દી પસાર થતી જોઈ તે ચિંતાગ્રસ્ત બને છે અને પછી (વૃદ્ધાવસ્થા આવાથી) તે મૂઢ ભાવને પામે છે.

जेहिं वा सद्धिं संवसति ते व णं एगया णियगापुव्विं परिवदंति, सो वा ते णियगे पच्छा परिवदेज्जा ।
णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा सरणाए वा।

વૃદ્ધની સાથે વસનાર વ્યક્તિઓ તેની નિંદા કરે છે, પછી તે વૃદ્ધ બીજા કુટુંબીજનોની નિંદા કરે છે.
હે જીવ! આ કુટુંબ તને દુઃખથી બચાવવામાં અને શરણ આપવામાં સમર્થ નથી. એ જ રીતે હે જીવ ! તું પણ તેઓને બચાવવા અને શરણ આપવામાં સમર્થ નથી.

से ण हासाए, ण किड्डाए, ण रतीए, ण विभूसाए।
– आ. सु. १, अ. २, उ. १, सु. ६३–६४

વૃદ્ધાવસ્થામાં આ જીવ હાસ્ય, ક્રીડા, આનંદ ભોગવવાને યોગ્ય અને શૃંગાર-શણગારને લાયક રહેતો નથી.

८७०. जेहिं वा सद्धिं संवसति ते व णं एगया णियगा पुव्विं पोसेंति, सो वा ते णियगे पच्छा पोसेज्जा ।

८७०. જે સ્વજન આદિની સાથે તે રહે છે, તે પહેલાં ક્યારેક તેનુ પોષણ કરે છે, અને તે પણ ત્યારબાદ તે સ્વજનોનું પાલન પોષણ કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा सरणाए वा।

(આવો સ્નેહ સંબંધ હોવા છતાં પણ) તે સ્વજન તમારી રક્ષા કે શરણ માટે સમર્થ નથી. તેમ જ તમે પણ તેની રક્ષા કરવા કે શરણ દેવામાં સમર્થ નથી.

उवादीतसेसेण वा संणिहिसंणिचयो कज्जति इहमेगेसिं माणवाणं भोयणाए।

કેટલાક અસંયતીઓ ઉપભોગ પછી બચેલ વસ્તુઓ અથવા ભોગવ્યા વિનાની વસ્તુઓ બીજાના ઉપભોગ માટે ઉપયોગી થશે તેમ માની રાખી મૂકે છે. તેમાંથી તે કેટલાંક ગૃહસ્થો માટે ભોગભોજન આદિના ઉપયોગમાં લે છે.

ततो से एगया रोगसमुप्पाया समुप्पज्जंति।

(ભોગપભોગનાં કારણે) પાપનાં ઉદયથી તેના શરીરમાં રોગ કે ઉપદ્રવ ઉત્પન્ન થઈ જાય છે.

जेहिं वा सद्धिं संवसति ते व णं एगया णियगा पुव्विं परिहरंति, सो वा ते णियए पच्छा परिहरेज्जा ।

જેની સાથે વસે છે તે કુટુંબીજનો (કોઢના રોગાદિથી પીડિત) થયેલ વ્યક્તિને પહેલાં છોડી દે છે. ત્યારબાદ તે રોગી સ્વયં તે સ્વજનોને છોડી દે છે.

णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा सरणाए वा।

– आ. सु. १, अ. २, उ. १, सु. ६६ (ख)–६७

હે પુરુષ ! તે સ્વજન તારી રક્ષા કે શરણ માટે સમર્થ નથી. તેમજ તું પણ તેની રક્ષા કરવા કે શરણ દેવા સમર્થ નથી.

८७१. एते जिता भो ! न सरणं,
बाला पंडितमाणिणो ।
हेच्चा णं पुव्वसंजोगं,
सिया किच्चोवदेसगा ।।

८७१. હે શિષ્યો ! આ(અસંવૃત્ત) સાધુ (પરિષહ ઉપસર્ગ રૂપ શત્રુઓથી) પરાજિત છે, (માટે) તે શરણ લેવા યોગ્ય નથી, અથવા શરણ દેવામાં સમર્થ નથી. પોતે અજ્ઞાની હોવા છતાં પણ પોતાને પંડિત માને છે, પૂર્વ સંયોગ (ધનસંપત્તિ) આદિનો ત્યાગ કરીને પણ (બીજા આરંભ પરિગ્રહમાં) આસક્ત છે. વળી ગૃહસ્થોને સાવદ્ય કાર્યો માટે ઉપદેશ આપે છે.

तं च भिक्खू परिण्णाय,
विज्जं तेसु ण मुच्छए।
अणुक्कसे अप्पलीणे,
मज्झेण मुणि जावए।।

વિદ્વાન સંયમી સાધુ તેને (આરંભ પરિગ્રહમાં આસક્ત સાધુને) સારી રીતે જાણીને તેની સાથે પરિચય ન કરે. વસ્તુ-સ્વભાવનું મનન કરનાર મુનિને કદાચ તેનો સંસર્ગ થઈ જાય તો કોઈ પણ પ્રકારનું અભિમાન ન કરતાં, કોઈના પ્રતિ આસક્તિ ન રાખતાં રાગદ્વેષથી રહિત થઈને મધ્યસ્થભાવથી વિચરે.

सपरिग्गहा य सारंभा इहमेगेसि आहियं ।
अपरिग्गहे अणारंभे भिक्खू ताणं परिव्वए।।

– सूय. सु. १, अ. १, उ. ४, गा. १–३

મોક્ષનાં સંબંધમાં કેટલાક મતવાદીઓનું કહેવું છે કે પરિગ્રહ રાખનાર અને આરંભ-હિંસા કરનાર પણ મોક્ષ પામે છે. પરંતુ નિગ્રન્થ ભિક્ષુ અપરિગ્રહી અને અનારંભીના શરણે જાય.

कम्मवेयणकाले न को वि सरणं–

८७२. जे पावकम्मेहिं धणं मणुसा
समाययन्ती अमइं गहाय ।
पहाय ते "पास पयट्ठिए" नरे
वेराणुबद्धा नरयं उवेन्ति ।।

કર્મ વેદતી વેળાએ કોઈ શરણ થતું નથી :

८७२. જે મનુષ્ય અજ્ઞાનને વશ થઈ પાપમય પ્રવૃત્તિઓ કરીને ધન ઉપાર્જન કરે છે- તે જીવ વાસનાની જાળમાં ફસાઈને અનેક કર્મોથી બંધાઈ નરકમાં જાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तेणे जहा सन्धि-मुहे गहीए,
सकम्मुणा किच्चइ पावकारी ।
एवं पया पेच्च इहं च लोए,
"कडाण कम्माण न मोक्ख अत्थि"।।

ઘરફોડુ ચોર જેમ છીંડુ પાડવાની જગ્યાએ જ પોતાના દુષ્કર્મોથી પકડાઈ જતાં શિક્ષાને પામે છે, તેમ દરેક જીવ પોતાના કરેલા કૃત્યોનું વળતર આ લોકમાં તેમ જ પરલોકમાં ભોગવે છે, તે ભોગવ્યા વિના છૂટકો જ નથી.

संसारमावन्न परस्स अट्ठा,
साहारणं जं च करेइ कम्मं।
कम्मस्स ते तस्स उ वेय-कांले,
न बन्धवा बन्धुवयं उवेन्ति ।।

જીવ સંસારમાં આવીને પારકા માટે જે સાધારણ કર્મ કરે છે તે કર્મોને ભોગવતી વખતે સ્વજન-બંધુઓ સ્વજનપણું દેખાડતાં નથી અર્થાત્ ફળમાં ભાગ પડાવતા નથી.

वित्तेण ताणं न लभे पमत्ते,
इमंमि लोए अदुवा परत्था ।
दीव-प्पणट्ठे व अणन्त-मोहे
नेयाउयं दट्ठुमदट्ठुमेव ।।

પ્રમત્ત જીવ આ લોક કે પરલોકમાં ધનના આધારે રક્ષણ મેળવી શકતો નથી. દ્વીપ પરથી છૂટો પડી ગયેલ તે મોહરૂપી સમુદ્રમાં ડૂબતો જીવ પાર કરાવનારમાર્ગને જોવાં છતાં જોઈ શકતો નથી.

– उत्त. अ. ४, गा. २-५

अपरिग्रह महाव्रत आराधनानुं फळ-५

अपरिग्गह आराहणफलं –

८७३. इमं च परिग्गह-वेरमण-परिरक्खणट्ठयाए पावयणं भगवया सुकहियं, अत्तहियं, पेच्चाभावियं, आगमेसिभद्दं, सद्दं, नेयाउयं, अकुडिलं, अणुत्तरं, सव्व दुक्ख-पावाणं विओसमणं।

प. सु. २, अ. ५, सु. १२

अपरिग्रह आराधनानुं फळ -

८७३. परिग्रह विरमण व्रतनां परिरक्षण माटे भगवाने आ प्रवचन (उपदेश) करेल छे, जे प्रवचन आत्मा माटे हितकारी छे, आगामी भवोमां उत्तम फळ देनारुं छे, अने भविष्यमां कल्याणकारी छे, शुद्ध छे, न्याययुक्त छे, सरळ छे, उत्कृष्ट छे तथा सर्व दुःख अने पापनो सर्वथा नाश करनार छे.

सुहसायाफलं –

८७४. **प.** सुहसाएणं भंते ! जीवे किं जणयइ?

उ. सुहसाएणं अणुस्सयत्तं जणयइ। अणुस्सुयत्ताए णं जीवे अणुकम्पए अणुब्भडे विगयसोगे चरित्तमोहणिज्जं कम्मं खवेइ।

– उत्त. अ. २९ सु. ३१

सुख-स्पृहा निवारणनुं फळ -

८७४. **प्र.** भंते ! सुख-शाता अर्थात् वैषयिक सुखोनी ईच्छाना निवारणथी जीवने शुं मळे छे?

उ. सुख-शातानुं निवारण करवाथी विषयो तरफ अनासक्त भाव रहे छे. अनुत्सुकतार्थी जीव अनुकंपावाळो, प्रशान्त, शोकरहित बनीने चारित्र-मोहनीय कर्मनो क्षय करे छे.

विणियट्टणाफलं –

८७५. **प.** विणियट्टणयाए णं भंते। जीवे किं जणयइ ?

उ. विणियट्टणयाए णं पावकम्माणं अकरणयाए अब्भुट्ठेइ। पुव्वबद्धाण य निज्जरणयाए तं नियत्तेइ तओ पच्छा चाउरंतं संसारकंतारं वीइवयइ।

– उत्त. अ. २९, सु. ३४

विनिवर्तनानुं फळ -

८७५. **प्र.** भंते ! विनिवर्तनाथी जीवने शुं मळे छे?

उ. विनिवर्तनाथी - मन अने ईन्द्रियोने विषयोथी दूर राखवानी साधनाथी - जीव पापकर्म न करवा तत्पर रहे छे, पूर्वबद्ध कर्मोनी निर्जराथी कर्मने निवृत्त करे छे. त्यारपछी चार अंत(गति) वाळी संसार-अटवीने जल्दी पार करे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आसक्तिनां प्रायश्चित्त-६

सद्द सवणासत्तिए पायच्छित्त-सुत्ताइं –

८७६. जे भिक्खू १. भेरि-सद्दाणि वा, २. पडह-सद्दाणि वा, ३. मुरव-सद्दाणि वा, ४. मुइंग-सद्दाणि वा, ५. णंदि-सद्दाणि वा, ६. झल्लरी-सद्दाणि वा, ७. वल्लरि-सद्दाणि वा, ८. डमरुय-सद्दाणि वा, ९. मड्डुय-सद्दाणि वा, १०. सद्दुय-सद्दाणि वा, ११. पएस-सद्दाणि वा, १२. गोलुकि-सद्दाणि वा अन्नयराणि वा तहप्पगाराणि विततताणि सद्दाणि कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. वीणा-सद्दाणि वा, २. विपंचि-सद्दाणि वा, ३. तुण-सद्दाणि वा, ४. बव्वीसग-सद्दाणि वा, ५. वीणाइय-सद्दाणि वा, ६. तुंबवीणा-सद्दाणि वा, ७. झोडय-सद्दाणि वा, ८. ढंकुण-सद्दाणि वा, अण्णयराणि वा तहप्पगाराणि तताणि सद्दाणि कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. ताल-सद्दाणि वा, २. कंसताल-सद्दाणि वा, ३. लित्तिय-सद्दाणि वा, ४. गोहिय-सद्दाणि वा, ५. मकरिय-सद्दाणि वा, ६. कच्छभि-सद्दाणि वा, ७. महति-सद्दाणि वा, ८. सणालिया सद्दाणि वा, ९. वलिया-सद्दाणि वा, अण्णयराणि वा तहप्पगाराणि घणाणि सद्दाणि कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. संख-सद्दाणि वा, २. वंस-सद्दाणि वा, ३. वेणु-सद्दाणि वा, ४. खरमुही-सद्दाणि वा, ५. परिलिस-सद्दाणि वा, ६. वेवा-सद्दाणि वा अण्णयराणि वा तहप्पगाराणि झुसिराणि सद्दाणि कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

शब्द श्रवण आसक्तिनां प्रायश्चित्त सूत्रो -

८७६. જે ભિક્ષુ (૧) ભેરીના શબ્દ, (૨) પડઘમના શબ્દ, (૩) ઢોલકનાં શબ્દ, (૪) મૃદંગના શબ્દ, (૫) નંદિ વાજિંત્રના શબ્દ, (૬) ઝાલરના શબ્દ, (૭) વલ્લરીના શબ્દ (૮) ડમરુના શબ્દ, (૯) મડ્ડયના શબ્દ, (૧૦) સદ્દુયના શબ્દ, (૧૧) પ્રદેશના શબ્દ, (૧૨) ગોલુકીના શબ્દ, અનેક એવા અન્ય વિતત વાજિંત્રોના શબ્દ સાંભળવાની ઈચ્છાથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (૧) વીણાના શબ્દ, (૨) વિપંચિના શબ્દ, (૩) તુણકના શબ્દ, (૪) બબ્વીશગના શબ્દ, (૫) વિચિત્ર-વીણાના શબ્દ, (૬) તંબુરાના શબ્દ, (૭) ઝોટકનાં શબ્દ, (૮) ઢંકુણ વાદ્યના શબ્દ- એવા વિવિધ પ્રકારના તત(તંતુ) વાજિંત્રોના શબ્દ સાંભળવાની ઈચ્છાથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (૧) તાલના શબ્દ, (૨) કંસતાલના શબ્દ, (૩) મંજિરાના શબ્દ, (૪) ગોધિકા-ભાંડોના શબ્દ, (૫) મકરિકાના શબ્દ, (૬) કચ્છભિના શબ્દ, (૭) મહતી(વાદ્યવિશેષ)ના શબ્દ, (૮) સનાલિકાના શબ્દ, (૯) વલિકાના શબ્દ-એવા ઘન વાજિંત્રોના શબ્દ સાંભળવાની ઈચ્છાથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ (૧) તાલના શબ્દ, (૨) કંસતાલના શબ્દ, (૩) વેણુના શબ્દ, (૪) ખરમુખીના શબ્દ, (૫) પરિલિસના શબ્દ, (૬) વેવાના શબ્દ-એવા શુષિર વાદ્યોના શબ્દ સાંભળવાની ઈચ્છાથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

– नि. उ. १७, सु. १३५–१३८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वप्पाइसु-सद्दसवणासत्तिए पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८७७. जे भिक्खू १. वप्पाणि वा, २. फलिहाणि वा, ३. उप्पलाणि वा, ४. पल्ललाणि वा, ५. उज्झराणि वा, ६. णिज्झराणि वा, ७. वावीणि वा, ८. पोक्खराणि वा, ९. दीहियाणी वा, (१०. गुंजालियाणी वा,) ११. सराणि वा, १२. सर-पंतियाणि वा, १३. सर-सर-पंतियाणि वा कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. कच्छाणि वा, २. गहणाणि वा, ३. णूमाणि वा, ४. वणाणि वा, ५. वण-विदुग्गाणि वा, ६. पव्वयाणि वा, ७. पव्वय-विदुग्गाणि वा, कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. गामाणि वा, २. णगराणि वा, ३. खेडाणि वा, ४. कब्बडाणि वा, ५. मडंबाणि वा, ६. दोणमुहाणि वा, ७. पट्टणाणि वा, ८. आगराणि वा, ९. संवाहाणि वा, १०. सण्णिवेसाणि वा कण्णसोय पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू १. गाम-महाणि वा, २. णगर-महाणि वा, ३. खेड-महाणि वा, ४. कब्बड-महाणि वा, ५. मडंब-महाणि वा, ६. दोणमुह-महाणि वा, ७. पट्टण-महाणि वा, ८. आगार-महाणि वा, ९. संवाह-महाणि वा, १०. सण्णिवेस-महाणि वा कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू गाम-वहाणि वा-**जाव**-सण्णिवेस-वहाणि वा कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

(जे भिक्खू गाम-दहाणि वा-**जाव**-सण्णिवेस-दहाणि वा कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।)

વપ્રાદિ (જળાશય-વિશેષ)ના શબ્દ સાંભળવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૮૭૭.જે ભિક્ષુ ૧. વપ્ર, ૨. ખાઈ, ૩. કમળ વાવ, ૪. પલ્લવ, ૫. ધોધ, ૬. ઝરણું, ૭. વાવ, ૮. નીલકમળવાવ, ૯. લાંબી વાવ, (૧૦. ગંભીર અને આડી અવળી પાણીની વાવ,) ૧૧. સરોવર, ૧૨. સરોવરની પંક્તિ કે ૧૩. સરોવરપંક્તિઓ તરફથી આવતા શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ૧. કચ્છ, ૨. ઝાડી, ૩. ગહન ઝાડી, ૪. ઘોર વન, ૫. વનશ્રેણીઓ, ૬. પર્વત, ૭. પર્વત શ્રેણીથી આવતા શબ્દોને સાંભળવાની ઈચ્છાથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ૧. ગ્રામ, ૨. નગર, ૩. ખેડા, ૪. કર્બટ, ૫. મડંબ, ૬. દ્રોણમુખ, ૭. પાટણ, ૮. આકર (ખાણ) ૯. સંવાહ, ૧૦. સન્નિવેશથી આવતા શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ૧. ગ્રામ ઉત્સવ, ૨. નગર ઉત્સવ, ૩. ખેડા ઉત્સવ, ૪. કર્બટ ઉત્સવ, ૫. મડંબ ઉત્સવ, ૬. દ્રોણમુખ ઉત્સવ, ૭. પાટણ ઉત્સવ, ૮. આકર ઉત્સવ, ૯. સંવાહ ઉત્સવ, ૧૦. સન્નિવેશ ઉત્સવથી આવતા શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ગ્રામવધ **યાવત્** સન્નિવેશવધથી આવતા શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કર છે.

(જે ભિક્ષુ ગ્રામદાહ **યાવત્** સન્નિવેશદાહથી આવતા શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू गाम-पहाणि वा -**जाव**- सण्णिवेस-पहाणि वा कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ગ્રામ-માર્ગ **યાવત્** સન્નિવેશ-માર્ગથી આવતા શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. आस-करणाणि वा, २. हत्थि-करणाणि वा, ३. उट्ट-करणाणि वा, ४. गोण-करणाणि वा, ५. महिस-करणाणि वा, ६. सूकर-करणाणि वा, कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ૧. ઘોડા, ૨. હાથી, ૩. ઉંટ, ૪. બળદ, ૫. ભેંસ, ૬. ભૂંડના શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. हय-जुद्धाणि वा, २. गय-जुद्धाणि वा, ३. उट्ट-जुद्धाणि वा, ४. गोण-जुद्धाणि वा, ५. महिस-जुद्धाणि वा, (मेंढ-जुद्धाणि वा, कुक्कुड-जुद्धाणि वा, तित्तिर-जुद्धाणि वा, वट्ट-जुद्धाणि वा, लावग-जुद्धाणि वा, अहि-जुद्धाणि वा,) ६. सूकर जुद्धाणि वा कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ૧. ઘોડાના યુદ્ધ, ૨. હાથીઓના યુદ્ધ, ૩. ઊંટોના યુદ્ધ, ૪. બળદોના યુદ્ધ, ૫. પાડાના યુદ્ધ (ઘેટા-યુદ્ધ, કૂકડા-યુદ્ધ, તેતર-યુદ્ધ, બતક-યુદ્ધ, લાવક (પક્ષીવિશેષ) યુદ્ધ, સર્પ-યુદ્ધ), ૬. ભૂંડ-યુદ્ધના શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. उज्जूहिया-ठाणाणिवा, (णिज्जूहिया-ठाणाणि वा) २. हयजूहिया-ठाणाणि वा, ३. गयजूहिया ठाणाणि वा, कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ૧. માર્ગથી આવતા ગાયોના ગોળા (માર્ગથી જતાં ગાયોના ટોળા) ૨. ઘોડાના ટાળા, ૩. હાથીઓના ટોળાના આવતા શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે. (જવા માટે કહે છે) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. अभिसेय-ठाणाणि वा, २. अक्खाइय-ठाणाणि वा ३. माणुम्माणिय-ठाणाणि वा, ४. महयाहय, ५. णट्ट, ६. गीय, ७. वादिय, ८. तंती, ९. तल, १०. ताल, ११. तुडिय, १२. पडुप्पवाइय-ठाणाणि वा कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ૧. અભિષેક સ્થાન, ૨. જુગાર રમવાનું સ્થાન, ૩. માપતોલનું સ્થાન, ૪. જ્યાં જોર જોરથી વાજાં વાગી રહ્યાં હોય એવું સ્થાન, ૫. નૃત્ય, ૬. ગીત, ૭. વાદ્ય, ૮. તંત્રી, ૯. તલ, ૧૦. તાલ, ૧૧. ત્રુટિત, ૧૨. ઘન-મૃદંગ ઈત્યાદિના સ્થાનથી આવતા શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. डिंबराणि वा, २. डमराणि वा, ३. खाराणि वा, ४. वेराणि वा, ५. महाजुद्धाणि वा, ६. महासंगामाणि वा, ७. कलहाणि वा, ८. बोलाणि वा कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ૧. શત્રુના સૈન્યના, ૨. વિદ્રોહ કરનારના, ૩. કલેશ કરનારના, ૪. વેરભાવ રાખનારના, ૫. મહાયુદ્ધના, ૬. મહાસંગ્રામના, ૭. કલહ..., ૮. ગાળો દેનારના શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू विरूव-रूवेसु महुस्सवेसु इत्थीणि वा, पुरिसाणि वा, थेराणि वा, मज्झिमाणि वा, डहराणि वा, अणलंकियाणि वा, सुअलंकियाणि वा, गायंताणि वा, वायंताणि वा, णच्चंताणि वा, हसंताणि वा, वाएमंताणि वा, मोहंताणि वा विपुलं असणं वा-**जाव**-साइमं वा परिभाएंताणि वा, परिभुंजंताणि वा, कण्णसोय-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ અનેક પ્રકારના મહોત્સવોમાં સ્ત્રીઓ, પુરુષો, વૃદ્ધો, મધ્યમવયવાળા, બાળકો, અનલંકૃતો, સુઅલંકૃતો, ગાતા, વગાડતા, નાચતા, હસતા, રમતા, મોહ પમાડતા અનેક પ્રકારના અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય ખાતા હોય અથવા પરિભોગ કરતા હોય તેવા સ્થાનેથી આવતા શબ્દોને સાંભળવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવ છે.

नि. उ. १७, सु. १३९-१५०

इहलोइयाइ-सद्देसु आसत्तीए पायच्छित्त-सूत्तं -

ઇહલૌકિક આદિ શબ્દોમાં આસક્તિ રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર -

८७८. जे भिक्खू १. इहलोइएसु वा सद्देसु[1] २. परलोइएसु वा सद्देसु, ३. दिट्ठेसु वा सद्देसु, ४. अदिट्ठेसु वा सद्देसु, ५. सुएसु वा सद्देसु, ६. असुएसु वा सद्देसु, ७. विण्णाएसु वा सद्देसु ८. अविण्णाएसु वा सद्देसु सज्जइ, रज्जइ, गिज्झइ, अज्झोववज्जइ, सज्जमाणं वा रज्जमाणं वा गिज्झमाणं वा अज्झोववज्जमाणं वा साइज्जइ।

८७८.જે ભિક્ષુ ૧. ઈહલૌકિક શબ્દોમાં, ૨. પારલૌકિક શબ્દોમાં, ૩. દૃષ્ટ શબ્દોમાં, ૪. અદૃષ્ટ શબ્દોમાં, ૫. શ્રુત શબ્દોમાં, ૬. અશ્રુત શબ્દોમાં, ૭. જ્ઞાત શબ્દોમાં, ૮. અજ્ઞાત શબ્દોમાં આસક્ત, અનુરાગી, ગૃદ્ધ અને અતિગૃદ્ધ થાય છે, (થવા માટે કહે છે,) થનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

नि. उ. १७, सु. १५१

गायणाइ करणस्स पायच्छित्त-सुत्तं-

ગાયન આદિ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર -

८७९. भिक्खू १. गाएज्ज वा, २. हसेज्ज वा, ३. वाएज्ज वा, ४. णच्चेज्जंवा, ५. अभिणएज्ज वा, ६. हय-हेसियं वा, ७. हत्थिगुलगुलाइयं वा, ८. उक्किट्ठ-सीहणायं वा करेइ करेंतं वा साइज्जइ।

८७९.જે ભિક્ષુ ૧. ગાયે, ૨. હસે, ૩. વગાડે, ૪. નાચે, ૫. અભિનય કરે, ૬. ઘોડાનો અવાજ, ૭. હાથીની ગર્જના અને ૮. સિંહનાદ કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

नि. उ. १७, सु. १३४

मुहाइणा वीणियंकरणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

મુખ આદિથી વીણા જેવી આકૃતિ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

८८०. जे भिक्खू मुह-वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ।

८८०.જે ભિક્ષુ મોઢાને વીણા (વાદ્યધ્વનિ) યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू दंत-वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ દાંતોને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू उट्ठ-वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ હોઠને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू नासा-वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ નાકને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

---

१. ભાષા સુ. ૧૫૧માં અહીં સદ્દેસુનાં સ્થાને રુવેસુ શબ્દ છે. પરંતુ સદ્દેસુ શબ્દ જ યોગ્ય હોવાથી નિશીથ ચુટકા અનુસાર અહી આ સૂત્ર આ પ્રમાણે લીધું છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू कक्ख–वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ કાંખને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू हत्थ–वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ હાથને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू नह–वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ નખોને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू पत्त–वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ પાંદડાને વીણા યોગ્ય કરે છે,(કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू पुप्फ–वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ ફૂલને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू फल–वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ ફળને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू बीय–वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ બીજને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू हरिय–वीणियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ લીલી વનસ્પતિને વીણા યોગ્ય કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं। તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

नि. उ. ५, सु. ३६–४७

मुहाइणा–वीणियं वायणस्स पायच्छित्त–सुत्ताइं –

મુખ આદિથી વીણા જેવો અવાજ કાઢવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર -

८८१. जे भिक्खू मुह–वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ। ૮૮૧.જે ભિક્ષુ મોઢાથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू दंत–वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ દાંતથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू उट्ठ–वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ હોઠથી વીણા વગાડે છે,(વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू नासा–वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ નાકથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कक्ख–वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ કાંખથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू हत्थ–वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ હાથથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू नह–वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ। જે ભિક્ષુ નખથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू पत्त-वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ પાંદડાથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू पुप्फ-वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ પુષ્પોથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू फल-वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ફળથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू बीय-वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ બીજથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू हरिय-वीणियं वाएइ, वाएंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ લીલી વનસ્પતિથી વીણા વગાડે છે, (વગડાવે છે,) વગાડનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवामाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. ५, सु. ४८-५९

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वप्पाइ अवलोयणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

વપ્રાદિ અવલોકનનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો -

८८२. जे भिक्खू वप्पाणि वा-**जाव**- सरसरपंतियाणि वा चक्खुदंसण पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

८८२.જે ભિક્ષુ વપ્ર **યાવત્** તળાવની પંક્તિઓને જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कच्छाणि वा-**जाव**-पव्वय-विदुग्गाणि वा चक्खुदंसण पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ કચ્છ **યાવત્** પર્વત શ્રેણીને જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू गामाणि वा-**जाव**-सण्णिवेसाणि वा चक्खुदंसण पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ગ્રામ **યાવત્** સન્નિવેશને જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू गाम-महाणि वा-**जाव**-सण्णिवेस-महाणि वा चक्खुदंसण पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ગ્રામ ઉત્સવ **યાવત્** સન્નિવેશ ઉત્સવ જોવાના સંકલ્પથી જાય છે,(જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू गाम-वहाणि वा-**जाव**-सण्णिवेस-वहाणि वा चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ગ્રામવધ **યાવત્** સન્નિવેશ વધ જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

(जे भिक्खू गाम-दहाणि वा-**जाव**-सण्णिवेस-दहाणि वा चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।)

જે ભિક્ષુ ગ્રામ દાહ **યાવત્** સન્નિવેશ દાહ જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू गाम-पहाणि वा-**जाव**-सण्णिवेस-पहाणि वा चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ગ્રામ પથ **યાવત્** સન્નિવેશ પથ જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू आस-करणाणि वा-**जाव**-सूकर-करणाणि वा चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ઘોડા **યાવત્** ભૂંડને શીખવવાના સ્થાનોને જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू आस-जुद्धाणि वा-**जाव**-सूकर-जुद्धाणि वा चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ઘોડાઓના યુદ્ધને **યાવત્** ભૂંડોના યુદ્ધને જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू उज्जुहियाठाणाणि वा-**जाव**-गयजूहियाठाणाणि वा चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ગાયોના ટોળાને **યાવત્** હાથીઓના ટોળાને જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू अभिसेयट्ठाणाणि वा-**जाव**-पडुप्पवाइयट्ठाणाणि वा चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ અભિષેક સ્થાન **યાવત્** ગાયન-વાદન ઈત્યાદિના સ્થાનને જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू १. कट्ठ-कम्माणि वा, २. चित्त-कम्माणि वा, ३. लेव-कम्माणि वा, ४. पोत्थ-कम्माणि वा, ५. दंत-कम्माणि वा, ६. मणि-कम्माणि वा, ७. सेल-कम्माणि वा, ८. गंथिमाणि वा, ९. वेढिमाणि वा, १०. पुरिमाणि वा, ११. संघतिमाणि वा, १२. पत्तछेज्जाणि वा, १३. विविहाणी वा, १४. वेहिमाणिवा, चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ૧. કાષ્ટકર્મ, ૨. ચિત્રકર્મ, ૩. લેપકર્મ, ૪. પુસ્તકકર્મ, ૫. દંતકર્મ, ૬. મણીકર્મ, ૭. શૈલકર્મ, ૮. ગૂંથીને બનાવેલી માળા, ૯. લપેટીને બનાવેલ ગુચ્છો, ૧૦. દોરો પરોવીને બનાવેલી માળા, ૧૧. બે ત્રણ માળાનો બનાવેલો હાર, ૧૨. પાંદડાને વીંધીને બનાવેલી આકૃતિઓ, ૧૩. વિવિધપ્રકારના પુષ્પોની બનાવેલી માળા, ૧૪. ફૂલોને વીંધીને બનાવેલી માળાને જોવાની ઈચ્છાથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू डिंबराणी वा-**जाव**-बोलाणि वा चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ શત્રુના સૈન્ય **યાવત્** ગાળો બોલનારને જોવાની ઈચ્છાથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू विरूवरूवेसु महुस्सवेसु इत्थीणि वा-**जाव**-मोहंताणि वा विपुलं असणं पाणं खाइमं साइमं वा परिभाएंताणि वा, परिभुंजंताणि वा चक्खुदंसण-पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ અનેક પ્રકારના ઉત્સવોમાં સ્ત્રીઓના **યાવત્** મોહ પમાડતા, અનેક પ્રકારના અશન, પાન, ખાદ્ય સ્વાદ્ય ખાતા હોય અથવા પરિભોગ કરે છે એવા સ્થાનને જોવાના સંકલ્પથી જાય છે, (જવા માટે કહે છે,) જનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

नि. उ. १२, सु. १६-२८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

राईणं तह तेसिं इत्थियाणं अवलोयणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं

८८३. जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं आगच्छमाणाण वा णिगच्छमाणाण वा पयमवि चक्खुदंसण-वडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं इत्थीओ सव्वालंकार-विभूसियाओ पयमवि चक्खुदंसण-वडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

नि. उ. ९, सु. ८-९

રાજા અને તેમની રાણીઓને જોવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૮૮૩.જે ભિક્ષુ શુદ્ધ વંશજ મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાના આવવા-જવાના સમયે તેઓને જોવાના સંકલ્પથી એક પગલું પણ ચાલે છે કે ચાલનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શુદ્ધ વંશજ મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાની અલંકારોથી વિભૂષિત રાણીઓને જોવાના સંકલ્પથી એક પગલું પણ ચાલે છે કે ચાલનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

इहलोइयाइरूवेसु आसत्तिए पायच्छित्त सुत्तं-

८८४. जे भिक्खू १. इहलोइएसु वा रूवेसु, २. परलोइएसु वा रूवेसु, ३. दिट्ठेसु वा रूवेसु, ४. अदिट्ठेसु वा रूवेसु, ५. सुएसु वा रूवेसु, ६. असुएसु वा रूवेसु, ७. विण्णाएसु वा रूवेसु, ८. अविण्णाएसु वा रूवेसु, सज्जइ रज्जइ गिज्झइ अज्झोववज्जइ, सज्जमाणं वा, रज्जमाणं वा, गिज्झमाणं वा, अज्झोववज्जमाणं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १२., सु. २९

ઈહલૌકિક આદિ રૂપોમાં આસક્તિ રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૮૮૪.જે ભિક્ષુ ૧. ઈહલૌકિક રૂપોમાં, ૨. પરલૌકિક રૂપોમાં, ૩. દૃષ્ટ રૂપોમાં, ૪. અદૃષ્ટ રૂપોમાં, ૫. શ્રુતરૂપોમાં, ૬. અશ્રુતરૂપોમાં, ૭. જ્ઞાતરૂપોમાં, ૮. અજ્ઞાતરૂપોમાં આસક્ત, અનુરાગી, ગૃદ્ધ અને વધારે ગૃદ્ધ થાય છે, (થવા માટે કહે છે) થનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मत्ताइए अत्तदंसणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं –

८८५. जे भिक्खू मत्तए अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अद्दाए अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू असीए अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू मणीए अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू कुड्डा पाणे अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू तेल्ले अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू महुए अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

પાત્ર આદિમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જોવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-સૂત્રો :

૮૮૫.જે ભિક્ષુ પાત્રમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુવે છે (જોવા માટે કહે છે,) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ અરીસામાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુએ છે, (જોવા માટે કહે છે,) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ તલવારમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુએ છે, (જોવા માટે કહે છે,) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ મણિમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુવે છે, (જોવા માટે કહે છે,) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કુંડાના પાણીમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુવે છે, (જોવા માટે કહે છે,) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ તેલમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુવે છે, (જોવા માટે કહે છે,) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ મધમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુવે છે, (જોવા માટે કહે છે,) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू सप्पिए अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू फाणिए अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू मज्जए अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वसाए अप्पाणं देहइ देहंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १३, सु. ३१-४१

જે ભિક્ષુ ઘીમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુવે છે, (જોવા માટે કહે છે.) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ ગોળના રસમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુવે છે, (જોવા માટે કહે છે.) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ મજ્જામાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુવે છે, (જોવા માટે કહે છે,) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ ચરબીમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જુવે છે, (જોવા માટે કહે છે,) જોનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गंध-जिंघण पायच्छित्त सुत्तं-

८८६. जे भिक्खू अचित्तपइट्ठियं गंधं जिग्घइ जिग्घंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

- नि. उ. २, सु. ९

ગંધ સૂંઘવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૮૮૬. જે ભિક્ષુ અચિત્ત પ્રતિષ્ઠિત ગંધ સૂંઘે છે, સુંઘાવડાવે છે, સૂંઘનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अप्पवियडोदगेण हत्थाइपधोवण पायच्छित्त सुत्तं-

८८७. जे भिक्खू लहुसएण सीओदग-वियडेण वा उसिणोदग-वियडेण वा हत्थाणि वा पायाणि वा कण्णाणि वा अच्छिणी वा दंताणि वा नहाणि वा मुहं वा उच्छोलेज्ज वा पच्छोलेज्ज वा उच्छोलंतं वा पच्छोलंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

- नि. उ. २, सु. २१

અલ્પ અચિત્ત પાણીથી હાથ ધોવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૮૮૭. જે ભિક્ષુ ઠંડા પાણી અથવા ગરમ પાણીથી હાથ, પગ, કાન, આંખ, દાંત, નખ કે મુખ (આદિ)નું પ્રક્ષાલન કરે છે, ધોવે છે, પ્રક્ષાલિત કરાવે છે, ધોવરાવે છે, પ્રક્ષાલન કરનારનું અને ધોવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

कोउहल्ल-वडियाए सव्वकज्जकरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

८८८. जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए अण्णयरं तसपाणजाइं,
१. तण-पासएण वा, २. मुंज-पासएण वा,
३. कट्ठ-पासएण वा, ४. चम्म-पासएण वा,
५. वेत्त-पासएण वा, ६. रज्जु-पासएण वा,
७. सुत्त-पासएण वा बंधइ बंधंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए अण्णयरं तसपाणजाइं तण-पासएण वा-**जाव**-सुत्त-पासएण वा बद्धेल्लयं मुयइ, मुयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए १. तणमालियं वा, २. मुंजमालियं वा, ३. भेंडमालियं वा,

કુતૂહલનાં સંકલ્પથી સર્વ કાર્ય કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૮૮૮. જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી કોઈ એક ત્રસ પ્રાણીને ૧. તૃણના પાશથી, ૨. ઘાસના પાશથી, ૩. કાષ્ટના પાશથી, ૪. ચર્મના પાશથી, ૫. નેતરના પાશથી, ૬. રજ્જુના પાશથી, ૭. સૂત્રનાં પાશથી બાંધે છે, (બંધાવે છે,) બાંધનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી કોઈ એક ત્રસ પ્રાણીને તૃણ પાશથી **યાવત્** સૂત્ર પાશથી બાંધેલાને મુક્ત કરે છે, કરાવે છે, કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી ૧. તૃણની માળા, ૨. ઘાસની માળા, ૩. ભીંડની માળા,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. मयणमालियं वा, ५. पिंछमालियं वा,
६. दंतमालियं वा, ७. सिंगमालियं वा,
८. संखमालियं वा, ९. हड्डमालियं वा,
१०. कट्ठमालियं वा, ११. पत्तमालियं वा,
१२. पुप्फमालियं वा, १३. फलमालियं वा,
१४. बीयमालियं वा, १५. हरियमालियं वा करेइ,
करेंतं वा साइज्जइ ।

૪. મદનફળની માળા, ૫. પીંછાની માળા,
૬. દાંતની માળા, ૭. શીંગડાની માળા,
૮. શંખની માળા, ૯. હાડકાની માળા,
૧૦. લાકડાની માળા, ૧૧. પત્રની માળા,
૧૨. પુષ્પની માળા, ૧૩. ફળની માળા,
૧૪. બીની માળા, ૧૫. હરિતની માળા કરે છે,
(કરાવે છે.) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए तण-मालियं वा-**जाव**-हरिय-मालियं धरेइ धरेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી તૃણની માળા **યાવત્** હરિતની માળા ધરે છે, (ધરાવે છે.) ધરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए तण-मालियं वा-**जाव**-हरिय-मालियं वा पिणद्धइ पिणद्धंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી તૃણની માળા **યાવત્** હરિતની માળા પહેરે છે, (પહેરાવે છે.) પહેરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए १. अयलोहाणि वा,
२. तंबलोहाणि वा, ३. तउयलोहाणि वा,
४. सीसलोहाणि वा, ५. रूप्पलोहाणि वा,
६. सुवण्णलोहाणि वा करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી ૧. લોખંડ ધાતુ,
૨. તાંબા ધાતુ, ૩. ત્રપુ ધાતુ, ૪. શીશા ધાતુ,
૫. રુપ્ય ધાતુ, ૬. સુવર્ણ ધાતુ કરે છે, (કરાવે છે.)
કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए अय-लोहाणि वा-**जाव**-सुवण्ण लोहाणि वा धरेइ धरंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી લોખંડ **યાવત્** સુવર્ણ ધાતુને ધરે છે, (ધરાવે છે.) ધરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए अय-लोहाणि वा-**जाव**-सुवण्ण लोहाणि वा पिणद्धइ पिणद्धंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી હાર **યાવત્** સુવર્ણ સૂત્ર પહેરે છે, (પહેરાવે છે.) પહેરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए १. हाराणि वा,
२. अद्धहाराणि वा, ३. एगावलिं वा, ४. मुत्तावलिं
वा, ५. कणगावलिं वा, ६. रयणावलिं वा,
७. कणगाणि वा, ८. तुडियाणि वा, ९. केउराणि वा,
१०. कुण्डलाणि, ११. पट्टाणि वा, १२. मउडाणि वा,
१३. पलंबसुत्ताणि वा, १४. सुवण्णसुत्ताणि वा करेइ,
करेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી ૧. હાર, ૨. અર્ધહાર,
૩. એકાવલી, ૪. મુક્તાવલી, ૫. કનકાવલી,
૬. રત્નાવલી, ૭. કટિસૂત્ર, ૮. બાજુબંધ, ૯. કેયુર
(બેરખા)- કડાં, ૧૦. કુંડલ, ૧૧. પટ્ટો, ૧૨. મુગુટ,
૧૩. પ્રલમ્બસૂત્ર (દોરો), ૧૪. સુવર્ણસૂત્ર કરે,
(કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए हाराणि वा-**जाव**-सुवण्णसुत्ताणि वा धरेइ धरंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી હાર **યાવત્** સુવર્ણ સૂત્ર ધરે છે, (ધરાવે છે,) ધરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए हाराणि वा-**जाव**-सुवण्ण सुत्ताणि वा पिणद्धइ पिणद्धंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી હાર **યાવત્** સુવર્ણ સૂત્ર પહેરે, (પહેરાવે,) પહેરનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए १. आईणाणि वा, २. आईणपावरणाणि वा, ३. कंबलाणि वा, ४ कंबलपावरणाणि वा, ५. कोयराणि वा, ६. कोयरपावरणाणि वा, ७. कालमियाणी वा, ८. नीलमियाणि वा, ९. सामाणि वा, १०. मिहासामाणि वा, ११. उद्दाणि वा, १२. उद्दलेस्साणि वा, १३. वग्घाणि वा, १४. विवग्घाणि वा, १५. परवंगाणि वा, १६. सहिणाणि वा, १७. सहिणकल्लाणि वा, १८. खोमाणि वा, १९. दुगूलाणि वा, २०. पणलाणि वा, २१. आवरंताणि वा, २२. चीणाणि वा, २३. अंसुयाणि वा, २४. कणगकंताणि वा, २५. कणगखंसियाणि वा, २६. कणगचित्ताणि वा, २७. कणगविचित्ताणि वा, २८. आभरणविचित्ताणि वा करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી १. ચર્મ, २. ચર્મના વસ્ત્ર, ૩. કંબલ, ४. રુંછાવાળા કંબલ, ५. ૩, ६. ૩નાં વસ્ત્ર, ૭. કાળું મૃગ ચર્મ, ૮. લીલું મૃગ ચર્મ, ૯. શ્યામ મૃગ ચર્મ, ૧૦. સાંભર મૃગ ચર્મ, ૧૧. ઊંટની ઉનનાં વસ્ત્ર, ૧૨. ઊંટનીઉનનાં કંબલ, ૧૩. વ્યાઘ્ર ચર્મ, ૧૪. ચીત્તાનું ચર્મ, ૧૫. પરવંગના વસ્ત્ર, ૧૬. સહિણ વસ્ત્ર, ૧૭. સુવાળાં વસ્ત્ર, ૧૮. ક્ષોમ વસ્ત્ર, ૧૯. રેશમી વસ્ત્ર, ૨૦. પણલ વસ્ત્ર, ૨૧. આવરંત વસ્ત્ર, ૨૨. ચીની વસ્ત્ર, ૨૩. અંશુક વસ્ત્ર, ૨૪. સ્વર્ણ જેવી કાંતિવાળા વસ્ત્ર, ૨૫.સ્વર્ણ સૂત્રોથી બનેલા વસ્ત્ર, ૨૬. સુવર્ણ વર્ણવાળા વસ્ત્ર, ૨૭. વિવિધ વર્ણવાળા સ્વર્ણ વસ્ત્ર અને, ૨૮. વિવિધ પ્રકારનાં આભરણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए आईणाणि वा-**जाव**-आभरणविचित्ताणि वा धरेइ धरंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી ચર્મ **યાવત્** આભરણ ધરે છે, (ધરાવે છે) ધરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोउहल्ल-वडियाए आईणाणि वा-**जाव**-आभरणविचित्ताणि वा, (पिणद्धइ पिणद्धंतं वा) परिभुंजइ, परिभुंजंतं वा साइज्जइ[1] ।

જે ભિક્ષુ કુતૂહલનાં સંકલ્પથી ચર્મ **યાવત્** આભરણનો પરિભોગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १७, सु. १-१४

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वशीकरण-प्रायश्चित्त - ७

रायवसीकरणाईणं पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८८९. जे भिक्खू रायं अत्तीकरेइ अत्तीकरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रायं अच्चीकरेइ अच्चीकरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रायं अत्थीकरेइ अत्थीकरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. ४, सु. १, ७, १३

રાજાને વશ કરવા આદિનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૮૮૯. જે ભિક્ષુ રાજાને વશમાં કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ રાજાના ગુણોની પ્રશંસા કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ રાજાની પ્રાર્થના કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

---

१. नि. उ. ७, सु. १०-१३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अंगरक्खगवसीकरणाईणं पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८९०. जे भिक्खू रायारक्खियं अत्तीकरेइ अत्तीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू रायारक्खियं अच्चीकरेइ अच्चीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू रायारक्खियं अत्थीकरेइ अत्थीकरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ४, सु. २, ८, १४

अंगरक्षकने वश करवा आदिनां प्रायश्चित्त सूत्रो:

८९०. જે ભિક્ષુ રાજાના અંગરક્ષકને વશ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ રાજાના અંગરક્ષકના ગુણોની પ્રશંસા કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ રાજાના અંગરક્ષકને પ્રાર્થના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णगररक्खगवसीकरणाईणं पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८९१. जे भिक्खू णगरारक्खियं अत्तीकरेइ अत्तीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू णगरारक्खियं अच्चीकरेइ अच्चीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू णगरारक्खियं अत्थीकरेइ अत्थीकरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. ४, सु. ३, ९, १५

नगररक्षकने वश करवा आदिनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

८९१. જે ભિક્ષુ નગરરક્ષકને વશ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ નગરરક્ષકના ગુણોની પ્રશંસા કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ નગરરક્ષકને પ્રાર્થના કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે

णिगमरक्खगवसीकरणाईणं पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८९२. जे भिक्खू णिगमारक्खियं अत्तीकरेइ अत्तीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू णिगमारक्खियं अच्चीकरेइ अच्चीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू णिगमारक्खियं अत्थीकरेइ अत्थीकरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं

नि. उ. ४. सु. ४, १०, १६

निगम रक्षकने वश करवा आदिनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

८९२. જે ભિક્ષુ નિગમ-વ્યાપારી મહાજનના રક્ષકને વશમાં કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ નિગમરક્ષકના ગુણોની પ્રશંસા કરે છે, (કરાવે છે,)કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ નિગમરક્ષકને પ્રાર્થના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सीमारक्खगवसीकरणाईणं पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८९३. जे भिक्खू सीमारक्खियं अत्तीकरेइ अत्तीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सीमारक्खियं अच्चीकरेइ अच्चीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सीमारक्खियं अत्थीकरेइ अत्थीकरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. ४. सु. ४३-४५

सीमारक्षकने वश करवा आदिनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

८९३. જે ભિક્ષુ સીમારક્ષકને વશમાં કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ સીમારક્ષકના ગુણોની પ્રશંસા કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ સીમારક્ષકને પ્રાર્થના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

देसरक्खगवसीकरणाईणं पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८९४. जे भिक्खू देसारक्खियं अत्तीकरेइ अत्तीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू देसारक्खियं अच्चीकरेइ अच्चीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू देसारक्खियं अत्थीकरेइ अत्थीकरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. ४, सु. ५, ११, १७

देश-रक्षकने वश करवा आदिनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

८९४. જે ભિક્ષુ દેશ-રક્ષકને વશમાં કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ દેશ-રક્ષકના ગુણોની પ્રશંસા કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ દેશ-રક્ષકને પ્રાર્થના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सव्वरक्खगवसीकरणाईणं पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८९५. जे भिक्खू सव्वारक्खियं अत्तीकरेइ अत्तीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सव्वारक्खियं अच्चीकरेइ अच्चीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू सव्वारक्खियं अत्थीकरेइ अत्थीकरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. ४, सु. ६, १२, १८

सर्व रक्षकने वश करवा आदिनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

८९५. જે ભિક્ષુ સર્વ-રક્ષકને વશમાં કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ સર્વ-રક્ષકના ગુણોની પ્રશંસા કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ સર્વ-રક્ષકને પ્રાર્થના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गामरक्खगवसीकरणाईणं पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८९६. जे भिक्खू गामारक्खियं अत्तीकरेइ अत्तीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू गामारक्खियं अच्चीकरेइ अच्चीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू गामारक्खियं अत्थीकरेइ अत्थीकरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. ४, सु. ४०-४२

ग्राम-रक्षकने वश करवा आदिनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

८९६. જે ભિક્ષુ ગ્રામ-રક્ષકને વશ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ ગ્રામ-રક્ષકની પ્રશંસા કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ ગ્રામ-રક્ષકને પ્રાર્થના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

रण्णारक्खगवसीकरणाईणं पायच्छित्त-सुत्ताइं-

८९७. जे भिक्खू रण्णारक्खियं अत्तीकरेइ अत्तीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू रण्णारक्खियं अच्चीकरेइ अच्चीकरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू रण्णारक्खियं अत्थीकरेइ अत्थीकरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. ४, सु. ४६-४८

राज्य-रक्षकने वश करवा आदिनां प्रायश्चित्त सूत्रो :

८९७. જે ભિક્ષુ રાજ્ય-રક્ષકને વશ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ રાજ્ય-રક્ષકની પ્રશંસા કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ રાજ્ય-રક્ષકને પ્રાર્થના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પાંચમા મહાવ્રતનું પરિશિષ્ટ-૮

पंचम अपरिग्गह-महव्वयस्स पंचभावणाओ-

८९८. १. सोइंदियरागोवरई,
२. चक्खिंदियरागोवरई,
३. घाणिंदियरागोवरई,
४. जिब्भिंदियरागोवरई,
५. फासिंदियरागोवरई,

— *सम.* २५, *सु.* १

८९९. तस्स इमा पंच भावणाओ चरिमस्स वयस्स होंति परिग्गहवेरमण रक्खणट्ठयाए ।

पढमं-

सोइंदिएण सोच्चा सद्दाइं मणुन्नभद्दगाइं-

प. किं ते ?

उ. वर-मुरय-मुइंग-पणव-दद्दुर-कच्छभि-वीणा-विपंची-वल्लइ-वद्धीसक-सुघोस-नंदि-सूसर-परिवादिणी-वंस-तूणक-पव्वक-तंती-तल-ताल-तुडिय-निग्घोस-गीय-वाइयाइं ।

नड-नट्टक-जल्ल-मल्ल-मुट्ठिक-वेलंबक-कहक-पवक-लासग-आइक्खग-लंख-मंख-तूणइल्ल-तुंब-वीणिय-तालायर-पकरणाणि य बहूणि महुर-सुर- गीत-सुस्सराइं ।

कंची-मेहला-कलाव-पत्तरक-पहेरक-पायजालग-घंटिय-खिंखिणि-रयणोरूजालिय-छुद्दिय-नेउर-मालिय-कणग-नियल-जाल-भूसणसद्दाणि ।

लीला-चंकम्म-माणाणूदीरियाइं, तरुणीजण-हसिय-भणिय-कल-रिभित-मंजुलाइं, गुणवयणाणि व महुर-जणभासियाइं ।

પાંચમા અપરિગ્રહ મહાવ્રતની પાંચ ભાવનાઓ :

८९८. १. શ્રોત્રેન્દ્રિય રાગોપરતિ
२. ચક્ષુરિન્દ્રિય રાગોપરતિ
૩. ઘ્રાણેન્દ્રિય રાગોપરતિ
૪. રસેન્દ્રિય રાગોપરતિ
૫. સ્પર્શેન્દ્રિય રાગોપરતિ

८९९. પરિગ્રહ વિરમણની રક્ષા માટે અપરિગ્રહ મહાવ્રતની આ પાંચ ભાવનાઓ છે.

પ્રથમ ભાવના - શ્રોત્રેન્દ્રિય-સંયમ :

શ્રોત્રેન્દ્રિયથી મનોજ્ઞ અર્થાત્ મધુર લાગે તેવા શબ્દો સાંભળીને (તેમાં આસક્ત ન થવું)

પ્ર. તે શબ્દો કયા કયા છે ?

ઉ. ઉત્તમ મૃદંગ, સામાન્ય મૃદંગ, નાનો ઢોલ, દર્દુરક (વાદ્ય-વિશેષ), કચ્છપી વીણા, વિપંચી વીણા, વલ્લકી (વિશેષ પ્રકારની વીણા), વદ્ધિંસક (એક પ્રકારનું વાદ્ય), સુઘોષા નામનો ઘંટ, બાર પ્રકારના વાજિંત્રો, સુસ્વર પરિવાદિની-એક પ્રકારની વીણા, બંસરી, તૂણક, પર્વક નામનું વાદ્ય, સારંગી, હાથ-મંજિરા, હાથેથી પડાતી તાલી, ત્રુટિત-વાદ્ય- એ બધાંના અવાજને તથા ગીતોને (સાંભળી),...

તથા નાટક કરનાર નટોના, નૃત્ય કરનારના, દોરડા પર ચડી ક્રીડા કરનારના, મલ્લ યુદ્ધ કરનારના, મુષ્ટિ યુદ્ધ કરનારના, વિદુષકોના, કથા કહેનારના, રાસ કરનારના, ગાવાવાળાના, શુભાશુભ ફળ કથન કરનારના, ઊંચા વાંસની ટોચે ચઢીને ખેલ કરનારના, ચિત્રપટ બતાવીને ખેલ કરનારના, તૂણ વગાડનારના, તંબૂર વગાડનારના, મંજિરા વગાડનારના, મધુર સ્વરયુક્ત ગીતરૂપ સ્વરોને (સાંભળીને)....

કમરપટ્ટો, કંદોરો, ગળાનો હાર, પ્રતરક-પ્રહેરક નામના આભૂષણો, ઝાંઝરા, ઘૂઘરા, ઝીણી ઘૂઘરી, રત્ન જડિત સાથળનું આભૂષણ, ક્ષુદ્રિકા નામક આભૂષણ, વિંછિયા, ચરણમાલિકા સ્વર્ણના લંગર અને પાયલના અવાજોને (સાંભળીને)....

તથા લટક મટક કરતી જતી સ્ત્રીઓના આભૂષણોના અવાજને, તરુણ રમણીઓના હાસ્ય, વાર્તાલાપ, મીઠા મધુરા સ્વર ઈત્યાદિ સુંદર અવાજ (સાંભળી)...

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अन्नेसु य एवमाइएसु य सद्देसु मणुन्न–भद्दएसु तेसु समणेण न सज्जियव्वं, न रज्जियव्वं, न गिज्झियव्वं, न मुज्झियव्वं, न विनिग्घायं, न आवज्जियव्वं, न लुभियव्वं, न तुसियव्वं, न हसियव्वं, न सइं च, मइं च तत्थ कुज्जा ।

બીજાં પણ આવાં વચન તથા મનોજ્ઞ વચન સાંભળીને, તે મનોજ્ઞ અને મધુર શબ્દોમાં તથા એવા પ્રકારના બીજા શબ્દોમાં સાધુ ન તો રાગ કરે, ન આસક્ત બને, ન તો મુગ્ધ બને, ન ચારિત્રથી ભ્રષ્ટ બને, ન તો લલચાય, ન લોભાય, ન પ્રસન્ન થાય, હસે નહિ, એવા મનોજ્ઞ શબ્દાદિને યાદ ન કરે, તેમ જ વિચારે પણ નહિ.

पुणरवि सोइंदिएण सोच्चा सद्दाइं अमणुन्नपावगाइं ।

એ સિવાય શ્રોત્રેન્દ્રિયથી અમનોજ્ઞ અરુચિકર અશુભ શબ્દ સાંભળી (તેના પ્રત્યે દ્વેષ ન કરે.)

प. किं ते ?

પ્ર. તે શબ્દ ક્યા ક્યા છે ?

उ. अक्कोस–फरुस–खिंसण–अवमाणण–तज्जण–निब्भंछण–दित्तवयण–तासण–उक्कूजिय–रून्न–रडिय–कंदिय–निग्घुट्ठ–रसिय–कलुण–विलवियाइं ।

ઉ. આક્રોશ વચન (ક્રોધમાં બોલાતાં વચન), કઠોર વચન, નિંદાત્મક શબ્દ, અપમાનજનક શબ્દ, તર્જના શબ્દ, નિર્ભર્ત્સના શબ્દ, ક્રોધકારી વચન, ત્રાસજનક વચન, જોરથી બોલાતા અસ્પષ્ટ ધ્વનિ, રુદન શબ્દ, પશુ આદિના ચિત્કારના ધ્વનિ, કરુણાજનક શબ્દોના ધ્વનિ તથા વિલાપના શબ્દો....

अन्नेसु य एवमाइएसु सद्देसु अमणुण्ण–पावएसु तेसु समणेण न रूसियव्वं, न हीलियव्वं, न निंदियव्वं, न खिंसियव्वं, न छिंदियव्वं, न भिंदियव्वं, न वहेयव्वं, न दुगुंछावत्तियाए लब्भा उप्पाएउं ।

આ પ્રમાણે અમનોજ્ઞ તથા અભદ્ર શબ્દોને સાંભળીને રોષ ન કરે, અવજ્ઞા ન કરે, નિંદા ન કરે, લજ્જિત ન કરે, અમનોજ્ઞ અવાજ કરનારનું છેદન ન કરે, ભેદન ન કરે, વધ ન કરે, એવા અનિષ્ટ શબ્દો પ્રત્યે ઘૃણા ન કરે,

एवं सोइंदिय–भावणा–भाविओ भवइ अंतरप्पा । मणुन्नामणुन्न–सुब्भि–दुब्भि–राग–दोसप्पणिहियप्पा साहू मण–वयण–कायगुत्ते संवुडे पणिहितिंदिए चरेज्ज धम्मं ।

આ પ્રમાણે શ્રોત્રેન્દ્રિયની ભાવનાથી ભાવિત સાધુ મનોજ્ઞ તથા અમનોજ્ઞ રૂપ શુભ અને અશુભ શબ્દમાં રાગ-દ્વેષની પ્રણિતિથી રહિત થઈ મન, વચન અને કાયાની શુભાશુભ પ્રવૃત્તિથી સુરક્ષિત બની, સંવરથી ગુપ્તેન્દ્રિય બની ચારિત્ર રૂપ ધર્મનું આચરણ કરે.

बितीयं –

બીજી ભાવના-ચક્ષુરિન્દ્રિય-સંવર :

चक्खिंदिएण पासिय रूवाइं मणुन्नाइं भद्दगाइं सचित्ताचित्तमीसगाइं–

ચક્ષુરિન્દ્રિયની મનોજ્ઞ અનુકૂળ સુંદર સચિત્ત અને મિશ્ર દ્રવ્યોને આશ્રિત હોય તેવી રૂપ-આકૃતિઓ જોઈ તેમાં મુનિએ આસક્ત ન થવું.

प. किं ते ?

પ્ર. તે રૂપ ક્યાં ક્યાં છે ?

उ. कट्ठे पोत्थे य चित्तकम्मे लेप्पकम्मे सेले य, दंतकम्मे य पंचहिं वण्णेहिं अणेग–संठाण–संठियाइं गंठिम–वेढिम–पूरिम–संघातिमाणि य मल्लाइं बहुविहाणि य अहिय नयण–मण–सुहकराइं ।

ઉ. તે રૂપ કાષ્ટ પર ચિતરવામાં આવે છે, વસ્ત્રોમાં છપાય છે, કાગળમાં આલેખાય છે, માટીથી ઘડાય છે, પથ્થર પર કોતરાય છે, હાથીદાંત પર કોતરાય છે-આ પ્રમાણે સર્વ પદાર્થો પર આકારીને અંકિત કરાય છે. પાંચ રંગો લગાડીને બહુ આકર્ષક બનાવાય છે. માળાની જેમ ગુંથીને બનાવવામાં આવે છે. પુષ્પના દડાની જેમ જે વેષ્ટિત કરેલું હોય છે. કોડી આદિ પરોવીને આકાર બનાવ્યા હોય, એમ અનેક પ્રકારની માળાઓનો વગેરે રૂપ, આંખ અને મનને આકર્ષિત કરતા હોય છે. (માટે તેને જોઈ રાગ ઉત્પન્ન ન કરે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वणसंडे पव्वते य गामागर-नगराणि य
खुद्दियपुक्खरिणि-वावी-दीहिय-लपं-गुंजालिय-
सरसरपंतिय-सागर-बिलपतिय-खादिय-नदी-सर-
तलाग-वप्पिणी-फुल्लुप्पल-पउम-परिमंडियाभिरामे,
अणेग-सउण-गण-मिहुण-विचरिए ।

તે જ પ્રમાણે વનખંડ, પર્વતો, ગામ, આકાર, નગર, નાનાં જલાશય, કમળોથી યુક્ત વાવ, ગોળાકાર વાવ, લાંબી વાવ, તળાવોના સમૂહ, સાગર, કૂવા, ખાઈ, નદીઓ, સર, તળાવડી, પાણીની ક્યારીઓ, જે વિકસિત કમળોથી ઘેરાયેલાં સુશોભિત હોય, જે મનને પ્રફુલ્લિત બનાવતા હોય, જેમાં અનેક (હંસ, સારસ, આદિ) પક્ષીઓના યુગલ વિચરતા હોય...

वरमंडव-विविह-भवण-तोरण-चेतिय-देवकुल-
सभप्पवावसह-सुकय-सयणासण-सीय-रह-सयण-
जाण-जुग्ग-संदण-नर-नारिगणे य, सोम-
पडिरूव-दरिसणिज्जे अलंकिय-विभूसिए,
पुव्वकय-तवप्पभाव-सोहग्ग-संपउत्ते ।

શ્રેષ્ઠ મંડપ, અનેક પ્રકારના ભવન, તોરણ, ચૈત્ય, દેવળ, સભા, પ્રપા(પાણીની પરબ), આવસથ, શયનસ્થાન, આસન, પાલખી, રથ, ગાડી, યાન, યુગ્મ-અશ્વ આદિ વાહન, ઘૂઘરાવાળા રથ, તથા આકર્ષક, દર્શનીય, આભૂષણોથી અલંકૃત, સુંદર વસ્ત્રોથી વિભૂષિત, પૂર્વકૃત તપના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થયેલ સૌભાગ્યવાલા નર-નારીઓના સમૂહને, એ સૌને જોઈને....

नड-नट्टग-जल्ल-मल्ल-मुट्ठिय-वेलंबग-कहग-
पवग- लासग-आइक्खग-लंख-मंख-तूणइल्ल-
तुम्बवीणिय-तालायर-पकरणाणि य बहूणि
सुकरणाणि ।

તથા નટ, નર્તક, જલ્લ, મલ્લ, મૌષ્ટિક, વિદુષક, કથાકાર, પ્લવક, રાસ રમવાવાળા, આખ્યાયિક, લંખ, મંખ, તુણિક, તુંબવીણિક, અને તાલાચર એ સર્વના મનોહર સુંદર ક્રિયાયુક્ત વ્યાપાર જોઈ....

अन्नेसु य एवमाइएसु रूवेसु मणुन्नभद्दएसु तेसु समणेण न सज्जियव्वं, न रज्जियव्वं-**जाव**-न सइं च, मइं च तत्थ कुज्जा ।

તથા એ જ પ્રકારના બીજા અન્ય મનોજ્ઞ ભદ્ર રૂપ જોઈને સાધુ તેમાં આસક્ત ન બને **યાવત્** તેનું સ્મરણ કે વિચાર પણ ન કરે.

पुणरवि चक्खिंदिएण पासियरूवाइं अमणुन्न - पावकाइं-

એ જ પ્રમાણે ચક્ષુરિન્દ્રિયના અમનોજ્ઞ, અશુભ રૂપોને જોઈ (તેના પ્રત્યે દ્વેષ ન કરે.)

प. किं ते ?

પ્ર. તે અમનોજ્ઞ રૂપ ક્યાં ક્યાં છે?

उ. गंडि-कोढिक-कुणि-उदरि-कच्छुल्ल-पइल्ल-कुज्ज-पंगुल-वामण-अंधिल्लग-एगचक्खु-विणिहय-सप्पि-सल्लग-वाहिरोगपीलियं विगयाणि य मयककलेवराणि सकिमिणकुहियं च दव्वरासिं ।

ઉ. કંઠમાળના રોગી, કુષ્ટ રોગી, ઠૂંઠા, ઉદરરોગી, ખરજના રોગી, હાથીપગાના રોગી, કુબડા, લૂલા, વામન, અંધ, કાણિયા, વિનિહત, વાંકા વળેલ, શૂળરોગી, આદિ વ્યાધિ અને રોગોથી પીડિત, તેમ જ વિકૃત થયેલ મૃત શરીર, કૃમિ સહિત સડતા દુર્ગંધ યુક્ત પદાર્થને...

अन्नेसु य एवमाइएसु अमणुन्नपावएसु तेसु समणेण न रूसियव्वं-**जाव**-न दुगुंछा-वत्तियाए लब्भा उप्पातेउं ।

અથવા આ સિવાય અન્ય અમનોજ્ઞ અશુભ પદાર્થ જોઈને તેના પર સાધુ દ્વેષ ન કરે **યાવત્** મનમાં જુગુપ્સા ભાવ ન રાખે.

एवं चक्खिंदियभावणभाविओ भवइ अंतरप्पा-**जाव**-चरेज्ज धम्मं ।

આ પ્રમાણે ચક્ષુરિન્દ્રિયની ભાવનાથી ભાવિત અંતઃકરણવાળો મુનિ **યાવત્** ચારિત્ર ધર્મનું આચરણ કરે.

ततियं-

ત્રીજી ભાવના-ઘ્રાણેન્દ્રિય સંયમ :

घाणिंदिएण अग्घाइए गंधाइं मणुन्न भद्दगाइं-

ઘ્રાણેન્દ્રિયથી મનોજ્ઞ સુગંધી ગંધને સૂંઘીને (તેમાં રાગ ન કરવો.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. किं ते ?

उ. जलय-थलय-सरस-पुप्फ-फल-पाण-भोयण-कुट्ठ-तगर-पत्त-चोय-दमणक-मरुय-एलारस-पक्कमंसि-गोसीस-सरस-चंदण-कप्पूर-लवंग-अगर-कुंकुम-कक्कोल-उसीर-सेयचंदण-सुगंध-सारंग-जुत्तिवरधुववासे, उडय-पिंडिय-निहारिम गंधिएसु ।

પ્ર. તે મનોજ્ઞ ગંધ કઈ કઈ હોય છે ?

ઉ. જલમાં, સ્થળમાં ઉત્પન્ન થતાં સુગંધી ફૂલોની, રસદાર ફળ, પાન, ભોજન, સુગંધિત દ્રવ્ય, ધૂપ, તમાલપત્ર, ચોય-સુગંધિત વૃક્ષની છાલની, દમનક-ડમરાની, ઈલાયચીના રસની, જટામાંસી, ગૌશીર્ષ ચંદનની, કપુરની, લવીંગની, અગરની, કેશરની, કંકોલફૂલની, ઉશીર-ખસની, શ્વેત ચંદનની તથા જેમાં સુગંધી દ્રવ્યોનું સંમિશ્રણ થયું હોય એવા ઉત્તમ પ્રકારના ધૂપની સુગંધ સૂંઘીને (તેમાં રાગભાવ ન કરે.)

अन्नेसु य एवमाइएसु गंधेसु मणुन्न-भद्दएसु तेसु समणेण न सज्जियव्वं-**जाव**-न सइं च, मइं च तत्थ कुज्जा ।

તેમ જ તેવા જ અન્ય મનોજ્ઞ ભદ્ર ગંધવાળા પદાર્થની પ્રિય લાગે તેવી સુગંધના વિષયમાં સાધુ આસક્તિ ન કરે **યાવત્** તેને યાદ ન કરે તથા તેનો વિચાર પણ ન કરે.

पुणरवि घाणिंदिएण अग्घाइय गंधाइ अमणुन्न पावगाइं-

તે જ પ્રમાણે ઘ્રાણેન્દ્રિયને અણગમતી દુર્ગંધ પ્રત્યે (દ્વેષ ન કરવો.)

प. किं ते ?

उ. अहिमड-अस्समड-हत्थिमड-गोमड-विग-सुणग-सियाल-मणुय-मज्जार-सीह-दीविय-मय-कुहिय-विणट्ठ-किविण-बहुदुरभिगन्धेसु ।

પ્ર. દુર્ગધયુક્ત પદાર્થ કયા કયા છે ?

ઉ. મરેલો સર્પ, ઘોડાનું મૃત શરીર, હાથીનું મૃત શરીર, ગાયનું મૃત શરીર, વરુનું મૃત શરીર, કૂતરાનું, શિયાળનું, મનુષ્યનું, બિલાડીનું, સિંહ અને ચિત્તા આદિનું મૃત શરીર જ્યારે સડે છે, તેમાં કીડા પડે છે, ત્યારે દૂર દૂર સુધી ફેલાયેલી દુર્ગંધ.

अन्नेसु य एवमाइएसु गंधेसु अमणुन्न-पावएसु तेसु समणेण न रूसियव्वं-**जाव**-न दुगुंछावत्तियाए लब्भा उप्पाएउं ।

તથા એવા જ પ્રકારની બીજી પણ અમનોજ્ઞ અને અશુભ દુર્ગંધના વિષયમાં સાધુએ દ્વેષ ન કરવો **યાવત્** જુગુપ્સા આદિ ન કરવી.

एवं घाणिंदिय भावणा-भाविओ भवइ अंतरप्पा-**जाव**-चरेज्ज धम्मं ।

આ પ્રમાણે ઘ્રાણેન્દ્રિયની ભાવનાથી ભાવિત અંત: કરણવાલો મુનિ **યાવત્** ચારિત્રરૂપ ધર્મનું આચરણ કરે.

चउत्थं-

ચોથી ભાવના : રસેન્દ્રિય સંયમ :

जिब्भिंदिएण साइय-रसाणि-मणुन्न-भद्दगाइं-

રસેન્દ્રિયના મનોજ્ઞ, સુંદર રસોના આસ્વાદમાં (આસક્તિ ન કરવી.)

प. किं ते ?

उ. उग्गाहिम-विविहपाण-भोयणेसु गुलकय-खंडकय-तेल्ल-घयकय-भक्खेसु बहुविहेसु लवणरस-संजुत्तेसु दालियंब-सेहंब-दुद्ध-दहिआइं अट्ठारसप्पगारेसु य मणुन्न-वन्न-गंध-रस-फास-बहुदव्व-संभितेसु अन्नेसु य एवमाइएसु रसेसु मणुन्न-भद्दएसु तेसु समणेण न सज्जियव्वं-**जाव**-न सइं च, मइं च तत्थ कुज्जा ।

પ્ર. તે મનોજ્ઞ રસ કયા કયા છે ?

ઉ. તળેલી વસ્તુ, વિવિધ પ્રકારના પકવાન તથા પાન ભોજન, ગોળ, સાકર, તેલ અને ઘીથી બનેલા ભોજ્ય પદાર્થો, બીજા અનેક પ્રકારના મીઠાવાળા રસથી યુક્ત પદાર્થ, કઢી, રાયતા, દૂધ,દહી આદિ અઢાર પ્રકારના શાક, અનેક પ્રકારના ખાદ્ય પદાર્થો, મનોજ્ઞવર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળા, અનેક પ્રકારના દ્રવ્યોમાંથી તૈયાર કરાવેલા ભોજન તેમ જ અન્ય મનોજ્ઞભદ્ર સ્વાદિષ્ટ રસોમાં મુનિ આસક્ત ન બને **યાવત્** તેનું સ્મરણ તથા વિચાર પણ ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुणरवि जिब्भिंदिएण साइय रसाइं अमणुन्न-पावकाइं

તેમ જ રસેન્દ્રિયના અમનોજ્ઞ, અરુચિકર રસોનું આસ્વાદન કરીને તેમાં મુનિ દ્વેષ ન કરે.

प. किं ते ?

उ. अरस-विरस-सीय-लुक्ख-णिज्जप्प-पाण-भोयणाइं दोसीण-वावन्न-कुहिय-पूइय-अमणुन्न-विणट्ठ-पसूय बहुदुब्भिगंधियाइं तित्त-कडुय-कसाय-अंबिलरस-लींद-नीरसाइं-

પ્ર. તે અમનોજ્ઞ રસ કયા કયા છે ?

ઉ. અરસ, વિરસ, ઠંડુ, લુખું, નિર્યાપ્ય-રાત્રિનું વાસી, વિનષ્ટ વર્ણવાળું, સડેલું, દુર્ગંધી, અમનોજ્ઞ ભોજન-પાન તથા અસુંદર દુર્ગંધવાળા, તીખા, કડવા, તુરા, ખાટા, ચટપટા, લીંડા જેવા નિરસ પદાર્થોમાં

अन्नेसु य एवमाइएसु रसेसु अमणुन्न-पावएसु न तेसु समणेण न रूसियव्वं-**जाव**-न दुगुंछावत्तियाए लब्भा उप्पाएउं ।

તેમ જ અન્ય અમનોજ્ઞ તથા અરુચિકર રસોમાં સાધુ દ્વેષ ન કરે **યાવત્** મનમાં જુગુપ્સા-ઘૃણા ન કરે.

एवं जिब्भिदिय-भावणा-भाविओ भवइ अंतरप्पा-**जाव**-चरेज्ज धम्मं ।

આ પ્રમાણે જ્યારે અંતરાત્મા રસેન્દ્રિયની ભાવનાથી ભાવિત થાય છે **યાવત્** ચારિત્રરૂપ ધર્મનું આચરણ કરે.

पंचमगं-

પાંચમી ભાવના - સ્પર્શેન્દ્રિય સંયમ :

पुण फासिंदिएण फासिय फासाउ मणुन्न-भद्दकाइं-

સ્પર્શેન્દ્રિયના મનોજ્ઞ તથા સુંવાળા સ્પર્શોમાં (આસક્તિ ન કરવી.)

प. किं ते ?

उ. दगमंडव-हीर-सेयचंदण-सीयलजल-विमलजल-विविह कुसुम-सत्थर ओसीर-मुत्तिय-मुणाल-दोसिणा-पेहुण-उक्खेवग-तालियंट-वीयणग-जणिय-सुहसीयले य पवणे गिम्हकाले सुह-फासाणि य बहूणि सयणाणि आसणाणि य, पाउरणगुणे य सिसिरकाले अंगारपतावणा य ।

પ્ર. તે મનોજ્ઞ સ્પર્શ કયા કયા છે ?

ઉ. પાણીના ફુવારાવાળા મંડપ, હીરાના હાર, શ્વેત ચંદન, શીતલ નિર્મળ જલ, વિવિધ પ્રકારના પુષ્પો વડે બનાવેલી શૈયા, ખસ, મોતી, કમળનાળ, ચંદ્રમાની ચાંદની, તથા મોરપીંછના બનાવેલા પંખા, તાડપત્રમાંથી બનાવેલ પંખા અને વાંસની સળીઓમાંથી બનાવેલ પંખા આદિના સુખદ શીતળ પવનનો તથા ગ્રીષ્મકાળમાં સુખપ્રદ સ્પર્શવાળા અનેક પ્રકારના શયન અને આસનોનો સ્પર્શ ન કરે. શિયાળામાં શીત દૂર કરનારા અનેક પ્રકારના શયનો અને આસનોનો, ઓઢવાના વસ્ત્રોનો

आयव-निद्ध-मउय-सीय-उसिण-लहुया य, जे उउसुह-फासा अंगसुहनिव्वुइकरा ते-

અગ્નિનાં ઉષ્ણ સ્પર્શનો, સૂર્યના તાપનો, મુલાયમ પદાર્થનો, કોમળ, ઉષ્ણ કે હલકાં પદાર્થોનો તેમ જ ઋતુ પ્રમાણે જે સ્પર્શ સુખરૂપ લાગે તથા મનને આનંદ આપે એવા સરસ સ્પર્શોમાં

अन्नेसु य एवमाइएसु फासेसु मणुन्न-भद्दएसु तेसु समणेण न सज्जियव्वं-**जाव**-न सइं च, मइं च तत्थ कुज्जा ।

તથા તેમ જ ઋતુ પ્રમાણે જે સ્પર્શ સુખરૂપ લાગે તથા અન્ય એવા જ મનોજ્ઞ સુંવાળા રુચિકારક સ્પર્શોમાં મુનિ આસકત ન બને. **યાવત્** તેનું સ્મરણ કે વિચાર પણ ન કરે.

पुणरवि फासिंदिएण फासिय फासाइं अमणुन्न पावकाइं-

એ જ પ્રમાણે સ્પર્શેન્દ્રિય વડે અમનોજ્ઞ અરુચિકર પદાર્થનો સ્પર્શ થતાં તેના પ્રત્યે મુનિ દ્વેષ ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. किं ते ?

उ. अणेग-वध-बंध-तालणंकण-अतिभारारोवणए अंग-भंजण-सूती-नखप्पवेस-गायपच्छयण-लक्खाररस-खार-तेल्ल-कलकलंततउअ-सीसक-काललोह-सिंचण-हडिबंधण-रज्जु-निगल-संकल-हत्थंडुय-कुंभिपाक-दहण-सीह-पुच्छन-उब्बंधण-सूलभेय-गयचलण-मलण-कर-चरण-कन्न-नासोट्ठ-सीस-छेयण-जिब्भछेयण-वसण-नयण-हियय-दंत-भंजण-जोत्त-लय-कसप्पहार-पाद-पण्हि-जाणु-पत्थर-निवाय-पीलण-कविकच्छुअगाणि विच्छुय-डंक-वायातव-दंसमसकनिवाते दुट्ठनिसज्ज-दुन्निसीहिया-दुब्भि-कक्खड-गुरु-सीय-उसिण-लुक्खेसु बहुविहेसु-

प्र. અમનોજ્ઞ સ્પર્શવાળા કયા કયા પદાર્થો છે ?

ઉ. તે અનેક પ્રકારના છે, જેમ કે - વધ, બંધન, તાડન, તપેલા લોઢાના સળીયા વડે શરીર પર ડામ દેવા, અતિ ભાર લાદવો, શરીરના અંગનું છેદન-ભેદન કરવું, સોય કે નખ ભોંકવા, વાંસલા આદિથી શરીરનાં અવયવોને છોલવાની ક્રિયા, ગરમ લાખનો રસ, ક્ષારયુક્ત પદાર્થ, તેલ, તપાવેલું સીસું કે કાળું લોહું શરીર પર રેડવાની ક્રિયા, હેડ એટલે બેડીથી હાથકડીમાં બાંધવું, કુંભીમાં પકાવવું, અગ્નિમાં બાળવું, સિંહની પૂંછડીએ બાંધવું, ફાંસીએ લટકાવવું, હાથીના પગ નીચે ચગદાવું, હાથ, પગ, કાન, નાક, હોઠ કે મસ્તકનું છેદન કરવું, જીભનું છેદન કરવું, અંડકોષ, નેત્ર, હૃદય અને દાંત તોડવા, ચામડાની દોરી, નેતરની લતા તથા ચાબૂકથી ફટકારવું, પગ, એડી અને ઘૂંટણ પર પત્થરનું પાડવું, યંત્રમાં પીલવું, ચળ ઉત્પન્ન થાય એવા કૌંચનો સ્પર્શ અને વીંછીનો ડંખ, વાયુ, તડકો, ડાંસ, મચ્છરનો સ્પર્શ, કષ્ટજનક આસન, તથા દુર્ગંધયુક્ત સ્વાધ્યાય-ભૂમિનાં કર્કશ, ભારે, ઠંડો, ગરમ કે લુખો એવો અનેક પ્રકારનો સ્પર્શ,

अन्नेसु य एवमाइएसु फासेसु अमणुन्न-पावकेसु तेसु समणेण न रूसियव्वं-**जाव**-न दुगुंछावत्तियं लब्भा उप्पाएउं ।

તેમ જ બીજા પણ આવા પ્રકારના અણગમતા સ્પર્શોમાં મુનિએ દ્વેષ ન કરવો. **યાવત્** સ્વ-પરમાં ઘૃણા પણ ન કરવી.

एवं फासिंदियभाविओ भवइ अंतरप्पा मणुन्नामणुन्न-सुब्भि-दुब्भि-राग-दोस-पणिहियप्पा साहू मण-वयण-काय-गुत्ते संवुडे पणिहितिंदिए चरेज्ज धम्मं ।

આ પ્રમાણે સ્પર્શેન્દ્રિય સંવર-ભાવનાથી ભાવિત સાધુ મનોજ્ઞ તથા અમનોજ્ઞ, શુભ અને અશુભ સ્પર્શમાં રાગ-દ્વેષથી રહિત થઈ, મન, વચન અને કાયાની શુભાશુભ પ્રવૃત્તિથી સુરક્ષિત બની, સંવરથી ગુપ્તેન્દ્રિય બની ચારિત્રરૂપ ધર્મનું આચરણ કરે.

प. सु. २, अ. ५, सु. १२-१६

उवसंहारो-

९००. एवमिणं संवरस्स दारं सम्मं संवरियं होइ सुप्पणिहियं-इमेहिं पंचहिं व कारणेहिं मण-वय-काय-परिरक्खएहिं निच्चं आमरणंतं च एस जोगो नेयव्वो धितिमया मतिमया अणासवो अकलुसो अच्छिद्दो अपरिस्सावी असंकिलिट्ठो सुद्धो सव्वजिणमणुण्णाओ ।

ઉપસંહાર :

૯૦૦. આ પ્રમાણે આ પાંચમું અપરિગ્રહ નામનું સંવરદ્વાર સમ્યક્ પ્રકારે સેવન થતાં મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ યોગથી પરિરક્ષિત થયેલ પાંચ ભાવના રૂપ કારણોથી સંવૃત કરવામાં આવે તો સુરક્ષિત થઈ જાય છે. ધૈર્યવાન અને વિવેકવાન સાધુએ આ યોગ જીવનપર્યંત સેવન કરવો જોઈએ, કારણકે તે યોગ આશ્રવને રોકનાર નિર્મળ, મિથ્યાત્વ આદિ છિદ્રોથી રહિત, અપરિસ્રાવી છે, અસંકલિષ્ટ છે, શુદ્ધ છે, તથા સમસ્ત તીર્થંકરો દ્વારા માન્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं पंचमं संवरदारं फासियं–**जाव**–आणाए आराहियं भवइ ।

આ પ્રમાણે પાંચમા સંવરદ્વારનું આચરણ કરે **યાવત્** તીર્થંકર પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે આરાધિત થાય છે.

एवं नायमुणिणा भगवया पन्नवियं परूवियं पसिद्धं सिद्धं सिद्धवरसासणमिणं आघवियं सुदेसियं पसत्थं ।

– पण्ह. सु. २, अ. ५, सु. १७

જ્ઞાતમુનિ ભગવાને એવું પ્રતિપાદન કર્યું છે, ભેદ-પ્રભેદ પૂર્વક તેનું વિવેચન કર્યું છે. (જિનવચન માં) તે પ્રખ્યાત થયું છે. ભૂતકાળમાં જેટલા સિદ્ધો થઈ ગયા તેમનું આ પ્રધાન શાસન છે, સર્વ ભાવથી ઉપદિષ્ટ છે. આ પ્રશસ્ત પાંચમું સંવરદ્વાર સમાપ્ત થયું.

પાંચે મહાવ્રતોનું પરિશિષ્ટ - ૯

पंचमहव्वय आराहणाफलं–

પાંચ મહાવ્રતોની આરાધનાનું ફળ :

९०१. एतेसु बाले य पकुव्वमाणे,
आवट्टती कम्मसु पावएसु ।
अतिवाततो कीरति पावकम्मं,
निउंजमाणे उ करेति कम्मं ।।
आदीणभोई वि करेति पावं,
मंता तु एगंतसमाहिमाहु ।
बुद्धे समाहीय रते विवेगे,
पाणातिपाता विरते ठितप्पा ।।

– सूय. सु. १, अ. १०, गा. ५–६

૯૦૧. અજ્ઞાની જીવ પૃથ્વીકાય વગેરે પ્રાણીઓને દુઃખ આપીને પાપકર્મ કરીને તે તે યોનિઓમાં વારંવાર ભ્રમણ કરે છે. જીવહિંસા સ્વયં કરવાથી કે બીજા પાસે કરાવવાથી જીવ પાપકર્મ કરે છે.

જે પુરુષ દીનવૃત્તિ વાળો છે તે પણ પાપ કરે છે. એવું જાણી તીર્થંકરોએ એકાંત ભાવસમાધિનો ઉપદેશ આપ્યો છે, તેથી વિચારવાન શુદ્ધચિત્ત પુરુષ ભાવસમાધિ અને વિવેકમાં રત રહીને પ્રાણાતિપાતથી વિરત થઈ સ્થિતાત્મા બની રહે.

९०२. सीहं जहा खुद्दमिगा चरंता,
दूरे चरंति परिसंकमाणा ।
एवं तु मेधावि समिक्ख धम्मं,
दूरेण पावं परिवज्जएज्जा ।।
संबुज्झमाणे तु णरे मतीमं,
पावातो अप्पाणं निवट्टएज्जा ।
हिंसप्पसूताइं दुहाइं मंता,
वेराणुबंधीणि महब्भयाणि ।।

૯૦૨. જેવી રીતે અટવીમાં વિચરનાર મૃગ (મૃત્યુના) ભયના કારણે સિંહથી દૂર રહે છે, તેવી જ રીતે મેધાવી સાધક ધર્મ તત્વને સારી રીતે જાણીને પાપથી દૂર રહે.

(ભાવ-સમાધિનાં સ્વરૂપને અર્થાત્ સમ્યક્ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ ધર્મને) જાણનાર બુદ્ધિમાન પુરુષ પોતાના આત્માને પાપકર્મથી નિવૃત્ત કરે. હિંસાથી ઉત્પન્ન થનાર અશુભ કર્મ દુઃખદાયક હોય છે, વેરની પરંપરાને ઉત્પન્ન કરાવનાર છે અને મહાભયજનક હોય છે. (એવું જાણીને સાધક હિંસાનો ત્યાગ કરે.)

मुसं न बूया मुणि अत्तगामी,
णिव्वाणमेयं कसिणं समाहिं ।
सयं न कुज्जा न वि कारवेज्जा,
करेंतमन्नं पि य नाणुजाणे ।।

આત્મગામી (મોક્ષ-માર્ગનું અનુસરણ કરનાર) મુનિ ખોટું ન બોલે. જૂઠું બોલવાના ત્યાગને સંપૂર્ણ ભાવસમાધિ અને મોક્ષ કહેલ છે. એ પ્રમાણે સાધુ બીજા વ્રતોમાં પણ દોષ ન લગાડે. તે બીજાને પણ દોષ લગાડવાની પ્રેરણા ન આપે અને દોષ સેવન કરનાર વ્યક્તિની અનુમોદના ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सुद्धे सिया जाए न दूसएज्जा,
अमुच्छिते ण य अज्झोववण्णे ।
धितिमं विमुक्के ण य पूयणट्ठी,
न सिलोयकामी य परिव्वएज्जा ।।

(उद्गम, उत्पात अने એषणा आदि दोषोथी रहित) शुद्ध निर्दोष आहारनी प्राप्ति थवा पर साधु तेमां राग-द्वेष करीने चारित्रने दूषित न करे. (मनोज्ञ सरस तेम ज स्वादिष्ट आहारमां) मूर्च्छित बनी वारंवार तेनी अभिलाषा न करे. धैर्यवान बने, बाह्य आभ्यंतर परिग्रहथी विमुक्त बने तथा पोतानी पूजा, प्रतिष्ठा अने कीर्तिनी कामना न करतां शुद्ध संयमनुं पालन करे.

निक्खम्म गेहाउ निरावकंखी,
कायं विओसज्ज नियाणछिण्णे ।
नो जीवितं नो मरणाभिकंखी,
चरेज्ज भिक्खू वलया विमुक्के ।।

वैरागी साधक गृहत्याग करीने पोताना जीवनथी निरपेक्ष थई जाय, देह संबंधी ममत्वनो त्याग करे, निदान એटले तपश्चर्या-संयम आदिनां फळनी कामनाने छेदी नांखे, जीवन अने मृत्युनी आकांक्षा न करे. आ प्रमाणे संसारचक्रथी मुक्त थई मुनि (संयमरूप समाधिपथ पर) विचरे.

-सूय. सु. १, अ. १०, गा. २०-२४

आरम्भ-परिग्गहविरेओ कम्मंतकरो भवइ-

आरंभ-परिग्रहनो त्यागी कर्मोनो अंत लावे छेः

९०३. १. इह खलु गारत्था सारम्भा सपरिग्गहा, संतेगतिया समणमाहणा सारम्भा सपरिग्गहा, जे इमे तस-थावरा पाणा ते सयं समारम्भन्ति, अण्णेण वि समारम्भावेंति, अण्णं पि समारंभंतं समणुजाणंति ।

९०३. १. (त्यागी साधक विचार करे छे, के) आ लोकमां गृहस्थ तो आरंभ अने परिग्रहथी युक्त होय ज. परंतु केटलाक श्रमण अने ब्राह्मण पण आरंभी अने परिग्रही होय छे. ते श्रमण ब्राह्मण पण गृहस्थनी जेम त्रस अने स्थावर प्राणीओनो स्वयं आरंभ करे छे, बीजा पासे करावे छे, अने आरंभ करनारनी अनुमोदना करे छे.

२. इह खलु गारत्था सारम्भा सपरिग्गहा, संतेगतिया समणमाहणा वि सारम्भा सपरिग्गहा, जे इमे कामभोगा सचित्ता वा अचित्ता वा ते सयं चेव परिगिण्हंति, अण्णेण वि परिगिण्हावेंति, अण्णं पि परिगिण्हंतं समणुजाणंति ।

२. आ संसारमां गृहस्थ तो आरंभ-परिग्रहथी युक्त होय छे ज, परंतु कोई कोई श्रमण अने ब्राह्मण पण आरंभ परिग्रह युक्त होई सचित्त अने अचित्त बंने प्रकारनां कामभोगोने स्वयं ग्रहण करे छे, बीजाने ग्रहण करावे छे अने ग्रहण करनारनुं अनुमोदन पण करे छे.

३. इह खलु गारत्था सारम्भा सपरिग्गहा, संतेगतिया समणामाहणा वि सारम्भा सपरिग्गहा, अहं खलु अणारम्भे अपरिग्गहे । जे खलु गारत्था सारम्भा सपरिग्गहा, संतेगतिया समण-माहणा वि सारम्भा सपरिग्गहा, एतेसिं चेव निस्साए बंभचेरं चरिस्सामो ।

३. (त्यारबाद એवुं पण विचारे के) आ लोकमां गृहस्थ तो आरंभी-परिग्रही होय ज छे, परंतु केटलाक श्रमण-ब्राह्मण पण आरंभ अने परिग्रहथी युक्त होय छे. (એवी स्थितिमां आत्मार्थी भिक्षु विचार करे छे.) आरंभ परिग्रह युक्त पूर्वोक्त गृहस्थ तथा श्रमणनी निश्रामां रहीने पण हुं तो आरंभ अने परिग्रहथी रहित ब्रह्मचर्य (मुनिधर्मनुं) आचरण करीश.

प. कस्स णं तं हेउं ?

प्र. जो हुं पण आरंभ अने परिग्रहवाळा गृहस्थनी जेम आरंभी अने अपरिग्रही श्रमण, ब्राह्मणोनी निश्रामां रहीने, ब्रह्मचर्यनुं पालन करुं तो पछी आरंभ अने परिग्रहथी मुक्त थवानुं प्रयोजन शुं ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. जहा पुव्वं तहा अवरं, जहा अवरं तहा पुव्वं । अंजू चेते अणुवरया अणुवट्ठिता पुणरवि तारिसगा चेव ।

ઉ. ગૃહસ્થ તો પ્રથમ આરંભ અને પરિગ્રહથી લિપ્ત હતા તેવા જ હવે પણ છે. એ જ પ્રમાણે કેટલાક શ્રમણ-બ્રાહ્મણ પણ પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કર્યા પૂર્વે આરંભ અને પરિગ્રહવાળા હતા તે જ પ્રમાણે પછી પણ હોય છે. માટે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે કે તેઓ સાવદ્ય આરંભથી નિવૃત્ત થયા નથી. તથા શુદ્ધ સંયમનું પાલન પણ કરતા નથી. તેથી તેઓ જેવા પ્રથમ હતા એવા જ અત્યારે પણ છે.

जे खलु गारत्था सारम्भा सपरिग्गहा, संतेगतिया समण–माहणा–सारंभा सपरिग्गहा, दुहतो पावाइं इति संखाए दोहिं वि अंतेहिं अदिस्समाणे इति भिक्खू रीएज्जा ।

આરંભ અને પરિગ્રહથી યુક્ત બનીને રહેનાર ગૃહસ્થ તથા કેટલાક શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, આરંભ-પરિગ્રહ વ્રત રૂપ પાપકર્મ કરે છે. અથવા આગળ પાછળ સ્વતંત્ર પરતંત્ર રૂપ પાપકર્મ કરે છે. એવું જાણી વિવેકપૂર્વક વિચાર કરી સાધુ આરંભ અને પરિગ્રહથી મુક્ત બની સંયમમાં પ્રવૃત્તિ કરે.

से बेमि–पाईणं वा–**जाव**–दाहिणं वा एवं से परिण्णातकम्मे, एवं से विवेयकम्मे, एवं से वियंतकारए भवतीति मक्खातं ।

–सूय. सु. २, अ. १, सु. ६७७–६७८

પૂર્વ આદિ દિશાઓમાંથી આવેલા ભિક્ષુઓમાંથી આ જ ભિક્ષુ આરંભ-પરિગ્રહથી રહિત છે. તે જ કર્મનાં રહસ્યોને જાણે છે. તે જ સંસારથી પાર પામે છે. એવું શ્રી તીર્થંકર ભગવાને ફરમાવ્યું છે.

भिक्खुस्स पंच महव्वयपालणा :

ભિક્ષુનાં પાંચ મહાવ્રતોનું પાલન :

९०४. मुसावायं बहिद्धं च, उग्गहं च अजाइयं ।
सत्थादाणाइं लोगंसि, तं विज्जं परिजाणिया ।।

सूय. सु. १, अ. ९, गा. १०

૯૦૪. જૂઠું બોલવું, મૈથુન સેવવું, પરિગ્રહ રાખવો, અને અદત્તાદાન તથા પ્રાણી હિંસા એ આ લોકમાં કર્મબંધનનું કારણ છે. તેથી વિદ્વાન મુનિ તેને જાણી તેને ત્યાગે.

छट्ठं व्रत : रात्रि भोजन - निषेध-१

छट्ठवय आराहणा पइण्णा–

९०५. अहावरे छट्ठे भंते ! वए राईभोयणाओ वेरमणं ।

सव्वं भंते ! राईभोयणं पच्चक्खामि–

से असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा,

(से य राइभोयणे चउव्विहे पण्णत्ते,

तं जहा–१. दव्वओ, २. खेत्तओ, ३. कालओ, ४. भावओ ।

१. दव्वओ असणे वा–**जाव**–साइमे वा ।

२. खेत्तओ समयखेत्ते ।

३. कालओ राई ।

४. भावओ तित्ते वा, कडुए वा, कसाए वा, अंबिले वा महुरे वा, लवणे वा ।)

છઠ્ઠા વ્રતની આરાધના-પ્રતિજ્ઞા :

૯૦૫ ભંતે ! હવે પછી છઠ્ઠા વ્રતમાં રાત્રિભોજનની વિરતિ હોય છે.

ભંતે ! હું સર્વ પ્રકારનાં રાત્રિભોજનનો જીવન પર્યન્ત સર્વથા ત્યાગ કરું છું.

જેમ કે, અન્ન, પાન, ખાદિમ તથા સ્વાદિમ.

(રાત્રિભોજન ચાર પ્રકારનાં કહ્યાં છે,

જેમ કે, - ૧. દ્રવ્યથી, ૨. ક્ષેત્રથી, ૩. કાળથી, ૪. ભાવથી.

૧. દ્રવ્યથી - અન્ન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ,

૨. ક્ષેત્રથી - સમય ક્ષેત્ર, (મનુષ્ય ક્ષેત્ર)

૩. કાળથી - રાત્રિમાં,

૪. ભાવથી - તીખો, કડવો, તૂરો, ખાટો, મીઠો કે ખારો.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नेव सयं राइं भुंजेज्जा, नेवन्नेहिं राइं भुंजावेज्जा, राइं भुंजंते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करेंतं पि अन्नं न समणुजाणामि ।

હું કોઈ પણ વસ્તુ રાત્રિ-સમયે સ્વયં ખાઈશ નહીં, બીજાને ખવડાવીશ નહીં કે રાત્રિભોજન કરનારનું અનુમોદન કરીશ નહીં, જીવન પર્યન્ત ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગે કરી અર્થાત્ મન, વચન અને કાયા દ્વારા રાત્રિભોજન કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ કે રાત્રિભોજન કરનારનું અનુમોદન પણ કરીશ નહિ.

तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ।[1]

ભંતે ! (પૂર્વે જે રાત્રિભોજન સંબંધી પાપ કર્યું હોય તેનાથી) હું નિવૃત્ત થાઉ છું. આત્મસાક્ષીએ તે પાપને નિંદું છું. આપની પાસે તે પાપની ગર્હા કરું છું. અને હવેથી તે પાપકારી કર્મથી મારા આત્માને સર્વથા અલગ કરું છું.

छट्ठे भंते ! वए उवट्ठिओमि सव्वाओ राईभोयणाओ वेरमणं ।

ભંતે ! હું છઠ્ઠા વ્રતમાં ઉપસ્થિત થાઉ છું. જેમાં સર્વ પ્રકારનાં રાત્રિભોજનનો ત્યાગ હોય છે.

इच्चेयाइं पंच महव्वयाइं राइभोयणवेरमणछट्ठाइं अत्तहियट्ठयाए उवसंपज्जित्ताणं विहरामि ।

–दस. अ. ४, सु. १६–१७

આ પ્રમાણે એ પાંચ મહાવ્રતો તથા રાત્રિભોજન ત્યાગ રૂપ છઠ્ઠું વ્રત મારા આત્મહિતાર્થે અંગીકાર કરીને વિહરું છું.

राइए असणाइ गहण–णिसेहो–

રાત્રે અશનાદિ ગ્રહણનો નિષેધ :

९०६. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा, राओ वा वियाले वा, असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेत्तए, नऽन्नत्थ एगेणं पुव्वपडिलेहिएणं सेज्जासंथारएणं ।

–कप्प. उ. १, सु. ४४

૯૦૬. સાધુઓ અને સાધ્વીઓને રાત્રિના સમયે અથવા સંધ્યા સમયે માત્ર પ્રતિલેખિત શય્યા સંસ્તારક છોડીને અન્ન **યાવત્** સ્વાદિમ ગ્રહણ કરવા કલ્પતાં નથી.

राइभोयण–णिसेह कारणं–

રાત્રિભોજન-નિષેધનું કારણ :

९०७. संतिमे सुहुमा पाणा, तसा अदुव थावरा । जाइं राओ अपासंतो, कहमेसणियं चरे ? ।।

उदओल्लं बीयसंसत्तं, पाणा निव्वडिया महिं । दिआ ताइं विवज्जेज्जा, राओ तत्थ कहं चरे ? ।।

एयं च दोसं दट्ठूणं, नायपुत्तेण भासियं । सव्वाहारं न भुंजंति, निग्गंथा राइभोयणं ।।[2]

–दस. अ. ६, गा. २३–२५

૯૦૭. જે ત્રસ અને સ્થાવર સૂક્ષ્મ પ્રાણીઓ હોય છે તે રાત્રિના સમયે (અંધારામાં) જોઈ શકાતાં નથી. તેથી રાત્રિ સમયે સાધુ આહારની શુદ્ધ ગવેષણા કેવી રીતે કરી શકે ?
પાણીથી ભિંજાયેલી પૃથ્વી હોય કે પૃથ્વી પર બીજ વેરાયાં હોય તેમ જ (બીજાં કીડી, કુંથવા વગેરે) ઘણાં પ્રાણીઓ માર્ગમાં ચાલ્યા જતા હોય છે. તેઓને દિવસે તો જોઈ શકાય અને હિંસાથી બચી શકાય, પરંતુ રાત્રે ન દેખાવાથી કેમ ચાલી શકાય ?
આવા આવા અનેક હિંસાત્મક દોષ થવાનું જાણીને જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે કે, "નિર્ગ્રન્થ પુરુષો રાત્રિના સમયે કોઈ પણ પ્રકારનાં આહારને ભોગવતા નથી."

राइभोयणस्स सव्वहा णिसेहो–

રાત્રિભોજનનો સર્વથા નિષેધ :

९०८. अत्थंगयम्मि आइच्चे, पुरत्था य अणुग्गए । आहारमाइयं सव्वं, मणसा वि न पत्थए ।।

– दस. अ. ८, गा. २८

૯૦૮. સૂર્યાસ્ત થયા બાદ જ્યાં સુધી સૂર્યોદય ન થાય ત્યાં સુધી સર્વ પ્રકારનાં આહારાદિ પદાર્થોને ભોગવવાની મનથી પણ ઈચ્છા ન કરે.

---

१. चउव्विहे वि आहारे, राईभोयणवज्जणा । सन्निहीसंचओ चेव, वज्जेयव्वो सुदुक्करं ।। उत्तरा. अ. ९, गा.३१.
રાત્રિભોજન- વિરમણ વ્રત પ્રથમ અહિંસાવ્રતમાં જ અંતર્ભૂત છે, આથી ચતુર્યામ ધર્મ અને પંચયામ ધર્મમાં આ વ્રતનો સ્વતંત્રરૂપે ઉલ્લેખ નથી થયો. શ્રુતસ્થવિરોએ સરળતા ખાતર આ વ્રતનું સ્વતંત્ર વિધાન પાછળથી કરેલ છે.

२. આ સૂત્રમાં અત્યંત ઉગ્ર મરણાન્ત વેદના થવા છતાં ઔષધિ આદિના ઉપયોગનો સર્વથા નિષેધ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पारियासिय आहारस्स भुंजेण णिसेहो–

૯૦૯. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा,
पारियासियस्स आहारस्स,
तयप्पमाणमेत्तमवि, भूइप्पमाणमेत्तमवि,
तोयबिंदुप्पमाणमेत्तमवि आहारमाहारेत्तए,
नन्नत्थ गाढाऽगाढेहिं रोगायंकेहिं ।[1]

– कप्प उ. ५, सु. ४७

રાત્રિમાં આહારાદિના ઉપયોગનો નિષેધ :

૯૦૯. સાધુઓ-સાધ્વીઓએ પરિવાસિત (રાત્રે રાખેલો કે પ્રથમ પ્રહરનો ચતુર્થ પ્રહરમાં ભોગવેલો) આહાર તલ-તૃણ જેટલો કે ચપટી જેટલો પણ ખાવો કે એક ટીંપા પ્રમાણ પાણી પણ પીવું કલ્પતું નથી. માત્ર ઉગ્ર રોગ કે આતંક સમયે (પરિવાસિત આહાર) લેવો કલ્પે છે.

पारियासिय लेवणप्पओग णिसेहो–

૯૧૦. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा,
पारियासिएणं आलेवणजाएणं,
गायाइं आलिंपित्तए वा विलिंपित्तए वा,
नन्नत्थ गाढाऽगाढेहिं रोगायंकेहिं ।

– कप्प उ. ५, सु. ४८

રાત્રિમાં લેપ લગાવવાનો નિષેધ :

૯૧૦. સાધુઓ સાધ્વીઓએ પોતાના શરીર પર કોઈપણ પ્રકારનો પરિવાસિત લેપ, એકવાર લગાવવો કે વારંવાર લગાવવો કલ્પતો નથી. માત્ર ઉગ્ર રોગ અથવા આતંક સમયે લગાવવો કલ્પે છે.

पारियासिय तेल्लाईणं अब्भंग णिसेहो–

૯૧૧. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा,
पारियासिएणं तेल्लेण वा, घएण वा, नवनीएण वा,
वसाए वा,
गायाइं अब्भंगित्तए वा, मक्खित्तए वा,
नन्नत्थ गाढाऽगाढेहिं रोगायंकेहिं ।

– कप्प. उ. ५, सु. ४९

રાત્રિમાં તેલ આદિનાં માલિશનો નિષેધ :

૯૧૧. સાધુઓ-સાધ્વીઓએ
પોતાના શરીર પર પરિવાસિત તેલ-ઘી-માખણ કે ચરબી,
ચોપડવું કે મસળવું કલ્પતું નથી. માત્ર ઉગ્ર રોગ અથવા આતંકના સમયે લગાવવું કલ્પે છે.

पारिवासिय कक्काईणं उवट्टण णिसेहो–

૯૧૨. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा,
परिवासिएणं कक्केणं वा, लोद्धेणं वा, पधूवेणं वा,
अन्नयरेणं वा आलेवणजाएणं गायाइं उवलेत्तए वा
उव्वट्टेत्तए वा, नन्नत्थ गाढाऽगाढेहिं रोगायंकेहिं ।

– कप्प. उ. ५, सु. ५०

રાત્રિમાં કલ્કાદિનાં ઉબટનનો નિષેધ :

૯૧૨. સાધુ-સાધ્વીએ પોતાના શરીર પર પરિવાસિત કલ્ક, લોધ્ર કે ધૂપ આદિનું કોઈ પણ પ્રકારનું વિલેપન કરવું અથવા ઉબટન કરવું કલ્પતું નથી.
માત્ર ઉગ્ર રોગ કે આતંકના સમયે કલ્પે છે.

રાત્રિભોજનનાં પ્રાયશ્ચિત્ત-૨

सूरस्स उदयत्थमण–विइगिच्छाए पायच्छित्त सुत्ताणि–

૯૧૩. भिक्खू य उग्गयवित्तीए अणत्थमियं संकप्पो
संथडिए [2] निव्विगच्छइ समावण्णेण[3] असणं
वा–जाव–साइमं वा पडिग्गाहेत्ता आहारं आहरेमाणे,

સૂર્યોદય કે સૂર્યાસ્તનાં સંબંધમાં શંકા હોવા છતાં આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૯૧૩. સૂર્યોદય બાદ અને સૂર્યાસ્ત પહેલાં આહાર કરવો કલ્પે એવી પ્રતિજ્ઞા છે. પરંતુ સૂર્યોદય કે સૂર્યાસ્તના સંબંધમાં અસંદિગ્ધ, સશક્ત તથા પ્રમાણ સહિત આહાર કરનાર નિર્ગ્રન્થ સાધુ (આચાર્ય કે ઉપાધ્યાય આદિ) અશન **યાવત્** સ્વાદિમ (ચારે પ્રકારના આહાર) ગ્રહણ કરે, આહાર કરતી વેળાએ,

---

૧. जंपिय समणस्स सुविहियस्स उ रोगायंके बहुप्पगारंमि समुप्पन्ने वाताहिक–पित्त–सिंभ–अइरित्त–कुविय–तह–सन्निवातजाते व उदयपत्ते, उज्जल–बल–विउल–कक्खड–पगाढदुक्खे, असुह–कडुय–फरूसे, चंडफल–विवागे, महब्भए, जीवियंतकरणे, सव्वसरी २. परिताणकरे न कप्पइ तारिसे वि तह अप्पणो परस्स वा ओसह–भेसज्जं भत्त–पाणं च तं पि संनिहिकयं ।

–पण्ह. सु. २, अ. ५, सु. ७

૨. 'संस्तृत' શબ્દનો અર્થ છે સશક્ત, સ્વસ્થ અને પ્રતિદિન પર્યાપ્ત ભોજી નિર્ગ્રંથ ભિક્ષુ.

૩. 'निर्विचिकित्स' પદનો અર્થ છે સંશયરહિત અર્થાત્ સૂર્યોદય થઈ ગયો છે અથવા સૂર્યોદય નથી થયો-એ પ્રકારના નિશ્ચયવાળો નિર્ગ્રંથ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अह पच्छा जाणेज्जा–
"अणुग्गए सूरिए, अत्थमिए वा"
से जं च आसयंसि, जं च पाणिंसि, जं च पडिग्गहे,

तं विगिंचमाणे वा, विसोहमाणे वा णो अइक्कमइ ।
तं अप्पणा भुंजमाणे,
अन्नेसिं वा दलमाणे,
राइभोअणपडिसेवणपत्ते आवज्जइ चाउम्मासियं
परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

भिक्खू य उग्गयवित्तीए अणत्थमियसंकप्पे
संथडिए विइगिच्छा–समावण्णेणं[1]
असणं–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहित्ता आहारं
आहारेमाणे

पाछळथी जो जाणे के,
'सूर्योदय थयो नथी अथवा सूर्यास्त थई गयो छे.'
त्यारे जे आहार मुखमां होय, हाथमां के पात्रमां होय,
तेने परठावी दे तथा मुख आदिनी शुद्धि करे तो
तीर्थंकरनी आज्ञानुं उल्लंघन करतो नथी.
परंतु ते आहार पोते खाय,
अगर बीजा (साधु) ने खवडावे तो
तेने रात्रिभोजननो दोष लागे छे, माटे तेने
अनुद्घातिक चातुर्मासिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त)
आवे छे.
सूर्योदय बाद अने सूर्यास्त पहेलां आहार करवो कल्पे
एवी प्रतिज्ञा छे. **परंतु सूर्योदय के सूर्यास्तना
संबंधमां संदिग्ध, सशक्त तथा प्रमाण सहित आहार
करनार निर्ग्रन्थ (आचार्य के उपाध्याय आदि)** अशन
यावत् स्वादिम (चारे आहार) ग्रहण करे, आहार
करती वेळाओ,

अह पच्छा जाणेज्जा–
"अणुग्गए सूरिए, अत्थमिए वा,"
से जं च आसयंसि, जं च पाणिंसि, जं च पडिग्गहे,
तं विगिंचमाणे वा, विसोहेमाणे वा नो अइक्कमइ ।

तं अप्पणा भुंजमाणे,
अन्नेसिं वा दलमाणे
राइभोयणपडिसेवणपत्ते आवज्जइ चाउम्मासियं
परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।
भिक्खू य उग्गयवित्तीए अणत्थमियसंकप्पे

पाछळथी जो जाणे के,
'सूर्योदय थयो नथी अथवा सूर्यास्त थई गयो छे.'
त्यारे जे आहार मुखमां, हाथमां तथा पात्रमां छे
तेने परठावी दे तथा मुखनी शुद्धि करे तो तीर्थंकरनी
आज्ञानुं उल्लंघन करतो नथी.
परंतु ते आहार पोते खाय,
अगर बीजाने खवडावे तो,
तेने रात्रिभोजननो दोष लागे. माटे तेने अनुद्घातिक
चातुर्मासिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.
सूर्योदय बाद अने सूर्यास्त पहेलां आहार करवो कल्पे
एवी प्रतिज्ञा छे.

असंथडिए निव्विगइच्छासमावण्णेणं

**परंतु सूर्योदय के सूर्यास्तना संबंधमां संदिग्ध, अशक्त
तथा प्रमाण सहित आहार न करनार निर्ग्रन्थ साधु
(आचार्य के उपाध्याय आदि)**

असणं–वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेत्ता आहारं
आहारेमाणे, अह पच्छा जाणेज्जा– "अणुग्गए सूरिए,
अत्थमिए वा" से जं च आसयंसि, जं च पाणिंसि,
जं च पडिग्गहे तं विगिंचमाणे वा, विसोहेमाणे वा
नो अइक्कमइ ।

तं अप्पणा भुंजमाणे,
अन्नेसिं वा दलमाणे,
राइभोयणपडिसेवणपत्ते आवज्जइ चाउम्मासियं
परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

अशन **यावत्** स्वादिम (चारे आहार) ग्रहण करती
वेळाओ, पाछळथी जो जाणे के,'सूर्योदय थयो नथी
अथवा सूर्यास्त थई गयो छे.' त्यारे जे आहार
मुखमां होय, हाथमां होय के पात्रमां होय तेने
परठावी दे तथा मुख आदिनी शुद्धि करे तो तीर्थंकरनी
आज्ञानुं उल्लंघन करतो नथी.
परंतु ते आहार पोते खाय,
अगर बीजाने खवडावे तो,
तेने रात्रिभोजननो दोष लागे छे. माटे तेने अनुद्घातिक
चातुर्मासिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

१. सशक्त, संदिग्ध.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भिक्खू य उग्गयवित्तीए अणत्थमियसंकप्पे

असंथडिए विइगिच्छासमावण्णेणं ।[१]

असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेत्ता आहारं आहारेमाणे अह पच्छा जाणेज्जा – "अणुग्गए सूरिए, अत्थमिए वा",
से जं च मुहे, जं च पाणिंसि, जं च पडिग्गहंसि तं विगिंचमाणे वा, विसोहेमाणे वा नो अइक्कमइ ।

तं अप्पणा भुंजमाणे,
अन्नेसिं वा दलमाणे,
राइभोयणपडिसेवणपत्ते आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

कप्प. उ. ५, सु. ६–९

સૂર્યોદય બાદ અને સૂર્યાસ્ત પહેલાં આહાર કરવો કલ્પે એવી પ્રતિજ્ઞા છે.

પરંતુ સૂર્યોદય કે સૂર્યાસ્તના સંબંધમાં સંદિગ્ધ અશક્ત તથા પ્રમાણ સહિત આહાર કરનાર નિર્ગ્રન્થ સાધુ (આચાર્ય કે ઉપાધ્યાય આદિ)

અશન **યાવત્** સ્વાદિમ (ચારે આહાર) ગ્રહણ કરતી વેળાએ, પછીથી જો જાણે કે, 'સૂર્યોદય થયો નથી. અથવા સૂર્યાસ્ત થઈ ગયો છે.'
ત્યારે જે આહાર મુખમાં હોય, હાથમાં હોય પાત્રમાં હોય તેને પરઠાવી દે તથા મુખાદિની શુદ્ધિ કરે તો તીર્થંકરની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરતો નથી.
પરંતુ તે આહાર પોતે ખાય,
અગર બીજાને ખવડાવે તો,
તેને રાત્રિભોજનનો દોષ લાગે છે. તેથી તેને અનુદ્‌ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

९१४. जे भिक्खू उग्गयवित्तीए अणत्थमियसंकप्पे **संथडिए णिव्वितिगिच्छासमावण्णेणं** अप्पाणेणं असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेत्ता भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।
अह पुण एवं जाणेज्जा– "अणुग्गयसूरिए अत्थमिए वा" से जं च मुहे, जं च पाणिंसि, जं च पडिग्गहंसि, तं विगिंचेमाणे विसोहेमाणे तं परिट्ठमाणे णाइक्कमइ । जो तं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू उग्गयवित्तीए अणत्थमियसंकप्पे **संथडे वितिगिच्छा–समावण्णेणं**–अप्पाणेणं असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेत्ता भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

अह पुण एवं जाणेज्जा – "अणुग्गए सूरिए, अत्थमिए वा" से जं च मुहे, जं च पाणिंसि, जं च पडिग्गहंसि, तं विगिंचेमाणे विसोहेमाणे तं परिट्ठमाणे णाइक्कमइ । जो तं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

९१४. જે ભિક્ષુને સૂર્યોદય થયા પછી કે **સૂર્યાસ્ત પહેલાં આહાર કરવાનો સંકલ્પ છે,** સ્વસ્થ છે, સંદેહ રહિત છે (અને) સ્વયં અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય ગ્રહણ કરી ઉપભોગ કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
તે જો જાણે કે, 'સૂર્યોદય થયો નથી. અથવા સૂર્યાસ્ત થઈ ગયો છે.' ત્યારે જે આહાર મુખમાં હોય, હાથમાં હોય કે પાત્રમાં હોય તેને કાઢીને પરઠાવી દે. તો તીર્થંકરની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરતો નથી. અગર જો તે આહાર કરે, (કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુને સૂર્યોદય થયા પછી કે **સૂર્યાસ્ત પહેલાં આહાર કરવાનો સંકલ્પ છે,** સ્વસ્થ છે, સંદેહ સહિત છે, (અને) સ્વયં અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય ગ્રહણ કરી આહાર કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જો જાણે કે, 'સૂર્યોદય થયો નથી. અથવા સૂર્યાસ્ત થઈ ગયો છે.' ત્યારે જે આહાર મુખમાં હોય, હાથમાં હોય કે પાત્રમાં હોય તેને કાઢીને પરઠાવી દે. તો (તીર્થંકરની આજ્ઞાનું) ઉલ્લંઘન કરતો નથી. અગર જો તે આહાર કરે, (કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે.

---

१. અશક્ત-સંદિગ્ધ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू उग्गयवित्तीए अणत्थमियसंकप्पे **असंथडिए णिव्वितिगिच्छा समावण्णेणं** अप्पाणेणं असणं वा-**जाव**-साइमं वा **पडिग्गाहेत्ता** भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુને સૂર્યોદય થયા પછી કે **સૂર્યાસ્ત પહેલાં આહાર કરવાનો સંકલ્પ છે,** અસ્વસ્થ છે, સંદેહ રહિત છે (અને) સ્વયં અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય ગ્રહણ કરી ઉપભોગ કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

अह पुण एवं जाणेज्जा- "अणुग्गए सूरिए अत्थमिए वा" से जं च मुहे, जं च पडिग्गहंसि, तं विगिंचेमाणे विसोहेमाणे तं परिट्ठमाणे णाइक्कमइ । जो तं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

જો જાણે કે, 'સૂર્યોદય થયો નથી, અથવા સૂર્યાસ્ત થઈ ગયો છે.' ત્યારે જે આહાર મુખમાં હોય, હાથમાં હોય કે પાત્રમાં હોય તેને કાઢીને પરઠાવી દે. તો (તીર્થંકરની આજ્ઞાનું) ઉલ્લંઘન કરતો નથી. અગર જો તે આહાર કરે, (કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू उग्गयवित्तीए अणत्थमियसंकप्पे **असंथडिए वितिगिच्छा-समावण्णेणं** अप्पाणेणं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेत्ता भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુને સૂર્યોદય થયા પછી કે **સૂર્યાસ્ત પહેલાં આહાર કરવાનો સંકલ્પ છે,** અસ્વસ્થ છે, સંદેહ સહિત છે (અને) સ્વયં અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય ગ્રહણ કરી ઉપભોગ કરે છે, (કરાવે છે,) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

अह पुण एवं जाणेज्जा- "अणुग्गए सूरिए अत्थमिए वा"से जं च मुहे, जं च पाणिंसि, जं च पडिग्गहंसि, तं विगिंचेमाणे विसोहेमाणे तं परिट्ठमाणे **णाइक्कमइ** जो तं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

જો જાણે કે, 'સૂર્યોદય થયો નથી, અથવા સૂર્યાસ્ત થઈ ગયો છે.' ત્યારે જે આહાર મુખમાં હોય, હાથમાં હોય કે પાત્રમાં હોય તેને કાઢીને પરઠાવી દે. તો (તીર્થંકરની આજ્ઞાનું) ઉલ્લંઘન કરતો નથી. અગર જો તે આહાર કરે, (કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત) આવે છે.

-नि. उ. १०, सु. ३१-३४

दिवसे वा रयणीए वा असणाई गहण-भुंजण पायच्छित्त सुत्ताइं-

દિવસે કે રાત્રે અશનાદિ ગ્રહણ કરવાનું તથા ખાવાનુ પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

९१५. जे भिक्खू दिया असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेत्ता दिया भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।[१]

૯૧૫. જે ભિક્ષુ દિવસે અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય આહારગ્રહણ કરી દિવસે ખાય, (ખવડાવે,) ખાનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू दिया असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेत्ता रत्तिं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ દિવસે અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય આહારગ્રહણ કરી રાત્રે ખાય, (ખવડાવે,) ખાનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू रत्तिं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेत्ता दिया भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ રાત્રે અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય આહાર ગ્રહણ કરી દિવસે ખાય, (ખવડાવે,) ખાનારનું અનુમોદન કરે.

जे भिक्खू रत्तिं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेत्ता राइं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ રાત્રે અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય આહાર ગ્રહણ કરી રાત્રે ખાય, (ખવડાવે,) ખાનારનું અનુમોદન કરે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત) આવે છે.

-नि. उ. ११, सु. ७४-७७

---

१. આ સૂત્રમાં દિવસે અશન આદિ ગ્રહણ કરી દિવસે જ તેનો ઉપયોગ કરવા છતાં પ્રાયશ્ચિત્તનું વિધાન છે. તે સંબંધે ચૂર્ણિકારનું સ્પષ્ટીકરણ આમ છે. पढम भंग संभवो इमो-दिया घेतुंणिसि संवासे तुं तं बितियादिणे भुंजमाणस्स पढम भंगो भवति । પ્રથમ ભંગની રચના આ પ્રમાણે છે- દિવસે ગ્રહણ કરેલ અશન આદિને રાત્રે રાખી બીજા દિવસે તેનો ઉપયોગ કરવાથી ઉપભોક્તા પ્રાયશ્ચિત્તનો પાત્ર બને છે. જુઓ ગાથા - ૩૩૯૭ની ચૂર્ણિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

राईए असणाई संगह करण-भुंजण पायच्छित्त सुत्ताइं-

९१६. जे भिक्खू असणं वा-**जाव**-साइमं वा अणगाढे परिवासेइ परिवासेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू परिवासियस्स असणस्स वा-**जाव**-साइमस्स वा तयप्पमाणं वा भूइप्पमाणं वा बिंदुप्प-माणं वा आहारं आहारेइ आहारेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. ७८-७९

९१७. जे भिक्खू पारियासियं १. पिप्पलिं वा,
२. पिप्पलिचुण्णं वा, ३. सिंगबेरं वा
४. सिंगबेरचुण्णं वा, ५. बिलं वा, ६. लोणं वा,
७. उब्भियं वा लोणं आहारेइ आहारंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. ९१

दिवाभोयणस्स अवण्णं राईभोयणस्स वण्णं वदमाणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

९१८. जे भिक्खू दियाभोयणस्स अवण्णं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू राइभोयणस्स वण्णं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. ७२-७३

दिवसे वा, रयणीए गहियगोमयलेवस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

९१९. जे भिक्खू दिवा गोमयं पडिग्गाहेत्ता दिवा कायंसि वणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा,
आलिंपावेज्ज वा विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपंतं वा विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दिवा गोमयं पडिग्गाहेत्ता रत्तिं कायंसि वणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा,
आलिंपावेज्ज वा विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपंतं वा विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रत्तिं गोमयं पडिग्गाहेत्ता दिवा कायंसि वणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा,
आलिंपावेज्ज वा विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपंतं वा विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

રાત્રે અશન આદિનો સંગ્રહ કરવા તથા ખાવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૯૧૬. જે ભિક્ષુ અતિઆવશ્યક કારણ સિવાય, અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય રાત્રે રાખે, (રખાવે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે.
જે ભિક્ષુ વાસી રાખેલ અશન **યાવત્** સ્વાદ્યનો અલ્પમાત્ર, ચપટીમાત્ર કે બિંદુ માત્ર આહાર કરે, (કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે.
તેને અનુદ્‌ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

૯૧૭. જે ભિક્ષુ રાત વાસી રાખેલ ૧. ગંઠોડા, ૨. પીપરનું ચૂર્ણ, ૩. સૂંઠ, ૪. સૂંઠનું ચૂર્ણ, ૫. બિલા, ૬. સમુદ્રનું મીઠું, ૭. ખનીજ મીઠાનો આહાર કરે, (કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને અનુદ્‌ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

દિવસનાં ભોજનની નિંદા અને રાત્રિભોજનની પ્રશંસાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૯૧૮. જે ભિક્ષુ દિવસે આહાર કરવાની નિંદા કરે, (કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે,
જે ભિક્ષુ રાત્રે આહાર કરવાની પ્રશંસા કરે, (કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને અનુદ્‌ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

દિવસે કે રાત્રે ગ્રહણ કરેલા છાણનાં લેપનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૯૧૯. જે ભિક્ષુ દિવસે છાણ લઈ દિવસે શરીર પર થયેલા ઘા પર, લેપ કરે, વારંવાર લેપ કરે,
લેપ કરાવે, વારંવાર લેપ કરાવે,
લેપ કરનારનું, વારંવાર લેપ કરનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ દિવસે છાણ લઈ રાત્રે શરીર પર થયેલા ઘા પર, લેપ કરે, વારંવાર લેપ કરે
લેપ કરાવે, વારંવાર લેપ કરાવે,
લેપ કરનારનું, વારંવાર લેપ કરનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ રાત્રે છાણ લઈ દિવસે શરીર પર થયેલા ઘા પર, લેપ કરે, વારંવાર લેપ કરે
લેપ કરાવે, વારંવાર લેપ કરાવે,
લેપ કરનારનું, વારંવાર લેપ કરનારનું અનુમોદન કરે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू रत्तिं गोमयं पडिग्गाहेत्ता रत्तिं कायंसि वणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा,
आलिंपावेज्ज वा विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपंतं वा विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. १२, सु. ३२-३५

જે ભિક્ષુ રાત્રે છાણ લઈ રાત્રે શરીર પર થયેલા ઘા પર, લેપ કરે, વારંવાર લેપ કરે,
લેપ કરાવે, વારંવાર લેપ કરાવે,
લેપ કરનારનું વારંવાર લેપ કરનારનું અનુમોદન કરે,

તેને અનુદ્‌ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

दिवसें वा रयणीए वा गहियलेवपओगस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

९२०. जे भिक्खू दिवा आलेवणजायं पडिग्गाहेत्ता दिवा कायंसि वणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा,
आलिंपावेज्ज वा विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपंतं वा विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दिवा आलेवणजायं पडिग्गाहेत्ता रत्तिं कायंसि वणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा,
आलिंपावेज्ज वा विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपंतं वा विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रत्तिं आलेवणजायं पडिग्गाहेत्ता दिवा कायंसि वणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा,
आलिंपावेज्ज वा विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपंतं वा विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रत्तिं आलेवणजायं पडिग्गाहेत्ता रत्तिं कायंसि वणं आलिंपेज्ज वा विलिंपेज्ज वा,
आलिंपावेज्ज वा विलिंपावेज्ज वा,
आलिंपंतं वा विलिंपंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. १२, सु. ३६-३९

દિવસે કે રાત્રે ગ્રહણ કરેલ લેપ પ્રયોગનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૯૨૦. જે ભિક્ષુ દિવસે લેપ માત્ર ગ્રહણ કરી શરીર પર થયેલા ઘા પર દિવસે, લેપ કરે, વારંવાર લેપ કરે,
લેપ કરાવે, વારંવાર લપ કરાવે,
લેપ કરનારનું, વારંવાર લેપ કરનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ દિવસે લેપ માત્ર ગ્રહણ કરી શરીર પર થયેલા ઘા પર રાત્રે, લેપ કરે, વારંવાર લેપ કરે,
લેપ કરાવે, વારંવાર લેપ કરાવે,
લેપ કરનારનું, વારંવાર લેપ કરનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ રાત્રે લેપ ગ્રહણ કરી શરીર પર થયેલા ઘા પર દિવસે, લેપ કરે, વારંવાર લેપ કરે,
લેપ કરાવે, વારંવાર લેપ કરાવે,
લેપ કરનારનું, વારંવાર લેપ કરનારનું અનુમોદન કરે,

જે ભિક્ષુ રાત્રે લેપ માત્ર ગ્રહણ કરી શરીર પર થયેલા ઘા પર રાત્રે, લેપ કરે, વારંવાર લેપ કરે,
લેપ કરાવે, વારંવાર લેપ કરાવે,
લેપ કરનારનું, વારંવાર લેપ કરનારનું અનુમોદન કરે,

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

उग्गालगिलणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

९२१. जे भिक्खू राओ वा, वियाले वा संपाणं सभोयणं उग्गालं उग्गलित्ता पच्चोगिलइ पच्चोगिलंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुघाइयं ।[1]

-नि. उ. १०, सु. ३५

ઉદ્‌ગાલ (ઓડકાર) ગળવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૯૨૧. જે ભિક્ષુ રાત્રે કે સંધ્યા સમયે પાણી કે ભોજનનાં ઓડકારને ગળી જાય, (ગળવાનું કહે,) ગળનારની અનુમોદના કરે,

તેને અનુદ્‌ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

---

१. (क) इह खलु निग्गंथस्स वा निग्गंथीए वा, राओ वा वियाले वा, सपाणे सभोयणे उग्गाले आगच्छेज्जा, तं विगिंचमाणे वा विसोहेमाणे वा नो अइक्कमइ । तं उग्गालित्ता पच्चोगिलमाणे राइभोयणपडिसेवणपत्ते आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-कप्प. उ. ५, सु. १०

(ख) तओ अणुग्घाइया पण्णत्ता, तं जहा १. हत्थकम्मं करेमाणे, २. मेहुणं पडिसेवमाणे, ३. राइभोयणं भुंजमाणे । *-कप्प. उ. ४, सु. १*

આ સૂત્રમાં ત્રણે કાર્ય અનુદ્‌ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય છે, પરંતુ પ્રથમ 'હસ્તકર્મ' માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય છે. બાકીના 'મૈથુન સંકલ્પ' અને 'રાત્રિભોજન' એ બે ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પ્રાયશ્ચિત્ત યોગ્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International

For Private & Personal Use Only

www.jainelibrary.org

ચારિત્રાચાર કોષ્ઠક

(૧) **સંવર** (૫)

૧. પ્રાણાતિપાત વિરમણ
૨. મૃષાવાદ વિરમણ
૩. અદત્તાદાન વિરમણ
૪. અબ્રહ્મચર્ય વિરમણ
૫. પરિગ્રહ વિરમણ

(પ્રશ્ન ૨/૧)

(૨) **સંવર** (૫)

૧. સમ્યકત્વ સંવર
૨. વિરતિ સંવર
૩. અપ્રમત્તતા સંવર
૪. અકષાયતા સંવર
૫. અજોગતા સંવર

(સમ. ૫)

(૩) **સંવર** (૧૦)

૧. શ્રોત્રેન્દ્રિય સંવર
૨. ચક્ષુ ઈન્દ્રિય સંવર
૩. ઘ્રાણેન્દ્રિય સંવર
૪. રસના (જિવ્હા) ઈન્દ્રિય સંવર
૫. સ્પર્શનેન્દ્રિય સંવર
૬. મનઃસંવર
૭. વચન સંવર
૮. કાય સંવર
૯. ઉપકરણ સંવર
૧૦. સૂચી કુશાગ્ર સંવર

(સ્થા.૧૦)

૭. બ્રહ્મચર્ય દસ સમાધિ સ્થાન

(ઉત્ત. ૧૬/૧૩-૧૪)

બ્રહ્મચર્ય - ૧૮ પ્રકાર

(સમ. ૧૮)

બ્રહ્મચર્ય - નવ ગુપ્તિ

(સ્થા. ૯)

(૪) **સમાધિ** (૧૦)

૧. પ્રાણાતિપાત વિરમણ
૨. મૃષાવાદ વિરમણ
૩. અદત્તાદાન વિરમણ
૪. મૈથુન વિરમણ
૫. પરિગ્રહ વિરમણ
૬. ઈરિયાસમિતિ
૭. ભાષા સમિતિ
૮. એષણા સમિતિ
૯. આદાન ભાણડ માત્ર નિક્ષેપણ સમિતિ
૧૦. ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણ શ્લેષ્મ-સિંઘાણ જલ્લ પરિષ્ઠાપના સમિતિ

(સ્થા. ૧૦)

(૫) **પ્રાણાતિપાત વિરમણ** (૬)

૧. પૃથ્વીકાય હિંસા વિરમણ
૨. અપ્કાય હિંસા વિરમણ
૩. તેજસ્કાય હિંસા વિરમણ
૪. વાયુકાય હિંસા વિરમણ
૫. વનસ્પતિકાય હિંસા વિરમણ
૬. ત્રસકાય હિંસા વિરમણ

(દશ. ૪)

ભાવના (૨૫)

પ્રત્યેક મહાવ્રતની ૫-૫ ભાવનાઓ

(આ. ૨/૧૫)

(પણ્હ ૨૧૧, સમ. ૨૫)

(૬) **સંયમ** (૧૦)

૧. પૃથ્વીકાય સંયમ
૨. અપ્કાય સંયમ
૩. તેજસ્કાય સંયમ
૪. વાયુકાય સંયમ
૫. વનસ્પતિકાય સંયમ
૬. દ્વીન્દ્રિય સંયમ
૭. ત્રીન્દ્રિય સંયમ
૮. ચતુરિન્દ્રિય સંયમ
૯. પંચેન્દ્રિય સંયમ
૧૦. અજીવકાય સંયમ

(સ્થાનાંગ ૧૦)

॥ अट्ठ पवयणमायाओ ॥

एयाओ पंच समिइओ चरणस्स य पवत्तणे ।
गुत्ती नियत्तणे वुत्ता असुभत्थेसु सव्वसो ।
एया पवयणमाया जे सम्मं आयरे मुणी ।
से खिप्पं सव्व संसारा विप्पमुच्चइ पण्डिए ।

- उत्त०अ० २४/२६-२७

ચરણાનુયોગ

(અષ્ટ પ્રવચન માતા)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अष्ट प्रवचन माताનું સ્વરૂપ

अट्ठ पवयणमायाओ :

९२२. अट्ठ पवयणमायाओ[1] पण्णत्ताओ, तं जहा–
१. इरियासमिई, २. भासासमिई, ३. एसणासमिई,
४. आयाण–भंड–मत्त–निक्खेवणासमिई,
५. उच्चार–पासवण–खेल–सिंघाण–जल्ल–
परिट्ठावणिया समिई[2] ६. मणगुत्ती,
७. वइगुत्ती, ८. कायगुत्ती ।

– *सम. सम. ८, सु. १*

अष्ट प्रवचन माता :

૯૨૨. પ્રવચન માતાના આઠ પ્રકાર છે. જેમ કે-
(૧) ઈર્યા સમિતિ. (૨) ભાષા સમિતિ, (૩) એષણા સમિતિ, (૪) આદાન-ભાંડ-માત્ર-નિક્ષેપણા-સમિતિ, (૫) ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ-ખેલ-સિંઘાણ-જલ્લ-પરિસ્થાપનિકા સમિતિ. (૬) મનોગુપ્તિ (૭) વચન ગુપ્તિ અને (૮) કાય ગુપ્તિ.

९२३. एयाओ पंच समिईओ चरणस्स य पवत्तणे ।
गुत्ती नियत्तणे वुत्ता असुभत्थेसु सव्वसो[3] ।।

एया पवयणमाया जे सम्मं आयरे मुणी ।
से खिप्पं सव्वसंसारा विप्पमुच्चइ पण्डिए ।।

– *उत्त. अ. २४, गा. २६–२७*

૯૨૩. આ પાંચ સમિતિઓ ચારિત્રની પ્રવૃત્તિ માટે છે, અને ત્રણ ગુપ્તિઓ બધા અશુભ વિષયોથી નિવૃત્ત કરવા માટે છે.
જે પંડિત મુનિ આ પ્રવચન-માતાઓનું સમ્યક્ આચરણ કરે છે તે સર્વ સંસારથી મુક્ત થઈ જાય છે.

अट्ठसमिईओ :

९२४. अट्ठ समिईओ पण्णत्ताओ, तं जहा–
१. इरियासमिति,
२. भासासमिति,
३. एसणासमिति,
४. आयाणभंड–मत्त–णिक्खेवणासमिति,
५. उच्चार–पासवण–खेल–सिंघाण–जल्ल–परिट्ठावणिया समिति,
६. मणसमिति,
७. वइसमिति,
८. कायसमिति,

– *ठाणं, अ. ८, सु. ६०३*

આઠ સમિતિઓ :

૯૨૪. સમિતિના આઠ પ્રકાર કહ્યાં છે. જેમકે-
૧. ચાલવામાં સાવધાની-યુગ પ્રમાણ ભૂમિનું શોધન કરતાં કરતાં ગમન કરવું.
૨. બોલવામાં સાવધાની-હિતકારી, મિતકારી, પ્રિયકારી વચન બોલવા.
૩. ગોચરીમાં સાવધાની-નિર્દોષ ભિક્ષા લેવી.
૪. અમત્ર-નિક્ષેપણા સમિતિ-આહારાદિનાં પાત્રને સાવધાનીપૂર્વક જોઈ, પ્રતિલેખન કરી લેવા અને રાખવાં.
૫. ઉચ્ચાર (મલ), પ્રશ્રવણ (મૂત્ર), શ્લેષ્મ (કફ), સિંઘાણ (નાકનો મેલ), જલ્લ (શરીરનો મેલ) નિર્જીવ સ્થાનોમાં નાખવાં.
૬. મનને સંયમમાં સંલગ્ન બનાવવું.
૭. વિવેકપૂર્વક બોલવું.
૮. કાયાથી સંવર તથા કર્મ-નિર્જરા કરવી.

---

૧. (ક) આગમોમાં અષ્ટ પ્રવચનમાતાની બે પ્રકારની વિવક્ષા છે. જેમ કે - પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ જેમાં દ્વાદશાંગનો સમાવેશ થાય છે. આ અષ્ટ પ્રવચનમાતાથી જ દ્વાદશાંગ પ્રવચનનો પ્રસવ થયો છે.
(ખ) अट्ठ पवयणमायाओ समिई गुत्ती तहेव य । पंचेव य समिईओ तओ गुत्तीओ आहिया ।
इरिया भासेसणादाणे उच्चार समिई इया । मणगुत्ती वयगुत्ती कायगुत्ती य अट्ठमा ।। उत्त. अ. २४, गा. १-२

૨. (ક) આવ. અ. ૪, સુ. ૨૪ (ખ) ઠાણં. અ. ૫, સુ. ૪૫૭ (૧) સમ., સ. ૫, સુ. ૧

૩. एगओ विरइं कुज्जा, एगओ य पवत्तणं । असंजमे नियत्तिं च संजमे य पवत्तणं ।। उत्त. अ. ३१, गा. २

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९२५. एयाओ अट्ठ समिईओ[1] समासेण वियाहिया ।
दुवालसंगं जिणऽक्खायं मायं जत्थ उ पवयणं ।।
– उत्त. अ. २४, गा. ३

૯૨૫.આ આઠ સમિતિઓ સંક્ષેપમાં કહી છે. તેમાં જિનભાષિત દ્વાદશાંગ રૂપ પ્રવચન સમાયેલ છે.

ईर्या समिति

विधिकल्प - १

इरियासमिईए भेयप्पभेया :

९२६. आलंबणेण कालेणं, मग्गेण जयणाई य ।
चउकारणपरिसुद्धं, संजए इरियं रिए ।।
तत्थ आलंबणं नाणं, दंसणं चरणं तहा ।
काले य दिवसे वुत्ते, मग्गे उप्पहवज्जिए ।।

दव्वओ खेत्तओ चेव, कालओ भावओ तहा ।
जयणा चउव्विहा वुत्ता, तं मे कित्तयओ सुण ।।
दव्वओ चक्खुसा पेहे,
जुगमेत्तं च खेत्तओ ।
कालओ जाव रीएज्जा,
उवउत्ते य भावओ ।।
इंदियत्थे विवज्जित्ता, सज्झायं चेव पंचहा[2] ।
तम्मुत्ती तप्पुरक्कारे, उवउत्ते रियं रिए ।।
– उत्त. अ. २४, गा. ४-८

ईर्या समितिनां भेद-प्रभेद :

૯૨૬. સંયત મુનિ આલંબન, કાળ, માર્ગ અને યતના - આ ચાર કારણે પરિશુદ્ધ ઈર્યા સમિતિથી વિચરણ કરે.
તેમાં ઈર્યા-આલંબન-જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર છે. તેનો કાળ દિવસ છે. અને ઉન્માર્ગનો ત્યાગ કરવો એ એનો માર્ગ છે.
દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવની અપેક્ષાથી યતનાના ચાર પ્રકાર છે. તે હું કહું છું. તે સાંભળો.
દ્રવ્યથી - આંખોથી જુએ,
ક્ષેત્રથી - યુગ માત્ર ભૂમિને જુએ,
કાળથી - ચાલતો રહે ત્યાં સુધી જુએ,
ભાવથી - ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરે.
ઈન્દ્રિયોના વિષય અને પાંચ પ્રકારનાં સ્વાધ્યાયને છોડીને માત્ર ગમન-ક્રિયામાં જ તન્મય થઈ તેને જ મહત્ત્વ આપી ઉપયોગપૂર્વક ચાલવું જોઈએ.

इरिया समिईए सरूवं :

९२७. एयं कुसलस्स दंसणं ।
तद्दिट्ठीए,
तम्मुत्तीए,

तप्पुरक्कारे,

तस्सण्णी,
तण्णिवेसणे, जयं विहारी, चित्तणिवाती पंथणिज्झाई पालिबाहिरे पासिय पाणे गच्छेज्जा ।

से अभिक्कममाणे पडिक्कममाणे संकुचेमाणे पसारेमाणे विणियट्टमाणे संपलिमज्जमाणे ।

ઈર્યા સમિતિનું સ્વરૂપ :

૯૨૭. આ વીતરાગ પરમાત્માનું કુશલ દર્શન છે.
સાધક, વીતરાગ-દર્શન રૂપ ગુરુની દૃષ્ટિ અનુસાર અવલોકન કરવાનું શીખે અથવા ગુરુ સમીપે રહે.
ગુરુ દ્વારા બતાવેલાં વિષય-કષાય તેમ જ આસક્તિથી મુક્ત રહે.
ગુરુને સર્વ કાર્યોમાં આગળ કરે, (બહુમાન કરે, ગુરુમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખે.)
સદા ગુરુની પાસે રહે. (સદા યતનાપૂર્વક વિચરે.)
ગુરુના અભિપ્રાયનું અનુસરણ કરી, માર્ગનું અવલોકન કરે, ગુરુના અવગ્રહથી બહાર રહેનાર ન થાય - અધિક દૂર કે અધિક નજીક ન રહે, ગુરુ ક્યાંય મોકલે તો યતનાપૂર્વક જીવજંતુઓને જોતાં જોતાં જાય.
તે સાધુ આવતાં, જતાં, પાછા ફરતાં, અવયવોને સંકોચતાં, ફેલાવતાં, આરંભથી નિવૃત્ત થતાં અને પ્રમાર્જનાદિ ક્રિયાઓ કરતાં સદા ગુરુની આજ્ઞાપૂર્વક વિચરે.

---

૧. ઈર્યાદિ પાંચની 'સમિતિ' અને મનોગુપ્તિ આદિ ત્રણની 'ગુપ્તિ' સંજ્ઞા સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ છે. પણ આ ગાથામાં તથા ઠાણં અ. ૮, સુ. ૬૦૩માં આઠની સમિતિ સંજ્ઞા હોવાનો ઉલ્લેખ મળે છે.
૨. ઠાણં અ. ૫, ઉ. ૩, સુ. ૪૬૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगया गुणसमितस्स रीयतो कायसंफासमणुचिण्णा एगतिया पाणा उद्दायंति इहलोगवेदणवेज्जावडियं ।

जं आउट्टिकयं कम्मं तं परिण्णाय विवेगमेति ।
एवं से अप्पमादेण विवेगं किट्टति वेदवी ।

आ. सु. १, अ. ५, उ. ४, सु. १६२-१६३

અપ્રમાદી, યતનાપૂર્વક વર્તનાર મુનિનાં સ્પર્શથી કદાચિત કોઈ પ્રાણીનો ઘાત થઈ જાય, અથવા કોઈ પ્રાણીને કિલામના થઈ જાય તો તેનું ફળ તેને એ જ ભવમાં પ્રાપ્ત થઈ ક્ષય પામે છે.

કોઈ પાપ જાણી જોઈને કર્યું હોય તો તેને જ્ઞપરિજ્ઞાથી જાણી પ્રાયશ્ચિત્ત દ્વારા દૂર કરવું જોઈએ. અપ્રમાદથી તે કર્મનો ક્ષય થાય છે. એમ આગમવેત્તા શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે.

९२८. जययं विहराहि जोगवं, अणुपाणा पंथा दुरुत्तरा ।
अणुसासणमेव पक्कमे, वीरेहिं सम्मं पवेइयं ।।

– सूय. सु. १, अ. २, उ. १, गा. ११

૯૨૮. હે પુરુષ ! તું યતનાસહિત સમિતિ અને ગુપ્તિયુક્ત બનીને વિચર, કારણ કે સૂક્ષ્મ પ્રાણીઓથી યુક્ત માર્ગ ઉપયોગ રાખ્યા વિના પાર કરવો દુરુત્તર છે. શાસ્ત્રોક્ત રીતિથી જ સંયમનું પાલન કર. બધા તીર્થંકરોએ સમ્યક્ પ્રકારે એ જ ઉપદેશ આપ્યો છે.

फासुय विहार सरूव परूवणः

९२९. **प.** किं ते भंते ! फासुयविहारं ?

उ. सोमिला ! जं णं आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु सभासु पवासु इत्थी-पसु-पंडग-विवज्जियासु वसहीसु फासुएसणिज्जं पीढ-फलग-सेज्जा-संथारगं उवसंपज्जित्ताणं विहरामि, से तं फासुयविहारं ।[1]

-वि. स. १८, उ. १०, सु. २३

प्रासुक विहार स्वरूप प्ररूपण :

૯૨૯. **પ્ર.** હે ભંતે ! આપનો પ્રાસુક વિહાર કયો છે ?

ઉ. હે સોમિલ ! આરામ, ઉદ્યાન, દેવકુલ, સભા, પરબ આદિસ્થાનોમાં સ્ત્રી, પુરુષ અને નપુંસક રહિત વસ્તીઓમાં નિર્દોષ અને એષણીય પીઠ, ફલક, શય્યા અને સંથારા આદિ પ્રાપ્ત કરી હું વિચરું છું. તે મારો પ્રાસુક વિહાર છે.

भावियप्पणो अणगारस्स किरिया विहाणं :

९३०. **प.** अणगारस्स णं भंते ! भावियप्पणो पुरओ दुहओ जुगमायाए पेहाए रीयं रीयमाणस्स पायस्स अहे कुक्कुडपोते वा, वट्टापोते वा, कुलिंगच्छाए वा, परियावज्जेज्जा, तस्स णं भंते ! किं इरियावहिया किरिया कज्जइ, संपराइया किरिया कज्जइ ?

उ. गोयमा ! अणगारस्स णं भावियप्पणो-**जाव**-इरियावहिया किरिया कज्जइ, नो संपराइया किरिया कज्जइ ।

ભાવિત-આત્મા અણગારની ક્રિયાનું વિધાન :

૯૩૦. **પ્ર.** હે ભંતે ! આગળ અને બાજુએ યુગ (ધૂંસરી) પ્રમાણ ભૂમિને જોઈને ગમન કરતા સંવરયુક્ત અનગારના પગ નીચે કૂકડીનું બચ્ચું, બતકનું બચ્ચું કે કુલિંગચ્છાય (કીડી જેવું સૂક્ષ્મ જંતુ) આવીને મરણ પામે તો હે ભંતે ! તે અણગારને શું ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે કે સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગે ?

ઉ. હે ગૌતમ ! તે સંવરયુક્ત અણગારને **યાવત્** ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે, પણ સાંપરાયિકી ક્રિયા ન લાગે !

---

१. (क) णाया. सु. १, अ. ५. सु. ४६ (ख) धम्म. भा. १. ख. २, सु. १८७, पृ. ८७
(ग) धम्म. भा. २, ख. ४, सु. ३०३, पृ. २७७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ अणगारस्स णं भावियप्पणो–**जाव**–ईरियावहिया किरिया कज्जइ णो संपराइया किरिया कज्जइ ?

उ. गोयमा ! जस्स णं कोह–माण–माया–लोभा वोच्छिन्ना भवंति तस्स णं इरियावहिया किरिया कज्जइ,

जस्स णं कोह–माण–माया–लोभा अवोच्छिण्णा भवंति तस्स णं संपराइया किरिया कज्जइ ।

अहासुत्तं रीयमाणस्स इरियावहिया किरिया कज्जइ ।

उस्सुत्तं रीयमाणस्स संपराइया किरिया कज्जइ,

से णं अहासुत्तमेव रीयइ,

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ अणगारस्स णं भावियप्पणो–**जाव**–इरियावही किरिया कज्जइ नो संपराइया किरिया कज्जइ ।

–वि. स. १८, उ. ८, सु. २

प्र. ભંતે ! ભાવિતાત્મા અણગારને ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે **યાવત્** સાંપરાયિકી ક્રિયા નથી લાગતી એવું શા હેતુથી કહો છો ?

ઉ. ગૌતમ ! જેનાં ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ સર્વથા ક્ષીણ થયાં હોય એવા (૧૧-૧૨-૧૩મા ગુણસ્થાનવર્તી અણગાર)ને ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે છે.

જેનાં ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ સર્વથા ક્ષીણ થયા નથી તેઓને સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગે છે.

યથાશ્રુતથી વ્યવહાર કરનારને ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે છે. ઉત્સૂત્ર વ્યવહાર કરનારને સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગે છે.

સંવરયુક્ત અણગાર સૂત્ર પ્રમાણે (યથાખ્યાત ચારિત્ર સૂત્રના નિયમાનુસાર પ્રવૃત્તિ કરનારા) વર્તે છે.

તે હેતુથી ગૌતમ ! એવું કહેવામાં આવે છે કે સંવરયુક્ત અણગારને **યાવત્** ઈર્યા પથિકી ક્રિયા લાગે છે, સામ્પરાયિકી ક્રિયા લાગતી નથી.

संवुड अणगारस्स किरिया विहाणं :

९३१. प. संवुडस्स णं भंते ! अणगारस्स आउत्तं गच्छमाणस्स,

आउत्तं चिट्ठमाणस्स,

आउत्तं निसीयमाणस्स,

आउत्तं तुयट्टमाणस्स,

आउत्तं वत्थं पडिग्गहं कंबलं पायपुंछणं गिण्हमाणस्स वा, निक्खिवमाणस्स वा, तस्स णं भंते ! किं इरियावहिया किरिया कज्जइ ? संपराइया किरिया कज्जइ ?

उ. गोयमा ! संवुडस्स णं अणगारस्स आउत्तं गच्छमाणस्स–**जाव**–आउत्तं वत्थं पडिग्गहं कंबलं पायपुंछणं गिण्हमाणस्स वा, निक्खिवमाणस्स वा, तस्सं णं इरियावहिया किरिया कज्जइ, णो संपराइया किरिया कज्जइ ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ – संवुडस्स णं अणगारस्स आउत्तं गच्छमाणस्स–**जाव**–णिक्खिवमाणस्स वा, इरियावहिया किरिया कज्जइ णो संपराइया किरिया कज्जइ ?

उ. गोयमा ! जस्स णं कोह–माण–माया–लोभा वोच्छिन्ना भवंति, तस्स णं इरियावहिया किरिया कज्जइ, नो संपराइया किरिया कज्जइ ।

संवृत्त अणगारनी क्रियानुं विधान :

९३१. प्र. ભંતે ! ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરતા,

ઉપયોગપૂર્વક ઉભા રહેતા,

ઉપયોગપૂર્વક બેસતા,

ઉપયોગપૂર્વક સૂતા-આળોટતા,

ઉપયોગપૂર્વક વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, અને પાદપ્રોચ્છનક (રજોહરણ) ને ગ્રહણ કરતા અને મૂકતા સંવૃત્ત-સંવરયુક્ત અણગારને ભંતે ! ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે કે સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરતા **યાવત્** ઉપયોગપૂર્વક વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ અને પાદ પ્રોંછનકને ગ્રહણ કરતા અને મૂકતા સંવરયુક્ત અનગારને ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે છે, સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગતી નથી.

પ્ર. ભંતે ! એમ શા હેતુથી કહો છો કે - ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરતા **યાવત્** ગ્રહણ કરતા ને મૂકતા સંવરયુક્ત અણગારને ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે છે, સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગતી નથી ?

ઉ. ગૌતમ ! જેનાં ક્રોધ-માન-માયા-લોભ નષ્ટ થયાં હોય તેને ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે છે, સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગતી નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जस्स णं कोह–माण–माया–लोभा अवोच्छिन्ना
भवंति, तस्स णं संपराइया किरिया कज्जइ ।
अहासुत्तं रीयमाणस्स इरियावहिया किरिया कज्जइ,
उस्सुत्तं रीयमाणस्स संपराइया किरिया कज्जइ,
से णं अहासुत्तमेव रीयइ,
से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ – संवुडस्स णं
अणगारस्स आउत्तं गच्छमाणस्स–**जाव**–
णिक्खिवमाणस्स णो संपराइया किरिया कज्जइ ।

वि. स. ७, उ. ७, सु. १

જેનાં ક્રોધ-માન-માયા-લોભ નષ્ટ થયાં નથી, તેને સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગે છે.
યથાશ્રુતથી વ્યવહાર કરનારને ઈર્યાપથિકી ક્રિયા લાગે છે, ઉત્સૂત્ર વ્યવહાર કરનારને સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગે છે.
સંવરયુક્ત અણગાર સૂત્ર પ્રમાણે વર્તે છે.
તે હેતુથી ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે - સંવરયુક્ત અણગારને ઉપયોગપૂર્વક ગમન કરતા **યાવત્** સાંપરાયિકી ક્રિયા લાગતી નથી.

निषेधकल्प - २

अथिर कट्ठाइ उवरि गमण–णिसेहो :

९३२. होज्ज कट्ठं सिलं वा वि, इट्टालं वा वि एगया ।
ठवियं संकमट्ठाए, तं च होज्ज चलाचलं ।।
न तेण भिक्खू गच्छेज्जा, दिट्ठो तत्थ असंजमो ।
गंभीरं झुसिरं चेव, सव्विंदियसमाहिए ।।

–दस. अ. ५, उ. १, गा. ९६–९७

અસ્થિર લાકડાં આદિ પરથી જવાનો નિષેધ :

૯૩૨. રસ્તામાં લાકડું, પત્થર, ઈંટ કે જે કંઈ સાધન ઉલ્લંઘવા માટે રાખેલાં હોય તે સ્થિર ન હોય, તો પાંચ ઈન્દ્રિયોનું દમન કરનાર સમાધિવંત સાધુ તેના પર થઈને ગમન ન કરે. કારણ કે તેની જગ્યા કેટલી પોલી કે ઊંડી છે તેની ખબર ન પડવાથી તેવા સ્થળે અસંયમનો ભય ભગવાને બતાવ્યો છે.

मुणी इंगालाइं न अइक्कमे :

९३३. इंगालं छारियं रासिं, तुसरासिं च गोमयं ।
ससरक्खेहिं पाएहिं, संजओ तं न अइक्कमे ।।

–दस. अ. ५, उ. १, गा. ७

સાધુ કોલસાદિનું અતિક્રમણ ન કરે :

૯૩૩. સંયમી મુનિ અંગારાના ઢગલા પર, કોલસાના ઢગલા પર, રાખના ઢગલા પર, ફોતરાના ઢગલા પર, સચિત્ત રજથી ખરડાયેલા પગે ગમન ન કરે.

राईए गमण–णिसेहो :

९३४. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा,
राओ वा वियाले वा,
अद्धाणगमणं एत्तए ।

– कप्प. उ. १, सु. ४६

રાત્રિગમન નિષેધ :

૯૩૪. સાધુઓ અને સાધ્વીઓએ
રાત્રે કે સંધ્યા સમયે
વિહાર (ગ્રામાનુગ્રામ માર્ગગમન) કરવો કલ્પતો નથી.

गोणाइ भएण उम्मग्ग गमण णिसेहो :

९३५. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से गोणं वियालं पडिपहे पेहाए–**जाव**–चित्तचेल्लडयं वियालं पडिपहे पेहाए णो तेसिं भीतो उम्मग्गेणं गच्छेज्जा, णो मग्गातो मग्गं संकमेज्जा, णो गहणं वा वणं वा दुग्गं वा अणुपविसेज्जा, णो रुक्खंसि दुरुहेज्जा, णो महतिमहालयंसि उदयंसि कायं विओमेज्जा, णो वाडं वा, सरणं वा, सेणं वा, सत्थं वा कंखेज्जा, अप्पुस्सुए–**जाव**–समाहीए, ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।।

आ. सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५१५

સાંઢાદિનાં ભયથી ઉન્માર્ગે જવાનો નિષેધ :

૯૩૫. ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતાં સાધુ કે સાધ્વીને માર્ગમાં મદોન્મત્ત સાંઢ વિષ વાલુસર્વ **યાવત્** ચિત્તા આદિ હિંસક પશુ દેખાય તો તેને જોઈ ભયભીત થઈ ઉન્માર્ગે ન જાય, માર્ગ છોડી બીજા માર્ગે ન જાય, ગહન વન અથવા કિલ્લામાં પ્રવેશ ન કરે, વૃક્ષ પર ન ચઢે, ઊંડા તથા વિસ્તૃત પાણીમાં પ્રવેશ ન કરે, તથા શરીરને પાણીમાં ન છુપાવે, ન ડુબાડે, સુરક્ષા માટે વાડમાં ન છુપાય, સેના કે શસ્ત્રની ઈચ્છા ન કરે, પરંતુ શરીર અને ઉપકરણો પ્રત્યે રાગ-દ્વેષ રહિત થઈ કાયાનો વ્યુત્સર્ગ કરે, આત્મભાવનામાં લીન બને **યાવત્** સમાધિમાં સ્થિર રહે તેમ જ યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दस्सुगायतणमग्गेण गमण णिसेहो :

९३६. से भिक्खु वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से विरूवरूवाणि पच्चंतिकाणि दस्सुगायतणाणि मिलक्खूणि आणारियाणि दुस्सण्णप्पाणि दुप्पण्णवणिज्जाणि ।

अकालपडिबोहीणि अकालपरिभोईणि, सति लाढे विहाराए संथरमाणेहिं जणवएहिं णो विहारवत्तियाए पवज्जेज्जा गमणाए ।

केवली बूया–आयाणमेयं ।

तेणं बाला "अयं तेणे, अयं उवचरए, अयं ततो आगते" त्ति कट्टु तं भिक्खुं अक्कोसेज्ज वा, बहेज्ज वा, रूभेज्ज वा, उद्दवेज्ज वा, वत्थंवा–**जाव**–पादपुंछणं अच्छिंदेज्ज वा, भिंदेज्ज वा, अवहरेज्ज वा, परिट्ठवेज्ज वा ।

अह भिक्खू णं पुव्वोवदिट्ठा पइण्णा–**जाव**–उवएसे जं तहप्पगाराणि विरूवरूवाणि पच्चंतियाणि दसुगायतणाणि–**जाव**–णो विहारवत्तियाए पवज्जेज्जा गमणाए । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

– *आ. सु. २, अ. ३, उ. १, सु. ४७१*

અનાર્યોના પ્રદેશમાં માર્ગ-ગમનનો નિષેધ :

૯૩૬. એક ગામથી બીજે ગામ જતાં સાધુ-સાધ્વીને માર્ગમાં વિવિધ પ્રકારનાં દેશોના સીમાવર્તી સ્થળોમાં રહેલા ચોરોનાં સ્થાનો, મ્લેચ્છો, અનાર્યો, દુરાચારીઓનાં સ્થાનો મળે, ઘણી જ કઠિનતાથી તેઓને આર્યોના આચાર સમજાવી શકાય, અથવા ઘણી કઠિનતાથી ધર્મબોધ આપી તેમનાં અનાર્ય કર્મોને દૂર કરી શકાય. એવા, અકાળે જાગનારા, અકાળે ખાવા-પીવાવાળા મનુષ્યોનાં સ્થાન મળે ત્યારે એવા પ્રદેશોનાં સ્થાનો પર ન જાય. જો બીજો રસ્તો આર્ય પ્રદેશમાં થઈને જતો હોય તો પ્રાસુક આહાર કરનારા સાધુ એવા મ્લેચ્છાદિનાં સ્થાનોમાં વિહાર કરવાનો સંકલ્પ મનથી પણ ન કરે.

કેવલી ભગવાનનું કથન છે કે એવું કરવાથી કદાચિત્ કર્મ બંધનનું કાર્ય ઉપસ્થિત થાય.

તે અજ્ઞાની લોકો સાધુને જોઈ 'આ ચોર છે, ગુપ્તચર છે, અમારા શત્રુના ગામનો છે.'એ પ્રમાણે કહી સારું નરસું કહેશે, મારશે-પીટશે, પ્રાણ પણ લઈ લેશે, તેનાં વસ્ત્ર **યાવત્** રજોહરણ આદિ ઉપકરણ તોડી ફોડી નાંખશે અથવા છીનવી લેશે અથવા લૂંટી લેશે કે દૂર ફેંકી દેશે.

માટે સાધુ-સાધ્વીનો પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે. **યાવત્** ઉપદેશ છે કે સાધુ જ્યાં ચોરાદિ અનાર્યોનાં સ્થાન હોય **યાવત્** ત્યાં થઈ વિહાર કરવાની ઈચ્છા ન કરે અને ગ્રામાનુગ્રામ ન વિચરે, પરંતુ આર્યપ્રદેશમાં યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

निसिद्ध खेत्तेसु विहार–कारणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं :

९३७. जे भिक्खू विहं अणेगाह–गमणिज्जं सति लाढे विहाराए संथरमाणेसु जणवएसु विहार–पडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विरूवरूवाइं दस्सुयायणाइं अणारियाइं मिलक्खूइं पच्चंतियाइं सति लाढे विहाराए संथरमाणेसु जणवएसु विहारपडियाए अभिसंधारेइ अभिसंधारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–*नि. उ. १६, सु. २६–२७*

નિષિદ્ધ ક્ષેત્રોમાં વિહાર કરવાના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૯૩૭. જે ભિક્ષુ સુવિધાજનક આહાર પ્રાપ્ત થાય તેવાં સ્થાન હોવા છતાં પણ ઘણા લાંબા દિવસો લાગે તેવા માર્ગથી જવાનો સંકલ્પ કરે, (કરાવે) કરનારનું અનુમોદન કરે...

જે ભિક્ષુ આહારાદિ સુવિધા પ્રાપ્ત હોવા છતાં પણ સીમા પર રહેતા અનેક પ્રકારના ચોર, અનાર્ય, મ્લેચ્છ આદિનાં સ્થાનો તરફ વિહાર કરે, (કરાવે,) કરનારનું અનુમોદન કરે....

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आमोसगाणं भएण उम्मग्ग गमण णिसेहो :

९३८. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जेज्जा, अंतरा से विहं सिया, सेज्जं पुण विहं जाणेज्जा, इमंसि खलु विहंसि बहवे आमोसगा उवकरण पडियाए संपडिया गच्छेज्जा, णो तेसिं भीओ उम्मग्गेणं गच्छेज्जा-**जाव**-समाहिए । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५१६

चोरोना भयथी उन्मार्गगमननो निषेध :

९३८. એક ગામથી બીજે ગામ જતાં સાધુ-સાધ્વી જો અરણ્ય કે અટવીનો માર્ગ જાણે તથા અહીં ઘણા ચોરો ઉપકરણોની ઈચ્છાથી એકઠા થઈ રહ્યાં છે એવું જાણે તો તેમનાથી ભયભીત થઈ ઉન્માર્ગમાં ન જાય **યાવત્** સમાધિભાવમાં સ્થિર રહે. ચોરોનો ઉપસર્ગ સમાપ્ત થયા બાદ યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

आमोसग-उवसग्गे तुसिणीए होज्जा :

९३९. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दुइज्जेज्जा, अंतरा से आमोसगा संपडिया गच्छेज्जा, ते णं आमोसगा एवं वदेज्जा-"आउसंतो समणा ! आहर एयं वत्थं वा-**जाव**-पादपुछंणं वा देहिं, णिक्खिवाहि," तं णो देज्जा, णिक्खिवेज्जा, णो वंदिय जाएज्जा, णो अंजलिं कट्टु जाएज्जा, णो कलुणपडियाए जाएज्जा, धम्मियाए जायणाए जाएज्जा तुसिणीयभावेण वा उवेहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५१७

चोरनो उपसर्ग थतां मौन रहे :

९३९. સાધુ-સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જતાં હોય ત્યારે રસ્તામાં ચોરો એકઠા થઈને કહે કે, 'હે આયુષ્યમન્ શ્રમણ ! આ વસ્ત્ર **યાવત્** રજોહરણાદિ લાવો અમને આપી દો. અહીં મૂકી દો એવું કહેવા છતાં પણ સાધુ ન આપે અને ભૂમિ પર પણ ન રાખે. જો તે જબરદસ્તી કરે તો નીચે મૂકી દે. તેઓ તે લઈ લે તો તેઓની પ્રશંસા કરી યાચના ન કરે, હાથ જોડીને ન માંગે, પરંતુ ધર્મનો ઉપદેશ આપી પાછું માંગે અથવા મૌન ધારણ કરી ઉપેક્ષાભાવે ઊભા રહે.

आमोसगेहि उवहि अवहरिए अभिओग णिसेहो :

९४०. तेणं आमोसगा सयं करणिज्जं ति कट्टु अक्कोसंति वा-**जाव**-उद्दवेंति वा वत्थं वा-**जाव**-पादपुंछणं वा अच्छिंदेज्ज वा-**जाव**-परिट्ठवेज्ज वा तं णो गामसंसारियं कुज्जा, णो रायसंसारियं कुज्जा, णो परं उवसंकमित्तु बूया-"आउसंतो गाहावती एते खलु आमोसगा उवकरणपडियाए सयं करणिज्जं ति कट्टु अक्कोसंति वा-**जाव**-परिट्ठवेंतिं वा ।" एतप्पगारं मणं वा वइं वा णो पुरतो कट्टु विहरेज्जा । अप्पुस्सुए-**जाव**-समाहिए, ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-आ सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५१८

चोरो उपकरण छीनवी ले तो पण फरियाद न करे :

९४०. ચોર પોતાનું કામ કઢાવવા સાધુને સાચું-જુઠું કહે, **યાવત્** ઉપદ્રવ કરે તથા વસ્ત્ર **યાવત્** રજોહરણ છીનવી લે, તોડીફોડી નાંખે **યાવત્** દૂર ફેંકી દે, તો સાધુ તે ત્યાં છોડી દે. ચોરોનાં આ કાર્યની ગામમાં ચર્ચા ન કરે. રાજા કે શાસકની પાસે ફરિયાદ ન કરે. અને બીજા કોઈ ગૃહસ્થ પાસે જઈને પણ ન કહે કે, "આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ ! આ ચોરોએ અમારા ઉપકરણ આદિ આક્રોશ કરીને લૂંટી લીધા છે. **યાવત્** ફેંકી દીધા છે એવું મનમાં ચિંતા ન કરે અને વચનથી દુઃખ પણ પ્રગટ ન કરે. પરંતુ રાગ-દ્વેષ રહિત **યાવત્** સમાધિમાં સ્થિર રહે. ચોરાદિનો ઉપદ્રવ સમાપ્ત થયા પછી જ યતનાપૂર્વક એક ગામથી બીજે ગામ વિચરે.

अण्णेण उवहि वहावणस्स पायच्छित्त सुत्तं :

९४१. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण उवहिं वहावेइ वहावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १२, सु. ४०

બીજા પાસે ઉપકરણ વહન કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

९४१. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક પાસે કે ગૃહસ્થ પાસે ઉપકરણ વહન કરાવે, (વહન કરાવવા માટે કહે) વહન કરનારની અનુમોદના કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पाडिपहियाणं पुच्छिए मोणं कायव्वं :

९४२. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से पाडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा-"आउसंतो समणा ! केवतिए एस गामे वा-**जाव**-रायहाणी वा, केवतिया एत्थ आसा हत्थी गामपिंडोलगा मणुस्सा परिवसंति ? से बहुभत्ते बहुउदए बहुजणे बहुजवसे ? से अप्पभत्ते अप्पुदए अप्पजणे अप्पजवसे ? एतप्पगाराणि पसिणाणि पुट्ठो णो आइक्खेज्जा, एयप्पगाराणि पसिणाणि णो पुच्छेज्जा ।

- आ. सु. २, अ. ३, उ. २, सु. ४९२

पथिकनां पूछवाथी मौन राखवुं जोईए :

९४२. એક ગામથી બીજે ગામ જતાં સાધુ-સાધ્વીને માર્ગમાં સામે કોઈ પથિક મળે તે પથિક સાધુને પૂછે, 'હે આયુષ્યમન્ શ્રમણ ! આ ગામ કેવડું મોટું અને કેવું છે ? **યાવત્** આ રાજધાની કેવી છે ? અહીં કેટલા ઘોડા, હાથી, ભિક્ષાજીવી મનુષ્ય તથા સ્થાયી નિવાસ કરનાર મનુષ્ય વસે છે ? (આ ગામ **યાવત્** રાજધાનીમાં) ભોજન, પાણી, ધાન્યની વિપુલતા છે યા અહીં ભોજન, પાણી, ધાન્યની અછત છે. આ પ્રમાણે પથિક પ્રશ્ન પૂછે તો સાધુ તેવા પ્રશ્નના જવાબ ન આપે. સામે મળતા પથિકો પણ આ પ્રમાણે પ્રશ્ન પૂછે. તો જવાબ ન આપે.

मग्गे गिहत्थेहिं सद्धिं आलाव णिसेहो :

९४३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो परेहिं सद्धिं परिजविय परिजविय गामाणुगामं दूइलज्जेज्जा ।

ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ३, उ. २, सु. ४९२

માર્ગમાં ગૃહસ્થો સાથે વાર્તાલાપનો નિષેધ :

૯૪૩. એક ગામથી બીજે ગામ વિહાર કરતાં સાધુ કે સાધ્વી ગૃહસ્થોની સાથે બહુ વધારે વાતો કરતાં ન ચાલે,

પરંતુ યતનાપૂર્વક ઈર્યાસમિતિનું યથાવિધિ પાલન કરતાં ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

मग्गे वप्पाइ अवलोयण णिसेहो :

९४४. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से वप्पाणि वा-**जाव**-दरीओ वा कूडागाराणि वा, पासादाणि वा, णूमगिहाणि वा, रुक्खगिहाणि वा, पव्वतगिहाणि वा, रुक्खं वा, चेतियकडं थूभं वा, चेतियकडं आएसणाणि वा, आयतणाणि वा, देवकुलाणि वा, सहाणि वा, पवाणि वा, पणियगिहाणि वा, पणियसालाओ वा, जाणगिहाणि वा, जाणसालाओ वा, सुहाकम्मंताणि वा, दब्भकम्मंताणि वा, वक्ककम्मंताणि वा, चम्मकम्मंताणि वा, वणकम्मंताणि वा, इंगालकम्मंताणि वा, कट्ठकम्मंताणि वा, सुसाणकम्मंताणि वा, गिरिकम्मंताणि वा, कंदरकम्मंताणि वा, संतिकम्मंताणि वा, सेलोवट्ठाणकम्मंताणि वा, भवणगिहाणि वा णो बाहाओ पगिज्झिय पगिज्झिय अंगुलियाए, उद्दिसिय उद्दिसिय ओणमिय ओणमिय, उण्णमिय उण्णमिय णिज्झाएज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५०४

માર્ગમાં ટેકરા આદિ અવલોકનનો નિષેધ :

૯૪૪. એક ગામથી બીજે ગામ જતાં સાધુ-સાધ્વી માર્ગમાં કોઈ ટેકરા **યાવત્** ગુફાઓ, પર્વત પર બનાવેલા ઘર, પ્રાસાદ, ભૂગૃહ, વૃક્ષોને કાપીને બનાવેલ ઘર, પર્વતગૃહ, કૃત-વૃક્ષ, ચૈત્યકૃત સ્તૂપ, લુહાર શાળા, ધર્મ સ્થાન, દેવાલય (મંદિર), સભાગૃહ પરબ, દુકાન, ગોદામ, યાનગૃહ, યાનશાળા, ચૂનો, દર્ભ-વલ્કલ, ચર્મ, વન્ય વસ્તુઓ, કોલસાનાં કે કાષ્ઠનાં કારખાનાં તથા સ્મશાન, પર્વત ગુફા ઈત્યાદિમાં બનાવેલા ઘર, શાંતિગૃહ, પાષાણ-મંડપ, ભવનગૃહ આદિ જોઈને હાથ ઊંચાનીચા કરી, આંગળી આદિથી ઈશારા કરી, નીચે ઝૂકી કે ઊંચા થઈ જુવે નહિ પરંતુ યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मग्गे कच्छाइ अवलोयण णिसेहो :

९४५. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से कच्छाणि वा, दवियाणि वा, णूमाणि वा, वलयाणि वा, गहणाणि वा, गहणविदुग्गाणि वा, वणाणि वा, वणविदुग्गाणि वा, पव्वताणि[1] वा, पव्वतविदुग्गाणि वा, अगडाणि वा, तलागाणि वा, दहाणि वा, णदीओ वा, वावीओ वा, पोक्खरणीओ वा, दीहियाओ वा, गुंजालियाओ वा, सराणि वा, सरपंतियाणि वा, सरसरपंतियाणि वा णो बाहाओ पगिज्झिय–**जाव**–णिज्झाएज्जा ।

केवली बूया–आयाणमेयं ।

जे तत्थ मिगा वा, पसुया वा, पक्खी वा, सरीसिवा वा, सीहा वा, जलचरा वा, थलचरा वा, खहचरा वा, सत्ता ते, उत्तसेज्ज वा, वित्तसेज्ज वा, वाडं वा, सरणं वा कंखेज्जा, चारे ति मे अयं समणे ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा–**जाव**–एस उवएसे जं णो बाहाओ पगिज्झिय–**जाव**–णिज्झाएज्जा ।

ततो संजयामेव आयरियउवज्झाहिं सद्धिं गामाणुगामं दुइज्जेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५०५

मार्गमां कच्छादि अवलोकननो निषेध :

९४५. साधु के साध्वी ग्रामानुग्राम विचरता होय त्यारे मार्गमां कच्छ (नदी किनारानो नीचो प्रदेश), घासनी बीड प्रच्छन्न गुफा घर, नदीना वळांकथी घेरायेला प्रदेश, निर्जल प्रदेश, निर्जन भूमिमां रहेल किल्ला वन अथवा ઝાડीमां रहेल किल्ला, पहाडो, पहाडो पर बनेल किल्ला, कूवा, तळावो, धराओ, नदीओ, वावडीओ, पुष्करिणीओ (कमळवाळी-वावडी), दीर्घिकाओ (लांबी वावडीओ), गुंजालिका (घणी ઊંडी वावडीओ), सरोवरो, सरोवरनी पंक्तिओ, घणा सरोवरनी पंक्तिओ आदिने हाथ ઊंचा करी करीने **यावत्** नीचे नमी अथवा ઊंचा थईने न जुओ.

केवल ज्ञानीओनुं कथन छे के એम करवामां कर्मबंधनुं कारण छे.

पूर्वोक्त स्थळोने आ प्रमाणे जोवाथी त्यां रहेल मृग, पशु, पक्षी, सर्प, सिंह, जलचर, स्थलचर, खेचर वगेरे सत्वो त्रास पामशे के विशेषરૂપथी त्रास पामशे, रक्षा माटे खेतरनी वाड अथवा ઝाડी आदिनो आश्रय लेवानी ईच्छा करशे. आ श्रमण अमने भगाडवा ईच्छे छे એम समજशे.

माटे साधु-साध्वीनां पूर्वोपदिष्ट आचार छे **यावत्** उपदेश छे के साधु हाथ फेलावी-फेलावीने न जुओ **यावत्** न ईशारा करे,

परंतु यतनापूर्वक आचार्य उपाध्यायनी साथे ग्रामानुग्राम विचरे.

अण्णउत्थिएहिं सद्धिं णिक्खमण–पवेस–णिसेहो :

९४६. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा बहिया वियारभूमिं वा, विहारभूमिं वा, णिक्खममाणे वा, पविसमाणे वा, णो अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, परिहारिओ अपरिहारिएण वा सद्धिं बहिया वियारभूमिं वा, विहारभूमिं वा णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. १, सु. ३२८

अन्यतीर्थिक आदि साथे निष्क्रमण अने प्रवेश निषेध :

९४६. साधु अथवा साध्वी विचार भूमि (जंगल जवानी जग्या) अथवा विहारभूमि (स्वाध्याय भूमि) मांथी नीकळता होय अथवा प्रवेश करता होय त्यारे अन्यतीर्थिक साधुओनी साथे अथवा गृहस्थोनी साथे बहार न नीकळे, न प्रवेश करे. એवी ज रीते ઉग्र विहारी साधु शिथिलाचारीनी साथे विचारभूमि अथवा विहारभूमिमांथी न नीकळे अथवा न प्रवेश करे.

अण्णउत्थियाइहिं सद्धिं गामाणुगामगमण णिसेहो :

९४७. से भिक्खु वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिओ अपरिहारिएण वा सद्धिं गामाणुगामं दुइज्जेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. १, सु. ३२९

अन्यतीर्थिकादिनी साथे ग्रामानुग्राम-गमननो निषेध :

९४७. साधु अथवा साध्वी એक गामथी बीजे गाम जाय त्यारे अन्यतीर्थिक के गृहस्थ, पारिहारिक अपारिहारिक (शिथिलाचारी) साथे ग्रामानुग्राम न विचरे.

---

१. तहेव गंतुमुज्जाणं, पव्वयाणि वणाणि य । रुक्खा महल्ल पेहाए, णेवं भासेज्ज पण्णवं ।। – दस. अ. ७, गा. २६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णउत्थियाइहिं सद्धिं णिक्खममाणस्स पविसमाणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं :

९४८. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिएवा अपरिहारिएण सद्धिं गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए निक्खमइ वा अणुपविसइ वा निक्खमंतं वा अणुपविसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिएवा अपरिहारिएण सद्धिं बहिया विहार-भूमिं वा, वियार-भूमिं वा निक्खमइ वा पविसइ वा निक्खमंतं वा पविसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. २, सु. ४०-४१

अन्यतीर्थिकादिनी साथे प्रवेश अने निष्क्रमणनुं प्रायश्चित्त सूत्रो :

९४८.जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थनी साथे तथा पारिहारिक अपारिहारिकनी साथे गाथापतिकुलमां आहारनी प्राप्तिने माटे निष्क्रमण करे छे, के प्रवेश करे छे, (निष्क्रमण करावे छे, प्रवेश करावे छे) निष्क्रमण करनारनुं के प्रवेश करनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु अन्यतीर्थिक अथवा गृहस्थनी साथे तथा पारिहारिक अपारिहारिकनी साथे (ग्रामथी) बहारनी स्वाध्याय भूमिमां के स्थंडिलभूमिमां निष्क्रमण करे छे, प्रवेश करे छे, (निष्क्रमण करावे छे, प्रवेश करावे छे) निष्क्रमण करनारनुं, प्रवेश करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

अण्णउत्थियाइहिं सद्धिं गामाणुगामं दुइज्जमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं :

९४९. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिओ अपरिहारिएण सद्धिं गामाणुगामं दूइज्जइ, दूइज्जंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. २, सु. ४२

अन्यतीर्थिक आदिनी साथे ग्रामानुग्राम विहार करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

९४९.जे भिक्षु अन्यतीर्थिक के गृहस्थनी साथे पारिहारिक तथा अपारिहारिक साथे ग्रामानुग्राम जाय छे, (बीजाने जवा माटे कहे छे) जनारनुं अनुमोदन करे छे...

तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

विधि - निषेध कल्प - ७

भिक्खुगमणस्स विहिणिसेहो :

९५०. अणुन्नए नावणए, अप्पहिट्ठे अणाउले ।
इंदियाणि जहाभागं, दमइत्ता मुणी चरे ।।

दवदवस्स न गच्छेज्जा,[1] भासमाणो य गोयरे ।
हसंतो नाभिगच्छेज्जा, कुलं उच्चावयं सया ।।

-दस अ. ५, उ. १, गा. १३-१४

भिक्षुने चालवानो विधि-निषेध :

९५०.मार्गे चालतो मुनि बहु ऊंचुं मुख न राखे, अति नीचुं मुख न राखे (दीनता धारण करीने न चाले,) तेमज हर्षित थया विना, आकुलता रहित, ईन्द्रियोने पोतपोताना विषयोमां आसक्त थती अटकावीने, जाळवीने विचरे.

हंमेशा सधन-निर्धन घरोमां अभेद भावे गोचरी जनार संयमी बहु उतावळुं न चाले, तेम ज चालतां न हसे, न बोले.

विसममग्गे गमणस्स विहिणिसेहो :

९५१. ओवायं विसमं खाणुं, विज्जलं परिवज्जए ।
संकमेण न गच्छेज्जा, विज्जमाणे परक्कमे ।।

विषम मार्गे जवानो विधि-निषेध :

९५१.(गुणसंपन्न साधु), खाडा के ऊंची नीची विषम जग्या, वृक्षना ठूंठा, अनाजनुं कंठल के कादववाळा मार्गने छोडी दे तेम ज बीजो सारो मार्ग होय तो खाडाने ओळंगवा माटे काष्ठ पाषाण वगेरे गोठव्या होय तो ते उपर पण न चाले.

---

१. उत्त. अ. १७, गा. ८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पवडंते व से तत्थ, पक्खलंते व संजए ।
हिंसेज्ज पाणभूयाइं, तसे अदुव थावरे ।।

तम्हा तेण न गच्छेज्जा, संजय सुसमाहिए ।
सइ अन्नेण मग्गेण, जयमेव परक्कमे ।।

–दस. अ. ५, उ. १, गा. ४–६

कारण કે, તેવા વિષમ માર્ગે જતાં ત્યાં તે સંયમી કદાચિત લપસી પડે કે ખાડામાં પડી જાય તો હાલતા-ચાલતા જીવોની તથા ત્રસ સ્થાવર જીવોની હિંસા થાય.
માટે સમાધિવંત સંયમી અન્ય સારો માર્ગ હોય તો તેવા વિષમ માર્ગે ન જાય. અને સારો માર્ગ ન જ હોય તો તે માર્ગે ઉપયોગ પૂર્વક ગમન કરે.

भिक्खट्ठागमणमग्गस्स विहिणिसेहो :

ભિક્ષાર્થ ગમન માર્ગનો વિધિ-નિષેધ :

९५२. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे अंतरा से वप्पाणि वा, फलिहाणि वा, पागाराणि वा, तोरणाणि वा, अग्गलाणि वा, अग्गलपासगाणि वा, गड्ढाओ वा, दरिओ वा, सति परिक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

केवली बूया–आयाणमेयं ।

से तत्थ परक्कममाणे पयलेज्ज वा, पवडेज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा, पवडमाणे वा तत्थ से काए उच्चारेण वा, पासवणेण वा, खेलेण वा, सिंघाणएण वा, वंतेण वा, पित्तेण वा, पूएण वा, सुक्केण वा, सोणिएण वा उवलित्ते सिया ।

तहप्पगारं कायं णो अणंतरहियाए पुढवीए, णो ससणिद्धाए पुढवीए, णो ससरक्खाए पुढवीए, णो चित्तमंताए सिलाए, णो चित्तमंताए लेलूए, कोलावासंसि वा दारुए जीव पतिट्ठिते सअंडे–जाव–संताणए णो आमज्जेज्ज वा, णो पमज्जेज्ज वा, णो संलिहेज्ज वा, णो णिल्लिहेज्ज वा, णो आयावेज्ज वा, णो पयावेज्ज वा ।

से पुव्वामेव अप्पससरक्ख तणं वा, पत्तं वा, कट्ठं वा, सक्करं वा जाएज्जा, जाइत्ता सेत्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमित्ता अहे झाम–थंडिल्लंसि वा, अट्ठिरासिंसि वा, किट्टरासिंसि वा, तुसरासिंसि वा, गोमयरासिंसि वा अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि पडिलेहिय, पडिलेहिय, पमज्जिय पमज्जिय ततो संजयामेव आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा, संलिहेज्ज वा णिल्लिहेज्ज वा, आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. ५, सु. ३५३

૯૫૨. સાધુ કે સાધ્વી ગૃહસ્થને ત્યાં ગોચરીએ જતાં માર્ગમાં ઊંચા ટેકરા, ખેતરની કયારી, ખાઈ, કોટ, બંધ દ્વાર, આગળિયાદિ અથવા ખાડો, ગુફા ઈત્યાદિ વાળો માર્ગ હોય તો સંયમી સાધુ એ માર્ગે ન જાય. પણ બીજો સારો માર્ગ હોય તો ચક્કર લઈને પણ તે માર્ગે યતના પૂર્વક જાય.

કેવળી ભગવાનનું કથન છે કે, (આવા વિષમ માર્ગ જવામાં) કર્મબંધનનું કારણ છે.
તેવા વિષમ માર્ગે જતાં લપસી જવાય પડી જવાય કે ડગી જવાય, લપસવાથી પડી જવાથી કે ડગી જવાથી તે સાધુનું શરીર મળ, મૂત્ર, લીંટ, વમન, પિત્ત, ચરબી, શુક્ર કે લોહીથી ખરડવા સંભવ છે.

કયારેક આવી રીતે ખરડાય તો પણ તે ભિક્ષુ મૂત્રાદિથી ભરેલા શરીરને સચિત્ત પૃથ્વી, (માટી) સચિત્ત ચિકણી માટી સચિત્ત રજવાળી પૃથ્વી (માટી), સચિત્ત શીલા (સચિત્ત પત્થર) સચિત્ત ઢેફું અથવા ઉધઈવાળું લાકડું, જીવાત વાળું લાકડું તથા ઈંડા **યાવત્** જાળાવાળું લાકડું ઈત્યાદિથી પોતાનું શરીર એકવાર કે વારંવાર સાફ ન કરે, એકવાર કે વારંવાર ન ઘસે, એકવાર કે વારંવાર તાપમાં ન સુકાવે.
(પગ લપસવાથી કે પડી જવાથી સાધુનું શરીર જો મળમૂત્રકફાદિથી ભરાઈ જાય તો) સાધુ સચિત્ત રજ આદિથી રહિત તૃણ, પત્ર, કાષ્ટ, કાંકરો ઈત્યાદિની યાચના કરે, યાચના કર્યા બાદ એકાન્ત સ્થાનમાં જઈ બળેલી ભૂમિ પર, હાડકાના ઢગલા કે લોઢાનાં ઢગલા પર, ભૂંસાના ઢગલા પર, સૂકા છાણનાં ઢગલા પર કે એવા અન્ય પ્રકારના સ્થાનનું પ્રતિલેખન તથા પ્રમાર્જન કરી યતનાપૂર્વક સંયમી સાધુ સ્વયમેવ પોતાના શરીરને લાકડાદિથી એકવાર કે વારંવાર સાફ કરે, એકવાર કે વારંવાર ઘસે, તાપમાં એકવાર કે વારંવાર સુકાવે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९५३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा-**जाव**-अणुपविट्ठे समाणे अंतरा से ओवाए वा, खाणुं वा, कंटए वा, घसी वा, भिलुगा वा, विसमे वा, विज्जले वा, परियावज्जेज्जा सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

-*आ. सु. २, अ. १ उ. ५, सु. ३५५*

गामाणुगाम गमणस्स विहिणिसेहो :

९५४. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे पुरओ जुगमायं पेहमाणे दट्ठूणं तसे पाणे उद्धट्टु पादं रीएज्जा, साहट्टु पादं रीएज्जा, वितिरिच्छं वा कट्टु पादं रीएज्जा, सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा, णो उज्जुयं गच्छेज्जा, ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-*आ. सु. २, अ. ३, उ. १, सु. ४६९*

९५५. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दुइज्जमाणे णो मट्टियागतेहिं पाएहिं हरियाणी छिंदिय छिंदिय विकुज्जिय विकुज्जिय विफालिय विफालिय उम्मग्गेणं हरियवधाए गच्छेज्जा जहेयं पाएहिं मट्टियं खिप्पामेव हरियाणि अवहरंतु । माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा । से पुव्वामेव अप्पहरियं मग्गं पडिलेहेज्जा, पडिलेहित्ता ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से वप्पाणि वा-**जाव**-दरीओ वा, सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

केवली बूया-आयाणमेयं ।

से तत्थ परक्कममाणें पयलेज्ज वा, पवडेज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा, पवडमाणे वा, रुक्खाणि वा, गुच्छाणि वा, गुम्माणि वा, लयाओ वा, वल्लीओ वा, तणाणि वा, गहणाणि वा, हरियाणि वा, अवलंबिय अवलंबिय उत्तरेज्जा, जे तत्थ पडिपहिया उवागच्छंति ते पाणी जाएज्जा, जाइत्ता ततो संजयामेव अवलंबिय अवलंबिय उत्तरेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

- *आ. सु. २, अ. ३, उ. २, सु. ४९८-९९*

૯૫૩. સાધુ કે સાધ્વી **યાવત્** ગોચરીએ જતાં માર્ગમાં કોઈ ખાડા, ઠૂંઠા કે કાંટા આવે, ઢાળવાળી જમીન, ફાટેલી કાળી જમીન, ઊંચી-નીચી જમીન કે ગારા-કીચડવાળી જમીન હોય તો એ માર્ગ છોડી સંયમી સાધુ બીજા માર્ગથી જાય પણ ખાડા ટેકરાવાળા વિષમ માર્ગે ન જાય.

ગ્રામાનુગ્રામ ગમનનો વિધિ-નિષેધ :

૯૫૪. સાધુ કે સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જતાં યુગ પરિમિત-ચાર હાથ ભૂમિ દેખતાં, ત્રસ આદિ જીવોને પગ ઊંચા આડા અવળા કરીને, તેને ઓળંગીને આગળ પગ રાખે અથવા પગ પાછો હટાવી લે અથવા તિર્છો કરીને રાખે. બીજો માર્ગ હોય તો યતનાપૂર્વક બીજા માર્ગથી જાય. પણ સીધા માર્ગથી ન જાય. આ પ્રમાણે યતનાપૂર્વક એક ગામથી બીજે ગામ વિહાર કરે.

૯૫૫. સાધુ અથવા સાધ્વી જ્યારે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરી રહ્યાં હોય અને પગ કીચડથી ખરડાઈ જાય તો તેને સાફ કરવા માટે ઉન્માર્ગમાં જઈ સચિત્ત વનસ્પતિ છેદી, વારંવાર છેદી અથવા લીલાં પાન એકઠાં કરી કે કચડી, ઉખેડી પગ સાફ ન કરે. જ્યાં વનસ્પતિની હિંસા થાય તે માર્ગે ન જાય. પગમાં કીચડ લાગવાથી જો વનસ્પતિથી લૂંછવામાં આવે તો સંયમમાં દોષ લાગે છે. માટે સાધુએ એવું ન કરવું જોઈએ. પહેલાં જ લીલોતરી રહિત માર્ગ જોઈ યતનાપૂર્વક એક ગામથી બીજે ગામ જવું જોઈએ.

ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતા સાધુ અથવા સાધ્વી જ્યારે માર્ગમાં ઊંચા ઊંચા ટેકરા, ખેતરની કયારી **યાવત્** ગુફા ઈત્યાદિવાળો માર્ગ હોય તો સંયમી સાધુ એ માર્ગે ન જાય. પણ બીજો સારો માર્ગ હોય તો ચક્કર લઈને પણ તે માર્ગે યતના પૂર્વક જાય.

કેવલી ભગવાનનું કથન છે કે (વિષમ માર્ગથી જવામાં) કર્મબંધનનું કારણ છે.

એવા વિષમ માર્ગે જતાં સાધુ-સાધ્વીના પગ લપસી શકે છે, જેથી પડી પણ જવાય. કદાચ તેઓનો પગ આદિ લપસી જાય કે તેઓ પડવા લાગે તો ત્યાં જે પણ વૃક્ષ, ગુચ્છ, પાંદડાઓ, ફૂલો, ઝાડીઓ, લત્તાઓ, વેલીઓ, ઘાસ કે સઘન ઝાડીઓ ઈત્યાદિ વનસ્પતિનો આધાર લે અને જાય આવે અથવા સામેથી કોઈ પથિક આવતો હોય તો તેના હાથનો સહારો માંગે. હાથનો આધાર મળવાથી તેને પકડી યતનાપૂર્વક ચાલે અથવા ઉતરે. આ પ્રમાણે સાધુ કે સાધ્વીએ યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરવો જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आयारियाईहिं सद्धिं गमण विहिणिसेहो :

९५६. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा आयरिय उवज्झाएहिं सद्धिं गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो आयरिय उवज्झायस्स हत्थेण हत्थं, पाएण पायं, कारण कायं आसाएज्जा । से अणासादए अणासायमाणे ततो संजयामेव आयरिय उवज्झाएहिं सद्धिं गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५०६

आचार्यादिनी साथे जवानो विधि-निषेध :

९५६. साधु, आचार्य के उपाध्यायनी साथे એક ગામથી બીજે ગામ જતા હોય ત્યારે, આચાર્યાદિના હાથથી હાથ ભીડી ચાલે નહિ, પગથી પગ અડાડે નહિ, શરીરથી શરીર ટકરાવે નહિ, એ પ્રમાણે આશાતના ન કરતાં, યતનાપૂર્વક તેઓની સાથે ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરે.

मग्गे आयरियाईणं विणओ :

९५७. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा आयरिय-उवज्झाएहिं सद्धिं दूइज्जमाणे अंतरा से पाडिपहिया उवागच्छेज्जा ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा –

प. आउसंतो समणा ! के तुब्भे, कओ वा एह, कहिं वा गच्छिहिह ?

उ. जे तत्थ आयरिए वा, उवज्झाए वा, से भासेज्ज वा, वियागरेज्ज वा, आयरिय-उवज्झायस्स भासमाणस्स वा, वियागरेमाणस्स वा णो अंतरा भासं करेज्जा, ततो संजयामेव आहारातिणियाए दुइज्जेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५०७

मार्गमां आचार्यादिनो विनय :

९५७. साधु કે સાધ્વી આચાર્ય-ઉપાધ્યાયની સાથે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા હોય ત્યારે માર્ગમાં સામે પથિક મળી જાય અને જો તે આ પ્રમાણે કહે કે -

પ્ર. આયુષ્યમાન શ્રમણ ! તમે કોણ છો ? કયાંથી આવો છો ? અથવા કયાં જઈ રહ્યાં છો ?

ઉ. તો પ્રશ્નનાં ઉત્તરમાં જે આચાર્ય કે ઉપાધ્યાય (અથવા મોટા સંત) હોય તે વાર્તાલાપ કરે, તે દરમ્યાન બીજા નાના સાધુ વાર્તાલાપની વચ્ચે બોલે નહિ પરંતુ મૌન રાખે, એ જ પ્રમાણે રત્નાધિક-વડિલોનાં ક્રમથી યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરે.

मग्गे रयणाहियेहिं सद्धिं गमणस्स विहि णिसेहो :

९५८. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा आहारातिणियं गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो राइणियस्स हत्थेण हत्थं, पादेण पादं, कारण कायं आसादेज्जा । से अणासादए अणासायमाणे ततो संजयामेव आहाराइणियं गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

–आ सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५०८

मार्गमां रत्नाधिकनी साथे जवानो विधि-निषेध :

९५८. રત્નાધિક (પોતાનાથી દીક્ષામાં મોટા) સાધુ અથવા સાધ્વીની સાથે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા હોય ત્યારે, મુનિ પોતાના હાથથી રત્નાધિક સાધુના હાથથી હાથ ભીડી ચાલે નહિ, પગથી પગ અડાડે નહિ, શરીરથી શરીર ટકરાવે નહિ, એ પ્રમાણે આશાતના ન કરતાં સાધુ યથા રત્નાધિક ક્રમથી તેની સાથે યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરે.

मग्गे रयणाहियाण विणओ –

९५९. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा आहाराइणियं गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से पाडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा –

प. आउसंतो समणा ! के तुब्भे, कओ वा एह, कहिं वा गच्छिहिह ?

उ. जे तत्थ सव्वरातिणिए से भासेज्ज वा वियागरेज्ज वा, रातिणियस्स भासमाणस्स वा, वियागरेमाणस्स वा णो अंतरा भासं भासेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा

–आ. सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५०९

मार्गमां रत्नाधिकनो विनय :

९५९. રત્નાધિક સાધુઓની સાથે ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતા હોય ત્યારે, માર્ગમાં સામે પથિક મળી જાય અને જો તે આ પ્રમાણે કહે કે -

પ્ર. આયુષ્યમાન શ્રમણ ! તમે કોણ છો ? કયાંથી આવો છો ? અથવા કયાં જઈ રહ્યાં છો ?

ઉ. તો પ્રશ્નનાં ઉત્તરમાં જે રત્નાધિક હોય તે વાર્તાલાપ કરે, તે દરમ્યાન બીજા નાના સાધુ વાર્તાલાપની વચ્ચે બોલે નહિ પરંતુ મૌન રાખી તેમની સાથે યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

थेराणं वेयावडियाए परिहारकप्पट्ठियस्स गमणविसया विहि-णिसेहो पायच्छित्तं च-

९६०. परिहार-कप्पट्ठिए भिक्खू बहिया थेराणं वेयावडियाए गच्छेज्जा, थेरा य से सरेज्जा ।

कप्पइ से एगराइयाए पडिमाए । जं णं जं णं दिसं अन्ने साहम्मिया विहरंति तं णं तं णं दिसं उवलित्तए । नो से कप्पइ तत्थ विहारवत्तियं वत्थए ।

कप्पइ से तत्थ कारणवत्तियं वत्थए । तंसि च णं कारणंसि निट्ठियंसि परो वएज्जा – "वसाहि अज्जो ! एगरायं वा दुरायं वा" एवं से कप्पइ एगरायं वा दुरायं वा वत्थए । नो से कप्पइ परं एगरायाओ वा दुरायाओ वा वत्थए ।

जे णं तत्थ एगरायाओ वा दुरायाओ वा परं वसइ, से संतरा छेए वा परिहारे वा ।

परिहार-कप्पट्ठिए भिक्खू बहिया थेराणं वेयावडियाए गच्छेज्जा, थेरा य से नो सरेज्जा कप्पइ से निव्विसमाणस्स एगराइयाए पडिमाए जं णं जं णं दिसिं अन्ने साहम्मिया विहरंति तं णं तं णं दिसिं उवलित्तए ।

नो से कप्पइ तत्थ विहारवत्तियं वत्थए ।

कप्पइ से तत्थ कारणवत्तियं वत्थए ।
तंसि च णं कारणंसि निट्ठियंसि परोवएज्जा –
"वसाहि अज्जो ! एगरायं वा दुरायं वा"
एवं से कप्पइ एगरायं वा दुरायं वा वत्थए ।
नो से कप्पइ परं एगरायाओ वा दुरायाओ वा वत्थए ।
जे तत्थ परं एगरायाओ वा दुरायाओ वा वसइ, से संतरा छेए वा परिहारे वा ।

परिहार-कप्पट्ठिए भिक्खू बहिया थेराणं वेयावडियाए गच्छेज्जा थेरा य से सरेज्जा वा, नो सरेज्जा वा ।

સ્થવિરોની સેવા માટે પરિહાર કલ્પસ્થિત ભિક્ષુના ગમન સંબંધી વિધિ-નિષેધ અને પ્રાયશ્ચિત્ત :

૯૬૦. પરિહાર-કલ્પમાં સ્થિત ભિક્ષુ (સ્થવિરની આજ્ઞાથી) અન્યત્ર કોઈ રોગી સ્થવિરની વૈય્યાવૃત્ય માટે જાય ત્યારે સ્થવિર તેને સ્મરણ કરાવે કે -
"હે ભિક્ષુ ! તમે પરિહાર તપ રૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત કરી રહ્યા છો. તો વિશ્રામ માટે જ્યાં મારે રહેવું પડશે ત્યાં હું એક રાત્રિથી અધિક રહીશ નહિ." એવી પ્રતિજ્ઞા કરો તથા જે દિશામાં રોગી ભિક્ષુ છે તે દિશામાં જાઓ. માર્ગમાં વિશ્રામ માટે તમારે માત્ર એક રાત્રિ જ રહેવું કલ્પે છે પણ એક રાતથી વધારે રહેવું કલ્પતું નથી.

રોગાદિના કારણે અનેક રાત રહેવું પણ કલ્પે છે. કારણ કે સમયની સમાપ્તિ બાદ પણ જો કોઈ ભિક્ષુ એમ કહે કે, 'હે આર્ય ! તમે અહીં એક-બે રાત હજુ રહો.' તો એક-બે રાત રહેવું કલ્પે છે. પણ ત્યારબાદ ત્યાં એક-પણ રાત વધુ રહેવું કલ્પતું નથી.

જો પછી પણ તે ત્યાં રહે તો જેટલા દિવસ-રાત તે ત્યાં રહે આચાર્યાદિ તેને તેટલા દિવસની દીક્ષા છેદ કે પરિહાર તપનું પ્રાયશ્ચિત્ત આપે.

પરિહાર કલ્પ-સ્થિત ભિક્ષુ જ્યારે કોઈ રોગી ભિક્ષુની વૈય્યાવૃત્ય માટે જાય ત્યારે જો સ્થવિર કોઈ કારણવશ તેને સ્મરણ ન કરાવી શકે તો પણ તે ભિક્ષુ - 'માર્ગમાં વિશ્રામ માટે જ્યાં રહેવું પડશે ત્યાં હું એક રાતથી અધિક રહીશ નહિ.' - એવી પ્રતિજ્ઞા કરી જે દિશામાં રોગી સ્થવિર છે તે દિશામાં જાય.
માર્ગમાં તેને વિશ્રામ માટે એક રાત રહેવું કલ્પે છે, પણ એક રાતથી વધુ રહેવું કલ્પતું નથી.
રોગાદિના કારણે અનેક રાત રહેવું પણ કલ્પે છે.
કારણ પૂર્ણ થયા બાદ પણ જો કોઈ ભિક્ષુ કહે કે - 'હે આર્ય ! હજુ તમે એક-બે રાત વધુ રહો.'
તો તેને ત્યાં એક બે રાત વધુ રહેવું કલ્પે છે. પરંતુ ત્યારબાદ ત્યાં એક રાત પણ વધુ રહેવું કલ્પતું નથી.
જો પછી પણ તે ત્યાં રહે તો જેટલા દિવસ-રાત તે ત્યાં રહે, તેટલા દિવસની દીક્ષાનો છેદ અથવા પરિહાર તપનું પ્રાયશ્ચિત્ત તેને આચાર્યાદિ આપે.

પરિહાર કલ્પ-સ્થિત ભિક્ષુ, કોઈ રોગી સ્થવિરની વૈયાવૃત્ય માટે જાય ત્યારે સ્થવિર કાર્યવશ સ્મરણ કરાવે અથવા ન કરાવે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कप्पइ से निव्विसमाणस्स एगराइयाए पडिमाए जं णं जं णं दिसं अन्ने साहम्मिया विहरंति । तं णं तं णं दिसं उवलित्तए ।

नो से कप्पइ तत्थ विहारवत्तियं वत्थए ।

कप्पइ से तत्थ कारणवत्तियं वत्थए ।
तंसि च णं कारणंसि निट्ठियंसि परो वएज्जा-"वसाहि अज्जो ! एगरायं वा, दुरायं वा ।" एवं से कप्पइ एगरायं वा, दुरायं वा वत्थए । नो से कप्पइ परं एगरायाओ वा, दुरायाओ वा वत्थए ।
जे तत्थ परं एगरायाओ वा, दुरायाओ वा वसइ, से संतरा छेए वा परिहारे वा ।

व. उ. १, सु. २०-२२

तो પણ તે ભિક્ષુ માર્ગમાં વિશ્રામ માટે જ્યાં મને રહેવું પડશે ત્યાં હું એક રાતથી વધુ રહીશ નહિ. એવી પ્રતિજ્ઞા કરી એ દિશામાં જાય, જે દિશામાં રોગી સ્થવિર છે.
માર્ગમાં વિશ્રામ માટે તેને એક રાત રહેવું પણ કલ્પે છે. પણ એક રાતથી વધુ રહેવું કલ્પતું નથી.
રોગાદિના કારણે અનેક રાત રહેવું પણ કલ્પે છે.
કારણની સમાપ્તિ બાદ પણ જો કોઈ ભિક્ષુ કહે કે, - 'હે આર્ય ! તમે અહીં એક-બે રાત વધુ રહો.' તો તેને ત્યાં એક-બે રાત વધુ રહેવુ કલ્પે છે. પણ ત્યારબાદ તેને એક-બે રાત વધુ રહેવું કલ્પતું નથી.
જો ત્યારબાદ પણ તે ત્યાં રહે તો જેટલા દિવસ-રાત ત્યાં રહે, આચાર્યાદિ તેને તેટલા જ દિવસ દીક્ષા-છેદ કે પરિહાર તપનું પ્રાયશ્ચિત્ત આપે.

अडवीए गमणस्स विहि-णिसेहो -

९६१. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जेज्जा, अंतरा से विहं सिया, सेज्जं पुण विहं जाणेज्जा-एगाहेण वा, दुयाहेण वा, तियाहेण वा, चउयाहेण वा, पंचाहेण वा, पाउणेज्जा वा, णो वा पाउणेज्जा ।
तहप्पगारं विहं अणेगाहगमणिज्जं सति लाढे -**जाव**-विहाराए संथरमाणेहिं जणवएहिं णो विहारवत्तियाए पवज्जेज्जा गमणाए ।
केवली बूया - आयाणमेयं ।

अंतरा से वासे सिया पाणेसु वा, पणएसु वा, बीएसु वा, हरिएसु वा, उदएसु वा, मट्टियाए वा अविद्धत्थाए ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारं विहं अणेगाहगमणिज्जं सति लाढे णो विहार वत्तियाए पवज्जेज्जा गमणाए । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ३, उ. १, सु. ४७३

અટવીમાં જવાના વિધિ-નિષેધ :

૯૬૧. એક ગામથી બીજે ગામ જતાં સાધુ કે સાધ્વીને માર્ગમાં લાંબી અટવી આવી પડે તો તેણે જાણવું જોઈએ કે આ અટવી એક દિવસ, બે દિવસ, ત્રણ દિવસ, ચાર દિવસ કે પાંચ દિવસમાં પાર કરી શકાશે, અથવા પાર નહિ કરી શકાય ?
જો બીજો માર્ગ હોય તો **યાવત્** (આ પ્રકારની અનેક દિવસોમાં પાર કરી શકાય.) તેવી અટવીમાં થઈને જવું ન જોઈએ.
કેવલી ભગવાન કહે છે કે - ત્યાં જવું તે કર્મબંધનું કારણ છે.
કારણ કે, ત્યાં જતાં વચ્ચે માર્ગમાં વર્ષા આવી જાય તો પ્રાણી, લીલ, ફૂગ, બીજ હરિત તથા સચિત્ત પાણી તેમજ કીચડ થવાથી સંયમમાં વિરાધના થવી સંભવ છે.
તેથી સાધુઓનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે કે **યાવત્** ઉપદેશ છે. કે એવી અનેક દિવસોમાં પાર કરી શકાય તેવી અટવી થઈને ગમન ન કરે. પરંતુ બીજા માર્ગથી યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ ગમન કરે.

विरुद्धरज्जाइसु गमणस्स विहि-णिसेहो -

९६२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा अरायाणि वा, जुवरायाणि वा, दोरज्जाणि वा, वेरज्जाणि वा, विरुद्धरज्जाणि वा, सति लाढे विहाराए संथरमाणेहिं जणवएहिं णो विहारवत्तियाए पवज्जेज्जा गमणाए ।

વિરુદ્ધ રાજ્યાદિમાં જવાનો વિધિ-નિષેધ :

૯૬૨. એક ગામથી બીજે ગામ જતી વખતે સાધુ કે સાધ્વી તેવા પ્રદેશમાં થઈને ન જાય કે જ્યાં રાજાના મૃત્યુ બાદ અરાજકતા હોય કે જ્યાં યુવરાજ જ હોય- રાજ્યાભિષેક ન થયો હોય, જ્યાં બે રાજ્યોનું શાસન હોય યા બે રાજ્યોમાં વેર હોય અથવા જ્યાં ધર્મ વિરોધીઓનું રાજ્ય હોય. એવી સ્થિતિમાં વિહાર યોગ્ય અન્ય સરળ માર્ગ ચક્કર ખાઈને જાય પરંતુ એવા અરાજક પ્રદેશની વચ્ચેથી ન જાય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केवली बूया – आयाणमेयं ।

ते णं बाला "अयं तेणे–**जाव**–तहप्पगाराणि विरूवरूवाणि पच्चंतियाणि–**जाव**–अकाल परिभोईणि–सति लाढे विहाराए संथरमाणेहिं जणवएहिं णो विहारवत्तियाए पवज्जेज्जा गमणाए । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

–*आ. सु.२, अ. ३, उ. १, सु. ४७२*

કેવળી ભગવાન કહે છે કે એવા અરાજક આદિ પ્રદેશોમાં જવાથી કર્મબંધનની સંભાવના છે.

કારણ કે, અજ્ઞાનીજન સાધુ પ્રત્યે શંકા કરશે કે - 'આ મુનિ ચોર છે **યાવત્** એવું નાના પ્રકારે કહી સાચો ખોટો વિવાદ કરશે **યાવત્** જ્યાં દુષ્કાળ હોય એવા પ્રદેશોમાં અન્ય સરળ માર્ગ હોવા છતાં પણ વિહારની દૃષ્ટિથી જવાનો સંકલ્પ ન કરે. તથા એવો દેશ છોડી બીજા નિરુપદ્રવ દેશમાં યતનાપૂર્વક વિહાર કરે.

वेरज्जे विरुद्धरज्जे गमणागमणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

९६३. जे भिक्खू वेरज्जे–विरुद्धरज्जंसि सज्जं गमणं, सज्जं आगमणं, सज्जं गमणागमणं करेइ करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।[1]

नि. उ. ११ सु. ७१

અરાજક કે વિરુદ્ધ રાજ્યમાં ગમનાગમનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૯૬૩. જે ભિક્ષુ અરાજકતાવાળા રાજ્યમાં અથવા વિરોધી રાજ્યમાં જલ્દી જલ્દી જાય છે, જલ્દી જલ્દી આવે છે, જલ્દી જલ્દી જવા-આવવા માટે પ્રેરણા આપે છે, જલ્દી-જલ્દી જનાર-આવનારની અનુમોદના કરે છે,

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अभिसेय–रायहाणीसु पुणो पुणो णिक्खमण–पवेसणस्स पायच्छित्त सुत्तं –

९६४. जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं महाभिसेयंसि वट्टमाणंसि णिक्खमइ वा पविसइ वा णिक्खमंतं वा पविसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं दस अभिसेयाओ रायहाणीओ उद्दिट्ठाओ गणियाओ वंजियाओ अंतोमासस्स दुक्खुत्तो वा तिक्खुत्तो वा णिक्खमइ वा पविसइ वा णिक्खमंतं वा पविसंतं वा साइज्जइ ।

तं जहा – १. चंपा, २. महुरा, ३. वाराणसी, ४. सावत्थी, ५. साएयं, ६. कंपिल्लं, ७. कोसंबी, ८. मिहिला, ९. हत्थिणापुरं १०. रायगिहं ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–*नि. उ. ९, सु. १८-१९*

અભિષેક રાજધાનીઓમાં વારંવાર જવા આવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૯૬૪. જે ભિક્ષુ રાજાનો, ક્ષત્રિયોનો, શુદ્ધ જાતિઓનો, તેમ જ મૂર્ધાભિષિક્તોનો જ્યાં મહાઅભિષેક થતો હોય ત્યાં જતો આવતો હોય, જતા આવતાને પ્રેરણા કરતો હોય, કે જનાર આવનારની અનુમોદના કરતો હોય.

જે ભિક્ષુ રાજાની, ક્ષત્રિયોની, શુદ્ધજાતિઓની, મૂર્ધાભિષિક્તોની જે દશ અભિષેક રાજધાનીઓ કહી છે, ગણાય છે. પ્રસિદ્ધ છે. એમાં એક માસમાં બે વાર કે ત્રણવાર જાય આવે છે, જવા આવવાની પ્રેરણા આપે છે, જનાર આવનારની અનુમોદના કરે છે.

જેમ કે - ૧-ચંપા, ૨-મથુરા, ૩-વારાણસી, ૪-શ્રાવસ્તી, ૫-સાકેત, ૬-કાંપિલ્યનગર, ૭-કોસંબી, ૮-મિથિલા, ૯-હસ્તિનાપુર, ૧૦-રાજગૃહ.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

---

૧. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा,
वेरज्ज–विरुद्धरज्जंसि–सज्जं गमणं, सज्जं आगमणं, सज्जं गमणागमणं करित्तए ।
जो खलु निग्गंथो वा निग्गंथी वा,
वेरज्ज–विरुद्धरज्जंसि – सज्जं गमणं, सज्जं आगमणं, सज्जं गमणागमणं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ, से दुहओ वि अइक्कममाणे, आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं । – कप्प. उ. १, सु. ३९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणियाट्ठाण मग्गेण गमण विहि-णिसेहो-

९६५. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से जवसाणि वा, सगडाणि वा, रहाणि वा, सचक्काणि वा, परचक्काणि वा, सेणं वा विरूवरूवं संणिविट्ठं पेहाए सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा, णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

से णं से परो सेणागओ वदेज्जा-"आउसंतो ! एस णं समणे सेणाए अभिचारियं करेइ से णं बाहाए गहाए आगसह ।" से णं परो बाहाहिं गहाय आगसेज्जा, तं णो सुमणे सिया णो दुम्मणे सिया, णो उच्चावयं मणं णियच्छेज्जा, णो तेसिं बालाणं घाताए वहाए समुट्ठेज्जा । अप्पुस्सुए-**जाव**-समाहिए । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-*आ. सु. २, अ. ३, उ. २, सु. ५००-५०१*

ફોજનો પડાવ હોય એવા માર્ગનાં ગમનનો વિધિ-નિષેધ :

૯૬૫. સાધુ કે સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જતા હોય ત્યારે રસ્તામાં ઘઉં આદિ ધાન્યના ઢગલા અથવા ગાડીઓ, રથ હોય કે સ્વચક્ર-પરચક્ર ફોજનો પડાવ આદિ હોય તેથી માર્ગ રોકાયેલો હોય તો બીજા માર્ગેથી યતનાપૂર્વક જાય, પરંતુ સીધા દોષયુક્ત માર્ગે ન જાય.

અન્ય માર્ગ ન હોવાના કારણે બીજે માર્ગે જવું પડે એવી સ્થિતિમાં સેનામાંથી કોઈ સૈનિક કહે, "હે આયુષ્યમાન ! આ સાધુ આપણી સેનાનો ગુપ્ત ભેદ જાણી રહ્યો છે માટે એક તરફ ખેંચી હટાવી દો" અને કોઈ હાથ પકડી ખસેડી મૂકે તો મુનિ પ્રસન્ન કે અપ્રસન્ન ન થાય, રાગ-દ્વેષ ન કરે. તેને ઘાત કરવાના સારા માઠા સંકલ્પ-વિકલ્પ ન કરે તથા ન એ અજ્ઞાનીજનોને મારવા પીટવાનો પ્રયત્ન ન કરે, ન કોઈ પ્રકારનો પ્રતિશોધ કરે. **યાવત્** પોતાના ચિત્તને સમાધિમાં મગ્ન રાખે ને એક ગામથી બીજે ગામ યતનાપૂર્વક વિચરે.

सेण्ण सण्णिविट्ठे खेत्ते रयणीवसमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

९६६. से गामस्स वा-**जाव**-रायहाणीए वा बहिया सेण्णं सन्निविट्ठं पेहाए कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा तद्दिवसं भिक्खायरियाए गंतूण पडिनियत्तए । नो से कप्पइ तं रयणिं तत्थेव उवाइणावेत्तए ।

जो खलु निग्गंथो वा निग्गंथी वा तं रयणिं तत्थेव उवाइणावेइ, उवाइणावेंतं वा साइज्जइ ।

से दुहओ वि अइक्कममाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

कप्प. उ. ३, सु. ३३

સેનાથી નજીક ક્ષેત્રોમાં રાત રહેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૯૬૬. ગ્રામ **યાવત્** રાજધાનીની બહાર શત્રુ સેનાનો પડાવ જોઈ સાધુ કે સાધ્વીએ આહાર આદિ લેવા જતાં પાછું આવવું કલ્પે છે, પરંતુ બહાર રાત રહેવું કલ્પતું નથી.

જે સાધુ કે સાધ્વી (ગ્રામ **યાવત્** રાજધાની બહાર) રાત્રે રહે છે કે રાત રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને જિનાજ્ઞા અને રાજઆજ્ઞાનું અતિક્રમણ કરવાથી ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

पाणाइ आइण्णेण मग्गेण गमणविहिणिसेहो -

९६७. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से पाणाणि वा, बीयाणि वा, हरियाणि वा, उदए वा, मट्टिया वा अविद्धत्था सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा णो उज्जुयं गच्छेज्जा ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-*आ. सु. २, अ. ३, उ. १, सु. ४७०*

જીવ-જંતુવાળા રસ્તે જવાનો વિધિ-નિષેધ :

૯૬૭. સાધુ અથવા સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જતા હોય ત્યારે માર્ગમાં પ્રાણી, બીજ, હરિતકાય, સચિત્ત પાણી, સચિત્ત માટી હોય જેની યોનિ વિધ્વસ્ત ન થઈ હોય તો બીજો માર્ગ હોવા છતાં પણ તે સીધા (દોષવાળા) માર્ગથી ન જાય. એ પ્રમાણે યતનાપૂર્વક ગ્રામનુગ્રામ વિચરણ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

महाणई पारगमणविहि-णिसेहो अववाये पंचठाणाइं-

९६८. णो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा इमाओ उद्दिट्ठाओ गणियाओ वियंजियाओ पंच महण्णवाओ महाणदीओ अंतोमासस्स दुक्खुत्तो वा तिक्खुत्तो वा उत्तरित्तए वा संतरित्तए वा,

तं जहा – १. गंगा, २. जउणा, ३. सरऊ, ४. एरावती, ५. मही ।[1]

पंचहिं ठाणेहिं कप्पंति,

तं जहा – १. भयंसि वा,

२. दुब्भिक्खंसि वा,

३. पव्वहेज्ज वा णं कोई,

४. दओगंसि वा एज्जमाणंसि

५. महत्ता वा अणारिएसु ।

–ठाणं अ. ५, उ. २, सु. ४१२

મહાનદી પાર કરવાના વિધિ-નિષેધના પાંચ કારણ :

૯૬૮. સાધુઓ કે સાધ્વીઓએ જેને મહાનદી કહેવામાં આવે છે, જેની મહાનદીઓમાં ગણના છે, જે પ્રસિદ્ધ છે, ઘણા પાણીથી ભરપૂર છે, એવી પાંચ નદીઓ એક મહિનામાં બે વાર કે ત્રણ વારથી વધુ તરીને જવું અથવા નૌકાથી પાર ઉતરવું કલ્પતું નથી.

જેમ કે ૧-ગંગા, ૨-યમુના, ૩-સરયુ, ૪-ઐરાવતી અને ૫-મહી.

પરંતુ પાંચ કારણથી આ મહાનદીઓને તરીને કે નૌકાથી પાર કરવી કલ્પે છે.

જેમ કે, ૧-શરીર, ઉપકરણ આદિના અપહરણનો ભય હોવાથી,

૨. દુષ્કાળ પડવાથી,

૩. બીજા કોઈ દ્વારા દુઃખ દેવાથી,

૪. ઘણા વેગે જલપ્રવાહ આવવાથી અથવા પૂર આવવાથી,

૫. અનાર્ય પુરુષો દ્વારા ઉપદ્રવ થવાથી.

૯૬૯. अह पुण एवं जाणेज्जा एरावई कुणालाए जत्थ चक्किया एगं पायं जले किच्चा, एगं पायं थले किच्चा एवं णं कप्पइ अंतोमासस्स दुक्खुत्तो वा, तिक्खुत्तो वा, उत्तरित्तए वा, संतरित्तए वा।[2]

जत्थ एवं नो चक्किया एवं नो कप्पइ अंतोमासस्स दुक्खुत्तो वा तिक्खुत्तो वा उत्तरित्तए वा संतरित्तए वा ।

कप्प. उ. ४ सु. ३५

૯૬૯. એવો ખ્યાલ આવે કે, કુણાલા નગરીની નજીક ઐરાવતી નદી એક પગ જલમાં અને એક પગ સ્થળમાં રાખી પાર કરી શકાય છે, તો એક માસમાં બે કે ત્રણ વાર ઉતરવું કે નૌકાથી પાર કરવું કલ્પે છે.

જો ઉપર પ્રમાણે પાર ન કરી શકાય તો એ નદીને એક મહિનામાં બે કે ત્રણ વાર તરીને કે નૌકાથી પાર ઉતરવું કલ્પતું નથી.

पंच महाणई उत्तरण–पायच्छित्त सुत्तं–

९७०. जे भिक्खू पंचिमाओ महण्णवाओ महाणईओ उद्दिट्ठाओ गणियाओ वंजियाओ अंतोमासस्स दुक्खुत्तो वा तिक्खुत्तो वा उत्तरइ वा संतरइ वा उत्तरंतं वा संतरंतं वा साइज्जइ ।

तं जहा – १. गंगं, २. जउणं, ३. सरऊ, ४, एरावइं ५. महिं ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १२, सु. ४२

પાંચ મહાનદી પાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૯૭૦. જે ભિક્ષુ આ બારે માસ વહેતી પાંચે મહાનદીઓ, જે વખાણવા લાયક છે, જેની ગણત્રી કરવામાં આવી છે, જે પ્રસિદ્ધ છે તેને એક મહિનામાં બે કે ત્રણ વાર ઉતરીને કે તરીને પાર કરે છે, કરાવે છે અથવા કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જેમ કે ૧-ગંગા, ૨-યમુના, ૩-સરયુ, ૪-ઐરાવતી અને ૫-મહી.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

---

૧. કપ્પ. ઉ. ૪ સુ. ૩૪ ।

૨. અહીં 'उत्तरित्तए'નો અર્થ જાંઘ અથવા હાથ દ્વારા તરીને પાર ઉતરવું એવો છે. એક પગ પાણીથી ઉપર ઉપાડીને થોડીવાર અધ્ધર રાખે, પગનું પાણી નીતારે, પછી નીતારેલો પગ પાણીમાં મૂકે અને પહેલો પગ ઉપાડે આ ક્રમથી નદી પાર કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णावाविहारस्स विहि–णिसेहो–

९७१. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जेज्जा, अंतरा से णावा संतारिमे उदए सिया, सेज्जं पुण णावं जाणेज्जा असंजते भिक्खूपडियाए किणेज्ज वा, पामिच्चेज्ज वा, णावाए वा णावपरिणामं कट्टु थलातो वा णावं जलंसि ओगाहेज्जा, जलातो वा णावं थलंसि उक्कसेज्जा पुण्णं वा णावं उस्सिचेज्जा, सण्णं वा णावं उप्पीलावेज्जा, तहप्पगारं णावं उड्ढगामिणिं वा अहेगामिणिं वा तिरियगामिणिं वा परं जोयणमेराए अद्धजोयणमेराए वा अप्पतरे वा भुज्जतरे वा णो दुरूहेज्जा गमणाए ।

નૌકા વિહારનો વિધિ-નિષેધ :

૯૭૧. સાધુ કે સાધ્વી એક ગામથી બીજે ગામ જવું હોય ત્યારે માર્ગમાં નૌકાથી પાર કરી શકાય તેટલું પાણી હોય એવી સ્થિતિમાં સાધુ જે નૌકાના વિષયમાં એમ સમજે કે આ નૌકા ગૃહસ્થે સાધુના નિમિત્તે ખરીદેલી હોય કે ઉધાર લીધેલી હોય કે નૌકા બદલે નૌકા લીધેલી હોય કે સ્થળમાંથી જળમાં ઉતારેલી હોય કે જલમાંથી સ્થળમાં કાઢી હોય, ભરેલી નૌકામાંથી પાણી ઉલેચી ખાલી કરેલ હોય, કાદવમાં ફસાયેલી બહાર ખેંચી કાઢી હોય, એવા પ્રકારની નૌકા પર સાધુ ન ચઢે. ભલે પછી તે ઉપરની બાજુ, નીચેની બાજુ ત્રાંસી ચાલનારી હોય પછી ભલે તે એક યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં ચાલતી હોય, અર્ધ યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં ચાલતી હોય અથવા એથી પણ ઓછા કે વધારે પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં ચાલતી હોય તો પણ એવી નૌકા પર સાધુ-સાધ્વીએ આરૂઢ થવું ન જોઈએ.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा पुव्वामेव तिरिच्छसंपातिमं णावं जाणेज्जा, जाणित्ता से त्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमित्ता भंडगं पडिलेहेज्जा, पडिलेहित्ता एगाभोयं भंडगं करेज्जा, करित्ता ससीसोवरियं कायं पाए पमज्जेज्जा, पमेज्जित्ता सागारं भत्तं पच्चक्खाएज्जा पच्चक्खाइत्ता एगं पायं जले किच्चा एगं पायं थले किच्चा ततो संजयामेव णावं दुरूहेज्जा ।

(કારણવશ નૌકામાં બેસવું પડે તો) સાધુ અથવા સાધ્વી સર્વપ્રથમ ત્રાંસી ચાલનાર નૌકાને જાણે અને જુએ. એવું જાણી ગૃહસ્થની આજ્ઞા લઈને એકાન્તમાં જઈને પોતાના ઉપકરણનું પ્રતિલેખન કરે, પ્રતિલેખન કરીને સર્વ ઉપકરણોને એકઠા કરીને બાંધે. ત્યારબાદ મસ્તકથી લઈ પગ પર્યન્ત સંપૂર્ણ શરીરનું પ્રમાર્જન કરે, ત્યાર બાદ આગાર રાખી આહારનું પ્રત્યાખ્યાન કરે અને પછી એક પગ જલમાં અને એક પગ સ્થળમાં રાખી યતના પૂર્વક નૌકા ઉપર ચઢે.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा णावं दुरूहमाणे णो णावाओ पुरतो दुरूहेज्जा, णो णावाओ मग्गतो दुरूहेज्जा, णो णावाओ मज्झतो दुरूहेज्जा,[१] णो बाहाओ पगिज्झिय पगिज्झिय अंगुलियाए उद्दिसिय उद्दिसिय ओणमिय ओणमिय उण्णमिय उण्णमिय णिज्झाएज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી નાવમાં ચઢે ત્યારે ન તો નાવના આગળના ભાગ પર બેસે, ન તો પાછળના ભાગમાં બેસે તથા ન મધ્યના ભાગમાં બેસે કે નાવની બાજુના ભાગને પકડી-પકડીને આંગળીથી વારંવાર સંકેત કરીને કે નાવને ઊંચી-નીચી કરીને તથા એકીટસે પાણીને ન જુએ.

---

૧. આ સૂત્રમાં નૌકાના અગ્રભાગ, મધ્યભાગ તથા અંતિમ ભાગ પર બેસવાનો નિષેધ કરેલ છે. પરંતુ કયાં બેસવું તે જણાવ્યું નથી. ચૂર્ણિકારે આ નિષેધનું કારણ અને કયાં બેસવું તે બાબતનું સમાધાન આ પ્રમાણે કરેલ છે નાવનો અગ્રભાગ દેવતાનું સ્થાન છે. મધ્ય ભાગની સંજ્ઞા કૂપક છે, તે બેસનારાઓ માટે અવર-જવરનું સ્થાન છે.અંતિમ ભાગ નાવિકનું સ્થાન છે. માટે મધ્યભાગ અને અંતિમ ભાગના મધ્યમાં અથવા મધ્યભાગ અને અગ્રભાગના મધ્યમાં બેસવું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से णं परो णावागतो णावागयं वदेज्जा – "आउसंतो समणा ! एते ता तुमं णावं उक्कसाहि वा, वोक्कसाहि वा खिवाहि वा, रज्जूए वा, गहाय आकसाहि ।" णो से तं परिण्णं परिजाणेज्जा, तुसिणीओ उवेहेज्जा ।

તે નૌકા પર સ્થિત કોઈ (નાવિક) નૌકામાં બેઠેલા સાધુને આ પ્રમાણે કહે કે, 'હે આયુષ્યમાન શ્રમણ ! આ નૌકાને આગળ ખેંચો કે પાછળ ખેંચો કે ચલાવો કે દોરડાઓ ખેંચો.' તો નાવિકના એવાં વચન સાંભળીને મુનિ લક્ષ ન આપે, પણ મૌન રાખી ઉપેક્ષા ભાવમાં બેસી રહે.

से णं परो णावागतो णावागतं वदेज्जा "आउसंतो समणा ! णो संचाएसि तुमं णावं उक्कसित्तए वा, वोक्कसित्तए वा, खिवित्तए वा, रज्जूए वा, गहाय आकसित्तए" आहर एयं णावाए रज्जुयं, सयं चेवं णं वयं णावं उक्कसिस्सामो वा–**जाव**–रज्जुए वा गाहाय आकसिस्सामो । णो से तं परिण्णं परिज्जाणेज्जा, तुसिणीओ उवेहेज्जा ।

નાવમાં બેઠેલા મુનિને નાવિક એમ કહે કે, - 'આયુષ્યમાન શ્રમણ ! જો તમે નાવને ઉપર કે નીચે ખેંચી શકતા નથી કે રસ્સી પકડી નાવને યોગ્ય રીતે બાંધી શકતા નથી કે જોરથી કસી શકતા નથી તો નાવ પર રાખેલી રસ્સીને લાવી આપો, અમે પોતે જ નાવને ઉપરની તરફ ખેંચી લઈશું **યાવત્** રસ્સીથી તેને જોરથી કસી લઈશું.' તો પણ સાધુ નાવિકના આ કથનનો સ્વીકાર ન કરે. પરંતુ મૌન ધરી ઉપેક્ષા કરી બેસી રહે.

से णं परो णावागतो णावागयं वदेज्जा – "आउसंतो समणा ! एतं ता तुमं णावं अलित्तेण वा, पिट्टेण वा, वंसेण वा, वलएण वा, अवल्लएण वा वाहेहि ।" णो से तं परिण्णं परिज्जाणेज्जा । तुसिणीओ उवेहेज्जा ।

નૌકામાં બેઠેલા મુનિને નૌકામાં રહેલો નાવિક એવું કહે કે - 'આયુષ્યમાન શ્રમણ ! તમે આ નાવને હલેસાથી, પાટીયાથી, વાંસથી, વળીથી અથવા દોરડા આદિથી ચલાવો.' તો મુનિ આ કથનનો સ્વીકાર ન કરે. પરંતુ મૌન થઈ બેસી રહે.

से णं परो णावागतो णावागयं वदेज्जा – "आउसंतो समणा ! एतं ता तुमं णावाए उदयं हत्थेण वा, पाएण वा, मत्तेण वा, पडिग्गहेण वा, णावा उस्सिचणएण वा उस्सिचाहि ।" णो से तं परिण्णं परिजाणेज्जा । तुसिणीओ उवेहेज्जा ।

નૌકામાં બેઠેલા મુનિને એવું કહે કે, - 'આયુષ્યમાન શ્રમણ ! નાવમાં ભરાયેલા પાણીને હાથથી, પગથી, વાસણથી, પાત્રથી અથવા કોઈ પણ સાધનથી ઉલેચી નાંખો.' તો સાધુ નાવિકના તે કથનનો સ્વીકાર ન કરે. પરંતુ મૌન રહે.

से णं परो णावागतो णावागयं वएज्जा – "आउसंतो समणा ! एतं ता तुमं णावाए उत्तिंगं हत्थेण वा, पाएण वा, बाहुणा वा, उरूणा वा, उदरेण वा, सीसेण वा, काएण वा, णावाउस्सिचणएण वा, चेलेण वा, मट्टियाए वा, कुसपत्तएण वा, कुविंदेण वा, पिहेहि ।" णो से तं परिण्णं परिजाणेज्जा । तुसिणीओ उवेहेज्जा ।

જો નાવિક નૌકામાં બેઠેલા મુનિને એવું કહે કે - 'આયુષ્યમાન શ્રમણ ! આ નાવના છિદ્રથી પાણી ભરાઈ રહ્યું છે, તેને તમે હાથથી, પગથી, ભુજાથી, જંઘાથી, પેટથી, મસ્તકથી, શરીરથી અથવા શરીરના કોઈ પણ અવયવથી કે ઉપકરણોથી, વસ્ત્રથી માટીથી, ડાભથી અથવા કુરુવિંદ ઘાસથી ઢાંકી દો, બંધ કરી દો.' તો સાધુ નાવિકનું તે કથન સ્વીકારે નહિં, પરંતુ મૌન રહી બેસી રહે.

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा णावाए उत्तिंगेण उदय आसवमाणं पेहाए, उवरूवरिं णावं कज्जलावेमाणं पेहाए, णो परं उवसंकमित्तु एवं बूया – "आउसंतो गाहावति ! एतं ते णावाए उदयं उत्तिंगेणं आसवति, उवरूवरिं वा णावा कज्जलावेति । एतप्पगारं मणं वा वायं वा णो पुरतो कट्टु विहरेज्जा ।"

સાધુ અથવા સાધ્વી નાવના છિદ્રમાંથી ભરાતું પાણી જોઈને અને તે પાણીથી નૌકા હાલક ડોલક દેખી નાવિક અથવા બીજા કોઈ પાસે જઈને એમ ન કહે કે, 'આયુષ્યમાન ગાથાપતિ ! તારી આ નાવના છિદ્રમાંથી પાણી ભરાઈ રહ્યું છે અને નાવ ડૂબી રહી છે.' એવું જોવા છતાં પણ મન અને વચનથી ચિત્તને સંયમમાં રાખી વિચરણ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अप्पुस्सुए-**जाव**-समाहीए ।

ततो संजयामेव णावासंतारिमे उदए आहारियं गेएज्जा ।

– आ. सु. २, अ. ३, उ. २, सु. ४७४-४८२

તે શરીર કે ઉપકરણ પ્રત્યે મૂર્ચ્છા ન રાખે **યાવત્** સમાધિમાં લીન રહે.

આ પ્રમાણે નાવ દ્વારા પાર કરવા યોગ્ય પાણીને પાર કર્યા બાદ જે પ્રમાણે તીર્થંકરોએ વિધિ બતાવી છે તે પ્રમાણે તેનું પાલન કરતા વિચરણ કરે.

९७२. से णं परो णावागतो णावागयं वदेज्जा – "आउसंतो समणा ! एतं ता तुमं छत्तगं वा-**जाव**-चम्मछेदणगं वा गेण्हाहि, एताणि ता तुमं विरूवरूवाणि सत्थ-जायाणि धारेहि, एयं ता तुमं दारगं वा दारिगं वा पज्जेहि", णो से तं परिण्णं परिजाणेज्जा, तुसिणीओ उवेहेज्जा ।

से णं परो णावागते णावागतं वदेज्जा – "आउसंतो ! एस णं समणे णावाए भंडभारिए भवति, से णं बाहाए गहाय णावाओ उदगंसि पक्खिवेज्जा ।" एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्म से य चीवरधारी सिया खिप्पामेव चीवराणि उव्वेढेज्ज वा, णिव्वेढेज्ज वा उप्फेसं वा करेज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा-अभिकंतकूरकम्मा खलु बाला बाहाहिं गहाय णावाओ उदगंसि पक्खिवेज्जा । से पुव्वामेव वदेज्जा-"आउसंतो गाहावती ! मा मेत्तो बाहाए गहाय णावातो उदगंसि पक्खिवेह, सयं चेव णं अहं णावातो उदगंसि ओगाहिस्सामि ।"

से णेवं वदंतं परो सहसा बलसा बाहाहिं गहाय णावातो उदगंसि पक्खिवेज्जा, तं णो सुमणे दुमणे सिया-**जाव**-समाहीए । ततो संजयामेव उदगंसि पवज्जेज्जा ।

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा उदगंसि पवमाणे णो हत्थेण हत्थं पादेण पादं काएण कायं आसादेज्जा । से अणासादए अणासायमाणे ततो संजयामेव उदगंसि दुमणे पवज्जेज्जा ।

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा उदगंसि पवमाणे णो उम्मुग्ग-णिमुग्गियं करेज्जा, मा मेयं उदयं कण्णेसु वा, अच्छीसु वा, णक्कंसि वा, मुहंसि वा परियावज्जेज्जा, ततो संजयामेव उदगंसि पवज्जेज्जा ।

૯૭૨. નૌકામાં રહેલા ગૃહસ્થાદિ કોઈ નૌકામાં બેઠેલા મુનિ ને કહે, "હે આયુષ્યમાન શ્રમણ ! તમે આ છત્ર **યાવત્** ચર્મ-છેદનક (ચર્મ કાપવાનું ઓજાર) ને પકડી રાખો. આ વિવિધ પ્રકારનાં શસ્ત્રો ધારણ કરો અથવા આ બાળકને કે બાળકીને પાણી આદિ પીવડાવી દો.' તો મુનિ આ કથન ન સ્વીકારે, પરંતુ મૌન ધારણ કરી બેઠા રહે.

કદાચિત નૌકામાં રહેલા કોઈ વ્યક્તિ નૌકામાં બેઠેલા કોઈ બીજા વ્યક્તિને કહે, - 'હે આયુષ્યમાન ! આ મુનિ જડ વસ્તુની જેમ નાવનો બોજો વધારનાર છે. તેથી તેને બાહુથી પકડી પાણીમાં ફેંકી દો.' આ પ્રકારના શબ્દ સાંભળીને તેનો આશય સમજી જો મુનિ વસ્ત્રધારી હોય તો શીઘ્ર ભારે વસ્ત્રો દૂર કરી હળવા વસ્ત્રો શરીર પર ધારણ કરીને મસ્તક પર વીંટી લે.

પૂર્વોક્ત તૈયારી કરવા છતાં પણ કેટલાક ક્રૂર કર્મી અજ્ઞાની લોકો જરૂર બાહુ પકડી નાવની બહાર પાણીમાં ફેંકી દેશે. માટે પાણીમાં ફેંકવા પૂર્વે મુનિ તેને કહી દે કે, "હે આયુષ્યમાન ગૃહસ્થો ! મને બાહુથી પકડી નાવમાંથી પાણીમાં ન ફેંકો. હું પોતે જ નાવમાંથી ઉતરી જાઉં છું."

મુનિ દ્વારા એવું કહેવા છતાં પણ તે અજ્ઞાની નાવિક કદાચિત એકાએક બલપૂર્વક બાહુ પકડી પાણીમાં ફેંકી દે તો પણ મુનિ પ્રસન્ન કે અપ્રસન્ન થાય નહિ **યાવત્** આત્મ સમાધિમાં લીન બને. તેમજ યતનાપૂર્વક પાણીમાં પ્રવેશ કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી પાણીમાં તણાતાં હોય ત્યારે હાથથી હાથનો કે પગથી પગનો કે શરીરથી શરીરનો સ્પર્શ ન કરે. સાધુ જલકાયના જીવોની વિરાધનાથી બચવા માટે યતનાપૂર્વક પાણીમાં તણાતો રહે.

સાધુ અથવા સાધ્વી પાણીમાં તણાતા હોય ત્યારે ઉપર આવવાની અને નીચે જવાની ક્રિયા ન કરે અર્થાત્ ડૂબકી મારી મારીને ઉપર ન આવે, વળી એવો વિચાર પણ ન કરે કે - પાણી કાનમાં, આંખમાં, નાકમાં કે મુખમાં પ્રવેશી જશે. પરંતુ યતનાપૂર્વક પાણીમાં તણાતો રહે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा उदगंसि पवमाणे दोब्बलियं पाउणेज्जा, खिप्पामेव उवधिं विगिंचेज्ज वा, विसोहेज्ज वा, णो चेव णं सातिज्जेज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा पारए सिया उदगाओ तीरं पाउणित्तए । ततो संजयामेव उदउल्लेण वा, ससणिद्धेण वा काएण दगतीरए चिट्ठेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा, उदउल्लं वा, ससणिद्धं वा, कायं णो आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा, संलिहेज्ज वा, णिल्लिहेज्ज वा, उव्वलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा, आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा – विगतोदए मे काए छिण्णसिणेहे । तहप्पगारं कायं आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा–**जाव**–आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

– आ. सु. २, अ. ३, उ. २, सु. ४८४–४९१

साधु કે સાધ્વી જલમાં તરતાં થાકી જાય તો શીઘ્ર જ વસ્ત્ર પાત્ર આદિ ઉપધિ છોડી દે શરીર પરથી મમત્વ પણ છોડી દે અને એમા આસક્તિ ન રાખે.

જો જલાશયના કિનારે પહોંચી જાય તો જ્યાં સુધી શરીર પાણીથી ભીંજાયેલું રહે કે સ્નિગ્ધ રહે ત્યાં સુધી યતના પૂર્વક કિનારે જ ઊભા રહે.

સાધુ કે સાધ્વી પાણીથી ભીંજાયેલા શરીરને એકવાર કે વારંવાર હાથનો સ્પર્શ ન કરે, એકવાર કે વારંવાર લૂછે નહિ, એકવાર કે વારંવાર પૂંજે નહિ, એકવાર કે વારંવાર મસળે નહિ, એકવાર કે વારંવાર ઘસે નહિ, એકવાર કે વારંવાર તપાવે નહિ.

જ્યારે સાધુને પ્રતીતિ થાય કે હવે શરીર સૂકાઈ ગયું છે, પાણી બિલકુલ રહ્યું નથી, ત્યારે શરીર લુછે **યાવત્** તડકામાં તપાવે. ત્યારબાદ યતના પૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

जंघासंतरिम उदगपार–गमण विहि :

९७३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जेज्जा, अंतरा से जंघासंतारिमे उदगे सिया, से पुव्वामेव ससीसोवरियं कायं पाए य पमज्जेज्जा, से पुव्वामेव एगं पादं जले किच्चा एगं पायं थले किच्चा ततो संजयामेव जंघासंतारिमे उदगे अहारियं रीएज्जा ।

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा जंघासंतारिमे उदगे अहारियं रीयमाणे णो हत्थेण हत्थं वा–**जाव**–अणासायमाणे ततो संजयामेव जंघासंतारिमे उदगे अहारियं रीएज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा जंघासंतारिमे उदए अहारियं रीयमाणे णो सायपडियाए, णो परिदाहपडियाए महतिमहालयंति उदगंसि कायं विओसेज्जा । ततो संजयामेव जंघासंतारिमेव उदए अहारियं रीएज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा – पारए सिया उदगाओ तीरं पाउणित्तए । ततो संजयामेव उदउल्लेण वा, ससणिद्धेण वा काएण दगतीरए चिट्ठेज्जा ।

જંઘા પ્રમાણ પાણી પાર કરવાની વિધિ :

૯૭૩. ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતાં સાધુ અથવા સાધ્વી માર્ગમાં જાંઘ (ગોઠણ) સુધી પાણી ઉતરવાનું હોય તો પહેલાં માથાથી લઈ પગ સુધી સંપૂર્ણ શરીરનું પ્રમાર્જન કરે, ત્યારબાદ એક પગ પાણીમાં અને એક પગ સ્થળમાં રાખતાં યતના પૂર્વક જંઘા પ્રમાણ જળમાં આર્ય જનોચિત વિધિથી ચાલે.

સાધુ કે સાધ્વી જંઘા પ્રમાણ પાણીમાં શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી ચાલતાં હાથથી હાથ, **યાવત્** વિરાધના ન કરતાં, જંઘા સુધીના પાણીમાં શાસ્ત્રોક્ત વિધિ અનુસાર યતનાપૂર્વક પાર કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી જંઘા સુધી ઉંડા પાણીમાં યોગ્ય શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી ચાલતાં આનંદ માટે અથવા ગરમીનું ઉપશમન કરવા માટે ઉંડા પાણીમાં શરીર ન ઝબોળે. ત્યારબાદ યતનાપૂર્વક શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી જંઘા-પ્રમાણ જલને પાર કરે.

સાધુ કે સાધ્વી એમ જાણે કે હું ઉપધિ સહિત જલથી પાર થઈ શકું છું તો તે ઉપકરણ સહિત પાર થાય. પરંતુ એવી પ્રતીતિ થાય કે કિનારો આવી ગયો છે ત્યારે યતનાપૂર્વક પાણીમાંથી નીકળી શરીર ભીંજાયેલું હોય ત્યાં સુધી કિનારે ઊભો રહે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा उदउल्लं वा कायं ससणिद्धं वा कायं णो आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा–**जाव**–आयावेज्ज वा पयावेज्ज वा ।

સાધુ અથવા સાધ્વી પાણી ટપકતાં કે પાણીથી ભીંજાયેલા શરીરને એકવાર કે વારંવાર રગડે નહિ, (ઘસે નહિ, મસળે નહિ) **યાવત્** ભીંજાયેલું શરીર કે ઉપધિને સુકાવવા માટે તાપમાં અલ્પ કે અધિક ન તપાવે.

अह पुणेवं जाणेज्जा–विगतोदए मे काए छिण्णसिणेहे । तहप्पगारं कायं आमज्जेज्ज वा, पमज्जेज्ज वा–**जाव**–आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. ३, उ. २, सु. ४९३–४९७*

જ્યારે તે એવું જાણે કે હવે મારું શરીર પાણીથી રહિત થઈ ગયું છે, હવે જરા પણ ભીનું નથી, ત્યારે શરીર સાફ કરે **યાવત્** તાપમાં ઊભો રહી તેને અલ્પ કે અધિક તપાવે. ત્યારબાદ તે સંયમી સાધુ યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

णावाविहार–विसयाणी पायच्छित्त सुत्ताणि :

९७४. जे भिक्खू अणट्ठाए णावं दुरूहइ दुरूहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू णावं किणइ, किणावेइ, कीयं आहट्टु देज्जमाणं दुरूहइ दुरूहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू णावं पामिच्चइ पामिच्चावेइ पामिच्चं आहट्टु देज्जमाणं दुरूहइ दुरूहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू णावं परियट्टेइ परियट्टावेइ परियट्टं आहट्टु देज्जमाणं दुरूहइ दुरूहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू णावं अच्छेज्जं अणिसिट्ठं अभिहडं आहट्टु देज्जमाणं दुरूहइ दुरूहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू थलाओ णावं जले उक्कसावेइ उक्कसावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू जलाओ णावं थले उक्कसावेइ उक्कसावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पुण्णं णावं उस्सिंचइ उस्सिच्चेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सण्णं णावं उप्पिलावेइ उप्पिलावेंतं वा साइज्जइ ।

નૌકા-વિહારનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો :

૯૭૪. જે ભિક્ષુ પ્રયોજન વગર નૌકામાં બેસે છે, (બેસવા માટે કહે છે) બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ નૌકાને ખરીદે છે, (ખરીદાવે છે) અથવા ખરીદેલી નાવ કોઈ આપે તો તેના પર બેસે છે, (બેસવા માટે કહે છે) અથવા બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ નૌકા ઉધાર લે છે, (ઉધાર લેવડાવે છે) કે ઉધાર લીધેલી નાવ કોઈ આપે તો તેના પર બેસે છે, (બેસવા માટે કહે છે) અથવા બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ નાવની અદલાબદલી કરે છે, કરાવે છે અથવા અદલાબદલી કરાવેલી નાવ કોઈ આપે તો તેના પર બેસે છે, બેસવા માટે કહે છે અથવા બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ છીનવેલી, થોડા સમય માટે લાવીને આપેલી નાવ પર બેસે છે, બેસવા માટે કહે છે અથવા બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્થળમાં પડેલી નાવને જલમાં ઉતરાવે છે અથવા ઉતરાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ જલમાં પડેલી નાવને સ્થળમાં ઉતરાવે છે અથવા ઉતરાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પાણીથી પૂર્ણ ભરેલી નાવને ખાલી કરાવે છે અથવા ખાલી કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાદવમાં ફસાયેલી નાવને કઢાવે છે અથવા કઢાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू उबद्धियं णावं उत्तिंगं वा उदगं वा आसिंचमाणिं वा उवरूवरिं वा कज्जलावेमाणिं पेहाए हत्थेण वा पाएण वा असिपत्तेण वा कुसपत्तेण वा मट्टियाए वा चेलेण वा पडिपिहेइ पडिपिहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ બાંધેલી નાવમાં છેદથી પાણી ભરાતું જોઈ અથવા ધીમે ધીમે ડૂબતી જોઈ (છેદને) હાથેથી, પગેથી, અસીપત્રથી, કુસપત્રથી, માટીથી કે વસ્ત્રથી બંધ કરાવે છે, બંધ કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू पडिणावियं कट्टु णावाए दुरूहइ दुरूहंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવિક બદલાવી નાવમાં બેસે છે, બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू उड्ढगामिणिं वा णावं अहोगामिणिं वा णावं दुरूहइ दुरूहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ઉર્ધ્વગામિની નૌકામાં અથવા અધોગામિની નૌકામાં બેસે છે અથવા બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू जोयणवेलागामिणिं वा अद्धजोयण वेलागामिणिं वा णावं दुरूहइ दुरूहंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ એક જોજન સુધીના પ્રવાહ સન્મુખ જઈ શકે એવી અથવા અર્ધ જોજન સુધીના પ્રવાહમાં નીચેની તરફ જઈ શકે એવી નાવમાં બેસે છે અથવા બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू णावं आकसेइ आकसावेइ, आकसावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવને ખેંચે છે, (ખેંચાવે છે) કે ખેંચનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू णावं खेवेइ खेवावेइ खेवावेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવ હંકારે છે, (હંકારાવે છે) કે હંકારનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू णावं रज्जुणा वा कट्ठेण वा कड्ढइ कड्ढंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવને રસ્સાથી કે કાષ્ઠથી કાઢે છે, (કઢાવે-છે) અથવા કાઢનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू णावं अलित्तएण वा पप्फिडएण वा वंसेण वा पलेण वा वाहेइ वाहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવને નૌકાદંડથી અથવા કોઈ ઉપકરણથી, વાંસથી અથવા હલેસાથી ચલાવે છે, (ચલાવવાનું કહે છે) ચલાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू णावाओ उदगं भायणेण वा पडिग्गहणेण वा मत्तेण वा णावा उस्सिंचणेण वा उस्सिंचइ उस्सिंचंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવમાંથી ભાજન દ્વારા, પાત્ર દ્વારા કે વાસણ દ્વારા પાણી કાઢે છે, (કઢાવે છે) કાઢનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू णावं उत्तिंगेण उदगं आसवमाणं उवरूवरिं कज्जलमाणं पलोय हत्थेण वा पाएण वा आसत्थपत्तेण वा कुसपत्तेण वा मट्टियाए वा चेलकण्णेण वा पडिपेहेइ पडिपेहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવમાં છિદ્રમાંથી પાણી આવવાથી નાવને ડૂબતી જોઈ હાથથી, પગથી, પીપળાના પત્રથી, કુસના પત્રથી, માટીથી તથા વસ્ત્રખંડથી છિદ્ર બંધ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू णावागओ णावागयस्स असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવમાં બેઠો છે તથા નાવમાં જ બેઠેલા પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू णावागओ जलगयस्स असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવમાં બેઠો છે અને પાણીમાં ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू णावागओ पंकगयस्स असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવમાં બેઠો છે અને કાદવમાં ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू णावागओ थलगयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

(जे भिक्खू जलगओ णावागयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू जलगओ जलगयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू जलगओ पंकगयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू जलगओ थलगयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।)

(जे भिक्खू पंकगओ णावागयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पंकगओ जलगयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पंकगओ पंकगयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पंकगओ थलगयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।)

(जे भिक्खू थलगओ णावागयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू थलगओ जलगयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू थलगओ पंकगयस्स असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ નાવમાં બેઠો છે, અને જમીન પર ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

(જે ભિક્ષુ પાણીમાં ઊભો છે, અને નાવમાં બેસનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પાણીમાં ઊભો છે, અને પાણીમાં ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પાણીમાં ઊભો છે, અને કાદવમાં ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પાણીમાં ઊભો છે, અને જમીન પર ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.)

(જે ભિક્ષુ કાદવમાં ઊભો છે, અને નાવમાં બેસનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાદવમાં ઊભો છે, અને પાણીમાં ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાદવમાં ઊભો છે અને કાદવમાં ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાદવમાં ઊભો છે, અને જમીન પર ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.)

(જે ભિક્ષુ જમીન પર ઊભો છે, અને નાવમાં બેસનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ જમીન પર ઊભો છે, અને પાણીમાં ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ જમીન પર ઊભો છે, અને કાદવમાં ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू थलगओ थलगयस्स असणं वा-जाव-साइमं वा पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।)

જે ભિક્ષુ જમીન પર ઊભો છે, અને જમીન પર ઊભા રહેનાર પાસેથી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય લે છે, (લેવા માટે કહે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.)

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. १८, सु. १-२३

ભાષા સમિતિ

વિધિકલ્પ

तिकालिय तित्थयरेहिं चत्तारि भासा परूविया-

९७५. अह भिक्खू जाणेज्जा चत्तारि भासज्जायाइं, तं जहा-सच्चमेगं पढमं भासजातं, बीयं मोसं, ततियं सच्चा मोसं, जं णेव सच्चं णेव मोसं, णेव सच्चामोसं, असच्चामोसं णामं तं चउत्थं भासज्जातं ।[1]

से बेमि-जे य अतीता, जे य पडुप्पण्णा, जे य अणागया अरहंता भगवंतो सव्वे ते एयाणि चेव चत्तारि भासज्जायाइं भासिंसु वा, भासिंति वा, भासिस्संति वा, पण्णविंसु वा, पण्णवेंति वा, पण्णविस्संति वा ।

सव्वाइं च णं एयाणि अचित्ताणि वण्णमंताणि, गंधमंताणि, रसमंताणि, फासमंताणि चयोवचइयाइं विप्परिणामधम्माइं भवंति ति अक्खायाइं ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सु. ५२२

ત્રિકાલિક તીર્થંકરો દ્વારા ચાર પ્રકારની ભાષાની પ્રરૂપણા :-

૯૭૫. મુનિએ ચાર પ્રકારની ભાષા જાણવી જોઈએ. તે આ પ્રમાણે છે :- ૧. સત્ય, ૨. અસત્ય, ૩. સત્યમૃષા, ૪. અસત્યામૃષા. મુનિ ભાષાના આ ચાર પ્રકાર સમજે.

હવે હું કહું છું- (હે જમ્બૂ !) ભૂતકાલીન, વર્તમાનકાલીન અને ભવિષ્યત્ કાલીન-સર્વ અરિહંત ભગવંતોએ ભાષાના આ જ ચાર ભેદ કહેલ છે, કહે છે અને કહેશે. આ ચાર ભેદ સમજાવ્યા છે, સમજાવે છે અને સમજાવશે.

ચારે પ્રકારની ભાષાના પુદ્‌ગલ અચિત્ત છે, વર્ણયુકત, ગંધયુકત, રસયુકત, સ્પર્શયુકત છે. ચય-ઉપચય (વૃદ્ધિ, હ્રાસ અથવા સંયોગ-વિયોગ) ધર્મવાળા છે અને નાના પ્રકારના પરિણમનવાળા છે.

विवेगेण भासमाणो आराहगो, अविवेगेण भासमाणो विराहगो -

९७६. स वक्कसुद्धिं समुपेहिया मुणी,
गिरं च दुट्ठं परिवज्जए सया ।
मियं अदुट्ठं अणुवीई भासए,
सयाणमज्झे लहई पसंसणं ।।
भासाए दोसे य गुणे य जाणिया,
तीसे य दुट्ठे परिवज्जए सया ।
छसु संजए सामणिए सया जए,
वएज्ज बुद्धे हियमाणुलोमियं ।।

વિવેક પૂર્વક બોલે તે આરાધક, વિવેક વગર બોલે તે વિરાધક :

૯૭૬. આવી રીતે વાકયશુદ્ધિ અને વાકયની સુંદરતા સમજીને મુનિ હંમેશા દૂષિત વાણીથી દૂર રહે. જે સાધક વિવેક પૂર્વક ચિંતન કરીને પરિમિત અને અદૂષિત ભાષા બોલે છે તે જ સત્પુરુષોમાં પ્રશંસા પામે છે.

છ જીવનિકાયને વિષે સંયમવાન અને ચારિત્રમાં નિરંતર ઉદ્યમવાન જ્ઞાની સાધુ ભાષાનાં ગુણ અને દોષોને જાણી, સદોષ ભાષાનો નિરંતર ત્યાગ કરે અને હિતકારી તથા મધુર ભાષા બોલે.

---

१. (क) चत्तारि भासाजाता पन्नता, तं जहा-सच्चमेगं भासज्जातं, बितियं मोसं, ततियं सच्चमोसं, चउत्थं असच्चमोसं ।
-ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. २३८

(ख) पण्ण. प. ११, सु. ८७० । (ग) पण्ण. प. ११, सु. ८९८ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

परिक्खभासी सुसमाहिइंदिए,
चउक्कसायावगए अणिस्सिए ।
स निद्धुणे धुन्नमलं पुरेकडं,
आराहए लोगमिणं तहा परं ।।

–दस. अ. ७, गा. ५५–५७

परीक्षापूर्वक બોલનાર, વશેન્દ્રિય, ચારે કષાયો પર જીત મેળવનાર, એવા અપ્રતિબદ્ધ (તટસ્થ) વિચરનાર સાધુ પૂર્વોપાર્જિત કર્મમલને દૂર કરી, આ લોક અને પરલોકની આરાધના કરે છે.

९७७. **प.** इच्चेयाइं भंते ! चत्तारि भासाज्जायाइं भासमाणे किं आराहए विराहए ?

उ. गोयमा ! इच्चेयाइं चत्तारि भासज्जायाइं आउत्तं भासमाणे आराहए, णो विराहए ।

तेण परं अस्संजयाऽविरयाऽपडिहयाऽपच्चक्खाय पावकम्मे सच्चं वा भासं भासंतो मोसं वा सच्चामोसं वा असच्चामोसं वा भासं भासमाणे णो आराहए, विराहए ।

–पण्ण. प. ११, सु. ८९९

૯૭૭. **પ્ર.** ભંતે ! આ ચારેય પ્રકારની ભાષાઓને બોલનાર જીવ આરાધક હોય છે કે વિરાધક ?

ઉ. ગૌતમ ! એ ચારેય પ્રકારની ભાષાઓને ઉપયોગપૂર્વક બોલનાર આરાધક હોય છે, વિરાધક નહીં.

(તેમ જ ઉપયોગ વિના બોલનાર) જે અસંયત, અવિરત, પાપકર્મોના પ્રતિઘાત કે પ્રત્યાખ્યાન ન કરનાર, સત્યભાષા, મૃષાભાષા, સત્યામૃષા ભાષા તથા અસત્યામૃષાભાષા બોલનાર છે તે આરાધક નથી પણ વિરાધક છે.

भासाए भेयप्पभेया–

९७८. **प.** कतिविहा णं भंते ! भासा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा भासा पण्णत्ता ।
तं जहा–पज्जत्तिया य, अपज्जत्तिया य ।

प. पज्जत्तिया णं भंते ! भासा कतिविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता ।
तं जहा – १. सच्चा य, २. मोसा य ।

प. सच्चा णं भंते ! भासा पज्जत्तिया कतिविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दसविहा पण्णता, तं जहा –
१. जणवयसच्चा, २. सम्मतसच्चा,
३. ठवणासच्चा, ४. णामसच्चा, ५. रूवसच्चा,
६. पडुच्चसच्चा, ७. ववहारसच्चा, ८. भावसच्चा,
९. जोगसच्चा, १०. ओवम्मसच्चा ।[1]

प. मोसा णं भंते । भासा पज्जत्तिया कतिविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दसविहा पण्णत्ता, तं जहा–
१. कोहणिस्सिया, २. माणणिस्सिया,
३. मायाणिस्सिया, ४. लोभणिस्सिया,
५. पेज्जणिस्सिया, ६. दोसणिस्सिया,
७. हासणिस्सिया ८. भयणिस्सिया,
९. अक्खाइयाणिस्सिया, १०. उवघायणिस्सिया ।[2]

ભાષાના ભેદ-પ્રભેદ :-

૯૭૮. **પ્ર.** ભંતે ! ભાષા કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ભાષા બે પ્રકારની છે.
જેમ કે -૧. પર્યાપ્તિકા ૨. અપર્યાપ્તિકા.

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્તિકા ભાષા કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બે પ્રકારની છે.
જેમ કે - ૧. સત્યા, ૨. મૃષા.

પ્ર. ભંતે ! સત્યા પર્યાપ્તિકા ભાષા કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉ. ગૌતમ ! દસ પ્રકારની છે. તે આ પ્રમાણે -
૧. જનપદ-સત્યા, ૨. સંમ્મત-સત્યા,
૩. સ્થાપના-સત્યા, ૪. નામ-સત્યા, ૫. રૂપ-સત્યા,
૬. પ્રતીત્ય-સત્યા, ૭. વ્યવહાર-સત્યા, ૮. ભાવ-સત્યા,
૯. યોગ-સત્યા અને ૧૦. ઔપમ્ય-સત્યા.

પ્ર. ભંતે ! મૃષા પર્યાપ્તિકા ભાષા કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉ. ગૌતમ ! દસ પ્રકારની છે. તે આ પ્રમાણે -
૧. ક્રોધનિઃસૃતા, ૨. માનનિઃસૃતા,
૩. માયાનિઃસૃતા, ૪. લોભનિઃસૃતા,
૫. પ્રેયનિઃસૃતા, ૬. દ્વેષનિઃસૃતા,
૭. હાસ્યનિઃસૃતા, ૮. ભયનિઃસૃતા,
૯. આખ્યાયિકાનિઃસૃતા ૧૦. ઉપઘાતનિઃસૃતા.

---

१. ठाणं अ. १०, सु. ७४१ (१) २. ठाणं अ. १०, सु. ७४१ (२)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. अपज्जत्तिया णं भंते ! भासा कतिविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा –
१. सच्चामोसा य, २. असच्चामोसा य ।

प. सच्चामोसा णं भंते ! भासा अपज्जत्तिया कतिविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दसविहा पण्णत्ता, तं जहा–
१. उप्पण्णमिस्सिया, २. विगयमिस्सिया,
३. उप्पण्णविगयमिस्सिया, ४. जीवमिस्सिया,
५. अजीवमिस्सिया ६. जीवाजीवमिस्सिया,
७. अणंतमिस्सिया ८. परित्तमिस्सिया,
९. अद्धामिस्सिया, १०. अद्धद्धामिस्सिया ।[1]

प. असच्चामोसा णं भंते ! भासा अपज्जत्तिया कतिविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुवालसविहा पण्णत्ता, तं जहा–
आमंतणि, याऽऽणमणि, जायणि, तह पुच्छणि,
य पण्णवणी ।
पच्चक्खाणी भासा, भासा इच्छाणुलोमा य ।।
अणभिग्गहिया भासा, भासा य अभिग्गहम्मि
बोद्धव्वा ।
संसयकरणी भासा, वीयडा, अव्वोयडा चेव ।।

–पण्ण. प. ११, सु. ८६०–८६६

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્તિકા ભાષા કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બે પ્રકારની કહી છે. તે આ પ્રમાણે ૧. સત્યામૃષા અને ૨. અસત્યામૃષા.

પ્ર. ભંતે ! સત્યામૃષા અપર્યાપ્તિકા ભાષા કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉ. ગૌતમ ! દશ પ્રકારની છે. તે આ પ્રમાણે -
૧. ઉત્પન્નમિશ્રિત, ૨. વિગતમિશ્રિત,
૩. ઉત્પન્નવિગતમિશ્રિત, ૪. જીવમિશ્રિત,
૫. અજીવ મિશ્રિત, ૬. જીવાજીવમિશ્રિત,
૭. અનંતમિશ્રિત, ૮. પરિત્ત (પ્રત્યેક) મિશ્રિત,
૯. અર્ધમિશ્રિત અને ૧૦. અર્ધાર્ધમિશ્રિત.

પ્ર. ભંતે ! અસત્યામૃષા અપર્યાપ્તિકા ભાષા કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બાર પ્રકારની છે. તે આ પ્રમાણે છે-
૧. આમંત્રણી ભાષા, ૨. આજ્ઞાપની ભાષા,
૩. યાચની ભાષા, ૪. પૃચ્છની ભાષા,
૫. પ્રજ્ઞાપની ભાષા, ૬. પ્રત્યાખ્યાની ભાષા,
૭. ઈચ્છાનુલોમા ભાષા, ૮. અનભિગૃહીતા ભાષા, ૯. અભિગૃહીતા ભાષા, ૧૦. સંશયકરણી ભાષા, ૧૧. વ્યાકૃતા ભાષા અને ૧૨. અવ્યાકૃતા ભાષા.

एगवयणविवक्खा –

९७९. **प.** अह भंते ! मणुस्से, महिसे, आसे, हत्थी, सीहे, वग्घे, वगे, दीविए, अच्छे, तरच्छे, परस्सरे, रासभे, सियाले, विराले, सुणए कोलसुणए, कोक्कंतिए, ससए चित्तए, चिल्ललए, जे यावऽण्णे तहप्पगारा सव्वा सा एगवयू ?

उ. हंता गोयमा ! मणुस्से–**जाव**–चिल्ललगा जे यावऽण्णे तहप्पगारा सव्वा सा एगवयू ।

–पण्ण. प. ११, सु. ८४९

એકવચન વિવક્ષા -

૯૭૯.**પ્ર.** ભંતે ! મનુષ્ય, પાડો, ઘોડો, હાથી, સિંહ, વાઘ, વરુ, દીપડો, રીંછ, તરક્ષ, ગેંડો, ગર્દભ, શિયાળ, બિલાડો, કૂતરો, શિકારી કૂતરો, કોકંતિક (જંગલી પશુવિશેષ), સસલો, ચીત્તો તથા ચિલ્લલક (હિંસક પશુ) એ તથા એવા જ અન્ય જે કોઈ જીવ છે શું એ સર્વ એક વચન છે ?

ઉ. હા ગૌતમ ! મનુષ્ય **યાવત્** ચિલ્લલક તથા એવા જ અન્ય જે કોઈ જીવ છે તે સર્વ એક વચન છે.

बहुवयणविवक्खा –

९८०. **प.** अह भंते ! मणुस्सा–**जाव**–चिल्ललगा जे यावऽण्णे तहप्पगारा सव्वा सा बहुवयू ?

બહુવચન વિવક્ષા -

૯૮૦.**પ્ર.** ભંતે ! મનુષ્યો **યાવત્** ચિલ્લલકો તથા એવા જ અન્ય જે કોઈ જીવ છે તે સર્વ બહુવચન છે ?

---

१. ठाणं अ. १०, सु. ७४१ (३)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. हंता गोयमा ! मणुस्सा-**जाव**-चिल्ललगा सव्वा सा बहुवयू ।

-पण्ण. प. ११, सु. ८५०

इत्थिलिंगसद्दा –

९८१. **प.** अह भंते ! मणुस्सी, महिसी, वलवा, हत्थिणिया, सीही, वग्घी, वगी, दीविया, अच्छी, तरच्छी, परस्सरी, रासभी, सियाली, विराली, सुणिया, कोलसुणिया, कोक्कंतिया, ससिया, चित्तिया, चिल्ललिया, जा यावऽण्णा तहप्पगारा सव्वा सा इत्थिवयू ?

उ. हंता गोयमा ! मणुस्सी-**जाव**-चिल्ललिया जा यावऽण्णा तहप्पगारा सव्वा सा इत्थिवयू ।

-पण्ण. प. ११, सु. ८५१

पुल्लिंगसद्दा –

९८२. **प.** अह भंते ! मणुस्से-**जाव**-चिल्ललए जे यावऽण्णे तहप्पगारा सव्वा सा पुमवयू ?

उ. हंता गोयमा ! मणुस्से-**जाव**-चिल्ललए जे यावऽण्णे तहप्पगारा सव्वा सा पुमवयू ।

-पण्ण. प. ११, सु. ८५२

णपुंसगलिंगसद्दा–

९८३. **प.** अह भंते ! कंसं कंसोयं परिमंडलं सेलं थूभं जालं थालं तारं रूवं अच्छि पव्वं कुंडं पउमं दुद्धं दहियं णवणीयं आसणं सयणं भवणं विमाणं छत्तं चामरं भिंगारं अंगणं निरंगणं आभरणं रयणं जे यावऽण्णे तहप्पगारा सव्वं तं णपुंसगवयू ?

उ. हंता गोयमा ! कंसं-**जाव**-रयणं जे यावऽण्णे तहप्पगारा सव्वं तं णपुंसगवयू ।

-पण्ण. प. ११, सु. ८५३

आराहणी भाषा–

९८४. **प.** अह भंते ! पुढवी त्ति इत्थिवयू आउ त्ति पुमवयू धण्णे त्ति णपुंसगवयू, पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! पुढवि त्ति इत्थिवयू, आउ त्ति पुमवयू, धण्णे त्ति णपुंसगवयू, पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

ઉ. હા ગૌતમ ! મનુષ્યો **યાવત્** ચિલ્લલકો તથા એવા જ અન્ય જે કોઈ જીવ છે તે સર્વ બહુવચન છે.

સ્ત્રીલિંગ શબ્દ :

૯૮૧.**પ્ર.** ભંતે ! સ્ત્રી ભેંસ, ઘોડી, હાથિણી, સિંહણ, વાઘણ, માદા વરુ, દીપડી, રીંછણ, તરક્ષી, ગેંડી, ગર્દભી, શિયાળવી, બીલાડી, કુતરી, શિકારી કુતરી, કોકન્તિકા, સસલી, ચીત્તણ તથા ચિલ્લલિકા ઈત્યાદિ બીજા પણ અન્ય સ્ત્રીજાતીના જે પશુ જીવ છે શું એ સર્વ સ્ત્રીવચન છે ?

ઉ. હા ગૌતમ ! સ્ત્રી **યાવત્** ચિલ્લલિકા તથા એવા જ અન્ય જે કોઈ જીવ છે તે સર્વ સ્ત્રીવચન છે.

પુલ્લિંગ શબ્દ :

૯૮૨. **પ્ર.** ભંતે ! મનુષ્ય **યાવત્** ચિલ્લલક સુધીના તથા એવા જ અન્ય જે કોઈ પ્રાણી નરજીવ છે શું તે સર્વ પુરુષવચન (પુલ્લિંગ) છે ?

ઉ. હા ગૌતમ ! મનુષ્ય **યાવત્** ચિલ્લલક તથા એવા જ અન્ય જે કોઈ નર જીવ છે તે સર્વ પુરુષવચન (પુલ્લિંગ) છે.

નપુંસક લિંગ શબ્દ :

૯૮૩.**પ્ર.** ભંતે ! કાંસુ, કસોલ, પરિમંડળ, શૈલ, સ્તૂપ, જાલ, થાલ, તાર, રૂપ, આંખ, પર્વ, કુંડ, પદ્મ, દૂધ, દહીં, માખણ, આસન, શયન, ભવન, વિમાન, છત્ર, ચામર, ભૃંગાર (ઝારી), આંગણું, નિરંજન, આભૂષણ તથા રત્ન ઈત્યાદિ તથા એજ પ્રકારનાં અન્ય જે પણ શબ્દ છે તે સર્વ નપુંસકવચન (નપુંસકલિંગ) છે ?

ઉ. હા ગૌતમ ! કાંસુ **યાવત્** રત્ન ઈત્યાદિ તથા એજ પ્રકારનાં અન્ય જે પણ શબ્દ છે, તે સર્વ નપુંસકવચન (નપુંસકલિંગ) છે.

આરાધની ભાષા :

૯૮૪.**પ્ર.** ભંતે ! પૃથ્વી તે શબ્દ સ્ત્રીવચન છે, પાણી એ શબ્દ પુરુષવચન છે તથા ધાન્ય એ નપુંસક શબ્દ છે. શું એ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે ? શું એ ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! પૃથ્વી તે શબ્દ સ્ત્રીવચન છે, પાણી એ શબ્દ પુરુષ વચન છે તથા ધાન્ય એ નંપુસક શબ્દ છે. એ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે. આ ભાષા અસત્ય નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. अह भंते ! पुढवी त्ति इत्थिआणमणी, आउ त्ति पुमआणमणी, धण्णे त्ति नपुंसगआणमणी पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! पुढवी त्ति इत्थिआणमणी, आउ त्ति पुमआणमणी, धण्णे त्ति णपुंसगआणमणी, पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

प. अह भंते ! पुढवी त्ति इत्थिपण्णवणी, आउ त्ति पुमपण्णवणी, धण्णे त्ति णपुंसगपण्णवणी आराहणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! पुढवी त्ति इत्थिपण्णवणी, आउ त्ति पुमपण्णवणी, धण्णे त्ति णपुंसगपण्णवणी, आराहणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

प. इच्चेवं भंते ! इत्थिवयणं वा, पुमवयणं वा, णपुंसगवयणं वा वयमाणे पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! इत्थिवयणं वा, पुमवयणं वा, णपुंसगवयणं वा वयमाणे पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

–पण्ण. प. ११, सु. ८५४–८५७

ओहारिणी भासा –

९८५. प. से णूणं भंते ! मण्णामीति ओहारिणी भासा ?

चिंतेमीति ओहारिणी भासा ?
अह मण्णामीति ओहारिणी भासा ?
अह चिंतेमीति ओहारिणी भासा ?
तह मण्णामीति ओहारिणी भासा ?

तह चिंतेमीति ओहारिणी भासा ?

उ. हंता गोयमा ! मण्णामीति ओहारिणी भासा,

चिंतेमीति ओहारिणी भासा,
अह मण्णामीति ओहारिणी भासा,
अह चिंतेमीति ओहारिणी भासा,

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વી એ ભાષા સ્ત્રી આજ્ઞાપની છે. પાણી એ પુરુષ-આજ્ઞાપની છે. તથા ધાન્ય એ નપુંસક આજ્ઞાપની છે. એવી ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે ? શું એ ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! પૃથ્વી એ ભાષા સ્ત્રી-આજ્ઞાપની છે. પાણી એ પુરુષ આજ્ઞાપની છે તથા ધાન્ય એ નપુંસક આજ્ઞાપની ભાષા છે. એ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે, તે અસત્ય નથી.

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વી એ સ્ત્રી-પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે, પાણી એ પુરુષ-પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે તથા ધાન્ય એ નપુંસક-પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે. શું એ ભાષા આરાધની છે ? એ ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! પૃથ્વી એ સ્ત્રી પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે, પાણી એ પુરુષ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે તથા ધાન્ય એ નપુંસક પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે, આ ભાષા આરાધની છે, તે અસત્ય નથી.

પ્ર. ભંતે ! આ પ્રમાણે સ્ત્રીવચન, પુરુષવચન અથવા નપુંસકવચન બોલતાં શું આ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે ? શું એ ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! સ્ત્રીવચન, પુરુષવચન અથવા નપુંસક- વચન બોલતાં આ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે, પણ અસત્ય નથી.

અવધારિણી ભાષા :

૯૮૫. પ્ર. ભંતે ! શું હું એમ માનું કે ભાષા અવધારિણી (પદાર્થનો અવબોધ કરાવનારી) છે ?
શું હું એવું ચિંતન કરું કે ભાષા અવધારિણી છે ?
(ભંતે !) શું હું એમ માનું કે ભાષા અવધારિણી છે ?
શું હું એમ ચિંતન કરું કે ભાષા અવધારિણી છે ?
(ભંતે ! પહેલાં હું જેવું માનતો હતો) તેવી રીતે હમણાં પણ) એવું માનું કે ભાષા અવધારિણી છે ?
તથા તેવી રીતે હું એવું ચિંતન કરું કે ભાષા અવધારિણી છે ?

ઉ. હા ગૌતમ ! (તમારું મનન- સત્ય છે.) તમે માનો છો કે ભાષા અવધારિણી છે.
તમે ચિંતન કરો છો કે ભાષા અવધારિણી છે.
તમે માનો કે ભાષા અવધારિણી છે.
હવે તમે (નિઃસંદેહ) ચિંતન કરો કે ભાષા અવધારિણી છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तह मण्णामीति ओहारिणी भासा,
तह चिंतेमीति ओहारिणी भासा ।

प. ओहारिणी णं भंते ! भासा किं सच्चा, मोसा, सच्चामोसा, असच्चामोसा ?

उ. गोयमा ! सिय सच्चा, सिय मोसा, सिय सच्चामोसा, सिय असच्चामोसा ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ – 'ओहारिणी णं भासा सिय सच्चा, सिय मोसा, सिय सच्चामोसा, सिय असच्चामोसा ?"

उ. गोयमा ! (१) आराहणी सच्चा, (२) विराहणी मोसा, (३) आराहणविराहणी सच्चामोसा, (४) जा णेव आराहणी णेव विराहणी णेव आराहणविराहणी असच्चामोसा णाम सा चउत्थी भासा ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ – "ओहारिणी णं भासा सिय सच्चा, सिय मोसा, सिय सच्चामोसा, सिय असच्चामोसा ।"

– *पण्ण. प. ११, सु. ८३०–८३१*

તમારું જાણવું અને વિચારવું યથાર્થ અને નિર્દોષ છે. (માટે) તમે તેવી રીતે (પૂર્વમનનવત્) ચિંતન કરો કે ભાષા અવધારિણી છે.

પ્ર. ભંતે ! અવધારિણી ભાષા શું સત્ય છે ? મૃષા (અસત્ય) છે ? સત્યામૃષા (મિશ્ર) છે ? અથવા અસત્યામૃષા (ન સત્ય, ન અસત્ય) છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે (અવધારિણીભાષા) કદાચ સત્ય હોય છે. કદાચ અસત્ય હોય છે. કદાચ સત્યામૃષા હોય છે અને કદાચ અસત્યામૃષા પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા પ્રયોજનથી કહો છો કે "અવધારિણી ભાષા કદાચ સત્ય, કદાચ અસત્ય, કદાચ સત્યામૃષા અને કદાચ અસત્યામૃષા (પણ) હોય છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! ૧. જે આરાધની ભાષા છે તે સત્ય છે. ૨. જે વિરાધની ભાષા છે તે અસત્ય છે. ૩. જે આરાધની-વિરાધની (ઉભયરૂપી ભાષા છે તે) સત્યામૃષા છે. ૪. જે આરાધની ભાષા નથી કે વિરાધની નથી અને આરાધની-વિરાધની પણ નથી તે ચોથી અસત્યામૃષા નામની ભાષા છે. હે ગૌતમ ! એ પ્રયોજનથી એમ કહેવાય છે કે "અવધારિણી ભાષા કદાચ સત્ય, કદાચ અસત્ય, કદાચ સત્યામૃષા અને કદાચ અસત્યામૃષા પણ હોય છે."

पण्णवणी भासा–

९८६. **प.** अह भंते ! गाओ मिया पसू पक्खी पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! गाओ मिया पसू पक्खी पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

प. अह भंते ! जा य इत्थिवयू, जा य पुमवयू, जा य णपुंसगवयू पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! जा य इत्थिवयू, जा य पुमवयू, जा य णपुंसगवयू पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

प. अह भंते ! जा य इत्थिआणमणी, जा य पुमआणमणी जा य णपुंसगआणमणी पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

પ્રજ્ઞાપની ભાષા :

૯૮૬. **પ્ર.** ભંતે ! ગાયો, મૃગો, પશુઓ અને પક્ષીઓ શું એ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે ? શું એ ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! ગાયો, મૃગો, પશુઓ અને પક્ષીઓ આ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે ? પણ એ ભાષા અસત્ય નથી.

પ્ર. ભંતે ! એ પ્રશ્ન છે કે જે સ્ત્રીવચન છે અને જે પુરુષ વચન છે, અથવા જે નપુંસક વચન છે.-શું એ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે ? શું એ ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! આ જે સ્ત્રીવચન છે અને જે પુરુષવચન છે, અથવા જે નપુંસકવચન છે, એ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે, એ ભાષા અસત્ય નથી.

પ્ર. ભંતે ! જે સ્ત્રી-આજ્ઞાપની છે અને જે પુરુષ-આજ્ઞાપની છે, અથવા જે નપુંસક-આજ્ઞાપની છે, શું એ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે ? શું એ ભાષા મૃષા તો નથી ને ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. हंता गोयमा ! जा य इत्थिआणमणी, जा य पुमआणमणी, जा य णपुंसगआणमणी, पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

प. अह भंते ! जा य इत्थिपण्णवणी, जा य पुमपण्णवणी, जा य णपुंसगपण्णवणी, पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! जा य इत्थिपण्णवणी, जा य पुमपण्णवणी, जा य णपुंसगपण्णवणी, पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

प. अह भंते ! जा जातीति इत्थिवयू जातीति पुमवयू, जातीति णपुंसगवयू पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! जातीति इत्थिवयू, जातीति पुमवयू, जातीति णपुंसगवयू, पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

प. अह भंते ! जातीति इत्थिआणमणी, जातीति पुमआणमणी, जातीति णपुंसगआणमणी, पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! जातीति इत्थिआणमणी, जातीति पुमआणमणी, जातीति णपुंसगआणमणी, पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

प. अह भंते ! जातीति इत्थिपण्णवणी, जातीति पुमपण्णवणी, जातीति णपुंसगपण्णवणी, पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! जातीति इत्थिपण्णवणी, जातीति पुमपण्णवणी, जातीति णपुंसगपण्णवणी, पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

—पण्ण. प. ११, सु. ८३२-८३८

ઉ. હા ગૌતમ ! જે સ્ત્રી-આજ્ઞાપની છે, અને જે પુરુષ-આજ્ઞાપની છે અથવા જે નપુંસક-આજ્ઞાપની છે, એ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે. પણ એ ભાષા અસત્ય નથી.

પ્ર. ભંતે ! જે સ્ત્રી-પ્રજ્ઞાપની છે અને જે પુરુષ-પ્રજ્ઞાપની છે અથવા જે નપુંસક-પ્રજ્ઞાપની છે, શું એ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે ? શું એ ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! જે સ્ત્રી પ્રજ્ઞાપની છે અને જે પુરુષ-પ્રજ્ઞાપની છે, અથવા જે નપુંસક-પ્રજ્ઞાપની છે. એ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે પણ એ ભાષા અસત્ય નથી.

પ્ર. ભંતે ! જે જાતિમાં સ્ત્રીવચન છે, જાતિમાં પુરુષવચન છે અને જાતિમાં નપુંસકવચન છે. શું એ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે ? પણ એ અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! જાતિમાં જે સ્ત્રીવચન, જાતિમાં પુરુષવચન અથવા જાતિમાં નપુંસકવચન છે. એ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે, પણ એ ભાષા અસત્ય નથી.

પ્ર. ભંતે ! જાતિમાં જે સ્ત્રી આજ્ઞાપની છે, જાતિમાં જે પુરુષ-આજ્ઞાપની છે અથવા જાતિમાં જે નપુંસક-આજ્ઞાપની છે. શું એ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે ? શું એ ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! જાતિમાં જે સ્ત્રી આજ્ઞાપની છે, જાતિમાં જે પુરુષ-આજ્ઞાપની છે, જાતિમાં જે નપુંસક-આજ્ઞાપની છે, એ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે અને એ ભાષા અસત્ય નથી.

પ્ર. ભંતે ! જે જાતિમાં સ્ત્રી પ્રજ્ઞાપની છે, જાતિમાં પુરુષ-પ્રજ્ઞાપની છે અથવા જાતિમાં જે નપુંસક-પ્રજ્ઞાપની છે. શું એ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે ? ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! જે જાતિમાં સ્ત્રી પ્રજ્ઞાપની છે, જાતિમાં પુરુષ-પ્રજ્ઞાપની છે અથવા જાતિમાં નપુંસક-પ્રજ્ઞાપની છે. એ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે, અને એ ભાષા અસત્ય નથી.

मंदकुमाराईणं भासाबोहो –

९८७. प. अह भंते ! मंदकुमारए वा मंदकुमारिया वा जाणइ वुयमाणे – "अहमेसे बुयामि, अहमेसे बुयामीति ?"

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

મન્દકુમારાદિની ભાષા આદિનો બોધ :-

૯૮૭.પ્ર. ભંતે ! હવે પ્રશ્ન એ છે કે શું મંદકુમાર (અબોધ બાળક) અથવા મંદ કુમારિકા (અબોધબાલિકા) બોલે છે ત્યારે એવું માને છે કે હું બોલું છું ?

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ (વાત સંભવિત) નથી, સંજ્ઞી (અવધિજ્ઞાની, જાતિસ્મરણવાળા) ને છોડીને.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. अह भंते ! मंदकुमारए वा मंदकुमारिया वा जाणति आहारमाहारेमाणे–"अहमेसे आहारमाहारेमि, अहमेसे आहारमाहारेमि त्ति ?"

प्र. ભંતે ! શું મંદ કુમાર અથવા મંદ કુમારિકા આહાર કરતી વખતે માને છે કે 'હું આહાર કરું છું ?'

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, સંજ્ઞીને છોડીને.

प. अह भंते ! मंदकुमारए वा मंदकुमारिया वा जाणति–"अयं मे अम्मापियरो अयं मे अम्मापियरो ?

प्र. ભંતે ! શું મંદકુમાર અથવા મંદકુમારિકા એ જાણે છે કે'મારા માતા-પિતા છે ? '

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे, समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, સંજ્ઞીને છોડીને.

प. अह भंते ! मंदकुमारए वा मंदकुमारिया वा जाणति–"अयं मे अतिराउले अयं मे अतिराउले त्ति ?"

प्र. ભંતે ! મંદકુમાર અથવા મંદકુમારિકા શું એ જાણે છે કે 'આ મારા સ્વામી (અધિરાજ)નું ઘર (કુલ) છે ?'

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, સંજ્ઞીને છોડીને.

प. अह भंते ! मंदकुमारए वा मंदकुमारिया वा जाणति–"अयं मे भट्टिदारए, अयं मे भट्टिदारए त्ति ?"

प्र. ભંતે ! શું મંદકુમાર અથવા મંદકુમારિકા એ જાણે છે કે 'આ મારા સ્વામીનો પુત્ર છે ? '

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી. સંજ્ઞીને છોડીને.

प. अह भंते ! उट्टे, गोणे, खरे, घोडए, अए, एलए जाणति बुयमाणे – "अहमेसे बुयामि अहमेसे बुयामि त्ति ?"

प्र. ભંતે ! આના પછી પ્રશ્ન એ છે કે ઊંટ, બળદ, ગધેડો, ઘોડો, બકરી, અને ઘેટું શું બોલતાં એવું જાણે છે કે 'હું બોલી રહ્યો છું ?'

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, સંજ્ઞીને છોડીને.

प. अह भंते ! उट्टे–**जाव**–एलए जाणति आहारेमाणे– "अहमेसे आहारेमि अहमेसे आहारेमि त्ति ?"

प्र. ભંતે ! ઊંટ **યાવત્** ઘેટું આહાર કરતાં એવું જાણે છે કે 'હું આહાર કરી રહ્યો છું ?'

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, સંજ્ઞીને છોડીને.

प. अह भंते ! उट्टे–**जाव**–एलए जाणति "अयं मे अम्मापियरो, अयं मे अम्मापियरो" त्ति ?

प्र. ભંતે ! ઊંટ **યાવત્** ઘેટું શું જાણે છે કે ' આ મારા માતા-પિતા છે ?'

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, સંજ્ઞીને છોડીને.

प. अह भंते ! उट्टे –**जाव**–एलए जाणति "अयं मे अतिराउले, अयं मे अतिराउले त्ति ?"

प्र. ભંતે ! ઊંટ **યાવત્** ઘેટું શું જાણે છે કે ' આ મારા સ્વામીનું ઘર છે ?'

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, સંજ્ઞીને છોડીને.

प. अह भंते ! उट्टे–**जाव**–एलए जाणति "अयं मे भट्टिदारए, अयं मे भट्टिदारए" त्ति ?

प्र. ભંતે ! ઊંટ **યાવત્** ઘેટું શું જાણે છે કે ' આ મારા સ્વામીનો પુત્ર છે ? '

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, णऽण्णत्थ सण्णिणो ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, સંજ્ઞીને છોડીને.

–पण्ण प. ११, सु. ८३९–८९८

सोडस वयण विवेगो –

સોળ પ્રકારનાં વચનનો વિવેક :

९८८. अणूवीयि णिट्ठाभासी समियाए संजते भासं भासेज्जा तं जहा –

૯૮૮.સંયમી સાધુ કે સાધ્વી ભાષા સમિતિયુકત, વિચાર-પૂર્વક તથા એકાગ્રતાપૂર્વક ભાષાનો પ્રયોગ કરે. જેમ કે સોળ પ્રકારનાં વચન છે-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(१) एगवयणं, (२) दुवयणं, (३) बहुवयणं,
(४) इत्थीवयणं, (५) पुरिसवयणं, (६) णपुंसगवयणं,
(७) अज्झत्थवयणं (८) उवणीयवयणं,
(९) अवणीयवयणं (१०) उवणीतअवणीतवयणं,
(११) अवणीतउवणीतवयणं, (१२) तीयवयणं,
(१३) पडुप्पण्णवयणं, (१४) अणागयवयणं,
(१५) पच्चक्खवयणं (१६) परोक्खवयणं ।[1]

१. એકવચન, ૨. દ્વિવચન, ૩. બહુવચન,
૪. સ્ત્રીલિંગ, ૫. પુલ્લિંગ, ૬. નપુંસકલિંગ,
૭. અધ્યાત્મ વચન, ૮. ઉપનીત વચન (પ્રશંસા વચન),
૯. અપનીત વચન (અપ્રશંસા વચન), ૧૦- ઉપનીત અપનીત વચન, ૧૧- અપનીત ઉપનીત વચન,
૧૨. અતીત વચન, ૧૩. વર્તમાન વચન,
૧૪. અનાગત વચન, ૧૫. પ્રત્યક્ષ વચન અને
૧૬. પરોક્ષ વચન.

से एगवयणं वदिस्सामिति एगवयणं वदेज्जा–**जाव**–परोक्खवयणं वदिस्सामिति परोक्खवयणं वदेज्जा । इत्थी वेस, पुमं वेस, णपुंसगं वेस[2] एवं वा चेयं, अण्णं वा चेयं अणुवीयि णिट्ठाभासी समियाए संजते भासं भासेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सू. ५२१*

ઉકત સોળ વચનોને જાણી મુનિ જયાં એક વચન બોલવા યોગ્ય હોય ત્યાં એક વચન જ બોલે, **યાવત્** જયાં પરોક્ષવચન બોલવા યોગ્ય હોય ત્યાં પરોક્ષવચન જ બોલે . જેમકે,-'આ સ્ત્રી છે, આ પુરુષ છે, આ નપુંસક છે. આ વાત એમ જ છે અથવા અન્યથા જ છે', એ રીતે યથાર્થ નિર્ણય કરી મુનિ ભાષા સમિતિપૂર્વક. વિચારપૂર્વક તથા એકાગ્રતાપૂર્વક સંયત ભાષામાં બોલે.

૯૮૯. **પ.** इच्चेयं भंते ! एगवयणं वा–**जाव**–परोक्खवयणं वा वयमाणे पण्णवणी णं एसा भासा ? ण एसा भासा मोसा ?

उ. हंता गोयमा ! इच्चेयं एगवयणं वा–**जाव**–परोक्खवयणं वा वयमाणे पण्णवणी णं एसा भासा, ण एसा भासा मोसा ।

– *पण्ण. प. ११, सु. ८९७*

૯૮૯. **પ્ર.** ભંતે ! એક વચન **યાવત્** પરોક્ષ વચન બોલતા (જીવ)ની શું એ ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે ? તો એ ભાષા અસત્ય તો નથી ને ?

ઉ. હા ગૌતમ ! એકવચન **યાવત્** પરોક્ષ વચન બોલતા (જીવ)ની ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે, તે ભાષા અસત્ય નથી.

असावज्जा असच्चामोसा भासा भासियव्वा–

९९०. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा जा य भासा सच्चा सुहुमा, जा य भासा असच्चामोसा तहप्पगारं भासं असावज्जं अकिरियं अकक्कसं अकडुयं अणिट्ठुरं अफरुसं–अणण्हयकरिं अछेयकरिं अभेयणकरिं अपरितावणकरिं अणुद्दवणकरिं अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा ।[3]

–*आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सु. ५२५*

અસાવદ્ય અસત્યામૃષા ભાષા બોલવી જોઈએ

૯૯૦. સાધુ અને સાધ્વીએ જાણવું જોઈએ કે જે ભાષા સૂક્ષ્મ સત્ય સિધ્ધ છે, અને જે ભાષા અસત્યામૃષા ભાષા છે. વળી એવી બંને ભાષાઓ નિરવદ્ય, અક્રિય, અકર્કશ, અકટુ, અનિષ્ઠુર, અકઠોર, સંવરજનક, પ્રીતિજનક, અભેદજનક, અપરિતાપજનક, અનુપદ્રવજનક, પ્રાણીઓને માટે અઘાતક છે, તે વિચાર કરી ને જ બંને ભાષાઓનો પ્રયોગ કરવો.

---

१. प. कतिविहे णं भंते ! वयणे पण्णत्ते ?
उ. गोयमा ! सोलहविहे वयणे पण्णत्ते । तं जहा – १. एगवयणे, २. दुयवयणे, ३. बहुवयणे, ४. इत्थीवयणं, ५. पुमवयणे, ६. णपुंसगवयणे, ७. अज्झत्थवयणं, ८. उवणीयवयणे, ९. अवणीयवयणं, १०. उवणीयावणीयवयणे, ११. अवणीयउवणीय वयणे, १२. तीतवयणं, १३. पडुप्पन्नवयणं, १४. अणागयवयणे, १५. पच्चक्खवयणे, १६. परोक्खवयणे । – *पण्ण. प. ११, सु. ८९६*

२. पंचिंदियाणि पाणाणं एस इत्थी अयं पुमं । जाव णं न विजाणेज्जा ताव जाइ त्ति आलवे ।। – *दस.अ.७, गा. २१*

३. (क) असच्चमोसं सच्चं च, अणवज्जमकक्कसं । समुप्पेहमसंदिद्धं, गिरं भासेज्ज पन्नवं ।। – *दस. अ. ७, गा. ३*
(ख) अप्पत्तियं जेण सिया, आसु कुप्पेज्ज वा परो । सव्वसो तं न भासेज्जा, भासं अहियगामिणी ।
दिट्ठं मियं असंदिद्धं, पडिपुन्नं वियं जियं । अयंपिरमणुव्विग्गं, भासं निसिर अत्तवं ।। – *दस. अ. ८, गा. ४७-४८*

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कसायं परिवज्ज भासियव्वं –

९९१. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा वंता कोहं च, माणं च, मायं च, लोभं च, अणुवीयि[1] णिट्ठभासी निसम्मभासी अतुरियभासी विवेगभासी समियाए संजते भासं भासेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५५१

કષાયનો ત્યાગ કરી બોલવું જોઈએ :

૯૯૧. સાધુ કે સાધ્વી ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનો ત્યાગ કરી, વિચાર કરી ને નિશ્ચયપૂર્વક "જેવું સાંભળ્યું છે, તેવું ઉતાવળ કર્યા વગર વિવેકપૂર્વક" ભાષા સમિતિપૂર્વક નિર્દોષ ભાષામાં બોલે.

आमंतणे असावज्ज भासा विही –

९९२. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा पुमं आमंतेमाणे आमंतिते अपडिसुणेमाणे एवं वदेज्जा–"अमुगे ति वा, आउसो ति वा, सावगे ति वा, उवासगे ति वा, धम्मिए ति वा, धम्मप्पिए ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव–अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा ।"[2]

–आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सु. ५२७

આમંત્રણના સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :

૯૯૨. સાધુ કે સાધ્વી કોઈ પુરુષને બોલાવે અને બોલાવવા છતાં પણ તે સાંભળે નહીં તો એમ કહે કે, 'હે અમુકભાઈ ! હે આયુષ્મન ! હે શ્રાવકજી ! હે ઉપાસક ! હે ધાર્મિક !' અથવા 'હે ધર્મપ્રિય !' ઈત્યાદિ આ પ્રકારની નિરવદ્ય **યાવત્** અહિંસક ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ કરે.

९९३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा इत्थी आमंतेमाणे आमंतिते य अपडिसुणेमाणी एवं वदेज्जा – "आउसो ति वा, भगिणी ति वा भगवती ति वा, साविगे ति वा, उवासिए ति वा, धम्मिए ति वा, धम्मप्पिए ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं– जाव–अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा" ।[3]

–आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सु. ५२९

૯૯૩. સાધુ કે સાધ્વી કોઈ સ્ત્રીને બોલાવે છતાં અને બોલાવતાં તે ન સાંભળે ત્યારે આ પ્રમાણે કહે, 'હે આયુષ્મતી ! હે ભગિની ! હે ભાગ્યવતી ! હે શ્રાવિકા ! હે ઉપાસિકા ! હે ધાર્મિકા ! હે ધર્મપ્રિયે !' આદિ આ પ્રકારની નિરવદ્ય **યાવત્** અહિંસક ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ કરે.

अंतरिक्ख विसए भासा विही –

९९४. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अंतलिक्खे ति वा, गुज्झाणुचरिते ति वा, समुच्छिते वा, णिवइए वा, पओय वदेज्ज वा बुट्ठ बलाहगे त्ति ।[4]

–आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सु. ५३१

અંતરિક્ષના વિષયમાં ભાષા વિધિ :

૯૯૪. સાધુ કે સાધ્વીને પ્રાકૃતિક દ્રશ્યોના સંબંધમાં કહેવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય તો આકાશને ગુહ્યાનુચરિત-અંતરિક્ષ કહે અથવા દેવોના ગમના ગમનનો માર્ગ કહે. ' આ વાદળ વરસનારું છે,' સંમુર્ચ્છિમ પાણી વરસે છે,' અથવા ' આ વાદળ વરસે છે', કે ' આ વાદળ વરસી ગયું છે' એમ બોલે.

रूवाइसु असावज्ज भासा विही –

९९५. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा जहा वेगतियाइं रूवाइं पासेज्जा तहा वि ताइं एवं वदेज्जा, तं जहा– ओयंसी–ओयंसी ति वा, तेयसी–तेयंसी ति वा, वच्चंसी–वच्चंसी ति वा, जसंसी–जसंसी ति वा, अभिरूवं–अभिरूवे ति वा, पडिरूवं–पडिरूवे ति वा, पासादियं–पासादिए ति वा, दरिसणिज्जं–दरिसणीए ति वा ।

રૂપના વિષયમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :

૯૯૫. સાધુ કે સાધ્વી કેટલાક પ્રકારનાં રૂપો જુએ અને તેના વિષયમાં કોઈ પ્રયોજન હોય તો આ પ્રમાણે બોલે- જેમ કે, ઓજસ્વીને 'ઓજસ્વી', તેજસ્વીને'તેજસ્વી', વર્ચસ્વીને 'વર્ચસ્વી', યશસ્વીને 'યશસ્વી', અભિરૂપને 'અભિરૂપ', પ્રતિરૂપને 'પ્રતિરૂપ', પ્રાસાદગુણીને 'પ્રાસાદિક' તથા જે જોવા યોગ્ય હોય તેને 'દર્શનીય' કહી ને સંબોધિત કરે.

---

१. दस. अ. ७, गा. ५५ ।

२. नामधेज्जेण णं बूया, पुरिसगोत्तेण वा पुणो । जहारिहमभिगिज्झ, आलवेज्ज लवेज्ज वा । –दस. अ. ७, गा. १०

३. नामधेज्जेण णं बूया, इत्थीगोत्तेण वा पुणो । जहारिहमभिगिज्झ, आलवेज्ज लवेज्ज वा ।। –दस. अ. ७, गा. १७

४. अंतलिक्खे ति णं बूया, "गुज्झाणुचरिय" ति य । –दस. अ. ७, गा. ५३ (१)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे यावऽण्णे तहप्पगारा एयप्पगाराहिं भासाहिं बूइया बूइया णो कुप्पंति माणवा ते यावि तहप्पगारा एतप्पगाराहिं भासाहिं असावज्जं-**जाव**-अभूतोव-घातियं अभिकंख भासेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५३४

दरिसणिज्जे वप्पाइए असावज्ज भासाविही -

९९६. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा वेगतियाइं रूवाइं पासेज्जा तं जहा वप्पाणि वा-**जाव**-गिहाणि वा तहा वि ताइं एवं वदेज्जा, तं जहा-आरंभकडे ति वा, सावज्जकडे ति वा, पयत्तकडे ति वा,

पासादियं पासादिए ति वा, दरिसणीयं दरिसणीए ति वा, अभिरूवं अभिरूवे ति वा, पडिरूवं पडिरूवे ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं-**जाव**-अभूतोव-घातियं अभिकंख भासेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५२६

उवक्खडिए असणाइए असावज्ज भासाविही -

९९७. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा असणं वा-**जाव**-साइमं वा उक्खडियं पेहाए एवं वदेज्जा, तं जहा-आरंभकडे ति वा, सावज्जकडे ति वा, पयत्तकडे ति वा, भद्दयं-भद्दए ति वा, ऊसडं-ऊसडे ति वा, रसियं-रसिए ति वा, मणुण्णं-मणुण्णे ति वा एतप्पगारं भासं असावज्जं-**जाव**-अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५३८

९९८. पयत्तपक्के त्ति व पक्कमालवे,
पयत्तछिन्ने त्ति व छिन्नमालवे ।
पयत्तलट्ठे त्ति व कम्महेउयं,
पहारगाढ त्ति व गाढमालवे ।।

-दस. अ. ७, गा. ४२

परिवुड्ढकाए माणुस्साइए असावज्ज भासाविही -

९९९. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा माणुस्सं वा, गोणं वा, महिसं वा, मिगं वा, पसुं वा, पक्खिं वा, सरीसिवं वा, जलयरं वा, सत्तं परिवड्ढकायं पेहाए एवं वदेज्जा-परिवड्ढकाए ति वा, उवचितकाए ति वा, थिरसंघयणे ति वा, उवचितमंससोणिते ति वा, बहुपडिपुण्णइंदिए ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं-**जाव**-अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा ।[1]

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५४०

એ સિવાય પણ જે જેવા છે તેવાને તે પ્રમાણે કહેવાથી તે મનુષ્ય કુપિત ન થાય. માટે એવી અસાવદ્ય **યાવત્** જીવહિંસારહિત ભાષા વિચારીને બોલે.

દર્શનીય પ્રાકાર આદિના સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :-

૯૯૬. સાધુ કે સાધ્વી ઘણા રૂપો જુએ છે. જેમ કે, -કોટ (કિલ્લો) **યાવત્** ભવન-તેના વિષયમાં બોલવાનું પ્રયોજન હોય તો આ પ્રમાણે બોલે - આ આરંભ કરીને બનાવેલ છે, સાવદ્યકારી બનાવેલ છે, કે પ્રયત્ન કરી બનાવેલ છે.

પ્રાસાદગુણીને પ્રાસાદિક, દર્શનીયને દર્શનીય કહે, રૂપવાનને અભિરૂપ અને પ્રતિરૂપને પ્રતિરૂપ કહે. આ પ્રમાણે વિચારપૂર્વક નિરવદ્ય ભાષા **યાવત્** જીવ હિંસા રહિત ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ કરે.

ઉપસ્કૃત અશનાદિનાં સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :-

૯૯૭. સાધુ કે સાધ્વી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ ઉત્તમ પ્રકારનાં મસાલા સહિત આહારાદિ બનાવેલો દેખી આ પ્રમાણે કહે- આ આહારાદિ પદાર્થ આરંભ કરી તૈયાર કરેલાં છે, સાવદ્યકૃત છે, કે પ્રયત્નસિદ્ધ છે. ભદ્ર હોય તો ભદ્ર કહે, ઉત્કૃષ્ટ આહાર હોય તો તેને ઉત્કૃષ્ટ કહે, રસવાળો હોય તો રસયુક્ત કહે, મનને અનુકૂળ હોય તો તેને મનોજ્ઞ કહે, આ પ્રમાણે નિરવદ્ય **યાવત્** જીવહિંસા રહિત ભાષાનો વિચારપૂર્વક ઉપયોગ કરે.

૯૯૮. (પ્રયોજનવશ કહેવું પડે તો -) પકાવેલાં ને આ પ્રયત્નપૂર્વક પકાવ્યું છે, છેદન કરાયેલાં શાકાદિને પ્રયત્નથી છેદાયેલાં છે, કર્મહેતુક (શિક્ષા પૂર્વક કર્યા)ને પ્રયત્ન લબ્ધ છે, ગાઢ (ઊંડા ઘાવ વાળા)ને ગાઢ પ્રહારવાલો છે. એમ નિર્દોષ વાકય બોલે જેથી કોઈ સાવદ્ય ક્રિયાની અનુમોદના ન થાય.

પુષ્ટ શરીરવાળા મનુષ્યાદિના સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :

૯૯૯. સાધુ અથવા સાધ્વી મનુષ્ય, બળદ-સાંઢ, પાડો, મૃગ, પશુ, પક્ષી, સર્પ-સરીસૃપ આદિને અથવા જલચર પ્રાણીને પુષ્ટ શરીરવાળા જોઈને પ્રયોજન હોય તો આ પ્રમાણે બોલે, - 'આ મોટો તાજો છે, પુષ્ટ શરીરવાળો છે, સ્થિર સંહનનવાળો છે, માંસ, રુધિર આદિ મેદવાળો છે, પરિપૂર્ણ ઈન્દ્રિયવાળો છે.' આ પ્રકારની અસાવદ્ય **યાવત્** હિંસા રહિત ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ કરે.

---

१. परिवुड्ढे त्ति णं बूया, बूया उवचिए त्ति य । संजाए पीणिए वा वि, महाकाए त्ति आलवे ।। - दस. अ. ७, गा. २३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गो आइसु असावज्ज भासा विही –

१०००. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा विरूवरूवाओ गाओ पेहाए एवं वदेज्जा तं जहा–जुवंगवे त्ति वा, धेणु त्ति वा, रसवती त्ति वा, हस्से त्ति वा, महल्ल त्ति वा, महव्वए त्ति वा, संवहणे त्ति वा ।[1] एतप्पगारं भासं असावज्जं–**जाव**–अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५४२*

उज्जाणाइसु असावज्ज भासा विही –

१००१. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा तहेव गंतुमुज्जाणाइं पव्वताणि वणाणि य रुक्खा महल्ल पेहाए एवं वदेज्जा, तं जहा– जातिमंता त्ति वा, दीहवट्टा त्ति वा, महालया त्ति वा, पयातसाला त्ति वा, विडिमसाला त्ति वा, पासादिया त्ति वा, दरिसणीया त्ति वा[2] अभिरूवा त्ति वा, पडिरूवा त्ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं–**जाव**–अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५४४*

वणफलेसु असावज्ज भासा विही –

१००२. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा बहुसंभूया वणफला पेहाए एवं वदेज्जा, तं जहा–असंथडा त्ति वा, बहुणिवट्टिमफला त्ति वा, बहुसंभूया त्ति वा, भूतरूवा त्ति वा ।[3] एतप्पगारं भासं असावज्जं–**जाव**–अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५४६*

ओसहिसु असावज्ज भासा विही :

१००३. से भिक्खू वा भक्खुणी वा बहुसंभूताओ ओसहीओ पेहाए तहा वि एवं वदेज्जा, तं जहा–रूढा त्ति वा, बहुसंभूया त्ति वा, थिरा त्ति वा, ऊसढा त्ति वा, गब्भिया त्ति वा, पसूया त्ति वा, ससारा त्ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं–**जाव**–अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा ।।[4]

–*आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५४८*

ગાય આદિનાં સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :

૧૦૦૦. સાધુ અથવા સાધ્વી વિવિધ પ્રકારની ગાયો, બળદોને જોઈ પ્રયોજન હોય તો આ પ્રમાણે બોલે- આ બળદ યુવાન છે, આ ધેનુ છે, આ દુઝણી છે, આ વાછરડો નાનો છે, આ મોટો છે અથવા તેના અવયવ મોટા છે, આ બહુમૂલ્યવાન છે આ ભાર વહન કરવામાં સમર્થ છે. આ પ્રકારની નિરવદ્ય **યાવત્** હિંસા રહિત ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ કરે.

ઉદ્યાનાદિનાં સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :

૧૦૦૧. સાધુ અથવા સાધ્વી ઉદ્યાન પર્વત, વન આદિમાં જઈને મોટાં વૃક્ષો જોઈને જો બોલવાનું પ્રયોજન હોય તો આ પ્રમાણે બોલે, આ વૃક્ષો ઉત્તમ જાતિનાં છે, આ લાંબાં છે, આ ઘેરદાર (ગોળ) છે, આ વિસ્તૃત છે, આ શાખાઓથી યુકત છે, આ નીં પ્રશાખાઓ દૂર સુધી ફેલાયેલી છે. આ વૃક્ષો મનને પ્રસન્ન કરનાર છે, દર્શનીય છે, અભિરૂપ છે, પ્રતિરૂપ છે. આ પ્રમાણે નિરવદ્ય **યાવત્** હિંસા રહિત ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ કરે.

વનફળોના સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :

૧૦૦૨. સાધુ અથવા સાધ્વી ઘણાં ઉત્પન્ન થયેલાં વનફળ જોઈ, પ્રયોજન હોય તો આ પ્રકારે કહે,- આ વૃક્ષ ફળોનો ભાર સહવામાં અસમર્થ છે, (આમાં ઘણા ફળ ઉત્પન્ન થયાં છે, ઘણાં ફળ રહેલાં છે) આના ફળ પ્રાય : પરિપકવ થઈ ચૂકયાં છે તથા આ કોમળ છે, આ પ્રમાણે નિરવદ્ય **યાવત્** હિંસા રહિત ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ કરે.

ઔષધિઓના સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :

૧૦૦૩. સાધુ અથવા સાધ્વી ઔષધીઓને ઘણી માત્રા ઉત્પન્ન થયેલી જોઈ પ્રયોજનવશ આ પ્રમાણે બોલે, આનાં બી અંકુરિત થઈ ગયાં છે, ઘણા બી ઉત્પન્ન થઈ ગયા છે. આની સ્થિર અવસ્થા થઈ ગઈ છે, આ (વનસ્પતિ) સુવિસ્તૃત થઈ ગઈ છે, આ પલ્લવિત, પુષ્પિત, ફલિત થઈ ગઈ છે, કણથી ભરાઈ ગઈ છે. આ પ્રમાણે નિરવદ્ય **યાવત્** હિંસા રહિત ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ કરે.

---

१. जुवंगवे त्ति णं बूया, धेणुं रसदय त्ति य । रहस्से महल्लए वा वि, वए संवहणे त्ति य ।। – दस.अ.७.गा.२५

२. तहेव गंतुमुज्जाणं पव्वयाणि वणाणि य । रुक्खा महल्ल पेहाए एवं भासेज्जा पण्णवं ।।
जाइमंता इमे रुक्खा दीहवट्टा महालया । पयायसाला विडिमा वए दरिसणि त्ति य ।। – दस अ. ७, गा.३०-३१

३. असंथडा इमे अंबा बहुनिव्वट्टिमाफला । वएज्ज बहुसंभूया भूयरूव त्ति वा पुणो ।। – दस. अ. ७, गा. ३३

४. विरूढा बहुसंभूया थिरा ऊसढा वि य । गब्भियाओ पसूयाओ ससाराओ त्ति आलवे ।। – दस.अ.७, गा. ३५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सद्द-रूव-गंध-रस-फासेसु असावज्ज भासा विही :

१००४. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा जहा वेगतिगाइं सद्दाइं सुणेज्जा तहा वि ताइं एवं वदेज्जा, तं जहा-
सुसद्दं सुसद्दे ति वा, दुसद्दं दुसद्दे ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं-**जाव**-अभूतोवघातियं अभिकंख भासेज्जा ।

रूवाइं -
१. किण्हे ति वा, २. णीले ति वा,
३. लोहिए ति वा, ४. हलिद्दे ति वा,
५. सुक्किले ति वा ।

गंधाइं -
१. सुब्भिगंधे ति वा, २. दुब्भिगंधे ति वा

रसाइं -
१. तित्ताणि वा, २. कडुआणि वा,
३. कसायाणि वा, ४. अंबिलाणी वा, ५. महुराणि वा ।

फासाइं -
१. कक्खडाणि वा, २. मउयाणि वा, ३. गुरुयाणि वा, ४. लहुयाणि वा, ५. सीयाणि वा,
६. उण्हाणि वा, ७. णिद्धाणि वा, ८. लुक्खाणि वा ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५५०

शब्द, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શાદિના સંબંધમાં અસાવદ્ય ભાષા વિધિ :

१००४. સાધુ અથવા સાધ્વી વિવિધ પ્રકારના શબ્દો સાંભળે છે, છતાં પણ તે તેના વિષયમાં ક્યારે પણ બોલવું હોય તો આ પ્રમાણે કહી શકે છે. જેમ કે -
સુશબ્દને 'આ સુશબ્દ છે' અને દુઃશબ્દને 'આ દુઃશબ્દ છે'. આ પ્રકારની નિરવદ્ય **યાવત્** હિંસા રહિત ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ કરે.

રૂપના વિષયમાં -
૧- કાળાને કાળો કહે, ૨- લીલાને લીલો કહે,
૩- લાલને લાલ કહે, ૪- પીળાને પીળો કહે,
૫- શ્વેતને શ્વેત કહે.

ગંધના વિષયમાં (કહેવાનો પ્રસંગ આવે તો)
૧- સુગંધને સુગંધ, દુર્ગંધને દુર્ગંધ કહે.

રસના વિષયમાં (કહેવાનો પ્રસંગ આવે તો,)
૧- તીખાને તીખું કહે, ૨- કડવાને કડવું કહે,
૩- તૂરાને તૂરું કહે, ૪- ખાટાને ખાટું કહે,
૫- મીઠાને મીઠું કહે. એ જ પ્રમાણે **સ્પર્શના વિષયમાં** કહેવું હોય તો,
૧- કર્કશને કર્કશ, ૨- મૃદુને મૃદુ, ૩- ગુરુ (ભારે) ને ગુરુ, ૪- લઘુ (હલકા) ને લઘુ, ૫- ઠંડાને ઠંડુ, ૬- ગરમને ગરમ, ૭- ચીકણાને ચીકણું, ૮-લુખાને લુખું કહે.

निषेध कल्प

एगंत ओहारिणी भासा णिसेहो :

१००५. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा इमाइं वइ-
आयाराइं-सोच्चा णिसम्मा इमाइं अणायाराइं अणायरियपुव्वाइं जाणेज्जा तं जहा,
जे कोहा वा वायं विउंजंति,
जे माणा वा वायं विउंजंति,
जे मायाए वा वायं विउंजंति,
जे लोभा वा वायं विउंजंति,
जाणतो वा फरुसं वदंति,
अजाणतो वा फरुसं वदंति । सव्वं चेयं सावज्जं वज्जेज्जा । विवेगमायाए-धुवं चेयं जाणेज्जा, अधुयं चेयं जाणेज्जा ।

એકાંત નિશ્ચયાત્મક ભાષાનો નિષેધ :

१००५. સાધુ અને સાધ્વી વચન સંબંધી આચાર સાંભળી હૃદયંગમ કરી પુરાતન મુનિઓ દ્વારા અનાચીર્ણ. ભાષા સંબંધી અનાચારોને જાણે. જેમ કે,
જે ક્રોધથી વાણીનો પ્રયોગ કરે છે,
જે અભિમાનપૂર્વક વાણીનો પ્રયોગ કરે છે,
જે છળકપટ સહિત બોલે છે,
જે લોભથી પ્રેરિત થઈને બોલે છે,
જે જાણી જોઈને કઠોર વચન બોલે છે,
અથવા અજાણતાં કઠોર વચન બોલે છે. આવી ભાષાને સાવદ્ય કહે છે, જે સાધુને માટે ત્યાજ્ય છે. વિવેકપૂર્વક સાધુ કે સાધ્વી ધ્રુવ ભાષા (નિશ્ચયકારી ભાષા) અને અધ્રુવ ભાષા (અનિશ્ચયકારી ભાષા) ને સમજે અને તેનો ત્યાગ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं जहा- असणं वा-**जाव**-साइमं वा लभिय,
णो लभिय, भुंजिय, णो भुंजिय ।
अदुवा आगतो, अदुवा णो आगतो,

अदुवा एति, अदुवा णो एति,
अदुवा एहिति, अदुवा णो एहिति,
एत्थ वि आगते, एत्थ वि णो आगते,
एत्थ वि एति, एत्थ वि णो एति,
एत्थ वि एहिति, एत्थ वि णो एहिति ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. १. सु. ५२०

જેમ કે - અમુક મુનિ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લઈને જ આવશે અથવા લીધા વગર જ આવશે.
તે આહાર કરીને જ આવશે અથવા આહાર કર્યા વગર જ આવશે.
તે અવશ્ય આવ્યો છે અથવા નથી આવ્યો.
તે આવે છે અથવા નથી આવતો.
તે અવશ્ય આવશે અથવા નહીં આવે.
તે અહીં આવ્યો હતો, અથવા નહોતો આવ્યો.
તે અહીં આવે છે, અથવા નથી આવતો.
તે અહીં આવશે, અથવા નહીં આવે, (આ પ્રમાણેની એકાંતનિશ્ચયાત્મક ભાષાનો પ્રયોગ સાધુ કે સાધ્વી ન કરે.)

१००६. तम्हा गच्छामो वक्खामो, अमुगं वा णे भविस्सई ।
अहं वा णं करिस्सामि, एसो वा णं करिस्सई ।।
एवमाई उ जा भासा, एसकालम्मि संकिया ।।
संपयाईयमट्ठे वा, तं पि धीरो विवज्जए ।।

अईयम्मि य कालम्मी, पच्चुप्पन्नमणागए ।
जमट्ठं तु न जाणेज्जा, एवमेयं ति नो वए ।।

अईयम्मि य कालम्मी, पच्चुप्पन्नमणागए ।
जत्थ संका भवे तं तु, एवमेयं ति नो वए ।।

अईयम्मि य कालम्मी, पच्चुप्पन्नमणागए ।
निस्संकियं भवे जं तु, एवमेयं ति निद्दिसे ।।

-दस. अ. ७, गा. ६ १०

१००५. અમે અવશ્ય આવતી વખતે જઈશું, અમે કહીશું જ, અમારું અમુક કાર્ય થશે જ, અથવા અમુક થવાનું જ છે, હું જ તે કરીશ અથવા આ માણસ જ તે કરશે. વગેરે વગેરે ભાષાઓ કે જે ભવિષ્ય સંબંધી હોવાથી શંકાસ્પદ છે તથા વર્તમાન અને ભૂતકાળ સંબંધી અર્થના વિષયમાં શંકાસ્પદ છે. તેવી ભાષાને પણ નિશ્ચયાત્મક રીતે સંયમી ન બોલે.
તેમ જ ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ તથા ભવિષ્યકાળ સંબંધી જે અર્થ (વાત) ને ન જાણે, તેના વિષયમાં 'આ આવું જ છે'.આ રીતે સાધુએ ક્યારેય કથન ન કરવું જોઈએ.
તેમ જ ભૂતકાળ, ભવિષ્યકાળ અને વર્તમાનકાળને વિષે જે અર્થમાં શંકા હોય તેને 'તે એમ જ છે'.એવું વચન ન કહે.
પરંતુ ભૂત, ભવિષ્ય તથા વર્તમાનકાળમાં જેનો અર્થ સંશય રહિત હોય તેને જ 'આ અર્થ આ જ પ્રકારનો છે'. અથવા 'તેમ છે'.વગેરે કહે.

१००७. तहेव सावज्जणुमोयणी गिरा,
ओहारिणी जा य परोवघाइणी ।
से कोह लोह भयसा व माणवो
न हासमाणो वि गिरं वएज्जा ।।

-दस. अ. ७, गा. ५४

१००७. આ પ્રમાણે સાવદ્યનું અનુમોદન કરનાર અવધારિણી એટલે કે નિશ્ચયકારી, પરજીવો માટે પીડાકારી ભાષા ક્રોધ, લોભ, ભય, માન કે હાસ્યવશ ન બોલે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१००८. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा णो एवं वदेज्जा – "णभदेवे ति वा, गज्जदेवे ति वा, विज्जुदेवे ति वा, पवुट्ठदेवे ति वा, णिवुट्ठदेवे ति वा, पडतु वा वासं, मा वा पडतु, णिप्पज्जतु वा सासं, मा वा णिप्पज्जतु, विभातु वा रयणी, मा वा विभातु उदेउ वा सूरिए, मा वा उदेउ, सो वा राया जयतु मा वा जयतु ।" णो एयप्पगारं भासं भासेज्जा पण्णवं ।[1]

–आ. सु. २, अ. ४, उ. १ सु. ५३०

१००९. देवाणं मणुआणं च तिरिआणं च वुग्गहे ।
अमुगाणं जओ होउ मा वा होउत्ति नो वए ।।

–दस. अ. ७, गा. ५०

छ णिसिद्धवयणाइं –

१०१०. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा
इमाइं छ अवयणाइं वइत्तए, तं जहा–
१. अलीयवयणे, २. हीलियवयणे, ३. खिंसियवयणे,
४. फरुसवयणे, ५. गारत्थियवयणे,
६. विओसवियं वा पुणो उदीरित्तए ।

–कप्प. उ. ६, सु. १

अट्ठ णिसिद्धठाणाइं –

१०११. कोहे माणे या मायाए, लोभे य उवउत्तया ।
हासे भए मोहरिए विगहासु तहेव च ।।

एयाइं अट्ठठाणाइं, परिवज्जित्तु संजए ।
असावज्जं मियं काले भासं भासेज्ज पन्नवं ।।

–उत्त. अ. २४, गा. ९–१०

चउव्विह सावज्जभासा णिसेहो –

१०१२. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा जा य १. भासा सच्चा, २. जा य भासा मोसा, ३. जा य भासा सच्चामोसा, ४. जा य भासा असच्चामोसा तहप्पगारं भासं सावज्जं सकिरियं कक्कसं कडुयं निट्ठुरं फरूसं अण्हयकरिं छेयणकरिं भेयणकरिं परितावणकरिं उद्दवणकरिं भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।[2]

–आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सु. ५२४

१००८. સાધુ અથવા સાધ્વીએ ભાષાનો નીચે મુજબ પ્રયોગ ન કરવો જોઈએ, જેમ કે,- 'ગગન દેવ, ગર્જન દેવ, વિદ્યુત દેવ, વરસાદ દેવ, વાદલ દેવ, વરસાદ વરસે તો સારું કે ન વરસે તો સારું, ધાન્ય નિપજે તો સારું, ધાન્ય ન નિપજે તો સારું, રાત્રિ સુશોભિત હોય તો સારું, અથવા રાત્રિ સુશોભિત ન હોય તો સારું, સૂર્ય ઊગે તો સારું અથવા ન ઊગે તો સારું, અમુક રાજાનો વિજય થાય કે ન થાય તો સારું'. પ્રજ્ઞાવાન સાધુ આ પ્રમાણે ભાષા ન બોલે.

૧૦૦૯. દેવો, મનુષ્યો કે તિર્યંચોમાં પારસ્પરિક યુધ્ધ થતું હોય ત્યાં 'અમુકની જીત થાઓ કે અમુકની હાર થાઓ'. એમ સાધુએ બોલવું ન જોઈએ.

છ નિષિધ્ધ વચન :

૧૦૧૦. નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થીઓને આ છ કુવચન બોલવાં કલ્પતાં નથી, જેમ કે,-
૧. અલીકવચન, ૨. હીલિતવચન, ૩. ખિંસિતવચન,
૪- પરુષવચન, ૫- ગાર્હસ્થ્યવચન,
૬- વ્યુપશમિતવચન ફરીથી કહેવાં.

આઠ નિષિધ્ધ સ્થાન :

૧૦૧૧. ૧- ક્રોધ, ૨- માન, ૩- માયા, ૪- લોભ,
૫- હાસ્ય, ૬- ભય, ૭- વાચાળતા અને ૮- વિકથા પ્રતિ સાવધાન રહે.- એનો પ્રયોગ ન કરે.
પ્રજ્ઞાવાન મુનિ આ આઠ સ્થાનોનું વર્જન કરી યથાસમય નિરવદ્ય અને પરિમિત વચન બોલે.

ચાર પ્રકારની સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

૧૦૧૨. સાધુ- સાધ્વી જાણે કે, આ જે ૧- સત્ય ભાષા છે, ૨- અસત્ય ભાષા છે, ૩- સત્ય મૃષા (મિશ્ર) છે. અને ૪- અસત્યામૃષા ભાષા છે, એમાંથી પણ સાવદ્ય સક્રિય અનર્થદંડમાં પ્રવૃત્તિ કરાવનારી, કર્કશ, કટુ, નિષ્ઠુર, કઠોર, આશ્રવજનક, છેદકારી, ભેદકારી, પરિતાપ ઉત્પન્ન કરનારી, ઉપદ્રવ કરનારી અને ભૂતો- પ્રાણીઓનો ઘાત કરનારી ભાષા હોય તો સત્ય હોવા છતાં પણ તે ભાષાનો પ્રયોગ ન કરે.

---

१. वाओ वुट्ठं व सीउण्हं, खेमं धायं सिवं ति वा । कयाणु होज्जा एयाणि ? मा वा होउ त्ति नो वए ।।
तहेव मेहं व नहं वा माणवं न देवदेव त्ति गिरं वएज्जा । समुच्छिए उन्नए वा पओए वएज्ज वा 'वुट्ठे' बलाहए त्ति ।।
– दस. अ. ७, गा. ५१–५२

२. तहेव फरुसा भासा, गुरुभूओवघाइणी । सच्चा वि सा न वत्तव्वा, जओ पावस्स आगमो ।। – दस. अ. ७, गा. ११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मुसाई भासाणं णिसेहो :

१०१३. मुसं परिहरे भिक्खू, न य ओहारिणिं वए ।
भासादोसं परिहरे, मायं च वज्जए सया ।।

न लवेज्ज पुट्ठो सावज्जं, न निरट्ठं न मम्मयं ।
अप्पणट्ठा परट्ठा वा, उभयस्संतरेण वा ।।

–उत्त. अ. १, गा. २४–२५

सच्चामोसा भासा णिसेहो :

१०१४. भासमाणो न भासेज्जा, णेय वंफेज्ज मम्मयं ।
मातिट्ठाणं विवज्जेज्जा, अणुवीयि वियागरे ।।

तत्थिमा ततिया भासा, जं वदित्ताऽणुतप्पती ।
जं छन्नं तं न वत्तव्वं, एसा आणा नियंठिया ।।

–सूय. सु. १, अ. ९, गा. २५–२६

१०१५. एअं च अट्ठमन्नं वा, जं तु नामेइ सासयं ।
स भासं सच्चमोसं च, तंपि धीरो विवज्जए ।।

वितहं पि तहामुत्तिं, जं गिरं भासए नरो ।
तम्हा सो पुट्ठो पावेणं, किं पुण जो मुसं वए ? ।।

–दस. अ. ७, गा. ४–५

अवण्णवायाइयस्स णिसेहो :

१०१६. अवण्णवायं च परम्मुहस्स,
पच्चक्खओ पडिणीयं च भासं ।
ओहारिणिं अप्पियकारिणिं च,
भासं न भासेज्ज सया स पुज्जो ।।

–दस. अ. ९, उ. ३, गा. ९

सावज्ज वयण णिसेहो :

१०१७. तहेव सावज्जं जोगं, परस्सऽट्ठाए निट्ठियं ।
कीरमाणं ति वा नच्चा, सावज्जं नाऽलवे मुणी ।।

–दस. अ. ७, गा. ४०

मृषा आदि भाषाओनो निषेध :

१०१३. भिक्षु असत्यनो त्याग करे, निश्चयात्मक भाषा न बोले. भाषाना अन्य परिहार तथा संशय आदि दोषोने पण छोडे, मायानो सदा परित्याग करे.
कोईना पूंछवाथी पण पोताना माटे, बीजाना माटे अथवा बंनेने माटे पापकारी भाषा, निरर्थक भाषा अने मर्मने प्रगट करनारी भाषा न बोले.

सत्यामृषा (मिश्र) भाषाओनो निषेध :

१०१४. साधु धर्म संबंधी भाषण करवां छतां पण भाषण न करवावाळा (मौनी) समान छे. ते मर्मस्पर्शी भाषा न बोले. मातृ स्थान-माया प्रधान वचननो त्याग करे. जे कंई पण बोले पहेलां तत् संबंधी जोई विचारीने बोले.
चार प्रकारनी भाषामां त्रीज्ञ मिश्र भाषा छे. ते असत्यथी भळेली छे. माटे साधु तेनो प्रयोग न करे, जे बोल्या पछी पश्चाताप करवो पडे तेवी भाषा न बोले, तथा जे वातने बधा माणसो छुपावता होय तेवी वातो पण साधु न करे. आ निर्ग्रन्थ (भगवान महावीरनी) नी आज्ञा छे.

१०१५. विचारशील साधु सावद्य अने कर्कश भाषाओनुं तथा एवा ज प्रकारनी बीज्ञ भाषाओ जे बोलवाथी पुरुषार्थरूप मोक्षनी विघातक होय छे. पछी भले ते मिश्र भाषा होय के सत्यभाषा होय तेनो विशेषरूपे परित्याग करे.
जे मनुष्य सत्य पदार्थना जेवा प्रकारनी आकृतिवाळा असत्य पदार्थने पण सत्य कहे छे, ते पण जो पाप कर्मनो बंध करे छे, तो पछी जे मात्र असत्य ज बोले छे तेना विषयमां तो कहेवुं ज शुं?

अवर्णवाद आदिनो निषेध :

१०१६. कोई पण मनुष्यनी पाछळ तेनां अवर्णवाद कदि न बोले, प्रत्यक्षमां वैर- विरोध थाय तेवी भाषा कदि न बोले तथा निश्चयात्मक अने कोईनुं अप्रिय करनारी भाषा पण न बोले, ते ज साधु खरेखर पूज्य छे.

सावद्य वचननो निषेध :

१०१७. साधु बीजाना माटे करेलां अथवा करवामां आवता सावद्य व्यापारने जाणी सावद्य वचन न बोले.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गिहत्थस्स सक्काराइ णिसेहो :

१०१८. तहेवाऽसंजयं धीरो, आस एहि करेहि वा ।
सयं चिट्ठ वयाहि त्ति, नेवं भासेज्ज पन्नवं ।।

–दस. अ. ७, गा. ४७

पाडिपहियाण सावज्ज पण्हाणमत्तुरदाण णिसेहो :

१०१९. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से पाडिपहिया आगच्छेज्जा, ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा–"आउसंतो समणा ! अवियाइं एत्तो पडिपहे पासह मणुस्सं वा, गोणं वा, महिसं वा, पसुं वा, पक्खिं वा ,सरीसवं वा, जलचरं वा,

से त्तं मे आइक्खह, दंसेह ।"

तं णो आइक्खेज्जा, णो दंसेज्जा, णो तस्स तं परिजाणेज्जा, तुसिणीए उवेहेज्जा, जाणं वा णो 'जाणं ति' वदेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से पाडिपहिया आगच्छेज्जा ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा– "आउसंतो समणा ! अवियाइं एत्तो पडिपहे पासह उदगपसूताणि कंदाणि वा, मूलाणि वा, तयाणि वा, पत्ताणि वा, पुप्फाणि वा, फलाणि वा, बीयाणि वा, हरियाणि वा, उदयं वा संणिहियं अगणिं वा संणिक्खित्तं, से त्तं मे आइक्खह दंसेह ।"
तं णो आइक्खेज्जा–**जाव**–गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जेज्जा, अंतरा से पाडिपहिया आगच्छेज्जा ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा–"आउसंतो समणा ! अवियाइं एत्तो पडिपहे पासह जवसाणि वा, सगडाणि वा, रहाणि वा, सचक्काणि वा, परचक्काणि वा सेणं वा, विरूवरूवं संणिविट्ठं, से त्तं मे आइक्खह दंसेह ।"
तं णो आइक्खेज्जा–**जाव**–गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से पाडिपहिया आगच्छेज्जा ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा–"आउसंतो समणा ! केवतिए एत्तो गामे वा–**जाव**–रायहाणी वा, से त्तं मे आइक्खह दंसेह ।"

गृहस्थना सत्कारादिनो निषेध :

१०१८. धीर तथा प्रज्ञावान मुनि गृहस्थोने बेसो, आवो, आ काम करो, सूवो, रहो अथवा ऊभा रहो, चाल्या जाओ इत्यादि शब्दो न कहे.

पथिकोना सावद्य प्रश्नोना उत्तर आपवानो निषेध :

१०१९. साधु अथवा साध्वी एक गामथी बीजे गाम जतां होय अने मार्गमां पथिक मळे अने ते एवुं पूछे के,-
"आयुष्यमन श्रमण! तमे मार्गमां मनुष्य, बळद पाडो, पशु, पक्षी, सर्प, जलचरादि वगेरेने जतां जोयां छे?
(जो जोयां होय) तो अमने बतावो के तेओ कई तरफ गया छे?"
एवुं कहेवा छतां पण साधु तेने उत्तर न आपे के न देखाडे. तेना कथननुं समर्थन पण न करे, मौन अंगीकार करे अथवा जाणवां छतां पण 'हुं जाणुं छुं' एवुं न कहे. आ प्रमाणे यतनापूर्वक ग्रामानुग्राम विहार करे.
साधु अथवा साध्वी एक गामथी बीजे गाम जतां होय अने मार्गमां पथिक मळे अने ते साधुने एम पूछे के, 'आयुष्यमन श्रमण! आ मार्गमां तमे जळमां उत्पन्न थनारा कंद, मूळ, छाल, पत्र, पुष्प, फळ, बीज, लीलोतरी, एकत्रित करेल जल अथवा नजीक रहेलुं जलनुं स्थान, अथवा अग्नि इत्यादि जोयां छे? जो जोयां होय तो अमने बतावो'.
तेनो जवाब साधु न आपे **यावत्** ग्रामानुग्राम विहार करे.
एक गामथी बीजे गाम जतां साधु के साध्वीने मार्गमां कोई पथिक मळे अने ते साधुने एम पूछे के, 'आयुष्यमन श्रमण! तमे मार्गमां घउं आदि धान्यनां ढगला, बळदगाडी, रथ, स्वचक्र के परचक्रना सैन्य अथवा सेनादिनां तंबू आदि जोया छे? जोयां होय तो अमने बतावो'.
साधु तेने कंई पण जवाब न आपे **यावत्** यतनापूर्वक ग्रामानुग्राम विहार करे.
साधु के साध्वी ग्रामानुग्राम विचरी रह्यां होय तेने मार्गमां पथिक मळे अने आ प्रमाणे पूछे के,-
'आयुष्यमन श्रमण ! आ गाम केवुं छे ? केटलुं मोटुं छे ? **यावत्** राजधानी केवी छे ? अथवा केटलां मोटां छे ? जोयुं होय तो अमने बतावो.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं णो आइक्खेज्जा-**जाव**-गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जेज्जा, अंतरा से पाडिपहिया आगच्छेज्जा ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा-

"आउसंतो समणा ! केवइए एत्तो गामस्स वा-**जाव**-रायहाणीए वा मग्गे ? से त्तं मे आइक्खह दंसेह ।"

तं णो आइक्खेज्जा-**जाव**-गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ३, उ. ३, सु. ५१०-५१४

साधु तेने કંઈ પણ ન બતાવે **यावत्** ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી ગ્રામાનુગ્રામ વિચરી રહ્યાં હોય તેને માર્ગમાં પથિક મળે અને આ પ્રમાણે પૂછે કે -

'આયુષ્યમન શ્રમણ! આ ગામ **यावत्** રાજધાનીનો કયો માર્ગ છે અને કેટલી દૂર છે ? જાણતા હોય તો અમને બતાવો.'

આ સાંભળી સાધુ તેને કંઈ પણ જવાબ ન આપે (ઈશારો પણ ન કરે) **यावत्** યતનાપૂર્વક ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરે.

आमंतणे सावज्ज भासा णिसेहो :

१०२०. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा पुमं आमंतेमाणे आमंतिते वा अपडिसुणेमाणे णो एवं वदेज्जा -

"होले ति वा, गोले ति वा, वसूले ति वा, कुपक्खे ति वा, घडदासे ति वा, साणे ति वा,[1] तेणे ति वा, चारिए ति वा, मायी ति वा, मुसावादी ति वा इतियाइं तुमं, इतियाइं ते जणगा वा ।" एतप्पगारं भासं सावज्जं सकिरियं-**जाव**-भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सु. ५२६

આમંત્રણમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

१०२०. સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ પુરુષને સંબોધિત કરે. અને સંબોધિત કરવા છતાં પણ તે સાંભળે નહિ ત્યારે આ પ્રમાણે ન કહે-

"અરે હોલ (મૂર્ખ), ગોલા, ચંડાલ, કુજાતિક, ઘટદાસ, કૂતરા, ચોર, જાસુસ, કપટી, જૂઠા" ઈત્યાદિ અથવા 'તું આવો છે, તારા મા બાપ આવા છે, તેવા છે' (ઈત્યાદિ વિચારશીલ સાધુ) આ પ્રકારની સાવદ્ય **यावत्** જીવોપઘાતક ભાષાનો વિચારપૂર્વક પ્રયોગ ન કરે.

१०२१. अज्जए पज्जए वा वि, बप्पो चुल्लपिउ त्ति य ।
माउलो भाइणेज्ज त्ति, पुत्ते नत्तुणिय त्ति य ।[2]

-दस. अ. ७, गा. १८

१०२१. 'હે દાદા, મોટા દાદા, બાપા, કાકા, મામા, ભાણેજ, પુત્ર, પૌત્ર' આ પ્રમાણે પુરુષને આમંત્રણ ન કરે.

१०२२. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा इत्थी आमंतेमाणे आमंतिते य अपडिसुणेमाणी णो एवं वदेज्जा -

"होली ति वा, गोली ति वा, वसुले ति वा, कुपक्खे ति वा, घडदासी ति वा, साणे ति वा, तेणे ति वा, चारिए ति वा, माई ति वा, मुसावाई ति वा, इच्चेयाइं तुमं एसाइं ते जणगा वा एतप्पगारं भासं सावज्जं-**जाव**-णो भासेज्जा ।[3]

-आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सु. ५२८

१०२२. સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ સ્ત્રીને બોલાવે, બહુ બોલાવે છતાં પણ તે સાંભળે નહિ, ત્યારે આ પ્રમાણે ન કહે-

'અરે હોલી (મુરખી), અરે ગોલી, અરે ચાંડાલી, અરે કુજાતિ, અરે ઘટદાસી, અરે કુતરી, અરે ચોરટી, અરે ગુપ્તચરી, અરે માયાવી, અરે જૂઠી', ઈત્યાદિ અથવા 'તું આવી છે, તારા મા બાપ આવા છે' ઈત્યાદિ. (વિચારશીલ સાધુ- સાધ્વી) આ પ્રકારની સાવદ્ય **यावत्** જીવોપઘાતિની ભાષાનો વિચાર કરીને પ્રયોગ ન કરે.

---

१. होलावायं, सहीवायं, गोतावायं च नो वदे । तुमं तुमं ति अमणुण्णं, सव्वसो तं ण वत्तए ।। - सूय. सु. १, अ. ९, गा. २७

२. (क) तहेव होले गोले त्ति साणे वा वसुले त्ति य । दमए दुहए वा वि न तं भासेज्ज पण्णवं ।। -दस.अ.७, गा.१४
(ख) हे हो हले त्ति अन्ने त्ति भट्टा सामिए गोमिए । होल गोल वसुले त्ति पुरिसं नेवमालवे ।। -दस.अ.७,गा.१९

३. हले हले त्ति अन्ने त्ति भट्टे सामिणि गोमिणि । होले गोले वसुले त्ति इत्थियं नेवमालवे ।। -दस.अ.७,गा.१६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१०२३. अज्जिए पज्जिए वा वि अम्मो माउस्सिय त्ति वा ।
पिउस्सिए भाइणेज्ज त्ति, धुए नत्तुणिए त्ति य ।।

—दस. अ. ७, गा. १५

रूजाइसु सावज्ज भासा णिसेहो :

१०२४. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा जहा वेगतियाइं रूवाइं – पासेज्जा तहा वि ताइं णो एवं वदेज्जा,
तं जहा –

१. गंडी गंडी ति वा,
२. कुट्ठी कुट्ठी ति वा,
३. रायंसि रायंसि ति वा,
४. अवमारियं अवमारिए ति वा,
५. काणियं काणिए ति वा,
६. झिमियं झिमिए ति वा,
७. कुणियं कुणिए ति वा,
८. खुज्जियं खुज्जिए ति वा,
९. उदरीं उदरीए ति वा,
१०. मुइं मुए ति वा,
११. सुणियं सुणिए ति वा,
१२. गिलासिणी गिलासिणी ति वा,
१३. वेवइं वेवइ ति वा,
१४. पीढ सप्पी पीढ सप्पी ति वा,
१५. सिलिवयं सिलिवए ति वा,
१६. महुमेहणी महुमेहणी ति वा, हत्थच्छिण्णं हत्थच्छिण्णे ति वा, एवं पादच्छिण्णे ति वा, कण्णच्छिण्णे ति वा, नक्कच्छिण्णे ति वा, उट्ठच्छिण्णे ति वा ।

जे यावऽण्णे तहप्पगाराहिं भासाहिं बुइया बुइया कुप्पंतिं माणवा ते यावि तहप्पगारा तहप्पगाराहिं भासाहिं अभिकंख णो भासेज्जा ।

—आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५३३

१०२५. तहेव काणं काणे त्ति, पंडगं पंडगे त्ति वा ।
वाहियं वा वि "रोगि" त्ति, तेणं "चोरे" त्ति नो वए ।।

एएणऽन्नेण अट्ठेण, परो जेणुवहम्मई ।
आयारभावदोसन्नू, न तं भासेज्ज पन्नवं ।।

—दस. अ. ७, गा. १२-१३

१०२३. 'હે દાદી, હે મોટી દાદી મા, કાકી, મામી, ભત્રીજી, હે માસી, હે ફૈબા, હે પુત્રી, હે પૌત્રી' આ પ્રમાણે સ્ત્રીને આમંત્રણ ન કરે.

રોગી આદિના સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

૧૦૨૪. સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈપણ પુરુષ અથવા સ્ત્રીને (રોગી) દેખીને, તેને આવા પ્રકારનાં સંબોધન કરીને ન બોલાવે- જેમ કે,

૧. ગંડ રોગવાળાને ગંડી,
૨. કોઢ રોગવાળાને કોઢીયો,
૩. ક્ષયનાં રોગીને ક્ષયરોગી,
૪. કોઈને અપસ્માર-વાઈવાળાને અપસ્માર- વાઈવાળો,
૫. આંખના રોગીને કાણો,
૬. શરીરના લકવા રોગીને લકવા- રોગી,
૭. હાથ, પગ- વિકલ રોગીને ઠૂંઠો,
૮. કૂબડાને કૂબડો,
૯. પેટના રોગીને પેટરોગી,
૧૦. મુંગાને મુંગો,
૧૧. સોજાના રોગવાળાને સોજારોગી,
૧૨. ભસ્મક રોગીને ભસ્મકરોગી,
૧૩. કંપ રોગીને કંપ રોગી,
૧૪. સર્પીને (પાંગળાને) પાંગળો,
૧૫. હાથીપગાવાળાને હાથીપગો,
૧૬. મધુમેહના રોગીને મધુમેહી કહેવો કે જેનાં હાથપગ કપાઈ ગયાં હોય તેને હાથકટો અથવા ઠૂંઠા, જેનાં પગ કપાઈ ગયા હોય તેને લંગડો, જેનો કાન કપાઈ ગયો હોય એને કાનકટ્ટા જેનું નાક કપાઈ ગયું હોય તેને નકટો, એ પ્રમાણે હોઠ કપાયેલા હોય તેને હોઠકટો કહેવું.

આ પ્રકારની ભાષાથી સંબોધિત કરે તો મનુષ્યને ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી તે સર્વ ભાષાને વિચારી સમજીને જ બોલે. સાવદ્ય ભાષા ન બોલે.

૧૦૨૫. કાણાને કાણો, નપુંસકને નપુંસક, રોગીને એ રોગી અને ચોરને એ ચોર, એવી ભાષા સત્ય હોવા છતાં પણ ન બોલે.

આચાર અને ભાવના ગુણદોષોને જાણનારા વિવેકી પ્રજ્ઞાશીલ સાધુ આ રીતે અથવા બીજી રીતે સામા પ્રાણીને આઘાત થાય કે હૃદય દુભાય તેવી અપ્રિય ભાષા ન બોલે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वप्पाइसु सावज्ज भासा णिसेहो :

१०२६. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा जहा वेगतियाइं रूवाइं पासेज्जा, तं जहा-वप्पाणि वा-**जाव**-गिहाणि वा तहा वि ताइं णो एवं वदेज्जा, तं जहा-"सुकडे ति वा, सुट्ठुकडे ति वा, साहुकडे ति वा, कल्लाणं ति वा, करणिज्जे ति वा ।" एयप्पगारं भासं सावज्जं-**जाव**-भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५३५

પ્રાકાર આદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

૧૦૨૬. સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ પણ પ્રકારનાં રૂપ જુએ. જેમ કે,- કોટ, કિલ્લો, **યાવત્** ગૃહાદિ, તેના વિષયમાં એમ ન કહે કે, 'સારું બનાવ્યું છે', 'ઉત્તમ બનાવ્યું છે', 'સુંદર કાર્ય કર્યું છે','કલ્યાણકારી છે',અથવા 'કરવા યોગ્ય કર્યું છે'.આ પ્રકારની સાવદ્ય **યાવત્** જીવોપઘાતક ભાષા ન બોલે.

उवक्खडे असणाइए सावज्ज भासा णिसेहो :

१०२७. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा असणं वा-**जाव**-साइमं वा उवक्खडियं पेहाए तहा वि तं णो एवं वदेज्जा, तं जहा-"सुकडे ति वा, सुट्ठुकडे ति वा, साहुकडे ति वा, कल्लाणे ति वा, करणिज्जे ति वा ।" एतप्पगारं भासं सावज्जं-**जाव**-भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।[1]

-आ. सु. २, अ, ४, उ. २, सु. ५३८

ઉપસ્કૃત અશનાદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :-

૧૦૨૭. સાધુ અથવા સાધ્વી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર બનાવેલ જુવે તો પણ એમ ન બોલે,-'સારો બનાવ્યો, ઉત્તમ બનાવ્યો, સુંદર બનાવ્યો, કલ્યાણકારી બનાવ્યો છે, અથવા અવશ્ય કરવા (ખાવા) યોગ્ય છે'. સાધુ- સાધ્વીને આ પ્રકારની સાવદ્ય **યાવત્** જીવોપઘાતક ભાષાનો પ્રયોગ ન કરવો જોઈએ.

परिवुड्ढकाइए माणुस्साइए सावज्ज भासा णिसेहो :

१०२८. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा मणुस्सं वा गोणं वा महिसं वा मिगं वा पसुं वा पक्खिं वा सरीसिं वा जलयरं वा सत्तं परिवूढकायं पेहाए णो एवं वदेज्जा-"थुल्ले ति वा, पमेतिले ति वा, वट्टे ति वा वज्झे ति वा, पादिमे ति वा।" एतप्पगारं भासं सावज्जं-**जाव**-भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।[2]

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५३९

પુષ્ટ શરીરવાળા મનુષ્ય આદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

૧૦૨૮. સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ મનુષ્ય, બળદ- સાંઢ, પાડો, મૃગ, પશુ, પક્ષી, સરીસૃપ આદિને અથવા જલચર પ્રાણીને પુષ્ટ જોઈ એમ ન કહે,- 'આ મોટો તાજો છે, બહુ ચરબી- મેદવાળો છે, ગોળ મટોળ છે, આ વધ કરવા અથવા ભાર વહેવા યોગ્ય છે, આ પકાવવા યોગ્ય છે'. આ પ્રકારની સાવદ્ય **યાવત્** જીવોપઘાતક ભાષાનો પ્રયોગ ન કરવો જોઈએ.

गो आइसु सावज्ज भासा णिसेहो :

१०२९. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा विरूवरूवाओ गाओ पेहाए णो एवं वदेज्जा, तं जहा-"गाओ दोज्झा ति वा, दम्मा ति वा, गोरहगा ति वा, वाहिमा ति वा, रहजोग्गा ति वा ।[3] एतप्पगारं भासं सावज्जं-**जाव**-भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५४१

ગાય આદિના સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

૧૦૨૯. સાધુ અથવા સાધ્વી વિવિધ પ્રકારની ગાયો કે પશુઓને જોઈ એમ ન કહે,- 'આ ગાય દોહવા યોગ્ય છે, અથવા દોહવાનો સમય થઈ રહ્યો છે, આ બળદ દમન કરવા યોગ્ય છે, વાછરડો નાનો છે કે વહન કરવા યોગ્ય છે, આ રથમાં જોડવા યોગ્ય છે'. આ પ્રકારની સાવદ્ય **યાવત્** જીવોપઘાતક ભાષાનો પ્રયોગ ન કરવો જોઈએ.

---

१. सुकडे त्ति सुपक्के त्ति, सुछिन्ने सुहडे मडे । सुनिट्ठिए सुलट्ठे त्ति, सावज्जं वज्जए मुणी ।। - दस.अ.७,गा.४१

२. तहेव मणुसं पसुं, पक्खिं वा वि, सरीसिवं । थले पमेइले बज्झे, पाइमे त्ति य नो वए ।। - दस. अ.७, गा. २२

३. तहेव गाओ दुज्झाओ, दम्मा गोरहग त्ति य । वाहिमा रहजोग्ग त्ति नेवं भासेज्ज पण्णवं ।। - दस.अ.७, गा.२४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उज्जाणाइसु सावज्ज भासा णिसेहो :

१०३०. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा तहेव गंतुमुज्जज्जाणाइं पव्वयाइं वणाणि वा रुक्खा महल्ला पेहाए णो एवं वदेज्जा, तं जहा-"पासायजोग्गा ति वा, तोरणजोग्गा ति वा, गिहजोग्गा ति वा, फलितजोग्गा ति वा, अग्गलजोग्गा ति वा, णावाजोग्गा ति वा, उदगदोणिजोग्गा ति वा, पीढचंगबेर-णंगल-कुलिय-जंतलट्ठी-णाभि-गंडी-आसणजोग्गा ति वा, सयण-जाण-उवस्सयजोग्गा ति वा ।" एतप्पगारं भासं सावज्जं-**जाव**-भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।[1]

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५४३

વનફલેસુ સાવજ્જ ભાસા ણિસેહો :

१०३१. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा बहुसंभूता वणफला पेहाए तहा वि ते णो एवं वदेज्जा, तं जहा-"पक्काइं वा, पायखज्जाइं वा, वेलोतियाइं वा, टालाइं वा, वेहियाइं वा ।"[2] एतप्पगारं भासं सावज्जं-**जाव**-भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५४५

ओसहिसु सावज्ज भासा णिसेहो :

१०३२. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा बहुसंभूताओ ओसहीए पेहाए तहा वि ताओ णो एवं वदेज्जा, तं जहा-"पक्का ति वा, णीतिया ति वा, छबीया ति वा, लाइमा ति वा, भज्जिमा ति वा, बहुखज्जा ति वा ।" एतप्पगारं भासं सावज्जं-**जाव**-भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।[3]

-आ. सु. २, अ. ४, उ. २, सु. ५४७

सद्दाइसु सावज्ज भासा णिसेहो :

१०३३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा जहा वेगतियाइं सद्दाइं सुणेज्जा तहा वि ताइं णो एवं वदेज्जा, तं जहा-"सुसद्दे ति वा, दुसद्दे ति वा ।" एतप्पगारं भासं सावज्जं-**जाव**-भूतोवघातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ४ उ. २, सु. ५४९

ઉદ્યાન આદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

૧૦૩૦. સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ પ્રયોજનવશ કોઈ ઉદ્યાન, પર્વત તથા વનમાં જઈને મોટા- મોટા વૃક્ષો જોઈ એમ ન કહે,- 'આ વૃક્ષ મકાન આદિમાં લગાવવા યોગ્ય છે, આ તોરણ (નગરનાં મુખ્ય દ્વાર) બનાવવા યોગ્ય છે, અથવા ગૃહયોગ્ય છે, પાટયોગ્ય છે, આગળિયાયોગ્ય છે, નૌકા યોગ્ય છે, પાણીની કોઠી યોગ્ય છે, અથવા બાજોઠ, છાબડી, હળ, કુલિકયંત્રની લાકડી, ગાડાની ઘૂંસરી, આસન આદિ બનાવવા યોગ્ય છે. આ પલંગ- ખાટ, રથ- ગાડી અથવા ઉપાશ્રય બનાવવા યોગ્ય છે'. આ પ્રકારની સાવદ્ય **યાવત્** જીવોપઘાતિની ભાષાનો પ્રયોગ ન કરવો જોઈએ.

વન- ફળોનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

૧૦૩૧. સાધુ અથવા સાધ્વી વનફળોને જોઈને આ પ્રમાણે ન કહે,- 'આ પાકી ગયાં છે, પકાવીને ખાવા યોગ્ય છે, બહુ કોમળ છે, તોડવા યોગ્ય છે, અથવા બે ટુકડા કરવા યોગ્ય છે'. આ પ્રકારની સાવદ્ય **યાવત્** જીવોપઘાતિની ભાષાનો પ્રયોગ ન કરવો જોઈએ.

ઔષધિઓનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

૧૦૩૨. સાધુ અથવા સાધ્વી ધાન્ય અથવા બીજી વનસ્પતિઓ ઘણી ઉત્પન્ન થયેલી જોઈ આ પ્રમાણે ન બોલે,- 'આ પાકી છે, લીલી છે, કાચી છે, છાલવાળી છે, આ કાપવા યોગ્ય છે, ભૂંજવા અથવા સેકવા યોગ્ય છે, ખૂબ ખાવા યોગ્ય, અથવા ચેવડો બનાવીને ખાવા યોગ્ય છે'. આ પ્રમાણે સાવદ્ય **યાવત્** જીવોપઘાતિની ભાષાનો પ્રયોગ ન કરવો જોઈએ.

શબ્દાદિનાં સંબંધમાં સાવદ્ય ભાષાનો નિષેધ :

૧૦૩૩. સાધુ અથવા સાધ્વીને વિવિધ પ્રકારનાં શબ્દો સંભળાય છે. તો પણ તે તેના વિષયમાં એમ ન કહે,- 'આ માંગલિક છે, આ અમાંગલિક છે'. આ પ્રકારની સાવદ્ય **યાવત્** જીવોપઘાતિની ભાષાનો પ્રયોગ ન કરવો જોઈએ.

---

१. तहेव गंतुमुज्जाणं पव्वयाणि वणाणि य । रूक्खा महल्ल पेहाए, नेवं भासेज्ज पण्णवं ।।
अलं पासायखंभाणं तोरणाण गिहाण य । फलिहऽग्गल-नावाणं अलं उदगदोणिणं ।।
पीढए चंगबेरे य नंगले मइयं सिया । जंतलट्ठी व नाभी वा गंडिया व अलं सिया ।।
आसणं सयणं जाणं होज्जा वा किंचुवस्सए । भूओवघाइणिं भासं नेवं भासेज्ज पण्णवं ।। - दस.अ.७, गा.२६-२९

२. तहा फलाइं पक्काइं पायखज्जाइं नो वए । वेलोइयाइं टालाइं वेहिमाइं ति नो वए ।। - दस. अ. ७. गा. ३२

३. तहोसहीओ पक्काओ नीलियाओ छवी इ य । लाइमा भज्जिमाओ त्ति पिहुखज्ज त्ति नो वए ।। -दस. अ. ७, गा. ३४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विधि- निषेध कल्प- ७

वत्तव्वा अवत्तव्वा य भासा :

१०३४. चउण्हं खलु भासाणं, परिसंखाय पण्णवं ।
दोण्हं तु विणयं सिक्खे, दो न भासेज्ज सव्वसो ।।

जा य सच्चा अवत्तव्वा, सच्चामोसा य जा मुसा ।
जा य बुद्धेहिऽणाइण्णा, न तं भासेज्ज पण्णवं ।।
–दस. अ. ७, गा. १-२

दाणविसए भासा विवेगो :

१०३५. तहागिरं समारंभ अत्थि पुण्णं ति णो वदे ।
अहवा णत्थि पुण्णं ति, एवमेयं महब्भयं ।।

दाणट्ठयाए जे पाणा, हम्मंति तस-थावरा ।
तेसिं सारक्खणट्ठाए, तम्हा अत्थि त्ति णो वए ।।

जेसिं तं उवकप्पेंति, अण्ण-पाणं तहाविहं ।
तेसिं लाभंतरायं ति, तम्हा णत्थि त्ति णो वदे ।।

जे य दाणं पसंसंति, वहमिच्छंति पाणिणं ।
जे य णं पडिसेहंति, वित्तिच्छेयं करेंति ते ।।

दुहओ वि ते ण भासंति, अत्थि वा नत्थि वा पुणो ।
अयं रयस्स हेच्चाणं, णिव्वाणं पाउणंति ते ।।
–सूय. सु. १, अ. ११, गा. १७-२१

अहियगारिणी भासा विवेगो :

१०३६. अपुच्छिओ न भासेज्जा, भासमाणस्स अंतरा ।
पिट्ठिमंसं न खाएज्जा, मायामोसं विवज्जए ।।

अप्पत्तियं जेण सिया, आसु कुप्पेज्ज वा परो ।
सव्वसो तं न भासेज्जा, भासं अहियगामिणिं ।।

કહેવા ન કહેવા યોગ્ય ભાષા :

૧૦૩૪. પ્રજ્ઞાવાન સાધુ સત્યાદિ ચારેય પ્રકારની ભાષાના સ્વરૂપને જાણીને તે પૈકી બે ઉત્તમ પ્રકારની ભાષાનો શુધ્ધ પ્રયોગ વિવેકપૂર્વક કરતાં શીખે: શેષ બે પ્રકારની ભાષા સર્વથા ન જ બોલે.
જે ભાષા સત્ય છે, પરંતુ (સાવદ્ય એટલે પાપકારી હોવાથી) બોલવા યોગ્ય નથી. સત્ય મૃષા અને મૃષા તીર્થંકરોએ ત્યાજ્ય ભાષા બતાવી છે. માટે તેવી ભાષાને પ્રજ્ઞાશીલ સંયમી સાધુ બિલકુલ ન બોલે.

દાન સંબંધી ભાષા- વિવેક :

૧૦૩૫. (સચિત્ત અન્ન કે જલ દાન આપવામાં પુન્ય થાય છે કે નહિં) એવો પ્રશ્ન કોઈ સાધુને પૂછે, તો તેના વચન સાંભળીને સાધુ 'પુન્ય છે'. અથવા 'પુન્ય નથી'. એવું ન કહે. એવું કહેવું પણ શ્રમણ માટે મહાભયનું કારણ છે.
કારણ કે સચિત્ત અન્ન કે જલ દાન આપવામાં ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હિંસા થાય છે. તેથી તેમની રક્ષા માટે 'પુન્ય છે'. એવું પણ શ્રમણ ન કહે.
જે પ્રાણીઓને સચિત્ત અન્ન, પાણી આપવા માટે તૈયાર કરવામાં આવે છે, તેમનાં લાભમાં અંતરાય પડે છે, માટે 'પુન્ય નથી'.એવું પણ શ્રમણ ન કહે.
(જીવહિંસા દ્વારા નિષ્પન્ન) દાનની જે પ્રશંસા કરે છે તે પ્રાણીઓના વધની ઈચ્છા કરે છે અને જેઓ દાનનો નિષેધ કરે છે તેઓ પ્રાણીઓની જીવિકાનું છેદન કરે છે.
(સચિત્ત પદાર્થોના આરંભનાં ત્યાગી સાધુ પૂર્વોક્ત જીવહિંસા જનિત દાનનાં વિષયમાં) 'પુન્ય છે' અથવા 'પુન્ય નથી'. એ બંને વાત કહેતા નથી. આ રીતે કર્મોના આગમન (આશ્રવ) નો ત્યાગ કરીને સાધુઓ નિર્વાણ પદને પ્રાપ્ત કરે છે.

અહિતકારી ભાષા વિવેક :

૧૦૩૬. સંયમી સાધક પૂછ્યા વિના ઉત્તર ન આપે, બીજા બોલતા હોય ત્યારે વાત કાપીને વચ્ચે ન બોલે, પીઠ પાછળ કોઈની નિંદા ન કરે તથા બોલવામાં માયાચાર તથા અસત્યનો બિલકુલ ઉપયોગ ન કરે.
જે ભાષા બોલવાથી બીજાને અવિશ્વાસ પેદા થાય અથવા બીજા ક્રોધિત થાય, જેનાથી કોઈનું અહિત થાય એવી ભાષા સાધુ ન બોલે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दिट्ठं मियं असंदिद्धं पडिपुण्णं वियं जियं ।
अयंपिरमणुव्विग्गं, भासं निसिर अत्तव्वं ।।

आत्माथी साधक જે વસ્તુને જેવી જોઈ હોય તેવી જ પરિમિત, સંદેહ રહિત, પૂર્ણ, સ્પષ્ટ તથા અનુભવ યુક્ત વાણીમાં બોલે. એ વાણી વાચાળતા તથા પરદુઃખ ભાવથી રહિત હોવી જોઈએ.

आयारपण्णत्तिधरं, दिट्ठिवायमहिज्जगं ।
बाइविक्खलियं णच्चा, न तं उवहसे मुणी ।।
-दस. अ. ८, गा. ४६-४९

આચાર પ્રજ્ઞપ્તિને ધારણ કરનારા તથા દ્રષ્ટિવાદને જાણનારા, મુનિને પણ જો પ્રમાદવશ બોલવામાં સ્ખલના થઈ જાય તો મુનિ ઉપહાસ ન કરે.

साहुविसए भासाविवेगो :

સાધુ ભાષા સંબંધી વિવેક :

१०३७. वहवे इमे असाहू, लोए वुच्चंति साहुणो ।
न लवे असाहुं साहुं ति, साहुं साहुं ति आलवे ।।

આ લોકમાં ઘણા અસાધુઓ પણ સાધુ કહેવાય છે. એવા અસાધુઓને સાધુ ન કહે, પરંતુ સાધુતાના ધારકને જ સાધુ કહે.

नाणदंसणसंपन्नं, संजमे य तवे रयं ।
एवं गुणसमाउत्तं, संजयं साहुमालवे ।।
-दस. अ. ७, गा. ४८-४९

સમ્યક્જ્ઞાન અને દર્શનથી સંપન્ન તથા સંયમ અને તપમાં રક્ત ગુણયુક્ત સંયમીને જ સાધુ કહે.

संखडी तेणग णइसु भासा विवेगो :

સંખડી ચોર અને નદીનાં સંબંધમાં ભાષા વિવેક :

१०३८. तहेव संखडिं नच्चा, किच्चं कज्जं ति नो वए ।
तेणगं वा वि वज्झे त्ति, सुतित्थे ति य आवगा ।

કોઈને ત્યાં સંખડી (જમણવાર) હોય તો દયાળુ સાધુ 'આ કરવા યોગ્ય છે'., 'પુન્ય કાર્ય છે'. તથા 'કૃત્ય-મૃતભોજન કરણીય છે'. એવું કે 'આ ચોર મારવા યોગ્ય છે'. તેમ જ 'આ નદી સુંદર કાંઠાવાળી અથવા સહેલાઈથી તરવા યોગ્ય છે'. એવી સાવદ્ય ભાષા સંયમી ન બોલે.

संखडिं संखडिं बूया, पणियट्ठंति तेणगं ।
बहुसमाणि तित्थाणि, आवगाणं वियागरे ।।
-दस. अ. ७, गा. ३६-३७

(પ્રસંગવશ બોલવું પડે તો) જમણને જમણ કહે, ચોરને ધન માટે સંકટ સહન કરીને કાર્ય કરનાર છે, એમ કહે તથા આ નદીઓના કાંઠા સમાન છે. તેટલું અને તેવું જ પરિમિત વચન બોલે.

णईसु भासा विवेगो :

નદીઓના સંબંધમાં ભાષા વિવેક :

१०३९. तहा नईओ पुण्णाओ, कायतिज्ज त्ति नो वए ।
नावाहिं तारिमाओ त्ति, पाणिपेज्ज त्ति नो वए ।

નદીઓને જલપૂર્ણ જોઈને સંયમી પુરુષ આ નદીઓ કાયાથી તરવા યોગ્ય છે, નાવ દ્વારા ઉતરવા લાયક છે કે આનું પાણી કિનારા ઉપરથી પીવા યોગ્ય છે. ઈત્યાદિ સાવદ્ય અને કદાચિત્ અનર્થકારી વચન ન બોલે.

बहुवाहडा अगाहा, बहुसलिलुप्पिलोदगा ।
बहुवित्थडोदगा यावि, एवं भासेज्ज पण्णवं ।।
-दस. अ. ७, गा. ३८-३९

(પ્રયોજનવશ કહેવું પડે) તો બુધ્ધિમાન સાધુ આ નદીઓ અગાધ છે. જળના કલ્લોલથી તેનું પાણી ખૂબ ઉછળે છે અને ઘણા વિસ્તારમાં તેનું પાણી વહે છે. એવું નિર્દોષ વચન બોલે.

कयविक्कए भासा विवेगो :

ક્રય-વિક્રયમાં ભાષાનો વિવેક :

१०४०. सव्वुक्कसं परग्घं वा, अउलं नत्थि एरिसं ।
अचक्कियमवत्तव्वयं, अचिंतं चेव नो वए ।।

(ખરીદવાનાં અને વેચવાનાં વિષયમાં) આ પદાર્થ સર્વોત્કૃષ્ટ છે, બહુ મૂલ્યવાન છે, તુલનારહિત છે, આ પદાર્થ સમાન અન્ય પદાર્થ નથી, આનો મોલ થઈ શકે તેમ નથી, આની વિશેષતા જીહ્વા વડે કહી શકાય એવી નથી. તેથી તે અવર્ણનીય છે'. એ પ્રમાણે ન કહે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सुक्कीयं वा सुविक्कीयं, अकेज्जं केज्जमेव वा ।
इमं गेण्ह इमं मुंच, पणियं नो वियागरे ।

(વ્યાપાર વિષયક વર્ણન કરતાં- કોઈ વ્યક્તિ મુનિને અમુક પદાર્થ દેખાડે ત્યારે સાધુ તેને) આ પ્રમાણે ન બોલે કે,- 'તમે આ માલ ખરીદ્યો તે ઠીક કર્યું,' 'આ વસ્તુ વેચી તે બરાબર કર્યું', 'આ માલ ખરીદવા યોગ્ય છે', 'ખરીદવા યોગ્ય નથી', (આ વસ્તુમાં લાભ થશે અથવા નહિ થાય, તેથી) 'ખરીદી લો, અથવા વેચી નાંખો'. સંયમી એવું નહિં બોલે.

अप्पग्घे वा महग्घे वा, कए वा विक्कए वि वा ।
पणियट्ठे समुप्पन्ने, अणवज्जं वियागरे ।।
–दस. अ. ७, गा. ४३–४५–४६

અલ્પ મૂલ્યવાન અથવા બહુમૂલ્યવાન કરિયાણાં સંબંધમા લે-વેચ માટે કોઈ પૂછે તો ભિક્ષુએ નિરવદ્ય વચનથી ઉત્તર આપે, (જેમ કે,- 'આ વ્યાપાર વ્યવસાયથી સાધુઓ નિવૃત્ત થયેલ હોવાના કારણે તે સંબંધમાં અમને બોલવાનો અધિકાર નથી'.

संदेसविसए भासा विवेगो :

१०४१. सव्वमेयं वइस्सामि, सव्वमेयं ति नो वए ।
अणुवीइ सव्वं सव्वत्थ, एवं भासेज्ज पण्णवं ।।
–दस. अ. ७, गा. ४४

સંદેશ વિષયક ભાષા વિવેક :

૧૦૪૧. (કોઈ સંદેશ આપે તો) 'તમારો યથાતથ સંદેશ પૂરો આપી દઈશ'. 'મારો આ સઘળો સંદેશ તેમને આપી દેજો.- એવું સંયમી ન કહે. પરંતુ પ્રજ્ઞાવાન સાધુ સર્વ સ્થાને પૂર્વાપરનો સંપૂર્ણ વિચાર કરીને જ બોલે. જેથી કર્મબંધન ન થાય.

भाषा- समितिनां प्रायश्चितो - ४

अप्पफरुसवयणस्स पायच्छित्त सुत्तं :

१०४२. जे भिक्खू लहुसगं फरुसं वयइ, वयंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।
–नि. उ. २, सु. १८

અલ્પ કઠોર વચન કહેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૦૪૨. જે ભિક્ષુ અલ્પ કઠોર વચન કહે છે, (કહેવડાવે છે,) કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

आगाढाइवयणस्स पायच्छित्त सुत्तं :

१०४३. जे भिक्खू भिक्खूं आगाढं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू भिक्खूं फरुसं वयइ वयंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू भिक्खूं आगाढ–फरुसं वयइ वयंतें वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।
–नि. उ. १५, सु. १–३

અગાઢ વચનોનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર :

૧૦૪૩. જે ભિક્ષુ, ભિક્ષુને અપશબ્દ કહે છે, (કહેવડાવે છે) કહેનારનું અનુમોદન કરે છે,
જે ભિક્ષુ, ભિક્ષુને કઠોર શબ્દ કહે છે, (કહેવડાવે છે) કહેનારનું અનુમોદન કરે છે,
જે ભિક્ષુ, ભિક્ષુને અપશબ્દ અને કઠોર શબ્દ કહે છે, (કહેવડાવે છે) કહેનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

એષણા સમિતિ-૧

एसणा समिइ :

१०४४. पिंडं सेज्जं च वत्थं च, चउत्थं पायमेव य ।
अकप्पियं न इच्छेज्जा, पडिग्गाहेज्ज कप्पियं ।।
–दस. अ. ६, गा. ४७

એષણા સમિતિ :

૧૦૪૪. આહાર, શય્યા, વસ્ત્ર અને પાત્ર એમ ચારે વસ્તુઓ પૈકી જે સંયમી માટે અકલ્પ્ય હોય તેને સંયમી સાધુ ન ઈચ્છે, પણ જે કલ્પનીય હોય તેને જ ગ્રહણ કરે.

પિંડેષણા- સ્વરૂપ અને પ્રકાર-૨

सव्वदोसविप्पमुक्कआहारसरूवं :

१०४५. **प.** अह भंते ! सत्थातीतस्स सत्थपरिणामितस्स एसियस्स वेसियस्स सामुदाणियस्स पाणभोयणस्स के अट्ठे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! जे णं णिग्गंथे वा णिग्गंथी वा निक्खित्त सत्थमुसले ववगतमाला-वण्णगविलेवणे ववगत-चुय-चइय-चत्तदेह जीव-विप्पजढ-अकयमकारियमसंकप्पियमणाहूतमकीतकडमणुद्दिट्ठं नवकोडीपरिसुद्धं[1] दसदोसविप्पमुक्कं[2] उग्गमउप्पायणेसणासु परिसुद्धं[3] वीतिंगालं वीतधूमं संजोयणादोसविप्पमुक्कं[4] असुरसुरं अचवचवं अदुतमविलंबितं अपरिसाडिं अक्खोवंजण-वणाणुलेवणभूतं संजमजातामायावत्तियं संजमभारवहणट्ठयाए बिलमिव पन्नगभूएणं अप्पाणेणं आहारमाहारेति ।

एस णं गोयमा ! सत्थातीतस्स सत्थपरिणामितस्स-**जाव**-पाण-भोयणस्स अट्ठे पण्णत्ते ।[5] –वि. स. ७, उ. १, सु. २०

સર્વ દોષમુક્ત આહારનું સ્વરૂપ :

૧૦૪૫. **પ્ર.** ભંતે! શસ્ત્રાતીત, શસ્ત્ર પરિણામિત, એષિત, વ્યેષિત, સામુદાયિક- ભિક્ષારૂપ પાનભોજનનો શો અર્થ કહ્યો છે?

ઉ. ગૌતમ! કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી જેણે શસ્ત્ર અને મૂશલાદિનો ત્યાગ કર્યો છે, તે પુષ્પમાલા અને ચંદનના વિલેપનનો ત્યાગી છે, કૃમ્યાદિ જંતુ રહિત, (સાધુને માટે) અચિત્ત નિર્જીવ, નહીં કરેલ, નહીં કરાવેલ, નહીં સંકલ્પેલ, અનાહત-આમંત્રણ રહિત, નહીં ખરીદેલ, અનુદિષ્ટ, નવ કોટિ વિશુધ્ધ, દશ પ્રકારનાં દોષ રહિત, ઉદ્ગમ, ઉત્પાદન અને એષણાના દોષથી વિશુધ્ધ, અંગારદોષ રહિત, ધૂમદોષ રહિત, સંયોજનાદોષ રહિત, ખાદ્ય પદાર્થનો સુરસુર કે ચપચપ શબ્દ રહિતપણે, બહુ ઉતાવળથી નહિ તેમ બહુ ધીમેથી નહિ, કોઈ પણ ભાગને છોડયા સિવાય, ગાડાની ધરીના મેલની પેઠે કે વ્રણ ઉપરના લેપની પેઠે, કેવળ સંયમનાં નિર્વાહને માટે, સંયમનાં ભારને વહન કરવા અર્થે, જેમ સાંપ દરમાં પેસે તેમ અર્થાત્ સીધો ગળા નીચે ઉતરી જાય તેવી રીતે સાધુ આહાર કરે.

ગૌતમ! આ કારણથી એ શસ્ત્રાતીત, શસ્ત્ર- પરિણામિત **યાવત્** પાનભોજનનો અર્થ કહ્યો છે.

---

૧. ઠાણં અ. ૯, સુ. ૬૮૧

૨. (૧) संकिय, २. मक्खिय, ३. निखित्त, ४. पिहय, ५. साहरिय, ६-७ दायगुम्मीसे, ८. अपरिणय, ९. लित्त, १०. छड्डिय, एसण दोसा दस हवंति ।। – पिण्डनिर्युक्ति. गा. ५२०

૩. तिविहा विसोही पण्णत्ता, तं जहा-१. उग्गमविसोही, २. उप्पायणविसोही, ३. एसणाविसोही । ठाणं. अ. ३, उ. ४, सु. १९८

૪. वि. स. ७, उ. १, सु. १८

૫. (क) अकयमकारियमणा हूयमणुद्दिट्ठं अकीयकडं णवहि य कोडिहिं सुपरिसुद्धं । दसहि य दोसेंहि-विप्पमुक्कं, उग्गम-उप्पायणेसणासुद्धं, ववगयचुयचावियचतदेहं च फासुयं । – पण्ह. सु. २, अ. १, सु. ५

(ख) **प.** अह केरिसयं पुणाइ कप्पइ ?

उ. जं तं एक्कारस-पिंडवायसुद्धं । (आ. सु. २, अ. १, उ. १-११) किणण हणण-पयण काय- कारियाणुभोयण-नवकोडीहिं सुपरिसुद्धं दसहिं य दोसेहिं विप्पमुक्कं । उग्गमउप्पायणेसणाए सुद्धं ववगय-चुयचवियं-चत-देहं च फासुयं ववगय-संजोगमणिगालं विगयधूमं । छट्ठाणं निमित्तं छक्काय-परिरक्खणट्ठा हणिं हणिं फासुएण भिक्खेणं वट्टियव्वं । – पण्ह. सु. २, अ. ५, सु. ६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आहाराइ णिप्फज्जण कारणा-

गहण-भुंजण विहि य :

१०४६. से भिक्खू अह पुणेवं जाणेज्जा, विज्जति तेसिं परक्कमे जस्सट्ठाते चेतियं सिया, तं जहा-
अप्पणो से पुत्ताणं, धूयाणं सुण्हाणं, धाईणं, णाईणं, राईणं, दासाणं, दासीणं, कम्मकराणं, कम्मकरीणं, आदेसाए पुढो पेहणाए, सामासाए, पातरासाए, सण्णिधिसंणियए, कज्जति इहमेगेसिं माणवाणं भोयणाए ।

तत्थ भिक्खू परकड-परणिट्ठितं उग्गमुप्पायणेसणासुद्धं सत्थातीतं सत्थपरिणामितं अविहिंसितं एसियं वेसियं सामुदाणियं पण्णमसणं कारणट्ठा पमाणजुत्तं ।

अक्खोवंजण-वणलेवणभूयं संजमजातामायावुत्तियं बिलमिव पन्नगभूतेणं अप्पाणेणं आहारं आहारेज्जा,

तं जहा-अन्नं-अन्नकाले, पाणं पाणकाले, वत्थं वत्थकाले, लेणं लेणकाले, सयणं सयणकाले ।

-सूय. सु. २, अ. १, सु. ६८८

आहार निष्पादननां कारणो तथा

तेने ग्रहण करवानी अने खावानी विधि :

१०४६. साधुने एवो ख्याल आवी गयो होय के गृहस्थे साधु माटे नहि परंतु बीजा माटे आहार बनावेल छे, जेम के,- पोता माटे, पोताना पुत्र माटे, पुत्री माटे, पुत्रवधू माटे, धायमाता माटे, ज्ञातिजनो माटे, राजा माटे, दास, दासी, नोकर, नोकराणी माटे,अतिथि माटे, अन्यत्र मोकलवा माटे, रात्रे जमवा माटे, सवारे नास्ता माटे, एक गृहस्थे बीजा गृहस्थने माटे बनावेल होय-

एवी स्थितिमां साधु बीजाओ बीजा माटे उद्गम, उत्पादन अने एषणा संबंधी दोषोथी रहित होय एवो शुध्ध, अचित्त, शस्त्रपरिणामी हिंसा रहित एषित-व्येषित अने भिक्षाचर्याथी प्राप्त थयेलो, गीतार्थ द्वारा लावेलो होय एवो आहार, छ कारणो अने प्रमाणयुक्त समजीने ग्रहण करे.

जेम गाडी चलावववा माटे तेनी धरीमां तेल ऊजवामां आवे तेवी रीते के घा ऊपर लेप लगावे तेवी रीते मात्र संयमना निर्वाह माटे जेम सर्प दरमां सीधो प्रवेश करे छे. (तेवी रीते गळा नीचे उतारी दईने) साधुओ स्वादनी लालसा छोडीने भोजन करवुं जोईओ.

ते भिक्षु आहारना समये अनासक्त भावे आहार करे, पाणीना समये पाणी अने वस्त्रोना समये वस्त्रोनो उपयोग करे. मकानमां निवासना समये मकाननो, सुवाना समये शय्यानो (अनासक्त-पणे) उपयोग करे.

गंधासत्तिणिसेहो :

१०४७. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से आगंतारेसु वा, आरामागारेसु वा, गाहावतिकुलेसु वा, परियावसहेसु वा, अण्णगंधाणि वा, पाणगंधाणि वा, सुरभिगंधाणि वा, आघाय आघाय से तत्थ आसायपडियाए मुच्छिए गिद्धे गढिए अज्झोववण्णे "अहो गंधो, अहो गंधो" णो गंधमाघाएज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ८, सु. ३७४

गंधमां आसक्तिनो निषेध :

१०४७. साधु अथवा साध्वी आहार प्राप्तिने माटे जतां अतिथिगृहो (धर्मशाळाओ) मां, उद्यान- गृहोमां, गृहस्थोना घरोमां अथवा भिक्षुकादिना मठोमां, अन्ननी अथवा पाणीनी सुगंध सूंघी- सूंघीने, तेमां मूर्छित, आसक्त, गृध्ध अने लोलुप थईने 'अहा! केवी सुंदर गंध छे'. एम विचारीने सुगंध ग्रहण न करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

माहुकरी वित्ती :

१०४८. जहा दुमस्स पुप्फेसु, भमरो आवियई रसं ।
ण य पुप्फं किलामेइ, सो य पीणेइ अप्पयं ।।

एमेए समणा मुत्ता, जे लोए संति साहूणो ।
विहंगमा व पुप्फेसु, दाणभत्तेसणे रया ।।

वयं च वित्तिं लब्भामो, न य कोई उवहम्मई ।
अहागडेसु रीयंति, पुप्फेसु भमरो जहा ।।

महुकारसमा बुद्धा, जे भवंति अणिस्सिया ।
नाणापिंडरया दंता, तेण वुच्चंति साहूणो ।।

–दस. अ. १, गा. २-५

माधुकरी वृत्ति :

१०४८. જેમ ભ્રમર, વૃક્ષનાં ફૂલોમાંથી ફૂલોને કષ્ટ આપ્યા સિવાય થોડો થોડો રસ પીએ છે, અને પોતાના આત્માને તૃપ્ત કરી લે છે.

એ પ્રમાણે લોકમાં જે મુક્ત બનેલા (અપરિગ્રહી) સાધુઓ છે, તે દાનભક્તની એષણામાં મગ્ન રહે છે. જેમ,-'ભ્રમર પુષ્પોમાં' મગ્ન રહે છે.

'અમે અમારી ભિક્ષાવૃત્તિ એવી રીતે પ્રાપ્ત કરશું કે જેમાં કોઈ જીવની વિરાધના ન થાય'. (આવી ભાવના સાથે શ્રમણ આહાર ગ્રહણ કરે) કારણ કે શ્રમણ સહજ રૂપમાં બનેલો આહાર ગ્રહણ કરે છે, જેવી રીતે, 'ભ્રમર ફૂલોનો રસ' ગ્રહણ કરે છે.

તત્વજ્ઞ મુનિઓ, ભ્રમરની જેમ પ્રતિબંધથી રહિત છે અને થોડા થોડા પ્રાસુક આહારમાં અનુરક્ત છે, તેથી જ ઈન્દ્રિયોનું દમન કરવામાં સમર્થ એવા ગુણસંપન્નને સાધુ કહેવાય છે.

मिगचरियावित्ती :

१०४९. जहा मिगे एग अणेगचारी,
अणेगवासे धुवगोयरे य ।
एवं मुणी गोयरियं पविट्ठे,
नो हीलए नो वि य खिंसएज्जा ।

–उत्त. अ. १९, गा. ८४

मृगचर्या-वृत्ति :

१०४९. જેમ એકલું મૃગલું અનેક સ્થાનોમાં ચરે છે, હરે ફરે છે અને ગોચર્યાથી જીવન વીતાવે છે, તેમ ગોચરી માટે ગયેલ મુનિ પણ કોઈની અવજ્ઞા કે નિંદા કર્યા વગર ગોચરી કરે છે.

कावोयावित्ती :

१०५०. कावोया जा इमा वित्ती,[1] केसलोओ य दारुणो ।
दुक्खं बंभवयं घोरं, धारेउं अ महप्पणो ।

–उत्त. अ. १९, गा. ३४

कापोती-वृत्ति :

१०५०. આ કાપોતી વૃત્તિ અર્થાત્ કબૂતરની જેમ દોષ-ભીરુતા અર્થાત્ દારૂણ કેશ- લોચ અને દુષ્કર ઘોર બ્રહ્મચર્ય વ્રત મહાત્માઓ જ ધારણ કરી શકે.

अदीणवित्ती :

१०५१. अदीणो वित्तिमेसेज्जा, न विसीएज्ज पंडिए ।
अमुच्छिओ भोयणम्मि, मायन्ने एसणारए ।।

–दस. अ. ५, उ. २, गा. २६

अदीन-वृत्ति :

१०५१. આહારની મર્યાદાને જાણનાર પંડિત ભિક્ષુ ભોજનમાં આસક્તિ નહીં રાખતાં તથા દીનપણું ધારણ નહીં કરતાં ભિક્ષુ વૃત્તિ કરે, તેમ કરતાં કદાચિત્ આહાર મળે નહીં તો પણ ખેદ ન કરે.

---

१. (क) અહીં સાધુની ભિક્ષા-વૃત્તિને 'કાપોતી વૃત્તિ' કહેવામાં આવી છે. જેવી રીતે કબૂતર કણ ચણતી વખતે સદા સશંકિત રહે છે, તેવી જ રીતે સાધુને ભિક્ષાચર્યામાં સદા એષણાદિ દોષોથી સંશક્તિ રહેવું જોઈએ.

(ख) ઉત્તરા. અ. ૧૯, ગા. ૮૪ માં મૃગચર્યા વૃત્તિનું વર્ણન પણ છે. એ જ રીતે ૧. માધુકરી વૃત્તિ, ૨. મૃગચર્યાવૃત્તિ, ૩. કાપોતી વૃત્તિ, ૪. રુક્ષવૃત્તિ, ૫. અદીન વૃત્તિ વગેરે વિવિધ પ્રકારની ભિક્ષાચર્યા હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भिक्खुस्स आहारेण घुणोवमा :

१०५२. चत्तारि घुणा पण्णत्ता, तं जहा –

१. तयक्खाए,

२. छल्लिक्खाए,

३. कट्ठक्खाए,

४. सारक्खाए,

एवामेव चत्तारि भिक्खागा पण्णत्ता, तं जहा–

१. तयक्खायसमाणे,

२. छल्लिक्खायसमाणे,

३. कट्ठक्खायसमाणे,

४. सारक्खायसमाणे,

१. तयक्खायसमाणस्स णं भिक्खागस्स सारक्खायसमाणे तवे पण्णत्ते ।

२. सारक्खायसमाणस्स णं भिक्खागस्स तयक्खायसमाणे तवे पण्णत्ते ।

३. छल्लिक्खायसमाणस्स णं भिक्खागस्स कट्ठक्खायसमाणे तवे पण्णत्ते ।

४. कट्ठक्खायसमाणस्स णं भिक्खागस्स छल्लिक्खायसमाणे तवे पण्णत्ते ।

–ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. २४३

આહાર નિમિત્તે ભિક્ષુકને ઘુણની ઉપમા :

૧૦૫૨. કાષ્ઠ ભક્ષક ઘુણ (કીડા) ચાર પ્રકારનાં કહ્યાં છે, જેમ કે-

૧. ત્વક્ખાદ :– વૃક્ષની ઉપરની છાલને ખાનારો.

૨. છલ્લીખાદ:– છાલની અંદરનાં ભાગને ખાનારો.

૩. કાષ્ઠખાદ :– લાકડાને ખાનારો.

૪. સારખાદ :– લાકડાની અંદર સારને ખાનારો.

એ જ પ્રમાણે ચાર પ્રકારનાં ભિક્ષુક કહ્યાં છે, જેમ કે-

૧- ત્વક્ખાદ જેવા : નીરસ, લુખો- સૂકો આહાર લેનાર સાધુ.

૨- છલ્લીખાદ જેવા : અલેપ આહાર ભોજી સાધુ.

૩- કાષ્ઠખાદ જેવા : દૂધ, દહીં આદિ વિગઈ રહિત આહારભોજી સાધુ.

૪- સારખાદ જેવા : દૂધ, દહીં આદિ વિગઈ સહિત પરિપૂર્ણ આહારભોજી સાધુ.

૧- ત્વક્ખાદ જેવા ભિક્ષુનું તપ-સારખાદ ઘુણ (કીડા) જેવું કહ્યું છે.

૨- સારખાદ જેવા ભિક્ષુનું તપ- ત્વક્ખાદ ઘુણ જેવું કહ્યું છે.

૩- છલ્લીખાદ જેવા ભિક્ષુનું તપ- કાષ્ઠ ખાદ ઘુણ જેવું કહ્યું છે.

૪- કાષ્ઠખાદ જેવા ભિક્ષુનું તપ- છલ્લીખાદ ઘુણ જેવું કહ્યું છે.

भिक्खावित्तिणा भिक्खुस्स मच्छोवमा :

१०५३. पंच मच्छा पण्णत्ता, तं जहा–

१. अणुसोयचारी,

२. पडिसोयचारी,

३. अंतचारी,

४. मज्झचारी,

५. सव्वचारी ।

ભિક્ષાવૃત્તિ નિમિત્તે ભિક્ષુકને મત્સ્યની ઉપમા :

૧૦૫૩. મત્સ્ય પાંચ પ્રકારનાં કહ્યાં છે, જેમ કે -

૧- અનુસ્ત્રોતચારી :– અનુકૂળ જલ પ્રવાહની દિશામાં ચાલનાર મત્સ્ય.

૨- પ્રતિસ્ત્રોતચારી :– જલ પ્રવાહની સામેની દિશામાં ચાલનાર મત્સ્ય.

૩- અન્તચારી :– નદીના કિનારા પાસે જ સંચરણ કરનાર મત્સ્ય.

૪- મધ્યચારી :– નદીના મધ્યભાગમાં પાણીની નીચે સંચરણ કરનાર મત્સ્ય.

૫- સર્વસ્ત્રોતચારી :– જળ પ્રવાહમાં બધી દિશાઓમાં ચાલનાર મત્સ્ય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवामेव पंच भिक्खागा पण्णत्ता, तं जहा–

१. अणुसोयचारी,

२. पडिसोयचारी,

३. अंतचारी,

४. मज्झचारी,

५. सव्वचारी ।[1]

–ठा. अ. ५, उ. ३, सु. ४५३

એ જ પ્રમાણે ભિક્ષુ પણ પાંચ પ્રકારનાં કહ્યાં છે, જેમ કે-

૧- અનુસ્ત્રોતચારી- ઉપાશ્રયની પાસેના ઘરેથી શુરુ કરીને ક્રમશઃ ભિક્ષા લેનારા.

૨- પ્રતિસ્ત્રોતચારી- ઉત્ક્રમથી (ઉલટા ક્રમથી) ભિક્ષા લેનારા.

૩- અન્તચારી- ક્ષેત્રના અંત ભાગમાં રહેલા ઘરોની ભિક્ષા લેનારા.

૪- મધ્યચારી- ક્ષેત્રના મધ્યભાગનાં રહેલા ઘરોની ભિક્ષા લેનારા.

૫- સર્વસ્ત્રોતચારી-ગામના બધા જ ભાગોમાંથી ગોચરી લેનારા.

भिक्खावित्तिणा भिक्खुस्स विहगोवमा :

१०५४. चत्तारी पक्खी पण्णत्ता, तं जहा–

१. णिवतित्ता णाममेगे णो परिवइत्ता,

२. परिवइत्ता णाममेगे णो णिवतित्ता,

३. एगे णिवतित्ता वि परिवइत्ता वि,

४. एगे णो णिवतित्ता णो परिवइत्ता,

एवामेव चत्तारि भिक्खागा पण्णत्ता, तं जहा–

१. णिवतित्ता णाममेगे णो परिवइत्ता,

२. परिवइत्ता णाममेगे णो णिवतित्ता,

३. एगे णिवत्तिता वि परिवइत्ता वि,

ભિક્ષાવૃત્તિ નિમિત્તે ભિક્ષુને પક્ષીની ઉપમા :

૧૦૫૪. પક્ષી ચાર પ્રકારનાં કહ્યાં છે, જેમ કે -

૧- **નિપતિતા, ન પરિવ્રજિતા :** કોઈ પક્ષી પોતાના માળામાંથી નીચે ઊતરી શકે છે, પરંતુ (બાલ્યાવસ્થાના કારણે) ઊડી શકતું નથી એવું હોય છે.

૨- **પરિવ્રજિતા, ન નિપતિતા :** કોઈ પક્ષી પોતાના માળામાંથી ઊડી શકે છે. પરંતુ ડરપોક હોવાથી નીચે ઊતરી શકતું નથી એવું હોય છે.

૩- **નિપતિતા પણ, પરિવ્રજિતા પણ :** કોઈ સમર્થ પક્ષી પોતાના માળામાંથી નીચે પણ ઊડી શકે છે અને ઉપર પણ ઊડી શકે છે એવું હોય છે.

૪- **ન નિપતિતા, ન પરિવ્રજિતા :** કોઈ પક્ષી (બચ્ચું હોવાના કારણે) પોતાના માળામાંથી નીચે પણ ઊડી શકતું નથી ઊંચે પણ ઊડી શકતું નથી એવું હોય છે.

આ પ્રમાણે ભિક્ષુ પણ ચાર પ્રકારના કહ્યાં છે, જેમ કે -

૧- **નિપતિતા, ન પરિવ્રજિતા :** કોઈ ભિક્ષુ ભિક્ષા માટે નીકળે છે, પરંતુ બીમાર હોવાના કારણે વધારે ફરી શકતો નથી.

૨- **પરિવ્રજિતા, ન નિપતિતા :** કોઈ ભિક્ષુ ભિક્ષા માટે ફરી શકે છે, પરંતુ સ્વાધ્યાયાદિમાં સંલગ્ન રહેવાથી ભિક્ષાનાં માટે નીકળી શકતો નથી.

૩- **નિપતિતા પણ, પરિવ્રજિતા પણ :** કોઈ સમર્થ ભિક્ષુક ભિક્ષા માટે નીકળે પણ છે અને ફરી પણ શકે છે.

---

१. ठाणं अ. ४, उ. ४, सु. ३५०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. एगे णो णिवतित्ता णो परिवइत्ता ।

–ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३५२ (१)

४- **न निपतिता, न परिव्रजिता** : કોઈ (નવદીક્ષિત બાલ) મુનિ ભિક્ષા માટે પણ નીકળતો નથી તેમ જ ફરતો પણ નથી.

वणीमगप्पयारा :

१०५५. पंच वणीमगा पण्णत्ता, तं जहा –

१. अतिहिवणीमगे,

२. किवणवणीमगे,

३. माहणवणीमगे,

४. साणवणीमगे,

५. समणवणीमगे,

–ठाणं अ. ५, उ. ३, सु. ४५४

याचकના પ્રકાર :

१०५५. યાચક પાંચ પ્રકારના હોય છે, જેમ કે -

१- અતિથિયાચક : અતિથિદાનની પ્રશંસા કરી ભોજન માંગવાવાળા.

२- કૃપણયાચક : કૃપણદાનની પ્રશંસા કરી ભોજન માંગવાવાળા.

૩- માહણયાચક : બ્રાહ્મણદાનની પ્રશંસા કરી ભોજન માંગવાવાળા.

૪- શ્વાનયાચક : કુતરાના દાનની પ્રશંસા કરી ભોજન માંગવાવાળા.

૫- શ્રમણયાચક : શ્રમણદાનની પ્રશંસા કરી ભોજન માંગવાવાળા.

चउव्विहो आहारो :

१०५६. मणुस्साणं चउव्विहे आहारे पण्णत्ते, तं जहा–

१. असणे,

२. पाणे,

३. खाइमे

४. साइमे ।[1]

चउव्विहे आहारे पण्णत्ते, तं जहा–

१. उवक्खरसंपन्ने,

२. उवक्खडसंपन्ने,

३. सभावसंपन्ने,

४. परिजुसितसंपन्ने ।

–ठाणं, अ. ४, उ, २, सु. २९५

चार પ્રકારના આહાર :

१०५८. મનુષ્યના આહાર ચાર પ્રકારનાં હોય છે, જેમ કે -

१- અશન : ધાન્યાદિ.

२- પાન : પાણી.

૩- ખાદિમ : ફળ, મેવા આદિ.

૪- સ્વાદિમ : પાન, લવિંગ, એલચી ઈત્યાદિ.

ચાર પ્રકારનો આહાર કહ્યો છે, જેમ કે-

१- ઉપસ્કાર સંપન્ન : વઘારેલું, મસાલેદાર.

२- ઉપસ્કૃત સંપન્ન : રાંધેલા ભાત આદિ.

૩- સ્વભાવ સંપન્ન : સ્વાભાવિક પાકેલું, ફળઆદિ.

૪- પર્યુષિત સંપન્ન : રાતવાસી રાખેલો પદાર્થ.

तिविहो आहारो :

१०५७. तिविहे उवहडे पण्णत्ते, तं जहा–

१. फलिओवहडे,

२. सुद्धोवहडे,

ત્રણ પ્રકારનો આહાર :

१०५७. ઉપહૃત (ખાવા માટે લાવેલ) આહારના ત્રણ પ્રકાર કહ્યાં છે, જેમ કે -

१- ફલિતોપહૃત : અનેક પ્રકારનાં શાકભાજી અથવા ભક્ષ્ય પદાર્થોથી મિશ્રિત આહાર.

२- શુદ્ધોપહૃત : શાકભાજી રહિત શુદ્ધ આહાર અથવા કાંજી અથવા પાણીના અલ્પ લેપથી લિપ્ત આહાર.

---

१. ठाणं अ. ४, उ. ४, सु. ३४०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. संसट्ठोवहडे ।[1]

–ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १८८ (४)

३- संसृष्टोपहृत : ગૃહસ્થે ખાવાની ઈચ્છાથી આહાર હાથમાં લીધો હોય પણ મોઢામાં નાખ્યો ન હોય એવો આહાર.

ओग्गहियआहारप्पयारा :

१०५८. तिविहे ओग्गहिए पण्णत्ते, तं जहा–

१. जं च ओगिण्हइ,

२. जं च साहरइ,

३. जं च आसगंसिं पक्खिवइ ।[2] एगे एवमाहंसु ।

एगे पुण एवमाहंसु –

दुविहे ओग्गहिए पण्णत्ते, तं जहा –

१. जं च ओगिण्हइ,

२. जं च आसगंसि पक्खिवइ ।

– वव. उ. ९, सु. ४६

અવગ્રહિત આહારના પ્રકાર :

१०५८. અવગ્રહિત આહારના ત્રણ પ્રકાર કહ્યાં છે, જેમકે-

૧- પીરસવા માટે લીધેલો આહાર.

૨- જમવા માટે થાળીમાં પીરસેલો.

૩- મોઢામાં નખાવા જતો (કેટલાક આચાર્યો એમ કહે છે), પરંતુ કેટલાક આચાર્યો એમ પણ કહે છે-

અવગ્રહિત આહાર બે પ્રકારનાં છે જેમ કે -

૧- પીરસવા માટે લીધેલો આહાર

૨- મોઢામાં નખાવા જતો આહાર.

णवविगईओ :

१०५९. णव विगतीतो पण्णत्ताओ, तं जहा –

१. खीरं, २. दधिं, ३. णवणीतं, ४. सप्पिं,

५. तेल्लं, ६. गुलो, ७. महुं, ८. मज्जं, ९. मंसं ।

–ठाणं. अ. ९, सु. ६७४

વિગઈ (વિકૃતિ) નાં નવ પ્રકાર :

१०५९. વિકૃતિનાં નવ પ્રકાર કહ્યાં છે, જેમ કે-

૧- દૂધ, ૨- દહીં, ૩- નવનીત (માખણ), ૪- ઘી, ૫-તેલ, ૬-ગોળ, ૭-મધ, ૮-મદીરા, ૯-માંસ.

अण्णा य विगईणप्पगारा :

१०६०. चत्तारि गोरसविगतीओ पण्णत्ताओ, तं जहा –

१. खीरं, २. दहिं, ३. सप्पिं, ४. णवणीतं ।

चत्तारि सिणेहविगतीओ पण्णत्ताओ, तं जहा–

१. तेल्लं, २. घयं, ३. वसा, ४. णवणीतं ।

चत्तारि महाविगतीओ पण्णत्ताओ, तं जहा–

१. महुं, २. मंसं, ३. मज्जं, ४. णवणीतं ।

–ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. २७४

વિગઈના અન્ય પ્રકાર :

१०६०. ગોરસમય વિકૃતિઓ ચાર છે, જેમ કે -

૧- દૂધ, ૨-દહીં, ૩-ઘી, ૪-નવનીત (માખણ).

સ્નેહમય(ચિકણી) વિકૃતિઓ ચાર છે, જેમ કે-

૧- તેલ, ૨-ઘી, ૩-ચરબી, ૪-નવનીત.

મહાવિકૃતિઓ ચાર છે, જેમ કે-

૧- મધ, ૨- માંસ, ૩-મદીરા, ૪- નવનીત (માખણ).

तिविहा एसणा :

१०६१. गवेसणाए गहणे य, परिभोगेसणा य जा ।

आहारोवहि सेज्जाए, एए तिण्णि विसोहए ।।

એષણાના ત્રણ પ્રકાર :

१०६१. ગવેષણા, ગ્રહણેષણા અને પરિભોગેષણા એમ ત્રણેથી આહાર, ઉપધિ અને શય્યાનું પરિશોધન કરવું.

---

१. वव. उ. ९, सु. ४५

२. . . .

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उग्गमुप्पयाणं पढमे, बीए सोहेज्ज एसणं ।
परिभोयंमि चउक्कं, विसोहेज्ज जयं जई ।।
–उत्त. अ. २४, गा. ११-१२

यतनापूर्वक प्रवृत्ति करनार. मुनि એષણા (આહારાદિની ગવેષણા)માં પ્રથમ ઉદ્‌ગમ અને ઉત્પાદન બંનેનાં ૧૬-૧૬ દોષોનું શોધન કરે. બીજી એષણા (ગ્રહણેષણા) માં આહારાદિ ગ્રહણ કરવાના દસ દોષોનું શોધન કરે. તથા ત્રીજી (પરિભોગૈષણા) માં દોષ- ચતુષ્ક (સંયોજન, પ્રમાણ, અંગાર અને ધૂમ એ કારણો)નું યતનાપૂર્વક શોધન કરી આહાર કરે.

नवविहा सुद्धभिक्खा :

१०६२. समणेणं भगवता महावीरेणं समणाणं निग्गथाणं णवकोडिपरिसुद्धे भिक्खे पण्णत्ते, तं जहा –
१. न हणइ,
२. न हणावइ,
३. हणंतं नाणुजाणइ ।
४. न पयइ,
५. न पयावेइ,
६. पयंतं नाणुजाणइ ।
७. न किणइ,
८. न किणावेइ,
९. किणंतं नाणुजाणइ ।[1]
–ठाणं. अ. ९, सु. ६८१

શુધ્ધ ભિક્ષાના નવ પ્રકાર :

૧૦૬૨. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રમણ નિર્ગ્રન્થો માટે નવ કોટિ પરિશુધ્ધ ભિક્ષાની પ્રરૂપણા કરી છે, જેમ કે -
૧. સ્વયં જીવોની હિંસા કરે નહીં.
૨. બીજા દ્વારા હિંસા કરાવે નહીં.
૩. હિંસા કરનારનું અનુમોદન કરે નહીં.
૪. સ્વયં અન્ન આદિને રાંધે નહીં.
૫. બીજા દ્વારા રંધાવે નહીં.
૬. રાંધનારનું અનુમોદન કરે નહીં.
૭. સ્વયં આહારાદિ ખરીદે નહીં.
૮. બીજા પાસે ખરીદાવે નહીં.
૯. ખરીદનારનું અનુમોદન કરે નહીં.

आहारपायणणिसेहो :

१०६३. तहेव भत्त-पाणेसु, पयणे पयावणेसु य ।
पाण-भूयदयट्ठाए, न पये न पयावए ।।

जल-धन्ननिस्सया जीवा, पुढवी-कट्ठनिस्सिया ।
हम्मन्ति भत्तपाणेसु, तम्हा भिक्खू न पयावए ।।
– उत्त. अ. ३५, गा. १०-११

આહાર પકવવાનો નિષેધ :

૧૦૬૩. ભક્ત-પાન પકાવવા તેમજ પકાવડાવવામાં હિંસા છે. માટે પ્રાણીઓ ભૂતો જીવો અને સત્વોની દયા માટે પોતે પકાવે નહીં અને બીજા પાસે પકાવડાવે નહીં.
ભક્ત અને પાન પકાવવામાં પાણી, ધાન્ય, પૃથ્વી અને લાકડાને આશ્રયે રહેલ જીવોનો વધ થાય છે. માટે ભિક્ષુ પકાવે નહીં, પકાવડાવે નહિં.

छव्विहा गोयरिया :

१०६४. छव्विहा गोयरचरिया पण्णत्ता, तं जहा–
१. पेडा,
२. अद्धपेडा,
३. गोमुत्तिया,

છ પ્રકારની ગોચરી :

૧૦૬૪. છ પ્રકારની ગોચરચર્યા પ્રરૂપણા કરી છે, જેમ કે -
૧. **પેટા :** ચોખંડી લાકડાની પેટીની જેમ ચારે દિશામાં ગોચરી કરવાનો નિયમ.
૨. **અર્ધપેટા :** ચાર દિશાનું અડધું અર્થાત્ બે દિશા નક્કી કરી તેમાં ગોચરી કરવાનો નિયમ.
૩. **ગોમૂત્રિકા :** ચાલતી ગાયના મૂત્રોત્સર્ગની જેમ સામેસામી આવેલા ઘરોની બે હારોમાં એક ઘર આ હારમાંથી અને બીજું ઘર સામેની હારમાંથીએ ક્રમથી ભિક્ષાચર્યા કરવી.

१. आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ८८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. पतंगविहिया,

५. संवुक्कवट्टा,

६. गंतुं पच्चागता ।[1]

-ठाणं अ. ६, सु. ५१४

४. **पतंगविथिका** : પતંગિયાની પેઠે કંઈ નિયમ વિના ફાવે તેમ ગોચરી માટે ફરવાનો નિયમ.

૫. **शंबुकावर्ता** : શંખના કુંડાળાની જેમ ફરતાં ગોચરી કરવી.

૬. **गत्वाप्रत्यागता** : એક હારમાં છેડા સુધી જઈ પાછા ફરતાં બીજી હારમાં ગોચરી કરવાનો નિયમ.

सुद्ध आहारस्स गवेसणाए-परिभोगेसणाए य उवएसो :

શુધ્ધ આહારની ગવેષણા અને ઉપભોગનો ઉપદેશ :

१०६५. एसणा समिओ लज्जु, गामे अणियओ चरे ।
अप्पमत्तो पमत्तेहिं, पिंडवायं गवेसए ।।

-उत्त. अ. ६, गा. १६

१०६५. એષણા સમિતિનાં ઉપયોગમાં સંલગ્ન, લજ્જાવંત મુનિ ગામોમાં અનિયત નિવાસ (નિયત નિવાસ રહિત) વિહાર કરતાં અપ્રમત્ત બની ગૃહસ્થોનાં ઘરેથી નિર્દોષ આહારની ગવેષણા કરે.

१०६६. सुद्धेसणाओ नच्चाणं, तत्थ ठवेज्ज भिक्खू अप्पाणं ।
जायाए घासमेसेज्जा, रसगिद्धे न सिया भिक्खाए ।।

पन्ताणि चेव सेवेज्जा, सीयपिण्डं पुराणकुम्मासं ।
अदु बुक्कसं पुलागं वा, जवणट्ठाए निसेवए मंथु ।।

-उत्त. अ. ८, गा. ११-१२

१०६६. ભિક્ષુ શુધ્ધ એષણાઓને જાણી પોતે પોતાને તેમાં સ્થાપિત કરે. અર્થાત્ તેને અનુરૂપ પ્રવૃત્તિ કરે તથા સંયમ યાત્રા માટે આહારની ગવેષણા કરે. પરંતુ રસોમાં મૂર્છિત બને નહિ.

ભિક્ષુ જીવનનિર્વાહ માટે પ્રાયઃ રસહીન, ઠંડો આહાર, જૂના અડદના બાકળા, સારહીન, લુખ્ખો આહાર તથા બોરનું ચૂર્ણ ઈત્યાદિ પદાર્થોનું સેવન કરે.

१०६७. परिवाडीए न चिट्ठेज्जा, भिक्खू दत्तेसणं चरे ।
पडिरूवेण एसित्ता, मियं कालेण भक्खए ।।

-उत्त. अ. १, गा. ३२

१०६७. ભિક્ષુ ગૃહસ્થના ઘરે ઊભો ન રહે, ગૃહસ્થો દ્વારા અપાયેલા આહારની એષણા કરે. મુનિના વેષમાં એષણા કરી યોગ્ય સમયે પરિમિત આહાર કરે.

१०६८. भिक्खू मुयच्चा तह दिट्ठधम्मे,
गामं च णगरं च अणुप्पविस्स ।
मे एसणं जाणमणेसणं च,
अण्णस्स पाणस्स अणाणुगिद्धे ।।

-सूय. सु. १, अ. १३, गा. १७

१०६८. મૃત સમાન સર્વથા ઉપશાંત, આત્મધર્મદર્શી સાધુ ભિક્ષા માટે ગ્રામ કે નગરમાં પ્રવેશીને એષણા અને અનેષણાને સમજીને, અન્ન અને પાણીમાં આસક્તિ રાખ્યા વિના શુધ્ધ ભિક્ષા ગ્રહણ કરે.

१०६९. कडेसु घासमेसेज्जा, विऊ दत्तेसणं चरे ।
अगिद्धे विप्पमुक्को य, ओमाणं परिवज्जए ।।

-सूय. सु. १, अ. १, उ. ४, गा. ४

१०६९. વિદ્વાન સાધુ, ગૃહસ્થે બીજાને માટે બનાવેલા આહારની ગવેષણા કરે. આપેલા આહારને જ લેવાની ઈચ્છા કરે, તે આહારમાં પણ મૂર્ચ્છા અને રાગદ્વેષ ન કરે. તેમ જ બીજાનું અપમાન પણ ન કરે.

१०७०. संवुडे से महापण्णे, धीरे दत्तेसणं चरे ।
एसणासमिए णिच्चं, वज्जयंते अणेसणं ।।

-सूय. सु. १, अ. ११, गा. १३

१०७०. તે સાધુ મહાપ્રજ્ઞાવાન તેમ જ ધીર અને અત્યંત સંવૃત છે, જે ગૃહસ્થે આપેલાં ઐષણિક આહાર પાણી જ ગ્રહણ કરે છે તથા સદા એષણા સમિતિથી યુક્ત રહીને અનૈષણિક વસ્તુને વર્જે છે.

---

१. (क) दसा. द. ७, सु. ६ (ख) उत्त. अ. ३०, गा. १९ (ग) अट्ठविह गोयरग्गंतु (उत्त. अ. ३०, गा. २५)
આ ગાથાની ટીકામા પાંચમા ભેદના બે ઉપભેદ કહેવામાં આવ્યા છે -બાહ્ય શંબુકાવર્ત અને આભ્યંતર શંબુકાવર્ત. આ રીતે કુલ સાત ભેદ બને છે અને આઠમો ભેદ ઋજુગતિ કહેવામાં આવ્યો છે. આ આઠ ગોચરાગ્રના પ્રકાર તરીકે ગણાવાયા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१०७१. सिक्खिऊण भिक्खेसणसोहिं संजयाण बुद्धाणं सगासे ।
तत्थ भिक्खू सुप्पणिहिंदिए, तिव्वलज्ज गुणवं
विहरेज्जासि ।।

–दस. अ. ५. उ. २, गा. ५०

१०७२. लाभो त्ति ण मज्जेज्जा, अलाभो त्ति ण सोएज्जा,
बहुं पि लद्धुं ण णिहे ।

–आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ८९ (ग)

१०७१. સંયમી બુધ્ધ ગુરુઓ પાસેથી ભિક્ષાની ગવેષણા શુધ્ધિને શીખીને તથા ઈન્દ્રિયોને સમાધિમાં રાખીને તીવ્ર લજ્જાવાલો અને ગુણવાન ભિક્ષુ સંયમમાં વિચરે.

१०७२. આહાર પ્રાપ્તિ થવા પર અભિમાન ન કરે, ન મળે તો શોક ન કરે. અધિક પદાર્થ મળે તો સંગ્રહ ન કરે.

सामुदाणिगी भिक्खा विहाणं :

१०७३. समुयाणं चरे भिक्खू, कुलं उच्चावयं सया ।
नीयं कुलमइक्कम्म, ऊसढं नाभिधारए ।।

–दस अ. ५, उ. २, गा. २५

१०७४. अन्नायउंछं चरई विसुद्धं, जवणट्ठया समुयाणं च निच्चं ।
अलद्धुयं नो परिदेवएज्जा, लद्धुं न विकत्थयई स पुज्जो ।।

–दस. अ. ९, उ. ३. गा. ४

१०७५. समुयाणं उंछमेसिज्जा, जहासुत्तमणिंदियं ।
लाभालाभम्मि संतुट्ठे, पिण्डवायं चरे मुणी ।।

–उत्त. अ. ३५, गा १६

सामुदानिकी भिक्षानुं विधान :

१०७३. ભિક્ષુ ધનવાન અને નિર્ધન એ બંને સ્થળે સમાન ભાવે ગોચરી કરે. શ્રીમંત હો કે ગરીબ હો તપસ્વી ભિક્ષુ બંને પર સમદૃષ્ટિ રાખે. રાગ રહિત થઈ પ્રત્યેક ઘેર ગોચરી અર્થે ગમન કરે.

१०७४. જે સંયમી સંયમ યાત્રાના નિર્વાહ માટે હંમેશા સામુદાનિક વિશુધ્ધ અને અજ્ઞાત ઘરોમાં ગોચરી કરે છે, પરંતુ ત્યાં આહાર ન મળે તો ખેદ ન કરે, તેમજ મળે તો બડાઈ ન મારે, તે પૂજ્ય બને છે.

१०७५. મુનિ આગમાનુસાર અનિન્દિત તથા અજ્ઞાત કુલ સમુદાયથી એષણા કરે, તે લાભ અને અલાભમાં સંતોષી રહી આહાર આદિની ગવેષણા કરે.

एसणा कुसलो भिक्खू :

१०७६. जे संणिधाणसत्थस्स खेत्तण्णे, से भिक्खू –
कालण्णे,
बलण्णे,
मातण्णे,
खेयण्णे,

खणयण्णे,
विणयण्णे,

ससमय–परसमयण्णे,

भावण्णे,

परिग्गहं अममायमाणे,
कालेऽणुट्ठाई,
अपडिण्णे दुहतो छित्ता णियाति ।[1]

–आ. सु. १, अ. ८, उ. ३, सु. २१० (ग)

એષણા- કુશલ ભિક્ષુ :

१०७६. જે સમ્યક્ સંયમનિધિનો જ્ઞાતા છે, તે સાધુ -

કાલજ્ઞ : યોગ્ય અવસર જાણનારો,
બલજ્ઞ : પોતાની શક્તિને જાણનારો,
માત્રજ્ઞ : ગ્રાહ્ય પદાર્થોનું પરિમાણ જાણનારો,
ખેદજ્ઞ : જન્મ, જરા, મૃત્યુ આદિથી થતા ખેદને જાણનારો,
ક્ષણજ્ઞ : ગોચરીનો અવસર જાણનારો,
વિનયજ્ઞ : જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રનાં સ્વરૂપને જાણનારો,
સ્વસમય-પરસમયજ્ઞ : સ્વ-પર સિધ્ધાંતને જાણનારો,
ભાવજ્ઞ: ભિક્ષા આપનારનાં મનોજ્ઞ ભાવને જાણનારો,

પરિગ્રહની મમતા છોડી યથા સમય અનુષ્ઠાન કરનારો છે તે નિષ્કામભાવથી રાગ- દ્વેષનો નાશ કરી સંયમમાં આગળ વધે છે.

---

१. आ सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ८८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भिक्खुस्स गवेसणाविही :

१०७७. जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं लोगस्स कम्मसमारंभा कज्जंति, तं जहा-

अप्पणो से पुत्ताणं, धूयाणं, सुण्हाणं, णातीणं, धातीणं, राईणं, दासाणं, दासीणं, कम्मकराणं, कम्मकरीणं आदेसाए पुढो पहेणाए सामासाए पातरासाए संणिहिसंणिचयो कज्जति, इहमेगेसिं माणवाणं भोयणाए ।

समुट्ठिते अणगारे आरिए आरियपण्णे आरियदंसी अयं संधी त्ति अदक्खु ।

से णाइए, णाइआवए, न समणुजाणए ।

सव्वामगंधं परिण्णाय णिरामगंधे परिव्वए ।

आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ८७-८८ (क)

आहारउग्गम-गवेसणा :

१०७८. उग्गमं से य पुच्छिज्जा, कस्सऽट्ठा ? केण वा कडं ?
सोच्चा निस्संकियं सुद्धं, पडिगाहेज्ज संजए ।।

-दस. अ. ५, उ. १, गा. ७१

सयण-परिजण-गिहे गमण विहि णिसेहो :

१०७९. भिक्खू य इच्छेज्जा नायविहिं एत्तए,
नो से कप्पइ थेरे अणापुच्छित्ता नायविहिं एत्तए ।

कप्पइ से थेरे आपुच्छित्ता नायविहिं एत्तए ।
थेरा य से वियरेज्जा-एवं से कप्पइ नायविहिं एत्तए ।

थेरा य से नो वियरेज्जा-एवं से नो कप्पइ नायविहिं एत्तए ।
जे तत्थ थेरेहिं अविइण्णे नायविहिं एइ, से संतरा छेए वा, परिहारे वा ।

नो से कप्पइ अप्पसुयस्स अप्पागमस्स एगाणियस्स नायविहिं एत्तए ।
कप्पइ से जे तत्थ बहुस्सुए बहवागमे तेण सद्धिं नायविहिं एत्तए ।

-वव. उ. ६, सु. १-३

ભિક્ષુની ગવેષણા વિધિ :

૧૦૭૭. અસંયમી જન વિવિધ પ્રકારના શસ્ત્રો દ્વારા પોતાના માટે તેમ જ બીજાના માટે કર્મ સમારંભ કરી આહારાદિ બનાવે છે, જેમ કે -

પોતા માટે, પુત્ર, પુત્રી, પુત્રવધૂ, કુટુંબી, ધાઈ, રાજા, દાસ, દાસી, નોકર- ચાકર, મહેમાનાદિને માટે તથા અનેક લોકોને દેવા માટે, સવારના ભોજન માટે, સાંજના ભોજન માટે, આ પ્રકારે મનુષ્યોના ભોજનનો સંગ્રહ કરવા માટે ઈત્યાદિ.

સંયમ-સાધનામાં ઉદ્યત આર્ય, આર્યપ્રજ્ઞ, તથા આર્યદર્શી અણગાર ભિક્ષા આદિ પ્રત્યેક ક્રિયા યોગ્ય સમયે જ કરે.

તેમ જ અકલ્પનીય આહારને ગ્રહણ કરે નહીં, બીજા પાસે ગ્રહણ કરાવે નહીં, ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન કરે નહીં.

તે અણગાર સર્વપ્રકારના આમગંધ (અકલ્પનીય આહાર) દૂષણોથી રહિત નિર્દોષ આહાર માટે ગમન કરે.

આહાર- ઉદ્ગમ- ગવેષણા :

૧૦૭૮. કોના માટે બનાવ્યો છે ? કોણે બનાવ્યો છે ? સંયમી આ પ્રમાણે પૂછપરછ કરે અને શંકા રહિત શુધ્ધ ભિક્ષા હોય તો જ સંયમી તેને ગ્રહણ કરે.

સ્વજન- પરિજન- ગૃહમાં જવાનો વિધિ નિષેધ :

૧૦૭૯. સાધુ અથવા સાધ્વી સ્વજનોના ઘરે જવા ઈચ્છે તો-

સ્થવિરોને પૂછ્યા વિના સ્વજનોના ઘરે જવું કલ્પતું નથી.

સ્થવિરોને પૂછીને સ્વજનોના ઘરે જવું કલ્પે છે.

સ્થવિર જો આજ્ઞા આપે તો સ્વજનોના ઘેર જવું કલ્પે છે.

સ્થવિર જો આજ્ઞા ન આપે તો સ્વજનોના ઘરે જવું કલ્પતું નથી.

સ્થવિરોની આજ્ઞા વગર સાધુ કે સાધ્વી જો સ્વજનોના ઘરે જાય તો તે દીક્ષા- છેદ અથવા પરિહાર- પ્રાયશ્ચિત્તનો પાત્ર બને છે.

અલ્પશ્રુત અને અલ્પઆગમજ્ઞ એકલા સાધુ અથવા એકલી સાધ્વીએ સ્વજનોના ઘરે જવું કલ્પતું નથી.

પરંતુ સમુદાયમાં જો બહુશ્રુત અને બહુ- આગમજ્ઞ સાધુ અથવા સાધ્વી હોય તેની સાથે સ્વજનોના ઘરે જવું કલ્પે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सयण गिहे आहार–गहण विहि णिसेहो :

१०८०. तत्थ से पुव्वागमणेणं पुव्वाउत्ते चाउलोदणे पच्छाउत्ते भिलिंगसूवे, कप्पइ से चाउलोदणे पडिगाहित्तए, नो से कप्पइ भिलिंगसूवे पडिगाहित्तए ।

तत्थ से पुव्वागमणेणं पुव्वाउत्ते भिलिंगसूवे, पच्छाउत्ते चाउलोदणे, कप्पइ से भिलिंगसूवे पडिगाहित्तए, नो से कप्पइ चाउलोदणे पडिगाहित्तए ।

तत्थ से पुव्वागमणेणं दो वि पुव्वाउत्ताइं कप्पंति ते दोऽवि पडिगाहित्तए ।

तत्थ से पुव्वागमणेणं दो वि पच्छाउत्ताइं, एवं नो से कप्पंति दोऽवि पडिगाहित्तए ।

जे से तत्थ पुव्वागमणेणं पुव्वाउत्ते से कप्पइ पडिगाहित्तए ।

जे से तत्थ पुव्वागमणेणं पच्छाउत्ते नो से कप्पइ पडिगाहित्तए ।[1]

–व्व. उ. ६, सु. ४–९

स्वजनના ઘરેથી આહાર- ગ્રહણ હેતુ વિધિ નિષેધ :

૧૦૮૦. ગૃહસ્થના ઘરમાં સાધુ સાધ્વીના આગમન પૂર્વે ભાત રંધાયેલા હોય અને દાળ પછી થી રંધાય તો ભાત લેવા કલ્પે છે, પરંતુ દાળ લેવી કલ્પતી નથી.

આગમન પૂર્વે દાળ રંધાયેલી હોય અને ભાત પછીથી રંધાય તો દાળ લેવી કલ્પે છે. પરંતુ ભાત લેવા કલ્પતા નથી.

આગમન પૂર્વે દાળ અને ભાત બંને રંધાયેલા હોય તો બંને લેવા કલ્પે છે,

પરંતુ પછીથી રંધાયેલા હોય તો બંને લેવા કલ્પતા નથી.

(તાત્પર્ય એ છે કે) આગમન પૂર્વે જે આહાર અગ્નિ આદિથી અળગો રાખવામાં આવેલ હોય તે લેવો કલ્પે છે અને જે આગમન પછી અગ્નિ આદિથી દૂર રાખવામાં આવેલ હોય તે લેવો કલ્પતો નથી.

सयणकुले अकाले गमणणिसेहो :

१०८१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा, समाणे वा, वसमाणे वा, गामाणुगामं दूइज्जमाणे वा, सेज्जं पुण जाणेज्जा–गामं वा–**जाव**–रायहाणिं वा ।

इमंसि खलु गामंसि वा–**जाव**–रायहाणिंसि संतेगतियस्स भिक्खुस्स पुरेसंथुया वा, पच्छासंथुया वा परिवसंति, तं जहा–

गाहवती वा–**जाव**–कम्मकरीओ वा, तहप्पगाराइं कुलाइं णो पुव्वामेव भत्ताए वा, पाणाए वा णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

केवली बूया–आयाणमेयं ।

पुरा पेहाए तस्स अट्ठाए परो असणं वा–**जाव**–साइमं वा, उवकरेज्ज वा, उवक्खडेज्ज वा ।

अह भिक्खू णं पुव्वोवदिट्ठा एस पतिण्णा, एस हेतु, एस उवएसे, जं णो तहप्पगाराइं कुलाइं पुव्वामेव भत्ताए वा, पाणाए वा, णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

स्वजनના ઘરે અકાળે જવાનો નિષેધ :

૧૦૮૧. સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ ગામમાં સ્થિરવાસ રહ્યા હોય, માસકલ્પ સુધી રહે અથવા એક ગામથી બીજે ગામ જઈ રહ્યાં હોય અને કોઈ ગામ **યાવત્** રાજધાનીમાં પહોંચે,

તે ગામ **યાવત્** રાજધાનીમાં સાધુના પૂર્વ સંબંધી (માતા- પિતા આદિ) અથવા પશ્ચાત સંબંધી (સસરા આદિ)

ગૃહસ્થ **યાવત્** કર્મચારી- કર્મચારિણી આદિ રહેતાં હોય તો એવા ઘરોમાં ભિક્ષાના કાળ પહેલાં જ આહાર-પાણી માટે ન નીકળે કે ન પ્રવેશ કરે.

કેવલી ભગવાનનું કથન છે કે એમ કરવામાં કર્મબંધનનું કારણ છે.

કેમ કે સાધુને સમય પહેલાં આવેલા જોઈને તે ગૃહસ્થ સાધુ માટે અશન **યાવત્** સ્વાદ્યની સામગ્રી એકઠી કરશે અથવા રસોઈ બનાવશે.

એટલે જ સાધુને માટે પૂર્વોપદિષ્ટ પ્રતિજ્ઞા છે, મર્યાદા છે, ઉપદેશ છે કે આ પ્રકારના ઘરોમાં આહારપાણીને માટે ભિક્ષાના સમય પહેલાં ન જાય અથવા ન નીકળે.

---

१. (क) दसा. द. ८, सु. ४१–४३ (ख) दसा. द. ६, सु. २८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेत्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमित्ता-
अणावाय - मंसलोए चिट्ठेज्जा ।
से तत्थ कालेणं अणुपविसेज्जा, अणुपविसित्ता-
तत्थितरातिरेहिं कुलेहिं सामुदाणियं एसियं वेसियं पिंडवायं एसित्ता आहारं आहारेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ९, सु. ३९१

कदाचित પહેલાં જવાનો પ્રસંગ આવી જાય અને આહાર આદિનો સમય ન થયો હોય તો તુરંત પાછા ફરી અને જ્યાં સંબંધીજનોનું આવાગમન ન હોય અને નજરે પડાય નહીં તેમ હોય તેવા સ્થાનમાં ઊભા રહે તથા ભિક્ષાના સમયે જ પ્રવેશ કરે અને તે ઘરમાં તથા અન્ય ઘરોમાં નિર્દોષ આહાર થોડો થોડો ગ્રહણ કરીને આહારનું સેવન કરે.

सयण-परिजण-गिहे अकाले गमणपायच्छित्त सुत्तं :

१०८२. जे भिक्खू समाणे वा, वसमाणे वा, गामाणुगामं दूइज्जमाणे वा, पुरे संथुइयाणि वा, पच्छा संथुइयाणि वा कुलाइं पुव्वामेव भिक्खयायरियाए अणुपविसइ, अणुपविसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. २, सु. ३९

સ્વજન-પરિજનનાં ઘરે અસમયે જવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર :

૧૦૮૨. જે ભિક્ષુ સ્થિરવાસ હોય, માસ કલ્પ આદિ રહેતો હોય અથવા ગ્રામાનુગ્રામ વિચરણ કરતો યથાસ્થાને પહોંચ્યો હોય, ત્યાં માતૃકુળમાં કે શ્વસુરકુળમાં ભિક્ષાકાળની પૂર્વે જ પ્રવેશ કરે છે (પ્રવેશ કરાવે છે) કે પ્રવેશ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गवेसणाकाले गमणविही:

१०८३. संपत्ते भिक्खकालम्मि, असंभंतो अमुच्छिओ ।
इमेण कमजोगेण, भत्तपाणं गवेसए ।।

से गामे वा नगरे वा, गोयरग्गगओ मुणी ।
चरे मंदमणुव्विग्गो, अव्वक्खित्तेण चेयसा ।।
पुरओ जुगमायाए, पेहमाणो महिं चरे ।
वज्जंतो बीय-हरियाइं, पाणे य दग-मट्टियं ।।

-दस. अ. ५, उ. १, गा. १-३

ગવેષણા કાલમાં જવાની વિધિ :

૧૦૮૩. ભિક્ષાનો કાળ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ચિત્તની વ્યાકુલતા રહિત અને મૂર્છા રહિત ક્રમયોગથી ભાતપાણીની ગવેષણા કરે.

ગામમાં અથવા નગર આદિમાં ગોચરી ગયેલો સાધુ ઉદ્વેગ રહિત બની એકાગ્ર ચિત્તથી મંદ મંદ ચાલે.

ધુંસરી (સાડાત્રણ હાથ) પ્રમાણ ભૂમિ પર દૃષ્ટિ લંબાવીને બીજ, વનસ્પતિ, પ્રાણીઓ, સચિત્ત જલ, અને માટીથી દૂર રહીને બરાબર જોયા પછી જ ઊપયોગ પૂર્વક ચાલે.

गवेसणाकाले आयरणीय-किच्चाइं :

१०८४. पविसित्तु परागारं, पाणट्ठा भोयणस्स वा ।
जयं चिट्ठे मियं भासे, ण य रूवेसु मणं करे ।।

बहुं सुणेइं कण्णेहिं, बहुं अच्छीहिं पेच्छइ ।
न य दिट्ठं सुयं सव्वं, भिक्खू अक्खाउमरिहइ ।

सुयं वा जइ वा दिट्ठं, न लवेज्जोवघाइयं ।
न य केणइ उवाएणं, गिहिजोगं समायरे ।।

-दस. अ. ८, गा. १९-२१

ગવેષણા કાળમાં આચરણીય કૃત્ય :

૧૦૮૪. મુનિ આહાર કે પાણીને માટે ગૃહસ્થનાં ઘરમાં પ્રવેશ કરીને યતનાપૂર્વક ઊભો રહે, પરિમિત બોલે અને કોઈના સુંદર- મનોહર રૂપોમાં મન ચલાયમાન ન કરે.

ભિક્ષુ કાનોથી સારું નરસું સાંભળે છે તથા આંખોથી સારું નરસું રૂપ જુએ છે, પરંતુ બધું જોયેલું કે સાંભળેલું બીજાને કહેવું તે તેને માટે યોગ્ય નથી.

સારું નરસું સાંભળેલું કે જોયેલું કહેવાથી બીજાને આઘાત ઉત્પન્ન થાય, તેથી તેવું સંયમી પુરુષ કદી ન બોલે. તેમ જ ગૃહસ્થને યોગ્ય કોઈ પણ વ્યવહાર સાધુ આચરે નહિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१०८५. कण्णसोक्खेहिं सद्देहिं, पेमं नाभिनिवेसए ।
दारुणं कक्कसं फासं, काएणं अहियासए ।।
–दस. अ. ८, गा. २६

१०८६. अतिंतिणे अचवले, अप्पभासी मियासणे ।
हवेज्ज उयरे दंते, थोवं लद्धुं न खिंसए ।।
–दस अ. ८, गा. २९

१०८५. श्रोतेन्द्रियने सुख उत्पन्न करनार शब्दोमां रागभाव स्थापन न करे तथा अनिष्ट तथा कर्कश स्पर्शने काया वडे सहन करे.

१०८६. (संयमी) गुस्साथी बडबडाट न करे, तेम ज अचपल, भोजनमां परिमित, अल्पभाषी अने भोजन करवामां दान्त बने, कदाच दाता अल्प आहार आपे तो ते थोडुं मळवाथी खीजे पण नहि.

भिक्खाकाले एव गमणविहाणं :

१०८७. कालेण निक्खमे भिक्खू, कालेण य पडिक्कमे ।
अकालं च विवज्जेत्ता, काले कालं समायरे ।।[1]

अकाले चरसि भिक्खू,[2] कालं न पडिलेहसि ।
अप्पाणं च किलामेसि, सन्निवेसं च गरिहसि ।।

सइ काले चरे भिक्खू, कुज्जा पुरिसकारियं ।
अलाभो त्ति न सोएज्जा, तवो त्ति अहियासए ।।
–दस. अ. ५, उ. २, गा. ४-६

भिक्षा काळमां ज जवानुं विधान :

१०८७. साधु भिक्षानो जे समय होय ते समयमां भिक्षाने माटे जाय अने समय पर पाछो आवे. वळी अकाळने छोडीने जे समये जे कार्य करवानुं होय ते समये योग्य कार्य करे.

'हे मुनि! तुं अकाळमां गोचरी माटे जईश अने समयने ओळखीश नहिं, 'तो तारा आत्माने खेद थशे अने तुं गामनी पण निंदा करीश'.

साधु भिक्षा योग्य काळे भिक्षाने माटे जाय, पुरुषकार पराक्रम करे, अलाभ थवा पर शोक न करे. "आजे सहेजे तप थई गयु". एवो शुभ विचार करीने क्षुधादि परिषहने सहन करे.

गवेसणाकाले चिट्ठणाई विही :

१०८८. असंसत्तं पलोएज्जा, नाइदूरावलोयए ।
उप्फुल्लं न विणिज्झाए, नियट्टेज्ज अयंपिरो ।।

अइभूमिं न गच्छेज्जा, गोयरग्गगओ मुणी ।
कुलस्स भूमिं जाणित्ता, मियं भूमिं परक्कमे ।।

तत्थेव पडिलेहेज्जा, भूमिभागं वियक्खणो ।
सिणाणस्स य वच्चस्स, संलोगं परिवज्जए ।।

दगमट्टियआयाणे, बीयाणि हरियाणि य ।
परिवज्जेंतो चिट्ठेज्जा, सव्विंदियसमाहिए ।।

गवेषणाकाळमां ऊभा रहेवा आदिनी विधि :

१०८८. गृहस्थने घेर गयेलो साधु अनासक्त थईने जुवे, अति दूरथी न जुओ, हर्षित दृष्टिथी पण न जुओ, (भिक्षा न मळतां) दीन वचन के क्रोधयुक्त वचन बोल्या वगर पाछो फरे.

गोचरीओ गयेलो साधु अतिभूमिमां अर्थात् मर्यादा बहारनी भूमिमां न जाय. कुळनी भूमिने जाणीने मर्यादित भूमि पर ज जाय.

विचक्षण साधु मर्यादित भूमि पर जईने ऊभो रहे त्यारे ते भूमिनुं सारी रीते प्रतिलेखन करे. तेमज ऊभो रहीने स्नानगृहने के मल विसर्जन करवाना स्थानने न जुओ.

सर्वेन्द्रियोने समाधिमां राखनार मुनि पाणी, माटी, बीज अने हरितकायने लावववाना मार्गने छोडीने शांतिथी ऊभो रहे.

---

१. उत्त. अ. १, गा. ३१

२. (क) तइयाए पोरिसीए, भत्तपाणं गवेसाए –
(ख) प्राचीनकाळमां भोजननो समय प्रायः मध्याह्ननो ज हतो. एवुं घणा कहे छे. परंतु आगममां प्रातःकाळना भोजननो उल्लेख मळे छे. (शेष टिप्पण आगळ जुओ -)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तत्थ से चिट्ठमाणस्स, आहरे पाण-भोयणं ।
अकप्पियं न गेण्हेज्जा, पडिगाहेज्ज कप्पियं ।।

–दस. अ. ५, उ. १, गा. २३-२७

ગૃહસ્થના ઘેર મર્યાદિત સ્થાનમાં ઊભા રહેલા સાધુને આહાર, પાણી લાવીને વહોરાવે ત્યારે તે આહાર કલ્પનીય હોય તો ગ્રહણ કરે, અકલ્પનીય હોય તો ગ્રહણ ન કરે.

समणाइं पेहाए चिट्ठण-पवेसण विही :

१०८९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा – समणं वा, माहणं वा, गामपिंडोलगं वा, अतिहिं वा, पुव्वपविट्ठं पेहाए णो ते उवातिकम्म पविसेज्ज वा, ओभासेज्ज वा ।

सेत्तमादाए एगंतमवक्कमेज्जा एगंतमवक्कमित्ता आणावायमसंलोए चिट्ठेज्जा ।[1]

अह पुणेवं जाणेज्जा–पडिसेहिए व दिन्ने वा, तओ तम्मि णिवट्ठिते संजयामेव पविसेज्ज वा, ओभासेज्ज वा ।[2]

आ. सु. २, अ. १, उ. ५, सु. ३५७ (ख)

શ્રમણ આદિને જોઈ ઊભા રહેવાની તથા પ્રવેશની વિધિ :

૧૦૮૯. સાધુ અથવા સાધ્વી ભિક્ષા માટે ગૃહસ્થના ઘરે પ્રવેશ કરે તે સમયે એમ જાણે કે,- કોઈ બીજા શાક્યાદિ શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, યાચક કે અતિથિ, ગૃહસ્થના ઘરમાં પૂર્વે પ્રવેશેલા છે. તો તેનું ઉલ્લંઘન કરીને પ્રવેશ ન કરે. અને આહારની યાચના પણ ન કરે.

પરંતુ પોતાના પાત્ર લઈને એકાંત સ્થાનમાં જઈ દૃષ્ટિપથથી બહાર ઊભો રહે.

હવે જો એમ જાણે કે ગૃહસ્થે શ્રમણાદિને આહારની ના પાડી છે કે ભિક્ષા અપાઈ ગઈ છે તો તેના પાછા ફરી ગયા પછી જ યતના સહિત તેણે પ્રવેશવું કે આહારાદિની યાચના કરવી જોઈએ.

गाहावइकुले णिसिद्धकिच्चाइं :

१०९०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायं पडियाए अणुपविट्ठे समाणे–

नो गाहावइकुलस्स वा दुवारसाहं अवलंबिय अवलंबिय चिट्ठेज्जा ।[3]

नो गाहावइकुलस्स वा दगछड्डणमेत्तए चिट्ठेज्जा,

नो गाहावइकुलस्स चंदणिउयए चिट्ठेज्जा,

नो गाहावइकुलस्स सिणाणस्स वा, वच्चस्स वा संलोए सपडिदुवारे चिट्ठेज्जा ।[4]

ગૃહસ્થના ઘરમાં નહિ કરવાના કાર્ય :

૧૦૯૦. ભિક્ષા માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં ગયેલા સાધુ અથવા સાધ્વીએ -

ગૃહસ્થના ઘરની દ્વારશાખાનો (બારસોધખનો) વારંવાર સહારો લઈને ઊભા રહેવું નહિ.

ગૃહસ્થના ઘરના પાણી ફેંકવાના સ્થાન પર ઊભા ન રહેવું.

આચમન અર્થાત્ કોગળા કરવાના સ્થાન પર ઊભા ન રહેવું.

ગૃહસ્થના ઘરના સ્નાનના કે શૌચ જવાના સ્થાન પર કે ત્યાંથી નીકળવાના માર્ગ પર ઊભા ન રહેવું.

(ગ) શ્રમણની ભિક્ષાચર્યાનો કાળ દિવસનો ત્રીજો પ્રહર છે. માટે પ્રાચીન કાળમાં સર્વત્ર બધા મધ્યાહ્નભોજી જ હતા એવો ઘણા વિચારકોનો મત છે. પરંતુ જૈનાગમોમાં ગૃહસ્થને માટે પણ પ્રાતરાશન-પ્રાતઃકાળનું ભોજન તથા સાયંકાળના ભોજનનો ઉલ્લેખ મળે છે. યથા-समासाए पातरासाए - आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ८७ - सूय. सु. २, अ. १, सु. ६८८

(ઘ) એક દિવસમાં બે વાર ભોજન ભરત ચક્રવર્તીના સમયમાં પણ કરવામાં આવતું હતું કારણ કે સ્વયં ભરત ચક્રવર્તીએ દિગ્વિજય યાત્રામાં 'અષ્ટમભક્ત' તપ કર્યો હતો. જુઓ. જંબુદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ વક્ષ. ૩. ટીકા

एकैकस्मिन् दिने द्विवार भोजनोचित्येन, दिनत्रयस्य षण्णं भक्तानामुत्तर-पारणकदिनयोरेकैकस्य भक्तस्य च त्यागेनाष्टमभक्तं त्याज्यम् ।

१. (क) समणं माहणं वा, वि किविणं वा वणीमगं । उवसंकमंतं भत्तट्ठा, पाणट्ठाए व संजए ।।
तं अइक्कमित्तु न पविसे, न चिट्ठे चक्खु-गोयरे । एगंतमवक्कमित्ता, तत्थ चिट्ठेज्ज संजए ।।
वणीमगस्स वा तस्स, दायगस्सुभयस्स वा । अप्पत्तियं सिया होज्जा, लहुत्तं पवयणस्स वा ।। –दस. अ. ५, उ. २, गा. १०-१२

(ख) नाइदूरमणासन्ने, नन्नेसिंचक्खु-फासओ । एगो चिट्ठेज्ज भत्तट्ठा, लंघित्ता तं नाऽइक्कमे ।। –उत्त. अ. १, गा. ३३

२. पडिसेहिए व दिन्ने वा, तओ तम्मि नियत्तिए । उवसंकमेज्ज भत्तट्ठा, पाणट्ठाए व संजए ।। –दस. अ. ५, उ. २, गा. १३

३. अग्गलं फलिहं दारं, कवाडं, वा वि संजए । अवलंबिया न चिट्ठेज्जा, गोयरग्गगओ मुणी ।। –दस. अ. ५, उ. २, गा. ९

४. सिणाणस्स य वच्चस्स, संलोगं परिवज्जए ।। –दस. अ. ५, उ. १, गा. २५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नो गाहावइकुलस्स आलोयं वा, थिग्गलं वा, संधिं वा, दगभवणं वा, बाहाओ पगिज्झिय पगिज्झिय, अंगुलियाए वा उद्दिसिय उद्दिसिय, उण्णमिय उण्णमिय, अवनमिय अवनमिय निज्झाइज्जा ।[1]

नो गाहावइं अंगुलियाए उद्दिसिय उद्दिसिय जाइज्जा,
नो गाहावइं अंगुलियाए चालिय चालिय जाइज्जा,

नो गाहावइं अंगुलियाए तज्जिय तज्जिय जाइज्जा,
नो गाहावइं अंगुलियाए अक्खुलंपिय अक्खुलंपिय जाइज्जा,
नो गाहावइं वंदिय वंदिय जाइज्जा,
नो य णं फरुसं वदेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. ६, सु. २६० (क)

गृहस्थना घरना ઝરૂખાने, કોઈ સમારકામ કરેલ ભાગને, ઘરના સંધિસ્થાનને કે જલગૃહ (બાથરૂમ) ને, હાથ ફેલાવી ફેલાવીને, આંગળી ચીંધી-ચીંધીને, પોતે નીચા નમી નમીને કે ઊંચુ મુખ કરી કરીને મુનિ જુએ નહિં, દેખાડે નહિં.
વળી ગૃહસ્થની પાસે આંગળી ચીંધી ચીંધીને યાચવું નહિં. ગૃહસ્થને આંગળીથી પ્રેરણા કરી કરીને અર્થાત્ વસ્તુ પ્રત્યે નિર્દેશ કરીને યાચવું નહિં.
આંગળીથી તેને ધમકાવી-ધમકાવીને યાચવું નહિં.
તેના શરીરને આંગળીથી સ્પર્શ કરીને યાચવું નહિં.

ગૃહસ્થને વંદન કરી-કરીને યાચના ન કરે.
(કદાચિત ગૃહસ્થ ન આપે તો) કઠોર વચન કહેવાં નહિં.

संकिलेसठाणणिसेहो :

१०९१. रन्नो गिहवईणं च, रहस्साऽऽरक्खियाण य ।
संकिलेसकरं ठाणं, दूरओ परिवज्जए ।।

–दस. अ. ५, उ. १, गा. १६

संक्लेश स्थान निषेध :

१०९१. રાજાના, ગૃહપતિઓના અને કોટપાલાદિના ગુપ્ત વાર્તાદિ (મંત્રણા) કરવાના સ્થાનને તથા કલેશકારક સ્થાનોને દૂરથી છોડી દે.

भिक्खागमणकाले पायपडिलेहण विहाणं :

१०९२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए पविसमाणे पुव्वामेव पेहाए पडिग्गहं अवहट्टु पाणे, पमज्जिय रयं, ततो संजयामेव गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।
केवली बूया – आयाणमेयं ।

अंतो पडिग्गहगंसि पाणे वा, बीए वा, रए वा परियावज्जेज्जा,

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा एस पइण्णा–**जाव**–एस उवएसे जं पुव्वामेव पेहाए पडिग्गहं अवहट्टु पाणे वा, पमज्जिय रयं ततो संजयामेव गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

–आ. सु. २, अ. ६, उ. २, सु. ६०२

गोચરી જવાના સમયે પાત્ર- પ્રતિલેખનની વિધિ :

१०९२. ગૃહસ્થને ઘેર આહાર પાણી લેવા જતાં પહેલાં સાધુ-સાધ્વી પાત્રને બરાબર જુએ, તેમાં જીવજંતુ હોય તો સાવધાનીપૂર્વક લઈને એક બાજુ મૂકી દે, ધૂળ હોય તો ગુચ્છા દ્વારા પ્રમાર્જન કરે અને પછી આહારાદિ માટે નીકળે કે પ્રવેશ કરે.
પ્રતિલેખન પ્રમાર્જન કર્યા વિના ગોચરી લેવા જાય તો કેવળી ભગવાને કર્મબંધનનું કારણ કહ્યું છે.
સંભવ છે કે પાત્રમાં રહેલ પ્રાણી, બીજ કે લીલી વનસ્પતિ વગેરે જીવો હોય અને તેમને પરિતાપ થાય.
માટે તીર્થંકર આદિ આપ્તપુરુષોએ સાધુઓને પહેલેથી જ પ્રતિજ્ઞા **યાવત્** ઉપદેશ આપેલ છે કે આહાર પાણી લેવા જતાં પહેલાં પાત્રને સારી રીતે જોઈને, પુંજીને યતનાપૂર્વક ગૃહસ્થના ઘેર ગોચરી માટે નીકળવું અને તેના ઘરમાં પ્રવેશ કરવો જોઈએ.

असमये पवेसणस्स विहि–णिसेहो :

१०९३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावतिकुलंसि पिंडवायपडियाए पविसित्तुकामे सेज्जं पुण जाणेज्जा, खीरिणीओ गावीओ खीरिज्जमाणीओ पेहाए,

અસમયમાં પ્રવેશનો વિધિ નિષેધ :

१०९३. સાધુ અથવા સાધ્વી આહાર- પાણી માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કરવાની ઈચ્છા કરે.
પરંતુ દુઝણી ગાયો દોવાઈ રહી હોય,

---

१. आलोयं थिग्गलं दारं संधिं दगभवणाणि य । चरंतो न विणिज्जाए, संकट्ठाणं विवज्जए ।। – दस. अ. ५, उ. १, गा. १५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

असणं वा-**जाव**-साइमं वा उवक्खडिज्जमाणं पेहाए पुरा अप्पजूहिए ।
सेवं णच्चा णो गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।
सेत्तमायाए एगंतमवक्कममेज्जा, एगंतमवक्कमित्ता अणावायमसंलोए चिट्ठेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-
खीरिणीओ गावीओ खीरियाओ पेहाए,
असणं वा-**जाव**-साइमं वा उवक्खडितं पेहाए पुरा पजूहिते । सेवं णच्चा ततो संजयामेव गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ४, सु. ३४९

અશન **યાવત્** સ્વાદિમ રાંધવાની ક્રિયા ચાલુ હોય, અથવા પહેલાં આવેલાને દેવાઈ ગયું હોય, તો એ જાણી ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર-પાણી માટે ન પ્રવેશ કરે, ન નિકળે.
ગૃહસ્થના ઘરે સાધુ કદાચિત પહોંચી ગયા હોય તો એકાંતમાં ચાલ્યા જાય, જ્યાં આવાગમન ન હોય અને કોઈ દેખી ન શકે એવા સ્થાનમાં ઊભા રહે.
અને જ્યારે જુએ કે,
દુઝણી ગાયો દોવાઈ ગઈ છે,
અશન **યાવત્** સ્વાદિમ રંધાઈ ગયું છે, તેમાંથી બીજાને જેટલું આપવાનું છે તે અપાઈ ગયું છે, ત્યારે તે સાધુ ગૃહસ્થના ઘરમાં યતનાપૂર્વક આહાર-પાણી માટે પ્રવેશ કરે અથવા નીકળે.

एसणाखेत्तपमाणं -

१०९४. अवसेसं भण्डगं गिज्झा, चक्खुसा पडिलेहए ।
परमद्धजोयणाओ विहारं विहरए मुणी ।।

-उत्त. अ. २६, गा. ३५

એષણા ક્ષેત્રનું પ્રમાણ :

૧૦૯૪. ભિક્ષુ સર્વ ભાંડોપકરણને ગ્રહણ કરી ચક્ષુ દ્વારા પ્રતિલેખન કરે તથા ઉત્કૃષ્ટ અર્ધા યોજન સુધી ભિક્ષા માટે જાય.

भुंजमाणाणं पाणाणं मग्गे आवागमण णिसेहो :

१०९५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए पविसित्तुकामे अंतरा से रसेसिणो बहवे पाणा घासेसणाए संथडे संनिवाइए पेहाए, तं जहा-कुक्कुडजाइयं वा, सूयरजाइयं वा, अग्गपिंडंसि वा वायसा संथडा संनिवाइया पेहाए, सइ परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा नो उज्जुयं गच्छिज्जा ।[1]

-आ. सु. २, अ. १, उ. ६, सु. ३५९

આહાર કરતા પ્રાણીઓના માર્ગમાં આવવા- જવાનો નિષેધ :

૧૦૯૫. સાધુ અને સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં ગોચરીએ જતાં ઘણાં જ પ્રાણીઓને આહારની શોધમાં ભૂમિ પર એકત્રિત થયેલાં દેખે.
જેમ કે - કૂકડાની જાતિના અર્થાત્ દ્વિપદ, અને શૂકરજાતીય અર્થાત્ ચતુષ્પદ અથવા અગ્રપિંડ માટે કાગડા આદિ નીચે એકત્રિત થયેલા સામે દેખીને, બીજો માર્ગ હોય તો સંયમી બીજા માર્ગથી જ યતનાપૂર્વક જાય, પરંતુ તે (પક્ષી- પશુવાળા) સીધા માર્ગે ન જાય.

भिक्खाकाले उम्मत्तगोणाइं पेहाए गमणविहि णिसेहो :

१०९६. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए पविसित्तुकामे गोणं वियालं पडिपहे पेहाए, महिसं वियालं पडिपहे पेहाए,

ભિક્ષાના સમયે ઉન્મત્ત સાંઢ આદિને જોઈ વિચરણનો વિધિ નિષેધ :

૧૦૯૬. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા લેવા જતાં માર્ગમાં દુષ્ટ મદોન્મત્ત સાંઢ, અથવા વિકરાળ રૂપ વાળો પાડો જુએ,

---

१. (क) तहेवुच्चावया पाणा, भत्तट्ठाए समागया, तं उज्जुयं न गच्छेज्जा, जयमेव परिक्कमे ।। - दस. अ. ५, उ. २, गा. ७
(ख) दशवैकालिक अ. ५, उ. १, गाथा - ९-११मां वेश्याओना आवास तरफ जवाना मार्गथी भिक्षा लेवा जवानो निषेध छे. माटे ते गाथाओ ब्रह्मचर्य महाव्रतना विभागमां लेवामां आवी छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं मणुस्सं, आसं, हत्थिं सीहं, वग्घं, विगं, दीवियं, अच्छं, तरच्छं, परिसरं, सियालं, विरालं, सुणयं, कोलसुणयं, कोकंतियं, चित्ताचेल्लडयं वियालं पडिपहे पेहाए, सति परिक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा, णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. ५, सु. ३५४

એ જ રીતે દુષ્ટ મનુષ્ય, અશ્વ, હાથી, સિંહ, વાઘ, દીપડો, રીંછ, તરસ, સરભ (અષ્ટાપદ), શિયાળ, બિલાડો, કૂતરો, વરાહ, સૂવર, લોંમડી કે ચિત્ત ચિલ્લકય (એક જાતનું જંગલી જાનવર) ઊભાં જણાય તો બીજો રસ્તો હોય તો યતનાપૂર્વક તે માર્ગે જાય. સીધે રસ્તે ન જતાં બીજે રસ્તેથી જાય.

१०९७. साणं सूइयं गाविं, दित्तं गोणं हयं गयं ।
संडिब्भं कलहं जुद्धं, दूरओ परिवज्जए ।।

–दस. अ. ५, उ. १, गा. १२

१०९७. જ્યાં કૂતરા, તાજી પ્રસુતિ પામેલી ગાય, મદોન્મત્ત બળદ, અશ્વ કે હાથી વગેરે હોય તથા બાળકોનું ક્રીડા સ્થાન કે કલહ અને યુધ્ધનું સ્થાન હોય તેવા સ્થાનને દૂરથી જ છોડી દેવું.

खड्डाइजुत्तपहे गमण णिसेहो :

१०९८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए पविसित्तुकामे अंतरा से ओवाए खाणुं वा, कंटए वा, घसी वा, भिलुगा वा, विसमे वा, विज्जले वा परियावज्जेज्जा ।
सति परिक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा णो उज्जुयं । गच्छेज्जा ।[1]

–आ. सु. २, अ. १, उ. ५, सु. ३५५

ખાડાવાળા માર્ગમાં જવાનો નિષેધ :

१०९८. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થનાં ઘરમાં ભિક્ષા લેવા જતાં માર્ગમાં વચ્ચે ખાડા, ઠૂંઠા, કાંટા, જમીનનો ઢળાવ, તીરાડ, વિષમતા અથવા કીચડ આદિ હોય તો તેવા માર્ગે નહિં ચાલતા બીજો માર્ગ હોય તો યતનાપૂર્વક તે માર્ગ ઉપર થઈને જાય.

अदुगुंछियकुलेसु भिक्खागमणविहाणं –

१०९९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे सेज्जाइं पुण कुलाइं जाणेज्जा, तं जहा–
१. उग्गकुलाणि वा, २. भोगकुलाणि वा,
३. राइण्णकुलाणि वा, ४. खत्तियकुलाणि वा,
५. इक्खागकुलाणि वा, ६. हरिवंसकुलाणि वा,
७. एसियकुलाणि वा, ८. वेसियकुलाणि वा,
९. गंडागकुलाणि वा, १०. कोट्टागकुलाणि वा,
११. गामरक्खकुलाणि वा, १२. बोक्कसालियकुलाणि वा,
अण्णतरेसु वा तहप्पगारेसु अदुगुंछिएसु अगरहियेसु असणं वा–**जाव**–साइमं वा फासुयं एसणिज्जं ति मण्णमाणे लाभे संते पडिगाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. २, सु. ३३६

અઘૃણિત કુળોમાં ગોચરી જવાનો વિધાન :

१०९९. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશીને આ કુળો જાણે, જેમ કે-

૧. ઉગ્રકુળ, ૨. ભોગકુળ,
૩. રાજન્યકુળ, ૪. ક્ષત્રિયકુળ,
૫. ઈક્ષ્વાકુકુળ, ૬. હરિવંશકુળ,
૭. ગોપાલકુળ, ૮. વૈશ્યકુળ,
૯. ગંડાકકુળ (નાપિતકુળ), ૧૦. કોટ્ટાગકુળ (સુથારકુળ),
૧૧. ગ્રામરક્ષકકુળ, ૧૨. બોક્કશાળીયકુળ (વણકરકુળ) છે. તેવા તથા એવી જાતના બીજા પણ અતિરસ્કૃત, અનિંદિત કુળોમાં, જેનાં આચાર ઉત્તમ હોય અને જ્યાં જવાથી શાસનની લઘુતા ન દેખાય તેવા કુળોમાં) અશન **યાવત્** સ્વાદિમ, પ્રાસુક તેમજ એષણીય આહાર જાણી ગ્રહણ કરે.

---

१. ओवायं विसमं खाणुं, विज्जलं परिवज्जिए । संकमेण न गच्छेज्जा, विज्जमाणे परक्कमे । –दस. अ. ५, उ. १. गा. ४
तम्हा तेण न गच्छेज्जा, संजए सुसमाहिए । सइ अन्नेण मग्गेण जयमेव परक्कमे ।। –दस. अ. ५., उ. १, गा. ६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दुगुंछियकुलेसु भिक्खा गमण पायच्छित्त सुत्तं :

११००. जे भिक्खू दुगुंछियकुलेसु असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १६, सु. २७

घृणित कुળોમાં ભિક્ષાર્થે જવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૦૦. જે ભિક્ષુ ઘૃણિત કુળોમાં જઈને અશન **યાવત્** સ્વાદિમ લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ઉદ્‌ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अगवेसणीयकुलाइं :

११०१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जाइं पुण कुलाइं जाणेज्जा, तं जहा-खत्तियाण वा, राईण वा, कुराईण वा, रायपेसियाण वा, रायवंसट्ठियाण वा, अंतो वा, बाहिं वा, गच्छंताण वा, संणिविट्ठाण वा, णिमंतेमाणाण वा, अणिमंतेमाणाण वा, असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ३, सु. ३४६

અગવેષણીય કુળ :

૧૧૦૧. સાધુ અથવા સાધ્વી એ કુળોને જાણે. જેવાં કે- ક્ષત્રિયોનું કુળ, રાજાઓનું કુળ, દંડપાશિક રાજાઓનું કુળ, રાજવંશીય ભૃત્ય, રાજવંશીય સંબંધી ઈત્યાદિ કુળોનાં ઘરોમાં અંદર અથવા બહાર જતાં, ઊભેલા અથવા બેઠેલા, આમંત્રિત કરે અથવા ન કરે તો તેના ઘરેથી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** મળવા છતાં પણ લેવા ન જોઈએ.

णिसिद्ध कुलेसु गवेसणा णिसेहो :

११०२. पडिकुट्ठकुलं न पविसे, मामगं परिवज्जए ।[1]
अचियत्तकुलं न पविसे, चियत्तं पविसे कुलं ।।

-दस. अ. ५, उ. १, गा. १७

નિષિધ્ધ કુળમાં ગવેષણા નિષેધ :

૧૧૦૨. લોક વિરુદ્ધ કુળમાં પ્રવેશ ન કરે, અને જ્યાં ગૃહસ્વામીની એમ કહે કે 'મારે ઘેર આવશો નહિ', એવા ઘરને છોડી દે. જે કુળમાં જવાથી મનુષ્યોને અપ્રીતિ થાય તેવા કુળમાં પ્રવેશ ન કરે. પરંતુ પ્રીતિકર કુળમાં જ પ્રવેશ કરે.

णिसिद्धगिहे भिक्खा गमण पायच्छित्त सुत्तं :

११०३. जे भिक्खु गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे पडियाइक्खित्ते समाणे दोच्चं पि-तमेव कुलं अणुप्पविसइ, अणुप्पविसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ३, सु. १३

નિષિધ્ધ ઘરમાં ભિક્ષા લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૦૩. જે ભિક્ષુ ગાથાપતિ કુળમાં આહાર માટે પ્રવેશે તો ગૃહસ્થના ના પાડવા છતાં બીજી વાર તે જ કુળમાં પ્રવેશ કરે, (કરાવે) કે કરનારનું અનુમોદન કરે તો તેને ઉદ્‌ઘાતિક માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

भिक्खायरियाए उच्चारपासवण परिट्ठावण विही :

११०४. गोयरग्गपविट्ठो उ, वच्चमुत्तं न धारए ।
ओगासं फासुयं नच्चा, अणुन्नविय वोसिरे ।।

-दस. अ. ५, उ. १, गा. १९

ભિક્ષાચર્યામાં મળ- મૂત્રાદિ પરઠવાની વિધિ :

૧૧૦૪. ગોચરીએ ગયેલો મુનિ વડી નીતિને, લઘુનીતિને રોકે નહીં, પરંતુ પ્રાસુક નિરવદ્ય જગ્યાને જાણીને ગૃહસ્થની આજ્ઞા લઈને તેનો ત્યાગ કરે.

---

૧. (ક) નિષિદ્ધ કુળોમાં નિત્યાદિ પિંડ દેવાવાળા કુળનો પણ નિષેધ છે.- જુઓ. નિત્યપિંડ દોષ
(ખ) અપ્રીતિકર કુળથી ભક્ત- પાન આદિ ગ્રહણનો નિષેધ- જુઓ પ્રશ્ન વ્યાકરણ- તૃતીય સંવર દ્વાર સૂત્ર -૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पिहियदुवार उग्घाडण विहि णिसेहो :

११०५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावतिकुलस्स दुवारवाहं कंटगबोंदियाए पडिपिहितं पेहाए तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अण्णुण्णविय, अपडिलेहिय, अप्पमज्जिय णो अवंगुणेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्णविय पडिलेहिय पमज्जिय ततो संजयामेव अवंगुणेज्ज वा, पविसेज्ज वा, ।

—आ. सु. १, अ. १, उ. ५, सु. ३५६

११०६. साणीपावारपिहियं, अप्पणावपंगुरे ।
कवाडं नो पणोलेज्जा, ओग्गहं से अजाइया ।।

—दस. अ. ५, उ. १, गा. १८

भिक्खायरियाए मायाकरण णिसेहो :

११०७. भिक्खागा णामेगे एवमाहंसु—समाणा वा, वसमाणा वा, गामाणुगामं दूइज्जमाणे खुड्डाए खलु अयं गामे, संणिरुद्धाए, णो महालए, से हंता भयंतारो बाहिरगाणि गामाणि भिक्खायरियाए वयह ।

संति तत्थेगतियस्स भिक्खुस्स पुरेसंथुया वा, पच्छासंथुया वा परिवसंति, तं जहा—गाहावती वा—**जाव**—कम्मकरीओ वा,
तहप्पगाराइं कुलाइं पुरेसंथुयाणि वा पच्छासंथुयाणि वा पुव्वामेव भिक्खायरियाए अणुपविसिस्सामि, अविय इत्थ लभिस्सामि सालिं वा, ओयणं वा, खीरं वा, दहिं वा, णवणीतं वा, घयं वा, गुलं वा, तेल्लं वा, संकुलिं वा, फाणितं वा, पूयं वा, सिहरिणिं वा, तं पुव्वामेव भोच्चा पिच्चा पडिग्गहं संलिहियं संमज्जिय ततो पच्छा भिक्खूहिं सद्धिं गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए पविस्सामि ।
माइट्ठाणं संफासे, णो एवं करेज्जा ।

से तत्थ भिक्खूहिं सद्धिं कालेण अणुपविसित्ता तत्थितरातियरेहिं कुलेहिं सामुदाणियं एसित्तं वेसित्तं पिंडवातं पडिगाहेत्ता आहारं आहारेज्जा ।

—आ. सु. २, अ. १, उ. ४, सु. ३५०

બંધ દ્વારને ખોલવાનો વિધિ નિષેધ :

૧૧૦૫. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશતાં દ્વારભાગને કાંટાની ડાળીથી ઢાંકેલ દેખીને પહેલાં ગૃહસ્વામીની અનુજ્ઞા લીધા વિના, પ્રતિલેખન કર્યા વિના અને પ્રમાર્જન કર્યા વિના દ્વાર ઉઘાડીને પ્રવેશ ન કરે.
ઘરના સ્વામીની પહેલા આજ્ઞા લે અને પછી પ્રતિલેખન કરીને પૂંજીને યતનાપૂર્વક ખોલીને પ્રવેશ કરે અથવા નીકળે.

૧૧૦૬. શણના કે વાંસના બનાવેલ પડદાથી અથવા વસ્ત્રાદિના પડદાથી ઢાંકેલ દ્વારને આજ્ઞા લીધા વિના પોતે જ ખોલે નહિ, ઉઘાડે નહિં.

ભિક્ષાચર્યામાં માયા કરવાનો નિષેધ :

૧૧૦૭. સ્થિરવાસ કરનારા અથવા માસકલ્પથી વિચરવાવાળા કોઈ મુનિ, નવા આવવાવાળા મુનિને કહે કે, 'આ ગામ નાનું સરખું છે અને એમાં પણ કેટલાંક ઘર પ્રસુતિ આદિ કારણોથી રોકાયેલાં છે. આ ગામ મોટું નથી, એટલા માટે હે પૂજ્ય મુનિવરો ! આ ગામથી બહાર કોઈ બીજા ગામમાં ગોચરી માટે પધારો'. (એમ સાંભળીને નવા આવેલા મુનિઓએ બીજા ગામમાં ગોચરી માટે જવું જોઈએ.)
તે ગામમાં કોઈ સાધુનાં સંબંધી અથવા પશ્ચાત્ સંબંધી નિવાસ કરતા હોય જેમ કે, ગૃહસ્થ **યાવત્** કર્મચારિણીઓ વગેરે.
તે કોઈ સાધુ એવો વિચાર કરે કે 'હું પહેલાં તેઓના ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશ કરીશ તો મને અન્ન, (રસમય પદાર્થ) દૂધ, દહીં, માખણ, ઘી, ગોળ, તેલ, પૂડલા, રાબ, પૌંઆ, શ્રીખંડ વગેરે ઉત્તમ ભોજન મળશે. તે ઉત્તમ ભોજન લાવી ખાઈ પીને પાત્ર સાફ કરી લઈશ. ત્યાર પછી બીજા સાધુઓ સાથે આહાર- પાણી માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કરીશ અથવા પ્રવેશ માટે નીકળીશ'.
આવો વિચાર કરનાર સાધુ માયા સ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે, સંયમમાં દોષ લગાડે છે. માટે સંતોને આવો વિચાર પણ કરવો ન જોઈએ.
પરંતુ બીજા સાધુઓ સાથે ભિક્ષાના સમયે ગૃહસ્થના ઘરોમાં પ્રવેશ કરી, અનેક ઘરોમાંથી શુદ્ધિપૂર્વક નિર્દોષ સમુદાનીય ભિક્ષા ગ્રહણ કરી આહાર કરવો જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अभिनिचरिया गमण विहि णिसेहो :

११०८. बहवे साहम्मिया इच्छेज्जा एगयओ अभिनिचरियं[1] चारए, नो णं कप्पइ थेरे अणापुच्छित्ता एगयओ अभिनिचरियं चारए ।

कप्पइ णं थेरे आपुच्छित्ता एगयओ अभिनिचरियं चारए ।

थेरा य से वियरेज्जा-एवं णं कप्पइ एगयओ अभिनिचरियं चारए ।

थेरा य से नो वियरेज्जा- एवं णं नो कप्पइ एगयओ अभिनिचरियं चारए ।

जे तत्थ थेरेहिं अविइण्णे एगयओ अभिनिचरियं चरंति से सन्तरा छेए वा, परिहारे वा ।

-वव. उ. ४, सु. १९

अभिनिचरिकामां जवानो विधि निषेध :

११०८. અનેક સાધર્મિક સાધુ એક સાથે 'અભિનિચરિકા' કરવાની ઈચ્છા ધરાવે તો સ્થવિર સાધુને પૂછ્યા વગર એક સાથે અભિનિચરિકા કરવાનું કલ્પતું નથી.

પરંતુ સ્થવિર સાધુઓને પૂછીને તેને એક સાથે 'અભિનિચરિકા' કરવાનું કલ્પે છે.

જો સ્થવિર સાધુ આજ્ઞા આપે તો તેને 'અભિનિચરિકા' કરવાનું કલ્પે છે.

જો સ્થવિર સાધુ આજ્ઞા ન આપે તો તેને 'અભિનિચરિકા' કરવાનું કલ્પતું નથી.

જો તેઓ સ્થવિરો પાસેથી આજ્ઞા પ્રાપ્ત કર્યા વગર 'અભિનિચરિકા' કરે તો તેઓ દીક્ષાછેદ અથવા પરિહાર પ્રાયશ્ચિત્તનો પાત્ર બને છે.

चरिया पविट्ठ भिक्खुस्स किच्चाइं :

११०९. चरियापविट्ठभिक्खू-**जाव**-चउराय पंचरायाओ थेरे पासेज्जा, सच्चेव आलोयणा, सच्चेव पडिक्कमणा । सच्चेव ओग्गहस्स पुव्वाणुन्नवणा चिट्ठइ । आहालंदमवि ओग्गहे ।

चरियापविट्ठे भिक्खू परं चउराय-पंचरायाओ थेरे पासेज्जा, पुणो आलोएज्जा, पुणो पडिक्कमेज्जा, पुणो छेयपरिहारस्स उवट्ठाएज्जा ।

भिक्खूभावस्स अट्ठाए दोच्चंपि ओग्गहे अणुन्नवेयव्वे सिया ।

कप्पइ से एवं वदित्तए

"अणुजाणह भंते ! मिओग्गहं अहालंदं धुवं नितियं निच्छइयं वेउट्टियं ।"

तओ पच्छा काय-संफासं ।

-वव. उ. ४, सु. २०-२१

चरिकाप्रविष्ट भिक्षुनुं कर्तव्य :

११०९. ચરિકામાં પ્રવિષ્ટ ભિક્ષુ ચાર પાંચ રાત્રિની અવધિ માટે સ્થવિરોને મળે તો તે ભિક્ષુઓને ત્યાં જ આલોચના, ત્યાંજ પ્રતિક્રમણ અને કલ્પ સુધી રહેવા માટે અવગ્રહની પૂર્વાનુજ્ઞા છે.

ચરિકામાં પ્રવિષ્ટ ભિક્ષુ જો ચાર પાંચ રાત પછી સ્થવિરોને મળે તો તે ફરી આલોચના, પ્રતિક્રમણ અને દીક્ષા છેદ કે પરિહાર પ્રાયશ્ચિતમાં ઉપસ્થિત થાય.

ભિક્ષુભાવ (સંયમી સુરક્ષા) માટે તેણે બીજીવાર અવગ્રહની અનુમતિ લેવી જોઈએ.

તે આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરે કે-

'હે ભંતે! મિત- અવગ્રહમાં વિચરણ કરવા માટે, કલ્પ પ્રમાણે રહેવા માટે, ધ્રુવ નિયમો માટે, દૈનિક ક્રિયાઓ કરવા માટે, નિશ્ચયપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવા માટે, આજ્ઞા આપો તથા ફરી આવવાની કે દોષોથી નિવૃત્ત થવાની અનુજ્ઞા આપો'.

આ પ્રમાણે કહી તેમના ચરણોનો સ્પર્શ કરે.

चरियानियट्ट भिक्खुस्स किच्चाई :

१११०. चरियानियट्टे भिक्खू-**जाव**-चउराय पंचरायाओ थेरे पासेज्जा, सच्चेव आलोयणा, सच्चेव पडिक्कमणा, सच्चेव ओगहस्स पुव्वाणुन्नवणा चिट्ठइ अहालंदमवि ओग्गहे ।

चरिकाथी निवृत्त भिक्षुनुं कर्तव्य :

११११०. કોઈ ભિક્ષુ ચરિકાથી નિવૃત્ત થયા બાદ **યાવત્** ચાર પાંચ રાતની અવધિમાં સ્થવિરોને મળે તો તેને ત્યાં આલોચના, પ્રતિક્રમણ અને કલ્પ સુધી રહેવા માટે ત્યાં જ અવગ્રહની પૂર્વાનુજ્ઞાપના છે.

---

૧. અભિનિચરિકા અને ચરિકાનું સ્પષ્ટીકરણ-કોઈ સમયે કોઈપણ નગરમાં અનેક સાધુ એકત્રિત થયા અને તે નગરમાં પર્યાપ્ત આહાર-પાણી ન મળે તો તે સાધુ ભિક્ષાકાલને પહેલા ભિક્ષા માટે જાય અથવા તે ક્ષેત્રને છોડીને બીજા ક્ષેત્રમાં ભિક્ષા માટે જાય તો તે ચર્યા "અભિનિચરિકા" કહેવાય છે. વવ. ભાષ્ય ઉ. ૪, સુ. ૧૯

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चरियानियट्टे भिक्खू परं चउराय-पंचरायाओ थेरे पासेज्जा, पुणो आलोएज्जा, पुणो पडिक्कमेज्जा, पुणो छेयपरिहारस्स उवट्ठाएज्जा ।

भिक्खूभावस्स अट्ठाए दोच्चं पि ओग्गहे अणुन्नवेयव्वे सिया ।
कप्पइ से एवं वदित्तए -
"अणुजाणह भंते ! मिओग्गहं अहालंदं ध्रुवं नितियं निच्छइयं वेउट्टियं ।"
तओ पच्छा काय-संफासं ।

-वव. उ. ४, सु. २२-२३

જો કોઈ ભિક્ષુ અભિનિચરિકાથી નિવૃત્ત થયા બાદ ચાર પાંચ રાત પછી સ્થવિરોને મળે તો તે ફરી આલોચના, પ્રતિક્રમણ તથા દીક્ષાછેદ કે પરિહાર પ્રાયશ્ચિત્તમાં ઉપસ્થિત થાય છે.
ભિક્ષુભાવ (સંયમ) ની સુરક્ષા માટે તેણે ફરી વાર અવગ્રહની આજ્ઞા લેવી જોઈએ.
તે આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરે કે -
'ભંતે ! મિતાવગ્રહ, યથાલન્દ, ધ્રુવ, નિત્ય, નૈશ્ચયિક અને વ્યુત્થિત થવાની આજ્ઞા આપો'.
આ પ્રમાણે કહી તેમના ચરણોનો સ્પર્શ કરે.

णवणिम्मिय गामाइसु आहार गहणस्स पायच्छित्त सुत्तं :

११११. जे भिक्खू णवग-णिवेसंसि गामंसि वा-**जाव**-सण्णिवेसंसि वा अणुप्पविसित्ता असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ५, सु. ३४

નવનિર્મિત ગ્રામાદિમાં આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત સૂત્ર

૧૧૧૧. નવા નિવાસ કરેલા ગામમાં **યાવત્** સંન્નિવેશમાં પ્રવેશ કરી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ઉદ્‌ઘાતિક માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णव अयागराइसु आहार गहणस्स पायच्छित्त सुत्तं :

११११. जे भिक्खू णवग-णिवेसंसि
१. अयागरंसि वा २. तंबागरंसि वा ३. तउआगरंसि वा,
४. सीसागरंसि वा, ५. हिरण्णागरंसि वा,
६. सुवण्णागरंसि वा, ७. रयणागरंसि वा,
८. वइरागरंसि वा,
अणुप्पविसित्ता असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ५, सु. ३५.

નવા લોઢા આદિની ખાણોમાં આહાર ગ્રહણ કરવા આદિનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૧૨. જે ભિક્ષુ નવા નિવાસ કરેલા સ્થાનમાં-
૧- લોઢાની, ૨- તાંબાની, ૩- ત્રપુની (કાંસાની),
૪.- સીસાની, ૫- ચાંદીની,
૬- સોનાની, ૭- રત્નની,
૮-હીરાની,
ખાણોમાં પ્રવેશ કરી અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ઉદ્‌ઘાતિક માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉદ્‌ગમ – દોષ

પ્રાક્‌કથન

આહાર દોષ :

આહાર શુદ્ધિથી ભાવશુદ્ધિ અને તેનાથી સંયમ-સાધનાની નિર્વિઘ્ન સંપન્નતા થવી એ એક સૈદ્ધાન્તિક સત્ય છે. આથી ઉદ્‌ગમ, ઉત્પાદન આદિ દોષોથી રહિત આહાર જ પ્રાસુક, એષણીય તથા ઉપભોગ યોગ્ય માનવામાં આવેલ છે.

આહાર દોષોનું આ સંકલન બે વિભાગોમાં વિભક્ત છે -

૧. એક સૂત્રમાં એક દોષનું પ્રરૂપણ.

૨. એક સૂત્રમાં અનેક દોષોનું પ્રરૂપણ.

આ સંકલનમાં કેટલાંક સૂત્રો વિધિ-નિષેધનાં પ્રરૂપક છે, અને કેટલાંક સૂત્રો માત્ર નિષેધનાં પ્રરૂપક છે.

જે સૂત્રોમાં એક સાથે અનેક દોષોનું પ્રરૂપણ છે, તેમાંથી કેટલાક દોષો ઉદ્‌ગમના છે, કેટલાક દોષો ઉત્પાદનના છે અને કેટલાક દોષો એષણાના છે.

આ સૂત્રોમાં કેટલાક દોષો એવા પણ પ્રરૂપિત છે કે જેમનાં નામ જુદા છે, પરંતુ ભાવ જુદા નથી. પરંતુ એવા પણ દોષો છે જેનું નામકરણ ક્યાંય મળતું નથી, છતાં પણ તે દોષ જ છે. કારણ કે કેટલાક સૂત્રોમાં અગ્રાહ્ય પદાર્થોનો નિષેધ છે. માટે તે દોષ જ છે. કેટલાક દોષોનાં માત્ર પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો મળે છે, પરંતુ દોષોનાં સૂત્ર મળતાં નથી. એ જ પ્રમાણે કેટલાક દોષોનાં સૂત્રો મળે છે પરંતુ તેમનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રો મળતાં નથી.

'उग्गम उप्पायणेसणा सुद्धं' – આહાર શુદ્ધિનું સૂચક આ વાકય આગમોમાં અનેક સ્થળે ઉપલબ્ધ છે, પરંતુ ઉદ્‌ગમ અને ઉત્પાદનનાં દોષોની નિશ્ચિત સંખ્યા ક્યાંય પણ ઉપલબ્ધ નથી.

બધા ઉદ્‌ગમ દોષોમાં પ્રમુખ દોષ એક ઔદ્દેશિક છે, અન્ય બધા તેના અવાન્તર ભેદ છે.

પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્ર સંવર-દ્વાર ૫. સૂત્ર ૬ માં 'एक्कारस पिंडवाय सुद्धं' આવું વાક્ય છે. તેનું તાત્પર્ય છે. - આચારાંગ, દ્વિતીય શ્રુતસ્કંધ, પ્રથમ પિંડૈષણા અધ્યયનનાં અગિયાર ઉદ્દેશકોમાં જેટલા દોષ છે તે સૌ દોષ રહિત આહાર શુદ્ધ માનવામાં આવ્યો છે.

ઉદ્‌ગમ-ઉત્પાદનનાં દોષોની સંખ્યા જો નિશ્ચિત હોત તો એ આગમમાં સંખ્યાનો ઉલ્લેખ અવશ્ય હોત.

એષણાના દસ દોષોની સંખ્યાનો નિર્ણય થઈ ગયો હતો, માટે 'दसहि य दोसेहिं विप्पमुक्कं' એ વાક્યમાં સંખ્યાનો ઉલ્લેખ છે. પરંતુ આગમોમાં એ દોષો સિવાય પણ બીજા અનેક એષણાના દોષો મળે છે.

પિંડનિર્યુક્તિ આદિમાં ઉદ્‌ગમ, ઉત્પાદન અને એષણાના દોષોની સંખ્યા નિશ્ચિત છે. સંભવ છે કે નવદીક્ષિતોને કંઠસ્થ કરાવવા માટે કોઈ સ્થવિરે મુખ્ય દોષોની સંખ્યાનો નિર્ણય કરી ગાથા બદ્ધ કર્યો હશે.

આગમોમાં કેટલાક એવા દોષો પણ મળી આવે છે. જે બેતાલીસ દોષોથી તદ્દન જુદા છે.

પરિભોગેષણાનાં દોષોનું કથન ભગવતી સૂત્રમાં પ્રતિપાદિત છે.

પ્રસ્તુત સંકલનમાં દોષોનો ક્રમ આ પ્રમાણે રાખવામાં આવ્યો છે.

૧. એક સૂત્રમાં અનેક દોષોનું કથન છે તેને પ્રકીર્ણક દોષોથી સૂચિત કરવામાં આવેલ છે.

૨. એક સૂત્રમાં એક દોષનું કથન છે તેને ઉદ્‌ગમ, ઉત્પાદન અને એષણા દોષનાં ક્રમથી રાખવામાં આવ્યું છે.

૩. બેંતાલીસ દોષ સિવાયનાં દોષોને 'સંખડી પ્રકરણ', 'શય્યાતર પિંડ' અને 'એષણા-વિવેક' શિર્ષકથી પ્રમાણિત કરવામાં આવ્યાં છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

षोडश उद्गम दोष

સોળ ઉદ્ગમ દોષ

आहाकम्मुद्देसियं पूइकम्मेग मीसजाए य ।
ठवणा पाहुडियाए पाओयर कीय पामिच्चे ।।
परियट्टिए अभिहडे उब्भिन्न मालोहडे इ य ।
अच्छिज्जे अणिसिट्ठे अज्जोयरए य सोलसमे ।।

– *पिण्ड. नि. गा. ३–४*

१. **आधाकर्म :** કોઈ એક વિશેષ સાધુ કે સાધ્વીના ઉદ્દેશ્યથી આહારાદિ બનાવવો.

૨. **औद्देशिक :** એક અથવા અનેક શ્રમણ, બ્રાહ્મણઆદિના ઉદ્દેશ્યથી આહારાદિ બનાવવો.

૩. **पूतिकर्म :** પ્રાસુક અને એષણીય આહારમાં આધાકર્મ આહારનું અતિ અલ્પ કે અધિક માત્રામાં મિશ્રણ કરવું.

૪. **मिश्रजात :** પોતાના માટે અને સાધુ-સાધ્વી માટે એક સ્થાને આહારાદિ બનાવવો.

૫. **स्थापना :** સાધુ-સાધ્વીઓને દેવા માટે આહારાદિ અલગ સ્થાપિત કરી રાખવા.

૬. **प्राभृतिका :** નજીકનાં ગામથી સાધુ કે સાધ્વી આજે જ અત્યારે પધારવાના છે, એવું જાણી મહેમાનોનાં જમણનાં સમયમાં પરિવર્તન કરવું.

૭. **प्रादुष्करण :** અંધકાર યુક્ત સ્થાનોમાં દીપક આદિનો પ્રકાશ કરી આહારાદિ આપવો.

૮. **क्रीत :** સાધુ-સાધ્વીને માટે આહારાદિ ખરીદીને આપવા.

૯. **प्रामित्य :** સાધુ-સાધ્વી માટે આહારાદિ ઉધાર લઈને આપવા.

૧૦. **परिवर्तित :** પોતાના ઘરે બનેલો આહાર બીજાને આપી સાધુ-સાધ્વીઓને તેમનો ઈચ્છિત આહાર લાવીને આપવો.

૧૧. **अभिहृत :** સાધુ-સાધ્વીને તેમનાં સ્થાને આહારાદિ લાવીને આપવો.

૧૨. **उद्भिन्न :** કોઈ વિશેષ લેપથી બંધ કરેલ પાત્રનું મુખ ખોલીને સાધુ-સાધ્વી માટે ખાદ્ય પદાર્થ દેવો.

૧૩. **मालापहृत :** મંચ કે માળિયા આદિ ઊંચી જગ્યા પર રાખેલા ખાદ્ય પદાર્થોને નીસરણી આદિથી ઉતારીને આપવા.

૧૪. **आच्छेद्य :** કોઈ દુર્બળ વ્યક્તિ પાસેથી છીનવી આહારાદિ આપવા.

૧૫. **अनिसृष्ट :** ભાગીદારના પદાર્થો તેની આજ્ઞા વગર આપવા.

૧૬. **अध्यवपूरक :** સાધુ કે સાધ્વી ગામમાં પધાર્યા છે, એવું સાંભળી પોતાના માટે બનતા ભોજનમાં કંઈક પ્રમાણમાં વધારે ભોજન બનાવવું.

આ સર્વ દોષ ગૃહસ્થ પોતાના અવિવેકથી કરી બેસે છે. માટે સાધુ ગૃહસ્થને વિવેકપૂર્વક પ્રશ્ન કરી આહારાદિના ઉદ્ગમ દોષ જાણી શુદ્ધ આહારાદિ લે.

આમાંથી કેટલાક દોષ ભોજન બનાવ્યા પૂર્વે, કેટલાક ભોજન બનાવતી વેળાએ, કેટલાક ભોજન બનાવ્યા પછી અને કેટલાક સાધુ-સાધ્વીને આહાર આપતી વેળાએ લાગતા હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उद्गम दोष - ४

(१) आहाकम्म दोसं-

(१) આધાકર્મ દોષ :

आहाकम्मिय आहार गहण णिसेहो-

આધાકર્મી આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

१११३. आहाकडं[1] वा ण णिकामएज्जा,
णिकामयंते ण यसंथवेज्जा ।
धुणे उरालं अणुवेहमाणे,
चेच्चाण सोयं अणपेक्खमाणे ।।

-सूय. सु. १, अ. १०, गा. ११

૧૧૧૩. સાધુ આધાકર્મી આહારની ઈચ્છા ન કરે અને આધાકર્મી આહારની ઈચ્છા રાખનારની પ્રશંસા તેમજ સમર્થન પણ ન કરે. નિર્જરાનું સ્વરૂપ જાણીને તપસ્યાથી શરીર કૃશ કરે. તેમ જ શરીરની પરવા ન કરતાં સંયમનું પાલન કરે.

१११४. इह खलु पाईणं वा-**जाव**-उदीणं वा संतेगतिया सड्ढा भवंति गाहावती वा-**जाव**-कम्मकरी वा । तेसिं च णं एवं वुत्तपुव्वं भवति -

"जे इमे भवंति समणा भगवंतो सीलमंता, वयमंता गुणमंता, संजता, संवुडा, बंभचारी, उवरया मेहुणातो कम्मातो णो खलु एतेसिं कप्पति आधाकम्मिए असणं वा-**जाव**-साइमं वा भोत्तए वा, पायए वा ।

सेज्जं पुण इमं अम्हं अप्पणो अट्ठाए णिट्ठितं,

तं जहा-असणं वा-**जाव**-साइमं वा, सव्वमेयं समणाणं णिसिरामो, अवियाइं वयं पच्छा वि अप्पणो अट्ठाए असणं **वा-जाव**-साइमं वा चेतिस्सामो ।"

एयप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं अणेसणिज्जं ति मण्णमाणे लाभे वि संते णो पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ९, सु. ३९०

૧૧૧૪. આ(જગતમાં) પૂર્વ **યાવત્** ઉત્તર દિશામાં કોઈ શ્રદ્ધાવાન ગૃહસ્થ **યાવત્** નોકરાણીઓ છે, જેઓ પહેલેથી જ શ્રમણના આચાર-મર્યાદાના જ્ઞાતા હોય છે, જે ઘર પર આવેલા સાધુ-સાધ્વીને દેખીને પહેલાં એમ કહે છે કે -

આ શ્રમણ ભગવંતો શીલવાન છે, વ્રતી છે. ગુણી છે. સંયમી છે, સંવરવાન છે, બ્રહ્મચારી અને મૈથુન પ્રવૃત્તિના ત્યાગી છે. આધાકર્મ આદિ દોષોથી દૂષિત અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર ખાવો-પીવો એમની આચાર મર્યાદાથી પ્રતિકૂળ છે.

એટલા માટે આ ભોજન અમે અમારા માટે બનાવ્યું છે.

તે સઘળું ભોજન અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર અમે આ શ્રમણોને આપી દઈશું. અને અમે અમારા માટે ફરી નવો અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર બનાવી લઈશું.

આ પ્રકારનાં વચન સાંભળીને અને સમજીને એવા અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને અપ્રાસુક અને અનેષણીય સમજીને દાતાના દેવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

१११५. सिया से परो कालेण अणुपविट्ठस्स आहाकम्मियं असणं वा -**जाव**-साइमं वा उवकरेज्ज वा उवक्खडेज्ज वा । तं चेगतिओ तुसिणीओ उवेहेज्जा "आहडमेयं पच्छाइक्खिस्सामि ।" माइट्ठाणं संफासे, णो एवं करेज्जा ।

૧૧૧૫. કદાચિત્ સાધુ ભિક્ષાના સમયે ગૃહસ્થના ઘરે પહોંચે અને તે (ગૃહસ્થ) સાધુ માટે આધાકર્મી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ બનાવવાની તૈયારી કરે અથવા ભોજન બનાવવા લાગે તો એને જોઈને સાધુ ચુપચાપ જોતા ઊભો રહે અને એમ વિચારે કે "જ્યારે આ આહાર લઈને આવશે. ત્યારે તેમને મનાઈ કરીશ." તો તે મુનિ માયાસ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે. તેથી સાધુએ એવું કરવું ન જોઈએ.

---

१. आहाकम्मं भुंजमाणे सबले -दसा. द. २, सु. २

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से पुव्वामेव आलोएज्जा –
"आउसो ! ति वा भइणी ! ति वा णो खलु मे कप्पइ आहाकम्मियं असणं वा–**जाव**–साइमं वा भोत्तए वा पायए वा, मा उवकरेहिं मा उवक्खडेहिं"
से सेवं वदंतस्स परो आहाकम्मियं असणं वा–**जाव**–साइमं वा उवक्खडेत्ता आहट्टु दलएज्जा, तहप्पगारं असणं वा–**जाव**–साइमं वा अफासुयं–**जाव**–णो पडिगाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. ९, सु. ३९२

साधु पहेलां જ જુએ અને કહી દે કે -
"હે આયુષ્યમન્ ! અથવા ભગિની ! આધાકર્મી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ ખાવા-પીવાનું મને કલ્પે નહિ એટલે મારા માટે ભોજનની સામગ્રી એકઠી કરશો નહિ. તેમ જ ભોજન બનાવશો નહિ.'
તે સાધુના એમ કહેવા છતાં પણ ગૃહસ્થ તેને માટે આધાકર્મિક અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર તૈયાર કરીને અને લાવીને આપે તો તે અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

आहाकम्म आहारेण कम्मबंधस्स एगंतकहण णिसेहो –

આધાકર્મી આહાર કરવાથી કર્મબંધનનાં એકાંત કથનનો નિષેધ :

११११६. आहाकम्माणि भुंजंति, अण्णमण्णे सकम्मुणा ।
उवलित्ते ति जाणेज्जा, अणुवलित्ते त्ति वा पुणो ।।

एएहिं दोहिं, ठाणेहिं, ववहारो न विज्जती ।
एएहिं दोहिं ठाणेहिं, अणायारं तु जाणए ।।[1]

–सूय. सु. २, अ. ५, गा. ८–९

११११६. આધાકર્મી આહારનો જે સાધુ ઉપયોગ કરે છે તે (આધાકર્મી દોષયુક્ત આહાર આદિના દાતા તથા ઉપભોગકર્તા) બંને તત્સંબંધી કર્મથી લિપ્ત બને છે, કે અલિપ્ત બને છે.
કારણ કે આ બંને પ્રકારના નિશ્ચયકારી વચનથી વ્યવહારનો નિષેધ થાય છે. તેમ જ આ બંને પ્રકારના વચનથી અનાચારનું સેવન થાય છે.

---

१. टीकाकारे आधाकर्मी आहार करवाथी कर्म बंधाय छे એ વિષયમાં આ પ્રમાણે સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે.
साधु प्रधानकारणमाधाय–आश्रित्य कर्माण्याधाकर्माणि, तानि च वस्त्र–भोजन–वसत्यादीन्युच्यन्ते, एतान्याधाकर्माणि ये भुञ्जन्तेएते रूपभोगे ये कुर्वन्ति "अन्योऽन्यं" परस्परं तान् स्वकीयेन कर्मणोपलिप्तवान् विजानीयादित्येवं नो वदेत्–तथाऽनुपलिप्तवानपि नो वदेत् ।
एतदुक्तं भवति–आधाकर्मापि श्रुतोपदेशेन शुद्धमिति कृत्वा भुञ्जान; कर्मणा नोपलिप्यते । तदाधाकर्मोपभोगेनावश्यतया कर्मबन्धो भवतीत्येवं नो वदेत् ।
तथा श्रुतोपदेशमन्तरेणाहारगृद्धयाऽऽधाकर्म भुञ्जानस्य तन्निमित्त कर्मबन्ध सद्भावात् अतोऽनुपलिप्तवानपि नो वदेत् ।
यथावस्थितमौनीन्द्रागमज्ञस्यत्वेवं युज्यते वक्तुम् "आधाकर्मोपभोगेन स्यात्कर्म बन्धः स्यान्नेति ।"
यत्त उक्तम्–किंचिच्छुद्धं कल्प्यमकल्प्यमपि कल्प्यम् । पिण्डःशय्या, वस्त्रं पात्रं वा भेषजाद्यं वा ।
तथाऽन्येरप्यभिहितम्–उत्पद्येत हि साऽवस्था, देश कालामयान्प्रति । यस्यामकार्यं कार्यस्यात्, कर्मकार्य च वर्जयेत् ।। इत्यादि ।।
किमित्येवं स्याद्वादः प्रतिपाद्यत इत्याह–"आभ्यां द्वाभ्यां स्थानाभ्यामाश्रिताभ्यान्योवा स्थानयोराधाकमोपभोगेन कर्मबन्ध–भावाभावभूतयोर्व्यवहारो न विद्यते ।
तथाहि–यद्यवश्यमाधाकर्मोपभोगेनैकान्तेन कर्मबन्धोऽभ्युपगम्येत–एवं चाहाराभावेनापि क्वचित्सुतरामनर्थोदयः स्यात् ।
तथाहि–क्षुत्प्रपीडितो न सम्यगीयपथं शोधयेत् । ततश्च व्रजन् प्राप्युपमर्द्दमपि कुर्यात् ।
मूर्च्छादिसदभावतया च देहपाते सत्यवश्यंभावी त्रसादि व्याघातोऽकालमरणे चाविरतिरङ्गीकृता भवत्यार्तध्यानापत्तो च तिर्यग्गतिरिति ।
आगमश्च– 'सव्वत्थ संजमं संजमाओ अप्पाणमेव कंखेज्जा" इत्यादिनाऽपि सदुपभोगे कर्मबन्धाभाव इति ।
तथाहि–आधाकर्मण्यपि निष्पद्यमाने षड्जीवनिकायवधस्तद्भवे च प्रतीतः कर्मबन्ध इत्यतोनयोः स्थानयरेकान्तेनाश्रीयमाणयो व्यवहरणं व्यवहारो न युज्यते ।
तथाऽऽभ्यामेव स्थानाभ्यां समाश्रिताभ्यां सर्वमनाचारं विजानीयादिति स्थितम् ।
આ પ્રમાણે ટીકાકારે બંને એકાંત કથનને અનાચાર કહ્યો છે.
–सूय. सु. २, अ. ५, गा. ८–९ ની ટીકા પૃ. ૩૭૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कप्पाकप्पट्ठियाण णिमित्त आहारस्स गहण विणिच्छओ–

११७. जे कडे कप्पट्ठियाणं, कप्पइ से अकप्पट्ठियाणं, णो से कप्पइ कप्पट्ठियाणं ।

जे कडे अकप्पट्ठियाणं णो से कप्पइ कप्पट्ठियाणं, कप्पइ से अकप्पट्ठियाणं
कप्पे ठिया कप्पट्ठिया,
अकप्पे ठिया अकप्पट्ठिया ।[1]

–कप्प उ. ४, सु. १९

कल्पस्थित अकल्पस्थित ना निमित्ते बनेला आहार ग्रहणनो निर्णय :

११७. જે (અશન **यावत्** સ્વાદિમ) કલ્પસ્થિત માટે બનાવેલો છે. તે અકલ્પસ્થિતોને કલ્પે છે, કલ્પસ્થિતોને કલ્પતો નથી.
જે અકલ્પસ્થિતો માટે બનાવેલો છે, તે કલ્પસ્થિતોને કલ્પતો નથી. (અન્ય) અકલ્પસ્થિતોને કલ્પે છે.
જે કલ્પમાં સ્થિત છે તે કલ્પસ્થિત છે.
જે અકલ્પમાં સ્થિત છે તે અકલ્પસ્થિત છે.

आसत्तिपुव्वकयं आहाकम्माहारस्स फलं –

११८. **प.** आहाकम्मं णं भंते ! भुंजमाणे समणे णिग्गंथे,
१. किं बंधति ? २. किं पकरेति ? ३. किं चिणाति ?
४. किं उवचिणाति ?

उ. गोयमा ! आहाकम्मं णं भुंजमाणे आउयवज्जाओ **सत्तकम्मपगडीओ बंधइ** ।

आउयं च णं कम्मं सिय बंधइ, सिय नो बंधइ ।
सिढिलबंधण बद्धाओ धणियबंधणबद्धाओ पकरेइ,

हस्सकालठितियाओ दीहकालठितियाओ पकरेइ,

मंदाणुभावाओ तिव्वाणुभावाओ पकरेइ,
अप्पपएसग्गाओ बहुपएसग्गाओ पकरेइ,

असायावेयणिज्जं च णं कम्मं भुज्जो-भुज्जो चिणाइ, उवचिणाइ ।
अणाइयं च णं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंत-संसार-कंतारं अणुपरियट्टइ,
प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ–
आहाकम्मं च णं भुंजमाणे आउयवज्जाओ सत्त कम्मपगडीओ बंधइ–**जाव**–अणाइयं च णं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंत–संसार–कंतारं अणुपरियट्टइ ?

आसक्तिपूर्वक आधाकर्म आहार करवानुं फळ :

११८. **प्र.** ભંતે ! આધાકર્મ દોષવાળા આહારનો ઉપભોગ કરનાર શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ (૧) શું બાંધે છે ? (૨) શું કરે છે? (૩) શાનો ચય (વૃદ્ધિ) કરે છે ? અને (૪) શાનો ઉપચય કરે છે ?
ઉ. હે ગૌતમ ! આધાકર્મ દોષવાળા આહારો ઉપભોગ કરનાર નિર્ગ્રન્થ આયુષ્ય સિવાયની શેષ સાત કર્મ પ્રકૃતિઓ બાંધે છે.
આયુષ્યકર્મ કયારેક બાંધે છે, કયારેક બાંધતો નથી.
શિથિલબંધથી બંધાયેલી સાત કર્મપ્રકૃતિઓને દૃઢ બંધનવાળી બનાવે છે.
અલ્પકાળવાળી કર્મપ્રકૃતિઓની સ્થિતિને દીર્ઘકાળવાળી સ્થિતિ કરે છે.
મંદ રસવાળી કર્મપ્રકૃતિઓને તીવ્ર રસવાળી બનાવે છે.
અલ્પ પ્રદેશવાળી કર્મપ્રકૃતિઓને ઘણા પ્રદેશવાળી કરે છે.
અશાતાવેદનીય કર્મનો વારંવાર ચય (સંચય) ઉપચય (વૃદ્ધિ) કરે છે.
અનાદિ અનંત દીર્ઘકાળ પર્યંત ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર-અટવીમાં પરિભ્રમણ કરે છે.
પ્ર. ભંતે ! કયા પ્રયોજનથી એમ કહેવામાં આવે છે કે - આધાકર્મ દોષયુક્ત આહારનો ઉપભોગ કરતા શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ આયુષ્યકર્મ છોડી શેષ સાત કર્મપ્રકૃતિઓને બાંધે છે **यावत्** અનાદિ અનંત દીર્ઘકાલીન ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર અટવીમાં પરિભ્રમણ કરે છે ?

---

૧. **કલ્પસ્થિત** આચેલક્ય આદિ દસ પ્રકારના કલ્પોના અનુસાર આચરણ કરનારા તથા પાંચ મહાવ્રતધારી કલ્પસ્થિત કહેવાય છે. ભગવાન ઋષભદેવ અને ભગવાન મહાવીરના અનુયાયી શ્રમણ કલ્પસ્થિત કહેવાય છે.
અકલ્પસ્થિત - ચાર મહાવ્રતધારી અકલ્પસ્થિત કહેવાય છે. ભગવાન અજિતનાથથી લઈને ભગવાન પાર્શ્વનાથ સુધીના અનુયાયી શ્રમણ અકલ્પસ્થિત કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! आहाकम्मं च णं भुंजमाणे आयाए धम्मं अइक्कमइ,

आयाए धम्मं अइकम्ममाणे पुढविकायं णावकंखति-**जाव**-तसकायं णावकंखति,

जेसिं पि य णं जीवाणं सरीराइं आहारमाहारेइ ते वि जीवे णावकंखति,
से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'आहाकम्मं च णं भुंजमाणे आउयवज्जाओ सत्तकम्मपगडीओ बंधइ-**जाव**-अणाइयं च णं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंत-संसार-कंतारं अणुपरियट्टइ ।[1]

-वि. स. १, उ. ९, सु. २६

ઉ. ગૌતમ ! આધાકર્મ દોષયુક્ત આહારનો ઉપભોગ કરનાર શ્રમણનિર્ગ્રન્થ પોતાના આત્મધર્મનું અતિક્રમણ કરે છે.
પોતાના આત્મધર્મનું અતિક્રમણ કરતો સાધક પૃથ્વીકાયના જીવોની દરકાર કરતો નથી **યાવત્** ત્રસકાયના જીવોની દરકાર કરતો નથી.
જે જીવોના શરીરનો તે આહાર કરે છે તે જીવોની પણ દરકાર કરતો નથી.
હે ગૌતમ ! એ હેતુથી એમ કહ્યું છે કે -
'આધાકર્મ દોષયુક્ત આહારનો ઉપભોગ કરતો શ્રમણ આયુષ્ય સિવાયની સાત કર્મ પ્રકૃતિઓને બાંધે છે **યાવત્** અનાદિ અનંત દીર્ઘકાલીન ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર-અટવીમાં પરિભ્રમણ કરે છે'.

आहाकम्माहार गहण पायच्छित्त सुत्तं -

१११९. जे भिक्खू आहाकम्मं भुंजइ, भुंजतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. १०, सु. ६

આધાકર્મ આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૧૯. જે ભિક્ષુ આધાકર્મ આહાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

(२) उद्देसिय दोसं-

उद्देसिय आहार गहण णिसेहो -

११२०. भूयाइं च समारम्भ, समुद्दिस्स य जं कडं ।
तारिसं तु न गिण्हेज्जा, अन्नं पाणं सुसंजए ।।[2]

-सूय. सु. १, अ. ११, गा. १४

(૨) ઔદ્દેશિક દોષ :

ઔદ્દેશિક આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૨૦. જે ભોજન-પાન પ્રાણીઓનો આરંભ કરીને બનાવ્યો હોય તથા સાધુને આપવાના નિમિત્તે બનાવ્યો હોય એવો ભોજન-પાન ઉત્તમ સાધુ ગ્રહણ ન કરે.

दाणट्ठठविय आहार गहण णिसेहो -

११२१. असणं वा पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
जं जाणेज्ज सुणेज्जा वा, दाणट्ठा पगडं इमं ।।

तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

-दस. अ. ५, उ. १, गा. ६२-६३

દાનાર્થે રાખેલો આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૨૧. ગૃહસ્થોએ બનાવેલું ભોજન-અન્ન, પાન, ખાદિમ તથા સ્વાદિમ એ ચારે પ્રકારનો આહાર વિષે શ્રમણ પોતે જાણે અથવા સાંભળે કે આ બીજાને દાનને માટે બનાવ્યું છે.

તો તે આહારપાણી સંયમી માટે અકલ્પનીય છે. તેમ જાણીને દાતારને કહે કે 'આ આહારપાણી મને કલ્પતો નથી'.

---

१. वि. स. ७, उ. ८, सु. ९
२. (क) आ. सु. २, अ. १, उ. १, सु. ३३१ (ख) आ. सु. १, अ. ८, सु. २०४-२०५
(ग) सूय. सु. २, अ. १, सु. ६८७-६८८ (घ) आ. सु. २, अ. १, उ. १०, सु. ३९७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुण्णट्ठविय आहार गहण णिसेहो –

११२२. असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
जं जाणेज्ज सुणेज्जा वा, पुण्णट्ठा पगडं इमं ।।
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
–दस. अ. ५, उ. १, गा. ६४-६५

वणिमग्गट्ठविय आहार गहण णिसेहो–

११२३. असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
जं जाणेज्ज सुणेज्जा वा, वणिमट्ठा पगडं इमं ।।
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
–दस. अ. ५, उ. १, गा. ६६-६७

समणट्ठविय आहार गहण णिसेहो–

११२४. असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
जं जाणेज्ज सुणेज्जा वा, समणट्ठा पगडं इमं ।।
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
–दस. अ. ५, उ. १, गा. ६८-६९

(३) पूइकम्म दोसं –

पूइकम्मदोसजुत्तआहारस्स णिसेहो –

११२५. पूइकम्मं णं सेवेज्जा,एस धम्मे वुसीमतो ।
जं किंचि अभिकंखेज्जा, सव्वसो तं ण कप्पते ।।
–सूय. सु. १, अ. ११, गा. १५

पूइकम्मदोसजुत्त आहार गहण परिणामो–

११२६. जं किंचि वि पूतिकडं, सड्ढीमागंतुमीहियं ।
सहस्संतरियं भुंजे, दुपक्खं चेव सेवती ।।
तमेव अविजाणंता, विसमंमि अकोविया ।
मच्छा वेसालिया चेव, उदगस्सऽभियागमे ।।
उदगस्सप्पभावेणं, सुक्कंमि घातमिंति उ ।
ढंकेहि य कंकेहि य, आमिसत्थेहिं ते दुही ।।

પુણ્યાર્થ આપેલો આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૨૨. જો શ્રમણ પોતે જાણે અથવા સાંભળે કે અન્ન, પાન, ખાદિમ તથા સ્વાદિમ એ ચારે પ્રકારનો આહાર પુણ્ય માટે બીજાને આપવા બનાવ્યો છે.
તો તે આહારપાણી સંયમી માટે અકલ્પનીય છે. તેમ જાણીને દાતારને કહે કે 'આ આહાર મને કલ્પતો નથી'

ભિખારીઓ માટે રાખેલો આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૨૩. જો શ્રમણ પોતે જાણે અથવા સાંભળે કે ગૃહસ્થે બનાવેલ અન્ન, પાન, ખાદિમ તથા સ્વાદિમ એ ચારે પ્રકારનો આહાર કોઈ યાચકો માટે બનાવ્યો છે,
તો તે આહારપાણી સંયમી માટે અકલ્પનીય છે. તેમ જાણીને દાતારને કહે કે 'તેવી જાતનો આહાર મને કલ્પે નહિ'.

શ્રમણાર્થે રાખેલો આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૨૪. અન્ન, પાન, ખાદિમ તથા સ્વાદિમ એ ચાર પ્રકારના આહારના વિષયમાં મુનિ એમ જાણે કે સાંભળે કે આ શ્રમણો માટે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે,
તો તે આહાર પાણી સંયમી માટે અકલ્પનીય છે. તેમ જાણીને દાતારને કહે કે "તેવી જાતનો આહાર મને કલ્પે નહિ"

(૩) પૂતિકર્મ દોષ :

પૂતિકર્મદોષયુક્ત આહારનો નિષેધ :

૧૧૨૫. પૂતિકર્મયુક્ત આહાર સાધુ ગ્રહણ ન કરે. શુધ્ધ સંયમ પાળનાર સાધુનો આ જ ધર્મ છે. શુધ્ધ આહારમાં પણ જો અશુધ્ધિની શંકા ઉત્પન્ન થઈ જાય તો તેને પણ સાધુ ગ્રહણ કરે નહિ.

પૂતિકર્મ દોષયુક્ત આહાર ગ્રહણ કરવાનું પરિણામ :

૧૧૨૬. શ્રધ્ધાળુ ગૃહસ્થે આગંતુક મુનિઓ માટે બનાવેલા આહારમાંથી અન્ય શુધ્ધ આહાર થોડો પણ પૂતિકૃત (મિશ્રિત) થઈ ગયો હોય તે આહારને જે સાધુ હજાર ઘરના આંતરેથી પણ લાવીને ખાય છે તે ગૃહસ્થ અને સાધુ એમ બન્ને પક્ષોનું સેવન કરે છે.
પૂતિકર્મનાં સેવનથી થતા દોષોને ન જાણવાથી તથા કર્મબંધનનાં પ્રકારોને ન જાણવાથી તેઓ તેવી રીતે દુઃખી થાય છે જેવી રીતે વૈશાલિક જાતિનાં આ માછલાં પાણીનું પૂર આવવાથી.
પાણીનાં પૂરનાં પ્રવાહથી સૂકા અને ભીનાં સ્થાને પહોંચેલા વૈશાલિક જાતનાં માછલાં જેમ માંસાર્થી ઢંક અને કંક પક્ષીઓ દ્વારા દુઃખી થાય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं तु समणा एगे, वट्टमाणसुहेसिणो ।
मच्छा वेसालिया चेव, घातमेसंणंतसो ।।

-सूय. सु. १, अ. १, उ. ३, गा. १-४

એ જ પ્રમાણે વર્તમાનકાલીન સુખની ગવેષણા કરનાર કેટલાક શ્રમણો વૈશાલિક મત્સ્યની જેમ અનંતવાર જન્મ- મરણને પ્રાપ્ત થાય છે.

पूइकम्मदोस जुत्त आहारं भुंजमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

११२७. जे भिक्खू पूईकम्मं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. १, सु. ५८

पूतिकर्म दोषयुक्त आहार करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

११२७. જે ભિક્ષુ પૂતિકર્મ દોષ યુક્ત આહાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે,
તેને માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

(४) ठवणा दोसं-

ठवणा दोसस्स पायच्छित्त सुत्तं-

११२८. जे भिक्खू ठवणाकुलाइं अजाणिय अपुच्छिय अगवेसिय पुव्वामेव पिण्डवायपडियाए अणुप्पविसइ, अणुप्पविसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ४, सु. २२

(૪) સ્થાપના દોષ :

સ્થાપના દોષનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૨૮. જે ભિક્ષુ સ્થાપિત કુળોને જાણ્યા, પૂછ્યા અને ગવેષણા કર્યા પહેલાં જ આહાર માટે પ્રવેશ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

(५) कीय दोसं-

कीय आहार गहण णिसेहो-

११२९. किणंतो कइओ होइ, विक्किणंतो य वाणिओ ।
कय विक्कयम्मि वट्टन्तो, भिक्खू न भवइ तारिसो ।।

भिक्खियव्वं न केयव्वं, भिक्खुणा भिक्खवत्तिणा ।
कय विक्कओ महादोसो, भिक्खावित्ती सुहावहा ।।[1]

-उत्त. अ. ३५, गा. १४-१५

(૫) ક્રીત દોષ :

ક્રીત આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૨૯. વસ્તુ ખરીદનાર ક્રયિક (ગ્રાહક) હોય છે અને વેચનાર વણિક (વેપારી) હોય છે. ખરીદનાર અને વેચનારની પ્રવૃત્તિ કરનાર ઉત્તમ ભિક્ષુ હોતા નથી.
ભિક્ષાવૃત્તિવાળા ભિક્ષુએ ભિક્ષાવૃત્તિ જ રાખવી જોઈએ, પરંતુ ખરીદવું ન જોઈએ. વેચવું અને ખરીદવું એ મહાન દોષ છે. ભિક્ષાવૃત્તિ સુખ આપનાર છે.

ओसहस्स कीयाई दोसाणं पायच्छित्त सुत्ताइं :

११३०. जे भिक्खू वियडं किणइ, किणावेइ, कीयं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वियडं पामिच्चइ, पामिच्चावेइ, पामिच्चं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वियडं परियट्टइ, परियट्टावेइ, परियट्टियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

औषध संबंधी क्रीतादि दोषोनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

११३०. જે ભિક્ષુ (કોઈ રોગ વિશેષ માટે) દવા ખરીદે છે, (ખરીદાવે છે) કે સાધુ માટે ખરીદીને દેનાર પાસેથી ગ્રહણ કરે છે અથવા ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ ઔષધ ઉધાર લાવે છે, (ઉધાર લેવડાવે છે) કે ઉધાર લેનાર પાસેથી ગ્રહણ કરે છે અથવા ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ ઔષધ બદલે છે, (બદલાવે છે) કે બદલાવીને લાવનાર પાસેથી ગ્રહણ કરે છે કે ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

[1] દશ. અ. ૨, સૂ. ૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू वियडं अच्छेज्जं, अणिसिट्ठं, अभिहडं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू गिलाणस्सडअट्ठाए परं तिण्हं वियड-दत्तीणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वियडं गहाय गामाणुगामं दुइज्जइ दुइज्जंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वियडं गालेइ गालावेइ गालियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १९, सु. १-७

જે ભિક્ષુ છીનવીને લાવેલી, સ્વામીની આજ્ઞા વગર લાવેલી અથવા સામેથી લાવેલી દવા ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ગ્લાન માટે ત્રણ દત્તી (ત્રણ માત્રા) થી વધુ દવા ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ દવા સાથે લઈને ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ઔષધને પોતે ગાળે છે, (ગળાવે છે) કે ગાળીને દેનાર પાસેથી ગ્રહણ કરે છે અથવા ગ્રહણ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

(६) अभिहडदोसं-

अभिहड आहार गहण णिसेहो -

११३१. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति-पुट्ठो अबलो अहमंसि, णालमहमंसि गिहंतरसंकमण भिक्खायरियं गमणाए ।"

से सेवं वदंतस्स परो अभिहडं असणं वा-**जाव**-साइमं वा आहट्टुदलएज्जा,

से पुव्वामेव आलोएज्जा-"आउसंतो गाहावती णो खलु मे कप्पति अभिहडं असणं वा-**जाव**-साइमं वा भोत्तए वा, पात्तए वा अण्णे वा एतप्पगारे ।[१]

-आ. सु. १, अ. ८, उ. ५, सु. २१८

(૬) અભિહૃત દોષ :

અભિહૃત આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૩૧. જે સાધુને એવું સમજાય કે 'હું રોગથી નિર્બળ થઈ ગયો છું, ભિક્ષા માટે અનેક ઘરોમાં જાવા માટે અસમર્થ છું'.

(તેનું) આ કથન સાંભળી કોઈ ગૃહસ્થ સાધુ માટે સામેથી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ લાવીને આપે તો, સાધુ તેને પહેલાં જ કહી દે કે- 'હે આયુષ્યમન ગૃહસ્થ! સામેથી લાવેલ આ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ તથા આ પ્રકારનો અન્ય કોઈ પદાર્થ ભોગવવો કે ખાવું- પીવું મને કલ્પે નહિ.

अभिहड दोसस्स पायच्छित्त सुत्तं-

११३२. जे भिक्खू गाहावइकुलं पिण्डवाय-पडियाए अणुपविट्ठे समाणे परं ति-घरंतराओ असणं वा-**जाव**-साइमं वा अभिहडं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ३, सु. १५

અભિહૃત દોષનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૩૨. જે ભિક્ષુ ગૃહસ્થનાં કુળમાં આહાર માટે પ્રવેશ કરી ત્રણ ઘર ઉપરાંત અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય આહાર સામેથી લાવેલું ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

---

૧. ગચ્છત્યાગી શ્રમણ જરાથી જીર્ણ દેહવાળો થયા બાદ અથવા કોઈ મહારોગથી અશક્ત થવાથી પોતાના માટે આહાર આદિ ન લાવી શકે તો પણ તે કોઈ ગૃહસ્થનો લાવેલો આહાર આદિ ન લે.. જો તે અભિગ્રહધારી હોય અને આચારાંગ સુ. ૧, અ. ૮. ઉ. ૫. કે ૭ ના અનુસાર તેના અભિગ્રહમાં બીજા શ્રમણ દ્વારા લાવેલો આહાર લેવાનો આગાર હોય તો તે આહાર લઈ શકાય છે. અથવા ઉત્ત. અ. ૧૯ માં ઉક્ત મૃગચર્યામાં રત રહી, સંથારા, સલેખના કરી પંડિત મરણ પ્રાપ્ત થાય તો પણ અભ્યાહૃત દોષવાળો આહાર ન લે. ગચ્છવાસી અશક્ત, અસમર્થ શ્રમણની વૈયાવૃત્ય કરનાર તો અન્ય શ્રમણ હોય જ છે. તેના માટે અભ્યાહૃત દોષયુક્ત આહાર લેવાનો વિકલ્પ સંભવ જ નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(७) उब्भिण्णदोसं-

उब्भिण्ण आहार गहण णिसेहो-

११३३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा, असणं वा-**जाव**-साइमं वा मट्टिओलित्तं । तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा, अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

केवली बूया आयाणमेयं-

अस्संजए भिक्खुपडियाए मट्टिओलित्तं असणं वा-**जाव**-साइमं वा उब्भिंदमाणे पुढवीकायं समारंभेज्जा, तह तेउ-वाउ-वणस्सइ-तसकायं समारंभेज्जा पुणरवि ओलिंपमाणे पच्छाकम्मं करेज्जा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारं मट्टिओलित्तं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६७

११३४. दगवारएण पिहियं, नीसाए पीढएण वा ।
लोढेण वा वि लेवेण, सिलेसेण व केणई ।।

तं च उब्भिंदिया देज्जा, समणट्ठाए व दायए ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

-दस. अ. ५, उ. १ गा. ६०-६१

उब्भिण्ण आहार गहण पायच्छित्त सुत्तं-

११३५. जे भिक्खू मट्टिओलित्तं असणं वा-**जाव**-साइमं वा उब्भिंदिय निब्भिंदिय देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १७, सु. १२५

(८) मालोहडदोसं-

मालोहड आहार गहण णिसेहो-

११३६. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा, असणं वा-**जाव**-साइमं वा, खंधंसि वा, मंचंसि वा, मालंसि वा, पासादंसि वा, हम्मियतलंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्ख जायंसि उवणिक्खित्ते सिया ।

(७) ઉદ્ભિન્ન દોષ :

ઉદ્ભિન્ન આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૩૩. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘેર આહાર માટે પ્રવેશ કરીને એવું જાણે કે આ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર માટલાદિમાં માટી આદિથી લીંપી રાખેલ છે તો આ પ્રકારના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

કેવળી ભગવાનનું કથન છે કે - એવો આહાર લેવો તે કર્મબંધનનું કારણ છે. કેમ કે અસંયમી ગૃહસ્થ સાધુના નિમિત્તે માટી આદિથી લિપ્ત અશન **યાવત્** સ્વાદ્યના ઉઘાડતાં પાત્રને પૃથ્વીકાય કે અપ્કાય, તેજસ્કાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાયની હિંસા કરશે. ત્યારબાદ ફરી તેને લીંપીને પાછું વ્યવસ્થિત કરશે.

એટલા માટે સાધુનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે **યાવત્** ઉપદેશ છે કે તે માટીથી બંધ કરેલ પાત્ર આદિમાંથી તેને ઉઘાડીને આપવામાં આવતો અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

૧૧૩૪. જે આહાર-પાણી સચિત્ત પાણીના ઘડાથી ઢાંકેલ હોય અથવા પથ્થરથી, ખરલથી, લોઢીથી, માટી અથવા બીજા તેવા કોઈ લેપથી છાંદેલ હોય અથવા લાખથી સીલ કરી દીધેલ હોય...

તેવા અન્નપાનને શ્રમણ નિમિત્તે લેપ વગેરે તોડીને શ્રમણને આપવા માટે લાવે તો ભિક્ષા દેનાર તે વ્યક્તિને શ્રમણ કહે કે "તેવું મને કલ્પે નહિ."

ઉદ્ભિન્ન આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૩૫. જે ભિક્ષુ માટીથી લેપાયેલ અશન **યાવત્** સ્વાદ્યને લેપ તોડીને આપવાથી ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) ગ્રહણ કરનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

(૮) માલોપહૃત દોષ :

માલોપહૃત આહાર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૩૬. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરે આહાર માટે પ્રવેશ કરીને એવું જાણે કે અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય દીવાલ પર, સ્થંભ પર, માંચડા (શીકા પર) પ્રાસાદ પર. હવેલીની છત પર, અથવા એવા કોઈ બીજા ઊંચા સ્થાન પર રાખેલ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तहप्पगारं मालोहडं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।
केवली बूया-आयाणमेयं ।

अस्संजए भिक्खुपडियाए पीढं वा, फलगं वा, णिस्सेणि वा, उदूहलं वा, अवहट्टु उस्सविय दुरूहेज्जा ।
से तत्थ दुरूहमाणे पयलेज्ज वा, पवडेज्ज वा ।
से तत्थ पयलमाणे वा, पवडमाणे वा, हत्थं वा, पायं वा, बाहुं वा, उरूं वा, उदरं वा, सीसं वा, अण्णतरं वा कायंसि इन्दियजायं लूसेज्ज वा,

पाणाणि वा-**जाव**-सत्ताणि अभिहणेज्ज वा, वत्तेज्ज वा, लेसेज्ज वा, संघसेज्ज वा, संघट्टेज्ज वा, परियावेज्ज वा, किलामेज्ज वा, उद्दवेज्ज वा, ठाणाओ ठाणं संकामेज्ज वा, जीवियाओ ववरोवेज्ज वा,

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा एस पइण्णा-**जाव**-उवएसे जं तहप्पगारं मालोहडं असणं वा-**जाव**-साइमं वा, अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।[1]

-आ. सु. २, अ, १, उ. ७, सु. ३६५

તો એવા માલાપહૃત અશન **યાવત્** સ્વાદ્યને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે નહિ.
કેવળી ભગવાન કહે છે, આ પ્રકારનો આહાર લેવો એ કર્મબંધનનું કારણ છે.
અસંયમી ગૃહસ્થ સાધુના નિમિત્તે બાજોઠ, પાટ, (પાટિયું,) નીસરણી કે ખાંડણીયો લાવીને તેને ઊંચો કરીને તેની ઉપર ચડશે.
સંભવ છે તે ત્યાંથી લપસી જાય અથવા પડી જાય,
જો લપસે કે પડે તો તેના હાથ, પગ, બાહુ, જાંઘ, ઉદર, મસ્તક અથવા શરીરના કોઈપણ અવયવ અથવા કોઈ પણ ઇન્દ્રિય કે અંગોપાંગ તુટીફૂટી જશે.
અને પડવાથી અન્ય પ્રાણી **યાવત્** સત્વની હિંસા થશે, તેઓને ત્રાસ થશે અથવા તેઓ કચડાઈ જશે, (તેઓના અંગોપાંગ તૂટી જશે.) તેઓ એકબીજા સાથે ટકરાશે, મસળાશે, અથડાશે, ઘસાશે, સંતાપ પામશે, પીડાશે, કલેશ પામશે, ઉપદ્રવ પામશે, એક જગ્યાથી બીજા જગ્યા પર પડશે અથવા મરણ પામશે.
એટલા માટે ભિક્ષુને પહેલેથી જ પ્રતિજ્ઞા છે **યાવત્** ઉપદેશ આપેલ છે કે આ પ્રકારનો માલોપહૃત અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

मालोहड आहार गहणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

११३७. जे भिक्खू मालोहडं असणं वा-**जाव**-साइमं वा, देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १७, सु. १२३

માલોપહૃત આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૧૧૩૭. જે ભિક્ષુ માલાપહૃત અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય આપનાર પાસેથી લે છે, (લેવડાવે છે) કે લેનારનું અનુમોદન કરે છે,
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

कोट्ठाउत्त आहार गहण णिसेहो -

११३८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा, असणं वा-**जाव**-साइमं वा कोट्ठिउगातो वा कोलेज्जातो वा अस्संजए भिक्खुपडियाए उक्कुज्जिय अवउज्जिय ओहरिय आहट्टु दलएज्जा ।

કોઠીમાં રાખેલો આહાર લેવાનો નિષેધ :-

૧૧૩૮. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરે આહાર માટે પ્રવેશ કરીને એવું જાણે કે, આ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર આદિ કોઠીમાંથી અથવા કોથળામાંથી સાધુના નિમિત્તે ઊંચા થઈને, નીચે નમીને, શરીરને સંકોચીને અથવા આડા પડીને લાવીને આપેલ છે,

---

१. निस्सेणिं फलगं पीढं, उस्सवित्ताणमारुहे । मंचं कीलं च पासायं, समणट्ठाए व दावए ।।
दुरूहमाणी पवडेज्जा, हत्थं पायं व लूसए । पुढविजीवे वि हिंसेज्जा, जे य तन्निसिया जगा ।।
एयारिसे महादोसे, जाणिऊण महेसिणो । तम्हा मालोहडं भिक्खं न पडिगेण्हंति संजया ।। - दस.अ.५, उ. १, गा. ९८-१००

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा मालोहडं ति णच्चा लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६६

तो તે અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને માલોપહૃત જાણીને મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

११३९. नाइउच्चे व नीए वा, नासन्ने नाइदूरओ ।
फासुयं परकडं पिण्डं, पडिगाहेज्ज संजए ।।

-उत्त. अ. १, गा. ३४

११३૯. સંયમી મુનિ ગૃહસ્થનાં માટે બનાવેલ પ્રાસુક આહાર ગ્રહણ કરે, પરંતુ અતિ ઊંચેથી અથવા અતિ નીચેના સ્થાનથી અપાયેલ તથા અતિ સમીપ અથવા અતિ-દૂરથી લાવી આપવામાં આવતો પ્રાસુક આહાર ન લે.

कोट्ठाउत्त आहार गहणस्स पायच्छित्त सुत्तं -

કોઠીમાં રાખેલ આહાર લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

११४०. जे भिक्खू कोट्ठियाउत्तं असणं वा-**जाव**-साइमं वा उक्कुज्जिय निक्कुज्जिय ओहरिय देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १७, सु. १२४

११४૦. જે ભિક્ષુ કોઠીમાં રાખેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમને ઊંચા થઈને કે નીચા નમીને કાઢી આપનાર પાસેથી લે છે, (લેવડાવે છે) લેવડાવનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

(९) अणिसिट्ठ दोसं-

(૯) અનિસૃષ્ટ દોષ :

अणिसिट्ठ आहार गहण विहि-णिसेहो-

અનિસૃષ્ટ આહાર ગ્રહણ કરવાનો વિધિ-નિષેધ :

११४१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे सेज्जं पुण जाणेज्जा, असणं वा-**जाव**-साइमं वा परं समुद्दिस्स बहिया णीहडं तं परेहिं असमणुण्णातं अणिसिट्ठं, अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

तं परेहिं समणुण्णातं सम्माणिसिट्ठं फासुयं-**जाव**-पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ.९, सु. ३८७

११४१. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરે આહાર માટે પ્રવેશ કરીને એવું જાણે કે, અશન **યાવત્** સ્વાદિમ કોઈ બીજાને ઉદ્દેશીને બહાર લાવેલ છે અને તેણે મને આપવાની અનુમતિ આપી નથી અથવા આપનાર અને લેનાર બંનેમાંથી એકની ઈચ્છા નથી તો એવું અશન-પાન આદિ અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** મળવા છતાં લેવું ન જોઈએ.
જો તે આહાર-પાણી તેની આજ્ઞાથી આપે અથવા તો તેનો ભાગ તેને આપી દેવામાં આવે અને પછી દાતા આપે તો તે પ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ કરી લેવો જોઈએ.

११४२. दोण्हं तु भुंजमाणाणं, एगो तत्थ निमंतए ।
दिज्जमाणं ण इच्छेज्जा, छंदं से पडिलेहए ।।

दोण्हं तु भुंजमाणाणं, दो वि तत्थ निमंतए ।
दिज्जमाणं पडिच्छेज्जा, जं तत्थेसणियं भवे ।।[1]

-दस. अ. ५, उ. १, गा. ३७-३८

११४२. બે વ્યક્તિ ભોજન કરી રહ્યાં છે. તેમાંથી એક વ્યક્તિ ભિક્ષા માટે નિમંત્રણ કરે તો તે આહાર-પાણીને ન ઈચ્છે પરંતુ બીજા વ્યક્તિના અભિપ્રાયની રાહ જુએ. તેને આહારાદિ દેવું અપ્રિય લાગે તો ન લે અને પ્રિય લાગે તો લે.
બે વ્યક્તિ ભોજન કરતા હોય તે બંને નિમંત્રણ કરે તો મુનિ તે અપાતા નિર્દોષ આહારપાણીને ગ્રહણ કરે.

---

१. (क) दशा. द. २, सू. २
(ख) મુનિએ વસ્તુ માટે ભાગીદાર સ્વામીનો અભિપ્રાય નેત્ર અને મુખાકૃતિ જોઈ જાણી લેવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उत्पादन दोष – ५

प्राक्कथन

सोळ उत्पादन दोष :-

धाई दूई निमित्ते, आजीव वणीमगे तिगिच्छा य । कोहे माणे माया लोभे य, हवंति दस एए ।।१।।
पुव्विं पच्छा संथवं, विज्जा मंते य चुण्ण जोगे य । उप्पायणाइ दोसा, सोलसमे मूलकम्मे य ।।२।।

– *पिण्ड नि. गा ४०८–४०९*

१. **धात्री :** धायमाताओनी जेम बाळकोने खवडावी, पीवडावी के हसावी, रमाडी आहारादि लेवो.

२. **दूती** : दूतीनी जेम अहींनी वातो त्यां अने त्यांनी वातो अहीं एकबीजाने कही अथवा स्वजन संबंधीना समाचारोनुं आदान-प्रदान करी आहार आदि लेवो.

३. **निमित्त** : ज्योतिष आदि निमित्त शास्त्रो अनुसार कोईनुं शुभ-अशुभ भविष्य बतावी आहार आदि लेवो.

४. **आजीव** : आहारादिनी प्राप्ति माटे दीक्षित थया पूर्वेनी जाति, कुळ बतावववां; दीक्षित थया बादनो गण बतावववो तथा गृहस्थ जीवनमां जे कार्य शिल्पमां निपुणता प्राप्त होय ते कार्य के शिल्पनो प्रयोग कोईने आजीविका माटे बतावववो अने आहार मेळववो.

५. **वनीपक** : दाननुं महत्व बतावी अथवा दाताना प्रशंसा करी आहारादि लेवो.

६. **चिकित्सा** : रोगादि निवारणनो प्रयोग बतावी आहारादि लेवो.

७. **क्रोध :** क्रोधित थई आहार लेवो अथवा आहारादि न देवाथी श्राप आपवानो भय बतावी आहारादि लेवो.

८. **मान** : पोतानी जाति, कुल आदिनुं गौरव बतावी आहारादि लेवो.

९. **माया** : छळ-कपट करी आहारादि लेवो.

१०. **लोभ** : सरस आहार माटे अनेक घर फरीने आहार मेळववो.

११. **पूर्व पश्चात् संस्तव** : आहार ग्रहण कर्या पहेलां अथवा पछी दाताना के पोतानी प्रशंसा करवी.

१२. **विद्या** : कोई विद्याना प्रयोगथी आहारादि लेवो अथवा कोई विद्यानी सिद्धिनो प्रयोग बतावी आहार आदि लेवो.

१३. **मंत्र** : कोई मंत्रना प्रयोगथी आहारादि लेवो अथवा मंत्रनी सिध्धिनी विधि बतावी आहारादि लेवो.

१४. **चूर्ण** : वशीकरणनो प्रयोग करी आहारादि लेवो अथवा वशीकरणनो प्रयोग बतावी आहारादि लेवो.

१५. **योग** : योगविद्यानो प्रयोग बतावी आहारादि लेवो अथवा योगविद्यानो प्रयोग शीखडावी आहारादि लेवो.

१६. **मूलकर्म** : गर्भपातनो प्रयोग बतावी आहारादि लेवो.

अतंर्धान पिंड : अदृष्ट विद्या आदिना प्रयोगथी अदृष्ट रही आहारादि लेवो.

निशीथ उदे. १७मां धात्री आदि उत्पादन दोषोना प्रायश्चित्तनुं विधान छे, पिंड निर्युक्तिमां प्रतिपादित उत्पादन दोषोमां तथा निशीथ-प्रतिपादित उत्पादन दोषोमां क्रमभेद, संख्याभेद अने पाठभेद छे.

पिंडनिर्युक्तिमां १६ भेद छे, निशीथमां १५ भेद छे.

पिंडनिर्युक्तिमां अंतर्धानपिंड नथी. निशीथमां छे.

पिंडनिर्युक्तिमां मूळकर्म छे, निशीथमां नथी.

पिंडनिर्युक्तिमां पूर्वपश्चात् संस्तव छे, निशीथमां नथी.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(१) कोपपिंड दोसं –

असणाइ अलाभे कोव–णिसेहो–

११४३. एस वीरे पसंसिते जे ण णिव्विज्जति आदाणाए,

ण मे देति ण कुप्पेज्जा,

थोवं लद्धुं ण खिंसए ।
पडिसेहितो परिणमेज्जा ।
एतं मोणं समणुवासेज्जासि ।

–आ. सु. १, अ. २, उ. ४, सु. ८६

११४४. बहुं परघरे अत्थि, विविहं खाइमं–साइमं ।
न तत्थ पंडिओ कुप्पे, इच्छा देज्ज परो न वा ।।

सयणासणवत्थं वा, भत्त–पाणं व संजए ।
अदेंतस्स न कुप्पेज्जा, पच्चक्खे वि य दीसओ ।।[1]

–दस. अ. ५, उ. २, गा. २७–२८

११४५. लूहवित्ती सुसंतुट्ठे, अप्पिच्छे सुहरे सिया ।
आसुरत्तं न गच्छेज्जा, सोच्चा णं जिणसासणं ।।[2]

–दस. अ. ८, गा. २५

(२) लोभपिंडदोसं–

११४६. सिया एगइओ लद्धुं, लोभेण विणिगूहई ।
मा मेयं दाइयं संतं, दट्ठूणं सयमायए ।।
अत्तट्ठगुरुओ लुद्धो, बहुं पावं पकुव्वई ।
दुत्तोसओ य से होइ, निव्वाणं च न गच्छई ।।

–दस. अ. ५, उ. २, गा. ३१–३२

११४७. संथार सेज्जाऽऽसण–भत्त–पाणे,
अप्पिच्छया अइलाभे वि संते ।
जो एवमप्पाणऽभितोसएज्जा,
संतोसपाहन्नरए स पुज्जो ।।

–दस. अ. ९, उ. ३, गा. ५

(१) કોપપિંડ દોષ :

અશનાદિ ન મળવાથી ક્રોધ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૪૩. જે ભિક્ષાની અપ્રાપ્તિમાં ખેદ કરતા નથી, તે વીર પ્રશંસાને પામે છે.
(આ ગૃહસ્થ મને આપતો નથી) એવો વિચાર કરી તેના પર ક્રોધ ન કરે.
અલ્પ આહાર પ્રાપ્ત થાય તો પણ નિંદા ન કરે.
ગૃહસ્થ ના પાડે તો ત્યાંથી પાછા ફરી જાય.
મુનિ આ મૌનધર્મ (મુનિના ધર્મ) નું યથાયોગ્ય પાલન કરે.

૧૧૪૪. ગૃહસ્થને ઘેર ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના મેવા મુખવાસ ઈત્યાદિ ભોજન હોવા છતાં તે ગૃહસ્થ આપે કે ન આપે એ તેની ઈચ્છા પર નિર્ભર છે. તેથી (ન આપનાર પર) પંડિત ભિક્ષુ ક્રોધ ન કરે.
શય્યા, આસન, વસ્ત્ર, ભોજન, પાણી વગેરે ગૃહસ્થને ત્યાં પ્રત્યક્ષ દેખાતાં હોવા છતાં પણ જો તે ન આપે તો સંયમી તેના પર ક્રોધ ન કરે.

૧૧૪૫. મુનિ રુક્ષવૃત્તિ સુસંતુષ્ટ, અલ્પ ઈચ્છાવાળો અને અલ્પ આહારથી તૃપ્ત થનારો હોય તે જિનશાસનને સાંભળી સમજી (અલાભ હોવા છતાં) ક્રોધ ન કરે.

(૩) લોભ-પિંડ દોષ :-

૧૧૪૬. કદાચિત્ કોઈ એકલો સાધુ સરસ આહાર પ્રાપ્ત કરીને લોભથી નીરસ આહાર મૂકીને તેને છુપાવે છે. કારણ કે તે વિચારે છે કે 'મને મળેલો આ આહાર ગુરુને જો દેખાડીશ તો જોઈને સ્વયં ગ્રહણ કરી લેશે ? મને નહિ આપે તો ? એમ તે જિહ્વાલોલુપ તથા સ્વાર્થી સાધુ ઘણું પાપ ઉપાર્જન કરે છે, અસંતોષશીલ બને છે. અને નિર્વાણ ને પામી શકતો નથી.

૧૧૪૭. સંથારો, શય્યા-સ્થાન, આસન, ભાત, પાણી વગેરેનો અતિલાભ થતો હોય તો પણ તેમાં અલ્પ ઈચ્છા રાખી જરૂરિયાત પ્રમાણે ગ્રહણ કરી જે પોતાના આત્માને સંતુષ્ટ રાખે છે, તે સંયમી સંતોષને પ્રમુખતા આપી તેમાં જ રમે છે. તે જ સાધક પૂજ્ય થાય છે.

---

१. सयणासण–पाण–भोयणं, विविहं खाइमं साइमं परेसिं । अदए पडिसेहिए नियंठे, जे तत्थ न पउस्सई स भिक्खू ।। – उत्त अ. १५, गा. ११

२. આ ગાથાઓમાં આહાર ન મળે તો પણ ક્રોધ ન કરવાનું વિધાન છે. વાસ્તવમાં ક્રોધપિંડની વ્યાખ્યા નિશીથ ચૂર્ણિ અને પિંડ નિર્યુક્તિમાં જ આપવામાં આવી છે. ક્રોધપિંડના પ્રકાર અને ઉદાહરણ ઈત્યાદિ માટે જુઓ - નિ. ચૂર્ણિ ગા. ૪૪૩૯-૪૪૪૩ તથા પિંડનિર્યુક્તિ ગા. ૪૬૧-૪૬૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुव्व-पच्छा-संथव-दोस :

११४८. कुलाइं जे धावति सादुगाइं,
आघाति धम्मं उदराणुगिद्धे ।
अहाहु से आयरियाण संतसे,
जे लोवइज्जा असणस्स हेउं ।

निक्खम्म दीणे परभोयणंमि,
मुहमंगलिओदरियाणुगिद्धे ।
नीवारगिद्धे व महावराहे,
अदूर एवेहति घातमेव ।

अन्नस्स पाणस्सिहलोइयस्स,
अणुप्पियं भासइ सेवमाणे ।
पासत्थयं चेव कुसीलयं च,
निस्सारए होई जहा पुलाए ।[1]

सूय. सु. १, अ. ७, गा. २४-२६

पूर्व पश्चात् संस्तव दोष :

११४८.જે શ્રમણ સ્વાદિષ્ટ ભોજન કરનાર કુળો તરફ દોડે છે, પેટ ભરવા માટે ધર્મનું આખ્યાન કરે છે અને ભોજન માટે પોતાની પ્રશંસા કરાવે છે તે આર્ય શ્રમણોની ગુણ સંપદાના સોમા અંશથી પણ હીન હોય છે.

જે શ્રમણ સ્વગૃહ ત્યાગ કરીને બીજાઓ પાસે ભોજન મેળવવા લાચારી કરે છે તથા ભોજનમાં આસક્ત બની ગૃહસ્થની પ્રશંસા કરે છે તે ચોખાના દાણામાં આસક્ત મોટા સુવરની માફક તરત નાશ પામે છે.

જે ઈહલૌકિક પદાર્થ અન્ન, પાન આદિ માટે પ્રિય ભાષણ કરે છે તે પાર્શ્વસ્થ ભાવ તથા કુશીલ ભાવનું સેવન કરતો કરતો ફોતરાની જેવો નિઃસત્વ-નિસ્સાર બની જાય છે.

पुव्वपच्छासंथवदोसस्स पायच्छित्त सुत्तं-

११४९. जे भिक्खू पुरेसंथवं वा पच्छासंथवं वा करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।[2]
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. २, सु. ३८

पूर्व पश्चात् संस्तव दोषनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

११४९.જે ભિક્ષુ (દાન દેવાની) પહેલાં અથવા પછી સ્તુતિ કરે છે. (કરાવે છે.) કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે. તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

उप्पायणा दोस वज्जण सुद्ध आहार गहणस्स य उवएसो-

११५०. न निसज्ज-कहा-पओयणक्खा ओवणियं ति ।

न तिगिच्छा-मंत-मूल-भेसज्जकज्जहेउं ।

न लक्खणुप्पाय सुमिण-जोइस-निमित्तकह-कप्पउत्तं ।

नवि डंभणाए, नवि रक्खणाए, नवि सासणाए ।
नवि डंभण-रक्खण-सासणाए भिक्खं गवेसियव्वं ।

नवि वंदणाए, नवि माणणाए, नवि पूयणाए ।
नवि वंदण-माणण-पूयणाए भिक्खं गवेसियव्वं ।

उत्पादन दोषोनो त्याग अने शुद्ध आहार-ग्रहणनो उपदेश :

११५०.ગૃહસ્થના ઘરમાં બેસીને ધર્મકથા નિમિત્તે વાર્તા કહીને ભિક્ષા ગ્રહણ ન કરવી જોઈએ.

ચિકિત્સા, મંત્ર, જડીબુટ્ટી, ઔષધ નિર્માણ આદિના પ્રયોગો બતાવીને ભિક્ષા ગ્રહણ ન કરવી જોઈએ.

શુભાશુભ લક્ષણ (ઉત્પાત, ભૂકંપાદિ) સ્વપ્નફળ, જ્યોતિષ (મુહૂર્ત-કથન) નિમિત્ત કથન(ભવિષ્ય કથન) કૌતુક (જાદુના પ્રયોગ) બતાવીને ભિક્ષા ગ્રહણ ન કરવી જોઈએ.

દંભ કરીને, આત્મરક્ષાનાં પ્રયોગનું શિક્ષણ આપીને અનુશાસન કરવાનું શિક્ષણ આપીને ભિક્ષા ગ્રહણ ન કરવી જોઈએ.

વંદન કરીને સન્માન કરીને, પૂજા કરીને ભિક્ષા ગ્રહણ ન કરવી જોઈએ.

---

१. (क) मोहरंति मौखर्येण पूर्व संस्तव-पश्चात्संस्तवादिना बहुभाषिते यल्लभ्यते तन्मौखर्यमुत्पादना दोष-
(ख) पण्ह. सु. २, अ. ५, सु. ५ मां पूर्व पश्चात् दोषनुं मौखर्य नामे छे. *- पण्ह. सु. २, अ. ५, सु. २१ टीका*

२. संस्तवना भेद, संस्तवना दोष वगेरे माटे जुओ - *- पिण्ड नि.गा. ४८४-४९३*

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नवि हीलणाए, नवि निंदणाए, नवि गरहणाए ।
नवि हीलण-निंदण-गरहणाए भिक्खं गवेसियव्वं ।
नवि भेसणाए, नव तज्जणाए, नवि तालणाए ।
नवि भेसण-तज्जण-तालणाए भिक्खं गवेसियव्वं ।
नवि गारवेणं, नवि कुहणयाए, नवि वणीमयाए ।
नवि गारव-कुहण-वणीमयाए भिक्खं गवेसियव्वं ।
नवि मित्तयाए, नवि पत्थणाए, नवि सेवणाए ।
नवि मित्त-पत्थण-सेवणाए भिक्खं गवेसियव्वं ।
अन्नाए, अगढिए, अदुट्ठे, अदीणे, अविमणे,
अकलुणे, अविसाती, अपरितंतजोगी जयण-
घडण-करण-चरिय-विणयगुण-जोगसंपउत्ते
भिक्खू भिक्खेसणाए निरते ।

-पण्ह. सु. २, अ. १, सु. ५

અપમાન કરીને, નિંદા કરીને, અપકીર્તિ કરીને ભિક્ષા ગ્રહણ ન કરવી જોઈએ.
ભય બતાવીને, તર્જના કરીને, તાડના કરીને ભિક્ષા ગ્રહણ ન કરવી જોઈએ.
ગર્વ કરીને, ક્રોધ કરીને, દીનતા બતાવીને ભિક્ષા ગ્રહણ ન કરવી જોઈએ.
મિત્રતા કરીને, પ્રાર્થના કરીને, સેવા કરીને ભિક્ષા ગહણ ન કરવી જોઈએ.
અજ્ઞાત કુલમાંથી ભિક્ષા ગ્રહણ કરનાર, સરસ આહાર કરવામાં અનાસક્ત નીરસ આહારદાતા તરફ અદ્વેષભાવવાળો, આહાર ન મળવા છતાં પણ અદીન, આહાર ન મળવા છતાં પણ અગ્લાન મનવાળો, દયનીય ભાવરહિત, વિષાદ રહિત, અશુભયોગ રહિત, મળેલ સંયમ-સાધનામાં પ્રયત્નશીલ, સૂત્રાનુસાર અર્થઘટન કરવામાં ઉપયુક્ત, કરણ ચરણ અને વિનય ગુણયુક્ત ભિક્ષુ ભિક્ષાની એષણામાં તત્પર રહે.

धाइ पिंडाइ भुंजमाणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

११५१. १. जे भिक्खू धाई-पिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

२. जे भिक्खू दूई-पिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

३. जे भिक्खू णिमित्त-पिंडं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

४. जे भिक्खू आजीविय-पिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

५. जे भिक्खू वणीमग-पिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

६. जे भिक्खू तिगिच्छा-पिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

७. जे भिक्खू कोह-पिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

८. जे भिक्खू माण-पिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

९. जे भिक्खू माया-पिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

ધાતૃપિંડ આદિ દોષયુક્ત આહાર કરનારનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

११५१.१. જે ભિક્ષુ ધાતૃપિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૨. જે ભિક્ષુ દૂતિપિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૩. જે ભિક્ષુ ત્રૈકાલિક નિમિત્ત કહીને આહાર ભોગવે છે, (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૪. જે ભિક્ષુ આજીવિક (આજીવિકાના પ્રયોગ બતાવીને લીધેલો આહાર) પિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૫. જે ભિક્ષુ ભિખારીનાં નિમિત્ત કાઢેલો આહાર ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૬. જે ભિક્ષુ ચિકિત્સા પિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૭. જે ભિક્ષુ કોપપિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૮. જે ભિક્ષુ માનપિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૯. જે ભિક્ષુ માયાપિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૦. જે ભિક્ખૂ લોભ-પિંડં ભુંજઇ, ભુંજંતં વા સાઇજ્જઇ ।

૧૧. જે ભિક્ખૂ વિજ્જા-પિંડં ભુંજઇ, ભુંજંતં વા સાઇજ્જઇ ।

૧૨. જે ભિક્ખૂ મંત-પિંડં ભુંજઇ, ભુંજંતં વા સાઇજ્જઇ ।

૧૩. જે ભિક્ખૂ ચુણ્ણય-પિંડં ભુંજઇ, ભુંજંતં વા સાઇજ્જઇ ।

૧૪. જે ભિક્ખૂ જોગ-પિંડં ભુંજઇ, ભુંજંતં વા સાઇજ્જઇ ।

૧૫. જે ભિક્ખૂ અંતદ્ધાણ-પિંડં ભુંજઇ, ભુંજંતં વા સાઇજ્જઇ ।

તં સેવમાણે આવજ્જઇ ચાઉમ્માસિયં પરિહારટ્ઠાણં ઉગ્ઘાઇયં ।

-નિ. ઉ. ૧૩, સુ. ૬૪-૭૮

૧૦. જે ભિક્ષુ લોભપિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૧૧. જે ભિક્ષુ વિદ્યાપિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૧૨. જે ભિક્ષુ મંત્રપિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૧૩. જે ભિક્ષુ ચૂર્ણપિંડ ભોગવે છે, (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૧૪. જે ભિક્ષુ યોગપિંડ ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

૧૫. જે ભિક્ષુ અંતર્ધાન પિંડ (અદૃષ્ટ રહીને ગ્રહણ કરેલા આહારને) ભોગવે છે. (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ઉદ્‌ઘાતિક ચાતુર્માસિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

એષણા દોષ- ૬

(પ્રાક્કથન)

દસ દોષ ગ્રહણૈષણાના :-

સંકિય મક્ખિય, ણિક્ખિત્ત, પિહિય, સાહરિય દાયગુમ્મીસે ।
અપરિણય લિત્ત છડ્ડિયં, એસણ દોસા દસ હવંતિ ।। - *પિંડ. નિ. ગા. ૫૨૦*

૧- **શંકિત :** કોઈ એક ઉદ્‌ગમ આદિ દોષની આશંકા હોવા છતાં પણ આહારાદિ લેવો.

૨- **પ્રક્ષિત :** કોઈ સચિત્ત પદાર્થથી આહારાદિનો સ્પર્શ થયો હોવા છતાં પણ લઈ લેવો.

૩- **નિક્ષિપ્ત :** કોઈ સચિત્ત પદાર્થ પર રાખેલો આહારાદિ લેવો.

૪- **પિહિત :** કોઈ સચિત્ત પદાર્થયુક્ત પાત્ર આદિથી ઢાંકેલો આહારાદિ લેવો.

૫- **સંહૃત :** જે પાત્ર આદિમાં સચિત્ત પદાર્થ રાખેલો હોય તેને ખાલી કરીને તે જ પાત્રમાં અપાતો આહારાદિ લેવો.

૬- **દાયક :** આંધળા પાસેથી, કંપવાવાળા પાસેથી, કુષ્ઠ રોગવાળા પાસેથી, ગર્ભિણી તથા જીવ વિરાધના કરનાર પાસેથી આહારાદિ લેવો.

૭- **ઉન્મિશ્ર :** કોઈપણ સચિત્ત પદાર્થથી મિશ્રિત આહારાદિ લેવો.

૮- **અપરિણત :** સર્વથા અચિત્ત થયા વગર અર્થાત્ સચિત્ત અથવા મિશ્ર આહારાદિ લેવો.

૯- **લિપ્ત :** જેના હાથ પાત્ર આદિ સચિત્ત પદાર્થોથી સંસૃષ્ટ (ખરડાયેલાં) હોય તેના પાસેથી ભિક્ષા ગ્રહણ કરવી.

૧૦- **છર્દિત :** કોઈ નીચે પછાડીને આહાર આદિ આપે તે લેવો.

આ દોષો ગૃહસ્થ અવિવેકના કારણે અને સાધુ સાધ્વી આસક્તિના કારણે લગાવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(१) संकियदोसं-

संकाए वट्टमाणस्स आहार गहण णिसेहो-

११५२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा- असणं वा-**जाव**-साइमं वा 'एसणिज्जे सिया, अणेसणिज्जे सिया वितिगिंछ समावण्णेणं असमाहडाए लेस्साए

तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा

अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।[1]

-आ. सु. २, अ. १, उ. ३, सु. ३४३

(१) शंकित दोष :

शंका होवाथी आहार ग्रहण करवानो निषेध :

११५२. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे प्रवेश कर्या पछी साधु अथवा साध्वीने शंका थाय के,

'आ अशन **यावत्** स्वादिम एषणीय छे के अनैषणीय ?' आ शंकाथी चित्त अस्थिर थई जाय अने समाधान न थाय. तो ते अशन **यावत्** स्वादिम अप्रासुक जाणी मळवा छतां पण **यावत्** ग्रहण न करे.

(२) निक्खित्तदोसं-

पुढवीकाय पइट्ठिय आहार गहण णिसेहो-

११५३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा- असणं वा-**जाव**-साइमं वा पुढविक्कायपइट्ठियं,

तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं **जाव**- णो पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६८ (क)

(२) निक्षिप्त दोष :

पृथ्वीकाय प्रतिष्ठित आहार ग्रहण करवानो निषेध :

११५३. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे गयेल साधु के साध्वी जाणे के,

अशन **यावत्** स्वादिम आहार पृथ्वीकाय पर राखेल छे तो आवा प्रकारनो अशन **यावत्** स्वादिम आहारने अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

आउकाय पइट्ठिय आहार गहण णिसेहो-

११५४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा- असणं वा-**जाव**-साइमं वा आउकायपइट्ठियं,

तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।[2]

-आ. सु. २, अ. १, उ., ७, सु. ३६८ (ख)

अपकाय पर मूकेलो आहार ग्रहण करवानो निषेध :

११५४. गृहस्थनां घरमां भिक्षा माटे गयेल साधु के साध्वी जाणे के,

आ अशन **यावत्** स्वादिम आदि अपकाय उपर राखेल छे,

तो एवो अशन **यावत्** स्वादिम आहार अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

तेउकाय पइट्ठिय आहार गहण णिसेहो-

११५५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा- असणं वा-**जाव**-साइमं वा अगणिणिक्खित्तं,

तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

केवली बूया-आयाणमेयं ।

अग्निकाय पर मूकेलो आहार ग्रहण करवानो निषेध :

११५५. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे गयेल साधु के साध्वी जाणे के,

अशन **यावत्** स्वादिम आहार अग्निकाय पर राखेल छे,

तो ते अशन **यावत्** स्वादिम आहार अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे,

केवळी भगवाननुं कथन छे के, आ कर्मोनुं उपादान कारण छे.

---

१. (क) जं भवे भत्तपाणं तु, कप्पाकप्पम्मि संकियं । देंतियं पडियाइक्खे न मे कप्पइ तारिसं ।। - दस.अ.५, उ. १, गा. ५९

२. (ख) असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा । उदगम्मि होज्ज निक्खित्तं, उत्तिंग-पणगेसु वा ।।

तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाणं अकप्पियं । देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।। - दस.अ.५, उ. १, गा. ७४-७५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अस्संजए भिक्खुपडियाए उस्सिंचमाणे वा,
निस्सिंचमाणे वा, आमज्जमाणे वा, पमज्जमाणे वा,
उत्तरेमाणे वा, उयत्तमाणे वा, अगणिजीवे हिंसेज्जा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा एस पइण्णा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अगणिणिक्खित्तं अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु.२, अ. १, उ. ६, सु. ३६३

કારણ કે - અસંયમી ગૃહસ્થ સાધુના ઉદ્દેશ્યથી અગ્નિ પર રાખેલા વાસણમાંથી આહાર કાઢીને આપે છે, આપ્યા બાદ રહેલો આહાર પાછો નાંખે છે, ત્યારે તે ગૃહસ્થ તેના હાથ આદિનું પ્રમાર્જન કે શોધન કરતાં, આગ પરથી ઉતારતાં કે અગ્નિ પર જ વાસણને ત્રાસુ કરતાં અગ્નિકાય જીવોની હિંસા કરશે.
એટલા માટે નિર્ગ્રન્થ મુનિઓ માટે પહેલેથી જ એવી પ્રતિજ્ઞા **યાવત્** ઉપદેશ દીધેલો છે કે અગ્નિ પર રાખેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

११५६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिण्डवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा-
असणं वा-**जाव**-साइमं वा अगणिकायपइट्ठियं,
तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।
केवली बूया-आयाणमेयं ।

अस्संजए भिक्खुपडियाए अगणिं उस्सक्किय,
णिस्सक्किय, ओहरियआहट्टु दलएज्जा ।

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा एस पइण्णा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अगणिकाय-पइट्ठियं । अफासुयं-**जाव**- णो पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६८ (ग)

११५८. ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે ગયેલ સાધુ કે સાધ્વી જો એમ જાણે કે,
અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર અગ્નિ ઉપર રાખેલો છે.
તો એવો અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
કેવલી ભગવાનનું કથન છે કે, આ કર્મોનું ઉપાદાન કારણ છે.
કારણ કે-અસંયમી ગૃહસ્થ સાધુના નિમિત્તે અગ્નિમાં બળતણ નાંખે અથવા કાઢે અથવા વાસણને ઉપરથી ઉતારીને તેમાંથી આહાર લઈને આપે છે;
એટલા માટે નિર્ગ્રન્થ મુનિઓ માટે પહેલેથી જ પ્રતિજ્ઞા છે **યાવત્** ઉપદેશ દીધેલો છે કે તે અગ્નિ પર રાખેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

११५७. असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च संघट्टिया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च उस्सक्किया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

११५७. અશન, પાન, ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય એ ચાર પ્રકારનાં આહાર પૈકીનો કોઈ આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા અગ્નિ સાથે સ્પર્શ કરીને અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમી માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. એવું જાણીને ભિક્ષુ આહાર દેનારી સ્ત્રીને કહે કે, 'મને આવો આહાર ગ્રહણ કરવો કલ્પતો નથી'.
અશન, પાન, ખાદિમ કે સ્વાદિમ એ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકીનો કોઈ આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા સગડીમાં ઈંધણ નાંખીને અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમી માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. એવું જાણીને ભિક્ષુ દેનારી સ્ત્રીને કહે કે, 'મને આવો આહાર ગ્રહણ કરવો કલ્પતો નથી'.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च ओसक्किया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

અશન, પાન, ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય એ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકીનો કોઈ આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા ચૂલામાંથી ઈંધણ કાઢીને અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમી માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. એવું જાણીને ભિક્ષુ દેનારી સ્ત્રીને કહે કે 'મને આવો આહાર ગ્રહણ કરવો કલ્પતો નથી'.

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च उज्जालिया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

અશન, પાન, ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય એ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકી કોઈ આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા અગ્નિ જલાવીને અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમી માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. એવું જાણીને ભિક્ષુ દેનારી સ્ત્રીને કહે કે 'મને આવો આહાર ગ્રહણ કરવો કલ્પતો નથી'.

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च पज्जालिया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

અશન, પાન, ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય એ ચાર પ્રકારના આહારો પૈકી કોઈ એક આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા અગ્નિ પ્રજવલિત કરીને અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમી માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. એવું જાણીને ભિક્ષુ દેનારી સ્ત્રીને કહે કે 'મને આવો આહાર ગ્રહણ કરવો કલ્પતો નથી'.

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च निव्वाविया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

અશન, પાન, ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય એ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકી કોઈ એક આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા અગ્નિ બુઝાવતાં અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમી માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. એવું જાણીને ભિક્ષુ દેનારી સ્ત્રીને કહે કે 'મને આવો આહાર ગ્રહણ કરવો કલ્પતો નથી'.

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च उस्सिंचिया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

અશન, પાન, ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય એ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકી કોઈ એક આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા અગ્નિ ઉપર રાખેલ પાત્રમાંથી કાઢીને અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમી માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. એવું જાણીને ભિક્ષુ દેનારી સ્ત્રીને કહે કે 'મને આવો આહાર ગ્રહણ કરવો કલ્પતો નથી'.

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च निस्सिंचिया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

અશન, પાન, ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય એ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકી કોઈ એક આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા અગ્નિ ઉપર રાખેલ પાત્રમાં ફરી નાંખીને અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમીને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. એવું જાણીને ભિક્ષુ દેનારી સ્ત્રીને કહે કે 'આવો આહાર ગ્રહણ કરવો મને કલ્પતો નથી'.

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च ओवत्तिया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

અશન, પાન, ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય એ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકી કોઈ એક આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા અગ્નિ ઉપર રાખેલા પાત્રને વાંકુ કરીને અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમીને માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી. એવું જાણીને ભિક્ષુ દેનારી સ્ત્રીને કહે કે 'આવો આહાર ગ્રહણ કરવો મને કલ્પતો નથી'.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा ।
अगणिम्मि होज्ज निक्खित्तं, तं च ओयारिया दए ।।
तं भवे भत्त-पाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

-दस. अ. ५, उ. १, गा. ७६-९५

અશન, પાન, ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય એ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકી કોઈ એક આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અને અગ્નિ ઉપરથી પાત્રને ઉતારીને અપાતો હોય તો તે અન્ન, પાન સંયમી માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી એવું જાણીને ભિક્ષુ દેનારી સ્ત્રીને કહે કે 'મને આવો આહાર ગ્રહણ કરવો કલ્પતો નથી'.

वणस्सईकायपइट्ठियआहारगहणणिसेहो-

११५८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा-

असणं वा-**जाव**-साइमं वा वणस्सइकायपइट्ठियं ।
तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६८ (च)

वनस्पतिकाय प्रतिष्ठित आहार ग्रहण करवानो निषेध :

११५८. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे गयेल साधु अथवा साध्वी जाणे के,

आ अशन **यावत्** स्वादिम आहार वनस्पतिकाय ઉપર રાખેલ છે, તો એવા અશન **यावत्** સ્વાદિમ આહારને અપ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.

तसकायपइट्ठियआहारगहणणिसेहो-

११५९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय-पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा-

असणं वा-**जाव**-साइमं वा तसकायपइट्ठियं ।
तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६८ (छ)

त्रसकाय प्रतिष्ठित आहार ग्रहण करवानो निषेध :

११५९. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे गयेल साधु के साध्वी जाणे के,

आ अशन **यावत्** स्वादिम आहार आदि त्रसकाय ઉપર રાખેલ છે, તો એવા અશન **यावत्** સ્વાદિમ આહારને અપ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.

णिक्खित्तदोसजुत्तआहारगहणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

११६०. जे भिक्खू असणं वा-**जाव**-साइमं वा पुढवि-पइट्ठियं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू असणं वा-**जाव**-साइमं वा आउ-पइट्ठियं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू असणं वा-**जाव**-साइमं वा तेउ-पइट्ठियं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू असणं वा-**जाव**-साइमं वा वणप्फइ-पइट्ठियं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १७, सु. १२६-१२९

निक्षिप्त दोषयुक्त आहार ग्रहण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

११६०. જે ભિક્ષુ સચિત્ત પૃથ્વી પર સ્થિત અશન **यावत्** સ્વાદિમ આહારને લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પાણી પર સ્થિત અશન **यावत्** સ્વાદિમ આહારને લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત અગ્નિ પર સ્થિત અશન **यावत्** સ્વાદિમ આહારને લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વનસ્પતિ પર સ્થિત અશન **यावत्** સ્વાદિમ આહારને લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(३) दायग दोसं–

गुव्विणीहत्थेण आहार गहण णिसेहो–

११६१. सिया य समणट्ठाए, गुव्विणीकालमासिणी ।
उट्ठिया वा निसीएज्जा, निसन्ना वा पुणुट्ठए ।।
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
–दस. अ. ५, उ. १, गा. ५५–५६

थणपेज्जमाणिहत्थेण आहारगहणणिसेहो–

११६२. थणगं पेज्जमाणी, दारगं वा कुमारियं ।
तं निक्खिवित्तु रोयंतं, आहरे पाणभोयणं ।।
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
–दस. अ. ५, उ. १, गा. ५७–५८

पुरेकम्म जुत्त लोणस्स गहणणिसेहो–

११६३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–
बिलं वा लोणं, उब्भियं वा लोणं अस्संजए भिक्खुपडियाए, चित्तमंताए सिलाए, चित्तमंताए लेलुए, कोलवासंसि वा, दारुए जीवपइट्ठिए, सअंडे–**जाव**–मक्कडासंताणए, भिंदिंसु वा, भिंदंति वा भिंदिस्संति वा, रुचिंसु वा, रुचिंति वा, रुचिस्संति वा ।

बिलं वा लोणं, उब्भियं वा लोणं
अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।
–आ. सु.२, अ. १, उ. ६, सु. ३६२

पुरेकम्म जुत्त पिहुयाई गहणणिसेहो–

११६४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–
पिहुयं वा, बहुरयं वा, भुंजियं वा, मंथुं वा, चाउलं वा, चाउलपलंबं वा अस्संजए भिक्खुपडियाए चित्तमंताए सिलाए, चित्तमंताए लेलुए, कोलवासंसि वा दारुए जीवपइट्ठिए
सअंडे–**जाव**–मक्कडासंताणए, कोट्टिंसु वा, कोट्टिंति वा, कोट्टिस्संति वा, उप्फणिंसु वा, उप्फणंति वा उप्फणिस्संति वा,

(૩) દાયક દોષ :

ગર્ભવતીનાં હાથે આહાર- ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૧૬૧. કદાચિત્ પૂરા મહિનાવાળી ગર્ભવાળી સ્ત્રી સાધુને દાન દેવા માટે ઊભી હોય તે બેસે અથવા બેઠેલી વળી ઊભી થાય તો તેના હાથનાં આહારપાણી સંયમીને અકલ્પનીય હોય છે. માટે દેનાર સ્ત્રીને કહે કે, 'મને આ પ્રમાણેનો આહાર કલ્પે નહિ'.

સ્તનપાન કરાવતી સ્ત્રીના હાથે આહાર- ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૧૬૨. બાળક કે બાલિકાને સ્તનપાન કરાવતી હોય તે સ્ત્રી બાળકને દૂર રડતું મૂકીને ભિક્ષુને વ્હોરાવવા માટે આહાર- પાણી લાવે તો તે આહાર પાણી સંયમી માટે અકલ્પનીય છે. માટે ભિક્ષા આપતી સ્ત્રીને તે શ્રમણ કહે કે,'મને આ પ્રમાણે ભિક્ષા લેવો કલ્પે નહિ'.

પૂર્વકર્મયુક્ત (અચિત્ત) મીઠાનાં ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૧૬૩. સાધુ કે સાધ્વી ભિક્ષા માટે ગૃહસ્થનાં ઘરમાં પ્રવેશ કરીને એવું જાણે કે,
બિલ (ખાણમાંથી નીકળતું એક પ્રકારનું મીઠું), ઉદ્ભિજ (સમુદ્ર કિનારે અથવા એવા કોઈ અન્ય સ્થાને ખારા પાણીથી બનાવેલું) મીઠું તથા અન્ય પ્રકારનું મીઠું અસંયતી ગૃહસ્થે સાધુનાં નિમિત્તે સચિત્ત **યાવત્** જીવજંતુવાળી શિલા પર વાટેલ છે, વાટે છે, અથવા વાટશે. પીસ્યું છે, પીસી રહ્યાં છે, અથવા પીસશે...
તો એવું બિલ કે ઉદ્ભિજ મીઠું અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે નહિ.

પૂર્વકર્મયુક્ત (અચિત્ત) સંઘટ્ટન આદિનાં ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૧૬૪. ગૃહસ્થનાં ઘરમાં ભિક્ષા માટે ગયેલ સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે,

ઘઉંનો પોંક, ધાણી, સાથવો, મંથુ, ચોખા તથા ચોખાના અર્ધપક્વ કણ સચિત્ત શિલા પર અથવા બીજવાળી, વનસ્પતિવાળી, કીડા- મકોડાવાળી, ઝાકળવાળી, સચિત્ત જલવાળી, સચિત્ત માટીવાળી અથવા જીવવાળી (શિલા પર) કૂટીને તૈયાર કરેલ છે અથવા તો કૂટી રહેલ છે કે કૂટશે. તેમજ સૂપડાથી ઝાટકી તૈયાર કરેલ છે, ઝાટકી રહેલ છે કે ઝાટકશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तहप्पगारं पिहयं वा-**जाव**-चाउलपलंबं वा
अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ६, सु. ३६१

तो એવા પ્રકારના પૌંઆ **यावत्** ચોખાનાં ટુકડાને અપ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.

पुराकम्मकडेण हत्थाइणा आहारगहणस्स णिसेहो-

११६५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे तत्थ कंचि भुंजमाणं पेहाए, तं जहा-गाहावइं वा-**जाव**-कम्मकरी वा से पुव्वामेव आलोएज्जा-आउसो त्ति वा ! भगिणी ! त्ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णयरं भोयणं जायं

से सेवं वदंतस्स परो हत्थं वा, मत्तं वा, दव्विं वा, भायणं वा, सीतोदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,

से पुव्वामेव आलोएज्जा-
"आउसो ! त्ति वा भगिणी ! त्ति वा मा एयं तुमं हत्थं वा-**जाव**-भायणं वा सीओदगवियडेण वा, उसिणोदवियडेण वा, उच्छोलेहि वा, पधोवेहि वा अभिकंखसि मे दाउं एमेव दलयाहि ।"

से सेवं वदंतस्स परो हत्थं वा-**जाव**-भायणं वा सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेत्ता वा पधोएत्ता वा आहट्टु दलएज्जा,

तहप्पगारेणं पुराकम्मकडेण हत्थेण वा-**जाव**-भायणेण वा असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।[1]

-आ. सु. २, अ. १, उ. ६, सु. ३६० (२)

पूर्वकर्मयुक्त हाथ आदिथी आहार ग्रहणनो निषेध :

११६५. साधु अथवा साध्वी गृहस्थोना घरोमां आहार माटे प्रवेश करीने कोई गृहस्थ **यावत्** नोकराणीने भोजन करतां देखीने, आहार लेतां पहेलां ज कही दे के हे आयुष्मन् ! अथवा हे बहेन ! आमांथी मने थोडो आहार आपशो ?

એમ કહેનાર મુનિ તે ભોજન કરનાર પુરુષ અથવા સ્ત્રી હાથ, થાળી, કડછી અથવા અન્ય પાત્ર અચિત્ત પાણીથી અથવા ગરમ પાણીથી ધોવા લાગે અથવા વિશેષ ધોવા લાગે તો,
તે પહેલાં જ તેને કહી દેવું જોઈએ કે-
"आयुष्मन् गृहस्थ! કે બહેન! તમે તમારા હાથને **यावत्** પાત્રને અચિત્ત ઠંડા અથવા ગરમ પાણીથી ધુઓ નહિ, વિશેષરૂપથી ધુઓ નહિ. મને આપવા ઈચ્છતા હોય તો એમ જ આપો."
સાધુના એમ કહેવા છતાં પણ હાથ **यावत्** પાત્રને અચિત્ત ઠંડા અથવા ગરમ પાણીથી ધોઈને અથવા વિશેષ પ્રકારથી ધોઈને ભોજન આદિ લાવીને આપે તો,
એવા પૂર્વકર્મ (દેતાં પહેલાં થતાં આરંભ-સમારંભ) વાળા હાથ **यावत्** પાત્રથી અશન **यावत्** સ્વાદિમ લેવું તે અપ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.

पुराकम्मकडेण हत्थाइणा असणाइं गिण्हमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं

११६६. से भिक्खू पुरेकम्मकडेण हत्थेण वा-**जाव**-भायणेण वा असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १२, सु. १४

पूर्वकर्मकृत हाथ आदिथी आहार लेवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

११६६. जे भिक्षु पूर्वकर्मकृत हाथथी **यावत्** भाजनथी अशन **यावत्** स्वादिम आहार ग्रहण करे छे, (करावे छे) करनारनुं अनुमोदन करे छे.
तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

---

१. पुरेकम्मेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । देंतियं पडियाइक्खे न मे कप्पइ तारिसं ।। - दस. अ. ५, उ. १, गा. ३२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वाउकायविराहगेण भिक्खागहणणिसेहो पायच्छित्तं च –

११६७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–असणं वा–**जाव**–साइमं वा अच्चुसिणं अस्संजए भिक्खुपडियाए सूवेण वा, विहुयणेण वा, तालियंटेण वा, पत्तेण वा, पत्तभंगेण वा, साहाए वा, साहाभंगेण वा, पिहुणेण वा, पिहुणहत्थेण वा, चेलेण वा, चेलकण्णेण वा, हत्थेण वा, मुहेण वा, फुम्मेज्ज वा, बीएज्ज वा ।[1]

से पुव्वामेव आलोएज्जा–"आउसो ! त्ति वा भगिणि ! त्ति वा मा एत्तं तुमं असणं वा–**जाव**–साइमं वा अच्चुसिणं वा, सुवेण वा–**जाव**–वीयाहि वा अभिकंखसि मे दाउं एमेव दलयाहि ।"

से सेवं वदंतस्स परो सूवेण वा–**जाव**–वीइत्ता वा आहट्टु दलएज्जा, तहप्पगारं असणं वा–**जाव**–साइमं वा अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६८ (घ)

११६८. जे भिक्खू अच्चुसिणं असणं वा–**जाव**–साइमं वा ।

१. सुप्पेण वा, २. विहुणेण वा, ३. तालियंटेण वा,
४. पत्तेण वा, ५. पत्तभंगेण वा, ६. साहाए वा,
७. साहाभंगेण वा, ८. पिहुणेण वा,
९. पिहुणहत्थेण वा, १०. चेलेण वा,
११. चेलकण्णेण वा, १२. हत्थेण वा,
१३. मुहेण वा, फूमित्ता वीइत्ता आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १७, सु. १३०

वणस्सईकाय विराहगेण भिक्खागहण णिसेहो–

११६९. उप्पलं पउमं वा वि, कुमुयं वा मगदंतियं ।
अन्नं वा पुप्फ सचित्तं, तं च संलुंचिया दए ।।
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

વાયુકાયની વિરાધનાથી ભિક્ષા લેવાનો નિષેધ અને પ્રાયશ્ચિત્ત :

૧૧૬૭. ભિક્ષા માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં ગયેલ સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે, આ અતિ ઉષ્ણ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર સાધુને આપવાના અભિપ્રાયથી ગૃહસ્થ સૂપડાથી, પંખાથી, તાડપત્રથી, કે કોઈ અન્ય પાનથી, પાનના ટુકડાથી, ડાલીથી, ડાળખીના ટુકડાથી, મયૂરપંખથી, મયૂરપિંછીથી વસ્ત્રથી વસ્ત્રના ટુકડાથી, હાથથી અથવા મુખથી ફૂંકે છે, પંખાઆદિથી તેને હવા નાખે છે. તો તેમ કરતાં પહેલાં કહી દેવું જોઈએ કે.

'હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ! અથવા હે બહેન ! આ અતિઉષ્ણ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ સૂપડાથી **યાવત્** પંખા આદિથી વીંજો ના. જો આપવાની ઈચ્છા હોય તો એમ જ આપો.'

એમ કહેવા છતાં પણ ગૃહસ્થ તે આહારને સૂપડાથી **યાવત્** પંખા વીંજીને આપે તો આ પ્રકારના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર ને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

૧૧૬૮. જે ભિક્ષુ અત્યંત ઉષ્ણ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ પદાર્થને,

૧. સૂપડાથી, ૨. પંખાથી, ૩. તાડપત્રથી
૪. પાનથી, ૫. પાનના ટૂકડાથી, ૬. ડાળીથી,
૭. ડાળખીના ટુકડાથી ૮. મયૂરપંખથી,
૯. મયૂર પીંછીથી, ૧૦. વસ્ત્રથી,
૧૧. વસ્ત્રના ટુકડાથી, ૧૨. હાથથી કે
૧૩. મુખથી ફૂંકીને કે, પંખા આદિથી હવા નાંખીને આપે તે લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

વનસ્પતિકાયની વિરાધનાથી આહાર લેવાનો નિષેધ :

૧૧૬૯. કોઈ નીલોત્પલ (લીલુંકમળ) પદ્મ- (લાલ કમળ) ચંદ્ર વિકારી- કમળ (પોયણું) અથવા માલતી (મોગરાનું) કે તેવું બીજું કોઈ પણ સચિત્ત ફૂલ ચૂંટીને ભિક્ષા આપે તો તે ભોજન અને પાણી સંયમીને અકલ્પ્ય- અગ્રાહ્ય છે. માટે આપનાર સ્ત્રીને કહે કે 'આ આહાર પાણી મને ગ્રાહ્ય નથી'

१. (क) दस. अ. ४, सु. २२ (ख) दस. अ. ८, गा. ९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उप्पलं पउमं वा वि, कुमुयं वा मगदंतियं ।
अन्नं वा पुप्फ सचित्तं, तं च सम्मद्दिया दए ।।
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पियं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

-दस. अ. ५, उ. २, गा. १४-१७

कोई नीलोत्पल, पद्म, चंद्रविकारी श्वेत कमळ अथवा मोगराનું કે તેવું બીજું કોઈ પણ સચેત ફુલ કચરીને, છેદીને ભિક્ષા વ્હોરાવે તો તે આહાર-પાણી સંયમીને કલ્પે નહિં. તેથી સંયમી સાધુ દેનારને કહે કે 'આ આહાર પાણી મારા માટે કલ્પનીય નથી'.

विविहकाय विराहगेण आहारगहणणिसेहो-

विविधकाय विराधको पासेथी भिक्षा लेवानो निषेध :

११७०. सम्मद्दमाणी पाणाणि, बीयाणि हरियाणि य ।
असंजमकरिं नच्चा, तारिसं परिवज्जए ।।

११७०. भिक्षा आपनार व्यक्ति मार्गमां पडेला नाना प्राणीओ, बीज के लीलोतरीने कचरीने भिक्षा लावे तो ते आपनारा असंयम करे छे. એમ જાણીને તે દાતા પાસેથી આહાર ગ્રહણ ન કરે.

साहट्टु निक्खिवित्ताणं, सचित्तं घट्टियाण य ।
तहेव समणट्ठाए, उदगं संपणोल्लिया ।।
ओगाहइत्ता चलइत्ता, आहारे पाणभोयणं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।

-दस. अ. ५, उ. १, गा. २९-३१

साधुने माटे सचित्तमां अचित्त वस्तु भेળવીને કે સચિત્ત વસ્તુ પર અચિત્ત વસ્તુ રાખીને અથવા સચિત્ત વસ્તુ સાથે સ્પર્શ કરીને કે સચિત્ત પાણીને હલાવીને તેમ જ ઘરમાં વરસાદનું પાણી ભરાયું હોય તેમાં અવગાહન- પ્રવેશ કરીને કે તેને ચલિત કરીને જો આહારપાણી લાવે તો તે દેનાર સ્ત્રીને મુનિ કહે કે "તેવા આહાર-પાણી મને કલ્પે નહિ".

(४) उम्मिस्सदोसं-

(४) ઉન્મિશ્ર દોષ :

पाणाइसंसत्त आहारगहणणिसेहो गहियस्स य परिट्ठवणविही-

પ્રાણી આદિથી યુક્ત આહાર ગ્રહણનો નિષેધ તથા ગૃહીત આહાર પરઠવવાની વિધિ :

११७१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय-पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा-असणं वा-**जाव**-साइमं वा, पाणेहिं वा, पणएहिं वा, बीएहिं वा, हरिएहिं वा, संसत्तं, उम्मिस्सं, सीओदएण वा ओसित्तं, रयसा वा परिघासियं,

११७१. साधु अथवा साध्वी भिक्षा ग्रहण करवाना उद्देश्यथी गृहस्थना घरमां प्रवेश करीने એવું જાણે કે,
આ અશન **यावत्** સ્વાદિમ આહાર રસજ પ્રાણીઓના અથવા લીલફૂગના જીવોના સંસર્ગવાળો છે, બીજો અથવા દુર્વા (ડાભ) આદિ લીલોતરીથી યુક્ત યા મિશ્રિત છે, સચિત્ત જલથી ભીંજાયેલ છે અથવા સચિત્ત રજથી ભરેલો છે.

तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा परहत्थंसि वा, परपायंसि वा, अफासुयं अणेसणिज्जं त्ति मण्णमाणे लाभे वि संते णो पडिग्गाहेज्जा ।[१]

તો તેવા પ્રકારનો અશન **यावत्** સ્વાદિમ આહાર ગૃહસ્થના હાથમાં અથવા તો પાત્રમાં સ્થિત હોય તો તેને અપ્રાસુક અને અનેષણીય માની મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

से य आहच्च पडिग्गाहए सिया, से त्तमादाय एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमित्ता अहे आरामंसि वा, अहे उवस्सयंसि वा, अप्पंडे, अप्पपाणे, अप्पबीए, अप्पहरिते, अप्पोसे, अप्पुत्तिंग-पणग-

કદાચિત્ અસાવધાનીના કારણે પૂર્વોક્ત પ્રકારનો બીજ આદિથી સંસક્ત અને જીવોથી યુક્ત આહાર લેવાઈ ગયો હોય તો તે આહારને લઈને એકાંતમાં જાય અને એકાંતમાં જઈને જ્યાં લોકોનું આવાગમન ન હોય એવા ઉદ્યાનમાં, ઉપાશ્રયમાં, ઈંડા, પ્રાણીઓ, બીજો, હરિતકાય, ઓસ, જલ, કીડીઓનાં દર,

१. असणं पाणगं वा वि, खाइमं साइमं तहा । पुप्फेसु होज्ज उम्मीसं, बीएसु हरिएसु वा ।।
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पियं । देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।। - दस. अ. ५, उ. १, गा. ७२-७३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दगमट्टिय-मक्कडासंताणए विगिंचिय-विगिंचिय, उम्मिस्सं विसोहिय-विसोहिय, ततो संजयामेव भुंजेज्ज वा, पीएज्ज वा ।

जं च णो संचाएज्जा भोत्तए वा, पात्तए वा से त्तमादाय एगंतमवक्कमेज्जा-एगंतमवक्कमित्ता, अहे झामथंडिलंसि वा, अट्ठिरासिंसि वा, किट्टरासिंसि वा, तुसरासिंसि वा, गोमयरासिंसि वा, अण्णयरंसि वा, तहप्पगारंसि थंडिलंसि पडिलेहिय-पडिलेहिय, पमज्जिय-पमज्जिय, ततो संजयामेव परिट्ठवेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. १, सु. ३२४

लीलफुग, सचित्त जलवाळी माटी अने मर्कट (सूक्ष्म जीव तथा करोणिया) ना जाळां आदिथी रहित भूमिमां जीवोथी भेणसेळवाळा आहारादि पदार्थोने अलग करी करीने उपरथी पडेला जीव- जंतुओने हटावीने ज ते आहार- पाणीने यतनापूर्वक खाय-पीओ.

जे आहार खाई न शकाय अने जे पाणी पी न शकाय तेवुं होय तो एकांत स्थानमां जाय अने त्यां जाय ने मेलनां ढगलामां, लोखंडना टुकडानां ढगलामां, फोतरानां ढगलामां, छाणाना ढगलामां अथवा एवी जातना कोई बीजा निर्दोष स्थानमां जईने ते स्थाननुं वारंवार प्रतिलेखन अने प्रमार्जन करीने यतनापूर्वक परठवी दे.

अणंतकाय संजुत्तआहारकरणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

११७२. जे भिक्खू अणंतकाय-संजुत्तं आहारं आहारेइ, आहारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ १०, सु. ५

अनंतकाय संयुक्त आहार ग्रहण प्रायश्चित्त सूत्र :

११७२. जे भिक्षु अनंतकाययुक्त आहार करे छे, (करावे छे) करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

परित्तकाय संजुत्तआहारकरणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

११७३. जे भिक्खू परित्तकाय संजुत्तं आहारं आहारेइ, आहारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १२, सु. ४

प्रत्येककाय संयुक्त आहार ग्रहण प्रायश्चित्त सूत्र :

११७३. जे भिक्षु प्रत्येककाय मीठुं, बीज आदिथी युक्त आहार करे छे, (करावे छे) करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

(५) अपरिणय दोसं-

असत्थपरिणयाणं सालुयाईणं गहणणिसेहो-

११७४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, तं जहा-

१. सालुयं वा, २. विरालियं वा, ३. सासवणालियं वा अण्णतरं वा तहप्पगारं आमगं असत्थपरिणतं अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।[1]

-आ. सु. २, अ. १, उ. ८, सु. ३७५

(५) अपरिणत दोष :

अशस्त्र परिणत कमळ-कंद-आदिने ग्रहण करवानो निषेध :

११७४. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे प्रवेशेला साधु अथवा साध्वी एवुं जाणे के -

१- सालुक कंद (जलमां उत्पन्न थनार कंदविशेष) २- विराली नामनो स्थल कंद, ३. सरसवनी दांडली अथवा एवा प्रकारनी अन्य वस्तु, जे सचित्त होय, शस्त्र परिणत न होय ते बधीने अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

१. सालुयं वा विरालियं, कुमुयं उप्पलनालियं । मुणालियं सासवनालियं, उच्छुक्खंडं अनिव्वुडं ।। - दस. अ. ५, उ. २, गा. १८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

असत्थपरिणयाणं पिप्पलिआईणं गहण णिसेहो-

११७५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, तं जहा -

१. पिप्पलिं वा, २. पिप्पलिचुण्णं वा, ३. मिरियं वा, ४. मिरियचुण्णं वा, ५. सिंगबेरं वा, ६. सिंगबेरचुण्णं वा, अण्णतरं वा, तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।[1]

-आ. सु. २, अ. १, उ. ८, स. ३७६

असत्थपरिणयाणं पलंबाणं गहण णिसेहो-

११७६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण पलंबजातं जाणेज्जा, तं जहा-

१. अंबपलंब वा २. अंबाडगपलंबं वा, ३. ताल-पलंबं वा, ४. झिज्झिरिपलंबं वा, ५. सुरभिपलंबं वा, ६. सल्लइपलंबं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं पलंबजातं आमं असत्थपरिणयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।[2]

-आ. सु. २, अ. १, उ. ८, सु. ३७७

असत्थपरिणयाणं पवालाणं गहण णिसेहो-

११७७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण पवालजातं जाणेज्जा, तं जहा-

१. आसोत्थपवालं वा, २. णग्गोहपवालं वा, ३. पिलंखुपवालं वा, ४. णिपूरपवालं वा, ५. सल्लइपवालं वा, अण्णतरं वा, तहप्पगारं पवालजातं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं--**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।[3]

-आ. सु. २, अ. १, उ. ८, सु. ३७८

असत्थपरिणयाणं सरडुयाणं गहण णिसेहो-

११७८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं सरडुयजायं जाणेज्जा, तं जहा-

१. अंबसरडुयं वा, २. कविट्ठसरडुयं वा,[4] ३. दालिमंसरडुयं वा, ४. बिल्लसरडुयं वा, अण्णतरं वा, तहप्पगारं सरडुयजातं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ८, सु. ३७९

અશસ્ત્ર પરિણત પીપર આદિ ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ-

૧૧૭૫. ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશેલા સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે -

૧- પીપર, ૨- પીપરનું ચૂર્ણ, ૩- મરી, ૪- મરીનું ચૂર્ણ, ૫- આદુ, ૬- આદુના ટુકડા અથવા એવા જ કોઈ અન્ય પદાર્થ સચિત્ત હોય, શસ્ત્ર પરિણત ન હોય તો તેને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

અશસ્ત્ર પરિણત ફળોને ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૭૬. ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશેલા સાધુ અથવા સાધ્વી ફળનાં વિષયમાં એવું જાણે કે-

૧- આમ્રફળ (કેરી) ૨- અંબાડાનું ફળ, ૩- તાડનું ફળ, ૪- ઝિઝરી (ખાખરાની વેલ) નું ફળ, ૫-સુરભિ ફળ (જાયફળ) ૬-સલ્લકીનું ફળ તથા બીજું કોઈ ફળ સચિત્ત હોય, શસ્ત્ર પરિણત ન હોય તો તેને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

અશસ્ત્ર પરિણત પ્રવાલને ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૭૭. ગૃહસ્થનાં ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશેલા સાધુ અથવા સાધ્વી પ્રવાલો (કૂંપળો)ના વિષયમાં એવું જાણે કે -

૧-પીપળાની કૂંપળ, ૨- વડલાની કૂંપળ, ૩- પિલંખુની કૂંપળ, ૪- નન્દી વૃક્ષની કૂંપળ, ૫- શલ્લકી વેલની કૂંપળ તથા એવા પ્રકારની અન્ય કોઈ કૂંપળો સચિત્ત હોય, શસ્ત્ર પરિણત ન હોય તો તેને અપ્રાસુક- અનેષણીય જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

અશસ્ત્ર પરિણત કોમળ ફળને ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૧૭૮. ગૃહસ્થનાં ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશેલા સાધુ અથવા સાધ્વી કોમળ (જેનામાં ગોઠલી પડી ન હોય તવા) ફળોના વિષયમાં એવું જાણે કે

૧- કેરી, ૨- કોઠા, ૩- દાડમ કે ૪- બિલ્વના અથવા એવી જાતના બીજા કોમળ ફળો સચિત્ત અને શસ્ત્ર પરિણત ન હોય તો તેને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

---

१. कंदं मूलं पलंबं वा, आमं छिन्नं च सन्निरं । तुंबागं सिंगबेरं च, आमगं परिवज्जए ।। - दस. अ. ५, उ. १, गा. १०१

२. कप्प. उ. १, सु. १

३. तरुणगं वा पवालं, रुक्खस्स तणगस्स वा । अन्नस्स वा वि हरियस्स आमगं परिवज्जए ।। - दस. अ. ५, उ. २, गा. १९

४. कविट्ठं माउलिंगं च, मूलगं मूलगत्तियं । आमं असत्थपरिणयं, मणसा वि न पत्थए ।। -दस. अ. ५, उ. २, गा. २३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

असत्थपरिणयाणं उच्छुमेरगाईणं गहण णिसेहो–

११७९. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय-पडियाए समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, तं जहा–
१. उच्छुमेरगं वा, २. अंककरेलुयं वा,
३. णिक्खारगं वा, ४. कसेरुगं वा, ५. सिंघाडगं वा,
६. पूतिआलुगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. ८, सु. ३८२

असत्थपरिणयाणं उप्पलाईणं गहण णिसेहो–

११८०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, तं जहा –
१. उप्पलं वा, २. उप्पलणालं वा,
३. भिसं वा, ४. भिसमुणालं वा,
५. पोक्खलं वा, ६. पोक्खलत्थिभगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

– आ.सु.२, अ १, उ.८, सु. ३८३

असत्थपरिणयाणं अग्गबीयाईणं गहण णिसेहो –

११८१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, तं जहा–
१. अग्गबीयाणि वा, २. मूलबीयाणि वा,
३. खंधबीयाणि वा, ४. पोरबीयाणि वा,
५. अग्गजायाणि वा, ६. मूलजायाणि वा,
७. खंधजायाणि वा, ८. पोरजायाणि वा, णण्णत्थ –
१. तक्कलिमत्थएण वा, २. तक्कलिसीसेण वा,
३. णालिएरिमत्थएण वा, ४. खज्जूरिमत्थएण वा,
५. तालमत्थएण वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

– आ.सु.२, अ. १, उ. ८, सु. ३८४

असत्थपरिणयाणं उच्छुआईणं गहण णिसेहो –

११८२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा– १. उच्छुं वा काणं, २. अंगारियं,
३. समिस्सं, ४. विगदूमियं, ५. वेत्तग्गं वा,
६. कंदलिऊसगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

– आ.सु.२, अ. १, उ.८, सु. ३८५

અશસ્ત્ર પરિણત શેરડી આદિનાં ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૧૭૯. ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશેલા સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે -
૧- શેરડીના ટુકડા, ૨- અંકકારેલા, ૩- નિકૂખારક, ૪- કસેરું, ૫- સિંઘોડા, ૬- પૂતિ આલુક અથવા તેવા પ્રકારની બીજી કોઈ વનસ્પતિ સચિત્ત હોય, શસ્ત્ર પરિણત ન હોય તો અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

અશસ્ત્ર પરિણત ઉત્પલ આદિનાં ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૧૮૦. ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશેલા સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે-
૧- ઉત્પલ (સૂર્ય વિકાસી કમળ) ૨- કમળની દાંડી, ૩- પદ્મ કંદમૂલ, ૪- પદ્મની દાંડી, ૫- પુષ્કર કમળ, ૬- પુષ્કર કન્દ અથવા તેવા પ્રકારનાં અન્ય કમળ સચિત્ત હોય, શસ્ત્ર પરિણત ન હોય તો અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

અશસ્ત્ર પરિણત અગ્રબીજ આદિનાં ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૧૮૧. ગૃહસ્થનાં ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશેલા સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે-
૧- અગ્રબીજ, (જેના અગ્રમાં બીજ હોય) ૨- મૂળ બીજ, ૩- સ્કંધ બીજ, ૪- પર્વબીજ,
૫- અગ્રજાત, ૬- મૂળજાત,
૭- સ્કંધજાત, ૮- પર્વજાત વનસ્પતિ તથા
૧- કંદલી- ગર્ભ, ૨- કંદલી - ગુચ્છો,
૩- નાળિયેરના ઉપરનો ગર્ભ, ૪- ખજૂરનો ઉપરનો ગર્ભ, ૫- તાડના ઉપરનો ગર્ભ તથા તેવા પ્રકારનાં બીજા ફળ સચિત્ત હોય, શસ્ત્ર પરિણત ન હોય તો તે અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

અશસ્ત્ર પરિણત શેરડી આદિનાં ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૧૮૨. ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશેલા સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે -
૧- સડેલી શેરડી, ૨- અંગાર (રોગનાં કારણે બદલેલા રંગની શેરડી) ૩- ફાટેલા છોતરાવાળી શેરડી, ૪- શિયાળ આદિ દ્વારા થોડી થોડી ખાધેલી શેરડી, ૫- નેતરની અગ્રભાગ ૬- કંદલીગર્ભ, અથવા તેવા પ્રકારની અન્ય વસ્તુઓ સચિત્ત હોય, શસ્ત્ર પરિણત ન હોય તો અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

असत्थपरिणयाणं लसुणाईणं गहण णिसेहो–

११८३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–

१. लसुणं वा, २. लसुणपत्तं वा, ३. लसुणणालं वा, ४. लसुणकंदं वा, ५. लसुणचोयगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं–**जाव**– णो पडिग्गाहेज्जा ।

– *आ.सु.२, अ.१, उ. ८, सु. ३८६*

अशस्त्र परिणत लसण आदिनो निषेध :

११८३. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे प्रवेशेला साधु अथवा साध्वी एवुं जाणे के-

१- लसण, २- लसणनां पान, ३- लसणनी दांडी, ४- लसणनी कंद, ५- लसणनी छाल अथवा तेवा प्रकारनी कोई अन्य वस्तु सचित्त छे, शस्त्र परिणत नथी, तो ते अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

असत्थपरिणय–जीव–जुत्त–पोराणस्स आहारस्स गहण णिसेहो–

११८४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा –

१. आमडागं वा, २ पूतिपिण्णागं वा, ३. सप्पिं वा पुराणगं एत्थ पाणा अणुप्पसूया, एत्थ पाणाजाया, एत्थ पाणा संवुड्ढा, एत्थ पाणा अवुक्कंता एत्थ पाणा अपरिणता, एत्थ पाणा अविद्धत्था अफासुयं–**जाव**–णो पडिगाहेज्जा ।

– *आ.सु.२, अ. १, उ.८ सु. ३८१*

अशस्त्र परिणत जीवयुक्त वासी आहारनां ग्रहणनो निषेध :

११८४. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे प्रवेशेला साधु अथवा साध्वी एम जाणे के-

१- भाजीनां कांचा पान, २- सरसवादिनो सडेलो खोळ, ३- जूनुं घी आदिनी नीचे एकठो थयेलो कचरो होय, जेमां जीवोनी उत्पत्ति थयेल छे, जीवो उत्पन्न थई रहेल छे अने जीवो वृद्धि पामी रह्या होय पूर्ण अचित्त जीव होय, जे शस्त्र परिणत न होय, ते सर्वेने अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

अपरिणय–मीस–वणस्सईणं गहण णिसेहो –

११८५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण मंथुजातं[1] जाणेज्जा, तं जहा–

१. उंबरमंथुं वा, २ णग्गोहमंथुं वा, ३. पिलंखुमंथु वा, ४. आसोत्थमंथुं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं मंथुजातं आमयं दुरुक्कं साणुबीयं अफासुयं–**जाव**–णो पडिगाहेज्जा ।

– *आ.सु.२, अ. १, उ. ८, सु. ३८०*

अपरिणत मिश्र वनस्पतिनां ग्रहणनो निषेध :

११८५. गृहस्थनां घरमां भिक्षा माटे प्रवेशेला साधु अथवा साध्वी वनस्पति चूर्णना संबंधमां एवुं जाणे के-

१. ऊंबरानुं चूर्ण- २. वडनुं चूर्ण, ३. पीपरनुं चूर्ण, ४. पीपळानुं चूर्ण, अथवा एवी जातना बीजा कोई चूर्ण कांचा होय के थोडा पीसेला होय अथवा तेनी बीज योनि नष्ट थई न होय तो ते चूर्ण अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

११८६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय-पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–

१. अत्थियं वा, २ कुंभिपक्कं वा, ३. तेंदुगं[2] वा, ४. वेलुगं वा, ५. कासवणालियं[3] वा अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

–*आ. सु.२, अ. १, उ. ८, सु. ३८७*

११८६. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे प्रवेशेला साधु अथवा साध्वी एवुं जाणे के-

१- अस्थिय फल (रंगवाना कामम्मां आवतुं एक प्रकारनुं फळ) २- कूंभीमां पकावेल फल ३- तेंदुक (टिंबरुं)नुं फळ, ४- बीलुंनुं फळ अथवा ५- श्रीपर्णीनुं फळ तथा तेवा प्रकारनां अन्य फळ सचित्त होय, शस्त्र परिणत न होय तो ते अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

---

१. तहेव फलमंथूणि, बीयमंथूणि जाणिया । विहेलगं पियालं च, आमगं परिवज्जए ।।– दस. अ.५, उ.२, गा २४

२. दस.अ.५,उ.१, गा.१०४

३. तहा कोलमणुस्सिन्नं, वेलुयं कासवनालियं । तिलप्पडगं नीमं, आमगं परिवज्जए ।। – दस. अ.५, उ.२, गा २१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

११८७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय-पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा-

१. कणं वा, २. कणकुंडगं वा,

३. कणपूयलिं वा, ४. चाउलं वा,

५. चाउलपिट्ठं वा, ६. तिलं वा,

७. तिलपिट्ठं[1] वा, ८. तिलपप्पडगं[2] वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

- आ. सु.२, अ. १, उ. ८, सु. ३८८

अपरिणय-परिणय-ओसहीणं गहण-विहि-णिसेहो-

११८८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जाओ पुण ओसहीओ[1] जाणेज्जा-कसियाओ, सासियाओ, अविदलकडाओ, अतिच्छच्छिण्णाओ, अव्वोच्छिण्णाओ, तरूणियं, छिवाडिं, अणभिक्कंतभज्जियं पेहाए, अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा,

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जाओ पुण ओसहीओ जाणेज्जा-

अकसिणाओ असासियाओ, विदलकडाओ, तिरिच्छच्छिण्णाओ, वोच्छिण्णाओ, तरूणियं वा छिवाडिं अभिक्कंत भज्जियं[2] पेहाए, फासुयं-**जाव** - पडिग्गाहेज्जा ।

- आ.सु.२, अ.१, उ.१, सु.३२५

कसिण-ओसहि-भुंजण-पायच्छित्त सुत्तं-

११८९. जे भिक्खू कसिणाओ[3] ओसहीओ आहारेइ, आहारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि.उ.४, सु.१६

११८७. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे प्रवेशेला साधु अथवा साध्वी एवुं जाणे के-

१- धान्यनां दाणा, २- दाणाथी भणेला फुसका,

उ- दाणावाळी रोटली, ४- फोतरांवाळा चोखा,

५- फोतरांवाळा चोखाना टुकडा, ६- काचा तल,

७- तलनो फूटो, ८- तलसांकळी अथवा एवा प्रकारनी बीजा दाणावाळी वस्तु अचित्त न थई होय, शस्त्र परिणत न होय तो ते अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

अपरिणत-परिणत धान्यनां ग्रहणनो विधि- निषेध :

११८८. गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे प्रवेशेला साधु अथवा साध्वी जे शालिबीज आदि औषधिओनां विषयमां एवुं जाणे के-आ अखंड छे अर्थात् शस्त्र परिणत थयेल नथी, एनी योनि नष्ट थई नथी. आ द्विदळ करेल नथी, उपरथी चीरी- फाडी नथी तिर्छी कापी नथी, अचित्त थयेल नथी, तथा सचित्त छे, आवी अणछेदायेली तरुण वनस्पति के मग वगेरेनी शींगो शस्त्रनो प्रहार पामेली न होय तो तेने अप्रासुक अनेषणीय जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

गृहस्थना घरमां भिक्षा माटे प्रवेशेला साधु अथवा साध्वी जे औषधीओना विषयमां एवुं जाणे के -

ते शस्त्र परिणत थई चूकेल छे, तेनी योनि नष्ट थयेल छे, एना बे भाग करेल छे, तिर्छी कापेल छे, अचित्त थई चूकी छे, ते औषधिओने तथा मग आदिनी काची- शींगोने अचित्त तथा भांगेली जोईने प्रासुक अने एषणीय जाणीने **यावत्** ग्रहण करे.

कृत्स्न धान्य भक्षणनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

११८९. जे भिक्षु अखंड सचित्त धान्यनो आहार करे छे, (करावे छे) करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

---

१. तहेव चाउलं पिट्ठं वियडं वा तत्तनिव्वुडं । तिलपिट्ठं पूइपिन्नागं, आमगं परिवज्जए ।। - दस. अ.५,उ.२, गा.२२

२. .....तिलपप्पडगं नीमं, आमगं परिवज्जए ।। - दस. अ.५, उ.२, गा. २१

१. (क) आ सूत्रना टीकाकार 'औषधि' शब्दनो अर्थ 'शालिबीज' सूचवे छे. यथा- प्रत्येक प्रकारना पाकेला अनाजने 'औषधि ' कहेवामां आवे छे. वर्तमानमां औषधि शब्द मात्र जडीबुट्टी आदि दवाओ माटे रूढ थयेलो छे. तेनो अहीं उल्लेख नथी. (ख) वव. उ.९, सू. ३३-३४

१. (क) औषधी शालिबीजादिका एवं जानीयात् । औषध्यो जातिमात्रेस्युः अजातौ सर्वमौषधम् ।। - अमरकोष काण्ड २, वर्ग ४ जातिमात्र विवक्षायाम् औषधीः शब्द प्रयोगः । सर्वम् इत्येनेन घृत तैलादिकमप्यौषद्यशब्दवाच्यम् ।। औषधिः फलपाकान्ता एकं व्रीहि यवादेः । -अमर कोष काण्ड २, वर्ग ४ (ख) वव. उ. ९, सु. ३३-३४

२. तरूणियं वा छेवाडिं, आमियं भज्जियं सइं । देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।। - दस. अ. ५, उ. २, गा. २०

३. कृत्स्न शब्दनो अर्थ अखंड थाय छे. छतां पण अहीं द्रव्य कृत्स्न न समजतां भाव कृत्स्न समजवुं जोईए. तेना फळस्वरूपे जे अखंड धान्य शस्त्र परिणत न थयुं होय अने सचित्त छे. तेने खावा माटेनुं आ प्रायश्चित्त विधान छे. कारण के अखंड शस्त्र परिणत सचित्त धान्यना परिभोगनुं आचारांग सु.२, अ. १, उ.१ मां विधान छे. निशीथ भाष्यमां सचित्त के अचित्त अखंड धान्य खावाथी थता नुकसाननुं विस्तृत विवरण मळे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भज्जिय–पिहुयाईणं–गहण–विहि–णिसेहो–

११९०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–

पिहुयं वा–**जाव**–चाउलपलंबं वा सइं भज्जियं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–

पिहुयं वा–**जाव**–चाउलपलंबं वा असइं भज्जियं, दुक्खुत्तो वा भज्जियं, तिक्खुत्तो वा भज्जियं, फासुयं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।

– आ.सु.२, अ. १, उ. १, सु. ३२६

સેકેલા ડુંડા આદિ ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ :–

૧૧૯૦. ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા નિમિત્તે ગયેલ સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે -

ઘઉં આદિના ટુકડા **યાવત્** ચોખા આદિના ટુકડા એકવાર ભુંજેલા હોય તો તેને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

ગૃહસ્થનાં ઘરમાં આહાર નિમિત્તે ગયેલ સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે -

ઘઉં આદિનાં ટુકડા **યાવત્** ચોખા આદિનાં ટુકડા અનેક વાર અર્થાત્ બે અથવા ત્રણ વાર ભુંજેલા છે તો તેને પ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

अपरिणय–परिणय–तालपलंबस्स गहण–विहि–णिसेहो–

११९१. नो कप्पइ णिग्गंथाण वा, णिग्गंथीण वा आमे तालपलंबे[1] अभिन्ने पडिग्गाहित्तए ।

कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा आमे ताल–पलम्बे भिन्ने पडिग्गाहित्तए ।

कप्पइ निग्गंथाणं पक्के ताल–पलम्बे भिन्ने वा, अभिन्ने वा पडिग्गाहित्तए ।

नो कप्पइ निग्गंथीणं पक्के ताल–पलम्बे अभिन्ने पडिग्गाहित्तए ।

कप्पइ निग्गंथीणं पक्के ताल–पलम्बे भिन्ने पडिग्गाहित्तए ।

से वि य विहिंभिन्ने, नो चेव णं अविहिभिन्ने ।

–कप्प. उ.१, सु. १–५

અપરિણત- પરિણત તાડફળનાં ગ્રહણનો વિધિ નિષેધ :–

૧૧૯૧. નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થિઓએ અખંડ (અશસ્ત્ર પરિણત) કાચું તાડફળ ગ્રહણ કરવું કલ્પતું નથી.

પરંતુ નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થિઓએ ખંડિત (શસ્ત્ર પરિણત) કાચું તાડ ફળ ગ્રહણ કરવું કલ્પે છે.

નિર્ગ્રન્થે ખંડ ખંડ કરેલા કે અખંડ પક્વ (અચિત્ત) તાડફળ ગ્રહણ કરવાં કલ્પે છે.

પરંતુ નિર્ગ્રન્થિઓએ અભિન્ન (અખંડ) પક્વ (અચિત્ત) તાડ ફળ ગ્રહણ કરવું કલ્પતું નથી.

નિર્ગ્રન્થિઓએ ભિન્ન (ટુકડા કરેલા) પક્વ (અચિત્ત) તાડ ફળ ગ્રહણ કરવા કલ્પે છે.

તેમાં પણ વિધિપૂર્વક ભિન્ન અર્થાત્ અત્યંત નાના નાના ટુકડા કરેલા હોય તો ગ્રહણ કરવા કલ્પે છે, અવિધિએ કરેલા ટુકડા ગ્રહણ કરવા કલ્પતાં નથી.

अपरिणय–परिणय–अंब–गहणस्स विहि–णिसेहो–

११९२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा अंबवणं उवागच्छित्तए, जे तत्थ ईसरे, जे तत्थ समहिट्ठाए, ते ओग्गहं अणुण्णवेज्जा ।

"कामं खलु आउसो ! अहालंदं अहापरिण्णायं वसामो जाव आउसो जाव आउसंतस्स ओग्गहो जाव साहम्मिया एत्ता वा–ताव ओग्गहं ओगिण्हिस्सामो,, तेण परं विहरिस्सामो ।"

અપરિણત-પરિણત આમ (કેરી) ગ્રહણ કરવાનો વિધિ-નિષેધ :

૧૧૯૨. સાધુ અથવા સાધ્વી (વિહાર કરતાં આવે અને) આમ્રવન (આંબાવાડી)ની પાસે જો રહેવા ચાહે તો તે સ્થાનના સ્વામી કે અધિષ્ઠાતાની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરે.

"હે આયુષ્મન્ ! અમે અહીં રહેવાની આજ્ઞા ઈચ્છીએ છીએ. આપ જેટલા સમય સુધી જેટલા ક્ષેત્રની આજ્ઞા આપશો તેટલો સમય તેટલા ક્ષેત્રમાં રહીશું. અમારા જે સાધર્મિક સાધુઓ આવશે તેઓ પણ આ સ્થાનનો ઉપયોગ કરશે. ત્યારપછી અમે વિહાર કરી જઈશું.

---

૧. તાલ પ્રલંબ શબ્દનો અર્થ ભાષ્યમાં-ફળ, મૂળ, કંદ વગેરે બધા પ્રકારની વનસ્પતિ એવો કહેવામાં આવ્યો છે. વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ માટે જુઓ બૃહત્કલ્પભાષ્ય ગાથા - ૮૪૭ થી ૮૫૭.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. से किं पुण तत्थ ओग्गहंसि एवोग्गहियंसि ?

उ. अह भिक्खू इच्छेज्जा अंबं भोत्तए से ज्जं पुण अंबं जाणेज्जा–
सअंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, तहप्पगारं अंबं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण अंबं जाणेज्जा–
अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, अतिरिच्छच्छिन्नं अवोच्छिन्नं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण अंबं जाणेज्जा –
अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, तिरिच्छच्छिन्नं वोच्छिन्नं फासुयं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा–
१. अंबभित्तगं वा, २. अंबपेसियं वा, ३. अंबचोयगं वा, ४. अंबसालगं वा, ५. अंबडगलं वा भोत्तए वा, पायए वा ।

से ज्जं पुण जाणेज्जा–अंबभित्तगं वा–**जाव**–अंबडगलं वा सअंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण जाणेज्जा–
अंबभित्तगं वा–**जाव**–अंबडगलं वा अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं अतिरिच्छच्छिन्नं अवोच्छिन्नं

अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण जाणेज्जा–
अंबभित्तगं वा–**जाव**–अंबडगलं वा, अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, तिरिच्छच्छिन्नं वोच्छिन्नं फासुयं –**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।

–आ. सु.२, अ. ७, उ.२, सु. ६२३–६२८

પ્ર. તે સાધુ અથવા સાધ્વી (આમ્રફળ-કેરી) ખાવાની ઈચ્છા થાય તો) આમ્રફળની એષણા કેવી રીતે કરે ?

ઉ. અગર આમ્રફળ ખાવાની ઈચ્છા થઈ હોય તો એવું જાણે કે -
આમ્રફળ, ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળ અર્થાત્ નાના મોટા જીવજંતુથી યુક્ત હોય તો એવા આમ્રફળને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી આમ્ર ફળ માટે એવું જાણે કે-

તે ફળ, ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી રહિત હોય પરંતુ તિરછા ટુકડા કરેલ ન હોય જીવ રહિત થયા ન હોય,
તો પણ એવા આમ્રફળને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી આમ્ર ફળ માટે એવું જાણે કે-

જે આમ્રફળ, ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી રહિત, જેના તિરછા ટુકડા કે અનેક નાના ટુકડા જીવ રહિત થઈ ચૂક્યા હોય. તેવા આમ્રફળને પ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી -
૧- આમ્રફળનો અડધો ભાગ, ૨- ચીર, ૩- છુંદુ, ૪- આમ્રફળની છાલ, ૫-આમ્રફળનાં ટુકડા વગેરેને ખાવાની ઈચ્છા થાય અથવા તેનો રસ પીવાની ઈચ્છા થાય.
તો એવું જાણે કે- આમ્રફળનો અડધો ભાગ **યાવત્** ટુકડા ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી યુક્ત છે,
તો એને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે-
આમ્રફળનો અડધો ભાગ **યાવત્** આમ્રફળનાં ટુકડા, ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી રહિત છે, પરંતુ તિરછા ટુકડા થયા નથી તથા જીવ રહિત થયા નથી, તો તેને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે-
આમ્રફળનો અડધો ભાગ **યાવત્** આમ્રફળના ટુકડા, ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળોથી રહિત છે. તિરછા ટુકડા થયા છે, અને જીવ રહિત થયા છે. તો એને પ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सचित्तं अंबं भुंजमाणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं -

११९३. जे भिक्खू सचित्तं अंबं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तं अंबं विडसइ, विडसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तं-पइट्ठियं अंबं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तं-पइट्ठियं अंबं विडसइ, विडसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तं,

१. अंबं वा, २. अंब-पेसिं वा,

३. अंब-भित्तं वा, ४. अंबसालगं वा,

५. अंब-डगलं वा, ६. अंब -चोयगं वा भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तं अंबं वा-**जाव**-अंबचोयगं वा विडसइ विडसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-पइट्ठियं अंबं वा-**जाव**-अंबचोयगं वा भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्त-पइट्ठियं अंबं वा-**जाव**-अंबचोयगं वा विडसइ, विडसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

- नि. उ. १५, सु.५-१२

સચિત્ત આમ્રફળ ઉપભોગનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૧૧૯૩.જે ભિક્ષુ સચિત્ત આમ્રફળ ખાય છે, (ખવડાવે છે) ખાનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત આમ્રફળ ચૂસે છે, (ચુસાવે છે) ચૂસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પ્રતિષ્ઠિત આમ્રફળ ખાય છે, (ખવડાવે છે) ખાનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પ્રતિષ્ઠિત આમ્રફળને ચૂસે છે, (ચુસાવે છે) ચૂસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત-

૧. આમ્રફળ, ૨. આમ્રફળના ટુકડા,

૩. આમ્રફળના અડધા ભાગ, ૪. આમ્રફળની છાલ, ૫. આમ્રફળની ડાગળી, ૬. આમ્રફળનાં નાના ટુકડા ખાય છે, (ખવડાવે છે) ખાનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત આમ્રફળ **યાવત્** આમ્રફળના નાના ટુકડા ચૂસે છે, (ચુસાવે છે) ચૂસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પ્રતિષ્ઠિત આમ્રફળ **યાવત્** આમ્રફળના ટુકડા ખાય છે, (ખવડાવે છે) ખાનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પ્રતિષ્ઠિત આમ્રફળ **યાવત્** આમ્રફળના નાના નાના ટુકડાને ચૂસે છે, (ચુસાવે છે) ચૂસનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अपरिणय-परिणय-उच्छु-गहणस्स विहि-णिसेहो-

११९४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा उच्छुवणं उवागच्छित्तए, जे तत्थ ईसरे, जे तत्थ समहिट्ठाए,, ते ओग्गहं अणुण्णवेज्जा "कामं खलु आउसो ! अहालंदं अहापरिण्णायं वसामो-जाव-आउसो-जाव-आउसंतस्स ओग्गहो-जाव-साहम्मिया एत्ता व ताव ओग्गहं ओगिण्हिस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।"

અપરિણત- પરિણત શેરડી ગ્રહણનો વિધિ- નિષેધ :

૧૧૯૪.સાધુ અથવા સાધ્વી (વિહાર કરતાં આવે તેને) ઈક્ષુવન (શેરડીની વાડી) માં રહેવા ઈચ્છે તો તે સ્થાનનાં સ્વામી કે અધિષ્ઠાતાની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરે.

"હે આયુષ્મન્ ! અમે અહીં રહેવાની આજ્ઞા ઈચ્છીએ છીએ. આપ જેટલા સમય સુધી, જેટલા ક્ષેત્રની આજ્ઞા આપશો તેટલો સમય તેટલા ક્ષેત્રમાં રહીશું. અમારા જે સાધર્મિક સાધુઓ આવશે તેઓ પણ આ સ્થાનનો ઉપયોગ કરશે. ત્યારપછી અમે વિહાર કરી જઈશું."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. से किं पुण तत्थ ओग्गहंसि एवोग्गहियंसि ?

उ. अह भिक्खू इच्छेज्जा उच्छुं भोत्तए वा,
से ज्जं उच्छुं जाणेज्जा –
सअंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं,
तहप्पगारं उच्छुं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उच्छुं जाणेज्जा –
अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, अतिरिच्छच्छिन्नं, अवोच्छिन्नं–

अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उच्छुं जाणेज्जा–
अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, तिरिच्छच्छिन्नं वोच्छिन्नं–
फासुयं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा–
१. अंतरुच्छुयं वा, २. उच्छुगंडियं वा,
३. उच्छुचोयगं वा, ४. उच्छुसायगं वा,
५. उच्छुडगलं वा भोत्तए वा, पायए वा ।

से ज्जं पुण जाणेज्जा–अंतरुच्छुयं वा–**जाव**–उच्छुडगलं वा सअंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं,

अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण जाणेज्जा–
अंतरुच्छुयं वा–**जाव**–उच्छुडगलं वा अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, अतिरिच्छच्छिन्नं अवोच्छिन्नं–
अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण जाणेज्जा–
अंतरुच्छुयं वा–**जाव**–उच्छुडगलं वा अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं तिरिच्छच्छिन्नं वोच्छिन्नं–

फासुयं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ७, उ. २, सु. ६२९–६३१

પ્ર. તે સાધુ અથવા સાધ્વી (શેરડી ખાવાની ઈચ્છા થાય તો) શેરડીની એષણા કેવી રીતે કરે ?

ઉ. કદાચ શેરડી ખાવાની ઈચ્છા થઈ જ ગઈ હોય તો એવું જાણે કે - જે શેરડી ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી યુક્ત છે.
તે શેરડીને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી શેરડી માટે એવું જાણે કે -

શેરડી ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી રહિત છે પરંતુ તિરછા ટુકડા કરેલ નથી, જીવ રહિત થયા નથી.
તો પણ એવી શેરડીને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી શેરડી માટે એવું જાણે કે -

જે શેરડી ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી રહિત છે. જેના તિરછા ટુકડા છે. જે જીવ રહિત થઈ ચૂક્યા છે, તેવી શેરડી પ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વીને -
૧. શેરડીની અંદરનો ભાગ, ૨. શેરડીની ગાંઠ,
૩. શેરડીનાં બારીક ટુકડા, ૪. શેરડીની છાલ,
૫. શેરડીના ડગળાં વગેરે ખાવાની ઈચ્છા થાય તથા રસ પીવાની ઈચ્છા થાય.
ત્યારે એવું જાણે કે - શેરડીની અંદરનો ભાગ **યાવત્** શેરડીનાં ટુકડા ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી યુક્ત છે.
તો એને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી શેરડી માટે એવું જાણે કે -
શેરડીનો અડધો ભાગ **યાવત્** શેરડીનાં ટુકડા ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી રહિત છે, પરંતુ તિરછા ટુકડા થયા નથી તથા જીવ રહિત થયા નથી.
તો અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી શેરડી માટે એવું જાણે કે -
શેરડીનો અડધો ભાગ **યાવત્** શેરડીનાં ટુકડા ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી રહિત છે, તિરછા ટુકડા છે, જે જીવ રહિત થઈ ગયા છે.
તો પ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सचित्तं उच्छुं भुंजमाणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

११९५. जे भिक्खू सचित्तं उच्छुं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तं उच्छुं विडसइ, विडसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तपइट्ठियं उच्छुं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तपइट्ठियं उच्छुं विडसइ, विडसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तं-

१. अंतरुच्छुयं वा, २. उच्छुखंडियं वा,
३. उच्छुचोयगं वा, ४. उच्छुमेरगं वा,
५. उच्छुसालगं वा, ६. उच्छुडगलं वा,
भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तं अंतरुच्छुयं वा-**जाव**-उच्छुडगलं वा विडसइ विडसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तपइट्ठियं अंतरुच्छुयं वा-**जाव**-उच्छुडगलं वा भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचित्तपइट्ठियं अंतरुच्छुयं वा-**जाव**-उच्छुडगलं वा विडसइ, विडसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १६, सु. ४-११

सचित्त शेरडी खावानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

११९५. જે ભિક્ષુ સચિત્ત શેરડી ખાય છે, (ખવડાવે છે) ખાનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત શેરડી ચૂસે છે, (ચુસાવે છે) ચૂસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પ્રતિષ્ઠિત શેરડીને ખાય છે, (ખવડાવે છે) ખાનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પ્રતિષ્ઠિત શેરડીને ચૂસે છે, (ચુસાવે છે) ચૂસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત -

૧. શેરડીનો મધ્યભાગ, ૨. શેરડીના ટુકડા,
૩. શેરડીની છાલ સહિતના ટુકડા, ૪. શેરડીનો અગ્રભાગ ૫. શેરડીની શાખા, ૬. શેરડીના ડગળાં (ગોળ ટુકડા) ખાય છે, (ખવડાવે છે) ખાનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત શેરડીનો મધ્યભાગ **યાવત્** શેરડીના ગોળ ટુકડા ચૂસે છે, (ચુસાવે છે) ચૂસનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પ્રતિષ્ઠિત શેરડીનો મધ્યભાગ **યાવત્** શેરડીના ગોળ ટુકડા ખાય છે, (ખવડાવે છે) ખાનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પ્રતિષ્ઠિત શેરડીનો મધ્યભાગ **યાવત્** શેરડીના ગોળ ટુકડા ચૂસે છે, (ચુસાવે છે) ચૂસનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अपरिणय-परिणय-लहसुण-गहणस्स विहि-णिसेहो-

११९६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा लहसुणवणं उवागच्छित्तए, जे तत्थ ईसरे, जे तत्थ समहिट्ठाए, ते ओग्गहं अणुण्णवेज्जा ।
"कामं खलु आउसो ! अहालंदं अहापरिण्णायं वसामो-जाव-आउसो-जाव-आउसंतस्स ओग्गहो-जाव-साहम्मिया एताव ताव ओग्गहं ओगिण्हिस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।"

प. से किं पुण तत्थ ओग्गहंसि एवोग्गहियंसि ?

उ. अह भिक्खू इच्छेज्जा लहसुणं भोत्तए वा से ज्जं पुण लहसुणं जाणेज्जा -

अपरिणत - परिणत लसण ग्रहणनो विधि निषेध :

११९६. સાધુ અથવા સાધ્વી (વિહાર કરતાં આવે અને) લસણની વાડી પાસે જો રહેવા ચાહે તો તે સ્થાનનાં સ્વામી કે અધિષ્ઠાતાની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરે.

હે આયુષ્યમન્ ! અમે અહીં રહેવાની આજ્ઞા ઈચ્છીએ છીએ. આપ જેટલા સમય સુધી, જેટલા ક્ષેત્રની આજ્ઞા આપશો તેટલો સમય તેટલા ક્ષેત્રમાં રહીશું. અમારા જે સાધર્મિક સાધુઓ આવશે તેઓ પણ સ્થાનનો ઉપયોગ કરશે. ત્યારપછી વિહાર કરી જઈશું."

પ્ર. તે સાધુ અથવા સાધ્વી (લસણ ખાવાની ઈચ્છા થાય તો) લસણની એષણા કેવી રીતે કરે ?

ઉ. કદાચ લસણ ખાવાની ઈચ્છા થઈ જ જાય તો એમ જાણે કે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सअंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं,
तहप्पगारं ल्हसुणं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण ल्हुसुणं जाणेज्जा–
अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं अतिरिच्छच्छिन्नं अवोच्छिन्नं–

अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण ल्हुसुणं जाणेज्जा–
अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, तिरिच्छच्छिन्नं, वोच्छिन्नं–
फासुयं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा–
१. ल्हसुणं वा, २. ल्हसुण–कंदं वा,
३. ल्हसुण–चोयगं वा, ४. ल्हसुण–णालगं वा भोत्तए ।
से ज्जं पुण जाणेज्जा–ल्हसुणं वा–**जाव**–ल्हसुण–णालगं वा, सअंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं–

अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण जाणेज्जा–
ल्हसुणं वा–**जाव**–ल्हसुण णालगं वा,
अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, अतिरिच्छच्छिन्नं, अवोच्छिन्नं ।
अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण जाणेज्जा–
ल्हसुणं वा–**जाव**–ल्हसुण–णालगं वा, अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणगं, तिरिच्छच्छिन्नं वोच्छिन्नं–

फासुयं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. ७, उ. २, सु. ६३२*

લસણ, ઈંડા **यावत्** કરોળિયાની જાળથી યુક્ત છે.
તે લસણને અપ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી માટે લસણ માટે એવું જાણે કે -

લસણ, ઈંડા **यावत्** કરોળિયાની જાળથી રહિત છે, પરંતુ તિરછા ટુકડા કરેલ નથી તથા જીવ રહિત થયા નથી.
તો પણ એવા લસણને અપ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી લસણ માટે એવું જાણે કે -

જે લસણ, ઈંડા **यावत्** કરોળિયાની જાળથી રહિત છે, તિરછા ટુકડા જીવ રહિત થઈ ચૂક્યા છે.
તેવા લસણને પ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી -
૧. લસણ, ૨. લસણની કળી,
૩. લસણના ટુકડા, ૪. લસણની દાંડી ખાવાની ઈચ્છા થાય. ત્યારે એમ જાણે કે લસણ **यावत्** લસણની દાંડી, ઈંડા **यावत्** કરોળિયાની જાળથી યુક્ત હોય.
તો અપ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે -
લસણ **यावत्** લસણની દાંડી, ઈંડા **यावत्** કરોળિયાની જાળથી રહિત છે. પરંતુ તિરછા ટુકડા થયા નથી, જીવ રહિત થયા નથી.
તો પણ એવા લસણને અપ્રાસુક જાણી **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે -
લસણ **यावत्** લસણની દાંડી, ઈંડા **यावत्** કરોળિયાની જાળથી રહિત છે, તેના તિરછા ટુકડા થયા છે અને જીવ રહિત થઈ ગયા છે.
તો પ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(६) लित्तदोसं–

संसट्ठ–हत्थाइणा आहार–गहण–विहि–णिसेहो–

११९७. (१) अह पुण एवं जाणेज्जा–णो पुरेकम्मकडे, उदउल्ले,

तहप्पगारेण उदउल्लेण हत्थेण वा–**जाव**–भायणेण वा असणं वा–**जाव**–साइमं वा, अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा,

(२) अह पुण एवं जाणेज्जा–णो उदउल्ले, ससिणिद्धे ।

तहप्पगारेण ससिणिद्धेण हत्थेण वा–**जाव**–भायणेण वा असणं वा–**जाव**–साइमं वा, अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा,

एवं

३. ससरक्खे,	४. मट्टिया,	५. उसे,
६. हरियाले,	७. हिंगुलुए,	८. मणोसिला,
९. अंजणे,	१०. लोणे,	११. गेरुए
१२. वण्णिय,	१३. सेढिय,	१४. सोरट्ठिय,
१५. पिट्ठ,	१६. कुक्कुस,	

१७. उक्कुट्ठे संसट्ठे ।

तहप्पगारेण हत्थेण वा–**जाव**–भायणेण वा असणं वा–**जाव**–साइमं वा, अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा,

१८. अह पुण एवं जाणेज्जा–णो उक्कुट्ठे संसट्ठे असंसट्ठे ।

तहप्पगारेण हत्थेण वा–**जाव**–भायणेण वा असणं वा–**जाव**–साइमं वा, अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

१९. अह पुण एवं जाणेज्जा–णो असंसट्ठे संसट्ठे ।

तहप्पगारेण संसट्ठेण हत्थेण वा–**जाव**–भायणेण वा असणं वा–**जाव**–साइमं वा, फासुयं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।[1]

–आ. सु. २, अ. १, उ. ६, सु. ३६० (ग)

(૬) લિપ્ત દોષ :

સંસૃષ્ટ હાથ આદિથી આહાર ગ્રહણનો વિધિ - નિષેધ :

૧૧૯૭.(૧) સાધુ એવું જાણે કે - (હાથ **યાવત્** પાત્ર) પૂર્વકર્મકૃત નથી, પરંતુ પાણીથી ભીનાં છે.

એવા ભીના હાથ **યાવત્** પાત્રથી દેવાતા અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

(૨) સાધુ એવું જાણે કે - (હાથ **યાવત્** પાત્ર) ભીના નથી, પરંતુ સ્નિગ્ધ છે.

એવા સ્નિગ્ધ હાથ **યાવત્** પાત્રથી દેવાતા અશન **યાવત્** સ્વાદિમને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

આવા પ્રકારના (હાથ **યાવત્** પાત્ર)

૩. સચિત્ત રજ, ૪. સચિત્ત માટી, ૫. ખાર,
૬. હરતાલ, ૭. હિંગળોક, ૮. મનસિલ,
૯. અંજન, ૧૦. મીઠું, ૧૧. ગેરુ,
૧૨. પીળી માટી, ૧૩. સફેદ માટી, ૧૪. ફટકડી,
૧૫. ખાંડેલા ચોખા, ૧૬. ભૂંસું અથવા
૧૭. લીલી વનસ્પતિનાં ચૂર્ણથી ખરડાયેલાં હોય.

એવા હાથ **યાવત્** પાત્રથી દેવાતા અશન **યાવત્** સ્વાદિમને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

૧૮. સાધુ એવું જાણે કે - (હાથ **યાવત્** પાત્ર) વનસ્પતિ ચૂર્ણથી લિપ્ત નથી, પરંતુ પૂર્ણ અલિપ્ત પણ નથી.

એવા હાથ **યાવત્** પાત્રથી દેવાતા અશન **યાવત્** સ્વાદિમને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

૧૯. સાધુ એવું જાણે કે - (હાથ **યાવત્** પાત્ર) પૂર્ણ અલિપ્ત નથી પરંતુ (અચિત્ત વસ્તુથી) સંસૃષ્ટ (લિપ્ત) છે.

એવા સંસૃષ્ટ હાથ **યાવત્** પાત્રથી દેવાતા અશન **યાવત્** સ્વાદિમને પ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

---

૧. ૧. उदउल्लेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
२. ससिणिद्धेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
३. ससरक्खेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
४. मट्टियागतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
५. ऊसगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
६. हरितलगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
७. हिंगुलुयगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
८. मणोसिलागतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।। (બાકી ફુટનોટ આગળ છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सचित्तदव्वेण संसट्ठहत्थाइणा आहार-गहण-पायच्छित्त सुत्ताइं-

११९८. जे भिक्खू-१. उदल्लेण वा, २. ससिणिद्धेण वा, हत्थेण वा, मत्तेण वा दव्वीएण वा, भायणेण वा, असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू-

३. ससरक्खेण वा, ४. मट्टिया संसट्ठेण वा,
५. ऊसा संसट्ठेण वा, ६. लोणिय संसट्ठेण वा,
७. हरियाल संसट्ठेण वा ८. मणोसिला संसट्ठेण वा,
९. वण्णिय संसट्ठेण वा, १०. गेरुय संसट्ठेण वा,
११. सेढिय संसट्ठेण वा, १२. सोरट्ठिय संसट्ठेण वा,
१३. हिंगुलय संसट्ठेण वा, १४. अंजण संसट्ठेण वा,
१५. लोद्ध संसट्ठेण वा, १६. कुक्कुससंसट्ठेण वा,
१७. पिट्ठ संसट्ठेण वा, १८. कंतव संसट्ठेण वा,
१९. कंदमूल संसट्ठेण वा, २०. सिंगवेर संसट्ठेण वा,
२१. पुप्फय संसट्ठेण वा, २२. उक्कुट्ठ संसट्ठेण वा,
असंसट्ठेण वा, हत्थेण वा, मत्तेण वा दव्वीए वा, भायणेण वा[1] असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ४, सु. ३८-३९

११९९. जे भिक्खू अण्णउत्थियाण वा, गिहत्थाण वा । सीओदग-परिभोगेण हत्थेण वा, मत्तेण वा, दव्विएण वा, भायणेण वा असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १२, सु. १५

સચિત્ત દ્રવ્યથી ખરડાયેલા હાથ આદિથી આહાર ગ્રહણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૯૮. જે સાધુ ૧. ભીના અથવા, ૨. લિપ્ત હાથથી, પાત્રથી, ચમચાથી, અથવા ભાજન અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

આ પ્રમાણે જે સાધુ -

૩. સચિત્ત રજ, ૪. સચિત્ત માટી,
૫. સચિત્ત શેરડી, ૬ સચિત્ત મીઠું,
૭. સચિત્ત હરતાલ, ૮. સચિત્ત મનસિલ,
૯. સચિત્ત પીળી માટી, ૧૦. સચિત્ત ગેરુ,
૧૧. સચિત્ત ખડી, ૧૨. સચિત્ત ફટકડી,
૧૩. સચિત્ત હિંગળોક, ૧૪. સચિત્ત અંજન,
૧૫. સચિત્ત લોધ્ર, ૧૬. સચિત્ત તૃણ,
૧૭. સચિત્ત ચૂર્ણ, ૧૮. સચિત્ત કંતવ,
૧૯. સચિત્ત કંદમૂળ, ૨૦. સચિત્ત આદુ,
૨૧. સચિત્ત પુષ્પ અથવા ૨૨. સચિત્ત વનસ્પતિ ચૂર્ણ સંસૃષ્ટ અથવા અસંસૃષ્ટ હાથથી, પાત્રથી, ચમચાથી, ભાજનથી અશન **યાવત્** સ્વાદિમને ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

૧૧૯૯. જે સાધુ અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થનાં ઠંડા પાણીથી ભીના થયેલા હાથથી, ભીના પાત્રથી, ચમચાથી, ભાજનથી આપેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ પદાર્થ લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

(પાછળની ફૂટનોટ ચાલુ)

૯. अंजणगतेल हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
१०. लोणगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
११. गेरुयगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
१२. वण्णियगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
१३. सेढियगतेण इत्थेण, दव्बीस भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
१४. सोरट्ठियगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
१५. पिट्ठगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
१६. कुक्कुसगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
१७. उक्कुट्ठगतेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
१८. असंसट्ठेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
१९. संसट्ठेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।। - *दस. अ. ५, उ. १, सु. ३३५१*

१. આ પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રોમાં સંસૃષ્ટ હાથ આદિ ૨૨ પ્રકારના કહ્યા છે. દસ. અ. ૫, ઉ. ૧, ગા. ૩૩-૫૧ સુધીમાં તથા આ. સુ. ૨, અ. ૧, ઉ. ૬, સુ. ૩૬૦માં ઓછા કહ્યા છે, સાથે એમાં ક્રમ ભેદ પણ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

छड्डिय दोसं–

१२००. आहारंती सिया तत्थ, परिसाडेज्ज भोयणं ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
–दस. अ. ५, उ. १, गा. २८

છર્દિત દોષ :

૧૨૦૦. આહાર લાવનારી સ્ત્રી ભિક્ષા લાવતાં રસ્તામાં કદાચ અન્ન વેરતી વેરતી ચાલી આવે તો, તે ભિક્ષા આપનાર બહેનને સાધુ કહે કે 'આ પ્રમાણે લાવેલ આહાર મને કલ્પતો નથી.'

એષણા વિવેક – ૭

૧. **ગર્ભવતી નિમિત્તે બનાવેલ આહાર :** ગર્ભવતીની દોહદ પૂર્તિ માટે બનાવેલ આહાર.

૨. **અદૃષ્ટ સ્થાન :** જ્યાં અંધારું હોય ત્યાંથી આહાર લેવાનો નિષેધ.

૩. **રજયુક્ત આહાર :** વેચવા માટે રખેલો રજયુક્ત ખાદ્ય પદાર્થ.

૪. **સંઘટ્ટણ :** પુષ્પાદિ જ્યાં વિખરાયેલા હોય ત્યાંથી આહારાદિ લેવા.

૫. **ઉલ્લંઘન :** રસ્તામાં બેઠેલા, દરવાજાની મધ્યમાં બેઠેલા બાળક, વાછરડા તથા કૂતરા આદિનું ઉલ્લંઘન કરીને આહારાદિ લેવો અથવા ઉપર બતાવેલા પ્રાણીઓને દૂર કરીને આહાર લેવો.

૬. **બહુઉજ્જિત-ધાર્મિક :** કાંટા, ગોટલા આદિ ફેંકવું પડે એવો ખાદ્ય પદાર્થ લેવો.

૭. **અગ્રપિંડ :** ભિક્ષુઓ માટે બનાવેલ આહાર લેવો.

૮. **નિત્યપિંડ :** જે જે ગૃહસ્થને ત્યાંથી હંમેશા આહારાદિનો નિશ્ચિત ભાગ દેવામાં આવે છે તે ઘરેથી આહારાદિ લેવો.

૯. **આરણ્યક :** અટવી પાર કરનારા યાત્રીઓ પાસેથી આહાર લેવો.

૧૦. **નૈવેદ્ય :** દેવતાઓને અર્ઘ્ય માટે અર્પિત કરેલા આહારાદિમાંથી થોડો વિભાગ લેવો.

૧૧. **અત્યુષ્ણ :** અત્યંત ગરમ આહાર ગ્રહણ કરવો તે દાતાને કષ્ટ થાય કે પાત્ર ફૂટી જાય ઈત્યાદિ કારણથી અગ્રાહ્ય છે.

૧૨. **રાજપિંડ :** રાજા, રાજ-પરિવાર કે રાજકર્મચારીઓના નિમિત્તે બનેલો આહાર લેવો.

गुव्विणी निमित्त–णिम्मिय–आहारस्स विहि–णिसेहो–

१२०१. गुव्विणीए उवन्नत्थं, विविहं पाणभोयणं ।
भुज्जमाणं विवज्जेज्जा, भुत्तसेसं पडिच्छए ।[1]
–दस. अ. ५, उ. १, गा. ५४

ગર્ભવતી નિમિત્તે બનેલા આહારનો વિધિ-નિષેધ :

૧૨૦૧. સાધુ ગર્ભવતી સ્ત્રી માટે બનાવેલા વિવિધ પ્રકારનાં ખાદ્ય તથા પેય પદાર્થો, વપરાતા હોય કે ખાવાનું બાકી હોય તો ગ્રહણ ન કરે, પણ તેના ભોગવ્યા પછી વધ્યું હોય તો ગ્રહણ કરી શકે છે.

अदिट्ठट्ठाणे गमण–णिसेहो–

१२०२. नीयदुवारं तमसं, कोट्ठगं परिवज्जए ।
अचक्खुविसओ जत्थ, पाणा दुप्पडिलेहगा ।।
–दस, अ. ५, उ. १, गा. २०

અદૃષ્ટ સ્થાને જવાનો નિષેધ :

૧૨૦૨. જ્યાં દ્રષ્ટિએ જોઈ શકાય નહીં, પ્રાણીને સારી રીતે જોઈ શકાય નહીં, તેવા નીચા દ્વારવાળા અંધકારયુક્ત કોઠાઘરમાં સાધુ આહારાદિ માટે ન જાય.

रजजुत्त–आहारस्स गहण–णिसेहो–

१२०३. तहेव सत्तुचुण्णाइं, कोलचुण्णाइं आवणे ।
सक्कुलिं फालियं पूयं, अन्नं वा वि तहाविहं ।।
विक्कायमाणं पसढं, रएण परिफासियं ।
देंतियं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
–दस. अ. ५, उ. १, गा. १०२–१०३

રજયુક્ત આહાર ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૨૦૩. જવનું ચૂર્ણ, બોરનું ચૂર્ણ, તલસાંકળી, ગોળ, પુડલા કે તેવો કોઈ પણ ચીજ કે જે દુકાનમાં વેચાતી હોય, તે ઘણા સમયની પડતર હોય કે સચિત્ત રજથી યુક્ત હોય તો આપનાર દાતાને મુનિ કહે કે 'મને તે ગ્રાહ્ય નથી.'

---

૧. ગર્ભવતી પાસેથી આહાર લેવાનો નિષેધ અને સ્તનપાન કરાવતી સ્ત્રી દ્વારા આહાર લેવાનો નિષેધ જુઓ – દાયક દોષમાં

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुप्फाई विप्पइण्ण–ठाणे पवेस–णिसेहो–

१२०४. जत्थ पुप्फाइं बीयाइं, विप्पइण्णाइं कोट्ठए ।
अहुणोवलित्तं उल्लं, दट्ठूणं परिवज्जए ।।
–दस. अ. ५, उ. १, गा. २१

पुष्पादि विखराયેલા સ્થાનમાં પ્રવેશનો નિષેધ :

૧૨૦૪. જ્યાં બીજ કે ફૂલ વિખરાયાં હોય અથવા જે સ્થાન, તાજું લીંપણ થવાથી લીલું કે ભીનું હોય તો તેવું જોઈને ત્યાં મુનિ આહાર માટે ન જાય.

दारगाईणं उल्लंघण–णिसेहो–

१२०५. एलगं दारगं साणं, वच्छगं वावि कोट्ठए ।
उल्लंघिया न पविसे, विउहित्ताण व संजए ।।
–दस. अ. ५, उ. १, गा. २२

બાળક આદિને ઉલ્લંઘવાનો નિષેધ :

૧૨૦૫. સંયમી સાધુ ગૃહસ્થના દરવાજામાં બાળક, બકરું, કૂતરું અથવા વાછરડું હોય તો તેને ઓળંગીને કે તેને ભગાડીને (આહાર માટે) પ્રવેશ ન કરે.

बहुउज्झियधम्मिय–आहार–गहण–णिसेहो–

१२०६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–

१. अंतरुच्छुयं वा,
२. उच्छुगंडियं वा,
३. उच्छुचोयगं वा,
४. उच्छुमेरगं वा,
५. उच्छुसालगं वा,
६. उच्छुडालगं वा,
७. सिंबलिं वा,
८. सिंबलिथालगं वा अस्सिं खलु पडिग्गाहियंसि अप्पे सिया भोयणजाते बहुउज्झियधम्मिए–

तहप्पगारं अंतरुच्छुयं वा–**जाव**–सिंबलिथालगं वा अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।[1]
–आ. सु. २, अ. १, उ. १०, सु. ४०२

વધુ ત્યાજ્યભાગવાળા આહાર ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૨૦૬. ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર માટે પ્રવેશેલ સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે -

૧. શેરડીની ગાંઠનો મધ્યભાગ,
૨. શેરડીની ડાગળીઓ,
૩. શેરડીની છાલ સહિતના ટુકડા,
૪. શેરડીનો અગ્રભાગ,
૫. શેરડીની શાખાઓ,
૬. શેરડીનાં ગોળ ટુકડા,
૭. ભૂંજેલ મગફળી (શીંગ),
૮. બાફેલી સરગવાની શીંગ જેને ગ્રહણ કરવાથી તથા એવા પ્રકારનો કોઈપણ પદાર્થ કે જેમાં ખાવા યોગ્ય થોડું હોય અને ફેંકી દેવા જેવું ઘણું હોય.

તેવા શેરડીના ગાંઠનો મધ્યભાગ **યાવત્** બાફેલી સરગવાની સીંગ હોય તેને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

अग्गपिंडस्स गहण–णिसेहो–

१२०७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–

१. अग्गपिंडं उक्खिप्पमाणं पेहाए,
२ अग्गपिंडं निक्खिप्पमाणं पेहाए,
३. अग्गपिंडं हीरमाणं पेहाए,
४. अग्गपिंडं परिभाइज्जमाणं पेहाए,
५. अग्गपिंडं परिभुज्जमाणं पेहाए,

અગ્રપિંડના ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૨૦૭. સાધુ અથવા સાધ્વી આહાર માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કરતાં એવું જાણે કે -

૧. અગ્રપિંડ કાઢી રહ્યાં છે,
૨. અગ્રપિંડ બીજાસ્થાને મૂકવામાં આવે છે,
૩. અગ્રપિંડ અન્યત્ર લઈ જવામાં આવે છે,
૪. અગ્રપિંડના ભાગ પાડવામાં આવે છે,
૫. અગ્રપિંડ ખાવામાં આવે છે,

---

१. बहु–अट्ठियपुग्गलं, अणिमिसं वा बहु–कंटयं । अत्थियं तिंदुयं बिल्लं, उच्छुखंडं च सिबलिं ।।
अप्पे सिया भोयणजाए, बहु–उज्झिय–धम्मिए । दैंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।। –दस. अ. ५, उ. १, गा. १०४–१०५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६. अग्गपिंडं परिट्ठविज्जमाणं पेहाए ।

पुरा असिणाइ वा, अवहराइ वा, पुरा जत्थऽण्णे समण-**जाव**-वणीमगा खद्धं खद्धं उवसंकमंति-से हंता अहमवि खद्धं खद्धं उवसंकमामि, माइट्ठाणं संफासे, णो एवं करेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ४, सु. ३५२

६. અગ્રપિંડ અહીં તહીં નાખી રહ્યાં છે તથા ફેંકી રહ્યાં છે,

તથા શ્રમણ આદિ અગ્રપિંડ ખાઈને ચાલ્યા ગયા છે અથવા લઈને ચાલી ગયા છે અથવા જ્યાં અન્ય શ્રમણ **યાવત્** ભિક્ષુક જલ્દી જલ્દી જઈ રહ્યા છે તો હું પણ જલ્દી જલ્દી જાઉં (અને અગ્રપિંડ પ્રાપ્ત કરું). એવો વિચાર કરનાર સાધુ માયાનું સેવન કરે છે. માટે એવું કરવું ન જોઈએ.

णिच्चदाण-पिण्ड-गहण-णिसेहो-

नित्य दान अपाता घरोमांथी आहार लेवानो निषेध :

१२०८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय-पडियाए पविसिउकामे सेज्जाइं पुण कुलाइं जाणेज्जा-इमेसु खलु कुलेसु ।

१. णितिए अग्गपिंडे दिज्जइ ।[1]

२. णितिए पिंडे दिज्जइ ।

३. णितिए अवड्ढ भागे दिज्जइ ।

४. णितिए भाए दिज्जइ ।

५. णितिए उवड्ढभाए दिज्जइ ।

तहप्पगाराइं कुलाइं नितियाइं नितिउमाणाइं नो भत्ताए वा, पाणाए वा णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. १, सु. ३३३

१२०८. સાધુ અથવા સાધ્વી આહાર માટે ગૃહસ્થના ઘરોમાં જવા ઈચ્છે તો એવા કુળોને જાણે કે -

૧. જેમાં નિત્ય અગ્રપિંડ અપાય છે,

૨. જેમાં નિત્યપિંડ અપાય છે,

૩. જેમાં નિત્ય અર્ધોભાગ અપાય છે,

૪. જેમાં નિત્ય ત્રીજો-ચોથો ભાગ અપાય છે,

૫. જેમાં નિત્ય છઠ્ઠો-આઠમો ભાગ અપાય છે,

એવા નિત્ય દાનવાળા ઘરોમાં ઘણા ભિક્ષુઓ નિરંતર આવે છે, તેથી એવા કુળોમાં ભિક્ષુ આહાર પાણી માટે નિષ્ક્રમણ (પ્રવેશ) ન કરે.

णिच्च दाण पिंडाइ भुंजमाणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

नित्य दान पिंड आदि खावानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१२०९. जे भिक्खू नितियं अग्गपिंडं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू नितियं पिंडं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू नितियं अवड्ढ-भागं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू नितियं भागं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू नितियं उवड्ढभागं भुंजइ भुंजंतं वा साइज्जइ ।[2]

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. २, सु. ३२-३६

१२०९. જે ભિક્ષુ નિત્ય અગ્રપિંડ ભોગવે છે, (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ નિત્ય પિંડ ભોગવે છે, (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ નિત્ય પિંડનો અડધો ભાગ ભોગવે છે, (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ નિત્યપિંડનો ત્રીજો ચોથો ભાગ ભોગવે છે, (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ નિત્યપિંડનો છઠ્ઠો-આઠમો ભાગ ભોગવે છે, (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

---

૧. કોઈ એક ઘરેથી નિત્ય આમંત્રિત ભિક્ષા લેવી ત્રીજો અનાચાર છે.
જુઓ દસ. અ. ૩. ગા, ૨ની ચૂર્ણી તેમજ ટીકા વ. અ. ૬, ગા. ૪૮ તથા નિ. ભાષ્ય ગા. ૯૯૯.
અનેક સ્થળોના ઉદ્ધરણ સહિત સંગ્રહ માટે જુઓ મુનિ નથમલજી સંપાદિત દસવૈ. અ. ૩. નું ટીપ્પણ.

૨. पिंडो खलु भत्तट्ठो, अवड्ढ पिंडो उ तस्स जं अद्धं । भागो तिभागमादी, तस्सद्धमुवड्ढभागो य । - नि. भाष्य गा. १००९
આ ગાથામાં ચાર સૂત્રોના શબ્દાર્થનો સંગ્રહ થયો છે. તથા નિત્ય અગ્રપિંડ સૂત્રની વ્યાખ્યા તેના પહેલા થયેલ છે. એ પ્રમાણે આચારાંગ અને નિશીથ સૂત્રના આ સૂત્રોનો ક્રમ વ્યવસ્થિત કરવામાં આવ્યો છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आरण्णगाईणं आहारगहण-पायच्छित्त सुत्ताइं-

१२१०. जे भिक्खू आरण्णगाणं वणंधाणं अडविजत्ता संपट्ठियाणं अडविजत्ता पडिणियत्ताणं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १६, सु. १२

जंगलमां जनारनां आहारादि ग्रहण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१२१०. જે ભિક્ષુ જંગલમાં જનારનાં, વનમાં જનારનાં, અટવીની યાત્રામાં પ્રસ્થાન કરનારનાં અટવીની યાત્રાથી પાછા આવવાવાળાઓના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ પદાર્થ લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिवेयणापिंड-भुंजमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

१२११. जे भिक्खू निवेयणपिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. ८१

नैवेद्यपिंड भोगववानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१२११. જે ભિક્ષુ નૈવેદ્યનો આહાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अच्चुसिणं-आहार-गहणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

१२१२. जे भिक्खू असणं वा-**जाव**-साइमं वा उसिणुसिणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १७, सु. १३१

अत्युष्ण आहार लेवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१२१२. જે ભિક્ષુ ગરમાગરમ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ પદાર્થ લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

रायपिंडगहणस्स भुंजणस्स य पायच्छित्त सुत्ताइं-

१२१३. जे भिक्खू रायपिंडं गेण्हइ, गेण्हंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रायपिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ९, सु. १-२

राजपिंड ग्रहण अने भोगनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१२१३. જે ભિક્ષુ રાજપિંડને ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ રાજપિંડનો ઉપભોગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अंतेउर पवेसणस्स भिक्खागहणस्स य पायच्छित्त सुत्ताइं-

१२१४. जे भिक्खू रायंतेपुरं पविसइ, पविसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रायंतेपुरियं वएज्जा-
"आउसो रायंतेपुरिए ! णो खलु अम्हं कप्पइ रायंतेपुरे णिक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ।

इमण्हं तुमं पडिग्गहं गहाय रायंतेपुराओ असणं वा-**जाव**-साइमं वा अभिहडं आहट्टु दलयाहि"

अंतःपुरमां प्रवेश तथा भिक्षा ग्रहण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१२१४. જે ભિક્ષુ રાજાનાં અંતઃપુરમાં પ્રવેશ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ રાજાના અંતઃપુરની દાસીને એવું કહે -
'હે આયુષ્યમતી! રાજાના અંતઃપુરની રક્ષિકા! અમે સાધુઓ છીએ, રાજાના અંતઃપુરમાં અમારે નિષ્ક્રમણ અથવા પ્રવેશ કરવો કલ્પતો નથી.
માટે આ પાત્રને ગ્રહણ કરીને રાજાના અંતઃપુરથી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ લાવીને મને આપો.'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जो तं एवं वयइ, वयंतं वा साइज्जइ ।

भिक्खुं च णं रायंतेपुरिया वएज्जा-
आउसंतो समणा ! णो खलु तुज्झं कप्पइ रायंतेपुरं णिक्खमित्तए वा, पविसित्तए वा ।
आहरेयं पडिग्गहगं जाए अहं रायंतेउराओ असणं वा-**जाव**-साइमं वा अभिहडं आहट्टु दलयामि"
जो तं एवं वयंती पडिसुणेइ, पडिसुणंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ९, सु. ३-५

જે આ પ્રમાણે તેને કહે છે, (કહેવડાવે છે) કહેનારનું અનુમોદન કર છે.
ભિક્ષુને અંતઃપુરની દાસી જો આ પ્રમાણે કહે -
"હે આયુષ્યમન્ શ્રમણ ! તમને રાજાનાં અંતઃપુરમાં નિષ્ક્રમણ અથવા પ્રવેશ કરવો કલ્પતો નથી.
માટે આ પાત્ર મને આપો, જેનાથી હું અંતઃપુરથી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ તમને લાવી ન આપું"
તેના આ પ્રમાણેનાં કથનને સ્વીકાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मुद्धाभिसित्तरायाणं विविहपिंडगहणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं -

१२१५. जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं -
१. दुवारियभत्तं वा,
२. पसु-भत्तं वा,
३. भयग-भत्तं-वा,
४. बल-भत्तं वा,
५. कयग-भत्तं वा,
६. हय-भत्तं वा,
७. गय भत्तं वा,
८. कंतार-भत्तं वा,
९. दुब्भिक्ख भत्तं वा,
१०. दमग-भत्तं वा,
११. गिलाण-भत्तं वा,
१२. बद्दलिया-भत्तं वा,
१३. पाहुण-भत्तं वा पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ९, सु. ६

મૂર્ધાભિષિક્ત રાજાનો અનેક પ્રકારનો આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૧૫. જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાના -
૧. દ્વારપાલક નિમિત્તે બનેલું ભોજન,
૨. પશુઓ નિમિત્તે બનેલું ભોજન,
૩. નોકરો નિમિત્તે બનેલું ભોજન,
૪. સૈનિકો નિમિત્તે બનેલું ભોજન,
૫. કામ કરનાર નિમિત્તે બનેલું ભોજન,
૬. ઘોડા નિમિત્તે બનેલું ભોજન,
૭. હાથીઓ નિમિત્તે બનેલું ભોજન,
૮. અટવી યાત્રીઓ નિમિત્તે બનેલું ભોજન,
૯. દુષ્કાળમાં દેવા માટે કરેલું ભોજન,
૧૦. ગરીબજનો માટે દેવા યોગ્ય ભોજન,
૧૧. રોગીઓને માટે દેવા યોગ્ય ભોજન,
૧૨. વર્ષાદિથી પીડિતજનોને દેવા યોગ્ય ભોજન,
૧૩. મહેમાનોને માટે બનેલું ભોજન લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

१२१६. जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं -
१. उस्सट्ठ-पिंडं वा, २. संसट्ठ-पिंडं वा,
३. अणाह पिंडं वा, ४. किविण-पिंडं वा,
५. वणिमग-पिंडं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं । *-नि. उ. ८, सु. १८*

૧૨૧૬. જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનું -
૧. ત્યાગેલું ભોજન, ૨. બચી ગયેલ ભોજન,
૩. અનાથોનાં નિમિત્તે કાઢેલ ભોજન, ૪. ગરીબો માટે કાઢેલ ભોજન, ૫. ભિખારીઓ માટે કાઢેલ ભોજન લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मुद्धाभिसित्तं रायाणं छ दोसायतणाइं अजाणिय अपुच्छिय अगवेसिय भिक्खागमण-पायच्छित्त-सुत्तं-

१२१७. जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं इमाइं छद्दोसायणाइं अजाणिय अपुच्छिय अगवेसिय परं चउराय पंचरायाओ गाहावइकुलं पिंडवाय-पडियाए णिक्खमइ वा, पविसइ वा, णिक्खमंतं वा, पविसंतं वा साइज्जइ ।

तं जहा-

१. कोट्ठागार-सालाणि वा, २. भंडागार-सालाणि वा,

३. पाण-सालाणि वा, ४. खीर-सालाणि वा,

५. गंज-सालाणि वा, ६. महाणस-सालाणि वा ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ९, सु. ७

मूर्धाभिषिक्त राजाना छ दोषायतन जाण्या वगर गोचरीએ જવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

१२१७. જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત રાજાનાં છ દોષાયતનોને જાણ્યા વગર, પૂછ્યા વગર, ગવેષણા કર્યા વિના, ચાર પાંચ રાત પછી પણ ગાથાપતિ કુળમાં આહાર માટે પ્રવેશ કરે છે અથવા નીકળે છે, (પ્રવેશ કરાવે છે અથવા બહાર કઢાવે છે) પ્રવેશ કરનારનું અથવા નિકળનારનું અનુમોદન કરે છે.

જેમ કે, १. કોષ્ઠાગારશાળા, २. ભાન્ડાગારશાળા,

૩. પાનશાળા, ૪. ક્ષીરશાળા,

૫. ગજશાળા, ૬. મહાનસશાળા (રસોઈઘર)

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मुद्धाभिसित्तरायाणं जत्तागयाणं आहार-गहणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं-

१२१८. जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं बहिया जत्ता-पट्ठियाणं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं बहिया जत्ता-पडिणियत्ताणं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं णइजत्ता-पट्ठियाणं असणं वा -**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं णइजत्ता-पडिणियत्ताणं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं गिरिजत्ता-पट्ठियाणं असणं-वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं गिरिजत्ता-पडिणियत्ताणं असणं-वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

યાત્રાએ નીકળેલા રાજાનો આહાર ગ્રહણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

१२१८. જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજા યાત્રા માટે બહાર જઈ રહ્યો હોય તે સમયે તેના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર ગ્રહણ કરે છે. (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજા યાત્રાથી પાછા ફરી રહ્યો હોય તે સમયે તેના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજા નદીની યાત્રા માટે બહાર જઈ રહ્યો હોય તે સમયે તેના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ ગ્રહણ કરે છે (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શુદ્ધ વંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજા નદીની યાત્રાથી પાછા ફરી રહ્યો હોય તે સમયે તેના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજા પર્વતીય યાત્રા માટે બહાર જઈ રહ્યો હોય તે સમયે તેના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજા પર્વતીય યાત્રાથી પાછા ફરી રહ્યો હોય, તે સમયે તેના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ९, सु. १२-१७

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

बहिया णिग्गयाणराईणंआहार गहण पायच्छित्त सुत्तं-

१२१९. जे भिक्खू रण्णो-खत्तियाणं-मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं मंसखायाण वा, मच्छखायाण वा, छविखायाण वा, बहिया णिग्गयाणं असणं वा-**जाव** साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ । तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ९, सु. १०

બહાર ગયેલ રાજાનો આહાર ગ્રહણ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૧૯. જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીજ મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજા માંસ, મછલી છવી આદિ ખાવા માટે બહાર ગયેલનાં, અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) અથવા કરનારનું અનુમોદન કરે છે. તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मुद्धाभिसित्तरायाणं णीहड-आहार-गहणस्स पायच्छित्त-सुत्ताइं-

१२२०. जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं असणं वा-**जाव**-साइमं वा परस्स णीहडं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ । तं जहा-

१. खत्तियाण वा, २. राईण वा, ३. कुराईण वा,
४. राय-वंसट्ठियाण वा, ५. राय-पेसियाण वा ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं असणं वा-**जाव**-साइमं वा परस्स णीहडं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं जहा-

१. णडाण वा,	२. णट्टाण वा,
३. कच्छुयाण वा,	४. जल्लाण वा,
५. मल्लाण वा	६. मुट्ठियाण वा,
७. बेलंबगाण वा,	८. कहगाण वा,
९. पवगाण वा,	
१०. लासगाण वा,	
११. खेलयाण वा,	१२. छत्ताणुयाण वा ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं असणं वा-**जाव**-साइमं वा परस्स णीहडं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ । तं जहा-

१. आस-पोसयाण वा,	२. हत्थि-पोसयाण वा,
३. महिस-पोसयाण वा,	४. वसह-पोसयाण वा,
५. सीह-पोसयाण वा,	६. वग्घ-पोसयाण वा,
७. अय-पोसयाण वा,	८. पोय-पोसयाण वा,
९. मिग-पोसयाण वा,	१०. सुणह पोसयाण वा,

મૂર્ધાભિષિક્ત રાજાના કાઢેલા આહારને લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૨૦. જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનો બીજાને આપવા માટે બહાર કાઢેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે, જેવા કે - ૧. ક્ષત્રિયોને, ૨. રાજાઓને, ૩. કુરાજાઓને, ૪. રાજાના સંબંધીઓને, ૫. રાજાના નોકરોને,

જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ જે બીજાને આપવા માટે બહાર કાઢેલ છે, તેને લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે, યથા-

१. નાટક કરનારને,	२. નૃત્ય કરનારને,
૩. દોરી પર નૃત્ય કરનારને,	૪. સ્તોત્રપાઠ કરનારને,
૫. મલ્લોને,	૬. મુષ્ઠિકોને,
૭. ભાંડચેષ્ટા કરનારને,	૮. કથા કરનારને,
૯. નદી આદિમાં તરનારને,	
૧૦. જયજયકાર બોલનારને,	
૧૧. ખેલ કરનારને અને	૧૨. છત્ર લેનારને.

જે ભિક્ષુ શુધ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનો બીજાને આપવા માટે બહાર કાઢેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે. યથા,

१. ઘોડાનો રખેવાળ	२. હાથીનો રખેવાળ
૩. ભેંસનો રખેવાળ	૪. ઋષભનો રખેવાળ
૫. સિંહનો રખેવાળ	૬. વાઘનો રખેવાળ
૭. બકરીનો રખેવાળ	૮. કબૂતરનો રખેવાળ
૯. હરણનો રખેવાળ	૧૦. કૂતરાનો રખેવાળ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

११. सूयर–पोसयाण वा, १२. मेंढ–पोसयाण वा,
१३. कुक्कुड–पोसयाण वा, १४. तित्तिर पोसयाण वा,
१५. वट्टय–पोसयाण वा, १६. लावय–पोसयाण वा,
१७. चीरल्ल–पोसयाण वा, १८. हंस–पोसयाण वा,
१९. मयूर–पोसयाण वा, २०. सुय–पोसयाण वा,

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं असणं वा–**जाव**–साइमं वा परस्स णीहडं **पडिग्गाहेइ,** पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ । तं जहा–

१. आस–दमगाण वा,
२. हत्थि–दमगाण वा ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं असणं वा–**जाव**–साइमं वा परस्स णीहडं **पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ** । तं जहा–

१. आस–रोहाण वा,
२. हत्थि–रोहाण वा,

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं असणं वा–**जाव**–साइमं वा परस्स णीहडं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।
तं जहा–

१. आस–मिंठाण वा, २. हत्थि–मिंठाण वा ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं असणं वा–**जाव**–साइमं वा परस्स णीहडं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।
तं जहा–

१. सत्थवाहाण वा,
२. संवाहावयाण वा,
३. अब्भंगावयाण वा,
४. उव्वट्टावयाण वा,
५. मज्जावयाण वा,
६. मंडावयाण वा,
७. छत्तग्गहाण वा,
८. चामरग्गहाण वा,
९. हडप्प–ग्गहाण वा,
१०. परियट्ट–ग्गहाण वा,
११. दीविय–ग्गहाण वा,
१२. असि–ग्गहाण वा,
१३. धणु–ग्गहाण वा,
१४. सत्ति–ग्गहाण वा,
१५. कोंत–ग्गहाण वा ।

११. ભૂંડનો રખેવાળ १२. ઘેટાંનો રખેવાળ
१३. કૂકડાનો રખેવાળ १४. તેતરનો રખેવાળ
१५. બતકનો રખેવાળ १६. લાવકનો રખેવાળ
१७. સમડીનો રખેવાળ १८. હંસનો રખેવાળ
१९. મયૂરનો રખેવાળ २०. પોપટનો રખેવાળ

જે ભિક્ષુ શુધ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનો, બીજાને આપવા માટે બહાર કાઢેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે. જેમ કે - ૧- ઘોડાનું દમન કરનારને ૨- હાથીનું દમન કરનારને.

જે ભિક્ષુ શુધ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનો બીજાને આપવા માટે બહાર કાઢેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે. જેમ કે-

૧. ઘોડા પર બેસનારા માટે,
૨. હાથી પર બેસનારા માટે.

જે ભિક્ષુ શુધ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનો બીજાને આપવા માટે બહાર કાઢેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે. જેમ કે -

૧. અશ્વરક્ષકોને, ૨. મહારથીઓને.

જે ભિક્ષુ શુધ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનો બીજાને આપવા માટે બહાર કાઢેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે. યથા

૧- સંદેશ વાહકને,
૨- મર્દન કરનારને,
૩- માલિશ કરનારને,
૪- લેપ કરનારને,
૫- સ્નાન કરાવનારને,
૬- મુકુટ પહેરાવનારને,
૭- છત્ર ગ્રહણ કરનારને,
૮- ચામર ગ્રહણ કરનારને,
૯- આભરણ પહેરાવનારને,
૧૦- વસ્ત્ર પહેરાવનારને,
૧૧- દીપક ગ્રહણ કરનારને,
૧૨- તલવાર ગ્રહણ કરનારને,
૧૩- ધનુષ ગ્રહણ કરનારને,
૧૪- ત્રિશુલ ગ્રહણ કરનારને,
૧૫- ભાલા ગ્રહણ કરનારને,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं
असणं वा–**जाव**–साइमं वा परस्स णीहडं
पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।
तं जहा–
१. वरिस–धराण वा,
२. कंचुइज्जाण वा,
३. दोवारियाण वा,
४. दंडारक्खियाण वा ।
जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं
असणं वा–**जाव**–साइमं वा परस्स णीहडं
पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।
तं जहा–
१. खुज्जाण वा,
२. चिलाइयाण वा,
३. वामणीण वा,
४. पडभीण वा,
५. बब्बरीण वा,
६. बउसीण वा,
७. जोणियाण वा,
८. पल्हवियाण वा,
९. ईसणीण वा,
१०. धोरुगिणीण वा,
११. लउसीण वा,
१२. लासीण वा,
१३. सिंहलीण वा,
१४. दमलीण वा,
१५. आरबीण वा,
१६. पुलिंदीण वा,
१७. पक्कणीण वा,
१८. बहलीण वा,
१९. मरुंडीण वा,
२०. सबरीण वा,
२१. पारसीण वा,
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं
अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. ९, सु. २०–२८

જે ભિક્ષુ શુદ્ધ વંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનો બીજાને આપવા માટે બહાર કાઢેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે જેમ કે-
૧- અંતઃ પુર રક્ષક, (કૃત નપુંસક ખોજાને)
૨- કંચુકિ પુરુષ (જન્મથી નપુંસકને)
૩- અંત : પુરનાં દ્વારપાળને તથા
૪- દંડરક્ષકને (અંતઃ પુરનાં પ્રહરીને)
જે ભિક્ષુ શુધ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનો બીજાને આપવા માટે બહાર કાઢેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે જેમ કે -
૧. કુબજા દાસીઓને,
૨. કિરાતી દાસીઓને,
૩. વામન દાસીઓને,
૪. વક્ર શરીરવાળી દાસીઓને,
૫. બબ્બર દેશની દાસીઓને,
૬. બકુશ દેશની દાસીઓને,
૭. યવન દેશની દાસીઓને,
૮. પલ્લવ દેશની દાસીઓને,
૯. ઈસીનિકા દેશની દાસીઓને,
૧૦. થીરુપ દેશની દાસીઓને,
૧૧. લકુશ દેશની દાસીઓને,
૧૨. લાટ દેશની દાસીઓને,
૧૩. સિંહલ દેશની દાસીઓને,
૧૪. દ્રવિડ દેશની દાસીઓને,
૧૫. અરબ દેશની દાસીઓને,
૧૬. પુલિન્દ દેશની દાસીઓને,
૧૭. પક્કણ દેશની દાસીઓને,
૧૮. બહલ દેશની દાસીઓને,
૧૯. મુરંડ દેશની દાસીઓને,
૨૦. શબર દેશની દાસીઓને,
૨૧. પારસ દેશની દાસીઓને,
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विविह ठाणे रायपिंड गहणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१२२१. जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं–
मुद्धाभिसित्ताणं समवाएसु वा पिंडनियरेसु वा–

१. इंद–महेसु वा,	२. खंद–महेसु वा,
३. रुद्द–महेसु वा	४. मुकुंद–महेसु वा,
५. भूत–महेसु वा,	६. जक्ख–महेसु वा,
७. णाग–महेसु वा,	८. थूभ–महेसु वा,
९. चेइअ–महेसु वा,	१०. रुक्ख–महेसु वा,
११. गिरि–महेसु वा,	१२. दरि–महेसु वा,
१३. अगड–महेसु वा,	१४. तडाग–महेसु वा,
१५. दह–महेसु वा,	१६. णइ–महेसु वा,
१७. सर–महेसु वा,	१८. सागर–महेसु वा,

१९. आगर–महेसु वा, अण्णयरेसु वा तहप्पगारेसु विरूवरूवेसु महामहेसु असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं मुद्धाभिसित्ताणं, उत्तर–सालंसि वा, उत्तर–गिहंसि वा, रीयमाणाणं असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं– मुद्धाभिसित्ताणं,

१. हय–सालगयाण वा,	२. गय–सालगयाण वा,
३. मंत–सालगयाण वा,	४. गुज्झ–सालगयाण वा,
५. रहस्स–सालगयाण वा,	६. मेहुण–सालगयाण वा,

असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रण्णो खत्तियाणं मुद्दियाणं–
मुद्धाभिसित्ताणं संनिहि संनिचयाओ खीरं वा–**जाव**–मच्छंडियं वा अण्णयरं वा भोयणजायं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. ८, सु. १४ – १७

અનેક સ્થાનોમાં રાજપિંડ લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૨૧. જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાના મેળા આદિમાં પિતૃપિંડ નિમિત્તે ભોજનમાં જેમ-

૧. ઈન્દ્ર	૨. સ્કંદ
૩. રુદ્ર	૪. મુકુન્દ
૫. ભૂત	૬. યક્ષ
૭. નાગ	૮. સ્તૂપ
૯. ચૈત્ય	૧૦. વૃક્ષ
૧૧. પર્વત	૧૨. ગુફા
૧૩. કૂવો,	૧૪. તળાવ
૧૫. દ્રહ	૧૬. નદી
૧૭. સરોવર	૧૮. સાગર

૧૯. આકર મહોત્સવમાં તથા અન્ય પણ આવા અનેક પ્રકારનાં મહોત્સવોમાંથી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજા ઉત્તરશાળામાં અથવા ઉત્તર ઘરમાં હોય ત્યારે ત્યાં બનેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનો,

૧. અશ્વશાળા	૨. ગજશાળા
૩. મંત્રણાશાળા	૪. ગુપ્તશાળા
૫. રહસ્યશાળા	૬. મૈથુનશાળામાં ગયેલા રાજાનો

અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શુદ્ધવંશીય મૂર્ધાભિષિક્ત ક્ષત્રિય રાજાનાં સંગ્રહ સ્થાનથી દૂધ **યાવત્** ખાંડ અથવા અન્ય પણ એવો કોઈ ખાદ્ય પદાર્થ લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प्रकीर्णक – दोष – ८

उद्देसियाइ आहार गहणस्स विहि णिसेहो–

१२२२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–असणं वा–**जाव**–साइमं वा अस्सिंपडियाए एगं साहम्मियं समुद्दिस्स–पाणाइं–**जाव**–सत्ताइं समारंभ समुद्दिस्स कीतं पामिच्चं अच्छेज्जं अणिसिट्ठं अभिहडं आहट्टु चेतिति ।[1]

तं तहप्पगारं असणं–वा–**जाव**–साइमं वा,
पुरिसंतरकडं वा, अपुरिसंतरकडं वा,
बहिया णीहडं वा, अणीहडं वा,
अतट्ठियं वा, अणतट्ठियं वा,
परिभुत्तं वा, अपरिभुत्तं वा,
आसेवितं वा, अणासेवितं वा,
अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।[2]

एवं बहवे साहम्मिया, एगं साहम्मिणिं,
बहवे साहम्मिणीओ
समुद्दिस्स चत्तारि आलावगा भाणियव्वा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. १, सु. ३३१

औद्देशिक आदि आहार ग्रहण करवानो विधि- निषेध :

१२२२. गृहस्थनां घरमां भिक्षा माटे प्रविष्ट साधु अथवा साध्वी एवुं जाणे के - अशन **यावत्** स्वादिम आहार पोताना माटे नथी बनावेल, परंतु एक साधर्मिक साधु माटे प्राणीओ **यावत्** सत्वोनो आरंभ समारंभ करीने बनाव्यो छे, उद्दृष्टि छे, उधार लीधो छे, जबरजस्तीथी झूंटवी लीधो छे, एना स्वामीओनी स्वीकृति विना आपेल छे, अन्य स्थानथी लावेल छे.
तो आ प्रमाणेनो अशन **यावत्** स्वादिम आहार,
अन्य पुरुषने आपेलो होय, अथवा न आपेलो होय,
बहार काढेलो होय, अथवा न काढेलो होय,
स्वीकार कर्यो होय, अथवा न कर्यो होय,
खाधेल होय, अथवा न खाधेल होय,
सेवन करेल होय अथवा न करेल होय,
तो पण तेने अप्रासुक जाणीने यावत् ग्रहण न करे.
एवी ज रीते घणा साधर्मिक साधु, एक साधर्मिक साध्वी, अथवा घणा साधर्मिक साध्वीओ माटे बनावेल होय, आ प्रमाणे कुल चार आलापक कहेवां जोईए.

१२२३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–असणं वा–**जाव**–साइमं वा बहवे समण[3] माहण–अतिहि–किवण वणीमए[4] पगणिय पगणिय समुद्दिस्स पाणाइं–**जाव**–सत्ताइं समारंभ–**जाव**–आसेवियं वा अणासेवियं वा अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

१२२३. साधु अथवा साध्वी गृहस्थनां घरमां आहार माटे प्रवेश करीने एवुं जाणे के - आ अशन **यावत्** स्वादिम आहार घणां बधा श्रमणो, ब्राह्मणो, अतिथिओ, दरिद्रो अथवा भिखारीओ माटे गणी गणीने तेमना उद्देश्यथी प्राणी **यावत्** सत्वोनो आरंभ- समारंभ करीने बनावेल छे **यावत्** सेवन करायेल छे अथवा न करेल होय तो पण ते आहारने अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

---

१. (क) उद्देसियं कीयगडं, पामिच्चं चेव आहडं । पूतिं अणेसणिज्जं च, तं विज्जं परिजाणिया । – सूय. सु. १, अ. ९, गा. १४
(ख) से जहाणामए अज्जो ! मए समणाणं निग्गंथाणं आहाकम्मिएइ वा, उद्देसिएइ वा, मिस्सजाए इ वा, अज्झोयरइ वा, पूइए, कीए, पामिच्चे, अच्छेज्जे, अणिसिट्ठे, अभिहडे वा, ... – ठाणं, अ. ९, सु. ६९३
(ग) नो खलु कप्पइ जाया ! समणाणं निग्गंथाणं आहाकम्मिए इ वा, उद्देसिए इ वा, मिस्सजाए इ वा, अज्झोयरए इ वा, पूइए इ वा, कीए इ वा, पामिच्चे इ वा, अच्छेज्जे इ वा, अणिसिट्ठे इ वा, अभिहडे इ वा, कंतारभत्ते इ वा, दुब्भिक्खभत्ते इ वा, गिलाणभत्ते इ वा, वद्दलियाभत्ते इ वा, पाहुणगभत्ते इ वा, १ सेज्जायरपिंडे इ वा, २ रायपिंडे इ वा, ३ मूलभोयणे इ वा, ४ कंदभोयणे इ वा, ५ फलभोयणे इ वा, ६ बीयभोयणे इ वा, ७ हरियभोयणे इ वा, भुत्तए वा पायए वा । –वि. स. ९, उ. ३३, सु. ४३
(घ) उद्देसियं कीयगडं नियागं अभिहडाणि य । ..... – दस. अ. ३, गा. २
(ङ) दस. अ. ५, उ. १, गा. ७०(च) दस. अ. ६, गा. ४८–४९ (छ) दस. अ. ८, गा. २३
(ज) दस. अ. १०, गा. १६ (झ) दसा. द. २, सु. २ ।
२. ઉપરોક્ત દર્શાવેલાં દોષાદિ આવશ્યકસૂત્રમાં પણ છે, જે આવશ્યકમાં પણ લેવામાં આવ્યાં છે. - આવ. અ. ૪, સુ. ૧૮
३. दस. अ. ५, उ. १, गा. ६८–६९ ४. दस. अ. ५, उ १, गा. ६६–६७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–असणं वा–**जाव**–साइमं वा बहवे समण–माहण–अतिहि–किवण–वणीमए समुद्दिस्स पाणाइं–**जाव**–सत्ताइं–**जाव**–आहट्टु चेतिति तं तहप्पगारं असणं वा–**जाव**–साइमं वा अपुरिसंतरकडं, अबहिया णीहडं, अणत्तट्ठियं, अपरिभुत्तं, अणासेवितं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा–पुरिसंतरकडं, बहिया णीहडं, अत्तट्ठियं, परिभुत्तं, आसेवितं, फासुयं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. १, उ. १, सु. ३३२*

સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થનાં ઘરમાં આહાર માટે પ્રવેશી એવું જાણે કે-આ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર ઘણા શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ, દરિદ્રો અને ભિખારીઓના ઉદ્દેશ્યથી પ્રાણી **યાવત્** સત્વોનો સમારંભ કરીને **યાવત્** અન્ય સ્થાનથી લાવવામાં આવેલ છે. આ પ્રમાણેનો (દોષયુક્ત) અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર જે અન્ય પુરુષને સુપ્રત કરેલ ન હોય, બહાર કાઢ્યો ન હોય, સ્વીકૃત કરેલ ન હોય, ભોગવ્યો ન હોય, સેવન કર્યો ન હોય, તો પણ તેને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

જો તે આ પ્રમાણે જાણે કે- તે આહાર અન્ય પુરુષને આપી દીધેલ છે, તેને બહાર લાવવામાં આવેલ છે, દાતાએ સ્વીકાર્યો છે, પોતે વાપર્યો છે કે ભોગવ્યો છે, તો એવા આહારને પ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

णिमंतणानंतर दोस जुत्त आहाराइ गहण णिसेहो–

१२२४. से भिक्खू परक्कमेज्ज वा, चिट्ठेज्ज वा, णिसीएज्ज वा, तुयट्टेज्ज वा, सुसाणंसि वा, सुण्णागारंसि वा, रुक्खमूलंसि वा, गिरिगुहंसि वा, कुंभारायतणंसि वा, हुरत्था वा, कहिंचि विहरमाणं तं भिक्खू उवसंकमित्तु गाहावती बूया–

"आउसंतो समणा ! अहं खलु तव अट्ठाए असणं वा–**जाव**–साइमं वा, वत्थं वा, पडिग्गहं वा, कंबलं वा, पायपुंछणं वा, पाणाइं–**जाव**–सत्ताइं समारम्भ समुद्दिस्स, कीयं, पामिच्चं, अच्छेज्जं, अणिसिट्ठं, अभिहडं, आहट्टु चेतेमि आवसहं वा समुस्सिणामि, से भुंजह, वसह आउसंतो समणा ।"

भिक्खू तं गाहावतिं समणसं सवयसं पडियाइक्खे –

"आउसंतो गाहावती ! णो खलु ते वयणं आढामि, णो खलु ते वयणं परिजाणामि, जो तुमं मम अट्ठाए असणं वा–**जाव**–साइमं वा, वत्थं वा–**जाव**–पायपुंछणं वा पाणाइं–**जाव**–सत्ताइं वा समारंभ–**जाव**–अभिहडं आहट्टु चेतेसि आवसहं वा समुस्सिणासि, से विरतो आउसो गाहावती ! एतस्स अकरणयाए ।"

આમંત્રણ કર્યા પછી પણ દોષયુક્ત આહારાદિ લેવાનો નિષેધ :

१२२४.(સાવધ કાર્યોથી નિવૃત્ત) ભિક્ષુ સ્મશાનમાં, શૂન્યગૃહમાં, વૃક્ષોની નીચે, પર્વતની ગુફામાં, કુંભારના ખાલી ઘરમાં રહેતો હોય, ઊભો હોય, બેઠો હોય, સૂતો હોય, તે સમયે કોઈ ગૃહપતિ તે ભિક્ષુની પાસે આવીને કહે-

'આયુષ્મન્ શ્રમણ! આપના માટે અશન **યાવત્** સ્વાદિમ, વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ પાદપુંછણ વગેરે પદાર્થ પ્રાણી **યાવત્** સત્વોનો સમારંભ કરી બનાવી ને, ખરીદીને, ઉધાર લઈને, કોઈની પાસેથી છીનવી લઈને, બીજાની વસ્તુને તેની આજ્ઞા વિના લાવીને અથવા ઘરેથી લાવી આપને આપુ છું. અથવા આપના માટે ઉપાશ્રય બનાવી આપું છું. હે આયુષ્મન્ શ્રમણ! તમે તે અશનાદિનો ઉપભોગ કરો અને ઉપાશ્રયમાં રહો'

તો સાધુ તે સુમનસ્ (કોમળ હૃદયવાળા) તથા સુવયસ્ (મધુર વચનવાળા) ગૃહપતિને કહે -

'હે આયુષ્મન્ ગૃહપતિ! હું આપના વચન સ્વીકાર કરતો નથી. અને તેનું પાલન કરતો નથી. તમે શા માટે અશન **યાવત્** સ્વાદિમ વસ્ત્ર **યાવત્** પાદપુંછણ, પ્રાણીઓ **યાવત્** સત્વોનો સમારંભ કરીને **યાવત્** પોતાના ઘરેથી અહી લાવીને મને આપવા માંગો છો ? શા માટે ઉપાશ્રય બનાવવા માંગો છો ? હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ! હું વિરત થઈ ગયો છું. મારા માટે આ અકરણીય છે (આથી હું તેને સ્વીકાર કરતો નથી)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू परक्कमेज्ज वा–**जाव**–तुयट्टेज्ज वा, सुसाणंसि वा–**जाव**–हुरत्था वा कहिंचि विहरमाणं, तं भिक्खुं उवसंकमित्तु गाहावती आयगयाए पेहाए असणं वा–**जाव**–साइमं वा, वत्थं वा–**जाव**–पायपुंछणं वा, पाणाइं वा–**जाव**–सत्ताइं वा, समारंभ–**जाव**–अभिहडं आहट्टु चेतेति आवसहं वा समुस्सिणाति तं भिक्खुं परिघासेतुं ।

तं च भिक्खू जाणेज्जा सहसम्मुतियाए परवागरणेणं अण्णेसिं वा सोच्चा अयं खलु गाहावती मम अट्ठाए असणं वा–**जाव**–साइमं वा, वत्थं वा–**जाव**–पायपुंछणं वा, पाणाइं वा–**जाव**–सत्ताइं वा, समारंभ–**जाव**–अभिहडं आहट्टु चेतेति, आवसहं वा समुस्सिणाति ।

तं च भिक्खू पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा अणासेवणाए ।

–*आ. सु. १, अ. ८, उ. २, सु. २०४–२०५*

भिक्षु કોઈ સ્થાને રહેતો હોય **यावत्** સૂતો હોય, સ્મશાનમાં **यावत्** અન્ય ક્યાંક રહેતો હોય તે ભિક્ષુની પાસે આવીને કોઈ ગૃહપતિ પોતાના આત્મગત ભાવોને પ્રકટ કર્યા વિના અશન **यावत्** સ્વાદિમ, વસ્ત્ર **यावत्** પાદપુંછણ, પ્રાણીઓ **यावत्** સત્વોના સમારંભપૂર્વક **यावत्** પોતાના ઘરેથી લાવીને આપે છે, તથા તે ભિક્ષુને રહેવા માટે ઉપાશ્રયનું નિર્માણ તથા જીર્ણોદ્ધાર કરાવે છે.

(સાધુના માટે બનાવેલ) તેવા આરંભને તે ભિક્ષુ પોતાની સદ્‌બુધ્ધિથી, જ્ઞાની અથવા પરિજનાદિથી સાંભળીને જાણી લે કે આ ગૃહપતિ મારે માટે અશન **यावत्** સ્વાદિમ, વસ્ત્ર **यावत्** પાદપુંછણ, પ્રાણીઓ **यावत्** સત્વોના સમારંભ કરીને આપે છે **यावत्** સામેથી લાવીને આપે છે તથા ઉપાશ્રય બનાવે છે.

ભિક્ષુ સમ્યક્ પ્રકારથી પર્યાલોચના કરીને, આગમમાં કથિત આજ્ઞાને ધ્યાનમાં રાખીને, તે ગૃહસ્થને કહે કે આ બધા પદાર્થ મારા માટે સેવન કરવા યોગ્ય નથી'.

सावज्ज–संजुत्त–आहार–गहणस्स णिसेहो–

સાવદ્ય સંયુક્ત આહાર ગ્રહણનો નિષેધ :

१२२५. जं पि य उद्दिट्ठ–ठविय–रचियाण–पज्जवजातं पकिण्णं–पाउ–करणं पामिच्चं, मीसकजायं, कीयकड–पाहुडं च दाणट्ठपुन्नट्ठ–पगडं, समण–वणिमगट्ठयाए वा कयं, पच्छाकम्मं[1], पुरेकम्मं, नितिकम्मं, भक्खियं, अतिरित्तं मोहरं चेव सयग्गाहमाहडं, मट्टिउवलित्तं, अच्छेज्जं चेव अणिसिट्ठं, जं तं तिहीसु जन्नेसु उसवेसु य अंतो वा बहिं वा होज्ज समणट्ठयाए ठवियं, हिंसा–सावज्जसंपउतं न कप्पति संपिय परिघेत्तुं ।

–*पण्ह. सु. २, अ. ५, सु. ५*

१२२५. આનાથી અતિરિક્ત જે આહાર સાધુના નિમિત્તે બનાવ્યો હોય, અલગ રાખેલ હોય, ફરી અગ્નિથી સંસ્કારિત કર્યો હોય, ખાદ્ય પદાર્થોથી સંયુક્ત કર્યો હોય, સાફ કરેલ હોય, માર્ગમાં ઢોળતાં ઢોળતાં લાવેલ હોય, દીપક જગાવ્યો હોય, ઉધાર લાવેલ હોય, ગૃહસ્થ અને સાધુના ઉદ્દેશ્યથી બનાવેલ હોય, ખરીદાયેલો હોય, સમય પરિવર્તન કરી બનાવ્યો હોય, દાન માટે કે પુણ્ય માટે બનાવ્યો હોય, શ્રમણો અથવા ભિખારીઓને આપવા માટે તૈયાર કર્યો હોય, જે પશ્ચાત્‌કર્મ અથવા પુરઃ કર્મ દોષથી દૂષિત હોય, જે નિત્યકર્મથી દૂષિત હોય, (નિમંત્રણપૂર્વક સદા એક સ્થાનથી લેવાયેલો હોય) જે પાણીથી ભીના હાથ આદિથી અપાયેલ હોય, મર્યાદાથી અધિક હોય, પૂર્વ પશ્ચાત્ સંસત્વ દોષયુક્ત હોય, સ્વયં (સાધુ) ને ગ્રહણ કરવો પડ્યો હોય, સંમુખ લેવાયેલ હોય, માટી આદિથી બંધ કરેલ વાસણનું મુખ ખોલીને આપેલ હોય, ઝુંટવીને અપાયેલ હોય, સ્વામીની આજ્ઞા વગર અપાયેલ હોય, અથવા જે આહાર વિશિષ્ટ તિથિઓ, યજ્ઞો અને મહોત્સવોના માટે બનાવેલ હોય, ઘરની અંદર અથવા બહાર સાધુઓને આપવાની ભાવનાથી અથવા રાહ જોવા માટે રાખેલ હોય, જે હિંસારૂપ સાવદ્ય કર્મથી યુક્ત હોય, એવો આહાર પણ સાધુને લેવો કલ્પતો નથી.

---

१. (क) ..... दिज्जमाणं न इच्छेज्जा, पच्छाकम्मं जहिं भवे ।। – दस. अ. ५, उ. १, गा. ५०
(ख) दसा. द. २, सु. २ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१२२६. जे नियागं ममायंति, कीयमुद्देसियाऽहडं ।
वहं ते समणुजाणंति, इइ वुत्तं महेसिणा ।।
–दस. अ. ६, गा. ४८

१२२६. જે સાધુ-સાધ્વી નિત્ય આદરપૂર્વક નિમંત્રિત કરીને અપાયેલ, સાધુના નિમિત્તે ખરીદેલો, સાધુના નિમિત્તે બનાવેલ, નિર્ગ્રન્થનાં નિમિત્તે દૂરથી પાસે લાવેલ આહાર ગ્રહણ કરે છે તે પ્રાણીવધની અનુમોદના કરે છે. એવું મહર્ષિ મહાવીરે કહ્યું છે.

आहारासत्ति णिसेहो–

१२२७. न य भोयणम्मि गिद्धो, चरे उंछं अयंपिरो ।
अफासुयं न भुंजेज्जा, कीयमुद्देसियाहडं ।।
–दस. अ. ८, गा. २३

આહાર પ્રત્યે આસક્તિ કરવાનો નિષેધ :

૧૨૨૭. ભિક્ષુ ભોજનમાં આસક્ત ન થતો અને વધારે ન બોલતો અનેક ઘરોથી થોડો થોડો આહાર લે તથા ક્રીત, ઔદ્દેશિક અને અભિહૃત આદિ દોષયુક્ત અકલ્પનીય આહાર ન ખાય.

सन्निहिकरण–णिसेहो–

१२२८. सन्निहिं च न कुव्वेज्जा, अणुमायं पि संजए ।
मुहाजीवी असंबद्धे, हवेज्ज जगनिस्सिए ।।
–दस. अ. ८, गा. २४

સંગ્રહ કરવાનો નિષેધ:

૧૨૨૮. સાધુ અણુમાત્ર પણ સન્નિધિ (સંગ્રહ) ન કરે. તે સદૈવ મુધાજીવી (નિસ્પૃહ ભાવથી જીવન નિર્વાહ કરનારો) રહે, આહારાદિમાં અલિપ્ત રહે તથા સર્વ જીવોની રક્ષા કરનારો થાય.

संखडी वज्जणं आहारगहण–विहाणं–

१२२९. आइण्ण ओमाण विवज्जणा य,
उस्सन्नदिट्ठाहड भत्तपाणे ।
संसट्ठकप्पेण चरेज्ज भिक्खू,
तज्जायसंसट्ठ जई जएज्जा ।।
–दस. चू. २, गा. ६

સંખડી નિષેધ અને શુધ્ધ આહારનું વિધાન :

૧૨૨૯. સાધુએ "આકીર્ણ અને અવમાન" ભોજન ત્ય જવા, રાજકુળ અથવા જમણવારમાં ગોચરી અર્થે ન જવું, જોઈએ. પ્રાય : પાસેના કે દેખાતા સ્થાનથી લાવેલ આહાર-પાણી ગ્રહણ કરવાનું વિધાન છે. આપનાર જે વસ્તુ આપી રહ્યાં છે તે જ પદાર્થથી હસ્તાદિ સંસ્સૃષ્ટ હોય તો તેને જ ગ્રહણ કરવાનો ભિક્ષુએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

दोसमुक्क आहार गहण तप्परिणामं च–

१२३०. से भिक्खू जं पुण जाणेज्जा–असणं वा–**जाव**–साइमं वा अस्सिंपडियाए एगंसाहम्मियं समुद्दिस्स, पाणाइं, भूयाइं, जीवाइं, सत्ताइं, समारंभ, समुद्दिस्स कीतं, पामिच्चं, अच्छेज्जं, अणिसट्ठं, अभिहडं आहट्टु उद्देसियचेतियं सिया, तं णो सयं भुंजइ, णो अन्नेणं भुंजावेति, अन्नं पि भुंजंतं ण समणुजाणइ, इति से महता आदाणातो उवसंते उवट्ठिते पडिविरते से ।
–सूय. सु. २, अ. १, सु. ६८७

દોષ રહિત આહાર ગ્રહણ અને તેનું પરિણામ :

૧૨૩૦. જો સાધુ એવું જાણે કે-અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર અમુક શ્રાવકે સાધર્મિક સાધુને દાન આપવાના ઉદ્દેશ્યથી પ્રાણી, ભૂત, જીવ અને સત્વનો આરંભ કરીને બનાવ્યો છે અથવા ખરીધો છે, કોઈ પાસેથી ઉધાર લીધો છે. કોઈ આગળથી અનિચ્છાએ પડાવેલ છે, સ્વામીને પૂછ્યા વિના લીધેલ છે. અથવા સામે લાવેલ છે તો એવો સદોષ આહાર સ્વયં ન ખાય. કદાચ ભૂલથી આહાર ગ્રહણ થઈ ગયો હોય તો બીજા સાધુઓને પણ તે આહાર ન ખવડાવે અને એવા સદોષ આહાર સેવન કરનારને સારો ન સમજે. તે મહાન કર્મોના બન્ધનથી દૂર રહે છે, તેમજ શુધ્ધ સંયમ પાલનમાં ઉદ્યત અને પાપકર્મોથી વિરત રહે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१२३१. प. फासुएसणिज्जं णं भंते ! भुंजमाणे समणे निग्गंथे किं बंधइ ? किं पकरेति ? किं चिणाति ? किं उवचिणाति ?

उ. गोयमा ! फासुएसणिज्जं णं भुंजमाणे समणे णिग्गंथे आउयवज्जाओ सत्त कम्मपयडीओ घणियबंधणबद्धाओ सिढिलबंधणबद्धाओ पकरेइ,
दीहकालट्ठितीयाओ हस्सकालट्ठितीयाओ पकरेइ,
तिव्वाणुभागाओ मंदाणुभागाओ पकरेइ,
बहुपएसग्गाओ अप्पपएसग्गाओ पकरेइ,
आउयं च णं कम्मं सिय बंधइ, सिय नो बंधइ,
असायावेयणिज्जं च णं कम्मं नो भुज्जो-भुज्जो उवचिणाति,
अणाइयं च णं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंतं संसारकंतारं वीतीवयति ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

फासुएसणिज्जं णं भुंजमाणे समणे निग्गंथे आउयवज्जाओ सत्तकम्म-पयडीओ घणियबंधणबद्धाओ सिढिलबंधणबद्धाओ पकरेइ-**जाव**-चाउरंतसंसारकंतारं वीतीवयति ?

उ. गोयमा ! फासुएसणिज्जं भुंजमाणे समणे निग्गंथे आयाए धम्मं नाइकम्मति, आयाए धम्मं अणति-कम्ममाणे पुढविकायं अवकंखति-**जाव**-तसकायं अवकंखति, जे सिं पि य णं जीवाणं सरीराइं आहारेति ते वि जीवे अवकंखति ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"फासुएसणिज्जं णं भुंजमाणे समणे निग्गंथे आउयवज्जाओ सत्तकम्मपयडीओ-घणियबंधणबद्धाओ पकरेइ-**जाव**-चाउरंतं संसारकंतारं वीतीवयति ।"

-वि. स. १, उ. ९, सु. २७

१२३१. **प्र.** ભંતે ! પ્રાસુક એષણીય આહારનો ઉપભોગ કરનારો શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ શું બાંધે છે. ? શું કરે છે ? શેનો ચય (સંચય) કરે છે ? અને શેનો ઉપચય (પુષ્ટિ) કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પ્રાસુક તેમજ એષણીય આહાર કરનારો શ્રમણ- નિર્ગ્રન્થ આયુષ્ય સિવાયની શેષ સાત કર્મ પ્રકૃતિઓને દૃઢ બંધનવાળીમાંથી શિથિલ બંધનવાળી કરે છે.
દીર્ઘકાળની સ્થિતિને અલ્પકાળવાળી સ્થિતિ કરે છે.
તીવ્રરસમાંથી મંદ રસવાળી કરે છે.
બહુપ્રદેશવાળીને અલ્પપ્રદેશવાળી કરે છે.
આયષ્યકર્મને કદાચિત્ બાંધે છે, કદાચિત્ બાંધતો નથી.
અશાતાવેદનીય કર્મને વારંવાર બાંધતો નથી.

અનાદિ અનંત દીર્ઘમાર્ગવાળા ચતુર્ગતિ સંસાર રૂપ અરણ્યને પાર કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા પ્રયોજનથી એવું કહેવામાં આવે છે કે-
પ્રાસુક એષણીય આહારનો ઉપભોગ કરનારો શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ આયુષ્ય કર્મને છોડી શેષ સાત કર્મોની પ્રકૃતિને દૃઢ બંધનવાળીમાંથી શિથિલ બંધનવાળી કરે છે **યાવત્** સંસારરૂપ અરણ્યને પાર કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પ્રાસુક એષણીય આહારનો ઉપભોગ કરનારો શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ આત્મધર્મનું અતિક્રમણ કરતો નથી. આત્મધર્મનું અતિક્રમણ ન કરતો તે શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ પૃથ્વીકાયના જીવોની **યાવત્** ત્રસકાયના જીવોની ચિંતા કરે છે. જે જીવોના શરીરનો ઉપભોગ કરે છે તેમના જીવનની પણ દરકાર કરે છે.
આ કારણથી ગૌતમ ! એવું કહેવામાં આવે છે કે-

"પ્રાસુક તેમજ એષણીય આહારનો ઉપભોગ કરનારો શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ આયુષ્યકર્મ સિવાય શેષ સાત કર્મની પ્રકૃતિઓને દૃઢ બંધનવાળીમાંથી શિથિલ બંધનવાળી કરે છે **યાવત્** ચતુર્ગતિ રૂપ સંસાર અરણ્યને પાર કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिद्दोष आहार गवेसगस्स दायगस्स य सुग्गई-

१२३२. दुल्लहा उ मुहादाई, मुहाजीवी वि दुल्लहा ।
मुहादाई मुहाजीवी[1] दो वि गच्छंति सोग्गइं ।।
-दस. अ. ५, उ. १, गा. १३१

निर्दोष आहार गवेषकनी अने देनारनी सुगति :

१२३२. निः स्वार्थ भावथी भिक्षा आपनार दाता अने केवळ संयमनां निर्वाह माटे निः स्वार्थभावे भिक्षा लेनार भिक्षु ए बंने मळवा दुर्लभ छे, जे निः स्वार्थी दाता अने निः स्वार्थी भिक्षु होय छे ते बंने उत्तम गतिने मेळवे छे.

परिभोगेषणा : ६

आहार करणस्स उद्देसं-

१२३३. विविच्च कम्मुणो हेउं, कालकंखी परिव्वए ।
मायं पिंडस्स पाणस्स, कडं लद्धूण भक्खए ।।
-उत्त. अ. ६, गा. १४

आहार करवानो उद्देश्य :

१२३३. साधके कर्मबंधनना हेतुओने दूर करीने समकक्ष बनीने विचरवुं जोईए. (संयम निर्वाह माटे) आहार तथा पाणी प्रमाणसर तेम ज आवश्यकता पुरतां ज लेवा जोईए. गृहस्थने त्यां सहज जे आहार प्राप्त थाय ते ज ग्रहण करवो जोईए.

आहार परिभोगणट्ठाए ठाण णिद्देसो-

१२३४. अप्पपाणेऽप्पबीयंमि, पडिच्छन्नंम्मि संवुडे ।
समयं संजए भुंजे, जयं अपरिसाडियं ।।
-उत्त. अ. १, गा. ३५

आहार करवाना स्थाननो निर्देश :

१२३४. संयमी मुनि पोताना सहधर्मी साधुओनी साथे प्राणी अने बीजथी रहित, उपरथी ढांकेल अने दीवाल आदिथी संवृत मकानमां जमीन पर न वेराय एम यतनापूर्वक आहार करे.

गोयरग्ग-पविट्ठ-भिक्खूस्स-आहार करण विहि-

१२३५. सिया य गोयरग्गगओ, इच्छेज्जा परिभोत्तुयं ।
कोट्ठगं भित्तिमूलं वा, पडिलेहित्ताण फासुयं ।।
अणुन्नवेत्तु मेहावी, पडिच्छन्नम्मि संवुडे ।
हत्थगं संपमज्जित्ता[2], तत्थ भुंजेज्ज संजए ।।

तत्थ से भुंजमाणस्स, अट्ठियं कंटओ सिया ।
तण कट्ठ-सक्करं वा वि, अन्नं वा वि तहाविहं ।।
तं उक्खिवित्तु न निक्खिवे, आसएण न छड्डुए ।
हत्थेण तं गहेऊण, एगंतमवक्कमे ।।
एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलेहिया ।
जयं परिट्ठवेज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ।।
-दस. अ. ५, उ. १, गा. ११३-११७

गोचरीमां प्रवेशेला भिक्षुना आहारनी विधि :

१२३५. गोचरी गयेल मेधावी मुनि कदाचित् आहार करवा ईच्छे तो प्रासुक गृह अथवा मठ आदिनी दिवालना मूळमां, जीव-रहित स्थाननी प्रतिलेखना करीने, गृहस्थनी आज्ञा लईने प्रतिच्छादन करेल (ढांकेल) अने चारेबाजुथी घेरायेला स्थानमां बेसे अने हाथ आदि अवयवोनुं प्रमार्जन करीने उपयोगपूर्वक आहार करे.

पूर्वोक्त शुद्ध स्थानमां भोजन करतां ते साधुना आहारमां गोटली, कांटो, तृण, काष्ठ, कांकरो अथवा तेवा प्रकारनो कोई कचरो नीकळे तो तेने हाथथी ज्यां त्यां दूर फेंके नहि के मोढेथी थूंकी काढे नहि. परंतु तेने हाथमां ग्रहण करी एकांतमां जाय अने त्यां निर्जीव जग्या तपासीने यतनापूर्वक ते वस्तुने त्यां मूकी दे. अने पाछो फरी स्थानमां आवीने प्रतिक्रमण करे, (अर्थात् ईरियावहिनो कायोत्सर्ग करे.)

निःस्वार्थभावथी देवावाळो 'मुहादाई' कहेवाय छे. निःस्पृह भावथी लेवावाळो 'मुहाजीवी' कहेवाय छे.

'हत्थगं संपमज्जिता'नो अहीं आ अर्थ छे के हाथनुं प्रमार्जन करीने आहार करे. आहार हाथथी करवामां आवे छे. माटे हाथनुं प्रमार्जन करवुं योग्य गणाय. तेमज आगम सहमत पण छे. कारण के प्रश्न व्याकरण प्रथम संवर द्वार चोथी भावनामां

(बाकीनी टीप्पण आगळना पाना पर....)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेज्जामागम्म आहार करणस्स विहि–

१२३६. सिया य भिक्खू इच्छेज्जा, सेज्जमागम्म भोत्तुयं ।
सपिंडपायमागम्म, उड्डुयं पडिलेहिया ।।

विणएण पविसित्ता, सगासे गुरुणो मुणी ।
इरियावहियमायाय, आगओ य पडिक्कमे ।।

आभोएत्ताण नीसेसं, अइयारं जहक्कमं ।
गमणाऽऽगमणे चेव, भत्त–पाणे व संजए ।।

उज्जुप्पन्ना अणुव्विग्गो, अव्विक्खित्तेण चेयसा ।
आलोए गुरुसगासे, जं जहा गहियं भवे ।।

न सम्ममालोइयं होज्जा, पुव्विं पच्छा व जं कडं ।
पुणो पडिक्कमे तस्स, वोसट्ठो चिंतए इमं ।।

अहो ! जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिया ।
मोक्खसाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ।।

नमोक्कारेण पारेत्ता, करेत्ता जिणसंथवं ।
सज्झायं पट्ठवेत्ताणं, वीसमेज्ज खणं मुणी ।।

वीसमंतो इमं चिंते, हियमट्ठं लाभमट्ठिओ ।
"जइ मे अणुग्गहं कुज्जा, साहू ! होज्जामि तारिओ" ।।

साहवो तो चियत्तेणं, निमंतेज्ज जहक्कमं ।
जइ तत्थ केइ इच्छेज्जा, तेहिं सद्धिं तु भुंजए ।।[1]

ઉપાશ્રયમાં આહાર કરવાની વિધિ :

૧૨૩૬. કદાચિત્ સાધુ ઉપાશ્રયમાં આવીને જ ભોજન કરવાની ઈચ્છા કરે તો શુદ્ધ ભિક્ષા સહિત આવીને ભોજન કરવાની ભૂમિનો પ્રતિલેખન કરે.

ત્યારબાદ મુનિ વિનયપૂર્વક ગુરુની સમીપે આવીને 'ઈર્યાપથિકી સૂત્ર' ને ભણીને પ્રતિક્રમણ (કાયોત્સર્ગ) કરે.

પછી તે ભિક્ષુ આહાર પાણી લેવા જતાં કે ત્યાંથી પાછા ફરતાં જે કંઈ અતિચાર કર્યા હોય તે બધાને ક્રમપૂર્વક યાદ કરી લે.

સરળ બુદ્ધિવાળો, ઉદ્વેગ રહિત મુનિ એકાગ્ર-ચિત્તથી આહાર પાણી કેવી રીતે મેળવ્યા ઈત્યાદિ બધું ગુરુ સમક્ષ સ્પષ્ટ કહે.

પહેલાં કે પછી થયેલા દોષોની કદાચિત્ તે વખતે બરાબર આલોચના ન થઈ હોય તો ફરીથી તેનું પ્રતિક્રમણ કરે અને તે કાયોત્સર્ગ કરી આવું ચિંતન કરે કે -

"અહો ! શ્રી જિનેશ્વરોએ મોક્ષના સાધનના આધારભૂત સાધુ પુરુષને દેહ ધારણ કરવા માટે કેવી નિર્દોષવૃત્તિ (ભિક્ષાવૃત્તિ) દર્શાવી છે ?"

(કાયોત્સર્ગમાં ઊપરનું ચિંતન કરી), નમસ્કારનું ઉચ્ચારણ કરી (કાયોત્સર્ગથી નિવૃત્ત થઈ) તેમજ જિનેશ્વર દેવોની સ્તુતિરૂપ લોગસ્સનો પાઠ કરી અને અલ્પ સ્વાધ્યાય કરીને ભિક્ષુ ક્ષણવાર વિશ્રાંતિ લે.

વિશ્રામ કરતો નિર્જરાના લાભનો અર્થી સાધુ આ પ્રમાણે ચિંતન કરે કે 'બીજા મુનિવરો મારા ઉપર અનુગ્રહ કરીને આ મારા આહારમાંથી થોડું લે તો હું (સંસારસમુદ્રથી) તરી જાઉં !

ત્યારપછી સાધુઓને પ્રીતિપૂર્વક અનુક્રમે આમંત્રણ કરે, આમંત્રણ કરતાં જો કોઈ સાધુએ આહાર કરવાની ઈચ્છા કરે તો તેમની સાથે જ આહાર કરે.

(ટિપ્પણ પાછળના પાનાથી આગળ)

"संपमज्जिऊण ससीसं कायं तहा करतलं" એવો પાઠ છે. એમાં પણ કરતલનું સ્પષ્ટ કથન છે. દસવૈ.ની અગસ્ત્યસિંહકૃત ચૂર્ણિમાં પણ ससीसोवरियं हस्तं तं' જણાવીને પ્રશ્ન વ્યાકરણના પાઠનું જ અનુકરણ કરેલું છે.

માટે મુખવસ્ત્રિકા'થી શરીરનું પ્રમાર્જન કરીને આહાર કરવો. એવા અર્થની કલ્પના કરવી પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રના મૂળ પાઠથી વિપરીત છે. માટે તે યોગ્ય ન કહી શકાય. પ્રમાર્જન માટે પ્રમાર્જનીકા (ગોછો) તથા રજોહરણ એ બે ઉપકરણ છે. મુખવસ્ત્રિકા નહીં.

१. दस. अ. १०, गा. ९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अह कोई न इच्छेज्जा, तओ भुंजेज्जा एक्कओ ।
आलोए भायणे साहू, जयं अपरिसाडियं ।।

जो कोई साधु आहार करवा न ईच्छे तो संयमी पोते एकलो ज राग अने द्वेषने दूर करी पहोळा मुखवाळा प्रकाशित पात्रमां यतनापूर्वक नीचे न वेराय तेवी रीते आहार करे.

तित्तगं व कडुयं व कसायं, अंबिलं व महुरं लवणं वा ।
एय लद्धमन्नट्ठ-पउत्तं, महुघयं व भुंजेज्ज संजए ।।

गृहस्थे पोताने माटे बनावेलुं अने विधिपूर्वक मेळवेलुं ते भोजन तीखुं, कडवुं, तूरुं, खाटुं, मधुर के खारुं गमे तेवुं होय परंतु संयमी भिक्षु तेने मध के घीनी माफक प्रेमपूर्वक आरोगे.

अरसं विरसं वा वि, सूइयं वा असूइयं ।
उल्लं वा जइ वा सुक्कं, मन्थु कुम्मासभोयणं ।।
उप्पण्णं नाइ हीलेज्जा, अप्पं वा बहु फासुयं ।
मुहालद्धं मुहाजीवी, भुंजेज्जा दोसवज्जियं ।।
-दस. अ. ५, उ. १, गा. ११८-१३०

विधिथी प्राप्त करेल आहार रसरहित अथवा विरस होय, व्यंजनादिथी युक्त अथवा व्यंजनादिथी रहित होय, आर्द्र अथवा शुष्क होय, बदरी फळ (बोर) नुं चूर्ण अथवा अडदना बाकळा होय, अल्प अथवा घणो नीरस आहार होय तो पण तेनी निंदा न करे, परंतु ते मुधाजीवी (केवळ संयमनुं ध्येय राखीने ज जीवनार) भिक्षु मेळवेल संयोजनादि दोषोथी रहित प्रासुक आहार प्रसन्नताथी आरोगे.

मुणी मायण्णो हवेज्ज-

१२३७. लद्धे आहारे अणगारो मायं जाणेज्जा । से जहेयं भगवया पवेदितं ।
-आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु. ८९ (ख)

मुनि आहारनी मात्रानो ज्ञाता होवो जोईए :

१२३७. आहार प्राप्तिना समये साधुने मात्रा (प्रमाण)नुं ज्ञान होवुं जोईए. एम भगवाने फरमाव्युं छे.

सलेव असेस आहार करण निद्देसो-

१२३८. पडिग्गहं संलिहित्ताणं, लेव-मायाए संजए ।
दुगंधं वा सुगंधं वा, सव्वं भुंजे न छड्डए ।।
-दस. अ. ५, उ. २, गा. १

लेप सहित पूर्ण आहार करवानो निर्देष :

१२३८. संयमी साधु सुगंधी के गंध सहित आहार होय तो पण पात्राने लागेल लेप मात्र पर्यंत आंगळीथी साफ करीने खाई ले, जरा पण छोडी न दे.

रसगिद्धिणिसेहो-

१२३९. अलोले न रसे गिद्धे, जिब्भादन्ते अमुच्छिए ।
न रसट्ठाए भुंजिज्जा, जवणट्ठाए महामुणी ।।
-उत्त. अ. ३५, गा. १७

रसगृद्धिनो निषेध :

१२३९. अलोलुप, रसमां अनासक्त, रसनेन्द्रियनो विजेता, अमूर्च्छित महामुनि जीवन-निर्वाह माटे ज खाय, रस (स्वाद) माटे नहीं.

१२४०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा असणं वा-**जाव**-साइमं वा आहारेमाणे-णो वामातो हणुयातो, दाहिणं हणुयं संचारेज्जा आसाएमाणे, दाहिणातो वा हणुयातो वामं हणुयं णो संचारेज्जा आसाएमाणे ।
से अणासादमाणे लाघवियं आगममाणे तवे से अभिसमण्णागते भवति ।
जहेयं भगवया पवेदितं तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वयाए सम्मत्तमेव समभिजाणिज्जा ।
-आ. सु. १, अ. ८, उ. ६, सु. २२३

१२४०. साधु अथवा साध्वी अशन **यावत्** स्वाद्य आहार करती वेळाए स्वाद लेवा माटे आहारने डाबा गलोफाथी जमणा गलोफामां न लावे अने जमणा गलोफाथी डाबा गलोफामां न लावे.
आ रीते स्वाद नहि लेवाथी लाघव गुण प्राप्त थाय छे अने तेनाथी तपनी प्राप्ति थाय छे.
माटे भगवान द्वारा कहेवायेल अस्वादवृत्तिने सारी रीते समजी तेने ते ज स्वरूपमां जाणी समभाव धारण करी योग्य रीते आचरण करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आगंतुगसमण णिमंतणविही–

१२४१. से आगंतारेसु वा–**जाव**–परियावसहेसु वा अणुवीइ जाएज्जा, जे तत्थ ईसरे, जे तत्थ समहिट्ठाए ते उग्गहं अणुण्णवेज्जा–

"कामं खलु आउसो ! अहालंदं अहापरिण्णायं वसामो–जाव–आउसो–जाव–आउसंतस्स उग्गहे–जाव–साहम्मिया एत्ताव ताव उग्गहं ओगिण्हिस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।

से किं पुण तत्थोग्गहंसि एवोग्गहियंसि ?

जे तत्थ साहम्मिया संभोइया समणुण्णा उवागच्छेज्जा । जे तेण सयमेसिए असणे वा– **जाव**–साइमे वा तेण ते साहम्मिया संभोइया समणुण्णा उवणिमंतेज्जा ।

णो चेव णं परिपडियाए ओगिज्झिय–ओगिज्झिय उवणिमंतेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६०८–६०९

આગંતુક શ્રમણોને આમંત્રણ દેવાની વિધિ :

१२४१. સાધુએ ધર્મશાળાદિમાં **યાવત્** પરિવ્રાજકોના આવાસમાં તે સ્થાનના સ્વામીની કે અધિષ્ઠાતાની આજ્ઞા લેવી.

'હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ ! અમે આપની આજ્ઞાનુસાર કલ્પકાલ સુધી અહીં રહેશું. જેટલી જગ્યામાં અને જેટલો સમય અહીં રહેશું તેટલા સમયમાં કોઈ અમારા સમાન આચારવાળા સાધર્મિક સંતો પધારશે, તો તેઓ પણ આ ક્ષેત્રમાં રહેશે અને આ ભૂમિનો ઉપયોગ કરશે. સમય પૂર્ણ થયા બાદ અમે વિહાર કરીશું.'

અનુજ્ઞાપૂર્વક અવગ્રહ (સ્થાન) ગ્રહણ કર્યા બાદ તે સાધુ શું કરે ?

તે સ્થાનમાં રહ્યા પછી જે કોઈ સાધર્મિક, સાંભોગિક તથા સમાન સમાચારીવાળા સાધુઓ વિહાર કરીને પધારે તો સાધુ પોતાના માટે લાવેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર માટે તે સાધર્મિક સાંભોગિક અને સમનોજ્ઞ સાધુઓને નિમંત્રણ આપે.

પરંતુ બીજા મુનિ દ્વારા લાવેલ અથવા બીજા રોગી આદિ સાધુ માટે લાવેલ આહાર-પાણી માટે તેને નિમંત્રણ ન આપે.

विगईभोई भिक्खू–

१२४२. दुद्धदहीविगईओ, आहारेइ अभिक्खणं ।
अरए य तवोकम्मे, पावसमणे त्ति वुच्चई ।।

–उत्त. अ. १७, गा. १५

विगઈભોક્તા ભિક્ષુ :

१२४२. જે દૂધ-દહીં વગેરે વિગઈઓ (વિકૃતિઓ)નો વારંવાર આહાર કરે છે અને તપમાં રુચિ નથી રાખતો તે પાપશ્રમણ કહેવાય છે.

आयरिय–अदत्त–विगइं–भुंजमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१२४३. जे भिक्खू आयरिय–उवज्झाएहिं अविदिण्णं विगइं आहारेइ, आहारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. ४, सु. २१

આચાર્યે આપ્યા વગર વિકૃતિ-ભક્ષણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

१२४३. જે સાધુ આચાર્ય ઉપાધ્યાયે આપ્યા વિના વિગઈનો આહાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

पुणो भिक्खट्ठा गमण विहाणो–

१२४४. सेज्जा निसीहियाए समावन्नो य गोयरे ।
अयावयट्ठा भोच्चा णं, जइ तेणं न संथरे ।।
तओ कारणमुप्पन्ने, भत्तपाणं गवेसए ।
विहिणा पुव्व–उत्तेण, इमेणं उत्तरेण य ।।

–दस. अ. ५, उ. २, गा. २–३

ફરી ભિક્ષાર્થે જવાનું વિધાન :

१२४४. ઉપાશ્રયમાં કે સ્વાધ્યાય કરવાના સ્થાનમાં બેઠેલ સાધુ ગોચરીમાં મેળવેલ આહાર ભોગવતાં અપર્યાપ્ત થાય અને વિશેષ આહારની જરૂરત જણાય તો અથવા બીજા કોઈ કારણથી વધુ આહાર લેવાની આવશ્યકતા ઉભી થાય તો પૂર્વોક્ત વિધિથી તથા આગળ કહેવામાં આવશે તે વિધિથી અન્નપાણીની ગવેષણા કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुलागभत्ते पडिगाहिए भिक्खा-गमण विहि-णिसेहो-

१२४५. निग्गंथीए य गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुपविट्ठाए अन्नयरे पुलागभत्ते[1] पडिग्गाहिए सिया,

सा य संथरेज्जा, कप्पइ से तद्दिवसं तेणेव भत्तट्ठेणं पज्जोसवेत्तए, नो से कप्पइ दोच्चं पि गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए पविसित्तए,

सा य नो संथरेज्जा, एवं से कप्पइ दोच्चं पि गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए पविसित्तए ।

-कप्प. उ. ५, सु. ५२

साहारण आहारस्स अणुण्णविय परिभायण विहि-

१२४६. से एगइओ साहारणं वा पिंडवायं पडिगाहेत्ता से साहम्मिए अणापुच्छित्ता जस्स जस्स इच्छइ तस्स तस्स खद्धं दलाति । माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

से त्तमायाए तत्थ गच्छेज्जा गच्छित्ता पुव्वामेव एवं वदेज्जा-

प. "आउसंतो समणा ! संति मम पुरेसंथुया वा पच्छासंथुया वा, तं जहा-"आयरिए वा, उवज्झाए वा, पवत्तो वा, थेरे वा, गणी वा, गणधरे वा, गणावच्छेए वा, अवियाइं एतेसिं खद्धं खद्धं दाहामि ?"

से णेवं वदंतं परो वदेज्जा-

उ. "कामं खलु आउसो ! अहापज्जतं निसिराहि" जावइयं जावइयं परो वदेज्जा तावइयं तावइयं णिसिरेज्जा । सव्वमेयं परो वदेज्जा सव्वमेयं णिसिरेज्जा ।

आ. सु. २, अ. १, उ. १०, सु. ३९९

समण माहणाईणं अट्ठाए गहिय आहारस्स परिभायण भुंजण विहि-

१२४७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा-समणं वा, माहणं वा, गामपिंडोलगं वा, अतिहिं वा, पुव्वपविट्ठं पेहाए णो तेसिं संलोए सपडिदुवारे चिट्ठेज्जा ।

પુલાકભક્ત ગ્રહણ થયા બાદ ગોચરી જવાનો વિધિ-નિષેધ :

૧૨૪૫. નિર્ગ્રન્થી આહાર માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કરે ત્યાં જો પુલાકભક્ત (અત્યંત સરસ આહાર) ગ્રહણ થાય અને

જો તે પ્રાપ્ત આહારથી નિર્વાહ થઈ જાય તો તે દિવસે એ જ આહાર પર રહે, પરંતુ બીજી વાર આહાર માટે ગૃહસ્થના ઘરે ન જાય.

જો તે પ્રાપ્ત આહારથી નિર્વાહ ન થઈ શકે તો બીજી વાર ગૃહસ્થના ઘરે આહાર માટે જવું કલ્પે છે.

સાધારણ આહારને આજ્ઞા લઈને વહેંચવાની વિધિ :

૧૨૪૬. કોઈ સાધુ બધા સાધુઓને માટે સાધારણ (સહિયારો) આહાર લાવ્યો હોય પરંતુ તે સઘળા સાધર્મીઓને પૂછ્યા વિના પોતાની ઈચ્છાનુસાર જેને ઈચ્છે તેને ઉત્તમ ઉત્તમ અથવા ઘણું-ઘણું આપે તો તે માયા સ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે, એમ કરવું ન જોઈએ.

એ આહાર લઈને સાધુએ જ્યાં આચાર્ય આદિ બિરાજમાન હોય ત્યાં જવું જોઈએ. ત્યાં જઈને અને આહાર દેખાડીને કહેવું જોઈએ.

પ્ર. 'આયુષ્મન્ શ્રમણો ! અહીં મારા પૂર્વ સંબંધીઓ (કારણ કે તેમણે પ્રારંભમાં દીક્ષા આપી છે) અને મારા પશ્ચાત્ સંબંધીઓ (કારણ કે ત્યારબાદ મને જ્ઞાનદાન આપેલ છે) જે આચાર્ય અથવા ઉપાધ્યાય, પ્રવર્તક, સ્થવિર, ગણી, ગણધર કે ગણાવચ્છેદક છે. તેઓને હું ઉત્તમ અથવા પર્યાપ્ત આહાર આપું?'

એ પ્રમાણે આજ્ઞા માંગનાર તે સાધુને તેઓ એમ કહે -

ઉ. 'હે આયુષ્મન્ ! જેટલો તેઓને આવશ્યક હોય તેટલો આપો.' એ પ્રમાણે તે જેટલો દેવાની આજ્ઞા આપે તેટલો આપવો જોઈએ, બધો આહાર દેવાનો કહે તો બધો આપી દેવો જોઈએ.

શ્રમણ, બ્રાહ્મણ ઈત્યાદિ માટે ગ્રહિત આહાર વહેંચીને ખાવાની વિધિ :

૧૨૪૭. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં પહેલાં પ્રવેશેલા કોઈ શ્રમણ, બ્રાહ્મણ અથવા ભિક્ષુક આદિને જોઈને એવી જગ્યાએ ન ઊભા રહે કે તેઓ તેને જોઈ શકે અથવા તેઓને જવાના દ્વારમાં પણ ઊભા ન રહે.

---

१. पुलाक भत्तं :- विविहं होइ पुलागं, धण्णे गंधे य रसपुलाए य । ..... ।। ६०४८ ।।
निप्फावाई धन्ना, गंधे वाइगं पलंडु लसुणाई । खीरं तु रस पुलाओ, चिचिणि दक्खारसाईया ।। ६०४९ ।।
आदि शब्दात् अपरमपि यद् भुक्त अतिसार्यति तत् सर्वमपि रस पुलाकम् । - कप्प. उ. ५ की टीका
ઉપર બતાવેલ સૂત્રોમાં રસપુલાકની અપેક્ષાયે અર્થ જાણવો જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केवली बूया – आयाणमेयं ।
पुरा पेहाए तस्सऽट्ठाए परो असणं वा-**जाव**-साइमं वा आहट्टु दलएज्जा ।

केवळज्ञानीनुं फरमान छे - ते कर्मबंधननुं कारण छे.
साधुने एवी जग्या पर ऊभा रहेता देखीने गृहस्थ साधुने माटे अशन **यावत्** स्वादिम त्यां लावीने आपे.

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा एस पइण्णा-**जाव**-एस उवएसे जं णो तेसिं संलोए सपडिदुवारे चिट्ठिज्जा ।

तेथी पूर्वोक्त कथन अनुसार एवी प्रतिज्ञा **यावत्** उपदेश आवश्यक छे के एवी जग्या पर ऊभा न रहेवुं के ज्यांथी तेओ जोई शके.

से त्तमादाए एगंतमवक्कमेज्जा एगंतमवक्कमित्ता अणावायमसंलोए चिट्ठेज्जा, से परो अणावायमसंलोए चिट्ठमाणस्स असणं वा-**जाव**-साइमं वा आहट्टु दलएज्जा, से सेवं वदेज्जा-

परंतु मुनि एकांत स्थानमां चाल्यो जाय अने एकांतमां जईने एवी जग्याए ऊभो रहे के ज्यां बीजानुं आवागमन न होय अने बीजा जोई न शके. कदाचित् एकांतमां स्थित साधुने जोईने गृहस्थ अशन **यावत्** स्वादिम लावीने आपे अने कहे के -

"आउसंतो समणा ! इमे मे असणे वा-**जाव**-साइमे वा सव्वजणाए णिसट्ठे, तं भुजह व णं, परिभाएइ व णं ।"
तं चेगतिओ पडिगाहेत्ता, तुसिणीओ उवेहेज्जा-सवियाइं "एयं ममामेव सिया" माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

'हे आयुष्मन् श्रमण ! आ अशन **यावत्** स्वादिम बधा लोको माटे आपी रह्यो छुं. एथी आप सर्व खाओ. अने वहेंची लो.'
त्यारे साधु चूपचाप ते आहार ग्रहण करीने मनमां विचारे के 'आ आहार मारो ज छे. (अर्थात् हुं एकलो ज आ आहारनो उपभोग करुं.)' तो एवो विचार करनार साधु माया स्थाननो स्पर्श करे छे. माटे साधु एवुं न करे.

से त्तमायाए तत्थ गच्छेज्जा, गच्छित्ता से पुव्वामेव आलोएज्जा-
"आउसंतो समणा ! इमे मे असणे वा-**जाव**-साइमे वा सव्वजणाए णिसट्ठे, तं भुंजह व णं परिभाएह व णं ।"
से णमेवं वदंतं परो वदेज्जा-"आउसंतो समणा ! तुमं चेव णं परिभाएहि ।"

परंतु ते तेवो आहार लईने ज्यां श्रमण आदि स्थित छे, त्यां जाय अने कहे के -
'हे आयुष्मन् श्रमणो ! आ अशन **यावत्** स्वादिम आहार बधाने माटे मळेल छे तो एनो उपयोग करीओ अथवा वहेंचणी करीओ.'
बीजा श्रमणादि एम कहेनार साधुने कहे के 'हे आयुष्मन् श्रमण ! तमे ज आ अशनादिनो विभाग करीने ध्यो.'

से तत्थ परिभाएमाणे णो अप्पणो खद्धं खद्धं डायं-डायं, ऊसढं ऊसढं, रसियं-रसियं, मणुण्णं-मणुण्णं, णिद्धं-णिद्धं, लुक्खं-लुक्खं । से तत्थ अमुच्छिए, अगिद्धे, अगढिए, अणज्झोववण्णे बहुसममेव परिभाएज्जा ।

त्यारे ते साधु भोजननो विभाग करती वेळाए पोताने माटे अनुकूळ स्वादिष्ट, सारुं, सरस, मनगमतुं, स्निग्ध के सूकुं भोजन ग्रहण न करे, परंतु ते साधु आहारमां मूर्च्छाभाव न राखतो, आसक्तिनो त्याग करी, अगृद्ध थईने लोलुपता रहित समभावथी (सरखा भागे) विभाग करे.

से णं परिभाएमाणं परो वदेज्जा-"आउसंतो समणा ! मा णं तुमं परिभाएहि, सव्वे वेगतिया भोक्खामो वा पाहामो वा ।"

विभाग करतां बीजा श्रमण आदि कदाचित् कहे के-'आयुष्मन् श्रमण ! तमे एनो विभाग न करो. आपणे बधा एक ज जग्या पर बेसीने साथे खाईओ-पीओ."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से तत्थ भुंजमाणे णो अप्पणो खद्धं-खद्धं-**जाव**-अमुच्छिए-**जाव**-अणज्झोववण्णे बहुसममेव भुंजेज्ज वा पाएज्ज वा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ५, सु. ३५७ (क)

थविर संजुत्त गहिय पिंड उवभोग-परिठावण विही य

१२४८. निग्गंथं च णं गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठं केइ दोहिं पिंडेहिं उवनिमंतेज्जा-

"एगं आउसो ! अप्पणा भुंजाहि, एगं थेराणं दलयाहि, से य तं पिंडं पडिग्गाहेज्जा, थेरा य से अणुगवेसियव्वा सिया जत्थेव अणुगवेसमाणे थेरे पासिज्जा तत्थेवऽणुप्पदायव्वे सिया नो चेव णं अणुगवेसमाणे थेरे पासिज्जा तं नो अप्पणा भुंजेज्जा, नो अन्नेसिं दावए, एगंते अणावाए अचित्ते बहु फासुए थंडिले पडिलेहेत्ता, पमज्जित्ता परिट्ठावेयव्वे सिया ।

निग्गंथं च णं गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठं केइ तिहिं पिंडेहिं उवनिमंतेज्जा -

"एगं आउसो ! अप्पणा भुंजाहि, दो थेराणं दलयाहि", से य ते पडिग्गाहेज्जा, थेरा य से अणुगवेसेयव्वा सेसं तं चेव-**जाव**-परिट्ठावेयव्वे सिया ।

एवं-**जाव**-दसहिं पिंडेहिं उवनिमंतेज्जा, एगं आउसो ! अप्पणा भुंजाहि, नव थेराणं दलयाहि सेसं तं चेव-**जाव**-परिट्ठावेयव्वे सिया ।

-वि. स. ८, उ. ६, सु. ४

स्थविरो माटे संयुक्त गृहीत आहारनो परिभोग अने परठववानी विधि :

१२४८. (गृहस्थना घरे आहार ग्रहण करवानी ईच्छाथी) प्रवेशेला निर्ग्रन्थने कोई गृहस्थ बे पिंड (आहार) ग्रहण करवा माटे उपनिमंत्रण करे -

'हे आयुष्मन् ! एक पिंड तमे खाजो. अने बीजो पिंड स्थविरोने आपजो.' पछी ते निर्ग्रन्थ ते (बन्ने) पिंडने ग्रहण करे अने ते स्थविरोनी तपास करे. तपास करतां ज्यां स्थविरोने जुओ त्यां ज ते पिंड तेमने आपे, जो कदाच शोधतां स्थविरो न मळे तो ते पिंड पोते खाय नहीं अने बीजाने आपे नहीं पण एकांत अनापात - ज्यां कोई आवे नहि एवी अचित्त अने बहु प्रासुक स्थंडिल (भूमि)ने जोईने प्रमार्जीने त्यां परठवे.

गृहस्थना घरे आहार ग्रहण करवाना ईरादाथी प्रवेश करेला निर्ग्रन्थने कोई गृहस्थ त्रण पिंड ग्रहण करवाने उपनिमंत्रण करे -

'हे आयुष्मन् ! एक पिंड तमे खाजो अने बीजा बे पिंड स्थविरोने आपजो' पछी ते निर्ग्रन्थ त्रणे पिंडोने ग्रहण करे, अने स्थविरोनी तपास करे. बाकीनुं पूर्वसूत्रनी पेठे जाणवुं **यावत्** परठवी दे.

એ प्रमाणे **यावत्** दश पिंडोने ग्रहण करवाने उपनिमंत्रण करे, परंतु એम कहे के 'हे आयुष्मन् એक पिंड तमे खाजो अने बाकीना नव पिंड स्थविरोने आपजो. 'तो ते ज रीते बाकी बधुं पूर्व-[illegible] पेठे जाणवुं **यावत्** परठवी दे.'

बहुपरियावण्ण-आहारस्स विही-

१२४९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा बहुपरियावण्णं भोयणजायं पडिगाहेत्ता साहम्मिया तत्थ वसंति संभोइया समणुण्णा अपरिहारिया अदूरगया । तेसिं अणालोइया अणामंतिया परिट्ठवेति । माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

से त्तमादाए तत्थ गच्छेज्जा गच्छित्ता से पुव्वामेव आलोएज्जा-

वधेला आहार संबंधी विधि :

१२४९. साधु अथवा साध्वी आहार कर्या बाद वधेल आहारने लई साधर्मिक, सांभोगिक, समनोज्ञ तथा अपारिहारिक साधु साध्वी, जेओ नजीकमां रहे छे तेओने बताव्या विना तेम ज आमंत्रित कर्या विना जो ते आहार परठवी दे तो ते माया स्थाननो स्पर्श करे छे. साधुએ એવું करवुं न जोईએ.

बचेलो आहार लईने ते मुनिओनी पासे जाय त्यारपछी कहे -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"आउसंतो समणा ! इमे मे असणे वा-**जाव**-साइमे वा बहुपरियावण्णे तं भुंजह व णं, परिभाएह व णं," से सेवं वदंतं परोवदेज्जा-

"आउसंतो समणा ! आहारमेतं असणं वा -**जाव**- साइमं वा जावतियं जावतियं परिसडइ तावतियं तावतियं भोक्खामो वा पाहामो वा । सव्वमेयं परिसडति सव्वमेयं भोक्खामो वा पाहामो वा ।

- आ. सु. २, अ. १, उ. ९, सु. ३९६

'આયુષ્મન્ શ્રમણો ! આ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર મારા માટે વધારે છે, તોઆપ એનો ઉપભોગ કરી અને અન્યોન્ય ભિક્ષુઓને વિભાગ કરી દો.' આ પ્રમાણે કહેતાં જો તે મુનિ કહે -

'આયુષ્મન્ શ્રમણ ! આ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર લાવો. જેટલું ખવાશે તેટલું ખાશું પીશું અથવા આ સઘળા આહારનો ઉપભોગ થશે તો બધો ખાઈ પી લેશું.'

संभोइयाणं अणिमंतिय परिट्ठवंतस्स पायच्छित्त सुत्तं-

१२५०. जे भिक्खू मणुण्णं भोयणजायं पडिग्गाहिता बहुपरियावन्नं सिया अदूरे तत्थ साहम्मिया, संभोइया, समणुन्ना, अपरिहारिया संता परिवसंति ते अणापुच्छिय अनिमंतिय परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. २, सु. ४५

સાંભોગિકોને નિમંત્રણ કર્યા વગર પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૫૦. જે ભિક્ષુ મનોજ્ઞ આહાર ગ્રહણ કરીને લાવેલ હોય તે ખાઈ લીધા પછી બચેલા આહારને ત્યાં પાસે સાધર્મિક, સાંભોગિક, સમનોજ્ઞ, અપારિહારિક મુનિઓ હોય, તેમને પૂછયા વગર, નિમંત્રણ આપ્યા વગર પરઠવે, (પરઠવાવે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે,

તો તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गहियआहारे मायाकरण-णिसेहो-

१२५१. से एगइओ मणुण्णं भोयणजातं पडिगाहेत्ता पंतेण भोयणेण पलिच्छाएति 'मामेतं दाइयं संतं दट्ठूणं सयमादिए, तं जहा-आयरिए वा-**जाव**-गणावच्छेइए वा । णो खलु मे कस्सइ किंचि वि दातव्वं सिया ।" माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

से त्तमायाए तत्थ गच्छेज्जा, गच्छित्ता पुव्वामेव उत्ताणए हत्थे पडिग्गहं कट्टु 'इमं खलु इमं खलु' त्ति आलोएज्जा । णो किंचि वि णिगूहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. १०, सु. ४००

પ્રાપ્ત આહારમાં માયા કરવાનો નિષેધ :

૧૨૫૧. એકલો ભિક્ષાને માટે ગયેલો સાધુ મનોજ્ઞ ભોજન ગ્રહણ કરીને તે આહારને લૂખા-સૂકા ભોજનથી ઢાંકી દે અને એમ વિચારે કે આ મનોજ્ઞ આહારને દેખાડીશ તો 'આચાર્ય **યાવત્** ગણાવચ્છેદક રખીને પોતે જ લઈ લેશે. "પરંતુ મારે આમાંથી કોઈને કંઈ પણ દેવુ નથી," એમ વિચારનાર સાધુ માયા સ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે. સાધુએ તેવું કરવું ન જોઈએ. મુનિ તે ભોજનને લઈને આચાર્ય આદિની સમીપે જાય ત્યાં જઈને પાત્ર ખુલ્લા રાખીને હાથથી આહારને ઉંચો કરે "આ અમુક વસ્તુ છે, આ અમુક વસ્તુ છે." એમ કહી-કહીને બધું દેખાડે, જરા પણ ન છુપાવે.

आहार उवभोगे मायाकरण णिसेहो-

१२५२. सिया एगइओ लद्धुं, विविह पाण भोयणं ।
भद्दगं भद्दगं भोच्चा, विवण्णं विरसमाहरे ।।[१]

આહારનો ઉપભોગ કરવામાં માયા કરવાનો નિષેધ :

૧૨૫૨. કદાચિત્ કોઈ સાધુ વિવિધ પ્રકારના સુંદર સરસ આહાર મેળવીને રસ્તામાં જ ભોગવી લે અને વધેલો વિવર્ણ-રૂપરંગરહિત, સ્વાદરહિત આહાર ઉપાશ્રયમાં લઈ આવે.

---

१. से एगइओ अण्णयरं भोयणजायं पडिग्गाहेत्ता भद्दयं भद्दयं भोच्चा विवन्नं विरसमाहरइ, माइट्ठाणं संफासे, णो एवं करिज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. १०, सु. ४०१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जाणंतु ता इमे समणा, आययट्ठी अयं मुणी ।
संतुट्ठो सेवई पंतं, लूहवित्ती सुतोसओ ।।

पूयणट्ठा जसोकामी, माणसम्माणकामए ।
बहुं पसवई पावं, मायासल्लं च कुव्वई ।।

-दस. अ. ५, उ. २, गा. ३३-३५

કારણકે તેમ કરવાથી બીજા શ્રમણો એમ જાણે કે 'આ મુનિ ખૂબ આત્માર્થી' અને સંતોષી ભિક્ષુ છે કે જે સંતુષ્ટ થઈને લુખો સૂકો આહાર લેવે છે.'
આવી રીતે દંભથી જે પૂજા, કીર્તિ, માન અને સન્માનનો ઈચ્છુક છે તે ઘણું પાપ ઉપાર્જિત કરે છે અને માયા-શલ્યનું સેવન કરે છે.

१२५३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुपविट्ठे अण्णतरं भोयणजातं पडिगाहेत्ता सुब्भिं सुब्भिं भोच्चा, दुब्भिं दुब्भिं परिट्ठवेति । मातिट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा । सुब्भिं वा, दुब्भिं वा, सव्वं भुंजे ण छड्डए ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ९, सु. ३९४

१२५३. જે સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં જઈને અને કોઈ પણ પ્રકારના આહાર લઈને સ્વાદિષ્ટ - સ્વાદિષ્ટ ખાઈ જાય અને નિઃસ્વાદ પરઠવી દે, તે માયાસ્થાનનો સ્પર્શ કરે છે. તેણે એવું ન કરવું જોઈએ. મનને અનુકૂળ કે પ્રતિકુલ જેવો આહાર મળ્યો હોય, સાધુ તેનો સમભાવપૂર્વક ઉપભોગ કરે, તેમાંથી જરા પણ છોડે નહિ.

णीरस-आहार-पविट्ठवण-पायच्छित्तसुत्तं-

१२५४. जे भिक्खू अण्णयरं भोयणजायं पडिग्गाहित्ता सुब्भिं सुब्भिं भुंजइ, दुब्भिं दुब्भिं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. २, सु. ४४

નિરસ આહાર પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

१२५४. જે સાધુ ગૃહસ્થના ઘરેથી વિવિધ પ્રકારનો આહાર લાવીને તેમાંથી મનને અનુકૂળ આહારને ખાય છે, અને મનને પ્રતિકૂળ આહારને પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गहिय लोणस्स परिभोगण-परिट्ठवण-विही-

१२५५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे-सिया से परो अभिहट्टु अंतो पडिग्गहे बिलं वा लोणं[1] उब्भियं वा लोणं परिभाइत्ता नीहट्टु दलइज्जा । तहप्पगारं पडिग्गहं परहत्थंसि वा, परपायंसि वा, अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

से य आहच्च पडिग्गाहिए सिया तं च नाइदूरगए जाणिज्जा, से त्तमाया य तत्थ गच्छिज्जा, गच्छित्ता पुव्वामेव आलोइज्जा -
आउसोत्ति वा ! भइणित्ति वा ! इमं किं ते जाणया दिन्नं, उयाहु अजायणा ?
"से य भणिज्जा" - नो खलु मे जाणया दिन्नं, अजायणा दिन्नं ।

મળેલા મીઠાનો પરિભોગ અને પરિષ્ઠાવનની વિધિ :

१२५५. સાધુ અથવા સાધ્વી આહાર માટે ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશે, ત્યાં કદાચિત્ ગૃહસ્થ પોતાના પાત્રમાં સિંધા લૂણ અથવા મીઠું લાવીને, તેમાંથી થોડો ભાગ દેવા લાગે, તો જ્યારે તે મીઠું આદિ ગૃહસ્થના પાત્રમાં અથવા હાથમાં હોય ત્યારે જ જોઈને સાધુ તેને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
કદાચિત્ અજાણતાં લેવાઈ જાય તો અને થોડે દૂર ગયા પછી ખ્યાલ આવે તો તેને લઈને ગૃહસ્થના ઘેર પાછા ફરી એ વસ્તુ પહેલાં બતાવીને પૂછે -
'હે આયુષ્મન્ ! અથવા હે ભગિની ! તમે આ જાણી જોઈને આપ્યું છે કે અજાણતાં ?
ગૃહસ્થ ઉત્તર આપે કે " મેં જાણીને નથી આપ્યું પરંતુ અજાણતાં આપ્યું છે."

---

१. दस. अ. ६, गा. १७ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कामं खलु आउसो ! इयाणिं निसिरामि तं भुंजइ वा णं, परिभाएह वा णं तं परेहिं समणुण्णायं, समणुसट्ठं तओ संजयामेव भुंजिज्जा वा, पीएज्ज वा ।

जं च नो संचाएइ भोत्तए वा, पायए वा साहम्मिया तत्थ वसंति, संभोइया समणुण्णा, अपरिहारिया-अदूरगया तेसिं अणुप्पदायव्वं सिया ।

नो जत्थ साहम्मिया जहेव बहुपरियावण्णे कीरइ तहेव कायव्वं सिया ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. १०, सु. ४०५

"હે આયુષ્મન્ ! હવે હું આ વસ્તુ આપને આપું છું આપ એનો ઉપયોગ કરો અથવા વહેંચી લેજો." આ પ્રમાણે જે વસ્તુને માટે ગૃહસ્થે અનુમતિ આપી હોય, અથવા જણાવી દીધું હોય તો તેને યતનાની સાથે ખાય-પીવે.

જો એને પોતે ખાઈ-પી ન શકે તો ત્યાં જે સ્વધર્મી, સંભોગી, સમનોજ્ઞ અને વ્રતધારી શ્રમણ હોય તેમને આપી દે.

જો સાધર્મિક સાધુ ત્યાં ન હોય તો વધારે આહાર લઈ જવાથી જે પ્રમાણે આગમમાં પરઠવવાની વિધિ કહી છે તે અનુસાર પરઠવી દે.

पाणाइ संसत्त आहारस्स परिभोयण–परिट्ठवण विही–

જીવયુક્ત આહારનો પરિભોગ અને પરઠવવાની વિધિ :

१२५६. निग्गंथस्स य गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स, अंतो पडिग्गहंसि पाणाणि वा, बीयाणि वा, रए वा परियावज्जेज्जा, तं च संचाएइ विगिंचित्तए वा, विसोहित्तए तं पुव्वामेव विगिंचिय विसोहिय, तओ संजयामेव भुंजेज्ज वा, पीएज्ज वा ।

तं च नो संचाएइ विगिंचित्तए वा, विसोहित्तए वा, तं नो अप्पणा भुंज्जेज्जा, नो अन्नेसिं दावए एगंते बहुफासुए थंडिले पडिलेहित्ता पमज्जित्ता परिट्ठवेयव्वे सिया ।

–कप्प. उ. ५, सु. ११

१२५६. ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર માટે પ્રવેશેલા સાધુના પાત્રમાં કોઈ પ્રાણી, બીજ કે સચિત્તે રજ પડી જાય તો જો તેને પૃથક્ કરી શકાય તથા વિશેષ શોધન કરી શકાય તો તેને પૃથક્ કરી વિશોધન કરી યતનાપૂર્વક ખાય તથા પીએ.

જો તેને પૃથક્ કરવું અને આહારનું વિશેષ શોધન કરવું સંભવિત ન હોય તો તેનો ન પોતે ઉપભોગ કરે કે ન બીજાને આપે, પરંતુ એકાંત અને અત્યંત પ્રાસુક સ્થંડિલ-ભૂમિમાં પ્રતિલેખન, પ્રમાર્જન કરી પરઠવી દે.

उदगाइ–संसत्त–भोयणस्स परिभोयण–परिट्ठवण–विहि–

પાણી આદિથી સહિત આહારનો પરિભોગ અને પરઠવવાની વિધિ :

१२५७. निग्गंथस्स य गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठस्स अंतो पडिग्गहंसि दए वा, दगरए वा, दगफुसिए वा, परियावज्जेज्जा से य उसिणभोयणजाए परिभोत्तव्वे सिया ।

से य सीयभोयणजाए तं नो अप्पणा भुंजेज्जा, नो अन्नेसिं दावए एगंते बहुफासुए थंडिले पडिलेहित्ता पमज्जित्ता, परिट्ठवेयव्वे सिया ।

–कप्प. उ. ५, सु. १२

१२५७. ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર માટે પ્રવેશેલા સાધુના પાત્રમાં જો સચિત્ત પાણી, સચિત્ત ટીપું કે પાણીનો કણ પડે અને આહાર ગરમ હોય તો તે ખાઈ લેવો જોઈએ.

તે આહાર ઠંડો હોય તો ન પોતે ખાય કે ન બીજાને આપે, પરંતુ એકાંત અને અત્યંત પ્રાસુક સ્થંડિલ-ભૂમિમાં પરઠવી દેવો જોઈએ.

अचित्त अणेसणिज्ज–आहारस्स परिट्ठवण–विही–

અચિત્ત અનેષણીય આહાર પરઠવવાની વિધિ :

१२५८. निग्गंथेण य गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुप्पविट्ठेणं अन्नयरे अचित्ते अणेसणिज्जे पाणभोयणे पडिगाहिए सिया अत्थि य इत्थ केइ सेहतराए अणुवट्ठावियए, कप्पइ से तस्स दाउं वा, अणुप्पदाउं वा ।

१२५८. ગૃહસ્થનાં ઘરમાં આહાર માટે પ્રવેશેલા સાધુ દ્વારા સચિત્ત અનેષણીય આહાર ગ્રહણ થાય તો,

જો ત્યાં અનુપસ્થાપિત (જેની વડી દીક્ષા થઈ નથી એવા નવદીક્ષિત સાધુ) હોય તો તેને તે આહાર આપવો કલ્પે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नत्थि य इत्थ केइ सेहतराए अणुवट्ठावियए, तं नो अप्पणा भुंजेज्जा, नो अन्नेसिं दावए, एगन्ते बहुफासुए पएसे पडिलेहित्ता पमज्जित्ता परिट्ठवेयव्वे सिया ।

– कप्प. उ. ४, सु. १८

જો અનુપસ્થાપિત શિષ્ય ન હોય તો ન સ્વયં તેણે ખાવું જોઈએ, કે ન અન્યને દેવું જોઈએ. પરંતુ એકાંત સ્થંડિલ ભૂમિનું પ્રતિલેખન અને પ્રમાર્જન કરી પરઠવી દેવું જોઈએ.

आयरिय अदत्त आहार परिभुंजणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१२५९. जे भिक्खू आयरिएहिं अदिण्णं आहारेइ, आहारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. ४, सु. २०

આચાર્યે આપ્યા વિના આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૫૯. જે ભિક્ષુ આચાર્યે આપ્યા વિના આહાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

पत्ताणं आहार–करमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१२६०. जे भिक्खू पिउमंद–पलासयं वा, पडोल–पलासयं वा, बिल्ल पलासियं वा, सीओदग–वियडेण वा, उसिणोदग–वियडेण वा, संफाणिय–संफाणिय आहारेइ, आहारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. ५, सु. १४

પત્રોનો આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૬૦. જે ભિક્ષુ લીંબડાનાં પાન, પડલ-પત્ર, બિલી-પત્રને અચિત્ત ઠંડા પાણીથી અથવા અચિત્ત ગરમ પાણીથી ધોઈને આહાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गिहिमत्ते भुंजमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१२६१. जे भिक्खू गिहिमत्ते भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १२, सु. १०

ગૃહસ્થના પાત્રમાં આહાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૬૧. જે ભિક્ષુ ગૃહસ્થનાં પાત્રમાં આહાર કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

पुढवी आइए असणाइ णिक्खवणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१२६२. जे भिक्खू असणं वा–**जाव**–साइमं वा पुढवीए णिक्खिवइ, णिक्खिवंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू असणं वा–**जाव**–साइमं वा संथारए णिक्खिवइ, णिक्खिवंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू असणं वा–**जाव**–साइमं वा वेहासे णिक्खिवइ, णिक्खिवंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १६, सु. ३३–३५

પૃથ્વી આદિ પર અશનાદિ રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૬૨. જે ભિક્ષુ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ પદાર્થ ભૂમિ પર રાખે છે, (રખાવે છે) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ પદાર્થ સંથારા પર રાખે છે, (રખાવે છે) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ પદાર્થ છિકુ આદિ ઉંચી જગ્યા પર રાખે છે, (રખાવે છે) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

परिभोगैषणानां दोष – १०

પરિભોગૈષણાના પાંચ દોષો :

संजोयणा पमाणे इंगाले धूम कारणा पढमा, वसहि बहिरंतरे वा रसहेउं दव्व संजोगा ।। –पिंड. नि. गा. ९४

૧. **संयोजना :** સ્વાદ વધારવા માટે બે પ્રકારનાં પદાર્થોનો સંયોગ કરવો.

૨. **अप्रमाण :** પ્રમાણથી અધિક આહારાદિ લાવવો અથવા ખાવો.

૩. **ઈંગાલ :** સરસ આહારની પ્રશંસા કરતાં ખાવું

૪. **धूम :** નિરસ આહારની નિન્દા કરતાં ખાવું.

૫. **कारण :** ઠા. અ. ૬. સૂ. ૫૦૦ માં તથા ઉત્તરાધ્યયન અ: ૨૬ ની. ગા. ૩૧ થી ૩૪માં આહાર કરવાનાં ૬ કારણ અને ન કરવાનાં ૬ કારણ પ્રરૂપિત છે.

इंगालाइ दोसाणं सरूवं–

૧૨૬૩. **प.** अह भंते ! सइंगालस्स सधूमस्स,[1] संजोयणा दोसदुट्ठस्स[2] पाणभोयणस्स के अट्ठे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! जे णं निग्गंथे वा, निग्गंथी वा फासुएसणिज्जं असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहित्ता मुच्छिए गिद्धे गढिय अज्झोववन्ने आहारं आहारेइ एस णं गोयमा ! सइंगाले पाणभोयणे ।

जे णं निग्गंथे वा, निग्गंथी वा फासु–एसणिज्जं असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेत्ता महयाअप्पत्तियं कोहकिलामं करेमाणे आहारं आहारेइ । एस णं गोयमा ! सधूमे पाणभोयणे ।

जे णं निग्गंथे वा, निग्गंथी वा फासु–एसणिज्जं असणं वा–**जाव**–साइमं वा पडिग्गाहेत्ता गुणुप्पायणं हेउं–अन्न–दव्वेण सद्धिं संजोएत्ता आहारं आहारेइ एस णं गोयमा ! संजोयणादोसदुट्ठे पाणभोयणे ।

एस णं गोयमा ! सइंगालस्स सधूमस्स संजोयणा दोसदुट्ठस्स पाणभोयणस्स अट्ठे पण्णत्ते ।

–वि. स. ७, उ. १, सु. १७

इंगालाइ दोस रहियं आहारस्स सरूवं–

૧૨૬૪. **प.** अह भंते ! वीतिंगालस्स वीयधूमस्स संजोयणा–दोसविप्पमुक्कस्स पाणभोयणस्स के अट्ठे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! जे णं निग्गंथे वा निग्गंथी वा–**जाव**–पडिग्गाहेत्ता, अमुच्छिए–**जाव**–आहारेइ । एस णं गोयमा ! वीतिंगाले पाणभोयणे ।

ઈંગાલ આદિ દોષોનું સ્વરૂપ :

૧૨૬૩. **પ્ર.** હે ભંતે ! અંગાર દોષસહિત, ધૂમ દોષ સહિત, અને સંયોજનાદોષથી દૂષિત પાનભોજનનો શો અભિપ્રાય કહ્યો છે ?

ઉ. હે ગૌતમ ! સાધુ યા સાધ્વી પ્રાસુક અને એષણીય અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને ગ્રહણ કરી મૂર્ચ્છિત, ગૃદ્ધ, ગ્રથિત અને આસક્ત થઈને આહાર કરે તો હે ગૌતમ ! એ અંગારદોષસહિત પાનભોજન કહેવાય.

સાધુ યા સાધ્વી પ્રાસુક એષણીય અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને ગ્રહણ કરી અત્યંત અપ્રીતિપૂર્વક ક્રોધથી ખિન્ન થઈને આહાર કરે તો હે ગૌતમ ! એ ધૂમદોષસહિત પાનભોજન કહેવાય.

સાધુ યા સાધ્વી પ્રાસુક એષણીય અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને ગ્રહણ કરીને ગુણ (સ્વાદ) ઉત્પન્ન કરવા માટે બીજા અન્ય પદાર્થ સાથે સંયોગ કરીને આહાર કરે તો હે ગૌતમ ! એ સંયોજના દોષથી દૂષિત પાનભોજન કહેવાય.

હે ગૌતમ ! એ પ્રકારે અંગારદોષ, ધૂમદોષ અને સંયોજનાદોષથી દૂષિત પાનભોજનનો અભિપ્રાય કહ્યો.

ઈંગાલ આદિ દોષરહિત આહારનું સ્વરૂપ :

૧૨૬૪. **પ્ર.** હે ભંતે ! અંગારદોષ રહિત, ધૂમદોષરહિત અને સંયોજનાદોષરહિત પાનભોજનનો શો અભિપ્રાય કહ્યો છે ?

ઉ. હે ગૌતમ ! સાધુ યા સાધ્વી **યાવત્** (આહારને) ગ્રહણ કરીને મૂર્ચ્છારહિત **યાવત્** આહાર કરે તો હે ગૌતમ ! અંગારદોષરહિત પાનભોજન કહેવાય.

---

૧. અંગારદોષ અને ધૂમ દોષની વ્યાખ્યા જુઓ : પિંડ નિર્યુક્તિ ગા. ૬૫૫-૬૬૦

૨. સંયોજના દોષનું ઉદાહરણ, વ્યાખ્યા અને ભેદ જુઓ. પિંડ નિર્યુક્તિ ગાથા ૬૨૯-૬૪૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे णं निग्गंथे वा निग्गंथी वा-**जाव**-पडिग्गाहेत्ता, नो महया अप्पत्तिय-**जाव**-आहारेइ । एस णं गोयमा ! वीयधूमे पाणभोयणे !

जे णं निग्गंथे वा निग्गंथी वा-**जाव**-पडिग्गाहेत्ता जहा लद्धं तहा आहारं आहारेइ । एस णं गोयमा ! संजोयणा दोसविप्पमुक्के पाणभोयणे ।

एस णं गोयमा ! वीतिंगालस्स वीयधूमस्स संजोयणा दोसविप्पमुक्कस्स पाण-भोयणस्स अट्ठे पण्णत्ते ।

-वि. स. ७, उ. १, सु. १८

સાધુ યા સાધ્વી **યાવત્** ગ્રહણ કરીને અત્યંત અપ્રીતિપૂર્વક **યાવત્** આહાર ન કરે તો હે ગૌતમ ! એ ધૂમદોષરહિત પાનભોજન કહેવાય.

સાધુ યા સાધ્વી **યાવત્** ગ્રહણ કરીને જેવો પ્રાપ્ત થાય તેવો જ આહાર કરે (પરંતુ સ્વાદ માટે બીજા સાથે સંયોગ ન કરે) તો હે ગૌતમ ! એ સંયોજના *દોષરહિત પાનભોજન કહેવાય.*

હે ગૌતમ ! એ પ્રમાણે અંગારદોષરહિત, ધૂમદોષરહિત અને સંયોજનાદોષરહિત પાન-ભોજનનો અર્થ કહ્યો છે.

खेत्ताइक्कंतादिदोसाणं सरूवं -

क्षेत्रातिक्रान्त आदि दोषोनुं स्वरूप :

१२६५. **प.** अह भंते ! खेत्तातिक्कंतस्स, कालातिक्कंतस्स, मग्गातिक्कंतस्स, पमाणातिक्कंतस्स पाणभोयणस्स के अट्ठे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! जे णं निग्गंथे वा निग्गंथी वा फासुएसणिज्जं असणं वा-**जाव**-साइमं वा अणुग्गते सूरिए पडिग्गाहित्ता, उग्गते सूरिए आहारं आहारेति ।

एस णं गोयमा ! खेत्तातिक्कंते पाण-भोयणे ।

जे णं निग्गंथे वा, निग्गंथी वा फासुएसणिज्जं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पढमाए पोरिसीए पडिग्गाहित्ता, पच्छिम पोरिसिं उवायणावेत्ता आहारं आहारेति ।

एसं णं गोयमा ! कालातिक्कंते पाण-भोयणे ।[1]

जे णं निग्गंथे वा, निग्गंथी वा फासुएसणिज्जं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिगाहित्ता परं अद्धजोयणमेराए वीतिक्कमावेत्ता आहारमाहारेति ।

एस णं गोयमा ! मग्गाक्किंते पाण भोयणे ।

१. जे णं निग्गंथे वा, निग्गंथी वा, फासुएसणिज्जं असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेत्ता परं बत्तीसाए कुक्कुडि[2] अंडग-प्पमाणमेत्ताणं कवलाणं आहारं आहारेइ ।

१२६५. **પ્ર.** હે ભંતે ! ક્ષેત્રાતિક્રાન્ત, કાલાતિક્રાન્ત, માર્ગાતિક્રાન્ત અને પ્રમાણાતિક્રાન્ત પાનભોજનનો શો અર્થ કહ્યો છે.

ઉ. હે ગૌતમ ! સાધુ યા સાધ્વી પ્રાસુક અને એષણીય અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં ગ્રહણ કરી સૂર્ય ઉગ્યા પછી ખાય તો,

હે ગૌતમ ! એ ક્ષેત્રાતિક્રાન્ત પાનભોજન કહેવાય.

સાધુ યા સાધ્વી પ્રાસુક અને એષણીય અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને પહેલા પહોરમાં ગ્રહણ કરી છેલ્લા પહોર સુધી રાખીને પછી તેનો આહાર કરે તો,

હે ગૌતમ ! એ કાલાતિક્રાન્ત પાનભોજન કહેવાય.

સાધુ યા સાધ્વી પ્રાસુક અને એષણીય અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને ગ્રહણ કરીને અર્ધયોજનની મર્યાદાને ઓળંગી પછી આપ તો,

હે ગૌતમ ! એ માર્ગાતિક્રાન્ત પાનભોજન કહેવાય.

૧. સાધુ યા સાધ્વી પ્રાસુક અને એષણીય અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહારને ગ્રહણ કરીને કુકડીના ઇંડા પ્રમાણે બત્રીસથી અધિક કવલ ખાય તો,

---

ક્ષેત્રાતિક્રાંત - અહીં ક્ષેત્ર શબ્દનો અર્થ છે. - સૂર્યના પ્રકાશનું ક્ષેત્ર. તેનું અતિક્રમણ કરવું ક્ષેત્રાતિક્રાંત છે. તાત્પર્ય એવું છે કે જ્યાં સાધુ સાધ્વી રહે છે ત્યાં સૂર્યોદયથી પૂર્વ અને સૂર્યાસ્ત બાદ એટલે કે રાત્રિમાં આહાર કરવો ક્ષેત્રાતિક્રાંત દોષ છે.

સૂર્યોદય પછી અને સૂર્યાસ્ત પહેલાં આહાર કરવો ક્ષેત્રાતિક્રાંત દોષ નથી.

'કૂકડી અંડશ' શબ્દની ટીકામાં અનેક પ્રકારે વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. યથા

(૧) निजकस्याहारस्य सदा यो द्वात्रिंशत्तमो भागो तत् कुक्कुटी प्रमाणे ।

(૨) कुत्सिता कुटी कुक्कुटी शरीरमित्यर्थः । तस्याः शरीर रूपायाः कुकुट्या अंडकमिव अंडकं मुखं ।

(૩) यावत् प्रमाणमात्रेण कवलेन मुखे प्रक्षिप्यमाणेन मुखं न विकृतं भवति तत्स्थल कुक्कुटअंडकप्रमाणम् ।

(૪) अयमन्यः विकल्पः कुक्कुटचंडकोपमे केवले ।

(૫) अयमन्योऽर्थ : "कुक्कुटयंडक" प्रमाणमात्र शब्दस्येत्यर्थ : एतेन कवलमात्रेणादिना संख्या दृष्टव्याः ।

-अभि. रा. कोष "ऊणोयरिया" पृ. ११८२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एस णं गोयमा ! पमाणाइक्कंते पाणभोयणे ।

૨. અટ્ઠ કુક્કુડિ અંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારં આહારેમાણે અપ્પાહારે ।

૩. દુવાલસ કુક્કુડિ અંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારં આહારેમાણે અવડ્ઢમોયરિયા ।

૪. સોલસ કુક્કુડિ અંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારં આહારેમાણે દુભાગપત્તે અડ્ઢોમોયરિયા ।

૫. ચઉવ્વીસં કુક્કુડિં અંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારં આહારેમાણે તિભાગ પત્તે, અંસિયા ઓમોયરિયા ।

૬. એગતીસં કુક્કુડી અંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારં આહારેમાણે કિંચૂણોમોયરિયા ।

૭. બત્તીસં કુક્કુડિ અંડગપ્પમાણમેત્તે કવલે આહારં આહારેમાણે પમાણપત્તે,

એત્તો એકેણ વિ કવલેણ ઊણગં આહારં આહારેમાણે સમણે નિગ્ગંથે નો પકામભોઈત્તિ વત્તવ્વં સિયા ।

એસ ણં ગોયમા ! ખેત્તાઇક્કંતસ્સ, કાલા-ઇક્કંતસ્સ, મગ્ગાઇક્કંતસ્સ, પમાણા-ઇક્કંતસ્સ પાણ-ભોયણસ્સ અટ્ઠે પણ્ણત્તે ।[૧]

-વિ. સ. ૭, ઉ. ૧, સુ. ૧૯

હે ગૌતમ ! એ પ્રમાણાતિક્રાન્ત પાનભોજન કહેવાય.

૨. કૂકડીના ઈંડા પ્રમાણ માત્ર આઠ કવલનો આહાર કરનાર સાધુ અલ્પાહારી કહેવાય.

૩. કૂકડીનાં ઈંડા પ્રમાણ માત્ર બાર કવલનો આહાર કરનાર સાધુને કંઈક ન્યૂન અર્ધ ઊણોદરિક કહેવાય.

૪. કૂકડીના ઈંડા પ્રમાણ માત્ર સોળ કોળિયાનો આહાર કરનાર સાધુ દ્વિભાગ પ્રાપ્ત અર્ધાહારી કહેવાય.

૫. કૂકડીના ઈંડા પ્રમાણ માત્ર ચોવીસ કવલનો આહાર કરનાર સાધુ ત્રિભાગ પ્રાપ્ત એક ભાગ ઊણોદરિક કહેવાય.

૬. કૂકડીના ઈંડા પ્રમાણ માત્ર એકત્રીસ કવલનો આહાર કરનાર સાધુ કંઈક ઊણોદરિક કહેવાય.

૭. કૂકડીના ઈંડા પ્રમાણ માત્ર બત્રીસ કવલનો આહાર કરનાર સાધુ પ્રમાણ પ્રાપ્ત (પ્રમાણસર) ભોજન કરનાર કહેવાય.

તેનાથી એક પણ કવલ ઓછો આહાર કરનાર સાધુ પ્રકામરસભોજી (અત્યંત મધુરાદિ રસનો ભોક્તા) ન કહી શકાય.

હે ગૌતમ ! એ પ્રમાણે ક્ષેત્રાતિક્રાન્ત, કાલાતિક્રાન્ત, માર્ગાતિક્રાન્ત અને પ્રમાણાતિક્રાન્ત પાનભોજનનો અર્થ કહ્યો છે.

आहारकरण कारणा–

१२६६. छहिं ठाणेहिं समणे निग्गंथे आहारमाहारेमाणे णातिक्कमति, तं जहा–

वेयण वेयावच्चे, इरियट्ठाए य संजमट्ठाए ।
तह पाणवत्तियाए, छट्ठं पुण धम्मचिंताए ।।[२]

-ठाणं, अ. ६, सु. ५०० (१)

આહાર લેવાનાં કારણ :

૧૨૬૬. ૬ કારણોથી શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ આહાર ગ્રહણ કરતાં ભગવાનની આજ્ઞાનું અતિક્રમણ કરતો નથી, જેમ કે -

૧. વેદના-ભૂખની પીડા દૂર કરવા માટે
૨. ગુરુજનોની વૈયાવચ્ચ કરવા માટે
૩. ઈર્યાસમિતિનું પાલન કરવા માટે
૪. સંયમની રક્ષા માટે
૫. પ્રાણ ધારણ કરવા માટે
૬. ધર્મનું ચિંતન કરવા માટે

आहार अकरण कारणा–

१२६७. छहिं ठाणेहिं समणे णिग्गंथे आहारं वोच्छिंदमाणे णातिक्कमति, तं जहा–

આહાર ત્યાગનાં કારણ :

૧૨૬૭. ૬ કારણોથી શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ આહારનો પરિત્યાગ કરતાં ભગવાનની આજ્ઞાનું અતિક્રમણ કરતો નથી, જેમ કે -

---

૧. (ક) વ્યવ. સૂત્ર ઉ. ૮, સૂ. ૧૭ માં અટ્ઠ કુક્કડી વત્તવ્વં સિયા સુધીનો પાઠ છે. -વ્યવ. ભાષ્ય. ગા. ૨૯૯ થી ૩૦૧ની ટીકા
(ખ) વિ. સ. ૨૫, ઉ. ૭, સુ. ૨૦૬ (ગ) ઉવ. સુ. ૩૦

૨. ઉત્ત. અ. ૨૬, ગા. ૩૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आतंके उवसग्गे, तितिक्खणे बंभचेरगुत्तीए ।
पाणिंदया-तवहेउं, सरीरवुच्छेयणट्ठाए ।[1]
-ठाणं. अ. ६, सु. ५०० (२)

१. આતંક - તાવ આદિ આકસ્મિક રોગ થવાથી
૨. ઉપસર્ગ-દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચકૃત ઉપદ્રવ થવાથી
૩. તિતિક્ષા - બ્રહ્મચર્યની સુરક્ષા માટે
૪. પ્રાણીઓની દયા કરવા માટે
૫. તપની વૃદ્ધિ માટે
૬. શરીર વ્યુત્સર્ગ (સંથારો) કરવા માટે.

कालाइक्कंत आहार रक्खण भुंजण-णिसेहो पायच्छित्तं च -

१२६८. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा असणं वा-**जाव**-साइमं वा पढमाए पोरिसीए पडिग्गाहेत्ता पच्छिमं पोरिसिं उवाइणावेत्तए ।
से य आहच्च उवाइणावए सिया तं नो अप्पणा भुंजेज्जा, नो अन्नेसिं अणुपदेज्जा ।
एगन्ते बहुफासुए थंडिले पडिलेहित्ता पमज्जित्ता परिट्ठवेयव्वे सिया ।

तं अप्पणा भुंजमाणे, अन्नेसिं वा दलमाणे,
आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं[2] ।।
-कप्प. उ. ४, सु. १६

કાલાતિક્રાન્ત આહાર રાખવા અને ખાવાનો નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૬૮. સાધુ અથવા સાધ્વીઓને પ્રથમ પ્રહરમાં ગ્રહણ કરેલ અશન **યાવત્** સ્વાદિમને અંતિમ પ્રહર સુધી પોતાની પાસે રાખવું કલ્પતું નથી.
કદાચ તે આહાર રહી જાય તો તેને સ્વયં ન ખાય અને અન્યને ન આપે.
પરંતુ એકાંત અને સર્વથા અચિત્ત સ્થંડિલ ભૂમિનું પ્રતિલેખન તેમ જ પ્રમાર્જન કરી તે આહારને પરઠવી દેવો જોઈએ.
તે આહારને સ્વયં ખાય અથવા અન્યને આપે તો તે ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન પ્રાયશ્ચિત્તનો પાત્ર બને છે.

१२६९. जे भिक्खू पढमाए पोरिसीए असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेत्ता पच्छिमं पोरिसिं उवाइणावेइ, उवाइणावेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।
-नि. उ. १२, सु. ३०

૧૨૬૯. જે ભિક્ષુ પ્રથમ પ્રહરમાં અશન **યાવત્** સ્વાદિમ ગ્રહણ કરીને અંતિમ પ્રહર સુધી રાખે છે, (રખાવે છે,) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

मग्गातिक्कंत आहार रक्खण भुंजण णिसेहो पायच्छित्तं च -

१२७०. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा असणं वा-**जाव**-साइमं वा, परं अद्धजोयणमेराए उवाइणावेत्तए ।[3]
से य आहच्च उवाइणाविए सिया, तं नो अप्पणा भुंजेज्जा, नो अन्नेसिं अणुपदेज्जा ।
एगन्ते बहुफासुए थंडिले पडिलेहित्ता पमज्जित्ता परिट्ठवेयव्वे सिया ।

માર્ગાતિક્રાન્ત આહાર રાખવા અને ખાવાનો નિષેધ અને પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૭૦. સાધુ અને સાધ્વીઓને અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર અર્ધયોજનની મર્યાદાથી આગળ પોતાની પાસે રાખવો કલ્પતો નથી.
કદાચ તે આહાર રહી જાય તો તે આહારને પોતે ન ખાય અને અન્યને ન આપે.
પરંતુ એકાંત અને સર્વથા અચિત્ત સ્થંડિલ ભૂમિનું પ્રતિલેખન તેમજ પ્રમાર્જન કરી તે આહારને પરઠવી દેવો જોઈએ.

---

૧. ઉત્ત. અ. ૨૬, ગા. ૩૩-૩૪
૨. કાલાતિક્રાંત અને માર્ગાતિક્રાંત આહાર માટે ખાવાનો નિષેધ અને પરઠવાનું વિધાનનું તાત્પર્ય એ છે કે ઉપર બતાવેલા બંને પ્રકારના આહારના વિષયમાં ચોથા પ્રહરના પછી તથા અર્ધ યોજન ગયા પછી સંગ્રહવૃત્તિ અને જીવ સંશક્તતા આદિની સંભાવના રહે છે. - બૃહત્કલ્પ ભાષ્ય સૂ. ૧૭ની ટીકા પૃ. ૧૪૦૦
૩. ચાતુર્માસમાં જો માર્ગની વચ્ચે નદી વહેતી હોય તો અર્ધ યોજન પણ જવું કલ્પતું નથી. સ્પષ્ટીકરણ માટે જુઓ - વર્ષાવાસ સમાચારી. - દસા. દ. ૮ સૂ. ૧૦-૧૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं अप्पणा भुंजमाणे अन्नेसिं वा दलमाणे, आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– कप्प. उ. ४, सु. १७

જો તે આહારને સ્વયં ખાય અથવા અન્યને આપે તો તે ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) નો પાત્ર બને છે.

१२७१. जे भिक्खू परं अद्धजोयण मेराओ असणं वा–**जाव**–साइमं वा उवाइणावेइ, उवाइणावेंतं वा साइज्जइ । तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । – नि. उ. १२, सु. ३१

૧૨૭૧. જે ભિક્ષુ અર્ધ યોજન ઉપરાંત અશન **યાવત્** સ્વાદિમ રાખે છે, (રખાવે છે) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે. તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત) આવે છે.

आहारस्स वण्णं अवण्णं ण णिद्दिसे–

१२७२. निट्ठाणं रसनिज्जूढं, भद्दगं पावगंति वा । पुट्ठो वा वि अपुट्ठो वा, लाभालाभं न निद्दिसे ।।

– दस. अ. ८, गा. २२

આહારની પ્રશંસા અને નિંદાનો નિષેધ :

૧૨૭૨. કોઈના પૂછવાથી કે અણપૂછે કદી પણ સર્વ ગુણોથી યુક્ત આહારને રસાળ છે કે રસહીન આહારને રસહીન છે, ખરાબ છે એ પ્રમાણે અથવા આહારનો લાભ થયો છે કે અલાભ થયો છે એવા પ્રકારનું કશું પણ ન બોલે.

संखडी – गमन – ११

परमद्धजोयणमेराए संखडीए य गमण णिसेहो –

१२७३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा परं अद्धजोयणमेराए संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा–

१. पाईणं संखडिं णच्चा पडीणं गच्छे अणाढायमाणे,

२. पडीणं संखडिं णच्चा पाईणं गच्छे अणाढायमाणे,

३. दाहिणं संखडिं णच्चा उदीणं गच्छे अणाढायमाणे,

४. उदीणं संखडिं णच्चा दाहिणं गच्छे अणाढायमाणे ।

जत्थेव सा संखडी सिया, तं जहा–
गामंसि वा–**जाव**–रायहाणिंसि वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।
केवली बूया–आयाणमेयं ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. २, सु. ३३८ (क)

अर्ध योजन ઉપરાંત संखडी (જમણવાર)માં જવાનો નિષેધ :

૧૨૭૩. સાધુ અથવા સાધ્વીએ અમુક ઠેકાણે સંખડી છે એવું જાણી બે ગાઉની હદમાં પણ સંખડીમાંથી ભોજન લેવા માટે ન જવું જોઈએ.

સાધુ અથવા સાધ્વી -

૧. પૂર્વ દિશામાં સંખડી છે, સંખડી ક્યાંય પણ હોય, જેમ કે એવું જાણી તેની ઉપેક્ષા કરતાં પશ્ચિમ દિશામાં ભિક્ષા માટે ચાલ્યા જવું જોઈએ.

૨. પશ્ચિમ દિશામાં સંખડી છે, એવું જાણી તેની ઉપેક્ષા કરતાં પૂર્વ દિશામાં ભિક્ષા માટે ચાલ્યા જવું જોઈએ.

૩. દક્ષિણ દિશામાં સંખડી છે, એવું જાણી તેની ઉપેક્ષા કરતા ઉત્તર દિશામાં ભિક્ષા માટે ચાલ્યા જવું જોઈએ.

૪. ઉત્તર દિશામાં સંખડી છે, એવું જાણી તેની ઉપેક્ષા કરતાં દક્ષિણ દિશામાં ભિક્ષા માટે ચાલ્યા જવું જોઈએ.

સંખડી ક્યાંય પણ હોય, જેમકે -
ગામમાં **યાવત્** રાજધાનીમાં જ્યાં સંખડી હોય તો ત્યાં જવાનો વિચાર પણ કરવો ન જોઈએ.
કેવળી ભગવાને ફરમાવ્યું છે કે - સંખડીમાં જવું એ કર્મબંધનનું કારણ છે.

संखडीगमणे उप्पण्णदोसाइं–

१२७४. संखडिं संखडिपडियाए अभिसंधारेमाणे आहाकम्मियं वा, उद्देसियं वा, मीसजायं वा, कीयगडं वा, पामिच्चं वा, अच्छेज्जं वा, अणिसिट्ठं वा, अभिहडं वा आहट्टु दिज्जमाणं भुंजेज्जा,

संखडीमां જવાથી થનાર દોષ :

૧૨૭૪. સંખડી (જમણવાર) માં સારું ભોજન લાવવાના સંકલ્પથી જનાર સાધુ આધાકર્મી, ઔદ્દેશિક, મિશ્રજાત, ક્રીત, પ્રામિત્ય, નિર્બળ પાસેથી ઝૂટવેલું, બીજાના સ્વામિત્વનો પદાર્થ, તેની આજ્ઞા વિના આપેલો અથવા સામેથી લાવેલો આહાર ખાશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अस्संजए भिक्खुपडियाए–

१. खुड्डियदुवारियाओ महल्लियाओ कुज्जा,
२. महल्लियदुवारियाओ खुड्डियाओ कुज्जा,
३. समाओ सेज्जाओ विसमाओ कुज्जा,
४. विसमाओ सेज्जाओ समाओ कुज्जा,
५. पवाताओ सेज्जाओ णिवायाओ कुज्जा,
६. णिवायाओ सेज्जाओ पवाताओ कुज्जा,
७. अंतो वा, बहिं वा उवस्सयस्स हरियाणी छिंदिय छिंदिय दालिय दालिय संथारगं संथारेज्जा, एस बिलुंगयामो सिज्जाए ।

तम्हा से संजते णियंठे तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा, पच्छासंखडिं वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. २, सु. ३३८ (ख)

तथा સાધુના સંખડી (જમણવાર)માં પધારવાની સંભાવનાથી કોઈ ગૃહસ્થ,

૧. નાના દરવાજામાંથી મોટા દરવાજા બનાવે,
૨. મોટા દરવાજાને નાના બનાવે.
૩. સમતલ જગ્યાને વિષમ બનાવે,
૪. વિષમ સ્થાનને સમતલ બનાવે.
૫. હવાદાર સ્થાનને વાયુહીન કરે,
૬. વાયુહીન સ્થાનને હવાદાર કરે.
૭. ઉપાશ્રયની અંદર અગર બહાર ઘાસ આદિ લીલી વનસ્પતિનેકાપે, તેનું વિદારણ કરીને ઉપાશ્રયને સુધારે, સુવાની જગ્યા તથા સંસ્તારકને સુધારે. એવું કરતાં સાધુને અનેક દોષ લાગે છે.

માટે સંયમવાન્ નિર્ગ્રન્થ આ પ્રકારની પૂર્વ સંખડી (નામકરણ, વિવાહ આદિના ઉપલક્ષ્યમાં થનારો જમણવાર) તથા પશ્ચાત્ સંખડીમાં (મરણના ઉપલક્ષ્યમાં થતો જમણવાર) સંખડીના વિચારથી જવાની ઈચ્છા ન કરે.

संखडीभोयणे उप्पण्णदोसाइं–

१२७५. से एगतिओ अण्णतरं संखडिं आसित्ता पिबित्ता छड्डेज्ज वा, वमेज्ज वा, भुत्ते वा से णो सम्मं परिणमेज्जा, अण्णतरे वा से दुक्खे रोगातंके समुप्पज्जेज्जा ।

केवली बूया – आयाणमेयं ।

इह खलु भिक्खू गाहावतीहिं वा, गाहावतीणी वा परिवायएहिं वा परिवाइयाहिं वा एगज्झं सद्धिं सोडं पाउं भो वतिमिस्सं हुरत्था वा उवस्सयं पडिलेहमाणे णो लभेज्जा तमेव उवस्सयं सम्मिस्सीभावमावज्जेज्जा, अण्णमणे वा से मत्ते विप्परियासियभूते इत्थिविग्गहे वा, किलीबे वा, तं भिक्खुं उवसंकमित्तु बूया –

"आउसंतो समणा ! अहे आरामंसि वा, अहे उवस्सयंसि वा, रातो वा, वियाले वा गामधम्म–नियंतियं कटटु रहस्सियं मेहुणधम्मपरियारणाए आउट्टामो ।" तं चेगइओ सातिज्जेज्जा ।

સંખડીમાં જમવાથી ઉત્પન્ન થતા દોષ :

૧૨૭૫. સાધુ કદાચિત્ કોઈ પ્રકારની સંખડીમાં જાય અને સરસ આહાર અધિક ખાય-પીએ તો તેનાથી તે સાધુને દસ્ત (ઝાડો) યા વમન થાય, ભોજનનું બરાબર પરિણમન થાય નહિ તો વિશૂચિકા આદિ કોઈ પણ દુઃખ અથવા શૂલાદિ આતંક ઉત્પન્ન થઈ જાય.

માટે સર્વજ્ઞ ભગવાને કહ્યું છે કે-સંખડીમાં જવું તે કર્મબંધનનું કારણ છે.

સંખડીમાં સાધુને, ગૃહસ્થ, ગૃહસ્થ સ્ત્રીઓ, પરિવ્રાજકો, પરિવ્રાજિકાઓની સાથે એક સ્થાને એકત્રિત થઈને મદ્ય પીને ગવેષણા કરવા પર પણ કદાચિત્ અલગ અલગ સ્થાન ન મળતાં એક જ સ્થાનમાં મિશ્રિત રૂપથી ઊભા રહેવાનો પ્રસંગ બનશે. ત્યાં સાધુ, ગૃહસ્થ ગૃહસ્થસ્ત્રીઓ આદિ નશામાં મસ્ત તેમ જ બેભાન થવાથી પોતાનો ખ્યાલ નહિ રહેતા સ્ત્રીઓ અથવા નપુંસક સાધુની પાસે આવીને એમ કહેશે. "હે આયુષ્યમન્ શ્રમણ ! કોઈ બગીચામાં અથવા ઉપાશ્રયમાં રાત્રે અથવા સંધ્યામાં ઈન્દ્રિય વિષયોની પૂર્તિ માટે એકાંત સ્થાનમાં આપણે મૈથુન સેવન કરીશું." કોઈ સાધુ તેવી પ્રાર્થનાને સ્વીકાર પણ કરી શકે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अकरणिज्जं चे तं संखाए, एते आयाणा संति संचिज्जमाणा पच्चवाया भवंति ।

આ બધું સાધુના માટે અકરણીય છે. તેવું જાણી સંખડીમાં ન જવું જોઈએ. કારણકે સંખડીમાં જવું એ કર્મબંધનનું કારણ છે. એમાં જવાથી કર્મોનો સંગ્રહ વધે છે તથા પૂર્વોક્ત દોષ ઉત્પન્ન થાય છે.

तम्हा से संजए णियंठे तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा, पच्छासंखडिं वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. ३, सु. ३४०

માટે સંયમી નિર્ગ્રન્થ પૂર્વ સંખડી અથવા પશ્ચાત્ સંખડીમાં જવાનો વિચાર પણ ન કરે.

आइण्णसंखडीए गमण णिसेहो तद्दोसाइं च–

આકીર્ણ સંખડીમાં જવાનો નિષેધ તથા તેના દોષ :

१२७६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण जाणेज्जा गामं वा–**जाव**–रायहाणिं वा, इमंसि खलु गामंसि वा–**जाव**–रायहाणिंसि वा संखडिं सिया, तं पि याइं गामं वा–**जाव**–रायहाणिं वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

केवली बूया आयाणमेयं ।

१२७६. સાધુ અથવા સાધ્વી ગ્રામ **યાવત્** રાજધાનીનાં વિષયમાં એમ જાણે કે આ ગ્રામ **યાવત્** રાજધાનીમાં સંખડી છે તો તે ગ્રામ **યાવત્** રાજધાનીમાં સંખડીની પ્રતિજ્ઞાથી જવાનો પણ વિચાર ન કરે.

કેવળી ભગવાને ફરમાવ્યું છે કે - એમ કરવાથી કર્મનું બંધન થાય છે.

आइण्णोमाणं संखडिं अणुपविस्समाणस्स –

१. पाएण वा पाए अक्कंतपुव्वे भवति,
२. हत्थेण वा हत्थे संचालियपुव्वे भवति,
३. पाएणं वा पाए आवडियपुव्वे भवति,
४. सीसेणं वा सीसे संघट्टियपुव्वे भवति,
५. काएण वा काए, संखोभितपुव्वे भवति,
६. दंडेण वा, अट्ठीण वा, मुट्ठीण वा, लेलुण वा, कवालेण वा, अभिहतपुव्वे भवति,
७. सीतोदएण वा ओसित्तपुव्वे भवति,
८. रयसा वा परिघासितपुव्वे भवति,
९. अणेसणिज्जे वा परिभुत्तपुव्वे भवति,
१०. अण्णेसिं वा दिज्जमाणे पडिगाहितपुव्वे भवति ।

तम्हा से संजते णियंठे तहप्पगारं आइण्णोमाणं संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. ३, सु. ३४२

આકીર્ણ અને અવમાન (જ્યાં થોડાને માટે ભોજન બનાવેલ હોય અને ઘણા પહોંચી જાય) એવી સંખડીમાં પ્રવેશ કરવાથી -

૧. પગથી પગ કચડાઈ જશે.
૨. હાથથી હાથને ઠોકર લાગશે.
૩. પાત્રની ઠોકરથી પાત્ર પડી જશે.
૪. માથા સાથે માથુ ભટકાઈ પડે.
૫. કાયાથી કાયાને વિક્ષોભ ઉત્પન્ન થાય.
૬. દંડથી, હાડકાથી, મુઠ્ઠીથી, ઢેફાંથી ઠીકરાંથી એકબીજા પર પ્રહાર થાય.
૭. (આનાથી અલગ) સચિત્ત પાણીના પણ તેના પર છાંટા લાગી શકે.
૮. ધૂળથી ભરી દે.
૯. અનૈષણીક આહારનો ઉપભોગ કરવો પડે.
૧૦. બીજાને દેવાનું લેવું પડે.

માટે તે સંયમી નિર્ગ્રન્થ તે પ્રકારની આકીર્ણ અને જ્યાં થોડાને માટે ભોજન બનાવેલ હોય અને ઘણા પહોંચી જાય એવી સંખડીમાં જવાનો વિચાર જ ન કરે.

उस्सवेसु आहारस्स गहण विही णिसेहो–

ઉત્સવમાં આહાર ગ્રહણનાં વિધિ નિષેધ :

१२७७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा–असणं वा–**जाव**–साइमं वा अट्ठमी पोसहिएसु वा, अद्धमासिएसु वा, मासिएसु वा, दोमासिएसु वा, तेमासिएसु वा, चाउमासिएसु वा, पंचमासिएसु वा, छम्मासिएसु वा ।

१२७७. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર પ્રાપ્તિ નિમિત્તે પ્રવેશ થવાથી અશન **યાવત્** સ્વાદિમનાં વિષયમાં એવું જાણે કે આ આહાર આઠમના પૌષધના પારણા સંબંધી ઉત્સવ, તથા પાક્ષિક, માસિક, દ્વિમાસિક, ત્રિમાસિક, ચાતુર્માસિક, પંચમાસિક અને છમાસિક ઉપવાસના પારણા સંબંધી ઉત્સવ નિમિત્તે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उऊसु वा, उदुगंधीसु वा, उदुपरियट्टेसु वा, बहवे समणमाहण-अतिहि-किवण-वणीमगे-

एगातो उक्खातो परिएसिज्जमाणे पेहाए,
दोहिं उक्खाहिं परिएसिज्जमाणे पेहाए,
तिहिं उक्खाहिं परिएसिज्जमाणे पेहाए,
चउहिं उक्खाहिं परिएसिज्जमाणे पेहाए,
कुंभीमुहातो वा कलोवातितो वा, संणिहीसंणिचयातो वा, परिएसिज्जमाणे पेहाए,

तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा,
अपुरिसंतरकडं-**जाव**-अणासेवितं,
अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।
अह पुण एवं जाणेज्जा पुरिसंतरकडं-**जाव**-आसेवितं फासुयं-**जाव**-पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु.२, अ. १, उ. १, सु. ३३५

महामहेसु आहारस्स गहण विहि णिसेहो -

१२७८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा-असणं वा-**जाव**-साइमं वा समवाएसु वा, पिंडणियरेसु वा, इंदमहेसु वा, खंदमहेसु वा, रुद्दमहेसु वा, मुगुंदमहेसु वा, भूतमहेसु वा, जक्खमहेसु वा, नागमहेसु वा, थूभमहेसु वा, चेतियमहेसु वा, रुक्खमहेसु वा, गिरिमहेसु वा, दरिमहेसु वा, अगडमहेसु वा, तलायमहेसु वा, दहमहेसु वा, णदिमहेसु वा, सरमहेसु वा, सागरमहेसु वा, आगरमहेसु वा, अण्णतरेसु वा, तहप्पगारेसु वा, विरूवरूवेसु, वा, महामहेसु वट्टमाणेसु,
बहवे समण-**जाव**-वणीमए एगातो उक्खातो परिएसिज्जमाणे पेहाए-**जाव**-संणिहिसंणिचिताओ वा परिएसिज्जमाणे पेहाए, तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा, अपुरिसंतरकडं-**जाव**-अणासेवितं अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-दिण्णं तं तेसिं दायव्वं, अहं तत्थ भुंजमाणे पेहाए गाहावतिभारियं वा, गाहावतिभगिणिं वा, गाहावतिपुत्तं वा, गाहावतिधूयं वा, सुण्हं वा, धातिं वा, दासं वा, दासिं वा, कम्मकरं वा, कम्मकरिं वा से पुव्वामेव आलोएज्जा-

તથા ઋતુ સંબંધી, ઋતુસંધિ સંબંધી અથવા ઋતુના પરિવર્તન સંબંધી ઉત્સવનાં નિમિત્તે ઘણા શ્રમણ, બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ, રંકપુરુષો અને યાચકોને-
એક મુખવાળા વાસણોમાંથી પીરસાતું જોઈને,
બે મુખવાળા વાસણોમાંથી પીરસાતું જોઈને,
ત્રણ મુખવાળા વાસણોમાંથી પીરસાતું જોઈને,
ચાર મુખવાળા વાસણોમાંથી પીરસાતું જોઈને,
તથા સાંકડા મુખવાળી કુંભી અને વાંસની ટોકરી તેમ જ એકઠી કરેલ આહાર સામગ્રીઓમાંથી પીરસાતું જુએ તો.
તેવા પ્રકારનાં અશન **યાવત્** સ્વાદિમ પુરુષાન્તરકૃત નથી **યાવત્** અનૈષણિક છે, તેવા આહારને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
વળી એમ જાણે કે આ આહાર પુરુષાન્તરકૃત છે **યાવત્** ઐષણિક છે, તો તે આહારને પ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

મહામહોત્સવમાં આહાર ગ્રહણનો વિધિ નિષેધ :

૧૨૭૮. સાધુ અથવા સાધ્વી ભિક્ષા માટે ઘરમાં પ્રવિષ્ટ થતા સમયે અશન **યાવત્** સ્વાદિમનાં વિષયમાં એવું જાણે કે- મેળો ભરાયો હોય અને મિષ્ટ ભોજન હોય, કે ઈન્દ્ર-મહોત્સવ, સ્કંદ-મહોત્સવ, રુદ્ર-મહોત્સવ, મુકુન્દ (બલદેવ)-મહોત્સવ, ભૂત-મહોત્સવ, યક્ષ-મહોત્સવ, નાગ-મહોત્સવ, સ્તૂપ-મહોત્સવ, ચૈત્ય-મહોત્સવ, વૃક્ષ-મહોત્સવ, પર્વત-મહોત્સવ, ગુફા-મહોત્સવ, કૂવા-મહોત્સવ, તળાવ-મહોત્સવ, દ્રહ-મહોત્સવ, નદી-મહોત્સવ, સરોવર-મહોત્સવ, સાગર-મહોત્સવ, કે આકર(ખાણ) મહોત્સવ, તથા એવા બીજા અનેક પ્રકારના મહોત્સવ થઈ રહ્યા હોય તો -
તેવા મહોત્સવોના પ્રસંગ પર ઘણા શ્રમણો, **યાવત્** ભિખારીઓ એક મુખવાળા વાસણોમાંથી પીરસાતું જોઈને **યાવત્** એકઠી કરેલ આહાર- સામગ્રીઓમાંથી પીરસાતું જોઈને તેવા પ્રકારના અશન **યાવત્** સ્વાદિમ અપુરુષાન્તરકૃત **યાવત્** અનૈષણિક છે તો તે આહારને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.
સાધુને એમ જણાય કે જેમને એ ભોજન આપવાનું હતું તેમને અપાઈ ગયું છે. હવે ત્યાં ગૃહસ્વામીની પત્ની, બહેન, પુત્ર, પુત્રી, પુત્રવધુ, ધાત્રી, દાસ, દાસી, નોકર કે નોકરાણીને ભોજન કરતાં જોઈને પૂછે કે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. "आउसो ! त्ति वा, भगिणि ! त्ति वा, दाहिसि मे एत्तो अण्णयरं भोजणजायं ?

उ. से सेवं वदंतस्स परो असणं वा-**जाव**-साइमं वा आहट्टु दलएज्जा, तहप्पगारं असणं वा-**जाव**-साइमं वा सयं वा णं जाएज्जा, परो वा से देज्जा, फासुयं-**जाव**-पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. २, सु. ३३७

प्र. હે આયુષ્યમતી ! અથવા બહેન ! મને આ ભોજનમાંથી થોડું ભોજન આપશો ?

उ. સાધુના આમ કહેવાથી કાંઈ અશન **यावत्** સ્વાદિમ આહાર લાવીને આપે તો તે પ્રકારના અશન **यावत्** સ્વાદિમની સ્વયં યાચના કરે અથવા તે ગૃહસ્થ સ્વયં આપે તો પ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ કરે.

आइण्ण अणाइण्ण संखडीए गमण विहि-णिसेहो-

आकीर्ण के अनाकीर्ण संखडीमां जवानो विधि निषेध :

१२७९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा-१ आहेणं वा, २ पहेणं वा, ३ हिंगोलं वा, ४ समेलं वा, हीरमाणं पेहाए ।

१. अंतरा से मग्गा बहुपाणा-**जाव**-मक्कडा संताणगा ।

२. बहवे तत्थ समण-**जाव**-वणीमगा उवागता उवागमिस्संति ।

३. अच्चाइण्णा वित्ती ।

४. णो पण्णस्स णिक्खमणपवेसाए ।

५. णो पण्णस्स वायण-पुच्छण-परियट्टणाऽणुप्पेह-धम्माणुयोगचिंताए ।

से एवं णच्चा तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा पच्छासंखडिं वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवाय-पडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा-आहेणं वा-**जाव**-संमेलं वा हीरमाणं पेहाए ।

१. अंतरा से मग्गा अप्पंडा-**जाव**-संताणगा,

२. णो जत्थ बहवे समण-**जाव**-वणीमगा उवागता, उवागमिस्संति,

३. अप्पाइण्णा वित्ती,

४. पण्णस्स णिक्खमण-पवेसाए,

५. पण्णस्स वायण-पुच्छण परियट्टणाऽणुप्पेह धम्माणुओगचिंताए ।

सेएवं णच्चा तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा, पच्छासंखडिं वा संखडिं संखडिपडियाए अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ४, सु. ३४८

१२७९. ગૃહસ્થના ઘરમાં ભિક્ષા માટે પ્રવેશ કરતાં સાધુ અથવા સાધ્વી એવું જાણે કે - १. વરનાં ઘરનું ભોજન, २. વહુના ઘરનું ભોજન, ૩. મૃતક ભોજન તથા ૪. પ્રીતિભોજન છે અને કોઈ પદાર્થ લઈ જવાઈ રહ્યો છે, તથા...

१. માર્ગમાં ઘણા બીજ **यावत्** કરોળિયાનાં જાળા પડેલ છે.

२. ત્યાં ઘણા શાક્યાદિ શ્રમણ **यावत्** ભિખારી આદિ આવેલ છે કે આવવાના છે.

૩. સંખડીસ્થળ પર ભીડ જામી છે.

૪. ત્યાં સાધુઓને જવું આવવું કઠિન છે.

૫. ત્યાં સાધુને વાચના, પૃચ્છના, પરિવર્તના, અનુપ્રેક્ષા અને ધર્માનુયોગ વિચારણાનો અવકાશ નથી.

તો એવી જાતની પૂર્વ સંખડી અથવા પશ્ચાત્ સંખડીમાં સંખડીની પ્રતિજ્ઞાથી જવાનો સંકલ્પ પણ ન કરે,

સાધુ અથવા સાધ્વી ભિક્ષા માટે ગૃહસ્થનાં ઘરે પ્રવેશ કરતાં એવું જાણે કે - વરનાં ઘરનું ભોજન **यावत्** ગોઠ, પુત્રજન્મ આદિનું ભોજન અન્યત્ર લઈ જવાય છે, તથા -

१. માર્ગમાં ઘણા પ્રાણી **यावत्** કરોળિયાનાં જાળાં પણ નથી.

२. ઘણા શ્રમણ **यावत्** ભિખારી આવ્યાં નથી, આવી રહ્યાં નથી.

૩. લોકોની ભીડ પણ ઘણી ઓછી છે.

૪. સાધુને માટે જવા-આવવાનું સહેલું છે.

૫. સાધુને વાચના, પૃચ્છના, પરિવર્તના, અનુપ્રેક્ષા અને ધર્માનુયોગનું ચિંતન થઈ શકે છે.

તો, એવું જાણીને તેવા પ્રકારની પૂર્વ સંખડીમાં અથવા પશ્ચાત્ સંખડીમાં, સંખડીની પ્રતિજ્ઞાથી જવાનો વિચાર કરી શકે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संखडीगमणाए माइट्ठाणं सेवण णिसेहो-

१२८०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अण्णतरं संखडिं सोच्चा णिसम्म संपहावति उस्सुयभूतेणं अप्पाणेणं, धुवा संखडी । णो संचाएति तत्थ इतराइतरेहिं कुलेहिं सामुदाणियं एसियं वेसियं पिण्डवातं पडिगाहेत्ता आहारं आहारेत्तए । माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

से तत्थ कालेण अणुपविसित्ता तत्थितराइतरेहिं कुलेहिं सामुदाणियं एसियं वेसियं पिण्डवातं पडिगाहेत्ता आहारं आहारेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ३, सु. ३४१

संखडीमां जवा माटे मायास्थान सेवननो निषेध :

१२८०. साधु अथवा साध्वी संखडीनां विषयमां सांभळीने अने ते वात लक्षमां राखी उत्कंठित चित्तवाळो थईने संखडीमां जवाने माटे भिक्षानां असमयमां (समय पहेलां) जल्दी-जल्दी जाय छे तेथी ते भिन्न-भिन्न घरोमांथी सामुदायिक एषणीय तथा साधुना वेषथी प्राप्त भिक्षा ग्रहण करी आहार नहीं करी शके. एवुं करनार मायास्थाननुं सेवन करे छे, माटे साधु आवुं न करे.

साधुओ भिक्षानां समय पर घणां घरोमांथी सामुदानिक एषणीय तथा साधुना वेषथी प्राप्त निर्दोष भिक्षा ग्रहण करी आहार करवो जोईओ.

रत्तिं संखडिपडियाए गमणणिसेहो-

१२८१. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, राओ वा, वियाले वा संखडिं वा संखडिपडियाए एत्तए ।

-कप्प. उ. १, सु. ४७

रात्रे संखडीमां जवां माटेनो निषेध :

१२८१. निर्ग्रन्थो अने निर्ग्रन्थियोओ संखडीमां संखडी माटे रात्रीओ अथवा विकालमां जवुं कल्पतुं नथी.

संखडिपडियाए गमणस्स पायच्छित्तसुत्ताइं-

१२८२. जे भिक्खू संखडिपलोयणाए असणं वा-**जाव**-साइमं वा पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ३, सु. १४

संखडीमां जवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१२८२. जे साधु संखडीमां खाद्य सामग्रीने जोता अशन **यावत्** स्वादिम आहारने ग्रहण करे छे, (ग्रहण करावे छे) ग्रहण करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

१२८३. जे भिक्खू आहेणं वा-**जाव**-संमेलं वा अन्नयरं वा तहप्पगारं विरूवरूवं हीरमाणं पेहाए, ताए आसाए, ताए पिवासाए तं रयणिं अण्णत्थ उवाइणावेइ उवाइणावेंतं साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. ११, सु. ८०

१२८३. जे साधु वरनां घरनुं भोजन **यावत्** गोठ आदिनुं भोजन तथा अन्य पण आवुं विविध प्रकारनुं भोजन लई जता जोईने तेनी आशाथी, अभिलाषाथी ज्यां रहेलो छे, त्यांथी बीजी जग्याओ जई रात्रि विश्राम करे छे, (करावे छे) करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सागारिक-१२

सागारियस्स असणाइ गहणणिसेहो-

१२८४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा जस्सुवस्सए संवसेज्जा तस्स पुव्वामेव णामगोत्तं जाणेज्जा, तओ पच्छा तस्स गिहे णिमंतेमाणस्स वा, अणिमंतेमाणस्स वा असणं वा-**जाव**-साइमं वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४४६

सागारिकनां अशनादि ग्रहणनो निषेध :

१२८४. साधु अथवा साध्वी जेना उपाश्रय-मकानमां रहे, तेनुं नाम गोत्र पहेलां जाणी ले. त्यारपछी तेना घरनुं आमंत्रण मळे के न मळे तो पण अशन **यावत्** स्वादिम आहारने अप्रासुक जाणी **यावत्** ग्रहण न करे.

पारिहारिय सागारियस्स णिच्छओ-

१२८५. सागारिए उवस्सयं वक्कएणं पउंजेज्जा, से य वक्कइयं वएज्जा- "इमम्मि इमम्मि य ओवासे समणा निग्गंथा परिवसंति" से सागारिए पारिहारिए ।

से य नो वएज्जा, वक्कइए वएज्जा, से सागारिए पारिहारिए ।

दो वि ते वएज्जा, दो वि सागारिया पारिहारिया ।

सागारिए उवस्सयं विक्किणेज्जा, से य कइयं वएज्जा- "इमम्मि य इमम्मि य ओवासे समणा निग्गंथा परिवसंति" से सागारिए पारिहारिए ।

से य नो वएज्जा, कइए वएज्जा, से सागारिए पारिहारिए ।

दो वि ते वएज्जा, दो वि सागारिया पारिहारिया ।

-वव. उ. ७, सु. २२-२३

परिहरणीय शय्यातरनो निर्णय :

१२८५. जो उपाश्रय भाडेथी आपे अने भाडेथी लेनारने एवुं कहे के- "आ - आ स्थानमां श्रमण निर्ग्रन्थो रहे छे-" आ प्रमाणे कहेनार गृहस्वामी सागारिक छे, माटे तेना घरना आहारादि लेवा कल्पता नथी.

जो शय्यातर कंई न कहे- परंतु भाडेथी लेनार कहे तो ते सागारिक छे, माटे परिहार्य छे.

जो भाडेथी देनार अने लेनार बन्ने कहे तो बन्ने सागारिक छे, माटे बंने परिहार्य छे.

सागारिक जो उपाश्रय वेचे अने खरीदनारने एवुं कहे के 'आ आ स्थानमां श्रमण निर्ग्रन्थो रहे छे'. तो ते सागारिक छे; माटे ते परिहार्य छे.

जो उपाश्रय वेचनार कंई न कहे परंतु खरीदनार कहे तो ते सागारिक छे, माटे ते परिहार्य छे.

जो वेचनार अने खरीदनार बंने कहे तो बंने सागारिक छे, माटे बंने परिहार्य छे

१२८६. एगे सागारिए पारिहारिए ।

दो, तिण्णि, चत्तारि, पंच सागारिया पारिहारिया ।

एगं तत्थ कप्पागं ठवइत्ता अवसेसे निव्विसेज्जा ।

-कप्प. उ. २, सु. १३

१२८६. जे उपाश्रयनो एक स्वामी छे ते एक सागारिक पारिहारिक छे.

जे उपाश्रयना बे, त्रण, चार के पांच स्वामी होय तो ते बधा सागारिक पारिहारिक छे.

त्यां एकने कल्पाक- सागारिक स्थापित करीने तेने पारिहारिक मानवो जोईए अने शेष घरोमां आहारादि लेवा माटे जवुं जोईए.

संसट्ठ-असंसट्ठ सागारिय-पिंडगहणस्स विहि-णिसेहो-

१२८७. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, सागारियपिण्डं बहिया अनीहडं, असंसट्ठं वा संसट्ठं वा पडिग्गाहित्तए ।

संसृष्ट असंसृष्ट शय्यातर पिंडनां ग्रहणनो विधि-निषेध :

१२८७. निर्ग्रन्थो अने निर्ग्रन्थियो ए सागारिक-पिंड जे बहार काढेल नथी, चाहे ते अन्य कोईए स्वीकार करेल छे के नथी करेल तो लेवो कल्पतो नथी.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा-सागारियपिण्डं बहिया नीहडं असंसट्ठं पडिग्गाहित्तए ।

कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा-सागारियपिण्डं बहिया नीहडं संसट्ठं पडिग्गाहित्तए ।

-कप्प. उ. २, सु. १४-१६

નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિયો એ સાગારિક- પિંડ જે બહાર કાઢેલ છે, પરંતુ અન્યે સ્વીકાર કરેલ નથી તો લેવો કલ્પતો નથી.

નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિયો એ સાગારિક- પિંડ જે ઘરની બહાર પણ લઈ જવામાં આવેલ છે અન્યે સ્વીકાર પણ કરી લીધેલ છે, તો તે ગ્રહણ કરવો કલ્પે છે.

सागारिय असंसट्ठपिंडस्स संसट्ठकरावण णिसेहो पायच्छित्तं च-

१२८८. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा-सागारियपिण्डं बहिया नीहडं असंसट्ठं संसट्ठं करित्तए ।

जो खलु निग्गंथो वा, निग्गंथी वा-सागारियपिण्डं बहिया नीहडं असंसट्ठं संसट्ठं करेइ करंतं वा साइज्जइ ।

से दुहओ विइक्कममाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-कप्प. उ. २, सु. १७-१८

શય્યાતરનાં અસંસૃષ્ટ પિંડને સંસૃષ્ટ કરવાનો નિષેધ અને પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૨૮૮. નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિયો એ ઘરની બહાર લઈ જવામાં આવેલ સાગારિક પિંડ કે જે અન્યે સ્વીકાર કરેલ નથી તેનો સ્વીકાર કરવો કલ્પતો નથી.

જે નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થી ઘરથી બહાર લઈ જવાયેલ સાગારિક- પિંડ, જે અન્યથી સ્વીકૃત કરેલ નથી તેને સ્વીકૃત કરે, (કરાવે) અથવા કરનારનું અનુમોદન કરે,

તે લૌકિક અને લોકોત્તર બંને મર્યાદાનું અતિક્રમણ કરતાં ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) નો પાત્ર બને છે.

सागारिय आहडिया गहणस्स विहि-णिसेहो-

१२८९. सागारियस्स आहडिया सागारिएणं पडिग्गहिया, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

सागारियस्स आहडिया सागारिएणं अपडिग्गहिया, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

-कप्प. उ. २, सु. १९-२०

શય્યાતરનો ઘેર આવેલ આહારનાં ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ :

૧૨૮૯. અન્ય ઘરેથી આવેલ આહારને સાગારિકે પોતાના ઘરે ગ્રહણ કરી લીધો હોય અને તેમાંથી સાધુને આપે તો લેવો કલ્પતો નથી.

પરંતુ અન્ય ઘરેથી આવેલ આહારને સાગારિકે પોતાના ઘરે ગ્રહણ કરેલ ન હોય અને જો આહાર લાવનાર ને આહારમાંથી સાધુને આપે તો લેવો કલ્પે છે.

सागारिय णीहडिया गहणस्स विहि-णिसेहो-

१२९०. सागारियस्स नीहडिया परेण अपडिग्गहिया, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

सागारियस्स नीहडिया परेण पडिग्गहिया, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

-कप्प. उ. २, सु. २१-२२

શય્યાતરે અન્યત્ર મોકલેલ આહારને ગ્રહણ કરવાનો વિધિ-નિષેધ :

૧૨૯૦. સાગારિકના ઘરેથી અન્ય ઘરે લઈ જવાયેલ આહારને તે ગૃહસ્વામીએ સ્વીકાર કરેલ ન હોય અને તે આહારમાંથી સાધુને આપે તો લેવો કલ્પતો નથી.

પરંતુ સાગારિકના ઘરેથી અન્ય ઘરે લઈ જવાયેલ આહારને તે ગૃહસ્વામીએ સ્વીકાર કરેલ હોય અને જો તે આહારમાંથી સાધુને આપે તો લેવો કલ્પે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सागारिय अंसजुत्त आहारगहणस्स विहि-णिसेहो-

१२९१. सागारियस्स अंसियाओ-

१. अविभत्ताओ,
२. अव्वोच्छिन्नाओ,
३. अव्वोगडाओ,
४. अनिज्जूढाओ ।

तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहित्तए ।

सागारियस्स अंसियाओ
१. विभत्ताओ, २. वोच्छिन्नाओ, ३. वोगडाओ,
४. निज्जूढाओ,

तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

-कप्प. उ. २, सु. २३-२४

पूयाभत्तस्स गहणस्स विहि-णिसेहो-

१२९२. सागारियस्स पूयाभत्ते उद्देसिए, चेइए, पाहुडियाए, सागारियस्स उवगरणजाए निट्ठिए, निसट्ठे, पाडिहारिए,
तं सागारिओ देज्जा सागारियस्स परिजणो देज्जा, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।
सागारियस्स पूयाभत्ते उद्देसिए, चेइए, पाहुडियाए सागारियस्स उवगरणजाए निट्ठिए, निसट्ठे पाडिहारिए ।

तं नो सागारिओ देज्जा, नो सागारियस्स परिजणो देज्जा, सागारियस्स पूया देज्जा, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहित्तए ।
सागारियस्स पूयाभत्ते उद्देसिए, चेइए पाहुडियाए, सागारियस्स उवगरणजाए निट्ठिए निसट्ठे अपाडिहारिए ।
तं सागारिओ देइ, सागारिअस्स परिजणो देइ ।
तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहित्तए ।
सागारियस्स पूयाभत्ते उद्देसिए-चेइए पाहुडियाए, सागारियस्स उवगरणजाए णिट्ठिए, निसट्ठे अपाडिहारिए ।
तं नो सागारिओ देइ, नो सागारियस्स परिजणो देइ, सागारियस्स पूया देइ, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

-कप्प, उ. २, सु. २५-२८

શય્યાતરનો અંશમાત્ર આહાર ગ્રહણ કરવાનો વિધિ- નિષેધ :

૧૨૯૧.(સાગારિક તથા અન્ય વ્યક્તિઓ માટે સંયુક્ત નિષ્પન્ન ભોજનમાંથી) સાગારિકનો વિભાગ જો-
૧. અવિભક્ત : (વિભાગ નિશ્ચિત કર્યો ન હોય)
૨. અવ્યવચ્છિન્ન : (વિભાગ કર્યો ન હોય)
૩. અવ્યાકૃત : (નિર્ધારિત કરી જુદો કર્યો ન હોય)
૪. અનિર્યૂઢ : (વિભાગ બાહર કાઢ્યો ન હોય)
તો એવા આહારમાંથી સાધુને કોઈ આપે તો લેવું કલ્પતું નથી.
પરંતુ સાગારિકના અંશમાત્ર આહારાદિનો જો-
૧. વિભાગ નિશ્ચિત હોય, ૨. વિભાગ કર્યો હોય,
૩. જુદો કર્યો હોય, ૪. વિભાગ અલગ કાઢવામાં આવ્યો હોય.
અને શેષ આહારમાંથી સાધુને કોઈ આપે તો લેવું કલ્પે છે.

પૂજ્ય પુરુષોનો આહાર કરવાનો વિધિ-નિષેધ :

૧૨૯૨.સાગારિકે પોતાના પૂજ્ય પુરુષોને ભેટ આપવાનાં ઉદ્દેશ્યથી જે આહાર પોતાના પાત્રોમાં તૈયાર કર્યો હોય અને તેને પ્રાતિહારિક રૂપે આપ્યો હોય તો
એવા આહારમાંથી જો સાગારિક કે તેનો પરિવાર આપે તો સાધુને લેવું કલ્પતું નથી.
સાગારિકે પોતાના પૂજ્ય પુરુષોને આપવાનાં ઉદ્દેશ્યથી જે આહાર પોતાના પાત્રોમાં બનાવ્યો હોય અને તેને પ્રાતિહારિક રૂપે આપ્યો હોય તો -
એવા આહારમાંથી ન સાગારિક આપે, ન સાગારિકનો પરિવાર આપે, પરંતુ સાગારિકનો વડીલ આપે તો પણ સાધુને લેવું કલ્પતું નથી.
સાગારિકે પોતાના પૂજ્ય પુરુષને આપવાના ઉદ્દેશ્યથી પોતાના પાત્રમાં બનાવ્યો હોય અને તેઓને અપ્રાતિહારિક રૂપે આપ્યો હોય તો-
એવા આહારમાંથી સાગારિક કે તેનો પરિવાર આપે તો પણ સાધુને લેવું કલ્પતું નથી.
સાગારિકે પોતાના વડીલોને આપવા માટે જે આહાર પોતાના પાત્રમાં બનાવ્યો હોય અને તેને અપ્રાતિહારિક રૂપે આપ્યો હોય તો-
એવા આહારમાંથી ન સાગારિક આપે, ન સાગારિકનો પરિવાર આપે, પરંતુ સાગારિકના વડીલો આપે તો લેવું કલ્પે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सागारिय-आगंतुग-निमित्त-आहारगहणस्स णिसेहो-

१२९३. सागारियस्स आएसे अन्तोवगडाए भुंजइ, निट्ठिए, निसट्ठे, पाडिहारिए, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

सागारियस्स आएसे अन्तोवगडाए भुंजइ, निट्ठिए, निसट्ठे, अपाडिहारिए, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

सागारियस्स आएसे बाहिं वगडाए भुंजइ, निट्ठिए, निसट्ठे, पाडिहारिए, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

सागारियस्स आएसे बाहिं वगडाए भुंजइ, निट्ठिए, निसट्ठे, अपाडिहारिए, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

-ववः उ. ९, सु. १-४

शय्यातरनां आगंतुक निमित्ते आहार ग्रहणनो विधि-निषेध :

१२९३. शय्यातरने त्यां कोई आगंतुक माटे घरनी अंदरना विभागमां आहार बनाववामां आव्यो होय, तेओने खावा माटे प्रातिहारिक रूपे आपवामां आव्यो होय, ए आहारमांथी ते आगंतुक आपे तो साधुने लेवो कल्पतो नथी.

शय्यातरने त्यां कोई आगंतुक माटे घरनी अंदरना विभागमां आहार बनाववामां आव्यो होय, तेओने खावा माटे अप्रातिहारिक रूपे आपवामां आव्यो होय ए आहारमांथी ते आगंतुक आपे तो साधुए लेवुं कल्पे छे.

शय्यातरने त्यां कोई आगंतुक माटे घरनी बहारनां विभागमां आहार बनाववामां आव्यो होय, तेओने खावा माटे प्रातिहारिक रूपे आपवामां आव्यो होय ए आहारमांथी ते आगंतुक आपे तो साधुए लेवुं कल्पतुं नथी.

शय्यातरने त्यां कोई आगंतुक माटे घरनी बहारनां विभागमां आहार बनाववामां आव्यो होय, तेओने खावा माटे अप्रातिहारिक रूपे आपवामां आव्यो होय, ए आहारमांथी ते आगंतुक आपे तो साधुए लेवुं कल्पे छे.

सागारिय-दासाइ-निमित्त-आहार-गहणस्स विहिणिसेहो-

१२९४. सागारियस्स दासे वा, पेसे वा, भयए वा, भइन्नए वा अंतो वगडाए भुंजइ, निट्ठिए, निसट्ठे, पाडिहारिए, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

सागारियस्स दासे वा, पेसे वा, भयए वा, भइन्नए वा अंतो वगडाए भुंजइ, निट्ठिए, निसट्ठे अपाडिहारिए, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

सागारियस्स दासे वा, पेसे वा, भयए वा, भइन्नए वा बाहिं वगडाए भुंजइ, निट्ठिए, निसट्ठे पाडिहारिए, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

शय्यातरनां दास आदि निमित्ते बनावेल आहार ग्रहणनो विधि-निषेध :

१२९४. सागारिके दास, प्रेष्य, भृतक अने नोकर माटे आहार बनाव्यो होय ते तेमने प्रातिहारिक रूपे आप्यो होय अने ते घरनी अंदरनां भागमां जमे तो ते आहारमांथी निर्ग्रन्थ- निर्ग्रन्थिओने आपे नो लेवुं कल्पतुं नथी.

सागारिके दास, प्रेष्य, भृतक अने नोकर माटे आहार बनाव्यो होय ते तेमने अप्रातिहारिक रूपे आप्यो होय ते घरनी अंदरनां भागमां जमे तो ते आहारमांथी आपे तो साधुने लेवुं कल्पे छे.

सागारिके दास. प्रेष्य, भृतक अने नोकर माटे आहार बनाव्यो होय, ते तेमने प्रातिहारिकरूपे आप्यो होय ते घरनी बहारना भागमां जमे तो ते आहारमांथी निर्ग्रन्थ निर्ग्रन्थिओने आपे तो तेओने लेवुं कल्पतुं नथी.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सागारियस्स दासे वा, पेसे वा, भयए वा, भइन्नए वा बाहिं वगडाए भुंजइ, निट्ठिए, निसट्ठे अपाडिहारिए, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

–ववः उ. ९, सु. ५–८

સાગારિકે દાસ, પ્રેષ્ય, ભૃતક અને નોકર માટે આહાર બનાવ્યો હોય તે તેમને અપ્રાતિહારિક રૂપે આપ્યો હોય અને તેઓ તે ઘરની બહારનાં ભાગમાં જમે ત્યારે તે આહારમાંથી આપે તો સાધુને લેવું કલ્પે છે.

सागारियोपजीवी–णायगाणं आहार गहणस्स णिसेहो–

શય્યાતરનાં ઉપજીવી જ્ઞાતિજન નિમિત્તે બનેલા આહાર ગ્રહણનો નિષેધ :

१२९५. सागारियस्सणायए सिया सागारियस्स एगवगडाए अंतो एगपयाए सागारियं चोवजीवइ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

१२૯૫. સાગારિકનો પરિવાર જો સાગારિકના ઘરમાં સાગારિકના એક જ ચૂલા પર સાગારિકની સામગ્રીથી આહાર બનાવીને જીવન નિર્વાહ કરતો હોય તો તે આહારમાંથી નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्सणायए सिया सागारियस्स एगवगडाए अंतो सागारियस्स अभिनिपयाए सागारियं चोवजीवइ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકનો પરિવાર જો સાગારિકનાં ઘરમાં સાગારિકનાં ચૂલાથી બીજા ચૂલા પર સાગારિકની સામગ્રીથી આહાર બનાવીને જીવન નિર્વાહ કરતો હોય તો તે આહારમાંથી નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्सणायए सिया सागारियस्स एगवगडाए बाहिं सागारियस्स एगपयाए सागारियं चोवजीवइ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકનો પરિવાર જો સાગારિકના ઘરના બાહ્ય વિભાગમાં સાગારિકના ચૂલા પર સાગારિકની સામગ્રીથી આહાર બનાવી જીવન નિર્વાહ કરતો હોય તો તે આહારમાંથી નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्सणायए सिया सागारियस्स एगवगडाए बाहिं सागारियस्स अभिनिपयाए सागारियं चोवजीवइ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકનો પરિવાર જો સાગારિકના ઘરની બહાર સાગારિકના ચૂલાથી ભિન્ન ચૂલા પર સાગારિકની સામગ્રીથી આહાર બનાવીને જીવન નિર્વાહ કરતો હોય તો તે આહારમાંથી નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्सणायए सिया सागारियस्स अभिनिव्वगडाए एगदुवाराए एगनिक्खमण–पवेसाए अंतोसागारियस्स एगपयाए सागारियं चोवजीवइ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકનો પરિવાર જો સાગારિકના ઘરના ભિન્ન ગૃહ વિભાગમાં તથા એક નિષ્ક્રમણ- પ્રવેશદ્વાર-વાળા ગૃહમાં સાગારિકના ચૂલા પર સાગારિકની જ સામગ્રીથી આહાર બનાવીને જીવન નિર્વાહ કરતો હોય તો તે આહારમાંથી નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्सणायए सिया सागारियस्स अभिनिव्वगडाए एगनिक्खमण–पवेसाए अंतो सागारियस्स अभिनिपयाए सागारियं चोवजीवइ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકનો પરિવાર જો સાગારિકનાં ઘરનાં ભિન્ન ગૃહ વિભાગમાં તથા એક નિષ્ક્રમણ-પ્રવેશદ્વાર-વાળા ગૃહમાં સાગારિકનાં ચૂલાથી ભિન્ન ચૂલા પર સાગારિકની સામગ્રીથી આહાર બનાવીને જીવન નિર્વાહ કરતો હોય તો તે આહારમાંથી નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सागारियस्सणायए सिया सागारियस्स अभिनिव्वगडाए एगदुवाराए एगनिक्खमण-पवेसाए, बाहिं सागारियस्स एगपयाए सागारियं चोवजीवइ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકનો પરિવાર જો સાગારિકનાં ગૃહથી ભિન્ન ગૃહ વિભાગમાં તથા એક નિષ્ક્રમણ-પ્રવેશદ્વાર-વાળા ગૃહનાં બાહ્ય ભાગમાં સાગારિકના ચૂલા પર સાગારિકની સામગ્રીથી આહાર બનાવી ને જીવન નિર્વાહ કરતો હોય તો તે આહારમાંથી નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्सणायए सिया सागारियस्स अभिनिव्वगडाए एगदुवाराए एगनिक्खमण-पवेसाए, बाहिं सागारियस्स अभिनिपयाए सागारियं चोवजीवइ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

–वव. उ. ९, सु. ९-१६

સાગારિકનો પરિવાર જો સાગારિકનાં ગૃહથી ભિન્ન ગૃહ વિભાગમાં તથા એક નિષ્ક્રમણ- પ્રવેશદ્વાર-વાળા ગૃહના બાહ્ય ભાગમાં સાગારિકનાં ચૂલાથી ભિન્ન ચૂલા પર સાગારિકની સામગ્રીથી આહાર બનાવીને જીવન નિર્વાહ કરતો હોય તો તે આહારમાંથી નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारिय साहारण पिंड गहणस्स विहि-णिसेहो-

શય્યાતરની ભાગીદારીનો પદાર્થ ગ્રહણ કરવાનો વિધિ-નિષેધ :

१२९६. सागारियस्स चक्कियासाला साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

१२९६. સાગારિકની ભાગીદારીવાળી ચક્રિકાશાળા (તેલની દુકાન) માંથી સાગારિકનો ભાગીદાર નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને તેલ આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्स चक्कियासाला निस्साहारण-वक्कय-पउत्ता, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી ચક્રિકાશાળા (તેલની દુકાન) માંથી સાગારિકનો ભાગીદાર સાગારિકના ભાગનું ન હોય તેવું તેલ આપે તો સાધુએ લેવું કલ્પે છે.

सागारियस्स गोलियसाला साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી ગોળની દુકાનમાંથી સાગારિકનો ભાગીદાર નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિઓને ગોળ આપે તો તેઓને લેવો કલ્પતો નથી.

सागारियस्स गोलियसाला निस्साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી ગોળની દુકાનમાંથી સાગારિકનો ભાગીદાર સાગારિકના ભાગનો ન હોય તેવો ગોળ આપે તો સાધુએ લેવો કલ્પે છે.

सागारियस्स बोधियसाला साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી બોધિયાશાળા (કરિયાણાની દુકાન) માંથી સાગારિકનો ભાગીદાર નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિઓને કરિયાણાની વસ્તુ આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्स बोधियसाला निस्साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી બોધિયાશાળા (કરિયાણાની દુકાન) માંથી સાગારિકનો ભાગીદાર સાગારિકના ભાગનો ન હોય તેવી કરિયાણાની વસ્તુ આપે તો તેઓને લેવું કલ્પે છે.

सागारियस्स दोसियसाला साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી દોસિયાશાળા (કાપડની દુકાન)માંથી સાગારિકનો ભાગીદાર નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિઓને વસ્ત્ર આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सागारियस्स दोसियसाला निस्साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી દોસિયાશાળા (કાપડની દુકાન) માંથી સાગારિકનો ભાગીદાર સાગારિકના ભાગનું ન હોય તેવું વસ્ત્ર આપે તો સાધુને લેવું કલ્પે છે.

सागारियस्स सोत्तियसाला साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી સુતર ની દુકાનમાંથી સાગારિકનો ભાગીદાર નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને સુતર આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्स सोत्तियसाला निस्साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી સુતરની દુકાનમાંથી સાગારિકનો ભાગીદાર સાગારિકના ભાગનું ન હોય તેવું સુતર આપે તો સાધુને લેવું કલ્પે છે.

सागारियस्स बोंडियसाला साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી બોડિયાશાળા (રૂની દુકાન) માંથી સાગારિકનો ભાગીદાર નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને રૂ આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

सागारियस्स बोंडियसाला निस्साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી રૂ ની દુકાનમાંથી સાગારિકનો ભાગીદાર સાગારિકના ભાગનું ન હોય તેવું રૂ આપે તો સાધુ એ લેવું કલ્પે છે.

सागारियस्स गन्धियसाला साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી ગાંધીની દુકાનમાંથી સાગારિકનો ભાગીદાર નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને સુગન્ધિત પદાર્થ આપે તો તેઓને લેવો કલ્પતો નથી.

सागारियस्स गन्धियसाला निस्साहारण वक्कयपउत्ता, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

સાગારિકની ભાગીદારીવાળી ગાંધીની દુકાનમાંથી સાગારિકનો ભાગીદાર સાગારિકના ભાગનો ન હોય તેવો સુગન્ધિત પદાર્થ આપે તો સાધુને લેવો કલ્પે છે.

-वव. उ. ९, सु. १७-३०

सागारिय साहारण ओसहि गहणस्स विहि-णिसेहो-

શય્યાતરની ભાગીદારીની ભોજન સામગ્રી ગ્રહણ કરવાનો વિધિ નિષેધ :

१२९७. सागारियस्स ओसहीओ संथडाओ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

सागारियस्स ओसहीओ असंथडाओ, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

-वव. उ. ९, सु. ३३-३४

१२९७. સાગારિકની ભાગીદારીવાળી ઔષધીઓ (ખાદ્ય સામગ્રી) માંથી જો કોઈ નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો લેવી કલ્પતી નથી.

સાગારિક ની ભાગીદારીવાળી ન હોય તેવી ઔષધીઓમાંથી કોઈ આપે તો સાધુને લેવું કલ્પે છે.

सागारिय साहारण अंब-फल गहणस्स विहि-णिसेहो-

શય્યાતરની ભાગીદારીવાળા આમ્રફળ ગ્રહણ કરવાનો વિધિ નિષેધ :

१२९८. सागारियस्स अम्बफला संथडाओ, तम्हा दावए, नो से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

सागारियस्स अम्बफला असंथडा, तम्हा दावए, एवं से कप्पइ पडिग्गाहेत्तए ।

-वव. उ. ९, सु. ३५-३६

१२९८. સાગરિકના ભાગીદારીમાં રહેલા આમ આદિ ફળોમાંથી જો કોઈ નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો તેઓને લેવું કલ્પતું નથી.

સાગારિક પાસેથી પોતાના ભાગમાં આવેલા આમ આદિફળ જો કોઈ નિર્ગ્રન્થ- નિર્ગ્રન્થિઓને આપે તો લેવું કલ્પે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सागारियपिंड भुंजमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१२९९. जे भिक्खू सागारिय–पिंडं भुंजइ, भुंजंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. २, सु. ४६

સાગારિકનો આહાર ભોગવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૧૨૯૯. જે ભિક્ષુ સાગારિકના પિંડને ભોગવે છે, (ભોગવાવે છે) ભોગવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सागारियपिंड गिण्हमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१३००. जे भिक्खू सागारिय–पिण्डं गिण्हइ, गिण्हंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. २, सु. ४७

સાગારિકનાં આહાર ગ્રહણનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૩૦૦. જે ભિક્ષુ શય્યાતરનાં આહારને ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सागारियकुलं अजाणिय भिक्खा–गमण पायच्छित्त सुत्तं–

१३०१. जे भिक्खू सागारिय–कुलं अजाणिय, अपुच्छिय, अगवेसिय, पुव्वामेव पिण्डवायपडियाए अणुपविसइ, अणुप्पविसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. २, सु. ४८

શય્યાતરનું ઘર જાણ્યા વિના ભિક્ષાએ જવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૩૦૧. જે ભિક્ષુ સાગારિકનાં ગૃહને જાણ્યા વગર, પૂછ્યા વગર અને ગવેષણા કર્યા વગર આહારને માટે પ્રવેશ કરે છે, (પ્રવેશ કરાવે છે) પ્રવેશ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सागारियणिस्साए असणाइ जायमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१३०२. जे भिक्खू सागारिय णिस्साए असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा ओभासिय ओभासिय जायइ, जायंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. २, सु. ४९

સાગારિકની નિશ્રામાં અશન આદિની યાચનાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૩૦૨. જે ભિક્ષુ સાગારિકની નિશ્રામાં (બીજા ઘરેથી) અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ આહારની યાચના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पाणैषणा

प्राक्कथन :

आगमोमां अनेक प्रकारनां अचित्त तेमज एषणीय पाणी लेवानुं विधान छे, सचित्त अने अनैषणीय पाणी लेवानो निषेध छे. पाणी बे प्रकारनां होय छे - (१) लेवा योग्य पाणी, (२) न लेवा योग्य पाणी,

(१) - लेवा योग्य पाणीनां १० नामो मळे छे. - आ. सु.२, अ.१, उ.७, सु. ३६९-३७०; दस. अ.५, उ.१, गा-१०६

(२) - न लेवा योग्य पाणीनां १२ नामो मळे छे. - आ. सु. २, अ. २, उ. ८, सु. ३७३

आगम पाठोमां लेवा योग्य पाणीनी अने न लेवा योग्य पाणीनी निश्चित संख्या बतावेल नथी.

लेवा योग्य पाणीना आगम पाठमां अन्य पण लेवा योग्य पाणी लेवानुं विधान छे.

એ प्रमाणे न लेवा योग्य पाणीनां आगम पाठमां अन्य पण न लेवा योग्य पाणी लेवानो निषेध छे.

पाणी शस्त्र- परिणत थवां छतां पण तत्काळ अचित्त थतुं नथी, माटे ते लेवा योग्य नथी. ते ज पाणी थोडा समय बाद अचित्त थवाथी लेवा योग्य थई जाय छे.

फळ आदि धोयेल अचित्त पाणीमां जो बीज, गोठली आदि होय तो એवुं पाणी छाणीने आपे तो पण ते लेवा योग्य नथी.

धोवण पाणी सूचक आगम पाठ :

(१) दसवैकालिक अ. ५, उ. १, गा. १०६ मां त्रण प्रकारनां धोवण पाणी लेवा योग्य कहेल छे. એमांथी बे धोवण पाणी आचारांग सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६९ अनुसार कहेल छे. तथा એक, "वार धोयणं"अधिक छे.

(२) उत्तराध्ययन सूत्र - अ. १५ गा. १३ मां त्रण प्रकारनां धोवण कह्यां छे. आ त्रणेनुं कथन आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६९-३७०मां छे.

(३) आचारांग सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६९- ३७० मां अल्पकाळनुं धोवण लेवानो निषेध छे, वधारे काळनुं बनावेल धोवण लेवानुं विधान छे. तथा गृहस्थनां कहेवा पर स्वतः लेवानुं विधान छे.

(४) आचारांग सु. २, अ. १, उ. ८, सु. ३७३मां अनेक प्रकारनां धोवण पाणीनुं कथन छे. એमां बीज गोठली आदि होय तो એवुं पाणी छाणीने आपे तो पण लेवानो निषेध छे.

(५) निशीथ उ. १७, सु. १३२ मां अल्पकाळनुं धोवण लेवाथी प्रायश्चित्तनुं विधान छे. वधारे काळनुं धोवण लेवाथी प्रायश्चित्त नथी. अहीं अगियार ग्रहण करवा योग्य पाणीनां नामो मळे छे.

(६) ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १८८ मां चउत्थ, छट्ठ, अट्ठम तपमां ३-३ प्रकारनां ग्राह्य पाणीनुं विधान छे. એ नवनुं कथन आ. सु.२, अ. १, उ. ७, सु. ३६९-३७० मां छे.

(७) दसवैकालिक अ. ८, गा. ६मां गरम पाणी ग्रहण करवानुं विधान छे.

आचारांग अने निशीथमां वर्णित "सुद्ध वियड" आनाथी भिन्न छे, कारण के तत्काळ बनेल ' सुद्ध वियड' ग्रहण करवानुं प्रायश्चित्त कह्युं छे. माटे तेने सचित्त ठंडु पाणी ज समजवुं जोईએ.

आगमोमां वर्णित ग्राह्य, अग्राह्य धोवण पाणीनो संक्षिप्त अर्थ आ प्रमाणे छे -

अगियार प्रकारनां ग्राह्य धोवण पाणी :

१. **उत्सेदिम :** लोटथी लिप्त हाथ के वासणनुं धोवण,
२. **संस्वेदिम :** उकाळेला तल, शाकभाजी आदिनुं धोयेलुं पाणी.
३. **तन्दुलोदक :** चोखानुं धोवण,
४. **तिलोदक :** तलनुं धोवण,
५. **तुषोदक :** भूंसानुं धोवण,
६. **जवोदक :** जवनुं धोवण,
७. **आयाम :** ओसामण,- उकाळेला भातनुं पाणी, मांड आदि.
८. **सौवीर :** कांजीनुं पाणी,
९. **शुद्धविकट :** हरडे, बहेडा आदिथी प्रासुक बनावेल पाणी,
१०. **वारोदक :** गोळ आदिनां घडाना धोवणनुं पाणी,
११. **आम्लकांजिक :** खाटा पदार्थोनुं धोवण, आना सिवाय गरम पाणी पण ग्राह्य छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

બાર પ્રકારનાં અગ્રાહ્ય ધોવણ પાણી :

૧. **આમ્રોદક :** કેરી ધોયેલું પાણી,
૨. **અમ્બાડોદક :** આમ્રાતક (ફળ અંબાડા) ધોયેલું પાણી,
૩. **કપિત્થોદક :** કોઠાનું ધોવણ,
૪. **બીજપૂરોદક :** બિજોરુ ધોયેલું પાણી,
૫. **દ્રાક્ષોદક :** દ્રાક્ષનું ધોવણ
૬. **દાડિમોદક :** દાડમ ધોયેલું પાણી,
૭. **ખર્જૂરોદક :** ખજૂર ધોયેલું પાણી,
૮. **નાલિકેરોદક :** નાળિયેર ધોયેલું પાણી,
૯. **કરીરોદક :** કેર ધોયેલું પાણી,
૧૦. **બદિરોદક :** બોરનું ધોવણ,
૧૧. **આમલોદક :** આંબળાનું ધોયેલું પાણી,
૧૨. **ચિંચોદક :** આમલીનું ધોયેલું પાણી,

फासुग पाणग गहणविही–

१३०३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण पाणगजायं जाणेज्जा, तं जहा–

१. तिलोदगं वा, २. तुसोदगं वा,
३. जवोदगं वा,[1] ४. आयामं वा,
५. सोवीरं वा, ६. सुद्धवियडं वा[2],
अण्णतरं वा, तहप्पगारं पाणगजायं पुव्वामेव आलोएज्जा–

प. "आउसो त्ति वा, भगिणि त्ति वा ! दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं पाणगजायं ?"

से सेवं वदंतं परो वदेज्जा–

અચિત્ત પાણી ગ્રહણ વિધિ :

૧૩૦૩. ગૃહસ્થને ત્યાં ગોચરી માટે ગયેલ સાધુ કે સાધ્વી આ પ્રમાણે પાણીનાં વિષયમાં જાણે, જેમ કે -

૧. તલનું ધોવણ, ૨. તુષ (ભૂંસા)નું પાણી,
૩. જવનું પાણી, ૪. ઓસામણ,
૫. કાંજીનું પાણી, ૬. પ્રાસુક ઠંડુ પાણી,
અથવા અન્ય પણ આ પ્રમાણેનું ધોવણ પાણી છે. તો તે પ્રકારનાં પાણી જોઈને પહેલાં જ સાધુ ગૃહસ્થને કહે -

પ્ર. 'આયુષ્માન્ ગૃહસ્થ ! અથવા બહેન ! શું મને આ પાણી (ધોવણ પાણી) માંથી કોઈ પાણી આપશો ?

સાધુનાં આ પ્રમાણે કહેવાથી તે ગૃહસ્થ જો એમ કહે કે -

---

૧. (ક) અહીં ત્રણ પ્રકારના પાણી લેવાનું સામાન્ય વિધાન છે.
(ખ) छट्ठभत्तियस्स णं भिक्खुस्स कप्पंति तओ पाणगाइं पडिग्गाहेत्तए, तं जहा–तिलोदए, तुसोदए, जवोदए ।
ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १८८ (२) આચારાંગની અપેક્ષાએ આ વિશેષ સૂત્ર છે.
(ગ) वासावासं पज्जोसवियस्स छट्ठभत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पति तओ पाणगाइं पडिग्गाहित्तए तं जहा–तिलोदगं, तुसोदगं, जवोदगं । – दसा. द. ८, सु. ३१ સ્થાનાંગની અપેક્ષા એ આ વિશેષ સૂત્ર છે.

૨. (ક) અહીં ત્રણ પ્રકારના પાણી લેવાનું સામાન્ય વિધાન છે.
(ખ) अट्ठमभत्तियस्स णं भिक्खुस्स कप्पंति तओ पाणगाइं पडिग्गाहेत्तए, तं जहा–आयामए, सोवीरए, सुद्धवियडे ।
ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १८८ (३) (ગ) આચારાંગની અપેક્ષાએ આ વિશેષ વિધાન છે.
(ગ) वासावासं पज्जोसवियस्स अट्ठमभत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पंति पाणगाइं पडिग्गाहित्तए, तं जहा–आयामं, सोवीरं, सुद्धवियडं । – दसा. द. ८, सु. ३२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. "आउसंतो समणा ! तुमं चेवेदं पाणगजायं पडिग्गहेण वा, उस्सिंचियाणं ओयत्तियाणं वा गिण्हाहि ।" तहप्पगारं पाणगजायं सयं वा गेण्हेज्जा,

परो वा से देज्जा, फासुयं-**जाव**-पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३७०

ઉ. 'આયુષ્મન્ શ્રમણ તમે પોતે જ તમારા પાત્રથી અથવા પાણીના પાત્રને ઊંચું કરીને અથવા નમાવીને લઈ લ્યો.' તો ગૃહસ્થનાં આ પ્રમાણે કહેવાથી સાધુ તે પાણીને સ્વયં લઈ લે.

અથવા ગૃહસ્થ પોતે આપે તો તેને પ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

गिलाण णियंठस्स कप्पणिओ वियडदत्तीओ-

१३०४. णिग्गंथस्स णं गिलायमाणस्स कप्पंति तओ वियडदत्तीओ पडिग्गाहित्तए, तं जहा-

१. उक्कोसा,

२. मज्झिमा,

३. जहण्णा ।

-ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १८० (२)

બિમાર નિર્ગ્રન્થ માટે કલ્પનીય વિકટ દાતી :

१३०४. ગ્લાન (બિમાર) નિર્ગ્રન્થ સાધુને ત્રણ પ્રકારની દાતી લેવી કલ્પે છે, જેમ કે -

૧. **ઉત્કૃષ્ટ દાતી :** પૂર્ણ પાણી અથવા કલમી ભાતની કાંજી,

૨. **મધ્યમ દાતી :** અનેક વાર પરંતુ અપર્યાપ્ત પાણી અને સાઠી ભાતની કાંજી,

૩. **જઘન્ય દાતી :** એક વાર પી શકાય તેટલું પાણી, તૃણ- ધાન્યની કાંજી અથવા ગરમ પાણી.

अफासुग पाणग गहण णिसेहो-

१३०५. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण पाणगजायं जाणेज्जा-अणंतरहियाए पुढवीए-**जाव**-मक्कडासंताणए ओहट्टु णिक्खित्ते सिया ।

अस्संजते भिक्खुपडियाए उदउल्लेण वा, ससणिद्धेण वा, सकसाएण वा मत्तेण, सीतोदएण वा संभोएत्ता, आहट्टु दलएज्जा । तहप्पगारं पाणगजायं अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३७१

અપ્રાસુક પાણી લેવાનો નિષેધ :

१३०५. ગૃહસ્થને ત્યાં ગોચરી માટે ગયેલ સાધુ કે સાધ્વી પાણીના વિષયમાં એવું જાણે કે - ગૃહસ્થે પ્રાસુક પાણીને સચિત્ત પૃથ્વીની પાસે **યાવત્** કરોળિયાનાં જાળાંથી યુક્ત સ્થાન પર રાખેલ છે.

અથવા અસંયત ગૃહસ્થ ભિક્ષુને આપવાનાં ઉદ્દેશ્યથી સચિત્ત પાણીથી ભીના અથવા સ્નિગ્ધ અથવા સચિત્ત પૃથ્વી આદિથી યુક્ત વાસણથી અથવા પ્રાસુક પાણીની સાથે સચિત્ત પાણી મેળવી આપે તો તે પ્રકારના પાણીને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

१३०६. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण पाणगजायं जाणेज्जा, तं जहा-

७. अंबपाणगं वा,	८. अंबाडगपाणगं वा,
९. कविट्ठपाणगं वा,	१०. माउलिंगपाणगं वा,
११. मुद्दियापाणगं वा,	१२. दालिमपाणगं वा,
१३. खज्जूरपाणगं वा,	१४. णालिएरपाणगं वा,
१५. करीरपाणगं वा,	१६. कोलपाणगं वा,
१७. आमलगपाणगं वा,	१८. चिंचापाणगं वा,

१३०६. ગૃહસ્થને ત્યાં ગોચરી માટે ગયેલ સાધુ કે સાધ્વી આ પ્રકારનાં પાણી જાણે કે, જેમકે-

૭. આંબાનું ધોવણ,	૮. અંબાડાફળનું ધોવણ,
૯. કોઠાનું ધોવણ,	૧૦. બિજોરાનું ધોવણ,
૧૧. દ્રાક્ષનું ધોવણ,	૧૨. દાડમનું ધોવણ
૧૩. ખજૂરનું ધોવણ,	૧૪ નાળિયેરનું પાણી,
૧૫. કેર (કેરડા) નું ધોવણ,	૧૬. બોરનું પાણી,
૧૭. આમળાનું ધોવણ,	૧૮. આમલીનું ધોવણ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णतरं वा तहप्पगारं पाणगजायं सअट्ठियं, सकणुयं, सबीयगं, अस्संजए भिक्खुपडियाए छव्वेण वा, दूसेण वा, वालगेण वा, आवीलियाण वा परिपीलियाण वा, परिस्साइयाण वा, आहट्टु दलएज्जा । तहप्पगारं पाणगजायं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ८, सु. ३७३

અથવા એવી જાતનું કોઈ બીજું ધોવણ, સચિત્ત ગોઠલી સહિત, છાલ સહિત, બીજ સહિત હોય અને ગૃહસ્થ સાધુને માટે છાબડીથી, વસ્ત્રથી એક વાર અથવા વારંવાર ગાળીને અથવા નીતારીને (તેમાં રહેલ બીજ, ગોઠલી, અવયવ આદિ અલગ કરીને) લાવીને આપે તો આ પ્રકારનું પાણી અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

सहसा दत्त सचित्तोदग परिवट्ठण विही-

१३०७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे-सिया से परो आहट्टु अंतो पडिग्गहंसि सीओदगं परिभाएत्ता णीहट्टु दलएज्जा, तहप्पगारं पडिग्गहं परहत्थंसि वा, परपायंसि वा अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

से य आहच्च पडिग्गाहिए सिया, खिप्पामेव उदगंसि साहरेज्जा, सपडिग्गहमायाए वा, पाणं परिट्ठवेज्जा, ससणिद्धाए वा भूमिए णियमेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा उदउल्लं वा ससणिद्धं वा पडिग्गहं णो आमज्जेज्ज वा-**जाव**-पयावेज्ज वा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-विगदोदए मे पडिग्गहे छिण्णसिणेहे मे पडिग्गहे, तहप्पगारं पडिग्गहं तओ संजयामेव आमज्जेज्ज वा-**जाव**-पयावेज्ज वा ।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. २, सु. ६०३-६०४

असावधानीथी आपेलुं सचित्त पाणी परठववानी विधि :

१३०७. साधु अथवा साध्वी गृहस्थने त्यां गोचरी माटे गयेल होय अने गृहस्थनो घरनी अंदरथी पोताना पात्र अथवा अन्य वासणमांथी सचित्त पाणी काढीने आपे तो साधु ते प्रकारनां हाथ तेमज पर-पात्रगत सचित्त पाणीने अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

कदाचित् असावधानीथी ग्रहण करी लेवाय तो तरत ज गृहस्थने पाछुं आपी दे. जो गृहस्थ पाणी पाछुं न ले तो ते पाणी लईने जणयुक्तपात्रमां परठवी दे अथवा कोई भीनी भूमिमां ते पाणीने विधिपूर्वक परठवी दे.

साधु अथवा साध्वी पाणीथी भीना अने स्निग्ध पात्रने न साफ करे **यावत्** न तडकामां सुकावे.

जयारे ते एवुं जाणे के मारुं पात्र हवे जलथी रहित थई गयुं छे अने स्नेह रहित थई गयुं छे त्यारे ते प्रकारना पात्रने यतनापूर्वक साफ करे **यावत्** तडकामां सूकावे.

सरस णिरस पाणगेसु समभाव विहाणं-

१३०८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिण्डवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे-अण्णतरं वा पाणगजायं पडिग्गाहेत्ता पुप्फं-पुप्फं आविइत्ता कसायं-कसायं परिट्ठवेइ माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

पुप्फं-पुप्फे त्ति वा, कसायं कसाए त्ति वा सव्वमेयं पीवेज्जा, णो किंचि वा परिट्ठवेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १, उ. ९, सु. ३९५

सरस- नीरस पाणीमां समभावनुं विधान :

१३०८. गृहस्थने त्यां गोचरी माटे गयेल साधु अथवा साध्वी यथाप्राप्त पाणी लईने मधुर पाणी पीवे अने अमनोज्ञवर्ण- गंधवाळा पाणीने परठवी दे तो ते मायास्थाननो स्पर्श करे छे तेथी एवुं करवुं न जोईए.

सारा वर्णगंधवाळुं होय के खराब वर्णगंधवाळु पाणी प्राप्त थाय तो तेने समभावथी पी लेवुं जोईए. तेमांथी जरा पण बहार परठवी न दे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पाणगस्स गहण विहाणं णिसेहं च –

१३०९. सीओदगं न सेवेज्जा, सिलावुट्ठं हिमाणि य ।
उसिणोदगं तत्तफासुयं, पडिगाहेज्ज संजए ।।

–दस. अ. ८, गा. ६

तहेवुच्चावयं पाणं, अदुवा वारधोयणं ।
संसेइमं चाउलोदगं, अहुणाधोयं विवज्जए ।

जं जाणेज्ज चिराधोयं, मईए दंसणेण वा ।
पडिपुच्छऊणं सोच्चा वा, जं च निस्संकियं भवे ।।

अजीवं परिणयं णच्चा, पडिगाहेज्ज संजए ।
अह संकियं भवेज्जा, आसाइत्ताण रोयए ।।

थोवमासायणट्ठाए, हत्थगम्मि दलाहि मे ।
मा मे अच्चंबिलं पूइं, नालं तण्हं विणित्तए ।।

तं च अच्चंबिलं पूइं, नालं तण्हं विणित्तए ।
देंतियं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ।।
तं च होज्ज अकामेणं, विमणेण पडिच्छियं ।
तं अप्पणा न पिबे, नो वि अन्नस्स दावए ।।

एगंतमवक्कमित्ता, अचित्तं पडिलेहिया ।
जयं परिट्ठवेज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ।।

–दस. अ. ५, उ. १, गा. १०६-११२

પાણી ગ્રહણ કરવાનું વિધાન અને નિષેધ :

૧૩૦૯. સંયમી સાધુ સચિત્ત પાણી, વરસેલા કરા, વરસાદનું પાણી અને હિમ-બરફનું પાણી સેવન કરે નહિ પરંતુ પ્રાસુક ગરમ પાણીને જ ગ્રહણ કરે.

આ પ્રમાણે સારું-નરસું અચિત્ત પાણી, ગોળના ઘડાનું ધોવણ, લોટનું ધોવણ, ચોખાનું ધોવણ, જો તત્કાળનું બનેલું હોય તો ભિક્ષુ તે પાણીને ગ્રહણ ન કરે.

પોતાની બુદ્ધિથી કે દૃષ્ટિથી અથવા ગૃહસ્થને પૂછપરછ કરી, ઉત્તર સાંભળી જાણી લે કે 'આ ધોવણ ચિરકાલનું છે. અને શંકા રહિત થઈ ગયું છે.

સાધુ તે પાણીને જીવ-રહિત અને પરિણત જાણીને ગ્રહણ કરે, પરંતુ તે પાણી તેને ઉપયોગી થવામાં સંદેહ થાય તો ચાખીને નિર્ણય કરે.

દાતારને કહે- 'ચાખવા માટે મારા હાથમાં થોડું પાણી આપો, કારણ કે અતિ ખાટું કે દુર્ગન્ધયુક્ત પાણી મારી તૃષા છીપાવવા માટે ઉપયોગી નથી.'

તેવું પાણી દેનાર સ્ત્રીને મુનિ કહે કે ' આ પ્રમાણેનું પાણી હું નહીં લઈ શકું. '

કદાચિત ઈચ્છા વગર કે ધ્યાન ન રહેવાથી તેવું પાણી કોઈ દાતારે વ્હોરાવી દીધું હોય તો તે પોતે પણ ન પીએ કે અન્ય ભિક્ષુને પણ પીવા માટે આપે નહિ.

પરંતુ એકાંત સ્થાન પર જઈને અચિત્ત ભૂમિને જોઈને યતનાપૂર્વક પરઠવી દે, પરઠવ્યા પછી જ્યાં રોકાયેલ છે તેવા સ્થાનમાં આવી પ્રતિક્રમણ કરે (ઈરિયાવહિનો કાયોત્સર્ગ કરે.)

१३१०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण पाणगजायं जाणेज्जा–

१९. उस्सेइमं वा[1], २०. संसेइमं वा[2], २१. चाउलोदगं वा[3] अण्णयरं वा तहप्पगारं पाणगजायं अहुणाधोयं, अणंबिलं, अवुक्कंतं, अपरिणयं, अविद्धत्थं, अफासुयं–**जाव**–णो पडिगाहेजा ।

૧૩૧૦. ગૃહસ્થના ઘરમાં પાણી માટે ગયેલ સાધુ કે સાધ્વી પાણીનાં આ પ્રકારોને જાણે, જેમ કે-

(૧૯) લોટવાળા હાથ અથવા વાસણ ધોયેલું પાણી,
(૨૦) ઉકાળેલા તલ, ભાજી આદિ ધોયેલ પાણી,
(૨૧) ચોખા ધોયેલ પાણી અથવા અન્ય પણ એવા પ્રકારનું પાણી જે તરતનું ધોયેલું છે, જેનો સ્વાદ બદલ્યો ન હોય, જે અચિત્ત થયેલું ન હોય, જે શસ્ત્ર-પરિણત થયેલું ન હોય, જે પૂર્ણ રૂપથી જીવ રહિત થયું ન હોય એવા પાણીને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

---

૧ થી ૩ની ટીપ્પણો પાછળના પાના પર જુઓ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अह पुण एवं जाणेज्जा–चिराधोयं, अंबिलं, वुक्कंतं, परिणयं, विद्धत्थं, फासुयं–**जाव**– पडिगाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३६९

પરંતુ જો એમ જાણે કે - આ ધોવણ લાંબા સમયનું ધોયેલું છે, તેનો સ્વાદ બદલી ગયો છે, અચિત્ત થઈ ગયું છે. શસ્ત્ર-પરિણત થઈ ચૂક્યું છે, તો તે પાણીને પ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

अमणुण्ण पाणग परिट्ठवण पायच्छित्त सुत्तं–

१३११. जे भिक्खू अण्णयरं पाणगजायं पडिग्गाहित्ता पुप्फगं–पुप्फगं आइयइ, कसायं–कसायं परिट्ठवेइ परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. २, सु. ४३.

અમનોજ્ઞ પાણી પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૩૧૧. જે ભિક્ષુ અનેક પ્રકાર ના પાણી કે પેયને ગૃહસ્થના ઘરેથી લાવી તેમાંથી મનોજ્ઞ પાણી પી લે છે અને અમનોજ્ઞ પાણીને પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

---

૧. પાણીના સંબંધમાં ટીકાકારોના જુદા જુદા મત આ પ્રમાણે છે :

(ક) उत्स्वेदेन निर्वतमुत्स्वेदिमं – येन ब्रीह्यादि पिष्टं सुराद्यर्थं उत्स्वेद्यते । – ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १८२ की टीका

(ख) उस्सेइमं वे ति–पिष्टोत्स्वेदनार्थमुदकम् । –आ. सु. २, अ. १, उ. ३, सु. ३४२ की टीका पृ. २३१

(ग) उस्सेइमे ति–पिष्टभृतहस्तादिक्षालनजले । – दसा. द. ८, सु. ३० की टीका

(घ) उस्सेइमं णामं जहा पिट्ठं पुढविकायभायणं आउक्कायस्स भरेत्ता मीसए अद्धहिज्जति सुहं से वत्थेणं उहाडिज्जंति ताहे पिट्ठपयणयं रोट्टस्स भरेता ताहे तीसे थालीए जलभरियाए उवरि ठविज्जंति ताहे आहे छिद्देणं तं पि ओसिज्जइ हेट्ठा हुतं वा ठविज्जइ, तत्थ जं आमं तं उस्सेतिमामं भण्णति ।

–नि. उ. १५, सु. १२, भा. गा. ४७०९ की चूर्णि पृ. ४८४

२. पाणीना संबंधमां व्याख्याकारोना मत आ प्रमाणे छे :

(क) संसेकन निर्वृत्तमिति संसेकिमम् ।
अरणिकादि पत्रशाकमुत्कालय येन शीतलजलेन संसिच्यते तदिति ।

–ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १८२ की टीका पत्र १४७

(ख) संसेइमं वे ति–तिलधावनोदकम् ।
यदिवा–आरणिकादि संस्विन्नधावनोदकम् । –आचा. सु. २, अ. १, उ. ७, सु. ३४१ की टीका पृष्ठ १४७

(ग) संसेइमे–पिष्टोदके । – दस. अ. ५, उ. १, गा. १०६ की टीका

(घ) उसिणं (उष्ण पदार्थ) सीतोदगे छुब्भति तं जं पुण उसिणं चेव उवरि सीतोदग चेव तं संसेइमं । अहवा संसेइमं–तिला उण्हं पाणिएणं सिण्णा जति सीतोदगेण धोवेति तं संसेतिमं भण्णति ।

–नि. उ. १७, सु. १३२, भा. गा. ५९६९ पृ. १९५

(ड) संसेइमे – अरणिकासंस्विन्नधावनोदके । –दसा. द. ८, सु. ३०

३. (क) અહીં ત્રણ પ્રકારના પાણી લેવાનું સામાન્ય વિધાન છે.

(ख) चउत्थभत्तियस्स णं भिक्खुस्स कप्पति तओ पाणगाइं पडिगाहित्तए, तं जहा–उस्सेइमं, संसेइमे, चाउलोदगे (चाउलधोवणे) – ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १८८
ચતુર્થ ભક્ત કરનાર શ્રમણને આ ત્રણ પ્રકારના પાણી લેવા કલ્પે છે, માટે આ વિશેષ વિધાન છે.

(ग) वासावासं पज्जोसवियस्स चउत्थभत्तियस्स भिक्खुस्स कप्पंति तओ पाणगाइं पडिगाहित्तए, तं जहा–उस्सेइमं, संसेइमं, चाउलोदगं । – दसा. द. ८, सु. ३०
ચાતુર્માસમાં રહેતા શ્રમણને આ ત્રણ પ્રકારના પાણી લેવા કલ્પે છે માટે આ પણ વિશેષ વિધાન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अहुणाधोयं पाणगं गहणस्स पायच्छित्तसुत्तं-

१३१२. जे भिक्खू -

१. उस्सेइमं वा
२. संसेइमं वा,
३. चाउलोदगं वा,
४. वारोदगं वा,
५. तिलोदगं वा,
६. तुसोदगं वा,
७. जवोदगं वा,
८. आयामं वा,
९. सोवीरं वा,
१०. अंबकंजियं वा,
११. सुद्धवियडं वा-
१. अहुणाधोयं,
२. अणंबिलं,
३. अपरिणयं,
४. अवुक्कंतं,
५. अविद्धत्थं

पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १७, सु. १३२

तत्काळ धोयेला पाणीने ग्रहण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१३१२. जे भिक्षु -

१. लोटवाळा हाथ के वासण धोएलुं पाणी,
२. उकाळेला तल के भाजी आदि धोएलुं पाणी,
३. चोखानुं धोवण,
४. गोळ आदि खाद्य पदार्थोना वासण धोयेलुं पाणी,
५. तलनुं धोवण,
६. भूंसानुं धोवण,
७. जवनुं धोवण,
८. ओसामण,
९. कांजी,
१०. आम्लकांजी (खाटी छासनी कांजी)
११. शुद्ध प्रासुक पाणीने -
१. जो तरतनुं धोयेलुं होय,
२. जेनो रस बदल्यो न होय,
३. शस्त्रपरिणत न होय,
४. जीवोनुं अतिक्रमण थयुं न होय.
५. पूर्ण रूपथी अचित्त थयुं न होय-

तो एवा पाणीने ग्रहण करे, (करावे) के करनारनुं अनुमोदन करे. तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

शय्यैषणा

विधि कल्प-१

समणवसइ जोग्ग ठाणाइं-

१३१३. सुसाणे सुन्नगारे वा, रुक्खमूले व एक्कओ ।
पइरिक्के परकडे वा, वासं तत्थऽभिरोयए ।।
फासुयम्मि अणाबाहे, इत्थीहिं अणभिद्दुए ।
तत्थ संकप्पए वासं, भिक्खू परमसंजए ।।

-उत्त. अ. ३५, गा. ६-७

श्रमणने रहेवा योग्य स्थान :

१३१३. साधु स्मशानमां, शून्य घरमां, वृक्षनी नीचे तथा परकृत-एकांत स्थानमां रहेवानी ईच्छा करे.

परम संयत भिक्षु प्रासुक, अनाबाध, स्त्रीओना उपद्रवथी रहित स्थानमां रहेवानो संकल्प करे.

उवसयस्स जायणा-

१३१४. से आगंतारेसु वा, आरामागारेसु वा, गाहावतिकुलेसु वा, परियावसहेसु वा, अणुवीइ उवस्सयं जाएज्जा ।
जे तत्थ ईसरे, जे तत्थ समहिट्ठाए, ते उवस्सयं अणुण्णवेज्जा ।

उपाश्रयनी याचना :

१३१४. साधु धर्मशाळा, आरामगृह, गृहपतिना घरो, परिव्राजकोनां मठ आदिने जोई जाणीने अने विचार करीने पछी उपाश्रयनी याचना करे. ते उपाश्रयनां स्वामीनी के अधिकारी कार्यकर्तानी आज्ञा मांगे अने कहे -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"कामं खलु आउसो ! अहालंदं आहापरिण्णायं वसिस्सामो-जाव-आउसंतो-जाव-आउसंतस्स उवस्सए-जाव-साहम्मिया, एत्ताव ताव उवस्सयं गिण्हिस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४४५

'આયુષ્મન્ ! તમારી આજ્ઞાનુસાર, જેટલા સમય સુધી નિવાસ કરવાની તમે આજ્ઞા આપશો એટલા સમય સુધી અમે નિવાસ કરીશું. જેટલા સમય સુધી આપ આયુષ્મન્ની અનુજ્ઞા છે તેટલી અવધિ સુધી જેટલા પણ અન્ય સાધર્મિક સાધુ આવશે તેમના માટે પણ તેટલા ક્ષેત્રકાળની અવગ્રહ અનુજ્ઞા ગ્રહણ કરીશું. તે પણ તેટલા સમય સુધી તેટલા જ ક્ષેત્રમાં રહેશે. ત્યારબાદ સમય પૂર્ણ થતાં તેઓ અને અમે વિહાર કરી જઈશું.

उवस्सए पवेस-णिक्खमण विही-

ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ- નિષ્ક્રમણની વિધિ :

१३१५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-खुड्डियाओ, खुड्डदुवारियाओ, णितियाओ, संणिरुद्धाओ भवंति, तहप्पगारे उवस्सए राओ वा, वियाले वा, णिक्खममाणे वा, पविसमाणे वा पुरा हत्थेण पच्छा पाएण ततो संजयामेव णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

केवली बूया आयाणमेयं ।

जे तत्थ समणाण वा, माहणाण वा, छत्तए वा, मत्तए वा, डंडए वा, लट्ठिया वा, भिसिया वा, णालिया वा, चेले वा, चिलिमिली वा, चम्मए वा, चम्मकोसए वा, चम्मच्छेदणए वा, दुब्बद्धे दुणिक्खित्ते अणिकंपे चलाचले ।

भिक्खू य रातो वा, वियाले णिक्खममाणे वा, पविसमाणे वा, पयलेज्ज वा, पवडेज्ज वा ।

से तत्थ पयलमाणे वा, पवडमाणे वा, हत्थं वा, पायं वा, बाहुं वा, ऊरूं वा, उदरं वा, सीसं वा, अण्णयरं वा कायंसि इंदियजातं लूसेज्ज वा, पाणाणि वा-**जाव**-सत्ताणि वा अभिहणेज्ज वा-**जाव**-ववरोवेज्ज वा ।

अह भिक्खू णं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारे उवस्सए पुराहत्थेण पच्छा पादेण ततो संजयामेव णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४४४

१३१५. સાધુ અને સાધ્વી ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે - તે નાનો છે, નાના દરવાજાવાળો છે, નીચો છે તથા અન્ય શ્રમણ, બ્રાહ્મણ આદિથી રોકાયેલ છે. તે આવા પ્રકારના ઉપાશ્રયમાં (કદાચિત્ કોઈ કારણવશ સાધુને રોકાઈ જવું પડે) તે રાત્રિમાં અથવા વિકાળમાં અંદરથી નીકળતાં કે બહારથી પ્રવેશ કરતાં આગળ હાથ પ્રસારીને પછી સાવધાનીપૂર્વક પગ મૂકીને નીકળે કે પ્રવેશ કરે.

કેવલી ભગવાનનું ફરમાન છે કે (અન્યથા) આવો ઉપાશ્રય કર્મબંધનનું કારણ છે.

કેમકે ત્યાં શાક્ય આદિ શ્રમણો અને બ્રાહ્મણો કે જે છત્ર, પાત્ર, દંડ, લાકડી, આસન, વાંસની લાંબી લાકડીઓ, વસ્ત્ર, મચ્છરદાની, મૃગછાલ, ચામડાની કોથળી, ચામડા કાપવાના ઓજાર રાખે છે. તે બધાં સારી રીતે બાંધેલ ન પણ હોય, અસ્તવ્યસ્ત રાખેલા હોય, અસ્થિર હોય (ત્યારે સાવધાની રાખ્યા વિના જવાથી)

સાધુ રાત્રિમાં અથવા વિકાળમાં અંદરથી બહાર અને બહારથી અંદર (અયતનાથી) નીકળતાં કે પ્રવેશ કરતાં લપસી પડે અથવા પડી જાય તો.

તેના હાથ, પગ, ભુજા, છાતી, પેટ, માથું, શરીરનાં કોઈ અંગ અથવા ઈન્દ્રિયો (અંગોપાંગો) ને માર લાગી શકે છે અથવા તે ભાંગી પણ જાય છે.

અને પ્રાણી **યાવત્** સત્વોની હિંસા પણ થઈ જાય **યાવત્** તે જીવનથી પણ રહિત થઈ જાય.

માટે તીર્થંકર ભગવાને પહેલેથી આ પ્રતિજ્ઞા **યાવત્** ઉપદેશ આપ્યો છે કે આ પ્રકારનાં ઉપાશ્રયમાં (રાતનાં અથવા વિકાળમાં) પહેલાં હાથ પ્રસારીને પછી પગ રાખતાં યતનાપૂર્વક બહારથી અંદર પ્રવેશ કરવો કે યતનાપૂર્વક નીકળવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

हेमंत-गिम्हासु णिग्गंथाणं वसइ वासमेरा-

१३१६. से गामंसि वा-**जाव**-रायहाणिंसि वा सपरिक्खेवंसि अबाहिरियंसि, कप्पइ निग्गंथाणं हेमन्त-गिम्हासु एगं मासं वत्थए ।

ते गामंसि वा-**जाव**-रायहाणिंसि वा, सपरिक्खेवंसि सबाहिरियंसि, कप्पइ निग्गंथाणं हेमन्त-गिम्हासु दो मासे वत्थए ।

अन्तो एगं मासं, बाहिं एगं मासं ।

अन्तो वसमाणाणं अन्तो भिक्खायरिया,

बाहिं वसमाणाणं, बाहिं भिक्खायरिया ।

कप्प. उ. १, सु. ६-७

णिग्गंथाणं कप्पणिज्जा उवस्सया -

१३१७. कप्पइ निग्गंथाणं, आवणगिहंसि वा-**जाव**-अन्तरावणंसि वा वत्थए ।

-कप्प. उ. १, सु. १३

१३१८. कप्पइ निग्गंथाणं, अवंगुयदुवारिए उवस्सए वत्थए ।

-कप्प. उ. १, सु. ६

१३१९. कप्पइ निग्गंथाणं सागारिय-निस्साए वा, अनिस्साए वा वत्थए ।

-कप्प. उ. १, सु. २५

१३२०. कप्पइ निग्गंथाणं पुरिस-सागारिए उवस्सए वत्थए ।

-कप्प. उ. १, सु. २९

१३२१. कप्पइ निग्गंथाणं अहे आगमणगिहंसि वा, वियडगिहंसि वा, वंसीमूलंसि वा, रुक्खमूलंसि वा, अब्भावगासियंसि वा वत्थए ।

-कप्प. उ. २, सु. १२.

हेमंत-गिम्हासु णिग्गंथीणं वसइवासमेरा-

१३२२. से गामंसि वा-**जाव**-रायहाणिंसि वा, सपरिक्खेवंसि अबाहिरियंसि, कप्पइ निग्गंथीणं हेमंत-गिम्हासु दो मासे वत्थए ।

से गामंसि वा-**जाव**-रायहाणिंसि वा, सपरिक्खेवंसि सबाहिरियंसि, कप्पइ निग्गंथीणं हेमन्त-गिम्हासु चत्तारि मासे वत्थए ।

હેમંત અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં નિર્ગ્રન્થોની વસતિવાસ મર્યાદા :

૧૩૧૬. નિર્ગ્રન્થોને સપરિક્ષેપ (પ્રાકાર કે વાડયુક્ત) અને આબાહિરિક (પ્રાકારની બહારની વસ્તી રહિત જગ્યા) ગ્રામ **યાવત્** રાજધાનીમાં હેમંત અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં એક માસ રહેવું કલ્પે છે.

નિર્ગ્રન્થોને સપરિક્ષેપ અને સબાહિરિક ગ્રામ **યાવત્** રાજધાનીમાં હેમંત અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં બે માસ સુધી રહેવું કલ્પે છે.

એક મહિનો ગ્રામ આદિની અંદર અને એક મહિનો ગ્રામાદિની બહાર.

ગ્રામ આદિની અંદર રહેનાર નિર્ગ્રન્થોને ગ્રામ આદિની અંદર રહેલા ઘરોમાં ભિક્ષાચર્યા કરવી કલ્પે છે.

ગ્રામ આદિની બહાર રહેનાર નિર્ગ્રન્થોને ગ્રામ આદિની બહાર રહેનાર ઘરોમાં ભિક્ષાચર્યા કરવી કલ્પે છે.

નિર્ગ્રન્થોના કલ્પ્ય ઉપાશ્રય :

૧૩૧૭. નિર્ગ્રન્થોને આપણગૃહ (દુકાન) **યાવત્** અન્તરાપણ (બજાર) માં વસવું કલ્પે છે.

૧૩૧૮. નિર્ગ્રન્થો ને ખુલ્લા દરવાજાવાળા ઉપાશ્રયમાં રહેવું કલ્પે છે.

૧૩૧૯. નિર્ગ્રન્થોને સાગારિકની નિશ્રા અથવા અનિશ્રાથી (ઉપાશ્રયના સ્વામી પાસેથી સુરક્ષાનું આશ્વાસન પ્રાપ્ત થાય યા ન થાય) ઉપાશ્રયમાં રહેવું કલ્પે છે.

૧૩૨૦. નિર્ગ્રન્થોને પુરુષ સાગારિક (ફક્ત પુરુષ રહેનાર) ઉપાશ્રયમાં રહેવું કલ્પે છે.

૧૩૨૧. નિર્ગ્રન્થોને આગમનગૃહમાં, ચારે તરફથી ખુલ્લા ઘરમાં, છાપરાની નીચે અથવા વાંસની જાળીથી યુક્ત ઘરમાં, વૃક્ષની નીચે અથવા આકાશની નીચે રહેવું કલ્પે છે.

હેમન્ત અને ગ્રીષ્મમાં નિર્ગ્રન્થિયોની વસતિવાસ મર્યાદા :

૧૩૨૨. સાધ્વીઓને સપરિક્ષેપ અને અબાહિરિક ગ્રામ **યાવત્** રાજધાનીમાં હેમન્ત અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં બે માસ સુધી રહેવું કલ્પે છે.

સાધ્વીઓને સપરિક્ષેપ અને સબાહિરિક ગ્રામ **યાવત્** રાજધાનીમાં હેમન્ત અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં ચાર માસ સુધી વસવું કલ્પે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अन्तो दो मासे, बाहिं दो मासे ।

बे महिना ग्राम आदिनी अंदर अने बे महिना ग्राम आदिनी बहार.

अन्तो वसमाणीणं, अन्तो भिक्खायरिया ।

ग्राम आदिनी अंदर रहेनारी निर्ग्रन्थिओने ग्राम आदिनी अंदर रहेला घरोमां भिक्षाचर्या करवी कल्पे छे.

बाहिं वसमाणीणं, बाहिं भिक्खायरिया ।

–कप्प. उ. १, सु. ८-९

ग्राम आदिनी बहार रहेनारी निर्ग्रन्थिओने ग्राम आदिनी बहार रहेला घरोमां भिक्षाचर्या करवी कल्पे छे.

णिग्गंथीणं कप्पणिज्ज वसहिओ-

निर्ग्रन्थिओनां कल्प्य उपाश्रय :

१३२३. कप्पइ निग्गंथीणं, सागारिय-निस्साए वत्थए ।

–कप्प. उ. १, सु. २४

१३२३. निर्ग्रन्थिओने सागारिकनी निश्राथी (उपाश्रयनां स्वामी पासेथी सुरक्षानो आश्वासन प्राप्त थवा पर) उपाश्रयमां रहेवुं कल्पे छे.

१३२४. कप्पइ निग्गंथीणं, इत्थि-सागारिए उवस्सए वत्थए ।

–कप्प. उ. १, सु. ३१

१३२४. निर्ग्रन्थिओने स्त्री सागारिक (फक्त स्त्रीओना निवासवाळा) उपाश्रयमां रहेवुं कल्पे छे.

१३२५. कप्पइ निग्गंथीणं, पडिबद्ध-सेज्जाए वत्थए ।

–कप्प. उ. १, सु. ३३

१३२५. निर्ग्रन्थिओने प्रतिबद्ध (उपाश्रयनी भींतथी संलग्न) शय्यामां रहेवुं कल्पे छे.

१३२६. कप्पइ निग्गंथीणं, गाहावइ-कुलस्स मज्झं-मज्झेण गंतुं वत्थए ।

–कप्प. उ. १, सु. ३५

१३२६. गृहनी मध्यमां थईने जे उपाश्रयमां जवा-आववानो मार्ग होय तेवा उपाश्रयमां निर्ग्रन्थिओने रहेवुं कल्पे छे.

णिग्गंथ-णिग्गंथीणं कप्पणिज्जा उवस्सया-

निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थिओनां कल्प्य उपाश्रय :

१३२७. कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा अप्पसागारिए उवस्सए वत्थए ।

–कप्प. उ. १, सु. १७

१३२७. निर्ग्रन्थी अने निर्ग्रन्थिओने अल्प-सागारिक (गृहस्थनां निवास रहित) उपाश्रयमां रहेवुं कल्पे छे.

१३२८. कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा अचित्तकम्मे उवस्सए वत्थए ।

–कप्प. उ. १, सु. २२

१३२८. निर्ग्रन्थो अने निर्ग्रन्थिओने चित्र रहित उपाश्रयमां रहेवुं कल्पे छे.

गामाइसु णिग्गंथ-णिग्गंथीणं वसणविहि-

ग्रामादिमां निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थिओने रहेवानी विधि :

१३२९. से गामंसि वा-**जाव**-रायहाणिंसि वा, अभिनिव्वडाए, अभिनिद्दुवाराए अभिनिक्खमणपवेसाए, कप्पइ निग्गंथाण य निग्गंथीण य एगयओ वत्थए ।

–कप्प. उ. १, सु. ११

१३२९. निर्ग्रन्थो अने निर्ग्रन्थिओने अनेक वगडा, अनेक दरवाजा अने अनेक निष्क्रमण द्वारवाळा ग्राम **यावत्** राजधानीमां साथे रहेवुं कल्पे छे.

अभिक्कंत किरिया कप्पणिज्जा वसही-

अभिक्रान्तक्रिया कल्पनीय शय्या :

१३३०. इह खलु पाईणं वा-**जाव**-उदीणं वा संतेगतिया सड्ढा भवंति,

१३३०. हे आयुष्मन् ! आ जगतमां पूर्व **यावत्** उत्तर दिशामां केटलाक श्रद्धाळु होय छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं जहा–गाहावती वा–**जाव**–कम्मकरीओ वा, तेसिं च णं आयारगोयरे णो सुणिसंते भवंति, तं सद्दहमाणेहिं, तं पत्तियमाणेहिं, तं रोयमाणेहिं, बहवे समण–माहण–अतिहि किवण–वणीमए समुद्दिस्स तत्थ तत्थ अगारीहिं अगाराइं चेतिताइं भवंति, तं जहा–आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा ।

જેમ કે - ગૃહસ્વામી **યાવત્** નોકર નોકરાણીઓ આદિ, તેઓએ નિર્ગ્રન્થ સાધુઓના આચાર-વ્યવહારનાં વિષયમાં સમ્યગ્ સાંભળેલું હોતું નથી, પરંતુ શ્રદ્ધા પ્રતીતિ અને પ્રીતિ રાખતા તે ગૃહસ્થોએ (પોત-પોતાના ગ્રામ કે નગરમાં) ઘણા પ્રકારના શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ, ભિક્ષુકો, દરિદ્રો વગેરેના ઉદ્દેશ્યથી જગ્યાએ જગ્યાએ મકાન બનાવી રાખ્યાં હોય છે, જેમકે લુહારશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહ આદિ.

जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा तेहिं ओवतमाणेहिं ओवतंति अयमाउसो ! अभिक्कंतं–किरिया या वि भवति ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३५

જે શ્રમણ ભગવંત આ પ્રમાણેનાં લુહારશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહ આદિ રહેવાનાં સ્થાનોમાં, જ્યાં શાક્યાદિ શ્રમણ, બ્રાહ્મણ આદિ પહેલાં રહી ગયેલ છે, તેઓ પછી આવીને રહે તો તે શય્યા હે આયુષ્મન્ ! 'અભિક્રાન્ત ક્રિયા' વાળી નિર્દોષ રૂપ થઈ જાય છે.

अप्पसावज्जकिरिया कप्पणिज्जा वसही–

અલ્પ સાવદ્યક્રિયા કલ્પનીય શય્યા :

१३३१. इह खलु पाईणं वा–**जाव**–उदीणं वा संतेगतिया सड्ढा भवंति–**जाव**–तं रोयमाणेहिं अप्पणो सयट्ठाए तत्थ तत्थ अगारीहिं अगाराइं चेतियाइं भवंति,

१૩૩૧. આ જગતમાં પૂર્વ **યાવત્** ઉત્તર દિશામાં કેટલાક શ્રદ્ધાળુ વ્યક્તિ હોય છે **યાવત્** અભિરુચિથી પ્રેરિત થઈને તેઓએ પોતાના અંગત પ્રયોજન માટે યત્ર-તત્ર મકાન બનાવ્યા હોય છે.

तं जहा–आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा,
महता पुढविकायसमारंभेणं,
महता आउकायसमारंभेणं,
महता तेउकायसमारंभेणं,
महता वाउकायसमारंभेणं,
महता वणस्सइकायसमारंभेणं,
महता तसकायसमारंभेणं महता संरंभेणं, महता समारंभेणं, महता आरंभेणं,
महता विरूवरूवेहिं पावकम्मकिच्चेहिं,
तं जहा–छावणतो, लेवणतो, संथार–दुवार–पिहणतो, सीतोदए वा परिट्ठविय पुव्वे भवति, अगणिकाए वा उज्जालियपुव्वे भवति,

જેમ કે - લુહારશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહ આદિ
તેમનું નિર્માણ પૃથ્વીકાયનાં મહાન સમારંભથી.
અપ્કાયનાં મહાન્ સમારંભથી,
તેઉકાયનાં મહાન્ સમારંભથી,
વાઉકાયનાં મહાન્ સમારંભથી,
વનસ્પતિકાયનાં મહાન્ સમારંભથી,
ત્રસકાયનાં મહાન્ સમારંભથી, આ પ્રકારનાં મહાન્ સંરંભ, સમારંભ, આરંભથી તથા નાના પ્રકારનાં પાપકર્મજનક કૃત્યોથી થયું હોય છે.
જેમકે-કોઈ સ્થાનમાં છત બિછાવેલ હોય, લીંપેલ હોય, સંસ્તારક બિછાવવા માટે વિષમ ભૂમિને સમ કરેલ હોય, દ્વારને નાના-મોટા કરેલ હોય, પહેલાં સચિત્ત પાણી પડેલું હોય, અગ્નિ સળગાવેલો હોય.

जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा उवागच्छंति, उवागच्छित्ता इतराइतरेहिं पाहुडेहिं वट्टंति एगपक्खं ते कम्मं सेवंति, अयमाउसो ! अप्पसावज्जकिरिया यावि भवति ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४४१

જે પૂજ્ય સાધુ આ પ્રકારના (ગૃહસ્થ દ્વારા પોતાના માટે નિર્મિત) લુહારશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહ આદિ સ્થાનોમાં આવીને રહે છે, અન્યાન્ય સાવદ્ય કર્મ નિષ્પન્ન સ્થાનોનો ઉપયોગ કરેછે, તે એકપક્ષ (ભાવથી સાધુરૂપ) કર્મનું સેવન કરે છે. હે આયુષ્મન્ ! તે શ્રમણો માટે તે શય્યા અલ્પ સાવદ્ય ક્રિયા (નિર્દોષ રૂપ) હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शय्यैषणा

निषेध कल्प-२

गिहारंभकरण णिसेहो–

१३३२. न सयं गिहाइं कुव्वेज्जा, णेव अन्नेहिं कारए ।
गिहकम्म समारम्भे, भूयाणं दीसई वहो ।।
तसाणं थावराणं च, सुहुमाणं बायराण य ।
तम्हा गिहसमारम्भं, संजओ परिवज्जए ।।

– उत्त. अ. ३५, गा. ८–९

१३३३. हणंतं णाणुजाणेज्जा, आयगुत्ते जिइंदिए ।
ठाणाइं संति सड्ढीणं, गामेसु नगरेसु वा ।।

– सूय. सु. १, अ. ११, गा. १६

गृहनिर्माण निषेध :

१३३२. निर्ग्रन्थ न पोते घर बनावे के न बीजा पासे बनावडावे, कारण के घर निर्माणना समारंभमां अनेक त्रस तथा स्थावर, सूक्ष्म तथा बादर जीवोनी हिंसा थती देखाय छे. माटे श्रमण निर्ग्रन्थ- गृह - समारंभनो परित्याग करे.

१३३३. ग्राममां के नगरमां श्रद्धालुओनां केटलाक आश्रय स्थानो होय छे. तेमना निर्माणमां थती हिंसानी आत्मगुप्त जीतेन्द्रिय मुनि अनुमोदना न करे.

णिग्गंथाणं अकप्पणिज्जा उवस्सया–

१३३४. नो कप्पइ निग्गंथाणं, इत्थि–सागारिए उवस्सए वत्थए ।

– कप्प. उ. १. सु. २८

१३३५. नो कप्पइ निग्गंथाणं, पडिबद्ध[1]–सेज्जाए वत्थए ।

– कप्प. उ. १, सु. ३२

१३३६. नो कप्पइ निग्गंथाणं, गाहावइ–कुलस्स मज्झं–मज्झेणं गंतुं वत्थए ।

– कप्प. उ. १, सु. ३४

निर्ग्रन्थोना अकल्पनीय उपाश्रय :

१३३४. निर्ग्रन्थोने स्त्री-सागारिक (स्त्रीओना निवासवाळा) उपाश्रयमां रहेवुं कल्पतुं नथी.

१३३५. निर्ग्रन्थोने प्रतिबद्ध- (गृहस्थना घरने अडेली भींतवाळी) शय्यामां रहेवुं कल्पतुं नथी.

१३३६. गृह-घरनी वच्चेथी थईने जे उपाश्रयमां जवा आववानो मार्ग होय तेवा उपाश्रयमां निर्ग्रन्थोने रहेवुं कल्पतुं नथी.

णिग्गंथीणं अकप्पणिज्ज उवस्सया–

१३३७. नो कप्पइ निग्गंथीणं, पुरिस–सागारिए उवस्सए वत्थए ।

– कप्प. उ. १, सु. ३०

१३३८. नो कप्पइ निग्गंथीणं, आवणगिहंसि वा, रत्थामुहंसि वा, सिंघाडगंसि वा, तियंसि वा, चउक्कंसि वा, चच्चरंसि वा, अन्तरावणंसि वा वत्थए ।

– कप्प. उ. १, सु. १२

१३३९. नो कप्पइ निग्गंथीणं सागारिय अणिस्साए वत्थए ।

– कप्प. उ. १, सु. २३

निर्ग्रन्थियोना अकल्पनीय उपाश्रय :

१३३७. निर्ग्रन्थिओने पुरुष-सागारिक (पुरुष निवासवाळा) उपाश्रयमां रहेवुं कल्पतुं नथी.

१३३८. निर्ग्रन्थिओने आपणगृह-दुकान, रथ्यामुख-महोल्ला, श्रृंगाटक-त्रिभेटा, त्रिक-त्रण रस्ता, चोक-चोतरा-चार रस्तामां ज्यां घणा मार्ग नळे एवा घरमां तथा दुकानमां रहेवुं कल्पतुं नथी.

१३३९. निर्ग्रन्थिओने सागारिकनी अनिश्राथी (उपाश्रयना स्वामी पासेथी सुरक्षानुं आश्वासन प्राप्त थया विना) उपाश्रयमां रहेवुं कल्पतुं नथी.

---

१. प्रतिबद्ध शय्या - द्रव्यतः भावतश्च प्रतिबद्ध उपाश्रयः ।
द्रव्यतः पुनरयम् – 'पृष्ठवंशः' – बलहरणं, स यत्रोपाश्रये गृहस्थगृहेण सह संबद्धः स द्रव्य प्रतिबद्ध उच्यते ।
प्रस्रवणे स्थाने रूपे शब्दे चेति चत्वारो भेदा भाव प्रतिबद्धे भवंति । – कल्पभाष्य उ. १, सू. ३०

भावार्थ : द्रव्य प्रतिबद्ध १ - उपाश्रय अने गृहस्थना घरनी छत एक ज आधार पर बनेली होय. २- भाव प्रतिबद्ध उपाश्रय - चार प्रकारना होय छे. यथा (१) स्त्रीओनी तथा साधुनी प्रश्रवण भूमि एक होय, (२) हवा, प्रकाश आदि माटे उभा रहेवानुं के बेसवानुं स्थान साधु के स्त्री माटे एक होय (३) जे उपाश्रयमां बेठा बेठा ज स्त्रीओना रूप देखाता होय, (४) जे उपाश्रयमां स्त्रीओना अनेक प्रकारना शब्दो संभळाता होय.
आवा प्रकारना द्रव्य अने भाव प्रतिबद्ध उपाश्रयमां साधुने रहेवुं कल्पे नहिं.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१३४०. नो कप्पइ निग्गंथीणं-अहे आगमणगिहंसि वा, वियडगिहंसि वा, वंसीमूलंसि वा, रुक्खमूलंसि वा, अब्भावगासियंसि वा वत्थए ।

– कप्प. उ. २, सु. ११

१३४०. निर्ग्रन्थिओने जयां आवागमन थतुं होय એવા घरमां, चारे तरफथी खुल्ला घरमां, छापरानी नीचे (अथवा वांसनी जाणी सहितना घरमां), वृक्षनी नीचे के आकाशनी नीचे रहेवुं कल्पतुं नथी.

णिग्गंथ-णिग्गंथीणं अकप्पणिज्जा उवस्सया-

निर्ग्रन्थ- निर्ग्रन्थिओ माटे अकल्प्य उपाश्रय :

१३४१. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा, सागारिय उवस्सए वत्थए ।

– कप्प. उ. १, सु. २६

१३४१. निर्ग्रन्थो अने निर्ग्रन्थिओने सागारिक (गृहस्थना निवासवाळा) उपाश्रयमां रहेवुं कल्पतुं नथी.

१३४२. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा, सचित्तकम्मे उवस्सए वत्थए ।

– कप्प. उ. १, सु. २१

१३४२. निर्ग्रन्थो अने निर्ग्रन्थिओने चित्रयुक्त उपाश्रयमां रहेवुं कल्पतुं नथी.

१३४३. से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-अस्सिंपडियाए एगं साहम्मियं समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स, कीयं, पामिच्चं, अच्छेज्जं, अणिसट्ठं, अभिहडं आहट्टु चेतेति ।

तहप्पगारे उवस्सए पुरिसंतरकडे वा, अपुरिसंतरकडे वा, बहियाणीहडे वा, अणीहडे वा, अत्तट्ठिए वा, अणत्तट्ठिए वा, परिभुत्ते वा, अपरिभुत्ते वा, आसेविते वा, अणासेविते वा, णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

एवं बहवे साहम्मिया, एगं साहम्मिणिं, बहवे साहम्मिणीओ ।

आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४१३

१३४३. જે ઉપાશ્રયને વિષે સાધુ કે સાધ્વી એમ જાણે કે - આ સ્થાન કોઈ એક સાધુના નિમિત્તે ગૃહસ્થે પ્રાણીઓ **યાવત્** સત્વોનો આરંભ કરી બનાવેલ છે, ખરીદેલ છે, ઉધાર લીધેલ છે, બળજબરીથી છિનવી લીધેલ છે, તેના માલિકની આજ્ઞા વિના પ્રાપ્ત કરેલ છે અથવા કોઈ અન્ય સ્થાનેથી લેવામાં આવ્યું છે.

આવા પ્રકારનો ઉપાશ્રય જે પુરુષાંતરકૃત અથવા અપુરુષાન્તરકૃત હોય, બહાર પાડવામાં આવ્યો હોય યા ન પાડવામાં આવ્યો હોય, સ્વીકાર કરેલ હોય કે અસ્વીકાર કરેલ હોય, ભોગવેલ હોય કે ન ભોગવેલ હોય, સેવન કરેલ હોય કે ન સેવન કરેલ હોય તો તે દૂષિત છે, માટે તેમાં રહેવું, સૂવું અને સ્વાધ્યાયાદિ કરવાં કલ્પતાં નથી.

જેમ એક સાધર્મિક સાધુનું કહ્યું તેમજ ઘણા સાધર્મિક સાધુઓ, એક સાધર્મિણી સાધ્વી, ઘણી સાધર્મિણી સાધ્વીઓનું પણ સમજવું જોઈએ.

१३४४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-सइत्थियं, सखुड्डं, सपसुभत्तपाणं । तहप्पगारे सागारिए उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

– *आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४२०*

१३४४. साधु કે સાધ્વી ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે - આ ઉપાશ્રય સ્ત્રીઓથી, બાળકોથી, પશુઓથી તથા ખાવા પીવાના પદાર્થોથી યુકત છે તો એવા ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળા ઉપાશ્રયમાં સ્થાન શયન-સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પતાં નથી.

१३४५. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतिकुलेण सद्धिं संवसमाणस्स,
अलसगे वा, विसूइया वा, छड्डी वा णं उव्वाहेज्जा,

१३४५. સાધુને ગૃહપતિકુલની સાથે (એક જ મકાનમાં) નિવાસ કર્મબંધનનું ઉપાદાન કારણ છે.

ગૃહસ્થ પરિવારની સાથે નિવાસ કરનાર સાધુના કદાચ હાથ પગ શૂન્ય થઈ જાય અથવા સોજી જાય, વિશૂચિકા, વમન અથવા બીજી કોઈ વ્યાધિ થઈ જાય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अण्णतरे वा से दुक्खे रोगातंके समुप्पज्जेज्जा ।
अस्संजते कलुणपडियाए तं भिक्खुस्स गातं तेल्लेण वा, घएण वा , वसाए वा, णवणीएण वा, अब्भंगेज्ज वा, मक्खेज्ज वा, सिणाणेण वा, कक्केण वा, लोद्धेण वा, वण्णेण वा, चुण्णेण वा, पउमेणवा, आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा, उव्वलेज्ज वा, उव्वट्टेज्ज वा, सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, सिणावेज्ज वा, सिंचेज्ज वा, दारुणा वा दारुपरिणामं कट्टु अगणिकायं उज्जालेज्ज वा, पज्जालेज्ज वा, उज्जालेत्ता वा, पज्जालेत्ता वा, कायं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।
अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारे सागारिए उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

– *आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४२१*

अथवा अन्य कोई दुःख के रोग पेदा थई जाय.
એવી સ્થિતિમાં ગૃહસ્થ કરુણાથી પ્રેરાઈને સાધુની સેવા કરવા માટે શરીર પર તેલથી, ઘીથી, માખણથી અથવા ચરબીથી માલિશ કે મર્દન કરશે. અથવા સ્નાન કરાવશે, સુગંધિત દ્રવ્ય સમુદાય કલ્ક, લોધ્ર, વર્ણ, ચૂર્ણ કે પદ્મ વગેરેથી ઘસી ઘસીને માલિશ કરશે, મસળશે, પીઠી આદિથી મર્દન કરશે, અથવા પ્રાસુક ઠંડા કે ગરમ જલથી પ્રક્ષાલન કરશે, મસ્તકથી પગ સુધી નવરાવશે, જળ સિંચન કરશે અથવા અરણી લાકડીને પરસ્પર ઘર્ષણ કરીને અગ્નિ પ્રગટાવશે, પ્રજ્વલિત કરશે, આગ સળગાવીને શરીરને શેકશે કે તપાવશે.
(આ પ્રમાણે ગૃહસ્થની સાથે તેના ઘરમાં રહેવાથી અનેક પ્રકારના દોષોની સંભાવના રહે છે માટે તીર્થંકર ભગવાને ભિક્ષુ માટે પહેલેથી આ પ્રતિજ્ઞા **યાવત્** ઉપદેશ આપેલ છે, કે આવા ગૃહસ્થનાં સંસક્ત મકાનમાં કાયોત્સર્ગ, શય્યા કે સ્વાધ્યાય ન કરે.

१३४६. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतिणा सद्धिं संवसमाणस्स ।
इह खलु गाहावइस्स अप्पणो सयट्ठाए विरूवरूवाइं भिण्णपुव्वाइं भवंति ।
अह पच्छा भिक्खुपडियाए विरूवरूवाइं दारुयाइं भिंदेज्ज वा, किणेज्ज वा, पामिच्चेज्ज वा, दारुणा वा दारुपरिणामं कट्टु अगणिकायं उज्जालेज्ज वा, पज्जालेज्ज वा,
तत्थ भिक्खू अभिकंखेज्जा आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, वियट्टित्तए वा ।

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

– *आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४२९*

१३४६. ગૃહસ્થ સાથે નિવાસ કરવો સાધુ માટે કર્મબંધનનું કારણ છે.
કારણ કે ત્યાં ગૃહસ્થે પોતાના માટે પહેલેથી જ અનેક પ્રકારનાં લાકડાં કાપીને રાખેલાં હોય છે.
ત્યારબાદ એ સાધુ સાધ્વી માટે પણ અનેક પ્રકારના લાકડાં કાપશે, ખરીદશે અથવા ઉધાર લેશે તથા લાકડા સાથે લાકડાને ઘર્ષણ કરીને અગ્નિ પ્રગટાવશે, પ્રજવલિત કરશે.
એવી પરિસ્થિતિમાં સંભવ છે કે સાધુ-સાધ્વી પણ ગૃહસ્થની જેમ ઠંડી નિવારણાર્થે આતાપના લેવા ઈચ્છે તથા એમાં આસક્ત બની ત્યાં રહેવા ઈચ્છે.
એવા દોષોથી બચવા માટે સાધુનો પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે **યાવત્** ઉપદેશ આપ્યો છે કે ગૃહસ્થ સાથે તેના મકાનમાં નિવાસ, શય્યા કે સ્વાધ્યાયાદિ ન કરવા.

१३४७. आयाणमेयं भिक्खुस्स सागारिए उवस्सए संवसमाणस्स ।
इह खलु गाहावती वा-**जाव**-कम्मकरीओ वा ।
अण्णमण्णं अक्कोसंति वा, वहंति वा, रुंभंति वा, उद्दवेंति वा ।

१३४७. ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળા મકાનમાં રહેવું તે સાધુને માટે કર્મબંધનનું કારણ છે.
કારણ કે ગૃહસ્થ **યાવત્** કર્મચારિણીઓ વગેરે એક બીજા આપસમાં ઝગડતા હોય, કુવચન બોલતા હોય, એકબીજાને રુંધતા હોય, બાંધતા હોય, મારતા હોય

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अह भिक्खू उच्चावयं मणं णियच्छेज्जा-एते खलु अण्णमण्णं अक्कोसंतु वा, मा वा अक्कोसंतु -**जाव**-मा वा उद्दवेंतु ।

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारे सागारिए उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

– *आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४२२*

આવું બધું જોઈને મુનિનું મન ઉદ્વિગ્ન બની જાય, એના મનમાં એવા વિચાર આવે કે આ લોકો ઝગડે તો સારું કે ન ઝગડે તો સારું **યાવત્** ઉપદ્રવ કરે તો સારું કે ન કરે તો સારું.

માટે મુનિઓનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે **યાવત્** ઉપદેશ આપેલો છે કે ગૃહસ્થના મકાનમાં રહેવું, શય્યા કે સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પતા નથી.

१३४८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-इह खलु गाहावती वा-**जाव**-कम्मकरीओ वा अण्णमण्णं अक्कोसंति वा-**जाव**-उद्दवेंति वा, णो पण्णस्स णिक्खमणपवेसाए-**जाव**-चिंताए । से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

– *आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४४९*

१३४८. જો સાધુ કે સાધ્વી ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે-આ ઉપાશ્રયનો ગૃહસ્વામી **યાવત્** કર્મચારિણીઓ એક બીજાથી ઝગડે છે **યાવત્** ઉપદ્રવ કરે છે તો પ્રજ્ઞાવાન સાધુ માટે એવા ઉપાશ્રયમાં નિર્ગમન-પ્રવેશ કરવો **યાવત્** ધર્મચિંતન કરવું કલ્પે નહિ. એવું જાણી સાધુ એ ઉપાશ્રયમાં રહેવું, શય્યા અથવા સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પતા નથી.

१३४९. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स ।

इह खलु गाहावती अप्पणो सअट्ठाए अगणिकायं उज्जालेज्ज वा, पज्जालेज्ज वा, विज्झावेज्ज वा ।

अह भिक्खू उच्चावयं मणं णियच्छेज्जा-

"एते खलु अगणिकायं उज्जालेंतु वा, मा वा उज्जालेंतु, पज्जालेंतु वा, मा वा पज्जालेंतु विज्झावेंतु वा, मा वा विज्झावेंतु ।"

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

– *आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४२३*

१३४९. ગૃહસ્થ સાથે વાસ કરનાર સાધુને કર્મબંધન થાય છે. જેમ કે-

ગૃહસ્થ પોતાના માટે આગ સળગાવશે, પ્રગટાવશે, આગ બુઝાવશે.

તે જોઈ મુનિનું મન ઊંચું-નીચું થશે અને વિચારશે, "આ આગ સળગાવે કે ન સળગાવે, પ્રગટાવે કે ન પ્રગટાવે, અથવા ઠારે કે ન ઠારે તો સારું"

તેથી જ સાધુ માટે પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર-પ્રતિજ્ઞા છે **યાવત્** ઉપદેશ દીધો છે કે ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળા એક જ મકાનમાં રહેવું, શય્યા અથવા સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પતાં નથી.

१३५०. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स ।

इह खलु गाहावतिस्स कुंडले वा, गुणे वा, मणी वा, मोत्तिए वा, हिरण्णे वा, सुवण्णे वा, कडगाणि वा, तुडियाणि वा, तिसरगाणि वा, पालंबाणि वा, हारे वा, अद्धहारे वा, एगावली वा, मुत्तावली वा, कणगावली वा, रयणावली वा, तरुणियं वा, कुमारिं अलंकियविभूसियं पेहाए ।

अह भिक्खू उच्चावयं मणं णियच्छेज्जा,

१३५०. ગૃહસ્થ સાથે નિવાસ કરનાર સાધુને કર્મબંધાય છે. જેમ કે -.

મકાનમાં રહેનાર ગૃહસ્થના કુંડળ, કંદોરો, મણિ, મોતી, સોનું, ચાંદી, કડાં, બાજુબંધ, ત્રણસરો હાર, નવસરો હાર, અઢારસરો હાર, અર્ધહાર, લાંબી માળા, એકાવલી હાર, મુક્તાવલી હાર, કનકાવલી હાર, કે રત્નાવલી હાર વગેરે આભૂષણોને તથા વસ્ત્રાભૂષણોથી સુસજ્જિત તરુણી કે કુમારી કન્યાને દેખી,

સાધુના મનમાં ઊંચા- નીચા ભાવ થઈ શકે છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"एरिसिया वा सा, णो वा एरिसिया" इति वा णं बूया, इति वा णं मणं साएज्जा ।

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४२४

"આવા આભૂષણ મારા ઘરે પણ હતા, મારી પુત્રી પણ આવી હતી. અથવા આવી નહોતી" તે આવા પ્રકારનાં ઉદ્ગાર કાઢી શકે છે અથવા મનોમન તેની અનુમોદના પણ કરી શકે છે.

માટે સાધુઓનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે પ્રતિજ્ઞા છે **યાવત્** ઉપદેશ દીધો છે કે ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળા એકજ મકાનમાં રહેવું, શય્યા અથવા સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પતા નથી.

१३५१. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स ।

इह खलु गाहावतिणीओ, गाहावतिधूयाओ वा, गाहावतिसुण्हाओ वा, गाहावतिधातीओ वा, गाहावतिदासीओ वा, गाहावतिकम्मकरीओ वा, तासिं च णं एवं वुत्तपुव्वं भवति-

"जे इमे भवंति समणा भगवंतो सीलमंता, वयमंता, गुणमंता, संजता, संवुडा, बंभयारी, उवरता मेहुणातो धम्मातो णो खलु एतेसिं कप्पति मेहुणधम्म-परियारणाए आउट्टित्तए ।

जा य खलु एतेसिं सद्धिं मेहुणधम्मपरियारणाए आउट्टेज्जा पुत्तं खलु सा लभेज्जा ओयस्सिं तेयस्सिं, वच्चस्सिं, जसस्सिं, संपरायियं, आलोय-दरिसिणिज्जं ।"

एयप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म तासिं च णं अण्णतरी सड्ढी तं तवस्सिं भिक्खुं मेहुणधम्म-परियारणाए आउट्टावेज्जा ।

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे जं तहप्पगारे सागारिए उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४२५

१३५१. ગૃહસ્થ સાથે રહેવાથી સાધુને કર્મબંધન થાય છે જેમ કે -

તે સ્થાનમાં વસનાર ગૃહસ્થની પત્નીઓ, પુત્રીઓ, પુત્રવધૂઓ, ગૃહસ્થધાત્રિઓ, દાસીઓ અને ગૃહસ્થની કર્મચારિણીઓ રહે છે તેઓની સાથે પરસ્પર એવો વાર્તાલાપ પણ થવા સંભવ છે કે-

"આ શ્રમણ ભગવંત છે, તેઓ શીલવાન, વ્રતનિષ્ઠ, ગુણવાન, સંયમી, આશ્રવ નિરોધક, બ્રહ્મચારી તથા મૈથુન કર્મથી સદા વિરકૃત હોય છે. તેઓને મૈથુન સેવનની અભિલાષા પણ કલ્પતી નથી."

પરંતુ જે સ્ત્રી આવા સંત સાથે કદાચ મૈથુન સેવે તો તેને ઓજસ્વી, તેજસ્વી, યશસ્વી, સુંદર, પ્રભાવશાળી, સંગ્રામમાં શૂરવીર તથા દર્શનીય પુત્ર-ની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આવા પ્રકારની વાતચીત સાંભળીને તે સ્ત્રીઓમાંથી કોઈ સ્ત્રીને પુત્ર પ્રાપ્તિની ઈચ્છા થઈ જાય, અને મુનિને મૈથુન સેવન માટે પ્રલોભન આપી આકર્ષિત કરે એવો સંભવ છે.

માટે સાધુનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે - પ્રતિજ્ઞા છે **યાવત્** ઉપદેશ દીધો છે કે ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળા એક જ મકાનમાં રહેવું, શય્યા અથવા સ્વાધ્યાયાદિ કરવાં કલ્પતા નથી.

१३५२. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स ।

इह खलु गाहावइस्स अप्पणो सयट्ठाए विरूवरूवे भोयणजाते उवक्खडिते सिया, अह पच्छा भिक्खुपडियाए असणं वा-**जाव**-साइमं वा उवक्खडेज्ज वा, उवकरेज्ज वा ।

तं च भिक्खू अभिकंखेज्जा भोत्तए वा, पायए वा, वियट्टित्तए वा ।

१३५२. ગૃહસ્થ સાથે રહેવાથી સાધુને કર્મ બંધન થાય છે, જેમ કે -

ગૃહસ્થે પોતા માટે વિવિધ પ્રકારનું ભોજન બનાવ્યું હશે. તેમાં વળી પોતાની સાથે વસતા મુનિને દેખી તેના માટે પણ વિવિધ પ્રકારનાં અશન **યાવત્** સ્વાદ્ય આહાર પાણી બનાવશે ને લાવશે.

મુનિને તે અશનાદિને ખાવા- પીવાની ઈચ્છા થશે. ઉપરાંત એ આહારમાં આસક્ત થઈને ત્યાં રહેવાની કામના જાગશે અને સંયમ દૂષિત થશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा–**जाव**–एस उवएसे जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४२८*

માટે સાધુનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે - પ્રતિજ્ઞા છે **યાવત્** ઉપદેશ દીધો છે કે ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળા એક જ મકાનમાં રહેવું, શય્યા અથવા સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પતાં નથી.

१३५३. गाहावती नामेगे सुइसमायारा भवंति, भिक्खू य असिणाणए मोयसमायारे से तग्गंधे दुग्गंधे पडिकूले पडिलोमे यावि भवति,

१૩૫૩. કોઈ ગૃહસ્થ શૌચાચાર-પરાયણ (બાહ્ય શુદ્ધિનું પાલન કરનાર) હોય, અને સાધુ સ્નાનાદિ ત્યાગી હોય, તેમાં વળી કેટલાક સાધુ મોક પ્રતિમાધારી પણ હોય, ગૃહસ્થને તેમના શરીર કે વસ્ત્રોમાંથી આવતી ગંધ દુર્ગંધરૂપ લાગે અથવા પ્રતિકૂળ કે અપ્રિય પણ લાગે.

जं पुव्वकम्मं तं पच्छाकम्मं, जं पच्छाकम्मं तं पुव्वकम्मं,

માટે ગૃહસ્થ સાધુના કારણે પહેલાં કરવાનું કાર્ય પછી કરે અને પછી કરવાનું કાર્ય પહેલાં કરી લે, એમ કાર્યક્રમમાં પરિવર્તન કરે.

ते भिक्खुपडियाए वट्टमाणा करेज्जा वा णो वा करेज्जा ।

વળી સાધુઓ માટે ભોજનાદિ કાર્ય વહેલું પતાવી દે અથવા ન પણ કરે.

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा–**जाव**–एस उवएसे जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४२७*

માટે સાધુનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે - પ્રતિજ્ઞા છે **યાવત્** ઉપદેશ દીધો છે કે ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળા એકજ મકાનમાં રહેવું, શય્યા અથવા સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પતાં નથી.

१३५४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा–इह खलु गाहावती वा–**जाव**–कम्मकरीओ वा, अण्णमण्णस्स गातं तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा, अब्भंगेति वा, मक्खेति वा, णो पण्णस्स णिक्खमण-पवेसाए–**जाव**–चिंताए, से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु ४५०*

१૩૫૪. સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે- અહીં ગૃહસ્થ **યાવત્** તેની કર્મચારિણીઓ પરસ્પર તેલ **યાવત્** માખણથી શરીરને માલિશ કરે છે, અથવા લગાવે છે. તો પ્રાજ્ઞસાધુએ ત્યાં જવું-આવવું **યાવત્** ધર્મચિંતન કરવું યોગ્ય નથી. એમ જાણી સાધુને એવા પ્રકારનાં ઉપાશ્રયમાં રહેવું, શય્યા અને સ્વાધ્યાય આદિ કરવા કલ્પતાં નથી.

१३५५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा–इह खलु गाहावती वा–**जाव**–कम्मकरीओ वा अण्णमण्णस्स गायं सिणाणेण वा, कक्केण वा–**जाव**–पउमेण वा, आघंसंति वा, पघंसंति वा, उव्वलेंति वा, उवट्टेंति वा, णो पण्णस्स निक्खमण-पवेसाए–**जाव**–चिंताए, से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

–*आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४५१*

१૩૫૫. સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે- અહીં ગૃહસ્થ **યાવત્** કર્મચારિણી આદિ પરસ્પર સ્નાન, સુગંધિત પદાર્થ કલ્ક **યાવત્** પદ્મ ચૂર્ણ આદિ લગાવે છે, મસળે છે, મસળીને મેલ ઉતારે છે, વારંવાર ચોળે છે અથવા ચોળવાની કોઈ પ્રવૃત્તિ કરે છે. ત્યાં પ્રાજ્ઞ સાધુ માટે જવું આવવું **યાવત્** ધર્મ ચિંતન કરવું યોગ્ય નથી. બુદ્ધિમાન મુનિને એવા ઉપાશ્રયમાં નિવાસ શય્યા સ્વાધ્યાય આદિ કરવા કલ્પતાં નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१३५६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा–ससागारियं, सागणियं, सउदयं, णो पण्णस्स णिक्खमणपवेसाए, णो पण्णस्स वायण–पुच्छण–परियट्टणाऽणुप्पेह–धम्माणुयोगचिंताए । से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४४७

१३५६. સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રયને વિષે એવું સમજે કે-આ ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળો છે, અગ્નિકાય, જલકાયથી યુક્ત છે. તેમાં પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુને નિષ્ક્રમણ, પ્રવેશ કરવો યોગ્ય નથી, તેમજ આવા પ્રકારનાં ઉપાશ્રયમાં વાચના પૃચ્છના, પરિવર્તના, અનુપ્રેક્ષા અને ધર્માનુયોગ ચિંતન આદિ માટે યોગ્ય નથી. એમ જાણી એવા ઉપાશ્રયમાં નિવાસ શય્યા આસન કે સ્વાધ્યાય કરવા કલ્પતાં નથી.

१३५७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा–गाहावतिकुलस्स मज्झंमज्झेणं गंतुं वत्थए, पडिबद्धं वा, णो पण्णस्स णिक्खमण–पवेसाए–**जाव**–चिंताए, से एवं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४४८

१३५७. સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રયને વિષે એમ જાણે કે-ગૃહસ્થના ઘર વચ્ચેથી આવાગમન કરવાનો માર્ગ છે અને આવવા જવામાં પ્રતિબદ્ધ થાય છે. સ્વાધ્યાય આદિમાં વિઘ્ન પડે છે, એવા ઉપાશ્રયમાં પ્રજ્ઞાવાન સાધુએ આવવું જવું **યાવત્** ધર્મ ચિંતન કરવું યોગ્ય નથી. એવા ઉપાશ્રયમાં નિવાસ કરવો, શય્યા-આસન કે સ્વાધ્યાય કરવા કલ્પતાં નથી.

१३५८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा–इह खलु गाहावती वा–**जाव**–कम्मकरीओ वा अण्णमण्णस्स वा, उच्छोलेंति वा, पधोवेंति वा, सिंचंति वा, सिणावेंति वा, णो पण्णस्स निक्खमण पवेसाए–**जाव**–चिंताए, से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४५२

१३५८. સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે-અહીં ગૃહસ્થ **યાવત્** કર્મચારિણીઓ આદિ પરસ્પર શીતલ જળથી કે ગરમ જળથી અધિક જળ લઈને કે જળ ઉછાળીને શરીર સારું કરે છે, એક બીજા પર સિંચન કરે છે, સ્નાન કરાવે છે તેવા ઉપાશ્રયમાં આવવું જવું **યાવત્** ધર્મ ચિંતન કરવું યોગ્ય નથી, એવા ઉપાશ્રયમાં પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુએ નિવાસ કરવો શય્યા-આશન કે સ્વાધ્યાય કરવા કલ્પતાં નથી.

१३५९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा–इह खलु गाहावती वा–**जाव**–कम्मकरीओ वा, णिगिणा ठिता, णिगिणा उवल्लीणा, मेहुणधम्मं विण्णवेंति, रहस्सियं वा मंतं मंतेंति, णो पण्णस्स निक्खमण–पवेसाए–**जाव**–चिंताए, से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

– आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४५३

१३५९. સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે અહીં ગૃહસ્થ **યાવત્** કર્મચારિણીઓ આદિ નગ્ન થઈને રહેલ છે અથવા નગ્ન થઈને છૂપાયેલ છે. એકાન્તમાં મૈથુન સેવન કરે છે અથવા કોઈ ગુપ્ત મંત્રણા કરે છે તેવા ઉપાશ્રયમાં આવવું જવું **યાવત્** ધર્મચિંતન કરવું યોગ્ય નથી. એવા ઉપાશ્રયમાં નિવાસ કરવો શય્યા-આસન કે સ્વાધ્યાય કરવા કલ્પતાં નથી.

१३६०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा–आइण्णं–संलिक्खं णो पण्णस्स निक्खमण–पवेसाए–**जाव**–चिंताए, से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

– आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४५४

१३६०. સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રયને ચિત્રવાળા જાણે અને તે ચિત્રોમાં સ્ત્રી આદિ દેખીને પૂર્વે કરેલા વિષય-ભોગ ક્રીડાનું સ્મરણ થાય, એવા ઉપાશ્રયમાં નિર્ગમન-પ્રવેશ **યાવત્** ધર્મચિંતન કરવું યોગ્ય નથી. એવા ઉપાશ્રયમાં પ્રજ્ઞાવાન મુનિએ નિવાસ કરવો શય્યા- આસન કે સ્વાધ્યાય કરવા કલ્પતાં નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गिहत्थ पडिबद्ध उवस्सयस्स दोसाइं –

१३६१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा उच्चारपासवणेणं उब्बाहिज्ज-माणे रातो वा वियाले वा गाहावइकुलस्स दुवारबाहं अवंगुणेज्जा, तेणो य तस्संधिचारी अणुपविसेज्जा, तस्स भिक्खुस्स णो कप्पति एवं वदित्तए –

"अयं तेणे पविसति वा णो वा पविसति,
उवल्लियति वा णो वा उवल्लियति, आपतति वा णो वा आपतति, वयइ वा णो वा वयइ,
तेण हडं, अण्णेण हडं,
तस्स हडं, अण्णस्स हडं,
अयं तेणे, अयं उवचरए,
अयं हंता, अयं एत्थमकासी ।"
तं तवस्सिं भिक्खुं अतेणं तेणमिति संकति ।

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा–**जाव**–एस उवएसे तं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३०

ગૃહસ્થ પ્રતિબદ્ધ ઉપાશ્રયના દોષ :

૧૩૬૧. ગૃહસ્થ સાથે એક મકાનમાં રહેનાર સાધુ અથવા સાધ્વી દીર્ઘશંકા અથવા લઘુશંકાથી બાધિત થઈને રાત્રિમાં અથવા વિકાલના સમયે ઘરના દ્વાર ખોલી બહાર જાય એવા સમયે કદાચિત્ અવસર શોધતો ચોર અંદર પ્રવેશી જાય ત્યારે સાધુએ એમ કહેવું કલ્પતું નથી કે -

"આ ચોર પ્રવેશી રહ્યો છે અથવા પ્રવેશ કર્યો નથી.
છુપાઈ ગયો છે અથવા છુપાયો નથી, આવે છે કે આવતો નથી, જાય છે કે જતો નથી,
તેણે ચોરી કરી અથવા બીજાએ ચોરી કરી,
તેનું ધન ચોરાયું છે કે બીજાનું ધન ચોરાયું છે,
આ જ ચોર છે અથવા ચોરનો સાથી છે,
આ ઘાતક છે, એણે જ આ કર્યું છે." મુનિ પોતાના આચારાનુસાર કંઈ પણ કહી શકે નહીં. નહીં તો ગૃહસ્થ તે મુનિ પર ચોર ન હોવા છતાં પણ ચોર હોવાની શંકા રાખે,
તેથી મુનિનો એ જ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે - પ્રતિજ્ઞા છે **યાવત્** ઉપદેશ આપ્યો છે, કે ગૃહસ્થ સાથે નિવાસાદિ ન કરે, તથા શય્યા આસન સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પતાં નથી.

सुद्ध उवस्सयस्स परूवणा –

१३६२. से य णो सुलभे फासुए उंछे अहेसणिज्जे, णो य खलु सुद्धे इमेहिं पाहुडेहिं, तं जहा–छावणतो लेवणतो संथार–दुवार पिहाणतो पिंडवातेसणाओ ।

से य भिक्खू चरियारते, ठाणरते, णिसीहियारते, सेज्जासंथार–पिंडवातेसणारते, संति भिक्खुणो एवमक्खाइणो उज्जुकडा णियागपडिवण्णा अमायं कुव्वमाणा वियाहिता ।

શુધ્ધ ઉપાશ્રયની પ્રરૂપણા :

૧૩૬૨. અહીં પ્રાસુક-નિર્દોષ ઉંછ એષણિય ઉપાશ્રય દુર્લભ છે તથા સાવદ્ય કર્મો (પાપયુક્ત ક્રિયાઓ)ના કારણે શુદ્ધ નિર્દોષ ઉપાશ્રય મળવો મુશ્કેલ છે. કારણ કે સાધુ માટે કોઈક સ્થાનમાં છત બનાવેલ હોય તો વળી કોઈ સ્થાન લીંપેલ હોય, કયાંક સંસ્તારક બીછાવવા માટે વિષમ ભૂમિને સમ કરેલ હોય તથા કોઈક જગ્યાએ દ્વાર નાના મોટા કર્યા હોય, કોઈ આહારની એષણાનું કારણ બન્યું હોય-ઈત્યાદિ દોષોના કારણે શુદ્ધ નિર્દોષ ઉપાશ્રય મળવો કઠિન છે.

કોઈ સાધુ ચર્યાવાન હોય છે તો કોઈ સાધુ કાયોત્સર્ગ કરનાર હોય છે. કોઈ એકાંતમાં સ્વાધ્યાય કરનાર હોય છે તો કોઈ શય્યા સંસ્તારક અને પિંડપાતની શુદ્ધ ગવેષણામાં અનુરત હોય છે. તેથી ઉક્ત ક્રિયા યોગ્ય ઉપાશ્રય મળવો મુશ્કેલ છે એમ કેટલાક સરલ, નિષ્કપટી તેમજ મોક્ષ પથગામી સાધુ ઉપાશ્રયના દોષ બતાવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संतेगतिया पाहुडिया उक्खित्तपुव्वा भवति, एवं णिक्खित्तपुव्वा भवति, परिभाइयपुव्वा भवति, परिभुत्तपुव्वा भवति, परिट्ठवियपुव्वा भवति ।

प. एवं वियागरेमाणे समिया वियागरेइ ?

उ. हंता भवति ।

– आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४४३

કેટલાક મકાન ખાલી પડયા હોય છે, કેટલાક મકાન ગૃહસ્થના મહેમાન આદિ માટે રાખેલા હોય છે. કેટલાક મકાનો ભેટ મળેલા હોય છે. કેટલાક મકાન સમયે-સમયે ગૃહસ્થના ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. કેટલાક મકાન અનુપયોગી પણ હોય છે, અથવા દાનમાં દીધેલા પણ હોય છે. (આવા મકાન ગૃહસ્થને માટે બનેલ હોવાથી સાધુને કલ્પે છે.)

પ્ર. ગૃહસ્થને આ પ્રમાણે ઉપાશ્રય સંબંધી દોષો કહી દેનાર મુનિ શું સમ્યક્ વર્તતા છે ?

ઉ. હા, વાસ્તવિક દોષ બતાવનારા મુનિ સમ્યક્ વર્તતા છે.

अभिक्खणं साहम्मिय आगमण वसहि णिसेहो –

१३६३. से आगंतारेसु वा, आरामागारेसु वा, गाहावतिकुलेसु वा, परियावसहेसु वा, अभिक्खणं-अभिक्खणं साहम्मिएहिं ओवयमाणेहिं णो ओवतेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३२

વારંવાર સાધર્મિકના આગમનની શય્યાનો નિષેધ :

૧૩૬૩. મુનિને ધર્મશાળા, ઉદ્યાનગૃહો, કે ગૃહસ્થના ઘરો કે તાપસ આદિના મઠોમાં જ્યાં વારંવાર સાધર્મિક સાધુ આવી વસે છે તેવા સ્થાનમાં ઉતરવું ન જોઈએ.

कालातिक्कंत किरिया सरूवं –

१३६४. से आगंतारेसु वा–**जाव**–परियावसहेसु वा जे भयंतारो उडुबद्धियं वा, वासावासियं वा कप्पं उवातिणित्ता तत्थेव भुज्जो भुज्जो संवसंति अयमाउसो ! **कालातिक्कंतकिरिया** यावि भवति ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३३

કાલાતિક્રાન્ત ક્રિયાનું સ્વરૂપ :

૧૩૬૪. જે મુનિ મહાત્માઓએ ધર્મશાળા **યાવત્** મઠોમાં ઋતુબદ્ધ માસ કલ્પ કે વર્ષાવાસકલ્પ વીતાવ્યો છે, એજ સ્થાનમાં કોઈપણ કારણ વગર નિરંતર નિવાસ કરે તો, હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! તેઓને **'કાલાતિક્રાંત ક્રિયા'** દોષ લાગે છે.

उवट्ठाण किरिया सरूवं –

१३६५. से आगंतारेसु वा–**जाव**–परियावसहेसु वा जे भयंतारो उडुबद्धियं वा वासावासियं वा कप्पं उवातिणावित्ता तं दुगुणा दुगुणेण अपरिहरित्ता तत्थेव भुज्जो भुज्जो संवसंति अयमाउसो ! **उवट्ठाणकिरिया** यावि भवति ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३४

ઉપસ્થાન ક્રિયાનું સ્વરૂપ :

૧૩૬૫. જે મુનિ ધર્મશાળા **યાવત્** મઠોમાં માસ કલ્પ યા વર્ષાવાસ કલ્પ જેટલા સમય રહ્યા હોય, તેટલા સમય કરતાં બીજા સ્થાને બમણો, ત્રણ ગણો સમય વ્યતીત કર્યા વિના ત્યાં ચાતુર્માસ કરે, અથવા માસ કલ્પ કરે તો હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! તેને **'ઉપસ્થાન ક્રિયા'** દોષ લાગે છે.

भिक्खुस्स एग खेत्ते पुणरागमण कालमेरा–

१३६६. संवच्छरं वावि परं पमाणं,
बीयं च वासं न तहिं वसेज्जा ।
सुत्तस्स मग्गेण चरेज्ज भिक्खू,
सुत्तस्स अत्थो जह आणवेइ ।

–दस. चू. २, गा. ११

મુનિને એક ક્ષેત્રમાં ફરી આવવાની કાલમર્યાદા :

૧૩૬૬. મુનિએ જ્યાં વર્ષાવાસ કરેલ છે ત્યાં ઉત્કૃષ્ટ એક વર્ષ સુધી ફરી આવીને ન રહે.
પરંતુ (બમણો કાળ વ્યતીત કરવો) આગમ વિધિ કે સૂત્રનો અર્થ (ભાવ) જે પ્રમાણે આજ્ઞા આપે એ જ પ્રમાણે આચરણ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणभिक्कंत किरिया सरूवं –

१३६७. इह खलु पाईणं वा–**जाव**–उदीणं वा संतेगतिया सड्ढा भवंति–**जाव**–तं रोयमाणेहिं बहवे समण–माहण अतिहि–किवण–वणीमए समुद्दिस्स तत्थ तत्थ अगारीहिं अगाराइं चेतिताइं भवंति,
तं जहा–आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा ।

जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा, तेहिं अणोवतमाणेहिं ओवयति अयमाउसो ! **अणभिक्कंतकिरिया** यावि भवति ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३६

અનભિક્રાન્ત ક્રિયાનું સ્વરૂપ :

૧૩૬૭. આ જગતમાં પૂર્વ **યાવત્** ઉત્તર દિશાઓમાં કેટલાક શ્રદ્ધાળુ હોય છે **યાવત્** તે શ્રદ્ધા પ્રતીતિ અને પ્રીતિ રાખતાં બધા પ્રકારના શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, અતિથિઓ, ભિક્ષુઓ અને દરિદ્રીઓ વગેરેને રહેવા માટે સ્થાનાદિ તૈયાર કરાવે છે, જેમ કે - લુહારશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહ આદિ.
જે શ્રમણ ભગવન્ત એવી લુહારશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહોમાં આવીને સૌથી પહેલાં નિવાસાદિ ક્રિયા કરે તો હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! તેને **'અનભિક્રાન્ત ક્રિયા'** ઉપાશ્રય કહેવાય છે. (તે સર્વથા અકલ્પનીય છે)

वज्जकिरिया सरूवं –

१३६८. इह खलु पाईणं वा–**जाव**–उदीणं वा संतेगइया सड्ढा भवंति, तं जहा–गाहावती वा–**जाव**–कम्मकरीओ वा, तेसिं च णं एवं वुत्तपुव्वं भवति–जे इमे भवंति समणा भगवंतो सीलमंता–**जाव**–उवरता मेहुणाओ धम्माओ, णो खलु एतेसिं भयंताराणं कप्पति आधाकम्मिए उवस्सए वत्थए, से ज्जाणिमाणि अम्हं अप्पणो सयट्ठाए चेतियाइं भवंति, तं जहा – आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा, सव्वाणि ताणि समणाणं णिसिरामो, अविवाइं वयं पच्छावि अप्पणो सयट्ठाए चेतेस्सामो तं जहा– आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा ।
एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा उवागच्छंति इतरातितरेहिं पाहुडेहिं वट्टंति, अयमाउसो ! **वज्जकिरिया** यावि भवति ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३७

વર્જ્ય ક્રિયાનું સ્વરૂપ :

૧૩૬૮. આ સંસારમાં પૂર્વ **યાવત્** ઉત્તર દિશામાં કેટલાક શ્રદ્ધાળુ વ્યક્તિઓ રહે છે, જેમ કે -ગૃહસ્થ **યાવત્** કર્મચારિણીઓ, તેઓનું કહેવું એમ છે કે
આ શ્રમણ ભગવન્ત શીલવાન્ છે **યાવત્** મૈથુનસેવનના ત્યાગી છે. આ મુનિઓને તેના ઉદ્દેશ્યથી બનાવેલા ઉપાશ્રયમાં રહેવું કલ્પતું નથી. માટે જે ગૃહો અમારા માટે બનાવ્યાં છે, જેમ કે લુહારશાળા **યાવત્** ભવનગૃહ તે પૂર્વોક્ત સઘળા ઘરો અમે મુનિઓને રહેવા માટે દઈએ છીએ. અને અમે અમારા માટે લુહાર શાળા **યાવત્** ભવનગૃહ નવા બનાવી લઈશું.

ગૃહસ્થોના આવી રીતના શબ્દો સાંભળી સમજીને જે મુનિ તે શાળા **યાવત્** ઘરોમાં નિવાસ કરે અથવા એવી રીતે બીજાના આપેલા નાના મોટા મકાનમાં રહે તો હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! તેને **'વર્જ્યક્રિયા'** ઉપાશ્રય કહેવાય છે. (તે સર્વથા અકલ્પનીય છે)

महावज्जकिरिया सरूवं

१३६९. इह खलु पाईणं वा –**जाव**– उदीणं वा संतेगतिया सड्ढा भवंति –**जाव**– तं रोयमाणेहिं बहवे–समण माहण –**जाव**– पगणिय पगणिय समुद्दिस्स तत्थ तत्थ अगारीहिं अगाराइं चेतियाइं भवंति, तं जहा–आएसणाणि वा –**जाव**– भवणगिहाणि वा,

મહાવર્જ્યક્રિયાનું સ્વરૂપ :

૧૩૬૯. આ સંસારમાં પૂર્વ **યાવત્** ઉત્તર દિશામાં કેટલાક શ્રદ્ધાળુ હોય છે **યાવત્** સાધુ પર શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રુચિ કરતા થકા ઘણા શ્રમણો, બ્રાહ્મણો **યાવત્** દરિદ્રો ને ગણી ગણી તેમના ઉદ્દેશ્યથી જ્યાં ત્યાં લોહારશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહ બનાવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा उवागच्छंति उवागच्छित्ता इयराइयरेहिं पाहुडेहिं वट्टंति अयमाउसो ! **महावज्जकिरिया** यावि भवति ।

– आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३८

जे મુનિ આવી રીતના લોહારશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહમાં નિવાસ કરે, ત્યાં રહીને એક બીજાનાં આપેલા મકાનોનો ઉપયોગ કરે છે તો હે આયુષ્મન્ શ્રમણો ! તે ઉપાશ્રય એમના માટે **'મહાવર્જ્ય ક્રિયા'** વાળો કહેવાય છે. (તે સર્વથા અકલ્પનીય છે)

सावज्जकिरिया सरूवं –

सावद्य क्रियानुं स्वरूप :

१३७०. इह खलु पाईणं वा–**जाव**–उदीणं वा, संतेगतिया सड्ढा भवंति–**जाव**–तं रोयमाणेहिं बहवे समणजाते समुद्दिस्स तत्थ तत्थ अगारीहिं अगाराइं चेतिताइं भवंति, तं जहा–आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा,'

जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा उवागच्छंति उवागच्छित्ता इतराइतरेहिं पाहुडेहिं वट्टंति अयमाउसो ! **सावज्जकिरिया** यावि भवंति ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३९

१३७०. આ સંસારમાં પૂર્વ **યાવત્** ઉત્તર દિશામાં કેટલાક શ્રદ્ધાળુ હોય છે **યાવત્** અભિરુચિ કરતા થકા ઘણા શ્રમણોના ઉદ્દેશ્યથી જ્યાં ત્યાં લોહશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહ બનાવડાવે છે.

જે મુનિ આવી રીતના લોહશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહમાં નિવાસ કરે ત્યાં રહીને એક બીજાના આપેલા મકાનોનો ઉપયોગ કરે છે તો હે આયુષ્મન્ શ્રમણો તે ઉપાશ્રય એમના માટે **'સાવદ્યક્રિયા'**વાળો દોષયુક્ત છે.

महासावज्ज किरिया सरूवं –

महासावद्य क्रियानुं स्वरूप :

१३७१. इह खलु पाईणं वा–**जाव**–उदीणं वा संतेगतिया सड्ढा भवंति–**जाव**–तं रोयमाणेहिं एगं समणजातं समुद्दिस्स तत्थ तत्थ अगारीहिं अगाराइं चेतिताइं भवंति, तं जहा–आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा, महता पुढविकायसमारंभेणं –**जाव**–महता तसकायसमारंभेणं, महता संरंभेणं, महता समारंभेणं, महता आरंभेणं, महता विरूवरूवेहिं पावकम्मकिच्चेहिं, तं जहा– छावणतो, लेवणतो, संथार–दुवार–पिहणतो, सीतोदए वा परिट्ठवियपुव्वे भवति, अगणिकाए वा उज्जालियपुव्वे भवति।

जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा–**जाव**–भवणगिहाणि वा, उवागच्छति उवागच्छित्ता इतराइतरेहिं पाहुडेहिं वट्टंति दुपक्खं ते कम्मं सेवंति, अयमाउसो ! **महासावज्जकिरिया** यावि भवति ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४४०

१३७१. આ સંસારમાં પૂર્વ **યાવત્** ઉત્તર દિશામાં કેટલાક શ્રદ્ધાળુ હોય છે **યાવત્** અભિરુચિ કરતા થકા કોઈ એક શ્રદ્ધાળુ સાધુના ઉદ્દેશ્યથી લોહશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહ આદિ બનાવે છે. પૃથ્વીકાયનો મહાન સમારંભ કરીને **યાવત્** ત્રસકાયનો મહાન સમારંભ કરીને, મહાન સંરંભ, મહાન સમારંભ તથા મહાન આરંભ કરીને, વિવિધ પ્રકારના પાપકર્મોનું આચરણ કરીને, જેમકે-તેને આચ્છાદિત કરીને, લીંપીને, બેઠક અથવા દ્વાર બંધ કરીને, (શાળા આદિ તૈયાર કરાવે છે) ત્યાં સચિત્ત પાણી પડેલું હોય છે, અગ્નિપણ સળગાવેલ હોય છે.

જે સાધુ આવા પ્રકારની લોહશાળા **યાવત્** ભૂમિગૃહમાં રહે છે તથા એવી એક બીજાને દાન ભેટ આપેલ શાળામાં રહે છે, તેઓ દ્વિપક્ષ (દ્રવ્યથી સાધુરૂપ, ભાવથી ગૃહસ્થરૂપ) ક્રિયાનું સેવન કરે છે, હે આયુષ્મન્ ! એ શ્રમણો માટે આ ઉપાશ્રય **મહાસાવદ્યક્રિયાથી** યુક્ત છે.

एगदुवारवंतेसु गामाइसु णिग्गंथ– णिग्गंथीणं णिसिद्ध वसणं

વગડા જેવા ગ્રામાદિમાં નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થિઓને રહેવાનો નિષેધ :

१३७२ से गामंसि वा–**जाव**–रायहाणिंसि वा, एगवगडाए, एगदुवाराए, एगनिक्खमणपवेसाए, नो कप्पइ निग्गंथाण य निग्गंथीण य एगयओ वत्थए ।

–कप्प. उ. १, सु. १०

१३७२. નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થિઓને એક વગડાવાળા, એક દ્વારવાળા અને એક નિષ્ક્રમણ પ્રવેશવાળા ગ્રામ **યાવત્** રાજધાનીમાં (ભિન્ન ભિન્ન ઉપાશ્રયોમાં) સમકાળ વસવું કલ્પતું નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिग्गंथ- णिग्गंथीणं दगतीरंसि णिसिद्ध किच्चाइं-

१३७३. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा, दगतीरंसि चिट्ठित्तए वा, निसीइत्तए वा, तुयट्टित्तए वा, निद्दाइत्तए वा, पयलाइत्तए वा, असणं वा-**जाव**-साइमं वा आहरित्तए वा, उच्चारं वा, पासवणं वा, खेलं वा, सिंघाणं वा परिट्ठवेत्तए, सज्झायं वा करित्तए, धम्मजागरियं वा जागरित्तए, काउसग्गं वा ठाणं ठाइत्तए ।

-कप्प. उ. १, सु. २०

निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थिओ माटे पाणीना किनारा पर निषेध कार्य :

१३७३. निर्ग्रन्थ-निर्ग्रन्थिओने दकतीर (पाणीनो किनारो) पर ऊभुं रहेवुं, बेसवुं, शयन करवुं, निद्रा लेवी, ऊंघवुं, अशन **यावत्** स्वादिम आहार खावो-पीवो, मळ-मूत्र, श्लेष्म-नासामल आदिनो परित्याग करवो के स्वाध्याय करवानुं, धर्म जागरिका (रात्रि जागरण) करवी तथा ऊभा रहीने के बेसीने कायोत्सर्ग करवानुं कल्पतुं नथी.

णिग्गंथी उवस्सए णिग्गंथाणं णिसिद्ध किच्चाइं-

१३७४. नो कप्पइ निग्गंथाणं निग्गंथीणं उवस्सयंसि-

१. चिट्ठित्तए वा,
२. निसीइत्तए वा,
३. तुयट्टित्तए वा,
४. निद्दाइत्तए वा,
५. पयलाइत्तए वा,
६-९. असणं वा-**जाव**-साइमं वा आहारं आहारेत्तए,
१०. उच्चारं वा,
११. पासवणं वा,
१२. खेलं वा,
१३. सिंघाणं वा परिट्ठवेत्तए,
१४. सज्झायं वा करेत्तए,
१५. झाणं वा झाइत्तए,
१६. काउसग्गं वा करित्तए, ठाणं वा ठाइत्तए ।

-कप्प. उ. ३, सु. १

निर्ग्रन्थिओना उपाश्रयमां निर्ग्रन्थो माटे निषेध कार्य :

१३७४. निर्ग्रन्थोने निर्ग्रन्थिओना उपाश्रयमां -

१. ऊभा रहेवुं,
२. बेसवुं,
३. आडा पडखे थवुं
४. निद्रा लेवी,
५. ऊंघवुं,
६-९ अशन **यावत्** स्वादिमनो आहार करवो,
१०. मळ,
११. मूत्र,
१२. कफ,
१३. नाकनो मेल त्याग,
१४. स्वाध्याय,
१५. ध्यान तथा
१६. ऊभा रहीने के बेसीने कायोत्सर्ग करवो कल्पतो नथी.

निग्गंथाणं उवस्सए निग्गंथीणं णिसिद्ध किच्चाइं-

१३७५. नो कप्पइ निग्गंथीणं निग्गंथाणं उवस्सयंसि चिट्ठित्तए वा-**जाव**-ठाणं वा ठाइत्तए ।

-कप्प. उ. ३, सु. २

निर्ग्रन्थोना उपाश्रयमां निर्ग्रन्थिओ माटे निषेध कार्य :

१३७५ निर्ग्रन्थिओने निर्ग्रन्थोना उपाश्रयमां रहेवुं **यावत्** ऊभा रहीने के बेसीने कायोत्सर्ग करवुं कल्पतुं नथी.

णिसीहियाए णिसिद्ध किच्चाइं-

१३७६. जे तत्थ दुवग्गा वा, तिवग्गा वा, चउवग्गा वा, पंचवग्गा वा, अभिसंधारेज्जा णिसीहियं गमणाए,

ते णो अण्णमण्णस्स कायं आलिंगेज्ज वा, विलिंगेज्ज वा, चुंबेज्ज वा, दंतेहिं वा, अच्छिंदेज्ज वा विच्छिंदेज्ज वा ।

-आ. सु. २, अ. ९, सु. ६४३

स्वाध्याय भूमिमां निषेध कार्य :

१३७६ जो साधु स्वाध्यायभूमिमां बब्बे, त्रण-त्रण, चार-चार के पांच-पांचना समूहमां भेगा थईने जवा ईच्छे तो,

त्यां एकबीजाना शरीरने परस्पर आलिंगन न करे तथा एकबीजाने चोंटे पण नहि तथा परस्पर चुंबन आदि पण करे नहि तथा दांत अने नखथी एकबीजानुं छेदन पण करे नहि.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शय्यैषणा विधि- निषेध : 3

अंतलिक्ख उवस्सयस्स विहि-णिसेहो-

१३७७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा,

तं जहा- खंधंसि वा-**जाव**-हम्मियतलंसि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि णण्णत्थ आगाढागाढेहिं कारणेहिं णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

से य आहच्च चेतिते सिया,

णो तत्थ सीतोदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, हत्थाणि वा, पादाणि वा, अच्छीणि वा, दंताणि वा, मुहं वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा,

णो तत्थ उसढं पकरेज्जा, तं जहा- उच्चारं वा, पासवणं वा, खेलं वा, सिंघाणं वा, वंतं वा, पित्तं वा, पूतिं वा, सोणियं वा, अण्णतरं वा सरीरावयवं ।

केवली बूया- आयाणमेयं ।

से तत्थ ऊसट्ठं पकरेमाणे पयलेज्ज वा, पवडेज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा, पवडमाणे वा, हत्थं वा-**जाव**-सीसं वा, अण्णतरं वा कायंसि इंदियजातं लूसेज्ज वा, पाणाणि वा-**जाव**-सत्ताणि वा, अभिहणेज्ज वा-**जाव**-ववरोवेज्ज वा ।

अह भिक्खुणं पुव्वोवदिट्ठा एस पइण्णा-**जाव**-एस उवएसे, जं तहप्पगारे उवस्सए अंतलिक्खजाते णो ठाणं वा सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४११

अन्तरिक्ष उपाश्रय माटे विधि-निषेध :

१३७७. साधु अथवा साध्वी उपाश्रय विषे એમ જાણે કે -

એ સ્થંભ પર **यावत्** ભોંયરામાં કે કોઈ ઊંચા સ્થાનપર બનાવેલ છે, અથવા અન્ય પણ આ પ્રકારનાં અન્તરિક્ષજાત સ્થાન પર છે.તો વિશેષ કારણ વિના તેમાં નિવાસ, શય્યા અને સ્વાધ્યાય ન કરે.

કદાચિત્ કારણવશાત્ એવા સ્થામાં વસવું પડે તો ત્યાં ઠંડા પાણી અથવા ગરમપાણીથી હાથ, પગ, આંખ, દાંત, મુખ, એકવાર અથવા વારંવાર સાફ ન કરે.

ત્યાં કોઈ પણ પ્રકારનું વ્યુત્સર્જન ન કરે તથા મળ-મૂત્ર, કફ, લીંટ, ઉલટી, પીત, પસ, રુધિર, વગેરે શરીરના અવયવોમાંથી નીકળતી કોઈ પણ પ્રકારની અશુચિનો ત્યાગ ત્યાં ન કરે.

કારણ કે, તીર્થંકર ભગવાને કહ્યું છે કે - આ બધું કરવું તે કર્મ બંધનનું કારણ છે.

સંભવ છે કે ઉપરથી કંઈ ફેંકવા જતાં સાધુ પડી જાય, લપસી જાય, અને લપસવાથી કે પડવાથી હાથ **यावत्** મસ્તક કે શરીરનું કોઈ પણ અંગ- ઉપાંગ તૂટી જાય. એથી પણ વિશેષ ત્યાં રહેલા પ્રાણી **यावत्** સત્વ વગેરેનો ઘાત થાય **यावत्** પ્રાણ-રહિત થઈ જાય.

તેથી સાધુનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે **यावत्** ઉપદેશ આપેલ છે કે આવા ઊંચા ઉપાશ્રયમાં રહેવું, શય્યા અથવા સ્વાધ્યાયાદિ કરવા નહીં.

एसणिज्जा अणेसणिज्जा य उवस्सया -

१३७८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा उवस्सयं एसित्तए से अणुपविसित्तागामं वा-**जाव**- रायहाणिं वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-सअंडं-**जाव**-मक्कडासंताणयं । तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-अप्पंडं-**जाव**-मक्कडासंताणयं ।

तहप्पगारे उवस्सए पडिलेहित्ता पमज्जित्ता ततो संजयामेव ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४१२

એષણીય અને અનેષણીય ઉપાશ્રય :

१३७८. સાધુ કે સાધ્વી જે ઉપાશ્રય વિષે ગવેષણા કરવા ઈચ્છે તો ગ્રામ **यावत्** રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરી સાધુના યોગ્ય ઉપાશ્રય માટે અન્વેષણ કરવા જતાં જો એમ જાણે કે આ ઉપાશ્રય ઈંડા **यावत्** કરોળિયાના જાળાં વગેરેથી યુક્ત છે તો એવા ઉપાશ્રયમાં નિવાસ, શય્યા અથવા સ્વાધ્યાયાદિ ન કરે.

સાધુ કે સાધ્વી જે ઉપાશ્રયને ઈંડા **यावत्** કરોળિયાની જાળથી રહિત જાણે તો,

એવા ઉપાશ્રયનું પ્રતિલેખન તથા પ્રમાર્જન કરી તેમાં યતનાપૂર્વક નિવાસ, શય્યા તેમજ સ્વાધ્યાય કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१३७९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-बहवे समण-**जाव**-वणीमए समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारम्भ-**जाव**-अभिहडं आहट्टु चेतेति ।

तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे-**जाव**-अणासेविते णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-पुरिसंतरकडे-**जाव**-आसेविते, पडिलेहित्ता पमज्जित्ता ततो संजयामेव ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४१४

१३७९. સાધુ કે સાધ્વી જે ઉપાશ્રયને વિષે એમ જાણે કે આ સ્થાન શ્રમણ **યાવત્** ભિખારીના નિમિત્તે ગૃહસ્થે પ્રાણી **યાવત્** સત્વોનો સમારંભ કરીને બનાવેલ છે **યાવત્** અન્ય સ્થાનેથી લાવીને આપે તો,

આવા પ્રકારનો ઉપાશ્રય જે અપુરુષાન્તરકૃત **યાવત્** અનાસેવિત હોય તો તેમાં રહેવું, શય્યા કે સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પે નહીં.

જો એમ જાણે કે - આ ઉપાશ્રય પુરુષાંતરકૃત **યાવત્** આસેવિત (સેવન કરવા યોગ્ય) છે તો તેનું પ્રતિલેખન પ્રમાર્જન કરી યતનાપૂર્વક રહે, શય્યા પાથરે અને સ્વાધ્યાયાદિ કરે.

१३८०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-अस्संजए भिक्खुपडियाए कडिए वा, उक्कंबिए वा, छन्ने वा, लेत्ते वा, घट्ठे वा, मट्ठे वा, संमट्ठे वा संपधूविए वा ।

तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे-**जाव**-अणासेविए णो ठाणं वा, सेज्जं वा णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-पुरिसंतरकडे-**जाव**-आसेविते, पडिलेहित्ता पमज्जित्ता ततो संजयामेव ठाणं वा सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४१५

१३८०. સાધુ કે સાધ્વી એમ જાણે કે - આ ઉપાશ્રય કોઈ ગૃહસ્થે ભિક્ષુ નિમિત્તે બનાવેલ છે, પાટિયાની દીવાલથી અથવા વાંસની ખપાટોથી બનાવેલ છે, દર્ભ આદિથી આચ્છાદિત છે, છાણથી લીંપેલ છે, ચૂનો આદિ લગાવીને ઠીક કરેલ છે, ભીંત આદિ ઘસીને સ્વચ્છ કરેલ છે, પાલિશ કરેલ છે, ધૂપથી સુગંધિત કરેલ છે તો,

એવા પ્રકારનો ઉપાશ્રય જો અપુરુષાંતરકૃત **યાવત્** અનાસેવિત હોયતો તેમાં રહેવું શય્યા કે સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પે નહીં.

જો એમ જાણે કે આ ઉપાશ્રય હજુ પુરુષાંતરકૃત **યાવત્** આસેવિત છે. તો તેનું પ્રતિલેખન - પ્રમાર્જન કરી યતનાપૂર્વક રહે, શય્યા પાથરે અને સ્વાધ્યાયાદિ કરે.

१३८१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-अस्संजते भिक्खुपडियाए खुड्डियाओ दुवारियाओ महल्लियाओ कुज्जा-**जाव**-संथारगं संथरेज्जा बहिया वा णिण्णक्खु ।

तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे-**जाव**-अणासेविए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-पुरिसंतरकडे-**जाव**-आसेविते, पडिलेहित्ता पमज्जित्ता, ततो संजयामेव ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४१६

१३८१. સાધુ અથવા સાધ્વી એમ જાણે કે કોઈ ગૃહસ્થે સાધુના નિમિત્તે આ ઉપાશ્રયના નાના દરવાજાને મોટા કર્યા છે **યાવત્** અહીં સંસ્તારક બીછાવવામાં આવ્યું છે અથવા કોઈ સામાન બહાર કાઢવામાં આવ્યો છે.

એવા પ્રકારનો ઉપાશ્રય જો અપુરુષાંતરકૃત **યાવત્** અનાસેવિત હોય તો તેમાં રહેવું શય્યા કે સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પે નહીં.

જો એમ જાણે કે - આ ઉપાશ્રય પુરુષાંતરકૃત **યાવત્** આસેવિત છે. તો તેનું પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કરી યતનાપૂર્વક રહે શય્યા પાથરે અને સ્વાધ્યાયાદિ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१३८२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-अस्संजए भिक्खुपडियाए उदकपसुयाणि कंदाणि वा, मूलाणि वा, पत्ताणि वा, पुप्फाणि वा, फलाणि वा, बीयाणि वा, हरियाणि वा, ठाणाओ ठाणं साहरइ, बहिया वा णिण्णक्खु ।

तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे-**जाव**-अणासेविते णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-पुरिसंतरकडे-**जाव**-आसेविते, पडिलेहित्ता पमज्जित्ता ततो संजयामेव ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४१७

१३८२. સાધુ કે સાધ્વી ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે - ગૃહસ્થ મુનિના ઉદ્દેશ્યથી જળમાં ઉત્પન્ન થતા કંદ, મૂળ, પાન, પુષ્પ, ફળ, બીજ અથવા બીજી કોઈપણ વનસ્પતિ એક સ્થાનેથી બીજે સ્થાને લઈ જાય છે કે બહાર કાઢે છે,

અને એ ઉપાશ્રય અપુરુષાંતરકૃત **યાવત્** અનાસેવિત હોય તો તેમાં રહેવું શય્યા કે સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પે નહીં.

જો એમ જાણે કે-આ ઉપાશ્રય પુરુષાંતરકૃત **યાવત્** આસેવિત છે તો તેનું પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કરી યતનાપૂર્વક રહે, શય્યા પાથરે અને સ્વાધ્યાયાદિ કરે.

१३८३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा-अस्संजए भिक्खुपडियाए पीढं वा, फलगं वा, णिस्सेणिं वा, उदूखलं वा, ठाणाओ ठाणं साहरइ, बहिया वा णिण्णक्खु ।

तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे-**जाव**-अणासेविते णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-पुरिसंतरकडे-**जाव**-आसेविते, पडिलेहित्ता पमज्जित्ता ततो संजयामेव ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४१८

१३८३. સાધુ અથવા સાધ્વી ઉપાશ્રય વિષે એમ જાણે કે-ગૃહસ્થ સાધુ માટે બાજોઠ, પાટિયું, નિસરણી અથવા ખાંડણીયો વગેરે પદાર્થ એક સ્થાનથી બીજા સ્થાન પર લઈ જાય છે અથવા બહાર કાઢે છે,

તો તેવા પ્રકારનો ઉપાશ્રય અપુરુષાન્તરકૃત **યાવત્** અનાસેવિત છે એવું જાણી તેમાં રહેવું કે શય્યા-સ્વાધ્યાયાદિ કરવા કલ્પતાં નથી.

જો એવું જાણે કે આ ઉપાશ્રય પુરુષાંતરકૃત **યાવત્** આસેવિત છે, તો તેનું પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કરી યતનાપૂવર્ક રહે, શય્યા પાથરે અને સ્વાધ્યાયાદિ કરે.

तण पलाल णिम्मिय उवस्सय विहि-णिसेहो-

ઘાસ પરાળ નિર્મિત ઉપાશ્રયનો વિધિ નિષેધ :

१३८४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा, तं जहा- तणपुंजेसु वा, पलालपुंजेसु वा, सअंडे-**जाव**-मक्कडासंताणए ।

तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा, तं जहा-तणपुंजेसु वा, पलालपुंजेसु वा, अप्पंडे-**जाव**-मक्कडासंताणए।

तहप्पगारे उवस्सए पडिलेहित्ता पमज्जित्ता ततो संजयामेव ठाणं वा, सेज्जं वा, णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. २, सु. ४३१ (क)

१३८४. સાધુ અથવા સાધ્વી ઉપાશ્રયના વિષે એમ જાણે કે-ઘાસથી બનેલું ઘર કે પરાળની ગંજીઓથી બનેલું ઘર છે, અને તે ગંજીઓવાળું ઘર ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાના જાળાંથી યુક્ત છે.

તો એવા પ્રકારના ઉપાશ્રયમાં રહેવું, શય્યા કે સ્વાધ્યાય કરવા કલ્પતા નથી.

જો સાધુ કે સાધ્વી કોઈ ઉપાશ્રયને એવો જાણે કે જે ઘરમાં ઘાસ, પરાળની ગંજીઓમાં ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાનાં જાળાં નથી.

તો તેવા ઉપાશ્રયમાં પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કરીને યતનાપૂર્વક રહે, શય્યા પાથરે અને સ્વાધ્યાયાદિ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१३८५. से तणेसु वा, तणपुंजेसु वा, पलालेसु वा, पलालपुंजेसु वा, अप्पंडेसु-**जाव**-मक्कडासंताणएसु, अहे सवणमायाए ।

नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, तहप्पगारे उवस्सए हेमंत-गिम्हासु वत्थए ।

से तणेसु वा-**जाव**-मक्कडासंताणएसु, उप्पिंस-वणमायाए ।

कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा तहप्पगारे उवस्सए हेमंत-गिम्हासु वत्थए ।

से तणेसु वा, तणपुंजेसु वा, पलालेसु वा, पलालपुंजेसु वा, अप्पंडेसु-**जाव**-मक्कडा-संताणएसु अहेरयणिमुक्कमउडेसु ।

नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा तहप्पगारे उवस्सए वासावासं वत्थए ।

से तणेसु वा-**जाव**-मक्कडासंताणएसु उप्पिं रयणिमुक्कमउडेसु ।

कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा तहप्पगारे उवस्सए वासावासं वत्थए ।

-कप्प. उ. ४, सु. ३६-३८

१३८५. જો ઉપાશ્રય ઘાસ કે ઘાસની ગંજીઓ, પરાળ કે પરાળની ગંજીઓથી બનાવેલું હોય અને એ ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાનાં જાળાંથી રહિત છે, પણ તેવા એ ઉપાશ્રયની છતની ઊંચાઈ કાનથી નીચી હોય તો,

એવા પ્રકારના ઉપાશ્રયમાં સાધુ અથવા સાધ્વીએ હેમન્ત અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં વસવું કલ્પે છે.

જે ઉપાશ્રય ઘાસ **યાવત્** કરોળિયાની જાળથી રહિત હોય અને ઉપાશ્રયની છતની ઊંચાઈ કાનથી વધુ હોય તો,

એવા પ્રકારના ઉપાશ્રયમાં સાધુએ અથવા સાધ્વીઓને હેમન્ત તથા ગ્રીષ્મ ઋતુમાં વસવું કલ્પે છે.

જે ઉપાશ્રય ઘાસ કે ઘાસની ગંજી અથવા પરાળ કે પરાળની ગંજીથી બનેલો હોય અને એ ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાનાં જાળાંથી રહિત હોય, પરંતુ ઉપાશ્રયના છાપરાની ઊંચાઈ ઉભેલી વ્યક્તિના માથાથી ઉપર ઉઠેલા બન્ને હાથ જેટલી ઊંચાઈથી નીચી હોય તો,

એવા ઉપાશ્રયમાં સાધુ-સાધ્વીને વર્ષાવાસમાં વસવું કલ્પતું નથી.

જો ઉપાશ્રય ઘાસ **યાવત્** કરોળિયાની જાળાંથી રહિત હોય, સાથે જ ઉપાશ્રયનાં છાપરાની ઊંચાઈ ઉભેલા વ્યક્તિના માથાથી ઉપર ઉઠેલા બન્ને હાથ જેટલી ઊંચાઈથી વધુ હોય તો,

એવા ઉપાશ્રયમાં સાધુ-સાધ્વીને વર્ષાવાસમાં વસવું કલ્પે છે.

अवंगुयदुवारिय उवस्सयस्स विहि-णिसेहो-

દરવાજા રહિત ઉપાશ્રયનો વિધિ-નિષેધ :

१३८६. नो कप्पइ निग्गंथीणं, अवंगुयदुवारिए उवस्सए वत्थए।

एगं पत्थारं अंतो किच्चा, एगं पत्थारं बाहिं किच्चा, ओहाडिय चिलिमिलियागंसि एवं णं कप्पइ वत्थए।

-कप्प. उ. १, सु. १४-१५

१३८६. સાધ્વીઓને ખુલ્લા દરવાજાવાળા ઉપાશ્રયમાં વસવું કલ્પતું નથી

પરિસ્થિતિવશ જો રહેવું પડે તો એક પડદો દરવાજાની અંદર અને એક પડદો દરવાજાની બહાર કરી પડદાની ઓટમાં ચિલિમિલિકા (મચ્છરદાની) બાંધી તેમાં વસવું કલ્પે છે.

ओसहिज्जुत्त उवस्सयस्स विहि-णिसेहो-

અનાજથી ભરેલા ઉપાશ્રયનો વિધિ નિષેધ :

१३८७. उवस्सयस्स अंतोवगडाए सालीणि वा, वीहीणि वा, मुग्गाणि वा, मासाणि वा, तिलाणि वा, कुलत्थाणि वा, गोधूमाणि वा, जवाणि वा, जवजवाणि वा, उक्खित्ताणि वा, विक्खित्ताणि वा, विइकिण्णाणि वा, विप्पइण्णाणि वा।

नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, अहालंदमवि वत्थए ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-नो उक्खित्ताइं, नो विक्खित्ताइं, नो विइकिण्णाइं, नो विप्पकिण्णाइं।

१३८७. ઉપાશ્રયની અંદરના ભાગમાં ચોખા, ડાંગર, મગ, તલ, કળથી, ઘઉં, જવ કે જુવાર અસ્તવ્યસ્ત રાખ્યા હોય અથવા સ્થાન સ્થાન પર પડ્યા હોય કે વિખરાયેલા હોય અથવા અસ્તવ્યસ્ત રૂપે હોય તો,

સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓને ત્યાં 'યથાલંદકાળ' (ભીની હસ્તરેખા સુકાય નહીં તેટલો સમય) સુધી પણ ત્યાં રહેવું કલ્પતું નથી.

પરંતુ જો એવું જણાય કે (ઉપાશ્રયમાં શાલી **યાવત્** જવ) ઉત્ક્ષિપ્ત, વિક્ષિપ્ત, વ્યતિકીર્ણ અને વિપ્રકીર્ણ નથી,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

रासिकडाणि वा, पुंजकडाणि वा, भित्तिकडाणि वा, कुलियाकडाणि वा, लंछियाणि वा, मुद्दियाणि वा, पिहियाणि वा ।

પણ રાશીકૃત (ગોળાકાર ઢગલામાં), પુંજકૃત (લાંબા ઢગલારૂપે) ભિત્તિકૃત (ભીંતના સહારે ગોઠવી રાખેલા), કુલિકાકૃત (માટીનું બનેલું ગોળ કે ચોરસ પાત્ર), લાંછિત (રાખ આદિથી ચિન્હીત કરેલુ), મુદ્રિત (છાણ આદિથી લીંપેલું હોય) કે પિહિત (વાંસની બનેલી ચટાઈ, ટોપલી કે થાળી આદિથી ઢાંકેલ છે)

कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा, हेमन्तु–गिम्हासु वत्थए।

તો હેમન્ત અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં એવા ઉપાશ્રયમાં સાધુ-સાધ્વીને રહેવું કલ્પે છે.

अह पुण एवं जाणेज्जा नो रासिकडाइं, नो पुंजकडाइं, नो भित्तिकडाइं नो कुलियाकडाइं।

જો એવું જણાય કે (ઉપાશ્રયના અંદરના ભાગમાં શાલી **यावत्** જવ) રાશીકૃત, પુંજકૃત, ભિત્તિકૃત કે કુલિકાકૃત નથી,

कोट्ठाउत्ताणि वा, पल्लाउत्ताणि वा, मंचाउत्ताणि वा, मालाउत्ताणि वा, ओलित्ताणि वा, विलित्ताणि वा, पिहियाणि वा, लंछियाणि वा, मुद्दियाणि वा।

કોઠારમાં યા છાણ માટીના બનેલ પાત્રોમાં ભરેલુ છે, મેડા પર કે માળીયા પર સુરક્ષિત છે, માટી છાણથી લીંપેલું છે, ઢાંકેલુ છે, ચિન્હ કરેલું કે સીલબંધ છે.

कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा वासावासं वत्थए ।

તો સાધુઓ કે સાધ્વીઓને ત્યાં વર્ષાવાસમાં રહેવું કલ્પે છે.

–कप्प. उ. २, सु. १–३

आहार जुत्त उवस्सयस्स विहि–णिसेहो–

આહારવાળા ઉપાશ્રયનો વિધિ નિષેધ :

१३८८. उवस्सयस्स अंतोवगडाए–पिण्डए वा, लोयए वा, खीरं वा, दहिं वा, नवणीए वा, सप्पिं वा, तेल्ले वा, फाणियं वा, पूवे वा, सक्कुली वा, सिहरिणी वा, उक्खित्ताणि वा,विक्खित्ताणि वा, विइगिण्णाणि वा, विप्पइण्णाणि वा, नो कप्पइ निग्गंथाण निग्गंथीण वा, अहालंदमवि वत्थए।

अह पुण एवं जाणेज्जा–नो उक्खित्ताइं, नो विक्खित्ताइं, नो विइकिण्णाइं वा, नो विप्पइण्णाइं वा।

१३८८. ઉપાશ્રયની સીમામાં પિંડરૂપ ખાદ્ય પદાર્થ, લોચક-માવો આદિ દૂધ, દહીં, માખણ, ઘી, તેલ, ગોળ, માલપુવા, પૂરી કે શ્રીખંડ ઉત્ક્ષિપ્ત, વિક્ષિપ્ત, વ્યતિકીર્ણ અને વિપ્રકીર્ણ છે તો સાધુ અને સાધ્વીઓને ત્યાં 'યથાલંદ કાળ' પણ વસવું કલ્પતું નથી.

જો નિર્ગ્રન્થ કે નિર્ગ્રન્થિઓ એમ જાણે કે (ઉપાશ્રયની સીમામાં પિંડરૂપ ખાદ્ય **यावत्** શ્રીખંડ) ઉત્ક્ષિપ્ત, વિક્ષિપ્ત, વ્યતિકીર્ણ કે વિપ્રકીર્ણ થયેલ નથી,

रासिकडाणि वा, पुंजकडाणि वा, भित्तिकडाणि वा, कुलियाकडाणि वा, लंछियाणि वा, मुद्दियाणि वा, पिहियाणि वा।

कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा हेमंत–गिम्हासु वत्थए।

परंतु રાશીકૃત, પુંજકૃત, ભીંતે ગોઠવેલ, કુલિકાકૃત તથા લાંછિત, મુદ્રિત કે પીહિત છે.

તો નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થિઓને હેમંત અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં વસવું કલ્પે છે.

अह पुण एवं जाणेज्जा–नो रासिकडाइं–**जाव**–नो कुलियाकडाइं।

જો એમ જાણે કે (ઉપાશ્રયની સીમામાં પિંડરૂપ ખાદ્ય **यावत्** શ્રીખંડ) રાશીકૃત **यावत्** કુલિકાકૃત નથી.

कोट्ठाउत्ताणि वा, पल्लाउत्ताणि वा, मंचाउत्ताणि वा, मालाउत्ताणि वा, कुंभिउत्ताणि वा, करभिउत्ताणि वा, ओलित्ताणि वा, विलित्ताणि वा, पिहियाणि वा, लंछियाणि वा, मुद्दियाणि वा, कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, वासावासं वत्थए।

પરંતુ કોઠીમાં કે પલ્યમાં ભરેલાં છે, માંચડા પર કે માળા પર સુરક્ષિત છે, કુંભી કે કોઠિમાં મૂકેલા છે, માટી કે છાણાથી લીંપેલા છે, ઢાંકેલા, ચીતરેલા કે મોહર લગાડેલા છે તો ત્યાં નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થિઓને વર્ષાવાસમાં રહેવું કલ્પે છે.

कप्प. उ. २, सु. ८–१०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

काउसग्ग हेउ ठाणस्स विहि णिसेहो–

१३८९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा ठाणं ठाइत्तए। से अणुपविसेज्जा गामं वा–**जाव**–रायहाणिं वा ।

से अणुपविसित्ता गामं वा–**जाव**–रायहाणिं वा

से ज्जं पुण ठाणं जाणेज्जा, सअंडं–**जाव**–मक्कडासंताणयं ।

तं तहप्पगारं ठाणं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा.

एवं सेज्जा–गमेण नेयव्वं जाव उदयपसूयाइंति ।[1]

–आ. सु. २, अ. ४, उ. १, सु. ६३७

કાયોત્સર્ગ હેતુ સ્થાનનો વિધિ નિષેધ :

૧૩૮૯. જે સાધુ અથવા સાધ્વી કોઈ સ્થાનમાં રહેવા ઈચ્છે તો તે પહેલાં ગામ **યાવત્** રાજધાનીમાં પહોંચે.

ત્યાં ગામ **યાવત્** રાજધાનીમાં પહોંચ્યા પછી જે સ્થાનને એ પ્રમાણે જાણે કે ઈંડા **યાવત્** કરોળિયાનાં જાળાવાળું છે તો,

એવા પ્રકારના સ્થાનને અપ્રાસુક તથા અનેષણીય જાણી મળવા છતાં પણ **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

આ પ્રમાણે આ પૂર્વે આવી ગયેલું સ્થાનૈષણા સંબંધી વર્ણન શય્યૈષણા અધ્યયનમાં બતાવેલ ઉદક, પ્રસૂત, કંદાદિ સુધી વર્ણનની સમાન જાણી લેવું જોઈએ.

णिसीहियाए गमण विहि–णिसेहो–

१३९०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा णिसीहियं गमणाए।

से ज्जं पुण णिसीहियं जाणेज्जा, सअंडं–**जाव**–मक्कडासंताणयं, तहप्पगारं णिसीहियं अफासुयं –**जाव**–णो चेएज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा णिसीहियं गमणाए,

से ज्जं पुण निसीहियं जाणेज्जा–अप्पंडं–**जाव**–मक्कडासंताणयं तहप्पगारं णिसीहियं फासुयं–**जाव** चेएज्जा।

एवं सेज्जागमेण णेयव्वं–जाव–उदयपसूयाणि त्ति ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. ९, सु. ६४१–६४२

સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં જવાનો વિધિ નિષેધ :

૧૩૯૦. સાધુ અથવા સાધ્વી સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં જવા ઈચ્છે તો,

સ્વાધ્યાય ભૂમિનાં વિષયમાં તેઓ એમ જાણે કે - જે ઈંડા **યાવત્** કરોળીયાના જાળાં હોય તો, એવા પ્રકારની સ્વાધ્યાયભૂમિને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી સ્વાધ્યાયભૂમિમાં જવા ચાહે તો,

સ્વાધ્યાયભૂમિના વિષયમાં તેઓ એમ જાણે કે, જે ઈંડા **યાવત્** કરોળીયાના જાળાંથી રહિત છે એવા પ્રકારની સ્વાધ્યાયભૂમિને પ્રાસુક સમજી **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

આ પ્રમાણે આ પૂર્વે આવી ગયેલ સ્વાધ્યાયભૂમિ સંબંધી વર્ણન શય્યૈષણા અધ્યયનમાં બતાવેલ ઉદક, પ્રસૂત, કંદાદિ સુધીના વર્ણનની સમાન જાણી લેવું જોઈએ.

શય્યૈષણા વિધિ નિષેધ પ્રાયશ્ચિત્ત – ૪

सुराजुत्त वसण उवस्सय विहि–णिसेहो पायच्छित्तं–

१३९१. उवस्सयस्स अंतोवगडाए, सुरा वियड कुम्भे वा, सोविरक वियड कुम्भे वा, उवनिक्खत्ते सिया, नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, अहालंदमवि वत्थए।

સુરાયુક્ત ઉપાશ્રયમાં રહેવાનો વિધિ નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત :

૧૩૯૧. ઉપાશ્રયની અંદર સુરા કે સુરા જેવા નશીલા પદાર્થોથી ભરેલા કળશ રાખેલા હોય તો નિર્ગ્રન્થો અને નિર્ગ્રન્થિઓને ત્યાં 'યથાલંદકાળ' પણ રહેવું કલ્પતું નથી.

---

१. आ. सु. २, अ. २, उ. १, सु. ४१२–४१७ पर्यन्त ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

हुरत्था य उवस्सयं पडिलेहमाणे नो लभेज्जा, एवं से कप्पइ एगरायं वा, दुरायं वा वत्थए।

जे तत्थ एगरायाओ वा, दुरायाओ वा, परं वसइ से सन्तरा छेए वा, परिहारे वा।

– कप्प. उ. २, सु. ४

सीओदजुत्त उवस्सय वसण विहि-णिसेहो पायच्छित्तं च –

१३९२. उवस्सयस्स अंतोवगडाए सीओदग-वियडकुम्भे वा, उसिणोदगवियडकुम्भे वा, उवनिक्खित्ते सिया, नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, अहालंदमवि वत्थए ।
हुरत्था य उवस्सयं पडिलेहमाणे नो लभेज्जा, एवं से कप्पइ एगरायं वा, दुरायं वा वत्थए ।
जे तत्थ एगरायाओ वा, दुरायाओ वा, परं वसइ, से सन्तरा छेए वा, परिहारे वा ।

– कप्प. उ. २, सु. ५

जोईजुत्त उवस्सय वसण विहि-णिसेहो पायच्छित्तं च-

१३९३. उवस्सयस्स अंतोवगडाए, सव्वराइए जोई झिया-एज्जा, नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा अहालंदमवि वत्थए ।
हुरत्था य उवस्सयं पडिलेहमाणे नो लभेज्जा, एवं से कप्पइ एगरायं वा, दुरायं वा वत्थए।

जे तत्थ एगरायाओ वा, दुरायाओ वा, परं वसइ, से संतरा छेए वा, परिहारे वा ।

–कप्प. उ. २, सु. ६

पईवजुत्त उवस्सय वसण विहि-णिसेहो पायच्छित्तं च-

१३९४. उवस्सयस्स अंतोवगडाए, सव्वराइए पईवे दिप्पेज्जा नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा अहालंदमवि वत्थए।
हुरत्था य उवस्सयं पडिलेहमाणे नो लभेज्जा, एवं से कप्पइ एगरायं वा, दुरायं वा वत्थए।

जे तत्थ एगरायाओ वा, दुरायाओ वा, परं वसइ, से संतरा छेए वा, परिहारे वा।

–कप्प. उ. २, सु. ७

કદાચ ગવેષણા કરવા છતાં પણ અન્ય ઉપાશ્રય ન મળે તો ઉપર્યુક્ત ઉપાશ્રયમાં એક કે બે રાત્રી રહેવું કલ્પે છે.
જેઓ ત્યાં એક કે બે રાતથી વધુ રહે છે તો મર્યાદા ઉલ્લંઘનના કારણે દીક્ષા-છેદ કે તપરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તને પાત્ર બને છે.

પાણીવાળા ઉપાશ્રયમાં રહેવાનો વિધિ નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત :

૧૩૯૨. ઉપાશ્રયની અંદર અચિત્ત ઠંડુ પાણી અથવા ગરમ પાણી ભરેલા કળશ રાખેલા હોય તો સાધુ અથવા સાધ્વીને ત્યાં 'યથાલંદકાળ' પણ રહેવું કલ્પતું નથી.

કદાચ ગવેષણા કરવા છતાં પણ અન્ય ઉપાશ્રય ન મળે તો ઉપર્યુક્ત ઉપાશ્રયમાં એક કે બે રાત્રી રહેવું કલ્પે છે.
જેઓ ત્યાં એક કે બે રાતથી વધુ રહે છે તો મર્યાદા ઉલ્લંઘનના કારણે દીક્ષા-છેદ કે તપરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તને પાત્ર બને છે.

અગ્નિવાળા ઉપાશ્રયમાં રહેવાનો વિધિ નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત :

૧૩૯૩. ઉપાશ્રયની અંદર આખી રાત અગ્નિ બળે તો સાધુ અથવા સાધ્વીને ત્યાં 'યથાલંદકાળ' પણ રહેવું કલ્પતું નથી.
કદાચ ગવેષણા કરવા છતાં પણ અન્ય ઉપાશ્રય ન મળે તો ઉપર્યુક્ત ઉપાશ્રયમાં એક કે બે રાત્રી રહેવું કલ્પે છે.
જેઓ ત્યાં એક કે બે રાતથી વધુ રહે છે તો મર્યાદા ઉલ્લંઘનના કારણે દીક્ષા-છેદ કે તપરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તનો પાત્ર બને છે.

દીવાવાળા ઉપાશ્રયમાં રહેવાનો વિધિ નિષેધ તથા પ્રાયશ્ચિત્ત :

૧૩૯૪. ઉપાશ્રયની અંદર આખી રાત દીવો બળે તો સાધુ અથવા સાધ્વીને ત્યાં 'યથાલંદકાળ' પણ રહેવું કલ્પતું નથી.
કદાચ ગવેષણા કરવા છતાં પણ અન્ય ઉપાશ્રય ન મળે તો ઉપર્યુક્ત ઉપાશ્રયમાં એક કે બે રાત્રી રહેવું કલ્પે છે.
જેઓ ત્યાં એક કે બે રાતથી વધુ રહે છે તો મર્યાદા ઉલ્લંઘનના કારણે દીક્ષા-છેદ કે તપરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તનો પાત્ર બને છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अगड सुयाणं वसणस्स विहि-णिसेहो पायच्छित्तं च-

१३९५. से गामंसि वा-**जाव**-सन्निवेसंसि वा एगवगडाए, एगदुवाराए, एगनिक्खमण-पवेसाए नो कप्पइ बहूणं अगडसुयाणं एगयओ वत्थए ।

अत्थि याइं णं केइ आयार-पकप्पधरे, नत्थि याइं णं केइ छेए वा, परिहारे वा।
नत्थि याइं णं केइ आयार-पकप्पधरे से संतरा छेए वा, परिहारे वा।

से गामंसि वा-**जाव**-सन्निवेसंसि वा अभिनिव्व-गडाए, अभिनिद्दुवाराए, अभिनिक्खमण-पवेसाए नो कप्पइ बहूणं अगडसुयाणं एगयओ वत्थए।
अत्थि याइं णं केइ आयार-पकप्पधरे जे तत्तियं रयणिं संवसइ, नत्थि णं केइ छेए वा, परिहारे वा।

नत्थि याइं णं केइ आयार-पकप्पधरे जे तत्तियं रयणिं संवसइ, सव्वेसिं तेसिं तप्पत्तियं छेए वा, परिहारे वा ।

-वव. उ. ६, सु. १२-१३

अल्पज्ञो साथे रहेवानो विधि निषेध अने प्रायश्चित्त :

१३९५. એક પ્રાકારવાળા, એક દરવાજાવાળા અને એક નીકળવાના પ્રવેશદ્વારવાળા ગામ **યાવત્** વસ્તીમાં અનેક અકૃતશ્રુત (અલ્પજ્ઞ) સાધુઓને એક સાથે રહેવું કલ્પતું નથી.
જો તેઓમાં કોઈ એક આચારકલ્પધર હોય તો તે દીક્ષાછેદ અથવા તપરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તના પાત્ર નથી.
જો તેઓમાંથી કોઈ એક પણ આચારકલ્પધર ન હોય તો તે મર્યાદા ઉલ્લંઘનના કારણે દીક્ષા-છેદ અથવા તપરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તને પાત્ર બને છે.
અનેક પ્રાકારવાળા, અનેક દરવાજાવાળા અને અનેક પ્રવેશદ્વારવાળા ગામ **યાવત્** વસ્તીમાં અનેક અકૃત (અલ્પજ્ઞ) સાધુઓએ એક સાથે રહેવું કલ્પતું નથી.
જો તેઓમાં કોઈ એક આચારકલ્પધર ત્રીજા દિવસ સુધી તેમની સાથે રહે તો તે દીક્ષા-છેદ અથવા તપરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તના પાત્ર નથી.
જો તેઓમાંથી આચારકલ્પધર સાથે ત્રીજા દિવસ સુધી પણ ન રહે તો તે બધા મર્યાદા ઉલ્લંઘનના કારણે દીક્ષા-છેદ અથવા તપરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તને પાત્ર બને છે.

नितियवासं वसमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

१३९६. जे भिक्खू नितियं-वासं वसइ, वसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

-नि. उ. २, सु. ३७

हंमेशा रहेवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१३९६. જે સાધુ હંમેશા અથવા કલ્પમર્યાદાથી વિશેષ રહે છે, (રહેવાનું કહે છે) રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

उद्देसियाइसेज्जासु पवेसणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

१३९७. जे भिक्खू उद्देसियं सेज्जं अणुप्पविसइ अणुप्पविसंतं वा साइज्जइ।
जे भिक्खू सपाहुडियं सेज्जं अणुप्पविसइ अणुप्पविसंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू सपरिकम्मं सेज्जं अणुप्पविसइ अणुप्पविसंतं वा साइज्जइ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

-नि. उ. ५, सु. ६०-६२

औद्देशिक आदि शैयाओमां प्रवेशनां प्रायश्चित्त सूत्र :

१३९७. જે સાધુ ઔદ્દેશિક શૈયાઓમાં પ્રવેશ કરે છે, (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે સાધુ સપાહુડ (સાધુના નિમિત્તે બનાવતી વખતે ફેરફાર કરીને બનાવેલી) શૈયામાં પ્રવેશ કરે છે, (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે સાધુ પરિકર્મ સહિત શૈયામાં પ્રવેશ કરે છે, (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

निसिद्धसेज्जासु पविसण पायच्छित्त सुत्ताइं :

१३९८. जे भिक्खू सागारियं सेज्जं अणुपविसइ अणुपविसंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू सोदगं सेज्जं अणुपविसइ अणुपविसंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू सागणियं सेज्जं अणुपविसइ अणुपविसंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

–नि. उ. १६, सु. १–३

निषिद्ध शय्याओमां प्रवेश करवानां प्रायश्चित्त सूत्र :

१३९८. જે ભિક્ષુ સાગારીની શય્યામાં પ્રવેશ કરે, (કરાવે) કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ પાણીવાળી શય્યામાં પ્રવેશ કરે, (કરાવે) કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ અગ્નિવાળી શય્યામાં પ્રવેશ કરે, (કરાવે) કરનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

दुगुंछिय कुलेसु वसण पायच्छित्त सुत्तं :

१३९९. जे भिक्खू दुगुंछियकुलेसु वसहिं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

–नि. उ. १६, सु. २९

धृणित कुळोमां रहेवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१३९९. જે ભિક્ષુ ધૃણિત કુળોની શય્યામાં આશ્રયસ્થાન લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथीणं उवस्सए अविहि पवेसणस्स पायच्छित्त सुत्तं :

१४००. जे भिक्खू णिग्गंथीणं उवस्सयंसि अविहीए अणुप्पविसइ, अणुप्पविसंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

–नि. उ. ४, सु. २३

साध्वीओना उपाश्रयमां अविधिथी प्रवेश करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४००. જે સાધુ-સાધ્વીઓના ઉપાશ્રયમાં અવિધિથી પ્રવેશ કરે છે, (પ્રવેશ કરાવે છે) અને પ્રવેશ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिग्गंथीणं आगमणपहे उवगरण–ठवणस्स पायच्छित्त सुत्तं :

१४०१. जे भिक्खू णिग्गंथीणं आगमणपहंसि दंडगं वा, लट्ठियं वा, रयहरणं वा, मुहपोत्तियं वा, अण्णयरं वा, उवगरणजायं ठवेइ, ठवेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

–नि. उ. ४, सु. २४

साध्वीओना आगमन मार्गमां उपकरण राखवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४०१. જે સાધુ-સાધ્વીઓના આગમન માર્ગમાં દંડ, લાઠી, રજોહરણ કે મુખવસ્ત્રિકા અથવા અન્ય કોઈ ઉપકરણ રાખે છે, (રખાવે છે) અને રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

उवस्सए णायगाईणं संवसावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं :

१४०२. जे भिक्खू णायगं वा, अणायगं वा, उवासगं वा, अणुवासगं वा, अंतो उवस्सयस्स अद्धं वा राइं कसिणं वा राइं संवसावेइ संवसावेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू णायगं वा, अणायगं वा, अणुवासगं वा अंतो उवस्सयस्स अद्धं वा राइं कसिणं वा राइं संवसावेइ, तं पडुच्च णिक्खमइ वा, पविसइ वा, णिक्खमंतं वा, पविसंतं वा साइज्जइ।

स्वजनादिने उपाश्रयमां राखवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४०२. જે સાધુ સ્વજન અથવા પરિજન ઉપાસક કે બીજી કોઈપણ સ્ત્રીને ઉપાશ્રયમાં અડધી રાત કે પૂરી રાત રાખે છે, (રખાવે છે) અને રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે સાધુ સ્વજન અથવા પરિજન ઉપાસક કે બીજી કોઈપણ સ્ત્રીને અડધી રાત કે પૂરી રાત રાખી તેના નિમિત્તે ઉપાશ્રયમાં નિષ્ક્રમણ પ્રવેશ કરે છે, (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं।

—नि. उ. ८, सु. १२-१३

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

राय समीवे विहरणाई पायच्छित्त सुत्तं :

१४०३. अह पुण एवं जाणेज्जा "इहज्ज रायखत्तिए परिवुसिए "जे भिक्खू ताए गिहाए ताए पएसाए ताए उवासंतराए, विहारं वा करेइ, सज्झायं वा करेइ, असणं वा-**जाव**-साइमं वा आहारेइ, उच्चारं वा पासवणं वा परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं।

—नि. उ. ९, सु. ११

राजानी पासे रहेवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४०३. 'आजे अहीं क्षत्रिय राजा आवेला छे', एम जाणवा छतां पण जे साधु ए घरोमां, ए प्रदेशमां, ए स्थानमां रहे छे, स्वाध्याय करे छे, अशन **यावत्** स्वाद्यनो आहार करे छे, मळमूत्रनो परित्याग करे छे, (करावे छे) करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

अवग्रह ग्रहण विधि - ५

पंचविहा उग्गहा :

१४०४. सुयं मे आउसं ! तेणं भगवया एवमक्खायं-इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं पंचविहे उग्गहे पण्णत्ते,

तं जहा-

१. देविंदोग्गहे,

२. राओग्गहे,

३. गाहावतिउग्गहे,

४. सागारिय उग्गहे,

५. साहम्मिय उग्गहे[1]

—आ. सु. २, अ. ७, उ. २, सु. ६३५

पांच प्रकारनां अवग्रह :

१४०४. हे आयुष्मन् शिष्य ! में भगवान पासेथी सांभळ्युं छे के, आ जिन प्रवचनमां स्थविर भगवंतोओ पांच प्रकारना अवग्रह अर्थात् स्थानग्रहण अंगेनी आज्ञा बतावी छे, जेम के-

१. देवेन्द्र-अवग्रह,

२. राजा-अवग्रह,

३. गृहपति-अवग्रह,

४. सागारिक-अवग्रह अने

५. साधर्मिक - अवग्रह

उग्गह गहण विहि :

१४०५. विहवधूया नायकुलवासिणी, सा वि यावि ओग्गहं अणुन्नवेयव्वा किमंग पुण पिया वा, भाया वा, पुत्ते वा, से वि या वि ओग्गहे ओगेण्हियव्वे। पहे वि ओग्गहो अणुन्नवेयव्वो।

—वव. उ. ७, सु. २४-२५

आज्ञा ग्रहण करवानी विधि :

१४०५. पोताना पिताना घरे जीवन निर्वाह करनारी पुत्रीनी पण आज्ञा लई शकाय छे. तो पिता, भाई, पुत्रनुं तो कहेवुं ज शुं ? एमनी पण आज्ञा ग्रहण करवामां आवे छे. रस्तामां रहेवुं होय तो ते स्थाननी पण आज्ञा ग्रहण करवी जोईए.

पुव्वगहिय उग्गहस्स गहण विहि :

१४०६. अत्थि या इत्थ केइ उवस्सयपरियावन्नए अचित्ते परिहरणारिहे सच्चेव उग्गहस्स पुव्वाणुन्नवणा चिट्ठइ अहालंदमवि उग्गहे।

से वत्थूसु-अव्वावडेसु, अव्वोगडेसु, अमरपरिग्गहिएसु, अमरपरिग्गहीएसु सच्चेव उग्गहस्स पुव्वाणुन्नवणा चिट्ठइ अहालंदमवि उग्गहे।

पूर्वग्रहित अवग्रहने ग्रहण करवानी विधि :

१४०६. कोई अचित्त उपयोगी वस्तु उपाश्रयमां होय, तेना माटे पूर्वनी आज्ञाथी जेटलो समय रहे तेटलो तेनो उपयोग करी शकाय छे.

जे वस्तु घरकाममां उपयोगी न होय, कुटुंबमां ते वस्तुनो भाग न पडयो होय, जेना पर कोईनो हक्क न होय अथवा कोई देव द्वारा अधिकृत होय तो तेमां पण ते ज पूर्वनी आज्ञाथी ते वस्तु जेटलो समय रहे तेटलो समय राखी शकाय छे.

१. वि. स. १६, उ. २, सु. १०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से वत्थूसु वावडेसु, वोगडेसु, परपरिग्गहिएसु, भिक्खुभावस्स अट्ठाए दोच्चंपि उग्गहे अणुन्नवेयव्वे सिया अहालंदमवि उग्गहे।

से अणुकुड्डेसु वा, अणुभित्तिसु वा, अणुचरियासु वा, अणुफरिहासु वा, अणुपंथेसु वा, अणुमेरासु वा सच्चेव उग्गहस्स पुव्वाणुन्नवणा चिट्ठइ अहालंदमवि उग्गहे।

–कप्प. उ. ३, सु. २९–३२

जे वस्तु घरकाममां उपयोगी होय, कुटुंबमां भाग पाडी शकातो होय, जेना पर कोईनो हक्क होय, ते वस्तु साधु बीजीवार आज्ञा लईने, निरपेक्ष भावथी जेटलो समय राखवी होय तेटलो समय राखे.

माटीनी दीवालनी पासे, ईंटनी दीवालनी पासे, दीवाल पासेनो मार्ग, खाईनी पासे, सामान्य मार्गमां, वाड अथवा दीवालनी पासे, पूर्वेनी आज्ञा लईने जेटलो समय रहेवुं होय तेटलो समय रही शकाय छे.

उग्गह खेत्तपमाणं :

१४०७. से गामंसि वा–**जाव**–सन्निवेसंसि वा कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा सव्वओ समंता सक्कोसं जोयणं उग्गहं ओगिण्हित्ताणं चिट्ठित्तए।

–कप्प. उ. ३, सु. ३५

अवग्रह क्षेत्रनुं प्रमाण :

१४०७. साधु अथवा साध्वीने गाम **यावत्** वस्तीनी चारे तरफथी एक कोश सहित एक योजन सुधी आज्ञा ग्रहण करी रहेवुं कल्पे छे अर्थात् एक दिशामां अढी कोश जवुं-आववुं कल्पे छे.

उग्गह गहण वसण–विवेगो :

१४०८. से आगंतारेसु वा–**जाव**–परियावसहेसु वा, अणुवीइ उग्गहं जाएज्जा, जे तत्थ ईसरे, जे तत्थ समहिट्ठाए ते उग्गहं अणुण्णवेज्जा –

कामं खलु आउसो ! अहालंदं अहापरिण्णायं वसामो–जाव–आउसो–जाव–आउसंतस्स उग्गहे, जाव साहम्मिया, एत्ताव ताव उग्गहं ओगिण्हिस्सामो तेण परं विहरिस्सामो ।[1]

से किं पुण तत्थ उग्गहंसि एवोग्गहियंसि ?

जे तत्थ समणाण वा, माहणाण वा, दंडए वा, छत्तए वा–**जाव**–चम्मछेदणए वा, तं णो अंतोहिंतो वाहिं णीणेज्जा.

बहियाओ वा णो अंतो पवेसेज्जा, णो सुत्तं वा ण पडिबोहेज्जा, णो तेसिं किंचि वि अप्पत्तियं पडिणीयं करेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ७, उ. २, सु. ६२१–६२२

अवग्रहने ग्रहण करवानो अने तेमां रहेवानो विवेक :

१४०८. साधु धर्मशाळाओ **यावत्** परिव्राजकोना निवास स्थाननो विचार करी अवग्रह ग्रहण करे. त्यां स्थाननो जे स्वामी होय अथवा अधिकारी जे कार्यकर्ता होय तेनी पासे स्थाननी याचना करतां कहे -

'हे आयुष्मन् ! तमारी आज्ञानुसार समय अने भूभाग सुधी अमे अहींया निवास करीशुं. अे अवधिमां अन्य साधर्मिक जेटला पण आवशे तेटलाने अमे अहीं रोकीशुं अने त्यारबाद अमो बधा विहार करीशुं.'

आज्ञा मळ्या पछी साधुअे त्यां निवास करती वखते कयो विवेक राखवो जोईअे?

तेओ अे ध्यान राखे के, त्यां पहेला निवास करता शाक्यादि श्रमण के ब्राह्मणोना दंड, छत्र **यावत्** चर्मछेदनक ईत्यादि उपकरण पडयां होय,

तेने तेओ अंदरथी बहार न काढे अने बहारथी अंदर न राखे. सूतां होय तेने जगाडे नहिं. जरा पण अयोग्य के प्रतिकूळ व्यवहार न करे. (जेथी तेमना हृदयने आघात न पहोंचे.)

अवग्रह ग्रहण निषेध – ६

सचित्त पुढवी आईणं उग्गह णिसेहो -

१४०९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उग्गहं जाणेज्जा– अणंतरहियाए पुढवीए-**जाव**- मक्कडा-संताणए तहप्पगारं उग्गहं णो ओगिण्हेज्ज वा, पगिण्हेज्ज वा ।

–आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६१२

सचित्त पृथ्वी आदिना अवग्रहनो निषेध :

१४०९. साधु अथवा साध्वी एवा अवग्रह स्थानने जाणे के, सचित्त पृथ्वीनी नजीक होय **यावत्** करोळीयानां जाणांथी युक्त होय तो एवा प्रकारना स्थाननी आज्ञा ग्रहण न करे.

१ आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६०८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अंतलिक्खजात उग्गहाणं णिसेहो -

१४१०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उग्गहं जाणेज्जा–थूणंसि वा, गेहलुगंसि वा, उसुयालंसि वा, कामजलंसि वा, अण्णयरंसि वा, तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले, णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा, पगिण्हेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुणं उग्गहं जाणेज्जा–खंधंसि वा, भित्तिंसि वा, सिलंसि वा, लेलुंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले, णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा पगिण्हेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उग्गहं जाणेज्जा–खंधंसि वा, मंचंसि वा, मालंसि वा, पासायंसि वा, हम्मियतलंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्ख–जायंसि दुब्बद्धे–**जाव**–चलाचले, णो उग्गहं ओगिण्हेज्जा वा, पगिण्हेज्ज वा ।

–आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६१३–६१५

अंतरिक्षजात अवग्रहनो निषेध :

१४१०. साधु अथवा साध्वी એવા અવગ્રહને જાણે, જેવા કે ઝાડનું ઠૂંઠું, ઉંબરો, ખાંડણીયો, ન્હાવાની ખાટલી અથવા બીજા કોઈ એવા અંતરિક્ષજાત (આકાશીય-અદ્ધરતાલ) સ્થાન કે જે દુર્બદ્ધ **યાવત્** ચલાચલ હોય એની આજ્ઞા ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી એવા અવગ્રહને જાણે, જેવા કે ઘરની કાચી દીવાલ, ઈંટ આદિની પાકી દીવાલ, શીલા અથવા શીલાખંડ ઈત્યાદિ એવા બીજા કોઈ પણ આકાશીય સ્થાન કે જે દુર્બદ્ધ **યાવત્** ચલાચલ હોય એની આજ્ઞા ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી એવા અવગ્રહને જાણે જેવા કે ઘર સ્તંભ પર, માંચડા પર, મંઝિલ પર, પ્રાસાદ પર કે મકાનની ઉપરની છત ઈત્યાદિ એવા આકાશીય સ્થાન કે જે દુર્બદ્ધ **યાવત્** ચલાચલ હોય એની આજ્ઞા ગ્રહણ ન કરે.

सागारिय संजुत्त उवस्सयस्स उग्गह णिसेहो -

१४११. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उग्गहं जाणेज्जा–**ससागारियं**, सागणियं, सउदयं, सइत्थिं, सखुड्डं, सपसुभत्तपाणं णो पण्णस्स णिक्खमण पवेसाए-**जाव**-धम्माणुओग चिंताए.

सेवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए ससागारिए-**जाव**-संपसुभत्तपाणे, नो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा, पगिण्हेज्ज वा ।

–आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६१६

गृहस्थ संसर्गवाळा उपाश्रयनो अवग्रह निषेध :

१४११. साधु अथवा साध्वी જે ઉપાશ્રયને એવો સમજે કે, આ ગૃહસ્થના સંસર્ગવાળો છે, અગ્નિકાય, જલકાયથી યુક્ત છે, સ્ત્રીઓ, બાળકો, પશુઓ અને ખાદ્ય સામગ્રીઓથી ભરેલો છે. તેમાં પ્રજ્ઞાવાન સાધુને નિષ્ક્રમણ, પ્રવેશ, **યાવત્** ધર્મ ચિંતન આદિમાં વિઘ્ન આવશે.

એમ જાણી એવા ગૃહસ્થ-સંસર્ગવાળા **યાવત્** પશુ અને ખાદ્ય સામગ્રીવાળા ઉપાશ્રય માટે અવગ્રહ ગ્રહણ ન કરે.

पडिबद्ध उवस्सयस्स उग्गह णिसेहो -

१४१२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उग्गहं जाणेज्जा–गाहावतिकुलस्स मज्झंमज्झेणं गंतुं वत्थए, पडिबद्धं वा, णो पण्णस्स णिक्खमण पवेसाए- **जाव**-धम्माणुओग चिंताए,

से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा, पगिण्हेज्ज वा ।

–आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६१७

गृहस्थना घरना संसर्गवाळा उपाश्रयनो अवग्रह निषेध :

१४१२. साधु अथवा साध्वी જે ઉપાશ્રયને એવો જાણે કે જ્યાં ગૃહસ્થના ઘર વચ્ચેથી આવાગમન કરવાનો માર્ગ છે અને આવવા જવામાં પ્રતિબંધ થાય છે. તેમાં પ્રજ્ઞાવાન સાધુને પ્રવેશ કરવો **યાવત્** ધર્મચિંતનાદિમાં વિઘ્ન આવશે.

એમ જાણી એવા ઉપાશ્રય માટે અવગ્રહ ગ્રહણ ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अकप्पणिज्ज उवस्सयाण उग्गह णिसेहो -

१४१३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उग्गहं जाणेज्जा-इह खलु गाहावती वा-**जाव**-कम्मकरीओ वा, अन्नमन्नं अक्कोसंति वा-**जाव**-उद्दवंति वा । **तहेव तेल्लादि, सिणाणादि, सीओदगवियडादि, णिगिणाठित्ता जहा सेज्जाए आलावगा, णवरं उग्गहं वत्तव्वया ।**

-आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६१८

अકલ્પનીય ઉપાશ્રયનો અવગ્રહ નિષેધ :

૧૪૧૩. સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રયના વિષયમાં એમ જાણે કે, અહીં ગૃહસ્વામી **યાવત્** કર્મચારીઓ પરસ્પર લડાઈ ઝઘડા કરે છે **યાવત્** મારપીટ કરે છે. **એજ પ્રમાણે એકબીજાના શરીર પર તેલ આદિ લગાવે છે, સ્નાન આદિ સુગંધી, પદાર્થ લગાવે છે, શીતળ જળથી કે ગરમ જળથી શરીર સાફ કરે છે, એકબીજા પર સિંચન કરતા હોય કે નગ્નસ્થિત હોય ઈત્યાદિ વર્ણન શૈયા-અધ્યયનોના આલાપકોની જેમ અહીં સમજી લેવું જોઈએ. વિશેષમાં અહીં અવગ્રહની વક્તવ્યતા કહેવી જોઈએ.**

सचित्त उवस्सयस्स उग्गह णिसेहो-

१४१४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण उग्गहं जाणेज्जा-आइण्णं संलेक्खं, णो पण्णस्स णिक्खमण पवेसाए-**जाव**-धम्माणुओगचिंताए से एवं णच्चा, तहप्पगारे उवस्सए णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा, पगिण्हेज्ज वा ।

-आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६१९

સચિત્ર ઉપાશ્રયનો અવગ્રહ લેવાનો નિષેધ :

૧૪૧૪. સાધુ અથવા સાધ્વી જે ઉપાશ્રયના વિષયમાં એમ જાણે કે, જે સ્ત્રી-પુરુષ આદિનાં ચિત્રોથી ભરપૂર છે, એવા ઉપાશ્રયમાં પ્રજ્ઞાવાન સાધુને પ્રવેશ કરવો **યાવત્** ધર્મચિંતનાદિ કરવામાં વિઘ્ન આવશે એમ જાણી એવા ઉપાશ્રય માટે અવગ્રહ ગ્રહણ ન કરે.

संस्तारक ग्रहण विधि-७

आगंतुग समणाणं सेज्जा संथारगस्स विहि-

१४१५. जद्दिवसं च णं समणा निग्गंथा सेज्जासंथारयं विप्पजहंति तद्दिवसं च णं अवरे समणा निग्गंथा हव्वमागच्छेज्जा सच्चेव ओग्गहस्स पुव्वाणुन्नवणा चिट्ठइ अहालंदमवि उग्गहे ।

-कप्प. उ. ३, सु. २८

આગંતુક શ્રમણોની શૈયાસંસ્તારકની વિધિ :

૧૪૧૫. જે દિવસે સાધુ શૈયાસંસ્તારક છોડી વિહાર કરતાં હોય તે જ દિવસે અથવા તે જ સમયે બીજા સાધુ આવી જાય તો, તે જ પૂર્વે લીધેલ આજ્ઞાથી જેટલો સમય રહેવું હોય, તેટલો સમય શૈયાસંસ્તારક ગ્રહણ કરી રહી શકાય છે.

सेज्जासंथारग गहणं विहि-

१४१६. गाहा उदू पज्जोसविए । ताए गाहाए, ताए पएसाए, ताए उवासंतराए, जमिणं जमिणं सेज्जासंथारगं लभेज्जा, तमिणं तमिणं ममेव सिया ।
थेरा य से अणुजाणेज्जा, तस्सेव सिया । थेरा य से नो अणुजाणेज्जा नो तस्सेव सिया ।

एवं से कप्पइ अहाराइणियाए सेज्जासंथारगं पडिग्गाहित्तए ।[1]

-वव. उ. ८, सु. १

શૈયા સંસ્તારક ગ્રહણ કરવાની વિધિ :

૧૪૧૬. હેમંત, ગ્રીષ્મ કે વર્ષાકાળમાં જે કોઈ ઘરમાં રહ્યાં હોય તેના ઓરડાઓમાં, તેના સ્થાનોમાં જે જે શૈયા સંસ્તારક મળે તે તે ગ્રહણ કરે.
જો સ્થવિર તે સ્થાનને વિષે આજ્ઞા આપે તો ત્યાં શૈયા સંસ્તારક કરવા કલ્પે છે, જો સ્થવિર આજ્ઞા ન આપે તો શૈયા સંસ્તારક કરવા કલ્પતા નથી.
સ્થવિર આજ્ઞા ન આપે તો રત્નાધિકોના ક્રમથી શૈયા સંસ્તારક ગ્રહણ કરવા કલ્પે છે.

णिग्गंथाणं कप्पणिज्ज आसणाइं-

१४१७. कप्पइ निग्गंथाणं सावस्सयंसि आसणंसि आसइत्तए वा, तुयट्टित्तए वा ।
कप्पइ निग्गंथाणं सविसाणंसि पीढंसि वा, फलगंसि वा, आसइत्तए वा, तुयट्टित्तए वा ।

-कप्प उ. ५, सु. ३७, ३९

સાધુઓ માટે કલ્પનીય આસન :

૧૪૧૭. સાધુઓને સાવશ્રય (આલંબન યુક્ત) આસન પર બેસવું તથા શયન કરવું કલ્પે છે.
સાધુઓને સવિષાણ પીઠ (બાજોઠ) પર અથવા પાટ પર બેસવું તથા શયન કરવું કલ્પે છે.

---

१. कप्प. उ. ३, सु. १९ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेज्जासंथारग आणयण विहि -

१४१८. से य अहालहुसगं सेज्जासंथारगं गवेसेज्जा, जं चक्किया एगेणं हत्थेणं ओगिज्झ जाव एगाहं वा, दुयाहं वा, तियाहं वा अद्धाणं परिवहित्तए, एस मे हेमंत- गिम्हासु भविस्सइ ।

से य अहालहुसगं सेज्जासंथारगं गवेसेज्जा, जं चक्किया एगेणं हत्थेणं ओगिज्झ-जाव-एगाहं वा, दुयाहं वा, तियाहं वा अद्धाणं परिवहित्तए, एस मे वासावासासु भविस्सइ ।

से य अहालहुसगं सेज्जासंथारगं गवेसेज्जा, जं चक्किया एगेणं हत्थेणं ओगिज्झ-जाव-एगाहं वा, दुयाहं वा, तियाहं वा, चउयाहं वा, पंचाहं वा, दूरमवि अद्धाणं परिवहित्तए, एस मे वुड्ढावासासु भविस्सइ ।

-वव. उ. ८, सु. २-४

शैया संस्तारक लावववानी विधि :

१४१८. श्रमण यथासंभव हलका शैया संस्तारक माटे अन्वेषण करे, ओ ओटलुं हलकुं होय के तेने ओक हाथे ग्रहण करी शकाय तथा बे त्रण दिवसना मार्गमां उपाडी शकाय. ओवा प्रयोजनथी के 'आ शैया संस्तारक मने हेमंत के ग्रीष्म ऋतुमां काम आवशे.'

श्रमण यथासंभव हलका शैया संस्तारक माटे अन्वेषण करे, ओ ओटलुं हलकुं होय के तेने ओक हाथे ग्रहण करी शकाय, तथा बे त्रण दिवसना मार्गमां उपाडी शकाय. ओवा प्रयोजनथी के 'आ शैया संस्तारक मने वर्षावासमां काम आवशे.'

श्रमण यथासंभव हलका शैया संस्तारक माटे अन्वेषण करे, ओ ओटलुं हलकुं होय के तेने ओक हाथे ग्रहण करी शकाय, तथा बे त्रण चार अथवा पांच दिवसना मार्गमां उपाडी शकाय, (बे कोश उपरांतना मार्गे पण लई जई शकाय.) ओवा प्रयोजनथी के, 'आ संस्तारक मने वृद्धावस्थामां काम लागशे.'

सेज्जा संथारगस्स पुणरवि अणुण्णा -

१४१९. कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा पाडिहारियं वा सागारिय-संतियं वा सेज्जासंथारगं दोच्चंपि ओग्गहं अणुन्नवेत्ता बहिया नीहरित्तए ।

कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा पाडिहारियं वा, सागारिय-संतियं वा सेज्जासंथारगं सव्वप्पणा अप्पिणित्ता दोच्चंपि ओग्गहं अणुन्नवेत्ता अहिट्ठित्तए ।

-वव. उ. ८, सु. ७, ९

शैया संस्तारकनी फरी आज्ञा लेवानी विधि :

१४१९. साधु अथवा साध्वीओ प्रातिहारिक अथवा शैयातरना शैया संस्तारकने बीजीवार आज्ञा लईने ज वस्तीनी बहार लई जवा कल्पे छे.

साधु अथवा साध्वीने प्रातिहारिक अथवा शैयातरना शैया संस्तारकने सर्वथा सोंपी दीधा बाद बीजीवार आज्ञा लईने ज लेवा कल्पे छे.

सेज्जा संथारग संथरण विही-

१४२०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा सेज्जा-संथारग भूमिं पडिलेहित्तए णण्णत्थ आयरिएण वा, उवज्झाएण वा, पवत्तएण वा, थेरेण वा, गणिणा वा, गणहरेण वा, गणावच्छेइएण वा, बालेण वा, वुड्ढेण वा, सेहेण वा, गिलाणेण वा, आएसेण वा, अंतेण वा, मज्झेण वा, समेण वा, विसमेण वा, पवाएण वा, णिवातेण वा पडिलेहिय- पडिलेहिय, पमज्जिय पमज्जिय ततो संजयामेव बहुफासुयं सेज्जासंथारगं संथरेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४६० (क)

शैया संस्तारक बीछाववानी विधि :

१४२०. साधु अथवा साध्वी शैया बीछाववा माटे भूमि जोवा ईच्छे तो आचार्ये, उपाध्याये, प्रवर्तके, स्थविरे, गणी, गणधर, गणावच्छेदके, बाळसाधुओ, वृद्ध साधुओ, नवदीक्षिते, बीमारे अथवा आवेला मुनिओ जे भूमि रोकी होय तेने छोडी किनारा पर, मध्य भागमां, सम के विषम भूमिमां, पवनवाणी के पवन रहित भूमिमां यतनापूर्वक प्रतिलेखन करी करीने, प्रमार्जन करी करीने पोताना माटे घणा ज प्रासुक शैया संस्तारकने यतनापूर्वक बीछावे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेज्जासंथारे आरोहण सयण विहि –

१४२१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा बहुफासुयं सेज्जासंथारगं संथरित्ता अभिकंखेज्जा, बहुफासुए सेज्जासंथारए दुरूहित्तए ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा बहुफासुए सेज्जासंथारए दुरूहमाणे पुव्वामेव ससीसोवरियं कायं पाए य, पमज्जिय-पमज्जिय ततो संजयामेव बहुफासुए, पूंजी सेज्जासंथारए दुरूहेज्जा, दुरूहित्ता ततो संजयामेव बहुफासुए सेज्जासंथारए सएज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा बहुफासुए सेज्जा-संथारए सयमाणे णो अण्णमण्णस्स हत्थेण हत्थं, पादेण पादं, कायेण कायं आसाएज्जा। से अणासायए अणासायमाणे ततो संजयामेव बहुफासुए सेज्जा संथारए सएज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा ऊससमाणे वा, णीससमाणे वा, कासमाणे वा, छीयमाणे वा, जंभायमाणे वा, उड्डोए वा, वातणिसग्गे वा करेमाणे, पुव्वामेव आसयं वा, पोसयं वा पाणिणा परिपिहेत्ता ततो संजयामेव ऊससेज्ज वा-**जाव**- वायणिसग्गं वा करेज्जा ।

– आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४६० (ख) ४६१

शय्या संसारक पर आरूढ थवानी तथा शयननी विधि :

१४२१. साधु अथवा साध्वी पूर्वोक्त विधि अनुसार संथारो बीछावीने ते प्रासुक संथारा पर यतनापूर्वक शयन करे.

साधु अथवा साध्वी बीछाना पर शयन करती वखते शरूआतमां ज मस्तकथी पग सुधी आखुं शरीर रजोहरणथी पूंजीपूंजीने पछी यतनापूर्वक प्रासुक संस्तारक पर आरूढ थाय. आरूढ थईने यतनापूर्वक ते प्रासुक संस्तारक पर शयन करे.

साधु अथवा साध्वी प्रासुक संस्तारक पर शयन करती वखते एवी रीते शयन करे के परस्पर एकबीजाना हाथथी हाथ, पगथी पग अने शरीरथी शरीरनी आशातना न थाय एवी रीते आशातना न करता यतनापूर्वक प्रासुक शय्या संस्तारक पर सुवे.

शयन कर्या पछी साधु के साध्वी उच्छ्वास लेतां, निश्वास मूकतां, खांसी खातां, छींक खातां, बगासुं खातां, ओडकार खातां अथवा वायु निसर्ग करती वखत पहेलेथी मुख अथवा अपान प्रदेशने हाथथी ढांकी पछी यतनापूर्वक उच्छवास ले **यावत्** वातनिसर्ग करे.

अण्णसंभोइयाणं पीढाई णिमंतण विही-

१४२२. से आगंतारेसु वा-**जाव**-परियावसहेसु वा अणुवीइ उग्गहं जाएज्जा-**जाव**-से किं पुण तत्थोग्गहियंसि एवोग्गहंसि ?

जे तत्थ साहम्मिया अण्णसंभोइया, समणुण्णा उवागच्छेज्जा जे तेण सयमेसित्तए, पीढे वा, फलए वा सेज्जासंथारए वा तेण ते साहम्मिए अण्णसंभोइए समणुण्णे उवणिमंतेज्जा, णो चेव णं परिपडियाए ओगिण्हिय ओगिण्हिय उवणिमंतेज्जा।

– आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६१०

अन्य सांभोगिकने पीढ ईत्यादि माटे निमंत्रण विधि :

१४२२. साधु धर्मशाळा **यावत्** परिव्राजकना निवास माटे विचार करीने अवग्रह ग्रहण करे **यावत्** त्यारबाद त्यां शुं करे ?

जो त्यां साधर्मिक, अन्य सांभोगिक, समनोज्ञ साधु आवी जाय तो पोताना माटे ग्रहण करेलां पाट, पाटलां तथा शय्या संस्तारक ते साधर्मिक, अन्य सांभोगिक साधुओने निमंत्रण करी आपे एमना माटे बीजा लावी आपवानुं न करे.

सागारिय सेज्जा संथारगा पच्चप्पिणण विही-

१४२३. कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा सागारिय संतियं सेज्जासंथारयं आयाए विगरणं कट्टु संपव्वइत्तए ।

–कप्प. उ. ३, सु. २६

सागारिकना शय्या संस्तारकनी अर्पण विधि :

१४२३. साधु अथवा साध्वीए सागारिक पासेथी ग्रहण करेला शय्या संस्तारकने व्यवस्थित करीने ज विहार करवो कल्पे छे.

विप्पणट्ठ सेज्जासंथारगाणं गवेसण विही-

१४२४. इह खलु निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा पाडिहारिए वा सागारियसंतिए वा सेज्जासंथारए विप्पणसेज्जा, से य अणुगवेसियव्वे सिया ।

खोवायेला शय्या संस्तारक शोधवानी विधि :

१४२४. साधु अथवा साध्वीए प्रातिहारिक के सागारिकना शय्या संस्तारक जो खोवाई गयां होय तो तेने शोधवा जोईए.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से य अणुगवेसमाणे लभेज्जा तस्सेव पडिदायव्वे सिया ।

से य अणुगवेसमाणे नो लभेज्जा एवं से कप्पइ दोच्चंपि उग्गहं अणुण्णवेत्ता परिहारं परिहरित्तए ।

–कप्प. उ. ३, सु. २७

શોધવાથી મળી જાય તો તેમને આપી દેવા જોઈએ.

શોધવા છતાં પણ ન મળે તો ફરી આજ્ઞા લઈ બીજા સંસ્તારક ગ્રહણ કરી ઉપયોગમાં લેવા કલ્પે છે.

अपडिलेहिए सेज्जासंथारए सुवमाणो पावसमणो –

१४२५. ससरक्खपाए सुवई, सेज्जं न पडिलेहइ ।
संथारए अणाउत्ते, पावसमणि त्ति वुच्चई ।।

–उत्त. अ. १७, गा. १४

પ્રતિલેખન કર્યા વગર શય્યા પર શયન કરવાવાળા પાપ-શ્રમણ હોય છે.

૧૪૨૫. જે સચિત્ત ધૂળવાળા પગનું પ્રમાર્જન કર્યા વગર સૂઈ જાય છે અને જે શય્યાનું પ્રતિલેખન કરતાં નથી, આ પ્રમાણે પ્રતિલેખન તથા સૂવાના વિષે જે અસાવધાન રહે છે, તે પાપ-શ્રમણ છે.

अणुकूल पडिकूलाओ सेज्जाओ –

१४२६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा,
समा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
विसमा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
पवाता वेगया सेज्जा भवेज्जा,
णिवाता वेगया सेज्जा भवेज्जा,
ससरक्खा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
अप्पसरक्खा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
सदंस-मसगा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
अप्पदंस-मसगा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
सपरिसाडा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
अपरिसाडा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
सउवसग्गा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
णिरुवसग्गा वेगया सेज्जा भवेज्जा,
तहप्पगाराइं सेज्जाहिं संविज्जमाणाहिं पग्गहियतरागं विहारं विहरेज्जा । णो किंचि वि गिलाएज्जा ।

–आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४६२

અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ શય્યાઓ :

૧૪૨૬. સંયમશીલ સાધુ તથા સાધ્વીને,
ક્યારેક સમ શય્યા મળે,
ક્યારેક વિષમ મળે,
ક્યારેક હવાવાળી શય્યા મળે,
ક્યારેક હવા વગરની શય્યા મળે,
ક્યારેક રજવાળી શય્યા મળે,
ક્યારેક રજ રહિત શય્યા મળે,
ક્યારેક ડાંસ મચ્છરોવાળી શય્યા મળે,
ક્યારેક ડાંસ મચ્છરો રહિત શય્યા મળે,
ક્યારેક જર્જરિત શય્યા મળે,
ક્યારેક નવી શય્યા મળે,
ક્યારેક ઉપસર્ગસહિત શય્યા મળે,
ક્યારેક ઉપસર્ગરહિત શય્યા મળે,
જેવી શય્યા મળે તેવી સમભાવથી ગ્રહણ કરી લેવી જોઈએ. પ્રતિકૂળ મળવા છતાં પણ લેશમાત્ર ગ્લાનિ ન કરે.

संस्तारक ग्रहण निषेध – ८

णिग्गंथीणं अकप्पणीय आसणाइं-

१४२७. नो कप्पइ निग्गंथीणं सावस्सयंसि आसणंसि आसइत्तए वा, तुयट्टित्तए वा ।

नो कप्पइ निग्गंथीणं सविसाणंसि पीढंसि वा, फलगंसि वा, आसइत्तए वा, तुयट्टित्तए वा ।

– कप्प. उ. ५, सु. ३६, ३८

સાધ્વીઓના અકલ્પનીય આસન :

૧૪૨૭. સાધ્વીઓને સાવશ્રય (આલંબન યુક્ત) આસન પર બેસવું તથા શયન કરવું કલ્પે નહીં.

સાધ્વીઓને સવિષાણ પીઠ (બાજોઠ) પર અથવા પાટ પર બેસવું તથા શયન કરવું કલ્પે નહીં.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दोच्चं उग्गहं विणा सेज्जासंथारग गहण णिसेहो -

१४२८. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, पाडिहारियं वा, सागारियसंतियं वा सेज्जासंथारगं दोच्चंपि ओग्गहं अणणुन्नवेत्ता बहिया नीहरित्तए ।

नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, पाडिहारियं वा, सागारियसंतियं वा सेज्जासंथारगं सव्वप्पणा अप्पिणित्ता दोच्चंपि ओग्गहं अणणुन्नवेत्ता अहिट्ठित्तए ।

– *वव. उ. ८, सु. ६, ८*

बीजीवार आज्ञा लीधा विना शय्या संस्तारक ग्रहण करवानो निषेध :

१४२८. साधु अथवा साध्वीने प्रातिहारिक के शय्यातरना शय्या संस्तारक बीजीवार आज्ञा लीधा विना वस्तीनी बहार लई जवा कल्पता नथी.

साधु अथवा साध्वीने प्रातिहारिक के शय्यातरना शय्या संस्तारक सर्वथा सोंपी दीधा बाद बीजीवार आज्ञा लीधा वगर काममां लेवा कल्पता नथी.

सेज्जासंथारग पच्चप्पणेण विणा विहार णिसेहो -

१४२९. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा पाडिहारियं सेज्जा संथारयं आयाए अपडिहट्टु संपव्वइत्तए ।

नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा सागारियसंतियं सेज्जासंथारयं आयाए अविकरणं कट्टु संपव्वइत्तए ।

– *कप्प. उ. ३, सु. २४-२५*

शय्या संस्तारक पाछुं आप्या विना विहार करवानो निषेध :

१४२९. साधु अथवा साध्वीने ग्रहण करेला प्रातिहारिक शय्या-संस्तारकने सोंप्या विना विहार करवो कल्पतो नथी.

साधु अने साध्वीने ग्रहण करेला शय्यातरना शय्या-संस्तारकने व्यवस्थित कर्या वगर विहार करवो कल्पतो नथी.

संस्तारक ग्रहण विधि – निषेध – ९

कप्पणिज्जा अकप्पणिज्जा सेज्जा संथारगा-

१४३०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा संथारगं एसित्तए । से ज्जं पुण संथारगं जाणेज्जा-सअंडं -**जाव**-मक्कडासंताणगं, तहप्पगारं संथारगं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण संथारगं जाणेज्जा अप्पंडं-**जाव**-मक्कडा-संताणगं, गरुयं, तहप्पगारं संथारगं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण संथारगं जाणेज्जा अप्पंडं-**जाव**-मक्कडा-संताणगं, लहुयं, अप्पडिहारियं, तहप्पगारं संथारगं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण संथारगं जाणेज्जा-अप्पंडं-**जाव**-मक्कडा-संताणगं लहुयं, पडिहारियं, णो अहाबद्धं, तहप्पगारं संथारगं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

कल्पनीय अकल्पनीय शय्या संस्तारक :

१४३०. साधु अथवा साध्वी संस्तारकनी गवेषणा करवा ईच्छे तो एवुं जाणे के - संस्तारक ईंडाथी **यावत्** करोळीयाना जाळ आदिथी युक्त छे तो एवा प्रकारना संस्तारकने दूषित जाणीने मळे तो पण **यावत्** ग्रहण न करे.

साधु अथवा साध्वी जे संथाराने ईंडा **यावत्** करोळीयानी जाळ आदिथी रहित होय परंतु जो वजनदार जाणे तो एवो दूषित जाणी मळे तो पण **यावत्** ग्रहण न करे.

साधु अथवा साध्वी जे संथाराने ईंडा **यावत्** करोळीयानी जाळथी रहित, अने हलकां पण छे परंतु अप्रतिहारिक छे, अर्थात् दाता फरी लेवा ईच्छतो नथी एवां जाणे तो एवा संस्तारकने दूषित जाणी **यावत्** ग्रहण न करे.

साधु अथवा साध्वी संथाराने ईंडा **यावत्** करोळीयानी जाळथी रहित हलकां अने प्रातिहारिक होय परंतु सारी रीते बनावेल न होय अथवा डगमगतुं होय एवां जाणे तो एवा संस्तारकने दूषित जाणी मळे तो पण **यावत्** ग्रहण न करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा संथारगं एसित्तए। से ज्जं पुण संथारगं जाणेज्जा-अप्पंड -**जाव**-मक्कडा-संताणगं लहुयं, पाडिहारियं, अहाबद्धं । तहप्पगारं संथारगं फासुयं एसणिज्जं त्ति मण्णमाणे लाभे संते पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४५५ (क)

साधु अथवा साध्वी જે સંથારાને ઈંડા **यावत्** કરોળીયાની જાળથી રહિત, હલકાં પ્રાતિહારિક અને સારી રીતે બનાવેલ જાણે અને જો તે દાતા આપતા હોય તો પ્રાસુક તથા એષણીય જાણીને **यावत्** ગ્રહણ કરે.

सेज्जासंथारग गहणं विहि-णिसेहो -

१४३१. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा पुव्वामेव ओग्गहं ओगिण्हित्ता तओ पच्छा अणुन्नवेत्तए ।

कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा पुव्वामेव ओग्गहं अणुन्नवेत्ता तओ पच्छा ओगिण्हित्तए ।

अह पुण एवं जाणेज्जा-इह खलु निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा नो सुलभे पाडिहारिए सेज्जा संथारए त्ति कट्टु एवं णं कप्पइ पुव्वामेव ओग्गहं ओगिण्हित्ता तओ पच्छा अणुन्नवेत्तए ।

"मा वहउ अज्जो ! बिइयं" त्ति वइ अणुलोमेणं अणुलोमेयव्वे सिया ।

-वव. उ. ८, सु. १०-१२

शय्या संस्तारक ग्रहण करवानो विधि निषेध :

१४३१. साधु अने साध्वीએ પહેલાં શય્યા સંસ્તારક ગ્રહણ કરવાં અને ત્યારબાદ તેની આજ્ઞા લેવી, એવું કલ્પતું નથી.

પણ સાધુ અને સાધ્વીએ પહેલાં આજ્ઞા લેવી, ત્યારબાદ શય્યા સંસ્તારક ગ્રહણ કરવાં કલ્પે છે.

સાધુ અને સાધ્વી જે શય્યા સંસ્તારક વિષે એમ જાણે કે આ પ્રાતિહારિક શય્યા સંસ્તારક સુલભ નથી તો પહેલાં સ્થાન કે શય્યા સંસ્તારક ગ્રહણ કરે અને ત્યારબાદ તેની આજ્ઞા લેવી કલ્પે છે.

(જો એમ કરવાથી શય્યા સંસ્તારકના સ્વામીની સાથે કોઈ પણ પ્રકારનો કલહ થઈ જાય તો આચાર્ય શ્રમણોને આ પ્રમાણે કહે, 'હે આર્ય ! એક તરફ તમે તેના શય્યા સંસ્તારક લો છો અને બીજી તરફ તમે તેમને કઠોર વચન બોલો છો) હે આર્ય ! તમારે એની સાથે એવા બેવડા અપરાધવાળો દુર્વ્યવહાર ન કરવો જોઈએ.'

આ પ્રમાણે આચાર્ય અનુકૂળ વચનોથી (સ્વામીને) અનુકૂળ કરવા જોઈએ.

संथारगस्स पच्चप्पण विहि- णिसेहो -

१४३२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा संथारगं पच्चप्पिणित्तए । से ज्जं पुण संथारगं जाणेज्जा-सअंडं-**जाव**-मक्कडासंताणगं, तहप्पगारं संथारगं णो पच्चप्पिणेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा संथारगं पच्चप्पिणित्तए । से ज्जं पुण संथारगं जाणेज्जा-अप्पंडं-**जाव**-मक्कडासंताणगं, तहप्पगारं संथारगं पडिलेहिय-पडिलेहिय, पमज्जिय-पमज्जिय, आतविय-आतविय, विणिद्धुणिय-विणिद्धुणिय, ततो संजयामेव पच्चप्पिणेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४५८

संस्तारक प्रत्यर्पण विधि निषेध :

१४३२. કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી સંસ્તારક પાછું આપવાની ઈચ્છા કરે, પરંતુ એવું જાણે કે - આ ઈંડા **यावत्** કરોળીયાનાં જાળાંવાળું કે જીવજંતુવાળું છે તો એવું સંસ્તારક પાછું ન આપે.

સાધુ અથવા સાધ્વી સંસ્તારક પાછું આપવાની ઈચ્છા કરે અને તે સમયે જાણે કે - આ ઈંડા **यावत्** કરોળીયાના જાળાંથી કે જીવજંતુથી રહિત છે, તો તેને સમ્યક્ પ્રકારથી પ્રતિલેખન કરે, વારંવાર પ્રમાર્જન કરે, સૂર્યની આતાપના આપે અને ઝાટકી યતનાપૂર્વક પાછું આપે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संस्तारक संबंधी प्रायश्चित्त - १०

सेज्जा संथारगाणं पायच्छित्त सुत्ताइं-

१४३३. जे भिक्खू उडुबद्धियं सेज्जा संथारगं परं पज्जोसवणाओ उवाइणावेइ, उवाइणावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वासावासियं सेज्जा संथारगं परं दसरायकप्पाओ उवाइणावेइ उवाइणावेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू उडुबद्धियं वा वासावासियं सेज्जा संथारगं उवरिसिज्जमाणं पेहाए न ओसारेइ न ओसारेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पाडिहारियं सेज्जा संथारगं दोच्चंपि अणणुण्णवित्ता बाहिं नीणेइ, नीणेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सागारियसंतियं सेज्जा संथारगं दोच्चंपि अणणुण्णवित्ता बाहिं नीणेइ, नीणेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पाडिहारियं वा सागारियसंतियं वा सेज्जासंथारगं दोच्चंपि अणणुण्णवित्ता बाहिं नीणेइ, नीणेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पाडिहारियं सेज्जा संथारगं आयाए अपडिहट्टु संपव्वयइ संपव्वयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सागारियसंतियं सेज्जा संथारगं आयाए अविगरणं कट्टु अणप्पिणित्ता संपव्वयइ, संपव्वयंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पाडिहारियं वा, सागारियसंतियं वा सेज्जा संथारगं विप्पणट्ठं न गवेसइ, न गवेसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. २, सु. ५०-५८

शय्या संस्तारक संबंधी प्रायश्चित्त सूत्र :

१४३३. જે ભિક્ષુ શીત અથવા ગ્રીષ્મ ઋતુમાં ગ્રહણ કરેલાં શય્યા સંસ્તારકને પર્યુષણ પછી પણ રાખે છે, (રખાવે છે) અને રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ વર્ષાવાસ માટે ગ્રહણ કરેલાં શય્યા સંસ્તારકને, વર્ષાવાસ બાદ પણ દશ રાતથી વધુ રાખે છે, (રખાવે છે) અને રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શેષકાળ અથવા વર્ષાવાસ માટે ગ્રહણ કરેલ શય્યા સંસ્તારકને વરસાદથી ભીંજાતા જોવા છતાં પણ ત્યાંથી હટાવતો નથી, (હટાવવાનું કહેતો નથી) અને હટાવનારનું અનુમોદન કરતો નથી.

જે ભિક્ષુ પ્રાતિહારિકના શય્યા સંસ્તારકને બીજીવાર આજ્ઞા લીધા વગર બહાર લઈ જાય છે, (બહાર લઈ જવા માટે કહે છે) અને બહાર લઈ જનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ શય્યાતરના શય્યા સંસ્તારકને, બીજીવાર આજ્ઞા લીધા વિના બહાર લઈ જાય છે, (બહાર લઈ જવાનું કહે છે) અને બહાર લઈ જનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પ્રાતિહારિક અથવા શય્યાતરના શય્યા-સંસ્તારકને બીજીવાર આજ્ઞા લીધા વિના બહાર લઈ જાય છે, (બહાર લઈ જવાનું કહે છે) અને બહાર લઈ જનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ પ્રાતિહારિકના શય્યા-સંસ્તારકને ગ્રહણ કર્યા પછી પાછુ સોંપ્યા વગર વિહાર કરે છે, (વિહાર કરાવે છે) અને વિહાર કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શય્યાતરના શય્યા-સંસ્તારકને ગ્રહણ કરી વ્યવસ્થિત કર્યા વગર અને સોંપ્યા વગર વિહાર કરે છે (વિહાર કરાવે છે) અને વિહાર કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ પ્રાતિહારિક અથવા શય્યાતરના શય્યા-સંસ્તારક ખોવાયાં બાદ તેની ગવેષણા કરતો નથી, (કરાવતો નથી) અને કરનારનું અનુમોદન કરતો નથી.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गिही वत्थाच्छाइए पीढनिसेज्जाए पायच्छित्त सुत्तं :

१४३४. जे भिक्खू (१) तण-पीढगं वा, (२) पलाल-पीढगं वा, (३) छगण-पिढगं वा, (४) कट्ठ-पिढगं वा, (५) पखत्थेणोच्छन्नं अहिट्ठेइ, अहिट्ठंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १२, सु. २६

गृहस्थना वस्त्रथी आच्छादित बाजोठना आसननुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४३४. જે ભિક્ષુ ગૃહસ્થના વસ્ત્રથી આચ્છાદિત, ૧. ઘાસના બાજોઠ પર, ૨. પરાળના બાજોઠ પર, ૩. છાણથી લીંપેલા બાજોઠ પર, ૪. કાષ્ઠના બાજોઠ પર ૫. નેતરના બાજોઠ પર બેસે છે, (બેસાડે છે) અને બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सागारिय सेज्जासंथारयं अणणुण्णविय गिण्हमाणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१४३५. जे भिक्खू पाडिहारियं वा, सागारिय–संतियं वा सेज्जासंथारयं पच्चप्पिणित्ता दोच्चं पि अणणुण्णविय अहिट्ठेइ अहिट्ठेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. ५, सु. २३

સાગારિકના શય્યા સંસ્તારક વગર આજ્ઞાએ લેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૪૩૫. જે ભિક્ષુ પ્રાતિહારિક અથવા શય્યાતરના શય્યા-સંસ્તારકને સોંપ્યા બાદ બીજીવાર આજ્ઞા લીધા વગર જ ઉપયોગ કરે છે, (કરાવે છે) અને ઉપયોગ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वस्त्रैषणा

विधि कल्प - १

णिग्गंथ- निग्गंथीणं वत्थेसणा सरूवं -

१४३६. वत्थं पडिग्गहं कंबलं पायपुंछणं[1] उग्गहं च कडासणं एतेसु चेव जाणेज्जा ।

– आ. सु. १, अ. २, उ. ५, सु .८९ (क)

साधु साध्वीओना वस्त्रैषणानुं स्वरूप :

૧૪૩૬. (સંયમી) વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, પાદપ્રોંછન, સ્થાન, શય્યા અને આસનની વિવેકપૂર્વક ગૃહસ્થોની પાસેથી યાચના કરે.

पडिलेहणाऽणंतरमेव वत्थ गहण विहाणं -

१४३७. सिया से परो णेता वत्थं निसिरेज्जा, से पुव्वामेव आलोएज्जा "आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, तुमं चेव णं संतियं केवली बूया–आयाणमेयं !

વસ્ત્રનું પ્રતિલેખન કર્યા પછી વસ્ત્ર ગ્રહણની વિધિ :

૧૪૩૭. સાધુ વસ્ત્રની યાચના કરે તો કદાચિત્ ગૃહસ્થ વસ્ત્ર કાઢીને આપે ત્યારે શ્રમણ લેતા પહેલાં કહે કે, "હે આયુષ્યમન્ ! અથવા બહેન !, હું તમારી સમક્ષ આ વસ્ત્ર ચારેબાજુથી જોઈ લઉં છું." કારણ કે કેવળી ભગવાને 'પ્રતિલેખન કર્યા વિના વસ્ત્ર લેવું તે કર્મબંધનનું કારણ કહ્યું છે.'

---

१. પહેલાના વખતમાં 'પાયપુંછણ' કેવા પ્રકારનું ઉપકરણ હતું- તે વર્તમાનમાં સમજવું અત્યંત કઠિન છે. કારણ કે ઘણા સ્થાને પાયપુંછણ, રજોહરણના સ્થાને માનવામાં આવ્યું છે અને ઘણા સ્થાને 'પાયપુંછણ' અને 'રજોહરણ'ને જુદા-જુદા કહેવામાં આવ્યાં છે.

પ્રશ્નવ્યાકરણ તથા દસવૈકાલિક સૂત્રમાં 'પાયપુંછણ'નો અર્થ 'પગ લૂછવાનું વસ્ત્ર' કરેલો છે. આ બંને સ્થળોમાં બંને ઉપકરણોનો એક સાથે ઉલ્લેખ મળે છે. માટે બંને જુદા જુદા ઉપકરણ છે એવું સિદ્ધ થાય છે.

આ. સુ. ૨, અ. ૧૦, સુ. ૬૪૫ માં મળ- વિસર્જન આવશ્યક હોય તો એ સમયે પોતાનું 'પાયપુંછણ' હોય તો તેનો ઉપયોગ કરે. ન હોય તો બીજા શ્રમણ પાસેથી લઈ તેનો ઉપયોગ કરે. તેવો ઉલ્લેખ છે તેથી એવું અનુમાન થાય છે કે અહીં મળ વિસર્જન પછી મળદ્વારને લૂંછવા માટે જે જીર્ણ વસ્ત્રના ટુકડાનો ઉપયોગ કહ્યો છે, તેને 'પાયપુંછણ' માન્યું છે.

આવા જુદા જુદા મંતવ્યો હોવા છતાં પણ એ નિર્વિવાદ છે કે પહેલા 'પાયપુંછણ' એક આવશ્યક ઉપકરણ હતું માટે અનેક સ્થળે તેનો ઉલ્લેખ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वत्थंते ओबद्धं सिया-कुंडले वा-**जाव**-रयणावली वा, पाणे वा, बीए वा, हरिए वा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे, जं पुव्वामेव वत्थं अतो अंतेणं पडिलेहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५६८

कदाच ते वस्त्रना छेडे कुंडळ बांध्युं होय **यावत्** रत्ननी माळा बांधी होय अथवा प्राणी, बीज लीलोतरी बांधी होय,

એટલા માટે મુનિનો આ પૂર્વોપદિષ્ટ આચાર છે **यावत्** ઉપદેશ આપેલ છે કે પહેલેથી જ વસ્ત્ર ચારેબાજુ જોઈ લેવું.

हेमंत-गिम्हासु वत्थ गहण विहाणं–

१४३८. कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा दोच्चसमोसरणुद्दे–सपत्ताइं चेलाइं पडिगाहेत्तए ।[1]

–कप्प. उ. ३, सु. १७

હેમંત અને ગ્રીષ્મમાં વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાનું વિધાન :

૧૪૩૮. સાધુ અને સાધ્વીને બીજા સમવસરણ (હેમંત અને ગ્રીષ્મ)માં વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાં કલ્પે છે.

पव्वज्जापरियाय कमेण वत्थ गहण विहाणं -

१४३९. कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा अहाराइणियाए चेलाइं पडिगाहित्तए ।

–कप्प. उ. ३, सु. १८

પ્રવ્રજ્યા પર્યાયના ક્રમથી વસ્ત્ર ગ્રહણનું વિધાન :

૧૪૩૯. સાધુ અને સાધ્વીને ચારિત્ર પર્યાયના ક્રમથી વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાં કલ્પે છે.

णिग्गंथाणं वत्थाइ एसणा विही-

१४४०. निग्गंथं च णं गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठं केइ वत्थेण वा पडिग्गहेण वा, कंबलेण वा, पायपुंछणेण वा उवनिमंतेज्जा, कप्पइ से सागारकडं गहाय आयरियपायमूले ठवेत्ता, दोच्चं पि उग्गहं अणुण्णवित्ता परिहारं परिहरित्तए ।

निग्गंथं च णं बहिया वियारभूमिं वा, विहारभूमिं वा, निक्खंतं समाणं, केइ वत्थेण वा, पडिग्गहेण वा, कंबलेण वा, पायपुंछणेण वा उवनिमंतेज्जा, कप्पइ से सागारकडं गहाय आयरियपायमूले ठवित्ता दोच्चं पि उग्गहं अणुण्णवित्ता परिहारं परिहरित्तए ।

–कप्प. उ. १, सु. ४०-४१

નિગ્રન્થોની વસ્ત્રૈષણા વિધિ :

૧૪૪૦. ગૃહસ્થના ઘરે આહાર લેવા માટે પ્રવેશેલા સાધુને જો કોઈ વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, પાદપ્રોંછન લેવા માટે કહે તો વસ્ત્રાદિ ને 'સાગારકૃત' ગ્રહણ કરી આચાર્યના ચરણોમાં અર્પિત કરે તથા આચાર્યની બીજીવાર આજ્ઞા લઈને જ તેનો ઉપયોગ કરવો કલ્પે છે.

વિચારભૂમિ અથવા વિહારભૂમિ માટે ઉપાશ્રયથી બહાર નીકળેલા સાધુને જો કોઈ વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, પાદપ્રોંછન લેવા માટે કહે તો વસ્ત્રાદિને 'સાગારકૃત' ગ્રહણ કરી તેને આચાર્યના ચરણોમાં અર્પણ કરે તથા આચાર્યની બીજીવાર આજ્ઞા લઈને જ તેનો ઉપયોગ કરવો કલ્પે છે.

णिग्गंथीए वत्थेसणा विही –

१४४१. निग्गंथीए य गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठाए, चेलट्ठे समुप्पज्जेज्जा,
नो से कप्पइ अप्पणो निस्साए चेलं पडिग्गाहेत्तए ।

कप्पइ से पवत्तिणी–निस्साए चेलं पडिग्गाहित्तए ।

નિર્ગ્રન્થીની વસ્ત્રૈષણા વિધિ :

૧૪૪૧. ગૃહસ્થના ઘરે આહાર માટે ગયેલી સાધ્વીને જો વસ્ત્રની આવશ્યકતા હોય તો પોતાની નિશ્રા ('આ વસ્ત્ર હું મારા માટે ગ્રહણ કરી રહી છું' એવા સંકલ્પ)થી વસ્ત્ર લેવા કલ્પતાં નથી.

પરંતુ પ્રવર્તિનીની નિશ્રાથી વસ્ત્ર લેવાં કલ્પે છે.

---

१. એક વર્ષના બે વિભાગ છે - १.- ચાતુર્માસ કાળ, २. ઋતુબધ્ધ કાળ.
ચાતુર્માસ કાળમાં સાધુ- સાધ્વીઓ ચાર માસ સુધી વિહાર કરતા નથી. જ્યાં ચાતુર્માસ કરવાનો એમનો સંકલ્પ હોય છે ત્યાં તેઓ રહે છે.
ઋતુબદ્ધ કાળમાં પોતપોતાના કલ્પ અનુસાર સાધુ- સાધ્વીઓ વિહાર કરતા રહે છે. માટે ચાતુર્માસને પ્રથમ સમોવસરણ અને ઋતુબધ્ધ કાળને બીજો સમોવસરણ કહેવામાં આવે છે. બૃહતકલ્પ ભાષ્ય ગા. ૪૨૪૨ અને ૪૨૯૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नो य से तत्थ पवत्तिणी सामाणा सिया, जे से तत्थ सामाणे आयरिए वा, उवज्झाए वा, पवत्तए वा, थेरे वा, गणी वा, गणहरे वा, गणावच्छेइए वा, जं चऽन्नं पुरओ कट्टु विहरति, कप्पइ से तन्नीसाए चेलं पडिग्गाहेत्तए ।

—कप्प. उ. ३, सु. १३

જો ત્યાં પ્રવર્તિની વિદ્યમાન ન હોય તો જે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, પ્રવર્તક, સ્થવિર, ગણી, ગણધર, ગણનાયક જે હોય અથવા જેની પ્રમુખતાથી વિચરણ કરી રહ્યાં હોય, એમની આજ્ઞાથી વસ્ત્ર લેવા કલ્પે છે.

णिग्गंथीए वत्थुग्गह विही–

१४४२. निग्गंथिं च णं गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप्पविट्ठं केइ वत्थेण वा, पडिग्गहेण वा, कंबलेण वा, पायपुंछणेण वा उवनिमंतेज्जा,

कप्पइ से सागारकडं गहाय पवत्तिणिपायमूले ठवित्ता, दोच्चं पि उग्गहं अणुण्णवित्ता परिहारं परिहरित्तए ।

निग्गंथिं च णं बहिया वियारभूमिं वा, विहारभूमिं वा णिक्खंतिं समाणिं केइ वत्थेण वा, पडिग्गहेण वा, कंबलेण वा, पायपुंछणेण वा उवनिमंतेज्जा, कप्पइ से सागारकडं गहाय पवित्तिणिपायमूले ठवेत्ता, दोच्चं पि उग्गहं अणुण्णवित्ता परिहारं परिहरित्तए ।

— कप्प. उ. १, सु. ४२-४३

સાધ્વીની વસ્ત્રાવગ્રહ વિધિ :

૧૪૪૨. ગ્રહસ્થના ઘરે આહાર લેવા માટે પ્રવેશેલી સાધ્વીને જો કોઈ વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, પાદપ્રોંછન લેવા માટે કહે તો વસ્ત્રાદિને 'સાગારકૃત' ગ્રહણ કરી, પ્રવર્તિનીના ચરણોમાં અર્પિત કરે તથા પ્રવર્તિનીની બીજીવાર આજ્ઞા લઈને જ તેનો ઉપયોગ કરવો કલ્પે છે.

વિચારભૂમિ અથવા વિહારભૂમિ માટે ઉપાશ્રયથી બહાર નીકળેલી સાધ્વીને જો કોઈ વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, પાદપ્રોંછન લેવા માટે કહે તો વસ્ત્રાદિને 'સાગારકૃત' ગ્રહણ કરી તેને પ્રવર્તિનીના ચરણોમાં અર્પણ કરે તથા પ્રવર્તિનીની બીજીવાર આજ્ઞા લઈને જ તેનો ઉપયોગ કરવો કલ્પે છે.

निषेध कल्प – २

उद्देसियाइं वत्थ गहण णिसेहो –

१४४३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा–अस्सिंपडियाए एगं साहम्मियं समुद्दिस्स, पाणाइं–**जाव**–सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स, कीयं, पामिच्चं, अच्छिज्जं, अभिहडं आहट्टु चेएइ ।

तं तहप्पगारं वत्थं पुरिसंतरकडं वा, अपुरिसंतरकडं वा, बहिया णीहडं वा, अणीहडं वा, अत्तट्ठियं वा, अणत्तट्ठियं वा, परिभुत्तं वा, अपरिभुत्तं वा, आसेवियं वा, अणासेवियं वा, अफासुयं अणेसणिज्जं ति मण्णमाणे लाभे संते णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा–अस्सिंपडियाए बहवे साहम्मिया समुद्दिस्स पाणाइं–**जाव**–सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स– **जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

औद्देशिकादि वस्त्रना ग्रहणनो निषेध :

૧૪૪૩. સાધુ અને સાધ્વી વસ્ત્રના વિષયમાં એમ જાણે કે- આ વસ્ત્ર એક સાધર્મિક સાધુના નિમિત્તે પ્રાણી **યાવત્** સત્વોની હિંસા કરી બનાવ્યું છે, ખરીદ્યું છે, ઉધાર લીધેલું છે, છીનવેલું છે, બેમાંથી એકની જ આજ્ઞા લીધેલી છે તથા બીજા સ્થાનેથી લાવેલું છે.

આ પ્રકારનું વસ્ત્ર અન્ય પુરુષને દીધેલું હોય અથવા ન દીધેલું હોય, બહાર કાઢેલું હોય અથવા ન કાઢેલું હોય, સ્વીકાર કરેલું હોય અથવા ન કરેલું હોય, ઉપયોગમાં લીધેલું હોય અથવા ન લીધેલું હોય, પહેરેલું હોય અથવા ન પહેરેલું હોય એવા પ્રકારના વસ્ત્રને અપ્રાસુક તથા અનેષણીય સમજી મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રના વિષયમાં એમ જાણે કે, દાતાએ પોતાના માટે આ વસ્ત્ર નથી બનાવ્યું પણ અનેક સાધર્મિક સાધુઓ માટે પ્રાણી **યાવત્** સત્વોની હિંસા કરીને બનાવેલું છે તો એવું વસ્ત્ર **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा-अस्सिंपडियाए एगं साहम्मिणिं समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा-अस्सिंपडियाए बहवे साहम्मिणीओ समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

- आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५५५ (क)

साधु अथवा साध्वी वस्त्रना विषयमां એम જાણે કે, દાતાએ પોતાના માટે આ વસ્ત્ર નથી બનાવ્યું પણ એક સાધર્મિણી સાધ્વી માટે પ્રાણી **યાવત્** સત્વોની હિંસા કરીને બનાવેલું છે તો એવું વસ્ત્ર **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રના વિષયમાં એમ જાણે કે, દાતાએ પોતાના માટે આ વસ્ત્ર નથી બનાવ્યું પણ અનેક સાધર્મિણી સાધ્વીઓ માટે, પ્રાણી **યાવત્** સત્વોની હિંસા કરીને બનાવેલું છે. તો એવું વસ્ત્ર **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

समणाइ पगणिय निम्मिय वत्थस्स णिसेहो -

१४४४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा-बहवे समण-माहण-अतिहि-किविण-वणीमए, पगणिय-पगणिय-समुद्दिस्स-**जाव**-आहट्टु चेएइ ।

तं तहप्पगारं वत्थं पुरिसंतरकडं वा, अपुरिसंतरकडं वा-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

- आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५५५ (ख)

શ્રમણ આદિને ગણીને બનાવેલા વસ્ત્રાદિ લેવાનો નિષેધ :

१४४४. સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રના વિષયમાં એમ જાણે કે, અનેક શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ, કૃપણ અને વનીપકને ગણી ગણીને તેમના ઉદ્દેશ્યથી બનાવેલાં વસ્ત્રો છે, **યાવત્** અન્ય સ્થાનેથી અહીં લાવેલાં છે. તો એવા પ્રકારનાં વસ્ત્ર અન્ય પુરુષને દીધેલાં હોય અથવા ન દીધેલાં હોય તો એવું વસ્ત્ર **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

अद्ध जोयणमेराए परं वत्थेसणाए गमण णिसेहो -

१४४५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा परं अद्धजोयणमेराए वत्थपडियाए नो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

- आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५५४

અર્ધ યોજનથી આગળ વસ્ત્રૈષણા માટે જવાનો નિષેધ :

१४४५. સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રની યાચના માટે અર્ધ યોજનથી ઉપરાંત જાય નહીં.

महद्धणमोल्लाणं वत्थाणं गहण णिसेहो -

१४४६. से भिक्खू वा, भिक्खूणी वा से जाइं पुण वत्थाइं जाणेज्जा-विरूवरूवाइं महद्धणमोल्लाइं, तं जहा-

आईणगाणि वा,
सहिणाणि वा,
सहिणकल्लाणाणि वा,

आयाणि वा,

कायाणि वा,
खोमियाणि वा,
दुगुल्लाणि वा,
पट्टाणि वा,
मलयाणि वा,

पत्तुण्णाणि वा,
अंसुयाणि वा,

મહા મૂલ્યવાન વસ્ત્રોના ગ્રહણનું નિષેધ :

१४४६. સાધુ અથવા સાધ્વી મહામૂલ્યવાન વિવિધ પ્રકારનાં વસ્ત્રોની જાતોને જાણી લે, જેમ કે -

આજીનક-ઉદર આદિના ચામડામાંથી બનેલાં વસ્ત્રો,
શ્લક્ષ્ણ - વર્ણયુક્ત સુંવાળા બારીક વસ્ત્રો,
શ્લક્ષ્ણકલ્યાણ - સૂક્ષ્મ અને મંગલમય ચિહ્નોથી અંકિત,
આજક -વિશિષ્ટ દેશોની બકરીઓના રોમથી બનાવેલાં,
કાયક - ઈન્દ્રનીલ વર્ણના કપાસમાંથી બનાવેલાં,
ક્ષૌમિક - સામાન્ય કપાસમાંથી બનાવેલાં,
દુકૂલ - ગૌડ દેશના વિશિષ્ટ કપાસમાંથી બનાવેલાં
પટ્ટસૂત્ર - રેશમનાં વસ્ત્ર,
મલયજ - (ચંદન) સૂતરથી બનેલા અથવા મલય દેશમાં બનેલાં,
પતુણ - વલ્કલનાં તંતુઓમાંથી બનાવેલાં,
અંશુક - બારીક વસ્ત્ર,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चीणंसुयाणि वा,
देसरागाणि वा,
अमिलाणि वा,
गज्जलाणि वा,

फालियाणि वा,
कोयवाणि वा, कंबलगाणि वा, पावाराणि वा,
अण्णतराइं वा, तहप्पगाराइं वत्थाइं महद्धणमोल्लाइं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

– आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५५७

चीनांशुक - ચીન દેશનાં સૂક્ષ્મ અને કોમલ વસ્ત્ર,
देश-राग - એક વિભાગમાં રંગેલા,
अमिल - રોમ દેશમાં નિર્મિત,
गर्जल - પહેરતી વખતે વિજળીની સમાન કડકડ શબ્દ કરવાવાળા વસ્ત્ર,
स्फटिक- સ્ફટિક જેવાં સ્વચ્છ વસ્ત્ર,
कोयव - કોયવ દેશના વસ્ત્ર, વિશેષ પ્રકારનાં રત્નકંબલ પ્રાવારક (મોટી શાલ) આદિ તથા તેવા પ્રકારનાં બીજા વસ્ત્રો મહા મૂલ્યવાન મળવાં છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

मच्छ चम्माई णिम्मिय वत्थाणं गहण–णिसेहो–

१४४७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण आईणपाउरणाणि वत्थाणि जाणेज्जा, तं जहा–
उद्दाणि वा,

पेसाणि वा,

पेसलेसाणि वा,

किण्हमिगाईणगाणि वा, णीलमिगाईणगाणि वा,
गोरमिगाईणगाणि वा,
कणगाणि वा, कणगकंताणि वा,
कणगपट्टाणि वा, कणगखइयाणि वा,
कणगफुसियाणि वा, वग्घाणि वा, विवग्घाणि वा,
आभरथाणि वा, आभरण–विचित्ताणि वा,
अण्णतराणि वा, तहप्पगाराणि आईणपाउरणाणि वत्थाणि लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५५८

मत्स्य चर्मादिथी बनेलां वस्त्रोना ग्रहणनुं निषेध :

१४४७. साधु अथवा साध्वी चर्मथी बनावेला ओढवाना वस्त्रोना विषयमां એમ જાણે કે -
औद्र - સિંધુ દેશમાં ઉદ્ર જાતના મત્સ્યનાં સૂક્ષ્મ ચામડાથી બનેલાં,
पेष - સિંધુ દેશમાં સૂક્ષ્મ ચામડીવાળા પશુઓથી બનેલાં,
पेषलेश - એવા જ ચામડા પર રહેલ સૂક્ષ્મ રોમોથી બનેલાં,
કાળા, નીલા, ધોળાં હરણના ચામડાના બનેલા વસ્ત્રો,
સ્વર્ણખચિત વસ્ત્ર,સુવર્ણ જેવી કાંતિવાળા વસ્ત્ર,
સ્વર્ણતારથી કે સોનાના પટ્ટાથી અથવા કિનખાબથી કે જરીથી ભરેલા બુટ્ટાવાળા વસ્ત્રો, વાઘના ચામડાના કે ચીતાના ચામડાથી મઢેલા, અથવા ચમકદાર આભરણોથી મઢેલા, વિભૂષિત કરેલાં કોઈ પણ ચામડાનાં વસ્ત્રો હોય તેમજ તેવા પ્રકારનાં અન્ય વસ્ત્રો હોય તો મળવા છતાં પણ ગ્રહણ ન કરે.

संकेत वचनथी वस्त्र ग्रहणनो निषेध :

१४४८. पूर्वोक्त એષણાનુસાર વસ્ત્રની યાચના કરનાર મુનિને કદાચિત કોઈ ગૃહસ્થ કહે -
"હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! તમે આ સમયે ચાલ્યા જાઓ. એક મહિના કે દશ દિવસ કે પાંચ દિવસ પછી, અથવા કાલે કે પરમ દિવસે પધારજો. ત્યારે અમે તમને કોઈ એક પ્રકારનું વસ્ત્ર આપીશું."
એવા વચન સાંભળી અને ધારીને શ્રમણ પ્રત્યુત્તર આપે કે -
'હે આયુષ્મન્ ! ગૃહસ્થ અથવા ભગિની ! અમને આ પ્રકારની મુદતવાળા વચનને સ્વીકાર કરવું કલ્પે નહીં. જો તમે મને વસ્ત્ર આપવા ઈચ્છતા હો તો હમણાં આપી દો.'

संगार वयणेण कालाणंतरं वत्थ गहण णिसेहो–

१४४८. सिया णं एयाए एसणाए एसमाणं पासित्ता परो वदेज्जा–
"आउसंतो समणा ! एज्जाहि तुमं मासेण वा, दसरातेण वा, पंचरातेण वा, सुते वा, सुततरे वा, तो ते वयं आउसो ! अण्णतरं वत्थं दासामो।"

एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा निस्सम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा ।
"आउसो ! ति वा, भगिणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति एयप्पगारे संगार वयणे पडिसुणेत्तए अभिकंखसि मे दाउं इदाणिमेव दलयाहि।"

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से णेवं वदंतं परो वदेज्जा –
"आउसंतो समणा ! अणुगच्छाहि, तो ते वयं अण्णतरं वत्थं दासामो ।" से पुव्वामेव आलोएज्जा–
"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति एयप्पगारे संगारवयणे पडिसुणेत्तए, अभिकंखसि मे दाउं इयाणिमेव दलयाहि।"

–आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५६१–५६२

अफासुय वत्थ गहण णिसेहो–

१४४९. से सेवं वदंतं परो णेत्ता वदेज्जा–

"आउसो ! ति वा, भगिणी ! ति वा, आहर एयं वत्थं समणस्स दासामो, अवियाइं वयं पच्छा वि अप्पणो सयट्ठाए पाणाइं–**जाव**–सत्ताइं समारब्भ–**जाव**–चेतेस्सामो ।"
एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्म तहप्पगारं वत्थं अफासुयं–**जाव**–णो पडिगाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५६३

परिकम्मकय वत्थ गहण–णिसेहो–

१४५०. सिया णं परो णेत्ता वदेज्जा–

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, आहर एयं वत्थं, सिणणेण वा, कक्केण वा, लोद्धेण वा, वण्णेण वा, चुण्णेण वा, पउमेण वा आघंसित्ता वा पघंसित्ता वा समणस्स णं दासामो।"
एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा–
"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, मा एतं तुमं वत्थं सिणाणेण वा–**जाव**–पउमेण वा आघंसाहि वा पघंसाहि वा, अभिकंखसि मे दातुं एमेव दलयाहि।"
से सेवं वदंतस्स परो सिणाणेण वा–**जाव**–पउमेण वा आघंसित्ता वा पघंसित्ता वा दलएज्जा, तहप्पगारं वत्थं अफासुयं–**जाव**–णो पडिगाहेज्जा।

–आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५६४

समणुद्देसिय पक्खालिय वत्थस्स गहण–णिसेहो–

१४५१. से णं परो णेत्ता वदेज्जा–
"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, आहर एयं वत्थं सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेत्ता वा, पधोवेत्ता वा समणस्स णं दासामो।"

એ પ્રમાણે કહ્યાં પછી ગૃહસ્થ કદાચ એમ કહે કે –
"હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! પછી પધારજો, થોડા સમય બાદ પધારજો. અમે આપને વસ્ત્ર આપીશું." ત્યારે મુનિએ તે જ સમયે કહી દેવું જોઈએ.
"હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ ! અથવા બહેન ! મારા માટે આ પ્રકારના અવધિસૂચક વચન સ્વીકારવા કલ્પતાં નથી. જો દેવા ઈચ્છતા હો તો હમણાં આપી દો."

અપ્રાસુક વસ્ત્ર ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૪૪૯. એવા પ્રકારનાં સાધુના વચન સાંભળીને જો તે ગૃહસ્થ પોતાના ઘરના સભ્યોને બોલાવીને એમ કહે કે –
"હે આયુષ્મન્ ભાઈ ! અથવા બહેન ! લાવો આ વસ્ત્ર આપણે શ્રમણને આપી દઈએ, આપણે તો આપણા માટે પછી પણ પ્રાણી **યાવત્** સત્વોનો આરંભ કરી **યાવત્** નવા બનાવી લઈશું."
એવા વચન સાંભળ્યા પછી દેવામાં આવતા વસ્ત્રને સદોષ સમજીને **યાવત્** સાધુ ગ્રહણ ન કરે.

પરિકર્મકૃત વસ્ત્ર ગ્રહણનો નિષેધ :

૧૪૫૦. કદાચ ગૃહસ્વામી પોતાના પરિવારના કોઈ સદસ્યને કહે કે –
"હે આયુષ્મન્ ભાઈ ! અથવા બહેન ! વસ્ત્ર લાવો, તેને સ્નાનદ્રવ્યોથી, કલ્કથી, લોધ્રથી, વર્ણથી, ચૂર્ણથી કે પદ્મથી એકવાર કે વારંવાર ઘસીને શ્રમણને આપીશું"
આવા શબ્દો સાંભળીને સંત ગૃહસ્થને કહે –

"હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ અથવા ભગિની ! તમે વસ્ત્રને સ્નાનાદિ દ્રવ્યોથી **યાવત્** પદ્મ આદિથી ઘસો નહીં, સુગંધિત કરો નહીં. આપવાની ઈચ્છા હોય તો એમ જ આપી દો."
સાધુના એમ કહેવા છતાં પણ જો ગૃહસ્થ સ્નાનાદિથી **યાવત્** પદ્માદિ સુગંધિત દ્રવ્યોવડે એકવાર અથવા વારંવાર સુવાસિત કરીને વસ્ત્ર આપે તો તેને દૂષિત માની **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

શ્રમણના નિમિત્તે ધોવડાવેલાં વસ્ત્ર ગ્રહણ નિષેધ :

૧૪૫૧. વસ્ત્ર આપનાર ગૃહસ્થ કદાચ કહે કે –
"હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ અથવા ભગિની ! લાવો આ વસ્ત્રને પ્રાસુક ઠંડા કે ગરમ પાણીથી ધોઈને, અથવા વારંવાર ધોઈને આ શ્રમણને આપીએ."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एयप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा –

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा मा एयं तुमं वत्थं सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेहि वा, पधोवेहि वा अभिकंखसि मे दातुं एमेव दलयाहि ।"

से सेवं वदंतस्स परो सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेत्ता वा, पधोवेत्ता वा दलएज्जा, तहप्पगारं वत्थं अफासुयं–**जाव**–णो पडिगाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५६५

આ કથન સાંભળી, સમજીને પહેલાંથી કહી દેવું જોઈએ કે -

'હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ ! અથવા બહેન ! તમે આ વસ્ત્ર પ્રાસુક ઠંડા કે ગરમ પાણીથી એકવાર કે વારંવાર સાફ ન કરો, ન ધુઓ, આપવા ઈચ્છતા હો તો એમ જ આપો !"

સાધુના એમ કહેવા છતાં પણ ગૃહસ્થ તે વસ્ત્રને પ્રાસુક ઠંડા કે ગરમ પાણીથી એકવાર અથવા વારંવાર ધોઈને જો સાધુને આપે તો અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

कंदाइ विसोहिय वत्थस्स गहण–णिसेहो –

१४५२. से णं परो णेत्ता वदेज्जा–

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, आहर एयं वत्थं कंदाणि वा–**जाव**–हरियाणी वा विसोहेत्ता समणस्स णं दासामो ।"

एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा निसम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा–

"आउसो ति वा, भइणी ! ति वा, मा एताणि तुमं कंदाणि वा–**जाव**–हरियाणि वा विसोहेहि, णो खलु मे कप्पति एयप्पगारे वत्थे पडिगाहित्तए।"

से सेवं वदंतस्स परो कंदाणि वा–**जाव**– हरियाणि वा विसोहेत्ता दलएज्जा। तहप्पगारं वत्थं अफासुयं–**जाव**–णो पडिगाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५६६-५६७

કંદ આદિ કાઢી અપાતા વસ્ત્ર ગ્રહણનો નિષેધ :

१४५२. વસ્ત્ર આપનાર ગૃહસ્થ કદાચ પોતાના પરિવારને કહે કે -

"હે આયુષ્મન્ ભાઈ ! અથવા બહેન પેલું વસ્ત્ર લાવો. આપણે તેમાં રહેલા કંદને **યાવત્** લીલોતરી વગેરેને કાઢી, સાફ કરીને આ વસ્ત્ર સાધુને આપીશું."

આ વાર્તાલાપ સાંભળી સમજીને સાધુ તે ગૃહસ્થને કહી દે કે -

'હે આયુષ્મન્ ભાઈ ! અથવા બહેન ! આ વસ્ત્રમાંથી કંદ **યાવત્** લીલોતરી વગેરેને દૂર ન કરો. એવું વસ્ત્ર મને કલ્પે નહીં.'

સાધુના એમ કહેવા છતાં પણ જો ગૃહસ્થ કંદ **યાવત્** લીલોતરીને અલગ કરીને વસ્ત્ર આપે તો તેને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

वासावासे वत्थ–गहण–णिसेहो–

१४५३. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा पढमसमोसरणुद्देसपत्ताइं चेलाइं पडिगाहेत्तए।

–कप्प. उ. ३, सु. १६

વર્ષાવાસમાં વસ્ત્ર ગ્રહણનો નિષેધ :

१४५३. સાધુઓ અથવા સાધ્વીઓને પ્રથમ સમવસરણ (વર્ષાવાસ)માં વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવા કલ્પતાં નથી.

विधि निषेध कल्प – 3

राईए वत्थाए गहण विहि–णिसेहो–

१४५४. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा,
राओ वा, वियाले वा,
वत्थं वा, पडिग्गहं वा, कम्बलं वा, पायपुंछणं वा,
पडिगाहेत्तए, नऽन्नत्थ एगाए हरियाहडियाए

રાત્રે વસ્ત્રાદિ ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ :

१४५४. સાધુઓ અને સાધ્વીઓને
રાત્રે અથવા વિકાલમાં -
વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ તથા પાદપ્રોંછન લેવા કલ્પતા નથી. માત્ર એક હૃતાહૃતિકા (પહેલાં ચોરાયેલી ફરી મળેલી વસ્તુ)ને છોડીને.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सा वि य परिभुत्ता वा, धोया वा, रत्ता वा, घट्ठा वा, मट्ठा वा, संपधूमिया वा ।

–कप्प. उ. १, सु. ४५

समणाइ उद्देसिय णिम्मिय वत्थस्स गहण विहि–णिसेहो –

१४५५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा–बहवे समण–माहण–अतिहि–किविण–वणीमए समुद्दिस्स–**जाव**–आहट्टु चेएइ।

तं तहप्पगारं वत्थं अपुरिसंतरकडं, अबहिया, णीहडं, अणत्तट्ठियं, अपरिभुत्तं अणासेवियं, अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा।

अह पुण एवं जाणेज्जा–पुरिसंतरकडं, बहिया, णीहडं, अत्तट्ठियं, परिभुत्तं, आसेवियं फासुयं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५५५ (ग)

श्रमण आदिना उद्देश्यथी बनावेल वस्त्र लेवानो विधि-निषेध :

१४५५. साधु अथवा साध्वी वस्त्रना विषयमां એम જાણે કે- તે અનેક શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ, કૃપણ અને વનીપકના ઉદ્દેશ્યથી બનાવેલ છે **यावत्** અન્ય સ્થાનેથી અહીં લાવેલ છે,

તો એવા પ્રકારના વસ્ત્ર અન્ય પુરુષોને દીધેલાં ન હોય, બહાર કાઢેલા ન હોય, સ્વીકાર કરેલા ન હોય, ઉપયોગમાં લીધેલા ન હોય અથવા પહેરેલા ન હોય એવા વસ્ત્રોને અપ્રાસુક જાણીને **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.

જો એમ જાણે કે આ પ્રકારનું વસ્ત્ર અન્ય પુરુષને દીધેલું છે, બહાર કાઢેલું છે, દાતાનું સ્વીકારેલું છે, ઉપયોગમાં લીધેલું છે, પહેરેલું છે તો તેને પ્રાસુક સમજીને **यावत्** ગ્રહણ કરે.

कीयाइ दोस जुत्त वत्थ गहण विहि–णिसेहो–

१४५६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा–अस्संजते भिक्खुपडियाए कीतं वा, धोयं वा,रत्तं वा, घट्टं वा, मट्टं वा, संमट्ठं वा, संपधूवितं वा तहप्पगारं वत्थं अपुरिसंतरकडं–**जाव**–अणासेवितं, अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा।

अह पुणेवं जाणेज्जा–पुरिसंतरकडं–**जाव**–पडिग्गाहेज्जा ।

–आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५५६

क्रितादि दोषयुक्त वस्त्र-ग्रहणनो विधि-निषेध :

१४५६. साधु अथवा साध्वी वस्त्रना संबंधमां એम જાણે કે- આ વસ્ત્ર ગૃહસ્થે સાધુ માટે ખરીદેલ, ધોયેલ, રંગેલ, સાફસૂફ કરેલ કે મુલાયમ બનાવેલ, સુગંધી દ્રવ્યોથી સુવાસિત બનાવેલ છે, છતાં પણ કોઈનાં દ્વારા આસેવિત નથી. તેને ઉપયોગમાં લીધું નથી, તો તેવું વસ્ત્ર અપુરુષાન્તરકૃત **यावत्** એવું વસ્ત્ર અપ્રાસુક સમજી ને **यावत्** ગ્રહણ ન કરે.

પરંતુ (સાધુ અથવા સાધ્વી) એવું જાણે કે - આ વસ્ત્ર પુરુષાન્તરકૃત છે તો એવું વસ્ત્ર **यावत्** ગ્રહણ કરે

कीयाइ गोस जुत्त वत्थ गहण पायच्छित्त सुत्ताइं–

१४५७. जे भिक्खू वत्थं किणेइ, किणावेइ, कीयं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थं पामिच्चेइ, पामिच्चावेइ, पामिच्चाहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थं परियट्टेइ, परियट्टावेइ, परियट्टियमाहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ।

क्रितादि दोष युक्त वस्त्र ग्रहण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४५७. જે ભિક્ષુ વસ્ત્ર ખરીદે છે, ખરીદાવે છે, ખરીદેલું લાવીને આપનારનું લે છે, (લેવડાવે છે) અને લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્ર ઉધાર લે છે, લેવડાવે છે, ઉધાર લાવીને આપનારનું લે છે (લેવડાવે છે) અને લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રનું પરિવર્તન કરે છે, કરાવે છે, પરિવર્તન કરીને લાવનારનું વસ્ત્ર લે છે, (લેવડાવે છે) અને લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू वत्थं अच्छेज्जं, अणिसिट्ठं,
अभिहडमाहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १८, सु.२४-२७

જે ભિક્ષુ આચ્છેદ્ય (છીનવેલું), અનિસૃષ્ટ (બે માંથી એકની આજ્ઞાવાળું) તથા સામેથી લાવેલું વસ્ત્ર લે છે, (લેવડાવે છે) અને લેનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अइरेग वत्थ वियरण पायच्छित्त सुत्ताइं -

१४५८. जे भिक्खू अइरेगं वत्थं गणिं उद्दिसियं, गणिं समुद्दिसियं, तं गणिं अणापुच्छिय, अणामंतिय, अण्णमण्णस्स वियरइ, वियरंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अइरेगं वत्थं खुड्डगस्स वा, खुड्डियाए वा, थेरगस्स वा, थेरियाए वा (१) अहत्थच्छिण्णस्स, (२) अपायच्छिण्णस्स, (३) अकण्णच्छिण्णस्स, (४) अणासच्छिण्णस्स, (५) अणोट्ठच्छिण्णस्स सक्कस्स देइ, देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अइरेगं वत्थं खुड्डगस्स वा, खुड्डियाए वा, थेरगस्स वा, थेरियाए वा (१) हत्थच्छिण्णस्स, (२) पायच्छिण्णस्स, (३) कण्णच्छिण्णस्स, (४) णासच्छिण्णस्स, (५) ओट्ठच्छिण्णस्स असक्कस्स न देइ, न देंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १८, सु. २८-३०

अतिरिक्त वस्त्र वितरणनां प्रायश्चित्त सूत्र :

१४५८. જે ભિક્ષુ વધેલાં વસ્ત્રોને જે કે ગણીના ઉદ્‌દેશ્યથી અથવા કોઈ વિશેષ ગણીના ઉદ્‌દેશ્યથી લાવેલાં હોય અને ગણીને પૂછ્યાં વગર, આમંત્રણ આપ્યા વગર કોઈ અન્યને આપે છે, (અપાવે છે) અને આપનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ વધેલા વસ્ત્રોને ૧- જેમના હાથ કપાયેલાં નથી, ૨. પગ કપાયેલાં નથી, ૩. કાન, ૪. નાક અને ૫. હોઠ કપાયેલાં નથી. એવા ક્ષુલ્લક અથવા ક્ષુલ્લિકા સ્થવિર અથવા સ્થવિરા જે સશક્ત છે તેમને આપે છે, (અપાવે છે) અને આપનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ વધેલા વસ્ત્રોને જેનાં ૧. હાથ, ૨. પગ, ૩. કાન, ૪. નાક અને ૫. હોઠ કપાયેલાં છે એવા ક્ષુલ્લક કે ક્ષુલ્લિકા, સ્થવિર કે સ્થવિરા જે અશક્ત છે તેને આપતાં નથી, (અપાવતાં નથી) અને આપનારનું અનુમોદન કરતાં નથી.
તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वस्त्र धारण विधि - ४

वत्थ धारण कारणाइं-

१४५९. तिहिं ठाणेहिं वत्थं धारेज्जा, तं जहा-

(१) हिरिवत्तियं,
(२) दुगुंछावत्तियं,
(३) परीसहवत्तियं ।

- ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १७९

वस्त्र धारणना कारणो :

१४५९. (साधु अथवा साध्वी) त्रण कारणोथी वस्त्र धारण करे, जेम के -
१. ह्रीप्रत्ययथी (लज्जा-निवारण माटे).
२. जुगुप्साप्रत्ययथी (घृणा निवारण माटे).
३. परीषहप्रत्ययथी (ठंडी आदि परीषहना निवारण माटे).

एसणिज्जाणि वत्थाणि-

१४६०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा वत्थं एसित्तए । से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा, तं जहा -
(१) जंगियं वा,

એષણીય વસ્ત્ર :

१४६०. साधु अथवा साध्वी वस्त्रनी गवेषणा करवा चाहे तो ते वस्त्रोना विषयमां એम જાણે, જેમ કે -
१. **जांगमिक** - त्रस જીવોના અવયવોથી બનેલાં વસ્ત્રો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(२) भंगियं वा,
(३) साणयं वा,
(४) पोत्तगं वा,
(५) खोमियं वा,
(६) तूलकडं वा,
तहप्पगारं वत्थं[1] जे णिग्गंथे तरुणे जुगवं बलवं अप्पायंके थिरसंघयणे, से एगं वत्थं धारेज्जा, णो बिइये ।

– आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५५३ (क)

२. **भांगिक** - અળસીની છાલનાં બનેલાં વસ્ત્રો.
૩. **सानिक** - શણના બનેલાં વસ્ત્રો.
૪. **पोत्रक** - તાડ આદિનાં પત્રોથી બનેલાં વસ્ત્રો.
૫. **क्षौमिक** - રૂના બનેલાં વસ્ત્રો.
૬. **तूलकृत** - આકડાના રૂના બનાવેલાં વસ્ત્રો.
આ વસ્ત્રોમાંથી જે મુનિ જુવાન છે, સમયના ઉપદ્રવ (પ્રભાવ)થી રહિત છે, બળવાન છે, રોગ-રહિત છે અને દૃઢ સંહનનવાળો છે- તે એક જ પ્રકારનું વસ્ત્ર ધારણ કરે, બીજું નહીં.

अहेसणिज्जवत्थ धारण विहाणं–

१४६१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अहेसणिज्जाइं वत्थाइं जाएज्जा, अहापरिग्गहियाइं वत्थाइं धारेज्जा, णो धोएज्जा, णो रएज्जा, णो धोत्तरत्ताइं वत्थाइं धारेज्जा–अपलिउंचमाणे गामंतरेसु ओमचेलिए[2] ।

एतं खलु वत्थधारिस्स सामग्गियं ।

–आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५८१

એષણીય વસ્ત્ર ધારણનું વિધાન :

૧૪૬૧. સાધુ અથવા સાધ્વી એષણીય વસ્ત્રની યાચના કરે તથા જેવા વસ્ત્રો લીધાં છે તેવા જ વસ્ત્રો ધારણ કરે, પરંતુ (વિભૂષા માટે) તેને ધુવે નહીં, રંગે નહીં તથા ધોયેલા અને રંગેલા વસ્ત્ર પહેરે નહીં. તેવા પ્રકારનાં વસ્ત્રોને ગ્રામાંતરોમાં છુપાવ્યા વગર વિચરણ કરે.
એ જ વસ્ત્રધારી ભિક્ષુનો આચારધર્મ છે.

एगवत्थधारी भिक्खू –

१४६२. जे भिक्खू एगेण वत्थेण परिवुसिते पायबितिएण तस्स णो एवं भवति–'बितियं वत्थं जाइस्सामि ।'

से अहेसणिज्जं वत्थं जाएज्जा, अहापरिग्गहियं वत्थं धारेज्जा–**जाव**–एतं खु वत्थधारिस्स सामग्गियं ।

એક વસ્ત્રધારી ભિક્ષુ :

૧૪૬૨. જે ભિક્ષુ એક વસ્ત્ર અને બીજું એક પાત્ર રાખવાની પ્રતિજ્ઞા અંગીકાર કરે છે, એને એવો વિચાર નથી હોતો કે 'હું બીજા વસ્ત્રની યાચના કરું. '
જો સાધુને જરૂર હોય તો એષણીય વસ્ત્રની યાચના કરે. જેવું વસ્ત્ર મળે તેવું જ ધારણ કરે. **યાવત્** તે એક વસ્ત્રધારી મુનિની એજ સામગ્રી (ધર્મોપકરણ સમૂહ) છે.

---

१. (क) कप्पसुत्तं उ. २, सु. २९
(ख) एवं तथा प्रकारमन्यदपि धारेयदित्युत्तरेण सम्बन्धः । – आ. टीका पृ. ३९२
(ग) कप्पइ णिग्गंथाण वा णिग्गंथीण वा पंच वत्थाइं धारित्तए वा, परिहरेत्तए वा, तं जहा–१. जंगिए, २. भंगिए, ३. सणिए, ४. पोत्तिए, ५. तिरीडपट्टए णामं पंचमए । – ठाणं अ. ५, उ. ३, सु. ४४६
(घ) कप्पति णिग्गंथाण वा णिग्गंथीण वा ततो वत्थाइं धारित्तए वा परिहरित्तए वा, तं जहा–१. जंगिते, २. भंगिते, ३. खोमिते । –ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १७८
(ङ) ઉપર બતાવેલા કલ્પ્ય વસ્ત્રોની સંખ્યાઓમાં અને નામોમાં ભિન્નતા છે. ઠાણાંગ સૂત્ર. ૩ માં ત્રણ પ્રકારના વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવા યોગ્ય કહ્યાં છે. તથા 'ખોમીએ'થી સુતરના વસ્ત્રનું કથન થયું છે.
બૃહત્કલ્પ સૂત્ર અને ઠાણાંગ સૂત્ર ઠાણ ૫ માં પાંચ પ્રકારના વસ્ત્ર કહ્યાં છે. આ બે સ્થળોમાં સંખ્યા અને નામ સમાન છે. તથા અહીં ' પોત્તીએ' થી સુતરાઉ વસ્ત્રનો ઉલ્લેખ છે.
આચારાંગ સૂત્રનાં પ્રસ્તુત સૂત્રમાં 'પોત્તીય' અને 'ખોમીય' બંને શબ્દોનો જુદા જુદા અર્થમાં પ્રયોગ થયો છે. તથા 'તિરિરપટ્ટ' ના સ્થાન પર 'તુરકળ'નો ઉલ્લેખ થયો છે. આ પ્રમાણે બધા જ કલ્પ્ય વર્ણિત વસ્ત્રની સંખ્યા સાત હોવાનો નિર્ણય થાય છે.

२. 'अवम' નો અર્થ અલ્પ કે સાધારણ થાય છે. 'अवम' શબ્દ અહીં સંખ્યા પરિણામ અને મૂલ્ય ત્રણે દૃષ્ટિએ અલ્પ કે સાધારણનું પ્રતિક છે. ઓછામાં ઓછા મૂલ્યવાળા, સાધારણ અને થોડા વસ્ત્રથી નિર્વાહ કરનારા ભિક્ષુ 'अवमचेलक' કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अह पुण एवं जाणेज्जा-उवातिक्कंते खलु हेमंते गिम्हे पडिवन्ने, अहा परिजुण्णं वत्थं परिट्ठवेज्जा अदुवा एगसाडे, अदुवा अचेले,

लाघवियं आगममाणे तवे से अभिसमण्णागते भवति ।

जहेयं भगवया पवेदितं तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वयाए सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

-आ. सु. १, अ. ८, उ. ६, सु. २२०-२२१

જ્યારે ભિક્ષુ એમ જાણે કે - 'હેમંત ઋતુ વીતી ગઈ છે, ગ્રીષ્મ ઋતુ આવી ગઈ છે. એમ જાણે તો સર્વથા જીર્ણ વસ્ત્રને પરઠવી દે. જો જીર્ણ ન થયું હોય તો એક જ વસ્ત્રમાં રહે. અથવા જીર્ણ થયેલું પરઠવી દઈને અચેલ થઈ જાય.

આ રીતે લાઘવગુણને ધારણ કરવાથી તપની સહજ પ્રાપ્તિ થાય છે.

ભગવાને જે પ્રમાણે વસ્ત્રનું નિરૂપણ કરેલું છે, તે જ રૂપમાં દીર્ઘદૃષ્ટિથી જાણી પ્રત્યેક આત્મા યથાયોગ્ય રીતે આચરણ કરે અર્થાત્ સંપૂર્ણ ભાવથી સર્વ અવસ્થામાં સમભાવ રાખે.

दोवत्थधारी भिक्खू -

१४६३. जे भिक्खू दोहिं वत्थेहिं परिवुसिते पायततिएहिं तस्स णं णो एवं भवति "ततियं वत्थं जाइस्सामि" ।

से अहेसणिज्जाइं वत्थाइं जाएज्जा, अहापरिग्गहियाइं वत्थाइं धारेज्जा-**जाव**-एतं खु वत्थधारिस्स सामग्गियं ।

अह पुण एवं जाणेज्जा "उवातिक्कंते खलु हेमंते, गिम्हे पडिवण्णे" अहापरिजुण्णाइं वत्थाइं परिट्ठवेज्जा, अदुवा ओमचेले, अदुवा एगसाडे, अदुवा अचेले,

लाघवियं आगममाणे तवे से अभिसमण्णागते भवति ।

जहेयं भगवता पवेदितं तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वयाए सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

- आ. सु. १, अ. ८, उ. ५, सु. २१६-२१७

બે વસ્ત્રધારી ભિક્ષુ :

૧૪૬૩. જે ભિક્ષુએ બે વસ્ત્ર અને ત્રીજું એક પાત્ર રાખવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે, તેને એવો વિચાર નથી આવતો કે 'હું ત્રીજા વસ્ત્રની યાચના કરું.

કદાચ તેની પાસે કલ્પમર્યાદાનુસાર વસ્ત્ર ન હોય તો તેને એષણીય વસ્ત્રની યાચના કરવી કલ્પે **યાવત્** દ્વિ વસ્ત્રધારી ભિક્ષુનો આ સમગ્ર આચારધર્મ છે.

જ્યારે ભિક્ષુ એમ જણે કે, 'હેમંત ઋતુ વીતી ગઈ છે ગ્રીષ્મ ઋતુ આવી ગઈ છે.' એમ જાણે તો સર્વથા જીર્ણ વસ્ત્રને પરઠવી દે. જો જીર્ણ ન થયાં હોય તો બે વસ્ત્રમાં રહે. જો એક વસ્ત્ર જીર્ણ થયું હોય તો તેનો પરિત્યાગ કરે અને બીજું વસ્ત્ર ધારણ કરે. જો બન્ને વસ્ત્રો જીર્ણ થઈ જાય તો બન્નેનો પરિત્યાગ કરી અચેલ બની જાય.

આ રીતે લાઘવગુણને ધારણ કરવાથી તપની સહજ પ્રાપ્તિ થાય છે.

ભગવાને જે પ્રમાણે વસ્ત્રનું નિરૂપણ કરેલું છે તે જ રૂપમાં દીર્ઘદૃષ્ટિથી જાણી પ્રત્યેક આત્મા યથાયોગ્ય રીતે આચરણ કરે, અર્થાત્ સંપૂર્ણ ભાવથી સર્વ અવસ્થામાં સમભાવ રાખે.

तिवत्थधारी भिक्खू-

१४६४. जे भिक्खू तिहिं वत्थेहिं परिवुसिते पायचउत्थेहिं तस्स णं णो एवं भवति, "चउत्थं वत्थं जाइस्सामि ।" से अहेसणिज्जाइं वत्थाइं जाएज्जा, अहापरिग्गहियाइं वत्थाइं धारेज्जा-**जाव**-एतं खु वत्थधारिस्स सामग्गियं ।

ત્રણ વસ્ત્રધારી ભિક્ષુ :

૧૪૬૪. જે ભિક્ષુએ ત્રણ વસ્ત્રો અને ચોથું એક પાત્ર રાખવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે, તેને એવો વિચાર નથી. આવતો કે 'હું ચોથા વસ્ત્રની યાચના કરું.'

કદાચ તેની પાસે કલ્પમર્યાદાનુસાર વસ્ત્ર ન હોય તો તેને એષણીય વસ્ત્રની યાચના કરવી કલ્પે છે. **યાવત્** ત્રણ વસ્ત્રધારી ભિક્ષુનો આ સમગ્ર આચારધર્મ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अह पुण एवं जाणेज्जा "उवातिक्कंते खलु हेमंते गिम्हे पडिवण्णे" अहापरिजुण्णाइं वत्थाइं परिट्ठवेज्जा, अदुवा संतरुत्तरे, अदुवा ओमचेले, अदुवा एगसाडे, अदुवा अचेले,

जयारे भिक्षु એમ જાણે કે, 'હેમંત ઋતુ વીતી ગઈ છે, ગ્રીષ્મ ઋતુ આવી ગઈ છે. ત્યારે તે જે જે વસ્ત્રોને જીર્ણ જાણે તેનો પરિત્યાગ કરે. જો જીર્ણ ન થયાં હોય તો ત્રણ જ વસ્ત્રમાં રહે. જો એક જીર્ણ થયું હોય તો તેનો પરિત્યાગ કરી બે વસ્ત્રોમાં રહે. જો બે જીર્ણ થઈ ગયાં હોય તો એક વસ્ત્રમાં રહે. અથવા ત્રણે વસ્ત્રો જીર્ણ થઈ જાય તો અચેલ બની જાય.

लाघवियं आसेमाणे तवे से अभिसमण्णागते भवति ।

આ રીતે લાઘવગુણને ધારણ કરવાથી તપની સહજ પ્રાપ્તિ થાય છે.

जहेतं भगवता पवेदितं तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वयाए सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

ભગવાને જે પ્રમાણે વસ્ત્રનું નિરૂપણ કરેલું છે, તે જ રુપમાં દીર્ઘદૃષ્ટિથી જાણી પ્રત્યેક આત્મા યથાયોગ્ય રીતે આચરણ કરે અર્થાત્ સંપૂર્ણ ભાવથી સર્વ અવસ્થામાં સમભાવ રાખે.

–आ. सु. १, अ. ८, उ. ४, सु. २१३-२१४

णिग्गंथीणं संघाडीपमाणं–

१४६५. जा णिग्गंथी सा चत्तारि संघाडीओ धारेज्जा–एगं दूहत्थ-वित्थारं, दो तिहत्थवित्थाराओ, एगं चउहत्थवित्थारं ।[1]

तहप्पगारेहिं वत्थेहिं असंविज्जमाणेहिं अह पच्छा एगमेगं संसीवेज्जा ।

आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५५३ (ख)

साध्वीओनी पछेडीओनुं प्रमाण :

१४६५. જે સાધ્વી છે તે ચાર સંઘાટી (પછેડી) ગ્રહણ કરી શકે છે. તેમાંથી એક બે હાથ પહોળી, બે ત્રણ-ત્રણ હાથ પહોળી અને એક ચાર હાથ પહોળી હોવી જોઈએ.

એ પ્રમાણે વસ્ત્રની પહોળાઈ ન મળે તો ગ્રહણ કર્યા પછી સીવી લે.

णिग्गंथीए संघाडी सिवावण पायच्छित्त सुत्तं –

१४६६. जे भिक्खू णिग्गंथीए संघाडिं अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा सिव्वावेइ, सिव्वावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १२, सु. ७

निर्ग्रन्थिने पछेडी सीवडावववानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४६६. જે ભિક્ષુ કોઈ સાધ્વીની પછેડીને અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ દ્વારા સીવડાવે છે અથવા સીવડાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वस्त्र धारण विधि निषेध : ५

वत्थस्स गहण विहि–णिसेहो–

१४६७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा–सअंडं–**जाव**–संताणगं **तहप्पगारं** वत्थं अफासुयं–**जाव**–णो पडिग्गाहेज्जा ।

वस्त्र ग्रहणनां विधि-निषेध :

१४६७. साधु अथवा साध्वी वस्त्रना विषयमां એम જાણે કે, આ વસ્ત્ર ઈંડા **यावत्** કરોળીયાનાં જાળાં સહિત છે, તો તેવા પ્રકારનું વસ્ત્ર અપ્રાસુક જાણી **यावत्** ગ્રહણ

१ ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. २४६ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा-अप्पडं-**जाव**- संताणगं, अणलं, अथिरं, अधुवं, अधारणिज्जं, रोइज्जंतं ण रुच्चति, तहप्पगारं वत्थं अफासुयं-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

साधु अथवा साध्वी वस्त्रના વિષયમાં એમ જાણે કે, આ વસ્ત્ર ઈંડા **યાવત્** કરોળીયાના જાળાંથી રહિત છે. પરંતુ પ્રમાણમાં પૂરું નથી, ઉપયોગમાં આવી શકે તેમ નથી, ઘણું જ જૂનું થઈ ગયું છે, પહેરવા યોગ્ય નથી અને પોતાની રુચિને અનુકૂળ નથી, તો તેવું વસ્ત્ર અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा- अप्पंडं-**जाव**- संताणगं, अलं, थिरं, धुवं, धारणिज्जं रुच्चति, तहप्पगारं वत्थं फासुयं-**जाव**- पडिग्गाहेज्जा ।

साधु અથવા સાધ્વી વસ્ત્રના વિષયમાં એમ જાણે કે- આ વસ્ત્ર ઈંડા **યાવત્** કરોળીયાના જાળાથી રહિત છે, પ્રમાણયુકત, ટકાઉ, અને ધારણ કરવા યોગ્ય છે, તેમજ અનુકૂળ પણ છે, તો એવા વસ્ત્રને પ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

– *आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५६९-५७१*

धारणिज्ज अधारणिज्ज वत्थस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

धारणीय-अधारणीय वस्त्रनां प्रायश्चित्त सूत्र :

१४६८. जे भिक्खू वत्थं अणलं, अथिरं, अधुवं, अधारणिज्जं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

१४६८. જે ભિક્ષુ અયોગ્ય, ઘણું જ જૂનું કે થોડો સમય ચાલે તેવું, અથવા પહેરવા યોગ્ય ન હોય એવા વસ્ત્રને ધારણ કરે છે, (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू वत्थं अलं, थिरं, धुवं, धारणिज्जं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ યોગ્ય, ટકાઉ, અનુકૂળ અને ધારણ કરવા યોગ્ય વસ્ત્રને ધારણ કરતો નથી, (કરાવતો નથી) અને કરનારનું અનુમોદન કરતો નથી.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

– *नि. उ. १८, सु. ३१-३२*

१४६९. जे भिक्खू वत्थं वा, कंबलं वा, पायपुंछणं वा, अलं, थिरं, धुवं, धारणिज्जं पलिछिंदिय पलिछिंदिय परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

१४६९. જે ભિક્ષુ વસ્ત્ર, કંબલ, પાદપ્રોંછન જે કે યોગ્ય છે, ટકાઉ છે, અનુકૂળ છે અને ઉપયોગી છે તેને ટુકડા ટુકડા કરી પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) અને પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । – *नि. उ. ५, सु. ६५*

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

आकुंचणपट्टगस्स गहण विहि-णिसेहो-

આકુંચનપટ્ટગના ગ્રહણનો વિધિ-નિષેધ :

१४७०. नो कप्पइ निग्गंथीणं आकुंचणपट्टगं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ।

१४७०. સાધ્વીઓને આકુંચનપટ્ટક (ચાર આંગળી વિસ્તારવાળુ પર્યસ્તિકા વસ્ત્ર) રાખવું અથવા પહેરવું કલ્પતું નથી

कप्पइ निग्गंथाणं आकुंचणपट्टगं[1] धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ।

પરંતુ સાધુઓને આકુંચનપટ્ટક રાખવું કે પહેરવું કલ્પે છે.

– *कप्प. उ. ५, सु. ३४-३५*

---

१ आकुंचणपट्टं- पर्यस्तिकापट्टं स च पर्यस्तिकापट्ट किदृशः इत्याह-

गाहा-फल्लो अचित्तो अह आविओ वा, चउरंगुलं वित्थडो असंधिमो अ । विस्सामहेउं तु सरीरगस्सा दोसा अवट्टं भगवया ण एव ।।

– बृहत्कल्प भाष्य, भा. ५, गा. ५९६८ पृ. १५७४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उग्गहणंतगाईणं गहण विहि–णिसेहो–

१४७१. नो कप्पइ निग्गंथाणं–
उग्गहणन्तगं वा, उग्गहपट्टगं वा, धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ।

कप्पइ निग्गंथीणं–
उग्गहणन्तगं वा, उग्गहपट्टगं वा, धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ।

–कप्प. उ. ३, सु. ११–१२

अवग्रहानन्तकादिना ग्रहणनो विधि निषेध :

१४७१. साधुओने -
(१.) अवग्रहानन्तक (चोलपट्टकनी अंदर गुप्तांगने आवृत्त करवानुं वस्त्र) अने (२) अवग्रहपट्टक (अवग्रहानन्तकने आवृत्त करवानुं वस्त्र) राखवुं के तेनो उपयोग करवो कल्पतो नथी.
परंतु साध्वीओने-
(१) अवग्रहानन्तक (साडीनी अंदर गुप्तांगने ढांकवानुं वस्त्र) अने (२) अवग्रहपट्टक (कटि प्रदेशथी जांघ सुधी पहेरवानुं वस्त्र-जांगीयो) राखवुं के पहेरवुं कल्पे छे.

कसिणाकसिणवत्थाणं विहि–णिसेहो–

१४७२. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा–कसिणाइं वत्थाइं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ।
कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा अकसिणाइं वत्थाइं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ।

–कप्प. उ. ३, सु. ७–८

कृत्स्नाकृत्स्न वस्त्रोनो विधि-निषेध :

१४७२. साधु अथवा साध्वीओने कृत्स्न (बहुमूल्य) वस्त्रो राखवा के तेनो उपयोग करवो कल्पतो नथी.
परंतु साधु अने साध्वीओने अकृत्स्न वस्त्रो राखवा के उपयोग करवो कल्पे छे.

कसिण वत्थ धारण पायच्छित्त सुत्तं–

१४७३. जे भिक्खू कसिणाइं वत्थाइं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. २, सु. २३

कृत्स्न वस्त्र धारण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४७३. जे भिक्षु कृत्स्न वस्त्र धारण करे छे, (करावे छे) अने करनारनुं अनुमोदन करे छे.
तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

भिन्नाभिन्न वत्थाणं विहि–णिसेहो–

१४७४. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा–
अभिन्नाइं वत्थाइं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ।
कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा भिन्नाइं वत्थाइं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ।

– कप्प. उ. ३, सु. ९–१०

भिन्नाभिन्न वस्त्रोनो विधि-निषेध :

१४७४. साधु अथवा साध्वीओने अभिन्न (अखंड ताको) वस्त्रो राखवा के उपयोग करवो कल्पतो नथी.
साधु अथवा साध्वीओने जुदा जुदा वस्त्रो राखवा के उपयोग करवा कल्पे छे.

अभिन्न वत्थधरण पायच्छित्त सुत्तं –

१४७५. जे भिक्खू अभिन्नाइं वत्थाइं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।
तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. २, सु. २४

अभिन्न वस्त्रने धारण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४७५. जे भिक्षु अभिन्न वस्त्र धारण करे छे, (करावे छे) अने करनारनुं अनुमोदन करे छे.
तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वस्त्र धोवानो निषेध - ९

वत्थाणं गंधिकरण धोवण-णिसेहो-

१४७६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "णो णवए मे वत्थे" त्ति कट्टु णो बहुदेसिएण सिणाणेण वा-**जाव**-पउमेण वा, आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "णो णवए मे वत्थे" त्ति कट्टु णो बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "दुब्भिगंधे मे वत्थे" त्ति कट्टु णो बहुदेसिएण सिणाणेण वा-**जाव**-पउमेण वा, आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "दुब्भिगंधे मे वत्थे" त्ति कट्टु णो बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा ।

- आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५७२-५७४

वस्त्र सुगंधित करवा अने धोवानो निषेध :

१४७६. 'मारा वस्त्र नवां नथी,' एवुं जाणी साधु अथवा साध्वी (जूनां वस्त्रोने) थोडां अथवा वधु सुगंधित द्रव्योथी **यावत्** पद्मरागथी सुंदर आकर्षित करवानी ईच्छा न करे.

'मारा वस्त्र नवां, साफ के स्वच्छ नथी' एम विचारी साधु अथवा साध्वी ते मलिन वस्त्रोने (विभूषा दृष्टिथी) थोडां के घणां, प्रासुक ठंडा के गरम पाणीथी एकवार के वारंवार धुवे नहि.

'मारां वस्त्र दुर्गंधवाळा छे' एम विचारी साधु के साध्वी थोडां के घणां सुगंधित द्रव्योथी **यावत्** पद्मरागथी धुवे नहि.

'मारुं वस्त्र दुर्गंधवाळुं छे' एम विचारी साधु अथवा साध्वी ते मलिन वस्त्रने (विभूषा दृष्टिथी) थोडां के घणां प्रासुक ठंडा के गरम पाणीथी एक वार के वारंवार धुवे नहि.

वत्थ-गंधिकरणस्स धोवणस्स य पायच्छित्त सुत्ताइं -

१४७७. जे भिक्खू "नो नवए मे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेसिएण[1] लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा आघंसंतं वा पघंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू "नो नवए मे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १८, सु. ३६-३७

वस्त्र सुगंधित करवा अने धोवानां प्रायश्चित्त सूत्र :

१४७७. जे भिक्षु "मने नवां वस्त्रो मळ्यां नथी." एम विचारी ते मलिन वस्त्रने थोडां के घणां लोध्रथी **यावत्** वर्णथी एक वार के वारंवार आकर्षित करे, (करावे) अने करनारनुं अनुमोदन करे.

जे भिक्षु 'मने नवां वस्त्रो मळ्यां नथी' एम विचारी ते मलिन वस्त्रने थोडां के घणां अचित्त ठंडा के गरम पाणीथी धोवे, (धोवडावे) अने धोनारनुं अनुमोदन करे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

१४७८. जे भिक्खू "नो नवए मे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण[2] लोद्धेण वा-**जाव**- वण्णेण वा, आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा, आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

१४७८. जे भिक्षु 'मने नवां वस्त्रो मळ्यां नथी' एम विचारीने मलिन वस्त्रने जूना लोध्रथी **यावत्** वर्णथी एक वार अथवा वारंवार आकर्षित करे, (करावे) अने करनारनुं अनुमोदन करे.

---

१ "बहुदेसिएण"नो अर्थ छे, अल्प अथवा बहु लेप्य पदार्थथी कार्य करवुं.

२. "बहुदेवसिएण"ना घणां अर्थो छे, यथा - बहु दिवसनो लेप्य पदार्थ, बहु दिवस सुधी पोतानी पासे राखेल पदार्थ बहु दिवस सुधी एक वस्त्रने लेप्य पदार्थ लगाववो अथवा धोवो ईत्यादि.
अथवा आ पण संभव छे के - "बहुदेसिएण" शब्दथी लिपि दोषथी "बहुदेवसिएण" पाठ बनी गयो होय अथवा जुदी जुदी प्रतियोमां जुदा जुदा पाठ होवाथी बन्ने पाठ वृद्धि थईने प्रचलित थई गया होय कारण के "बहुदेसिएण" सूत्रनो अर्थ जेटलो स्पष्ट अने संगति युक्त छे, तेटलो बहुदेवसिएण नथी. लोध्रादि बहु दिवसना होवाथी कोई दोष लागतो नथी. अथवा अमित जल बहु दिवसनुं होवानो अथवा राखवानो संभव नथी.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू "नो नवए मे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १८, सु. ३६-४०

જે ભિક્ષુ 'મને નવાં વસ્ત્રો મળ્યાં નથી' એમ વિચારી તે મલિન વસ્ત્રને જૂના અચિત્ત ઠંડા કે ગરમ પાણીથી ધોવે, (ધોવડાવે) અને ધોનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

१४७९. जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेसिएण लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा, आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा, आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १८, सु. ४२-४३

१४७९. જે ભિક્ષુ 'મને દુર્ગંધવાળા વસ્ત્રો મળ્યાં છે' એમ વિચારી જુના લોધ્રથી **યાવત્** વર્ણથી એકવાર કે વારંવાર આકર્ષિત કરે, (કરાવે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ 'મને દુર્ગંધવાળા વસ્ત્રો મળ્યાં છે' એમ વિચારી જુના અચિત્ત ઠંડા કે ગરમ પાણીથી ધોવે, (ધોવડાવે) અને ધોનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

१४८०. जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा, आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा, आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।[1]

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १८, सु. ४५-४६

१४८०. જે ભિક્ષુ ' મને દુર્ગંધી વસ્ત્રો મળ્યાં છે.' એમ વિચારી જૂનાં લોધ્રથી **યાવત્** વર્ણથી એકવાર અથવા વારંવાર આકર્ષિત કરે, (કરાવે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ 'મને દુર્ગંધી વસ્ત્રો મળ્યાં છે.' 'એમ વિચારી જૂનાં અચિત્ત ઠંડા કે ગરમ પાણીથી ધોવે, (ધોવડાવે) અને ધોનારનું અનુમોદન કરે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

---

१. (क) निशीथ भाष्यमां नीचे मुजब वधारे सूत्रो प्राप्त थाय छे. -

जे भिक्खू "नो नवए मे सुब्भिगंधे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा, आघंसंत वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू " नो नवए मे सुब्भिगंधे वत्थे लद्धे " त्ति कट्टु बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ । - नि. उ.१८, सु. ४८-४९

जे भिक्खू "नो नवए मे सुब्भिगंधे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा आघंसंतं वा, पघंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू "नो नवए मे सुब्भिगंधे वत्थे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ । -नि. उ. १८, सु. ५१-५२

(ख) जे भिक्खू सुब्भिगंधे पडिग्गहे लद्धे- त्ति कट्टु दुब्भिगंधे करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दुब्भिगंधे पडिग्गहे लद्धे-त्ति कट्टु सुब्भिगंधे करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

स्व. पूज्य श्री अमोलकऋषिजी म. तथा स्व. पूज्य श्री घासीलालजी म. संपादित आवृत्तिमां आ बे सूत्र वधारे मळे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वस्त्र आतापन – ७

वत्थआयावण विहित ठाणाइं–

१४८१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा वत्थं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं से त्तमादाए एगंतमवक्कमेज्जा एगंतमवक्कमित्ता अहे झामथंडिल्लंसि वा–**जाव**–गोमयरासिंसि वा अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिल्लंसि पडिलेहिय पडिलेहिय पमज्जिय पमज्जिय ततो संजयामेव वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

–*आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५७६*

वत्थ आयावण णिसिद्ध ठाणाइं–

१४८२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा–वत्थं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं णो अणंतरहियाए पुढवीए–**जाव**–मक्कडासंताणए, आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा–वत्थं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं थूणंसि वा, गिहेलुगंसि वा उसुयालंसि वा, कामजलंसि वा, अण्णयरे वा तहप्पगारे अंतलिक्खजाते[1] दुब्बद्धे दुण्णिक्खित्ते अणिकंपे चलाचले णो आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा वत्थं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं कुलियंसि वा, भित्तिंसि वा, सिलंसि वा, लेलुंसि वा, अण्णतरे वा तहप्पगारे अंतलिक्खजाते दुब्बद्धे–**जाव**–चलाचले णो आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा वत्थं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं खंधंसि वा–**जाव**–हम्मियतलंसि वा, अण्णतरे वा तहप्पगारे अंतलिक्खजाते दुब्बद्धे–**जाव**–चलाचले णो आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

– *आ. सु. २, अ. ५, उ. १, सु. ५७५–५७८*

વિદિત સ્થાનો પર વસ્ત્ર સૂકવવાનું વિધાન :

૧૪૮૧. સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રને તાપમાં સૂકવવાની ઈચ્છા કરે તો, તે વસ્ત્ર લઈને એકાંતમાં જાય ત્યાં જઈને બળેલી ભૂમિ **યાવત્** છાણના ઢગલાવાળી ભૂમિ અથવા તેવા પ્રકારની બીજી કોઈ અચિત્ત ભૂમિનું સાવધાનીપૂર્વક પ્રતિલેખન તથા રજોહરણ આદિથી પ્રમાર્જન કરી યતનાપૂર્વક તાપમાં સૂકવે.

નિષિદ્ધ સ્થાનો પર વસ્ત્ર સૂકવવાનો નિષેધ :

૧૪૮૨. સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રને તાપમાં સૂકવવાની ઈચ્છા કરે તો તે વસ્ત્રને લઈને સચિત્ત પૃથ્વીની નજીકની ભૂમિ પર **યાવત્** કરોળિયાનાં જાળાં હોય એવા સ્થાનમાં ન સૂકવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રને તાપમાં સૂકવવાની ઈચ્છા કરે તો, તે વસ્ત્રને લઈને ઠૂંઠા પર, દરવાજાના ઉંબરા પર, ખળાના માંચડાં ઉપર અથવા સ્નાન કરવાના બાજોઠ પર અથવા કોઈ બીજા ઊંચા સ્થાન પર જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય, જે સ્થિર ન હોય અને જે ડગમગતું હોય તેવા કોઈ પણ સ્થાન પર તથા હવાથી આમતેમ હલતા હોય એવા સ્થાન પર વસ્ત્રને ન સૂકવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રને તાપમાં સૂકવવાની ઈચ્છા કરે તો, તે વસ્ત્રને લઈને ઈંટની કે માટીની દીવાલ પર, શિલા પર કે શિલાખંડ પર અથવા એવા જ કોઈ ઊંચા સ્થાન પર જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતાં હોય એવા સ્થાન પર વસ્ત્રને ન સૂકવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી વસ્ત્રને તાપમાં સૂકવવાની ઈચ્છા કરે તો, તે વસ્ત્રને લઈને સ્તંભ પર **યાવત્** મહેલની છત પર અથવા એવા પ્રકારના ઊંચા સ્થાન પર જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતા હોય એવા સ્થાન પર વસ્ત્રને ન સૂકવે.

---

૧ 'अंतरिक्ष जातं'

જે સ્થળ ભૂમિથી ઊંચું હોય અને પાસે જ એક કે વધુ દિશામાં ખુલ્લું આકાશ હોય જેથી વ્યક્તિ કે વસ્તુ પડી જવાનો ભય લાગે તો તેને 'અંતરિક્ષ જાત' એટલે આકાશી સ્થળ કહેવામાં આવે છે. એવા સ્થળે સાધુએ બેસવું, સુવું, રહેવું વસ્ત્ર આદિ સુકવવા ન કલ્પે. આચા. શ્રુ. ૨, અ. ૨, ઉ.૧માં આવા સ્થળેથી પડી જવા વગેરેનું વર્ણન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिसिद्ध ठाणेसु वत्थ आतावण-पायच्छित्त सुत्ताइं -

१४८३. जे भिक्खू अणंतरहियाए पुढवीए वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू ससिणिद्धाए पुढवीए वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू ससरक्खाए पुढवीए वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू मट्टियाकडाए पुढवीए वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू चित्तमंताए पुढवीए वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा आयावंत वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

से भिक्खू चित्तमंताए सिलाए वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू चित्तमंताए लेलूए वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू कोलावासंसि वा दारुए जीवपइट्ठिए, सअंडे, सपाणे, सबीए, सहरिए, सओसे, सउदए, सउत्तिंग-पणग-दगमट्टिय-मक्कडा संताणगंसि वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू थूणंसि वा, गिहेलुगंसि वा, उसुयालंसि वा, कामजालंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू कुलियंसि वा, भित्तिंसि वा, सिलंसि वा, लेलुंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू खंधंसि वा-**जाव**-हम्मियतलंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**- चलाचले वत्थं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावंतं वा, पयावंतं वा साइज्जइ ।

નિષિદ્ધ સ્થાનો પર વસ્ત્ર સૂકવવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૪૮૩. જે ભિક્ષુ સચિત્ત પૃથ્વી પર વસ્ત્ર સૂકવે છે. (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્નિગ્ધ પૃથ્વી પર વસ્ત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત રજવાળી પૃથ્વી પર વસ્ત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વિખરાયેલી માટીની પૃથ્વી પર વસ્ત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પૃથ્વી પર વસ્ત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત શિલા પર વસ્ત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત શિલાખંડ પર વસ્ત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ઉધઈ આદિ જીવોથી યુકત કાષ્ઠ પર, ઈંડા, પ્રાણી, બીજ, લીલી વનસ્પતિ, ઝાકળ પાણી, ઉત્તિંગ (કીડી આદિનાં દર), લીલ -સેવાળ, ભીની માટી, કરોળીયાનાં જાળાંવાળા સ્થાન પર વસ્ત્ર સૂકવે, (સુકવાવે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ ઠૂંઠા પર, દરવાજાના ઉંબરા પર, ખળાનાં મંચ પર, સ્નાન કરવાના બાજોઠ પર અથવા એવા બીજા કોઈ ઊંચા સ્થાન પર જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતાં હોય તેના પર વસ્ત્રને સૂકવે, (સુકવાવે) અને સૂકવના[illegible] અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ ઈંટની કે માટીની દીવાલ પર, શિલા કે શિલાખંડ પર અથવા એવા જ કોઈ ઊંચા સ્થાન પર જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતાં હોય તેના પર વસ્ત્ર સૂકવે, (સુકવાવે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે.

જે ભિક્ષુ સ્તંભપર **યાવત્** મહેલની છત પર અથવા એવા પ્રકારનો જે કોઈ ઊંચી વસ્તુ પર જે બરાબર બાંધેલ ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતી હોય તેના પર વસ્ત્ર સૂકવે (સુકવાવે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

-नि. उ. १८, सु. ५३-६३

वस्त्र प्रत्यर्पणनो विधि-निषेध - ८

पाडिहारिय वत्थगहणे माया णिसेहो-

१४८४. से एगइओ मुहुत्तगं-मुहुत्तगं पाडिहारियं वत्थं जाइत्ता एगाहेण वा-**जाव**-पंचाहेण वा विप्पवसिय विप्पवसिय उवागच्छेज्जा, तहप्पगारं वत्थं-नो अप्पणा गेण्हेज्जा, नो अन्नमन्नस्स देज्जा, नो पामिच्चं कुज्जा, नो वत्थेण वत्थ-परिणामं करेज्जा,

नो परं उवसंकमित्ता एवं वदेज्जा-"आउसंतो समणा ! अभिकंखसि एयं वत्थं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ?" थिरं वा णं संतं नो पलिछिंदिय पलिछिंदिय परिट्ठवेज्जा,

तहप्पगारं वत्थं ससंधियं तस्स चेव निसिरेज्जा । नो य णं सातिज्जेज्जा ।

बहु वयणेण वि भाणियव्वं ।

से एगइओ एयप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म-"से हंता अहमवि मुहुत्तगं मुहुत्तगं पाडिहारियं वत्थं जाइत्ता । एगाहेण वा-**जाव**-पंचाहेण वा विप्पवसिय विप्पवसिय उवागच्छिस्सामि, अवियाइं एयं ममेव सिया ।"

"माइट्ठाणं संफासे नो एवं करेज्जा ।"

आ. सु. २, अ. ५, उ. २, सु. ५८३

प्रातिहारिक वस्त्र ग्रहण करवामां माया करवानो निषेध :

१४८४. कोई एक भिक्षु बीजा भिक्षु पासेथी थोडा समय माटे प्रातिहारिक (पडिहारी) वस्त्रनी याचना करी एक दिवस **यावत्** पांच दिवस, बीजा अन्य स्थान पर रहीने वस्त्र देवा आवे तो वस्त्रदाता भिक्षु ते लावेला वस्त्रने फाटेलुं जाणी, स्वयं न ग्रहण करे, न बीजाने आपे, न कोईने उधार आपे, न कोईनी साथे अदलाबदली करे,

न कोई बीजा भिक्षुने आ प्रमाणे कहे "हे आयुष्मन् श्रमण ! आप आ वस्त्रने ग्रहण करवा के पहेरवा ईच्छो छो ?" जो ते वस्त्र टकाउ होय तो टुकडा टुकडा करी तेने परठवे नही अर्थात् फेंके नहीं !

वच्चेथी सांधेलुं वस्त्र पोते ग्रहण न करे, परंतु लई जनार मुनिने पाछुं आपी दे. पण वस्त्रदाता तेने पोतानी पासे न राखे.

ए ज प्रमाणे घणा भिक्षुओना विषयमां आ ज प्रमाणे जाणी लेवुं जोईए.

कोई एक भिक्षु आ प्रकारनो संवाद सांभळी एम विचारे के - "हुं पण अल्प समय माटे कोई प्रातिहारिक वस्त्रनी याचना करीने एक दिवस **यावत्** पांच दिवस सुधी बहार रहीने आवी जईश. तेथी वस्त्र मारुं थई जशे."

तो (सर्वज्ञ भगवाने कह्युं छे के) आ माया सहित आचरण छे, माटे साधके करवुं न जोईए.

अवहरण भएण वत्थस्स विवण्णकरण णिसेहो-

१४८५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा णो वण्णमंताइं वत्थाइं विवण्णाइं करेज्जा, णो विवण्णाइं वत्थाइं वण्णमंताइं करेज्जा,

"अण्णं वा वत्थं लभिस्सामि" त्ति कट्टु नो अण्णमण्णस्स देज्जा, नो पामिच्चं कुज्जा, नो वत्थेण वत्थपरिणामं करेज्जा, नो परं उवसंकमित्तु एवं वदेज्जा-"आउसंतो समणा ! अभिकंखसि एयं वत्थं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ?"

अपहरणना भयथी वस्त्र विवर्ण करवानो निषेध :

१४८५. साधु अथवा साध्वी सुंदर देखाता वस्त्रने विवर्ण (खराब) न करे, खराब देखाता वस्त्रने सुंदर न करे.

'मने बीजा सुंदर वस्त्रो मळशे.' ए अभिप्राये पोताना जूनां वस्त्रो बीजा साधुने न आपे अने कोईनी पासेथी उधार पण न ले. पोताना वस्त्रनी अदलाबदली पण न करे. तथा बीजा साधु पासे जईने एम पण न कहे,'हे आयुष्मन् श्रमण ! शुं तमे वस्त्र ग्रहण करशो अथवा धारण करशो ?'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

थिरं वा णं संतं णो पलिछिंदिय पलिछिंदिय परिट्ठवेज्जा, जहा मेयं वत्थं पावगं परो मण्णइ ।

परं च णं अदत्तहारी पडिपहे पेहाए तस्स वत्थस्स णिदाणाए णो तेसिं भीओ उम्मग्गेणं गच्छेज्जा **-जाव**-ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

– आ. सु. २, अ. ५, उ. २, सु. ५८४

वस्त्र मजबूत होवा छतां, એ वस्त्र બીજાને સારું નથી દેખાતું એવી ભાવનાથી તેના ટુકડા કરી પરઠવે નહીં.

માર્ગમાં જતા ચોરોને જોઈ, વસ્ત્રની રક્ષા માટે ભયભીત બની આડા માર્ગે ચાલે નહીં **यावत्** સમાધિભાવમાં સ્થિર થઈ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

आमोसगभएण उम्मग्ग गमण णिसेहो–

१४८६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से विहं सिया, से ज्जं पुण विहं जाणेज्जा– इमंसि खलु विहंसि बहवे आमोसगा वत्थपडियाए संपडियागच्छेज्जा, णो तेसिं भीओ उम्मग्गेण गच्छेज्जा**-जाव**-ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

– आ. सु. २, अ. ५, उ. २, सु. ५८५

ચોરોના ભયથી અવળે માર્ગે જવાનો નિષેધ :

१४८६. એક ગામથી બીજે ગામ જતા સાધુ અથવા સાધ્વીના માર્ગમાં જંગલી રસ્તો આવી જાય અને રસ્તાના સંબંધમાં એમ જાણવા મળે કે - આ રસ્તામાં ઘણા ચોરો વસ્ત્ર લુંટવા માટે એકઠા થઈ રહ્યાં છે. તો સાધુ તેમનાથી ભયભીત થઈ ઉન્માર્ગે ન જાય **यावत्** સમાધિભાવમાં સ્થિર થઈ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

आमोसगावहारियवत्थस्स जायणा विहि–णिसेहो–

१४८७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से आमोसगा संपडियागच्छेज्जा, ते णं आमोसगा एवं वदेज्जा–

"आउसंतो समणा ! आहरेतं वत्थं देहि, णिक्खिवाहि"

तं णो देज्जा, णिक्खिवेज्जा,

णो वंदिय-वंदिय जाएज्जा, णो अंजलिं कट्टु जाएज्जा, **णो** कलुणपडियाए जाएज्जा, धम्मियाए जायणाए जाएज्जा, तुसिणीयभावेण वा उवेहेज्जा।

आ. सु. २, अ. ५, उ. २, सु. ५८६

ચોરોથી લુંટાયેલા વસ્ત્રોની યાચનાનો વિધિ-નિષેધ :

१४८७. ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા સાધુ અથવા સાધ્વીને માર્ગમાં ચોર લુંટારા સામે મળે અને તેઓ એમ કહે કે,

"હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! આ વસ્ત્ર લાવો અમારા હાથમાં સોંપી દો અથવા અમારી સામે રાખી દો."

આ પ્રમાણે કહેવાથી સાધુ તેઓને વસ્ત્ર **ન** દે. જો તેઓ બળપૂર્વક લેવા માડે તો તેને ભૂમિ ઉપર છોડી દે.

ફરી પાછું લેવા માટે તેમની પ્રશંસા કરી હાથ જોડી અથવા દીન વચન કહી યાચના ન કરે. અર્થાત્ તેમને ફરી પાછું આપવા માટે ન કહે. પણ ધર્મોપદેશ દ્વારા તેમને સમજાવી ફરી મેળવી લે. અથવા મૌનભાવ ધારણ કરી ઉપેક્ષાભાવમાં રહે .

वत्थस्स विवण्णकरण पायच्छित्त सुत्ताइं–

१४८८. जे भिक्खू वण्णमंतं वत्थं विवण्णं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विवण्णं वत्थं वण्णमंतं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १८, सु. ३३-३४

વસ્ત્ર વિવર્ણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

१४८८. જે ભિક્ષુ વર્ણવાળા વસ્ત્રને વિવર્ણ કરે છે, (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ વિવર્ણ વસ્ત્રને વર્ણવાળું કરે છે, (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चर्म-संबंधी विधि निषेध - ९

सलोम चम्म विहि-णिसेहो-

१४८९. नो कप्पइ निग्गंथीणं सलोमाइं चम्माइं अहिट्ठित्तए ।

कप्पइ निग्गंथाणं सलोमाइं चम्माइं अहिट्ठित्तए,

से वि य परिभुत्ते, नो चेव णं अपरिभुत्ते,

से वि य पाडिहारिए, नो चेव णं अपाडिहारिए,

से वि य एगराइए, नो चेव णं अणेगराइए ।

– कप्प. उ. ३, सु. ३-४

सरोम चर्मना विधि निषेध :

१४८९. साध्वीओने ओढवा-पाथरवाना कार्यो माटे रोमवाळा चर्मोनो उपयोग करवो कल्पतो नथी.

परंतु साधुओने ओढवा-पाथरवाना कार्यो माटे रोमवाळा चर्मोनो उपयोग करवो कल्पे छे.

ए पण उपभोग करेल होय तो, उपभोग कर्या वगरनुं नवुं न होय तो,

प्रातिहारिक (पाछुं सोंपी शकाय एवुं) होय तो, अप्रातिहारिक न होय तो,

मात्र एक ज रात्री माटे उपयोग करवा लावी शकाय, पण अनेक रात्रिओ माटे उपयोगमां लेवा न लावी शकाय.

सलोम चम्म अहिट्ठाणस्स पायच्छित्त सुत्तं

१४९०. जे भिक्खू सलोमाइं चम्माइं अहिट्ठेइ, अहिट्ठेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १२, सु. ५

सरोम चर्मना उपयोगनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४९०. जे भिक्षु रोम सहित चर्मनो उपयोग करे छे, (करावे छे) अने करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

कसिणाकसिण चम्म विहि-णिसेहो-

१४९१. नो कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा कसिणाइं चम्माइं धारेत्तए वा, परिहरित्तए वा ।

कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा अकसिणाइं चम्माइं धारेत्तए वा, परिहरित्तए वा ।

कप्प. उ. ३, सु. ५-६

कृत्स्नाकृत्स्न चर्मनो विधि-निषेध :

१४९१. साधु के साध्वीने अखंड चर्म पासे राखवुं के तेनो उपयोग करवो कल्पतो नथी.

पण साधु के साध्वीने चर्मखंड पासे राखवुं के उपयोग करवो कल्पे छे.

अखण्ड चम्म धारण पायच्छित्त सुत्तं-

१४९२. जे भिक्खू कसिणाइं चम्माइं धरेइ धरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. २, सु. २२

अखंड चर्म धारण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४९२. जे भिक्षु अखंड चर्म धारण करे छे, (करावे छे) अने करनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

चिलमिलीनी विधि - १०

चिलमिली धारण-परिहरण विहाणं-

१४९३. कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा, चेलचिलिमिलियं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ।

कप्प. उ. १, सु. १६

चिलमिली राखवानुं अने उपयोग करवानुं विधान :

१४९३. साधु अने साध्वीने चेल चिलमिलिका (मच्छरदानी) राखवी तथा उपयोग करवी कल्पे छे.

---

१. चिलमिलिका आ देशी शब्द छे. आ छोलदारीना आकारवाणी एक प्रकारनी वस्त्र कुटीर (मच्छरदानी) छे. तथा बृहत् कल्पसूत्र उद्देशक पहेलामां द्वारमां लगाडेला पडदाने पण 'चिलिमिलिका' कहेवामां आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चिलमिली सयंकरण-पायच्छित्त सुत्तं-

१४९४. जे भिक्खू सोत्तियं वा, रज्जुयं वा, चिलमिलं सयमेव करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि उ. २, सु. १३

चिलमिली कारावण पायच्छित्त सुत्तं-

१४९५. जे भिक्खू सोत्तियं वा, रज्जुयं वा, चिलमिलं अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा कारेइ, कारेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १, सु. १४

चिलमिलिका जाते निर्माण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४९४. જે ભિક્ષુ સુતરની અથવા કાથાની દોરીની ચિલમિલિકાનું પોતે નિર્માણ કરે છે, (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

चिलमिलिका निर्माण करावववानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४९५. જે ભિક્ષુ સુતરની અથવા કાથાની દોરીની ચિલમિલીકા અન્યતીર્થિક અથવા ગૃહસ્થ પાસે નિર્માણ કરાવે છે અને કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वस्त्रैषणा संबंधी अन्य प्रायश्चित्त – ११

अण्णउत्थियाईणं वत्थाइदाणस्स पायच्छित्त सुत्तं –

१४९६. जे भिक्खू अण्णउत्थियस्स वा, गारत्थियस्स वा वत्थं वा, पडिग्गहं वा, कंबलं वा, पायपुंछणं वा देइ, देंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १५, सु. ८७

अजाणियवत्थ गहणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

१४९७. जे भिक्खू जायणावत्थं वा, णिमंतणावत्थं वा अजाणिय, अपुच्छिय, अगवेसिय पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

से य वत्थे चउण्हं अण्णयरे सिया,

तं जहा-

१. णिच्च-णियंसणिए,

२. मज्जणिए,

३. छण्णूसविए,

४. रायदुवारिए ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १५, सु. ९९

दुगुंछियकुलाओ वत्थाइ गहणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

१४९८. जे भिक्खू दुगुंछियकुलेसु वत्थं वा, पडिग्गहं वा, कंबलं वा, पायपुंछणं वा पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. १६, सु. २८

अन्यतीर्थिक आदिने वस्त्रादि देवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४९८. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિકને કે ગૃહસ્થને વસ્ત્ર, પાત્ર કંબલ કે પાદપ્રોંછન આપે છે, (અપાવે છે) અને આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अज्ञात वस्त्र ग्रहण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्रः

१४९७. જે ભિક્ષુ યાચિત વસ્ત્ર તથા નિમંત્રિત વસ્ત્ર જાણ્યા વિના, પૂછ્યા વિના, ગવેષણા કર્યા વિના લે છે, (લેવડાવે છે) અને લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તે ચાર પ્રકારના વસ્ત્રોમાંથી કોઈ એક પ્રકારનું વસ્ત્ર હોય છે, જેમ કે -

૧. હંમેશા કામમાં આવે તેવું.

૨. સ્નાન પછી પહેરી શકાય તેવું.

૩. ઉત્સવમાં પહેરી શકાય તેવું.

૪. રાજસભામાં પહેરી શકાય તેવું .

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

धृणित कुळथी वस्त्रादि ग्रहण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१४९८. જે ભિક્ષુ ધૃણિત કુળથી વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, પાદપ્રોંછન લે છે, (લેવડાવે છે) અને લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उग्घोस जायणाए पायच्छित्त सुत्ताइं-

१४९९. जे भिक्खू णायगं वा, अणायगं वा, उवासगं वा, अणुवासगं वा, गामंतरंसि वा, गामपहंतरंसि वा, वत्थं ओभासिय-ओभासिय जायइ, जायंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू णायगं वा, अणायगं वा, उवासगं वा, अणुवासगं वा, परिसामज्झाओ उट्ठवेत्ता वत्थं ओभासिय जायइ, जायंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

- नि. उ. १८, सु. ७१- ७२

ઊંચા સ્વરથી વસ્ત્રની યાચના કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૪૯૯. જે ભિક્ષુ સ્વજન પરિજન ઉપાસક કે અનુપાસક પાસેથી, ગામમાં કે ગામમાર્ગમાં માંગી-માંગીને વસ્ત્રની યાચના કરે છે. (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્વજન, પરિજન, ઉપાસક, કે અનુપાસકને પરિષદમાંથી ઉઠાડી, માંગી-માંગીને તેની પાસેથી વસ્ત્રની યાચના કરે છે, (કરાવે છે) કે કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वत्थणीसाए वसणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५००. जे भिक्खू वत्थणीसाए उडुबद्धं वसइ, वसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थणीसाए वासावासं वसइ, वसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

- नि. उ. १८, सु. ७३- ७४

વસ્ત્રો માટે એક સ્થાને રહેવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૦૦. જે ભિક્ષુ વસ્ત્ર માટે ઠંડી કે ગરમીની ઋતુમાં (એક સ્થાને) રહે છે, (રખાવે છે) અને રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્ર માટે વર્ષાવાસમાં રહે છે, (રખાવે છે) અને રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सचेल अचेलसह वसणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५०१. जे भिक्खू सचेले सचेलयाणं मज्झे संवसइ, संवसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सचेले अचेलयाणं मज्झे संवसइ, संवसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अचेले सचेलयाणं मज्झे संवसइ, संवसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अचेले अचेलयाणं मज्झे संवसइ, संवसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

- नि. उ. ११, सु. ८७-९०

સચેલ અચેલની સાથે રહેવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૦૧. જે સચેલ ભિક્ષુ સચેલકોની વચ્ચે રહે છે, (રખાવે છે) અને રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે સચેલ ભિક્ષુ અચેલકો ની વચ્ચે રહે છે, (રખાવે છે) અને રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે અચેલ ભિક્ષુ સચેલકોની વચ્ચે રહે છે, (રખાવે છે) અને રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે અચેલ ભિક્ષુ અચેલકોની વચ્ચે રહે છે, (રખાવે છે) અને રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गिहिवत्थोवओगकरणस्स पायच्छित सुत्तं-

१५०२. जे भिक्खू गिहिवत्थं परिहेइ, परिहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

नि. उ १२, सु. ११

ગૃહસ્થના વસ્ત્રોનો ઉપયોગ કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૦૨. જે ભિક્ષુ ગૃહસ્થનાં વસ્ત્ર પહેરે છે, (પહેરાવે છે) અને પહેરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संघाडीए दीहसुत्तकरणपायच्छित्त सुत्तं –

१५०३. जे भिक्खू अप्पणो संघाडीए दीहसुत्ताइं[1] करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. ५ सु. १३

चादरने लांबी दोरीओ बांधवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१५०३. જે ભિક્ષુ પોતાની સંઘાટી (ચાદર)ને લાંબી દોરી બાંધે છે. (બંધાવે છે) અને બાંધનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

कपासाओ दीहसुत्तकरण पायच्छित्त सुत्तं–

१५०४. जे भिक्खू सण-कप्पासाओ वा, उण्ण-कप्पासाओ वा, पोंड कप्पासाओ वा, अमिलकप्पासाओ वा, दीहसुत्ताइं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. ५, सु. २४

કપાસને કાંતવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૦૪. જે ભિક્ષુ શણ, ઊન, રૂ અથવા અમિલના કપાસને કાંતીને સુતર બનાવે છે, (બનાવડાવે છે) અને બનાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

भिक्खुस्स संघाडी सिवावण पायच्छित्त सुत्तं–

१५०५. जे भिक्खू अप्पणो संघाडिं अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा सिव्वावेइ, सिव्वावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. ५, सु. १२

ભિક્ષુને ચાદર સીવડાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૦૫. જે ભિક્ષુ પોતાની સંઘાટીને અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થ પાસે સીવડાવે છે, સીવડાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वत्थपरिकम्म पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५०६. जे भिक्खू वत्थस्स एगं पडियाणियं देइ, देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थस्स परं तिण्हं पडियाणियाणं देइ, देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अविहीए वत्थं सिव्वइ, सिव्वेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थस्स एगं फालिय-गंठियं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थस्स परं तिण्हं फालिय-गंठियाणं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थस्स एगं फालियं गंठेइ, गंठेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू वत्थस्स परं तिण्हं फालियाणं गंठेइ, गंठेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थं अविहीए गंठेइ, गंठेंतं वा साइज्जइ ।

वस्त्र परिकर्मनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१५०६. જે ભિક્ષુ વસ્ત્રને એક થીગડું દે છે, (દેવડાવે છે) અને દેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રને ત્રણ થીગડાંથી વધુ થીગડાં દે છે, (દેવડાવે છે) અને દેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ અવિધિથી વસ્ત્રને સીવે છે, (સીવડાવે છે) અને સીવવાનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ફાટેલા વસ્ત્રને એક ગાંઠ આપે છે, (અપાવે છે) અને આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ફાટેલા વસ્ત્રને ત્રણથી વધુ ગાંઠ મારે છે (મરાવે છે) અને મારનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ એક સીલાઈ કરીને વસ્ત્રને જોડે છે, (જોડાવે છે) અને જોડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ત્રણથી વધુ સીલાઈ કરે છે, (કરાવે છે) અને કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રને અવિધિથી જોડે છે, (જોડાવે છે) અને જોડનારનું અનુમોદન કરે છે.

---

१ चादरने दीर्घसूत्र कहेवानुं तात्पर्य એ છે કે - शरीर પર બાંધવાથી નાની પડે છે તો તેના છેડે બાંધવા માટે દોરી લગાવી શકાય છે. એ બંધનસૂત્ર એવા પ્રમાણનું હોય કે બાંધ્યા પછી ચાર આંગળ વધુ દોરી શેષ રહે નહિ.
આગળના સૂત્રમાં અનેક પ્રકારના કપાસને દીર્ઘસૂત્ર કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે- જુદા જુદા કપાસોને તકલી, રેંટિયા આદિથી કાંતવું. માટે આ સૂત્રમાં સુતર આદિ કાંતવા, કતાવવા આદિના પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યાં છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू वत्थं अतज्जाएणं गहेइ, गहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अइरेग-गहियं वत्थं परं दिवड्ढाओ मासाओ धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

—नि. उ. १, सु. ४७-५६

જે ભિક્ષુ વિજાતીય વસ્ત્રને જોડે છે, (જોડાવે છે) અને જોડનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ત્રણથી વધુ સીલાઈ કરેલા વસ્ત્રને દોઢ માસથી વધુ પહેરે છે, (પહેરાવે છે) અને પહેરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

वत्थओ पुढवीकाइयाइ निहरण पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५०७. जे भिक्खू वत्थाओ पुढवीकायं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ आउकायं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ तेउकायं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ कंदाणि वा-**जाव**-बीयाणि वा णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ ओसहिबीयाइं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ तसपाणजाइं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थं णिक्कोरेइ, णिक्कोरावेइ, णिक्कोरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

—नि. उ. १८, सु. ६४-७०

વસ્ત્રથી પૃથ્વીકાય આદિને કાઢવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૦૭. જે ભિક્ષુ વસ્ત્રમાંથી (સચિત્ત) પૃથ્વીકાયને કાઢે છે. બીજા દ્વારા કઢાવે છે, કાઢનાર (વસ્ત્ર લાવીને) આપે તેને લે છે, લેવા માટે કહે છે, લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રમાંથી (સચિત્ત) અપ્‌કાય(પાણી)ને કાઢે છે, બીજા દ્વારા કઢાવે છે, કાઢેલાને (વસ્ત્ર લાવીને) આપે તેને લે છે, લેવા માટે કહે છે, લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રમાંથી (સચિત્ત) અગ્નિકાય (અગ્નિ)ને કાઢે છે, બીજા દ્વારા કઢાવે છે, કાઢનાર (વસ્ત્ર લાવીને) આપે તેને લે છે, લેવા માટે કહે છે લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રમાંથી (સચિત્ત) કંદમૂળ **યાવત્** બીજ કાઢે છે, કઢાવે છે, કાઢનાર (વસ્ત્ર લાવીને) આપે તેને લે છે લેવા માટે કહે છે. લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રમાંથી ઔષધિ (સચિત્ત) બીજને કાઢે છે, કઢાવે છે, કાઢેલા (વસ્ત્ર લાવીને) આપે તેને લે છે, લેવા માટે કહે છે, લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રમાંથી ત્રસ પ્રાણીઓ કાઢે છે, કઢાવે છે, કાઢેલા (વસ્ત્ર લાવીને) આપે તેને લે છે, લેવા માટે કહે છે, લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રને કોતરે છે, કોતરાવે છે, કોતરેલ (વસ્ત્ર લાવીને) આપે તે લે છે, લેવા માટે કહે છે, લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पात्रैषणा

विधि कल्प - १

एसणिज्ज पायाइं–

१५०८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा पायं एसित्तए, से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा, तं जहा–

१. लाउयपायं वा, २. दारुपायं वा,

३. मट्टियापायं वा[1]

तहप्पगारं पायं जे णिग्गंथे तरुणे जुगवं बलवं अप्पायंके थिर–संघयणे से एगं पायं धारेज्जा, नो बिइयं ।

– *आ. सु. २., अ. ६, उ. १, सु. ५८८*

एषणीय पात्रः

१५०८. साधु के साध्वी पात्रनी એषणा करवा ઈच्छे तो पात्रोनां संबंधमां એवुं जाणे के, ते आवा प्रकारना होय छे -

१. तुंबडांनां पात्र, २. लाकडानां पात्र, अने

३. माटीनां पात्र.

એ पात्रोमांथी जे निर्ग्रंथ मुनि तरुण छे, उपद्रव रहित छे, બળवान छे, रोग रहित छे, स्थिर संहननवाळो छे, ते એक ज प्रकारनां पात्र धारण करे पण बीजा प्रकारनां पात्र धारण न करे.

पडिलेहणाणंतरमेव पडिग्गह– गहण– विहाणं–

१५०९. सिया से परो णेत्ता पडिग्गहं णिसिरेज्जा, से पुव्वामेव आलोएज्जा–

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, तुमं चेव णं संतियं पडिग्गहं, अंतोअंतेणं पडिलेहिस्सामि ।"

केवली बूया–आयाणमेयं,

अंतो पडिग्गहंसि पाणाणि वा, बीयाणि वा, हरियाणि वा,

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे, जं पुव्वामेव पडिग्गहं अंतो अंतेणं पडिलेहेज्जा ।

– *आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९९*

प्रतिलेખन कर्या बाद पात्र ग्रहण करवानुं विधान :

१५०९. जो गृहस्थ पात्र लावीने आपे त्यारे साधुએ लेता पहेलां कहेवुं जोईએ के -

"हे आयुष्मन् भाई ! अथवा बहेन ! हुं आ पात्रनुं तमारी सामे ज चारे तरફथी यथायोग्य प्रतिलेખन करीश."

कारण के सर्वज्ञ भगवाने ફरमाव्युं छे के पात्र जोया विना लेवुं ते कर्मबंधनुं कारण छे.

संभव छे के पात्रमां कदाच प्राणी, बीज अथवा लीलोतरी होय,

माटे तीर्थंकर भगवाने भिक्षुओ माटे એवी प्रतिज्ञा **यावत्** उपदेश दीधो छे के, साधु साध्वीએ पात्र ग्रहण करतां पूर्वे ते पात्रनुं चारे तरફथी प्रतिलेખन करवुं जोईએ.

थेरट्ठगहिय पडिग्गहाईणं विही–

१५१०. निग्गंथं च णं गाहावइकुलं पडिग्गहपडियाए अणुपविट्ठे समाणे केइ दोहिं पडिग्गहेहिं उवनिमंतेज्जा–

"एगं आउसो ! अप्पणा पडिभुंजाहि, एगं थेराणं दलयाहि,"

स्थविरनां निमित्ते लावेलां पात्र आदिनी विधि :

१५१०. गृहस्थना घरे पात्र ग्रहण करवाना हेतुथी प्रवेशेला साधुने कोई गृहस्थ बे पात्र ग्रहण करवा माटे आमंत्रित करे.

"हे आयुष्मन् श्रमण ! એ बे पात्रमांथी એक पात्र तमे पोते राખजो अने बीजुं पात्र स्थविर मुनिओने आपजो."

---

१. *कप्पइ णिग्गंथाण वा, णिग्गंथीण वा तओ पायाइं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा, तं जहा–लाउयपाए वा, दारुपाए वा, मट्टिया पाए वा ।*

–ठाणं अ. ३, उ. ३, सु. १७८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से य तं पडिगाहेज्जा, थेरा य से अणुगवेसियव्वा सिया ।।" जत्थेव अणुगवेसमाणे थेरे पासिज्जा तत्थेव अणुप्पदायव्वे सिया, नो चेव णं अणुगवेसमाणे थेरे पासिज्जा, तं नो अप्पणा परिभुंजेज्जा, नो अण्णेसिं दावए, एंगते अणावाए अचित्ते बहुफासुए थंडिले पडिलेहेत्ता पमज्जित्ता परिट्ठावेयव्वे सिया ।

श्रमण ते बन्ने पात्रने ग्रहण करी त्यारबाद स्थविरोनी गवेषणा करे. गवेषणा कर्या बाद स्थविर मुनिओने ज्यां पण जुओ त्यां पात्र अर्पण करे. गवेषणा करवा छतां पण जो स्थविर मुनि क्यांय पण न मळे तो ते पात्रनो न तो पोते उपयोग करे तथा न बीजा श्रमणने आपे. परंतु एकांत अनापात (आवागमन न होय तेवो) मार्ग, एवी अचित्त के प्रासुक जग्यामां प्रतिलेखन तथा प्रमार्जन करी ते पात्रने परठवी दे.

एवं जाव दसहिं पडिग्गहेहिं,

एज प्रमाणे त्रण, चार यावत् दस पात्र सुधीनुं विवेचन पूर्वोक्त विवेचन जेवुं जाणवुं जोईओ.

जहा पडिग्गह वत्तव्वया भणिया एवं गोच्छग-रयहरण-चोल-पट्टग-कंबल-लट्ठी-संथारग वत्तव्वया य भणियव्वा-जाव-**दसहिं संथारएहिं उवणिमंतेज्जा**-जाव-**परिट्ठावेयव्वे सिया** ।

जे प्रमाणे पात्रना विषयमां कह्युं, ते ज प्रमाणे गोच्छग, रजोहरण, चोळपट्टक, कंबल, लाठी, संस्तारकनुं वर्णन पण कहेवुं जोईओ यावत् **गृहस्थ दस संस्तारक सुधीनुं निमंत्रण करे** यावत् **स्थविर न मळवाथी तेने परठवी देवुं जोईओ.**

– *वि. स. ८, उ. ६, सु. ५-६*

अइरेग- पडिग्गह- वियरण पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५११. जे भिक्खू अइरेगं पडिग्गहं गणिं उद्दिसिय गणिं समुद्दिसिय तं गणिं अणापुच्छिय अणामंतिय अण्णमण्णस्स वियरइ, वियरंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अइरेगं पडिग्गहं खुड्डगस्स वा, खुड्डियाए वा, थेरगस्स वा, थेरियाए वा, अ-हत्थच्छिण्णस्स, अ-पायच्छिण्णस्स, अ-णासच्छिण्णस्स, अ-कण्णच्छिण्णस्स, अ-णोट्ठच्छिण्णस्स, सक्कस्स देइ, देंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अइरेगं पडिग्गहं खुड्डगस्स वा, खुड्डियाए वा, थेरगस्स वा, थेरियाए वा, हत्थच्छिण्णस्स, पायच्छिण्णस्स, णासच्छिण्णस्स, कण्णच्छिण्णस्स, ओट्ठच्छिण्णस्स, असक्कस्स न देइ, न देंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

अतिरिक्त पात्र वितरणनुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१५११. जे भिक्षु गणीना निमित्ते वधु पात्र लई, गणीने पूछ्या विना के आमंत्रित कर्या विना एक बीजाने आपे छे, (अपावे छे) अने आपनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु बाल साधु साध्वी माटे अथवा वृद्ध साधु साध्वी माटे के जेमना हाथ, पग, नाक, कान, होठ कपायेलां नथी, जे सशक्त छे. तेमने वधेला पात्र राखवानी आज्ञा आपे छे, (अपावे छे) अने आपनारनुं अनुमोदन करे छे.
जे भिक्षु बाल साधु-साध्वी माटे अथवा वृद्ध साधु साध्वी माटे के जेमना हाथ, पग, नाक, कान, होठ, कपायेलां छे, जेओ अशक्त छे, तेमने वधेला पात्र राखवानी आज्ञा आपता नथी, (अपावता नथी) तथा न आपनारनी अनुमोदना करे छे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

– *नि. उ. १४, सु. ५-७*

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

निषेध कल्प - २

उद्देसियाइं पाय-गहण णिसेहो-

१५१२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा-अस्सिंपडियाए एगं साहम्मियं समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स, कीयं, पामिच्चं, अच्छिज्जं, अणिसिट्ठं, अभिहडं आहट्टु चेएइ ।

तं तहप्पगारं पायं पुरिसंतरकडं वा, अपुरिसंतरकडं वा, बहिया णीहडं वा, अणीहडं वा, अत्तट्ठियं वा, अणत्तट्ठियं वा, परिभुत्तं वा, अपरिभुत्तं वा, आसेवियं वा, अणासेवियं वा अफासुयं अणेसणिज्जं ति मण्णमाणे लाभे संते णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा-अस्सिं पडियाए बहवे साहम्मिया समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स **-जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं-जाणेज्जा-अस्सिंपडियाए एगं साहम्मिणिं समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा-अस्सिं पडियाए बहवे साहम्मिणीओ समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स **-जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

- आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९० (क)

औद्देशिकादि पात्र ग्रहणनो निषेध :

१५१२. साधु के साध्वी पात्रना विषयमां एम जाणे के, आ पात्र एक स्वधर्मी साधुने उद्देश्य करीने प्राणी **यावत्** सत्वोनो समारंभ करीने बनावववामां आव्युं छे, खरीदेलुं छे, उधार लीधेलुं छे, झुंटवीने लीधेल छे, बे स्वामीमांथी एकनी आज्ञाथी लीधेलुं छे तथा अन्य स्थानेथी अहीं लावेलुं छे.

तो आ प्रकारना पात्र बीजा कोई पुरुषने आपेलां होय अथवा न आपेलां होय, बहार काढेलां होय अथवा न काढेलां होय, स्वीकारेलां होय अथवा न स्वीकारेलां होय, उपयोगी होय अथवा अनुपयोगी होय, भोगवेलां होय के न भोगवेलां होय- एवा प्रकारना पात्र अप्रासुक तथा अनैषणीय जाणी मळवा छतां पण ग्रहण न करे.

साधु अथवा साध्वी पात्रना विषयमां एम जाणे के, दाताओ पोताना माटे नथी बनावेलां परंतु अनेक साधु या साध्वीओ माटे, प्राणी **यावत्** सत्वोनो समारंभ करी बनावेल छे तो एवुं पात्र **यावत्** ग्रहण न करे.

साधु अथवा साध्वी पात्रना संबंधमां एम जाणे के, दाताओ पोताना माटे बनावेल नथी, परंतु एक साधर्मिणी साध्वी माटे प्राणी **यावत्** सत्वोनो समारंभ करी बनावेल छे तो एवुं पात्र **यावत्** ग्रहण न करे.

साधु अथवा साध्वी पात्रना संबंधमां एम जाणे के, दाताओ पोताना माटे बनावेलां नथी, परंतु अनेक साधर्मिक साध्वीओना माटे प्राणी **यावत्** सत्वोनो समारंभ करी बनावेल छे तो एवुं पात्र **यावत्** ग्रहण न करे.

समणाइ पगणिय निम्मिय पायस्स णिसेहो-

१५१३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा-बहवे समण-माहण-अतिहि-किविण वणीमए पगणिय-पगणिय समुद्दिस्स-**जाव**-आहट्टु चेएइ ।

तं तहप्पगारं पायं पुरिसंतरकडं वा, अपुरिसंतरकडं वा-**जाव**-णो पडिग्गाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९० (ख)

श्रमण आदिनी गणत्री करीने बनावेलां पात्र लेवानो निषेध :

१५१३. साधु अथवा साध्वी पात्रना संबंधमां एम जाणे के, अनेक श्रमण ब्राह्मण, अतिथि, कृपण वनीपक आदिने गणी गणीने एमना उद्देश्यथी बनावेलां **यावत्** अन्य स्थानोथी अहीं लावेलां छे.

तो एवा प्रकारनां पात्र अन्य कोईने दीधेलां होय अथवा न दीधेलां होय तो एवुं पात्र **यावत्** ग्रहण न करे.

अद्ध जोयणमेराए परं पायपडियाए गमण णिसेहो-

१५१४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा परं अद्धजोयणमेराए पायपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५८९

पात्रैषणा माटे अर्ध योजननी मर्यादाथी वधु जवानो निषेध :

१५१४. पात्र लेवा माटे साधु अथवा साध्वी अर्ध योजन एटले के बे गाउ उपरांत जवानो विचार न करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पायपडियाए अद्धजोयणमेरा लंघणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५१५. जे भिक्खू परं अद्धजोयणमेराओ पायपडियाए गच्छइ, गच्छंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू परं अद्धजोयणमेराओ सपच्चवायंसि पायं अभिहडं आहट्टु दिज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

– नि. उ. ११, सु. ७–८

महद्धणमोल्लाणं पडिग्गहाणं गहण–णिसेहो–

१५१६. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जाइं पुण पायाइं जाणेज्जा–विरूवरूवाइं महद्धणमोल्लाइं, तं जहा–

१. अयपायाणि वा,	२. तउपायाणि वा,
३. तंबपायाणि वा,	४. सीसगपायाणि वा,
५. हिरण्णपायाणि वा,	६. सुवण्णपायाणि वा,
७. रीरियपायाणि वा,	८. हारपुडपायाणि वा,
९. मणिपायाणि वा,	१०. कायपायाणि वा,
११. कंसपायाणि वा,	१२. संखपायाणि वा,
१३. सिंगपायाणि वा,	१४. दंतपायाणि वा,
१५. चेलपायाणि वा,	१६. सेलपायाणि वा,

१७. चम्मपायाणि वा,

अण्णयराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं महद्धणमोल्लाइं पायाइं अफासुयाइं-**जाव**-नो पडिगाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जाइं पुण पायाइं जाणेज्जा–विरूवरूवाइं महद्धणबंधणाइं, तं जहा– अयबंधणाणि वा-**जाव**-चम्मबंधणाणि वा अण्णयराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं महद्धणबंधणाइं पायाइं अफासुयाइं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

– आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९२–५९३

णिसिद्ध पाय पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५१७. जे भिक्खू–

१. अय–पायाणि वा,	२. तउय–पायाणि वा,
३. तंब–पायाणि वा,	४. सीसग–पायाणि वा,
५. हिरण्ण–पायाणि वा,	६. सुवण्ण–पायाणि वा,
७. रीरिय–पायाणि वा,	८. हारपुड–पायाणि वा,
९. मणि–पायाणि वा,	१०. काय–पायाणि वा,

પાત્ર માટે અર્ધ યોજનની મર્યાદા ભંગ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૧૫. જે ભિક્ષુ પાત્ર લેવાને માટે અર્ધ યોજનથી વધુ જાય છે, (કોઈને મોકલે છે) કે જનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ વિકટ પરિસ્થિતિમાં પણ અર્ધયોજનથી વધુ દૂરવાળા પાત્રને સામેથી લાવી આપતા હોય તેને લે છે, (લેવરાવે છે) અને લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

બહુમૂલ્યવાળા પાત્ર ગ્રહણ કરવાનો નિષેધ :

૧૫૧૬. ગૃહસ્થના ઘરમાં પાત્ર માટે પ્રવેશેલા સાધુ અથવા સાધ્વી એમ જાણે કે, વિવિધ પ્રકારના મહામૂલ્યવાન પાત્રો છે, જેમ કે -

૧. લોખંડના પાત્ર,	૨. કથીરનાં પાત્ર,
૩. તાંબાના પાત્ર,	૪. સીસાના પાત્ર,
૫. ચાંદીના પાત્ર,	૬. સુવર્ણના પાત્ર,
૭. પીત્તળના પાત્ર,	૮. પોલાદ પાત્ર,
૯. મણિ માત્ર,	૧૦. કાચ પાત્ર,
૧૧. કાંસાનું પાત્ર,	૧૨. શંખ પાત્ર,
૧૩. શૃંગ પાત્ર,	૧૪. દંત પાત્ર,
૧૫. વસ્ત્ર પાત્ર,	૧૬. પાષાણ પાત્ર,

૧૭. ચર્મ પાત્ર.

બીજાં પણ એવાં બહુમૂલ્ય વિવિધ પ્રકારના પાત્રોને અપ્રાસુક જાણીને **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

સાધુ અને સાધ્વી જે પાત્રો મૂલ્યવાન લોખંડ કે ચામડાથી જડેલાં હોય, જેમ કે - લોખંડથી જડેલાં હોય **યાવત્** ચર્મથી જડેલાં હોય અથવા અન્ય કોઈ મૂલ્યવાન જડતરવાળા પાત્ર હોય તો તેને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

નિષિદ્ધ પાત્રનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૧૭. જે ભિક્ષુ -

૧. લોખંડના પાત્ર,	૨. કથીરનાં પાત્ર,
૩. તાંબાના પાત્ર,	૪. સીસાના પાત્ર,
૫. ચાંદીના પાત્ર,	૬. સુવર્ણના પાત્ર,
૭. પીત્તળના પાત્ર,	૮. પોલાદ પાત્ર,
૯. મણિ માત્ર,	૧૦. કાચ પાત્ર,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

११. कंस–पायाणि वा, १२. संख–पायाणि वा,
१३. सिंग–पायाणि वा, १४. दंत–पायाणि वा,
१५. चेल–पायाणि वा, १६. सेल–पायाणि वा,
१७. चम्म–पायाणि वा,[1]
अण्णयराणि वा तहप्पगाराणि पायाणि करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अय–पायाणि वा–जाव–चम्म पायाणि वा, अण्णयराणि वा, तहप्पगाराणि पायाणि वा, धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अय–बंधणाणि वा–**जाव**–चम्म बंधणाणि वा, अण्णयराणि वा, तहप्पगाराणि बंधणाणि करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।
जे भिक्खू अय–बंधणाणि वा–**जाव**–चम्म बंधणाणि वा, अण्णयराणि वा, तहप्पगाराणि बंधणाणि धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।[2]
तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. ११, सु. १–२, ४–५

११. કાંસાનું પાત્ર, १२. શંખ પાત્ર,
१३. શૃંગ પાત્ર, १४. દંત પાત્ર,
१५. વસ્ત્ર પાત્ર, १६. પાષાણ પાત્ર,
१७. ચર્મ પાત્ર.
કે બીજા કોઈ પણ એવા પાત્ર બનાવે છે, (બનાવડાવે છે) અને બનાવનારની અનુમોદના કરે છે.
જે ભિક્ષુ લોઢાનું પાત્ર **યાવત્** ચર્મનું પાત્ર કે બીજા કોઈ પણ પાત્ર રાખે છે, (રખાવે છે) અને રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ પાત્રને લોઢાના **યાવત્** ચર્મના કે બીજા કોઈ પણ પાત્ર જડતરથી મઢે છે, (મઢાવે છે) અને મઢનારનું અનુમોદન કરે છે.
જે ભિક્ષુ લોઢાના **યાવત્** ચર્મના કે બીજા કોઈ પણ જડતરવાળા પાત્ર રાખે છે, (રખાવે છે) અને રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.
તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

संगार वयणेण पडिग्गह गहण णिसेहो–

१५१८. से णं एताए एसणाए एसमाणं पासित्ता परो वदेज्जा–

"आउसंतो समणा! एज्जाहि तुमं मासेण वा, दसरातेण वा, पंचरातेण वा, सुते वा, सुततरे वा, तो ते वयं आउसो ! अण्णतरं पायं दासामो ।"

एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा निसम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा–
"आउसो ! ति वा, भगिणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति एतप्पगारे संगार वयणे पडिसुणेत्तए, अभिकंखसि मे दाउं इदाणिमेव दलयाहि।"
से णेवं वदंतं परो वदेज्जा–
"आउसंतो समणा ! अणुगच्छाहि तो ते वयं अण्णतरं पायं दासामो ।"

से पुव्वामेव आलोएज्जा–
"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति एयप्पगारे संगारवयणे पडिसुणेत्तए अभिकंखसि मे दाउं इयाणिमेव दलयाहि ।"

– आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९६ (क-ख)

संकेत वचनथी पात्र ग्रहणनो निषेध :

१५१८. પાત્રની યાચના કરતા સાધુને જોઈને કોઈ ગૃહસ્થ એમ કહે કે -
"હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! તમે આ સમયે ચાલ્યા જાઓ, એક માસના દસ દિવસ કે પાંચ દિવસ બાદ અથવા કાલે કે પરમ દિવસે આવજો. ત્યારે અમે તમને કોઈ પાત્ર આપીશું.'
એવા પ્રકારનું કથન સાંભળી સાધુ તેને પહેલેથી જ કહી દે કે -
'હે આયુષ્મન્ ગૃહસ્થ ! અથવા બહેન !, અમને આવા વાયદાવાળા વચન સ્વીકારવા કલ્પતા નથી. જો તમે પાત્ર દેવા ઈચ્છતા હો તો હમણાં જ આપી દો.'
સાધુના આ પ્રમાણે કહેવાથી જો ગૃહસ્થ એમ કહે કે-
'હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! અત્યારે તમે ચાલ્યા જાઓ, થોડા સમય બાદ પાછા આવજો. અમે તમને કોઈ પાત્ર આપીશું.'
એવું સાંભળીને સાધુ તેને પહેલાંથી જ કહી દે કે,
'હે આયુષ્મન્ ભાઈ ! કે બહેન ! અમને આવા વાયદાવાળા વચન સ્વીકારવા કલ્પતા નથી. જો દેવા ઈચ્છતા હો તો અત્યારે જ આપી દો.'

---

१. 'अंक–पायाणि' અને 'वइर पायाणि' બે પાત્રવાચક શબ્દો નિશીથસૂત્રની અનેક પ્રતિઓમાં અધિક મળે છે.
२. ત્રીજા અને છઠ્ઠા સૂત્ર "परिभुंजई"ના સિવાય આ બે સૂત્ર વધારે થવાથી છ સૂત્ર થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अफासुय पडिग्गह गहण णिसेहो-

१५१९. से सेवं वदंतं परो णेत्ता वदेज्जा-

"आउसो ! ति वा, भगिणी ! ति वा, आहरेतं पायं समणस्स दासामो अवियाइं वयं पच्छा वि अप्पणो सयट्ठाए पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारब्भ-**जाव**-चेतेस्सामो।"

एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्म तहप्पगारं पायं अफासुयं -**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु.२, अ. ६, उ.१, सु. ५९६ (ग)

अप्रासुक पात्र ग्रहण करवानो निषेध :

१५१९. साधुना आ प्रमाणे कहेवा छतां पण ते गृहस्थ घरना कोईपण सभ्यने एम कहे के -

'हे आयुष्मन् भाई ! के बहेन ! ते पात्र लावो. अमे तेने श्रमणने आपी दईशुं. आपणे तो आपणा प्रयोजन माटे पछीथी पण प्राणी **यावत्** सत्वोनो समारंभ करी **यावत्** बीजा पात्र बनावी लेशुं.'

आ प्रकारनुं वचन सांभळी एवा प्रकारना पात्रने अप्रासुक जाणी **यावत्** ग्रहण न करे.

परिकम्मकय पडिग्गह गहण- णिसेहो-

१५२०. से णं परो णेत्ता वएज्जा -

"आउसो ! ति वा, भइणि ! ति वा, आहरेयं पायं तेल्लेण वा, घएण वा, णवणीएण वा, वसाए वा अब्भंगेत्ता वा, मक्खेत्ता वा समणस्स णं दासामो !"

एयप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा-

"आउसो ! ति वा, भइणि ! ति वा, मा एयं तुमं पायं तेल्लेण वा-**जाव**-वसाए वा, अब्भंगाहि वा, मक्खाहि वा, अभिकंखसि मे दाउं एमेव दलयाहि ।"

से सेयं वयंतस्स परो तेल्लेण वा-**जाव**-वसाए वा, अब्भंगेत्ता वा, मक्खेत्ता वा दलएज्जा तहप्पगारं पायं-अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा।

सिया णं परो णेत्ता वदेज्जा-

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, आहरेयं पायं सिणाणेण वा-**जाव**-पउमेण वा आघंसित्ता वा पघंसित्ता वा समणस्स णं दासामो ।"

एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा -

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, मा एयं तुमं पायं सिणाणेण वा-**जाव**-पउमेण वा आघंसाहि वा पघंसाहि वा, अभिकंखसि मे दाउं एमेव दलयाहि ।"

परिकर्मकृत पात्र ग्रहणनो निषेध :

१५२०. कदाच कोई गृहस्थ घरनी कोई व्यक्तिने एम कहे के -

'हे आयुष्मन् भाई ! के बहेन ! ते पात्र लावो. अमे तेना पर तेल, घी, माखण के चरबी थोडुं के वधु चोपडीने साधुने आपशुं.'

आ प्रकारनुं वचन सांभळी तथा तेना पर विचार करी साधु पहेलेथी ज कही दे के -

'हे आयुष्मन् भाई ! बहेन ! आ पात्रने तमे तेलथी **यावत्** चरबीथी, थोडुं के वधु चोपडो नहीं. जो तमे मने पात्र देवा ईच्छता होय तो मने एमज आपी दो.'

साधुना आ प्रमाणे कहेवा छतां पण जो गृहस्थ पात्रने तेलथी **यावत्** चरबीथी, ओछुं के वधु चोपडीने आपे तो एवा प्रकारना पात्रने अप्रासुक जाणी **यावत्** ग्रहण न करे.

कदाच गृहस्थ घरनी कोई व्यक्तिने एम कहे के-

'हे आयुष्मन् भाई ! के बहेन ! ते पात्र लावो अमे तेने स्नान द्रव्यथी **यावत्** पद्मादि सुगंधित पदार्थ वडे एकवार के वारंवार घसीने श्रमणने आपीशुं.

आ प्रमाणे वचन सांभळी तथा समजी साधु पहेलेथी ज कही दे के -

'हे आयुष्मन् भाई ! के बहेन ! तमे आ पात्रने स्नान द्रव्यथी **यावत्** पद्मादि सुगंधित द्रव्योथी एकवार के वारंवार घसो नहीं. जो तमे मने ए पात्र देवा ईच्छता हो तो एम ज आपी दो.'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से सेवं वदंतस्स परो सिणाणेण वा-**जाव**-पउमेण वा, आघंसित्ता वा, पघंसित्ता वा दलएज्जा तहप्पगारं पायं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९७ (क)

साधुना आ प्रमाणे कहेवा छतां पण ते गृहस्थ स्नान द्रव्यथी **यावत्** पद्मादि सुगंधित द्रव्योथी एकवार के वारंवार घसीने पात्र आपे तो एवा प्रकारनुं पात्र अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

समणुद्देसिय-पक्खालिय-पडिग्गहस्स गहण णिसेहो-

श्रमणना निमित्ते धोवाता पात्र ग्रहणनो निषेध :

१५२१. से णं परो णेत्ता वदेज्जा-

'आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, आहरेयं पायं सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेत्ता वा, पधोवेत्ता वा समणस्स णं दासामो"

एयप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा-

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, मा एयं तुमं पायं सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेहि वा, पधोवेहि वा ! अभिकंखसि मे दाउं एमेव दलयाहि ।"

से सेवं वदंतस्स परो सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेत्ता वा, पधोवेत्ता वा दलएज्जा । तहप्पगारं पायं अफासुयं-**जाव**- णो पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९७ (ख)

१५२१. कदाच गृहस्थ घरना कोई सभ्यने एम कहे के-

'हे आयुष्मन् भाई ! के बहेन ! ते पात्र आपो, हुं तेने अचित्त ठंडा के गरम पाणीथी एकवार के वारंवार धोईने श्रमणने आपीश.'

आ प्रमाणे आ प्रकारनी वात सांभळी, समजी ए पहेलां ज दाताने कही दे के -

'हे आयुष्मन् भाई ! के बहेन ! ए पात्रने तमे अचित्त ठंडा के गरम पाणीथी एकवार के वारंवार धुओ नहीं. जो मने देवा चाहता हो तो एम ज आपी दो.'

साधुना आ प्रमाणे कहेवा छतां पण जो ते गृहस्थ ते पात्रने अचित्त ठंडा के गरम पाणीथी एकवार के वारंवार धोईने साधुने आपे तो अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

कंदाइ-विसोहिय-पडिग्गहस्स गहण णिसेहो-

कंदादि काढीने पात्र आपवानो निषेध :

१५२२. से णं परो णेत्ता वदेज्जा-

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, आहरेयं पायं कंदाणि वा-**जाव**-हरियाणि वा विसोहेत्ता समणस्स णं दासामो"

एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा निसम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा,

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, मा एताणि तुमं कंदाणि वा-**जाव**-हरियाणि वा विसोहेहि, णो खलु मे कप्पति एयप्पगारे पाये पडिगाहित्तए।

से सेवं वदंतस्स परो कंदाणि वा-**जाव**-हरियाणि वा विसोहेत्ता दलएज्जा । तहप्पगारं पायं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९७ (ग)

१५२२. जो ते गृहस्थ पोताना घरना कोई सभ्यने एम कहे के -

"हे आयुष्मन् भाई ! के बहेन ! ए पात्रने लावो. अमे एमांथी कंद **यावत्** लीलोतरी (वनस्पति) काढी विशुद्ध करी साधुने आपीशुं."

आ प्रमाणे सांभळी, समजी ए पहेलेथी ज दाताने कही दे के -

'हे आयुष्मन् भाई ! के बहेन ! आ पात्रमांथी कंद **यावत्** लीली वनस्पति (काढी) विशुद्ध न करो. मारा माटे आ प्रकारनुं पात्र ग्रहण करवुं कल्पे नहीं.'

साधुना आ प्रमाणे कहेवा छतां पण जो कंद **यावत्** लीलोतरी वनस्पति (काढी) विशुद्ध करी आपे तो तेवा प्रकारनुं पात्र अप्रासुक जाणीने **यावत्** ग्रहण न करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उद्देसिय पाण-भोयण सहिय पडिग्गह गहण णिसेहो-

१५२३. से णं परो णेत्ता वदेज्जा-

"आउसंतो समणा ! मुहुत्तगं-मुहुत्तगं अच्छाहि-जाव-ताव अम्हे असणं वा-**जाव**-साइमं वा उवकरेसु वा, उवक्खडेंसु वा, तो ते वयं आउसो ! सपाणं सभोयणं पडिग्गहं दासामो तुच्छए पडिग्गहे दिण्णे समणस्स णो सुट्ठु, णो साहु भवति ।"

से पुव्वामेव अलोएज्जा-

"आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति आधाकम्मिए असणे वा-**जाव**-साइमे वा भोत्तए वा, पायए वा, मा उवकरेहि, मा उवक्खडेहि, अभिकंखसि मे दाउं एमेव दलयाहि।"

से सेवं वदंतस्स परो असणं वा-**जाव**-साइमं वा, उवक्करेत्ता, उवक्खडेत्ता सपाणं सभोयणं पडिग्गहं दलएज्जा, तहप्पगारं पडिग्गहं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा।

-*आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९८*

औद्देशिक आहार पाणी सहित पात्र ग्रहणनो निषेध :

१५२३. पात्र आपनार दाता साधु के साध्वीने એમ કહે કે -

'હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! થોડીવાર ઊભા રહો, અમે હમણાં જ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ આહાર તૈયાર કરીએ છીએ, તૈયાર થયા પછી પાત્રમાં ભોજન પાણી ભરીને આપ આયુષ્મન્તને આપીએ છીએ. કારણ કે સાધુને ખાલી પાત્ર આપવું અમારા માટે સારુ અને યોગ્ય નથી.'

એવું વચન સાંભળી શ્રમણ પહેલેથી જ કહી દે કે -

'હે આયુષ્મન્ ભાઈ ! કે બહેન ! મારા માટે આધાકર્મી અશન **યાવત્** સ્વાદિમ ભોજન પાણી બનાવેલાં લેવા કલ્પે નહીં, માટે ભોજન પાણી તૈયાર ન કરો. જો તમે મને પાત્ર દેવા ઈચ્છતા હોય તો એમ જ ખાલી આપી દો.'

સાધુના એમ કહેવા છતાં પણ ગૃહસ્થ અશન **યાવત્** સ્વાદિમ ભોજન પાણી તૈયાર કરી, ભર્યું પાત્ર આપે તો તે પાત્રને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

વિધિ નિષેધ કલ્પ - ૩

समणाइ उद्देसिय णिम्मिय पायस्स विहि णिसेहो-

१५२४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा-बहवे समण-माहण-अतिहि-किविण-वणीमए समुद्दिस्स-**जाव**-आहट्टु चेएइ।

तं तहप्पगारं पायं अपुरिसंतरकडं, अबहिया णीहडं, अणतट्ठियं, अपरिभुत्तं अणासेवियं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा।

अह पुण एवं जाणेज्जा-पुरिसंतरकडं, बहिया णीहडं, अत्तट्ठियं, परिभुत्तं आसेवियं फासुयं-**जाव**-पडिगाहेज्जा ।

- *आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९१ (क)*

શ્રમણ આદિના ઉદ્દેશ્યથી બનાવેલાં પાત્રનો વિધિ-નિષેધ :

१५२४. સાધુ અથવા સાધ્વી પાત્રના વિષયમાં એમ જાણે કે-

અનેક શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ, કૃપણ અને વનીપકના ઉદ્દેશ્યથી તે બનાવેલ છે **યાવત્** અન્ય સ્થાનેથી લાવેલ છે.

તો એવા પ્રકારના પાત્ર જે અન્ય પુરુષોને દીધેલાં ન હોય, બહાર કાઢેલાં ન હોય, સ્વીકાર કરેલાં ન હોય, ઉપયોગમાં લીધેલા ન હોય અથવા વાપરેલાં ન હોય તો એવા પાત્રને અપ્રાસુક જાણી **યાવત્** ગ્રહણ ન કરે.

જો એમ જાણે કે - આ પ્રકારનું પાત્ર અન્ય પુરુષને દીધેલું છે, બહાર કાઢેલું છે, દાતાનું સ્વીકારેલું છે, ઉપભોગમાં લીધેલું છે તથા વાપરેલું છે, તો તેને પ્રાસુક સમજી **યાવત્** ગ્રહણ કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कीयाई दोसजुत्त पाय-गहण विहि णिसेहो-

१५२५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा-अस्संजए भिक्खुपडियाए कीयं वा, धोयं वा, रत्तं वा, घट्टं वा, मट्ठं वा, समट्ठं वा, संपधूवियं वा-तहप्पगारं पायं अपुरिसंतरकडं -**जाव**-अणासेवियं, अफासुयं-**जाव**-णो पडिगा-हेज्जा।

अह पुण एवं जाणेज्जा-पुरिसंतरकडं-**जाव**-आसेवियं, फासुयं-**जाव**-पडिगाहेज्जा।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ५९१ (ख)

कीयाइ-दोससहिय-पाय-गहणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं -

१५२६. जे भिक्खू पडिग्गहं किणेइ, किणावेइ, कीयमाहट्टु दिज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू पडिग्गहं पामिच्चेइ, पामिच्चावेइ, पामिच्चमाहट्टु दिज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू पडिग्गहं परियट्टेइ, परियट्टावेइ, परियट्टियमाहट्टु दिज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू पडिग्गहं अच्छेज्जं अणिसिट्ठं अभिहडमाहट्टु दिज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १४, सु. १-४

पडिग्गहस्स गहण विहि-णिसेहो-

१५२७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा-सअंडं-**जाव**-संताणगं तहप्पगारं पायं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा-अप्पंडं-**जाव**-संताणगं अणलं, अथिरं, अधुवं, अधारणिज्जं, रोइज्जंतं ण रुच्चति, तहप्पगारं पायं अफासुयं-**जाव**-णो पडिगाहेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण पायं जाणेज्जा-अप्पंडं-**जाव**-संताणगं, अलं, थिरं, धुवं, धारणिज्जं, रोइज्जंतं रुच्चति, तहप्पगारं पायं फासुयं-**जाव**- पडिगाहेज्जा।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ६०० (क)

क्रीतादि दोषयुक्त पात्र ग्रहणनो विधि निषेध :

१५२५. साधु अथवा साध्वी पात्रना विषयमां एम जाणे के- आ पात्र गृहस्थे साधु माटे खरीदेल, धोयेल, रंगेल, साफसूफ करेल, मुलायम बनावेल, संस्कारित करेल तथा सुगंधी द्रव्योथी सुवासित बनावेल छे, छतां पण तेने उपयोगमां लीधुं नथी, तो तेवुं पात्र पुरुषान्तरकृत **यावत्** कोईनां द्वारा आसेवित करेल न होय तो एवुं पात्र अप्रासुक जाणी **यावत्** ग्रहण न करे.

परंतु साधु अथवा साध्वी एवुं जाणे के - आ पात्र पुरुषान्तरकृत छे **यावत्** आसेवित छे, तो एवुं पात्र प्रासुक जाणी **यावत्** ग्रहण करे.

क्रीतादि दोषयुक्त पात्र ग्रहण करवानां प्रायश्चित्त सूत्र :

१५२६. जे भिक्षु पात्रने खरीदे छे, खरीदावे छे, खरीदेलुं लावीने आपनारनुं ले छे, (लेवडावे छे) अने लेनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु पात्रने उधार ले छे, लेवडावे छे, उधार लावीने आपनारनुं ले छे (लेवडावे छे) अने लेनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु पात्रने अन्य पात्रथी बदले छे, बदलावे छे, बदलेलुं लावीने आपे छे ते ले छे, (लेवडावे छे) लेनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु छीनवेलुं, बे स्वामीओमांथी एकनी ईच्छा वगर दिधेलुं अथवा सामेथी लावीने आपेलुं पात्र ले छे, (लेवडावे छे) अने लेनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

पात्र ग्रहणनो विधि-निषेध :

१५२७. साधु अथवा साध्वी पात्रना विषयमां एम जाणे के- आ पात्र ईंडा **यावत्** करोळीयाना जाळां सहित छे. एवा प्रकारनां पात्र अप्रासुक जाणी **यावत्** ग्रहण न करे.

साधु अथवा साध्वी पात्रना विषयमां एम जाणे के- आ पात्र ईंडा **यावत्** करोळीयानां जाळांथी रहित छे, परंतु उपयोगमां आवी शके तेम नथी, टकाउ नथी, राखवा योग्य नथी, धारण करवा योग्य नथी, रुचिने अनुकूळ नथी. तो एवुं पात्र अप्रासुक जाणी **यावत्** ग्रहण न करे.

साधु अथवा साध्वी पात्रना विषयमां एम जाणे के- ईंडा **यावत्** करोळीयानां जाळांथी रहित छे, उपयोगमां आवी शके तेम छे, टकाउ छे, राखवा योग्य छे, धारण करवा योग्य छे. रुचिने अनुकूळ छे. तो तेवा पात्र प्रासुक जाणी **यावत्** ग्रहण करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

धारणिज्ज-अधारणिज्ज-पडिग्गहस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५२८. जे भिक्खू पडिग्गहं अणलं, अथिरं, अधुवं, अधारणिज्जं, धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पडिग्गहं अलं, थिरं, धुवं, धारणिज्जं न धरेइ न धरेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

-नि. उ. १४, सु. ८-९

१५२९. जे भिक्खू लाउय-पायं वा, दारु पायं वा, मट्टिया-पायं वा, अलं, थिरं, धुवं, धारणिज्जं परिभिंदिय परिभिंदिय परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

-नि. उ. ५, सु. ६४

રાખવા યોગ્ય તથા અયોગ્ય પાત્રનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૨૮. જે ભિક્ષુ અયોગ્ય, જીર્ણ, તૂટેલું, અનુપયોગી પાત્ર રાખે છે, (રખાવે છે) અને રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ યોગ્ય, ટકાઉ, અનુકૂળ, ઉપયોગી પાત્ર રાખતા નથી, (રખાવતા નથી) અને રાખનારનું અનુમોદન કરતા નથી.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

૧૫૨૯. જે ભિક્ષુ તુંબડાના, કાષ્ઠનાં તથા માટીનાં પાત્ર જે કે યોગ્ય છે, ટકાઉ છે, ઉપયોગી છે છતાં પણ તોડી ફોડીને પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) અને પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अइरेग पडिग्गहदाणस्स विहि-णिसेहो-

१५३०. कप्पइ निग्गंथाण वा, निग्गंथीण वा अइरेगपडिग्गहं अन्नमन्नस्स अट्ठाए दूरमवि अद्धाणं परिवहित्तए,

"सो वा णं धारेस्सइ,
अहं वा णं धारेस्सामि,
अन्ने वा णं धारेस्सइ,"

नो से कप्पइ ते अणापुच्छिय, अणामंतिय अन्नमन्नेसिं दाउं वा, अणुप्पदाउं वा।

कप्पइ से ते आपुच्छिय आमंतिय अन्नमन्नेसिं दाउं वा, अणुप्पदाउं वा ।

-वव. उ. ८, सु. १६

અતિરિક્ત પાત્ર દેવાનો વિધિ-નિષેધ :

૧૫૩૦. સાધુ કે સાધ્વીને એકબીજા માટે વધુ પાત્ર ઘણાદૂર સુધી લઈ જવાં કલ્પે છે.

(વધુ પાત્ર લેતી વખતે ત્રણ વિકલ્પ હોય છે.)

"તે રાખી લેશે,
હું રાખી લઈશ,
અથવા બીજા કોઈને આવશ્યકતા હશે તો આપી દઈશ."

જેના નિમિત્તે પાત્ર લીધેલ છે તેને પૂછ્યા વિના, આમંત્રિત કર્યા વિના બીજાને આપવું કે આગ્રહ કરવો કલ્પતો નથી.

તેને પૂછ્યા અને નિમંત્રણ કર્યા બાદ બીજાને દેવું અને આગ્રહ કરવો કલ્પે છે.

पात्र धारण विधि निषेध - ४

सवेंटय पात्त-धारण विहाणं-

१५३१. कप्पइ निग्गंथाणं सवेंटयं लाउयं धारेत्तए वा परिहरित्तए वा।

कप्पइ निग्गंथाणं सवेंटयं पायकेसरियं[1] धारित्तए वा, परिहरित्तए वा।

-कप्प. उ. ५, सु. ४१, ४३

સવૃન્ત પાત્ર ધારણ વિધાન :

૧૫૩૧. સાધુઓને સવૃન્ત (ડિંટીયા સહિત) અલાબુ (તુંબડુ) રાખવું કે ઉપયોગ કરવો કલ્પે છે.

સાધુઓને સવૃન્ત પાત્રકેસરિકા રાખવું તથા ઉપયોગ કરવો કલ્પે છે.

---

१. तुंबडा प्रमाण लाकडीना उपरना એક ભાગ પર કપડું બાંધીને પાત્રના અન્દરના ભાગને લુછવાના ઉપકરણને "પાત્ર કેસરીકા" (નાનો ગુચ્છો) કહે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सवेंटय-पात्त-धारण-णिसेहो-

१५३२. नो कप्पइ निग्गंथीणं सवेंटयं[1] लाउयं धारेत्तए वा परिहरित्तए वा ।

नो कप्पइ निग्गंथीणं सवेंटयं पायकेसरियं धारित्तए वा परिहरित्तए वा ।

-कप्प. उ. ५, सु. ४०-४२

सवृन्त पात्र धारण निषेध :

१५३२. साध्वीओने सवृन्त (ડિંટીया सहित) अलाबु (तुंबडुं) राખવું કે ઉપયોગ કરવો કલ્પતો નથી.

साध्वीओने सवृन्त पात्रકેસરિકા राખવું કે ઉપયોગ કરવો કલ્પતો નથી.

घडिमत्त धारण विहाणं-

१५३३. कप्पइ निग्गंथीणं अन्तोलित्तं घडिमत्तयं धारित्तए वा परिहरित्तए वा।

-कप्प. उ. १, सु. १७

घटीमात्रक धारणनुं विधान :

१५३३. साध्वीओने अंदरनी બાજુ લેપ કરેલ घटीमात्रक (मूत्र विसर्जन पात्र) राખવું અને તેનો ઉપયોગ કરવો કલ્પે છે.

घडिमत्त धारण णिसेहो-

१५३४. नो कप्पइ निग्गंथाणं अन्तोलित्तं घडिमत्तयं धारित्तए वा परिहरित्तए वा।

-कप्प. उ. १, सु. १८

घटीमात्रक धारणनो निषेध :

१५३४. साधुओने अंदरनी तरફ લેપ કરેલ घटीमात्रक राખવું અને તેનો ઉપયોગ કરવો કલ્પતો નથી.

कप्पणीय पाय संख्या-

१५३५. कप्पइ निग्गंथाणं तिन्नि पायाइं चउत्थं उडुगं धारित्तए।

कप्पइ निग्गंथीणं चत्तारि पायाइं पंचमं उडुगं धारित्तए।[2]

-कप्प. उ. ५, पृष्ठ ३०

कल्पनीय पात्रनी संख्या :

१५३५. साधुने त्रण पात्र અને ચોથું मात्रक राખવું કલ્પે છે.

साध्वीओने चार पात्र અને પાંચમું मात्रक राખવું કલ્પે છે.

पात्र तपाववानो विधि-निषेध - ५

पडिग्गह आयावणविहित ठाणाइं-

१५३६. से भिक्खू वा,भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा पायं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं पायं सेत्तमादाए ,एगंतमवक्कमेज्जा एगंतमवक्कमित्ता अहे झाम-थंडिल्लंसि वा-**जाव**-गोमयरासिंसि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिल्लंसि पडिलेहिय पडिलेहिय पमज्जिय पमज्जिय ततो संजयामेव पायं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ६०० (घ)

विहित स्थानो पर पात्र सूકववानुं विधान :

१५३६. साधु अथवा साध्वी पात्र तापमां सूકववानी ઈચ્છા કરે તો તે પાત્ર લઈને એકાંતમાં જાય ત્યાં જઈને બળેલી ભૂમિ **यावत्** છાણના ઢગલાવાળી ભૂમિ અથવા તેવા પ્રકારની બીજી કોઈ અચિત્ત ભૂમિનું સાવધાની પૂર્વક પ્રતિલેખન તથા રજોહરણ આદિથી પ્રમાર્જન કરી, પાત્રને યતનાપૂર્વક તાપમાં સૂકવે.

---

१. तुम्बडानां ઉપર ઉઠેલા ડિંટાને જોઈને કદાચ साध्वीना मनमां विकार પેદા થઈ શકે છે માટે ડિંટાયુક્ત तुंबडाने राખવાનો निषेध કર્યો છે.

२. આ सूत्र बृहत्कल्पसूत्रनी એક प्रतिमां મળ્યું છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पडिग्गह आतावण णिसिद्धठाणाइं-

१५३७. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा पायं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं पायं णो अणंतरहियाए पुढवीए-**जाव**-मक्कडासंताणए आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा पायं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं पायं थूणंसि वा-**जाव**-कामजलंसि वा अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले णो आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा पायं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं पायं कुलियंसि वा-**जाव**-लेलुंसि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले णो आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अभिकंखेज्जा पायं आयावेत्तए वा, पयावेत्तए वा, तहप्पगारं पायं खंधंसि वा-**जाव**-हम्मियतलंसि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले णो आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा ।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ६०० (ग)

णिसिद्धठाणेसु पडिग्गह आयावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५३८. जे भिक्खू अणंतरहियाए पुढवीए पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू ससिणिद्धाए पुढवीए पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू ससरक्खाए पुढवीए पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू मट्टियाकडाए पुढवीए पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू चित्तमंताए पुढवीए पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

નિષિદ્ધ સ્થાનો પર પાત્ર સૂકવવાનો નિષેધ :

૧૫૩૭. સાધુ અથવા સાધ્વી પાત્ર તાપમાં સૂકવવાની ઈચ્છા કરે તો તે પાત્રને લઈને સચિત્ત પૃથ્વીની નજીકની અચિત્ત ભૂમિ પર **યાવત્** કરોળિયાનાં જાળાંયુક્ત સ્થાનમાં ન સૂકવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી પાત્ર તાપમાં સૂકવવાની ઈચ્છા કરે તો, તે પાત્રને લઈને ઠૂંઠા પર **યાવત્** સ્નાન કરવાના બાજોઠ પર અથવા બીજા કોઈ ઊંચા સ્થાન પર જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય **યાવત્** જે હવાથી આમતેમ હલતું હોય એવા સ્થાન પર પાત્રને ન સૂકવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી પાત્રને તાપમાં સૂકવવાની ઈચ્છા કરે તો, તે પાત્રને લઈને ઈંટની કે માટીની દીવાલ પર **યાવત્** શિલાખંડ પર અથવા એવા જ કોઈ સ્થાન પર જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતું હોય એવા સ્થાન પર પાત્રને ન સૂકવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી પાત્રને તાપમાં સૂકવવાની ઈચ્છા કરે તો, તે પાત્રને લઈને સ્તંભ પર **યાવત્** મહેલની છત પર અથવા એવા પ્રકારના ઊંચા સ્થાન પર જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતું હોય એવા સ્થાન પર પાત્રને ન સૂકવે.

નિષિદ્ધ સ્થાનો પર પાત્ર સૂકવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૩૮. જે ભિક્ષુ હંમેશા સચિત્ત પૃથ્વીની નજીકની અચિત્ત પૃથ્વીપર પાત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્નિગ્ધ પૃથ્વી પર પાત્રને સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત રજવાળી પૃથ્વી પર પાત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત માટીથી વીંખરાયેલી ભૂમિ પર પાત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પૃથ્વી પર પાત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू चित्तमंताए सिलाए पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ સચિત્ત શિલા પર પાત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू चित्तमंताए लेलुए पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ સચિત્ત શિલાખંડ પર પાત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोलावासंसि वा दारूए जीवपइट्ठिए, सअंडे-**जाव**-मक्कडासंताणए पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ઉધઈ આદિ જીવોથી યુક્ત કાષ્ઠો પર ઈંડા **યાવત્** કરોળીયાનાં જાળાંવાળા સ્થાન પર પાત્રને સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू थूणंसि वा-**जाव**-कामजलंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ઠૂઠાં પર **યાવત્** સ્નાન કરવાના બાજોઠ પર અથવા એવા બીજા કોઈ ઊંચા સ્થાન પર, જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતું હોય એવા સ્થાન પર પાત્રને સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कुलियंसि वा-**जाव**-लेलुंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ઈંટની કે માટીની દીવાલ પર **યાવત્** શિલાખંડ પર અથવા એવા જ કોઈ ઊંચા સ્થાન પર, જ્યાં બરાબર બાંધેલું ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતું હોય તેના પર પાત્ર સૂકવે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू खंधंसि वा-**जाव**-हम्मियतलंसि वा अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि दुब्बद्धे-**जाव**-चलाचले पडिग्गहं आयावेज्ज वा, पयावेज्ज वा, आयावेंतं वा, पयावेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ સ્કંધ પર **યાવત્** મહેલની છત પર અથવા એવા બીજ આંતરિક સ્થાન પર જ્યાં બરાબર બાંધેલુ ન હોય **યાવત્** હવાથી આમતેમ હલતું હોય તેવા સ્થાન પર પાત્ર સૂકવે છે, (સુકવાવે છે) અને સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

-नि. उ. १४, सु. २४-३४

पात्र - प्रत्यर्पण विधि - निषेध - ६

पाडिहारिय पायगहणे माया णिसेहो-

પ્રાતિહારિક પાત્ર ગ્રહણ કરવામાં માયા કરવાનો નિષેધ :

१५३९. से एगइओ मुहुत्तगं मुहुत्तगं पाडिहारियं पायं जाइत्ता एगाहेण वा-**जाव**-पंचाहेण वा विप्पवसिय विप्पवसिय उवागच्छेज्जा, तहप्पगारं ससंधियं पायं नो अप्पणा गेण्हेज्जा, नो अन्नमन्नस्स देज्जा, नो पामिच्चं कुज्जा, नो पाएण पायपरिणामं करेज्जा,

૧૫૩૯. કોઈ એક ભિક્ષુ, કોઈ એક બીજા ભિક્ષુ પાસેથી થોડા સમય માટે પ્રાતિહારિક પાત્રની યાચના કરી એક દિવસ **યાવત્** પાંચ દિવસ કોઈ અન્ય સ્થાન પર રહીને પાત્ર દેવા આવે તો પાત્રદાતા ભિક્ષુ તે લાવેલા પાત્રને ફૂટેલું જાણી ન પોતે ગ્રહણ કરે, ન બીજાને આપે, ન કોઈને ઉધાર આપે, ન કોઈની સાથે અદલાબદલી કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नो परं उवसंकमित्ता एवं वदेज्जा-"आउसंतो समणा ! अभिकंखसि एयं पायं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ?" थिरं वा णं संतं नो पलिछिंदिय पलिछिंदिय परिट्ठवेज्जा,

तहप्पगारं पायं ससंधियं तस्स चेव निसिरेज्जा । नो य णं साइज्जेज्जा ।

एवं बहु वयणेण वि भाणियव्वं ।

से एगइओ एयप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिम्मम्म - "से हंता अहमवि मुहुत्तगं मुहुत्तगं पाडिहारियं पायं जाइत्ता- एगाहेण वा-**जाव**-पंचाहेण वा विप्पवसिय विप्पवसिय उवागच्छिस्सामि, अवियाइं एयं ममेव सिया ।

"माइट्ठाणं संफासे नो एवं करेज्जा ।"

-आ. सु. २, अ. ६, उ. २, सु. ६०५ (ग)

न कोई बीजा भिक्षुने आ प्रमाणे कहे - "हे आयुष्मन् श्रमण ! आप आ पात्रने ग्रहण करवा के उपयोगमां लेवा ईच्छो छो ?' वळी जो ते पात्र टकाऊ होय तो टुकडेटुकडा करी परठवे नहीं.

वच्चेथी सांधेला ते पात्रने पोते ग्रहण न करे, ते लई जनार मुनिने पाछुं आपी दे, परंतु पात्रदाता तेने पोतानी पासे न राखे.

एज प्रमाणे घणा भिक्षुओना विषयमां जाणी लेवुं जोईओ.

कोई एक भिक्षु आ प्रकारनो संवाद सांभळी एम विचारे के, "हुं पण थोडा समय माटे कोई प्रातिहारिक पात्रनी याचना करीने एक दिवस **यावत्** पांच दिवस सुधी बहार रहीने आवी जईश. तेथी पात्र मारुं थई जशे."

(सर्वज्ञ भगवाने कह्युं छे के) "आ माया सहित आचरण छे, माटे साधके आम करवुं न जोईओ."

पायस्स विवण्णाइकरण णिसेहो-

१५४०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा णो वण्णमंताइं पायाइं विवण्णाइं करेज्जा, णो विवण्णाइं पायाइं वण्णमंताइं करेज्जा,

"अण्णं वा पायं लभिस्सामि" त्ति कट्टु नो अण्णमण्णस्स देज्जा, नो पामिच्चं कुज्जा, नो पाएण पायपरिणामं करेज्जा, नो परं उवसंकमित्तु एवं वदेज्जा - "आउसंतो समणा ! अभिकंखसि एयं पायं धारित्तए वा, परिहरित्तए वा ?"

थिरं वा णं संतं णो पलिछिंदिय-पलिछिंदिय परिट्ठवेज्जा, जहा मेयं पायं पावगं **परो** मण्णइ ।

परं च णं अदत्तहारी पडिपहे पेहाए तस्स पायस्स णिदाणाय, णो तेसिं भीओ उम्मग्गेणं गच्छेज्जा-**जाव**-ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. २, सु. ६०५ (घ)

पात्र विवर्ण आदि करवानो निषेध :

१५४०. साधु अथवा साध्वी सुंदर देखाता पात्रने विवर्ण (खराब) न करे. तथा खराब देखाता पात्रने सुंदर न करे.

"मने बीजा सुंदर पात्र मळशे." ए अभिप्राये पोताना जुना पात्रो बीजा साधुने न आपे. अने कोईनी पासेथी उधार पण न ले. पोताना पात्रोनी अदलाबदली पण न करे. तथा बीजा साधु पासे जईने एम पण न कहे, "हे आयुष्मन् श्रमण ! शुं तमे पात्र ग्रहण करशो अथवा उपयोग करशो ?"

त्यारबाद पात्र मजबूत छतां ए पात्र सारुं नथी देखातुं, एवी भावनाथी एना टुकडा करी परठवे नहीं.

मार्गमां जता चोरोने जोई (पात्रनी रक्षा माटे) आडा मार्गे चाले नहीं **यावत्** समाधिभावमां स्थिर थईने संयमपूर्वक ग्रामानुग्राम विचरण करे.

पडिग्गहस्स वण्णपरिवट्टण पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५४१. जे भिक्खू वण्णमंतं पडिग्गहं विवण्णं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विवण्णं पडिग्गहं वण्णमंतं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

पात्रने वर्ण परिवर्तन करवानां प्रायश्चित्त सूत्र :

१५४१. जे भिक्षु वर्णवाळा पात्रने विवर्ण करे छे, (करावे छे) अने करनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु विवर्ण पात्रने वर्णवाळुं करे छे, (करावे छे) अने करनारनुं अनुमोदन करे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १४, सु. १०-११

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

आमोसगभएण उम्मग्ग-गमण णिसेहो-

१५४२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से विहं सिया, से ज्जं पुण विहं जाणेज्जा-इमंसि खलु विहंसि बहवे आमोसगा पायपडियाए संपडिया गच्छेज्जा, णो तेसिं भीओ उम्मग्गे गच्छेज्जा-**जाव**-ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. २, सु. ६०५ (ड)

चोरोना भयथी अवळे मार्गे जवानो निषेध :

१५४२. એક ગામથી બીજે ગામ જતાં સાધુ અથવા સાધ્વીના માર્ગમાં જંગલી રસ્તો આવી જાય અને રસ્તાના સંબંધમાં એમ જાણવા મળે કે, આ રસ્તામાં ઘણા જ ચોરો પાત્ર લુંટવા માટે એકઠા થઈ રહ્યા છે. તો સાધુ તેનાથી ભયભીત થઈ ઉન્માર્ગે ન જાય **यावत्** સમાધિભાવમાં સ્થિર થઈ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરે.

आमोसगावहारिय पायस्स जायणा विहि णिसेहो-

१५४३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से आमोसगा संपडियाऽगच्छेज्जा,
ते णं आमोसगा एवं वदेज्जा -
"आउसंतो समणा ! आहरेतं पायं देहि, णिक्खिवाहि"

तं णो देज्जा, णिक्खिवेज्जा,

णो वंदिय जाएज्जा, णो अंजलिं कट्टु जाएज्जा, णो कलुण-पडियाए जाएज्जा, धम्मियाए जायणाए जाएज्जा, तुसिणीयभावेण वा उवेहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ६, उ. २, सु. ६०५ (च)

चोरोथी लुंटायेला पात्रनी याचनानो विधि-निषेध :

१५४३. ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા સાધુ અથવા સાધ્વીને માર્ગમાં ચોર લુંટારા સામે મળે અને તેઓ એમ કહે કે -

"હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! આ પાત્ર લાવો, અમારા હાથમાં સોંપી દો, અથવા અમારી સામે રાખી દો."
આ પ્રમાણે કહેવાથી સાધુ તેઓને પાત્ર ન દે, જો તેઓ બળપૂર્વક લેવા માંડે તો તે પાત્રને ભૂમિ પર છોડી દે.
ફરી પાછું લેવા માટે તેમની પ્રશંસા કરી, હાથ જોડી અથવા દીન વચન કહી યાચના ન કરે. અર્થાત્ તેમને ફરી પાછું આપવા માટે ન કહે, પણ ધર્મોપદેશ દ્વારા તેમને સમજાવી ફરી મેળવી લે. અથવા મૌન ભાવ ધારણ કરી ઉપેક્ષા ભાવમાં રહે.

पात्र - परिकर्मनो निषेध - ७

पाय परिकम्म णिसेहो-

१५४४. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "णो णवए मे पाये त्ति कट्टु" णो बहुदेसिएण तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा, मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "णो णवए मे पाये त्ति कट्टु" णो बहुदेसिएण सिणाणेण वा-**जाव**-पउमेण वा, आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "णो णवए मे पाये त्ति कट्टु" णो बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "दुब्भिगंधे मे पाये त्ति कट्टु" णो बहुदेसिएण तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा, मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा ।

पात्र-परिकर्मनो निषेध :

१५४४. साधु अथवा साध्वी 'मारुं पात्र नवुं नथी.' એમ વિચાર કરી તેને થોડું કે ઘણું તેલ **यावत्** માખણ એકવાર કે વારંવાર ન લગાવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી 'મારું પાત્ર નવું નથી.' એમ વિચારી તેને થોડા કે ઘણા સુગંધિત દ્રવ્યોથી **यावत्** પદ્મચૂર્ણથી એકવાર કે વારંવાર આકર્ષક ન કરે.

સાધુ અથવા સાધ્વી 'મારું પાત્ર નવું નથી' એમ વિચાર કરી થોડા કે ઘણા અચિત્ત ઠંડા કે ગરમ પાણીથી એકવાર કે વારંવાર ન ધોવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી 'મારું પાત્ર દુર્ગંધવાળું છે.' એમ વિચાર કરી તેને થોડા કે ઘણા તેલ **यावत्** માખણ એકવાર કે વારંવાર ન લગાવે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "दुब्भिगंधे मे पाये त्ति कट्टु" णो बहुदेसिएण सिणाणेण वा–**जाव**–पउमेण वा, आघंसेज्ज वा, पघंसेज्ज वा ।

સાધુ અથવા સાધ્વી 'મારું પાત્ર દુર્ગંધવાળું છે.' એમ વિચાર કરી તેને થોડા કે ઘણા સુગંધિત દ્રવ્યોથી **યાવત્** પદ્મચૂર્ણથી એકવાર કે વારંવાર આકર્ષક ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा "दुब्भिगंधे मे पाये त्ति कट्टु" णो बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा ।

સાધુ અથવા સાધ્વી 'મારું પાત્ર દુર્ગંધવાળું છે.' એમ વિચાર કરી તેને થોડા કે ઘણા અચિત્ત ઠંડા કે ગરમ પાણીથી એકવાર કે વારંવાર ન ધોવે.

–आ. सु. २, अ. ६, उ. १, सु. ६०० (ख)

पाय परिकम्म पायच्छित्त सुत्ताइं–

પાત્ર પરિકર્મનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

१५४५. जे भिक्खू "नो नवए मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेसिएण तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा, मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा, मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

१५४५. જે ભિક્ષુ 'મને નવું પાત્ર મળ્યું નથી.' એમ વિચાર કરી પાત્રને થોડા કે ઘણા તેલ **યાવત્** માખણ એકવાર કે વારંવાર લગાવે છે. (લગાવડાવે છે) લગાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू "नो नवए मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेसिएण लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा, उल्लोलेज्ज वा, उव्वलेज्ज वा, उल्लोलेंतं वा, उव्वलेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ' મને નવું પાત્ર મળ્યું નથી.' એમ વિચાર કરી પાત્રને થોડા કે ઘણા લોધ્રથી **યાવત્** વર્ણથી એકવાર કે વારંવાર લેપ કરે છે, (કરાવે છે) કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू "नो नवए मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, उच्छोलेंतं वा पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ 'મને નવું પાત્ર મળ્યું નથી.' એમ વિચાર કરી પાત્રને થોડા કે ઘણા અચિત્ત ઠંડા કે ગરમ પાણીથી એકવાર કે વારંવાર ધૂએ છે. (ધોવડાવે છે) ધોનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू "नो नवए मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा, मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ 'મને નવું પાત્ર મળ્યું નથી.' એમ વિચાર કરી પાત્રને રાત્રે રાખેલું તેલ **યાવત્** માખણ એકવાર કે વારંવાર લગાવે છે, (લગાવડાવે છે) લગાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू "नो नवए मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण लोद्धेण वा–**जाव**–वण्णेण वा, उल्लोलेज्ज वा, उव्वलेज्ज वा, उल्लोलेंतं वा, उव्वलेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ 'મને નવું પાત્ર મળ્યું નથી' એમ વિચાર કરી પાત્રને રાત્રે રાખેલા લોધ્ર **યાવત્** વર્ણથી એકવાર કે વારંવાર લેપ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू "नो नवए मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदग वियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ 'મને નવું પાત્ર મળ્યું નથી.' એમ વિચાર કરી પાત્રને રાત્રે રાખેલા અચિત્ત ઠંડા કે ગરમ પાણીથી એકવાર કે વારંવાર ધોવે છે, (ધોવડાવે છે) ધોનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे पडिग्गहे लद्धे"त्ति कट्टु बहुदेसिएण तेल्लेण वा–**जाव**–णवणीएण वा, मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा, मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ 'મને દુર્ગંધવાળું પાત્ર મળ્યું છે.' એમ વિચાર કરી પાત્રને તેલ **યાવત્** માખણ એકવાર કે વારંવાર લગાવે છે, (લગાવડાવે છે) લગાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेसिएण लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा, उल्लोलेज्ज वा, उव्वलेज्ज वा, उल्लोलेंतं वा उव्वलेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदग-वियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण तेल्लेण वा-**जाव**-णवणीएण वा, मक्खेज्ज वा, भिलिंगेज्ज वा, मक्खेंतं वा, भिलिंगेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण लोद्धेण वा-**जाव**-वण्णेण वा, उल्लोलेज्ज वा, उव्वलेज्ज वा, उल्लोलेंतं वा, उव्वलेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू "दुब्भिगंधे मे पडिग्गहे लद्धे" त्ति कट्टु बहुदेवसिएण सीओदगवियडेण वा, उसिणोदगवियडेण वा, उच्छोलेज्ज वा, पधोएज्ज वा, उच्छोलेंतं वा, पधोएंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. १४, सु. १२-२३

જે ભિક્ષુ 'મને દુર્ગંધવાળું પાત્ર મળ્યું છે.' એમ વિચાર કરી પાત્રને લોધ્ર **યાવત્** વર્ણથી એકવાર કે વારંવાર લેપ કરે છે, (કરાવે છે) કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ 'મને દુર્ગંધવાળું પાત્ર મળ્યું છે.' એમ વિચાર કરી પાત્રને અચિત્ત ઠંડા કે ગરમ પાણીથી ધોવે છે, (ધોવડાવે છે) ધોનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ 'મને દુર્ગંધવાળું પાત્ર મળ્યું છે' એમ વિચાર કરી પાત્રને રાત્રે રાખેલા તેલ **યાવત્** માખણ એકવાર કે વારંવાર લગાવે છે, (લગાવડાવે છે) લગાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ 'મને દુર્ગંધવાળું પાત્ર મળ્યું છે.' એમ વિચાર કરી પાત્રને રાત્રે રાખેલા લોધ્ર **યાવત્** વર્ણથી એકવાર કે વારંવાર લેપ કરે છે, (કરાવે છે) કરાવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ 'મને દુર્ગંધવાળું પાત્ર મળ્યું છે.' એમ વિચાર કરી પાત્રને રાત્રે રાખેલા અચિત્ત ઠંડા કે ગરમ પાણીથી એકવાર કે વારંવાર ધોવે છે, (ધોવડાવે છે) ધોનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

सयं पायपरिकम्म करणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

१५४६. जे भिक्खू लाउय-पायं वा, दारु-पायं वा, मट्टिया-पायं वा, सयमेव परिघट्टेइ वा, संठावेइ वा, जमावेइ वा, परिघट्टन्तं वा, संठवेंतं वा, जमावेतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. २, सु. २५

स्वयं पात्र निर्माण करवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१५४६. જે ભિક્ષુ તુંબડાના, કાષ્ઠના કે માટીના પાત્રનું પોતે જ નિર્માણ કરે છે, આકાર સુધારે છે, વિષમને સમ કરે છે, (નિર્માણ કરાવડાવે છે, આકાર સુધરાવે છે, વિષમને સમ કરાવે છે) નિર્માણ કરનારનું, આકાર સુધારનારનું, વિષમને સમ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

पाय परिकम्म कारावणस्स पायच्छित्त सुत्तं-

१५४७. जे भिक्खू लाउय-पायं वा, दारु-पायं वा, मट्टिया-पायं वा, अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, परिघट्टावेइ वा, संठावेइ वा, जमावेइ वा,

अलमप्पणो करणयाए सुहुममवि नो कप्पइ,

जाणमाणे सरमाणे अण्णमण्णस्स वियरइ, वियरंतं वा साइज्जइ ।

પાત્ર નિર્માણ કરાવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૪૭. જે ભિક્ષુ તુંબડાના, કાષ્ઠના કે માટીના પાત્રને પરિઘટ્ટણ (નિર્માણ) સંઠવણ (ટકાઉ કરવું) જમાવણ (વિષમને સમ કરવું) નું કાર્ય અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થ પાસે કરાવે છે,

પોતે કરવામાં સમર્થ હોવા છતાં પણ ગૃહસ્થથી જરા પણ કરાવવું કલ્પતું નથી, એમ જાણવાં છતાં પણ બીજા ભિક્ષુને ગૃહસ્થ પાસે કરાવવાની આજ્ઞા આપે છે, (અપાવે છે) આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. १, सु. ३९

तेने मासिक अनुद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

पायकोरण पायच्छित्त सुत्तं–

१५४८. जे भिक्खू पडिग्गहं कोरेइ, कोरावेइ, कोरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १४, सु. ४१

पात्रने कोतरवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१५४८. जे भिक्षु पात्रने कोतरे छे, कोतरावे छे, कोतरीने आपनारनुं ले छे, (लेवडावे छे) लेनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने चातुर्मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

पाय संघाण–बंधण पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५४९. जे भिक्खू पायस्स एक्कं तुडियं तड्डेइ तड्डेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पायस्स परं तिण्हं तुडियाणं तड्डेइ तड्डेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पायं अविहीए तड्डेइ तड्डेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पायं अविहीए बंधइ, बंधंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पायं एगेण बंधेण बंधइ, बंधंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पायं परं तिण्हं बंधाणं बंधइ, बंधंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अइरेगबंधणं पायं दिवड्ढाओ मासाओ परेण धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–नि. उ. १, सु. ४१–४६

पात्र सांधवानां अने बांधवाना प्रायश्चित्त सूत्र :

१५४९. जे भिक्षु पात्रने एक थीगडुं दे छे, (देवडावे छे) देनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु पात्रने त्रणथी वधु थीगडां दे छे, (देवडावे छे) देनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु अविधिथी पात्रने थीगडुं दे छे, (देवडावे छे) देनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु पात्रने अविधिथी बांधे छे, (बंधावे छे) बांधनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु पात्रने एक बंधनथी बांधे छे, (बंधावे छे) बांधनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु पात्रने त्रणथी वधारे बंधन बांधे छे, (बंधावे छे) बांधनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु दोढ मास बाद वधु बंधनवाणुं पात्र राखे छे, (रखावे छे) राखनारनुं अनुमोदन करे छे.

तेने मासिक उद्घातिक परिहारस्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

पात्रैषणा संबंधी अन्य प्रायश्चित्त – ८

पडिग्गहाओ तसपाणाईणं णिहरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५५०. जे भिक्खू पडिग्गहाओ पुढविकायं नीहरइ, नीहरावेइ, नीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पडिग्गहाओ आउक्कायं नीहरइ, नीहरावेइ, नीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

पात्रमांथी जीवजंतु काढवानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१५५०. जे भिक्षु पात्रमांथी सचित्त पृथ्वीकायने काढे छे, कढावे छे, काढीने देनारनुं पात्र ले छे, (लेवडावे छे) लेनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु पात्रमांथी सचित्त पाणी काढे छे, कढावे छे, काढीने देनारनुं पात्र ले छे, (लेवडावे छे) लेनारनुं अनुमोदन करे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू पडिग्गहाओ तेउक्कायं नीहरइ, नीहरावेइ, नीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पडिग्गहाओ कंदाणि वा, मूलाणि वा, पत्ताणि वा, पुप्फाणि वा, फलाणि वा नीहरइ, नीहरावेइ, नीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ – पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पडिग्गहाओ ओसहि–बीयाइं नीहरइ, नीहरावेइ, नीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पडिग्गहाओ तसपाणजाइं नीहरइ, नीहरावेइ, नीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ, पडिग्गाहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १४, सु. ३५–४०

जे भिक्षु પાત્રમાંથી સચિત્ત અગ્નિ કાઢે છે, કઢાવે છે, કાઢીને દેનારનું પાત્ર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પાત્રમાંથી સચિત્ત કંદ, મૂળ, પત્ર, પુષ્પ, ફળ કાઢે છે, કઢાવે છે, કાઢીને દેનારનું પાત્ર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પાત્રમાંથી ઔષધી અર્થાત્ ઘઉં આદિ ધાન્ય તથા જીરા આદિના બીજ કાઢે છે, કઢાવે છે, કાઢીને દેનારનું પાત્ર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પાત્રમાંથી ત્રસ આદિ જીવજંતુને કાઢે છે, કઢાવે છે) કાઢીને દેનારનું પાત્ર લે છે, (લેવડાવે છે) લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

पडिग्गहणीसाए वसमाणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५५१. जे भिक्खू पडिग्गहणीसाए उडुबद्धं वसइ, वसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पडिग्गहणीसाए वासावासं वसइ, वसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. १४, सु. ४४–४५

પાત્ર માટે (કોઈ સ્થળે) રહેવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૫૧. જે ભિક્ષુ પાત્ર માટે ઋતુબધ્ધકાળ (ઠંડી કે ગરમી) માં રહે છે, (રાખે છે) રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પાત્ર માટે ચાતુર્માસમાં રહે છે, (રાખે છે) રહેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

ओभासिय–जायणाए पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५५२. जे भिक्खू णायगं वा, अणायगं वा, उवासगं वा, अणुवासगं वा गामंतरंसि वा, गामपहंतरंसि वा पडिग्गहं ओभासिय ओभासिय जायइ, जायंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू णायगं वा, अणायगं वा, उवासगं वा, अणुवासगं वा परिसामज्झाओ उट्ठवेत्ता पडिग्गहं ओभासिय ओभासिय जायइ, जायंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । *–नि. उ. १४, सु. ४२–४३*

માંગી-માંગીને યાચના કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૫૨. જે ભિક્ષુ સ્વજન, પરિજન, ઉપાસક, અનુપાસક પાસેથી, ગામમાં કે માર્ગમાં, પાત્ર માંગી માંગીને યાચના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્વજન, પરિજન, ઉપાસક, અનુપાસકને પરિષદ્‌માંથી બોલાવી તેમની પાસેથી માંગી-માંગીને પાત્રની યાચના કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णियगादि–गवेसिय पडिग्गह धरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५५३. जे भिक्खू नियग–गवेसियं पडिग्गहं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

સ્વજનાદિ ગવેષિત પાત્ર રાખવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૫૩. જે ભિક્ષુ નિજક ગવેષિત (પોતાના સગા સંબંધીનાં આપેલા) પાત્રને પ્રાપ્ત કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू पर-गवेसियं पडिग्गहं धरेइ धरेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પર-ગવેષિત (સામાન્ય ગૃહસ્થ દ્વારા આપેલા) પાત્રને પ્રાપ્ત કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू वर-गवेसियं पडिग्गहं धरेइ धरेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ વર-ગવેષિત (ગામના પ્રમુખે આપેલા) પાત્રને પ્રાપ્ત કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू बल-गवेसियं पडिग्गहं धरेइ धरेंतं वा साइज्जइ

જે ભિક્ષુ બળ-ગવેષિત (બળવાન પુરુષ દ્વારા અપાયેલા) પાત્રને પ્રાપ્ત કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू लव-गवेसियं पडिग्गहं धरेइ धरेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ લવ-ગવેષિત (પાત્રદાનનું ફળ બતાવી) પાત્રને પ્રાપ્ત કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । —नि. उ. २, सु. २७-३१

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

पायपुंछण (पादप्रोंछन) એષણા :

પાયપુંછણ એષણાનું સ્વતંત્ર પ્રકરણ આચારાંગ સૂત્રમાં નથી. આગમોમાં જયાં જયાં પાયપુંછણ એષણાના સ્વતંત્ર પાઠો મળે છે તે આ પ્રકરણમાં સંકલિત કર્યા છે. જયાં જયાં 'वत्थं **जाव** पायपुंछणं' એવા પાઠ છે, એવા સ્થળ નિર્દેશ નીચે મુજબ છે. તેને તે સ્થાનોથી સમજી લેવા જોઈએ -

आ. सु १, अ. ५, उ. ५, सु. ८९	आ. सु. १, अ. ८, उ. १, सु. १९९	आ. सु. १, अ. ८, उ. २, सु. २०४
आ. सु. १, अ. ८, उ. २, सु. २०५	कप्प. उ. १, सु. ४०-४१	कप्प. उ. १, सु. ४२-४३
नि. उ. ५, सु. ६५	नि. उ. १५, सु. ८७-९८	नि. उ. १५, सु. १५३-१५४
नि. उ. १६, सु. १९-२०	नि. उ. १६, सु. २९	

दारुदंडग पायपुंछण विहि-णिसेहो-

१५५४. नो कप्पइ निग्गंथीणं दारुदण्डयं पायुपुंछण[1] धारेत्तए वा, परिहरित्तए वा ।

કાષ્ઠ દંડવાળા પાદપ્રોંછનનો વિધિ નિષેધ :

૧૫૫૪. સાધ્વીઓને કાષ્ઠદંડવાળા પાદપ્રોંછન રાખવા અથવા તેનો ઉપયોગ કરવો કલ્પતો નથી.

---

૧ पादे पुंछति जेण तं पादपुंछणं-પગ લૂછવાનો વસ્ત્ર ખંડ.

'પાયપુંછણ' રજોહરણથી જુદું ઉપકરણ છે - તે આગમોના નિમ્નાંકિત ઉદ્ધરણોથી સ્પષ્ટ છે.

દશ. અ. ૪ માં 'પાયપુંછણ' અને 'રજોહરણ'ને ભિન્નભિન્ન ઉપકરણ કહેવામાં આવ્યા છે.

પ્રશ્ન. શ્રુ. ૨, અ. ૫ માં પણ બન્ને ઉપકરણો ભિન્ન કહ્યાં છે.

અભયદેવસૂરિએ તેમની વ્યાખ્યામાં ચૌદ ઉપકરણો અંતર્ગત પાયપુંછણ અને રજોહરણને જુદા-જુદા ગણાવ્યાં છે.

આચા. સુ. ૨, અ. ૧૦માં એવું વિધાન છે કે 'પોતાની પાસે પાયપુંછણ ન હોય તો, બીજા સ્વધર્મી પાસેથી પાયપુંછણ પ્રાપ્ત કરીને અત્યાવશ્યક કાર્યથી નિવૃત્ત થવું.' આ વિધાનથી પાયપુંછણ રજોહરણથી ભિન્ન છે તે સ્વયં સ્પષ્ટ થાય છે, કેમકે રજોહરણ આવશ્યક ઔધિક ઉપકરણ છે આથી તે તો દરેકની પાસે હોય જ.

બૃહ. ઉ.૫.માં સાધ્વી માટે કાષ્ઠદંડયુક્ત 'પાયપુંછણ' રાખવાનો નિષેધ છે, અને સાધુ માટે તે વિહિત છે તે બતાવ્યું છે. તેનાથી પણ બન્નેની ભિન્નતા સિદ્ધ થાય છે.

નિશીથ ઉ. ૨માં કાષ્ઠ દંડયુક્ત 'પાયપુંછણ' રાખવા માટે પ્રાયશ્ચિત્તનું વિધાન છે.

નિશીથ ઉ. ૫.માં કાષ્ઠદંડયુક્ત 'પાયપુંછણ' એક નિર્ધારિત અવધિ માટે પ્રતિહારિક (પાછું આપવાની શરતે) લેવાનું વિધાન છે અને નિર્ધારિત અવધિમાં પાછું ન આપતાં પ્રાયશ્ચિત્તનું વિધાન છે.

રજોહરણ કદી પાછું આપવાની શરતે નથી લેવાતું, ન તો તેના માટે નિર્ધારિત અવધિ હોય છે. પરંતુ રજોહરણ તો કાષ્ઠદંડયુક્ત જ બનાવવામાં આવે છે અને સદાકાળ રાખવામાં આવે છે અને તે માટે કોઈ પ્રાયશ્ચિત્ત નથી.

આ રીતે 'પાયપુંછણ'ની રજોહરણથી ભિન્નતા સિદ્ધ છે. આવા બીજા પણ અનેક આગમ વિધાનો છે જેનાથી બન્નેની ભિન્નતા સિદ્ધ થાય છે.

ચૂર્ણીઓ અને ટીકાઓના રચનાકાળમાં કયાંક કયાંક બન્નેની એકતા માની લેવાથી આ ભ્રાન્તિ થઈ છે. આથી આ ઉદ્ધરણો દ્વારા ભ્રાન્તિનું નિરાકરણ કરી લેવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कप्पइ निग्गंथाणं दारुदण्डयंपायपुंछणं धारेत्तए वा परिहरित्तए वा ।

–कप्प. उ. ५, सु. ४४–४५

પરંતુ સાધુઓને કાષ્ઠદંડવાળા પાદપ્રોંછન રાખવા અથવા તેનો ઉપયોગ કરવો કલ્પે છે.

दारुदण्डग पायपुँछणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५५५. जे भिक्खू दारुदण्डयं पायपुंछणं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दारुदण्डयं पायपुंछणं गिण्हइ, गिण्हंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दारुदण्डयं पायपुंछणं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दारुदण्डयं पायपुंछणं वियरइ वियरंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दारुदण्डयं पायपुंछणं परिभाएइ परिभायंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दारुदण्डयं पायपुंछणं परिभुंजइ, परिभुंजंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दारुदण्डयं पायपुंछणं परं दिवड्ढाओ मासाओ धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू दारुदण्डयं पायपुंछणं विसुयावेइ, विसुयावेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–नि. उ. २, सु. १–८

કાષ્ઠ દંડવાળા પાદપ્રોંછનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૫૫. જે ભિક્ષુ કાષ્ઠદંડવાળું પાદપ્રોંછન કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાષ્ઠદંડવાળા પાદપ્રોંછન ગ્રહણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાષ્ઠદંડવાળા પાદપ્રોંછન ધારણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાષ્ઠદંડવાળા પાદપ્રોંછન એકબીજાને ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા આપે છે, (અપાવે છે) આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાષ્ઠદંડવાળા પાદપ્રોંછન દે છે, (દેવડાવે છે) દેનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાષ્ઠદંડવાળા પાદપ્રોંછનનો પરિભોગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાષ્ઠદંડવાળા પાદપ્રોંછનને દોઢ મહિનાથી વધુ ધારણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાષ્ઠદંડવાળા પાદપ્રોંછનને તાપમાં સૂકાવે છે, (સુકાવડાવે છે) સૂકવનારનું અનુમોદન કરે છે, તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

पायपुंछणं न पच्चप्पिणंतस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५५६. जे भिक्खू पाडिहारियं पायपुंछणं जाइत्ता "तामेव रयणीं पच्चप्पिणिस्सामि त्ति" सुए पच्चप्पिणइ पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पाडिहारियं पायपुंछणं जाइत्ता "सुए पच्चप्पिणिस्सामि त्ति" तामेव रयणिं पच्चप्पिणइ पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सागारियसंतियं पायपुंछणं जाइत्ता "तामेव रयणिं पच्चप्पिणिस्सामि त्ति" सुए पच्चप्पिणइ पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सागारियसंतियं पायपुंछणं जाइत्ता "सुए पच्चप्पिणिस्सामि त्ति" तामेव रयणिं पच्चप्पिणइ पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

પાદપ્રોંછન પાછું ન આપવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૫૬. જે ભિક્ષુ પ્રાતિહારિક પાદપ્રોંછનની યાચના કરી 'આજે જ પાછું આપી દઈશ.' એમ કહી બીજે દિવસે આપે છે, (અપાવે છે) આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ પ્રાતિહારિક પાદપ્રોંછનની યાચના કરી 'કાલે પાછું આપી દઈશ.' એમ કહી આજે જ પાછું આપે છે, (અપાવે છે) આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શય્યાતરના પાદપ્રોંછનની યાચના કરી 'આજે જ પાછું આપી દઈશ' એમ કહી બીજે દિવસે આપે છે, (અપાવે છે) આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શય્યાતરના પાદપ્રોંછનની યાચના કરી 'કાલે પાછું આપી દઈશ'. એમ કહી આજે જ આપે છે, (અપાવે છે) આપનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं । -नि. उ. ५, सु. १५-१८

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

રજોહરણ એષણા

રજોહરણ એષણાનું સ્વતંત્ર પ્રકરણ આચારાંગમાં નથી. માટે આગમોમાં જયાં-જયાં રજોહરણ સંબંધી સ્વતંત્ર સૂત્ર મળે છે તે આ પ્રકરણમાં સંકલિત કરવામાં આવેલ છે. બીજા ઠેકાણે જ્યાં જ્યાં રજોહરણનું કથન છે. તેમનાં સ્થળ નિર્દેશ નીચે મુજબ છે.

कप्प. उ. ३, सु. १४-१५	दश. अ. ४, सु. ५४	प्रश्न. सं. १, सु. ११
प्रश्न. सं. ५, सु. ८	नि. उ. ४, सु. २४	आव. अ. ४

एसणिज्ज रयहरणाइं-

१५५७. कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा-इमाइं पंच रयहरणाइं-[1] धारित्तए वा, परिहरित्तए वा, तं जहा-

(१) ओण्णिए,

(२) उट्टिए,

(३) साणए,

(४) वच्चाचिप्पए,

(५) मुंजचिप्पए नामं पंचमे[2] - कप्प. उ. २, सु. ३०

एषणीय रजोहरण :

१५५७. साधु કે સાધ્વીને પાંચ પ્રકારના રજોહરણ રાખવા અને ઉપયોગ કરવા કલ્પે છે, જેમ કે -

१. **और्णिक**- (घेटानी ऊनना बनेला) रजोहरण

२. **औष्ट्रिक** (ઊંટના વાળના બનેલા) રજોહરણ

३. **सानक** (शणनी वल्कलना बनेला) रजोहरण

४. **वच्चाचिप्पक** (वच्चक नामना घासना बनेला रजोहरण

५. **मुंजचिप्पक**- (मुंजना बनेला) रजोहरण

रयहरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५५८. जे भिक्खू अतिरेग-पमाणं रयहरणं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सुहुमाइं रयहरणं-सीसाइं करेइ, करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रयहरणं कंडूसगबंधेणं बंधइ, बंधंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रयहरणस्स अविहीए बंधइ, बंधंत वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रयहरणस्स एक्कं बंधं देइ, देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रयहरणस्स परं तिण्हं बंधाणं देइ, देंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रयहरणं अणिसट्ठं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू रयहरणं वोसट्ठं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

रजोहरण संबंधी प्रायश्चित्त सूत्र :

१५५८. जे भिक्षु प्रमाणथी वधु रजोहरण राखे छे, (रखावे छे) राखनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु रजोहरणनी फळीओ सूक्ष्म करे छे, (करावे छे) करनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु रजोहरणने वस्त्र लपेटीने बांधे छे, (बंधावे छे) बांधनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु रजोहरणने अविधिथी बांधे छे, (बंधावे छे) बांधनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु रजोहरणने एक बंध दे छे (देवडावे छे) देनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु रजोहरणने त्रणथी वधु बंध दे छे, (देवडावे छे) देनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु आगम विरुद्ध रजोहरणने राखे छे, (रखावे छे) राखनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु रजोहरणने पोताना शरीरना प्रमाणथी वधु दूर राखे छे, (रखावे छे) राखनारनुं अनुमोदन करे छे.

---

१. हरइ रओ जीवाणं बज्झं अब्भिन्तरं च जं तेणं । रयहरणंति पवुच्चइ, कारणमिदं कज्जोवयाराओ ।।
संयम जोगा इत्थं, रओहरा तेसिं कारणं जे णं । रयहरणं उवयारा, भण्णइ तेणं रओकम्मं ।। -पिण्डनिर्युक्ति टीका
જે બાહ્ય રજ અને આભ્યંતર કર્મરજનું હરણ કરે છે તે - કારણમાં કાર્યનો ઉપચાર કરે, તેને રજોહરણ કહેલ છે. યોગોના સંયમથી જે કર્મરજનું હરણ કરવામાં કારણભૂત છે તે રજોહરણ ઉપચારથી આભ્યંતર રજનું હરણ કરનાર છે.

२. ठाणं. अ. ५, उ. ३, सु. ४४६ (२)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू रयहरणं अहिट्ठेइ, अहिट्ठेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ રજોહરણ પર બેસે છે, (બેસાડે છે) બેસનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू रयहरणं उस्सीसमूले ठवेइ, ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ રજોહરણને માથાની નીચે રાખે છે, (રખાવે છે) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू रयहरणं तुयट्टेइ, तुयट्टेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ રજોહરણની ઉપર સૂવે છે, (સુવડાવે છે) સુનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

–नि. उ. ५, सु. ६७–७७

गोच्छगाईणं वियरण विवेगो–

ગોચ્છા આદિના વિતરણનો વિવેક :

१५५९. निग्गंथं च णं गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठं केइ, दोहिं गोच्छग रयहरण चोलपट्टग–कंबल लट्ठीसंथारगेहिं उवनिमंतेज्जा–

"एगं आउसो ! अप्पणा परिभुंजाहिं एगं थेराणं दलयाहि" से य तं पडिग्गाहेज्जा **तहेव–जाव**–तं नो अप्पणा परिभुंजेज्जा, नो अन्नेसिं दावए **सेसं तं चेव–जाव**–परिट्ठावेयव्वे सिया ।

एवं तिहिं–जाव–**दसहिं गोच्छग–रयहरण–चोलपट्टग–लट्ठी–कंबल–संथारगेहिं** ।[1]

–वि. स. ८, उ. ६, सु. ५

१५५९. નિર્ગ્રન્થ ગૃહસ્થના કુળમાં ગોચરી માટે પ્રવેશ કરે, ત્યારે કોઈ ગૃહસ્થ તેને બે ગુચ્છા (પૂંજણી), રજોહરણ, ચોળપટ્ટા, કંબલ, લાઠી તથા સંસ્તારક ગ્રહણ કરવા માટે આમંત્રિત કરે અને એમ કહે.

"હે આયુષ્મન્ શ્રમણ ! (એ બેમાંથી) એકનો તમે સ્વયં ઉપયોગ કરો. અને બીજા સ્થવિરને સોંપી.' ત્યારબાદ સાધુ એ બન્નેને ગ્રહણ કરી લે. **બાકીનું વર્ણન પૂર્વવત્** જાણી લેવું જોઈએ. **યાવત્** તેનો ન સ્વયં ઉપયોગ કરે, ન બીજા સાધુને દે. **શેષ સંપૂર્ણ વર્ણન પૂર્વવત્** સમજવું. **યાવત્** તેને પરઠવી દે.

એજ પ્રમાણે શ્રમણ ત્રણ યાવત્ **દશ ગુચ્છા, રજોહરણ, ચોળપટ્ટા, કંબલ, લાઠી અને સંસ્તારક સુધીનું વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.**

४. आदान–निक्षेप समितिनुं स्वरूप – १

आयाण भंड–मत्तणिक्खेवणासमिइ सरूवं–

આદાનભાંડ માત્ર નિક્ષેપણા સમિતિનું સ્વરૂપ :

१५६०. जं पि य समणस्स सुविहियस्स सपडिग्गहधारिस्स भवति भायण–भंडोवहि–उवगरणं ।

१५६०. પાત્રધારી સુયોગ્ય સાધુની પાસે કાષ્ઠના, માટીના કેટલાક પાત્ર ઉપધિ કે ઉપકરણ હોય છે, જેમ [1]

१.	पडिग्गहो,	२.	पादबंधणं,
३.	पादकेसरिया,	४.	पादठवणं च,
५–७.	पडलाइं तिन्नेव,	८.	रयताणं च,
९.	गोच्छओ,	१०–१२	तिन्नेव य पच्छागा
१३	रयोहरणं,	१४.	चोलपट्टक,

१. પાત્ર ૨. પાત્ર-બંધન
૩. પાત્ર-કેસરિકા ૪. પાત્ર-સ્થાપનિકા
૫-૭ ત્રણ પટલ ૮. રજસ્ત્રાણ
૯. ગોચ્છક ૧૦-૧૨ ત્રણ પ્રચ્છાદક
૧૩. રજોહરણ ૧૪. ચોળપટ્ટા

१५. मुहणंतकमादियं एयं पि संजमस्स उववूहणट्ठयाए वायायव–दंसमसग–सीय परिरक्खणट्ठाए ।

૧૫. મુખ વસ્ત્રિકા, તે બધા સંયમની વૃધ્ધિ માટે હોય છે. તથા પ્રતિકૂળ વાયુ, તાપ, ડાંસ-મચ્છર તથા ઠંડીના રક્ષણ માટે છે.

---

१. एवं जहा पडिग्गहवत्तव्वया भणिया एवं गोच्छग–रयहरण–चोलपट्टग–कंबल–लट्ठी–संथारगेहिं वत्तव्वया य भाणियव्वा–जाव–दसहिं संथारएहिं उवनिमंतेज्जा–जाव–परिट्ठावेयव्वे सिया । *–वि. स. ८, उ. ६, सु. ६*

આ સૂત્રની સૂચના સૂત્ર અનુસાર આ પાઠ વ્યવસ્થિત કરવામાં આવ્યો છે. આ સૂચના સૂત્ર માટે જુઓ પાત્ર પ્રકરણમાં

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उवगरणं एग-दोस-रहियं परिहरियव्वं संजएण ।

निच्चं पडिलेहण-पप्फोडण-पमज्जणाए, अहो य राओ य अप्पमत्तेण होइ सततं निक्खिवियव्वं च गिण्हियव्वं च भायण-भंडोवहि-उवगरणं[1] ।

– पण्ह. सु. २, अ. ५, सु. ८

એ સર્વ ઉપકરણોને રાગ અને દ્વેષથી રહિત થઈ સાધુએ ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

હંમેશા તેનું પ્રતિલેખન, પ્રસ્ફોટન તથા પ્રમાર્જન કરવું જોઈએ. દિવસે કે રાત્રે નિરંતર અપ્રમત્ત બની ભાજન, ભાણ્ડ, ઉપધિ અને ઉપકરણોને રાખવા અને ગ્રહણ કરવા જોઈએ.

उवगरण धारण कारणं–

१५६१. जं पि वत्थं व पायं व कंबलं पायपुंछणं ।
तं पि संजम लज्जट्ठा, धारेंति परिहरेंति य ।।

–दस. अ. ६, गा. १९

ઉપકરણ ધારણના કારણ :

૧૫૬૧. સાધુ જે પણ વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, પાદપ્રોંછન આદિ ઉપકરણ રાખે છે તે સંયમની રક્ષા માટે અને લજ્જા માટે જ રાખે છે, અને તેમનો ઉપયોગ કરે છે.

सव्व भंडग संजुत्त गमण विही–

१५६२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गाहावइ-कुलं पिंडवाय-पडियाए पविसित्तुकामे सव्वं भंडगमायाए गाहावइ-कुलं पिंडवाय-पडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा बहिया विहार भूमिं वा वियार-भूमिं वा णिक्खममाणे वा, पविसमाणे वा सव्वं भंडगमायाए बहिया विहार-भूमिं वा वियार-भूमिं वा णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे सव्वं भंडगमायाए गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।
से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा अह पुण एवं जाणेज्जा–
तिव्वदेसियं वा वासं वासमाणं पेहाए,
तिव्वदेसियं वा महियं सण्णिवयमाणिं पेहाए,
महावाएण वा रयं समुद्धुयं पेहाए,
तिरिच्छ-संपाइमा वा तसा-पाणा संथडा सन्निव-यमाणा पेहाए, से एवं णच्चा णो सव्वं भंडगमायाए गाहावइ- कुलं पिंडवाय पडियाए णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा ।
बहिया विहार-भूमिं वा, वियार-भूमिं वा
णिक्खमेज्ज वा, पविसेज्ज वा,

સર્વ ભાંડોપકરણ સહિત ગમન વિધિ :

૧૫૬૨. સાધુ અથવા સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરે આહાર માટે જવા ઈચ્છે તો બધા જ ભાંડોપકરણ લઈને જાય અને આવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી ઉપાશ્રયની બહાર સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં કે મલોત્સર્ગ ભૂમિમાં બધા જ ઉપકરણો લઈને જાય અને આવે.

સાધુ અથવા સાધ્વી ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતી વેળાએ પણ ભાંડોપકરણ લઈને જાય અને આવે.
સાધુ કે સાધ્વી એમ જાણે કે-
થોડો કે ઘણો વરસાદ વરસી રહ્યો છે,
થોડી કે ઘણી ઝાકળ પડી રહી છે,
હવાના તોફાનથી રજ ઉડી રહી છે,
તીરછા ઉડવાવાળા ત્રસ જીવજંતુ પડી રહ્યા છે તો બધા જ ભાંડોપકરણ લઈ ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર માટે ન જાય,અને ન આવે.

એ જ પ્રમાણે ઉપાશ્રય બહારની સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં કે મલોત્સર્ગ ભૂમિમાં ન જાય કે ન આવે.

---

૧. અન્ય સ્થવિરના નિમિત્ત લાવેલ ગુચ્છક, રજોહરણ, કાંબળાના સંદર્ભ હેતુ જુઓ રજોહરણૈષણા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गामाणुगामं वा दूइज्जेज्जा[1] ।

– आ. सु. २, अ. १, उ. ३, सु. ३४४–३४५

એ જ પ્રમાણે ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર પણ ન કરે.

उवगरण अवग्गह–गहण विहाणं–

१५६३. जेहिं वि सद्धिं संपव्वइए तेसिं पि याइं,

१. छत्तयं वा[2]
२. मत्तयं वा,
३. डंडगं वा,
४. लट्ठिं वा,
५. भिसियं वा,
६ णालियं वा,
७. चेलं वा,
८. चिलिमिलिं वा,
९. चम्मयं वा,
१०. चम्म–कोसयं वा,
११. चम्मच्छेणयं वा,

तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणणुण्णवेत्ता, अपडिलेहिय, अपमज्जिय णो गिण्हेज्ज वा, पगिण्हेज्ज वा ।

तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्णविय, पडिलेहिय, पमज्जिय तओ संजयामेव ओगिण्हेज्ज वा, पगिण्हेज्ज वा ।

– आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६०७ (ग)

ઉપકરણ અવગ્રહ ગ્રહણ વિધાન :

૧૫૬૩. જે સાધુઓની સાથે અથવા જેની પાસે તે પ્રવ્રજિત થયો છે, વિચરણ કરી રહ્યો છે કે રહી રહ્યો છે, તેને પણ-

૧. છત્રક,
૨. માત્રક, (ત્રણ પ્રકારના ભાજન)
૩. દંડ, (બાહુ પ્રમાણ)
૪. લાઠી, (શરીર પ્રમાણ)
૫. ભૂષિકા, (કાષ્ઠનું આસન)
૬. નાલિકા, (શરીર પ્રમાણથી ચાર આંગળ લાંબી લાઠી
૭. વસ્ત્ર,
૮. ચિલિમિલિકા, (મચ્છરદાની)
૯. ચર્મ,
૧૦. ચર્મ-કોશ, (આંગળીમાં પહેરવાનું સાધન)
૧૧. ચર્મ-છેદનક, (ચર્મ કાપવાનું શસ્ત્ર)

ઈત્યાદિ ઉપકરણોની આજ્ઞા લીધા વિના તથા પ્રતિલેખન, પ્રમાર્જન કર્યા વિના એક કે અનેક વાર ગ્રહણ ન કરે.

પરંતુ ગ્રહણ કરતાં પૂર્વે જ આજ્ઞા લઈ તેનું પ્રતિલેખન-પ્રમાર્જન કરી ત્યારબાદ યતનાપૂર્વક એક કે અનેક વાર ગ્રહણ કરે.

---

૧. (ક) આજ રીતે વસ્ત્રૈષણા અને પાત્રૈષણા માટે પણ આવા સૂત્રો છે- તફાવત માત્ર એટલો કે વસ્ત્રૈષણા (આ. સુ. ૨, અ. ૫, ઉ.૨, સુ. ૫૮૨) માં 'सव्वभंडगमायाए' ના સ્થાને 'सव्वचीवरमायाए' છે અને પાત્રૈષણા (આ. સુ. ૨, અ. ૬, ઉ.૨, સુ. ૬૦૫ ક-ખ)માં सव्वपडिग्गहमायाए' છે બાકીનું સમાન છે.

(ખ) न चरेज्ज वासे वासंते, महियाए व पडंतीए । महावाए व वायंते, तिरिच्छ संपाइमेसु वा ।।– दस. अ. ५, उ. १, गा. ८

આ ગાથામાં પણ સૂત્રોક્ત ચારે પ્રસંગોમાં ગોચરીએ જવાનો નિષેધ છે.

સૂત્રોક્ત ચારે પ્રસંગોમાં જો કે બહારની સ્વાધ્યાયભૂમિમાં તથા ઉચ્ચાર-પ્રસ્રવણ ભૂમિમાં જવાનો નિષેધ છે, પરંતુ ઉપાશ્રયમાં સ્વાધ્યાય કરવાનો અને ઉપાશ્રયની નજીકની ઉચ્ચાર-પ્રસ્રવણ ભૂમિમાં ઉચ્ચારાદિ પરિષ્ઠાપનનો નિષેધ નથી તથા મહાવાત પવન તથા રજઘાત- આંધીમાં સ્વાધ્યાય કરવો સર્વથા વર્જિત છે.

૨. પ્રસ્તુત સૂત્રપાઠમાં છત્રક (છત્રી), ચર્મચ્છેદનક આદિ ઉપકરણોનો ઉલ્લેખ છે જ્યારે દશવૈકાલિક સૂત્રમાં 'छत्तस्स धारणट्ठाए' કહીને તેને અનાચીર્ણ દર્શાવેલ છે. આ વિષયમાં આચારાંગ વૃત્તિકાર અને ચૂર્ણિકાર આમ સમાધાન કરે છે કે કોઈ દેશ વિશેષમાં વર્ષા સમયે કારણવશ સાધુ છત્રી રાખી શકે છે. કોંકણ આદિ દેશમાં અત્યંત વૃષ્ટિ થવાના કારણે આવું સંભવિત થઈ શકે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगागी थविरस्स भंडोवगरणाणं आयाण-णिक्खेवण विही-

१५६४. थेराणं थेरभूमिपत्ताणं कप्पइ दण्डए वा, भण्डए वा, छत्तए वा, मत्तए वा, लट्ठिया वा, भिसे वा, चेले वा, चेलचिलिमिलिं वा, चम्मे वा, चम्मकोसे वा, चम्मपलिच्छेयणए वा, अविरहिए ओवासे ठवेत्ता गाहावइकुलं पिण्डवाय-पडियाए पविसित्तए वा निक्खमित्तए वा ।

कप्पइ णं सन्नियट्टचारीणं दोच्चंपि उग्गहं अणुन्नवेत्ता परिहरित्तए ।

– *वव. उ. ८, सु. ५*

એકલા સ્થવિરના ભાંડોપકરણ અને તેમના આદાન-નિક્ષેપણની વિધિ :

૧૫૬૪. એકલા સ્થવિરને દંડ, ભાણ્ડ, છત્ર, માત્રક, લાઠી, કાષ્ઠનું આસન, વસ્ત્ર, વસ્ત્રની ચિલિમિલિકા, ચર્મ, ચર્મકોશ તથા ચર્મ છેદનક કોઈને સોંપીને ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર માટે જવું આવવું કલ્પે છે.

ભિક્ષાચર્યાથી નિવૃત્ત થઈ જેની દેખરેખમાં દંડ આદિ રાખેલાં છે, તેની બીજીવાર આજ્ઞા લઈ ગ્રહણ કરવું કલ્પે છે.

दंडाईणं परिघट्टावणस्स पायच्छित्त-सुत्तं –

१५६५. जे भिक्खू दण्डयं वा, लट्ठियं वा, अवलेहणियं वा, वेणुसूइं वा, अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा परिघट्टावेइ वा, संठावेइ वा, जमावेइ वा । अलमप्पमणो करणयाए सुहुममवि नो कप्पइ जाणमाणे सरमाणे अण्णमण्णस्स वियरइ वियरंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

–*नि. उ. १, सु. ४०*

દંડાદિ પરિષ્કાર કરવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૬૫. જો સાધુ દંડ, લાઠી, અવલેહનિકા તથા વાંસની સોયને ઘસવા, સુધારવા, ઉપયોગી બનાવવા ઈત્યાદિ કાર્ય અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થ પાસે કરાવે છે, તથા સ્વયં કરી શકતા હોય તો ગૃહસ્થ પાસે જરાપણ કરાવવા કલ્પતા નથી- એવું જાણવા છતાં પણ સંબંધિત પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્રનું સ્મરણ હોવા છતાં પણ પોતે ઘસવામાં કુશળ હોવા છતાં પણ, અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થને ઘસવા માટે દંડ આદિ દે છે, (દેવડાવે છે) દેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

दंडगाईणं परिट्ठवणस्स पायच्छित्त-सुत्तं

१५६६. जे भिक्खू दंडगं वा-**जाव**- वेणुसूइं वा पलिभंजिय पलिभंजिय परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–*नि. उ. ५, सु. ६६*

દંડાદિને પરઠવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૬૬. જે સાધુ દંડ **યાવત્** વાંસની સોયને તોડી-ફોડીને પરઠવે છે, (પરઠવવાનું કહે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

अतिरित्त उवहि-धरणस्स पायच्छित्त-सुत्तं

१५६७. जे भिक्खू पमाणाइरित्तं वा, गणणाइरित्तं वा उवहिं धरेइ, धरेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

–*नि. उ. १६, सु. ३९*

અતિરિક્ત ઉપધિ રાખવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૬૭. જે સાધુ પ્રમાણથી તથા ગણતરીથી વધુ ઉપધિ રાખે છે, (રખાવે છે) રાખનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उपकरण प्रतिलेखन - २

सेज्जा-संथारगाई पडिलेहण विहाणं-

१५६८. धुवं च पडिलेहेज्जा, जोगसा पाय कंबलं ।
सेज्जमुच्चारभूमिं च, संथारं अदुवाऽऽसणं ।।
-दस. अ. ८, गा. १७

शय्या संस्तारक ईत्यादिनुं प्रतिलेखन विधान :

१५६८. साधु पाद-कंबल (पग लुंछवानुं गरम वस्त्र), शय्या, उच्चार-भूमि, संस्तारक अथवा आसननुं यथासमय प्रतिलेखन करे.

उवहि-उवओग विही-

१५६९. ओहोवहोवग्गहियं, भण्डगं दुविहं मुणी ।
गिण्हन्तो निक्खिवन्तो य, पउंजेज्ज इमं विहिं ।।

चक्खुसा पडिलेहित्ता, पमज्जेज्ज जयं जई ।
आइए निक्खिवेज्जा वा, दुहओ वि समिए सया ।।
-उत्त. अ. २४, गा. १३-१४

उपधिने उपयोगमां लेवानी विधि :

१५६९. साधु ओघ उपधि (सामान्य उपकरण), औपग्रहिक (विशेष उपकरण) बंने प्रकारना उपकरणोने लेवा तथा राखवामां आ विधिनो उपयोग करे.
हंमेशा सम्यक्-प्रवृत्त तथा यतनाशील यति बंने प्रकारना उपकरणोने हंमेशा आंखो द्वारा प्रतिलेखन करे तथा रजोहरण आदिथी प्रमार्जन करी तेमने ले अने राखे.

अप्पमाय-पमाय-पडिलेहणा-

१५७०. छव्विहा अप्पमायपडिलेहणा पण्णत्ता, तं जहा-
१. अणच्चावितं,
२. अवलितं,
३. अणाणुबंधि,
४. अमोसलिं,
५. छप्पुरिमा णव खोडा[1]

अप्रमाद प्रमाद प्रतिलेखनना प्रकार :

१५७०. प्रमाद रहित प्रतिलेखनना छ प्रकार कह्यां छे, जेम के-
१. **अनर्तिता :** शरीर के वस्त्रने नचाव्या वगर प्रतिलेखन करवुं.
२. **अवलिता :** शरीर के वस्त्रने वाळ्या वगर प्रतिलेखन करवुं.
३. **अनानुबन्धी :** उतावळ रहित वस्त्रने झाटकया वगर प्रतिलेखन करवुं.
४. **अमोसली :** वस्त्रना उपरना तथा नीचेना भागोने मसळ्या वगर प्रतिलेखन करवुं.
५. **षट्पूर्वा-नवखोडा :** प्रतिलेखन करातां वस्त्रने पसारी तथा आंखो द्वारा यथायोग्य जोई तेना बन्ने भागोने त्रण त्रण वार खंखेरवा ए षट्पूर्वा प्रतिलेखन छे. वस्त्रने त्रण त्रण वार पूंजवा त्रण त्रण वार व्यवस्थित करवा ए नवखोडा प्रतिलेखन छे.

---

१. छ पुरिमा नव खोडानुं विवरण -
पुरिमा= विभाग, खोडा= विभागनो य पेटा विभाग-खंड,
आने चादरनी प्रतिलेखना विधिथी आ प्रमाणे समजवुं -
श्रमणने ओढवानी चादरनी लंबाईनुं पूरुं माप ५ हाथ होय छे अने पहोळाईनुं पूरुं माप ३ हाथ होय छे.
सहु प्रथम चादरनी पहोळाईना वच्चेना भागने वाळीने बे समान पट करी लेवा, प्रथम एक पटनी पहोळाई दोढ हाथ अने लंबाई पांच हाथ रहेशे. त्यार बाद पटनी लंबाईना त्रण सरखा भाग करवा, प्रत्येक भागना उपरथी नीचे सुधी त्रण त्रण खंड करवा प्रत्येक खंड पर नजर करीने प्रतिलेखन करवुं
आ ज रीते बीजा पटना पण त्रण समान भाग करवा अने प्रत्येक भागना उपरथी नीचे सुधी त्रण त्रण खंड करवा, प्रत्येक खंड पर नजर नाखी प्रतिलेखन करवुं. आ चादरना एक बाजुना भागनी प्रतिलेखना थई. **(अधुरु टिप्पण आगळना पाना पर)**

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६. पाणीपाणविसोहणी ।

छव्विहा पमायपडिलेहणा पण्णत्ता, तं जहा–

१. आरभडा,

२. संमद्दा,

३. वज्जेयव्वा य मोसली तितिया,

४. पप्फोडणा चउत्थी,

५. विक्खित्ता,

६. वेइया छट्ठी ।[1]

– ठाणं. अ. ६, सु. ५०३

६. **पाणीप्राण-विशोधिनी :** વસ્ત્રગત જીવોને હાથ પર લઈ પ્રાસુક સ્થાન પર પરઠવા.

પ્રમાદ-પૂર્વક કરેલી પ્રતિલેખનાના છ પ્રકાર કહ્યા છે જેમ કે -

૧. **આરભટા :** ઉતાવળમાં વસ્ત્રને યોગ્ય રીતે જોયા વિના પ્રતિલેખન કરવા.

૨. **સંમર્દા :** મર્દન કરીને પ્રતિલેખન કરવું.

૩. **મોસલી :** વસ્ત્રના ઉપરના, નીચેના કે તીરછા ભાગનું પ્રતિલેખન કરતી વેળાએ પરસ્પર ઘર્ષણ કરવું.

૪. **પ્રસ્ફોટના :** વસ્ત્રની ધૂળને ઝટકાવતા પ્રતિલેખન કરવું.

૫. **વિક્ષિપ્તા :** પ્રતિલેખન કરેલા વસ્ત્રોને અપ્રતિલેખનવાળા વસ્ત્રો પર રાખવાં

૬. **વેદિકા :** પ્રતિલેખન કરતી વેળાએ વિધિયુક્ત બેસ્યા વગર પ્રતિલેખન કરવું.

पडिलेहणा पमत्तो पावसमणो–

१५७१. पडिलेहेइ पमत्ते, अवउज्झइ पायकम्बलं ।
पडिलेहणाअणाउत्ते, पावसमणि त्ति वुच्चई ।।

पडिलेहेइ पमत्ते, से किंचि हु निसामिया ।
गुरुपरिभावए निच्चं, पावसमणि त्ति वुच्चई ।।
–उत्त अ. १७, गा. ९–१०

१५७२. संथारं फलगं पीढं, निसेज्जं पायकम्बलं ।
अप्पमज्जियमारूहइ, पावसमणि त्ति वुच्चई ।।
–उत्त. अ. १७, गा. ७

प्रतिलेखनમાં પ્રમત્ત પાપ શ્રમણ :

૧૫૭૧. જે અસાવધાનીથી પ્રતિલેખન કરે છે, જે પાદ-કંબલને ગમે ત્યાં રાખી દે છે. જે પ્રતિલેખનના વિષયમાં અસાવધાન છે તે પાપ-શ્રમણ કહેવાય છે.
જે વાતચીત સાંભળતો હોઈ પ્રતિલેખનમાં અસાવધાની રાખે છે, તથા જે શિખામણ દેવા છતાં પણ ગુરુની સામે થાય છે તે પાપ-શ્રમણ કહેવાય છે.

૧૫૭૨. જે બિછાના, પાટ, પીઠ, આસન તથા પાદ- કંબલ પ્રમાર્જન કર્યા વગર તેના પર બેસે છે, તે પાપ-શ્રમણ કહેવાય છે.

उवहि अपडिलेहणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१५७३. जे भिक्खू इत्तरियं पि उवहिं न पडिलेहेइ,
न पडिलेहेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं
उग्घाइयं ।

–नि. उ. २, सु. ५९

ઉપધિ અપ્રતિલેખનનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૭૩. જે ભિક્ષુ થોડા ઉપકરણનું પણ પ્રતિલેખન કરતો નથી, (કરાવતો નથી) કરનારનું અનુમોદન કરતો નથી.
તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

આ પ્રતિલેખનામાં આખી ચાદરનો એક પાર્શ્વ ભાગ (એક બાજુ) ૬ ભાગોમાં અને ૧૮ ખંડોમાં વિભક્ત કરવામાં આવ્યો છે. આ જ રીતે બીજી બાજુના ભાગને પણ ૬ ભાગ અને ૧૮ ખંડમાં વિભક્ત કરી તેની પ્રતિલેખના કરવામાં આવે. આ રીતે એક ચાદરની પ્રતિલેખનામાં ચાદરના બાર ભાગ (પુરિમા) અને છત્રીસ ખંડ (ખોડા) કરવામાં આવે છે.

સૂત્રમાં ચાદરની એક બાજુની અપેક્ષાએ 'છ પુરિમા' કહેલ છે અને એક બાજુના એક પટ (લંબાઈ પાંચ હાથ અને પહોળાઈ દોઢ હાથ) ની અપેક્ષાએ 'નવખોડા' કહેવામાં આવેલ છે.

१. उत्त. अ. २६, गा. २५–२६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉપકરણ પ્રત્યર્પણ પ્રત્યાખ્યાન-૩

पडिहारिअ सुईआईणं पच्चप्पण विही-

१५७४.. से आगंतारेसु वा-**जाव**-परियावसहेसु वा-**जाव**-से किं पुण तत्थोग्गहंसि एवोग्गहियंसि ?

जे तत्थ गाहावतीण वा-**जाव**- कम्मकरीण वा सूई वा, पिप्पलए वा, कण्णसोहणए वा, णहच्छेदणए वा, तं अप्पणो एगस्स अट्ठाए पडिहारियं जाइत्ता णो अण्णवण्णस्स देज्ज वा अणुपदेज्ज वा ।

सयं करणिज्जं ति कट्टु से त्तमायाए तत्थ गच्छेज्जा, गच्छित्ता पुव्वामेव उत्ताणए हत्थे कट्टु, भूमीए वा ठवेत्ता, 'इमं खलु-इमं खलु' त्ति आलोएज्जा, णो चेव णं सयं पाणिणा परपाणिंसि पच्चप्पिणेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. ७, उ. १, सु. ६११

પ્રાતિહારિક સોય આદિ પ્રત્યર્પણ કરવાની વિધિ :-

૧૫૭૪. ધર્મશાળામાં **યાવત્** પરિવ્રાજકોના આશ્રમમાં **યાવત્** આજ્ઞા લઈને રહ્યાં બાદ સાધુ ત્યાં શું કરે ?

જો ત્યાં કોઈ ગૃહસ્થ **યાવત્** નોકરાણીઓ પાસેથી તેમના કાર્યવશ સોય, કાતર, કાન ખોતરણી કે નરેણી આદિ ઉપકરણો, સાધુ પોતાના માટે પ્રાતિહારિક રૂપે યાચીને લાવેલ હોય તો તે ચીજોને પરસ્પર એકબીજા સાધુને ન દે, ન લે અથવા તે બીજા સાધુને તે ચીજો ન સોંપે.

પરંતુ પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ થયા બાદ તે પ્રાતિહારિક ઉપકરણોને લઈને જ્યાંથી લાવેલ હોય ત્યાં તે ગૃહસ્થને પાછા આપવા જાય. ત્યારે હાથ લાંબો કરી ધરતી પર મૂકે અને કહે કે, 'આ ચીજ તમારી છે. તેને સંભાળી લો'. પરંતુ તે વસ્તુ પોતાના હાથથી ગૃહસ્થના હાથમાં ન સોંપે.

अविहीए सूई आईणं पच्चप्पिणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५७५. जे भिक्खू अविहीए सूइं पच्चप्पिणइ, पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अविहीए पिप्पलगं पच्चप्पिणइ, पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अविहीए नहच्छेदणगं पच्चप्पिणइ, पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू अविहीए कण्णसोहणगं पच्चप्पिणइ, पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं ।

-नि. उ. १, सु. ३५-३८

અવિધિથી સોય આદિનું પ્રત્યર્પણ કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :-

૧૫૭૫. જે ભિક્ષુ સોયને અવિધિથી પ્રત્યર્પણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાતરને અવિધિથી પ્રત્યર્પણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ નરેણીને અવિધિથી પ્રત્યર્પણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કાન ખોતરણીને અવિધિથી પ્રત્યર્પણ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

णिच्छियकडे काले दंडाइय न पच्चप्पिणंतस्स पायच्छित्त सुत्ताइं-

१५७६. जे भिक्खू पाडिहारियं दंडयं वा-**जाव**-वेणुसूइं वा जाइत्ता "तामेव रयणिं पच्चप्पिणिस्सामि त्ति" सुए पच्चप्पिणइ पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू पाडिहारियं दंडयं वा-**जाव**-वेणुसूइं वा जाइत्ता "सुए पच्चप्पिणिस्सामि त्ति" तामेव रयणिं पच्चप्पिणइ, पच्चप्पिणंत्तं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सागारिय-संतियं दंडयं वा-**जाव**-वेणुसूइं वा जाइत्ता "तामेव रयणिं पच्चप्पिणिस्सामि त्ति" सुए पच्चप्पिणइ, पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

નિશ્ચિત સમયમાં દંડ આદિને પાછા ન સોંપવાના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૭૬. જે ભિક્ષુ પાછા સોંપવા યોગ્ય દંડ **યાવત્** વાંસની સોયની યાચના કરી, 'આજે જ સોંપી દઈશ' એમ કહી કાલે સોંપે છે, (સોંપાવે છે) સોંપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સોંપવા યોગ્ય દંડ **યાવત્** વાંસની સોયની યાચના કરી, 'કાલે સોંપી દઈશ' એમ કહી આજે જ સોંપી દે છે, (સોંપાવે છે) સોંપનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ શય્યાતરના દંડ **યાવત્** વાંસની સોયની યાચના કરી, 'આજે જ સોંપી દઈશ'. એમ કહી કાલે સોંપે છે, (સોંપાવે છે) સોંપનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू सागारिय-संतियं दंडयं वा-जाव-वेणुसूइं वा जाइत्ता "सुए पच्चप्पिणिस्सामि त्ति" तामेव रयणिं पच्चप्पिणइ, पच्चप्पिणंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

-नि. उ. ५, सु. १९-२२

જે ભિક્ષુ શય્યાતરના દંડ **યાવત્** વાંસની સોયની યાચના કરી, 'કાલે સોંપી દઈશ'. એમ કહી આજે જ સોંપે છે, (સોંપાવે છે) સોંપનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

उवहि-पच्चक्खाण फलं-

ઉપધિ પ્રત્યાખ્યાનનું ફળ :

१५७७. **प.** उवहि-पच्चक्खाणेणं भंते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. उवहि पच्चक्खाणेणं अपलिमंथं जणयइ, निरुवहिए णं जीवे निक्कंखी उवहिमंतरेण य न संकिलिस्सई ।

-उत. अ. २९, सु. ३६

१५७७. **પ્ર.** ભંતે! ઉપધિના પ્રત્યાખ્યાનથી જીવને શું ફળ મળે છે ?

ઉ. ઉપધિના પ્રત્યાખ્યાનથી જીવ નિર્વિઘ્ન સ્વાધ્યાય કરે છે. ઉપધિ રહિત જીવ આકાંક્ષા મુક્ત થઈને ઉપધિના અભાવમાં કલેશ પામતો નથી.

पब्भट्ठ उवगरणस्स एसणा-

પડી ગયેલા કે વિસ્મૃત થયેલા ઉપકરણની એષણા :

१५७८. निग्गंथस्स णं गाहावइकुलं पिण्डवाय-पडियाए अणुपविट्ठस्स अहालहुसए उवगरणजाए परिब्भट्ठे सिया, तं च केइ साहम्मिए पासेज्जा, कप्पइ से सागारकडं गहाय जत्थेव अन्नमन्नं पासेज्जा तत्थेव एवं वएज्जा-

प. 'इमे भे अज्जो ! किं परिन्नाए ?'

उ. से य वएज्जा-"परिन्नाए' तस्सेव पडिणिज्जा-एयव्वे सिया ।

से य वएज्जा-"नो परिन्नाए" तं नो अप्पणा परिभुंजेज्जा, नो अन्नमन्नस्स दावए एगंते बहुफासुए थण्डिले परिट्ठवेयव्वे सिया ।

निग्गंथस्स णं बहिया वियारभूमिं वा, विहारभूमिं वा निक्खन्तस्स अहालहुसए उवगरणजाए परिब्भट्ठे सिया,

तं च केइ साहम्मिए पासेज्जा, कप्पइ से सागारकडं गहाय जत्थेव अन्नमन्नं पासेज्जा तत्थेव एवं वएज्जा-

प. "इमे भे अज्जो ! किं परिन्नाए ?"

उ. से य वएज्जा-"परिन्नाए" तस्सेव पडिणिज्जाएयव्वे सिया ।

से य वएज्जा-"नो परिन्नाए" तं नो अप्पणा परिभुंजेज्जा, नो अन्नमन्नस्स दावए एगंते बहुफासुए थण्डिले परिट्ठवेयव्वे सिया ।

१५७८. સાધુ ગૃહસ્થના ઘરમાં આહાર માટે પ્રવેશ કરે ત્યારે તેમનું કોઈ લઘુ ઉપકરણ પડી જાય,

તો તે ઉપકરણને જો કોઈ સાધર્મિક શ્રમણ જુએ તો - 'જેનું આ ઉપકરણ છે તેને હું સોંપીશ'. એવી ભાવનાથી લઈને જાય. જ્યાં કોઈ શ્રમણ દેખાય ત્યાં આ પ્રમાણે કહે-

પ્ર. "હે આર્ય! આ ઉપકરણને ઓળખો છો ?'

ઉ. તે કહે, 'હા, ઓળખું છું' તો તે ઉપકરણ તેને સોંપી દે.

જો તે એમ કહે, 'હું જાણતો નથી'. તો તે ઉપકરણનો ન પોતે ઉપભોગ કરે તથા ન બીજાને સોંપે, પરંતુ એકાંત પ્રાસુક ભૂમિ પર તેને પરઠવી દે.

સ્વાધ્યાય ભૂમિથી કે ઉચ્ચાર-પ્રશ્રવણ ભૂમિથી નીકળેલા સાધુનું કોઈ લઘુ ઉપકરણ પડી જાય -

તો તે ઉપકરણને જો કોઈ સાધર્મિક શ્રમણ જુએ તો 'જેનું આ ઉપકરણ છે તેને હું સોંપી દઈશ'. એવી ભાવના લઈને જાય અને જ્યાં કોઈ શ્રમણને જુએ ત્યાં એ પ્રમાણે કહે -

પ્ર. 'હે આર્ય ! આ ઉપકરણને ઓળખો છો ?'

ઉ. તે કહે 'હા, ઓળખું છું'. તો તે ઉપકરણ તેને સોંપી દે.

જો તે એમ કહે, 'હું જાણતો નથી' તો તે ઉપકરણનો ન પોતે ઉપયોગ કરે તથા ન તે બીજાને સોંપે પરંતુ એકાંત પ્રાસુક ભૂમિમાં તેને પરઠવી દે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

निग्गंथस्स णं गामाणुगामं दूइज्जमाणस्स अन्नयरे उवगरणजाए परिब्भट्ठे सिया, तं च केइ साहम्मिए पासेज्जा, कप्पइ से सागारकडं गहाय दूरमवि अद्धाणं परिवहित्तए, जत्थेव अन्नमन्नं पासेज्जा तत्थेव एवं वएज्जा–

प. "इमे भे अज्जो ! किं परिन्नाए ?

उ. से य वएज्जा–"परिण्णाए" तस्सेव पडिणिज्जाएयव्वे सिया ।

से य वएज्जा–"नो परिन्नाए" तं नो अप्पणा परिभुंजेज्जा, नो अन्नमन्नस्स दावए, एगंते बहुफासुए थण्डिले परिट्ठवेयव्वे सिया ।

–*वव. उ. ८, सु. १३–१५*

ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતા સાધુનાં કોઈ ઉપકરણ પડી જાય તો તે ઉપકરણને જો કોઈ સાધર્મિક શ્રમણ જુએ તો 'જેનું આ ઉપકરણ છે તેને હું સોંપી દઈશ' એવી ભાવના લઈને દૂર સુધી જાય અને જ્યાં કોઈ શ્રમણને જુએ ત્યાં એ પ્રમાણે કહે -

પ્ર. 'હે આર્ય ! આ ઉપકરણને ઓળખો છો ?'

ઉ. તે કહે,'હા, ઓળખું છું' તો તે ઉપકરણને તેને સોંપી દે.

જો તે એમ કહે - 'હું જાણતો નથી' તો તે ઉપકરણનો ન તો પોતે ઉપભોગ કરે તથા ન બીજાને સોંપે, પરંતુ એકાંત પ્રાસુક ભૂમિ પર તેને પરઠવી દે.

(૫) ઉચ્ચાર– પ્રશ્રવણ નિક્ષેપ સમિતિ

પરિષ્ઠાપનાની વિધિ - ૧

परिट्ठावणिया समिई सरूवं–

१५७९. उच्चारं पासवणं, खेलं सिंघाण–जल्लियं ।
आहारं उवहिं देहं, अन्नं वावि तहाविहं ।।

–*उत्त. अ. २४, गा. १५*

પરિષ્ઠાપના સમિતિનું સ્વરૂપ :

૧૫૭૯. **ઉચ્ચાર**-મળ, **પ્રશ્રવણ**-મૂત્ર, **શ્લેષ્મ**-કફ, **સિંધાનક**-નાકનો મેલ, **જલ્લ**-શરીરનો મેલ, આહાર, ઉપકરણ, શરીર તેમજ બીજી કોઈ ત્યાજ્ય વસ્તુનો વિવેકપૂર્વક ઉજ્જડ ભૂમિમાં ત્યાગ કરે.

१५८०. उच्चारं पासवणं, खेलं सिंघाण जल्लियं ।
फासुयं पडिलेहित्ता, परिट्ठावेज्ज संजए ।।

–*दस. अ. ८, गा. १८*

૧૫૮૦. સંયમી મુનિ પ્રાસુક ભૂમિનું પ્રતિલેખન કરી ત્યાં ઉચ્ચાર, પ્રશ્રવણ, કફ, નાકનો મેલ તથા શરીરના મેલનો ઉત્સર્ગ કરે.

थंडिलस्स चउभंगो–

१५८१. (१) अणावायमसंलोए,

(२) अणावाए चेव होइ संलोए ।

(३) आवायमसंलोए

(४) आवाए चेव संलोए ।।

–*उत्त. अ. २४, गा. १६*

ચાર પ્રકારના સ્થંડિલ :

૧૫૮૧. ૧. **અનાપાત-અસંલોક** : જ્યાં લોકોની અવરજવર ન હોય અને દૂરથી પણ તેઓ જોતા ન હોય.

૨. **અનાપાત-સંલોક** : જ્યાં લોકોની અવરજવર ન હોય પણ દૂરથી જોતા હોય.

૩. **આપાત-અસંલોક** : જ્યાં લોકોની અવરજવર હોય પણ તેઓ જોતા ન હોય.

૪. **આપાત-સંલોક** : જ્યાં લોકોની અવરજવર હોય અને તેઓ જોતા પણ હોય.

दस लक्खण जुत्त थंडिले परिट्ठवण विहाणो –

१५८२. (१) अणावायमसंलोए

(२) परस्सऽणुवघाइए ।

દસ લક્ષણયુક્ત સ્થંડિલમાં પરઠવાનું વિધાન :

૧૫૮૨. ૧. જે ભૂમિ અનાપાત-અસંલોક હોય અર્થાત્ જ્યાં કોઈ આવતું-જતું ન હોય અને દેખાતું પણ ન હોય.

૨. પરોપઘાત રહિત હોય, અર્થાત્ કોઈને આઘાત પહોંચે તેમ ન હોય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३-४ समे अज्झुसिरे यावि,

५. अचिरकाल कयंमि य ।।

६-७. वित्थिण्णे दूरमोगाढे,

८-९. नासन्ने बिलवज्जिए

१०. तसपाण बीय रहिए,
उच्चाराईणि वोसिरे ।।

उत्त. अ. २४, गा. १७-१८

३. ભૂમિ સમ હોય.

४. અશુષિર હોય- પોલી ન હોય.

५. થોડા વખત પહેલાં નિર્જીવ બની હોય.

६. વિસ્તૃત હોય (ઓછામાં ઓછી એક હાથ લાંબી અને પહોળી)

७. ઘણે ઊંડે સુધી (ઓછામાં ઓછું ચાર આંગળ ઊંડે) અચિત્ત હોય,

८. ગામથી દૂર હોય,

९. ઉંદરડા, કીડીઓ આદિના દર વિનાની હોય

१०. ત્રસ-પાણી તથા બી વિનાની હોય.

તો ત્યાં સાધુ અથવા સાધ્વી ઉચ્ચાર- મળ વગેરેનો ઉત્સર્ગ કરે.

उच्चार-पासवण भूमि पडिलेहण विहाणं-

ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ ભૂમિના પ્રતિલેખનનું વિધાન :

१५८३. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा समाणे वा, वसमाणे वा, गामाणुगामं दूइज्जमाणे वा, पुव्वामेव पण्णस्स उच्चार-पासवण-भूमिं पडिलेहेज्जा ।

केवली बूया-'आयाणमेयं ।'

अप्पडिलेहियाए णं उच्चार-पासवणभूमिए, भिक्खू वा भिक्खुणी वा रातो वा, वियाले वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेमाणे पयलेज्ज वा, पवडेज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा, पवडमाणे वा हत्थं वा-**जाव**-इंदियजायं लूसेज्जा वा, पाणाणि वा-**जाव**-सत्ताणि वा अभिहणेज्ज वा-**जाव**-ववरोवेज्जा वा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा-**जाव**-एस उवएसे, जं पुव्वामेव पण्णस्स उच्चार-पासवणभूमिं पडिलेहेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. २, उ. ३, सु. ४५९

१५८३. સાધુ અથવા સાધ્વી સ્થિરવાસ હોય, માસકલ્પ રહ્યા હોય કે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા હોય, કોઈ સ્થાને રોકાયા હોય તો પ્રજ્ઞાવાન સાધુ એ પહેલાં ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ ભૂમિનું પ્રતિલેખન કરવું જોઈએ.

કેવળી ભગવાને કહ્યું છે કે, 'પ્રતિલેખન ન કરવું તે કર્મબંધનનું કારણ છે.'

કારણ કે સાધુ અથવા સાધ્વી રાત્રિમાં કે વિકાલમાં અપ્રતિલેખિત ભૂમિમાં મળ મૂત્ર આદિ પરઠવાથી લપસી શકે છે, અથવા પડી શકે છે. લપસવાથી કે પડવાથી તેના હાથ **યાવત્** કોઈપણ અંગોપાંગમાં ઘા પડી શકે છે. ત્યાં રહેલા પ્રાણી **યાવત્** સત્વનો ઘાત થઈ શકે **યાવત્** તેઓ મરી પણ શકે છે.

માટે ભિક્ષુને તીર્થંકર ભગવાને એવી પ્રતિજ્ઞા **યાવત્** ઉપદેશ દીધો છે કે - પ્રજ્ઞાવાન સાધુ પહેલેથી જ મળ- મૂત્ર પરઠવવાની ભૂમિનું પ્રતિલેખન કરે.

उच्चारेण उब्बाहिज्जमाणे करणिज्ज विही-

મળમૂત્રાદિની પ્રબળ ઈચ્છા થવા પર કરવાની વિધિ :

१५८४. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा उच्चारपासवण-किरियाए उब्बाहिज्जमाणे सयस्स पादपुंछणस्स[1] असतीए ततो पच्छा साहम्मियं जाएज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १०, सु. ६४५

१५८४. સાધુ અથવા સાધ્વી મળ- મૂત્રની પ્રબળ ઈચ્છા થાય ત્યારે પોતાના પાદપ્રોંછનના અભાવમાં (બીજા) સાધર્મિક સાધુ પાસેથી તેની યાચના કરે.

---

१. 'पायपुंछणं' - पादपुंछनसमाध्यादावुच्चारादिकं कुर्यात् - पादपुंछनसमाध्यादिकमिति - ટીકાકારે 'पादपुच्छनक' શબ્દનો અર્થ 'સમાધિ પાત્ર આદિ' કર્યો છે. જે આજે પણ વ્યવહારમાં 'સમાધિયા' શબ્દરૂપે પ્રચલિત છે.

-आ. टीका. सु. १६५ की वृत्ति पत्र ४०९ (पृ.२७३)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उच्चाराईणं परिट्ठवण विही-

१५८५. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा सयपाततं वा परपाततं वा गहाय से त्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, अणावायंसि, असंलोयंसि, अप्पपाणंसि-**जाव**-मक्कडासंताणयंसि आहारामंसि वा उवस्सयंसि वा ततो संजयामेव उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

उच्चार-पासवणं वोसिरित्ता से त्तमायाए एगंतमव-क्कमेज्जा अणावायंसि-**जाव**-मक्कडासंताणयंसि अहारामंसि[1] झामथंडिलंसि वा-**जाव**-अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि अचित्तंसि ततो संजयामेव उच्चार-पासवणं परिट्ठवेज्जा ।

-*आ. सु. २, अ. १०, सु. ६६७*

समणसरीर परिट्ठवण उवगरणगहण विही-

१५८६. भिक्खू य राओ वा वियाले वा आहच्च वीसुंभेज्जा तं च सरीरगं केइ वेयावच्चकरे भिक्खू इच्छेज्जा एगंते बहुफासुए पएसे परिट्ठवेत्तए ।

अत्थि य इत्थ केइ सागारियसंतिए उवगरणजाए अचित्ते परिहरणारिहे कप्पइ से सागारकडं गहाय तं सरीरगं एगंते बहुफासुए पएसे परिट्ठवेत्ता तत्थेव उवनिक्खिवियव्वे सिया ।

-*कप्प. उ. ४, सु. २९*

१५८७. गामाणुगामं दूइज्जमाणे भिक्खू य आहच्च वीसुंभेज्जा, तं च सरीरगं केइ साहम्मिए पासेज्जा, कप्पइ से तं सरीरगं "मा सागारियं" त्ति कट्टु एगंते अचित्ते बहुफासुए थंडिल्ले पडिलेहित्ता पमज्जित्ता परिट्ठवेत्तए ।

अत्थि य इत्थ केइ साहम्मिय संतिए उवगरणजाए परिहरणारिहे कप्पइ से सागारकडं गहाय दोच्चंपि ओग्गहं अणुन्नवेत्ता परिहारं परिहरित्तए ।

-*वव. उ. ७, सु. २१*

मળ- મૂત્રાદિને પરઠવવાની વિધિ :

૧૫૮૫. સાધુ અથવા સાધ્વી સ્વપાત્ર કે પરપાત્ર લઈ એકાંત સ્થાનમાં ચાલ્યા જાય. જ્યાં કોઈનું આવાગમન ન હોય તથા કોઈ જોતું પણ ન હોય તેમજ પ્રાણી **યાવત્** કરોળીયાનાં જાળાં આદિ ન હોય એવી અચિત્ત ભૂમિમાં, બગીચા કે ઉપાશ્રય જેવા યોગ્ય સ્થાનમાં યતનાપૂર્વક મળ- મૂત્ર ત્યાગે.

મળ-મૂત્ર વિસર્જન કર્યા પછી તે પાત્ર લઈને એકાંત સ્થાનમાં જાય જ્યાં કોઈનું આવાગમન ન હોય **યાવત્** કરોળીયાની જાળ આદિ ન હોય તેવી બગીચાના પાસેની અચિત્ત ભૂમિમાં કે દગ્ધ ભૂમિમાં **યાવત્** એવા જ પ્રકારની કોઈ અન્ય અચિત્ત ભૂમિમાં યતનાપૂર્વક મળ- મૂત્રનો ત્યાગ કરે.

શ્રમણના મૃતદેહને પરઠવવાની તથા ઉપકરણોને ગ્રહણ કરવાની વિધિ :

૧૫૮૬. જો કોઈ ભિક્ષુ રાત્રિમાં કે વિકાલમાં મૃત્યુ પામે તો તે મૃત ભિક્ષુના શરીરને કોઈ સેવાભાવી સાધુ એકાંતમાં અચિત્ત ભૂમિમાં પરઠવવા ઈચ્છે તો-

ત્યાં ઉપયોગમાં આવવા યોગ્ય ગૃહસ્થના કોઈ અચિત્ત ઉપકરણ હોય તો તેને પાછા આપવાનું કહી ગ્રહણ કરે. તે ઉપકરણ દ્વારા મૃત ભિક્ષુના શરીરને સર્વથા એકાંત અચિત્ત ભૂમિ પર પરઠાવી તે ઉપકરણને યથાયોગ્ય સ્થાન પર રાખી દેવું જોઈએ.

૧૫૮૭. ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતા ભિક્ષુ જો અકસ્માત માર્ગમાં મૃત્યુ પામે અને તેના શરીરને કોઈ શ્રમણ જુએ. અને એમ જાણે કે, 'અહીં કોઈ ગૃહસ્થ નથી' તો તે શ્રમણના મૃત શરીરને એકાંત અચિત્ત ભૂમિમાં પ્રતિલેખન તથા પ્રમાર્જન કરી પરઠવવું કલ્પે છે.

જો તે મૃત શ્રમણના કોઈ ઉપકરણ ઉપયોગમાં લેવા યોગ્ય હોય તો તેને સાગારકૃત ગ્રહણ કરી આચાર્ય આદિની આજ્ઞા લઈ ઉપયોગમાં લેવા કલ્પે છે.

परिष्ठापनानो निषेध - २

उद्देसियाई थंडिले उच्चाराईणं परिट्ठवण-णिसेहो-

१५८८. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-अस्सिंपडियाए-

ઉદ્દેશિક આદિ સ્થંડિલમાં મળ- મૂત્રાદિ પરઠવવાનો નિષેધ :

૧૫૮૮. સાધુ અથવા સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે,'આ સ્થંડિલ ભૂમિ ગૃહસ્થે પોતાના માટે બનાવી નથી'

---

૧. બગીચા પાસેની સ્થંડિલ યોગ્ય ભૂમિમાં

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगं साहम्मियं समुद्दिस्स
बहवे साहम्मिया समुद्दिस्स-
एगं साहम्मिणिं समुद्दिस्स,
बहवे साहम्मिणीओ समुद्दिस्स
बहवे समण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमगे पगणिय पगणिय समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं समारब्भ समुद्दिस्स-**जाव**-चेएइ,

तहप्पगारं थंडिलं पुरिसंतरकडं वा, अपुरिसंतरकडं वा-**जाव**-णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

-*आ. सु. २, अ. १०, सु. ६४८*

परिकम्म कए थंडिले उच्चाराईणं परिट्ठवण णिसेहो-

१५८९. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से ज्जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-अस्सिपंडियाए कीयं वा, कारियं वा, पामिच्चियं वा, छन्नं वा, घट्टं वा, मट्ठं वा; लित्तं वा, समट्ठं वा, संपधूवितं वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

-*आ. सु. २, अ. १०, सु. ६५०*

विविह ठाणेसु उच्चाराईणं परिट्ठवण णिसेहो-

१५९०. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-इह खलु गाहावती वा-**जाव**-कम्मकरीओ वा, कंदाणि वा-**जाव**-हरियाणि वा, अंताओ वा बाहिं णीहरइ बहियाओ वा अंतो साहरइ, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चारपासवणं वोसिरेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-खंधंसि वा, पीढंसि वा, मंचंसि वा, मालंसि वा, अट्टंसि वा, पासादंसि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-अणंतरहियाए पुढवीए-**जाव**-मक्कडा संताणयंसि, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-इह खलु गाहावती वा-**जाव**-कम्मकरीओ वा, कंदाणि वा-**जाव**-हरियाणि वा परिसाडेंसु वा, परिसाडंति वा, परिसाडिस्संति वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

એક સાધર્મિક સાધુ માટે,
ઘણા સાધર્મિક સાધુઓ માટે,
એક સાધર્મિણી સાધ્વી માટે,
કે ઘણી સાધર્મિણી સાધ્વીઓ માટે,
તથા ઘણા શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ, દરિદ્રો કે ભિખારીઓને ગણી ગણીને તેમના ઉદ્દેશ્યથી પ્રાણી **યાવત્** સત્વોની હિંસા કરી બનાવવામાં આવી છે. **યાવત્** આપે છે.
તો તે પુરુષાંતરકૃત હોય અથવા પુરુષાંતરકૃત ન હોય **યાવત્** તેવી જગ્યામાં સાધુ સાધ્વી મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

પરિકર્મ કરેલા સ્થંડિલમાં મળ- મૂત્રાદિ પરઠવવાનો નિષેધ :

૧૫૮૯. સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, ગૃહસ્થે સાધુને માટે ખરીદેલી છે, બનાવેલી છે, ઉધાર લીધેલી છે, છત ઢાંકેલી છે, સમારકામ કરેલી છે.,ઘસી-ઘસીને સમ કરેલી છે. ઘસીને મૂલાયમ કે ચીકણી બનાવેલી છે. લીપીને યોગ્ય બનાવેલી છે, સુશોભિત બનાવેલી છે, ધૂપઆદિ પદાર્થોથી સુગંધિત કરેલી છે તો તેવા પ્રકારની દોષવાળી ભૂમિમાં મળ- મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.

વિભિન્ન સ્થળોમાં મળ- મૂત્ર પરઠવવાનો નિષેધ :

૧૫૯૦. જો સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે,ગૃહસ્થ **યાવત્** કર્મચારિણીઓ, કંદ **યાવત્** લીલી વનસ્પતિ વગેરે પદાર્થોને અંદરથી બહાર અને બહારથી અંદર લઈ જાય છે. અથવા એવી બીજી કોઈ સ્થંડિલ ભૂમિ હોય તો તેવી ભૂમિમાં મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.
સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, સ્કંધ પર, ચબુતરા પર, માંચા પર, માળા પર, અગાસી પર, પ્રાસાદ પર હોય તેમાં તેમજ તેવા પ્રકારની બીજી કોઈ સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ-મૂત્રનો ત્યાગ ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, સચિત્ત પૃથ્વી પર **યાવત્** કરોળીયાનાં જાળાંથી યુક્ત તથા બીજા પણ એવા જ પ્રકારની સ્થંડિલ ભૂમિ છે ત્યાં મળ- મૂત્રનું વિસર્જન ન કરે.
સાધુ અથવા સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં ગૃહસ્થ **યાવત્** નોકર નોકરાણીઓ કંદમૂળ **યાવત્** લીલોતરી આદિ જે જગ્યામાં વિખેર્યા છે, વિખેરે છે, વિખેરશે તથા એવી જ અન્ય પ્રકારની સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ-મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-इह खलु गाहावती वा-**जाव**-कम्मकरीओ वा, सालीणि वा, वीहीणि वा, मुग्गाणि वा, मासाणि वा, तिलाणि वा, कुलत्थाणि वा, जवाणि वा, जवजवाणि वा, पइरिंसु वा, **पइरंति** वा, पइरिस्संति वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, એ જગ્યામાં ગૃહસ્થો **યાવત્** નોકરાણીઓએ-કમોદ, ધાન્ય, મગ, તલ, અડદ, કળથી, જવ, જુવાર વાવ્યા છે, વાવે છે કે વાવશે તેમજ અન્ય એવી સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ- મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-आमोयाणि वा, घसाणि वा, भिलुयाणि वा, विज्जलाणि वा, खाणुयाणि वा, कडवाणि वा, पगत्ताणि वा, दरीणि वा, पदुग्गाणि वा, समाणि वा, विसमाणी वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, અહીં ઉકરડો છે, બહુ ફાટેલી કે પોલી જમીન છે કાદવ છે, ઠુંઠું છે, શેરડી કે જુવારના સાંઠા પડ્યાં છે, મોટા બધા ખાડા છે, ગુફાઓ છે, કિલ્લાની દિવાલો છે, ઊંચી નીચી ભૂમિ છે અથવા અન્ય એવી ઘણી ભૂમિ ઉબડખાબડ છે, તેવી સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ-મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-माणुसरंधणाणि वा, महिसकरणाणि वा, वसभकरणाणि वा, अस्सकरणाणि वा, कुक्कुडकरणाणि वा, मक्कडकरणाणि वा, लावयकरणाणि वा, वट्टयकरणाणि वा, तित्तिरकरणाणि वा, कवोतकरणाणि वा, कपिंजलकरणाणि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં મનુષ્યોના ભોજન રાંધવાના **સ્થાન** હોય, જ્યાં ભેંસ, બળદ, ઘોડા, મરઘા, લાવક, બતક, તેતર, કબૂતર, કપિંજલ વગેરેના આશ્રય સ્થાન હોય તથા એવા કોઈ અન્ય સ્થાન હોય તેવી સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ- મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-वेहाणसट्ठाणेसु वा, गिद्धपिट्ठट्ठाणेसु वा, तरुपडणट्ठाणेसु वा, मेरुपडणट्ठाणेसु वा, विसभक्खणट्ठाणेसु वा, अगणिफंडयट्ठाणेसु वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં માણસો ફાંસી ખાઈને મૃત્યુ પામતા હોય, પોતાના શરીરને ગીધો પાસે ભક્ષણ કરાવતા હોય તેમજ ઝાડ ઉપરથી પડી મરતાં હોય, જ્યાં પર્વત પરથી પડી, ઝંપાપાત કરી, વિષ ભક્ષણ કરી, અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી મૃત્યુ પામતા હોય તેવી જગ્યામાં અથવા તેવા પ્રકારની કોઈ સ્થંડિલ જગ્યામાં મળ- મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-आरामाणि वा, उज्जाणाणि वा, वणाणि वा, वणसंडाणि वा, देवकुलाणि वा, सभाणि वा, पवाणि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં બાગ, બગીચા, ઉદ્યાન, વનખંડ, દેવકુળ, સભા, પરબ ઈત્યાદિ તેમજ તેવા પ્રકારના કોઈપણ (જાહેર) સ્થળો હોય એવી સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ-મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-अट्टालयाणि वा, चरियाणि वा, दाराणि वा, गोपुराणि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભુમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં અટારીઓ હોય, કિલ્લા અને નગરના વચ્ચેનો માર્ગ હોય, દરવાજો કે ફાટક હોય તથા તેવા પ્રકારની બીજી જગ્યા હોય તેવી સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ- મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-तिगाणि वा चउक्काणि वा चच्चराणि वा, चउमुहाणि वा अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં ત્રણ ચાર માર્ગ મળતા હોય, ચોરા, ચૌટા, ચતુર્મુખ વગેરે હોય તથા તેવા પ્રકારના બીજા કોઈ સ્થાન હોય તેવી સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ-મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-इंगालडाहेसु वा, खारडाहेसु वा, मडयडाहेसु वा, मडयथुभियासु वा, मडयचेतिएसु वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં લાકડા બાળીને કોલસા બનાવાતા હોય, સાજીખાર પકાવાતો હોય, મૃતદેહને બાળવાની જગ્યા હોય, મૃતકના સ્મારકરૂપ સ્તૂપિકાઓ હોય અથવા મૃતકના ચૈત્ય હોય તથા તેવા પ્રકારના અન્ય સ્થાનો હોય તેવી સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ-મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-णदिआयतणेसु वा, पंकायतणेसु वा, ओघायतणेसु वा, सेयणपहंसि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં નદીના તટનાં સ્થાન હોય, કાદવની જગ્યા હોય, જળપ્રવાહનું સ્થાન હોય, પાણી જવાનો માર્ગ હોય તથા તેવા પ્રકારના અન્ય સ્થાન હોય તેવી સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ-મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-णवियासु वा मट्टियखाणियासु, णवियासु वा, गोलेहणियासु, गवायणीसु वा, खाणीसु वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં માટીની નવી ખાણો હોય, ખેડેલી નવી ભૂમિ હોય, ગાયોને ચરવાના નવા ગોચર સ્થળો હોય કે બીજી ખાણો હોય તથા તેવા પ્રકારના બીજા એવા સ્થળો હોય તેવી ભૂમિમાં મળ- મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-डागवच्चंसि वा, सागवच्चंसि वा, मूलगवच्चंसि वा, हत्थंकुरवच्चंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં ડાળપ્રધાન શાકના ખેતર હોય, પાન પ્રધાન ભાજીપાલાના ખેતર હોય, ગાજર-મૂળાના ખેતર હોય, હસ્તંકુર વનસ્પતિ વિશેષના ખેતર હોય તથા તેવા પ્રકારની બીજી જગ્યા હોય તેવી ભૂમિમાં મળ-મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-असणवणंसि वा, सणवणंसि वा, धायइवणंसि वा, केयइवणंसि वा, अंबवणंसि वा, असोगवणंसि वा, णागवणंसि वा, पुन्नागवणंसि वा, अण्णयरेसु वा तहप्पगारेसु पत्तोवएसु वा, पुप्फोवएसु वा, फलोवएसु वा, बीओवएसु वा हरितोवएसु वा णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જ્યાં બીજવાળા વૃક્ષોના વન, શણના વન ધાવડી, કેતકી, આંબા, અશોકના વન અથવા નાગ વૃક્ષો, પુન્નાગના વૃક્ષો તથા તેવા પ્રકારના બીજા પત્ર, પુષ્પ, ફળ કે વનસ્પતિયુક્ત સ્થળો હોય ત્યાં મળ-મૂત્રનો ઉત્સર્ગ ન કરે.

-આ. સુ. ૨, અ. ૧૦, સુ. ૬૫૧-૬૬૬

परिष्ठापना विधि- निषेध - 3

फासुय-अफासुय थंडिले परिट्ठवण विहि-णिसेहो-

प्रासुक अप्रासुक स्थंडिलमां परठववानो विधि-निषेध :

१५९१. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-सअंडं-**जाव**-मक्कडासंताणयं तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

१५९१. સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જે ભૂમિ ઈંડા **યાવત્** કરોળીયાનાં જાળાંથી યુક્ત છે તો તેવા પ્રકારના સ્થંડિલ પર મળ મૂત્ર વિસર્જન ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा अप्पंडं-**जाव**-मक्कडासंताणयं तहप्पगारंसि थंडिलंसि उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १०, सु. ६४६-६४७

साधु કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, જે ભૂમિ ઈંડા રહિત **यावत्** કરોળીયાના જાળથી રહિત છે તો તેવા પ્રકારના સ્થંડિલ પર મળ-મૂત્રનું વિસર્જન કરે.

समण माहणाई उद्देसिय थंडिले परिट्ठवण विहि-णिसेहो-

श्रमण, ब्राह्मणना उद्देश्यथी बनावेला स्थंडिलमां परठववानो विधि निषेध :

१५९२. से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा-बहवे समण-माहण अतिही-किवण-वणीमग-समुद्दिस्स पाणाइं-**जाव**-सत्ताइं-समारम्भ-**जाव**-चेतेति, तहप्पगारं थंडिलं अपुरिसंतरकडं-**जाव**-अणासेवियं, णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

अह पुणेव जाणेज्जा-पुरिसंतरकडं-**जाव**-आसेवियं, तओ संजयामेव उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

-आ. सु. २, अ. १०, सु. ६४९

१५९२. સાધુ કે સાધ્વી સ્થંડિલ ભૂમિના વિષયમાં એમ જાણે કે, આ ભૂમિ ઘણા શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ કૃપણ કે ભીખારીના ઉદ્દેશ્યથી, પ્રાણી **यावत्** સત્વોની હિંસા કરીને **यावत्** બનાવેલી છે, તેમ જ એ ભૂમિ હજુ અપુરુષાંતરકૃત **यावत्** અનાસેવિત છે તો એવી સ્થંડિલ ભૂમિમાં મળ- મૂત્રનું વિસર્જન ન કરે.

જો એમ જાણે કે-તે પુરુષાંતરકૃત **यावत्** આસેવિત છે તો ત્યાં યતનાપૂર્વક મળ- મૂત્રનું વિસર્જન કરે.

निषिद्ध परिष्ठापना संबंधी प्रायश्चित्त - ४

णिसिद्धठाणेसु उच्चाराई-परिट्ठवणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं

निषिद्ध स्थानो पर उच्चार प्रश्रवण परठववानुं प्रायश्चित्त सूत्र :

१५९३. जे भिक्खू गिहंसि वा, गिह-मुहंसि वा, गिह-दुवारियंसि वा, गिह-पडिदुवारियंसि वा, गिहेलुयंसि वा, गिहेगणंसि वा, गिह-वच्चंसि वा उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू मडग-गिहंसि वा, मडग-छारियंसि वा, मडग-थूभियंसि वा, मडग-आसयंसि वा, मडग-लेणंसि वा, मडग-वच्चंसि वा उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू इंगाल-दाहंसि वा, खार-दाहंसि वा, गात-दाहंसि वा, तुस-दाहंसि वा, भुस-दाहंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अभिणवियासु वा गोलेहणियासु, अभिणवियासु वा मट्टिया-खाणिसु, परिभुज्जमाणियासु वा, अपरिभुज्जमाणियासु वा उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सेयायणंसि वा, पंकंसि वा, पणगंसि वा उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

१५९३. જે ભિક્ષુ ઘરમાં, ઘરના મુખ્ય ભાગમાં, ઘરના દ્વારમાં, ઘરના બીજા દ્વારમાં, ઘરના દ્વારનાં મધ્ય સ્થાનમાં, પ્રાંગણમાં કે ઘરની વિશેષ ભૂમિમાં મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ સ્મશાનમાં, મડદાની રાખ પર, મડદાના સ્તૂપ પર, મડદાના આશ્રય સ્થાન પર, મડદાના લયન સ્થાન પર, મડદાના સ્થંડિલ સ્થાન પર તેમજ સ્મશાનની ચારે તરફની ભૂમિ પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ કોલસા બનાવવાની ભૂમિ પર, સાજીખાર બનાવવાની ભૂમિ પર, પશુઓને ડામ દેવાની ભૂમિ પર, ઘાસ બાળવાની ભૂમિ પર, ભૂંસા-અનાજના છિલકા બાળવાની ભૂમિ પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ નવી ખેડેલી ભૂમિમાં, નવી માટીની ખાણમાં, જ્યાં લોકોના મળ-મૂત્રનો માર્ગ હોય અથવા ન હોય ત્યાં મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ભેજવાળી ભૂમિ પર, કાદવ-કીચડ પર શેવાળ ઉપર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू उंबर-वच्चंसि वा, णग्गोह-वच्चंसि वा, असोत्थ-वच्चंसि वा, पिलक्खु-वच्चंसि वा उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ઉંબર, વડ, પીપળ તથા પીંપળીના ફૂલના સંગ્રહસ્થાન પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू डाग-वच्चंसि वा, साग-वच्चंसि वा, मूलय-वच्चंसि वा, कोत्थुंभरि-वच्चंसि वा, खार-वच्चंसि वा, जीरय-वच्चंसि वा, दमण-वच्चंसि वा, मरुग-वच्चंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ભાજી, શાક, મૂળા, કોથમીર, ધાણા, જીરું, દમણક (સુગંધિત વનસ્પતિ), મરુગ (વનસ્પતિ) ના સંગ્રહસ્થાન કે ઉત્પન્ન થવાની વાડીઓમાં મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू इक्खु-वणंसि वा, साल-वणंसि वा, कुसुंभ-वणंसि वा, कप्पास-वणंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ શેરડી, શાળી, કુસુંભ કે કપાસના ખેતરમાં મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू असोग-वणंसि वा, सत्तिवण्ण-वणंसि वा, चंपग-वणंसि वा, चूय-वणंसि वा अण्णय-रेसु वा, तहप्पगारेसु वा पत्तोवएसु, पुप्फोवएसु, फलोवएसु, बीओवएसु उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ અશોકવનમાં, સપ્તપર્ણવનમાં, ચંપકવનમાં આમ્રવનમાં કે અન્ય એવા બીજા સ્થળોમાં જે પત્ર, પુષ્પ, ફળ કે બીજ આદિથી યુક્ત હોય ત્યાં મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

– नि. उ. ३, सु. ७१-७९

१५९४. जे भिक्खू खुड्डागंसि थंडिलंसि उच्चार पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

१५९४. જે ભિક્ષુ નાની સ્થંડિલ ભૂમિમાં ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

તેને માસિક ઉદ્ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

–नि. उ. ४, सु. १०४

१५९५. जे भिक्खू आगंतागारेसु वा, आरामागारेसु वा, गाहावइकुलेसु वा, परियावसहेसु वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

१५९५. જે ભિક્ષુ ધર્મશાળાઓમાં, ઉદ્યાનોમાં, ગાથાપતિ કુળોમાં કે આશ્રમોમાં મળ-મૂત્રનો ત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू उज्जाणंसि वा, उज्जाणगिहंसि वा, उज्जाणसालंसि वा, निज्जाणंसि वा, निज्जाणगिहंसि वा, निज्जाणसालंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ઉદ્યાનમાં, ઉદ્યાનઘરમાં, ઉદ્યાનશાળામાં, નગરની બહાર બનાવેલા સ્થાનમાં, નગરની બહાર બનાવેલા ઘરમાં, નગરની બહાર બનાવેલી શાળામાં મળ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू अट्टंसि वा, अट्टालयंसि वा, चरियंसि वा, पागारंसि वा, दारंसि वा, गोपुरंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ચબુતરા પર, અટારી પર, ચરિકા પર, પ્રાકાર પર, દરવાજામાં, ગોપુર (મુખ્ય દરવાજો)માં મળ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू दगमग्गंसि वा, दगपहंसि वा, दगतीरंसि वा, दगट्ठावणंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ પાણીવાળા માર્ગમાં, જળપથમાં, જળાશયના તટ પર કે જળ સ્થાન પર મળ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू सुन्नगिहंसि वा, सुन्नसालंसि वा, भिन्नगिहंसि वा, भिन्नसालंसि वा, कूडागारंसि वा, कोट्ठागारंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ સૂના ઘરમાં, સૂની શાળામાં, તૂટેલા ઘરમાં, તૂટેલી શાળામાં, કૂટાગાર કે કોષ્ઠાગારમાં મળ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू तणगिहंसि वा, तणसालंसि वा, तुसगिहंसि वा, तुससालंसि वा, भुसगिहंसि वा, भुससालंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ ઘાસના ઘરમાં, ઘાસની શાળામાં, તુસના ઘરમાં, તુસની શાળામાં, ભૂંસાના ઘરમાં કે ભૂંસાની શાળામાં મળ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू जाणसालंसि वा, जाणगिहंसि वा, जुग्गसालंसि वा, जुग्गगिहंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ યાનશાળામાં, યાનઘરમાં, વાહનશાળામાં, વાહનઘરમાં મળ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू पणियसालंसि वा, पणियगिहंसि वा, परियासालंसि वा, परियागिहंसि वा, कुवियसालंसि वा, कुवियगिहंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ વિક્રયશાળામાં, વિક્રયઘરમાં, માલસામાનના કોઠારમાં કે ઘરમાં, કર્મશાળા (કારખાના) માં કે કર્મઘરમાં મળ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू गोणसालंसि वा, गोणगिहंसि वा, महाकुलंसि वा, महागिहंसि वा, उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ગૌણશાળામાં કે ગૌણ ઘરમાં, મહાકુળમાં કે મહાઘરમાં મળ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

– नि. उ. १५, सु. ६६-७४

१५९६. जे भिक्खू अणंतरहियाए पुढवीए उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

१५९६. જે ભિક્ષુ સચિત્ત પૃથ્વીના નજીકની ભૂમિ પર મળ-મૂત્રનો પરિત્યાગ કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू ससिणिद्धाए पुढवीए उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ સસ્નિગ્ધ ભૂમિ પર મળ-મૂત્ર પરઠે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू ससरक्खाए पुढवीए उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ સચિત્ત રજવાળી ભૂમિ પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू मट्टियाकडाए पुढवीए उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ સચિત્ત વીખરાયેલી માટીવાળી પૃથ્વી પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू चित्तमंताए पुढवीए उच्चार पासवणं परिट्ठवेइ परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ સચિત્ત પૃથ્વી પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू चित्तमंताए सिलाए उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ સચિત્ત શિલા પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू चित्तमंताए लेलुए उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ સચિત્ત શિલાખંડ પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कोलावासंसि वा दारूए जीवपइट्ठिए, सअंडे-**जाव**-मक्कडा-संताणए उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ ઉધઈ લાગેલા કાષ્ઠ પર તથા ઈંડા **યાવત્** કરોળીયાનાં જાળાં પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू थूणंसि वा, गिहेलुयंसि वा, उसुयालंसि वा, कामजलंसि वा, दुब्बद्धे, दुन्निखित्ते अनिकंपे चलाचले, उच्चार पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ ।

જે ભિક્ષુ દુર્બદ્ધ, દુર્નિક્ષિપ્ત, અનિષ્કંપ કે હલતા ઠૂંઠા પર, ઉંબરા પર, ખળાં પર, કે ન્હાવાના પાટ પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू कुलियंसि वा, भित्तिंसि वा, सिलंसि वा, लेलुंसि वा, अंतलिक्खजायंसि वा, दुब्बद्धे, दुन्निखित्ते अनिकंपे, चलाचले उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ દુર્બદ્ધ, દુર્નિક્ષિપ્ત, અનિષ્કંપ કે હલતી માટીની દિવાલ પર, ઈંટની દિવાલ પર, શિલા પર, શિલાખંડ પર ઈત્યાદિ એવા ખુલ્લા સ્થાન પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

जे भिक्खू खंधंसि वा, फलहंसि वा, मंचंसि वा, मंडवंसि वा, मालंसि वा, पासायंसि वा, हम्मियतलंसि वा, अंतलिक्खजायंसि वा, दुब्बद्धे, दुन्निखित्ते, अनिकंपे चलाचले उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

જે ભિક્ષુ દુર્બદ્ધ, દુર્નિક્ષિપ્ત, અનિષ્કંપ કે હલતા સ્કંધ, તખતા, મંચ, મંડપ, માળીયું, મહેલ કે હવેલીની છત ઈત્યાદિ ખુલ્લા સ્થાન પર મળ-મૂત્ર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

– नि.उ. १६, सु. ४०-५०

अण्णउत्थियाइ सद्धिं थंडिल-गमण-पायच्छित्त सुत्तं-

અન્યતીર્થિકાદિની સાથે સ્થંડિલ જવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

१५९७. जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिओ वा, अपरिहारिएण सद्धिं बहिया विहार-भूमिं वियार-भूमिं वा, णिक्खमइ वा, पविसइ वा, णिक्खमंतं वा, पविसंतं वा साइज्जइ।

૧૫૯૭. જે ભિક્ષુ અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થની સાથે અથવા પારિહારિક સાધુ અપારિહારિકની સાથે ઉપાશ્રયની બહારની સ્વાધ્યાય ભૂમિમાં કે સ્થંડિલ ભૂમિમાં પ્રવેશ કે નિષ્ક્રમણ કરે છે, (પ્રવેશ કે નિષ્ક્રમણ કરાવે છે) પ્રવેશ કે નિષ્ક્રમણ કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

– नि. उ. २, सु. ४१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आउडे ठाणे उच्चाराइ परिट्ठवणस्स पायच्छित्त सुत्तं–

१५९८. जे भिक्खू दिया वा, राओ वा, वियाले वा उच्चार– पासवणेणं उब्बाहिज्जमाणे सपायं गहाय, परपायं वा जाइत्ता उच्चार–पासवणं परिट्ठवेत्ता, अणुग्गए सूरिए एडेइ एडेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

– नि. उ. ३ सु. ८०

उच्चार–पासवण भूमि अपडिलेहणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१५९९. जे भिक्खू साणुप्पए उच्चार–पासवणभूमिं न पडिलेहेइ, न पडिलेहेंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू तओ उच्चार–पासवणभूमिओ न पडिलेहेइ, न पडिलेहेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

– नि. उ. ४, सु. १०२–१०३

उच्चाराइ अविहिए परिट्ठवणस्स पायच्छित्त सुत्तं –

१६००. जे भिक्खू उच्चार–पासवणं अविहीए परिट्ठवेइ, परिट्ठवेंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

– नि. उ. ४, सु. १०५

थंडिल सामायारीणं अकरणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं–

१६०१. जे भिक्खू उच्चार–पासवणं परिट्ठवेत्ता न पुंछइ, न पुंछंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू उच्चार–पासवणं परिट्ठवेत्ता कट्ठेण वा, किलिंचेण वा, अंगुलियाए वा, सलागाए वा पुंछइ, पुंछंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू उच्चार–पासवणं परिट्ठवेत्ता णायमइ, णायमंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू उच्चार–पासवणं परिट्ठवेत्ता तत्थेव आयमइ,आयमंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू उच्चार–पासवणं परिट्ठवेत्ता अइदूरे आयमइ आयमंतं वा साइज्जइ।

આવૃત્ત સ્થાનોમાં મળ-મૂત્ર પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૯૮. જે ભિક્ષુ દિવસે, રાત્રે કે વિકાલમાં મળ-મૂત્રની તીવ્ર ઈચ્છાથી વ્યાકુળ થઈને પોતાનું પાત્ર કે બીજાના પાત્રની યાચના કરી, તેમાં મળ-મૂત્રનો ત્યાગ કરી જ્યાં સૂર્યનો તાપ ન આવતો હોય એવા સ્થાન પર પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ ભૂમિનું પ્રતિલેખન ન કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૫૯૯. જે ભિક્ષુ ચતુર્થપ્રહરમાં ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ ભૂમિનું પ્રતિલેખન કરતો નથી, (કરાવતો નથી) કરનારનું અનુમોદન કરતો નથી.

જે ભિક્ષુ ત્રણે ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ ભૂમિઓનું પ્રતિલેખન કરતો નથી, (કરાવતો નથી) કરનારનું અનુમોદન કરતો નથી.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

અવિધિથી મળ-મૂત્ર આદિ પરઠવવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૬૦૦. જે ભિક્ષુ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણને અવિધિથી પરઠવે છે, (પરઠવાવે છે) પરઠવનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

સ્થંડિલ સામાચારીનું પાલન કરવાનાં પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૬૦૧. જે ભિક્ષુ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણનો ત્યાગ કરી (મળદ્વારને) લુછતો નથી, (લૂછાવતો નથી) લૂછનારનું અનુમોદન કરતો નથી.

જે ભિક્ષુ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણનો ત્યાગ કરી, કાષ્ઠથી, વાંસના છોલથી, આંગળી કે શલાકાથી લૂછે છે, (લૂછાવે છે) લૂછનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણને પરઠવી આચમન કરતો નથી, (કરાવતો નથી) કરનારનું અનુમોદન કરતો નથી.

જે ભિક્ષુ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણનો ત્યાગ કરી ત્યાંજ આચમન કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

જે ભિક્ષુ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણનો ત્યાગ કરી વધુ દૂર જઈ આચમન કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू उच्चार-पासवणं परिट्ठवेत्ता परं तिण्हं णावापुराणं आयमइ, आयमंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

– नि. उ. ४, सु. १०६-१११

જે ભિક્ષુ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણનો ત્યાગ કરી ત્રણથી વધુ નાવાપૂર (ચાપકા) થી આચમન કરે છે, (કરાવે છે) કરનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહારસ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

गुप्ति

ગુપ્તિ - અગુપ્તિ - ૧

गुत्तिओ सरूवं–

१६०२. एयाओ पंचसमिईओ, समासेण वियाहिया ।
एत्तो य तओ गुत्तीओ, वोच्छामि अणुपुव्वसो।।

– उत्त. अ. २४, गा. १९

ગુપ્તિનું સ્વરૂપ :

૧૬૦૨. આ પાંચ સમિતિ ટૂંકમાં કહી છે. આગળ ત્રણ ગુપ્તિઓ ક્રમથી કહું છું.

१६०३. गुत्ती नियत्तणे वुत्ता असुभत्थेसु सव्वसो ।

– उत्त. अ. २४, गा. २६ (२)

૧૬૦૩. અશુભ વિષયોમાંથી સર્વથા નિવૃત્ત થવું ગુપ્તિ કહેવાય છે.

तिगुत्तो संजओ –

१६०४. हत्थसंजए पायसंजए, वायसंजए संजइंदिए।
अज्झप्परए सुसमाहियप्पा, सुत्तत्थं च वियाणइ जे स भिक्खू ।

– दस. अ. १०, गा. १५

ત્રિગુપ્તિ સંયત :

૧૬૦૪. જે હાથ, પગને યતના પૂર્વક પ્રવૃત્ત કરે છે, વાણીમાં પૂર્ણ વિવેક રાખે છે, અને ઈન્દ્રિયોનો યથાર્થ સંયમ રાખે છે, અધ્યાત્મ ભાવમાં રત છે, યથાયોગ્ય આત્મ સમાધિસ્થ છે તથા જે સૂત્ર અને અર્થના રહસ્યને યથાર્થરૂપે જાણે છે, તે જ સાચો સાધુ છે.

गुत्ति अगुत्तिप्पगारा –

१६०५. तओ गुत्तिओ पण्णत्ताओ, तं जहा–
(१) मणगुत्ती, (२) वइगुत्ती, (३) कायगुत्ती[1] ।
संजयमणुस्साणं तओ गुत्तीओ पण्णत्ताओ, तं जहा–
(१) मणगुत्ती, (२) वइगुत्ती, (३) कायगुत्ती।
तओ अगुत्तीओ पण्णत्ताओ, तं जहा–
(१) मणअगुत्ती, (२) वइअगुत्ती, (३) कायअगुत्ती[2] ।

– ठाणं.अ. ३, उ. १, सु. १३४

ગુપ્તિ તથા અગુપ્તિના પ્રકાર :

૧૬૦૫. ગુપ્તિના ત્રણ પ્રકાર છે -
૧. મન ગુપ્તિ, ૨. વચન ગુપ્તિ, ૩. કાય ગુપ્તિ.
સંયત મનુષ્યની ત્રણ ગુપ્તિઓ કહી છે -
૧. મન ગુપ્તિ, ૨. વચન ગુપ્તિ, ૩. કાય ગુપ્તિ.
અગુપ્તિના ત્રણ પ્રકાર છે -
૧. મન અગુપ્તિ, ૨. વચન અગુપ્તિ, ૩. કાય અગુપ્તિ.

मन गुप्ति – २

मणगुत्ती सरूवं–

१६०६. संरम्भ समारम्भे, आरम्भे य तहेव य।
मणं पवत्तमाणं तु, नियत्तेज्ज जयं जई।।

– उत्त. अ. २४, गा. २१

મન ગુપ્તિનું સ્વરૂપ :

૧૬૦૬. યતના સંપન્ન યતિ સંરંભ, સમારંભ અને આરંભમાં પ્રવૃત્ત મનનું નિવર્તન કરે.

---

१. आव. अ. ४, सु. २२ ।

२. મન, વચન અને કાયાના નિગ્રહને ગુપ્તિ અને અનિગ્રહને અગુપ્તિ કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चउव्विहा मणगुत्ती–

१६०७. सच्चा[1] तहेव मोसा[2] य, सच्चा मोसा[3] तहेव य।
चउत्थी असच्चमोसा य[4] मणगुत्ती चउव्विहा।।
– उत्त. अ. २४, गा. २०

मणस्स दुट्ठऽस्सोवमा–

१६०८. **प.** अयं साहसिओ भीमो, दुट्ठस्सो परिधावई।
जंसि गोयम ! आरूढो, कहं तेण न हीरसि ?।।

उ. पधावन्तं निगिण्हामि, सुयरस्सीसमाहियं।
न मे गच्छइ उम्मग्गं, मग्गं च पडिवज्जइ।।

प. आसे य इइ के वुत्ते ? केसी गोयममब्बवी।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी।।

उ. मणो साहसिओ भीमो, दुट्ठस्सो परिधावई।
तं सम्मं निगिण्हामि, धम्मसिक्खाए कन्थगं।।
– उत्त. अ. २३, गा. ५५–५८

दस चित्तसमाहिट्ठाणा–

१६०९. इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं दसचित्त–समाहिट्ठाणा पण्णत्ता।
प. कयरे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं दस चित्तसमा–हिट्ठाणा पण्णत्ता ?
उ. इमे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं दस चित्तसमा–हिट्ठाणा पण्णत्ता।
– दसा. द. ५, सु. १–२

१६१०. "अज्जो !" इति समणे भगवं महावीरे समणा– निग्गंथा य निग्गंथीओ य आमंतित्ता एवं वयासी–
"इह खलु अज्जो ! निग्गंथाणं वा निग्गंथीणं वा इरिया–समियाणं, भासा–समियाणं, एसणा–समियाणं, आयाण–भंड–मत्त–निक्खेवणा–समियाणं, उच्चार–पासवण–खेल–सिंघाण–जल्ल–परिट्ठावणिया–समियाणं,

चार प्रकारनी मन गुप्ति :

१६०७. सत्या, मृषा, सत्यामृषा तथा चोथी असत्यामृषा. आ प्रमाणे मन-गुप्तिना चार प्रकार छे.

मनने दुष्ट अश्वनी उपमा :

१६०८. केशी श्रमणे गौतम स्वामिने पूछ्युं -
प्र. आ साहसिक,भयंकर, दुष्ट घोडो जे चारे तरफ दोडी जाय छे. गौतम ! तमे तेना पर सवार छो. ते तमने खोटे रस्ते केम दोरतो नथी ?'
उ. गणधर गौतमे आ प्रकारे कह्युं - 'दोडता घोडाने हुं श्रुत-रश्मि (श्रुत-ज्ञाननी लगाम)थी वशमां करुं छुं. मारे वश रहेलो घोडो उन्मार्गे जतो नथी. परंतु सन्मार्गे ज रहे छे.'
प्र. केशी श्रमणे गौतमने पूछ्युं - 'तमे घोडो कोने कहो छो ?'
केशी श्रमणना पूछवाथी गौतमे आ प्रमाणे कह्युं -
उ. "मन ज साहसिक, भयंकर अने दुष्ट घोडो छे. जे चारे बाजु दोडे छे. तेने हुं सारी रीते वशमां राखुं छुं. धर्मशिक्षाथी ते कंठक-उत्तम जातिनो घोडो बन्यो छे."

दश चित्त समाधि स्थान :

१६०९. आ आर्हत् प्रवचनमां स्थविर भगवंतोओ दश चित्त समाधि स्थान कह्यां छे.
प्र. भंते ! ए क्या दश चित्तसमाधिनां स्थान स्थविर भगवंतोओ कह्यां छे ?
उ. आ दश चित्त समाधि स्थान स्थविर भगवंतोओ आ प्रमाणे कह्यां छे. जेम के -

१६१०. 'हे आर्यो ! ए रीते आमंत्रण आपी श्रमण भगवान महावीर साधु साध्वीने कहेवा लाग्या. 'हे आर्यो, साधु अथवा साध्वीओ, जे ईर्यासमितिवाळा, भाषासमितिवाळा, एषणा समितिवाळा, आदान-भांड-मात्रनिक्षेपणा समितिवाळा, उच्चार-प्रश्रवण, खेल-सिंघाणक-जल्लनी परिष्ठापना समितिवाळा,

---

१. सत्या मनोगुप्ति - सत्य वस्तुनुं मनमां चिन्तन, यथा-जगतमां जीव विद्यमान छे.
२. असत्या मनोगुप्ति - असत्य वस्तुनुं मनमां चिन्तन यथा-जीव नथी.
३. सत्या-मृषा मनोगुप्ति - कंईक सत्य अने कंईक असत्य वस्तुनुं मनमां चिन्तन यथा-केरीना नाना प्रकारना वृक्षोने 'आ केरीनुं वन छे." एवुं चिन्तन करवुं. वनमां आम्र वृक्ष छे ते तो सत्य चिन्तन छे परंतु पलाश, खदिर, धव आदि विविध प्रकारना वृक्ष पण वनमां छे आथी उक्त चिंतन असत्य पण छे.
४. असत्य अमृषा मनोगुप्ति-जे चिंतन सत्य अने असत्य नथी तथा कोई आदेश के निर्देशनुं चिंतन - "हे देवदत्त ! घडो लाव" अथवा 'मने अमुक वस्तु लावी दे.' ईत्यादि चिन्तन.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मण–समियाणं, वय– समियाणं, काय समियाणं, मणगुत्तीणं, वयगुत्तीणं, काय–गुत्तीणं, गुत्तिदियाणं, गुत्तबंभयारीणं, आयट्ठीणं, आयहियाणं, आय–जोईणं, आयपरक्कमाणं, पक्खिय–पोसहिएसु समाहिपत्ताणं झियायमाणाणं इमाइं दस चित्त–समाहि ट्ठाणाइं[1], असमुप्पण्णपुव्वाइं समुप्पज्जेज्जा, तं जहा–

મનःસમિતિવાળા, વાક્-સમિતિવાળા, કાય-સમિતિવાળા, મનોગુપ્તિવાળા, વચન ગુપ્તિવાળા, કાય ગુપ્તિવાળા તથા ગુપ્તેન્દ્રિય, ગુપ્ત બ્રહ્મચારી, આત્માર્થી, આત્મહિતેષી, આત્મયોગી, આત્મ-પરાક્રમી, પાક્ષિક પૌષધોપવાસમાં સમાધિસ્થ તથા શુભ ધ્યાન કરવાવાળા મુનિઓને આ પૂર્વ અનુત્પન્ન, ચિત્ત-સમાધિના દશ સ્થાન ઉત્પન્ન થાય છે, જેમકે -

(१) धम्मचिंता वा से असमुप्पण्ण–पुव्वा समुप्पज्जेज्जा, सव्वं धम्मं जाणित्तए।

१. પૂર્વે ક્યારેય પણ ઉત્પન્ન નથી થઈ એવી ધર્મભાવના ઉત્પન્ન થાય, તેથી તે સર્વશ્રેષ્ઠ ધર્મને જાણી લે.

(२) सण्णि–जाइ–सरणेण सण्णि–णाणं वा से असमुप्पण्ण–पुव्वे समुप्पज्जेज्जा, अप्पणो पोराणियं जाइं सुमरित्तए।

२. પૂર્વે ક્યારેય પણ થયું નથી એવા સંજ્ઞિ જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન દ્વારા પોતાના પૂર્વ જન્મોનું સ્મરણ કરી લે.

(३) सुमिणदंसणे वा से असमुप्पण्ण–पुव्वे समुप्पज्जेज्जा, अहातच्चं सुमिणं पासित्तए।

૩. પૂર્વઅદૃષ્ટ યથાર્થ સ્વપ્ન દેખાઈ જાય.

(४) देवदंसणे वा से असमुप्पण्ण–पुव्वे समुप्पज्जेज्जा, दिव्वं देविड्ढिं, दिव्वं देवजुइं, दिव्वं देवाणुभावं पासित्तए।

૪. પૂર્વે અદૃષ્ટ દેવ-દર્શન થઈ જાય. તથા દિવ્ય દેવ-ઋદ્ધિ, દિવ્ય દેવ-દ્યુતિ તથા દિવ્ય દેવાનુભાવ દેખાઈ જાય.

(५) ओहिणाणे वा से असमुप्पण्ण–पुव्वे समुप्पज्जेज्जा, ओहिणा लोगं जाणित्तए।

૫. પૂર્વે કદી થયું નથી એવું અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈ જાય તથા તેના દ્વારા લોકને જાણી લે.

(६) ओहिदंसणे वा से असमुप्पण्ण–पुव्वे समुप्पज्जेज्जा, ओहिणा लोयं पासित्तए।

૬. પૂર્વે નથી થયું એવું અવધિ દર્શન ઉત્પન્ન થઈ જાય અને એના દ્વારા તે લોકને જોઈ લે.

(७) मणपज्जवनाणे वा से असमुप्पण्ण–पुव्वे समुप्पज्जेज्जा, अंतो मणुस्सखित्तेसु अड्ढा इज्जेसु दीवसमुद्देसु सण्णीणं पंचिंदियाणं पज्जत्तगाणं मणोगए भावे जाणित्तए।

૭. પૂર્વે કદી નથી થયું એવું મનःપર્યવજ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈ જાય તથા મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં અઢી દ્વીપ સમુદ્રોમાં રહેતા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તક જીવોના મનોભાવને જાણી લે.

(८) केवलणाणे वा से असमुप्पण्ण–पुव्वे समुप्पज्जेज्जा, केवलकप्पं लोयालोयं जाणित्तए।

૮. પૂર્વે કદી નથી થયું એવું કેવળ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈ જાય તથા સંપૂર્ણ લોકાલોકને જાણી લે.

(९) केवलदंसणे वा से असमुप्पण्ण–पुव्वे समुप्पज्जेज्जा, केवलकप्पं लोयालोयं पासित्तए ।

૯. પૂર્વે કદી થયું નથી એવું કેવળ દર્શન ઉત્પન્ન થઈ જાય તથા સંપૂર્ણ લોકાલોકને જોઈ લે.

(१०) केवल–मरणे वा से असमुप्पण्ण–पुव्वे समुप्पज्जेज्जा, सव्वदुक्खपहाणाए।

૧૦. પૂર્વે કદી નથી થયું એવું કેવળ મૃત્યુ-પ્રાપ્ત થઈ જાય તો સર્વ દુઃખનો અંત થઈ જાય છે.

– दसा. द. ५, सु. ६

(આ દશ સ્થાનોથી સમાધિભાવની પ્રાપ્તિ થાય છે.)

---

१. (क) ठाणं अ. १०, सु. ७५५ (ख) सम. स. १०, सु. १

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संकिलिट्ठचित्तस्स अकिच्चाइं–

१६११. अणेगचित्ते खलु अयं पुरिसे, से केयणं अरिहइ पूरइत्तए। से अण्णवहाए, अण्णपरियावाए, अण्ण–परिग्गहाए, जणवयवहाए, जणवयपरियावाए, जणवयपरिग्गहाए।

– आ. सु. १, अ. ३, उ. २, सु. ११८

व्याकुळ चित्तवृत्तिवाळानुं दुष्कृत्य :

१६११. ते (असंयमी) पुरुष अनेक प्रकारना विकल्पोथी घेरायेलो छे. ते चाळणीनी अंदर पाणी भरवानो प्रयत्न करे छे. ते बीजा जीवो तथा जनसमुदायने मारवा, सताववा, अने अधिकार जमाववा माटे तैयार थाय छे, तथा परिग्रह माटे प्रवृत्त बने छे.

मणगुत्तयाए फलं–

१६१२. प. मणगुत्तयाए णं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. मणगुत्तयाए णं जीवे एगग्गं जणयइ।
एगग्गचित्ते णं जीवे मणगुत्ते संजमाराहए भवइ।

– उत्त. अ. २६, सु. ५५

मनने वशमां करवानुं फळ :

१६१२. प्र. भंते ! मनोगुप्तता (कुशळ मनना प्रयोग)थी जीव शुं प्राप्त करे छे ?

उ. मनो-गुप्ततायी ते जीव एकाग्रताने प्राप्त करे छे. एकाग्र चित्तवाळा जीव (अशुभ संकल्पोथी) मननी रक्षा करनार अने संयमनी आराधना करनार होय छे.

मणसमाहारणयाए फलं–

१६१३. प. मणसमाहारणयाए णं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. मणसमाहारणयाए णं एगग्गं जणयइ। एगग्गं जणइत्ता नाणपज्जवे जणयइ। नाणपज्जवे जणइत्ता सम्मत्तं विसोहेइ, मिच्छत्तं च निज्जरेइ।

– उत्त. अ. २६, सु. ५८

मनसमाधारणानुं फळ :

१६१३. प्र. भंते ! मननी समाधारणा (मनने आगमोक्त भावोना चिंतनमां सारी रीते संलग्न राखवा)थी जीवने शुं मळे छे?

उ. मननी समाधारणाथी जीव एकाग्रता मेळवे छे. एकाग्रताथी ज्ञानपर्यायो (ज्ञाननां विविध तत्वो-बोधरूप प्रकारो) प्राप्त करे छे. ज्ञानपर्यायो प्राप्त करीने सम्यक् दर्शनने विशुद्ध करे छे अने मिथ्यादर्शननी निर्जरा करे छे.

एगग्गमणसन्निवेसणयाए फलं–

१६१४. प. एगग्गमणसन्निवेसणयाए णं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. एगग्गमणसन्निवेसणयाए णं चित्तनिरोहं करेइ ।।

– उत्त. अ. २६, सु. २७

मननी एकाग्रतानुं फळ :

१६१४. प्र. भंते ! मनने एकाग्रतामां सन्निवेश करवाथी जीवने शुं मळे छे ?

उ. मनने एकाग्र करवाथी चित्तनो निरोध थाय छे.

वचन गुप्ति – ३

वयगुत्ती सरूवं–

१६१५. संरम्भ समारम्भे, आरम्भे य तहेव य ।
वयं पवत्तमाणं तु, नियत्तेज्ज जयं जइ[1] ।।

– उत्त. अ. २४, गा. २३

वचन गुप्तिनुं स्वरूप :

१६१५. यतना संपन्न यतिए संरंभ, समारंभ अने आरंभमां प्रवृत्त वचननुं निवर्तन करवुं जोईए.

चउव्विहा वइगुत्ती–

१६१६. सच्चा तहेव मोसा य, सच्चा मोसा तहेव य।
चउत्थी असच्चमोसा, वइगुत्ती चउव्विहा।।

– उत्त. अ. २४, गा. २२

चार प्रकारनी वचन गुप्ति :

१६१६. सत्या, मृषा, सत्यामृषा अने असत्यामृषा. आ प्रमाणे वचन गुप्तिना चार प्रकार छे.

---

१. संकप्पो संरंभ, परितापकरो भवे समारंभो । आरंभो उद्दवओ, सुद्धं वयाईणं सव्वेसिं ।। – उत्त.अ. २४, टीका
हिंसानो संकल्प ते संरंभ, प्राणीओने परिताप करवो ते समारंभ अने प्राणीओने उपद्रव करवो ते आरंभ छे

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वयगुत्तस्स किच्चाइं–

१६१७. गुत्तो वईए य समाहिपत्ते,
लेसं समाहट्टु परिव्वएज्जा ।।

– सूय. सु. १, अ. १०, गा. १५

वचन गुप्तिना कृत्यो :

१६१७. वचन गुप्तिनो धारक भाव समाधि प्राप्त करी शुद्ध लेश्याने ग्रहण करी संयममां अनुष्ठान करे.

वइगुत्ति परूवणं –

१६१८. से जहेतं भगवया पवेदितें आसुपण्णेण जाणया पासया। अदुवा गुत्ती वइगोयरस्स ।

– आ.सु. १, अ. ८, उ. १, सु. २०१ (ख)

वचन गुप्तिनी प्ररूपणा :

१६१८. आशुप्रज्ञ, सर्वज्ञानी, सर्वदर्शी भगवान महावीर द्वारा जे प्रमाणे धर्म प्ररूपित थयो छे, ते ज प्रमाणे धर्मनी प्ररूपणा करे अथवा वाणी विषयक गुप्तिथी मौन साधनामां रहे.

वइगुत्तयाए फलं–

१६१९. **प.** वयगुत्तयाए णं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. वयगुत्तयाए णं निव्वियारं जणयइ।
"निव्वियारेणं जीवे वइगुत्ते अज्झप्पजोगसाहणजुत्ते" यावि भवइ।

– उत्त. अ. २६, सु. ५६

वचन गुप्तिनुं फळ :

१६१९. **प्र.** भंते ! वचन गुप्तिथी जीवने शुं फळनी प्राप्ति थाय छे ?
उ. वचन गुप्तिथी जीव निर्विकार बने छे. निर्विकार जीव सर्वथा वाक्‌गुप्त तथा अध्यात्म योगना साधनभूत ध्यानथी एकाग्रता आदिथी युक्त होय छे.

वयसमाहारणयाए फलं–

१६२०. **प.** वयसमाहारणयाए णं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. वयसमाहारणयाए णं वयसाहारणदंसणपज्जवे विसोहेइ। वयसाहारणदंसणपज्जवे विसोहेत्ता सुलहबोहियत्तं निव्वत्तेइ, दुल्लहबोहियत्तं निज्जरेइ।

– उत्त. अ. २६, सु. ५९

वचन समाधारणानुं फळ :

१६२०. **प्र.** भंते ! वाक्‌-समाधारणा (वचनने स्वाध्यायमां संलग्न करवुं) थी जीवने शुं फळनी प्राप्ति थाय छे?
उ. वाक्‌-समाधारणाथी जीव वाणीना विषयभूत दर्शन पर्यायने विशुद्ध करे छे, वाणीना विषयभूत दर्शन पर्यायो विशुद्ध करीने सहेलाईथी बोधि प्राप्त करे छे. अने बोधिनी दुर्लभता पण क्षीण करे छे.

काय गुप्ति – ४

कायगुत्ती सरूवं–

१६२१. संरम्भ समारम्भे, आरम्भे य तहेव य।
कायं पवत्तमाणं तु, नियत्तेज्ज जयं जई।।

– उत्त. अ. २४, गा. २५

काय गुप्तिनुं स्वरूप :

१६२१. यतना संपन्न यति ए संरंभ, समारंभ अने आरंभमां प्रवृत्त कायानुं निवर्तन करवुं जोईए.

कायगुत्ती अणेगविहा–

१६२२. ठाणे निसीयणे चेव, तहेव य तुयट्टणे।
उल्लंघण पल्लंघणे, इन्दियाणं य जुंजणे।।

– उत्त. अ. २४, गा. २४

काय गुप्तिना अनेक प्रकार :

१६२२. ऊभा रहेवामां, बेसवामां, त्वग्‌वर्तन-सूवामां, उल्लंघन-खाडा वगेरे ओळंगवामां, प्रलंघन-साधारण हरवा फरवामां, अने शब्दादि विषयोरूप ईन्द्रियोना प्रयोगमां प्रवर्तमान मुनि काय गुप्ति करे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१६२३. णत्ताह पालाछण्णाह आयाणसातगाढत बाल अव्वोच्छिण्णबंधणे अणभिक्कंत–संजोए। तमंसि अविजाणओ आणाए लंभो णत्थि त्तिबेमि।

१६२३. નત્રાાદ ઇાન્દ્રયાના વિષયાથા નિવૃત્ત થઇન જ મોહાદિવશ કરી કર્માશ્રવના કારણોમાં આસક્ત થાય છે, તે અજ્ઞાની બંધનોથી મુક્ત થતો નથી. તે વિષયોના સંયોગોને છોડી શકતો નથી. મોહરૂપી અંધકારમાં પડેલા આવા અજ્ઞાની જીવને તીર્થંકરની આજ્ઞાનો લાભ થતો નથી. અર્થાત્ તે આરાધક બની શકતો નથી એમ હું કહું છું.

जस्स णत्थि पुरे पच्छा मज्झे तस्स कुओ सिया ?

જેને વિષયાસક્તિના પૂર્વ સંસ્કાર નથી અને ભવિષ્યનો સંકલ્પ નથી તેને મધ્યે (વર્તમાન ભવમાં) વિષયાસક્તિનો વિકલ્પ ક્યાંથી હોય ?

से हु पन्नाणमंते बुद्धे आरंभोवरए।

એ જ વાસ્તવમાં પ્રજ્ઞાવાન છે, પ્રબુદ્ધ છે, આરંભથી વિરત છે.

सम्ममेयं ति पासहा।
जेण बंधं वहं घोरं परितावं च दारुणं।

તેમનો આ વ્યવહાર સમ્યક્ છે. એમ તું જો વિચાર કર. વિષયાસક્તિથી પુરુષ બંધન, વધ, પરિતાપ આદિ ભયંકર દુઃખો સહન કરે છે.

पलिछिंदिय बाहिरगं च सोतं णिक्कम्मदंसी इह मच्चिएहिं।

માટે બાહ્ય પરિગ્રહ આદિ તથા અંતરંગ રાગ-દ્વેષ આદિ આશ્રવોનો નિરોધ કરી આ મૃત્યુ લોકમાં નિષ્કર્મદર્શી બનવું જોઈએ.

कम्मुणा सफलं दट्ठुं ततो णिज्जाति वेदवी।

– आ.सु.१, अ.४, उ. ४, सु. १४४–१४५

કર્મ પોતાનું ફળ અવશ્ય આપે છે, એવું જાણીને તત્વજ્ઞ પુરુષે કર્મબંધનના કારણોથી સદા દૂર રહેવું જોઈએ.

कायगुत्तयाए फलं–

કાયગુપ્તિનું ફળ :

१६२४. **प.** कायगुत्तयाए णं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

१૬૨૪. **પ્ર.** ભંતે ! કાયગુપ્તિથી જીવને શું ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે ?

उ. कायगुत्तयाए णं संवरं जणयइ। संवरेणं कायगुत्ते पुणो पावासवनिरोहं करेइ।

– उत्त. अ. २९, सु. ५७

ઉ. કાય ગુપ્તિથી જીવ સંવર (અશુભ પ્રવૃત્તિથી નિરોધ) પામે છે. સંવરથી કાય ગુપ્ત બનીને ફરી થનાર પાપાશ્રવનો નિરોધ કરે છે.

कायसमाहारणयाए फलं –

કાય સમાધારણાનું ફળ :

१६२५. **प.** कायसमाहारणयाए णं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

१૬૨૫. **પ્ર.** ભંતે ! કાય સમાધારણા (સંયમની શુદ્ધ પ્રવૃત્તિઓમાં કાયાને સંલગ્ન રાખવા)થી જીવને શું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે ?

उ. कायसमाहारणयाए णं चरित्तपज्जवे विसोहेइ । चरित्तपज्जवे विसोहेत्ता अहक्खायचरित्तं विसोहेइ । अहक्खायचरित्तं विसोहेत्ता चत्तारि केवलिकम्मंसे खवेइ। तओ पच्छा सिज्झइ, बुज्झइ, मुच्चइ, परिनिव्वाएइ सव्वदुक्खाणमन्तं करेइ।

– उत्त. अ. २९, सु. ६०

ઉ. કાય સમાધારણાથી જીવ ચારિત્રના પર્યાયો વિશુદ્ધ કરે છે. ચારિત્ર પર્યાય વિશુદ્ધ કરીને યથાખ્યાત ચારિત્રને શુદ્ધ કરે છે. યથાખ્યાત ચારિત્ર શુદ્ધ કરીને કેવલીના વિદ્યમાન ચાર કર્મો (આયુષ્ય, વેદનીય, નામ અને ગોત્ર)નો ક્ષય કરે છે. ત્યાર પછી સિદ્ધ થાય છે, બુદ્ધ થાય છે, મુક્ત થાય છે, પરિનિર્વાણ પ્રાપ્ત કરે છે, અને બધાં દુઃખોનો અંત કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

इंदियणिग्गह फलं-

१६२६. **प.** सोइन्दिय निग्गहेणं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. सोइन्दिय निग्गहेणं मणुन्नामणुन्नेसु सद्देसु राग-दोस निग्गहं जणयइ, तप्पच्चइयं कम्मं न बन्धइ, पुव्वबद्धं च निज्जरेइ।

प. चक्खिन्दिय-निग्गहेणं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. चक्खिन्दिय-निग्गहेणं मणुन्नामणुन्नेसु रूवेसु राग-दोस-निग्गहं जणयइ, तप्पच्चइयं कम्मं न बन्धइ, पुव्वबद्धं च निज्जरेइ।

प. घाणिन्दिय निग्गहेणं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. घाणिन्दिय निग्गहेणं मणुन्नामणुन्नेसु गन्धेसु राग-दोस निग्गहं जणयइ, तप्पच्चइयं कम्मं न बन्धइ, पुव्वबद्धं च निज्जरेइ।

प. जिब्भिन्दिय निग्गहेणं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. जिब्भिन्दिय निग्गहेणं मणुन्नामणुन्नेसु रसेसु राग-दोस निग्गहं जणयइ, तप्पच्चइयं कम्मं न बन्धइ, पुव्वबद्धं च निज्जरेइ।

प. फासिन्दिय निग्गहेणं भन्ते ! जीवे किं जणयइ ?

उ. फासिन्दिय निग्गहेणं मणुन्नामणुन्नेसु फासेसु राग-दोस निग्गहं जणयइ, तप्पच्चइयं कम्मं न बन्धइ, पुव्वबद्धं च निज्जरेइ।

– उत्त. अ. २९, सु. ६४-६८

अप्पमत्तअज्झवसाणं-

१६२७. आवंती के आवंती लोगंसि अणारंभजीवी, एतेसु चेव अणारंभ जीवी।

एत्थोवरते तं झोसमाणे अयं संधी ति अदक्खु,
जे इमस्स विग्गहस्स अयं खणे त्ति मन्नेसी।

एस मग्गे आरिएहिं पवेदिते।
उट्ठिते णो पमादए।
जाणित्तु दुक्खं पत्तेयं सातं।

ઈન્દ્રિય નિગ્રહનું ફળ :

૧૬૨૬. **પ્ર.** ભંતે ! શ્રોત્રેન્દ્રિયના નિગ્રહથી જીવને શું ફળ મળે છે ?

ઉ. શ્રોત્રેન્દ્રિયના નિગ્રહથી જીવ મનોજ્ઞ અને અમનોજ્ઞ શબ્દોમાં થનાર રાગ-દ્વેષથી પર રહે છે, પછી તત્-પ્રત્યયિક અર્થાત્ શબ્દ નિમિત્તક કર્મનો બંધ નથી કરતો તથા પૂર્વબદ્ધ કર્મોની નિર્જરા કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! ચક્ષુ ઈન્દ્રિય નિગ્રહથી જીવને શું મળે છે ?

ઉ. ચક્ષુ-ઈન્દ્રિય નિગ્રહથી જીવ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ-રૂપોમાં થનાર રાગ-દ્વેષનો નિગ્રહ કરે છે. પછી રૂપનિમિત્તક કર્મનો બંધ નથી કરતો અને પૂર્વબદ્ધ કર્મની નિર્જરા કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! ઘ્રાણેન્દ્રિય નિગ્રહથી જીવને શું મળે છે ?

ઉ. ઘ્રાણેન્દ્રિય નિગ્રહથી જીવ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ ગંધોમાં રાગ-દ્વેષનો નિગ્રહ કરે છે. પછી ગંધ નિમિત્તક કર્મનો બંધ કરતો નથી અને પૂર્વબદ્ધ કર્મની નિર્જરા કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! જિહ્વા-ઈન્દ્રિયના નિગ્રહથી જીવને શું મળે છે ?

ઉ. જિહ્વા-ઈન્દ્રિયના નિગ્રહથી જીવ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ રસોમાં થનાર રાગ-દ્વેષનો નિગ્રહ કરે છે. પછી રસ નિમિત્તક કર્મનો બંધ કરતો નથી અને પૂર્વબદ્ધ કર્મની નિર્જરા કરે છે.

પ્ર. ભંતે સ્પર્શેન્દ્રિયના નિગ્રહથી જીવને શું મળે છે ?

ઉ. સ્પર્શેન્દ્રિયના નિગ્રહથી જીવ મનોજ્ઞ અમનોજ્ઞ સ્પર્શો સંબંધી રાગ-દ્વેષનો નિગ્રહ કરે છે અને સ્પર્શ નિમિત્તક કર્મનો બંધ કરતો નથી અને પૂર્વબદ્ધ કર્મની નિર્જરા કરે છે.

અપ્રમત્ત મુનિનાં અધ્યવસાય :

૧૬૨૭. આ મનુષ્ય લોકમાં જેટલા અનારંભજીવી છે, તેઓ મનુષ્યોની વચ્ચે રહેતાં છતાં પણ અનારંભજીવી હોય છે.

સાધક સાવદ્ય પ્રવૃત્તિ પર રહી પાપકર્મોનો સંયમ દ્વારા ક્ષય કરી, 'આ અપૂર્વ અવસર પ્રાપ્ત થયો છે.' એમ જાણી વારંવાર કર્મનો ક્ષીણ કરતો અપ્રમત્ત રહે. 'આ ઔદારિક શરીરની વર્તમાન ક્ષણ (અમૂલ્ય) છે.' આ વાતનું વારંવાર અન્વેષણ કરી અપ્રમત્ત રહે.

આ (અપ્રમાદનો) માર્ગ તીર્થંકરોએ બતાવ્યો છે.
એવું જાણી સંયમી પુરુષે પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ.
પ્રત્યેક પ્રાણીના સુખ અને દુઃખ (પોત-પોતાના સ્વતંત્ર) છે. એવું જાણી સંયમી પુરુષ પ્રમાદ ન કરે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुढो छंदा इह माणवा।
पुढो दुक्खं पवेदितं।

से अविहिंसमाणे अणवयमाणे पुट्ठो फासे विप्पणोल्लए । एस समिया परियाए वियाहिए ।

जे असत्ता पावेहिं कम्मेहिं उदाहु ते आतंका फुसंति। इति उदाहु वीरे। ते फासे पुट्ठोऽधियासते।

से पुव्वं पेतं पच्छा पेतं, भेउरधम्मं, विद्धंसणधम्मं, अधुवं, अणितियं, असासतं, चयोवचइयं, विप्परिणाम धम्मं । पासइ एयं रूवसंधि।

समुपेहमाणस्स एगायतणरतस्स इह विप्पमुक्कस्स णत्थि मग्गं विरयस्स त्तिबेमि ।

– आ.सु. १, अ. ५, उ.२, सु. १५२-१५३

આ જગતમાં મનુષ્યોના અધ્યવસાયો ભિન્ન ભિન્ન છે. અને તેમના દુઃખ પણ ભિન્ન ભિન્ન છે. એવું તીર્થંકર ભગવાને કહ્યું છે.

એવું જાણી સાધક કોઈ પણ પ્રકારના જીવની હિંસા કરતો નથી, અસત્ય બોલતો નથી, આવેલા પરિષહોને સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરે છે. તે જ પ્રશંસનીય ચારિત્રવાન સાધુ કહેવાય છે.

જે સાધક પાપકર્મોમાં આસક્ત નથી, તેને કદાચિત્ કર્મોદયથી રોગ ઉત્પન્ન થઈ જાય તો પણ સમભાવથી તે દુઃખ સહન કરવું જોઈએ. આ પ્રમાણે તીર્થંકરોએ કહ્યું છે.

આ શરીર પહેલાં કે પછી અવશ્ય નાશ થવાનું છે, છિન્ન-ભિન્ન થનારું છે, વિધ્વંસન સ્વભાવવાળું છે, અધ્રુવ, અનિત્ય, અશાશ્વત છે, વધવા-ઘટવાવાળું છે. વિભિન્ન પરિવર્તનનો એનો સ્વભાવ છે. માટે આ શરીરના સ્વરૂપનો વિચાર કરવો જોઈએ.

જે આ પ્રમાણે શરીરના સ્વભાવનો વિચાર કરે છે, તે આત્મગુણોનાં ઘરમાં રમણ કરે છે, તે શરીર આદિમાં અનાસક્ત, ત્યાગી સાધકને સંસારનું પરિભ્રમણ કરવું નહિં પડે. એમ હું કહું છું.

कायदंडणिसेहो–

१६२८. उड्ढं अहं तिरियं दिसासु सव्वतो सव्वावंति च णं पाडियक्कं जीवेहिं कम्मसमारंभेणं।
तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं एतेहिं काएहिं दंडं समारंभेज्जा, णेवऽण्णेहिं एतेहिं काएहिं दंडं समारंभावेज्जा, णेवऽण्णे एतेहिं काएहिं दंडं समारंभंते वि समणुजाणेज्जा।
जे यावऽण्णे एतेहिं काएहिं दंडं समारंभंति तेसिं पि वयं लज्जामो।

तं परिण्णाय मेहावी तं वा दंडं अण्णं वा दंडं णो दंडभी दंडं समारंभेज्जासि त्तिबेमि ।

– सा. सु.१, अ. ८, उ. १, सु. २०३

કાયદંડનો નિષેધ :

૧૬૨૮. ઊંચી, નીચી, તિરછી અને સર્વ દિશાઓમાં, પ્રત્યેક જીવોમાં કર્મ સમારંભ રહેલો છે.
એમ જાણી વિવેકશીલ બુદ્ધિમાન પુરુષ સ્વયં તે કાયોની ઘાત ન કરે, બીજા પાસે ઘાત ન કરાવે અને જે દંડસમારંભ - ઘાત કરનાર છે તેમને અનુમોદન ન આપે.
બીજા વ્યક્તિઓને જીવોના આરંભ સંબંધી પાપકર્મ કરતાં જોઈ તેમના કાર્યોથી પણ અમે લજ્જા પામીએ છીએ.
હિંસા આદિના સ્વરૂપને જાણી સંયમી અને પાપથી ડરનાર મેધાવી સાધક હિંસા અને અન્ય પ્રકારના પાપકર્મનો આરંભ ન કરે એમ હું કહું છું.

अथिरासणो पावसमणो–

१६२९. अथिरासणे कुक्कुईए, जत्थ तत्थ निसीयई।
आसणम्मि अणाउत्ते, पावसमणे त्ति वुच्चई।।

– उत्त. अ. १७, गा. १३

અસ્થિર આસનવાળો પાપશ્રમણ :

૧૬૨૯. જે સ્થિર બેસતો નથી, જે હાથ, પગથી ચંચળ-વિકૃત ચેષ્ટા કરે છે, જે જ્યાં ત્યાં બેસી જાય છે, જેને આસન પર બેસવાનો ઉચિત વિવેક નથી તે પાપશ્રમણ છે.

******

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિશિષ્ટ

ચરણાનુયોગ – અવશેષ પાઠોનું સંકલન

(સંબંધિત વિષયના સૂત્રાંક અને પૃષ્ઠાંક આ સાથે દર્શાવેલ છે.)

પૃ. ૩૨

अणगार धम्म परूवणं :

સૂત્ર–૪૯ (૨)

तमेव धम्मं दुविहं आइक्खइ, तं जहा–१. अगारधम्मं च, २. अणगारधम्मं च ।

अणगारधम्मो ताव इह खलु सव्वओ सव्वत्ताए मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइयस्स ।

सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं, मुसावाय–अदिण्णादाण–मेहुण–परिग्गह राईभोयणाओ वेरमणं, अयमाउसो !

अणगारसामाइए धम्मे पण्णत्ते, एयस्स सिक्खाए उवट्ठिए णिग्गंथे वा, णिग्गंथी वा विहरमाणे आणाए आराहए भवइ ।

–उव. सु. ३७

અનગાર ધર્મ પ્રરૂપણ :

સૂત્ર -૪૯ (૨)

ભગવાને ધર્મના બે પ્રકાર કહ્યા છે, જેમ કે- ૧. અગાર ધર્મ, ૨. અનગાર ધર્મ.

અનગાર ધર્મનો સાધક સર્વતઃ સર્વાત્મભાવે સાવદ્ય કાર્યોનો પરિત્યાગ કરીને મુંડિત થઈ ગૃહવાસમાંથી અનગાર અવસ્થામાં પ્રવ્રજિત થાય છે.

હે આયુષ્મન્ ! તે સંપૂર્ણપણે પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ તથા રાત્રિભોજનથી વિરત બને છે. આને અનગારોનો આચરણીય ધર્મ કહ્યો છે, આ ધર્મના ઉપદેશ અને આચરણમાં ઉપસ્થિત થયેલ નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થી આનું પાલન કરતાં કરતાં આજ્ઞાના આરાધક બને છે.

પૃ. ૧૨૬

सम्माई तिविहा रूईया–

સૂત્ર–૨૭૬ (૨)

तिविहा रूई पण्णत्ता, तं जहा–

१. सम्मरूई, २. मिच्छरूई, ३. सम्मामिच्छरूई ।

–ठाणं अ. ३, उ. १, सु. १९०

सम्यक् आदि त्रण प्रकारनी रुचिओ :

સૂત્ર -૨૭૬ (૨)

ત્રણ પ્રકારની રુચિ (દૃષ્ટિ) કહેવામાં આવી છે, જેમ કે- ૧. સમ્યક્ રુચિ, ૨. મિથ્યા રુચિ, ૩. સમ્યક્ મિથ્યા રુચિ.

પૃ. ૨૦૬

ओहेण समण चरणविही परूवणं–

સૂત્ર–૩૮૮ (૨)

रागद्दोसे य दो पावे, पावकम्मपवत्तणे ।

जे भिक्खू रुम्भई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।३।।

दण्डाणं गारवाणं च, सल्लाणं च तियं तियं ।

जे भिक्खू चयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।४।।

दिव्वे य जे उवसग्गे, तहा तेरिच्छ माणुसे ।

जे भिक्खू सहई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।५।।

विगहा कसाय सन्नाणं, झाणाणं च दुयं तहा ।

जे भिक्खू वज्जई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।६।।

वएसु इन्दियत्थेसु, समिईसु किरियासु य ।

जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।७।।

સામાન્યતયા શ્રમણચર્યાનું પ્રરૂપણ :–

સૂત્ર-૩૮૮ (૨)

રાગ અને દ્વેષ એ બન્ને પાપકર્મ પ્રવૃત્તિના કારણો હોવાથી પાપરૂપ છે. જે ભિક્ષુ તેમનો સદા નિરોધ કરે છે, તે મંડળ અર્થાત્ (જન્મ-મરણરૂપી) સંસારચક્રમાં રહેતો નથી. (૩)

ત્રણ દંડો, ત્રણ ગૌરવ અને ત્રણ શલ્યોનો જે ભિક્ષુ સદા ત્યાગ કરે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૪)

દિવ્ય (દેવતા સંબંધી), માનુષી (મનુષ્ય સંબંધી) અને તિર્યંચ (પશુપક્ષી સંબંધી) ઉપસર્ગોને જે ભિક્ષુ સદા (સમભાવપૂર્વક) સહન કરે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૫)

જે ભિક્ષુ (ચાર) વિકથાઓ, કષાયો, સંજ્ઞાઓ અને આર્ત તથા રૌદ્ર ધ્યાનનો સદા ત્યાગ કરે છે તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૬)

જે ભિક્ષુ વ્રતો (પાંચ મહાવ્રતો) અને સમિતિઓના પાલનમાં તથા ઈન્દ્રિયોના વિષયો અને ક્રિયાઓના ત્યાગમાં સદા પ્રયત્નશીલ રહે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૭)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

लेसासु छसु काएसु, छक्के आहारकारणे ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।८।।

जे ભિક્ષુ છ લેશ્યાઓ, છ કાય તથા આહારના છ કારણોમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૮)

पिण्डोग्गहपडिमासु, भयट्ठाणेसु सत्तसु ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।९।।

જે ભિક્ષુ (સાત) પિંડાવગ્રહોમાં, આહારગ્રહણની સાત પ્રતિમાઓમાં અને સાત ભયસ્થાનોમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૯)

मयेसु बम्भगुत्तीसु, भिक्खुधम्मंमि दसविहे ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।१०।।

જે ભિક્ષુ (આઠ) મદસ્થાનોમાં, (નવ) બ્રહ્મચર્યની વાડોમાં અને દશ પ્રકારના શ્રમણધર્મમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૦)

उवासगाणं पडिमासु, भिक्खूणं पडिमासु य।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।११।।

જે ભિક્ષુ (અગિયાર) ઉપાસકપ્રતિમાઓમાં અને (અગિયાર) ભિક્ષુ પ્રતિમાઓમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૧)

किरियासु भूयगामेसु, परमाहिम्मिएसु य ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।१२।।

જે ભિક્ષુ (તેર) ક્રિયાસ્થાનોમાં, (ચૌદ પ્રકારના) ભૂતગ્રામો (જીવસમૂહો) માં તથા (પંદર પ્રકારના) પરમાધાર્મિક દેવોમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૨)

गाहासोलसएहिं, तहा असंजमम्मि य ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।१३।।

જે ભિક્ષુ ગાથા ષોડશક (સૂત્રકૃતાંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં સોળ અધ્યયનો)માં અને (સત્તર પ્રકારના) અસંયમમાં ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૩)

बम्भम्मि नायज्झयणेसु, ठाणेसु य समाहिए ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।१४।।

જે ભિક્ષુ (અઢાર પ્રકારના) બ્રહ્મચર્યમાં, (ઓગણીસ) જ્ઞાતાધર્મકથાના અધ્યયનોમાં તથા (વીશ પ્રકારના) અસમાધિસ્થાનોમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૪)

एगवीसाए सबलेसु, बावीसाए परीसहे ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।१५।।

જે ભિક્ષુ એકવીશ શબલ દોષોમાં અને બાવીશ પરીષહોમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૫)

तेवीसइ सूयगडे, रूवाहिएसु सुरेसु य ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।१६।।

જે ભિક્ષુ સૂત્રકૃતાંગના ત્રેવીશ અધ્યયનોમાં તથા સુંદરરૂપ ધારી ચોવીસ પ્રકારના દેવોમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૬)

पणवीस-भावणाहिं, उद्देसेसु दसाइणं ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।१७।।

જે ભિક્ષુ પચ્ચીસ ભાવનાઓમાં તથા દશા આદિ (દશાશ્રુતસ્કંધ, વ્યવહાર અને બૃહત્કલ્પ) ના (છવ્વીસ) ઉદ્દેશોમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૭)

अणगारगुणेहिं च, पकप्पम्मि तहेव च ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।१८।।

જે ભિક્ષુ (સત્તાવીસ) અનગારગુણોમાં અને આચાર પ્રકલ્પ (આચારાંગના અઠ્યાવીસ) અધ્યયનોમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૮)

पावसुयपसंगेसु, मोहट्ठाणेसु चेव य ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।१९।।

જે ભિક્ષુ (ઓગણત્રીસ પ્રકારના) પાપશ્રુત પ્રસંગોમાં અને (ત્રીસ પ્રકારના) મોહસ્થાનો (મોહનીય કર્મનાં કારણો) માં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૧૯)

सिद्धाइगुणजोगेसु, तेत्तीसासायणासु य ।
जे भिक्खू जयई निच्चं, से न अच्छइ मण्डले ।।२०।।

જે ભિક્ષુ સિદ્ધોના (એકત્રીસ) અતિશાયી ગુણોમાં, (બત્રીસ) યોગસંગ્રહોમાં અને તેત્રીસ આશાતનાઓમાં સદા ઉપયોગ રાખે છે, તે સંસારમાં રહેતો નથી. (૨૦)

इह एएसु ठाणेसु, जे भिक्खू जयई सया ।
खिप्पं से सव्वसंसारा विप्पमुच्चइ पण्डिओ ।।२१।।
–त्तिबेमि ।

આ રીતે જે પંડિત (વિવેકી) ભિક્ષુ આ (તેત્રીસ) સ્થાનોમાં સતત ઉપયોગ રાખે છે, તે તરત જ સમગ્ર સંસારમાંથી વિમુક્ત બની જાય છે. (૨૧) - એમ હું કહું છું.

–उत्त. अ. ३१, गा. ३–२१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

★ **ચરણાનુયોગ** - ધર્મનો મૂળ આધાર છે 'આચાર'. આચારને જ જૈન પરિભાષામાં 'ચરણ' કહેવામાં આવે છે. આચાર- ધર્મ સંબંધી વિધિ, કલ્પ, નિષેધ વગેરેનું સર્વાંગી વિવેચન **'ચરણાનુયોગ'** નો વિષય છે.

★ પ્રસ્તુત **'ચરણાનુયોગ'** માં પાંચ ખંડ છે.- ૧. જ્ઞાનાચાર ૨.દર્શનાચાર, ૩. ચારિત્રાચાર ૪. તપાચાર અને ૫. વીર્યાચાર.

★ જ્ઞાન- દર્શનની સાધના - આરાધના પણ આચારનું જ એક અંગ છે, આચારની પહેલાં વિચારની શુદ્ધતા અને દૃઢતા માટે જ્ઞાન- દર્શનનું સ્વરૂપ સમજવું જરૂરી છે. આથી જ્ઞાનાચાર- દર્શનાચારને સમજીને પછી ચારિત્રાચારનું સ્વરૂપ સમજાવવામાં આવ્યું છે.

★ **ચારિત્રાચાર**- સર્વાધિક મહત્વપૂર્ણ છે, વિશાળ પણ છે. પાંચ મહાવ્રત, અષ્ટ પ્રવચનમાતા, સામાચારી, સંઘ- ગણ- વ્યવસ્થા અને શ્રાવકધર્મ વગેરે સમસ્ત વિષય ચારિત્રાચારના અંગભૂત છે.

★ તપાચારમાં તપનું સર્વાંગી સ્વરૂપ અંકિત કરવામાં આવ્યું છે. વીર્યાચારમાં પણ બાલવીર્ય, પંડિતવીર્ય આદિના આગમગત સઘળા સંદર્ભો એક જ ગ્રંથરત્નાકરમાં સંગ્રહીત છે.

★ પ્રસ્તુત ગ્રન્થમાં ઉક્ત પાંચ આચાર વિષયક આગમોમાં જ્યાં જ્યાં જે જે પાઠો/ સંદર્ભો મળે છે તે વિષયક્રમે સંકલિત કરવામાં આવ્યા છે, તથા તેમનો સરળ ગુજરાતી અનુવાદ પણ આપવામાં આવ્યો છે. ટિપ્પણોમાં ઉક્ત પાઠો સાથે મળતાં આગમોના અન્ય પાઠો તુલનાત્મક દૃષ્ટિએ આપ્યા છે તથા ટીકા, ચૂર્ણી, ભાષ્ય આદિના આધારે તેમની વિશદ સમજૂતી પણ આપવામાં આવી છે.

★ આગમ સાહિત્યનું આ પ્રકારનું સુવ્યવસ્થિત સંકલન ઈતિહાસમાં પ્રથમવાર થયું છે. વાચકને સેંકડો ગ્રંથો ઉથલાવવાના બદલે એક જ ગ્રંથમાં સંપૂર્ણ વિષયનું વ્યવસ્થિત તથા પ્રામાણિક જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ શકશે.

★ આ અત્યંત શ્રમસાધ્ય, માનસિક એકાગ્રતા તથા સતત અધ્યયન/ અનુશીલન દ્વારા નિષ્પન્ન ગ્રંથનાં સંપાદક છે -

અનુયોગ- પ્રવર્તક ઉપાધ્યાય- પ્રવર પં. રત્ન મુનિશ્રી કન્હેયાલાલજી મ. 'કમલ'

જ્ઞાનની ઉત્કટ અગાધ પિપાસા લઈને અહર્નિશ જ્ઞાનારાધનામાં તત્પર, જાગરૂક પ્રજ્ઞા, સૂક્ષ્મગ્રાહિણી મેધા, શબ્દ અને અર્થની તલસ્પર્શી ઊંડાઈ સુધી પહોંચીને નવા નવા અર્થનું અનુસંધાન અને વિશ્લેષણ કરવાની ક્ષમતા - આ પરિચય છે ઉપાધ્યાયપ્રવર મુનિશ્રી **કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'**નો.

સાત વર્ષની નાની વયમાં વૈરાગ્ય જાગૃત થતાં ગુરુદેવ પૂજ્ય **શ્રી ફતેહચંદજી મહારાજ** તથા **પ્રતાપચંદજી** મ. ના સાન્નિધ્યમાં અઢાર વર્ષની ઉમરે દીક્ષા- ગ્રહણ. આગમ, વ્યાકરણ, કોશ, ન્યાય તથા સાહિત્યના વિવિધ અંગોનું ગંભીર અધ્યયન અને અનુશીલન. આગમોની ટીકાઓ, ચૂર્ણી, ભાષ્ય સાહિત્યનું વિશેષ અનુશીલન.

પછી અનુયોગ શૈલીથી વર્ગીકરણનો ભીષ્મ સંકલ્પ. ૩૦ વર્ષની ઉમરે અનુયોગ- વર્ગીકરણ કાર્ય પ્રારંભ. બીજરૂપે પ્રારંભ કરેલ અનુયોગ કાર્ય આજ અનુયોગના ૮ વિશાળ ભાગોમાં લગભગ ૬ હજાર પૃષ્ઠોની મુદ્રિત સામગ્રી રૂપે વિશાળ વટવૃક્ષની માફક શ્રુતસેવાના કાર્યમાં અદ્વિતીય અનુપમ કીર્તિમાન બની ગયું છે.

: ગુરુદેવના જીવનની મહત્વપૂર્ણ ઘટનાઓ :

જન્મ	: વિ.સં.૧૯૭૦ (રામનવમી) ચૈત્ર સુદી -૯	જન્મ સ્થળ	: કેકીન્દ (જસનગર), રાજસ્થાન.
પિતા	: શ્રી ગોવિંદસિંહજી રાજપુરોહિત	માતા	: શ્રી યમુનાદેવી
દીક્ષાતિથિ	: વિ.સં. ૧૯૮૮, વૈશાખ સુદી -૬.	દીક્ષાસ્થળ	: ધર્મવીરો-દાનવીરોની નગરી સાંડેરાવ (રાજસ્થાન)
દીક્ષાદાતા	: ગુરુદેવશ્રી ફતેહચંદજી મ. તથા શ્રી પ્રતાપચંદજી મ.	ઉપાધ્યાય પદ	: શ્રમણસંઘના વરિષ્ઠ ઉપાધ્યાય.

સમ્પર્ક : આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ-૧૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org